ДР СЛОБОДАН В. РИСТАНОВИЋ

ТО СУ НАШИХ РУКУ ДЕЛА

Херојска и славна епопеја омладинских радних акција 1941-1990

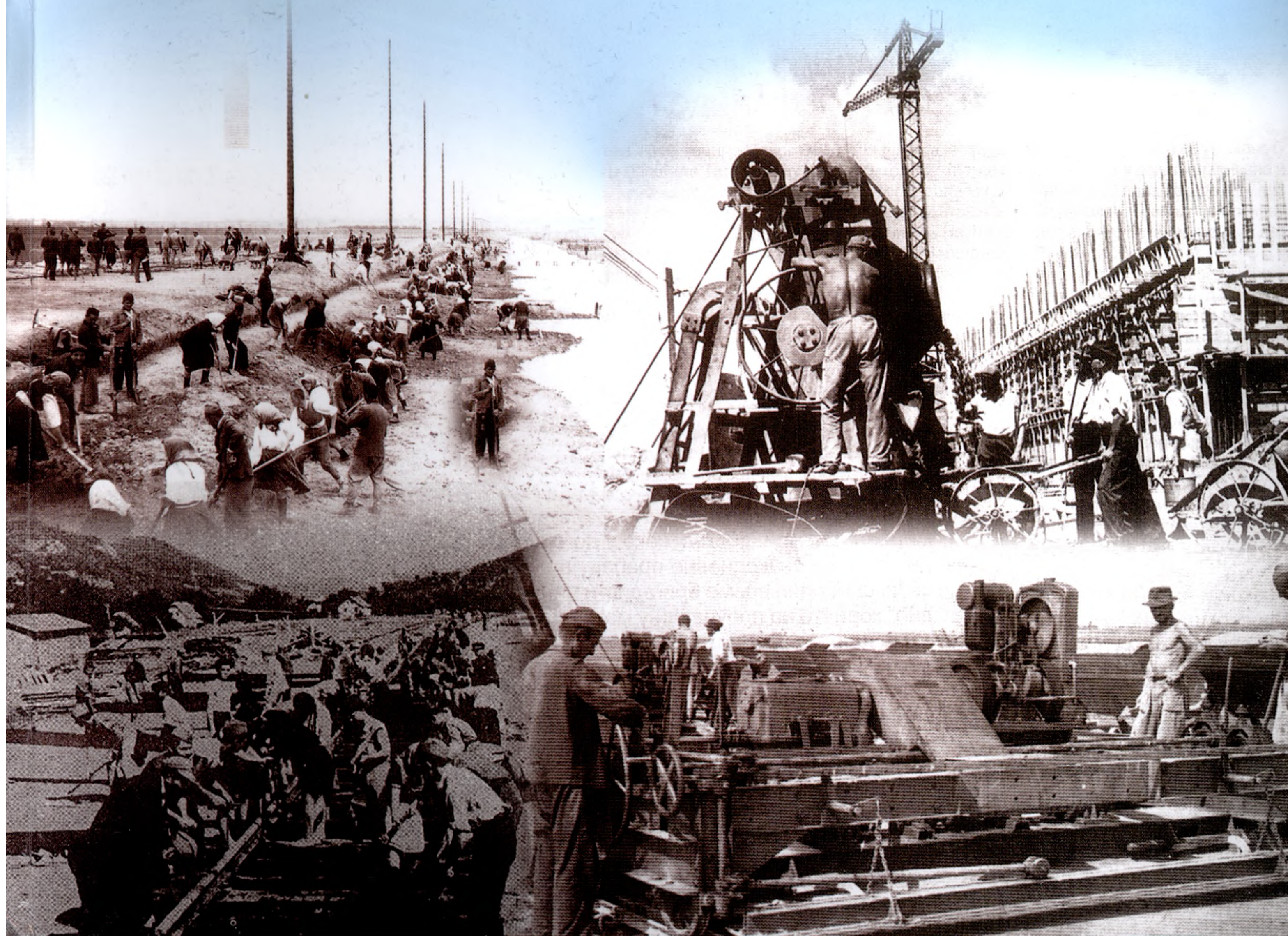

Реконструкција Булевара Револуције

Бригадиста са крампом

Логорска ватра и око ње козарачко коло

Појачани темпо рада уз звуке хармонике

Млади минери. „У тунелу усред мрака

Прве бригаде
на Новом Београду, 1948.

Са градилишта на Новом Београду

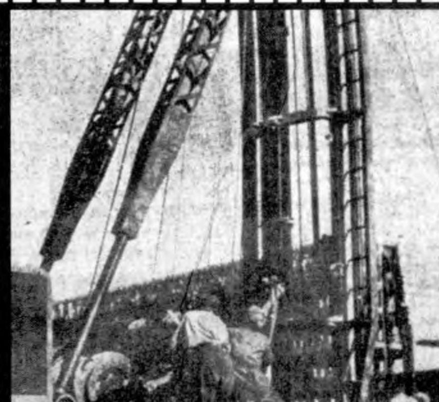
Макаре

Председништво владе у завршној фази

Са пруге Бања Лука–Добој

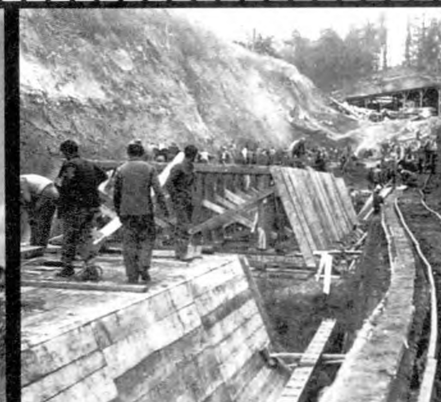
Тунел на прузи Бања Лука–Добој

Боси под тешком прагом

ДР СЛОБОДАН В. РИСТАНОВИЋ

ТО СУ НАШИХ РУКУ ДЕЛА

Херојска и славна епопеја
омладинских радних акција

1941-1990.

ПРВО ИЗДАЊЕ

БЕОГРАД, 2014.

ТО СУ НАШИХ РУКУ ДЕЛА

Аушор
Др Слободан В. Ристановић

Рецензенти
Проф. др Миодраг - Мића Зечевић
Марија Тодоровић

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР
Милорад Радојчић
Вукашин Кешељ
Аксентије Лекић
Ђорђе Пилчевић
Миодраг Ђуричић
Првослав Вучковић
Милоје Поповић
Богољуб Маринковић
Радован Маринковић
Добросав Туровић
Гојко Лађевић
Тимошенко Кузманчев

Издавач
Одбор ветерана - градитеља Београда
Удружење учесника омладинских радних акција
и волонтера Србије
ЗТ11010 РИАЗТКО
за дизајн, израду ентеријера и издаваштво

Сло1
Агенција Формат

ШШампа
„КОСМОС" ДОО, Београд

Тираж
1.000

БЕОГРАД, 2014.

ИСТИНИТО И ЖИВО СВЕДОЧЕЊЕ ГРАДИТЕЉА О СВОМ ВРЕМЕНУ И ОСТВАРЕНОМ ХЕРОЈСКОМ ДЕЛУ

Од почетка Устанка против фашистичког окупатора 1941. године и током целог Народноослободилачког рата, омладина је организована, најпре, у ударне групе, а затим у веће радне јединице, помагала своје ратне (партизанске) јединице на положајима скупљањем оружја и муниције, извођењем масовнијих акција жетве до испред самих непријатељевих, усташких и немачких положаја и утврђења, скупљањем воћа и поврћа - све за потребе фронта.

То су биле тзв. ратне радне акције - укључујући у њих и сечу дрва по цичи зими и вејавици у планинама ослобођене Србије, ради обезбеђења огрева за београдске болнице, а и породице бораца и становништво необезбеђено огревом.

По коначном ослобођењу целе земље, омладина је широм Југославије, са себи својственим младалачким заносом и дотле код нас и у свету невиђеним полетом и радним херојизмом, наставила радне акције, сада на рашчишћавању рушевина и обнови у рату порушених градских насеља и комуникација и производних погона, да би потом, још масовније, започела изградњу стамбених зграда, Новог Београда, 16 омладинских пруга, Аутопута "Братство-јединство", по деоницама, од Љубљане, преко Загреба, Београда и Ниша, до Скопља и Ђевђелије, у дужини од 1.066 километара и још шест путева мање дужине, 11 фабрика, пет хидроелектрана, као и регулацију мањих или већих речних токова (Саве, Мораве, Рађе, Јасенице, Нишаве и др), пошумљавање голети, а у општинама на мањим и, углавном, локалним радним акцијама, градњу мањих привредних постројења, школа и болница, установа културе, спортских и рекреационих центара.

Према детаљној (и тачној) статистици, редовно вођеној у штабовима омладинских бригада из насеља, током педесеетогодишњег периода (1941-1990), на свим омладинским радним акцијама на територији СФРЈ - не рачунајући, такође, масовне локалне радне акције - учествовало је око 2,000.000 градитеља, који су, својим ударничким и пожртвованим радом у изградњи наведених привредних и осталих објеката, дали преко 130,000.000 добровољних радних дана.

У спомен на ту двомилионску армију младих градитеља, на њихово свакодневно прегалаштво и радне подвиге, објављено је више десетина публикација мањег и већег обима, али само о појединим ОРА на конкретним објектима, или само о учесницима ОРА са одређене територије, или само за ОРА у краћим или дужим временским периодима. Недостајала је, међутим, једна свеобухватна - целовита монографија о свим омладинским радним акцијама у земљи (СФРЈ) у периоду од 1941. до 1990. године.

Иницијативом веће групе истакнутих учесника ОРА, а подржаној од бројних одбора, друштава и удружења учесника ОРА, спровели смо детаљнија истраживања и прикупљања података и остале грађе из свих доступних извора (историјских архива, музеја, библиотека и др), настала је ова монографија о истинитом и живом сведочењу нас учесника ОРА о једном времену, који смо, без довољно стручне радне снаге, технике и механизације, али у дотле незабележеном такмичарском темпу, јуришали на мочваре, кротили и премошћавали брзе и плаховите реке, пробијали тунеле и усеке...

Ово су истините легенде о једном, заиста, чудесном, херојском добу, о нама, градитељима, којима су планови и преузете радне обавезе, рокови и квалитет градње, били светиња, када се није водило рачуна о радном времену, када смо на радилиштима често продужавали рад у II и III смени, или на акцији остајали још 15, па и месец дана преко одређеног рока, све до завршетка пруге, фабрике, деонице Аутопута, које смо започињали.

О нама, бригадистима, своје најлепше стихове посветили су тада познати песници, које смо, такође, објавили у овој монографији.

Онда најбољи композитори саставили су за нас и о нама, бригадистима актуелне корачнице, масовне песме и друге композиције (и оне су у овој књизи).

Под паролом *Ми 1радимо пру1у-пру!а 1ради нас,* на омладинским пругама и осталим радним акцијама више десетина хиљада неписмених научило је да чита и пише.

А у недостатку стручне радне снаге, или не у довољном броју, на градилиштима скоро свих објеката организовани су стручни курсеви за зидаре, тесаре, армираче, руковаоце грађевинским машинама, и др. које је завршило преко 500.000 полазника, од којих је око 80.000 по завршетку акције, директно отишло у грађевинарство и индустрију, или остало за машинама у фабрикама које су градили.

Поодавно су нестали многи омладински логори и насеља, у којима је у поподневним часовима до дубоко у ноћ кључао један богат и разноврстан културно-уметнички и спортски живот. Уместо њих остала су да стоје, постојано и гордо - велика дела наших младих и неуморних руку и мишица, нашег снажног и незаборавног заноса и поноса наших генерација.

Од данас и ова монографија остаје као истинит историјски документ и споменик о једној херојској и славној епопеји ОРА од 1941. до 1990. године.

А У Т О Р

ОМЛАДИНСКЕ РАДНЕ АКЦИЈЕ - НЕЗАОБИЛАЗНИ СЕГМЕНТ ПОСТОЈАЊА И ИЗГРАДЊЕ СОЦИЈАЛИСТИЧКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Наш друг и акцијаш, др Слободан Ристановић, данас познати српски публициста и посленик у области образовања и културе, створио је значајно дело које обрађује незаобилазни сегмент историје постојања и изградње социјалистичке Југославије. Без омладинских радних акција стварност нове Југославије не би изгледала, нити била онаква каква је економски и друштвено била. Обнова и изградња разрушене земље били су незамисливи без радног доприноса омладине, уграђеног у сваки привредни објекат, који је обновила и изградила новостворена држава. У одређеним периодима привредне изградње земље, тај допринос је био одлучујући.

Овим обимним и по начину обраде јединственим публицистичким делом, др Слободан Ристановић је извукао из заборава, који је почео брзо да захвата и савремено друштво, део историјске стварности, без које се не може схватити нити замислити послератна Југославија, а у оквиру ње и Србија у одређеним периодима њиховог постојања и развоја.

У овој публикацији нема ничега незабележеног, или бар назначеног, оног што је својим добровољним и пожртвованим радом стварала и изградила омладина и несебично га подарила народу да служи и будућим генерацијама. Забележено је све, или све оно што је било шире економски и друштвено значајно.

За стварање оваквих публикација, увек је нужно много више од интелектуалног и научног потенцијала. Потребна је посвећеност, огроман претходни непродуктивни рад, стрпљивост, заинтересованост, упорност и радозналост да се истражи оно што је прекрила прашина заборава, а интерес друштва за подршку непостојећи. У таквој ситуацији човек је ослоњен на себе и остављен самом себи. У томе се налази величина напора и доприноса који је дао аутор овог дела.

У овој великој монографији Ристановић је скупио и на једном месту забележио велики део постојања и трајања СФРЈ. То је допринос који заслужује признање и поштовање, посебно од још живих савременика тог времена. Јер, како време брзо пролази, може се само претпоставити да ће неко из будућих нараштаја имати снаге, расположења и интерес да одвоји више година свог стваралачког рада да би са простора непостојеће земље и заједнице извукао из заборава оно што им је било заједничко. Мислим, да је Слободан Ристановић, последњи међу нама из тога времена, учинио нешто од интереса за омладинске генерације, које су у напору изградње земље стварале и ново друштво.

Овај рад је и допринос историјској науци, јер је дело омладине, стварано добровољним радом, незаобилазни део историје стварања и постојања Социјалистичке Југославије и Србије.

Моје личне честитке јер за ову врсту стварања потребно је много више од интелектуалне жеље и одлуке да се почне. Потребан је огроман напор да се истраје и заврши.

Проф. др Миодраг Зечевић

ИСТОРИЈСКИ ДОКУМЕНТ О ВРЕМЕНУ И ГРАНДИОЗНОМ ДЕЛУ БРОЈНИХ ГЕНЕРАЦИЈА МЛАДИХ

Др Слободан Ристановић се храбро прихватио огромног подухвата да сакупи податке о грандиозном делу које је остварила омладина, градећи добровољним радом, хидроцентрале, фабрике и путеве широм Југославије. Аутор је интензивно радио неколико година, организовао прикупљање историјске грађе и сећања живих учесника, користио њихове дневничке белешке, фотографије, сачуване новинске написе листа *Младост* и дневне штампе као и званичне извештаје главних штабова ОРА.

Ово је веран документ о једном времену, о полету и ентузијазму генерација младих, које Слободан Ристановић, и сам бригадист и командант бригаде - поклања млађим генерацијама.

Још жива сећања учесника ОРА, испричаних после 50, 60 или 70 година, враћају нас у атмосферу и узбуђења поводом проглашења ударних бригада, надпевавања око логорских ватри, у такмичарско одушевљење на фестивалима младих, на спортским сусретима и смотрама културе.

Уметничке песме и приче настале у слободном времену само илуструју богат културно забавни живот у насељу. Стручни курсеви, од учења вожње на мотор-бициклу, управљања трактором и путничким моторним возилима, до учења разних заната, доносили су "бодове" у такмичењима бригада.

Пребацити норму, разнети брдо које се испречило новој траси, и нама градитељима, премостити реку, све су то били изазови а успех био потврда достигнутог.

Другарство и солидарност неговани на радним акцијама, остали су делотворни кроз цео наш живот.

Ово вредно дело и сведочанство о великом подухвату младих на обнови и изградњи земље, остало би само у сећању учесника радних акција и у прашњавим архивама да није својом енергијом, стваралаштвом и радним еланом сакупио, систематизовао и објавио Слободан Ристановић и на томе му неизмерно хвала!

Марија Тодоровић

ОМЛАДИНСКЕ РАДНЕ АКЦИЈЕ У ТОКУ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОГ РАТА

„СВИ У БОРБУ - СВЕ ЗА ФРОНТ“

Већ од првих дана фашистичке окупације омладина у многим местима активно учествује у прикупљању оружја, муниције и ратне опреме, бачене од јединица бивше Југословенске војске, поражене и осрамоћене у краткотрајном априлском рату 1941. године, и све то склања у маскирана складишта и магацине.

А истовремено, под руководством КПЈ и СКОЈ-а, она извршава и бројне диверзије, нарочито, у градовима, у којима пале немачке гараже и скпадишта бензина, а на комуникацијама руши мостове, раваљује делове железничких пруга, сече телефонске жице и бандере; у житородним крајевима - пали пшеницу, сењаке и остало, што је окупатор био запленио за потребе своје војске.

У селима око Дрвара, августа 1941. године, прве омладинске радне чете, а у Гламочком пољу омладински радни батаљон, прикупљали су жито, летину и остало за потребе партизанских одреда.

Свуда, а нарочито у Босанској крајини, ницале су бројне радне чете, батаљони и бригаде, које су у лето и јесен 1941. обављале жетву и убирале поврће и воће у напуштеним селима и ослобођеним подручјима, чак до испред самих окупаторских и усташких положаја и утврђења, што се детаљније описује у текстовима који следе.

У Србији тзв. Влада народног спаса генерала Милана Недића у намери да се, наводно, спасава омладина, залутала са „старог националног друма и пошла неким страним и туђим стазама, 17. децембра 1941. године донела је Уредбу о увођењу националне службе за обнову Србије. Учешће у тој обавезној, а часној служби рода свих Срба од седамнаесте до четрдесет пете године, биће поред осталог, услов за упис у поједине врсте школа, за добијање стипендије, па и за евентуално ступање у државну службу.

Следећи, али неуспешан коракте Владе биоје попис омладине од 17 до 27 година, а затим и њен покушај, у зиму 1943/44. године, да спроведе потпуну мобилизацију и регрутовање омладине, поред старијих људи за принудни рад у рудницима, за сечу и извлачење дрва из већих шумских комплекса.

Квислиншкој власти у томе помажу, или јој се не опиру, равногорски одбори, за разлику од народно-ослободилачких одбора, који су својим акцијама пружали непосредну помоћ у јачању фронта одбране, нарочито, у крајевима ослобођеним од окупаторских и квислиншких формација.

Свим тим покушајима Недићеве владе да привуче себи омладину, супротстављају се не само чланови СКОЈ-а, него, под њиховим утицајем, и многи млади антифашисти својим позивом - *Сви у борбу - све за фронШ.*

У свим крајевима широм Југославије настављена је и појачана активност омладине за прикупљање оружја и друге опреме за потребе партизанских одреда, од девојака још и плетење чарапа, џемпера и рукавица за своју ослободилачку војску.

Рушење дела колосека железничке ируЈе - једна у низу диверзија омладинских ударних 1руиа у 1941.

Ђорђе Андрејевић - Кун: Ношење муниције

Млади, који још нису били стасали за ратне оружане јединице, укључују се и у акције збрињавања, исхране и неговања рањеника, пружања свакојаке помоћи породицама чији су синови на „фронту"...

Немци су предузимали мере да ојачају и реорганизују квислиншку власт. Немачки заповедник Србије је 14. јула 1941. извршиоје реконструкцију раније успостављене комесарске (Аћимовићеве) владе, а 29. августа ову је заменио Владом генерала Милана Недића, која је имала задатак да, под надзором Управног штаба заповедника Србије и Гестапоа, угуши устанак, мада је, пред народом, Недићева влада, наводно, требало да управља само у областима привреде и културе. Њој су у каснијем периоду биле потчињене и Љотићеве оружане формације и четници Косте Пећанца.

Већ до 10. септембра Недић је - што добровољно. што мобилизацијом - успео да формира осам одреда, наоружао их пушкама и митраљезима, добијеним од Немаца, и упутио их у рејоне захваћене устанком (северозападна Србија, Шумадија, Поморавље и Подунавље).

Армијски генерал Милан Недић (1877 -1946.), у Првом светском рату био је командант пука и бригаде, а затим командант 3. армије, начелник Главног генералштаба и Министар војске и ваздухопловства. У априлском рату 1941. године командовао је III групом армија Југословенске војске.

Његова улога се различито тумачи у историсграфији. Од става да је био издајник у служби окупатора, до мишљења да је у питању трагична фигура - човек који је свесно жртвовао свој углед, преузевши функцију шефа Владе у окупираној земљи. како би, колико је то могуће, ублажио трагедију српског народа.

Несумњиво је да су органи његове Владе у најтежим условима збринули више стотина хиљада оних који су побегли од усташких покоља у НДХ, као и са других територија. Али, истина је, што потврђују и подаци наведени у овој монографији, да су и његове јединице, у сарадњи са Немцима, четницима и љотићевцима, нападали, хапсили и предавали Немцима партизане („комунисте") и присталице НОП.

Пионирска радна јединица са алашом у сшроју

Омладинци и иионири носе рањену иаршизанку

Омладинке Срема с иесмом крећу на фронш да помошу борцима у уШврђивању положаја

ЕВАКУАЦИЈА ЖИТА ИЗ МАЧВЕ
И ПОЦЕРИНЕ У БРДСКЕ ПРЕДЕЛЕ
ВАЉЕВСКОГ И УЖИЧКОГ КРАЈА

Непосредно по завршетку Војно-политичкоГ савеШовања у СШолицама, 26. сепШембра 1941. Године, а Оред почеШак прве непријатељеве офанзиве на ослобођену територију, спроведена је једна од највећих сабирних акција у НОБ-у - евакуација оГромних количина жита и других животних намирница из Мачве и осталих бо!атих равничарских крајева у брдовиШе пределе подрињскоI и ваљевскоI краја, све до Ужичке Републике.

Идеја о тој јединственој акцији настала је на самом Саветовању у Столицама, када су Небојша Јерковић и Миодраг- Миле Ивковић, руководиоци Мачванског партизанског одреда, обавестили Тита и нови Врховни штаб да је та година изузетно родна, и да прети опасност да већи део рода жита, поврћа и воћа опљачка немачки окупатор са својим домаћим сарадницима.

Одмах по завршетку Саветовања, Тито и Врховни штаб су издали наредбу да се брзо организује сакупљање и евакуација пшенице и других животних намирница према Крупњу и другим брдовитим пределима ваљевског и ужичког краја. О тој акцији детаљније је записао:

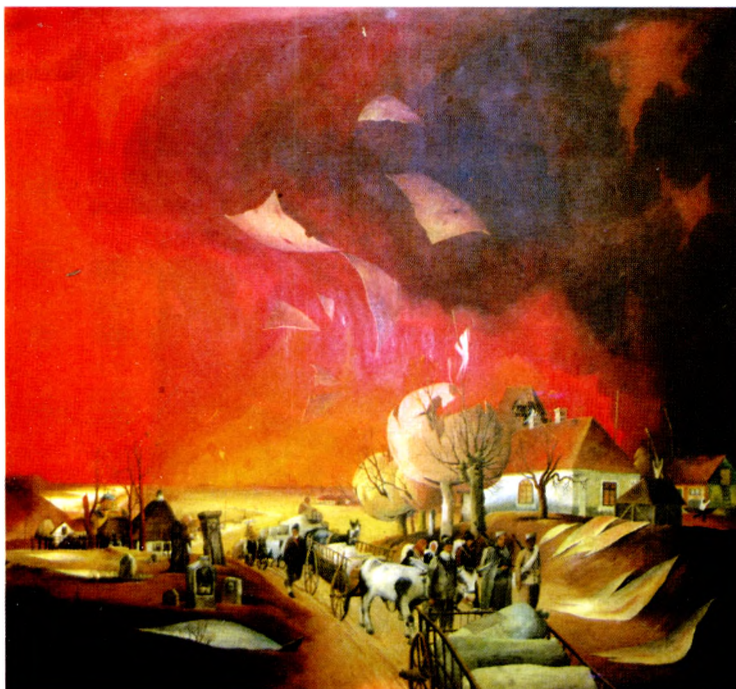

Милић Сшанковић - Милић од Мачве:
Мачва шаље у планине жито

НИ ЗРНО ЖИТА ОКУПАТОРУ
Милорад Радојчић

Организацију ове велике акције извршили су преко интендантуре Мачванског одреда, штабови батаљона, народноослободилачки одбори и команде места на подручју Мачве и Поцерине, под паролом „Ни зрно жита окупатору".

Скоро свако село је већ имало народноослободилачки одбор, а присуство већег броја партизанских јединица на том подручју било је чврст ослонац за такву акцију. Њеном успеху допринела је и чињеница да је у процесу стварања народноослободилачких одбора говорено да је један од њихових основних задатака - снабдевање партизана животним намирницама. Зато је већ од првих дана устанка започето прикупљање житарица и других намирница, које су у прво време смештане у импровизоване партизанске магацине у Богатићу, Прњавору, Новом Селу, Рибарима, Петковици, Горњој Топлици, Крупњу и многим другим местима.

Штабови партизанских одреда, батаљона и чета у северозападној Србији настојали су да што више пшенице, и друге хране извуку из села, која непријатељ у свом наступању још није био покорио, како му од рода не би ништа остало. Поред пшенице прикупљани су и пасуљ, кромпир, сир, кајмак, пекмез и слично.

Народ је давао колико је ко могао. Одборници су ишли од куће до куће и питали људе колико ко може да одвоји за своју устаничку војску. У већини НОО о томе је вођена евиденција. На жалост, она уопште није сачувана. Спискови су предавани штабовима надлежних партизанских јединица, или су уништавани, да не би пали у руке непријатељу, па се тако о овој активности и данас мало зна.

Од појединаца који су се супротстављали овој акцији - а то су, углавном, били бивши трговци и други зеленаши - жито је принудно одузимано.

Већ 26. септембра 1941. године почео је из тих магацина утовар пшенице и осталих намирница у запрежна кола, спремна за покрет на далеки пут ка брдовитим пределима. У многим селима створене су мобилне екипе које су се бавиле прикупљањем и утоваром пшенице.

У тим драматичним тренуцима пред наилазак немачке „Казнене експедиције", нова народна власт је полагала свој први велики испит. И положила га је на најбољи могући начин. Жито је са другом храном даноноћно товарено и пре наиласка Немаца, транспортовано у одређеним правцима.

После утовара формиране су дуге колоне од више стотина запрежних коњских и воловских кола, које су се дању и ноћу кретале према Крупњу, Пецкој и другим местима ваљевске Подгорине и Рађевине.

На путевима је било толико кола да се на све стране чуло клопарање шинских точкова, коњских и воловских запрега. Коњи и волови често су били у пени, жедни и изнурени. Скоро свака колона запрежних кола са драгоценим товаром имала је као обезбеђење партизански вод или десетину. У пратњи тих каравана често је ишао и представник НОО, или команде места.

У тим јединственим транспортним колонама зачула се онда зачас срочена песма:

Са висова поручује Тито
Не дај Мачво фашистима жиШо.
Из Столица нарећује Тито
Шаљи Мачво у планине жито.
Ој, Мачвани, хвала вам за жито
Признање вам осШавио ТиШо

За 24 часа, 27. септембра 1941. године, из Мачве је евакуисана велика количина пшенице. Из некихјугозападних села Мачве, колоне запрежних кола са овим драгоценим товаром кретале су се према Крупњу и у недељу, 28. септембра пре подне, када је немачка 342. дивизија већ била кренула од Шапца и Мачве ка овим пределима.

Док су се у појединим селима још купиле и товариле последње количине пшенице, немачке „Штуке" су надлетале та насељена места и тукле партизанске положаје. Упркос томе, и даље се ужурбано радило, јер се знало да је драгоцен сваки тренутак.

Уз кола натоварена пшеницом и другим животним намирницама терано је и доста свиња, оваца и говеда, које је партизанима поклонио народ. Део те стоке борци су користили за сопствену исхрану и за рањенике и болеснике у партизанским болницама, а део сточног фонда искоришћен је за формирање прве партизанске фарме у Осечини.

У Крупњу жито су истоваривали и Немци, заробљени приликом првог ослобођења Крупња, 2-4 септембра 1941.

Приликом одласка из Мачве, превозницима и није било толико тешко, као када су се враћали. Очекујући наилазак немачке „Казнене експедиције", партизани су били порушили готово све мостове. Зато су се возари и њихове запреге, углавном, кретали ван путева. Неки су и залутали. Појединци су са коњима ишли и преко планине Иверак, на коју се и са воловском запрегом тешко излазило. Са празним колима возари су се враћали преко Лознице и Прњавора, одакле су продужили у своја села.

Када су запреге улазиле у Глушце, немачки авиони су већ почели да бомбардују ово мачванско село. Многи Мачвани су тада заробљени и спроведени у шабачки логор, где су неки од њих касније и стрељани.

Прикупљена пшеница је млевена у воденицама - поточарама. Од брашна је мешен хлеб за партизанске јединице, болнице, радионице итд. У већини случајева вођена је уредна евиденција о утрошку пшенице и расположивим залихама брашна. Најчешће, евиденцију су водили комесари партизанских јединица, или лица која су од команди места или НОО била за то задужена.

Хроничари су забележили да је тих септембарских ноћи у Крупањ стигло неколико хиљада кола. По сећању Милана Беловуковића - Деве, руководиоца коморе у Мачванском партизанском одреду, само из Мачве је према Крупњу извезено 14,5 вагона пшенице и око 800 грла стоке. На основу података из мемоарске грађе и малих сеоских хроника, са овог подручја извучено је преко 170.000 килограма пшенице."[1]

Маршал Тито је после рата више пута с дивљењем спомињао ову јединствену акцију и јавно изражавао признање народу тих крајева за несебичну бригу о својој војсци:

„.. Док смо још били у Крупњу, када је припремана прва непријатељева офанзива, дошли су из Мачве неки другови руководиоци, који су водили борбе око Шапца и казали да је пшеница и све друго добро родило и да ће све то узети окупатор. Ми смо тада решили и дали наређење да се покупе сва кола, па да се све жито тера горе, према брдима, ка Крупњу, Пецкој и Ужицу. То наше наређење било је тако буквално спроведено да сам се ја просто изненадио и питао - какав је то народ, какав је то сељак. Виделе су се читаве колоне кола која возе жито. Онда нисмо имали силосе, него смо све то просто сипали у куће..."

СПАСАВАЊЕ ЛЕТИНЕ И ВОЋА У ОПУСТЕЛОМ ДОБРУНУ

Ђорђе Пилчевић[2]

Одмах по првом ослобођењу Ужица (град је ослобођен 24. септембра 1941. године) формирани су органи нове народне власти.

Почеле су с радом партизанске радионице, пекаре, Ткачница, прва Партизанска фабрика оружја и муниције, болница, прорадила је и партизанска железница.

У ослобођеном Ужицу, од првог дана, у све радне акције се активно укључује и омладина.

Управо, првих дана октобра 1941. године ужичка омладина је организовала већу радну акцију на сабирању летине и воћа у опустелом селу Добруну и околини. И то непосредно испред италијанских и усташких предстража.

Била је то прва организована радна акција омладине 1941. године не само у Србији, већ и у Југославији и поробљеној Европи.

> „У Ужицује 5. октобра 1941. формирана полувојна јединица - Омладинска радна бригада, прва такве врсте у Народноослободилачком рату. Од око 150 омладинаца и омладинки, колико их је било у чети, само је тридесетак имало преко 15-16 година - сви остали су били млађи, прави пионири. Бригада је убирала љетину у Добруну, код Вишеграда и обављала друге послове за потребе Ужичког партизанског одреда, народне власти и становништва."[3]

О тој првој омладинској радној акцији нема сачуваних писаних докумената. Једини извод је партизански лист „Вести", од 12. октобра 1941. године, у којем је, о овој акцији објављена репортажа непознатог аутора под насловом *Омладина спасава леШину и весели се:*

> „Орна је наша омладина како за борбу, тако и за рад и весеље. Старији су на фронтовима, у заседама и на стражама, а млађи на мобама, ради спасавања летине из опустошених села.
>
> Када су храбре партизанске чете чистиле наш крај, заплашени непријатељ није имао времена да покупи жетву и да побере плодове марљивих, жуљевитих земљорадничких руку. У опустелим селима напуштена засејана поља, сазрело воће и поврће није имао ко да обере. Али, нашле су се вредне руке ужичке родољубиве омладине, која већ неколико дана у опустелом Добруну и његовој околини бере јесење плодове и спрема зимницу за војску. Од раногјутра, па до заласка сунца веселе се омладинци и омладинке, млади партизани и партизанке, вредно раде. Беру шљиве, крушке, јабуке и др. воће и спремају пекмез. Побиру пасуљ, паприке, купус и друго поврће, беру зреле кукурузе.
>
> А увече, када месечина обасја мирна поља и густе шуме, уморна омладина опаљена јаким јесењим зрацима преноси побране плодове тога дана у затворене просторије, у собе железничке станице и наставља рад. Ту се уз песму, смех и радост опет ради, комиша кукуруз, пребире пасуљ, чисте ораси док из даљине потмуло одјекују ударци непријатељских бомби и граната, које тутње на фронту код Вишеграда. Вредно и неуморно ради ужичка омладина, која је увек спремна да помогне своме народу било борбом, било ма којим послом, ма на који начин."[4]

Како се дошло на идеју да се организује ова прва омладинска радна акција у време Ужичке Републике?

[1] Милорад Радојчић, *Ни зрно жита окупатору,* Часопис *Одбрана и заштита*, Београд.
[2] Ђорђе Пилчевић, одломак из књиге *Добрун- Тара- Санџак,* Истраживачко-издавачки центар ССО Србије и Међуопштинска конференција ССО ТитовоУжице, 1980.
[3] Никола Љубичић, *Ужички одред,* Војноиздавачки завод, Београд, 1979.
[4] *Омладина спасава летину,* репортажа у листу „Вести" од 12. октобра 1941.

Добрун. ОкШобра 1941.1одине, када је дошла омладина Ужица, село је било попаљено...

О тој акцији, у књизи Јована Радовановића *67 дана Ужичке Републике,* Никола Љубичић каже:

„Одмах после ослобођења Ужица упућен сам са 50 бораца једне ужичке чете на сектор фронта према Вишеграду. Касније су тамо дошли Ариљци. Када смо стигли у Добрун, затекли смо пусто село. Муслиманско становништво је побегло у Вишеград пред терором четника. Њихови су домови опљачкани, а само су јабуке и шљиве биле ниско обесиле гране пуне рода који није имао ко да обере. Остало је необрано жито и поврће. Знао сам да у Ужицу нема довољно хране, а да ће је бити потребно све више и за фронт, и за избеглице, и за грађанство. Сећам се да сам о томе обавестио команду Ужичког одреда и предложио да се упути омладина да обере жито и воће. То је убрзо било прихваћено..."[5]

Један од главних организатора и руководилаца ове прве ратне омладинске радне бригаде била је седамнаестогодишња ученица Учитељске школе, Нада Матић, члан КПЈ и члан Окружног комитета СКОЈ-а.[6]

Млади су били одушевљени одласком у Добрун. Ове акције се добро сећа и инжењер Раденко Николић:

- Једног дана срео ме је Рајко Јечменица, омладински активиста и руководилац и рекао ми: „Сад ће се видети ко је прави Скојевац." Тада ми је објаснио да треба да се иде на бербу летине у Добрун.[7]

Те октобарске дане 1941. године не може никада да заборави ни Мићо Ђорђевић Рус, тада шеснаестогодишњак, један од најмлађих бораца у Ужичкој чети „Радоје Марић“:

- Сакупио сам око 20 омладинаца, међу којима су били Миодраг Поповић, Петар Минић, Боривоје Пешић, Лав Попов, Слободан Тополовић, Александар Јелић и други. Био сам задужен да те омладинце пре поласка на акцију научим масовне партизанске песме...

Четвртог октобра увече, у великој сали Соколског дома у Ужицу, одржано је „прво весело омладинско вече са приредбом"[11].[8] На приредби је рецитовано и певано више родољубивих и омладинских песама, а на крају је свечано отпевана песма *Хеј Словени*, којује прихватила сва присутна омладина. После одржаног програма настала је игранка до касно у ноћ. При крају, када су млади Ужичани, међу којима је било и њихових другова партизана, требало да се разиђу својим кућама, бубњар је ударио „туш“. Млади су се окренули према бини, на којој се појавио један омладинац и саопштио:

- Другови и другарице, ујутру, у 9 часова, пред Домом, биће збор омладине. Иде се на бербу кукуруза у Добрун. Остаје се десетак дана. Треба да нас буде што више...

То је била једина агитација. Младе Ужица није требало много убеђивати, објашњавати им...

Из стотине грла проломио се узвик одушевљења:

- Хоћемоооо! Хоћемоооо!

Омладина је одржала дату реч.

Сутрадан, у недељу 5. октобра 1941. године, и пре заказаног времена, почели су се окупљати омладинци и омладинке. Прва ратна омладинска радна бригада од 150 омладинаца и омладинки кренула је популарним „ћиром“ из Ужица ка Добруну. Док је воз полако кретао са железничке станице, одјекнула је песма младих Ужичана.

СЕЋАЊА УЧЕСНИКА

Драгутин Максимовић - Цига:

- Био сам члан Актива СКОЈ-а за „Ткачницу и Град“ и добио задатак да поведем у Добрун неколико омладинаца са којима сам одржавао везу. Окупили смо се пред Соколаном. Дан је био сунчан. Наш воз био је свечано украшен - локомотива и први вагон су окићени цвећем. Сећам се слике кад смо пролазили поред плаже, воз препун, а сви ми протурили главе кроз прозоре и певали... Одјекивала је песма, рећале су се шале, досетке... Атмосфера младалачка. Ни помена о забринутости због тога што идемо у опасну, ратну зону...[9]

Милева Ђурђић - Тополовић:

- Првог дана, по доласку на акцију, омладинци и омладинке су смештени по кућама у селу Вардишту, одакле смо сваког јутра возом одлазили у Добрун, а увече се враћали.

[5] Јован Радовановић, 67 *дана Ужичке Републике,* Народна Армија, Београд, 1972. године

[6] Умрла од задобијених рана у Колашинским Пољима код Мојковца у Црној Гори, 30. маја 1944. године. Проглашена за народног хероја.

[7] Милосав Крстонић: *Саница и Добрун.* Вечерње Новости од 28. јула 1966. године.

[8] *ВесШи,* бр. 10 од 12. октобра 1941. године.

[9] Никола Љубичић: *Ужички одред,* Војноиздавачки завод, Београд, 1979.

Како су мостови на Рзаву били порушени даље се ишло малом шумском железницом. Омладинци и омладинке су брали кукуруз, воће, поврће... Година је била родна као никада до тада, а село које је било пусто, аветињски је деловало. Нигде живе душе. Затекли смо само једног старца и старицу у кући крај моста, а Једну старицу у кући крај џамије. Четници су село спалили неколико дана пре нашег доласка. Део мештана је побијен, а остали су побегли у околна села, у Вишеград и друга места. Да нису дошли омладинци и омладинке Ужица, сва би летина пропала. Никога није било да је оберe. У непосредној близини Добруна партизани на положају су нас обезбеђивали док смо сабирали летину.

Душан Марковић - Ћуза:

- Када смо дошли у Добрун џамија је догоревала, а село је било потпуно празно. Скоро подивљала стока лутала је пољима и шумама. Везане краве су скапавале од глади. Била је то језива слика... Био сам тада борац Треће ужичке партизанске чете Ужичког НОП одреда. Држали смо положај Добрун - Мокра Гора - Котроман - Бијело Брдо. Италијани су били ту, на домаку, у Бијелом Брду и Штрпцима. Борили смо се и у исто време штитили омладинце и омладинке да несметано раде на сакупљању летине. Они су се хранили с нама борцима. Живели смо каоједна воЈна формација. Летина је била одлична. Само што на камену није родило. како се у народу каже. Код омладинаца се стално чула песма. Нисује могли утишати ни авиони, који су бацали бомбе, ни близина Италијана. Увече, на комишању кукуруза и кувању пекмеза. било је нарочито весело. Да би се посао што пре обавио, у предаху, између борби, помагали смо и ми. борци. Ставимо пушку преда се, о врат, и - на посао! За једну омладинку сви су говорили да је најбоља, чини ми се да је то била Нада Матић, један од организатора акције.[10]

Јелена Марковић - Крсмановић:

- На радној акцији у Добруну између осталих, биле су и Нада Матић, касније проглашена за народног хероја, затим Нада Вуковић, Ленка Николић и многе друге. С борцима чете Николе Љубичића, који нису били на положају, одржавана је политичка настава. На читалачким часовима читали смо лист „Вести", који смо редовно добијали. Увече смо давали приредбе. Тако је приређен и један врло успели „рапорт" - хумористички преглед актуелних политичких догађаја, који се понављао три вечери узастопно...[11]

Миладин Остојић:

- Тешко је описати одушевљење омладине која је учествовала на овој радној акцији. Неке другове нисмо могли увече натерати да легну. Хтели су да ураде и више него што су им допуштале физичке могућности. Групе су се међусобно такмичиле. Они који су купили шљиве били су у предности. Шљива је било толико да су се и лопатама могле сакупљати. Обране су велике количине воћа и поврћа. Омладина би учинила и више да јој није редовно досађивао један италијански авион.[12]

Многе појединости које су везане за овог досадног италијанског „брегеца" ни после скоро четрдесет година није заборавила ни

Милева Ђурђић-Топаловић:

- Време је било сунчано и лепо. Тај авион досађивао нам је сваки час. Кружио је, митраљирао, бацао снопове ручних бомби. Летео је обично на релацији Вишеград- Шарган. Тукао је мостове, возове и друге објекте. Знали смо да пилотира усташки сатник Куковец, који је био родом из тога краја и стога се био окомио на нас. Обично смо га чули кад из даљине „задрчи" и склањали се по воћњацима и у шуму. „Тукао" нас је, али се срећом, ником ништа није догодило. Касније смо сазнали да нема нишанске справе на митраљезу, а то смо закључили и по „погоцима", па се нисмо много ни плашили. На рачун тог авиона и његовог пилота правили смо разне вицеве. Чим полети из Вишеграда, железничари су јављали телефоном станицама: „Беж'те, ето Кукавице!"

Милоје Ћетеновић:

Њему се указала прилика да један дан буде учесник ове историјске омладинске радне акције. МилојеЈе с мајком отишао на вишеградски фронт да обиђе своју старију браћу: петнаестогодишњег Драгоја и осамнаестогодишњег Драгишу, који су били у чети Николе Љубичића. Захваљујући овој посети, Милоје Ћетеновић је један дан радио са омладинцима и омладинкама на сакупљању летине у опустошеном Добруну.[13]

Један догађај је посебно остао у сећању учесницима радне акције. Наиме, реч је о заплењеној италијанској застави, коју су партизани донели у Вардиште. Настало је неописиво славље, па је на перону железничке станице одржан митинг партизана и припадника Омладинске радне бригаде, која је чекала воз да се укрца и врати у Ужице са успешно завршене акције скупљања летине у Добруну и околини. На митингу је говорио Никола Љубичић, командир Треће ужичке партизанске чете. Када је завршио говор, италијанска фашистичка застава нашла се под ногама бораца и омладинаца. „Сви присутни партизани и омладинци су прегазили заставу и тиме симболично показали да ће се борити све дотле док и фашизам не деоживи судбину сличну судбини и овог његовог стега".[14]

Акција је завршена 16. октобра. Сабрана летина је превезена возом у Ужице. Сутрадан, 17. октобра 1941. године, млађи бригадисти и бригадисткиње учествовали су у раду оснивачке конференције Среског народноослободилачког омладинског савеза, која је одржана у згради Соколскогдома. На конференцији, између осталих, говорио је и легендарни секретар ЦК СКОЈ-а и члан Врховног штаба НОПОЈ, Иво Лола Рибар.

Према сећањима савременика, Иво Лола Рибар је био одушевљен организовањем Омладинске радне бригаде и акцијом у Добруну, у којој су и најмлађи дошли до изражаја.

Гоуиа акшивисша. У средини Нада Машић (касније проташена за народноI хероја)

[10] Милева Ђурђић - Топаловић, носилац Партизанске споменице 1941, била је члан КПЈ, а по повратку из Добруна, на окружној партијској конференцији у другој половини октобра изабрана за члана Окружног комитета КПЈ.
[11] Изјава Јелене Марковић-Крсмановић аутору.
[12] Изјаве Јелене Марковић и Миладина Фстојића дате аутору.
[13] Изјава Милоја Ћетеновића дата аутору.
[14] Никола Љубичић, *Ужички одред*, Војноиздавачки завод, Београд, 1979.

РАДНЕ АКЦИЈЕ НА ШИРОЈ ТЕРИТОРИЈИ УЖИЧКЕ РЕПУБЛИКЕ И ...

За време Ужичке Републике, и у селу Доњој Горевници, код Чачка, постојала је Омладинска радна бригада, формирана одлуком Среског комитета СКОЈ-а Среза љубићког, која је имала преко тридесет омладинаца и омладинки, а у Чачку, првих октобарских дана 1941. године, била је формирана и Омладинска радна чета Чачанског партизанског одреда „Др Драгиша Мишовић".[15] Задаци Омладинске радне чете били су: прикупљање чаура од муниције и њихов транспорт у Ужице за партизанску фабрику оружја, прикупљање старе хартије, као сировине за Фабрику хартије у Чачку, утовар и истовар дрва на дрварама и друге робе на железничкој станици и осталим местима; разношење хране од заједничке кухиње до занатских радионица - и разни други позадински послови.

Део Злашара

Оваквих и сличних акција младих било је и у другим местима на територији, којује, устаничке јесени 1941. године, обухватала Ужичка Република.

Искуства у организовању омладине у Ужичкој Републици била су драгоцена касније на новим ослобођеним територијама.

... НОВОВАРОШКОГ КРАЈА

После пада Ужичке Републике и повлачења главнине партизанских снага из Србије у Санџак и Босну, нововарошки крај је постао нова - Златарска Република.

Омладина тога краја одиграла је непроцењиву улогу у прихватању партизанских јединица и рањеника, као и омладина читавог Санџака. Створен је и национални антифашистички савез омладине - Савез санџачке омладине.

Средином децембра 1941. године, у селу Радијевићима код Нове Вароши, на иницијативу борца Златарске партизанске чете, Страхиње Страја Пурића, тада члана КПЈ, формиран је први пионирски одред у земљи и тај догађај је ушао у историју Савеза пионира Југославије.[16] За командира пионирског одреда одређен је једанаестогодишњи Симо Пурић, а за комесара Томислав Пурић.

Већ наредног месеца, почетком јануара 1942. године, у Новој Вароши је формирана дечја организација, названа Дечји савез[17], чији је командант био десетогодишњи дечак Тихомир Љујић, а политички комесар десетогодишња девојчица Шабанија Мусић.

Прва радна чета Савеза санџачке омладине

На иницијативу скојевске организације, у Новој Вароши, крајем јануара 1942. године, тачније 27. јануара, формирана је Прва радна чета Савеза санџачке омладине, у којој су се налазили само млађи омладинци, који нису могли бити примљени у војну јединицу. У својим ратним белешкама, под датумом 28. јануар 1942. године, Мирко Ћуковић је записао:

> „Овој чети је стављено у задатак да помаже партизанским установама и радионицама у снабдевању огревом, да се стара о чувању партизанске имовине, снабдевању партизанских и других сиромашних породица...
>
> Чета је помагала ове породице у снабдевању огревом, одношењу жита у воденицу и доношењу брашна...[18]

Тих последњих дана јануара 1942. године, на *Зидним новинама,* које је издавала Команда места у Новој Вароши, појавио се и напис непознатог аутора, под насловом *И радна чета нашеI Савеза,* који представља драгоцени документ. У овом напису, између осталог, пише:

> ....У уторак, 27. о.м. на св. Саву (27. јануар 1942. године, примедба, Ђ.П) била је сазвана конференција на којој је образована Прва радна чета ССО-а. Рад је мучан и тежак кад је за другога, рад најамног радника. Али, другови, рад постаје радост и срећа када користи друштву и када сваки радник зна зашто ради. Ако наши другови у новоснованој чети буду стварно радили, и гледали плодове свога рада, онда за њих рад неће представљати тешкоћу и они ће га с песмом лако и брзо савладати. Под ударцима наших удружених снажних младих руку падаће све препреке...
>
> За командира је изабран Хајро Мусић, за политичког комесара Данило Шапоњић, за заменика командира Гиле Глишовић, а за заменика политикома Авдо Ибишбеговић. Одмах се пријавило 26 другова. По одржаној конференцији и образовању чете другови су отпевали омладинску химну.
>
> Ми хоћемо да се и код нас јаве хероји рада, хоћемо и ми да покажемо снагу своје младости и да је ставимо у службу своме народу.
>
> Живела Прва радна чета Савеза санџачке омладине!"[19]

Своју последњу радну акцију Прва радна чета Савеза санџачке омладине обавила је 4. фебруара 1942. године, јер се, сутрадан, са осталим партизанским јединицама, повукла из Нове Вароши.

Иако је живела врло кратко време, ова омладинска радна чета организовала је неколико значајних акција.

[15] Милутин Јаковљевић и Милан Ђоковић: *Ор1анизовање омладинских радних бршада у Ужичкој републици',* Ужичка Република, НИП експорт - прес, Београд, 1978.
[16] Драгослав Огњановић: *Под заставом Савеза пионира НОВ и ПОЈ,* Републички одбор СУБНОР Србије и НИП „Експорт-прес", Београд, 1974.
[17] Мирко Ћуковић: *Путовање у слободу (ратне белешке),* СИЗ културе Нова Варош, 1979, стр. 130.
[18] М. Ђурковић, нав. дело.
[19] Музеј Устанка 1941. у Ужицу, инв.бр. 3126.

ОМЛАДИНСКА РАТНА ЖЕТВА У САНИЧКОЈ ДОЛИНИ 1942.

Прво СКОЈ, а по свом оснивању и УСАОЈ, били су непосредни организатори првих омладинских радних јединица. На слободној територији њихово организовање су помагали и народноослободилачки одбори.

Још 17. новембра 1941. године, „Омладинска борба", орган СКОЈ-а је писала у уводнику свог првог броја:

> „Широке омладинске масе раде у творницама и радионицама, на пољима и њивама, у крајевима који су под чизмом окупатора. И њихова је света дужност да тамо, на месту свога рада, воде стални упорни рат против мрског угњетача. Ни једног производа нашег зноја, ни једног зрна жита непријатељу! Рушимо мостове, железничке тунеле, разбијамо пруге и везе, уништавамо транспортере и скпадишта -уништавамо све оно што служи фашистичким зликовцима!"

Делегати прве котарске конференције СКОЈ-а за Војнић, место где ће се неколико месеци касније формирати најславнија радна бригада младих, написали су у својој Резолуцији:

> „Нарочито омладина треба у селу да буде прва која ће да иде у акције, прекопавање цесте, спремање хране - да на сваком кораку помогне партизанима што год буде требало".

У свим извештајима УСАОЈ-а вишим форумима прво је стајало колико је бораца отишло у борбу, а одмах затим коликоје и шта урађено.

На оба конгреса УСАОЈ-а проблематика добровољног рада обухваћена је и у говорима и у резолуцијама; највреднији омладинци су седели у председништву Конгреса, додељиване су заставице најбољим организацијама у претконгресним такмичењима, највреднији су бирани у руководства...

У току јула 1942. године били су ослобођени Приједор, Босанска Крупа, Кључ, Саничка долина...

А већ 8. августа 1942. године формирана је Прва ударна омладинска пољопривредна бригада, на састанку групе партијских и скојевских руководилаца и осталих активиста.

Тада је изабран и штаб бригаде: за команданта - Илија Бурсаћ, војни делегат на овој акцији у име Прве крајишке бригаде, а за комесара - Зора Поповић, члан Окружног комитета СКОЈ-а за Дрвар.

Бригада је партизанским возом преко Оштреља пребачена до Саничке долине, где је убрзо, 27. августа, почела дотад „најславнија жетва за време Народноослободилачког рата".

У току ноћи, 27. августа, 800 жетелаца, у највећој тишини, храбри и вредни, испред самих непријатељевих, немачких и усташких ровова - записали су жетеоци. Разговарало се мимиком. С руке на руку, као по непрекидној врпци, клизили су снопови жита у позадину, далеко од непријатељева домашаја. У обезбеђењу су били борци Петровачког батаљона, удаљеног око 50 метара од усташких упоришта.

ДруЈарице, то је дужносШ наша,
Да отмемо жито од усташа.
Дру1арии,е, ево наше торбе,
Наше торбе, то jе помоћ борбе.
Куд бртада са Дрвара креће,
Ту фашисти жито жети неће.
Омладини ништа тешко није
Жањућ' жито да усташе бије.

- Свако јутро Немци и усташе су забезекнуто гледали како је жита све мање и мање. Ноћу су немилице пуцали и шарали рафалима по житном пољу, бацали ракете и осветљавали простор пред собом, али то ништа

Прва ударна омладинска иољоиривредна бртада

Жешва на ослобођеној шеришорији у Лици, 1942. 1одине

није сметало жетеоцима" - сећали су се доцније учесници ове акције. - Једном су усташе у три колоне кренули да сустигну жетеоце. Задржала их је Друга чета из Батаљона „Здравко Челар". И убила више непријатељевих војника. Било је рањено и неколико наших бораца...

У БОЈ ЗА ЖИТО

У дубоким сунчаним данима таласа се шумно море - над родном слободном земљом жуте се големе површине жита. И разлеже песма:

Три ђевојке јечам желе
Шри ђевојке, Шри сестрице,
ој ја1одо, јаЈодице...
Три ђевојке јечам желе
V Гомечу, подно 1оре,
у Гнијезду од слободе.

„Над Новим код Сане, под Козаром, горе села. У житним пољима грчевито се рву двије велике војске. Козара бије невиђену битку. Грмеч непоколебљиво стоји над својим пространим жутим богатством. Оживели су крајишки друмови и путеви. Дрварским камењаром одјекнуо је бојни позив:

- Куда?
- На жетву! Ни зрна жита окупатору!

Спремно је пошла крајишка омладина у бој за жито.

Окупатор неће јести погаче с наших њива.

Једно сунчано јутро осветлило је Саничку долину, ужурбану, распевану. Око 2.000 младих Крајишника, углавном девојака, слегло се на жетву. Ничу чете и батаљони, најбољи ударници постају командири и команданти - рађа се Прва саничка бригада.

Жито треба што прије пожњети. Непријатељ наваљује. Крв тече за жито. Суву земљу залијева зној, у кости се увлачи умор. Кретње постају тешке. А сунце пали... И у позадини се бије љута битка за жито.

Весело пјева вршалица. Сложно раде омладинске руке. Брзо путују кола из долине у брда, у шуме. За пола сата пребачен је вагон и по жита са жетвеног поља у Заваље.

У сумрак се на пољима румене ватре, а око ватри лети пјесма, вије се коло. Једна група омладинаца приказује прве дане устанка. Сутра опет капље зној с чела и пјева вршалица.

Тако је то ишло три мјесеца. Пуна три мјесеца упорне, жилаве борбе за жито - с пушком и српом.

Напокон, велико дјело је при крају. Жело се близу непријатељевих положаја. Војска је повукла границу до које се смјело жети. Могло се и даље, али уз велике опасности.

Једном приликом неколико непријатељевих тенкова пробило је одбрану наше војске и продрло у позадину. Херојска омладина - ударници саничке долине брзо су на цесту оборили балване и зауставили тенкове.

Приликом жетве око Врпоља омладина је до мрака пожњела жито с ову страну границе. Велики румени мјесец родио се на обзорју. Тихо, без шума, прикрадале су се сјенке граници. Поново су бљеснули српови. Жито је нестајало на 50 м од бункера. Омладина је прекорачила границу.

ОД УСТАША ОТЕЛИ СМО ЖИТО

Омладино, казаћу вам и то:
у Сани је пожњевено жито.
Ми смо дјеца поштених сељака,
биће хране за сваког јунака.
За јунака, баш за партизана,
он је наша нада одабрана.
То су дјеца своје домовине,
неће кмета, нити половине.
Ни трећина код њих сад не важи,
јер се право демократско тражи.
Неће сељак више слуга бити,

своју земљу он ће изградити.
Баш онако како му је воља,
биће онда и љепша и боља.
Биће хљеба, слободе и рада,
ми смо земља богата и млада.
Нека живи Армија и Тито,
од усташа отели смо жито.

Сутрадан је пред пренераженим усташама освануло голо стрњиште.

Ова сећања, тешкоће и резултате Прве ударне пољопривредне бригаде записао је Владо Кецман, учесник те акције, у књизи *Класје под црвеним засШавама,* која приказује припреме, ток и резултате ове радне бригаде.

Ратовање срповима важно као ратовање с пушкама

Врховни командант Тито је будно пратио битку за жито. Знао је да је ратовање са срповима исто толико важно као ратовање са пушкама. Чим су му стигле прве информације о успесима крајишке омладине у Саничкој долини, он је 16. августа записао:

„Извлачење толико жита за тако кратко вријеме јесте за сваку похвалу. Ми на овом релативно сиромашном планинском простору имамо много трупа. Заиста се морамо постарати да им обезбиједимо исхрану, иначе бисмо се нашли пред нерјешеним проблемом."

Сличне акције су настављене и у осталим ослобођеним крајевима.

Пролетери, не бојте се 1лади,
Омладина цепа за вас ради

Певале су девојке Босанске крајине у тој чувеној жетви у Саничкој долини.

Као одговор омладине на Титову поруку, у Упутству Оперативном штабу за Босанску крајину се каже:

...Продужите и даље рад на прибирању жетве. То имајте стално пред очима, јер је то исто тако важно као и извођење операција.

Радни резултати Прве ударне омладинске пољопривредне бригаде

Рад Прве ударне пољопривредне бригаде - значио је јединство фронта и позадине. Акција је припремана још од пролећа: изграђивани су партизански магацини, саграђен и моторни млин. Подигнутоје више партизанских болница, а образована и Дриничко-козилска економија, са више од 5.000 грла стоке.

Део омладинске радне јединице у Босанској Крајији

По завршетку жетве, прешло се на друге послове: скупљање воћа и поврћа, прављење пекмеза и др. Увек уз песму.

Сабраноје 270 вагона пшенице, јечма, зоби и кукуруза; осушена три вагона шљива и јабука; извађено и утрапљено 17 вагона кромпира; справљено четири вагона пекмеза од шљива; сабрано пет вагона пасуља; дневно за партизанске болнице отпремано по 3.000 ки-

Гоуиа жешелаца Саничке омладинске радне бршаде, 1942.1одине

лограма воћа и поврћа; подељено становништву око 150 вагона разне хране, жита, воћа и поврћа (то је издавано, уз писмену потврду сељацима са подручја Грахова, Дрвара, Гламоча, Мркоњића, Босанског Петровца, Кључа и Јајца); стављено у резерву и склоништа Оперативног штаба за Босанску крајину 750 вагона разне хране (по изјави интенданта Оперативног штаба)[20].

У слободном времену организовано је око 1.500 предавања о политичкој ситуацији код нас и у свету, читане брошуре и билтени, слушане радио-вести. Такође, на 55 течајева научило је да чита и пише око 70 одсто неписмене омладине; одржано је преко 200 културно-забавних приредби...

За постигнуте резултате, омладина овог дела Босанске Крајине на Првом конгресу УСАОЈ-а добила је прву прелазну заставицу.

Из ове бригаде, до краја 1942. године, у партизанске јединице је отишло више од 1.500 омладинаца и омладинки, што чини око 21 одсто од укупног састава бригаде. Многи од њих су постали истакнути војни и политички руководиоци НОБ, истицали се својом храброшћу и проглашавани за народне хероје. Много их је и пало херојском смрћу на ратним путевима прослављених пролетерских дивизија.

Успех у Саничкој долини одушевљено је поздрављен међу свом антифашистичком омладином. Партизански одреди могли су спокојније да очекују нову зиму.

Као печурке после кише, и у другим крајевима почеле су да ничу нове радне бригаде. Убрзо је формирано укупно 17 радних бригада, које су, између Првог и Другог конгреса УСАОЈ-а дале 1,5 милиона добровољних радних дана, обављајући жетву, често под куршумима. Оне су носиле имена истакнутих бораца и народних хероја: „Рајко Боснић“, „Марин Бујкић", „Младен Стојановић“, „Миле Мећава" и други.

У првој жетви у Саници је учествовало 5.000 - 6.000 омладинаца и омладинки, од којих највише девојака (момци су били на фронту).

Тако је у Каменичкој омладинској радној чети, чији је комесар била Марија Бурсаћ (касније, као прва жена - проглашена за народног хероја) од 80 бригадиста била су само четири младића. Исти однос био је у целој бригади.

Кроз ову Бригаду, састављену у просеку од 57 чета и 10 батаљона, током три месеца колико је трајала ова велика ратна радна акција, прошло је близу 7.000 омладинки и омладинаца са подручја Дрвара, Босанског Грахова, Гламоча, Босанског Петровца, Бихаћа, Подгрмеча, Санског Моста, Кључа и Санице...

О великом доприносу Прве ударне пољопривредне бригаде јединству младе генерације, јединству фронта и позадине - најлепше речи изговорио је Филип Кљајић, политички комесар Прве пролетерске бригаде, приликом сусрета пролетера и бригадиста у разореном Кључу:

После 201одина. Шшаб Бршаде из 1942.1одине, на сасшанку 18. авЈусша 1962.1одине

20. *Тридесеш 1одина омладинских акција*, аутора Момчипа Стефановића, Срећка Михаиловића и Миломира Краговића, НИП „Младост", Београд, 1976. године.

.... Видимо, другарице и другови, дошло је до нашег спонтаног сусрета, отворила су се наша срца и љубав. Видимо ваше српове којима сте летос водили рат на овом санички-кључком подручју, а тај рат сте водили под нашим пролетерским симболима, црвеним заставама, српом и чекићем. Ни наше оружје не може дејствовати без вашег...

Нама, борцима наше Народноослободилачке борбе, борцима наших пролетерских јединица, ваш рад летос у Санички-кључкој котлини, ваша брига за рањенике у Босанској крајини, гаранција су и потврда да наша борба неће бити узалудна, да ћемо сутра у слободи моћи градити нашу земљу, а ви и ваш рад можете бити пример осталој омладини широм наше земље."

СЕЋАЊА УЧЕСНИКА

ЗАЛИНСКА ОМЛАДИНА НА ЖЕТВИ У САНИЧКОЈДОЛИНИ

Почетком августа 1942. године на састанку скојевског актива у Залину, у кући Тодора Медића, где се налазила канцеларија сеоског НОО-а, секретар нашег актива Петар Дрча обавијестио нас је да су партизани заузели Саницу и цијелу Саничку долину и да се на томе подручју организују жетвени радови. Требало је пожети велике површине дозрелог жита, а затим обавити вршидбу и разне друге пољопривредне радове. Секретар нам је рекао да ми, као чланови СКОЈ-а, међу првима треба да се јавимо за одлазак у Саницу.

Убрзо послије тога састанка на истом месту сазвана је и масовна омладинска конференција. Била је ведра и топла љетна ноћ, а мјесечина као дан. Дошаоје велики број залинских дјевојака и младића. Билоје нешто и старијихљуди, јер се расправљало и о прикупљању хране за партизане.

Омладина иборци

0 потреби одласка омладине у Саницу говорили су предсједник сеоског НОО-а Милан Медић и наш секретар Петар Дрча, који је уједно био и члан Општинског комитета СКОЈ-а за јасеничку општину. Они су позвали омладинце и омладинке нашег села да се добровољно јаве за одлазак у саничку долину. Осим нас скојеваца, јавио се велики број и осталих омладинаца. Дрча нас је, потом, постројио под трешњом код Медићеве куће. У строју је било и неколико недораслих дјечака и дјевојчица, које је секретар издвојио из строја и рекао им да су они још мали и нејаки за пољопривредне радове. Ти најмлађи добровољци су се због тога љутили и плакали што неће ићи са осталима. У стројује стало нас преко двадесет. Сјећам се већине тих младића и дјевојака, с којима сам провео око два мјесеца на раду у саничкој долини. Били су то: Марија Арнаутовић, Боја Ђургуз, Сава Ђургуз, Ђорђо Качавенда, Милан Клашња, Милка Пухалић, Ђуја Медић, Зора Дрча, Бранко Мандић, Анка Адамовић, Душан Адамовић, Милева Бокан, Илинка Шкорић и још неки.

Претходно нам је речено да исте вечери треба да кренемо на пут, па смо понијели торбе са храном, нешто покривача и преобуку. Имали смо за рад и алатке припремљене, већином српове. Неколико пријављених није знало да се одмах креће, па су отрчали кућама и донијели што им је било потребно.

Било је ту и неколико родитеља, који су са забринутошћу испраћали дјецу на радове у Саници. То је било и разумљиво, ако се има у виду да је мало ко од нас до тада некуда даље путовао. Одлазило се, углавном, на црквене зборове и сијела у сусједна села и засеоке, а мало је ко и у Крупу ишао. А сада, у ратно вријеме, требало је ићи у Саницу за коју је мало ко до тада и чуо.

Ноћу смо из Залина кренули према Јасеници. Преноћили смо у кућама у близини Општинског народноослободилачког одбора. Сутрадан нам се прикључило и нешто омладине из Јасенице, па смо у свануће заједно кренули према Лушци пољу. До Јелашиноваца смо се возили у сеоским колима, а онда продужили пјешке преко Међеђег брда и спустили се у саничку долину.

У Саницу је стигао велик број омладинаца и омладинки из дрварско-петровачкоги подгрмечкогокруга. Тује, 8. августа, формирана Саничка омладинска радна бригада, прва омладинска радна бригада у Босанској крајини, која је имала пет батаљона и ту радила до октобра, сабравши преко стотину вагона жита.

Ми, Залинци, чинили смоједан радни вод, под командом Марије Арнаутовић. Једно вријеме смо радили заједно са омладином из Јелашиноваца и Лушци Паланке, а краће вријеме смо били укључени у Петровачки радни батаљон.

Обављали смо разне пољопривредне послове. Жели жито, обављали вршидбу, отпремали пшеницу у грмечке магацине, брали воће и слично. Нико од нас није знао гдје се тачно отпрема овршено жито. Из разумљивих разлога то се држало у тајности, како непријатељ не би сазнао гдје се налазе наши житни магацини. Једном сам са групом омладинаца пратио запрежна кола којима се превозило жито у Грмеч. Нису нам дозволили да идемо до самих магацина. Вратили су нас прије него што су кола стигла на лице мјеста.

Радове смо обављали, углавном, у дубљој позадини, а ноћу су одлазили и у близину непријатељевих положаја. Док смо радили, партизанске јединице су штитиле нас од непријатеља. Једном су непријатељски војници извршили јачи напад на наше јединице, па смо се, заједно са партизанима, морали повлачити уз Саничку долину.

У Саници смо живјели и радили организовано, полувојнички, хранили се на казану, као и војска, увече се постројавали да бисмо чули заповијест о сутрашњем распореду и раду. Спавали смо распоређени по појатама. Сваки дан смо слушали „Радио вијести", које би неко од бољих читача читао за вријеме краћих или дужих одмора. Увече су ложене логорске ватре, пјевало се и играло. Често су нам у посјету долазили наши команданти и политички комесари и разговарали са бригадистима.

За овај наш рад Залински радни вод је више пута усмено и јавно похваљиван. А посебно смо се истицали у пјевању партизанских борбених пјесама.

Прва ударна омладинска пољопривредна бригада је у првој смени, од 3. августа, окупила преко 3.000 омладинаца и 1.960 старијих радника, са 200 кола и 245 коња. У неколико смена, до краја октобра, учествовало је

преко 8.000 омладинаца, а заједно са старијим радницима, преко 10.000 учесника.

Један учесник ове ратне жетве је причао:

- У Саничку долину дошао сам са групом омладинаца из ужичког краја. Дочекао нас је стравичан призор: напуштене куће, згаришта, подивљале животиње, по тек ижџикљајој трави могло се видети где су били путеви, где се живело и где је стајала људска нога. Очито је било да су људи брзо напустили домове испред кољачких ножева, остављајући све своје - огњишта и набрекла поља и воћњаке. Тим даровима природе требало је снабдети нашу ослободилачку војску, рањенике и народ.

А други учесник је више говорио о самој акцији:

- Радило се дан и ноћ. Недостајала је теглећа стока, кола, није било довољно, ни врећа за жито, ни судова за пекмез, али ипак су остваривани изванредни резултати. Никоме није било тешко, посебно после поруке друга Тита да је наш рад исто толико важан као и успех на борбеном положају. Тог дана сам послом био код Главног штаба. Команданту Илији Бурсаћу није било више од двадесет година. Сећам се, пришао му је курир из Четврте бригаде, која је штитила наша радилишта и саопштио му да омладина буде у приправности за повлачење. Усташе су наваљивале и могло се десити да пробију обруч. Пала је заповест: Прикупите све и правац према планини!

После наредбе да се крене у правцу планине, брзо али без панике, купљени су џакови, намирнице и образоване су колоне које су кренуле према шуми. На несрећу, дан је био ведар и бригадисти су билии званредна мета авионима. Већ после првог налета било је рањених. Бомбе су праштале. Преда мном је издахнула једна Грмечанка, ни девојка, ни девојчица. Лежала је чврсто стежући врећу жита.

Када је жито било покупљено, осим неколико хектара близу усташких положаја, у Четвртој крајишкој се сматрало да то жито треба оставити, јер би био велики ризик жети испред самих бункера. Но, штаб омладинских бригада је био другачијег става:

- Задатак се мора извршити до краја! Ни метар простора који је засејан не сме остати непријатељу. Не сме се поновити да борци после маршева од по два месеца остану без хлеба.

Жито је извучено и поред покушаја фашиста да разбију партизанску заштитницу. Неколико група је ноћу прешло иза непријатељевих положаја и тамо брало и плодове из воћњака.

„Оволика храбростје просто избезумила усташе и они су једном приликом кренули до зуба наоружани са неколико тенкова, у правцу омладинских радилишта. Одред партизана који је штитио бригаду, бије на другом положају. Бригада се бранила сама. Од посечених стабала направљене су барикаде. Када су се усташе појавиле, они су громогласно повикали:

- Ура, напред Крајишници! Хватај живе усташе! Ура!

Како се каснијe испоставило, усташе су мислиле да их је напала цела партизанска дивизија! почели су да се повлаче.“

Забележена је и изјава усташког повереника Сајца, која сведочи о страху фашиста и њихових слугу:

- Никада као ове године, ми нијесмо са толико брига и стрепњи очекивали вијест о стању усева...

Позадина - фронту

У такмичењу омладине пред Први конгрес УСАОЈ-а, а и касније, организована је зимска акција сакупљања добровољних прилога за војску.

То потврђују и речи Зоре Поповић за конгресном говорницом, која је рекла да је Бригада пре такмичења дневно у магацин склањала по три вагона кукуруза, а када је почело такмичење - девет вагона.

У новембру и децембру 1942. године стотине топлих џемпера, чарапа, рукавица послато је у партизанске јединице: омладина Хрватске (без Далмације) -послала је: 2.047 пари чарапа, 762 пара рукавица, 200 биљаца, 452 маје, неколико стотина чаршава, 76 биљаца, 102 маје, 1.345 рукавица, 770 марама, 1.344 пешкира, бЗјастука, 2.746 килограма кукуруза, 4.920 килограма кромпира, 2.701 килограм граха, 134 килограма масти, 2.906 метара завоја...[21]

И почетком 1943. године омладина је наставила акцију зимске помоћи, у пролеће - акције сетве, а у лето - поново борба за жито и летину, у јесен - прикупљање воћа и поврћа...

У IV непријатељевој офанзиви радне чете омладине, изморене и гладне, голе и босе, седам дана су носиле рањенике преко Гламоча и три дана преко Шатора, прекопавале цесте и евакуисале народ, жито и стоку...

Месец дана после велике непријатељеве офанзиве на Козару, услед жестоких и крвавих бојева, скоро сва козарачка села су опустела. Сви мушкарци су били у борби, а омладинке, сврстане у радне чете, преносиле су рањенике и ратни материјал, по десетак и више километара, снабдевале партизанске јединице храном...

Хроничари су забележили и радне акције омладине Лике, Кордуна, Чазме, Баније, округа Карловац, Хрватског приморја, подручја Билогоре...

Три радне бригаде у Семберији

У јесен 1943. године на слободној територији Семберије формиране су три радне бригаде, које су секле дрва за огрев у шумама преко Саве и у Мајевици, обезбеђивале животне намирнице за присутне партизанске јединице, болнице и део становништва, а у марту 1944. утврђивале старе и градиле нове насипе, као заштиту засејаних поља у Семберији од изливања вода реке Саве.

Мајевица

Омладинске радне јединице, чете и бригаде, биле су и непресушни извор нових бораца. У радним јединицама обављена је и обука и у погодном тренутку одлазило се у оружане јединице Народноослободилачке војске.

[21] Исто.

ЈУНАЦИ САНИЧКЕ ДОЛИНЕ

„Стигле су пролетерске бригаде" - радосна вест брзо је доспела до најзабитијег крајишког села.

Али... Једно немилосрдно „али" нагризало је радост Крајишника.

Како их дочекати? Чиме угостити? Година дана ратовања испразнила је амбаре који никад и нису били пуни. У Крајини је одувек глад била најближи комшија. Пре се с тим можда и могло мирити. Сад је било друго. Стигли су пролетери. Хиљаде рањеника размештено је по болницама на Клековачи и Грмечу. Како одјечма и зоби умесити белу погачу. Како спремити понуде кад је камењар љут и непопустљив.

Пре се можда могло и мирити с немаштином. Сада је хлеба морало бити. И поврћа. И воћа. И свега. С том мишљу људи су устајали. С њом легали. Зар да у Крајини пролетери гладују? Мисао је сврдпала у сваком човеку. Док није отврдла у одлуку.

Ако хлеба игде има наћи ћемо га - закључивали су скојевци на својим састанцима. Биће хлеба за пролетере и понуда за рањеника - казала је Крајина.

Ако га игде има... Хлеба је било. Јужно од Санског Моста, целом дужином Саничке Долине зрела пшеница је полегала. Гране су се савијале од плодова. Становници су се недавно одселили и оставили обрађена поља и баште. Усташе су чекале да смогну неку радну снагу и пожању жито. Усташе само нису имале радне снаге.

У Саничкој Долини било је жита. Тако је почео поход у Саницулета 1942. године.

Граховски младићи и девојке први пут у животу напуштали су своја планинска села. Из Пећи, Малешеваца, Кесића, Ресановца пошла је сва омладина. Дрварчанке су оштриле српове. Спремали су се и Петровчани. Још само црвена застава на челу сваке групе и могло се кренути. Ишли су ноћу. Поред непријатељевих заседа.

Једног јулског јутра у Саничкој Долини освануло је две хиљаде младића и девојака. Много више девојака, јер су младићи били у војсци.

Две хиљаде младих нису од почетка сачињавали бригаду. Ни батаљоне. Радили су у групама. То је било неподесно. У групама се лепо може обавити моба. Али не и такичење. Или отимање жита испред самог непријатеља.

Морало се нешто смислити.

- Неколико дана радили смо и мислили шта да учинимо. Шта би било најбоље, питали смо се - прича Зора Поповић, која је тада била скојевски руководилац у Крајини и ускоро постала заменик комесара бригаде. - Нико од нас није имао никаква искуства на таквом послу. После десет дана сазрела је идеја - формираћемо бригаду. По узору на војне јединице.

Вест је саопштена жетеоцима. Вест их је обрадовала изнад сваког очекивања. Бригада - била је то реч којој су вероватли сви. И волели је.

Сутрадан предвече две хиљаде жетелаца постројили су се са српoвима и заставама. Свечано и у ставу мирно саслушали су одлуку. Проломила се бура одушевљења, која је морала бити стишавана, јер упориште није далеко.

- Нашем поносу није било краја - причала је даље Зора Поповић. - Имали смо прву радну бригаду у Југославији. Прву и у Европи која је за Немце производила жито и топове. А ми Немцима отимамо жито. Нећемо од рањеника више крити очи.

Усташе су убрзо сазнале за акцију. После два-три дана од јутра до мрака дежурали су авиони изнад Саничке Долине. Митраљирали су и телад. По дану се није могло радити.

Затоје постојала ноћ. С месецом или без месеца батаљони и чете излазили су на поља и вољњаке. Песма је као зрела јабука замирала у грлу. Није се смело певати. Умор разбија кости. Сан лепи очи. Али се жети морало без одмора. Формирани су посебни батаљони за вршидбу, брање воћа, сушење, сакупљање поврћа. Девојке су чак прале кромпир, шаргарепу, лук и пажљиво их слагале у џакове. На врху су стављале писма. „Кад рањеници у Клековачи добију махуне, зачудиће се. И биће им драго" - говориле су девојке.

Мисао - радимо за рањенике, отимамо за другове који су крв пролили по целој земљи и дошли да се код нас опораве - није их никад напуштала. Сама та мисао као да је исписивала високе рекорде. Терала на скоро немогуће подвиге за сваки килограм жита или пасуља.

Близу упоришта Врхпоља пожњевено је све жито. Све до положаја одреда који је држао фронт да спречи упад усташа међу жетеоце. Али, жита је било и између линија. Зар га оставити?

Велики, скоро пун месец, исповио је иза Грмеча. Девојке су скинуле беле мараме а младићи беле кошуље. Пошла су сва четири батаљона. Узели су одстојање. Наређена је тишина. Далеко иза леђа остали су партизански положаји. Жито брзо нестаје у рукама. Тишину ремети само ветар. Масив бункера назире се не више тако далеко. Жетелачки строј зауставио се тек на сто метара пред непријатељем.

Ујутро је пред пренераженим усташама осванулo голо стрњиште.

У прву зору повукли су се у једну велику шуму. Жито је ланчаним системом већ било пребачено. Између упоришта и шуме пожњевена поља била су гола и обасјана сунцем.

Бесни што им је жито однесено испред носа усташе су у јакој колони и са три тенка кренули преко стрњишта. Упутили су се право према шуми.

Две хиљаде жетелаца гледали су маслинасти строј како се брзо примиче. Одред, који је синоћ држао положај, био је доста далеко. Њих две хиљаде имали су неколико пушака са неколико метака и два-три пиштоља. Прихватити борбу - нису могли.

Нису хтели ни бежати. Јер, - остало би жито. А жито никако нису хтели да оставе. Ни по коју цену. Морало се нешто смислити. Секунди су летели бесомучно. Минути су решавали судбину две хиљаде живота. Маслинасте униформе су нарасле - већ су застирале хоризонт.

Онда је Штаб бригаде издао наређење:

- Свим расположивим средствима сеци букве. Највећом брзином.

- Десетине секира и крампова спустило се на прва стабла до цесте. Барикада је расла брзином као да су стабла од папира.

Усташе су већ стигле на улаз у шуму. Могла су се распознати месната црвена лица и очи које су већ клале. Тенкови су кратким рафалима тукли изнад глава жетелаца.

Шума се изненада и страховито затресла. Крошње су се повиле као на ветру. Необичан ураган сручио се на све. Без команде, али у истој секунди из две хиљаде грла проломило се страшно: „Ура! Напред Крајишници! Хватај живе!" Шума је својом јеком утростручавала грмљавину гласова.

Маслинасти строј застао је у недоумици. Стали су и тенкови. Ураган из шуме појачавао се до размера које су раздирале нерве. Усташе, најближи шуми окретали су се унезверено. Изгледало је да ће отуда сваког момента на њих полетети читава партизанска дивизија - у најмању руку.

Онда су се окренули и пуцајући почели да се повлаче.

У току дугих и критичних минута, кадје изгледало да ће се цела бригада неминовно наћи уједној страшној кланици, ни један младић ни девојка нису се макли с места. Из својих чета. Од жита. Иако су били ненаоружани.

Спалили стогове жита да не падну у руке непријатељу

Две чете радиле су целу ноћ. Ујутро су уморни жетеоци полегалии око два стога у једном шљивику на крају удолице. Брзо су поспали сви осим дежурног.

Разбудила их је пуцњава. Угледали су групу усташа. Били су далеко највише двеста метара. Жетеоци су покупили алат. Било је нужно да беже одмах, али се они нису мицали с места. Нису знали шта ће са житом. Изнети га више

нису могли. Оставити га - да га усташе довуку - ни то нису хтели. Неће они јести хлеб намењен рањеницима. Никада. Две чете већале су грозничаво. Једини излаз био је - спалити стогове. Онда су се сетили да се усташе могу и повући. Можда је ово само нека извидница. Опет већање, још грозничавије. Ипак су се решили за спаљивање.

Стогови су планули и две чете су замицале у шумарак. У то се неко сетио - остаде батаљонска застава. Један младић, не размишљајући ни секунду, појурио је према упаљеним стоговима. Он је заборавио заставу. Нису га задржавали. Само је његова чета застала. Усташе су биле близу, сасвим близу. Нису пуцали на младића. Вероватно су мислили да хоће да се преда. После, кад су га видели како се враћа са нечим црвеним у руци, било је касно. Није им пошло за руком да га погоде. Иако су га могли ухватити и рукама.

Текле су ноћи у Саничкој Долини, сабијене радом, препуне опасности. Ноћи глуве, без песме. Само шапат, од прве звезде до свитања.

Жетеоци су спавали само један део дана. Поподне се опет радило. Читалачке групе. Предавања. Најдражи посао био је писати рањеницима: најважнији - описменити преко две трећине неписмених у бригади. Највећа жеља сваког бригадисте - наћи негде лист папира. Или чак свеску. Сваког партизана који би наилазио кроз логор дочекивали су упорном молбом: ,Друже, дај оловку. Макар пола. Бар четвртину."

После жетве сви су прионули на сабирање поврћа, брање и сушење воћа. Док није доспео кукуруз.

Кад су после три и по месеца рада две хиљаде младића и девојака кренули према Дрвару и Петровцу и последњи килограм од 150 вагона жита и 150 вагона воћа и поврћа био је отпремљен у партизанске магацине и болнице. За сто дана рада спремљено је око три милиона оброка.

У Првој дрварској радној бригади, која се враћала сврстана у чете и батаљоне са прописном маршовском дисциплином, није више било неписмених.'[1] (Фахрија Јовановић)

Од Прекаја до Саничке долине

Од Вуковског до Подгрмеча далек је пут. Од Прекаја још и даље. А од Грахова толики да би пре две године тешко коме пало на памет да пешице превали небројене километре растегнуте преко планинских врхова и гудура. Радни батаљони кретали су се баш ти правцима. Између немачких упоришта и усташких заседа.

Гоуиа жвшелаца иред иочешак радова

Прекајски батаљон као и остали, маршовао је једно време ноћу. Без песме, у ратној колони. Одједном, близу Хотковца, брза команда са чела: „Лези!" У истом моменту плотуни, бомбе. Ракете цепају ноћ. Радни батаљон лежи. Чека. Борба се води на свега педесет метара. Непријатељ је дознао за покрете радних бригада. А жито и њему треба. Треба толико да је решен да га отима макар и тенковима.

Ујутро су угледали поља благо увијена лаком летњом маглом. Пшеница, богата и родна санска пшеница. Низ планинске кланце према жутим пољима силазиле су бригаде.

Друга велика радна битка под Грмечом

Шест радних бригада стигло је на зборно место истог дана. Формирана је радна дивизија, са Штабом смештеним у Санском Мосту.

Почела је друга велика радна битка под Грмечом. Ускоро се за њу дознало у целој земљи. Са Козаре је Десета дубичка радна бригада послала велико писмо. Адреса је била написана крупним словима, свака реч подвучена неколико пута: *Радној дивизији - не!де на положају* - писали су Дубичани.

Гламочка бригада изишла је на рад у пуном саставу. Чекао их је веома велики комплекс жита. Одједном је у средини колоне према сунцу блеснуо срп високо подигнут у опаљеној руци. Сви су погледали према српу чекаући речи. Али његова власница је ћутала збуњено и чупкала крајеве мараме. Командант је покушао да је охрабри:

- Ти, Јефимија, можда хоћеш нешто да кажеш.

Јефимија је на жетву стигла из Рора, које дотад није напуштала ни у сну. Роре су опет толико забачене да је увек било тешко и помишљати на неко путовање. Јефимија је била неписмена. Никадјој досад није падало на памет да о својим мислима, осећањима и намерама говори пред другима. Можда то она не би умела све и да је хтела. Зато је било необично што је она дигла срп и тиме тражила реч. И кад су сви поверовали да Јефимија никад од стида неће проговорити, онаје гласно и врло прибрано рекла:

- Пожуримо се, другарице и другови. Могло би бити пљуска. Видите како се иза Грмеча црни. Могло би нам и жито пропасти. Ја... ја вам свима изјављујем такмичење.

Јефимију од тог дана више нису могли познати.

А она није била једина коју је тешко било познати.

Радна акција у Санској Долини много се разликовала од прошлогодишње - саничке. Ослобођена територија била је много већа. Штаб се налазио у слободном Санском Мосту. Није се радило ноћу. Руководиоци бригада Зора Поповић и Роса Торбица причале су даје културно-просветни живот био интензиван. Билоје приредби, течајева за неписмене. Предавања. И зидних новина прикуцаних на поцрнела брвна штала и појата у којима су становали бригадисти.

Опасност је ипак била свакодневно присутна. Сваког момента поља и вршаји могли су се претворити у фронт. Из Крупе и других упоришта Немци су могли дојурити за сат-два. Јер, као што су и Дубичани писали - радна дивизија се налазила на положају, Ратном положају.

Једне ноћи батаљон Прве дрварске бригаде пребацивао се из Будимлић Јапре у Јасенице. Стигли су касно и одмах чврсто заспали у појати пуној сена.

Негде после поноћи, кадје мракуочи свитања најгушћи, око штале почео је да се затвара ланац црних прилика. Црне прилике су ћутале, јер су извршавале за њих важан ратни задатак. Кад је ланац сасвим затворен кроз ноћ се преломила нестрпљива команда:

- Хинаус. Марш. Хинаус.

Буновне бригадисте дочекали су кундаци и цеви ручних митраљеза. Немци су их истеривали напоље. Батаљон није пружио отпор - јер нико није имао ни пиштољ. Ћутке су девојке везивале мараме и несвесним покретима отресале сено са прегача. Мрко су гледале под упереним млазевима џепних лампи. Нису биле уплашене. Све су се оне већ одавно биле помириле са оваквим исходом. Можда и са оваквим крајем. Зато су џепне лампе на њиховом лицу могле осветлити све - осим страха.

Путем до Крупе побегла је велика група девојака. Већина осталих ускоро је замењена.

Бригаде су радиле од јутра до мрака. Нико није хтео да призна како се уморио. Свака бригада и свака чета желела је само једно - да што више кола и товар крене на сигурно

место. Љубоморно су чували сваки килограм жита. Често нису хтеле ни да се наједу. Што мање оне поједу - то ће бити више за војску.

Око села Здени радила је група од 250 младића и девојака са Грмеча. Њихово село било је удаљено 5-6 сати хода. Једног дана група је донела одлуку да се одрекне следовања које добија од бригаде и да храну поклони војсци и оближњој болници. Храну за себе добављали су из свог села. Кад нису имали довољно, јели су само једном дневно, а ипак су несмањеном упорношћу радили до краја.

Младићи и девојке довијали су се на разне начине да повећају оскудне партизанске залихе. Мира Вуковић из Липника читавује зиму носила рањенике и на ногама имала само чарапе.

Берба кукуруза пред Јасеновачким логором

.... На земљи лежи строј. Нема војничких блуза ни митраљеза. Само беле кошуље и шарене сукње. Оружја нема. Само српови.

Прва акција прве радне бригаде на Козари. Четири батаљона и 1.500 девојака. По који одраслији дечак и старија жена.

У Међувођама, на ослобођеној територији, формирана је ова бригада. И добила име. По девојци, која је јуначки пала на далеком фронту, а прозвали су је „Зоја Космодемјанскаја". Вечерас је њено ватрено крштење, жање жито под самим Јасеновцем.

На босанској страни је само место Јасеновац. Логор је, истина, на другој страни Саве, али и то је тако близу. Логор Јасеновац био је тада сасвим близу и онима који су географски били далеко. Присутан као смрт. А жетеоце је делио само - пушкомет.

Чуло се лепо како у Јасеновцу откуцава сат. У упоришту Градина, чији бункери су се назирали, смењивала се усташка стража. И то су жетеоци лепо чули. А они жању, жању и захвални су месецу који им је пријатељ. Дошли су већ сасвим близу цесте. Усташе су већ могле чути шуштање жита. Они су свакако и чули шуштање, али нису знали да то није ветар. Тешко би ико веровао да то није ветар.

Строј леже све чешће. До цесте је остало само неколико десетина метара. Жети се више није могло. Оставити жито - девојке нису хтеле. Оне су сплеле руке баш као да се спремају да заиграју коло. Познато њихово коло. Нису запевале, само су кренуле ситним, уиграним кораком, слушајући ритам који је одјекивао у свакој од њих.

„Под нама је кукуруз. Усташе су га посејале на нашим пољима, богато натопљеним нашом крвљу. Неће га брати. Не дамо ми млади".

Расту хрпе код појединих чета. Ланчаним системом кукуруз је пребачен до кола. Све је пуно. А још је остало много. Девојке трпају у сепете, пуне прегаче, плету венце. Корачају погнуте под теретом. Седам километара носиле су по десет, двадесет или и више килограма. На леђима и око врата. Издржале су. Тежину су издржале. Као и опасност пре тога. Али нешто нису. Нису могле да задрже песму. Чим су измакле са поља, запевале су. Не тихо и кришом, него громко. Да чују тамо у бункерима. Да се преплаше од песме. У одговор су заклопарали митраљези. Прорадили бацачи. Али Просара се већ склопила над колоном.

„ЗоЈа" је била првенче. Можда зато и миљеник.

„Често, кад се кнежољским дубравама заори снажна девојачка песма и преко козарских обрежја укаже змијаста колона, излазе из кућа старци, жене застају за плуговима, деца прекидају игру и гледају док се застава на челу не изгуби...".

- Иде „Зоја".

Тако је писало у џепним новинама козарске омладине.

Али „Зоја" није била једина.

У козарској офанзиви усташе су опустошили сва села око Костајнице. Давали су коњима пшеницу, а деци су искакале очи од глади.

Следеће године народ око Костајнице решио је да жито које су усташе посејали по њиховим пољима, узме за себе. Како? Силом. Имали су радну бригаду „Владимир Немет".

Козарски одред заузео је положај према Костајници. Али чете прелазе линију и беру кукурузе на двеста метара од бодљикаве жице. Чете су се тако примакле да се могло лепо распознанти где светли која светиљка у граду.

Било је укупно шест радних бригада на Козари. Њима свакао припада добар део части што је овај лепи, географски тако неподесан крај, остао непобедива партизанска тврђава.

Жетва на Козари

Годину дана раније, у великој офанзиви на Козару, чете девојака, разјарених и потпуно глувих за смрт, отимале су жито по дану и на фронту. Читава Козара била је фронт.

Дубичка радна бртада не1де на „иопожају", 1943.

О девојкама из Паланчуита је записано.

У први освит дана тридесет девојака из Симатовића засеока пошло је са срповима на фронт. Једна чета партизана одређена је да зауставља усташе. Фронт је пролазио преко поља зреле пшенице. Девојке су заузеле своје положаје, момци своје. Иза њихје киша челика падала на Козару пуну жена и деце - без хлеба. Гранате су падале по пољу пшенице и у високим гејзирима избацивале земљу и жито. Митраљези су дугим рафалима тукли преко самих марама. Не само преко. Износили су цели дан рањене жетелице и рањене борце. Превијали их на заједничком превијалишту. Тако до ноћи.

Коло се вијало и примицало цести. Безгласно коло.

Дошли су скоро до саме цесте. Жито је остало повељано и згажено. Друго жито већ је било пребачено у позадину. Пет вагона пшенице.

Било је лето 1943. године.

Са Просаре се спуштала „Зоја”, сад већ искусна и прекаљена бригада. Од жетве до бербе кукуруза било је довољно времена да бригада сасвим упозна своје снаге.

Када су Радосаву Тицу, првог комесара Прве радне бригаде на Козари замолили да се некако сети имена, физиономије и судбине појединих бригадиста, она се дуго и вољно мучила да нађе одговор. Онда је рекла:

-Тоје тешко. Тоје врло тешко... за мене. Не умем о томе да говорим. Можда је боље то и не тражити. Подвига, који су учинили појединци, било је много. Било их је тако много да ја не могу говорити о појединцима. Не умем. Разлике у учинку долазиле су само због неједнаке физичке снаге.

У току лета 1943. године само до бербе кукуруза, њена бригада је дала око 30.000 радних дана. Боље рећи - радних ноћи. Пожели су 38 вагона жита, покосили 50 вагона сена. Трећа дубичка пожела је 30 вагона пшенице. Све порушене путеве и мостове поправљале су бригаде. Дизале куће, секле грађу. Чиниле подвиге које нипошто не би смо могли назвати појединачним.

- Можда ће нешто значити ако кажем - рекла је на крају Радосава Тица - да смо увек били спремни да се дигнемо усред ноћи и да пођемо на свако место. Били смо спремни да за сваки товар жита ризикујемо живот.” (Фахрија Јовановић)

Још нешто о првој радној акцији

О првој омладинској добровољној радној акцији постоји мало сабраних историјских докумената. Чак се не зна ни датум формирања Саничке бригаде. Разговарало се са више учесника ове акције, да би се колико-толико дошло до правих података о овом јединственом омладинском ратном и радном подухвату.

Историјски, то укратко изгледа овако:

У лето 1942. године, већи број пролетерских јединциа из Црне Горе и Србије дошао је на територију Босанске Крајине. У то време и у самој Крајини формирано је неколико нових војних јединица.

Иначе, доста сиромашна Босанска Крајина, овог пута још опљачкана и порушена, није могла да пружи уточиште ни исхрану свим овим јединицама. За руководство партизанских одреда снабдевање је постало највећи проблем.

Већ почетком лета, да би се проблем снабдевања и исхране како тако решио, ангажована је скојевска организација овог краја. Омладинци и омладинке су сакупљали храну и делове одела, девојке су плеле чарапе и џемпере, крпиле и прале веш борцима.

Омладина Дрвара нарочито се истицала тиме што је уз све остале послове радила и а преношењу рањеника са бојишта у шумске болнице и разна склоништа, а учествовала је и у изградњи партизанске болнице на Клековачи у Јасиковцу. Скојевска организација из села Каменице је половином 1942. године оформила омладинску чету за преношење рањеника. То је била прва омладинска чета са специјалним задатком. Њен члан је тада била и народни херој Марија Бурсаћ.

Пошто је питање исхране постојало све акутније. Обласни комитет КПЈ за Босанску Крајину донео је одлуку да се покрене акција за сакупљање хране и плодова са ослобођене и полуослобођене Крајине. Извршење овогзадатка поверено је Обласном комитету СКОЈ-а за Босанску Крајину.

Како је у то време већ био отприлике почетакјула, у многим крајевима Босанске Крајине организовано је више омладинских чета. Требало је само обједидинити њихов рад и организовати једну групну акцију.

Саничка долина је у то време била готово пуста, јер је народ од недавних борби био побегао од кућа. Саница је ослобођена 30. јула 1942. године. Непосредно после тога почеле су да се прикупљају омладинске чете из целе Босанске Крајине. Ускоро је био изабран и Штаб бригаде која је тада бројала око 2.500 људи.

Омладинци су прво са поља ове плодне долине покупили жито, а после тога су се поделили у „специјализоване чете” од којих су неке брале шљиве, неке правиле пекмез, неки су жњели преостало жито и радили на вршалицама, неки били задужени за транспорт.

Организација рада била је беспрекорна, иако су немачки авиони сваки час надлетали Саничку долину. Због тога су често морали да раде ноћу. Неки пут фронт се примицао на пушкомет од омладинских радилишта. Постојали су партизански одреди који су омладину обезбеђивали и чували је од непријатеља.

После више недеља рада укупни учинак бригаде био је изванредан -сакупљеноје око 120 вагона жита и 150 вагона кромпира и пасуља.

Крајем јесени, када су саничка поља била потпуно обрађена, бригада се разишла. Највећи део омладинаца отишао је у партизане, док се мањина вратила својим кућама.

То је прва радна победа југословенске омладине извојевана под изванредно тешким условима.

Остало о овој акцији боље је да нам испричају сами учесници саничког подухвата.

Учесници акције у Саничкој долини говоре

Зора Поповић Смољановић, политички комесар, била је у Саничкој бригади. Имала само 19 година, члан СКОЈ-а. Пре одласка у омладинску бригаду усташе су јој закпале оца.

Замољена да објасни како је изгледао један дан на радилиштима Прве омладинске радне бригаде, Зора Поповић је испричала:

... Увек смо радили веома оштрим темпом. Међутим, најбоље резултате смо постизали онда када бисмо заказали такмичење између чета. Обично смо радили ноћу, јер је то било безбедније. Један део дана смо спавали, а остатак времена смо користили за политичка предавања, повремено смо спремали и програме. То су обично биле рецитације, неки слободни састави бригадиста и певање песама о жетви. Организовали смо и курс за описмењавање, с обзиром на то да су учесници саничке акције били, углавном, омладинци са села, међу којима је био и добар део неписмених...

... За новоописмењене омладинце највећа радостје била то, када би у пакете са храном и воћем, написали невештим рукописом писма непознатим рањеницима, којима је слата храна. Рањеници су нам одговарали на писма и на тај начин смо са њима склапали познанство, премда их ни пре ни после тога нисмо видели.

На питање да ли се сећа неког догађаја који јује посебно узбидио, Зора Поповић је одговорила:

- Рад је био веома напоран, а уз то скопчан са много опасности. Узбуђења је било на претек. У највећој опасности смо, ипак, били онда, када смо иако су нас партизани одвраћали да то не радимо, једне ноћи на 200 метара од непријатељских бункера, пожњели једну велику њиву пшенице.

Бивши командант Саничке бригаде описао је каква им је била организација посла и с каквим алатом су располагали:

- Сви смо имали српове које смо понели од куће са собом. Наша „механизација” састојала се од неколико десети-

на коњских запрега, два камиона и седам вршалица, које су имале пуне руке посла. Јер, прилив пожњевеног жита био такав да оне нису на време могле да све то жито обраде...

- За све нас је свакако најузбудљивија била ноћ када смо на 200 метара испред непријатељевих бункера пожњели целу једну њиву.

Немци месец дана задржани код Пауновца

„Акција у Саничкој Долини - сећао се Рунић - за мене је протекла мирно, јер сам пре тога прошао кроз већа узбуђења. После акције, значи новембра или децембра 1942. године, не сећам се тачно, али знам да је моја цела бригада са Горњег Гудеља, заједно са Дрварским батаљоном, добила задатак да задржи продирање Немаца. Ми, омладинци, смо имали задатак да рушимо пут и тако не дозволимо немачким тенковима да прођу. Заједно са партизанима ми смо их читав месец дана задржали да не продру даље од Пауновца.

- Наша омладинска чета је радила још на једном послу: припремајући се за зиму ми смо градили тзв. „надстрешнице". То су биле колибе од брвана, покривене четином, које су какав-такав заклон рањеницима могле да пруже.

Где смо спавали, како смо се хранили?

Свака чета је кувала за себе. Храни нисмо придавали велики значај, па се због тога око спремања оброка нисмо много задржавали. У Саници је у то време постојала и пекара, па смо тамо спремали хлеб, а без осталог се могло и проћи.

Ми смо били истренирани да жањемо сасвим тихо и нечујно. Међутим, питање транспорта је било тешко решити. Зато смо те ноћи преко 2.000 метара рука-руци, додавали снопове жита, да бисмо тек тамо могли да их натоваримо на кола.

Зора Тољагић је бригадирка из Санице. Са својим младићем Јанком је напросто побегла од куће и отишла у бригаду.

„Јанко и ја смо ступили у Прву крајишку бригаду. Готово две године нисмо се нигде раздвајали. После извесног времена смо прешли у Дванесту крајишку. Непосредо после тога ја сам рањена и оболела, па су ме пребацили на лечење у Сицилију.

Јелка Кецман је 1942. године имала 17 година. И била члан Каменичке чете у Саничкој бригади. Она се одлично сећа свих датума око формирања чете из њеног села.

- Трећег јула кренули смо из села Каменице, из општине Дрвар, према Саничкој долини. Било нас је око 70. Међу нама су била свега тројица - четворица младића, а остало су биле све девојке. Шестог или седмог јула стигли смо до Кључа. Ноћу смо пешачили, а дању се сакривали од Немаца и усташа. У прво време смо радили код Кључа, а онда су нас пребацили у Саничку долину.

За Јелку Кецман најузбудљивији тренутакје био онај када су са једног положаја морали да се повуку испред усташа и да жито, које су неколико дана сакупљали, да не би пало непријатељима у руке, запалили. Тако је неколико дана рада зачас отишло у пламен." (Раде Шошкић)

Усташа покушао да ме закоље

„Једне кобне ноћи жњели смо жито у најдаљем селу према Врхпољу - записао је Пера Гајановић, учесник ове акције. - Нисмо обраћали пажњу ни на шта. При жетви, суво жито шушти, ради се ужурбано. Одједном се предамном створио усташа, висок око два метра. Зграбио ме за гушу и тресную о земљу. Девојке су то виделе, вриснуле и пале по земљи. Партизанис у муњевито реаговали. Усташа је бајонетом покушао да ме закоље, али га је један партизански рафал покосио, па је пао на мене. Био сам онесвешћен. Девојке су ме однеле у Саницу и даље у Партизанску болницу у Грмеч. Превијен сам и рана је почела да зараста. Усамљен, са непознатим људима, размишљао сам о околностима и смртној опасности. Ако морам да страдам као цивил, радије идем у партизане, па нек погинем у борби против фашиста као борац за слободу.

Ускоројe поред болнице наишао један баташон Шесте крајишке народно-ослободилачке ударне бригаде. Прикључио сам се овој јединици, иако ми рана још није била зарасла, и у њој остао до краја рата".

Јелка Кецмање 1942. године имала 17 година. И била члан Каменичке чете у Саничкој бригади. Она се одлично сећа свих датума око формирања чете из њеног села.

-Трећег јула кренули смо из села Каменице, из општине Дрвар, према Саничкој долини. Било нас је око 70. Међу

Гоуиа бивших бршадисша Саничке омладинске бртаде у сшроју, као некад

нама су била свега тројица - четворица младића, а остало су биле све девојке. Шестог или седмог јула стигли смо до Кључа. Ноћу смо пешачили, а дању се сакривали од Немаца и усташа. У прво време смо радили код Кључа, а онда су нас пребацили у Саничку долину.

За Јелку Кецман најузбудљивији тренутакје био онај када су са једног положаја морали да се повуку испред усташа и да жито, које су неколико дана сакупљали, да не би пало непријатељима у руке, запалили. Тако је неколико дана рада зачас отишло у пламен." (Раде Шошкић)

Око села Здени радила је група од 250 младића и девојака са Грмеча. Њихово село било је удаљено 5-6 сати хода. Једног дана група је донела одпуку да се одрекне следовања које добија од бригаде и да храну поклони војсци и оближњој болници. Храну за себе добављали су из свог села. Кад нису имали довољно, јели су само једном дневно, а ипак су с несмањеном упорношћу радили до краја.

Младићи и девојке довијали су се на разне начине да повећају оскудне партизанске залихе. Мира Вуковић из Липника читавује зиму носила рањенике и на ногама имала само чарапе. Кадје дошла у Санску Долину решила је да ноћу ради код имућнијих домаћина и да заради жито за опанке. У своје село вратила се са десет килограма властите пшенице. То исто поподне кренула је да набави опанке. Баш на вратима наишла је на групу девојака које су сакупљале жито за партизане. Вуковићи су били врло сиромашни. Ни сами нису имали шта да једу. Девојка је без предомишљања дала своју пшеницу. И остала још једну зиму боса.

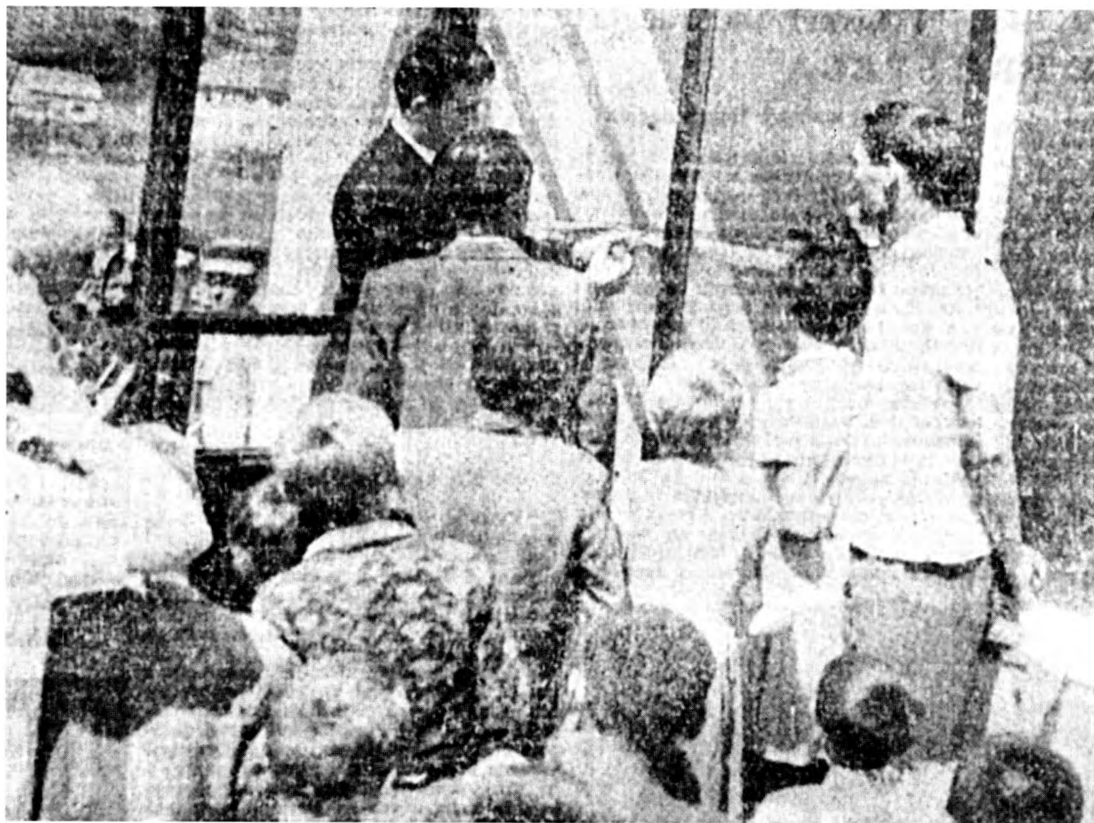

Поводом једно! јубилеја прве омладинске акције у Саничкој долини, секретар ЦК НОЈ, Мића Прелић, пресеца врпцу на улазу у школу у Саници којој је дато име „Прва омладинска радна бри1ада“

Део Дрварске омладинске радне бршаде (рашни снимак Михаила Швабића из 1943.1одине)

Често се међу ратним документима могу наћи и извештаји о раду омладине, у којима се каже колико је прикупљено жита, а колико спаљено. Јер, оно што није могло да се пренесе на слободну територију, или да се сакрије, требалоје спалити да не падне у руке непријатељу.

Једна омладинка, која је учествовала у паљењу непријатељевог жита је причала:

> „Са колико нестрпљења и напетости сам очекивала ову ноћ. Најзад, она је дошла. Нечујно, као сенка, излазимо из села на зборно место. План и све припреме су готове. После краћег говора једне другарице о самој акцији и дисциплини, полазимо према циљу. Колона од 27 омладинаца и омладинки са шест пушака креће у правцу Руме. Стигосмо до циља и полегасмо, док се испитује салаш. Месечина је као дан. Посматрам лица другова и другарица и ниједно од њих не одаје збуњеност и страх, иако се налазимо нешто преко два километра од јаког фашистичког упоришта. На салашту нема никога.
>
> Фашисти приметише ватру и пођоше ка њој са тенковима, пуцајући из митраљеза и осветљавајући терен ракетама.
> Али, ми смо већ били одмакли, и не марећи што они тако бесомучно пуцају, одемо даље, да извршимо још један задатак.
> И док су фашистички тенкови јурили у правцу запаљеног жита, ми смо на другој страни већ расклапали државну косачицу и трактор. Враћали смо се срећни, задовољни и поносни, јер за нама је остало у пламену и уништено 60 јутара фашистичког жита, једна косачица и трактор".

ОМЛАДИНА КОЗАРЕ - ПОНОВИЛА ПОДВИГЕ САНИЧКЕ БРИГАДЕ

У лето 1943. године основана је и Прва радна бригада на Козари, са четири батаљона и укупно 1.500 чланова. Њена прва акција је била ноћна жетва пред самим Јасеновачким логором смрти. У саставу ових радних бригада су биле и косачке чете, састављене искључиво од девојака, што је јединствен пример да и девојке масовно косе.

И ова Бригада је испред усташких утврђења и стража, недалеко од Јасеновца, уграбила летину и тако поновила подвиг Саничке бригаде. У своју акцију она је окупљала омладину с песмом:

Омладино, то је дужност наша
да отмемо жито од усташа.

Омладино, дико поносита,
не дај Шваби баш ни зрно жита.

Ој, усташе, нема вам помоћи
ми знадемо жети и по ноћи.

Ој, усташе. залуд ваша нада,
оте жито Градишка бригада.

Козара

То исто учинила је и омладина Дубичке ударне бригаде „Народни херој Совјетског Савеза, партизанка Зоја Космодемјанскаја", певајући:

Омладино дико поносита
Не дај Шваби баш ни зрно жита.
Ој усташе, залуд ваша нада
Оте жито Зојина бригада.

Ујесен исте, 1943. године, 104 девојке са подручја Козаре и шире-око Јасеновца, Дубице и Градине-обрале су кукуруз, који су усташе биле засејале недалеко од концентрационог логора.

Кукурузе комињамо сами,
Да се наша храбра војска храни,
Да се храни, да нас храбро брани,
И да роду донесу слободу.

Такмичиле су се девојке између себе, село са селом. Гомиле искомињаних кукуруза нарасле би на преко хиљаду килограма у зрну.

АКЦИЈА НА УСТАШКЕ КУКУРУЗЕ...

„Ноћ... Шкрипе неподмазана кола. Вије се пјесма омладинска. Нестат ће усташких кукуруза.

Усташки разбојници су у околини Јасеновца. Дубице и Градине скоро потпуно уништили сва српска села а њихова поља засејали кукурузом.

У јесен жито је доспјело.

Стотине и стотине омладинаца, омладинки и жена са сепетом на рамену, с пјесмом на уснама, путује у правцу усташких кукуруза. Колону прате стубови густе прашине.

Већ се спушта сутон, а ми смо, управо на цести Дубица - Градишка, код Драгсеничке цркве. Ту су усташе лани убиле 90 жена и дјеце. Пред нама у дубини лежи Јасеновац, мјесто мука и крви. Ето ту, на тим, крвљу козарског народа натопљеним пољима, усташе су засијали жито.

Хтјели су нахранити своје швапске господаре. Неће им то успјети!

Батаљони се развијају у три правца и тихо се подвлаче до под саму Градину, јако усташко упориште. Одатле треба да започне брање кукуруза.

Ноћ. Мјесец изгријева. Уз шуштање кукурузовине нестају читави комплекси засијаних површина. Понекад зашкрипе кола, прокриви се во. Код поуњског и књежопољског батаљона нагомилава се већ огромна количина хране. Још нису стигла кола. Али, ускоро наилази 70 кола и хрпе за час нестају. Другарице носе пуне сепете, ђердане од кукуруза око врата, пуне прегаче, њедра.

Али, кола је премало. Стотине и стотине омладинаца и омладинки, уморни и неиспавани, упртили и носе на себи кукуруз и до пет километара далеко.

Око три сата се повлачимо. Цестом врве омладина и препуна кола. „Кланац" крај Просаре бруји одјеком многих пјесама. Свањива. Колоне омладине и кола већ су далеко од мјеста акције. Пет и по вагона за ноћ. Радост расте...

Пјесме. Кола. И ускпици:

Живјела народноослободилачка војска!
Живјела братска совјетска Русија!

У подне су усташки митраљези туговали над обраним пољима.[22]

Умела је омладина после ове усташке акције и да се наруга усташким зликовцима којима су „отеле" жито:

Од Дубице до Приједора града
жање жито Десета бригада.
Павелићу, кажи своме стрицу:
омладина пожела пшеницу.
Павелићу, кажи својој Кати:
нек покупи по стрништу влати.
Чујеш, Анте, не треба ти сито,
омладина отела је жито.

АКЦИЈЕ ОМЛАДИНЕ У СЛАВОНИЈИ, СЛОВЕНИЈИ, ИСТОЧНОЈ БОСНИ...

У Славонији 5.000 - 6.000 младих је жело жито под нападима „Штука" и свакодневним покушајима непријатеља да спречи жетву. Две партизанске бригаде су за то време спречавале испаде непријатеља из Славонске Пожеге, Плетернице и Славонског Брода.

Пожњевено и овршено жито пребачено је преко Саве борцима банијских, личких и кордунашких јединица.

Почетком новембра 1943. године, у Славонији је било око 100 вагона жита у бункерима, а око 40 вагона спремљено за пребацивање у сиромашне крајеве, преко Саве. Све то жито, омладина и народ Славоније, пожњели су, оврли и сместили на сигурна места.

У Словенији је организовано такмичење у сакупљању лековитог биља:

„Опет је озеленела шума, липе цветају, јагоде зру. Природа опомиње да ће за летом ускоро уследити зима, можда тежа од прошлогодишње. Војсци ће бити потребне најразличитије ствари, које се у селима код окупатора више неће моћи добити. А шуме, пољане, празна села, рађају за нас, чекају вредне руке омладине да преко ње изруче нашој војсци своје дарове".

Омладина је сакупљала зовин и липов цвет, јагоде, боровнице, печурке...

У источној Босни Пољопривредна дивизија, састављена од неколико бригада, дала је око 1.200 радних дана, више од 6.000 килограма пшенице, 35.200 килограма кукуруза, близу 30.000 килограма пекмеза, исто толико сувих шљива...

У сличним акцијама није заостајала ни омладина Босанског Петровца

У Љубомиру код Требиња, 1942. године, Омладинска радна бригада са пет чета, обављала је разне пољопривредне послове на ослобођеној територији, градила санитарне објекте, рушила надвожњаке и све друго што је могло да користи непријатељу.

Пред немачко - усташку офанзиву на Козару, у селу Међуводе, десетак километара јужно од Босанске Дубице, омладина и народ Поткозарја, под руководством Ивице Митрачића, авиомеханичара, изградила је провизорни аеродром, са којег се на свој први лет у небо винуо прослављени партизански пилот Фрањо Клуз.

... МАКЕДОНИЈИ И ЦРНОЈ ГОРИ

Омладина Кавадара је дала 685 радних дана на изградњи пута Кавадарци-Добниште; 250 радних дана на путу Кавадарци - Брушане, 160 радних дана на сечи дрва, и још преко 2.000 радних дана на другим пословима.

[22] Једна од репортажа из збирке *Радне бригаде Крајине*, коју је крајишка омладина посветила Првом конгресу УСАОЈ-а Босне и Херцеговине.

Омладина Црне Горе, само у 13-јулском такмичењу, дала је 22.325 радних дана и прикупила 11.800 килограма намирница.

„Омладинка Мира Вуковић, члан радне чете села Липника, постала је ударница. У чарапама, без опанака, по снијегу и мећави неколико пута је превалила тридесетак километара, носећи пуну торбу жита, кад је њена радна јединица добила задатак да пренесе жито за војску. Мира нема ни ципела ни опанака. Њена је кућа попаљена и опљачкана. Радила Је код сусједа и уштедила шест килограма жита. То је требало бити за обућу. У овом селу су сакупљали добровољне прилоге за војску. Отац није имао шта да однесе. Мира се сјетила своје зараде: лакше ћу ја без обуће, него борци без круха" *(Омладинска борба)*

„... Нека иде. Сјеците је! - И с једном ћујош моћи радити. Ако ништа друго, ја ћу носити воду партизанима. То се може и једном руком“.

Ове речи изговорила је омладинка Јања из Дивосела. Усташе су је раниле док је са другарицама носила храну партизанима на положај. Једна рука јој је била сломљена и имала је рану на леђима. Она сада храбро лежи у партизанској болници и смијеши се, докјој сијеку руку. Силна је љубав Јањина за свој народ и слободу. Тешко је младој дјевојци изгубити руку, али Јањи није тешко. Она зна зашто је даје и весела је. Зар оваква јунаштва младих могу остати незапамћена - писала је *Омладинска борба.*

НОВЕ ОБАВЕЗЕ ОМЛАДИНЕ СРБИЈЕ ПРИХВАЋЕНЕ НА ПРВОМ КОНГРЕСУ УСАОС-а

После ослобођења Београда, на првом конгресу УСАОС-а, 16. новембра 1944. године, пола годмне пре коначног ослобођења земље, Титоје говорио:

„Омладино Србије! Данас су наше жељезнице разорене-треба градити жељезнице. Наши су мостови порушени -треба градити мостове. Наши су путеви порушени -треба градити путеве. Наши су градови без огрјјева - треба их снабдети огријевом. Имамо стотине и стотине тешких недаћа, стотине задатака које треба ријешити... Ваше очи и ваше руке морају се свуда видјети, свуда допринијети свој удио. И да бисмо докрајчили ову борбу, ми морамо радити на изградњи наше домовине...“

- Хоћемо! - једногласно је одговорила омладина Титу.

А Рато Дугоњић, секретар ЦК СКОЈ-а, у свом говору је нагласио и ово:

. Са овог Конгреса ми нећемо отићи са длановима који ће нас пећи од силног пљескања, него ће резултати овог Конгреса бити да ће се по Србији подићи куће и мостови који су сада разрушени..."

Учесници Конгреса у својој Резолуцији су се обавезали:

„Имајући у виду да су многи крајеви наше домовине уништени, да народ у тим крајевима гладује, да и сада немачки фашисти у свом одступању уништавају сва добра и сву народну имовину, омладина Србије сматра за своју прву свету дужност да, у заједници са другим антифашистичким организацијама, а уз помоћ народноослободилачких одбора, поведе једномесечну кампању за прикупљање добровољних прилога у храни и другим потребама за становнике у пострадалим крајевима“.

РАДНЕ ЈЕДИНИЦЕ У СВИМ РЕЈОНИМА БЕОГРАДА

Одмах по ослобођењу Београда, у свим његовим реонима су формиране радне јединице, које су радиле на нормализовању живота у порушеном граду.

Омладинска радна бригада IV рејона за само 10 дана дала је више од 10.000 радних сати. Радни батаљон XII реона радио је 7.099 сати на аеродрому и подизању стубова радио-станице. Батаљон VII рејона радио је 10.716 сати на земунском аеродрому и у Барутани Црвене армије. У IV реонуомладиније за 10дана сакупила 1.300.000 динара...

Радни батаљон VII рејона, са укупно 130 омладинаца, обрадио је у току припрема за Светску омладинску недељу и у току саме недеље 13.688 м^2 земље. У овом рејонује постојало осам предузећа у којима се 160 омладинаца такмичило у ударничком раду.

У истом, VII рејону, 60 омладинаца се пријавило за давање крви, а на дан посвећен палим друговима омладинци су посетили 40 породица и свакој предали по 5.000 динара и пакет са око 30 кг намирница. У акцији прикупљања старог материјала, 50 омладинаца су прикупили 15 тона гвожђа, 300 кг хартије и три тоне стакла.

На дан културе отворена је читаоница. Драмска секција и фолклорна група припремиле су програм за приредбу, која је одржана у Соколани. као и за приредбу за рањенике.

У току Светске омладинске недеље радна јединица XI рејона, са око 300 омладинаца, риљала је и спремала земљиште за сетву.

У току припреме за Омладинску недељу обрађено је 11.000 м^2 земље, нивелисано игралиште „Југославије" и затрпане рупе од бомби и граната. На дан рада за победу изриљано је 30.000 м^2. Том приликом за шест часова изриљали су: Павле Ристовић 577м^2, Мома Радовановић 555, Тадија Момчиловић 450, Михајло Миленковић 425 и Емил Паравина 583 м^2. Од другарица истакле су се Јермина и Каја Поповић.

У току акције прикупљања старог материјала омладинци су сакупили 7.000 кг хартије и 10.000 кг старог гвожђа.

У културно-просветном раду је учествовало 400 омладинаца. Пред Омладинску недељу изашло је 16 бројева зидних новина, а за време њеног трајања 9. Одржано је 8 усмених новина по домовима и једне заједничке за читав рејон.

„Широке омладинске масе раде у творницама и радионицама, на пољима и њивама, у крајевима који су под чизмом окупатора - записано је у листу *Омладинска борба,* од 17. новембра 1941. године - И њихова је света дужност да тамо, на месту свога рада, воде стални, упорни рат против мрског угњетача. Ни једног производа нашег зноја, ни једног зрна жита непријатељу! Рушимо мостове, железничке тунеле, разбијајмо пруге и везе, транспортере и скпадишта - уништавајмо све оно што служи фашистичким зликовцима!"

Млади Ужичани у обнови свога града

У ужичком крају највећа ратна разарања доживео је град Ужице, али не само од окупатора, већ и од савезничких авиона, који су 23. новембра 1944. године бомбардовали Ужице, у којем су се налазиле јаке немачке снаге из састава снага групе армија „Е“, које су се из Грчке и Србије повлачиле долином Западне Мораве, преко Ужица и Вишеграда, као и Дринском долином.

„Град Ужице- писале су *Вести* 24. децембра 1944. године - налази се данас у положају у коме никада није био.

Омладина и Храђани рашчишћавају рушевине у Ужицу

Пола града остало је без крова над главом, пола града претворено у рушевине, без електричног светла, без водовода, без дрвета за огрев, без довољно намирница, тако да неке породице већ оскудевају у животним потребама. Од свог постанка наш град није био тако детаљно и систематски, како то само Немци могу и умеју, опљачкан. Много породица изгубило је храниоце од бомбардовања...

Четири дана после коначног ослобођења, 20. децембра 1944. године, Иницијативни одбор Народноослободилачког фронта Округа ужичког сазвао је конференцију грађана, на којој се расправљало о мерама које треба предузети за рашчишћавање града и за његово оживљавање.

... Од средине децембра 1944. године, када је ужички крај коначно ослобођен (Ужице је ослобођено 16. децембра), млади су били свуда присутни: на рашчишћавању рушевина својих градова, на поправци путева, мостова, привредних и других објеката...

У децембру 1944. године омладина ужичког округа је дала 2.162 добровољца за фронт, 46.504 радна сата, прикупила за потребе фронта и пострадалих крајева: 3.344 кг кукуруза, 784 кг пшенице, 4.172 кг пасуља, 6.988 кг кромпира, 834 кг воћа, 606.475 динара...

Последњих дана децембра 1944. и почетком јануара 1945. године Ужице је, по цичи зими, представљало праву кошницу у којој све ври од омладине, радних чета. батаљона...

Ужиие

Из дана у дан све већи број омладинаца и омладинки учествовао је у разним акцијама у граду. Записаноје да је у једној акцији на чишћењу улице учествовало шеснаест девојака, а најмлађа међу њима, четрнаестогодишња Зора Којадиновић, није могла да пропусти ову акцију, рекавши:

„Ја сам дошла и не бојим се зиме. Иако сам до скора била болесна, било би ме срамота да изостанем иза мојих другарица".

О тим незаборавним данима после ослобођења занимљивоје сведочење некадашњег омладинца и скојевца Стојана Максимовића:

„Омладина Ужица је у акцији... У првом рејону добили смо омладински дом. Просторија на почетку Теразија. Локал је неки био ... Уређујемо га. Омладинке рибају под, а омладинци доносе воду и рашчишћавају просторију.

Сада имамо где да се састајемо. И договарамо. Увек је понеко у дому... Нарочито увече. Столови и клупе поред зида... Свако вече све нас је више, па просторија постаје малена... Али, ми то не осећамо...

Свако вече договарамо се о понекој акцији, на којој ћемо сутра учествовати.

Чистимо рушевине по граду. На главној улици су цигле... Основна школа у рушевинама... Једног дана радимо на Малом Забучју: скидамо бодљикаву жицу и вадимо коље којима су окупатори опасали ровове...

На скојевским састанцима читамо на жутом танком папиру откуцан текст *ШШа Шреба да зна сваки СКОЈ-евац* и брошуру *Какав Шреба да буде комсомолац*. После то препричавамо у разговору са омладином... А њих је доста. Толико копико их излази на свакодневне акције... Добијамо и друге задатке. Од старијих..."

Одмах после ослобођења Ужица, у помоћ младим Ужичанима дошла су 94 омладинца из села Сече Реке код Косјерића. Био је то први случај после ослобођења да омладина из једног среза учествује на радној акцији у другом срезу. О тој првој помоћи писале су *ВесШи* у свом броју од 24. децембра 1944. године, у чланку под насловом *Омладина Сече Реке за обнову Ужица*

„94 младих Срба из сечоречког батаљона (Срез црногорски) дошло је у Ужице да помогне у раду на рашчишћавању рушевина.

Ми смо поносни због ове помоћи, јер она показује високу свест народа Среза црногорског. Ми смо поносни и ова помоћ подиже још више наш полет за рад на обнови. Кад народ Среза црногорског помаже рад на обнови Ужица у том обиму, како тек ми треба да прегнемо да обновимо свој град. Омладино, угледај се на омладинце Среза црногорскогГ

Први дани обнове и прве акције, у време док су се у другим краЈевима земље водиле одсудне борбе против окупатора и домаћих издајника, не заборављају се. Добрила Пјевчевић - Петровић се сећа да је с друговима и другарицама прво радила на оспособљавању Омладинског дома, затим су у шуми изнад болнице секли дрва за грејање просторија у којима су лежали рањеници.

РАШЧИШЋАВАЊЕ РУШЕВИНА-
ПРВЕ РАДНЕ АКЦИЈЕ У ВАЉЕВУ

Септембра 1944. године борци Прве и Шесте личке пролетерске дивизије, у свом победоносном походу, брзо су ослободиле и Ваљево.

После ослобођења Ваљева, на многим местима су остали трагови борбе, а највеће рушевине биле су у утврђењу на Петом пуку, са много разноврсног ратног и другог материјала. То је требало извући из рушевина, прикупити и користити га тамо где је био најпотребнији.

На иницијативу поручника Марка Блажевића, борца Шесте личке пролетерске дивизије, који је, као лакши рањеник, остао пар дана у граду, и неколико омладинаца из такозваног „Кинеског" кварта (сачињавале су га три улице - Љубе Ковачевића, Даничићева и садашња 7. јула), изведена је, од 17. до 24. септембра 1944. године, прва већа и добро организована радна акција.

Ваљево

Првогдана је радило само 15 омладинаца и омладинки, а већ поподне заказан је састанак омладине и пионира који желе да учествују у раду. На овом састанку, акцију су са одушевљењем прихватили омладинци и пионири. Од присутних одмах је формирана омладинско-пионирска чета, са 57 чланова. Изабраноје и руководство чете.

Сама акција је трајала од 17. до 24. септембра 1944. године. Радило се по осам часова дневно. За седам радних дана прикупљено је и извађено испод рушевина, подрума, соба, магацина и касарнског круга: 275 пушака, 25 машинки, 6 митраљеза „шараца", 9 пушкомитраљеза, 5 малих топова, 32 пиштоља, 70 сандука муниције разног калибра, 150 гас-маски, 45 седала и коњске опреме, 517ћебади, 760 чаршава, 600 јастука, 150 пакета санитетског материјала, 700 сламарица и душека, 1500 комада разног лосуђа, 3 казана, 35 фуруна. 270 кревета неоштећених, 170ашова, 120 пијука, 150лопата, бОклупа, 350 столица, 80 столова. Сложено је 70.000 комада цигала, скинуто 110 неоштећених прозора и 45 врата.

Прикупљено оружје било је од посебног значаја, јер је омогућавало наоружавање нових бораца Народноослободилачке војске.

Марко Блажевић

Акција је настављена прикупљањем осталог материјала, посебно корисног за тзв. „Руску" болницу, стварање бољих услови за прихватање рањеника.

„Радје био напоран. Испод рушевина требало је вадити оружје и остали материјал. Пробијено је седам тунела кроз рушевине да би се дошло до подрума и магацина у којима је било највише материјала. У седмодневној радној акцији остварено је 409 радних дана, односно 3.272 радна часа. У чети, подељеној у три групе, развило се и такмичење. Радни елан је био на висини, јер смо хтели сви заједно и сваки појединачно да дамо што већи допринос, исто онако као што су наши вршњаци давали у првим редовима ослободилачке борбе."

На ваљевским и осталим радилиштима, најчешће, разлегала се песма:

ХЕЈ, ЗАСУЧИМО РУКАВЕ
Против све1а шШо не ваља
Дижимо свој 1лас.
Ми у раду и слободи
Видимо свој спас...
Хеј, засучимо рукаве, знојне, нека -
Изфадићемо ново1а човека".

Друга акција је изведена на рашчишћавању и уређивању бившег Официрског дома (сада Дом ЈНА) и кафане „Бранковина", под руководством Николе Шамија-Кола. По завршетку ових радова група је пребачена на рад у „Руску болницу".

„Упоредо са радом у „Руској болници" изведена је и акција сече дрва на Мравињцима, а и гашење великог пожара на Дивчибарама.

Поред акција на уређењу града, омладина је пружала помоћ у скоро свим селима у околини Ваљева у берби кукуруза, сечи дрва и другим пословима.

Градска омладина је била подељена на шест рејона, а сваки од њих је био задужен за по неколико села." (Олга Петровић)

Од 26. марта 1945. године око 700 омладинаца и омладинки из ваљевског, колубарског и тамнавског среза радило је и на уређењу аеродрома у Дивцима.

ОБНОВА У РАТУ РАЗОРЕНОГ НИША

По записима у локалном лисШу
и ШексШовима хроничара

„У току Другог светског рата, Ниш је због своје изузетне стратегијске важности, честим бомбардовањем и минирањем, страховито разаран.

Прво бомбардовање Ниша билоје 8. априла 1941. године, изненадним нападом немачких „штука", које су у ниском лету засуле град бомбама и убиле и раниле неколико стотина људи.

А од октобра 1943. године почела су англо-америчка бомбардовања, која су престала тек на неколико дана пред ослобођење Ниша.

Забележено је да је Ниш бомбардован преко 60 пута. У том погледу спада у ред градова који су највише бомбардовани у ондашњој Југославији.

Али, трагедија Ниша није завршена само бомбардовањем. Немци су неколико дана пре евакуације минирали знатан број објеката, тако да су они не само почели, већ и завршили један од најтежих лериода у историји овог древног града.

Непосредно после ослобођења слика града је била поражавајућа. Тргови, улице, путеви и прилази били су закрчени рушевинама и изровани авионским бомбама. Водоводна, електрична и канализациона мрежа биле су у квару, а фабрике и магацини опљачкани и порушени.

Веза између леве и десне стране града била је прекинута, јер су сва четири моста преко Нишаве била оштећена.

Железничке станице нису биле у стању да приме и отпреме ниједан воз.

Чак ни поштански саобраћај није могао да се обавља не само са осталим местима, него и у самом граду. Непријатељ је, наиме, запалио зграду Главне поште са којом је изгорела и телефонска централа са централном батеријом од 600 бројева за локални саобраћај и телефонска централа за међуградске разговоре са 30 линија.

Рашчишћавање рушевина у Нишу

Највеће нишко предузеће, Железничка радионица, била је сравњена са земљом.

Бомбардовање је доста логодило и стамбене зграде. Према подацима које је саопштио Одсек за обнову Окружног народноослободилачког одбора, за време рата у Нишује од бомбардовања порушено 1.820 стамбених зграда.

Нарочито тежак ударац задат је привреди Ниша. Од преко 20 привредних организација, колико је град имао пре рата, ретко која је остала читава.

О томе како је Ниш изгледао после ослобођења, свакако, најдетаљније је приказано уједном извештају Градског народноослободилачког одбора из 1945. године, у коме је, између осталог, речено „да град личи на клупко рушевина и савијеног гвожђа".

Рад на обнови ратом опустошеног града почињало је у изванредно тешкој ситуацији. Нередовно снабдевање, недостатак алата и механизације, несређена ситуација у земљи и зима која је ускоро настала - све су то биле препреке које су се у том тренутку чиниле несавладивим. Али, све те недаће нису могле да утичу на решеност грађана да ране свога града што пре и у потпуности залече.

Омладина Ниша је била један од најважнијих чинилаца са којима се рачунало у санирању прилика у граду.

> Већ крајем октобра 1944. године састало се око 1.000 омладинаца и омладинки Ниша да би из својих редова изабрало представнике за Месни одбор Уједињеног савеза антифашистичке омладине. У овај Одбор су ушла 43 члана, а од њих у Секретаријат 12 чланова. За председника је изабран Радомир Арнаутовић, за секретара Витија Роде и за благајника Стеван Матијаш.

Обнова града био је један од најважнијих задатака омладине Ниша. Збогтога је Месни одбор УСАОС-а већ на свом првом састанку донео одлуку да организује омладинске радне батаљоне, који ће се ставити на располагање народној власти за извршење веома хитних радова на обнови града.

Још пре ове одлуке, 200 омладинаца и омладинки радилоје на припремању два велика павиљона у Војној болници, за смештај рањеника.

Омладински радни батаљон радио је и на оспособљавању трамвајске пруге, рашчишћавању рушевина и свуда тамо где је било потребно.

Батаљон је почињао са радом у 7 и радио до 12 сати, када су његови припадници добијали бесплатан обед.

За време одмора младићи и девојке су се шалили, веселили и громко певали - ко зна по који пут - рефрен песме с којом су полазили на рад:

Зора свиће, у бој, у бој, у бој!
Ко живот свој не жали,
Нек'дође у нашој строј!

После паузе радило се још један сат и дневни, физички, посао био је завршен. Преостало време у току дана посвећеноје конференцијама, дискусијама, пробама дилетантске секције и хора, итд.

Садржајан и занимљив рад овог Батаљона привлачиоје све више младића и девојака. И он је сваким даном све више растао, тако даје почетком новембра 1944. бројао 500 чланова и пуним темпом наставио започети посао.

Народни лисШ је тих дана забележио:

> „За више од месец дана, колико раде, успели су да раскрче трамвајску пругу на више места, затим целу Вардарску улицу, која је доста страдала од бомбардовања, онда кварт око Саборне цркве, Хиландарску улицу и сада Обреновићеву...
>
> ...Сви раде са пуно воље и полета. Баш кад сам их посетио, дувао јејак ветар, који је носио прашину од малтера. На њиховом се оделу наслагао дебео слој прашине. Не мари ништа, док се ради на то се не обраћа пажња".

До краја 1944. године, радило се, углавном, на раскрчивању улица и тргова и уклањању рушевина.

За 31 радни дан оспособљено је 19 улица. Само Омладински радни батаљон на овом послу дао је 28.268 добровољних радних часова.

Упоредо са радом на санирању комуналних објеката, омладина Ниша је дала велики допринос и у обнови појединих предузећа.

Напоредо са рашчишћавањем рушевина и успостављању нормалног градског саобраћаја, омладина је припремила (ноћу после рада), једну приредбу, са којом се, почетком децембра 1944. године појавила на сцени Народног позоришта у скромном програму од неколико хорских песама, рецитација и музичких тачака...

Регулисање реке Белице

„Почетком маја 1945. године Окружни одбор УСАОС-а за Поморавље покренуо је акцију за регулисање реке Белице, чије је изливање сваке године наносило огромну штету. После извршених припрема, уз помоћ народних власти, отпочела је радна акција. Око 150 омладинаца су постизали одличне резултате, тако да су радови завршени за 25 дана.

У Радном батаљону су били радници, ђаци, шегрти и пионири из целог Округа. Најлепши пример дали су ђаци свилајначке гимназије. Цео 5. разред дошаоје на рад, пошто се претходно споразумео са директором да се за њих по свршетку рада образује специјалан курс, који ће им омогућити да савладају пређено градиво." (Ј. Ракић)

ПРВЕ РАДНЕ АКЦИЈЕ У ПОДРИЊУ

У Мачви, на Сави код Чеврнтије, река Сава је почетком 1945. године направила велики продор, однევши насип широк 8, а дуг 50 метара. Требало га је што пре затворити и опасност отклонити. Са пуно пожртвовања омладине, радје сваким даном напредовао све више, продор се сужавао и за непуних 15 дана, насип је доведен у првобитно стање и велика поплава плодног земљишта спречена...

Радни батаљон села Каменице у Посавотамнави, „који је имао близу сто чланова" - писао је „Глас Подриња" у јуну 1945. године - „узорао је у току сетвене кампање око 25 хектара породицама бораца Југословенске армије из Каменице. Ових дана окопавају им кукурузе и друге усеве... Осим пољских радова, батаљон је обавио и низ других од опште користи и значаја.

У Каменици, близу школе, постојала је велика мочвара, легло комараца и маларије. За три дана непрекидног рада прокопани су канали кроз које се вода слила у реку Тамнаву и бара је потпуно исушена. Поред тога, поправљени су и сеоски путеви и дуж њих прокопан канал. Свака чета је радила у свом засеоку.

У целом Подрињу, срединомјуна 1945. године, било је 6 бригада, 21 батаљон и 140 радних чета, којима је обухваћено 5.325 омладинаца и омладинки.

Обрађено је 1.182 хектара земље, и то: оплевљено 26; поорадно 54; окопано 1.302; покошено 512; а ле-

ковитог биља набрано и осушено 1.900 кгр. Озидане су и две школе, поправљено пет кућа, испечено 154.000 комада цигле; затрпано 230 метара ровова; оправљена једна воденица: исечено 30 кубних метара дрва, поправљено и насуто 84 км пута...

Јадрански батаљон је за 9 дана са Цера на пут пренео 4.000 кубика дрвета, 65 омладинаца из Поцерине засадило 56.000 багремова у Забрану; старог гвожђа прикупљено је 39 вагона, 15.000 кг стакла, 2.400 кг сувог биља; у помоћи сиромашних партизанским породицама узорано је и посејано 3.227 хектара. На исушењу мочвара прокопано 63.625 кубних метара канала...

ДОБРОВОЉНЕ РАДНЕ АКЦИЈЕ У ОСТАЛИМ МЕСТИМА

Чачанска омладина крчи рушевине

Пирошска радна бршада иред иолазак на радилишше

Омладина Аранђеловца ирикуиља сшари материјал за обраду

Омладина Пуле уређујб шерен за иодизање туристичких објеката

Лозничка радна бршада, сасшављена од младих и сшаријих, креће на рад

Сеча дрва
НА ЦРНОМ ВРХУ...

Крај децембра 1944. године. Народноослободилачка војска води завршне операције против фашистичког окупатора. Највећи део земље је ослобођен. И Београд. Ратјош траје. А најкрвавије су борбе на Сремском фронту и у босанској посавини.

одмах крене на нови фронт - фронт рада, као што се њихови старији другови и другарице већ боре на оружаним ратиштима. Сви хоће да иду. И то одмах. А не знају шта их тамо, у планини чека. Многи немају добре зимске ципеле, ни топлу одећу, а ветар немилице ду-

Потед на Црни врх код Бора, зими

ва. Радиће се, често, у мећави, на мразу и на веома ниској температури.

Почиње пријављивање. Пуне се спискови с именима омладинаца - добровољаца. Свуда уз песму...

У позадини, на ослобођеној територији, органи нове народне власти и друштвено-политичке организације предузимају широку акцију за помоћ фронту, а и за отклањање последица од фашистичке окупације и задовољавање основних потреба за живот и рад становништва, нарочито у градовима.

После ослобођења Београда, 20. октобра 1944. године, међу првим задацима нове власти било је обезбеђење огрева за болнице пуне рањеника са Сремског фронта и других ратишта у западним крајевима земље, за грејање школа, установа културе и надлештава.

Зима је почела са снегом и ниским температурама. А болнице, пуне рањеника и болесника, немају огрева. У истој ситуацији су и школе и друге установе. Већина породица у градовима се, такође, смрзава.

Врховни штаб НОВ и ПОЈ, Национални комитет ослобођења, ПК КПЈ за Србију и УСАОС одлучују да се преко војно-позадинских служби органа власти и друштвено-политичких организација у окрузима организује сеча дрва на Црном врху код Бора и на Руднику, Тари, Борањи и у другим шумама.

Два-три дана пред нову 1945. годину у организацији УСАОС-а се одржавају омладинске конференције. Сале су препуне омладине, која клицањем и аплаузима подршке овој акцији прекида говорнике и тражи да се

Део Црно! врха

ЈУРИШ НА БУНКЕРЕ ГЕНЕРАЛА ЗИМЕ

На Сремском фронту се јуриша на немачке бункере, а на Црном врху младе дрвосече јуришаће на бункере генерала зиме.

Градски одбори УСАОС-а у готово свим већим градовима, у свим окрузима Србије, издали су, непосредно пред акцију на Црном врху, проглас у коме се обавештавају млади учесници о значају, али исто тако и о тешкоћама које их горе, на планини, очекују.

Тако у поруци Градског одбора УСАОС-а у Пожаревцу, из јануара 1945. године пише (према досијеу у „Браничеву", часопису за културу, метност и друштвена питања Пожаревца), пише:

... Саобраћајје поремећен. Треба Оешице прећи велики део пута до Црно! врха. БеоЈрадска сироШиња се смрзава. Треба набавити о1рев, спасити животе. Пред дилемом: жртвовати социјалну помоћ или себе, примити уско и себичњачко схватање: „Гпавно је да мени буде добро" - или напоре и самопре1ор? Ови одлучни омладинци прихватили су ово друГо. Пожаревац данас може бити поносан чињеницом да има, три месеца по ослобођењу, својих синова, нових омладинаца који мо1у служити за узор. Зима, напор, бараке... ништа их није мошо спречити, јер они желе да постану очеличени, искушани и прекаљени борци рада - ударници нове омладине и нове државе...

... Сви ови омладинци знајуда се на Црном врхуводи права битка за нашу обнову, битка прво! степена у позадини, Готово равна тешким биткама на фронту. Тамо се лије крв. На Црном врху се лије зној. Тамо се јуриша на последње мрске немачке бункере. На Црном врху се јуриша на последње мрске немачке бункере. На Црном врху се јуриша на бункере Јенерала зиме. А на оба фронта омладина је та која сноси највећи део терета на својим леђима, зидајући тако већ сада снажне темеље нове Федеративне Ју1ославије...

Сасвим разумљиво, највећи део терета, нарочито у организацији саме акције имали су грађани и омладина Бора, у то времејош рударске колоније, доскорајedне од највећих робијашница на Балкану. Борани су, упркос, заиста, бројним тешкоћама, свој део задатка обавили готово беспрекорно.

Ево шта је о томе, између осталог, речено у Извештају Окружног комитета СКОЈ-а од 4. јануара 1945. године, упућеном Покрајинском комитету СКОЈ-а за Србију:

По питању акције на Црном врху ми смо већ предузели све за стварање наше јединице од 300 омладинаца. Наша Јрупа ће бити спремна 9. јануара 1945. Исто тако смо се заузели и у Бору, 1де ће утавном бити највећи задаци. Помоти смо у стварању одбора који ће се бринути само о свим тим стварима, које се тичу из1радње барака, смештаја јединица које долазе итд. ДруЈови из Бора који то ор1анизују тврде да је доста 1.000 омладинаца. Уосталом, ви стурно знате више колико је потребно и како ће се спровести акција. Стално смо у вези са НО одбором и помажемо пребацивање хране за Бор, то јест, после за Црни врх. Из1леда да је питање камиона који треба да преносе бараке на Црни врх најболније, од ко1а зависи брзина целе акције.

Ако буде потребно, наша ор1анизација ће моћи дати још омладинаца за ту акцију. До сада се омладинци јављају добровољно и са одушевљењем. То су, утавном, важнији доГађаји на нашем терену и у нашем раду.

Показаће се касније да ће о Црном врху бити много речи у писмима и преписци Окружног и Покрајинског комитета СКОЈ-а.

Ево још једног карактеристичног документа, насталог као непосредна последица пређашњег Извештаја. Реч је о писму Окружног народноослободилачког одбора у Зајечару, упућеног 5. јануара 1945. године среским одборима у Андрејевцу (данас Минићево - СР), Бољевцу, Зајечару и Књажевцу.

Писмо дословно гласи:

„Среском НО одбору

Врховни штаб НОВ и ПОЈ и Национални комитет ослобођења Југославије, преко свог делегата, доставља усмену наредбу којом се треба организовати сеча огревног дрвета са Црног врха, за потребе војне и цивилне управе у Београду. Делегат је потврдио у свом излагању, ионако познату чињеницу, да је Београд доведен у тешку ситуацију у погледу снабдевања огревним материјалом. У том циљу, образује се раднички батаљон. За исхрану тог батаљона, а за 30 **дана, вашем Одбору се налаже да у заједници са командама места најхитније, одмах, пошаљеве на адресу Среског одбора НОО Бор - радна служба на Црном врху, следеће намирнице: брашно -** 7.500 **килограма, маст -** 400, **пасуљ -** 600, **кромпир -** 2.000, **купус -** 1.500, **месо -** 1.000 **(живе ваге), сено -** 5.000 **(за исхрану стоке - СР), сламе -** 10.000 **(за простирку бригадиста...).**

Велики општенародни посао

А у листу *Млади борац* број 16, од 5. јануара 1945. године, писало је:

Кроз који дан крећу из свих окру1а Србије омладинске радне јединице да тамо на Црном врху и Руднику отпочну са сечом дрва за Беофад. У баракама, које су већ спремне, омладици ће имати све услове за културни живот и одмор. Хиљаде најбољих омладинаца Србије развиће тамо племениту утакмицу у испуњавању својих обавеза датих свом народу, свом Титу, свом I конЈресу.

Попут ле!ендарно1 Корчашна иње!ових дру1ова комсомолаца, који су једне страшне зиме, за време 1рађанско1 рата, обезбедили о1рев свом 1раду, поћи ће ударници - омладинци Србије да на снежним планинама осиГурају дрва Бео1раду. Биће то дани великих прешућа. У суровој снежној зими одјекнуће планинским врховима 1ромка омладинска песма. Кроз који дан пашће прва стабла под ударцима ударничких секира. Омладина Србије отпочеће велики општенародни посао, посао за који треба да се запоже све омладинске орХанизације, сва омладина Србије, јер ће извршење то! посла бити мерило јединствености и сна1е њене љубави према народу и слободи.

СТОЈАН МИЛОВИЋ

Формирање бригаде и њен пут до Црног врха

Када је пред почетак акције, 25-годишњи секретар скојевске организације, у Вражогрнцу код Зајечара, Стојан Миловић сазнао за критеријуме, на омладинском састанку је рекао:

- Биће тешко, другови. Не знам шта ћемо са толиким бројем омладинаца. Сви хоће у бригаду, а места нема довољно.

Чим се пронела вест да ће бити организована акција на Црном врху, почеле су да пристижу пријаве секретарима скојевских организација. Знало се, међутим, да ће у зајечарској бригади места бити само за њих 150, па су организатори најпре одлучили да, због напорног посла, у бригаду не примају девојке. Ни ова неправда према омладинкама није значајније побољшала ситуацију. Омладинаца је било на претек:

- Довијали смо се на разне начине - прича Миловић.
- Почели смо да ширимо приче како је потребно да већи број омладинаца мора да остане код куће и да ту ор-

ганизује разне друге акције. Овај изговор, у ствари, био је и тачан. Тек, некако смо успели да се уклопимо у тражени број бригадиста.

Тимочка омладинска радна бригада „Љуба Нешић" дошла је међу првима у Бор:

- Сместили смо се у зграду Ловачког дома - каже Милoвић - на Четвртом километру. Први дани на радилишту били су изузетно тешки. У то време снег и сувомрзица озбиљно су претили здрављу омладинаца. А не треба посебно наглашавати да је одећа била скромна. Таман када смо почињали изградњу пруге, пао је веома дубок снег. Почеле су вејавице, температура се спуштала и до минус тридесет. Омладинци су у отвореним вагонима ишли до места рада, које се заједно са пругом приближавало Црном врху. Седам дана прошло је изузетно брзо. Дошао је и тренутак за поделу првих ударничких значака. Ја сам добио једну. Одмах потом добио сам ново задужење. Упутили су ме у Бор, у Главни штаб, где сам одређен за заменика начелника интендантуре. Невоље као да су тек почињале. Пруга још није била завршена, а камиона у то време готово да није ни било. У међувремену, пао је и нови снег. А горе, на Црном врху, уморне бригаде успешно су решавале тешке задатке. Омладинцима је била потребна добра храна. Добили смо обавештење да су два дана бригадисти трошили резервну храну. Кували су качамак, пекли проју... Само то и нешто мало кромпира. А снег никако да стане. Једини камион који смо имали на располагању није могао да се пробија ни по граду, а камоли кроз планинска беспућа. Био је потребан већи, а њега је имао само Рудник бакра. Али, како га обезбедити када се знало да је рударима исто тако потребан. Онда сам отишао код шефа транспортне службе у РТБ-у и рекао му да су омладинци на Црном врху гладни, да два дана немају храну. Као случајно, из џепа мије провирио велики немачки револвер који, узгред буди речено, није могао да пуца. Упалило је. Не знам да ли се шеф препао тог пиштоља, или је напрасно стекао симпатије према акцијашима, тек, истог дана велики камион до врха натоварен храном, успео је да се пробије до омладинских барака.

Тога дана Стојана Миловића радосно је дочекало више од 1.000 омладинаца из свих крајева Србије.

Бор

СЛОБОДАН БОСИЉЧИЋ

КоординаШор Акције на Црном врху

О припремама почетка ове јединствене акције и првим данима на градњи пруге и сечи дрва на Црном Врху, говори Слободан Босиљчић, координатор целе акције:

... Леденијануар 1945. Болнице у Београду су пуне рањеника са Сремског фронта, без огрева. Кроз београдске омладинске домове прострујала је муњевита вест: иде се на Црни врх и Рудник, на сечу дрва...

У једном омладинском дому јавило их се двоструко више од предвиђеног броја. Певало се до касно у ноћ. Ваљало је и родитељима саопштити велику личну одлуку.

Једногјутра зове ме Радован Пантовић, члан Секретаријата Главног одбора Уједињеног савеза антифашистичке омладине Србије (УСАОС-а):

- Код вас у околини Бора ускоро почиње прва радна акција омладине Србије.

-Знам.

- У име УСАОС-а координираћеш све радове на изградњи пруге и на сечи дрва на Црном врху.

За кратко време јавило се два пута више омладинаца него што је било потребно. Обављен је избор здравијих и физички јачих. Убрзо, у Београду и Зајечарском, Моравском (Јагодина), Нишком, Лесковачком, Крагујевачком, Прокупачком и Пожаревачком округу, формирани су батаљони као радне јединице за овујединствену радну акцију омладине.

У припремама за сечу дрва на Црном врху, требало је, најпре, подићи бараке за смештај омладинаца и омладинки - акцијаша и изградити пругу од Бора до Црног врха, у дужини од 12,6 километара за транспорт исеченог дрвета. Такође, обезбедити и услове за смештај око 300 мобилисаних сељака, исто толико пари волова за превлачење дрва колима од места сече до утоварних станица.

Већ почетком јануара на Црном врху су започети припремни радови, у првом реду, подизање барака за смештај акцијаша, изградња саобраћајница, а сама сеча и транспорт почеће крајем јануара и почетком фебруара 1945. године.

Батаљон омладинаца - Моравци, бајаги тесара, први је стигао у снежну пустош на Црном врху. Ваљало је поставити бараке како би се већ крајем јануара у њих сместиле јединице дрвосеча. Хрбат, место одређено за бараке, завејан је снегом, а ветар је немилице наносио нове сметове. Основа бараке поставља се на смрзнуту земљу. Беличка „летећа“ десетина, трчећи, преноси монтажне делове. Заплићу се у дубоким наносима и падају. Раваничани једну бараку подижу за један дан и у њу се смештају. Ујутро од новог снега нису могли да отворе врата.

Вита (Петковић) и Циле (Миодраг Павловић) довели су на Црни врх ове необичне моравске момке који ће за 14 дана подићи 9 барака.

Тегобни посао извлачења исечених дрва уз стрме падине обављаће Крагујевчани, Врањанци, Ваљевци... Из Бора Спира Гушевац доводи и групу пионира. Рудник шаље „мајстор Антона“ и пословођу Родића, Сељаци из Злота и Жагубице стижу с воловским запрегама...

Владета - Влатко Влатковић, једини новинар на акцији, радио је за лист *Млади борац*. Понешто са Црног врха објаве *ПолиШика* и *Борба*.

Сећам се зарушавања једног тунела пред сам крај акције - причао је, даље, Слободан Босиљчић. Зове ме увече Власта Милошевић, комесар Зајечарске бригаде:

- Нико од машиновођа не сме да протера композицију кроз тунел. Сурваће се земља и пригњечити их. Боје се...

- ?!

- Могу ли ја?

- Нећеш умети...

- Морам.

- Чувај се!

Власта је кроз тунел провезао целу композицију.“

Међу учесницима у овој јединственој акцији били су: Катарина Обреновић, Влада Буњац, Душан Јакшић (доцније глумац и певач), Војин Шуловић и Војислав Петровић (академици), Апександар Матановић (биће шаховски велемајстор), Слободан Марковић - Маркони (познати песник), Сима Затезало (касније секретар ЦК НОС и привредник)...

ОМЛАДИНСКЕ РАДНЕ БРИГАДЕ

Током јануара и почетком фебруара 1945. године на ову акцију је стигло укупно 1.630 омладинаца из десет округа Србије, сврстаних у 15 батаљона, односно десетак радних бригада:

Зајечарска бригада (око 300 омладинаца), командант Јован Жикић, комесар - Властимир Власта Милошевић);
Нишка бригада (220) - командант Боривоје Динић;
Моравска бригада (88) - командант Витомир Петковић;
Лесковачка бригада (220) - командант Витомир Стојковић;
Топличка бригада (110) - командант Милош Радивојевић;
Пожаревачка бригада (110) - командант Драги Јовановић - „Фирга";
Крагујевачка бригада (110) - командант Арса Стефановић, а први комесар Славка Муњас;
Ваљевска бригада (118) - командант Милисав Николић;
Врањска бригада (81) - командант Предраг Станковић;
Београдски батаљон (160) - командант Даница Урошевић;
Командант Штаба сече дрва био је Воја Вуцелић, а комесар Миодраг- Мија Вукадиновић.

Напоредо са овим штабовима постојало је и стручно руководство, како на градњи пруге, тако и на организовању сече. А ради бољег снабдевања акцијаша прехрамбеним артикпима формирана је посебна интендантура у оквиру радне службе.

Црни врх иод сне1ом и у ма1ли

ВЛАСТИМИР МИЛОШЕВИЋ

Комесар Зајечарске бртаде

Позив маршала Југославије, Јосипа Броза Тита, на Конгресу омладине, да се омладина укључи у обнову и изградњу земље, желели смо што пре да претворимо у акцију.

Расправљајући о томе, посебно о проблему снабдевања Београда огревом, сетили смо се да у нашем крају постоји Црни врх, где се могу сећи дрва, а да су Немци за време окупације почели да граде пругу узаног колосека Бор - Црни врх - Жагубица. Пошто је од Бора до Параћина постојала узана пруга, дрва су се тако могла транспортовати све до Параћина, а одатле пругом широког колосека до Београда.

У окбору 1944. године Национални комитет ослобођења Југославије је и званично омладини Србије поверио задатак снабдевања Београда и других градова огревним дрветом.

Крајем октобра омладинско руководство Србије је почело припреме ове велике омладинске радне акције. У омладинском листу *Млади бораи* објављен је позив омладини Србије да се пријављује за акцију сече дрва на Црном врху и Руднику. По окрузима је одмах почео упис омладинаца.

Интересовање међу омладином за ову омладинску радну акцију било је велико, а критеријуми изузетно оштри, па је на бројним састанцима у општинама Зајечарског округа било пуно суза оних које су изоставила омладинска руководства. Њима ништа нису вределе речи утехе „биће још прилика". Свако је хтео одмах да иде на акцију.

Омладинци су знали да ће се на Црном врху водити права радна битка, готово равна тешким оружаним биткама на фронту. На фронту се лила крв, а на Црном врху, зној. На фронту се јуришало на последње остатке Хитлерове солдатеске, а на Црном врху на бункере „генерала зиме".

Да би се дрвна маса са Црног врха допремила до Бора, а одатле за Београда требало је, најпре, изградити пругу Бор - Црни врх, дугачку 12,6 километара. Тај задатакје поверен нашој, Зајечарској омладинској радној бригади..."

ДРАГОЉУБ МИЛИВОЈЕВИЋ

КулШурно-просвеШни референШ Зајечарске бртаде

Црни врх
(Одломци из *Дневника)*

30. децембар 1944.

Зима је на прагу и прети глађу и смрзавањем. Земљаје попаљена и упропашћена. Пруге и путеви покидани, фабрике онеспособљене, резерве исцрпене. А фронт тражи све снаге. Непријатељ је још ту у једном делу земље. Још пишти Босна, у Хрватској вршљају уједињене слуге фашиста, Немци сујош у Словенији.

Све тешкоће које стоје пред стварањем нове државе су пред нама у свој својој свирепој стварности и треба нам много снаге.

3. јануар 1945.

Нови задаци. Београдује потребан огрев за болнице, за остале установе, да се људи не помрзну. Национални комитетје тај задатак поверио омладини. Организују се радне бригаде омладинаца за Црни врх. Тамо треба изградити пругу од Бора до Црног врха и одозго транспортовати дрва за Београд. За који дан крећемо.

5. јануар

Књажевац. Вест о Црном врху се проширила. Свесни омладинци се одмахјављају. Али, има и снобова којима није право да и они пођу. Разговарамо са скојевцима. Њих не треба много убеђивати.

9. јануар.

Зајечар. Сутра полазимо. Данас се прикупљају омладинци из целог округа. Биће нас доста. Мени су у Окружном комитету СКОЈ-а рекли да тамо треба организовати издавање листа на акцији, али не знам како ће то бити.

Зајечарска бригада

Са железничке станице у Зајечару, 10. јануара 1945. године, кренула је возом на прву омладинску радну акцију „Црни врх 45" Зајечарска бригада са 283 омладинаца, од којих 148 из Неготинског, 20 из Крајинског, 32 из Кључког, 27 из Брзопаланачког и 13 из Поречког среза - ондашњег Округа Зајечар - са задатком да изгради од фашистичког окупатора започету, али недовршену пругу ускотрачног колосека Бор - Црни врх, у дужини од 12,6 километара, како би се посечена дрва транспортовала из ове планине до Бора, а одатле возом до Београда.

Бршадисши Прве зајечарске бршаде на сечи дрва на Црном врху, 1945.1одине

Командант Зајечарске бригаде бioје Јован Жикић, а комесар Властимир - Власта Милошевић. У штабу су још били Јован Николић, као интендант и

Драгомир Миливојевић -Уча, као културно-просветни референт.

НАСТАВАК УЧИНОГ *ДНЕВНИКА*

„10. јануар.

Јутро магловито, зимско. Зајечарска станица има суморан изглед у свитање дана. Постројени, чекамо воз. Једва се кроз маглу назиру контуре станичног здања.

Ту налазим Неготинце, моје старе Скојевце: Душка, Коцета, Божу, Драгана. Прилично озбиљно су схватили целу ствар и спремни су да поднесу све тешкоће.

Пењемо се у фургоне. Ветар као да све јаче дува. Збијамо се у мраку једни уз друге да нам буде топлије. Воз полако креће. Труцка, дрма, као сваки „ћира“, а ми посрћемо тамо-амо.

Почиње песма. Младост, ипак, све побеђује. У песми брже пролази време, а и мање нам је хладно кад певамо. Свиће.

Пењемо се према Бору. Запажамо да уколико више идемо снегје све већи, хладноћа све оштрија. Залазимо у планински предео. Оголелу шуму притисло иње... Указује се прва слика Бора. Кажу да је то такозвани Четврти километар. Бараке, бункери, бодљикава жица. Трагови дојучерашњег немачког господства. Бор је за Немце вредео као цела Срба. Да би искористили драгоцени бакар направили су овде највећу робијашницу у Србији. Десетине хиљада радника и заробљеника, талаца и политичких ухапшеника, било је дотерано ту да ради. Бор је за ове три године постао баук Србије.

А данас ми долазимо у слободни Бор.

Другови гледају остатке немачких логора, у којима су становали радници, чуде се, коментаришу, праве вицеве на рачун Немаца, који су се били утврдили као да ће сто година ту остати.

Гледам ту жицу, те логоре. како празни зјапе. А до пре кратког времена то је све било пуно робља. Замишљам охолог Швабу како се ту, крај те стражаре, шетао и издирао на људе.

Стигли смо у Бор, а онда пошли у касарне на Четвртом километру, ван града, где ћемо у прво време бити смештени. Сутра већ идемо на радилиште.

Радови су у кратким размацима почели на три места - на градњи пруге Бор - Црни врх; на извлачењу раније посечене дрвне масе, на сечи нових дрва.

Бригадисти су били веома скромно опремљени за ову акцију. Први радни дани нису били ни лаки ни једноставни, нарочито за младиће и девојке из градова, ненавикнуте на теже физичке послове. 0 томе је говорио радни учинак. Првих дана се извлачило метар-дрва по бригадисти, а касније, после месец дана рада, 4-5 кубних метара дрвета.

ЈОВАНЖИКИЋ

КоманданШ Зајечарске бртаде и Шшаба за Јрадњу ПруГе

Велика је била одговорност на нашој Бригади. Знали смо да, ако ми не завршимо пругу, биће узалудан труд око 1.400 омладинаца из осталих бригада, који су секли и извлачили дрва на плато Црног врха. Зато смоја и Власта Милошевић отишли у Генералну дирекцију Борског рудника, ради усаглашавања ове акције са том Дирекцијом, од које смо очекивали, пре свега, стручну помоћ.

Када је директор чуо зашто смо дошли, позвао је инж. Аничина и инж. Ткаченка, који су, иначе, водили рачуна о овој започетој прузи. У наставку разговора, саговорници су нас упитали - да ли смо чули да неко гради пругу у току зиме, и то на оваквој планини, где хладноћа уме да достигне и до 30 степени испод нуле. Власта им је одговорио да смо, упркос томе, добили задатак да ту пругу од Бора до Црног врха, до тзв. „Француских барака" што пре завршимо, како би се композиције, утоварене дрвима, спустиле у Бор, а одатле ишле за Београд... И да ми тај задатак морамо извршити, а од њих само тражимо да нам доделе неколико стручних радника који би нам показивали како то брзо и успешно да урадимо.

Видевши да одступања од изградње пруге нема, доделили су нам 4-5 стручњака, који су са нама радили од почетка до успешног завршетка изградње пруге, на наше и њихово опште задовољство.

Зајечарска омладинска радна бригада била је смештена на Четвртом километру од Бора, у такозване „Гебелсове виле“, док су омладинци на сечи дрва били у баракама на Црном врху.

Већ сутрадан по доласку у Бор, 11. јануара, извршена је смотра бригаде, а потом је бригадистима подељен алат. Бригада је с песмом кренула на посао изградње пруге.“

Моравци подижу бараке за смештај бригадиста-дрвосеча

Још 15. јануара на Црни врхје дошао Први батаљон омладинаца моравског округа и једна чета омладинаца - столара Космајске радне бригаде да изграде бараке за становање.

„Хрбота" - место на коме је требало подићи бараке - било је пусто и мртво. Све завејано снегом. А хладни северни ветар је стално наносио нове и нове сметове. По читав метар до метар и по снега је већ било навејано преко земље. А требало је одмах почети са радом. Моравци се нису ни одморили, а већ су одмах лопатама бацали велике наносе снега. До тада су радили мајстори - градитељи и столари. Али, они нису брзо одмицали с радом. Омладинци су хтели много брже. Једну бараку градитељи су подизали за 5-10 дана, а требало је подићи 9 великих барака. И то одмах, јер већ сутра долази 1.000 омладинаца из целе Србије, који треба да се склоне од зиме, ветра и мраза. А треба почети и сечу, јер рањеници у болницама и самохране породице бораца који су на фронту смрзавају се у својим кућама.

ВЛАСТИМИР МИЛОШЕВИЋ

„Ресавци заривају лопате у високе сметове снега и бацају га далеко доле, у јаругу, док Раваничани снажно заривају пијуке у тврду, смрзнуту земљу.

Одскакали су челични пијуци од стеновите и залеђене земље, а десетина је ударала све јаче, замахивала све брже и снажније. Ашови дубе, лопате избацују земљу и комаде камења, а ни једна реч се не чује...

Беличка десетина преноси тешке и дуге греде за костур бараке. Руке хватају слеђено дрво и дижу га на раме. Трчећи Беличани преносе делове потребне за градњу бараке. А ветар све снажније наноси оштре и ледене иглице снега у лице, ноге западају у дубоке наносе, тело се сагиба под дугим стубом. Омладинци стижу, спуштају стуб, мајстори га прихватају, постављају. Још брже трче омладинци назад по делове за зидове и покриваче барака. По четворица преносе велике табле...

Нагло се смркава, мајстори хоће да напусте посао, а омладинци не престају са радом. Беличка десетина сршава најхитније послове. Добила је назив „летећа". Сад су отишли, по ноћи и мећави, да истоваре камион, који се заглавио код малог моста на три километара испред Црног врха. „Летећа" ради само ноћу, истоварује, превлачи материјал за градњу, довлачи кола с храном, рашчишћава сметове с пута, да би кола прошла и припрема материјал за сутрашњи рад. Ноћасје дошао камион са 12 табли и 50 омладинаца је добровољно отрчало да истовари материјал. Били су срећни што ће сутра имати довољно грађе за рад...

Зором се кренуло на рад. Нема радног времена: још у ноћи омладинци се спреме и чим сване - почиње рад. Раваничани су за један дан подигли бараку...

Касно у ноћ, окупљени око пећи у којој букти ватра, омладинци читају новине. Сутрадан, одрекли су се хлеба и целог оброка: масти, шећера и јела. То ће послати као помоћ пострадалим крајевима и борцима на фронту. А маршалу Титу су послали телеграм:

- *Своју љубав и оданост Народноослободилачкој борби наших народа доказаћемо удвостручeним напорима и новим победама у раду.*

Преко ноћи снег је завејао скоро целу бараку. Омладинци су морали да искачу кроз прозоре да би рашчистили сметове и отворили врата. Мећава је бесно наносила снег у лице, завлачила се под капут, продирала кроз одело и ледила тело. На лицу се топио снег и хватала се дебела кора леда, која стеже, штипа, причињава бол. Просто је немогуће радити, а бараке треба да су готове - долазе омладинци. Најјачи су се јавили добровољно, обукли најтоплију одећу и зашли у мећаву. Снег је завејао све путеве. Нема могућности да дођу храна и материјал. Омладинци су понели са собом мало хлеба и с пута збацили читава брда снега. Вратили су се касно у ноћ, уморни и промрзли. Али, с победом у очима: путје чист и камиони пролазе. Материјал ће стићи и бараке ће бити готове..."

Београдски батаљон до Бора путовао 10 дана

За 14 дана омладинци су подигли девет барака. И већ 29. јануара на ову акцију су дошли први омладинци. Тоје био Београдски батаљон, са 160 омладинаца. Моравци су их дочекали с љубављу и другарски - као прави домаћини.

Кроз вејавицу, уз снежну иланину

Већ и само путовање до места рада наговештавало је градитељима шта их чека у планини. Београдски батаљон је до радилишта путовао више од 10 дана. Једино превозно средство је била железница. Возови су саобраћали од једног до другог порушеног моста. Путовало се у фургонима.

... А од Бора до Црног врха целу ноћ и сутрадан до подне

„А завршно путовање од Бора до Црног врха остаће дуго у сећању београдских бригадиста. Маршрута - 25 километара. Батаљон је из Бора у правцу Црног врха кренуо увече, по вејавици, да би што пре стигао на радилиште и почео да ради. Те ноћи снег је вејао и затрпао све путеве и стазе, па се испод белог покривача нису могли ни назрети. Батаљон је залутао и растурио се у групе. Бригадисти су стигли у логор тек сутрадан после подне, промрзли и болесни. Многи су данима осећали последице путовања те ноћи. Свако ко није знао, или није имао чиме (било је и таквих) да се заштити од хладноће, задобио је по лицу и рукама флеке и ране од промрзлина. Иако је тај први сусрет са задатком био непријатан и болан, нико се није деморалисао, нити обесхрабрио. Сви су то у шали називали првим акцијашким крштењем и помишљали на оне који су на фронту и у болници, очекујући њихову подршку и помоћ."

НАСТАВАК УЧИНОГ *ДНЕВНИКА*

29. јануар.

Зима. Почеле су и вејавице. Хладна кошава засипа снегом и наше касарне и наша градилишта. И до сада је било хладно, али нас је време, ипак, служило. А ово сад нас је баш забринуло. Гледам јутрос како су се чак и Скојевци некако ућутали и мрште се при поласку на рад. Она малодушност које су се неки прибојавали, као да се сад појављује. Биће доста тешко да се све то издржи.

Напољу веје снег. Засипа путеве и стазе око наших касарни и чим човек изиђе и угази у снег, осети мокре ноге. А то је једно од најгаднијих осећања.

Данасје долазила Љиља из Неготина. И она намје донела чарапе, рукавице, па чак и колаче које су нам спремиле неготинске скојевке. Што је најважније, унела је међу нас живост и расположење, баш кад нам је то најпотребније. Заиста, сјајна другарица. Сваком прилази, сваког разуме, са сваким саосећа.

30. јануар

Данас смо имали тежак марш кроз снег на Црни врх. Отпочеле су страшне вејавице које нам завејавају пругу и градилишта. Једва смо се пробијали кроз снег. До бараке 12 километара и натраг. Ветар дува у лице и као да леди све на човеку.

3. фебруар.

Крај свега, рад је доста спор. Према садашњим резултатима, пругу нећемо моћи да завршимо ни до априла. Пуно је тешкоћа, а посао нарочито успорава недостатак радног времена. Радилишта су далеко од касарне и сваког јутра у путу проводимо скоро два сата. Уколико даље одмичемо са радом, утолико касније стижемо на радилишта. Рад никад не почне пре девет сати. После подне прекида се у три. Ради се непуних шест сати, јер за то време има и прекида и испадања локомотиве и закашњења шљунка...

Формиране четири бригаде

За шест дана, до 6. фебруара, дошли су и остали батаљони: Лесковачки са 220, Топлички са 110, Нишки са 220, Пожаревачки са 110 бригадиста. Крајем јануара стићи ће Крагујевачки, Врањанци и допуна из пожаревачког и Моравског округа.

Ускоро је на овој акцији било 1.630 омладинаца - добровољаца и око 300 мобилисаних сељака са запрегама, као и један број стручних и других сталних радника.

Седмог фебруара су формиране четири бригаде: омладинци Зајечарског округа ушли су у састав Прве бригаде и све време су радили на изградњи пруге; Другу бригаду су образовали омладинци Лесковачког, Моравског и Нишког округа; Трећа бригада је састављена од Београдског, Топличког и Пожаревачког батаљона, а Четврту бригаду су чинили омладинци Крагујевачког, Ваљевског, Врањског и једна допуна из Пожаревачког округа.

Њихов задатак је био да секу и извлаче дрва на плато, где ће се, када пруга буде изграђена, дрва утоваривати у вагоне и превозити до Бора, а одатле даље за Београд.

Бригаде су биле подељене на чете, Тако су у Зајечарској бригади биле: Неготинска, Кључка, Брзопаланачка, Зајечарска, Бољевачка и Тимочка чета.

Веома тешки услови рада

„Први дани су били најтежи - сећао се Властимир Милошевић. - Услови рада тешки, а бригадисти, слабо одевени и у самом почетку још ненавикнути на тежак физички посао. Због тога, првог дана је постављено свега 230 метара колосека. Другог дана - 320 метара, а већ четвртог-420 метара. Тимеје два пута премашена постављена норма.

Поред тешких услова рада, бригадисти су се сусрели и са снежном вејавицом и врло ниским температурама, које су неких дана достизале и 30 степени испод нуле. Снежна вејавица честоје завејавала радилиште, па локомотива са материјалом за изградњу пруге није могла да прође. Бригадисти су морали лопатама да крче пут железничкој композицији са материјалом за изградњу пруге.

Радило се до 15 часова, са малим прекидом око подне, када су се омладинци одмарали, појели мало хлеба, што су понели са собом.

Враћали су се опет возом - на отвореним платформама. Због велике хладноће они су цупкали и загрљени играли коло.

Тада још нису постојале могућности да се омладинци, који су пристизали из разних крајева Србије превезу од Бора до Црног врха. Путовало се пешице, по оштрој зими и завејаном путу дугом 25 километара.

Сами радови на прузи били су сасвим непознати омладинцима. Билоје потребно много вештине и снаге у постављању пруге, нарочито на кривинама, забијати клинове у залеђене букове прагове, подбијати шлипере туцаником. А услови за рад били су неповољни: није било довољно пијука за подбијање, тешких чекића за набијање клинова, лопата за чишћење сметова снега са тресе, којом иде пруга, нити вагонета, којима се довлачи материјал; није било ни материјала: шина, клинова, „лошни" за спајање, прагова, туцаника...

Воз из Бора сваког дана је све ближе Црном врху, постављају се нови метри. Кочничари - омладинци, промрзли, зуре у мрак, док спуштају прве транспорте у Бор, притиснут тамом и димом. Светлуцају само велике пећи топионице...

Ударна тројка из Оснића и Воја Траиловић из Лубнице научили су посао подбијања прагова за цигло 2-3 дана. Група Тимочана Гаше Миленковића, Миломира Стефановића и Радоја Видојковића поставља 1.200 метара шина за два дана, по мразу и снегу.

За неколико дана омладинци - акцијаши научили су и савладали све врсте радова и постали потпуно самостални - прави мајстори свог новог посла. Сада више нису били исцрпени увече, кад се врате са рада, а постизали су преко дана много више но раније. Очеличили су се и прекалили млади ударници на ветру и мећавама, у великим снеговима и на јаким мразевима. Неки су ишли и у чарапама на рад - нису хтели да остану уз топлу пећ, док њихови другови раде у планини.

Сваког дана обаран по неки стари рекорд, а свако вече доносило новог ударника

Омладинци су по 1 км у даљину на својим леђима носили тешке слеђене шлипере, по ветру и дубоком снегу, док су им ноге биле пуне воде, а мећава наносила ледене игле у лице и очи. Ишли су, саплитали се, падали и певали... Ледили су им се прсти и лепили за хладно гвожђб чекића и полуга, којима су дизали пругу, а рад нису прекидали до касно у ноћ. Групе по 12 омладинаца вукле су и преносиле шине тешке преко 500 кгр на 200-300 и 500 м даљине, трчећи, с песмом и поклицима. Пијуци су одскакали од стеновитог и смрзнутог земљишта. А ударне четворке јуриле су, скоро трчећи, гурајући мале вагонете препуне туцаника и расипале га крај другова који су подбијали пругу. Још брже су се враћа-

ли по нов материјал - данас хоће да туку норму. Омладинци су хитро пијуцима ломили стење, још брже пунили лопате и вагонете земљом, комадима камења и туцаником.

Првих дана рекорд је био да се за два и по сата натовари и превезе 17 великих вагона шљунка (149 м³), затим је тај рекорд повећан на 24 вагона. Доцније су специјалне чете вагонетима избацивале по 24 вагонета за 20 минута...

И Пожаревачки батаљон је радио на прузи. Пожаревљани су радили ударнички и такмичили се. Само за један дан они су утоварили и превезли 132 вагонета. Највећи рекорд бијоје 320 вагонета-34 вагона са 238м³-за дан. Тај резултат добија праву вредност ударништва тек кад се упореди са радом старих радника, који су избацивали по девет вагона на дан.

Немци су за време окупациЈе принудним радом заробљеника градили пругу, али је била погрешно постављена и вагони с локомотивом сада сваки час испадају, нарочито на кривинама. Неготинска група је вадила старе клинове и поново намештала шине. Није било лако избити стари клин, зарђао и стегнут у слеђеном шлиперу. А тешко је било и доћи до њега, јер је био под снегом и ледом. Лопатама је чишћен снег, пијуцима и чекићима је разбијан лед и тек тада је могло да се ради. Само за неколико дана проширеноје и оспособљено 1.700 м пруге и сада је воз пролазио без опасности.

Није постојало радно време: омладинци су остајали на раду и до пет часова по подне, док не заврше посао са материјалом који имају.

Свешомир Сшевановић - Кушић, Јован Жикић и Воја ПеШровић на акцији сече дрва на Црном врху

Ударништво и такмичење испунило је све радне јединице, цео колектив акције. Бити ударник била је највећа част за сваког омладинца на Црном врху. Већ 15. јануара проглашени су први ударници, који су подстицали своје другове на нове напоре и нове успехе.

У почетку је споро ишло и постављање колосека. Наредних дана радни учинакје био све већи. Све успешније се руковало и расположивим алатом, који је, иначе, био веома скроман.

Много усека је било недовршених и јаркова непопуњених. А и тунел је био неизграђен. Инжењери нису дали те радове омладинцима, а ови су сами започели и победоносно попунили све неиспуњене насипе, обезбедили тунел и потпуно завршили све радове на њему, просекли усеке, очистили комаде стена и на целој дужини припремили трасу за постављање пруге. Хиљаде кубика земље, стења и камена скинули су они пијуцима са тунела и усека и пренели их у вагонетима на раздаљину од 200 до 300 м до улегнућа и насипа и попунили их. Омладинци 5. чете пренели су 147 вагонета на дан. Тако су ударници оспособили трасу за пролазак шина и првог воза...

Цела 3. чета, састављена од омладинаца Тимока и Заглавка, проглашена је за ударну, јер је двоструко повећала продуктивност у раду на вагонетима и постављању шина.

Баш пред полазак првог транспорта срушили су се велики блокови стења у тунелу и целу ноћ су омладинци моравског и зајечарског округа радили на рашчишћавању-тунел је био оспособљен и први транспорт је отишао.

Сасвим спонтано, из жеље да се уради што више, јавило се такмичење између чета и малих ударних група. Прво су се борили најјачи и најбољи, а доцније није било ни једног омладинца, који не би желео да буде ударник, да ради најбоље и да уложи све снаге и знање у ударнички рад.

Одушевљено су се такмичиле чете, које ће дуже остати на раду, а сви су омладинци по читав дан, а некад и дубоко у ноћ, радили без прекида, и по месечини.

Како се изградња пруге све више удаљавала од „Четвртог километра", где је била смештена наша бригада, све се више губило у времену док се стигне на радилиште. Да би се ово избегло, штаб бригаде је одлучио да једну чету смести на сеоске појате и тако скрати време доласка на радилиште, а самим тим и убрза изградњу пруге.

На појате је пребачена Неготинска чета. Храна за ове бригадисте је допремана са „Четвртог километра" и из Бора. Међутим, проблеми су настајали када се, због снежне мећаве, и великих наноса, није могла доставити храна. Тако се једном догодило да им храна није могла бити допремљена четири дана. У штабу Бригаде сви смо бринули за бригадисте, којима нисмо допремили храну. Али, бригадисти нису гладовали. Притекли су им у помоћ власници појата, где су били смештени, али и власници суседних појата.

Подбијање пруге - најтежи део посла на изградњи пруге

Требапо је са много вештине учврстити праг, а не померити га, и удесити да буде потпуно једнаке висине с обе стране. Млади ударници Воја Траиловић из Лубнице и ударна тројка из Оснића, хтели су мнопо, много више да ураде. Са чуђењем су их посматрали радници како жељно уче вештину подбијања и како журе у раду. За десет дана ударници 2. и 4. чете пребацили су норму на 290 м, а ударници Лесковачкогокруга су два пута пребацили норму, подбивши 320 м колосека.

Постављање нове пруге било је отежано великим сметовима. Специјалне групе с лопатама су ишле напред и брзо чистиле велике наносе снега. У дужини од 10 до 20 км омпадлниЈЛ За\ечарск.ог, Пожаревачког и Моравског округа трасу пруге су просецали и пролазе за шине кроз смрзнути и слеђени снег. Није се знало за одмор ни за радно време. Шине су биле далеко, довлачили су их на рукама. Прагови су били још даље, доносили су их на раменима. Пијуцима су разбијали лед, тестерама и секирама усецали жљебове на праговима где ће лежати шина. И шине, дуге по 12 м постављане су једна за другом. То су радили моравски ударни батаљон и 3. ударна чета зајечарске бригаде..."

Културно-просветне активности

Упоредо са радним задацима, велика пажња била је посвећена културно-просветном раду. Поред предавања, изда-

ване су зидне новине и припремани разни забавни програми. Бригада је имала и своје новине *Ударник,* које је припремао и за њихов садржај се старао Драгољуб Миливојевић - Уча. Чланке за новине су писали бригадисти. И овде је било такмичења. Било је важно из које ће чете бити објављен већи број чланака и за *Ударник* и за зидне новине... Чланци су писани увече после рада поред свећа. Иако уморни од целодневног рада, бригадисти су се трудили да савладају жељу за сном. како би написали чланак и допринели да њихова чета буде прва по броју написаних чланака. Многи, најупорнији, над чланцима би и заспали, па их је дежурни морао будити и терати на спавање.

Заједно са бригадистима на изградњи пруге радили су и стручни радници, који су бригади стављени на располагање: машиновође, ложачи и надзорници. И њих је брзо захватио ударнички дух бригадиста, па нису гледали на радно време. Сваки од њих се трудио да у његовој смени уради што више. Главни јунаци су били машиновође. Од њихје зависило хоће ли на време довести на радилиште туцаник, шлипере и све остало што је било потребно за изградњу пруге.

У почетку доста времена се губило на подизању вагона, који су исклизавали. Стручњак за њихово подизање био је надзорник- мајстор Антон. И наши бригадисти су брзо савладали технику подизања вагона, тако да смо имали више „мајстор Антона". Бригадиста из Брусника - „Џемси" - толико је овладао техником подизања исклизнутих вагона да је превазишао правог мајстор Антона. Због тога су га сви у бригади и звали „Мајстор Антон".

Штаб Бригаде је из овог случаја извукао поуку. Закључено је да у бригади морамо обезбедити стручна лица, која би бринула о хигијени и указивала прву помоћ код повреда и лакших обољења. У бригади нисмо имали такве људе, а ни из Бора их нисмо могли добити. Упутила нам је Београдска бригада четири омладинке, санитарне техничарке, које су веома брзо и успешно обављале посао и са бригадом остале до завршетка изградње пруге.

Помоћ Борског рудника и грађана бригадистима

Руководство Бригаде, за све време изградње пруге је имало велику помоћ и разумевање руководства Борског рудника. Излазили су у сусрет сваком нашем захтеву код превазилажења одређених тешкоћа и проблема. Али, и грађани Бора, у посетама бригадистима на изградњи пруге као и бригадистима на сечи дрва, те доношењем поклона бригадистима, приређивањем културно-забавних приредби за бригадисте, допринели су да се бар донекле олакшају услови живота и рада бригадиста. У овом погледу, посебно активна је била организација Антифашистичког фронта жена Бора. За њихове посете бригадистима везан је и један догађај који се завршио без икаквих последица, а могло је бити и обратно. Наиме, на путу за Црни врх у посету бригадистима искочио је вагон из шина и код жена, које су биле у вагонима, настала је паника. Многе су искочиле из вагона, али ни једна није била повређена. Вагон је брзо подигнут на шине и композиција са женама је наставила пут ка Црном врху, наравно, све до места докле је композиција саобраћала.

Скуп свих бригада захватила снажна мећава

Омладинску радну акцију су посетили: Драги Стаменковић, секретар Покрајинског комитета СКОЈ-а Србије и Стане Кавчић, члан Централног комитета СКОЈ-а Југославије. Том приликом на Црном врху, на платоу поред „Француских барака", одржан је збор свих бригада, учесница ове акције. Бригадистима је говорио Стане Кавчић. До почетка говора Кавчића било је сунчано, а онда се одједном наоблачило и почео је да пада снег уз јак ветар. Била је то Права снежна мећава, која је хтела да покаже високим руководиоцима омладинске организације под каквим временским приликама бригадисти бију битку да би се омогућило допремање дрва болницама и другим институцијама.

У току саме акције организован је и један курс за одређен број бригадиста, посебно одабраних, у циљу њиховог оспособљавања за будуће омладинске руководиоце по повратку у своје средине. Предавачи су били из Бора, Зајечара и Београда.

Како су пролазили дани, тако су се радови све више приближавали платоу, поред Француских барака, докле је требало да буде изграђена пруга и одакле ће се утоваривати дрва.

Радови су, нарочито, убрзани за време прославе дана *Светске омладинске недеље.* Тада су ударничким такмичењима постигнути најбољи резултати.

Велика радост је обузела бригадисте када су угледали Француске бараке и своје другове, који су ту, на платоу, износили и паковали дрва за утовар у вагоне. Радовали су се бригадисти наше Бригаде, јер су видели да су остварили свој радни задатак - изградњу пруге и тиме омогућили транспорт дрва и грејање градова у Србији, а радовали су се и бригадисти из бригада који су секли дрва.

Пруга је завршена

Захваљујући изузетном елану, самопрегору и жељи да се буде најбољи, кад је најтеже, савладане су све препреке и извршена обавеза за коју се омладина Србије обавезала на свом Конгресу. Изграђена је железничка пруга Бор - Црни врх у дужини 12,6 километара, којом је превежено до Бора, а одатле до Београда, око 16.000 кубних метара дрва.

Пруга је, коначно, завршена - изграђена до самих барака на Црном врху и садје „Ћира" весело звиждао крај самих прозора. Дрва су транспортована директно са Црног врха, а омладинци су били срећни, јер су победили. Њихова победа је увећана још више тиме што је извојевана у први дан *СвеШске омладинске недеље.* С поносом на лицу показивали су омладинци пругу и први воз на Црном врху, препун дрва.

-Тоје наше дело! - говорили су они. Сви ударници Црног врха радосно су поздравили први воз, окитили га и заиграли коло крај њега. То је био најрадоснији дан свих ударника на Црном врху.

Све је то трајало, највише, сат времена, а онда су сви заједно утоварили прве вагоне дрвима, а по завршеном утовару певало се и играло.

Први транспорт са дрвима кренуо са Црног врха ка Београду

Прва композиција од 15 вагона, са по 40 кубних метара дрва, кренула је ка Београду 8. марта 1945. године. Истина, пруга није била званично примљена и није добијено одобрење за превоз. Али, на моје инсистирање - сећао се Власта Милошевић - уз консултацију са Слободаном Босиљчићем, који је био координатор целе акције, композиција је кре-

нула. Са композицијом сам кренуо и ја. Кад смо дошли до првог тунела машиновођа је зауставио композицију и рекао ми да он не сме са оволиким теретом да прође тунелом, јер се тунел може срушити. Сва убеђивања и молбе нису помагале. Онда сам поново разговарао са Босиљчићем и рекао му да ћу ја провести композицију кроз тунел. Босиљчић се у прво време није слагао са овом мојом идејом, али је на моје упорно наваљивање, најзад, рекао да урадим како мислим, разуме се на своју одговорност. Тако сам и урадио. Замолио сам претходно машиновођу да ми објасни како се покреће локомотива и како се зауставља. Пошто ми је машиновођа то показао ушао сам у локомотиву и покренуо композицију. Прошао сам први тунел добро, а затим и други и када сам изашао из другог зауставио сам композицију. Локомотиву је затим преузео машиновођа и спустио прву композицију са дрвима у Бор, одакле је композиција одмах наставила пут, разуме се, са другом локомотивом, за Параћин.

Пошто су извршени сви стручни прегледи и провера ваљаности изграђене пруге, пруга је 24. марта 1945. године, званично проглашена изграђеном и могла се несметано експлоатисати.

Извлачење раније посечених дрва

По падинама Црног врха, свуда поред пруге Бор - Жагубица, лежалоје расуто већ исечено, преко 10.000 кубних метара дрвета. Било је нужно да се та дрва хитно транспортују за Београд. А било је скоро немогуће прићи колима, јер су падине стрме, а снег велики. Омладинци су морали дрва да износе до друма на својим леђима, одакле би их воловска кола и саоне превозиле до утоварне станице на прузи, коју су градили омладинци Зајечара, од Бора до Црног врха.

Данас смо оборили норму: иосшависмо 620 м иру^е

Извлачење дрва из јаруга почело 8. фебруара.

„Нигде стазе, нити пута. Само су понегде из снега штрчали велики и дебели пањеви исечених стабала. Цепанице су лежале сасвим на дну јаруге. Требало их је вући по 200, 300, 500, 700 м далеко, уз стрман, кроз дубоки снег. Ветар није престајао, а хладноће су биле велике, праве фебруарске. Са цепаницама на леђима и раменима омладинци су хитали уз брдо. Дрво је било тешко, мокро и слеђено. Ноге су упадале у снег до колена, некад се пропадало и до паса.Ципеле су пропуштале воду, па су се чарапе ледиле на ногама. Посртали су млади ударници, застајали, падали, дизали се и продуживали још брже и још борбеније напред..."

Први ударници

Све те тешкоће савлађивали су омладинци - акцијаши Србије.. Победоносно. Проглашени су и први ударници. Бити ударник овде, на Црном врху, значило је бити херој. Јер, било је, заиста, тешко по цео дан вући тешке цепанице уз стрми брег, кроз сметове и опет бити ведар и јак и храбрити себе и друге слабије да издрже све напоре, до успеха и победе. Ти омладинци су занемаривали болове у слеђеним ногама, нису мислили на укочене прсте, већ су с цепаницом хитали уз брег. А увече се показивали као најодморнији и активно учествовали у културно-уметничким и другим активностима у логору.

Због зимских услова и недостатака транспорта било је отежано и снабдевање бригадиста намирницама и другим потребама.Тешкоће са одевањем и обућом решаване су максималном рационализацијом и организацијом: свака чета опремала је одећом и обућом целе чете. И док је један део бригадиста био на раду, други део је био ангажован на разним пословима у баракама, у насељу.

Ударник - то је био циљ сваког омладинца на Црном врху.

Такмичили су се појединци, групе и јединице. И у свим фазама рада: у градњи пруге, сечи и изношењу шлипера и цепаница, допремању шљунка. Такође, и у културном и политичком раду, хигијени и спорту.

Са првим ударницима појавило се и такмичење с циљем да се удвоструче снаге и оствари већи учинак негојуче. Такмичење је захватило све батаљоне, све радне бригаде.

Велико такмичење свих радних јединица

Моравски батаљон је 15. фебруара заказао такмичење свим омладинским јединицама: у раду, на културно-просветном пољу и у дисциплини. И почињена су права чуда у такмичењу. За један дан се урадло више него пре за два и три. Један батаљон би за један дан постигао онолико колико су раније сви батаљони урадили заједно. Сваки дан је доносио новог ударника, а свако вече се обарао по неки стари рекорд. И само за прва три дана такмичења урађеноје колико пре за недељу дана... Моравци суједног дана уз стрму падину изнели 111 м^3. Омладинци Београда поставили су свој рекорд од 125 м^3, а затим су га повисили на 169 м^3. Лесковчани су били најбољи: њих 50 изнелоје 138 м^3 на велику даљину. И Нишлије скоро по 2 м^3 за дан и тиме четири пута премашили своје раније успехе: њих 45 изнело је у такмичењу 80 м^3.

Није се знало ко ће да победи.

Само у току ударне недеље за 2.925 радних дана из дубоких јаруга је изнесено 3.453 м^3. Сваки омладинац изнео је више од једног метра кубног, чиме је норма била премашена.

„Свако јутро се рађао Црни врх пун живота и песме, уз шкрипу хиљада корака по снежном и залеђеном друму. То су ударници одлазили на рад. Један за другим, у дугим колонама, ишли су батаљони кривудавим друмом ка радилиштима удаљеним 3-5 км. Песма није престајала ни за време рада. А увече она се опет орила у свим групама, летела у висину и простирала по падинама Црног врха..."

ПРУГА ИЗГРАЂЕНА У ПРЕДВИЂЕНОМ РОКУ

Јован Жикић

Пар месеци после одлуке УСАОС-а о организовању акције на Црном врху, двадесетогодишњи командант Зајечарске омладинске бригаде, Јован Жикић, довео је своје бригадисте у Бор. Била је то прва омладинска радна јединица, која је дошла на акцију и добила специјални задатак: изградња шумске железнице узаног колосека, дуге 12,6 километара. Без ње ништа не би вредео труд каснијих младих дрвосеча - дрва не би могла да стигну у Београд.

- Били смо подељени у четири чете, састављене од по 40 омладинаца из већих места зајечарског среза - причаоЈеЖикић. Зима 1945. године била је најхладнија коју памтим. Можете замислити како изгледа рад на температури од минус 32, а све то и уз бројне друге недаће које су нас током читаве акције пратиле. Били смо лако обучени, у оделима донесеним од својих кућа. За оно време, топло одело је била непозната ствар. На тзв. Четвртом километру у Бору, где смо се сместили, речено нам је да имамо част да почнемо акцију о којој ће се касније много причати. Били смо необично поносни збогтога. Али, већ на првом кораку, сусрели смо се са невољом. У згради смо затекли само голе зидове. Ћебадима смо затварали полупане прозоре, а готово привилегија је била добити место за спавање у лодруму - где није било прозора. Пругу смо морали да изградимо тачно у утврђеном року. Била је то обавеза које смо били свесни, али морам рећи да смо се помало прибојавали. Јер, међу нама није било много стручњака који су се разумели у тај инжењерски посао. Нисмо имали ни добар алат. Сналазили смо се како смо знали и умели. Сећам се да смо једном отишли у Борски рудник и рекли руководиоцима да нећемо да мрднемо одатле док нам не дају оно што тражимо. А тражили смо алат без кога би било тешко испунити велику обавезу и одговоран задатак. Добили смо, наравно, алат и други потребан материјал.

- Често јели смо само једном дневно, ретко када за вечерује било нешто укусније. Једном је једна наша чета, која се била улогорила на некој појати, гладовала готово пуну седмицу. Није било могућности да јој дотуримо храну, јер снег је затрпао све што је било ниже од два метра. Другови су јели качамак и чорбу од кромпирове коре, оно што се затекло код домаћина...

- Пруга је изграђена у предвиђено року. Првих дана се дешавало да локомотива исклизне из шина. Онда је омладина морала рукама да „уреди“ ствар, а нешто касније нам је мајстор Антон показао како се машина враћа у колосек, без нарочите муке.

С шешком цеианицом на леђима - до месша оширемишша

Крај акције и коначно ослобођење земље били су све ближи.

- Одсвуд су стизале информације - наставља Јован Жикић - да Немци беже, слобода је била све ближа. Са уздрхталим срцима слушали смо другове који су нам говорили о значају нашег подухвата. Касније, када су нас позивали на свечаности посвећене првој омладинској акцији у Србији, окупљали смо се на Црном врху да бисмо ту подсетили једни друге на време у коме смо почињали да учимо. Човек у тим тренуцима, некако, више осећа значај ове мале железнице, која је „обавила" велику ствар.

Касније, Јован Жикић је са зајечарским бригадистима, био и на акцијама Брчко-Бановићи, Шамац-Сарајево и другим. Искуство стечено на Црном врху било му је увек драгоцено.

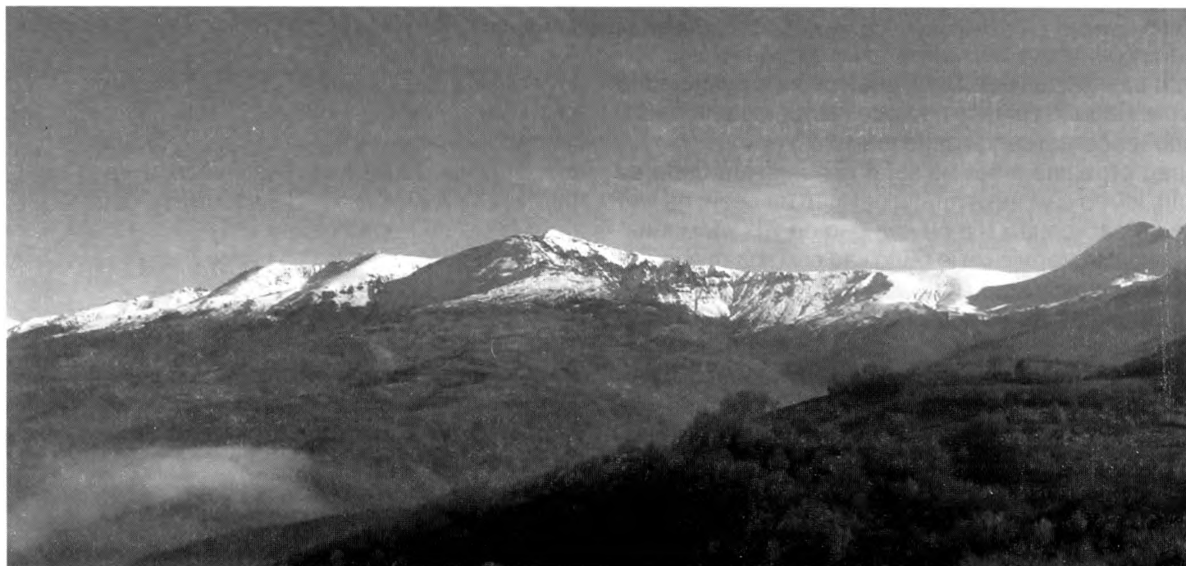

Црни врх код Бора

ДОБРОСАВ МИХАЈЛОВИЋ

Неки су уместо цокула носили дрвењаке („одозго нешто као кожа, а одоздо дрвени ђонови“)

Учесници црновршке акције и данас се радо сећају тих тешких и поносних времена. Описујући своје учешће на акцији Пожаревљанин Добросав Михајловић је новинару часописа „Браничево", 1983. године рекао:

... Чини ми се да смо на Црни врх стигли средином јануара 1945. године и одмах смо у штабу добили радне задатке. Наша јединица добила је по мом мишљењу, или ми се онда тако чинило, најтеже задатке. Требало је извлачити дрва из јаруга, где се пре нас, још у време окупације, обављала сеча, али стабла непријатељ није успео да извуче. Нисмо имали добру обућу, а од мале је користи била опрема коју смо затекпи. „Дрвењаци" су нам више отежавали, него што су помагали. Одозго нешто као кожа, а одоздо дрвени „ђонови". Врло смо тешко ишли и по равном, а камоли када је требало вући дебла уз стрмину. Падало се често, уз смех осталих, али се брзо дизало и настављало извлачење.

Поред страшне зиме највећи непријатељ биле су нам ваши. Имао сам неки плави џемпер на себи, па кад се случајно раскопчам - а он сав био од тих „домаћих" животињица. Најжалије ми је било кад сам код првог „парења“ одеће бацио у казан и мој кожучић, који се тако скупио да га више ни дете не би могло да обуче. Оставио сам га у планини заувек.

Оно што је требало да нас греје представљало је највећу опасност. То су биле лимене пећи направљене од буради. Нису нас много грејале, али је, ипак, било пријатно бити уз њих. Због опасности од пожара целе ноћи се смењивала стража поред пећи. Ваљда ниједна пећ на свету није имала такву „почаст". Па, ипак, десио нам се један пожар који смо брзо изоловали, као уосталом, што се дешавало и другим батаљонима. Чак нам се једном упалила и амбуланта. Ишли смо сви да је гасимо. И успели смо.

То је била једна барака са неколико кревета и најнужнијим лековима. Била је ту више због повреда на раду, него због могућих озбиљнијих обољења. Хладноћа насје јачала, али је, ипак, нарочито међу средњошколском омладином, било и таквих обољења, због којих су појединци морали остати по неколико дана у амбуланти. Није било неких тежих болести, али смо неке, за сваки случај, слали у Бор. А с друге стране, открили смо неке омладинце који нису хтели да се јаве лекару, већ су у групи ишли на рад, само да би постигли норму. Силом смо их враћали и трпали у кревете...

Али није ту било једино рада и самопожртвовања. Било је и разноврсних забава, од зидних новина, до приредби и спортских такмичења у која убрајам и једно рвачко надметање. Онако, у народном стилу. Био је то меч између Пожаревљана и Нишлија. Разуме се, око тих рвача окупио се скоро цео логор, навијало се, громогласно. На жалост, наши нису имали среће. Губили су меч за мечом. Тада се мени обрати на влашком један омладинац, чини ми се да је био из Лесковца.

- Могу ли ја да пробам?

Погледам га, па ми се учини некако млад и нејак, те рекох:

- Ако се осећаш способним, изађи! Али, ако изгубиш, не појављуј ми се пред очима.

Он оћута, па се полако умеша међу такмичаре. И гле чуда. Он је једини победио из наше екипе. После га питам што се одмах није пријавио за борбу, а он некако стидљиво каже:

- Нисам знао да може ко хоће да се јави...[23]

Данас је баш хладно

[23] Мирослав Радуловић, *Црни врх '45*

ПОЧЕТАК СЕЧЕ ДРВА

Док су бригадисти Зајечарске омладинске бригаде градили пругу и сваким даном се све више приближавали месту докпе је пруга требало да стигне, дотле су остали омладинци секли дрва и извлачили их на плато, одакле су, када стигне железничка пруга, дрва утоваривана и транспортована до Бора и даље до Београда.

До почетка фебруара на сечи дрва се слегло 800 омладинаца у забитима Црног врха.

По двојица омладинаца, повијени, вукли су дуге тестере. Отпадао је метар по метар дебеле кладе. Пети омладинац је цепао. Замахне снажно секиром и забелаcа се срце дебла, расцепљеног на двоје...

А онда је 9. марта почело такмичење.

Није било ни једног омладинца у овој акцији - од њих 1.000 - који је хтео да остане у бараци, док другови цео дан раде на сечи, са ногама у дубоком снегу.

„Почиње сеча! Две бригаде омладинаца, Друга и Трећа, борбено корачају кроз мећаву и мраз од раногјутра. Певају. Брзо се растурише низ падине планине и похиташе до оборених стабала да их испресецају и поцепају.

Сеча дрва првих дана споро одмиче. Тестере омладинских петорки цијучу у планини.

Први рекорд постављају Топличани -10 кубних метара дрва дневно. Онда га Лесковчани подижу на 12 м^3, а сокобањска петорка Градимира Миленковића сече 18 м^3. А кад су их неки сустигли, они увече добро наоштре тестере, поране још по мраку и насеку 25,5 кубних метара.

Топличанин Станоје Михајловић отишао је једног дана на рад у поцепаним чарапама. Нико није могао да га одврати кад је полазио у јаругу. Његова петорка је тога дана пребацила 12 кубних метара.

Последњих дана петорке су секле много више: лесковачка Адама Адамовића - 15 кубних метара; петорка Малибора Павловића из Топлице - 19 кубних метара; „Сокобањска“ из II нишког батаљона -18 кубних метара; деветорка Моравског ударног батаљона Милашина Пантића, двапут ударна - 23,5 кубна метара; пожаревачка петорка - 23 кубна метра; петорка Милана Радовановића из II нишког батаљона - 26 кубних метара; петорка Градимира Миленковића из Сокобање - 26,5 кубних метара; а рекорд је постигла петорка Петра Пешића из III нишког батаљона, избацивши за један дан 29 кубних метара.

Упоредо са петоркама ударнички су радили и цели батаљони. Рекорд је постигао топлички батаљон III бригаде, насекавши за дан 182 кубна метара, са свега 85 омладинаца на терену. Најбоља чета је Сокобањска - 28 омладинаца избацило је за један дан 79 кубних метара (на сваког омладинца у просеку по три кубна метра).

Све до последњег дана није се знало које ће бригаде постићи најбоље резултате. На крају, победила је II бригада, исекавши 1.588 кубних метара за 1.170 радних дана (на сваког омладинца просечно по 1,35 кубна метра). Најбољи је био III (нишки) батаљон из II бригаде. Његови омладинци су спремили 1.047 кубних метара (сваки исекао у просеку по 1,47 кубна метра).

Омладинци су рад на сечи дрва на Црном врху завршили 17. марта. Акција је трајала 15 дана. Сложено је укупно 5.823 кубна метра. Секпе су II и III бригада, док је I градила пругу, а IV извлачила дрва на друм.

Док су омладинци целог дана секли, снегје непрестано падао. На повијеним леђима тестераша - ударника лежао је дебели покривач снега. Другог дана су, опет, секли по леденој киши, којаје натапала одела, гуњеве и блузе, пробила кошуље и ледила се на телу.

Тако су радили ударници Црног врха...

За 15 дана исечено је 6.068 м^3, а било је планирано 5.000 кубних метара, дакле, исеченоје 1.000 кубних метара више.

То је била нова победа ударника на Црном врху.

Извлачење исечених дрва из дубоких јаруга

Докје трајала сеча, нису престајали ни радови на извлачењу већ исечених дрва.

По падинама Црног врха, свуда поред пруге Бор - Жагубица, лежалоје расуто већ исечено, а понегде и уметрено преко 10.000 кубних метара дрвета. Требало је да се сва та дрва извуку из јаруга и хитно транспортују за Београд. А било им је скоро немогуће прићи колима, јер су падине стрме, а снег велики. Омладинци су, зато, морали дрва да износе до друма на својим леђима, одакпе би их воловска кола и саоне превозиле до утоварне станице на прузи, коју су градили омладинци Зајечара, од Бора до Црног врха.

... Нигде стазе, нити пута. Само су понегде из снега штрчали велики и дебели пањеви исечених стабала. Цепанице су лежале сасвим на дну јаруге. Требало их је вући по 200, 300, 500, 700 м далеко, уз стрман, кроз дубоки снег. Ветар није престајао, а хладноће су биле велике, праве фебруарске. Са цепаницама на леђима и раменима омладинци су хитали уз брда. Дрво је било тешко, мокро и слеђено. Ноге су упадале у снег до колена, некад се пропадало и до паса. Ципеле су пропуштале воду, па су се чарапе ледиле на ногама. Посртали су млади ударници, застајали, падали, дизали се и продуживали још брже и још борбеније напред..."

После извршене сече, сви батаљони су кренули на извлачење дрва. И у *СвеШској омладинској недељи* су постигнути велики резултати: Лесковчани су уједан час по поноћи одлазили на рад, београдски ударници су однели победу у дану рада: њих 70 је изнело, уз велики успон, 130 м^3 на даљину од преко 300 м. Носили су ударници по 10, 12 и 16 цепаница. А терен је био клизав и тежак. Снег се топио, па се није могло ићи уз стрмину.

Снег дубок метар и по. Ноге пропадају. „Живом“железницом, односно ланчаним системом, овде једино могућим, посечене облице или цепанице, из руке у руку, пребацују се до друма. Или су за транспорт коришћене вододерине. Прављени су и канали у снегу, такозвана „точила" и низ њих гурани до пута, комад по комад дрвета, спремних за транспорт.

„Све те тешкоће савлађивали су омладинии - акцијаши Србије.. Победоносно. Проглашени су први ударници. Бити ударник овде, на Црном врху, значило је бити херој. Јер, било је, заиста, тешко по цео дан вући тешке цепанице уз стрми брег, кроз сметове и опет бити ведар и јак и храбрити себе и друге слабије да издрже све напоре, до успеха и побе-

Ношење ледених цеианица

де. Ти омладинци су занемаривали болове у слеђеним ногама, нису мислили на укочене лрсте, већ су с цепаницом хитали уз брег. А увече се показивали као најодморнији и активно учествовали у културно-уметничким и другим активностима у логору."

Збогзимских услова и недостатака транспорта било је отежано и снабдевање бригадиста намирницама и другим потребама.Тешкоће са одевањем и обућом решаване су максималном рационализацијом и организацијом: свака чета опремала је одећом и обућом целе чете. И докје један део бригадиста био на раду, други део је био ангажован на разним пословима у баракама, у насељу.

Кад год је било хитно да се обави какав рад омладинци-ударници су остајали на прековременом раду. Радили су и ноћу - добровољно - на транспортовању дрва, а кочничари, њих четворица, спуштали су по хладним ноћима, мећави и вејавици, дуге транспорте дрва до Бора, са руком на хладном гвожђу кочнице и очима упртим у мрак.

Ударници су, победоносно, прославили *Светску омладинску недељу.* Њих 1.630 одрекло се хране да би је послали друговима на фронт, уверавајући их да чврсто стоје уз њих и боре се на фронту обнове и изградње. Написали су многа писма омладинцима - борцима и скупили преко 200.000 динара за УСАОЈ; такмичили се у културно-просветном раду; давали приредбе свако вече.

Београђани су за 7 дана издали 11 бројева зидних новина, дивно уређених, са веома лепим чланицама; прославили су 27. март ио одржали свечану комеморацију палим друговима - омладинцима; а последњи дан су посветили спорту; одржан је крос-контри на 1.000, 2.000 и 3.000 метара, а и трка на 100 метара за другарице и другове.

На крају *СвеШске омладинске недеље* сви радови су били завршени. То је била највећа победа ударника Црног врха. Последњег дана на Црном врху свечано су проглашене за ударне Друга и Трећа бригада са топличким, пожаревачким, лесковачким и нишким батаљоном.

Поред великих радних резултата - изграђена железничка пруга у дужини од 12,6 километара, посечено и транспортовано до Београда преко 16.000 кубних метара огревног дрвета - у овој радној акцији стечена су и нова сазнања и искуства, склопљена многа познанства и пријатељства.

А осећање да је земљи пружена помоћ у најтежим тренуцима, остаће као трајна вредност и успомена које учесници ове радне акције с поносом носе и у својим срцима до данашњих дана.

Резултати и рекорди рада ударника на Црном врху

На Црном врху ради око 1.300 омладинаца. И такмиче се у извлачењу оборених стабала,поправци и изградњи пруге, у културно-политичком раду. Сваким даном расте количина обореног и уметреног дрвета, повећава дужина постављене пруге. У борби са снегом, столетним стаблима и стеновитим тереном рађају се омладинци - ударници. Под тешким условима рада омладинци успевају да испуне постављене норме.

Радилиште је дубоко у јарузи. Треба ићи преко снега, покривеног кором леда; ноге пропадају, путје клизав.

Омладинци моравскогокруга, саједном четом Космајаца, почели су рад на сечи још 17. јануара. Они су формирали I бригаду и чине њен трећи батаљон.

До 1. фебруара успели су да подигну 9 барака за становање омладинаца, трпезарију и стају за смештај волова. Раваничка десетина је успела да подигне бараку у рекордном времену од два дана.

Невреме и снежне мећаве често су обустављале рад; омладинци су у два маха чистили пут од снега у дужини од 50 км. По доласку осталих другова, Космајци су изградили бараке, а Моравци, после четвородневног рада на прузи, почели извлачење дрва.

Заједно са друговима из Зајечарског округа, они су постигли рекорд у постављању пруге: за један дан 608 м. А радећи на изношењу дрва, они су за пет дана извукли 490 кубних метара. И по ударничком раду и по делатности на културном пољу, II! батаљон је на првом месту. Двадесет ударника I бригаде, међу којима су Радоје Јефтић, Душан Тасић и Стојан Милановић, подижу ударнички дух омладинаца.

На месту где друм пролази кроз шуму, ради читава II бригада; лесковачки, нишки и топлички батаљон. Укупно 66 Лесковчана избацило је за једно пре подне 33 кубна метара. Они су најмлађи, али и најборбенији.

Лесковаце дао најбоље ударнике: мали 15-годишњи Благоје Станојевић је највреднији и најдисциплинованији омладинац у I батаљону. У три батаљона је проглашено преко 20 ударника. Друга бригада је у року од 15 дана имала 1.730 радних дана, у току којих је изнешено 1.095 кубних метара дрва.

У једној јарузи раде омладинци III бригаде. Београђани, у саставу I батаљона, имали су, у времену од 1-14. фебруара, 696 радних дана. За то време изнели су 269 кубних метара дрва: просечно, сваки омладинац је дневно износио око 37 кубних метара.

I батаљон има пет ударника, од којих су се Апександар Гицић и Светомир Поповић нарочито истакпи.
I батаљон је издао до сада два броја зидних новина.

Топличани сачињавају II батаљон. Такмичећи се са Лесковчанима, они су за један дан избацили 101 кубни метар. Од 9-14 фебруара они су за 441 радни дан изнели 338 кубних метара дрвета и 500 шлепера. На сваког омладинца је долазило по 76 кубних метара.

Најомиљенији и најпознатији ударник је Душко Ђорђевић - он носи најдебља и најтежа стабла.

III батаљон, састављен од омладинаца пожаревачког округа, радио је на рашчишћавању пруге од снега и на проширивању тунела. Они су радили укупно

Последњи радови на иосшављању колосека иру1е

452 радна дана и за то време су проглашена ударника: Милан Малбашић, Влајко Николић, Бранко Главинић и Брана Јовановић.

Од почетка рада, па до такмичења, изнешено је укупно на пут 1.701 кубни метар дрвета. До пруге је 504 кола превезло 307 кубних метара, тако да се на друму налазило 1.394 кубна метра. Помоћу 177 кола, пребачно је 2.872 шлипера за пругу. (В.В)

Касни материјал за градњу пруге

Већ неколико дана омладинци - ударници треће чете Зајечарске бригаде и Моравског ударног батаљона очекују материјал за градњу пруге. Није било више ни једне шине, ни једног спојеног дела, нити великих гвоздених клинова. А требало је поставити још један километар пруге. Излазили су ударници сваког дана на пругу, очекивали шине и били увек жалосни што и тог дана материјал није дотеран. Подељени у групе, носили су тешке шлипере по 1 км далеко, тесали их и правили усеке за шину.

Првог дана *СвеШске омладинске недеље* дошао је транспорт са шинама и материјалом. Цело пре подне омладинци су преносили прагове по раскаљеној траси. Били су већ уморни. Али, 12 Моравaца, трчећи, носили су шину тешку 600 кг и опет трчећи се враћали по нову. Зајечарци су уживали и намештали шине. Ударници су радили самостално; сами су мерили, постављали и израчунавали. Омладинац Милисав Ђокић из Ниша, дојурио је радостан на пругу и преносио, заједно са друговима Моравског батаљона, прагове и шине. До касно увече остајали су ударници Моравског и Зајечарског округа на раду. Радили су и по мраку; последња шина је постављена када се спустило вече. Срећни, саопштили су тада свим омладинцима да су премашили рекорд: поставили 700 м пруге. Тачно до барака су долазиле две црне траке гвоздених шина преко нових, белих прагова. Пруга је завршена!

Сутрадан, цео логор на Црном врху очекивао је долазак воза мале локомотиве. Радосни писак најавио је долазак „Ћире“. Полетели су омладинци, веселим узвицима дочекали први воз и окитили га јелама. Младалачко коло ударника -омладинаца и омладинки, заиграло је весело и победоносно крај локомотиве.

Стари радник са пруге, мајстор Милан Родић, био је усхићен и срећан, заједно са омладинцима и ударницима.

Да није њих- каже стари радник- пруга не би била готова ни за две године.

Укупни радни учинак на грађњи пруге

Наше бригаде су поставиле укупно 12 км нове пруге, подбиле туцаником 7.800 метара, учврстиле 4.200 метара, а старе поправиле 1.790 м. И све то постигли са 15.930 радних дана. Три дана се радило на избацивању земље, када се улаз у тунел срушио. По два километра гурани су вагонети са земљом и шинама, када се улаз у тунел срушио, или су ударници на својим леђима носили тешке прагове. Кад мећава нанесе сметове, морали су да чисте снег по 5-6 км и да у ледену, смрзнуту земљу намештају прагове. И нису поклекпи. Савладали су све препреке . И своју победу остварили првог дана *Недеље пролећне офанзиве."*

Са Црног врха се вратило око 900 ударника

Омладинска радна акција - изградња пруге Бор- Црни врх и сеча дрва на Црном врху била је претходница свих касније изведених омладинских радних акција: пруге Брчко - Бановићи, пруге Шамац - Сарајево, пруге Кучево - Бродица, пруге Шабац - Зворник, Аутопута „Братство - јединство", Нови Београд и још многих других.

Са ове акције у своја места, у разним деловима Србије се вратило око 900 ударника, да разносе славу удар-

ничког рада по целој Србији. Велики број црноврших ударника били су касније на другим акцијама команди-ри чета, команданти бригада, као и други руководиоци бригада, а своја драгоцена искуства стечена на Црном врху, умели су итекако да искористе.

Свечани дочек у Бору

У Радничком дому, у Бору, 3. априла 1945. године организован је збор свих бригада које су учествовале у овој акцији, уз присуство многих званица из партијског, омладинског и државног руководства Србије, округа Зајечар и општина Зајечарског округа. На збору су изнети резултати које су постигле ове вредне бригаде, радећи под најтежим условима, од почетка јануара до краја марта 1945. године. На збору су додељена и одликовања једном броју учесника Народноослободилачког рата.

По завршетку збора приређен је заједнички ручак за све бригадисте и госте. А увече, у Радничком дому, Културно-уметничко друштво из Београда „Иво Лола Рибар", приредилоје културно-уметнички програм, а по његовом завршетку почела је игранка, која је трајала скоро до свануће.

Стотинак воловских запрега на извлачењу посечених дрва

Усред акције, чим су исечене и сложене веће количине дрва, у околним селима је спроведена акција пријављивања воловских запрега за извлачење посечених дрва.

Уз извесне отпоре власника ових запрега. због тешких услова смештаја и рада стотинак пари волова и њихових гонича, акција је успела као велика помоћ голоруким младићима који су дотле на разне начине, тегобно, износили дрва из јаруга до платоа, одакле су транспортована.

УЧЕСНИЦИ АКЦИЈЕ ГОВОРЕ
ВОЈА ВУЦЕЛИЋ,
Командант штаба сече дрва

Многи Београђани се сећају какви су били ратни дани у јесен и зиму 1944. и 1945. године. Ратне операције после ослобођења Београда, пренете су у западне делове земље. Ослобођени делови су чинили огромне напоре да се окупатор што пре истера из свих крајева наше земље:

„Сви на фронт, све за фронт".

Ослобођени Београд рано су захватиле хладноће. Становништво, исцрпљено и осиромашено четворогодишњом окупацијом и необезбеђено основним животним намирницама, остало је и без огрева. Са фронта у град стижу рањеници које је требало посебно, и пре свих, обезбедити.

Млади, углавном, млађа годишта (старији су одлазили или су били на фронту) прискачу у помоћ. Преузимају обавезу да обезбеде огрев за све болнице и школе у Београду. У свим организацијама Народне омладине одмах су почеле припреме за ову акцију. У свим бившим окрузима Србије формирани су омладински радни батаљони.

Тако су на Црни врх дошли радни батаљони из Београда, Зајечара, Крагујевца, Ниша, Лесковца, Прокупља, Светозарева, Пожаревца и других места Србије, укупно 1.630 младића и девојака.

Организација и сама техника рада, дакле, цео процес рада многима је у почетку изгледао једноставан и лак. Међутим, први кораци, кретање и држање на снежним теренима брзо су уверили многе да и за то тре-

Једна од сшошинак заире1а на извлачењу дрва

ба имати знања и искуства. Нарочито за оне омладинце и омладинке који су на ову акцију дошли у дрвеним ципелама.

Руковање алатом и коришћење секире, тестере, лопате или крампа ишло је још теже. Било је доста сувишних покрета и претераног напрезања. Тих дана у свим радним групама радо виђен и тражен био је чика Јаков, дугогодишњи радник у шуми. Његово искуство и свесрдна помоћ бригадистима били су корисни. Без њега и још неких искуснијих омладинаца све би ишло теже и спорије. Бригадисти су захваљујући свом изузетном елану у рекордно кратком времену и сазнали све тајне овог посла.

Живо се сећам тих дана. Зима је током јануара и фебруара била све оштрија. Снабдевање и допремање хране све теже (било је дана када је јело спремано без соли). Опрема и алат све слабији, а радови све интензивнији. Штаб сече је неколико пута забрањивао излазак на радилиште и тражио да се за дан-два обуставе радови због хладноће и отежаних услова рада. Мало је ко поштовао те одлуке.

Било је случајева да десетиа или чета изађу на радилиште кришом „без знања" штаба, чете или батаљона. Пошто су обућа и одећа једног дела омладинаца била сасвим неподобна за ниске температуре, онда је половина неких чета ишла на рад пре, а друга половина после подне. Свака смена је опремана одећом и обућом целе чете. Док су једни радили, други су у логору обављали остале задатке чете (помагали у кухињи, уређивали бараке и простор око њих, издавали зидне новине и сл).

Тако се то чинило данима, све док није дошло топлије време. Нико се није предавао... Многи су се сећали догађаја и личности из књиге *Како се калио челик,* а нарочито херојских подвига младих из рата и још активног Сремског фронта, који су им тада изгледали обични и могући.

Тако су мислили и говорили ондашњи чланови ЦК СКОЈ-а, Драги Стаменковић и Стане Кавчич, који су приликом посете радилишту почетком марта 1945. године, рекпи: „Ово што ви овде радите и стварате равно је напорима и подвизима младих из најсуровијих дана рата".

Иако су радни услови били тешки, а руке младих бригадиста невеште и ненавикнуте на ову врсту послова, нико није теже настрадао. Свето бригадирско правило је било: изврши задатак, сачувај себе, чувај алат и имовину која служи свима. Штабови и колективи у целини регулисали су односе и решавали све проблеме из живота бригадиста, па и ексцесе којих је, нормално, било као и у свакој средини. Некад су то биле грубе и сурове мере, али су били и сурови услови и време у коме се живело и радило. Довољно је, на пример, било да неко малом непажњом изазове пожар, па да цео логор настрада, да сви останемо без крова над главом, јер су бараке грађене од чамовине и покривене тером. Или, мала несмотреност при обарању дрвећа могла је осакатити више људи а да и не говоримо о могућностима разних епидемија у таквим скупинама.

Имали смо амбуланту са неколико кревета, без друге опреме, а од лекова само неколико врста аспирина. Амбулантује водио један болничар са неколико приучених болничарки. Противпожарну и стражарску службу наизменично, обављали су бригадисти у својим четама, односно баракама, где су проводили један део времена. Они су дан и ноћ будно пратили шта се дешава око њих.

Иако се на рад полазило пре зоре, а враћало по мраку, било је времена и за вести са фронтова у Срему и Берлину, за тумачење значаја заседања АВНОЈ-а,за пробе хора или уређење зидних новина и билтена *Млади Горосеча.* Није било чете у којој се нешто од овога свакодневно није догађало. Истински смо се радовали сваком радном успеху. А ту своју радост, ми, бригадисти, изражавали смо и једном од лепших песама из тог времена:

ХИМНА ДРВОСЕЧА.

Низ снежне падине Црно1 врха
Ступа омладина радна,
Да радом помоше народу своме,
Изврши дела славна.

Рефрен:
Напред, за народ, напред за Тита,
Ми радимо за нов, бољи живот,
Дрва сечемо, песма се ори
Радом, песмом земљу подижемо.

Подносимо тешкоће, зиму, незХоде,
Препреке прелазимо све.
И снажимо младе мишиће своје
За проблеме велике.

Рефрен...
Овај рад ствара младе ударнике,
Славне хероје рада.
С песмом идемо, с песмом радимо.
Титова војска млада
Рефрен...

Химнује за једну ноћ написала и компоновала група бригадиста. Текст саставили: Олга Лаковић, Небојша Грбић, Живојин Матић и Данило Даниловић, а компоновао Небојша Грбић.

Та група се једне ноћи, неприметно, издвојила у просторије амбуланте, са циљем „да нешто уради". Текст су релативно лако и брзо саставили.

Међутим, далеко теже било је компоновати и музички изразити ове стихове, утолико више што нису познавали правила и технику компоновања. Небојша Грбић је певушио и састављао такт по такт, остали су слушали, примали или одбијали „композиторов" мукотрпни учинак. Тако је то ишло до пред зору.

Кад је химна коначно завршена одмах је настало групно увежбавање, да би је ујутру сви, пред стројем за време дизања заставе, отпевали изненађеним, обрадованим и захвалним друговима. Тихо су певушили да не би реметили заслужени одмор бригадиста, а нису имали ни „дозволу" за рад ноћу. Ових тренутака и догађаја се радо сећају сви тадашњи бригадисти. Оно је њихово дело, настало заједно са километрима нове пруге, хиљадама метара посеченог дрвета и засађеним садницама јела, уједном времену за које се може рећи да је било тешко, али славно по напорима и резултатима младића и девојака тога доба.

Билтен *Млади 1оросеча,* усмене а нарочито бројне зидне новине, пратиле су на свој начин радне напоре десетина, чета и батаљона.

Сваки „гаф", „кикс" или ексцес био је коментарисан и сатирички обрађиван. Повремено су хумористичке рубрике преносиле и записивале догађаје онако како су се они, заиста, одигравали. То су, разуме се, били најчитанији и најзанимљивији делови ових гласила.

С поносом и задовољством можемо рећи да су учесници ове радне акције постали квалификовани и високо образовани људи, радо виђени, прихватани и поштовани где год су радили и раде.

Иако није била велика по броју учесника, ова акција, по ономе што је подстакпа и развила у људима била је и остала значајна. Зато су на Споменику омладинских бригада на Црном врху, који је урадила београдска вајарка Милица Рибникар, исписане речи Васка Попе: *Љубављу смо учили ватру, да нам земља више не 1ори.*

Тако је, поред свих невоља и недаћа, било и лепих, забавних и радосних тренутака. Сваки метар обореног или транспортованог дрвета, сваки метар изграђене пруге изазивао је радост и весеље.

Најдражи, свакоме, био је тренутак када је први воз, напуњен дрвима, кренуо у правцу Београда, испраћен са пуно поноса и радости, што се успело и што се остварују дата обећања.

ЛЕСКОВАЧКИ БАТАЉОН - НАЈБОЉИ

Хранислав Ракић

По директиви ПК СКОЈ-а, Окружни комитет СКОЈ-а, преко Окружног одбора УСАОС-а, донео је одлуку да се на територији лесковачког округа формира један батаљон омладинаца за одлазак на сечу дрва на Црном врху.

Општинска руководства СКОЈ-а, преко УСАОС-а, одржавала су масовне конференције на којима се говорило о спољној и унутрашњој политичкој ситуацији, мобилизацији нових бораца, изградњи земље и потреби снавдевања огревом градова Србије.

Највећа политичка активност испољена је, управо, у време новогодишњих и божићних празника и сабора који су одржавани после верских обреда.

У црквеном дворишту печењевачке цркве, 8. јануара 1945. године, одржана је конфереција, којој је присуствовало више стотина људи. Говорили су представници власти и друштвено-политичких организација о значајном подухвату омладине на обезбеђивању дрвета за огрев са Црног врха. Одмах после те конференције, више чланова СКОЈ-а и УСАОС-а са територије печењевачке општине отишло је на прву радну акцију, на сечу дрва на Црном врху.

На територији лесковачког округа припреме су завршене до 10. јануара 1945. године, када је формиран и Први лесковачки батаљон, састављен од две веће групе омладинаца: Прва чета, јабланичка, са 49 омладинаца, а од тога 39 скојеваца, сврстаних у пет десетина, и Друга чета, власотиначко-лесковачка, са 48 омладинаца од чега око 28 скојеваца, сврстаних у два вода (Власотиначки и Лесковачки).

Између 10. и 14. јануара 1945. године у Лесковац су стигле још две групе омладинаца (из пусторечког среза 39 и лесковачког среза 34), које су ушле у састав батаљона. Са територије округа формирана је и група од дванаест столара. Укупно је било 182 омладинца, већином земљорадника, радника и мање групе ђака (од којих 84 Скојеваца, 14 чланова КПЈ и 84 члана УСАОС-а), спремних да пођу на Црни врх.

Омладинци су из Лесковца кренули у ноћи између 14. и 15. јануара и стигли у Зајечар 15. јануара 1945. године. У међувремену, са територије Лесковачког округа дошло је још око четрдесет омладинаца, тако да је Батаљон бројао око 220 омладинаца. Тада је извршена и реорганизација батаљона, који је сада имао четири чете, а група столара била је летећа десетина. Лесковачки батаљон је, 7. фебруара 1945. године, ушао у састав Друге бригаде, као први батаљон. Командант Друге бригаде био је Витомир Стојковић.

Иако сасвим неуки и ненавикнути на напоран рад, и поред великог снега и тешких зимских услова, несташице материјала и специјалних алатки, омладинци су постизали одличне резултате и премашили све предвиђене норме, чему су се, у свом ентузијазму, истицали омладинци из Лесковачког округа.

За омладинце на Црном врху радно време је било неограничено. Остајали су и до мрака, само да што више ураде. Целог дана су извлачили метар по метар дрва, више пута се из јаруга пењали и до 700 метара висине и с дрвима на леђима и с песмом на уснама износили на место одакле су транспортована за Београд. Лесковчани су у току дана износили и по 160 кубних метара дрва, са жељом да буду први. Такмичарски дух је владао међу омладинцима, а сваком је била жеља да буде ударник. Млади Лесковчани Милан Аранђеловић за шест сати рада спремио је три кубна метра дрва.

После напорног рада омладинци нису заборавили и активности у културно-просветном раду. У баракама је увек било веома живо: организована су предавања, такмичења, припремање зидних новина и приредби...

За двадесетак дана лесковачки батаљон је спремио 676 кубних метара дрва, топлички 468, а београдски 280.

Терен на коме се обављала сеча дрва био је неприступачан, а њих је требало изнети до места транспортовања. Друга бригада, састављена од лесковачког. нишког и топличког батаљона, радила је на месту где друм пролази кроз шуму. Шездесет Лесковчана је за једно пре подне избацило 33 кубна метра дрва. Били су доста млади, али најборбенији.

Лесковац је дао најмлађе ударнике. Шеснаестогодишњи Благоје Стојановић, свршени ученик петог разреда Реалне гимназије у Лесковцу, биоје највреднији и најдисциплинов널ији омладинац у 1. батаљону. Друга бригада у којој је био и лесковачки батаљон, у року од петнаест дана имала је 1.730 радних дана, у току којих је изнесено 1.095 кубних метара дрва.

Почетком марта 1945. године такмичарски дух не јењава. У такмичењу најбољи су били Топличани, чији је батаљон исекао 388 кубних метара дрва, иза њих је нишки батаљон, али нису заостајали ни Лесковчани, па се није знало који ће батаљон заузети прво место. Један од учесника сече дрва на Црном врху, записао је:

„Дубоко смо зашли у зиму. Црни врх је постао мање гостопримљив према нама. Отпочеле су, с времена на време, вејавице, које нам затрпавају радилиште, увећавају тешкоће и коче посао. Сва радилишта требало је, најпре, одгртати од снежних наноса, па тек онда настављати посао.

Једна од првих великих вејавица покрила је скоро целу пругу. Локомотиве не могу да пођу. Крећу групе са лопатама да одгрћу снег. Ветар фијуче и шиба у образе и груди. Снег шкрипи под ногама, тешко се иде, мишићи се затежу, брзо се замарамо... Брзо смо се угрејали. Чишћење иде брзо, метар по метар чистимо пругу, ослобађамо је снежних намета. Али, треба се вратити назад. Опет 12 километара по снегу и ветру... За тренутак ишчезава умор, хладноћа. Другови су нам спремили топле собе."

Истовремено, организована је акција прикупљања неопходних потреба у одећи и исхрани, па су учесници радне акције на Црном врху добијали шалове, опанке, рукавице, чарапе, пуловере, капе, наушнице, а од намирница и сланину, суво месо, колаче, саламу, чварке, и од прилога у новцу обезбеђиване су и друге намирнице...

За неколико дана из Лесковачког округа донета су 53 пакета, укупно тешка преко 120 килограма, а од омладине Јабланице 35 пакета тешких 200 килограма.

Половином марта 1945. године II и III бригада секпе су дрва и одржавале пругу, а IV извлачила дрва на друм. Такмичарски дух се стално осећао, па је за 9. март 1945. године заказано такмичење свих батаљона II и III бригаде у раду на сечи и на културно-политичком пољу.

Главну улогу у такмичењу имале су ударне петорке. Последњих дана оне су избацивале много више дрва. Лесковачка петорка Адама Адамовића избацила је 15 кубних метара. Крајњи резултати нису могли да се предвиде, пошто су их рекорди често премашивани, чак и за десет кубика. Победила је Друга бригада, која је исекла 1.588 кубика дрва за 1.170 радних дана. Тако је сваки омладинац просечно припремио по 1,35 кубних метара дрва. Најбоље резултате постизале су ударне петорке: Сокобањска, Куршумлијска, Нишка, Црнотравска и Лесковачка. Лист *Млади борац* је записао:

„Црнотравска четворка била је најсимпатичнија група на Црном врху. Сви другови воле ове мале, ситне Црнотравце. Раније, они су били чобани и чували овце по кршевима и падинама Црне Траве. Тешки чекић дужи је од 16-годишњег Светомира Ђорђевића. Никада не би могло да се верује да они раде заједно са старијим и јачим друговима. Светомир оштро каже: „Ми нисмо пионири, и радимо исто као и старији омладинци". Сви су они из истог села, из Рупља. Код њих нема вође четворке, они увек раде по договору.

- „Не треба нам пети“, каже Добривоје. „Можемо ми сами“. Црнотравска четворка избаци дневно 7 кубика, а то значи да на свакога долази по 1,5 кубни метар...

Лесковачка петорка за један дан насече 9 кубика. Њен вођа је Миле Дискић, омладинац из Лесковца. Озбиљан и миран, истакао се још и на извлачењу дрва, и по пожртвованом раду, и по дисциплини. Зато је и проглашен ударником.

На састанку Окружног одбора УСАОС-а у Лесковцу, 22. априла 1945. године, Вукоје Булатовић, члан секретаријата Окружног одбора УСАОС-а, у реферату је говорио и о радним акцијама омладине и истакао да је на Црни врх отишло добровољно 230 омладинаца, који су под врло тешким условима постигли запажене успехе. Лесковачки батаљон је био најбољи.

После тромесечног ударничког рада на Црном врху, Лесковаце, 5. априла 1945. године, одушевљено дочекао своје ударнике на железничкој станици бурним клицањем народа. Потом је формирана поворка и са музиком на челу кренула кроз град. Велика маса народа из свих улица придруживала се поворци, која је нарасла на неколико хиљада.

Говорници су ударницима пожелели добродошлицу, истакли њихове заслуге и уверење да ће и убудуће предњачити у раду. Мија Вукадиновић се захвалио на дочеку и изјавио да ће омладина наставити свој ударнички рад на добро свог народа. После тога поворка је са бакљама прошла кроз град одушевљено кличући, исказујући тако своју привржeност и оданост новој држави.

ШУМАДИНЦИ НАСЕЧИ ДРВА НА ЦРНОМ ВРХУ

Миодраг - Мића Зечевић

Омладински покрет у Крагујевачком округу био је снажно ангажован у свим акцијама. Окружни комитет СКОЈ-а, стога организовао две омладинске акције за сечу дрва, једну на Руднику, а другу на Црном врху, планинском масиву између Крагујевца и Јагодине (истог назива, као и планина изнад Бора). Ове акције, истина, нису биле велике, али су вођене као прве радне акције омладине Србије, иако је у неким местима на југу Србије, на ослобођеној територији, било и ранијег радног ангажовања омладине.

У првој већој радној акцији у Србији, на сечи дрва на Црном врху, између Бора и Жагубице, учествовала је и омладина из Шумадије.

За време рата, Немци су, експлоатишући Борски рудник, одводили млађе људе из целе Србије на принудни рад у овај рудник и на сечу дрва на Црном врху. Из кажњеничких логора, такође, одводили су затворенике на ове послове. На самом врху планине остале су њихове бараке. Пошто није било саобраћајница, Немци и нису успели да извуку сва исечена дрва и грађу. У баракама смо затекли по једну пећ, највише две, кревете на четири спрата.

Акција се водила под називом „Сеча дрва на Црном врху", мада се, већином, радило на извлачењу већ исечених дрва.

По плану и распореду, сваки Окружни комитет СКОЈ-а у Србији требало је за ову акцију да припреми 80-100 омладинаца. По угледу на војну формацију-један батаљон омладинаца. На самом Црном врху омладинци из три округа, зависно од броја, чинили су бригаду, непосредно везану за штаб омладинске радне акције.

Са формираним Крагујевачким омладинским батаљоном на Црни врх смо отишли Арса Стевановић, као командант, Славка Петровић, као комесар и ја, као руководилац СКОЈ-а. Тамо, на Црни врх, стигли смоудругој половини фебруара 1945. године.

У бараци смо били са омладинцима из неколико других округа. Услови смештаја и исхране били су, вероватно, нешто бољи, него за затворенике који су ту раније радили. Пећи често не раде.

Радимо непрекидно од јутра до вечери. Обедујемо два пута дневно. Гершла сваки дан, често непосољена. У подне на радилишту добијемо чај, обично незашећерен. А омладинци, ипак, пожртвовано раде, као да су услови онакви какви се само пожелети могу. Вукови, завијајући, појављују се с првим мраком. Једне ноћи снежна олуја са мећавом однесе цео кров са наше бараке.

Износимо дрва. Снег дубок, мраз јак. Дува ветар. Направимо ланац од 100 до 200 омладинаца и, стојећи у месту, убацујемо један другоме у наручје букову цепаницу, и тако је шаљемо даље, док она не дође до пута, места одакле креће транспорт.

У Хомољу је доста заосталих четника, који нас ноћу, пуцњавом, узнемиравају. Чувамо страже. Неколико дана смо из једне стрме јаруге извлачили исечена дрва и попаковали их, да бисмо их касније изнели на пут. У току ноћи дођу четници и та дрва запале. Буктиња се видела на далеко. Нас двадесетак, већином наоружаних, пођемо да отерамо те четнике и дрва одбранимо. Кад су чули да долазимо, повукли су се. Снегом погасимо ватру. У повратку, један омладинац из нашег округа, ученикУчитељске школе, угане ногу. Још се није био навикао да се креће по оваквим гудурама.

У штабу акције за сечу дрва, углавном, београдски омладинци. У ствари, мало је правих Београђана. Већином су то ђаци из црногорских и крајишких јединица, који су остали у Београду. Они су за себе организовали посебну кухињу, добро снабдевену. А користили су и ону бољу бараку, коју су Немци за себе изградили. Постојапаје велика разлика у условима живота између њих и омладинаца који су радили на извлачењу дрва.

Услови рада и снабдевање нису битно промењени током целе акције. У пролеће је већ било лакше, јер су престали мразеви и снег. У планини су потоци на сваком кораку. Снег се топи, а и иначе, било је пуно извора. Пили смо воду из тих бистрих потока. Када се снег отопио, видели смо трагове тешких борби вођених на овом терену. И наилазили на групе побијених и несахрањених Немаца. Убрзо су дошле екипе војске које су рашчистиле терен и сахраниле лешеве. А ми смо престали да пијемо воду из тих потока.

Када је настало пролеће, почели смо да се крећемо по околини. Одлазили смо и у удаљене сеоске куће да купимо нешто од хране. Са још два друга уђем у једну влашку кућу. Оно што сам видео потпуно ме је збунило, огромна разлика у односу на сеоско домаћинство у Шумадији. Поред отвореног огњишта седели су укућани, у једном делу овог простора су овце, а у другом краве. А кућа - само једна соба у којој живе и људи и стока. Тражили смо да нам продају нешто хране. Једна баба из црне кецеље извади парче проје. Ми се захвалимо и одемо. Никада више нико од нас, Крагујевчана, није ишао у влашка села да купује храну.

Почетком априла 1945. године, позван сам у Окружни комитет СКОЈ-а у Крагујевцу да поднесем извештај о стању на овој омладинској радној акцији. Спустим се у Бор пругом којом се одвозе дрва са Црног врха. Варошица Бор тада је на мене оставила пријатан утисак, ваљда, због контраста са стањем у планини, које сам дуго носио у сећању. У планини се тек наслућивало пролеће, а у Бору оно је већ стигло. Прођем улицом са пуно лепих вила, које су пре рата изграђене за француске стручњаке. Дрвеће процветало. У односу на стање одакле сам дошао, огромна разлика. По повратку из Крагујевца наставио сам рад на овој акцији до њеног завршетка.

Са Црног врха смо се вратили у време прославе, свуда организоване, поводом капитулације Немачке и завршетка II светског рата у Европи. Омладина и грађани свуда нас срдачно дочекују и поздрављају као ударнике, а уједно и прослављају победу над фашизмом. Зато смо споро путовали. У Крагујевцу су нас још свечаније дочекали. Одушевљење омладине пренело се ина окупљени народ.

ПРОФ. ДР МИОДРАГ - МИЋА ЗЕЧЕВИЋ

Рођен је 4. септембра 1930. године у селу Липовцу, Топола, Србија. Основну школу је завршио у Липовцу, а гимназију у Аранђеловцу и Београду. Две године је похађао Училиште Југословенског ратног ваздухопловства (1947-1949).

Учесник НОР-а од априла 1944. године.

Завршио је Правни и Филозофско-историјски факултет на Београдском универзитету и двогодишњу специјализацију на Институту за друштвене науке. Магистрирао је на Високој школи политичких наука и докторирао на Правном факултету (доктор друштвених наука). Положио је државни и адвокатски испит.

На Правном факултету Универзитета у Београду од 1961-1970. године је асистент (спољни сарадник) на предмету Комунални систем и комунална политика, а од 1970. до 1996. године на Факултету политичких наука на предметима Процес стварања нормативних аката и Уставно право. Од 1979. године је у звању редовног професора. Једно време био је професор на Вишој школи унутрашњих послова на предмету Уставно право.

Његово кретање у служби обухвата рад у омладинским организацијама; у Савезном секретаријату унутрашњих послова; Институту друштвених наука (Одељење за политичко-правне науке); Главном одбору Социјалистичког савеза радног народа Србије; Организационо-политичком већу Скупштине Србије; Законодавно-правној комисији Скупштине СР Србије, а у скупштини СФРЈ у Законодавноправној комисији Савезног већа, Комисији за израду Савезног закона о основама пензионог и инвалидског система, у СИВ-у саветник, у Архиву Југославије директор

Од друштвених активности, поред осталих, био је члан разних тела органа друштвено-политичких организација; председник Научног већа Института за политичке студије у Београду; председник Друштвеног савета Адвокатске комире Србије; потпредседник Савета универзитета „Светозар Марковић“ из Крагујевца; члан Савета Филозофског и Правног факултета у Београду.

Био је секретар Савеза бораца народноослободилачког рата Југославије; заменик председника Савеза бораца народноослободилачког рата Србије; сада је председник Савеза бораца народноослободилачког рата Србије.

Објавио је око 280 стручних радова (два уџбеника, више студија, монографија, брошура, расправа, чланака и прилога у едицијама, заједничким публикацијама и часописима, већином из области правног, уставног и политичког система и савремене историје.

ЈОШ О СЕЧИ ДРВА НА ЦРНОМ ВРХУ

Владета - Влатко Влатковић

Сеча дрва на Црном врху почела је 1. марта. Пет батаљона II и III бригаде, састављени од омладинаца из Београда и из лесковачког, нишког и топличког округа, раде на сечи.

Већ првог дана ударничке петорке, које су раније извлачиле дрва, поставиле су рекорд и премашиле норме у обарању нових стабала. Две топличке петорке исекле су и уметриле по 10 кубних метара.

У овом раду се развило и такмичење, почевши од петорки, па до батаљона. Тако су омладинци Сокобање за шест сати рада оборили, исекпи и уметрили 15,5 кубних метара. Сви омладинци су говорили о новој ударној петорци Градимира Миленковића, која постиже успех бољом поделом рада. Пример ове петорке подстакао је многе омладинце на ударнички рад. Око подне четири петорке су избациле по девет кубних метара, иако је дувао јак ветар и стално падао снег.

Петорка Миодрага Петковића-Девице оборилаје 12,5 кубних метара и тиме постигла рекорд.

Последњих дана ударна петорка Градимира Миленковића постигла је нов рекорд: 18 кубних метара за један радни дан.

За пет дана је исечено и уметрено 1.226 кубних метара, а само 6. марта оборен је 521 кубни метар.

У такмичењу су најбољи Топличани, чији је батаљон исекао 388 кубних метара. И Нишки батаљон стоји одмах иза Топличана (у његовим четама на сваког омладинца долази просечно по 1,5 кубни метар на дан). Лесковчани ни мало не заостају за Топличанима и Нишлијама. За сада се не зна ко ће заузети прво место. Омладинци се такмиче, постижу све боље резултате, да би што пре завршили рад на сечи и кренули у Срем.

На прузи још ради Прва бригада; сваким даном пруга је све ближа баракама. Данас се она види већ на првој кривини.

\- За неки дан доћи ће мали „Ћира“ и до вас - кажу Моравци. Они сваки дан пошаљу по један транспорт дрва за Београд.

Четврта бригада

На Црни врх је 28. фебруара стигло стотину омладинаца из крагујевачког; 118 из ваљевског; 81 из врањског и 50 из пожаревачког округа.

И од њих је одмах формирана Четврта бригада. За њеног команданта је одређен Станоје Стојановић из ваљевског, а за комесара Божа Илић из врањског округа.

Новоформирана бригада је почела рад 1. марта. У почетку она је радила на извлачењу дрва, како би се претходно упознала са послом и навикла на рад, а потом је и она ушла у такмичење с осталим бригада у сечи дрва.

По1пед на Црни врх под сне1ом

У посао улази са великом вољом и одлучношћу. Омладинци би хтели да лостану ударници и да убрзаним радом надокнаде оно што су изгубили за време док им бригада није била формирана. Видели су како су бригаде, које су биле раније на раду, за три дана постизале такве успехе, који су премашили резултате целог ранијег рада. И они би желели да се укључе у такмичење.

IV бригада - Ваљевци, Крагујевчани и Врањанци - раде на извлачењу исеченог дрвета и отпремању прагова на пругу. Најбољи су омладинци Ваљевског округа - укупно су избацили око 850 кубних метара, што са досадашњим чини 7.900 кубних метара спремљеног дрвета.

Преко 300 кола превлаче исечена дрва до прве утоварне станице, која Je далеко 7 км од радилишта. У почетку кола су правила само Једну туру дневно, али када су видели са каквим ударништвом ради омладина, одпучили су и сељаци Тимока и Крајине да повећају свој рад. Они данас превуку три пута натоварена кола са по два кубна метра.

Такмичарски дух продро је у све области рада и живота на Црном врху. Јер, такмичили су се појединци, групе и јединице: у градњи пруге, сечи, изношењу шлипера и цепаница, допремању шљунка; културном и политичком раду, хигијени и спорту.

V ово такмичење су се укључиле и омладинке, па и најмлађи - пионири, не желећи да заостану. Захваљујући томе, првобитни рекорди су убрзо постајали норма, лако остварљива свим акцијашима.

Из јаруга изнето стотине кубних метара дрва

....Данас на Црном врху ради око 1.300 омладинаца. Такмиче се у извлачењу цепаница од оборених стабала, у поправци и изградњи пруге и у културно-просветном раду. Сваким даном све више расте количина обореног и уметреног дрвета. У борби са снегом, столетним стаблима и стеновитим тереном рађају се прави ударници, који, под тешким условима рада, „туку" и пребацују постављене норме.

Свакодневна борба са сне1ом

Радилиште је дубоко у јарузи. Газимо снег прекривен кором леда; ноге пропадају. Пут клизав. Ево нас међу омладинцима Моравског округа, који су, заједно са једном четом Космајаца, почели радјош 17. јануара. Овде су формирали I бригаду, а они чине њен III батаљон. До 1. фебруара успели су да подигну девет барака за становање акцијаша, трпезарију и стају за смештај волова. Раваничка десетина је подигла бараку у рекордном року, за само два дана. Због невремена и снежних мећава често је обустављан рад. У два маха омладинци су чистили пут од снега у дужини од 5-6 км. По доласку наших осталих другова, Космајци су прешли на изградњу барака, а Моравци. после четвородневног рада на прузи. почели су да извлаче дрва. Заједно са друговима из Зајечарског округа они су постигли рекорд у постављању пруге - за један дан 608 м. Укупно је постављено 4.400 м пруге. А радећи на изношењу дрва, за пет дана они су извукли 490 кубних метара.

Трећи батаљон је на првом месту и по ударничком раду, и по делатности на културно-просветном пољу. На месту где пут пролази кроз шуму, опет ради цела II бригада: Лесковачки, Нишки и Топлички батаљон. За једно пре подне 66 Лесковчана избацило је 33 кубна метра. Друга бригада је у року од 15 дана остварила 1.730 радних дана и за то време изнела 1.095 кубних метара дрва. У сва три батаљона проглашено је преко 20 ударника.

У једној јарузи раде омладинци III бригаде, Београђани, у саставу I батаљона. Од 1. до 14. фебруара имали су остварених 696 радних дана. За то време су изнели 269 кубних метара дрвета (просечно око 37 кубних метара на сваког омладинца дневно),

Топличани чине II батаљон. Такмичећи се са Лесковчанима. они су за један дан избацили 101 кубни метар. Од 9. до 14. фебруара, за 441 радни дан су изнели 338 кубних метара дрвета и 500 шлипера.

Трећи батаљон, састављен од омладинаца Пожаревачког округа, радио је на рашчишћавању пруге од снега и на проширивању тунела. На томе су дали укупно 452 радна дана. И за то време, четири омладинца су им проглашени за ударнике... (Владета - Влатко Влатковић)

Ударне петорке

Међу омладинцима на Црном врху било је доста ударника. Ударне петорке, успеле су да избаце у почетку по 10 кубних метара, а доцније тај резултат су повисиле на 15 и 18 кубних метара.

У току рада, као најбоље петорке, показале су се:

Сокобањска петорка. Сви омладинци на Црном врху је знају под именом „Градина петорка". То је име њеног вође Градимира Миленковића, 23-годишњегзидарског радника. Сви су из околине Сокобање. То су кршни планинци, препланули, кошчати, навикли на рад, на мразеве и мећаве по горама и планинама Источне Србије. На питање: зашто су ударници, одговарају одсечно и мушки:

Ми смо навикпи на рад. Требало је помоћи народу. И дошли смо одмах - добровољно. А знамо да се на фронту обнове мора радити пожртвовано... зато смо и ударници.

Тако су говорили ударници, који су избацивали по 15,5 кубних метара и по 18 кубних метара за један радни дан од 6 часова.

Црнотравска петорка је два дана секла по 10 кубних метара. Сви воле ове мале, ситне Црнотравце. Раније су били чобани, и чували овце по падинама Црне Траве. Тешки чекић дужи је од 16-годишњег Светомира Дојчиновића. Никада не би могло да се верује да они раде заједно са старијим и јачим друговима. Светомир одлучно каже:

- Ми нисмо пионири. Радимо исто као и старији омладинци.

Сви су из истог села, из Рупља. Код њих нема вође четворке; увек раде по договору и усвоје најбољи предпог.

- Не треба нам пети, каже Добривоје. - Можемо и сами.

Црнотравска четворка избаци дневно до 7 кубних метара а то значи да на сваког долази по 1,5 кубни метар.

Лесковачка петорка за један дан насече 9 кубних метара. Њен вођа је Миле Дискић, омладинац из Лесковца. Озбиљан и миран, истакао се још и на извлачењу дрва. И по пожртвованом раду, и по дисциплини. Зато је и проглашен ударником. Још у Лесковцу био је комесар радне чете, а сада је један од најбољих ударника у лесковачком батаљону.

- Не разликујемо се ми, ђаци, омладинци са села и радници - сви смо на истом фронту рада.

Нишка петорка. Зову је и „Оџина". То је надимак њеног вође, Славка Крстића. Састављенаје од 16-годишњих ђака 5. разреда Нишке гимназије. Сам вођа, Славко, ученик је Трговачке академије; он је ударник са извлачења тешких цепаница и шлипера уз стрме падине Црног врха. Његова петоркаје редовно избацивала по 7 кубних метара. Имају две тестере, Славко је сам цепао дрва. Сви су из истог рејона у Нишу и пошли су први на позив за сечу.

\- Данас хоћемо да будемо бољи од наших старијих другова и да постанемо ударници - говорио је Милан Хитрец, млади ударник нишке петорке.

Било је дана када, због непогоде, није могла да се допреми храна из Бора. Тада су се бригадисти сналазили тако што су се одрицали по једног оброка дневно и чували га као резерву. Али, то није било све.

МЛАДЕ НИШЛИЈЕ НА ЦРНОМ ВРХУ

На сечи дрва на Црном врху радило је и неколико стотина младића из ондашњег Нишког округа. Учесници ове акције из Ниша се сећају

„Бригаде су радиле у изузетно тешким условима: по цичи зими, на снегу дубоком метар и по".

Често би снажна олуја ноћу скидала кровове од тер-папира са барака. Тада би младићи устајали, поправљали их, очистили снег који је у међувремену навејао. ложили ватре, и, тек што би, поново, запсали, требало је да устану, да би рано отишло на посао и тамо се такмичили.

„Иако су располагали воловским колима - писала је о томе *Борба* - она им нису много користила, јер се требало спуштати у дубоке јаруге, у којима су још од раније лежала насечена дрва, да их понесу успоном од 45 степени до платоа. На тим стрмим падинама употребљаван је и ланчани систем, али су брзо увидели да се при таквом раду не може поставити ударничко такмичење и постићи најбољи резултати. Стога се прешло на преношење дрва помоћу рачвасте гране, коју су стављали око врата и на њој слагали по седам-осам цепаница".

И поред свих тешкоћа, омладинци су смело, са песмом на уснама, успешно „војевали" против букава и цепаница.

Младићи са села показивали су боље резултате од својих другова из градова, али су и „градска деца" давала и последњи атом снаге да би задатак био што пре завршен.

Међу омладинцима из градова истицала се петорка Радивоја Крстића, Пантелејца, из Ниша.

По повратку са радне акције, ученици - бригадисти нису имали никакве олакшице у школи. Наставници су их третирали, као и ученике који су редовно пратили наставу, па је један број ученика изгубио годину.

Бригада Нишког округа вратила се са ове акције почетком априла. У састав ове бригаде улазили су и ученици Друге мушке гимназије из Ниша.

БЕОГРАДСКИ УДАРНИЦИ НА ЦРНОМ ВРХУ

„Седамнаестогодишњи железничарски радник из X рејона, Симеон Затезало. иако најмлађи, лако носи цепаницу тешку 90 кг. Раније је учио школу и радио на железници, а сада је добио одсуство месец дана и одмах отишао на Црни врх.

Сима Затезало

И III рејон има свога ударника: Александра Гицића, 19-годишњег бравара из „Елка". Ради скромно и стално истиче:

\- Ја радим као остали! - А, ипак, сам избаци цела два кубна метра за један радни дан.

Вођа петорке, Светомир Поповић из IV рејона, радник у фабрици „Рогожарски", избацио је на дан свога рођендана 2,5 кубна метра и тиме поставио рекорд у II батаљону.

Упоредо са омиадинцима, раде и омладинке. Оне неће да заостану иза својих другова. Тако је и Јелица Мирковић добила назив ударника. Раније је радила у радионици београдске железничке ложионице. На Црном врху она негује болесне другове у амбуланти, али ради и на терену. Увече, после целог дана рада, често остаје да дежура и ноћу, јер јој је жао да пробуди другарицу. Сви омладинци знају Јелицу-она је за њих пример пожртвованог рада и правог ударништва." (В.В)

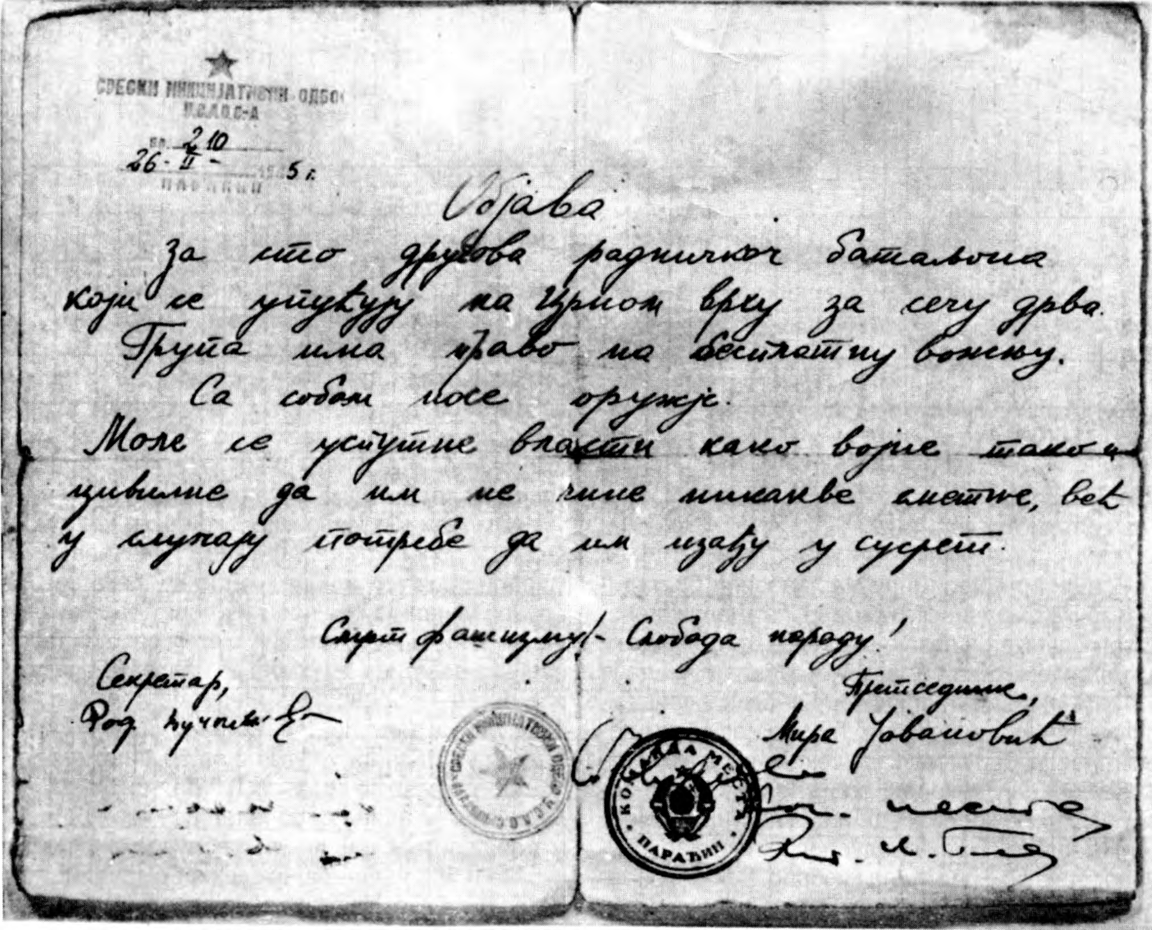

СРЕСКИ ИНИЦИЈАТИВНИ ОДБОР

Бр. 210
26-II-[illegible]5 г.
ПАРАЋИН

Објава

За сто другова радничког батаљона који се упућују на Црном врху за сечу дрва.
Група има право на бесплатну вожњу.
Са собом носе оружје.
Моле се усрутне власти како војне тако и цивилне да им не чине никакве сметње, већ у случају потребе да им изађу у сусрет.

Смрт фашизму! - Слобода народу!

Секретар,
[illegible]

Претседник,
Мира Јовановић

КОМАНДА МЕСТА ПАРАЋИН

Омладина Смедеревске Паланке на сечи дрва на Црном врху и Руднику

Да би се градско становништво и потребе болница за огревом попуниле и тиме избегле трагичне последице изузетно хладне зиме, одлучено је да омладина крене на радну акцију сече дрва на Црном врху и планини Рудник. Та синхронизована акција два различита подручја Србије изведена је од почетка јануара до средине априла 1945. године.

Организоване су омладинске бригаде које су отпутовале на Црни врх и Рудник, на сечу дрва. На извршење задатка кренуло се 9. и 14. јануара 1945. године. На Црни врхје из Београдског округа, комеје припадала и Смедеревска Паланка, кренуло је 125, а на Рудник око 350 омладинаца. У овај број је урачнунато из Среза јасеничког 22 омладинца за Црни врху и шездесетак за Рудник.

Гоуиа бриХадисша из Смедеревске Паланке - учесника цече дрва на Црном врху

НЕКОЛИКА ДОГАЂАЊА
НА ЦРНОМ ВРХУ

Због покварене локомотиве спустио воз само помоћу кочница

Сви су се дивили Десимиру Марјановићу, бригадисти Прве тимочке омладинске бригаде, на сналажљивости приликом спуштања воза од Црног врха до Бора.

- Једина локомотива била се покварила и, мада је пруга била већ завршена - прича Марјановић - дрва нисмо могли да превеземо до Бора. То је за нас била неочекивана ситуација. Зар сада, када се снег истопио, и када се на сечи обарају рекорди, да нас задеси квар локомотиве?! Ја сам се колебао: да ли да покушам да воз спустим без машине? Први предуслове постојао: пруга је од Црног врха до Бора ишла низбрдо. Рекао сам команданту да морамо покушати. Сео сам у предњи вагон и уз помоћ кочнице полако кренуо према Бору. На кривинама је било најопасније. Варнице су севале, али стигао сам до Бора. Иако је после овог догађаја Марјановић постао први кочничар на акцији, најбоље се осећао у улози „обичног" бригадисте. Каже да ништа није могло заменити осећај умора који се увече, у бараци, претварао у приче о протеклим напорима на сечи шуме.

Радиилште дубоко у јарузи

У листу *Млади бораи,* број 10, од 28. фебруара 1945. године, писало је:

„На Црном врху данас ради 1.300 омладинаца. Такмиче се они у извлачењу оборених стабала, поправци и изградњи пруге и културно-политичком раду. Сваким даном расте количина изметреног и обореног дрвета, повећава се број метара постављене пруге. У борби са снегом, столетним стаблима и стеновитим тереном рађају се омладинци ударници. Под тешким условима рада омладинци успевају да туку постављене норме. Радилиште се налази дубоко ујарузи. Треба ићи преко снега покривеног кором леда, ноге пропадају, пут је клизав.

Омладинци Моравског округа, са једном четом Космајаца, почели су да раде још 17. јануара. Они су формирали I бригаду и чине њен трећи батаљон. До 1. фебруара успели су да подигну девет барака за становање омладинаца, трпезарију и стају за смештај стоке. Раваничка десетина је успела да направи бараку у рекордном времену од два дана. Невреме и снежне мећаве често су обустављале рад. Омладинци су у два маха чистили пут од снега у дужини од 50 километара.

Топличани сачињавају II батаљон. Такмичећи се са Лесковчанима, они су за један дан избацили 101 кубни метар дрвета. Од 9. до 14. фебруара они су изнели 338 кубика и 500 шлипера. На сваког омладинца долазило је по 60 кубика. Најомиљенији и најпознатији ударникје

Душко Ђорђевић. Он носи најдебља и најтежа стабла.

Трећи батаљон, састављен од омладинаца пожаревачког округа, радио је на рашчишћавању пруге од снега и на проширивању тунела. Омладинци сурадили укупно 452 дана и за то време проглашена су четири ударника: Милан Малбашић, Влајко Николић, Бранко Главинић и Брана Јовановић.

Од почетка рада, па до краја такмичења, изнесено је на пут укупно 1.701 кубик дрвета, 504 кола превезла су до пруге 307 кубика, тако да се на друму налазило 1.394 кубика. Помоћу 177 кола пребачено је 2.872 шлипера".

Већ 28. фебруара 1945. године на Црни врхје стиглојош 100 омладинаца из крагујевачког, 118 из ваљевског, 81 из врањског и 50 из пожаревачког округа. Њиховим доласком створени су услови за формирање још једне, четврте бригаде за чијеgје команданта изабран Станоје Стојановић из Ваљева, док је комесар био Божа Илић из Врања. Одмах сутрадан бригада је почела да ради, најпре на извлачењу дрва изјаруга, како би се упознала са послом, а потом, врло брзо прикључила се такмичењу дрвосеча.

Ова Четврта бригада после затварања акције, 3. априла 1945. године, и даље је остала на Црном врху, да би засадила око 20.000 садница јелки и да би, пошто је касније дошла, насекла још 5.000 кубика дрва. (Према *Младом борцу,* број 25, од 11. апирла 1945).

Петнаестогодишњи Голуб Петровић

За тадашња веровања, Голуб Петровић је за ову тешку акцију имао мало година. И није одмах примљен у бригаду дрвосеча.

- Са друговима сам дошао на планину у фебруару 1945. и већ после два дана схватио какав је то напор. Али, нисам се предавао. Није ми дозвољавао понос. У сечу смо ишли у групама по тројица бригадиста. Мене су ставили у групу у којој су остала двојица били праве делије. Међутим, није била могућна никаква подела на мање и више напорне послове, а уосталом, то не бих ни прихватио. Трудио сам се да не заостанем. Другови су ме задужили да носим две секире и тестеру, једини алат који смо имали. Имали смо и норму - за сваког кубик дрва. Обично је нисмо поштовали и редовноје група скраћивала и метрила по четири - пет кубика. Иначе, за омладинца, готово пионира, тешко је било све. Устајали смо у пет ујутру, радили, са краћим одморима, до пет поподне, а увече, уз фуруну, бавили смо се слободним активноситма. О неком развијеном спортском животу није могло ни да се говори, забавних приредби билоје мало, па је некако најпрактичније било читати књиге. Најписменији међу нама би читао, а ми бисмо поседали на двоспратне кревете и слушали све док - заспимо. Сећам се да смо најчешће читали *Како се калио челик.* Читач је читао врло дуго, или се нама то чинило. Уморни омладинци слушали би неко време, а затим, један поједан, заспали. Онај који је читао, наравно, није слутио да већина другова спава, па је наставио свој залови посао до повечерја. Ујутро би нас питао о Корчагиновим доживљајима, а ми смо се правили невешти, као журимо у шуму, због чега смо и дошли овде.

Гомиле са дрвима расле су из сата у сат. Омладинци на сечи нестрпљуиво су очекивали завршетак изградње пруге.

- Дошао је и март и расположење међу нама је расло. Снегје отишао, а пролеће се већ наслућивало. Сећам се и првог стражарења пред бараком. Пушка већа од мене, а у даљини слушам завијање вукова. Знам и да рат још траје. О томе добијамо свакодневне вести. На сремском фронту воде се огорчене борбе. Рањени партизани су у београдским болницама, а оне нису снабдевене огревом. То нам даје снагу, норму пребацујемо двоструко.

Тек што се вратио у село, Голуб Петровић је добио задатак да пешице оде у Зајечар и измири скојевску чланарину за чланове из насеља. Тамо су му рекли да одмах, са лица места, мора да путује на Копаоник, на двомесечну смучарску обуку.

„Родитељима сам сејавио из Сталаћа. Када сам се вратио кући, нису ми ни реч рекпи. Сину бих сада за исту ствар барем уши извукао".

Двоструки ударник Јован Милић

У листу *Ударник* објављен је разговор са двоструким ударником Јованом Милићем из села Видровца (срез Неготински), учеником 7. разреда гимназије, који је, иначе, напустио школу да би дошао на ову акцију. Упитан - шта га је тако слабашног побудило да дође на Црни врх - одговорио је:

- Оно што и наше другове, 1941. године, да оду у шуму - љубав према домовини, каже Милић. - Ја нисам могао да дам свој допринос у Народно-ослободилачкој борби зато и хоћу да се сада, на овом пољу рада, одужим домовини.

А колико је Милић задовољан звањем ударника?

- Звање није тако важно. Важан је рад, а ја имам јаку вољу, више него кад сам био код куће. Увече се враћам уморан од рада, а већ ујутро осећам нову снагу. Кад бих имао снаге колико воље, верујем да бих много више постигао.

Неки су у шуму, на сечу, одлазили у спортским патикама, са новинама на грудима и леђима, да се заштите од хладноће која је немилосрдно пробијала њихова танка одела. Неколико дана жива у термометру се спуштала на минус 32°. Тада би штаб наређивао да се због велике хладноће не излази на рад.

Културно-просветне активности

Омладинци нису заборавили ни културно-просветни рад. Увече је живо по баракама. Жељни знања искупе се и пажљиво слушају предавања. И такмиче се и у културно-просветном раду, припремању зидних новина, приредбама, дисциплини, хигијени и одржавању бараке.

Борба за прво место

Топличани и Лесковчани се из дана у дан боре за прво место. Београдски омладинци им не допуштају да много измакну, иако су најмлађи и најслабији. Сам Лесковачки батаљон је спремио 676 м^3, Топлички 468 м^3, Београдски 280 м^3. До данас је транспортима отпремљено 460 м^3, нових 350 м^3 чека на сутрашњи транспорт, а на друму за пругу је спремљено 2.130 м^3.

Када су у априлу са Црног врха отишле и последње дрвосече, пар бригада је остало да на огољеним местима засаде око 20.000 јелки. (Владета Влатковић).

НАЈМЛАЂИ УДАРНИЦИ

У Београд се са акције вратило седамнаест пионира, који су још 17. јануара дошли у сечу дрва на Црном врху, заједно са својим старијим друговима - омладинцима.

Најмлађи ударници Београда провели су два и по месеца на дивљој планини, по највећим мећавама и мразевима. Данас су сви они ударници. Иако мали и слаби, савлађивали су све тешкоће и препреке. Наравно, нису могли да раде као старији омладинци, али њихове вредне руке никад нису биле без посла - зато су и проглашени за ударнике.

Они су радили сваког дана, без обзира на мећаву, хладноћу и снег. Било им је тешко док се нису навикли. Хтели су прво да иду на радилиште, заједно са омладинцима. Првих неколико дана на својим малим раменима носили су уз стр-

ме падине Црног врха тешке, слеђене цепанице. Ципеле су им биле поцепане, одела танка, а они, иако нејаки, нису напуштали рад. Западали су у дубоки снег, клизали се и падапи. Ноге су им биле скроз мокре, а прсти и руке се грчили од хладноће, држећи у рукама влажну и ледену цепаницу.

Доцније, њихова чета је преузела старање о целој бараци Београдског батаљона. Рано ујутру, устајање из кревета у којима су спавали по двојица, умивање напољу на чесми, затим, у строју на доручак. Када другови крену на радилиште, пионири већ узимају тестере, секу и цепају дугим тестерама дрва и пањеве за шест пећи у својој бараци. А дрва треба много - цела два кубна метра на дан. Јер, зима је јака. а ноћи дуге...

Око бараке пионири су почистили земљиште, поравнали неравнине и попунили рупе, а испред саме бараке стазе су поплочали циглама, посадили леје, а између њих, од белог и црвеног, ситно туцаног камења, направили звезду петокраку у белом кругу.

За целу амбуланту, која има 12 болесника, они сваки дан донесу по неколико великих канти воде и спреме дрва за две собе у којима леже болесници. У *СвсШској омладинској недељи* радили су ударнички, такмичили се и добили три ударника; њихова чета је проглашена ударном, у оквиру целог Београдског батаљона.

„Слина у дуплом издању"

Ако је јело за ручак или вечеру укусније, многи су ишли поново пред казан или у кухињу по додатак, „репете". А кад процене да „репете" неће бити, смишљали су како да се с казана врате с пунијом порцијом.

Један омладинац, који је носио надимак „Слина“, једно вече дошао пред кувара и, пружајући порцију, рекао: „За мене и Слину". Кувар нормално, наспе две порциЈе хране.

То, међутим, није промакло из вида друговима из његове чете, па је Слинин „штос“ изашао у зидним новинама у виду цртежа - „Слина у дуплом издању“.

Кроз вејавицу и сметове

„Једна од првих већих вејавица покрила је скоро целу пругу до радилишта. Локомотиве не могу да прођу. Групе са лопатама разгрћу снег. Ветар фијуче и шиба у образе и груди. Снег шкрипи под ногама, тешко се иде. Мишићи се затежу. брзо се замарамо.

После 12 км, наилазимо на сметове. Лопате почињу да раде. Човек се, збиља, одмара када стоји и баца снег. Брзо смо се угрејали. Чишћење иде брзо, метар по метар, ослобађамо пругу снежних наноса.

Али, сада треба да се вратимо назад. Опет 12 км по снегу и ветру. У касарне стижемо тек у мрак. Јуримо низбрдо између зграда. За тренутак ишчезава умор, хладноћа. Другови су нам спремили топле собе.

Сутрадан воз насје поново возио на градилилште."

Дрва ће отићи за Бооград

„Мрак се спушта на брегове Црног врха, а ми још радимо. Требало је данас да завршимо изградњу пруге до дрварске станице, да би сутра први транспорт дрва отишао за Београд. Међутим, материјал потребан за рад није стигао на радилиште, те смо посао почели 1 сат касније. Већ смо посустали од страшног темпа којим смо дотле радили. Још 276 м па да завршимо пругу до „дрварске станице", да потврдимо своје име ударника.

Ветар дува свом жестином, мраз је све јачи. Тамне силуете Мораваца јуре кроз први мрак. Чује се само шкрипање шина. За један сат постависмо осам шина и извршисмо задатак. Дрва ће стићи у Београд, јер смо успели да поставимо преосталих 576 метара пруге. Овај резултат је мањи од нашег првог рекорда — 608 метара, али је завршен под тежим условима, што потврђује нашу вољу да још једном постанемо ударници и својим радом учинимо што више за изградњу своје земље" (Д. Годић).

Такмичење ударника

„Хиљаду и три стотине омладинаца из седам округа Србије, већ двадесет дана, такмичећи се, раде на сечи дрва и подизању пруге Бор - Црни врх. И поред великих сметова и тешких зимских услова, несташице материјала и специјалних алатки, сасвим неуки и ненавикнути на напоран рад, омладинци су постигли одличне резултате и премашили све норме предвиђене од стручних радника и инжињера.

На прузи омладинци Прве бригаде (Моравски округ) за један дан су поставили 620 м нове пруге, а норма је свега 300. Они обећавају да достигну 1.000 м за сваки дан, само да имају довољно материјала. И неће да оду кући све док не изграде пругу до самих барака: хоће да виде воз кад први пут пође баш од кућа у којима су они живели за време рада. Њихова радостје велика кад машина довуче вагоне преко шина, које су они поставили. „То је наше дело!“ - говоре поносно и срећно.

Омладинци зајечарског округа граде пругу већ месец дана. Они су је и изградили до места утовара дрвета са Црног врха. Данас су се оспособили да самостално изграде пругу. Сваким даном премашују своје рекорде. По два и три пута пребаце норму. Специјална чета вагонеташа - Трећа ударна - избаци за четири и по сата 27 вагона шљунка, са 149 $м^3$. А раније су радници избацивали по девет вагона за цео дан.

За омладинце на Црном врху не постоји радно време. Остају и до првог мрака само да што више ураде, а њихово расположење и свест избијају најјасније кад певајући носе шину тешку 500 кг, трчећи са њом по 200 до 300 метара. Сваким даном рађа се по један нови ударник. Како желе омладинци да добију то име! И раде све снажније, све боље и више.

Друга и Трећа бригада спремају дрва за Београд. Сада је најважније првим транспортима послати већ исечена дрва. Њих на падинама Црног врха има око 9.000 $м^3$. По цео дан батаљони омладинаца неуморно извлаче метар по метар. Некад се с цепаницама на леђима по дубоком снегу пењу 700 метара уз стрмен до друма. И журе уморне ноге, такмиче се батаљони, ко ће више изнети и спремити.

-160 $м^3$ смо избацили данас-јављају победоносно Лесковчани.

- Нас 60 је изнело 110 $м^3$ уз падину од 700 метара
- говоре срећни Моравци по повратку с рада.

Јутрос су омладинци Београда с песмом отишли на рад цео сат пре свих. Хоће да буду међу првима. Борбено такмичарско расположење, влада међу омладинцима на Црном врху. У сваком је жеља да буде ударник. Таквих је доста у бригадама на Црном врху. Моравска четворка избаци 10 $м^3$ за шест сати рада. Млади Лесковчанин, Милан Аранђеловић, сам спреми 3 $м^3$. То су ударници с Црног врха.

Омладинци нису заборавили ни културно-просветни рад. Увече је живо по баракама. Жељни знања, искупе се и пажљиво слушају предавања.

Такмиче се и у културно-просветном раду, припремању зидних новина, приредбама, дисциплини, хигијени и одржавању бараке.

Топличани и Лесковчани се из дана у дан боре за прво место, а београдски омладинци им не допуштају да много измакну, иако су најмлађи и најслабији. Само Лесковачки батаљон је спремио 676 $м^3$, Топлички 468 $м^3$, Београдски 280 $м^3$. До данас је транспортима отпремље-

но 460 м^3, нових 350м^3 чека на сутрашњи транспорт, а на друму за пругу спремљено је 2.130 м^3.

Искочила локомотива

Душан Тасић у листу *Ударник* описује свакодневну невољу - искочила локомотива:

„Јавило се 26 добровољаца. Не чекајући ручак упутисмо се завејаном трасом према локомотиви. Упркос јаком ветру и мећави одмах подигосмо платформу. Малаксавамо, а нисмо ни ручали. Посао је био опасан, могло се све срушити на другове. Локомотиву смо полако спустили на шине. Уморни и гладни у 10 увече кренусмо у бараке".

На Црном врху почиње утовар исечених дрва. Драги Ђукић пише:

„Ветар дува и наноси снег. Сви смо потпуно бели. Чак и обрве, трепавице... Време се погоршава, али ни један од нас не осећа хладноћу. Композиција вијуга кроз планину..."

Радимо обућу за босе другове

„Омладина из појединих крајева доста је сиромашна, те није могла да се снабде обућом. Међу омладинцима који су пошли на ову акцију, било је и неколико обућара и опанчара.

Ми, обућари и опанчари, гледали смо велике муке наших омладинаца, који су боси ишли на посао без устезања и радили по цео дан. Зато смо и образовали обућарско-опанчарску радионицу. На рад се први јавио Марко Стојановић, обућар из Јагодине, а други - Чеда Савић, опанчар. Одмах почесмо да радимо ударнички. Доцније се на радјавише Десимир Милановић и Мирослав Веселиновић.

Нас четворица радили смо и дању и ноћу да бисмо омогућили рад нашим босим друговима. За 22 дана оправили смо 100 пари ципела, 15 пари опанака и 20 пари чизама."

Омладинке на Црном врху

„Писак звиждаљке ме буди. Још ми се спава. Протрљам очи и излазим. Идем напоље на умивање.

Како је дивно сунце! Оно се полако појављује иза брда. Одсијавају се бели кристалићи, ноћу нахватани на дрвећу. Биће диван дан. Груди су нам пуне милине и чистог ваздуха, кога се просто не можемо надисати.

Другови су весели. Тискају се ко ће се пре умити. На извору, усред зиме, на висини од преко 1.000 м је хладно, али ипак пријатно. Биће пријатно и на терену. „Сјајан дан" - говоре сви весело после минулих вејавица. Ах, како би другарице радиле са њима, на чистом ваздуху... Само да су мало издржљивије. Али, њих чека други посао.

Другови се морају вратити у чисту бараку и примити топао ручак. А болесним друговима је потребна велика и сестринска нега. Веш и многе друге ствари су њихово радилиште. Оне ревносно раде. И веселе су, као и другови.

Када се по подне другови врате са терена, почиње другарски разговор, песма, свирање, шале... Затим се држи политички час и расправља о некој теми, или о нечем другом, а највише о задацима и дужностима у обнови земље.

Дуго у ноћ и трају дискусија, разговори, прочита се по која страна из неке књиге или неке брошуре, отпева се нека песма, напише се писмо кући и полако, нечујно и тајанствено, у бараку се увлачи сан, овлада свима и бараке најзад утону у мрак." (Олга Миљковић)

Кочничари

„Спустити транспорт дрва од Црног врха до Бора није била лака ствар. Пруга се лагано спушта све ниже и има много оштрихкривина. Без кочничара се не може. Ту су шесторица омладинаца - кочничара. Они су већ прави стручњаци. Наша „саобраћајна екипа".

Они устају у 4 сата ујутру и одлазе у Бор, где се композиције припремају за Црни врх. У 6 сати крећу горе. Преко целог дана возе се шљунак, шине, транспортују дрва. Ноћни транспорти полазе увече. Посао је тежак за све, а нарочито за кочничаре. Ноћи на Црном врху су хладне. Ветар брише и витла кроз планину, а они целе ноћи седе на кочници и рукама стежу ледено гвожђе.

Некад у поноћ, некад после поноћи, док сви спавају, они улазе у Бор са пуним вагонима дрва. Из Бора долазе на 4 км. Улазе у собу и спуштају се крај заспалих другова.

24 сата рада. 24 сата одмора.

Иако уморни и гарави, увек су спремни за шалу. Једино испадање вагона може да им поквари расположење. Али, и ту препреку успешно савлађују и такмиче се коме ће мање вагона испасти." (Р.Р - Зајечар)

Кроз вејавицу

„Око подне кренусмо из Бора у колони по један за Црни врх. Корак по корак одмиче колона. Идемо лицем окренути ветру, који нас немилосрдно шиба и пружа јак отпор. Млађи другови посустају. Пут је све тежи. Срећемо једног човека, који нам рече да смо тек на половини пута. На једном мало већем услону осећам малаксалост. Једном мом другу, који је пао, оста ташна у снегу. Прилазећи ташни пропадам у снег. Напрегнувши сву снагу успевам да се извучем. Мали одмор у снегу пружа ми нову снагу. И сад храбрије идем напред. Многи посустали, иду све лакше, а Црни врхје још далеко. Носимо ствари слабијих другова. Ветар и вејавица су све јачи...

Напрежем се колико год могу, али већ не видим ништа од снежне вејавице. Не знам да ли има кога иза мене. Пред собом никога не видим. Лед ми се нахватао на трепавице и потпуно ми затворио очи. Неколико корака испред мене другарица Јелица подиже друга, који је пао и обавија га ћебетом да би пошао даље.

Опет снажна мећава и опет нигде никог. Чини ми се као да се одједном брдо снега срушило с неба. Идем насумице. Изненада преда мном кућа. То је спас. Идем к њој. Тамо већ двадесетак другова и другарица седе. Ускоро су дошли остали. Осетих велику радост. Спремамо се да ту преноћимо. Неки су већ отишли даље. Ако их снег затрпа? - страхујемо. У том тренутку на вратима се појави друг Влада. „Другови, јесте ли ту сви?"
- „Сви смо" - одговорисмо ми. И тада као да нам тешко бреме паде с леђа... А када сазнасмо да се остали другови налазе у једној појати - све нас обузе веселост." (М. Стевановић)

Улаз тунела се срушио

„Ноћ. Пробуди ме глас друга комесара чете. У бараци је још све мирно. Друг комесар иде са лампом од кревета до кревета и буди уморне другове. „Зашто ли нас буди овако рано?" Још сањиви, спремамо се и постројавамо.

- Знате ли да су наши другови целе ноћи товарили први транспорт дрва за Београд - говори комесар. - Али, транспорт не може отићи, јер се на једном крају срушио тунел. Од вас зависи да ли ће брзо бити слободан пут транспорту. Пристајете ли да одмах пођемо на рад?

- Хоћемо. Идемо одмах - одушевљено узвикнусмо.

Не чекајући никакво наређење, излазимо журно један за другим из бараке. Сваки је хтео да буде што пре на радилишту.

Од барака до радилишта утркујемо се ко ће пре отићи. Ноге пропадају у блато и воду, али ми то не осећамо.

Најзад стижемо до тунела. Улазимо у тунел, али излаз из њега уопште не видимо. Огромна маса стена срушила се и сасвим затрпала излаз тунела. Одмах приступамо послу, који је тежак и опасан. Сваког часа може да се сруши неки комад стене и затрпа нас. Рукама хватамо велике комаде стена и отклањамо их са пруге. Убрзали смо темпо рада и отвор тунела постаје све већи.

Најзад, после напорног рада, лут транспорту је слободан. Сасвим исцрпљени, прислоњен уз стену, срећни, посматрамо дугу композицију, пуну дрва, која се полако спушта према Бору..." (Љ. Стојановић - Зајечар)

УДАРНИЦИ СА ЦРНОГ ВРХА

Радомир Видојковић, родом је из села Орашца, срез заглавски, округ зајечарски. Сада има 18 година, а ученик је VII разреда гимназије. По ослобођењу почеоје са активним радом у омладинским организацијама, а 3. децембра је отишао у војску. Када је била покренута акција за сечу, пријавио се и 9. јануара, као омладинац 3. чете, II батаљона, Прве зајечарске бригаде стигао на Црни врх, где је остао до краја радова. Учествовао је на изградњи пруге, а специјално - на закивању шлипера, где је успео да, заједно са шесторицом својих другова, постигне резултат: за 5 часова рада заковати и учврстити 600 метара пруге.

Слободан Ђорђевић тек што је напунио 20 година. Рођен је у селу Мерџелот, Срез сврљишки. Био је раније радник у Сврљигу, где је изучио казанџијски занат и скоро доспео до помоћника. За време рата и под окупацијом остао је у селу, где се бавио земљорадњом, а одмах по ослобођењу истиче се својим радом и одлази као делегат на I конгрес антифашистичке омладине Србије.

Пријавио се добровољно за сечу дрва. Био је у 1. чети 3. батаљона Друге нишке бригаде. Учествовао је заједно са својом бригадом у сечи и извлачењу. Извлачио је по 2 м³ дрвета за један радни дан, износећи одједном по 8 цепаница, што представља тежину од око 70 кгр. А кад се зна да је то требало извући уз клизаву стрмину од 45° и на даљину од 250-300 м онда је тек јасан напор, који је требало уложити.

У сечи дрвета припадао је нишкој петорци Миодрага Петровића „Девице", која је успевала да за 7 часова рада избаци 75 м³ дрвета.

Илија Миловановић из села Блендија, Срез сокобањски, Округ нишки, има свега 18 година. И он је из друге нишке бригаде, 2. батаљона, 1. чете. Земљорадник је и свршио је само основну школу. Као врло активан на раду у омладинским организацијама изабран је за председника УСАОС-а у своме селу. На Црном Врху радио је на сечи и извлачењу дрвета и припадао је „блендијској петорци", која је избацивала 15-20 м³ за радни дан. На 300 метара даљине успевао је да извуче за радни дан преко 2 кубна метра.

Војислав Голубовић је један од првих који су дошли на Црни Врх, Он је припадао I моравском батаљону, а доцније је био у 1. чети V батаљона друге бригаде. Рођен је 1925. године у селу Бобову, Срез ресавски, Округ моравски. Свршио је 7 разреда гимназије и од ослобођења је живо учествовао у раду омладинских организација, а 8. јануара кренуо је на Црни Врх. Радио је на многим пословима. Биоје у првој групи која је подизала бараке, а доцније је радио на прузи, на постављању шина и на извлачењу. Са још 11 другова преносио је шине тешке по 600 кгр. а носио је и шлипере. Он је предложио употребу ланчаног система при извлачењу, да би се савладао велики успон.

Јован Милић - два пута ударник - рођен је у селу Видровцу, Срез неготински, округ зајечарски, и има 18 година. Свршио је 6 разреда гимназије и радио је у сеоском омладинском дому, а после и у среској организацији УСАОС-а. На Црни Врх је пошао добровољно и радиоје на многим пословима: на чишћењу терена, на прокопавању усека и одвлачењу земље вагонетима, затим на прокопавању терена за дрварску станицу, па онда на утовару шина, на подбијању и на транспортовању. Њих осморо су за 10 часова избацивали по 40 вагонета. Он је први од свих омладинаца проглашен за ударника и то први пут на рашчишћавању обурване земље, која се претворила у лепљиво блато, а по други пут на подбијању пруге.

Драгољуб Митић је зидарски шегрт из Каштовара у Округу лесковачком. Пре рата се бавио земљорадњом, а и прилично је изучио зидарски занат. Под окупацијом је остао на селу, да би почетком септембра 1944. године ступио у војску као борац XVII бригаде. Учествовао је у борбама код Крушевца и Лесковца. Доцније, заједно са руским трупама чистио је Јастребац од непријатељских банди. Као болестан упућен је у позадину, где је радио са омладином. На црном Врху учествовао је на сечи и извлачењу. Обично је као руководилац чете помагао слабијим петоркама, а на извлачењу се нарочито истакао.

Илија Милић, 21-годишњи земљораднички син, родом из Жагубице, Срез хомољски, дошао је на Црни Врх са Трећом пожаревачким батаљоном. Још 1941. године учествовао је у Народно-ослободилачком покрету, неко време као борац, па онда у позадини. Септембра 1944. године ступио је у партизанску стражу, где остаје до децембра и онда прелази на рад у УСАОС.

На Црном Врху учествовао је у раду на прузи, као и на сечи и извлачењу дрвета. Проглашен је два пута за ударника. На сечи се истакао у петорци Радована Марјановића, која је секла по 13 кубних метара за дан, а у извлачењу сам је износио по 3 кубна метра дневно.

Од Главногодбора УСАОС-а награђен је ручним сатом.

Симеон Затезало, 17 година, Београд: три метра износио две ноћи из затурених дубодолина.

ВЕЛИКА СВЕЧАНОСТ НА МИТИНГУ У БОРУ

На крају ове акције у Борује, 3. априла 1945. године, одржан велики митинг. Говориоје Радован Пантовић из Главног одбора УСАОС-а. Најбољим акцијашима поделио је ручне часовнике, а неким омладинцима и ратна одликовања.

Прва девојка ударник

Поред другова, на Црном врху су радиле и другарице. У свом раду оне су се трудиле да што боље изврше поверене задатке. У недељу, 18. фебруара, проглашена је за ударника другарица Добрила Благојевић из Београда. Она је организовала рад на прању веша, а и послове у кухињи, амбуланти и одржавању чистоће у баракама.

Велика школа живота

0 значају акције на Црном врху после 40 година говориће Воја Вуцелић.

Воја Вуцелић о значају црноврршке акције, данас каже:

- На Црном врху су стицана нова знања, развијане радне и друге корисне навике... Сваки бригадист је током акције нешто научио. Образовани - да цене физички рад, необразовани - да читају и пишу, док су сви скупа стицали веру у себе и своје снаге и идеје наше револуције. Бригадирски начин живота и рада створио је нове односе међу људима. То су били хумани, топли и пријатељски односи. Мало ко је бринуо само о себи. Све невоље и тешкоће, радости и бриге, биле су заједничка ствар. Из тога је израстала морална снага колектива, основ и гарант свих остварења. Без те снаге било би готово немогуће савладати све тешкоће и невоље тог времена и остварити преузете задатке.

Наредних месеци и година сретали смо црноврршке акцијаше на готово свим другим акцијама као већ искусне омладинце и раднике, а у раду и животу омладинских организација као вредне и пожртвоване активисте. Свуда где су се нашли, они су преносили и уносили у односе и активност дух и динамизам стечен на Црном врху.

Данас, после 40 година можемо рећи да су учесници ове акције постали квалификовани радници, инжењери, доктори, да су радо виђени и поштовани свуда где раде. Сви се они данас боре за хуманије односе и богатији живот садашњих и будућих генерација. Зато и није случајно што су на Црном врху, на споменику акцијашима укелсани баш ови стихови: „Љубави смо учили ватру да нам земља више не гори”.

„Срећна омладина”

Новинари са Запада поставили су, једном приликом, питање данском књижевнику Мартину Андерсену Нексеу: „Исплати ли се то?” Питање се односило на омладинске добровољне акције у Југославији.

Нексе, који је после рата неколико пута боравио у нашој земљи, одговорио је:

„Не, господо, овај подухват (радна акција) не даје никаквог профита у западноевропском смислу. Овде нема никакве посредничке фирме која би зарадила стотине хиљада долара, никаквог лиферантског профита, никаквог крчмара, који би имање зарадио продавајући пиво. Ништа од онога што би овај подухват учинило привлачним у очима Западноевропејца. Напротив, овде ради омладина која је раскрстила са свим оним што се назива профит, шпекулације, израбљивање, саботажа - омладина која је све то одбацила и прионула на рад. Овде постоји нови дух који све то гради. Чини ми се да никад нисам видео лепше омладине. Мускулозни, добро грађени, опаљени сунцем, весели и отворена срца, искрени и дружељубиви. Целина се обасјава изнутра сопственим сјајем, одраз нечега изванредног, пуног радости. Можда од радости што имају могућности да се образују и граде своју земљу. У две речи: срећна омладина...”

На крају Акције

У листу *Млади борац,* број 22 од 23. марта, пишало је:

Омладинци на сечи на Црном врху завршили су рад 17. марта. Сама сеча трајала је 15 дана, од 1. до 15. марта.

„За 15 дана је исечено 6.063 метара дрва, а било је одређено 5.000 кубика. Омладинци су за 1.000 метара пребацили норму...” (Књига *Црни врх, Рудник, Тара)*

Која је бригада била најбоља? То се није знало до последњег дана. Победила је II бригада, којаје исекла 1.588 кубика, за 1.170 раднихдана. На сваког омладинца долазило је просечно по 1,35 кубика дневно. Најбољи је био III нишки батаљон II бригаде, чији су омладинци спремили 1.047 метара дрва (сваки по 1,47 кубика).

Још веће количине дрвета омладина је извукла из планинских јаруга (дрва која су секли Немци, а нису успели да их искористе). А не сме се сметнути с ума ни податак да је четврта бригада, она која је дошла касније, остала на Црном врху после одласка главнине људства и да је, између осталог, имала задатак да насече нових 5.000 кубика.

„Докје трајала сеча нису престајали радови на извлачењу већ исеченог дрвета. Од омладинаца врањског, ваљевског, крагујевачког, пожаревачког и моравског батаљона формирана је 28. фебруара IV бригада, који су тек тада дошли на Црни врх. Већ сутрадан, 1. марта, они су почели да извлаче дрва из јаруга.

По завршетку сече, сви батаљони су кренули на извлачење дрва. И у Светској омладинској недељи постигнути су велики рекорди: Лесковчани су у један сат по поноћи одлазили на рад, београдски ударници су однели победу у дану рада: њих 70 је изнело 130 кубика на даљину преко 300 метара, уз велики успон. Носили су ударници по 10,12 и 16 цепаница, по терену који је био клизав и тежак. Снег се топио па се тешко ишло уз стрмину.

Ударници са Црног врха у Светској омладинској недељи су се одрекли хране да би је послали друговима на фронт и уверили их како они стоје чврсто уз њих и боре се на фронту обнове. Такмичили су се и у културно-просветном раду. Свако вече судавали приредбе.

Београдски батаљон је за седам дана издао 11 дивно уређених зидних новина. Прославили су 27. март и одржали свечану комеморацију палим друговима омладинцима. А последњи дан су посветили спорту, одржавши крос-контри на 1.000, 2.000 и 3.000 метара, а и трку на 100 метара за другарице и другове.

Сви радови на Црном врху су завршени 28. марта. Последњег дана свечано су проглашене за ударне II и III бригада, са топличким, пожаревачким, лесковачким и нишким батаљоном.

Са Црног врха се вратило у Србију 900 ударника.[24]

[24] Исто

Pesma radu

Čvrsto

B F B F B F g

f

Dru-gar - ska se pje- sma o - ri, pje-sma

d Es B F7 B F7

ko- ja sla- vi rad. Sr- ce grom-ko

B F d g C B F7 B

nek nam zbo- ri, da nani ži - vi, ži- vi rad.

Drugarska se pjesma ori,
pjesma koja slavi rad.
Srce gromko nek nam zbori,
da nam živi, živi rad.

Podignimo u vis čela
mi, robovi rada svog;
naša bit će zemlja cijela:
da nam živi, živi rad.

U divljaka luk i strijela,
željeznice, selo i grad;
to su naših ruku djela:
da nam živi, živi rad.

Додељивање награда
ударицима са Црног врха

Ручне сатове - награду Главног одбора УСАОС-а - добили су истакнути ударници: Радомир Видојковић, Слободан Ђорђевић, Илија Миловановић, Војислав Голубовић, Јован Милић, Драгољуб Митић, Миле Недић, Светомир Поповић, Огњен Трнинић, Илија Милић, Драгољуб Велимировић, Лутвија Алијевић и Новак Рокић.

О изградњи пруге је говорио Власта Милошевић, који је, најпре, рекао да је задатак био - поставити пругу у дужини од 12,6 км од 4-ог километра код Бора, па до Црног врха. Тог рада се, још 11. јануара, прихватила I бригада, састављена од омладинаца из Зајечарског округа и једног батаљона Мораваца.

У почетку, неуки омладинци су наилазили на велике тешкоће, али је рад брзо напредовао. Шине, тешке по 300 кг, преношене су на даљину од 200-300 метара, „подбијана" пруга, довлачени шлипери. Захваљујући правилној расподели рада, почетна норма у постављању пруге, од 200-250 метара дневно, подигнута је на 420 метара. У довлачењу шљунка постигнути су, такође, добри резултати: за 4 сата је довлачено по 34 вагона туцаника, уз успон 50-100 метра, а у подбијању шљунка, ранија норма 150-180 метара за дан, подигнута је на 250-300 метара. Цео овај рад и сви резултати постигнути су под веома тешким околностима. Зима је била необично јака, тако да се ноћу у баракама није могло спавати. Јутром смо чистили снег, а преко ноћи он би опет навејао.

Одб. фебруара 1945. почеоје транспорт дрва. Радило се и дању и ноћу, по великој хладноћи. А 24. марта је завршен рад на прузи и први воз је дошао до Црног врха.

О сечи и извлачењу дрва говорио је Бора Димић, наводећи, детаљно, све фазе овог рада: прво су извлачена дрва, која су била посечена, да не би пропала, а тек онда је почела нова сеча. Рад на извлачењује трајао од 7-28. фебруара и захтевао је велики напор бригадиста.

О транспорту и тешкоћама у раду, као и о постигнутим резултатима, говориоје и Воја Вуцелић, задужен за гај посао.

Акцијаши са Црног врха вратили су се својим кућама, у своје школе и предузећа.

За њима, у планини, остао је усамљен споменик, рад београдске вајарке Милице Рибникар - Богуновић, на коме су уписане речи песника Васка Попе:

Љубави смоучили ватру, да нам земља више не 1ори...

Споменик на Црном врху

ПЕСМА УДАРНИКА

Весела се Оесма ори,
КреОка мпадоспј снажно збори:
Омладино, села, \рада,
ПрихвапЈи се ново1 рада.

Домовина на рад зове
Своје кћери и синове;
Неуморно сна!е младе
На све сШране дижу, !раде.

Јечи Оесма ударника
С Црно! Врха и Рудника.
Срећна биће домовина,
Кадје !ради омладина.
Р. Ристић

После 40 Година. Учесници акције Сеча дрва на Црном врху у зиму 1945.

Сеча дрва
НА РУДНИКУ

Прва зима у Шек ослобођеној Србији била је ду!а, сурова и веома хладна. Мно1е школе, болнице и дру-1е јавне усШанове, па и 1рађани нису имали дрва за о1рев. У намери да се обезбеде поШребне количине дрвне масе у зиму 1944/45. 1одине ор1анизована је акција сече дрва на Руднику код Гзрње! Милановца.

Пошед на иланину Рудник

Радило се од раног јутра до мрког мрака. Снег је био изузетно висок, а температура веома ниска, па су се руке бригадиста лепиле за дрва и гвожђе. У таквим условима по четворица акцијаша вукпи су велике америчке тестере само да би извршили постављени задатак. Бригадисти су већином били младићи од 16 и више година, без довољно снаге и искуства на овим пословима. Било је чак и појава смрзавања, јер су по цео дан остајали на пољу, где су чак и обедовали у стојећем ставу.

Насеље Рудник пред почетак акције

Мала, некад лепа варошица Рудник, коју су Немци у свом рушилачком бесу скоро потпуно уништили 1941. године, оживела је тих зимских дана. Више стотина омладинаца из разних крајева дошло је ту да помогне народну власт у једном важном задатку - снабдевању Београда огревом.

Око 10. јануара почеле су да стижу прве групе омладинаца. У припремама за акцију требалоје решити многе проблеме. На Руднику је ретко која кућа била читава. Постојале су само две трошне зграде. Једна је била школска, скоро разрушена, без врата и прозора, па су бригадисти били приморани да на те отворе стављају даске, како би се заштитили од снега и хладноће. У оној другој је била кухиња.

Поред пута, на коме лежи бивша варошица, стоје само опаљени, поцрнели остаци зидова и димњаци.

Сељаци из околине, који су долазили на Рудник, с радошћу су гледали на омладинце. Рудник је - говорили су - био замро, и ево сад, први пут после толико времена, опет се буди. И више не изгледа као опустели градић. Улица је оживела, на све стране се чују омладинске песме.

Одзив омладине из целе Србије био је, заиста, велики. Крагујевачки округје 12. јануара дао 200 омладинаца, али из разних срезова овог округа стално су пристизале нове и нове групе. Ваљевски округје послао 140 омладинаца, Шабачки 153, Чачански 72, Младеновачки округје био заступљен са 300, а Београд са 200 омладинаца.

Рудник у иролеће

Поподне, 12. јануара, омладинци су на збору саслушали говор члана Главног одбора УСАОС-а, Боре Дреновца, о значају ове акције са привредног и политичког гледишта, о разлици између рада кога су се они сада латили и мрског принудног рада из времена окупације, о великом поверењу које народ и његова власт имају у омладину... На крајује изразио потребу да се за цело време трајања ове акције нарочита пажња поклања културно-васпитном раду.

Међу првима на снежни Рудник стигли Крагујевчани и Чачани

Већ сутрадан, 13. јануара, почео је рад. И пре тога су, раније пристигли омладинци (Крагујевчани и Чачани), исекли много стабала, а доста кола већ је свукло дрва до главног пута за Горњи Милановац. Тога јутра колона омладинаца, која је пошла уз снежно брдо ка шумовитим висовима, бројала је око 600 младих дрвосеча. Са свих страна се чула песма. Колона се журно пела уз брдо да се што пре дохвати шуме, да што пре почне рад. Омладинци су једва чекали да употребе тестере, секире, клинове и маљеве.

Убрзо, кроз шуму се зачуло стругање тестера, ударци секира и чекића. Мало, затим, огромна столетна стабла су почела да падају, а омладинци раздрагано да кличу:

Гледај, колику смо букву оборили!

Наша је већа! - довикују други с поносом.

А наша је највећа! - вичу радосно они из треће петорке.

Тако, спонтано, отпоче и такмичење. Сви се поносе својим радом.

- Погледај нас, тако се ради! - кажу из једне петорке Лепеничана и зову фоторепортера да их слика.

Шума је оживела. Кроз њу се разлио талас радосне активности. Тестерисање, ударци секира и чекића, испреплетани са веселим повицима и добацивањима, говоре о томе да рад није тегоба и нужда, већ да може да буде и радост.

„Испод нас је село Рудник, онда удолина, па опет венци брда, једних иза других, одељени долинама потонулим у магле. Руднички крај... Шумадија... срце Србије... Овде родољубива омладина наставља дело генерација које су дизале и Први, и Други устанак, бори се и ради за добро свога народа (забелешке из листа *Млади борац,* бр. 17 из 1945).

На Руднику, за разлику од Црног врха, није било пруге. Зато су за извлачење и транспорт дрва коришћене вододерине и канали у снегу.

А кад је снег и то замео, омладинци су ланчаним системом - из руке у руку, с рамена на раме - пребацивали посечена стабла до друма.

Чимје, ујануару 1945. године, почела сеча дрва на Руднику, младе дрвосече су Титу послале писмо:

> *Данас ударнички сечемо шуму, а сутра смо спремни сви, нас хиљаду омладинаца, да извршимо сваки задатак који буде водио јачању и из1радњи слободне земље,* са потписом: *Хиљаду ударника са Рудника.*

ПОДРИНЦИ НА РУДНИКУ

АксенШије - Аца Лекић

*У сечи дрва на Руднику, са својим Омладинским батаљоном, учествовала је и омладина Подриња. 0 томе је- користећи документа Окружно! комитеШа СКОЈ-а и Окружно! одбора УСАОС-а за Подриње, из 1945. Јодине (записници, извештаји, иШд) и написе у Шадашњој штампи, некадашњи омладинац - акцијаш, а доцније професор Аксентије - Аца Лекић, сакупио је и објавио занимљиве и дра!оцене подаШке о учешћу омладине Подриња у тој акцији, почев од припрема, окупљања омладине и формирања Батаљона, ње*10ВоГ *пута до Рудника, приказа радне атмосфере и услова за рад, до њеГовоГ повраШка у* Шабац, *исШицања* резулШа*Ша и именовања истакнутих омладинаца и ударника:*

„... Омладински радни батаљон за сечу дрва на Руднику, састављен је од омладинаца из свих срезова у Подрињу, формиранје у Шапцу, 12. јануара 1945. године, и истог дана пошао на Рудник.

Одлазак на сечу дрва на Рудник. Младеновац, децембра 1944. Јодине

„Јуче је из Шапца кренуо Омладински радни батаљон на сечу шуме на Рудник, да би се обезбедио огрев за Београд“, забележено је у листу *Глас Подриња,* 13. јануара 1945. године. „У Омладинском дому у Шапцу врило је читав дан. Са свих страна су долазили омладинци добро обучени, наоружани секирама и тестерама, са песмом, снажном и полетном, која је својствена нашој омладини."

Ми ћемо бити ударници. Ни Поцерци им не заостају. Шапчани се распрсли по Дому као прави домаћини.

- Нема још другова из Азбуковице - примећују неки омладинци.

- Нема, али смо и без њих прешли одређени број. - Нека се види шта је подринска омладина - одговара један петнаестогодишњи омладинац.

И он иде да сече дрва. Његово детињаство лице одлучно је и озбиљно, а радост што му је поверена тако велика дужност, јасно се оцртавала на његовом лицу. Није била шала поверити омладини тако крупан задатак. Озбиљност са којом омладина посматра ту ствар, гаранција је да ће њен подухват успети.

Перка Вишоровић, иолишкомесар
Акције сече дрва на Руднику

Касно увече, Батаљон се постројио и одмах кренуо за Обреновац, са његовим командантом на челу, којег су сами изабрали, другом Гордићем, омладинцем из Шапца, и политкомесаром, другарицом Перком Илић“[25]

У листу *Глас Подриња* од 1. фебруара 1945. године, објављено је *Писмо са Рудника,* у коме, између осталог, читамо:

Кроз ноћ преко брда наше Шумадије вију1а колона од 150 подринских омладинаца, који су пошли да секу дрва за Беофад, да испуне обавезе преузете на I конфесу.

Идемо из Милановца за Рудник. Пут каљав, спотичемо се, али не пресшајемо да певамо. Чете се такмиче која ће у бољем реду и ор1анизованији ићи у покрету.

Дођосмо на Рудник. Сместисмо се по учионицама Основне школе. Срећни смо што смо сти1ли. Сад нас од наше1 Подриња деле сШотине километара, али и овде у срцу Шумадије, ми радимо за име нашеЈ Подриња. Спремамо алат, ошШримо секире, ШесШере... Кроз учионице се ори песма. Она је наш нераздвојни друГ,[26]

Од омладинаца подринскои чачанско!, ваљеаско1 и краЈујевачкоI окру1а, су формиране две радне бртаде.

И дру1е припреме су брзо извршене, па су омладинци 14. јануара почели рад. Био је Шо за Омладински батаљон Подриња први радни дан на Руднику. Одмах после доручка, са свим алатом и песмом, крснули су да секу шуму и обезбеђују о1рев за „хладне собе наших болница, канцеларија. станова деце чији се очеви боре на фронШу“.

Услови за рад су били веома тешки. и једва лодношљиви: зима јака, одећа - слаба, исхрана - недовољна, није било довољно ни секира, тестера и другог алата. И поред свега тога, омладинци су радили ударнички, скоро без престанка, са фанатизованим расположењем да се мора успети.

„Радна клима и опште расположење пркосили су тешкоћама", сећања су једног од учесника.

„Нико се није предавао, нико локлекнуо. Радило се и певало. Било је, истина, повремених застоја у радном елану, али никада падова, билоје и неуспеха, али никада разочарења“.[27] Петорке су секпе и по 17 до 18 кубних метара дневно, иако је званична норма била троструко мања.

Сви извештаји са ове акције, и они које су подносили појединии омладински руководиоци на састанцима руководстава СКОЈ-а и УСАОС-а за Подриње, и учесника акције, и новинара и други, подударају се и потврђују да су то били тешки, али лепи и славни дани омладине, и да су омладинци у тим веома тешким условима радили „беспоштедно и напорно“, постизали „импресивне резултате“, са жаром и поносом „што на тај начин дају свој пуни допринос обнови и изградњи олустошене домовине".

О томе, ипак, најлепшу и најимпресивнију слику добијамо, олет, из поменутог *Писма са Рудника'.*

Распоређујемо се по пеШоркама. Командири и комесари расподељују чеШе. Шумари нам показују означене букве и за крашко време руше се дебла, падају сШолетна дрвета. Петорке одмах прилежу на посао. Прво се крешу 1ране, па се Шестери, разбија у чекије и кубицира. ПеШорке се Шакмиче која ће насећи више кубних меШара, која ће прећи норму. Певају Мачвани, Јадрани, Поцерци, Рађевци: са свих сшрана се разлеже песма ШесШера и омладине. Кад из долине пошедаш на планину, из1леда Ши као неки мравињак, као да је Рудник жив, као да он пева песму сна1е и полета...

Једна омладинска чеШворка, са Михаилом Јелићем - Јракторенком", чланом Среско! одбора УСАОС-а за Поцерину, избацила је 17 и по меШара дрва и с Шиме добила име најбоље ударне петорке у обе бртаде. Нећемо допустити ми, Подринци, да осрамотимо наше Подриње. Бићемо свуда ударници: на политичком раду, кулШурном, на сечи шуме. Гри наше ударне пеШорке заказале су Шакмичење читавој Беофадској бришди и победиће, у Шо су они чврсто убеђени...

У децембру 1944. године омладина Шалца организовала је и локалну радну акцију сече дрва у Великом забрану. И напорним радом обезбедила 200 кубних метара дрва за болницу са рањеницима и друге установе у Шапцу. Једно од сведочења о овој акцији је напис у листу „Глас Подриња“ од 26. децембра 1944. године.

[25] *Омладина Подриња не заборавља своје дужносШи,* „Глас Подриња", бр. 13 од 13. јануара 1945.
[26] *Писмо са Рудника.* „Глас Подриња" бр. 21 од 1. фебруара 1945.
[27] Воја Вуцелић, *Сећања,* 31. март 1985. године.

ЈЕДАН РАДНИ ДАН БЕОГРАДСКОГ БАТАЉОНА НА РУДНИКУ

Јака зима. До на Рудник се ишло читав сат хода. Бригадисти слабо опремљени. Београдски батаљон од 120 омладинаца - бригадиста, велики број у дрвеним цокулама, једва се кретао по залеђеним стазама до места сече. Они су, заједно са омладинцима из Пожаревца, Крушевца, Шапца, Ваљева, Чачка и осталих крајева Србије, на хладноћи и до 20°С испод нуле. секли дрва за београдске болнице, школе и друге установе.

Акција сече дрва на Руднику почела је децембра 1944. и трајала до фебруара 1945. године. Радило се сваки дан, од раног јутра до мрака. Снег је био изузетно висок, а температура веома ниска, па су се руке бригадиста лепиле за дрва и гвожђе. У таквим условима по четворица акцијаша вукла је велике америчке тестере, само да би извршили постављени задатак. Бригадисти су већином били младићи од 16 и више година, без довољно снаге и искуства на овим пословима. Било је чак и појава смрзавања, јер су по цео цан остајали на пољу, где су чак и обедовали у стојећем ставу.

Од првог дана рззвило се такмичење међу четама, батаљонима и бригадаиа.

Гоупа Јасеничана - учесника радне акције на сечи дрва на Руднику

Радни дан омладинаца - дрвосеча - после устајања у 5 часова, доручка (свако јутро врућ чај, често без шећера, због прекида саобраћаја, односно снабдевања), постројавања са секирама на раменима, тестерама испод руку и хлебом у торби или џепу и пењања из села Рудник на брдо - почињао је између 7 и 8 часова. Прво су у планини ложили ватре да би се огрејали, а онда прилазили обореним стаблима, која су уз грмљавину и фијуке ветрова падала, тесали и секли. Радило се по петоркама: два стружу, два крешу и секу, а један мери.

У подне кратка пауза за ручак. Сланина с хлебом. Или само парче хпеба. Онда наставак рада који је трајао закључно с првим мраком. Или, кад курјаци почну да завијају. У сумрак се прикупља алат, мери посечено дрво, па натраг у село Рудник, у омладинско насеље. Вечера, увек исто, али укусно спремљено, најчешће пасуљ или неко друго јело. Пуна два казана празнила је Прва београдска бригада. Куварице су њихов капацитет процењивале, у нормалнијим условима, на 300 оброка.

После вечере следио је рад на припремању зидних новина, рецитација и осталог програма за предстојећу приредбу.

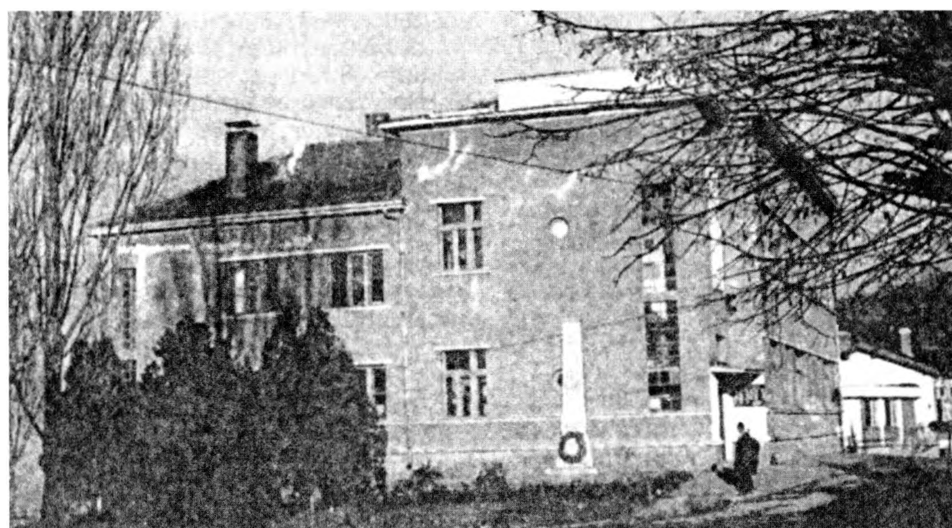

Школска з1рада, иодшнуша 1940. Ходине усред зиме иримила је иод свој кров младе дрвосече

Село није имало електричну струју, а неће је имати ни дуго година после тога. Како радити кад нема ни гаса, ни лампи? Уместо петролејки, акцијаши су налазили крпе, потапали их у растопљено масло или маст и палили их да горе као фитиљи. Кад нема крпа, ни масла - њихову улогу или судбину преузимале су старе (прочитане) новине. Посве примитивно, али на овом месту, идилична слика: двојица пишу или цртају на пак папиру, а остали се ређају један за другим, држећи у рукама згужвану новину, која гори и осветљава простор онима што раде.

И тако из дана у дан, пуних 30 дана.

Са места сече, дрва су извлачена најпре до села Рудника, а затим вожена воловским колима до Горњег Милановца и железничке пруге, којом су пуни теретни вагони ишли ка Београду.

Према казивању Драгослава Бајића из села Драгиња код Коцељеве од омладинаца из Ваљевског, Шабачког, Првог и Другог београдског батаљона била је организована једна Скојевска бригада, која се истицала личним примером.

Међу 1.200 учесника ове акције владао је такмичарски дух, па је постављени задатак у целости испуњен. За кратко време Београд је добио значајне количине огревног дрвета. Већ почетком фебруара 1945. године на Железничку станицу Сењак у Београду стигао је први транспорт од 20 вагона и 420 $м^2$ дрва са Рудника, намењен првенствено породицама погинулих партизана и бораца НОВЈ.

Свлачење посечених дрва до Горњег Милановца

Када је први део сече на Руднику завршен, почело је свлачење посеченог дрвета с планине.

Већ неколико дана снег се топи, али га има још доста. На сунцу, температура се пење на преко десет степени. Са Катрана и Камчорке сво дрво је већ свучено. Овде су некад, у Старом веку, била налазишта руда. О томе сведоче велике количине згуре ту и тамо разбацане.

Под Малим Штурцем је живо. Чује се смех и довикивање омладинаца из Београда и узвици сељака, који пред собом терају натоварена кола. Омладинци су направили ланац и додају један другоме цепанице да би их изнели на пут. Посао тече брзо. На путу увек мора бити доста дрва, јер кола не смеју да чекају. На другом месту, где је дрво изнад пута, користи се вододерина и цепанице се њом спуштају. Омладинци показују да су већ стекпи знање искусних шумских радника и да умешно користе све оно што им може олакшати рад.

Свакодневна догађања на Руднику

Свуда унаоколо оборене старе букве. Необично јак ветар ишчупао је из корена ове шумске дивове. Шумар је објашњавао једној групи Колубараца да се због ветра мора пазити да се приликом сече не повреди „склоп шуме", јер, иначе, ветар може да продре у шуму и начини праву пустош, нарочито међу младицама.

Место Теферич на извору Јасенице добило је име по томе што су на њега Турци из градића Рудника излазили на теферич. Од те, некад напредне варошице, остале су само развалине.

Ту, код извора, на висини, посечено је преко 1.000 метара дрва. Скпоп стена је пречио прилазе томе месту. Снажне експлозије, које се проламају кроз ваздух, показују да омладинци с успехом решавају све проблеме, који им се поставе. На месту, одакпе се чула детонација, више нема оних стена, које су ометале пролаз. Омладинци Космајске бригаде журно набацују снег на тај део пута да би саонице могле да пролазе.

Код Максимовог врела омладинци из Крушевачко-пиротске бригаде, окупљени око ватре, прже сланину коју су добили за ручак и у сластје једу. Једна групица чита новине одједном весело довикује осталима да је први транспорт д ва с Рудника стигао у Београд. Радост постаје још већа, к< командант бригаде рече да је већ и други транспорт дрва от шао. Сви су задовољни и поносни, јер знају да је то њихое заслуга што Београд неће остати без огрева.

Пролазе саонице натоварене дрвима. Сељаци каче| ског, опленачког и орашачког среза раде на превозу дрва. П(сао није лак. Са простора од око 130 хектара треба натовг рити дрво, које су скупили омладинци и свући га уским путе! којим и пешакједва иде.

Један од возара примио је на стан неколико омладина ца. Зна их све по имену и каже да код њега станују све са ми ударници, па је и он поред њих постао ударник.

Што се пут више спушта ка Ракићевом гробу, где се на лази стовариште дрва, срећу се све веће и веће групе кола Дрво се брзо свлачи с планине.Извлачење и транспорт дрвг чинио је омладинским бригадама исти, ако не и већи проблем, него сеча. Оне су у околна села слале своје екипе агитатора да објасне и приволе сељаке да са санкама и воловским запрегама изађу у планину под снегом и превлаче дрва.

А када би пао снег и завејао ионако уске и вијугаве планинске путеве, свака бригада је узимала по деоницу и образовала колону, у којој су по шесторица омладинаца, газећи кроз сметове до појаса, крчила пут за пролаз натоварених запрега. Тако је у року од три сата очишћено неколико километара пута и омогућено извлачење и превоз посечених дрва."

У току ове акције на Руднику, око 8.000 омладинаца су насекпи, извукли и отпремили за Београд око 8.000 кубних метара дрва.

Потед на насеље Рудник

Завршена и друга етапа сече дрва на Руднику

На Руднику је завршена и друга етапа сече дрва. У времену од 1. до 25. марта око 300 омладинаца крушевачког, пиротског и чачанског округа исекло је око 3.300 кубних метара дрва. У току *СвеШске омладинске недеље,* најбоље резултате су оствариле:

Петорка М. Јотића из V бригаде обрадила је за дан 32 кубна метра дрвета, док су петорке Н. Николића из V и Павловића из VI бригаде исцепале по 31 метар. Тројка Ж. Ђирића из V бригаде исекпа је за дан 93 трупца, а тројка Сатарића, најбоља у VI бригади, истестерисала је само 65 трупаца; 37 букава за један дан оборила је четворка С. Костића из V бригаде; после ње, по успеху, долази Драговићева тројка са 21 буквом.

На први дан *Светске омладинске недеље* тројка М. Поповића из Крушевачког батаљона окресала је 22 букве.

По резултатима, како појединачним, тако и скупним, V бригада, састављена од Крушевљана и Пироћанаца, боље

се показала од VI чачанске бригаде. Остварена норма V бригаде била је 0,8 метара, а VI чачанске 0,67.

За време акције на Руднику, VI бригада издала је 9 бројева зидних новина, а V - 15. Одржан је већи број приредби за грађанство и омладину.

Недеља пролећне офанзиве на Руднику прошла је у свечаном расположењу: 20. марта било је њено отварање, на које су дошла четири делегата омладинских радних јединица са Црног врха. Њихово присуство било је топло поздрављено.

На Руднику, даље, остаје само 20 омладинаца, Ваљеваца, да доврши транспорт дрва. Око 1.000 метара већ је свучено с планине, тако да треба послати још нешто преко две хиљаде метара.

Омладинке помажу својим друговима на Руднику

Још пре одласка на Рудник омладинке су плеле џемпере, рукавице и другу топлу одећу за своје другове. Остале су марљиво похађале болничке течајеве и оспособљавале се за санитетску службу.

А на самој акцији на Руднику устајале су рано и спремале укусан доручак, а ручак стојећи око задимљених казана.

Увече, после обављене вечере, учествовале су у разним облицима културно-просветне активности у бригади или насељу.

У преосталом слободном времену, окрпе или оперу веш својим друговима.

Један број омладинки ради у санитету. Заједно са доктором Миодрагом Брашићем о здрављу омладинаца стара се 5 другарица. Од њих су три увек у амбуланти, док две излазе на терен, како би у случају незгоде могле повређенима да укажу прву помоћ. У прилично тесним просторијама амбуланте, нашле су места да приме осам болесних другова и лече их под својим надзором.

Болничарке

„Звездана ноћ. Око нас се простиру брда и планине и завршавају негде у даљини. Сваким делићем себе осећам лепоту призора и желим да ми се те слике дубоко урежу у памет. До јуче канцеларија, лупа машина и звека новца. Од данас живот иде другим правцем.

Пењемо се стално. Погледам удругарицу до себе. Без речи се разумемо. Сазнање, да пред нама стоје задаци, испуњује нас поносом. То сазнање и планови за нови рад чине да пут изгледа далеко лакши.

Први дани на Руднику испуњени су зближавањем са друговима, политичким часовима. Али, ми желимо да одмах отпочнемо са радом, да створимо своју амбула-ту. Добијамо зграду на два спрата. У приземљу да буде амбуланта, а на спрату наш стан. Почиње чишћење, кречење, рибање, лепи се хартија у недостатку стакла. И што је нарочито важно, појављује се натпис крупним словима: „Амбуланта". Очекује се још доктор. И лекови. Најзад, и они стижу. Рад се организује. Лекар - референт санитета, његов заменик, две болничарке на терену, две у амбуланти.

Ми, болничарке, долазимо до изражаја. Хладноћа је прилична, ноге омладинаца су влажне. Последице су најчешће ангина и бронхитис. Амбуланта се пуни. Чак и наш стан се претвара у болницу. Наша мала пећ ствара чуда. На њој справљамо компоте, чајеве, па и читаве ручкове. Другови желе да оздраве, а ми не жалимо труда да их што пре пошаљемо на терен.

На слами, покривени ћебадима, леже наши питомци. И ми живимо њиховим животима. Пера има 40° температуре. Згледамо се, покривамо га, интересујемо се за његове нарочите жеље и трудимо се да не дозна за скок температуре.

Заједно са друговима и ми, болничарке, полазимо на терен. А кад се појавимо са торбицом, они одмах узвикују:

- Даље од нас, немојте нам слутити!

Ми смо им добре другарице, схватимо шалу, а онда дохватимо тестеру да покажемо да и то можемо да радимо. Идемо од петорке до петорке, интересујемо се за резултате рада и саопштавамо им колико је ко урадио. Догоди се да зачујемо вику:

- Другарице болничарке!

Брзо кренемо и срећом закључимо да је то обична посекотина. Вешти су наши другови, неће они да нам стварају сувише посла и брига.

Рад, песма, природа и тежња код свих омладинаца да постигну што боље резултате и чине да ти часови буду незаборавно лепи...

И када се уморни и румени од ваздуха враћамо кући, седнемо уз топлу пећ и уз пламен карбитне лампе стичемо нова знања." (Јелена Душманић)

На зиму и не мислим

Време је хладно а пут до нашег радилишта дуг. Не може се ићи бос. Наш друг Мија при сваком доласку ставља сламу уципеле да испуни рупе на ђоновима, да би, колико-толико, заштитио ноге од хладноће и да не би изостао с рада. Овај ударник је свакога дана међу првима на сечи.

- Мијо, зар ти није зима кад си бос?

- Ја радим, а на зиму и не мислим - одговара он кратко и наставља с послом.

Он припада посавској петорици ударника која се истакла више пута. (Аца Спасић)

Приредбу спремали на леду

„Низ клизаве падине Рудника спуштају се групице омладинаца. Уз најбољу жељу да одрже ред, иду један за другим, али ноге саме лете. Настаје бесомучна трка дрвењака и цокула. Тамо доле почиње песма. Громко, снажно, па наједаред замукне као нечим пресечена, а певач се труди да пронађе своје ноге међу неколико пари њему сличних.

Један са важним изразом лица рецитује*Долазе, долазе.* Друг поред њега га поправља. Приредба мора да је на висини. Обојица су задубљени, заборављају да су на леду, а не на бини. И разуме се - рецитација лежи у снегу. Ту су инструменти. По такту корака свира тестера и... најзад одсвира октаву на путу од леђа до земље. Није го рђава идеја. И то може за приредбу. Један се већ труди да је наштимује. Ноге као да им се не клизају. Разумљиво, идеје их носе. Комад се спрема. Да учимо, немамо времена.

- Сваки ће своју улогу да спрема на бини - каже Грга, а други то прихватају.

Само да поделимо улоге. Ко ће да игра Мићу? То је већ теже! Приближују се селу. Програм је припремљен, још само хор да проба. И то је лако. Ако запне, публика ће да помогне. Последњи упути дају се поред казана." (З.Х)

Такмичење

„Шума је испуњена веселим покпицима и необичном живошћу. Младеновачка бригада је постигла најбољу норму од 1,8 метар по човеку на дан. Сви Космајци, осим једне десетине, зато су необично расположени. Она ћутећи удара по буквама и мрко гледа испред себе. Ова десетина је за Јовандан купила овцу и намеравала да је сама у тишини поједе, а неко је за то сазнао и цео им батаљон дошао на ручак.

Недалеко од њих су Ваљевци. На лицима им се чита необична радост. Јуче су имали бољу норму од својих старијих такмаца, Подринаца. Један Ваљевац, музичар, показује свога друга, који неспретно држи тестеру и каже: „Овај није музикалан. Још не зна добро да свира на овом лепом инструменту, а ја сам га потпуно савладао".

У једној групи, која ужурбано ради, лако је познати Подринце. Верују да ће се данас реваншитари Ваљевцима. Синоћ су имали тајно саветовање, на коме су се договарали о новој подели рада и у случају победе су обећали Јракторенку", триплу порцију, а „Гаврану" пелерину.

У Крагујевачкој бригади се полетно ради. Јуче је бригада имала норму 1,2 метар и успела је да туче Београђане, који су раније били бољи. Један Крагујевчанин, Д. Марковић, дошао је на Рудник са запрегом и транспортује дрва за Милановац. Малочас му се кола заглавила на изложаном планинском путу. Коњ се узалуд мучио да их извуче. Омладинци су прискочили у помоћ и кола су кренула. Београђани. и поред тога што су их Крагујевчани победили, постигли су пристојну норму од 0,8 метара. Једна њихова петорка избацила је чак 12 метара дрва на дан.

У духу такмичења, у песми и шали, развија се рад на Руднику. То помаже да се савладају све тешкоће рада у снегом покривеној планини и да се велики део посла сврши ударнички, пре предвиђеног времена." (Б.К)

Точило код извора Јасенице

Стрмо се уздижу брда. Између њихових страна су дубоке јаруге, при дну којих избијају извори и сливају се у бистру речицу, Јасеницу. На брдима изнад њеног извора дрва је секла Космајска бригада. Са висине дрва треба да се спусте на пут.

Цела Крушевачко-пиротска бригада, око 160 омладинаца, морала је да се расподели дуж једног точила да би допрла до места где су дрва сложена. На крају се точилу морао додати и ланац пошто се дрва налазе на заравни и до узбрдице се морају додавати из руке у руку.

Ово точило је најдуже на Руднику. Оно само се протеже око пола километра, а ланац на врху има још око сто метара. Брег. низ који се дрва спуштају, врло је стрм. Његов доњи део стоји скоро усправно на јарузи. Кад дрво дође дотле, оно више не клизи, већ се одвоји од земље и са великим треском пада на гомилу.

Омладинци, распоређени по местима где се дрва задржавају, дугачким моткама отискују цепанице да наставе пут. То се изводи врло хитро, јер иначе остала дрва не могу да пролазе и на рачун онога, код кога се точило запушило, падне мноштво досетки.

На заравни при врху су Пироћанци. Они су формирали „ланац". Код њих је највеселије. Живо се ради. Дрво за дрветом лети из руке у руку и притом се читав ланац таласа. Непрестано одјекују поклици:

- Брзо, брзо!

- Живље, живље!

Пироћанци су људи који пазе на бон-тон. Врло су учтиви. Кад један другом дода неко дебело, тешко дрво, услужно каже:

- Изволите!

Дан иде крају, а гомиле дрва су све мање и мање. Док падне мрак биће дрва и одавде извучена, биће забележен још један успех, којим ће, такође, моћи да се поносе млади ударници. (Р.Р)

Путеви завејани

„Мећава, која је неколико дана беснела на Руднику, није зауставила рад омладинаца, она га је само отежала и успорила. По сметовима, по олуји, по хладном ветру и мразу радили су омладинци - ударници.

Омладинци су јутром радознало провиривали кроз прозоре да виде да ли је снег престао да пада, да ли је стао ветар. Неколико дана били су разочарани; небо је упорно сипало пахуљице, а ветар бесно фијукао.

- Само да снег и ветар стану, а с мразом ћемо се некако борити - говорили су омладинци.

Снсг висок један метар

Снег, који је у долини, око варошице, нападао у висину око 70 сантиметара, на височима где се секу дрва нарастао је на један метар, што је омладинцима много отежало рад. Да би се дрво могло сећи, морао се прво рашчистити снег око њега, јер, иначе, при паду, стабло тоне у снег и даља обрада је немогућа. Ако клинови за разбијање одскоче, падају у снег и више не могу да се нађу. Снег је онемогућио транспорт. По шумским путевима са слојем снега, метар дебелим, не могу да иду волови и саонице. Већ посечена, сложена дрва снег је сасвим прекрио, тако да се једва познају, а да би се могла товарити, морају се прво откопавати...

Ветар је стао

Најзад, ветар је стао. Снег није падао. Био је то последњи дан јануара. Све лопате, које су се нашле на Руднику, узели су омладинци да рашчисте шумске путеве. Апи, лопата није било довољно. Ударници су онда рекли:

- Па ми ћемо ногама утабати снег и направити пут.

И отишли су у шуму.

Целога дана се радило: једни су разбацивали снег лопатама, други пртили пут ногама. Сутрадан саонице су могле да крену.

Точила

Дрва, која треба товарити, нису одмах ту, краЈ пута. Сечена су само стара стабла, која су расута по широком простору, често далеко од пута. Морало се залазити дубоко у шуму, морало се сећи по стрњикама и јаругама. Сада је та дрва требало добацити до пута. Омладинци су направили точила - канале у снегу - поставили су се један иза другога и почели дрва, једно за другим, да гурају доле ка путу, где су чекале саонице. Весело је код тих точила.

- Брже, бре!

- Ајде, ајде, примај! Код мене читаво стовариште...

- Истопише се дрва, другови, прелазимо на друго слагалиште - вичу они горе с почетка ланца.

По свим падинама Рудника, изнад путања, свуда се кроз оголело грање виде такви ланци и чује жагор из њиховог правца. Дрва лете - гомиле дрва крај пута брзо се увећале. Двеста саоница нису ни издалека довољне да држе равнотежу раздраганим омладинцима, који су једва дочекали дан повољнији за рад. Број саоница ће се, додуше, повећати, али нема изгледа да би оне могле достићи омладинце.

Пратиоци саоница са дрвима

Један део омладинаца прати саонице. Ако треба негде погурати, негде кочити, негде подупрети са стране - они су ту. Ако је негде, и поред рашчишћавања, остао снег толико дубок да волови и санке пропадају у њега, онда их они лопатама отрпавају. То се дешавало првим санкама, али већ кад их је неколико прошло, путје био сасвим оспособљен. Преко 200 м³ било је свучено на милановачки пут у току дана." (Радослав Ратковић)

Руке нам се лепиле за дрво а нарочито за гвожђе

„На сечи дрва на Руднику, међу 1.200 ученика, из нашег Подрињског округа, биле су две чете. Командир моје. Друге чете. био је „Тракторенко", тако смо га звали по надимку који је добио по делу *Како се калио челик*, а комесар - Љубиша Павловић „Гавран". Командир мога вода - Раде Марић.

Рад у овој планини на сечи дрва, трајао је од раног јутра до мрклог мрака. Снег велики, температуре ниске. Руке нам се лепиле за дрво, а нарочито за гвожђе. По четворица смо вукли велике, кажу, америчке тестере. А ми без довољно снаге за њих. Сви смо били рођени 1927. године и касни-

је. Старији су били на фронту. Уз све то смо били оскудно обучени. По цео дан остајали смо напољу. Стојећи, јели смо оно што смо из насеља понели. Исечене цепанице из виших предела спуштали смо из руке у руку стазама које смо претходно високим наносима утабали.

По завршетку ове акције, 31. јануара 1945. године, пођосмо нас тројица пешице у Шабац. Успут, због хладноће и исцрпљености од напорног пута, добијем високу температуру. Остала двојица другова, на рукама, донесу су ме до родног села Драгиња..." (Драгослав Бајић)

Све норме испуњаване пре рока

„За одлазак на сечу дрва на Руднику, почетком јануара 1945. године, кренуо је и Београдски батаљон, састављен од омладинаца из Младеновца, Сопота и Лазаревца, са командантом Александром - Леком Стевановићем и комесаром Жарком на челу. Ја сам био интендант у штабу батаљона.

Смештени смо у кући једног сељака на Руднику, чији је син био у четничким јединицама, а тих месеци скривао се на имању очевом. На његову и нашу срећу, у току смене, која је трајала до краја фебруара, нисмо се срели. Ми смо, иначе, саветовали његовим родитељима да се не појављује, ако је ту негде скривен, док смо ми ту, јер би био убијен. Чули смо да није био неки злочинац.

Рудничке шуме - бар оно што нам је од њих остало (један деоје био спаљен 1941. године) биле су оковане снегом и ледом. Услови рада су изузетно тешки. Радило се, углавном, ручно, од ујутру до увече. Били смо подељени у две групе: прва група је секла стабла, а друга их извлачила до пута, или места где су товарена за транспорт.

Посао веома тежак и опасан, посебно за већину омладинаца који нису били вични сечи. Претила је опасност да стабла падну на њих...

У насеље смо се враћали увече, потпуно исцрпљени. Посао је. ипак, напредовао невероватном брзином. И све норме испуњаване пре рока. До већих повреда није долазило, јер су наши омладинци, углавном, били са села, па су поприлично знали како да секу стабла.

Спавали смо на слами, хигијенски услови неповољни. За тих месец и по дана нико се од акцијаша није разболео.

У Младеновац, односно Сопот и Лазаревац, вратили смо се изнурени, али срећни што су многе болничке собе биле топле, захваљујући кубицима дрвета које смо посекли и послали у Београд." (Момчило Милинковић)

ЗБОГ ТЕШКИХ УСЛОВА РАДА ТРАЖИЛИ
ДА ИДУ НА СРЕМСКИ ФРОНТ.

Драган Станић

„Почетком фебруара 1945. године из Гуче је за Чачак кренула група нас око 28-30 омладинаца (пешке преко Тијања и Јелице, јер није било никаквих превозних средстава), да у саставу Чачанске бригаде идемо на Рудник, у сечу дрва. Наша Драгачевска група је била смештена у кући Милована Пантелића. Сви смо спавали у једној соби. Остали делови Бригаде су размештени по кућама у селу.

У шуму смо ишли рано ујутро и радили цео дан, под тешким условима, ручно, са секирама, тестерама и гвозденим клиновима за цепање дрва.

За доручак смо добијали куван кромпир и 'А кукурузног хлеба (слеђеног), а за ручак у шуми, такође, % хлеба и парче сирове сланине. За вечеру опет куван кромпир. Снег и хладноћа су нас пратили свакодневно.

У шуми смо били подељени по тројкама, па једна тројка само обара букве, друга креше гране, трећа струже балване, четврта цепа трупце, а остале тројке слажу исечена дрва.

У соби где смо спавали, уместо патоса - поплочане цигле, преко којих смо прострли сламу. Али, само на кратко, јер су се услед лоше хигијене појавиле вашке, те смо сламу морали избацити и запалити, а ми смо лежали на голој цигли.

Због овако тешких услова на збору Бригаде смо тражили да сви идемо на Сремски фронт, јер не може да се издржи овакав рад. Али, дођоше неки официри из Горњег Милановца да нам кажу да је и овај наш рад једна врста борбе против окупатора:

„Свака ваша цепаница је као куршум у груди непријатељу... Наше болнице су пуне рањеника без огрева. И пекарама су потребна дрва за печење хлеба за борце на фронту."

И ми одустанемо од захтева да идемо на фронт и продужимо рад до 15. априла.

Године 1947. учествовао сам у подизању Омладинске пруге Шамац - Сарајево (на усеку Лашва), 1948. на изградњи Аутопута Београд - Зареб (на одсеку Спачва), а 1952. у подизању Ваљаонице бакра у Севојну, као заменик команданта бригаде. На свакој акцији сам био проглашен за ударника."

Подринци међу најбољима
на сечи дрва на Руднику

Омладинци из Подриња су се истакли на сечи дрва на Руднику и били међу најбољим, за све време свога рада - до 8. фебруара 1945. године. Са акције смо се вратили задовољни и у Шапцу дочекани са симпатијама и признањем - писао је Аксентије Лекић, наводећи вест објављену у *Гласу Подриња*:

„Јуче се Омладински радни батаљон вратио са Рудника", забележио је *Глас Подриња*. Рад на Руднику још није потпуно завршен, јер велики сметови ометају даљи рад. Наш Батаљон се показао најбољи на раду - наше ударне петорке пребацивале су највише норме, а полет са којим је омладина прилазила томе раду, доказ су њене зрелости и свести.

Шабачка омладина је у своме Дому дочекала ударнике са Рудника, омладинце који се после једномесечног рада вратили очеличени и препорођени. Читав дан је врило у Омладинском дому. Безброј питања било је упућено, одједаред хтело се све да се сазна, изнесу једни другима успехе у своме раду. Око ударних петорки друга „Тракторенка" и „Гаврана" окупила се група омладинаца. Свако би хтео да из њихових уста чује како су успели да савладају рад, да у тако кратком времену избаце толико метара дрва. Они одговарају, и обећавају, да ће им показати како раде, само ако се буде указала прилика. „Видећете како ударне петорке подринске омладине ударају по стаблима", одговарали су им смејући се.

Окружна и среска руководства СКОЈ-а и УСАОС-а за Подриње с правом су констатовала да је ова акција успела и послала извештај Покрајинским руководствима за Србију. Њихов извештај био је језгровит:

„На сечи дрва на Руднику учествовало је из целог нашег Округа (Подриње) 160 омладинаца. Ударници су били Љубиша Павловић - „Гавран" и Михаило Јелић".

То је било све. И значило је да је добијени задатак извршен. Моралне норме нису тада дозвољавале никакво дуже коментарисање, а поготово - не самозадовољство. Оцене и похвале су долазиле од других. Осим тога, ратје још био у пуном јеку. Чекали су нас многи озбиљни и веома значајни послови."

Јасеничани на Руднику

На сечу дрва на Руднику, 14. јануара 1945. године, међу 350 омладинаца из Београдског округа, кренуло је и шездесетак Јасеничана.

Из расположиве документације се сазнаје да је Космајска омладинска радна бригада, у којој се налазио и један батаљон омладинаца из Среза јасеничког, на Руднику био још половином децембра 1944. године. У саставу Јасеничког батаљона, који је радио под Великим Штурцем, надомак варошице Рудник, били су и гимназијалци из Смедеревске Паланке:

> Велимир Михајловић и Недељко Ристић, земљорадници Миливоје М. Ђурђевић и Божидар Спасојевић из Мраморца, Живомир Ристивојевић из Башина, Драгиша Станковић из Придворице, Милутин Јовановић из Церовца, Мира Игњатовић из Баничине, Милоје Старчевић из Ратара.

Међу најбољима били су ударници Миодраг Перић, Ђорђе Ђорђевић, Никола Перишић, Гојко Станишић, Миломир Тодоровић, Симеоновић и Андрић.

Друга бригада, састављена од омладинаца ваљевског и шабачког округа, почела је рад 12. јануара и за непун месец дана дала 2.123 радна дана и исекла 2.191 кубних метара дрва.

У раду су се истакле петорке Мише Јелића, Љубише Павловића- Гаврана, Милана Релића, Ивана Стоиловића и Слободана Радаковића.

Трећа (београдска) бригада започелаје рад 16. јануара, а завршила 10. фебруара, оставривши 853 радна дана, за које време је исекла 420 кубних метара дрва.

Њени ударници су били Ђосић, Србољуб Симић, Оцепек и Кандић.

Учесници Сече дрва на Руднику, на ирослави 30. !одишњице ове акције

Командант Космајске бригаде био је Милан Игњатовић из Селевца, а комесар Вита Марковић из Азање. Командант Јасеничког батаљона био је Слободан Гајић из Церовца. Посебно ангажован био је Живан Машић, сељак из Баничине, који је са својом петорком секао и по 25 кубних метара дрва дневно и био примљен у чланство СКОЈ-а. После ове акције посветио се учитељском позиву.

Огревно дрво са Рудника највећим делом је испоручивано Београду.

Радни учинци шест омладинских бригада

На сечи дрва на Руднику је радило шест бригада, и то:

Прва бригада, састављена од 150 омладинаца крагујевачког и чачанског батаљона, радећи у времену од 13. до 31. јануара, остварила је 2.183 радна дана и за то време исекла 1.453 кубна метра дрва;

Четврта радна бригада, састављена од омладинаца Београдског округа, имала је три батаљона, почела је рад 16. јануара, а завршила га 17. фебруара.

У њој су се посебно истакле у дарне петорке Будимира Тодоровића, Аце Посавца, Живана Мицића и Велисава Спасојевића;

Пета и Шеста радна бригада, састављене од омладинаца крушевачког, чачанског и пиротског округа, радиле су у току фебруара на транспорту дрва, а првог марта су отпочеле нову сечу.

Ударници Пете бригаде били су: М. Јотић, Н. Николић, Ж. Ћирић и С. Костић, док су се као ударници Шесте бригаде истакли: Павловић, Сатарић и Драговић.

Сеча дрва
НА ТАРИ

Ђорђе Пилчевић

Једна од већих радних акција на којој је први пуШ учесШвовала омладина из свих срезова УжичкоI окру1а, била је сеча дрва на планини Тари, од 2. до 17. фебруара 1945.1одине.

Првих фебруарских дана 1945.1одине, док су још !рмели Шопови на сремским бојишШима, у Босни, ХрваШској и Словенији, планина Тара одјекивала је од поклика, песме и звука ШесШере.

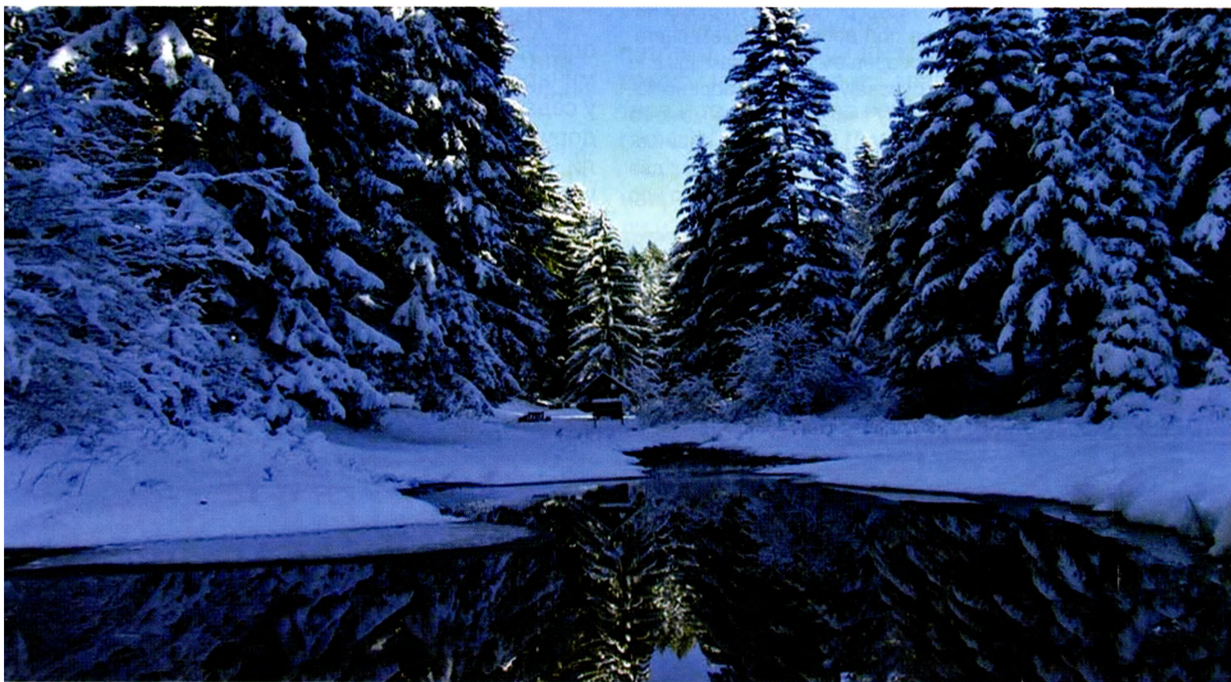

Планина Тара зими

Радна акција на Тари била је тада најпречи задатак омладине. О томе је било речи и на Првој среској омладинској конференцији у Бајиној Башти одржаној 28. јануара 1945. године, којој је присуствовало преко 500 омладинаца и омладинки из целог среза. На овој конференцији, на којој је изабран Срески одбор УСАОС-а с Маргитом Стаменић на челу, посебно је указано на значај радне акције на Тари:

> „Моментално, као најхитнији задатак, који се данас поставио пред нашу омладину, јесте сеча дрва на Тари за болнице, пострадале и сиромашне породице у Београду. За овај ударнички посао одмах се добровољно пријавило преко 120 омладинаца и омладинки..." *(ВесШи)*

Преко 250 омладинаца и омладинки ужичког округа, подељених у две радне бригаде, радило је на Тари.

Прва радна бригада, састављена од омладинаца златиборског, ужичког, пожешког и ариљског среза, секла је дрва на Калуђерским Барама и Соколини. Друга бригада, са омладинцима рачанског и црногорског среза и нешто мало Ужичана, радила је на Ослоуши.

Од првог дана Златиборци су почели такмичење. Рано устају и хитају на радилиште; тамо их чека топла храна; већ првих дана неки су се истакли. Међу првима, назив ударника добио је омладинац Јеремија Јеремић, чија је прва петорка друге чете за један дан исцепала и сложила 9 кубних метара, а доцније повисила количину обореногдрвета на 12 кубних метара.

Многи омладинци долазе сами да у име целе петорке приме ручак, како би се што мање изгубило времена.

За време сече, омладинци из Пожеге и Ариља становали су у неколико колиба на Соколима. Њихово радилиште се налазило далеко у шуми. Ипак, и они су постигли добре резултате. У почетку секли су букве и резали их на цепанице дуге 2-3 метра. Њихово преношење је остављено за доцније.

Као једна од најбољих радних петорки показала се прва петорка Друге рачанске чете, са Лазаром Камберовићем на челу. Она је у времену 2-17. фебруара, колико је трајао рад на сечи, оборила и на трупце исекла 48 букава, са укупно 209 кубних метара. Њен највећи резултат је 29 кубних метара на дан. Као друга, проглашена је прва петорка ужичке чете. Заједно са вођом ове петорке, Бранком Стојановићем - Ером, омалдинци су успевали да за један дан оборе по 25 кубних метара.

Пет дана после почетка акције на Тари, Окружни комитет СКОЈ-а у Ужицу обавештавао је Покрајински комитет СКОЈ-а:

> *О акцији за сечу дрва преко конференција упознали смо сву омладину, Шако да ће један велики број омладинаца добровољно да дође на рад. Прва партија (Прва омладинска радна бртада која броји око 250 омладинаца), отпочела је рад пре неколико дана. Дру1а омладинска радна бртада броји 650 омладинаца-ки и отпочела је свој рад 7.2. Сада на Тари има око 900 до 1.000 омладинаца-ки који секу дрва за Бео1рад.*

Поред омладине из Јрада, јавили су се и омладинци из Посадне чеШе и из културне 1рупе окружне, како би и они дали свој удео у овом послу...

Све тешкоће млади су успешно савлађивали. А било је појединаца који су сумњичаво вртели главом када су сазнали и видели колону младих која је напуштала свој град и одлазила на Тару. 0 томе најречитије говори запис Милана Ђуровића, једног од учесника ове незаборавне акције:

„Хладан фебруарски дан. Ветар фијуче и облацима снега са кровова засипа пролазнике. Под ногама шкрипи. Колона омладинаца, која полази на Тару, протегла се улицама нашег града, чије рушевине леже под дебелим слојем снега. Пролазници нас гледају са неповерењем, многи нам зажеле срећан пут, док се неки не устручавају да нам отворено кажу како је снег велики, друмови су завејани, да не можемо прећи ни неколико километара од Ужица, а камоли Кадињачу и пут до Бајине Баште. На Тари је, веле, снег висок два метра, уопште, немогуће је ма шта радити, а камоли по цео дан бити у шуми, ван топле собе. По неколико километара пролазимо без одмора. Свраћамо у прву кафану поред пута. Кратак одмор годи нам, а онда опет напред. Успут се препричавају догађаји из 1941. године, који су се одиграли на овим кршевитим брдима наше херојске отаџбине".[28]

У Бајиној Башти придружила им се омладина рачанског среза. Ту су преноћили и сутрадан рано колона, наоружана тестерама и секирама, кренула је у правцу планине Таре, чије је снежне врхове обавијала густа магла.

Овим путем дошли су и млади Ариљци, Пожешани и Косјерићани, а млади Златиборци, који су се окупили у Чајетини, кренули су на Тару преко Кремана. Иако шиба ледени, љути ветар, који је у овом крају познат под именом „кременац", за младе Златиборце нема препреке, јер је у питању сеча дрва за Београд. У дугој колони, која полако одмиче према Тари, одјекује она позната песма из Пете офанзиве: *Крај СуШјеске ладне воде, барјак часШи и слободе!*

Тара је оживела чим су млади пристигли и сместили се по њеним колибама.

Сутрадан рано, 2. фебруара, Таром је одјекнула песма *Ми смо млада војска Титова!*

Био је то знак да су млади кренули на рад. На Тари су радиле две омладинске радне бригаде, са преко 250 омладинаца и омладинки, од којихје прва имала четири батаљона и њу су сачињавали омладинци и омладинке из срезова златиборског, ужичког, пожешког и ариљског, а друга бригада је имала два батаљона: рачански и црногорски, са једним бројем Ужичана. Према распореду, прва бригада је радила на Калуђерским барама и Соколини, а друга бригада у Ослоуши.

Већ од првог дана почело је такмичење између Златибораца и Ужичана, које одмах прихватају и остали. На све стране су ударне петорке, које сваким даном постављају нове рекорде. Докједни обарају столетне букве, други их режу у дужини од два метра, трећи слажу, метре...

Изјутра, још није добро ни свануло, а из колиба већ одјекује песма и чују се звуци мале усне хармонике. Такмичарски дух је све присутнији. Иако је устајање било у седам часова, многи устају и раније, у шест, и журе на доручак, а затим на радилиште, да би што више урадили, избили на прво место. Било је случајева - сећају се учесници ове радне акције - да за доручак долази само један од петорке и узима храну за себе и другове, који већ обарају букве. Слично је било и за време ручка. Сналажљиви Златиборци обезбедили суда њихов казан буде близу радилишта, како не би губили време у одласку и повратку.

Млади се нису жалили на велики снег и хладноћу, на напоран рад... Жалили су се што немају добре тестере и клинове. То је била највећа незгода ударницима на Тари.

Први ударници су „рођени" на Тари. 0 њима и условима рада на Тари сликовито говори овај запис Јеленка Бучевца, учесника акције:

....Снег до појаса, а за неке и преко главе. У торбама ничег довољно, ни проје, ни сира, ни сланине. Интендантура из Бајине Баште тешко функционише. Сеоске куће су разређене, немају довољно хране ни за себе. Од калуђера у Рачи и на Барама по неко нешто купи или добије... А од алата за рад: ручне тестере и секире - за столетна стабла букава. Па ипак, сваког дана је обарано стотине стабала. хиљаде кубика... Они који су радили на Звијезди, Митровцу, Козјој стени, макар су победу славили обарањем стабла у „точило", и уз своје „о-о-о-рук" слушали ломљаву и одјеке у кањону... Био је то јединствен физички напор, у коме такорећи није било забушанта, изузев неког репеташа на казану.

Ужичка бриХада рано зором излази на Тару

[28] Милан Ђуровић: Од 2. до 17. фебруара на Тари је оборено 807 букава. *Весши,* 24. фебруар 1945. године.

Тада су почели да се рађају славни ударници - Иван Златић, Влада Смиљанић, Недељко Јешић и колико још других. *(Вести)*

Сваког јутра, после доручка, врши се смотра батаљона: да се види да ли има ко болестан, да ли је коме слаба обућа... Међутим, таквихје било веома мало. Бригадиста Иван Пољанац, на пример, иако је био болестан и предложено му да иде кући, одбио је да то учини, рекавши:

- Нећу да идем кући... Срамота ме је да се вратим сам, без другова... Они који су били задужени да воде рачуна о исхрани, били су незадовољни својим „статусом". Омладинац „пекар", који није ишао на сечу дрва због тога што је морао да меси хлеб за своје другове, стално је, стугом у очима, испраћао бригадисте на рад. Једног дана је рекао:

- Е, ићи ћу и ја вала једном, па макар тог дана јели само качамак. Нисам ваљда у националној служби, па да забушавам...

Раме уз раме са омладинцима радиле су и омладинке. Неке од њих су се већ биле прекалиле у ранијим, истина. знатно мањим сечама дрва, па су причале:

- Први пут смо секле дрва за потребе болнице у Крчагову. Било је онда повуци-потегни. Нисмо биле навикле. А сада - све је као песма. Јер, лако је радити кад човек зна за кога и зашта ради...

Међу омладинкама на Тари била је и Вера Радосављевић-Вукосављевић из Бајине Баште:

....Прва акција ми је била сеча дрва на Тари. Локална акција, како би се то рекло. Наравно, ми о томе тада нисмо размишљали, за насје то био најпречи посао на свету. Учествовала је готово сва омладина рачанског среза. Никог није требало посебно позивати, посебно убеђивати. У то време, крајем 1944. и фебруара 1945. године, планином сујош лутале четничке банде. И момци су стражарили. Тешко је објаснити колико смо ми тада имали самопоуздања. Гледам тако једног друга на стражи, с пушком у руци. Питам га да и мене научи како се са тим оружјем рукује. А он каже да ни сам не зна. Свеједно, стоји на стражи, сигуран у себе. Спавали смо у колибама. Зима је јака, велике хладноће, али, издржало се, мноштво ударника смо имали...

Било је то време заноса, које је трајало још од оне црвенејесени 1941. године, из времена легендарне Ужичке Републике, о којем Вера Радосављевић-Вукосављевић каже:

....Нису ни нас, у времену предратном и поратном наши родитељи сасвим разумевали. Било је ту, и те како још, неповерења, било је њима много штошта и нејасно, много шта се противило патријархалном васпитању. Прве ратне године мој отац никако није могао да схвати моје одушевљење покретом. Аја сам била Скојевка од 1941. године, као девојчурак. Још некако је могао и да разуме што се тако млада „петљам у политику", али му никако није било јасно - откуд толики занос, па је питао: Да те нису комунисти нечим опили, да ти нису какву инјекцију дали, кад толико у њих верујеш?" Разумела сам ја њега потпуно, он је тада тешко могао да схвати да је та „инјекција" била - вера у ново, вера у ово што данас имамо... Ако се прихвати да смо такви били и када је требало на акције ићи, да нам је поглед био и остао упрт у будућност, јасно је што о тешкоћама које су нас пратиле у акцији на Тари, нисмо ни размишљали."[29]

На овој радној акцији као најбоља се показала прва петорка из Друге рачанске чете, на челу са неуморним ударником Лазаром Камберовићем. Ова петорка је у времену од 2. до 17. фебруара, колико је трајао рад на Тари, оборила и на трупце исекла 48 букава, укупно 209 кубних метара дрва. Највећи њен рекорд је 29 кубних метара за дан. На другом месту била је прва петорка из Ужичке чете, коју је предводио Бранко Стојановић Ера. Они су успевали да за један дан оборе 25 кубних метара.

Када је Ера сазнао да је Камберовић урадио више од њега, са уздахом је рекао:

- Е, другови, погледајте ви ову моју тестеру... Моја баба је имала више зуба него она. Идући пут ћу се постарати да понесем бољи алат, па ће се видети ко ће бити бољи...

Одличне резултате, у почетку акције, постигла је петорка Златибораца, коју је предводио Јеремија Јеремић. Једногдана исцепали су и сложили 9 кубних метара и то је тада био рекорд, коме су се дивили сви бригадисти.

Из дана у дан, ударна петорка Јеремије Јеремића напредовала је, тако да су на крају, за један дан, цепали и по 13 кубних метара дрва. За ове рекорде Јеремић је похваљен од команданта радне бригаде.

Током првих дана рада 75 омладинаца са Златибора исекпоје 108 кубних метара, а 65 омладинаца изУжица исцепало и сложило 46 кубних метара. Са колико се ударништва радило најбоље показује то, што су многи омладинци долазили сами да у име целе петорке приме ручак, како би се што мање времена изгубило.

Дешаљ са сече дрва на Тари

Омладинци из Пожеге и Ариља становали су за време сече у неколико колиба на Соколима. Њихово радилиште је било далеко у шуми. Ипак, и они су постигли добре резултате. У почетку они су секли букве и резали их на цепанице дуге 2-3 метра. Преношење ових цепаница остављено је за доцније.

И Пожежани су имали своје рекордере. Петорка Прве чете, коју је предводио Стево Јанчић, одсекла је једног дана 25,5 кубних метара. Када је за то дознао Лазар Камберовић одлучио је да обори њихов рекорд. И, заиста, за један дан, са својом ударном петорком, Камберовић је посекао и уметрио 29,11 кубних метара дрва. Овај дневни рекорд инспирисао је петорку Стева Јанчића да поставе апсолутни рекорд акције. За један дан оборили су осам великих стабала и истругали око 32 кубна метра дрва.

Рекордера је било и код Ариљаца, Косјерићана, Ужичана, Златибораца... Међутим, рекорди које су постигле

[29] *Омладинске новине.* бр. 170, 21. јул 1979. године.

Древосече 1олим рукама држе хладне шесшере

петорке Јанчића и Камберовића, били су недостижни за остале.

Петнаест дана, свакодневно, од јутра до вечери Таром су одјекивали гласови, песма и узвици, тресак оборених дрвета...

Било је тих хладних фебруарских дана веома тешко на Тари, али је младост савлађивала све тешкоће.

После вечере омладинци и омладинке су се окупљали и држали политичке часове, на којима се читало и дискутовало. Формиране су и културне групе по бригадама и батаљонима, које су организовале приредбе за бригадисте.

На састанцима, с обзиром да нису редовно примали новине, млади су се највише интересовали за ситуацију на фронтовима, када ће наша земља бити коначно ослобођена...

- Докле ли су дошли Руси? - чуло се питање на једном састанку.

- Изгледа, да ћемо ми бити још на Тари, а они ће ући у Берлин - одговара један бригадист. - Ала ћемо онда весело сићи у Ужице са секирама и тестерама...

За време радне акције била је организована и стража, која је патролирала планином због четничких одметника, којих је било у овом крају.

На Тару су долазили и родитељи појединих бригадиста, да се на лицу места увере, како су њихова деца, да ли им шта недостаје. Родитељи појединих омладинаца из Ариља дошли су у посету својима и остали на њиховој приредби, која их је одушевила. На програму су били хор, рецитације, затим скечеви из живота бригадиста на Тари и друго.

Један од ових родитеља, који је дошао да својим очима „сними право стање", рекао је свом сину:

- Ми смо чули да је овде рђаво, па смо дошли да вас обиђемо...

Када су видели право стање и расположење међу омладинцима и омладинкама, један од њих је, на поласку, рекао свом сину:

- Остани дете још и месец дана, јер овде ти је боље него код куће!

И, заиста, на Тари се радило ударнички, до тада невиђеним радним ентузијазмом. Тога се сећају многи бригадисти, као и акцијаши из златиборског села Јабланице: Радивоје Удовичић, Драгомир Дидановић, Сретен Дидановић, Милоје Б. Бакић, Радован Рајовић и Петар Марјановић. Сећање на Тару увек узбуди и Миодрага Јоксовића:

„Учесник сам акције на Тари, коју никада нећу заборавити. Другарство, разумевање, међусобна пажња, а изнад свега радни ентузијазам на цичи зими фебруара 1945. године. Командант те радне акције био је друг Микица (тако смо га сви звали) Стевовић, родом из Нове Вароши. Био је члан Окружног комитета СКОЈ-а за округ ужички. Сви смо га веома волели и поштовали."[30]

За петнаест радних дана на Тари акцијаши су оборили укупно 807 букава, од којих су 542 исечене на трупце, тако да је за Београд било обезбеђено 2.721 кубни метар дрва, не рачунајући 265 букава које је требало исећи.

Акција на Тари је била прва послератна акција на којој се први пут нашла и зближила омладина ужичког краја.

У време акције на Тари, организована је и сеча дрва у Јеловој гори, удаљеној око дванаест километара од Ужица. На тој сечи дрва учествовало је 40 омладинаца и омладинки из Ужица и 23 омладинца из села Рибашевине, који су за три дана, колико је трајала акција, исекли око 50 кубних метара дрва.[31]

[30] Миодраг Јоксовић: *И ја сам акцијаш са Таре,* Политика, 22. фебруар 1980. године.
[31] *Вести* од 14. фебруара и од 3. марта 1945. године.

СЕЧА ДРВА НА БОРАЊИ[32]

АксенШије Лекић

За омладину Подриња - у другој половини јула 1945. године - организована је нова радна акција: сеча дрва на западној Борањи. Било је нужно спремити дрва за следећу зиму и обезбедити огрев незбринутим породицама, надлештвима, болницама и другим установама у Подрињу. По плану Окружног народног одбора, требало је исећи око 4.000 кубних метара дрва.

Акција сече дрва на Борањи почела је 29. јула 1945. године, са 80 омладинаца. Из бројних докумената о овој акцији, углавном, садржаних у одлукама, дописима, извештајима и записницима окружних руководстава за Подриње, акција је почела са извесним тешкоћама, јер срезови нису послали довољан број омладинаца. Узрок томе је што је тад било време великих пољопривредних радова, па је омладина била потребна и за те послове.

И почетни резултати акције били су скромни. Тако је, на пример, од 29. јула до 7. августа 1945. исечено свега 150 до 200 кубних метара дрва. Тек када су окружна руководства омладине енергичније реаговала, када је из Шапца - по завршетку школске године - стигао већи број средњошколаца, и када су среска омладинска руководства послала нове групе омладинаца, акција је добила у свом замаху, и резултати су се повећавали.

Место на коме се радило удаљено је шест километара од села Радаља, а становало се у сточарским колибама. Наоружани секирама, тестерама, и гвозденим клиновима, а више од тога - дотадашњим искуством са радних акција и жељом да успешно окончају ову најзначајнију омладинску радну акцију у Подрињу у тој години, омладинци су од јутра до мрака, често и при месечини, обарали букова и друга стабла, резали их и слагали у кубике. Помешана са звуцима тестера и секира, Борањом је тога лета одјекивала песма подринске омладине.

„Већ неколико дана омладина, сакупљена из свих крајева Подриња сече дрва у Борањи", забележено је о овој акцији у листу „Глас Подриња", број 8 од 16. августа 1945. године. „Ради се најпреданије. Већ се гомилају огромне наслаге дрва. Омладинци су подељени у петорке и раде ударнички. Такмиче се. Резултати у раду су видни. Досад се у раду истакла петорка коју предводи Будимир Ерчић из Мачве и Азбуковачка петорка. Оне дневно избацују по 13 кубних метара дрва прве класе. Овај резултат ће се још повећати.

У слободним часовима ради се на културно-просветном пољу и на фискултури. Увече, окупљени око ватре, вредни омладинци одржавају часове. Упоредо са обављањем посла, омладинци спремају приредбу коју ће дати кад посао буде завршен. До дубоко у ноћ Борањом одјекује песма родољубиве омладине. Овуда су пре годину дана пролазили и крили се наши илегални одреди. Данас омладина слободно пева и ради да помогне свом народу".

Потед на иланински венац Борања - Гучево

Радило се са великим тешкоћама. У првом реду, недостајао је алат: требало је више чекића и челичних клинова, јер су брзо пропадали под ударцима секира. Апеловало се на органе власти и грађанство да помогну у томе штоће послати овога алата. Исхранаје, после почетних тешкоћа, добро решена. Месни одбор у Радаљу је свакодневно уредно слао исхрану, иако је место било од Радаља удаљено шест километара и релативно теже доступно.

Борања је, у августу 1945, постала прави радни логор омладине Подриња. Цео Омладински батаљон „Мика Митровић - Јарац" био је у малим колибама на платоу Борање, где се сеча обављала. Такмичење је захватило све учеснике акције. Ударна Трећа чета, која је била најбоља у раду, заказала је такмичење свима осталим и обавезала се да ће надмашити све резултате са Рудника и Црног врха.

[32] Аксентије Д. Лекић, *Радне акције Подриња у Години ослобођења и иобеде над фашизмом,* Годишњак бр. 19. Међуопштинског историјског архива, Шабац, 1985.

Крајем августа, забележено је да су резултати у раду знатно бољи него у првим данима акције. „Досад за 1.392 радна дана исечено је 1.400 кубних метара огревног дрвета. Ради се по ударним тројкама, које се такмиче. Тројка коју чине Бата Мирковић, Деспотовић и Никола Јовановић, за девет часова рада, исекпа је 15 кубних метара. Једна петнаестина другова исекла је за један радни дан 36 кубика. Исекла би још 10 кубика више да је имала довољно клинова и чекића. Резултати у раду се сваким даном повећавају. Пре 7-8 дана 80 омладинаца секло је дневно мање од 80 кубика. Данас истих 80 омладинаца „сече дневно 160 кубика“.[33]

Плашо на Борањи код „шарене букве“ на коме се налазио омладински ло1ор

ВАСА МИЋАНОВИЋ

Као ученик VI разреда гимназије, са својих 16 година, октобра 1945. године, пријавио сам се за одлазак на радну акцију, која се звала: „Сеча дрва на Борањи“. Дрва су била неопходна за огрев у општинским центрима Подриња: Љубовији, Крупњу, Шапцу и Лозници, из којих су били и ангажовани омладинци. Бригада је носила име Мике Митровића, првоборца Подриња.

Наша Бригада, чијег се укупног бројног стања не сећам, била је смештена на једном већем платоу, близу места званог „Шарена буква", куда је пролазио узан планински пут од Дрине према Крупњу. Тај плато је био под благим нагибом а на његовим ободима су биле колибе - торови за држање стоке, које су овога пута коришћене за смештај бригадиста.

Претходно су направљени кревети, од шумских облица на које су постављени дебели слојеви осушене бујади (папрати). На такве кревете за сваког бригадисту стављена су два ћебета, која су служила као простирка уместо чаршава и као покривач. Торови су, такође, били покривени са сувом бујади, који су на више места прокишњавали.

Бригада је била подељена на чете, које су, углавном, сачињавали сеоски омладинци из Азбуковице - Азбуковачка чета, из Рађевине - Рађевска чета, из Посаво-тамнаве и Поцерине - Поцерска чета.

Био сам један од малобројних средњошколаца који нису имали никаквог искуства у сусрету са планином и ноћним животом у њој.

[33] *Глас Подриња,* бр. 100 од 30. августа 1945.

ЈЕДАН НЕПРИЈАТАН ДОГАЂАЈ

Првог дана по доласку на зборно место, руководила!. у Штабу бригаде, задужен за предвојничку обуку омладинаца и заштиту бригаде, постројио је омладинце испред бараке, где је био Штаб бригаде и на основу личног посматрања изабрао омладинце, сада већ бригадисте, који ће прву но^ испред барака држати стражу и обезбеђење логора.

Будући да сам био доста висок и међу првим у строју, није му било тешко да ме запази и одмах издвоји на стражу ван строја. Све бригадисте које је издвојио, а претходно распустио цео строј, позвао је на место испод једне велике букве, где смо у седећем положају слушали његово излагање. Он је био првоборац, човек средњих година, имао је надимакДидан, повучен из регуларних војнихјединица, јерје имао честе нервне нападе - падавицу (као многи борци који су прошли све страхоте ратних напора). Дидан је додељен Штабу - бригади „Мика Митровић - Јарац" као члан штаба за обезбеђење бригаде и обуку омладинаца у војним вештинама.

Објаснио је: „Изабрао сам вас да током ове прве ноћи држимо стражу испред колиба у којима бригадисти спаваЈу, и одредио сам и ноћну патролу“. Рекао је да ће сваки стражар и патрола добити пушке са бојевим мецима, да је лозинка и одзив за ову ноћ таква и таква, да на толико метара од себе морамо сваког зауставити са: Стој! И питањем шта је лозинка? Ако онај кога заустављамо не каже шта је одзив, на трећи позив заустављамо пуцањем у њега. Даље, биле су његове речи, да тиме обављамо веома важну улогу у заштити бригаде, утолико пре, што у околини и у планини има остатака четника и људи непријатељски оријентисаних према Народно-ослободилачкој борби и новонасталом поретку, кога ми желимо и кога и са овим акцијама помажемо, унапређујемо и одржавамо. При томе смо дали наша имена и наш распоред по четама, а он ће на основу тога направити распоред дежурства на стражи и у патроли.

Тако је и било. Мене су, према том распореду, пробудили за смену страже испред моје бараке од 23-1 сат после поноћи. Први пут у животу узимам пушку у руке са веома оскудним знањем о начину руковања са њом.

Стојим испред колибе са пушком о рамену, усред ноћи обасјане месечином, на граници пропланка и густе шуме која се простире у недоглед иза мене. До тог тренутка нисам имао прилику да сазнам како изгледа ноћни живот у шуми. Чују се гласови сова, лет ноћних птица, пуцкетање грања у шуми од кретања шумских животиња, пухова и звери. Све то изазива страх и бојазан младом и неискусном човеку. У таквом узбуђеном расположењу уочих да се са врха пропланка према мени креће силуета човека. Не чекајући да ми приђе на одговарајуће растојање одмах сам повикао: „Стој, ко иде?" На то сам добио одговор: „Пусти ме синко, закаснио сам, идем из Зворника." У том одговору човека, који је, како сам приметио, држао и бреме сламе или сена испод пазуха, неспорно сам препознао безазлену старију особу од које нема никакве опасности.

Не размишљајући много, ја сам и даље, не три пута, већ више од тог броја, викао: „Стој, ко иде?“ али он и даље корача и моли да га пропустим. Када је дошао сасвим близу мене, иза његових леђа са стране, где је држао поменуто бреме сламе, искочи други човек и упери пушку у мене, са повиком: „Одлажи оружје!" Тај страх се не може описати никаквим речима. Као нека струја прође и покоси ме по грудима, стомаку и ногама. Умало се нисам срушио на земљу. Спреман да дам пушку и све што тражи од мене. Потпуно избезумљен, зачух грохотан смех и напомену: Какав си ти то стражар? Ето, такав каквог сам у том тренутку описао. Изломљен, смлаћен, и једва сам се одржавао на ногама до краја моје стражарске смене. Тај део ноћи од силног страха, док сам жив никада нећу заборавити.

Сутрадан, уз очекивање критике, да нисам добро обавио своју стражарску дужност, испричао сам цео догађај на-

челнику Штаба, задуженом за безбедност бригаде, другу Дидану. Даје патрола којује он одредио да обилази стражаре, како су сами рекли, хтела да се нашали са мном. То је био повод да нас Дидан поново све окупи и у веома оштром тону уместо мене, како сам очекивао, искритикује патролу са речима - нека моле бога што су остали живи. Да је неко други са искуством војника био на стражи таква шала не би прошла и они не би били више међу живима.

Ето, првенствено због мог страха, а и због сазнања да у мени није сазрела свест да у таквим ситуацијама могу да пуцам и убијем човека, необуздана и неразумна шала бригадиста који су ту ноћ патролирали, завршила се тако како сам и описао. А како рече Дидан: „Да је неко други био на мом месту, могла је да има и сасвим другачији исход."

Исечено 4.200 кубика дрвета

Појединој извештају, почетком септембра 1945. године, на сечи дрва у Борањи налазило се 96 омладинаца. „Исечено је 2.530 кубних метара дрва. Просечно сваки омладинац је секао два кубна метра, а неки и три".

Акција сече дрва на Борањи продужена је до друге половине септембра, како би се испунио постављени задатак.

„На дан 20. септембра о.г. вратио се Омладински батаљон „Мика Јарац" са сече дрва на Борањи", забележено је у листу „Глас Подриња". „Батаљон је премашио резултате сече на Руднику и Црном врху. За 3.000 радних дана исечено је и сређено 4.200 кубних метара дрвета. Било је предвиђено да се исече 4.000 кубика, те је исечено више за 200 кубика. Међу ударницима највише се истакпа „црвена тројка" из Дубља у Мачви, затим Азбуковачка петорка и двојка Николе Јовановића. Као појединци истакли су се ударници: Миливоје Радојичић, ударник Батаљона, Милован Јоцковић, Чедомир Бојичић, Михаило Кнежевић, Чедомир Милутиновић, Паун Поповић, Павле Бојић, Вукашин Никић, Живорад Обрадовић, Никола Јовановић - Папа и Цветин Мирковић - Бата. Све време на сечи омладинци су провели у такмичењу. За време ударне недеље поједине групе су избацивале по 2,5 кубика дневно на једног члана. Радило се по 8 часова дневно, а остатак времена проводио се у учењу, читању, конференцијама и приредбама. Омладинци истичу ударнички рад другарица које су им кувале. Оне су за воду сваког дана морале ићи по један и по километар до извора."

Омладинце са Борање на Железничкој станици у Шапцу масовно су дочекали омладинци и омладинке из Шапца и пионири. У име Окружног одбора у Шапцу поздравио ихје Милован Батановић, секретар Одбора. У име омладине Подриња, Батаљон је поздравио Миливоје Лекић, члан Секретаријата Окружног одбора УСАОС-а, истичући да је 4.200 исечених кубика најбоља предизборна агитација омладине Подриња. Преко команданта Батаљона Михаила Јелића из П. Добрића, омладинци су се заветовали Народном фронту и Народној власти, да ће и убудуће сваку акцију на обнови

Шабац - део ценшра 1рада

и подизању земље свесрдно помоћи. Најбољих једанаест ударника добили су награде УСАОС-а.

СЕЧА ДРВА НА ПОВЛЕНУ...

У акцији сече шуме на Повлену учествовало је 120 људи, углавном, омладинаца, разврстаних у три чете (Подгорску, Колубарску и Посаво-тамнавску), које су се међусобно такмичиле. Најбоље резултате постизала је Посаво-тамнавска чета. Свака петорка у тим четама дневно би посекла просечно по 4 кубика огревног дрвета. Тако је за месец дана рада посечено 1.400 кубика дрва.

По1пед на Повлен

Устајало се рано ујутро, око 5 часова. После обавезне фискултуре и доручка одлазило се у шуму на сечу и тамо остајало до касно по подне. Радило се са вољом и уз песму, иако су услови за рад били изузетно тешки.

По повратку са рада организована су предавања и културно-просветне активности.[34]

...НАГОЧУ И...

Пет година касније, у лето 1950. године, омладина је организовала радну акцију сече дрва на Гочу. Највећи део акцијаша (80%) чинили су млади људи.

Њихово насеље било је на месту званом „Тисов крш", а смештај у брвнарама. Смене су трајале по 15 дана, а кроз целу акцијује прошло шест бригада, које су бројале по 100 до 120 акцијаша.

Командант ове радне акције је био Емерик Кирн, радник Фабрике вагона у Краљеву, који је са 19 година био шестоструки ударник.

Задатак радне акције је био сеча огревног дрвета и техничке грађе. Огревним дрвима је гребало обезбедити Краљево, у коме су се породице грејале на дрва.

Располагало се са нешто моторних тестера, али се радило и ручним „жандар-тестерама".

За три месеца радне акције (јуни, јули и август) 1950. године посеченоје 10.000 просторних метара огревног дрвета, не рачунајући техничку грађу.

Тако је град био обезбеђен да огревом за целу наредну зиму.

[34] Лист *Све за иобеду*, Ваљево, 22.12.1945.

Учесници сече дрва на Гочу

... У КУПИНОВУ

Организација Народне омладине, преко Средњошколског одбора за град Београд, организовала је сечу дрва у Купинову у Срему. Бригада је била састављена од ученика Шесте мушке и ученица Пете женске гимназије, са неколико професора. Са њом је одржаван стални контакт, за који је од Средњошколског одбора Београда био задужен Гојко Лађевић, ученик V разреда Шесте мушке гимназије.

ОРБ ученика VI мушке и ученица V женске шмназије на сечи дрва у Купинову

Пошто су саобраћајне везе са Купиновом биле веома слабе - сећао се Гојко - за превоз до Скеле на десној обали Саве користио сам камионе који су ишли из Београда за Шабац, а да бих одатле стигао у Купиново, неко од мештана Скеле превезао би ме чамцем на леву обалу Саве, одакле сам пешице одлазио до Купинова. Повратак у Београд био је на исти начин.

ОМЛАДИНА ГОРЊЕ ЈАБЛАНИЦЕ
НА ПРВИМ РАДНИМ АКЦИЈАМА

Добросав Туровић

После ослобођена, свуда су формиране радне чете и батаљони, борбене групе, отварани омладински домови, одржаване конференције и други шири скупови младих:

У септембру 1943. године скојевска организација у Гајтану формирала је три омладинске радне групе за косидбу, жетву и вршидбу, којима су руководили Вукашин Ђуровић, Марко Јововић, Чедомир Јововић и Миладин Кецојевић.

Први горњојабланички омладински радни батаљон основан је код Вењака у Доњем Гајтану, 25. маја 1944. Имао је око 250 омладинаца из Гајтана, Дренца и Лепца, подељених у четири чете: Горњогајтанску, Доњогајтанску, Дренску и Лецку. У обнови попаљеног Гајтана само из 17 јабланичких и пусторечних села радило је 243 бригадиста и дало 793 радна дана.

У Бучумету, септембра 1944. године, формиранаје Сеоска радна бригада, са око 200 омладинаца, жена, стараца и пионира, а октобра 1944. године-и Омладинска радна чета Газдара са око 60 активиста (Командир - Радосав Л. Милошевић, а његов заменик- Будимир Миловановић). Такође, формирана је и Омладинска радна чета у Црном врху, са око 40 омладинаца и омладинки (командир - Александар Анђелковић) и Омладинска радна чета у Негосављу, са 45 активиста (командир - Милун Станојевић). А до краја 1944. године и омладинске радне чете у Рујковцу и Лалиновцу.

По ослобођењу Горње Јабланице у селу Стубли, створена је Омладинска радна чета (командир - Милисав Лукић) од 23 омладинца, а у Тукару - Омладинска радна чета, која је учествовала у сечи дрва за град Лесковац и његову болницу.

На сечи дрва на Црном врху код Бора учествовало је 220 омладинаца из Лесковачког краја, окупљених у два батаљона. Прва чета из Јабланице имала је 49 омладинаца, од тога 32 Скојевца (командир - Михаило Дацић, а политички комесар Раде Тодоровић). За команданта омладинске радне бригаде, у чијем су саставу били Лесковачки и Нишки батаљон, постављен је Витко Стојковић, члан Градског комитета СКОЈ-а Лесковца, а за политичког комесара штаба радне акције Миодраг - Мијо Вукадиновић.

Иако се радило под веома тешким условима, у дубоком снегу и сталној вејавици, радни елан омладинаца је био на висини. Сви батаљони су проглашени ударним, а већина омладинаца ударницима, међу којима је Миле Недић из Гајтана биојеједан од првих и најистакнутијих ударника (Централно веће омладине Југославије доделио мује сат са угравираном посветом).

Средином марта 1945. године у Горњој Јабланици су формирана два омладинска радна батаљона: Гајтански, чији је командант био Милош Дацић, а полтиички комесар Олга Радоњић, и Туларски омладински батаљон, са командантом Милутином Перишићем и комесаром Вукојем Вукадиновићем на челу.

Поводом светске омладинске недеље, Срески комитет СКОЈ-а Јабланице је спровео радну акцију у Горњој Јабланици - сечу дрва у туларским забранима за потребе града Лесковца, у којује било укључено преко 2.000 омладинаца, а највише са територије Горње Јабланице. Командант ове радне акције било је Раде Тодоровић, а комесар Љубица Перишић. Посечено је и испоручено Лесковцу око 2.000 кубних метара дрва.

Велики број горњојабланичких омладинаца и омладинки учествоваће и на републичким и савезним омладинским радним акцијама, на којима ће се по умешности у руковођењу, а и по залагању у раду нарочито истицали Миодраг- Мијо Вукадиновић из Медевца, Михаило Дацић, Миливоје Савић и Миле Недић, сви из Гајтана, Раде Тодоровић из Леца, Радосав Вукадиновић Ђидо из Реткоцера, Лазар Вуковић из Старе Бање, Павле Перошевић - Симовић из Мале Брајине, Зејнел Јашаревић из Свирца и др.

„СВАК ПО ЏАК - У САНЏАК“

Ђорђе Пилчевић[35]

Омладина ужичкоI краја ор!анизовала је 21. и 22. марта 1945. Јодине још једну већу радну акцију у којој је учествовало око 2.100 омладинаца и омладинки. О њој и данас, после тридесет и пет Јодина, њени учесници с поносом 1оворе, сматрајући је за једну од најзначајнијих акција ужичке омладине у послератном периоду. Била је то радна акција која је тих мартовских дана узбудила младе и одушевила старе.

Ужице

Одмах по одржавању Првог конгреса Антифашистичке омладине Србије, на којем је омладина преузела обавезу да помогне пасивним крајевима наше земље, који су највише страдали у рату, у Србији је започета велика акција прикупљања хране за пострадале крајеве. У ову племениту акцију укључили су се и грађани ужичког округа.

Окружни одбор Јединственог народноослободилачког фронта Ужица, 2. фебруара 1945. је објавио *Позив за помоћ пострадалим крајевима.*

За веома кратко време, на иницијативу омладине, народ Србије прикупио је за пострадале крајеве 70 вагона разних животних намирница и преко 90 милиона динара, а народ Ужичког округа 2,5 вагона намирница и 1.018,000 динара.[36]

Прикупљене намирнице је требало пренети у Санџак и у Црну Гору, али је транспорт у овом крају био веома отежан, због недостатка превозних средстава.

У Ужицује првих дана фебруара 1945. године формиран Одбор за организовање превоза хране Санџаку и Црној Гори, како би акција била што боље организована и храна благовремено допремљена пострадалим крајевима.

Окружни комитет СКОЈ-а обавестио је Покрајински комитет СКОЈ-а да је „за недељу дана омладина дала 1.722 радна дана на чишћењу пута за Нову Варош“ и о мерама које се предузимају за организовање преноса хране пострадалим крајевима:

За превоз хране, омладина Округа ужичког обезбедила је од народа 300 пари волова и кола, уверена да ће се овај број повећати када акција почне.

Транспорт хране за Санџак и Црну Гору почео је у другој половини фебруара. Храна из свих округа, изузев западних, слала се преко Младеновца, где се налази централни магацин, а одатле се експедовала у Љубић, где је, опет, био обезбеђен прихватни магацин. Окружни одбор УСАОС-а у Чачку формирао је Одбор за организацију транспорта, који је на подручју чачанског округа организовао претовар и мобилизацију транспортних средстава. Предвиђено је да из Љубића свакодневно иду четири вагона до Овчар Бање, јер рампа не дозвољава већу могућност истовара. Од Овчар Бање даљи транспорт је преузела омладина ужичког округа.

У свим местима, у којима је обављан претовар жита, формиране су омладинске радне чете и прихватилишта за људе и стоку.

[35] Ђорђе Пилчевић, *Добрун - Тара - Санџак,* Истраживачко-издавачки центар ССО Србије и Међуопштинска конференција ССО Титово Ужице, 1980.

[36] *Млади борац,* бр. 18, 21. фебруар 1945. године

Тешкоће око транспорта биле су озбиљне - писао је омладински лист *Млади борац*, у броју од 28. фебруара 1945. године.

Прво, збо1 недостатка транспортних средстава, лоших путева и оскудице у потткову и сточној храни. ДруЈо, збо! преоптерећености транспортних средстава атажованих за снабдевање војних јединица, које иду тим правцем.

Омладина Златиборско! среза је редовно рашчишћава пут од снежних наноса на својој територији и одржава !а у употребљивом стању. Један од озбиљних проблема били су цакови. Омладина ужичко' и крушевачкоI окру1а је спровела акцију прикупљања цакова. Иако се свуда осећа велика оскудица у џаковима, крушевачки окруI дао је 200 цакова, док је омладина ужичкоI окруЈа, и поред далеко веће исцрпености и оскудице, показала више разумевања и скупила неколико стотина џакова. У томе се нарочито истакао рачански срез.

У чачанском и ужичком округу омладинске ор1анизације повеле су живу политичку активност у циљу активизације и мобилизације свих сна!а на решавању тако важно! задатка, који је наша народна власт поверила омладини.

Омладина Чачка је успешно организовала превоз хране возом до Овчара. Даље се није могло, мостови су били порушени, па је на другој страни чекала нова композиција која је прихватала храну и превозила у Ужице. Претовар жита из вагона једне у вагоне друге композиције организовала је и обавила омладина Пожеге.

Ужице је било последња прихватна станица за превоз хране у Санџак и Црну Гору. С обзиром на то да се жито није могло директно слати у Нову Варош, јер није било саобраћајних средстава, нити железничке пруге, а ни путеви нису били у потпуности раскрчени и оспособљени за нормалнији саобраћај, омладина Ужица је преузела обавезу да жито прво смести у магацине, из којих ће их постепено слати у Санџак и Црну Гору.

Овчар Бања

„У граду су била обезбеђена три магацина за смештај жита: на Железничкој станици, у згради бивше Народне банке (данас Музеј устанка 1941) и у зградама старе касарне (данас Штампарско-издавачка радна организација „Димитрије Туцовић") - сећа се Милутин Латиновић, некадашњи члан Градског одбора УСАОС-а у Ужицу. - Да би се по доласку воза на ужичку станицу што пре ослободили вагони, омладина Ужица је организовала ударнички рад на претовару...

Сваки дан стижу транспорти жита на ужичку станицу. Како пристижу композиције са кукурузом омладинци, а у првом реду млади Скојевци, одмах се скупе и почну истовар. Преносе џакове из вагона у станични магацин. У претовару жита понекад учествује и преко 150 омладинаца и омладинки. Уз песму и смех, двоје по двоје, узимају џакове и уносе у магацин без ичије помоћи. Учествују и најмлађи - пионири, дечаци од десет до петнаест година. Радило се и по десет часова на претовару. Десетог марта, на пример, омладина Ужица је претоварила 1.100 џакова жита, а Добрила Пјевчевић и Милутин Лазић 250 џакова по педесет килограма..."

Добрила Пјевчевић и Милушин Лазић за један дан претоварили 250 џакова

Наставак акције текао је уочи припрема за прославу *СвеШске омладинске недеље*. Три дана пре прославе, омладинци и омладинке Ужица натоварили су 2.508 џакова на 318 воловских кола, којима су рабаџије кренули пут Љубиша.

„У овом ударничком раду - писале су *Вести* - нарочито су се истакли омладинци Драгомир Јовановић и Милутин Латиновић, који су, уз помоћ рабаџија, за десет часова рада, без јела, утоварили 88 кола, што износи 44.000 килограма. Међу омладином се развило такмичење. Две омладинке су за три часа рада утовариле свака по 135 џакова, или 15.500 килограма. Интересантно, такмичење су поставила два омладинца: Душан Марић и Јеремија Јевтић. Такмичили су се који ће више да утовари џакова од 90 килограма. Тог дана они су утоварили око 130 џакова по 90 килограма.[37]

О такмичарском духу Омладинске радне чете у Ужицу, „у којој има више другарица", писао је и *Млади борац:*

Шеснаестогодишње омладинке дижу џакове, мере их и носе. Од њих је у целој чети призната и најбољи ударник другарица Добрила Пјевчевић, која је пренела за три сата из вагона до магацина, 105 џакова. Тако исто се истакла и другарица Нада Ћировић.

И десетине ужичких пионира дошло је на станицу да истовара џакове. Старијима је требало доста времена док су убедили пионире да су они још слаби да носе џакове. Тек када им је речено да они треба да сакупљају канап за везивање одвезаних џакова, они су пристали и да оду да траже канап. Пошто нису нашли канап, пионири су скупили танку жицу и обезбедили је за све џакове. Пионир Миле Ивановић се највише истакао.[38]

[37] *Весши*, 24. март 1945. године.
[38] *Млади борац*, број 19, 28. фебруар 1945. године.

Тих дана, док су прве воловске запреге натоваре-не џаковима жита кретале према Златибору, у Ужице је стигла вест да је у Санџаку и Црној Гори било и смртних случајева од глади.

Ова вест дубоко је потресла младе ужичког краја, који су захтевали да се одмах нешто предузме.

Окружни одбор Уједињеног савеза антифашистичке омладине, на чијем је челу био Милован Ђокановић, одмахје одржао седницу, на којој је разматрано питање како најбрже допремити храну у Санџак. Одлучено је да се *СвеШска омладинска недеља* прослави новом радном акцијом.

Око 2.100 омладинаца и омладинки, 21. и 22. марта кренуће пешице из Ужица у Нову Варош и на својим леђима, у џаковима и шареним сељачким торбама са упртама, пренети око 25.000 килограма жита. Превалиће пут дуг 80 километара.

Када су млади ужичког краја сазнали да се припрема једна оваква акција, без обзира на тако дуг и напоран пут, на снег и хладноћу и на присуство одметничких банди, међу њима је настало неописиво одушевљење. Нису их могли поколебати ни појединци, који су још чекали „своје време". Били запањени овим подухватом омладине, па су покушавали да одвраћају појединце, или да наговарају њихове родитеље да не дозволе својој деци да иду на тако далек пут, на коме ће пропасти.

Увече, 20. марта, по свим брдима ужичког краја гореле су ватре у знак почетка прославе. Око сваке ватре била је окупљена омладина. Са тих осветљених брегова - записао је један од акцијаша - разлегала се на све стране песма и весели жагор.

„Тог вечера у Ужице је стигло 650 омладинаца из околних срезова црногорског, златиборског и ужичког. То су били омладинци Прве омладинске бригаде која ће сутра ујутру поћи пешке у Санџак. Увече су присуствовали приредби, која је била за њих припремљена..."[39]

У Ужице су први стигли омладинци из Косјерића, које је предводио председник Среског одбора УСАОС-а Зарија Миливојевић.

- Омладина Среза црногорског - сећа се Зарија Миливојевић, који сада живи у Чачку - окупила се 19. марта увече у Косјерићу, одакле смо наредног јутра, са хармоником и заставом на челу, пошли у Ужице. Пут од Косјерића до Ужица прошао нам је у песми и свирци.

Учесници у овој акцији сећају се једне, тада веома популарне песме, коју је неко од омладинаца за ту прилику спевао:

Нема мајко разЊвора,
за Санџак се ићи мора!
Ми смо пошли дра1е воље,
нашој браћи биће боље!

С песмом и паролом *Напред за Санџак!* омладина Косјерића је ушла у Ужице 20. марта увече.

Двадесет и првог марта 1945. године, на сам дан почетка *СвеШске омладинске недеље,* 650 омладинаца из срезова црногорског, златиборског и ужичког кренуло је пут Нове Вароши, носећи 7.880 килограма жита. Наредногјутра кренула је и друга, знатно већа колона, у којој је било 1.450 омладинаца из града Ужица и срезова ариљског, рачанскоги пожешког. Они су пренели 17.500 килограма.

Тако је укупно 2.100 омладинаца, међу којима и двадесетак омладинки и доста пионира - дечака од 13 и 14 година - пренело из Ужица у Нову Варош укупно 25.380 килограма жита. У просеку, сваки омладинац пренеоје на својим леђима по дванаест килограма.

Петнаестогодишњи Љубиша Ђуровић био је пресрећан што је кренуо са старијим друговима из свог среза на овај далеки пут. Не крије своје задовољство и сада каже:

„Још није било добро ни свануло, а изјутра, 21. марта 1945. године, око 5 часова, омладина црногорског, ужичког и златиборског среза, кренула је према магацину. Кад су омладинци пунили своје сељачке торбице и џакове, развило се такмичење ко ће више понети."

Владе Смиљанић из Љубиша, срез златиборски, понео је 35 килограма. После четири сата, јавили су из Чајетине да је Влада тамо стигао први, прешавши двадесет и један километар."

Када је колона од 650 омладинаца пролазила улицама Ужица, одјекивала је песма: *Снажним ћемо мишицама ново друшШво ГрадиШи!*

На челу колоне, која је под теретом ишла пут Санџака, поносито је корачао кршни Златиборац, омладинац и скојевац из Љубиша, Владе Смиљанић, а над главом му се лепршала застава. Њиме се поносила омладина ова три среза, а особито његови Златиборци, јер је Владе био јунак дана, рекордер, који је на пут дуг 80 километара понео џак од 35 килограма жита.

Владе Смиљанић - ирви рекордер са 35 к1 на рамену

Жарко Пантовић и Драго Шишовић, такође, Златиборци, понели су по 25 килограма, а Косјерићанин, Радосав Ђорђевић, носио је 20 килограма и стално био на челу колоне омладинаца Среза црногорског.

Сваки омладинац, поред жита, носио и најмање петшест килограма хране, која му је била потребна у одласку и повратку из Нове Вароши.

Омладинци се нису такмичили само у томе ко ће више понети, већ и ко ће први ући у Чајетину. Међу Ужичанима се тада говорило:

- Ко први уђе у Чајетину, тај ће први ући и у Нову Варош!

[39] *Млади борац*, број 24, 4. април 1945. године.

Прву омладинску бригаду предводио је, у име Окружног комитета СКОЈ-а, Микица Стевовић.

Иза окука златиборског пута колона омладинаца из Косјерића замиче, а Златиборци су већ одавно одмакли напред. Журе према својој Чајетини и Златибору.

Умор се већ почиње осећати. Под теретом све теже се корачало. Осећају то и Ужичани, а тек су стигли до Беле земље.

- Зар смо се, другови, већ уморили, а само смо девет километара одмакпи од Ужица - чу се у колони. - Нисмо ли млади? Можемо ли?

- Можемо и хоћемо! - одговорила је углас читава колона.[40]

Колона креће напред. Стигли су пред село Мачкат. Иза њих остаје колона црногорског среза. Пред Ужичанима су Златиборци. После краћег одмора у Мачкату колона креће брже и сустиже Златиборце. А тад се из стотине грла проломи поклик:

- Напред, Ужичани!

И Златиборци су остали иза њих. Ужичани стижу први у Чајетину. Међутим, Златиборци нису много патили што су их претекли Ужичани, јер је њихов Златиборац, рекордер ове групе, Владе Смиљанић, први ушао у Чајетину и одморио се док су стигли први Ужичани.

- Моји другови Златиборци очекивали су од мене да први стигнем у Чајетину - прича Владе Смиљанић. - Када смо били код Анкине кафане скинем опанке и дам их Милану Стопићу Јаџи да их понесе, а ја бос наставим даље. Трчао сам да што више одмакнем од колоне. Испред села Мачката окренем се. Иза мене није било никога. Дошао сам први у Чајетину, а између сваког прста на ногама искочио је по мали плик. Опрао сам ноге, а затим ручао и сачекао другове. Од Милутина Смиљанића, који је био шеф Унутрашњег одсека, добијем чарапе и цокуле гојзерице, те се обујем...

Док се Владе Смиљанић одмарао и чекао другове, преко разгласне станице и звучника који су били инсталирани на улици, грађани Чајетине обавештени су о акцији омладине, а затим о томе да је њихов Златиборац, рекордер Смиљанић, први стигао у Чајетину.

Преко Злашибора

- Када сам преко звучника чуо своје име - сећа се Смиљанић - био сам изненађен, али и веома срећан. Рекао сам себи: Владе, мораш сутра првиући у Нову Варош.

Тог истог дана и омладинци у Ужицу, који су се спремали да крену истим путем, били су обавештени о Владовом подвигу, што их је инспирисало да и сами покушају оборити њихов рекорд.

Из Чајетине колона креће даље. Стиже на Палисад. Тако су већ превалили скоро тридесетак километара, неуморни омладинци из Косјерића заиграше коло уз пратњу хармонике. Придружише им се и остали.

Прва колона на иушу ка Новој вароши

После краћег задржавања путовање се наставља. Почео је да пада мрак. Златиборски сувати су били прекривени снегом.

Спушта се сумрак. Приблжавају се Новој Вароши. Када су били близу града кроз колону се пренесе наређење да чело стане и да се сачекају сви другови.

Поседаше са обе стране пута. Беше то за кратко. Зачуше се звуци свирале, који се помешаше са жагором другова.

„Заборави се на умор. Скочисмо сви у коло које бејаше Циго повео. Многи нису ни терет с леђа скинули, већ онако под теретом играју."[41]

На Боровој глави оставили су везу омладинцима Црногорског среза, који су заостали, а смештај им је био одређен у Шуљагићима, недалеко одатле.

Кроз ноћ се разлежу звуци хармонике. Неко виче да колона иде лакше. Пионире је већ савлађивао умор и другови им помажу да носе своје џачиће.

Село Драглица било је одређено за преноћиште.

Рано изјутра колона је наставила пут према Новој Вароши.

Стиже се и до дрвеног моста на реци Увцу, који спаја Србију са Санџаком, а затим у устаничко село Радоињу. Док су прилазили згради Основне школе, из колоне се чу:

- Живело братство и јединство омладине Југославије!

[40] Драгутин Максимовић Циго: *Нема умора кад се иде у иомоћ браћи Санџаклијама, Весши,* 28. март 1945. године.
[41] Микица Стевовић: За Санџак- неуморно, у помоћ народу, *Вести,* 11. април 1945.

- Живело! - одговорило је једнодушно 650 омладинаца.

Пред школом их дочека група жена, старица и девојака. Омладинаца је било мало, јер све што је било способно за пушку- налазило се у партизанима, на фронтовима у Босни и Срему.

Прилази једна шездесетогодишња старица, у црнини. Пресрећна што види оволики број младих из Србије, повика док јој низ смежурано лице скпизнуше сузе радоснице:

- *Живели, омладино, цвијеће наше!*

После краћег задржавања колона крену даље.

- Пре нашег уласка у Нову Варош, група омладинаца и пионира је изашла да поздрави своју браћу Србијанце, који су препешачили 80 километара, носећи на леђима жито - сећа се Десимир Филиповић, који је донео двадесет и два килограма кукуруза.

Омладина Нове Вароши дочекала их је с песмом и кличући:

- *Живела омладина Србије!*

Док су ишли кроз град, према магацину у који ће изручити жито, загрљени са омладинцима Нове Вароши, чула су се са свих страна питања:

- Да ли сте се уморили, дјецо?

- Нема за нас умора, нити може бити када треба помоћи своме народу - одговарали су омладинци.

Нова Варош иред долазак Ужичана са храном

Жито је смештено у магацин, а омладинци распоређени по нововарошким кућама да спавају. После вечере отишли су у Дом културе, на приредбу, коју је за њих припремила Среска културна група. Након завршене приредбе настала је игранка, до дуго у ноћ. Тресло се коло као да ови младићи нису два дана путовали и препешачили пут дуг осамдесет километара.

Сутрадан, омладинци ужичког, златиборског и црногорског среза, опростили су се од својих љубазних домаћина и кренули назад. својим кућама, пешке.

Из Ужица на пут ка Новој Вароши кренула и друга бригада

По одласку прве бригаде у Санџак, сутрадан 22. марта, из Ужица је кренула друга бригада. У њој је било 1.450 омладинаца из ариљског, пожешког, рачанског среза и омладина града Ужица, који су понели 17.500 килограма жита. Ову бригаду предводио је Милован Ђокановић, председник Окружног одбора УСАОС-а...

... Плато код зграде Народне банке, пред трезорима, пун омладине. У завежљајима под мишком понело се мало хране, и кесе од платна, џакови... шта је ко имао... у којима ће се носити жито.

Миломир Јешић - осшао рекордер са 50 к1

У овој другој омладинској бригади највише девојака било је из пожешког среза. Из села Годовика у акцији су учествовале Будимка Јешић, Вида Јешић - Мујић, која је била секретар партијске организације, сестре Вида и Стоја Међедовић. Новка Мићић-Јешић, Радмила Јешић-Филиповић, Лепосава Недовић-Маслаћ, Душанка Мићић и Здравка Међедовић-Гредељевић, која је била најмлађа, а остале су имале већином шеснаест - седамнаест година. Од омладинаца пошли су Боривоје Павићевић, Милисав Јешић, Миломир Јешић, Младен Јешић и Микан Мићић.

Из Милићева Села, по сећању учесника акције, Благоја и Милијана Кузовића, жито су носиле и девојке: Радојка Симић, Милица Јеличић, Љубинка Јоковић, Рада Јоксимовић, Миља Николић, Брана Николић и Вера Зарић, а било је и девојака из Горобиља и других села пожешког среза.

Пожешани су били поносни на своје девојке, особито Бошко Лековић, председник Среског одбора УСАОС-а, који је предводио пожешку омладину у акцији ношења жита у Санџак.

Омладина Пожешког среза дала је највише ударника. Њих десетак засенило је славу Влада Смиљанића, који је био рекордер у првој групи. Први је оборио Смиљанићев рекорд омладинац Милан Совровић из села Дравчића, који је понео 36 килограма. Станиша Васовић из Душковаца понео је 42 килограма, по 43 килограма носили су Драган Бербатовић из Висибабе и Милан Пан-

Сушрадан и дру1а колона на иушу ка Новој Вароши

товић из Душковаца, а Миломир Јањић из Средње Добриње напунио је у џак45 килограма кукуруза. Међутим, рекордерје био омладинац Миломир Јешић из села Годовика, који је понео 50 килограма...

- Сипај још - говоре омладинци.

- Доста је. Не можеш ни толико однети... Не знаш ти где је Нова Варош...

А ми, стварно, нисмо ни знали гдеје Нова Варош... Чули смо пре тога од неких ђака, који су становали у Соколани, да су дошли из Нове Вароши. Знали смо да је негде иза Златибора. И ништа више. Али, не мари. И не питамо где је Нова Варош. Нисмо питали ни онда када смо се пријављивали да носимо жито. Мањим и слабашнијим сипају мање. Не дају више... Везујемо кесе и џакове... На излазу нам дају хлеб. И нешто суве хране. Састављамо то. Јешћемо заједно... Неко се досети и предложи да узмемо канапе и направимо упрте од кеса и џакова. Везујемо ћошкове и вратове кеса и џакова... Забацујемо их на леђа, а канап преко рамена, као ранце... Осећамо - лакше ће овако бити... Руке су слободне да се понесе завежљај, ако се не може стрпати у џак са житом...".

Из ариљског среза готово да није било села из којег није пошло по неколико омладинаца на ову радну акцију.

- Из сваког села био је са нама и по неки омладински активиста, а нашу ариљску групу предводио је Млађо Вуковић, председник Среског одбора УСАОС-а - сећа се Милован Митрић. Из мог села Радошева пошло је тринаест омладинаца. Окупили смо се у Ариљу и кренули пешице у Пожегу, одакле смо увече камионом превезени у Ужице 21. марта. Ја сам понео двадесет и седам килограма жита, али било их је доста који су понели знатно више... Сећам се било је много омладинаца који су тог јутра желели понети више но што су и могли, па смо касније некима од њих успут, морали одвађивати, због чега је било и критике. Иначе, рекордер и јунак дана, коме смо се сви дивили, биоје омладинац Јешић из пожешког села Годовика, који је носио готово двоструко више од нас.

Свака група бригадиста, при поласку из Ужица, испраћена је хармоником,песмом и покличом:

- *Свак по џак у Санџак!*

Колона промиче улицама града. Напред застава.

Девојке добро подносе пешачење и увек прве започињу песму.

На сваки сат путовања по десет минута одмора, а за време ручка и нешто дуже. Међутим, то је био и тренутак да се сви скупе, заиграју и запевају. Путовање је било напорно. Пратила их је повремено и киша, а због порушених мостова и оштећених путева ишли су и преко планина.

И они су заноћили у селу Драглици...

Сутрадан, путовање је настављено ка Новој Вароши. Докје колона омладинаца натоварена џаковима корачала путем, сусретали су и по неког кириџију. Тихсусрета акцијаши се и данас добро сећају. Када би их упитали колико има до Нове Вароши, они би одговарали: „Е, синко, има још два сата и охо-хо!" Путују омладинци још два часа, сретну другог кириџију а он им исто одговара: „Још два сата и охо-хо!". На рачун тога „охо-хо" смејали су се целим путем. По путовању осећали су да је оно њихово „охо-хо" дуже од часа и схватили да ови људи немају праве представе о времену, нити им на овим висоравнима нешто значи. Кириџије су се још равнале по сунцу и звездама а не по сатовима...

Око поднева колона се сусреће са омладинцима који су се враћали из Нове Вароши.

„Распитујемо се како су прошли... Како је у Новој Вароши... Они причају да је било лепо. Дочекали су их како се само пожелети може... Питају нас како смо прошли у путу. И они су искусили оно „кириџијско време", па нам рекоше да до Нове Вароши има још два сата и охо-хо... Знали смо, стићи ћемо пред мрак..." (Стојан Максимовић)

И 55-1одишњи Милисав Јешић са џаком

И друга колона ушла у Нову Варош

Двадесет и трећег марта увече и друга колона омладинаца и омладинки ушла је у Нову Варош, чији су житељи, као и претходној колони, припремили веома срдачан дочек. На челу колоне, са заставом у град су ушли рекордер Миломир Јешић и стари солунац Милосав Јешић.

Нова Варош се орила од повика и скандирања:

Свак по џак донео у Санџак!
Живело јединсшво омладине Ју1ославије!

После вечере и размештаја по кућама за спавање, Нововарошани су за своје другове и другарице дали приредбу, а затим је почела игранка као и претходне вечери.

Тако су 2.100 омладинаца и омладинки из ужичког краја на најбољи начин прославили *СвеШску омладинску недељу,* марта 1945. године.

У овој племенитој акцији, коју народ Санџака и Црне Горе неће никада заборавити, поред омладине ужичког краја, учествовало је и близу четири стотине старијих грађана - рабаџија. Сви они су добровољно дали своја кола и волове. До врха натоварена кола намирницама, сакупљених добровољним прилозима народа Србије, терали су храну у Санџак.

По повратку из Нове Вароши, грађани Ариља, Пожеге, Косјерића, Чајетине, Ужица и Бајине Баште, приредили су свечани дочек омладинцима и омладинкама - „својим Санџаклијама", како су их називали...

Омладина Нове Вароши, односно Златарског среза, организовала је даље преношење жита до Пријепоља, а омладина Милешевског среза ка Црној Гори.

Друга *колона исиред Нове вароши*

Међу 950 нововарошких учесника ове акције, од Нове Вароши до Пријепоља, било је око 600 девојака, јер су омладинци овог среза, углавном, били у партизанским јединицама, које су у Срему, Босни, Хрватској и Словенији, водиле последње, одсудне битке против окупатора и домаћих издајника.

ВЛАЈКО ПОТЕЖИЦА

Борац у рату, градитељ у миру,

Влајко Потежица је рођен 1925. године у Великој Жупи крај Пријепоља, у породици у којој је било и носилаца Карађорђеве звезде и Споменице 1941. и многих других ратних одликовања. Основну школу је учио у месту рођења, а гимназију у Пријепољу и Пљевљима.

У НОР-у, Влајко је био борац, илегалац, герилац и комесар чете. Његов рад био је посебно запажен с омладином.

У ратним данима, јула 1944. године, истакао се у организовању велике омладинске радне акције на жетви и вршидби жита у Лимској долини - Великој Жупи, Бродареву и Гостуну, у којој јеучествовало више од 800 омладинаца. Акција се изводила ноћу под паролом *Ни снопжиШа окупатору,* тако да је, такорећи, испод носа окулатора убрано жито.

Исто тако, био је један од организатора велике омладинске акције - пренос жита и намирница од Нове Вароши до Пљеваља (омладина других крајева их је носила од Горњег Милановца до Ужица и даље, до Нове Вароши). Млади Пријепоља, њих око 1.200 пренели су преко 20.000 килограма жита под лозинком *Свак по џак за Санџак,* као спас за народ северне Црне Горе, коме је претила општа глад.

Влајко Потежица је из рата изашао као ратни војни инвалид, али је наставио да обавља одговорне дужности у златарском и пријепољском крају. Сарађиваоје у листовима *Братство, Млади борац, Омладина* и *Борба.* Један је од оснивача пријепољског листа *Глас Полимља,* који и данас излази под именом *Полимље.* Окупљао је бројне сараднике и дописнике од којих су неки постали вредни новинари и лублицисти: Миливоје Жутић, Данило Пурић, Саво Кржавац, утемељивачи журнализма у Пријепољу и вредни, даровити посленици писане речи.

Влајко је потом прешао на рад у Београд, где је радио као главни уредник *Занатске штампе.* Од 1964. године до пензионисања обављао је дужност новинара одељења у Савезном секретаријату за информације. Оставио је посебно драгоцен фонд фотографија. (Бранко К. Зејак)

БЕРБА КУКУРУЗА И СЕТВА У ВОЈВОДИНИ

Ослобођење од окупатора Војводина је дочекала са само 500.000јутара обрађене, од укупн< 2.750.000јутара обрадиве површине, са скоро 800.000 катастарскихјутара потпуно напушШен земље и са, буквално, преполовљеном радном сна1ом, са све1а једном трећином предратне радњ сШоке и нешто више од хиљаду исправних и за пољопривредне радове способних трактора.*

Велике површине под необраним кукурузом

Ослобођење је Војводину затекло и са великом површином под необраним усевима. Колика је та површина нема збирних података. Зна се да је само у Срему било 30.000 јутара под необраним кукурузом, у новосадском округу 23.000 јутара, а у сомборском 18.000 - 19.000 јутара. Због тога су пред органима народне власти и политичким организацијама Војводине, у зиму 1944/45. и пролеће 1945. године, стајали бројни и сложени задаци у пољопривреди: сабирање заостале летине и припремање земљишта за пролећну сетву, прикупљање свих преосталих људских и материјалних снага за извршење пролећних радова, обављање сетве на што већој површини.

Испуњење ових задатака захтевало је савлађивање низа проблема: недостатак радне снаге, сточних запрега и механизације, смањеност семенског фонда, слаб саобраћај који омета благовремено извођење пољопривредних радова, органиазцијг послова, недовољна стручност и политичка спремг руководећег кадра у пољопривреди, итд.

У овако сложеној ситуацији, у каквој се у зиму 1944/45. нашла Војводина, са великим обавезама и задацима које јој је поставила шира друштвена заједница, органи народне власти предузимају низ мера за обнављање пољопривредне производње.

Прво што је током 1944/45. учињено било је скидање усева - брање кукуруза и вађење шећерне репе - заосталог на њивама из протекле јесени. Уз ангажовање органа власти и политичких организација, а пре свега захваљујући омладинским радним бригадама, највећи део овог посла у току зиме успешно је обављен. Док су ови послови још трајали, спроведене су и припреме за пролећну сетву.

СНЕГ, РАТ И КУКУРУЗ

„Негде пред почетак пролећа 1945. године, омладина Србије нашла се пред једним великим, часним, али и опасним задатком. Тек што су се омладинске радне бригаде вратиле с Црног врха и других планина, одакле су припремале огрев за болнице и школе у градовима, предочено им је да треба поново поћи у акцију. Овог пута у пролећну сетву.

Ратни вихор протутњао је равним пољима Срема да се тамо негде иза Руме заустави. На фронт су отишли сви старији, тако да су сремска поља остала необрађена. Није било довољно радне снаге да се обере кукуруз, посече шаша и земљиште ослободи за нову сетву. Целу зиму на њивама су остале шуме од кукуруза. А кад се приближило пролеће, омладина је опет позвана да

бербом ослободи терене јесењих плодова. У Инђији је био смештен Главни штаб омладинских радних бригада. Десетак хиљада девојака и момака разместило се по свим селима Срема. Сељаци су их дочекали срдачно, више него братски. Један мали срењошколац, који је становао код неког старог Сремца у Путинцима, умало није био усињен. Старом је некако тих дана погинуо син на фронту. И овај мали Србијанац толико му се допао да је дошао код команданта батаљона (тад се радило у батаљонима) и затражио дозволу да усвоји дечака. Командант није знао шта да му одговори. Није имао права да даје пристанак за такве ствари, а после се опет бојао да не увреди старог.

Становало се по кућама. Сваки дом је примио по једног или два младића. Добре сремске сељанке бринуле су се за њих скоро као мајке. Не само што су им сваког јутра пуниле торбице сомуном и дебелом сремском сланином, већ су им увече показивале како се бере кукуруз, а да се руке много не повреде. Тешко је тада било градској омладини, нарочито Београђанима, да се боре са кукурузом. Још је сремски кукуруз те године изђикљао више од коњске главе, па су га мали средњошколци једва дохватали. Најтеже је било сећи шашу, стабљику кукуруза. Требало је руковати српом, али пажљиво, да се нико не повреди. Ипак, тих дана је санитетска група имала највише посла. Није прошао ни један дан, а да се неко не набоде. Углавном су страдали глежњеви.

Једне вечери, када сам се вратио из Инђије, затекао сам наш батаљон у Краљевцима окупљен у дворишту. Сви су ћутали и брижно погледали у небо. Негде иза Руме чула се потмула рика топова. Чули су се они и раније, али никад овако. Као да је неко мучио животињу, а она урла од болова. Такве је асоцијације у свима нама будила артиљеријска канонада. Пред сам мрак на небу се појавише и авиони. Руски „штурмовици" су били као дечије играчке. Шум мотора се није чуо. Видело се само како црне птичурине пикирају ка земљи и поново узлећу. Сваки пад допуњавао је серију експлозија.

„Офанзива" - рече неко.

Нико му није потврђено, ни одречно није одговорио. Као да су сви мислили једно: „Офанзива, али чија? Ако то непријатељ наваљује?"

Иако је ноћ постајала све гушћа, нико није помишљао на спавање. На западу се небо црвенело. Свака нова експлозија добијала је своје место у тој густо набацаној црвеној боји. И тек тада су сви осетили да се наша земља још налази у правом рату. И још: да свака детонација доноси смрт. Читаву серију смрти.

Ноћ је тражила сан. Сутрашњи посао - одмор. Али, као да нико није помишљао на то. Чекало се да бар мало престане ратна хука.

Али, она не престаде целу ноћ, ни цео сутрашњи дан. Авиони као да су летели над главама берача. И бомбе као да су њима падале за врат.

Сутрадан, пред подне, онај исти који је почетак борбе протумачио као офанзиву, проговори тихо, али га је, ипак, чула цела њива:

„Мени изгледа да се сад експлозије чују мало ближе него синоћ..."

Можда су то исто сви осећали, али нико није имао храбрости да о томе говори. Чак ни да каже нешто после ових речи. Сви су ћутали. И баш тада, изненада, као што је и почела, канонада престаде. Учини нам се као да смо пали негде далеко у бездан, где се ништа не чује. Непријатан је тај мир. Ветар тихо прошета кроз стабљике на њиви. Зашуми већ сасушено лишће кукуруза. Као да је дошао крај једној трагедији.

Не знам колико је трајала тишина. Можда десетак минута, можда и читав час. Сећам се кадје поново, нагло као ударац мача, ваздух пробила још потмулија јека. Сви су се пренули.

Једна девојка је баш тада завршила своју врсту. Окрете се новој и запева пуним гласом: „Ми смо млада војска Титова..." Песму прихватише сви берачи, као да су хтели да надјачају експлозије на фронту. Можда су тог истог часа, ту исту песму запевали и наши борци на фронту.

Увече се полако све смирило. Опет је настао уједначени живот батаљона. Опет су се као и пре, негде далеко, чуле ретке аритљеријске канонаде.

Тек кад смо се у мају вратили кућама, сазнали смо шта се тих дана дешавало на фронту. Немци су били пошли у противнапад. Пробили су прве редове и напредовали неколико километара. Апи ихје јача контраофанзива вратила натраг, па чак и истерала са старих положаја.

А да је њихово напредовање било десетак километара дуже?

Нико тада није ни помислио на то." (Саша Марковић)

ОМЛАДИНА ПОДРИЊА НА БЕРБИ КУКУРУЗА У СРЕМУ

Александар - Аца Лекић[42]

...И тек што су учесници сече дрва на Руднику отпутовали својим кућама, да се - бар за кратко време - одморе после ударничког рада, у Шапцу се, на позив Месног одбора УСАОС-а, припремала Омладинска радна бригада за бербу кукуруза у Срему. Било је неопходно да се у Срему, у непосредној близини ватрене линије Сремскогфронта, обере кукуруз, и припреми земља за пролећну сетву. У Срему је тада, после повлачења непријатеља, остало необрано више стотина хектара кукуруза.

У другој половини фебруара 1945. године, испред Омладинског дома у Шапцу, са песмом на уснама, кренуло је 250 омладинаца и омладинки, који су се добровољно пријавили у радну бригаду за бербу кукуруза у Срему.

Са првим покретом дереглије, којом су превожени преко Саве. из свих 250 младих грла заорила се и позната мелодија *Кад бртада преко Саве крене.* И тако све време с песмом, ведра и расположена, ова бригада је прешла исти онај „пут смрти“ из 1941. године, када је близу пет хиљада Шапчана било присиљено на „крвави марш“ до Јарка. У бригади је било доста омладинаца који су били учесници у томе путу кроз Кленак, Платичево, Хртковаце до Јарка и концентрационог логора на пољани иза Јарка, ограђеногжицом и осигураног кулама стражарама.

Омладинска бригада се сместила на имању фашистичке породице Фишер, два километра даље од злогласне пољане и „јарачке жице“. На Фишерово имање надовезивали су се један за другим напуштени салаши, који су ослобођењем враћени народу од кога су и отети. Чете омладинаца расподелиле су се сада по тим салашима и започеле бербу кукуруза. своју нову битку и свој нови ударнички рад.

Следећи пример шабачке омладине, ускоро су на бербу кукуруза у Срем почеле стизати и омладинске чете из свих других срезова у Подрињу: из Мачве, Поцерине, Посавотамнаве, Јадра, Рађевине и Азбуковице. Тачан број омладинаца и омладинки из ових крајева се не зна. Према записнику са 13. редовног састанка Окружног комитета СКОЈ-а за Подриње, одржаног4. марта 1945. године, може се закључити да је из Мачве послато 57. а из Поцерине и Посавотамнаве- по 100 омладинаца и омладинки.

Села и варошице у Подрињу такмичили су се у томе ко ће послати више омладине у бербу. У том такмичењу, једно од бољих било је и невелико село Каменица, из Посавотамнаве, које је послало 22 омладинца и омладинке у Срем - више него иједно друго село у Посавотамнави.

„Пре неколико дана - забележено је тада у листу „Глас Подриња" - кренула је група од 22 омладинца и омладинки из села Каменице да беру кукуруз у Срему. Међу њима има чланова каменичке културно-просветне екипе која је победила у Срезу посаво-тамнавском приликом последњег такмичења... Има и девојака које нису биле ни у Шапцу, а сада су их родитељи пустили чак у Срем“.

Брање је почело одмах, с вољом. Никакве препреке - које су искрсле првих дана - због дугог пешачења, неудобног становања и лоше исхране, нису могле да онерасположе и ометү ударнички рад.

Већ другог дана постигнути су и први велики резултати.

Посао је брзо напредовао. Радило се без прекида и рачунања времена. Иако слабо одевени, млади су, и по киши и по снегу, сваког дана ишли у атар и радили. Нарочито су се истакле две ударне петорке, које су за нешто више од два часа набрале и истовариле 28 кола кукуруза.

Омладинци из града нису много заостајали за онима из околиних села, који су били вичнији овом послу.

По завршетку дневног рада, омладина се окупљала испред барака - да кроз песму и коло заврши дан. Организоване су и разне вечерње забаве, са обавезним „врапцем“ и „скечевима“. Негован је и спортски живот и - колико год су могућности дозвољавале - марљиво се тренирало, изводиле се спортске вежбе, а организоване су и неке утакмице.

0 атмосфери и радном полету омладине окупљене у Радној бригади „Вера Благојевић", на берби кукуруза у Срему, казују многи извештаји, написи у штампи, писма, казивања учесника и друга сведочанства:

Члан Окружног комитета СКОЈ-а, Олга Јелисаветов - на пример - била је, по задужењу у посети Радној бригади и у Окружном комитету СКОЈ-а за Срем, а по повратку известила је Окружни комитет СКОЈ-а за Подриње, на састанку 4. марта 1945. године, „да је стање у Бригади добро и да омладина Шапца у Срему ради ударнички".

[42] Аксентије Лекић, *Учешће омладине Подриња на радним акцијама,* Годишњак бр. 19 Међуопштинског историјског архива, Шабац, 1985.

Берба и ушовар кукуруза у копа

„Од првог дана вредно се радило" - читамо допис у листу „Глас Подриња". „Омладина Шапца оправдала је поверење које јој је указано. Иако је у почетку наишла на потешкоће, ипак, све је брзо пребродила и спровела савршену организацију рада и исхране. С обзиром на то да већи део Радне бригаде сачињавају омладинци и пионири испод 16 година, који нису навикли на послове ове врсте, и да је још зима, а одело и обућа дотрајали, рад омладине Шапца је ударнички. Треба само видети ту омладину како вредно, пожртвовано и истрајно бере кукурузе. Ни снег, ни кошава, нису препрека за њен рад. Да би резултат био што бољи, Радна бригада је подељена на чете које се међусобно такмиче у брању. Тако, чета састављена од омладинаца предграђа Шапца, тзв. „Ливадари" предњачи у раду, те их с правом називају ударници. То је, ипак, омладина која је већим делом и радила на послу ове врсте, али за њом не изостају ни другови и другарице осталих чета који су и млађи и неискуснији у овом послу."

Међу бројним писмима и дописима у којима се прича о раду на берби, о расположењу, такмичењу и другом, истиче се писмо учесника акције, Живка Суботића, у коме се, поред других, читају и ови редови:

Необрано блаЈо Срема, њиве прекривене кукурузима таласају се на пролећном ветру, чекају вредне руке да их оберу. Маса берача Шапчана сада прекриљује њиве. Бере се и то жуто злаШо живоШа, баца се на 1омиле, довршава се једна њива, дру!а... и Шако редом. Ниже се дан за даном у самопреХору и журби, заборавља се на време, на датум. Дани су бескрајно слични по циљу ради ко1а се дошло, бескрајно различити по утисцима, расположењу, ра1оворима. Сваким даном се на њиви понавља: „Друже, да их сШишемо" - обраћају се један друЈоме весела лица, показујући на неколицину првих ударника који замичу у непрегледно поље кукуруза душих врста обасјаних сунцем, спојених у недотеду са хоризонтом. СнаЈе се Шада удвостручују, остављају за собом дру1ове и дру1арице, ненавикле на тај посао, који упорно беру кукурузе. Понека млада друХарица плачноI израза, збо1 своје слабосШи у снази, моли да јој се оШкине клип и правда се: „Овај никако нисам мота, али не мари, научићуја већ", а заШим са још већом пријежношћу приступа послу. А сунце Шопло сија, купају се у измашици брда Фрушке !оре. Гомиле обраних још непокупљених кукуруза упијају Шоплоту дана и дах влажне земље. При раду имају воље. Искуснији, јани, вичнији томе послу беру брже. ОсШали се упињу, уче - савлађују препреке. За берачима иду чете које секу, затим они што купе. Далеко од њива у чардаке се истоварају кукурузи. „Напред!" - чита се на лицима свих. Песме се свијају једна са дру1ом у нoћну хармонију радости, рада, повезаности. Све бруји: „Кроз борбу и песму у живот!" - и посао Шече,[43]

Мала Ружа увек међу првима

Омладинца Предрага Ћупину посебно је задивило залагање најмлађе у чети, тринаестогодишње пионирке Руже Илић, иначе - политичког комесара Шабачког пионирског батаљона, ударника Шабачке бригаде.

„Мала Ружа је увек међу првима. Са неких клипова није могла да скине оне пожутеле листове и тада би замолила најближег друга да јој помогне. Ружа Илић испуњава све услове да постане ударник. Њена неизмерно јака воља је нагони да од себе да више него што јој дозволавају физичке снаге. На све молбе комесара и командира да напусти посао при хладном времену, она не престаје.

Омладинци из њене чете су срећни што имају у својој чети Ружу - узор. На раду се чују речи: „Хајде, мало живље, погледајте Ружу, најмлађа је у чети, а највише се труди!". Приликом читања дневне заповести Ружа је похваљена. Она из дана у дан све боље ради. Поцепане су јој ципеле, али се она сналази. „Остани код куће дежурна, ја ћу обути твоје ципеле и радићу за нас обе" - каже Ружа другарици. Ружа Илић је љубимац чете и она заслужује име ударника".[44]

Када је истекло одређено време, и требало да се Бригада врати у Шабац, сви су бригадисти били једногласни у томе да се остане и даље на брању кукуру-

[43] *Омладина обезбеђује хлеб са сремских равница*, „Глас Подриња" бр. 39 од 15. марта 1945.
[44] Предраг Ћупина, *Пионирка - ударник Шабачке бришде*, „Глас Подриња" бр. 39, од 15. марта 1945.

за. У недељу, 11. марта 1945. године, одржанаје Бригадна конференција, и на њој одлучено да се остане на раду до краја бербе. Конференцији је присуствовала и Олга Јелисаветов, члан Окружног комитета СКОЈ-а и Окржног одбора УСАОС-а за Подриње, која је о томе поднела извештај:

„Са Шабачком радном бригадом одржана је конференција на којој је одлучено да омладина остане на раду до краја бербе. Конференција је потпуно успела. После тога одржан је састанак са руководиоцима читаве Бригаде где је створен план за даљи рад. У Бригади је било извесних ситнијих проблема које смо решили. Стање у Подрињском радном батаљону је добро. Омладина ради ударнички и међу њима нема забушаната. Политички рад је добар.“

Одговорност и озбиљност са којом је омладина радила пријатно је изненадила и члана Окружног комитета Комунистичке партије за Подриње, који је - крајем марта 1945 - посетио шабачку омладину у Срему на берби кукуруза:

„Моје чезе зауставиле су се пред Штабом бригаде, који је смештен у једном запуштеном салашу“ - записано је, поред осталог, о тој посети. „До Штаба је амбуланта, до ње вила „Напредак", а до ове кухиња. У дворишту фризер шиша и брије другове на топлом пролећном сунцу. У другом дворишту обућар поправља обућу оним друговима и другарицама чија је обућа оштећена у раду. Други који нису имали подесну обућу за рад на терену добили су или дрвењаке или опанке. Већ у дворишту салаша осећа се човек у средини једне нове заједнице... Одговорни по разним секторима рада, обављају своје послове са озбиљношћу и савесношћу свесне и напредне омладине, на коју би се ми, зрели људи из старог друштва, у многочему морали угледати.

Ушао сам у канцеларију Штаба бригаде. Једноставност и чистоћа просторије, коју су омладинци својим рукама оспособили за употребу, подсећа у много чему на војнички живот. Другарица Јелисавета Чворић, ради у једном углу, за једноставним столом наслеђеним од фашиста. Дужином просторије, преграђене једном даском, простртa је слама, која се мења сваки трећи дан, прекривена ћебадима. На зиду пламени грб Демократске Федеративне Југославије, а око њега пароле исписане рукама омладинаца. Тако је и по четама, а сем тога још и зидне новине, пуне трезвеног размишљања, здравог схватања и ведрог хумора, које омладинци сами пишу и цртају у часовима одмора.

Комесар Бригаде, друг Ранковић, био је негде у обиласку чета. Затим је и он дошао. Њих двоје су онај централни нерв који покреће живот у Бригади и регулише узајамне односе међу друговима и врши поделу рада.

... Мада сам био приправан да ћу видети једну нову, здраву и напредну заједницу младих људи, изненадила ме је сигурност којом поједини руководиоци управљају повереним задацима, изненадила ме је озбиљност којом сва омладина заједнички извршава постављени задатак, још више од тога -изненадила ме је утакмица између појединаца и чета. Тако се могу објаснити иуспеси у раду наше омла-

Са смошре свих радних бришда у Срему

дине. Заједно веома кратко време, за непун месец дана, наше омладинке су пришле пољопривредним и домаћим пословима, без икаквих предрасуда, штавише неке од њих, чији су се фини и мекани прсти првих дана са боловима савијали око оштре стабљике кукуруза, за ово кратко време постале су ударници у својим јединицама, избиле су на чело својих радних чета.

Ово сазнање буди у нама осећање поноса на такву омладину и уверење да ће наша победа у потпуности бити искоришћена".[45]

У мноштву докумената који одсликавају атмосферу на овој омладинској радној акцији, немогуће је заобићи и *Писмо* омладинке Раде Туфегџић својој мајци. У том писму, налазимо - поред личних обраћања и испољене нежности - на изражавања уверења, саопштења „да овде остајемо још десетак дана, тј. док се берба не заврши, на то смо сви пристали, јер би био велики грех оставити толики број људи у пасивним крајевима да гладују" и многих карактеристичних појединости и вредних момената, и детаљан опис једног радног дана и атмосфере. У томе светлује нарочито карактеристичан следећи део *Писма:*

Ударница Босданка Илић

- А сад ћу да ти причам још како проводимо дане овамо, јер знам да те то мно1о интересује. Наравно, нећу све, јер онда не бих имала шта причати кад се вратим у Шабац. Ево, овако. Ујутру нас пробуди викање и пљескање длана од длан дежурноI. Значи - 6 сати је. Настаје истезање, дремљиво жмиркање, неки чак продуже спавање док не чују друш, па често и трећи позив на устајање. Са спремањем смо обично 1отови после пола сата. По устајању - збор за строј. Тада тек настаје трка, јер сви нису 1отови. Најзад је команда мирно, и за све остале који су на раду. Тек видиш неко полаЈано прилази строју мислећи да ће се нечујно прикључити, али овакве ствари не измичу и наравно пада казна - пожарчење.

Команда: чета напред - марш. Чета креће, а са усана младих људи потиче песма и одјекује сремском равницом. И ево, већ смо у кухињи и у реду на казану. Попара прија и одмиче брзо из порција. После поделе и распореда рада, чете крећу према послу који им је додељен. Онда подела рада у самој чети. И да видиш „бла1ословене мно1е ручице", посао одмиче, чардаци се пуне, шаровина се сече, поља остају чиста, чекајући хуку трактора да заоре по њима.

И ево, уз песму и рад брзо је дошло и подне. Строј - па поново на казан. Још издалека вије се 1уста пара изнад казана која чека од рада ошаднеле омладинце. Их, како је сладак овај пасуљ, који је понекад и без меса. Чаврљање још траје поткрепљених људи и жустро расправљање између чета; ко је више урадио и какву је по!решку направио, чије су боље зидне новине и пароле. Кад звиждаљка зазвижди и опомене да данашњи рад још није завршен - у строј. па поново рад. Започети се посао наставља. Шушти шаровина, чује се лупа мотика и откидање кукуруза. Све пропраћено шалом и песмом. И све то тако траје док не дође 4 сата. Тад поља остају сама и пуста и ону преподневну 1рају замени потпуни мир, који прекине с времена на време бректај трактора са неко1 оближње1 поља на коме рад то!а дана није још завршен. О, ја одох на тракторе, а заборавих на моју чету, која је већ сттла после примљене вечере у базу. Тад тек наступа прави рај за нас. Микицине шале падају као из рукава, Мечак изводи све моЈуће кривине на хармоници. Једном речју, врхунац расположења, који се прекида политичким часом. 0, зар су то они малопређашњи дечаци? Па ово су сад озбиљни људи. Како смишљено и паметно дискутују. Да, то су они исти, али ово је нова омладина. која зна 1де ће шта и кад чинити, 1де ће се и кад шалити, певати, раз1оварати. И ето, полтички час је завршен и наставља се још веселије малопређашње весеље. Млада срца су пуна, раздра!ана, весела. Она, ето, тако завршавају свој радни дан.

Тишина, из понеко! у1ла допире хркање. Ватра пуцкета и осветљава млада и тек заспала лица. Пожарни подстиче ватру и од досаде чисти редом све ципеле да би прекратио време. Наша вила „Манџурија" (добила име по највеселијем дру1у) је мирна вила, јер сви њени чланови спавају, одмарају се за сутрашњи дан који ће свакако протећи са новим лепотама.[46]

Као што се и из овог писма види, исхрана није била разноврсна. Није то ни могла бити у тим ратним данима оскудице. Састојала се, највећим делом, од попаре (за доручак), пасуља (за ручак), и чорбе (за вечеру).

Девојке и младићи из Подриња, учесници у акцији бербе, остали су у Срему до завршетка бербе кукуруза.

СВАКО ЈЕ ДОБИО ПО ВРСТУ ЧИЈИ СЕ КРАЈ НИЈЕ НАЗИРАО

Даница Стојшић - Опачић

Са Шабачком бригадом, састављеном, углавном од млађих средњошколаца (15-16 година)-старији су на фронту-одлазим на прву радну акцију, на брање кукуруза у Срему. Од Шапца - возом, у фургонима, преко Саве и одмах смо били у Срему. Силазимо на отвореној прузи, негде између Никинаца и Буђановаца, па пешице око девет километара (изгледа грешком команданта Бате Раконића) стижемо на тзв. Фишеров салаш, негде између Јарка и Руме. Размештени смо по разним зградама и стајама. Свако је од куће понео по једно ћебе, па се удружујемо, две по две (да бисмо на једно легле, а другим се покриле). Хладно је. Грејемо се кукурузовином, коју палимо у пећи за печење хлеба. Храна - добра. Има-

[45] *Посеша шабачкој омладини у Срему,* „Глас Подриња" бр. 44 од 27. марта 1945.
[46] *Писмо шабачке омладинке Раде ТуфеХџић са бербе кукуруза у Срему,* „Глас Подриња" бр. 39. од 15. марта 1945.

мо куварицу којој помажемо за време дежурстава кад не идемо на њиве. Једном сам с њом за целу бригаду спремила „ваљушке". Осмог марта су нам дошле жене из Јарка и донеле поклоне - велике беле хлебове и кифле.

Док недалеко одатле, од Шида, грувају топови на чувеном Сремском фронту, ми смо у њивама, на берби, од зоре до мрака. Свако је добио по врсту, којој се крај не назире. Жуљеви. Али, није нам тешко, кад се сетимо оних нешто старијих од нас, који непрекидно леже у рововима, уз повремене јурише брисаном равницом ка непријатељевим бункерима.

Памтим Стану - ударницу, коју у дугој врсти нико не може да стигне, а она се, понекад, врати да помогне онима који више заостану.

У селу Голубинцима славимо прву радну победу. Мештани нас окрепљују и госте у топлим собама.

Радосни повратак у Шабац. Школе још не раде. Ми, девојке, доста времена проводимо у болницама и касарнама пуних рањеника, које негујемо, као добровољне болничарке и одржавамо чистоћу у просторијама у којима се лече.

За постигнуте резултате у ударничком раду Боривоје Матић је одликован Орденом рада II реда.

У раду на берби кукуруза у Срему истакли су се и добили дипломе за ударништво: Јованка Вишић, Сава Марковић, Милка Грујић, Катарина Циновић, Живорад Илић, Јелена Симић, Стоја Стојиљковић, Живорад Срнић, Богдан Савковић, МиодрагСтефановић, Стојан Васић, Ленка Којић и Милка Живковић11.[47]

Гоуиа омладинаца - акцијаша на берби кукуруза у Срему

Културно-просветне активности

Поред ударничког рада, ови младићи и девојке истакли су се и у културно-просветном, здравственом, спортском, политичком и другом раду. У Батаљону су постојале оформљене секције, а међу њима су се нарочито истицале спортска и дилетантнска група. Даване су приредбе у околним селима и насељима, одржавани спортски сусрети, уређиване зидне новине, одржавани политички часови, и неговани и сви други облици омладинског друштвеног живота. Један од радоснијих дана у Батаљону био је дан када је, крајем јуна, Први подрински батаљон добио име „Вера Благојевић", по истканутом првоборцу и народном херoју омладинки Вери Благојевић.

Омладину на раду у Срему чешће су посећивале поједине групе мештана из Подриња, представници друштвено-политичких организација и органа власти. Забележене су и посете представника Окружног одбора Црвеног крста из Шапца, групе жена-мајки из Салаша Ноћајског, и многе друге.

На крају смене, Шабачка бригада је освојила прелазну заставу. Нешто касније Бригада је одликована Орденом рада другог реда.

Окопавање кукуруза

„Пре два месеца највреднији омладинци из нашег Подриња узели су мотике и ступили у Радни батаљон, који јетада добио име „Вера Благојевић". Батаљон је бројао око 150 омладинаца и омладинки. Радило се на окопавању кукуруза и других усева у Срему, у Румском срезу. У двадесетодневном такмичењу са осталим јединицама, наш Подрински батаљон постигао је најбоље резултате. За то време дао је 2.362 радна дана и обрадио 818 јутара земље. Сваки омладинац даоје просечно 21 радни дан, обрадио 7,2 јутара земље. Најбољи на раду из Батаљона био је Боривоје Матић из села Букора у Поцерини. Он је просечно окопавао 34 ара дневно и за све време ту нормује одржавао. У такмичењујеуспео да са својом тројком окопа 1 јутро и 52 ара за дан и на тај начин постигне рекорд. На питање зашто је отишао у Срем на рад, одговорио је: „Кад до јуче нисам могао дати све од себе у борби за слободу, надам се да ћу данас дати све од себе за изградњу домовине".

У сталној тежњи да постигну што бољи успех и што више ураде, тражили су стално нове методе рада. Један такав „проналазак", нов метод копања, дао је знатно боље резултате:

„У досадашњем раду на њиви такмичили смо се међу четама, а свака чета се делила на петорке, које су се међусобно такмичиле. Треба видети како брзо заузимамо врсте, како се пресијавају мотике на сунцу, а врста за врстом одмиче. Колико се сви залажемо, колико се сваки од нас труди да његова петорка буде најбоља! Новом поделом постижемо много боље резултате. Тако су, на пример, два друга и једна другарица за 9 сати окопали 85 ари, док је других троје за 8 сати урадило 84 ара, мада је копање прилично тешко, јер није влажно. Наравно да се у такмичењу гледа не само на величину земљишта које је обрађено, него и на то како је урађено".

„Брзо нам је прохујало 40 дана које смо провели у Срему. Били су то лепи дани, проведени у раду и учењу. Било је препрека, али смо их истрајношћу пребродили. Знајући шта постижемо својим радом, били смо пожртвованији. Испочетка је било тешко, али смо се привикавали на рад. Проналазили смо нов начин рада и исправљали раније грешке.

Данас, када се осврнемо, видимо 293 хектара посечене шаровине, 60 јутара засејаних уз помоћ сељака, 12 јутара шпартаног пасуља и 269 јутара нешпартаних кукуруза, окопаних. Осим тога, ми смо радили и на другим пољима. Одржали смо 12 батаљонских и 94 четне конференције. Имали смо 124 политичка часа. Одржали смо неколико спортских такмичења, 5 батаљонских приредаба и више стручних предавања. У исто време ради аналфабетски течај.[48]

„Радили смо од 20. маја до краја јуна - сећа се Љубоје Вуковић из Поцерског Метковића, који је тада био комесар чете - „Свакодневно смо копали кукуруз на „Црној Пустари". Често смо устајали и у два сата ујутру и копали по цео дан, да бисмо што више пребацили норму. И ако је главна храна био неки млевени боб и јабуке (кад нам их пошаљу Мачвани и Поцерци), сви смо радили ударнички..."

Ударници подрињског батаљона били су и Даница Панић, Бора Будимировић и Бора Вучетић.

[47] *Резулшаши досадашњеГ рада омпадине у Срему*, „Глас Подриња" бр. 88, од 14. јула 1945.
[48] *ХеројсШво у раШу - ударнишШво у миру*, „Глас Подриња" бр. 95 од 31. јула 1945.

Јуче, у 3 часа по подне Радни батаљон се вратио у Шабац. На савском пристаништу дочекује присуствовао велики број омладине. Ту се формирала поворка са Радним батаљоном на челу.

Увече, на летњој сцени Народног позоришта, извршена је свечана предаја ударничких диплома и похвала. Комесар Батаљона Раде Марић, поштоје истакао рад и ударништво свесне омладине, предаоје секретару УСАОС-а прелазну заставу коју су добили за рад.

У знак државног признања за постигнути успех у раду, Председништво Антифашистичког већа одликовало је наш Радни батаљон Орденом рада II реда."

Александра Стевића - за ударника

Пожаревачка бригада била је позната по ударној тројци коју су сачињавали Александар Стевић, Љубинка Ранковић и Нада Цвијановић.

„Када је Радни одбор из Инђије, руководилац бербе, тражио име и податке о најбољем ударнику Бригаде да би му доделио диплому бригадног ударника, руководиоци и сви омладинци сложили су се да то буде Аца Стевић, земљорадник из Сладинца. Висок, кошчат и снажан, радио је он најмарљивије од самог доласка у Срем. Док други обраде три бразде, он већ започиње пету. Подстицао је и друге. Неки су желели да га стигну, па и да га пређу, али чим би му се приближили никад га нису могли стићи. У *Недељи пролећне офанзиве* брао је по 12 врста на дан. Истрајност је главно оруђе његовог успеха. И друге је научио да у послу буду истрајни. Поштен, повучен и скроман постао је најомиљенији друг бригаде.

Слепи омладинац - ударник

Са Банатском радном омладином, која је дошла на бербу кукуруза у Срем, дошло је доста омладинаца и омладинки. Али, јединствен случај „борбене воље и свести" показао је омладинац Ђура Вајц:

Са Банатском радном бригадом „Стевица Јовановић" кренуо је и он - иако потпуно слеп, да својом снажном вољом да припомогне у том великом подухвату нове, радне и борбене омладине. Већ првога дана зашао је он у бразде необраних кукуруза и једва назирући клипове вредно је брао скупоцено зрневље. Радио је, улажући све своје снаге и успех није изостао. Увече, када се на састанку радне бригаде изнео и похвалио рад јединица и појединаца и Ђура Вајц је био похваљен. Апи, није био ударник. А он је то желео, знао је да бити ударник значи највеће признање једном омладинцу. И Ђура је показао својим примером у чему је права суштина ударништва. Он се досетио да би неким другим радом могао више користити и сутрадан се, с много воље и полета, прихватио другог посла. Претовариваоје корпе обраног кукуруза у магацине и тога дана је подигао 980 корпи са кола. За три дана ударничког рада, Ђура Вајц је подигао 2.240 корпи. Тимеје постао ударник и још више: постао је пример правог омладинца."[49]

Ударна бригада „Милосав Влајић"
- победница међубригадног такмичења

Ова Бригада, позната свим омладинцима Србије с Рудника, добила је име појунаку космајског краја Милосаву Влајићу. Она броји 440 омладинаца и омладинки из девет срезова округа београдског. Са добрим радним искуством учествовала је и у раду у Срему.

„Живот у Бригади, на раду и одмору, био је боље организован него код осталих бригада. Устајање у 5 сати и почетак рада у 7 и по часова убрзо су сами омладинци одбацили и почињали са радом у 5 часова, проширивши радни дан од 8 на 10 радних часова. Притом, треба истаћи да мисао о десеточасовном радном дану није потекпа од вредног команданта бригаде Ђуре Дамњановића, нити од општеомиљеног Миће Петровића - политичког комесара бригаде; они су имали само да прихвате оно што су омладинци одлучили. Највећим делом сами земљорадници, омладинци, брзо су и лако организовали посао. Десеторо беру кукуруз, четворо секу шашу, двоје пале; пет омладинаца је упослено на транспортовању обраног кукуруза. На тај начин су од самог почетка уследили добри резултати. За 7 дана, тј. за 2.625 радних сати, обрано је 400 јутара кукуруза, а посечено и попаљено 435 јутара шаше; 472 кола обраног кукуруза смештено је у кошеве.

Гоуиа бршадисша Космајске бришде на брању кукуруза

У поподневним часовима одмора, по свим батаљонима и четама, организовани су аналфабетски течајеви, које су похађали сви неписмени омладинци и омладинке. Певачки хорови и дилетантнске групе учествовале су у приредбама у заједници са сремском омладином.

Један од услова успеха Бригаде је њено најбрже и најеластичније решавање техничких проблема. Вредни и предузимљиви бригадни интендант Лека на време је Бригаду снабдевао храном, повезавши се са народним властима и ЈНОФ-ом.

У *Недељи пролећне офанзиве* организовано је такмичење чета и појединаца; резултат-за 50% пребацили су норму. Најбољи појединац је ударник Миодраг Николић - Шестић, земљорадник из Шалинца, Срез подунавски. Брао је он просечно 8 врста дневно у току целе бербе. Друго место заузео је Сава Богосављевић.

На смотри свих бригада у Инђији, 25. марта, по завршеној свечаности, којој су присуствовали министри Васа Чубриловић и Милијан Неоричић из Централног одбора УСАОЈ-а, Бригада је добила заставу Одбора бербе као најбоља на берби, победивши Банатску бригаду „Стевице Јовановића" са нешто бољим резултатом у сечи шаше." (Миодраг Николић-Шестић)

[49] Из *Бипшена омладинских радних бри1ада у Срему.*

ДАНИЦА ПАНИЋ

Од Коцељеве преко Шапца до Лаћарка

(Одломци из *Дневника)*

7. март 1945.

Први дани ране слободе. Зима одмиче, а с њом и непријатељ одступа.

Нас петоро Скојеваца: Јелица и Андрија Ђаковићи из Бреснице, Милица Радосављевић, Персида Божић и ја из Коцељеве путујемо завејаним путем у Владимирце. До подне да стигнемо у Срески комитет СКОЈ-а. Памтимо речи секретара нашег Актива:

- Ово је сада ваш најозбиљнији задатак. И знајте - за Скојевце не постоје препреке...

И даље пешице, све до Шапца

У селима кроз која путујемо, тишина. У даљини јека тешког оруђа.

- Врати се ако бога нађеш - још ми звони у ушима очев вапај. И понавља - „Молим те, врати се, тамо се гине; толики су наши у ослободилачкој војсци, могу сви да страдају, зар и тебе да изгубимо..."

Пешачимо, и у очима ми татино згрчено лице и тужне, забринуте очи. У Првом светском рату старији син му је пао у Колубарској бици, крајем 1914. године, а млађи завршиоу Плавој гробници. Овога рата на бојишту су му три унука и најмлађи син из другог брака. Тешко ми падају његова и мајчина стрепња у сну и на јави, над животом сина јединца и животима свих наших.

Идемо у Срем, у бербу кукуруза. То је задатак нас младих. Снег и берба? Још траје...

У среском месту бруји живот. Песме партизанске на све стране... *Хајд у борбу и ви сШари, 1де суваши синови,* и *Убој, у бој, у бој за народ свој...* Чини се да сви корачају у строју. Заставе црвене на све стране...

У Среском комитету СКОЈ-а:

- Вас петоро у Бригаду? - пита секретар.
- Тако је - одговарамо.
- Писмо?
- Ево! - пружамо Одлуку Актива СКОЈ-а.

Насмеши се друг Ђине кад прочита оно што у њој пише

- Честитам! - енергичан стисак.

Горди, готово срећни, силазимо низ степенице.

8. март 1945. Јутро нас затиче у Анића њивама. Корачамо смелије, одлучније. Покушавамо да певушимо речи *Химне жена,* коју смо синоћ чули на свечаној академији.

.... *и ми жене из црне ноћи, у нови (сад) сШупамо дан...“*

Снег. И пут дуг. До Шапца стићи пре мрака, по сваку цену, па одмах преко Саве. Јер, берба је већ у пуном јеку. Каснимо. Велики број омладине је тамојош од фебруара; чим је фронт померен према Шиду радне бригаде су стигле на сремска поља.

Путем прође по неки војни камион, или сеоска кола. А ми се и не усуђујемо да питамо да нас повезу.

У Шапцу смо око подне. Град отворен, на улицама нема снега, чак се и сунце однекле помолило. У Поп Лукиној улици свраћамо у „Бакину" кафану да се мало огрејемо и одморимо. Неки старији људи седе за столовима, причају и пуше. У углу усијана пећ бубњара. Стајемо око ње испружених руку, гласно разговарамо, смејемо се. Неки човек у „господском" оделу чује добро сваку нашу реч, разуме куда смо наумили, прилази:

- У Срем, је ли?

Не стиже ни да чује наш горди одговор, већ настави „сажаљиво":

- Тешко вашим јадним родитељима. Бићете месо немачким топовима...

Брзо оценимо да је пред нама „реакција", напуштамо жељу да штогод поједемо од онога што су нам јутрос спремили у народној кухињи у Владимирцима (хлеб и конзерве). Узимамо своје торбе и без речи излазимо, с намером да што пре рпонађемо кућу Петра Бергера. Тамо је, казали су нам, Окружни комитет СКОЈ-а.

Улазимо у топлу, светлу просторију, очекујемо срдачан дочек...

Међутим, после поздрава, друг „Мали“ (Славко Димитријевић), ће љутито:

- Нисте ви никакви масовици...

Ми се загледасмо.

- Боље би било да је вас петоро на терену, а да сте на акцију послали других педесеторо. Немате организаторске способности ... - грми друг „Мали" и непрестано хода по канцеларији.

Оборисмо главе, а дотле смо лепршали од среће што смо ми први из нашег краја пошли на омладинску радну акцију.

- Уосталом, кад сте већ ту- настави нешто мекше наш руководећи - седите, огрејте се, па ћемо вас сутра пребацити у Срем.

Остатак дана и до поноћи преседели смо уједној тесној собици, причали и певали. Ту су били још и неки омладинци из Мачве.

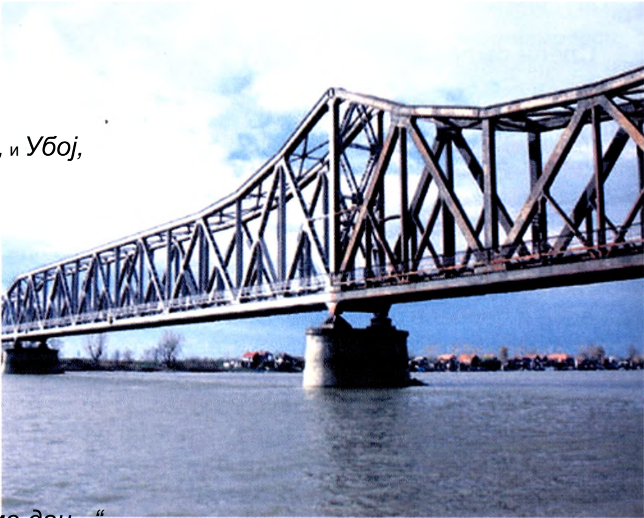

Сшари железнички мосш на Сави ире рушења

9.март 1945.

Преко полусрушеног моста - у Платичево

Сутрадан, у саму зору, један друг из Окружног омладинског, превешће нас преко од рушења за пешаке оспособљеног моста на Сави.

У Кленку улазимо у неки излупани воз и такорећи милимо до Платичева. Ту два дана чекамо везу са Сремском Митровицом.

У међувремену, Дом омладине бруји од наших песама. Сад нас је више. Не смирујемо се. Нико не диригује, а сви певамо као да смо прави увежбани хор: једна за другом ређају се песме *Милоша Поцерца, ми смо поШомци; Партизан сам, Шим се дичим; Црвен је ИсШок и Запад; Певају машинке лепше* неГо *пШице...*

Затим кола *Козара, ЦрноЈорско оро,* један младић поведе *Вањку.*

Лаћарек

10. март 1945.

Ево нас у Сремској Митровици. Одавде пешачимо до Лаћарка. Још издалека чујемо песму која допире са пространих сремских равница. Жуте се унедоглед дремљиве њиве као да се угибају под теретом необраних кукуруза.

Једно! јутра прије зоре, партизански бацач оре

А Лаћаракје село мало топовима изровано...

Чета партизана одлучно корача улицом:

Кад су Сремци кренули из Ше Фрушке Горе

И одоше у Босну Шамо да се боре...

Из правца Шида и Товарника грми; канонада час гласнија, час потмулија. Земља подрхтава.

Безброј очију које горе од радости посматрају нас иза нежних гранчица резетле и рузмарина са прозора.

Добро нам дошли! - пише на великом транспаренту. Пред Штабом Омладинског радног батаљона „Вера Благојевић" уписују нас у неку огромну књигу, а онда опет *Козара,* па *Вањка* на нашем језику: *Куда идеш, Вањка ти?*

У залазак сунца ево их стижу и берачи. Бакарно румених образа младићи и девојке марширају лако и одсечно као да долазе са параде. Одсјај црвене заставе одсликава се у њиховим радосним очима.

Увече батаљонска конференција. Комесар Раде Марић поздравља нас пред свима, а потом говори о резултатима рада тога дана. После се опет играло и певало. Другови су нам причали како су данас прошли на берби. Најгрлатији су они што су палили шаровину: „Видећете - кажу - гори њива?"

Распоређују нас по кућама да у њима станујемо док смо у Лаћарку. Персида, Јелица, Милица и ја становаћемо у породици Секендек. У кући тих добрих вредних људи биће нам је као да смо код блиских рођака...

Берба

11. март 1945.

Јутро. Са новом зором нови немир се рађа. На једном - труба. Наша. Просто летимо пред Дом омладине. Прозивка. Свако је у својој чети; застава израста пред нама песма:

Дру1арска се песма ори,

песма која слави рад...

Поздрављају нас грађани на сваком кораку; изотварана прозорска крила делују као руке пријатељски пружене у загрљај. Околина мирише барутом, топлим млеком и првим наранџастим цветовима кукурека.

За нама остаје Лаћарак са својим рањеним улицама и родитељски брижним погледима. Има мина по њивама - причају. Рат је ту до јуче пустошио. Ми не мислимо на опасности...

Најзад пред нама, бескрајно море кукурузно. За неколико тренутака извршен је распоред шта ће и где која чета да ради. Јуриш почиње. Пуца шаровина, а из наших руку излећуједри клипови кукуруза као златне гранате. На земљи између врста гомиле обраних културе брзо расту, али још брже нестају. Јер, једни беру, други купе у кола и одмах возе у најближе амбаре, трећи секу шаровину, а четврти пале.

- Сутра ће овуда загрмети бар један трактор - рече друг из Штаба.

Кратак одмор. Седимо на још непопаљеним руковетима кукурузовине и гледамо ровове који у цик-цак линијама парају њиве. У даљини с времена на време тутњи, разговетно штекћу митраљески рафали. Тамо је фронт. Еј, Слободо, скупа ли си.

Под тим утиском, крадом вадим *Дневник* и пишем:

Док на фронту бој се бије,
И још 1рме бомбе, мине,
У Срему се барјак вије,
Барјак радне омладине.

Даница Панић

Рођена је у Коцељеви, 1922. године, у средњеимућној сељачкој породици. Учествовала је на више омладинских радних акција: од 8. до 31. марта 1945. године у Омладинској радној бригади Народни херој „Вера Благојевић" на брању кукуруза у Срему (Лаћарак и Фишефсалаши) и за пожртвовани рад и постигнути учинак проглашења за ударника;

На изградњи Омладинске пруге „Шамац - Сарајево" 1947. године као члан Инструкторске групе са седиштем у Српској Грапској добила је Диплому штаба II секције;

На Тјентишту 1974. године у Бригади „Хероји Подриња", која је радила на уређењу Спомен-парка „Сутјеска", на проширењу пута до гроба народног хероја Саве Ковачевића, добиће другу ударничку значку.

Завршила је филозофски факултет - групу за српски језик и књижевност и радила као професор у школама.

Песме је почела да пише још на радним акцијама, а нставила радећи у школама као професор.

До сада је објавила збирку поезија *Зов ливада,* књигу поетске прозе *Рај Милије Горданића,* збирку поезије и прозе *Руже и ждралови.*

За свој књижевни рад и постигнуте резултате у школи и друштвеним активностима добилаје више признања, између осталих и Медаљу заслуге за народ (1972), Октобарску награду Шапца (1977), Орден рада III реда (1959), Орден Републике са сребрним венцем (1980), Захвалницу поводом 40 година Савеза пионира Југославије и 30 година за социјалистичко васпитање и заштиту деце (1982), Плакету Међуопштинског историјског архива у Шапцу (1988).

Нове групе младих из београдског округа крећу на бербу кукуруза

Под руководством ударника са Рудника, Ђуре Дамњановића и Милорада Петровића, 450 омладинаца и омладинки из Београдског округа отишло је у Срем на бербу кукуруза. Сви омладинци, који су радили на Руднику, јавили су се да иду и у Срем, а кад је бригада у Младеновцу већ кретала, још су неки долазили и тражили да и они пођу.

Тишину на београдској железничкој станици разби громка песма омладинаца. Лепршају се на ветру заставе и транспаренти исписани паролама:

Позадина не сме да изостане иза фронта;
Све за фронШ - сви на рад.

Брзо се пред возом построји Бригада. Напред су Колубарци, до сада најбољи ударници. Певају:

Сви нам кажу Колубара мала,
Ал' највише ударника дала.

Идемо ка Земунском мосту. Пролазници застају на тротоарима... Неколико Црвеноармејаца стали мирно и поздрављају нас. Приближавамо се мосту. Док бригада прелази преко њега, још снажно одјекује песма Колубараца.

О БЕРБИ КУКУРУЗА У СРЕМУ
СШеван МајсШоровић

На берби кукуруза у Срему, омладинске радне бригаде из Србије и Војводине постижу велике успехе: до сада је кукуруз обран са око 6.000 јутара, шаша је посечена и попаљена. Најбоље резултате имаlaје Космајска бригада, са 440 омладинаца. Један батаљон, са 95 омладинаца, за дан обере 19 јутара, посече шашу, а кукуруз смести у чардаке.

Шабачка бригада, са око 200 омладинаца и омладинки, обрала је 190 јутара, попалила шашу и спремила земљиште за пролећну сетву. За 12 радних дана обрано је 33 вагона кукуруза и смештено у чардаке. И овога пута чета „Ливадара" је била најбоља. А као пример ударника је Стојадин Мрђа, одличан ученик гимназије и способан руководилац; успео је да од, до тада, најгоре чете створи снажну радну групу, која се сада успешно носи са „ливадарима".

Шабачка бригада, са девет бројева зидних новина и две приредбе, у заједници са Одбором УСАОВ-а у Јарку, остварује и веома живу културно-просветну активност.

Пожаревачка радна бригада, најмања по броју акцијаша, последњајестиглауСрем. За четири дана 170 омладинаца ове бригаде обралоје и оспособило за сетву 70 јутара. Најбоља је „Голубачка чета", чији је ударник Љубица, млада кројачица из Пожаревца.

Крагујевачка бригада, са 242 омладинаца, за седам радних дана је обрала кукуруза са око 160 јутара.

Друга београдска бригада, са 337 омладинаца (од којих и група од 100 средњошколаца) за осам радних дана дала је 9.324 радна часа и обрала девет и по вагона кукуруза, а потом обрадила 53 јутра земље. Око 30 омладинаца из једне њене чете поставилоје бандере од Инђије до села Путинаца, у коме је бригада смештена, обезбедивши електрично осветљење у селу.

Омладинци из Београда су издали шест бројева зидних новина, створили хор и дилетантску групу, са којима наступају на приредбама свих месних организација.

Раде и аналфабетски течајеви, које похађају и мештани. Колективна библиотека располаже са око 300 одабраних књига.

Са омладинцима, средњошколцима, стиглоје и шест професора. Они у првој и другој бригади држе часове из математике, српског и француског језика и хигијене.

Најбољи је Трећи радни батаљон, који се налази у Киповима; за 11 радних дана његових 150 омладинаца је обрадило 197 јутара земље.

На раду у Срему се налази око 6.000 омладинаца из Србије, Срема и Баната. Све техничке тешкоће су савладане; решена су и питања смештаја, превоза обраног кукуруза, распореда радилишта и врста радова.

На необраним њивама

Обећање дато на Обласном конгресу антифашистичке омладине Срема, да ће до априла бити обран кукуруз и земља припремљена за пролећну сетву- испуњава се. Омладина Београда, Београдског округа, Пожаревца, Крагујевца и Шапца већ је стигла и берба је у пуном току.

Срдачни дочек омладинаца из осталих делова Србије свуда је претваран у спонтане манифестације: *Здраво, здраво, здраво! Живела омладина Србије! Живела храбра омладина Срема!*

Лепо смештени у удобним собама, пријатно изненађени топлим пријемом и одличном храном, омладинци Србије за кратко време су стекпи опште симпатије и са сремском омладином се тако спријатељили да би човек рекао да су то све стара познанства. Свуда су заједно, на раду, у слободним часовима, заједничке су им приредбе. И старији су исти. У близини Руме, где је одсек Трећег батаљона Београдске бригаде, сељаци су, после једне успеле приредбе, просто разграбили омладинце и одвели их својим кућама, задржавајући их на преноћишту. У једном селу код Ирига II батаљон Београдске бригаде има и своје стадо - десет свиња и седам оваца - поклон тамошњих сељака.

Рад увелико тече. Београдски омладинци су за два дана обрали већ 60.000 кг.

БеоЈрадски радни башаљон сшиже у Срем

Шашаје посечена је и попаљена са десетјутара. 06-рани кукуруз је извучен и смештен у амбарима. У Неродину омладинци су са пет њива обрали кукуруз и ослободили ихза сетву. За њима су трактори поорали њиве. На питање како раде омладинци Београда, старији Сремци се смешкају и веле да су изненађени са колико воље они уче и раде. Знали су они да је то варошка омладина, али нису веровали да они за само три радна дана могу међу њима да постану спретни радници, равни онима који годинама раде тај посао.

Организација рада односно подела посла извршена је тако да једни беру кукуруз, други секу шашу, трећи утоварују клипове у кола, а четврти их возе у амбаре.

Све обузима дух ударништва. Често се могу видети поједине групице - ударна петорка - како се договарају, да би постигли што боље резултате. Један омладинац у Киповима привезао је искварени ексер за десну шаку и њиме једним потезом огуши клип и уштеди много у времену.

Посматрамо једну другарицу, Браниславу Павловић, шеснаестогодишњу ученицу из Београда, за коју смо у команди Бригаде чули да је истакнута ударница. Лете хитро њени клипови на сабирну гомилу, а она брзо одмиче напред, чистећи све нове и нове струкове.

Зашто си боса, другарице?

Распале су ми се старе ципеле.

Није хтела да прими ципеле које су дељене. Каже, могуја и боса; нека ципеле дадудругоме. Стари отацјој је општински службеник, два мала брата су јој у Бугарској, а један је са њом у берби.

Недалеко од ње тринаестогодишњи Ђорђе Бартен, ударник, сече шашу. Отац мује погинуо као партизан, а мајку му заклали четници. Био је и на Руднику, на сечи дрва. И тамо је био ударник.

Оживели су „швапски" салаши. Песма свуда одјекује. Зидови зграда, у којима су смештени омладинци, украшавају неколики бројеви зидних новина. С песмом се одлази на рад; с песмом се долази са рада. Слободне часове испуњава им културно-просветни рад: предавања, читање књига, уређивање зидних новина и припремање приредбе.

И тако, на раду и у заједничком животу, пуном веселихтренутака, омладина, с вољом и уз песму, испуњава велики задатак који је свесрдно и с вољом прихватила.

Пета космајска - најбоља

На бербу кукуруза у Срем су похрлиле омладинске радне бригаде из више округа из Србије. Међу њима и радна бригада Београдског округа - V космајска радна бригада „Милосав Влајић".

Свака бригада је добила свој сектор рада. Од првог радног дана - такмичење. По завршетку декаде најбоља добила бригада постаје ударна и прима победничку прелазну заставу.

„Када су по свршетку декаде или смене прегледани резултати свих бригада које су учествовале у такмичењу, најбоље резултате је имала Пета космајска радна бригада „Милосав Влајић". Тим поводом, у Инђији је одржана свечаност на којој је, уз присуство свих бригада - учесница на акцији, представника народних и војних власти, ЈНОФ-а и народа из места и околине, Бригади „Милосав Влајић" је предата победничка застава и дат назив *Ударна." (Нови дани, 1945).*

ИЗАЛИНИЈЕСРЕМСКОГФРОНТА
Бранка Ковачевић

Убрзо после ослобођења Београда, на пољани где се данас налази стадион „Црвене звезде", одржан је велики омладински митинг у част ослобођења. И ми из Младеновца дошли смо на митинг камионима и једним „доџом", вероватно из савезничке помоћи. Београд, из чијих се рушевина још пушило, проламао се од гласова младих који су стизали са разних страна.

На овом митингу први је говорио Рато Дугоњић, још у војничкој униформи, и позвао омладину да све своје снаге уложи за дефинитивно ослобођење целе земље и њену брзу обнову. Међу најхитнијим задацима, поред борбе са заосталим немачким и квислиншким снагама, навео је акције обнове за нормализацију живота - рашчишћавање рушевина, скидање летине, којаје, због борби, остала необрана на војвођанским пољима и обезбеђење огрева за долазећу зиму. На овим важним задацима - нагласио је - радиће сви - и војска, и народ, и омладина. Од ње се очекује да у томе предњачи.

У Београду је за одлазак на акцију брања кукуруза у Срему формирана заједничка бригада, састављена од омладине из свих делова (рејона) града. Устројство у њој је било војничко. Командант бригаде - Жан Каран, младић око 25 година, у војничкој униформи, комесар бригаде - Лепа Тинкић, девојка двадесетих година са Врачара.

Бригада је била подељена на батаљоне и чете, са командантима и командирима на челу. Референт за културни рад - Зорица Хођера. Са Бригадом ће поћи и три жене, добровољне куварице. Њихје делегирао АФЖ, а родитељи их молили да пазе на нас.

Одлазак омладинске бртаде на акцију бербе кукуруза

Постројени, у улици Краља Милутина бр. 2, кренусмо пешице преко старог савског моста, са ранчевима на леђима, обучени као сваког дана. Већина понела и вунене зимске рукавице. Обућа различита, неподесна за густо сремско блато које нас чека. Ретки су са гојзерицама, или гуменим чизмама.

ДруЈарска се песма ори
Песма која слави рад

Кроз оштро фебруарско јутро од Земуна, до кога смо стигли пешке, па до Инђије, превезени смо камионима, а од Инђије до Путинаца коњским запрегама сремских сељака из тога села. Пред нама су били Нерадин, Путинци, Кипови, Марадик, места за која никад нисмо чули, а тамо негде у магли, само 30 км одатле, Сремски фронт.

Село Путинци, велико и ушорено, као и сва воЈвођанска села, дочекало нас је пусто. Нигде никога...

Пре доласка наше војске ово село су напустиле бројне немачке породице, које су у њему живеле пре рата. Бригаде су сачекали чланови Народног одбора, који су дошли из српског, удаљеног дела села и околине.

Из даљине допире подмукпа тутњава топова са Сремског фронта.

... Буди нас војничка труба. Још мрак - 5 сати. Дани су кратки, њиве далеко. До њих морамо стићи, најкасније у 7 сати. Неиспавани, онако у оделима, како смо и спавали, истрчавамо на бунар да се умијемо. Вода ледена. Доручак попара. Окупљање око заставе, рапорт, све по војнички. И бригада креће на салаш. Са раздањивањем, земља поново тутњи, дува неки ледени ветар, на махове са суснежицом. Корачамо замрзнутим путем прво кроз село, а потом кроз непрегледну равницу. Улазимо у њиве чији редови кукуруза немају краја. У даљини се чује неки жамор. Ту, негде на непрегледном пољу, пуца шаша, ломе се клипови кукуруза. То су радне бригаде које су стигле неки дан пре нас. Омладина из Прокупља, Крушевца и Београда. Сви са само једним циљем: обрати што више и обезбедити довољно проје да се преживи гладно пролеће 1945. године. Ко све није упадао у сремско блато и дрхтао, журећи да се не покаже кукавица и заостане за најбржима. За неке од њих чуће се касније: Зира Адамовић - доцније новинар и дугогодишњи уредник „Политикине“ Културне рубрике, Берислав Косијер- књижевник, писац књиге *Пољупци на мразу,* Слободан Селенић - књижевник и драматург, Драган Трифуновић - познати математичар и историчар културе, Косановић - режисер, и други.

Поред нас бере омладина из сремских села. Раде брже и спретније:

- Лако је њима, они то стално раде, а ми тек први пут! Нисам ни видео њиву до сада!

Са друге стране стиже одговор:

- Е, много глупи ови Београђани! Па ти мислиш да смо ми брали кукуруз у фебруар!

- Немаш појма о животу!

Касније су се несугласице изгладиле. Смењивало се бледо сунце са вејавицом, зрна кукуруза цепала рукавице и кожу на прстима, расле гомиле жутог клипа, који је за чудо преживео зиму, увлачила се влага и мирис буђи у наша одела, али, нисмо се предавали.

Престали смо да ослушкујемо тутњаву са фронта и журили да у кратком дану оберемо што више. Људи који су долазили са коњским запрегама да одвозе кукуруз, доносили су увек нешто за нас. Они ближи добили би крофну или лепињу, право богатство у односу на црну мармеладу коју смо добијали за ужину. Једне недеље нисмо радили. Били смо позвани у госте у сеоске куће далеко од нашег логора, где смо могли да се оперемо топлом водом и ручамо прави сремски ручак, са супом од кокошке.

У сали кафане, која је имала лепу позорницу, суботом смо импровизовали уметнички програм - рецитовање, хорско певање тада актуелних борбених песама. После приредбе - игранка. Танго, валцер, фолкстрот...

Како су дани одмицали, распадале су се и наше рукавице, и наша обућа. Кад је мраз постао слабији, и путеви и њиве тонуле у густо, лепљиво блато, у њему су остали и ђонови мојих ципела. После 20 дана рада, више од половине бригаде било је полубосо. Штаб се побринуо, и однекуд је стигао обућар, који је једну целу ноћ провео у покушају да некако прикрпи нашу обућу.

Наша одећа и обућа се толико променила, а послови огрубели нам лице и израњавили руке, тако да би било тешко препознати ону Бригаду која је кренула из Београда. На канонаду са фронта више нисмо мислили. Као да је нисмо ни чули. Певали смо из свег грла на њиви, као да хоћемо да је надјачамо. Фронтје сада био негде код Плетернице. Наши другови су одлазили добровољно неколико ноћи да истоварују муницију и утоварују је у коњска кола сремских сељака, који ће је развозити на одређене пунктове. Два дана смо се одрекли главног оброка - ручка који нам је био и вечера, у корист рањеника који су морали из неких разлога да чекају транспорт у Киповима. Сви смо били сагласни да тако треба...

Тридесетог марта смо се опростили од Путинаца и умаршириали у Инђију, где нас је народ дочекао са заставама и поклицима:

- Живела наша омладина!

После поздрава и малог митинга, укрцали смо се у вагоне за стоку, и подужа композиција је кренула за Земун. За нама су преко Инђије кретале и остале бригаде из Србије.

Сви ми, бригадисти, добили смо мале округле значке од бакра, на којима су била два укрштена куруза и година 1945.

Радосни због повратка, галамили смо, а онда почели да певамо. Песму је прекинуо гневан глас команданта:

- Прекидај! Умукни!

Били смо запањени, јер он никада није овако разговарао са Бригадом. Изашли смо из вагона и кренули према локомотиви. Испред нас су из вагона поискакали и бригадисти из неке друге бригаде. Настала је нека чудна тишина. У вагону, одмах до локомотиве, били су поређани метални сандуци са телима наших изгинулих војника, које су рођаци носили са Сремског фронта у родна села. Пратили су их мушки сродници у црним кошуљама. Били су то наши младићи из Велике Иванче.

Постиђени због оне раније песме и галаме вратили смо се у вагоне и ћутали све до Земуна. Одатле смо у строју прешли мост и умаршириали у Београд. Испред железничке станице била је подигнута трибина од дасака, извешане пароле добродошлице, а са промуклог звучника, окаченог о трибину, одјекивале су корачнице.

Околним улицама проламала се песма оних који су стизали на митинг-АФЖ, омладина појединих рејона, радници фабрике „Бостон" и неких других предузећа, војска. Одједном, све се умирило, митинг је неко отворио и на трибини се појавио Моша Пијаде. Поздравио нас је речима да смо часно обавили свој први велики патриотски задатак. Говорио је топло и надахнуто, и ми смо за трен заборавили на умор, болести и све друге невоље кроз које смо прошли. У име омладинског руководства Београда говорио је Зоран Жујовић.

Са руксаком и ћебетом на њему кренула сам пешице на Звездару и успут сусретала омладинце из других бригада. Јеси ли и ти кукуруз? - питали смо једни друге.

У мају 1945. године Централни комитет УСАОЈ-а обавестио је бригадисте и јавност да је, уз сагласност највиших државних органа, донео одлуку да се учесницима сече дрва на Црном врху и Руднику и брања кукуруза у Срему, време проведено у бригади рачуна као учешће у ратним јединица Југословенске армије.

ОМЛАДИНСКЕ ПРИРЕДБЕ У СРЕМУ

Сесил Недељковић

Већ неколико дана сви омладинци причају о приредби која треба да се одржи у недељу. Од првог дана доласка у Срем у слободним часовима смо спремали програм. Преко дана сви смо на раду, беремо кукуруз и тек увече имамо времена да се посветимо културном раду.

Дошла је недеља. Пре подне смо мењали сламу, чистили под и рибали собу. Хтели смо да у сваком погледу будемо најбољи.

Рано после подне, мештани су почели да се окупљају. Соба се полако пунила, жагор разговора се мешао са веселим смехом омладинаца. Сви су очекивали почетак представе. И завеса се отвара - говори друг Љубиша, командант бригаде. Он истиче значај нашег рада и зближења нас и омладине Срема. Трећа чета отпевала је песму *Хеј Словени,* извела скечеве *Пашка* и *Каплар Миша.* Две другарице су отпевале *РаОорШ,* шаљиву песму о животу у Неродиму, коју је написао један омладинац.

Омладинци 4. чете су рецитовали *Песму о био!рафији дру1а ТиШа* и извели скечеве *Гробар* и *УсШајање лењих омладинаца.*

После скеча о уображеном болеснику и рецитација, које су извели омладинци 5. чете, хор је рецитовао *Песму мртвих пролеШера.* На крајује командант бригаде, другЉубиша, свирао партизанске песме на гитари и усној хармоници. Омладинци и мештани захтевали су од њега да то понови неколико пута.

Омладинци су били тако одушевљени приредбом, па су по завршетку програма спонтано и снажно запевали песме нашег рада.

Ударници бербе кукуруза у Срему

У акцији бербе кукуруза у Срему истакао се велики број ударника. Такође Ковиљка Грмуса, хигијеничарка при Команди места из Старе Пазове, за 10 сати секла 12 врста кукуруза. Митар Девиз из Белегиша, 16-годишњи омладинац, брао је 8 врста на дан. Истакпа се ударна десетина из Белегиша са Цветом Живановић на челу. Ударница II земунске бригаде, Даница Крушедолац из Батајнице, радила је стално два пута више него остали. Дипломе ударника бригаде румског среза добили су Милица Лучић, Милорад Девриа и Љубица Ђановачки и Дара Ристић. Александар Илић из IV земунске чете секао је по 18 врста кукуруза за време *Недеље пролећне офанзиве.*

Ударници београдских радних бригада у Срему били су: Митар Јовелић, Ана Ђуричковић, Јован Калањи, Јелена Јелић, Ђорђе Анђелковић, Жарко Милић, Љубица Девић и Милорад Степановић.

Космајска радна бригада „Милосав Влајић" са 440 чланова дала је два ударника: Миодрага Николића - Шестића и Саву Богосављевића.

Ударник шабачке бригаде је Стана Мартић, која је за један дан исекпа 9 врста. Остали ударници су Сима Арлов, Ружа Јолић и Јован Симић.

СЕТВА И ОКОПАВАЊЕ КУКУРУЗА У ВОЈВОДИНИ

Војводина је ослобођење од окупатора дочекала са само 500.000 јутара обрађене, од укупно 2.750.000 јутара обрадиве површине, са скоро 800.000 катастарских јутара потпуно напуштене земље, са буквално преполовљеном радном снагом, са свега једном трећином предратне радне стоке и нешто више од хиљаду исправних и за пољопривредне радове способних трактора.

Војводину је ослобођење затекпо и са великом површином под необраним јесењим усевима. Колика је та површина нема збирних података. Зна се да је само у Срему било 30.000 јутара под необраним кукурузом, у новосадском округу 23.000 јутара, ау сомборском 18.000- 19.000 јутара. Збогтога су пред органима народне власти и политичким организацијама Војводине, у зиму 1944/45. и пролеће 1945. године, стајали бројни и сложени задаци у пољопривреди: сабирање заостале летине и припремање земљишта за пролећну сетву, прикупљање свих преосталих људских и материјалних снага за извршење пролећних радова, обављање сетве на што већој површини.

Испуњење ових задатака захтевало је савлађивање низа проблема: недостатак радне снаге, сточних запрега и механизације, смањеност семенског фонда, слаб саобраћај који омета благовремено извођење пољопривредних радова, недовољна стручност и политичка спрема руководећег кадра у пољопривреди, итд.

У овако сложеној ситуацији, у каквој се у зиму 1944/45. године нашла Војводина, са великим обавезама и задацима којеј је поставила шира друштвена заједница, органи народне власти су предузимали низ мера за обнављање пољопривредне производње.

Прво што је током 1944/45. учињено било је скидање усева - брање кукуруза и вађење шећерне репе - заосталог на њивама из протекле јесени. Уз ангажовање органа власти и политичких организација, а пре свега захваљујући омладинским радним бригадама, највећи део овог посла у току зиме успешно је обављен.

Док су послови бербе кукуруза још трајали, у покрајинским и другим органима спроведене су и припреме за пролећну сетву. Међу најважнијим задацима биле су предузимање мера да се, пре свега, реши проблем недостатка радне снаге за сетву кукуруза и осталих пољопривредних култура.

Тако је председник Министарског савета и министар народне одбране маршал Тито, у заједници са Министром пољопривреде, др Васом Чубриловићем, издао наредбу да се немачка радна снага из логора, у току трајања сетве у Војводини, има првенствено користити за пољопривредне радове на државним добрима. На предлог Министарства пољопривреде ДФЈ да се из пасивних крајева ослобођене Југославије у Војводину доведе радно сељаштво, почетком априла 1945. године је при овом Министарству је основан Одбор за прикупљање радника и радница и њихово слање у Срем, Бач-

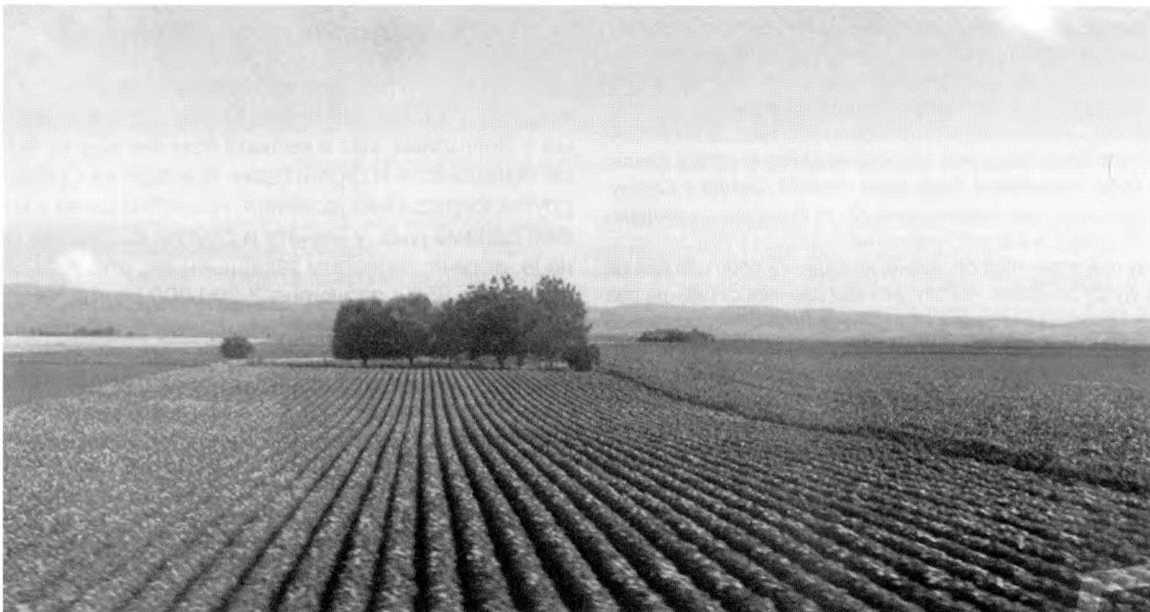

На иољима Војводине

На сремским иољима

ку и Банат. Истовремено, Главни НОО Војводине, посебним одлукама, регулисао је начин плаћања рада у пољопривреди и одредио висину наднице за све врсте послова. А Министарство унутрашњих послова ДФЈ, својим административним прописима наложило је војним и цивилним органима власти да што брже обезбеде пребацивање ових радника у Војводину, а Привредни савет ДФЈ, почетком априла 1945. године, издао је наредбу о бесплатном железничком превозу радника, пољопривредног инвентара, стоке и хране из свих ослобођених крајева Југославије, на пролећне пољопривредне радове у Војводину, као и за њихов повратак кућама.

Пролећна сетва у Срему

У Срему, у свих осам срезова, остало је око 88.000 јутара земље, коју су налустили присталице и сарадници окупатора. Обласни сетвени одбор - Комисија за Срем - разделио је једну трећину овог земљишта у наполичарску обраду, па ће 24.000 јутара поорати и засејати сами сељаци, а држава ће добити половину овогодишње жетве. То је учињено ради помоћи народу, а и због немогућности да се земљиште обради на неки други начин. Осталих 54.000 јутара да се обради тракторима и плуговима.

У целом Срему је установљен *Дан сеШве за државу* - сви сељаци по један дан у недељи су радили на државном имању.

Преко 2.000 плугова са 4.000 коња радило је у румском срезу. За једним плугом старац, за другим нешто старији пионир, за трећим млада Сремица, којој је муж на фронту. Сви су изашли на њиве: Буђановчани ору са 180 плугова, а Краљевчани и Добрињчани нису оставили ни један плуг у селу. Ко није имао коње - дао је плуг ономе ко их има, да би се што више и што брже обрадила сва земља. *Ниједна стопа земље да не буде незасејана!* То је била парола народа у Срему.

Ударници села Сибаче (њих 22) за један дан су изорали преко 30 јутара, а један 60-годишњи старац из Руме дошао је на њиву пре зоре - кад се, иначе, не ради - и орао цео дан од 4 часа ујутру до мрака. На плугу са два раоника су радила два брата - 12-годишњи Илија и 14-годишњи Лаза Добросављевић из Руме. Дошли су да замене свог старог оца, који, скоро свакодневно, има и доста посла у Народном одбору.

У селу Товарнику нема ни једног омладинца, па чак ни омладинке од 20 година. Зато 12-годишњи Никола Радивојевић сам води коње и оре. На питање „зар уме и може сам да оре?'', уместо њега, одговорио је старац:

-... Да, он је Сремац, на њиви се родио и одрастао.

Главни део посла, ипак, обавиће трактори. У Срему ихје било 146. Поштоје било довољно бензина и нафте, радило се по цео дан, а у сремско-митровачком срезу и по целу ноћ, по месечини, или при лампи.

Још нешто о сетви у Срему

У Срему, у свих осам срезова, остало је око 88.000 јутара необрађене земље, коју су домаћи Немци напустили. Обласни сетвени одбор - Комисија за Срем -једну трећину овог земљишта је разделио у наполичарску обраду, па ће тако 24.000 јутара поорати и засејати сами сељаци, а држава од тога добити половину жетве. Осталих 54.000 јутара обрађивано је тракторима и плуговима. Био је установљен и *дан сеШве за државу* (по један дан у недељи). Тада су сви сељаци радили на државном имању.

На сетви је, највећим делом, радила омладина, и то њени најмлађи чланови. Преко 2.000 плугова, са око 4.000 коња, орало је у румском срезу. На једном плугу старац, на другом мали дечак, на трећем млада Сремица, којој је муж на фронту. Сви су изашли на сетву.

Главни део посла су, ипак, обавили трактори. Њих 146 у Срему.

Радило се по цео дан. А у митровачком срезу и по целу ноћ - по месечини или при лампи.

Око 10-12, па чак и 15 јутара, пооре просечно један трактор са пет или шест плугова. А митровчани су урадили још толико. Тракторе су возили старији ратари или омладинци који су тек завршили одговарајуће курсеве. Само у Руми их је било стотину.

Укупни резултати сетве у Војводини

Захваљујући свим ратарима - паорима и радним људима у задругама и првим пољопривредним добрима у Војводини, као и великој помоћи коју су им пружиле омладинске и фронтовске бригаде из Србије, а и из других федералних јединица, пролећна сетва у мају и првим данима јуна, у Банату и другим крајевима Војводиније, истина, са малим закашњењем, али успешно, обављена на 95%, од укупно 2.200.000 јутара планираних за сетву. Наравно, томе је допринела и берба кукуруза и друге заостале летине, коју су два-три месеца раније, обавиле омладинске бригаде из Србије.

Шумадијска бригада на сетви у Војводини

Из Младеновца је, 19. маја 1945. године, кренула Бригада, са око 500 омладинаца Београдског округа, на радну акцију сетве у Војводину. Са њима је и 120 омладинки и 15 пионира. Бригаду су водили - командант Ђурђе Јевтић и комесар - Ђорђе Богдановић, чланови Среских одбора УСАОС-а.

Јутро је. Сунце лагано и тешко пробија маглу. На младеновачкој железничкој станици, дуж колосека, стоје око 500 омладинаца и омладинки; о рамену им висе торбе, а изнад глава се укрстиле мотике.

Бригада возом креће у Војводину... Из вагона се ори песма. Свуда младалачка живост. Једна до друге чврсто се збијају омладинке са села и грле.Славка Милојевић је пошла из Стојне. Болесна је, али није хтела да изостане. У бригади је 17 девојака из Стојне, села које је и дало највише омладине за сетву у Војводини.

Из Лисовића је пошло седам девојака, с песмом и одлучним кораком. Ником нису дале да их испраћа. Како кажу, нису хтеле на растанку да гледају брижне и плачне очи мајки и озбиљне погледе очева.

Сам Космај је дао цео батаљон - преко стотину омладинаца и омладинки. Ни посавски, ни јасенички срез нису изостали. Глибовац је дао 6, Железник 10 омладинаца за Војводину. У вагону су и стари ударници са Рудника и из Срема: Стеван Милутиновић и Даринка Николић из Посавине, Ива Шаргић и Брана Милутиновић из Јасенице. Посавски ударник, Живорад Стублинчевић, пошао је са сестром Јагодом - код куће су им остали само стари отац и мајка. Са омладинцима је и пет пионира из Великог Борка, Сибинаца и Ропочева. Четрнаестогодишњи Бранислав Марјановић оставио је код куће стару мајку.

Девојке Јасенице крећу на ијролећну сешву у Војводини

- Ми не можемо да радимо као ви, али носићемо воду!
- обећавали су они руководству Бригаде.

Са друговима иде и мала Танасијевић из Дучине. Њој су два брата погинула у партизанима. Како би радо она волела да јој је и сестра овде, да иде са њом. Али, мора неко да ради код куће, за старог оца и мајку. Сестра је већ била у Срему, а сад, ево, иде она. Достојно ће заменити своју браћу у борби на фронту обнове и изградње земље.

СЕТВА У ОСТАЛИМ КРАЈЕВИМА СРБИЈЕ

У свим окрузима у Србији, у припремама за *Светску омладинску недељу*, учвршћене су старе и формиране нове радне јединице: у прешевском срезу 14 радних чета, са укупно 427 омладинаца; у Срезу масуричком један батаљон од пет чета, са укупно 215 омладинаца; у Округу ваљевском радне јединице се образују према потреби, за извршење конкретних задатака; у Срезу левачком је формирано шест радних чета, са око 240 омладинаца; у Срезу моравском шест радних чета са 183 омладинаца; у Срезу раваничком, осам радних чета са 300 омладинаца; у Срезу деспотовачком четири радне чете са 120 омладинаца; у Округу зајечарском учвршћене су старе и формиране радне чете у Срезу заглавском (педесет чета и један батаљон), у Срезу тимочком (17 радних чета), у Срезу зајечарском (20 радних чета и један батаљон), у Срезу бољевачком (20 радних чета), у Срезу неготинском (10 радних чета), у Срезу борском (15 радних чета), у Крушевцу је формирана радна бригада од четири батаљона.

Новоформиране радне јединице су радиле, углавном, на пословима сетве. У прешевском срезу (округ Врање) радне јединице су обрадиле 25 башти. У Ваљеву и околини, само у току једног дана, 4.710 омладинаца и омладинки су узорали 487 хектара (на орању радило 780 плугова; окопано је 15 ари воћњака; обрађено је 28 башти, засејано 12 хектара и 470 ари земље и утрошено 2.072 кг семена; засејано 410 леја лука, окопано 30 леја; ископано 350 кг шаргарепе; изриљано 17 травњака; окопано 788 воћака; засађено 300 топола и посејано 723 кућице кромпира). Поред тога омладинци су радили на поправци путева, мостова и зграда.

У Чачанском округу, у Срезу трнавском, у селу Лазу, 15 омладинаца и омладинки за један дан за орање су припремили три њиве и изриљали једну башту; у селу Виљуши, 10 омладинаца и омладинки, за 60 радних часова изриљали су њиву од 18 ари; у селу Бечњу радна чета је дала 194 радна часа и за то време поткресала 440 комада шљива, изриљала 9 ари земљишта у домаћинствима погинулих и сиромашних; организовано је и 8 моба, на којима је била сва сеоска омладина.

У Срезу драгачевском, у Гучи, 33 омладинца и омладинки за 664 радна часа су прериљали 8.221 квадратних метара земљишта. У Срезу качерском, само у току 21. марта, 230 омладинаца су дали 470 радних дана и

окопали 300 комада лозе, поорало три хектара земље, изриљало 34 ара, окопано 109 комада шљива, ба њиве избацили 60 кола ђубрета.

У Јагодини радна чета са 80 омладинаца, радила је на државном земљишту и у току једног дана засадила око 7.000 оџака кромпира. У селу Шуљаковцу (Срез белички), на иницијативу омладине, цело село је почело да пошумљава голети (засађено 8.000 багремова).

У Књажевцу, радне чете су дале 2.720 радних часова на риљању башта и обради имања палих другова. У току 21. марта, радна чета Књажевца је дала 684 радна часа на обради земље за војску. У Срезу заглавском, све радне чете су дале 2.400 радних часова на њивама другова који се налазе у војсци или на раду. Омладина Среза тимочког, 21. марта, радила је на вађењу багремових садница, које ће се употребити за пошумљавање. У Неготину, 56 омладинаца је радило на резању воћака у Пољопривредној школи „Буково“ и дало 135 радних часова.

ПОДРИНЦИ НА СЕТВИ И ОКОПАВАЊУ КУКУРУЗА

АксенШије Лекић

По завршетку бербе кукуруза, дошли су за омладину нови задаци и нове радне обавезе. Међу њима су се, по својој важности, истицали радови на сетви. Да би се они могли успешно и у потпуности извршити, омладина је у Подрињу се поново сврстала у радне чете и батаљоне, кренула на поља и прихватила се, ујош већем броју него раније, овога посла.

Поред већег броја мањих и већих акција у скоро свим местима у Подрињу, младићи и девојке из овога краја поново су се окупљали у радне бригаде и одлазили на велику омладинску радну акцију у Срем, где су настављени радови на сетви и окопавању кукуруза.

У другој половини маја 1945. године, у Срем на ове радове отпутовала је Омладинска радна бригада „Вера Благојевић", коју је чинило 150 омладинаца и омладинки. Командант Бригаде био је Михаило Јелић - Тракторенко, комесар Бригаде - Раде Марић, а заменик комесара - Милош Тадић - Људина. Бригада је у Руми добила распоред од Среског народног одбора, а потом успоставила везе са Генерланим сетвеним одбором у Новом Саду, и са Централном комисијом за смештај омладинских радних бригада у Срему.

> „Са песмом на уснама - забележено је о путу те Бригаде - превалили смо пут од Шапца до Руме. Ту смо се одморили и кренули на оближње тзв. Попове салаше, где смо се сместили и чекали распоред за рад. Одмах су формиране чете и одржана конференција на којој смо се договорили о даљем раду. Првих неколико дана није се могло радити због суше на њиви, али се зато учило. Пажљиво је омладина слушала оно што се учило на часовима, како би се натраг вратила са више знања, да покаже свима како се у Срему није само радило, већ и учило.“

Доцније, по преласку на „Црну Пустару" почињао је ударнички рад. Дато је 435 радних дана, за време којих је очишћено 127 јутара од шаровине и кукурузом засејано 50 јутара.

О овом раду омладине Подриња у Срему, постоји више података и сведочанстава, него о првој акцији. Више је и написа у листу „Гпас Подриња", и у другој штампи, више редовнијих извештаја, и казивања учесника. О та сведочанства су једногласна у оцени да су млади! и девојке радили пожртвовано и истицали се и у ра/: и у свим другим активностима. Тако је, например, „Гл; Подриња“, у свом бројуод 12. јуна 1945. године, прик, зао више догађаја из тог живота и рада. Описан је једг ударнички дан, када је Прва чета Подринског батаљон заказала такмичење осталим четама и за време ког „исечено шаровине са 95 јутара и тако тај комплекс З! мљишта припремљен за обраду“. Приказано је како Титов рођендан, 25. мај, прослављен ударничким радо* и како се тога дана, без одмора, прелазило са њиве н њиву, па је „кукурузом засејано 50 јутара земљишта и п< сечено 9 јутара шаровине. Проглашени су и први уда(ници - идеал многих омладинаца и омладинки. Били с то Катарина Циновић и Боривоје Матић - „Букорац", пр ви ударници овог Батаљона, који су се истакли своји! радом и резултатима".[50]

ОКОПАВАЊЕ КУКУРУЗА И ШЕЋЕРНЕ РЕПЕ У БАНАТУ

СвеШомир СШевановић - Кушић[5:]

Охрабрено великим успехом омладине Србије н; радној акцији сече дрва на Црном врху и Руднику омладинско руководство Србије је одлучило да се у пе риоду мај -јул 1945. године, организује нова омладин ска радна акција у Србији. Овога пута на окопавању ку куруза и шећерне репе у Банату, у Војводини.

Према одлуци тога руководства, на ову акцију сваки округ у Србији требало је да пошаље на акцију једну омладинску радну бригаду, са 250-350 омладинаца V омладинки.

> Тако је Зајечарска бригада имала четири чете, и то: прва чета и омладинци и омладинке из срезова Неготин, Кладово и Доњи Милановац; друга чета - од омладинаца и омладинки из срезова Зајечар и Салаш; трећа чета од омладинаца и омладинки из срезова Бор и Бољевац и четврта чета састављена од омладинаца и омладинки из срезова Књажевац и Минићево.
>
> Командант ове Зајечарске бригаде био је Светомир Стевановић - Кушић, а комесар Јован Бељан.
>
> У овој Бригади 30 одсто омладинаца и омладинки чинила је радничка и сеоска омладина, а 70% омладина завршних разреда средњих школа.Превоз омладинаца и омладинки до одредишта обављен је у шест теретних вагона (у сваком по шездесет омладинаца). У вагонима је по поду прострта слама, како би се у њима могло и спавати. У Нишу су вагони са нашим бригадистима прикључени новој композицији, у којој су били омладинци и омладинке из Лесковца, Врања, Ниша и Прокупља, а која нас је довезла до Београда, где је ова опет прикључена новој композицији са омладинцима и омладинкама из Београда, ТитовогУжица и Краљева. Са том дугачком композицијом стигли смо у Војводину, у место Србобран, где је био скуп свих бригадиста из Србије.
>
> У Србобрану је одржан велики митинг бригадиста и грађана на комеје говорио Јован Бућан-Лазица, члан Централног комитета СКОЈ-а Србије. Ту је саопштено где ће поједине бригаде бити смештене и где ће да раде.
>
> Зајечарска радна бригада је распоређена у Банатски Карловац, где је требало да окопава кукуруз и шећерну репу на Пољопривредном добру, које је имало огромне комплексе кукуруза и шећерне репе.

[50] *Омладина Подриња у Срему*, „Глас Подриња", бр. 76. од 12. јуна 1945.
[51] Командант Зајечарске бригаде на омладинској радној акцији окопавања кукуруза и шећерне репе у Војводини, 1945. године.

Одличну исхрану омладинаца организовало је и о њој се старало Пољопривредно добро. Ручак и вечеру имали смо у посебној мензи. За сваки оброк било је меса, уз кувано поврће и салата. Доручакје ношен на радилиште, а састојао се од чаја или беле кафе, сира - качкаваља и месних прерађевина - кобасице или саламе, а као посластица - пржена сланина на парчету хлеба.

На посао смо сваког јутра одвожени коњским колима до одређеног места, а онда смо пешице, у строју, са песмом и заставом, долазили до имања, где смо окопавали кукуруз, или шећерну репу.

Пољопривредно добро је располагало одређеним бројем трактора и прикључних машина, који су сваког дана култивисали простор између редова кукуруза и репе. А сваки бригадист је требало на тој површини, којом су прошле машине, да окопа 15 ари. Међутим, било је дана када машине нису стигле да обаве култувисање, па смо окопавали кукуруз и на некултивисаној површини, разуме се, уз веће тешкоће.

Од првог дана се развило такмичење међу четама, а и унутар чете између појединаца. Ко ће више и квалитетније да уради.

У саставу Пољопривредног добра било је и винограда. Једног дана су нам саопштили да идемо на копање и везивање винограда, који је био удаљен 4-5 километара. До њега су нас пребацивали камионом и тракторима, са приколицама. На копању и везивању остали смо два дана. Спавали смо на салашима. Та два дана су нам била као излет. Сви смо били изузетно задовољни. Касније су бригадисти тражили да опет идемо на копање и везивање винограда, што више није било могуће.

Културно-забавни живот у Бригади био је веома развијен. Ишли смо у биоскоп и гледали сваки нови филм, који се давао за мештане. Неколико пута су гостовале позоришне и фолклорне групе из околних места, а скоро свакодневно смо имали игранке. У Бригади смо имали свој оркестар (хармоника, гитара, труба, бубањ). Некада су игранке трајале до дубоко у ноћ. Културно-забавна секција Бригаде једанпут недељно је организовала приредбу са разноврсним програмом. Једанпут недељно смо издавали и бригадне зидне новине, у ксјима су бригадисти писали чланке о раду на њиви, о животу ван радног времена, о најбољим четама и бригадистима и још о много чему другом.

У самом местује постојало мање језеро, које су мештани користили за купање, па су се и наши бригадисти, после рада, купали и сунчали.

За добре резултате на окопавању кукуруза и шећерне репе, као и у културно-просветним и осталим делатностима, наша зајечарска бригада је проглашена ударном. А ми, сумирајући резултате рада бригадиста, нзјбоље смо прогласили ударницима и доделили им ударничке значке. Тада је и сваки бригадиста добио и посебну значку, као симбол ове акције.

А онда је дошао дан када је требало да се вратимо кући. Био је то 16. јул 1945. године. Сви су жалили што одпазимо. На испраћају Бригаде одржан је митинг. Говорили су руководиоци Пољопривредног добра и захвалили нам за све што смо за та два месеца урадили за њихово предузеће.

Учеснице добровољно< рада на њивама под младим кукурузима у Војводини

Мештани Банатског Карловца и запослени у Пољопривредном добру приредили су нам леп испраћај на железничкој станици.

Ушли смо у шест теретних вагона и кренули ка Београду. У Србобрану се овој композицији прикључе и остале омладинске бригаде које су учествовале на овој радној акцији.

У Нишу се наша бригада растала и од бригада са југа Србије (Нишка, Лесковачка, Врањска и Прокупачка). А у Књажевцу од бригадиста из тога места и околине. И тако исто у Зајечару и у Неготину.

Омладинска бригада „Сретен Жујовић" на окопавању кукуруза у Јужном Банату

„У пролеће 1945. године из Младеновца је на окопавање кукуруза и винограда на подручју јужног Баната отишла и ОРБ „Сретен Жујовић“. Била је смештена у Белој Цркви, у згради у којој се за време окупације налазио немачки логор за Србе, Јевреје, Цигане и комунисте.

Огромни салаши скоро пусти. Многи Срби староседеоци, још се нису били вратили из логора у Немачкој и Мађарској, у које су били интернирани за време оку-

пације. Немачко становништво (фолксдојчери) побегли су са својом војском пред руском армијом, а преостали су сада били у нашим логорима. Колонизација још није била извршена.

У штабу Бригаде „Сретен Жујовић" су били Лека Стевановић, командант (из Дучине), Света Богосављевић, учитељ из Рогаче, као комесар, Миђа Јакшић из Рајковца, као командир чете. Са Бригадом су, поред осталих, пошли Ружица М. Вујичић, Љубица С. Вујичић, Милка Ч. Вујичић, Зорка Д Степановић (проглашена за ударника), Душан Т. Вујичић, Златомир И. Јовановић, Дражимир Ковачевић, Милош Д. Милошевић - сви из Амерића. Са њима су радили Дара Тодоровић из Влашке, Младен из Велике Иванче и Цана из Влашког Поља.

Девојке су спавале на бетону (на слами), а мушкарци на тавану. Пешачило се по 10 км од логора до њива и назад.

Бригада је, уместо месец дана, на окопавању кукуруза и винограда остала два и по месеца, јер није имао ко да је замени. Отишла је у мају, а вратила се тек средином августа. (Мр Бранислав Ковачевић)

Прва космајска бртада на коиању кукуруза

На војвођанским иољима

Мелиорације

ОРА „ПОСАВСКИ КАНАЛ“

Најплодније површине у Ваљевском округу простиру се у Посавини, недалеко од Обреновца. Али, највећи део тога земљишта, око 4.000 хектара, не обрађује се, услед честих поплава реке Саве и унутрашњих вода. Са око 4.000 хектара најплоднијег земљишта може се добити 12,500.000 кг кукуруза у зрну и исхранити око 25.000 становника (рачунајући да сваки од њих добије 1.300 грама кукуруза дневно).

Потед на део Посавине

Да би се тај крај потпуно обезбедио од поплава и постао обрадиво земљиште, било је предвиђено да се на подручју Посавске водне заједнице изгради мрежа канала у дужини од око 40.000 метара.

Акција на прокопавању Посавског канала званично је почела 25. маја 1946. године.

Али, радова на исушивању на простору Обреновац - Скела - Грабовац било је још по истеку 1945. године, када је једна јединица (одред) Југословенске Армије ископао на каналу 2.500 кубних метара земље, а од 4. марта прве омладинске радне бригаде су ископале 2.700 кубних метара и поправиле раније подигнуте насипе са око 800 метара кубних земље.

Још пре почетка Омладинске радне акције „Посавски канал", житељи Посавине су дали 38.934 часова добровољног рада на исушивању тога терена, од тога само становници Скеле су радили 10.234 радних часова.

Радило се а прокопавању канала Скела - Грабовац. На рад се ишло масовно, с песмом и под заставом. Било је дана када је на тим радовима учествовало и по 500 мештана (ваљевски лист „Напред" је забележио да је 4. марта 1946. године на подизању насипа радило и преко 600 људи, жена и омладине).

Док се мајских дана 1946. године омладина из целе земље спремала за свој први велики радни подухват - изградњу пруге Брчко - Бановићи, у Србији се отваралоједно необично, истина мање, градилиште - прокопавање Посавског канала у дужини од око 40 километара.

Омладинска радна акција „Посавски канал“ била је за ваљевски крај посебно значајна, из више разлога: прво, то је била највећа акција омладине тог краја и једина радна акција у Србији организована те године; друго, омладина Ваљевског округа није била само учесник, већ и непосредни организатор те акције. Зато је цео руководећи кадар на овој акцији, сем Срете Ковачевића, члана Покрајинскогкомитета СКОЈ-а Војводине и Главног одбора УСАОЈ-а, био са ове територије.

Командант Штаба раднихјединица на Посавском каналу биоје Срета Ковачевић, а његов заменик Драган Ћосић.

Прво седиште ове радне акције било је у селу Вукићевци, а потом у Кртинској. У овим местима за омладинске бригаде било је уређено шаторско насеље, а са низом неопходних објеката.

Акција је почела 25. маја 1946. године, са око 400 омладинаца и омладинки ваљевског краја, сврстаних у две бригаде: ОБ „Влада Аксентијевић" и ОРБ „Миливоје Радосављевић“.

По раније утврђеном распореду, Посавски срез је послао 200, Тамнавски и Колубарски по 60, Ваљевски 50, Подгорски 30 и Град Ваљево 20 бригадиста.

Услови рада су били веома тешки. Јер, сви радови су обављани само с лопатама, ашовима, колицима и с неколико пумпи - ратних трофеја. Често се радило у води, муљу и блату. Али, збогтога ови радови нису прекидани, нити се на њима дуже заостајало.

Носилац свих стручно-техничких и организационих послова у име државе била је Управа за мелиорацију Посавине. Њен задатакје био да обезбеди машине, алат и материјал, који су били неопходни за акцију исушивања.

Ваљевци на ирокоиавању Посавскоl канала

„Ударнички центар" је био у Ратарима код Основне школе (канцеларија Штаба акције, амбуланта, магацини, радионице, гаража).

Од алата је набављено ашова 540, лопата 300, колица 360, фосни 100.

Међу омладинским радним бригадама на овој акцији су спомињане: Друга ваљевска „Милица Ножица", Ваљевска „Стефан Филиповић", Трећа крагујевачка „Милић Радовановић", Нишка „Нада Томић", Пета подринска „Сима Милошевић", Дванаеста студентска (београдска), Осма студентска „Мирко Луковић".

Краљево, Чачак и Горњи Милановац дали су заједничку ОРБ, са по 50 бригадиста.

Бригада је радила месец дана у јулу, а истеком тог времена, један број бригадиста је на акцији остаојош месец дана, па је бригада допуњена новим омладинцима и омладинкама из Чачка, Краљева и Горњег Милановца, уместо оних који су отишли кућама после јулске смене.

На овим радовима учествоваоје иједан број немачких заробљеника, повучених са мостова које су поправљали.

Први дан рада

Тупо одјекују ударци пијука у земљу, а трошна земља се одбацује лоптама, које чврсто држе мишице омладинаца. Зраци излазећег сунца су падали на голишава плећа орних и знојавих омладинаца.

Такмиче се Личани и Ваљевци, с песмом на два краја градилишта. Са једног се чује:

Бри1ада је велика и јака
Носи назив Жикице јунака.
А са другог се узвраћало:
Омладинци, будимо ударници
Заставица да остане Лици.

У оквиру бригада такмиче се десетине, а у десетини појединци.

Трећегдана рада, Ваљевској радној бригади придр\жују се још две бригаде: једна из Брчког, а друга из Херцеговине. Сједињени као за време рата у борби проти заједничког непријатеља.

За успех у такмичењу, установљено је звање „М^ња", као најчасније име на каналу. Имена његових носилаца истицана су на графикону „Муња". Укупноје представљено шест „Муња". Један је за седам сати ископа' и натоварио 16 кубних метара земље (норма 3 м³), други за 7 сати пребацио 28 метара кубних, трећи је ископао, натоварио и превезао 12,5 кубика земље.

По оствареним резултатима у одређеном такмичарском периоду најбољим бригадама додељивана је прелазна заставица. Забележено је да су њени носиоци биле Друга чачанска, Трећа крагујевачка, Осма студентск; „Мирко Луковић".

А најбољи појединци су добијали звање ударника Тако је 4. августа ударничку значку добило 23, а 19. августа 45 бригадиста, у последњем радном јуришу то звање заслужилоје 43, а похваљено је 74 бригадиста, шт< је и саопштено 30. септембра.

Од самог почетка акције у бригадама и омладинскш насељима (логорима) организовани су извесни облиц| културно-просветног рада: радио емисије преко звучника, покренут недељни лист „Посавски канал", издато 3! бројева зидних новина, одржано 108 предавања (политичко-васпитних и научно-популарних); аналфабетскии течајевима обухваћене су две групе неписмених (укупно 42 полазника); одржане двоје *усмене новине*\ логорске ватре - сваке суботе; дате четири биоскопске и дв« позоришне представе; сопствене културне екипе припремиле и дале 12 приредби у логору и два пута у Обреновцу, затим у Ваљеву, Шапцу; организоване су посете Београду, излети на Авалу. Председник Владе, Благоје Нешковић, примио је у посету 52 градитеља.

XI ваљевска бригада - прва испунила дату обавезу

Радећи на копању главног канала XI ваљевска радна бригада, примила је шестодневну обавезу. Наиме, она је за шест наредних дана требало да избаци преко 2.000 кубика. Терен је био веома тежак и захтевао је велике напоре, бригадиста који су давали све од себе да се дата обавеза испуни у постављеном року.

Чете су добијале своје деонице и рад је текао. Дневна норма је свакогдана пребацивана. Бригадисти су се сваке вечери враћали с рада са песмом и уверењем да пе обавезу, заиста, на време испунити.

Свака радна група имала је своју деоницу али су бригадисти појединих група, чим би завршили своју, припазили осталим деоницама, помажући да се и тамо одређене обавезе на време испуне. Тако је група помагаιла групу, десетина десетину, чета чету, па је шестодневна обавеза XI ваљевске бригаде била испуњена 9,30 ча:ова пре одређеног рока.

За свој пожртвовани рад Бригада је добила прелану заставицу.

У другој смени су учествовале још две бригаде из (аљевског округа, али и омладина из других округа у Ср>ији, тако да је у радовима на Посавском каналу Скела Грабовац учествовало укупно 3.709 омладинаца из 14 круга Србије (укључујући и Војводину).

Скоро цео ток Омладинске радне акције „Посавски анал“ пратио је ваљевски лист *Напред* у своме подлисту *Исушивање Посавине*.

После ирве смене на канал сши1пи и средњошколци

Учинци чета и бригадиста

Већ 7. јуна у овом подписку је написано да је Сретен Димитријевић из села Суботице избацивао преко три кубика земље дневно; Милош Несторовић из Качера и Миодраг ИванићизТакова гурали су свакогдана по 150 колица земље...

...Од почетка радова - од 25. маја до 8. јуна - највећиуспеху раду показапаје III чета IV колубарске бригаде (Београдски округ), па је прелазна заставица прво била у њеним рукама. Сваки појединац избацивао је дневно просечно по 1,35 м³ земље. Укупно су уградили у насип 551 м³ земље и скинули хумуса 1.418 м³. Чета је имала укупно 43 омладинца. Међу њима нарочито су се истакли Милош Стошић, Миленко Живановић и Миодраг Живановић".

Поклони бригадистима

....Скоро сваког дана омладинским радним јединицама стижу поклони у разним животним намирницама. Данас је на радилиште стигло од Среског одбора УСАОС-а из Мионице 350 кг пасуља, 170 кг суве сланине, 160 кг сира и 4 кг кајмака. Одбор АФЖ-а из суседног села Ушћа дотерао је колима на радилиште 13 кгсланине, 21 кгсира, 20 кглука, колача, јаја, резанаца, воћа и другог.

Ори се песма равном посавском долином

Сунце се већ прикучило хоризонту. Труба је одјекнула и дала знак за прекид рада. По четама и водовима пристижу бригаде са радилишта у своју „Омладинску варошицу". Ори се песма равном Посавином и њен одјек се разлеже на равна посавска поља прекривена кпасалом пшеницом, као весник који најављује да ће се и овде где је шевар и баруштина, догодине у ово доба, лелујати класје пшенице." („Напред“, 14. јуна 1946).

ОРБ „Милица Ножица“

„... Данас у 6 часова први пут смо кренули на рад. Отимање алата из руку показује жељу свакога за рад. Певајући, дошли смо на место где треба да радимо. Док су одмераване деонице ми смо певали, весели и пуни нестрпљења да што пре алаткама ударимо у тврду земљу...

... Првог дана бригада „Милица Ножица“ постигла је најболе резултате рада, избацивши 234 кубика земље, тј. 57 кубика више од бригаде „Стеван Филиповић". Просечна норма сваког бригадисте за 6 часова рада је износила 1,57 кубика земље („Напред“, 20. јуна 1946)“.

Рад у последњој радној недељи, у времену од 9. до 16. јуна, показао је да ће заставица често прелазити из руке у руке: III чета IV бригаде није успела да задржи раније освојену заставицу. Овога пута највеће резултате постигла је I чета III шабачке бригаде, са 50 омладинаца и једном омладинком, који су за шест дана дали 1.736 радних часова, уградили у насип 288 куб. метара земље, скинули траву са 270 м², хумуса са 2.730 м² и сасекли шкарпу на 720 м². На другом местује II чета II колубарске бригаде (Ваљевског округа). Најбољи у њој је Драган Спасојевић са својом десетином“ („Напред“, 22. јуна 1946);

Дневни рекорд Бранислава Шакића

Првих дана највећи постигнути резултат био је 16,22 кубика, али једног дана у XI ваљевској бригади Бранислав Шакић је избацио 19,52 кубика. Тиме се појавила пета и најбоља „муња“ на каналу. То је до тада био најбоље постигнути резултат друге смене на каналу. Радило се у води и блату, дубине око 30 цм. Бранислав је десетар познате „Багер" десетине. Његов просек од првог дана рада на каналу, без обзира на терен, увек је био већи од три кубика. Касније је све више и више растао док најзад није постигнут пуни ефекат,

Шакић је понос целе XI ваљевске бригаде и служи као пример свим бригадама на каналу.

Бригадистима на каналу стижу поклони од фронтовских и АФЖ организација

„Нема дана кад нека фронтовска организација из нашег Округа или из неког другог места у Србији не пошаље покпон омладини, која ради на каналу у Посавини; последњих дана

АФЖ из Скеле, Грабовца, Уроваца и Подгорине; Народна омладина села Забрежја; Народна омладина Ваљева, поред осталог, донела је 50 кг сланине и 20 конзерви; Срески одбор из Мионице -150 кг сира и 1.300 јаја; Народни одбор Подгорине - 450 кг воћа; Срески одбор из Ваљева послао је 120 кг воћа; Народна омладина из Ваљева - комплет одела; АФЖ из Београда IV рејон - II насеље послале су, поред осталог, 1.400 цигарета на радилиште..." („Напред", 29. јун 1946);

....Пре месец и по дана били су тек назначени почеци једног великог посла. А сада, када се прве бригаде враћају са акције, да их замене друге, нове, свеже, Посавином се већ протеже дубока бразда, ободно - гравитационог канала, којим ће отицати у Саву вода која би плавила;

Сада се сеоски омладинци враћају кућама, поносни, јер је из њихових редова Драган Спасојевић, командир II чете, II ваљевске бригаде, који се обавезао да ће за 8 часова избацити крампом 14 м^{3} земље, а усвојивши рударски начин рада - „шлицовање" - копао је 16 кубних метара дневно, а радосни што су припадали бригадама које су однеговале радне групе, као што је друга десетина 2. чете 3. бригаде, која је под руководством Сретена Димитријевића испнила обавезу за 4 дана избацивши на депоније 131 кубни метар земље;

... У првој смени такмичење се одвијало унутар смене. А сада, са доласком нових бригада такмичење ће уствари да буде између прве и друге смене: ко ће бити бољи; средњошколци ће уложити све снаге да и у њиховим редовима никну четворке, као што је била Посавска четворка: Аца Лазаревић, Љуба Јелић, Нада Мишковић и Божа Трајковић" („Напред", 13. јула 1946);

,Данас у 6 часова први пут смо кренули на рад. Отимање алата из руку показује жељу свакога за рад. Певајући, дошли смо на место где треба да се ради. Док су се одмеравале деонице ми смо певали весели и пуни нестрпљења да што пре ударимо алаткама у тврду земљу и извршимо добијени задатак.

Добили смо деоницу. Одмеривши и расподеливши посао почели смо рад. Ашови се брзо заривају у тврду земљу, да би после неколико секунди изашли пуни земље, док лопате брзо избацују сву ископану земљу. Развило се право такмичење између радника са лопатама и радника са ашовима. Иако другови са ашовима брзо копају, ипак их лопате стижу. Колица нема довољан број, чак их је врло мало, али се зато земља рукама баца осам метара далеко.

... Првога дана бригада „Милица Ножица" постигла је најбоље резултате рада, избацивши 234 кубика земље, тј. 57 кубика више од бригаде „Стеван Филиповић". Просечна норма сваког бригадисте за 6 часова рада износила је 1,57 кубика земље.

Враћајући се у логор, весело је одјекивала преко посавских пољана наша весела омладинска песма." *(Напред,* 20. јуна 1946)

За једно пре подне извадили шеснаест пањева

У овом тешком послу нарочито су се истакпи Сретен Димитријевић и Срба Гајић, обојица из Посавотамнаве. Заједно пре подне, они су извадили 16 пањева, и то врло великих, да су их два човека једва могла да натоваре у кола. „Лакше их ваде него доктори зубе" - каже омладинац Михаило Јелић из Подриња.

- Слушајте, децо, ово није лака ствар. То је најтежи посао. И ја сам их вадио, али ово још нисам видео у мојих 80 година - каже један старији сељак.

....Неки делови канала већ су готови. IV бригада се померила уз канал, на подизање насипа преко Вукићевице. Она сваког дана постиже све боље резултате, наступа све организованије. Прихватила је такмичење, заказано од III бригаде, која је првих дана постигла најбоље резултате. Сада се IV бригада ухватила у коштац са III, која је, такође, прешла Вукићевицу и подиже насип са леве стране, где мора да крчи шуму и вади пањеве.

Трећа чета IV бригаде, састављена већином од Колубараца, ради са вагонетима. Њена норма је три кубика дневно. Једна тројка, коју сачињавају Миливоје Тошић и браћа од стричева Миодраг и Миленко Живановићи, из села Петке код Лазаревца, избацује од када је заказано такмичење, по 5 кубика дневно. За њих не важи радно време. Кад се ујутру над логором проломи труба, дајући знак за устајање, Милошевићева тројка је већ на радилишту и избацила је по неки кубик земље. Њих тројица вуку земљу, изгоне на насип, изврћу вагонет и у трку се враћају на место одакле се одвлачи земља...

У целој Бригади је извршена реорганизација на састанцима чета, каже командант Четврте бригаде Перошевић. Графикон рада расте из дана у дан, а ова бригада је имала и најтежи посао на изградњи насипа.

Узбрдицом и целом стазицом пуна колица земље гура Илинка Марковић из Чачка.

- То је једна веома вредна другарица - каже њен командант.

А мали седамнаестогодишњи Миломир Михајловић из Такова тера преко 150 колица дневно на одстојању од око 260 метара.

„Пругаши" на Посавском каналу

„Данас је 19. јул, сунце већ пржи. Млаки поветарац са Саве просто мами на рад, а ето рада нема. Иако је радни дан, у логорском кругу се одмарају радне јединице, користе време за читање, учење и песму. Јуче је било вакцинисање и лекари су строго забранили било какав физички посао.

Канали су празни. Само на великом одводном каналу према пумпној станици, на сектору Нишке бригаде, девет омладинаца вредно избацују земљу.

- Ови као да су бирали најгори терен! - говорили су техничари са пумпне станице, инжењери у пролазу ка логору и рибари са Саве.

Девет омладинаца из Нишке бригаде, са Николом Паунковићем на челу, носе на својим титовкама знак Омладинске пруге. За њима су остале гомиле избачене тврде посавске земље, а на рукама им сејош виде жуљеви са Омладинске пруге, која је за њих, заиста, значила велику школу радног знања, умешности и изнад свега, воље и елана. И ту, над усеком од преко 1,80 м висине, до колена у води пуној пијавица и стакла, они дају пример свим бригадистима да су ту школу са успехом завршили.

Ни статистичари нису могли друкчије рећи. Напротив, када се увече преко гласноговорника објавио резултат: 48,06 м^{3} за 58 часова са просеком од 5,34 м^{3} на најтежем терену, све омладинске јединице топло су поздравиле другове „пругаше", заветујући се у себи да ће и оне поћи њиховим примером, а администратори су црвеним оловкама подвукли најбољи резултат II смене." („Напред, 20. јул 1946.)

Певачки хор „Ударник" из Сплита међу бригадистима на Посавском каналу

Певачки хор „Ударник" Солинске индустрије из Сплита посетио је радилиште омладинских раднихјединица на каналу.

Омладинци се нису надали њиховом доласку и када им је саопштено ко им је дошао у госте, они су их са видним одушевљењем дочекали.

Госте је поздравила Рада Спасојевић, члан Штаба омладинских радних јединица. Потом је хор извео свој програм, отпевавши песме: *Раднички поздрав, Химна раду, Нова зора, Бранково коло* и једну песму из Далмације.

Приредба радника Војно-техничког завода

У недељу, 4. августа, група Војно-техничког завода приказала је у Омладинском насељу у Кртинској, позоришни комад „Др" од Бранислава Нушића.

Увече, у 6 часова, под ведрим небом на бини, усред логора, омладинци су заинтересовано погледом пратили ову представу.

И када је падао сумрак, а месечина се мешала са електричним осветљењем на бини, нико се није ни помакао из публике.

По завршетку представе, проломило се снажно три пута „ура, ура, ура... за раднике Завода".

„Мариштанска" десетина

Још од првог дана рада XI ваљевске бригаде, такозвана „Мариштанска" десетина, састављена од самих Колубараца, почела је да бележи врло добре резултате. Ову групу чине 12 омладинаца, са десетаром Момиром Милосављевићем на челу.

0 залагању ове групе најбоље сведоче њени резултати. Без обзира на терен, они стално, просечно, избацују 3,5 кубика земље. У групи се нарочито истиче Момир Милосављевић, који је проглашен за ударника, и Сава Милошевић, који је похваљен. У овој групи се налазе и два пионира, Томислав Јевремовић и Милан Гајић, који према своме узрасту показују врло добре резултате. Они просечно избаце 3,5 кубика без обзира на врсту терена.

Пред завршетком радова на старом каналу

Три бригаде старог логора стоје предједним новим задатком. Наиме, стари канал треба завршити што пре, предухитрити јесење кише које би можда упропастиле цео једномесечни рад 300 омладинаца - градитеља овога канала. Његова дужина износи 1.500 м, а на њој још треба да се избаци 3.030 кубика земље.

Да би се овај посао што боље и успешније извршио, извршена је боља организација рада. Бригаде су подељене на две смене, од којих једна ради пре, а друга после подне. Тиме се избегла претрпаност на радилишту и омогућила боља расподела алата.

Рад је доста тежак. Ради се претежно у води и блату. Довршава се шкрапа и дно канала. Блатњава земља се транспортује преко високих скела и стрмих шкарпи до насипа, где се изручује.

Највећа сметња је подземна вода, која стално извире. Због тога, ту је стално екипа која даноноћно црпи воду из канала. Ради се пумпом, а кад она није у стању све да избаци, онда се ради и кофама.

V подрињска бригада - чија је норма 1 кубик, дала је обавезу да на овом веома тешком терену, за 10 дана избаци 1.010 кубика земље, са просеком по појединцу од 1,27 м - као целина, а у њој самој било је низ обавеза до 2 кубика - док је VI београдска бригада себи поставила задатак да за 16 дана стално даје просек од 1,65 кубика.

Један дан омладинских радних бригада

„У првим јутарњим часовима, у 3,45 кроз логор одјекује звук трубе која позива на збор. Из великих шатора постављених у полукруг, излазе бригаде и постројавају се, да би у реду наставили са фискултурним вежбама до 4,10.

До 4,45 прима се доручак и завршавају све остале техничке припреме за одлазак на радилиште.

Омладинци постројени са својим алатом, прво слушају извештај о резултату јучерашњег рада, изврши се предаја прелазне заставице најбољој четворки, а затим у реду одлазе на своја радна места на каналу.

За њима одлазим и ја на канал. Прелазећи преко за сада неплодне, џомбасте земље до самог канала. Прилазим најбољој четворци, којој је вођа Миодраг Павловић „Рускин". Он је са бригадистима Бајићем, Радом Јовановићем и Милинком Благојевићм за 7 сати ископао 18,5 кубика земље и постигао најбољи резултат за добијање заставице.

Лево и десно од њих, дуж канала, раде омладинци из II ваљевске бригаде, која је прва, затим поред Нишке и I ваљевске, дођем до Крагујевачке бригаде. Сви сложно копају земљу, избацују и преносе количима.

На једном крају логора су градилишта за одбојку, рупа и сталци за скок у вис. На другом - електрична централа, радио одсек, који преко звучника даје емисије, разна обавештења и музику са плоча. Испод једног грма у хладује обућарска радионица за ситније поправке. Магацин за намирнице, амбуланта, кујна и библиотека - све се одржава у најбољем реду.

Рад се завршава у 12 сати. Једна по једна бригада враћа се у логор. До 12,30 се обави ручак, азатим настаје купање на Сави до 2,30. За ученике уписане на поправни и курсисте после купања настаје учење по кружоцима, са професорима ваљевске и нишке гимназије. Остали одпазе у библиотеку, узимају књиге и штампу, или се одмарају у хладу испод дрвета. После егзерцира, који траје око један сат, бригаде се, свака на свој начин, занимају. Једни играју шах, други пишу писма, а за то време преко звучника се даје преглед резултата рада тога дана, или пушта музика. То траје до 9 часова, када труба објављује време за спавање. Онда се бригаде повлаче под шаторе, осветљења се гасе, у логору настаје тишина, све до првих јутарњих часова. *(„Напред", 27. јула 1946)*

Додељивање прелазне заставице

Прочуло се да је за прелазну заставицу најозбиљнији кандидат Подринска бригада из старог логора. У 19 часова све бригаде стоје постројене испред трибине. Очи сваког омладинца упрте су према штабу акције, одакле треба да дође заставица, у случају да је добије нека бригада из новог логора.

Из Штаба излазе командант омладинских раднихјединица, Срета Ковачевић, са целим штабом и свим командантима радних бригада. С њима се појављује и прелазна заставица.

- Трипут „ура" за прелазну заставицу!

Заставица је на трибини и члан Штаба акције, Здравко Негић, чита Одлуку која гласи:

> „Штаб омладинских радних јединица, на основу постигнутих резултата рада за протеклу недељу дана рада, одлучује да се прелазна бригадна заставица додели II ваљевској радној бригади „Милица Ножица".

Уз општи пљесак свих омладинаца и узвике: *Живела II радна бриТада,* чују се речи команданта Штаба акције:

> „Када је прва смена одпазила, са извесном зебњом очекивали смо другу смену, коју, углавном, сачињавају средњошколци. Али, када сте дошли и почели да радите. већ први дани вашег рада су показали да и средњошколци прилазе раду са великим еланом. Ми верујемо да ће бригаде наставити рад са још већим залагањем и да ће резултати рада, уз честитање, бити све бољи".

Он је затим предао заставицу команданту II радне бригаде „Милица Ножица", Славку Ђукићу, а овај обећава да ће његова Бригада наставити рад са још већим еланом и позива све бригаде на такмичење.

За седам дана рада бригадисти бригаде „Милица Ножица" дали су 4.275 радних часова и ископали 1.243 м^3 земље, просечно на сваког омладинца 2,03 м^3 земље дневно. *(„Напред", 3. ав!усШ 1946)*

И студентске бригаде на Посавском каналу

Последњих недеља, међу једанаест бригада које су радиле на изградњи Посавског канала, налазиле су се и две студентске бригаде. После првих дана рада, који су протекли у сналажењу, навикавању и стицању искуства, VIII студентска бригада, којаје после прве испуњене обавезе прешла на нову - почела је да ради на споредном каналу.

Први дан рада

„Крећемо на рад", прострујала је радосна вест кроз логор VIII студентске радне бригаде. По речима командира данас ћемо радити два до три часа да бисмо се упознали са послом. Са првим знаком трубе похрлили смо ка месту где је стајао алат. Срца су нам радосно куцала при помисли да ћемо за који час отпочети дело за које смо се толико спремали.

И пошла је дуга колона са ашовима и лопатама на рамену. Питомим посавским пољима одјекивала је песма рада, песма младости, песма новог доба. Пролазећи поред ковачнице угледали смо ковача како је за тренутак оставио ужарено жељезо, отро зној са чела и радосно нас поздрављао као старе, дуго очекиване знанце и другове.

Ишли смо даље и најзад ... ту смо. Пред нама је стајала испуцала земља са кржљавом травом. Огромна пространства питоме посавске земље остајала су неискоришћена. Али, ми смо се решили да од ове пустоши начинимо родна поља, по којима ће се за најкраће време орити громка песма наших ратара...

И прве лопате су забодене у земљу. Код нас се не може говорити о нечијем већем или мањем залагању, сви раде исто. и другови и другарице, које су и копале и товариле и гурале колица.

Пада мрак. Пиштаљка команданта објави престанак рада. Зар је већ готово? Гледам друга како му се не оставља колица. „Само још ова" - довикује. И то понавља неколико пута...

И враћамо се са песмом, насмејаних лица, орошени знојем... (Војин Шуловић)

Крајем августа са акције се вратила кућама већа група бригадиста - курсиста

„Јуче по подне са ове радне акције отишло је својим кућама око 180 омладинаца и омладинки, углавном, курсиста. Они су на Каналу провели око месец дана, радећи и учећи, тако да ће чим се врате моћи да полажу испите. У част њиховог одласка припремљена је мала свечаност, на којој је, пред стројем свих бригада, Драган Ћосић, заменик команданта Штаба радних јединица поделио омладинцима и омладинкама значке и споменице Посавског канала". *(„Напред", 24. ав1усШ 1946)*

Остале кратке вести са канала

....Пре три дана 'маршнрантска' десетина XI ваљевске бригаде прва је после формирања ове бригаде, добила декадну заставицу. Ова десетина је успела да победи дотле најбољу десетину подгорске чете. На раду се посебно истакао Момир Миловановић.

15. о.м. једна шесторка X београдске бригаде „Ђуро Стругар" успела је да за шест радних сати избаци 60,63 кубика земље, са просеком по појединцу од 10,10 кубика. Истог дана Драгиша Јовановић је успео да сам избаци 9,56 кубика.

18. о.м. група чланица АФЖ-а и фронтоваца VII реона из Београда посетила је Омладинску бригаду „Ђуро Стругар", доневши већи број пакета. Посетиоци су обишли и радилиште, где су се упознали са начином рада, а пред полазак у Скели посетили и гробове стрељаних мештана 1941. године.

У недељу, 18. о.м. културно-просветна екипа Студентске бригаде „Мирко Луковић" дала је у селу Грабовцу успелу приредбу са мешовитим програмом. Приредба је дата поводом пробијања тунела „Мајевица" на „Омладинској прузи". *(„Напред", 24. авЈуст 1946)*

Укупни радови на главном каналу завршени 15 дана пре рока

Градитељи Посавског канала, 1. септембра 1946. године, прославили су велику радну победу - завршетак главног канала 15 дана пре рока.

У присуству гостију из Владе Србије, командант Штаба раднихјединица на сектору Обреновац-Скела, Срета Ковачевић, извршио је смотру свих радних јединица. А у 7 часова је прочитано саопштење Штаба број 1:

.Данас, 1. септембра у 6 часова група радних бригада, које су учествовале на довршавању Главног канала у Посавини, извршила је свој задатак у предвиђеном року и ископала Главни канал у читавој дужини од барског дела више села Ратара до ретенционог базена крај пумпне станице на Сави.

Овим је уједно остварена општа обавеза да Главни канал завршимо 15 дана пре предвиђеног рока.

Поводом овогуспеха, Штаб омладинских радних јединица одаје признање и похвалу свим бригадама, учесницима у извршавању овог задатка."

Обавезе које су дате пре седам дана - данас су извршене. Ни тежак терен, ни сува земља, ни вода у каналу, нису зауставили омладинце у извршавању овог задатка.

Када се преко недеље пролазило каналом, осетио се дотле невиђени радни елан. Свака бригада је хтела да буде прва, сваки је омладинац хтео да пружи што већи удео у овој последњој обавези.

Радило се пијуком и лопатом, а где они нису могли блату одолети, чак и голим рукама. Често се и ноћу могло видети да канал сија. Омладинци са лампама у рукама су долазили на посао.

Обавеза је коначно испуњена. Плодна земља Посавине никада до тада није осетила такав замах мотике и пијука.

Пала је ноћ. Само светиљке на бини обасјавају лица бригадиста - победника. Њихова чела су поносна, а очи упрте у своје руководиоце, који су им говорили: у име Штаба омладинских радних јединица - Срета Ковачевић; у име Владе Србије - министар индустрије Јован Веселинов.

На крају свечаности прочитана је одлука Штаба ОРЈ о додељивању прелазне заставице XI ваљевској бригади. Командант бригаде, примајући заставицу, упутио је позив свим бригадама за такмичење.

Када се завршила свечаност, Посавином се још разлегало дуго клицање: „Три пута ура за XI ваљевску бригаду! Ура... Ура... Ура...

Овом приликом из XI ваљевске бригаде проглашени су за ударнике: Бранислав Шакић, Милорад Ћирјановић, Сретен Алексић, Миломир Радовановић, Миливоје Станишић, Момир Милосављевић, а похваљени: Тихомир Ђурђевић, Светислав Ђурђевић, Милан Милутиновић, Живојин Ситарица, Сава Милосављевић, Радојка Милосављевић". *(„Напред", 7. сепШембар 1946)*

Радови на Посавском каналу се приводе крају

„После завршавања главног канала, који је ископан 15 дана пре одређеног рока, укупни радови у Посавини су почели да добијају завршни облик. Главни канал је завршен, а он је представљао и најтежи део радова.

Од споредних канала је остало још да се ископа скељански Б и В канал, са 22.000 кубика земље; уровачкиБиВ канал, са 14.000 кубика; Ковачица, која се одваја од Главног канала, где треба да се ископа око 4.000 кубика земље. Поред тога, на ободном каналу треба уградити насип од 5.500 кубика и ископати ретенциозни базен, од састава скељанског и уровачког канала до пумпне станице. При раду на овом базену треба да се ископа око 77.000 кубика земље. Али, тај посао биће урађен багерима. Укупно, до завршетка радова у Посавини треба избацити око 53.000 кубика земље, и то до 1. октобра.

Сви ти радови се приводе крају. Бригаде узимају своје обавезе, које увек и испуњавају пре одређеног рока. Тако су се XIV мешовита и XIII војвођанска бригада обавезале да за недељу дана ураде канал у дужини од једног километра, који се пружа од средине баре до главног канала, а одводиће воду из баре главним каналом у пумпну станицу. Само овим каналаом ослободиће се од плављења око 300-400 ха земље, која је од наноса Саве необично плодна, а услед сталних поплава никада није могла да се користи.

Ове две бригаде су радиле под веома тешким условима. Радилиште се налазило у средини баре. Трска којом је бара била густо обрасла морала се најпре спалити, па тек онда прећи на рад. Терен је био блатњав, па су бригадисти упадали дубоко у муљ. Колицима се није могло радити, већ само ашовима, а потом вода и житки муљ су избацивали само кофама. Иако радећи са великим тешкоћама, бригадисти су са залагањем успели да овај канал заврше не само у постављеном року, већ и цео један дан раније". *(„Напред", 21. сепШембра 1946)*

Сељаци Звечке и даље помажу омладинцима на каналу

Забележено је да је једна група људи, жена и омладинаца села Звечка - њих 105 на броју - дошла на радилиште XII ваљевске бригаде „Жикица Јовановић Шпанац", са око 35 кола, да својим добровољнимр адом помогне бригадистима XII ваљевске бригаде у довршавању ободног канала. Међу другарицама је било и старијих жена, али су оне преко целог дана радиле са истим еланом којим су радили и млађи од њих.

Културно-просветном раду се поклањала пуна пажња

Од првог дана на каналу раде читалачке групе, а посебна пажња је пренета на часове учења за ученике који су упућени на поновљени испит, као и на посетиоце течајева за ратом ометене ученике.Наставници им пружају пуну помоћ.

У културно-просветном раду нарочито се истичу ваљевске радне бригаде. На табели 7 бригада, које раде на каналу, ваљевске бригаде држе прва два места.

Успешан крај ОРА „Посавски канал"

Омладинска радна акција на прокопавању Посавског канала, која је почела 25. маја 1946. године, завршена је 1. октобра 1946. године.

У радовима на Посавском каналу учествовало је 3.709 омладинаца и омладинки из 14 округа Србије, укључујући и Војводину. Они су својим пожртвованим радом обезбедили од поплаве 4.000 хектара плодне земље.

РЕГУЛАЦИЈА РЕКЕ РАЉЕ И...

Река Раља извире испод Парцанског виса и после двадесетак километара свога тока према истоку улива се у Језаву код Смедерева. У изворишном сливу брза а потом текући према Подунављу бива све спорија и лења, као да је љута што утиче у речицу нешто већу од ње, а не у европски Дунав који јој је сасвим близу ушћа. Два истоимена насеља су на њезином току - космајска варошица Раља и подунавско село Раља.

Текући змијолико својом долином, река Раља је често у дугој прошлости мењала своје корито и правила мртваје обрасле врбацима, трском и рогозом. Билоје и година када је власницима ливада поред ње давала добре сенокосе, али и година када се изливала, плавила и уништавала сву летину у својој долини. Тако је било до 1946. године.

Умчари. И оне су ишле на Раљу

Прве послератне године (1946) ондашња власт Београдског округа одлучила је да ток реке Раље регулише каналом и насипом, да се тиме спрече поплаве и долина учини плоднијом. Извођење радова поверено је окружној омладинској организацији (УСАОС).

Радови су почели низводно од села Умчара (1. јуна) и трајали су до краја септембра, у три смене по 45 дана. У свакој смени је учествовала по једна чета из свих срезова. Тоје била прва већа омладинска радна акција локалног значаја.

Бранко Милијановић из Дучине, један од учесника ове радне акције је причао:

„Тек што сам дошао у село, после полагања велике матуре у Смедеревској Паланци, стигла је директива од среског омладинског руководства да се иде на акцију. Из села је пошло нас неколико, пешице, до Сопота, где се формирала омладинска чета, са Злативојем Мијаиловићем из Дучине на челу. Снабдели смо се са нешто УНРИНЕ робе, па поново пешице и пречице преко Ропочева и Малог Поповића до Мале Иванче. После две станице вожње стигли смо на одредиште - село Умчари, поред реке Раље. Становали смо у већим сеоским кућама, по групама, без кревета, на слами. Ја сам био евидентичар у чети и старао се о писању зидних новина. Цела чета се ретко састајала.

Рад на прокопавању новог речног корита и насипа бioje наш главни задатак. Радило се својски, ударнич-

Јасеничани у ириобаљу реке Рађе

У бртади Јасеничана на реГулацији Рађе радили шек свршени ученици, чиновници и занашпије

ки. Били смо подељени на групе - петорке, са нормом да се дневно ископа 10 метара канала. Моја петорка је имала најбољи учинак, па сам на крају акције за награду добио књигу *Питања марксизма и лењинизма* аутора Стаљина.

Дрвена колица, будак, ашов и лопата били су нам једине алатке за рад, без радног одела и обуће. Такво је било послератно време, време немаштине и оскудице у свему. Само је било богато радним ентузијазмом омладине да што више и брже изгради своју земљу.

НИШАВСКИ КАНАЛ

Радови на прокопавању Нишавског канала почели су 1. августа 1947. године. Од тада па до завршетка радова, крајем новембра исте године, масовно су учествовале синдикалне и организације Народног фронта, градска и сеоска омладина, а у завршним данима акције омладинци су се враћали са изградње Омладинске пруге Шамац - Сарајево.

„...Из даљине се чује хука булдожера... Кроз зеленило се види црвена застава која се лепрша на ветру... Бригаде из насеља, једна за другом, под заставама, приближавају се градилишту канала. Тамо их чекају колица, пијуци које је оставила претходна смена.

Ври мравињак од људи. Јуре колица преко брежуљка свеже набацане земље... Веселе жене и девојке ужурбано пуне колица, а недалеко одатле стоји статистичар и броји...“

„Једна група омладине из XVI насеља довела је омладинку - хармоникаша:

Омладинци и фроншовци IV, IX и X насеља ирви иочели радове на ирокоиавању канала

- Ти ћеш нам само свирати - рекли сујој.

И док је група неуморно радила, звуци хармонике су уносили весеље и вољу за даљи рад...“

„У радовима на каналу од 6. до 13. августа, учествовало је 5.220 добровољних радника. А са резултатом од првих пет дана, то чини цифру од 9.356 учесника на градњи канала од почетка радова, са укупно 37.420 радних сати...“

„Рад на каналу последњих дана у многоме је напредовао. Дуж радилишта већ се протеже одводни канал, први видни резултат, први тежи задатак, који су извршили Народни фронт и омладина града Ниша.

Нишавски канал је по своме облику велики објекат: дужине преко 1.500 метара, ширине 60 метара, дубине до четири метра.

Требалоје ископати преко 180.000 кубних метара земље и изградити моћне насипе.

Изградњом канала град се обезбеђује од поплава, заштићује вегетација, омогућује изградња кејова. Такође, уклониће се многе баруштине - легла маларије, смрада и прљавштине, које су настајале после поплава. Велике површине земљишта у Чаиру и око самог канала исушиће се и постати сигурније за градилишта.

Цео град је живео кроз борбу за изградњу канала. Сваког дана све већи број људи је излазио на ову велику акцију.

Примери као што су резултати радног колектива Мостовске радионице, XII, XIX и XI насеља, омладинца Александра Костића, Гаврила Панајотовића и многихдругих израз су снаге Народног фронта и високе свести о дужностима према друштвеној заједници.

Маосовност колективног и појединачног радног херојизма, највиши су израз решености народних маса.

Народни лисШ је редовно пратио ову велику акцију и своје читаоце обавештавао, поред осталог, и о следећем:

„За првих шест дана рада најбољи резултати су постигнути 5. августа, када је на радилишту било 1.079 радника, са резултатом од 30.396 колица извежене земље. А укупан резултат шестодневног рада на каналу износио је 99.126 колица превежене земље. У радовима је учествовало 4.130 фронтоваца који су дали 15.220 радних часова. „

XII насеље - најбоље на Каналу

У суботу, 16. августа, на радилишеје изашло 1.234 радника, од којих 739 чланова синдикалне подружнице Мостовске радионице.

А следећег дана, 17. августа, на каналу је радило 4.696 људи, што је три стотине више него првих пет дана рада..."

Под вредним рукама Јрадишеља све више се шири Канал

„Од 14. до 20 августа, на каналу је радило 12.430 радника и грађана, који су само 17. августа дали 64.855 радних часова..."

Од почетка радова до 20 августа укупно 17.653 учесника на изградњи канала дали су 102.279 радних часова. За то време, поред почетних радова, скидања површинског слоја, доста је урађено и на довожењу земље и уградњу у насип.

Већ је прокопан део канала који одводи воду и суши земљиште на коме се доцније огу градити разни објекти..."

„На грађане Ниша снажан утисак су оставили густо збијени редови, дугачке колоне радника Мостовске радионице, који су са заставама и транспарентима ишли на рад и постигли одличан резултат: 739 градитеља избацило је 713 кубних метара земље из канала..."

„Уторком и петком на каналу су радили бригадисти VI и VII Нишке бригаде, који су се вратили са Пруге Шамац - Сарајево да полажу поправне испите. Они су почели да раде на каналу 15. августа. Већ следећег дана, допао им је у део рад у блату и води, при дну канала, који су они и започели...

... У току ударне недеље Народне омладине Ниша, 24. септембра на каналује радила радничка омладина. Омладинци Мостовске радионице и овог пута изашли су најмасовније на радилиште..."

Народна омладина Ниша почела је недељом своју Ударничку недељу пред Други конгрес Народног фронта Југославије. Омладинци и омладинке фабрике, школа и насеља сачињавали су велики део масе на раду."

„... У недељу 21. септембра, дуге колоне радника, омладине, грађанства Ниша и сељака најближих села почеле су од раногјутра 21. септембра да долазе на Канал. Око 10.000 радника из редова војске, службеника, ђака, је изашло на радилиште канала.

На радилиште су дошли и сељачка омладина из Медошевца, Бербатова и још неких села. Њихов радни учинакје највећи на радовима око планирања насипа".

... У масовном изласку на радилиште 22. новембра најбоље се одазвало Десето насеље, насеље Маршала Тита, најактивније насеље нашег града, које заслужено држи прелазну заставицу Народног фронта града Ниша. Десето насеље изишло је са 246 добровољни радника, Друго насеље са 200, Шесто и Петнаест са п 150, а Пето насеље са 141 добровољним радником...

„... До пред сам крај акције омладина је постигла за видне резултате, али још није испунила своју обавезу. Д< тада је на Канал изашло 17.068 омладинаца и омладин ки, дато 68.272 радна часа и избачено 22.353 м³. Наро чито се истицала омладина са села, која је сваке неде ље излазила на Канал.

У недељу, 16. новембра, омладина Нишаје масов но изашла на Канал, да у част завршетка Омладинске пруге Шамац - Сарајево, ударничким радом, допринесе брзом прокопавању и извршењу своје обавезе. Док се преко звучника чуо глас Маршала Тита, који је говорис градитељима пруге на митингу у Сарајеву, омладинци Ниша су избацивали нове и нове кубике земље приближавајући се извршењу своје обавезе.

Тога дана је, иначе, најмасовније изашло XIV насеље, са 68 омладинаца и омладинки, који су избацили око 1.200 колица.

Сеоска омладина је, такође, била заступљена у великом броју. Са песмом, раме уз раме са омладином града, радили су на извршењу опште обавезе.

У недељу, 23. новембра, успешно је изведена последња масовна радна акција на прокопавању Нишавског канала, а 29. новембра 1947. река Нишава је пуштена у ново корито.

У новембру 1947. године, омладина и Народни фронт града Ниша постигли суједну велику радну победу: прокопали су Нишавски канал. На њему је радило близу 70.000 људи, који су дали преко 250.000 добровољних радних часова, ископавши преко 73.000 кубика земље.

Ударник VI нишке бртаде, Александар Косши, за пет часова превезао 14 кубика земље

. РекеЈасенице

У Јасеничком батаљону налазили су се малди са села, али и средњошколска омладина. Био је то на први поглед неравноправан однос снага, будући да су сеоски омладинци били привикнути на тежак физички рад, а међу ђацима највише је било петнаестогодишњих и шеснаестогодишњих гимназијалаца. Но, другарство је било изванредно и напор је узајамно дељен. За испуњење норме у физичком обиму више су се „бринули" млади са села, а за узврат „варошани" су предњачили у организовању културно-спортских активности.

Акција је изведена у две смене. Првих двадесет дана од 11. до 31. марта 1946. године. На њој је било близу 500 сеоских омладинаца, који су дали велики радни учинак у чишћењу речног тока и изградњи одбрамбеног насипа. Остало је забележено да су се у овој см ени посебно истакли радна петорка Миодрага Шиљића из Селевца, радна четворка Живана Топаловића из Ратара и омладинка из Паланке, Зора Митровић.

Штаб ове бригаде чинили су: командант Славомир Грујић из Азање, комесар Милован Јеремић Беља из Азање, и команданти батаљона: Живомир Стојадиновић из Азање, Раја Виторовић из Селевца и Миодраг Павловић из Азање.

У другој смени рад је наставило око 33 омладинаца са села, али и већи број средњошколаца, радничке омладине и нешто стариих стручних људи из Паланке. Радило се као и у првом делу акције, и постигнут пуни радни учинак. И у овој смени било је бригадиста за пример. Највише су се истакли Милисав Јелић из Баничине и омладинка Бранка Поповић. Штаб бригаде чинили су: командант Риђа Ђорђевић из Ратара, комесар Слободан Кецовић из фабрике „Јасеница" и командири батаљона Миле Поповић из Азање, Чеда Симичић из Кусатка и Милован Старчевић из Ратара.

Радна акција на регулацији реке Јасенице није била само велика радна победа омладине Јасеничког и Орашког среза. Била је то својеврсна провера спремности младе генерације да се конкретизује и обликује идеја о сталним омладинским радним акцијама. Била је то потврда успешно изведених припрема за одлазак на прву савезну радну акцију - на прузи Брчко-Бановићи.

Међу тридесет паланачких средњошколаца, остало је у сећању, на прокопавању раљског канала радили су: Сретен Торбица, Александар Милићевић, Душан Краљевић, Дајић Путник, Часлав Влајић, Драган Станиоћ, Срба Здравковић и други.

Младе средњошколце из Паланке, у настављању радова на мелиорацији реке Раље, заменили су, средином августа 1945. године, 314 бригадиста Космајске омладинске добровољне радне бригаде „Душан Ђурђевић Џуџа", међу којима је било 90 бригадиста Јасеничког батаљона. Исто као и претходна смена, бригадисти су били смештени у згради основне школе у Умчарима, а радови су извођени дуж Раље од Умчара до Поповића. За време смене од два месеца бригада је прокопала и уредила два и по километра речног тока.

Поред похвала, признања и ударничких звања, остало је записано да су најуспешније десетине Јасеничког батаљона биле оне које су предводили Миленко Цветковић из Глибовца и Гитарић из Доброг Дола.

Радна бриХада Јасеничана - учесника у ре1улацији реке Јасенице

ОРА „БЕЧЕЈСКИ КАНАЛ“

У Војводини, крајем лета 1946. године, омладинске радне бригаде дошле су у Бачко Петрово Село да граде Бечејски канал. За само 50 радних дана ископале су 17 километара новог воденог пута, који ће обезбедити наводњавање земљишта на површини од око 30.000 хектара.[52]

Бечејски канал био је весник, који је постао саставни део великог Хидромелиорационог система Дунав - Тиса - Дунав.

Народ старобечејског атара доживео је остварење своје давнашње велике жеље: њихови синови, омладинци Новосадског округа, сједињени са омладином која је пре неколико месеци колонизирана, завршили су и предали на употребу новоизграђену мрежу канала за одводњавање, у крају који је назван „Перлек“.

и очистити канала. Омладинци II чете Старобечејског среза били су уверени да ће они однети победу и прелазну победничку заставицу. Друга чета је и показала најбоље резултате, али су у тој чети све време радили и фронтовци, који су уједно били и најбољи радници.

Штаб бригаде је ово узео у обзир приликом оцењивања и кад је одбијен резултат рада „фронтоваца" показало се да је, уствари, најбоља III чета Бачкопаланачког среза. У погледу дисциплине најбоља је била IV чета Жабаљског среза.

На свечаној бригадној конференцији поводом завршетка првоgдела канала говориоје командант Бригаде Вукашин Кешељ и изнео дотадашње резултате рада Бригаде а затим позвао све омладинце да наставе извршавање свога задатка, са појачаним еланом. Уз одушевље-

Омладинска бртада са командантом Вукашином Кешељом (у средини са белом леншом) на челу

Канал је од огромног значаја за привредни развитак тога краја: 3.800 катастарскихјутара земље, која је скоро сва била неплодна, или неприступачна за обраду, даваће убудуће плодове новим власницима, дојучерашњим аграрним интересентима којима је подељена.

Победничка прелазна заставица за постигнуте резултате у раду додељена III чети

JecJaпaeзJод септембра 1946. године завршен је први део канала Ст. Бечеј - Бачко Петрово Село. Од почетка радова, омладина је, у тежњи да постигне што боље резултате почела такмичење - чета са четом и појединци међусобно, у томе ко ће највише ископати земље

не поздраве свих омладинаца, предао је прелазну заставицу победничкој III чети. Примајући заставицу, командир III чете заветовао се, у име целе чете, да ће заставицу чувати и да неће дозволити да је нека друга чета преотме.

После тога, командант бригаде је прочитао имена омладинаца који су похваљени као најбољи радници. То су: Живан Марић, Милорад Вукић, Јовица Андрић, Лаза Пушкашев, Павле Козачевић, Драгиња Јовић, Нова Живковић, Младен Мирилов, Мара Симић, као и „фронтовац” Иво Клаћ, који је најбољи радник у целој бригади.

На крајује и представник Окружног одбора Народне омладине поздравио победнике и похваљене, као и све остале омладинце.

[52] *Слободна Војводина*, 12. септембра 1946.

На месту где се канал разилази на четири стране, 9. октобра 1946. године одржана је свечаност на којој је канал предат „народу, ономе коме је намењен".[53]

Већ од раног јутра, на место свечаности су већ стизали сељаци из околних крајева, нарочито из Бачког Петровог Села и Старог Бечеја, на коњима и колима, окићеним великим заставама и паролама на српском и мађарском језику.

У групама сељаци - од којих су многи преживели и три рата - разговарали су о значају овог канала. Ту се одмах планирало: шта ће на овој плодној земљи најбоље да расте, какве ће бити користи од ње. У току разговора они нису могли још једном да се не подсете на оно што их је толико болело за време старе Југославије. Сви су причали о томе како су Водној задрузи плаћали и по 120 динара годишње по јутру, само да их заштити од разних поплава, и како од тога, ипак, није било ништа. Сви су се, на пример, сећали како је пре рата „најјачи адут у рукама кандидата пре избора у томе крају" било обећање да ће, ако земљорадници за њих гласају, после избора прокопати канале за одводњавања. Сећали су се, како су сва та обећања, без обзира који их је кандидат давао, после избора остала, само празна реч.

Е, ето, нису прошле ни две године од ослобођења, а остварена је велика жеља људи овог краја: земља која им је подељена аграрном реформом учињена је богатом и плодном.

Што је дошло до ове нове победе у обнови и изградњи земље, може се, у првом реду, захвалити народној власти, фронтовским организацијама, Народној омладини, која је ову велику народну жељу и остварила, прокопавши, за непуних 50 дана, канал у дужини од 12 километара.

Било је предвиђено да ће од самог почетка на копању канала радити око 300 омладинаца. Међутим, 40 дана је радило свега 180 омладинаца дневно. И канал је, ипак, на време био завршен.

Омладинци су у току ових радова дали 3.797 радних дана и избацили 20.180 кубних метара земље.

По резултату у раду, омладинци нису много заостали од физички јачих и у послу искуснијих радника, који су за осам часова избацивали по три кубика.

Свечаност предаје канала у употребу почела је 9. октобра око 11 часова. На трибини су стајали представници народних власти, антифашистичких организација и Југословенске армије. С леве и с десне стране трибине стајали су земљорадници, омладинци из околних места који су дошли да присуствују свечаности. Преко пута, дуж канала, чије су се паралелне ивице губиле у даљини, постројила се Бригада. Напред, испред осталих чланова Бригаде, стајало је у реду 60 омладинаца у радним униформама, препланула лица од рада на сунцу и ветру: то су омладинци Бригаде, који су одређени за одлазак на Омладинску пругу.

Свечаност је отворио командант бригаде Вукашин Кешељ који је говорио о значају канала, указао на успехе које је Бригада постигла. Нагласио да Бригада неће остати само при овоме. Радови на каналу послужиће јој и велико искуство за рад и подстрек за даљи рад.

После њега говорили су: представник Водне задруге, инж Боривоје Калман, секретар Месног народног одбора Бачког Петровог Села.

На крају је члан штаба Бригаде, Благоје Бјелогрлић, прочитао три одлуке Штаба: прву, о проглашењу за ударнике Павла Ковачевића, Милорада Вукића, Живана Марића, Гојка Милићевића, Јожефа Болдижара, Васа Триље, Драгиње Јовић, Младена Мирилова, Нова Живкова. Они су, просечно, избацивали 10-12 кубних метара земље за 8 радних сати. У другој одлуци похваљеноје 32 омладинца, који су се, такође, истакли у овим радовима. Трећом одлуком Штаба прелазна заставица Бригаде додељена је трећој чети.

По завршетку свечаности, Бригада се вратила у логор на ручак.

А после подне у Старом Бечеју пред грађанима и омладином, одржана је смотра Бригаде којој је, поред осталих, присуствовао и Добривоје Видић као представник Главног извршног одбора Војводине.

Митингје отворио командант Бригаде Вукашин Кешељ, који је у кратком говору изнео успехе Бригаде. Затим је говорио Добривоје Видић.

> „Другови и другарице, бригадисти, грађани Старог Бечеја, дозволите ми, пре свега, да вас, у име Главног извршног одбора Војводине и Покрајинског одбора Народног фронта поздравим и да вам честитам велики успех, који је постигла омладинска радна бригада Новосадског округа. Као што омладина Србије и омладина читаве Југославије одушевљено раде, помажући народној власти да изгради нашу земљу, тако је и омладина Новосадског округа пошла у помоћ Старобечејском срезу да добровољним радом помогне изградњу овог канала и да свој допринос бољем животу нашег народа.
>
> Пред нас је, другови и другарице, после ослобођења постављен као основни задатак, обнова и изградња наше земље. Та парола је постала наша мисао, наша жеља, наше дело. Као што је у рату за родољуба наше земље, било мерило како се односи према окупатору, према немачко-италијанским и осталим окупаторима, тако је данас, у периоду мирне изградње, мерило како се односи према обнови и изградњи земље. Ко није за нову Југославију, ако хоћете да видите ко не воли свој народ, онда погледајте ради ли он или не ради за обнову и изградњу наше земље. Они који не воле народну власт, ти су против и обнове и изградње наше отаџбине. Зашто? Зато што знају да сваки кубни метар земље прокопане на „Перлеку", да свака цигла на некој кући, да сваки продуктиван рад јача благостање радног народа Југославије. Наша Народна омладина, као и омладина овејуначке бригае, која је помогла вашем срезу, схватила је у чему је програм Народног фронта и она ради под заставом обнове и изградње наше земље. Ово је најбољи начин на који она служи народу и отаџбини..."

ИСУШИВАЊЕ РАМСКОГ РИТА

Дунав у свом току од села Кисиљева до Великог Градишта прави окуку према стишким селима и сваке године плавио је земљиште од 2.146 хектара. То земљиште је било покривено баруштинама обраслим шеваром, потпуно необрадиво и неискоришћено. План за исушење Рамског рита израђен је још 1920. године, али су сви покушаји остављали Рит под водом.

А требало је подићи насип у дужини од 2.400 метара који би ово земљиште заштитио од Дунава, ископати преко 60 км дренажних канала који би воду из Рита одводили у Дунав. Тим каналом би се елиминисале и подземне воде.

На иницијативу Окружног комитета УСАОС-а у Пожаревцује покренута Омладинска радна акција на исушивању Рамског рита, у којој су учествовале, у три смене, три бригаде:

Прва бригада у првој смени:

1. батаљон са три чете, са укупно 141 бригадиста, од 1. јуна до 15. јула (по саставу - радничка и сеоска омладина),

[53] *Слободна Војводина*, 10. октобра 1946.

2. батаљон са пет чета и 314 бригадиста, од 15. јула до 15. августа. А чинили су га ученици средњих школа (Пожаревачке гимназије и Трговачке академије, курсиста 7. разреда Пожаревачке гимназије, Градиштанске и Петровачке гимназије);

Друга бригада у другој смени, имала је четири чете са укупно 159 бригадиста, од 15. јула до 1. септембра (радничка и сеоска омладина);

Трећа бригада у другој смени која је имала четири чете од 1. септембра до 30. октобра (радничка и сеоска омладина, 80 до 200 бригадиста смењивали се у неким размацима од по три недеље, због сезонских сеоских послова);

Полетним и ударничким радом Прва и Друга Пожаревачка бригада су од 1. јуна до 15. августа

- очистиле од мочварне траве 50.407 м^2
- растуриле и испланирале 19.367 м^2 земље,
- избациле 19.024 м^3 земље,
- 455 бригадиста су дала 47.895 радних часова и
- подигнут је насип скоро 2.000 м, широк 30 м, а висок 6 м
- укупно је избачено 33.000 м^3(ископано и убачено на насип).

Подигнутим насипом и ископаним каналима исушеноје 2.100 хектара поплављеног земљишта.

На исушењу Рамског рита, у завршеним радовима 27. и 28. октобра 1946. године учествовало је и 6.000 грађана из целог пожаревачког округа. Добра организација, изванредна атмосфера и допринос изузетног задовољства, због чега се та радна акција памти поред свих других на којима се учествовало, свакако је и у младим људима који су са осећањем велике одговорности водили бригаде. Бригадама су руководили:

У Првој бригади - командант Миша Милосављевић, а заменик-(увек присутан) Милан Љубисављевић

У Другој бригади - командант - Милан Љубисављевић, а заменик-Милан Стојаковић, Дракче Миленковић

У Трећој бригади - командант Петар Јовановић, заменик- Марко Московлић.

Данас оних баруштина, у којима су дуго царевали комарци, шевар и трска, више нема. Лепо је обићи Сребрно језеро, мада мене више привлачи сеоце на остр- ву - *ОсШрово* где су по кућама биле смештене бригаде. Нема више ни дереглије на Дунавцу, којом смо се превозили на радилиште и назад у село. А све је мање и бригадиста на нашим јубиларним скуповима... Апи, "ОРА Рамски рит" - средњошколских бригада ученика из Пожаревца, Великог Градишта и Петровца, радничке и сеоске омладине из *Млавске, Голубачке, Хомољске, Рамске и Пожаревачке чеШе*, остаје као јединствен доживљај чисте и озарене младости, срећне због слободе, која нам је потиснула доживљаје окупације.

Боса (Павловић) Милић (секретар штаба бригаде од 15. јуна до 30. августа 1946) (и секретар штаба 2. Пожаревачке бригаде на ОРА „Брчко - Бановићи" од 6.9 - 15.11.1946, и заменик команданта у Пожаревачкој средњошколској бригади АМТ „Железник" од 15.6 - 15.8.1947).

МЕЛИОРАЦИЈЕ У МАКЕДОНИЈИ

Следеће, 1947. године, настављене су акције омладине на мелиорацијама у Македонији. У Струмичко поље стигло је те године више од 4.500 омладинаца сврстаних у седам бригада.

Прокопавали су канал дуг 17 километара, којим се исушивало Моностиповско блато. За 57 дана кроз мочвару је ископано 1.300 кубика земље. Нове бујице, које су се раније неконтролисано сручивале са планине Беласице, сада послушно отичу у реку Струмицу.

Млади су, радећи у води и блату, прокопали корито Струмице у дужини од 11 и по километара, радећи ручно. А када је ова радна битка завршена, река Струмица је потекла брже - њено корито сада прима веће количине воде које стижу бујичњацима... Да би и њих смирили и Струмичко поље сасвим обезбедили од поплава, бригадисти су регулисали и Бајковску и Василинску реку, пребацивши преко руку близу пола милиона кубних метара земље за 125.000 радних дана.

Слична акција обављена је и у плодној Пелагонији, затим код Преспанскогјезера и у долини Липковске реке код Куманова, уз учешће четири омладинске радне бригаде из Србије.

Једне јесење ноћи, река Црна је нагло надошла и с толико воде да је запретила да уништи све оно што су бригадисти до тада урадили. Апи, они јој то нису дозволили. Усред ноћи истрчали су на насипе и бранили их од надошле реке. Довозили су нове кубике земље, сручивали их у бујицу, док су други ушли у хладну и набујалу реку и буквално својим телима штитили насип од налета воде...

Мелиорација СШрумичкоI иоља

Бригадисти су се и у Кумановском пољу рвали са једном реком - Липковском. За њену регулацију они су за систем наводњавања копали канале који су обухватали близу 16.000 хектара. Из прокопаних канала избацили су преко 70.000 кубних метара земље. Само то дело, створено рукама 1.000 бригадиста омогућилоје наводњавање око 11.000 хектара веома плодне земље у овом крају Македоније.

Током лета 1956. године више од 9.000 омладинаца градило је и систем за наводњавање надомак Преспанског језера, прокопавши канал дуг преко 20 километара. Тиме је око 7.000 хектара земље, до тада угрожених сушом, могло да се наводњава.

Омладинске иру1е

БРЧКО - БАНОВИЋИ

Брчко - Бановићи - шо је наша меша,
ИзЈрадити пру1у још овоЈа лета

У својој првој новогодишњој поруци народу и омладини Југославије, 1. јануара 1946. године, маршал Тито се обратио омладини речима:

Обраћам се теби, омладино Ју1ославије, да будеш носилац радноl одушевљења да будеш примјер упорности и самопожртвовања у изфадњи земље као што си била у четвороЈодишњој борби за слободу своје земље, као што си и у прошлој, 1945. Години, била примјер у раду на обнови земље.

У тим речима било је изражено не само велико признање омладини, већ и позив на њене нове радне акције.

Позив маршала Тита, омладина је дочекала спремно и одушевљено. Покрет добровољног омладинског рада већ је био добио веома широке размере. Готово није било ни једног локалног објекта у изградњи на коме млади нису били ангажовани, посебно у жару такмичења пред III конгрес Народне омладине Југославије.

Рудник Бановићи

У Централном већу Уједињеног савеза антифашистичке омладине Југославије одмах је разматрана могућност изградње једног већег објекта трајне вредности.

И, убрзо, као одговор на Титов позив, донета је и одлука - да млади из целе Југославије желе својим добровољним радом, потпуно бесплатно и у кратком року, да изградеједан нови, велики објекат.

У међувремену, тадашње Министарство рударства владе ФНРЈ, указујући да је бановићки угљени басен један од најбогатијих у земљи, предложило је Министарству саобраћаја да се у први план изградње нових железничких линија за следећу 1946. годину, узме у обзир пруга Брчко - Бановићи.

Дознавши за то, Централни одбор УСАОЈ-а је, у марту исте године, предложио Привредном савету Владе ФНРЈ да предвиди изградњу те пруге, а да ће омладинска организација дати сву нестручну радну снагу.

Предлог је усвојен.

Економска оправданост изградње Пруге

Изградњом пруге Брчко - Бановићи побољшао би се рад многих привредних грана и убрзала обнова земље. Пруга би омогућила чак хиљаду процената бољу експлоатацију угља изванредног квалитета из басена Бановићи - Сеоне, повећање производње мрког угља за преко 10 пута, растерећење пруге Сарајево - Брод за 50%, уштеду огромних средстава око претовара угља и друге робе у Славонском Броду, скраћење растојања од Винковаца за близу 70 километара; бољу експлоатацију и извоз великих количина соли из Тузле, дрвета, шљива и друге робе из источне Босне, као и боље снабдевање тога региона животним намирницама.

Одлуком од 9. априла 1946. године одређено је да радови на изградњи ове Пруге почну 1. маја те године.

Новоформирани Одбор за градњу, за двадесет дана је утврдио трасу, извршио припреме за рад и, донекле, будуће градитеље снабдео алатом и материјалом...

Три пута више пријављених бригадиста него што је планирано

Када су Одлуку о изградњи Пруге брзо и коначно прихватили и државни и привредни органи земље, Централно веће УСАОЈ-а, у марту 1946. године, упутило је проглас омладини Југославије, с позивом да млади широм земље крену на изградњу Омладинске пруге Брчко - Бановићи.

А са III конгреса Народне омладине Југославије упућено је писмо и маршалу Титу, у коме га омладина обавештава о својој великој обавези - градњи омладинске пруге Брчко - Бановићи.

На пру!у, на пру1у, хеј дижимо бриЈаде - свуда је одјекивала ова песма.

На изградњу Омладинске пруге Брчко - Бановићи прва је стигла ОРБ из Бијељине. На митингу у Брчком, 24. априла 1946. године, приређен јој је свечани дочек. Говорили су комесар бригаде, осамнаестогодишња Јокица Билбија, изразивши спремност да њихова бригада постане ударна, и Веселин Папић, омладинац из Брчког. У наредних седам дана, до 1. маја, стигле су бригаде из зајечарског, врањског, прокупачког, лесковачког, пиротског и нишког округа, затим из Хрватског приморја, Лике, Баније, Карловца, Вараждина, Загреба, из битољског, штипског, велешког и скопског округа и са Космета.

Бригаде су ницале свуда. У њих се у свим местима пријављивало три пута више омладинаца и омладинки него што је било планирано: у Пожаревачком округу, уместо планираних 200, јавило се преко 400 младих, у Лици је тражено 250, а јавило се 1.000; у Далмацији, уместо 500, уписало се 1.200; у Банији, уместо предвиђених 250јавило се 400.

Бртаде долазе у Брчко

До Првог маја 1946. године на Пругу су стигле су бригаде прве смене. Истога дана ударен је код Брчког први крамп у земљу. Битка је почела. Дата је и обавеза. „Пругу ћемо изградити до 29. новембра!"

СВЕЧАНО ОТВАРАЊЕ РАДОВА НА ОМЛАДИНСКОЈ ПРУЗИ БРЧКО - БАНОВИЋИ

Брчко, 1. маја 1946. године... Велики свечани митинг. Бригаде под заставама... Присуствују му и неколико хиљада становника овог града и околине. Ту су и високи руководиоци Југославије и Босне и Херцеговине.

Обраћајући се постројеним бригадама и радним људима и грађанима Брчког представник Председништва Народне скупштине ФНРЈ, Ђуро Пуцар - Стари рекао је:

„Морамо и овом приликом да одамо признање нашој омладини, која је данас, поред осталог, на себе преузела велики задатак, да изгради нову омладинску пругу. Ми јој желимо успех и учинићемо све да јој помогнемо у савлађивању тешкоћа на које буде наилазила."

После Ђуре Пуцара, говорили су Андрија Хебранг, председник Привредне комисије ФНРЈ и министар индустрије; Павле Илић, генерал-мајор, као представник Југословенске армије; Пашага Манџић, представник Главног одбора јединствених синдиката; Цвијетин Мијатовић, министар просвете у влади Босне и Херцеговине; на крају и Рато Дугоњић, секретар Централног одбора УСАОЈ-а, који је у своме говору, између осталог, нагласио:

....Омладинска пруга не значи само велико дјело, она за нас значи, у исто вријеме и велику школу. На прузи ће радити 25.000 омладинаца и омладинки. И научиће нас како да се савладају огромне тешкоће.

Изградња Омладинске пруге је питање части омладине Југославије. Нико не сумња да ћете ви на вријеме завршити све послове на овом великом задатку."

Симболичним ударцем крампом у земљу, Тодор Вујасиновић, министар саобраћаја Савезне владе, означио је почетак изградње ове пруге.

Затим је у истом месту откривена спомен-плоча са натписом:

ПрвоI маја 1946. Године, у време великих припрема омладине JyJославије за Трећи кон1рес, на овом пољу отпочели су радови на изJрадњи Омладинске пру1е Брчко - Бановићи, коју омладина свих крајева JyJославије поклања својој дра1ој отаџбини, своме вољеном учитељу маршалу Титу.

Расцветало по ливади цвеће
Омладина сад на пру1у креће.

Joj, вози мене 1арава машино!
Joj, од Госпића па до Бановића.

Брчко

Учесници из!радње Омладинске ирусе Брчко - Бановићи стижу у Брчко

Сшановници БрчкоГ и Гуње дочекују бртадисше

Пуним ва!онима сшижу нове бршаде

Прашење

Вакцинација

Куиање

Срдачан дочек бригада у Гуњи

Бригадама је приређиван срдачан дочек у селу Гуња, удаљеног два километра од Брчког, с друге стране реке Саве, митинзима на којима су говорили представници бригада, а 30. априла и Михајло Швабић, члан секретаријата Централног одбора УСАОЈ-а и помоћник начелника Управе градилишта, који је, поред осталог, рекао:

„...Војници кад долазе у војску, прво полажу заклетву, а ми овде дајемо обећање да ћемо дати све од себе да рад буде што бољи и успешнији. А то је исто што и заклетва војника. Да би се то обећање претворило у велико дело, потребно је у рад унети већу организованост и чврсту радну дисциплину".

Последње бригаде прве смене стигле су, 7. маја, из мостарског, сарајевског, травничког, новопазарског и херцеговачког округа. Нешто касније дошла је и бригада омладине Јулијске Крајине.

После дочека, бригаде су добијале распоред смештаја по селима у близини места где је предвиђено и да раде. Пре тога, ишле су у Брчко на обавезно шишање, запрашивање и вакцинисање.

У првој смени радило је укупно 18 бригада, са 4.737 омладинца и омладинки из Србије, 12 бригада са 3.251 омладинцем из Хрватске, 12 бригада, са 3.437 омладинаца из Босне и Херцеговине, 4 бригаде, са 1.142 омладинца из Македоније: 1 бригада, са 319 омладинаца из Црне Горе, 4 бригаде са 1.035 омладинаца и омладинки из Словеније.

Већ с првом сменом почели су радови на готово целој дужини трасе, са тежиштем на првој (од три предвиђене) секцији, како би се што пре, бар у извесној дужини, могао поставити колосек и олакшати пребацивање материјала.

И 11. маја увече, у Брчком је одржан митинг, на коме су учествовале Ужичка, Нишка, Новомешка, Битољска и Војвођанска бригада, као и омладина и народ Брчког. Говорили су Антон Хубнер, начелник Управе градилишта и Ицо Блануша, командант Штаба омладинских радних бригада. Изнесени су и резултати рада бригада које раде на постављању привремене пруге Гуња - Брчко.

Међу градитељима огроман одјек имала је вест да је маршал Тито на Конгресу УСАОЈ-а говорио и о њима:

... Ево, ових дана почела се градити пруга чију су изградњу узели на себе омладинци. Преко 90 километара пруге граде омладинци, и то пруге која ће возити угаљ из Босне у Војводину, а хљеб из Војводине у Босну. Та је пруга од великог економског значаја и ја вјерујем да ће је наши омладинци изградити..."

Омладинци су одговорили маршалу Титу узимањем обавезе да ће привремену пругу Гуња - Брчко завршити до 25. маја.

Привремена пруга од Гуње до Брчког

Изградња привременог понтонског моста, преко реке Саве, уместо старог, у рату порушеног, као и привремене пруге од Гуње до Брчког значајно је ослободило радну снагу, која је дотле на станици у Гуњи даноноћно из вагона истоваривала и утоваривала у камионе разни материјал, ради превоза преко малог понтонског моста, који је могао да издржи свега три тоне, до Брчког и даље на поједине секције.

Завршетак овог крака пруге био је први велики успех градитеља Омладинске пруге, о чему казује и чињеница да је свечани пролазак првог воза била једна од главних манифестација којом је на Прузи обележен Титов рођендан.

Свечано искићена локомотива из Гуње је ушла у станицу Брчко 25. маја око 21 сат по завршетку великог митинга. На локомотиви је била велика слика маршала Тита, са натписом *Нашем Маршалу за рођендан.*

Начичкани на локомотиви и у пет вагона тискали су се омладинци, који су градили овај део колосека Пруге.

Део Пруге од Гуње до Брчког, у дужини од око два и по километра, изградиле су војвођанска, ужичка, новомештанска и нишка бригада.

Пред трибином су биле постављене бригадне и четне заставе 10 омладинских радних бригада, које су учествовале на смотри. Док је хор Топличке бригаде певао химну *Хеј Славени* подигнута је застава. Тада су говорили командант Топличке бригаде - о учешћу омладине у обнови и изградњи наше земље, а Гвозден Јованић из Чачанске бригаде о значају Омладинске недеље.

После ове свечаности одржана су лакоатлетска такмичења омладинаца и омладинки из 10 бригада.

Формирана Минерска бригада

На иницијативу Управе градилишта, 6. јуна је формирана Минерска бригада, са задатком да на време заврши радове на највећем објекту пруге -тунелу „Мајевица", дугом скоро 400 метара.

Пре тога, Управа градилишта је тражила по пет-шест омладинаца из сваке бригаде, који желе да раде на тунелу, али са обавезом да на градилишту остану до завршетка тунела.

Међу омладином је владало велико интересовање за одлазак у Минерску. На зборно место бригаде долазилоје и по десет омладинаца више. Изабраноје 130 најбољих, али и најјачих, оних за које се могло бити сигурно да ће издржати све тешкоће рада у тунелу.

Будући минери су основна знања о раду у тунелу стекли на тродневном стручном курсу, да би већ 12. јуна у поткоп тунела ушла прва смена.

За првог команданта Минерске бригаде изабрање Кемал Халиловић.

Зајечарска бригада - једна од најбољих на Прузи
Јован Жикић, командант Зајечарске бриЈаде

Када је донета одлука о изградњи Омладинске пруге Брчко - Бановићи, ОК СКОЈ-а у Зајечару обавио је све припреме за формирање Зајечарске омладинске радне бригаде: организовао пријављивање омладинаца и омладинки; именовао Штаб бригаде, обезбедио три сандука књига за бригадну библиотеку и потребног материјала за аналфабетски течај и за зидне новине, формирање оркестра и налажење фотографа који ће с прибором кренути с бригадом на ову акцију.

Од укупно 220 пријављених бригадиста, формиране су четири чете: у првој су били бригадисти из срезова Кладово, Неготин и Доњи Милановац; у другој - из срезова Зајечар, Салаш, Бор и Бољевац; у трећој - сви бри-

гадисти из среза Минићево, а у четвртој - из среза Књажевац.

Све је било спремно да бригада крене на изградњу Омладинске пруге Брчко - Бановићи.

На испраћају Бригаде, на железничкој станици Зајечар, скупио се велики број грађана. Био је то прави митинг. Говорио је Михајло Туртић - Павка, који је Бригади пожелео да буде најбоља на Прузи и покаже шта све могу да ураде потомци Хајдук Вељка Петровића и других крајинских јунака. Аја, као командант Бригаде, захвалио сам се грађанима Зајечара на величанственом испраћају и обећао да ћемо заложити сву нашу младалачку енергију да будемо међу најбољима, а по могућности и најбоља бригада на Прузи.

Бојана - „мала бегуница"

По укрцавању у вагоне извршили смо прозивку бригадиста по четама. Сви су били у возу, како је и у списковима забележено, сем у Зајечарској чети, где се појавила једна прекобројна омладинка, Бојана Милошевић, којој Среско комитет СКОЈ-а Зајечара, због година, није дозволио да иде на акцију. Али, она је, и поред тога, дошла на железничку станицу и укрцала се у вагон, у коме је била Зајечарска чета. Морали смо хитно да одлучимо шта да урадимо са Бојаном. После консултација са члановима Штаба закључили смо да и Бојана може да иде са нама, иако је млађа. Јер, када је могла да се као борац 9. бригаде НОР-а с пушком у руци се бори против окупатора, моћи ће да учествује и на радној акцији.

„Мала бе1уница"

Бојана је међу првима проглашена за најбољу радницу и похваљена пред целом бригадом. Примили смо је и у Партију, али је она до краја остала „мала бегуница".

Бригада је 30. априла 1946. године стигла у Брчко, где су сви бригадисти вакцинисани против тифуса и запрашени против ваши и других инсеката - паразита. Бригада је добила два велика шатора за смештај бригадиста и један мањи за штаб бригаде; ћебад; казане за кување хране и остали прибор за исхрану, као и намирнице за првих 5 дана; као и одређену количину сапуна за прање веша, а за сваког бригадисту сапун за умивање и купање.

У Омладинском логору

Истог дана камионом смо пребацени близу места Ћехаје, где ће бити наш логор. То је једна ливада, удаљена од реке Тиње 50-100 метара, поред ње брежуљак са израслим багремом и другим дрвећем.

Поставили смо шаторе и уредили наше будуће насеље.

Зајечарска бригадаје радила на 11. деоници II секције, на клојој је радило још девет бригада, са укупно 2.433 бригадиста. У ближој околини су биле смештене Скопска и Бродска бригада.

По распореду Управе II секције, из наше бригаде 80 бригадиста је радило на трасирању пруге као фигуранти и профиранти; на монтирању барака - око 40 бригадиста, на изградњи магацина - 30, а на чишћењу траве на траси пруге - око 70 бригадиста.

Зајечарска бригада - прва понела прелазну заставицу

После 15 дана рада на прузи у Зајечарској бригади је било велико и незаборавно славље. За постигнуте резултате у првих петнаест дана на Прузи Зајечарска бригада „Љуба Нешић" је добила прелазну заставицу Главног штаба.

Одлуку о проглашењу Зајечарске за најбољу на изградњи Пруге, прочитао је командант Главног штаба, Ицо Блануша, који је говорио о значају изградње Пруге за читаву земљу, а посебно за Босну и Херцеговину, о великом ентузијазму и спремности омладине да Пругу заврши у преузетом року и позвао све омладинце да следе пример ове бригаде и радом заслуже да и сами буду у бригади која је најбоља и понесу прелазну заставу за наредних петнаест дана.

Говор команданта Главног штаба је често прекидан аплаузима присутних бригадиста уз узвикивање парола:

Ми Градимо пру1у, пру!а 1ради нас;
Живело братство и јединство омладине Ју1ославије!

И песму:

Брчко - Бановићи то је наша мета,
из\радити пруХу још ово1а лета.

Преузимајући заставу из руку команданта, рекао сам да смо радосни и поносни што је наша бригада прва на Омладинској прузи понела ово највеће признање, да је за овај успех заслужан сваки бригадиста, јер су се сви трудили највише што су могли на радилишту, да смо посебно захвални стручном особљу, без чије несебичне помоћи не бисмо могли да постигнемо овакав успех и да је признање нашој Бригади истовремено и признање стручној екипи и наш заједнички успех и да ћемо рад наставити истим темпом, како бисмо задржали прелазну заставицу код нас и за наредних петнаест дана...

После завршеног митинга Бригада је извела културно-уметнички програм, у којем су биле заступљене рецитације, хорске песме посвећене изградњи Омладинске пруге, фолклорне игре из нашег краја, а затим је настављено славе и заједничка игранка, која је трајала до повечерја.

На овој свечаности били су и дописници „Борбе", „Младог борца", „Ослобођења" и радио станица Београд и Сарајево и сви су објавили своје извештаје са ове прославе. Билтен Главног штаба омладинских бригада дао је посебан простор првој додели прелазне заставе и објавио резултате које је постигла наша Бригада како на градилишту, тако и на осталим пољима и активностима. Објављена су и имена најбољих бригадиста наше бригаде у првих петнаест дана рада.

Нисмо успели да задржимо прелазну заставицу за наредних петнаест дана, иако смо и тада имали одличне резултате. Од насје била боља Прва Црногорска бригада.

За наш први успех чуло се и у Зајечару, па нам је 20. маја дошао у посету секретар ОК КПЈ за округ Зајечар, Живан Васиљевић, која насје много обрадовала. Са њим смо обишли сва радилишта наше бригаде, а увече, пред стројем Бригаде, при читању заповести, честитао је свим бригадистима освајање прелазне заставице и проглашење бригаде за најбољу и пожелео нам да тако наставимо.

Зајечарска бртада у ирво смени, 1946.

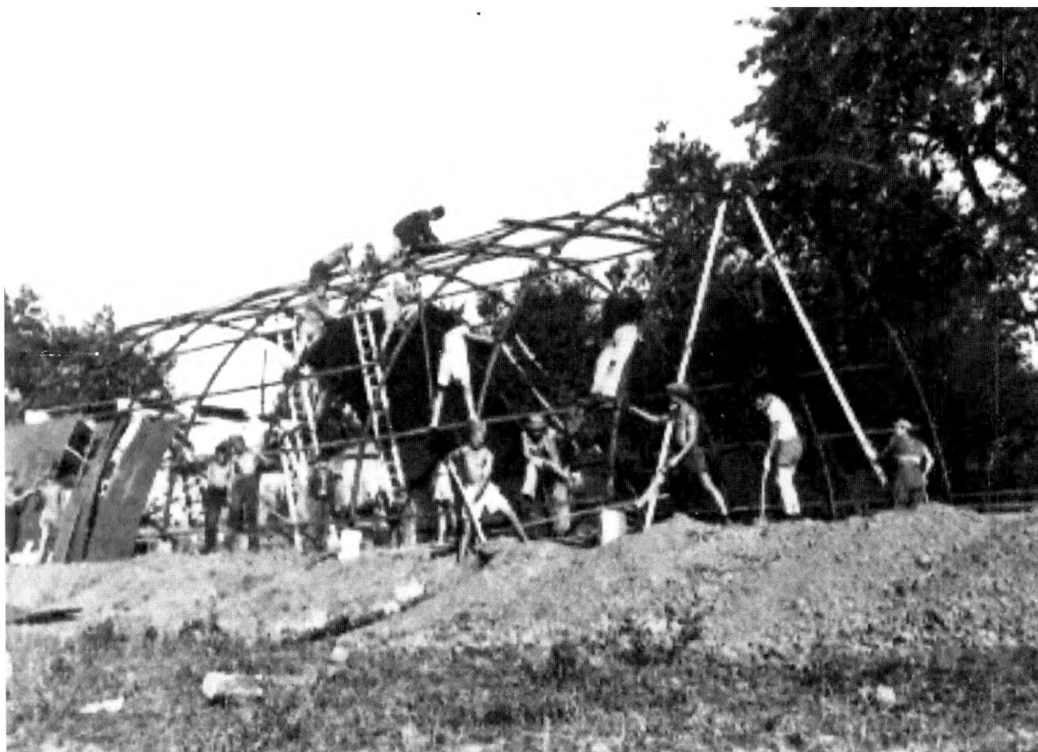

Зајечарци - бришдисши иодижу своје бараке за сшановање

Зајечар. Пред иолазак на ирy1y Брчко - Бановићи. Први с десна Јован Жикић, командант Зајечарске бршаде

Бршадисии Зајечарске бртаде раде на подизању насииа, недалеко од Саве

У ЗАЈЕЧАРСКОЈ БРИГАДИ

Бртадисши - Зајечарсци иримају доручак

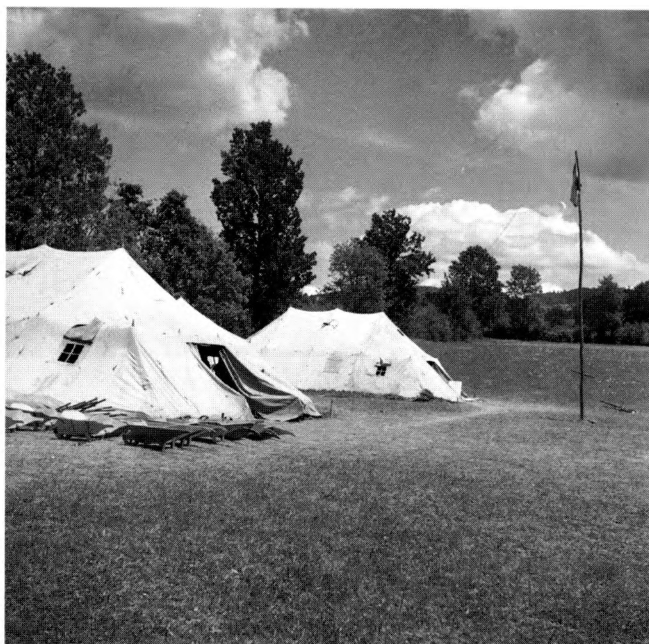

Део насеља Зајечарске бршаде иод шашорима

Зајечарци у предаху поред својих шашора

Рад на насииу исиред мосша на Сави

Бртада у сшроју исиред јарбола у ло1ору

ПРВИ ЗЕМЉАНИ РАДОВИ НА ТРАСИ ОМЛАДИНСКЕ ПРУГЕ БРЧКО - БАНОВИЋИ

Радови на шерену будуће шрасе иpyJe

Минери на иослу

Док једни бртадисши коиањем ироширују
трасу, други пуним вагонима дотерују дробљени камен за пошљунчавање

Са 1радилишиа иру1е

Присшизање машеријала

ПИРОЋАНЦИ НА ПРУЗИ БРКО - БАНОВИЋИ[54]

Прва пиротска ОРБ „Павле Бошковић"

Састављена претежно од сеоске и нешто радничке омладине, Прва пиротска ОРБ отпутовала је на двомесечну радну акцију на изградњу Омладинске пруге Брчко-Бановићи, са командантом Александром Бошковићем на челу.

У селу Липовац бригадисти су смештени, најпре, у сеоским кућама, а касније у шаторском насељу.

На градилиште је изашла 2. маја 1946. и радила, углавном, на ископу и земље и превозу вагонима по шинама до места одређеног за насипање.

Већ првих дана укључила се у такмичење између омладинских бригада у насељу, а и унутар саме бригаде, између њених чета, по предлогу који је припремила цариbродска чета, а прихватиле нишавска, белопаланачка и лужничка чета.

На предлог штаба Прве пиротске ОРБ, Главни штаб ОРБ прогласио је за ударнике првих седам бригадиста.

Друга Пиротска ОРБ „Светозар Пантелић - Вук“

Другу пиротску ОРБ „Светозар Пантелић - Вук“, састављену од ученика Учитељске школе и гимназија из Цариброда и Беле Паланке, са командантом Љубишом Златковићем на челу.

Бригада је на градилиште Пруге стигла 27. јуна 1946. године. За постигнуте резултате проглашена је за ударну.

Трећа пиротска ОРБ „Петар Игњатовић - Лазовски“

По плану, ова бригада је требало да буде састављена, углавном, од омладине са села. И поред одређених тешкоћа, план је испуњен са пријављених 200 омладинаца.

Главни одбор Уједињеног савеза антифашистичке омладине Србије, међутим, накнадно је, 7. августа 1946. године, обавестио Окружни одбор Народне омладине Пирот да су радови на Прузи већи него што се то у почетку мислило, а уз то завршавање се послови на које се није рачунало, па Централно веће повисује број омладинаца и за овај Округ за 20 омладинаца.

Смошра омладинске радне бртаде „Павле Бошковић“ иред иолазак на Пру1у, априла 1946.

Бригада је добијала пакете из свога краја (омладина Беле Паланке је послала 35 кг колача и 12 пари опанака).

Крајем другог месеца, јуна 1946. године, скоро две трећине бригадиста, са командантом бригаде на челу добровољно се пријавило да остану на радној акцији и у току друге смене, с песмом:

„Мила мајко ти не тугуј тугу,
остаћу ти и за смену другу.
Градићемо пругу Брчко - Бановићи
понајбољи Титови младићи"

Поред Прве пиротске, овај крај је на изградњу Омладиске пруге Брчко - Бановићи послао још две бригаде:

У том допису је још речено:

„Омладинци треба да су добро обучени, да сви понесу покриваче, с обзиром на то да ће радити у јесен.

Бригаде опремити са културно-просветним материјалом, где се може и с писаћом машином и батеријским радио апаратом.

Омладинцима никако не треба обећавати лак посао. Напротив, припремити их за тешкоће које их очекују у њиховом савлађивању.

Бригаде теба да дођу на Пругу од 25. августа до 2. септембра. Тачан дан поласка ваше Бригаде јавићемо вам накнадно".

На градилишту ова Бригада је учествовала у изградњи једне станице у Бијелој. Планирано је да ова стани-

[54] Подаци су коришћени из монографије *Радни полеш омладине пирошско1 краја 1944-1989,* ИА Пирот и Удружење учесника ОРА, 2012.

ца, са помоћним зградама (укупно 15), треба да буде готова почетком новембра.

Да би Бригада постигла што боље резултате, формиране су радне - ударне групе - осморке. Радна група под називом „Сибирски", састављена од омладинаца, углавном, из белопаланачког среза, успела је да већ за прва три дана знатно пребаци норму.

На шек ошвореном фадилишшу ируГе Брчко - Бановићи

Смена бригада на Омладинској прузи

Међу бригадама које одлазе са трасе је и Прва војвођанска бригада.

На малој станици Гуња ових дана је било живље него обично. Прва смена са градње Омладисне пруге је одлазила, а стизале су нове и нове бригаде омладинаца. На једном крају станице вило се Македонско коло - „Млада партизанка мамо да станем". Око хармоникаша сакупљали су се Војвођани. Сијала су преплануна лица омладинаца - градитеља прве смене. Са поносом и радошћу су омладинци на капама носили значке „Градитељ Омладинске пруге 1946”.

Одлазе Зајечарска, Топличка, Војвођанска, Врањска, Штипска, Велешка и Скопска бригада. Много омладинаца из ових бригада остало је и даље на прузи, сада као стручњаци за постављање колосека, минирање и копање канала, или су, пак, руководиоци културно-просветних и фискултурних екипа. Остали би још многи, али жита класају и чекају те градитеље као на жетеоце.

Митинг. На новој станици окупљеним градитељима говориоје Михаило Швабић, члан Централног већа Народне омладине Југославије:

„Разлика је између митинга који је одржан пре пар месеци и данас при повратку прве смене. Онда су дошли омладинци из села и фабрика. Данас се ти омладинци враћају као прекаљени градитељи Омладинске пруге.

На месту где су били шљивици и брежуљци данас чврсто стоји траса, усеци, проколи и пруга. Ови омладинци, који сада одлазе, оставили су за собом 8 километара постављеног колосека, око 40 километара свршене трасе за постављање колосека и потпуно завршене радове на неким деловима.

Изградња Омладинске пруге само је део изградње читаве земље. Наши задаци, млади градитељи, нису завршени, са стеченим искуствима треба да наставимо рад на обнови, да та искуства преносимо у своја села и градове, како бисмо на тај начин допринели што бржој изградњи нове Југославије срећне заједнице свих народа. Ви сте овде радили два месеца не тражећи награде. Дали сте велики допринос за изградњу земље. Живећи у бригадама на раду ви сте стекли навике и знања, која ће вам корисно послужити касније, приликом ступања у живот, приликом ступања у Југословенску армију”.

Затим се Швабић задржао на речима маршала Тита, упућених омладини на III конгресу: „Омладина треба да учи, да се забавља и да ради”.

„Овај задатак - рекао је Швабић - ви сте успешно извршили. На многобројним предавањима ви сте стекли више знања него што сте имали кад сте дошли. То знање не треба да задржите за себе, већ при повратку пренесите га на осталу омладину у фабрикама, у селима и школама. Тековине на прузи су тековине целокупне наше омладине. Задржите дух упорности, пожртвовања и дисциплине и пренесите га на остале”.

После послатогтелеграма маршалу Титу, омладина је на железничкој станици Гуња присуствовала представи коју је дало позориште Чехословачке омладинске бригаде.[65]

[55] *Слободна Војводина,* од 4. јула 1946. године

КАКО СМО ПОЧЕЛИ ИЗГРАДЊУ
ПРВЕ ОМЛАДИНСКЕ ПРУГЕ

Инж. Марко Христић
Главни инжењер на изЈрадњи
Омладинске 0ру1е „Брчко-Бановићи“

Када смо 1одину дана раније у Министарства саобраћаја Оравили Опан рада Гоађевинске службе за 1946.1одину, нисмо били унели у ње1а пру!у Брчко-Бановићи. Јер, имали смо у виду само обнову од окупатора порушених објеката.

У дру1ој половини марта 1946. !одине Гоађевинска служба Министарства саобраћаја, ипак, добила је задатак који је 1пасио: За подмирење потреба Оривреде у1љем и омо1ућење даље! развитка индусШрије ОоШребно је још у току ове !одине изфадити пру!у нормално! колосека, која ће руднике Бановићко! у!љено! базена везати за железничку мрежу нормално! колосека...

Задатак Шежак и од!оворан. Али, оно шШо је ситуацију у Шом тренутку олакшавало и Шехничким сШручњацима давало охрабрење, било је сазнање, да се Шо! тешко! и часно! задатка прихватила Народна омладина Ју!ославије.

Са поверењем у омладину, али и са зебњом - да ли ће наши стручњаци моћиући у темпо и сисШем рада који ће наметнути омладинци - кренули смо на Оосао.

И сШара АусШрија и бивша Ју!ославиЈа радиле
студије за Ородужење пру!е ка ју!у

И у раздобљу између два рата, за време сШаре Ју!ославије, рађене су студије и Шрасирања за продужење ове пру!е ка Тузли.

Ако се мало заинШересујемо за !еолошке формације Тузланско! базена, Оостаје јасно зашто су и сШара АусШрија и бивша Ју!ославија и такозвана НДХ Шолико поклањале пажњу студијама за продужење ове пру!е на ју!.

ЗнаШне насла!е разноврсно! у!ља, лишита и најбољих врста мрко!, чије се резерве цене на неколико стотина милиона Шона, а чији су слојеви моћни на неким месШима и преко 20 метара, такође Оказују одкуда Ше жеље за продужењем пру!е од Брчко! у срце у!љеноносно! базена.

Гоупа инжењера обишла Шерен и новим
стдијама утврдила правац трасе нове пру!е

За извршење ово! задатка, Министарство саобраћаја је образовало Управу за !рађење Омладинске пру!е, која је подељена на четири Секције, а оне су даље издељене на 23 деонице,

0!ромне тешкоће Шребало је ова Управа да савлада за извршење постављено! задатка. Пре све!а, за само 15 дана Орипремити Оосао за 14.000 омладинаца.

У Орвој смени (мај-јун) очекивало се око 14.000 омладинаца, у дру!ој (јули - ав!усШ) 26.000, а у Шрећој (сепШембар - октобар) око 20.000 бртадисШа.

Приступност траси била је врло слаба. Да би се уклонила ова тешкоћа и са успехом вршило снабдевање и омладине и !радилишта, израђено је дуж Шрасе преко 40 км Ориступних пуШева.

Није мањи проблем био ни питање снабдевања водом. Знатним делом Шраса пролази безводним теренима. Иначе, Шешка ситуација по!оршана је и сушом, тако да је вода и за потребе радника и за потребе !рађења довлачена ауто цистернама.

Поред свих Шешкоћа, оштро је био постављен и проблем стручне радне сна!е. Мно!и од стручних радника из!инули суурату, а мно!и су већ били запослени на друшм радовима обнове у нашој земљи. Претила је опасност, да многи послови, !де је била потребна стручна рана сна!а буду одложени, или обустављени. Но, решење су дали омладинци. Оно мало стручних радника били су учитељи омладине и са пуно воље и зала!ања преносили су своја знања и искуства на омладину, тако да су за кратко време почеле да ничу бртаде зидара, Шесара и дру!их. И то такве бртаде нових стручњака, којима су њихови учитељи, стари радници, мо!ли само да се поносе.

Сачињен Гзнерални план радова на Прузи

И поред то!а, успело се још у мају да се направи !енерални план рада, по коме је Оредвиђено да сви радови буду завршени до 29. новембра, те да се то!а дана пру!а Оусти у саобраћај. Касније, за сваки објекаШ, по извршеном пројектовању, урађен је детаљни план рада, у коме је тачно предвиђена потреба радне сна!е, машина, апаШа, материјала, ШрансОорШа и др.

Мада су рокови за извршење појединих Оослова од руководства реално постављани и уз иридично оштре норме, ипак су омладинци, скоро по правилу, већ при ступању на Оосао и узимању обавеза рокове скраћивали, а при извршењу радова и те рокове и даље смањивани.

Полагање колосека и пошљункавање

Полагање колосека почелоје већ 19. маја 1946. године. Прве шине на делу пруге од Гуње до Брчког поставила је Војвођанска бригада за 13 дана. Другогјуна настављено је полагање шина и скретница на разним деловима трасе. За тај посао формиране су посебне групе бригада. Јер, то је за градитеље био потпуно нов, непознат посао, за који је требало доста умешности и прецизности при завртању тифона, укивању ексера и везивању шина. У почетку, неке бригаде нису могле да се снађу, те нису испуњавале норму. Тек по откпањању грешака и упознавања технике, дневни учинак почео је да расте. Првих десет дана од Бијеле до Брчког, бригадисти су за 24 часа положили само 800 метара. Али, организација посла је убрзо усавршена, градитељи стекли потребну вештину, дневни учинак износио 1.100 метара (16. јуна положено је 1.540 метара). Упоредо са полагањем колосека обављеноје и пошљунчавање. Овај посао није био тежак, али је, због нередовног снабдевања шљунком, понекад долазило до застоја у раду, што се, такође, морало надокнађивати појачаним темпом рада.

О ПРВОЈ УЖИЧКОЈ БРИГАДИ

Љубомир Младеновић
Културно-ОросвеШни референт Прве ужичке бртаде, касније инструкшор у Главном штабу

Неколико месеци после повратка из концентрационог логора у Норвешкој добио сам задужење од партијске организације да отпутујем у Брчко као културно-просветни референт Прве ужичке бригаде. Ова бригада је формирана, као и Ужички партизански одред, од омладинаца из Ужица и околних срезова. Многе од њих упознао сам тек у возу, пошто сам већ обавио први акцијашки задатак. Заједно са командантом бригаде, Сретеном Бјеличићем, пренео сам велики казан за кување кроз цело Ужице, до железничке станице.

Бригадисти, претежно омладина са села, били су распоређени да раде на 1. деоници Пруге. Нас око 120, били смо смештени у две невелике просторије једне старе куће. Када смо стигли, у целој Бригади била је само једна девојка, санитетски референт, док су половину суседне, Војвођанске бригаде, сачињавале омладинке. Да бисмо у „конкуренцији" колико - толико били изједначени, писали смо Окружном комитету СКОЈ-а да пошаљу „појачање", па нам се ускоро придружило још пет другарица, а већ у следећој смени било их је више од половине.

Најбоље смо се слагали са комшијама, Војвођанима. Они су имали изврсног интенданта, који је често одлазио у Нови Сад и одатле се враћао са пуним камионом намирница добре војвођанске хране. Све те посластице они су братски делили са нама.

Моја прва бригада је радећи дошла до Мрамора. на домаку Орлових стена. Рашчишћавали су терен за рад на најтежој деоници. Овај крш дочекао је и следећу смену Ужичана, који су решили да га победе под паролом - „Јуриш Ере, на Орлове стене".

Наша Бригада је међу првима проглашена за ударну. Занимљиво је да су најбољи бригадисти на раду била два омладинца, око чијег је пријема у Бригаду у почетку било расправа и неверице да ли заслужују то поверење. После свега неколико дана, они су се, као највреднији, просто смењивали у ношењу заставе при одласку са градилишта. То је још један доказ колико су се на акцији све суревњивости брзо губиле, а разлике брисале.

И мештани су нас у почетку дочекивали уздржано. Постепено, привукле су их наше приредбе, а затим су нам се многи, добровољно, придружили у раду. Када смо одлазили из Брчког, сви становници су дошли да нас испрате.

За мене је то био и растанак са друговима из Бригаде. Одређен сам за нову дужност - инструктора при Културно-просветном одељењу Главног штаба, који је већ стигао до Букиња.

У Букињу сам затекао своје другове Гвоздена Јованића, Иву Пелицона, уредника радио-станице и Љубу Бовцана, који је био задужен за филмове. Љубо се стално возио у неким старим колима, полукамионету, званом „форцон". Тако му је надимак сасвим природно дошао и он је и дан-данас за мене Љубо „Форцан".

До краја акције остао сам на истом послу и за то време је свако од нас инструктора сигурно десет и више пута, пешице прешао целу пругу.

После завршетка пруге, прешао сам у Завидовиће на политичко-организациони курс, а затим сам распоређен за секретара Главног штаба акције на прузи Шамац-Сарајево. Тако сам у Босну дошао маја 1946. а напустио је тек 1. децембра 1947. године. („Политика експрес", 9. мај 1946. године)

НИШКЕ БРИГАДЕ НА ПРУЗИ БРЧКО - БАНОВИЋИ

УI смени из Нишког округа требало је да се пријави 230 омладинаца и омладинки, али је одзив био много већи.

О опремању бригаде из Ниша бринуле су готово све привредне организације у граду. Тако су, на пример, радници и омладинци Железничке радионице произвели за изградњу пруге 530 чекића; омладина Мостовске радионице, у заједници са својим старијим друговима, израдила је 2.000 колица и 530 чекића. Ложионица је дала један велики казан за кување јела, а остала предузећа снабдела су омладину - бригадисте потребном одећом и обућом.

„Омладинцима је за Пругу требало обезбедити мајице - причала је Олга Ћирић - Радичевић, онда организациони секретар Градског комитета СКОЈ-а - па их је предузеће „Напред" донело. Али, требало је да неко потпише меницу на 96.000 динара, а моја плата персоналног референта у том предузећу износила је 2.400 динара. Нисам се двоумила, мада сам меницу први пут тада видела. Наравно, то никад нико није платио, а моја срећа је да је директор великодушно меницу након две године поцепао".

Бригадисти прве омладинске бригаде из Нишког округа око месец дана су били смештени под шаторима, приватним кућама и у амбарима, код села Липовца, три километара удаљеног од Брчког. Иако су смештај и исхрана у прво време били лоши, то никоме није сметало, јер свима је било најважније да се постављени задатак изврши на време. Одзив омладине за јунску смену био је такође велики. За њу се пријавио нарочито велики број ученика гимназија, које су биле пред завршетком школске године.

Међу пријављенима налазио се и Љубомир Вуковић, ученик VI разреда Друге мушке гимназије. Њега је лекарска комисија одбила, тако да није могао да крене на акцију.

Вуковић, међутим, није био задовољан мишљењем лекарске комисије, па је илегално кренуо на акцију са III сменом и два месеца (септембар и октобар) био одсутан са наставе!

Рад је почињао у шест, а завршавао у дванаест сати. После ручка бригадисти су се одмарали. У четири поподне радиле су читалачке групе, проба хора и рад у дилетантским секцијама, до вечере, после које се у 9 сати ишло на спавање.

Дакле, бригаде су радиле по шест сати - у четири смене. А недељом, по четири сата.

Међутим, овог „кућног" реда нису се придржавали бригадисти I смене, јер су желели да се њихове бригаде врате са пруге као ударне. А како су норме, прописане од квалификованих стручњака, често пребациване, једна чета или бригада могла је да се прогласи за ударну само ако је успевала да пребаци и ту највише постигнуту норму. Управо, то је био разлог што су се поједине чете и бригаде будиле неколико пута, после 2 сата по поноћи, „заробљавале" алат и „непланскн" радиле до доласка прве смене.

Ду1а комиозиција са иуним ва1онешима

После овога „недисциплиноване" чете или бригаде, због тога што није било алата за све, отишле су на спавање до 9 часова, када су поново ишле на рад.

Овим „самовољним радом" пребациване су највише норме и добијана „виза" за прелазну заставицу, која се обично лепршала испред најбоље чете у бригади, односно најбоље бригаде на деоници.

Али, да би једна чета, односно бригада, била проглашена за ударну, није било довољно да се само пребаци норма. Задовољавајући резултати на политичком,

Омладинска радна бршада ири Железничкој школи у Нишу иред одлазак на иру1у Брчко - Бановићи

Испраћај нишке омладинске радне бришде на из1радњу иру1е Брчко - Бановићи

културно-просветном плану, као и у хигијени, такође, су били услови за стицање овог звања,

На прузи Брчко - Бановићи из Нишког округа радило је 883, међу 62.000 младића и девојака из целе земље.

Поред учешћа на Омладинској прузи Брчко-Бановићи, омладина Нишког округа је у 1946. години учествовала и на радним акцијама на прокопавању Посавског и Алексиначког канала. На Посавском је радило 234, а на Алексиначком 364 бригадиста из Нишког округа, као и на локалним радним акцијама.

Забележеноје даје омладина Нишкогокруга у 1946. години дала укупно 32.433 добровољна радна дана.

ЗА ЊИХ НЕМА ПРЕПРЕКА
Забележено у Ваљевској бри1ади
„Жикица Јовановић - Шпанац"

0 томе сами бригадисти су говорили:

„Налазимо се на једној од најтежих деоница - на тунелу „Мајевица". Знајући да је тунел један од најважнијих објеката на Омладинској прузи поставили смо задатак да улазак у тунел мора бити извршен одређеног дана. Никакве тешкоће не смеју нас у томе спречити, а њих је било. Честе кише у последње време онемогућавале су пун рад, а наишли смо и на слој тврде земље у коју је будак тешко улазио.

Требало је претходно да уклонимо масу земље од 44 кубна метра. и то са малим бројем радника, јерје простор био узан. Али, за радну Бригаду народног хероја Жикице „Шпанца" нема препреке, коју не би могла да савлада. У тунел се моралоући и пре одређеног времена; решење је било - свака чета да одвоји по 4 ударника и створи „гвоздена песница", цвет наше Бригаде. Избор је извршен. Испред Бригаде постројени ударници. Очи сваког бригадисте упрте су према њима. Лица ударника сијају од радости - јер, бити најбољи међу најбољима, била је велика част.

Са чврстом решеношћу, вољом и самопоуздањем. ударна група напушта логор са песмом. Командир групе је Здравко Негић - „Чича", командир 3. чете.

Рад је почео. Већ први откопи изазивају чуђење код надзорника. Земља засипа опаљена тела, ударци су све јачи, испражњени вагонети у трку се брзо враћају. И поред тога, песма не престаје. Надзорници предвиђају да ће после оваквог рада пролаз за тунел бити слободан до 5 часова по подне. Међутим, бригадисти остављају себи рок за завршење посла до 13 часова. Они опет певају, шале се, али и поред тога, са пуним залагањем обарају читаве стубове земље.

У 12 часова долази инжењер, шеф ове деонице и, изненађен, наилази на последње откопе. Прилазимо му и разговарамо. Он је одушевљен што има овакве омладинце на својој деоници и каже:

- Радим већ двадесет година на грађењу пруга, али нисам веровао да се нешто овако може учинити. Рад ове омладине не може се ни с чим мерити. Осећам се срећан што под старе дане живим и радим са оваквом омладином.

Нешто пре 1 час по подне радје завршен. Стручни надозорници су се преварили само за четири часа у процени радне способности наше ударне групе. А то је оно што нарочито весели наше другове.

Бригадисти су у строју. Као победиоци враћају се у логор са песмом на уснама.

Зашто су и како постали ударна бригада - и о томе су говорили њени бригадисти:

Када смо пре кратког времена проглашени „Ударном" бригадом, тада смо могли рећи: задатак, постављен на нашој првој бригадној конференцији, извршили смо. А шта нам је омогућило да стекнемо ово признање? 0 томе нека говоре мишице, зној и залагање сваког бригадисте. Још конкретније, кубни метри и часови просветно-културног рада:

За 15,5 радних дана, од 6. до 24. маја, дали смо 3.228 радних дана и постигли, поред осталог. следеће: на предусеку за тунел ископаноје 3.200 м³ земље **II, III** и **IV** категорије и извежено на даљину од 200 метара, где се ради насип (на набијању земље дато 310 надница); искрчено је шуме и шибља код предусека и на путу који иде преко тунела 1.200 м²; израђено 250 метара новог пута где је ископано 375 м³ земље; испланирано за 3 бараке са засецима, где је ископано 340 м³ земље; ископано, претерано и извежено на даљину од 50 метара 80 м³ шљунка; истоварен 91 камион шина, вагонета, грађе и другог материјала у тежини око 250.000 кг.

А у културно-просветном раду постигли смо и следеће резултате: неписмених у бригади је 18, подељени су у две групе, часови се одржавају сваки дан, од њих 6 их је већ научило да пише и чита; одржаноје 12 предавања и то: по4 стручна, општеобразовна и политичка; издато петбројева зидних новина; читалачке групе (8), формиране по водовима, одржале су 144 састанка; прочитано 244 књиге; одржане троје усмене новине; дата једна приредба.

Часови фискултуре се држе сваког другог дана. а већ је одржано једно такмичење.

„Сине, остани још једну смену"

Међу омладином која је отишла на градњу Омладинске пруге налази се приличан број омладинаца из посавских села. Одвојити се од куће у доба великих пољских радова, оставити недорађену баштu и њиве под кукурузом и пшеницом - било је велико одрицање. Они који су остали код својих кућа обавезали су се да раде на имањима другова који су на Прузи. Њихово одсуство се, ипак, није могло у потпуности надокнадити, с обзиром на то да су готово сви сиромашни и да обично „лети раде за зиму".

Посавци из Скеле прате рад својих синова на Омладинској прузи и, читајући њихове резултате на траси, говоре: готово нам је исто као кад раде код куће, када су до сада толико урадили, а чује се да су све бољи...

Приреме за иосшављање шина

У том погледу се истакао пример Драге Антоновића из Звечке, који има око 2,5 ха земље, а његов син Миша ради на Омладинској прузи. До одласка на Пругу, био је ударник

Крчење шуме на делу будуће шрасе Пру1е

ЊеХов иотед на 1радилишше Пру1е

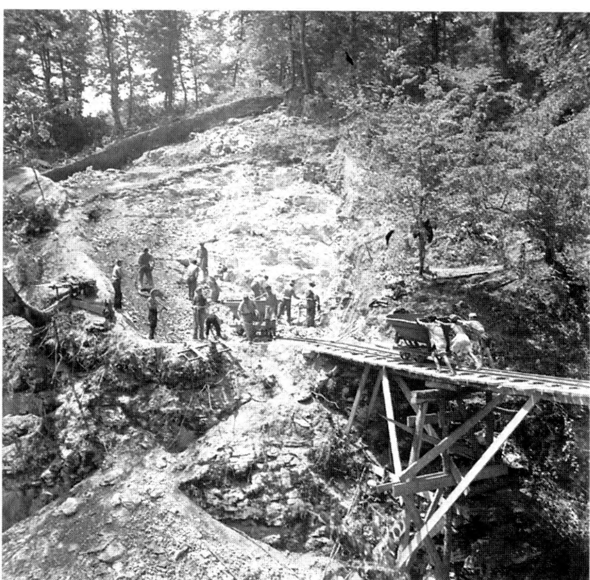

Радови на шунелу код Тиње

Поврашак с иосла

Омладинка из Банаша с преиуним колицима

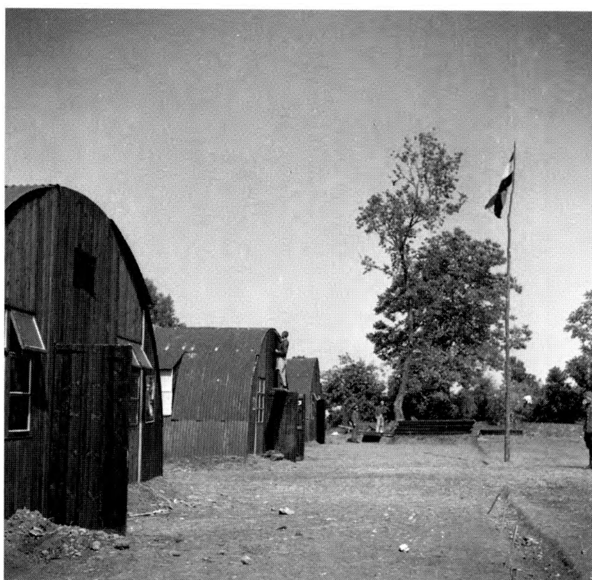

Бараке Словеначке бршаде

Башрић Јовановић, члан ГпавноІ шшаба увек
с радозналим фадитељима Пру1е

Сусреш са совјешском комсомолском делегацијом. Башрић Јовановић и 1руиа
бршадисШа раз!овара са вођом делесације 1остију

на Повлену и у Банату. Када се он, са још девет омладинаца из села спремао за трећу акцију, родитељи се нису много противили, иако би то значило доста тешкоћа за кућу. Отишао је на месец и по дана, па да се отуд таман врати за жетву. Али, читајући о раду у Брчком и околини отац се толико дивио подвизима младих градитеља па је сину упутио писмо, у коме је, између осталог, поручио:

Ја те саветујем да останеш тамо, на Прузи, још једну смену. За кућу не брини, све ће бити урађено. Мур1а ће се, ускоро, отелити и Ђока ће на њу и теле пазити...

На крају писма Драго поздравља све његове другове из Бригаде, пожелео им је успех, али није крио жељу да његов Миша буде међу најбољима.

Када су комшије у селу с њим разговарале о Миши, он им се хвалио:

- Наши омладинци сваки дан постижу све боље резултате... Личани су од њих крупнији, али и наши достаураде, иако од њих имају тежи задатак... Тунел их доста дави, али се надам да ће, ипак, бити први. Жеља ми је да мог Мишу, по повратку с Пруге, дам на неки курс, па да буде прави човек...

Драги у раду помажу омладинци, Мишини другови из села, и он мало више запне, ништа не остане необрађено.

Миша је остао и са следећом сменом на Омладинској прузи и дочекао одлазак преко ње првог воза са товаром угља.

ЛЕСКОВЧАНИ НА ПРУЗИ

Хранислав Ракић

Јуна 1946. године у Лесковцу су обављене припреме за одлазак омладинаца и омладинки у II смену, изградње пруге Брчко - Бановићи.

У Реалној гимназији у Лесковцу било је доста пријављених. Од њих је формирана Средњошколска бригада „Станимир Вељковић - Зеле", са око 200 омладинаца - средњошколаца и једног броја омладине са села.

Прва смотра пријављених омладинаца извршена је 26. јуна на Стрелишту изнад парка „Девет Југовића" када је др Алојз Будимир обавио је здравствени преглед свих омладинаца, а други збор бригадиста, непосредно пред одлазак на Пругу, био је 27. јуна. Истог дана увече, укрцали смо се у воз са тзв. „коњским" вагонима, без клупа. И у њима се возили до Брчког. Већина бригадиста до тада није путовала возом и с одушевљењем су посматрали многа насеља и природу кроз које смо пролазили. У Брчко смо стигли 29. јуна, у 22 часа, а одатле су нас камионима пребацили до села Бијеле. Пошто је прва смена тек напустила Бијелу, ми смо се одмах распоредили у просторије које су они користили.

Сутрадан смо на заједничком збору добили задужења
- ко ће шта и са чим да ради.

У то време радови су обављани крамповима, лопатама, колицима и вагонетима. Од првих дана омладина је са великим одушевљењем почела да ради. Настало је и такмичење, норма је свакодневно премашивана, а нису изостали ни културно-уметнички програми.

Бригадисти су радили као пчеле у кошници, али је остао незаборављан један Циганин (Ром) са подручја Пусте Реке, који је одједном возио по пет вагонета, напуњених земљом и песком.

Иако су Бригаду сачињавали средњошколци, радници и сеоски омладинци, ни по чему није било издвајања - живели смо и радили као једна породица, помагали један другоме. То другарство створено на прузи и данас траје. Када је на стражи био Душан Николић из Печењевца, били смо сигурни да бригадисти могу безбедно да спавају и да не буду узнемиравани.

У Бијелој, поред наше Бригаде, биле су и једна бригада из Јулијске Крајине и једна из Чехословачке, чији су бригадисти били веома добро одевени у летњим униформама и изгледали као прави спортисти, а њихове омладинке као манекенке.

За време слободног времена одржавани су разни курсеви, припремани културно-уметнички програми, организована разна такмичења и друго.

У другој половини августа напустили смо Бијелу и отишли у село Буквик, недалеко од Бијеле ка Брчком.

Ту смо обављали фине послове - дотеривање трасе за постављање прагова и железничких шина.

ПЕДЕСЕТ ШЕСТ ДАНА НА ПРУЗИ

Одломци из *Дневника* једног бригадисте

Први дан

Рекли су: „У тунелу су најважнији и најтежи радови". И питали ко ће да иде? Јавио сам се. Хтео сам да будем ударник.

Овде нећу никада бити ударник... Данасје први дан рада. Добили смо шест пијука и три лопате. Кажу: сада нема

Бртадисши сами ваде шљунак из реке за иошљунчавање

више алата, а ускоро ће доћи машине... А пред нама стене. Брдо. Мајевица. Четири стотине метара стења. Пијуци и стене. Смешно. Ко ће да пробије стене пијуцима.

Други дан

Завукли смо се под земљу. Уђеш сад у рупчагу - и не видиш ништа. Светиљки има свега три на читаву групу. Са стења каплье вода. Газиш по блату и води. загушљиво. Влажно. Гуши... А смена траје осам сати. Осам сати под земљом.

Један друг ми је рекао: „Страх ме је испод стења"... Ту Је застао. Није гледао у мене. Стидео се. У бригади је похваљен као најбољи и за неки дан био би проглашен за ударника: А овде? Страх га је. И не сме да ме погледа. И за мене је боље што ме не гледа... Страх ме је...

Двадесет трећи дан

Примили смо обавезу: свака смена да буши по 1,15 м. Људи не знају шта то значи: „примити обавезу". „Чудна ми чуда" - рећи ће неко. Само метар и петнаест сантиметара. Шта је то?! Ми знамо шта је то. Осам сати под земљом. У стени. Вода клизи. Погрбљен. Упрт у ручице бушилице. У прашини. Зној цури по телу. И сврби. А руке су на пиштољу - и не можеш да се почешеш. Можеш, али треба прекинути рад. Ти то нећеш - дошао си да радиш.

Двадесет четврти дан

Улазим јутрос са карбид-лампом у влажни отвор стене. И певам. Корачам. Блато, вода, шљака. Улази у ципеле. Хладно. Језа. Аја певам. Застанем и ћутим. Зачудим се: па ја сам певао. Певао у тунелу. Ја сада волим тунел. Потрчим и запевам -јако, Јако, јако. Стене јече. Потрче сви за мном. И сви певају...

Људи би се чудили: шта је овима? Улећу као луди у стену, у рупчагу, а певају. Чудили би се и не би знали шта је?

ТоЈе обавеза, људи, обавеза!

Тридесет први дан

Уђемо ми у тунел, а вагонети и алат разбацани. Стење нагомилано. Треба изгубити читаву смену да уредимо све за рад. То нам је оставила смена испред наше. Журили да ураде што више, а нама како буде.Журили људи-такмичење је.

Са порцијом у руци свађају се после рада пред графиконом на бараци штаба, један из моје групе и један из групе што ради пре нас. „Ви сте нам затрпали читав тунел!" - виче наш. И показује прстом на графикону плаву црту - која обележава наше напредовање. „Затрпали! ДабомеР. Зато смо и избушили само један метар, а ви метар и по!"

Тридесет трећи дан

Били смо на игранци, у Француској бригади. То је одмах на пољани испред тунела. Око пола десет још се игра у највећем, а Друга чета се изгубила. Одоше на рад. Нико никог није звао - само се извлаче из кола један за другим.

Тридесет пети дан

Гурам празан вагонет у тунел. А скретница пред самим улазом није намештена. Скочи из тмине Душко Чаворкапа, командир Друге чете, помери шине и помаже ми да угурам вагонет. Каже: „Бар да је смена десет сати, да човек уради нешто. А не, тек се окренеш, избушиш за мине и испалиш их
- а већ је дошао крај - мораш напоље. Пролети док уђеш и започнеш бушити стење..."

Тридесет осми дан

Идемо преко брда. Са врха се види далеко - лево и десно - трасе за пругу, и свуда раде бригаде. Шта је све урађено? А шта ће тек да се уради!

У тунелу провалила вода. Створи се испред нас вир. Сводови и зидови од хуме- мекане, влажне и сипкаве. Слива се вода.

Покрили смо свод даскама. Подупрли. Спровели воду каналима из тунела. И наставили бушење.

Тридесет девети дан

Напредовали смо 1.80 м. То је највећи успех. Деситина је похваљена пред стројем Бригаде. Прочитао је командир и моје име. Мене скљештило за грло. Ни да дахнем. Ни да погледам у страну... Дуго су викали: „УраГ, „Ура!" - и пљескали. Стезали ми руку.

Четрдесет први дан

Сретнем у тунелу Стану. Наднела се над колено и једног малог Босанца и превија му рану. Пази да не упрља газу, а он јој светли „карбитушом"... Док наилазим чујем: „мораш да идеш код доктора... Не можеш више да радиш!" „Ма, какав доктор"... буни се мушки глас. „Мораш - да ти прегледа рану", заповеда Стана. Онај се диже. И док одлази с лампом, говори: „Ма, Стано, куд имам времена сада?!"

Четрдесет пети дан

Улазим ноћас у бараку - враћам се са рада. Карбид-лампа на средини осветљава два реда двоспратних кревета. Све је укочено. Из левог угла неко зајечи. И онда разговетно проговори? „Машине смо савладали. Савладаћемо и тунел! Пре рока... Бићемо ударници!" И у сну - бригада је у тунелу.

Педесет пети дан

Ми данас палили мине у тунелу, а нико неће да изађе. Сакрили се иза подупирача, да би били што ближе. А кад пале бројимо. И отрчимо да видимо коликоје стења одваљено.

ГОСПАВАГОРАНИЋ

„Прекобројна" у Првој кључко-петровачкој бригади

За учешће у изградњи пруге Брчко - Бановићи, међу омладином Босанског Петровца владало је велико интересовање.

У припреми III смене у Бихаћу је формирана Прва кључко-петровачка омладинска радна бригада, са шест чета. Командант бригаде је био Мирко Соломон, а командир моје чете - Мара Шљивар. Међу 150 бригадиста и бригадирки једино сам ја представљала најмлађег учесника, нисам имала ни пуних 16 година. Због тога, имала сам неприлика и неразумевања како код родитеља, тако и код омладинског руководства и штаба Бригаде, иако сам физички одговарала старијим омладинкама. Али, упорност је побиједила. Најприје сам се украла од родитеља и отишла у Бригаду. Када је у Бихаћу вршена смотра и прозивање, мене су, као и остале малодобне испод 18 година, хтјели да врате кући. Но, ја сам се и овдје снашла, крадимице ушла сам у воз и са Бригадом се нашла на прузи Брчко-Бановићи, на радилишту у селу Букиње,

За Гурање иуних ва1онеша одабрани физички снажнији бршадисти

Земљани радови на шраси

Омладинци на раду у близини БрчкоХ

С иуним колицима иреко даскама иремошћене речице

И мешшанке Буковика раде на Прузи

Радилишше Пру1е у Бијелој

Бијела

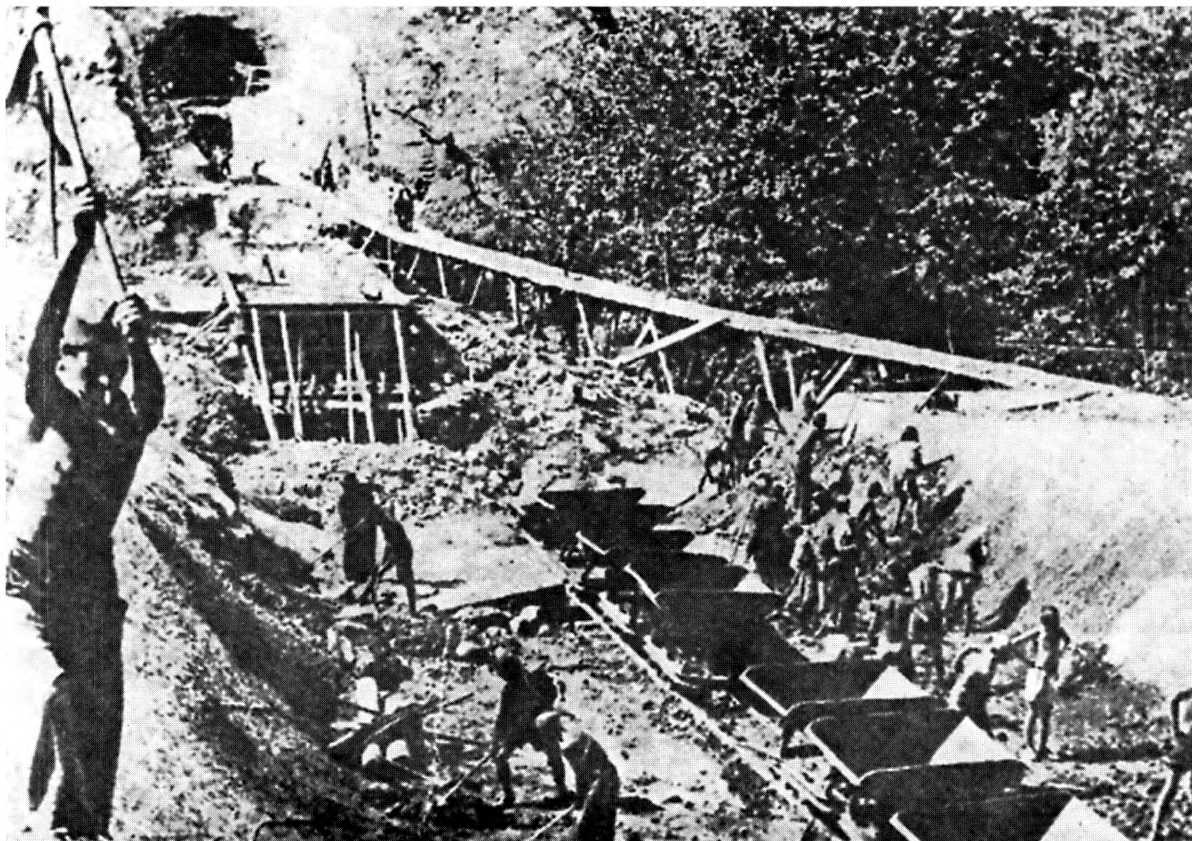

Једно од већих фадилишша на ирузи Брчко - Бановићи

Омладинска бртада из Кра1ујевца

Михаило Швабић са једним од инжењера разтеда ОројекаШ ове деонице

Август је био сунчан и лијеп. Бригаде су постизале све веће успјехе, а зној, жуљеви и пјесма били су наша свакодневица. Умора, као да није ни било, као да се и он скривао и нестајао у звекету лопата, у шкрипи колица.

Једног дана, у другој половици августа, као и обично, водила се битка за што више кубика земље. Одједанпут, све је стало, занијемело на трен, а онда се проломило громко и усхићено: „Три пута Ура за Друга Тита!" И заиста, трасом, према нама, пјешке, долазио је друг Тито. Узбуђена срца са сузама радосницама полетели смо пред Тита. Окружили смо га раздрагани његовим посјетом. Одушевљењу није било краја. А он радознао за све што се на радилишту збива, питао нас је за услове живота и рада.

Био је то мој други сусрет са другом Титом. Имала сам срећу да као омладинка учествујем у спремању сале за прву Конференцију АФЖ-а Југославије, која је одржана крајем 1942. године у Босанском Петровцу, којој је присуствовао и друг Тито. Тада сам први пут била у његовој близини.

Друг Тито је продужио даље у обилазак великог градилишта. Отишао је, ишчезао_нашем оку, али остао у нашим срцима. Остала је и нека невидљива и чудесна снага у нашим мишићима, остало је неко огромно самопоуздање да још више успијемо и истрајемо.

Када је моја Бригада отишла на пробијање тунела „Мајевица", ја сам добила задатак да радим као болничарка у болници Главног штаба ОРБ-а, која је била смјештена у селу Букиње. Овде сам остала до завршетка радне акције.

Незаборавно је остало и моје прво путовање у првом возу по шинама тек постављеног колосјека. Возили смо се са народом околних села на завршну прославу у Брчко. Уз честе застоје и повремена искакања вагона, које смо с напором, али уз много елана, рукама поново дизали и поново смо даље кретали.

Није нам сметала јесењска киша, нисмо марили за прве пахуљице снијега. Прославили смо у Брчком своју велику радну побједу, а затим у већ настале хладне новембарске дане враћали смо се својим кућама.

ПОЗНАЈЕ СЕ

Познаје се ко ј' на прузи био:
значку носи - њоме се поноси.
Брчка пру1о, Ши си наша дика,
успомена младих ударника.
Ударници. ви сте росно цвијеће,
нек се стиди ко на пру1у неће.

Ој, Бихаћу, и твоји младићи
знају сада Iде су Бановићи.
Они знају Iде се у1аљ вади
а још боље 1де се пруЈа Гради.
Иду чете и колона
омладинских батаљона.
Идемо, радимо, нову пру1у 1радимо
и веселе песме сада певамо.

Недостају алат и механизација, стручни кадар и искуство младих градитеља

Сем потребног искуства, градитељима је недостајао и алат и механизација (десетак омладинаца одлазио је на сечу само са једном секиром; столетни пањеви вађени су крамповима и лопатама; од превозних средстава - највише је било дрвених колица...

Ашов, лопата,
пијук и колица -
то је оружје
свакоI омладинца.

Забележено је да је у почетку од механизације на овој акцији било само 14 компресора, 21 мешалица, 13 дробилица, 23 булдожера и 14 пумпи. Али, убрзо се на градилиштима нашла цела механизација, а бригадисти почели да рукују и машинама које су онда први пут видели.

Стручњаци су сумњичаво климави главом. Знали су да за изградњу такве пруге треба најмање три године- а ову је, ето, требало изградити за шест месеци - Немогуће! - био је њихов закључак.

За омладину, међутим, „немогуће" као појам није постојало. Потврдиће се то 7. новембра те, 1946. године када ова пруга буде завршена, чак 22 дана пре рока.

Сви раде за Пругу

Када се од градитеља сазнало да Омладинске пруге немају довољно алата градитеља сазнало, у многим фабрикама је почела битка за пругу: колектив Фабрике „Сартид" из Смедерева послао је око 7.000 комада разног алата. Овај колектив следили су радници Сарајева, Загреба, Велеља.

Железара у Зеници, делом, прилагодила је своју производњу потребама пруге, обезбеђујући шине и остали материјал, а Железара Смедерево израђивала ашове, секире и мотике...

Стизале су и друге ствари: Радио-Загреб је послао три ради-апарата, а Друштво црвеног крста неколико хиљада пари ципела, панталона, ћебади. Стизале су и књиге, свеске...

Постављене прве шине

Све се слило у једну жељу, у једно очекивање, да на Прузи, која се гради, почне постављање првих шина. А оне су, за чудо, почеле да се полажу само 12 дана после првог крампа, на делу пруге од Гуње до Брчког. Већ 2. јуна шине и скретнице учвршћиване су и на другим деловима трасе. Коликоје то био тежак и одговоран посао говоре и забележени подаци да су омладинци носили на раменима прагове тешке и до 90 килограма, а на рукама користећи се само гвозденим клештима, шине тешке око 750 килограма.

У почетку, радови су напредовали споро, само око 800 метара за дан и ноћ, да би већ 16. јуна, успели да за 24 часа положе и километар и по колосека.

Подвизи младих градитеља

Праве подвиге чинили су млади градитељи на прузи Брчко - Бановићи. Многи од њих су записани у бригадним заповестима, дневницима, билтенима и листовима:

Тако је инж. Перо Стипанић забележио:

Најтеже је било снимање профила на високим стенама. Иако смо опомињали омладинце да је то врло опасан посао, они су се, без речи, спуштали конопцима и, висећи у ваздуху над амбисима, остајали и по неколико сати...

У дневнику Травничке бригаде, вођеном у јуну 1946. године, између осталог, пише:

... Џаби бртада без застоја мо1ла да обавља поверени јој задатак, требало је на брзину направити мостић и на њему поставити помоћни колосек. Штаб бртаде је одлучио да се мостић направи ноћу... Имали смо само три лампе... У зору- мост је био 1отов...

У дневнику Шесте тузланске бригаде се наводи:

У темељу пропуста појавила се вода. А пумпе није било. Остали смо после дневне смене целу ноћ. Извлачили смо жишко блато кофама. Тако смо успели да ударимо темељ пропуста..."

ПРВИ РАДОВИ НА НАЈТЕЖИМ ОБЈЕКТИМА НА ПРУЗИ

Млади градитељи на целој лрузи Брчко - Бановићи пролазили су кроз разна искушења. Најтеже је било у пробијању тунела кроз утробу МаЈевице, затим, градећи усек - тунел на Кисељаку и радећи у Орловској клисури.

За та три места великих радних попришта знаће ускоро цела земља, а сваки градитељ пруге Брчко - Бановићи - посебно. Јер, само 16 дана после почетка радова, Главни штаб омладинских бригада, смештен у Букињу, писао је свим бригадама.

ТУНЕЛ „МАЈЕВИЦА"

Најтежи објекат на нашој прузи је тунел „Мајевица", код села Тиње. Он је дуг 400 метара и од његовог завршетка зависи да ли ће пруга бити изграђена у одређеном року или не...

На тунелу нема довољно стручних радника те се морају предузети ванредне мере. Бригаде су позване да међу својим члановима одаберу по шест добровољаца који ће одмах завршити минерске курсеве и наставити радове у тунелу.

Чим се целом Пругом пронела та вест, јављало се •на десетине добровољаца. Убрзо, основана Прва минерска бригада, са 385 младића, који су напали Мајевицу са две стране. Био је то јуриш готово голоруких градитеља. Једини алат који су имали били су крампови, лопате, чекићи и ручне травеле. Није било ни довољно лампи, а вентилација слаба, готово никаква. Услови рада толико тешки, да су једва издржавали и стари, професионални минери. Да би избушили рупе за мине, бургије су окретане рукама.

Исиред улаза у шунел „Мајевица"

Недостатак алата надокнађиван је продуженим радом. И пре почетка, и после завршетка смене.

Тек касније, на тунел „Мајевицу" су стигла два компресора. Радости бригадиста није било краја! Тунел је све брже пробијан. За 24 часа - по шест метара.

Карактеристичан пример за скраћење рока управо је тунел „Мајевица". Завршавање тунела било је предвиђено за 20. новембар, омладинци су се обавезали да ће га извршити 7. новембра, а завршен је 6. октобра. Планом рада било је предвиђено извршење доњег поткопа за 26. август, омладина се обавезала да ће овај посао извршити до 20. августа, а извршен је 15. августа. Горњи поткоп по плану требало је да буде завршен 3. септембра, обавеза је дата за 26. август, а завршен је посао 24. августа.

Не само тунел „Мајевица", него и сваки други посао завршаван је пре постављеног рока: и *МосШличке омладине*, и *МосШ јулијске крајинске 6ри1аде,* и онај *Мост омладине За1ребачко1 окру1а* и *МосШ омладине КосмеШа,* и тунел од 93 м на коме су радили Зајечарци, и зид у Орловској клисури, где су радили Ужичани, и сви послови завршавани су пре постављеног рока, па ето и цела пруга завршава се 22 дана раније, мада је и тај рок, за све оне који не могу, или неће да виде оно што треба да виде, био невероватан и фантастичан.

За радну победу на „Мајевици" свуда се брзо рашчуло. Јер, извојевана је 11 дана пре рока и петдана пре дате обавезе. Пут Прузи на том месту биоје отворен. Сви њени градитељи су због тога били поносни и радосини. Желели су да ту радост поделе и са другом Титом. Позвали су га да дође на пругу.

Било је то признање и онима који су градили Усек -тунел на месту званом Кисељак...

МЛАДИ МИНЕР

Црне пру1е шарају ми чело,
Обрве ми опрљио плам,
Тунел бушим - !раниШ рушим смело,
- Ал' и душу булдожера знам.

Трипут ми је ударна бршада,
Све минери, све најбољи дру1,
Одасвуда, из села и 1рада,
- ЈедноI чека књи!а, дру!о! плу!.

ПеШнаесШ - друже - пуним ових дана,
Ал' већ носим ударнички знак!
Земља моја - расцвеШана !рана,
БлисШа, зрачи кроз Шунелски мрак.

Песник !ордо опеваће мене,
Пази - прека, !рми експлозив!
Расше - расте слава моје смене,
- Још је један пао !ранит - див!

Црне пру!е шарају ми чело,
Обрве ми опрљио плам,
Тунел, бушим - !раниШ рушим смело,
- Ал' и душу булдожера знам.

Чедомир Миндеровић

УСЕК - ТУНЕЛ КОД КИСЕЉАКА

Градећи усек код Кисељака, бригадисти су већ били избацили највећи део од 45.000 кубика земље. Такоје створен усек дубококо 11 метара. Требалоје да се усече још два и по метра. И баш тада, под притиском стихије, усек је почео да пуца. Земља се одронила, почела да кпизи - хиљаде кубика земље сручиле су се у изграђени усек и готово га затрпале. Млади градитељи били су изненађени и забринути: доведен је у питање рок за изградњу пруге, и дата обавеза да ће бити завршена до 29. новембра. Апи, градитељи се нису предали. Напротив, почели су још једну тешку радну битку са земљом, са временом. Пала је одлука: да би се терен смирио, мора се на томе месту изградити тунел дуг 200 метара. То је била и обавеза. А тада су речи, заиста, постајале дело...

Над „Кисељаком" је била истакнута парола: *Тунеп ће биШи завршен 28. окШобра!*

На Кисељаку је тада почела да се одиграва и за данашње прилике, невиђена драма, радна битка. Време се покварило, падале су кише, први снег. Млади бригадисти су, и дању и ноћу, често у муљу до појаса. На Кисељак су стигли и минери са „Мајевице", добровољци из многих бригада. Сви су радили непрекидно, не једну, него и две, па и три смене...

Та обавеза је извршена. Стихија на Кисељаку је била савладана. Тачно у року. Пруга није ни овде застала.

У ОРЛОВОЈ КЛИСУРИ

У долини реке Тиње у Орловој клисури стално се водила жестока радна битка. На једној страни, требалоје разбијати љути камен, а на другој затрпавати корито реке да туда прође пруга. На једном месту- битка на два фронта.

И овде су минери били у првом борбеном строју.

Неискусним бригадистима прискочили су у помоћ и компресорци Југословенске народне армије. Пуна четири месеца млади војници бушили су камена брда у Орловској клисури. А на другој страни, млади Ужичани и Бишћани, превозили су материјал и сручивали га у реку. Озиђивали и осам метара висок потпорни зид. Радило се често у води: све рукама и оскудним алатом.

....Половина бригаде рушила је брдо, а друга половина вадила је из реке велико камење, јер је на једном делу потпорни зид захватао баш средину корита.

У води до груди бригадисти су дебелим гвозденим шипкама, завлачећи их у пукотине између стена и дна реке, одвајали велико камење од подлоге. Пошто га изваде, ваљају га голим рукама до обале и извлаче на сухо. Велике стене разбијају тешким чекићима, а оне које су чврсте и лепе остављају тесачима - старим мајсторима да их отешу за потпорни зид. Тесачи их одмах глачају нарочитим зубастим чекићима, ударајући брзо и вешто у ивице стене.

На скидању брега, кад омладинци не могу да одвале коју стену, притицао је у помоћ мали шегрт - компресорац са машин-пиштољем. Онако мали, упре у ручице тешког машин-пиштоља, избуши рупе, постави мине - и стење одлети у ваздух.

Док он то ради, плави дечак, ђак из Ужица, оде на усек, обеси се о уже и шипком гура лабаво стење. Замењује компресорца.

Вечери су проводили заједно сви бригадисти. Окупе се око ватре, а један држи неко предавање (пре неко вече говорио је о задругарству Драгојле, сељаче из Високе, који је иначе међу најбољима на вађењу камења из Тиње) или пак играју кола - веселе се мало.

Кад је стеновито брдо било прокопано читавом дужином, омладинци су срушили брану између новоископаног јарка и Тиње. Хучна река јурнула је слободним путем, прескачући камење и пунећи водом своје ново корито.

Брзо је пресахла вода у камењару куда је некада текла Тиња. Место старе реке, клисуром је текпа нова. Истог дана, кадје у старом кориту нестало воде, почели су Ужичани, заједно да Херцеговцима, пијуцима да копају темеље за потпорни зид. Изнад њих, с леве стране, насипали су земљу дуж клисуре београдски студенти, тачно путем који је Тиња напустила. Насипом који они граде пролазиће воз.

Темељи каменог зида морали су да буду дебели и дубоки, јер су опасне и јаке навале Тиње у пролеће, кад река надође од снега који се топи, па надре у узани процеп клисуре. Бригадисти су имали у рукама гвожђе - чвсте шипке и криве пијуке. Завуку врхове у места где громађе належе једно на друго и цимају, цимају... све док не откину стену од стене.

Бригада копа темеље дању. Ископају омладинци по читавих пола метра у дубину. Преко ноћи темељи се однекуд напуне водом. Ујутру бригадисти избаце воду и издубе нових пола метра. Прође ноћ - и јаркови освану пуни воде. Баш као у народној песми о зидању Скадра на Бојани, кадЈе вила по ноћи рушила оно што неимари за дан озидају.

Ужичани нису веровали у виле. Поделили се у две групе, паједни копају дању, а једни ноћу. И непркеидно избацују из јаме воду кофама, казанима, пумпама.

Темељи за потпорни зид били су дуги 156 метара, широко по три и дубоки по три до четири метра. У стеновитом земљишту.[56]

На шешком шерену

Пет и по кубика на дан

„Првог дана *Омладинске недеље* нас двојица смо избацили по 4,8 кубика земље" - говорио је Милисав Предовић из Чачанске бригаде, узимајући крамп и почињући рад са својим другом Радомиром Китоњићем.

Данас се надам да ћемо још више пребацити...

Позади њих је стајао вагонет спреман да прими ископану земљу. Почеше да одјекују тупи ударци крампа, који су са сваким ударцем одваљивали од обале повећи комад земље, да би насип могао правилно да се набије.

Напред, Китоња. Данас морамо да надмашимо пређашњи рад. Сети се обећања које смо дали за *Омладинску недељу.*

Китоњић се само осмехну и испод малих црних брчића блеснуше лепи зуби. Остави крамп и узе лопату, чија шкрипа огласи почетак утовара.

Лопата за лопатом и ускоро вагонет би пун. Предовић се опет прихвати крампа. Китоњић сам потера вагонет за колоном, која је одмицала, мада су све остале вагонете терали по двојица. Али, они данас хоће да пребаце пређашњу норму. И док вагонет одлеће, Предовић крампа ужурбано да би спремио земље за наредни вагонет. И тако стално. Један копа, други тера, а заједно утоварују.

- Другови, још ову партију, па да кренемо у логор, рече у пролазу дежурни бригаде.

- Ух, па кад пре прође ово време! Да ли смо данас урадили више од претходног дана. Ево га статистичар, сад ћемо да видимо!

Четни статистичар им израчуна да на сваког од њих долази по 5,55 кубика ископане, утоварене и претеране земље, док на остале из чете долази по 2,4 кубика.

[56] Владета - Влатко Влатковић, *Белешке са иру1е*, Ново поколење, Београд 1946.

- Дакле, пребацили смо за 0,70 кубика. То је за данас. Идућегдана гледаћемо дајош више кубика избацимо. Циљ је да свакогдана повећавамо кубатуру, говори Китоњић, гурајући последњи вагонет. (Д. Урошевић)

РАВНА ГРУЖО

- Равна Гоужо, 1де су ти мпадићи?
- Гоаде пруЈу Брчко Бановићи.

И на прузи Брчко - Бановићи
сви из Кнића јесу ударници.

Расцветало по ливади цвеће
омладина сад на пру1у креће.

Јој, вози мене 1арава машино!
Јој, од Госпића па до Бановића.

СТОЈАДИН МРЂА

Одломци из *Дневника*

27. јун 1946.

Брчко. Врло леп поглед на тај сад популарни градић. Мале босанске кућице прилепљене уз саму обалу Саве - диван први утисак.

Стојадин Мрђа

Чета за четом, уморним кораком идемо ка граду. Смета нам све: и завежљај, и друг у строју, и топло јунскојутро... Вођа камиона на једној кривини показа нам пругу. Радосни смо.

Она се белила само у даљини, вијугава, прилазила до самог пута и опет се скривала иза шумарака, појављивала се тамо где је нисмо очекивали. „Тамо је радила ваша Подрињска бригада” - пружа руку и довикује нам вођа камиона. Нека чудно бела земља сијала се на сунцу.

Мајевица нам се сваким минутом приближава. Главни део бригада се налази под њом. Идемо, путујемо, обилазимо и срећемо, певамо, гутамо прашину, машемо рукама, боже како досад нико није испао из камиона.

Наиђосмо и на неке Подрињце. Они су посебно радосни јер им стиже смена.

Стижемо на терен Чехословачке бригаде. Одушевљење на врхунцу. Нећу моћи све утиске да пренесем у свеску.

Прођосмо крај бригаде Јулијске Крајине. Мало су даље од нас на неком нагнутом пољанчету, али нам снажно машу рукама...

Стижемо на циљ - у логор I далматинске бригаде. Док длан од дпан, сви смо на земљи. Срдачни подрави са кршним Далматинцима. И Далматинкама. Каква лепота.

Диван дочек. Они су „староседеоци". Зналачки нас посматрају, као да би већ сад да дају оцену о нашем будућем раду.

29. јук Ј946.1одине

Данас смо' већ боље расположени, овде смо два дана а већ смо староседеоци. На радујош почетници, али ускоро ћемо и ми учити друге како се ради.

Устајање у 6, то је команда Штаба бригаде. Али, већ смо у 5 сви на ногама, јер нас је ухватио неки немир и побегао нам сан. Ево првих грешака. Кад би се на њима завршило. Многи се не умивају, само као мачке протрљају очи, јер извор је мало подалеко. Ја сам не стигох већ два дана да се умијем. Можда је то утицај околине, али човек увек нађе оправдање за своје поступке. Мораћемо завести обавезно умивање, јер где би нас то одвело.

Пре подне проводимо у писању писама својима, или лешкаримо у шаторима. Неки се крле. Цана упорно извлачи из хармонике најлепше арије партизанских песама, а остали је у сенци неке ситногорице прате и тихо певуше. Дара пише писма, а Цана после свирања пише дневник. Хоће ли издржати до краја да пише сваки дан.

Куварица Даница се бакће око кухиње. Бесна је, јер би и она да иде на рад, као да је кување мање важан посао.

Културно-просветни рад још није почео. Али су већ неки узели књиге и читају. Добро је то. Време не пролази узалуд.

Исхрана нам је одлична. Просто невероватно за почетак. Допремање хране без грешке. За ручак пасуљ, а за вечеру паприкаш - за сваку похвалу. Укусно и за пробираче. Хвала Даници која се овом послу ипак предала.

На посао крећемо у 13,45, почињемо у 14 ч. Бригадну заставује, као најбоља јуче на раду, понела Трећа чета.

Ово је ужасан темпо. Колица се гурају до неизмоглости. Нико не иде полако, све то попут мрава жури, јури, виче, обилази, појединци леже по страни, оборени, али напред и само напред. Какав мравињак. „Чувај, бежи, шта си ми се наместио на сред пута, хоћеш ли да ти дам фотељу".

Повратак са рада у залазак сунца, још се само на западу мало црвени...

2.јул 1946.

Пре подне протиче у поправљању шатора и уређивању логора.

Почиње и културно-просветни рад. Часови за оне другове који су пали из појединих предмета. Требаће нам и аналфабетски течај.

15. часова. Рад на новом послу. Нема више лопата, колица, крампова, јуриша, уместо тога само шине, шлипери и клинови. Темпо на висини, рад је врло интересантан. Овај рад тражи прецизност, нарочито ношење шина. За овај посао немамо довољно искуства, па нам се деси да неки пут узалуд трчкарамо. Елана колико волиш. Ни појединца не могу да издвојим да се није залагао. Руководим групом од 24 човека, који раде на преношењу шина. И тако упорно до 21 час, затим вечера и одмах спавање. Како нам је потребан сан после напорног шесточасовног рада. Поставили смо 240 метара пруге, доста за први дан.

Прошла је поноћ. Дубоку ноћну тишину распори труба. устаје стара Подрињска и креће на рад у 3 часа. Они имају најлепши термин, јер раде у времену када се најмање знојимо, од 3 до 9 ујутро.

5. јул 1946.

Сви смо болесни. Вакцина је учинила своје. Лежимо у шаторима и превијамо се, јаучемо. У свакој чети само дватри друга су остала на ногама. Ноћ смо провели јаучући, нисмо никако могли да се наместимо. Знамо да ће све проћи, али тешко подносимо ово стање.

Увече једва устадох. Шетам уморно логором, у штабу бригаде Цана са хармоником. Пун шатор људи. Међу нашима и један Бугарин. Сви Бугари око нас певају наше песме. Да задовољимо нашег госта, запевасмо са Батом Мирковићем на челу ону нама добро познату:

„Да живеја, да живеја
Стаљин, Тито, Димитров“

Два минута касније напуни се наш шатор са још десет Бугара, чули своју песму и весели придружују нам се. Шатор је тесан, али шума није...

7.јул 1946.

Осванули смо уједном шљивику, са једном кућицом у средини. Ни сад не могу да се снађем и да се сетим куда и кроз какве јаруге смо се синоћ овде докотурали.

Данас радимо у дивно време, ујутарњој смени од 3 до 9 ујутро. Хладовина, нема знојења.

Легли смо у 23,30 часова, а већ смо у три били на радилишту. Нисмо спавали ни цела три сата.

Али свежина раздрема. И рад је почео силовито. Метри одмичу и да је било материјала било би и 400 метара колосека. Овако само 200 метара, јер смо материјал вукли са преко 2 километра удаљености.

Вагончићи су нам слаби, муку нам задају, јер често спадају са шина. Час шинаши донесу више шина, час шлипераши више шлипера, па једни друге сачекујемо Ситница, али ипак смета. Елан на висини. Шинаши морају да буду прецизни. Шине тешке и преко 900 кг, па ако се не пази може да уштине ногу, а онда „збогом пруго". Ја са групом носим шине, али и командујем, при дизању шина, јер се шина мора носити, подизати и спуштати равномерно. „Један, два, три" и шина иде са вагона или пак на шлипер.

„Брчко", опет командујем ако треба шину привити уз претходну, а кажем „Бановићи" ако је треба мало помаћи. И тако већ уходаном шифром шлипер по шлипер, шина по шина, грабимо метре и километре, незадрживо гурамо ка Бјели.

8. јул 1946.

Данас радимо од три до девет, поставили смо 370 метара колосека. До данас највише. Достојно смо прославили празник српског народа. Нисмо радили већ смо летели: шлипераши, шинаши, везивачи, једно опште такмичење. Бригада - кошница, строга подела рада. Шинаши у трку носе шину тешку 900 кила у висини груди. А неки шлипераши сами носе шлипер. А то је забрањено. Две групе шинаша, 48 људи, у трку се обилази са тешком шином. Темпо, зној, прашина... Чуде нам се Карловчани, наша смена. Какав елан. Хоће ли ово све бити довољно да постанемо ударна, да осветламо образ родном крају...

... Већ се нађе друштво орно за песму, такво друштво никад није без Факира, певамо ми и Бугари руске песме и за чудо - сви их знамо. Бугари радосни, песме нас сједињују. Нађоше се и три гитаре и јечи планина од стихова збратимљене омладине:

„Јутро купа у свом сјају" (али на руском).

Не може бити песма без Факира. Јадник, већ је промукао. Исто и „Гебелс" (Илија Јовановић), он не пева већ урла и прати све нас дрндањем у неки кофер. У шатору бучно као у кошници и то се све допуњава монотоним ударањем кише у шаторско платно. А затим Факир поче ону нашу најгромкију:

„Командир, герој Чапајев" - и тада нико не ћути.

Свирка и песма, зујање, урлање, дрндање потраја још мало, а затим поспасмо као заклани.

15. јул 1946.

Не верујем да ћемо данас радити. Стигла пруга до моста који још није готов, па то све успорава посао.

Дежурни сам бригаде. Ипак ћемо ићи после подне на рад, али се и пре подне све одвија по плану. Читалачке групе: „О историјском и дијалектичком материјализму". Па се нађе и неки дискутант. Напредујемо, нема шале. Али, многи умеју и да преспавају те часове.

12,30 часова, збор бригаде - пред целом бригадом у ставу мирно и пред целим штабом предајем дужност дежурног бригаде Невену Анићу; баш лепо, изгледа као у војсци.

Ручак, Даница је увек на нивоу, добро нас храни, Мики-ци свака част за организацију исхране.

Страшна врућина, ужасна испарења одјутрошње кише. У логору неиздрживо. У шаторима пакао. Излудећемо ако овако потраје дуже. Воде, воде, воде. Знамо да је у близини речица, неке бригаде су већ ишле на купање. Убеђујемо Гојка да нас пусти, опире се, али ипак на крају нам дозволи.

Купање, каква вест, какав догађај. Тињо, реко рођена, расхлади и освежи ову младост. У парадном маршу, чета за четом. На челу друга чета, Илија „Гебелс" води песму.

Идемо ка Тињи. У сусрет нам иду неке бригаде, враћају се са купања. Раштркани као овце, опустили се, завежљаји у руци, пешкири преко рамена, двоје по двоје, уживају у могућности да онако неконтролисано доживе ову дивљину.

Љутимо се на Цану, није понела хармонику. И њој је већ досадило да свира ноћ и дан.

На реци смо. Брза и бистра планинска речица, пуна пličака, али и вирова. Бригада се дели на пливаче и непливаче, а затим - сви смо у води. Хладно. Реже. Није то наша Сава, тиха и топла, него овде мораш да будеш храбар да би ушао у воду.

Предах са расхлађивањем иосле наиорноХ рада

Вечерас је за неколико бригада: Војвођанску, Нишку, Сремску и нашу - приказан руски филм „Чкалов". Нисам гледао до краја, спавало ми се.

Неколико дана по доласку на Пругу, из Шапца су дошли и прикључили се бригади и наши професори: Милутин Михаиловић „Мукица", Драгиша Петровић и Стева Славковић. Раде заједно са нама, не дају се нама младићима, а помажу нам у културно-просветном раду. Пуно су ангажовани на помоћи слабим ученицима који се спремају за поправне испите. Са њима смо прави другови и тоје оно, можда најважниЈе. Они су веома радосни, јер се, бар се тако мени чини, осећају млади попут нас. Право другарство.

16.јул 1946.

Цело пре подне предвојничка обука. И то се мора. Ми смо сви за мир, али морамо се спремати и за рат. Предавање о пушци. Није баш тако досадно као што сам претпостављао.

Баш за време предавања изненада у погор стиже америчка делегација. Шкљоцају апарати. Не зна се ко је више изненађен, ми или они. Хладно смо их примили. А зар би и другачије. И они су врло хладни, уздржани, одвратне су нам оне женске са маникираним ноктима. И они приметише наш хладан пријем и брзо нас напустише.

Логор нам је крај пруге. Одмарамо се, играмо одбојку, пишемо дневнике, лешкаримо, а на стотииак метара од нас чујемо познату нам песму чекића и клешта, лупу шина и вагонета: то Војвођани одужују свој дуг данашњем дану. Нису искусни као ми. Никада нас неће стићи.

Данас радимо од 15 до 21 час. Рекоше да има доста материјала, па опет сањамо о рекорду. Све је почело у том смислу. Темпо као пре четири дана. Све до 18 часова веровали смо да ћемо надмашити себе. Апи, никад два добра. Дође композиција из Брчког са материјалом и - морали смо чекати док се не врати. Најбоље време за рад је пропуштено. Баш бригажелезничаре што мијуримо ка новом рекорду, они раде свој посао. Зато смо ипак задовољни сз 380 метара. А да се Бата Миркан мало побринуо, могао је локомотиву да заустави пре радилишта. Не постаје се овако ударна бригада.

17.јул 1946.

Професор Михаиловић је одржао предавање о Колхозима. Успео је да нас заинтересује. Можда ће се неко од ов младих људи посветити и позиву агронома.

20,25 часова. Збор бригаде, а затим с песмом на рад. Терен прилично далеко, преко 2 километра. Још издалека видимо светлост карбид - лампи, како дивно светлуцају у ноћи. Смењујемо Карловачку. Они су поставили 370 метара, хоћемо ли ноћас бити бољи од њих.

Нисмо стигли Карловчане. Донесе композициЈа шине дугачке 12 метара. Тешко за нашу младост. Шинаши су ноћас извукли дебљи крај. Повећали смо им групу за 4 човека, али то је недовољно. А кад је група већа, онда појединци се помало извлаче, а остали, заиста, се муче. Неки побегоше у ноћ. „Учо“, зашто попушташ, подигни рамена, испрси се - чујем добацивање „Учи“ и појединцима који не могу да издрже темпо.

Шлипераши скоро да и нису имали посла. Довукли три до четири вагона шлипера, истоварили и - наставили да спавају на шлиперима, на гужви сена или на голој земљи. Нису ни покушали да помогну шинашима.

Коначно, једва дочекасмо крај смене. Смењује нас Сремска бригада. Ипак са песмом, у строју, враћамо се кући. Само да стигнемо до логора, као да нам срца спавају. А Факир се опет шали:

„Кад дођемо у логор: умивање, доручак, предвојничка обука, настава". „Молим да се запамти: ако ме неко пробуди пре 12 сати, нек се не нада добром" - кроз полусан, климајући у ходу додаје Ковачевић.

Пет минута касније логором је шетао само стражар. Бригада је спавала мртвим сном. Нека ситна препирка чује се из шатора II чете, али само за кратко. Већ је свануло. Бригада спава мртвим сном.

18.јул 1946.

Осам часова. Устај, дежурни чета да пробуде чете оштрим гласом. Иако се ником не устаје, дисциплина је дисциплина. Умивање, доручак, па опет на спавање до 12 сати.

Али, не можемо да заспимо, од дуга времена чаврљамо у хладовини и помажемо куварицама да ољуште кромпир. И ноћас ћемо радити исту смену, треба се одморити, али сан неће на очи. Требало би данас да радимо боље, јер већ имамо нешто искуства. Чули смо да нас чека још један мост, опет ће бити застоја, јер још није стигла челична конструкција. Опет ћемо закаснити. Увек смо ми несрећни, и увек се нама деси да ми не радимо због кривице других.

Морамо до 20. јула стићи до Бјеле. Борба за Бјелу, то је као бити или не бити свих бригада које постављају колосек.

Вечерас код Војвођана весело вече. Ту смо сви: и Нишлије, и Сремци, Карловчани. Нигде правог весеља без Подринаца. И ово вече се претворило у манифестацију братству и јединству народа Југославије. Коло и свирка у ноћи не престаје.

Сутра је покрет. Крећемо ка Бјелој. Упорно се приближавамо нашем првом циљу, пуштању пруге од Брчког до Бјеле.

21.јул 1946.

Петнаест часова. Збор бригаде по четама.

Парадни марш, Цана и њена неизоставна хармоника, корачница. правац митинг. Чета за четом, овим редом: II, I, III, IV, V.

Већ су ту све бригаде. Постројени поред пруге, нестрпљиво чекамо воз. Многа позната лица: Војвођанска, Мариборска, Сремска, Бригада Јулијске Крајине, Нишка, Карловачка, Пиротска, Лесковачка, I и II загребачка, Минерска.

Око 100 застава свих бригада лепршају се неминовно на ветру.

Општи пљесак заглуши песму. На говорницу, импровизовану од два вагончића, ступише руководиоци, војни и политички, и представници страних земаља.

Пароле, пароле, поклици, пљесак, сунце.

„Ево воза, ево воза!“ А тамо, на хоризонту, окићена заставама и начичкана народом, и омладином, полако се приближава црна, поносна, гарава локомотива. И песма са ње нам се приближава „да нам живи, живи рад“. Одушевљење бескрајно. Многи у овом часу први пут виде воз.

А затим говори, поздрави, похвале, радости, нигде краја.

27.јул 1946.

Поново на траси. Поново посао који волимо: шлипери, шине, дижи „сламку", „Брчко“, још мало „Брчко", доста, „Бановићи“.

Поново стари елан. Такмичимо се шинаши између себе, шлипераши између себе. У мојој групи недостају два пара шинаша, има нас свега 20, а код Богдана је група комплетна. Све иде као подмазано. Нижу се метри, десетине, стотине метара. За 4 сата 280 метара пруге. Да је било више материјала, где би нам био крај.

„Ми увек морамо да испаштамо" - буне се многи, јер нам се често дешава да због материјала немамо посла.

Опет у логор, и опет песма, и залазак сунца, и прашина, и голотрба деца, и свеже, прозрачне, звездане јулске ноћи под Мајевицом. Од како смо у Бјелој, свако вече у црквеној порти игранка. Пуно младих из других бригада, али има ту и омладине из места. Босанке стидљиве и неповерљиве. наши лепотани насртљиви, па никако да се сложе.

28. јул 1946.

Лете дани као минути, просто не могу да поверујем како је брзо прошао овај месец. Од доласка на пругу радили смо свакодневно. Недељом и празником. Морамо се журити, пуно је још посла, зима се приближава, треба пругу завршити до 28. новембра.

Данас не радимо зато што немамо материјала.

Наш одмор, наш недељни одмор, то је крцат дневни ред, сваки минут је планиран, нигде не можеш да мрднеш, а да те око дежурног не прати. Хоће дневни ред бригаде да буде мало и досадан, зато многи покушавају да се извуку ако могу. Требало би да Штаб размисли како да се организује логорски живот.

Данас опет купање. Браво за Гојка, браво за Штаб. Освежићемо се и својски опрати, вратићемо се одморни, нема већег задовољства у овим несносним врућинама, него да нам се да могућност да се својски оперемо.

И опет иста слика: постројавање, чета за четом, хармоника, Факир, Невен, прашина, ваздух кључа, јара, кровови кућа трепере у сунчаном котлу. Стотине глава вире из воде, стотине радосних лица, ево и овде смо збратимљени, омладина Карловачке, Загребачке, Дапматинске, Мариборске и многих голих лица. „Гебелс“ води песму: „То нису јарболи моје бродице, већ то су ножице...“

Ево и овде младост доказује себе, младост усталасана, узаврела, разуздана, младост која у игри, весељу и песми тражи себи задовољства. Поред права на жуљеве, на зној и жртве, на тешки физички рад, ми имамо право на песму, на весеље, на радост, на љубав према животу.

СТОЈАДИН МРЂА

Вишегодишњи учесник локалних и савезних ОРА, командант ОРБ и вишеструки ударник, Стојадин Мрђа, рођен је 1928. године у Шапцу, у породици радника „џакароша“ (шабачки назив за носача џакова), досељеника из Босне. Основну школу (1935-1939) и Гимназију (1944-1947), као најбољи ученик своје генерације, завршио је у Шапцу, а Пољопривредни факултет у Београду.

„Сва моја лета у време дечаштва прошла су у дружењу са мотиком, а од 1944-1948. године, као омладинац, са лопатом и поновоод 1974-1978. као ветеран, нанизао сам 11 жуљевитих и тешких, али незаборавних радних акција, које никад не бих заменио ни за каква летовања на хавајским острвима" - записао је у својим сећањима Мрђа.

Као студент, Стојадин је, лажно оптужен, две године (1949-1951) провео. какоје говорио, у паклу Гологотока.

По завршетку студија, као агроном, радио је у пољопривредним комбинатима у Војводини и у Мачви, а затим у Хемијској индустрији „Зорка" у Шапцу. Последњих осам година, са супругом, такође, агрономом, провео је у Анголи и Заиру у Африци, помажући народе тих земаља да, како он каже, што мање буду гладни. „Захвапност тих добрих црних људи за наш скромни допирнос да победе глад - не бисмо мењали ни за каква блага овог света"

ПРВИ РАДОВИ НА МОСТОВИМА

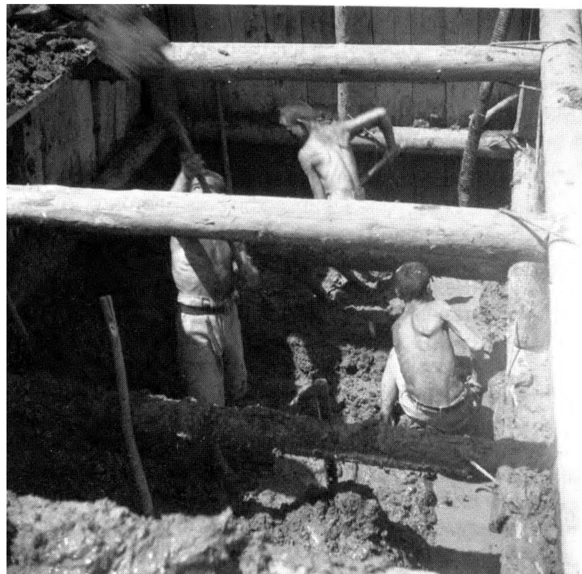

Коиање шемеља

Вешонирање мосша

Дешаљ са фадилишта Пру1е

ИСТИНАО ПРУЗИ

Причају неки - зна се који људи - разне неистине о Прузи. Дискутовати о њима нема потребе нити икаквог смисла. Јер, чак и они сами знају да је њихово шапутање лаж.

Бригаде су убрзо подигле насипе, просекпе усеке, пробиле пут кроз Орлову клисуру, започеле бушење два тунела.

Средњошколка Адела Горички добила је једно јутро писмо од тетке из Загреба. Тетка је чула негде у граду, од неке госпође која све зна, да се насип на прузи срушио и затрпао целу Загребачку средњошколску бригаду и у њој и њену сестричину. Престрашена тетка послала је писмо. Са стрепњом је тражила одговор.

Адела је одговорила: „Нека реакција прича шта хоће. Нашом пругом иду први возови".

У Бијелу стигао лрво воз. Радовало се десет хиљада омладинаца на Прузи. Радовао се читав народ.

У Београду, где сам тада био, чуо сам на улици разговор два господина:

- Чу ли ти да "они" направише пругу? Већ иде воз...

- Море, какав воз! Чекај док падну прве јесење кише, отићи ће њихови насипи и пруга као дечије куле од блата.

Кад сам дошао на Пругу, испричао сам овај разговор инжењеру Арифу Капицићу. Он се насмејао и рекао:

- Пруга им није прва, а неће бити ни последња болна тачка.

Монширањв ирвих шина

Затим је говорио како стручњаци по пет дана испитују сливање најмањих поточића са брега, да би утврдили где ће бити најправилније поставити, под насипом, пропуст за воду; и како омладинци снажно набијају земљу на насипима, да се насипи неће слегнути ни сантиметар више од прописа, па макар кише лиле месецима.

Десетакдана доцније, пале су тешке јесење кише. Падају и данас. А насипи стоје. И возови сваки час пролазе по постављеним шинама.

Сваког дана кракови пруге пружали су се све даље у Босну. Тунел на Мајевици био је највећа и најтежа препрека. Минерска бригада пробијала је стене...

Једног јутра зазврјао је телефон у Штабу. Узбуђени глас из Љубљане питао је:

- Срушио се тунел?

- Јесте! - одговорили су из Штаба. - Данас су га пробили омладинци Минерске бригаде.

То је било 24. августа. Седамнаест дана пре одређеног рока.

Завршени су радови на насипима дуж читаве пруге. Бригадисти почели да постављају шине из Живиница и Киселњака према тунелу „Мајевица" и према Бановићима. Тунел „Мајевица" био је пробијен. Из Бијеле и Шпионице журиле су шине ка тунелу на Мајевици - да се споје са онима одоздо.

Требало је нешто измислити да се шине не споје...

Студенткиња филозофије из Београда примила телеграм. Уплашила се. „Да се.није десило шта њенима код куће?"... И није смела да отвори.

Њена другарица узела телеграм, распечатила омот и прочитала. Насмејала се. Погледала и студенткињу и наљутила се.

Мајка јој пише како је чула да Је на Прузи неморал и да је једна девојка „дошла кући с трбухом". Мајка је одмах послала ћерки телеграм. Послала је да себе умири, а увредила је све девојке на Прузи. Јер, та мајка није видела, као ја, како, кад се омладинке повуку у своје шаторе, њихови другови из бригаде не пролазе поред њихових шатора, већ бораве само у другом делу логора, да би девојке могле да буду потпуно слободне. Њу би узбудила та дивна братска пажња и никад не би поверовала у разне приче о Прузи. Нити би слала телеграм.

Новине пишу о одушевљењу с којим раде десетине хиљада омладинаца на Прузи. Људи читају. Сумњала читају и врте главом. "Много их хвале" - кажу они. Омладинка Милева из Травника не мисли тако. Она је статистичар ударне Минерске бригаде. Читајући новине, узвикнула је једанпут:

- Новине пишу о нама... Апи, све је то мало. 0 омладинцима - минерима у тунелу могу само песме да се певају.

Тачно је то рекпа омладинка из Травника.

Неко може да помисли - рад је лак. Није. Тежак је. Шест сати копати земљу и гурати препуна колица - није лако. А јулско и августовско сунце немило пали у Босни. Чобани леже у густом хладу храстова. Сакрили се од врелог сунца. И опет ми је претопло. Раскопчали кошуље и избацили их преко босанских гаћа. А на голој ледини замахују пијуцима и гурају вагонете студенти из Београда. Они нису навикпи на рад. Још мање су навикпи на тежак рад и на усијано августовско сунце. А зашто онда јуре за вагонетима пуним земље?

Такмиче се? Да буду први?

- Не. Није то разлог зашто студенти трче шест часова по сунцу. Они хоће да ураде што више. Да ураде више од свих. Највише. Да буду најбољи. А то није жеља да буду први, да победе на утакмици. Пруга није игралиште, нити је рад омладинских бригада утакмица. Ево доказа:

Омладинци Београдске бригаде су спавали. На насипу је Моравској бригади затребала помоћ: хитно поставити други колосек. Разбудили су Београђане. И они су трчећи отишли на радилиште. То није такмичење, нити борба за прво место. То је борба за Пругу.

Тунел је пробијала Минерска бригада. Смена траје осам сати - у мраку, под земљом, без чистог ваздуха. Једанпут у петнаест дана, кад се смене мењају - да она, која је радила ноћу, убудуће ради дању - једино тада омладинци-минери имали су слободан дан. Они су и њега проводили у тунелу. Пробили су тунел седамнаест дана пре рока. Издржали све тешкоће. Право јуначки. А они су ми показали да дивљењем пуну, плаву Војвођанку и рекли забринуто, као да они баш ништа не раде, како ту девојку виде крај машина за мешање бетона и кад улазе у тунел и - после осам сати, кад се враћају на светло... Још су ми рекли да она пуни бетоном вагонете брже од двојице других омладинаца... Они раде и једино слободно по подне, а она ради и више и боље од других.[57]

Владета — Влатко Влатковић, *Белешке са пруГе,* Ново поколење, Београд 1946.

ВАЖНИЈА ДОГАЂАЊА НА ПРУЗИ

У ноћи између 15. и 16. јуна почело је коришћење компресорске бушилице (две) које су сами омладинци оспособили за рад. На тај начин омогућеноје брже напредовање у раду.

У историји Минерске бригаде значајна је ноћ између 18. и 19. јуна када је у пробијању тунела, група од осам омладинаца, под руководством Ивана Рукавине, први пут сама подигла капел.

То је био почетак самосталног рада, који је ову Минерску бригаду овенчао славом.

Забележена су, потом, још нека важнија догађања на Прузи:

Шестог јуна додељена је прва прелазна заставица. На своју заставу ставила ју је, као најбоља, Зајечарска бригада;

Средином јуна на Пругује стигла чета инжењеријске бригаде Народне армије, позната као Компресорска чета, са 110 војника;

Двадесет четвртогјуна на Пругу је допутовала Чехословачка бригада са 385 бригадиста;

Двадесет шестог јуна завршен је *Мост личке омладине* и положена прва три километра пруге; Колосекје положила Војвођанска бригада, а мост изградила Личка омладина. Од изградње овог моста остала је пракса на Омладинској прузи да се име мосту даје према бригади која га је градила;

Истог дана, око 19 сати, први воз са омладинцима - градитељима прошао је овим делом Омладинске пруге. Тим поводом на *Мосту личке омладине* одржан је митинг, коме је присуствовало око 3.000 омладинаца и омладинки, грађана града Брчког и сељака из околине;

У изградњи ове деонице Омладинске пруге, великог удела имали су и грађани Брчког који су дали 17.235 радних дана;

Бригаде прве смене су, поред изградње привремене пруге Гуња - Брчко, завршиле и земљане радове на дужини од 24 километра, подигле неколико пропуста и уградиле бетонске делове на пет мостова, положиле шине до пред Бијелу;

Највећи тунел на прузи - „Мајевица", који се налази на почетку треће секције у исто времеје и најтежа тачка на прузи. Прва смена је већ завршила 11 одсто од свих радова на тунелу. Иако са примитивним техничким средствима прошло се већ доњим поткопом 140 метара;

У прва два месеца стечена су и драгоцена искуства у стручном образовању градитеља. Одржан је низ разних курсева на којима је 477 омладинаца стицало стручна знања, заслугом невелике групе инжењера. Тако је курсеве за команданте бригада и надзорнике завршило 115, за минере 120, руковаоце булдожерима 20;

УII смени, на 11. секцији, за ударне су проглашене Трећа бригада Јулијске Крајине и Друга инвалидска бригада. А похваљене су: Подринска, Карловачка, Бихаћка, Црногорска, Београдска, Загребачка, Скопска окружна, Мариборска, Суботичка, Зајечарска;

Од 17. јуна до 2. јула десетодневну прелазну заставицу понела је 52. ударна бригада Јулијске Крајине, а за удар-

Изградња мосша на Сави

не проглашене су и 53. бихаћка, трећи пут; 54. херцеговачка, трећи пут; 80 црногорска, други пут; 123. далматинска, четврти пут. А похваљене: 81 црногорска, 95. новосадска (окружна), 64. загребачка (окружна), 124. далматинска (пети пут), 79. зајечарска, 82. скопска, 70. ужичка, 66. крушевачка, 69. крагујевачка, 141. косметска, 65. сарајевска (окружна), Цељска, Врањска, Травничка, Компресорска чета.

Пробијање тунела „Дреник"

Рад на овом објекту је започет почетком изградње приступног пута до места будућег тунела, 15. маја 1946. године. Зајечарска бригада је дуж уске пешачке стазе, за свега пет дана, изградила преко брда Дреник пут у дужини од 2.700 метара, чиме је омогућено довлачење магеријала за рад на тунелу. А сам рад у тунелу почео је 1. јуна.

Радови у иредусеку шунела Мреник"

У почетку су била само два компресора. Омладинци Зајечарске бригаде су „ломили парче стене и копали кубике земље, које су избацивали поред Тиње, а Македонци одбацивали материјал створен минирањем. Ове две бригаде, пре одласка са Пруге, по завршетку прве смене, у потпуности су извршиле своје обавезе.

Вредни Зајечарци су тачно у року избацили 4.200 кубних метара материјала и омогућили слободан улаз у тунел, а Македонска бригада, радећи са минерима инжињеријских јединица Југословенске армије, оставила је усек пробијен 15 метара и ушла у тунел 20 метара."[58]

Рад у тунелу у II смени наставила је Друга зајечарска бригада, у којој је формирана и минерска чета од омладинаца са предзнањем минерског посла. У почетку их је било 60, а касније 80. Радови на улазу су настављени 5. јула:

> „Рок завршетка доње штолне био је 20. јуни. После извршене реорганизације настављена је битка за рок за провод доње штолне. Двадесетог јуна у два часа по подне остало је још 10,8 метара. На располагању смо имали још 24 часа. За ово време морао се извршити пробој. Од два часа по подне почела је пресудна битка, стари радници, омладинци, надзорници имали су исти циљ, исту мисао, не стати ни минута док се не пробије тунел. Из речи сваког омладинца, старог радника и надзорника могло се видети само једно, да се тунел мора пробити до 21. јуна у два часа по подне. Целе ноћи, без престанка, јуришало се, уз такмичење између улазне и излазне стране, која ће више напредовати и која ће прва пробити...
>
> Тачно у 12 часова пуцањ на врху брда објавио је да је тунел пробијен. Победу су однели минери на излазној страни. За последњих 24 часа они су успели да пробију 24 метра.[59]

Први воз стигао у Бијелу

На градилиштима Омладинске пруге у II смени било је 118 бригада, са близу 30.000 омладинаца и омладинки, већином средњошколаца.

Своју прву велику радну победу они су прославили 21. јула, када је око 16 сати и 30 минута у Бијелу, станицу на двадесетчетвртом километру Пруге, ушао први воз.

> На постављању колосека је радило пет бригада, и то: II карловачка, II подрињска, II војвођанска, Сремска и Нишка. Радећи у сменама, оне су дневно постављале по 1.300 метара колосека. На овој деоници Пруге изграђени су: *Мост личке омладине, Мост далматинске бртаде, Мост омладине Косова и Метохије* и *Мост омладине заЈребачко! окру1а.*
>
> Планом радова било је утврђено да се до 20. јула постави 24 километра колосека. Настала је натчовечанска борба градитеља, која је непрекидно трајала данима и ноћима, а отежавали су је и временски услови, недостатак алата и нередовна допрема шина и прагова.
>
> Радило се ,дању по сунцу, када се зној слива низ леђа, а тело угиба под тешким прагом на рамену, и ноћу, кад се при недовољној светлости карбидуше нога заплиће за случајно испуштени чекић или плочицу, а очи слабије виде, ексер треба укуцати на шину.

ЈОВАН ЖИКИЋ

Помоћник шефа 11. деонице

> *Од 1. јуна почео је да ради као помоћник шефа 11. деонице и као партијски инструктор. На тој деоници до 1. септембра требало је да се уради: усек 16, 19 и 25; мост на Белој реци; мост на Бехремској реци; тунел „Дреник".*

На 11. деоници 26. јуна - велико славље. Остварена је прва велика радна победа - пробијен је тунел „Дреник", три дана пре званично утврђеног рока, заслугом стручних радника - минера, инжењера, али и бригадиста, који су радили на његовом пробијању.

Свечаностје обележена великим митингом, на коме је присуствовао и говорио Управник изградње Омладинске пруге инж. Хјубнер, члан Главног штаба омладинских бригада - Ђука Цветковић и помоћник Шефа 2. секције - Јован Бућан - Лазица.

Награђени су најбољи радници - минери и инжењери, који су руководили и непосредно радили на пробијању тунела.

Већ после 25. јуна почеле су да долазе омладинске бригаде II смене. На 11. деоници прва је стигла Зајечарска средњошколска радна бригада, са око 450 бригадиста.

Крајем јуна, омладинске бригаде Прве смене враћале су се кући. У свим бригадама на деоници одржани су митинзи, на којима су команданти бригада и руководиоци на деоницама говорили о двомесечним резултатима на изградњи Пруге, изразили признања свим бригадистима за допринос у изградњи Пруге, а посебно оним најбољима.

[58] *Омпадинска ару1а,* 26. јул 1946.
[59] Исто

„Присуствовао сам митингу у Зајечарској бригади. Као њихов бивши командант и изразио им признање за све што су урадили и пожелео да испољени ентузијазам са Пруге пренесу у своја места и буду иницијатори и организатори омладинских радних акција у својим срезовима и општинама. И да многе опет видим на Прузи када дође трећа смена бригада. На самом почетку рада на овој Секцији суочио сам се с проблемима и унео их у своју бележницу:

„ШездесеШ бртадиста из Бањалучке бришде враШили су се пре подне са радилишШа, јер нису имали посла, иако је са њима био заменик команданШа бртаде. По среди је био неспоразум са стручним руководиоцем. Али, услед несналажења заменика команданта, бртадисти су се враШилиуло-1ор. После моје интервенције све се брзо исправило и бри-1адисти су поново били на радилишту;

Усек 33. се приводи крају. Тешко се ради шкарпа, земља исувише сува. Велики је проблем одакле ћемо набављаШи шљунак. Наиме шљунка има доста али нема воде, река Тиња је потпуно пресушила. Дробилицу коју имамо и која би нас снабдевала шљунком, односно Шуцаником, не можемо да употребимо, већ четири дана не ради, чека се на каиш који је додуше требован али још не сШиже;

На усеку бр. 3 не иде добро. Бртадисти Зајечарске бри-1аде који раде на њему су пренатрпани, више их има не1о што је потребно. А нико од руководства Бртаде није овом вишку пронашао неки друш посао. Ја сам им нашао друш посао и ефекти су одмах били бољи;

На тунелу „Дреник" се почело са проширивањем. У дејсШво је ступило 10 нових револвера. Потребно је још бриГадиста и 19 ваЊнета, да би се савладало избацивање маШеријала, ови бртадисШи сада Шо не мо!у све да постишу, што успорава и минере;

На одрону ништа ново. БртадисШи Македонске бри-!аде, до подне, очистили су земљу и хтели поподне да почну копање темеља, али се у подне земља наново срушила. Овде се мора радити и ноћу, да би се посао што пре завршио;

На великом усеку једно! бртадисту из Бихаћке бри!аде ударио је ва!онет и превежен је у болницу. Наши бри!адисти су непажљиви, Ше Шаквих и сличних случајева има !оШово у свакој бришди;

БртадисШи Зајечарске бртаде не дају онолико колико мо!у па их треба покренути како би се највећи објекат на 11. деоници завршио на време.

На 12. деоници има још доста радова. Посао тамо не функционише добро, компресори се често кваре, недостаје шљунак... На тој деоници сарадња стручњака и бртадисШа није добра...

Изненада у посету градитељима Пруге стигао маршал Тито

Двадесет и шестог септембра, на II секцију, у Рапатницу, где је већ био постављен колосек од Брчког, изненада је стигао маршал Тито. Са њим је био и Милован Ђилас. Из Брчког су нам јавили да неће бити митинг, да ће Тито обићи радилиште и разговарати са бригадистима на самој траси.

Тито је са пратњом из Брчког стигао аутомобилима. Дочекали смо га шеф и ја, као и особље Секције. Шеф га је поздравио и упознао са задацима на Секцији, а ја са бројем бригадиста у **I** и **II** смени...

Тито је питао шефа хоћемо ли све то што је изнео урадити у предвиђеним роковима. Шеф му је одговорио да хоћемо, највероватније и пре постављеног рока. Питао је и како сарађујемо са околним селима и како се они односе према овој акцији. Одговорио сам да су мештани у почетку, по нашем доласку, били неповерљиви према нама и резервисани, да не верују да ћемо кроз ове босанске гудуре моћи да изградимо пругу. Али, после месец дана, када су видели шта смо све урадили и успоставили скоро свакодневну сарадњу, приређивали једном недељно културно забавне приредбе, пружали здравствену помоћ сељацима, организовали течајеве за описмењавање, приказивали биоскопске представе и много других активности, однос према нама се сасвим променио. Сада, једанпут недељно, и мештани околних села учествују у раду, доносе поклоне бригадистима и др. Какав је тај однос видели смо када су одлазиле бригаде I смене и када је велики број мештана из околних села дошао да се срдачно опрости од бригадиста.

Маршал Тишо у ирвој иосеши 1радишељима Омладинске пру!е Брчко - Бановићи

- Радује ме ово што чујем, наставите да и даље тако радите - рекао нам је Тито.

Онда смо кренули у обилазак радилишта. Бригадисти су га, свуда успут, бурно поздрављали, не прекидајући рад.

Тито се, изненада, зауставио на месту где су бригадисти постављали колосек. Упитао је командира чете коликоје тешка једна шина, коју су носили бригадисти и постављали на трасу. Командир се збунио и није могао тренутно да одговори, али је зато један од бригадиста. који је носио шину, као из пушке, одговорио да је шина тешка толико и толико килограма (рекао је тачну цифру). Тито се насмејао и рекао: Види се ко зна колико је тешка шина, онај који је носи.

Разматрани стање радова и преостале обавезе

На саветовању команданата и културно просветних референата бригада са прве и друге секције, одржаном 5. септембра, присуствовали су Михаило Швабић, Радован Папић и Батрић Јовановић.

Команданти бригада су поднели извештаје о раду својих бригада, а потом су руководиоци партијских организација на I и II секцији, Влада Јуринчић и Јован Бућан - Лазица, изнели своје оцене о досадашњем раду. У другом делу саветовања говорили су Михаило Швабић, Радован Папић и Батрић Јовановић.

Михаило Швабић је детаљно упознао скуп са стањем радова и шта још треба да се уради да би се завршила изградња Омладинске пруге:

....Земљаним радовима требало је обрадити 900.590 кубика. Прва смена је урадила 280.000 кубика и сада треба завршити остало. Шест већих мостова је у раду, а један још није почео да се гради; 70.000 метара колосека треба поставити, изградити пет водостаница, две ложионице и 240 станичних зграда. На II секцији изградити три железничке станице, на свакој по 16 зграда... Као што се види, пред нама су још велики и озбиљни задаци, не можемо да будемо безбри-

жни и раскомоћени. Не затварајмо очи пред тешкоћама. Битка за изградњу Омладинске пруге Брчко - Бановићи мора се добити, 90 километара Омладинске пруге од Брчког до Бановића мора бити завршено, како би први воз прошао целом трасом 7. новембра."

Батрић Јовановић је, такође, навео задатке које треба реализовати у наредном периоду:

Логорске ватре сваке суботе, писање писама на терен и у иностранство, вођење дневника бригаде, дописи за републичке и окружне листове и радио станице...

Билоје још састанака. Како се ближио 7. новембар све више је расло ишчекивање да први воз прође целом трасом пруге и да се и то прослави.

Тих дана, 6. и 7. новембра 1946. године, у свом *Дневнику* сам забележио:

Шести новембар 1946. Њдине. Најзад је дошао и тај дан, дан за ко1а се борило 65.000 младих 1радитеља Омладинске пру!е Брчко - Бановићи, дан о коме је сањао сваки човек на Прузи, почев од бртадиста и њихових руководилаца, па до надзорника, инжењера и друтх стручних људи. Шест месеци су сви они заједно, по сунцу и по лепом времену, по киши и блату, неуморно радили само да би први воз прошао 6. новембра. Ни једно! дана бртадисти нису престали да мисле на своје обавезе на прузи, чак и када су трали и певали. Знали су да пред њима стоје мно!е препреке које је требало савладати. Ни једно! момента бртадисти нису посустали. Најбоље су о томе !оворили радови на тунелима „Дреник“, „Мајевица“ и „Кисељак", и мнотм друтм местима на прузи. Бртадисти су успели јер их је водило добро руководство које је знало да се снађе и у најкритичнијим ситуацијама.

После шест месеци, напорни радје крунисан победом-. Пругом је прошао воз до Брчког, натоварен Бановићким угљем, маршалу Титу на поклон.

„ПОНОСИМО СЕ НАШОМ
ДЕЦОМ И ЊИХОВИМ РАДОМ"

„После дуге вожње кроз босанска села, стигли смо у село Тињу - место у коме се налази Ваљевска бригада „Жикица Јовановић Шпанац".

Камион тек што је стао, а омладинци још из далека, препознају своје родитеље и радосни трче им у сусрет. Омладинац - минер Круне Недељковић весело каже:

- Много смо вам се обрадовали; стално долазе родитељи других омладинаца, а вас никако нема да нас обиђете и видите шта смо и колико урадили.

' Својим очима видели смо са каквим одушевљењем ради наша омладина, као и омладина целе Југославије, која се овде на заједничком раду збратимила и градећи пругу уједно гради и нови живот. Ту, у разговору са својим синовима, потпуно смо схватили колико је велико дело *Омладинска пру!а.*

За кратко време пролазиће железница кроз поља и њиве поносне Босне и носити свим крајевима наше земље њено рудно благо, а иста та железница довозиће у Босну оно у чему она оскудева: пшеницу, кукуруз и друге намирнице из богатих крајева наше домовине.

Са одушевљењем смо посматрали наше омладинце на раду. Сваки од њих се бори да што више ископа земље, одгура колица, извади шљунка, пренесе прагова.

Нарочито дубок утисак на нас оставио је на нас рад у тунелу „Мајевица". Осећали смо се горди што је и нашим синовима поверен рад на једном од најважнијих објеката Омладинске пруге. Велике карбидске лампе осветљавају место рада у тунелу; машине за бушење стављене су у дејство, мине експлодирају, земља се избацује. Тежак је овај посао, али њега обавља Минерска бригада састављена од омладинаца који су показали најбоље резултате у раду.

Омладинци минерске бригаде поносе се својим радом и кажу родитељима:

- Ни један од нас неће напустити посао док први воз не прође кроз тунел.

Увече долазе нова изненађења. У бригади влада велико нестрпљење; не зна се која ће чета добити прелазну заставицу. Бригада је постројена и у ставу „мирно" слуша дневну заповест. Похваљују се најбољи појединци и најбоља чета којој се додељује прелазна заставица. Овога пута заставицу добија III чета и то из руку омладинаца из Колубаре. Очито узбуђен, један млади Колубарац каже својим родитељима:

- Сутра ће бити наша, па макар радили и без смене.

Многи родитељи су знали да њихови синови добро раде, али нису знали колико они овамо уче. Све време после шесточасовног рада и краћег одмора они проводе на културно-просветном и васпитном раду: одржавају се читалачки састанци, издају зидне новине, вежбају хорске и дилетантнске групе, а неписмени омладинци уче да читају и пишу.

То исто вече, на позорници обасјаној месечином приредили су загребачки уметници музичко вече за омладинце. После програма играло је коло и орила се песма све док труба није позвала цео логор на спавање. А затим је, дотле бучни логор утонуо у тишину коју је нарушавао само лагани корак дежурног омладинца, који обилази шаторе. Млади градитељи спавали су тврдим сном и скупљали снаге да се сутрадан поново врате лопати, крампу, бушилици...

Спавали смо и ми, њихови гости, са њима.

Ујутру се враћамо својим кућама, срећни и радосни. Много утисака носимо са собом, о много чему имамо да причамо. Путујући разговарамо:

- Волим све ово што сам видела, да запушим уста онима који кажу да пруга не може бити урађена и да се наша деца тамо мангупирају... - каже Милица Андрић из Вртиглава.

- Послаћу на рад и другог сина, јер се тамо, поред ра-. да на прузи, изграђују нови људи - додаје Димитрије Никић из Буковца.

- Не жалим да умрем када видим како наша деца изграђују домовину и како ће бити срећна њихова будућност - каже Наталија Гајић из Јајчића са сузама радосницама.

А сви родитељи понављају:

- Задовољни смо што смо видели своју децу и поносимо се њима и њиховим радом. (Божанка Игњатовић, лист *Напред* од 29. јуна 1946. године)

У РАДНОЈ БРИГАДИ

„Дру!арице, шта ти момак ради?“
„Он је, сејо, у радној бртади.
К'о остали Дра!ачева тићи,
Гоади пру!у Брчко - Бановићи.
Вратиће се с ударничком значком,
Мене наћи у друштву певачком.
Моја нана за ње!а ме спрема,
У мом срцу дру!о! момка нема. “

КАКО СУ ГРАЂЕНИ НАЈТЕЖИ ОВЈЕКТИ НА ПРУЗИ БРЧКО - БАНОВИЋИ

Тунел „Мајевица"

Започет кад и остали радови на Прузи, пробијање тунела испод Мајевице, дугог 394 метра код села Тиње, пратиле су многе тешкоће. А од његове изградње у предвиђеном року зависило је хоће ли и цела Омладиска пруга бити завршена до 7. новембра, последњег дана обавезе њених градитеља.

Највећу тешкоћу на овом објекту представљао је недостатак стручних радника. Зато су Управе градње и Главни штаб омладинских бригада благовремено пред-

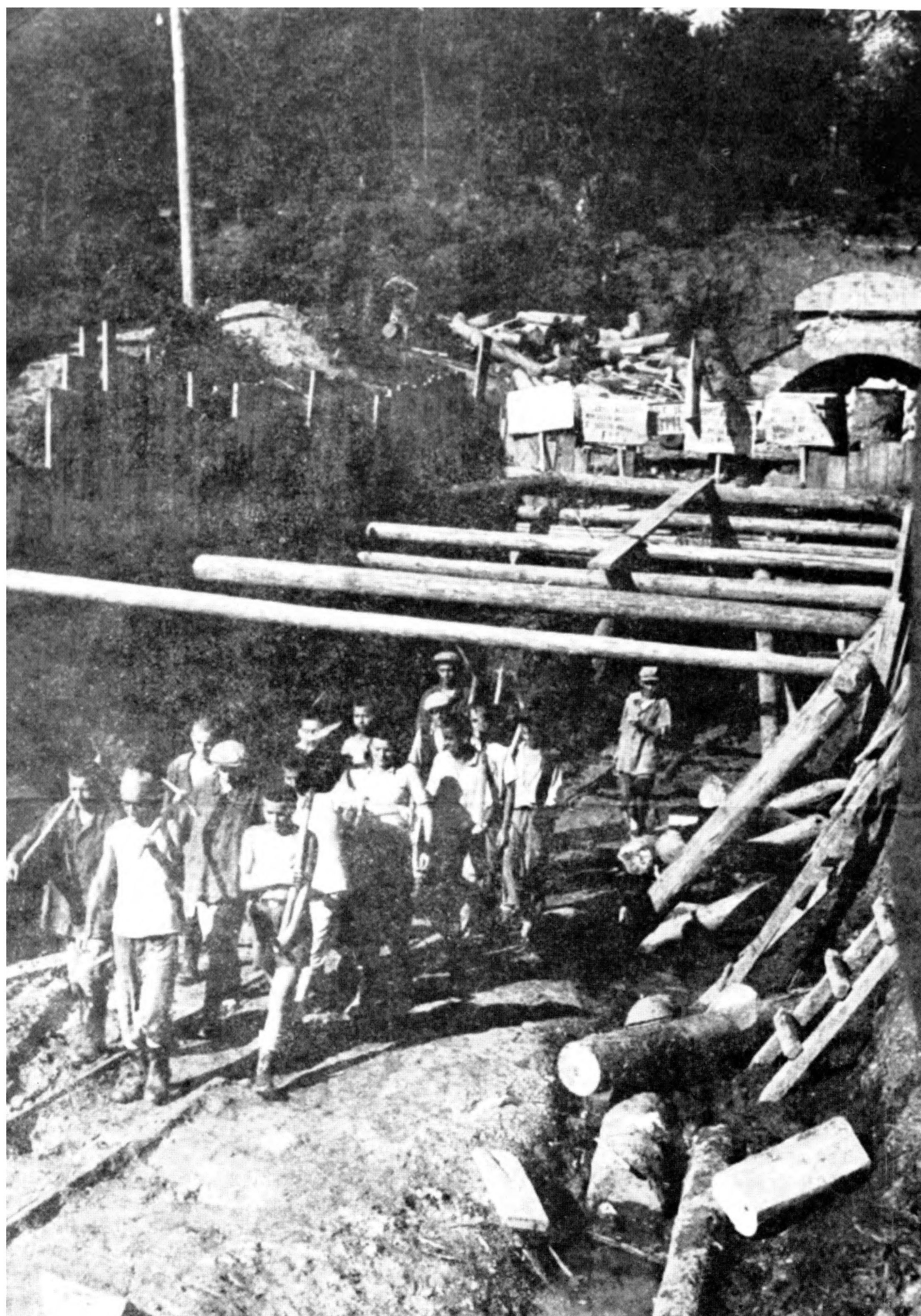

Млади минери на изласку из тунела „Мајевица" после напорне смене

узели ванредне мере, обраћајући се, 6. јуна, свим бригадама, са захтевом да из свог састава пошаљу по шест добровољаца, који ће „проћи кроз минерски курс и примити радове на тунелу". Тако је од 385 младића, дотле најбољиху својим радним јединицама, формирана Прва минерска бригада.

Заједно са 250 стручних минера, Прва минерска бригада у пробијању овог тунела имала је да савлада и остале препреке. Пред њима су биле чврсте стене у утроби Мајевице, а у њиховим рукама од алата само крамп, лопата, чекић и ручна травела. Секире су имали само стручни минери. Ни карбидних лампи није било довољно (само по једна у сваком поткопу). У недостатку вентилације, дим од испаљених мина обарао је не само омладинце, него и старе минере. Бургије су окретане руком. Болеле су и руке и ноге. Али, бригадисти су долазили цео сат пре почетка смене, а по њеном завршетку тешко су се одвајали од стена у тунелу. Са одушевљењем су дочекали прва два компресора, тако да су и омладинци могли да рукују компрес-пиштољима. Стално је усавршавана и организација посла.

После месец дана пробијало се по пет и по метара за 24 сата, а 10. августа, је пробијено чак 6,20 метара.

И кад се очекивало да млади минери, у силовитом темпу, просто „слисте" камену баријеру, на њихову велику жалост констатовало се да је, због непрецизности пројекта, један поткоп скренуо од осе тунела за целих пет метара. Грешку је исправило ново техничко руководство, а минери су поново освајали метре за које су сматрали завршеним.

Са истим темпом минери с обе стране тунела ишли су напред у сусрет једни другима. Тако све до 15. августа, када је у 5,30 часова између њих остало још око шест метара камене баријере.

И једни и други жарко су желели да испале последње победничке мине. Десило се то око 10 часова, а у 11 часова, после рашчишћавања, кроз отвор се први провукао Хусеин Хаџић. Потом је, дубоко у утроби Мајевице, почело радосно и снажно грљење минера. Уз песме и сузе радоснице.

И поред незнања и неискуства и недостатка механизације и стручних радника, па и грешака, Мајевица је пробијена 11 дана пре рока и 5 дана пре дате обавезе. Учинили су то млади минери заједно са стручним радницима и уз помоћ Чачанске, Брчанске, Ваљевске, Тузланске, Војвођанске и Далматинске бригаде.

Био је то, у ствари, само почетакједне до тада, у историји још незапамћене и незабележене битке. Ове писане речи су само бледа слика стварног херојизма младих људи.

Прву прелазну десетодневну заставицу у другој смени Омладинске пруге добили су омладинци Педесет пете минерске бригаде. На тај начин и симболично је изражено дивљење свих градитеља Пруге херојским подвизима које је ова бригада, радећи на тунелу „Мајевица", свакодневно чинила.

„Око и изнад тунела, стајали су бригадисти са 8, 14. и 15. деонице и народ околних села и из Тузле. Изнад доње штолне, поред огромне ударничке значке, стајали су ударници свих бригада и ударници Минерске бригаде. Испод саме трибине, на колосеку којим се извозио материјал из тунела, уз бурне поздраве и трократно „Ура", постројавала се Минерска бригада. На трибини су били руководиоци Управе градилишта и чланови штаба омладинских радних бригада, а крај ње представници страних бригада и делегати свих осталих бригада".[60]

На митингу, Михаило Швабић је, поред осталог, званично објавио и ово:

„... Ваша обавеза да потпуно завршите тунел до 7. новембра даје нам могућност да пругу пустимо у саобраћај не 29. новембра, него 7. новембра, на годишњицу Октобарске револуције".[61]

Примајући прелазну заставицу командант Минерске бригаде, Кемал Халиловић, саопштиоједногласну одлуку својих другова да тунел пробију, уместо предвиђеног рока - 26. августа, то учине до 28. јула. Колико год то онда изгледала смела и храбра одлука Минерске бригаде, она се ипак заснивала, на чињеници да су радови у тунелу били у потпности развијени, да су, захваљујући огромном искуству градитеља стеченом у дотадашњем раду, решени многи проблеми који су успоравали рад, међу којима је било и питање брзог избацивања откопане земље и камена из тунела.

Утврђеном нормом је било предвиђено да у току смене свака група напредује 1,15 метара, а ударна 1,30. Од првих дана ове норме су пребациване.

Тако је 1рупа Дра1ослава Пајића са минером Јозом Нешићем за 8 сати рада 30. јула пробијала 1,40а31.јула 1,55 метара. Гоупа Миће Вукадина, са Рамом Лакотом (најбољим стручним радником у Шунелу), пробила је 27. Јула 2,10, а 30. јула 1,70, и 31. јула 1,90 метара. Гоупа Ђуре Килибарде, са минером Милом Кљајићем пробила је 26. јула 1,95 метара. Гоупа Бабићева са Матом Црнковићем пробила је у једној смени 1,85 меШара. А ми, према нашој обавези, требало је дневно да напредујемо просечно по 5,40 метара за 24 сата, а напредовали смо: 21. јула 7,30 метара; 29. јула 8,90; сутрадан 7,50, Шако да просечно свако! дана идемо по 6,50 метара,"[62]

На конференцији Минерске бригаде одржаној почетком августа, градитељи су преузели обавезу да тунел „Мајевица" у целини и коначно заврше до 7. новембра.

Као Минерска, кренуле су и остале бригаде, које су проценивши своје могућности, узеле нове обавезе са скраћеним роковима.

**Мост преко реке Тиње
завршен15 дана пре рока**

Извршење задатка на прузи убрзо је „постао смисао свакодневне борбе бригада друге смене, а међу њима и омладине Јулијске Крајине, која је мост преко реке Тиње завршила 15 дана пре рока и тако заслужила да та грађевина за сва времена понесе име њихове бригаде.

Радови на изградњи великог моста преко реке Тиње, са пет стубова почели су 25. јуна. Рок завршетка је био 15. август.

На ово радилиште није мо!ла сШупити цела бри!ада одједанпут, Ше су створене четири смене. Рад је Шекао и дању и ноћу. Већ у почетку су нападали стубове. Око стубова на неколико места се мешао бетон, четири до пет омладинаца су стајали у стубовима и набијали влажан бетон, док су остали припремали материјал. Једна !рупа је радила на вађењу шљунка из реке. Омладинци и омладин-

[60] „Омладинска пруга", 24.8.1946.
[61] Исто.
[62] Исто.

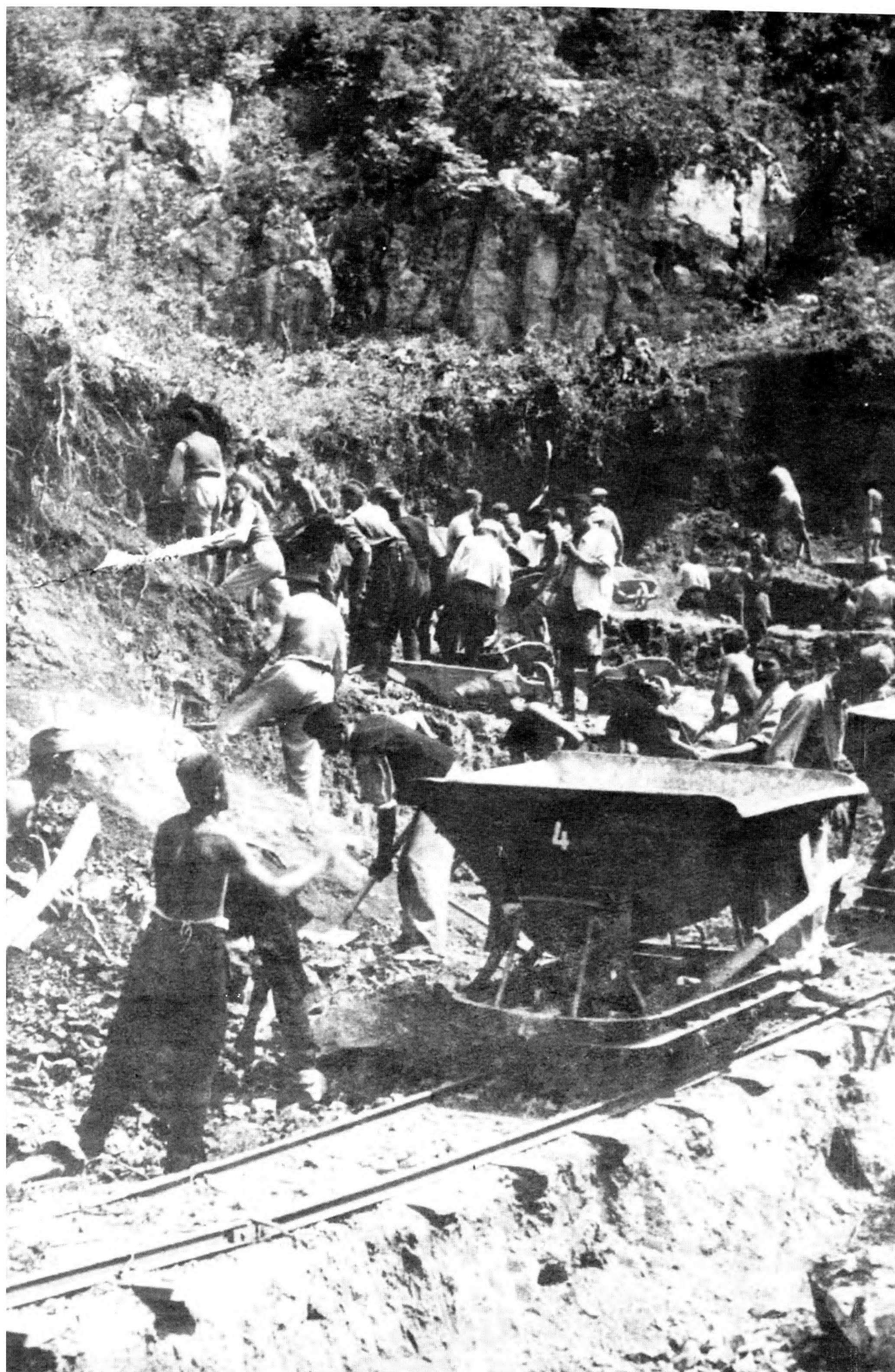

Све обимнији радови на прузи Брчко - Бановићи. Градилиште на излазном оШвору шунела Тиња

На шраси омладиснке пру1е Брко Бановићи

ке су до колена стајали у води и вадили шљунак. Када је колосек био положен до Бијеле, шљунак се почео довлачити возом до Бијеле, а одатле камионима. Тако су омладинци били ослобођени ово1 тешко1 и напорноI посла.

Поред то1а, што су радили и дању и ноћу омладинци су често када је то било у интересу рада, продужавали своје радно време на седам до осам часова,[63]

У време када је све обећавало да ће задатак бити успешно завршен до 29. новембра - Дана Републике, Министарство рударства доноси одлуку о продужењу пруге за нових десет километара. Наиме, првобитна замисао је била да се пруга заврши у Живиницама код сепарације, а угаљ из Бановића да се транспортује постојећом ускотрачном шумском жељезницом. С обзиром на величину и значај бановићког угљеног лежишта, Министарство рударства је донело одлуку да се Омладинском пругом ипак иде до у Бановиће. До 20. јула је завршено студирање целе трасе, у дужини од 9.500 метара, („за овај део пруге није било никаквих претходних планова'1).

Радове на обележавању и трасирању, у рекордно кратком року, завршили су: три инжењера и пет техничара. Стручњацима су у овом послу помогли омладинци Прве црногорске бригаде, а после њиховог одласка група ученика млађих годишта средњотехничких школа у Сарајеву и Загребу.

Кроз Орлову клисуру

Поред тунела „Мајевица", један од најтежих изазова за градитеље Омладинске пруге, била је и Орловска клисура.

Око 40 километара од Брчког, на месту где речица Тиња пролази кроз клисуру, диже се високо стење са пећином у којој су до недавно само орлови правили гнезда.

На неким местима планирано је да усек достигне дубину и до 17 метара. Извршење овог задатка су добиле: Трећа бихаћка, Трећа херцеговачка, Пета тузланска, Бригада рудара и радника из Какња, Зенице и Брезе, Вареша и Високог, те Компресорска чета Југословенске армије.

На појединим деловима рупе за мине су бушене и ручно, а на најтежим местима, са компресор-пиштољем су радили војници, припадници Компресорске чете Југословенске армије.

„Засек у стени, чија једна половина износи 12.000 кубика, на неким местима је висок 13,5 метара, а на неким 9,5. Када се гледа то стење, по коме се вере војник са својим компресор-пиштољем, а омладинци Бихаћке и Тузланске бригаде очекују да се одрони материјал који ће они да превезу на насип, онда се тек види величина и херојство омладине у градњи Омладинске пруге."[64]

Кроз уску клисуру пролази корито Тиње. Да би пруга била обезбеђена од потапања, омладинци су копали ново корито, којим ће ова река убудуће тећи.

„Херцеговци и Ужичани својим рукама су кидали камење са дна, готово пресушеле Тиње, дубили њено ново корито из којег ће избацити 3.400 кубика камена".[65]

Од крупнијих комада се зидао потпорни зид дуг 150 метара...

Одмах изнад њих копали су београдски студенти. Руке које су до пре недељу дана држале само књигу, сада су високо дизале пијук и лопату... Студентска омладина, раме уз раме са сеоском и радничком, пробијала је кроз ову клисуру трасу Омладинске пруге".[66]

„Кад је Рада „ситно девојче тамних очију и црних дебелих плетеница", дошла - месец дана доцније - са бригадом у Орловске стене, прошла је кроз клисуру камионом путем усеченим у стење са десне стране Тиње. Место за пут у камену откидали су пијуцима Бихаћани.

На другој страни, баш изнад теснаца, стена је била уштрбнута водоравно, као да јој је одгрижен добар појас. На највишем делу Усека, обешени о ужад, висили су омладинци Компресорске чете, који су дугим гвозденим шипкама одрњавали климаве комаде стена. Испод њих други су бушили машин-пиштољима рупе за мине по дну усека, бригадисти - радници из Зенице и Вареша гурали су вагонете пуне одваљеног стења.

Шта ћемо ми овде да радимо? - питала је Рада инжењера ујутру, кадје њена бригада изашла у клисуру да прими посао.

Радићете на корекцији Тиње - одговорио је пословно инжењер.

Рада га није разумела и морао је да јој објасни. Он је показао руком:

- Преместити брдо где је река, а реку тамо - где је брдо. А да вода не би однела пругу, треба подићи велики потпорни зид од камена. То значи „корекција Тиње".

Идући путем ка брегу и реци испод њега, Рада је мрмљапа:

- Корекција Тиње... Корекција Тиње.

И још није могла да схвати шта је то и како ће да се изведе."

Кроз клисурује проведено електрично осветљење, да би могла радити и ноћна смена.

И у Орловској клисури, у долини Тиње, водила се жестока битка. Истовремено на два фронта: на једној страни млади градитељи су разбијали љути камен, а на другој, затрпавали корито реке Тиње да преко њега прође пруга.

Пуна четири месеца млади минери и компресористи Југословенске Армије бушили су камена брда у орловој клисури. А ископани материјал други бригадисти су превозили и сипали у реку.

Подигнуто је и осам метара висок потпорни зид. Све рукама и оскудним алатом. И на време.

Наставља се полагање колосека

На другом крају пруге, у Бијелој, 9. августа почели су припремни радови за наставак полагања колосека. Тај задатак су добили омладинци Новосадске окружне бригаде.

Композиција довози материјал на један до два километра пред радилиште. Истовар материјала: прагова, шина и шрафова врши се прилично брзо, јер се она спушта из вагона на насип. Затим се тај материјал товари на вагонете и превози до места полагања. А ако полагање колосека напредује, тада је потребно прагове и шине одатле носити на својим леђима и полагати их. Шине су дугачке до 12. метара, а тешке по 500 килограма. На сунцу се толико угреју да је скоро немогуће хватати их рукама. Шине хватамо клештима. Носити шине је један од најтежих послова. Највише то чине омладинци, а негде и омладинке. Прагове, чија се тежина креће између 80 и 120 килограма, преносе по двојица омлади-

[63] *Борба*, 6. август 1946.
[64] Исто.
[65] Исто.
[66] *Омладинска Ору1а*, 3.8.1946.

наца заједно, иако је било предвиђено да праг носе тројица. Јачи омладинци их носе сами.[67]

Да би се радови на полагању колосека убрзали, и тако омогућио транспорт материјала до појединих објеката на прузи, донета је одлука да полагање отпочне и из Живиница.

Тито посетио градилиште Омладинске пруге

Маршал Тито је скоро редовно обилазио градитеље на великим објектима, а они су га редовно обавештавали о преузетим обавезама и својим резултатима. Тако су му са „Мајевице", 16. августа, јавили радосну вест:

> Десет дана пре одређеног рока и пет дана пре дате обавезе, јуче у 20 часова и 15 минута, пробили смо тунел „Мајевицу", највећи објекат на нашој прузи...

Истовремено, изразили су и жељу да их у што скорије време посети.

Та жеља им је испуњена 26. септембра 1946. године, када су му не само причали о својим радним победама, него су га и провезли својом пругом. Испраћен одушевљеним поздравима градитеља и грађана Брчког, Тито је сео у дресину и изграђеним делом пруге кренуо према Бановићима. Наилазећи поред појединих градилишта целе бригаде градитеља трчале су му у сусрет. Одушевљено, с песмама, дочекали су га и на „Мајевици", и у „Орловској клисури" и дуж целог пута по траси. А на митингу, који је истогдана одржан, Тито им је, између осталог, рекао:

> ....Овдје се кују нови људи. Овдје се прекаљују и излазе из рада нови људи са новим појмовима о раду. Ствара се један радни колектив који се поноси својим радом, оним што он ствара сопственим рукама..."

Репортер градитељског листа је забележио и ово: „Свуда куда је наишао, бригадисти који су се затекли на радилишту и читаве бригаде излазиле су му у сусрет. Стали би насред насипа, ухватили се чврсто за заставе и руке и преградили му пут. Где годје било макар и 20 омладинаца, Маршал би изашао и поздравио се са њима."

Тито је цела два дана обилазио пругу. Највише се задржавао код тунела Мајевица, Усека на Кисељаку и у Орловој клисури, местима на којима су се водиле три највеће радне битке о којима је слушала цела земља.

При сусрету са бригадистима из Љубљане, узео је у руке набијач и два-три пута ударио у насип. Бригадисте из Лесковца је питао колико ће остати на прузи.

„Докје целу не изградимо, док из Бановића не захукти локомотива" - једнодушно су одговорили раздрагани омладинци..."

Радни учинци II смене и...

Батрић Јовановић, члан Главног штаба, у „Борби", од 4. септембра 1946, у чланку *Смјена бртада на Омладинској прузи,* написао је:

> *УII смјени је радило 118 бриЈада, са 29.236 омладинаца. Међу 1радиШељима пру1е је било и осам страних 6ри1ада, са 1.447 бртадиста. Већина бртадиста II смјене субили студенти и ђаци. Бришде дру!е смјене завршиле су најмање 56 одсто земљаних радова на прузи, довеле воз до Шридесето! километра пру1е од БрчкоГ, положиле четири километра пруХе од Живиница у правцу Шунела „Мајевица", пробиле тунел „Мајевицу" пре одређено! рока, завриииле већи део радова на прузи, завршиле тунел број два - једном речју, довеле радове на прузи у последњу, завршну фазу. СШвориле су све неопходне услове за завршетак пру1е пре одређено! рока. Истина, бртаде II смјене радиле су под мно- (о повољнијим условима од I смјене; скоро сви помоћни прилазни путеви били су 1отови... „*

...културно-просветне активности

Одмах по доласку бригада II смене, формирани су аналфабетски течајеви. Услови за рад су били неупоредиво повољнији у односу на прву смену. Било је довољно школског материјала, а руководиоци течајева су били млади полетни учитељи, студенти и ђаци. Већ у првом месецу 300 омладинаца научило је да пише и чита, а до краја смене испите на овим течајевима положило је 1.100 омладинаца.

> *Гоадит'пруЈу - то је наша дика,*
> *Ту се стиче име ударника.*
>
> *Омладино, ударнички ради*
> *Док се пруГа до краја из!ради.*
>
> *Није само - што се пру!а 1ради,*
> *Ту се кују и кадрови млади.*
>
> *Насип расте, ређају се шине,*
> *То је дјело наше омладине.*

Бригадисти II смене прочитали су 24.682 књиге; слушали 695 политичко-васпитних, 295 стручних и 379 популарно-научних предавања; одржано је 386 дискусионих састанака, радило 115 литерарних и 17.671 састанака читалачких група; курсеве за минере, помоћнике надзорника и за полагање горњег строја похађало је 686 омладинаца; изашло 740 зидних новина; дате 243 приредбе; приређено689 веселих вечери; приказано 11 филмова на 55 представе.

Трећа смена

У III смени је радило 70 бригада са 20.306 омладинаца и омладинки, међу којима је било свега 1.013 ђака, студената и осталих интелектуалаца. Већину је чинила радничка и сеоска омладина, навикла на тежак физички рад.

Из сваке бригаде II смене остало је по неколико чланова штаба, ради преношења искуства. Знања која су они стекли радом и на курсевима требалоје што пре и потпуније пренети на нове градитеље пруге, да би одмах могли достићи оне радне учинке који су постигле старе бригаде.

Као што је и било планирано, прве бригаде III смене стигле су у Букиње 25. августа. То су биле две моравске бригаде, једна са 180, а друга са 156 омладинаца, затим Пожаревачка, са 236 и крушевачка, са 295 омладинаца и омладинки.

На смотри ових бригада говорио је Ицо Блануша, командант Главног штаба омладинских радних бригада.

> „... Поред осталих тешкоћа, у III смени имаћемо и природне непогоде, кишу и хладно време. Зато је потребно да ваши штабови бригада одмах одрже састанке и све физички слабе и болешљиве омладинце, који су се и поред тога добровољно јавили на пругу, врате њиховим кућама. Ми своје омладинце волимо и хоћемо да их сачувамо. Знамо да им је омладинско руководство још код куће објашњавало да они

[67] *Омладинска Ору1а,* 26.7.1946.

не треба да дођу, али они су, ипак, хтели да дођу на пругу... Ви другови и другарице, на које се ово односи треба да схватите да је то у првом реду брига и љубав према вама, да је то ваш интерес и због тога треба да иступите."

Утрошено је пуно времена да се убеде поједини омладинци, млађи од 16 година, да се врате кућама.

Од 25. августа до 2. септембра организован је пријем и смештај 59 бригада, са око 16.000 омладинаца и омладинки.

Већ 8. септембра у селу Шпионица, на месту где се завршавала прва, а почињала друга секција, митингом и народним весељем обележен је пролазак првог воза деоницом дугом 32 километра, чиме је умногоме олакшан транспорт неопходног материјала за изградњу колосека на другој и трећој секцији. А седам дана касније, 15. септембра, постигнута је и друга значајна радна победа у трећој смени: Минерска бригада, заједно са стручним радницима ангажованим у тунелу, завршила је 26 дана пре рока бетонирање горњег свода тунела „Мајевица". Са улаза тунела скинут је натпис *Јуриш на опорце* и замењен је новим *Савладајмо и последњу препреку и подножни свод.*

ОВЦЕ ЧУВАМ

Овце чувам - баЈрем до ба1рема
ко1а волим, овде ми 1а нема.
Ко1а волим, отишо на пру1у,
све се бојим заволеће дру1у.
Пиши, Миле, с Омладинске пру1е
да те нису приволеле дру1е.
- Нису, мила, ти се не бој за то,
Кад се враШим, узећу Ше, злато.

КОСМАЈЦИ И...

На изградњи Омладинске пруге „Брчко- Бановићи" из Београдског округа је учествовало више ОРБ у свакој смени по једна и све су носиле назив Космајска ОРБ:

Прва космајска ОРБ, са 220 омладинаца и омладинки из Јасеничког и Подунавског среза, која је, најпре боравила и радила на трећем километру од Брчког, у селу Пријєдору, а затим на просецању усека код села Доња Скакава. На оба градилишта ова бригада је радила на планирању и ископу земљишта, рашчишћавању шибља и дрвећа, ископавши само у једном дану 227,78 кубних метара земље. Бригада је 5. јуна проглашена ударном, а њених 14 бригадиста за ударнике. По истеку два месеца, 26 бригадиста из Јасеничке чете одпучило је да на овој акцији остану и у следећој, другој смени;

Друга космајска ОРБ (водила се као 2. београдска), састављена од 205 бригадиста из свих срезова ондашњег Београдског округа, на градилиште Пруге је дошла недељу дана пре завршетка I смене и повратка Прве космајске. Смештена је по кућама брвнарама, а нешто мање под шаторима на ширем простору села Доња Сканава и Буквик код Брчког. Радила је, такође, на крчењу шибља и дрвећа, на ископу и превозу земље, на туцању камена, на подизању једног моста, превозу шлепера и постављању шина, а у Буквику и на подизању станичне зграде. За постигнуте резултате била је носилац прелазне заставице и бројних одличја. Са ове радне акције вратила се 31. августа;

Трећа космајска ОРБ, са **370** омладинаца, претежно младих радника, сеоских младића и девојака, радилаје на усеку број11, а била је смештена, као и претходне бригаде, по сеоским кућама. И она је постизала резултате изнад очекивања (сваки омладинацје дневно ископао у просеку кубик и по земље или другог грађевинског материјала. Бригада је, такође, проглашена ударном.

Младеновчани на прузи

„Имао сам 16 година када сам пошао на радну акцију. Млађе нису примали. Изаћи из села, ући први пут у воз, видети више света од села Стојника, било је привлачно за једног сеоског омладинца.

Смештај у Брчком. Варош на Сави у равници, дућан до дућана, магазе... У једној већој било нам је коначиште. Народ - муслимански, неки мушкарци са чалмом око главе, жене са заром на лицу, млади различито одевени. Све дотад невиђено. Наш двомесечни боравак, и омладине из других крајева, унео је живост у ову учмалу средину." (Томислав Антонијевић);

Ми, Младеновчани, остали смо на изградњи пруге Брчко - Бановићи дуже од два месеца, у последњој смени, до завршетка пруге.

Омладински логор и градилиште били су у Орловској клисури. Високе литице, где се гнезде орлови, а ми доле у клисури, поред реке Тиње. Тесно је да туда прође траса пруге, али другог пролаза нема. Минери из војске су одваљивали камен, а ми га колицима укпањали. И тако, метар по метар, пробијала се траса према Бановићима.

Логор и градилиште обезбеђивала је војска. Ратје тек завршен, па безбедност није била најсигурнија. У овим крајевима је регрутована и туда у току рата харала злогласна „Ханџар" дивизија, састављена од муслимана са немачком униформом и командом.

Дружили смо се и сарађивали са околним сеоским живљем. У околна села смо ишли са покретним биоскопом и носили на поклон дрвене кревете, израђене у нашој радионици. У тим крајевима се још спавало на поду.

На месец дана пре завршетка акције из Младеновца је дошла већа група омладинаца, као допуна да се радови окончају. (Живка Мићић - Цана)

....Већ наредног дана, први ашови и будаци су се зарили у тврду жуту земљу, низ уске шине јуре први вагончићи са земљом, прве капи знојаоросиле нам чела, а на рукама се појавили први жуљеви. И тако радимо шест сати. Мало, али вредно. Вагонет за вагонетом се пунио и празнио, терен се поравњавао, са стране копани шанчеви. Рад добро распоређен и свако је знао шта му је задатак. На сваком лицу блиста срећа и радост, свако се осећа поносан што учествује у изградњи Омладинске пруге. Сваки кубик избачене земље, сваки одгурани вагонет значио је допринос њеној изградњи. Зато и није било умора, нити препрека". (Миша Марковић)

Шест сати је брзо протекло. Апи, резултати рада су били видљиви. Неколико стотина кубика избачене земље, више квадратних метара поравнатог терена... Омладинци, ипак, нису били собом задовољни. Они би хтели да дају још више, али се, ипак, теше: „Данас је први дан, сутра ће ићи много боље. Док се не навикнемо..." И тако у ударничком раду прође наш први дан на Омладинској прузи. (*Нови дани, 1946.)*

За изградњу Омладинске пруге Брчко - Бановићи, колектив и омладинска организација Железничке радионице у Краљеву добровољним радом, ван редовног радног времена израдили су 250 дрвених „кубикашких колица".

...ЈАСЕНИЧАНИ НА ОМЛАДИНСКОЈ ПРУЗИ БРЧКО - БАНОВИЋИ

Из Београдског округа на Омладинској прузи Брчко - Бановићи учествовало је више бригада, у свакој смени по једна, са истим називом: Космајска омладинска радна бригада. Ондашњи Јасеновачки срез даоје по једну чету у свакој од ових бригада, састављених од сеоске, радничке и средњошколске омладине.

Већ **2.** маја **1946.** године, на трећем километру од Брчког, у селу Пријєдору, развиле су се заставе 1. космај-

ске добровољне ОРБ, у којој се налазило 220 омладинаца и омладинки из Јасеновачког, Космајског, Великоорашког и Подунавског среза.

Већи део бригадиста био је смештен у кућама становника овог села, а мањи део под шаторима.

У првих месец дана, бригадисти су радили на планирању земљишта и постизали вредне резултате. Само уједном дану, 25. маја, њих 177, ископало је 227,78 кубиних метара земље. Од 52 бригаде, колико их је било у смени, Космајска омладинска радна бригада је 5. јуна проглашена ударном.

Јасеничани иред одлазак на иру1у Брчкп - Банпвићи

После извесног времена, Бригада је пребачена на просецање усека код села Доња Скакава, где је смештај, такође, био по кућама у близини градилишта. За постигнут резултат на крају смене, 1. јула, за ударнике је проглашено 14 омладинаца.

Успеси које су Јасеничани постизали нису прошли незапажено. Напротив, штампа је свакодневно објављивала написе о њима и њиховим резултатима.

Дан пре завршетка рада претходне смене, у Младеновцу је 24. августа формирана још једна омладинска радна бригада - Трећа космајска, која је имала 370 омладинаца, претежно младих радника, сеоских младића и девојака.

Смештај, исхрана и остали услови за нормалан рад били су исти као и у претходне две смене, а радило се на такозваном Усеку број 11, и то заједно са Пролетерском бригадом. Посао је био веома тежак, али је такмичарска атмосфера била изванредна и обузела је све па су резултати били изнад свих очекивања.

Бригада је, окићена бројним одличји заједно са још четири београдске средњошколске бригаде, стигла у Београд 31. августа и истог дана наставила пут возом у свој град на Јасеници - у Смедеревску Паланку.

И ово о Другој чачанској ОРБ

Састављена од средњошколске омладине Чачка, Краљева, Горњег Милановца и Рашке, Друга чачанска је бројала око 300 бригадиста. Дневно се радило по 8 сати, у својим оделима и обући, а свакоје био обавезан да од куће понесе и једно ћебе.

Спавало се на слами. Електричног осветљења није било, већ је на средини великог шатора горела карбидна лампа.

Краљевчанка Надежда Милетић (удато Плазинић" и данас љубоморно чува „Споменар" са Омладинске пруге Брчко - Бановићи, у коме су јој 35 другова и другарица написали најбоље жеље. И та бригада је радила под тешким условима, храна доста скромна. Ипак, у „Споменару" се на то нико није пожалио. Напротив, сви поручују да ће „дане проведене у Тењи задржати у најлепшој успомени".

Сећај се, не заборави другарство, логорски животречи су које се као ехо понављају у целом „Споменару".

Свој „Споменар" чува и Краљевчанка Јулијана Бојанић, удато Дедић. И њој су другови са Омладинске лруге Брчко - Бановићи из II чачанске ОРБ „Ратко Митровић", свако на свој начин, пожелели све најбоље.

Мношиво омладине и фађана испрашило брчТадисше до железничке сшанице

Јасеничани на железничкој сшаници у Мпаденовцу иред формирање I (26.) космајске ОРБ и одлазак на изГрадњу пру1е Брчко - Бановићи

Брчко. Бивши бршадисши на прослави 40.1одишњице омладинске ируХе Брчко - Бановићи

Станичне зграде и други објекти на Прузи

Изградња стаиичних зграда дуж Омладинске пруге спада у крупније додатне послове, који нису били обухваћени првим плановима. Првобитно се мислило да је за почетак довољно изградити само неколико барака.

Одлучено је, ипак, да се изгради 13 станичних зграда, 13 магацина, 31 стамбена зграда са 64 стана, 29 скретничарских кућица, 22 двојне, тројне и просте стражаре, службеничке зграде, 96 економских зграда, 34 бунара, четири зграде са радионицама за надзорнике пруге, ложионице са 10 помоћних зграда и пет водостаница.

Пошто је за извођење ових радова било потребно још око 400 стручних зидара и тесара, а Управа градилишта је имала на располагању свега тридесеторо, формиране су зидарске чете, састављене од омладинаца на краћим курсевима брзо обучени за ове послове.

„ПРЕВОЈНИ УСЕК - ТУНЕЛ" КОД КИСЕЉАКА

И када је већ изгледало да су успешно савладане највеће препреке и тешкоће на изградњи Омладинске пруге, пред младим градитељима се испречила нова знатно већа од свих дотадашњих, која је озбиљно довела у питање чак и првобитни рок завршетка пруге, 29. новембар.

Средином септембра је изгледало да ће се и на усеку код Кисељака славити победа. Требало је још само четири радна дана и усек би био завршен. Међутим, 21. септембра јутарња смена је нашла своје радилиште затрпано.

> „Још пре две недеље примећене су у земљи уске пукотине. А од пре неки дан оне се шире. Земља је почела да пуца. Појавиле су се пукотине ширине пола метра, затим метар-два, а дубоке 3-4 метра. Копањем усека поремећена је равнотежа многобројних клизних слојева земље иловаче, с обе стране пруге.
>
> Брдо се почело спуштати у скоро завршен усек шкарпе, које су испуцале, а затим су почеле да се одроњавају и затрпавају усек. Где је недавно било завршено радилиште са усеком 10 метара дубоким, где је требало ускоро да се полаже и колосек, пружила се сасвим нова слика. На крајевима усека остале су шкарпе, а даље као да људска рука није ни радила. Пуцање земље уништило је свакодневни тромесечни рад наших бригада."[68]

За тугу градитеља није било пуно времена. Стручна комисија, у саставу: инж. Антон Хибнер, начелник Управе градње Омладинске пруге, инж. Марко Христић и инж. Сташа Јефтинијадес, шеф III секције, заједно са професором геологије Београдског техничког факултета, Миланом Луковићем, обишла је клизиште и закључила да се, због геолошких карактеристика тла, мора ићи на друго техничко решење - изградњу вештачког тунела. То је потврђено и у Саопштењу, које је 25. септембра издала Управа градилишта:

> „... Тунел ће бити дуг око 200 метара, радиће се отворено и имаће појачан, односно специјапан профил који ће бити прилагођен потисцима покретних маса. Ван тунела изградиће се у предусецима потпорни зидови који имају намену да спрече евентуално ново клизање".

Али, пред градитеље су се испречиле не само огромна маса земље и изузетно кратак рок, већ и дани са кишом и блатом на које се, са сигурношћу, могло и рачунати.

> „Биће време да ћемо цвокотати од зиме, да ће људи који раде бити у блату до колена... Али, другови, можемо ли да кажемо: пругу смо изградили, али не можемо да је предамо нашим народима због недовршених 300 метара, не можемо, нећемо" - рекао је Михаило Швабић на митингу пред тунелом „Мајевица".

Три чете Минерске бригаде су одмах, са „Мајевице", прешле на Кисељак и отпочеле припремне радове, да би 30. септембра овде стигла цела Минерска бригада са стручним радницима. Од самог почетка у овим радовима учествоваће и Друга грчка минерска бригада и делови Истарске.

> *„Минери се скоро свакодневно боре са неодољивим притиском земљаних маса које непрестано клизе у усек, ломећи дрвену Јрађу, са којом бришдисти обезбеђују беШонирање. Често пуцају и балвани од по 20 и више сантиметара промера.*
>
> *ЗбоЈ Шо1а притиска, бетонски зидови ново! тунела биће за 30 сантиметара дебљи од беШона на Шунелу „Мајевица" (најмања дебљина биће 120 сантиметара)*".[69]

На Кисељак је 4. октобра пребачена и Чачанска бригада, а 6. октобра и Бригада омладине са Посавског канала. Тако ће на изградњи овог тунела учествовати седам бригада: Минерска ударна бригада, Друга минерска бригада грчке омладине „Елас", Истарска, Трећа чачанска, Сомборска, Даруварска и Бригада са Посавског канала.

Већ почетком октобра отворено је 16 од укупно 40 кампада (тунелских поља). Радило се дању и ноћу. Четвртог октобра, навече, дошло је оно чега су се и прибојавали, почела је дуга јесења киша, која није престала данима. Цело радилиште се претворило у блато.

> Али, омладинци и стручни минери нису прекидали рад ни за тренутак. Начињена су и скровишта, тако да не кисну они који копају и набијају бетон. По киши и блату преносиле су се на рукама тешке дрвене греде и гурали гвоздени вагонети, којима се извозила земља и довлачио бетон. Услед кише, притисак земље се још више појачао...

На митингу, 13. октобра, поводом предаје прелазне заставице Трећој чачанској бригади, градитељи овогтунела су се обавезали да ће га изградити до 28. октобра.

Примери радног херојизма омладине пријатно су збуњивали и саме стручњаке на Прузи

Инж. Марио Христић

Безбројни супримери радно! херојизма омладине на 1рађењунове пру1е Брчко - Бановићи. Наведимо одмах најважније објекте које је она подита. То су: насип на км. 2+500 испред реке Брке; 1воздени лимени мост преко реке Брке отвора 10,5 + 23,00 + 10,5; мостови преко река Липовац, Тињице Тиње; Шунел „Дреник"; „Орловска клисура", са потпорним зидовима, каменим усецима висине 20 и више метара и високим насипом од преко 12 метара; Шунел „Мајевица", дубоки усеци и високи насипи од излазне стране Шунела „Мајевица" до сШанице Добрње; мостови преко реке Јале са платоом код станице „Пољана"; „Превојни тунел"; мосШови преко реке Спрече, Гостиље, Кажељ потока и Оскове и најзад, Џандиозни радови на самој станици Бановићи, са радовима на сепарацији за рудник Бановићи. На тим објектима омладина је исказивала дивне примере радно! хероизма и пожртвовања да и нас стручњаке просто збуне. Ево, само једно! примера од мноших објеката, које смо побројали:

[68] борба, 24.9.1946.
[69] *Омладина*, 9.10.1946.

Бртадисши носе ира!ове шешке 70 - 90 к1 и шине од око 750 к1

Бршадисши Прве субошичке бртаде иосшављају колосек иред Усек - шунелом „Кисељак“

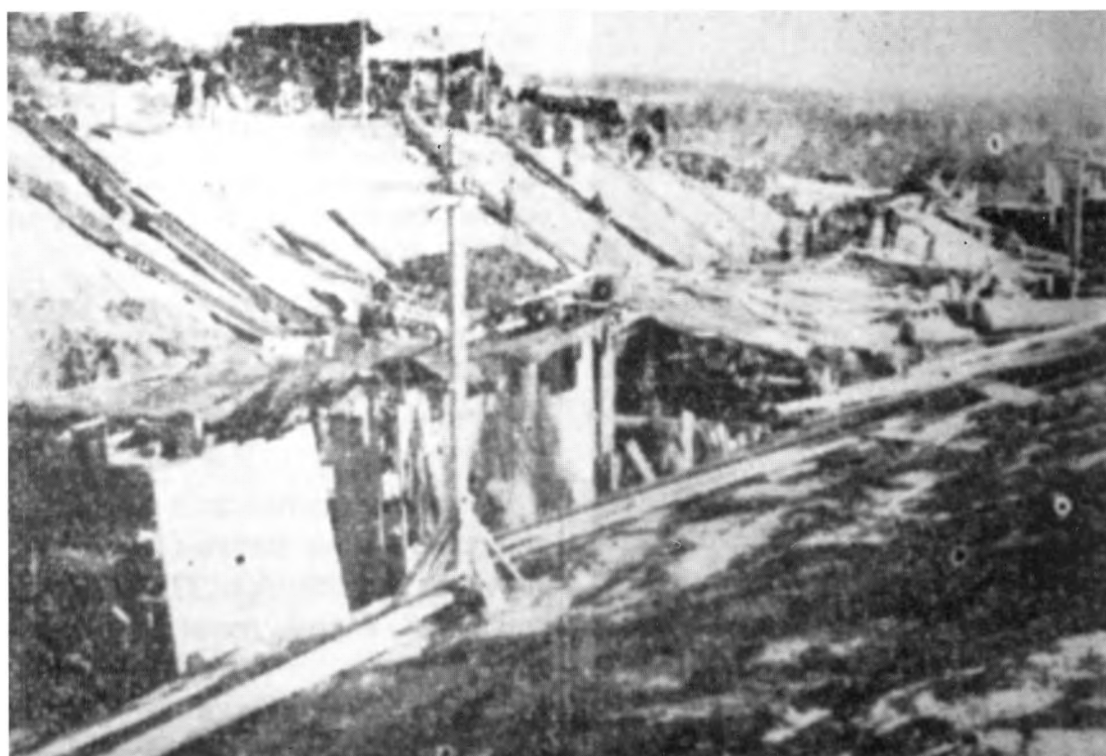

Гоадилишше ПревојноГ усек-шунела код Кисељака

Минисшри Тодор Вујасиновић и Вицко КрсШуловић по изласку из Шунела

Минери буше сшене у шунелу

Пуни ва1онеши земље и камена

Рад на излазу ошвора шунела код Тиње

Посшављени колосек се корисши за довоз пра1ова

ПОСЛЕ СВРШЕТКА РАДНЕ АКЦИЈЕ

Ми смо нашем Шапцу
обећање дали
да ћемо се вратипЗи
два пуШа ударни

То је, по повратку са акције, певала Шабачка средњошколска бртада марширајући улицама вољено! Храда.

На челу строја ударници, први с леве стране, Васа Мићановић. Иза ње1а, Шрећи у врсти Бора ЛаШковић

И они се са акције враћају кућама, пролазећи испод славолука са паролом: омладинска пру1а - најлепши дар домовини

Колица, очишћена и сложена чекају нове, вредне 1радитеље

„Превојни усек - тунел“ код Кисељака

Почетком септембра 1946.1одине, када је изшедало да су сви технички проблеми потпуно решени и када постављени рок 7. новембар за пуштање прво! воза од Бановића до БрчкоГ није уопште био у пиШању, природа је покушала да нам у последњем Шренутку зада најтежи, подмукли ударац.

У „Превојном усеку“ на км 68 + 300 наилазимо на веома хетеро1ен материјал, материјал слабе кохезије, пун воде и потпуно различито! хемијскоI састава. Геолошки профил по дубини сваки час се мењао - час је жута песковиШа 1лина, затим плава, па зелена масна 1лина, испод којих се јављају у1љенисане ор!анске материје, које местимично прелазе и у младе формације дрвено! у!ља, да бисмо, најзад, наишли на жуте пескове доста провлажено! стања. Сви ови материјали нису имали никакву изразиту слојевитост, већ су били потпуно из!ужвани и сочивасто распоређени у шавној маси. Када се са прошлицавањем усека дошло, отприлике, у једну Шрећину дубине, материјал овакво! !еолошко! сасШава и потпуно слабе кохезије, а при томе и доста провлажен, почео је школькасто да се откида напрслине да се брзо развијају, покрети су за веома кратко време узели толико маха да је преШила опасност да ће и оближње куће насеља убрзо доћи у питање. Ти покреШи су ишли у дубину од 2-5, па и више метара, а по дужини 40, 50 и више метара са ивице шкарпа. Гочка ударна бри!ада, која је до то!а тренутка радила са великим зала!ањем и одушевљењем на прошлицавању ово! усека, одједном се нашла у веома тешком душевном стању. Јер, руководство III секције, које је водило овај посао, обуставило је даље радове на ископу, с обзиром на опасност која је претила омладинцима од затрпавања. После веома кратких студија и проучавања овоI проблема на лицу места, !лавно руководство је донело одлуку да се као најцелисходније, најбрже, а вероватно и најекономичније решење, у место усека изради тунел специјално! профила. Ту одлуку руководство је донело 22. септембра 1946. !одине, а већ наредних дана почели су интензивни припремни радови, да би 28. септембра почео и ископ темеља за поједине прстенове кампаде.

Колико је овај рад био тежак, опасан и !рандиозан навешћемо само један пример - да ископ Шемеља једно! прстена дужине 10 м и дубине 7 м износи 650 м³. Требало је израдити тунел дужине приближно 208 м за 30 радних дана. Не би се мо!ло рећи која се од омладинских бртада на овом Шолико тешком и опасном послу више зала!ала, али ипак, не можемо а да нарочито не истакнемо Минерску, Гочку, Надзорничку и Чачанску бртаду. Требало је дати све од себе, радити под сталном опасношћу, напрешуШошћу младих мишица и истовремено! решавања низа Шешких проблема у под!рађивању, јер се морало рачунати са подмуклим непријатељем, покренуШим тереном, који је вребао да и најмању неопрезност и непажњу у раду искористи и !розно се осветн. Свим тим тешкоћама наша омладина је лако одолевала и посао се од прво! тренутка развијао с пуним успехом и !аранцијом да ће и рок, дат од тавно! руководства, бити одржан.

На све сШране се орила песма. Рад је добијао све већи и снажнији замах. После 10 дана рада, када се почело са бетонирањем, дошла је и киша. И падала од јутра до мрака. Али, ни она више није мо!ла да поколеба омладину у извршавању примљених обавеза.

Последњих дана, поред кише, радове је ометао и сне!. Али, крајњи циљ - да се Шунел заврши у року, ни једно! Шренутка није био доведен у питање. За свако! посматрача, па и за нас руководиоце, било је велико задовољство посматрати и дивиШи се тој омладини чији радни полет ни после 20 дана није попуштао.

И овде је одлучујућу уло!у имала Минерска бртада, са око 320 омладинаца која је већ била из!радила тунел „Ма]евица“, 32 дана пре постављено!рока.

Рачунајући на овакву радну сна!у, као што је Минерска бртада, !лавно руководство је и донело одлуку да се руч великих размера покренутих земљаних маса у „Превојном усеку“ санира тунелом. Јер, смаШрало се да ће прослављена Минерска ударна бртада, у заједничком раду и зала!ању са осшалим бртадама, и овај задатак обавити за одређено време и са пуним успехом. И није се по!решило у Шој процени. „Превојни Шунел“је завршен 28. октобра.

Била је потпуно укинута зависносШ од стручне радне сна!е. Добар руководилац мо!ао је, заиста, чуда да ствара. Јер, без изузетка, сваки омладинац, колико је био физички спреман за извршење земљаних радова, Шолико је показивао и стручност на послу као мајдански - тунелски минер, зидар ци!пом и каменом, дрводеља, сШолар, ковач, бравар, механичар, електричар, булдожериста, мотористa. После краћих курсева у стицању теоријски знања, омладинци су и на практичном раду за кратко време постизали изванредне резултате.

Минерска бртада, са око 320 омладинаца, изнела је на својим плећима и мишицама прво тунел „Мајевицу", а затим и „Превојни тунел", радећи не само !рубе послове на ископу земље, већ је са механичким средствима - револвером, а машински бушила рупе за мине, постављала капеле у штолни и постављала целе Шунелске под!раде. Управо, бла!одарећи Минерској ударној бртади, тунел „Мајевица"је завршен 32 дана пре постављено! рока, који је, иначе, био веома оштро постављен.

Тито поново међу одушевљеним градитељима Омладинске пруге

У време када су градитељи Омладинске пруге са зебњом очекивали вест са Кисељака и припремали се за још једну велику борбу са природом, једна друга вест их је силно обрадовала. Новине су објавиле: *Маршал ТиШо сШиГао на Омладинску пру1у...*

Председник Тишио са ирашњом ионово међу шадиШељима, у Орловој клисург

„На станици у Брчком окупило се мноштво народа и омладине. Одатле, дресина је кренула преко усека, насипа и мостова које је још омладина прве смене градила, прешла преко *Личко! моста* и ушла у станицу Буковац, где Љубљанска бригада „Иван Цанкар" изграђује станичне зграде. Омладина је одмах препознала Маршала. *Живео ТиШо!,* проломило се станицом. Кпицање се прочуло даље по радилишту, за час се одушевљена омладина окупила око Маршала. Након краћег разговора Маршал је кренуо према логору којије нешто удаљен од радилишта. У логору је већ била постављена читава бригада. Маршал је разгледао шаторе, зидне новине, разговарао са омладином, интересујући се за њихов живот и рад...

Одушевљење омладине Пиротске бригаде у Бијелој, VIII далматинске на 7. деоници, Бањалучке у Шпионици и свих бригада крај којих се Маршал заустављао, тешко је описа-

ти. Оно се најјасније видело на њиховим лицима, у њиховом радосном клицању, којим су дочекивали маршала Тита.

Када је прошао недавно положеним колосеком кроз тунел у брду Дреник, маршала Тита је дочекао громки повик омладине Зоне „В“ Јулијске Крајине: *Тито Приморска ти кличе!.* Маршал Тито се овде задржао неко време у разговору са омладином, а затим је обишао све бригаде Прве и мањим делом Друге секције.

Навече, у Рапатници одржан је митинг. На широку пољану крај логора Бродске бригаде стигле су са песмом и заставама бригаде 10. и 11. деонице, да чују маршала Тита. Сумрак је почео да се спушта кад се маршал Тито појавио на трибини окићеној зеленилом.[70]

... Морам одмах да вам кажем, да ја нисам дошао овамо да вам својим ријечима уливам нове снаге, ново одушевљење за рад, да вас подстичем на рад. То вама није потребно.

Ви сте показали својим досадашњим радом да имате и те како много одушевљења за рад. Ви сте показали у свом раду неизмјерну оданост, самопожртвовање, спремност за улагање максималних напора, за извршавање задатака које је на себе узела омладина, као и за извршење још многих других задатака који ће бити стављени пред вас".

Другогдана боравка на Омладиској прузи, маршал Тито је обишао радове и на делу пруге од Рапатнице до Бановића и посетио више логора омладинских радних бригада.

Одушевљено дочекан и на овом делу пруге, на комеје делимично постављен привремени узани колосек, маршал Титоје провео цео дан у разговору са омладинцима и у разгледању радова на насипима, усецима и станичним зградама. Кроз тунел „Мајевицу“ маршал Тито и остали гости градитеља пруге су прошли пешице.

На великом Превојном усеку код Кисељака, где ће због одроњавања земље бити изграђен тунел, маршал Тито се, такође, задржао извесно време у разговору са нашим и грчким омладинцима, који су га срдачно дочекали и испратили.

Из Живиница колона аутомобила наставила је пут до Бановића, одакпе су Маршал и остали руководиоци моторним дресинама отишли у рудник Бановићи.

На путу за Тузлу маршала Тита је у Живиницама дочекала огромна маса од неколико хиљада градитеља Омладинске пруге и мештана. Са импровизоване трибине, на пространој пољани, Маршал је на жељу народа одржао говор, у коме је истакао једнакост свих радних људи наше земље и потребу преданог и једнодушног рада на обнови и изградњи. У Тузлу, Маршал је стигао око 19 часова.

Маршал Тито у Тузли

„Ево, другови и другарице, ја и моји другови прешли смо јуче и данас пут од 90 километара, колико је дуга ова Омладинска пруга, коју граде најбољи синови свих наших народа, наша дјеца, наша омладина. Ту смо ми још више учврстили у себи ону дубоку вјеру да нам никакве запреке неће бити тако тешке да их ми не бисмо могли уклонити и савладати. То је један примјер, та жељезничка линија, који нам показује колико је наш народ схватио дух данашњег времена, колико је схватио да је послије рата потребно исто такво херојство, јединство, упорност и пожртвованост, као и у току рата.

Наша омладина овдје даје сјајне примјере радног херојизма. Ви знате да се ту налазе синови и кћери сељака, синови и кћери радника, синови и кћери грађана, омладинци који уче у школама. Та омладина слила се у један снажан радни колектив и са пјесмом на уснама ради најтеже послове добровољно. А зашто и откуда то? Зато и отуда што је у новој Југославији настао и други појам о раду него што је био некад. Данас људи раде за себе трудећи се да буде боље и њима и онима који ће доћи послије њих. Рад је данас постао понос сваког човјека, зато што нашом новом Југославијом провејава нови дух рада...

... Ми тражимо и апелујемо на све грађане Југославије да се угледају на нашу омладину, на коју ми, заиста, можемо бити поносни, јер јој нема равне далеко изван наших граница. Да се угледамо на њу и да исто тако прионемо на рад...

... Ви добро знате, да смо ми за вријеме рата увијек говорили не да ће сутра бити лакше, већ да ће бити теже, али да ће се то једног дана исплатити јер ћемо побиједити. Данас ја исто тако кажем да сутра неће бити лакше, него још теже, али да ће се једног дана све то стоструко исплатити, јер ћемо побиједити у изградњи наше земље и створити боље услове живота. Разумије се, ви то и сами знате и ја о томе не бих хтио да говорим, да ми можемо мирне душе казати да је данас, ипак, боље него што је било прије годину и по дана, кад је свршен рат, а да и не говоримо о ономе што је било у вријеме рата.

Братство и јединство не састоји се код нас у разним паролама, него се испољава у свакодневном животу. Оно се испољава, ево, овдје на овој прузи, гдје раде дјеца свих наших народа. Оно се испољава на сваком кораку и у свакој другој федералној јединици и оно је за нас најважније. Чувајмо то братство и јединство. Не дајте да нам га неко наруши. Оно нас је коштало скупо и зато не дозволимо да дате жртве буду узалудне. Чувајмо га као зјеницу ока свога. Оно нам је потребно не само данас, но и сутра. Оно ће бити потребно за десет година, оно ће бити потребно вијековима, док постоје наши народи.“

55. минерска позвала грчку минерску Елас на такмичење

Титов долазак на пругу подстакао је и бригаде које су радиле на изградњи тунела код Кисељака да истрају у решености да и ову препреку савладају на време.

Омладинци 55. ударне минерске бригаде, позвали су Грчку бригаду на такмичење у градњи тунелских прстенова.

Са *неописивим одушевљењем и радошћу сви друЈови из бртаде ‘Елас’примају дру1арско такмичење које сте нам предложили, а нарочито на ископавању опораца и међупрстенова на из!радњи тунела. То је част* за нас *што учествујемо у такмичењу са ударном Минерском бртадом. V овом такмичењу наши дру1ови ће напрешути све сна1е да пребаце норму и заврше тунел до 28. октобра - писало је у од1овору минерској.*

Бригадисти су ишли још даље од плана. На пример: било је предвиђено да бетонирање тридесет другог прстена почне 15. октобра у два сата после подне. Међутим, бетонирање је почело 14. октобра у 10 сати ноћу. Значи - за две смене раније. Тако се водила борба за сваки сат, за сваку смену.

„И кад, крај тунела, човек види младића како, лежећи на коленима у блату, јер друкчије не може, заварује напрслу цев која доводи воду у мешалицу бетона, или омладинку како, уморна, али издржљива, гура колица, и кроз студену ноћ пева о младој војсци Титовој, мора му бити јасно да баш тако и треба и мора да буде“.[71]

[70] *Борба.* 28.9.1946.
[71] *Омладина,* 30.10.1946.

Ќрос код Раиашнице

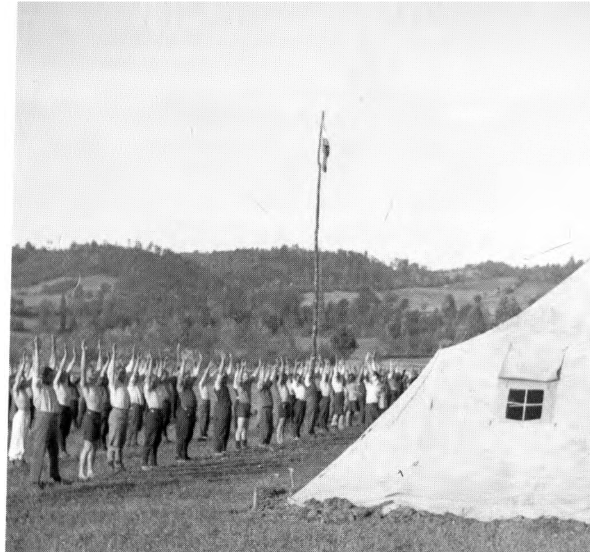

Јушарња шмнасшика

Умивање на реци иосле усшајања

У слободним часовима

Козарачко коло

Омладинке из Бихаћке бртаде иишу иисма својима

У време одмора

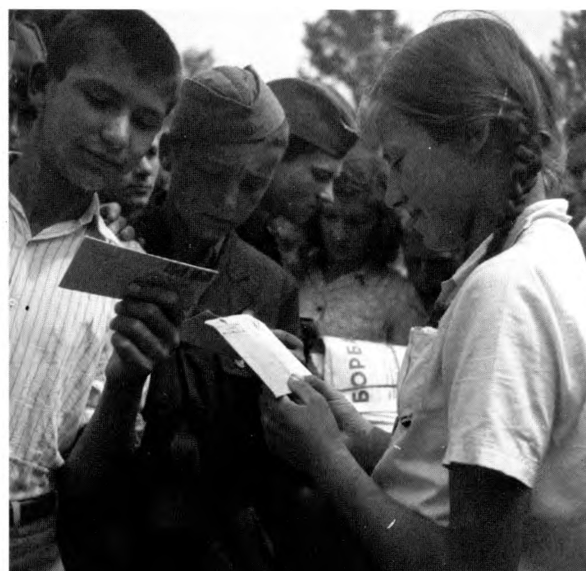
Обрадовани добијеним иисмима

Башрић Јовановић 1овори на конференцији

ТОКОМ ТРИ ЛЕТА ЗАРЕДОМ - НА ТРИ ОМЛАДИНСКЕ ПРУГЕ

Даница Стојшић - Опачић

Први летњи распуст у слободи после окупације, нас око 200 бригадиста - углавном гимназијалаца - у Првој шабачкој бригади провели смо на изградњи Омладинске пруге Брчко - Бановићи. Логор нам је био код реке Тиње. Шатори - мушки и женски. Са другарицом Олгицом Видовић правимо постељу од папрати коју доносимо из оближње шуме (овде нема сламе као у Срему). Опет једно ћебе доле, једно горе. Сви смо млади. Нико пунолетан. Само заменик команданта, Богдан Ранковић, нешто је старији од осталих.

Први радни дан. Бригада постројена да добијемо радне задатке. Прво обраћање команданта, Живка Суботића.

- Ко зна да кува? - пита.

Примам, добровољно, ту обавезу. Одрасла сам у породици где се све морало знати. Али, први пут кувам за толико људи - бригадиста. За сваки оброк три пуна казана. Свако јутро устајем у четири сата - буди ме дежурни. Имам једну помоћницу, сеоску омладинку.

Бригада устаје у 6 часова, кад већ мора бити готов доручак: некад попара, чајеви са хлебом који треба исећи на 200 парчића и намазати, некад кајгана - по два јаја за 200 бригадиста (помаже ми дежурни и интендант Микица).

Бригада одлази на трасу, а ми настављамо да припремамо ручак. Тада сам први пут кувала суви грашак, гершлу, али бригадисти су се највише радовали пасуљу. Они стају у колону и један по један прилазе казану. Гледам час у казан, час у њихове порције. И чујем: „Ко има лепе очи добиће лепше парче меса". Наравно - то је једна од шала. Јер, имали смо одличну храну и увек додатка (репете). Магацин пун великих конзерви џемова, јаја у праху и других намирница од УНР-е.

Једном нам је дошла делегација жена из Лознице са три велике корпе колача (оне пекарске у којима су пекари пре рата разносили хлеб по граду) пуне колача. Живину су донеле живу, јер онда није било расхладних уређаја. Помогле су нам да их уредимо и направимо праву гозбу.

После ручка, бригадисти иду на одмор или слободна занимања, а ја, док оперем казане, припремим ужину, па вечеру, у логору је песма и игранка. И таман све посвршавам - дежурни објављује спавање.

Бригадисти су само једном имали суву храну - прихватили су то да и ја бар једном изађем на трасу и гурам колица пуна бетона, и такмичим се са осталима.

И следеће, 1947. године, опет ћу бити на радној акцији, на изградњи пруге Шамац - Сарајево. По други пут, за време летњег распуста, са чувеном VIII шабачком бригадом, састављеној од ученика Гимназије и Учитељске школе. Услови смештаја биће много бољи него ове године. Спавамо у баракама - мушким и женским. Ради лакшег одржавања хигијене, на голе даске стављам своје ћебе, а покривам се, заједно са другарицом, њеним ћебетом. Лежаји тврди, жуљају, али се на то брзо навикосмо, поготову што уморни брзо заспимо и ништа не осећамо.

Овде имамо и праве кухиње, куварице и посуђе за оброке. Бригадисти - дежурни перу порције и кухињске просторије. Храна, такође, добра.

Рад напоран, а ми, с песмом, такмичећи се с осталим бригадама, за постигнуте резултате постајемо два пута ударни.

По подне, после краћег одмора, културно-просветне активности, увече логорске ватре, приредбе, узајамне посете суседним бригадама.

Најлепши тренутак доживећу када ујутру, после фискултуре, пред постројеном бригадом, уз химну *Хеј Словени,* дижем заставу на јарбол као најбоља на траси претходног дана (поновило се то више пута, па ћу на крају добити и писмену Похвалницу).

Ево ме и на мојој четвртој радној акцији, на изградњи треће - Панчевачке пруге. На њу сам дошла у Првој шабачкој средњошколској бригади, као дипломирана учитељица, очекујући постављење на дужност, по планској расподели кадра.

Намирница - поврћа и меса - биће довољно (увек и репете), али први пут за доручак једемо кукурузни хлеб намазан мармеладом.

Шест сати на траси, у логору дежурства. Спаваћемо на слами простртој по бетону једног пространог магацина. И опет доле једно, а горе друго ћебе, заједно са другарицом Милицом. Слободне активности веома садржајне. Водићу библиотеку и бригадни дневник...

После ове радне акције и целог осмомесечног акцијашког стажа бићу распоређена на учитељску дужност у једном селу (Брадићу), недалеко од Лознице. А после удаје, ту дужност наставићу у Мачви, па у Сремској Митровици, где сам и пензионисана...

ЧАЧАНСКЕ ОМЛАДИНСКЕ РАДНЕ БРИГАДЕ НА ПРУЗИ БРЧКО - БАНОВИЋИ

Радош М. Маџаревић

У Међуопштинском историјском архиву у Чачку чува се релативно бо1ата, мада непотпуна, архивска 1рађа о радним бртадама, не само омладинским, које су учествовале на Градилиштима широм ЈуЈославије од 1946. до 1948.1одине. Неке пре, дру1е и касније.

Најбројније су биле омладинске, а било је и фронтовских и женских. Неке су биле специјализоване (минерске, рецимо).

Из те 1рађе издвојили смо најкарактеристичнију.

Неки команданти и чланови штабова бригада постали су касније познате личности:

Милисав Ђурић Павле био је истакнути политички радник у Србији;

Гвозден Јованић, био помоћник министра за културу и директор Етнографског музеја у Београду;

Миодраг Обреновић радио и као водећи пројектант система Канал Дунав - Тиса - Дунав;

Александар Ненадовић - познати новинар „Политике" и публициста;

Милорад Никшић - доктор пољопривредних наука, министар у Влади Србије;

Милојко Вељовић - министар за привреду и изузетно успешан директор „РК Београд".

Прва чачанска три пута ударна бригада „Ратко Митровић"

Радила је у првој смени - од 6. маја до 6. јула. Имала 270 бригадиста, сврстаних у пет чета. Пробијала је тунел „Мајевица" и копала усек код „Кисељака". Командант бригаде је био Милисав Ђурић, ђак, секретар Окружног комитета СКОЈ-а за округ чачански, његов заменик - Војислав Лукић, земљорадник, члан Среског комитета СКОЈ-а за срез љубићки, културно-просветни референт - Гвозден Јованић, ђак, раније секретар Месног комитета СКОЈ-а за Чачак.

Друга чачанска средошколска бригада „Ратко Митровић"

Радила је у другој смени од 6. јула до 6. септембра - вадила и прала песак за бетонирање тунела „Мајевица". Командант- Добривоје Буњак, а културно-просвет-

ни референт - Миодраг Обреновић, ђак, свршени матурант Гимназије у Чачку.

Трећа чачанска три пута ударна бригада

Радила је у трећој смени од 6. септембра до 7. новембра. Три пута је похваљена. Добилаје заставицу Главног штаба омладинске радне акције. Командант - Миодраг Обреновић, свршени матурант Гимназије у Чачку, а културно-просветни референт - Александар Ненадовић.

„Крамп, лопата, минерски чекић и ручне травеле-у почетку био је једини алат којим се радило. Бургија којом су бушене рупе за мине, у почетку се окретала руком. То је, иначе, био најнапорнији посао који се обављао у тунелу".

ОД ЧАЧКА ДО ГРАДИЛИШТА
ПРУГЕ БРЧКО - БАНОВИЋИ

Гв*озден Јованић*

С великим нестрљењем наша Бригада „Ратко Митровић" је очекивала да што пре стигне до места одакпе ће почети градња Омладинске пруге. Пут од Чачка, преко Београда и Винковаца до Брчког учинио нам се сувише дуг, због тога што смо сви хтели да што пре видимо крај у коме ћемо радити. У Београду, на железничкој станици, рекпи су нам да ће наш транспорт морати да чека четири сата. Било нам је криво. Волели смо да идемо без задржавања. Апи, ипак, четири сата у игри и песми прошла су брзо. Увече око 8 сати кренуо је наш транспорт из Београда. Заједно са нашом бригадом биле су и Ужичка и Ваљевска бригада. У Земуну нам се придружила Београдска, а успут Шабачка. Сутрадан, око 10 сати пре подне, стигли смо у Гуњу, железничку станицу, 2 км удаљену од Брчког.

Гв*озден Јованић, ирви с леве сшране, са дру1овима Ивом Пелицоном и Љубом Млађеновићем*

У Гуњи је владала велика ужурбаност. Обављао се истовар материјала за градњу пруге, који је дотеран возом. Огромне количине шина, шлепера, грађе, вагонета, колица већ је био истоварен и смештен на станици. Извесни материјал камионима се превлачио за Брчко.

Бригада за бригадом изкрцавале су се из воза, истоварене су ствари, казани, куфери са библиотекама, санитетским, административно-канцеларијским и осталим материјалом.

За неколико минута све четири бригаде биле су постројене једна до друге. Више од десетину застава лепршале су се на јутарњем поветарцу.Око хиљаду омладинаца, преплануних и озбиљних лица слушали су друга Јована Бућина, члана Секретаријата Главног одбора УСАОС-а, који је поздравио омладинске бригаде у име Одбора за градњу „Омладинске пруге".

Друг Павле Ђурић, командант Чачанске бригаде, обавезао се у име све четири бригаде, да ће оне учинити све од себе да се радови на градњи пруге заврше до одређеног рока.

После овог кратког митинга бригаде су отишле на ручак. На славолуку, испод кога су пролазиле омладинске бригаде, крупним словима је писало: *Добро нам дошли млади фадиШеељи Омладинске пру1е.*

У даљини преко Саве видели су се димњаци фабрика и минарета џамија у Брчком. Са градње моста на Сави одјекивали су ударци чекића и чуо се звук машина.

После ручка и краћег одмора бригаде су преко понтонског моста на Сави прешле у Брчко, гдеје требало одмах да се изврши наређење бр. 1 Главног штаба омладинских бригада, по коме се омладинци свих бригада морају ошишати до главе и добити инјекције против тифуса.

Босанска варош Брчко са својим џамијама и уским улицама, Босанке са фереџама и девојке са шалварама представљале су новину за омладинце србијанских бригада. Свуда по Брчком биле су излепљене плакате и пароле о градњи Омладинске пруге. На све стране виде се припреме око градње пруге.

Коджелезничке станице - вакцинисање, шишање, прашење против инсеката и купање омладинаца. Дугачки редови омладинаца поређаних један за другим чекали су да приме инјекције против тифуса. Претходно су били ошишани до главе, а потом су одлазили да добију прашак против инсеката. За све то време кино-репортери снимали су за филмске журнале.

Предвече, наша бригада је напустила Брчко. Са шест камиона кренули смо у село Витановиће, 15 км удаљено од Брчког. У камиону, који је ишао на челу колоне, вила се наша бригадна застава. Из грла 270 омладинаца одјекивала је песма:

Срце Џомко нек нам бије,
Да нам живи, живи рад!

Успут смо пролазили поред омладинских бригада из других крајева наше земље. Поздрављали су нас машући рукама. И питали: која сте бригада?

Кад смо стигли у Доње Витановиће већ је била ноћ. На путу су нас чекали омладинци из села који су нас разводили на смештај и спавање. Са њима је био и један одборник и друг из наше бригаде, који је овде дошао пре седам дана, ради обезбеђења кућа за становање.

На Ђурђевдан, 6. маја, наша Бригада је почела прве радове на Омладинској прузи. Два дана је радила на чишћењу и уређењу терена куда ће пролазити пруга. И за та два дана постигли смо добре резултате, и били похваљени од инжењера - руководиоца радова на прузи. Један од њих је рекао: „Мило ми је што радим са вашом, Чачанском бригадом, која до сада најбоље ради од седам бригада на овој деоници"!

Наши први резултати дали су нам наде да ће наша Бригада бити једна од бољих на градњи Омладинске пруге, достојна имена народног хероја Ратка Митровића![72]

[72] *Омладинска ируш*, 26. јун 1946.

МишинI Предаја засшаве ГлавноI шшаба III чачанској бриХади, 13. окшобра 1946.

Команданш Кра1ујевачке бртаде иредаје засшаву команданту III чачанске бртаде, Миодра1у Обреновићу

Команданш III чачанске, МиодраI Обреновић, са примљеном заставом - признањем ГлавноХ штаба

Бритдисши III чачанске у колу иосле иријема засшаве ГлавноI шшаба

За време 1овора команданша ГлавноI шшаба, Ице Блануше

„...Од вас зависи да ли ће пру1а на време биШи завршена“
- рекао им је у свечаном мититу Михаило Швабић

Бршадисши у сшроју слушају шеле1раме уиућене Тишу и Ценшралном већу НОЈ

ИНЖ. МИОДРАГ ОБРЕНОВИЋ
Командант Чачанске бртаде

... Никада нећу моћи да заборавим прве омладинске радне акције и драге ликове мојих вршњака, с којима сам радио - говорио је инж. Обреновић.

Млади Чачани су радили на три најтежа објекта на прузи Брчко - Бановићи на пробоју Орлове кписуре, тунелу „Мајевица" и усеку на Кисељаку. И ја сам поносан што је Бригада, чији сам био командант, радила на овим, заиста најтежим објектима који су ипакзавршени на време. Али, било би неправедно прећутати напоре Минерске бригаде чији је командант био Лука Бановић. Осим тога, ваља рећи да је заједно са Трећом чачанском бригадом радила и бригада из Швајцарске, као и бригада Лужичких Срба. Драгоцену помоћ Чачанској и Минерској бригади у завршним радовима пружипе су и Посавска и Јужнобанатска бригада.

Билоје то време младалачког заноса и великих идеала, када су младићи и девојке, градећи пругу, градили и себе.

Сећам се и књижевнице Мире Алечковић. Све време боравка у Кисељаку била је с нама. Спавала је у штабу Бригаде, на даскама... У Пионирским новинама објавила је неколико песама које и сада памтим. У нашу Бригаду је, као извештач „Борбе", често долазио и Душан Поповић. Сећам се и сликара Богића Рисимовића Рисима, књижевника Ванета Мариновића, војног инструктора Хусније Козице и многих других...

ЈЕДАН „СПОМЕНАР" СА ИЗГРАДЊЕ
ПРУГЕ БРЧКО-БАНОВИЋИ

У документацији о омладинским радним бртадама у Међуопштинском историјском архиву у Чачку посебно је занимљив Споменар Миодра!а Обреновића са !радње пру!е Брчко - Бановићи. 1946. !одине.

Обреновић је рођен 1922. !одине у Брезови код Ивањице, а од детињства је живео у Лозници код Чачка. На из!радњи пру!е Брчко - Бановићи био је, најпре, културно-просвеШни референт Дру1е, а затим и командант Треће чачанске бри!аде, Ратко Митровић.

На самом почетку командант Обреновић каже да исписује сећања на омладинце-ке студеничког, жичког, качерског, таковског среза, града Чачка, трнавског, љубићког, драгачевског и моравичког среза „као и најтеже моменте и дане проведене на тунелу „Мајевица" и усекутунелу „Кисељак".

Следи - „Трећа чачанска ударна бригада - највеће радне победе:

14. септембар - прва победа Бригаде на „Мајевици";
27. септембар - друга победа Бригаде на „Мајевици";
13. октобар - примање заставице;
1. новембар - завршен тунел број 3;
6. новембар - кроз тунел прошао воз."

Потом се, уз понеку илустрацију, ређају споменарске поруке бригадиста. По свој прилици нису поређане по времену настанка. Тако се и може разумети запис Велисава Цветковића из Маскове код Ивањице:

Друже Обреновићу, ево данас дође време да се растанемо. Пре два месеца смо се видели и упознали. Овде на прузи ја сам доста добрих сШвари запамтио које су за мене потребне и увек ће ми остати у сећању Швоје дру!арство...

Олга Параћинка је уписала у споменар:

Обреновићу, врло си стро!, али је то боље за тебе. Продужи да све схватиш озбиљно што ти се постави да урадиш, и имаћеш успеха уживоту...

Олга Ђедовић:

Друже просветни. жао ми је што имаш доста слабо мишљење о мојим способностима, ипак, мило ми је што имаш ту особину, да људима у очи казујеш своја запажања. То је можда једна од најпозитивнијих твојих особина, које сам код тебе до сада упознала, бар ми се Шако чини. Сети се рада у Орловој клисури и све!а оноГа што је тамо било лепо".

Кувар Треће чачанске ударне бригаде, Миломир Милинковић, није пропустио да дода:

Први фискулшурни слеш на ирузи Брчко - Бановићи

Успомена Дру1у команданту, ти се сети наших дана кад смо јели патлиџана и кисели краставаца код тунела јазаваца"

Даница Мирковић из Краљева је уписала у Споменар:

Друже 'просветни', у данима када смо се са највише труда зала!али да наша бртада постане ударна, приређивали смо веселе вечери на којима смо ширили познанство, братство и јединство, а то све је учињено твојим зала!ањем, а и нас. Сетићеш се увек женскоI шатора и дру!арица, међу којима сам била и ја".

Мил. Марјановић, свршени матурант (највероватније гимназије), забележио је:

Са омладинске пру1е враћамо се весели да би рад у свом селу наставили...

Лепша Савић ће 2. августа написати:

Радо ћу се сјећати дру1а који ми је увјек указивао на 1решке и чија је критика утицала на мене.

Вера Драгићевић ће, пак, истаћи:

Миле, свака Швоја опомена учинила ме је јачом и озбиљнијом.

Љубица Анђелић, библиотекар једне чете:

Обрене, твој став, став право! руководиоца и мнош савеШи који су имали видних резултата остаће ми увек у сјећању.

Мира Јовић, на Орловику 3. септембра те 1946. године, записала је и ово:

Иако си био сшро!, ипак за мене си био стуб у бри!ади, и дру! ко1а никада нећу заборавити.

Гвозден Јованић, касније истакнути посленик у српској култури:

Поред осталих успомена са пру1е једна од најлепших биће ти моменаШ кад си чуо да је данас (а датума нема!) *одлуком ШШаба бртада прелазна засШавица додељена твојој Трећој ударној чачанској бртади. Сећајући се Ше радосне вести сећаћеш се свакако и човека који Ши је ту вест донео из Букиња на Кисељак.*

Неки Милосав поручује:

Немој да волиш само оне људе који о теби само лепо причају...

Зорка Ивановић, студент из Београда, 8. новембра је написала:

Наше познансШво и проведен живот на нашем делу, Омладинској прузи, биће наша вечна дру1арска успомена и сећање.

Постоји у свим овим записима доста оног што је уписао Аранђел Ђ. Марић из Бечња у Шумадији:

Ми се привидно растајемо, али ће остати увек свеже сећање на нашу бришду, на њено1 команданта, ударнике и све 1радитеље омладинске пру1е и нове Ју1ославије. Сећаћу се Швојих добрих страна као пролећних песмица веселих птица...

И из тог угла посматрано, Обреновићев споменар је драгоцено сведочанство о ентузијазму младих који су, по завршетку Другог светског рата, не само обнављали земљу и државу, већ јој даровали и нове вредности.

Београдски лист „Политика експрес" у два наврата 1976. године писао је о Споменару Миодрага Обреновића. Посебно је занимљив чланак, објављен 9. маја, под насловом:

Командантје сада пројектант.

„Као што смо и очекивали, јављају се некадашњи градитељи пруге Брчко - Бановићи. Тек што смо... објавили текст о младићима и девојкама из Чачанске бригаде, јавио нам се њен културно-просветни референт и командант. То је Миодраг Обреновић, човек који је сачувао онај дивни споменар са пруге и предао га Историјском архиву у Чачку.

Обреновић је дипломирани инжењер, водећи пројектант новосадског „Хидрозавода!', који послује у оквиру предузећа Дунав - Тиса - Дунав. Онај стваралачки дух, који је испољавао на прузи Брчко - Бановићи и прузи Шамац - Сарајево непрекидно траје: већ годинама је обузет производном организацијом и развојем агроиндустријског комплекса уз услове наводњавања. У овој области урадио је више од 60 пројеката и објавио исто толико стручних радова. Неколико година је, као стручњак. провео у Мароку, претварајући мочварно земљиште у плодне зоне.

- Никада, наравно, нећу моћи да заборавим прве омладинске радне акције, као што нећу моћи да заборавим драге ликове мојих вршњака с којим сам радио - каже Обреновић. -Живот насје, међутим, упутио на разне стране, обузети смо другим пословима, па се, нажалост, ретко виђамо и дописујемо.

Радосш добијеном иисму

Обреновић, даље, истиче да су млади Чачани радили на три најтежа објекта на прузи: на пробоју Орлове клисуре, тунела кроз Мајевицу и Усека на Кисељаку.

- Поносан сам што је бригада, чији сам био командант. радила на овим најтежим објектима. Они су завршени на време, тако да је то омогућило да се пруга пусти у саобраћај пре рока. Али, било би неправедно прећутати напоре Минерске бригаде, чијије командант био Лука Бановић. Осим тога, ваља рећи да је у саставу Треће чачанске бригаде радила и група бригадиста из Швајцарске, као и група Лужичких Срба. Драгоцену помоћ Чачанској и Минерској бригади у завршним радовима пружиле су Посавска и Јужнобанатска бригада,

... Било је то време заноса, време великих акција и идеала, када су младићи и девојке, градећи пругу, градили и себе.

Служећи се Споменаром Чачанске бригаде ми смо, прошле недеље, наводили записе и поруке младих бригадиста. Питали смо: где су сад, чиме се баве? То питање, ево, поставља и њихов командант Обреновић:

- И ја бих желео да знам где су многи драги ликови. Где и шта ради курир Треће чачанске бригаде? Њему је Мира Алечковић посветила песму. Шта ли је са Ружицом Петровић, фискултурним, и Миром Јовић, санитетским референтом? Волео бих да знам шта сада ради Војка, инструктор ОК СКОЈ-а Титово Ужице. Она нам је донела заповест да је наша бригада одређена да изврши најтеже радове у Кисељаку. Где је Кемал Халиловић, командант Минерске бригаде, и главни инжењер Марко Христић? Волео бих да ми се јаве.

Колико знамо, командант Обреновић до смрти није успео да се сусретне са драгим ликовима које помиње. (Избор и напомене сачинио Радован М. Маринковић)

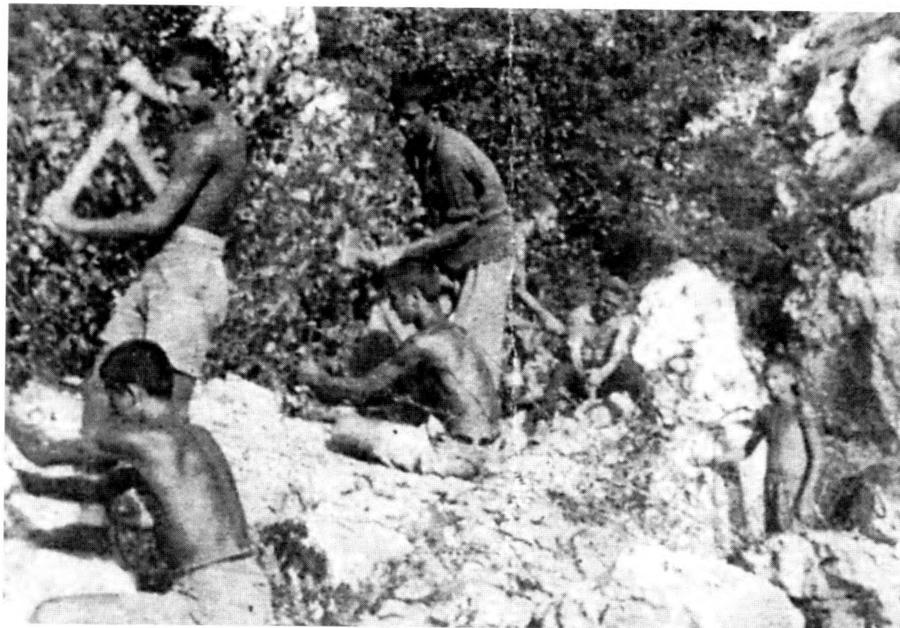

Трећа чачанска ОРБ на ирузи Брчко - Бановићи и...

...њен дочек у Чачку, 11. новембра 1946

Ва1онеш до ва1онеша на Прузи - ироизводи Фабрике Јасеница из Смедеревске иаланке

ПРВИ ВОЗ ПРОШАО КРОЗ ТУНЕЛ „МАЈЕВИЦА"

У једној од више монографија - *Омладинска пру1а Брчко-Бановићи,* доста је краћа хронологија радова на овом значајном објекту:

„Радови на изградњи тунела „Мајевица", дугог близу 400 метара, започети су 31. маја, Тог дана Прва ваљевска бригада поставилаје први „канал" на улазној страни. У првој смени, поред Прве ваљевске на овом тунелу су радиле и Друга тузланска (брчанска) бригада и Прва херцеговачка, а 10. јула је формирана и Минерска бригада.

УІІ смени на изградњи тунела су радиле, поред Минерске бригаде, Четврта херцеговачка, Шеста тузланска, Прва петроградска и бригада Југословена из Француске.

Друга чачанска бригада је од 1. августа вадила камен и песак у Орловској клисури за изградњу овог тунела, а пред крај II смене овде је радила и Четврта далматинска.

У Трећој смени. поред Минерске бригаде на изградњи тунела радиле су: VI херцеговачка, II петроградска, VII тузланска и III чачанска бригада.

Минерска бригада је 25. септембра из тунела „Мајевица" пребачена на усек код Кисељака, а 4. октобра и Чачанска бригада.

На изласку из шунела „Мајевица"

Изградња тунела је завршена 5. октобра. У току радова ископано је 18.000 кубика земље, убетонирано 8 хиљада кубних метара бетона, 10.000 шљунка и 2.000 кубика камена.

Према првим плановима, изградња овог тунела је требало да се заврши до 29. новембра. Омладина је на себе преузела обавезу да то буде до 7. новембра. Сви планом предвиђени рокови су скраћени, све обавезе извршене пре рока.

Планом је било предвиђено да се бушење доњег поткопа заврши 26. августа, омладинци су се обавезали да ће га пробушити до 20. августа, а пробили су га 15. августа.

Горњи поткоп, требалоје према плану да се пробије 3. септембра, омладинци су се обавезали да ће га пробити 26. августа а учинили су то 24.

Проширење калота, планом је било предвиђено до 2. октобра, омладинска обавеза је била 9. септембар, а извршеноје 6. септембра. Обезбеђивање свода је планом предвиђено до 11. октобра, обавеза је била 14. септембра и тог дана је извршена.

Избијање и бетонирање левих и десних опораца предвиђено је 28. октобра, а обавеза је дата 2. октобра, но десни опорци су завршени 27. а леви 28. септембра. За откоп подвожног свода планом је предвиђен рад до 3. новембра, омладинци су се обавезали да ће то учинити до 18. октобра, а радили су до 1. октобра.

Бетонирање подводног свода предвиђеноје до 5. новембра, обавеза је преузета за 20. октобар, а радје завршен 3. октобра."

На тај начин градитељи су у потпуности заслужили да изнаД бетонског улаза учврсте натпис: *Тунел Мајевица - оличење извршења обавеза.*

Десетог октобра у 11 часова пре подне бригада Јулијске Крајине је завршила и полагање колосека кроз тунел. Воз је могао да крене 54 дана пре првог рока, а 32 пре дате обавезе.

На свечаности пред уласком у тунел окупиле су се бригаде 13,14. и 15. деонице, као и делегати свих бригада са Пруге, па и страних. Тује и мноштво народа, али Минерска бригада која је најзаслужнија за ову победу није комплетна - стигао је само један њен део, остали су у том тренутку водили нову битку на Кисељаку, много тежу и драматичнију од ове, чију победу славе.

Пред тунелом је говорио Антон Хубнер, начелник Управе градње Омладинске пруге:

.Другови и другарице, данас је велики дан за нашу Пругу, значајан дан у краткој историји грађења ове пруге, у историји краткој, али узбудљивој, богатој подвизима у раду и стварању.

Главни бедем, главна препрека је дефинитивно савладана и с данашњим даном тунел је отворен за пролаз возова, а смаим тим за још брже завршавање преосталих радова на Прузи.

Другови, тунел је завршен пре генералног рока за 54 дана, а према скраћеном року за 32 дана.

То је резултат сарадње омладине, техничког руководства, стручних радника и свих осталих службеника. А главни терет савладали су омладинци. Они су били та сила која је својом вољом за победом и својим еланом давала темпо рада, што је довело до великог успеха, којег данас славимо.

Пред нама стоји још једна велика препрека. која се пред нас испречила као бујица, као неман, а то је изградња новог тунела на „Превојном усеку". Тамо се, другови, природа испречила пред нама свом својом снагом и грубошћу. Апи, могу вам рећи да смо је већ ухватили за гушу, она се још мало копрца, али ћемо је савладати заједничком снагом и познатом упорношћу омладинаца..."

Одјекнуо је писак локомотиве, а са косе над тунелом оркестар војне музике. Иза јесењих облака пленуло је сунце. Први воз, украшен сликама Тита, Стаљина и многобројним заставама,. упутио се у тунел. Клицање, бурни аплаузи, заглушили су хуку точкова. Било је тачно подне када је, обавијена облацима беле паре, локомотива прекинула црвену траку на улазу и, уз отегнути, победоносни писак, затутњала тунелом „Мајевица".

Завршен и тунел на „Превојном усеку" код Кисељака

А на Кисељаку се водила огорчена броба са кубицима, роком и невременом. После примања десетодневне прелазне заставице, омладинци Грчке бригаде су одлучили да раде по дванаест сати дневно. Уместо у три смене, они раде у четири, али тако да свака смена у току дана дође два пута на посао.

Уз кишу почиње да пада и снег. Земља се више не може избацивати вагонетима, већ се мора подизати на насип. Али, 26. октобра се постиже прва победа на овом делу фронта - званом Омладинска пруга. Завршено је откопавање кампада. Тежиште радова се преноси на бетонирање кампада, са обе стране тунела.

На дан свечане предаје прелазне десетодневне заставице Трећој чачанској бригади, која је успешно завршила бетонске радове на тунелу „Мајевица", на улазној страни Превојног усека - тунела, потпуно су завршена

три прстена, три су била у фази бетонирања, док је шест прстенова биле у фази ископавања.

Примајући десетодневну прелазну заставицу, командантТреће чачанске ударне бригаде примиоје у име бригаде обавезу да се тунел изгради до 28. октобра и позвао све остале бригаде да је прихвате, што су оне и учиниле.

Тунел 3 градили су омладинци 55. минерске, Треће ударне чачанске бригаде, Друге грчке минерске бригаде „Елас", Сомборске, Даруварске и Бригаде са Посавског канапа.

> У међувремену прелазну десетодневну заставицу за период од 27. септембра до 7. октобра на градњи станичних зграда добила је Трећа лесковачка бригада, за полагање колосека - Пета бригада зоне Б Јулијске крајине, за земљане радове - Трећа чачанска.
>
> За ударне, проглашене су: Трећа пожаревачка, Пета сарајевска (окружна), Седма тузланска, Трећа личка, Трећа мариборска, Трећа моравска и Космајска бригада.
>
> По други пут су похваљене: Трећа жичка, Трећа зајечарска, Четврта сарајевска (градска), Шеста херцеговачка, Осма далматинска...
>
> Похваљене су: Друга панчевачка, Друга сомборска, Трећа ваљевска, Трећа битољска, Четврта загребачка, Осма тузланска, Једанаеста загребачка, Трећа приморско-горанска, Пета бихаћка, Трећа бродска, Друга истарска, Трећа новоме-штанска, Трећа зоне ,Д' Јулијске Крајине и зидарска чета Друге суботичке бригаде.
>
> Било је само питање дана када ће и ова препрека бити савладана.

Тих тешких дана, Седма тузланска остајала је по целу ноћ на градилишту. А добровољци из Македонске, Истарске, Сарајевске и Фискултурне бригаде радили су непрекидно по две-три смене. Ужарени „центар тог људског мрављињака били су минери".

Штаб омладинских радних бригада на градњи Омладинске пруге, својом ванредном одпуком о давању признања бригадама које су градиле Усек-тунел Кисељак, објавио је да је овај тунел, дуг 206 метара, завршен 1. новембра.

Одато је признање: Другој грчкој бригади „Елас", 55. минерској бригади, Трећој чачанској ударној, Даруварској, Бригади са Посавског канала, Другој истарској, Другој сомборској, Седмој тузланској, Трећој скопској, Бригади помоћника надзорника, као и свим стручним радницима и минерима.

У изузетно тешким условима, по киши, блату и снегу, уз оскудан алат ископано је укупно 12 хиљада кубних метара земље, уграђено око 8.000 кубних метара бетона, 95 хиљада кубика шљунка и 10 вагона гвожђа.

КРЛЕЖА О УСЕК - ТУНЕЛУ НА КИСЕЉАКУ

О Усеку-тунелу на Кисељаку и његовим херојима писао је и Мирослав Крлежа у свом *Дневнику:*

> *Пру1а као техничко дјело: брда са клисурама, са каменим тереном, са водама, са земљом, са кишом, са бујицама, са сунцем и са средњим вијеком. Код Кисељака борба са блатом. Само у Галицији између Стрија, Рожањатова и Коломеје, 1одине 1916, у вријеме офанзиве Хенерала Брусилова видио сам толику масу блата као овдје код Кисељака.*
>
> *Блато-чорба, у којој су се скувале серије крвавих политичких комбинација и биШака, блато - пролијев, од страшних хисторијских паника, када урла звијер у човјеку и стеже се утроба у смртноме страху. Блато, елементарно, страшно, црно, балканско, пре6лато предрасуда прошлости и срамоте. V овом Јустом смраду што се лијепи за баканџе као кадаверична алва, 1дје сваки корак људски прати 1њилеж, „ово блаШо као Шакво", „блаШо по себи", избраздано колосјецима, булдожерима, 1вozденим шинама, над самим тунелом Кисељака: неколико сШоШина омладинаца у покреШу. Вика, звукови пиле, одјек наковња, брујање мотора, а над свиме парабола кисељачкоГ тунела, достојна пера једноI великоГ умјетника...*

Успешним завршетком радова на Кисељаку отклоњена је и последња препрека да Омладинска пруга буде завршена.

Културно-образовне и спортске активности

Омладинске радне бригаде, које су у III смени даноноћно водиле битку са блатом, мразом и кишом, са роковима и обавезама, оствариле су завидне резултате и на пољу културно-просветног и фискултурног рада: у току II и III смене, кроз 43 курса за руководиоце читалачких група прошлоје 1.107 омладинаца и омладинки, на 24 курса за руководиоце омладинских домова било је 708, а на 21. курсу за руководиоце аналфабетских течајева 486 омладинаца и омладинки.

Одржаноје 171 научно-популарно предавање; настављена је пракса **II** смене у издавању зидних и организовању усмених новина.

У току **III** смене приказане су 52 филмске представе, одржане 53 приредбе гостујућих културно-уметничких друштава, позоришта и група а приближно толико и приредби са властитим програмом омладинаца.

РАСТАНАК

- Ој, дру1ови, је л' вам жао
растанак се примакао ?
- Растанак нам није мио:
дру1арски је живот био.

СВЕЧАНОСТИ У БАНОВИЋИМА...

У Бановићима је 6. новембра била двострука свечаност. Тог дана је проглашено оснивање Рудника мркогугља „Тито". Митингје одржан у самом површинском копу. Свечаностје потом настављена на платоу испред новоизграђене железничке станице.

„Испред трибине, направљене у облику рударског окна, делегат рудара предао је поклон омладинцима - градитељима Пруге, макету Рудника - поклон маршалу Титу и угаљ- поклон друговима - фабричким радницима, да га омладина отпрати првим возом до Београда.

Помоћник начелника Управе градилишта, Радован Папић, у име омладине и стручњака са градње Пруге, поздравио је све присутне, и поред осталог, рекао:

> „У старој Југославији, као и у другим земљама где народ нема власт у својим рукама, Омладинску пругу не би било могуће изградити. Да би се једно овакво дело могло подићи, народ мора да буде свој господар и, друго, да буде свестан да ради за себе, за своје добро. Та два чиниоца дали су снагу нашој омладини да истраје на започетом послу. Омладина је исказивала полет на раду, а стручњаци своје знање, узајамно и сложно допуњујући се."

После Папића и делегата Министарства рударства и саобраћаја Савезне владе, директор Титових рудника, Фрањић, истакавши значај отварања рудника и изградње пруге, пресекао је врпцу и пустио први воз састављен од 12 вагона напуњених угљем, на његовом првом путу ка Београду.

Дуж пруге народ је са радошћу дочекивао прву композицију. Станице: Вишћа, Живинице, Љубаче, Кисељак,

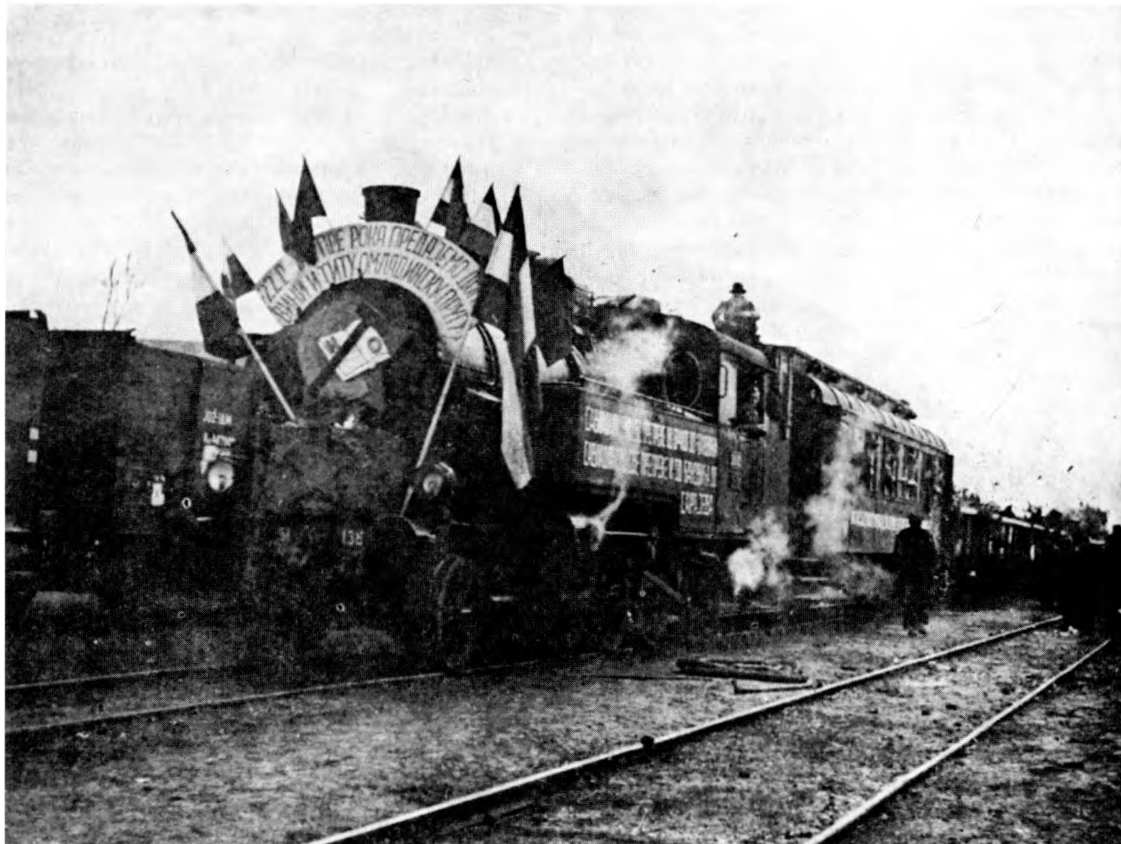

Први воз на ирвој Омладинској ирузи иред иолазак ка Беофаду

Пољана, Добрња, Бијела, Буковац - свуда масе раздраганог народа. Мештани су износили поклоне градитељима, држали говоре у славу великог херојског дела омладине.

Упоредо са возом, из Бановића је старом ускотрачном пругом до Живиница кренула и дресина у којој су били представинци Министарства, а међу њима и Ђуро Пуцар Стари.

У Бијелој је возноћио, да би у Брчко стигао на велику свечаност, заказану у 8 сати ујутро.

...У БРЧКОМ И...

Артиљерија је са неколико плотуна најавила почетак свечаности у Брчком, коју је отворио командант Штаба омладинских бригада Ицо Блануша. Он је поздравио све присутне и изразио своју радост што у име Штаба омладинских бригада и техничког особља може да извести да је пруга Брчко-Бановићи завршена 22 дана раније од предвиђеног рока.

Пруга је, потом, симболично предата министру Савезне владе, Тодору Вујасиновићу, који је у своме говору, поред осталог, рекао:

> „У име Савезне владе и Министарства саобраћаја овог часа примам Пругу са данашњим даном и пуштам је у саобраћај[11].

Писмо маршалу Титу исписано на петокракој звезди направљеној од мркогуглја из Рудника угља „Тито", прочитао је Ицо Блануша.

Затим је Тодор Вујасиновић дао знак за полазак воза у Београд. Возје кренуо, а за говорницу је ступио Моша Пијаде, председник Президијума Народне скупштине Југославије који је, између осталог, рекао:

„Другови и другарице, градитељи Омладинске пруге, дошао сам да у име Президијума Народне скупштине наше Федеративне Народне Републике Југославије поздравим градитеље омладинце и омладинке, не само оне који су овде присутни, него и све оне из ранијих смена који данас нису ту. Поздрављам омладину наших народа, као и омладину која је из других земаља дошла да помогне изградњу овог дела.

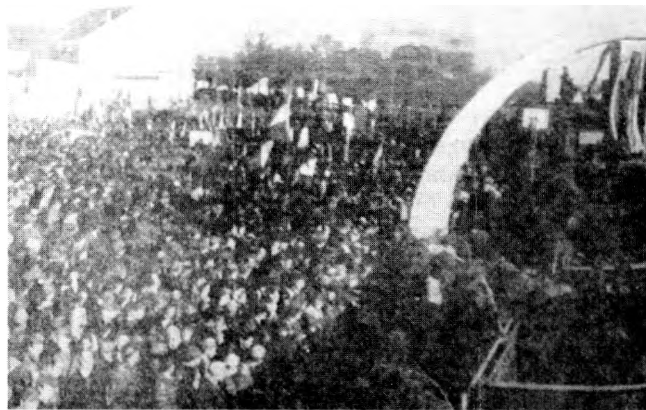

Свечани дочек ирво1 воза у Брчком

Дошао сам да у име Президијума предам одликовања радним бригадама и појединцима наше и стране омладине. А она представљају само једно признање за велико и величанствено дело којеје створила наша омладина изградњом ове Пруге."

.... Зашто је дело које је овде створено тако велико? Оно је велико не само зато што ова пруга има ванредан економски значај, што она помаже подизању наше привреде, наше индустрије и што помаже расподели добара у нашој земљи.

Није оно велико дело ни зато што представља један огроман прилог изградње наше домовине. Није само то, има нешто још више одтога. Ово велико дело представља најлепши, најсјајнији доказ да је наша Народна република, да је наша Народна држава, заиста народна држава. Ово велико дело наше омладине показује да је наша омладина у истину народна омладина, да љуби своју домовину, да уме за њу да се жртвује и да да све од себе за њену срећу. Ово велико дело доказ је да је наша омладина и у миру, у времену обнове и изградње, продужила да живи онако одушевљена, борбена и пожртвована као што је била у доба ослободилачког рата.

Другови и другарице, ви сте на овом делу показали шта значи херојизам у раду, ви сте показали невиђени темпо у раду, ви сте показали на томе делу животну радост - која је тако карактеристична за ову нашу земљу и за ово наше доба. Жртвујући се, дајући све од себе без обзира на тешкоће на које сте наилазили у свом раду, ви сте увек радили са песмом, као што су се наши борци борили и умели да гину с песмом на уснама. Ви сте показали такво стваралаштво, да то представља данас пример у читавом свету...

Ми смо сви уверени да ћете ви после овог дела, дати још многа и многа велика и лепа дела и поклонити их нашој домовини".

На митингу у Брчком су говорили и Тодор Вујасиновић, Рато Дугоњић, Саво Оровић, Сретен Жујовић, Ђуро Салај и Ђуро Пуцар - Стари.

Поводом свечаности отварања Пруге, у Брчком је организован дефиле, у коме је учествовало око 20.000 омладинаца из радних бригада III и делегата бригада I и II смене.

У Брчком се славило, а композиција натоварена бановићким угљем је журила ка Београду.

„... У свим градовима дуж пруге од Брчког до Београда окупило се много народа, који одушевљено поздравља воз и његове пратиоце. На спонтаним митинзима долазила је до изражаја огромна љубав народа према својој радној омладини. Дочеци нису били само по градовима и на станицама, из најмањих села окупљали су се жене, пионири и старци и чим би воз застао предавали су поклоне градитељима пруге и обећавали да ће поћи њиховим примером у обнови и изградњи земље. Нарочито одушевљени, били су дочеци у Винковцима, Шиду, Руми и Земуну. Затим је воз са делегацијом ушао у станицу Београд".[73]

...У БЕОГРАДУ

У Београду су се окупиле београдске омладинске радне бригаде које су учествовале на изградњи Пруге, студенти, ђаци и радници.

Воз је ушао у станицу у 17 сати. На полукружном транспаренту на предњем делу локомотиве било је исписано: 22 *дана пре рока предајемо домовини и Ти-Шу Омладинску пру1у*. На првом вагону угља писало је: *Ископали смо и уГрадили 1.361.650 кубика земље и камена*.

На митингу су говорили: Милутин Балтић, у име Градскогодбора Народне омладине. Михаило Швабић, члан Централног већа НОЈ, Антон Хибнер, начелник Управе градилишта и Грга Јанкез, председник Месног синдикалног већа.

По завршетку митинга, делегација са Омладинске пруге је кренула у посету Маршалу Титу, носећи му као поклон петокраку звезду од бановићког угља, на којој је било написано:

Наш вољени Маршале,

пре пола 1одине, на дан 1. маја, ми смо Ти се, друже Тито, заветовали, да ћемо из1радити Омладинску пру1у до 29. новембра.

Данас, на двадесетдеветоЈодишњицу велике Октобарске социјалистичке револуције, са пламеним одушевљењем и поносом, јављамо Ти, да смо испунили завјет који смо Ти дали, да смо нашу пру1у из!радили 22 дана прије предвиђено1 рока. На дан ове наше, до сада највеће побједе, Народна омладина Ју1ославије обећава Ти, да ће још већом енерШјом прионути са рјешавањем нових задатака за срећу и напредак наше домовине.

Маршал је примио делегацију са Омладинске пруге, захвалиојој се на поклону који мује донет, а нарочито на великом дару који је омладина предала своме народу - прву Омладинску пругу Брчко - Бановићи:

Другови и другарице,

„ја вам још једанпут захваљујем на овом великом дару који сте предали нашим народима на данашњи дан. Својим даром ви стејош увеличали овај велики празник, 29-годишњицу Велике октобарске социјалистичке револуције, који са радошћу прослављају данас и сви наши народи, заједно са народима братског Совјетског Савеза. Ви сте извршили једно велико дјело које је у овом периоду, периоду изградње наше земље послије ослободилачког рата, и те како било лотребно. Ви сте на тај начин не само допринијели изградњи наше земље, него сте тиме у исто вријеме показали и нашим народима и читавом свијету шта може наша омладина. шта можемо ми сами, својим сопственим снагама, својим еланом, својом пожртвованошћу да урадимо. Ви сте овим својим великим дјелом улили вјеру нашим народима да ћемо ми изградити нашу земљу и да ћемо моћи да извршимо све задатке који стоје пред нама, благодарећи таквој омладини какву ми имамо.

Ви и сами знате, јер је о томе често било ријечи, колико је велики економски значај пруге коју сте изградили. Благодарећи Омладинској прузи учињен је приступачним један богат рудник угља индустрији наше земље. У исто вријеме омогућено је и боље снабдијевање храном и осталим потребама тога краја, који је био прилично одсјечен од осталих наших крајева.

Ја сам увјерен, другови и другарице, да ћете ви искуство које сте стекли на градњи ове пруге у још већој мјери моћи да употребите на другим радовима које ћемо подузети. Искуство које сте стекли врло је драгоцјено, јер сте ви овдје први пут на једном крупном објекту маркантним примјером доказали да не ваљају старе норме, то јест ви сте разбили онај обруч којим су те старе норме окивале енергију која постоји у нашим народима.

Благодарећи вашем одушевљењу, вашем елану, ви сте повукли са собом и многе стручне људе, који су видјели у вама неисцрпни извор енергије, те је на тај начин створено оно јединство које је тако потребно између физичког и умног рада. А са друге стране, ви сте тиме обиљежили оне који се држе старих норми, не толико због тога што је њима стало до тих норми, колико због тога што њима није до нове Југославије и до тога да наша земља буде изграђена.

Ја вам још једном срдачно захваљујем и преко вас поздрављам сву омладину која је градила ову пругу и желим вам много успјеха у будућности".

[73] „Борба", 8.11.1946.

ДелеЈација са Омладинске иру1е Брчко - Бановићи код Маршала Тиша

КАКО СУ ГРАДИЛИ МОСТОВЕ

Неуморни градитељи мостова на Омладинској прузи „Брчко - Бановићи" причаће о својим радним подвизима, као бивши ратници о свом учешћу у великим биткама током НОБ-а. Ови са Омладинске пруге Брчко-Бановићи говориће млађима с поносом, о доприносу свом и осталих бригадиста на истом или неком другом објекту. Неки ће то чинити, изричито, под условом да им се име не спомиње. Наводно, не би било лепо и поштено да се само њихово име у новинама појави, кад већ не могу сви да се спомену, поготову заслужнији од себе.

- Било нас је на хиљаде - каже један од бригадиста-ветерана. - *И* није право да се сад ја прсим и јуначим - каже.

- Што баш моје име да буде у новинама - гласно је размишљао. Многе који су то заслужили не можете да поменете. Као и оноГЖићу из Смедеревске Паланке, Мухамеда од Бихаћа, Словенку Мојце...

Ево сећања двојице градитеља мостова:

- Да кажем неку о том мостовима? Подигнуто их је 22. О сваком од њих могла би се по једна прича испричати. Ево. Најтеже је било премостити живе воде. Не дају се. Ломе, мрве. Некако им изврдаш, па копај и избацуј земљу, прави рупе из којих ће изникнути бетонски носачи моста. Није било дизалица, кранова, булдожера и ове остале данашње технике. Али, увијек има излаз, и свему се може доскочити. Како су тоне ископане земље и камена избациване на површину? Прављене су степенасте скеле. На свакој степеници бригадиста. Онај одоздо дотура земљу оном изнад себе. Овај, опет, следећем. Измахне се лопатом и сручи на горњу скелу. И тако редом. На неким пословима није смјело доћи до прекида. Код бетонирања, на примјер, радило се и ноћу. Апи, ондашња трећа смјена није знала за електрику и снажне рефлекторе. Није било агрегата. Него, брајко мој, карбитушу објеси о какву мотку, па док она шкиљи, а ти навали. Тако је то ишло са мостовима.

А оног другог приповедача, акцијаша са пруге Брчко-Бановићи, садашњег руководиоца једног брчанског предузећа, остављамо, на његов изричит захтјев, у оној бескрајној колони анонимних бригадиста.

Наш други саговорникије из Сребреника, пензионер, као момчуљак стигао је прије тридесет година са будаком на Пругу. Сање је, много година касније, отишао право - у пензију:

- На сваком од мостова прославила се нека од бригада. Падне на посао и не предаје се и не посустаје, док га не обави. Ех, брале, како се лудо радило. Да човјеку памет стане. Не вјерујеш рођеним очима. Сјећам се, ето, једног цуретка. Од Бањалуке бјеше родом, чини ми се. Ситна, тањушна, нема шта да видиш. Е би реко да та једва себе носи. Рекао би и - преварио се. Ама, кад та шчепа колица не испушта их. Тројица товаре, а она лети и истовара их, та колица, на другом крају моста. Не да оној мушкој тројици да предахну...

ПОСЛЕ ДЕСЕТ ГОДИНА

КАД ДОЂУ ВОЗОВИ

Документарна репортажа по новинским извештајима

Бане Јовановић

„Као наставак крака Винковци - Брчко пружила се Омладинска пруга од Брчког долином Тиње, преко Мајевице избила на Спречу и дошла под Коњух до Бановића, у угљени басен"...

„После завршених испита шест студентских бригада је кренуло да, у највећој послератној акцији, покаже колико је студентска омладина, заиста, народна, да се на делу покаже лик новог, народног студента."

За оне који данас хоће да се упознају с тим данима пре десет година, или подсете на њих, остали су новински извештаји из 1946. године и дневници.

„Радови на станичном платоу станице Тиња, на тринаестој деоници, нисујош ни отпочели, када је Четрнаеста бригада „Соња Маринковић" стигла. Читав терен био је под кукурузима, испресецан врзинама и запречен великим шумама. Трећину бригаде су чиниле девојке. Нису, ипак, застали збуњено. Истина, видело се понекад неумешно руковање апатом, али су се студенти агрономије и шумарства брзо свикли на рад".

На много места се у овим новинским извештајима помињу страни студенти: Индуси, Грци, Канађани.

„Када су у састав Тринаесте ударне бригаде дошли студенти Индуси, колективни живот бригаде их је одушевио. Ви-

деђи како бригадисти и не гледају садржину пакета који им стижу, већ их носе право економату колектива, Индуси су приложили у колектив своје последње цигарете."

А једном је сасвим искрено написано:

„Тешки су ови први дани. Не знам да рукујем алатом, а пликови искочили после два сата рада. Једва дишем. И све ми изгледа да нико у бригади не зна да организује рад како треба. Зар не би било боље да се мање гомиламо?" Да, то су нечије плашљиве мисли из тих првих дана. Не чуди ме да их има. Како си оно рекао, друже: „Нико од студената није раније градио железничке пруге".

И можда их је мало знало, само они који су о томе морали да уче за испит, да постоје земљишта различите категорије. Десетодневни налози да постоје. Да су врло корисне групе двојке, осморке, шесторке.

„Терен је био прилично тежак, читам, категорије треће. Као и код осталих бригада, резултати нису у прво време задовољили. Били су испод одређене норме".

Када се будете провезли за Брчко или Бановиће поред тринаесте деонице (памте ли људи деонице од пре десет година) погледајте на пропуст. Можда тујош пише: „Тринаеста ударна београдска студентска бригада „Стеван Наумов", заборавићете на новинске чланке који нису говорили о ударницима.

Гледате ли бетонске пропусте док путујете? О чему мисле путници када путују? Путници када путују гледају кроз прозор у даљину. Путници када путују замишљени су. Има путника који на неким пругама, у неким тунелима, уздрхте и ти путници гледају у све пропусте и насипе.

О тунелу једном

Извијена пруга пролази кроз дубоко усечено брдо. Чак на петнаест метара далеко пуца земља. Претећи зевају дубоке шкарпе, земља јуриша на колосек, а људи подмећу своја рамена; подмећу греде, цементне зидове подмећу, даске које пуцају подмећу. Та је борба даноноћна.

„Када би на филму био снимљен само један радни дан на тунелу, каже неко, тешко би ко поверовао да то, ипак, није мало дотерано".

Копа се шест или седам метара испод раније постављеногтемеља. Да би земљу избацили; три пута је пребацују с лопате на лопату. Не виде се омладинци Грци, који под земљом копају, песма се само њихова чује. И сви је прихватају.

„Само да воз не стигне пре него што они заврше тунел".

Новембар, шести дан.

Прекинувши тробојку, ишаран паролама и графиконима, натоварен симболично угљем, захуктао се први воз.

Пре месец дана на овом месту су лежале хиљаде кубика испуцане глине и лигнита. Превојни усек деведесет девет се срушио. За тридесет дана невиђене борбе по снегу, мразу, киши и блату изграђен је тунел број три.

Воз је хуктао ишаран... ишара... ишар... иша... иш... и... и ушао у тунел. па онда изашао, прошао кроз тунел.

А сећамо се како је неко рекао: „Само да воз не стигне пре него што они доврше тунел." (Из листа *СШудент,* 6. априла 1956)

Учесници изфадње Омладинске иру!е Брчко - Бановићи на ирослави једне јубиларне 1одишњице у Брчком

ТРИДЕСЕТ ГОДИНА ПОСЛЕ

Сећања руководилаца изфадње пру!е Брчко-Бановићи

МИХАИЛО ШВАБИЋ

Помоћник председника Одбора за изГрадњу пру1е Брчко-Бановићи

Пруга, симбол јединства

Михаило Швабић, начелник Управе градитеља на прузи Брчко-Бановићи:

„Био сам члан ЦК СКОЈ и Централног одбора УСАОЈ, задужен за радне акције и радничку омладину" - тим речима се Михаило Швабић, оградио од распрострањеног мишљења да је био командант главних штабова на радним акцијама „савезногзначаја", организованим у првим годинама после рата. Евоцирајући успомене на велики ентузијазам наше омладине, Михаило Швабић је у свом одговору „мало" померио назад, чак у дане пре рата, на почетак добровољних радних акција.

- Ако бисмо мало прелистали „скојевске архиве", нашли бисмо у тим документима упутства омладини, свакако напредној, о начину обраде земљишта породицама ухапшених антифашиста и свих оних који су се борили негде ван наших граница...

На питање које се односило на прелазак са „ратних" на „мирнодопске" радне акције, Михаило Швабић је рекао да је у том периоду, када је „један део земље био у пуној слободи, а други иза линије фронта" - обим тих акција постао је много шири. Тако су, поред снабдевања огревом болница и установа у ослобођеним градовима, поред бербе житарица у Војводини уз саму линију фронта, поред радова на уклањању рушевина и успостављању комуникација, као и на решавању других кључних задатака - омладинске акције су постале главни вид учешћа младе генерације у обнови, а затим и у изградњи земље.

Идеја о великим радним акцијама

- Први пут се тада поставило питање - сећао се Михаило Швабић - да те акције добију шире значење. Наиме, прикупљени подаци о локалним акцијама широм земље показивали су импресивну слику, која, ипак, није била у целини довољно видљива... Тада се почело размишљати како да се један део те активности омладине „сабере" у јединствену велику акцију, која би трајније обележила удео југословенске младе генерације.

Швабић је навео да су чланови тадашњег омладинског руководства трагали од министарства до министарства „за идејом о великом објекту" који би био користан за целу земљу, а уједно окупио велики број омладинки и омладинаца.

Заштоје избор пао баш на пругу Брчко-Бановићи?

- Пре свега, због угља, који је толико био неопходан целој земљи, а не само привреди. За ту пругу сам први пут чуо у ондашњем Министарству рударства... сећао се Михаило Швабић.

- О томе како се организују радне бригаде, о њиховом смештају и сличном били смо научили у партизанима, али нисмо знали како се граде велики објекти. То су на својим леђима понели тада малобројни инжењери и техничари. На њих - казао је Швабић - веома често заборавимо, понети ентузијазмом омладинских радних бригада...

Сећања овог руководиоца, „акцијаша", на многим градилиштима, повезивала су разне тренутке и године, као што возови на овим пругама повезују данас градове. Подсетио је и на време када се говорило да се ове омладинске акције „не исплате", да васпитавају омладину у „милитаристичком духу" и слично, због чега су се вратиле у локалне оквире.

- Обнова општејугословенских радних акција дошла је на интервенцију друга Тита, чији је увек јасни став о таквим питањима учинио да се покрене изградња путних магистрала уз помоћ омладине. Његова лична интервенција је била пресудна да почне изградња пруге Брчко - Бановићи и то у оним условима када није било ни пројеката, ни материјала, ни стручњака, али је било доста одушевљења и одлучности младих људи нове Југославије...

Када се данас сећа тих дана од пре три деценије, амбасадор Швабић не може да мимоиђе чињеницу да је тада људска радна снага била једина резерва друштва, које још није имало никакве акумулације...

- Мобилизација младих људи да помогну, најпре у обнови, а затим у изградњи, била је „пробни камен", не само за омладинску организацију, него и за народну власт.

ДеШаљ који се не заборавља

Који вам је детаљ оставио највише трагова у сећању? Да ли је то нека ратна или радна акција?

- Као слика, детаљ поред многих, остала ми је у сећању колона девојака која је преко Грмеча 1942. носила храну у Дрвар. Била је зима, снег. Те девојке су имале опанке од свињске, нештављене коже који се, кад се расквасе, рашире и распадну. На леђима су вукле торбе с храном преко планине. У колони сам гледао како им отпадне опанак, чарапе се поцепају, табани прокрваре и снег постане црвен. Кад смо дошли на одмор у једну кућу, и кад су се мало разгрејале, почеле су да певају и играју. Свака од њих појединачно није у томе видела ничег херојског, оне су сматрале да врше своју нормалну дужност. То је нешто што се не заборавља.

После раШа, кад је било најШеже?

- Сваки посао има своје тешкоће. Најтежа је била та пруга... Пре свега, није било довољно инжењера, нити

техникe, чак ни најпримитивнијег смештаја. Спавало се по шталама, по таванима. Тек касније почели смо да правимо бараке. Није било ни довољно квалификованих радника, али смо увек долазили до нових решења. На пример, предвојничка обука које је касније било на свим акцијама, није дошла по унапред одређеној замисли. Тада је било још четника и усташа који су почели да нападају ненаоружане омладинце. Једне ноћи напали суједну бригаду и узели јој опрему, и онда смо тражили од војске помоћ. Разделили смо свакој бригади нешто оружја и одлучили да се омладинци и обуче да њиме рукују. Онда смо тражили и неке инструкторе, подофицире. И такоје настала предвојничка обука.

На првој акцији створена је и прва стручна бригада - минера. Како је она настала?

- Мајевичка минерска бригада створена је по нужди. Ми смо преузели свечану обавезу да ћемо за 29. новембар пустити пругу у саобраћај. Тунел Мајевица је био ‚лимитирајући објект". Изгледало је да се због њега не може за то време пустити пруга. Требало је нешто предузети за убрзавање радова. У првом реду, требало је решити недостатак минера на „Мајевици". Написао сам кратко писмо свим бригадама да сутра, у току дана, свака бригада пошаље по шест чланова Партије или СКОЈ-а на „Мајевицу“. Ко наиђе на камион нек ускаче, а ко не, нека иде пешице. Нашли смо једну циркуску шатру и једва смо је подигли за смештај те бригаде.

Ицо Блануша, командант Главногштаба, одржао им је говор. Причао им је како је у тунелу загушљиво, да тунел може да се сруши, да се у њему може и погинути. Ко одлучи да уђе у минерску бригаду има и да остане до краја радова, тј. шест месеци. Онај ко није спреман нека се врати натраг у бригаду.

Остало их је 150. Договорио сам се с пословођом, чича Смитом, да им држи предавања и да их распореди после недељу дана с минерима. С командантом бригаде и замеником шефа деонице направили смо распоред: један минер и пет омладинаца, пошто шеф деонице није хтео да прими одговорност за рад омладинаца на минерском послу.

Читав програм рада, организација, културни и спортски живот, фестивали, све је то било ново.

Био сам четири године на акцијама, билоје и већих и организованих, али за мене ни једна није била као брчанска пруга. Није она била највећа, најорганизованија, али је била прва. Зато ми је и најближа - рекао је на крају разговора Михаило Швабић.

ИЦО БЛАНУША
Командант Главног штаба
омладинских радних бригада

То су били дани када су млади људи из свих крајева наше земље остваривали истинске радне подвиге у доиста тешким условима.

- У свим нашим разговорима издвајамо минерску бригаду, јер је она заиста радила најтежи посао, пробијала мајевички тунел... Међутим, подухвата је било много. Рецимо, први мост у Брчком градила је омладинска бригада која је била састављена искључиво од омладинки.

Или, други примјер: једном нас је „изненадио“ снијег, младићи и дјевојке спавају под шаторима, покривени ћебадима... Постојала је бојазан да ће се бетон, који Је претходног дана сипан у неке усеке, смрзнути. Без ичије интервенције, одмах се тај проблем ријешио: бригадисти су, усред ноћи, понијели своју ћебад да покрију бетон. а температура напољу далеко испод нуле. Тако је било...

А како је почело?

- Омладина се одмах по завршетку рата активно укључила у рад на обнови и изградњи земље. Ја сам тада радио у Централном комитету народне омладине, у одељењу за радничку омладину и кад је друг Тито. за Нову 1945/46. годину позвао све људе у нашој земљи на изградњу, млади су почели да дају неке конкретне иницијативе. Београдски текстилци, ученици Прве мјешовите гимназије, млади из села Михаљеваца, тражили су да се гради неки објекат од изузетне важности. Тако је дошло до разговора у нашем привредном руководству шта би било најпотребније да се гради, гдје би могла да учествује омладина из свих наших крајева. И пошто угља у оно време није било довољно, а дуго година раније већ је постојала идеја да се прави пруга Брчко - Бановићи, ради рудника, одлучено је да се та пруга гради. Шта смо ми омладинци онда знали о прузи? Скоро ништа! Али, то нам није нимало сметало да одмах прионемо на посао.

У марту 1946. донесена је начелна одлука и требалоје извршити неопходне припреме. Није била обиљежена ни траса, нити смо имали техничких елемената неопходних за изградњу пруге. Са једном групом инжењера и техничара отишао сам у Брчко. Најпре смо прионули да рјешавамо питање смјештаја бригадиста, и то у врло кратком року, јер требало је да дођу радне чете већ за мјесец дана: неке бригаде су стигле већ у току априла, на примјер, Прва бијељинска бригада са преко две стотине омладинаца. И кад смо то рјешили и обавили основне техничке припреме, почело је да се ради...

ПрелисШавајући шШампу из Шо1 времена уочавало се да се у више навраШа 1овори о ОоШреби сШалне координације у раду између сШручњака и омладине.

- Наши људи нису имали искуства да се једна пруга од 90 или 100 километара (није се тачно знала ни дужина) изгради. У ствари, никад се није градило тако брзо. Пре рата, једна таква пруга од Бихаћа до Книна, истина са нешто више тунела градила се пет година и није се завршила. Управо, због тога, сумњу да се пруга може изградити за годину дана можемо назвати „објективном". Али, пракса је показала да чим је омладина на време извршавала своје обавезе, стручњаци су добијали још већи полет...

ЛУКА БАНОВИЋ
Командант прослављене 55. минерске бригаде

„... Радио сам као омладински активиста и у том својству сам дошао у Брчко да се укључим у рад на припремама заградњу пруге... Из Црне Горе су одредили нас тројицу да идемо и припремамо радну акцију. Ја сам то доживио као посебно повјерење. Партије, друштва, у нас. Могу да кажем да сам идући на пругу мислио да је то најважнији југословенски задатак. Можете ли да замислите: први пут у животу сјео сам на воз у Херцег-Новом. Ни-

сам до тада видио ни пругу ни воз, а идем да као организатор посла водим акцију. Истина, имали смо кратке курсеве уочи радне акције, али су наша знања била мала... Друго једно осјећање у мени је било да ће нам бити много теже него што нам је било. Али, све је то прошло када сам дошао у Брчко. У Општинском комитету примили су ме као најрођенијег, донијели су ми одјећу, по околним селима ванредно лепо су нас примили... За смјештај по кућама није било проблема. За веома кратко вријеме успели смо да смјестимо много више бригадиста него што смо очекивали.

Тај први утисак мене је јако охрабрио. И све нас.

Ријеч-двије о „мојој" бригади: Гро 55. минерске, како се тада звала, био је из редова сеоске омладине и омладинских активиста. Два су разлога била зато: то није била бригада кроз коју се „циркулисало" (бригадирска смена је, иначе, трајала два мјесеца, а у минерској бригади омладинци су остајали од почетка до краја акције). У нашу бригаду су се јављали само најбољи: раде два мјесеца, добију ударничку значку и тек онда се кандидују да иду у минерску бригаду. То је била посебна част... Акција је била и припрема за школовање младих. Тоје био период када смо ми као организација мобилисали омладину са села да иде у привреду, да се даље школује... Тако данас из Минерске бригаде имате пуно људи на разним веома важним пословима. Скоро сам срео једног друга из тих дана који је дошао на радну акцију са само четири разреда основне школе, а данас је доктор наука... Дакле, учешће на акцији значило је за младе људе велику перспективу за, да тако кажем, одлазак у савремени свет.

- Напали су нас, наводно, збогтобожње милитаризације омладине. Истина, ми смо били организовани по бригадама и четама, постојале су бригадне и четне конференције на којима се отворено разговарало о свим проблемима и питањима... Били смо на неки начин „изоловани", па је демократичност дијалога које смо водили, што наравно подразумијева и самодисциплину, умногоме доприносила успјеху наших акција. И још нешто: ми који смо били међу организаторима и руководиоцима акције, настојали смо да се понашамо тако како бисмо омладинцима били пример, узор...

МАРИНКО ГРУЈИЋ
Командант Прве далматинске бригаде

Првог маја 1946. године после подне, на пољани крај Шибеника, одржава се велики митинг. Искупио се скоро цео Шибеник. То град жели да испрати Прву далматинску бригаду на изградњу пруге Брчко-Бановићи. На свечаности говоре Јакша Бучевић у име Обласног одбора УСАОХ-а и командант бригаде Маринко Грујић. Увече, 280 омладинки и омладинаца креће тзв. „Г" вагонима (за робу и стоку) у Загреб.

„Путовали смо кроз многа мјеста и свугдје били изванредно дочекивани. „Воз без возног реда" споро одмиче према одредишту. Још увијек хладне ноћи забрињавају команданта, јер тек на тројицу бригадиста стиже по једно ћебе и нешто сламе. Ипак, 3. маја ујутро, бригада стиже у Загреб.

- Били смо гладни, изморени, прозебли... Загребачки омладинци и омладинке организирали су прихват - чај, топлу храну, што је за нас била права окрепа. Организирали су и кино-представу. У „Балкан" кину, сјећам се, гледали смо совјетски филм „Дјетињство Максима Горког".

Послије подне, бригада полази за Гуњу, гдјеје, према сјећањима Грујића, стигла 4. маја, ујутро.

- Када су нам стручњаци означили терен са кога ћемо скидати хумус, рекли су да ћемо имати посла за најмање десет дана. Можете замислити њихово запрепаштење када смо то урадили за свега дан и по!

Видјело се већ на почетку да ће Прва далматинска бити, заиста, добра бригада. Млади сељаци, радници и средњошколци нису се уплашили праве епидемије жуљева на почетку. Билоје подоста проблема, али елан је из дана у дан бивао све већи. Као добри радници, обављали су веома сложене послове. Један од њих посебно.

- Треба имати у виду да је преко педесет одсто било омладинки. Замахивати лопатом и крампом, а не видјети шта је доле, натовареним колицима са шљунком и водом ићи по клизавим даскама, било је, заиста, тешко. Међутим, задатакје изванредно обављен.

Равница остаје за бригадом, терен постаје све незгоднији. Обронци Мајевице као да се опиру прузи. Већ на седмој дионици, код Босанске Бијеле, косине постају такве да уобичајени начин рада не долази у обзир.

- Омладинци наше и, чини ми се, Личке бригаде, морали су се везивати конопима за стабла, да би могли скидати најприје земљу, а након двадесет-тридесет центиметара, и камен. Једног дана, умало не дође до трагедије. Срушило се брдо поред усјека и срећа је да су бригадисти имали паузу. А да су били ту онако везани, тешко би се ико извукао.

Дан по дан, ближио се крај прве смЈене. Почело се размишљати о повратку. Истовремено, родила се и идеја о томе да бригадисти који желе остану на акцији и даље. Из Прве далматинске потиче једна иницијатива од далекосежног значаја.

- Била је бригадна конференција и ја сам изнио приједлог да, ко хоће, нека се, потпуно добровољно, пријави за продужетак боравка на прузи... Предијелиоло се готово половина бригаде. С паролом *„Ма нећемо напусти-Ши пру1у док њом не прође први влак!"*

Колико се сјећам, први су реагирали бригадисти из Војвођанске бригаде. Већ на првом састанку, четрдесет и седам њих се опредијелило да остане, а касније вјероватно и више.

На прузи се радило. Изграђен је један објекат од изузетног значаја за привреду земље. Грађеноје, међутим, и нешто веће, светије.

- Остварили смо, као и сва омладина на прузи, дивне примјере братства и јединства. Била је ту права ковачница братства и јединства свих народа и народности и свих слојева. На прузи, заиста, није било разлике између радника, сељака, службеника, ученика...

Народ крајева кроз које је прсГлазила пруга сродили су се са бригадистима. Нудили су воће, које акцијаши никад нису самовољно узимали. И не само то. Остварена је тијесна сарадња, у оба правца.

- Ја се сјећам да су омладинци, након напорног рада на траси, одпазили да помогну неким мјештанима, поготово самохраним мајкама, обрађивати земљу или подизати куће. С друге стране, сеоска омладина је помагала нама. Постоје примјери да су они изградили и по километар пруге. Сарадње је, такође, било и у културним, спортским и другим манифестацијама..."

Пруга је завршена. Прва далматинска бригада је похваљена, проглашена је и ударном, а на крају прве смјене понијела је прелазну заставицу. По завршетку акције, одликована је Орденом рада са црвеном заставом,

а њен командант, Маринко Грујић, Орденом рада са сребрним вијенцем. Орден носи број 11. Једанаести од установљења!

РОДОЉУБ ЧОЛАКОВИЋ - РОЋКО
0 ПРУЗИ БРЧКО - БАНОВИЋИ

„За вријеме прве веће савезне акције, изградње пруге Брчко - Бановићи, налазио сам се у Босни и Херцеговини. Био сам одговорни функционер. Наравно да смо тада свесрдно поздравили ту акцију, јер смо знали какав значај она има за развитак наше Републике, за њено извлачење из ратне опустошености, за остваривање нашег

првог петогодишњег плана. Често сам обилазио омладину на градилиштима дуж пруге. Оно што је мене узбуђивало, тога се баш добро сјећам, то је занос, полет наше омладине... Не треба заборавити к ако смо ми ту прву савезну акцију организовали кад смо били сиротиња. Није било као данас опремљених омладинских логора, свега онога што данас. оладину дочека када дође на акцију, и то е добро јер смо сада имућнији. Треба, ето, занти да није било довољно ни лопата... Гледао сам омладинце како рукама „грчу“ блато на градилишту једног малог моста. Био је ту извор који никако другачије није могао да се савлада. То је била омладина за коју није било никаквих препрека. Било је често непријатних изненађења. Многима је познато шта се дешавала на усјеку код Кисељака. Мислило се да туда може да прође пруга. Али, терен је мајевички тежак, лизав па ако мало помјериш оно што се вијековима стабилизирало, креће цијело брдо. Такав „ручевити" терен натјерао је људе да граде тунел. Какве је ту требало издржати напоре да се тај тунел пробије, то само знају они који су на њему радили, били ту сваки дан. Јер, друго је кад човјек само дође у посјету, честита, зажели добар успјех...

Хоћу да поновим: никаквих препрека и никаквих изненађења за нашу омладину тада није било јер је она била спремна да ради у најтежим условима, без одмора, систематски организоване исхране... Апи, ту никад није било јадиковке. Напротив, владала је бодрост, весеље, пјесма се разлијегала градилиштем, коло играло око логорских ватри... Она је, једноставно, наставила оно што је урадила у рату. Шта су све млади издржали у рату и никад није било роптања, пјесмом смо се увијек бранили од разних суморних мисли, од туге за палим другом. Сјећам се добро још голобрадог дјечака који стоји на стражи на Влашићу, јануар је мјесец, срце пуца од зиме, на њему танка домобранска блуза, негдје заробљена, обувен у опанчиће од пријесне коже... Питам га: „Друже, јел ти хладно?" „Није“ - поносито одговара...

И зато сам увијек те слике са градилишта пруге Брчко - Бановићи повезивао са сликама из рата како су млади с поносом све подносили, свјесни да могу то да раде. Та спремност да се све поднесе за остварење визије срећнијег и бољегживота у нашој земљи увијек ме одушевљавала, испуњавала поносом..."

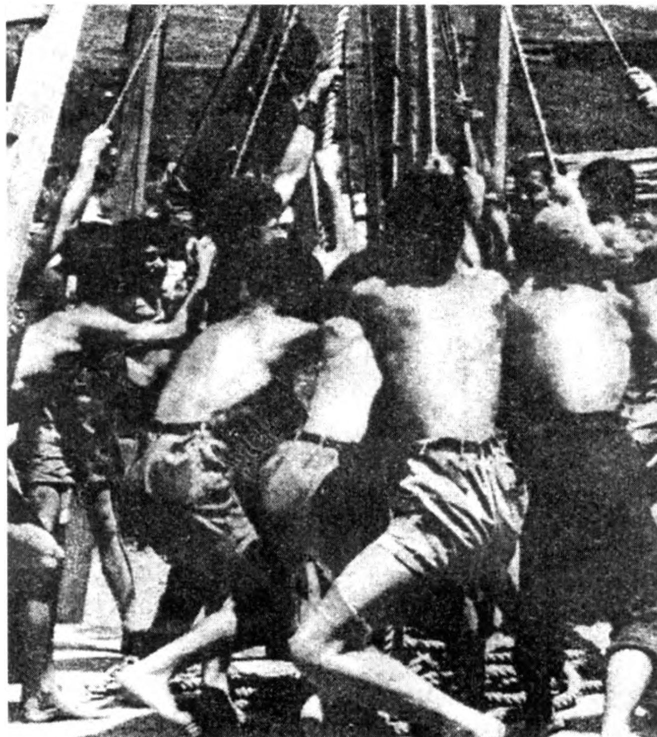

На фадилишшу код СавскоХ мосша

Први радови на шраси Пру1е

Омладинске пруге

ШАМАЦ - САРАЈЕВО

Шамац - Сарајево, шо је наша меша
Из1радити пру1у још ово1а лета

Када је Тито, у септембру 1946. године, посетио градитеље пруге Брчко - Бановићи, у свом говору, поставио је омладини нови задатак - да у 1947. години продужи пругу Брчко - Бановићи до Сарајева.

Одмах после проласка првог воза омладинском пругом Брчко - Бановићи - Централни комитет СКОЈ-а и Централно веће Народне омладине Југославије, покренули су акцију за припрему изградње пруге до Сарајева. Екипа инжењера - најистакнутијих стручњака за грађење пруга, са инж. Марком Христићем на челу, са којима је био и Михаило Швабић, члан ЦК СКОЈ-а, задужен за омладинске радне акције, пешице је прошла цео терен од Бановића до Сарајева и поднела песимистички извјештај: правац од Бановића до Сарајева је крајње неповољан за изградњу железничке пруге. Предложили су да се напусти идеја о траси тим правцем а да се пруга гради од Шамца до Сарајева, долином реке Босне. Од магистралног железничког правца Београд - Загреб, одвајао би се један крак пруге нормалног колосека до Славонског Шамца, а одатле, преко реке Саве, пруга би ишла даље преко Добоја до Сарајева.

У новогодишњем говору, 1. јануара 1947, маршал Тито се обратио младима:

„Омладино Југославије! Својим добровољним радом и упорном пожртвованошћу у изградњи и обнови наше ратом пооушене земље ти си заузела прво место и пронела славу младе генерације наших народа далеко ван граница наше земље. Нека ова година буде година још масовнијег, још већег радног полета младе генерације Југославије, не само у изградњи наше земље, већ свугде, и у школама и на универзитетима, свугде где ради и учи омладина! Школско, стручно, физичко и културно васпитање нека ти буде задатак, а преостало време посвети изградњи земље! Градња нових железничких линија, нових путева, нових фабрика и рудника нових зграда чека и твоје учешће 1947. године.“

На VI пленуму Централног већа Народне омладине Југославије, прихваћени су задаци из Титове новогодишње поруке и примљена обавеза да се Омладинска пруга Шамац - Сарајево - објекат од огромног значаја за даљи развитак земље, изгради у рекордном року. Најпре, зато што се у том региону налазе богата налазишта угља и гвожђа као услов за индустријализацију и електрификацију земље. Потом, пруга треба да веже Босну и Херцеговину са осталим деловима земље.

Почетком јануара 1947. године ЦК КПЈ усвојио је предлог ЦК СКОЈ да у тој години омладина изгради, добровољним и бесплатним радом, жељезничку пругу Шамац - Сарајево, у дужини од 242 километра.

Велике и убрзане припреме
за почетак радова на Прузи

Убрзо, потом, именована је Управа за изградњу Омладинске пруге Шамац - Сарајево: за Начелника је постављен инж. Душан Лазић, а за његовог помоћника Михаило Швабић, који ће нешто касније заменити инж. Лазића на дужности начелника. За главног инжењера постављен је инж. Марко Христић, који је ту дужност обављао и на прузи Брчко - Бановићи.

За команданта Главног штаба омладинских радних бригада одређен је Батрић Јовановић, који је претходне године, на прузи Брчко- Бановићи, био члан Главног штаба, одговоран за културно-просветни рад.

За заменике команданта Главног штаба именовани су Лазо Матерић и Јонче Фотев, а за чланове: Вицко Распор, Раде Влков, Дана Швабић, Јело Гашперчич и Неда Крмпотић. Нешто касније, за члана Главног штаба, задуженог за иностране бригаде, постављен је Богдан Пешић.

У Букињу, Брчком и Завидовићима одмах су почели стручни курсеви за минере, бетонирце, армираче, булдожеристе и руковаоце грађевинским машинама, за помоћне пословође и омладинске руководиоце. На ову обуку су дошли добровољци из целе земље, претежно учесници у изградњи пруге Брчко - Бановићи.

Ујануару 1947. године на трасу су изашле екипе инжењера и геометара, са задатком да сниме и детаљно проуче терен ради припреме пројекта пруге.

.... Наредне недеље протичу у грозничавом припремању почетка радова, који је одређен за 1. април 1947 - сећао се Батрић Јовановић. - По цијели дан радимо на разним плановима, шаљемо писма у републике и одговарамо на њихова...

Цијела земља се узвитлала. Са свих страна, из градова и села, пљуште обавезе омладине. *ПолиШика, Борба* и *Радио - БеоХрад* свакодневно објављују вијести из разних крајева земље о припремама за изградњу пруге: о пријављивању омладине у бригаде, о обавезама фабрика које израђују материјал и опрему за пругу, о припремама умјетника и других културних радника...

Покренут је моћан механизам који већ изврсно функционише. У Зеници, у коју су пресељени курсеви из Брчког и Букиња, и у Завидовићима, распламсало се такмичење омладинаца у савладавању градива. Наставници, претежно инжењери, одушевљени су залагањем курсиста".

Дуж скоро целе трасе будуће пруге непрекидно стижу, возовима и камионима, делови монтажних барака за становање бригадиста. Савезна влада је одредила колико ће која република послати на пругу грађевинских машина и камиона.

Широм земље се одржавају масовни омладински митинзи на којима иступају најистакнутији партијски и омладински руководиоци у републикама. Ускоро ће почети и формирање бригада за будућу велику радну акцију омладине.

о ГРАНДИОЗНОМ ГРАЂЕВИНСКОМ ПОДУХВАТУ

Инж. Марко Христић

После велике радне победе и ванредног успеха ко1а су постигли градитељи на изградњи пру1е Брчко - Бановићи, државно руководство доноси нову одлуку: да у идућој 1947. 1одини, започне изградња (друге) Омладинске пру1е Шамац - Сарајево и тај задатак у нешто измењеном саставу, повери истој Управи.

А задатак је 1ласио, као и за пру1у Брчко - Бановићи, да се пру1а Шамац - Сарајево, дужине око 242,0 км, испројектује и изгради у 1947. Ходини.

Гоад Шамац

Величину и сву фандиозност ново1 задатка покушаћу да представим следећим крупним објектима, које је Шребало изсрадити, а Шо су: мост преко Саве код Шамца, 141вођених решеткастих мостова преко реке Босне, укључив и мост преко реке Лашве, са веома отежаним и комиликованим фундирањем; неколико тунела од којих је најдужи тунел „Врандук"; сва станична постројења на дужини од 242,0 км. почев од Шамца па, завршно, са изванредним решењем станичне з1раде и осталих постројења станице Сарајево; милионски кубици земљаних радова, потпорних и обложних зидова, измештање постојеће пру1е узаноl колосека и све остале радове.

Инж М ' _ рисши

Почетком јануара 1947.1одине Управа за изЈрадњу пру1е Брчко - Бановићи сели се из Букиња у Зеницу. Остало је све1а три месеца и то зимска - јануар, фебруар и март - да се обаве веома обимни припремни радови, како бисмо спремно прихватили долазак прве смене омладинских радних бртада.

Припреме, иако офомне, извршене су На вРеме и аПРипа 1947. 1одине почела је нова битка за из!радњу (другЈе) Омладинске цру-[е шамац _ Сарајево.

Према пројекту, у изЈрадњи Омладинске пру1е нормалноl колосека, ду!ачке 242 километра, требало је на њеној траси преврнути земље и камена преко пет милиона кубних метара; подићи 17 мостова преко Саве, Босне, Лашве... дужине - од 90 до 180 метара (на прузи Брчко - Бановићи ни један мост није био дужи од 75 метара); пробити девет тунела, или 2.525 метара (на првој прузи била су све!а три тунела укупне дужине око 600 метара); изфадити још 791 мањи мост (у све мостове у1радити близу 23.000 кубних метара бетона); поставити 335.000 прађева, колосека тежине 22.000 тона; и између њих убацити пола милиона кубика шљунка.

У току зиме завршени су пројекти за трасу, за мостове и тунеле.

И што је било посебно важно, путем курсева око 8.500 бртадиста оспособљено је за послове и радне задатке минера, зидара, тесара, армирача, руковалаца малим Храђевинским машинама.

Наравно, пре то1а требало је обсзбсдити више машина. Јер. постојећих 108 булдожера, 90 компресора, 27 аутоматских набијача. 21 дробилица, 19 шрактора није било довољно за планирани обим послова.

Формирање бригаде и одлазак на пругу
(Из Дневника Добојске омладинске радне бригаде)

„Освануо је лијеп сунчани дан. Већ од само!јутра долазиле суЈрупе омладинаца са пјесмом. На јутарњем сунцу поносно се лепршају Шробојке. На лицима омладинаца оГледа се радосШ и спремност на све жртве за изЈрадњу пру1е. У 9 саШи оШпочело је формирање. Дошао је мно1о већи број омладине не1о шШо је предвиђено. На лицима омладинаца и омладинки који нису примљени у бртаду, оцртавала се жалосШ што неће учествовати на изсрадњи пру1е. Појединим су Шекле сузе низ образе и упорно су тражили да и они крену. Послије формирања, настало је весеље међу омладином, трала се „Козара"и остала народна кола. Весело куцају тамбурице у рукама вјештих омладинаца а лаЈане но1е живахно поскакују. Послије подне бри1ада је лечнички претедана и вакцинисана. Необично је било потедати младе снаше здраве као дрен како облаче панШалоне а скидају своје ду1ачке сукње које би им сметале при раду.

Пред сам полазак почела је да пада сиШна кишица. Већ прво! дана омладина показује своју самосвјесну дисциплину и слушају своје привремене командире. "

БРИГАДЕ ДОЛАЗЕ

Крајем марта и почетком априла, у одређена места дуж трасе Пруге, у подигнута омладинска насеља, стижу први транспорти, камионима и возом, омладинских радних бригада. Свуда живост и радосна бука. За време њиховог путовања неуморно су певане песме из НОБ, народне мелодије из свога краја, као и прве, у путу сročене и компоноване, песме о Прузи.

Заставама, паролама и зеленилом окићени вагони. Куд год транспорт пролази младе градитеље поздравља

станично особље, путници који чекају на воз и народ који се затекао на њиви или дуж пруге уског колосека.

Почиње смештај бригада. Бригадистима се дају прва упутства и саопштења и упућују се на шишање и купање.

Радови на Прузи кренули су пре утврђеног термина за њихов званични почетак. Још у фебруару, формиране су Прва и Друга минерска бригада, а затим осим

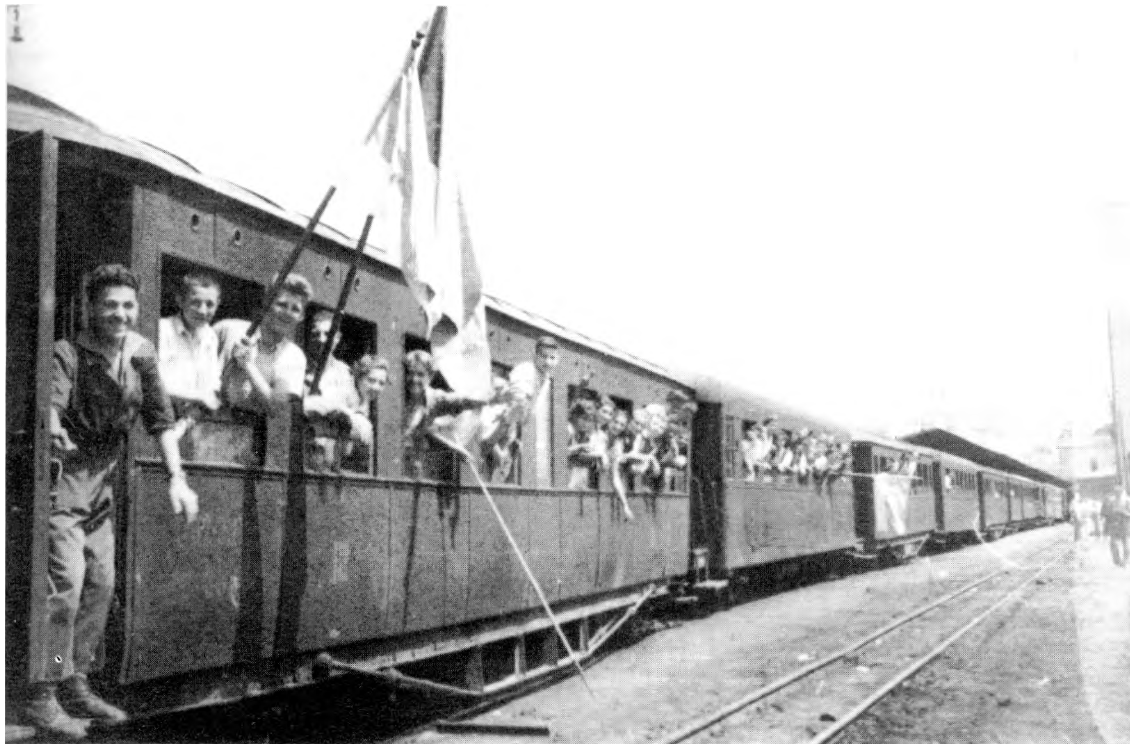

Ско свакодневно, возом и камионима сшизале су омладинске радне бршаде на 1радилишШа дру1е Омладинске пру1е Шамац - Сарајево

минерских, још неколико специјализованих грађевинских, бетонских и других бригада.

Део припрема била је и разрада система такмичења, увођење прелазних заставица за сваку деоницу, сваку секцију и Пругу у целини; доношење Правилника о проглашењу ударника...

И из садашњих перспектива, задатак изградње пруге Шамац-Сарајево биоје велики подухват. Јер, најсажетије речено, требало је за шест месеци изградити пругу нормалног колосека, дугачку 242 километра, која је пројектована као пруга првог реда, што је реткост у планинским крајевима и да одговара равничарским теренима. Дакле, и долином једне хучне и ћудљиве реке. Коликојето материјала? Израчунатоје-тоје композиција од 68.000 вагона. Да би се читав тај материјал уградио, било је потребно три милиона радних часова, а то је време за које би брзи воз, који иде 100 километара на час, обишао екватор седам и по хиљада пута...

V бјеловарска међу првима дошла на акцију

Кроз ноћ је јурило десет камиона један за другим пуних одушевљеном омладином. Орила се громка песма. Омладина кличе маршалу Титу, Омладинској прузи и обнови и изградњи земље.

„Касно у ноћи стигосмо у село Милошевац, где се бригада размешта по сеоским кућама. Омладина овога села је уредила ове станове и донијела доста сламе за смјештај бригаде. То је била прва ноћ на Омладинској прузи која ће остати дуго у сјећању наших бригадиста."

Последњих дана марта 1947. године, на Омладинској прузи Шамац- Сарајево, у све секције, у све већ раније припремљене омладинске логоре, стижу омладинске бригаде из свих крајева наше земље. Дуж целе трасе пруге разлила се омладинска живост, полет и много радосне буке. Неуморно се певају народне песме (завичајне) и оне из НОБ-а, као и песме о прузи већином састављене и компоноване у току самог путовања. Заставе, пароле и зеленило којима су окићени вагони, дају им свечани изглед. Куд год пролазе, младе градитеље поздравља особље запослено на станицама, путници који чекају на воз и народ који се затекао дуж пруге, испред својих кућа, или на њивама.

Почиње смештај. Бригадистима се издају потребна упутства и саопштења. После јела одлазе на шишање и купање, а затим се сви запрашују ДДТ прашком.

Д,

КУДА СВЕ ПРОЛАЗИ ТРАСА ПРУГЕ

Нарочиту потешкоћу у раду представља иловача кроз коју се тешко пробија. На месту где се испречи камен употребљава се компресор, иначе, свуда се копа крампом. Радје тежак и напоран. Дневни учинак, углавном, зависи од материјала који се копа. Ако је земља погодна дневно се напредује (у све три смене) три метра, а некад и више. Наиђе се на слој иловаче који је веома жилав. Из њега се тешко вади оштрица крампа.

Према прорачуну стручњака тунел ће бити дуг 120 метара. Већ је прокопано 20 метара. Ускоро се не очекује камен. Тада ће почети минирање и лакши рад на пробијању тунела. Такође, ових дана почеће и проширивање тунела у предвиђеној дужини и ширини. Пред самим тунелом земља се истреса и поравнава." (Р.Т)

На усеку у клисури Лашве

Мала железничка станица Лашва на путу између Зенице и Сарајева. Уски колосекје пребачен до саме обале реке Босне за неких стотину метара. Тује била стена, коју је једна чета Југословенске армије, компресори-огромна стена, висока око тридесет метара, исто толико широка, негде и више, а дугачка око 600 метара. На том великом стеновитом простору дан и ноћ раде, по сменама, четири целе бригаде:

Ујутру, прво на рад иде Прва чачанска бригада и ради на избацивању земље и камена. У 13,30 је смењује Прва ужичка бригада „Петар Лековић", која до 18,30 ради на радилишту дугачком око 600 метара на самом усеку. После ње, у 18,30 сати долази у првој ноћној смени, Прва крагујевачка бригада, коју у пола један ноћу смењује Друга ваљевска. Овај распоред се мења сваких седам дана. Из тога се види колико је тежак и напоран посао на клисури. Земља се копа на више места и пребацује са басамка на басамак, са лопате на лопату по пет пута. Тек онда се отискује низ стену, у провалију, куда је до пре десетак дана, пролазио воз.

На другом крају кписура се буши и минира. А на самом врху обарају се последња стабла. Апи, главин ударац и тежиште рада је на рушењу стене и истовременом

Гоадилишше у клисури Лашве

ма, расцепила на две половине. Друга половина је раздробљена и налази се у насипу код железничке станице. На месту где је она до пре неки дан стајала, пролази ускотрачни воз. За 23 дана чета компресориста раздробила је око хиљаду кубних метара камена.

Ту већ расцепљену стену, пре десетак дана, надвисивала је једна двоструко већа стена, покривена буковим стаблима. Она је ту вековима мировала, пркосећи планинским олујама, све док једног свежег априлског јутра у клисури Лашве, нису изненада затрештали компресори, загрмеле експлозије и камен почео да се кида и дроби у дубину од 30 метара. Одатле су га градитељи одвозили у насип.

Први су у офанзиву кренули компресористи Југословенске армије, који су, довршивши претходни рад, заболи вршкове „штолна" у стење будућег великог каменог усека у Лашви. За њима су 14. априла, прошле и четири српске бригаде: Ужичка, Прва чачанска, Прва крагујевачка и Друга ваљевска. И пред њима се испречила пребацивању материјала у насип, који се подиже уз саму обалу реке Босне.

Клисура је окомита и глатка. На њој се не задржава ни комадић земље. Све што се баци - пада равно доле. Тамо га градитељи дочекују, товаре у колица и журно одвозе. Између оних, горе на клисури, и ових у подножју, тече међусобно такмичење.

Рад ноћне смене је веома напоран и од сваког градитеља изискује максимум снаге и сналажљивости. Свака колица у чети су обележена бројевима, тако да се и по ноћи води тачна евиденција превежене земље. Четни статистичари седе поред карбидних лампи и стално бележе. Бригадисти само узвикну бројеве својих колица кад поред њих пролазе.

На самом радилишту, у подножју клисуре, ври као у мравињаку. Градитељи трче и довикују се, пуне колица земљом и такмиче се. Сваки час понеко упита колико је истерао колица. Хоће један другог да престигну. Неки у то-

ме и успевају. Такве похваљује штаб бригаде, имена им се читају у дневној заповести. И служе за пример осталима.

Рад свакодневно напредује. Радни полет све четири српске бригаде је у порасту. Градитељи се поносе што је баш њима дошао у део овако тежак задатак. Они ће га са успехом и завршити. Добро се сећају прошлогодишње пруге Брчко - Бановићи, кад су њихове бригаде носиле назив - ударне. Они желе и ове године да заслуже то часно име.

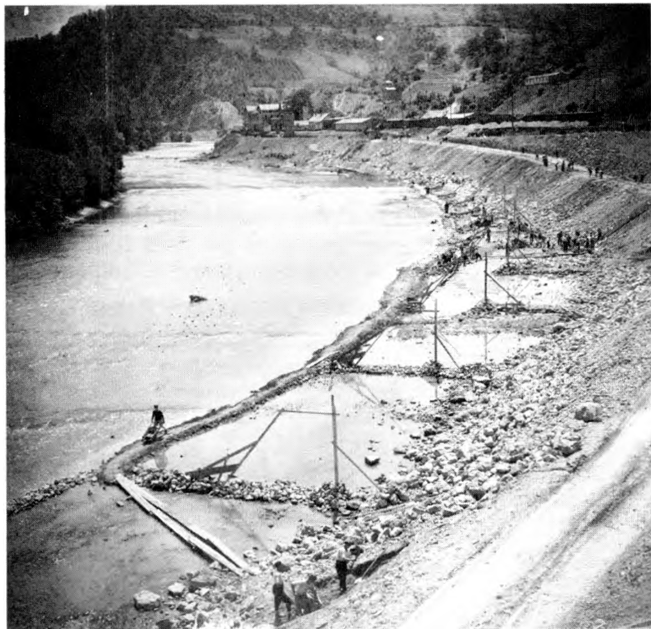

Пошед на Усек Лашве

Лице клисуре Лашве се мења. Постепено, али сигурно. До јуче пуста железничка станица Лашва на ускотрачној прузи Сарајево - Брод, а сутра велика станица, раскрсница и саобраћајни чвор. Уместо једне једине зграде, ускоро ће нићи неколико нових. И то ће бити тек прве. Остале ће се подизати брзим темпом. За то је гаранција радни полет омладинских бригада, које се неустрашиво боре са дивљом природом клисуре Лашве и укроћују је као дивљу звер и подвргавају својој вољи и циљевима.

На каменом усеку код Немиле...

На великом каменом усеку, три стотине метара пред тунелом Бистричак код Немиле, ради Прва бањалучка бригада. Напад на ову велику стену која чини препреку даљим радовима, Бањалучани ударају са две стране. Одмах напред, у наслаги камена, буши се једна велика рупа у коју ће се за неколико дана ставити око три хиљаде килограма експлозива и дићи читаво брдо у ваздух. Пре тога, улаз ће се чврсто зазидати, јер постоји бојазан да експлозив не пробије отвор. Овај покушај је јединствен на целој прузи Шамац - Сарајево и ако се покаже као добар примениваће се на више места, а нарочито на каменим усецима и објектима који се уклањају минирањем. Сам рад на бушењу ове велике стене представља смео покушај који се изводи уз максимум напора омладинаца, који раде у сменама и на избацивању камена.

Пред отвором стене омладинка Паула Точковски из Прве бањалучке бригаде, сва прашњава. гура колица претоварена каменом. Њено лице је *опаљено* сунцем и ветром. Одмах иза ње пуна колица камена гони шеснаестогодишњи Мехмед Ибрахимовић, један од четворице омладинаца, који раде у поподневној смени. Хитрим покретима Паула је истресла камен, руком обрисала зној са чела и за тренутак нестаде у отвору јаме. Изнутра је пркртао компресор, а кроз узани отвор цеди се млаз прашине. У унуташњости стене не може се ни проговорити. Уста су пуна прашине, а заглушна бука компресора пара уши. Двојица омладинаца, Мухарем Дедић и Џевад Рамић , товаре колица и разговарају. Њима не смета бука компресора. На њу су навикли. Мало даље, у углу, три минера буше стену. Њихова тела су склупчана и повијена над компресором, а руке подрхтавају.

Паула је причала:

- Кад смо у један сат дошли на рад велика гомила камена је запречила улаз. То је био резултат испаљених мина. Требало је, најпре, избацити толики камен. Али. добром расподелом рада нас четворо за непуних пет сати избацимо сав камен. Нас двоје гонимо колица, а њих двојица стално товарили. И тако сваки дан.

Мухамед Ибрахимовић одговара:

- Није ни лако. Прашина не да дисати. А камен ситан - боде - каже.

Камен кремењак пружа необично јак отпор компресору. „Штолне" се сваки час тупе и треба их брзо мењати. Кремењак се не да лако бушити. То најбоље знају мишице тројице минера, чије су капе и груди облепљене прашином.

Ноћу, кад престане рад на свим радилиштима, на каменом усеку код Немиле снажно тресу експлозије. То се минира стена -десетина добровољаца избацује камен до поноћи, после тога друга десетина добровољаца наставља рад до зоре. Омладинци се враћају у своје чете и настављају рад: нових шест сати. Тридесетпегогодишњи Иван Оролин из Бања Луке скоро сваку ноћ иде добровољно на усек, где са својом групом постиже најбоље резултате.

На другој страни ове огромне стене, лицем према реци Босни, ради се на стари, уобичајени начин. Скида се наслага по наслага земље и камена и одвози колицима стотинак метара даље на насип. Стена се буши компресором и доцније минира. Нарочиту сметњу у раду представља дрвеће које се у исто време са поткопавањем стене сече и одвпачи на пут.

Овај објекат, који поред тунела на Бистричаку, представља најтежи део посла на VI секцији, изузимајући „Врандук", представља крупан задатак Прве бањалучке бригаде у првој смени. Стотине кубних метара камена и земље већ је одвежено у насип. Ускоро, за тридесетак дана, према преузетим обавезама, уместо огромне стене, кроз готов усек ће проћи пруга Тамац - Сарајево.

Ваљевска бригада „Жикица Јовановић Шпанац" проглашена ударном

На VII секцији Ваљевска бригада „Жикица Јовановић - Шпанац" проглашена је ударном бригадом. Своје десетодневне обавезе она је извршила шест дана пре одређеног рока.

Командант штаба VII секције предао је заставицу команданту Ваљевске бригаде, Драгану Радосављевићу, четвороструком ударнику с пруге Брчко-Бановићи, пожелевши овој Бригади да је задржи до краја такмичења и однесе у свој крај. А командант Ваљевске бригаде примио је заставицу (и нове обавезе) и предао је најбољем бригадисти, Мирчету Терзићу, омладинцу који је дошао на Пругу неписмен, али уз то што је најбољи радник (у једном дану је ископао, превезао и набио у насип 4,5 кубних метара земље на дужини од 250 метара), стигао је да научи да чита и пише. Примајући заставицу је рекао:

„Ово ми је најбољи дан откад сам се родио. Позивам све другове на такмичење до краја радова. Дижем заставу високо и поносим се њоме!"

ВОЈВОЂАНСКЕ БРИГАДЕ НА ИЗГРАДЊИ ОМЛАДИНСКЕ ПРУГЕ ШАМАЦ - САРАЈЕВО

У Новом Садује 26. марта одржана смотра и обављен избор четних руководстава омладинских бригада Новосадског среза и града Новог Сада, које одлазе на градњу Омладинске пруге Шамац - Сарајево.

Новосадска градска бригада „Млади пролетер“, поред четних руководстава, изабрала је и бригадног заставника. Јована Бајића, ударника са Омладинске пруге Брчко- Бановићи и носиоца Ордена рада III реда.

Команданти бригада су раније отишли на Пругу да би се упознали са градилиштем на којем ће њихове бригаде радити.

У Дому културе је, у част одласка Бригаде „Млади пролетер“, одржано књижевно вече. А после културно-уметничког програма је настављено омладинско весеље.

Сутрадан, 27. марта по подне, на Тргу ослобођења одржана је свечана смотра обеју бригада - Бригаде „Млади пролетер" и Бригаде омладине Новосадског среза, после које ће оне поћи на железничку станицу. То поподне у Нови Сад су стигле и бригаде Суботичког и Зрењанинског среза, па су тако све бригаде заједно отишле на Омладинску пругу Шамац - Сарајево.

Први успеси војвођанских бригада на Омладинској прузи Шамац- Сарајево

На Омладинској прузи Шамац - Сарајево војвођанске радне бригаде су почеле рад с полетом, такмичећи се с осталим.бригадама на својим секцијама. Радни учинци су повећавани из дана у дан, уз извршавање датих обавеза пре рока. Својим пожртвованим радом оне су стекле углед и код осталих радних бригада на Прузи.

Једна од најбољих војвођанских бригада на Омладинској прузи Шамац- Сарајевоје Новосадска бригада „Млади пролетер". За пожртвовање и сналажљивост на раду она је од Штаба VI секције добила десетодневну прелазну заставу. Њени резултати су уједно и најбољи резултати постигнути на градилиштима VI секције.

Високе резултате бригада је постигла на прокопавању тунела „Врандук". Такмичећи се са грчком бригадом, бригадисти ОРБ „Млади пролетер" су пребацили норму за 40 одсто. И поред радова на тунелу, они су, на истој деоници ископали и 501 кубни метар земље.

Значајан је и успех Прве оџачке бригаде која је, радећи на 7. деоници, за један радни дан, са својих 147 градитеља, на овом радилишту избацила 522 кубна метра земље, тако да је дневни учинак сваког бригадисте био 3,65 кубна метра земље.

Следећегдана градитељи су радили са још већим эланом, па су постигли дневни учинак од 593 кубна метра земље.

Вршачко-алибунарска бригада је задатак од 8 дана ^авршила за 2 дана, ископавши за то време 467 кубних иетара земље;

Земунска радна бригада „Јанко Чмелик", са 175 младинаца и омладинки за један дан је ископала и у наип уградила 4.220 квадратних метара земље.

У тежњи да постигну што боље резултате, бригадиги војвођанских бригада су прешли на нове облике рада, примењујући, с успехом, систем радних тројки. Та»је једна бригада, којује предводила Симка Икер, за цан дан ископала и превезла до насипа 15 кубних метара земље, што значи да је сваки омладинац за један дан ископао 5 кубних метара земље.

Такмичећи се с њом, радна тројка Светислава Грозданића из исте бригаде другогдана је ископала 14 кубика земље. Исто тако, крупне резултате су постизале и радне тројке из других бригада, које су од штабова бригада похваљене.

У Оџачкој бригади, уместо старе норме од 1,50 кубика дневно, остварена је нова од 3,61 кубика по омладинцу.

У Суботичкој и Земунско-пазовачкој бригади, бригадисти Петар Хорватски и Славко Шарић са својим тројкама су избацивали дневно по 33 кубика (сваки од њих по 11 кубика).

У првом 20-дневном такмичењу, прелазну секцијску заставицу за најбољи радни учинак освојила је Суботичка бригада на II секцији, Земунско-пазовачка и Градска новосадска бригада „Млади пролетер" на VI секцији. Земунско-пазовачка бригада, настављајући високе радне учинке, задржала је заставицу и после следеће декаде.

Оџачка бригада је проглашена ударном на I секцији, Суботичка на II, а Градска - новосадска на VI секцији.

Бригада демобилисаних бораца ЈА на II секцији освојила је прелазну секцијску заставицу и постала ударна. Од војвођанских бригада похваљене су и Среска - новосадска и Бригада Среза Зрењанин.

Штаб VI секције доделио је прелазну заставицу Првој суботичкој радној бригади за високо постигнуте резултате у раду.

Кресање шикаре са иадине једне косе

Прва суботичка бригада је од почетка радова на Прузи очистила 36.540 квадратних метара трасе, ископала, превукла и уградила у насип 4.497 кубних метара земље. Такође, и уградила у насип 716 кубних метара земље ископаних булдожером.

Од осталих војвођанских бригада похваљена је Прва новосадска среска бригада, зато што је у року од 7 дана, за 7.055 радних сати, ископала и на даљину од 365 метара пребацила 1.100 кубних метара камена а у насип уградила 970 кубика земље. За ове радове било је потребно 10 дана и 9.095 радних часова. На тај начин ова бригада је уштедела 2.040 сати времена. На терену Пете секције као примерне истакнуте су Старопазовачка и Вршачко-алибунарска бригада.

Први успеси у раду и признања за добро обављен посао подстакли су бригадисте војвођанских бригада на примање нових, крупнијих обавеза. Тако се Бригада „Млади пролетер" обавезала да ће на прокопавању тунела „Врандук", уместо 16,30 кубика дневно, копати 20,35 кубика земље на доњем поткопу тунела. Бригадисти су се, такође, обавезали да ће поставити и 36 метара подвлака, уместо 33,35, како је раније било прорачунато. На избијању теменог просека, они ће појачаним радом, уместо 25, избити 34 кубика земље.

Вршачко-алибунарска, Прва среска новосадска и Прва оџачка бригада дале су обавезу да ће постављене задатке стално пребацивати за 10-15 одсто.

Остале војвођанске радне бригаде, такође, примиле су нове обавезе. Бригадисти Прве суботичке бригаде су одлучили да до краја радова на прузи задрже прелазну заставицу и тако заслуже часно име ударне бригаде.[74]

Среска новосадска ОРБ

У лето 1947. на Омладинску пругу Шамац - Сарајево доћи ће и Новосадска среска ОРБ, састављена од ученика Учитељске школе и Гимназије из Сремских Карловаца, чији је командант био Вукашин Кешељ.

После повратка ове бригаде са акције, Кешељ је, уз сагласност Покрајинског комитета НОВ, остао на градилишту Пруге до њеног завршетка, обаљајући нову дужност у Штабу ОРБ IV секције, у Маглају.

Вукашин Кешељ

Један је од првих омладинских руководилаца у Војводини, који је, у периоду 1946-1950. године, обављао дужности секретара Среског одбора УСАОВ-а и Среског комитета СКОЈ-а, а затим у нешто дужем периоду, секретара и председника Покрајинског комитета Народне омладине Војводине, када је ову организацију представљао и у Председништву Централног комитета Народне омладине Србије.

Вукашин Кешељ

Као председник Покрајинског комитета Народне омладине Војводине, Вукашин Кешељ се непосредно и максимално ангажовао на подстицању што масовнијег пријављивања омладине за све радне акције, на формирању бројних омладинских радних бригада, њиховом припремању и испраћају на омладинске пруге, на Аутопут „Братство-јединство" и друге савезне радне акције, као и на укључивању „прекобројних" у локална радна радилишта.

У тој активности је деловао и личним примером, учешћем на изградњи Омладинске пруге Брчко-Бановићи 1946. у Првој војвођанској бригади као члан штаба; исте, 1946. године, као командант ОРБ на изградњи Бечејског канала, а 1947. године, такође, као командант ОРБ Новосадског среза на изградњи Омладинске пруге Шамац - Сарајево.

[74] *Слободна Војводина*, 4. маја 1947.

По истеку вишегодишњег мандата председника Покрајинског комитета НОВ, Вукашин Кешељ је, професионално, обављао и дужности у Савезу комуниста као секретар Среског комитета СКЈ Нови Сад (1959. године) и члан Покрајинског комитета Савеза комуниста Војводине.

Од 1967. до 1973. године биоје члан Извршногодбора, а затим секретар и председник Покрајинске конференције ССРНЈ и члан председништава ССРНС и ССРНЈ.

У припремању ове монографије, замољен за сарадњу, дао је велики лични допринос, стављајући нам на располагање сву документацију (највећим делом сачуване исечке из новина) о учешћу омладине Војводине на омладинским радним акцијама.

НА ДУЖНОСТИ ЗАМЕНИКА
КОМАНДАНТА БРИГАДЕ

Олга Поповић - Николић

Омладинску пругу Шамац - Сарајево, дугу 242 км, градила је (1947) сеоска, радничка, средњошколска и студентска младост Југославије, дотле незапамћеним младалачким полетом и пожртвовањем, више голим мишићима, него нужном механизацијом, с песмом и с љубављу према отаџбини и жељом за њен бржи економски успон и свестрани напредак.

Дуга траса нове Омладинске пруге Шамац - Сарајево не пролази травнатим и расцветалим ливадама, већ пробијајући се кроз стеновита брда и уске клисуре на више места премошћујући реке, да би најзад дугим и високим земљаним насипима сишла у сарајевску котлину.

Злурадо и пажно писање западних
медија о нашим радним акцијама

Таман је почела изградња Пруге западна штампаје одмах злурадо и лажно обавештавала своју јавност да брутални режим Јосипа Броза натерује омладину у радне бригаде и логоре, обавезујући је на принудни рад. Као одговор на те беспримерне клевете и лажи упућен је шпротест из Главног штаба омладинских радних бригада, преко наших амбасада, позвани су страни новинари да дођу и обиђу целу трасу Пруге и по свом избору обаве разговор са колико год хоће бригадиста и ако нађу и једног омладинца или омладинку који ће рећи да је натеран на Пругу, онда нека наставе да пишу да су наши омладинци силом мобилисани и дотерани на ропска рад на Прузи.

Убрзо, стигоше западни новинари, обиђоше трасу пруге, разговарајући са многим бригадистима по свом избору и уверише се у „чудо невиђено" - да омладина Југославија, упркос тешкоћама, добровољно, с песмом и кпицањем отаџбини, Титу и Партији, одушевљено и с дотле невиђеним полетом, радећи дању и ноћу, по киши и снегу изграђује своју вољену земљу, а тиме и своју срећнију будућност.

После таквих писања медија са Пруге, из иностранства похрлише стотине и хиљаде младића и девојака, у 56 страних бригада, са 5.842 учесника, да заједно са нашом омладином успостављају и развијају мирољубиву солидарност и пријатељство младих широм света.

Као и сви градитељи, неизмерно сам поносна што су у ову омладинску пругу, као велико дело, заливене и капи мога младалачкогзноја, штоје у том бројном и разнобојном букету од 211.370 бригадиста уписано и моје име.

Срдачан испраћај бри1аде на радну акцију

Београдску средњошколску бригаду „Ђуро Стругар" чинили су ученици II женске и IV мушке гимназије, учитељске, Средње медицинске и Бродарске школе - све са III рејона (данашња Општина Савски венац). Њен испраћај на радну акцију приређен је у дворишту II женске гимназије (данас у Улици краљице Наталије), у присуству руководства Партије и Народне омладине III рејона, наших професора, родитеља и наших другова који су овог пута, због ограниченог броја, остали код куће, у Београду, да ускоро сачекају другу, повољнију прилику.

У својим поздравним говорима руководиоци су нас обавезали да чувамо углед београдске омладине и име народног хероја које бригада носи. А Александар Бакочевић, председник омладине III рејона, пожелео је да се са радне акције вратимо као ударна бригада.

Ту, у првом строју, званичним саопштењем руководства, именован је штаб Бригаде: командант и четири члана, од којихје сваки имао своје одређено задужење. И то: командант-Ђорђе Ђока Везмар, заменик команданта Олга Поповић, за културно-просветни рад - Ђока Миковић, за санитет - ученик из Медицинске, а економ из Бродарске школе.

После свечаног испраћаја, кренусмо ка железничкој станици, певајући:

„Један, два
један, два
омладина Титова
креће на рад
зове обнова"

Ишли смо без већег пртљага, са једном хармоником и с две гитаре. Са нама су на Пругу пошле и три активисткиње АФЖ-а (Антифашистичког фронта жена) да раде у кухињи и припремају нам оброке. Одмах смо их почели ословљавати са „тетка" Деса, „тетка" Гина и „тетка" Јела. Поред њих, међу нама су се нашла и три пионира, који су до самог поласка молили, плачући, да их примимо у бригаду. Сваког од њих звaћемо истим именом - Малиша. Они неће радити физички тешке послове, биће водоноше. И миљеници целе бригаде.

Живот и рад у омладинском насељу

Крајње одредиште Београдске средњошколске бригаде „Ђуро Стругар" било је једно мало место у босанском беспућу, недалеко од Добоја. Лево од њега дизало се пошумљено брдо, са ретким зеленим пропланцима. Кроз густу шуму назирали су се само кровови неколиких сеоских кућа.

Бригада је одмах смештена у две већ припремљене дашчане бараке, са такође, дрвеним кровом покривеним тер папиром. У једну смо ушле ми, девојчице, у другу-дечаци.

А у баракама - двоспратни лежаји (а не кревети), који су се протезали целом дужином бараке. На њима је прострто мало сламе, покривене војничким ћебадима. Јастука - нема. Са плафона бараке на гајтанима су висиле сијалице, које су давале светлости само толику да бригадисти могу да нађу своја места за спавање.

Напољу, под посебном настрешницом, уређенаје кухиња. У њој се храна кувала у казану, на отвореној ватри. У дворишту је постављен дугачак дашчани сто са клупама наше трпезарије.

Бригаду је сачекала одређена санитетска екипа и добро нас запрашила ди-ди-ти-јем и задужени члан штаба Секције. Док су се бригадисти размештали у баракама, одржали смо први састанак штаба Бригаде, на коме смо од члана штаба Секције обавештени о основним правилима бригадирскогживота у насељу и на градилишту.

Распоред живота и рада у логору и на траси био је уобичајен, као на свакој радној акцији: устајање у 5 сати, до 6 часова умивање и спремање бараке. Дизање заставе на јарбол и доручак - све то до 7 сати, када је почињао рад на градилишту.

Заменик команданта - овде то сам била ја - Олга Поповић, први иде на радилиште да би од инжењера или техничара као пословође примио задатак - радни налог Бригаде за тај дан и с одређеном нормом коју је требало да испунимо. А она (норма) - била је променљива, зависно од тежине терена (земљани или каменити).

Рад је трајао 6, понекад и 8 часова, са паузом од пола сата за ужину. Заменик команданта је остајао на градилишту и после повратка Бригаде с посла, да сачека истог инжењера или техничара да премери дневни учинак Бригаде и утврди с којим процентом је испуњена дневна норма. Све то се уписивало у записник који сам односила у логор.

Успех бригаде се мерио извршеним радовима, учинком на радилишту, организованим културно-просветним садржајима, дисциплином, бригом о здрављу бригадиста, очуваним алатом и сарадњом са другим бригадама... Неморала сваке врсте није смело да буде. За пољубац, младић и девојка су враћани кући.

Воће и поврће смо редовно прали у води са раствореним хиперманганом. Од сељака ништа нисмо узимали, ни воће. Јер, то су била заостала, примитивна села, са хигијеном на веома ниском нивоу, па се требало штитити од заразе.

На 1радилишту

Од алата смо, носили углавном крамп, лопату, дрвена колица са једним точком за превоз ископане земље на трасу или неко друго одређено место, грабуље - да се из колица истоварена гомила земље равномерно распореди ширином трасе и направљени „набијач" да ту растреситу земљу што више набијемо да би се за трачнице створила што чвршћа подлога. А та направа („набијач") је у ствари парче дрвеног стабла пречника 25 цм и висине 30 цм. Са леве и десне стране на њега су прикуцане летве које бригадист обухвати рукама и подиже и удара по растреситој земљи да се што више слегне и учврсти као подлога за прагове са шинама.

По завршетку радног дана, једини грађевински ваљак у Секцији, прође неколико пута трасом и још боље је учврсти, сабије земљу, коју су тог дана бригадисти на трасу изнели и уградили.

Бити члан штаба бригаде на радној акцији - није привилегија. То је била част и поверење да можеш добро да обавиш своје обавезе.

Члан штаба ради на траси као и сваки бригадист, а ван радилишта организује живот у Бигади. Предлаже најбоље бригадисте за ударнике, похваљује оне који то заслужују, пише извештаје секцији и друго.

Бригада је радила на летњој врућини. Ми смо се знојили и жедни, често, викали „Малишаааа". А наша три пи-

онира су трчала, двојица носила пуну канту воде, а трећи пунио лонче и додавао бригадистима.

> Чим би се од жеге радни ритам бригаде успорио, а да би поново оживео још јачим темпом, неки од „задужених" бригадиста би узвикнуо: „за кога" а цела бригада одговорила „за народ", „за кога" - опет питање, „за партију", „за кога" - треће питање, „за Тита", у глас би одговарали бригадисти са громогласним „ура", Одмах лете колица брзо напуњена. Крампови још јаче ударају, темпо рада постаје силовитији као да више нема умора, ни жеге, ни неке друге препреке да нас успорава.

После завршеног посла и сачињеног записника сама се враћам ка пребивалишту Бригаде, журно корачајући. Гласно певам да Бригади најавим свој долазак, а и из опрезности и страха од, наводно, заосталих четника. Занемарујем чињеницу да тако и четницима, ако су у близини, откривам своје усамљено присуство.

Кад стигнем у логор, обавештавам Бригаду да је „норма испуњена и пребачена". Бригада весело кличе „Ура", а ја стајем у ред за ручак. Наше „тетке" су припремиле пасуљ или кромпир паприкаш са месом. У сласт поједемо свој оброк. Има бригадиста који би хтели више и питају „тетка" Десо има ли репете"? „Увек има, сине", одговорила би она и кутлачом из казана доливала још хране у порцију.

Бртадисши са „набијачима"

После краћег поподневног одмора састављамо програм за логорску ватру, или припремамо неку другу активност. Око логорске ватре обично поседамо на земљу, певамо или играмо, док не засвира труба за повечерје.

Ми, бригадисти, уживали смо заиста велики углед у народу. Посећивали су нас познати књижевници, професори, глумци, певачи, сниматељи „Застава филма", и то што они сниме приказује се у биоскопима широм земље, пре играногфилма. То су „Филмске новости". Главна тема са пруге Шамац - Сарајево скоро редовно је био тунел „Врандук", као најтежи објекат на Прузи. Све док коначно није завршен.

Не мали број омладинаца и омладинки у културним или спортским активностима откривао је свој дар за сликарство, књижевно стваралаштво, песму, новинарство и почетне радове остварио управо на радној акцији.

Наша Бригада се у Београд вратила као два пута ударна, а више нас са ударничком значком. Тако је првих година после ослобођења земље од окупатора текао живот и рад на великим радним акцијама. А три-четири деценије касније?

Ново доба - нови и бољи услови живоШа и рада бртадисШа

Осамдесетих година прошлог века по службеној дужности сам посетила омладинске бригаде на прузи Београд - Бар. Обрадовала сам се тој обавези, радознала да се после дужег периода поново вратим у младалачки немир, у полетну енергију када се немогуће претвара у могуће. И шта сам затекла на овој радној акцији?

Бригадисти смештени не у дрвеним баракама, него у монтажним зградама са више соба. а у њима само по два ипи три кревета са јоги душеком, стоном лампом поред кревета, лустером на плафону и тепихом простртим по поду. Обедује се у трпезарији ресторана - самоуслуге где се узимају јела по свом избору. Нема казана, нити „тетка" Десе, Гине и Јеле. Нема питања - „има ли репете", ни одговора: „има, сине". Храна у ресторану у изобиљу и квалитетна.

Нема ни романтичне „логорске ватре" око које бригадисти седе на земљи, правећи велики кругоко ватре, чији пламен замењује електричну расвету и рефлектор да осветли извођаче забавног програма.

У омладинском логору на прузи Београд- Бар бригадисти имају летњу позорницу, са седиштима, пространом бином и великим екраном за филмске пројекције. Имају и телефонску кабину за пожељне разговоре. Штаб бригаде не проводи време на радилишту. Окупирају га неки други штабски послови. „Зидних новина". такође, нема. Бригадирски лист се штампа.

На радилишту омладинске бригаде нисам видела крамп, нити колица са једним точком. Нема ни оног примитивног „набијача" за сабијање растресите земље на траси пруге. Земљу копају грађевинске машине, а бригадисти је лопатама товаре у вагонете.

Велика промена и на радилишту и животу бригадиста је усаглашена са нараслим економским напретком земље. Од сиромашне земље до оваквог економског развоја прошли смо трновит пут.

Зато и треба да пишемо и објављујемо своја сећања, да младим генерацијама остане трајно сазнање од чега смо кренули и спомен на младе градитеље који су полетом и пожртвовањем стварали велика дела.

ВЛАДИСЛАВ - ВЛАЈА ЂОРЂЕВИЋ

У Седмој шабачкој ударној бригади, ујулу и августу, радио је на деоници Пруге у селу Вранеш код Модриче, где је за пожртвовани рад на земљаним радовима проглашен за ударника и био специјално похваљен.

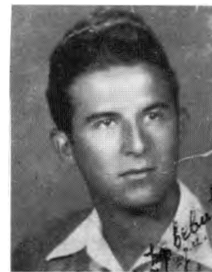

Рођен је 1927. године у селу Мала Врањска, код Шапца. Основну школу и Гимназију завршио је у Шапцу, а Шумарски факултет у Београду.

У својој, шумарској струци, био је шумарски инспектор, а затим директор Дрвног комбината и руководилац одговарајуће службе у Регионалној привредној комори у Ужицу.

МИРОСЛАВ ЈУГОВИЋ

Међу истакнутим бригадистима у VIII шабачкој, два пута урадној бригади, био је и Мирослав Југовић, ученик Учитељске школе, радио је на делу трасе у Тр-

буку код Добоја, а у августу, у Високом, пре подне, такође, на траси, а поподне на курсу за омладинске руководиоце, заједно са осталим полазницима, по избору послатим из више омладинских радних бригада.

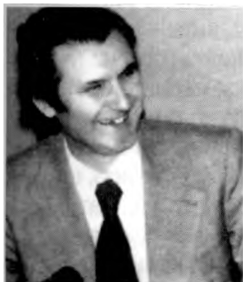
Мирослав ЈуХовић

Сећајући се боравка и рада на Прузи, Југовић је, поред осталог, причао:

....Услови нашег смештаја нису били најповољнији. Спавали смо на слами, без чаршава, па смо се довијали тако што смо, рецимо, нас тројица, имајући само два ћебета, понета од куће, једно простирали по слами, а са другим се покривали, скупљени један уз другог.

Али, једног дана снађе нас нова невоља. У слами се појавише буве, због чега, по одлуци штаба Бригаде, из бараке избацише сву сламу и запалише, а нас оставише да лежимо на голим даскама...

Све то, ипак, нас не поколеба у радним и другим активностима. Темпо рада није јењавао. Напротив, учинци су, из дана у дан, били све бољи, о чемује веома детаљно, у своме *Дневнику,* записао наш друг Бора Стојшић.

По повратку са Пруге, Југовић је, после краћег одмора и опоравка у своме родном селу, Горњој Бадањи, наставио и завршио Учитељску школу, као један од најбољих ученика своје генерације.

Учитељску дужност је, по декрету Министарства просвете, започео је на Космету, у селима Радивојце и Пожерање.

По одслужењу војног рока службу је наставио као учитељ и директор школе у неколиким селима у Мачви, а затим у Богатићу био руководилац у општинској служби надлежној за послове образовања и културе.

Последње године службе је провео у Лозници, као новинар - уредник, главни и одговорни уредник и директор Радио и ТВ „Подриње“.

ЗАЧЕТИРИГОДИНЕ-
НА ЧЕТИРИ РАДНЕ АКЦИЈЕ

Павле Џелетовић - Иванов, акцијаш, просветни радник и публициста

То је животни пут Павла Џелетовића, рођеног 10. октобра 1930. године у селу Сувом Долу, општина Липљан - Јужна српска покрајина Косово и Метохија. О.својим радним акцијама причао је с поносом:

... Моја прва радна акција била је изградња пруге уског колосека, Рудник магнезита Голеш - Белаћевац. До 1946. године руда магнезита се превозила запрежним колима од Рудника до железничке станице у Липљану.

Белаћеваује била железничка станица нормалног колосека, где се руда претоварала у веће вагоне.

Наша Бригада је била смештена у селу Врело, у згради Основне школе, испод планине Голеш. Стручна екипа је управо завршавала трасирање колосека пруге. У њој сам радио најпростији посао. Носио сам летву (маркар) са бројевима на њој исписаним и држао је усправно на месту где ми је главни инжењер (неки Рус) показивао. И тако сваког дана до завршетка трасирања пруге. Убрзо потом, отпочели су земљани радови, а касније постављање прагова и учвршћивање на њих гвоздених шина.

Следеће 1947. године био сам на изградњи Омладинске пруге Шамац - Сарајево. У Десетој косметској бригади, смештеној у Беговом Хану, недалеко од Жепче. Као најмлађи бригадиста обављао сам курирске послове. Бригада је била сложна и радила са великим еланом.

Из ње је одабрано шест омладинаца који су као минери радили на пробијању тунела „Врандук“, с песмом:

У тунелу у сред мрака
Косметских шест момака
„Врандук“ буше - пале мине
За из1радњу домовине.

У суседној бараци била је једна итнернационална бригада, коју су сачињавали млади из више земаља.

Ове бригаде су, током радне акције, доживљавале оружане нападе „крижара“ - организације коју су сачињавали остаци усташа. Зато су бригаде у Беговом Хану и организовале заједничке наоружане страже за чување барака. Неколико Немаца - заробљеника - градио је те бараке. И кад се једна срушила, они су већ сутрадан негде отерани.

На овој радној акцији сам остао два месеца, после које сам наставио школовање у Приштинској гимназији. У лето 1948. године од ученика ове Гимназије је формирана посебна бригада, која је учествовала на изградњи градског водовода. Становали смо у Интернату. У ране јутарње сате смо одлазили на копање канала за постављање цеви...

Четврте године заредом отићи ћу на четврту радну акцију, на изградњу Аутопута Београд - Загреб 1949. године.

Наша Друга ситничка бригада је вадила шљунак из реке и утоваривала у вагонете. Бригаду су сачињавали млади са села и из наших радних колектива. У њој је било преко 85% неписмених. Као писменији од других, обављао сам послове секретара у Штабу Бригаде. Сваки дан сам писао вечерњу заповест. А многима у њихово име и писма родитељима, на чему су ми захваљивали.

Овде сам доживео и једну непријатност. Осам бригадиста је добило неко тровање од хране. Као секретар Бригаде, замолио сам околне сељаке да их пребацимо до болнице, што они нису прихватили. Тек кад сам се обратио милицији, стигле су две запреге.

На овој акцији се живело другарски и радило сложно, па смо и постизали запажене резултате на траси и добили звање ударне бригаде, а појединци постали ударници.

После радних акција, до пензионисања, радио сам у просвети, новинарству и издавачкој делатности. И објавио 24 књиге, од којих осам са тематиком о прошлости и животу људи на Косову и Метохији.

Студенти Елетротехничког факултета
у Београду - команданти на ОРА
-доцније истакнути руководиоци
у Електропривреди Србије

Студентска бригада „Мирче Ацев". састављена од 180 студената I године Електротехничког факултета, чији је командант био Радивоје - Рака Марковић, његов заменик Мирослав Јовановић, а чланови штаба: Тихомир - Тика Алексић (за образовање), Миле Георгијевић (за фискултуру) и др. Током двомесечног рада (јул и август), Бригада је на градилишту Пруге, код Модриња, обављала, углавном, земљане радове, пробијала усеке и минирала стене и постала два пута ударна, а њених двадесетак бригадиста - ударници.

Радивоје - Рака Марковић

На истој акцији учествовала је и Зрењанинска средњошколска бригада у којој је бригадиста Жива Топалов испољио такве врлине да је већ наредне, 1948. године, био уврштен међу команданте ОРБ на Аутопуту „Братство-Јединство", код места Батровци у Срему.

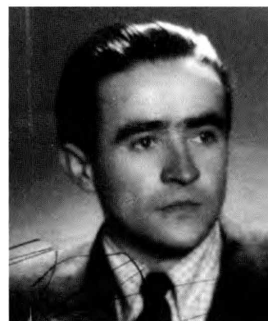
Жива Тоиалов

Обојица команданата - и Радивоје - Рака Марковић и Жива Топалов - по завршетку студија, са истим еланом као на радним акцијама, укључиће се у изградњу електроенергетских објеката и напредовати у струци од главних инжењера у погонима и челних људи у стручним службама до постављења на највише руководеће функције у Електропривреди Србије и Југославије:

Инж. Радивоје - Рака Марковић био је генерални директор Фабрике каблова у Светозареву (Јагодини), генерални директор у Заједници југословенске електропривреде и генерални директор ЗЕП-а, а потом амбасадор СФРЈ у Замбији и директор Републичког завода за међународну научну, просветну, културну и техничку сарадњу СР Србије.

А инж. Жива Топалов, после успешног руковођења веома сложеним пословима, монтаже хидроенергетских постројења у неколиким електранама (Међуврште, Овчар Бања, Врла 3 на Власини, Јајце I) био је, најпре, технички а затим и генерални директор Лимских хидроелектрана (Бистрица, Кокин Брод, Потпећ, Увац), на крају и генерални директор великог Хидроенергетског система *Ђердап* на Дунаву.

Две шабачке средњошколске бригаде
на прузи Шамац - Сарајево

На изградњи Омладинске пруге Шамац-Сарајево (1947) учествовало је више омладинских бригада из Подриња, међу њима и две средњошколске:

Прослављена VIII шабачка два пута ударна бригада „Воја Дошен", а пре ње

Седма шабачка ударна бригада „Вера Благојевић".

0 VIII шабачкој овде је већ доста написано и о то читаћете у наставку.

VII шабачка ударна бригада „Вера Благојевић", с стављена од ученика шабачке и лозничке гимназије, 6 ла је - по сећању Васе Мићановића - смештена у Копр^ ни, селу измећу Шамца и Добоја, а радила је на пост вљању колосека на том делу трасе Пруге.

Остало је запамћено и записано да је Главни шт; омладинских радних бригада, незадовољан стањем Бригади и радом њеног команданта, Манојла, решио/ га смени и на његово место постави Гојка Лончара, ш' је и спровео, лично, командант Главног штаба, Батрр Јовановић. А пошто се томе смењивању противила л> зничка група бригадиста, она је због тога кажњена пр< мештањем у друге бригаде. Тако је истакнути бригад! ста Васа Мићановић други месец дана рада на пруз провео у Босанскокрупској бригади, где је, поред рад на траси, успешно руководио и аналфабетским течаје! за неписмене.

АКО ИДЕ РАДИША, С ЊИМ
ЋЕ И НАС 20 НА ПРУГУ
Радиша Трифуновић истакнути бригадиста
и секретар Јадарске бригаде

Када је у Лозници, у пролеће 1947. године, почело формирање Јадарске бригаде, омладинци села Брадића обавестили су своје среско руководство да ће на пругу Шамац - Сарајево поћи и њих двадесет, уколико с њима иде и њихов Радиша Трифуновић. Тоје у Лозници прихваћено, иакоје Радиша те године имао друге обавезе и задужења у Срезу јадранском.

Већ сутрадан у Лозницу је дошло 14 младих Брадићана и пријавило се за одлазак на Омладинску пругу Шамац - Сарајево.

Командант ове Јадарске бригаде био је Апександар - Аца Ракић (иначе, вишегодишњи учесник и командант јадарских и подрињских бригада на омладинским радним акцијама), а њен секретар Радиша Трифуновић.

„Петнаест дана пре поласка новоформирани Штаб Бригаде, ја и интендант Воја Милутиновић, отишли смо у Модричу, место које је било одређено као боравиште наше бригаде да тамо благовремено обезбедимо шаторе, ћебад, одела за бригадисте, казане и прве намирнице, наравно, и још понешто што је било потребно за успешан почетак рада наше Бригаде" - причао је Радиша Трифуновић и наставио:

„Први радови наше бригаде су били скидање хумуса и остали земљани радови на траси, а затим постављање колосека. У почетку смо радили само дању, а ноћу слали страже да чувају изграђени део колосека, јер се и овде, као и на другим местима градилишта Пруге, догађало да део дању постављеног колосека, остаци усташких група раскопају ноћу..."

После двомесечног рада, Јадарска бригада је за пожртвовање и радни учинак на траси, а и за резултате у друштвеним активностима у насељу, два пута проглашена ударном, а десетак њених омладинаца се окитило ударничким значкама.

СРЕСКА НОВОСАДСКА БРИГАДА ТРИ ДАНА
ПРЕ РОКА ИСКОПАЛА 1.100 КУБИКА ЗЕМЉЕ

Среска новосадска бригада је добила задатак да за десет дана ископа, утовари у вагонете, пренесе на насип и набије 1.110 кубика земље. Омладинци су после тога одржали конференцију на којој су се обавезали да ће свој задатак извршити за девет дана. Међутим, већ седмогдана, они су премашили задатак. Ископано је 25 кубика више него што је планом предвиђено.

Компресорје прешао са радилишта Загребачке на радилиште Новосадске бригаде. Са минерима радила и омладина Новосадске бригаде, која се живо интересовала за минерски посао и масовно се јављала на ноћни рад са компресором.

Недавно су бригадисти новосадске бригаде дознали да ће њихова бригада радити тунел кроз Сиколу, а не усек. Тунел ће бити дуг око 80 метара. Поред тога, они ће градити још један мањи тунел, један усек и један мањи мост на притоци Босне. Омладинци су поносни што је њима пао у део овако важан задатак и обавезали су се да ће га извршити пре рока.[75]

У бесуђима Босне млади ударници из Србије

ЛИКОВИ ГРАДИТЕЉА
Најбољи омладинци I војвођанске бригаде[76]

Штаб I војвођанске ударне бригаде предложио је за ударнике, похваљене и награђене најбоље омладинце из своје бригаде.

Најбољи у целој бригади је Стеван Опалић, који је постигао најбоље резултате у копању земље и уп остављању шина, у укуцавању клинова; после његаје најбољи Милан Плеја из I сремске чете. Он се сада налази на курсу за полагање горњег строја пруге, јер жели стално да ради на прузи, да постане стручњак.

Из I сремске чете, за ударника је предпожен Петар Вукмановић који је за 10 дана ископао и избацио 81,4 кубних метара земље. И на радовима у забијању клинова је међу најбољим бригадистима, јер увек удари 30-40 комада више од осталих, а и у ношењу шина и шлинераје добар радник. Он је први у строју у читалачким групама и фискултури. Сем ова три, Сремска чета је дала бригади још ударника - Стеван Баран, који је за 14 дана ископао и пребацио 43.14 кубика земље, колицима превезао на даљину од 20-50 метара 21.39 кубика земље. Он је најбољи и у размеравању пруге, завијању тирфона и закивању клинова (по 20-30 комада удари више од осталих). Сем рада на прузи, он је и одличан фискултурник и редован ученик у читалачким групама.

Из II чете северобанатског округа најбољи градитељ је Лазар Јанкичић, економ чете, који највише доприноси да се у чети развија другарство, на свим пољима рада је тачан и дисциплинован. У петој чети он на радилишту показује најбоље резултате. Уједначио је себи норму на осам кубика земље за шест часова, коју стално одржава од доласка на пругу и често је и пребаци. Првогдана, његова норма је била да ископа пет кубика земље, али сваким даном резултат му се побољшавао, па је успео да поред своје дужности економа, у чети набаци 6 кубика земље.

Он је сам на својим леђима, носио шипер 81 кг тежине на даљину од 126 метара. На истовару шљунка он за 31 минут, истовари цео вагон шљунка од 20 тона.

У петој чети је и земљорадник Нестор Танасијин који је стално набацивао 6 кубика земље. Пошто је 40% инвалид, није радио на преношењу шина и шлипера, него је стално са чекићем у руци, забијао клинове и просечно заковао по 350 комада. Он је касније прешао на земљане радове и постао вођа петорке на коју преноси и своје знање. А своју прву норму од 6 на 7 кубика земље за 6 часова рада стално премашује. Са још три друга за 64 минута истовари 6 вагона од 20 тона.

Из бригаде за ударника је предложен и Милија Ћаласан који је од почетка на земљаним радовима испуњавао норму од 8 кубика дневно. Постављен је за вођу групе, која је најбоља у чети у постављању колосека. Он сам за 6 сати рада, избуши 78 рупа и у сваку постави кпин. У року од 10 минута, са 3 друга, истовари три тоне шљунка, а са једним другом у року од 6 сати, истовари камион од 300 шлипера.

[75] *Слободна Војводина*, 11. мај 1947.
[76] *Слободна Војводина*, 1946.

Као пример у раду служи и демобилисани борац Југословенске армије Душан Ковач који је од првог дана рада на бушењу шлипера достизао норму од 30 на дан, а касније и њу пребацивао и бушио по 75 шлипера. На земљаним радовима избаци 7 кубиак земље. (М.К)

Учинци I војвођанске ОРБ у једној недељи

У последњој недељи дана у I војвођанској ударној бригади укупноје ископано, избачено и превезено колицима и вагонетима 1.860,12 кубика земље. Сем ових послова, набијено је земље 1.090,88 кубика, истоварено и постављено 189 комада шина и 2.822 шлипера, забијеноје 7.346 кпинова, а завијено 3.155 плочица за причвршћивање, затесано је 980 шлипера и избушено 13.129 рупа. Када је завршено постављање колосека, убачен је између шлипера шљунак у дужини од 1.158 метара. Поред редовног рада на постављању колосека и избацивању земље, Војвођани су пренели 47.500 кг разног материјала. А рађено је и на преношењу скретнице -тешке 15.000 кг, прављењу скела, копању канала и пуно ситнијих радова.

У оквиру културно-просветног рада у Бригади су одржана четири политичко-васпитна и два мешовита предавања. Издата су четири броја бригадних зидних новина и написано 23 чланка. У Бригади постоји и један хор, 300 чланова бригаде посећује 24 читалачке групе, које су у току недеље одржале 84 читалачка часа. Из библиотеке је прочитано 37 књига.

Хигијена зграде за становање, кухиње и лична хигијена самих омладинаца су на висини. А омладинке редовно, једанпут недељно, перу и крпе веш својих другова.

На изградњи Омладинске пруге Шамац - Сарајево учествовало 18.257 омладинаца и омладинки из Војводине

Заједно са омладином из свих република и Народна омладина Војводине је масовно учествовала у изградњи Омладинске пруге Шамац - Сарајево. Укупно 68 омладинских радних бригада, са укупно 18.257 омладинаца и омладинки.

У првој смени на изградњи ове пруге учествовало је 16 омладинских радних бригада, са укупно 4.205 бригадиста, у другој смени 31 радна бригада са 8.098 бригадиста, и у трећој смени 21 ОРБ, са 5.620 бригадиста. Поред бригада, на Пругу је отишло 333 омладинаца - шофера, учитеља, ученика учитељских школа и других.

Од укупно 68 бригада - колико ихје учествовало на изградњи пруге - 9 најбољих је од Президијума Народне скупштине ФНРЈ одликовано орденима рада I и II реда, две војвођанске бригаде су проглашене 5 пута ударним, 6 бригада - 4 пута, 22 бригаде - 2 пута, 23 бригаде - 1 пут ударним, док су 2 бригаде 2 пута похваљене. Око 3.000 омладинаца и омладинки су се окитили ударничким значкама, око 4.000 носе дипломе о похвали за самопрегоран и пожртвован рад.

Разне курсеве је завршило 3.825 бригадиста.

Радило се и на културно-просветном пољу и фискултури. Скоро сви неписмени омладинци и омладинке тих бригада су научили да читају и пишу. Око 300 омладинаца и омладинки оспособило се за помоћне руководиоце analфабетских течајева. У свакој бригади постојала је библиотека из које су омладинци редовно узимали књиге на читање. Поред тога, бригадне културне екипе (дилетанти, фолклор и хор) давали су приредбе у логору - за бригадисте, а и у околним местима за грађане.

Поред овога, 5 омладинских културно-уметничких екипа из Војводине гостовало је на Омладинској прузи. То су биле дилетантске, фолклорне, фискултурне и музичке групе из Новог Сада, Суботице, Сомбора, Кикинде и Зрењанина. А најбоље успехе од свих екипа постигла је екипа Централног омладинског позоришта из Новог Сада, која је од Главног штаба добила писмену похвалу.

За фискултурну значку се такмичило 9.505 бригадиста, који су положили 43.199 норми. Бригаде су показале добре резултате и у кошарци, одбојци, фудбалу и лакоатлетским дисциплинама.

На шунелу „Врандук", усеку Лашва и Савском мосшу радило се даноноћно

Ноћна смена

Те ноћи олује су на нас земљу бацале
и ветрови дували из даљина,
те ноћи, муње су као змије палацале,
и свуда летела прашина...

Мрак... На три корака не видим ништа,
и само муња кад бљесне,
ухватиш за Шренутак слику радилишта,
и шуме како бесне...

Мрак, и чујеш само бртадире,
и друЈа што до тебе задихан дише,
и чујеш ветар како продире,
кроз кошуље влажне од зноја и кише.

Па опет блесне! А видиш насип се набија...
застава се крај пропуста вије,
дру1а са ваХонеШом у усек савија,
као да ништа није..

И онда осећаш, друже, да ти се пева,
јер тешко је а одолева свак.
и онда зажелиш да још јаче дува, 1рми, сева
да видиш колико си јак!

Те ноћи олује су на нас земљу бацале
и прашина витлала у кру1у,
те ноћи муње су као змије палацале
а ми смо 1радили Омладинску пруХу!

Велес Перић

Сложно са шином у рукама до шрачница

Пиво Карамашијевић, Минери

В. Бабић. Прва карловачка бртада: Гоадишељ

Прва градска новосадска бригада „Млади пролетер" проглашена ударном на прокопавању тунела „Врандук"

На супротној страни реке Босне, идући од Зенице, гради се ново омладинско насеље за младе градитеље који пробијају тунел „Врандук". То се распознаје по паролама: *Јуриш на Шунел „Врандук"* и *Јуриш на 2.120 кубика земље,* исписаним на баракама. А и по веселом жагору и песми која одјекује целом околином.

Ту, под самим Врандуком, према селу Немили, смештеноје шест омладинских бригада: Пријепољска, Прва грчка, Друга и Четврта минерска, Прва градска - новосадска и Прва тршћанска бригада.

Рад компресора, помешан са песмом омладинаца, одјекује целим радилиштем. Наједном, компресор преста са радом, а после неколико минута се проломи детонација која означава нову победу. Јер, још неколико милиметара тунела је пробијено. И док из јаме куља густ

Бригадисти који су то чули, знали су да им иде с на, која ће у току ноћи да настави бушење тунела.

За неколико минута, Новосађани су примили за так и компресори почеше опет да раде. Вагонети на њени камењем, брзо излазе из јаме, предвођени М деном Кргином, који увек сам товари по два вагоне

И поред тешког ваздуха, који влада у тунелу, и ред воде која полако капље на бригадисте, тунелом јекује песма рада. Она се с времена на време изгуб хуци компресора и шкрипи вагонета, па затим се опет стави, само тада још јаче.

„Пажња - пажња, полазе вагонети", чује се свакоп нута, сваке секунде, кроз тунел. Омладинци минери ји раде са компресорима, када чују овај сигнал, почнуЈ! брже да копају, како вагонетлије „не би седели без посл

Цео посао у тунелу подељен је према плану и дне ном задатку. Доједни вагонетима износе камен, др\ товаре празне вагонете, трећи раде на аутоматским г штољима и компресорима.

Млади Војвођани све ближе „Врандуку"

дим прашине и барута, омладинци већ хитају у тунел да наставе рад. Вагонет за вагонетом који излазе из тунела показују да су мине добро дејствовале.

Одједном, преко целог градилишта, одјекну сирена. Она је дала знак бригадистима да долази ноћна смена, и њима и минерима.

Још сирена није ни престала да свира, а већ у логору Прве градске новосадске бригаде све је оживело. Једни су трчали у бараке да обуку радне комбинезоне, други су припремили алате, сваки од њихје пазио да на рад пође потпуно опремљен.

Кроз долину Босне, у коју се са високих планина спуштао први мрак, ишла је у строју, певајући, Прва градска новосадска бригада „Млади пролетер".

Под најтежим условима рада омладинци у тунел^ воде разговоре о свом раду и недостацима у послу.

Међубригадно такмичење на раду у тунелу развија се пуним замахом, што је условило да се оборе старе и поставе нове норме рада. Стара норма је била 1,3С кубика дневно, а бригаде већ постижу норму од 2,10 кубика, а и та норма се свакогдана повишава.

За овакав ударнички рад бригаде које раде у тунелу Врандук су проглашене за ударне: Градска новосадска „Млади пролетер", Друга минерска и Прва грчка бригада „Епон“.

Све оне су примиле нове обавезе, а нарочито ону да ће у будуће, уместо шест, радити седам сати“. (С.Д)[77]

[77] *Слободна Војводина,* 15. мај 1947.

Г1о1орска вашра, а око ње Козарачко коло

Студентске бригаде са Економског факултета у Београду на изградњи Омладинске пруге Шамац - Сарајево

После учешћа на изградњи Омладинске пруге Брчко - Бановићи, за одлазак на изградњу Омладинске пруге Шамац-Сарајево, образоване су две бригаде на Економском факултету:

Бригада „Боса Милићевић", са 203 члана, чији је командант био Милован - Мићко Симоновић (касније југословенски трговински представник у Грчкој), која је радила на градилишту у Рајловцу, близу Сарајева; а друга

Бригада „Владимир Петровић - Валтер", чији је командант био Александар - Аца Манетовић, касније југословенски амбасадор у Португалији, градила је железнички мост на реци Босни, у близини Зенице.

Бригада „Боса Милићевић" је носила име студенткиње ВЕКШ, која је тешко рањена на студентским демонстрацијама 14. децембра 1939. године, а подлегла ранама 1940. године.

„И на овој, као и на претходној акцији, на прузи Брчко - Бановићи, поред рада и обавезног учења, за оне који нису положили све испите у јуну, било је свакодневногдружења, весеља и радости.

У слободно време се често играла одбојка, а ишли смо и у посете другим нашим бригадама, па и оним из других земаља (Белгијанци, Канађани), забављајући се са њима уз логорске ватре и игранке - сећао се др Прибислав Маринковић.

Радили смо ашовом, лопатом и дрвеним колицима. Посао веома тежак за нас, Београђане, који никад нисмо обављали теже физичке послове.

На овој радној акцији добио сам званичну, писмену похвалу за самопрегоран рад и одличне резултате у друштвеним активностима".

Пола1ање пра1ова, постављање и утврђивање шина.

На слици четворка: Шри омладинке и један омладинац Прве беофадске (окружне) бри1аде раде у I смени (април - мај). Прва са десне стране Даница ПеШровић, с великим кључем - заврШњем, уШврђује шину на дрвени пра1 Босом левом но1ом ослања се на шину. И дру1а омладинка, с леве стране, Шо исШо ради, такође, боса.

Кад су их мушкарци и руководиоци бртаде питали:

- Зашто сте босе кад сте добиле патике.

Даница је без устручавања одГоворила:

- Оставила сам патике у торби, у бараци, да их не оштеШим и не испрљам... да буду нове кад се враШим кући у мој Железник.

Омладинка Даница Петровић дођи ће поново на Пру1у у дру1ој смени (јун -јул). Њена бри1ада радиће на ХрадилишШу код Жепча. Ту је пре подне радила на Шраси, а поподне похађала и завршила админисШраШивни курс.

Прва Пиротска бригада

Прва пиротска са укупно 280 бригадиста, била је смештена заједно са приморско-горанском бригадом, у селу Костојница. Успешноје сарађивала са осталим бригадама на траси, а и са мештанима села. Културно-забавна екипа Бригаде посетила је и село Копривну и за мештане извела културно-забавни програм, као знакзахвалности што су у току ускршњих празника донели бригадистима неколико стотина јаја.

Културно-просветни и забавни живот у Бригади постао је садржајнији и разноврснији, када јој се прикључила група ученика завршне године Учитељске школе.

Те године, надлежни просветни органи су одлучили да се ученици завршних година учитељских школа у Србији, пре краја наставне године у току априла или маја, по месец дана добровољно прикључе сеоским бригадама и у њима организују описмењавање бригадиста, културно-просветне и забавне активности. Свих 26 ученика и ученица у завршној години Учитељске школе 1946/47. године добровољно су кренули на радну акцију, да би после једномесечног рада на Прузи преостале школске обавезе обавили ујунском и септембарском року.

Рад на прузи је омогућио да се учесници упознају са вршњацима из других крајева земље. Томе су посебно логодне биле заједничке логорске ватре. Тако су 8. априла, Пиротска, Моравска и Личка бригада организовале заједничку логорску ватру. Пре паљења ватре, команданти бригада и шеф деонице су поздравили бригадисте и предали прелазне заставице најбољим четама. Командант Пиротске бригаде прелазну заставује предао IV лужничкој чети.

Друга пиротска ОРБ

У Пиротује, 3. маја 1947. године, извршена смотра Друге пиротске бригаде. Као и претходну, чиниле су четири чете: нишавска, царибродска, белопаланачка и лужничка, са укупно 280 бригадиста из редова сеоске и нешто радничке омладине, међу којима је био и један број младих демобилисаних бораца.

Бригада је на радну акцију кренула 3. маја, у току главних пољопривредних радова на селу. Забележен Је податак из тог периода, да је омладина појединих села организовала помоћ бригадистима који су отишли на акцију Шамац - Сарајево, у обради пољопривредног земљишта.

Трећа пиротска ОРБ

На изградњу пруге Шамац - Сарајево 28. маја отпутовала је и Трећа пиротска бригада, састављена, углавном, од сеоске омладине. Сви срезови премашили су укупан број бригадиста који је требало да пође на изградњу Пруге. Укупно су на акцију отпутовала 294 бригадиста, 80 више него што је планирано. То је била једна од најбројнијих, а можда и најбројнија бригада на овој савезној радној акцији.

Пиротска средњошколска ОРБ

После одласка три омладинске бригаде на изградњу пруге Шамац - Сарајево 1947. године из редова, углавном, сеоске омладине, спроведене су припреме за формирање средњошколских бригада за ову радну акцију. Планом је било предвиђено да се пошаљу две бригаде: једна од средњошколаца из Пирота и једна заједничка бригада од ученика гимназија из Беле Паланке и Цариброда.

Интересовање средњошколске омладине за радне акције, посебно савезне, било је знатно веће од броја који је планиран. У листу „Слобода" из тог периода забележени су и ови подаци: У УИ-ц разреду Гимназије, од 33 ученика, колико их је било у одељењу, 28 се уписало за акцију, а у два одељења осмог разреда (УШ-а и VI-Н-с) сви ученици су се пријавили. Слично интересовање средњошколске омладине било је и у белопаланачкој и царибродској гимназији.

Командант бригаде био је Божидар - Боне Манић, ученик Пиротске гимназије а његов заменик Благоје Костић - Фирга, ученик Учитељске школе.

Бригада са 250 чланова била је смештена у атару села Јањина, заједно са словеначком, загребачком и македонском бригадом. А на Прузи је радила од 5. јуна до 29. августа 1947.[78]

ПовраШак ПироШске средњошколске бртаде са Омладинске пру1е Шамац - Сарајево. Снимак је направљен на једној од железничких сШаница ка ПироШу. Горе десно, на враШима ватона, Божидар Манић, командант Бртаде

[78] Подаци за ове и остале текстове о пиротским бригадама коришћени су из Монографије *Радни иолеш омладине пиротскоl краја 1944-1989.* аутора Драгослава Војчића, Видена Танчића и Горана Николића, Пирот 2012.

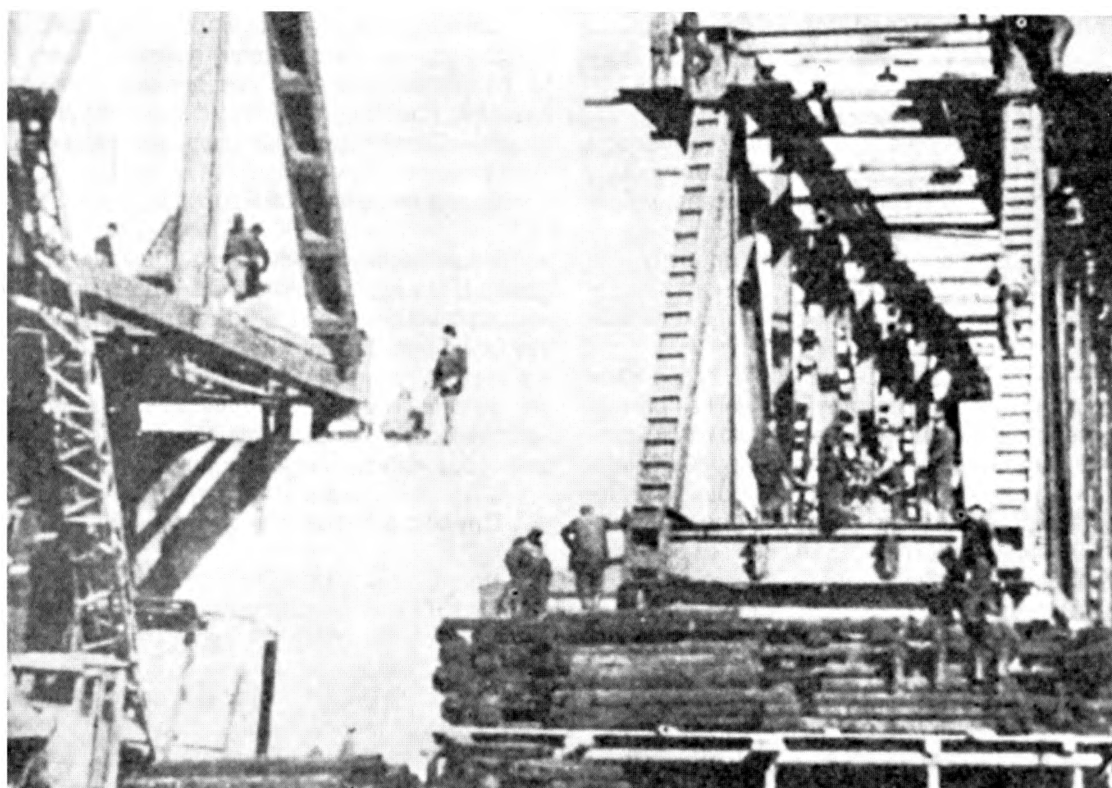

Над Савом, ̄иред ̄сиајање два крака Мос̄ша Народне омладине ЈуХославије

ПопаХање колосека у сшаници Семизовац

Остале вести са трасе омладинске пруге

Док је 23. априла на излазној страни тунела „Врандук", у Вјетреници, пробијено у три смене 6,50 метара, јуче је на том месту постигнут до тада највећи резултат - пробијено је, само са излазне стране седам метара тунела.

За најбоље резултате постигнуте на свим пољима рада, Штаб омладинских радних бригада V секције доделио је прелазну заставицу Првој цељској бригади.

Штаб омладинских радних бригада I секције за најбоље резултате постигнуте у такмичењу од 1. до 20. априла доделио је прелазну заставу Првој добојској бригади која је у томе времену очистила од траве и хумуса 56.182 квадратна метра терена, ископала 427 пањева и пребацила и набила у насип 5.027 кубних метара земље. Сви неписмени, а њих је 111, похађају аналфабетске течајеве. За двадесет дана прочитано 98 књига.

На 110 метара дугом тунелу „Бистричак", на његовој излазној страни, пробијено је 49,45 метара.

Градитељи Друге чачанске бригаде у првомајском такмичењу пребацили су норму у просеку за 49%.

Конкретно, они су ископали, превезли на даљину од 174 метра и набили 4.551 кубни метар земље, што чини просечно на сваког појединца 0,92 кубна метра; очистили 10.000 квадратних метара терена, извадили 52 пања и ископали булдожером 1.210 кубних метара земље. И дали укупно 4.609 радних дана.

Свој десетодневни задатак Прва пиротска бригада на II секцији испунила је пет дана пре рока. При томе је избацила и набила у насип укупно 2.970 кубних метара земље, превозећи материјал на 30 метара дугачкој стази.

Обимни и технички веома сложени радови на високом напсипу и Савском мосту

Укупна дужина моста је око 600 метара. Највећи отвор за пловност изградиће се од гвоздене решеткасте конструкције распона 65 метара. Остали отвори у кориту реке Саве изградиће се од гвоздених конструкција распона 23 метра, а сви инундациони отвори су распона, углавном, од 10 метара и са два распона од 9 и 6 метара. Доњи строј моста - стубови и јармови изградиће се од дрвета, сем стубова за пловни отвор који ће се направити од гвоздених цеви, а јармови од гвоздене решеткасте конструкције.

V бјеловарска бртада на високом савском насииу

Нешто више од километра далеко од станице Славонски Шамац, где ће се Омладинска пруга спојити са славонском пругом нормалног колосека, данас је завршена скретница за Омладинску пругу и отпочело је полагање првих шина на Прузи. Одатле, трасом, у дужини од три и по километара, протеже се насип за прилаз Савском мосту од 13.000 до 150.000 кубних метара. Од скретнице нивелета трасе благо расте, док уз саму обалу Саве не достигне висину од девет метара.

На полагању прагова и првих шина раде Друга и Трећа чета Фискултурне бригаде. Друга чета, мало даље трасом ка Сави, полаже прагове. Већ је положила укупно око 700 метара. Узела је обавезу да до 1. маја положи први километар и по новог колосека. Али, градитељи хоће брже. После првих метара колосека одлучили су да раде и ноћу са карбидлампама. Шина по шина постављанаје на праговима и расла је њихова дужина. Резултат: 200 метара нове Пруге. Средовечан техничар, Владо Краљевић, који је радио и на прузи Брчко-Бановићи, објашњавао је:

Омладина 1ради мосш на 2. деоници

- За оваЈ насип, земља ће се добијати багеровањем речног корита. Хиљаде метара шљунка треба превести, насути и набити у насип. Имамо само два багера и од 1. маја, када почнемо да радимо у четири смене, имаћемо за превоз око 250 вагона кубика шљунка дневно. Зато морамо да пожуримо, да бисмо омогућили брзо допремање шљунка,

Поручник Целестин Грабар, командант Прве понтонске бригаде Југословенске армије, објашњавао је:

- Овуда ће сутра камиони превозити материјал. Ово ће бити дупли понтонски мост, грађен по руском искуству, за тонажу од 16 тона. Био би и раније завршен, али је каснило достављање материјала. Овај мостје распона 34 метра на плићаку, даље има 48,7 метара распона, а водени распони износиће 18,3 метара. Ето, шипови су побијени, па сада чекају на монтажу. Прикупили смо податке како се кретао водостај Саве последњих 20 година и у мају. баш овде где сад стојимо, висина водостаја може да буде око два метра.

- Због заостатка материјала, закаснили смо три дана, али ћемо то достићи испуњавањем првих обавеза. Деветнаестог априла почело је побијање шипова, а већ побијено их је око 50 - каже главни инжењер.

Стручни радници састављају дрвене јармове и полажу их по стубовима. Тек изнад њих се поставља железна конструкција, чија монтажа ће се обављати на лицу места. јер би даље опадање водостаја Саве могло да спречи превоз монтираних конструкција.

Материјал стално стиже возом и реком Босном, али достављање шипова још не задовољава потребе. Ради тога још се не користе све експлозивне макаре. Са појачаном радном снагом и осветљавањем радилишта, од 1. маја радиће се у четири смене." (Б.К).

Земљани радови на радилишту I секције - на мосту преко Саве - развијају се, ипак, плански. Све бригаде су дале првомајске обавезе и с још већим еланом започеле њихово извршење.

Тако је бригада демобилисаних бораца КНОЈ-а „Франц Розман", радећи са 271 градитељем, једног дана, за 6 радних

часова, ископала, превезла и набила у насип 1.061 кубни метар земље (што значи да је просечно сваки градитељ ископао 3,92 кубна метра) и тиме за 98% премашила обавезу коју је дала на почетку радова. Ова бригада је за 11 дана изградила насип од 6.600 кубних метара у дужини од 800 метара, и у знатној мери допринела остварењу плана I секције.

Поред тешких партија „руч" терена на које се наилази од Шамца до Сарајева, великог тунела „Врандук" и више мањих, један од технички тежих проблема представља изградња моста преко реке Саве код Шамца.

Да би се овај мост на Сави изградио у предвиђеном року, а он је веома кратак, пред техничко руководство се исто тако поставља проблем да се целокупан грађевински материјал за изградњу овога моста и у одговарајућим количинама допреми на време.

Изградњом моста преко Саве код Шамца, станица Славонски Брод биће знатно растерећена и велики проценат грађевинског материјала, алата и машина допремаће се преко станица Стриживојна - Врпоље - Славонски Шамац - Босански Шамац - Модрича до Добоја, где ће бити претовар, а затим после кратког времена са продужењем полагања нормалног колосека од Добоја ка Сарајеву претоварна станица помераће се све више ка Сарајеву, док се сасвим не поклопи са станицом Сарајево,

ПРВОМАЈСКА СВЕЧАНОСТ У ЗЕНИЦИ

До првог маја на прузи Шамац -Сарајево извршено преко 600.000 кубних метара земљаних радова

На свим градилиштима дуж трасе Омладинске пруге Шамац - Сарајево свуда је прослављен 1. мај - Празник рада. Тако су 1. маја изјутра већ око 5 часова, на улице Зенице изишле су са транспарентима велике поворке грађана и омладине и ишле ка месту где ће се одржати првомајска свечаност.

Са поворком радника измешале су се колоне омладинских радних бригада VII секције, које су марширале парадним кораком са алатом, колицима и камионима. Радници жељезаре ишли су са камионима, на којима су симболички приказали резултате производње свог колектива.

Цео град је освануо искићен зеленилом, првомајским паролама, заставама и ћилимима. Иајвећи број парола је био посвећен Петогодишњем плану развитка наше народне привреде. На месту Бабина Речица искупило се око 7.000 радника, градитеља Омладинске пруге, грађана и сељака из околине. На прослави је говорио и помоћник начелника Управе градилишта Омладинске пруге Шамац - Сарајево и члан Централног већа Народне омладине Југославије, Михаило Швабић:

... Петогодишњи план предвиђа грандиозне радове. Он показује слику наше земље у 1951. години. Стотине фабрика, електричних централа, предузећа биће до тада подигнуто инвестицијама од око 130 милијарди динара. После пет година индустријска продукција у земљи биће пет пута већа него 1939. године...

А најкрупнији задатак Петогодишњег плана у овој години је изградња Омладинске пруге Шамац-Сарајево, на којој је развијен силан елан и такмичење каквога, можемо слободно рећи, није било прошле године. Ми смо на данашњи дан прошле године у Брчком почели изградњу 92 километра Омладинске пруге. Многи су говорили да смо упали у један посао који не можемо да остваримо. Али, показало се, иако тада нисмо имали ни довољно колица, ни вагонета, а ни инжењера, ни осталог техничког особља и материјала, да је Пруга била готова не 29. него 7. новембра. А данас стојимо много боље него тада. Не само зато што смо напредовали у припреми многих техничких ствари, него већ до сада, до 1. маја, на Омладинској прузи преко 600.000 кубних метара само земљаних радова доказују колико су огромни напори које су дале наше омладинске бригаде..."

На Првомајској свечаности у VIII секцији

Велики празник рада, Први мај, свечано су прославиле и бригаде VIII секције.

На ову свечаност су дошли делегати из свих омладинских бригада.

Лепо саграђена трибина, окићена сликама и паролама још издалека се примећивала. Доле, испод ње, протиче река Босна, а са супротне стране се диже велики насип, којим ће да прође нова, широкотрачна пруга. Тамо, и мало даље, види се велика лашванска клисура. Поред трибине промаршираће бригаде VIII секције. Мештани Лашве и пионири седе на новосаграђеном насипу и посматрају смотру.

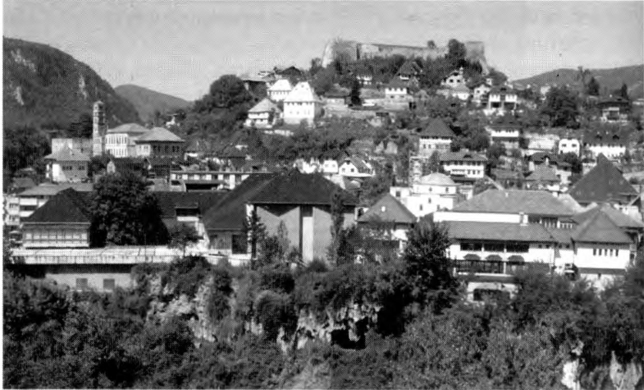

Пошед на сшари део Зенице

На трибини су Батрић Јовановић, командант Главног штаба, затим шеф VIII секције и његов заменик, командант и чланови Штаба омладинских бригада VIII секције, као и делегати са осталих деоница ове секције.

Око десет часова трубом је дат знак за почетак свечаности. Преко пољане виоре се заставе свих бригада, које наступају иду на челу дефилеа. Носе их најбољи градитељи бригада. Пред свим заставама поносно се лепрша велика црвена застава, симбол рада. На челу бригада је командант Прве ужичке, која ће добити двадесетодневну прелазну заставицу Главног штаба, као најбоља на прузи Шамац-Сарајево. Одмах иза застава наилази компресорска чета, састављена од војника Југословенске армије. Чврстим кораком у војничком строју пролазе компресорци, носећи на раменима велике компресор-пиштоље, са којима неуморно пробијају чврсте стене Лашванскогусека. За компресорцима наилази Прва ужичка бригада, дочекана бурним скандирањем присутних. Затим, наилази Прва крагујевачка бригада, којаје дотада носила прелазну десетодневну заставицу VIII секције. На челу бригаде су омладинци са крамповима и омладинке са лопатама пребаченим преко рамена. Иза Прве крагујевачке бригаде наступа Друга црногорска бригада, која ће добити прелазну десетодневну заставу VIII секције, за најбоље резултате постигнуте у првомајском такмичењу. И тако редом, дефилују све остале бригаде VIII секције.

На стадиону пред трибином постројено је девет бригада. Музика Врањске бригаде је засвирала химну. На свим лицима присутних, свечана озбиљност. Високо горе на трибини стоји велика парола *Живио Први мај-дан смоШре радно! народа.*

ПРВОЈ УЖИЧКОЈ БРИГАДИ „ПЕТАР ЛЕКОВИЋ[11]
- ЗАСТАВИЦА ГЛАВНОГ ШТАБА

После химне командант VIII секције је отворио митинг, поздравио присутне и дао реч команданту Главног штаба, Батрићу Јовановићу, који је, поред осталог, рекао:

„Другови и другарице, другови из Прве ужичке бригаде „Петар Лековић", све бригаде прве групе и смене, свих 37.000 младих градитеља пруге Шамац - Сарајево, са чашћу су, у протеклом месецу, у априлу, испуњавали своје обавезе, које судали на отварању Пруге. У том периоду, десетине бригада проглашене су ударним и добиле секцијске прелазне заставице (аплауз). Али, међу тим бригадама најбоље резултате је показала Прва ужичка бригада „Петар Лековић" (аплауз) која је показала и развијати ударничко такмичење, како треба обарати старе норме, показала је, другови, како треба штедити материјал, како чувати сваку алатку. И због тога јој је Главни штаб омладинских радних бригада доделио ову заставицу.

Другови из Прве ужичке ударне бригаде, ова заставица, која ће за који тренутак бити у вашим рукама, јесте симбол радног херојизма градитеља Омладинске пруге Шамац - Сарајево *(АОлауз)*. У концима ове заставе уткани су напори и зној градитеља Омладинске пруге Шамац - Сарајево.
У име Главног штаба ја вам срдачно честитам на успјеху који сте постигли и кличем: *Живила Прва ужичка ударна бри-1ада!*У име руководства на градњи Пруге најтоплије вам захваљујем на залагању и досадашњим резултатима на изградњи Пруге. Увјерен сам, другови, да ћете ову заставицу исто онако као што сте је достојно освојили, знати достојно и да је носе. Али, не заборавите да се за ову заставу боре свих 37.000 градитеља Омладинске пруге.

Друже команданте, предајем ти ову заставицу и срдачно честитам теби и твојој Првој ужичкој ударној бригади" *(Аплауз)*.

Прва ужичка бри1ада - носилац засшавице Главно! шШаба- с песмом полази на рад

Командант Прве ужичке бригаде, Радомир Павловић, захвалио се и у име целе бригаде предложио бригадама VIII секције увођење седмочасовног радног дана. Све бригаде VIII секције, са делегатима свих бригада на градњи Омладинске пруге, одушевљено су поздравиле предлог Прве ужичке бригаде и дуго скандирали *Хоћемо седмочасовни радни дан.*

После завршеног митинга настало је опште весеље, а нешто касније су одржана фискултурна такмичења.

Проглашене ударним и похваљене најбоље бригаде на свим секцијама

Првог маја су проглашене урадним, и похваљене најбоље радне бригаде на свим секцијама.

I секција - прелазна секцијска заставица додељена је Бригади демобилисаних бораца „Франц Рожман", а за ударнује проглашена и Оџачка бригада.

II секција - прелазна секцијска заставица додељена је Бригади демобилисаних бораца „Милан Станивуковић", а за ударне су проглашене: Прва топличка, Прва пиротска и Прва личка, а похваљене су Прва моравска, Прва зрењанинска, бригаде демобилисаних бораца „Ване Ђуровић" и „Владе Ћетковић", као и Приморско-горанска бригада.

III секција - прелазна секцијска заставица - Земунско-пазовачкој, а ударном проглашена и Приморска бригада, док су похваљене Загребачка окружна, Загребачка градска и Бригада пољопривредног курса.

IV секција - прелазна секцијска заставица - Првој пожаревачкој бригади, а похваљене су Бригада демобилисаних бораца „Фрањо Огулинац- Сељо", Прва зајечарска, Загребачка окружна и Прва вараждинска.

V секција - прелазна секцијска заставица - Вршачко-алибунарској бригади. Похваљена је Трећа босутска бригада.

VI секција - прелазна секцијска заставица **-** Другој минерској бригади, а ударним су проглашене Грчка бригада „Епон" и Прва минерска бригада, док су похваљене Прва цазинска, Друга карловачка, Приједорска и Тршћанска бригада.

VII секција - прелазна заставица - Другој чачанској бригади, а ударним су проглашене и Прва ваљевска и Прва крушевачка бригада. Похваљене су Прва прњаворска, Прва новопазарска и Друга приморско-базовичка бригада.

VIII секција - прелазна 20-дневна заставица Главног штаба додељена је Првој ужичкој бригади, а прелазна заставица секцијског штаба Друга црногорска бригада; за ударне су проглашене и Крагујевачка, Чачанска, Ваљевска и Врањска бригада, а похваљене Прва београдска и Тетовска бригада.

IX секција - прелазна секцијска заставица - Првој косметској бригади; ударном је проглашена и Фочанска бригада, а похваљене су Требињска, Трећа далматинска и Сарајевска среска.

X секција - прелазну секцијску заставицу - Бригади демобилисаних бораца „Славиша Вајнер-Чича", проглашене ударним и Друга далматинска, Нишка и Столачка, а похваљене Рогатичка и Љубушка бригада.

XI секција - прелазну секцијску заставицу по други пут је добила Косметска бригада.

Стигле прве бригаде друге групе I смене

Бригадама 1. групе I смене, које су започеле радове и извојевале прве радне победе, почетком маја су се прикључиле 104 нове бригаде:

На III секцију су дошле Трећа карловачка, Трећа приморско-горанска са 237 градитеља и Аранђеловачка бригада са 272 бригадиста;

На IX секцију су стигле: Крушевачка, Чачанска и Врањска бригада, а у Славонски Шамац дошле су Краљевачка, Младеновачка, Моравска, Пожаревачка и Бачко-тополска бригада, које ће, углавном, радити на Савском мосту.

На VII секцију - Прва милешевска бригада „Љубиша Миодраговић", а на IV секцију - Друга краловачка, Четврта приморско-горанска, Трећа ваљевска, Купрешка и Шидска.

Радови на Савском мосшу код Шамца

Настављена радна офанзива на Савском мосту

На градилишту „Савски мост“ права радна офанзива. На левој обали Саве експлозивном макаром забијено је више од 150 шипова, изграђена два помоћна колосека, од железничке станице до обале Саве у дужини од 1.100 метара. И положено више од 1.000 метара Омладинске пруге.

Набијање пилота на левој обали Саве - до главног отвора, где ће се наместити гвоздена конструкција - биће завршено до 8. маја.

На десној обали Саве биће постављено 18 јармова, док ће укупна број свих јармова на мосту бити око 30.

Прва космајска ударна бригада одлучила је да, уз помоћ још једне бригаде, изради јармове у серијама, чиме ће се појачати посао на овом градилишту.

Кренуо први воз

На 3.500 метара дугом колосеку, који веже Савски мост са тачком где се спаја нова Пруга са старом, постављено је 1.000 метара шина нове Омладинске пруге као резултат првомајског полета градитеља секције „Савски мост'.

По новосаграђеном колосеку треба да крене први воз. Око окићене локомотиве и вагона скупиле су се све бригаде, као и маса народа Шамца и околних села. Првој космајској ударној бригади, која је већ други пут примила десетодневну прелазну заставу, припала је част да натовари и истовари првих 20 вагона шљунка са првог воза на новој Прузи.

Праћени одушевљеним поклицима градитеља и народа набачени су и први кубици земље на велики насип од 150.000 кубика земље, на коме ће радити 13 омладинских радних бригада.

Почели радови на тунелу „Сикол"

У непосредној близини Маглаја, с његове јужне стране, високо се уздиже брдо Сикол. Крај њега протиче река Босна и запљускујући му подножје. На путу за радилиште Загребачке окружне бригаде тутњи компресор и најављује почетак радова на тунелу „Сикол“. Његова хука одјекује читавом котлином. Одатле није далеко ни радилиште Новосадске среске бригаде, чији градитељи, размештени по каменитом терену, изрованом минама, ужурбано раде на пуњењу вагонета, који одвозе земљу на насип крај Босне.

Завршни радови на шунелу „Сикол"

Минери с компресорским пиштољима си почели бушење тунела „Сикол", дугог око 80 метара. Градитељи Новосадске среске бригаде са одушевљењем су примили одлуку стручног руководства о градњи овог и још једног мањег тунела, као и усека и моста на Босни.

Прва прилепска ослобађа колосек од изненадне водене бујице

Све бригаде су на одмору. Код Прве прилепске се ори песма и игра коло.

Напољу је облачно. Одједном, поче провала облака. Вода лије немилице. Потоци, набујали, сливају се бучно низ планинске обронке, носећи земљу, камење и све што захвате.

Пљусак траје пуна два сата.

Весеље, које је било у пуном јеку, изненада прекиде командант Прилепске бригаде, Крсто Врбоски:

- Другови, тишина! Пруга је затрпана. Саобраћај потпуно укочен. Добровољци напред! На чишћење!

- Напред, друга чета - повика Нешбулин Карагоски. Зграбивши крампу, бос, у кратким панталонама, појури преко блата, кроз кишу, на место где је затрпан колосек.

- Трећа, крећи! - чула се команда командира ове чете, која је 18 пута освајала прелазну заставицу. Неће да изостане иза друге, која јој је опасни такмац.

За час су сви стигли на место где је закрчен колосек. Мрак лагано пада. Крампови и лопате снажно заривају у нанос и одстрањују камен и земљу.

- Ура, четврта! Ураааа - громогласно прихватише остали, бодрећи четврту чету, која већ три дана узастопце носи бригадну заставицу....

Започе рад у блату до колена. Киша и даље помало пада. За то време глиб се лепио за алатке, а терен постајао све клизавији. Камење се носило рукама и бацало низ насип. Тако три и по сата. За то време је преко 120 кубика камена је одстрањено са колосека и одбачено низ насип.

- Путје слободан! - одјекивали су победоносни поклици када су радови, најзад, завршени.

КРАТКЕ ВЕСТИ СА ПРУГЕ

Прва столачка бригада пробила усек од 102 кубна метра, материјал превезла на даљину од 200 метара и уградила га у насип за свега 11 дана, или три дана пре рока;

Прва Добојска на 5. деоници I секције, са својих 188 бригадиста, 2. маја набила у насип 504 а 3. маја 636 кубних метара земље;

На II секцији ископано и уграђено у насип 115.510 кубних метара земље.

Једна чета „макариста" Космајске бригаде, са седам експлозивних макара, непрекидно радећи дан и ноћ, уз помоћ рефлектора, за седам дана на десној обали Саве укопали укупно 314 шипова;

Друга личка избацила 790 кубних метара (190 кубика преко обавезе), а Четврта горанска 399 кубних метара (123 више него првогдана);

Изграђена прва скретница на краку Омладинске пруге Врпоље - Славонски Шамац, ка Савском мосту, у чему је учествовала Прва босанско - херцеговачка фискултурна бригада.

До 7. маја пробијено 1.000 метара у тунелу „Врандук“

Сви врандучки минери, и они са улаза и они са излаза, ушли су у борбу за тај хиљадити метар. Бушилице су се све јаче заривале у врандучки камен. На излазној страни вода више но икада кваси мине, а камен је и поред тога тврд. Неке мине су затајиле. Минер Миле Клајић сео у блатњаву локву воде да из нижег положаја лакше пробије рупу материјала из „пруста“. Вагонети јуре. Шеснаестогодишњи Тошо Веселиновић из Новосадске бригадеје најбржи возач.

Те вечери, 7. маја, на „Врандуку“је пробијен хиљадити метар. Минери нису ни за трен стали да се одморе. Још сложније су наставили рад. После друге, доћи ће трећа смена. После хиљадитог, биће пробијен хиљаду први и све до хиљаду петстотог. Минери су одлучни да то буде што пре.

Положени први километри колосека

Полагање колосека на Омладинској прузи почело је првих дана маја. На насипу између Славонског Шамца и моста *Народне омладине Ју1ославије,* чија је изградња тек била почела, градитељи Космајске и Фискултурне бригаде положили су прве шине на Прузи у дужини од три и по километра. Истовремено, завршен је и помоћни колосек код Врпоља, дуг 1.400 метара. Новим колосеком кренули су вагони натоварени шљунком за подизање великог Савског насипа. То је била прва већа победа градитеља на изградњи Омладинске пруге.

Ношење шешких шина до насипа

Почетком јуна на I секцију дошла је Бригада Народне милиције и почела радове на полагању колосека на првим километрима завршене трасе. За пет дана она је положила 1.990 метара колосека. Пет бригада које су на I секцији радиле на полагању колосека за пет дана су положиле укупно четири и по километра колосека.

Првогјуна почело је полагање колосека дуж целе I секције. До 20. јуна завршено је полагање колосека од Шамца до Модриче у дужини од 11 километара. До осмог јула на целој I секцији положено је 28,8 километара колосека.

На II секцији полагање колосека је почело 15. јуна и то у два правца, према Шамцу и према Добоју. За двадесетдана постављеноје 16,5 километара колосека. А само у току три дана, од 5. до 7. јула, положеноје 5,2 километра колосека.

На XI секцији (мост преко Саве) до 8. јула је постављено 3.546 метара колосека.

Деветогјула је завршено полагање колосека на 14. и 15. деоници III секције и извршено спајање са колосе-

ком N секције. Тако је положен колосек дуж целе Прве и Друге секције и испуњена обавеза градитеља - до 15. јула први воз прође Омладинском пругом од Шамца до Добоја.

На I и II секцији положен је колосек у дужини од 66 километара. Истовремено изграђени су колосеци за станице Костајница, Осјечани, Копривница, Врањак, Модрича,„Милошевац и Босански Шамац.

На V секцији се налазе три велика моста преко Босне, од којих два још нису завршена.

Посшављање колосека

Поред тога, на траси од Жепча до Завидовића треба још да се заврше земљани радови. Досадје положено 11 километара колосека.

Пошљунчавање Пруге

Упоредо са полагањем колосека тече и пошљунчавање Пруге. За пошљунчавање целе Омладинске пруге потребно је око 100.000 вагона шљунка. Да би се Пруга на време и у довољној количини могла снабдевати шљунком, на реци Босни и њеним притокама отворено је неколико шљункара распоређених на свим секцијама. Посебно бригаде овде ваде шљунак за пошљунчавање Пруге и за радове на бетонским објектима.

Велике заслуге за планско развијање радова на полагању колосека имају радници Железаре у Зеници, који су извршавали своју обавезу - да на време снабдеју Омладинску пругу шинама и осталим материјалом. Железара у Зеници израдиће за Омладинску пругу 22.000 тона шина и осталог ситног прибора.

Прихваћен нови рок-завршити Пругу до 29. новембра

На основу дотадашњих резултата рада и жеље градитеља, VII пленум Централног већа Народне омладине Југославије одредио је 29. новембар 1947. године као нови рок завршетка изградње Омладинске пруге Шамац - Сарајево.

Скраћују се рокови на свим објектима

После те одлуке, омладинске радне бригаде, заједно са стручним радницима, на свим секцијама, посебно градитељи на значајним објектима, на одржаним митинзима дуж целе трасе, поздравили су ту одлуку, утврдили своје нове обавезе и већ наредних дана, у појачаном темпу, бележиле су нове, рекордне резултате у пребацивању норми и извршавању декадних и месечних планова.

Тако су Друга чачанска ударна бригада, Друга савезна бригада „Техника и спорт“ и Прва лесковачка бригада на митингу своје 38. деонице, примиле обавезу да до краја маја њихових 630 градитеља ископају, превезу и набију у насип 10.760 кубних метара земље.

Радни колектив и градитељи Друге карловске бригаде на тунелу „Бистричак" на 32. деоници VI секције обавезали су се да ће овај тунел, дуг 154 метра, пробити до 15. маја 1947.

Сличне поруке послале су и омладинске радне бригаде 47. деонице IX секције - Прва фочанска ударна бригада, Прва прилепска среска бригада, Друга круиЈевачка среска и Прва сарајевска градска бригада.

Градитељи тунела „Врандук", у своме телеграму руководству изградње Пруге су поручили:

> *Од данас ће 1радитељи Прве ударне минерске, Новосадске фадске ударне бришде, Гочке ударне бртаде „Епон“ и Четврте минерске бртаде још чвршће стиснути крампове, лопате и пиштоље у својим рукама, још више се зарити у врандучко брдо, како би што пре отворили капију Омладинске пруЈе.*

Прва оџачка бригада извршила десетодневни радни задатак три дана пре рока

Од Модриче према Добоју, с обе стране пута, расцветали се шљивици. Узоране и засејане њиве одишу влагом и свежином пролетњих мириса шареног расцветалог дрвећа. У тој питомој равници, десетак километара од Модриче, налази се логор Прве оџачке ударне бригаде.

А њено радилиште је одатле удаљено нешто мање од километра. Посетиоци још из далека чују поклике Друге шамачке бригаде: „Урааа! На насип!“ Она ради са Оџачком бригадом на 7. деоници.

На радилишту зуји шкрипа колица и звекет крампа и лопата. Преплануле омладинке са марамама на глави промичу радилиштем и са песмом гурају колица. Ту, у близини, раде Прва шамачка и Прва даруварска окружна бригада.

На радилишту 7. деонице, дугачке шест и по километара, завршени су земљани радови на дужини од четири километра и 200 метара. У насип је уграђено 38.000' кубних метара земље. Преосталоје још само 24.000 кубних метара земљаних радова на овој деоници. То је резултат напорног рада све четири бригаде.

Укупно 250 градитеља Оџачке ударне бригаде - колониста из свих крајева земље - оставили су, добровољно, своје радне задруге, тракторе и плодна војвођанска поља - да с осталом омладином заједнички изграде Пругу.

У првомајском такмичењу бригада је проглашена ударном. Од 1. до 25. априла дала је 4.016 радних дана, очистила од траве и хумуса 29.234 кубна метра земље и ископала 109 пањева; ископала, пребацила и набила у насип 8.160 кубних метара земље.

Бригада је добила и задатак да обави завршне радове на насипу (шкарпирање-давање нагиба насипу и равнање материјалних ровова) и извршила га за три дана. После тога, добила је нови десетодневни задатак-да до 10. маја ископа, пребаци и набије у насип 1.900 кубних метара земље, али она се обавезала да ће га извршити до 7. маја.

На свим секцијама проглашене бригаде - победнице у такмичењу

Средином маја по трећи пут су додељене десетодневне прелазне заставице најбољим бригадама. Истовремено, најбоље бригаде су проглашене ударним.

Десетодневне прелазне заставице додељене су за постигнуте резултате у раду од 30. априла до 9. маја, узимајући у обзир, пожртвовање градитеља у раду, испуњење и пребацивање норми, уштеду материјала и чување алата, као и за успехе на другим пољима активности.

Прелазне заставице и звање ударне су добиле: на IV секцији - Новосадска среска бригада, Бригада демобилисаних бораца „Филип Кљајић - Фића“ и Бригада демобилисаних бораца „Фрањо Огулинац - Сељо“; на V секцији - Трећа босутска; на IX секцији - Трећа косметска; на Секцији Савски мост - Прва кулска.

Најзад, после извршених припрема, на свечани начин почело је пробијање тунела „Осло“, на коме ће радити: Пулска, Сарајевска (среска), Крајинска, Врањска и Пета црногорска.

Прва црногорска освојила Десетодневну прелазну заставицу VII секције освојила

Прва црногорска бригада је ископала, превезла 1.897 кубних метара земље, и сав тај материјал набила у насип. И још, направила је 693 квадратна метра пута, испланирала 950 квадратних метара, пребацила 184 кубика шљунка и ископала 129 кубика камена. Њена 202 градитеља су дали укупно 1.620 радних дана. И те обавезе су завршене три дана пре рока. И добијена прелазна заставица VII секције.

Приликом примања заставице Прва црногорска бригада се обавезала да ће од 10. до 20. маја, уместо 1.800 кубних метара, колико је предвиђено од стручњака, ископати, превести на дужину од 180 метара и набити у насип 2.450 кубних метара земље.

Пробијен тунел „Бистричак“

Радови на тунелу „Бистричак", дугом 154 метра, почели су 12. марта. а после 33 дана, пробијен је као први од тунела на прузи Шамац - Сарајево.

Улазна сшрана шунела „Бисшричак"

Градитељи Друге карловачке бригаде и стручни радници 1. маја су дали обавезу да ће овај тунел пробити до 15. маја.

Још 10. маја, радници и градитељи са његовог излаза чули су грување мина њихових другова који су радили на улазу у тунел. Од тада, дању и ноћу, све дубље у стене „Бистричка" забијао се компресор, а градитељи Друге карловачке бригаде све брже извозили материјал.

Радни учинци су расли: 12. маја пет градитеља за 20 минута натоварили, извезли на даљину од 150 метара и поново вратили пет вагонета у пруст. Тога дана друга смена, коју води стари минер Лука, пробила је 2,05 метара у брдо и постигла дотле највећи резултат на „Бистричку".

Увече, пред „Бистричком", били су сви градитељи тунела. Омладинци Карловачке бригаде су га украшавали, да би што лепше дочекао своје рађање. Са улаза су га окитили јелама, изнутра осветлили сијалицама и минерским лампама. А изнад поткопа поставили пароле. Дана 15. маја у 6 сати, дошлаје на рад прва смена-смена најбољих минера и градитеља. На самом прусту било је око 20 кубних метара материјала. Градитељи су, најпре, морали да га избаце, ако су хтели да напредују. Искусним покретима, брзо су пунили вагонете ударници Друге карловачке бригаде Павао Војновић и Даница Шпољарић. Заједно са градитељима материјал су одбацивали и стручни минери, а високо на откопу радили најбољи минери: Андрија Перлић, Иван Милаковић и Јосип Перковић. Када су ослободили један узани простор, почели су са бушењем.

Са улаза у тунел чуо се компресор.

- Лакше нам је да радимо кад нам се са оне стране одзива - говорили су минери са излаза тунела. И није прошло много времена, када је у 7 сати бушилица пиштоља са излаза продрла у улаз.

- Гдје бушите, лијево или десно - чуло се довикивање минера.

И тек када су се уверили да нису погрешили ни са једне стране, минери су довикивањем честитали једни другима.

Сусрет у тунелу прелазне заставице и државне заставе

Када је последње минирање у доњем поткопу „Бистричка" одвалило до тада највећи откоп, „Бистричак" је коначно поклекнуо пред градитељима тунела. На 117. метру од улаза тунела остала је тада велика рупа. Кроз њу је први прошао командир прве чете - чете која је носилац бригадне прелазне заставице. За њим се провукао, држећи пред собом црвену прелазну заставицу, најбољи ударник Друге карловачке бригаде. На пола тунела у трку их је срео командир друге чете, носећи државну заставу.

Када је у овом тунелу испаљена последња шпарада и тунел био пробијен, високо на „Бистричку" стари минер чика Ваја је опалио мине весеља. И свима објавио да су градитељи и стручни минери пробили тунел. Старим, али још јаким гласом, викнује чика Ваја:

- Срећно смо пробили тунел, али неће нам бити последњи - идемо до Јадрана!

Свечаност претворена у велику радну манифестацију на Прузи

Поводом пробијања тунела „Бистричак", у логору Друге карловачке ударне бригаде одржана је велика свечаност на којој су се нашли градитељи тунела, а и осталих бригада са те секције, као и стручни радници са тунела „Врандук“.

Тако се свечаност пробијања тунела „Бистричак", претворила се у велику радну манифестацију, на којој је говорио и командант Главног штаба Батрић Јовановић:

„Драги, другови и другарице, прошло је 48 дана од како се зарио први крамп у трасу Омладинске пруге, 48 дана ударничког рада свих градитеља пруге Шамац - Сарајево. Од тада је ископано преко 1,250.000 кубних метара камена и земље. Нашим радним резултатима обезбедили смо да Савски мост, који је један од главних чворова на Омладинској прузи, буде изграђен пре предвиђеног рока. И омогућили да наш први-победнички воз прође од Шамца до Добоја у току јула. Пробили смо тунел „Бистричак" и 1.060 метара тунела „Врандук", озбиљно напали на лашвањске стене, итд. Зато нека живе градитељи Омладинске пруге, који не жале труда за њену изградњу и остварење Петогодишњег плана...

Прошле године најбоље бригаде су постизале највећи учинак до 3,5 кубна метра по омладинцу, а ове године велики број бригада постиже четири, пет, па и шест и више кубних метара. Прошле године на чувеном тунелу „Мајевици" напредовање једне смјене билоје највише 1,50 метара, а ове године на тунелу „Врандук" 2 метра, а неке смјене достизапе и 2,90 метара. Прошле године на прузи Брчко-Бановићи тунел „Дреник", дуг 84 метра, пробијан је скоро два мјесеца, а ове године, иако под тежим условима рада, тунел „Бистричак" је пробијен за 33 дана.

Другови, градитељи тунела „Бистричак", међу тим великим успјесима које су постигле омладинске радне бригаде и стручни радници, ваш успјех заузима једно од највиднијих мјеста. Ви сте, достојно извршили свој дуг према народу. Ви сте сломили једну од великих препрека у радовима на Омладинској прузи.

Вама градитељима тунела „Бистричак" најсрдачније захваљујем у име Главног штаба на труду и на напорима које сте уложили на његовом пробијању.

Главни штаб омладинских радних бригада похвалио најбоље бригаде прве групе I смене

Пожртвовани рад свих бригада прве групе I смене омогућио је да 7. пленум Централног већа Народне омладине, у име целе Народне омладине Југославије, узме обавезуда Омладинску пругу Шамац-Сарајево изгради до 29. новембра 1947. године.

Све те бригаде у заједници са бригадама друге групе, које су почеле рад у времену од 3. до 10. маја, ископале су, превезле и набиле у насипе преко 1,700.000 кубних метара земље и камена и тиме завршиле око 40% земљаних радова на Прузи. Пробијен је и тунел „Бистричак" дуг 154 метара; изграђено 85 објеката, знатно су напредовали и радови на великом мосту преко Саве. Створени су, тако, услови да у јулу први воз прође од Шамца до Добоја на дужини од 70 км.

Преко 6.000 градитеља из бригада прве групе прве смене похађало је стручне курсеве, 4.272 омладинца научило је да чита и пише, 27.000 бригадиста учествовало је у пролећном кросу, а 23.000 се такмичи за значку фискултурника.

Пробијен тунел „Сикол"

У непосредној близини Маглаја, с његове јужне стране, високо се уздиже брдо Сикол. Крај њега протиче и река Босна, запљускујући му подножје. На путу за радилиште Окружне загребачке бригаде тутњи компресор и најављује почетак радова на тунелу „Сикол". Његова хука одјекује читавом котлином. Одатле није далеко ни радилиште Новосадске среске бригаде, чији градитељи, размештени по каменитом терену, изрованом минама, ужурбано раде на пуњењу вагонета, који одвозе земљу на насип крај Босне. И чим насип буде готов, почеће и градња моста.

Минери с компресорским пиштољима почели су бушење тунела „Сикол", дугог око 80 метара. Градитељи Новосадске среске бригаде са одушевљењем су примили одлуку стручног руководства о градњи, сем овог, још једног мањег тунела, усека и моста на Босни.

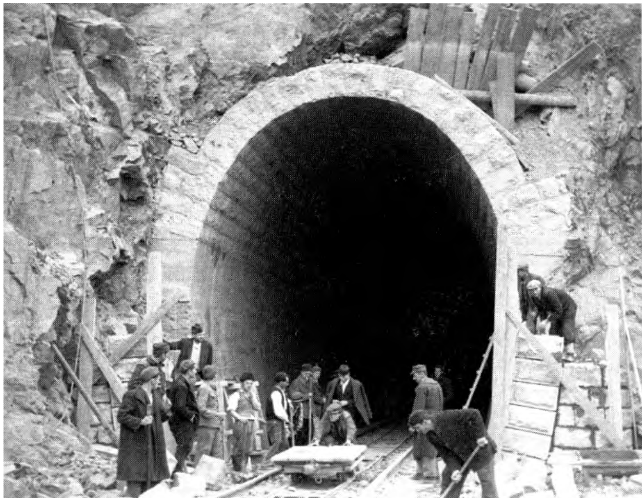

Завршни радови на шунелу „Сикол"

Један од најтежих објеката на IV секцији је тунел „Сикол". На месту где се, на оштрој окуци реке Босне, диже брдо Сикол, терен је каменит и стрм. Ту, у близини ушћа реке Љешнице, уз саму клисуру покрај Босне, једва се пробила стара ускотрачна пруга и цеста, а ове године одређено је да туда прође и траса нове Омладинске пруге Шамац - Сарајево.

Да би се за нову трасу добило довољно простора на овом уском и стеновитом терену у окуци Босне, стручњаци су одредили да се изгради подзид у самој реци, како би се цеста померила у окуку Босне, а ускотрачна пруга на стару цесту.

После те одлуке почели су и радови с обе стране тунела „Сикол". Прво је требало да се изграде засеци и усеци „Гођтер", „Зелено брдо" и „Сикол II" и да се на њих избаци 15.850 кубних метара камена.

Градитељи Новосадске среске ударне бригаде почели су пробијање тунела 9. маја, прво с улазне стране тунела. На излазној страни сејош рашчишћаваотерен. На улазној страни већ је радило по десет омладинаца у три смене по осам сати. А онда, једног кишовитог дана почелоје пробијање тунела и с излазне стране.

Пробивши 53 метра тунела „Сикол" градитељи Новосадске бригаде једнодушно су одпучили да траже дозволу од Главног штаба да могу остати на Прузи док не пробију тунел.

Појачаним напорима градитељи Новосадске бригаде и стручни минери пробили су тунел „Сикол" 5. јуна, 14 дана пре рока.

Кад се узме у обзир да се на тунелу осам дана уопште није радило, због квара на компресору, да су радове ометале кише, бујице, несташица материјала и друге тешкоће, онда се види како су велике успехе постигли градитељи и стручни минери, пробивши тунел за 19 дана, радећи у три смене.

Трећа ваљевска бригада - победник у такмичењу на IV секцији...

На основу постигнутих резултата, штаб IV секције донео је одлуку да се прелазна десетодневна заставица Штаба секције додели Трећој ваљевској бригади, којаје том приликом проглашена и ударном.

Истом одлуком по трећи путје проглашена ударном Бригада демобилисаних бораца „Филип Кљајић - Фића" и по други пут Бригада демобилисаних бораца „Фрањо Огулинац - Сељо". А похваљено је пет бригада.

Предаја десетодневне прелазне заставице извршена је 3. јуна, пред логором Треће ваљевске бригаде, којој су присуствовали и делегати из свих бригада IV секције.

Трећа ваљевска ударна бригада је у времену од 21. до 30. маја ископала, превезла на даљину од 300 метара и набила у насип 2.253 кубна метра земље, пребацивши норму за 120 одсто. А постигла је знатне резултате и на осталим секторима активности.

Трипут удара бригада демобилисаних бораца „Филип Кљајић - Фићае", у такмичењу за последњих 10 дана, ископала је, превезла на просечну даљину од 350 метара и набила у насип 1.254 кубна метра материјала, И премашила норму за 17 одсто. Поредтога, за последњих десетдана, градитељи ове бригаде су направили мост дуг 13 метара на путу између Брадића и Глобовице, као поклон мештанима, који за 23 године нису могли да га направе.

Два пута ударна бригада демобилисаних бораца „Фрањо Огулинац - Сељо", у току последњих десет дана, ископалаје, превезла и набила у насип 1.232 кубна метра земље. Осим тога, булдожером је ископано 1.455 кубних метара земље, која је превожена на даљину од 200 метара.

... А Друга крагујевачка бригада - победник на XIсекцији

У Другој крагујевачкој бригади за последњих десет дана у вагоне је утоварено 3.147 кубних метара земље, испланирано 1.900 квадратних метара трасе за помоћни колосек, из вагона истоварено 192 кубна метра земље, а у насип набијено 740 кубних метара. Положено је 4.280 метара колосека на висину 20 сантиметара и 1.460 метара колосека на висину од 15 сантиметара.

„Интересовање најширих народних маса за ток радова на прузи Шамац - Сарајево било је непрекидно живо - писао је Моша Пијаде у „Борби" од 25. маја 1947. године - и стално је расло упоредо са напредовањем радова. Интересовање за рад на тој прузи далеко је надмашило интересовање за ма који други од великих радова који ће остати као понос прве године наше прве петолетке. Као да је та пруга имала бити мерило успеха или неуспеха читавог Петогодишњег плана, толико се интересовање јавности било усредоточило на њу. То стално будно, готово узбудљиво интересовање за Омладинску пругу подсећало је на праћење великих битака на карти за време рата. Од моста на Сави код Шамца до тунела Врандука и усека Лашве, пратио је народ радове на прузи као некад терање Немаца од Срема до аустријске границе."

Резултати двомесечног рада на изградњи Омладинске пруге Шамац - Сарајево

Радови на градњи Омладинске пруге Шамац - Сарајево почели су 1. априла 1947. године. Тада се дуж Пруге налазило 139 омладинских радних бригада прве групе прве смене, са укупно 37.752 градитеља. Од 29. априла до 3. маја стигле су и 194 бригаде друге групе прве смене, са 23.869 омладинаца и омладинки.

Од 1. априла до 1. јуна бригаде су радиле на рашчишћавању терена, копању, пребацивању и набијању земље у насипе, вађењу и насипању шљунка, утовару и истовару материјала и изградњи појединих објеката.

Завршено 45 одсто земљаних радова

До 1. јуна очишћено је од траве и хумуса 3,960.228 квадратних метара земље, ископано, превезено и набијено у насипе 1,900.000 кубних метара земље и камена, што значи да је на Прузи већ завршено преко 45 посто земљаних радова.

За свега два месеца на Прузи је изграђено укупно 110 објеката, а даљих 90 се налази у градњи. У тунелу „Врандук" до 1. јуна прокопано је 1.210 метара, а за 33 дана пробијен је тунел „Бистричак", дуг 154 метра.

И на подизању стручне спреме градитеља постигнути су значајни резултати: до 25. маја на Прузи је радило 89 стручних и омладинских курсева, са 11.399 полазника.

У првој групи прве смене научило је да чита и пише 4.272 градитеља. До 1. јуна одржано је 3.343 разна предавања. Само у првој групи прве смене такмичило се 23.000 омладинаца и омладинки за значку фискултурника и положене 30.232 норме.

Од 20. маја до 3. јуна са Пруге су отишле бригаде прве групе прве смене. У току рада три бригаде ове групе постале су три пута ударне, 22 два пута ударне, 86 једанпут ударне, а све остале су једанпут и више пута похваљене. Хиљаде омладинаца и омладинки ове групе је похваљено, а 2.982 градитеља су постали ударници.

Главни штаб омладинских радних бригада одаоје признање свим бригадама прве групе прве смене за њихов пожртвовани рад и успехе на изградњи Пруге, који су омогућили да VII пленарни састанак Централног већа Народне омладине Југославије саопшти обавезу да ће Пруга бити готова до 29. новембра - дана Републике.

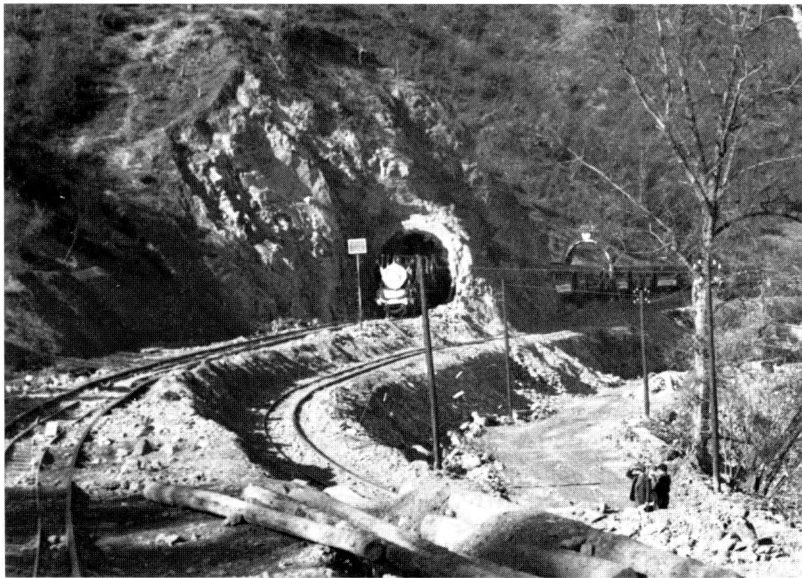

Први воз излази из шунела „Сикол"

РЕЗУЛТАТИ ГРАДЊЕ НАЈВЕЋИХ ОБЈЕКАТА НА ОМЛАДИНСКОЈ ПРУЗИ ШАМАЦ - САРАЈЕВО

На „Врандуку“

На улазној страни тунела „Врандук“ 5. јуна градитељи прве смене пробили су 1,90 метара, друге смене - 2 метра и треће смене -1,70. Укупно на улазној страни тога дана побијено је 5,60 метара, а од почетка радова 627,25 метара тунела.

На излазној страни тунела 5. јуна укупно је пробијено 6,85 метара, а од почетка радова 645,40 метара.

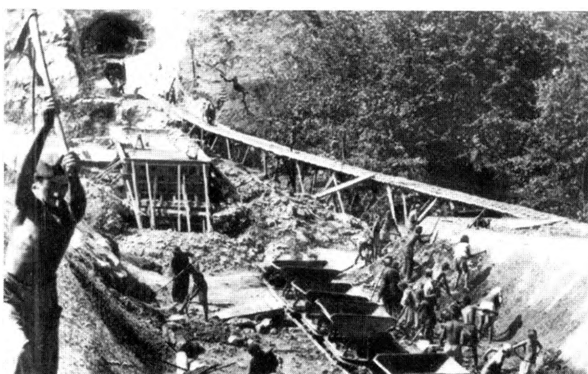

Са градилишта тунела „Врандук“

На улазу тунела „Врандук" 13. јуна прва смена пробила је 2,75 метара, друга 1,25 метара и трећа 1,70 метар. Тога дана укупно је пробијено на улазној страни тунела 5,70 метара, а од почетка радова 663,95 метара.

На излазној страни 13. јуна прва смена пробила је 2,40 метара, друга 2,65 метара, трећа 2,75 метара. Укупно тога дана пробијено је 7,80 метара, а од почетка радова 701,85 метар.

На излазној и улазној страни тога дана пробијено је 13,50 метара тунела, а од почетка радова укупно је пробијено 1.365,80 метара тунела, а још треба да се пробије 162,20 метара.

На усеку у клисури Лашва

Из усека Лашва до 6. јуна укупно је избачено 29.561 кубни метар материјала. А до 15. септембра, дана предвиђеног за завршетак радова на усеку, остаје да се избаци још 64.439 кубних метара материјала.

Радови у усеку Лашве

На усеку Лашва, 13. јуна, уграђено је у насип 729 кубних метара земље. Укупно до 14. јуна, у насип је уграђено 33.904 кубних метара материјала и остало још да се угради 60.096 кубних метара.

Добојски насип - једно од највећих радних попришта на прузи Шамац - Сарајево

Градитељи 38 бригада на насипу код Добоја дали су 1. јуна једну нову и смелу обавезу - да овај насип заврше до 15. јуна и тако омогуће да тога дана први воз прође пругом до Добоја.

У Добојски насип требало је да се угради око 124.000 кубика земље довучене са удаљености од 500 до 1.500 метара.

Рад се стално појачавао, упркос времену које се из дана у дан погоршавало. По првобитним прорачунима требало је дневно да се уграђује 4.400 м³. Већ другогдана ова норма је пребачена - уграђено је око 5.000 кубика. А кадје техничко руководство и ту норму повећало на 5.800 кубика градитељи су, радећи још упорније достигли 8.000, па чак и 9.000 кубика. Последњег дана градиће се 13.000 кубика.

До 5. јуна у великом насипу код Добоја уграђено је 14.846 кубних метара земље. Од почетка радова количина уграђене земље износи 142.846 кубних метара, тако да је остало да се угради још 67.154 кубних метара.

Почетни радови на насипу код Добоја

Иако је 8. јуна падала јака киша избачена су 7.592 кубна метра земље, а следећег дана дневни учинак се већ попео на 9.509 кубних метара извршених земљаних радова.

У велики насип код Добоја 13. јуна, на 14. деоници уграђено је 5.582 и на 5. деоници 7.541 кубни метар. Тога дана је уграђено 13.523 кубна метра. Од почетка радова у овај насип уграђено је 229.299 кубних метара материјала.

На Добојском насипу се без прекида, даноноћно, смењивало по 38 бригада

Градитељи 14. и 15. деонице преузели су обавезу да у преосталих 15 дана, довршавањем великог насипа код Добоја у прихваћеном року, омогуће да први воз од Шамца до Добоја прође 15. јула.

Обавеза је била, заиста, велика и веома тешка. По прорачуну, за 15 дана требало је у насип да се угради 122 хиљаде кубних метара земље, подигну сви јармови на мосту преко реке Спрече и омогући да 15. јуна поч-

Завршни радови на великом насипу код Добоја

не навлачење гвоздене конструкције. Затим, да се изгради станични плато са два колосека, премести део пута Добој - Шамац, доврши укрштање с путом и трасом Пруге, а кроз две велике стене пробије усек за трасу и пут.

На радилишту се непрестано измењивало 38 бригада. А радило се и дању и ноћу, по сунчачној жеги и пљусковима, само да би први воз 15. јула могао да прође од Шамца до Добоја.

Румунска бригада на добојском насипу

Прави радни ураган на Добојском насипу

„Због киша и невремена рок завршетка Добојског насипа дошао је у питање. Омладинци су тада донели одлуку: добровољно продужити радно време на 12 часова дневно! У ствари, после те одлуке више нико није гледао колико траје радни дан. Време као да је губило своју вредност и једино мерило био је рок за завршетак пруге - рок за завршетак насипа. Последњи дани на Добојском насипу били су, у ствари, прави радни ураган. Радило се у блату, на киши. Бригаде су се смењивале само после краћих предаха за јело и сан. Последња три дана - пуних 60 сати - на Добојском насипу нико није спавао..."

У току ових радова, међутим, показало се да у велики Добојски насип треба да се угради не 122 хиљаде кубних метара земље, него много више. Појачаним напором и са много већим радним полетом, градитељи су повели борбу за сваки кубик, за сваки минут.

Без прекида, даноноћно, радили су они на насипу, платоу и другим објектима од чијег правовременог завршавања зависи да ли ће први воз стићи у Добој 15. јула. Свакодневно су повећавали дневни учинак на земљаним радовима.

Последњих дана, кад су градитељи видели да им остајуош свега четири дана до истека рока, а у насипу су још зјапиле велике рупе које треба попунити десетинама хиљада кубних метара земље, они су дневно избацивали преко 13 хиљада кубика.

Полагање колосека

Градитељи Друге оџачке бригаде су 6. јуна на 54. деоници X секције између Алипашиног Моста и Рајловца положили 330 метара дефинитивног колосека, а провизорно везали укупно 110 метара колосека.

Групе одређене за полагање колосека на I секцији до 7. јуна поставиле су укупно 5 километара колосека. На I секцији 13. јуна је положено 1.000 метара колосека. Укупно је од почетка радова положено 10. 426 метара.

На X секцији, 14. јуна положено је 396 метара колосека, а од почетка радова 2.868 метара.

Војници посшавЉеним колосеком Пру1е 1урају дресину наШоварену шинама до места пола1ања

На Савском мосту и око њега

На секцији Савски мост 13. јуна довршено је побијање гвоздених шипова на јарму број 7 и 8. Скројеноје платно најарму број 11, намештено 16 клешта најарму број 11 и 4 на јарму број 16. На монтажној скели побијеноје 6 шипова, чиме је побијање шипова на овој скели завршено.

Истога дана на левој обали Саве у насип је уграђено 3.472 кубна метра материјала - укупно од почетка радова 111.031 кубни метар.

А у насип на десној обали Саве 13. јуна је уграђено 162 кубна метра материјала, а од почетка радова 12.940 кубних метара.

Четвртој минерској бригади -заставица Главног штаба

Упорно савлађујући велике тешкоће, које су јој стајале на путу, Четврта минерска бригада је из дана у дан постизала све веће радне резултате - на раду у тврдом врандучком камену и на усвајању стручног знања на минерском курсу.

За овај рад бригада је два пута добила назив ударна, два пута похвалу Главног штаба, а најбољи градитељ бригаде, Раде Делић, у име своје бригаде примио је највеће признање - прелазну двадесетодневну заставицу Главног штаба.

Бригада демобилисаних бораца „Франц Розман“ четврти путударна

На I секцији, 15. јуна, одржан је митинг поводом предаје десетодневне прелазне заставице четири пута ударној и једанпут похваљеној Бригади демобилисаних бораца „Франц Розман". Митингу су присуствовале све бригаде 8. деонице и делегати свих бригада на I секцији.

Борити се за рокове - рекао је у свом говору командант Бригаде-биоје наш најважнији задатак. Сваки кубик земље имао је свој рок, свако слово, које смо научили омладинце у селу имало је свој рок, свака исписана парола имала је свој рок.

Истом одлуком штаба I секције проглашена је по други пут ударном Друга моравска и први пут ударном Друга подринска бригада. Похваљене су Четврта даруварска и Четврта бјеловарска бригада.

Навршило се тада два месеца од како је Бригада демобилисаних бораца „Франц Розман" забола први крамп у усеку 8. деонице. На истом терену налазе се три већа објекта, а међу њима и један моет дужине 7 метара, за којег је требало да се спреми 550 и набије 538 кубних метара бетона. Бригада „Франц Розман" је радила на мосту од првог дзна. И већ је ископала 550 и набила 100 кубних метара бетона.

Схватајући важност изградње овог објекта, Бригада се обавезала да ће остати на Прузи све док мост не буде готов, да ће га завршити до 20. јуна и на тај начин омогућити бри- ■ гадама I секције да до 15. јула поставе колосек од Шамца до I Добоја.

Од 14. априла, када је дошла на радилиште, Бригадаје очистила од траве и хумуса 14.850 квадратних метара земље, ископала 30 стабала преко 30 сантиметара дебљине и 17.954 кубна метра земље, пребацила 11.399. превезла 28.249 и набила 34.379 кубних метара земље; испланирала 1.183 квадратна метра земље, накопала 91 и превезла 139 кубних метара , шљунка, измешала и набила 309 кубних метара бетона, ископала, превезла колицима на даљину од 800 метара и узидала за камену дренажу 1.685 кубних метара камена.

Укупно је урађено 37.279,55 кубних метара земљаних радова за 12.620 радних дана.

И у културно-просветном раду Бригада је постигла запажене резултате: прочитаних књига 788; одржано 30 | предавања; дато 7 приредби и 5 логорских ватри; одржане 34 пробе дилетантских група и хорова. Лични дневник воде 43 омладинца.

Помажући селу, формираноје седам аналфабетских течајева. До сада је описмењено 70 омладинаца, формирана сеоска библиотека са 140 књига и основана два фискултурна актива у истом селу.

Командант ГлавноI штаба Батрић Јовановић предаје засШавицу команданту III бео1радске студенШске бршаде „Иво Лола Рибар“

Коначно завршен велики добојски насип

Добојски насип, један од највећих објеката на Омладинској прузи Шамац - Сарајево, упркос свим тешкоћама, али захваљујући дотле незабележеном пожртвовању његових градитеља, завршен је у предвиђеном року.

Петнаести јул је био рок када је требало да прође први воз новом Пругом од Шамца до Добоја. Борбу за овај рок градитељи **I, II** и **III** секције испунили су великим радним полетом и упорношћу у извршавању сваког појединог радног задатка.

Последњих дана, градитељи 14. и 15. деонице на III секцији претворили су радилиште на великом насипу код Добоја у поприште једне од највећих битака на прузи ИЈамац - Сарајево, о чему најречитије говори чињеница да је 13 бригада проглашено ударним; од тога четири бригаде тај часни назив освојиле су по други пут, 106 градитеља проглашено је ударницима. У ванредној одлуци Главног штаба омладинских радних бригада, од 16. јуна, одавању признања и захвалности градитељима великог насипа код Добоја, похваљено је свих 38 бригада које су радиле на овом насипу.

Добојски насип је 16. јуна осванyо искићен транспарентима, паролама које изражавају велику радост градитеља за своју радну победу и њихову спремност да нове радне подвиге.

Предвече, бригаде су се искупиле на завршеном Добојском насипу, под својим заставама и црвеним заставама рада - да би прославиле своју велику радну победу.

Поштоје градитељима 14. и 15. деонице честитао на великој радној победи, командант Главног штаба омладинских радних бригада, Батрић Јовановић, у свом говорује, поред осталог, рекао:

....Ми смо кроз протекло време завршили преко 50 одсто земљаних радова, пробили смо два тунела, а кроз 10-15 дана биће пробијен и тунел „Врандук". Овде, на сектору пруге од Шамца до Добоја, радови се одвијају тако добро да не треба сумњати у то да ће наш први победнички воз 15. јула проћи од Шамца до Добоја.

... Ви, омладинци и омладинке из бригада 14. и 15. деонице преузели сте пре 15 дана частан, али и тежак задатак - да за 15 дана завршите земљане радове на 14. и 15. деоници, како би омогућили да на време почне полагање колосека на овом делу Пруге. И ево, после 15 дана ударничког рада, ви славите своју велику радну победу, победу свих градитеља Пруге. Ту су укопана читава брда земљане масе, чиме сте омогућили да први воз 15. јула прође до Добоја.

У овом насипу уткан је ваш неизмеран рад, несебична утакмица за извршавање обавезе. Овај насип је део Омладинске пруге, а Омладинска пруга део пута у остварењу нашег првог Петогодишњег плана - пута у социјализам.

Захваљујем вам се на несебичном труду, знoју и племенитој утакмици, у име Главног штаба омладинских радних бригада, и кпичем:

Живиле бригаде 14. и 15. деонице, бригаде побједнице!"

Појачан темпо радова на градилишту Савског моста и...

На славонској страни Саве, где је насип за прилаз мосту висок девет метара, експлозивним макарама са аутоматским чекићима побијеноје 78 борових шипова по девет метара дубоко у земљу. Први и други дрвени јарам, од насипа ка Сави, већ су постављени, и чекају на монтирање железних конструкција. На трећем и четвртом јарму - толико их је укупно потребно на славонској страни - стручни радници и омладинци из Тесарске бригаде ужурбано су кројили, резали и састављали дрвене конструкције јармова да их за дан-два поставе на побијене шипове и заврше радове на овој страни Саве. Одмах до њих, уз обалу у води, групе монтера, даноноћно и ужурбано, раде на монтирању пловне дизалице, како би се што више убрзали радови и омогућио пренос појединих делова железних конструкција.

На босанској страни Саве још је живље. Око радилишта је подигнуто 6-7 барака за разне радионице; за оправку макара, агрегата и других машина: оправку алата за јармове; за мензу и сл.

Од омладинаца Космајске бригаде формирана јеједна чета „макариста". Ту ради и Прва банијска и Трећа космајска бригада на проширењу речног корита Саве на дужини од 100 метара. Рад тече даноноћно у четири смене. Седам експлозивних макара, са омладинцима и стручним радницима, уз помоћ рефлектора, непрекидно раде - не разликују дан и ноћ... За седам дана на овој страни Саве биће укупно побијено 314 шипова чиме ће се омогућити постављање још 20 нових јармова, од укупно 32.

...На шљункари

Када се поново пређе на славонску страну Саве понтонским мостом, којегје подигао батаљон Прве понтонске бригаде Југословенске армије, одмах се наилази на шљункару, где леже велике количине песка, који се стално одвлачи. Мало наниже, низводно према новом мосту, пружа се нови нормални колосек. До недавно није га било, водио је само до шљункаре, а сада се пружа још неколико стотина метара даље низводно, где у четири смене раде: Љубљанска, Трбовљанска, Крагујевачка и Параћинска бригада у четири смене.

Трећа параћинска бригада, са 150 омладинаца, распоређених дуж композиције теретног воза од 25 вагона, руши обалу, пребацује земљу и брзо пуни вагоне. Киша сипи. Има ту и девојака, са повезаним црвеним марамама на глави, и снажних омладинаца, али их је тешко разликовати на раду. Сви вагони истим темпом пуне се земљом.

Љубљанска, Трбовљанска, Крагујевачка и Пожаревачка бригада, које раде на радилишту ниже шљункаре, на резању славонске обале Саве, истовремено раде и на подизању насипа - у четири смене. Чете омладинаца свакодневно пребаце 300 вагона земље на насип, друге чете - на насипу - прихватају земљу и ваљају је. Насип видно расте. И овде се користе рефлектори, радилиште је ноћу осветљено, па се ради непрекидно. До сада су положена два километра нове Пруге. Вагони теретних композиција брзо одвлаче земљу овом Пругом, јер је насип, од скретнице према Сави, подигнут у висини нивелете на дужини од неколико стотина метара, а шине спојницима добро учвршћене. Даље, положеном пругом, возови лаганије иду, јер се обавља набијање земље испод горњег строја пруге, причвршћују шине за прагове и насип се лагано подиже на висину нивелете.

Постављање колосека

Групе омладинаца специјалним вагонетима превозе прагове, шине и истоварују их дуж радилишта. Формиране тројке, петорке и десетине преносе прагове и шине и постављају их по траси. За њима одмах стижу нове групе бригадиста са причвршћеним плочицама и шарафима, повезују шине и учвршћују за прагове.

Пето градилиште

Бригаде су подигле земљани насип са 350-400 хиљада кубних метара за помоћни колосек, који са четири скретнице води на острвце Врбању, где је отворено ново, пето радилиште. На овом острвцету, на копању земље булдожером, раде Бачко-тополска и Прва космајска. Земља се вагонетима одвози на насип. Овде се поодавно ради у две смене, али ће ускоро и овде радови тећи даноноћно.

ЈОВАН ЖИКИЋ
Заменик шефа Секције

По ЗавршеШку изфадње Омладинске пру1е Брчко - Бановићи и Јрадње железничке пруХе Пољана - Крека (1де сам обављао дужносШ помоћника шефа), ради повезивања Шо1 дела Босне са већ изХрађеном пруЈом Брчко - Бановићи, а поШом похађања четворомесечно1 курса за будуће руководиоце на изЈрадњи 0ру1е Шамац - Сарајево, одређен сам за партијско! руководиоца и помоћника шефа секције Савски мост.

За изградњу Савског моста формирана је посебна, I секција, јер је овај мост имао велики значај за даљи ток изградње Пруге. Требало је премостити Саву и колосеком преко моста повезати будућу пругу са главном, магистралном пругом Београд - Загреб - Љубљана и тиме омогућити довоз потребног материјала из свих делова земље и из иностранства.

За изградњу овог моста и повезивање Славонског и Босанског Шамца, већ је постојао пројекат и више пута у бившој Југославији је најављивана, а никада није почињана, његова изградња. Због тога су мештани оба Шамца са неверицом гледали И на садашњу изградњу.

На градилишту Савског моста окупљен је најспособнији тим градитеља мостова из наше земље, а било је и неколико саветника из иностранства. На малом простору требало је обавити низ сложених радова: побијање гвоздених и дрвених шипова за јармове, ледобране и монтажну скелу; монтирање гвоздене конструкције и колосека преко моста... Разумљиво, на овим радовима нису учествовале омладинске радне бригаде, већ стручна радна снага, изузев кад је требало брзо поставити прагове и колосек преко моста и пошљунчати га.

На тим пословима на мосту преко Саве радиле су: Космајска, Параћинска, Даруварска, Бродска, Загребачка, Бачко-тополска, Крушевачка, Љубљанска, Моравска, Трбовљанска, Бјеловарска и Пожаревачка бригада, са преко 2.000 бригадиста. Њихов смештај је био у баракама, које су се налазиле близу радилишта са обе стране Саве, у Славонском и Босанском Шамцу. Оне су радиле и на траси пруге од Врпоља до моста и са друге стране моста, од Босанског Шамца ка Модричи, куда се кретала траса пруге Шамац - Сарајево. Такође, и на заштитним насипима са обе стране моста и на копању јаркова дуж целе трасе, на постављању прагова, њиховом пошљунчавању, на полагању колосека преко моста и дуж читаве трасе секције „Савски мост“.

Радови на овој секцији почели су фебруара 1947. године, а први воз преко Савског моста проћи ће 15. јула 1947. године.

У циљу координације рада и усмеравања осталих активности, установљен је Савет команданата омладинских радних бригада, који се састајао сваких десет дана, анализирао урађено и утврђивао задатке за наредних десетдана.

Целокупна активност на овој Секцији била је под руководством Управе секције и Комитета КПЈ секције.

Управник Секције је био инж. Журавски, главни инжењер - Калајџић, а ја сам био заменик шефа Секције и секретар Комитета КПЈ.

По завршетку изградње Савског моста распоређен сам за заменика шефа I секције и секретара партијског комитета. И на тој секцији радови су били при крају. Завршавао се део трасе од Модриче до Добоја и постављање колосека, којим се транспортовао материјал за остале секције до Сарајева.

Пролазна епидемија трбушног тифуса

Све је текло нормално и успешно до појаве трбушног тифуса. Затражили смо помоћ од Армије. Војна медицинска академија из Београда послала је екипу својих стручњака, по чијем налогу смо увели карантин у свим бригадама и почели да спроводимо ригорозне мере заштите. Већ оболеле пребацили смо у болницу у Оџацима. Нажалост, већ смо имали забележена три или четири смртна случаја. Стручњаци са ВМА су открили да су умрли бригадисти погрешно лечени од лекара (три лекара, иначе, непријатељски настројени, откривени су и ухапшени). Брзо и успешно је савладана епидемија, укинут карантин и настављени завршни радови. Истовремено, припремали смо се да свечано обележимо завршетак радова на I секцији пруге Шамац-Сарајево.

Врандучки минери у офанзиви

Последњих дана минери Новосадске, Грчке и Друге минерске бригаде на „Врандуку" пребацују дневну норму од 50 - 80%.

На излазу тунела последих дана одјекнула је узбуђујућа вест:

Норма је пребачена за 80 одсШо - уместо 1,30 метара, колико је предвиђено по норми - минери за један дан напредовали 2,50 метара.

Извлачење камена из шунела „Врандук“

Вест је прострујала муњевитом брзином с једне с друге стране тунела.

На излазу тунела ређа се успех за успехом у бо| би за пребацивање норме.

Први дан - 50 одсто.
Други дан - око 60 одсто.
Трећи и четврти дан између 50 - 60 одсто.
Коначно, 18. априла - 80 одсто.

У прусту је тога дана владала крајња напетост. Трештали су компресори као никад до тад. При светлости малих карбидних лампи густ облак прашине упијао се у одело. Вагонети су непрестано улазили и излазили, одводећи мокро, лепљиво разбијено камење. Док вода капље са камених зидова, тунелом одјекује вика минера прве смене - састављена од чланова Грчке бригаде „Епон“ и буке бушилица и аутоматских пиштоља. Унутра се налази прва смена минера - минери Грчке бригаде „Епон“, са Милетом Борићем, Иваном Сертићем и Иваном Јелићем, на челу.

Ваљевски бртадисиси на иробијању шунела „Врандук'

У тој заглушној времи и муњевитом раду стално се чују довикивања на грчком:

- Зито! Зито! *(Живио! Живио!)*

Падају команде за брзо маневрисање вагонетима који непрестано промичу...

Код самог пруста вагонет се једва види од прашине, која штипа за грло, ноздрве. Заглушна бука. Сврдла и пиштољи грмећи продиру у камење. Лете парчад влажног слузавог стења. У једном тренутку још јаче се заковитла беличасти облак прашине, појачала се бука бушилица, а вагонети забрзаше по маленим шинама...

Још свега 15 минута до краја смене. Појачава се темпо. Последњи напор. Хоће ли постићи жељени рекорд? Док напетост и ишчекивање све више расту, на прусту се грозничаво ради. Са леве стране два минера раде на бушилици. Напињу се да што више зарију челично сврдло у тврди камен. Сам положај је веома неугодан. Док се један припио уз стену, да би што боље управио бушилицу, други једном руком држи велики компресор-пиштољ, а другом за друга. С једном руком и уз помоћ стомака, управља сврдло у стену. Чини се да ће сваког часа тешки челик, искочити из руке минера. Доле, крај карбидних лампи раде други. Сви су бели од прашине...

И тада, у јеку најјачег рада - знак завршетка рада прве смене...

Дошаоје велики час. Узбуђење је неописиво. Ишчекивање резултата отегло се као вечност. И тада велика вест:

- Продрло се 2,25 метара напред - норма пребачена за 80 одсто.

- Рекорд!

Требало је тог тренутка видети лица минера. Сијала су од среће и одушевљења. Радост се разнела дуж целог тунела, а убрзо и ван - до логора. Радост прве смене пренела се као талас на нову која је улазила. Сви се искрено радују најновијем успеху грчких минериста и тројке: Борић, Сертић и Јелић.

- Победа! Зито! Зито!

- Ола ја то григоротерос тељома ту тунел „Врандук“.

(Наши мишићи, наша тела и наш ум - све за брзи свршетак „Врандука"!) - одушевљено су скандирали Грци и сви градитељи.

Причајући испрекиданим дахом, необично узбуђен један од најбољих минера на градњи тунела „Врандук“ - надзорник прве смене, 26-годишњи Миле Борић је пресрећан. Од првог дана рада на тунелу био је међу најбољим минерима - пример пожртвованости и несебичног залагања.

У ТУНЕЛУ „ВРАНДУГ
(Из *Дневника* Шесте осјечке бригаде)

„... Ручали смо око 12 сати. Другови из Друге минерске бригаде, с којима ћемо радити, дошли су да нас распореде и да се с нама поближе упознају. Ми их посматрамо онако прашњаве, с карбијским лампама у рукама.

Почео је распоред. Траже се две групе за пруст. „Прустовци" - то су они који пиштољима пробијају брда. Кажу - то је и најтежи посао. Пола наше чете одмах се јавља за пруст - где год је рад најтежи, ту има највише добровољаца.

Минери издвојише слабије, који не би могли издржати. Остало нас је свега четрнаест. Остали су распоређени по скретницама у тунелу и као возачи вагонета.

Пред полазак командант нам је одржао кратак говор, изражавајући наде свих градитеља Шесте осјечке у наш успех. Строј креће. Корак постаје чвршћи, песма снажнија... Стигосмо до тунела. Из њега излазе натоварени вагонети. На њима светле карбијске лампе, а возачи промуклим гласом вичу:

- Чувај!... Макни!...

Вагонет за вагонетом брзо промиче и недалеко од самог отвора тунела бучно истреса своју садржину. Пунимо карбијне лампе и спремамо алат.

Наша смена улази у тунел. Нека дрхтавица нас обузима. Одмакли смо 200 - 300 метара. Наједном - подмукла детонација! Притисак ваздуха погаси нам лампе. Моментално се бацисмо у страну, онако како се ко затекао. Детонације се настављају. Један глас до мене броји:

21... 22.... 23.... итд

Можемо мало напријед. Пођосмо онако, по мраку, ослањајући се лопатама о трачнице. Тако дођосмо до скретнице где су били сакупљени минери из „пруста". Осећа се тежак задах дима који је проузроковао минирање. Вентилатор у прусту ради. Крећемо даље, кроз све гушћи облак прашине.

Смена минера излази из шунела „Врандук“

Прва група наступа на чишћењу „пруста" и пребацивању материјала до трачница. Долази вагонет и четворица га пуне. Минери намештају пиштоље и заглушна хука бушења

постаје несносна. Ужурбано се ради. Материјал је већ извезен вагонетима. Бушење је завршено, минери експлозивом пуне избушене рупе.

Одлазимо у склониште друге скретнице. Кроз десетак минута поновила се експлозија, сада на много већој близини, тако да нас притисак ваздуха просто подиже. Детонација је јака да човек на моменте оглуви. Глас минера нас утишава: броји детонације... Он поновно виче.

- Мир! Још двије пилане!

Наједном подмукла детонација.

- Ова руши материјал!

У десет сати на вече долази смена. Ми се из тунела повлачимо напоље, а друга смена се одмах прихвата посла. Нас из „пруста" тешко је препознати. Бели смо од прашине, као да смо изашли из млина. Враћамо се у наш логор са песмом.

Првог дана је било најтеже. Неки су морали да напусте посао, јер нису могли да издрже у тунелу.

Доласком у логор отишли смо на купање, после чега је следила вечера. Онако уморни одосмо на спавање.

Први дан рада и Осјечка бригада је задовољила.

Једна група од 10 градитеља истоварила је два кубна метра шљунка, направила 74 бетонске коцке и превезла 60 комада бетонских коцки, на даљину од 40 метара.

Друга група од81 градитеља ископалаје и превезла на насип 209 кубних метара земље.

Норма је премашена..."

Осам сати са Другом минерском бригадом у тунелу „Врандук"

„Око пола десет увече кренула је бригада карбидуша уз Босну, према тунелу.

Њени минери већ су стигли изнад осветљеног простора пред порталом тунела. Брзо се пењу до улаза. Ту се све види као по дану. Лево је барака, у којој дан и ноћ раде компресори и вентилатори. Десно се диже стрма и глатка страна. У тами - позади - губи се помоћни колосек.

Ударници из Дру1е минерске бртаде: Перица Плећаш и Стева Посавец

Из тунела непрекидно куљају пуни вагонети, са увек веселим и насмејаним грчким бригадистима. У прусту и на горњој штолни све је спремно за паљење. Још свега једна минута до десет часова. Минери разговарају, а неки, сместивши се поред лампи, извукли из џепова и читају *Борбу на Омладинској прузи.*

Поред нас, с вагонетом пролази Грк, акцијаш, сав бео од прашине. Препознајемо га. Пре пар сати - за време кратке паузе - предао је у име Грчке омладинске радне бригаде „Епон" поздраве Новосадској, којој је свечано уручена заставица. У том тренутку земља се потресла. Слике и транспаренти изнад портала се зањихаше. Из горње штолне провалио је дим. Убрзо је уследило око педесет детонација. Онда је у тунелу завладала тишина. Тиме је био завршен рад смене „Епон" бригаде, која се са песмом враћала у логор.

- Немамо довољно „карбидуша" - добаци неко заменику команданта Бранку.

- За пруст су довољне три, а једна за онога који носи штампове за пиштоље.

Бригада је спремна да уђе у тунел. Чекао се командант. Ево и њега. Брзо улази у тунел са групом која носи пиштоље и штампове.

У тунелу велика прашина. Зрак презасићен љутим дахом експлозива. Градитељи се пењу преко камења које су избациле мине. Унутра се налазе групе које треба да очисте колосек. Оне одмах почињу да чисте. И група с командантом је стигла у пруст.

Група с лопатама поче да ради. За пет минута је натоварен први вагонет. После 25 минута стена је ослобођена од камења. Командант је разгледао и утврдио - позади је мекши материјал. Данас имамо прави и најтежи камен, али морамо да ископамо два метра...

Минери Томо Борић, Нико Месић и Марко Крзнарић, са још тројицом омладинаца, спремају пиштоље, монтирају цеви и умећу у штампове.

- Кад сам чуо да је Новосадска бригада добила прелазну заставицу - прича омладинац Љубомир Томић - напустио сам амбуланту и пожурио овамо! - Једва је успео то да каже, кад се у уском простору проломи тресак мина. Поче рад. Престао је сваки говор. Четири пиштоља раде под притиском од пет до шест атмосфера. За пар минута ништа се не види, осим силуета омладинаца, осветљених слабим светиљкама. Одвоз материјала је добро организован. Посао тече. Три петорке са десет вагонета раде на извозу материјала из пруста, преко главне и помоћне скретнице. Кад петорка у прусту натовари пет вагона и изгура их, петорка са помоћне скретнице улази у тунел и замењује је. Хрпа материјала у прусту је све мања. Пиштољи неуморно зврје. Негде у средини штолне чује се бука новог пиштоља.

- Шта је овде?

- Напали смо горњу на више места. Радимо вертикално темељни простор. Кад стигнемо до предвиђене висине онда ћемо бушити лево и десно - објашњава омладинац који стоји на траверзама изнад нас.

Вратили смо се с композицијама у пруст, где су минери два сата бушили рупе за мине.

Мине су припремљене.

- Ту метни још један набој, а овде је доста један - каже један омладинац.

- Никад није превише - каже минер команданту.

Још једанпут се прегледају мине. За то време петорке спремају алат. Изнад пруста стављен је „плех" да би касније било лакше истоварити.

- Сви у помоћну скретницу! - одјекну команда, када је све било спремно. Пали се фитиљ.

- Уста отворена - чује се један глас.

Угасило се светло. Један, два, три... осамнаест, деветнаест, двадесет... броји, минер Крзнарић.

- Још три - додао је када је у прусту настала тишина - затајлије су!

- Убрзо се сводови опет три пута затресоше. Све је готово. С командантом на челу минери се враћају у пруст. Пењу се преко избаченог камења. Петорке су опет на послу: пуне и гурају вагонете без речи.

Рад у горњој штолни иде даље својим током. Материјал се товари брзо кроз отворе у траверзама.

- Чувај! Чувај! - одјекује тунелом.

- Вагонети промичу. Пред порталом седи омладинац који бележи колико је вагонета извежено. Он уједно чува и дневну прелазну заставицу.

Мпади минери с комиресорима буше сшене у шунелу „Врандук"

С АН

Ноћасје шрипа кроз шаторе струјала,
шкрипа вагонета четврте смене,
и чудна поплава гласова бујала
на целу земљу, преко мене.

Сан ми очи још није дирно,
звезде су трептале у висини.
Другови су ноћас спавали немирно
и у сну причали о домовини.

- Цемента овамо
- Брже, додај цигле...

Још једном су живели живот прошлог јутра.

Ни сан није мого са усне да скине
оно што сутрашњи неће моћи сутра.

То моја земља на папратима
крај мене лежи на јулској ведрини,
сваки је од нас крај себе има
и свак за њу подвиг и ноћас чини.

То није земља из школске клупе
с толико и таквих... језера и бања.
За ову се рађа и мачеви тупе
... и ноћас овде у шатору сања!

Ноћасје шкрипа кроз шатор струјапа,
шкрипа вагонета на летњој ведрини,
и чудна поплава гласова бујала
- бригада причала о домовини.

Славко Вукосављевић

И Четврта осјечка бртада радипа у шунелу „Врандук"

Сшарији и млади минери исиред шунела „Врандук"

Приближава се завршетак смене. Ради се ужурбано. Спрема експлозив. Поново се пале мине и чисти камење из тунела. Ето, стиже и смена из Новосадске бригаде.

„2,65“ - кличу бригадисти и без речи се грле. Пресрећна је цела група (Ф.Б)

„ВРАНДУК" ПРОБИЈЕН! УРА!

Занимљив телефонски разговор између улаза и излаза, непосредно пред почетак пробоја:

11 сати

- Хало! Улаз! Хало!... Јесте ли почели бушити?

- Јесмо. А ви?

- Нисмо!

- 0 Смајо! Смајо! Па шта то радите... Смајо, хало, Смајо! - Пожурите, иначе можемо једни другима рећи - лаку ноћ...

- Ко то виче тамо (излаз)?

- Томаш!

- Што сте чекали са првом жбарадом?

- Нисмо чекали, него се поломили штампови...

- Слушај, чим се сврши, има да се пали. Ко пробије да пробије. Ми или ви - главно је да то уради наша смјена...

11,15

- Смајо, пошаљи курира на пруст. Ми смо почели да бушимо! - Нека јави како се чују пиштољи (улаз)!...

Море и ми смо почели да бушимо!

- Што ?! - Одлично. - Напријед! Ко ће прије! Запамти - чим се избуши - палимо... нема чекања!

11,20

Милане, да ли се буши тамо (улаз)?

- Да си ти жив и здрав - одавно. Ево и Ј1ука[80] дошо овдје. Тује и Баћа[81]! Смајо- пожури.

Е. добро, добро, гледај ти њега, као да се мени не жури!

11,25

- Смајо, хало Смајо! Чујеш ли ме? Повлачите се. Све је спремно за паљење мина. Нећемо почети док нас не извјестите да сте се сви повукли.

- Добро, а шта мислиш - да ли ћемо успјети?...

- Сигурно, ево сада пуне! Не заборави да прво пуца излаз - Друга минерска... још само минут, па ћу наредити да пуцају... Ало, ало!...

- Милане, шта је?

- Јеси ли сигуран да су се сви повукли? Немој нешто да се деси!

- Не брини!

- У реду - наређујем да пуцају...

- И крајњеје вријеме. Да видиш ове моје- ништа их више не може смирити...

- Добро, а шта ћеш ми дати за муштулук?

- Припремили смо вам печену квочку, а Јово добро вино... Према томе, напријед мили мој!

11,30

- Смајо, само да се ово што прије сврши - дрхтим као прут... Ево нас за који часак код вас. Имаћеш част да видиш Другу минерску...

- Хајде, хајде и ред је, вала, једном... Ти се спреми да се рукујемо...

- Слушај! Милане, хоћеш ли да запјевам једну пјесму да се малко смириш? Само реци коју!

- Има ли какве: „Пробићемо тунел!"

11,40

- Сад кад пуцају ваше мине па не пробуше - немој се секирати, наше ће сигурно (улаз)...

Телефонски дијалог за тренутак престаде. Ми напето гледамо на сат. Још један минут дијели нас до жбараде - како се овдје назива паљење мина. Завлачимо се још дубље иза греда, због детонације.

Секундна сказаљка одмиче...

... Сада, тачно у предвиђени час, потресе зидове прва експлозија. Снажни ватромети наших минера почињу. Попут грмљавине почиње разарање последње бране. Никада атмосфера није била овако наелектрисана. Физички слабије тијело зачас малаксава.

Кроз блиједо прије подне проламају се детонације: 7, 8, 11, 18... Ваздух је сав наелектрисан, усковитлан - пун неиздрживог притиска, који дјелује на бубне опне и слијепоочнице, и љутог гаса. који гуши плућа...

Још сасвим нејасно допире глас телефонисте који виче другу на другом крају:

- Слушај! Отпочелоје... Ух, како лијепо пјевају... Нека их, нека само. Ајдете, дјечице моја, што љепше и што јаче!... Ало, Смајо, чујеш ли га, чујеш ли оног мангупа - задњег по реду - тај ти је вриједан!...

... Тога тренутка и посљедња мина затресла је зидове. Готово!... Омладинци из Друге минерске искачу иза стубова ... али још се не може напред. Не може се проћи оддима и прашине. Најпријеће ићи напред фогин (палир) да провјери резултат паљења. Није прошао ни секунд тунелом одјекнуо је глас:

-Урраaa! Врандукје побјеђен... Побиједили смо... Урpaaa.

Коначно, свршено је са неизвјесношћу. ПобЈеда, У лудој трци јуримо напред. Кинооператер са камером хоће да сними ту узбудљиву игру. Слабо свјетло отежава му задатак. Он одбацује патике, покрива нос и уста влажном марамицом да би могао снимати и из највеће близине.

- Роде мој - чујемо сада, али не са жице, глас телефонисте, који се сусрео са другом на другој страни - готово је! Нека ти је са срећом.

Пробој Врандука је успио - и то цио мјесец дана раније.

Овај дан дао је још једном трајан доказ о великој моћи наше омладине. Он је видно означио утрвену стазу ка будућим успјесима. Ни киша, ни облаци нису могли да умање свечаност овог дана. Сирене заглушно пиште, објављују нову велику радну побједу наше омладине.“ (Ђ. Чогурић)

Мина која је пробила тунел!

„Када је 28. јуна ујутро смјена Милета Борића предавала посао смјени Марка Крзнарића, пред улазом тунела, много прије шест сати, стајали су градитељи Друге минерске бригаде са својим стручним радницима, само да што прије дођу до пруста. У разговору минера и омладинаца осјећало се све њихово узбуђење, кога они нису могли да сакрију.

- Спавао сам мирно цијелу ноћ - увјеравао је двострукогударника Стјепана Церковићаједан градитељ из Друге минерске бригаде.

[80] Лука Бановић, командант Минерске бригаде.
[81] Батрић Јовановић, командант Главног штаба омладинских бригада

- А ја сам те видио да си ходао око бараке кад сам и ја изашао. Нисмо ти ми синоћ, друже мој, спавали онако тврдо, минерски и како ми иначе спавамо. И не можеш... Ето, сваки час се тунел може пробити - причао му је полако Стјепан и натјерао га да и он призна да се самојуначио пред њим.

- Одосмо, да наставимо гдје си ти бушио. Заједно сви га пробијамо - добацио му је, губећи се у ждријелу тунела.

Само за вријеме пуцања мина долазили су минери на скретницу гдје је био постављен телефон, и како су бројали мине, тако су са још више узбуђења бројали потмуле одјеке експлозија мина са супрозне стране. А кад је упалила прва жбарада, тешком муком су руководиоци могли задржати омладинце да не јурну одмах на пруст, премда је врућ дим гушио у грлу. Одлазећи тамо, омладинци су пјевали своју најдражу пјесму о врандучким минерима и ништа није могло да заглуши њихову пјесму.

Дванаест... тринаест- бројали су мине, а оштар звук експлозије није им се свиђао.

- Изтврдине пуца. Није пробијено-чујеш како сујаке мине!

- Да је пробијен, мине би биле муклије - чуло се између експлозија појединих мина.

■Једна потмула мина, чија се експлозија чула нешто дуже но друге, нарочито је узбудила минере. Та мина је и пробила тунел. У 11 часова и 45 минута хиљаду петсто двадесет осми метар Врандука био је здробљен и, умјесто њега остала је велика рупа, кроз коју су се прво провукли ударник фогин Мате Беговић, затим Руди Празник, Марко Крзнарић и Славко Мутић.

Напољу, пред тунелом, чуо се већ продоран звук велике сирене. Окупљени минери слушали сује са одушевљењем, са којим никад ниједну пјесму нису слушали. Фогини су на брду запалили мине весеља. Пред тунелом љубили су се минери и остали градитељи и честитали једни другима. Доле, улицом ишли су неки сељаци, један од њих издвојио се, пришао градитељу Друге минерске бригаде и пољубио га, па је наставио свој пут. А омладинци су за њим рекли:

- Видиш, пробој „Врандука" не славе само минери. Знаш, ја мислим и у Београду, и у Загребу и свугдје по Југославији, вечерас ће бити весеље.

- А пиштољ, да није онако тежак, све би га носио у њедрима - рекао је двоструки ударник Миле Кљајић." (С.С)

ЗАВРШЕН НАЈВЕЋИ И НАЈТЕЖИ ОБЈЕКАТ
НА ПРУЗИ ШАМАЦ - САРАЈЕВО

Дуга и тешка битка за „Врандук"

Полагањем колосека кроз тунел „Врандук", 27. октобра, коначно и у целини, изграђен је највећи објекат на Омладинској прузи Шамац - Сарајево.

Дуга и тешка битка за „Врандук" почела је пре 232 дана, када су Прва и Друга минерска бригада, заједно са стручним минерима, међу којима их је доста било и са тунела „Мајевица" на прузи Брчко - Бановићи, прихватале и радове на овом тунелу. Радило се даноноћно, без престанка, све док градитељи нису оборили највећу препреку на прузи и широм отворили главну капију за пролазак воза од Шамца до Сарајева. Дуго и дуго времена вентилација у тунелу је била веома слаба - људи су падали у несвест, али се ни за тренутак нису поколебали. Компресори су се често кварили а и није их било довољно, што је отежавало радове и озбиљно угрожавало, иначе, крајни рок изградње „Врандука". Ни вода, која је понекад избијала у великим млазевима, није зауставила градитеље.

На „Врандуку" су радили стручни минери, млади минери - курсисти и, као помоћна радна снага, омладинске радне бригаде,

Тако су се на изградњи овог најтежег објекта на Прузи срећно ујединили знање и стручна спрема инжењера, техничара и старих минера са праксом од 15 и 20 година, на многим тунелима за време старе Југославије, и елан и полет омладинаца који никада раније нису ни гледали како се ради у тунелу, а камоли да су сами радили.

Стручни минери су своје знање и дугогодишње искуство несебично преносили на младе осамнаестогодишње градитеље, које је велика љубав према својој земљи и довела у Врандук да раде дубоко у утроби земље, пожртвовано од старијих учили и радили и после вишемесечног труда, постали прави минери и успешно обављали најтеже минерске послове, ништа слабије од најбољих старих минера.

Радови у „Врандуку" су пример добре организације посла и правилног руковођења радовима, што је увекслужило за пример свим градитељима Пруге. Ту сеувек знало ко и шта треба да ради.

Кад човек пролази поред „Врандука", може увек да чује песму. Градитељи су ишли у тунел и излазили из њега, после напорног осмочасовног рада, са песмом. Високи радни елан, задивљујуће одушевљење, велика љубав према послу - то се могло осетити на сваком кораку од улаза у тунел до његовог излаза. Да ли ће се икад заборавити херојство градитеља тунела „Врандук"? Сигурно, да неће никада! О њима се већ певају песме широм наше отаџбине. Омладина, пионири, старији људи и жене певају и причају о тунелу. Један новоформирани пионирски одред у Београду добиоје име „Врандук". Градитељи пруге Никшић - Титоград свој највећи тунел који је дуг 1.300 метара, зову „Црногорски Врандук". „Врандук" је симбол радногхеројизма и родољуба Народне омладине Југославије, оличење свих великих победа на Прузи, еннадмашног полета и пожртвовања више од 210.000 градитеља Омладинске пруге Шамац - Сарајево.

Градитељи „Врандука" могу бити горди и поносни на своје велико дело. И с поносом да кажу свакоме да су радили на најтежем објекту на прузи Шамац - Сарајево и на њему су часно извршили свој задатак. Многобројни посетиоци „Врандука", страни и домаћи, са дивљењем сећаће се и свега оног што су видели у „Врандуку".

Секретар ЦК Комсомола, Шељапин, казао је да је тунел „Врандук" један од најбољих које је он видео, да га је задивило радно одушевљење градитеља овог тунела.

Дуго и дуго причаће градитељи тунела о Петру Бошњићу, Петру Буквићу, Јову Орлићу, Петру Стипанчићу, Душану Орлићу, Милу Борићу, Марку Крзнарићу, Милу Кљајићу и другим стручним минерима - градитљима „Врандука" - и сећати се славне Прве и Друге шест пута ударне минерске бригаде и осталих бригада које су радиле на „Врандуку". (Батрић Јовановић)

МЕНЕНАНА...

Мене Нана једину имала
и мене је на из!радњу дала.
Ја сам моје питала у шали:
„Би ли мене на изфадњу дали?"
Они кажу: „Иди месец дана. "
„Два ћу, Нано, продужиШи сама.
Гоадићу Ше, омладинска пруЈо,
Шри месеца- и Шо није дуХо."

Минер - ударник

Уз звуке хармонике радило се брже и боље

Признања за велику радну победу на „Врандуку"

Главни штаб омладинских радних бригада на градњи Омладинске пруге Шамац - Сарајево донео је ванредну одлуку којом се похваљују: Прва минерска бригада - три пута ударна, Друга минерска бригада - три пута ударна, Грчка бригада „Епон" - два пута ударна, Новосадска градска бригада „Млади пролетер" - два пута ударна, Четврта минерска бригада - два пута ударна, Трећа минерска - ударна бригада, Друга бродска - ударна бригада, Прва цазинска -ударна бригада, Друга ужичка - ударна бригада, Шеста осјечка - ударна бригада, Друга новопазарска - ударна бригада, Грчка радна бригада „Сиандос", Жичко-гружанска радна бригада Друга цазинска радна бригада, Бачко-паланачка радна бригада, Прва кулска радна бригада Прва и друга чета петог бетонског курса, стручни радници - минери.

Пробијање тунела „Врандук" пре предвиђеног рока био је пример највећег радног херојизма и пожртвовања, пример сарадње и узајамне помоћи омладинаца и стручних радника и руководилаца.

Радни колектив тунела „Врандук" добио је заслужено признање. Управа градилишта и штаб VI секције донели су своје одлуке у којима су најбољи градитељи проглашени за ударнике и похваљени.

По одлуци Управе градилишта први путје за ударнике проглашено и награђено новчано 20 минера и осталих стручних радника, а похвалу и новчану награду добилоје 19: Миле Борић, Миле Кљајић, Марко Крзнарић и Перо Орлић, најбољи минери, који сујош у мају били проглашени ударницима, добили су новчану награду и похвалу. Само похвалу добило је још 60 градитеља - стручних радника.

По одлуци штаба Секције, Првој минерској бригади три пута ударној, три градитеља су по други пут проглашени ударницима, а 46 први пут. У бригади је похваљено 33 градитеља; у Другој минерској бригади три пута ударној бригади има 11 двоструких ударника, 56 први пут проглашених за ударнике и 33 похваљених; у Четвртој минерској два пута ударној бигади има 37 ударника, а у Трећој ударној минерској 24.

Велики митинг на „Врандуку"

Градитељи тунела „Врандук" и свих 28 бригада VI секције, као и делегати осталих бригада на Прузи, заједно са представницима Управе градилишта и Главног штаба омладинских радних бригада, славе велику радну победу - пробој тунела „Врандук". Њима су се прикључили и мештани, који су у групама стизали пред тунел.

Градитељи са улазне стране прошли су у строју кроз тунел - кога су још пре један дан пробијали - на излазну страну, где се одржавала прослава. Своја радилишта октили су врандучки минери цвећем и заставама, а портал тунела државним грбом, значком Народне омладине и грбом Јединствених синдиката.

На уздигнутом постољу, поред трибине, стајали су најбољи градитељи тунела - ударници минери и стручни радници.

- *Минерска бртада све ће да савлада!* - заорио се поклик кога је прихватила маса градитеља... и он се, као ношен валовима, ширио из бригаде у бригаду.

Долином Босне одјекивала је снажна песма градитеља, који су долазили да поздраве победнике - минер-

ске бригаде и да изразе непоколебљиво уверење да ће, следећи пример градитеља „Врандука", остварити своју обавезу: Омладинску пругу завршити до дана рођења наше Републике. Снажно су одзвањали о висока брда изнад кривудаве долине реке Босне, поклици градитеља: „Ура за Врандук! Ура за братство! Ура за Пругу“.

Међу бригадама победницама налазиле су се три пута ударне Прва и Друга минерска, које су имале част да својим минама пробију и последње метре „Врандука". У плавим радним оделима овде су и омладинци Четврте минерске два пута ударне бригаде, у чијим се редовима налази преко 30 ударника. Омладинци Треће минерске ударне бригаде носили су велику паролу: *Врандукје наша школа.* Долазак Грчке бригаде поздрављен је одушевљеним поклицима и бурним аплаузом.

Велико одушевљење изазвао је и долазак гостију. На трибину су се попели инж. Душан Лалић, начелник Управе градилишта, заменик начелника Радован Папић, главни инжењер Марко Христић, командант Главног штаба омладинских радних бригада, Батрић Јовановић, са осталим члановима овог штаба. Ту је и Гвозден Симић, главни директор Дирекције за градњу железница.

На трибини су били и инж. Марко Аћимовић, шеф VI секције, инж. Емил Јаначек, шеф 33. деонице. Петар Боснић, шеф 34. деонице, чланови штаба VI секције и најбољи градитељи тунела.

Бурно су поздрављени и страни гости. Поред представника страних омладинских радних бригада, у пратњи председника Главног одбора Јединствених синдиката Саве Медана, стигли су и високи гости Шпиад Данге, председник Свеиндијског синдикалног конгреса, Луи Нинг, председник Федерације ослобођене Кине и Браин Годван, председник Синдиката рударских радника северне Родезије.

Митингје отворио заменик шефа 34. деонице Кемал Халиловић и дао реч Радовану Папићу, који је у свом говору први честитао градитељима тунела постигнути успех и, између осталог, рекао:

....Другови и другарице, пред нама има још великих задатака. Радови на Омладинској прузи развијају се по плану, али захтевају самопрегорно залагање свих њених градитеља, правилно и добро руковођење стручних руководилаца. То што они у посао уносе своје стручно искуство, што омладинци у рад улажу свој полет, свој младалачки жар, то је гаранција да ћемо извршити не само овај задатак, него и сваки који пред нас буде постављен. (Поклици: „Хоћемо!") То је гаранција да ћемо кроз Петогодишњи план остварити срећнији живот свим нашим народима, свим трудбеницима у нашој земљи.

После њега, говориоје инж. Марко Аћимовић, шеф VI секције, а затим командант Главног штаба омладинских радних бригада, Батрић Јовановић, који је, поред осталог, рекао:

„Другови и другарице, омладинци и радници, херојски градитељи тунела „Врандук", драги пријатељи из Грчке, Мађарске, Румуније, Шведске, Данске, Палестине, Аустралије и Енглеске, другови делегати свих омладинских бригада на градњи Омладинске пруге Шамац - Сарајево!

Са радошћу вам доносим најсрдачнији поздрав Главног штаба и честитам вам велику побједу, пробој тунела „Врандук"! (Бурни поклици градитеља и клицање: *Тунел Врандук пробијен! Живела херојска омладина!* и буран аплауз).

гочка радна бртада „Сијандос“

Мисли 60.000 градитеља Омладинске пруге овдје су с нама. на овом величанственом слављу. Дуга је и тешка била прва фаза битке за тунел „Врандук". Ту се радило даноноћно у загушљивом ваздуху, под слабим свјетлом, у води - под тешким условима. Али, најзад је дошла побједа! Та побједа је дошла на вашем труду, на племенитом зноју, на ноћима и данима проведеним у тунелу „Врандук". Та побједа је сазидана на вашим херојским напорима. Зато кличем: нека живе јуначки напори градитеља тунела „Врандук“! (Аплауз и клицање: *Пробили смо Врандук\).* Овде, на „Врандуку", оборене су старе норме, уведене су нове, па су и оне високо превазиђене, збогтога су вам на овој великој побједи, на вашем великом труду, дубоко захвални сви трудбеници наше земље.

Другови! Горе, на улазној страни тунела „Врандук", стоји још исписано: *Нема препреке које нећемо савладати!* Пробијање „Врандука” потврдило је те истините ријечи и, као што смо оборили ову препреку на Омладинској прузи, тако ћемо

ЛИКОВИ ГРАДИТЕЉА - МИНЕРА

С лева на десно: шросшруки ударник Јосии Викоша, двосшруки ударник Ларилан, двосШрука ударница Лидија Марић и двосШруки ударник Перо БулаШ

до 29. новембра оборити све препреке које нам буду стајале на путу! (Аплауз и клицање: *Тако је!Живео! - Срећа је наша млада - минерска бри!ада!)* И не само то, другови. За трудбенике наше земље, за радни народ наше земље, неће бити препрека у остварењу наше Петољетке, изградњи срећног и радосног живота за све људе у нашој земљи.

Другови, са нама се данас, поводом ове највеће победе на градилишту Омладинске пруге, од срца радују и наши драги другови из иностранства, који су дошли да овдје учвршћују наше заједничке пријатељство, наше братство. Ми, градитељи Омладинске пруге, поносни смо што се овде, на изградњи овог највећег објекта нашег Петогодишњег плана у овој години, остварују идеали Светске федерације демократске омладине, идеали мира и лијепшег живота. У име Главног штаба и свих градитеља Омладинске пруге, овдје, са ове наше велике побједе шаљем срдачне поздраве нашим драгим пријатељима из иностранства, шаљем поздраве два пута ударној Грчкој радној бригади „Епон", која је са изванредним пожртвовањем радила на пробијању тунела Врандук. Нека живи јединство омладине читавог свијета за демократију, мир и лијеп живот! (Буран аплауз).

Другови и другарице, наш је обичај да приликом оваквих прослава. приликом прослављања великих побједа. обратимо пажњу и на задатке који стоје пред нама. Кроз два дана навршиће се три мјесеца откако су почели радови за пругу Шамац - Сарајево. Иза нас су, другови. остали извршени велики задаци (поклици: *Минерска бртада - све ће да савладађ*). Ми смо, другови, ископали из ових босанских брда око два милиона осам стотина хиљада кубних метара земље и камена, пробили смо два тунела и ево јуче, највећи тунел на градилишту Омладинске пруге - тунел „Врандук". Поставили смо тридесет пет километара горњег строја колосека и постигли још доста резултата. Хиљаде омладинаца - градитеља Омладинске пруге постали су минери, бетонџије и други стручњаци. Али, другови, пред нама су још велики задаци. пред нама су још велике битке за коначну побједу на градилишту Омладинске пруге Шамац - Сарајево, да бисмо ископали преосталих милион седамсто хиљада кубних метара земље и камена. (Клицање. *Хоћемо! Нема одмора док траје обнова!).* Да бисмо довршили тунел „Врандук" и остале наше тунеле, изградили 14 мостова преко реке Босне. и стотине других објеката, довршили горњи строј пруге, главне железничке станице, треба и даље да радимо на изградњи наше Пруге. Да се боримо за обарање досадашњих норми, као што су се борили градитељи тунела „Врандук". (Поклици: *Нове норме!)* Напред, другови, за изградњу Омладинске пруге Шамац - Сарајево до 29. новембра, за велику побједу - нашу Омладинску пругу! (Клицање: „Хоћемо!" - *Омпадинска пру!а - нама није ду1а!)*

Живели херојски градитељи тунела „Врандук"!

Још нешто за будућу историју „Врандука"

Тунел „Врандук", дуг 1.534 метра - скоро четири пута дужи од тунела „Мајевица" - са попречним пресеком од 8 квадрата, што га оспособљава и за електричне железнице, пробијен је 28. јуна, 30 дана пре рока и 17 дана пре дате обавезе.

„Врандук" пролази кроз стеновиту масу лапорца, местимично помешаног са кварцом, што је представљало материјал необично тежак за бушење. Да се изгради, требало је да се избаци око 60.000 м³ камена и утрошили око 40.000 килограма експлозива.

На поприште будућих великих радних окршаја први градитељи су стигли на Пругу у фебруару 1947. Формиране су Прва и Друга минерска бригада - радне јединице које су у историји омладинских акција заузеле једно од првих места.

Прве мине одјекнуле су 1. марта. Почело је освајање брда. Метар по метар; стопу по стопу. Прва минерска радила је с једне, а Друга минерска с друге стране. Почело се без компресора, без уређаја за вентилацију и остапих техничких средстава, са недовољно стручних радника. Бушило се ручним сврдлима. И напредовало веома споро - првих дана свега 0,30, 0,35 метара у једној смени. Мине су пуцале само по једанпут у осам часова. Минери су, ипак, веровали да ће успех ускоро бити већи. И борили су се за то. Трећа смена са улазне стране 12. марта напредовала је 0,90 метара - велики успех, с обзиром на услове и начин на који се радило.

Почетком априла стигли су компресори са механичким бушилицима. Норма је била 1,30 за 8 часова и после два дана је премашена. Поједине смене напредовале су по 3, па и 3,5 метра за 8 часова, док се са обе стране бушило по 17 метара за 24 часа.

Темпо, грозница такмичења се појачава. Ноћни минери не одлазе на спавање, чекајући велики тренутак пробијања последњих метара. Сви су желели да тада буду на прусту, челу тунела.

Најзад, ту срећу су имали бригадисти Прве и Друге минерске.

Двадесет осмог јуна, у 11 часова и 45 минута, тунел „Врандук" је пробијен. У диму тек експлодираних мина срели су се минери Прве и Друге минерске бригаде.

А четири месеца касније, 27. октобра у 14 часова, кроз „Врандук" проћиће и први воз.

ИЗДНЕВНИКА ОМЛАДИНСКИХ БРИГАДА
КОЈЕ СУ ПРОБИЈАЛЕ „ВРАНДУК"

Шеста осјечка бригада

... Данас наша бригада креће на тунел „Врандук". Осећамо се поносни што ће баш наша бригада, једина из нашег округа, радити на овом тунелу. Група јачих и снажнијих другова одабрана је за рад на тунелу. Синови Славоније постаће добри минери.

... Другови минери из Друге минерске, у чијој ћемо смени радити, дошли су да нас распореде за тунелске радове. За пруст су изабрали 14 - кажу нам да је то најтежи посао. А нас се јавило око 30. Осећамо жељу да што пре стигнемо у тунел, да докажемо друговима из славне Друге минерске бригаде да нећемо заостати иза њих. Строј креће чвршће но обично, песма је сад снажнија, иако чети нико није командовао.

Наша смена први пут улази у тунел. У сусрет нам иду вагонети, а кад наиђу, ми се занесемо у страну, упадајући у канале за воду. Види се да смо новајлије. Одмакли смо 200-300 метара, а некако стално идемо погурени, мислећи да ћемо главом ударити у свод. Наједном, детонација! Ми се завукосмо у крај како је који стигао. Негде је неко бројао 21... 22. То су минери бројали мине. У пруст су нас пустили тек пошто су минери рекли да је ваздух тамо очишћен. Пробијали смо се кроз дим и сви кашљуцали као по команди. Увече нас је болела глава.

Сутрадан нам је било тешко да се извучемо из постеље. Очи су биле слепљене - кожа на лицу затегнута. Па ипак, кад смо пошли на рад, нико од новајлија - минера није изостао. Данас смо из тунела извезли 130 вагонета.

... Склонили смо се на другу скретницу чекајући да опале мине. У том часу засветли светиљка на једном вагонету који нам је јурио у сусрет. Возач вагонета, уместо да по свом старом обичају виче „чувај", викао је из свег гласа *бртада нам јеударна.* У том часу грунуше мине свој први плутон, који нам се чинио снажнији и јачи, но обично. Већ са следећим плутонима помешала се галама и весеље градитеља. Минери су нас ућуткивали да бисмо могли бројати мине, али нас нису могли лако да стишају. После минирања наставили смо још упорније да извозимо материјал. Са 172 извежена вагонета материјала наши градитељи у тунелу су прославили тај свечани дан.

Радна акција на прузи Шамац - Сарајево имала је широк публицитет у целом свету. Не само зато што је Пругу градило и 56 страних бригада, са 5.842 омладинца из 42 земље са свих континената, већ и зато што су многи злурадо прогнозирали њен неуспех.

У неким западноевропским листовима су објављиване велике лажи - да се „омладинске бригаде на Прузи вежбају у руковању оружјем, како би учествовале у грађанском рату у Грчкој, да се принудно доводе деца млађа од 12 година, да

радовима руководе комесари ОЗН-е, да руски стручњаци граде ову Пругу искључиво из стратегијских разлога, да су једина предавања за омладину - „о слободној љубави'"

На све бесмислице и клевете, омладинци су одговорили - новим рекордима. А мопгло је другачије да се одговори -да су многи „комсари ОЗН-е" још голобради, да на Прузи нема места за све који би желели да је граде, да се стратегијски разлози хову „хлеб и огрев", да је један откривен пољубац довољан за искључење са акције.

Командант Главног штаба омладинских радних бригада Батрић Јовановић љутито је одговорио једном америчком новинару:

„Ви можете написати у своме листу да је пруга Шамац - Сарајево комунистичка измишљотина, блеф младих титовских занесењака. Али, то вам не би много вредело, то јест били бисте у сваком случају демантовани: Пруга ће, свакако, бити изграђена и њоме ће јурити возови. Ја вас позивам да 29. новембра, на дан наше Републике, дођете на свечано отварање омладинске пруге Шамац - Сарајево. А није искључено да то буде и раније. КасниЈе, сигурно, неће бити".

Дан фискултурника на VI и ...

По завршетку митинга поводом пробијања тунела „Врандук", 29. јуна 1947. године, одржан је велики слет фискултурника VI секције, у коме је учествовало око 3.000 градитеља са те секције, а дуж целе Пруге, опет по секцијама, фестивал песама и игара, културних група из наших и иностраних бригада.

Посматраче је развеселило трчање у џаковима. Градитељи су бурно бодрили своје. После њих наступила је колона тркача с пуним колицима земље, а онда омладинци са ужетом. Најлепшу тачку целог програма извели су фискултурни инструктори приказујући поједине елементе из акробатике, штоје изазвало велико интересовање гледалаца.

На знактрубе, трком су изашле фискултурне колоне бригада, које су, певајући, направиле круг, из чије се средине издигла пирамида, а на њеном врху стајао фискултурник, са државном заставом, окружен омладинцима, са заставама народних република.

Истог дана одржана су такмичења за првенство секције у фудбалу, кошарци и одбојци.

... Фестивал културе у IV секцији

Упркос киши, која је цело поподне падала, фестивал је, ипак, одржан на IV секцији, у Маглају. Градитељи су нестрпљиво очекивали почетак - владало је велико интересовање које ће бригаде да победе, у којим тачкама програма.

Прваје наступила Цељска бригада „Иванка Врањек" са својим колом. Градитељи су приказали борбу, ослобођење и рад омладине - игра је праћена песмама о борби народа Југославије. Извођачи су одушевљено певали о слободној Словенији, о раду на Прузи, изградњи и обнови земље. Завршетак наступа Словенаца бурно је поздрављен.

Оцењивачки одбор, састављен од чланова културно-просветног одсека Штаба секције, доделио је награде: хор Цељске бригаде проглашен је за најбољи; награду за најбољу фолклорну групу добила је Сарајевска бригада; за најбоље рецитовану песму *ПиШаШе како је било...* награђена је омладинка из Теслићке бригаде. А награђен је и *Дневник* Кулске бригаде.

У Првој подринској бригади

Радилиште Прве подринске бригаде „Вера Благојевић" налази се на 6. деоници I секције, недалеко од Модриче, поред реке Босне. Бригада је радила на подизању насипа за станични плато у обиму од око 25.000 кубних метара.

Стручни руководиоци и штаб омладинских бригада секције утврдио је први десетодневни задатак-чишћење терена на подручју секције од хумуса, живица, пањева и стабала.

Први дан протекао је радосно. А другога дана спустио се Јак пролећни пљусак.

Дани су промицали. водила се битка за извршавање првог радног задатка. И он је остварен три дана пре предвиђеног рока - очишћена су 53.762 квадратна метра терена, повађено 202 стабла и пањева до 30 сантиметара дебљине и још 12 дебљих стабала. Заједно са остале четири бригаде, колико их је на 6. деоници I секције, очишћено је укупно 184.000 квадратних метара терена.

После чишћења терена, отпочели су први земљани радови. Постављене су дневне обавезе за сваког градитеља. Стручни руководиоци дали су предпог да се као основни дневни учинак за земљане радове одреди кубик и по на појединца. Цела бригада учествовала је у одређивању обавеза и донела одпуку да почетна дневна норма, одмерена према дотадашњем радном искуству, буде два кубика за сваког градитеља.

Почетком земљаних радова почела је и битка за извршавање обавеза и њихово премашивање. Просечна норма, према постигнутим резултатима на подручју деонице, креће се изнад два кубика. Првог дана у бригади је ископано, превезено и у насип набијено 653 кубна метра земље, што је представљало просечно 2,64 кубна метра по сваком градитељу.

V шабачка бртада

Смошра омладинских радних бришда на сшадиону СК„Железничар" иред одлазак на ируХу Шамац - Сарајево

Онда је, формирањем петорки, извршена правилна расподела радне снаге и дневних задатака. И све петорке следећег дана су постизале дотле најбоље резултате: од 3 до 4 кубика ископане и превезене земље за шест сати рада.

А трећег дана на земљаним радовима, из збрајања дневних резултата закључено је: „Петорка Буда Петричића ископала је и превезла на насип 24,10 кубна метра земље и припала јој је прелазна заставица!"

Пошљунчавање иру1е код Шамца, VII шабачка

РАНЂЕЛ ЗЛАТКОВИЋ
ударник Прве лесковачке бригаде

За Ранђела Златковића, младића од 23 године, команданта Прве лесковачке бригаде са III секције, кажу да је најбољи у бригади, „омладинац који увек жури".

У старој војничкој блузи, коју носи да би од цепања сачувао нову, бригадирску, Ранђел је прави омладинац - градитељ. Родитељи су му земљорадници, а он је столар. Још прошле године, Ранђел је хтео да иде на пругу Брчко - Бановићи, али није могао, јерје био запослен: ове годинејеуспео да научи брата занату и он га сада замењује. Тада се јавио за прву смену...

Ранђеље скроман. Не воли много да прича о себи. Командант бригаде каже да је Ранђел у дисциплини и на раду један од најбољих у бригади. У првомајском такмичењу, проглашен је ударником.

- Моја чета је имала шест пута прелазну заставицу - причао је о свом раду и успеху чете Ранђел, желећи да прикаже и удео своје чете као целине, у његовом успеху.

Командант је уз то додао да је Ранђел три пута као најбољи у чети и спуштао и дизао заставу на јарбол. Успевао је првих дана рада да избаци и 285 колица земље за шест сати рада, на даљини од 80 до 100 метара. Данас успева да избаци 192 колица на даљину од 180 до 200 метара за исто време.

- Ја радим на двоја колица. а некада на троја. У мојој петорици су млади другови и ја им помажем својим искуством, а и снагом. Такмичимо се са осталим петоркама у чети. Успели смо добро да организујемо рад и учврстимо дисциплину, То је веома важно за постизање успеха у раду - причао је Ранђел.

Као врло добар фискултурник, Ранђел се такмичи за бронзану значку. За њу је положио пет норми. На кросу је стигао на циљ други у бригади. Нова фудбалска лопта и остали спортски реквизити који стоје моментално у штабу бригаде, а коју је бригада добила од штаба Секције, доказују да је у бригади и фискултура развијена.

После рада, Ранђел помаже око уређења и улепшавања логора. Редовно прати штампу, воли да чита вести о успесима осталих бригада на Прузи, а нарочито минера на „Врандуку".

Нишки средњошколци на прузи Шамац - Сарајево

На прузи Шамац - Сарајево, у првој смени из Нишког округа требало је да крене 90 градитеља, али се пријавило 220, међу њима и један број старијих људи (неки од њих имали су близу 60 година).

Припреме за одлазак бригадиста биле су плански изведене. Поред осталог, одржани су и санитетски курсеви за бригадисте.

Прва омладинска бригада из Ниша кренула је на ову акцију крајем марта, пошто су радови почели 1. априла.

За другу смену одзив је био много већи - пријавило се 1.198 омладинаца и омладинки, иако прва смена још није ни кренула на акцију.

У јулу, на омладинску пругу из Ниша отишле су три бригаде: ОРБ „Ђурица Динић", ОРБ „Бора Прица“ и ОРБ „Вера Јоцић“. У њима је била заступљена, углавном, средњошколска омладина.

Заједно са средњошколцима, на изградњу пруге отишло је и неколико њихових наставника (само из Прве мушке гимназије шесторо).

Ове бригаде биле су смештене у Брезовом Пољу и Дивуши. Ту су нишки гимназијалци организовали анал-

фабетски течај за децу од 7 до 15 година, која из било којих разлова нису похађала школу и са својим ђацима припремали програм различитих културних приредби.

Бригадисти Седме нишке бригаде „Бора Прица“ постизали су запажене резултате и на фудбалском пољу (били победници у такмичењу за првенство тридесет девете деонице). Нишлије су, најпре, савладале екипу Швајцараца, затим екипу Чеха, а у финалу и екипу бригаде југословенских студената, који студирају у Чехословачкој.

На такмичењу у Зеници бригадисти из Ниша освојили су прво место у фискултури и проглашени за праваке целе Омладинске пруге Шамац - Сарајево.

Нишлија Небојша Илић, звани Боци, постаоје првак Омладинске пруге у трчању на 100 метара и у скоку у даљ, а у трци на 200 метара заузео је друго место.

ДО 8. ЈУЛА ИЗВРШЕНО 65 ОДСТО
УКУПНОГ ОБИМА ЗЕМЉАНИХ РАДОВА

После три месеца од почетка радова на изградњи пруге Шамац - Сарајево, Управа градилишта и Главни штаб омладинских радних бригада издали су, 8. јула 1947. године, Саопштење да је до тога датума ископано, превезено и у насип уграђено око 3,000.000 кубних метара земље и камена, што је чинило 65 посто укупног обима земљаних радова на Омладинској прузи.

Сталним јачањем међусобног такмичења и усавршавањем рада, и поред честих киша и тешког терена за рад, омладинске радне бригаде, заједно са стручним радницима, постигле су до тада велке радне победе. Пробијањутунела „Врандук" 30 дана пре рока и 17 дана пре дате обавезе, завршавању великог насипа на Добоју, изградњи великог насипа на левој обали Саве и низу успеха на другим објектима Омладинске пруге Шамац - Сарајево, градитељи су придружили још један - према укупним резултатима од почетка радова, па је до 8. јула закључно ископано, превезено и уграђено 3,000.000 кубних метара земље и камена, што је чинило 65 посто од укупног обима земљаних радова на Прузи. Ови велики радни успеси на земљаним радовима постигнути су упркос честих киша које су падале у овом периоду, због чега се и губио велики број радних дана.

Значајни успеси и на полагању колосека

На XI секцији постављено је укупно 3.546 метара колосека. На I секцији до 30. јуна постављено 23.040 метара шина и око 600 метара шљункарског колосека.

На II секцији 4. јула постављеноје 1.600 метара, 5. јула - 1.700, а 6. јула - 1.900 метара колосека, чиме се стигло на границу III секције. Укупно до 7. јула постављеноје 17.600 метара колосека.

На II секцији до 5. јула, постављено је 5.950 метара, а на III секцији до 7. јула - 5.172 метара колосека.

Укупна дужина постављеног колосека на Омладинској прузи до 7. јула закључно, износи 61.053 метра.

Напредују радови и на осталим
објектима на Прузи

После пробијања тунела „Врандук" настало је убрзано извршавање осталих тунелских радова.

На великом усеку код Лашве - VIII секција - 7. јула је избачено 568 кубика, највећим делом материјала треће категорије. Од почетка радова, па до 7. јула закључно, избаченоје 45.010 кубика материјала.

Напредују и радови на осталим објектима - мостовима, пропустима и потпорним зидовима. На изградњи објеката отвора до 20 метара до краја јуна за темеље је ископано 25.358,5 кубика земље, што представља 45 посто планом предвиђено.

На свим објектима извршено је и 21 посто од укупних бетонских радова односно уграђено 21.232 кубна метра бетона.

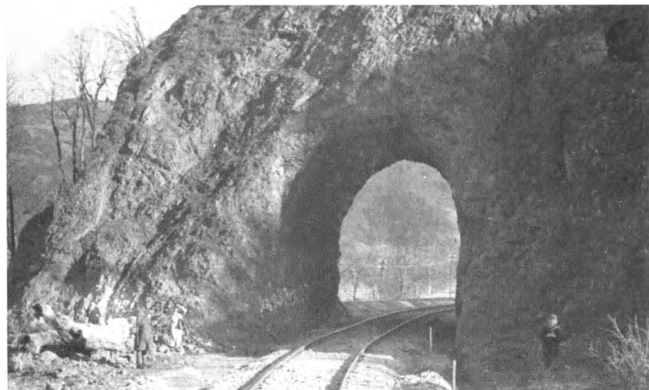

Најмањи шунел на ирузи Шамац - Сарајево

На копању темеља за мостове извршено је 49 одсто од планом предвиђене кубикаже и уграђено 1.376 кубних метара бетона.

А радови на Савском мосту приводе се крају. У току првих пет дана јула побијена су 32 шипа. Од 3. до 6. јула постављене су четири нове гвоздене конструкције, што са дотле постављеним износи свега 30 комада. Од укупног обима планом предвиђених радова остаје да се поставе још три 23-метарске гвоздене конструкције и један гвоздени стуб, уз мање завршне радове.

ЗАВРШЕН НАСИП НАЛЕВОЈ
ОБАЛИ САВЕ КОД ШАМЦА

С друге стране Саве, у Славонији, од Савског моста пружа се високи насип. Стручњаци за њега кажу да може служити за пример како треба градити насипе. Висок девет метара, пружа се у даљину од три и по километра. У њега је уграђено 144.670 кубних метара земље.

Савски насипје било тешко градити. Материјал, који се у њега уграђивао довожен је из шљункаре на Сави, са 5-7 километара удаљености, па се морао поставити километар и по дековињског и 800 метара нормалног колосека.

Насип висок, а шине су тешке. Руке градитеља осећале су тежину посла, али нису малаксале. Пењући се у висину, центиметар по центиметар, набијајући кубик по кубик, насип је осетно растао пред очима градитеља.

Први воз од Шамца до Добоја мора проћи до 15. јула - поновили су безброј пута градитељи Шамачког насипа. Без тога насипа који чини прилаз Савском мосту, та обавеза коју су дали не само градитељи 1. деонице XI секције, него и сви градитељи XI, I, II и III секције, не би могла да буде остварена.

Радило се дању и ноћу. Од 1. маја, када су на њему почели радови, до 1. јуна требало је да градитељи у насип уграде 30.000 кубних метара земље, а они су уградили 60.000 кубних метара и сто посто премашили план.

Дошао је и јун. Уградити још 60.000 кубних метара у томе месецу - било је записано у деоничном радном налогу и 30. јуна предати готов насип. Градитељи су рекпи - биће готов 1. јуна. На њему је упорно радило двадесет бригада. Лиле су кише на градитеље, лепило се блато за ноге. Лопата се с муком дизала - била је два пута тежа него што јесте. Киша је одузела градитељима једанаест радних дана.

Упоредо с насипом требало је радити и бетонске објекте. И они су изграђени. За седам бетонских цевастих пропуста и један подвожњак, градитељи су утрошили 365 кубних метара бетона. Њиховим бетонским објектима нема се шта приговорити, и ако на њима нису радиле специјалне бетонске јединице.

Насип пресеца сеоске путеве. Сељаци нису могли у своје њиве равно путем. Морало се пети високо на насип. Али, градитељи насипа су им изградили један и по километар нових путева и два километра одводних канала.

Завршетак радова на Савском насипу пре предвиђеног рока, и стално премашивање норме за 30-50%, постигнуто је наЈвећим залагањем омладинских радних бригада, стручногособља и руководства на 1. деоници. На њој су радиле ОРБ: Друга крагујевачка двапут ударна бригада, Трећа пожаревачка, Прва љубљанска, Трећа крушевачка и Прва космајска, ударне Прва кулска, Босанско-херцеговачка фискултурна, Четврта загребачка, Трећа даруварска, Трећа космајска, Трећа бјеловарска, Трбовљанска и радне бригаде Осма осјечка, Четврта приморска, Четврта космајска, Бачко-тополска и Двадесет друга загребачка.

Четрдесетседмог радног дана, уместо деведесетог, како је планом било предвиђено, насип је био готов, 27. јуна - у 9,40 часова, када је набијена последња лопата земље. Као исклесан пружио се насип пред градитељима, који су своју обавезу извршили 34 дана пре првог рока и три дана пре дате обавезе. Проглашено је 389 ударника и велики број похваљених.

Примењивањем стечених искустава и сарадњом са стручним руководством омладинске радне бригаде су постигле нову радну победу, као велики допринос испуњавању обавезе градитеља Омладинске пруге: да први воз 15. јула прође од Шамца до Добоја.

Главни штаб, изражавајући захвалност и признање најбољим бригадама на Савском насипу и својом ванредном одлуком похвалио је 17 бригада, које су постигле изванредне резултате на овом објекту и осталим радилиштима.

ПРОБИЈЕН ТУНЕЛ „ОСЈЕЛО“

Прва смена градитеља 11. далматинске бригаде и стручних минера, 6. јула у 9,25 часова пробила је тунел „Осјело", дуг 126 метара. Његово пробијање отпочели су 12. маја градитељи Треће пуљске бригаде и 26 стручних радника - минера.

Тунел „Осјело“ пробијење кроз масу лапорца, помешаног са пешчаром, кроз који се на неколико места провлаче слојеви глине, када се пресеку, из њих се цеди вода, материјал брзо претвара у блато, што је захтевало пажљивије подграђивање.

Прва смена минера Једанаесше далмашиске бртаде на пробијању тунела Осјело

Градитељи су наишли и на веће количине воде, која је за пуна три дана зауставила рад. Морао се прокопати и одводни канал.

На 43. метру појавили су се и гасови, нарочито јаки после испуцавања жбарада, те је уведен и вентилатор.

Савлађивање ових тешкоћа било је утолико теже што су на тунелу радили већином минери са недовољим искуством и квалификацијама за радове у тунелу.

Трећа пуљска бригада је 1. јуна почела пробијање горњег поткопа тунела, а затим је, завршивши своју смену, отишла с Пруге. Заменила ју је 6. јуна Једанаеста далматинска бригада чиЈе су две чете радиле на тунелу, а друге две на планирању материјала и другим пословима. Од 20. јуна, када је почело проширивање тунела, цела Далматинска бригада прешла је на рад у тунелу.

У пробијању тунела Осјело истакли су се минери: Ибра1а Лонић, Миле Млинарић, Осман Зулић, Мехо Башашћ - сви предложени за ударнике

Онда су, 3. јула сви градитељи тунела кренули у последњи „јуриш на тунел“. Тога дана све смене су радиле са штамповима од по 1,50 до 2,50 метра, док се раније радило са штамповима највише до 1,80 метра. Под руководством надзорника Боже Младеновића прва смена је потпуно искористила тврди материјал на који је наишла и почела рад на брзом бушењу, без подграђивања, све док се не пробије 4-4,5 метра, као и на брзом припремању материјала и постављању подграда.

Под руководством истог надзорника друга смена пуцала је двапут и постигла рекордно напредовање у тунелу - 3,5 метра у једној смени, док се обично толико напредовало у три смене.

Тога дана, 3. јула, свака смена је пуцала по двапут и постигнуто је напредовање од преко пет метара у три смене - такође рекордно за тунел.

Прва и друга смена 4. јула продужиле су упорно свој рад и пуцале по два пута, па је друга смена напредовала два метра. Овакав рад прве и друге смене допринео је да се у току 2, 3. и 4. јула пробије укупно око 13 метара.

„Јуриш на тунел“

Још већом жестином наставило се 5. јула. Градитељи су уложили максимум напора и за 24 часа пробили са излазне и улазне стране око 7,40 метара доњег поткопа, и поред тога што су за то време двапут радили подграђивање.

И 6. јула у 6 часова ујутро, прва смена је отпочела рад под руководством надзорника Боже Младеновића. У њој је поново радио и Миле Млинарић, најбољи минер у тунелу, који је у току 24 часа настављао рад и у четвртој смени. Бушене су рупе за мине са обе стране.

У 9,25 часова ујутро, све мине су запаљене са обе стране и тунел је пробијен.

Тунел „Осјело“ код Високоl

Кроз пробијени тунел први се провукао минер Стипе Дејановић. На улазној страни дочекали су га Миле Млинарић и Сулејман Хаџић.

Пред улазом у тунел из којегје још избијао дим, минере и омладинце Једанаесте далматинске бригаде, који су се провукли кроз отвор пробијеног тунела, дочекали су, одушевљено, остали градитељи Једанаесте далматинске, Друге фочанске и Седме косметске бригаде, народ из околине и градитељи осталих бригада на IX секцији. Маса им је клицала: *Живели наши минери\ ТрипуШ ура за наше минере! ТрипуШ ура за прву смену!* У томе часу на врху брда Осјело, минери су у знак извршеног пробоја испалили две мине, које су снажно и далеко одјекнуле, обавештавајући да је „Осјело" брзо поклекнуло пред градитељима Омладинске пруге, да су градитељи овог тунела створили један услов више да изградња Пруге буде завршена до 29. новембра.

За пожртвовани рад у тунелу у Једанаестој далматинској бригади проглашено је 10 ударника, а 15 је похваљено. У пробијању тунела „Осјело“ истакли су се стручни минери: Миле Млинарић, Имбрата Лонић, Осман Зулић и Алија Авдић и руководилац ковачнице Мехо Пашагић.

24 ЧАСА ЗА ВРЕМЕ ПРОБИЈАЊА ТУНЕЛА „ОСЈЕЛО"

„5. јул - тунел „Осјело“. Данас, у току дана, а можда и ноћи, очекује се пробој тунела. Већ 53 дана градитељи се боре са брдом, које им се одупире.

4 часа ујутро... Магла ниско притисла подножје Осјела. Једва се назиру јабланови на левој обали вијугаве Босне и стари воз који пролази, заобилазећи брдо. И данас, као и неколико дана раније, пред тунелом ће сатима седети омладинци из околних бригада. Чим нађу времена они дођу овамо. Долазе и сељаци из Арнаутовића и Камберовића. Седе прел тунелом, увијају цигарету за цигаретом и разговарају са градитељима. Чекају пробој...

У 6 часова у тунел је сишла прва смена. Нада се да ће га она пробити. С времена на време сједне стране престаје рад пиштоља и даје се знак за тишину. Пиштољи с друге стране већ се сасвим добро чују. Материјал, на улазу срушен последњом мином треба брзо пребацити из пруста и поново почети бушење. Све то иде брзо. Јер, рад на улазу је почет тек ових дана, а материјал се не вози далеко кроз тунел, Из пруста га одбацују градитељи Једанаесте далматинске, товаре у колица и вагонетима одвозе градитељи Друге фочанске бригаде.

- Брже, другови!

1 сат... До тада су мине неколико пута паљене. Остаје још 5,80 метара! Темпо рада до тада невиђен на тунелу. Другог јула пуцало се први пут два пута у једној смени. Трећег јула друга смена рекордно напредовала са 3,5 метра. Другог, трећег и четвртог јула пробијено укупно 13 метара!

Током дана пуцало се више пута. Спушта се вече, Компресори раде непрестано. Црвено небо обојило и земљу....

Прошла је поноћ. Из димњака ковачнице на врху Осјела лете варнице. Одзвањају ударци чекића. Ковачи не спавају - штампови треба да буду оштрији но икад. Од тога зависи пробој брда.

Не спава ни руковалац експлозивом Алија Авдић. Скоро свака два сата к њему долазе минери с улаза и излаза и узимају „муницију". И он чека на пробој. С времена на време брдо потресају експлозије мина.

- Још није пробијен, чује се по звуку-добацују један другом, обилазећи логор, стражари Далматинске и Косметске бригаде.

Неуморни минер Млинарић четири смене у тунелу

На улазној страни ради Миле Млинарић. Има скоро 22 сата откако се није одморио. Он иначе ради на проширивању тунела, али већ неколико дана долази да ради и на пробијању. За њега кажу да је најбољи минер. Он је данас у 12 сати у подне завршио своју смену и одмах пошао да ради на улазу. Остаће до краја.

Већ свиће. Трећа смена одлази а прва поново долази. Миле Млинарић остаје и даље да ради на улазу. То му је четврта смена.

8,15 часова. Већ 24 сата чекамо на пробој.

Са улаза испаљују мине. Чисти се материјал. Млади минер помоћник из Друге дувањске бригаде, Томислав Шутало, легао потрбушке и рукама копа. Зујање је са излазне стране све јаче. И одједном: „Ево га, ево“ - виче он. Ту је вршак штампа са излаза. Врти се у отвору. Миле Млинарић га хвата рукама. За њим се нагиње и Томислав, али пиштољ му у том трену засу уста земљом. Ништа за то. Сви се смеју и вичу: „Ето га, готов је“. Сви прилазе и гледају. Тоје штамп. С оне стране тим пиштољем раде: надзорник Божа Младеновић и минер Иван Дејановић.

Коначно пробијен тунел „Осијело“

Пале се мине. Људи се склањају из тунела и са улаза. То ће бити последње. Ево, седам пута одјекују експлозије, истовремено и на улази и на излазу. Неке се чују потмуло.

9,25 часова... тунел је пробијен!

Сви јуре у тунел. На улазу су Миле, Томислав и Сулејман Хаџић. Легли су потрбушке и радосним и чврстим стиском руке поздравили првог човека који се провукао кроз отвор пробијеног тунела - Стипу Дејановића. За њим су бели од прашине, по оделу, лицу, обрвама и трепавицама, прошли и други градитељи са излаза.

- Живели наши минери!

- Живела прва смена!

С врха брда снажно одјекнуше две мине и објавише: „Осјело“је пробијен!

ТУНЕЛИ НА ПРУЗИ ШАМАЦ - САРАЈЕВО

Деле1ација бу1арске милиције у иосеши „Врандуку“

Извлачење камена из шунела „Врандук"

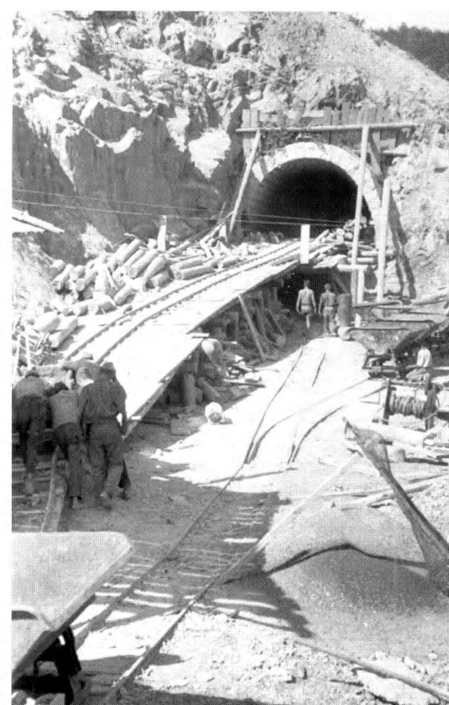

Улазна сшрана шунела „Сиколе “

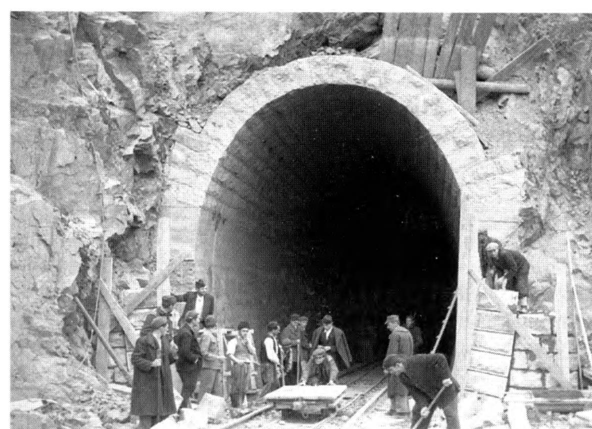

Велики ошвор шунела „Сикол“

Тунел „ Осјело “ код ВисокоI

ПОСТАВЉАЊЕ КОЛОСЕКА - ПОСЛЕДЊА, АЛИ И НАЈИНТЕРЕСАНТНИЈА ФАЗА ИЗГРАДЊЕ ОМЛАДИНСКЕ ПРУГЕ

Бртада милиције већ иосшављеним колосеком довлачи нове шине

Посшављање колосека на ирузи Шамац - Сарајево

Ношење шина на колосек код Шамца

И оне умеју великим завршњима да причвршћују шине за пра1ове

ЖИВКО КИЋАНОВИЋ

Овај омладинац, од малих ногу немирног духа, рођен је 1929. године у селу Кукићима код Чачка, а основну школу похађао у Слатини.

После локалних радних акција на уређењу сеоских путева, учествовао је на три веће ОРА: на изградњи Омладинске пруге Шамац - Сарајево, у IV санитетској бригади, са седиштем у Зеници, Ваљаонице бакра у Севојну и Омладинске пруге Бања Лука - Добој у Бригади "Чувари Јадрана", састављеној од младих војника при крају одслужења војног рока (у њеном штабује био санитетски референт).

По завршетку радних акција, Кићановић је започео изучавање заната металске струке у Фабрици вагона у Краљеву, наставио у Фабрици „Ђуро Ђаковић" у Словенском Броду, где је изучио котларско занимање, а у Загребу, у Фабрици медицинских инструмената, обучавао се и за хируршког механичара.

У колебању између санитетске службе за коју се оспособљавао у Главној морнаричкој бази у Сплиту и неостварене жеље да се укључи у поморство (трговачку морнарицу), на крају се вратио свом првом металском занимању, којеје усавршавао у загребачком „Југоремонту", са којим је, као монтер челичних конструкција учествовао у изградњи хидро и термо електрана.

Ношен жељом да се, ипак, врати у свој родни крај, Живко Кићановић је од 1960. године наставио службу у свом основном занимању у Фабрици „Милан Благојевић" у Лучанима, а радни век је завршио у Војнотехничком ремонтном заводу у Чачку.

Наслоњен на потпорни балван на улазу, с крампом у руци и сав прашњав као и остали, широко се осмехивао Миле Млинарић. Око њега се разлегали поклици и песме, којима су градитељи објавили нову радну победу на прузи. (К. Гавриш) Једанаеста далматинска је проглашена ударном.

Ударници Једанаесше далмашинске бртаде

Из саоишшења ГлавноI шшаба и Уираве 1радилишша поводом пробијања тунела „Осјело"

... Тунел„Осјело"ПредсШавља најШежи објекат на терену IX секције. Радови на њему почели су 12. маја, али су често прекидани услед надоласка воде. Дешавало се да се у тунелу није мо1по да ради по цела три дана, да би се под1рађивањем и дубљењем одводних јаркова омо!уһило даље напредовање.

За пробијање тунела „Осјело" Шребало је избацити око 7.200 кубика брдске масе, састављене од трошно! лапорца и растресите земље и извршиШи око 2.600 кубика бетонских радова. КвалитеШ маШеријала и честе појаве воде нису дозвољавали убрзо напредовање, јер се услед растреситости терена сваки метар напредовања морао под\рађивати и ошуравати. У почетку бушење је било ручно и тек од 20. маја почео је да ради један компресор. Како се радило само с једне стране, просечно дневно напредовање под овако Шешким условима износило је око 3 метра. Последњих дана напредовало се и преко 4 метра, а највеһи резултат постишуШ је 3. јула када је укупно напредовање све Шри смене износило 4,50 метра. Исто1а дана остварено је и највеће појединачно напредовање у смени: дру1а смена ЈеданаесШе далматинске бртаде са 1рупом минера са Османом Зулићем на челу, за осам часова напредовала је 3 меШра.

СамопреЈорним радом и свестраним залаЈањем стручних радника и омладинских радних бртада: Пуљске ударне, Дру1е врањске и ЈеданаесШе далматинске бртаде, под веома Шешким условима, уз савлађивање оЏомних препрека, извојевана је нова велика радна победа на Прузи: после 54 дана упорне борбе са мношм тешкоћама пробијен је Шунел „Осјело", ду! 126 метара.

У ЧУВЕНОЈ VIII ШАБАЧКОЈ БРИГАДИ „ВОЈА ДОШЕН"

Одломци из *Дневника* Борислава - Боре Стојшића

1. јул 1947.

Полазак

За данасје заказан збор бригаде у 8,30 часова пре подне, у дворишту Омладинског дома. Бригада ће истог дана после подне у 4,30 часова са кленачке станице кренути на Пругу. Пред подне, сваки је бригадиста добио по један омањи пакет, поклон градског фронта жена.

Истог дана бригада је у строју ишла да гледа први филм домаће продукције „Славицу". После одмора и ручка, бригада је кренула у центар града, где је у присуству грађана, одржан митинг, на коме су говорили: другарица Вука Поповић испред Народног фронта - о улози наше омладине у борби, у остварењу Петогодишњег плана, о успесима шабачких радних бригада, које су већ биле на прузи. Затим је друг Живко Суботић, после свог говора у име Народне омладине, предао заставу команданту Бригаде, другу Стојадину Мрђи.

Примајући заставу, командант Бригаде, иначе, омиљен међу омладином, обавезао се, у име Бригаде, да ће оправдати поверење које им се указује, да ће поћи путем претходних бригада, које су све постале ударне и да ћемо се вратити са овим називом.

После митинга Бригада се скелом пребацила преко Саве и на кленачкој станици се убацила у воз и са краћим закашњењем стигла у Рим.

2. јул 1947.

После целоноћне вожње, Бригада је ујутру стигла у Славонски Брод, а одатле тек око подне је продужила за Добој, у који је стигла предвече, око 7 часова. Смештена је у фискултурни дом, где је, добивши вечеру, и преноћила.

3.јул 1947.

Уставши ујутру, омладинци су се сви ошишали, затим је чета по чета ишла на купање топлом водом и на запрашивање. После купања и доручка, Бригада је камионима пребачена из Добоја за Трбук на III секцију, 18. деоницу, где је смештена у омладински логор.

Истог дана после поднеодржанаје бригадна конференција. Прво је говорио командант Бригаде о нашем животу, раду и задацима, о односима између бригадиста, као и о односу бригадиста према Штабу, о културном понашању у свакој прилици као интелектуалаца, посебно ђака Учитељске школе. Свој говор је завршио речима: Скојевци морају бити најбољи и као такви да стекну признање целокупне омладине. После њега, заменик команданта, друг Богдан Ранковић, говорио је о радовима на прузи, изневши, између осталог, и нека лична искуства из прве смене, као и од прошле године. Нарочито је нагласио да првих дана не треба журити на раду и стезати алатке да не бисмо добили пликове. У дискусији о појединим питањима, на пример о псовању појединих другова, паоје предпог, који је и прихваћен, да се друговима пушачима, који буду псовали, укину цигарете, а они који не пуше, ускрате друге врсте луксуза. Увече, Бригада је гледала биоскопску представу *Тра1ом четврте и пете офанзиве* у логору суседне бригаде.

4. јул 1947.

Први дан на раду

Редовни свакодневни живот Бригаде у логору, после устајања почео је јутарњом гимнастиком, затим умивањем, спремањем бараке и доручком. Остало слободно време бригадисти су користили за индивидуалан рад, а слаби ученици за спремање поправних испита уз и наставника, који су на пругу дошли добровољно с Бригадом.

Пред подне, командири чета и заменици, ишли су са штабом да лрегледају и приме терен, а бригадисти су се спремали за одлазак на рад.

У 12,30 часова, Бригада је кренула на радилиште, а у 1 час, VIII шабачка је први пут почела да ради на Омладинској прузи. Пликови су скакали, држаљице крампова и лопата су биле тврде и неумољиво су жуљале ненавикле руке средњошколаца, које су вредно бацале земљу лопатама, подижући насип. Штаб и командири нису могли смирити радни елан, упркос претходних опомена да се ради полако да се не би правили пликови.

6. јул 1947.

Недеља. Не ради се. Ујутру, после доручка и осталог, наставило се са уређивањем бараке и логора, које је започетојош првогдана. Неколико другова за то времејеуредило игралиште за одбојку. Онда је одиграна фудбалска утакмица између наше Бригаде и Зрењанинске...

7.јул1947.

Дан устанка

Ове седмице Бригада ће радити пре подне. После доручка Бригадаје са алатом била постројена, спремна за полазак, када је дошао командант и рекао: ,Другови, данас Србија, Подриње, прославља свој народни празник, 7. јули, дан устанка када је 1941. године. До сада смо говорили да се ради полако, али данас на раду треба да покажемо да се сећамо народногустанка и да поштујемо његове жртве. Данас, радом и такмичењем, да дочекамо празник.

Резултати постигнути тога дана су показали да су бригадисти схватили значај народног устанка, јер су радили са истим борбеним полетом, који је нашу омладину носио и у току ослободилачког рата.

8. јул 1947.

Растанак са омиљеним командантом Стојадином Мрђом

Таман су се прилике и стање средили и нормализовали, у Бригади је, изненада настала промена... После доручка, пред Бригаду спремну за полазак на радилиште, изненада је стао командант. Погледом, нимало намрштеним, али озбиљним, шарао је по Бригади, опраштајући се са сваким омладинцем, погледом који је потврђивао његове речи: „Другови - почео је он и застао - ми се морамо растати. Не знам да ли ћу се опет вратити. У сваком случају, ја вам желим највише успеха у раду и желим да се вратите у Шабац као ударна бригада, као што смо то обећали. Ако се не вратим, ја ћу пратити ваше успехе и бићу срећан да VIII шабачка испуни своју обавезу и дужност. А за сада вас поздрављам са здраво. „ЗДРАВО", одјекнуло је кроз долину.

Три пута ура за нашег команданта. УРА! УРА! УРАААА! - загрмелоје за командантом, душом бригаде, који је одлазио, а код неколико бригадиста у очима су засијале сузе. То су млади комунисти испраћали свога руководиоца. У његовом одсуству замењиваће га културни-просветни референт, друг Томашевић Веселин.

13.јул 1947.

Недеља. Као и обично не ради се, али овога пута нема толико слободног времена, јер се Бригада спрема на параду, на свечаност у Добоју, која ће се одржати 15. овог месеца поводом прве велике радне победе омладине и градитеља Пруге доласка лрвог воза од Шамца до Добоја. Пре подне одиграна је и фудбалска утакмица са Зрењанинском бригадом. Победили су Зрењанинци резултатом 2:1.

14. јул 1947.

Био је часјутарње гимнастике. Бригадисти су вежбали само у гаћицама. Пругом која је десетак метара далеко пролазила поред игралишта, наишао је путнички воз. Ено, команданта - пресекао је ћутљиво посматрање глас једног бригадисте и стотине очију је прелетело погледом преко композиције, задржавши се на команданту, који је весело махао поздрављајући своје другове, своје бригадисте. Један број бригадиста је похитао у сусрет команданту, док су се остали прикупљали да га срдачно дочекају. Журили су са станице у логор, командантје опет развеселио бригадисте својим веселим. али сигурним гласом: „Здраво, другови"; „Трипут ура за нашег команданта! Ура, ура, Ураааа". Одушевљено је Бригада примила свог руководиоца, своју душу.

15. јул 1947.

Дан победе. Ако је до данас животарио, данас ће почети да живи и то брзо, Петогодишњи план, који је добио једну нову артерију. Данас ће брзо, моћно, челично као звона куцати срца десетинама бригада, куцаће срце земље. Одмах после поноћи Бригада је.била на ногама. Око два сата камионима смо се превезли у Добој, где смо на стадиону дочекали почетак прославе. Пре подне бригаде све заједно извршиле су пробну смотру, а после ручка и одмора су се постројиле и чекале почетак параде кроз град у правцу моста на Босни, где ће се дочекати воз. Бригаде су отпочеле свој победнички марш. Стварно, није то било тако обично. Као испред сваке, тако је и испред наше корачао наш командант. Било је то у сваком погледу лепо па и за око видети километарски дугачку колону униформисаних градитеља. Прошли смо кроз варош, поздравили на трибини руководиоца Народне омладине Југославије, Рату Дугоњића, прешли мост и све бригаде су се скупиле испред трибине подигнуте на насипу којим ће проћи први воз.

После краћег времена ваздух је запарао звиждук локомотиве, а хиљаде бригадиста је напрегнуте погледе и раширених очију пратило долазак првог воза, који је био окићен цвећем, класјем жита и радосним лицима градитеља, ударника. На говорницу је ступио друг Рато Дугоњић, а после њега друг Михаило Швабић. Говори су им били, с једне стране, израз захвалности наших народа и целокупне омладине градитељима, а с друге стране, они су били и директиве искусних руководилаца, вођа наше омладине. А њих је напрегнуто слушала наша омладина, слушао цео свет. Да, ту, раме уз раме са нама су стајали и одушевљено клицали, изражавајући своје симпатије нашим народима, радне бригаде из целог света.

17.јул 1947.

Други дан је по доласку из Добоја. Радило се после подне. Падао је први сумрак, када се у логору чула удаљена шкрипа колица, која су долином Босне у вечерњој тишини ширила живост стварања. Наједном команда: „Чело стој!" Бригада је стала. На узвишеном насипу поред цесте којом је ишла бригада стајао је командант: ,Другови - по свом обичају после ове речи направио је паузу - данас смо разговарали са друговима из деонице и они траже да наша бригада ради у две смене. Ми смо настојали да нађемо излаз да не би трпео културно-просветни рад, али задатак је задатак. Морамо све другчије организиовати и кренути напред: Другови, ми приступамо важним и компликованим радовима за које смо се обавезали и према томе, као и увек, одговарамо за њих. Радови нису лаки, да бисмо их завршили морамо се заложити. Сутра, до подне, радићеједна чета. Радиће и у води. Зато је потребна чета која ће у потпуности моћи да изврши задатак. I, IV, II, III, V - викала је цела Бригада. Свако је предлагао своју чету.

Када се све утишало, командант је наставио: „Док сте ви викали, бригадни савет је донео одлуку да ујутру иде на рад физички најјача чета, која је за то способна, а .... за тоје способна .... III чета", прекинуо је команданта и тишину познати бас бригадисте III чете, Слободана Радојичића „Доктора". „Тако је. Ееееее." Поносни, радосни због ове почасти. Уз дуготрајно тапшање помогнуто од осталих чета које су, истина, тешка срца, ипак, то морале признати. „Трипут ура за III чету". Јуче је лочето дизање бригадне заставе на јарбол и са освајањем прелазне бригадне заставице. Данас је прелазну заставицу освојила пета чета као најбоља, а бригадну заставу диже и спушта њен најбољи бригадиста. Вукашин Ђорђевић.

26. *јул 1947.*

Стално се ради у две смене. Прошао је ручак. Сунце пржи тела танко обливена масним знојем, који кап по кап натапа трасу пруге. У близини, код тунела, чује се рад компресора. То Компресорска чета, борци Југословенске армије, воде борбу за изградњу пруге, за пробијање тунела Градић. Данас ће они заједно са Минерском и осталим бригадама прославити своју прву радну победу. Данас ће тунел дуг 45 метара бити пробијен. На прославу су се скупиле све бригаде са деонице. Говорили су командир Компресорске чете, командант Минерске бригаде, шеф III секције и шеф 18. деонице. Између осталог, шеф деонице је рекао неколико речи које се тичу наше Бригаде и којим она може да се поноси: „Другови и другарице бригадисти - почео је он - ми данас прослављамо прву радну победу на нашој деоници, али она неће бити последња. Као што видите, пробијен је тунел „Градић", други објекат по величини на секцији. Међутим, на нашој деоници се налази још великих објеката. Највећи објекат на целој секцији је тунел „Шиљак". Затим започет је рад на једном од највећих објеката на секцији, на Мосту 1806. Уверен сам да ће он бити завршен у одређеном року, а свакако и пре, јер га гради бригада у коју имам највише поверења", завршио је шеф деонице. Дакле, VIII шабачка бригада је та у коју руководство има највише поверења.

После митинга, заиграла је козара, вијугава и дугачка као траса. Увече, културно-просветна екипа Бригаде дала је приредбу у селу Трбуку. То је веза, то је рад наше Бригаде за село и са селом на његовом подизању.

ЗО.јул 1947.

Почео је јуриш VIII шабачке бригаде на кубике бетона. Рад је почео као и обично у 6 сати и радиће се у две смене. Али, уосталом, то је сваки дан уобичајено, а данас нарочито да се ради брже, организованије, да рад буде већи по квантитету, а бољи по квалитету. Ради се немилосрдно, јер бригадисти не гледају на себе, на озледе, на жуљеве, на умор. Сваки од њих на свом послу даје максимум, да он не би био кочница која шкрипи, да због њега не би трпео рад. А командант? Он организује рад, над њим лебди, он свуда стиже, свакој бригадисти да изненада стави руку на раме, да му каже неколико шаљивих, а затим озбиљних речи и уз то да га поучи техници посла. А после свега, он замењује једног по једног бригадисту, а док се онај одмара он са пуним количима бетона јуриша на челу бригаде. Радио је са обе смене. Није ишао на ручак. Просто. на раду сагорева. А резултати, шта је са њима? Као последица свега јављају се невиђени, херојски резултати. Норма пребачена за 50, 70, 90%. Обавеза се премашује до ужине, то јест до половине радног времена.

2. *ав1уст 1947.*

Дневни рад на који се већ одавно навикло, прошао је. Дневни план је испуњен и почиње весело логорско вече са свирком, песмом, шалом и смехом. Вечераје прошла. Бригада се са својим хором, дилетантском групом и оркестром спрема у село Осојницу, где ће дати приредбу за тамошње становништво. Све је припремљено и група се из логора спушта ка цести. На једном, чело колоне је стало и опколило команданта, који се баш враћао из Добоја, где је био на састанку команданата у штабу III секције. „Другови, узвикнуо је он веселим гласом, који је тако познат и омиљен бригадистима, постали смо ударна бригада". После дубоког уздаха, спонтано ура се отегло из свих грла, дугачко, треперaво, које је излазило из дубине груди, са уздрхталог срца, из груди које су сада удисале победу. Настало је одушевљење. Бригадисти су се грлили, узвикивали од среће: „Тишина, другови", умиривао је командант, још једно саопштење: „Као најбоља бригада освојили смо секцијску десетодневну прелазну заставицу". Опет ура, које више није могло престати. Уколико би се узвици утишали, срца су утолико више надимала груди: „Апи, другови - опет се чуо глас команданта - веселићемо се још кратко време и примићемо заједно секцијску заставицу, а затим ћемо се растати. Ја морам да вас напустим, одлазим у другу бригаду. Још ћу причекати да примим у руке секцијску заставицу за коју смо се сви заједно борили".

3.ав1уст 1947.

Испунила се жеља Бригаде. Дошаоје дан када ће Бригада свечано бити проглашена за ударну и као најбоља, узети прелазну заставицу секције у руке и то на такав начин који је, ипак, поред свих нада, изнад очекивања, величанствен. Све је било свечано. Сунце је раскошно бацало своје бисерне снопове, лица бригадиста су блистала од среће, а барака, лепо уређена, достојанствено је чекала да се на њеном крову у висећа слова назива бригаде, уметне реч *ударна.* Као и обично, живот и време на прузи је брзо промицало, па и часови овог дана, који ће за Бригаду остати увек светли као фосфорне цифре на часовнику. Приближавала се поподневна свечаност. Из секције је стигла освојена заставица, коју су бригадисти нежно узимали у руке, јер је то био симбол њиховог зноја и жуљева, њихове воље и пожртвовања. Пред полазак на игралиште, где ће бити примање заставице, командант је прочитао одлуку Штаба III секције о проглашењу наше Бригаде за ударну, која између осталог гласи:

„Десетодневна прелазна заставица додељује се VIII шабачкој бртади на основу следећих постишутих резултата: дала је 1877 радних дана, очистила 240 квадратних метара земљишта од траве и хумуса, ископапа људском радном сна\ом 219,5 кубних метара земље. Пребацила, превезла и набила 572,5 кубних метара земље; испланирала 1947 квадратних метара земље, пребацила, превезла 390 кубних метара, а насула 241 кубних метара шљунка; измешала и набила 121,5 кубних метара бетона; ископала 226 кубика и уситнила 466 кубних метара камена; утоварила и истоварила 42.620 килофама 1вожђа, 30.705 кило1рама цемента, 104 кубна метра 1рађе, 692 шлипера, поставила 90, сложила 800 комада праЈова. Тако је Бртада пребацила деоничну норму за 60%. Додељивање заставице извршиће се 3.8.1947.1одине уло1ору VIII шабачке бртаде у 4 сата по под-

не. Остале ударне бртаде послаће по 5, а остале по 3 деле1ата са заставама. Горњу одлуку прочитати пред стројем свих бртада на III секцији.

На игралиште у близини логора, дошле су скоро све бригаде: две студентске загребачке, Ш панчевачка, I зрењанинска, V шамачка и делегације свих осталих бригада на III секцији којих има око 45.

Први је говорио командант секције, рекавши између осталог: „Другови и другарице, бригадисти, додељивање прелазне заставице и одређивање најбоље бригаде на секцији је врло тежак и одговоран задатак. Не могу се једне бригаде преценити, а друге потценити, јер су се све жртвовале, извршавале планове и задатке, и све су уопште врло добре и одличне. Али се једна мора изабрати као најбоља и чињеница је да је VIII шабачка ударна бригада сада најбоља на целој секцији. А сада позивам команданта VIII шабачке ударне бригаде да прими заставицу."

Наш командантје, поносним и сигурним кораком и погледом, какав уосталом увек изгледа, пошао из наших редова горе, на говорницу и, примајући заставицу уз честитање команданата секције, рекао између осталог: „Другови, примајући ову заставицу ја се поносим заједно са целом бригадом, штоје VIII шабачка оправдала поверење нашег града и краја и показали да смо из Подриња у коме је пукла прва устаничка пушка". Затим је говорио о нашем раду и о начину како смо извојевали прелазну заставу секције. На крајује позвао најбољег бригадисту VIII шабачке, друга Слободана Радојичића, да прими заставицу. Изашао је он, средњег раста, одпично развијен, инвалид ЈА, и примајући заставицу је рекао: „Примајући ову прелазну заставицу од руководства секције, у име најбољих бригадиста VIII шабачке ударне бригаде, заветујем се да ћемо и у идућем јуришу још више дати труда и зноја да бисмо ову дивну заставицу и даље задржали и однели у Шабац, јер су је Шапчани, својим пожртвованим радом и дисциплином, и заслужили. Даље желим да и остале бригаде пођу путем и примером VIII шабачке ударне бригаде". После тога, настала је игранка, весеље, весеље, весеље и весеље...

4. ав1усШ 1947.

Коначни растанак с командантом

Полазећи на радилиште овог дана, растали смо се са нашим командантом, који нас је водио кроз нашу борбу, довео нас до победе и сада нас напушта. Имамо ми и сада одличног команданта, који га је заменио. Апи, ипак, растанак са руководиоцем који је имао видног учешћа у животу и раду наше Бригаде, као и у свим успесима, са руководиоцем који је имао све потребне позитивне особине, није могао проћи равнодушно. Овај растанак је изазвао узбуђење, које се не може лако изгладити. Али, свест да смо постали ударна бригада, да то морамо доказати својим радом, и како каже командант, да то мора осетити свако ко прође поред нас, макар и не види прелазну заставицу секције и најзад свесни тога да имамо новог команданта који је исто тако добар, који ће у потпуности моћи заменити пређашњег, потисла је нашу, искрено признавши, сентименталну тугу... Пред нама је у перспективи нов циљ - извојевати назив два пута ударне бригаде, јер наши се бригадисти, као и сва наша омладина, не заустављају на победама, него им оне служе као подстрек за нова дела...

9. ав1уст 1947.

Још један успех

Дани пролазе. Живот корача убрзаним кораком, а VIII шабачка ударна Бригада сваког дана, сваког часа и минута повећава биланс свог рада, није успехе, слави победе. Данас је штаб III секције затражио да наша културно-просветна екипа дође у Добој, одакле ће заједно са штабом секције ићи у Теслић где ће давати приредбу. После ручка, отпоче припремање. Неки другови, који су ангажовани у том смислу, дошли су са радилитша, јер су радили у поподневној смени. Све је припремљено. Око 6 часова дошао је аутобус, који ће нас пребацити до Добоја.

10. ав1уст 1947.

Наша екипа је преноћила у Добоју, а сутрадан. после доручка, кренули смо за Теслић. Како је дивно путовати кроз Босну, земљу природних лепота: високих планина са зеленим и зимзеленим шумама, земљу поточића, стрмих њива, голог камена, хладних извора, чистог ваздуха и здравог народа. Стигли смо у Теслић. По доласку цео дан смо имали слободно време за игранку, весеље, одмор, а могли смо да разгледамо и саму бању са њеном киселом водом. Увече смо се вратили у само место Теслић, где је одржана приредба, али не у предвиђеном облику, већ је из техничких разлога, који уосталом нису зависили од нас, наступила само фолклорна група на челу са културно-просветним референтом, о чему су се гледаоци нарочито похвално изразили.

13. авЈуст 1947.

Недеља је, а због синоћње игранке дуже ће се спавати. У току ноћи свратио је да нас мало обиђе наш стари командант- Мрђа. Мало је спавао. Пробудивши се раније, устао је и тихо прошетао кроз бараку, посматрајући своје старе бригадисте, чија су му позната лица остала у сећању, јер су се често, обливена знојем, сијала од среће. Пробудивши се и излазећи на јутарњу гимнастику, бригадисти су се изненађено, радосно поздрављали са вољеним командантом.

После подне је заказана бригадна конференција у 5 часова. Окупили смо се на одређеном месту за одржавање конференције у оближњој шумици.

У нашој средини је опет стари командант с којим смо исто тако на конференцијама дискутовали како ћемо радити, да бисмо постали ударна бригада и ето, то смо постигли, он је опет са нама, али пред нама је сада нови задатак: постати два пута ударна бригада. После поздрава, стишавши мало узбуђење, наставила се конференција. Међу нама су стајали један поред другог, наша два команданта. Један, који нас је довео до прве победе, и други, који нас води у другу. Не може се рећи кога бригадисти више поштују и воле. Сваки је одрастао с њима, сваки има своје добре особине, сваки од њих је део наше Бригаде. По свршеним закључцима, прешло се на другу тачку. Додељивање ударничких значки и похвалница. Нови командант је предао значку своме претходнику...

20. авХуст 1947.

Отишли смо на радилиште и обављали земљане радове. Већ је почело и свакодневно такмичење за прелазну бригадну заставицу. Изненада је наишао командант и викнуо: „Престани са радом. Идемо на М-1806". Сви су стали изненађени, а затим бура одушевљења захвати све бригадисте. „Јуриш на М-6", како га ми краће називамо, орило се на све стране. Наша Бригада ради пожртвовано на сваком послу, апи бригадисти желе теже и компликованије радове, јер мисле да тако могу најбоље оправдати назив ударне бригаде. А свих је жеља да постану два пута ударна.

Пошли смо на мост и почели да радимо око 8 часова, то јест два сата после почетка радног времена. Темпо је био невиђен. Сваки је желео да мост буде што пре готов, да кубика буде што више, а нарочито кад је видео плодове свога зноја и рада - мост VIII шабачке ударне бригаде - како расте, сив, огроман, као једна велика карика у ланцу победа. Резултати су велики, да се њима можемо поносити.

Норма пребачена за 135%. Доста. Али, сваки је осећао жељу да норма буде испуњена са још већим резултатом.

24. ав1уст 1947.

У магловитом свитању уз досадно ромињање кише, наша Бригада је у колони по један прилазила казану да прими доручак, раније него обично. После доручка, брзо постројавање, по клизавици. Крећемо за Добој где ће бити секцијски фестивал.

Логор VIII шабачке ударне бригаде.
10-VIII-47
Трбуће.

Ноћна смена

Те ноћи олује су на нас земљу бацале
и ветрови дували из даљина,
те ноћи, муње су као змије палацале,
и свуда летела прашина...

Мрак... На три корака не видим ништа,
и само муња кад бљесне,
ухватиш за тренутак слику радилишта,
и шуме како бесне...

Мрак, и чујеш само бригадире,
и друга што до тебе задихан дише,
и чујеш ветар како продире,
кроз кошуље влажне од зноја и кише.

Па опет блесне! А видиш насип се набија...
застава се крај пропуста вије,
друга са вагонетом у усек савија,
као да ништа није...

И онда осећаш, друже, да ти се пева,
јер тешко је а одолева свак,
и онда зажелиш да још јаче дува, грми, сева
да видиш колико си јак!

Те ноћи олује су на нас земљу бацале
и прашина витлала у кругу,
те ноћи муње су као змије палацале
а ми смо градили Омладинску пругу!

Велес Перић

Колица и алаш мирују до пролећа идуће 1одине

Када смо стигли у Добој, у једном делу града смо дочекали почетак параде. Најзад су бригаде, једна за другом, почеле да марширају улицом испред почасне трибине. На челу наше Бригаде свирао је наш оркестар, једини оркестар на паради, који је много допринео спољашњем ефекту, те је наша Бригада, делом захваљујући њему, марширала међу најбољим бригадама. Кретали смо се у правцу фискултурног стадиона где се наставио програм. До подне су изведене слетске вежбе свих бригада, а после подне рецитације, хорске и фолклорне тачке. Било је савршено. Прву награду, две књиге, добила је наша Бригада, за најбољу фолклорну групу. Другу награду је добила II београдска студентска бригада и трећу - Загребачка студентска бригада. Дакле, иако смо средњошколци, у раду се успешно такмичимо са сеоским омладинцима, а на културном пољу са студентима.

29. ав1уст 1947.

Последњи дан рада наше Бригаде - то је уједно и наш растанак са Пругом, логором, са нашом „школом". Данас ће бригадисти осетити тугу за најбољим другарством које су икада имали, за колективним животом који је изменио и поправио њихове карактере и навике, за такмичарским радом и уопште за веселим животом пругаша. С друге стране, они се радују што ће отићи у своје место, у свој крај, као омладинци који су дали свој велики допринос прузи и народу. Радићемо после подне. Данас боље него икада раније. Нећемо оставити незавршене радове. Данас ће се видети која ће од наше три чете, колико нас је свега остало у Бригади, однети прелазну заставицу у Шабац. Данас, више него икада, бригадисти ће да јуре, колица да цвиле под теретом, а камен да се ломи. Резултати говоре: једна четаје избацила 102 кубна метра земље и камена - норма је пребачена за преко 110%, друга чета носи заставицу у Шабац...

БОРИСЛАВ - БОРА СТОЈШИЋ

Рођен је 1925. године у селу Кленку на левој обали Саве (одмах преко ове реке је град Шабац). Петоразредну основну школује завршио у родном месту, а четири разреда гимназије у Шапцу. Био је борац у јединицама НОВ-а у Срему, а после рата завршио је учитељску школу у Шапцу.

Бора је учествовао на три омладинске радне акције: на изградњи Омладинске пруге Шамац - Сарајево (1947), на којој је водио овај *Дневник,* постао ударник и награђен књигама као један од најбољих градитеља; на изградњи пруге Панчевачки рит- Београд (1948), као члан штаба Шабачке средњошколске бригаде, задужен за културно-просветни рад; на изградњи Аутопута „Братство-Јединство", на деоници у Спачви, као командант бригаде.

Службовао је као учитељ у Шапцу, Мачванском Причиновићу и Платичеву. У Сремској Митровици радио је, почев од првог броја, у *Сремским новинама,* најпре, као новинар-уредник, потом као директор и главни и одговорни уредник. Затим је покренуо издавачку делатност ради штампања књига и других публикација са подручја Срема - историографске, мемоарске и литерарне садржине. Последњих година, иако у пензији, водио је издавачки пројекат - *Знамените личности Срема од I до XXI века.*

ЛИКОВИ ГРАДИТЕЉА

Марија Ђурчин: Међу најбољим је у Првој дописничкој бригади у Зеници. Дошла је из Конака, Срез Јаша Томић, у Банату. У редовима Црвене армије, у које је ступила 9. августа 1944. године, четири путаје похваљена као извиђач. Командант фронта, генерал-мајор Малиновски, лично јој је уручио одликовање као најбољем извиђачу. Контузована је у бици за Брно. После ослобођења је демобилисана и вратила се у своје село Конак.

Учествовала је у свим већим радним акцијама, међу којима и на Берби кукуруза у Срему и на прузи Брчко - Бановићи. На изградњи пруге Шамац - Сарајево, три дана узастопце, превозила је по 274 колица дневно. Три пута је као најбоља у бригади претходног дана дизала бригадну заставу.

Миле Гоцић: На прузи Брчко- Бановићи, на тулену „Мајевица", биоје један од најбољих минера. На прузи Шамац - Сарајево најбољи је стручни радник на „Врандуку"

Велимир Радуловић: Као вођа групе од 20 минера - један је од најбољих радника у Бригади. Проглашен је за ударника приликом првог додељивања овог звања на „Врандуку".

Ранислав Тодоровић: Када је, по демобилизацији из ЈА, завршио минерски курс на „Врандуку", додељен је Другој минерској бригади. Прве тешкоће у тунелу савлађивао је коришћењем знања стеченог на курсу. Радећи са вагонетима, Тодоровић је за непуна четири минута товариоједан вагонет, а за седам минута би га одвезао, испразнио и враћао натраг. Десетар је друге десетине и један од првих ударника на VI секцији.

Павао Војновић: Земљорадник. У својој четрнаестој години (1942) ступио је у редове Народно-ослободилачке војске. После демобилизације, завршиоје тракторски курс. Са Другом карловачком дошао је на Омладинску пругу. Једно време је радио на дренажама, где је дневно ископао, утоварио и превозио по 3,5 кубика земље и увек пребацивао норму. Од 10. априла ради на тунелу „Бистричак", где је један вагонет товарио за седам минута, а то значи - 6,5 кубика дневно. Само у времену од 1. до 27. априла, могао је да ископа 31 кубик, а да натовари 100 кубика земље. Проглашен је за ударника Друге карловачке бригаде.

Омладинке иеру веш у реци

Видно напредује полагање колосека на траси Пруге од Шамца до Добоја

Четврта ужичка бригада и стручни радници са око 6.000 радних часова, 7. јула, на 41. деоници, завршила је нови потпорни зид дуг 330 метара.

А на 14. и 15. деоници III секције завршено је полагање колосека у дужини од 6.000 метара, шест дана пре рока на чему су радиле Друга панчевачка, Бригада тракторско-тесарског курса, Четврта пожаревачка, Седма вараждинска, Славонско-бродска, Шеста шабачка и Пета загребачка бригада.

У раду на полагању колосека највише су се истакпе ударна Бригада тракторско-тесарског курса и Друга панчевачка похваљена бригада. Градитељи обеју бригада радили су предано, и са одушевљењем, како би сво-

ју обавезу не само испунили, него и премашили. И успели су у томе. Радећи у две смене, градитељи су свакога дана постављали просечно 450 метара колосека. Иначе, до тада највећи резултат дневног полагања је био 750 метара.

Градитељи стижу и да помогну селима и у културно-просветном раду

Према непотпуним подацима, у селима дуж Пруге формирано је укупно 115 аналфабетских течајева, са 1.938 полазника и 159 читачких група, са око 3.000 учесника, који су прочитали 220 књига. У селима је отворена 21 читаоница, за које су градитељи поклонили 1.620 књига, а одржаноје и 257 предавања, приредби, филмских представа, организовано око 50 сеоских фискултурних актива, подигнуто 38 бунара и чесми, итд.

Заостајање у градњи мостова преко реке Босне

Траса пруге на 14 места пресеца реку Босну, па се на тим местима гради 14 мостова, а највећи су код Зенице, Враца и Маглаја. Скоро сви радови су у заостатку, због киша које су у мају и јуну често падале, високог водостаја и недостатка стручне радне снаге, нарочито тесара и мостовских пословођа.

Више Чачанских бригада на прузи Шамац - Сарајево

На изградњи Омладинске пруге Шамац - Сарајево из Чачка, односно Љубићко-трнавског среза, учествовало је седам омладинских радних бригада, и то:

Прва чачанска ударна бригада „Ратко Митровић" - командант Драган Павловић - радила је у I смени од априла до маја 1947;

Друга чачанска бригада „Ратко Митровић" - командант Добривоје Буњак - била је у смени мај - јун;

Трећа чачанска ударна бригада „Ратко Митровић" - командант Михаило Ерић, - у другој смени (мај - јун);

Пета чачанска двапут ударна бригада, била на овом градилишту од 1. јуна до 23. јуна - њен командант Драгослав Илић.

Шесту чачанску средњошколску бригаду „Раде Азањац" водио је командант - Милорад Никшић.

Седма чачанска ударна бригада „Ратко Митровић" радила од 6. августа до 30. октобра, са командантом Жарком Ковачевићем на челу;

Прва трнавско-драгачевска бригада (командант Милојко Вељовић), од 3. септембра до 6. октобра...

Младим градитељима прискакали су у помоћ и младићи који су долазили са одслужења војног рока у Армији. Уместо кућама, већина ихје отишла на пругу.

КАРАКТЕРИСТИКЕ

За све учеснике на радним акцијама писане су и карактеристике, које су достављане руководствима СКОЈ-а у градовима где су бригаде и формиране. Оне су стизале и до скојевских руководстава села из којих су бригадисти.

Ево неколико карактеристичних за омладинце из села Парменца код Чачка са изградње пруге Шамац-Сарајево.

Штаб Прве чачанске ударне бригаде „Ратко Митровић" у Лашви, 22.маја 1947. године, за Дојчила М. Полугу (рођен 1930. године) је написао ово:

„Своју дужност на Прузи схватио је доста правилно и залагао се колико му је то његова физичка снага дозвољавала. Миран и повучен. Воли друштво и колективан живот. Другове воли и од њих је вољен. Дисциплинован је, поштен и искрен. Карактера чврстог. Руководство цени и поштује.

Народну имовину чува. Има услова за даљи развој. Критичан је и самокритичан. Самоиницијативан је. У логору се залаже за рад. Залаже се у личној изградњи али му у томе ипак треба указати помоћ.

Карактеристика издата на основу мишљења командира чете и команданта бригаде..."

За Полугиног земљака Вука Д. Петровића (1929), истог дана, у Лашви, написана је оваква карактеристика:

„Своју дужност на Прузи је схватио правилно и залагао се добро.

Отворен је, доста оштар, те често иступа према друговима. Треба му указивати да ову ману отклони од себе. Воли колективан живот; није себичан. Критичар је и самокритичан. На остале осврће се самокритички. Воли воје руководиоце. Државну имовину чува и правилно располаже са њом. Нема довољно самоиницијативе и сналажљивости у раду, пошто (је) доста млад.

Искрен је и поштен. Дисциплинован је. Има услова за даљи развој..."

Штаб Седме чачанске ударне бригаде исписао је 25. октобра 1947. године, карактеристике за своје бригадисте. Две су посебно интересантне:

У првој се за Добривоја Полугу (1926) каже:

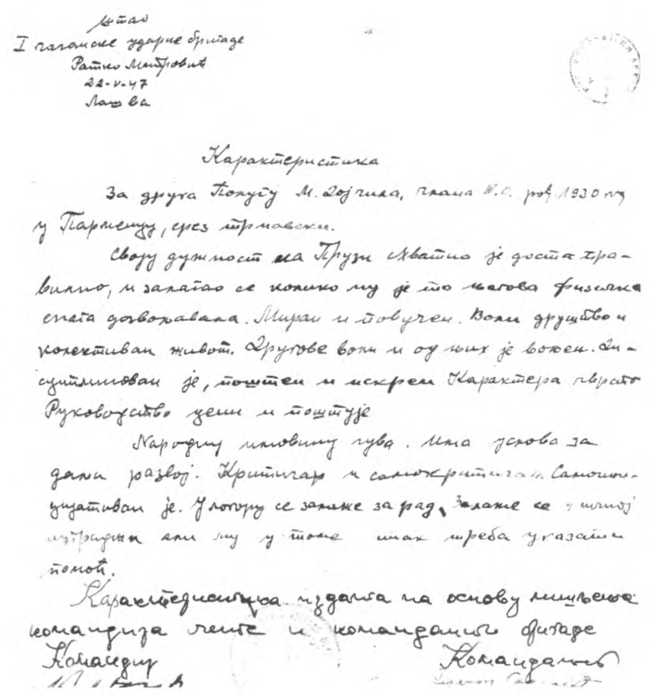
Штаб
I чачанске ударне бригаде
Ратко Митровић
22-V-47
Лашва

Карактеристика

За друга Полугу М. Дојчила, члана Н.О. рођ. 1930 год. у Парменцу, срез трнавски.

Своју дужност на Прузи схватио је доста правилно, и залагао се колико му је то његова физичка снага дозвољавала. Миран и повучен. Воли друштво и колективан живот. Другове воли и од њих је вољен. Дисциплинован је, поштен и искрен. Карактера чврстог. Руководство цени и поштује.

Народну имовину чува. Има услова за даљи развој. Критичар и самокритичан. Самоиницијативан је. У логору се залаже за рад. Залаже се у личној изградњи али му у томе ипак треба указати помоћ.

Карактеристика издата на основу мишљења командира чете и команданта бригаде

Командир — Командант

‚Друг је дошао на пругу са Седмом чачанском бригадом, као бригадир, 6.8.1947. године. Од првогдана па све до пред крај, када се разболео, другје служио за пример осталима, на осталим секторима је, такође, показао видне резултате. Дисциплинован је и однос према руководиоцима имаоје правилан. Може се укратко рећи да је друг у сваком погледу служио за пример осталим друговима и као такав добио је назив „Ударника". (С.Ф - С.Н)"

За скојевца Велимира Ђукића (1928) карактеристику је у Лашви написао комитет Осме секције:

„Члан је СКОЈ-а од 7.3.1946. године.

Радио је у СКОЈ-евској организацији у I трнавско-дра-

гачевској бригади. Доласком на пругу правилно је схватио задатак организације и на радилишту се показао као добар организатор и радник. Поред тога истакао се и на осталим пољима рада, а нарочито на фискултурном пољу где се истакао као руководилац.

Лични живот друга је доста добар и однос према руководиоцима и бригадистима имао је правилан и уживао је у бригади добар ауторитет. Однос према народној имовини имаоје добар. Организацији је одан и искрен, конспиративан и одан. Самокритичан је и критику правилно схваћа.

На основу његовог рада и залагања за два месеца на Омладинској прузи друг је постао ударник.

Има услова за даљи развој..."

Карактеристике су, свакако, писане по неком шаблону, али имају и специфичности. Мало је, или нимало, у њима негативних оцена појединаца, а ако их и има - односе се на оне ретке младиће (и девојке) које су - а и тога је било! - својевољно напустили градилишта. (Приредио Радован М. Маринковић)

Завршено полагање колосека пруге од Шамца до Добоја

Захваљујући даноноћном ударничком раду градитеља - омладинских радних бригада и стручних радника - у трајању од 104 дана, извојевана је велика радна победа - 13. јула завршено је полагање колосека Пруге од Шамца до Добоја, у дужини од 65,5 километара.

На том делу Пруге претходно су извршени сви земљани радови - ископано и набијено 1,327.593 кубна метра, постављено 104.780 трагова, подигнуто укупно 160 различитих објеката, у које је уграђено 12.339 кубних метара бетона, а на станицама, укрсницама и отвореној прузи уграђено 19 скретница.

У свим тим радовима учествовало је 169 омладинских радних бригада, са укупно 39.719 омладинаца и омладинки, као и више хиљада стручних радника.

Створени су тако услови да 15. јула, као што су градитељи и обећали, први воз прође пругом од Шамца до Добоја.

ПРВИ ВОЗ ПРОШАО НОВОМ ОМЛАДИНСКОМ ПРУГОМ ОД ШАМЦА ДО ДОБОЈА

Путеви према Шамцу испуњени су колонама бригада - песма одјекује на све стране, а међу новим, плавим радничким оделима градитеља Пруге шарени се ношња масе народа тога краја који, заједно са омладином хита на прославу завршетка изградње *МосШа народне омладине Ју1ославије*.

На левој обали Саве, на свечано украшеној трибини крај моста, митинг отвара Јован Жикић, заменик шефа секције Савски мост, поздравља присутне и даје реч помоћнику министра саобраћаја Савезне владе, инж. Јожи Борштнару, који је у своме говору, поред осталог, рекао:

....Кад се поставио рок за изградњу пруге Шамац - Сарајево, многи нису веровали да ће тај рок бити и испуњен. Међутим, ми видимо да се тај задатак извршава пре предвиђеног рока. Исто тако било је и људи који нису веровали да ће овај мост, који спаја Босну са осталим крајевима наше земље, данас бити пуштен у саобраћај. Једино је наша омладина, наоружана огромним радним еланом и стеченим искуством на обнови и изградњи земље, била у стању да изврши и ово велико дело и да на тај начин разбије неповерење код свих оних који још нису свесни снаге радних маса када оне раде за себе..."

Затим су гости са трибине прешли на насип код Савског моста, где је помоћник министра саобраћаја Борштнар пресекао траку и тиме предао мост саобраћају.

Пре ступања на мост, помоћник министра је открио спомен плочу и том приликом рекао:

„Као доказ велике захвалности нашој херојској омладини, Управа градилишта Омладинске пруге Шамац-Сарајево, на својој седници у Зеници, донела је одлуку да изграђени мост преко Саве добије име *МосШ Народне омладине Ју1ославије*.

У наставку митинга, начелник Управе градилишта инжењер Душан Лазић, у свом говору, поред осталог, истакао је да је Народна омладина Југославије у низу разних победа које је досад постигла, испунила пре рока и своје обавезе прихваћене 1. априла приликом свечаног почетка радова на Прузи.

„Поред тунела „Врандук" у дужини од 1.534 метра" - рекао је инж. Лазић - „пуштање у саобраћај моста преко Саве и Пруге до Добоја представља велики успех, који је постигнут 16 дана пре утврђеног рока...

... Са истим убеђењем - наставио је инж. Лазић - са којим сам говорио 1. априла, изјављујем и сада да ћемо и остале техничке радове, обичне и замашне, и по величини и по значају, на овој магистрали од Саве до Јадрана, завршити у одређеном року".

На крају, начелник Управе градилишта, инж. Лазић. прочитаоје Одлуку Управе градилишта Омладинске пруге у Зеници, којом се за ударнике проглашавају 19 градитеља, награђује 51 и похваљује 39 радника, техничара и инжењера који су учествовали у градњи моста и допринели његовом успешном и брзом завршетку.

Воз иде насииом према мосшу на Сави

На крају митинга упућен је телеграм маршалу Југославије, Јосипу Брозу Титу а затим, уз игру и песму, настављеноје народно весеље.

Мосш на Сави

Први воз ирелази ирeко СавскоI мосша да уђе у Шамац

На сшаници у Вранешу народ иоздравља ирви воз

Уз почасни плотун, писак локомотиве, буру аплауза, поклике и музику, тачно у осам часова, први воз са делегатима свих секција Омладинске пруге и гостима прошао је преко свечано украшеног моста и наставио пут ка Добоју.

У току дана, 14. јула, у Добој су стизале делегације омладинских радних бригада са целе трасе Пруге. А увбче, око 9 сати, улицама Добоја прошла је бакљада, у којој су учествовали: омладинци - градитељи, пионири, грађанство и војна музика. После ње насталоје народно весеље у центру града.

Сутрадан, 15. јула, нешто после 12 часова, на фискултурном стадиону код Усоре, одржана је смотра омладинских радних бригада које су дошле на прославу.

Смотри су присуствовали многи делегати и гости свечаног пуштања у саобраћај првог воза од Шамца до Добоја.

Поштоје командант III секције, Јанко Јекић, поднео рапорт председнику Централног већа Народне омладине Југославије, Рати Дугоњићу, почела је парада.

Војна музика, постављена преко пута трибине, интонирала је маршеве, док су омладина и грађанство, пратили параду бурним аплаузом и поклицима.

На крају параде пролазили су булдожери. На првом од њих стајао је натпис: *У великој 6ици за Добојски насип ископано је и набијено 16.450 кубних меШара земље*. А на другом парола *За 47 радних дана ископано је и набијено 34.200 кубних меШара маШеријала*.

Парада је завршена нешто пре три сата. Затим су сви учесници параде, као и посматрачи, пошли ка станици да дочекују долазак првог воза, новом пругом од Шамца око 3 сата по подне.

Непосредно пре доласка воза бригадисти који су стајали на великом простору испред свечане трибине код колосека, бурним аплаузом пратили су долазак на трибину гостију и представника иностраних и наших бригада.

Долазак воза најавила је дресина, на којој су се налазила два омладинца са заставама. Пљесак и поклици поздравили су њихову појаву, после које је требало ускоро да стигне и воз.

Нешто око 3,15 сати проломио се писак локомотиве која је први пут долазила широким трачницама из Шамца у Добој.

Долазак воза огромна маса присутних дочекала је дуготрајним и одушевљеним поклицима.

Командант Главног штаба омладинских радних бригада, Батрић Јовановић, отворио је митинг и поздравио све присутне. Онда је један од инжењера, учесника на изградњи дела Пруге од Шамца до Добоја, поднео рапорт помоћнику министра саобраћаја Савезне владе, Јожи Борштнару у коме је рекао да су XI, I, II и III секција испуниле своје обавезе и да је први воз прошао од Шамца до Добоја. Потом је реч добио помоћник министра Јожа Борштнар, који је на почетку рекао да је још Аустроугарска монархија увидела економски значај Босне и њен стратешки положај. У тежњи да је политички и економски изолира од осталих југословенских народа, она је свуда градила пруге уског колосека (0,76) не због тога што није могла да изгради нормалну пругу, него ради што веће изолованости Босне од осталих југословенских земаља. И наставио:

„... У историји изградње пруга, тунела и мостова, не само у нашој земљи, већ и у другим државама, није било оваквог темпа рада, нити оваквог примера херојског залагања свих градитеља и не може их ни бити. Овакав пример радног стварања и оваквог херојизма могуће је видети само у со-

Гoадишељи и мешишани на сшаници
у Модричи чекају долазак прво! воза

И на ошвореним ваГонима масе Градишеља

При крају ӣуша. Први воз се ириближава Добоју

циЈалистичкоЈ држави, у којој Је сваки човек свестан онога што ради и зашто ради. Такви примери срећу се само у Совјетском Савезу и новој Југославији (буран аплауз).

Братство и јединство исковано у Народноослободилачкој борби наших народа, живо се манифестира на изградњи ове Пруге. Ми овде видимо омладину из свих крајева наше земље, јединствену и сложну у изградњи наше земље. Њихови успеси у заједничкој изградњи најбољи су доказ остварења јединства наших народа.

Поред наше омладине, ми овде видимо и напредну омладину других земаља, обузету истим радним полетом. Осим помоћи коју нам она на тај начин указује, а за коју смо јој захвални, њено присуство и залагање огроман је прилог идеји братства међу слободољубивим народима целог света. Ми верујемо да ће по повратку у своје земље они причати о свему што су видели и доживели у раду са нашом омладином и тиме разбити све лажи и клевете које доларска штампа развија против наше земље.

Пруга Шамац - Добој је прва етапа у изградњи ове важне магистрале, а чињеница да је овај део завршен пре рока, гаранција је да и остали задаци могу бити извршени пре рока".

У име Министарства саобраћаја он се захвалио свим бригадистима, радницима, техничарима, инжењерима, руководиоцима народне власти, као и грађанима овог краја на подршци и помоћи коју су пружали градитељима.

Потом је говорио Рато Дугоњић, председник Централног већа Народне омладине Југославије:

„У име Централног вијећа Народне омладине Југославије, у име читаве омладине Југославије, честитам градитељима Омладинске пруге - омладинским радним бригадама, инжењерима, техничарима, стручним и осталим радницима, нови и велики успјех - пуштање првог воза од Шамца до Добоја.

Градитељи Омладинске пруге Шамац- Сарајево већ су прославили низ великих радних побједа. Према саопштењу Главног штаба омладинских радних бригада и Управе градилишта до 8. јула извршено је око 3,000.000 кубних метара земљаних радова, то јест двије трећине свих радова, пробијен је „Врандук" и неколико других тунела су саграђени или се довршавају велики мостови итд. Али, извршење овог важног задатка чију прославу одржавамо данас има изузетан значај јер у неку руку значи прекретницу на Омладинској прузи. И зато 15. јули, дан када су градитељи I, II, III и XI секције извршили план и поставили колосјек на дужини од 66 километара, није само њихово славље. Она је славље, а у исто вријеме и подстрек за све градитеље Пруге који данас очигледним примјером извршења плана на једном тешком сектору остају чврсто увјерени да ће и наш велики план, довршење Пруге до 29. новембра, бити тачно извршен. Већ према Сарајеву бригаде убрзавају своје радове да се на њих не би чекало.

Изграђени дио пруге Шамац - Сарајево значи у неколико прекретницу у даљем раду на изградњи Омладинске пруге. Тај дио је у малом извјесном смислу, и симбол пута како ћемо извршити Петогодишњи план. Од мртвог пасивног објекта у кога смо ево три и по мјесеца улагали само своју снагу и средства, тај дио Пруге претворен је у живи привредни објекат, који ће убудуће помагати у даљој изградњи. Сада Пруга од Шамца до Добоја може сама да се изграђује даље, она ће у кратко вријеме постати ријека, којом ће се ваљати материјал за даљу изградњу других дијелова на Прузи.

Другови и другарице! Изградњом овог дијела Пруге ми смо учинили крупан корак, али таквих корака до 29. новембра треба да начинимо још, иако мањих. Пред нама је још 1,500.000 кубних метара земљаних радова, од којихјеједан добар дио шесте и седме категорије, пред нама су још незавршени тунели, мостови и остали објекти, изградња станица и мноштво других. на око ситних, али компликованих послова. Један успјех ма како био велики, не смије да нам смета да не видимо тешкоће и задатке који стоје у будућности пред нама..."

Велика маса бригадиста и грађана дочекује први воз у Добоју

Стари град Добој

На усеку „Вратолом"

На каменитом усеку „Вратолом" раде три бригаде: Прва босанско-новска, Прва тешањска и новопристигла Дванаеста београдска средњошколска. Уска трака засечена у тело Вратолома, по којој се пружао уски колосек, није више довољна да на себе прими широки колосек са масивним вагонима нове Пруге.

Све три бригаде минама су рушили камено брдо. Објективних тешкоћа на овом сектору Пруге било је доста. Сваки пролазак воза уског колосека зауставља рад по неколико минута. Тако, за седам часова рада прође просечно по 18, па и више, углавном, теретних возова, што је трајало неки сат губитка у времену.

Недостатак пиштоља за бушење, такође, успорава радове на Прузи, на шта се жалио и један од команданата бригада:

\- Наша би Бригада много више постигла да радимо пиштољима. За сада 16 омладинаца, ручно, буши 15 до 18 рупа за мине дневно. Међутим, са пиштољима радила би свега два омладинца, док би се 14 омладинаца упослило на другим радовима, чиме би се постигао много већи ефекат (око 30 до 35 рупа дневно).

ПРВА НА СПИСКУ УДАРНИХ

(Одломак из *Дневника* IX београдске студентске бригаде)

13. авГуст 1947.

Постали смо ударна бригада. Враћаш се уморан са рада - опрао си се на потоку - трчи Дуца из логора - он је отишао право са рада да би предао алат - виче: ,JВуди, постали смо ударни. саопштили су куриру у секцији, после ручка иде по акт!" „Ударна бригада!!" „Ударна бригада!" „IX студентска ударна!" шуми на све стране - све је живнуло, замор је нестао, чела су ведра, стискају се руке: признање је то, зној није потекао незапажен.

Акт се чита са поносом - човеку је мило и то што смо, међу свим бригадама које су проглашене ударнима, први на списку. Када смо одлазили из Београда нисмо били оптимисти. Бригаде техничарске постројене - наша најмања, најслабија, „женска" говорили су други. Сада - мушки смо доказал и шта можемо, понос је задовољен. Испуњена су обећања која смо на факултету дали са пуно вере и убеђења, а не с тако много изгледа.

Увече логорска ватра. Сви смо у униформи - све је ново, уређено, и весело. Ватра је пламсала виша него икад. До дубоко у ноћ играло се око ње - весеље је отргло вече од сна.

НА РАСТАНКУ

Знам: када опетједном будем пошао
по нашој Прузи, кроз деоницу пету;
знам: кад поново будем дошао, -
здравиће ме свака шљива у цвету,
и сваки грм, и њива, и тамно грање.
и кућа ред што се за гором скрио
Точкова биће мекше клопарање,
а сваки усек редом знан и мио.
Када ме опет једном довезе машина
до села Скакаве и Буквика,
поздравиће ме присан топот шина,
и драг ће бити сав терет кубика,
све редом ноћи пробдијене дуге,
и врели дани, и прашина сива.
И бићу горд: у сваком метру пруге
и мога зноја кап почива.

Бранимир Живојиновић

Четврта ужичка бригада десет дана пре рока изградила потпорни зид у Лашви

Од железничке станице Лашва до великог усека код Лашве на VIII секцији пружао се у благом полукругу нови потпорни зид, дуг 330 метара, постављен на темеље од бетона у самом кориту реке Босне, а изграђен од блокова камења, тешких по 300 и више килограма.

Да би се поставили бетонски темељи овог зида, било је потребно да се избаци 430 кубних метара материјала, у темеље угради 200, а у зид 3.300 кубних метара бетона.

Ове радове, а и низ других, извршили су, десет дана пре рока, са 54.028 радних часова, градитељи Четврте ужичке ударне бригаде и стручни зидари - мајстори, упркос киши, која је више пута ометала и за два дана онемогућила рад. Радило се и са 16 зидара мање него што је било предвиђено, када су узимане обавезе.

Гоадња иошиорноI зида у Лашви

Раднаовом потпорном зиду, на 41. деоници, почелаје у две смене Четврта ужичка бригада, три дана после свог доласка на Омладинску пругу. За 240 бригадиста, већином са села, физички рад није представљао проблем, али они су у раду на потпорном зиду, ипак, наишли на велике тешкоће. Највећи непријатељ била им је река Босна. Од честих киша, водостај Боснебиоје висок, а вода брза, 120литара водеу минути утицало је у загате бране, које су градитељи правили да би очистили и спремили место за темеље. До појаса у води радили су градитељи Четврте ужичке бригаде на заграђивању једног дела реке Босне. Материјал за зидове забрана довожен је количима, а затим превожен даље по даскама преко већ направљених зидова бране.

Постављање темеља ишло је тешко, јер је вода односила материјал. Та борба с реком трајала је све док се изграђени зид није издигао из воде.

Главни штаб омладинских бригада донео је ванредну одлуку, којом се - за свестрано залагање и самопрегорни рад стручних радника и омладинаца на изградњи потпорног зида у Лашви - похваљују: Четврта ужичка ОРБ, Албанска чета компресориста, радна група исељеника из Канаде, Друга мостарска, Четврта чачанско-врањска, Четврта крагујевачка и Пета ваљевска радна бригада.

Вода, у којој су радили и с којом су се борили није билајединa потешкоћа за градитеље. Истотако, није било лако ваљати велико и тешко камење и дизати га на висину од два, а при крају зида, на више од четири метра.

Прва цазинска и Друга бродска - најбоље у VI, а Љубушка у X секцији

У VI секцији, од једанаест бригада, најбоље десетодневне резултате постигле су Прва цазинска, Друга бродска и Љубушка бригада.

Прва цазинска је за првих 10 дана рада очистила од траве 4.760 квадратних метара, ископала 164 мањих и већих пањева, ископала, пренела и уградила 925 кубних и испланирала 649 квадратних метара земље. А на радовима у тунелу ископано је 729 кубних метара камена. Укупно, 267 бригадиста, колико их је просечно учествовало на овим радовима, дало је 1.577 радних дана.

Друга бродска бригада - са просечно 261 бригадистом на раду - за 1.009 радних дана у току десет дана рада је ископала, пребацила и набила 680 кубних метара земље, испланирала 690 квадратних метара терена и превезла 1.119 кубних метара земље.

Љубушка бригада је најбоља на X секцији, дала је 1.913 радних дана, очистила терена 12.475 квадратних метара, ископала 122 пања, ископала 3.395 и превезла 2.203 кубних метара земље, испланирала 1.020 квадратних метара земље и ископала 185 кубних метара песка.

Вести из омладинских бригада

Десетодневна прелазна заставица штаба III секције додељена Осмој шабачкој бригади;

Друга оџачка трипут ударна бригада, од 20. јула до 1. августа освојила прелазну заставицу X секције;

Четвртој бетонској бригади, која је бетонирала мостне стубове, уручена заставица Главног штаба и по други пут је проглашена за ударну;

Друга сенћанска бригада носилац заставице II секције;

Тринаеста далматинска бригада освојила заставицу Главног штаба;

Трећа чачанска бригада добила прелазну заставицу IX секције;

За одлазак са акције у индустрију са II секције пријавило се 323 градитеља, а за прелазак на изградњу Аутопута 170 бригадиста;

Из Босанско-новске и Прве пештанске бригаде 79 омладинаца жели да оде на рад у рударству;

Заједнички митинг иностраних бригада и градитеља из Југославије поздравио светски омладински фестивал у Прагу

Двадесетогјула, у 12 часова, одржан је велики митинг свих иностраних омладинских радних група и бригада на градњи Омладинске пруге Шамац- Сарајево и 35 бригада Народне омладине Југославије са VII секције. Митингје отворио Велизар Савић, члан Одељења за иностране бригаде Главног штаба омладинских радних бригада:

„Ми смо се окупили да још једном манифестујемо нашу спремност да радимо на испуњењу циљева и идеала Светске федерације демократске омладине, да поздравимо Светски фестивал омладине у Прагу, да кажемо целом свету да омладина на прузи Шамац - Сарајево стоји у одбрани мира, у одбрани демократије, у борби за бољи и срећнији живот младог покољења! (Клицање: *Живела солидарност омладине цело! света!)*

Рругови \л рругариц,е, у име Главног штаба поздрављам омладинце и омладинке из иностраних земаља који раде на изградњи наше Пруге, а које видимо овде међу нама.

Поздрављам и све бригаде Народне омладине Југославије, које су дошле да заједнички манифестујемо своју спремност да са иностраним омладинским радним бригадама и даље радимо на испуњењу идеала Светске федерације демократске омладине." (Клицање: *Братство - Јединство!).*

Брана Перовић, члан ЦК НОЈ:

„Желим у име Централног већа Народне омладине Југославијејош једном да захвалим иностраним омладинским радним бригадама које су дошле да помогну нама у изградњи наше земље, а исто тако и омладини из њихових земаља, која је уложила великог труда и напора да их отпреми у нашу земљу.

Светски омладински фестивал, који се данас отвара у Прагу, протећи ће под паролом: *Међународном сарадњом допринесимо светском миру.* Та парола, под којом ће протећи фестивал - уверена сам да изражавам ваша осећања када то кажем - прожима срца свих нас овде присутних, Народне омладине Југославије и свих другова омладинаца - градитеља који се налазе на нашој Прузи.

Ја мислим да ћете се ви са мном сложити када кажем да док се у Прагу отвара међународни, културни и спортски фестивал демократске омладине, ми у Југославији, на Омладинској прузи, приређујемо једну другу врсту фестивала, друкчији - радни фестивал, али да су идеје које се остварују на фестивалу у Прагу одлично и најбоље заступљене баш на овом нашем „фестивалу", на изградњи Омладинске пруге Шамац - Сарајево.

Мислим, такође, да смо у једној жељи сви јединствени, да Светском међународном фестивалу, који се данас отвара и који ће трајати цео месец дана, желимо најбоље успехе и резултате, да протекне у духу сарадње између демократске омладине света, њене борбе за трајан мир, за изградњу бољег живота омладине целог света".

Патриција Дан, командант Британске бригаде:

„Ми, млади из Британије, дошли смо овде да заједнички манифестујемо отварање фестивала у Прагу. Ми смо дошли као пријатељи Југославије из Енглеске и желимо да овде заједнички не само изградимо Омладинску пругу, него да заједнички изградимо демократски мир (поклици: *Живео демократски мир!).* Када смо недавно били у Добоју, ми нисмо видели само велико постигнуће Народне омладине Југославије, него смо видели да се овде заиста искива братство и јединство омладине Југославије и омладине других земаља. Те снаге пријатељства и јединства јачају сваким даном упркос покушаја и ометања од стране реакције. Нашу снагу и снагу нашег јединства и пријатељства не могу да помуте нити да омету ни напади реакционарне штампе у мојој властитој земљи, нити у другим земљама! (Поклици: *Доле реакција цело!а света!).*

Ми протестујемо против таквих клевета. Ми смо из наше бригаде већ упутили протестно писмо у нашу земљу, а исто тако и писма са осталим бригадама. Кроз решеност и одлучност демократске омладине широм света, ми ћемо сигурно успети да уништимо нова настојања фашизма и да уништимо све оно што је остало иза фашизма.

У Југославији више нема искоришћавања човека по човеку, и ми смо стога поносни што можемо да учествујемо у обнови и изградњи једне такве земље као штоје Југославија. Наша одлучност је неразорива и исто тако снажна као и одлучност омладине Југославије да градимо заједнички демократски мир. Борба наших југословенских другова је и наша борба! (Бурно одобравање и скандирање: *Омладина Ен!леске!).*

Живело пријатељство и сарадња демокраШске омладине свеШа!

После Патриције Дан говорили су заменик команданта Швајцарске бригаде, командант Пољске бригаде - Зигмунд Хжаловски и командант Данске бригаде Паул Нилсен.

На крају - поздрављајући Светски омладински фестивал у Прагу и осуђујући клеветничке нападе реакционарне штампе на градитеље Омладинске пруге - говорили су представници Мађарске. Албанске, Грчке, Бугарске и Тршћанске иностране омладинске радне бригаде, као и представници омладине наших исељеника из Канаде и Белгије.

Градитељи иностраних радних бригада акламацијом и одушевљењем су прихватили поздравно писмо Светском омладинском фестивалу у Прагу.

Поздравно писмо Фестивалу у Прагу упутио је и Главни штаб омладинских радних бригада.

Рад и узајамна помоћ градитеља пруге и народа

Свестрани културно-просветни рад и живот омладинских радних бригада од првог дана је обухватио и народ многих села од Шамца до Сарајева. Снага оствареног братства и јединства наших народа испољавала се и у свакодневној сарадњи и узајамној помоћи градитеља и народа, у стваралачком раду, економском и културном уздизању наше земље.

Настављајући рад и примењујући стечена искуства са пруге Брчко- Бановићи, градитељи Омладинске пруге Шамац - Сарајево дали су све од себе за остварење и овог задатка.

Фроншовци Зенице иомажу изфадњу Пру1е

За три и по месеца рада по селима од Шамца до Сарајева отворено је 135 аналфабетских течајева. на којима је преко 2.000 неписмених мештана учило да чита и пише. За даље подизање културног нивоа је по селима образовано 254 читалачке групе, којима су руководили најбољи градитељи. Њиховом помоћи и залагањем 4.443 сељака - сељанки, младића и девојака којима је књига била неприступачна могли су да упознају све њене користи. У селима је отворено 28 сеоских читаоница, уређена су 24 омладинска дома и поклоњено 2.863 различитих књига и брошура. Одржано је 528 научно-популарних, политичко-васпитних и стручних предавања, са 34.266 слушалаца. На 2.920 посебних конференција којима је присуствовало 27.736 мештана, говорено је о актуелним политичким догађајима у свету и код нас. Поред приредби које су дражале екипе из бригада, у селима је одржано и посебних 485 позоришних и 400 филмских представа.

Фискултурном раду, такође, посвећена је велика пажња: у селима су формирана 54 фискултурна актива, којима је обухваћено преко 1.200 сеоских омладинаца и омладинки; одржано је 140 различитих спортских такмичења, којимаЈе присуствовао велики број мештана. Градитељи су у селима око Пруге копали бунаре и подигли 39 чесми.

Са своје стране, народ ових крајева трудио се да што више допринесе изградњи Пруге. И да помогне градитељима у извршавању њихових обавеза.

Преко 100.000 сељака из свих села од Шамца до Сарајева дало је 108.195 радних дана, учествујући на разноврсним радовима на Прузи. За ово време ископано је, превезено и у насипе набијено 69.970 кубика земље, очишћено од траве и хумуса 176.517 квадратних метара терена, итд. Мештани су радећи на свим овим пословима: транспортовали материјал, планирали шкарпу на насипу, копали одводне канале, постављали дековиљски колосек, обрађивали омладинске вртове, заједно са бригадистима учествовали у бетонским радовима, у преношењу и постављању прагова. Највише су се истакли срезови Босански Шамац, Модрича и Високо, а од организација - Народни фронт среза Босански Шамац, који је освојио је и месечну прелазну заставицу Управе Градилишта.

Пробијен тунел „Орлине"

Тунел „Орлине", дуг 144 метра - после „Врандука" највећи тунел на Прузи - пробијен је 20. јула у 2 сата после поноћи. Пробијање овогтунела извршили минерикурсисти Шесте ударне минерске бригаде и стручни радници.

... Било је тешко, али се ишло напред. За 24 часа рада пробијало се ручно 0,80 до 1,9 метара, док се са компресором којије радио на излазној страни са једним пиштољем пробијало 2 до 4,2 метра.

Највећу тешкоћу у раду чинио је недостатак електричне расвете - све до 15. јула радило се са две мале карбидне лампе. Тек 15. јула стигао је агрегат јачине 2,5 киловата. Услед недостатка вентилатора после свакога паљења мина морало се чекати око два сата да би изашли плинови и дим, проузроковани експлозијом мина. Значи, за сваких 24 часа губило се најмање по 6 часова. Биле су то објективне тешкоће, које су кочиле рад на пробијању тунела.

Још 17. јула увече, минери, који су радили на излазној страни тунела, чули су звук компресора који је бушио камени масив са улазне стране. Рад је већ улазио у завршну фазу.

Најзад, 19. јула, у последњем јуришу младих минера - Радослава Митровића и Исаила Мехмедовића, ударника, отпочело је бушење главних рупа, а већ око 2 по поноћи, штамп се пробио на супротну страну тунела.

- Ура - пробисмо тунел - повикао је Митровић и одјурио ка излазној страни да ту дуго очекивану радост саопшти својим друговима. Већ у три сата после поноћи тунел је коначно пробијен. Докје још избијао црн, густдим кроз окно тунела, појурили су млади минери да прођу кроз отвор пробијеногтунела. Први је прошао Иван Налкир. Опште весеље. Напољу су испаљене две мине, које су објавиле да је пробијен тунел „Орлине".

До тада, из тунела је ископано 1.500 кубних метара материјала. Својим залагањем на раду нарочито су се истакли надзорник Милан Јелић, надзорник смене Марко Вуковић, који је по 20 сати проводио на раду, а од курсиста Влатко Лујић, стар свега 16 година, који се не-

себично залагао у раду на потпаљивању мина. Радове на тунелу водио је инжењер Борис Осетров.

Поводом пробијања тунела „Орлине“, Главни штаб омладинских радних бригада похвалио је Шесту минерску и стручне раднике и у свом *СаопшШењу* истакао и ово:

> На 19 деоници IV секције на градњи Омладинске пруге Шамац - Сарајево, заједничким напорима омладинаца Шесте минерске двапут ударне бригаде и стручних радника после 43 дана рада пробијен је и пети тунел на Омладинској прузи, тунел „Орлине" дуг 144 метра. Радећи под веома тешким условима, без довољно техничких средстава, у серпетинској стијени, која се у додиру са зраком распада и захтијева подграђивање сваког метра напредовања, без довољне вентилације што је доводило до губљења шест радних часова дневно, омладинци Шесте минерске двапут ударне бригаде и стручни радници кроз пожртвован рад, стално усавршавајући организацију посла и развијајући свестрано радно такмичење испунили су своју радну обавезу и 20. јула, у 2 сата изјутра, пробили овај тунел.

У Маглајује одржан велики митинг. Штаб омладинских бригада IV секције прогласио је ударном Шесту минерску бригаду, а њених 10 бригадиста ударницима.

Напредују радови на мостовима и ...

Радови на великим мостовима преко реке Босне, чија је укупна дужина 1.476 метара, упркос тешкоћама, све видније напредују.

> Од 20.463 кубна метра земље, колико је планом предвиђено за ископ темеља, до 5. августа закључно, ископано је 18.940 кубика, што износи 93 одсто. И бетонски радови на мостовима су прилично одмакпи. Од предвиђених 24.911 кубних метара бетонских радова, на овим мостовима до 5. августа уграђено је 11.695 кубика, што износи 47 одсто. На два моста на X секцији бетонски радови су извршени са 61 одсто, на три моста IX секције са 38 одсто, на четири моста на VII секцији са 44 одсто, на мосту на VI секцији са 24 одсто, на три моста на V секцији са 46 одсто, а на великом мосту на IV секцији, где су већ избетонирана 6 од укупно 7 стубова, бетонски радови се завршавају са 85 одсто.
>
> И радови на осталим бетонским објектима (пропустима, бетонским цевима и мостовима отвора преко пет метара, без мостова преко Босне) теку веома повољно. Од укупно 822 оваква објекта, до 5. августа завршена су 483, а 175 су у раду. Од предвиђених 75.050 кубних метара бетона у ове објекте до 5. августа уграђено је 37.718 кубних метара, или преко 49 посто. На свим секцијама, изузев XI, I и II, где су сви бетонски објекти завршени, радови на овим објектима одвијају се успешно. Тако је, само на VIII секцији завршено 37 од предвиђених 72 објекта, а 30 објеката су у раду, што према количини извршених бетонских радова износи 64 посто од укпног обима ових радова на секцији.
>
> **... На осталим тунелима**
>
> Тунелски радови, који спадају у једне од најтежих на Прузи, такође, настављају се са успехом. Од 9 тунела, укупне дужине од 2.293,5 метара пробијено је седам, док се тунел „Шиљак" на III секцији, дуг 153 метра, после „Врандука" највећи на Прузи, налази у раду. У њему је до 7. августа у доњем поткопу пробијено 83,70 метара, а у горњем 34,30 метара. Остаје још да се пробије тунел „Сикола 2“, на коме ће радови ускоро почети. У тунелима „Камен“ (22,5 метара), „Бистричак" (152 метра) и „Осјело“ (126 метара) пробијен је и горњи поткоп. А ти радови на горњем поткопу још трају на тунелу „Градић" (45 метара), „Сикола“ 1 (103 метара) и у „Врандуку“, док је на тунелу „Орлине", на коме се с једне стране буши горњи, а с друге доњи поткоп и чије је пробијање извршено „радикалним бушењем", до 5. августа је напредовано
> - у доњем поткопу 68,7 метара, а у горњем 118 метара.
>
> У „Врандуку" до 7. августа, у горњем поткопу са улазне стране пробијено је 764 метра, а са излазне 680,60 метара, што укупно износи 1.444,60 метра. Остаје још да се пробије 83,40 метра.

Тунел „Шурјак“ у раду

> У „Врандуку“, „Бистричаку" и „Осјелу“ доста се одмакло и с бетонским радовима. Тако је у „Врандуку" од 3.470 кубика бетона, колико је предвиђено за бетонирање калоте, до 5. августа је уграђено 3.023, а од 3.840 кубна метра за бетонирање опорца, уграђено је 583 кубна метра.

Четрнаеста београдска студентска бригада десетодневне налоге завршавала за само четири дана

1. ав1уст 1947, Љешово

„Данас смо добили десетодневни налог из деонице. Предвиђено је да за осам ефективних дана уградимо 960 кубних метара земље, па онда планирање... На бригадној конференцији дали смо обавезу да ћемо завршити тај посао за шест дана“

2. *ав1уст*

„Радимо на мосту и на насипу... Они што су радили на насипу пребацили су норму за 115 %, уградивши 243 кубних метара земље. За два дана у насип је уграђено 525 кубних метара земље. Значи, урадило се више од половине."

7. *ав1уст*

„Промене у бригади. Наш досадашњи командант додељен је на другу дужност. Сигурно опет за команданта неке друге бригаде.

Четврти дан се већ такмичимо да пребацимо норму. Радили смо на завршним радовима на насипу.

Тако је бригада за четири дана извршила свој десетодневни налог пребацивши га за 104 %“.

9. ав1уст

„Други десетодневни план".

13. ав!уст

„Последњи дан да пребацимо норме нашегдругог десетодневног налога за свега четири дана“.

15. ав!уст

„Други дан нашег трећег десетодневног налога..."

Даље листам прашњиве корице *Дневника на којима пише - Четрнаеста бео!радска студентска два пута ударна бртада Махмут Бушатлија* (Бане Јовановић)

Међународни спортски дан и фестивал песама и игара

У Зеници је 22. августа одржан Међународни спортски дан, у коме су учествовали градитељи - такмичари из девет иностраних бригада. У њихово име такмичаре је поздравио Дезмонд Тејлор из Британске радне бригаде:

Ми овде нисмо дошли само да радимо, него и да стварамо нови дух, дух сарадње и пријатељства међу омладином свих земаља... На данашњем такмичењу не супротстављамо се као ривали, већ да бисмо се још више ујединили, још боље разумели и спријатељили... Нека сваки од нас понесе у свет овај нови дух као бакљу наде, симбол јединства и мира."

Потом је такмичаре поздравио и Михаило Швабић, начелник Управе градилишта Омладинске пруге:

....На изградњу Омладинске пруге Шамац - Сарајево до сада је дошло 4.850 омладинаца и омладинки из 21 земље, чиме се манифестовала жеља младог покољења свих народа да живи у миру и пријатељству...

До сада, у изградњи наше Омладинске пруге учествовало је 163.000 омладинаца и омладинки. Изградили смо 65 километара пруге од Шамца до Добоја; од планираних 5,200.000 кубних метара земљаних радова, извршено је 4,200.000: пробијено је девет тунела; највећи део послова на подизању мостова на реци Босни је завршен, положеноје 84 километара колосека, изграђено преко 500 објеката... У области широко развијеног фискултурног покрета до сада је одржано 28.843 спортских такмичења. 20 секцијских слетова, 63.865 градитеља учествује у такмичењу за значку фискултурника (положено је 284.485 норми).

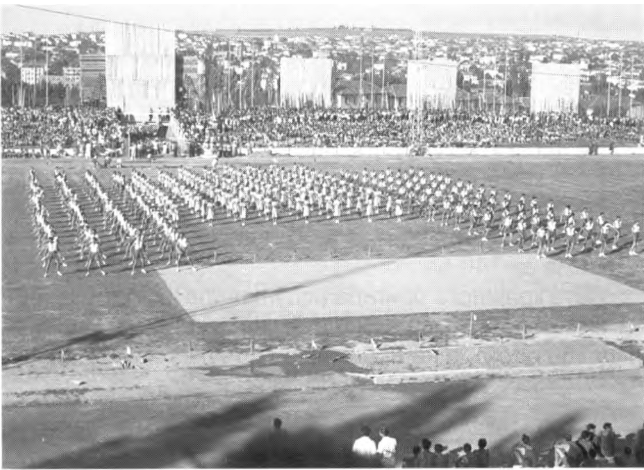

Фискултурни слет

Међународни фискултурни дан треба да послужи још већем зближавању напредне омладине разних земаља. У име наших градитеља захваљујем се вама који сте превалили многе километре да бисте стигли до ових наших босанских брда, на вашој помоћи у изградњи нашег великог дела, на томе што смо преко вас могли да упознајемо ваше земље и вашу омладину и да вас замолим да при повратку вашим кућама, међу ваше другове, не прекинете везе братства и пријатељства које сте створили са нашом омладином, него да их даље развијате и учвршујете, као што ће то радити наша омладина...".

После Међународног спортског дана у Зеници у свим секцијама су одржани фестивали песама и игара.

Књижевници из свих република посетили Омладинску пругу

Удружења књижевника из свих народних република упућивала су у току јуна, јула и августа своје чланове на поједине деонице Пруге, где су они, боравећи извесно време, у додиру са омладинцима - градитељима, и на књижевним вечерима, прикупљали „материјал" за свој књижевни рад, тако да су њихове песме с темама и мотивима са Омладинске пруге.

Из Удружења књижевника Хрватске Пругу су посетили Вјекослав Калеб, Иво Чаће, Анте Боглић, Ђуро Шнајдер, Густав Крклец, Драгутин Талијановић, Јосип Павичић, Марин Франичевић, Станислав Шимић, Славко Колар, Ервин Шинко, Новак Симић, Владо Поповић, Грга Гамулин, Јосип Барковић, Григор Витез, Јаков Секулић;

Из Удружења књижевника Србије Бранко Ћопић, Оскар Давичо, Фрида Филиповић, Надежда Илић - Тутуновић, Јован Поповић, Милорад Панић - Суреп, Крешимир Георгијевић, Миливоје Ристић, Милка Жицина, ГвидоТартаља, Владимир Питовић и Богдан Ћиплић; а Милан Богдановић, ТанасиЈе Младеновић и Младен Лесковац ишли су на пругу Никшић -Титоград.

Из Удружења књижевника Словеније - Мишко Крањец, Франце Водник и други.

Секретар Комсомола Александар Шаљапин посетио Омладинску пругу Шамац - Сарајево

У име градитеља Пруге великог госта је поздравио командант Главног штаба Батрић Јовановић, речима:

„Драги госте, твој долазак на Омладинску пругу значи за нас нови велики подстрек за нова прегнућа и нове радне победе, подстрек за обарање постављених норми, за извршење обавеза, за изградњу Пруге. У име свих градитеља кличем - добро нам дошао представниче совјетске омладине!"

Обраћајући се окупљеним градитељима Александар Шељапин је, поред осталог, рекао:

„Нама, совјетској омладини, познато је велико залагање и пожртвовање омладине Југославије, која се тако храбро борила у рату. Намаје познато да омладина Југославије беспримерно ради да подигне привреду у земљи, да претвори Југославију у моћну индустријску земљу.

Александар Шаљаиин

Градећи пругу, омладина Југославије показује способност наших словенских, а посебно југословенских народа који кратко време после рата стварају и таква дела као што је Омладинска пруга, властитим снагама, својим машинама, својим рукама, без туђе помоћи. Ми, у Совјетском савезу, гледамо на градњу Омладинске пруге као на велико дело омладине Југославије..."

Свуда дуж пруге, Шељапина су пратили топли поздрави градитеља, а он им је, растајући се од њих, пожелео још више успеха у изградњи Пруге и целе земље.

Догађања на Прузи у јулу и августу

Десетодневну заставицу Главног штаба омладинских радних бригада ујулу освојила је Друга бетонска ударна бригада:

Три десетине Друге мркоњићградске, Прве румске и Шесте зајечарске бригаде, 19. јула пробиле су тунел „Камен", дуг 22 метра, а Четврта ударна компресорска чета Југословен-

ске армије и градитељи Девете минерске бригаде, 25. јула пробили су тунел „Градић", дуг 45 метара;

Из 13 бригада на V секцији за одлазак у индустриЈу пријавило се 447 бригадиста;

Према саопштењу Главног штаба омладинских радних бригада, до краја августа на Омладинској прузи је радило 26 иностраних бригада и 11 група, са укупно 4.332 чланова;

Осма шабачка бригада у августу је освојила прелазну зставицу II! секције, Друга оџачка је победник на X, Друга сенћанска на II секцију, док су Четвртој и Деветој бетонској бригади додељене заставице Главног штаба;

У 10 бригада IX секције на аналфабетским течајевима испит су положили сви полазници.

Вести из најбољих бригада

У такмичењу за двадесетодневну прелазну заставицу најбоље резултате су постигле Четврта сараЈевска и Прва загребачка бригада:

Четврта сарајевска радећи на земљаним радовима, на насипима, дренажама и на мосту, пребацивала је норме од 110 до 228 одсто;

Прва загребачка студентска, на усеку Гаштара, очистила је 1914 квадратних метара терена, ископала 4.684 кубна метра материЈала, а колицима превезла 2.130 и вагонетима 1.504 кубна метра...

Петнаеста загребачка је по други пут добила прелазну заставицу V секције, а по трећи пут је проглашена ударном, докје 28. далматинска, у раду на станичном платоу код Модриче, премашивала норму преко 80 посто;

Седма бетонска четири пута ударна бригада - која већ три месеца гради мост „Зеница 1 " -дала је обавезу да на Прузи остане до њеног завршетка;

Седма крушевачка бригадаје десетодневни радни налог испунила за пет дана.

Све већи број градитеља прихвата обавезу да на радној акцији остану до завршетка пруге

На V секцији у Двадесетој црногорској ударној бригади, од 160 градитеља, 98 се обавезало да остану на Прузи до њеног завршетка. Исту обавезу прихватило и 30 градитеља Једанаесте загребачке „Марко Бемнић".

И на VIII секцији 524 градитеља остаће на Прузи до њеног завршетка.

На X секцији да остану до краја радне акције пријавило се: из Колубарске бригаде 52, из Љубушке 46, из Крањске 140, из 25. далматинске 115, из Невесињске 50, из Лесковачке 22, из Алексиначке 50, из Осме крушевачке 100, из Четврте столачке 120, Пете санитетске 100, Зајечарске 50.

Са X секције око 1.000 градитеља се јавило да остају на Прузи до завршетка радова.

Велики потпорни зид у Лашви завршен осам дана пре рока

Јуриш, Моравци, на потпорни зид! - написали су градитељи Девете моравске ударне бригаде на стени с десне обале Босне, стално подсећајући градитеље да се приближава рок завршавања великог потпорног зида од 7.840 кубних метара.

Стручно руководство одредило је рок завршавања зида до 20. септембра, а градитељи су се обавезали да га заврше до 15. И тај дан се већ приближио. Зато су Моравци појачали темпо рада. Свакодневно и све више су пребацивали норму и зид завршили 12. септембра - три дана пре обавезе и осам дана пре рока.

На потпорним зидовима прва је почела да ради Четврта ужичка ударна бригада. која је својим радом доста допринела завршавању зидова пре рока. Њу је сменила Четврта сарајевска градска двапут ударна бригада, састављена од ученика Средње техничке школе у Сарајеву.

Осим Ужичке и Сарајевске бригаде, на потпорним зидовима су радиле и Петнаеста зидарска бригада, која је за кратко време била на подизању две стамбене зграде, и Девета моравска бригада, која је и завршила потпорне зидове.

Радови у тунелу „Осјело"

Тунел „Осјело" на 48. деоници, дугачак 120 метара, најтежи је објекат на IX секцији. Радови на њему су почели у мају. Услед слабог геолошког састава брда (лапор, пештар), примењен је аустријски метод градње тунела, са подграђивањем, да би се спречило одроњавање.

Од првог дана вода у тунелу је стварала приличне потешкоће у раду. Велике количине воде извучене су из тунела.

Приликом бетонирања калоте сваки квадратни метар морао се осигурати стубовима. У почетку се осећао недостатак стручне радне снаге, а није било ни компресора ни пикхамера. У тунелу је радило 50 искусних минера и 50 омладинаца - минера.

Из усека је избачено око 30.000 кубних метара камена и земље. На улазу и излазу тунела саградиће се велики потпорни зидови.

На овом тунелу су радиле Сврљишка двапут ударна и Пета крајинска бригада. У току последњих десет дана Сврљишка бригада је пребацивала норму за 220 одсто, на изградњи опораца за 78 одсто, а на земљаним радовима за 140 одсто.

Пета крајинска бригада испуњавала је норму на бетонским радовима за 220 одсто, на земљаним радовима за 150 одсто, а на превожењу шљунка за 140 одсто.

Тунел „Гоадић"

Пробијен и тунел „Шиљак"

На 18. деоници III секције, 22. септембра, одржан је велики митинг поводом пробијања тунела „Шиљак".

Тунел је дуг 228 метара. Има 37 прстенова по шест метара и два портална. Радови на његовом пробијању почели су 23. јуна. Поред свих тешкоћа, градитељи Компресорске чете четири пута ударе и Девете минерске бригаде двапут ударне, упорним тромесечним радом, успели су да пробију тунел 21. септембра, како је и било предвиђено. А пробила га је четири пута ударна компресорска чета Југословенске армије.

Свечаном митингу поводом пробијања тунела ,,Шиљак" присуствовало је 12 радних бригада са 18. деонице и делегати радних бригада са 15, 16. и 17. деонице.

Два камена усека код Порјечана

На 48. деоници, код Порјечана, обављени су радови на два усека у камену из којих је већ избачено око 23.000 од укупно 30.000 кубних метара камена.

На овом терену извршиће се реконструкција узаног колосека на дужини од два километра, а у рукавцу Босне, подићи потпорни зид од 60 метара.

Радове изводе Друга милановачка, Десета специјална и Друга гостиварска бригада.

Велике тешкоће у градњи објеката на Лашви, Поганици, Сиги и Зубу

На великом каменом усеку у клисури Лашва, после врандучког тунела највећем и најтежем објекту на прузи Шамац - Сарајево, крајем септембра радило се убрзаније. Млади градитељи, стручни радници и техничко руководство улагали су велике напоре да усек буде завршен до одређеног рока и тиме до 1. новембра омогући полагање колосека у усеку.

Прву потешкоћу проузроковао је сам састав лашванског масива, који је веома отпоран и у којем учинак експлозија мина није тако ефикасан као у обичној стени.

Кад је почело минирање лашванске стене саобраћај на ускотрачном колосеку створио је нову потешкоћу. Да се не би ометао саобраћај, у лашванској клисури није се могао применити метод минирања у већим размерима, а чести возови ометали су радове на извлачењу камена из усека.

Поред тога, често кварење компресора, затим осам кишовитих дана у августу, недостатак радне снаге, до којег је дошло приликом одласка друге и до доласка треће смене, учинили су да радови на усеку заостану.

Ипак, захваљујући пожртвованом раду, нарочито компресориста Југословенске армије, градитељима Албанске четири пута ударне бригаде, Прве ужичке трипут ударне и другим бригадама, лашвански усек није био сметња проласку првог воза у предвиђеном року.

Други велики објекат на VIII секцији, засек Поганица, просецао се у брду Поган, Поганици. У овом засеку, у слојевитим стенама, које достижу висину и до 42 метра, радје био веома отежан, због могућности одроњавања, па су градитељи радећи на одваљивању и минирању морали да се вежу конопцима за стабла на врху засека.

Без обзира на ове потешкоће, градитељи засека Поганица већ су из њега избацили 59.200 кубних метара камена од укупно 66.500, колико је предвиђено. Осталих 7.300 кубних метара избациће се до 11. октобра.

На нарочито велике потешкоће наишли су градитељи Пруге и у засецима Сига и Зуб на 42. деоници. Мада су то засеци од свега 25.759 кубика, радови на њима су споро напредовали, због непогодног и опасног терена.

Засек Сига високје 22 метра, а састављен је од седиментног материјала, сиге. Камен је порозан, теје експлозија мине имала слабо дејство (јер, притисак се губио у многим шупљинама и порама). Збогтога, за минирање у оваквом материјалу требало је три пута више експлозива, него у чврстој стени. Сем тога, у засеку Сига нису могли да се употребљавају ни компресорски пиштољи за бушење минских комора, јер се бушилица често заглављивала. Бушење се. зато, обављало ручним штамповима, а то је опет стварало друге потешкоће: стена је и врло влажна, преко ње стално цури вода, па је клизава. Због тога су минери морали да се везују конопцима.

Засек Зуб, који је због свог облика и добио такво име, мање је опасан од Сиге, али његова висина од 37 метара и састав стене, ипак, представљали су велику потешкоћу. Помањкање машина на овим објектима где се до августа радило само ручним штамповима, па затим само са једним компресором, учинило је да су радови у засеку споро одмицали.

Ипак, из оба засека - Сиге и Зуба - избачено је 23.147 кубних метара камена а остало је да се избаци још 2.612 кубика.

И да се изгради још један потпорни зид изнад нивелете од 320 кубика.

На прузи досад положено 104 километра колосека

До 20. септембра на свим секцијама Омладинске пруге, земљани радови су добрим делом завршени. Тада су, поред завршних радова и вађења шљунка за пошљунчавање колосека, најважнији радови извођени на полагању колосека (већ је било положено око 104 километра пруге).

На делу Пруге од Шамца до Добоја почели су да саобраћају редовни путнички возови.

Упоредо са полагањем саобраћајних колосека, градитељи Пруге су постављали и станичне колосеке. Тако су, истовремено, завршавали и тзв. споредније техничке радове на траси Пруге (Танјуг).

У међубригадном такмичењу на полагању колосека прелазну десетодневну заставицу добила IV птујска ударна бригада

Међубригадно такмичење на полагању колосека на Омладинској прузи измало је све већи замах и доносило нове радне победе. Од 10. до 20. септембра, најбоље резултате у полагању колосека постигла је IV птујска ударна бригада, која је премашила норму за 45% и добила десетодневну прелазну заставицу Главног штаба.

У такмичењу бригада у пошљунчавању за исти период најбоље радне резултате постигла је Моравско-тимочка бригада, која је уз остале радове ископала и колицима превезла 1,955 кубних метара шљунка, стално премашујући норму за 36,45%. Главни штаб омладинских радних бригада доделио јој је прелазну заставицу и прогласио ју је први пут за ударну бригаду.

Поклон амбасаде ФНРЈ из Вашингтона градитељима пруге

Главни штаб омладинских радних бригада примио је од наше Амбасаде из Вашингтона велики радио апарат са 11 лампи и посебним звучником. У свом писму особље Амбасаде је топло поздравило градитеље и зажелело им успех у раду. У име градитеља Омладинске пруге Главни штаб се захвалио на овом поклону и обећао да ће омладина и даље бити на челу свих прегнућа наших народа у борби за изградњу земље. (Танјуг)

Велики митинг поводом одласка последње групе британских омладинаца са Омладинске пруге Шамац - Сарајево

Са омладинске пруге, 23. септембра је отпутовала IX британска омладинска радна група која је радила на 36. деоници VII секције у саставу Друге итнернационалне бригаде.

На митингу, који је приређен у част одласка ове радне групе, учествовало је око хиљаду градитеља Омладинске пруге. Вођа британске омладинске радне групе, Кокс, између осталог је рекао:

„Ми смо чули за поновне бестидне нападе фашиста у Трсту на наше другове, који су раније радили на Омладинској прузи. Такви напади на демократске британске омладинцејош више нас јачају у нашој одлучности да се што чвршће окупимо око Светске федерације демократске омладине и да останемо на бранику мира и истинске демократије коју смо овде, на Омладинској прузи, на делу видели и осетили.

Наш боравак на Омладинској прузи остаће нам у сећању баш због тога што смо својим очима видели шта све може да учини слободна омладина у својој независној и, заиста, слободној отаџбини. Нас више никада неће моћи дазавараваjу реакционарним клеветама и лажима о вашој земљи. Ми ћемо нашим пријатељима и јавном мнењу у нашој земљи казати са каквим невиђеним полетом омладина Југославије гради своју земљу. Ми ћемо по повратку у Енглеску рећи свима да баш на Омладинској прузи као мало где тријумфује идеја солидарности омладине и мирољубиве сарадње народа".

Са Деветом британском омладинском радном групом отишли су и последњи британски омладинци и омладинке са Омладинске пруге Шамац - Сарајево.

Током целоглета на разним радилиштима Омладинске пруге, заједно са нашим бригадама, радили су и омладинци из Енглеске. Сви они отишли су са Омладинске пруге, носећи у себи чврсту одлуку да наставе оним путем који су упознали, после заједничкст рада са бригадама Народне омладине Југославије на Омладинској прузи. (Танјуг)

МОСТОВИ ПРЕКО РЕКЕ БОСНЕ

Први велики (железни) мост преко реке Босне

Један од већих је мостова на реци Босни је мост број 1. на 51. деоници, у непосредној висини друмског моста код Вогошће, у Сарајевском срезу, подигнут као нови железнички мост.

На пет стубова, чија висина достиже 7 метара, положена је 64 метра дуга армирано-бетонска конструкција.

Права линија моста преко Босне се издалека види у живописном босанском пејзажу, па мост у тој околини представља врло леп објекат на Прузи.

Мост има три речна стуба. Јаме за два крајња речна стуба на месту где вода није јако надирала завршили су градитељи брзо, али ископ јаме за стуб број 3, који се диже баш из матице реке био је веома тежак задатак за градитеље моста.

И баш када се радило на трећем, најтежем стубу, падале су јаке кише. Услед надоласка воде и онако брза река чинила је још јачи притисак на талпе (потпорна грађа за одвод воде) у темељу.

Специјално изграђене талпе са жлебовима, за уклапање једне у другу, градитељи нису могли да поставе, јер су им недостајали извесни делови. А вода је протицала са снагом од преко 6.000 литара у минуту. Пумпе за црпљење воде, прилично слабе, нису могле да одоле великој навали воде, када је она неколико пута на дан продирала у саме темеље моста.

Градитељи Једанаесте бетонске ударне бригаде радили су до појаса у води. Најбољи бригадисти су се јављали на рад у темељној јами и већ после неколико минута излазили би из ње потпуно мокри. На тим тешким радовима у темељу сви су запазили Александра Јоцева, Чедомира Иванова, Јозу Бачића, Душана Маринковића и Бориса Маринковића. И сви су постали ударници.

Ископ темеља јаме трећегстуба трајаоје пуних 22 дана. Његово бетонирање почелоје 13. јула, а постављање бетонског гвожђа на армирано бетонску плочу 30. августа. Бетонирање плоче морало се завршити 23. септембра. Радило се убрзано. А киша је падала целу ноћ између 22. и 23. септембра. Терен клизав и колица са бетоном тешко су се извлачила на мост. Али, градитељи Једанаесте бригаде су, ипак, премашили свој дневни задатак за 99 посто. А они који су ископали јаму за темељ стуба број 3 - за око 140 посто.

На овом мосту су радили и млади тесари и курсисти: Ејуб Радељаш и Петар Пејдић. Запажени су као најбољи тесари на мосту. На његовом градилишту су остајали 12 до 16 сати дневно - само да се подизање моста заврши на време.

Двадесет трећег септембра у три сата после пола ноћи, завршени су сви радови на мосту број 1 преко реке Босне, дугом 64 метра, започети још 20. априла, мерењем профила реке Босне.

У изградњи овог моста су утрошене велике количине разног материјала.

На мосту су радиле Једанаеста бетонска и Прва колубарска бригада.

Значај моста 1. за изградњу Омладинске пруге не може се гледати одвојено од градње моста 2. а који је подигнут три до четири километара даље. Јер, помоћу ова два моста траса Пруге је скраћена за око 400 метара. Избегла се и градња тунела, штоје било предвиђено раније планом.

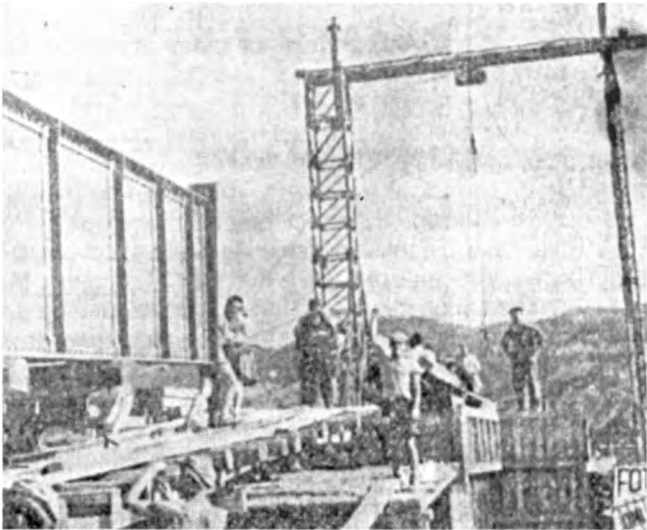

Седма бешонска бршада иолаже арматуру на мосШу „Зеница 1"

МОСТОВИ ПРЕКО РЕКЕ БОСНЕ У ИЗГРАДЊИ

Мосш у изТрадњи код ВисокоI1

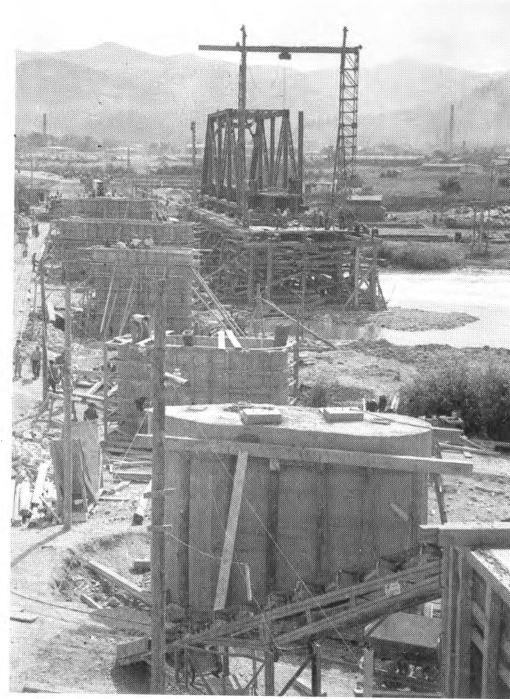

Мосш зеница II у изфадњи

Мосш у изфадњи код ВисокоIII

Мосш у изфадњи код Семизовца

Јошједан од мосшова у изфадњи ireко реке Босне

Мањи мосш у изфадњи

Једно од иозајмишшва на ирузи Шамац - Сарајево

БеШонирање мањеI моста на 18. деоници

Почешак !радње још једно! мосша иреко реке Босне

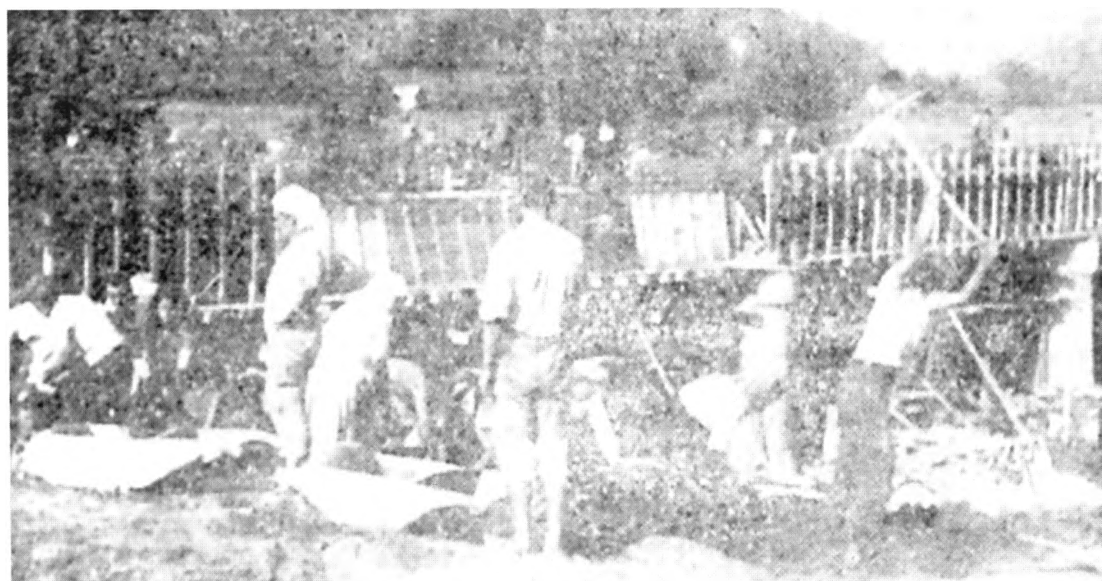

Радови на из!радњи мосша код села Бо!ошће на X секцији

Мост „Зеница ј“

Радови на мосту „Зеница 1“ почели су 2. јуна. Овај мост преко Босне, дуг 125 метара, спада међу веће мостове на Омладинској прузи. Само из темеља његових седам стубова избаченоје 1.406 кубних метара материјала. Избетонирани су сви стубови. Висина им износи до 5 метара. У темеље и стубове је утрошено 1.304 кубика бетона.

Мост има пет армирано-бетонских распона и једну гвоздену решетку. Извршена је монтажа гвоздене конструкције, израђена оплата за армирано-бетонске носаче и положена арматура.

На мосту је требало да се избетонира још пет армирано-бетонских конструкција, као и неки мањи радови - изолација моста, ограда, пошљунчавање. Радови на бетонирању биће готови до 30. септембра, како је то предвиђено оперативним планом 37. деонице.

Гоийов мосш „Зеница г

У ископу темеља за његових десет стубова избаченоје 1.898 кубних метара материјала. Велике тешкоће је савлађивала Друга новосадска три пут ударна бригада, која је ископала темеље за све речне стубове овог моста. А требало је савладати и речну бујицу и ископати темеље до пет метара испод површине воде.

Већ је положена арматура на шест распона. Остало је да се арматура положи на још два распона. Предстоје и радови на бетонирању целе армирано-бетонске конструкције. Рок завршетка овог моста је 5. октобар.

Од самог почетка на овом мосту су, поред Друге новосадске, радиле и Прва милешевска и Десета бјеловарска бригада. Све три бригаде добиле су назив три пут ударне и свака је била носилац секцијске десетодневне прелазне заставице.

Изфадња високоГиошиорноI зида иоред Лашве

МОСТ

Надвио се мост у белом луку
над водом.
Јутро је оросило гране,
и сунце пада
на крила тица.
Наш мостје наше срце
рођено после толико радних дана,
што је ка срећи пружило руку.
У сваком трену расте
и расте, бива већи.
Наш мост носи облаке, и руке
и напоре, дела,
одјеке минерских ноћи,
и осмех првог друга на изласку из тунела.
Нашим ће мостом
товари жита, наноси угља проћи.
Друже,
јутро је росом омило гране.
Наш мост носи сунчане дане
што ће нам победно доћи!

Радомир Константиновић

Мост преко реке Лашве

У клисури Лашве, 700 до 800 м далеко од ушћа Лашве у Босну, поред железничког, стоји и новосаграђени армирано-бетонски мост дугачак 90 метара. Њега су 2. октобра завршили градитељи Седме ваљевске, Девете карловачке и Девете бетонске бригаде, а извесно време градила га и једна техничка чета Југословенске армије.

Мост у кориту реке има четири стуба, а остала два су подигнута на обали. Најтежи задатак за градитеље представљала је изградња стубова у кориту реке, а нарочито стуба број 4, који се издиже из саме матице реке.

Захваљујући техничком руководству, које је решило да се у кориту реке подигне такозвани загатни зид од камена и иловаче, радови су у многоме олакшани. По тој замисли, градитељи су сузили корито реке и омогућили да се радови на ископу темеља изводе као и на копну, без употребе пумпи за црпљење воде.

Радилиште за изградњу моста снабдевано је шљунком из Бусоваче, који је био нечист, па се морао претходно испирати. Недостатак шљунка за бетонирање стубова био је озбиљна сметња бржем току радова.

Иако је мост саграђен нешто касније, него што је планом предвиђено, градитељи су, ипак, постигли добре резултате и извојевали нову радну победу на Прузи, о чему најбоље говоре чињенице да је преко 50 одсто градитеља Девете бетонске бригаде освојило назив ударника, а цела Бригада, у току тромесечне битке за изградњу моста, пребацила је норму на бетонирању просечно од 20 до 22 посто, а Седма карловачка просечно за 15 посто.

Величину радова на подизању овог моста илуструје и количина утрошеног материјала: из темеља за стубове моста избачено је 885 кубних метара материјала, а за бетонирање темеља тих стубова и распонских бетонских конструкција утрошено је 55.967 килограма гвожђа, 1.576 кубика бетона.

Велики „Мост 2“ на реци Босни код Семизовца

Велики армирано-бетонски „Мост2“ код Семизовца, на X секцији, завршен је 3. октобра у 8 сати ујутро. То је четврти завршени мост преко Босне. У његовој изградњи учествовала је Прва колубарско-орашачка четири пута ударна бригада и Једанаеста бетонска бригада, која га је и довршила.

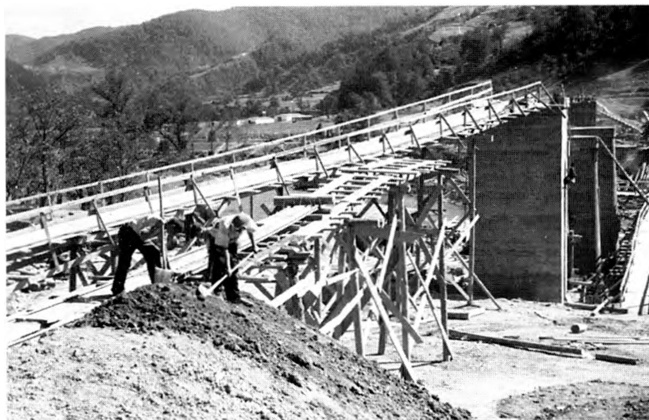

Приреме за бешонирање мосша код Топчић йоља близу Семизовца

„Мост 2“ код Семизовца се налази у непосредној близини села Вогошће у сарајевском срезу. Подигнут је на четири речна и два обална стуба, који су високи 8 до 9 метара. Бетонска конструкција се састоји од пет бетонских плоча дугачких по16 метара. Дужина моста је 80 метара.

У времену од 3. јуна до 3. октобра из темеља је избачено 1.449 кубних метара материјала, а за бетонирање темеља стубова и бетонских конструкција утрошеноје 1.847 кубика бетона, 52.827 килограма гвожђа и око 2.500 кубних метара шљунка.

Према плану који је израђен за време бивше Југославије, траса би се пружала уз пругу уског колосека и на њој би се изградило неколико великих потпорних зидова од око 7.000 кубних метара, тунела од око 800 метара дужине. На предлог деонице траса је померена и скраћена за неколико стотина метара, смањена кубатура потпорних зидова за око 5.000 кубних метара. Изградњом моста, који ранијим планом није био предвиђен, избегла се, поред осталог, изградња тунела, као и велике кривине. па ће воз на том делу пруге моћи да развије брзину од 85 километара на сат.

С леве стране моста изграђен је већи насип, чија нивелета код самог моста, достиже висину од 6,5 метара, док је на десној страни остало да се још доврши око 20 метара насипа са просечном висином од једног метра, После завршетка радова на изолацији, подизању ограде моста и скидања оплате, положиће се први прагови и шине, па ће први воз несметано моћи да прође овим делсм пруге.

Мост „Зеница 11“ - највећи мост преко реке Босне

Бешонска бриХада ирави иодлоЈу за бешонирање мосша

Радови на овом мосу су почели 17. јуна. Мост има осам армирано-бетонских распона и један распон са железном конструкцијом.

Укупна дужина моста је 176 метра.

У недељу, 5. октобра, у три сата ујутру, завршен је мост „Зеница 2“, највећи мост преко реке Босне на Омладинској прузи. Поред своје величине, мост „Зеница 2" је представљао тежак објекат за његове градитеље, јер се због непогодног терена морао градити у косом смеру преко реке. Мост је положен на 10 бетонских стубова. Девет распонских поља изграђено је од армираног бетона, а на највеће поље положена је гвоздена конструкција.

Копање јама за темеље моста почело је 16. јуна, а завршено 22. августа. И поред тога што су морали копати јаме 5 метара испод корита реке и били стално ометани од њеног брзогтока, градитељи Друге новосадске трипут ударне бригаде завршили су на време земљане радове. Приликом копања темељних јама избаченоје 1.898 кубних метара материјала.

Мосш „Зеница 11“ у изХрадњи

Бетонирање темеља, а тиме и први бетонски радови на мосту, почели су крајем јуна. Од тада, па до 5. октобра, на мостује извршено низ бетонских радова. Само у стубове, градитељи су уградили преко 2.000 кубних метара бетона.

Воз прелази иреко гошовог мосша „Зеница 11“

На бетонирању темеља стубова радила је Седма задарска четири пута ударна бригада. За бетонирање темеља утрошеноје 1.050, а за бетонирање стубова 2.160 кубних метара бетона. На постављању арматуре и бетонским радовима радили су градитељи Друге милешев-

ске трипут ударне и Десете бјеловарске трипут ударне бригаде. Обе бригаде су за успешан рад добиле секцијске десетодневне прелазне заставице.

Монтирање гвоздене конструкције, дуге 45 метара и тешке 120 тона, трајало је четири дана, а њено полагање на стубове - само један дан.

За бетонирање армирано-бетонских плоча употребљена су најмодернија техничка средства. Из четири мешалице бетон је сипан директно у вагонете. Мешалице су се пуниле помоћу елеватора, а бетон се набијао електричним вибраторима. Свих осам армирано-бетонских плоча је бетонирано у рекордно кратком времену, за 38 часова. За то време утрошено је 512 кубних метара бетона.

Мост „Љешево 2"

Истогдана, 5. октобра, завршен је и Мост „Љешево 2", дуг 80 метара. Припремни радови на њему почели су у мају, копање темеља за стубове 10. јуна, а први бетонски радови 11. августа. Почетком септембра подигнута је скела за армирано-бетонске радове на мосту.

Мост лежи на шест стубова, од којих се четири дижу из корита реке. У то време, река је имала висок водостај, који је градитељима причињавао велику тешкоћу, јер је одвођење воде био први услов за градњу темеља стубова.

На изградњи моста „Љешево 2" од почетка су радили градитељи Девете бетонске трипут ударне бригаде, од којих је преко 60% проглашено за ударнике.

Бригада је стално пребацивала норме за 50 до 100%. Исто тако, веома добре резултате постигли су градитељи Десете ужичке и Десете јужноморавске бригаде.

На изградњи моста, скоро од почетка, радила је Девета трипутударна бетонска бригада. Из ове бригаде, од свега 72 градитеља, преко 60 одсто их је проглашено за ударнике.

Мост код Какња

На 45. деоници IX секције 7. октобра завршен је велики армирано-бетонски мост код Какња, дугачак 106 метара. Приликом изградње овог моста наилазило се на велике тешкоће код ископа темељних јама, нарочито за четврти стуб, који се дизао из матице реке Босне.

Мосш код Какња у изГрадњи

Градитељи су 4. октобра почели бетонирање армирано-бетонске плоче. До 7. октобра она је избетонирана. У њује уграђено око 180.000 килограма цемента и 618 кубних метара шљунка.

На градњи овог моста учествовале су Шеста далматинска, Друга милешевска, а најтеже радове обавиле су Надзорничко-техничка бригада и Бригада омладинских руководилаца.

Мост код Жепча

Недалеко од Жепча завршен је још један од већих мостова на Прузи. Дугје 120 метара и постављен на 6 стубова,висине до 10 метара.

Радови на овом мосту почели су 15. јула. У почетку радова направљена су у средини реке два вештачка острва, да би се омогућило копање темеља за речне стубове.

Највећу тешкоћу је представљао ископ темеља за стуб број 6, који се налази на десној обали Босне. То је и највећи стуб овог моста. Само у њега уграђено је око 400 кубних метара бетона. На ископу темеља за овај стуб наишло се на чврст и отпоран материјал - сигу, коју је било тешко минирати. Парче по парче, малим зидарским „шпицама", градитељи су разбијали стену, док је нису сасвим савладали.

Код стубова број 4. и 5. у самој матици реке требало је савладати велики притисак воде. Босна на овом месту има доста брз ток. Вода је продирала у темеље у неколико махова. У недостатку исправних пумпи, бригадисти су кантама избацивали воду из темељних јама.

Средином јула киша је падала и дању и ноћу. Код ископа темеља за стуб број 2 материјал се одроњавао. Осећао се притисак терена.

Укупно, из свихтемељаје избачено 1.845 кубних метара земље, камена и нарочитог материјала, плаве уме, која је много отежавала копање, јер се тај материјал није могао минирати.

Са бетонским радовима на мосту се почело тек 28. јула. Киша је и тада ометала радове. Радило се под разапетим шаторима изнад вагона. Чести кварови машина - мешалица, агрегата и пумпе - представљали су велику тешкоћу. Транспорт материјала, такође, био је слабо организован. Радећи дању и ноћу у четири смене, градитељи су, ипак, успели да бетонирање заврше пре рока.

У темеље и стубове моста уграђено је укупно 1.877 кубних метара бетона. Сви бетонски радови на стубовима су завршени 16. августа.

На четири распона овог моста постављена је армирано-бетонска конструкција. За ове плоче утрошено је 272 кубна метра армираног бетона. Радови на постављању армирано-бетонске конструкције почели су 9. септембра и за четири дана су били завршени.

Преко распона 3, у дужини од 45 метара, постављена је гвоздена конструкција тешка 130 тона. Монтажна група предузећа „Пионир", свакодневноје пребацивала норму у просеку за 100 посто.

Од почетка радова на мосту су пожртвовано радиле Пета загребачка студентска двапут ударна, Трећа бетонска ударна и Пета фискултурна ударна бригада.

Велики мост код Маглаја

Завршен је и велики мост код Маглаја, на 20. деоници IV секције. То је по величини други мост на реци Босни. Положен је на седам бетонских стубова. На три средња стуба постављене су две гвоздене конструкције, дуге по 45 метара. Распони између осталих стубова израђени су од армирано-бетонских плоча.

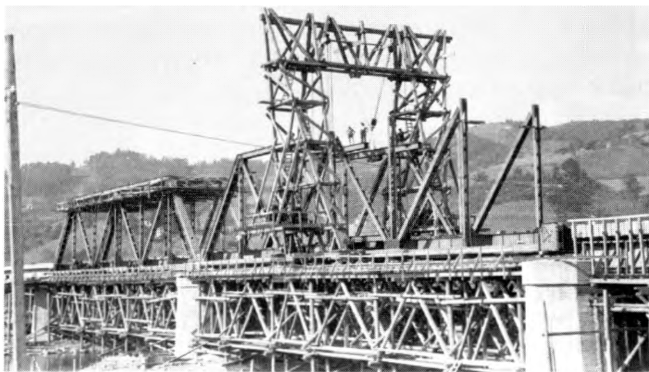

Мосш ирeко Реке Босне код Маmаја

Копање темеља за стубове овог моста почелоје 15. јуна, касније него што је било предвиђено, због високог водостаја Босне. У току радова градитељи моста наилазили су на низ тешкоћа и препрека које су отежавале радове. А највећу представљао је брзи ток реке Босне, као и несигурно земљиште корита реке. Јаме за темеље стубова копане су двапут дубље него што је било предвиђено. И поред тих тешкоћа, бригадисти Друге бетонске трипут ударне бригаде и Двадесетчетврте загребачке ударне бригаде, који су од почетка радили на изградњи овог моста, добром организацијом посла и великим залагањем извршили су на време све своје радне задатке, пребацујући норму за просечно 37%. Двадесет четврта загребачка је за пет дана ископала темеље за стуб 5. који се налази у води и за постигнуте резултате добила прелазну заставицу Главног штаба.

И на бетонским радовима одличне резултате показали су бригадисти Друге бетонске трипут ударне бригаде и Двадесетчетврте ударе бригаде.

Воз ирeко мосша код Машаја

Приликом копања темеља на мосту код Маглаја избаченоје 2.119 кубних метара мтеријала. У темеље стубова уграђено је 2.608 кубних метара бетона. Монтирање гвоздених конструкција завршено је крајем септембра, а бетонирање армирано-бетонских плоча 6. октобра.

Мост код Распоточја - дванаести велики мост преко реке Босне

У недељу, 21. октобра, завршен је и велики гвоздени мост преко реке Босне код Распоточја. Мост има три бетонска стуба, на која су положене две гвоздене конструкције, дуге по 45 метара.

Копање темеља и јама за стубове на овом мосту почело је средином јула. Из темељних јама је избачено око 680 кубних метара материјала, а у темеље и стубове уграђено 1.150 кубика бетона.

Мосш код Расиошочја у изфадњи

На копању темеља и на бетонирању стално је радила Осма бетонска трипут ударна бригада. Њени градитељи су успели, и поред сталног надирања воде, да заврше све радове на време (пребацујући норму просечно за 50%).

У септембру на овај мост је дошла група монтера Фабрике „14. октобар" из Крушевца, ради монтаже гвоздене конструкције. После њих, почетком октобра, градитељи Десете бјеловарске четири пута ударне бригаде положили су колосек преко моста код Распоточја, којим је од тада превожен материјал за даље полагање колосека.

На мост код Враца полаже се гвоздена конструкција

У Врацама, преко реке Босне гради се један од највећих мостова на Омладинској прузи, дугачак 155 метара. Има четири стуба, на које ће лећи гвоздена конструкција са три распона,

Радови на овом мосту започети су почетком јула. Да би се поставили кесони (дрвени рамови за копање темеља) за ископ темеља за два речна стуба, у средини реке направљена су два вештачка острва, у која је уграђено око 1.500 кубних метара земље и камена. Нарочито је било тешко ископати темеље за стуб 2. у самој матици реке. Из темеља за четири стуба је избачено 1.527 кубних метара земље и камена, а у њих уграђено 1.790 кубних метара бетона.

На насипању седам вештачких острва и ископу темеља радиле су Друга дежевска и Друга суботичка, обе двапут ударне бригаде. Друга суботичка и Осамнаеста

београдска студентска трипут ударна бригада, још 29. августа су завршиле бетонске радове на овом мосту.

На стубове се постављала гвоздена конструкција тешка 628.000 килограма. Њено дизање на три распона започето је 26. септембра. За седам дана конструкција је већ била постављена на првом распону, чија дужина износи 55 метара.

Брже извршење радова ометала је слаба организација транспорта потребног материјала.

При завршетку и радови на мосту у Жељећу

Радови на мосту у Жељећу, дугом 109 метара, почели су 6. јуна. Ради лакшег копања темеља за четири стуба у самој води, у рецу су направљена четири вештачка острва, што је захтевало тешке и обимне радове. На та острва је набачено 1.088 кубних метара земље и камена.

Брзина којом вода протиче ометала је ископ темеља за стубове број 2 и 3. Требало је савладати велики

Гоадишељи Десеше бјеловарске бртаде иолажу колосек на мосту код РаспоШочја

Млади минер коиа ошвор за мину

притисак воде која је стално надирала. Осам пумпи непрестано је радило неколико дана, док темељи за ове стубове нису били ископани.

Сам материјал из темеља отежавао је бржи развој радова. Приликом ископа темеља за стуб 2. наишло се на огромне пањеве, које је вода ту нанела, штоје у многоме спречавало брже и лакше постављање оплате. Радећи дању и ноћу, градитељи су уложили много труда да се овај трули материјал избаци и тиме омогући прављење кесона.

И поред свих тешкоћа, ископ темеља је на време завршен, захваљујући пожртвовању омладинских радних бригада и стручног руководства.

Овде су се нарочито истакле Шеста моравска и Шеснаеста осјечка, обе ударне бригаде, Четврта бетонска трипут ударна и Трећа загребачка (студентска) трипут ударна бригада.

Градитељи се нису освртали на тешке услове рада. А радило се и по киши. често и у води. Но, то их није спречило да на време заврше радове, како би отпочела са монтажа.

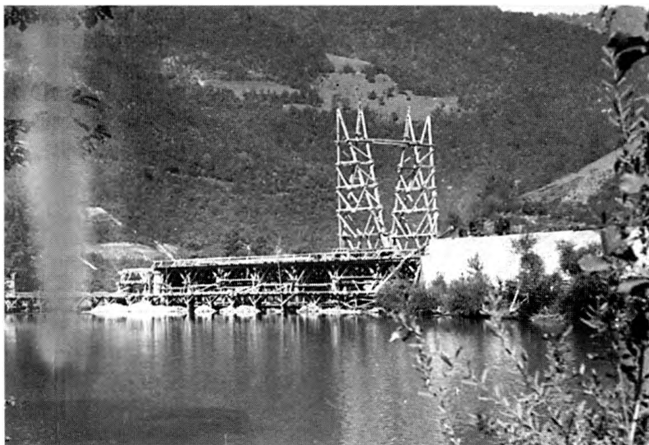

Мосш иреко босне код Враца

Река Босна премошћена 14 пута

Бригадисти су, тако, премостили реку Босну равно 14 пута. Укупна дужина свих мостова преко ове реке износи 1.570 метара. Бригадисти су копали темеље за стубове мостова у брзој и хладној Босни, радећи често у води до појаса, као и старији кесонци и бетонирци... А да би те послове што боље обавили у вечерњим часовима су на курсевима учили како се меша бетон, поставља челична арматура и рукује машинама.

Омладинске радне бригаде су изградиле још три моста преко реке Лашве, Спрече и велики мост преко реке Саве - свега 17 мостова, укупне дужине 2.267 метара.

У све њихје уграђено преко 22.000 кубних метара бетона.

ПОЛОЖЕНО ПРЕКО 140 КИЛОМЕТАРА КОЛОСЕКА

На Омладинској прузи Шамац-Сарајево, до 10. октобра, завршено је око 80% земљаних радова. Поједине бригаде су дале нове обавезе да ће најтеже земљане радове који су преостали завршити пре одређеног рока. Радови на мостовима и осталим бетонским објектима теку по плану. Поред неколико мањих, већ је завршено и осам великих мостова преко реке Босне и велики мост преко реке Лашве. Сви остали мостови биће завршени до краја октобра. Завршни радови на тунелима, и лоред нових непредвиђених тешкоћа, такође, добро напредују.

Пошто је велики део трасе Омладинске пруге припремљен за завршне радове, почело се интензивније радити на полагању и пошљунчавању колосека. На свим секцијама су извршене припреме да се материјал за полагање колосека што пре допреми на радилишта. Бригаде које раде на шљункарама, добиле су задатак да на време снабдеју шљунком деонице на којима је колосек већ положен или се тек полаже.

Заказано је међубригадно такмичење у полагању колосека; оно је већ дало врло добре резултате.

Тако је Четврта птујска двапут ударна бригада - која је добила десетодневну прелазну заставицу Главног штаба као најбоља бригада на полагању колосека - за 668 радних часова поставила 2.877 метара колосека и тиме пребацила норму за 45%.

Признања градитељима на 37. деоници VII секције Пруге

Одлуком Главног штаба омладинских бригада десетодневне прелазне заставице додељене су: Другој вршачкој бригади као најбољој бригади на Прузи у радовима на постављању колосека и Дванаестој загребачкој бригади „Комсомолац“ као најбољој на раду у шљункарама. А Управа градилишта је прелазну заставицу за септембар доделила радном колективу 37. деонице као најбољем на Прузи.

Градитељима 37. деонице VII секције, на великом платоу путничке станице у Зеници, на чијој су изградњи извојевали своју велику радну победу, 12. октобра предата је прелазна месечна застава Управе градилишта, у присуству 22 омладинске радне бригаде и плаћеног особља ове деонице.

Тој свечаности су, поред градитеља 37. деонице, присуствовали и начелникУправе градилишта Михаило Швабић, представници свих деоница на Прузи и техничког руководства VII секције са шефом секције, инж. Драгомиром Тошићем, на челу и командант штаба секције Гојко Шкрбић.

Изфадња иошиорно1 зида на обали Босне код Зенице

На великом митингу говорио Михаило Швабић:

> ....Дуж реке Босне, од њеног извора до ушћа, преорана су брда, направљени насипи и изграђени мостови. Можемо рећи да се налазимо у завршној фази радова. Подигнути су и мостови преко Саве и Спрече. Од 15 великих мостова преко Босне и Лашве данас се на последњем од њих изводе завршни бетонски радови. Нама је осталојош да оба-

Михаило Швабић

вимо монтажу конструкције на мосту у Немили и Врацама. Ако сад погледамо тунеле - свих девет са укупном дужином од око 2.000 метара, можемо рачунати да ће и ови на време да се ззавршe. Истина, два до три мања тунела нису сасвим савладана, али су другови који раде на њима дали обавезу да их заврше у року. А ми смо научили да кад наши омладинци радници и стручни руководиоци дају обавезе, да их они у детаље и изврше.

У погледу земљаних радова ми смо до 1. октобра успели да извршимо 4,798.000 кубних метара, што износи 90 посто од укупне количине земљаних радова. Остаје још да извршимо нешто више од 500.000 кубика земљаних радова."

По простору који заузима, 37. деоница је доста мала, али су је обимни и тешки радови на њој учинили најтежом деоницом на VII секцији. На њој је требало подићи два велика моста преко Босне, огромне платое за путничку и теретну станицу, велику станичну зграду на платоу у Зеници.

Велики Оошиорни зид на обали Босне код Зенице

Сви ти обимни радови су захтевали велику концентрацију радне снаге, прецизно планирање и веома добру организацију посла. Преко 20 омладинских радних бригада и више од 600 плаћених радника нашло се у исто време на тој краткој деоници.

Највећи мост на реци Босни, дуг 176 метара, „Зеница 2", налази се, такође, на 37. деоници. Велики део радова на томе мосту, као и на „Зеници 1", изводио се баш у септембру. Изградњу монтажних скела, армирано-бетонских плоча и монтажу конструкције извршили су градитљи у том месецу, а на свим тим радовима оперативни план остварен је за 100 посто.

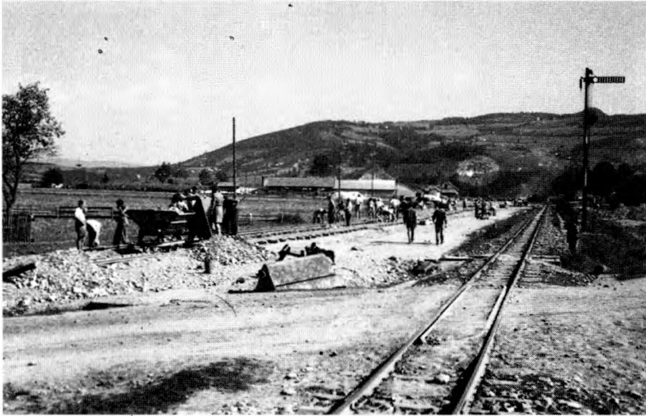

Девијација - иомерање цело1 колосека код ВисокоI

Градитељи 37. деонице, освајањем заставе Управе градилишта, нису први пут добили за свој рад високо признање. На њиховој деоници налази се и славна пет пута ударна Седма бетонска бригада. носилац заставице Главног штаба, која је додељена и Другој новосадској четири пута ударној бригади, док је секцијску заставу добило седам бригада на овој деоници. Од 70 бригада, колико их је радило на деоници, преко 60 их је проглашено за ударне. Али, бригадисти 37. деонице не би могли успешно извршити своје послове да није било чврсте и сталне сарадње са стручним радницима и техничким руководством.

Полагање колосека и пошљункавање касни

Колико је ситуација у погледу мостова, тунела и земљаних радова повољна, прилично тешка и опасна нам је ситуација у изградњи горњег строја - на полагању колосека и у пошљунчавању. Јасно је да воз не може да прође ако шине нису постављене, ако их нисмо подбили шљунком, ако колосек није дотеран. Заједно са станичним колосецима остало је још да положимо око 150 километара.

На пошљунчавању ситуација је још тежа. Успели смо да из реке извадимо тек око 40 посто укупно потребне количине шљунка. Али, и он је депонован, треба га довући до шина и уградити у колосек - најмање око 20.000 вагона шљунка, не рачунајући дефинитивни застор, јер би нам за то требало око 40.000 вагона. Да бисмо задатак на пошљунчавању извршили на време, треба да постигнемо такву брзину да дневно извеземо по 1.000 вагона. А њу нисмо постигли, нарочито, из разлога, што још не можемо свуда да се служимо нашим колосеком, а узани је преоптерећен и смањен мује капацитет због великих измештања. Зато не дозволимо да утоварени вагони чекају, да нема ко да их истовари. Ако их најрационалније не будемо користили, нећемо превести 20.000 вагона шљунка, загушићемо саобраћај, остаће шине и прагови на голом насипу, а кад наиђу кише утонуће у блато. Велика битка за шљунак мора достићи ових дана велике размере. А можемоје добити ако уложимтојош више напора, дисциплине и побошљамо организацију рада. Ако томе додамо и преостале земљане радове, подизање зграда и постављање телефонских линија, посебно радове на бетонским објектима, онда завршни радови на прузи изгледају далеко већи и озбиљнији. Такође, време у октобру може да буде веома неповољно, па зато треба отимати сваки леп дан.

Омладинска пруга није једино место где ради омладина Југославије: гради се И фабрика у Железнику, у Македонији се изводе мелиорациони радови, гради се пруга Никшић - Титоград, више шумских пруга и путева и низ других акција на којима учествује или је учествовало близу 300.000 чланова Народне омладине.

КРАЉЕВАЧКЕ, ЧАЧАНСКЕ И КОСМАЈСКЕ БРИГАДЕ НА ПРУЗИ ШАМАЦ - САРАЈЕВО

У сећањима бригадиста

Прва жичко-гружанска ОРБ, формирана у Крагујевцу од три чете из Среза жичког и једне чете из Среза гружанског, учествовала је на изградњи Омладинске пруге Шамац-Сарајево у првој смени (од укупно 280 бригадиста Краљево је дало 180, а Гружа 100; њој се касније прикључио део Новопазарске ОРБ).

Радећи непосредно на пробијању тунела „Врандук", Бригада је постигла одличне радне резултате. Била је три пута ударна и два пута специјално похваљена, а 28 бригадиста добило је звање ударника. Овој бригади је припала част да буде на Прузи, када је 28. јуна 1947. године пробијен тунел „Врандук". Укупно, 150 бригадиста завршилоје разне курсеве и после радне акције упућено на изучавање разних заната.

У Првој жичко-гружанској ОРБ било је бригадиста који су на радну акцију пошли претходно обављајући послове слуга у имућним домаћинствима. Желели су да на акцији изуче неки занат и да се укључе у привреду. Многима од њих тај

сан се и остварио. Постали су добри мајстори свог заната, или су завршили факултете и били угледни и способни руководиоци.

Друга жичко-гружанска ОРБ, са 250 бригадиста из Краљева и Груже, такође, радила је на изградњи тунела Врандук, у врло тешким условима. Њени бригадисти се сећају да су копали и извозили земљу и камен из тунела у режиму рада, који је био опасан због могућих повреда. Радило не гледајући на време и у сталној жељи да се постигне што бољи резултат. Бригадисти су често били толико уморни да су једни друге износили из тунела.

У великој победи завршетка „Врандука" и она је учествовала, нарочито на проширивању и бетонирању прстенова, пребацујући норму и за 250%. Укупно 65 бригадиста је проглашено ударницима, а 75 похваљено. Тоје, заиста, била бригада ударника. На дан завршетка „Врандука" похваљена је од Главног штаба омладинских радних бригада. И одликована је Орденом рада II реда.

Командант Друге жичко-гружанске ОРБ био је Драгослав Лазаревић - Мида. Њему је било тешко да из одличне бригаде издвоји било кога, али ако се морало, он је истакао командире чета и ударнике који су организацијом рада и правим распоредом људи решавали „уска грла" - застоје и тиме битно утицали на радне резултате, а то су: Драгољуб Луковић, Јовица Бањанац и Михаило Бачевић.

Када је Другој жичко-гружанској ОРБ истекло два месеца рада, из бригаде се пријавило 40 бригадиста да остану до завршетка изградње Омладинске пруге Шамац - Сарајево. Од њих и добровољаца из Сомборске и Косметске бригаде формирана је нова Жичко-гружанска-сомборско-косметска ОРБ, која је на изграњи Пруге остала још месец и по дана, до самог завршетка и учествовала и на великој свечаности у Сарајеву поводом пуштања Пруге у саобраћај.

У Другој жичко-гружанској ОРБ сви неписмени су завршили аналфабетске течајеве и један виши течај за полуписмене. У овој Бригади су били и учитељски брачни пар Богић и Пина Вучетић, који су организовали културно-просветни рад. водили рачуна о кухињи и помагали код описмењавања.

Прва краљевачка ОРБ, састављена од 210 омладинаца - ученика Гимназије, Женске занатске и Индустријске школе, радила је на прузи од 11 .јула до 1. септембра 1947. године на изградњи платоа испред нове железничке станице у Сарајеву.

Друга чачанска сеоска ударна ОРБ, коју су чинили Чачани и Краљевчани. На изградњи Омладинске пурге Шамац - Сарајево радила је три месеца (април, мај, јун). Седиштејој је било у насељу Зеница. Постизала је одличне радне резултате и била пет пута ударна, а два пута специјално похваљена.

Како су још Краљевчани помогли изградњу пруге Шамац - Сарајево

Омладини Железничке радионие у Краљеву (од 1947. године - Фарика вагона) било је саопштено да нико од њих не може да иде на изградњу омладинских пруга Брчко - Бановићи и Шамац - Сарајево. Наводно, било је потребно да се поправи што више вагона и локомотива и укључи у железнички саобраћај. Међутим, руководство Омладине и СКОЈ-а Железничке радионице, размишљајући како да помогну изградњу Омладинске пруге Шамац - Сарајево, дошли су на идеју да се поправи једна локомотива и један број вагона и направи што више акцијашких колица и све поклони Омладинској прузи.

Уз велике напоре, извађена је једна локомотива из Ибра, код железничке станице Бањска, која је у реци завршила у некој ратној операцији, у провалији дубокој 20 метара. Локомотива је била мађарске производње, типа „Берзика". Уз помоћ ложионице из Скопља, која је дала парну дизалицу и ложионице у Краљеву, која је дала помоћни воз са алатом, локомотива је извучена из провалије, демонтирана и довучена у Краљево на обнову.

На оштећеној локомотиви извршен је генерални ремонт. Радило се ударнички, не гледајући на радно време и локомотива је 29 дана пре рока потпуно обновљена. За то је утрошено око 6.000 добровољних радних часова. Остала одељења су дала још 2.000 добровољних радних сати.

У другом - колском погону, извршена је поправка 30 оштећених вагона, скупљених по железничким станицама око Краљева. И на њима се радило даноноћно. Учесници причају да је један радио, а други држао бакљу да би му осветлио радно место, јер често није било струје. Радило се, углавном, после радног времена. Вагони су били отворени - типа „К" - за превоз растреситог терета.

У столарској радионици урађено је 300 комада дрвених кубикашких колица за акцијаше.

Када је све било готово, локомотива је окићена с цвећем и заставицама испраћена на Пругу, с паролом *Поклон прузи-од Фабрике ва!она Краљево.* За њује закачено и 30 вагона, од којих су три били пуни бригадирских колица.

Композиција је из Краљева свечано испраћена пут нове Омладинске пруге. Представници железнице записнички су примили локомотиву и вагоне, а представници Главног штаба за изградњу Омладинске пруге Шамац - Сарајево преузели колица.

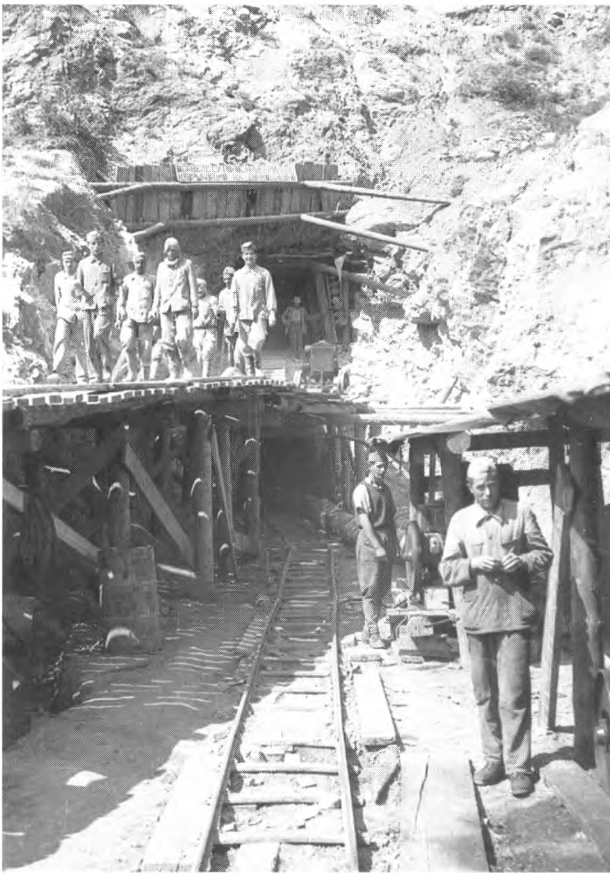

Тунел „Шиљак'

ЧЕТВРТА КОСМАЈСКА- БРИГАДА ОТВОРЕНОГ СРЦА

Момчипо Милинковић и...

састављена од омладинаца из Младеновца, Сопота и Лазаревца, Четврта космајска бригада, дошла јена Омладинску пругу Шамац - Сарајево и месец дана радила са 3. космајском бригадом. Онда су они отишли, а ми остали још месец дана.

Послови веома напорни. Радило се на подизању насипа за мост. Од алата смо користили само крампове и мотике, а од „механизације" - дрвена колица. Били смо смештени у Славонском Броду. Житељи околних места су нас, Космајце, посебно волели и ценили, јер смо у време жетве и вршаја, после напорне смене, одлазили на поља и сељацима помагали да пожању пшеницу. Зато су у бригаду од околних сељака често стизали поклони, храна, воће...

На аналфабешском шечају

Нашу бригаду сачињавали су, углавном, омладинци са села, који су знали шта је напоран рад, а посебно у жетви и вршидби. Зато се више од половине наших бригадиста у Младеновац, Сопот и Лазаревац вратило са ударничким значкама. Међу њима и сви ми, акцијаши из села Влашке.

Много и тешко се радило. Спавало се на даскама. Нико се, ипак, није жалио, сви су се добровољно пријавили на акцију и радили у два најтоплија месеца -јул и август. Били смо млади, деца са села, али и искрено веровали у то, да градимо пругу и чинимо часно и вредно дело.

У насељу је био веома богат друштвено-забавни живот. Приређивали смо забаве, игранке, радили у секцијама, завршавали курсеве - за поморце, трактористе. Полагали норме за значку фискултурника...

Ми, Космајци, били смо омиљени у насељу, јер смо били вредни, изузетни радници, али и дружељубиви. Наша 4. космајска - била је бригада отвореног срца! Зато је руководство Главног штаба, најчешће, било у нашој бригади.

Четвртој космајској припала је и част да отвори почетак коришћења пруге. Наиме, на отварању ове деонице дошао је и Светозар Вукмановић -Темпо, у вагонима, првим иза њега, прошли смо до моста и даље до Модриче.

... МишаД. Пауновић

Трећа чета Четврте космајске бригаде бројала је укупно 29 омладинаца. Мада састављена од омладине из три среза, у њој је, ипак, владало савршенојединство, што се, уосталом, видело и из резултата које је ова чета постизала на траси. Иако бројно најмања, често се истицала као најбоља. Стручњаци и инжењери о њој су увек похвално говорили.

Дисциплина у чети, у насељу, и залагање на раду - на висини. Рад је увек текао организовано. Зато је и успела да, прва у бригади, 8. јула освоји прелазну заставицу.

Тога дана једна група омладинаца из чете радила је на насипању пута, који је требало да се изједначи са насипом којим пролази пруга. Земља у материјалном рову тврда, протkана мноштвом испреплетаних жила. Та земља је превожена колицима на 150-200 метара, преко високих и стрмих скела. То, ипак, није сметало да тринаест омладинаца за шест сати избаце 22 кубна метра земље. Сем тога, неколико омладинаца радило је на подизању монтажне скеле за мост на 170. км „Омладинске пруге". Они су својим залагањем и пожртвовањем одушевили стручњаке и инжењере.

Увече, цела Бригада је у ставу „мирно" и без даха слушала је одлуку штаба Бригаде о додељивању прелазне заставице Трећој чети, као најбољој.

Наш успех подстакао је и остале чете на успешнији рад.

ПРВА МЛАДЕНОВАЧКА - ТЗВ.
ИНДУСТРИЈСКА БРИГАДА

Слободан ЈевШић

Крајем маја, нас 130 омладинаца и омладинки, тада највеће индустрије у Младеновцу, кренуло је на Лашву, на изградњу Омладинске пруге Шамац - Сарајево.

Тада сам имао 17 година, а у Фабрици џакова радио сам као машин-столар, јер сам још 1943. завршио занат, а 1945. године положио испит за квалификованог радника.

До одредишта, Лашве, путовали смо возом. Одмах по доласку смештени смо у већ изграђеним дрвеним баракама, одвојено мушкарци, а одвојено девојке. У баракама није било кревета, по поду је била расута слама, а преко ње танки чаршави. За покривање дата су нам ћебад.

Припали су нам најтежи послови - бетонирање вијадукта у близини насеља, по којем је касније постављена пруга. Радило се у три смене (као у фабрици), јер је реч о пословима који нису могли да се прекидају. Смене за сваку бригаду трајале су по недељу дана.

Иако су радови били тешки, услови смештаја неповољни, ипак, елан за рад је био на високом нивоу. Нисмо осећали тежину послова, сви смо имали самоједнужељу-да радимо што више и боље. да будемо ударници, да се у року изгради пруга, да свима покажемо да су млади радници Фабрике џакова из Младеновца и најбољи бригадисти.

На траси смо провели два месеца, радећи даноноћно, али је било врмена и за разне друштвене активности, курсеве и излете. Сећам се, све нас је импресионирао одлазак у Зеницу и обилазак њених фабрика и железаре. Та два месеца градили смо пругу, али и успоставили бројна пријатељства, другарства са бригадистима из других крајева тадашње Југославије.

Крајем августа вратили смо се у Младеновац. На железничкој станици дочекало нас је пола Младеновца.

Дешаљ са иру1е Шамац - Сарајево

ТРЕЋА КОСМАЈСКА ОРБ

Ота Видаковић - Павловић

Крајем августа 1947. на фудбалском игралишту у Младеновцу формирана је од сеоске омладине Трећа космајска ОРБ за изградњу омладинске пруге Шамац - Сарајево.

Бригада је কоначила у баракама у селу Јанићи, близу ушћа реке Лашве у Босну. Са нама је била и по једна бригада из Босне и Црне Горе. Ту смо остали до завршетка Пруге, до 15. новембра, радећи на завршним пословима на траси - насипању земље, потом туцаника и постављању дрвених прагова и шина.

У сећању су ми остале кршне омладинке, Црногорке. како на раменима носе железничке прагове, а омладинци иду поред њих. Прави Црногорци.

Радно такмичење прекидао је на кратко воз „ћира“ пролазећи поред нас, па смо у последњи трен морали да се склањамо. Велико одушевљење и радост изазивала је вест када је тунел Лашва, последња препрека да се пруга на време заврши, пробијен.

Са комшијама - Босанцима и Црногорцима - имали смо добру сарадњу, дружили се на вечерњим поселима уз песму и игру. Јесење вечери већ су биле прохладне, па нам је топлота логорске ватре пријала.

Са нашом бригадом је пошао и чика Душко Илић, из Међулужја. Обилазећи своју ћерку Цану на претходним омладинским радним акцијама, одушевио се радом омладине. те је одлучио овог пута да и сам учествује. Упркос поодмаклим годинама, добро нам је спремао храну.

...Радмило - Раде Ивковић

Из Сопота и Ропочева пријави се нас дванаест за одлазак на изградњу пруге Шамац - Сарајево. Са Трећом космајском, остао сам двадесетак дана у Јанићима, поред реке Лашве. На тој реци смо се умивали и прали ноге. Тада дође „директива" да се омладинци пријављују на разне курсеве. Поред осталих и за руководиоце аналфабетских течајева. Ја и Драган Николић, из Ковачевца, обојица занатлије (тад сам био обућар као и данас), писменији од осталих, пријавимо се за „описмењиваче". Прекомандовани смо у посебну бригаду ових курсиста. Радили смо и учили два месеца у Поречјану, код Високог. Већ се зашло у дубоку јесен, захладнило, а ми брже боље сакупимо папрат по околним селима за простирку испод ћебади.

На крају курса односно радне акције, Драган и ја на испит. Он металац у „Петру Драпшину", ја обућар у Обућарској задрузи у Сопоту, оба са претходно завршеном шегртском, односно Школом ученика у привреди, положисмо испит са најбољом оценом. Тада нам је предложено да наставимо школовање у Сарајеву у трајању од шест месеци, да добијемо звање учитеља, са обавезом да останемо наредних пет година у Босни на учитељским дужностима. Предпог нисмо прихватили. Жељни својих и завичаја, после параде у Сарајеву, у општем метежу нађосмо наше Космајце, па „ћиром" за Младеновац.

КРАТКЕ ВЕСТИ СА ПРУГЕ

Сарадња ОРБ и села уз Пругу

Мештани села Кожух оформили су бригаду, која је 27. априла - првог дана изласка на посао, са алатом Зрењанинске бригаде - ископала и уградила 261 кубни метар земље и очистила 851 квадратни метар терена.

Становници Немиле, Ораховице, Догладе и Харине образовали су три бригаде које су радиле заједно са градитељима на VI секцији.

Прва врањанска бригада помогла градњу чесме у селу Гора, увођење канализације, оснивање фискултурног актива и рад на описмењавању.

Група од 15 предавача из VIII секције одржала предавања за народ у свим селима дуж ове секције, на којима је присуствовало око 600 мештана.

Тесарско-столарска радионица у Завидовићима произвела је елементе за око 400 барака за смештај око 60.000 бригадиста.

Омладина Дервенте у логору Прве пиротске бригаде дала приредбу за градитеље.

Делегација жена села Бежаније, срез Земун, скупила 440 килограма разних намирница и донела градитељима на тунелу „Врандук“.

Примерно залагање Друге чачанске бригаде

Омладинци II чачанске бригаде знајуда је њихова бригада прошле године на прузи Брчко - Бановићи носила назив ударне бригаде. На то су они поносни, али их је ставило пред још веће одговорности.

- Другови, успех наше Бригаде зависи од успеха на свим пољима - понављао је командант Бригаде на бригадним конференцијама.

- Хоћемо да наша Бригада буде најбоља, да буде ударна! И овај задатак ћемо испунити - говориле су омладинке Друге чачанске бригаде.

Тада су на јутарњим часовима фискултуре изостајали само болесни. Цела Бригада, у којој се већина није никада бавила фискултуром одједном је почела да изводи редовне тренинге. То се осећало и на раду, у кубицима. И. насип је о томе говорио.

Исте резултате су показали и на такмичењу за значку фискултурника - Друга чачанска, најбоља на VII секцији, освојила је већину првих места.

БРАНКО КОВАЧЕВИЋ
Ударник са Пру1е и
истакнути педа1ошки радник

„Крајем Јуна 1947. године сазнам да се у Чачку формира средњошколска радна бригада, која ће учествовати на изградњи пруге Шамац - Сарајево. Командант те бригаде, Мића Никшић, радо ме прими због мог евентуалног доприноса у организовању културно-забавног и спортског живота бригадиста. Пошто је у бригади било око 15 муслимана и Албанаца - сви неписмени, поред све друге активности, организовао сам за њих петнаестсдневни курс описмењавања.

Бранко Ковачевић

Наша Бригада је радила на деоници код Ћатића. Срушено је једно брдо и земља преношена у једно веће удубљење, удаљено око петнаест метара од брда. На првом, односно последњем вагону, морали су бити снажнији момци, јер последњи долази, а први треба да одпази. За тај вагонет смо били одређени Ацо Милетић, свршени гимназијалац и ја.

Радна акција је трајала два месеца. При крају, нови избор ударника. Руководство и Партијска организација предлажу. Међу седам-осам био сам и ја, Милетић се не помиње. Рекох, да и он треба да буде ударник, јер смо заједно обавили тежак задатак. На то ће Никшић:

- Не може, јер му је отац највећи трговац у Чачку.

Остао сам усамљен, с новим питањем: „Какве везе има то што му је отац трговац?"

***

Бранко Ковачевић је рођен 1924. године у селу Миросаљци, где је завршио основну школу, Учитељску школу у Ужицу, Филозофски факултет - педагошка група, у Београду, а докторирао на Факултету политичких наука.

Службовао је у више села као учитељ и директор основне школе, а у Чачку био просветни инспектор и директор Просветно-педагошког завода.

За изванредне резултате у педагошком раду добиоје више признања, међу којима и Орден рада са златним венцем, Двадесетпетомајску награду и Орден братства и јединства.

Масовно пријављивање **бригадиста за** такмичења за значку **фискултурника**

На х секцији, од 4.850 бригадиста, за такмичење за значку фискултурника се пријавило 3.523; на VII - од 2.472 значку је желело 1.830; на IV секцији од 2.562 такмичиће се 1.101 градитељ; на III секцији се пријавило 1.412; а на VI -секцији 1.489 омладинаца и омладинки.

У неким бригадама, као у Првој лесковачкој и Првој пиротској - сви градитељи пријавили су се за такмичење за значку фискултурника, у Првој прњаворској - 90%, у Новопазарској - 98%, у Новосадској среској од 199 градитеља такмичило се 193, у Горажданској се пријавило 236, у Рогатичкој 239, у Другој карловачкој од 250 градитеља такмичило се 220 омладинаца и омладинки.

Најмузикалнија бригада

„У потрази за познатијим учесницима у градњи Пруге дошли смо до Светомира Ивановића, познатог културног радника из Земуна, који је као „прекобројан“, са само четрнаест година био и ударник на VII секцији. Ево шта он каже:

- Био сам у Лужничко-пиротској бригади којаје надалеко важила за најмузикалнију. Не знам да ли су се остали шалили у почетку са нама, али ми смо то озбиљно схватили и по цели дан уз крамп је текла песма. Сећам се, највише смо волели једну мало прекројену песму *Кад на пру!ује полазим и зелено поље 1азим*... Са четрнаест година био сам курур, водоноша и слично, целог дана су ме некуда слали. Ја сам јурцао, није ми било тешко, никоме није било тешко и једног дана прикачише и мени ударничку значку. Да несрећа буде, изгубим је у некој журби. Кући сам већ био писао да сам ударник, куд ћу сад без значке деди на очи? Значи, лагао сам. Тако ми и сузе полетеше, док ми не приђе старија другарица Милка из Великог Боњинца и смешећи се, пружајући ми значку рече: „Пази. мали, сутра хоћу хладну воду.“

Везе између наше омладине и припадника иностраних бригада биле су присне. На приредбама, крај логорских ватри, у посетама, у програмима су учествовали наши и инострани омладинци. Странци су добро подносили радне напоре и живо су учествовали у такмичењу. Сви су желели да што више чују о Југославији, како би што више научили.

Познате светске личности о Омладинској прузи Шамац - Сарајево

Пругу и градитеље посетило је око 600 гостију из иностранства. Махом, то су били познати светски прегаоци у области културе, политичари, новинари, уметници. Ево неколиких изјава:

Луј Арагон, француски књижевник:

„Ми смо срећни што се налазимо међу омладином Југославије, која гради нови живот са таквим одушевљењем. Наша омладина нема ту срећу да зна да оно што гради њој и припада“.

Едмунд Томпсон, командант Британске бригаде:

„Када будемо напустили вашу земљу, нећемо издати пријатељство које смо овде учврстили. Сваки од нас иде кући да пријатељима каже истину о вашој земљи. У будућим годинама прича о градњи Омладинске пруге постаће легенда“.

Ден Скот, сликар из Мелбурна:

„Посетили смо радилишта, предузећа, школе и видели да се ради са песмом. То пре нигде нисмо могли да видимо. Задивљује на који је начин сједињен рад са учењем. Дивна особина југословенске омладине је да не губи смисао за радост и весеље и при најтежим напорима“.

Истовремено, југословенске омладинске бригаде учествовале су на изградњи објеката ван земље и тако узвраћале демократски дуг и шириле веродостојну легенду о југословенској младости. Посебне наклоности стекле су бригаде које су учествовале на обнови порушене Варшаве и на радовима у рудницима Чехословачке.

Са пруге Шамац- Сарајево четири наше бригаде послате су у иностранство. Бригада, која је у Албанији радила на прузи Драч - Елбасан, била је најбоља и служила је за пример осталим бригадама." (Неименовани новинар листа *Борба на омладинској прузи)*

Становници околних места у изградњи Пруге

Од почетка радова на Прузи, становници околних места повремено су учествовали у радовима на Прузи, заједно са омладином. Преко 150.000 сељака, од Шамца до Сарајева, далоје 118.000 радних дана, и при томе су ископали око 34.000 кубика земље, утоварили и истоварили 3.500 тона разног материјала. И не само то. Мештани су сакупили и бригадистима, као поклон донели, десетак хиљада килограма животних намирница.

МешШани уз Пру1у - помажу фадишељШма

И „фронтовци“ на Прузи

Упоредо са младима из свога краја на Прузи је радила и Бригада чланова Народног фронта, коју су чинили радници и сељаци алексиначког и јастребачког краја. Та бригада је постигла изванредне радне резултате и била четири пута је проглашавана за ударну.

Иако је требало раније да се врате кућама, „фронтовци“ су остали са млађим градитељима целу трећу смену.

Храбри борци у рату - ударници на Прузи

О радном залагању на прузи Шамац - Сарајево говори податак да се са њених радилишта вратило око 35.000 ударника. Ударништво је, тако било масовна појава. Али, нека имена, ипак, су остала светлије записана од осталих - то су вишеструки ударници.

Божица Петковић била је најбољи бригадист из Бањапучке бригаде. Када је о овој девојци објављена репортажа, добила је писмо са потписима сто официра - тенкиста ЈНА, њених ратних другова, који су јој писали:

„Када смо читали чланак о теби као о најбољем раднику Бањалучке бртаде, зачас су нам оживеле успомене на минуле дане, на заједничке патње и борбе за слободу наших народа. Сетили смо се борбе на Караули, 1де си се храбро борила и 1де си била рањена. С поносом смо причали о теби, радујући се да си и тамо, на прузи, остала борац. “

Марија Ђурчин је била вишеструки ударник. И она је после борбе заменила пушку за крамп. Ова млада Банаћанка је 1944. ступила у редове Црвене армије и за своју храброст добила одликовање које јој је лично предао маршал Совјетског Савеза, Малиновски. По демобилизацији, вратила се у своје место Јаша Томић, одакпе је одлазила на радне акције у Војводини, па на пругу Брчко-Бановићи. А на прузи Шамац - Сарајево била је најбоља у бригади.

Поморавац Славко Симеуновић из села Оброва провео је 17 месеци на радним акцијама од септембра 1946. до новембра 1948. године. Радио је и на тунелима „Мајевица" и „Врандук" и шест пута проглашаван ударником.

Међу најбоље градитеље Омладинске пруге Шамац - Сарајево сврстали су се и Милорад Настановић и Јунус Муртић из Прве минерске и Перица Плећаш и Војимир Бајић из Друге минерске бригаде.

Велики митинг у Зеници поводом одласка последње групе британских омладинаца

Са Омладинске пруге Шамац - Сарајево, 23. септембра, отпутовалаје Девета британска омладинска радна група, која је радила на 36. деоници VII секције, у саставу Друге интернационалне бригаде.

На митингу који је приређен у част њеног одласка учествовало је око хиљаду градитеља Омладинске пруге. Вођ британске омладинске радне групе, Кокс, између осталог, рекла је:

„Ми смо чули за поновне бестидне нападе фашиста у Трсту на наше другове који су раније радили на Омладинској прузи. Такви напади на демократске британске омладинце још више нас јачају у нашој одлучности да се што чвршће окупимо око Светске федерације демократске омладине и да останемо на бранику мира и истинске демократије коју смо овде, на Омладинској прузи, на делу видели и осетили.

Наш боравак на Омладинској прузи остаће нам у сећању баш због тога што смо својим очима видели шта све може да учини слободна омладина у својој независној и, заиста, слободној отаџбини. Нас више никада неће моћи да заваравају реакционарним клеветама и лажима о вашој земљи. Ми ћемо нашим пријатељима и јавном мњењу у нашој земљи

Сшрани бршадисши у возу крећу у обилазак ЈуХославије

казати са каквим невиђеним полетом омладина Југославије гради своју земљу. Ми ћемо по повратку у Енглеску рећи свима да баш на Омладинској прузи као мало где, тријумфује идеја солидарности омладине и мирољубиве сарадње народа".

Са деветом британском омладинском радном групом отишли су и последњи британски омладинци и омладинке са Омладинске пруге Шамац - Сарајево.

ПОТПУНО ЗАВРШЕН ТУНЕЛ „ВРАНДУК[1]

Изјутра, 27. октобра, завршено је полагање колосека кроз тунел „Врандук“, чиме је потпуно завршен највећи објекат на Омладинској прузи Шамац - Сарајево.

Дуга и тешка битка за Врандук, која је трајала 232 дана, извојевана је захваљујући свестраном и пожртвованом залагању његових градитеља. Даноноћним радом, без предаха, храбри минери, њихови помагачи у трци с временом, „оборили су ту највећу препреку на прузи и широм отворили главну капију за пролазак воза од Шамца до Сарајева".

На изградњи овог најтежег објекта на Прузи сјајно су се ујединили знање и стручна спрема инжењера, техничара и старих минера са праксом од 15 и 20 година и радни полет и пожртвовање младих бригадиста.

На улазу у шунел „Врандук"

Постигнути резултати били су неколико пута бољи од оних на тунелима у предратној Југославији и за 100% бољи од оних на тунелу „Мајевица“.

„Врандукје симбол радног херојизма трудбеника и родољуба Народне омладине Југославије, оличење свих ве-

ликих победа на Прузи, ненадмашногжара 210.000 градитеља Омладинске пруге Шамац-Сарајево, који су, градећи Пругу, исписали још једну страницу славне, херојске историје младог покољења нове Југославије.

Још дуго причаће градитељи о Петру Боснићу, Петру Буквићу, Јову Орлићу, Петру Стипанчићу, Душану Орлићу, Милу Борићу, Марку Крзнарићу, Милу Кљајићу и другим стручним минерима - градитељима Врандука и сећаће се славних Прве и Друге минерске бригаде, као и осталих бригада које су радиле на „Врандуку": Треће и Четврте минерске, Новосадске градске, Грчке бригаде „Епон“, Прве и Друге Цазинске и Друге ужичке.“ (Батрић Јовановић)

Главни штаб похвалио бригаде и стручне раднике с „Врандука"

Поводом коначног завршетка радова на тунелу „Врандук", Главни штаб омладинских радних бригада донео је ванредну одлуку, којом је изражавао признање омладинским бригадама и стручним радницима који су учествовали у градњи овог тунела.

Похваљене су:

Прва минерска пет пута ударна бригада, Друга минерска пет пута ударна бригада, Шеста бетонска четири пута ударна бригада, Петнаеста загребачка студентска четири пута ударна бригада, Осма мариборска четири пута ударна бригада, Трећа минерска четири пута ударна бригада, Друга грчка омладинска три пута ударна бригада „Георги Сиандос", Десета београдска минерска студентска трипут ударна бригада, Једанаеста минерска три пута ударна бригада, Друга кулска три пута ударна бригада, Прва жичко-гружанска три пута ударна бригада, Друга жичко-гружанска три пута ударна бригада, Прва рачанска два пута ударна бригада, Прва грчка омладинска два пута ударна бригада „Епон", Прва новосадска два пута ударна бригада „Млади пролетер", Бачкопаланачка два пута ударна бригада, Дванаеста пулска два пута ударна бригада, Двадесет друга далматинска два пута ударна бригада, Четврта суботичко-бачкотополска два пута ударна бригада, Друга цазинска два пута ударна бригада, Седма загребачка два пута ударна бригада, Трећа суботичка два пута ударна бригада, Седма ужичка два пута ударна бригада, Четврта минерска три пута ударна бригада, Седамнаеста банијска два пута ударна бригада, Девета мариборска ударна бригада, Друга славонско-бродска ударна бригада, Прва цазинска ударна бригада, Друга новопазарска ударна бригада, Шеста банијска ударна бригада, Прва пријedorска ударна бригада, Друга ужичка ударна бригада и стручни радници на тунелу „Врандук".

Преузета обавеза да се Пруга заврши до 15. новембра

На конференцији свих шефова и заменика шефова секција, деоница и секцијских штабова и команданата свих бригада Треће смене на Омладинској прузи Шамац- Сарајево - којој су председавали и Михаило Швабић, начелник Управе градилишта Омладинске пруге, Радован Папић, заменик начелника, главни инжењер Марко Христић, Батрић Јовановић, командант Главног штаба омладинских радних бригада - на основу реалне оцене стања радова на Прузи, донета је одлука да се преузме обавеза да се сви објекти и Пруга у целини заврше до 15. новембра, уместодо29. новембра, какоједо тада било планирано. Нова обавеза је потврђена и на састанцима градитеља у свим деоницама и секцијама уз комбиновање до тада важећих појединачних и колективних обавеза.

„Следеће туре - заставица је моја“

- Наша бригада је, несумњиво, најбоља на насипу код моста на Лашви! - рекао је један градитељ Прве рамско-пожаревачке ударне бригаде.

- А њена друга чета, постиже најбоље резултате - примећује други.

Кад се ради без застоја, кад се не гледа на пролазнике, него се брзо убацује земља у вагонете, кад се јуриша на камен, као на непријатеља кога треба савладати, онда је успех загарантован.

- Ето, четврта чета је на колицима до 11 сати избацила свега 60 кубика, мада је тамо рад лакши. Али, са вагонетима је друго. Њима треба да управља мајстор. Стрмина је велика, вагонет лако испада и лако се преврне, а то проузрокује низ потешкоћа, које коче рад. Овај посао градитељи друге чете извршавају одлично. Они знају како треба кочити вагонет акоје стрмина већа, или ако је кривина оштрија, да се не би зауставила колона вагонета акојeдан искочи-објашњава градитељ друге чете...

Док се на насипу истоварују вагонети, на засеку се копа земља. Овде не сме да се чека. Од сваког појединог крампаша зависи успех тројке. А између тројки постоји такмичење ко ће да освоји прелазну заставицу, која се додељује за сваку туру. Сада је заставица на вагонету статистичара Љубише. Он је већ четврти пут осваја у току овог дана, захваљујући само доброј организацији рада.

Паршија шаха за време одмора

Љубинки је криво, јер је она напунила вагонет само за две секунде касније од Љубише.

- Зашто - пита се она - да ја не могу да га напуним пре њега. Али, видећеш друшкане мој... видећеш ти - претила је Љубинка. - Следеће туре застава је моја!

И стварно, следећег пута њен вагонетје био за петсекунди напуњен пре Љубишиног. Сада заставица весело лепрша на њеном вагонету." (М. Милошевић)

Омладинке иеру рубље у бешонским коришима у ло1ору

ИЗГРАЂЕНО 107 СТАНИЧНИХ ЗГРАДА И ДРУГИХ ОБЈЕКАТА

Дуж Омладинске пруге Шамац - Сарајево још у току ове, 1947. године, изграђеноје 107 станчиних зграда и других објеката. Међу њима и нове модерне станице у Сарајеву, Зеници и Босанском Шамцу. А поред њих, подигнуте су и станице треће и четврте класе у местима: Милошевац, Модрич, Врањак, Глобарица, Копривна, Осјечани, Костајница, Ријечице, Брадићи, Виниште, Желеће, Немила, Распоточје, Јелина, Дривуша, Какањ, Подлугови и Семизовац, 11 магацина разних величина и 16 стамбених зграда.

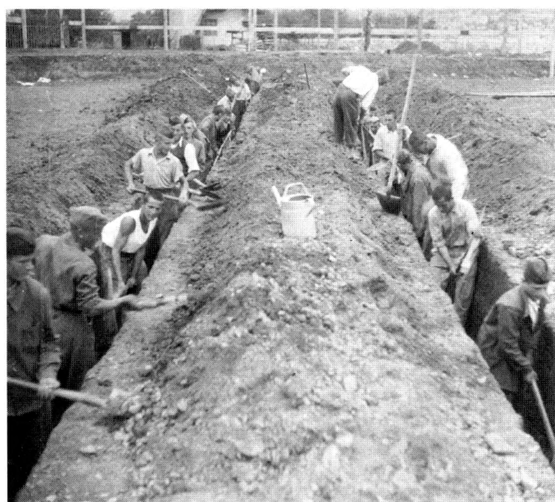

Коиање шемеља за нову Железничку сШаницу у Зеници

Пројекте за станичне зграде израдили су студенти архитектуре Београдског и Загребачког универзитета. Они сујош пре почетка радова на Прузи обишли места на којима је требало подићи нове станице, да би стил зграда ускладили с околином.

За изградњу ових станица и осталих објеката утрошеноје око 9,000.000 комада цигала, око 1.600.000 кг креча, око 3.500 тона цемента, 3.500 кубних метара дрвне грађе и око 350 тона гвожђа за армирано-бетонске конструкције.

Радови на изградњи станичних зграда и објеката почели су, углавном, у септембру. Претходно је требало подићи платое, а то је захтевало велике земљане радове. На многим зградама већ су монтиране кровне конструкције.

Према плану, све зграде биће под кровом до краја октобра, сем станице у Сарајеву, која ће бити завршена идуће године.

Градитељи зидарског курса на 23. деоници обавезали су се да ће до 25. октобра изградити станичну зграду у Глобарици, а градитељи Друге зидарске бригаде - станичне зграде у Врањаку, Модричи и Милошевцу, до 17. октобра.

Сав материјал потребан за завршне радове је обезбеђен.

Главна тесарско-столарска радионица у Завидовићима израдила је за све веће станичне зграде кровне конструкције и 1.500 комада прозора и 1.500 врата.

Станица у Босанском Шамцује једна од већих и модернијих. Зграда је дуга 90 метара, а једно њено крило је двоспратно. Ова станица је веома слична новој станици у Зеници. На њој је подигнут и водоторањ, који је, без резервоара висок 12 метара.

У Какњу је изграђена велика станица за путнички и теретни саобраћај. Испред ње је постављено девет колосека.

Железничка станица у Немили има четири колосека и пет зграда, од којих две стамбене.

За нову станицу у Распоточју је подигнут плато од 34.000 кубних метара. Нова станица имаће три колосека и три зграде.

На платоу станице Подлугови поставиће се 16 колосека и изградиће се две зграде.

ВЕЛИКА ПУТНИЧКА И ТЕРЕТНА СТАНИЦАУ ЗЕНИЦИ

После станице у Сарајеву, путничка железничка станица у Зеници, највећи је архитектонски објекат на Омладинској прузи.

На станичној фасади је постављен велики барељеф, израђен од метала висок десет метара, као успомена на градитеље Пруге. Железничку станицу у Зеници пројектовали су студенти - градитељи пруге Шамац - Сарајево Михајло Митровић и Радивоје Томић.

Поред 107 архитектонских објеката за потребе железничког саобраћаја - путничких станица, теретних испостава, складишта, надзорних и помоћних зграда - чи-

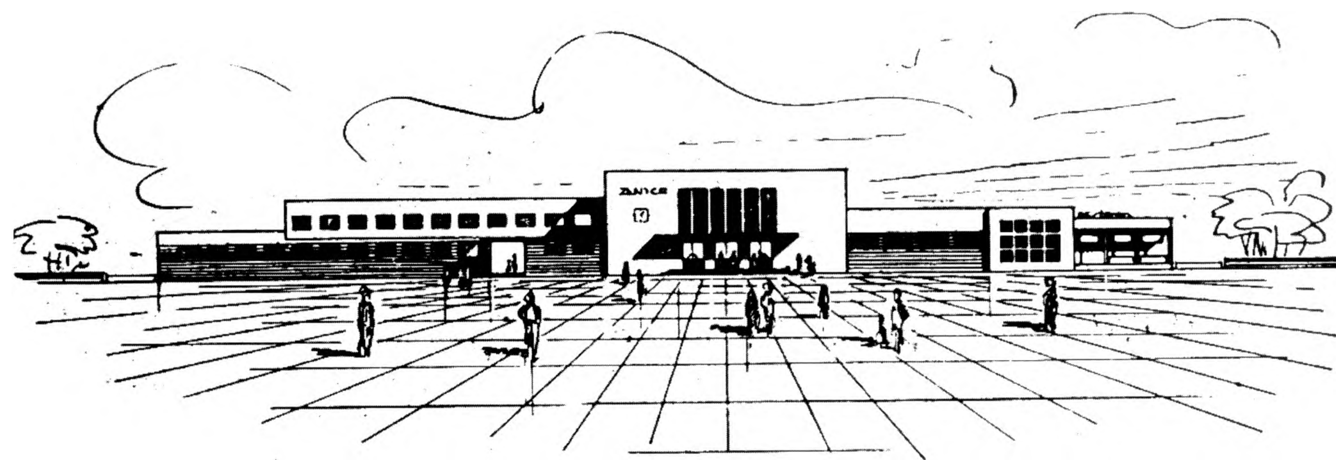

Нова железничка сшаница у Зеници (макеша)

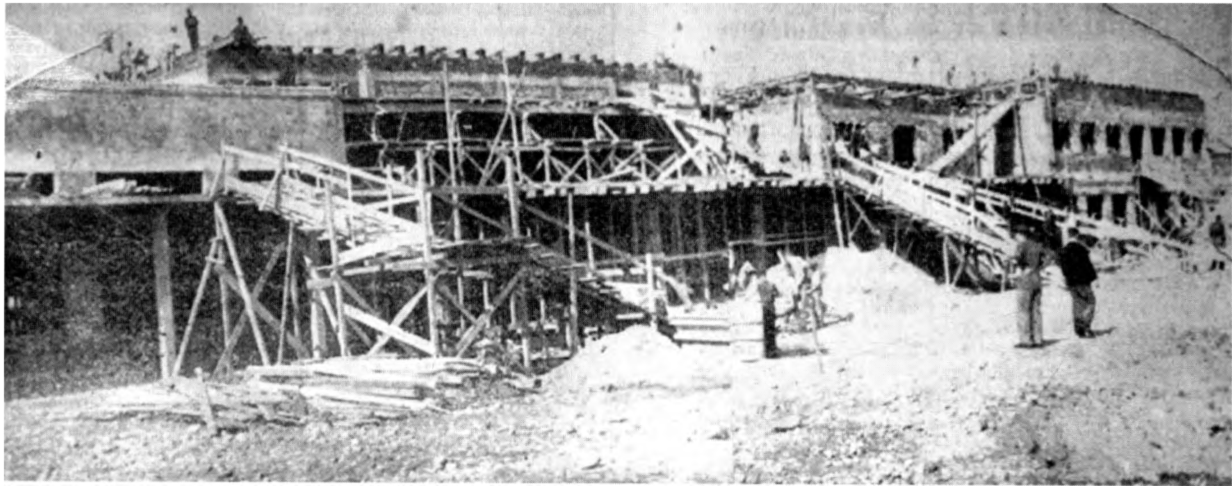

Железничка сшаница у Зеници у изХрадњи

је су пројекте, углавном, урадили архитекти из Министарства железница - за један од програмски најсложенијих објеката на омладинској прузи - Путничку железничку станицу у Зеници, расписан је посебан конкурс 1947. године. Уз стручњаке, запослене у државним установама, на конкурсу су могли да учествују и студенти архитектуре.

Први успех будућих стручњака

Одазивајући се позиву Централног већа Народне омладине Југославије 1947. године, млади београдски студенти архитектуре, Михајло Митровић и Радивоје Томић. са готово целом својом „годином", учествовали су у првој смени градитеља омладинске пруге Шамац-Сарајево.

По доласку на акцију, Главни штаб их је с групом колега одмах упутио у Одсек за зграде Управе градилишта.

Иако оптерећени дневним обавезама, они су успели да припреме заједнички конкурсни нацрт Путничке железничке станице у Зеници. Међу великим бројем радова архитеката из различитих југословенских средина, превасходно стручњака из Министарства железница, пројекат два млада аутора урађен је за деветнаест дана, проглашен је најбољим на конкурсу и прихваћен од Управе градилишта.

Митровић и Томић су, тако, добили прилику да реализују свој први архитектонски пројекат. На конкурсу су, такође са заједничким радом, учествовале и њихове колеге из генерације - Меланија Гајгер и Славко Бугариновић.

Александар Кадијевић

У изворе за проучавање историје и архитектуре Железничке станице у Зеници спадају и текстови сачувани у заоставштинама арх. Михајла Митровића и Радивоја Томића у Београду, као и написи у дневној штампи и стручној периодици из 1947-1948. године. У историографији савремене српске и југословенске архитектуре зеничка станица није помињана.

Радове на изградњи овог објекта, по пројекту Митровића и Томића, започела је Прва милешевска бригада 9. јуна 1947. године, рушењем „неких чатрља на месту будуће станице", да би 12. јуна омладинци Прве задарске бригаде зарили прве ашове на месту темеља.

Већ 15. новембра исте године зграда је била готова, са усељеним уредом, из „кога је саобраћајни чиновник поздрављао и пропуштао први воз од Шамца до Сарајева".

За подизање зеничке станице утрошено је око 600.000 комада опеке и око 2.000 кубних метара шљунка. Зграда покрива 1.850 квадратних метара корисне површине, са станичним платоом у који је уграђено 125.000 кубних метара материјала.

Компонована је као „блоковит" волумен, дугачак око 120 метара, састављен од спојених кубичних сегмената неједнаких висина, са карактеристичним модерним равним крововима и доминантним безорнаменталним фасадним површинама. Сваки појединачни кубус има другачије обликоване отворе, компатибилне намени простора у његовој унутрашњости. Склоност аутора према структуралности и морфологији интернационалног модерног стила потврђена је и у њиховом редуковању декоративних апликација. У духу сведеног модерног графизма, поштујући начела интернационалног стила, аутори су у поткровној зони прочеља утиснули штампани натпис *Живела Народна омладина Ју1ославије*.

Арх. Михајло Митровић о програмским тешкоћама са којима се суочавао

Будући да су пројектанти инсистирали на геометријској правилности архитектонских облика и функционалности простора, у задатом програму је било веома тешко остварити складно решење унутрашњости објекта. Отуда је Митровић у свом извештају указао на основне програмске тешкоће са којима су се аутори суочили:

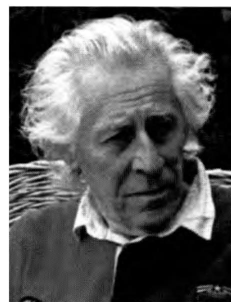

Арх. Михајло Митровић

„Због многих директних веза вестибила са саобраћајно-службеним канцеларијама, било је немогуће повезати све чекаонице директно са вестибилом. Посредним везивањем стварао се проблем правилне проточности путничких маса, који је доводио у питање правилну организацију унутрашњег промета. Код многих станичних зграда овај проблем је решаван тако да се за вестибил везивао један шири ходник преко кога су се путници разводили у одговарајуће чекаонице (случај београдске железничке станице". Међутим, ово решење има ту негативну страну што се, без обзира на величину разводне артерије, ствара један грлић на прелазу из вестибила у ходник и тако загушује и омета правилан и несметан проток путника. Овај унутрашње-прометни проблем решен је на тај начин штоје чекаоници за мајке са децом дата директна веза са вестибилом у најкраћем растојању од билетарнице. Takође, створена је директна веза и чекаонице Треће кпасе са вестибилом, док је чекаоница Друге и Прве класе, као процентуално мање оптерећена, везана са вестибилом једним широким ходником. Овај ходникје истовремено главна комуникација која везује вестибил са рестораном, а такође је у директној вези и са чекаоницом Треће кпасе."

По оцени новинара: „Најлепши и најмодернији објекат ове врсте у земљи!

Нову путничку железничку станицу у Зеници новинари су оценили „најлепшим и најмодернијим објектом ове врсте у земљи, како по својој архитектонској обради и решењу, тако и по својим техничким уређајима". По својим ликовним атрибутима и по функционалности простора. она је то несумњиво и била. Сарадник „Борбе“ је написао да је железничка станица у Зеници најрепрезентативнија међу сто седам зграда подигнутих дуж омладинске пруге. Напомињући да су млади београдски студенти архитектуре истовремено „били наставници на стручном архитектонско-грађевинском курсу", новинари су пренели њихово обећање да ће се након положених испита у Београду, одмах вратити на пругу и ту остати до завршетка радова на „својој станици“.

Железничка станица у Зеници представља прво градитељско остварење архитеката Михајла Митровића и Радивоја Томића. Осим публицитета и признања, оно им је донело и неопходно самопоуздање, значајно за даљи стваралачки развој. Њихово коауторско стручно деловање исказаће се у многим архитектонским и урбанистичким пројектима.

Нова железничка сшаница у Зеници

Нова станица је подигнута између мостова „Зеница 1“ и „Зеница 2“. Дуга је 120 метара и заузима простор од 1.800 квадратних метара са кубатуром од око 15.000 кубних метара.

На сшаничном илашоу у Сарајеву

Зграда се састоји из вестибила и два крила. У вестибилу, који је висок девет метара, смештене су продавнице карата, чекаонице друге класе, бербернице, гардероба, телефонска говорница, продавнице новина и дувана итд.

У једном крилу зграде су прометно-саобраћајне канцеларије, у другом крилу - чекаонице треће класе, ресторан са кухињом. менза за службенике и остале просторије. У подруму - инсталације за парно грејање, телефонски каблови и остале инсталације.

Недалеко од путничке станице у Зеници изграђена је и нова теретна станица. За њу је подигнут плато од 220.000 кубних метара, дуг преко 1.200 метара и широк просечно 120 метара. На платоу нове теретне станице положена су 24 колосека и посебни прелазни колосеци за пругу уског колосека. На станици је подигнуто и више зграда за канцеларије, велика ложионица, складиште за угаљ, магацини, радионице за поправак локомотива и вагона, рампе и одмаралишта за службенике.

Железничка станица у Сарајеву

Нова путничка станица у Сарајевује онда била најмодернији објекат ове врсте на Балкану.

Пројекат за њу је израдио Пројектантски завод Министарства грађевина Народне Републике Босне и Херцеговине, ускладивши га са будућим потребама Сарајева као привредног и културног центра Босне и Херцеговине.

Нова станица има са булеварске стране изглед сегмента (део круга), који је дуг 135 метара, а са перонске стране паралелно са колосеком, фасадаје дуга 240 метара. Станични перон је дугачак 600, а широк 11 метара. Само станична зграда заузима површину од око 5.400 квадратних метара. Од свих станичних просторија, највећи је хол (вестибил) висок 20 метара, дуг 60 и широк 30 метара. А у холу - билетарнице, гардероба, информациони биро, пошта одељења мењачница и царинарнице. У осталим деловима - просторије за прометно-саобраћајну службу и преноћишта за службенике. Нова путничка станица има пет чекаоница, затим амбуланту, собу за болеснике, ресторан...

Да би се саобраћај на овој станици несметано одвијао, на перону је изграђено пет подземних пролаза - два за путничке и по један за пртљаг, пошту и пренос угља.

Сарајевски железнички чвор састоји се из главне путничке станице за нормални колосек, станице за уски колосек, техничке станице, ложионице и лакотеретне станице.

Перонски колосеци су издигнути око три и по метра изнад нивоа станичногтрга, а кроз станично приземље, које је у истој висини са тргом, воде ходници и степенице директно до колосека.

Железничка сшаница у Сарајеву у изфадњи

Радови на станичном платоу за железничку станицу у Сарајеву су почели 4. јула. Првих дана ту су радиле само три бригаде. За два месеца уграђено је око 86.000 кубних метара материјала. На платоу, изграђена су два подвожњака и мост преко потока Буче. Изграђени су и потпорни зидови од 6.400 кубних метара.

Радови на ископавању и бетонирању темеља нове станице су почели првих дана септембра. Из темеља је ископано око 2.300 кубних метара материјала.

На Омладинској прузи Шамац - Сарајево потпуно су завршени радови на 8 тунела, док се тунел Шиљак довршава. Укупна дужина свих 9 тунела износи 2.478 метара. За њихово избијање тунела избачено је 114.380 метара брдске масе, највећим делом тврде и отпорне стене, а за обзиђивање свих тунела извршено је укупно 35.000 кубних метара бетонских радова.

Од свих тунела на Прузи - највећи је тунел Врандук. ду1 1.534 метра, који је уједно представљао највећи и најтежи објекат на Омладинској прузи Шамац - Сарајево. За њеЈову изфадњу избачена су 62.934 кубна метра брдске масе, што представља више од половине укупне кубатуре избачене брдске масе из свих тунела на Прузи. За бетонирање Врандука урађено је 12.890 кубика бетона и утрошено 2.836.000 кило1рама цемента. Радови на тунелу су почели 10. марта, а тунел је пробијен 28. јуна, 30 дана пре рока, 17 дана пре дате обавезе. У Врандуку је, 26. јуна постављен европски рекорд у тунелским радовима. У току једно! радно! дана напредовало се са обе стране укупно 17,36 метара, а с једне стране 9,5 метара Горњи поткоп тунела пробијен је 13. ав!уста, а сви радови на тунелу потпуно су довршени и крозње!а постављен колосек 27. октобра, пуних 11 дана пре рока.

После Врандука, највећи и најтежи по радовима био је тунел Шиљак, ду! 228 метара, затим Бистричак- 174 метра, Орлине ду! 144 метра, Осијел ду! 134 метра, Сикола I ду! 108 метара, Гоадић ду! 96 метара, Сикола II ду! 30 метара, Камен ду! 30 метара.

На Врандуку и на осталим тунелима норме су стално премашиване и за 40%, а у појединим сменама и далеко више. Најбољи резултат у тунелским радовима постишут је на Врандуку, када се у току једне смене напредовало 3,70 метара, што значи премашивање норме за 129%.

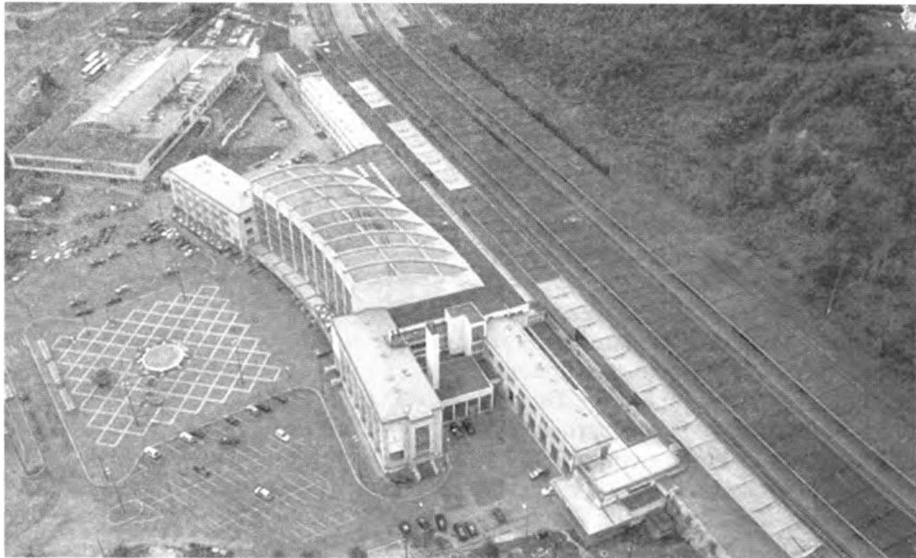

Нова железничка сшаница у Сарајеву

С обзиром на важност и обим радова на железничкој станици у Сарајеву, Управа градилишта Омладинске пруге је за грађење ове станице формирала посебу секцију која је руководила свим радовима.

Потпуно завршено осам тунела

(из Саопштења Управе 1радилишта ГлавноI шШаба ОРБ)

Пред пуштање у саобраћај Омладинске пруге Шамац- Сарајево, Управа градилишта Пруге и Главни штаб омладинских радних издали су саопштење о резултатима радова на тунелима на Омладинској прузи Шамац - Сарајево:

ПРИЗНАЊА ГРАДИТЕЉИМА

За ударне, једном или више пута, проглашено 676 од 1.115 бригада

Кроз стална такмичења на изградњи Пруге омладинске радне бригаде постизале су све веће и значајније резултате и ишле из победе у победу. На основу постигнутих успеха у раду, велики број бригада је проглашен једанпут и више пута ударним. Од свих 1.115 омладинских радних бригада и стручних и омладинских бригада - курсева, колико их је учествовало на изградњи Омладинске пруге: две бригаде су биле седам пута ударне; три - шест пута; четрнаест - пет пута; четрдесет - пет пута; 120 - три пута и 492 - једанпут ударне бригаде.

За постигнуте радне резултате, високо пребацивање норми и успехе на осталим задацима за ударне је проглашено, укупно 33.700 омладинаца и омладинки, а 35.933 је похваљено.

Највећу част и признање стекле су бригаде носиоци двадесетодневне прелазне заставице Главног штаба, коју су редом освајале:

Прва ужичка два пута ударна бригада „Петар Луковић", Прва оџачко-војвођанска четири пута ударна омладинска бригада, Четврта минерска три пута ударна, Албанска омладинска радна бригада „Кемал Стафа" четири пута ударна, Тринаеста далматинска три пута ударна, Седма београдска студентска „Иво Лола Рибар", Четврта сарајевска среска три пута ударна, Десета бјеловарска пет пута ударна и Тринаеста црногорска четири пута ударна омладинска радна бригада.

А за високе радне резултате и залагање на изградњи Пруге, прелазну заставу Управе градилишта носили су деонични колективи:

Деоница 2. секција Савски мост 41. деоница VIII секција, 34. деоница VI секција, 33. деоница VI секција, 37. деоница VII секција.

ОМЛАДИНСКА ПРУГА ШАМАЦ - САРАЈЕВО У БРОЈКАМА

На прузи Шамац-Сарајево радилоје 211.370 бригадиста, сврстаних у 886 бригада, и то: 167.037 омладинаца и 44.334 омладинки. Младих сељака -112.277, радника - 55.812, средњошколаца - 34.613 и студената - 8.669.

Национални састав бригадиста: Срба - 98.506, Хрвата - 53.003, Муслимана -15.825, Словенаца -14.962, Македонаца -10.203, Црногораца - 6.274, Шиптара (Албанаца) - 3.879, Мађара - 2.510, Влаха- 1.289, Бугара -1.056, Италијана - 660, Словака - 338, Чеха - 275, осталих- 2.391.

Око 35.000 бригадиста проглашено је ударницима.

На прузи је радило 4.735 стручних радника, техничара и инжењера.

У 56 иностраних бригада и група било је 5.842 младих и то: из Румуније, Бугарске, Албаније, Мађарске, Пољске, Чехословачке, Грчке, Републиканске Шпаније, Италије, Француске, Велике Британије, Данске, Шведске, Норвешке, Холандије, Белгије, Швајцарске, Аустрије, Ирске, Исланда, Трста, Вестфалије, Кине, Аустралије, Канаде, Индије, Палестине, Египта, Вијетнама, Западне Индије, Мадагаскара, Мартиника, Марока, Ирана, Конга, Алжира, Индонезије, Малаје, САД, Јужне Африке, Новог Зеланда и Бурме.

За ударнике је проглашено 745 иностраних омладинаца и омладинки.

Око 25.000 омладинаца и омладинки похађало је разне стручне курсеве, а око 13.000 градитеља је отишло на рад у индустрију, рударство и грађевинарство.

Импозантан је и биланс културно-просветног рада и фискултурне активности на Прузи:

На Омладинску пругу Шамац - Сарајево дошло је 19.073 неписмена и 18.055 полуписмених. Од укупно обухваћених аналфабетским течајевима на испите је изашло 18.130, а положило ихје 15.876, заслугом 1.904 руководиоца тих течајева. Друго писмо је учило 9.189 (ћирилицу 4.336, а латиницу 4.853) бригадиста.

Предавања по најактуелнијим стручним питањима на изградњи Омладинске пруге (земљаним радовима, тунелима, мостовима, пропустима, итд) држали су инжењери и техничари.

О веома развијеној културно-уметничкој делатности, поред осталих, говоре и подаци да је радило 676 бригадних хорова са 1.288 инструмената, 887 бригадних дневника, 7.170 личних дневника, 277 литерарних кружока са 3.722 члана, 349 ликовних кружока са 2.187 чланова, 468 дилетантнских група са 4.207 чланова, 511 фолклорних група, са 5.802 играча.

Одржаноје 3.116 логорских ватри, са 3.116 присутних и 8.794 зидних новина.

Свега 13 стални и покретних кинопројектора приказало је 44 филма, углавном руских и наших, са укупно 1.722 представе.

Градитеље у логорима посетиле су 131 културно-уметничка група, од тога: 63 ликовних, 19 фолклорних, 27 хоров а, 22 оркестра. Све те групе су дале 1.007 приредаба за бригадисте.

Око 42 културно-уметничке групе планиране а нису дошле, док је њих 27 посетило омладинске логоре, иако нису биле предвиђене.

Разног материјала примљено је и издато у великом тиражу - количинама, од тога буквара (ћирилицу и латиницу) 23.910, свезака за писање 74.045, оловки 21.278) идр.

Бригадама је редовно слато према плану расподеле по 200 комада часописа: *Младост, Наша књижевносШ, Народна држава, ТридесеШ дана, Задру1арсШво,* и др.

Секцијским и бригадним библиотекама Главни штаб је поделио преко 10.000 комада књига белетристике и марксистичке литературе.

Одржаноје 13.539 предавања; 18.257 омладинаца је научило да чита и пише: приказан је 41 играни филм; 131 позоришна и културно-уметничка група из земље дали су 1.007 приредби за градитеље; сами бригадисти дали су 2.296 приредби, основано је 676 бригадних хорова и 468 драмских група; радило је 257 књижевних и 349 ликовних кружока; приређено је 3.116 логорских ватри; одржана су 173 фестивала.

Сви омладинци су се бавили спортом, а 149.216 их се такмичило за фискултурну значку.

Босански Шамац петнаестог новембра освануо у свечаном руху. Народ из Шамца и околине славио је свој највећи празник - са места где је пре седам и по месеци ударено првим крампом у земљу, полазио је први воз за Сарајево. Улице и куће су у зеленилу и заставама. Под транспарентима и заставама, уз песму, сливали су се сељаци, омладина и пионири из околних села према новој станици у Шамцу. Огромна већина њих је на свечаном оделу носила значку градитеља Омладинске пруге. То је њихов понос и накит.

На станици су већ постројене омладинске радне бригаде. С нестрпљењем се очекује долазак првог воза.

> У зору, 15. новембра, ми, руководиоци изградње Пруге укрцали смо се у Титов воз на станици Грапска и путовали с њим до Сарајевоа на свечано пуштање Пруге у саобраћај - сећао се Батрић Јовановић, командант Главног штаба омладинских бригада.

Репортери су, даље, забележили:

„Сунце је тек почело да разређује лаку сумаглицу над Савом и њеном долином, а на мосту *Народна омладина Ју1ославије* се појавио први воз, окићен зеленилом и заставама, дугим звиждуком најављиваоје свој победоносни пут. На челу локомотиве поносно стоји грб Федеративне Народне Републике Југославије.

Воз је дочекало одушевљено клицање, поздрави народа који у њему види дело својих руку.

Возу се приближава сељанка из села Милошевца и предаје делегату - омладинцу пешкир с народним везом: *Првом победоносном возу на прузи Шамаи, - Сарајево - поклон Босиљке Дринић из Милошевца.*

Око 80 делегата - најбољих градитеља из свих секција - улази у први воз који ће их одвести до Сарајева.

Михаило Швабић са сарадницима у раз1овору с Маршалом Титом

Пред полазак Богдан Радишић, заменик шефа Прве секције, прочитао је похвалу Управе градилишта и Главног штаба организацији Народног фронта Босански Шамац за њену братску и свестрану помоћ у изградњи Пруге.

У седам часова воз је пошао из Босанског Шамца.

Делегати и гости у возу су узбуђени, поносни што им се указала част да први путују путем победе од Шамца до Сарајева. Четвороструки ударник Иван Златић, заменик команданта Осме ужичке шест пута ударне бригаде, не може а да не узвикне:

- Ово је најсрећнији дан у мом животу! Никад га нећу заборавити!

Воз тутњи кроз плодна поља Посавине. Сељаци машу капама са њива, а многи, нарочито млађи, остављају рад и трче до пруге да изблиза виде и поздраве воз, који у њихов крај доноси нов живот. Муслиманке машу марамицама.

- Живела наша омладина!

Тако поздравља народ Посавине први воз. Градитељи им одговарају скандирајући:

Омладинска пру\а - браШсШво и јединсШво!

Ударници - омладинци у возу певају песме с Пруге. Пролазимо поред барака у којима су становали. На бело окреченим зидовима лако се читају крупни натписи: *ИзфадиШи пру!у до 15. новембра - сШвар је часШи Народне омладине Ју1ославије.*

Пролазимо кроз нову станицу у Босанском Милошевцу. Владимир Ракић, бригадир из Друге зидарске, с поносом показује нову станичну зграду:

- Овде сам научио зидарски занат. Сада ћу на курс за грађевинске пословође.

Сунце је засипало воз топлим зрацима као да хоће да улепша свечаност победоносног пута првог воза.

У Модричу воз пролази испод великог славолука. Уз Пругу стоје мештани, пионири и градитељи са заставама. Улазак воза поздрављају градитељским поздравом „Рук - ура“. Говоре делегата стално прекидају усклици: „Братство и јединство - Тито - Партија".

У новој станици Горња Копривна, у име сељака, воз је поздравио и делегат стари сељак, Васа Вуковић из села Кожуха:

- Ви сте крамповима показали како се бори за изградњу земље, као што су у рату наши борци с пушкама показали како се бори за слободу.

Обећавамо да ћемо чувати што су они извојевали и да ћемо даље изградити!

Попут праска пушака у ведар дан, проломили су се поклици Титу и Партији, а у очима чика Васе појавише се сузе радоснице.

Сељаци са пуним корпама даврују градитеље Пруге

Пролази се кроз нове станице - Осјечани и Грапска. У Грапској сељанке у корпама донеле дарове. Дају их градитељима. То није обично, како се каже, даривање из обичаја. То је искрена љубав народа околних села према градитељима, израз пријатељства које је сковано ту у зноју, у међусобном такмичењу - ко ће више ископати и превести колица земље и уградити материјала. После рада, омладинци су их учили азбуци.

У Добоју је пређен добар део пруге (60 километара), који је завршен још 15. јула. Та значајна победа градитеља била је гаранција да ће и до Сарајева бити завршена у предвиђеном року.

Преко чувеног Добојског насипа

А сад преко Добојског насипа. Тридесет осам бригада изградило гаје за 15 дана. На валовитим обронцима поред пруге, градитељи су белим каменчићима исписали резултате свог рада. То је непосредна жива историја једне велике битке и победе из које је израсла Пруга, победе из које су израсли и сами градитељи.

Кад смо се приближили Добоју - записао је Батрић Јовановић - друг Тито је захтевао да воз успори брзину, да би погледао тај чувени насип.

„Љутио сам се на вас пролетос - обратио нам се друг Тито. - Био сам обавијештен да се овдје ради и преко људских могућности... Кубици, рокови, такмичење - све нам је то неопходно, јер смо страховито заостали. Али, такмичење по цијену здравља омладинаца не води ничему..."

Било нам је веома неугодно, црвенели смо и покретима глава одобравали Титове речи:

Кад је поново сео, друг Тито је наставио:

„Овдјеје направљено једно величанствено дјело. Заслуге вас, који сте руководили овим гигантским градилиштем, су велике..."

Са околних брда букте логорске ватре - симболичан поздрав градитељима

После тунела „Шиљак", „Градић" и „Орлине" искрсава у свој својој лепоти витак мост преко Босне код Маглаја. Са околних брда први воз је поздрављен логорским ватрама. Лашва тријумфује у првом сумраку: са свих страна, горе на бреговима и доле на самим ивицама усека, букте ватре. При њиховој светлости виде се на каменим стенама усека исписана имена бригада које су ту радиле. Међу њима се истиче славна кокмпресорска чета Југословенске армије. Компресористи с Лашве и минери с Врандука надахњиваће нашу омладину на нове подвиге и нове победе.

Иако је мрак сакрио брда и кривудаве ногоступе који кроз њих воде до околних села, масе сељака из околине сачекују воз у станицама Високо и Семизовац.

Завидовићи

После Маглаја, воз пролази кроз станице Брадићи, Долина и стиже у Завидовиће. Дочекује га маса народа и градитеља. Петострука ударница Вука Живановић из Пете бијељинске ударне бригаде, излази из воза и љуби се с градитељима који га дочекују. После поздравних речи развило се Козарачко коло. Огромна снага, радост и самопоуздање видело се у игри и песми оних који су играли и оних који су их гледали са стране и певали с њима.

Возје полако напуштао станицу, на којој се вило Козарачко коло и орила песма:

Ми смо браћа испод Козарице,
Гдје не рађа мајка издајице.

Кроз „Врандук" - највећи и најсложенији објекат на Прузи

Воз пролази кроз тунел Бистричак и избија пред Врандук. На његовом широком челу стоји натпис: *СШручни радници - наши учиШељи.* Нису случајно градитељи уклесали ове речи у бетон. На Врандуку су више но игде били уједињени полет омладине и знање стручних радника. Ту су градитељи учили како се организује рад, како се обарају старе норме и постављају нове. Ту су бригадисти славних минерских бригада научили како се кроз тврде камене наслаге укроћују бујица подземне воде - како се отварају путеви срећнијој будућности. Ту, у каменој прашини, која одузима дах, ковано је другарство са старим минерима. Врандукје постао за све градитеље и све трудбенике наше земље симбол радног херојизма и новог односа према раду.

„Кад смо се приближили тунелу „Врандук", најтежем објекту на прузи, почели смо разговор о младим минерима - добровољцима из Прве минерске и Друге шест пута ударне минерске бригаде - сећао се Батрић Јовановић. Ниједна друга бригада на прузи Шамац - Сарајево није проглашена шест пута ударном..."

„Често су ме обавјештавали о радовима у тунелу „Врандук" - рекао је Тито. - Био сам увјерен да ћете успјети. Знам колико је било тешко омладинцима да се навикну на рад под земљом, у мраку, у загушљивом ваздуху, гдје опасности вребају сваког тренутка - од одроњавања земља и камена, до подземних вода... Колико сам се радовао кад сам чуо да сте пробили тунел".

Тито се интересовао шта ће бити са младим минерима сада, кад је Пруга завршена.

„Готово сви су заволели минерски позив и наставиће га“ - рекао је Михаило Швабић.

„То ме веома радује - изјавио је Тито. - Пробијаћемо још много тунела широм наше земље, на новим жељезничким пругама, на хидроцентралама, на путевима...”

Зеница

У сумрак се стиже пред новосаграђену велику станицу у Зеници. Она је богато осветљена и као да осветљава читав крај до врхова околних брда. У првим редовима народа који дочекује воз истичу се радници Железаре у Зеници. Они су исковали железни пут за први воз. Пруга је и њихова велика победа. То се види и код њих и код градитеља. Све док воз није кренуо према мосту Зеница број 1, грлили су се с градитељима и честитали једни другима.

И Лашва тријумфује

Долази се до Лашве. Пред велики камени усек. Његови градитељи поздрављају први воз логорским ватрама. Лашва тријумфује у првом сумраку: са свих страна, горе на бреговима и доле на самим ивицама усека, букте ватре. При њиховој светлости виде се на каменим стенама усека исписана имена бригада које су ту радиле. Међу њима се истиче славна компресорска чета Југословенске армије. Компресористи с Лашве и минери с Врандука надахњиваће нашу омладину на нове подвиге и нове победе.

Кроз Лашву

Кад смо избили у Лашву, Тито рече:

- То је, дакле, та чувена Лашва! И њу је омладина самљела. Шта све наша омладина не би савладала?

Кад се воз заустави, кроз клисуру се проломише узвици бригадиста:

- Минерски поздрав другу Титу: ООО-рук, ООО-рук, ООО-рук - бум!

Тито излази из воза и рукује се с омладинцима.

- Јесте ли се намучили у овој клисури? - обрати се Тито најближима.

- Нисмо, нисмо! - одговорише момци и девојке у хору и наставише скандирање:

Нема одмора док Шрауе *обнова!*

- Морате се и одмарати! - узвраћа им Тито - Кад се напорно ради, као овдје на прузи. Извините што раније нисам дошао овамо, да будем свједок ваших надљудских напрезања - обрати им се Тито. - Али, ја сам свакодневно пратио ток ваше величанствене битке са природом...

- Ми смо Титови - Тито је наш! - одговорише бригадисти.

- Трипут ура за друга Тита!

Кад се Тито вратио у воз, разговарамо о раду и боравку иностраних омладинаца на прузи - записао је Батрић Јовановић.

- Та толико моћна међународна солидарност са нашом земљом - вели Тито - која се манифестовала кроз учешће хиљада иностраних младића и дјевојака на изградњи ове Пруге, има велики политички значај за нас. То је веома допринијело угледу и престижу наше земље у свијету. Добио сам много одушевљених писама од иностраних бригадиста. Нарочито им се свидио дух пријатељства који је владао овдје...

Тишо у разХовору са иредсшавницима фадишеља и УОраве Храдње на прузи Шамац Сарајево

Обавештавамо Тита и о резултатима анкете коју смо спровели међу градитељима последње смјене...

- Пруга је била незамјењива ковачница братства и јединства наше омладине и наших народа - каже Тито. - У тешким тренуцима људи постају блиски једни другима. Тако је било и у нашем ослободилачком рату. Свакоме борцу је био близак и драг сваки друг који са њим подноси ратне недаће и патње и пролијева крв. Ни за кога није било важно ко је које националности. А непријатељ је био, осим окупатора, и домаћи фашист. Тако је било и овдје. На истом насипу, мосту и тунелу радили су омладинци разних наших народа. И они су се овдје, на овом великом радном попришту, зближили и заволели. У томе је превасходни значај ове пруге, а и њен економски ефекат је огроман...

Из Подлугова 16. новембра ујутро, воз креће даље за Сарајево, где ће га поздравити народ Босне и Херцеговине и делегати свих наших република.

Долази се до Лашве. Пред велики камени усек. Његови градитељи поздрављају први воз логорским ватрама. Лашва тријумфује у првом сумраку: са свих страна, горе на бреговима и доле на самим ивицама усека, букте ватре. При њиховој светлости виде се на каменим стенама усека исписана имена бригада које су ту радиле. Међу њима се истиче

славна компресорска чета Југословенске армије. Компресористи с Лашве и минери с „Врандука" надахњиваће нашу омладину на нове подвиге и нове победе.

У **Сарајеву отворена изложба** ***Омладинска пруга Шамац - Сарајево***

У згради Фискултурног савеза у Сарајеву је отворена изложба радова ликовних уметника *Омладинска пру1а Шамац - Сарајево* коју су поводом свечаног отварања Пруге организовали Управа градилишта и Главни штаб омладинских радних бригада.

У присуству великог броја гостију изложбу је отворио помоћник министра просвете Народне Републике Босне и Херцеговине Славко Миһановић.

На изложби је приказан 171 рад чланова Удружења ликовних уметника Србије, Хрватске, Босне и Херцеговине и Македоније, студената академија ликовних уметности у Београду, Загребу и Љубљани и ученика Државне школе за ликовну уметност у Сарајеву.

ВЕЛИКО СЛАВЉЕ У САРАЈЕВУ

Шеснаести новембар. У Сарајеву је велико славље, највеће и најспонтаније у свеколикој његовој историји. У девет часова је почео велики митинг. На платоу железничке станице окупило се неколико десетина хиљада Сарајлија и око 20.000 градитеља Пруге. Тито је хтео одмах да говори, али су сви његови покушаји били узалудни. Доле је врило као у гротлу вулкана. Омладинци су скандирали и клицали, махали стотинама својих застава.

Говори Тито:

„Другови и другарице гости!

овог момента представници омладине поднијели су м^ рапорт да су извршили задатак који су пред њих поставил^ наша влада и наши народи. Одлично су извршили свој задатак. Наша славна омладина сјајно је извршила своју дужност. изградила је велику жељезничку пругу која широким трачницама спаја Босну и Херцеговину с осталим нашим федералним јединицама *(Снажно клицање: Ура, Ура, Ура! Тито, Тито. Тито!)* Наша омладина је извршила једно херојско дјело и наши народи и наша Влада изражавају јој своју најсрдачнију и најтоплију захвалност. Овај огромни објекат, који сте извршили ви омладинци - градитељи нове и срећније Југославије - има, у економском погледу, огроман значај за даљи развитак нове Југославије *(Ду1отрајан аплауз и клицање: „Живела нова Ју1ославија! Херој Тито - Херој Тито!').* Ова пруга има огроман значај за цијелу нашу земљу, за све наше федералне јединице, за наш Петогодишњи план и његово извршење. Богатства која леже у овој дивној земљи - Босни, постају са овом пругом приступачнија за све наше народе. Она не постају приступачнија за поједине капиталисте, него за наше народе, за народ, за' трудбенике, за оног који ради *(Ду1оШрајно одобравање).*

... Омладинска пруга има исто тако огроман политички и морални значај за наше народе. Ваш рад, другови и другарице, на овој прузи и лане на прузи Брчко - Бановићи, одјекнуоје широм цијелог свијета и ви сте својим радом, својом пожртвованошћу дигли углед наше земље на висину на каквој он никад није био... Све клевете које се шире какоје наша земља - земља немира, како је наша земља - земља неслободе и шта све још - ви сте срушили вашим крамповима, вашим радом. Показали сте цијелом свијету да је Југославија земља мира, да ради и гради, да би се дигла из рушевина у које су нас бацили ратна катастрофа и ратни злочинци који су и данас ратни хушкачи.

Другови и другарице, омладинци и омладинке, ми изграђујемо нашу земљу и имамо свој Петогодишњи план *(Ус-клици: Живео Пето1одишњи план).* Овај први Петогодишњи план извршава се до данас невиђеним темпом.

Већ досад учињено је много. Немам намјеру да вам набрајам шта смо већ постигли, али морам рећи отворено да смо ми, ако не више, а оно постигли бар онолико копико смо

Више десешина хиљада Јрадишеља и сарајлија, скандирајући, праши Ховор Маршала Тиша

се могли надати. У много случајева смо постигли и више. Ево на примјер, на овој Прузи, као и на прузи Брчко - Бановићи и тако даље. То је оно што је плус у нашем Петогодишњем плану, што је, такорећи, премашило сва наша очекивања.

И у погледу животног стандарда ситуација се у Југославији све више поправља. Многи злогуки „пророци" говорили су како ће Петогодишњи план смањити животни стандард нашег народа.

Градитељи иру/е аплаузом поздрављају Маршала

Ми ћемо настојати да се животни стандард наших радних људи не смањи, него да се, напротив, повећа. И већ је у много чему остварено побољшање.

Смањиће се само животни стандард оних који неће да раде *(Дуготрајно одобравање).* Ми смо у своме раду већ постигли такве резултате да видимо јасно перспективу и прокрчен пут у социјализам у нашој земљи.

Стварање социјализма, индустријализација и електрификација наше земље захтијевају огромне напоре. Ми смо све што је било најбоље у земљи, а вас омладину и првоме реду ставили у покрет, ставили смо у покрет поштени труд наших људи. Али то још није доста, јер ми морамо из иностранства добити ово што немамо. Нама су потребне машине, а за машине морамо дати оно што сами имамо. Ми имамо руке наше да њима из њедара земље вадимо богатства које она има, да бисмо за њих добили машине. Доћи ће вријеме кад то све нећемо морати да дајемо, него ћемо га овдје прерађивати и утрошити. А сада морамо дати. Ми морамо, можда, и од наших животних намирница у крајњој нужди да дамо - да бисмо добили машине. Али, ми чинимо то тако да то наш народ не осјети сувише тешко на својим леђима. Ми морамо извршити наш Петогодишњи план, јер је то гарантија нашег опстанка и даљег развитка наше земље.

Титов говорје непрестано прекидан бурним овацијама.

После подне у главној сарајевској улици, одржана је велика парада омладинских бригада у којој је учествовало око 20.000 градитеља.

ДЕФИЛЕ ОМЛАДИНСКИХ РАДНИХ БРИГАДА

У колони по осам, наступала је чета градитеља, а иза ње камион с макетом на којој пише: *Наша домовина биће цвеппни врШ,* са приказима индустријализације и електрификације земље.

Затим су наступили омладинци, који су носили шест грбова народних република, а иза њих проглас Централног већа Народне омладине Југославије, који је упућен марта 1947. омладини за изградњу Пруге.

У парадном маршу наступали су најбољи градитељи појединих бригада са заставама својих бригада, а иза њих 42 заставе иностраних бригада, које су учествовале на изградњи Пруге. Било је укупно 943 заставе радних бригада.

Омладинци су носили и макету значке Омладинске пруге, на којој пише да је на изградњи Омладинске пруге Шамац - Сарајево учествовало 211.371 омладинаца и омладинки из свих народних република, а иза ње - макету ударничке значке иза које је ишла чета од 160 најбољих ударника, затим стручнии радници и ударници из њихових редова.

Други део дефилеа приказао је рад и живот на Прузи. Тује био камион с макетом вагонета, поред којих стоје градитељи с лопатама. Иза камиона наступала је парадним маршом чета градитеља с лопатама. Земљани радови на Омладинској прузи приказани су великом макетом, која представља колица напуњена земљом у коју је забодена лопата и натпис: *На Омладинској прузи ископано је, превезено и набијено у насипе 5.520.000 кубних меШара земље и камена.*

Следећа макета је приказивала велике радне победе на земљаним радовима; Савки насип код Шамца и онај код Добоја.

Иза чете градитеља наишао је камион с макетом камена, поред кога стоје градитељи са бушилицама и вагонетом. То су градитељи усека код Лашве, који су избацили 94.500 кубних метара камена. На крају — макета на којој пише да је на Омладинској прузи савладано 600.000 кубних метара камена. Потом наишлаје чета градитеља с крамповима, један булдозер с прелазним заставицама и транспортер за пребацивање материјала.

Ударници са радова на тунелима носе велику макету „Врандука", који је савладан 22 дана пре рока. На транспарентује написано даје на Омладинској прузи пробијено девет тунела у укупној дужини од 2.464 метра. Иза макете марширају минери са својим алатима - бушилицама, штамповима и чекићима, а иза њих славни градитљи компресорских чета Југословенске армије, који су радили на најтежим објектима Омладинске пруге.

Изградња мостова на Омладинској прузи приказана је макетом великог моста преко Босне код Маглаја с транспарентом у облику моста на коме пише: *Из1радили смо 17 мосШова, дужине 2.257 меШара.* Затим долази бетонска чета с лопатама и зидарским прибором. Изградња станица и станичних објеката на Омладинској прузи приказана је великом макетом нове железничке станице у Зеници, а полагање колосека макетом шина на којима пише: *Положена 302 киломеШра колосека.*

Живот градитеља Пруге у логору приказан је разним макетама и живим сликама. Два омладинца носе сликовити транспарент: *Наше јуШро.* Иза њих, у белим мајицама, дефилују омладинци и омладинке и изводе јутарњу гимнастику. Фолклорна група у народним ношњама игра кола. За њом лепршају фискултурне заставе - беле,зелене, плаве и црвене.

Омладинци носе огромну значку фискултурника, а група за њима приказује вежбе за ту значку. Предвојничку обуку представља група бригадиста, која исказује спремност младог поколења да брани границе наше отаџбине.

На следећем камионује монтирана покретна филмска апаратура са транспарентом на коме пише да је на Прузи било 10 покретних и 3 сталне филмске апаратуре, било 1.336 представа и да је приказан 41 филм и 84 журнала.

Још једна макета: бараке у којима су становали омладинци. Испред њих омладинци читају, играју шах, кошарку и народна кола. На улазу у логор пише: *Десе-Ша бјеловарска шесШ пуШа ударна.*

У поворци су, потом, наступале иностране бригаде на Омладинској прузи. На челује ношен знак Светске федерације демократске омладине. А на паноу текст: *На Омладинској прузи су била укупно 5.842 омладинца и омладинке из 42 разне земље.* У 56 иностраних бригада и група било је заступљено 46 разних националности. Тридесет и три бригаде проглашене су за ударне, 745 омладинаца и омладинки за ударнике, а већи број је похваљен.

Народ је сваку заставу, сваког представника слободољубиве омладине из света одушевљено поздрављао.

За заставама и транспарентима иностраних бригада на Омладинској прузи ишли су градитељи - сељаци и сељанке, који су учествовали у изградњи Пруге. Преко 150.750 сељака из села од Шамца до Сарајева дало Је 118.765 радних дана учествујући у разноврсним радовима на Прузи. Овакав заједнички рад и узајамна помоћ још више су зближили и ујединили народ и градитеље, који су највећу помоћ указали селима у културно-просветном раду. За време изградње Пруге у селима је основано 225 аналфабетских течајева које је посећивало преко 10.000 неписмених. Основан је низ читалачких група, читаоница и поклоњено на хиљаде књига, одржан низ позоришних, филмских и спортских приредаба којима је присуствовало преко 100.000 гледалаца, итд.

Омладинци су грађанима Сарајева и делегатима сликовито приказали и рад на разним стручним курсевима, на којима је за наш саобраћај, грађевинарство, индустрију и пољопривреду и за наше село и саму Пругу створен нов кадар стручног особља.

Трећи део величанственог дефилеа чинили су најбољи ударници који су носили прелазне заставе Главног штаба, Управе градилишта и секцијских штабова. На крају дефилеа прошле су најбоље омладинске радне бригаде треће смене. Постројени у чете, градитељи ових бригада марширали су поред трибине свечаним парадним маршом.

Дефиле омладинских бригада трајаоје више одједног часа. Тачно у 16 часова испред трибине прошла је последња група градитеља са великим транспарентом на коме је писало: *Народна омладина Ју1ославије сШаjaће и даље у првим редовима борбе за испуњење ПеШо1одишње1 плана.*

За све време дефилеа, народ, који је одушевљено поздрављао градитеље, разишао се по улицама Сарајева, да би присуствовао народним весељима и свечаностима, које су приређене у свим рејонима овог града.

Увече, на Требевићу и околним брдима око Сарајева гореле су свечане бакље.

Народно весеље кола и песме трајале су до касно у ноћ.

Тито је био изванредно задовољан и честитао руководству пруге на свему што су урадили...

Аувечеје примио делегацију градитеља пруге: Михаила ПЈвабића, Радована Папића, инжењера Марка Христића, инжењера Мику Пешића и мене. Готово цио час проведосмо у разговору са Титом.

Поводом завршетка пруге, Тито је у Сарајеву открио спомен-плочу, на којој су речи о овом величанственом делу омладине Југославије.

ПУШТАЊЕ ПРУГЕ У САОБРАЋАЈ
ПРОСЛАВЉЕНО У ЦЕЈ10Ј ЗЕМЉИ

Поводом пуштања у саобраћај Омладинске пруге Шамац-Сарајево, омладинске радне бригаде треће смене на мелиорацији Струмичког Поља упутиле су градитељима Пруге телеграм, у коме се каже:

ПУТЕМ ПОБЕДЕ
ОД ШАМЦА ДО САРАЈЕВА

Пуштање Пруге у саобраћај прослављено је у целој земљи

Ми смо сваког дана пратили живот на Прузи. Пруга и ви, са вашим херојским подвизима на пољу рада, били сте недељиви део нашег живота. При свакој тешкоћи у раду, када је требало да радимо по киши и блату, ми смо се учили од хероЈа Лашве, са тунела Врандук и моста на Сави, а и са целе Пруге.

Поздрављајући ваше успехе, ми смо у исто времејош више убеђени да ћемо до 20. овог месеца завршити Омладински канал.

У Београду на Тргу Републике одржан је величанствен митинг на коме су говорили представници народних власти, Народног фронта, Југословенске армије, наших исељеника - повратника из САД и Канаде - који су, такође, присуствовали митингу.

На Цетињује, на Тргу маршала Тита, одржан велики митинг на коме је учествовало неколико стотина омладинаца људи и жена из града.

БОРБА
ОРГАН КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ЧИТАВА ЗЕМЉА ПРОСЛАВИЛА ЈЕ ВЕЛИКУ РАДНУ ПОБЕДУ

ГОВОР МАРШАЛА ТИТА
на свечаности приликом пуштања у саобраћај Омладинске пруге Шамац–Сарајево

Хиљаде омладинаца и омладинки учествовале су у свечаном дефилеу у Сарајеву

У Титограду је такође одржан велики митинг коме је присуствовало око 6.000 омладинаца и осталих грађана.

У Новом Саду, 16. новембра, извршен је дефиле и свечана смотра омладинских радних бригада Новог Сада и Новосадског среза, на којој је учествовало преко

3.500 бригадиста. А ту смотру је извршио генерал-лајтнант Коста Нађ.

У Суботици, на Тргу Слободе, одржан је велики митинг, коме је присуствовало око 10.000 грађана са омладинским радним бригадама које су учествовале на градњи Омладинске пруге. А Градски одбор Народне омладине приредио је и свечану академију.

У Скопљу, 16. новембра одржан је величанствени митинг, у присуству преко 5.000 грађана.

Омладина и цео народ Сплита свечано су прославили пуштање у саобраћај Омладинске пруге: 15. новембра увече приређена је велика бакљада коју је организовала Народна омладина Сплита, а у Народном казалиштује одржана академија.

У Љубљани, на Конгресном тргу, у присуству велике масе народа, одржана је свечаност у част највеће радне победе у првој години Петогодишњег плана - изградње Омладинске пруге Шамац - Сарајево. У поворци је учествовало око 2.500 бригадиста. Поред омладинских радних бригада са Пруге у поворци су учествовале и бригаде које су радиле на разним објектима у Словенији, као и сви носиоци златне, сребрне и бронзане значке добровољног рада.

ОМЛАДИНА ЈУГОСЛАВИЈЕ НА ОБНОВИ ВАРШАВЕ

Те 1947. године формирана је Омладинска радна бригада омладине Југославије за учешће у обнови порушених делова Варшаве, коју су сачињавали омладинци из свих крајева тадашње Федеративне Републике Југославије.

За састав те бригаде из Београда је кандидовано око 30 омладинаца из београдских омладинских радних бригада. Међу њима и четворица омладинаца из Прве београдске омладинске бригаде „Еди Давичо", састављена од омладинаца из Прве мушке и Четврте женске гимназије и из Средње техничке школе, као и других омладинаца са територије тадашњег I рејона (данас Општине стари град), и из других омладинских бригада са територије Београда.

После састанка ове групе омладинаца са Бранком Пешићем, чланом Градског комитета ЦК, за вођу групе је одређен Гојко Лађевић, дотадашњи командант Омладинске бригаде „Еди Давичо“. Изабрана група омладинаца је отпутовала у Тузлу на формирање Омладинске бригаде Југославије за учешће у обнови разрушене Варшаве.

Пре самог формирања бригаде, група је са другим омладинцима радила на изградњи пруге Шамац- Сарајево. Али, већ после 15 дана боравка у Тузли, формирана је Омладинска бригада Југославије, са укупно 106 чланова - омладинаца из бројних бригада са територије целе Југославије.

Чланови Омладинске бртаде Ју1ославије - учесници радне акције „Обнова Варшаве“, јула 1947. Године (њих 25 од 106). Снимак је урађен у бртадном ло1ору Варшава - јеврејски 1еШо. У првом доњем реду, први с десна, чучи Гојко Лађевић. У друГом реду, чеШврШи с лева на десно, Љубомир Јовић, а у 1орњем реду, први с десна, Бранко Бајић

Из наведене групе од 30 кандидата из Београда су у састав Омладинске бригаде Југославије ушла само четворица: Гојко Лађевић, дотадашњи командант Омладинске бригаде „Еди Давичо“, Љубомир Јовић и Бранко Бојић, сва тројица ученици Прве београдске гимназије и један ученик из Средње техничке школе, иначе чланови Прве београдске омладинске бригаде „Еди Давичо". Остали омладинци из групе, која је стигла из Београда (њих 27), враћени су у своје бригаде. „Чланови Омладинске бригаде Југославије, са командантом Миланом Јо-

симовићем на челу, иначе студентом Електро-техничког факултета у Београду, и чланом Универзитетског комитета КПЈ, отпутовали су возом преко Новог Сада, затим кроз Мађарску и Словачку, ушли у Пољску и стигли до Варшаве." - сећао се Гојко Лађевић

У Варшави бригада је смештена у Омладинском логору, специјално припремљеном за омладинце - учеснике радне акције, који се налазио на простору потпуно разрушеног дотадашњегјеврејског гета. Ту су боравили и чланови пољских омладинских радних бригада - њих око 1.200.

DYPLOM
ODBUDOWY WARSZAWY

ZASŁUŻYŁ SIĘ ODBUDOWIE ZBURZONEJ PRZEZ BARBARZYŃSKIEGO NAJEŹDŹCĘ HITLEROWSKIEGO STOLICY POLSKI – WARSZAWY PRZEZ OFIARNĄ PRACĘ

PREZYDENT M. ST. WARSZAWY
INŻ. STANISŁAW TOŁWIŃSKI

PRZEWODNICZĄCY KOMITETU WYKONAWCZEGO N. R. O. W.
GEN. DYW. INŻ. MARIAN SPYCHALSKI

Nº 2653

За рашчићавање терена коришћене су лопате, ашови, крампови и доста велики вагонети, у којима су привременим колосеком превожени остаци рушевина на одређено место.

Интересантна је чињеница да су чланови наше бригаде, који су пунили, превозили и празнили отпад из вагонета, током радног дана постизали и до пет пута боље резултате од свих пољских омладинаца. Докје наших сто омладинаца у току радног дана избацивало око 450-500 вагонета отпада (рушевина), сви чланови пољских бригада избацивали су укупно око 100-150 вагонета напуњених отпадом.

Нашој бригади велику пажњу су указивали Пољаци, организовањем састанака, приредби, ручкова, излета и посета знаменитим местима у Варшави и ван ње. При повратку са радне акције, уз пратњу пољских омладинаца и омладинки, наша бригада је посетила Аушвиц (Освјенцим), у којем су Немци усмртили стрељањем, гасним коморама и спаљивањем у крематоријумима, око четири милиона Јевреја и других националности, међу којима и око 35.000 затвореника из Југославије.

Непосредно пред повратак из Варшаве, најбоље оцењеној тројци, коју је предводио Гојко Лађевић, као и команданту Бригаде Милану Јоксимовићу, додељене су специјалне похвале и награде. Гојко Лађевић је проглашен за ударника и добио је посебну награду- ручни сат, као поклон од Болеслава Бјерута, тадашњег председника Пољске. Остала тројица су такође добила друге поклоне од градоначелника Варшаве (податке сачинио Гојко Лађевић).

ГОЈКО ЛАЂЕВИЋ

Учесник је више омладинских радних акција у обнови Београда после ослобођења, на сечи дрва у Купинову, на изградњи пруга Брчко - Бановићи и Шамац - Сарајево, на обнови Варшаве (као члан Омладинске бригаде Југославије, 1947. године) и на изградњи Новог Београда, као члан бригаде „Драгица Правица" са Филозофског факултета.

На радним акцијама у Варшави и на Новом Београду проглашен је за ударника, а у Варшави и добитник и посебног признања од председника Пољске Болеслава Бјерута.

Рођен 27. септембра 1928. године, од оца Николе, железничког службеника, и мајке Милке, домаћице.

До 1941. године школовао се у Карловцу и Приједору, одакпе је, као избеглица 1941. године, дошао у Београд, где је завршио гимназију и Филозофски факултет - историјска група, 1953. године.

Био је омладинкси активиста у гимназији - председник Народне омладине у VI и I београдској гимназији, а у време активне службе - одборник у Скупштини општине Стари град, председник Заједнице архива Србије, члан више управних одбора у установама културе и другим организацијама.

Од 1954. године ради, кроз дуги радни стаж, радиоје као професор историје, научни сарадник у Институту за савремену историју Србије (начелник Одељења за период 1918-1945), затим у Историјском архиву у Београду, као директор, у Извршном већу Србије, као саветник - функционер у Кабинету потпредседника Извршног већа за област друштвених делатности и у Историјском музеју Србије, као кустос и директор Музеја, до 1995. године, када је отишао у пензију.

За допринос развоју и обнови Београда, добитник је две златне повеље.

Године 1961, указом Председника Републике, одликован је Орденом рада са сребрним венцем, а 1980. године, Указом Председништва СФРЈ -орденом Републике са бронзаним венцем.

ЈУГОСЛОВЕНСКА БРИГАДА „ИВО ЛОЛА РИБАР" НА ИЗГРАДЊИ ПРВЕ ЖЕЛЕЗНИЧКЕ ПРУГЕ У АЛБАНИЈИ ОД ДРАЧА ДО ЕЛБАСАНА

Одломци из *Дневника* Драгана Богдановића - Буцића

У раним поподневним сатима, наш брод „Вардар", који нас је возио од Дубровника, пристајао је уз гат луке Драч. Пристаниште је испуњено народом који нас одушевљено поздравља. Људи су клицали Титу и нашој бригади. Поред нас, у утроби брода, био је смештен кукуруз, пошиљка Југославије за исхрану албанског народа.

Бригада се постројила. Нас 250 бригадиста, сврстаних у пет чета, снажно смо запевали и чврсто корачали улицама Драча. На тргу, у центру града, одржан је велики народни митинг посвећен нашем доласку. После поздравног говора представника омладине Албаније свечано смо продефиловали кроз град, бурно поздрављани од грађана.

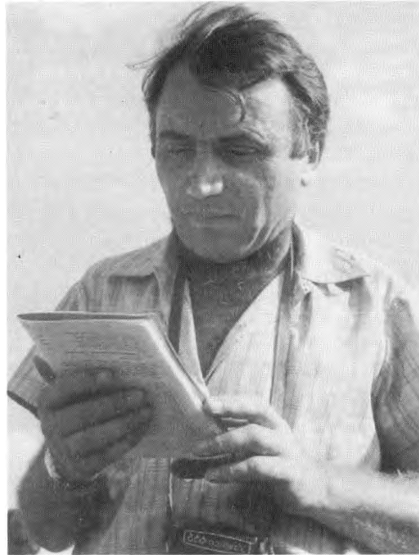

Дра1ан Бо1дановић - Буцић

После краћегодмора, продужили смо пешице до одредишта наше бригаде, удаљеног око четири километра. На целом овом путу одушевљено смо поздрављани од омладине и грађана.

Наша бригада је за свој смештај добила једну већу зграду на самој обали Јадранског мора. У њеној близини налазила се једна мања зграда и у њој албански милиционери („сигурими") који су нас чували!

Увече су нас увели у трпезарију на вечеру. Крај пуних тањира неког јела са веома неугодним мирисом, стајалоје по једно парче бајате проје. Сви смо само погледом „поздравили" нашу вечеру и оставили је недирнуту.

Тако је 1947. године Прва југословенска омладинска радна бригада „Иво Лола Рибар" стигла у Апбанију на изградњу прве пруге Драч - Елбасан.

29. април

Одмах после доручка, цела бригада је радила на уређењу круга насеља. Ни пола чланова бригаде није ручало- имали смојош залиха у нашим коферима, а слично је било и са вечером, после које су нам у госте дошле радне бригаде омладине Апбаније. Заједнички смо певали и играли наша козарачка кола. Тако су склопљена прва познанства.

30.април

Наставили смо са уређењем круга насеља, а стигла је и филмска екипа која је за журнал снимала нашу бригаду.

Увече смо имали филмску представу са два краћа филма (један Албански, а други руски *(Први мају Москви)*.

1. мај

Испеглапих одела, весели и под командом команданта наше бригаде, Воје Грујића, отишли смо на свечано отварање радова на изградњи пруге Драг Елбасан.

Већ је увелико поодмакло подне, када су се на свечаној трибини појавили бројни узваници, међу којима Енвер Хоџа и Кочи Дзозе. Права провала одушевљења и манифестације братству југословенског и албанског народа. Веома дуго се скандирало: „Тито - Енвер".

Међу бројним заставама билоје и више југословенских , испод којих су се ориле наше песме. Ту су били наши стручњаци и радници, који руководе радовима на изградњи ове прве железничке пруге у Апбанији.

Бригада је продефиловала поред свечане трибине. Моја пета чета је газила најбоље.

Ручак добар, празнични. Почели су да кувају наши кувари. Уместо пшеничног хлеба и даље смо јели тврду, бајату проју.

2. мај

Обавезна јутарња фискултура. Доручковали смо проју, кафу и мармеладу. А онда на рад.

Вагонете смо брзо пунили песком којег смо захватали у непосредној близини мора. Вагонети су се тешко кретали по шинама, онако пуни су често испадали, а ми их дизали и настављали рад.

Без обзира на све тешкоће дневну норму смо остварили и пребацили.

Ручак опет слаб, са неким веома неугодним задахом. Затварам нас руком, а другом гурам кашику у некакво вариво. Гладан сам и морам ово да једем.

После подне се одмарамо и читамо књиге, које смо као опрему бригаде донели.

3. мај

Опет тешкоће са колосеком. Вагонети искачу са шина, или се кваре. Застоји су чести. Ми смо упорни и настављамојош интензивније рад, па су и радни резултати били бољи од јучерашњих.

После ручка и одмора - час предвојничке обуке, а после вечере филмска представа о прузи Брчко-Бановић.

6. мај

Отишао сам са десет другова да поправимо колосек. То је добро. Бригаде албанских градитеља су већ биле напустиле радилиште. Колосекје био у очајном стању. Како ови Албанци на њему могу да раде.

Једни су исправљали колосек, а други чистили и подмазивали вагонете. Наиђе пословођа (разумљиво, Југословен)и рече:

\- Тако, земљаци, алат треба прво припремити, па онда радити. Ови пре подне једва су истерали три туре.

Стиже и наша бригада, а када почер ад, одјекну и наша, градитељска песма. Вагонетијуре пругом да ихједва, на мањим падовима, задржавамо. Уз добар и исправан алат насип за будућу железничку станицу Драч некако поче брже да расте.

7. мај

Цело пре подне смо имали разне друштвене активности. После ручка смо отишли на рад.

Све је кренуло наопако. Колосеци опет не ваљају, а вагонети се стално кваре и тешко иду. Пљуште псовке са свију страна.

Ово наше мучење спашава киша.

У насељу нам је лекар наредио да се одмах добро избришемо, умотамо у ћебад и легнемо.

Овај савет смо веома радо прихватили.

8. мај

Каква радост. Наша чета је освојила прелазну заставу. То као да нам је дало нову снагу. Колосек и вагоне смо брзо поправили и кренули у радни јуриш.

Радост, песма, довикивање одјекивали су радилиштем. Тога радногдана, смо пребацили норму за 41 проценат. И опет смо били најбољи.

9. мај

Опет колосек и вагонети не ваљају. Е, ово је превршило сваку меру. Ови Албанци као да намерно кваре колосек и вагонете.

Упитали смо све снаге да остваримо норму. Успели смо, па смо је чак и пребацили за 30 процената.

Одмах после рада отишли смо на митинг на коме је о значају Дана победе над фашизмом говорио командант Главног штаба на изградњи пруге Драч - Елбасан. Цео говор је превођен и на наш језик.

10. мај

Каква радост. Дошли су нам у посету фудбалери београдског „Партизана“, предвођених славним Бобеком. Чинило нам се да је данас ту била цела Југославија. Заједно смо певали и играли, а на растанку и плакали.

Радосно и полетно смо радили. Одушевљењу није било краја. „Партизан", његови играчи, дали су нам подстрека. Опет смо норму пребацили, овога пута са 188 процената.

Албански омладинци са невеерицом гледају наше радне резултате. Никако не могу да нам се приближе. Долазе њихови команданти бригада и прате наш рад...

11. мај

Слободно пре подне. Шетамо смо по пешчаној плажи, неки се и купају у мору.

После ручка отишли смо на декадну прославу, којом приликом је додељена прелазна застава најбољој бригади. По одлуци Главног штаба за најбољу је проглашена Валонска бригада, иако је постигла далеко слабије радне резултате од нашу бригаду. Почели смо да негодујемо, али су нас чланови штаба и командири чета брзо умирили објашњењем.

Вељко Врањанац, један од најбољих бригадиста, негодовао је и у соби, све док му некомандир наше чете Перовић и не рече да је застава додељена албанској бригади ради повећања радног елана њихове омладине.

12. мај

Одморни и орни за рад, брзо смо пунили и гурали вагонете уз веселе узвике командира:

- Тако, соколови моји, бићемо најбољи.

За ручак кувани краставци, чај, каквојетојело, али гладни га једемо са бајатомројом и одмах у кревет.

Пред вечеру се чита дневна заповест, а четна прелазна застава опет припада мојој чети. Сви се радујемо,

13. мај

Осећа се несташица материјала те вагонете спорије пунимо. Трудимо се да и данас остваримо дневну норму, што нам и полази за руком.

После ручка одмор, а затим час предвојничке обуке. По вечери и читању дневне заповести, оркестар Радио-Тиране приредиоје концерт руских, југословенских и албанских народних песама и игара.

14. мај

И даље нема материјала на овом колосеку. Једна група поставља нови колосек. Сутра идемо тамо да радимо.

Из бригаде смо избацили четири омладинца. Обрукали су нас, јер су отишли у крађу лука у башти једног албанског сељака.

15. мај

Одлично радимо. Има довољно материјала и вагонети се брзо пуне, а још брже гурају до насипа.

Данас је испуњена фантастична норма - 263 процента по појединцу. Сви нам се диве...

Драч

Елбасан

Омладинске ируге

НИКШИЋ - ТИТОГРАД

Изградња пруге Никшић - Титоград, дуге 53 километара, почелаје 1. априла 1947. године, када и пруге Шамац - Сарајево. На њу су, у пролеће те године, похрлиле хиљаде црногорских младића и девојака. Пријавило их се око 4.500 више него што је било предвиђено.

бину узели у сопствене руке, да смо господари на свом огњишту...

Почетак радова на овој прузи, заиста, има велики и посебан значај за Црну Гору, која је до овог рата била занемарена и запуштена. О Црној Гори и о црногорском народу у прошлости нико није водио рачуна, а без доброг саобраћаја, без

По1пед на 1рад Никшић

Одлуком Централног већа Народне омладине Југославије и ова пруга је проглашена Омладинском пругом. Та вест је изазвала велику радост народа, а нарочито омладине Црне Горе.

Свечаном чину отварања радова на овој Прузи присуствовали су председник Президијума Народне скупштине Црне Горе Милош Рашовић, с подпредседником Андром Мугошом, као и председник Владе Народне Републике Црне Горе, Блажо Јовановић.

Пред постројеним омладинским радним бригадама и великом масом народа, свечаност је отворио Милорад Коматина, члан Главног одбора Народне омладине Црне Горе и помоћник директора предузећа за градњу Омладинске пруге Никшић - Титоград, а затим дао реч председнику Владе, Блажи Јовановићу, који је, између осталог, рекао:

.... Само земља у којој народ има власт у својим рукама, може почети овако огромне радове после оне ратне катастрофе, да гради нове фабрике, железничке пруге, да подиже порушене градове и попаљена села, да обнавља и свестрано изграђује своју земљу.

Подизање овог великог објекта не значи ништа друго него учвршћење тековина, за које су наши најбољи синови и кћери дали своје животе, значи борбу да наша земља буде потпуно независна од страних земаља, да смо своју суд-

железница, ми не можемо рачунати да се наша Република привредно уздигне, да буде самостална, да оствари боље и срећније дане нашем народу, да наш народ, наша покољења, заиста, живе бољим животом, него што су живели наши преци - боље него што ми данас живимо.

Али, иако говоримо да је ова пруга целог црногорског народа, најважнији терет њене изградње пада на нашу омладину. И ова пруга је, стварно, Омладинска пруга. А када кажемо да је омладинска, то значи да она припада будућности, то значи, велику обавезу наше омладине.која, иначе, даје примере како треба пожртвовано радити, како треба неуморно изграђивати своју земљу. Омладинци на овој прузи биће у срећнијем и лакшем положају, јер имају искуства из прошле године, кад је скоро 2.000 омладинаца из Црне Горе учествовало на изградњи пруге Брчко - Бановићи.

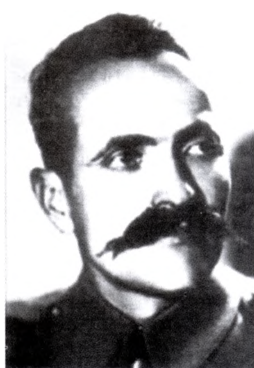

Блажо Јовановић

Иако је Омладинска пруга Шамац - Сарајево општенародног карактера и већег значаја од ове, пруга Никшић - Титоград, у суштини, значи продужење пруге Шамац - Сарајево, и радити на њој исто је тако велика част и понос и доказ родољубља, као што је било радити на прузи Шамац - Сарајево..."

Извршени радови у Првој смени

Омладинске радне бригаде на изградњи Омладинске пруге Никшић - Титоград из дана у дан су постизале све боље и боље резултате.

Иако су тек недавно почели радови на овој прузи, а њени градитељи још немајудовољно искуства, бригаде су, ипак, показале добре резултате. За првих двадесет дана дато је 75.275 радних сати, ископано и превежено на насип 10.311 кубних метара земље.

На прузи Никшић - Титоград - Плавинца требало је да се ископа и наспе око 700.000 кубних метара камена. На веома неприступачне терене морао се извући алат и тридесет компресора, па је било нужно да се изгради и двадесет километара приступних путева. За мостове, потпорне зидове и остале мање објекте, којих има преко стотину, требало је извадити, превести на неприступачан терен и обетонирати око 70.000 кубних метара шљунка и око 15.000 тона цемента.

И на овој прузи је било предвиђено извођење више сложених и тешких радова, као што су подизање мостова на Зети и Морачи, два велика вијадукта, усека код Даниловграда, девет тунела укупно дугих скоро три километра. Због тога су поједине црногорске бригаде, завршивши своје смене на прузи Шамац - Сарајево, долазиле „да још једну смену дарују првој прузи нормалног колосека у Црној Гори".

Градитељи су велику битку водили на тунелу „Будош", дугом 1.262 метра. На овом градилишту они су имали многе тешкоће. А највећа била је - недостатак механизације. Радило се само са два компресора. Остали су коришћени на прузи Шамац - Сарајево, на „Врандуку". Зато су бригадисти, а било ихје и из других република, све радове у тунелу „Будош" обављали ручно, под светлошћу слабих карбидуша. А кад и њих није било, палили су хартије да би осветлили градилиште под земљом.

На „Будошу", у Првој смени, извршено је 50 одсто радова, а на Никшићком насипу око 60 одсто. На великом насипу I секције је урађена облога зида, а завршен је и један мост од пет метара.

На мосту преко Зете се раде темељи стубова (један је готов, а остали се бетонирају).

На терену 2. деонице је изграђен приступни пут за станицу Стубицу. На сектору исте деонице радио се плато станице Стубице, као и предусек на тунелу и остали тежи земљани радови.

На терену 3. деонице су изграђени сви приступни путеви и отпочели радови на предусецима (израђено око 8.000 кубних метара усека).

На 4. деоници су завршени приступни путеви и почети радови на усецима, као и припреме за предусектунела „Мачкова Греда". Такође, изводе се и радови на Петој секцији и са највећим еланом. Раде се приступни путеви, а делимично усеци.

На 6. деоници се обављају радови у планини Тарашу, као и на предусеку и у тунелу.

На овим деоницама радови се интензивно и плански одвијају, иако се осећа знатна оскудица у материјалу и стручном техничком руководству.

На 7. и 8. деоници земљани радови су завршени преко 92 одсто. Увелико су грађени велики мостови на Морачи и Рибници.

На делу Никшићког насипа, као и на насипу Даниловград - Титоград радиле су омладинске радне бригаде Црне Горе, а на терену од Будоша до планине Тараша - добровољане „фронтовске" бригаде Црне Горе.

Иако под тешким околностима, градитељи и стручно руководство несебично су се залагали да Пруга буде готова до 13. јула 1948. године - дана Народног устанка у Црној Гори.

У Првој смени девет омладинских радних бригада, које су ископале 110.727 кубних метара земље, а испланирале 90.580 квадратних метара, остваривши укупно 83.530 радних дана.

Радни успеси Друге смене

У другој смени на овој Прузи су претежно радиле бригаде од којих је већина претходно учествовала на градњи пруга Брчко - Бановићи и Шамац - Сарајево.

На 1. деоници I секције, четири омладинске бригаде су, од Никшића до улазних врата тунела „Будош", изградиле насип дуг 3.500 метара и у њега уградиле око 150.000 кубика разног материјала.

Од 28. јуна до 8. јула градитељи Друге смене су ископали преко 21.353 кубика земље и испланирали око 3.443 квадратна метра. При томе су дали око 13.690 радних дана.

На 7. и 8. деоници II секције код Даниловграда и Титограда, радило је осам омладинских радних бригада. На 7. деоници код села Мартинића Деветнаеста бјелопољска бригада је подизала насип код Љутотука. На истом месту су били и радови на великом пропусту. На 7. деоници су радиле и две ОРБ гимназијалаца из Берана.

Од железничке станице Никшић, преко широког поља, омладинске бригаде су месецима градиле дугачак насип који веже град с тунелом „Будош".

После омладинских, дошле су бригаде Народног фронта да насип утемеље и озидају пре него што дођу јесење воде из Зете и Сланога.

Пошто у близини није било камена, отворен је каменолом у стрмој страни поред тунела, одакле су, из дана у дан, стотине вагона одвозиле камен дуж насипа, ударајући тако темељ једном од највећих објеката на прузи Никшић - Титоград.

У такмичењу многе фронтовске бригаде су још у I смени постале ударне, као Прва херцеговачка, која је то звање добила три пута, пребацујући норму за 85 одсто.

На градњи Пруге нарочито су се истицали појединци, као минер Ратко Познановић, познат по томе што је годинама пекао хлеб, а кад је избио рат, пекарску кецељује заменио пушкомитраљезом, а ту, на „Будошу" узео је у руке компресор - пиштољ. Кад је та машина затрештала, Раткоје викнуо:

- Ништа, ништа укротићуја тебе!

Сваки дан са својим другом Мирковићем, бушио је преко 13 метара за мине.

- Како да му надодамо толико оштрих штампова - питао се у име бригаде њен командант.

Будошки минери

Када је у Будош ударио први крамп, минере је дочекала стена. Дуж 1.000 метара, није се нашло ништа сем гола камена. Будошки минери су наилазили на многе препреке, срели неколико пећина „којима нема краја", из њих је бриждала вода. У тунелу вечито, дању и ноћу, димила се камена прашина, а минери су, шале ради, себе назвали „будошки млинари".

Тврд је Будош - то је „црногорски Врандук", њега просецају Црногорци, Србијанци, Македонци, Словенци, Босанци, из Хрватске Личани, много њих, а кад се у овој дубини црногорског крша сретну, онда ће се „упознати и заједно још једну о Титу испевати".

Изнад Зете, куда пролази и траса, наднела се сива коса. Сељаци су је давно назвали Павлова страна, због тога што је под њом некад давно живео неки Павле, па се најпослије сломио низ њу. Једва су му кости пронашли. Ту, баш по средини Павлове стране, наишла је траса. Када је дошла минерска партија Шћепана Млинарића, није се могао почети посао. Прво је требало направити приступне путеве ка тунелу. Људе су се везали конопима да би прокрчили пут до места где је требало отпочети тунел. Тек кад је пут био довршен, Млинарићеви штампови су начели Павлову страну.

- Ако си ти сломила Павла, али доће ред и на тебе - рекао је Млинарић, поносан што је доскочио таквој стијени

Изградња мостова преко Мораче, Зете и Рибнице

Преко Никшићког Поља се подизао високи насип, у који је требало уградити око 150.000 кубика земље и камена, затим се градио мост на Зети дуг 80 метара, који ће везати насип са тунелом. Кроз каменити „Будош" пробијао се тунел дуг 1.262 метра. Одатле до Даниловграда траса је ишла скоро 30 километара преко најтврђег, најкаменитијегтерена. Поред моста на Зети подизао се и мост на Морачи са два отвора од по 40 метара, па мост на Рибници распона 30 метара са два колосека; затим • већи број мањих мостова и пропуста.

Почешак радова на мосшу на Морачуи

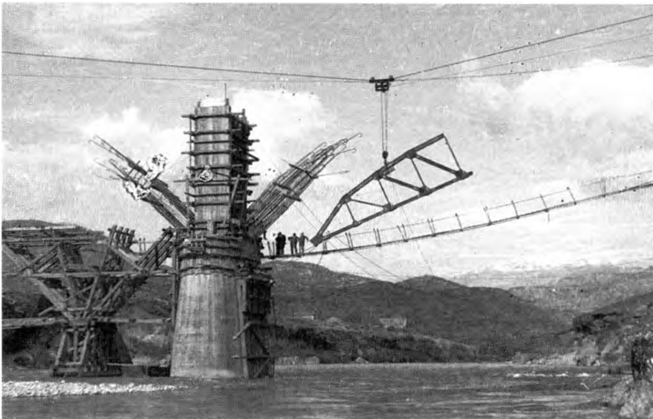

Моншажа 1воздене скеле на мосшу иреко Мораче

Завршна фаза на мосшу на Морачи

Завршен мосш на Морачи

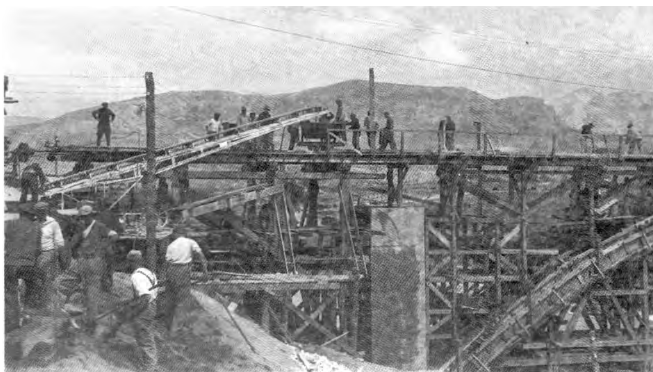

Радови на мосшу на Рибници

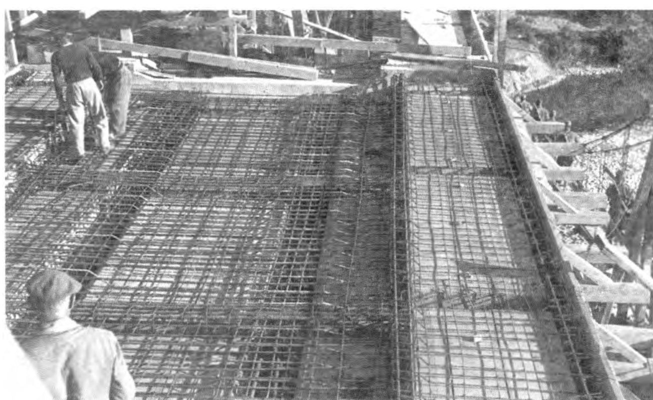

Посшављање армашуре за мосш на Рибници

Завршна фаза из1радње мосша на рибници

У почетку, недостатак техничких средстава највише се осећао у радовима на тунелу „Будош". Три смене без предаха пробијале су „црногорски Врандук", без вентилатора, све до 500 метара дужине. Прави кречњак „Будоша" минерима није задао толико тешкоћа, колико гасови који су се ширили после експлозија мина. Вентилатори су монтирани тек касније. У „Будош" са обе стране, продрло се 860 метара.

У исто време већина бригадиста је радила на Прузи од Даниловграда до Титограда, где је терен, иначе, повољнији. Одмах се пришло земљаним радовима. Крамп и колица била су и ту била једина средства за извођење земљаних радова. А кад би се на траси испречила нека стена, градитељи би се, као минери, латили челичног длета.

У септембру су почели и радови на мосту преко реке Зете, који спаја велики насип у Никшићком Пољу и тунел „Будош". На њему је већ било подигнуто шест великих бетонских стубова, а извршене су и припреме за бетонирање плоче. Ту се радило и дању и ноћу при електричном осветљењу. Јер, радници су чврсто решили да испуне обавезу, дату у предизборном такмичењу, да мост на Зети саграде до 28. октобра.

Темељи за мост на Морачи, преко кога су предвиђене и пешачке стазе, већ су избетонирани и извршен већи део радова на средњем стубу.

А мост на реци Рибници, распона 30 метара, двоколосечан: једним колосеком везиваће Никшић и Титоград, а другим Титоград и Колашин.

Девета омладинска бригада - најбоља

У првих десет дана такмичења омладинских бригада Друге смене најбољи успехје постигла Девета омладинска бригада, и освојила десетодневну прелазну заставицу. Она је ископала 3.682 кубика земље, испланирала 1.000 квадратних метара терена и тиме премашила норму за 46 посто.

Осталих десет бригада Друге смене, у десетодневном такмичењу, ископале су укупно 16.568 кубика земље, превезле 11.963 кубика, очистиле од хумуса и траве 4.941 квадратни метар терена, набиле 353 кубна метра земље и испланирале 4.650 квадратних метара терена. („Борба", 17. јули 1947)

Коначно завршен мосш на Рибници

Пола1ање копосека на ирузи Никшић - ТишоТрад

Четвртој жичкој - највећа признања

На изградњи Омладинске пруге Никшић - Титоград, од 22. априла до 13. јула учествовала је и Четврта жичка ОРБ. Била је смештена у насељу Баре Шумановића, а радила је на једном усеку са 60 вагонета, док су друге бригаде имале само 20 вагонета, с тим што су њихови бригадисти радили и минерске послове. Иакоје најтеже било на усеку Д-519 и насипу Д-520, ова Бригада је у првој декади норму пребацила за 72%.

Четврта жичка је била пет пута ударна, освојила прелазну заставицу у трајно власништво и одликована је Орденом братства и јединства I реда, који је Бригади предао Блажо Јовановић, председник Владе Црне Горе, после дефилеа на свечаности одржаној на Титоградском аеродрому.

У овој Бригади је проглашено 29 ударника, међу којима су се истицали: Славко Симеуновић, Младен Станојевић, Мила Рачић, Мирослав Златић, сви командири чета и Радоња Симеуновић.

„Изградимо пругу до 13. јула!

То је био радни поклич омладинских и фронтовских бригада на изградњи Омладинске пруге Никшић -Титоград. Оне су улагале велике напоре да пругу заврше до 13. јула, дана устанка црногорског народа портив фашистичких окупатора.

Четрдесета даниловградска и Тридесетседма никшићка омладинска бригада проглашене су пети пут за ударне, а Шеста барска (фронтовска) бригада четврти пут (она је у једној декади је премашила норму за 200 одсто).

У Четвртој смени од укупно 70 бригада, 65 су проглашене за ударне, а 783 омладинца за ударнике, док је 1.040 градитеља похваљено.

У последњој декади најбоље резултате постигла је бригада повратника из Аустралије. Она је и по трећи пут добила десетодневну прелазну заставу. Поред ње, за ударне је проглашена и Двадесетједна бригада а осам их је похваљено.

Омладинском пругом Никшић - Титоград 13. јула прошла прва композиција воза

Тринаестог јула у 11 часова огромна маса раздраганог народа, омладине и фискултурника дочекала је прву композицију воза, која је прошла целом Омладинском пругом Никшић - Титоград.

Захваљујући радном херојизму омладине и „фронтоваца“ Црне Горе уз помоћ омладине из осталих република, као и свесрдном залагању радних колектива - стручњака, техничара, инжењера и подршци раду целог црногорског народа, велика радна битка је окончана победом. Градитељи су тако пре одређеног рока предали народу прву железничку пругу изграђену у Црној Гори.

ПодЈорица

КУЧЕВО - БРОДИЦА

Изградња пруге Кучево - Бродица, дуге 16 километара, почела је априла 1948, а звршена 28. новембра исте године. У њеној изградњи учествовало је 69 бригада, са 10.989 омладинаца и омладинки, као и с 330 „фронтоваца“ из Звишког среза. Најбројније су биле III београдска (171), Тимочка (267), III црногорска (169), I пећка (122), IV рамска (118), X српска (116), Гњиланска (121), III беличка - фронтовска (122), IV минерска (114) ...

измешали 3.423 и набили 14.058 кубика бетона.

Од главног материјала, довежено је и утрошено цемента 2,876.650 килограма цемента, шлепера - 57.854 комада, шина - 2,039.149 килограма, ситног колосечког материјала - 502.990 килограма, гвожђа за арматуру и другог гвозденог материјала - 602.060 килограма, обле грађе и дасака - 4.076 кубних метара...

Кучево

Прве ударне бригаде

После првих месец дана, на 1. и 2. деоници пруге Кучево - Бродице приређене су свечаности поводом проглашења ударних бригада. Јасеничка, Звишка и Прва косаничка проглашене су за ударне, а Јасеничкој бригади, као најбољој на Прузи, додељена је и десетодневна прелазна заставица Главног штаба.

Од доласка на пругу, Јасеничка бригада је стално постизала запажене резултате, како у раду на траси тако и на културно-просветном и фискултуном пољу. Хор, дилетантска и фолклорна група ове бригаде дале су неколико успелих приредби, којима су, поред бригадиста, присуствовали и сељаци из околних села.

Изградивши десетине објеката, међу којима и два тунела - „Нересницу" и „Превалац", оба у укупној дужини од око 700 метара, градитељи пруге Кучево - Бродица дали су близу 500.000 добровољних радних дана, ископали преко 400 хиљада кубних метара земље, превезли 86.472 кубика шљунка, очистили од траве и хумуса 206.089 квадратних метара трасе; ископали 45.697 кубика камена; посекли стабала и ископали пањева -4.890 комада; избушили рупа - компресором 8.360, а људском радном снагом

Тунел „Нересница"

На прузи Кучево - Бродарице, дугој 16 километара, пробијена су два тунела: „Нересница" од 402 и „Превалац“ од 250 метара.

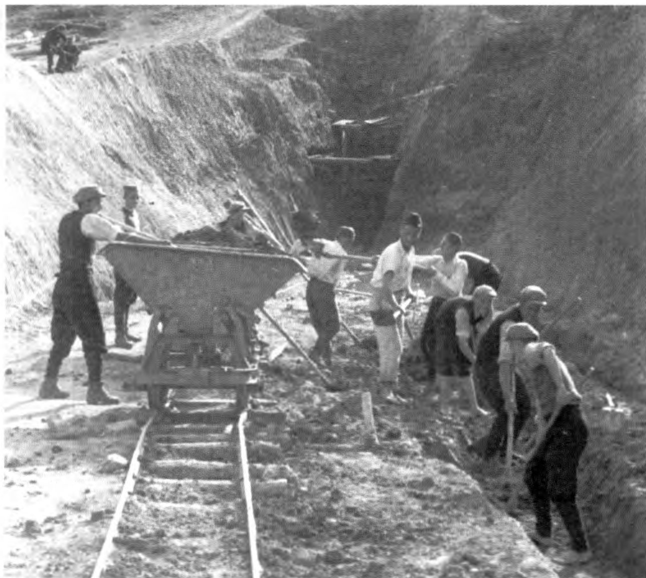

Тунел „Нересница “

Нарочито тешки, били су радови на тунелу „Нересница“. У време његовог бетонирања градитељи су се борили и са водом, али су на крају, ипак, успели да га заврше уочи Дана Републике, када је пруга пуштена у саобраћај.

На Нересници је радило 25 бригада, од којихјеедна проглашена за ударну - 7 пута; 4 - пет пута, 5 - три пута, 3 - два пута и 7 - једанпут, а похваљено је 6 бригада. Звање ударника добило је 764, а похваљено 993 бригадиста.

На тунелу „Нересница" у последњој смени су радиле и IV млавска, III београдска, II ариљска и XVI српска, као и III тимочка и III беличка фронтовска бригада.

На Јрадилишшу иру1е Кучево - Бридица

Беспримерно залагање и пожртвовање показали су минери Друге минерске бригаде „Братство - Јединство", састављене од 120 минера из свих крајева земље. Она је осам пута проглашена ударном.

На тунелу „Нересница" цео месец и по дана радило се само са штамповима, и по 12 сати дневно. Пуних тридесет метара брда пробијеноје на овај начин.

На овом тунелу посебно су се истакле XVI српска ОРБ из Краљева и Средњошколска ОРБ „Павле Корчагин“ из Ниша.

XVI српска из Краљева

На изградњи пруге Кучево - Бродице, у јулу и августу 1948. године, учествовала је и XVI српска омладинска бригада, са 212 бригадиста из ондашња четири среза: топличког, копаоничког, добричког и жичког (сваки је дао по 50 омладинаца).

Са зборног места у Рибници код Краљева, XVI српска ОРБ, са командантом Живадином Драшковићем из села Цветака на челу, почетком јула је отпутовала у Хомоље, у село Нересницу, у већ припремљено омладинско насеље. Ту јој је било и радилиште - изградња тунела „Нересница".

Током два месеца Бригада је, у веома тешким условима, из утробе земље копала и извлачила земљу и камен често ометана надирањем воде.

За постигнуте радне резултате проглашена је четири пута ударном, а два пута је специјално похваљена.

Са изградње Пруге један број омладинаца упућен је на изучавање разних занимања на железници и у другим делатностима.

Рад на шраси иру1е Кучево - Бродица

Нишка ОРБ „Павле Корчагин"

Састављена од ученика средњих школа из Ниша, Омладинска радна бригада „Павле Корчагин", још се није била ни загрејала на траси Пруге, а већ је по одлуци Главног штаба омладинских бригада пребачена на градњу и савлађивање најтежих препрека на Прузи - на пробијање тунела „Нересница".

На овом дотле непознатом послу, радећи често при светлости карбидних лампи и батерија, понекад потпуно у мраку, нишки младићи су не само научили и тешке минерске послове, неопходне за пробијање тунела, већ су постизали и одличне резултате на овом објекту.

Радни учинци осталих бригада

Од укупно 69 омладинских радних бригада, двомесечне норме су пребациле, и то: Звишка 39%, Јасеничка 55%, I минерска 18%, I српска 38%, I Стручна 43%, Хомољска 30%, Добричка 18%, Пожаревачка 41%, Подунавска 133%, II српска 138%, Млавска 104%, I румска 82%, Поречка 58%, Косаничка 87%, Моравичко-студеничка 73%, Тимочка 71%, I падобранска 82%, III минерска 37%, Борско-бољевачка 23%, I фискултурна 47%, II минерска 102%, Бачко-паланачка 151%, Шарпланинска 87%, Параћинско-тимочка 104%, Сечањска 56%, Беличка 83%, Рачанска 75%, II косметска 69%, Бегејска 80%, Колубарско-посавска 93%, Осјечка 58%Добојска

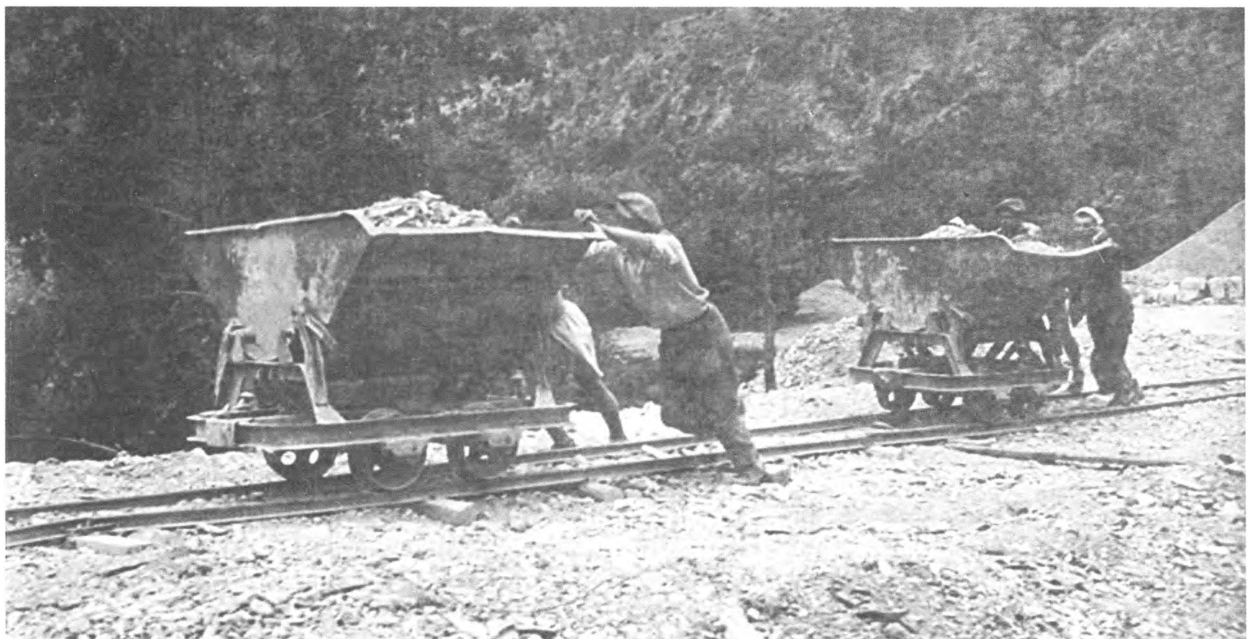

Пуни ва1онеши машеријала Јурани ка насиiу иру!е

124%, I зајечарска 37%, II рамска 68%, 41. београдска 125%, Тетозско-прилепска 66%, 105. београдска 91%, 182. београдска 106%, II фискултурна 77%, 128. београдска 91%, Птујска 78%, Суботичка 73%, Пећка 102%, II зајечарска 59%, II нишка 111% Јадарска 136%, II минерска II смене 91%, Новосадска 74%, Тамнавска 61%, Тесарско-зидарски курс 40%, Стручна минерска 43%, Црногорска 78%, I минерска I смене 30%, II стручна 97%, 16. српска 145%, IV жупска 245%, XII српска 118%, III рамска 89%, IV рамска 141%, X српска 199%, XI српска 87%, III ситничка 247%, III гњиланска 236%, II минерска стручна III смене 102%, Тавничка 272%, III београдска 231%, IV нишка 232%, IV минерска 253%.

Од укупно 10.989 бригадиста звање ударника на овој Прузи добило је 3.310 омладинаца и омладинки, а 4.383 је похваљено.

Културно-просветне и...

И на овој радној акцији биоје веома развијен образовни, културно-просветни и спортски живот. Тако је разне курсеве завршило 776 омладинаца; научило да чита и пише 619 од укупно 728 неписмених; за седам месеци градитељи су прочитали 4.390 књига из бригадних библиотека; одржано је 280 стручних и 225 научно-популарних предавања и приказано 67 филмских представа; издато 290 зидних новина.

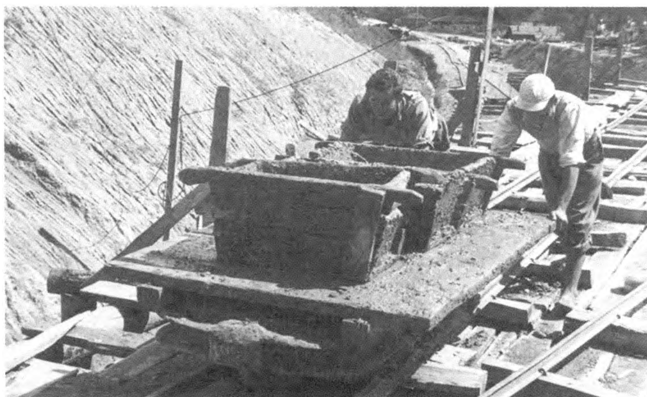

Из великих шекмеша исиражњен бешон

Са Пруге је у разне стручне школе послато 179, а у индустрију непосредно отишло 411 бригадиста.

... Спортске активности

У области физичке културе и спорта, поред обавезних часова јутарње гимнастике (31.140 часова са 434.892 учесника), одржано је и 1.750 часова општефизичког образовања, са 139.596 учесника; разних спортских такмичења (одбојка, кошарка, ногомет, шах и др)

Насии изнад реке Пек

4.153, са 62.112 учесника; за значку фискултурника такмичило се 8.406 бригадиста, који су освојили 60.912 норми, односно 357 значки; на кросу је учествовало 4.549, а на слетовима око 7.000 омладинаца и омладинки.

Пуштање Пруге у саобраћај

Свечани митинг поводом завршетка и пуштања у саобраћај пруге Кучево - Бродица одржан је 28. новембра 1948. године, на платоу будуће железничке станице у Кучеву. Поред градитеља, испред трибине било је доста народа из самог Кучева и околних села. Свилену траку пресекао је Министар саобраћаја Светислав Стефановић. И возје први пут пошао од Кучева према Бродици.

Једна од решких машина на Традилишшу

Овуда је шекла река Пек

Пуштању пруге у саобраћај присуствовали су и Петар Рељић, помоћник министра саобраћаја Савезне владе, Вукашин Нешић, председник Земаљског већа Народне омладине Србије и члан Секретаријата Централног већа НОЈ, представници месних власти, партијских, фронтовских и омладинских организација.

СВЕТОЗАР - СВЕТА ПАНТИЋ
Сећање са Пру1е

Свеша Паншић

На изградњи пруге Кучево - Бродице отишао сам са Трећом јадарском бригадом. Њу су сачињавали, углавном, ученици Гимназије, известан број ученика Школе ученика у привреди и у Лозници, и сеоска омладина, затим пет учитеља, два пионира (Драшко и Буцко) и две мајке - куварице.

Приликом формирања бригаде и поласка на радну акцију приметили смо неку збуњеност код руководства наше општине, те је бригада испраћена на пут без неке нарочите свечаности. Касније смо сазнали да је тога јутра у штампи објављено Писмо Информбироа, без икаквог тумачења.

Стигавши у Кучево, распоређени смо на крајњу тачку трасе, у насељу Бродице и сместили се у једну усамљену бараку на пространом пашњаку, поред реке Пек. На око један километар од нас било је омладинско насеље, са три бригаде, од којих је једна дошла из Словеније.

После уређења логора отишли смо на „златоносни" Пек да се окупамо. И наравно, „ухватила" нас „златна грозница". Следећих дана, иако смо се свакодневно прали у Пеку, интерес за злато се није показивао. За нас оно и није имало никакву вредност, већ само рад на Прузи.

Радили смо на довршењу платоа за перон железничке станице Бродице. Као стручно лице и нормирац са нама је био један млади грађевински техничар из Дирекције за изградњу пруге, с којим смо имали врло коректне односе.

Пушшање ПруХе у саобраћај

О полемици која је вођена између ЦК КПЈ и ИБ нисмо били обавештавани, јер нисмо примали дневну штампу. Имали смо само локални лист „Звишна пруга", који је пратио догађања током изградње пруге.

На једном партијском састанку представник Пружног комитета (Аца Ракић) нас је информисао о оптужбама и одговору на њих нашег ЦК. Затражио је наш појединачни став о том питању. Сви смо се изјаснили за исправност ставова наше Партије.

Једне недеље, када се није радило на траси, дошао нам јеједан студент ликовне уметности. Са њим и сјош неколико бригадиста отишао сам до оближњег брда, на које смо из Пека донели веће камене облутке. Од њих он је урадио - лик друга Тита.

На литерарним састанцима читали смо одломке из романа *Како се калио челик*... На једном састанку Милорад Бертолино је приказао садржај романа *Млада Јарда*. Тако смо се упознавали са радом и љубављу совјетске омладине према својој земљи и своме народу. Ти ставови су били исти као и наши према нашој земљи.

Када је пробијен тунел „Нересница" и ми смо заједно са другим бригадама присуствовали свечаности поводом тога великог успеха. И логорској ватри у суседном омладинском насељу, дружећи се са другим бригадистима.

Када смо завршили насипање платоа, дотеран је шљунак и цемент за градњу објекта. Пошто мајстори - зидари из непознатих разлога нису дошли, ми смо са нашим „нормирцем" обележили и ископали темеље за неку помоћну зграду на платоу.

Међу нама бригадистима, као и према руководству, односи су били другарски и сасвим коректни. Није било никаквих испада, нити неприкладног понашања. И ако је бригада била састављена из три различите структуре омладине, то није сметало међусобном дружењу. Сви смо били на истом задатку.

Залагање у раду било је у границама наших физичких могућности, тако да је бригада постизала надпросечне резултате и била проглашена за ударну, а већи број бригадиста је добио ударничке значке.

ПРУГА ШАБАЦ - ЗВОРНИК

Током шест месеци 1948. године - учешћем омладинских, „фронтовских" и синдикалних бригада, од Шапца до Малог Зворника изграђена је пруга нормалног колосека у дужини од 74 километра.

На изградњи ове пруге учествовале су бројне „фронтовске" и синдикалне бригаде из Подриња и других срезова западне Србије, као и омладинске радне бригаде са ширег подручја.

Шабац - некад

На деоници Шабац - Бања Ковиљача, на истој, али проширеној траси раније ускотрачнице, постављен је широки колосек, а на деоници од Бање Ковиљаче до Малог Зворника, уз десну обалу Дрине, просечена је траса нове саобраћајнице широког колосека, у дужини од 19 километара.

Ова пруга је имала велики значај, не само штоје повезивала два града у Подрињу, Шабац и Лозницу, укључујући и познату бању у Ковиљачи, него и за снабдевање грађевинским и осталим материјалом велико градилилште Хидроелектране „Зворник".

Међу њима било је и 36 младих Краљевчана, који су, уместо да иду на дослужење војног рока од 6 до 8 месеци, у договору са војним властима, дошли су добровољно на ову радну акцију. Насеље им се налазило у Бањи Ковиљачи, а обављали су, углавном, земљане радове и скидање шина уског и постављање шина нормалног (широког) колосека.

По завршетку ове акције, већина се вратила кућама, а мањи број оних који нису сасвим дослужили војни рок, отишли су да то учине на изградњи пруге Лупоглав - Шталије.

ВОЈНИЦИ ЈНА НА ИЗГРАДЊИ ПРУГЕ ШАБАЦ - МАЛИ ЗВОРНИК

Војници савлађују најшежи део шрасе иру!е која се кривудајући иробијала кроз побрђа испод Гучева од Ковиљаче до МалоI Зворника

Војници - минери иосле иробијања шунела које! су назвали именом народно1 хероја Младена Сшојановића

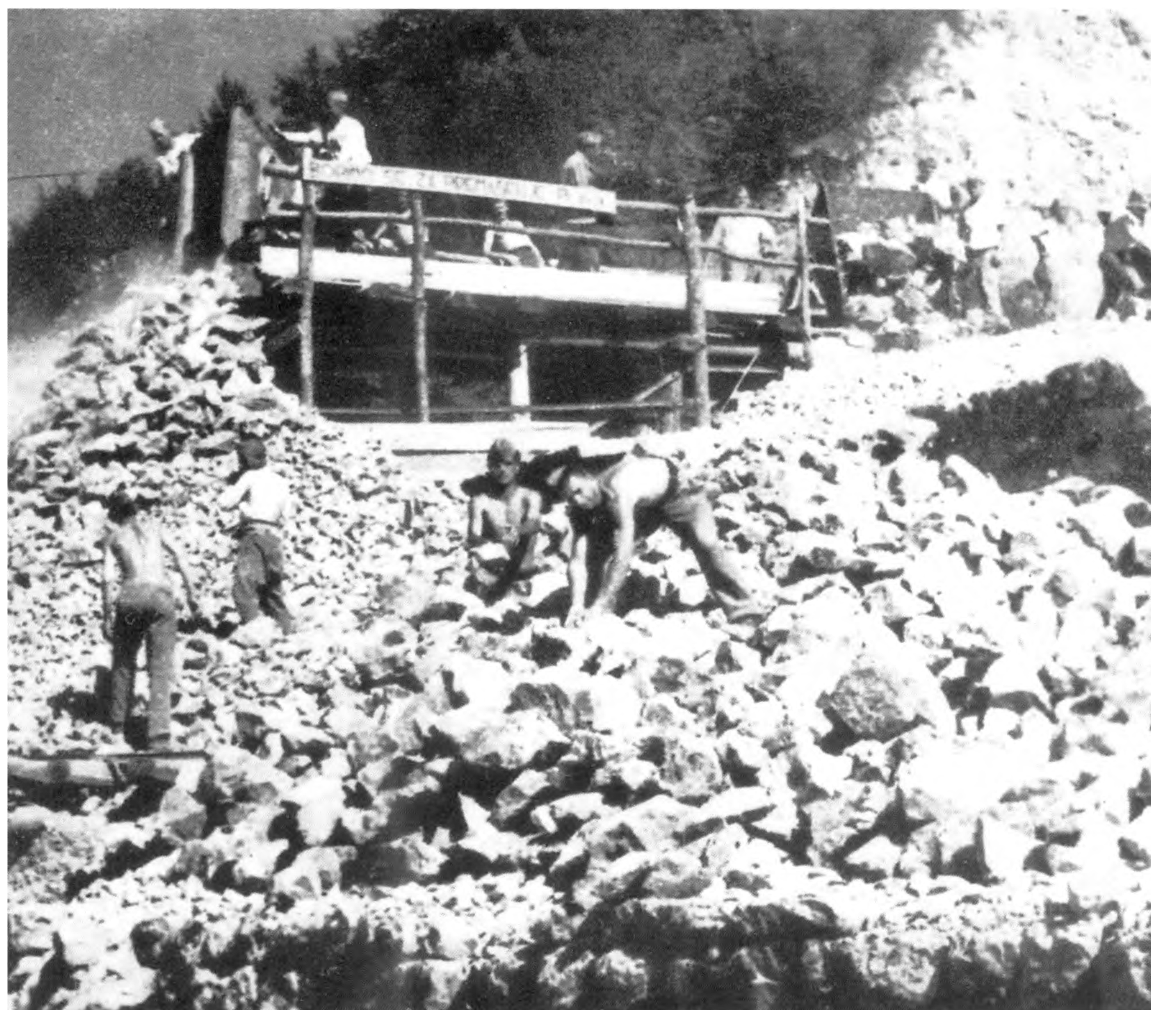

Кроз каменишу иадину брда

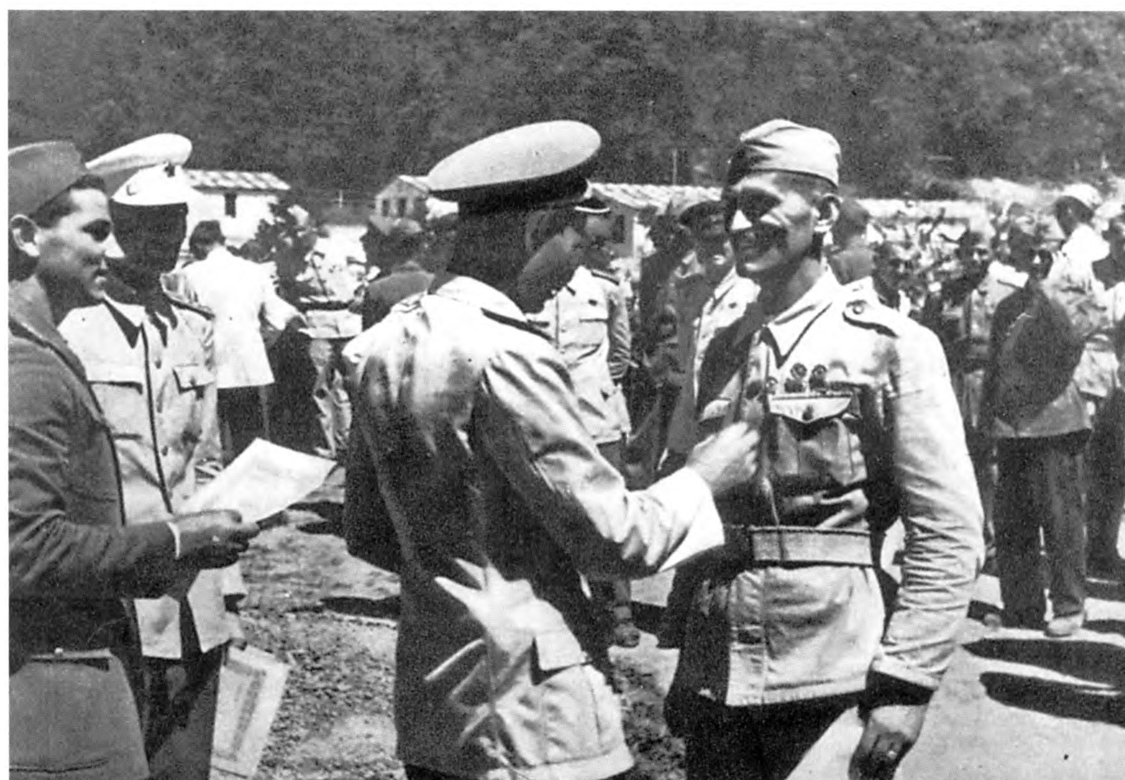

Предаја одликовања команданшу радне јединице ју1ословенске армије за успешно извршен задатак на изЈрадњи пруЈе Шабац - Зворник

Резултати рада мачванских и поцерских бригада

У току последњих седам дана, октобра 1948. године, „фронтовске" бригаде из Мачве су дале око 9.000 радних дана односно 64.022 радна часа, забележивши и учинак: избачено и у насип набијено 11.000 кубних метара земље, очишћено од хумуса 9.153 кубна метра, истоварено девет вагона цемента.

А бригаде Народног фронта из Поцерине за седам дана су ископале и у насипе набиле око 3.500 кубних метара земље и очистиле велику површину земље, пребацивши норме за 75 посто. Нарочито су се залагале чете из Бојића, Синошевића, Варне и Волујца.

На изградњи Пруге Шабац- Бања Ковиљача, у оквиру „фронтовских" и посебних бригада, учествовало је и 5.040 омладинаца, који су на градилиштима Пруге дали 52.112 радних дана.

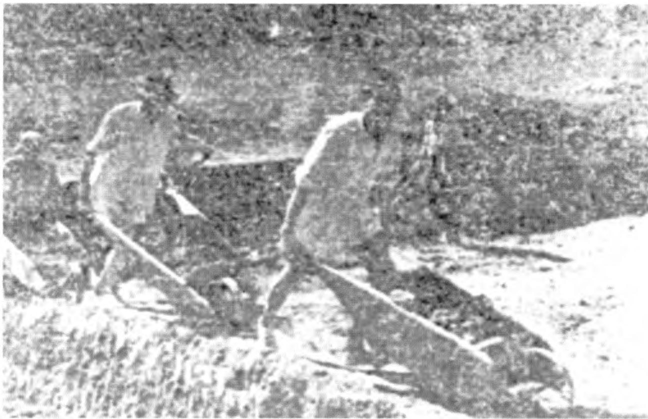

Бојићани у дру1Oј смени

Кроз такмичење војника ЈА и чланова Народног фронта изграђена пруга нормалног колосека Шабац - Зворник

Плодном мачванском равницом већ тридесет година је пролазио воз пругом уског колосека. И у неразвијеном привредном животу бивше Југославије ова саобраћајница није могла задовољити потребе ни путничког, ни робног промета.

Поред тога, дотрајали шлипери, излокани насип, многобројне, а непотребне окуке, чинили су да је путовање овом пругом од Шапца до Бање Ковиљаче, у дужини од око 60 км, трајало 5-6 часова, или 10 км на сат.

У периоду послератне индустријализације и електрификације земље, ова пруга је добила много већи значај. Све већи транспорт и циркулација индустријске робе из града у село и обратно, пољопривредних производа из села у градове, а нарочито почетком изградње ХЕ „Зворник“, налагали су потребу изградње пруге нормалног колосека, не само до Бање Ковиљаче, него и до Зворника.

Нова пруга је дело заједничког рада бораца наше славне Армије, чланова Народног фронта и омладине Шапца, Поцерине, Мачве и Јадра. Неколико хиљада градитеља је свакодневно, дуж целе трасе пруге „нападало стари насип, уграђујући у њега десетине хиљада нових кубика земље.

Организација добровољне радне снаге је успешно извршена. „Фронтовске" бригаде и чете са села радиле су по 6 дана, под руководством среских штабова Народног фронта за градњу пруге. На првој деоници радиле су бригаде из села Среза поцерског, око 1.300 градитеља, организованих у три бригаде, а у свакој су чете по селима, у четама десетине.

Срески штабови Мачве и Јадра нису извршили правилну организацију радне снаге. Зато су на њиховим деоницама и подбацили предвиђени планови градње.

Друга смена је већ постизала бољи успех, јер су отклоњени пропусти који су се појављивали у току прве недеље. И Народни фронт Шапца није испунио дату обавезу - да до 25. септембра ископа 5.000 кубних метара земље.

Најбоља шабачка улица у такмичењу на овим радовима била је Улица Небојше Јерковића, која је увек масовно излазила на своју деоницу.

Срески штаб Поцерине од првог дана је установио прелазну заставицу која се свакодневно додељивала најбољој чети. Мала чета села Миокуса пет дана није испуштала из руку ову заставицу, јер је увек пребацивала норму за 20-50%.

Група од 16 сељака из Корените у Јадру за 7 радних часова успела је просечно да ископа и угради у насип по 4,5 м^2 земље.

У првој смени најбоље резултате постигле су групе из мачванских села Равње и Рибари, захваљујући доброј организацији рада.

Од јадарских чета најбоље су радиле чете из Доње Бадање и Корените, докје чета Трбосиља била скоро најслабија чета на деоници.

Најбољи резултат су постизали борци наше Армије. До појаса голи, од сунца поцрнелих тела, очврслих мишица као да нису знали за умор.

Док су на једној страни стварани све шири и дубљи усеци, дотле се на другој страни ширио насип, а код Штитара, Змињака, Прњавора и Лешнице растаоје сасвим нови насип јер су сечене кривине.

Рад је организован по четворкама. Тако је четворка Јанка Зделара позвала је на такмичење све остале четворке у 30 бригада. И већ првог дана заставица је била у њиховим рукама. Норму је пребацивала са 100%. Тек шестогдана заставицу је освајала четворка Николе Клинеца, пребацивши норму за 120%. Али, осмог дана заставица је поново прешла у Зделарову четворку.

И у свим бригадама војника ЈА норме су свакодневно пребациване. А, највише у 30. бригади, која је и позвала на такмичење све остале бригаде (и Армије и Фронта). А као основно у такмичењу било је рушење дотадашњих и постављање нових норми.

Код једне групе од шест фронтоваца, која је током седам дана избацивала по 50 м^3 земље, застао је пуковник из Главног штаба, интересујући се на који начин су успели да постигну и одрже тако високу норму.

Јединица ЈНА на из1радњи иру!е Шабац - Зворник

- Рад смо тако поделили да два копају, два возе а два набијају земљу - објашњавао му је један члан ове ударне групе. - На конференцији смо дали обавезу да ћемо помоћи изградњу ове пруге и зато се залажемо да што више урадимо и испунимо наше обећање.

- Да ли сви раде тако као ти? - питао је даље официр.

- Не, друже. Има и таквих појединаца, али ихје мали број, који су тек онако дошли на пругу, а скоро ништа не раде. То су већином они људи који се овде вешто камуфлирају да би после причали да су и они градили Пругу.

На урађеном наисиу код мајура

На траси је била запажена и одлично урађена шкарпа. На њој је радио стари Богољуб Чупић из Салаша Ноћајског. - Иако сам стар, хоћу и ја да помогнем, јер знам да ће се овом пругом возити наша деца и превозити наши производи - каже Богољуб равнајући шкарпу.

- Код нас сви добро раде - каже капетан, руководилац бригаде на градилишту код Шапца. Припадници наше Армије су поносни што за време службе учествују и у изградњи земље.

Забележео је на траси нове пруге

Шабачки „Глас Подриња" је редовно пратио организацију и учинке учешћа сеоских чета и среских бригада Народног фронта на траси нове пруге Шабац- Бања Ковиљача. И бележио појединости у насловима или у текстовима:

Од шабачке Пољопривредне школе до села Штитара три бригаде Среза поцерског, око 1.700 сељака, већ недељу дана раде на прузи...

Радови на прузи се форсирајуњерје јесења сетва на прагу, а онда ће доћи и хладни дани.

Неколико хиљада градитеља свакодневно „нападају" више деоница трасе, уграђујући у насипе десетине хиљада кубика земље.

Омладинска организација Шапца, августа 1948. године, дала је обавезу да свакодневно на изградњу пруге Шабац - Ковиљача изводи по 400 омладинаца и омладинки, који у одређеном временском року могу да избаце око 10.000 кубних метара земље, односно да на томе задатку дају око 30.000 радних часова.

А организација Народног фронта Шапца, 17. септембра, на деоници од шабачке Пољопривредне школе, и даље ка Лозници, обавезала се да до 25. септембра 1948. године избаци и у насип пруге угради око 15.000 кубних метара земље.

Уличне „фронтовске" бригаде у Шапцу излазиле су на градилиште Пруге уторком, петком и недељом..

А сеоске недељом и празницима а и понеким радним даном у седмици.

И то не сматрају кулуком, јер знају да ће им Пруга, кад буде готова, омогућити да возом брже и јевтиније стигну до града (Шапца, Лознице) или неког другог места кроз која пруга пролази.

Из Поцерине на I деоницу 24. септембра је изашло око 1.300 сељака - „фронтоваца". А најбоље чете биле су из Дреновца, Миокуса и Кормана.

У Срезу јадарском је све масовније пријављивање за рад на прузи. Тако се из села Корените, уместо предвиђених 150, пријавило 250 „фронтоваца" и омладинаца. А на траси повећавају учинак у чему се посебно истиче II кпубачка бригада, која је пребацила норму за 70%, чета Доњобадањска за 20%, а Текеришка за 50%.

У *Гласу Подриња* осване и понека вест са другим фронтова добровољног рада омладине.

Четврта јадарска (сеоска) бригада спремала се за одлазак на изградњу Аутопута Братство-Јединство. Највише пријављенихје било из села Цикоте, Рибарица, Симино Брдо, Филиповићи и Ступница. Ова бригада је већ бројала 150 омладинаца. У три претходне бригаде на радним акцијама је учествовало 653 члана Народне омладине из овог среза, а са Четвртом јадарском тај број се повећао на 803 омладинца и омладинке, од којихје 102 проглашено за ударника.

Војници - Градишељи иру1е кроз села у Мачви

Бања Ковиљача

Изфађена иру1а на делу од Ковиљаче до МалоI Зворника

Пру1а је вију!ајући од Ковиљаче ишла неиосредно уз Дрину ка Зворнику

Дрина између Мало! Зворника и Зворника

Омладинске пруге

БАЊА ЛУКА - ДОБОЈ

Изградња Омладинске пруге Бањалука - Добој, дуге 90 километара, започета је 1. марта 1951. године, а завршена 20. децембра исте године.

Значај изградње пруге

Нова Омладинска пруга Бања Лука - Добој требало је да повеже два индустријска центра. Гвоздена руда из Љубије пребацила би се директно у Зеницу.

Поред тога, ова пруга је имала и једну специфичну улогу - пружајући се паралелно са преоптерећеном главном железничком магистралом Београд - Загреб, ова пруга би донекле, бар на једном делу, растеретила и омогућила лакши и бржи саобраћај робе и путника.

Пут од Сарајева до Бања Луке скратио би се за 284 километара, а од Тузле до Бања Луке - за 357 километара.

Нова пруга би растеретила и остале саобраћајне артерије; уопште, помоћу ње осигурала би се боља и бржа веза између сировинских и индустријских центара у нашој земљи.

Припреме за нову омладинску радну акцију

На почетку укупних припрема за ову радну акцију, сачињен је план по коме ће за изградњу пруге Добој - Бања Лука Србија дати 35.000, Хрватска 20.500, Босна и Херцеговина 14.500, Македонија 4.800, Словенија 3.500 и Црна Гора 1.700 омладинаца и омладинки.

Затим је ЦК НОЈ именовао Глави штаб омладинских радних бригада у саставу: командант - Ицо Симчић, члан бироа ЦК НОХ, а чланови Штаба - Раде Галеб, Гојко Шкорић, Ђорђе Радосављевић, Здравко Троха и Јоца Станковић.

Седамнаестог децембра 1950. године у Добој су први стигли инструктори. А после њих и чланови Главног штаба омладинских бригада. И одмах, непосредно, на терену наставили припреме за почетак радне акције.

Још у марту, у I смени, око 2.000 омладинаца из Босне и Херцеговине, обавилоје припремне радове: постављено је 20 км телефонске линије, подигнуте бараке за смештај бригадиста, уз пребацивање дневне норме и до 144%.

Прва бањалушка бригада проглашена је првом ударном бригадом и била носилац заставице Штаба сектора.

Послаћемо три бригаде на пругу Бања Лука - Добој

Свуда у земљи су спремане нове омладинске бригаде за нову радну акцију. Тако и у ваљевској Подгорини, одакле је, из Осечине, упућено писмо ЦК НОЈ:

„Обавезујемо се да ћемо на изградњу пруге дати три бригаде са око 600 бригадиста. Позивамо на такмичење све организације Народне омладине у Југославији. Желимо да о овоме обавестите сву нашу омладину, а ми вам обећавамо да ћемо пожртвовано настојати да победимо у овом такмичењу..." То је био садржај писма младих из Подгорине.

Бања Лука

ОМЛАДИНА ГРУЖЕ ИДЕ НА ПРУГУДОБОЈ - БАЊА ЛУКА

Бања Луци сада треба
омладина нашеl среза.
Бања Лука сада зове,
Јради пру1е и мосШове.

Равна Гоужо, Ши си мно!о дала,
на акције омладинце слала.
Све Ше пру!е и нове фабрике
донеће Ши победе велике.

На Добоју мине проламају
и Џужанске минере чекају.
Бања Луко, колевко босанска,
иде теби сна1а србијанска.

Иду Шеби млади Шумадинци,
ударници, нови омладинци.
Гоадили смо Шамац - Сарајево,
па нас сада право Шеби ево.

Тромеђа, Клисура и Љескове Воде
радна попришШа 1де се борбе воде.

Бригаде долазе

На изградњу пруге Бања Лука - Добој, на станицу Добој 26. марта 1951. године, прва је дошла Тамишка бригада, са 220 омладинаца и омладинки (а план је био 150) и била одмах распоређена на 68. километру II сектора. Радиће на тунелу „Љескове Воде“ - једном од најтежих објеката на овој Прузи.

После Тамишке, стигла је Прва драгачевска - да настави успешну традицију драгачевских бригада, које су се претходних акција увек враћале као више пута ударне. Прошле, 1950. године, једна бригада из Драгачева је на Аутопуту проглашена шест пута ударном, а она друга са Новог Београда - пет пута.

Излазак на шрасу са колицима и алатом

ВЕЛИКИ И НАЈТЕЖИ ОБЈЕКТИ НА ПРУЗИ

Учесници ове радне акције дуго, врло дуго ће памтити три најтежа објекта на Прузи: тунеле „Љескове воде“ и „Тромеђа“ (не зна се који је био тежи).

Тунел „Љескове воде“

И на овој прузи бригадисти су своје велике радне битке водили на тунелима. А највећа је била на тунелу „Љескове воде" по врсти радова - најтежи тунел не само на овој Прузи, него и најтежи објекат ове врсте који се до тада градио у нашој земљи, па и у Европи.

Минери са „Љескових вода“

У шунелу „Љескове воде"

Док су, градећи тунеле на Мајевици (пруга Брчко - Бановићи) и Врандуку (пруга Шамац - Сарајево) бригадисти „нападали" планински масив, кроз који је требало да прође пруга, само са по две стране, тунел у Љесковим Водама они су „нападали" на десет тачака, повезујући тако 4-5 мањих тунела. И улагали надчовечанске напоре да тунел буде завршен заједно са осталим радовима на Прузи.

У овом тунелу је пробијено 300 метара доњег и горњег поткопа и избетонирано 200 метара тунелских цеви, и све то без довољно алата, машина и материјала.

После шест месеци његови градитељи су могли да узму обавезу да тунел заврше до 29. новембра. За пре-

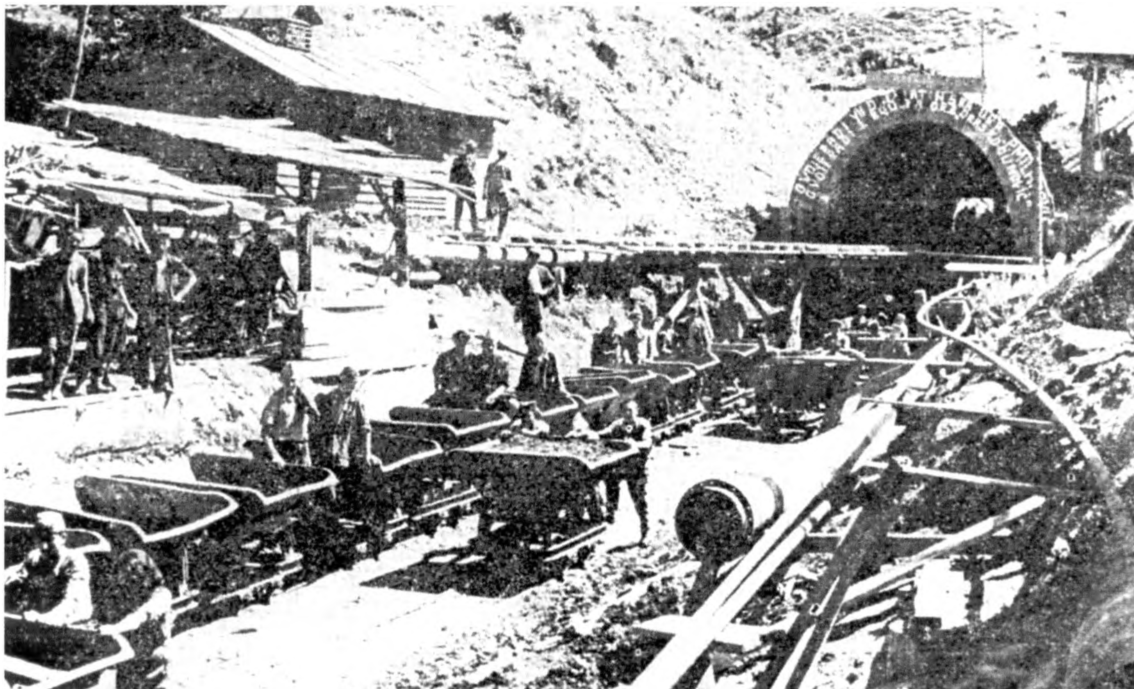

Тунел „Тромеђа“

остала три месеца требало је пробити и избетонирати 1.200 метара тунела - четири пута више него што је до тада урађено. На излазној страни сваки дан ће се избацивати 550 кубних метара земље и камена, а уграђивати 205 кубика бетона.

Забележено је да су на „Љесковим Водама“ радови трајали скоро годину дана, од почетка до краја изградње Пруге, па и после проласка првог воза.

И дању и ноћу мине су потресале цео крај. У септембру се веровало да ће „Љескове Воде“ бити завршене до 29. новембра. Онда су у јеку ураганског, дотле невиђеног такмичења, уместо тријумфа, неочекивано почеле да у ископани део тунела почеле да продиру подземне воде које су, помешане с песком, створиле „живи песак“, а он затрпавао све што би у тунелима урадила претходна смена. Бригадисти, стојећи у подземном градилишту, кадкад су тонули дубоко у житко блато, скоро до рамена. На половини градилишта, у три шахта, рад је привремено био обустављен.

Тунел „Тромеђа“

Тридесет два километра далеко од Бања Луке налази се раскршће. И брдо. Тромеђа... Кроз њега су минери пробијали други тунел - „Тромеђу".

Излаз је на другој страни брда Тромеђа. Ту је и граница три среза: бањалучког, теслићког и прњаворског. Уз стрмо брдо је водила козја стаза... На врху брда нема никога. По који стог сламе, или неко дрво...

Овде су људи с правом чекали Пругу. Од села Шњеготине најближи градје Котор Варош. До њега се пешице иде цела четири сата. Бања Лука је још даље - 33 километра. До најближе школе је 6,5 километра, а до Месногодбора 17 километара.

Слична битка са подземном водом, као у тунелу „Љескове воде“, водила се и у тунелу „Тромеђа“, дугом 1.411 метара. У њему су бригадисти, пуних девет месеци, једва одолевали изненадним продорима водене стихије.

У првим данима бригадисти су се у овом тунелу борили и са хладноћом. Од кише, која је у једном периоду непрестано лила, они су се склањали у тунел. Али, у њему је било влажно. Јер, танки слојеви воде сливали су се низ стене и квасили им одела. А онда је одједном рањено брдо почело да притиска и ломи грађу, којом су градитељи осигуравали пролаз. Минери су брзо појачали дрвени костур и наставили напредовање све дубље и дубље кроз брдо.

Одваљивање сшеновишо! брда

„Једног дана, при крају радова, млазеви воде били су толико јаки, да пумпе нису могле да је избаце. Десет дана је трајала борба градитеља са водом, са земљом и каменом у покрету. Тек после великих напора, вода је савладана и радови су могли да буду настављени. Тунел је био завршен на време“.

„Клисура"

Пруга Бања Лука - Добој није имала само свој „Врандук“, него и своју Лашву. То је клисура речице Шњеготине, која се два километра пробија између високих стена.

Клисура је по прилици „Лашва" нове пруге. Река Шњеготина се на овом делу пруге пробијала кроз клисуру на

дужини од два километра. Пролаз је овде једино био могућ козјим стазама. Река на овом делу пруге кривуда час лево, час десно, и прави неколико оштрих окука. Нова пруга не може да се држи тока и корита ове реке. Овде је требало ускоро да протутње и брзи возови - седамдесет и више километара на сат. Зато на 1.200 метара дужине, траса овде шест пута пресеца реку - из усека на мост и са моста у усек. Омладинске бригаде направиле су укупно 11 усека и шест мостова исте дужине и истог пута. Заправо, то је један велики усек, који је Шњеготина поделила на 11 неједнаких делова, већином у тврдој стени.

Гоадилишше у Клисури

Некад пустиња, данас мали град. На усецима и мостовима су радиле стотине омладинаца. И дању и ноћу. Раштркани по голим брдима претворили су Кписуру у мравињак. Чак и „ћира“ некако брже и веселије пролазио. На једном усеку су Чачани, на другом Новоградишчани. На пробијању осталих усека и подизању мостова заједнички су радили Задарчани, Мариборци, Широкобрижани, Тешањци, Сплићани, Ријечани и Загрепчани.

Експлозив је овде „имао главну реч“. Радилиште, као мравињак. Током целог периода градње, стишао би се само повремено, пред детонацију мина.

Градитељи су овај део Пруге назвали деоницом усека и мостова. Неки од ових усека морали су се просецати до 15 метара дубине, да би се дошло до нивелисане трасе. А да би се обезбедило постављање колосека на овом делу пруге, градитељи су морали избацити 85.000 кубика земље и утрошити ништа мање него 26.525 килограма експлозива, да би се кроз стеновите падине кписуре направио пролаз за Пругу.

Свих шест мостова кроз Кписуру исте су дужине - истих осталих димензија, саграђени од истог материјала. То су засвођени бетонски мостови од 15 метара отвора.

Један од усека у клисури

Славу Клисуре пронеле су бригаде - Чачанска, Маглајска, Новогоричка, Новоградишка и друге.

Бориле су овде и побеђивале бригаде из свих ондашњих република. И коначно шест пута премостиле Шњеготину и савладале 11 тврдих усека.

Тешањска се вратила са Клисуре као четири пута урадна, Шидска пет пута, а Штавичка је добила четири ударне дипломе. Црногорци из Бара однели су заставу Штаба Сектора у трајно власништво. Ова радилишта упознало је и безброј средњошколаца из свих крајева земље.

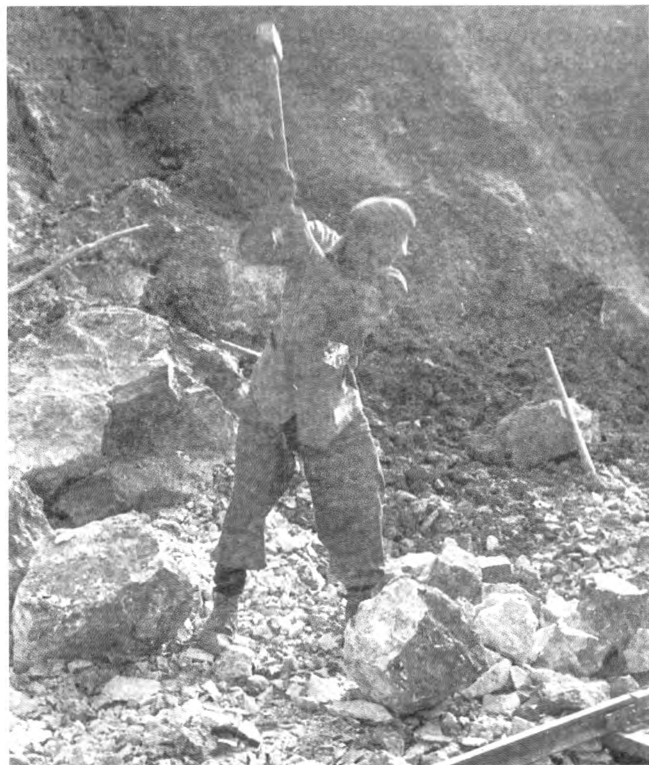

Кад разбије камен уиошребиће 1а за иошљунчавање

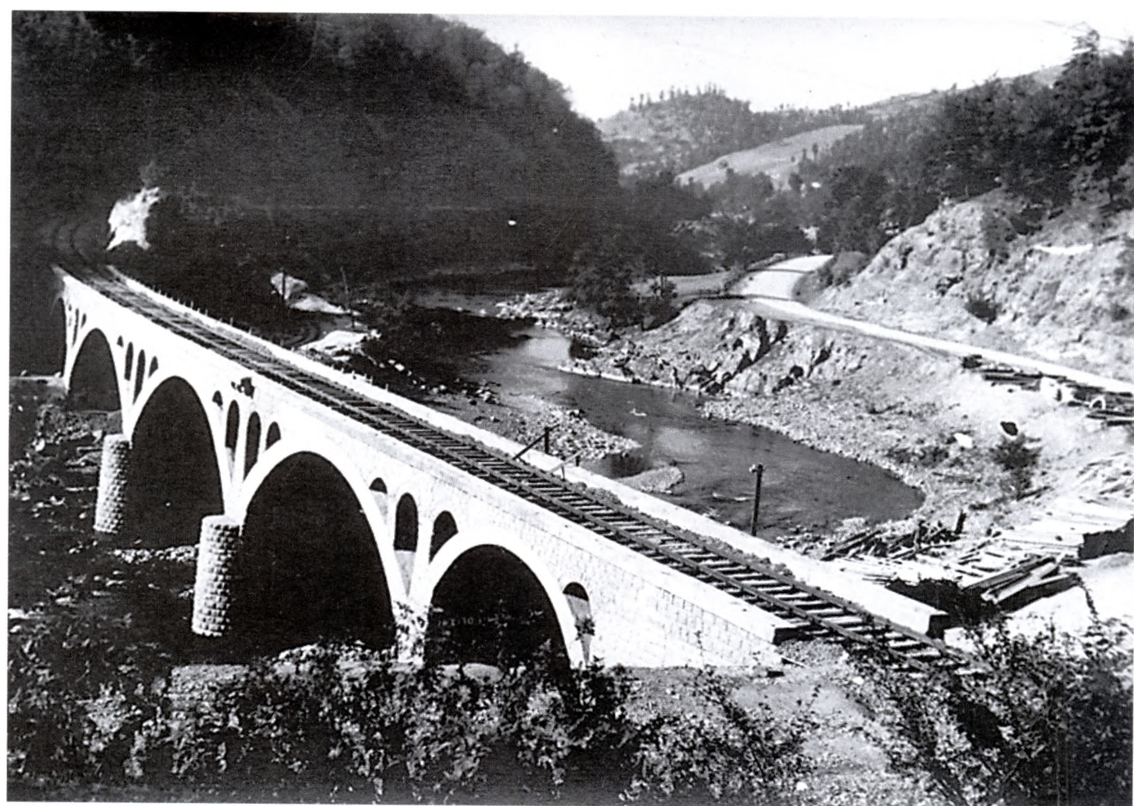

Мосш иреко реке Шње1ошине на ирузи Бања Лука - Добој

На усеку испред шунела на прузи Бања Лука - Добој

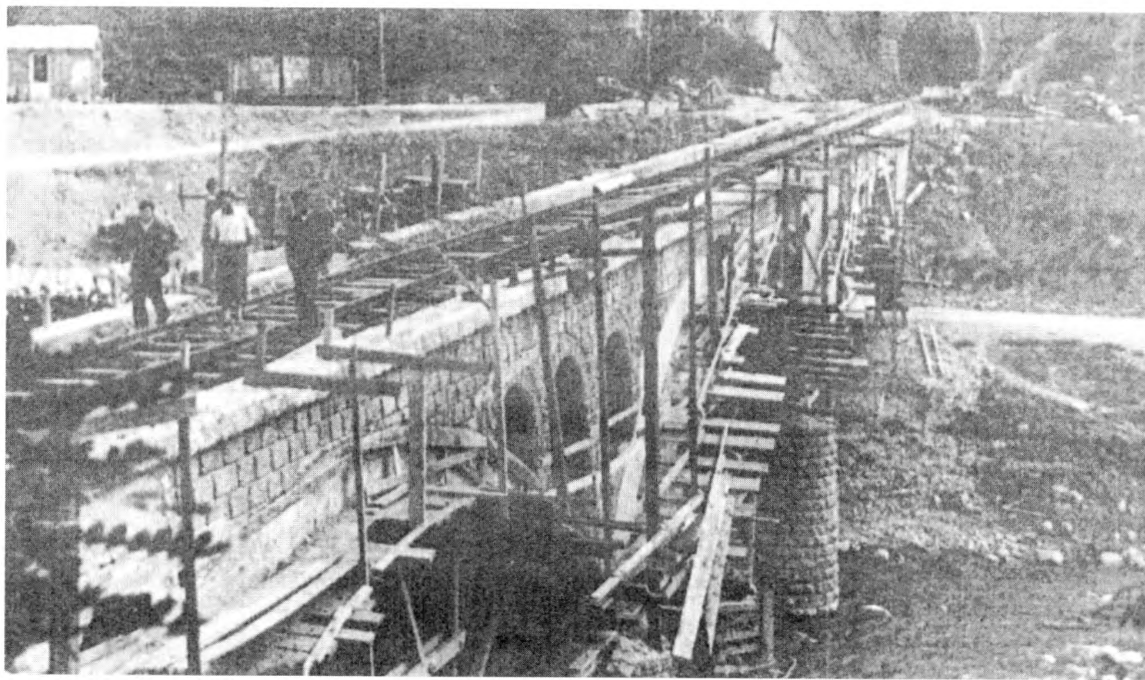

Мост и тунел „Челинац"

Толико је напора и зноја захтевала ова мала река од неких сеоских и средњошколских омладинаца да би је укротили. А у пролеће и летње дане она је личила на безазлени поточић. Тек кад почну кише и вода набуја, она постаје права река.

Само из темеља за мостове и корита реке избачено је 800 кубних метара земље, а из усека 85.115 кубних метара. Од тога 2/3 чини - камен. Зато је Клисура и задавала много бриге градитељима.

Додељивање прпе прелазне заставице

Од самог почетка дуж пруге Бања Лука - Добој, распламсало се такмичење. Скоро свих 130 бригада, колико их је било на траси, редовно је пребацивало своје дневне и декадне планове.

На сва три сектора су додељене прелазне заставице: на 1 сектору- Првој далматинској бригади, на II сектору - Ријечкој обласној, на III сектору-Другој подгорској.

Изфадња насипа

Декадни план испунила за три дана!

Орашка бригада којаје радила на копу 1 на улазној страни тунела „Љескове Воде", када је добила други декадни план, одлучила је да га изврши за три дана. И обећање је испунила. Онда је дала другу обавезу - да 19. маја, до завршетка друге декаде, испуни још два декадна плана. Први су испунили, а после њега и друти.

Љубићко-трнавска бригада у другој декади постала је трећи пут ударна. Свих десет дана редовно је пребацивала норму у просеку 224%.

Набијање насипа

До 7. јула пустити у саобраћај
23 км нове пруге

Градитељи пруге Добој - Бања Лука, средином маја су узели обавезу да до 7. јула заврше и пусте у саобраћај првих 23 километра нове пруге.

За скоро два месеца градитељи I сектора извршили су 76.000 кубних метара земљаних радова, 37,000 кубика радова у стени и уградили преко 4.700 кубних метара бетона у пропусте, потпорне зидове и мостове.

Добродошле неколике фађевинске машине

Градитељи су часно извршили своју обавезу и с првим возом од Бања Луке до Јошавке, на дужини од 23 километра, поздравили 7. јули - дан десетогодишњице устанка у Србији.

Прва далматинска бригада у почетку, у тунелу „Тромеђа", радила је са мање искуства, а касније све сигурније и успешније, Борила се с водом, која је продирала, избацивала је кантама и настављала. До краја своје смене на Прузи је четири пута проглашена ударном.

Три средњошколске бригаде из Суботице

Из Суботице на изградњу пруге Бања Лука - Добој дошле су три средњошколске бригаде са укупно 450 омладинаца и омладинки.

I бригада - ученици Средњотехничке, Медицинске и Средње пољопривредне, са 160 омладинаца;

II бригада - ученици Економске, Словачке учитељске и Више мешовите гимназије, са 185 омладинаца и омладинки;

III бригада - ученици Мађарске гимназије и Мађарске учитељске школе, са 110 омладинаца и омладинки.

Шабачка средњошколска бригада

На изградњи омладинске пруге Бања Лука - Добој, јуна 1951. године, учествовала је и Шабачка средњошколска бригада „Вера Благојевић", састављена од Ученика гимназије и Учитељске школе. На улазу у тунел „Тромеђа" стоје, с десна Андрија Мереник, командант Бригаде и Сава Новаковић, секретар, а седи Томислав Миловановић, заменик команданта.

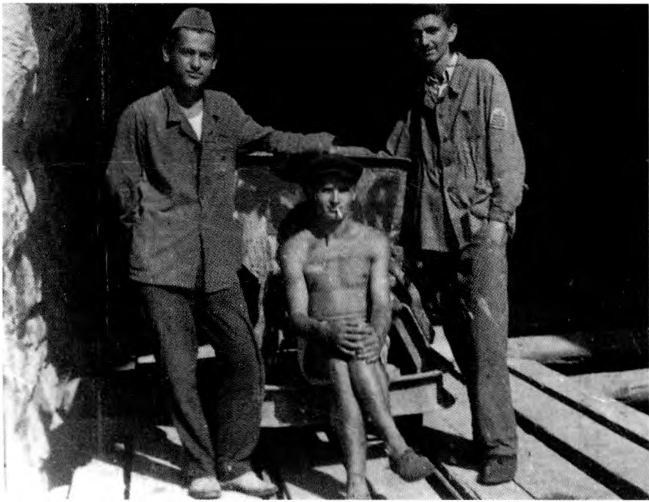

Иностране бригаде

Над логором иностраних бригада виле су се заставе 14 нација. Кроз омладинско насеље у Рудинцима код Добоја, у току јула и августа прошло је 646 младих из разних крајева света.

Почетком јула на Пругу је најпре дошла група норвешких студената (19 девојака и 27 мушкараца). После њихје стигла група из САД. Средином јула очекивала се и групе из Француске, Шпаније, Енглеске.

Припадници 22 иностране бригаде, раме уз раме са нашим бригадистима, радили су велики насип крај моста на реци Босни.

Волим вас као своју Шпанију

Један репортер је записао и ово:

„Већ једанаест година, Аурора Ескудера не живи у својој домовини, Шпанији. Још 1940. године Франкови злочинци протерали су ову љупку девојку са још много шпанских родољуба из сунчане Каталоније...

Аурора је завршила школовање у Паризу. О томе како је учила гимназију и како данас студира неће да прича.

Била је прошле године на акцији у Студентском граду у Загребу. То је био њен први сусрет са Југославијом.

Са Другом француском бригадом Аурора Ескудера дошла је и на пругу Бањалука - Добој. Ту је срела нове и своје старе познанике и једног од њих упитала:

- Како бих могла да останем у Југославији?

За две недеље донела је одлуку. Остаће да студира на Београдском универзитету. Другови су је питали:

- Зашто остајеш?

- Ова земља ми је блиска, одговорила је, волим је као своју Шпанију...

Аурора Ескудера није штедела себе на овој прузи. Стизала је свуда, била је неуморна, као и други бригадисти из бригаде „Пол Боне".

- Провела сам лепих тридесет дана, скоро најлепших у свом животу - питала је једном свом пријатељу по повратку у Француску. - Доћи ћу и идуће године.

ДУЖ ТРАСЕ ПЕВАЛО СЕ О ЗРЕЊАНИНСКОЈ И...

Морало би несШати Зрењанина 1рада
ако не би посШала ударна бртада.

Иде, насШупа, не боји се рада
Прва средњошколска Зрењанинска бртада.

Ми смо част и понос Зрењанина 1рада,
Јер овде смо посШали ударна бртада.

На првом секШору хукШи железница
То је победа свакоI омладинца.

Алај ће нас возити машина
од Тромеђе па до 1рада Книна.

Јуришајмо поморци на прузи,
Информбиро сада је у Шузи.
Информбиро сад нам право кажи,
Где су твоје клевете и лажи?

...О ЦРНОГОРСКОЈ БРИГАДИ

Шта је оно свако вече
те босанска брда јече?

То бртада црно1орска
код Врбањско! ради моста.

Радићемо ударнички
да се Блажо с нама дичи.

Црна Горо Ши направи хлада,
да с одмори ударна бртада.

Аој пруХо, не Шреба Ши кише,
бртаде те знојем натопише.

Кад је, касније, дошло до застоја и закашњења радова, због неблаговремене испоруке железне конструкције, а и због тога што је на градилиште стигло свега осам стручних монтера, уместо 50, колико је требало, градитељи су формирали монтерске бригаде и курсеве и латили се још једног новог и непознатог посла. И чврсто обећали: „На нас неће чекати пролазак првог воза". Своју реч су и одржали. Мост преко реке Босне изграђен је месец дана пре рока.

ПЕСМА ПРВЕЛОПАРСКЕ БРИГАДЕ

Мила мајко, ти не ту1уј Шу1е,
ја остајем до свршетка пру1е.

Мила мајко, чешће пиши мени,
остајем ти и у дру1ој смени.

Гоадит ћу те, Омладинска пру1о,
ма колико време било ду1о.

Омладино, света Ши је рука,
1радиш пру1у Добој - Бања Лука.

Омладино, не крећ'на лијево,
већ на Шунел да 1а пробијемо.

Аој, моја Омладинска пру!о,
успомено и сећање ду1о!

Зацементирали се

И на ову Пругу су стално стизале бригаде нових, младих градитеља. У жељи да достигну и престигну старе акцијаше „плаћали су данак" неискуству, о чему говори одломак из *Дневника* Београдске омладинске бригаде „Драгана Маузера" са Чукарице:

... Почели смо да радимо на мосту преко речице Јошавке, недалеко од тунела „Тромеђа". Једна од наших чета стално истоварује џакове с цементом који пристижу камионима. Најснажнији, Коста, Зоран, Миленко, Пера... подмећу леђа и на раменима носе џакове. Каткад се деси да се те вреће од папира распукну на њиховим леђима док их носе до оближње бараке. Тада су, као посути сивим брашном... Јуче се догодило нешто необично - поука за све нас. После рада, уморни, наши „носачи" нису се добро опрали у реци. Одмах су легли под шаторе и заспали... Кад су се пробудили нису могли ни прст да помакну! Зацементирали су се... Танка скрама цемента оковала им је тело... Кожа им није могла да дише, па им се чинило да ће се угушити... Цео санитетски вод „гуљио“ их је, као кромпире. Цемент им се завукао у сваку порицу... Могло је да буде опасно...“

У **две декаде - три пута ударна**

На усеку 7 - најтежем објекту на Клисури - радила је и Чачанска бригада. Између две кривине уздигло се брдо које је требало пробити у висини од 16 метара. И избацити око 8.000 кубика камена. А Чачани још нису имали ни један компресор. Почеће с длетом и чекићем. Најпре су подигли провизорни мост ради приступа, а онда „напали брдо“. Одјекнула је експлозија. Прва мина њихове смене у Клисури. Киша камења сручила се у реку. Ускоро, Чачанима су се придружили Шиђани, Мариборци и остали.

После Чачанске, на изградњу ове Пруге је дошла и Новиградска бригада. Први жуљеви, прва искуства.

Пруга неће чекати на Клисуру - казао је командант Омладинског логора 2 на VI деоници.

И могло му се веровати, јер се он на овом градилишту већ налази од почетка радова. Безброј пута претрчао је од усека 1 до усека 11. Понекад би бос прегазио реку, ноћи и дане проводио је на овом радилишту.

И радови на објектима у Клисури су брзо одмицали. Са подигнутим стубовима једног моста и пробијена три усека, радови су били извршени са преко 30%.

ПЕСМА АЛЕКСИНАЧКЕ БРИГАДЕ

Нову ОруГуДобој - Бања Лука
сафадиће омладинска рука.

- Мила мајко, а 1де ти је дете?
- У Добоју 1ура ва!онете.

- Мила мајко, а 1де ти је ћерка?
- Гоади пруЈу, није саботерка.

- Мила бако, !де ти је унука?
- Гоади пру!у Добој - Бања Лука.

„Добровољци, напред!“

Почетком априла је стигло појачање. Тада је на градилишту било око 70 бригада. Борба за колосек се наставља. Први километри се назиру. Возови из Руданке крећу полако према тунелу. Као ход детета. Несигурно и споро.

Наједанпут тресак. Машиновођа зауставља локомотиву. Један вагон је испао из шина.

Пред штабом Бијељинске бригаде један железничар са фењером у руци тражи помоћ за истовар вагона.

- Платићемо лежарину - говори он у штабу бригаде.
- Колико вам људи треба?
- Двадесет ће бити доста.
- Добровољци, напред! - виче дежурни с подигнутом руком.

Пола бригаде се постројава, сви они који нису стигли да легну. На светлу фењера поигравају се беле пахуљице.

- Снег! - довикну неко изненађено.

Вратили су се око пола ноћи, са угашеним фењером.

Двојицу бригадиста, мокре, довели су код дежурног. Пали су с моста у реку, враћајући се с посла.

- Дај им нешто да се пресвуку.

Дежурни, седећи у кухињи крај ватре, сушио је одела својих другова.

Стално киша ... и пешачење

Поред кише, пешачење је, такође, представљало проблем. Киша и пешачење, дани без сунца и ноћи без одмора.

А дани су свугде били једнаки. И на Тромеђи и у Челинцу. По киши се устајало, по киши се враћало с посла. Без ње није било ни одмора ни свечаности. Од ње су дивљали потоци. Њихова бујица је ломила мостове...

На крају, небо се смирило. На градилишту је поново засијало сунце, ветар лагано њихао расцветало грање. Пастири се лењо пењали по пропланцима. Шкрипале неподмазане осовине у млиновима...

До1овор руководсшва чеше о извршењу илана рада

Полугодишњи биланс радова на прузи Добој - Бања Лука

До 1. септембра, преко 50.000 градитеља извршило је око 54% земљаних радова: до 1. августа је урађено 27% мостова, односно бетонских радова; положено 29 километара колосека; завршавао се највећи надвожњак и насип са преко 20.000 кубних метара земље на 30. километру... Од тунела, најмањи „Челинац“ је завршен; „Тромеђа“ ће бити готова до 29. новембра. А „Љескове Воде“? На овом најтежем објекту пробијено је око 300 метара тунела, а остало је још 1.200 метара да се пробије у наредна три месеца.

ТИТО МЕЂУ ГРАДИТЕЉИМА ПРУГЕ

Тих тешких дана, 16. септембра, бригадисте треће смене на овој Прузи посетиоје председник Тито.

Тишо у сусрешу с 1радишељима. 16. сеишембра

Председник Тишо са свечане шрибине даје иодршку окуиљеним ГрадиШељима да савладају најШеже препреке на Прузи

Он је, најпре, на градилишту моста преко реке Босне, највећег на прузи, замољен од омладинаца, одржао краћи говор, у коме се, прекидан снажним кпицањем, захвалио омладини изванредним на напорима које улаже у изградњи овог објекта и зажелео градитељима да, као и све дотадашње обавезе, и ову изврше успешно.

После обиласка тунела „Љескове воде", у коме су минери упорно без прекида радили свој тежак посао, Титоје окупљеним градитељима, праћен њиховим клицањем, у свом нешто дужем говор још једном дао подршку градитљима, а они одговорили одушевљеним клицањем и, потом, трчећи око њега, допратили га до малог воза, којим се он, са осталим руководиоцима, вратио у Добој.

У пратњи председника Тита били су министар Савезне владе Тодор Вујасиновић, секретар Централног већа Народне омладине Југославије Милијан Неоричић, командант Главног штаба омладинских радних бригада Ицо Симчић и секретар Партијског комитета Војо Бањац.

У вамну - у раз1овору са руководсшвом Пру1е

Председник Тишо у ирашњи својих сарадника, Храдишеља и осшалих госшију обилази 1радилишше пруХе

Председник Тишо међу фадишељима ПруХе

Председник ТиШо са командантом ГлавноI штаба ОРБ Ицом Симчићем (први с десна), председником ЦК НОЈ Милијаном Неоричићем, својим бројним сарадницима, савезним и републичким руководиоцима, излази из тунела „Љескове воде“

А онда је у малом вагону старог воза, дуго разговарао са бригадистима и стручњацима о условима рада и живота, посебно о насталим проблемима око изградње овог тунела.

- Ја вјерујем, другови, да ћете ви, заједно са стручњацима, и овдје, као и раније, савладати садашње тешкоће и часно извршити своје обавезе - биле су његове последње речи пуне охрабрења.

Сачињен „ратни план“

После значајне посете председника Тита, на градилишту тунела „Љескове Воде" сачињен је нови „ратни план“. Почело је копање једног 30 метара дубоког усека. На његово дно су положене избетониране тунелске цеви. Нови, непредвиђени посао. За кратко време, требалоје ископати још око 100.000 кубних метара земље и камена!

Ћудљиво брдо, кроз које је пролазио тунел „Љескове Воде“, није се предавало, нарочито на оним деловима где су куљале јаке подземне воде. Шта даље учинити? Донесена је нова одлука - да се на дужини од 260 метара рад настави у кесонима. Образоване су и посебне, тзв. кесонске бригаде, са око 400 омладинаца. Тада млади бригадисти, такорећи, преко ноћи, постадоше кесонци и почеше да поткопавају земљу и камен испод четвртасте челичне цеви, кесона.

Омладинка неуморно 1ура пуна колица

Уместо кућама - 5.400 демобилисаних бораца стигло на пругу Бања Лука - Добој

После две и по године живота и рада у јединицама ЈА војници су се спремали да крену својим кућама.

Али, одлука је промењена. Уместо кућама, кренуће на изградњу пруге Бања Лука - Добој.

Сазнавши да је Бањалучки гарнизон оформио бригаду која ће по демобилизацији отићи на изградњу пруге, и њих 5.400 дошло је да последњих седмица дају свој допринос на овој акцији.

Више бригада донело одлуку да на акцији остану још по 22 дана

Процењивало се да је за довршење овогодишњих радова на прузи Бања Лука - Добој потребно још 7.500 градитеља. После апела техничког руководства и Главног штаба омладинских радних бригада, Шеста личка је одлучила да на изградњи пруге остане још 22 дана; такође, до завршетка пруге још по 22 дана остаће Жичка, Алексиначка, Сенћанска, Моравска, Бањалучка, Осма војвођанска, Црногорска комунистичка и Црногорска бригада „Милован Ђилас".

Прва травничка освојену заставицу Главног штаба није пуштала из руку до одласка са пруге

Прва травничка бригада се средином октобра вратила са изградње Омладинске пруге Бања Лука - Добој. Она је за два месеца, радећи на излазној страни тунела „Љескове Воде“ постала шест пута ударна, освојила ванредну Диплому Главног штаба као побединца у декадном такмичењу поводом 13. јула и две дипломе за културно-просветне и спортске активности.

Норму је пребацивала просечно 180%, а некад и до 350%. Када је освојила прелазну заставиву Главног штаба, није ју је пуштала из руку све до свог одласка са пруге.

У ОМЛАДИНСКОМ НАСЕЉУ

Хармоника и ...

Испред барака група омладинаца стоји крај позорнице и пева. Прилазе им другови са стране и група постаје све већа а и песма све јача.

- Кулска... Ти само пјевају - рече један из Бјеловарске.

Хармоникаш се попео на позорницу. Парови се све живље окрећу. Бригадисти из Бјеловарске се брзо измешаше са онима из Куле. Ове две бригаде су суседи у насељу. Хармоникашу, сигурно, припада највећа заслуга за успостављено пријатељство.

Хармоникаш Њица Њаради из Прве кулске свирао је те вечери без престанка, час полку, час валцер.

- Дај мало по банатски - тражили су другови који знају да играју чардаш.

- Доста је, другови, хладно је - бранио се Њица.

Изговор није вредео.

Ноћ се била увелико спустила кад се неко сети да викне:

- Спавање!

Хармоникаш искористи овај предлог и склони хармонику.

- Мислио сам данас: чим вечерам, одмах да идем на спавање. Али, кад чујем хармонику заборавим, заборавим све - рече један бригадиста партнерки коју је пратио до њене бараке.

- Увече човек тек заборави да је уморан... А колико је сати.

- Пола једанаест.

Ускоро у насељу завлада потпуна тишина.

... Коло

А следећег дана Калиновачка је почела коло, повезала њим цело насеље и бригадисти остадоше цело вече на ногама.

У Сењској бригади, на 60. километру, Зденка Марулић има гитару са четири жице. И нема дана да јој другови не добаце:

- Шта је Зденка с тобом?... Има ли на гитари још која жица?

И Зденка би онда скидала инструмент са зида и пребирајући прстима по њему, почињала:

Зар има што леише од нашеl мора...

Дервентска је имала шаргије... Прњаворска цео оркестар гитара. Ретке су бригаде без бар једног инструмента, као што су ретки дани без игре.

На раду ретко коме падне на памет да поведе коло. Ако неко и запева, то је више успут. Јер, земљом напуњена колица прилично су тешка. Али, у насељу, у слободно време, песма лако може да почне.

И омладинац кад иде сам преко насеља забаци титовку на чело и почне:

Мила мајко, а 1де Ши је деше...

Три свечана митинга

На Омладинској прузи Бања Лука - Добој, 1. и 2. октобра су одржана три велика митинга, на којима су градитељи прославили три велике радне победе:

• Код моста преко реке Босне неколико хиљада градитеља је свечано обележило завршетак свих радова на овом важном објекту, трећем по величини на целој прузи. То је дело неколико стотина сталних радника и 44 омладинске радне бригаде, са преко 3.500 младих градитеља.

Мост је дугачак 250 метара; земљани радови на њему износили су 3.000 кубних метара, од којих је 2.700 извађено из кесона; у стубове моста је уграђено 2.200 кубика бетона; гвоздена конструкција је тешка око 700 тона.

• На 10. деоници градитељи су прославили завршетак свих радова на том делу пруге;

• На митингу код Грапске су сумирани успеси великог октобарског такмичења и свих дотадашњих радова на Прузи: завршено је 94% земљаних радова, 96% потпорних зидова, положено 55% колосека, на тунелу „Тромеђа" пробијали су последњи метри, на „Љесковим Водама“ су убрзани радови.

Главни штабје као победнике прогласио 20 бригада, а као најбољу међу њима, XII јајачку бригаду, којој је доделио прелазну заставу.

Настављена битка у тунелима и у транспорту

Градитељи су у тунелима повећали темпо свог рада. А за превоз грађевинског материјала железничари су за кратко време оспособили стару чисто шумску пругу, замењивањем слабијих шина на прузи Добој - Теслић - Бараћи са шинама јачегтипа и подизањем на свим мостовима пропусне моћи овог дела железничке линије. Тако ће 40 пари возова дневно превозити око 2.500 тона грађевинског материјала.

Мост преко реке Босне изграђен месец дана пре одређеног рока

Радови на мосту преко реке Босне дугом 250 метара почели су првих дана пролећа полагањем 2,5 километра помоћног колосека и изградњом приступних путева, уз обезбеђење смештаја за око 3.000 омладинаца и сталних радника, на чему су радиле Калиновичка, Прва кулска и Бјеловарска бригада.

По завршетку припремних радова, изградња моста је почела уместо 2. маја, како се предвиђало, тек 20 дана касније, али су се градитељи, ипак, обавезали на митингу одржаном 20. јуна да овај мост заврше до 29. новембра.

Недостатак стручних радника надокнађиван је пожртвовањем градитеља, посебно залагањем тзв. кесонских бригада, састављеним од 70 омладинаца добровољно пријављених из Грочанске, Ужичке, Далматинске, Дрварске, Војвођанске и Кулске бригаде. Они су, заједно са искусним мајсторима, савладали све задатке и кесоне спустили у предвиђеном времену, да би, потом, ископали 7.170 кубних метара земље и уградили око 400 кубика бетона. Омладина је прискочила у помоћ и формирањем монтерске бригаде и завршила монтирање једног отвора за 6-8 дана, уместо за 18, колико је нормом било предвиђено. Омладинци Жика Комаровић, Данило Ђекић и Стева Влатковић нису напуштали градилиште по 18-20 сати, проводећи, понекад, и по две ноћи и два дана на раду (тамо јели и пили и помало се одмарали).

Око 25. октобра на том градилишту је врило као у кошници. Све је било на ногама. Око 3.500 омладинаца и стручних радника су се борили за изградњу овог моста, за извршење своје обавезе. У току тих радова они су ископали 7.110 кубика материјала и уградили 3.200 кубика бетона и монтирали 700 тона мостовске конструкције.

Мост - за чију је изградњу у нормалним условима требало две године рада - изграђен је за пет месеци и већ 1. новембра био спреман за пропуштање првог воза.

Кесонски начин грађења тунела „Љескове воде“

У последњој фази пробијања тунела „Љескове Воде“, градитељи су применили тзв. кесонски начин грађења на једном делу овог тунела. Те радове изводила је „Мостоградња“ са неколико стотина омладинаца који су се добровољно јавили у омладинске кесонске бригаде.

Кесон је четвртаста комора од армираног бетона - личи на велики сандук без дна, дуг осам, а широк седам метара. На његовим ивицама су причвршћени велики челични ножеви. Висина кесона је толика да у њему радници могу несметано да обављају све послове. Они у кесону минама и крамповима поткопавају тле, земља се механичким путем избацује кроз отворе на кесону, те тако тунелска цев продире све више у дубину. Таквих осам кесона је спуштено на овом делу тунела, па ће се тунелска цев саставити на 250 метара дубине. У ове кесоне уграђено је 7.520 кубних метара бетона. А тежина само једног кесона износи око 2.000 тона.

За надчовечанске напоре на овом објекту заставица је прелазила из бригаде у бригаду - добијале су је Прва травничка, Четврта минерска, Прва горичка, а 12. јајачка однела ју је у свој крај као трајно власништво.

Само на улазној страни битку на тунелу „Љескове Воде“ упорно су, помоћу кесона, свакодневно водиле још 37 бригада, а на излазној страни 14. Дакле, преко 50 омладинских бригада је дочекало хладне децембарске дане у раду на овом тешком, а значајном објекту Пруге.

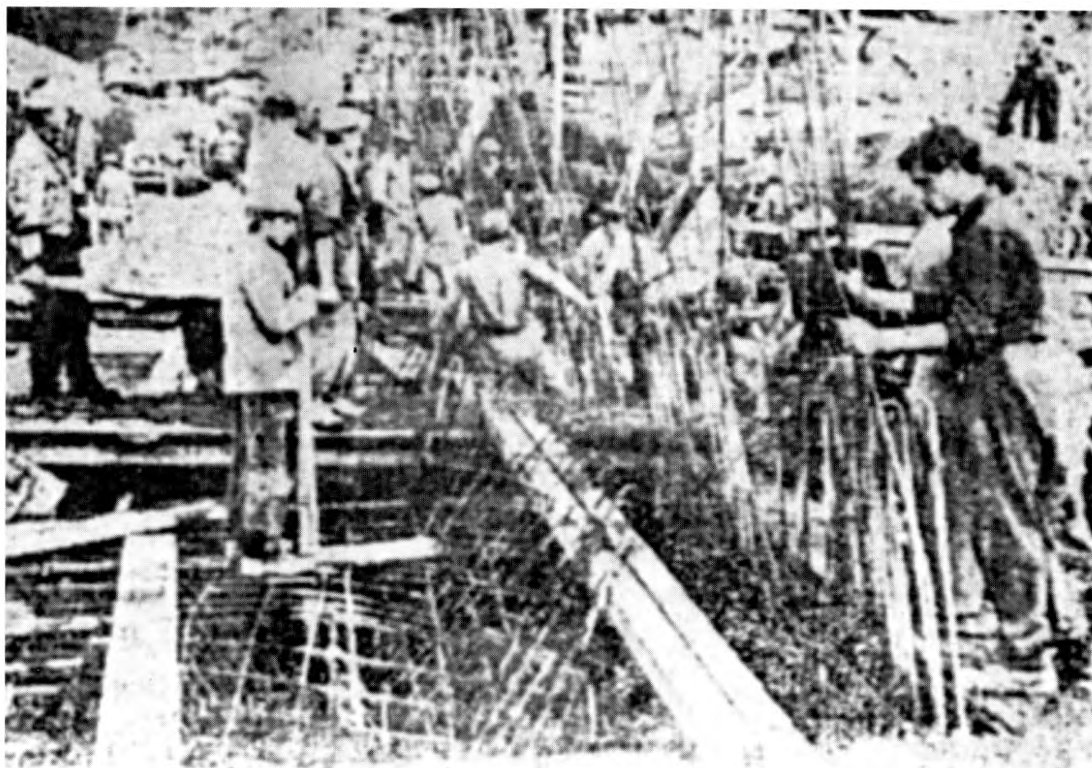

Прављење „кесона“ за Градњу шунела „Љескове воде“

Део XII жичке ОРБ на изфадњи ӣру1е Бања Лука - Добој, 1951. године.
Остали део Бртаде радио је у друХој смени на Градилишту тунела „Љескове воде“

ТРИ КРАЉЕВАЧКЕ БРИГАДЕ НА ИЗГРАДЊИ ПРУГЕ БАЊА ЛУКА - ДОБОЈ

XII жичка ОРБ

Године 1951. на изградњи пруге Бања Лука-Добој учествовала је и XII жичка ОРБ, са 95 бригадиста, претежно са села (10 су биле девојке).

Бригада је два месеца радила на најтежем објекту Омладинске пруге - на копању тунела „Љескове Воде“ и постигла запажене резултате - три пута је била ударна, а међу бригадистима имала осам ударника.

XIII жичка ОРБ

XIII жичка ОРБ, са 150 бригадиста из редова сеоске омладине, радила је три месеца на најтежем објекту пруге Бања Лука - Добој, на тунелу „Љескове Воде". Славко Симеуновић, легенда краљевачких акцијаша и командант ове бригаде, сећао се:

„Од свих акција на којима сам учествовао, овде ми је било најтеже. Тунел је нападан на десет тачака. Мине су пуцале и дању и ноћу. Када су се појавиле велике подземне воде, бригадисти су до радилишта силазили вертикалним шахтама, дубоким 60 метара. Радило се даноноћно, а некада узалуд, јер су вода и живи песак затрпавали све што је претходна смена урадила Бригадисти су понекад радили и до појаса у живом песку. Ископано је много кубика земље и песка, који нису били пројектовани и планирани, на крају радило се у кесонима - као када се постављају стубови у корито реке за изградњу моста. Али, ништа није могло да нас заустави, Пруга је изграђена на време“.

За три месеца рада, XIII жичка ОРБ је 12 пута проглашена ударном, како по основу редовног, тако и по основу ванредног проглашења.

Краљевачка бригада „Мирко Луковић

Ова средњошколска бригада је бројала 160 бригадиста, од којих су 20 били из Трстеника и Врњачке Бање. Њен командант, Краљевчанин Момчило Илић, сећао се:

„Један део ове бригаде радио је на најтежем објекту - на тунелу „Љескове Воде“, постижући запажене радне резултате. Други део ОРБ пост авњао је туцаник, шлипере и шине на траси Пруге.

Она половина Краљевачке бригаде у тунелу „Љескове Воде" радила је у ноћној смени од 23 до 6 часова ујутру у веома тешким условима.

Хармоникаш и певач Драган Живковић - Тозовац као бригадиста имао је задатак само да свира и пева на радилишту трасе Пруге, стварајући расположење за већи радни учинак бригадиста.

Бригада је два пута проглашена за ударну, једном редовно а једном ванредно. А када се ова ОРБ са пруге Бања Лука - Добој вратила у Краљево, сви бригадисти су награђени са двонедељним одмором у Матарушкој Бањи. Акцијаши су били смештени у >ради Основне школе у Матаругама. Спавали су на слами и по цео дан се купали у Ибру.

Неколики подаци о културно-просветном раду на прузи Бања Лука - Добој

За сеоску омладину одржано је 15.120 политичких информација. Испите на основним просветним течајевима положило је 3.072, а средње просветне курсеве је похађало 8.208 омладинаца.

Седам покретних кинопројектора је приказало 262 филмске представе за 319.876 посетилаца. Бригадне културне групе су дале 1.734 приредбе; млади градитељи су 3.841 пут палили логорске ватре; гостујуће екипе су дале 198 приредби; прочитаноје 94.644 књига.

Из рада фолклорне секције

СЕЋАЊА ГРАДИТЕЉА

Драгослав Угарчина
КомандanШ Средњошколске брmаде из Карловца

„Наша Средњошколска бригада возом креће ка Бања Луци. Сместили су нас на нултом километру, близу железничке станице, у предграђу. Ту је још неколико бригада из других република.

Добили смо задатак да претоварујемо грађевинске материјале из вагона у камионе и да их истоваримо на трасу, где је требало. Већином смо товарили и истоваривали шодер, а нешто мање друге материјале. Много и напорно радимо, сунце пржи, жуљеви пуцају на нежним рукама девојака и момака. Апи, све издржавамо и радимо уз песму.

Свако вече пред бараком весеље, музика и песма. Све тако док трубач не засвира време за спавање.

Ја сам, поред дужности команданта бригаде, колико год сам имао времена, узимао лопату и радио са бригадистима.

Бригада је на овој акцији проглашена ударном и у тој смени била међу најбољим на изградњи пруге...

Једне вечери, док су се бригадисти, уз свирку хармонике, веселили пред спавање, дође службеник са Железничке станице - предграђе Бања Лука и тражи команданта бригаде. Нађе ме у оној маси:

- Друже команданте, послао ме шеф станице са молбом да организујете истовар вагона са шодером, који су малопре стигли, како не би дуго лежали.

Мало се замислим, па одлучим - одмах на истовар!

- Трубач, свирај, уместо спавања, збор бригаде!

Трубач засвира збор. Труба стаде. Бригада је у строју.

- Другови и другарице, бригадисти, ноћас имамо хитан задатак-да истоваримо шодер из композиције вагона која је

малопре стигла на станицу. Само 30 добровољаца, а остали на спавање. Добровољци, три корака напред, испред строја!

Један по један почеше да излазе, док цела бригада не искорачи три корака напред. Сви добровољци! Али, сви нису потребни, већ само 30, како сам рекао. Нова наредба:

- Командири чета, издвојте по десет бригадиста, физички јачих, само мушкарце!

Командири издвојише по десет бригадиста. Командир треће чете ми прилази и каже да Зорица упорно хоће на истовар.

- Ено је, стоји с лопатом и плаче.

- Добро, дођавола, нека иде, само да не плаче...

Постројим добровољце и кренемо са лопатама на раменима у мрак према Железничкој станици. Кад стигосмо, рекох Зорици:

- Ти немој да радиш, само нам доноси воду за пиће.

- Хоћу, и ја могу да истоварујем, друже команданте.

И, тако, Зорица донесе воду за пиће, па за лопату. А била је мала и нежна, ученица првог разреда гимназије.

За два-три сата вагони су били истоварени.

Вратише се добровољци са ноћне акције уз песму.

Када смо пришли насељу, наредим: „Тишина", да не бисмо будили бригадисте на спавању. Легосмо око два сата после поноћи. У пет сати трубач свира устајање.

Радна акција је завршена. Бригадисти се разишли, свако у свом правцу, јер је то јул, време распуста.

После тридесет година од ове акције присећао сам се оног елана младих. Паде ми на памет и Зорица.

Пишем сећања са те акције и шаљем их из Вршца у Карловац, за локални лист, *Карловачки Шједник.*

Зорица, тада службеница у Медицинском центру у Карловцу, прочита тај чланак, у коме сам поменуо и њено име. Драго јој, показује чланак колегиницама.

После неколико дана добијем писмо из Карловца. Пријатно изненађење, Зорица пише своме команданту и жели да се састанемо када будем долазио на прославу 30 година матуре.

И, прилика се тада указала. На позив из Карловца 1981. године одлазим на прославу матуре. Најављујем Зорици долазак у Карловац и закажем јој сусрет на одређеном месту. Први дан по доласку у Карловац проводим са школским друговима и другарицама на прослави, у школи на часу, а затим у хотелу на ручку и весељу.

Тада одем и на састанак са Зорицом. Чекала ме пред биоскопом „Едисон". Прилазећи томе месту, видим, стоји непозната жена средњих година. Прилазим јој, она се смеши, препознала ме је.

Поздрављамо се, пољубимо, присећајући се школских година и радне акције. У посластичарници, послужимо се колачима и још мало попричамо.

Враћам се из Карловца у Вршац. Зорица ме испраћа на воз. Пријатељски поздрав и пољубац, са надом да ћемо се још који пут у животу срести. Зорица остаје.

Део руководсшва I карловачке средњошколске бриЈаде. Њен командант, Дра1ослав У1арчина, први лево од јарбола

Размишљам с тугом о томе шта се у међувремену догодило. Ја сам сада у једној држави, Зорица у другој, а пруга коју смо градили у трећој. Сада. вероватно, треба да вадим и визу да бих отпутовао у Карловац, или да се провозам пругом коју сам градио, пругом Бања Лука -Добој..."

ВАЖНИЈИ СТАТИСТИЧКИ ПОДАЦИ О ОМЛАДИНСКОЈ ПРУЗИ БАЊА ЛУКА - ДОБОЈ

Пругу Бања Лука - Добој, од 1. марта до 20. децембра 1951. године, градило је 86.500 омладинаца и омладинки (међу њима и 7.900 омладинаца - демобилисаних бораца), сврстаних у више од 900 радних бригада. За 10 месеци, према грубим прорачунима, ископано је, превезено и уграђено у насип Пруге преко 1.770.000 кубних метара земље и камена; пробијено три тунела дуга близу три и по километра; постављено 17 илометара станичног колосека.

Пруга Бања Лука - Добој део магистрале Београд - Ваљево - Лозница, Зворник - Тузла - Добој - Бања Лука - Карловац-Љубљана. На дужини од 92 километара биће 12железничких станица. Колики је велики резултат рада око

85.000 градитеља - омладинаца и омладинки, поред стручне радне снаге, најбоље ће нам показати неколико статистичких података.

У пругује уграђено 1.800.000 кубних метара материјала, подигнута су 34 моста од којих је највећи преко реке Босне дуг 250 метара, изграђено је 295 пропуста, а само у припремним радовима постављеноје 75 километара пруге,

Највећи и најтежи објекти на овој прузи су тунели „Тромеђа“ и „Љескове Воде". Иако су цифре убедљив доказ величине и тежине објекта кога је радила омладина Југославије, ипак цифре не могу да искажу ону диловску борбу градитеља са непредвиђеним тешкоћама које су се појавиле приликом пробијања ова два тунела. Ни „Врандук" ни „Мајевица" нису захтевали толико напора, толико смелих подвига, толике истрајности у раду као што је то било у тунелима „Тромеђа“ и ‚ЈЂесковe Воде“. Мимо геолошких предвиђања, у тунелима се појавила вода. И то вода са ситним песком. А познато је да уколико је материјал - стена кроз коју се пробија тунел тврђи, утолико је и рад лакши. Међутим, овде се појавио најмекши материјал који је стално ометао и успоравао радове.

„Тромеђа" је тунел дуг 1.411 метара. До 27. октобра рад се одвијао скоро нормално. Тада је неочекивано продрла вода у тунел. Млаз воде је био веома јак. За извесно време радови су морали бити прекинути док се црпкама није избацила вода. Да би се убрзали радови на пробијању тунела, поред напада са улазне и излазне стране, копање је почело и преко једног ископа дугог 70 метара. Тако су радови на пробијању „Тромеђе" убрзани и градитељи су били одлучили да до 20. новембра пробију „Тромеђу". Размак између минера са улазне и излазне стране све више се скраћивао, тако да је преостало још свега тридесетак метара. Тачно на половини тунела водила се борба између смена, јер су сви желели да они буду баш ти који ће у пробијеном тунелу стиснути друговима са друге стране руку. Морало се обазривије радити јер су се експлозије мина са једне и са друге стране већ чуле.

Тунел „Љескове Воде“ дугачакје 1.506 метара. Подужини то не би био неки тежак проблем градитељима. Апи, по специфичном геолошком саставу земљишта и сталном надолажењу великих копичина воде тунел „Љескове Воде“ се градио на један посебан начин. Поред уобичајеног рада на пробијању тунела са улазне и излазне стране, пробијен је велики усек. Затим се копало осам великих бетонских кесона од којих је сваки тежак 2.000 тона. На ове кесоне спуштала се бетонска цев, копали ископи и шахтови. Тако се на „Љесковим Водама" бочно радило на 10 места.

Овај начин градње први пут је примењен у нашој земљи. На овом принципу изграђен је још једино тунел Гатике у Италији.

Иако је рок последње смене рада на Омладинској прузи истекао 1. децембра, велики број градитеља се и даље тамо налазио.

На бригадним конференцијама преко 7.000 омладинаца и омладинки одлучилоје да на прузи остане до 20. децембра, како би завршила отворени део пруге.

Било је бригада које су радиле не два месеца, као и друге. већ и три, па и четири месеца. А 19. децембра је почела велика прослава.

Први воз је прошао пругом Добој - Бањалука, 20. децембра 1951. године.

На Храдипишшу ируш Добој - Бања Лука

ПРВА БОРСКА СРЕДЊОШКОЛСКА БРИГАДА „МЛАДИ РУДАР“ - НАЈБОЉА НА II СЕКТОРУ ПРУГЕ

У такмичењу 120 ОРБ на II сектору, на крају друге ударне декаде, Прва борска средњошколска бригада „Млади рудар", састављена од ученика Средње техничке школе из Бора, проглашена је од Штаба ОРБ II сектора за ударну, и као најбољој, додељена јој је и прелазна застава.

Одлука о проглашењу најбољих бригада за ударне и додели прелазне заставе прочитана је 22. јула на свечаном митингу пред 30 бригада, одржаном на радилишту 12. деонице II сектора, а поводом Дана устанка народа Словеније.

Бригада „Млади рудар“, први пут је проглашена за ударну после прве декаде. За непуних 20 дана она је три пута постала ударна, што до тада није постигла ни једна бригада међу свим средњошколским бригадама на овој Прузи.

Дневне задатке у I и II декади Прва борска ОРБ „Млади рудар" је испуњавала са 114% до 144%, а у III декади од 213% до 227%.

Бригада „Млади рудар“ није заостајала ни у осталим активностима. У њој су редовно, одржаване политичке информације и разна предавања, а у области спортских активности, фудбалска екипа „Млади рудар“ је освојила I место на целој Прузи.

Бригада је остваривала успешну сарадњу са осталим бригадама, а посебну помоћ пружала је сеоским радним бригадама.

На свечаности, одржаној у Бања Луци, поводом завршетка радова на изградњи пруге Бања Лука - Добој, Првој борској бригади „Млади рудар" уручен је Орден рада II реда.

0 овој Бригади и учешћу Средње техничке рударске школе у добровољним радним активностима, говори Павле Спасојевић, бригадиста и омладински руководилац у Бору учествовао и у формирању ове бригаде, крајем јуна 1951. године:

„... Радне акције и други облици добровољног рада били су саставни део живота и рада ученика наше школе. Поред учешћа на локалним радним акцијама и у изградњи школске зграде, ми, ученици Средње техничке рударске школе ишли смо понекад на добровољни рад и у рударскејаме и у погоне топионице, где смо, иначе, редовније обављали практичну обуку.

А највећи успех постигли смо у Првој борскоЈ средњошколској бригади „Млади рудар" на изградњи Омладинске пруге Бања Лука - Добој 1951. године.

Главни штаб ОРБ испунио је жељу бригаде и распоредио је на рад у тунелу „Љескове воде", најтежем објекту на Прузи. Због изузетно тешких услова рада, Бригада је била подељена и радила у четири смене.

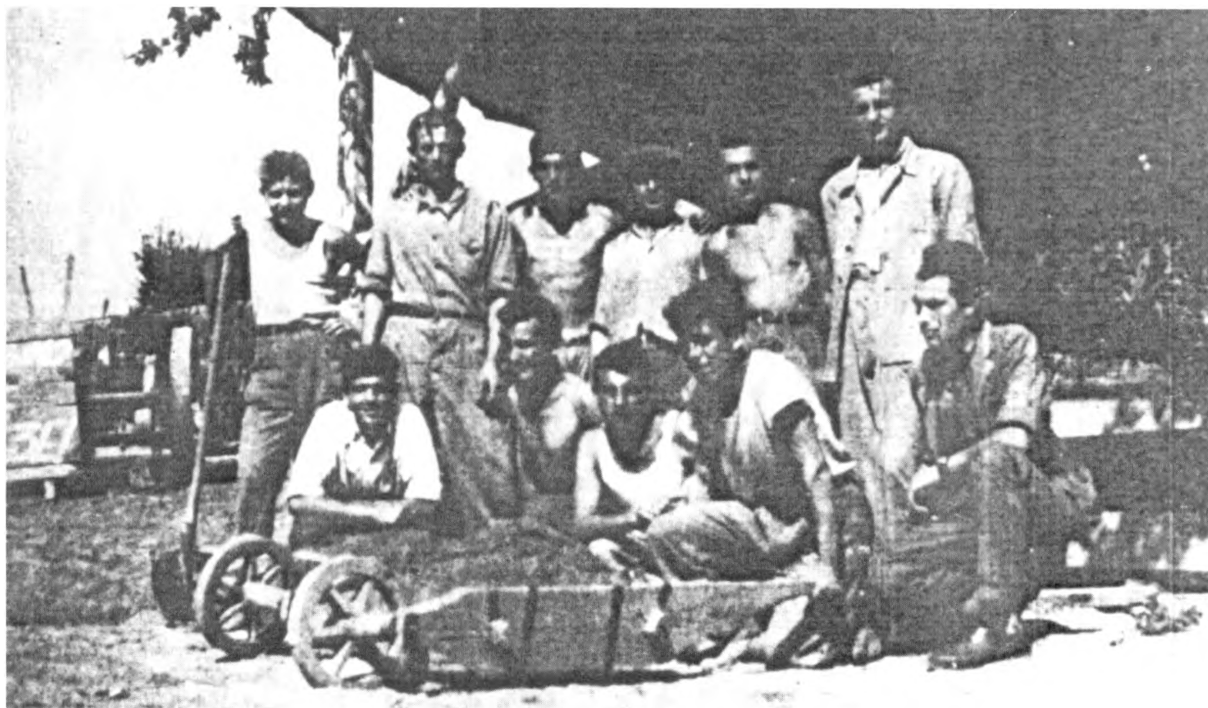

Бршадисши Средњошколске бртаде „Млади рудар“
на траси пру!е Бањалука - Добој, са ударничким значкама

О радном учинку ове бригаде и добијеним признањима, све је већ речено. Наша бригада је, тако, тридесет дана непрекидно радила на најтежем делу трасе, на пробијању тунела „Љескове воде". Овде се, поред физичких способности због напорног рада тражило и рударско знање, па је тај задатак и поверен нашој бригади. Знање стечено у школи користили смо и у пробијању овог тунела, на опште задовољство Штаба сектора и стручњака на овом најтежем радном попришту.

Бригада „Млади рудар" је три пута проглашена ударном, два пута похваљена и одликована Орденом рада, што је мали број бригада постигло на свим савезним радним акцијама.

Скоро сви бригадисти су проглашени за ударнике и добили ударничке значке.

Успеси на омладинској прузи су показали да су њени бригадисти васпитавани на херојским радним примерима својих старијих другова у Борском руднику. Зато је велики успех ОРБ „Млади рудар“ и дочекан као успех омладине Бора и целог радног колектива".

ПАВЛЕ СПАСОЈЕВИЋ

Од сиромашног сељачета из Остружња код Осечине до инжењера рударства и руководиоца у погонима РТБ у Бору

Рођен је у Остружњу код Осечине 1930. године. Основну школу је завршио у родном селу, два разреда Индустријско-рударске школе похађао 1949. године у Бору, а II разред школе Општег образовања радника и нижи течајни испит, завршио уз рад 1950. године. Средњу техничку-рударску школује завршио 1954. године у Бору, а Рударско-геолошки факултет, као стипендиста Басена Бор у Београду, 1959.

Своје учешће на радним акцијама Павле је почео још на изградњи пруге Шамац - Сарајево, крајем марта 1947. године, на усеку Лашва, у Другој ваљевској бригади „7. јул", а већ средином априла је упућен у Прву санитетску бригаду у Семизовац. По завршеном курсу Прве помоћи, радио је добровољно још два месеца као болничар у Амбуланти X секције у Сарајеву.

Цео септембар исте, 1947. године, провео је на изградњи Фабрике тешких машина алатљика у Железнику у III војвођанској бригади из Оџака. У оквиру друштвених напора за обезбеђивање радне снаге и укључивање омладине у привреду, Павле је, заједно са више од 100 омладинаца из Железника дошао у Бор на Дан ослобођења овог града, 3. октобра 1947.

Као омладински руководилац, крајемјуна 1951. године, учествовао је у организовању Прве борске средњошколске радне бригаде „Млади рудар" за одлазак на градњу Омладинске пруге Бања Лука - Добој.

После завршених студија на Рударско-геолошком факултету и војне обавезе, од априла 1961. године, кратко време је радио као дипломирани инжењер приправник у Руднику бакра у Бору, погону Флотација, затим као руководилац технолошког процеса у Флотацији и самостални истраживач у Институту за бакар у Бору.

Од 1965. до 1970. године је управник погона Флотације у Бору а онда до 1973. године је руководио Бироом за истраживање и развој и пословно-техничку сарадњу Басена бор и био управник Радне заједнице Заједничких служби.

Од 1973. до 1975. године је председник Регионалне привредне коморе у Зајечару, а од септембра 1975. године до пензионисања (1997) радио је у Привредној комори Србије као секретар одбора и служби за примену науке и техничко-технолошко унапређење и у осталим службама у области рударства, црне и обојене металургије.

Биран је за народног посланика Републичког већа Скупштине СР Србије (1969-1974).

За постигнуте резултате добио је више признања - медаља, плакета, диплома, Ордена рада са сребрним венцем (1967) и Ордена рада са златним венцем (1986).

СТАРИ АКЦИЈАШ ДРАГОСЛАВ УГАРЧИНА АНГАЖОВАН НА ОРГАНИЗАЦИЈИ ЛОКАЛНИХ ОРА

После повратка са изградње пруге Бањалука - Добој, Драгослав Угарчина се у Чачку, поред учешћа у привредном и свеукупном развоју ове Општине и Среза, као стари акцијаш, непосредно ангажовао у организацији локалних радних акција у томе крају. А веће од њих су изградња канала за наводњавање код Чачка, пошумљавање голети у Драгачеву и др.

Дра1ослав У1арчина председава заједничком сасШанку опшШинских комитеШа народне омладине Чачка и Лучана у Лучанима. Са ње1ове десне стране је ДраГослав Николић - Жура а с леве Милисав Парезановић

Посеша бриХадисшима Дра1ачева на изХрадњи канала за наводњавање код Чачка (1956)

„ПРУГА СНОВА"

БЕОГРАД - БАР

Дуга историја изградње пруге Београд - Бар

Повезивање Београда са Јадранским морем железничком пругом у писаним документима први пут помињу „Српске новине", 15. децембра 1855, наводећи један извештај из турских извора у којем се говорило о потреби повезивања Цариграда и Београда железничком пругом и Букурешта са Јадранским морем преко Београда.

Пошто је 1896. године донет Закон о грађењу железничке пруге Прахово - Ниш, српска влада је затражила од Порте начелан пристанак да пругу продужи преко турске територије до Јадранског мора, и тиме ублажи привредну зависност Србије од Аустро-Угарске.

Замисао о изградњи „Трансбалканске пруге" прихватиле су Русија, Француска и Италија.

После Другог светског рата, због коришћења хидроенергетског извора Дрине, одустало се од намере да пруга Београд - Бар иде долином Дрине, па је усвојен правац Београд - Ваљево - Пожега - Титово Ужице - Прибој - Бијело Поље - Колашин - Титоград - Бар.

Вишеструки привредни значај изградње пруге Београд - Бар

Гравитационо подручје пруге Београд - Бар обухвата око 125.000 квадратних километара, или 49% укупне површине наше земље, на којој је живело око 9,5 милиона становника.

Према до тада извршеним истраживањима установљено је да се на томе подручју налазе велике, вишемилионске резерве руде олова, цинка, бакра, ватросталне глине, барита, цементног лапарца, угља, затим око 10% укупног шумског фонда земље и око 23% укупне снаге свих водених токова у земљи.

Пруга Београд - Бар, повезујући источни део земље са Јадранским морем, омогућиће привредни развој целог гравитационог подручја које је економски недовољно развијено, а потенцијално богато налазиштима руда, енергетским изворима, водама, шумама, изванредним природним лепотама, историјским и културним споменицима.

На читавом овом подручју није било модерних железничких саобраћајница, а на већем делу те територије ни путева са савременим коловозом.

Пруга Београд - Бар требало је да има посебан значај у реализацији извоза и увоза робе, која се у тадашњим условима превозила заобилазним путем, уз знатно веће транспортне трошкове и дуже задржавање у путу.

Пуштање ове пруге у експлоатацију - сматрало се - значајно би утицало и на скретање и повећање међународних транспортних робних токова кроз Србију, што би, сигурно, допринело њеном бржем развоју и повезивању са привредама суседних земаља, као и земаља средње Европе.

Пруга Београд - Бар створила би и огромне могућности за развој туризма и других терцијарних делатности, заснованих на природним лепотама и културно-историјским знаменитостима крајева кроз које би пруга Београд - Бар пролазила.

Од значаја је и превоз путника пругом Београд - Бар који ће у првим годинама експлоатације пруге износити око 15 милиона путника. Поред редовних путника очекује се и знатан број туриста из земље и иностранства

Бршаде иод засшавама крећу на Градилишше иру!е Бео1рад - Бар

које ће привлачити изванредни предели и атрактивност саме пруге.

С обзиром на такав несумњиви и вишеструки привредни значај пруге Београд - Бар, Република Србија је, почетком 1971. године, одлучила да учини све штоје нужно да се ова пруга, чија је изградња и последњих година више пута почињана и прекидана заврши у новом предвиђеном року, до 1973. године. Једна од мера за обезбеђење средстава било је и расписивање финансијско-комерцијалног народног зајма на износ од 500 милиона динара за довршавање изградње ове пруге кроз Србију и делимично за изградњу луке Бар.

Грађња пругеје започета још 1952. године на деоници Ресник - Ваљево и Титоград - Бар.

А крајем 1954. године и градња неких већих објеката (тунели .дреновачки Кик", „Златибор", „Мојковац" и део пруге Прибој - Бијело Поље).

Инвестициони програм изградње Пруге одобрен је 1955. године. Радови су, међутим, обустављени исте, 1955. године, на деоници Прибој - Бијело Поље, а нешто касније и на делу од Вреоца...

Радови су настављени тек у 1961. години, али са минималним улагањем. На целој траси, закључно са 1965. годином, утрошено је свега 313 милиона динара.

Године 1966. донетје посебан Закон о изградњи пруге Београд - Бар, којим је предвиђено да се она гради у две етапе. У првој етапи Пругу је требало оспособити за нормалан саобраћај и почетни обим превоза. Федерација се обавезала да обезбеди средства без обавезе враћања да се радови заврше до краја 1972. године.

Траса пруге Београд - Бар кад се одвоји од пруге Београд - Ниш код Ресника, продужава се преко Ваљева, Ужичке Пожеге, ТитовогУжица, Прибоја, Пријепоља, Бијелог Поља, Мојковца, Колашина, Титограда до Бара.

Одлучено је, такође, да основни технички елементи и нормативи за довршење пруге одговарају законом предвиђеним условима за главне пруге I реда.

Грађња пруге Београд - Бар текпа је синхронизовано на целој траси, иако је било предвиђено да се поједине деонице, чим се заврпе, пуштају у погон овим редом: Вреоци - Ваљево до краја 1968. године; Ваљево-ТитовоУжице до краја 1970; ТитовоУжице-Титоград до краја 1972.

Исправном, показала се оријентација да се сукцесивно пуштају у саобраћај поједине деонице, јер се тако постижу значајни ефекти, појефтињује грађња пруге због ефикаснијег и јефтинијег допремања материјала и опреме.

Са Међународном банком за обнову и развој у Вашингтону потписан је, 22. марта 1968. године споразум
о зајму од 50 милиона долара са каматом од 6,25% за довршење пруге Београд - Бар и роком за враћање зајма од 25 година, а отплата да почне 1. марта 1974. године.

Деоница пруге до Ваљева је пуштена у саобраћај 29. новембра 1968. године. Радови су извођени на целој траси, али су каснили због нередовног притицања предвиђених средстава. Тешкоће су,, такође, наступиле и услед поскупљења радова на територији СР Србије за 32.4%, а на територији СР Црне Горе за 33,4%. Преношење инвестиционих обавеза са Федерације на ове две социјалистичке републике, истовремено је значило да оне морају посебним мерама надокнадити и поскупљење радова на довршењу изградње пруге Београд - Бар.

Прве бригаде на траси Пруге

Омладинске бригаде су на почетку ове радне акције биле смештене у два насеља у Пријепољу и Ражани.

У прву смену, у насеље у Пријепољу, дошле су бригаде „Рубин" из Крушевца и „Јелица Миловановић" из Београда (општина Стари град), док су бригаде „Ловћенски одред" - Цетиње, Интернационална студентска бригада и бригада „Братство јединство" - из градова западне Србије, дошле некомплетне па су накнадно попуњаване. Пред крај прве декаде, ОРБ из градова западне Србије расформирана, а бригадисти расподељени у остале бригаде. Недовољно припремљене дошле су бригаде и у насеље у Ражани...

Недовољна припремљеност бригада и омладинских насеља за почетак радова

У извештајима о овој радној акцији оцењено је да су не само бригаде, већ и сама ОРА била недовољно припремљена:

Оба насеља су импровизована: у Ражани бригадисти су били смештени у згради Основне школе и у шаторима у школском дворишту. Такође, и бригадисти у Пријепољу били су смештени у школској згради. У оба случаја у неодговарајућим условима.

Поред тога, у насељу у Пријепољу је било доста проблема и око исхране бригадиста, друштвених активности, рада стручних служби насеља, односа са локалном средином...

У Ражани - слична ситуација: лоши хигијенски услови, недостатак воде, спортских терена и услова за друштвене активности...

Свему овоме треба додати и кадровску неприпремљеност бригадних руководстава, па и саме акције, затим слаб састав бригада (доста „уличара"), неадекватна пропаганда радне акције, тешко укпапање у локалну средину, неприпремљеност радилишта, неискусно (а делимично и нестручно) техничко особље при штабу акције и др.

У таквој ситуацији „један број бригадиста је својевољно напустио радну акцију пре завршетка своје смене, или је, због недисциплине, био искључен.

Све то пратили су и неизбежни приговори појединаца против учешћа омладине у изградњи ове Пруге: наводно радови су исувише тешки за омладину. Тврдило се да такве послове могу да обављају само машине и стручна грађевинска радна снага, а и она са великим тешкоћама.

Дуго се одуговлачило са потписивањем уговора о финансирању радова (превазилажење разлика у цени норма часа и сл), које ће обављати омладина, односно ОРА „Београд - Бар", тако да је уговор са Жеграпом потписан тек 21. априла, а са Дирекцијом за изградњу пруге - 25. маја.

Каснила је и изградња насеља на Јабуци (10 павиљона са 500 лежаја) - почела је тек 3. маја

Иницијатива за организовање омладинске радне акције у изградњи пруге Београд - Бар покренута је још 1964. године. А реална могућност за њено остварење указала се тек 1971. године, у време расписивања и прикупљања средстава зајма за довршење изградње пруге, у чему се омладина посебно истицала.

Из многих средина стизали су предлози за организовање ове радне акције, често од оних који нису били у могућности да дају новчани прилог, већ су нудили свој рад у слободном времену.

БЕОГРАД
Раковица
РЕСНИК
Авала
506
СРЕМЧИЦА
Мељак
РИПАЊ
Баћевац
Барајево
Бождаревац
В. Борак
Губеревац
Бељина
Степојевац
Турија
Вреоци
Јабучје
Лајковац
ЛАЗАРЕВАЦ
Бранковина
Словац
Јеринин град
Пепељевац
Колубара
Љиг
Попучке
Дивци
Обница
Седлари
ВАЉЕВО
Јабланица
Петница
Мионица
Топлица
Градац
Д. Лесковице Г.
Крчмар
МАЉЕН
759
Радановци
Дивчибаре
Скрапеж
Ражана
Брајковићи
Косјерић
Јежевица
ЦРНОКОСА
Лужница
Рибашевина
Каран
Честобродица
805
Кадињача
Дубци
Луново Село
Пониковица
УЖИЦЕ
ПОЖЕГА
СЕВОЈНО
Шљивовица
Потпећка пећина
Ђетиња
КРСТАЦ
Мачкат
Роге
АРИЉЕ
В. Рзав
Семегњево
Чајетина
Златибор
ЗЛАТИБОР
Црни Рзав
Рибничко јез.
Рибница
Котушница
ЧИГОТА
Увац
ПРИБОЈ
(365)
Бања
1282
Кратово
Радоињско јез.
Подпећко јез.
Бистрица
Златарско јез.
НОВА ВАРОШ
ЗЛАТАР
ПРИЈЕПОЉЕ
Коловрат
Милешева
Милешевска р.
Ковачевац
Равна гора
ЈАДОВНИК
Катунић
1732
Завинограђе
Бродарево
ОЗРЕН ПЛ.
Гостун
Барски Мост
1062
Коврен
1503
ЛИСА ПЛ.
Метањац
Поткрајци
Лим
Бистрица
Равна
БИЈЕЛО ПОЉЕ
Брзава

ВЕЋИ ГРАДОВИ КРОЗ КОЈЕ ПРОЛАЗИ ПРУГА БЕОГРАД – БАР

Ваљево

Ужице

Прибој

Свечано отварање радне акције

На брзину, а непотпуно, извршене су извесне припреме, па је ОРА пруга „Београд- Бар 71“ свечано отворена 11.јула 1971.године.

Свечаност је одржана у Пријепољу, у присуству девет омладинских радних бригада, са око 500 бригадиста.

Команданти бригада предали су рапорт Милану Жикелићу, команданту Главног штаба радне акције.

Бригадистима је добродошлицу зажелео Абдурахман Хашимбеговић, председник Скупштине општине Пријепоље. Потом је Душан Чкребић, председник Привредне коморе Србије, говорио о значају пруге и о улози добровољног рада омладине:

...Ви данас радите на једном послу којим ћете се поносити читавог свог живота. Можда вам се то сада још

МишинI у Пријеиољу. Говори Душан Чкребић

не чини, али је то стварно тако. Наш целокупан развој после Другог светског рата и свеукупна социјалистичка изградња представљају потврду за ово. За многе од вас ова радна акција биће незабораван догађај, за многе прекретница у животу, у професионалној оријентацији, а сигурно за све једна драгоцена потврда и сатисфакција постојања и живљења, једна могућност да млад човек да свој допринос изградњи једног богатијег и хуманијег друштва за све...“

Од првог дана, због недовољне припремљености ове акције, било је гунђања бригадиста на неповољне услове смештаја и исхране.Апи, млади су, и ако гунђали, ипак, испуњавали и пребацивали норме.

Исти проблеми су се понављали и у другој, 1972. години, ове акције. И у њој су финансијски ефекти негативни, али оптимизам није напуштао младе.

И поред свега тога, захваљујући изузетном залагању руководства акције и пожртвовању бригадиста, радови су текли нормално и живело се акцијашким животом.

У 1973. години, у више омладинских насеља - Чајетина. Колашин, Равна Ријека и Јабука - поправљани су услови живота и рада бригадиста. Акција почиње себе и финансијски да оправдава. Новине су све пуније позитивним вестима, уместо ранијих, паничних, да у насељима нема воде, да шатори прокишњавају, да нема пара ни за куповину хлеба и сл.

Ми немамо варијанту другу
Ми градимо Црног Ђорђа пругу
Јер ми јесмо стари философи
Пруга нама станује у строфи
Јер ми јесмо Милошево Племе
Пругу граде и простор и време
Јер ми јесмо момци одабрани
Пругу граде и ноћи и дани
Не штедимо живаца ни пара
За идеје Рада Неимара
Упишимо и разум и срце
У Темеље Пројекте и Скице
У будуће - ко ће бити Вођа?
\- Биће Вођа цура возовођа!
Бранислав Петровић

Током наредне, 1974. године још више је порастао степен задовољства условима и радним учинцима бригадиста. Али, није било посустајања и самозадовољства.

На ОРА „Београд - Бар 74“ учествовало је 40 омладинских радних бригада, и то:

Насегве Јабука

I смена (10.6-6.8) из места: Херцег Нови, Србобран, Пешћеница, Куманово, Младеновац, Крагујевац, Титово Ужице, Шабац,Зеница;

II смена (7.7-3.8) из места: Бар, Зрењанин, Трстеник, Урошевац, Крушевац, Црвени крст Србије, Модрича, Пирот;

III смена (4.8-1.9) из места: Иванград-Мојковац, Рума, Бригада стаклара Југославије, Србица, Коњиц- Билеће, Краљево, Прокупље, Нови Загреб, Бригада УМИ-а - Удружења машинске идустрије.

У **Насељу Равна Ријека**

I смена из места: Котор, Бела Црква, Златар - Бистрица, Звездара - Београд, Власотинце, Неготин, Вуковар;

II смена из места: Бригада студената Титограда, Панчево, Сесвете-Врбовец-Д. Село, Косовска Каменица, Чачак, Рашка Бригада студената Новог Сада;

III смена из места: Феријални савез Црне Горе, Нови Сад, Црвени крст и студенти Македоније.

ПЕТ БРИГАДИРСКИХ ДАНА
Одломци *т Дневника* Душана Говедарице

Среда, 26. јул, Чајетина

Двадесет дана смо у Чајетини, на изградњи пруге Београд - Бар. На траси се налазе бригаде из Пољске и бригада „Жарко Зрењанин" из Новог Сада. У насељу су остали Београђани, Мађари и Нишлије. Они чине II смену. Командант насеља, Велизар Поповић, обилази све просторије Основне школе „Сава Јовановић Сирогојно", где су смештени бригадисти. Музика свира песме: старе, градске... То сви воле.

Око 14 часова у насеље се враћа I смена. Ори се шаљива бригадирска песма којује спевао Карин из Новосадске бригаде:

Цело! дана радисмо, остасмо без шака
За ужину добисмо зелених крушака!

Нико се због крушака није љутио. Само је командант насеља замолио људе што раде на исхрани да припазе на јеловник. Неко од бригадиста гласно је викнуо: „Крушке и нису биле лоше“

Четвртак, 27. јул

Рано изјутра је падала киша. Испред графикона на коме се уцртавају резултати (проценти) са трасе окупила се група бригадиста и коментарисала.

- Три пута ура - за куваре! - скандирали су бригадисти.

Субота, 29. јул

Пада киша. На траси се налазе две бригаде, а аутобуса нема да их прихвати. Копмандант Поповић зове „Ракету“. У Ужицу не знају шта је са возачем. Испоставља се да је болестан. Бригадисти пешаче по киши. Нико се не буни. Велика је то младост. Ори се песма:

Ми смо нашем 1раду обећање дали
да ћемо се враШиШи Шри пуда ударни!

И, вратиће се!

Пада вече. Штаб доноси одлуку да се дозволи игранка до поноћи. Аплауз одјекује ходницима. Сала је пуна. Забављали смо се до поноћи. „Тишина" је означила крај игранке. За десетак минута насеље је постало мирно, као без живе душе. Сви су уморни од рада и игре. Дежурни командант, Гојко Гојковић, размешта „пожарне“.

Велико Омладинско насеље на Јабуци

- Ми харашо работали! - говоре на руском студенти из Пољске, очито задовољни својим учинком последњих дана.

Увече, за обе смене, игранка. Дошлоје доста младића и девојака из Чајетине. Заједнички се забављају у холу. Економ Френки, свакако најпопуларнији у насељу, игра са Кристином из Пољске. Присутни аплаудирају. И командант је навратио да види како се бригадисти забављају. Задовољан је и игра са нама. Рале из бригаде „Соња Маринковић" доноси хармонику. Одједном „Моравац“, рука за руку. За неколико тренутака хвата се коло, ори се песма.

У 22 часа је, као и осталим данима, спавање. Смењују се страже.

Петак, 28. јул

Из сна нас буди глас „фиса“ Банета. Идемо на јутарњу гимнастику. Онда на доручак. Па пут на трасу. Дани и километри одмичу. Пруга се споро, али приметно, пробија преко обронка Златибора.

Свака бригада у насељу издаје своје зидне новине. „Хоћемо Пољкиње у нашу бригаду“, „Славље у насељу - Нишлије се смириле“, „И Београд без воде, а ми кукамо“, „Сит бригадиста - најбољи бригадиста" - то су највидљивије пароле по зидовима. На улазу у ресторан великим словима је написано: „Доручак код Тифанија". А вечераје била изванредна.

Час исшорије иоред Сиоменика партизану - бомбашу Бошку Бухи

Сутра је излет на Кадињачу. Бригадисти после поноћи спремају рецитал револуционарне поезије. Нико од њих не осећа умор.

ОРБ „Иво Лола Рибар“ Мојковаи, - Иватрад испред своје бараке на Јабуци

У ОМЛАДИНСКОМ НАСЕЉУ НА ЈАБУЦИ, УДАЉЕНОМ 15 КМ ОД ПРИЈЕПОЉА

ОРБ „Прокуиачки самоуирављачи'

ОРБ „Браћа Рибар“ на јушарњој шмнасшици

ОРБ „Сшеван Пузић"уз Руме одлази на 1радилишше

Дизање засшаве

Уређење ирошора у насељу по повратку са трасе

Радосш збо1 иротшешења бртаде ударном

Кухиња

ОРБ „Сшеван Пузић" за ручком

Недеља, 30. јул, Кадињача

Караван је пошао из Чајетине за Ужице и Кадињачу. Успут, посетили смо гроб народног хероја Драгојла Дудића и положили цвеће. Бригадисте је поздравио секретар ОК СК Чајетина.

УУжицу смо посетили Музеј устанка 1941. Послеједночасовногобиласка, упутили смо се према Кадињачи.

Уместо убичајених речи које човек треба да каже када се нађе на овом легендарном месту најрадије би свако од нас преписао у свој дневник, надалеко познате, стихове из поеме „Кадињача“ - Славка Вукосављевића. Ипак, остаје да свако дода нешто своје. Нешто лепо, велико као што је велика љубав према свима онима који су крвљу залили сваки камен, сваку травку на овом брду.

Козарачко коло око Кадињачв

Коло је опасало Кадињачу. Више од четврт века после легендарне битке, овде се окупила још једна младост ко зна која по реду, годинама приближно иста оној која је вечно остала да стражари изнад Ужица. Са неколико стотина градитељља пруге Београд - Бар нашли су се и преживели борци битке на Кадињачи: тобџија Милан Босиљчић, Милоје Мутавчић и Душан Пузовић.

Полагањем венаца, поздравним говором првоборца ужичког краја Чворовића и команданта студентских бригада Велизара Поповића, рециталом поезије и братимљењем нишке и новосадске бригаде и за ове прилике увек присутним козарачким колом, окићена је Кадињача, вечита стража, брдо-херој...

Гоуиа бртадисша скелом ирелази на дру1у овалу Лима

Враћали смо се назад и по ко зна који пут понављали у себи неизбрисиве стихове:

Пао је и четрнаесШи киломеШар,
ал‘ никад неће Кадињача!

Те, 1974. године, свечано је окончана ова омладинска радна акција. Али, у пролеће 1975. године инвеститори и грађевинска предузећа су поново позвали омладину да с њима настави изградњу пруге, тврдећи да ће завршетак пруге каснити ако у њеној изградњи не учествују и млади градитељи.

За непуних месец дана поново су дошле омладинске радне бригаде да „дотерају ову јогунасту лепотицу".

Врсте радова и општи учинак
Омладинских бригада

Дуго оспоравана, започињана и одлагана, пруга Београд- Бар коначно је стигла до свога циља целом својом дужином од 476 километара. На своме мукотрпном градитељском путу она је пролазила територијом Србије од Београда до Куманице, у дужини од 301 километара, а кроз Црну Гору од Куманице до Бара, у дужини од 175 километара.

Да је на томе путу савлађивала изузетно тешке терене сведоче и ови подаци: од укупне дужине пруге, 24 одсто пролази кроз укупно 254 тунела, од којих су најдужи: „Созина" (6.170 м), „Златибор“ (6.139 м), „Требешица“ (5.170 м), „Голеш“ (4.949). Поред тога, градитељи пруге су морали да саграде 234 моста, укупне дужине 14.953 метра.

Изражено језиком стручњака, сами бригадисти су током ОРА „Пруга Београд - Бар 1971-1975“ радили, углавном, на шкарпирању И још један свечани завршетак акције и жал што неће бити и још један продужетак.

Израженојезиком стручњака бригадисти су радили на шкарпирању косина усека и насипа са планирањем +- 3 цм, ископу канала за потпорне зидове, са уграђивањем бетона, ископу дренажа; планирању планума; ископу одводних јаркова и канала, затварању канала за сигналне уређаје; уграђивању камења иза потпорних зидова, и др.

По онда вођеној евиденцији у изградњу овог дела пруге Београд - Бар утрошено је око 1,200.000 норма сати, или преточено у новац - две и по милијарде ондашњих динара.

Тај обим радова илуструје и поређење: када би се сва земља, која је, за тих пет година, претурена преко бригадирских руку натоварила у вагоне, онда би композиција била дуга око 540 километара, дужа од пруге од Београда до Бара.

Током пет година на изградњи ове - како се говорило - „пруге снова", учествовале су 234 бригаде, са око 12.145 бригадиста, међу којима и око 200 пионира и 250 младића и девојака из других земаља.

На градилиштима око Косјерића, Ражане, у долини Лима, код Пријепоља, пуних пет лета, свакодневно, орила се песма више стотина и хиљада храбрих градитеља.

Око 3.000 бригадиста вратило се с пруге са ударничким значкама.

Запажено учешће омладине Краљева

Током пет година на траси ове пруге радилоје чак шест ОРБ из Краљева, и то

- 1971. године ОРБ „Бошко Буха“ са 60 бригадиста, постављала је прагове и шине од Пријепоља ка Бијелом Пољу и била два пута ударна;
- 1972. ОРБ „Магнохром", са 30 бригадиста, радила је у долини Лима на сечи, ископу и дренажи;
- 1972. ОРБ I краљевачка, са 50 бригадиста, на земљаним радовима постиглаје изванредне резултате и била три пута ударна;

1973. ОРБ „Марибор - Краљево";
1974. ОРБ „Марибор - Краљево" и
1975. ОРБ „Марибор - Краљево".

брике вагона) и у ОРБ „Норберт Вебер“ Оштег удруа ња црне металургије Југославије (са акцијашима „М; нохрома“), 1975. године, па се може рећи да су акци

Краљевчани су учествовали и у ОРБ Удружене ма- ши Краљева дали значајан допринос изградњи пруге Е шинске индустрије Србије, 1972. године (са младима Фа- оград - Бар.

Пошљунчавање иосшављеноl колосека Пру1е

Поршал шунела у из1радњи недалеко од Поже1е

НА РАДИЛИШТИМА ПРУГЕ БЕОГРАД - БАР

На врлешним сшранама, везани коноицима (као иланинари) крамповима обављају планиране земљане радове

Са фадилишша ируХе БеоХрад - Бар

Ту се нашла и ОРБ „Сшаклари“ из 9 Јрадова Србије

Искои једно! усека кроз шуму

Поврашак са радилишша

ОСТАЛА РАДИЛИШТА НА ПРУЗИ БЕОГРАД - БАР

Гоадишељи крамповима иоравнавају доњи сШрој трасе поред већ урађене подзиде

ОРБ „Браћа Рибар“

Кад она превија рана ће лакше и брже проћи

Збијени „уз друш је друГ и сложно за већи учинак

Брашимљење бртада

Козарачко коло збрашимљених

Утисци бригадиста из СССР-а

„Међу младим совјетским градитељима, интересантна личностје 25-годишњи Миша Олејник. Он је студент у Харкову, а одличање певач народних мелодија. Наступаоје на неколико приредаба у насељу и стекао бројне симпатизере међу бригадистима.

- Ми смо нашли заједнички језик са југословенском омладином - каже Миша. - Задовољан сам боравком овде и надам се да ћу по други пут доћи на акцију или на годишњи одмор, јер нисам имао прилике да боље упознам Југославију.

- Шта је на тебе оставило највећи утисак овде? - упитали су га.

- Био сам импресиониран сусретом са ветеранима. То су за мене најснажнији утисци. Стекао сам пуно пријатеља на акцији са којима ћу се дописивати.

Сергеј Мамонов, такође студент харковског универзитета, композитор и добар познавалац нашег фолклора, каже:

- Све словенске народе интересује фолклор, а посебно ми је пријатно што код вас, поред забавног, велику популарност ужива и народни мелос. Веома ми је драго што сам имао прилике да упознам ваше врхунске уметнике на овом пољу.

- Какве утиске носите са акције?

- Више пута сам учествовао на акцијама у мојој земљи - каже Сергеј - а први пут сам на том послу у иностранству. Те акције су веома сличне. Карактеришу их другарска атмосфера, пријатељство, сарадња и помоћ... Поред рада на траси, имали смо прилике да се покажемо на културном и спортском пољу, као и да упознамо лепоте и знаменитости ваше земље. То је и код нас пракса, јер је акција школа младих људи.

Двадесетогодишњи студент грађевине из Кијева, Волођа Коњовенко, неколико пута бригадистима се представио као мађионичар. Он је са својом вештином у својој земљи стекао приличну репутацију и био је у Чехословачкој на међународном фестивалу мађионичара. Волођа каже:

- Преко неколико екскурзија успели смо да упознамо поједине крајве ваше земље, један дан смо провели и у Петровцу на мору. Обишли смо и фабрику „Лимка“ у Пријепољу и стекли много пријатеља. Носим лепе утиске... Доћи ћу поново у Југославију. Не знам када, али сигурно ћу доћи.

Поводом успешног завршетка радова на прузи Београд - Бар, а за изванредне резултате у ширењу братства и јединства међу градитељима, указом председника СФРЈ Јосипа Броза Тита, од 16. маја 1977. године, одликовани су учесници омладинске радне акције „Београд - Бар“ Орденом братства и јединства са златним венцем.

Омладинско насеље у Ражани

Омладина се задовољна и срећна вратила са својe последње пруге. Остварени су снови бројних генерација у Србији и Црној Гори. А песник стиховима наздравио првом возовођи пруге Београд - Бар:

Коњаниче
Са 1аравим челом
Очешљај свом вранцу
Гоиву белу
Да не сШане пред тамним Шунелом
Да прејезди свакоI дана
ОШаџбину целу
Коњаниче у црном оделу
Без бича и прута
Твој коњ
не скренуо с пута
Добрица Ерић

ГАВРИЛО МАРТИЋ
Председник Савета акције

На самом почетку разговора, на молбу да оцени разлике између ове генерације бригадиста и оних претходних, послератних, Мартић је казао да и данашња генерација с несмањеним одушевљењем гради своју земљу и да и ови младићи и девојке обарају норме и рекорде, премашују планове, нештедимице јуришају на кубике. У својој жељи да се докажу млади су на овој прузи остварили надпросече резултате.

Својим младалачким одушевљењем, жељом да се докажу, бригадисти су у тој финализацији радова на прузи оставрили непроцењиве резултате. И може се слободно рећи да је њихов рад био незаменљив.

ЧесШо се чуло да су бртадисШи уШицали и на повећање продукШивносШи рада професионалних радника.

И то је тачно. Тај утицај је посебно изражен код локалне радне снаге. Они који се привремено ангажују раде полако, чека се, више се радуцка, штеди се снага. Ту је немогуће извршити било каква поређења. Бригадисти су били далеко бољи.

ПеШ 1одина су млади 1радили пру1у и себе. Мнош до!ађаји осШаће забележени само у акцијашким споменарима. Који до1ађаји ће вама осташи у сећању?

Издвојио бих два догађаја: један из 1973. и један последње године.

Те, 1973. године изабран сам за председника Савета акције. Насеље на Јабуци билоје без воде и струје, акција у великим дуговима. Снабдевачи су били изгубили поверење у акцију. Где год се човек осврне, само проблеми. Сада могу рећи да су 1973. године услови били тежи него на поратним омладинским радним акцијама.

Чиме сам био одушевљен? Нормално је било очекивати протест самих учесника, бригадиста. Међутим, десило се нешто што, признајем, нисам ни наслућивао. Бригадисти су са пуно разумевања пришли свим овим проблемима.

Знао сам, такође, да су сви они имали много бољи стандард код својих кућа, али то им није сметало да, и поред свега, остварују врло запажене резултате. Тада сам схватио колико је данашња генерација спремна на одрицања у име вишег циља којег треба да оствари.

На крају акције присуствовао сам једном величанственом догађају. Крај споменика Бошка Бухе, две бригаде: „Вељко Влаховић“ и „Југометал - комбинат" су се побратимиле. То је требало видети. Две бригаде, једна из Црне Горе, друга из Србије заветовале су се да ће живети као једна. Без неке велике патетике, већ онако из срца, искрено, младалачки.

После сам сазнао да ове бригаде одржавају контакте и после акције. То је за мене велика вредност једне омладинске радне акције. Зато бих желео да оваквих манифестација братства буде што више и на другим градилиштима.

ВЕЛИЗАР ПОПОВИЋ
заменик команданта Главног штаба
и командант насеља у Чајетини

Насеље у Чајетини, веома атрактивно због учешћа бригада из других земаља, посећивао је велики број гостију, међу којима, поред представника штампе, радија и телевизије, били су и представници амбасада земаља чије су бригаде учествовале на овој акцији.

Бригадисти и руководство Штаба насеља у Чајетини су били веома лепо прихваћени од народа и друштвених чинилаца овог дела златиборског краја, са којима смо непосредно и успешно сарађивали на решавању свих текућих проблема из рада на траси и живота у насељу.

Богатим културно-уметничким програмима у насељу, често, уз учешће познатих музичких састава и уметника из Београда и других градова, присуствовали су омладина и грађани овога краја.

Бригадисте су посећивали и борци - учесници познатих битака из Народно-ослободилачког рата. А посе-

Ошварање ОРА Беофад - Бар, јула 1972. - на свечаној шрибини Јосши са универзишеша, из ИзвршноI већа Србије и скупштина локалних заједница, 1овори команданШ насеља у ЧајеШини, Велизар Поповић

На изградњи пруге Београд - Бар највећи део својих радних обавеза сам имао и као командант Студентског насеља у Чајетини. У њему су биле смештене студентске бригаде из Пољске, Чехословачке, Мађарске... а од наших - студентске бригаде са Београдског, Новосадског и Нишког универзитета и Заједнице виших школа.

Тада је са Главним штабом ОРБ, у име грађевинских предузећа, у организацији градилишта, сарађивао између осталих и техничар Томислав Николић, из Крагујевца, садашњи председник Републике Србије.

На отварању ОРА Београд - Бар, у насељу Чајетина, почетком јула 1972. године, међу бројним гостима, присуствовали су ректори Београдског, Новосадског и Нишког универзитета, председник Друштвено-политичког већа Скупштине Србије, Мирко Поповић, подпредседник Извршног већа Скупштине Србије, Александар Бакочевић, секретар Универзитетског комитета СК БУ проф. др Милорад Бертолино, председници скупштина општина и други званичници из локалних заједница.

Амбасадор Пољске, Јанос Буракијевич (са шајкачом) у разговору са Велизаром Поповићем и бршадисШом КрисШифор-Крисом

Врлешни шерени захшевали оирез ири извршењу радноI задашка

Командант 1лавноI штаба ОРА „Беофад - Бар“, 1972. Милан Жикелић и бри1адиста из Смедеревске паланек Миле Симичић

Почетни радови на пробијању железничко! тунела

Чланови Главно1 шшаба ОРА „Беарад - Бар“, 1972. Године, са седишшем на Јабуци

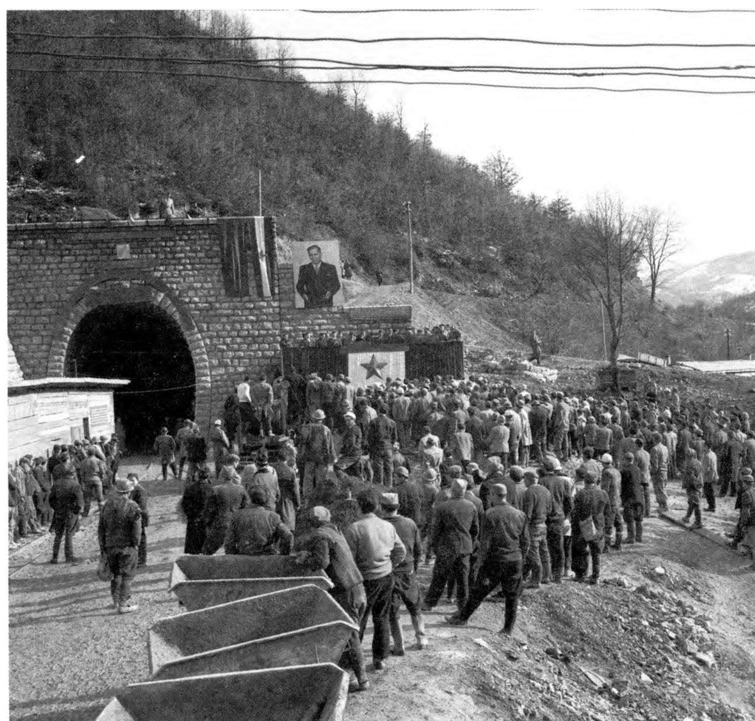

Траса иру1е Беосрад - Бар, део Ваљево - Косјерић у Буковима. Свечанасто поводом пробијања једноI од тунела на кружном току

Део омладинске братаде на мишин1у

Железничка комиозиција на шек изфађеној ирузи

На радилишшу иру1е, близу села Шљивове на Злашибору, командант насеља Поповић у разХовору са бртадистима

та Кадињачи и рецитал, који су припремили бригадисти и извели на томе легендарном месту, једна је од њихових најуспелијих манифестација.

Велизар Поповић је рођен у селу Лозњу код Горњег Милановца. После основне и средње школе завршио је и Факултет политичких наука у Београду.

Међу многим друштвеним дужностима које је обављао, био је председник Факултетског одбора Савеза студената и члан Универзитетског одбора Савеза студената на Београдском универзитету, члан секретаријата РК Савеза студената Србије и члан Секретаријата Председништва РК ССО Србије.

А по завршетку Факултета политичких наука био је генерални директор НУ "Браћа Стаменковић", управник Београдског драмског позоришта и дугогодишњи директор Аде Циганлије.

На крају сваке смене су организоване смотре свих бригада, на којима судодељивана признања најбољим бригадама за остварене резултате на траси и у друштвеним активностима у насељу. Тада су на једној смотри, за ударне проглашене: ОРБ "Жарко Зрењанин - Уча" из Новог Сада, ОРБ "Добрила Стамболић" из Ниша и ОРБ "Соња Маринковић" из Београда.

Приказивање ироГрама (рецитала) на Кадињачи

Дешаљ са смошре сшуденшских бртада у насељу Чајешина, 23. јула 1972.

Остале пруге које је градила и омладина

Захваљујући младим градитељима, у карту железничких пруга Југославије уцртано је, поред пруга Брчко - Бановићи, Шамац - Сарајево, Бања Лука - Добој и Никшић - Титоград, више мањих објеката, а који су по свом економском значају били велики.

Пурачић - Добој (1951), дуга 42 км,
Фоча - Горажде - Копачи (1946), дуга 36 км;
Градачац - Модрича, 15 км;
Голеш - Белаћевац на Косову и Метохији (1947), дуга 12 км;
Тресје - Боровница у Словенији (1947), дуга 11 км,
Сежана - Дутовље (1948), дуга 7 км.

Иако су ове пруге биле знатно краће од прве четири, оне су ипак представљале велику корист за те крајеве и за повезивање са целокупном железничком мрежом.

У том периоду изграђено је и пет тзв. пионирских пруга, дугачких од пет до седам километара, у Београду, Загребу, Сарајеву, Љубљани, Скопљу.

Економски значај изградње омладинских пруга

Ангажовање омладине у изградњи железничких пруга представљало је изванредан допринос на почетку подизања нове индустрије Југославије. Не само што се употпуњавала саобраћајна мрежа, пре рата веома неразвијена, а за време окупације доста оштећена, него то био и први услов за брже коришћење природних богатстава и за боље повезивање индустријских рејона. У том периоду главни задатак је био обезбеђење довољних количина гвожђа и угља. Зато су млади и журили да њихове пруге стигну у Босну, која је тада имала само једну пругу узаног колосека.

Значај изградње омладинских пруга у економском погледује многострук. Оне су представљале услов за бржу индустријску изградњу у многим крајевима. У следећим годинама крај пруга су никла многа предузећа. Пруге су грађене за само по неколико месеци, оживљаван је саобраћај и повећавани капацитети железница.

Изградња омладинских пруга имала је и многоструки политичко-васпитни значај. Пруге су много значилеу васпитавању више генерација младих, стицању нових стручних знања и оспособљавања за даље путеве кроз живот, за подизање културног нивоа и физичке спремности младих.

Радни успеси омладине на изградњи пруга били су доказ да се сопственим снагама можемо развијати и у економском погледу. Ти успеси су утолико већи што су постигнути у периоду када није било довољно машина, опреме и стручњака, са малим искуством на таквим пословима.

ДВА ОБЈЕКТА КАО СПОМЕН НА ОСТВАРЕНО ОМЛАДИНСКО ДЕЛО

Пру1а која вију1а ио бесиућу али и кроз иишоме пределе ЗлаШибора и Полимља и...

...Бешонски обелиск иоред шрасе иру1е

НОВИ БЕОГРАД

градишељски иодухваш века

Градска општина Нови Београд се данас простире између реке Саве на истоку, рукавца Дунава и Земуна на северу и северозападу, Бежанијске косе и сремских поља на западу и југозападу, на површини од 4.096 хектара и надморској висини од 72 до 76 метара.

До почетка изградње Новог Београда већи део ове површине, цела лева страна - долина реке Саве, све до Бежанијске косе, билаје песковита, мочварна и плавна. Свуда су се беласале мање или веће водене површине, око којих су се шириле или смањивале зелене површине мочварне вегетације.

Мочвара и иесак - иодручје на коме ће нићи Нови Бео1рад

....У густишу трске и шевара - забележили су урбанисти у својим плановима - било је пуно змија и жаба, риба и пијавица. А над том мочваром кружила су јата птица, дизали или спуштали ројеви комараца и других инсеката. Ветар је развејавао песак и стварао дински рељеф. Само нешто кућа и ретке колибе у мочвари и око Земунског аеродрома, као и запуштено насеље СтарогСајмишта, потврђивали су присуство човека у том природном, негостољубивом амбијенту."

На територији садашње Градске Општине постојала су само три мања или већа насеља - село Бежанија, Старо Сајмиште и ново насеље настало у време и после изградње Аеродрома. Њој су припадала, као и сада, Улица Тошин Бунар и неколике мање улице у близини старе железничке пруге.

Најпре је настало насеље Тошин Бунар[82] дуж пута према Бежанији, као периферија Земуна. На месту где ће нићи Студентски град простирале су се приватне баште и виногради са колибама чувара.

Између два светска рата на овом подручју од већих објеката изграђен је Аеродром (познат као Земунски), 1927. године, за цивилни саобраћај, а 1938. године и Београдски сајам, недалеко од леве обале Саве (данашње Старо Сајмиште).

Назив Нови Београд први пут се спомиње 1924. године, када је земљорадник Петар Кокотовић подигао кућу у улици Тошин Бунар и уз њу отворио кафану, назвавши је „Нови Београд“. Преко Саве изграђен је ланчано-висећи мост „Краљ Александар Први“ - отворен 16. децембра 1934. године - висок 12 м, а дугачак 474 м, пројектован и изграђен тако да није имао стубове у води, него само на копну.

Сајмиште, које се простирало на површини од 21.000 $м^2$, пројектовали су, у духу модерне архитектуре, архитекте

[82] Како је предео испод Бежанијске Косе назван Тошин Бунар? О томе је Владимир Николић у својој књизи Знаменити земунски Срби у 19. веку унео занимљив податак како се трговац Тоша Апостоловић, досељен у Земун из старе Србије (Македоније), иначе одборник Црквене српске општине у Земуну, разболео од очију и кад је уснио да су воде и бунари на Бежанијској Коси лековити за очи решио да на свом имању, на месту где ће се подићи Студентски град, ископа бунар из чије ће воде лечити очи. А то место за бунар изабрао је тако што се попео на плато Бежанијске Косе и са њега пустио једно буре да се откотрља и тамо где се зауставило ископао је бунар. Умивао се водом из тога бунара и побољшао вид. Свој посед поклонио је Црквеној српској општини. Од тада, овај крај и данашња улица носи име Тошин бунар.

Старо Сајмиште, подшнуто 1936. У првој фази изфадње НовоI Бео1рада (1948 - 1950.), на њe1oвим остацима, после бомбардовања, било је седиште Гзнералне дирекције за из1радњу НовоI Бео1рада и ГлавноI штаба омладинских радних бртада

Аеродром „Бео1рад", 1939.1одине

Рајко Татић, Миливоје Тричковић, Ђорђе Лукић и Александар Секулић, 1937. године.

Сајмиште су Немци 1941. године оградили бодљикавом жицом и претворили у затвор, а касније у злогласни концентрациони логор, кроз који је прошло око 100.000 затвореника, а у њему нашло смрт десетине хиљада родољуба, учесника НОП, Јевреја и Рома.

ПЛАНОВИ ЗА ИЗГРАДЊУ НОВОГ БЕОГРАДА
Од идеје до почетка остварења

Прве идеје о изградњи новог града на левој обали Саве јавиле су се пар година после Првог светског рата. Генералним урбанистичким планом Београда из 1923. године била је предвиђена и изградња објеката између Београда и Земуна. Реализација тога новобеоградскогдела Генералногурбанистичкогплана Београда започета је подизањем Аеродрома испод Бежанијске косе, 1924. године, а нешто касније и Фабрике „Рогожерски". Године 1934. је разрађен део Главногурбанистичког плана за спајање Београда и Земуна, чије је остварење било подстакнуто и чињеницом да је тада Земун административно припојен Београду.

Непосредно пред Други светски рат ангажована је једна група иностраних предузећа за насипање мочварних терена десно од пута између Београда и Земуна и обале рукавца Дунава. Они су израдили и регулациони план изградње, али се он није укпапао у Генерални план Београда, јер се односио само на насуте терене. Рат је прекинуо радове на насипању и сваку даљу изградњу на тој територији.

После ослобођења земље од фашистичког окупатора нови Генерални урбанистички план Београда нагла-

Божа Илић, Сондирање шерена на Новом Бео1раду - чувена и монуменшална слика (452 х 245 цм), која ириказује младиће окупљене око направе за побијање шипова. Чува се у Народном музеју у Бео1раду

По1пед на Сшари сајам и ушће Саве у Дунав

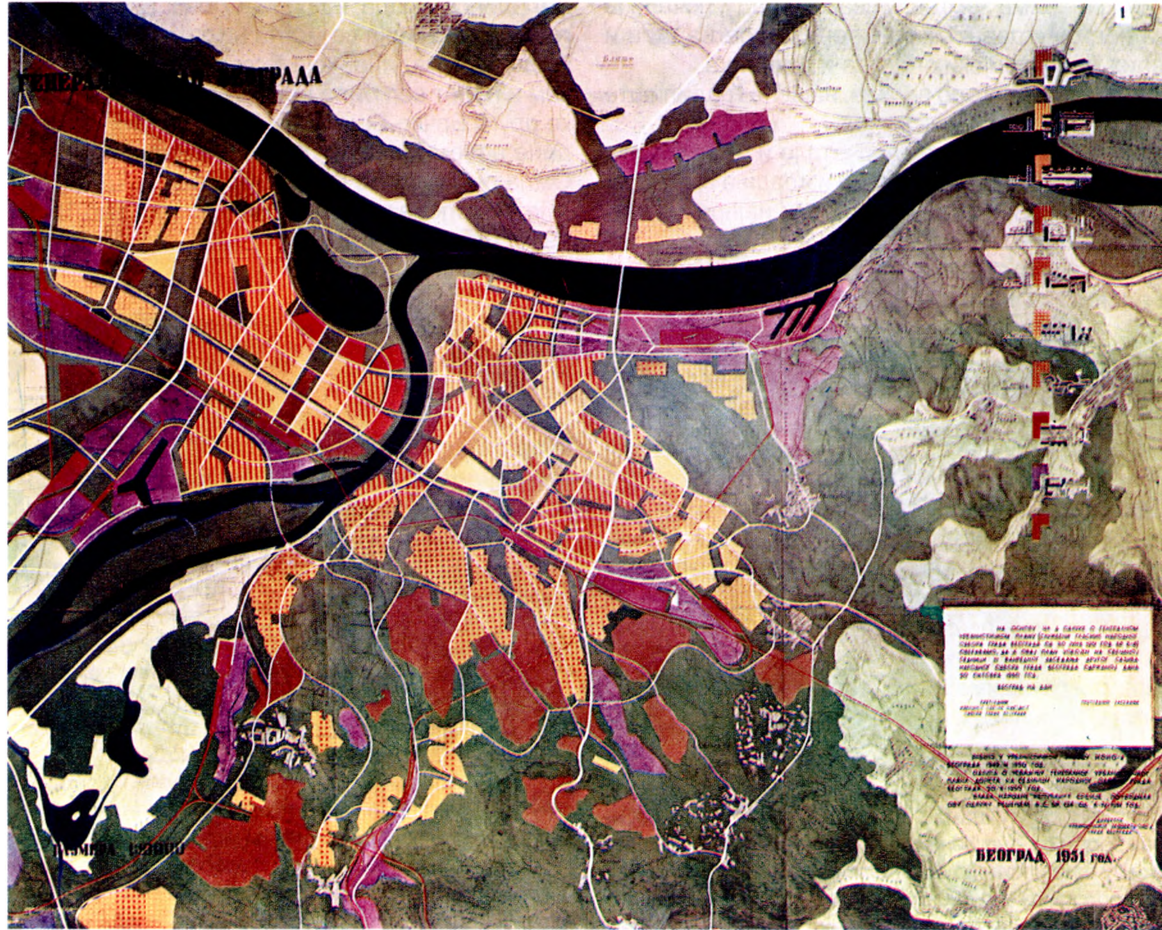

Један од ирвих иланова Ново1 БеоХрад

сак стављa на ширење Београда преко Саве. Прва скица урбанистичке регулације уређења Новог Београда, коју је урадио архитекта Никола Добровић, заснивала се на Корбизјеовим принципима „сунчаног града" и била је основа за расписивање конкурса.

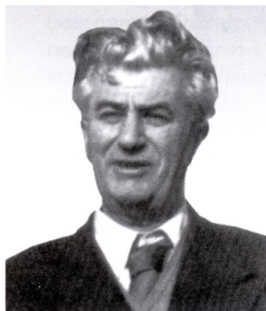

Арх. Никола Добровић

Кадаје 1947. године почело остварење првог Петогодишњег плана, велики подухвати планске изградње привреде укључивали су и планове за изградњу и проширење главног града земље. Већ је био расписан конкурс за израду пројеката зграде Председништва владе, хотела, Дома ЦК КПЈ... а 20. јула 1947. године приређена изложба пристиглих радова на томе конкурсу.

Те 1947. године донета је и одлука да се на левој обали Саве, на пустари и песку, све до Земуна и Бежанијске косе, подигну: зграда Председништва владе, касније позната као зграда Савезног извршног већа (СИВ-а), односно Палата Федерације (данас Палата ,,Србија"); Хотел „Југославија", Студентски град и Стамбено насеље (павиљони) у Тошином Бунару.

Следеће, 1948. године, образовање Саветза изградњу Новог Београда, састављен од најпознатијих стручњака, а нешто касније и Дирекција за изградњу Новог Београда.

Београдје током протеклог рата 1941-1945. претрпео велика разарања - 6. априла 1941. од хитлеровске авијације, а потом у пролеће и лето 1944. године, од бомбардера савезника, наводно, ради уништења објеката који су служили још присутним трупама окупатора.

Београд - највеће градилиште у земљи

Првих дана после ослобођења Београда, док се фронт Народноослободилачке војске и јединица Црвене армије померао на запад, кроз Срем, почела је обнова порушених кућа и других објеката у граду, на чему су биле ангажоване, углавном, бригаде Народногфронта, у који се укључила и омладина, као и подизање нових стамбених објеката и читавих насеља.

Парола Сее *за фронШ!* замењена је паролом *Све за обнову и из1радњу земље!*

У мају 1945. године - уз славље поводом коначног ослобођења земље од фашистичког окупатора - Јосип Броз Тито је поручио:

> *Борба за победу у обнови земље, у савлађивању привредних тешкоћа, саставни је део оне борбе на бојном пољу у којој су шнуле десетине хиљада омладинаца и омладинки.*

А у новогодишњој поруци, 1. јануара 1946. године, Тито је упутио позив омладини Југославије:

> *Обраћам се теби, омладино Ју1ославије, да будеш носилац радноГ одушевљења, да будеш примјер упорности и самопожртвовања у изГрадњи земље, као што си била у четворо!одишњој борби за слободу своје земље, као што си иупрошлој, 1945.1одини, била примјер у раду на обнови земље...*

У свим крајевима земље, у сваком граду, почела је изградња нових, углавном, стамбених насеља, али и првих већих индустријских погона и фабрика.

Београдје тада постао велико, највеће градилиште у земљи.

Управо те, 1948. године започета је и реализација два велика пројекта - вишегодишња изградња Новог Београда и Аутопута „Братство-Јединство", најпре, деонице Београд - Загреб.

У недостатку средстава за плаћање радне снаге, а и због васпитних и других вредности добровољног омладинског рада, изградња Новог Београда, као и других објеката, није се могла ни замислити без масовног учешћа омладине, која је свој велики радни ентузијазам и полет већ била исказала на изградњи железничке пруге Брчко-Бановићи (дугој 90 км), од маја до средине новембра 1946. године, а нарочито на изградњи Омладинске пруге Шамац - Сарајево (дугој 242 км), која је изграђена у периоду од 1. априла до 15. новембра 1947. године.

ПРИПРЕМНИ РАДОВИ 1947. ГОДИНЕ

На левој обали Саве, између порушеног Старог сајмишта и рукавца Дунава, почели су, августа 1947. године, припремни радови на изградњи Новог Београда: подигнуто је пристаниште на ушћу Саве у Дунав за пристајање шлепова са грађевинским материјалом, саграђен магацин за смештај материјала. подигнут насип за пругу нормалног колосека, која ће спајати градилиште Новог Београда са железничком станицом у Земуну.

Припремни радовима руководиоје посебан штаб, са командантом Војиславом - Војом Црњанским на челу.

На ово градилиште, 30. септембра 1947. године, стигле су прве две омладинске радне бригаде, које су биле пошле на омладинску пругу Шамац - Сарајево, али су у путу добиле нови распоред - упућене су на градилиште Новог Београда, што су бригадисти одушевљено поздравили. То су биле Осма пиротска, са око 300, и Друга жупско-моравска са око 280 омладинаца и омладинки, углавном, са села.

Прве омладинске бригаде почеле су рад 2. октобра, градећи нови пут Београд - Земун, дуг 2.300 метара, који ће спајати железничку станицу у Земуну, преко СтарогСајмишта, са савским мостом.

Напоредо са овим радовима испитиван је терен за одређивање начина за постављање темеља планираних објеката на овом мочварном и песковитом терену.

....Радило се тешко, оскудно са опремом - забележили су први градитељи. - Лопатама натоварени вагони с тек извађеним мокрим песком, гурани су уз стрмину са великим нагибом на насип, у који је песак требало уграђивати. Све док нису набављене две мање локомотиве..."

Бригадисти су се на обали Дунава сукобљавали са многим тешкоћама, једном и са воденом стихијом:

„Једногјутра Дунав је нагло надошао. Требало је са радилишта спасавати све од опасности која је непрекидно расла. Јер, обала још није била утврђена.

Дан је био суморан, хладан. Омладинци су, без премишљања, улазили у воду - јер, требало је склонити лопате, колица и шине... Напори се нису жалили. И све је спашено. Омладинци, мокри и смрзнути, трком су се вратили у логор,

Радови на обали рукавца Дунава

Са *Градилишша Дру1е жуиско-моравске бртаде, новембра 1947.*

где их је чекао врућ чај, сува одела, све брижљиво припремљено од бригада које нису радиле у тој смени...“ (Записала је Љубица Радојковић-Миликић).

Насипање мочварног терена билојејелан од највећих задатака у припремној фази изградње. И касније, у првој фази изградње, на површини од око 800 хектара, насуће се 21 милион кубних метара песка - слој дебљине у просеку 3,5 метара.

У периоду од 1. октобра до 3. децембра, пет омладинских радних бригада, са 1.412 омладинаца и омладинки, дале су 278.112 радних часова, односно 46.352 радних дана; углавном, на земљаним радовима, где су ископале и превезле количима 84.784 кубна метра земље и иста кубатура набијена у насип на путу Београд - Земун, у обални заштитни зид („зечји насип“) и у насип на будућем радилишту палате Председништва владе.

За непуна три месеца 136 омладинаца и омладинки научило је да чита и пише; културно-уметничке групе из бригада припремиле су и дале за бригадисте 14 приредаба; бригадисти су гледали шест биоскопских представа; укупно 848 омладинаца и омладинки такмичили су се за значку фискултурника и положили 4377 норми.

Од укупно пет бригада, четири су два пута проглашене за ударне, а једна једном. Укупно 237 бригадиста се окитило значком ударника.

Сви припремни радови за велику омладинску радну акцију завршени су 3. децембра 1947. године.

Обављене и остале припреме за почетак велике радне акције

Народни одбор Београда, 27. децембра 1947. године, усвојио је Петогодишњи план изградње Новог Београда, а у оквиру планске привреде обезбеђена су и средства за реализацију овог великог пројекта;

Централно веће Народне омладине Југославије, на своме VIII пленуму, одржаном 15. јануара 1948. године, преузелоје обавезу да Народна омладина на савезе радне акције у тој години упути 116.000 омладинаца и омладинки, од којих око 50.000 за градњу Новог Београда:

Предузеће за изградњу Новог Београда наставило је започете радове и током зиме обавило све остале припреме за планирани почетак изградње, на пролеће 1948. године.

У фебруару 1948. године формирана је Генерална дирекција и предузеће „Нови Београд", од ранија три: „Седми јули“, „Изградња" и Багерско предузеће, недовољно организованих и опремљених. За генералног директора Дирекције, односно предузећа „Нови Београд“, постављен је инж. Марко Христић, а за његовог помоћника Батрић Јовановић.

Када су тако све припреме биле завршене, чекало се само пролеће за почетак велике радне акције.

Команданш Шшаба Воја Црњански иредаје ирелазну заставицу 28. косметској бртади, 29. новембра 1947.

1948. ГОДИНА
СВЕЧАНО ОБЕЛЕЖЕН ПОЧЕТАК РАДОВА НА ИЗГРАДЊИ НОВОГ БЕОГРАДА

Велики мишиш ириликом ошварања радова на из!радњи Ново! Беофада, 11. аирила 1948. Ходине

Освануо је 11. април 1948. године. Недалеко од ушћа Саве у Дунав постављена је мала трибина. Испред ње постројило се 19 омладинских радних бригада.

> **...** Ледена кошава усковитлала прашину. С времена на време доноси и снежне пахуљице. Испред трибине су омладинске бригаде, квалификовани радници, инжењери и техничари - десетак хиљада промрзлих људи, од којих су 85% младићи и девојке. Млада земља, млади град, млади градитељи. Најхладније је бригадистима, јер су у униформама од танког платна. Поскакују не би ли се загрејали. И кличу, певају, скандирају. Има их подоста са значкама двеју омладинских пруга и ударничким значкама. Чини ми се да су нешто јачи него прошлогодишњи бригадисти...", записао је Батрић Јовановић у својим сећањима о овом митингу.

Око 10 часова на трибину су ступили председник Владе Србије - др Благоје Нешковић, председник Привредног савета ФНРЈ - Борис Кидрич, министри Савезне владе - Никола Петровић и Влада Зечевић, генерални секретар Савезне владе Љубодраг Ђурић, председник ЦВ НОЈ Милијан Неоричић, председник Извршногодбора Београда Нинко Петровић и секретар тога Одбора Рато Дугоњић.

Митингје отворио командант Главног штаба омладинских радних бригада Божидар Михаиловић. Војна музика је интонирала химну *Хеј Словени.* А онда је говорио министар Зечевић:

> „У име Савезне владе и друга Тита поздрављам вас и желим срећан почетак изградње Новог Београда. Када се изгради, Нови Београдће са старим Београдом чинити нераздвојну целину. Политичко и државно руководство је одлучило да се приступи изградњи Новог Београда, јер су за то створени сви друштвени, економски, политички и државни услови. Овај крупан, технички тежак и значајан плански задатак поверавамо омладини зато што је она славна, борбена омладина, најснажнија полуга наше државе, одгојена и израсла у Народно-ослободилачкој борби, оспособљена у обнови земље, стекла богато искуство на досадашњим радним акцијама, способна и спремна да изврши сваки и највећи, технички наЈсложениЈи задатак..."

МинисШ в Зечевић

После Зечевића су говорили: Стеван Дороњски, у име Централног већа Народне младине Југославије, и Нинко Петровић, председник Извршног одбора Београда.

Батрић Јовановић, помоћник генералног директора Предузећа за изградњу Новог Београда, говорио је, најпре, о бескрајним подвизима градитеља на прузи Шамац - Сарајево, где је, он био командант Главног штаба омладинских радних бригада, а затим наставио:

> „Ми данас узимамо обавезу пред нашим народом да остваримо велико дјело - да изградимо Нови Београд. На нашим градилиштима треба да се развије стална, систематска и упорна борба за извршење свих оперативних планова...

Дешаљ са свечаноl мишинХа

Развијмо и борбу за пуну штедњу материјала. Чувајмо сваку циглу, сваки килограм цемента или гвожђа. Боримо се за што боље коришћење сваке машине.

Нека се и овдје уједине ненадмашни такмичарски полет омладине и стручно знање и искуство радника, техничара и инжењера. Тако ћемо савладати све препреке и тешкоће које стоје пред нама и на вријеме извршити све годишње радове у Новом Београду. Изградићемо Нови Београд, којим ће се поносити омладина и наши народи".

Управо, у тренутку када је на том месту министар Зечевић открио спомен-плочу, стигла је са Аутопута „Братство-Јединство" штафета с писмом у коме његови градитељи позивају омладинске бригаде на Новом Београду на такмичење, што је, у знак прихватања, поздрављено аплаузом.

Све говорнике бригадисти су прекидали френетичним пљескањем и паролама, а када су износили визију будућег града на левој обали Саве, помињући широке, праве булеваре, високе, удобне сунчане зграде у зеленилу траве, цвећа, дрвећа... трговине, биоскопе и позоришта, домове културе - први пут се заорила песма:

Две су пру1е 1отове,
Ал'то није доста,
Гоадићемо Бео1рад,
Да буде ко Москва.

„С оваквом омладином можемо и на небеса јуришати..." - рекао је тада Борис Кидрич.

Већ сутрадан, 12. априла, бригаде су с песмом кренуле на посао, на своја радилишта.

Одлазак ирвих омладинских бршада на своја 1радилишша, 1948. Године

А прва радилишта су отворена у Тошином Бунару, где је било предвиђено да се подигне четрдесетак стамбених зграда - петоспратница за смештај породица радника - градитеља Новог Београда.

ПОЖУРИ, ДРУЖЕ, БРЖЕ, ЈОШ БРЖЕ

Од самог почетка, на изградњи Новог Београда, учествовале су омладинске бригаде из свих крајева наше земље. У првој групи I смене, од 1. до 8. априла, дошле су 22 бригаде, са око 4.000 омладинаца и омладинки:

Долазак ирвих бртада на из1радњу НовоI БеоХрада

Прва румско-шидско-миШровачка, Трећа космеШска, Прва власоШиначка, „Аца Сидановић“, Прва котарска славонско-бродска, Прва котарска „Никола Божић - Ју1“, Прва орашачка, Прва дра1ачевска „Бо1дан КапеланПрва осјечка котарска „Комсомолац“, Прва жупска, Прва дуваньска - коШарска, Прва котарска врбовачка „Ђуро Козар“, Широкобријешка, Прва нишавска, Прва зрењанинско-бе1ејска, Прва котарска из Сиња „Марко Са1отић“, Прва топличка „Браћа Вуксановић", Босанскопетровачка, Босансконовска, Прва котарска „Нино Мараковић" из Костајнице.

Од лета 1948. а још масовније од 1949. године, на београдску железничку станицу свакодневно, редовним и специјалним возовима, стизале су омладинске бригаде из разних крајева наше земље.

У свим местима стално су прављени и обнављани спискови заинтересованих, потенцијалних акцијаша. Пријављивало се омладинаца и омладинки више него што је било планирано. Конкуренција за одлазак на радну акцију билаје, заиста, велика. Одбијени, или остављени за следеће смене, протестовали су и плакали.

А у другој групи прве смене - 25 бригада, са 5.187 омладинаца и омладинки.

Од лета 1948. а још масовније од 1949. године, на београдску железничку станицу редовним и специјалним возовима свакодневно су стизале омладинске радне бригаде из разних крајева наше земље.

У свим местима стално су прављени и обнављани спискови заинтересованих акцијаша. Увек се пријављивало омладинаца и омладинки више него што је било планирано. Одбијени, или остављени за следеће смене, протестовали су, а многи и плакали.

Услови живота и рада у омладинским логорима

Приликом доласка на ову акцију, бригаде су већ на београдској железничкој станици прихватане и са ње вођене до једног од укупно пет омладинских логора (ОЈ1):

ОЛ „Милован Миловановић - Луне“ - налазио се на ушћу Саве у Дунав, недалеко од зграде Главног штаба на Старом Сајмишту;

ОЛ „Јоже Влаховић" - изнад данашњег Студентског града, с леве стране старог пута према Загребу;

ОЛ „Франц Розман - Стане“ - у близини Павиљона (професорске колоније) и улице Јована Цвијића;

ОЛ „Будо Томовић" - уз Стадион ЈНА. Један омладински логор био је у Панчевачком Риту.

Зграде у логорима, саграђене од дасака, имале су чесме за воду и најнужније хигијенске и друге уређаје. У пространим спаваоницама кревети, такође, дрвени, постављени у два реда и „на спрат“. На њих је простирана слама, или стављане напуњене сламарице. Бригадисти су добијали само по једно ћебе.

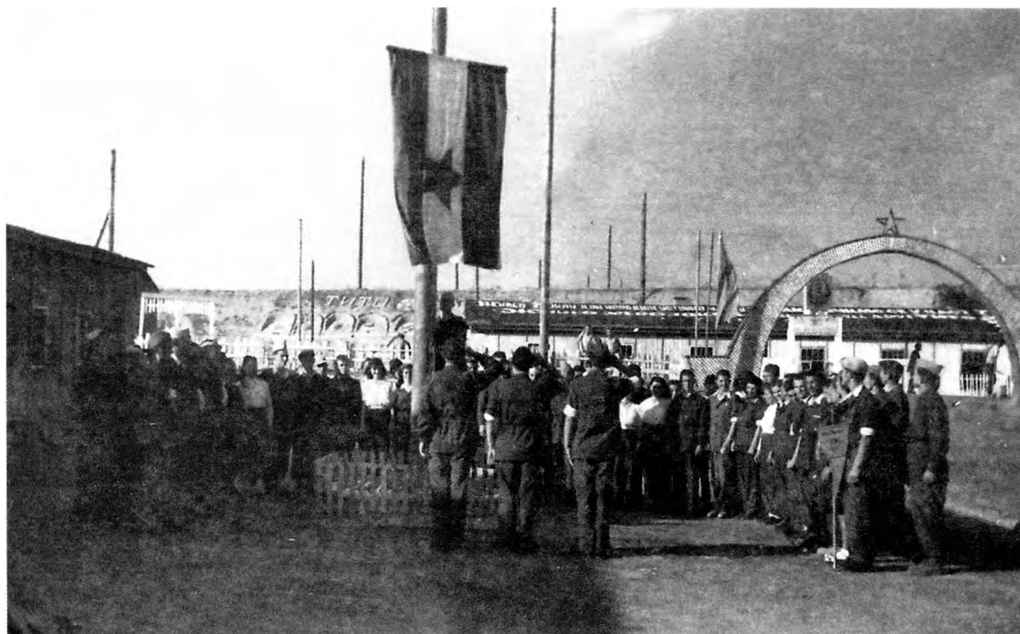

Поздрав засшави. Засшаву диже најбољи бртадисша од ирешходноХ дана.

Одмах по доласку на Нови Београд, акцијаши су добијали радна одела и обућу. Храна је из централних кухиња допремана у логоре и ту из казана раздељивана бригадистима.

Устајање, у 5 часова. Излазак на јутарњу гимнастику која је трајала десетак минута, онда се ишло на доручак, па на подизање заставе и читање дневне запосвести.

На градилишту радно време је почињало у 6 сати и трајало седам часова, са 20 минута прекида за ужину.

После ручка и крађегодмора времеје испуњавано образовним и другим курсевима, културно-просветним и спортским активностима: слушање разних предавања, гледање биоскопских и позоришних представа, посматрање утакмица... А увече - игранке, око логорских ватри. До касно у ноћ чула се песма у сваком омладинском логору. На спавање се ишло у 22 часа.

видик

Априлско вече свеШлом руби
Крајеве тамноплавоГ свода.
Плочници сиви, крњи, 1руби,
Од ратно! војничкоI хода.

То старо време из пред!рађа,
Те ниске куће паду склоне,
Стара су, трошна, трула лађа
Која у Саву тоне.

Тупо удара у новојлуци...
О-о-о-рук! - и маља пад...
У радничкој се нашли руци
И тешки чекић и бели 1рад.

Која је слика лепша, боља
Испод ово!а плавоГ свода!
Снови су - народа мо1а воља
И правац нашеI хода.

Овамо друже, обали ходи!
Као у шуми лишћа и 1незда,
Толико ено тамо у води
Кумове сламе и звезда.

... Запљусне, прође брод,
светиљке трну за трен.
Остану само таман свод,
Бртада - и сан њен.

Удара тупо у новој луци...
О-о-о-рук! - и маља пад...
Радници држе у својој руци
Чекић и бели 1рад.

Славко Вукосављевић

ОНИ СУ РУКОВОДИЛИ ИЗГРАДЊОМ НОВОГ БЕОГРАДА 1948 - 1950.

На челу Генералне дирекције, односно ГП „Нови Београд", били су инж. Марко Христић, као генерални директор, и његов помоћник Батрић Јовановић, са својим службама, шефовима свих петнаест, а некада и више, градилишта и бројним стручним радницима, инжењерима и техничарима.

А радом омладинских радних бригада су руководили главни штабови у саставу:

У 1948. години - командант Слободан Босиљчић (а првих месеци Божидар Михаиловић), заменик команданта Света Папић, руководилац агитације и пропаганде Жика Лакић, кадровик Антон Колар, руководилац фискултуре Стеван Максић, а предвојничке обуке капетан Коста Стојановић;

Инж. Марко Хрисшић

Башрић Јовановић

У 1949. години - командант Слободан Босиљчић, заменик команданта Воја Црњански, руководилац агитације и пропаганде, Јанко Кликовац, кадровик Ђура Совиљ, руководилац фискултуре Мија Јовановић;

Главни штаб омладинских бршада у 1949. Године. С леве стране Мија Јовановић и Ђуро Совиљ, а с десне Јанко Кликовац и Воја Црњански. У средини командант Слободан Босиљчић

У 1950. години-командантМиродуб-Мија Лазаревић, заменик команданта Воја Црњански, руководилац агитације и пропаганде Љубица Радојковић-Миликић, кадровик-Стеван Ђорђевић, руководилац фискултуре Радослав Берић.

Главни штаб омладинских бршада у 1950. У средини команданШ Мирољуб - Мија Лазаревић; десно од ње1а Љубица Радојковић - Миликић и СШеван Ђорђевић, а лево Воја Црњански и Радослав Берић

Једанаест градилишта на изградњи Новог Београда

Омладинске бригаде су радиле на 11 градилишта:
Градилиште I - зграда Дома ученика у привреди и циглана;
Градилиште II - побијање шипова за зграду Председништва владе;
Градилиште III - изградња колосека, путева, улица у Тошином Бунару;
Градилиште IV - изградња обалоутврде Дунава;
Градилиште V - канализациони и водоводни радови у Тошином Бунару;
Градилиште VI - стамбено насеље Тошин Бунар;
Градилиште VII - палата Председништва владе;
Градилиште VIII - Хотел „Југославија";
Градилиште IX - стамбене зграде;
Градилиште X - стамбене зграде на Обилићевом венцу у Београду;
Градилиште XI - кречане у источној Србији и багери.

За кратко време цео простор између Београда и Земуна био је испресецан индустријским и дековиљским колосецима, великом брзином насипање терен на градилиштима Председништва владе и Хотела, просецани су прилазни путеви, набављане нове велике количине материјала, убрзана израда планова.

Општа несташица свега потребног за подизање једног новог града

У земљи је владала општа несташица. Почела је изградња великих објеката, а није било довољно ни грађевинског материјала, ни квалификоване радне снаге. Батрић Јовановић, помоћник генералног директора Дирекције за изградњу Новог Београда, морао је да се за цемент директно обрати Борису Кидричу, председнику Привредног савета Савезне владе.

Тачно у заказано време, уђосмо у Кидричеву канцеларију.

- Да чујем, друже Батрићу, какве вас тс бриге мореобрати ми се Борис Кидрич.

Први пут сам са њим, али се осећам веома смирено због његове љубазности, срдачности и отворености. Он плени човека својим осећањем за демократски равноправан односса млађима од себе.

Подсећам га шта у 1948. години треба да урадимо на Новом Београду: насипање терена, израда темеља и почетак радова на Владиној палати и хотелу, изградња радничких станова и друго. Обавестих га о додељеним контигентима грађевинског материјала и о нашим стварним потребама.

- Цемента нам треба 20.000 тона, а одобрено нам је 10.000.

Кидрич упита помоћника колика је планирана производња у овој години, односно колико се очекује да ће бити произведено. Помоћник саопшти број. Кидрич се, затим, интересује за расположиве залихе и након тога, рече:

- Дајте другу Батрићу 17.000 тона.

- Мало је - рекох нервозно. - Са тим не можемо извршити плански задатак, друже Кидричу.

- 18.000 - каже Кидрич.

- И то је недовољно. Ми морамо имати одговарајући квалитет бетона и не смемо уградити ни један килограм цемента мање од планиране количине.

- Нека буде 19.000 и више ни једна тона.

Ја слегох раменима: наше стварне потребе биле сутолике. Обузе ме, ипак, осећање стида што смо тражили нешто више него што је било стварно потребно.

Од самог почетка радова - такмичење

У току радова бригаде су не само извршавале, него и премашивале свакодневне задатке поред тешкоћа које су, нарочито у почетку радова, искрсавале услед недовољног броја машина, алата, а и због недовољног броја стручњака, квалификованих радника.

На побијању шипова, на девијацији пута, на копању и превозу земље, на градњи станова за раднике, на копању канала и на свим осталим радовима широко и снажно развило се такмичење између бригада, а у оквиру њих, између чета, десетина и петорки.

Коиање брда на Бежанијској коси и иребацивање земље ва!онешима до иојединих радилишиша

Радови на исушивању шерена за будуће 1радилишше

После сваког десетодневног или двадесетодневног периода проглашаване су за ударне најбоље бригаде, којима су додељиване и прелазне заставице Главног штаба, а најбољи бригадисти су добијали звање ударника.

На крају прве декаде Главни штаб омладинских радних бригада прогласио је ударним неколике бригаде, а најбоља и први носилац прелазне заставице била је Драгачевска бригада. Од ње је после друге декаде прелазну затавицу преузела Зрењанинско-бегејска бригада.

ЈУРИШ НА МОЧВАРУ И ПЕСАК

Први резултати рада на градилиштима

После завршених припремних радова и њиховог свечаног отварања, радне бригаде „заузеле су своја места" на појединим радилиштима. За кратко време, у заједници са стручним радницима, оне су постигле прве резултате:

На Градилишту VII потпуноје завршена 21 барака за становање, три кухиње, три трпезарије, две амбуланте... На Градилишту XI оспособљеноје за становање једанаест барака, три трпезарије, једна кухиња.

На Градилишту I, које обухвата уређење радничких станова, мензе, синдикалног дома и осталих потреба градилишта, до сада је омалтерисано зидова 2.500 квадратних метара, изграђено кровова 200 кубних метара, патосано 600 квадратних метара и ископано земље 400 кубних метара. На Градилишту III, на постављању индустријског колосека и изградњи путева је припремљен сав потребни материјал. Са пута Београд - Земун дигнут је горњи слој и ради се на његовом преуређењу. До 13. априла на Градилишту XV обављени су сви радови на увођењу водовода у омладински логор. Такође, обављене су и припреме на бушењу бунара. На Градилишту XII на Бежанијској коси отпочело је ископавање хумуса, а његово транспортовање на радилишта почеће кад се оспособе индустријски колосеци и повежу сви објекти. Радилиште XIII припремило је камен и остали материјал за утврђење обале Дунава и израду насипа.

Поред обављених радова на појединим радилиштима, набављено је и пребачено у Нови Београд, од 1. до 10. априла, туцаника 32 вагона, шљунка 61 вагон и шест шлепова, делова за дрвене бараке 11 вагона, креча негашеног четири вагона, железничких прагова 10 вагона, камена крупног 20 вагона, дрвета за гориво седам вагона, држаља за алат три вагона, млевеног камена шест вагона, црепа шест вагона и угља за погон машина 13 вагона.

У овој, 1948. години, плански задатак градитеља Новог Београда биоје замашан. Поред великих припремних радова на изградњи радничке и омладинске колоније, где ће становати десетине хиљада градитеља Новог Београда, изградње великог броја прилазних путева и индустријског колосека, као и просторија за радионице - ове године требало је ставити под кров зграду Председништва владе и државни хотел, насути око 1.400.000 кубних метара дунавског песка на сектору зграде Председништва владе и хотела, насути земљом 700.000 кубних метара и изградити 2.800 метара обалоутврде, пошумити 50 хектара терена и друго.

На крају прве декаде Главни штаб омладинских радних бригада прогласио је ударним неколике бригаде: Драгачевска - први носилац прелазне заставице

Прво књижевно вече у Новом Београду

Одмах по доласку омладинских радних бригада на градилиште Новог Београда, покренут је културни живот у бригадама. Он се гранао у два правца: приредбе, логорске ватре, итд, организоване унутар самих бригада и приредбе разних друштава и група које су долазиле са стране.

У логору „Милован Миловановић - Луне" присутне градитеље је поздравио председник Удружења књижевника Србије Милан Богдановић. После њега своје песме читали су: Мира Алечковић, Марко Врањешевић и Танасије Младеновић. Гојко Бановић прочитаоје краћу приповетку;

У логору „Јоже Влаховић" песме су читали Гвидо Тартаља, Милорад Панић - Суреп, Славко Вукосављевић и Бранко Ћопић.

ПРИЧА О ГРАДУ БЕЛОМ

Од ушћа реке сад речним бродом
Песма пијука наставља пут,
Ту, са почетка ново! друма
У земљу братства који води,
Јуче је темељ крштен слободом,
1рад бели сутра да се роди.

Дижимо куће у висине:
По избама смо мрачним расли,
Сад спремамо дворе крај воде,
У њима деци сунчаних јасли,
У 1раду белом, са нашим ликом,
Тврђави нашој слободе.

Речи су наше кремењаче,
Звоните пијуци јаче, јаче.

За вас, дру1ови, шшо сше иали,
Ваше смо снове узидали.

Засшаве мајске ио свешу целом,
Причајте причу о 1раду белом.

Мира Алечковић

Нове ударне бригаде

Одлуком Главног штаба десетодневна прелазна заставица за најбољу бригаду додељенаје Врбовачкој ударној бригади.

По други пут се проглашују за ударне: Зрењанинско-бегејска и Драгачевска бригада.

По први пут: Жупска, Гарешничка, III далматинска, Топличка и Широкобријешка. Затим се девет бригад похваљује по први пут, а I зидарска и Босанскопетровачка по други пут.

Дошло нових 25 бригада

У другој групи I смене, почетком маја, на Нови Београд дошло је 25 бригада, са 5.187 омладинаца и омладинки, и то:

Шеста македонска - Скопска, Прва каменичка - Урошевац, Прва више1радска, Прва оцачка, Прва сврљишка „Васа АлбанацПохорска, Прва пазинска котарска, Прва крижевачка котарска, Осма далматинска „Борђул БалШић Прва делничка, Прва босанско-шамачка, Прва пожешка „Херој Петар Лековић " (Уж. Поже!а), Прва ђаковачка, Првај *таковска „Тихомир Матијевић", Прва новосадска, Пре а јабланичка „Станимир Вељковић-Зеле", Прва бу1ојанска, Прва жабаљска, Прва трстеничка, Прва рађевско-азбуковачка, Прва клањичка, Прва пакрачка, Прва ново!радишка „Комсомолац", Дру!а брчанска, Прва !оспићка котарска „Иван Душан-Соко".*

Кружоци...

У другој групи I смене ради неколико кружока, већином литерарних. Најбоље успехе у раду литерарних кружока показују Похорска и Пожешка бригада. Похорска има четири кружока са 126 чланова, а Пожешка, такође, четири, са нешто мање чланова.

Од осталих облика културно-уметничке самоделатности нарочито се истиче сликарски кружок у Похорској бригади и резбарски у Сврљишкој. Бригадисти који учествују у резбарском кружоку израдили су два модела авиона, а раде и рељеф логора у минијатури.

На литерарним састанцима углавном се читају радови који се односе на изградњу и радилишта. То су углавном песме, што показује да су бригадисти тек почели са књижевним радом.

Тек шшо сштоше у омладински ло1ор - ухвашише се коло

РадједноХ од кружока

...Приредбе, логорске ватре...

Живог бригада у слободним часовима испуњен је песмом и весељем. После рада у бригадама завлада спонтана радост и весеље. Током целог поподнева у свим логорима одјекују песма и звуци хармонике.

Постоје и организоване секције хора, фолклора, рецитатора и дилетаната. И све показују велики успех. Готово свака бригада дала је бар по једну приредбу, па и више. Програм се бира према жељи бригадиста и увек је добро увежбан. Сем бригаде, која даје приредбу, и друге бригаде редовно им присуствују, посећујући тако једна другу.

Честе су и логорске ватре у бригадама. Још с вечера осећа се живост у бригадама које припремају за логорску ватру. Окупљени око ватре, која се тек разбуктава, бригадисти, насмејана лица, слушају песме, рецитације и играју кола.

На приредбама наступају хорови, а увече, у омладинском логору, на више места пред својим баракама, групе бригадиста певају песме из периода НОБ *(Билећанка, КомаданШ Сава...)*, затим песме из свога краја *(Село моје убаво; Ој Мораво, моје село равно: Биљана ОлаШно белеше)*.

Посете Београду

Сваке недеље ујутру колоне бригада крећу од Главног штаба ка Београду. Сложна песма бригадиста, поклици Титу и Партији, лепршање високо дигнутих застава заустављају погледе пролазника. Из марширања бригада осећа се снага младости...

Уласком у Београд бригаде се раздвајају у разним правцима: једне иду ка Зоолошком врту, друге ка Музеју ЈА, или осталим културним и историјским споменицима Београда.

Одлуком Главног штаба омладинских радних бригада Десетодневна прелазна заставица додељена је Првој пожешкој, два пута ударној бригади.

А Проглашавају се за ударне:

По трећи пут: Прва гарешничка, Прва драгачевска и Прва зрењанинско-бегејска.

по други пут: Прва славонскобродска, Трећа косметска, Прва босанскопетровачка, Прва босансконовска, Прва румско-шидско-митровачка и Прва власотиначка.

први пут: Прва новосадска, Прва нишавска, Прва костајничка. Прва специјална и Прва осјечка.

Похваљују се по други пут: Прва босанско-шамачка и Осма далматинска, а први пут Прва таковска, Прва сврљишка, Прва косовско-каменичка, Прва бугојнска, Прва горанска, Прва јабланичка и Прва новоградишка."

Истовремено, проглашени су за ударнике многи градитељи, који су у протекла два месеца показали дивне примере залагања у раду, пожртвовања и радне дисциплине...

Искоии и пребацивање земље колицима

Стижу бригаде II смене

Почеткомјуна стигла је прва група бригада II смене. Укупно 34 бригаде:

Трећа бањалучка, Осма македонска, Славонска-банијска, Бихаћка, Дру1а Шопличка, ШесШа љубљанска, Дру1а личка, Дру1а мосШарска. Прва

Ђурђевачка, СиШничка, Гоадачка, Дру1а вировиШичка, Дру1а космајска, Дру1а јадарска, Дру1а неродимска, Дру1а бањалучка, Прва румско-пазовачка, Дру1а подунавска, Дру1а о1улинска, ЧеШрнаесШа далмаШинска, Дру1а пеШрињска, Дру1а млавска, Друга исШарска, Дру1а раваничка, Дру1а сомборска Пета сарајевска, Ново-кнежевачка, Добричка Гораждански, Дру1а пШујска, ПеШнаесШа далмаШинска, Милиционерска...

ИЗГРАДЊА ВЕЛИКИХ ОБЈЕКАТА

ПАЛАТА ПРЕДСЕДНИШТВА ВЛАДЕ

Палату Председништва владе, на 75.000 м² корисног простора, у облику положеног римског слова Н, пројектовао је тим архитеката у саставу: Антон Урлих, Владимир Поточњак, Златко Најман и Драгица Перак. У току реализације пројекта извршена је адаптације зграде, коју је учинио архитекта Михајло Јанковић.

Пројектанти зграде Председништва владе противили су се намери Генералне дирекције да омладинци - курсисти на њој обављају послове квалификованих радника.

Сшручни радници и бршадисши макарама побадају шипове дубоко у песак

- То морају да раде искусни мајстори... Или ми не сносимо никакву одговорност...

- На пругама омладинци су радили све послове - кажу им инж. Марко Христић и Батрић Јовановић.

- Шта је пруга према овакком објекту? - не попуштају пројектанти.

- Радиће омладина. Ми преузимамо одговорност за сигурност и квалитет обављених послова - били су одлучни инж. Христић и Јовановић.

На радилишту Председништва владе „ври као у кошници. Потмули тупи удари макара, звиждање локомотива, тресак машина за пречишћавање шљунка, шкрипа ручних колица која у трку промичу горе-доле, ударци ковачких чекића, оштре команде и узвици омладинаца Сомборске, Хомољске, Далматинске и других бригада - све се слива у моћну снагу, која бије битку за непосредни прелазак на изградњу ове Палате. Из те радне целине, која се својим упорним радом и моћном снагом бори за задатке, штрче снажне машине, чија снага даје још већу силу и потстрека да се све уклони што омета да се постигне победа. А многе тешкоће ту треба савладати. Машине за побијање шипова - макаре често се кваре, нестаје нафте, дешава се да и ово градилиште, где све кључа и ври, не добије радне налоге, јер сви планови још нису готови. И „кида се ту, дању и ноћу, једно велико људско срце, дахће од напора да се све то савлада, д; све ту својим токовима, ипак, граби, хита напред“.

„Београде, Београде, заставе те ките...“

Цео простор између Саве и рукавца Дунава, Бежа! нијске косе и Земуна претворен је у зборно место полетних, веселих градитеља.

Од јутра до мрака на њему се чују ударци крамнова, шкрипа колица, млади и јасни гласови који позивају на такмичење. Градилишта дају слику једне дивне радне целине, проткане шкрипом вагонета и колица, песмом и довикивањем омладинаца.

А предвече, логори попримају други изглед. Кроз тиху ноћ чује се ту и тамо читање заповести, иза које се пролама громко бригадно „Ура“. То је нека од чета у бригади добила од штаба, као најбоља, четну заставицу. Даље, назиру се бригаде које већ развијају козарачко коло. Игра се око позорнице. Млада градитељка води коло и пева:

- *БеоГраде, Бео1раде, заставе Ше ките...*

Стотине гласова прихватају песму и очекују приредбу.

Тито на градилишту Новог Београда

На градилиште Новог Београда, изненада је бануо Маршал Тито. Дочекали су га усклици одушевљења и скандирање међу бригадистима:

Тито - Партија!
Тито - Партија!

Тишо међу Храдишељима Ново1 Беофада

Тито је одржао кратак говор бригадистима, изразивши уверење да ће они извршити све своје задатке на изградњи Новог Београда, као што су градитељи омладин-

ских пруга Брчко - Бановићи и Шамац - Сарајево онако херојски извршили своје обавезе.

Одлазећи са градилишта, Титова кола једва су се пробијала кроз масу омладине. Сви су желели да се са њим рукују.

- Пустите ме, да одем - каже им кроз смех Тито. - Стварате оволику гужву, а може нас неки Бугарин, или ко други видети одозго, с Калемегдана, и јавити својима да сте се побунили против мене.

На ову Титову шалу омладинци још јаче запљескаше, кличући: „Ми смо Титови - Тито је наш".

Најмасовнији долазак омладинских бригада на изградњу Новог Београда

Почетком јула, у другој групи II смене, према подацима листа *Омладина,* дошло је 46 средњошколских и 6 студентских бригада. Из унутрашњости земље стигле су:

Долазе нове бртаде

Прва сремско-митровачка, Прва призренска средњошколска, Дру!а борска, Новопазарска средњошколска, Не1отинска средњошколска, Дванаеста за!ребачка „Раде Кончар". Дру1а которварошка, Тринаеста сарајевска средњошколска „Браће Коварчака", Девета сарајевска „Браће Прокопић", Пета сарајевска средњошколска, Прва тузланска средњошколска, ДруЈа мостарска средњошколска, Зеничкотравничка средњошколска, Прва требињска средњошколска, Четврта љубљанска средњошколска, Прва мариборска средњошколска, Дру1а алибунарско-ковинска, Друш пожаревачка средњошколска, Прва светозаревска „Перица Милосављевић", Дру1а ужичка, Прва косовско-митровичка средњошколска, Двадесет четврта далматинска „Вељко Симић", Дервентско-добојска средњошколска, трећа сомборска Џадско-среска, Прва румска, Трећа суботичка,

Омладинско коло нових бртадисша у кру1уло!ора

Дру1а ваљевска средњошколска, Цариბродска средњошколска „Петар Тасев", Лужичка (Б. Паланка), Поцерска, Дру1а врањска средњошколска, Жупска, Таковска средњошколска, Прва пиротска средњошколска, Дру1а пиротска средњошколска, Обреновачка, Дру1а српска, Трећа краЈујевачка средњошколска, Лесковачка средњошколска, Дру1а бањалучка, Прва бјељинска, Дру1а србичка, Двадесет прва далматинска - Сплит, ДруЈа тешањска, Дру1а теслићка.

Двадесет четврта за1ребачка, Прва приштинска, Прва нишка, Трећа скопска, Прва заЈребачка, Осма за!ребачка, ПетазаЈребачка, Дру1а сенћанска, Двадесет прва за1ребачка, Тринаеста зафебачка, Дру1а славонска, Дру1а тузланска, Прва ужичка, Прва црноЈорска, Дру1а црно\орска, Десета за!ребачка, Прва кумановска, ДруЈа вршачка, Дру1а призренска, Тринаеста љубљанска, Шеста сомборска, Четврта војвођанска, Бихаћко-приједорска, Трећа за!ребачка, а од беоЈрадских: Шездесет пета, Сто двадесет девета, Сто осамдесет осма, Сто двадесет девета, Сто осамдесет осма, Прва, Сто двадесет прва и Стодеведесет шеста.

ЗАПОЧЕТА И ГРАДЊА ПРУГЕ ПАНЧЕВАЧКИ РИТ - БЕОГРАД

Међу већим објектима, започетих у лето 1948. године, била је и железничка пруга Панчевачки Рит - Београд у дужини од преко 30 километара.

На ову омладинску акцију, најпре су дошле сеоске (омладинске), као и фронтовске бригаде из Београда и Панчева, а у периоду јул - август и средњошколске бригаде.

Тако ће на овој двомесечној радној акцији учествовати укупно 20 омладинских и 4 синдикалне пригаде, са близу 4000 брига^иста.

Омладинске бригаде биле су смештене у пар насеља - Товилиште (Падинска Скела), Јабука, Глогоњ и др. Њима је руководио посебан штаб омладинских бригада, каојединица Главног штаба омладинских радних бригада на изградњи Новог Београда.

Панчевачки рит. Огроман простор од 70.000 хектара плодне земље. До лета 1948. године делом је остајао необрађен, а довоз пољопривредних производа до Београда отежан због недостатка саобраћајница.

Почетком јула 1948. у Панчевачки Рит дођоше омладинске и синдикалне бригаде да изграде пругу нормалног колосека, од села Овче до Кишвара.

Од двадесетак омладинских бригада, по резултатима рада на градилишту пруге посебно се истицала Друга светозаревачка бригада. О њој је остало забележено:

„...Сваког дана, јутром у три и по сата, устајали су командири чета Друге светозаревачке бригаде да премере терен, где ће им чете радити. Онда су се враћали у логор, па опет, заједно са својим четама, одлазили на радилиште. Распореде омладинце, надгледају рад... а понекад и сами узму лопате у шаке и не заостају радом иза других."

...Када је одржан фестивал на градњи Панчевачке пруге, у хору Друге светозаревачке бригаде

Некадашњи салаши у Панчевачком Ришу

наступили и њихтројица. са командирским знацима на рукавима.

• Тако је Станислав Трајковић, командир чете у Другој светозаревачкој бригади, доспео да, поред руковођења четом и физичког рада, још пева у хору, буде дописник из бригаде и уредник бригадних зидних новина;

• Момир Ивковић, поред свих својих дужности као командир, стигао је да руководи ликовним кружоком и да за изложбу на фестивалу изваја врло успелу бисту маршала Тита;

• А ученик учитељске школе, Велибор Бића, успео је да, поред тога што је постао један од најбољих командира на читавој прузи, још руководи хором и фолклором своје бригаде, да их припреми за фестивал и да учествује у раду дилетантске групе.

Пионирска чета из Друге српске бригаде

"...У Другој српској бригади има једна чета дечака од 13-14 година. Требало је да они доносе воду бригадистима, да буду курири - али су они од Штаба бригаде тражили да формирају своју чету... радну чету као што су све друге; да имају свој дневни задатак на радилишту, да га испуњавају и да се такмиче...

- Добро... - рекли су им другови из Штаба - кад баш хоћете.

А није им било право.

Штаб бригаде установиоје за њих, за чету пионира, посебну норму, много мању од праве. А пионири се с тим нису сложили:

- То је ваше право, ви сте Штаб бригаде, али за нас та норма не важи... ми ћемо се равнати према оној коју имају сви бригадисти...

И они су норму, ону праву, пребацивали сваки дан. А прелазна заставица је седам пута била у њиховим рукама... Више од свих других чета у бригади.

Прва шабачка средњошколска бригада

Међу омладинским средњошколским бригадама била је и Прва шабачка, састављена од нас, ученика Учитељске школе, Економске, Ветеринарске и Медицинске школе.

Кроз ове ришове ускоро ироћи ће ПруХа

До Београда смо путовали возом, седећи у теретним вагонима без клупа. На Дунав станици прихватили су нас задужени инструктори и камионима одвезли до Падинске скеле и сместили у омладинско насеље у Товилишту. И друге омладинске бригаде долазиле су, како која. возом или камионима.

У један већ припремљен простран магацин, са бетонским подом, прекривеним сламом. Импровизованим (од дасака) преградним зидом, ова спаваоница је била подељена на мушки и женски део. Пре уласка у спаваоницу добисмо ћебад и заузесмо своја места.

Док смо се ми, мушкарци, размештали и међусобно се задиркујући, а девојке певушиле, Штаб бригаде започео је дугу седницу, у саставу: командант Бранко Томашевић, заменик команданта (ми смо га звали заменом), Милисав Николић, културно-просветни референт Борислав - Бора Стојшић, фискултурни референт Никола Петровић - сви из Учитељске школе. Бригада је била подељена на четири чете (командири Милорад Ђурић, Златка Рељић, Раде Чворић...)

Већ сутрадан, после јутарње гимнастике и доручка (јарбол није био постављен, па је изостало дизање заставе), примили смо алат - ашове, крампове, лопате и колица и упутили се на радилиште, на трасу. Свака бригада, па и наша, имала је своју деоницу, на које су нас одвели задужени људи из Управе градње.

Прва фаза радова, као и на свакој прузи, била је скидање хумуса са пројектоване трасе пруге, што је релативно лакши део посла, па и за нас шеснаестогодишњаке, за разлику од онога што су поједине бригаде радиле на деоницама где је требало премошћавати делове рита.

Радно време, у првих месец и нешто дана, било је само у преподневној смени, од 6 до 13 часова, са прекидом од 20 минута за ужину и краћи одмор.

Подељени по петоркама почели смо такмичење, међусобно у оквиру чете, а и између чета.

Сунце припекло. Зној лије са лица. Први жуљеви. Радећи голи до појаса вратисмо се у логор са препланулим леђима...

По повратку са радилишта и обављеног ручка, а затим редовног одмора, следили су, најразноврснији облици и садржаји културно-просветног и спортског живота - рад по кружоцима, припремање програма за приредбе и логорске ватре, такмичење за значку фискултурника, спортски сусрети и др.

Када после дужег времена завршисмо радове на скидању хумуса и утврђивању пошљунчаног насипа, дође на ред постављање прагова (носили смо их по двојица између себе), а на крају и завршна, најзанимљивија фаза радова - постављање колосека. По двојица у пару, великим челичним клештима, вукли смо шине по тек постављеном делу колосека. Сложивши их на прагове, уступали смо места другим паровима бригадиста, који су великим завртњима причвршћивали шине за прагове.

Постављање колосека на Панчевачкој прузи

Прихвативши обавезу да пругу завршимо до краја августа, што је одговарало нама које је чекао скори почетак нове школске године, последњих двадесетак дана радили смо у три смене.

Нестрпљиво очекујући завршетак радова и повратак кући, најзад дочекасмо и тај најрадоснији тренутак - свечано пуштање у саобраћај нашим рукама изграђене пруге. Окићена локомотива и вагони, заставе и ми, градитељи, виримо кроз прозоре, машемо рукама и певамо...

ФЕСТИВАЛ КУЛТУРНО-УМЕТНИЧКИХ И СПОРТСКИХ АКТИВНОСТИ

У јеку највећих радова припремао се, даноноћно, фестивал културно-уметничке делатности и фискултурни слет градитеља, који су одржани 18. јула. Тога дана је отворена и изложба на којој је приказана целокупна просветна, фискултурна и друга делатност градитеља.

> Фестивал културно-уметничке делатности градитеља био је испуњен богатим културно-уметничким програмом. У њему су учествовали бригадисти студентских, средњошколских, радничких и сеоских радних бригада.
>
> Фискултурни слет почео је дефилеом 7.870 учесника. Потом су 600 омладинаца и омладинки извели вежбу са јутарње гимнастике: приказане су елементарне игре које се из-

воде на часовима физичког образовања и јутарње гимнастике. По 300 градитеља извели су вежбу палицама и вежбу с пушкама.

Следило је лакоатлетско такмичење и вежбе на справама и спортске игре, а затим масовни наступ 1.550 бригадиста са вежбом првог и другог степена за значку фискултурника, вежба „зарјатка"... И партизански марш, чији су учесници носили поздраве са слета градитељима на свим градилиштима.

Преко 1.200 омладинаца завршило стручне курсеве

Размах радова на Новом Београду појачао је потребу за стручном радном снагом. Генерална дирекција предузећа „Нови Београд“ отворила је разне стручне курсеве, на којима су се омладинци стручно оспособљавали, а Главни штаб омладинских радних бригада од тих курсева формирао стручне бригаде, које су, поред стручногуздизања, радиле и на радилиштима Новог Београда, као и остале омладинске бригаде.

До лета 1948. године укупно 698 омладинаца је прошло кроз пет стручних бригада: I зидарску, I тесарску, II зидарску, II тесарску и семинар евидентичара. У саставу II зидарске била је и једна чета евидентичара, а у саставу I зидарске - чета баштована.

А онда је основано још седам курсева, од чијих 544 полазника су формиранејош три стручне бригаде.

Најбоље омладинске бригаде у предконгресном такмичењу

У такмичењу пред V конгрес КПЈ у радним учинцима на градилиштима и у културно-просветним активностима у логорима нарочито су се истакле:

Бригада Народне милиције - пет пута ударна,
Трећа бањалучка четири пута ударна,
Друга петрињска два пута ударна,
Румско-пазовачка три пута ударна,
Друга горажданска три пута ударна,
Петнаеста далматинска два пута ударна,
Новокнежевачка три пута ударна,
Прва сремскомитровачка ударна бригада
народног хероја „Пинкија"

Ништа им не смета

„Карбидне светиљке и рефлектори осветљавају рад треће смене на градилишту III. Композиције са земљом стижу једна за другом, а две бригаде: 12. и 1. загребачка истоварују их муњевитом брзином.

Ветар често гаси светиљке. Ближи се олуја. И, заиста, најпре полако, па све јаче и јаче, ношене ветром, почеше да падају крупне капи кише.

- Другови, прекините рад! - викао је надзорник.

Али, композиција је тек напола истоварена и 12. загребачка неће да остави земљу у вагонима.

Ево га јошјачи пљусак, који натера бригадисте под мост. Свршивши посао, 12. загребачка је у логор отишла, а 1. загребачка остала да сачека да се време стиша.

Прошло је пола сата.

- Другови!... другови!... надзорниче!... трче и вичудвежелезничара са светиљкама.

-Другови, композиција је тешка, потребно је...

Олуја бесни и даље. Постоји опасност утоњавања композиције у насип, а она не може да се уклони, јер су пруга и котачи затрпани.

- Што? Зар ми овде да седимо! - викнуо је мали плавокоси Пупи. То је било доста.

Кроз кишу и ветар зачуло се лупање лопата о точкове и трачнице.

- Го-то-во! - одјекнуло је ускоро око вагона. Композиција је била слободна (Забележио Стјепан Кошарог).

Најбоље бригаде у августу

Настављено је такмичење бригада и у августу. Најбоље резултате постигла је II мостарска три пута ударна бригада и постала носилац прелазне заставице Главног штаба. Она је, на деоници 4, Градилишта III, испуњавала норму просечно са 202 одсто.

Главни штаб ОРБ, на митингу од 4. августа саопштио је одлуку о проглашењу ударних бригада:

Шести пут за ударну је проглашена I бригада Народне милиције;

Пети пут - III бањалучка;

Четврти пут- II градачка, II мостарска, II горажданска. II билећка, I новокнежевачка, II кулска, I ђурђевачка и Румско-пазовачка бригада;

Трећи пут: IV бањалучка, VIII загребачка, V сарајевска, II јадарска, XV далматинска, VIII македонска, II добричка, II огулинска, II петрињска, II подунавска, II млавска, 24. загребачка;

Други пут: 188. београдска, II истарска, XXI загребачка. II ријечка, IV војвођанска, II дервентска, Сремско-митровачка, III кинооператерска, III требињска, I бригада за предвојничку обуку, V загребачка, IV љубљанска, и II неродимска;

Први пут: 196. београдска, IV и V загребачка, I! славонска, I загребачка, 2. бањалучка, 3. загребачка. II тешањска, III сомборска, V сарајевска, IX сарајевска, II мостарска, II вировитичка, I нишка, I славонско-банијска, I призренска, II вршачка, IV стручна, II тузланска, III жупска, 25. далматинска, III крагујевачка, 65. студентска, Новопазарска, II борска, 13. загребачка, II ужичка, II фискултурна и 10. загребачка:

Похваљена је I неготинска бригада.

У августу, у другој групи II смене, за пожртвовани рад и залагање 1.459 најбољих бригадиста добио је ударничке значке, а 1.666 ихје похваљено.

Почиње III смена

У августу су, као прва група III смене, дошле следеће бригаде:

Трећа тамишко-сенћанска, Трећа бегејска, Четврта славонска, Друга милешевска, Друга златарска, Девета хрватска, Друга азбуковачка, Друга бујановачка, Златиборска, Друга копаоничка, Прва гатачка, Двадесет осма далматинска, Двадесет девета далматинска, Тридесета далматинска, Друга дугоселска, Сежанска, Загорска, Доламичка, Друга босансконовска. Трећа љубушка, Друга бачкотополска, Панчевачка, Друга сврљишка, Трећа славонска, Друга лопарска, Трећа прњаворска, Прва гњиланска, Друга каменичка, Дежевска, Шеснаеста македонска, Седамнаеста македонска, Трећа мркоњићка, Трећа мостарска, Друга крагујевачка, Пета банијска.

Сем њих, све остале бригаде на градилишту биле су средњошколске и студентске. Иако састављене од градске омладине, ненавикле на физички рад, ове бригаде су постизале ванредне резултате. На послу нарочито су се снalазиле студентске бригаде (њих шест), обављајући и многе послове стручних радника. Оне су одржале исти темпо такмичења и по завршеном Конгресу, у чему се нарочито истицала Трећа загребачка студентска бригада.

А у последњој декади августа 56 бригада је добило заслужено признање - назив ударних, међу којима и Прва приштинска - по пети пут, а Друга мостарска, Трећа загребачка, Друга вршачка, Пета загребачка, студентска, Трећа жупска, Друга новопазарска, 13. љубљанска,

ОМЛАДИНКА

Скулишура вајара Миодра1а Живковића, којује аушор, као скулишуру у шису, урадио на радној акцији на изфадњи Ново1 БеоХрада, 1948.1одине. Висина 1,70 м.

На фестивалској ликовној изложби омладине Ју1ославије, одржаној Ше, 1948. !одине, жири у сасШаву Мило Милуновић, Војин Бакић, Бранко ШоШра и друш доделио је овом Живковићевом раду прву на1раду у конкуренцији више радова - учесника изложбе из свих ликовних академија и умеШничких школа у ЈуЈославији.

Гоадишвљ Ново! Беофада

ИЗГРАДЊА СТАДИОНА ЈНА („ПАРТИЗАНА")

У лето 1948. године почели су и радови на изградњи стадиона ЦДЈА - данас Стадиона „Партизана", на коме су учествовале и омладинске радне бригаде, већином смештене у Омладинском логору „Будо Томовић", који се налазио непосредно испод овог градилишта.

Изградња овог објекта наставиће се и завршити 1949. године.

Главни терен - игралиште за фудбал је величине 70/105 м. Покривен је травом и дрениран. Стаза за атлетику дуга је 400 м и има шест пруга по 1,22 м, укупне ширине 7,57 м.

Гледалиште је подељено на четири секције, у које се улази из покривеног променоара, кроз 20 грла ширине 2,60 метара (размак између њих је око 20 м). Тај променатор окружује цео Стадион. У њему су, према појединим секторима, смештени бифеи, телефонске говорнице, продавнице дувана и новина и чесме за пијаћу воду.

Иза стадиона су помоћни фудбалски терен (70/105), а испод њега још 12 терена за тенис, од којихједан има бетонску трибину за 1.000 гледалаца, а монтажну за око 800.

Пројектом Стадиона предвиђено је да може да прими до 60.000 гледалаца (на југу и северу по 20.000 места за стајање, а на западу и истоку су места за остали број гледалаца), али тај је број премашен већ 9. октобра 1949. године, на фудбалској утакмици репрезентација Југославије и Француске, када је скоро цела публика, од близу 70.000 стајала. И на утакмици са фудбалском репрезентацијом Аустрије, 21. септембра 1952. године,

Улаз на тралишше БСК-а, на коме је иодшнуш нови сшадион

Цела грађевина Стадиона грађена је из два концентрична прстена - унутрашњи обухвата првих 14 редова, урађених од монтажних армирано-бетонских греда дугих 4 м. Спољни прстен има 16 редова седишта. Изграђен је као армирано-бетонска рамовска конструкција, фундирана на контра гредама.

Завршни радови на Сшадиону

Прва ушакмица на Сшадиону - Ју!ославија - Француска (1:1)

на овом стадионује било око 60.000 гледалаца. Свечана ложа налази се на западном делу Стадиона. До ње се долази преко моста, из којег се, прво, улази у вестибил.

Стадион је осветљен за ноћне приредбе са четири батерије од по 60 рефлектора - укупно 240, јачине 240.000 W.

Стадион су изградили војници ЈНА, омладинске радне бригаде, чланови Народног фронта и спортисти, грађевинска предузећа „Београд" и „Рад"...

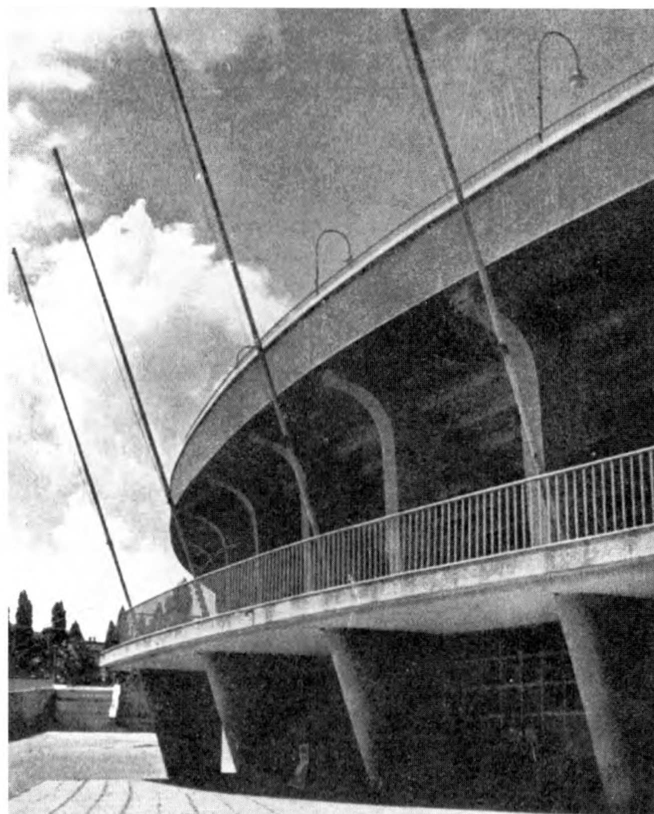

Градњу Стадиона технички су водили: пројектант - архитекта Михајло Јанковић и инж. Коста Поповић.

Иако је Стадион већ коришћен од 1949. године, његово свечано отварање одржано је тек 23. децембра 1951. године, када су коначно и завршени сви радови - прилази, стазе, поравнање терена око целог објекта.

Тога дана у гимнастичкој сали Стадиона генерал-пуковник Пеко Дапчевић, у присуству представника фискултурних, спортских и друштвених организација, у краћем говору, у име ЈНА, изразио је захвалност свим градитељима овог грандиозног објекта, посебно војницима ЈНА и омладинским радним бригадама, техничком особљу, а онда се осврнуо и на нека питања спортског живота у земљи.

Потом је генерал Дапчевић поделио награде најзаслужнијим учесницима и сарадницима на изградњи стадиона - инжењеру Михајилу Јанковићу и његовим најближим сарадницима: инж. Кости Поповићу, Ј. Богуновићу, Ђ. Нешићу, В. Петровићу, П. Јанчићу и Драгутиновићу.

У име спортског колектива „Партизана", градитељима Стадиона се захвалио државни репрезентативац (бацач кладива) Губијан, обећавши да ће се спортисти „Партизана" заложити да и убудуће на овом Стадиону и ван њега постижујош веће успехе.

На крају генерал-пуковник Пеко Дапчевић, пресецањем врпце, отворио је овај у оно време највећи и најмодернији спортски објекат у нашој земљу и шире.

Дешаљ из!рађено! Сшадиона

У ОБНОВИ РАТОМ РАЗРУШЕНОГ БЕОГРАДА УЧЕСТВОВАЛИ И ФУДБАЛСКИ ВЕЛИКАНИ „ПАРТИЗАНА“

V априлу 1947.1одине Фудбалска чеШа „ПарШизана", уз све спорШске и осШале обавезе, радила је и на обнови Теразија, најсШрожеI ценШра Бео1рада, Шешко ошШећеноI у Шоку преШходноI раШа.

Сшјеиан Бобек - Шшеф, као са лоптом, лако барата и са лопатом

Превослав - Боба Михајловић са пуним колицима

Гол1ешер Марко Валок као шенк Хура колица натоварена бетоном

Увек ударнички. Злашко Чајковски

Пре почетка свечаног отварања Стадиона, у приземљу објекта, на зиду, откривена је спомен-плоча посвећена спортисти - репрезентативцу, Милутину Ивковићу, кога су Немци стрељали 1943. године.

Тимови ФК „Паршизан" из 50-их и 60-их 1одина ирошлоГ века

Друга тузланска, Прва призренска, Друга ужичка, Друга ријечка, 5. загребачка „Јоже Влаховић", Прва сремско-митровачка и 129. београдска - по четврти пут...

„Бићемо четири пута ударна"

Касно у ноћи, када се по баракама свих логора гасе и последње светиљке, четврта деоница Градилишта III оживи од веселих повика и песама младих Мостараца:

...Идемо, радимо,
Не бој'мо се рада,
Цру1а мостарска
Најбоља бртада...

Крај распаљених ватри и карбидуша сваке вечери нестају брда земље испод ногу бригадиста Друге мостарске три пута ударне бригаде. Гомиле земље, која се сваки час довози малом композицијом од 16 до 19 вагонета, пребацују се и набијају у уске праве улице стамбене колоније.

- Давај трећа! - бодри своју чету ударник Илија Маројевић, гурајући трком пуна колица земље.

-Дуња! 2,5,12,4-јављају редом бригадисти треће чете бројеве својих колица малој статистичарки Дуњи, која седи крај карбидуше и пажљиво записује свака превезена колица.

Тако ће се знати ко је вечерас био најбољи у чети. За три сата Илија Маројевић је превезао 160 колица.

- Не дај се Прва - чује се на другој страни глас Зије Мушића, ударника и најбољег радника прве чете.

Прва и трећа чета су највећи такмаци у бригади.

Књижевно вече

У недељу, 29. августа, на Новом Београду одржано је друго књижевно вече. Своје радове читали су: Бранко Ћопић - приповетку *Наш минисШар,* Скендер Куленовић - приповетку *МиШрова 1вожђа,* Десанка Максимовић - песме: *Сумњалицама, Песма о пошнулој девојци,* одломак из песме *ОШаџбина на првомајској поворци,* Јован Поповић - песме *Сунце у рукама* и *Наша повеља,* а Велес Перић - песме *Ново деШињсШво, Љубав* и *ПуШовање.*

ФЕСТИВАЛ КУЛТУРНО-УМЕТНИЧКЕ
ДЕЛАТНОСТИ ГРАДИТЕЉА
НОВОГ БЕОГРАДА И...

Манифестација је испуњена снажним и богатим, масовним културно-уметничким програмом. Добар избор појединих тачака и, што је најважније, бласка, разумљива и топла садржина - одлика је овог програма, у којима су учествивали бригадисти студентских, средњошколских, радничких и сеоских радних бригада.

Завеса се отвара. Химна *Хеј Словени...* Одједном неста живи жагор који је владао међу омладинцима.

Рефлектори јаким светлом за час засењују гледаоце. Камере раде са свих страна. Завеса се отвара и затвара, ређају се хорови, рецитатори, фолклорне групе, музичке тачке и соло певачи.

Хеј Словени...

Друга мостарска, трипутударна бригада, искитилаје своје радилиште победоносним заставицама. На једној недовршеној згради лепршају се прелазне заставице деонице, Градилишта III и велика десетодневна прелазна заставица Главног штаба. То су знамења извојеваних победа и снажан подстрек за нове успехе...

Почетком септембра на изградњу Новог Београда дошло је нових 40 бригада друге групе III смене.

- *Радујеш ми се 1раде...,* затим: - *Ми Ше Градимо за нас* - одјекују стихови песме Мире Алечковић, намењене градитељима и Новом Београду. Онда, силовито, са стиснутим песницима изговорени стихови из *ПарШије* од Мајаковског, па Зоговићеви стихови из *Непокорне песме,* стихови из песме *Ја кажем дан* Душана Костића и песама које су сами градитељи написали.

На дан фестивала, велике прославе победе бригадиста Новог Београда на свим пољима рада, отворена је изложба, на којој је приказана културно-просветна,

Омладинке у дефилеу

фискултурна и физичко-радна делатност бригадиста у претконгресном такмичењу.

Све изложене радове урадили су сами бригадисти. То су цртежи, графикони, зидне новине, дневници, литерарни радови.

... ФИСКУЛТУРНИ СЛЕТ

Ова манифестациЈа почела Је дефилеом 7.870 учесника. Потом су 600 омладинаца и омладинки извели вежбу са Јутарње гимнастике; приказане су елементарне игре које се изводе на часовима физичког образовања и јутарње гимнастике. По 300 градитеља извели су вежбу палицама и вежбу с пушкама.

Следило је лакоатлетско такмичење и вежбе на справама и спортске игре, а затим масовни наступ 1.550 бригадиста са вежбом првог и другог степена за значку фискултурника.

Омладинци логора 4. изводе вежбу „зарјатка". Стиснутих песница и очврслих мишића вежбају они и као да говоре: *Ово смо научили 1радећи Нови Бео1рад.*

Затим је кренуо партизански марш. Учесници овог марша носе поздраве са слета дуж свих градилишта, носе део радости фискултурника. И док се екипе партизанског марша такмиче носећи поздраве, играју се разне елементарне игре. Оне су показале колико разноврсности има у животу бригадиста, у њиховом животу после Шт0 слет т =е тачке све занимљивије· Лепршају се заставе, „са њима лепрша и ст фискултурника“.

Вежба с иушкама

ПУШТЕНА У САОБРАЋАЈ ПРУГА КРОЗ ПАНЧЕВАЧКИ РИТ

У недељу, 5. септембра 1948. године, остварена је значајна радна победа - пуштена је у саобраћај пруга Панчевачки Рит- Београд. За 47 дана омладина Србије - 3.689 бригадиста из 21 омладинске и 4 синдикалне бригаде - изградила је ову пругу од Овче до Бесног Фока, дугачку 32 километара. На њој је за ударнике проглашено 782, а похваљено 1.298 бригадиста.

Ову пругу су градиле - по сећању овог аутора као учесника и архивским списима који се чувају у Архиву Србије - градиле: Трећа посавска (Обреновачка) средњошколска, Прва ваљевска, Друга ваљевска „Милица Ножица", Београдска, Прва светозаревачка „Светозар Марковић", Друга светозаревачка „Перица Милосављевић", Друга вршачка, Друга врањска, Прва пиротска, Прва косовско-митровачка, Прва лесковачка, Прва шабачка „Воја Дошен", Друга српска, Друга поцерска, Друга таковска, Друга пожаревачка, Прва цариградска, Агрономска (студентска), Медицинска (студентска), Студентска „Младен Стојановић", 187. „Рифат Бурџевић", 189. београдска, 139. београдска, 195. београдска „Стеван Наумов"...

Тако су, некада заборављена пространства мочварног рита, добила свој први пут. То је први крупан корак да пустара без путева и станова, необрађена и запуштена, постане главни снабдевач Београда.

На изградњи ове пруге највише се истакла Поцерска бригада, која је постала четири пута ударна. А Прва лесковачка средњошколска за своје учинке (избацила преко 30 м³ земље и поставила више од четири километара колосека) проглашена је ударном и два пута похваљена.

ДОЧЕК БЕОГРАДСКИХ БРИГАДА СА РАДНИХ АКЦИЈА

Омладина Београда је 1948. године учествовала на изградњи Новог Београда, Аутопута Београд - Загреб, пруге Кучево - Бродице, Панчевачке пруге, Хидроцентрале Маврово. Од 30 бригада, једна се вратила шест пута ударна, четири - четири пута, девет - три пута, 12 - два пута и три - једном.

На митингу поводом повратка београдских омладинских бригада са радних акција, одржаном 2. септембра 1948. године, потпредседник Президијума Народне скупштине, Моша Пијаде, у своме говору је, поред осталог, рекао:

...Ви се враћате са добровољних радних акциЈа у коЈима сте се тако добро истакли. Нисам дошао да говорим, већ да вас видим како изгледате после повратка са радних акција. Видим да сви изгледате као један и да нисте радили лако - нисте дошли дебели и угојени, јер нисте ишли да се дебљате, већ да радите...

Срећа је то за сваког човека, нарочито младог, да се осећа уморан од корисног рада. Ви активно учествујете у стварању једног новог друштва, које сваким даном све више расте, све више се подиже.

Свима вам је познато да је ова година најтежа у испуњењу нашег Петогодишњег плана. Али, ми ћемо, заједно са вама и целим народом, показати читавом свету, пријатељима и непријатељима, да смо учили да побеђујемо, како у рату, тако и у изградњи социјализма. Јачајте ову веру коју сте до сада имали...

БеоГрадски бртадисши са радних акција на дочеку на Тр1у Реиублике у БеоЈраду

До пре неколико месеци долазили су овамо код нас и стари и млади, да се уче, а данас прљавим сунђером бришу и скривају истину. Али, истина се не да брисати. Не дајте се ничим збунити. Ви сте победници. Ви сте део величанствене омладине која данас широм наше земље на безбројним градилиштима ниже победу за победом. Ви ћете продужити свој користан живот на добро и срећу наших народа, на раду у школама, радионицама..."

Градитељи Новог Београда - победници у такмичењу

На основу постигнутих резултата у такмичењу на савезним и републичким омладинским радним акцијама, у времену од 1. августа до 1. септембра, Централно веће Народне омладине Југославије одаје признање бригадистима и омладинским руководиоцима који учествују на градњи Новог Београда - као победницима у такмичењу.

Нека успех омладинских радних бришда на изфадњи НовоI Бео1рада буде нов подстрек свим радилиштима у нашој земљи за још јаче развијање такмичења у част IV кон1реса СКОЈ-а, и за још упорнију борбу за извршење ово-Годишњих радних задатака - речено је у саопштешу Секретаријата Централног већа Народне омладине Југославије

Најбоље бригаде у септембру и...

Месечни план изградње за септембар је испуњен са 120 одсто. Носиоци прелазне заставице Главног штаба

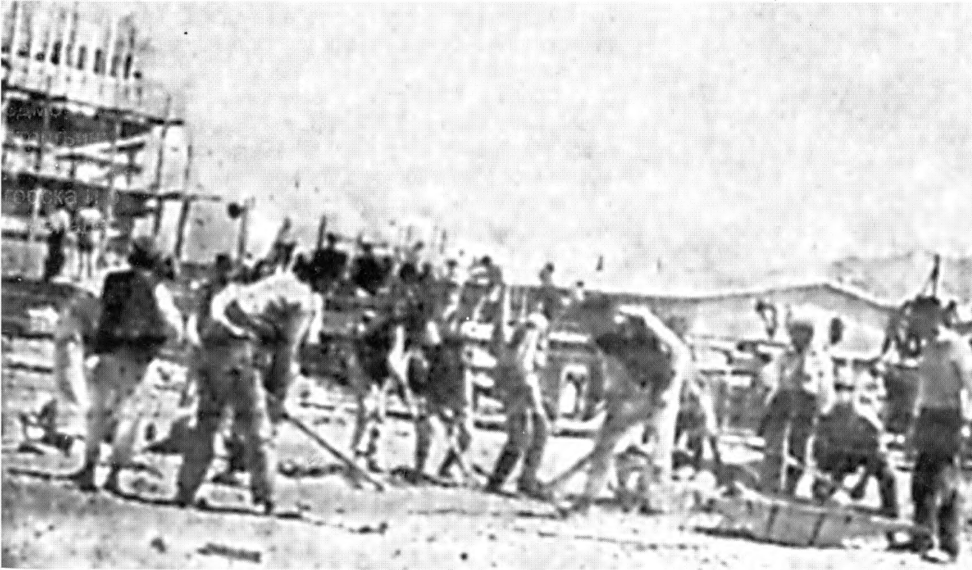

Дру1а злашиборска на раду 1948.1одине

у томе месецу биле су: Друга златиборска пет пута ударна - једна од најбољих у току акције, Ударна бригада предвојничке обуке, Друга гатачка бригада, која је заставицу своје смене добила у трајно власништво.

У досадашњем раду Друга златиборска постигла је добре резултате и у две декаде постала два пута ударна. Први десетодневни налог Бригада је испунила са 183 одсто, други са 218 одсто. Према досадашњим резултатима трећи десетодневни налог биће испуњен са око 235 одсто. Бригада је, такође, испунила планове на осталим секторима рада, културно-просветном и спортском. Њени бригадисти никада нису били забринути за бетонске шипове на Председништву владе, где су радили. Бригада је била подељена на осморке, које су вредно храниле мешалице, пуниле колица бетоном и трчећи возиле их до корпе макара и ту их изручивале.

Главни штаб омладинских бригада, узимајући у обзир радни полет, свакодневни радни темпо, организацију рада на радилишту, живот у логору, а нарочито спровођење у живот дневног плана, залагање на културно-просветном и фискултурном пољу, као и у предвојничкој обуци, доделио је десетодневну прелазну заставицу Другој златиборској бригади и прогласио је по трећи пут ударном.

Истом Одлуком проглашене су ударном:

Пети пут: IV војвођанска:

Четврти пут Бихаћко-приједорска;

Трећи пут: 2. азбуковачка, 3. мостарска, 2. златарска, 2. сврљишка, 4. славонска, 2. тамишко-сечанска, 1. сежанска, 3. бачко-паланачка, 65. београдска;

Други пут: 6. банијска, 3. прњаворска, 2. кинооператерска, 1. предвојничка, 3. бегејска, 3. гатачка, 3. панчевачка, 2. минерска, 1. загорска, 2. милешевска, 2. мркоњићка, 30. далматинска, 2. крагујевачка, 3. љубићко-трнавска, 2. дугоселска, 2. копаоничка, 2. љубушка;

Први пут: 3. сенћанска, 10. славонска, 2. лопарска, 28. далматинска, 17. македонска, 4. зидарска, 5. стручна, 3. космајска, 16. македонска, 2, библиотекарска, 2. каменичка, 4. дилетантска, 2. бујановачка, 1. библиотекарска, 1. аналфабетска, 3. ваљевска, 2. љишка, 2. пчињска, Механичка чета, Минерска чета, 2. моравичка;

Други пут похваљује су Прва гњиланска, а први пут Пета кулска и Бродоградилишна.

У другој декади септембра десетодневну прелазну заставицу Главног штаба, као најбоља, добила је II гатачка, која је, истовремено, по трећи пут проглашена ударном.

Трећа мостарска пет пута ударна, пребацивала је норму просечно за 209 одсто. Често се пред овом бригадом лепршала прелазна застава Градилишта IX, којује седам пута узастопце освајала, а самим тим и задржала је у трајном власништву. За све време рада ова бригада није изгубила ни један радни час.

.. У октобру

На свечаном митингу 5. октобра, у логору „Јоже Влаховић"; прелазна заставица Главног штаба додељена је Петој кулској бригади, којаје уједно по други пут проглашена за ударну. Ова Бригада је радила на четвртој деоници Градилишта III на разним пословима, а испунила је декадни налог са 225 одсто.

Истом Одлуком Главног штаба, за ударне по пети пут проглашене су: II златиборска, II азбуковачка, I сежанска, III мостарска, III милиционерска и II златарска бригада.

Четврти пут: III љубућко-трнавска, II копаоничка, I минерска, 30. далматинска, III славонска, III бегејска, Пета банијска, II мркоњићка, IX милешевска, III панчевачка, I загорска, III љубушка и 29. далматинска бригада.

Трећи пут: X славонска, II зајечарска, III босанско-новска, 16. македонска, III ваљевска, II бујановачка, III бјеловарска, I предвојничка, 28. далматинска, III сенчанска, 17. македонска, II личка, II каменичка, II моравичка, II лопарска и V стручна бригада.

Пеша кулска, 1948.

Други пут: VII невесињска, I земунско-пазовачка, I механичка чета, IV добојска, IV бугојанска, II власеничка, V фискултурна, I толминска, II! босанскобродска, III сребреничка, 25. далматинска, II копривничка, 4. бјеловарска, 9. хрватска и 11. славонска бригада.

Први пут: VI предвојничка, I гњиланска, 1Удуваньска, ! моравска, V бјеловарска, III љиваньска, IV библиотекарска, II лабска, II тузланска, IV приједорска, 18. црногорска, III библиотекарска и III столарска.

Први пут похваљена је V зидарска бригада.

ТРЕЋИ ФИСКУЛТУРНИ СЛЕТ

Поред свакодневне јутарње гимнастике, такмичења за значку фискултурника, организовање такмичења у спортским играма, одабране екипе спремале су се и за трећи фискултурни слет.

Недеља. Рано ујутру бригаде весело марширају према левој обали Саве. Тамоје зборно место ешалона. Дан за слет је идеалан. Сунчан, без имало ветра. Као да је то поклон природе градитељима, који су у припремама за слет морали да се боре са многим тешкоћама.

У дефилеу 6.400 омладинаца, одлучним и чврстим кораком, марширали су поред трибине, поздрављајући своје руководство. На челу колоне је грб ФНРЈ, праћен републичким грбовима и „дворедом" државних и републичких застава. Иза њега ступали су омладинци обучени у народне ношње свију република и носе амблем Народне омладине Југославије.

Иза њих су марширали фискултурни инструктори, који су носили знак ФИСАЈ-а, а за њима - дугачак еша-

Дефиле учесника - сиоршисша исиред свечане шрибине

лон разнобојних фискултурних застава. Грб Новог Београда завршавао је први део дефилеа.

Затим наступају вежбачи. На челу колоне, под паролом: *РезулШаШи нашеI рада,* на транспарентима бројкама је изражен биланс успешног фискултурног рада на овој акцији. Бригадисти су се бавили скоро свим спортским гранама, између осталих и кошарком, рукометом и вежбама на справама, које су широко продрле у све слојеве омладине.

Ашракшиван завршешак слешске вежбе

Испред колоне ударника омладинци носе у радничким оделима знак ударника са Новог Београда и поздрављају руководство и гледаоце.

А затим наступају дуге колоне омладинаца у шароликим вежбаћим оделима. Гледаоци имају прилику да на очврслим и потамнелим мишицама омладинки и омладинаца виде све дугине боје. Жути, зелени, плави, бели и црвени дресови у неколико нијанси увећавају лепоту самог дефилеа. Омладинке из логора „Јоже Влаховић“ носе обруче са којима ће наступити у вежби. Омладинци из Бригаде предвојничке обуке марширају са пушкама. Вежбачи **III** београдске бригаде, која је учествовала на **III** свесоколском слету у Прагу, имају униформе Гимнастичкогсавеза Југославије. Прваци градилишта у појединим спортским дисциплинама наступају у посебној колони. Ногометаши носе фудбал, одбојкаши мрежу, боксери рукавице, а рукометаши лопту.

Најлепша тачка је масовна вежба логора „Милован Миловановић - Луне", коју је саставио и увежбао слушалац Љубљанске фискултурне школе Иван Печник. Хармонија покрета иде до савршености. Завршна слика дели се у два дела. Око 600 омладинаца играју коло, да би се слили у ружу, која се три пута, уз мелодичне звуке музике, као неки тропски цвет, отвара пред очима гледалаца.

Омладинке са обручима... И ова вежба је карактеристична, нарочито зато што је састављена специјално за **III** слет. Вежбачице логора „Јоже Влаховић“ су добро припремљене. Занимљив је детаљ - када се у вежби котурови таласају. Укусна одела учинила су још више да ова тачка остави леп утисак.

Вежба радних бригада, у којој наступа преко 800 омладинаца логора **IV,** приказије врло добар квалитет. Интересантни су ставови и положаји вежбача, који тактове понављају три пута, а ипак одвежбају на све четири стране. Приликом трећег извођења вежбе окреће једна другој леђа. Уз последњи такт вежбе, бригадисти напуштају терен уз песму:

Две су пру1е Готове,
Ал Шо није досШа
Гоадићемо БеоЈрад
Да буде к'о Москва

Чврстим кораком изводе бригадисти елементе престројавања, које уче на часовима предвојничке обуке. Онда, кроз вежбу, приказују борбу бајонетом. Као целина, ова тачка показају да омладинци на радној акцији стичу основне елементе и знање из војничке вештине, спремајући се за службу у ЈА.

Скупине... Чим се завршила трка на 1.500 метара, на терен наступају вежбачи, сврстани у три колоне, који изводе тешку, али врло лепу и ефектну вежбу скупина. Музика у овој тачки је прикладна - с њом је вежба много добила.

Градитељи Новог Београда освојили заставу Централног комитета СКОЈ-а

Радни колектив на изградњи Новог Београда, као победник у претконгресном такмичењу, освојио је заставу Централног комитета СКОЈ-а. Тим поводом, у суботу, 16. октобра, у Новом Београду, код палате Председништва владе, одржан је свечани митинг градитеља и стручних радника.

Команданш 1лавно1 шшаба Слободан Босиљчић прима освојену засшаву

Митингу су, поред градитеља и стручних радника, присуствовали: Стојан Бјелајац, члан Централног комитета СКОЈ-а, инж. Марко Христић. генерални директор Дирекције за изградњу Новог Београда, Батрић Јовановић, помоћник генералног директора, Слободан Босиљчић, командант Главног штаба омладинских радних бригада и чланови Главног штаба.

Освојену заставу Стојан Бјелајац предао је команданту Главног штаба, Слободану Босиљчићу.

Трећа ваљевска - пет пута ударна

Ваљевоје 1948. године послало на омладинске радне акције три бригаде - две на Аутопут, а једну, Трећу ваљевску, на изградњу Новог Београда. 0 овој - пет пута ударној бригади. записаноје:

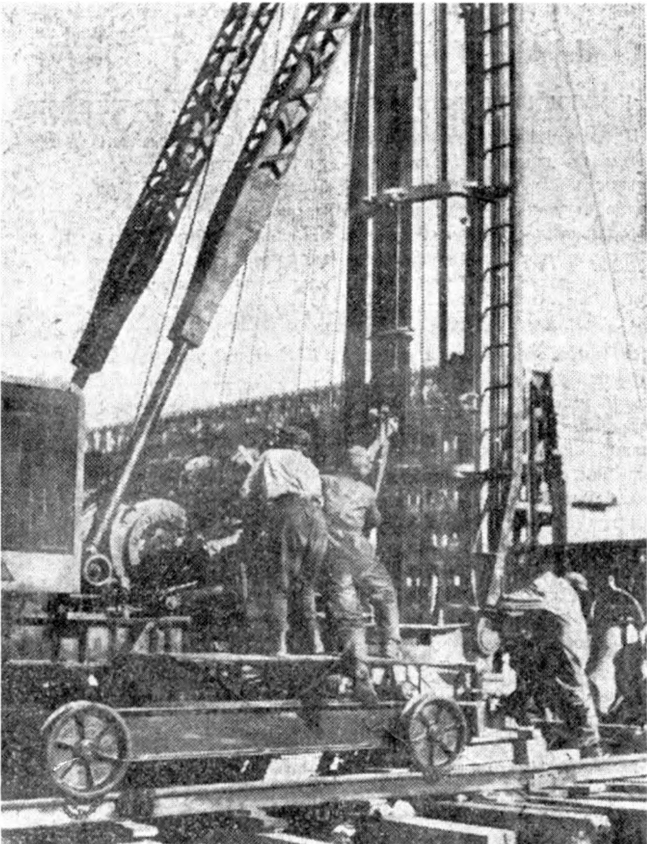

Макаре којима се Ообијају шиипови

„Шум великог града, река људи са путничким коферима и блештаво светло електричних сијалица дочекало је бригадисте на железничкој станици Београд.

Ујутру Ваљевцеје пробудио тутањ машина. У баракује ушао командант:

- Другови, данас почињемо рад, треба да се припремимо...

Од удараца огромних маљева, које као од шале подиже црна машина, тресе се земља. За непуних пола сата бригадисти Треће ваљевске знали су да се на стубовима, које неуморно побијају макаре, гради огромна зграда - Председништво владе. Маљеви су и даље ударали, али то више није било ново за бригадисте Треће ваљевске. Сада су шкрипали точкови колица пуних песка, који су бригадисти Ваљевске извлачили приликом откопавања побијених шипова. Од првогдана почелаје двомесечна битка III ваљевске за испуњење обавезе, за част ваљевске омладине.

Другогдана рада ова бригада је постигла први озбиљнији успех. Дневна норма је испуњена са 174 одсто.

Следећих дана организација рада је побољшана. Бригада, је подељена у групе, које су се такмичиле између себе.

На крају прве декаде у одпуци Главног штаба о проглашењу ударних бригада било је, између осталих и име Треће ваљевске - од тада ударне бригаде.

Истом одлуком проглашене су за ударне:

По пети пут проглашене су за ударне: Трећа босанскобродска; Четврта добојска, Пета кулска и Друга зајечарска.

По четврти пут: Друга власеничка, Друга лабска, Трећа космајска, Прва толминска, Друга сребреничка, Друга пчињска, Двадесеттрећа црногорска, Трећа сенћанска и Друга тузланска.

По трећи пут: Пета бјеловарска, Друга земунско-пазовачка, Четврта дилетантска и Девета славонска.

По други пут: Прва титоградска, Трећа босанско-дубичка, Двадесетдруга славонска, Друга тенковска, Четврта грачаничка, Двадесетпрва славонска, Прва тенковска и Прва морнарска.

Први пут: Двадесетдруга македонска, Друга ариљска, Трећа расинска, Бригада резервних официра (инжењераца), Бригада резервних официра „Бошко Каралић“, Бригада резервних официра „Божо Минић“.

Први пут се похваљује: 24. славонска бригада.

Четврта добојска бригада - двадесет пута носила дневну заставицу деонице

Мало је бригада које су са Новог Београда понеле шест ударничких диплома. Такве су биле: Прва предвојничка, Милиционерска, Сежанска, Друга љишка... Таква је и Четврта бригада добојског среза.

0 раду Четврте добојске на Новом Београду остало је записано:

„Дању и ноћу на Бежанијској коси ври. Булдожери својим великим раоницима скидају земљу са косе. А бригадисти Дуваньске, Ливаньске, Пете кулске, Копривничке и других бригада у такмичарском заносу товарили су земљу у вагонете дугачких композиција.

Петог септембра локомотива, трзајући вагонете, полако је повукла композицију, коју су бригадисти Четврте добојске бригаде утоварили за двадесет минута. То им је био знак будућих успеха. Пред полазак на рад бригадисти прве чете позвали су на такмичење другу, трећу и четврту чету.

После неколико дана бригада је пребачена на калдрмисање радничке колоније код Тошиног Бунара.

За два месеца Добојска бригада је двадесет пута освајала дневну прелазну заставицу четврте деонице Градилишта.

Бригадисти су доста пажње посвећивали и културно-просветном и фискултурном животу и предвојничкој обуци. Скоро сваки бригадист је прочитао по једну или две књиге из бригадне библиотеке, која је доста богата делима наших и совјетских писаца.

Бригада је требало 7. новембра да се врати у Добој. Али, бригадисти су дали обавезу да ће на Новом Београду остати осам дана преко рока.

Омладинци Четврте добојске шест пута ударне бригаде понеће у свој срез и заставицу Главног штаба. А, 15. новембра, зеленом равницом уз Босну, поново ће одјекнути песма о Новом Београду“ (Д. Р.).

Градилиште VII извршило месечни план за 24 дана

Градилиште VII обухвата радове на изградњи палате Председништва владе. Овај објекат по интензитету радова и концентрацији радне снаге представља, свакако, један од најважнијих на градњи Новог Београда.

Ошкоиавање земље на Бежанијској Коси за насииање шерена за прве стамбене з1раде у Тошином Бунару

Радови на овом градилишту добро напредују: поставља се бетонска плоча на трећем спрату једног блока, док на осталим блоковима радови теку убзраним темпом.

Оперативни план за септембар ово градилиште извршило је до 24. тога месеца, упркос томе што је требало савладати проблеме координације рада више градилишта, која засебно функционишу али њихов рад директно је везан за градилиште VII.

Бршадисии Нишке бртаде на 1радилишШу ПредседнишШва Владе

Генерална дирекција је колективу Градилишта VII као најбољем у септембру доделила прелазну заставицу и новчану награду у износу од 60.000 динара.

Друга љишка и Прва титоградска - најбоље у октобру

У октобру се радило с несмањеном жестином и пожртвовањем. Заставицу Главног штаба носила је у првој декади октобра Трећа босанскобродска, трипут ударна бригада, а у другој декади октобра су се истакле: Друга љишка, која је испунила план са 226, Пета добојска са 218 и Десета славонска са 212 процената.

Осамнаестог октобра Прва титоградска бригада, радећи на бетонирању и превозу шљунка и земље, испунила је дневну норму са 307 процената. За првих тринаест дана рада бригада је просечно извршила задатак са 211,7 одсто.

Пред последњу радну офанзиву

Ближио се крај године, а тиме и рок за извршење годишњег плана за 1948. годину. Требало је појачати напоре на најкрупнијим објектима.

На згради Председништва владе, поред побијених 2.000 шипова, осталоје да се пободујош 1.300.

Успеси на градњи Хотела на армираној плочи су храбрили. Било је отпора и стрепње. Али када се већ почело, ишло је неочекивано брзо. Главни конструктор је тврдио да ће бетонирање плоче трајати два месеца. Међутим, плоча је завршена за 12,5 радних дана. А у априлу на овом месту још је протицао Дунав.

Сличан успехје био и на изградњи једног спрата Председништва владе, на крилу А. Рачунало се са минимумом од 18 дана. Неки, пак, стручњаци, који су већ радили на омладинским пругама, тврдили су да ће омладина ову плочу да уради за 15 дана. Апи, и њихова очекивања су премашена: у другој декади септембра спрат је био готов за 12 дана, а даља два „само" за по 10 дана.

Новембар је донео кишу и хладне дане, али то ије много сметало градитељима. Генерална дирекција је за омладинце набавила шињеле, чизме, кишне кабанице, зимска одела; у логорима су припремљене просторије за сушење одела; све бараке су застакљене, поново покривене и снабдевене пећима. Предузете су и посебне мере за добру исхрану. За последњу радну офанзиву припремало се темељно и благовремено.

Бригаде су знале да је тада у њиховим рукама био кључ победе. И по подвизима нису заостајале од претходних. Било је и таквих које су, због потребе радне снаге, продужавале свој боравак на овој акцији. Тако је Друга гатач-

ка, четири пута ударна, носилац заставице Главног штаба, остала још 15 дана. То су учиниле и Четврта добојска, Трећа сенћанска, Босанскобродска, Титоградска.

РАСТЕГИГАНТ

Око 1.500 градитеља - зидара, бетонираца, тесара, машиниста, техничара и бригадиста из 15 омладинских бригада и инжењера - руководилаца били су спремни да на градилишту Председниуштва владе приведу крају велику радну офанзиву.

На блоку „А", око тридесет метара високо од земље, на подизању петог спрата раде зидари, бетонирци, тесари и армирачи. Ту су урађени стубови, калкански зид и оплата за плочу, на коју ће се поставити кровна конструкција. Огромна дизалица непрестано мили по својој 100 метара дугој колосечној путањи и даноноћно храни материјалом ово радно место. Свака смена стручних радника и бригадиста после завршетка рада оставља на том месту нове кубике уграђеног зида и бетона. Адоле, кодУправе градилишта, истакнутје прегледни графикон који прати сваки замах секире тесара, сваку нову циглу узидану у зид што расте. Према обавези колектива стручних радника ове деонице, на дан 15. новембра графикон ће показати да је на блоку „А" подигнут кров.

Убрзаним темпом напредују и радови на блоковима „Б", „Е", „X" и „И".

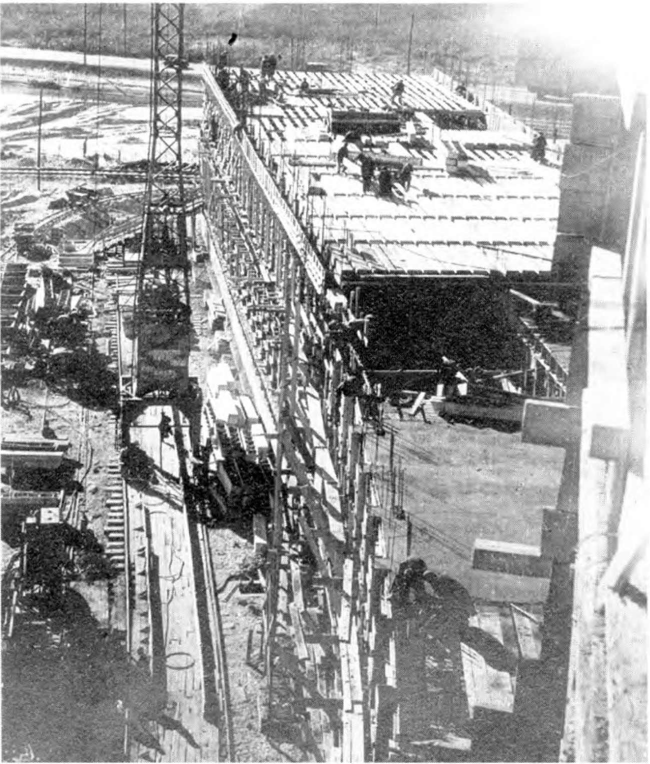

Председнишиво владе. Приирeме за бетонирање новоI спрата.

Овде раде млади, недавно обучени омладинци, који су на курсевима стекли звање ПК и КВ радника, заједно са старијим, искуснијим стручним радницима предузећа „Нови Београд[1]'.

Јесење кише су се претвориле у први снег. Кошава и северац витлају градилиштем. Али, упркос свему, радови не престају.

Преко зиме се радило у специјалним, загрејаним коморама. Изнад блока који се градио поставља се велики покретни кров, који се на четири стуба, високо колико цела зграда, дизао и спуштао, према потреби. Са стране су израђени дашчани зидови, а унутра инсталирано парно грејање. Бетон не сме да мрзне... Зато се мора радити у топлом...

Подвизи Крајишника под својом ратном заставом

И ови последњи дани нису без подвига. После Морнаричке и Друге сјеничке бригаде, заставицује освојила три пута ударна б ригада резервних официра „Бошко Каралић". У сећању је остао њихов подвиг на градилишту Хотела:

....Киша је падала те новембарске ноћи. Досадна, ситна јесења киша натапала је песак и чинила га скоро двоструко тежим. Ако се до ујутру не доврши ископ темеља на једном делу зграде, бетонирање неће отпочети. Јер киша стално пада и онемогућава рад. У Управи градилишта су закључили да је немогуће завршити темеље. Апи, бригадисти два пута ударне Бригаде „Бошко Каралић" су закључили да је могуће.

Целе ноћи су летела колица са песком, мокрим и тешким као олово. Песак се често рушио и поново затрпавао ископани темељ. Бригадист Живојин Цветковић је превезао близу 400 колица... Те ноћи је норма испуњена са преко 300 процената. Ујутру је отпочело бетонирање темеља..."

На изградњу Новог Београда ова бригада је дошла под заставом коју је у ослободилачком рату носила Прва крајишка бригада.

Под том заставом она је градила Нови Београд и постизала нове радне победе.

Из дана у дан норма је све више премашивана. На крају прве декаде Бригада је забележила први велики успех: десетодневни плански задатак испунила је са 258 одсто и проглашена је први пут за ударну.

Бригада је потом и други и трећи пут проглашена за ударну.

А онда су њени бригадисти прославили још једну велику радну победу- на темељима зграде хотела, поред заставе крајишких пролетера, поболи су и десетодневну прелазну заставицу Главног штаба - признање победницима у десетодневном такмичењу.

ГОДИШЊИ ЗАДАТАК ЗА 1948. ГОДИНУ ИСПУЊЕН 29 ДАНА ПРЕ РОКА.

Коначно, годишњи задатакје испуњен 2. децембра, 29 дана пре рока. 0 томе је одмах упућен телеграм Централном комитету Партије и другу Титу. Издато је заједничко саопштење Градилишног комитета Партије, Генералне дирекције за изградњу Новог Београда, Главног штаба омладинских радних бригада и Синдикалне подружнице:

ЧеШврто! ово1 месеца у 7 часова обуставити сав рад на Градилишту и цео дан посветити уређивању фадилишта. У 7 сати све локомотиве којима располаже предузеће, писком од пола сата, објавиће Iрадитељима и Грађанима Бео1рада испуњење 1одишње1 планско! задашка на из!радњи Бео1рада...

Резултати изградње Новог Београда 1948. у бројкама

На градилишту Новог Београда у 1948. години радило је 49.800 омладинаца и омладинки, сврстаних у 318 бригада. Звања ударника добило је 9.023 бригадиста, а

похваљено је 12.877. Ударним проглашено је 296 бригада.

На радовима је учествовало око 4.000 радника. инжењера и техничара, службеника, од којих је за ударнике проглашено 250, а похваљено 750.

О извршеним радовима у 1948. години најречитије говоре саме бројке:

- уграђено бетона 36.140м³;
- ископано и насуто земље и песка 1.733.906м³;
- озидано 69.535 м³ зида;
- озидано 128 зграда и 99 дрвених барака;
- положено колосека 24.829 метара.

Стручне курсеве завршило је 1.982 омладинца и омладинке, а у привреду укључено 912 омладинаца.

Научило да чита и пише 3.329 неписмених;

Одржана 3.734 разна предавања за 455.726 слушалаца;

Дате 834 приредбе и 1.446 филмске представе;

Значку фискултурника освојило 1.431 градитељ!

ПРИЗНАЊА И ЗАХВАЛНОСТ СВИМ ГРАДИТЕЉИМА НОВОГ БЕОГРАДА

Једанаесто1 априла 1948.1одине отпочели сурадови на из!радњи Ново1 Beo1paдa, наше нове социјалистичке престонице. Од Шо1 дана 1радиШељи Ново1 БеоЈрада - омладинске бртаде, радници, инжењери и Шехничари, ула-1али су максимум Шруда како би извршили обећање даШо вођи ПарШије и народа дру1у ТиШу, да ће се борити за испуњење 1одишње1 планскоI задатка у року па и пре рока.

Дру1о1 децембра, 29 дана пре рока, ГрадиШељи НовоI Бео1рада часно су извршили даШу обавезу - испунили су 1одишњи плански задатак. На основу Шо1а, Партијски комитет на изфадњи НовоI Бео1рада, Генерална дирекција предузећа „Нови Бео1рад“, Главни штаб омладинских радних бртада на из1радњи НовоI Бео1рада и Управа синдикалне подружнице доносе следећу

ОДЛУКУ

Којом се одаје највише признање и захвалност свим Јрадитељима Ново1 БеоГрада - омладинским радним бртадама, радницима. инжењерима, техничарима и службеницима, који су часно испунили даШе обавезе.

Нека ова велика победа у првој 1одини радова на изфадњи НовоI Бео1рада буде подсШрек свим ЈрадиШељима Ново! БеоЈрада за још веће победе у идућим 1одинама изфадње Ново1 Беофада, за шШо веће премашење децем-барскоI планскоI задатка - како би на обапама Саве иДунава никао у што краћем року прекрасни ТиШов БеоХрад.

Напред у нове победе за из1радњу социјализма у нашој отаџбини!

Живела наша славна социјалистичка домовина ФНРЈ!
Живела херојска Комунистичка парШија Ју1ославије!

Нови БеоГрад, 3.12.1948. Ходине.

ПарШијски комитеШ на изЈрадњи Ново1 Бео1рада
Гзнерална дирекција 1рађевинско1 предузећа „Нови Бео1рад“
Гпавни шШаб омладинских радних бришда на из1радњи Ново1 Бео1рада, Синдикална подружница на из1радњи НовоI Бео1рада

Одликоване бригаде и градитељи Новог Београда

Президијум Народне скупштине ФНРЈ, на предлог Председника Владе, за показане резултате на обнови и изградњи земље, одликовао је:

Орденом братства и јединства 27 омладинских радних бригада;

Орденом рада I реда 56 омладинских радних бригада;

Орденом заслуга за народ - два лица;

Орденом рада II реда 21 омладинску радну бригаду;

Орденом заслуга за народ III реда и медаљом рада више десетина градитеља Новог Београда

Најбоље бригаде у 1948. години

У првој години изградње Новог Београда за ударне проглашене су радне бригаде, и то:

До сада, у 1948. години, за ударне-као најбоље-проглашене су омладинске радне бригаде, и то:

Шест пута: I сежанска, I бригада Народне милиције, ! бригада курсиста за руководиоце предвојничке обуке, IV добојска, II љишка.

Пет пута: I пожешка, III бањалучка, 24. загребачка средњошколска „Брат-ство-Јединство“, 8. загребачка, I приштинска, IV војвођанска, II златиборска, III мостарска, II азбуковачка, III милиционерска, II златарска, II гатачка, III ваљевска, 19. славонска, III моравичка, III босанско-бродска, V кулска, I! зајечарска, I титоградска. Једна од ових бригада постала је шест пута ударна, али се није могло утврдити која.

А носиоци прелазне заставице Главног штаба биле су:

24. априла - I драгачевска; 4. маја - Зрењанско-бегејска; 11. маја - Врбовачка; 22. маја - III косметска; 3. јуна - I пожешка; 13. јуна - Таковска; 25. јуна - Пакрачка; 3. јула-И мостарска; 10.јула-Бригада Народне милиције; 20. јула - II мостарска; 4. августа -1 београдска; 14. августа - III загребачка студентска; 25. августа - II мостарска средњошколска „Анте Зуавић"; 4. септембра - Бригада предвојничке обуке; 14. септембра - II златиборска; 24. септембра - II гатачка; 5. октобра - V кулска; 16. октобра - III босанско-бродска; 25. октобра - I морнарска; 6. новембра - II сјеничка; 16 новембра - Титоградска; 27. новембра - Бригада резервних официра „Бошко Каралић".

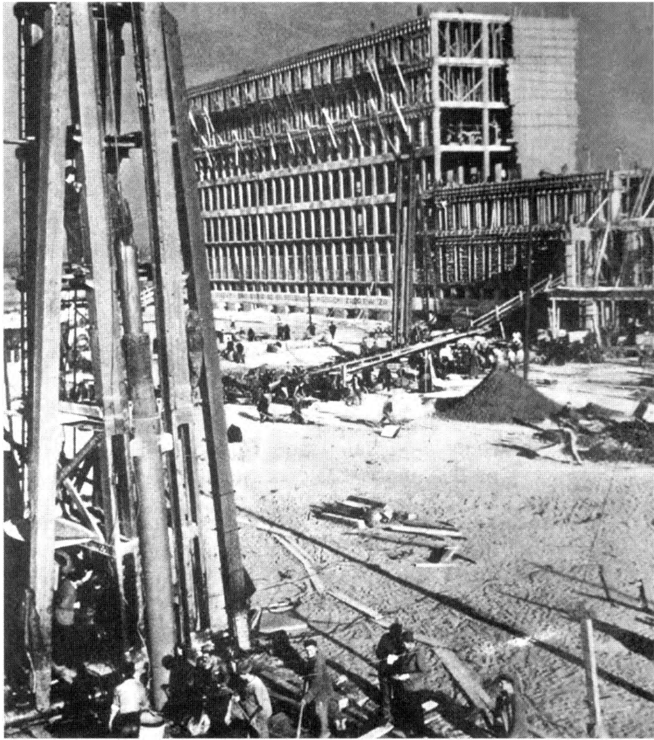

Гоадилишше палаше Председнишшва владе

ВЕЛИКИ МИТИНГ поводом
ИЗВРШЕЊА ГОДИШЊЕГ ПЛАНА

Пред палатом Председништва владе, на којој се већ високо диже бетонска конструкција петог спрата, градитељи Новог Београда прославили су,у недељу 5. децембра 1948. године, извршење годишњег плана, двадесет девет дана пре рока.

На трибини, налазили су се чланови ЦК КПЈ, Вицко Крстуловић и Рато Дугоњић; министри Савезне владе Владо Зечевић и Фране Фрол; чланови Централног већа Народне омладине Југославије Јозо Бачић и Стојан Бјељајац; потпредседник ИОНО-а Београда Марко Никезић, чланови Главног штаба омладинских радних бригада и представници Генералне дирекције Грађевинског предузећа „Нови Београд".

Простор испред трибине испуниле су омладинске радне бригаде, са својим заставама, избледелим од сунца и кише, многи ударници, градитељи омладинских пруга и Новог Београда, стручњаци, техничари, инжењери и други градитељи Новог Београда.

годину био добро проучен и правилно привредно постављен, даље, да су оперативни планови добро разрађени и да је свакодневним радом и праћењем учинка омогућено извршење годишњег плана пре рока..."

После министра Владе Зечевића говорио је потпредседник Извршног одбора града Београда, Марко Никезић, који је, у име грађана Београда, испоручио градитељима поздраве поводом извршења годишњег плана.

Затим је Јозо Бачић, у име Централног већа Народне омладине Југославије, поред осталог, рекао;

....Омладинске радне бригаде, које су 11. априла ове године почеле битку за изградњу Новог Београда, требало је да се ухвате у коштац са низом тешкоћа и да их савладају, како би извршиле обавезу коју је преузела Народна омладина Југославије. У првом реду, требало је овладати низом техничких проблема, које захтева савремени начин зидања, овладати техником високе и ниске градње - једном речју, упознати посао, овладати њиме, кроз процес рада усавршавати себе и брзо извршавати планом предвиђене задатке.

Пребацивање шљунка лоиашама

Пошто је командант Главног штаба омладинских радних бригада, Слободан Босиљчић, отворио митинг, реч је добио министар грађевина Савезне владе, Влада Зечевић. Он је изручио градитељима поздраве председника Савезне владе маршала Тита и чланова владе, честитао градитељима празник испуњења годишњег плана пре рока и, између осталог, рекао:

... За непуних осам месеци напорног и пожртвованог залагања, како омладинаца, тако и стручних радника и инжењера -техничких руководилаца, извршили сте двадесет девет дана пре рока план грађења за 1948. годину. То показује и оперативни план по коме је до сада насуто терена песком и земљом 1.723.906 кубних метара; на осигурању обале на Дунаву избачено је 22.587 кубних метара и изграђен доњи део..."

Затим је министар Зечевић изнео резултате рада на појединим објектима - згради Председништва владе, радничкој колонији, кречанама, циглани и другим.

- Ово нам показује, рекао је у наставку говора министар Зечевић, да је наш план на изградњи Новог Београда за 1948.

Завршавајући овогодишње радове на Новом Београду ви се враћате у своја села, где вас чекају нови задаци.

Ваш задатак је да целокупно искуство које сте овде стекли и дух који је владао на овом градилишту, пренесете у наша села, међу читаву омладину и да га даље развијате кроз свакодневну активност. Ви треба да будете најактивнији борци за развијање задругарства на селу, за примену нових агротехничких мера у нашој пољопривреди, за изградњу задружних домова, ликвидацију неписмености..."

На крају, у име Генералне дирекције предузећа „Нови Београд", говорио је помоћник директора Батрић Јовановић:

„...Сви ми, градитељи Новог Београда - омладинске бригаде, радници, инжењери и техничари - били смо једанаестог априла, кад су почели радови на изградњи Новог Београда, дубоко свјесни какав тежак, али уједно частан задатак узимамо на себе. Били смо свесни да се ту ради о радовима друкчијим него на омладинским пругама, али градитељи Новог Београда ни за тренутак нису посумњали у могућност испуњења тог великог задатка. Ни за тренутак није малаксала велика борба за испуњење планског задатка. На скоро свим нашим градилиштима радило се крајње интензивно, даноноћно.

Сви људи су улагали велике напоре. Такмичарски елан омладинских радних бригада био је управо сјајан. Он је снажно утицао на остале чланове нашег колектива. Наши радници су радили са изванредним залагањем. Инжењери, техничари и пословође радили су неуморно, често и прековремено. Можемо отворено рећи, да се овде на градилиштима Новог Београда, као и прошле и претпрошле године на омладинским пругама, такмичарски жар омладине слио са искуством и знањем стручњака, штоЈе у ствари био ос\новни предуслов за нашу прву велику победу на изградњи Новог Београда.

Ту су, већ одмакли од тла, бетонски скелети две огромне зграде: Председништва владе и Хотела.

Нови изглед обале са заштитним зидом, лавиринт нормалног и дековиљског колосека, кубици насутог песка „прогутали су мочвару на целој десној страни пута за Земун".

С обе стране пута који води према Тошином Бунару за непуних седам месеци подигнута је радничка колонија од 62 приземне стамбене зграде, које су примиле

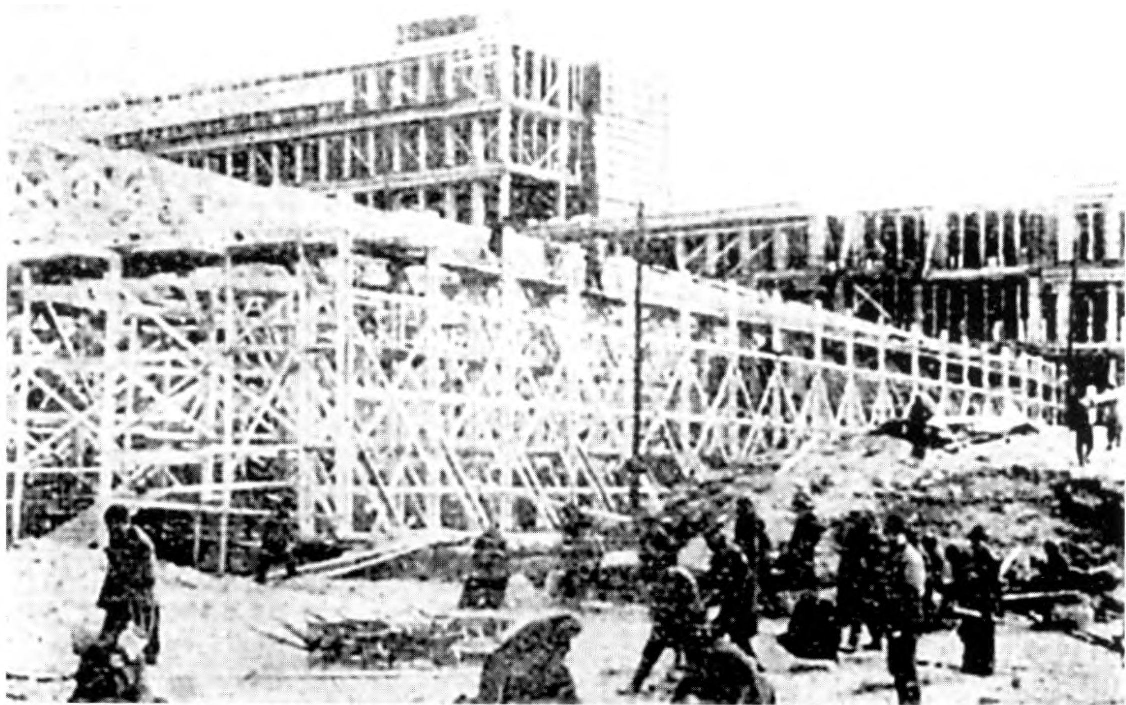

Гоадилишше Председнишшва владе. Јасеничка и Пчињска бртада раде испред о[ромне хале за зимско бетонирање

Измењен и сам изглед равнице

Тако је завршена прва година изградње Новог Београда.Бригаде су за 8 месеци у силовитом замаху измениле и сам изглед равнице.

Одлазећи, последње бригаде су остављале један сасвим друкчији Београд, него што су га прве затекпе.

око 1.000 радника и 100 радничких породица. Дуж Саве према њеном споју са рукавцем Дунава прошле јесени су бригаде засадиле 4.600 разног дрвећа, а овог пролећа још 2.000 садница.

Умукла је песма бригада, узвици омладине, писак локомотива, али није тутањ макара:

Омладинске радне бригаде по резултатима у 1948. години

„... У Шоку 1948. Iодине на Новом БеоХраду радило је укупно 318 омладинских бртада, са 49.807 омладинаца и омладинки из свих крајева земље.

Део радова одређен за 1948. 1одину испуњен је у целини и Шо знаШно пре рока.

Поред Шо1а, 2.072 омладинца и омладинке свршили су сШручне курсеве: Шесарски, зидарски, беШонерски, за савијаче Јвожђа, иШд. и сада раде као полуквалификована радна сна1а - већином на Новом БеоГраду.

Око 1.000 1радиШеља укључено је у привреду, а на зимским курсевима на Новом Бео!раду учесШвоваће око 5.000 омладинаца.

ФискулШура је била најомиљенија разонода и акШиван одмор омладине на Новом Беофаду. ГоадиШељи суредовно излазили на часове јуШарњих вежби. У 897 Шакмичења у народном вишебоју учесШвовало је укупно 127.844 Шакмичара; у 51.393 спорШска Шакмичења било је 211.214 учесника, а освојено је 223.232 норме за значку фискултурника. На три фискулШурна слета са 28.000 учесника показала се сва ширина и квапиШеШ фискултурне делаШности међу омладином. Гоадитељи Ново1 БеоЈрада проводили су срећан и весео живот и кроз разне излете, приредбе, тре песме.

Предвојничка обука била је саставни део васпитавања наше омладине и већина 1радитеља савладали су основна предвојничка знања.

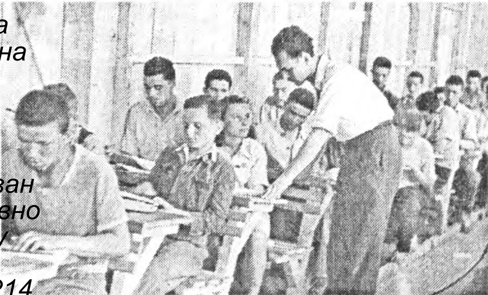

Сшручно осиособљавање бртадисша

Сшамбено насеље на Новом Бео1раду. Овде ће за шри 1одине нићи скоро чишав 1рад

....Утопљен и обучен стоји џин Председништва, на коме се зида и поред хладноће захваљујући загревању. Још нису умукли већ годину дана дању и ноћу живи тутњеви макара и силовити тупи удари њихових маљева. На почетку су ту радили страни стручњаци, али су их ускоро заменили омладинци - курсисти са омладинских пруга, који су својој бригади дали име „Сава Ковачевић". За њих није постојала граница радног времена, ни летос када је сунце пекло као у Сахари, и данас, када се за замрзло жељезно тело макаре лепе прсти - чланови стручне бригаде „Сава Ковачевић" воде борбу да и овај месечни план буде пре рока извршен. И командант ове бригаде, шестоструки ударник Драгослав Пајић, каже - не идемо на годишњи одмор док не извршимо задатак....“

На Храдилишшу реирезеншашивног Хошела

PESMA GRADITELJA NOVOG BEOGRADA

Tekst: GVIDO TARTALJA

Muzika: NIKOLA HERCIGONJA

Energično, poletno

U podvige no-ve, hej, radne bri-ga-de, sa
nas nema ja-za, za nas ne-ma bra-ne, kad
napred i na-pred i ruku daj a-mo, nam

po-le-tom no-vim u nov rad-ni boj. Za
pro-zbo-ri vo-lja i od-jek-ne kramp. Mi
ze-mlja je me-ta a ve-ra je rad. Sad

le-po-tu ze-mlje daj-mo sna-ge mla-de,
i-de-mo čvr-sto u sve lep-še da-ne
napred da ze-mlji i da se-bi da-mo

POCO RIT.

i za li-ce nje-no svo-ga li-ca znoj.
pu-to-kaz je na-ma na-šeg sr-ca plam. Hej,
jed-nu no-vu ra-dost: Novi Be-o-grad.

A TEMPO

dru-že, ko-paj te-melj, di-ži ske-le, gra-di
mi-ši-ce na-pre-gni kô za-pe-ti luk.
Su-tra će o na-ma, o na-šoj bri-ga-di
da i Sa-va šu-mi kroz ta-la-sa huk. Za-
Hej!

3. ta-la-sa huk.

1949. ГОДИНА
ДРУГА ГОДИНА ИЗГРАДЊЕ НОВОГ БЕОГРАДА

Нова 1949. година Новог Београда почела је пријемом код маршала Тита, 1. јануара 1949. године. Маршалу Титу је пожелела срећну нову годину и предала му на дар макету Новог Београда и зграде Председништва владе, албум снимака са изградње и комплет листа *Нови Бео1рад.* У дугом разговору за време ручка са Маршалом делегација мује изнела низ података о протеклој 1948. години и плановима за наредну, 1949. годину.

Тито је делегацију задржао на ручку. У току скоро двочасовног разговора, Тито се интересовао за услове рада и смештаја омладине.

Припрема за нову градитељску сезону

Још 20. децембра 1948. године на Тошином Бунару радили су курсеви за оспособљавање омладинаца за полуквалификоване раднике: преко 410 омладинаца за руковаоце грађевинских машина, 150 за тесаре, 100 за зидаре, 120 за скретничаре, кочничаре и маневристе, а преко200 за магационере и финансијско-комерцијалну службу. Око 1.100 свршених курсиста, на пролеће, ступиће на рад као полуквалификовани радници, обогаћени стручним знањем.

Зимски стручни курсеви даће од 2.500 до 3.000 омладинаца оспособљених за радове у грађевинарству и друге послове на Новом Београду.

Почетком јануара 1949. године почео је да ради и новоосновани Раднички техникум, са 247 ученика, који ће кроз трогодишње школовање оспособљавати младе градитеље за стручне техничаре.

После омладинских бригада на
градилиште дошле фронтовске

Омладинске бригаде напустиле су градилиште 1. новембра 1948. Са одговарајућим министарствима договорено је да у току зиме на градилишту Новог Београда раде само фронтовске бригаде из Србије.

Прве су дошле већ почетком децембра. Именован је и штаб фронтовских бригада на изградњи Новог Београда, са командантом Срећком Барачковом на челу.

У првој смени учествоваће 11 бригада Народног фронта, са укупно 2.300 „фронтоваца". Оне суједномесечни плански задатак испуниле просечно са 161%.

Љишка бригада испунила свој задатак

Последњи дани фебруара 1949. године. Укупно 137 бригадиста - сељака из околине Љига, дошло у Београд на рад у Цвијићеву улицу. Та Љишка, посебна бригада Народног фронта, дошла је да помогне колективима грађевинских предузећа „Град“ и „20. октобар“ у њиховој борби за испуњење плана - за изградњу стамбених зграда и омладинског логора „Франц Розман".

Од тога времена прошло је више од месец дана.

\- Почетакје био тежак- каже Милан Пауновић, секретар Љишке бригаде. Нисмо имали норме, бригадисти нису могли да се такмиче.

Али, бригада се успешно борила са тешкоћама. Оне су из дана у дан савлађиване и успеси су се ређали. Завршила се прва декада. Бригадисти су се скупили на радни договор. Требалоје сумирати резултате и искуства за даљи рад. Установљено је да је план прве декаде пребачен са 30 одсто.

Пошто са овим резултатом бригадисти нису били задовољни, решено је да се појача такмичење. Једногласно је примљена нова обавеза: план друге декаде пребацити знатно више. Бригадисти су испунили обавезу. План друге декаде пребачен је за 60 одсто.

Овим успехом Љишка бригада уврстила се у ред најбољих. Одлуком Извршног одбора Народног фронта Србије бригада је проглашена за ударну. Ово признање дало је бригадистима подстрек за нове радне победе. Радна битка је појачана, рад бригаде је постао темељнији и свестранији. Одржан је већи број предавања. Четири бригадиста су постали стални радници, а једногласно је донета одлука да бригада остане на раду 15 дана дуже.

\- Бригада би постигла знатно веће успехе да смо успоставили бољу координацију рада са управама предузећа - каже Живојин Томић, командант Љишке бригаде. Код предузећа „Град“ ниједан бригадиста није имао производни задатак, а према томе ни контролу свога рада.

У омладинском логору „Франц Розман“, где су радили и стални радници, бригадисти су предњачили у раду и дали велики допринос подизању омладинског логора за 6.000 омладинаца.

Настављени радови на згради Хотела и ...

После неколико дана јаких мразева, на згради Хотела поновоје одјекнуло бректање бетонских мешалица, лифт-дизалица... разбуктао се жагор радника. Кроз бетонску конструкцију Хотела, која као да ниче из песковитогтла, промичу пуни и празни вагони.

У току зимског периода 1948/49 године на градилишту Хотела уграђеноје 14.312 м^2; монтирано око 11.157 м^2 оплате; савијено арматуре око 130.000 кг; постављено арматуре око 122.200 кг; бетонирано око 1.986 м^2,

... На палати Председништва владе

На палати Председништва владеје радила Шеста драгачевска, која се, заједно са стручним радницима, потрудила да што више „украде“ од благих и сунчаних дана, веома ретких у јануару.

Сва у даскама, као у каквој топлој зимској одећи, расла је палата Председништва владе. Око 1.500 тесара, армирача и мајстора других струка борили су се на овом градилишту за високо премашење годишњег плана.

На трећем спрату крила „Б“ на шаловању радила је десетина тесара Радивоја Ђукичина - најбоља група из тесарског погона. Под руководством четворице квалификованих тесара она група је увек прва завршава одређени део посла на томе блоку.

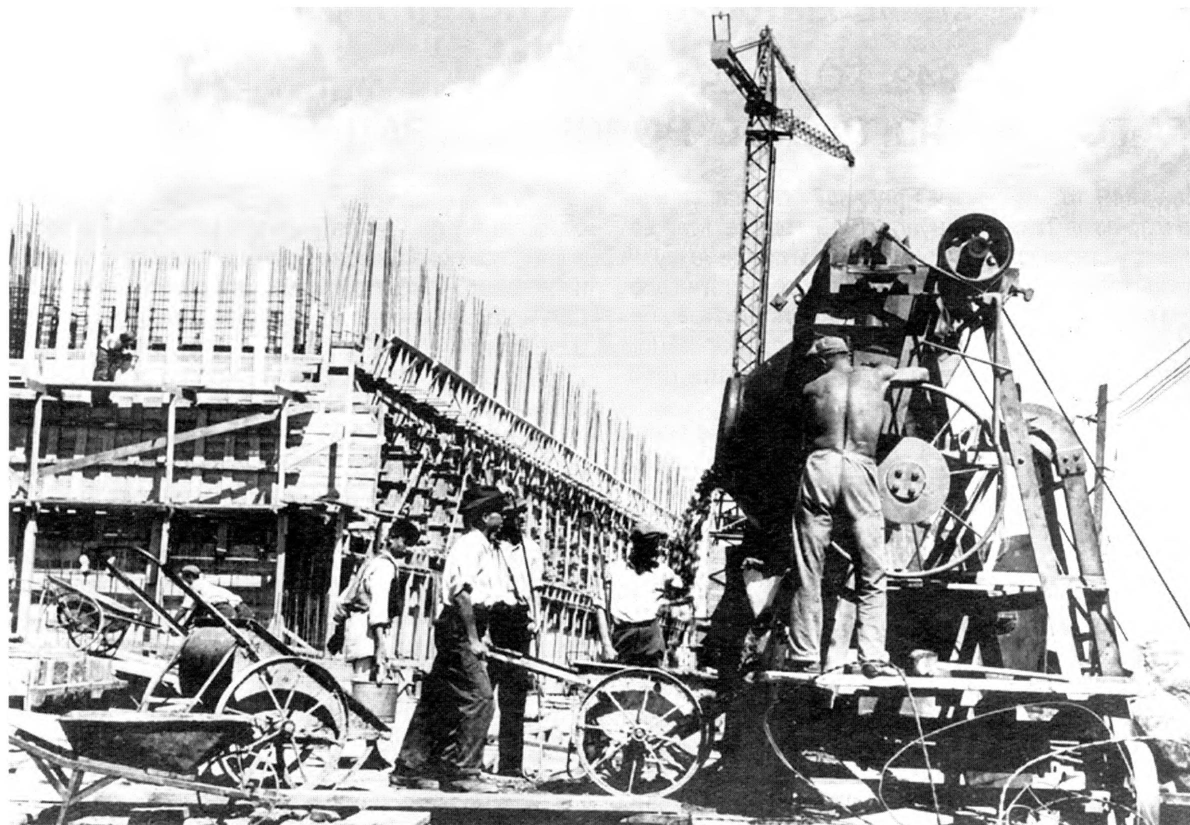

Омладинци осиособљени за рад и на сложенијим машинама

На Тошином бунару завршене стамбене зграде за радничке породице и самце и подигнути Дом културе и две болнице

У 1948. години на Тошином Бунару је подигнуто осам зиданих стамбених зграда за смештај радничких породица и 35 зграда за раднике самце, са укупном површином од преко 20.000 м². У њима већ живи око стотину породица и око две хиљаде самаца, градитеља Новог Београда. Поред стамбених зграда, подигнуто је и једанаест санитарних зграда и пумпна водоводна станица.

На Тошином Бунару је подигнут и модерни Дом културе, са великом биоскопском и концертном двораном.

Завршавање ирвих сшамбених з1рада на Тошином бунару

Завршавају се и последњи радови на унутрашњем уређењу централне радничке мензе, у којој само у једној смени може да се храни око 2.000 особа. Уз мензу је подигнута и зграда са базеном за кисељење купуса, капацитета око 20 вагона.

Подигнута је и зграда Болнице, у коју су смештени болесници, амбуланта, где се обавља санитетска служба. Поред ове, за градитеље Новог Београда подигнута је још једна болница код земунске клинике.

Дом кулшуре на Новом Беофаду

Гради се и централно купатило већег капацитета са вешерајем, које ће, за извесно време, у потпуности задовољавати потребе становништва Тошиног Бунара.

ВЕЛИКА СМОТРА РАДНИХ БРИГАДА НА ТРГУ РЕПУБЛИКЕ

Београд. Трг Републике, 3. априла 1949. године.

„Још од раногјутра, Београд је био захваћен свечаним расположењем. У свим рејонима главног града владала је живост. Улице су закрчене људима, женама и омладином -учесницима величанствене смотре радних бригада Београда на Тргу Републике.

Према Тргу Републике поносно и гордо наступале су 582 бригаде Омладине и Народногфронта. Трг Републике је био и сувише мали да прими све бригадисте. Зачас су биле испуњене и све прилазне улице. Кровови кућа око Трга начичкани људима.

Трг Републике је на сунaчном пролећном дану, шумео и брујао од хука у који су се спајали сви узвици и клицање. На громко „хорук" омладинских бригада са Новог Београда, надовезало се клицање посебних бригада Народног фронта братству, да би одмах затим уступили место поклицима „Тито - ЦК“, „Тито - Армија“.

Смотра је почела око 9 часова. На трибину су се попели Моша Пијаде, члан Политбироа ЦК КПЈ, Јосип Рус, подпредседник Президијума Народне скупштине ФНРЈ, министри Савезне владе - Добривоје Радосављевић и Милентије Поповић, председник владе НР Србије- Петар Стамболић, чланови Политбироа ЦК КПС-Драги Стаменковић и Рато Дугоњић, секретар ЦК Народне омладине Југославије - Милијан Неоричић, председник Извршног одбора Народног фронта града Београда Сретен Стојановић и други представници народне власти, масовних организација и Југословенске армије.

Митингје отворио Сретен Стојановић, председник Извршног одбора Народног фронта Београда и дао реч министру Добривоју Радосављевићу, који је поздравио присутне бригадисте, у име Главног одбора Народног фронта Србије, и поред осталог, рекао:

Широм наше земље већ је у пуном јеку борба за испуњење привредног плана 1949. године. Прво тромесечЈе ове године већ показује да ће план бити испуњен у индустрији, рударству и саобраћају. Радно сељаштво, поред испуњења својих обавеза и свакодневним јачањем социјалистичког сектора на селу, стварањем радних задруга и проширењем делатности земљорадничких задруга општегтипа, у све већем броју сврстава се и у радне бригаде Народногфронта, преко којих помаже испуњење плана у грађевинарству, рударству и шумарству.

Наша Народна омладина из града и села спремна је да и ове године да свој величанствени допринос испуњењу првог Петогодишњег плана.

План за 1949. годину поставио је нове задатке: повећање производње за 30 одсто, повећање и концентрација инвестиционих радова на тешку индустрију, рударство, саобраћај, електропривреду, стамбену изградњу, на мелиорације којима ће се добити нове обрадиве површине и инвестициЈе на задружном сектору. У нашем општепривредном плану за 1949. годину посебно место заузима план изградње Београда, главног града наше социјалистичке домовине. У овој години, планиран је до сада највећи обим грађевинских радова у Београду, посебно на Новом Београду.

Потом су говорили Воја Вуцелић, у име ЦК НОС, и Рато Дугоњић, у име Градског одбора Народног фронта.

У Шестој жичкој бригади

Нови Београд. Градилиште Председништва владе. Репортер прилази групи бригадиста и пита:

- Која је то бригада?

- Шеста жичка - четири пута ударна - поносно одговара бригадиста и наставља свој посао.

- А где вам је командант?

- Ено га, тамо - показа он кратким покретом главе.

Командант се готово не разликује од других бригадиста. Само штоје на његовој блузи наређано неколико признања. То је борац с „Врандука", четвороструки ударник Милутин Луковић.

- Ето - каже он - настојимо да будемо достојни наследници жичких бригада, које су досад биле много пута похваљиване.

Бригада је почела да ради 2. априла. Највећем делу бригадиста ово је прва акција. Распоредили су их одмах на рад, али бригада се првогдана вратила незадовољна својим успехом. „Може се више урадити, нешто нам смета“-говорили су бригадисти. Сазвали су конференцију, саветовали се и одлучили да се промени организација рада. Сутрадан, пословођа ихје поново распоређивао: „На овом послу радиће 10, тамо 30, итд“.

- Не! За овај посао је довољно 25 бригадиста, тамо 15, Радићемо по групама... Не треба да се гомиламо на једном месту - рекао је командант бригаде.

МишинI на Тр1у Реиублике

Пословођа се, после нешто дуже расправе, сложио. Групе су одмах почеле да раде. Заказано је и такмичење између група и чета.

Успех је био очигледан. Бетонске мешалице просто су гутале материјал. Првог дана на овом послу радило је 50 омладинаца. али је већ сутрадан група од само 25

На улазу у бараку висе Зидне новине. Оне су, иако невештом руком, лепо опремљене. Чланци говоре о свакодневним проблемима, задацима и обавезама.

- Постижемо добре резултате и у културно-просветном раду и идеолошком уздизању, иако у бригади немамо ниједног који је свршио бар нешто гимназије.

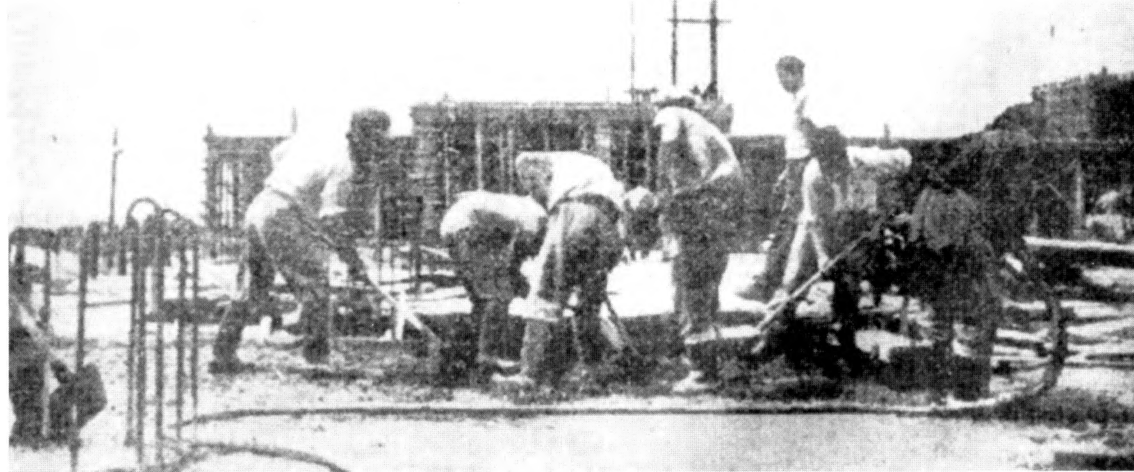

Шесша жичка бртада на 1радилиишу Новог Беарада

бригадиста измешала 27 одсто више бетона. Трећег дана код мешалицеје било потребно само 15 бригадиста. Они су дали 66-76 одсто боље резултате него што је то првог дана урадила група од 50 омладинаца. Имали су већ извесно искуство, добро су организвали посао.

Групе су се такмичиле. Сваки бригадиста се интересовао за норму.

- Они често, још у току дана, питају колико је постигла која група - каже заменик команданта, шестоструки ударник, учесник са свих великих омладинских акција и носилац два Ордена рада Славко Симеуновић. Сваки командир, вођа групе и бригадиста прати како тече рад. На саветовањима, која се држе после рада, износе се искуства и говори о недостацима и пропустима.

Најбоља у Бригади је група Миладина Јевремовића, која просечно пребацује норму за 508 одсто.

- Такмичимо се - каже Миладин - а ја у групи имам такве бригадисте да се не може рећи ко је од кога бољи. И Радомир Симовић, и Добривоје Косовац, и Радосав Савковић, и Радиша Милосављевић, и Саво Чубрић и Милисав Миладиновић - сви су ти они, брате, силни - поносећи се својим бригадистима наставиоје Миладин.

Али, он не каже ни речи о томе да је баш он најбољи у Бригади и да зато носи заставу Главног штаба, коју је бригада освојила у Трећој декади.

А Миладинова група није једина која се може похвалити. Све су групе добре, али најозбиљнији такмац јој је група Будимира Милојковића, у којој раде Томислав Чкуљевић, Петар Ђуђић, Светозар Ташић и Добросав Ивановић. Будимир мало говори.

- Такмичимо се - каже он - а видећемо ко ће бити бољи, тај ће добити похвалу.

Рад се завршио. Дневни задатак је премашен за 145 одсто. Они тако раде сваког дана. Песма је њихов стални пратилац. С песмом иду из логора на градилиште, с њом се враћају са градилишта у логор.

А у логору?

Тамо настаје нови живот. Њих седам је неписмено. Они сада освајају слово по слово. Научили су их већ 16. Ускоро ће писати својим кућама, јавиће о још једној победи.

Бригада се спрема и за фестивал. Хор је већ од првих дана по доласку почео са припремама. Имају и две хармонике.

Бригада „Разбијачи клевета" одликована је Орденом братства и јединства I реда

Јуна прошле године на изградњи Београда учествовала је и бригада демобилисаних морнара Југословенске ратне морнарице „Разбијачи клевета".

Већ првих дана постали су најбоља бригада не само у свом логору, него и на читавом градилишту Београда. Полет и снага бригадиста огледала се у њиховим резултатима: више пута за два месеца бригада је остварила дневне задатке са 800%-1.000%. Десетодневни радни задаци извршавани су за три дана, а месечни за девет.

За такве успехе, Бригада је три пута освојила назив ударне, билз носилац прелазне заставице Главног штаба на изградњи Београда, а као посебну награду за најбоље резултате у ударној декади добила је уметнички израђену слику маршала Тита. Тако су морнари оправдали и име своје бригаде (које је од тада било јако популарно на свим омладинским градилиштима, носе га најбоље групе и бригаде) и поверење другова а исто тако и своју обавезу да пожртвованим радом одговоре на клевете Информбироа.

УРЕЂЕЊЕ УЛИЦА И БУЛЕВАРА

Радови на уређењу београдских улица и булевара у 1949. години, удвостручени су у поређењу са претходном 1948. Предвиђено је да се изврши потпуна реконструкција улица Динка Рањине, Кнез Михаилове и Булевара Војводе Степе. Поред тога, планом за ову годину, предвиђени су већи радови на уређењу око 50 улица, а у сто улица извршиће се ситне оправке. Да би се то изврšило, билоје потребно 11,000.000 коцке, 300 вагона цемента, 2.000 тона битумена, 17.000 кубика шљунка, 20.000 кубика туцаника, 30.000 кубика ломљеног камена, 17.000 кубика песка „колубарца", као и велике количине разног ситног материјала. И дневно око 1.000 градитеља...

Радови исиред Народне скуишшине и...

...На Булевару Револуције (данас Улица краља Александра)

Реконсшрукција Улице кнеза Милоша

ГЛАВНИ РАДОВИ НА ИЗГРАДЊИ НОВОГ БЕОГРАДАУ 1949. ГОДИНИ

Априла ове 1949. године, започети су нови велики радови. За њих ће се инвестирати око две милијарде динара. 0 величини радова најбоље говоре следећи подаци.

Само до 1. јула уграђеноје 55.376 кубних метара армираног бетона, озидана 46.782 кубна метра зида од цигле, уграђено 16.500 кубних меара малтера и 3,250.000 килограма бетонског гвожђа, утрошено 16 милиона 500.000 килограма цемента, ископано 169.854 кубна метра земље из темеља, насуто 756.000 кубних метара изрефулираног песка, постављено 20.000 метара дековиљског и нормалног колосека и 10.000 метара водоводне мреже, угашено и уграђено 2.145.000 килограма креча, узидано 20 милиона комада опеке, итд. Поред тога за смештај омладинских и фронтовских радних бригада, за стручне раднике, канцеларије и магацине подигнуто је 42.715 кубних метара привремених зграда. А резултат свега тога:

Студентско насеље

Земља је још била засићена зимском влагом, а на цокуле се лепило блато када су дошли стручњаци да премеравају терен и планирају будуће зграде у којима ће живети, радити и учити студенти.

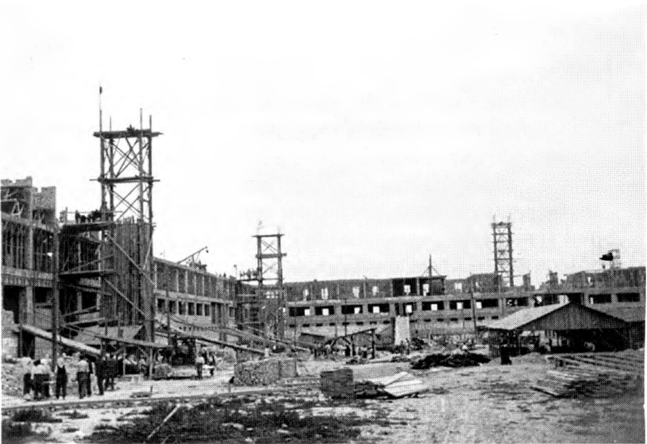

На Јрадилишшу СшуденшскоI Града

Одмах за стручњацима наступиле су фронтовске и омладинске бригаде. Започета је велика битка у подножју Бежанијске Косе. Поред кочића који су обележавали темеље зграда, заривени су пијуци, лопате и ашови, зашкрипела су колица, ваздух су просекли поклици младости - један - два -три- на -кубике, на -га - ри! Ура! Напред! За Партију! За Тита! За народ! Стотине камиона крцатих гвожђем, цементом, циглом, кречом... даноноћно су пристизале.

Уметник који би започео да црта ову живописну битку не би могао сутрадан наставити, јер се изглед градилишта сваки дан мења. Тамо где је још јуче била пуста пољана копају се темељи, на другом месту већ се бетонирају, и где су јуче бетонирани, данас се већ зида приземље. Тамо где су јуче постављени прагови за шине, стижу вагони, а около њих већ брда грађевинског материјала. Јуче, онде није било ништа, а данас брекће бетонска мешалица, коју хране вредне руке омладинаца. И тако из дана у дан. Освајање положаја одвија се према оперативном плану. Градитељи студентског насеља стално напредују.

После пет месеци битке и освајања новог начина зидања и ланчаног система рада, ослоњене својим тешким постољима у земљу, види се осам петоспратница. Дужина већег крила пеетоспратнице 134 метра, а ширина 66 метара. Можне дизалице својим великим кљуновима додају материјал на трећи и четврти спрат. Већ се виде и први прозори.

Крајем ове, 1949. године некада учмали Тошин Бунар са својим трошним баштованским колибама, рупама и баруштинама, почеће да живи новим животом -животом младости и науке. Добиће он 4.000 нових становника. Вишеспратнице, дело хиљада руку омладинаца, чланова Фронта, стручних радника, инжењера и техничара примиће студенте Београдског универзитета. Сваки студент имаће 8 кубних метара стамбеног простора и сав потребни комфор за учење и одмор.

Градитељи студентског насеља нису водили и не воде битку само на осам петоспратница у које ће се уселити студенти. Они подижу још две стамбене зграде са 100 станова, Шумарски и Економско-правни факултет, зграду хидрометеоролошке станице, Дом културе који већ завршавају, раднички ресторан који је, такође, у завршној фази са капацитетом од 3.500 абонената и још низ већих и мањих објеката. О њиховом залагању и напорима најбоље говори прелазна застава Савезне владе коју су добили као најбољи колектив високоградње у земљи за прво полугодиште 1949. године.

Ниче 40 петоспратница стамбеног насеља

Са леве стране студентског насеља, почетком априла 1949. године, била је иста слика. Стручњаци, премеравање, побијање кочића, бригаде, светлуцање ашова и лопата на сунцу, колосеци, материјал, песме и поклици. Простор од 40 хектара претворио се у још једно поприште, на коме се води битка за изградњу Новог Београда. Крајем ове, 1949. године на том простору гордо ће стајати 40 вишеспратница првог радничког насеља Новог Београда, где ће се у 2.800 станова сместити преко 10.000 лица.

На фадилишшу сшамбеноI насеља

Вредност радова који ће се до краја године извршити износиће нешто преко 800 милиона динара. Када би се стамбене зграде које ће се завршити 1949. године, поређале једна поред друге, њихова дужина би била око три километра. Наједну стамбенујединицу долази просечно 100 кубних метара стамбене површине. Само за

п одизање ових зграда треба 150.000 херпст трегера, а за унутрашње инсталације 497 километара жице. Зграде ће имати преко 40.000 прозора и врата. Скоро на свим зградама већ је подигнуто по неколико спратова, а радови и даље брзо напредују.

Систем њиховог рада је, као и свуда на радилилштима Новог Београда, социјалистичко такмичење. Кроз такмичење и борбу за увођење новог метода зидања и рада по ланчаном систему градитељи радничког насеља ведро корачају у сусрет крају треће планске године. Испуниће они завет. Предаће својим друговима трудбеницима удобне и лепе станове, а многи од њих, такође, живеће у зградама које подижу.

Палата Председништва владе - понос градитеља Новог Београда

Немогуће је бацити поглед са Калемегдана на другу страну Саве, а да се он не задржи на огромној грађевини, која са стотину својих прозора стоји лицем окренута гледаоцу. То је палата Председништва владе - понос градитеља Новог Београда - његов највећи објекат.

Радови на палати Председништва владе почели су прошле године. Први стручњаци који су дошли на место где је требало подићи овај грађевински колос сумњиво су завртели главом. Под њиховим ногама стајао је муљевито-глиновити и песковити терен.

Приступило се детаљном и савесном испитивању терена до дубине од 30 метара. Установљено је да су површински слојеви од 10 до 12 метара махом муљевити и песковити, младе формације настале од наноса Саве и Дунава. Слојеви од 12 до 30 метара су песковито-шљунковити, дилувијални нанос са местимичним муљевито-глинастим прослојцима. На дубини преко 30 метара наишло се на специјалну глину која може да издржи велика оптерећења. Одлучено је да зидање почне по систему сондирања терена са ливеним бетонским шиповима побијеним у земљу. Макара (машина за побијање шипова) није било у довољном броју, ан ису се могле ни добити из иностранства, јер је баш у то време угледала свет контрареволуционарна Резолуција Информбироа.. Па ипак, пред снагом и полетом младости и залагањем целог радног колектива овог радилишта пала је и ова препрека.

Десетине омладинских бригада из крајева наше земље, од Триглава до Преспанског Језера, ове и прошле године распоређиване су на 11 блокова овог гиганта, бориле су се за назив ударних. Многе од њих освајући блокове истовремено су освајале по неколикоп ута звање ударних бригада.

Ове године зграда ће бити под кровом и извршиће се, углавном, сви груби радови. Данас се јасно види облик целе зграде која ће бити један од најлепших и најмонументалнијих објеката прве Петолетке не само у Новом Београду него и у целој земљи, па и на Балкану.

Школа новог стручног кадра

Огромно градилиште Новог Београда захтевалоје и захтева велики број стручне радне снаге. Тај проблем није се могао решити довођењем стручњака из унутрашњости, или са других градилишта.

Требало је упоредо са изградњом града подизати и нове стручне кадрове. Одлучено је да се на курсевима оспособи што већи број омладинаца за разне стручне послове. Само у току 1948. године кроз ове курсеве - стручне и специјалне - прошло је око 5.000 омладинаца. Многи од њих остаће на изградњи Новог Београда по неколико година. Они данас, на градилиштима обављају све врсте стручних послова успешно се такмичећи са старим, искусним мајсторима. Ових дана, завршила се прва школска зграда - Раднички техникум.

Митингом означен наставак великих радова у 1949. години

Пети април 1949. Пред зградом Председништва владе одржан је велики митинг, коме је присуствовало око 9.000 градитеља из 22 омладинске радне бригаде, које ће радити на Новом Београду, 31 посебна „фронтовска“ бригада са Новог Београда, делегати 13 омладинских бригада које раде у старом Београду, као и неколико хиљада радника, инжењера и техничара.

Митинг је отворио Слободан Босиљчић, командант Главног штаба омладинских радних бригада. У име Централног већа Народне омладине Југославије, градитеље је поздравио Милојко Друловић, који је, између осталог, рекао:

....Овде, на Новом Београду, од данас почиње племенита социјалистичка утакмица, коју ће међусобно развити десетине и стотине хиљада омладинаца и омладинки, учесника на добровољним радним акцијама. Према доласку омладине на овогодишње радне акције може се са сигурношћу констатовати да је и Народна омладина спремна да удвостручи своје напоре, да уложи сву своју снагу да план буде испуњен и премашен, да наша земља, упркос многим сметњама, настави још брже победоносни ход у социјализам."

Другови, ова година је друга година радова на изградњи Новог Београда, а трећа година нашег Петогодишњег плана. Она је одлучујућа година наше Петољетке, у којој ми треба да извојујемо побједе, које ће нам омогућити не само да остваримо план у предвиђеном року, већ да га и премашимо, без обзира на сва злурада клеветања преко радија и штампе, како империјалистичких тако и земаља народне демократије и СССР-а, о томе како је наш план подбацио.

На Новом Београду подиже се ове године око 2.800 нових станова у зградама са четири до шест спратова; подиже се Студентски град у коме ће становати већ крајем ове године око 4.000 студената; стављају се под кров палата Предсједништва владе и државни хотел; подиже се дунавска обалоутврда, а на сектору државног хотела и кеј. Довршава се пет започетих кречана и једна велика циглана... Осим тога, треба насути око 1.700.000 кубних метара земље и пијеска и извршити опсежне радове на канализацији, водоводу, електрификацији и изградњи улица у стамбеном рејону на сектору Тошин Бунар, који треба сасвим да буде завршен до краја године.

Стигле омладинске бригаде прве групе I смене

Цео март 1949. године протекао је у припремама за дочек првих омладинских радних бригада у овој години. На изградњу Београда у првој смени су дошле 43 бригаде, са око 7.000 омладинаца и омладинки.

Оживела су стара градилишта на Новом Београду. Преко 4.600 омладинаца и омладинки, сврстаних у 22 радне бригаде, наставили су прошлогодишње радове на палати Председништва владе, на Хотелу и другим зградама, које је у прошлој 1948. години, започело око 50 хиљада омладинаца и омладинки.

Блистају на сунцу озарена лица градитеља у новим сивим и плавим акцијашким оделима.

Са првом хуком грађевинских машина мешају се удараци крампова, одјекују песме, а и повремени покпици: „Ура! О р у к! Ура!“

Прва пожешка - најбоља на крају прве декаде

По завршетку прве декаде, у априлу, Главни штаб омладинских радних бригада одлучио је да се десетодневна прелазна заставица додели Првој пожешкој радној бригади.

Истом одлуком за ударне су проглашене и Жичка и Невесињска радна бригада.

Похваљене су Нишка, Кладањска, Бањалучка, Сежанска, 32. хрватска и Добојска омладинска радна бригада.

Остварени радни резултати

У прве две декаде у 1949. години омладинске бригаде су постигле значајне резултате на свим пољима.

А у трећој декади, у априлу, распламсало се такмичење да би Главни штаб омладинских бригада 5. маја донео одлуку којом се десетодневна прелазна заставица додељује Жичкој два пута ударној бригади и уједно је по трећи пут прогласио за ударну.

Ова бригада са 137 бригадиста, испунивши норму за 245%, истоварила је и пребацила 125.100 кг тесаног камена, утоварила и превезла 112.650 кг цемента, утоварила и превезла 506.037м³ бетона, утоварила и превезла 533 м³ шљунка. пренела 460 литара воде, истоварила шодера за мешалицу 40 м³, ископала и превезла 2.850 м³ земље. истоварила и пренела 155.200 кг гвожђа, истоварила и сложила 441 м³ грађе, превезла 201.800 комада цигле...

Истовремено. по трећи пут за ударну проглашена је Прва пожешка бригада, а по други пут: Прва сежанска, Прва бегејска, Прва добојска, Прва бањалучка, Прва ариљска, Прва тамишка и Прва кладањска.

Похваљене су: 36. хрватска, Прва ораховачка, 27. хрватска и 34. хрватска омладинска радна бригада.

У другој декади, Прва бањалучка бригада освојила је декадну заставицу, а у трећој декади - Шеста жичка, просечно пребацујући норму за 145%, постала је два пута ударна и сада, поред декадне заставице, добила је и назив три пута ударне бригаде.

Стижу бригаде друге групе I смене

Већ 28. априла почеле су да стижу омладинске бригаде друге групе **I** смене. И све су до **1**. маја распоређене по омладинским логорима. У**II** смени радиће 37 бригада из скоро свих крајева земље, смештене у омладинским логорима „Франц Розман - Стане“, „Милован Миловановић - Луне“ и „Јоже Влаховић“.

Једно од најјачих такмичења за 1. мај било је на градилишту Новог Београда. Све бригаде су желеле да 1. маја. на челу омладинских бригада са Новог Београда, преко Теразија, пронесу првомајску прелазну заставицу, додељену у трајно власништво.

Главни штаб омладинских бригада донео је Одлуку да се десетодневна прелазна заставица, као најбољој, додели Првој сежанској два пута ударној бригади, која је уједно и трећи пут проглашава за ударну.

Ова бригада са 122 омладинца и омладинке (од чега 62 мушких и 60 женских). Норму је испуњавала са 231% и при томе урадила следеће:

Пренела 2.850 килограма цемента, справила 84 кубна метра бетона, пребацила 2.342 кубна метра песка, пренела 109 кубних метара грађе, 1.348 метара бетонских прагова, истоварила 1.667 кубних метара шљунка, пренела 11 кубних метара камена, 41.800 килограма гвожђа, пренела и сложила 12.330 комада цигле, пренела 60 литара воде и обавила низ других радова.

Истовремено, Главни штаб је прогласио за ударне, четврти пут: Прву пожешку и Шесту жичку, а по трећи пут: Прву бањалучку, Прву бегејску, Осму невесињску, Прву ариљску, Прву тамишку и Прву кладањску.

Градитељи Студентског града у ударној декади постигли своје најбоље резултате

Најбоље градилиште на Новом Београду у првом полугодишту је градилиште број **IX** - Студентски град. Оно је свој полугодишњи плански задатак остварило са 104%. На осам великих зграда чија укупна дужина износи један километар, данас се зида трећи, а негде и четврти спрат. Крајем ове године ту ће становати око 4.000 студената.

Почетком ове 1949. године, радови на већини зграда су одмицали споро, јер на целом градилишту је постојао само један колосек за довоз материјала. Материјал се због тога истоваривао на једном месту, па онда даље разносио, што је захтевало доста времена и радне снаге.

Половином маја, стање се изменило, дошло је ново руководство. Уочени су сви недостаци, одмах је изграђено пет колосеказа превоз материјалакоји се од тада истоваривао испред самих зграда. За пренос хербет трегера направљеноје, поред већ постојећих дизалица и неколико помоћних, тако да трегере нису више преносили људи. Цигла се искључиво превозила дизалицом. Овакав начин рада знатно је убрзао радове, а број радне снаге смањио се за трећину. Поред овога, постигнуте су и велике уштеде у материјалу.

По1пед на фадилишше СшуденшскоI фада

Како се осећала велика оскудица у хербет трегерима, радници су донели одлуку да сву потребну количину трегера израђују у својој радионици. Раније су се они израђивали на другом градилишту, па се онда преносили. Приликом преноса, велики део се ломио. Да би се све ово избегло, постојећа радионица за израду трегера је проширена, тако да је била у могућности да подмири потребе градилишта, па чак да произведе и више.

На градилишту су основане бригаде. Данас се у њима налази 700 радника, од којих скоро половину чине омладинци. Седамдесет одсто зидара јесу омладинци курсисти који су се овде, на Новом Београду, оспособили за полуквалификоване и квалификоване раднике. У

погледу уздизања омладинаца курсиста нарочито добре резултате показале су бригаде армираца.

Оно што је нарочито карактеристично за ово градилиштејесте правилна организација посла. На градилишту се одржавају свакодневна радна саветовања са командантима бригада и пословођама, на којима се износе слабости и пропусти у току тога дана. На састанцима се посебно дискутује и о сутрашњем раду. Градилиште је извршило и правилну расподелу омладинских бригада које раде као помоћна радна снага на градилишту. Многе омладинске радне бригаде замениле су стручне раднике. Студентске и средњошколске бригаде данас успешно израђују трегере, арматуру за бетон и друго.

Оваквим начином рада градилиште је за кратко време постало наујбољи колектив на Новом Београду.

Успешне извршење полугодишњег плана дало је још више подстрека градитељима. На градилишту се почело са израдом специјалних трегера, који ће омогућити да се избегне досадашње ливење плоче, а што ће знатно убрзати радове. Поред овога, на читавом градилишту је уведен степенасти начин зидања. Оснивају се ударне групе бригада у којима се налазе најбољи радници градилишта. Тако су створене групе „разбијачи клевета", „Стуб социјализма2, „Пети конгрес КПЈ", „Батрић Јовановић", итд. Групе су објавиле такмичење свим градилиштима. У ударној декади у част годишњице Петог конгреса КПЈ, група армираца „Стуб социјализма" првог дана рада испунила је норму са 452%. Ово је уједно најбољи постигнути резултат на овом градилишту. Група зидара „Батрић Јовановић" испунила је истог дана норму са 410%.

Такав радје био гаранција да ће градилиште испунити своју обавезу и све зграде до краја године ставити под кров.

Трећа љубићко-трнавска пет пута ударна бригада остаје на градилишту десет дана преко рока

Такмичећи се у част 30-годишњице оснивања СКОЈ-а и петогодишњице ослобођења Београда, а у оквиру и такмичења са Аутопутом, Трећа љубичко-трнавска пет пута ударна бригада дала је обавезу да остане на градилишту десет дана преко рока. Такмичење у бригади, која је захватила сваког појединца, сваког бригадисту ове бригаде омогућило је добре резултате на свим пољима рада. Командири чета, њихови заменици, десетари, као и појединци у четама, указали су међусобно такмичење које је покренуло целу бригаду на жив рад по свим секторима. Нема ниједног бригадисте у бригади који није захваћен овим великим такмичењем. Сваки ће од њих дати свој удео у великој борби за извршење задатака.

Трећа беличка бригада у такмичењу дала сто двадесет добровољних часова

Трећа беличка бригада постиже добре резултате на градилишту где пребацује норму за 140 до 150%. Успеху бригаде много је допринела специјална тесарска чета, која замењује полуквалификоване раднике. На дан 30. августа на VII градилишту су испали вагони са колосека, те је требало што пре решити проблем како би се материјал могао на време допремити на градилиште. Цела тесарска чета од четрдесет другова јавила се на позив штаба бригаде и дала 120 добровољних часова, те је отклс нила опасност застоја због недостатка материјала.

Двеста педесет омладинаца из логора „Јоже Влаховић" одлази у рударство

У агитацији за одлазак у рударство, најбољи резуг тат постигао је логор „Јоже Влаховић", у коме се до сг да пријавило 250 омладинаца. У логору „Милован ловановић" пријавило се 130 омладинаца. Најбоље ре зултате су постигле Прва моравичка и Друга хомољск бригада, које су испуниле своје планове са 100%.

За осам часова озидао 53,84 кубна метра зид

Такмичење за високу продуктивност рада, које је н градилишту Новог Београда повео зидар Радомир лосављевић, дало је 3. септембра нови рекорд.

Рекорд Јосипа Балажека, који је за осам часова озу дао 49,10 кубних метара зида, 3. септембра је пребаци! омладинац Јован Гемери, који је за осам часова озида 53,84 кубних метара зида и тиме премаши све дотада шње рекорде у зидању.

Од 7 часова ујутро на IX градилишту (Студентско на сеље) зидар Гемери почео је борбу за обарање рекор да мајстора Балажека. Гемери је млад зидар на Новог Београду ради свега годину дана. Занат Је научио на зи дарском курсу на прузи Шамац - Сарајево. На митинг^ који је одржан 2. септембра поводом победе зидара Ба лажека, Гемери се обавезао да ће премашити тај рекор^ И обавезу је часно извршио.

Већ у првом сату рада, од 7 до 8 часова, он је ози дао 10,73 кубних метара зида. У поподневном раду зи даоје зид са отворима, који је тежи за зидање. И поре/ тога, двадесетогодишњи омладинац Гемери радио је бр зо и спретно, тако да су омладинци, његови помоћници Александар Царевић и Дане Мандић, једва су стизаш да му на време додају потребан материјал.

У Трећој јадарској бригади за разне стручне курсеве се пријавило око 40% бригадиста

У логору „Милован Миловановић", у слању бригади ста на стручне курсеве најбољи успех је постигла Тре ћа јадарска бригада. По плану штаба логора бригадај« требало да пошаље на разне стручне курсеве 36 омла динаца; посебно на шоферски курс 19 омладинаца. По сле одржане конференције за курсеве се јавило 25 омла динаца, а после неколико дана се јавио 81 бригадист: { за зидарски, 57 за тесарски и 19 за шоферски курс.

Под заставом победника

Прва моравичка шест пута ударна и двапут похваљена бригада освојила у трајно власништво заставу Главног штаба и тиме заслужила назив „најбоље бригаде четврте смене на изградњи Београда".

Дневник бригаде обично воде чланови штаба. Историју колектива пишу сви, од курира до команданта. Два месеца траје то писање. На крају се цео живот бригаде може прочитати на застави: толико и толико пута ударна. И градитељи онда виде и залагање курира и сналажљивост штаба. Скраћене рокове и пребачене норме.

Данас је 120 бригада на градилишту Београда чуло историју Прве моравичке шест пута ударне бригаде.

Видели су и црвену заставу Главног штаба. Моравичка ју је освојила за стално. Носи је кући.

Командант Главног штаба хоће да говори. Жели да честита Моравичанима. Али, тешко долази до речи, смета му пљесак бригаде. И разумљивоје: бригада има право да се радује.

Моравичани су данас срећни. Данасје њихов празник. Дошао је дан о коме се маштало. Колико се пута ноћу није могло заспати. Не од умора, већ од маштања. Освојити заставу логора значи бити бољи од 30 бригада. А освојити заставу Главног штаба значи стати испред 120 бригада.

Први радови бригаде били су на ушћу Саве. Ту су стечена прва искуства. Група Богдана Гавриловића пребацила је, први дан, норму за 424%. Али, затоје било група које су подбациле. Можда би нека друга бригада прешла преко тога. То је тек први радни дан и не може се никоме приговарати за неуспех. Апи, штаб Моравичке је мислио друкчије.

- Данас смо испунили задатак што се бригаде тиче. Али, ако погледамо колико је ко урадио, онда није све добро. Било је група које су подбациле - дискутовало се на састанку штаба прве вечери.

А заменик комаднанта је додао:

- Било је и превише људи на радилишту. Морамо водити више рачуна о коришћењу снаге.

И решено је: сутра ће свега две чете ићи на истовар материјала. Остале две иду код магацина.

Предвиђање заменика билоје оправдано. Увече су све групе имале извршене радне налоге.

Другог дана десила се друга грешка. Овај пут не у бригади. Надзорникје био закаснио на посао. Није познавао још моравичане. И бригада је морала да чека. А чекати на градилишту значи заостајати, губити. Моравичани су онда о томе писали у „Билтену" Главног штаба.

- Грешке не треба сакривати - рекао је командант. Свеједно је чије су. Наше или туђе.

У то време кад се спомене Моравичка бригада онда се свако у Главном штабу сети ударне декаде.

Моравичка је планирала да учини нешто што је изгледало немогуће: у једној декади да изврши задатак за читав месец. Али, штаб је то одлучио, бригада је прихватила. Главни штабје добио извештај о једној обавези више.

Ујутро идућег дана почиње остваривање споразума штаба и градитеља. Три дана - један декадни налог. Заменик команданта иде код надзорника. Тражи нов посао. Овај се чуди, али даје нов задатак. Поново пролазе три дана и други задатакје готов. Заменик иде поново код надзорника. Овај не верује. Мери сам, збраја и каже:

- Ви заборављате да ја имам још посла.

Тако пролази ударна декада. Последњег дана, пре него што су увели четврти налог, прекинули су посао. Позива се најбољи омладинац, командир прве чете да иде у Главни штаб. Бригада га шаље да у име свих другова преда поздрав команданту штаба. На крају поздрава пише:

- „Разумели смо такмичење и у част годишњице Конгреса наше Партије завршили смо за десет дана три декадна радна налога и почели четврти. То су наши одговори на клевете".

То је био јул. Август је испуњен такмичењем са градитељима Аутопута. Моравичка зна да се за заставу боре све бригаде на изградњи Београда. Она је до сада давала пример. Тим путем идеи и даље. Норма се извршава са 400%. Сада је пета декада, бригада је пет пута ударна. Можда би неко други био задовољан са досадашњим успехом. Бригада је, заиста, постигла завидан успех. Али, Моравичани остају верни себи.

Та верност довела ихје на крају и до заставе Главног штаба.

Пред штабом бригаде стоји она данас као украс. Пролазници застају и читају: „Најбољој бригади четврте смене".

Значи, није се узалуд радило. Награда је стигла.

Кроз неколико дана са заставом победника на челу своје Бригаде вратиће се Прва моравичка у своју Ивањицу. (Ђорђе Витез)

Бртадисии Прве моравичке бртаде на радилишшу

Сшуденшско насеље у из!радњи

ПАЛАТУ ЦК НОЈ, ОДНОСНО ХОТЕЛ „МЕТРОПОЛ"

Од темеља до под кров градиле омладинске радне бригаде

Зграду - палату Централног комитета Народне омладине Југославије, по пројекту архитекте Ђорђа Ристића, заједно са Грађевинским предузећем "Трудбеник", започеле су и извеле од темеља до под кров омладинске радне бригаде од лета 1949. до новембра 1950. године. На овом објекту смењивало се више омладинских бригада, а међу првима су радиле:

Златарска бригада, састављена од кршних момака из више села са падина Златара, Мучња и Муртенице и код Нове Вароши;

Новосадска бригада, пуна самих ударника из претходних смена на изградњи Београда, а и са омладинских пруга и осталих радних акција;

И једна хрватска бригада, такође, позната по учинцима и признањима на изградњи саобраћајних и других привредних објеката.

Златарска бригада је у велики град стигла ноћу. У полумраку га нису могли сасвим ни сагледати. Усправни зидови зграда су били осенчени. Оцртавале се само њихове контуре.

Зауставили су се на периферији града, у Омладинском логору "Франц Розман - Стане" у Цвијићевој улици.

- Овде ћемо становати - рекао им је командант после разговора са једним од омладинаца из овог логора. Бригадистисупогледалиједанудругог. Комешањеи шапутањеје реметило ноћну тишину.

А сутрадан, на радилишту, дочекао их је пословођа. Центар града је био презасићен тутњавом моторних возила.

Без одговарајуће механизације, млади Златарци су крамповима и лопатама копали дубоке темеље будуће палате ЦК НОЈ. И такмичили се међусобно и са осталим бригадама, које су се смењивале на овом великом објекту.

На папиру, односно одштампаним формуларима, записиване су високе цифре...

Прва декада, друга, трећа, четврта. Њих ће се по тежини задатака, полету и прегнућима сећати омладинци и по повратку својим кућама.

После ископаних темеља, бригадисти су справљали бетон, ручно и с мешалицама, а затим га колицима разносили и сипали у дубину дугачких темеља. А кад је, потом, настављено подизање стубова за прве спратове, изливање широких међуспратних бетонских плоча, а затим и зидање, материјал (бетон и цигле) износили су, у текмадима и на трагачама, до мајстора на првим спратовима, пењући се уз стрма степеништа до дашчаних скела.

Обично се нов посао почиње са мало искустава а с много веровања у успех. А бригасити се, и поред тога, нису бојали неуспеха. Песма ихје покретала на већа прегнућа и залагања. С песмом су одлазили на радилиште, а она се чула све време рада, на крају у строју на повратку у Омладинском кампу.

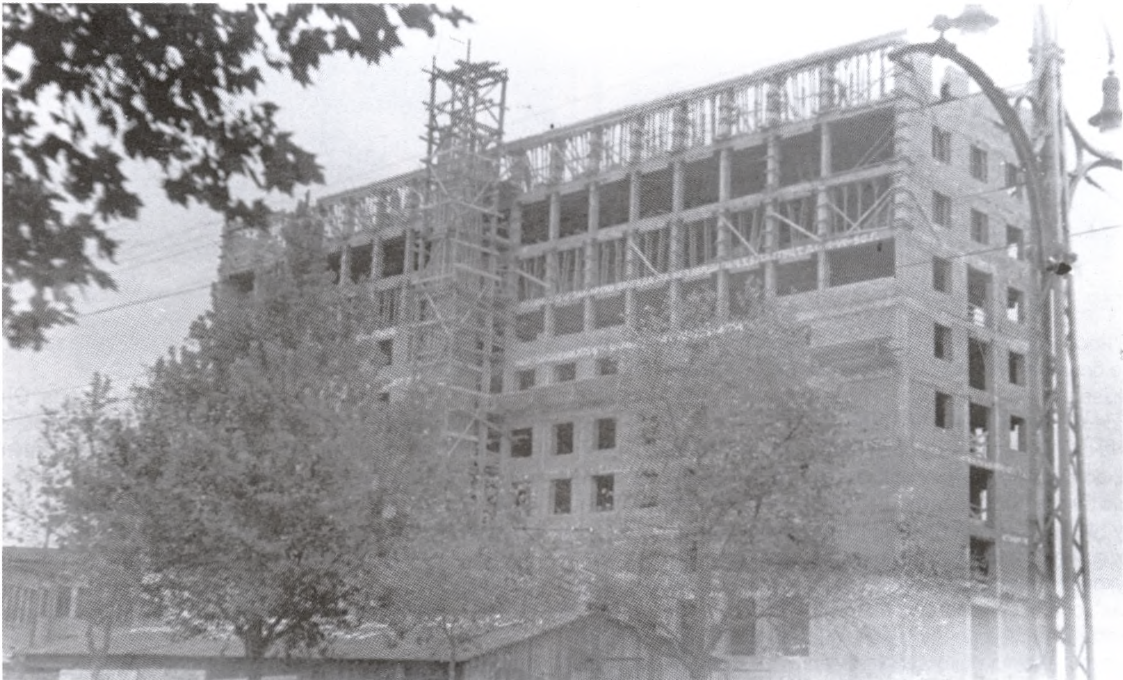

Највећи део иалаше озидан до иоследњеI сираша

Изгледало је да код њих све тече тако једноставно. А норма? Висока норма из дана у дан је, ипак, остављала своје трагове на формуларима и у свести омладинаца.

Справљање бетона и преношење опеке изгледа једноставно: лопатом бацаш шљунак и мешаш га с цементом. Носиш цигле, ходаш по скели. А није било баш тако.

О томе је једног дана размишљао и командант бригаде. Стајао је замишљен и незадовољан гледао како је гомила справљеног бетона све више расла, а колица је мало. Е, то се зове слаба организација посла, рекао је за себе и отрчао. Убрзо после тога је повећан број колица на радилишту.

Десети септембар. Прва декада. Две стотине процената испуњене норме. Као признање - прелазна застава Штаба логора. Све су то бележило у књигу дневне заповести и читано пред стројем.

Тринаести септембар. Записано је неколико страна после десетог. А између та два датума су остали кубици, брдо земље, темељи зграде ЦК НОЈ-а. Двеста тридесет процената испуњене норме забележено је тог дана.

Најзад, крампови и лопате замењени су мешалицама и лифтовима. А и норме су тада биле другачије него на земљаним радовима. Али, и за њих се бригадисти боре, као и раније. Елан не посустаје.

И испуњене норме су на свој начин проговориле. Двеста тридесет процената. Висок учинак све каже. Групе се ме-

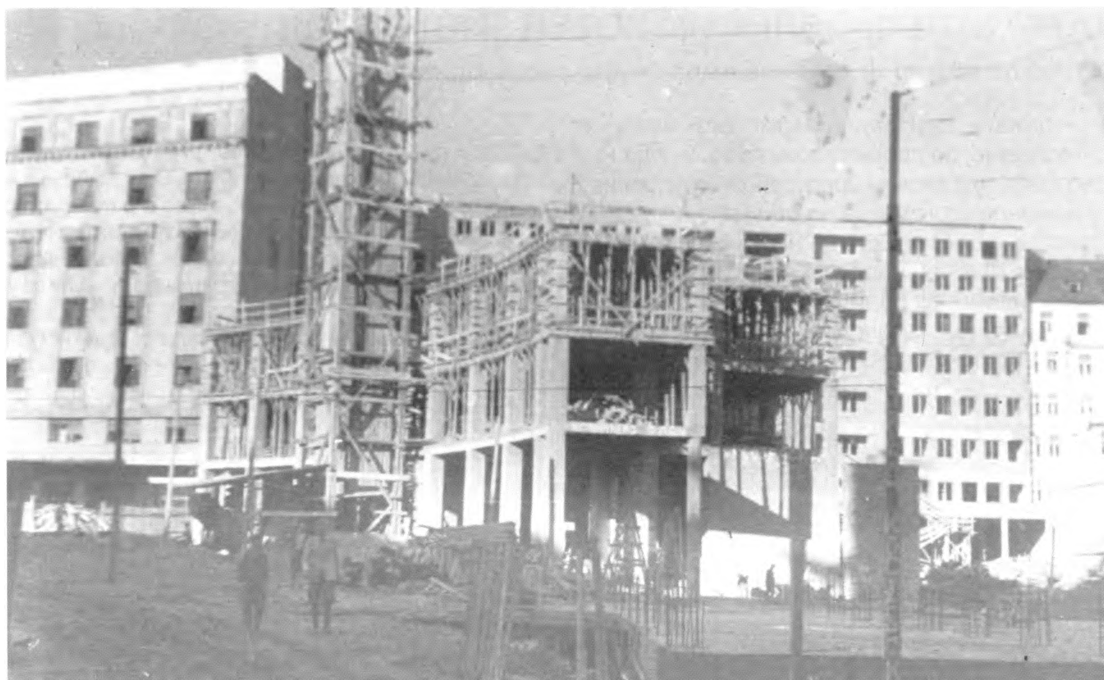

Завршава се и средишњи део хошела

њају и носе живот читаве бригаде. И јунаштво. Зна се да цифре не бележе јунаштво. Али, оно се, ипак, бележи у свескама, у извештајима, у штампи. И зна се: кад се каже број 250 - увек се мисли на јуриш бригаде.

На ово градилиште у сред Београда, свакодневно у две смене, долазило је четири или пет омладинских радних бригада, са близу 1.000 градитеља, смештених у Омладинском логору "Франц Розман Стане", у Цвијићевој улици.

У почетку, без механизације, омладинци и омладинке, под руководством инжењера и техничара, пожртвовано и с песмом, копали су темеље, справљали бетон, у почетку ручно, а касније опслуживали мешалице, пунили и гурали колица с бетоном, свуда око дугих темеља, а на трагачима, пењући се уз стрме скеле, износили спремљени бетон, опеку и други материјал на I, II, III и IV спрат до зидара и осталих стручних радника. Све тако док није започела употреба и лифтова.

И на изградњи ове палате, као и на свим осталим објектима на Новом Београду и на подручју старог Београда, омладинске бригаде, такмичећи се, испуњавале су утврђене норме и на преко 200%, добијајући звања ударних, а бригаде ударника.

Групе су већ усталиле свој систем рада. Оне знају где и како треба поставити сваког омладинца. И боре се за сваки кубик, као и читава чета. Њихови укупни резултати доносе успех целе чете и бригаде. И заставу.

То је добро знао командир прве чете. И зато је стално час код једне, час код друге групе. Они из треће чете су претили и на конференцији сујавно рекли: "Узећемо првој заставицу".

А командир Прве се није плашио. Ходао је и говорио: "Не дајте се момци...".

Из месеца у месец све више је расла будућа палата. И темпо је доста порастао од када су оскудну механизацију заменили витлови и елеватори, а недостајуће кранове - лифтови.

Због економске блокаде и палата ЦК НОЈ стајала је пар година недовршена за разлику недовршених објеката на Новом Београду, за несуђену палату ЦК НОЈ донета је мудра и рационална одлука да се мегаломански пројекат овог административног објекта од преко 50.000 метара квадратних, препројектује у хотел. Тај задатак је поверен већ афирмисаном и ван земље познатом архитекти Драгиши Брашовану (1887-1965), који га је успешно извршио, примењујући на згради будућег хотела "Метропол" основне елементе модерне архитектуре. Претходном пројекту је додао бочна крила, предвиђао само најбоље материјале, а унутрашњи ентеријер, по своме назору, разрадио је до најсмелијих детаља.

Године 2012. бивши хотел «Метропол», после приватизације, добио новог власника. Редизајн садашњег хотела Ме1горо1 Ра1асе урадио је архитекта Мишко Трпковић.

Хошел Мешроиол

METROPOL PALACE, A LUXURY COLLECTION HOTEL

Spoj modernog, uz poštovanje tradicionalnih arhitektonskih i umetničkih vrednosti nekadašnjeg hotela čine Metropol Palace jedinstvenim

Kao objektu pod zaštitom Zavoda za zaštitu spomenika kulture, *Metropolu* suštinski nije promenjena forma tokom brojnih renoviranja, a važni detalji eksterijera i enterijera čuvaju se kroz sve faze postojanja hotela. Najbolji primer očuvanja veze i tradicije s nekadašnjim hotelom je fontana na glavnom ulazu u hotel, poznata kao *Ženski akt*, po centralnoj skupturi vajara Petra Palavičinija, koja je u potpunosti restaurirana i vraćena na isto mesto.

Petar Palavičini bio je jedan od najznačajnijih slovenačkih skulptora između dva svetska rata. Drugi primer očuvanja vrednih detalja jeste vitraž na fasadi hotela, koji je takođe u potpunosti restauriran i vraćen na originalno mesto. Vitraž je deo monumentalne kompozicije, koja obuhvata oko pedeset kvadratnih metara, pod nazivom *Jugoslovenska simfonija,* posvećena narodima i narodnostima, autora Stevana Stanišića.

Hotel Metropol ponovo je otvoren 2012. godine kao Metropol Palace, a Luxury Collection Hotel. Smešten u samom

centru grada, po svojoj spoljasnosti isti kao nekadašnji Metropol, a redizajniranog enterijera od strane kompanije MKV, Metropol Palace je obogaćen jednom novom linijom prefinjenog stila.

Širok izbor različitih apartmana i soba kao i pogled na jedan od najlepših beogradskih parkova,čine Metropol Palace luksuznim, modernim draguljem Beograda.

Hotel ima 199 soba i 40 apartmana, uključujući očaravajući predsednički apartman od 150 kvadrada, koji odišu modernošću ali stilski podsećaju na sredinu 20. veka kada je hotel sagrađen i koji pružaju pogled na prelepi Tašmajdanski park.

Raznovrsni hotelski prostori, kao što su balske dvorane, sale za sastanke, restoran i lobi, mogu da ugoste sve vrste dešavanja od konferencija, večera, privatnih zabava, do venčanja, sastanaka i još mnogo toga.

Hotel ima internacionalni restoran fine hrane čiji je meni osmislio konsultujući šef kuhinje Hristoforos Peskias, kao gastronomski spoj lokalnih ukusa i grčkih specijaliteta i kombinaciju evropske i azijske kuhinje.

Pored sjajne lokacije i luksuznog smeštaja, gosti hotela Metropol Palace mogu da uživaju u najmodernijem spa i fitnes centru, bazenu, sauni, džakuziju, parnom kupatilu i posebnim tretmanima.

Бујица радова прелила се и на стари део Београда

У овој, 1949. години бујица радова се прелила и на стари део града. И у њему, како у центру, тако и на периферији, „залепршале су се бригадне заставе, заориле се песме, замахнули пијуци и зашкрипала колица, проговориле са зидова пароле, бучно, ведро, полетно".

Омладинске бригаде су, такође, пожртвовано подизале важне објекте и у осталим деловима главног града: 15 вишеспратница стамбеног насеља на Карабурми, 34 стамбене зграде у Црнопоточкој улици, 14 стамбених зграда на Миријевском путу, стамбене зграде у Цетињској улици и у улици Народног фронта, стамбени блок на углу улице Јована Ристића и Булевара Црвене армије, стамбене зграде у Палмотићевој улици, Штросмајеровој и Његошевој, Проте Матеје улици и Пајсијевој, стамбени блок у Таковској улици, затим на Обилићевом Венцу, палате „Југословенске књиге“ и „Борбе“, Дом синдиката, Председништво владе Народне Републике Србије - сада Извршно веће Народне Републике Србије, Галерију фресака, доградиле два спрата на згради Централног комитета Комунистичке партије Југославије, 14 канцеларијских зграда у Сазоновој улици, палату Централног комитета Народне омладине Југославије која ће, према измењеној намени, бити хотел „Метропол", зграду „Геокарте", Стадион Југословенске народне армије, реконструисале Ужичку улицу, Булевар војводе Степе Степановића, улицу Кнеза Михаила. Поправљале су и: Булевар Југословенске армије, Булевар маршала Тита, градиле улице око стамбене колоније у Цвијићевој улици, просецале улицу Омладинских радних бригада, изградиле улицу Динка Рањине и прилазне путеве до Стадиона, подигле Летњу позорницу у Топчидеру и болницу на Дедињу, велики колектор на Душановцу, уређивале Калемегдан и пошумљавале Звездару.

31рада „Борбе“ била је једно од омладинских радилишша

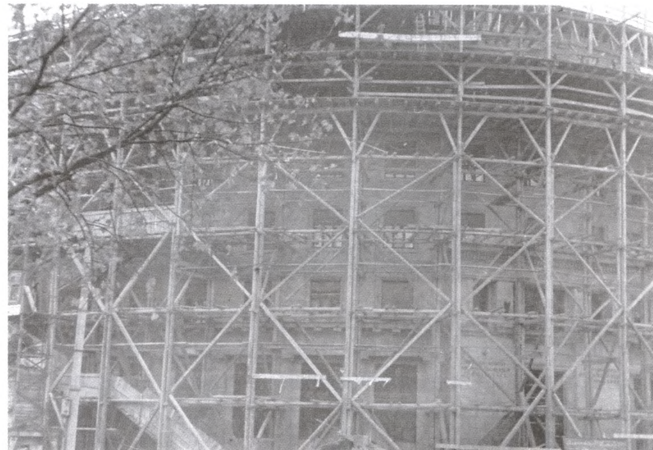

Омладинске бртаде радиле и на дозиђивању два сираша на з1ради ЦенШралноI комиШета КПЈ

31рада „Гзокарше“

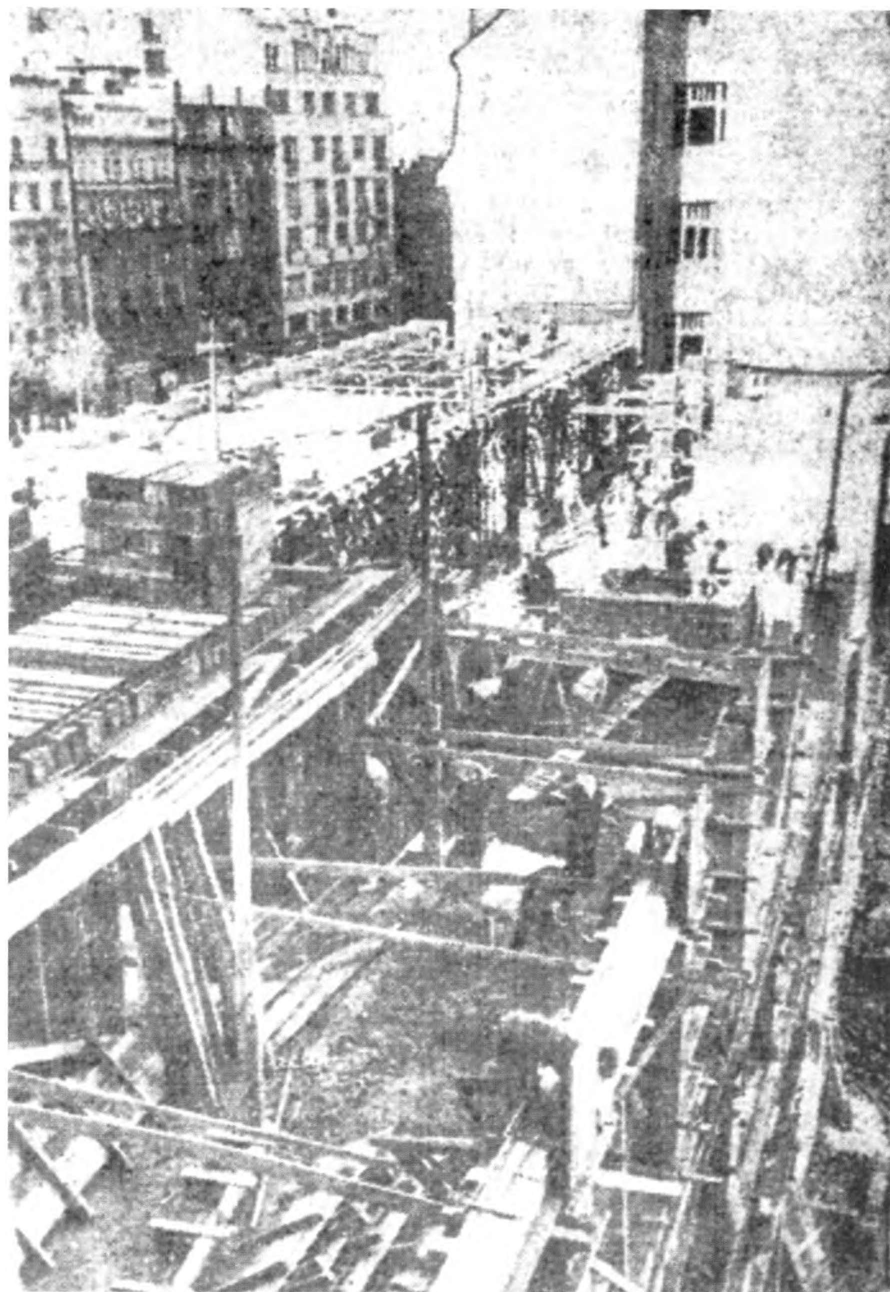

ЗЈрада „Ју1ословенске књи!е“ на Теразијама у из1радњи

Омладински ло!ор „Франи, Розман" у из1радњи

Комилекс сшамбених зфада у Миријеву - дело омладинских бртада

Завршни Јрађевински радови на иалаши Председнишшва Владе

Пењање уз конопац за значку фискултурника

Одржани фестивал и два фискултурна слета

Један од хорова на фестивалу

У логору „Милован Миловановић - Луне", 22. маја одржан је фестивал, на комеје наступило 10 хорова, 10 фолкпорних група, 10 рецитатора, три соло и четири групе певача и два инструменталиста (у припреми такмичења тај број је био знатно већи).

Са слета

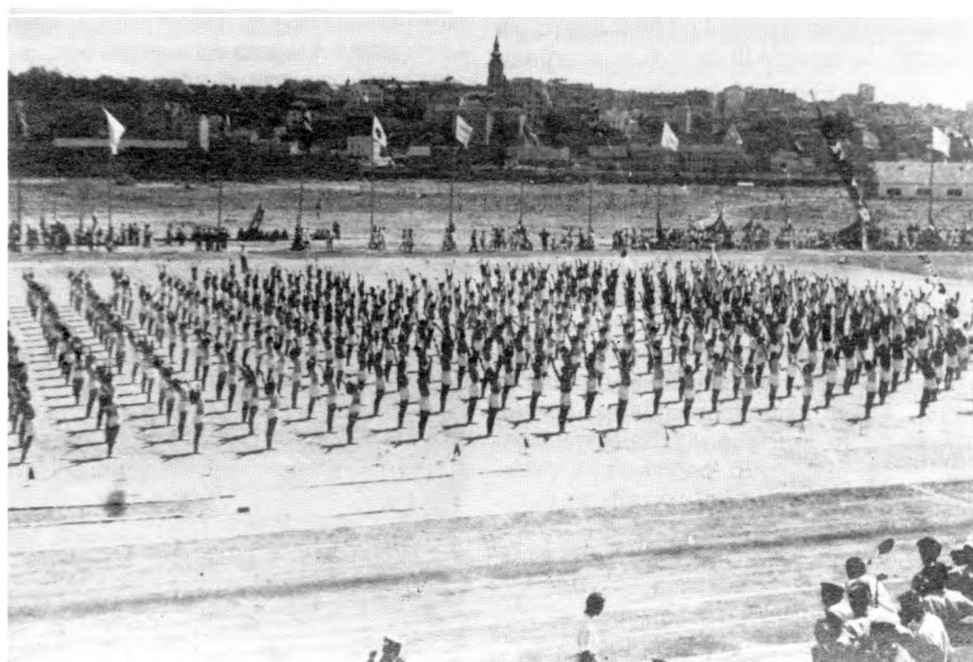

Масовна слетска вежба

Тога дана су одржана и два фискултурна слета прве смене: у ОЛ „Милован Миловановић - Луне“, где је учествовало 1.564 бригадиста, а највећи успех постигле су Тамишка и Сомборска бригада; у ОЛ „Франц Розман - Стане“ учествовало је 2.360 бригадиста, а најбоље успехе постигле су Сежанска, Бањалучка и 21. хрватска бригада.

На крају такмичења у ударној декади, 2. јуна, одржан је свечани митинг на Градилишту VI - Стамбеном насељу, где је прелазна заставица предата победнику - Бригади демобилисаних бораца „Разбијачи клевета“.

Радови у Студентском граду

У току априла и почетком маја у Студентском граду, а уз помоћ стручњака, радове су обављали омладинци, курсисти: зидари, армирачи, бетонци и други. Квалитет њиховог рада, готово не заостаје за пословима које обављају квалификовани радници са дугогодишњом праксом.

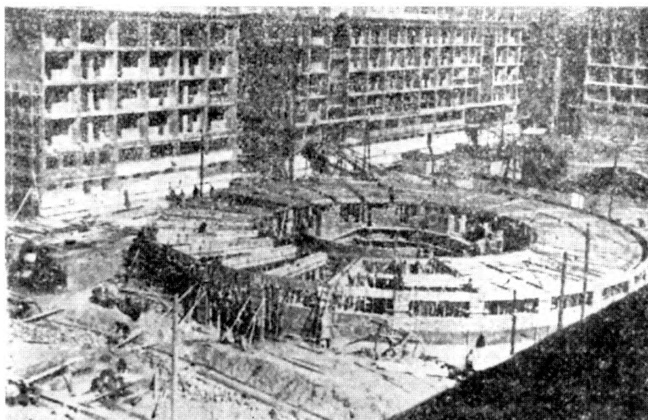

Уз сшамбени блок заиочеша и зфада сшудениске мензе

Поред четири стамбена блока у Студентском граду, ове године треба да се подигне и зграда мензе и перионице рубља и други објекти у којима ће студенти, после предавања и индивидуалног учења, наћи удобан одмор и разоноду.

У априлу, на појединим зградама, односно блоковима, норма је испуњавана: на згради I са 84,4 одсто, на згради II са 120 одсто, на згради III са 125, а на згради IV са 85 одсто.

Почетком јуна дошло нових 59 бригада. То су, већином, средњошколске бригаде, које ће овога пута радити само месец дана. Међу њима је организовано посебно такмичење за петодневну заставицу. Први њен носилац била је Прва ужичка средњошколска бригада „Радоје Марић", са 250 бригадиста Гимназије и Учитељске школе. А по резултатима била јој је блиска Прва косовско-митровачка бригада.

У првој декади јуна Главни штаб је за најбољу прогласио Босансконовску трипут ударну бригаду, која је истовремено постала четврти пут ударна. Додељена јој је прелазна зставица Главног штаба.

Ево и нас, Шапчана

Од лета 1948. а још масовније од ове, 1949. године, на београдску Железничку станицу, свакодневно, редовним и специјалним возовима, стижу нове бригаде на изградњу Новог Београда.

... И ми, Шапчани, средњошколци, сврстани у Прву шабачку бригаду, дођосмо возом у Београд" - записао сам тада у своме дневнику.

По изласку из вагона брзо се постројисмо на перону и одмах, с водичем на челу, кренусмо пешице, преко старог гвозденог моста, у правцу Бежанијске Косе.

Дуга и шаролика колона, под теретом пуних торби или кофера различите величине, издужила се. и као змија. вијуга на тек просеченом путу кроз песак, још недовољно утабаном, ка Тошином Бунару. Тамо, у Омладинском логору „Јоже Влаховић"[1], биће наше једномесечно акцијашко боравиште.

Успут сустижемо друге бригаде, које иду у истом правцу.

- Ево и „Чивијаша" - дочекаше нас тако раније пристигле групе акцијаша.

Горе, на Бежанијској Коси, усечен у брду, с леве стране главног пута (испод данашњег Спортског центра 11. април) смештен је омладински логор „Јоже Влаховић". Ту, у нешто више од двадесетак барака, боравиће, у јеку летње, дакле. пуне акцијашке сезоне, педесет и више омладинских бригада, или око 5.000 омладинаца и омладинки. Читав један мали град.

Испред једне бараке, уморни од пешачења, спустисмо торбе, отресосмо са себе прашину и песак и седосмо на земљу.

Убрзо, добисмо нова бригадирска одела. И појединоћебе.

- Само једно? - упиташе неки зачуђено. - А чаршави?

- То је, другови, све што имамо - правда се интендант из штаба Логора. - Сами бирајте: ћебе прострите по слами, подасе, или се њиме покријте. Чаршава, заиста, немамо...

У бараци, на дуплим креветима од дасака, у доњем реду, већ је била смештена Неродимска бригада са Космета. Нама је остао горњи ред кревета, „на спрату".

Нико од нас тада, а ни касније, није се жалио на ове неповољне услове смештаја, па и исхране (само чај уместо млека за доручак, јела за ручак или вечеру са мало меса или без њега, чешће ражани хлеб, некад помешан са пројиним брашном...). Све смо то некако лако подносили, не само зато што нам је објашњавано, а и само смо знали, да се наша земља, још недовољно опорављена од последњег рата, после Резолуције Информбироа, нашла у економској блокади од СССР-а и земаља тзв. народне демократије, него и зато што смо били млади и здрави, што смо умели да се у једном новом, великом омладинском колективу, на послу и у слободном времену, пошалимо и запевамо и у колу заиграмо.

Шшаб ло1ора „Јоже Влаховић“

Већ сутрадан, сада као прави акцијаши, у новим радним оделима, кренусмо на посао, под својом, бригадном заставом, и с песмом.

Ми смо нашем Шапцу
обећање дали:
да ћемо се вратити
два пута ударни...

Бртадисти Прве шабачке бршаде.
На слици лево, Обрен Тошић, у средини Слободан РисШановић, на крају десно, Милета Павловић

Тамо, на радилишту, поделише нам алат за рад: ашове. крампове. колица... Уз шкрипу колица сада се заори нова песма:

Ашов, крамп, лопата, пијук и колица,
То је оружје свакоI омладинца.

Са још неким бригадама градимо тзв. Павиљоне - стамбене зграде, вишеспратнице, недалеко од насипа старе железничке пруге кроз Земун (данас Похорска улица). Наредних дана ићићемо и на друга градилишта: на Студентски град, на зграду Председништва владе, а и на хотел поред Дунава...

Наше искуство, стечено прошле године на изградњи омладинске пруге кроз Панчевачки Рит, овде није много помогло. А, с обзиром на услове и начин рада, није нам ни било потребно. Без грађевинске механизације (булдожера, кранова - дизалица, великих мешалица бетона и др), све физичке послове обавгвали смо, такорећи, ручно. Најпре смо ашовима и крамповима копали ровове за темеље, а онда смо на тзв. трагачама, направљеним од дасака у виду болничких носила, износили уз уске импровизоване степенице и скеле, готов материјал - бетон, малтер и циглу, до зидара и других мајстора, чак до највишег спрата. Догађало се да се материјал сручи на оног који је ишао позади и држао други, задњи крај трагаче.

\ѓоадилишие новог СшамбеноХ насеља

Напорно, али се радило с невиђеним еланом. Наравно, с песмом и такмичарски: ко ће више пренети материјала, и брже. А кад се радни дан или смена заврши, знало се тачно ко је шта и колико урадио, појединачно, а и као бригада.

На основу тих резултата. ми, бригадисти, добијали смо звања ударника, а бригаде проглашаване за ударне или специјално похваљиване...

И док смо се у подне улицом Тошин Бунар враћали са радилишта у логор „Јоже Влаховић" песма је смењивала песму и свака је накратко прекидана паролама:

- За кога радимо? - пита, продорно, најгласнији бригадист или бригадирка.

- За народ! За Партију! За Тита! - сложно, у хору, одговара је цела бригада.

Тако све до омладинског насеља, до логора „Јоже Влаховић“, у који улазимо опет с песмом.

Увођење новог начина рада

На Градилишту IX - стамбених зграда на Тошином Бунару, до 20. маја зидало се на стари начин (тзв. обично зидање). Уз залагање стручних радника и омладинаца, ипак, постизани су добри резултати. Али, од 20. маја почела је примена новог начина зидања. Док код обичног зидања један добар зидар може за 8 сати да узида највише 2,50 - 3 кубика, дотле добар зидар за исто време узида и до 10 кубика. Поред тога, рад по систему обичног зидања захтева добре мајсторе - зидаре, док по

Сшари начин зидања

Петричевићевом систему могу да раде и полуквалификовани зидари, па чак, ако постоји добра контрола, и неквалификована радна снага.

Радомир Милосављевић зида на нови начин

Иницијатор зидања на нов начин је Радомир Милосављевић, који је 31. августа прославио своју прву победу, озидавши за осам сати 30,34 кубна метра зида. Његовим примером пошли су и други зидари Новог Београда: Радосављевић. Балажек, Гемери, Николић и остали. Они су оборили његов рекорд. Онда Радомир 17. септембра поставља нови рекорд, озидавши за 5,50 часова 61,4 кубни метар зида, а своју највећу победу славио је 26. септембра, озидавши за осам часова 100,45 кубних метара зида.

У првој декади јуна - најбоља Босансконовска четири пута ударна

Главни штаб је у првој декади јуна прогласио за најбољу Босансконовску трипут ударну бригаду. Она је истовремено проглашена четврти пут за ударну и додељена јој је прелазна заставица Главног штаба.

Главни штаб је прогласио за ударне:

По четврти пут за ударне - Другу прњаворску и Другу љубићко-трнавску;

По трећи пут - Другу копаоничку, Прву посавотамнавску, Четврту поморавску, Прву вучитрнску, Титовелешку, Другу босанскошамачку, 63. хрватску, Бригаду „Разбијачи клевета";

По други пут - 59. хрватску, 62. хрватску, 64. хрватску, Посаводервентска, Другу прилепску, Другу милешевску, Другу брчанску, Другу бегејску, Прву мачванску, Другу приједорску, Прву гостиварску, Прву апатинско-сомборску, Другу неродимску;

Први путза ударну-Другу Јасеничку, Прву цазинску, Македонско-републичку бригаду, Другу задружну, Бригаду омладинске милиције „Милован Миловановић - Луне“.

Истовремено, похваљене су: Прва ђурачковачка, Друга тузланска, Трећа приједорска и Обласно-скопска.

Свечана предаја заставице извршена је 12. јуна у логору „Милован Миловановић - Луле“.

У другој декади јуна прелазну заставицу Главног штаба освојила Друга босанскошамачка бригада

Упркос великим временским непогодама, омладинске бригаде успеле су да испуне и високо премаше своје дневне и десетодневне радне задатке и тиме омогуће извршење плана неким градилиштима, која су због кише била у заостатку.

Узевши у обзир постигнуте резултате на градилишту, а имајући у виду и услове рада и физичку кондицију појединих бригада, Главни штаб омладинских бригада донеоје одлуку, којом се десетодневна заставица Главног штаба додељује - као најбољој - Другој босанско-шамачкој трипут ударној бригади, која се истовремено проглашава по четврти пут за ударну.

Ова Бригада броји 128 бригадиста; 81 омладинаца и 47 омладинки. На градилишту норму је испунила - уз одличан квалитет рада - са 170%.

Истом одлуком Главног штаба проглашене су за ударне:

По пети пут: Друга босансконовска, Прва љубићко-трнавска и Прњаворска;

По четврти пут: 63. хрватска, Друга титовелешка, Прва вучитрнска, Четврта поморавска, Прва посавско-тамнавска, Друга Кулска, Прва царевоселска и Друга копаоничка;

По трећи пут: 59. хрватска, 62. хрватска, 64. хрватска, Прва посаво-дервентска, Друга прилепска, Прва милешевска, Прва доњолендавска, Друга брчанска, Друга бегејско-јашатомићка, Друга приједорска, Прва гостиварска, Прва апатинско-сомборска; Прва неродимска и Друга топличка;

По други пут: Друга бијељинска, 60. хрватска, Друга јасеничка, Прва цазинска, Прва македонска-републичка, Друга пожаревачка, Друга љубушка и Друга задружна.

Први пут: Прва ђуровачка, 61. хрватска, Друга тузланска, Трећа приједорска, Прва београдско-обласна, Прва кикиндска, Друга таковска, Прва косовско-митровачка, Друга бјеломанастирска, Друга дреничко-ђураковачка, Прва ужичка, Друга крушевачка, Друга грачаничка, Друга орашачка, 81. хрватско-самоборска, 78. хрватска, Прва бјелопољска, Прва демирхисарска, Косовско-каменичка, Трећа посавска, Друга новосадска - среска, Друга дервентска, Трећа топличка, Прва новомешка, Друга градска-новосадска, Чачанска, Прва расинска, Прва крагујевачка и Прва кратовска.

Похваљено је 13. бригада

Стигле нове бригаде

Првих дана јула на изградњу Новог Београда дошле су 43 омладинске радне бригаде, међу њима и 13 студентских са Београдског универзитета (око 1.400 бригадиста.

Од првих дана студентске бригаде су постизале видне успехе у раду. Готово све су пребацивале утврђене норме и успешно извршавале и све остале дневне задатке. Нарочито су се истицале: бригада Економског факултета „Владимир Перић - Валтер“, која је 4. јула пребацила норму за 346 процената, бригада Више педагошке школе и Правног факултета „Ђуро Стругар", која је 5. јула пребацила норму за 147 процената, бригада Медицинског факултета „Др Благоје Нешковић", која је, такође, 5. јула пребацила своју норму за преко 150%.

Сшуденши - бришдисши из Сшудениске бриГаде „Владимир Перић - ВалШер“

Студентска бригада „Владимир Перић - Валтер" позвала је на једномесечно такмичење све средњошколске и студентске бригаде на Новом Београду.

Нове ударне бригаде

За прву декаду јула прелазну заставицу Главног штаба освојила је Прва самоборска, двапут ударна бригада, која је уједно по трећи пут проглашена за ударну.

Средином јула прелазна заставица у трајно власништо предата је Титовоужичкој средњошколској три пута ударној бригади. Признање су добиле и средњошколске бригаде: Друга таковска три пута ударна, Прва сарајевска три пута ударна, Кикиндска три пута ударна, Косовско-митровачка три пута ударна, Кумановска два пута ударна и Чачанска два пута ударна.

После титовоужичке бригаде десетодневну прелазну заставицу преузела је прва самоборска, двапут ударна бригада, која је уједно проглашена по трећи пут за ударну.

Истом одлуком Главног штаба проглашене су за ударне:

по пети пут: Друга приједорска;

по трећи пут: Друга бјеломанастирска, 78. хрватска, Прва кратовска, Друга дервентска, Трећа приједорска и Прва косовско-митровачка;

по други пут: Прва Демир-хисарска, Славонскобродска, Друга тузланска, Новомешка, Прва расинска, 73. хрватска, Друга грачаничка, Савешко-савињска, Прва јајачка, 77. хрватска и Битољска;

први пут: Друга ливањска, 76. хрватска, Прва цељска, Прва бечејска, Друга дувањска, Шеста зидарска, Друга неродимска, Специјална бетонерска, I босанскодубичка, Леско-

вачка, 79. хрватска, 80. хрватска, 103. хрватска, 105. хрватска, Ваљевска, Рачанска, бригаде: „Миладин Поповић", „Владимир Перић - Валтер", „Мирко Срзентић", Тршћанска, Друга обласна, Пета македонска републичка, Пета новосадска и Трећа нишка.

Похваљене су: Босанско-градишка, Друга гњиланска. Друга лопарска, Трећа стручна, Четврта стручна, Друга моравичка, Друга обласна београдска, Специјална београдска, Трећа љубићко-трнавска, Љишка, Косаничка, Прва обласна ужичка, Друга сарајевска, Друга жупска, Друга власотиначка, Друга бригада Народне технике и студентске бригаде: „Ђуро Стругар", „Драгица Правица", „Петар Стамболић", „Слободан Принцип-Сељо", „Радојка Лакић" и „Боса Милићевић".

Од 21. јула у ударној декади најбоље резултате постигле су:

Друга трстеничка је своју дневну норму испунила са 170%. Трећа смена ове бригаде, која је радила ноћу, испунила је норму са 190%.

Друга тузланска бригада из логора „Франц Розман - Стане" дала је обавезу да ће десетодневни налог у ударној декади испунити за пет дана. Већ првог дана она је свој дневни задатак испунила са 191%. Бригада „Народна техника" првог дана ове декаде извршила је задатак са 177%...

У јулу међу најбољим бригадама је Дервентска, са 314 бригадиста, док је ванредне резултате истог месеца постизала и бригада Филозофског факултета „Драгица Г1равица", радећи као специјална бетонирска бригада. Студенти су овај посао са успехом обављали од самог почетка, не заостајући за стручним радницима.

А радном колективу Студентског насеља предата је застава Савезне владе као најбољем у области високоградње.

И у другој декади јула градитељи Београда забележили су велике радне победе. Борећи се за бољу организацију рада на градилиштима и за испуњење оперативних планова, омладинске радне бригаде свакодневно испуњавају преузете обавезе. На свим градилиштима Новог Београда бригаде су овладале техником посла. Добар део њих ангажован је на стручним радовима, замењујући квалификоване раднике. Добри резултати постигнути су и на осталим секторима рада.

Узевши у обзир постигнуте резултате на градилиштима и логорима, Главни штаб омладинских бригада донео је одлуку да се десетодневна заставица Главног штаба додели Трећој приједорској три пута ударној бригади, која је са 202 бригадиста, испунилаје норму са 201 одсто и по четврти пут проглашена за ударну.

Истом одлуком Главног штаба проглашене су за ударне:

по четврти пут: Прва самоборска, Друга беломанастирска, Прва кратовска, 78. хрватска и Друга дервентска;

по трећи пут: 75. хрватска, Друга грачаничка, Прва савешко-савињска, Првајајачка, Прва битољска, Прва демирхисарска, Прва славонскобродска, Новомешка, Ресавска и Косовскокаменичка;

по други пут: 76. хрватска, Прва цељска, Прва дреничка, Друга неродимска, Прва специјална бетонерска, 80. хрватска, 79. хрватска. Друга ливањска, Друга дувањска, Прва ваљевска, Друга рачанска, 103. хрватска, Друга специјална косметска; студентске бригаде: „Миладин Поповић", „Владимир Перић - Валтер", „Мирко Срзентић"; Друга трстеничка, Друга обласна ужичка, Пета македонска републичка, Пета новосадска и Трећа нишка;

први пут: Друга лопарска, Обласна скопска, Босанско-градишка, Друга гњиланска, Друга моравичка, Друга обласна београдска, Трећа љубићко-трнавска, Друга копаоничка, Прва обласна ужичка, Друга сарајевска, Друга жупска, Друга власотиначка, Друга бригада Народне технике, Бригаде: „Ђуро Стругар", „Драгица Правица", „Петар Стамболић", „Слободан Принцип-Сеља", „Радојка Лакић", „Боса Милићевић", „Соња Маринковић", 44. београдска, Прва левачка, Друга цељска, Друга пећка, Друга ариљска, Бригада „Благоје Нешковић", Бригада „Иво Лола Рибар", Прва војвођанска, Прва љубљанска, Прва битољска обласна, Друга битољска обласна, 130. хрватска, Четврта мариборска, Трећа добричка, „ЦДЈА Партизан", Трећа посавска, Обласна штипска, „Симо Милошевић", „Иван Милутиновић". Педесет пета београдска и Друга косметска.

Похваљују се: Новско-дугоселска, „Мита Игњатовић", Шеста стручна, Прва студеничка, Трећа задружна, Гружанска, Друга подгорска, Друга војвођанска, Осма љубљанска, Трећа тимочка и Прва косметска.

Фестивал и фискултурни слет

У јеку великих радова, 31. јула су одржане и две највеће манифестације: фестивал културно-уметничке активности и фискултурни слет. За логорске фестивале, претходно одржане, пријавила се 101 бригада. А укупно је учествовала 81 бригада, од чега 54 сеоске, 9 студентских и 18 средњошколских.с а 2.237 омладинаца и омладинки.

Хорске песме - једна од шачака иро1рама на фесшивалу

На завршној приредби наступалоје 15 бригада са најбољим тачкама и централни логорски хорови, са по 150 до 200 чланова, које су пипремали стручњаци са Музичке академије.

Са ***фискулшурно! спеша. Вежбе на сиравама***

Велики слет фискултурника - градитеља одржан је на свечано уређеном и окићеном спортском терену код логора „Милован Миловановић Луне“.

Омладинске бригаде поново у Панчевачком Риту

У прошлој, 1948. години, омладинаје изградила пругу Панчевачки Рит- Београд, а ове, 1949. године, нове омладинске бригаде дошле су да наставе изградњу пољопривредних објеката у Панчевачком Риту.

Под врелим летњим сунцем банатске равнице, омладинске бригаде су, у периоду мај - октобар 1949. године саградиле 736 стамбених, пољопривредних и управних зграда у Панчевачком Риту и тако омогућиле успешан рад Пољопривредном комбинату - главном снабдевачу Београда.

Почешак Храдње

Студентска бригада „Мико Срзентић" (или 195. београдска), са 120 бригадиста - студената са Машинског факултета и Архитектуре, у лето 1949. године дошла је у Панчевачки рит да у Пољопривредном комбинату заједно са другим бригадама, наставе изградњу укупно 736 стамбених, пољопривредних, управних зграда. Управо, та бригада, с обзиром на стечена знања на својим факултетима, својим специјалистичким групама дала је велики стручни допринос у детаљнијој разради пројеката тих објеката и у њиховој реализацији. А у слободном времену, ван градилишта, њени бригадисти су држали стручне курсеве за одржавање инсталација, а омладинцима из суседних сеоских бригада предавања о елементарним техничким знањима и вештинама.

Гошови објекши

У своме насељу, у Глогоњу, ова бригада је покренула рад низа секција и клубова, које су водили бригади-
птуднети са Факултета драмских уметности.

За постигнуте резултате Студентска бригада „Мико Срзентић", је проглашена пет пута ударном, а њен сваки трећи члан окитио се ударничком значком,

Напредују радови на згради Председништва владе

На највећем објекту у изградњи Новог Београда (на коме су радови почели још 1948. години), на палати Председништва владе, постижу се све значајнији резултати. Ова зграда све више расте. На неким блоковима већ су се појавили четврти и пети спратови.

Радове на овом објекту обавља радни колектив Градилишта VII. Најбрже су напредовали на блоку „А“, где суујулу коначно завршени радови теже врсте, чиме је омогућен прелази на унутрашње радове.

На блоку „Б“ избетониран је, ишалован и монтиран 5. спрат. На њему најбоље резултате је постигла тесарска бригада.

Блок „Ц“ у току последњих месеци местимично заостајао са радом, али су у току јула употпуњена заостала места и тиме био завршен 2. спрат. На овом блоку су изведени огромни радови у току последњих месец дана
- ишаловано је три спрата и избетонирано 60 стубова.

Због недостатка стручне радне снаге, посла су се прихватили и нестручни радници. Ипак, захваљујући залагању и пожртвованости бригадиста и стручних радника, радови су систематски обављани. И поред свих временских и техничких неприлика, недостатка радне снаге, оскудице у дизалицама „Волфкран“, као и многих других препрека, плански задатак на овом објекту за јул **Је** испуњен са 118%.

Почетком августа на изградњу Новог Београда је дошло нових 49 омладинских радних бригада:

На зфади Председнишшва владе

Међу њима су биле и две инвалидске бригаде. У једној од њих запажена је и старица Босиљка Стеванчевић из Велике Ломнице. Изгубила је сина у Народно-ослободилачкој борби и сада је она, уместо њега, дошла на акцију. Са сузама у очима прича:

- Четници су ми заклали сина Милорада, једног унука и снаху, други унук, Драгомир погинуо је као партизан на Јастребцу, 1942. године. Остала сам са четворо унучади и подижем их. Они већ понешто раде, па им је будућност сигурна.

Признања најбољим бригадама

УІ декади августа Главни штаб омладинских бригада доделио је Првој моравичкој бригади десетодневну прелазну заставицу и прогласио је по четврти пут ударном.

ВЕЛИЧАНСТЕНИ ФИСКУЛТУРНИ
СЛЕТ ГРАДИТЕЉА 31. ЈУЛА 1949.

Дефиле учесника - спортиста испред свечане трибине

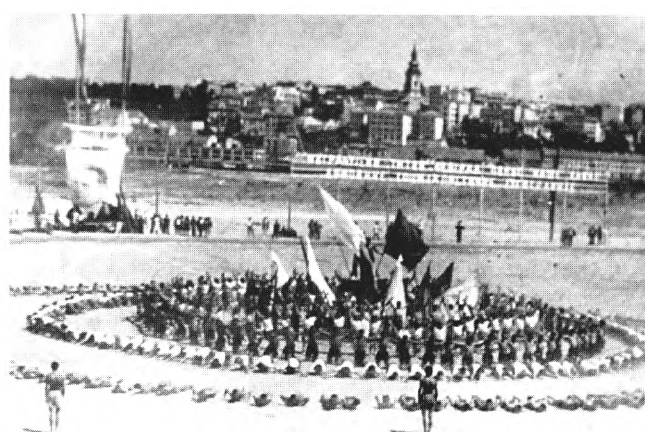

Неколике атрактивније тачке програма

Приказивање резултата спортске активности у шоку радне акције

ТАКМИЧЕЊА ЗА НАРОДНУ СПОРТСКУ ЗНАЧКУ

Пресакање ireko бршадисша

Скок увис

Вежбе са лоишом

Вежбе спушком

Гчмнасшичке вежбе на разбоју

Истом одлуком Главног штаба за ударне су проглашене бригаде, и то:

По шести пут: Грачаничка;

По пети пут: Савешко-савинска и 80. хрватска;

По четврти пут: Трећа љубићко-трнавска, Прва рачанска, Прва љубљанска, Друга ариљска, Трећа таковска, Друга жупска, 79. хрватска, Цељска и Трстеничка итд.

У другој декади у августу, по оствареним резултатима, најбоља је била Друга трстеничка.

Бртадисши Прве моравичке бришде на радилишшу

Септембар - одлучујући месец у борби за извршење годишњег плана

Септембар 1949. Извршење планског задатка на изградњи Новог Београда ушло је у одлучујућу фазу. Закључно са августом 1949. извршено је 56% годишњег плана (рачунајући по норма часовима). Извршене количине радова, у односу на планиране, мање су од овог процента. Зато је задатак за септембар постављен од Дирекције градилишта, знатно већи од свих месечних задатака до тада даваних на Новом Београду.

Руководство изградње одређивалоје невероватно кратке рокове: „зидање спрата - три дана, израда калупа међуспратне конструкције- један дан, армирање-један дан, бетонирање монолитне плоче - три дана...“

ШТОСЕ ВИШЕ БОРИШ

Што се више бориш, земљо, све си дража
у теби неће бити коначишта
за оне што нису нашем стража,
нити им у срцу туку радилишта.

И садјејуриш. На јуриш зовемо.
Јутра рујна стижу. Сунце једро шири.
О, ми смо војска, знојави идемо.
Ломите ветрови! Витлајте немири!

Путје тежак. На њему нема много киша
и много буре, но ми смо војници
чије ће срце тек тад да се стиша,
када победимо у последњој бици.

Слободан Марковић

Сваки дан - нови рекорди

„31. август: Данас је зидар Радомир Милосављевић почео да ради на нов начин. Милосављевићу додају цигле и разастиру малтер. За осам часова, уградио је два вагона цигле - 30,34 кубика зида. Кад је завршио, омладинци су га на рукама однели на митинг који је за час, спонтано, почео.

1. септембар: Зидар Цветко Пишкулић оборио Милосављевићев рекорд - озидао је 34,95 кубних метара зида.

3. септембар: Зидарски пословођа у Студентском граду, Јосип Блажек, оборио је светски рекорд у зидању који износи 42 кубна метра. Блажек је озидао 49,10 кубика!

4. септембар: Омладинац Јован Гемери оборио је Блажеков рекорд - озидао је 52 кубика.

8. септембар: Зидар Божидар Николић оборио све досадашње рекорде - озидао је 82,54 кубна метра зида, уградивши близу 40.000 комада цигли.

26. септембар: Још један невероватан подвиг- Радомир Милосав љевић озидао је 100,45 кубних метара зида!“

О тим изванредним резултатима дневни листови су извештавали на првим странама.

Те године у Новом Београду радила је једна од најбољих бригада у историји радних акција. Састављена од 140 демобилисаних морнара, бригада „Разбијачи Клевета“ испуњавала је норму и са 780 процената! То је била бригада за коју није постојало немогуће, која је дисала једним дахом и радила једним замахом од првог дана. У ударној декади, морнари су декадни налог испунили за три дана. Да су остали дуже на градилишту, довели би у питање све норме. Следеће године, Бригада је одликована Орденом братства и јединства I реда.

Нови Београд - главно поприште велике радне офанзиве омладине

У току првих пет месеци 1949. године, кроз омладинска градилишта на Новом Београду, старом Београду и у Панчевачком Риту, прошло је око 40.000 омладинаца и омладинки из свих крајева наше земље. Нови Београд је тада био главно поприште велике радне офанзиве наше омладине.

У Студентском граду се на већини зграда већ радило на последњим спратовима, а започети су и унутрашњи радови.

У старом Београду довршавао се велики блок у Сазоновој улици, а при крају били су радови у Кнез Михајловој и Улици Динка Рањине. Теразије су сваким даном мењале свој изглед, почело је зидање спратова на „Борби“, „Југословенској књизи“, „Геокарти", Пајсијевој улици, а и на згради Министарства спољне трговине; такође, дизан је спрат и на згради ЦК КПЈ.

Тих дана почети су и радови и на згради ЦК Народне омладине Југославије, а на Булевару војводе Степе посао је био у пуном замаху. Велики стамбени блокови монтажних зграда на Карабурми, Миријевском путу и Црнопоточкој улици, потпуно је изменила изглед и периферије Београда.

У Панчевачком Риту омладинске бригаде су журиле да грубе грађевинске радове на објектима заврше пре јесењих киша. Некада пусти Рит, савје прошаран модерним пољопривредним објектима, становима и другим зградама.

Омладинске бригаде свуда су носиоци новог радног елана. Руше се постојеће норме и стара схватања. Борба за већу продуктивност рада обухватила је сва градилишта. Омладина све смелије ради и стручне послове, у најужој сарадњи са стручним радницима.

До краја августа на омладинским градилиштима Београда завршено је преко 50% радова од годишњег плана.

У привреду је отишло око 4.000 омладинаца и омладинки. До сада су 227 бригада проглашено за ударне, 94 су похваљене, а 5.399 омладинаца су понели частан назив ударника.

У септембарској смени на изградњу Новог Београда дошло је 35 омладинских радних бригада.

Да би се надокнадио недостатак квалификоване радне снаге, крајем августа и почетком септембра, из омладинских радних бригада одабрани су најбољи, најбистрији омладинци и одмах сврставани у специјалне зидарске, тесарске, армирачке чете, које су прошле кроз недељне семинаре, а затим распоређиване на стручне послове под руководством искусних радника.

Драгачевска и Дежевска - два велика такмаца

На градилишту Централног комитета, згради „Борбе“, Дома синдиката и „Југословенске књиге“ такмичила су се два велика ривала - Драгачевска и Дежевска бригада. Дежевска је у последњој декади августа, радећи на згради „Југословенске књиге“, освојила прелазну заставицу Главног штаба. У истој декади Драгачевска је план испунила за пет дана и постала ударна. Онда су Дежевци позвали Драгачевце на такмичење, које је почело 1. септембра. Поред обичнихп ослова, обе бригаде су обављале и стручне: најпре је у Дежевској бригади формирана зидарска група. Онда су и Драгачевци оформили зидарску, па тесарску и бетонерску. И у првој декади такмичења однели прелазну заставицу Главног штаба.

Обе бригаде са истом упорношћу наставиле су такмичење - за добијање заставице Главног штаба у трајно власништво. Најпре, Драгачевска је одлучила да остане десет дана више, да би м огла да постане још једном ударна. Одмах затим, то исто је одлучила и Дежевска.

У првој декади септембра десетодневну прелазну заставу Главни штаб је као најбољој доделио - Трећој драгачевској три пута ударној која је уједно по четврти пут проглашена за ударну. Истом одпуком Главног штаба за ударне су проглашене:

По четврти пут: Друга дежевска бригада;

По трећи пут: Друга ђураковачка, Друга тимочка, Четврта добричка, Трећа јадарска и Друга златиборска;

По други пут: Прва дебарска, Друга нишавска, Друга златарска, Друга гатачка и Чапљинска;

Први пут: Прва милиционерска, 186. хрватска, 11. стручна, Прва стручна зидарска чета Сребреничке бригаде.

Похваљене су: Друга бегејска, Трећа сомборска, Трећа лесковачка, Друга ваљевска, 150. хрватска, Штавичка, Прва скопска и Четврта нишка.

Појачан темпо радова на палати Председништва владе

На градилишту палате Председништва владе је врило као у кошници: одјекивали су потмули, тупи удари свих пет макара; чуо се рески звиждук локомотиве која је довлачила вагоне с материјалом на ово највеће градилиште. Треска машине за сортирање шљунка, пробијала је уши. Багеристи, обливени знојем, трком су гурали колица, напуњена шљунком.

Преамбициозни годишњи планови изградње Новог Београда појачали су темпо радова. Повела се трка и с временом. Јер, радни дани су кратки да се изврше сви планирани задаци и обавезе.

У тој ситуацији, у Генералној дирекцији, се размишљало и о томе како да се продужи радни дан, односно грађевинска сезона у целини. И дошло се до разних идеја.

Једна од њих се убрзо и реализовала на палати Председништва владе. Око средњегдела ове зграде направљена је цинковска барака, која се зими загревала, па су тако и у данима највеће хладноће створени услови за подизање армирано-бетонског скелета на томе делу овог великог објекта.

Новембарски дани су донели хладно и кишовито време. Али, градитељи ове Палате нису устукнули

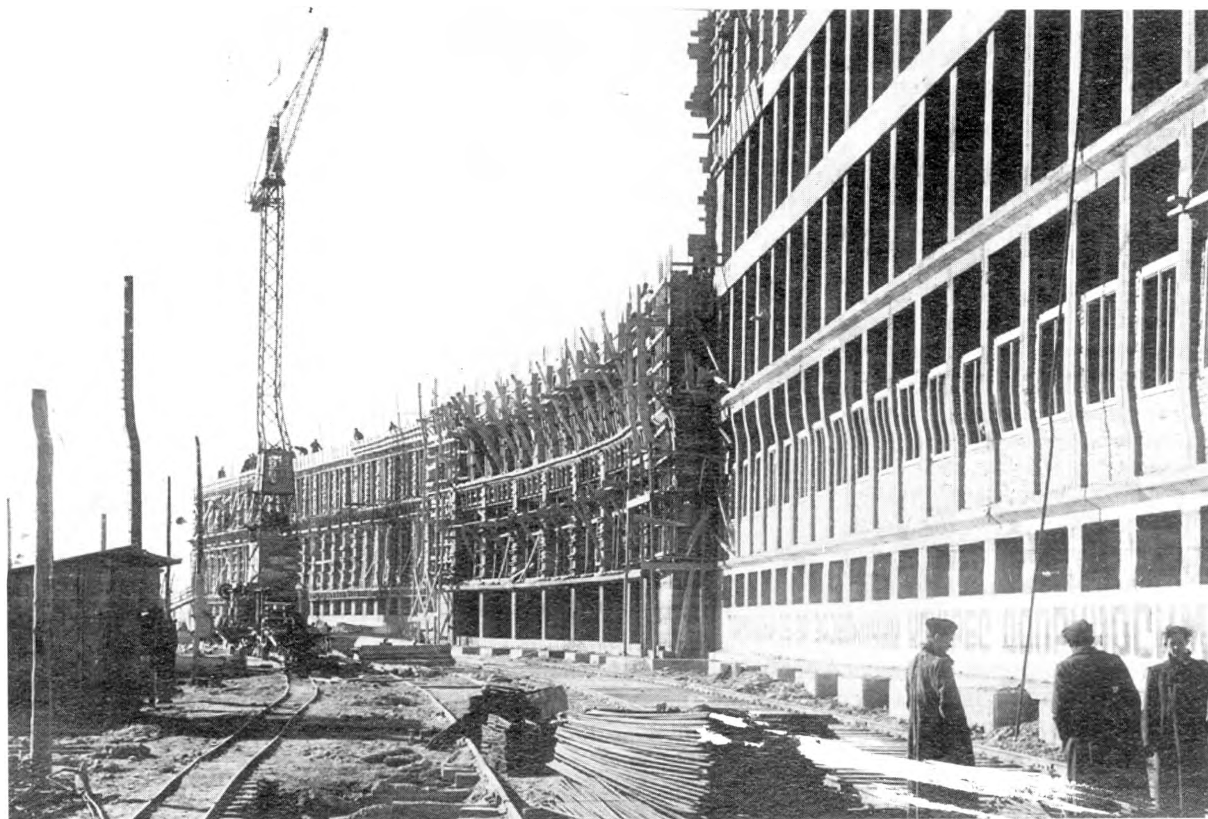

Расше иалаша Председнишшва владе

пред временским непогодама. Настављена је битка за извршење задатака, за испуњење датог обећања. На градилилшту није било затишја. У свако доба дана и ноћи клопарале су бетонске мешалице, бректали елеватори и вибратори, шкрипале лифт-дизалице, одзвањале удари тесла и секира, тутњали вагонети, пиштала мала моторна локомотива, разлегали се поклици и песма градитеља.

У децембарској ноћи, кроз маглу на педесетак метара, јасно су се назирале контуре палате Председништва владе. Са четвртог и петог спрата њеног левог крила и средњег дела маглу су пробијали зраци рефлекто-

Рано ујутру поново ће доћи прва смена и наставити битку за извршење дневног задатка.

На градилишту Студентског града

О-О-оооооорук! - разлегали су се узвици по целом градилишту IX. Зујале мешалице, елеватори, орила се песма градитеља Новог Београда. Високи лифтови већ су се пењала на пете спратове зграде великог Студентског насеља. Ту су четири огромне грађевине. А када би се ова разложила на једну приземну зграду, дужина би јој износила 5.100 метара.

Потед на Сшуденшски 1рад

ра и електричних сијалица. Око Палате, ту и тамо, горе-ле су ватре које су својим пламеним језицима лизале моћне котлове у којима се грејала вода за прављење бетона. По гдекоји градитељ би дотрчао, испружио руке над ватром, џарнуо у њу и брзо ишчезао. На спратовима блокова, према светлости електричних жаруља и рефлектора, виделе су се фигуре градитеља који су се кретали на све стране. По звуцима вибратора и одзвањању секира није било тешко погодити да се тамо армира и шалује. Одоздо моћна дизалица „Волфкран" неуморно је дотурала бетон и други материјал.

Приближавало се двадесет два часа. Од логора „Милован Миловановић - J1уне“ чули су се удаљени звуци песме, који су се мешали са шумом набујалог Дунава. То је долазила трећа смена. Већ су близу Палате. Чује се песма:

Идемо, радимо
Нови Бео1рад Градимо...

То су бригадисти Прве службеничке бригаде „29. новембар".

Брзо су прихватиле алат и заузеле радна места. Бетонска мешалица, која је била престала да брекће, нахрањена рукама вредних бригадиста Прве службеничке бригаде, поново заклопара. А горе, на четвртом спрату блока „И“, зашкрипала су колица пуна бетона и забректао вибратор. Бетонирање се наставило док су тесари неуморно постављања стубове за пети спрат.

Скоро сва четири блока су на истој висини. Груби радови на другој и трећој згради, већ су при крају и биће завршени крајем октобра, а блок 4 у новембру.

На згради Хотела

На уском пешчаном појасу између Председништва владе и Земуна диже се велики репрезентативни Хотел, са ресторанима, кухињом, становима и осталим просторијама. Захвата површину од једногхектара.

На фадилишшу Хошела

Од почетка изградње Хотела, од 3. маја 1948. године, радови на овом објекту знатно су одмакли. У почетку, најтежи посао је било бетонирање темељне плоче,

које је трајало 13 дана. Та плоча, на којој лежи Хотел, има у кругу 3.200 кубних метара.

Током прошле зиме ово градилиште је непрекидно радило. Припремљеноје и успешно извођено зимско бетонирање, чак и за време највећих мразева. У томе се потпуно успело.

По плану, рок дефинитивног завршетка Хотела је у 1950. години. Груби радови су при крају. Завршавао се последњи спрат на још недовршеном блоку „Ц". Остали блокови су доведени до крова. Такође, спрема се изградња кровне терасе на свим блоковима.

Привредни делови репрезентативног хотела су, такође, доведени до крова, само још остаје да се и он избетонира.

У Студентској бригади „Драгица Правица"

Студентска омладинска радна бригада Филозофског факултета „Драгица Правица" ради на ливењу бетонских трегера код зграде хотела. Неколико дана пре тога, бригадаје радила на градилишту VI, на подизању стамбених блокова и испуњавала и пребацивала норму за 110-253%.

На вест о одлуци Главног штаба да студентска бригада Драгица Правица" постаје специјална бетонска бригада код бригадиста је завладала општа радост. Сваки од њих осетио се поносним на поверењу које им се указује. Стручни руководиоци Градилишта VIII, где је бригада одређена да ради, од првог дана су врло предусретљиви у стручном и организационом објашњавању новог посла, па је сваки бригадиста могао да схвати свој радни задатак у овој врсти посла. Сем тога, штаб бригаде је организовао једно стручно предавање које је одржао шеф свих радионица на градилишту VI-II, на коме су бригадисти упознати са читави процесом ливења бетонских трегера типа „Авраменко" и типа „П", затим са израдом хербст-трегера на столовима и на крају са читавом организацијом посла у радионицама, како би продукција могла бити што већа и квалитативно што боља.

Бригада сејош првог дана, на изненађење свих мајстора, снашла на послу и пребацила норму са 110%. Другог дана рада норма је пребачена са 253%, трећег са 121%, а четвртог са 177%.

Ускоро, на неколико места преузели су посао у своје руке - посао на коме су већ неколико месеци радили мајстори: на пример, у бараци 9 десетина Бранка Ђурђулова још од првог дана ради самостално. Организација рада је примерна: један омладинац превози бетон колицима до батерије, друга двојица убацују бетон у батерију, један ради мистријом, други рукује первибратором на набијању бетона. Поред тога, две омладинке раде на чишћењу бетона и премазивању калупа. Два омладинца исте десетине, Ненад Недић и Александар Миљковић, студенти филозофије, раде на шаловању батерија без помоћи мајстора. Њихов радје похваљен од пословође бараке девет, који је рекао да они у том послу ни мало не заостају иза квалификованих мајстора.

Дуго после њиховог одласка, летос, у палати Председништва владе, у згради хотела и објектима стамбеног насеља, уграђивани су носачи за чију су израду они постали мајстори само неколико дана после доласка на градилиште.

Када су видели да 500 соба Студентског града треба омалтерисати, одмах су почели то да уче. У почетку су просипали малтер, али су и савлађивали „занат".

Формирали су и групе за прикивање летава и трске и постављање скела, све по ланчаном систему.

ИЗ ***ДНЕВНИКА*** СТУДЕНТСКЕ БРИГАДЕ „ДРАГИЦА ПРАВИЦА"

Дра!ољуб Мишровић

Дра!ољуб Митровић, ударник, командан Ш СтуденШске бртаде „Дра!ица Правица"сШудирао је чисШу филозофију. У јунском испиШном року положио је пеШ предмеШа са одличним успехом. Средња оцена му је 9,5. Две !одине сШудирао је у СССР и посШи!ао одличан успех у учењу. Средња оцена била мује 10. МиШровић је ор!анизациони секреШар парШијско! комиШеШа Филозофско! факулШета. За успешно руковођење радом на из!радњи Ново! Бео!рада. прошашен је за ударника.

Логор хероја

„Преселили смо се. У нови логор ушли смо ноћу- право са радилишта. Још нам је сунце горело међу лопатицама и на длановима трнули неистрти трагови гвоздених палија, бетонских трегера, ваздушних пиштоља и первибратора.

Ноћ без мјесечине - ни свијетла ни тамна. Под босим ногама строја осипа се пијесак топао као пепео. Поред нас тече Дунав тромо - уморан од старости. Десно, преко савске широке воде, у тами светле хиљаде прозора старог Београда и личе на безмјерни полијелеј из снова дјетињских...

На улазној капији стоји стражар: танак момчић, лакат виши од пушке, стаје мирно и лропушта строј. При свјетлости лампи прочитао сам натпис „Омладински логор хероја Луна Миловановића". Изненадио сам се и најежио од узбуђења. То је наш други сусрет. У Другој пролетерској срео сам се са споменима о њему. Тамо је био јуначка легенда, овдје омладински радни логор - барјак изградње...

... Ове године послије јунских испита, кад су привремено опустјели семинари, слушаонице, библиотеке, нас сто педесет дошли смо овамо да градимо. Мјесец дана лијемо зној. Постигли смо високе радне резултате. Заслужили похвалу, освојили прелазну заставицу Главног штаба омладинских радних бригада, постали три пута ударна и два пута похваљена бригада. И кад сјутра одемо одавде, остаће иза нас Нови Београд за спрат порастао у висину из нашег напора. Остаће у њему узидано наших 30 дана обливених знојем, тридесет стваралачких дана којима се треба поносити...

Кад године прођу и дани сперу новину са града који дижемо, ми ћемо, гледајући са Калемегдана како се при смирају сунца румени Дунав и бијели град поред њега, моћи да кажемо гордо: то је зидало моје покољење! Ту је зној кануо и са мог чела!

Био сам градитељ Новог Београда.

Дјед и унук

Синоћ смо се са рада вратили касно. Ведрина је кипјела звијездама и стари град свјетиљкама. Овдје на нашој страни, на широкој пјешчаној дуни горе свијетла и назиру се према ведрини небеској вишеспратни зидови изрешетани прозорима. И оба се града огледају у води Саве и Дунава.

Учинило ми се, некако, као да стари Београд освјетљава себи пут и спрема се да прекосчи обје ријеке. Досадило му вијековима да се гура на два тјескобна брда и хоће да се раскомоти у прекосавској широкој равнини. Гледао сам дуго тамну масу дрвећа на Калемегдану, па ми се учинило да је стари Београд испод дубоких корита Саве и Дунава пустио жиле, и ето на другој обали ниче његово ново огњиште, ново име, нови град - унук старог Сингидунума...

... Стари и нови град огледали су се свијетлима у води. Огледали се у једном огледалу дјед и унук. Дјед сијед као овца, унук бијел као лабуд који тек размеће гнијездо. Дјед ће

се поносити унуковом љепотом, а унук гласовитом и крвавом славом дједовског имена.

Кад бих био пјесник

Данас је сунце жегло као тек скинуто са огњишта. Пијесак је блијеском гребао по зеницама. Носили смо бетонске греде типа „П“ и „Авраменко". Пребацили норму преко двјеста по сто и уморили се поштено.

Увече смо сједјели поред бараке, одмарали се и разговарали. Свака ме кошчица бољела као да је из зглоба ишчашена...

Преда мном сједи Владета - риђи курјак - подупрт на шаке. Јакје као синцир са шлепа и жилав као нештављена опруга. Чини ми се могао би шакама да удави вука. До њега, наслоњен плећима на брвна бараке, командир прве чете. Има страшне мрке очи са зеницама пуним варница. И кад се смије, очи остају престроге. Да је из Ваљевске нахије, заклео бих се да је потомак Илије Бирчанина. Под прозором, обгрливши кољена, сједи Тиберије, тих и мека срца човјек. Слуша пажљиво као дијете које хоће да памти све. Знам га двије године и сто лута сам питао себе сама, зашто ми кад га гледам падају на ум стихови „крв момачка душа ђевојачка“, Насред пута сједи Ноле, го до појаса и босих ногу запретаних у прашину. У томе поштеном брђанину нису се ни за длаку принципи „чојства" помјерили са дједовских темеља. „Образ" је остао највећа светиња. Нема тога хвата који би понио злато да ову душу подмити. Не бих крв жалио за њега. До самог ћошка сједи Гојко. Слуша разговор. Не мијеша се често, али све мјери својом памећу. Све је на њему здраво, и руке и груди и душа. Не знам га одавно, али знам једно: да му даш Крезово благо, остао би скроман.

Кад бих био пјесник, ја бих цитирање бројки и процената подредио писању о човјеку. Писао бих о њима, о њиховом умору, зноју, тврдим дпановима, о њиховој памети, срцу, плановима и циљевима. И говорећи о њима, о великом њиховом напору, испричао бих истину о величини лрегнућа изградње социјализма.

ДРАГАН НИКИТОВИЋ, петоструки ударник, студент славистике, положио је испите са одпичним успехом. Средња оцена му је 9,2. Он је један од руководилаца фискултуре.

БОГОСАВ КОВАЧЕВИЋ, ударник, као одличан стручњак, за одлично положене испите и стручни рад добио је награду на свом факултету. Испите је положио са одличним успехом.

ДРАГАН НИКИТОВИЋ, петоструки ударник, студент славистике, положио је испите са одпичним успехом. Средња оцена мује 9,2. Он јеједан од руководилаца фискултуре.

ТИБЕРИЈЕ ОНЧУ, студент романске групе, познат у свом колективу као веома дружељубив, марљив, тих и необично вољен друг. У својој чети најбољи је радник.

АЛЕКСАНДАР МУЗАЛЕВСКИ, ударник, студент славистике, један је од најозбиљнијих и највреднијих чланова бригаде. При катедри славистике члан је научне групе.

МИЛЕНКО МИЛОВАНОВ, ударник, студент славистике, одличан стручњак на факултету, одличан радник на градилишту. Он се увек нађе тамо где су најтежи физички радови.

МИЛОСАВ БАБОВИЋ, ударник, одличан стручњак на факултету. Средња оцена му је 9,7. Активан члан научне групе. Он је водио литерарни бригадни дневник.

ОЛГА РАДОВАНОВИЋ, ударник, студент историје уметности. Испите на факултету положила је са одличним оценама. У партијском раду на факултету показала се као једна од најбољих.

Ружица Константиновић

ДраГан Никишовић

Александар Музалевски

Милосав Бабовић

БоХосав Ковачевић

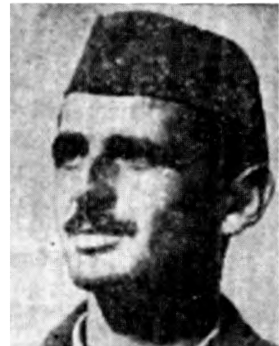

Тиберије Essays Essays

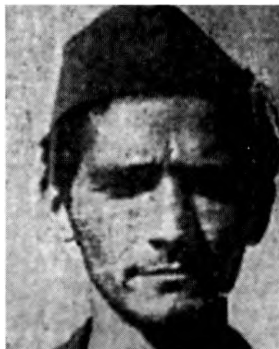

Миленко Милованов

Ол1а Радовановић

Специфичност радова на изградњи Београда

Радови на изградњи Београда имају своју специфичност. Они захтевају квалификације. Но, и поред тога, градитељи Београда су појачали за извршење својих задатака. Пред њима су стајали велики и обимни задаци. Септембарски оперативни план је постављен на много широј основи, него сви дотадашњи месечни планови.

У дотадашњем такмичењу бригаде су највећи успех постигле у стручном оспособљавању омладинаца за зидаре, тесаре, армираче и бетонирце. Тако су се све бригаде, које раде на подизању објеката у Панчевачком Риту, за кратко време оспособиле за зидарске радове. И већ примењују и нов начин зидања. Кроз такмичење зидарских група до тада је забележен један високи рекорд. Омладинац Андрош Фајко из Четврте сенћанске бригаде за седам часова рада озидао је 21,80 кубни метар зида. Тиме је био оборен дотадашњи рекорд на градилишту од 18 кубних метара.

И у Трећој гружанској, два пута ударној бригади, формирана је зидарска група од 20 омладинаца, који су потпуно овладали техником зидања. Радећи на стручним зидарским пословима они премашују норму са 150%, а постижу и одпичан квалитет рада.

За њима не заостаје ни Трећа сребреничка бригада, чија зидарска чета ради на репрезентативном хотелу и такође пребацује норму за 150%.

У Трећој драгачевској бригади, која још носи заставу Главног штаба, нарочито се истиче група тесара. И поред недостатка материјала, она из дана у дан постиже све веће учинке. Она је, најпре, дневно израђивала по 15 сандука за шаловање, а данас већ израђује преко 90 комада.

И друге бригаде на свим градилиштима Београда воде одлучну борбу за извршавање својих дневних, десетодневних и месечних задатака.

Друга ђевђелијска двапут ударна - најбоља на изградњи Београда

Борба за остварење планских задатака на изградњи Београда све се више распламсава и обухвата сваког градитеља. Око 30% бригадиста из омладинских радних бригада у другој декади септембра радило је на стручним радовима и с успехом обављало све поверене им задатке. Захваљујући пожртвованости бригадиста, омладинске радне бригаде на изградњи Београда успеле су да развију велику битку за високу продуктивност рада и тиме допринеле бржем остварењу планских задатака на градилиштима Београда. Примером зидара - рекордера Милосављевића и Николе Блажека и многих других пошао је велики број омладинаца. Сваким даном се јављају нови такмаци у новом начину зидања, који кроз свакодневну праксу стичу нова стручна знања.

Узевши у обзир резултате рада омладинских бригада у другој декади септембра, Главни штаб омладинских радних бригада на изградњи Београда донео је одлуку којом је прелазна заставица Главног штаба додељена Другој ђевђелијској двапут ударној бригади, која је оперативни план на стручним радовима испунила са 118%, а у области културно-просветне и фискултурне делатности постигла је такође одличне резултате.

Истом одлуком Главни штаб је по пети пут прогласио за ударне - две бригаде, по четврти пут - пет бригада, по трећи пут - 11 бригада, по други пут - 17 бригада и први пут-24 бригаде. Поред ових, похваљеноје шест омладинских радних бригада.

ЛИКОВИ ГРАДИТЕЉА

РАДИЧ МИТРОВИЋ
Осмоструки ударник

Родом је из Драгачева. Са статусом борца, у 16. години започео је изучавање кројачког заната у Чачку. У зиму 1947/48. године радио је у земунском предузећу „Иван Милутиновић" на изради одеће. А у пролеће 1948. са првим бригадама дошао је на изградњу Новог Београда. Обављао је разне послове бригадисте и задуженог за снабдевање храном омладинских бригада.

... Те 1948. била је оскудица у свему, па и у хлебу - причао је Радич. - Пекаре малог капацитета, а потребе велике. Ишао сам, такорећи, трчао, од пекаре до пекаре и просто отимао хлеб за омладинске бригаде које раде, а и за оне које су се после смене враћале у своја места. Њима смо спремали по пакет - следовање за пут. Догађало се да без њега уђу у воз. Једном, у последњем часу, докје воз већ кретао из станице, стигнемо, истрчимо пред воз, зауставимо га за тренутак док свим бригадистима не уручимо следовање..."

Сналазио се Радич и као помоћник шефа градилишта на реконструкцији улице Војводе Степе и изградњи Стадиона ЈНА...

Радич Митрович био је осам пута ударник. И имао је част да у име градитеља Новог Београда поздрави делегате на Конгресу омладине Србије и буде у првој делегацији којује примио Тито, 1. јануара 1948. године.

РАДА АТАНАСИЈЕВИЋ
Једанаестострука ударница

Родом је из Баната. Од првогдана је градитељ Новог Београда. Имала је само 18 година када је, као акцијашки ветеран, са неколико смена проведених на прузи Шамац-Сарајево, дошла на изградњу Новог Београда. И тамо, на прузи, и овде, свуда је била „обична" бригадирка.

\- Сви ми, у бригади, а не само командант и командири чета, трудили смо се да се пребаце одређене норме и бригада постане ударна, не једном, него више пута. Није се гледало на радно време, иако је оно било строго утврђено - прековремено су радили само добровољци, а њих је бивало све више... Приближавао се Први мај - празник рада. У његову част развило се на целом градилишту такмичење са повећаним нормама. А спремали смо се и за параду... Радовала сам се овом празнику. Ми, девојке, дотеривале смо се да будемо што лепше када прошетамо кроз логор. Ја оперем косу под чесмом. Сутрадан, не могу да је очешљам. Коса је била забетонирана цементом са градилишта, који нисам сасвим одстранила... Током акције родитељи су долазили у посету градитељима. За Први мај дође и моја мајка.

У руци је држала лист „Дугу“ са мојом сликом на насловној страни, испод које је писало: *Понос социјалистичке домовине.* Показала ми је слику, села и заплакала од радости.

Нас, градитеље, поред радости, пратиле су понекад и непријатности. Као онда када су се два омладинца из наше бригаде, и поред забране, окупали за време излета на Ада Хуји. Због тога је целој бригади измакло дотле сигурно ударништво."

На изградњи Новог Београда остала је током целе прве фазе, дс краја 1950. године. Постала је 11. пут ударник и добила медаљу рада.

После ове акције завршила је средњу медицинску школу и била главна сестра у Градској болници.

МИЛОШ СТАНИМИРОВ

Међу безбројним ликовима градитеља блиста име осмоструког ударника Милоша Станимирова. Рођење 1925. године у околини Новог Сада. Радио је код тамошњих сеоских богаташа. А онда су дошли тешки дани фашистичке окупације. Учествовао је у НОР и са 36. дивизијом је прешао пут од Срема до Словеначке Корушке, са којег је донео медаљу заслуге за народ и медаљу за храброст.

По демобилизацији 1947. године учествује на омладинским радним акцијама. На омладинској прузи Шамац - Сарајево за 4 месеца 4 пута осваја назив ударника. Тунели Секула, Бистрица, Врандук су места на којима је ударнички радио као командир једне чете Пете минерске бригаде. Исте године одлази у Железник, на изградњу Фабрике тешких машина алатљика, још једанпут осваја назив ударника и добија Медаљу рада.

Године 1948. следе нове радне акције и нове радне победе. Нови Београд, Аутопут „Братство-јединство“ и Хидроцентрала Маврово - наставак су његових радних победа и успеха. Милош постаје шести, седми и осми пут ударник. Његове груди, поред толиких омладинских одличја, краси и Орден рада III реда.

Сада на Градилишту VI, заменик је шефа четврте деонице.

ДРАГАН НИКИТОВИЋ:

Као студент књижевности на Филозофском факултету био је, у два наврата, градитељ Новог Београда и постао шестоструки ударник.

„У лето 1949. године нас педесетак студената Филозофског факултета, са командантом Драганом Недељковићем, онда доцентом светске књижевности, под заставом бригаде, која је носила име некадашње студенткиње - народног хероја Драгице Правице, кренусмо преко Саве, на већ разрађено градилиште Новог Београда.

Најпре смо радили на ливењу армираних носача, а затим и на другим зидарским пословима. У току зимске смене нас тридесетак похађали смо курс и положили испит за зидарског радника...

Дотле, скоро редовно као најбоља, проглашавана је бригада Економског факултета „Владимир Перић - Валтер". С тим се ми, „филозофи" помирисмо некако током лета, али, кад дође зима прихватисмо с њима, „Валтеровцима", такмичење у продужавању радног времена. Иначе, радило се просечно девет часова дневно. Победисмо их и добисмо прелазну заставицу у трајно власништво, а ја, као најбољи бригадист, примих, такође у трајно власништво, малу црвену заставицу...“

Иначе, бригадист Драган Никитовић, нарочито се истицао у малтерисању. Онако високом скоро да му нису биле потребне скеле. На том послу поставио је неколико рекорда, најпре онај од 60 квадратних метара омалтерисане површине зидова. А кад је званични рекорд износио 93 квадрата, организовано је такмичење између њега и Сретена Торбице, студента славистике. За три сата и 15 минута Драган је набацио малтер на површину од 166 квадратних метара.

По завршетку Филозофског факултета, Драган Никитовић се запослио и дуго година, до преране смрти, био је спортски коментатор Телевизије Београд.

ОЛИВЕРА ПОПОВИЋ

И студенткиња Оливера Поповић је поставила рекорд у малтерисању. Она је, како сама прича, учествовала и раније на акцијама, па је прилично овладала послом:

- Најпре сам носила малтер и шљунак са једним другом. Дневно смо преносили 80 до 100 текмади малтера, а шљунка и до 168 текмади. Пре месец дана почела сам да малтеришем. Првих дана било је тешко, јер раније нисам никад ни узела мистрију у руке. Креч ми је нагризао руке, зато што сам била невешта у послу. Првог дана сам, са једним другом, омалтерисала свега 36 квадратних метара. Другог и трећег дана ишло је много боље и омалтерисали смо 100 квадратних метара.

Највећа норма у малтерисању, код квалификованих радника, износила је 50 квадратних метара на дан, а просечна 36 квадратних метара. Оливераје 27. и 28. новембра сама фино омалтерисала 79 квадратних метара и тиме оборила све дотадашње рекорде.

На зфади Хошела радила је и сежанска бршада. Међу њених десет ударника најбоља је Мери Цолија (на слици)

Настављена реконструкција улица и булевара у старом Београду

Настављени су радови реконструкције улица Динка Рањине и осталих прилаза стадиону ЈА. Са реконструкцијом улице Динка Рањине се већ отпочело. На земљаним радовима, који достижу и дубину од 4,5 метара, поред стручних радника, раде и омладинске радне бригаде од 700 омладинаца. Улица Динка Рањине биће делом својом дужином реконструисана, од Аутокоманде до Булевара Маршала Тита. Улица се потпуно исправља и биће 20 метара широка. Десни тротоар, који иде поред Стадиона, биће ширине девет метара, како би се омогућио што бољи прилаз стадиону.

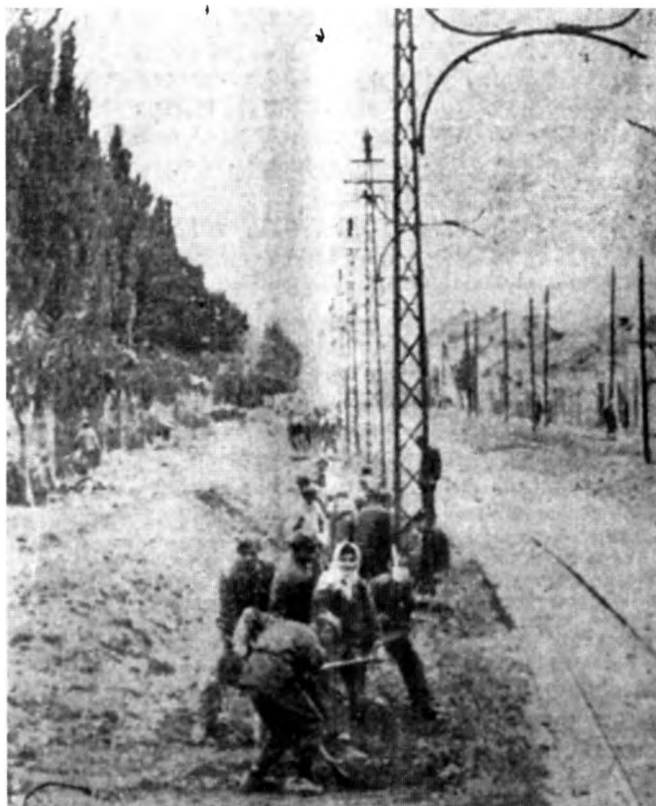

Омладинци Прве милешевске радне бртаде, од којих су мнош учествовапи, Брчко - Бановићи, Шамац - Сарајево, АуШопуШу и Новом Боефаду радили су и у сШаром БеоЈраду, у улици Војводе СШепе на изфадњи дуплоГ ШрамвајскоГ колосека

Поред реконструкције улице Динка Рањине уредиће се и друге улице око Стадиона: Топчидерски венац, Улица Царице Маре и Јована Хаџића. На делу Булевара Маршала Тита, изнад стадиона, такође ће се извршити реконструкција и на том делу изградиће се два коловоза са саобраћајним смером у два правца. Од Булевара Маршала Тита, на простору око стадиона, просећи ће се нови булевар, који иначе, према Генералном плану Београда, треба прво да веже Булевар Маршала Тита са Тргом Славија.

Према плану, нови булевар треба од вијадукта изнад улице Франше Деперéа код болничког центра, да изађе на Славију. Део новог булевара, Булевара Маршала тита и улица Динка Рањине, Царице Маре, Јована Хаџића и Топчидерског венца око Стадиона, биће потпуно уређен још у овој години. Ове улице затварајуједан велики простор који ће бити сав асфалтиран и служиће као прилаз стадиону.

У овој години се прилазило и дефинитивном уређењу Булевара Војводе Степе, који ће бити реконструисан на целој својој дужини и на тај начин ће добити свој дефинитивни изглед. Трамвајске пруге биће избачене из коловоза и пролазиће у оба правца травњацима. Ако се набави потребан материјал још у овој години, изградиће се подземни тунели испод тротоара за смештај разних уличних инсталација.

Реконструкција Кнез Михаилове улице, од Албаније до Калемегдана извршиће још у току ове грађевинске сезоне. На целој дужини улице прошириће се тротоари на рачун коловоза. У Кнез Михајловој улици извршиће се и оправка и реконструкција каблoвскогтунела.

У велике радове у току ове године спада и уређење пута за Филмски град, који ће пролазити од Царевe ћуприје или улицама Пожешком и Кнеза Вишеслава и везиваће пионирски и филмски град са Топчидерским друмом.

Радови на ирилазима сшадиону ЈНА

Радном колективу Студентског насеља
предата застава Савезне владе као
најбољем у области високоградње

Поводом додељивања заставе Савезне владе радном колективу Градилишта IX на Новом Београду, као најбољем грађевинском колективу високоградње у земљи и у првој половини 1949. године, 5. августа, на Градилишту IX, одржан је велики свечани митинг пред око 10.000 градитеља. стручних радника, бригадиста омладинских и фронтовских бригада, чланова радног колектива овог градилишта, као и осталих радних колектива Новог Београда. Митинг је отворио Петко Делић, члан Градилишног комитета Партије, и у име колектива поздравио градитеље и присутне госте, а затим дао реч министру Влади Зечевићу.

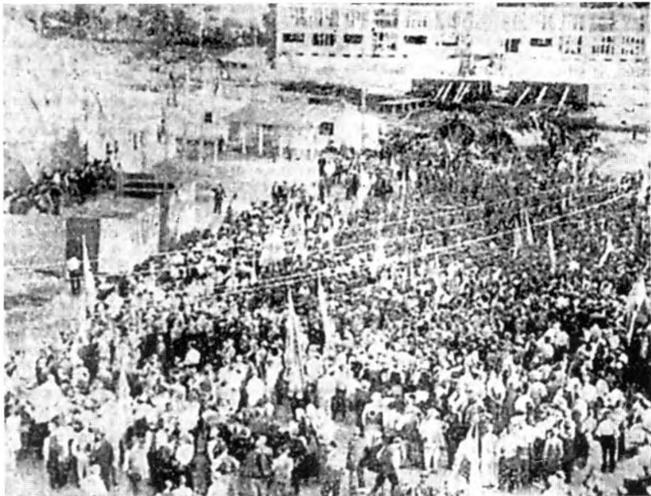

Свечани мишин! 5. ав1усша, иоводом добијања засШаве Савезне впаде

Пошто је прочитао одлуку Савезне владе, министар грађевина ФНРЈ Влада Зечевић је рекао:

„Из овог решења Владе ФНРЈ се види да прелазну заставу добија радни колектив Градилишта „Студентско насеље". Међутим, колективи свих градилишта Грађевинског предузећа „Нови Београд" по раду и заслугама су приближно једно другом и било је тешко направити избор најбољег градилишта и радног колектива, поготово када је Грађевинско предузеће „Нови Београд" у целости извршило полугодишњи план пре рока.

Пред вама стоје задаци да до краја године извршите план по норма часовима у износу 17,192.000, а по вредности 1,900.000.000. То значи, поред свих припремних радова подићи помоћне и привремене зграде на укупно 42.800 м², помоћних и привремених саобраћајница 23.700 м, сталних објеката - зграда вишеспратних са 4.000 станова за студенте београдских високих школа, више петоспратних зграда са 2.800 станова - односно за 15.000 становника. Речено језиком разумевања: подићи за једну годину дана град величине, рецимо, Шапца или Смедерева.

ИСТИНИТЕ ЛЕГЕНДЕО
СТУДЕНТСКИМ БРИГАДАМА

Хладни и кишни јесењи дани. Кошава повремено шиба. Блато се несносно лепи за цокуле.

Последњих дана октобра лица градитеља Новог Београда и руководилаца изградње била су необично забринута. Зграде још нису под кровом, а киша сипи и нема изгледа да престане.

Градитељи Новог Београда су спремни да се ухвате у коштац са временским неприликама - не напуштају објекте. Али, радне снаге, нарочито помоћне, нема довољно. Недостаје око 1.000 зидара. Једино решење - поново активирати студентске бригаде, на кратким курсевима оспособити их за малтерисање и друге радове и испунити задатак.

Зидари - стални радници и даље су у неверици:

- Они да малтеришу? То је лудост, бесмислица. Ми смо то учили по две године. Да слажу цигле, то још и некако. Али, малтерисање - ни говора...

Ујутру, 25. октобра, у генералној дирекцији Предузећа „Нови Београд" разматрено је стање радова на сваком објекту и после „убеђивања" и сагласности ЦК и виских руководилаца (Ранковића и Веселинова) донета је одлука да се поново позову студентске бригаде.

За непуна два дана се јавило стотине студената, чланова Партије и ванпартијаца. Брзо се окупише већ прослављене бригаде „Владимир Перић - Валтер" са Економског факултета, „Драгица Правица" са Филозофског и „Ђуро Стругар" са Правног факултета.

Први новембар 1949. У омладинском логору „Јоже Влаховић" опет се завијориште заставе и разлегоше песме студената - бригадиста.

Сутрадан, 2. новембра, студенти су се размилели по зградама Студентског града и Председништва Владе.

После пет-шест дана, ти студенти - новопечени зидари, бетонирци, армирачи, тесари - ушли су у Студентски град или пели на палату Председништва владе.

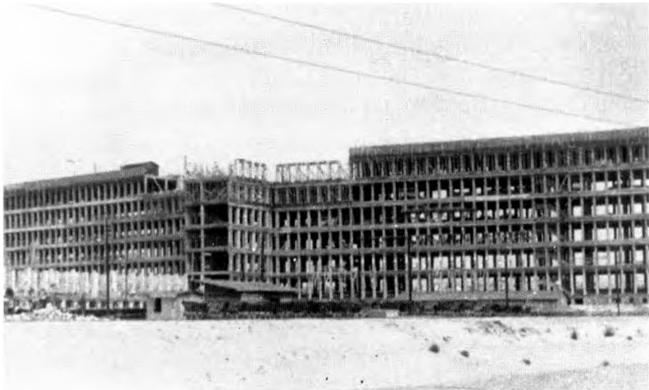

Сшуденшски 1рад иод кровом

И унели праву радост међу све градитеље, који се обрадоваше кад су поново видели студенте. Пословође, осмехујући се, ужурбано су им давали распоред рада. Цело градилиште је почело да живи новим животом, ношено таласом полета и радног одушевљења.

Студенти су дали тон овој невиђеној офанзиви. У грађевинама је врило као у фабрици. Малтерисало се по ходницима, собама, прикивале се летве и трска. Дуж бескрајних ходника одјекивали су повици:

- Фини малтер! Летве брже! Шта је с трском?

СТУДЕНТСКА БРИГАДА „ВЛАДИМИР ПЕРИЋ - ВАЛТЕР"

У Студентском граду на блоку 4 и око њега је необична живост. Са обе стране његовог дужег дела. на неколико места, групе младића и девојака спремају и разносе малтер. Једни колицима и вагонетима дотурају шљунак, цемент, песак, а други доносе креч. Неки утоварују материјал на лифтове, а неки га прихватају на петом спрату и даље разносе. Све се то ради брзо. Сваки је на свом месту и преко тог живог ланца до мајстора допире све што им је потребно за рад.

Око зграда, ту и тамо, по где која група припрема малтер, послује око бетонских мешалица и лифт-дизалица. На првом и другом спрату постављени су оквири за прозоре. А цела фасада је украшена паролама. Отприлике на средини, својим крупним и уметнички исписаним словима, привлачи пажњу парола: *Овде ударнички ради СтуденШска радна бриХада ЕкономскоI факулШеШа „Владимир ГЈерић - ВалШер.* А мало даље: *ВалШеровци, за народ - Напред!*

Шест графикона истакутих на највиднија места показују извршење дневних и декадних задатака, национални састав бригаде, бројно стање, учешће бригадиста

Чланице бршаде „Владимир Перић Валшер" ирекосе малшер

А унутар зграде? У сваком оделењу је по неколико младих људи. Једни малтеришу, други прикивају летве и трску на плафон, а трећи постављају скеле. Кроз ходнике промичу „двојке", носећи текмад напуњену малтером и довикују: „фини малтер!". Цела зграда, сем стручњака - мајстора и још једне омладинске бригаде, запоседнута је градитељима већ познате Студентске бригаде „Владимир Перић - Валтер" са Економског факултета.

У иредаху. Гоуиа бршадисша - „Валшероваца" на Градилишту СтуденШско! 1рада (1949.)

у акцијама, у такмичењу и кретању прелазне заставице за најбољу чету.

Бригада има 270 чланова. Сваки њен бригадиста је већ учествовао на некој радној акцији, а има појединаца који су били и по шест пута. Највише је оних којима је ово трећа и четврта радна акција.

Свака чета је освајала прелазну заставицу, али трећа и пета најчешће. Још од првог дана - 3. новембра, иакоје падала киша и дувала кошава. Бригадаје, радећи на најразноврснијим пословима, пребацивала норму. Извршење норме се пењало до 370%, па и више процената. Признање и овде није изостало: бригада је још једанпут освојила звање ударне.

Пред зградом група од тридесетак младића и девојака спрема малтер, убацује га у текмад, а „двојке", обично омладинац и омладинка, дохватајући напуњену текмад брзо, преко импровизираних степеница, ишчезаваЈУ У унутрашњости зграде.

Цела Бригада је подељена на чете, а чете на групе које раде на најразличитијим стручним пословима. Куд год се макнеш, по свим собама првог, другог и трећег спрата - свуда „Валтеровци" малтеришу, прикивају летве и трску, постављају „слепи под", зидају преградне зидове, доносе и распоређују оквире за прозоре. А на петом спрату крађег дела зграде њих педесетак изливају завршну плочу од бетона. Једну такву већ су поставили на блок бр. 4.

Мало је студената на Економском факултету, па и „бруцоша", који не познају Апександра - Ацу Манетови-

ћа - по његовој скромности, учењу и активности у организацији Народне омладине. Многи су већ имали прилике да чују његове речи у дискусији на заједничким састанцима о различитим питањима. А најбоље га знају као команданта бригаде „Владимир Перић - Валтер". Три пута је Аца стајао на њеном челу: на прузи Шамац - Сарајево, летос овде на Новом Београду, а сада и на довршавању Студентског насеља.

Аца Манетовић

Под његовим руководством бригада је добила Орден братства - јединства и дванаест пута освајала звање ударне. А њему је као признање и захвалност додељен Орден рада I реда.

Уместо о себи са поносом је говорио о Бригади. И желео да спомене име свакога бригадисте. Тешко је налазио речи да опише љубав са којом они раде.

'Б т 0 нам Је МУ«а ка* смо формирали ову Бригаду. Уместо 250, колико је било предвиђено да пође на ову акцију, јавило се 500. Њих двадесет нисмо могли убедити да остану. Нарочито је било тешко са другарицама.

СТУДЕНТСКА БРИГАДА „ДРАГИЦА ПРАВИЦА“

И застава Студентске бригаде .Драгица Правица'[1] са Филозофског факултета у Београду, окићена је са осам ударничких значака, освојених на прузи Брчко - Бановићи, Шамац - Сарајево, Аутопуту „Братство - Јединство" и летос на Новом Београду. Њен командант, доцент Филолошког факултета Драган Недељковић, с одушевљењем је говорио:

Дра1ан Недељковић

....Омладина која се затекла у порушеној земљи имала је после рата велику жељу да допринесе њеној обнови и изградњи... На радне акције нико нас није терао. На њих смо, заиста, ишли добровољно и одушевљено. И могу рећи - да нам је тада нуђена не знам каква награда, на пример, летовања на Азурној обали, на италијанској ривијери, или било где - ми бисмо се определили за радне акције. То је био напоран, али частан пут, који никако не треба потцењивати.

Наша бригада је имала много девојака, које су се трудиле да буду исто онако вредне, снажне и активне као мушкарци. То је била наша предност, али и хендикеп у односу на Студентску бригаду „Владимир Перић - Валтер" са Економског факултета, којом је командовао Александар - Аца Манатовић. Са њом смо се током целе акције на Новом Београду такмичили...

Сваки градитељ Новог Београда, иако није упознао „филозофе" - градитеље, слушао је о томе како су они за неколико дана постали прави мајстори за прављење „П“ носача и носача „Авраменко“. Још дуго после њиховог одласка ти носачи су уграђивани у зграде Студентског насеља, у палату Председништва владе, у зграду репрезентативног хотела.

Пословође и градитељи Новог Београда добро су упамтили ликове студената - градитеља из Бригаде „Драгица Правица", петоструког ударника Драгана Никитовића, двоструке ударнице Ружице Константиновић, ударника Апександра Музалевског, Милосава Бабовића, Мике Радаковића, Богосава Ковачевића и других. Сада су с њима опет на заједничком послу.

Живоје свуда, на свим објектима. Са зграде број 3 одјекује студентска песма.

Студентска су наша ведра чела,
Свом народу спужићемо ми...

То је група градитеља из бригаде „Ђуро Стругар". Њима се придружују студенти са осталих блокова и песма се разлеже по целом Градилишту IX.

Вест о одликовању Орденом рада првога реда заталасала је бригадисте свих бригада.

Застава бригаде „Драгица Правица", под којом су окупљени најбољи студенти Филозофског факултета, украшенаје са 12 ударничких значака, освојениху радним офанзивама на пругама Брчко-Бановићи и Шамац - Сарајево, у Железнику, на Аутопуту и два пута на Новом Београду.

Дра!ан Никишовић

У малтерисању нарочито се истицао бригадист Драган Никитовић, Онако високом скоро да му нису биле потребне скеле. На том послу поставио је неколико рекорда, најпре онај од 60 квадратних метара омалтерисане површине зидова. А кад је званични рекорд износио 93 квадрата, организовано је такмичење између њега и Сретена Торбице, студента славистике. За три сата и 15 минута Драган је набацио малтер на површину од 166 квадратних метара.

И студенткиња Оливера Поповић је поставила рекорд у малтерисању. Она је, како је сама причала, учествовала и раније на радним акцијама, па је прилично овладала овим послом:

- Најпре сам носила малтер и шљунак са једним другом. Дневно смо преносили 80 до 100 текмади малтера, а шљунка и до 168 текмади. Пре месец дана почела сам да малтеришем. Првих дана билоје тешко, јер раније нисам никад ни узела мистрију у руке. Креч ми је нагризао руке, зато што сам била невешта у послу. Првог дана сам, са једним другом, омалтерисала свега 36 квадратних метара. Другог и трећег дана ишлоје много боље и омалтерисали смо 100 квадратних метара.

Највећа норма у малтерисању, код квалификованих радника, износила је 50 квадратних метара на дан, а просечна 36 квадрата. Оливера је 27. и 28. новембра сама фино омалтерисала 79 квадратних метара и тиме оборила све дотадашње рекорде.

И културно-просветни рад, као и сви остали сектори рада у овој Бригади, на достојној су висини. Другар-

ство и љубав владају и на радилишту и у логору. Студенти често организују другарске вечери и игранке на које долазе и све суседне бригаде.

- Од свог доласка они унеше живост међу нама, помажу нам и саветују нас у сваком послу - причају о њима омладинци Модричке бригаде.

Сав рад у Бригади добро је организован, захваљујући команданту бригаде доценту др Драгану Недељковићу, двоструком ударнику. Професори и асистенти Филозофског факултета, са др Радомиром Алексићем на челу, често посећују Бригаду и указују помоћ студентима око стручног уздизања и припремања испита."

СТУДЕНТСКА „КЊИЖЕВНИЧКА ЧЕТА"

Сећање Слободана Ж. Марковића

После летње акције, организована је ванредна зимска студентска радна акција - од краја октобра до средине децембра (говорило се „од Митровдана до Никољдана").

Требало је да се доврши Студентски град, па је формирано неколико студентских радних бригада Београдског универзитета, које су у позну јесен отишле на градилиште Новог Београда и тамо остале до првог снега. У бригади „Драгица Правица" Филозофског факултета била је опет чета студената југословенске књижевности. На Студентском граду нас је сачекао руководилац градње инжењер Балгач и поздравио са осмехом - „Ево нама мајстора књижевника".

На павиљонима Студентског града требало је довршавати зидање преградних зидова и малтерисати собе и ходнике. Акцијаши су брзо укључени у припрему -доношење песка, креча, цемента, цигле и прављење малтера мајсторима. Мајсторске групе су биле просте „засуте" материјалом, нису могле да отаљају посао, а због њихове малобројности радови су споро одмицали. Руководилац градилишта инжењер Балгач, сетио се летошњег рада „мајстора књижевности" и предложио да се организују бригадирске радне групе које ће са мајсторима правити скеле и учити да зидају и малтеришу. Формиране су четири групе „старих мајстора књижевника", које су водили: Драган Никитовић -Ћоле, Слободан Марковић, Драгутин Јовић и Милија Николић. Мајстори и инжењер Балгач су показали како се праве сигурне скеле, какав треба да буде састав малтера и како се зида и малтерише. Одмах су нам дали кофе, вангле, мистрије и перајице и пустили да радимо, а они су, по потреби, упозоравали и исправљали. Брзо смо почели „самостално" да зидамо и малтеришемо, само уз пажљиво праћење мајстора Лале и контролу инжењера Балгача. Посао је одмицао, а и ми смо се ослободили, па је почело такмичење између радних група. Такмичење су подстицали и пословођа - мајстор Лала и инжењер Балгач. Чак су довели и дописнике *Омладине* и листа *Нови Бео1рад,* који су писали о нашем раду и објављивали такмичарске резултате, које су, после извесног времена, водили као „омладинске рекорде у малтерисању".

Када је крајем новембра захладнело и почели први мразеви, онда смо преко ноћи дежурали и ложили ватру у лименим бурадима да би се малтер у собама и ходницима сушио. Напорно ноћно дежурање је имали и своје чари, правећи и неке прекршаје бригадирске дисциплине. Наиме, Бригада је добијала довољно и добре калоричне хране. Међутим, економ бригаде Жарко Протић је био „циција" и за ноћну „ужину" остављао нам само по добро парче хлеба, кашику мармеладе или пола паштете. Знали смо да у бригадном магацину чува доста сланине и саламе и хтели смо да се некако домогнемо и тога. Сетили смо да су бригадисти Марка, због прегласног хркања када спава, иселили из спаваонице у „мутвак", поред магацина, да он своју блузу

Чланови „Књижевничке чеше"

у којој чува кључ од магацина веша о магацинска врата и да покривен ћебадима чврсто и спокојно спава. Решили смо да му узмемо кључ и свако вече подижемо из магацина парче сланине, руду саламе и хлеб, а потом враћали кључ у џеп. По ноћи смо секли сланину и саламу, правили ражњиће, пекли их на ватри и тако „учварене" запатили у хлеб. Назвали смо то „малтерџијски ћевап". Био је то специјалитет кога смо се због лепоте и укусности деценијама, при сусретима и гозбама, сећали и спомињали. Економ Жарко никада није приметио колико смо му сланине, саламе и хлеба додатно појели, а наши остали другови у бригади никада нису схватили шта у нашој шали значи „малтерџијски ћевап“.

Када смо озидали преградне зидове и омалтерисали собе и ходнике до трећег спрата првог и другог павиљона, бригада је ванредно проглашена ударном. Касније смо имали још једно ванредно проглашење. Дати су предлози и за ванредно ударништво појединаца. Тиме смо „парирали“ извиканој бригади економиста „Владимир Перић Валтер“ са којом смо се такмичили. Радно расположење у бригади било је неописиво.

Крајем новембра смо већ радили треће спратове првог и другог павиљона. Тада су дошли пословођа - мајстор Лала и инжењер Балгач и питали нас да ли би ми полагали квалификацију за зидаре и малтерџије. Били смо изненађени и, смејући се, прихватили. Они су нас по завршетку радног времена упућивали у зидарске материјале и послове које нисмо радили. За неколико дана дошла је комисија Занатске коморе Београда, коју су чинили висококвалификовани мајстор зидар, пословођа - грађевински техничар и председник Комисије - инжењер. Комисија нам је признала гимназију као општу стручну спрему за полагање занатске квалификације (уместо занатске школе), прегледала и оценила радове које смо изводили и дала неколико практичних задатака да их обавимо (прављење малтера, постављање скела и принципе постављања и повезивања цигли и набацивања малтера). На крају је оценила да смо сви успешно положили испит квалификованог радника зидарског и малтерџијског заната. После неколико дана, нас дванаест бригадиста са књижевности добили смо дипломе квалификованих занатлија.

Када смо се вратили са радне акције на Факултет, шеф Катедре за југословенску књижевност, професор др Драгољуб Павловић примио нас је, поздравио, оправдао изостанке са предавања и семинара, честитао на ударничким значкама и, посебно, на положеном зидарском занату. Смешећи се, додао је: „Драга децо и другови, обезбедили сте себи хлеб, ако не положите дипломски испит из књижевности".

СТУДЕНТСКА БРИГАДА „ЂУРО СТРУГАР"

На зградама 2 и 3 раде редовни студенти Правног факултета из Београда, у бригади „Ђуро Стругар".

Примером својих другова економиста и филозофа и они су формирали групе тесара, армирача, групе за малтерисање, прикивање летава и трске, групе бетонираца.

У импровизованој радионици за „хербст“ - носаче сада се праве бетонско-мермерне степенице. На њиховој изради ради група Бранислава Будимировића. Требало им је само два дана да се оспособе за самосталан рад, а последњих дана већ знатно пребацују норму.

- Раде као прави мајстори - прича пословођа Антон Флашковац.

Група бетонираца са Блажом Бошковићем на челу, уз помоћ једног мајстора, поставља бетонску глазуру на завршној кровној плочи. А „дванаесторка" Младена Жиже прикива летве и трску, поставља скеле и успешно се такмичи са квалификованим радницима, и у каквоћи, и у радном учинку. Напредовање бригаде најбоље илуструје пребацивање норме: први дан 146%, други 163%, трећи 248%, четврти 327%...

СТУДЕНТСКА БРИГАДА „СЛОБОДАН ПРИНЦИП - СЕЉО“

Студенти Природно-математичког факултета, иако није било предвиђено да формирају бригаду, самоиницијативно, на збору, одлучили су да и они пођу и помогну градитељима Новог Београда.

За непуна два дана у бригаду се пријавило 155 студената и студенткиња. Већ 2. новембра, сврстани под заставом своје прослављене бригаде „Слободан Принцип - Сељо“, стигли су на градилиште Студентског насеља и почели да раде. Одмах по доласку на градилиште њима су поверени стручни послови. Захваљујући интересовању и жељи да што више допринесу изградњи Новог Београда, они су брзо улазили у посао. Многи међу њима су већ радили на Новом Београду у летошњој смени и својим искуством сада помажу осталим друговима.

Штаб бригаде сваког дана држи састанке са командирима чета на којима се анализирају искуства, формирају групе и уводи нови начин рада. Цела бригада ради на стручним пословима - малтерисању, столарији, окивању прозора, грундирању и фарбању. И свакодневно постиже све боље и боље резултате. Такоје 10. новембра свој дневни задатак испунила са 306%, а декадни налог за 5 дана, са преко 290%. 0 квалитету њиховог рада стручњаци и пословође су најпохвалније говорили.

Поред рада на градилишту, студенти - градитељи из ове бригаде припремали су се и за предстојеће испите. Они су формирали своје групе за учење, а често су им долазили асистенти и професори са Факултета и држали им предавања, како би бригадисти надокнадили часове које не посећују.

СТУДЕНТСКА БРИГАДА „ЖИКИЦА ЈОВАНОВИЋ - ШПАНАЦ"

Састављена је од ванредних студената Београдског универзитета - службеника са територије Београда и АП Војводине.

Од првогдана њени бригадисти су радили на згради Председништва владе, искључиво на армирању стубова и плоча на спратовима, где се потом насипа бетон. Првих дана по доласку на Нови Београд није све ишло како треба. Бригадисти се нису познавали.

Али, није требало дуго времена да се све промени. За неколико дана бригадисти су се упознали. Одржана је прва бригадна конференција. Сагледани су недостаци, формиране групе и заказано такмичење. Донета је једногласна одлука: „Уложити све снаге да се палата Председништва владе доведе на време под кров“. И већ сутрадан, норма је премашена за преко 20%. А од тада проценат пребацивања норме своје више растао и кретао се око 70% до 80%.

Радови на палати Председништва владе су у пуном јеку. Сви блокови су „нападнути“. И на свима раде групе бригадиста из бригаде „Жикица Јовановић Шпанац". Њима је поверен одговоран посао - армирање.Једни

спремају арматуру, други је намештају, а трећи везују. Они раде и посао предвиђен за високо квалификоване мајсторе - серклажу. Неколико дана са сваком групом је радио појеедан мајстор као инструктор.

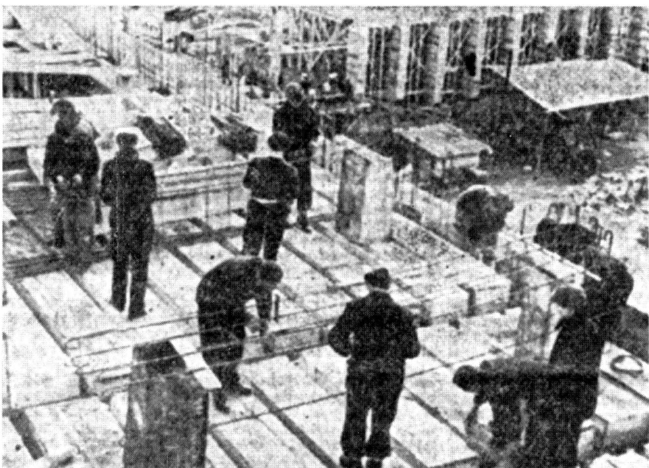

Чланови бртаде „Жикица Јовановић Шпанац " праве грматуру

- Сада нам инструктори нису потребни. Наши другови су научили да сами читају планове и лако се сналазе - говорио је командант бригаде, двоструки ударник Милан Ивановић.

БРИГАДА ВАНРЕДНИХ СТУДЕНАТА НИШКЕ И КРАГУЈЕВАЧКЕ ОБЛАСТИ

На изградњу Новог Београда, 2. новембра, дошли су ванредни студенти из нишке и крагујевачке области.

Бригаде су стигле на градилиште 2. новембра. Додељене су на рад Студентском граду. И одмах су прионуле на посао. Док су једни бригадисти бетонирали уз помоћ мајстора, други су правили малтер, а трећи малтерисали. За неколико часова, уз помоћ старијих мајстора, оспособили су се за ове послове. Испод њихових руку остајале су десетине квадратних метара бетонских плоча, а такође и омалтерисааних зидова, како грубе, тако и глатке површине. Омладинка Стојковић и Драган Видовић оспособили су се за малтерисање", тако добро да је пословођа четвртог блока Градилишта IX, Недић, рекао:

- Волим да радим са 10 оваквих радника, него да ми даду 40 других. Чудо је како ови људи добро раде и како су се брзо оспособили... У првој декади они су план испунили са 327%. Бригада сада ради на палати Председништва владе.

Неколико стотина метара од ове групе ради једна друга група ванредних студената из Нишке области, претежно девојака. Свака држи у руци клешта и превија танку жицу, која држи склоп целе арматуре. Цела ова група ради на блоку „Ј". Ово су чиновници из предузећа и државних установа, а овде су се сврстали у једну радну групу, раде веома брзо. Међусобно се такмиче. У њиховој средини је увек живо и весело - смеју се, шале и раде.

СТУДЕНТСКА БРИГАДА „МОША ПИЈАДЕ"

Ова бригада, трипут ударна и једанпут похваљена, састављена је од ванредних студената Правног и Економског факултета. Већина бригадиста је први пут на акцији. Али, упркос свим тешкоћама и лошем времену, бригада свакодневно пребацује норму.

Прво је радила на блоку 4, а сада је на блоку 2. За кратко време, у року од само неколико дана, студенти су свикли да раде послове који захтевају стручно знање: постали су „малтерџије", армирачи и машинисти. По учинку и квалитету рада не заостају много за квалификованим радницима.

На свим странама блока 2 чује се раздрагана песма бригадиста:

СШуденти насеље 1раде
За бољи живоШ свој.
Бртада „Моша Пијаде"
Одлучно бије бој.

И поред свих тешкоћа и нередовногдопремања материјала, ова бригада је пребацивала норму са 219%. За постигнуте успехе добила је петодневну прелазну заставицу Штаба логора „Јоже Влаховић", као најбоља бригада на градилишту. У ударној декади, уочи 29. новембра, од 125 бригадиста, колико броји ова бригада, на градилиште је редовно излазило 115. Бригада има 20 редовних ударника, два ванредна и 75 похваљених.

И ноћу прековремено

Седмог децембра у 22 часа на градилиште су поново дошли студенти да раде четири часа прековремено.

Идемо, идемо,
Нови Бео1рад Ірадимо...

Громка песма одјекује првим блоком Студентског града.

- Ово такмичење у Студентском граду надмашује и оно на добојском насипу, јуна 1947. године-сећа се Батрић Јовановић. Услови су овде много тежи - напољу мраз, унутра задимљени ваздух, омладинци морају да раде послове квалификованих радника.

НА КРОВУ ПАЛАТЕ ПРЕДСЕДНИШТВА ВЛАДЕ

„Не лута више празном пољаном облак пешчане прашине.

Крило „А" палате Председништва владе - највећег објекта на Новом Београду, достигао је своју одређену висину - подигнут је и пети спрат.

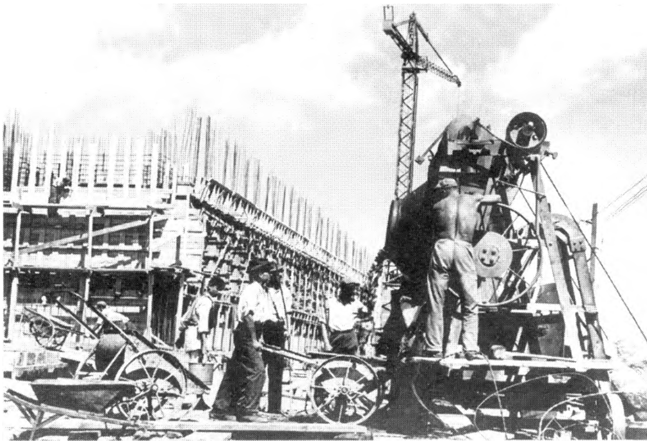

Омладинци осиособљени за рад на сложенијим машинама

Кад се човек, некако, преко скела и дасака, попне на тај пети спрат, може одозго да види читаво градилиште. Тамо лево неуморне макаре забијају бетонске шипове у пешчано тле. На крилу „Б" поставља се оплата

трећег спрата. На другом крају већ се диже трећи спрат и крило „Х“. На централном делу зграде виде се људи како припремају терен за почетак радова.

Са петог спрата, виде се и Аеридром и нова радничка колонија, овог лета подигнута, и омладински логори „Милован Миловановић - Луне“ и „Јоже Влаховић". Види се и стари део града преко Саве. На реци лађе.

> Већ је речено да се зграда Председништва владе подиже на стубовима - шиповима (бетонским), који се макарама побијају у пешчано тле, дубоко по 17-19 метара у земљу. Сваких 5-6 шипова повезују се дебелом бетонском плочом, на коју се касније подигне само један стуб бетонске конструкције читаве зграде. И тако редом, на свака 2-3 метара велика бетонска плоча ослања се на неколико шипова побијених у песак, а на себи држи по један стуб бетонске конструкције. Сваки побијени бетонски стуб - шип, може да издржи по 120 тона.
>
> Али, ова зграда не диже се одмах, на тек побијаним шиповима. Они се претходно испробају. Управо, на сваких 100 стубова, на петнаесторици се проба сигурност, тако што се на њих постављају огромне тежине, скоро дупло веће и теже него што ће они у ствари да држе. Ако неки стубо „попекне“ - а то значи да неколико сантиметара потоне у песак - онда се кроз њега поставља још један.

Овде раде млади, недавно обучени омладинци, који су на курсевима стекли звања ПК и КВ радника, заједно са старијим, искуснијим стручним радницима предузећа „Нови Београд". Новинари - репортери записаће имена Андреја Коцена, бетонирца-ударника, Мате Белице, повратника из Јужне Америке... и многих других грађевинара.

Јесење кише тих дана претвориле су се у први снег. Кошава и северац витлају градилиштем. Али, упркос свему, радови не престају. Чак ни онда када снег буде дубок и поврх човека. И кад се Сава и Дунав заледе. Неће престати ни дању ни ноћу...

- Преко зиме радићемо у специјално загрејаним коморама - објашњавао је знатижељницима инжењер Николић. - Изнад блока који се гради поставићемо се велики покретни кров, који ће се на четири стуба, високо колико цела зграда, дизати и спуштати, према потреби. Са стране поставићемо дашчане зидове, а унутра инсталирати парно грејање. Бетон не сме да мрзне... Он се мора радити у топлом... (Из бележака Саше Марковића).

Набављено 1.200 коксних пећи за загревање просторија у којима се радило

У Генералној дирекцији предузећа „Нови Београд" свакодневно се прати реализација плана градње на појединим објектима. То се чинило и 5. децембра. И констатовало: Председништво владе, Хотел, Стамбени рејон - граде се по плану. Студентски град касни. Инж. Марко Христић и Батрић Јовановић - генерални директор и његов помоћник, договоре се да већ од следећег дана преузму непосредно руковођење радовима у Студентском граду, како би се обезбедило извршење дневних задатака. Инж. Христић преузеће два блока, а Батрић Јовановић - друга два.

У Дирекцији држи се састанак са руководећим радницима. Скоро сви стручњаци предлажу да се обустави малтерисање због мразева. Неких јутара температура пада чак до минус 15°. Решење: загрејати све просторије у којима се ради. Апи, како? Електричне грејалице, бубњаре... Не! Издаје се налог да се у свим занатским радионицама у Србији израде коксане пећи. Већ за пар дана око 2.000 тих пећи грејало је просторије у којима се радило.

Урагански темпо рада у Студентском граду

Свако јутро у 6 и сваке вечери у 20 часова, држе се кратки радни договори, на ногама. Дневни ред увек исти: извршење оперативног плана. проблеми, примедбе...

Још запиње око дотура материјала... Услови рада? Малтер се, ипак, увелико суши. Коксје загрејао ваздух у неким собама чак и до плус 15 степени. Напољу - жесток мраз и густа магла.

- Пети децембар.

Ураганскй темпо се наставља. Као онај на Добојском насипу и другим поприштима на прузи Шамац- Сарајево.

Потед на Сшуденшски 1рад

Паклени темпо не јењава

Ближи се крај године. На Студентском граду преостало је још доста радова: малтерских, паркетарских, терацерских. Оперативни план, подељен на недеље, дане, часове, на бригаде и појединце... Све до танчина је предвиђено. Свима је у џепу. И у глави.

По потреби, ротирају се бригаде, чете, групе и појединци. Инсистира се на квалитету, без обзира на ову луду трку с временом.

- Нисам могао ни да замислим - рећи ће један 40-годишњи зидар - да ћу издржати овакав темпо. Човек, заиста, може све, само кад хоће и кад својски запне. Просто сам се заљубио у ову зграду. Не могу без ње. Пођем кући, а мисао ми овде...

Шести децембар. Ујутру, температура минус 18 Целзијусових. У бараци крај првог блока измрзао малтер. Опет настаде застој у малтерисању, не ради се готово два часа.

За то време руководиоци из Генералне дирекције и Главног штаба омладинских бригада обилазе блокове... И констатују: за протеклих десетак дана урађен је огроман посао. Као раније за месец-два. Процењује се - све четири зграде, и поред надљудских напора, не могу бити готове до краја децембра, чак и ако се настави рад истим темпом. Непрекидно 24 часа.

Кад су у ЦК КПЈ чули за даноноћно храбро јуришање на извршење задатака у Студентском граду, поручише градитељима: „Неће бити никаква трагедија ако неки радови остану и за следећу годину. До сада сте обавили циновски посао, чак и више него што је било могуће... не треба се напрезати на штету здравља бригадиста и радника. Дајте свим људима одмор...“

Лакну и руководиоцима и градитељима...

Радови су настављени, али смиреније. На свим објектима, па и на Студентском граду.

Плански задатак за 1949. годину извршен два дана пре рока

Двадесет девети децембар. Објављено је да су градитељи Новог Београда извршили свој плански задатак за 1949. годину.

На неким градилиштима планови су премашени, а у Студентском граду извршени са 95%.

Звиждањем свих локомотива и паљбом мина - оглашено извршење годишњег плана у 1949.

У току овогодишње битке за остварење планских задатака, радни колектив Новог Београда обавио је огромне радове.

У 1949. години уграђено је: опеке 44,300.800 комада, цемента 42.900 тона, шљунка 134.000 кубних метара, песка 42.620 кубних метара, грађе 33.400 кубних метара, бетонског гвожђа 6.510 тона, креча 8.500 тона...

Те, 1949. године, на изградњи Новог Београда учествовало је око 43.000 сеоских омладинаца и омладинки, по два месеца, и око 15.000 средњошколаца и студената по месец дана. Због повећања обима послова радилаје и 171 бригада Народног фронта, са 16.857 чланова, 12 бригада АФЖ, са око 1.000 чланица и 16 инвалидских бригада, са 868 бригадиста. Укупно, око 77.000 градитеља.

Од 357 бригада, две су биле осам пута ударне, седам бригада - седам пута, девет бригада - шест пута, двадесет пет бригада - пет пута:

Бригаде - носиоци прелазне заставице Главног штаба

Пожешка бригада са 193 омладинца - радила зграде на Теразијама;

Прва бањалучка „Бошко Каралић", са 170 омладинаца. Радила на Хотелу у Новом Београду.

Шеста жичка са 137 омладинаца - Хотелу на Новом Београду;

„Разбијачи клевета" - бригада демобилисаних морнара, са 140 чланова - на првој петоспратници у Стамбеном насељу;

Босанскоиновска, са 93 омладинца - на стамбеној згради на Обилићевом венцу;

Босанскошамачка, са 128 омладинаца.

Прва ужичка средњошколска „Радоје Марић", са 226 омладинаца - на Студентском граду;

Друга подгорска бригада;

Бригада студената Економског факултета „Владимир Перић - Валтер" - у Панчевачком Риту;

Прва косовско-митровичка средњошколска из логора „Милован Миловановић - Луне";

Трећа пријдорска, са 202 омладинца;

Прва сомборска;

Прва моравичка са 71 омладинцем - на транспорту материјала;

Друга трстеничка - на зградама: „Борбе", „Југословенске књиге", Дом синдиката, зграду Централног комитета КПЈ;

Друга дежевска, са 244 омладинца - радила зграде на Теразијама;

Трећа драгачевска - радила зграде на Теразијама;

Шеста топличка, са 128 омладинаца - радила на стамбеном насељу на Новом Београду;

Друга ђевђелијска - радила у Панчевачком Риту;

Друга модричка, са 293 омладинца;

Прва милиционерска са 176 омладинаца - радила на Новом Београду;

Штавичка - на згради ЦККПЈ;

Обласна мариборска „Тридесетогодишњица СКОЈ-а", са 111 бригадиста;

Бригада ванредних студената запослених у републичким установама „Жикица Јовановић Шпанац" - на Председништву владе;

Студената бригада Филозофског факултета „Драгица Правица" - на Студентском граду;

Бригада студената Новинарско-дипломатске школе са 95 омладинаца - на Студентском граду;

Бригаде са заставицама Главног штаба у трајном власништву

Прва сежанска, пет пута ударна и једном похваљена бригада;

Прва ужичка средњошколска, трипут ударна „Радоје Марић";

Прва моравичка, шест пута ударна;

Студентска бригада Економског факултета „Владимир Перић - Валтер", четири пута ударна;

Прва милиционерска, седам пута ударна;

Друга модричка, осам пута ударна;

Студентска бригада Филозофског факултета „Драгица Правица", пет пута ударна.

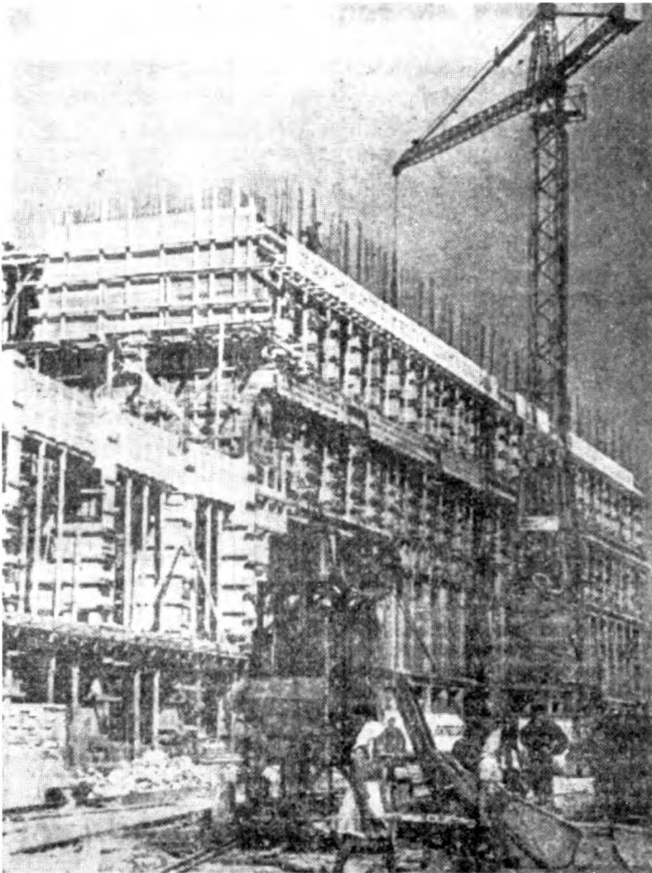

На градилишту палате Председништва владе

Идволошко-иолишичка иредавања на ледини

ПРОСВЕТНО-КУЛТУРНЕ АКТИВНОСТИ У ОМЛАДИНСКИМ ЛОГОРИМА

Аналфабешски шечај

Расирава у једном дебашном клубу

На сшручном курсу

Полишичке информације

ПОСЕТЕ БЕОГРАДСКИМ
ПРЕДУЗЕЋИМА, ВОЈНОМ
ДЕР0ДР0МУ У БАТАЈНИЦИ,
ЗООЛОШКОМ ВРТУ, МУЗЕЈИМА..

У једној машинској радионици

На позоришној предсшави у Народном позоришшу

*Разтедање хеликопшера и авиона
на аероарому у Башајници*

У Зоолошком вршу

1950. ГОДИНА
ТРЕЋА ГОДИНА ИЗГРАДЊЕ НОВОГ БЕОГРАДА

Делегација Новог Београда код Маршала Тита

И на почетку нове 1950. године, 14. јануара 1950. године, маршал Тито је примио делегацију градитеља Новог Београда, са инж. Марком Христићем, генералним директором и његовим помоћником Батрићем Јовановићем на челу. Градитељи Новог Беорада упознали су маршала Тита с резултатима рада на овом великом градилишту и о проблемима које је требало решавати, да би се у новој години постигли још бољи резултати.

Тито је био задовољан радовима на Новом Београду, али је имао и једну замерку:

-... Чујем да се ви тамо превише напрежете. Не смемо претеривати у такмичењу... Ја вас молим, другови, да у првом плану имате бригу о људима, а посебно о омладини. Још сам у Сарајеву, прије нешто више од двије године кад сам пуштао пругу Шамац - Сарајево у саобраћај, рекао да терет наше изградње треба равномјерно распоредити на све грађане и да не можемо од омладине стално тражити да ради улажући надљудске напоре...

Гоадишељи НовоХ Бео1рада код маршала Тиша

Тито се интересовао и за услове смештаја и исхране омладине и радника, који раде на изградњи Новог Београда, а затим је Тито говорио о путевима даљег развоја социјализма.

ГРАДИЛИШТА НА ПОЧЕТКУ 1950.
Радови на згради Председништва владе и...

Палата Председништва владе - понос градитеља Новог Београда - била је под кровом. Темељна површина ове зграде захвата површину од 13.500 м², спратне површине око 60.000 м², а површине за инсталације око 72.000 м².

Када се ускоро заврши, ова Палата имаће око 2.000 канцеларија, не рачунајући сале, кабинете и друге помоћне просторије. У њој се може сместити око 5.000 људи.

Гоадилишше Председнишшва владе

Први радови на згради Председништва владе у 1950. години биће скидање оплате, чишћење и сређивање целог градилишта. На блоку „К-Ј“ завршиће се заостали груби грађевински радови, у целој згради урадиће се преградни зидови, а око зграде - насипаће се земља и песак...

... На Студентском граду ...

Сви груби грађевински радови у Студентском граду били су завршени последњих дана децембра 1949. године, сем крова са плочом у блоковима 1. и 4. (због хладноће привремено прекинути). Такође, осталоје доста незавршених радова на згради мензе.

Студентски град сваким даном све више добија облик модерно уређеног стамбеног насеља. На његовом довршавањујош јеживо. Ради се појачаним темпом. Вагони који стално пристижу, уместо цигле и шљунка, сада су пуни дрвене грађе, паркетних плочица, прозорских стакала, врата, прозора, инсталатерског материјала за канализацију и електричне уређаје. То значи да су груби радови већ завршени, а унутрашњи у пуном јеку. Почињу и радови на обради врло лепих украсних фасада на свим блоковима.

По1лед на Сшуденшски 1рад

... На обалоутврди Дунава

Настављени су радови и на обалоутврди Дунава. До почетка децембра 1949. године омладинске и фронтовске бригаде на овом градилишту уградиле су око 5.000 кубних метара бетона на дужини од 508 метара обале реке. Због зиме и надоласка Дунава радови на овом градилишту су прекинути и настављени су тек почетком фебруара 1950. године. Већ у првој декади тога месеца убетонираноје 142 кубика бетона.

Стручни курсеви

У оквиру припрема за успешан почетак градње у 1950. години, 26. децембра 1949. године, у логору „Јоже Влаховић", започели су рад стручни курсеви за полуквалификоване раднике - зидаре, тесаре, армираче, бетонирце, руковаоце грађевинским машинама, водоинсталатере, електричаре, браваре, столаре...

На 16 одсека ових курсева окупило се 1.890 полазника из целе земље, од којих око 400 омладинаца са градилишта Аутопута.

Стигле омладинске бригаде прве смене

Првих дана априла 1950. године у логор „Јоже Влаховић" већ је стигло седам бригада. После Бачкотополске дошле су Млавска и Прва оџачка, Рачанска и Бригада „Тоза Кнезовић", Тамишка и Поречка, све са по око 100 омладинаца и омладинки.

Тако ће у I смени бити укупно 51 бригада, са око 4.500 омладинаца и омладинки.

Званично, радови у овој години још нису почели. Прве бригаде су ангажоване на уређењу логора, што су брзо завршиле. А онда су отишле на радилиште, да опробају снагу и припреме терен.

Већ се чује лупање вагона, узвици бригадиста. И песма. На врховима зграде или на гомилама песка лепршају се заставе. Кроз празне собе у стамбеном насељу одјекују разговори бригадиста, заповести команданта или командира чета.

Једноосовинском дизалицом стижу нове количине материјала. Једни товаре песак, други гурају вагоне, трећи истоварују.

ПРЕД ОТВАРАЊЕ РАДОВА НА ИЗГРАДЊИ БЕОГРАДА

СУСРЕТ СА ПРОСЛАВЉЕНИМ И НОВИМ ОРБ

Опет на Новом Београду.

Са прослављеним ударним бригадама, ударницима и похваљенима, са омладинцима који сада први пут учествују на омладинској радној акцији. Поред огромне зграде Председништва Владе, и репрезентативног хотела, преко мањих и већих празнина претрпаних песком Саве и Дунава, међу великим и модерним зградама студентског града и блокова стамбеног насеља.

Јутарња магла тек што је почела да се диже, а колона бригадиста подељена на мање групе, кретала се асфалтираним друмом ка логору. Песма и весели поклици омладинаца, просечена честим упадима одсечених команди заменика команданта бригаде, подсетила је пролазника на дане када се Нови Београд налазио у јеку изградње. Када су се овим истим путем свакодневно кретале омладинске бригаде ка радилишту.

Прва бачкотополска

Иако се разговор није могао разабрати, нагласак којим су певали омладинци био је особен, па је скретао пажњу на себе. А после кратког разговора са било којим омладинцем могло се дознати да је то Прва бачко-тополска бригада, прва бригада која је ове године стигла на Нови Београд.

Мађарска песма лагано је одјекивала и мешала се са хуком аутомобила, аутобуса и писком локомотивских сирена, док су са друге стране повици на русинском наречју говорили јасно о националном саставу бригаде. У њој има Мађара и Русина, Румуна и Срба, Хрвата и свих осталих народности - слободних у нашој Југословенској заједници. Сви они говоре на свом језику, уче на њему и гаје своје народне обичаје.

Већина бригадиста је и прошле године учествовала на изградњи Београда. Тада су радили на подизању стамбеног насеља. Ситуациони план Београда ипак су добро познавали. На згради Председништва Владе био је подигнут други спрат, на хотелу тек први, док су се зграде студентског града могле јасно видети само на макети или плановима инжењера градилишта.

А сада...

Нису знали шта прво да погледају, да ли на обалу Саве и Дунава или на Земунски аеродром. Не. Можда су тражили бараку у којој су се прошле године налазили. Све то што се пред њима пружало хтели су да обухвате једним дугим погледом. То није било могуће. У бригадама има и нових другова, неки од њих нису раније возом путовали а видети Београд - Нови Београд, који граде њихови другови, њихова браћа и сестре, представљало је за њих само сан. Командант бригаде Војин Поповида, стари и искусни акцијаш, ревносноје и са много воље објашњавао друговима.

- Ено, другови, то вам је... почеоје Војин, и показивао руком на све важније објекте који су изграђени у току протекле две године.

Првог дана по доласку отишли су на радилиште. Да опробају снагу и припреме терен. Кроз празне недовршене собе одјекују разговори и пљескање малтера, заповести команданта или командира чета докједноставном дизалицом стижу нове количине малтера кога је потребно утрошити.

Прва оџачка ОРБ

Прва оџачка бригада већ други дан ради ван плана. Зар има неког од омладинаца са радних акција који није чуо за прослављену Пету оџачку, 10 пута ударну, бригаду. Она је била понос градитеља Аутопута. А и остале оџачке бригаде показале су се као достојни такмичари за освајање прелазних секцијских застава и заставе Главног штаба. Традицију радних подвига оџачких бригада у току прошлих година неће изневерити ни Прва оџачка бригада на Новом Београду. Радни налогона још није добила, а већ је дала преко 1.000 добровољних радних часова. Кад почну радити по плану онда ће на радилишту поред ње бити потребан нејадан него два и више статистичара - како говоре њени омладинци.

Стигле омладинске бригаде прве смене

Првих дана априла 1950. године у логор „Јоже Влаховић“ већ је стигло седам бригада. После Бачкотополске дошле су Млавска и Прва оџачка, Рачанска и Бригада „Тоза Кнезовић", Тамишка и Поречка, све са по око 100 омладинаца и омладинки.

Тако ће у I смени бити укупно 51 бригада, са око 4.500 омладинаца и омладинки, и то:

Мостарска, Друга обласна далматинска, Оџачка, Рачанска, Трстеничка, Љишка, Суботичка, Новокнежевачка, Ресавска, Косаничка, Босанско-граховачка, Лековачка. Обласно ријечка, Рамска, Дреничка, Ливањска, Подгорска, Тамишка, Бачкотополска, Прелошка, Босанскоградишка, Колубарска, Прва обласно осјечка, Прва словеначка, Јасеничка, Поречка, Лепеничка, Власеничкозеничка, Ораховачка, Бјеловарска, Глинска, Градачачка, Друга обласна осијечка, Гњиланска, Друга словеначка, Милешевска, Гостиварска, Прва никшићка, Мурскособотска, Прва беровска, Нишавска, Прва лопарска, Алибунарска, Граховачка, Прилепска, Велико-кладушка, Млавска, Жупска, Трећа далматинска, Румска, Чаковечка.

Званично, радови у овој години још нису почели. Прве бригаде су ангажоване на уређењу логора, што су брзо завршиле. А онда су отишле на радилиште, да опробају снагу и припреме терен.

Већ се чује лупање вагона, узвици бригадиста. И песма. На врховима зграде или на гомилама песка лепршају се заставе. Кроз празне собе у стамбеном насељу одјекују разговори бригадиста, заповести команданта или командира чета.

Једноосовинском дизалицом стижу нове количине материјала. Једни товаре песак, други гурају вагоне, трећи истоварују.

Бригаде, тек пристигле, још неодморене од пута, раде ударнички. И прековремено. Оџачка бригада већ други дан ради ван плана. Радни налог није добила, а већ је дала преко 1.000 добровољних радних часова. Напоран рад траје седам сати. Ни ужина није подељена бригадистима. Све се уходава.

СВЕЧАНО ОТВАРАЊЕ РАДОВА У 1950.

Девети април 1950. Свечани митинг поводом отварања радова у трећој, последњој години прве фазе изградње Новог Београда.

Овога пута око 8.000 бригадиста, стручних радника и руководилаца окупило се на заказаној свечаности између стамбених зграда и Студентског насеља у Тошином Бунару.

После отварања митинга, што је учинио Мирољуб - Мија Лазаревић, командант Главног штаба омладинских радних бригада, окупљене градитеље поздравили су, поред Мије Лазаревића, члан Градског комитета Партије Мираш Јовановић и члан Бироа ЦК НОЈ Милорад Пешић, који је, поред осталог, рекао:

„Са наступањем пролећних дана, ове године - као што је то било прошле и ранијих година - омладина широм наше земље припрема се за радне акције. Ми данас отварамо овогодишњу изградњу објеката у Београду, на којима ће радити око 30 хиљада омладинаца и омладинки. Кроз који дан стићи ће и прве омладинске бригаде на недовршена радилишта Аутопута, да тај гигантски објекат Петогодишњег

МишинI иоводом ошварања радова у 1950.

плана заврше и за који месец предају саобраћају. И у току ове године, као и ранијих година, десетине хиљада младића и девојака допринеће својим добровољним радом извршењу планских задатака наше привреде.

Учинимо, другови и другарице, све што стоји до нас да и ове године на радним акцијама, а посебно овде, у Београду, на време испуњавамо радне задатке, побољшамо квалитет радова, боримо се за штедњу материјала и чување машина и алата и, нарочито, да се у нашим омладинским бригадама развије што свестранији рад, забавна и спортска активност, да и овогодишње радне акције буду школа социјалистичког васпитања наше омладине".

После Пешића говорио је представник Извршног одбора Народног одбора града Београда, Божа Храничсављевић, а затим Батрић Јовановић, помоћник генералног директора Предузећа „Нови Београд", којије поздравио присутне и изразио уверење да ће омладина и ове године, изграђујући Београд, увек часно испуњавати све обавезе и задатке, као што је то радила и до сада.

Велики број овде окупљених бригадиста учествовао је и прошле године на изградњи Београда, на подизању Стамбеног насеља, на згради Председништва владе, на Хотелу... на зградама Студентског града.

Прва оџачка бригада - најбоља у првој декади

У првој декади априла 1950. године, најбоља је била Прваоџачка, којаје месечни план испунила 10дана пре рока, а пет дана пре дате обавезе. У свемује, заиста, била најбоља - по резултатима на градилишту, по квалитету и организацији рада, по штедњи материјала, по сарадњи са управом градилишта и стручним радницима, а у логору по богатом културно-просветном и фискултурном животу. Један снажан, ведар и узоран колектив за читаву акцију у 1950. години. Зато је 22. априла и примила највеће признање - заставицу Главног штаба омладинских бригада.

Бртадисши Оџачке бртаде крећу на рад

После Прве оџачке, најбоља и победник у првомајском такмичењу, била је Друга даламтинска бригада - други носилац прелазне заставице Главног штаба.

За тај период награђене су, опет, Прва оџачка, Прва љишка, Прва мостарска.

Првих дана маја на градилиште Новог Београда дошло је још осам нових бригада: Моравичка, Јадарска, Прва ђаковачка, Прва ђураковачка, Прва обласна нишка, Поречка, Друга славонска, Тимочка.

Главни штаб је 20. маја донео Одлуку, којом се прелазна заставица за најбољу бригаду на изградњи Београда додељује Љишкој омладинској радној бригади, која је уједно проглашена по трећи пут за ударну.

У двадесетодневном такмичењу, Љишка бригада је испуњавала норму просечно са 216%, а постигла је видне резултате и у културно-просветном и фискултурном раду.

Управа Градилишта и Главни штаб унели су у 1950. години једну новину у организацији рада: свака бригада се делила на производне десетине или групе (армирачке, зидарске, бетонерске, транспортне...), у којима су била по један или два мајстора, један или два полуквалификована радника и неколико омладионаца, што је знатно повећало укупне ефекте рада.

На свечаном митингу, одржаном 28. маја у Дому културе на Тошином Бунару, командант Главног штаба омладинских бригада Мија Лазаревић предаоје прелазну заставицу Првој рачанској пет пута ударној бригади и награде најбољим бригадама прве смене: Првој оџачкој, Првој рачанској, Косаничкој, Прелошкој, Трстеничкој и Другој далматинској бригади.

„Главни штаб омладинских радних бригада на изградњи Новог Београда доноси Одлуку бр. 2...

1. прелазна заставица додељује се Првој оџачкој омладинској радној бригади.

2. Проглашују се за ударне: Прва оџачка, Прва трстеничка, Прва рачанска...

Бригадисти кличу свим бригадама проглашеним за ударне и похваљене, али највише Првој оџачкој.

После неколико минута црвена заставица нашла се на челу кола којегје повела Прва оџачка.

ЗасШавице лепша си од злаШа,
најбољој си омладини даШа...

чуо се глас младог Словенца, Мишка Калика, коме се придружило још стотине снажних и громких гласова.

Стигле нове бригаде

У јуну на изградњу Новог Београда дошла је 51, а У јулу 41 бригада.

У такмичењу у част Седмогјула - Дана устанка, најбоља је била Десета жичка бригада, која је, иначе, и заказала ово такмичење. Она је радила на трећој деоници предузећа „7. јули". Захваљујући доброј организацији рада и залагању појединаца, декадни план је извршен седам дана пре рока, иако је на томе радилишту било само 68% потребних квалификованих и неквалификованих радника.

Добре резултате су постигле и:

Прва сјеничка бригада, која је на полагању „А" носача редовно испуњавала своје дневне задатке са 218%, четири дана пре рока и један дан пре дате обавезе; Друга поречка, са истим радним учинком, као и Трећа новосадска; Друга кикиндска, која је свој декадни задатак извршила за шест дана.

Ова ударна декада завршена је митингом свих бригада, који је одржан 30. јуна у логору „Милован Миловановић - Луне".

Друга подгорска - свуда најбоља

„Кад су се донедавно градиле омладинске пруге, омладина Подгорског среза ишла је на радну акцију са ваљевским бригадама: II, III, V и VIII. Године 1948. Подгорци су сами дали своје бригаде. Тако је Друга подгорска 1948. на Аутопуту постала пет пута ударна и носилац Ордена Братства и јединства III реда.

У новој Другој подгорској бригади било је мало градитеља који су раније били на радним акцијама. Њих десетак са Аутопута из 1948. године, говорили су:

„Зашто не идемо на Аутопут, тамо је лепше“...

Други су се опет плашили:

„Кише ће нас омести, а дали смо обећање"

Командант бригаде, Јован Јовановић, дванаест месеци се до тада борио за славу своје заставе и знао је: „Свеједно где идемо: Аутопут или Београд. И на једном и на другом градилишту је такмичење у част годишњице V конгреса КПЈ. Оно ће нам помоћи да испунимо обећање".

Сутрадан, пре састанка штаба, на столу секретара је стајао сређен извештај: задатак извршен са 221%.

То је дало храбрости бригадистима да кажу: „Новомешка бригада је сада најбоља у нашем логору. У реду!... Али, у тој бригади су већином другарице и зар ми не можемо бити бољи од њих.

И на другом састанку Штаба и Савета бригаде решено је: норму ћемо пребацивати за 100%, а за зграду ЦК Партије, где су прешли на рад, спремили су паролу: *Напред Под1орци - јуриш на кубике* и *Свако наше премашење норме од1овор нашим клевеШницима.*

Лед је био пробијен, трећи радни дан - нови успех. У логору „Франц Розман“, где је бригада боравила, било је тада 15 бригада и 15. јула у „Билтену" Главног штаба, одмах иза Новомештанске бригаде стајала је II подгорска. Значи, Новомешка бригада је тога дана била најбоља на изградњи Београда, а одмах иза ње II подгорска,

На изградњи Београда у то време радило је око 130 бригада. Бригадисти из Зајечарске, Гњиланске, Студеничке, Левачке и других бригада долазили су у омладин-

Омладински ло1ор „Франц Розман Сшане“, у коме је била смешшена и Дру1а иодХорска бртада

ски логор „Франц Розман", интересујући се за успех „новајлија“.

- Како постижемо ове резултате?... Једноставно, одговарао је командант. Кад смо могли да се снађемо на Лашви, где је материјал био VII категорије, можеимо и овде, где радимо са земљом и циглом. А како радимо, питајте наше бригадисте: Милована Павловића, Обрада Иванковића, Марка Белића, или Томислава Михајловића.

Командант тренутно није могао да одговори у чему је тајна успеха његове бригаде. Свака бригада живи по већ опробаним правилима градилишта и једино по чему се разликује од осталих јесу њени људи, чланови бригаде.

А један од тих њених чланова у Другој подгорској био је и Миодраг Настић. Његови родитељи су у селу сред-

Вративши се првогдана са радилишта Председништвом владе НР Србије, командантје морао да призна:

„Данас нисмо извршили задатак, другови!"

Одговорило му је замишљено ћутање бригаде.

Увече је одржан састанак штаба.

- Прелазимо на ново градилиште. Радићемо у три смене са пет група. Једни код зграде „Борбе", други код Дома Синдиката. На градилиштима се водила утакмица са Аутопутем, те не можемо чекати десет дана на наше сређивање...

Састанакје кратко трајао и на њемује решено: командант бригаде обилазиће све чете, заменик ће ићи на градилиште са другом, културно-просветни са трећом, фискултурни са првом четом, итд. Сутра увече биће поново састанак са дневним редом: рад на градилишту и питање узимања обавезе у такмичењу.

њаци па Миодрага нису хтели да пусте да се два месеца „мучи" на Прузи, или Аутопуту. Али, истина о радним акцијама постала јејача од отпора старијих. Кадје проживео неко време у бригади казао је оно што су пре њега многи већ казивали:

„Да сам знао какав је живот у бригади, дошао бих раније."

Миодраг је данас ударник.

Такав њен члан је и Томислав Павловић из Горњег Црњиљева. Његови су родитељи били најбогатији у селу, имали две вршалице за жито и Томислава су слали у гимназију. Можда су чести поклони родбине, превелика пажња родитеља за младог гимназисту погрешно утицали за његов развој. Томислав ни сам не зна како, тек је занемарио школу, бацио књигу и постао незадовољан.

У Дугој подгорској је похваљен. Пријавио се за зидарски курс и тамо био најбољи.

Киша је одавно престала да пада, замениле су је врућине. И бригаде су се налазиле у другој декади. Радилиште Подгорске није више било у центру Београда. У Вишњицу, где се бучни град претвара у село и где се подижу павиљони „Македоније" за раднике и нова циглана, премештена је Друга подгорска. Кад су дознали да ће ићи на ново градилиште нико се због тога није бунио. Бригада је знала да не сме да осрамоти свој крај и да се за заставу штаба логора бори више бригада. А ако освојиш логорску заставу, на пола си пута и до највећег признања - заставице Главног штаба.

У другој декади Друга подгорска је копала земљу на циглани. Устајало се у четири сата и путовало камионом седам километара до градилишта. Градитељи данас причају да су то били најлепши дани бригаде на акцији. На одморима би рачунали колико су кубика превезли и нестрпљиво чекали да продуже посао. Негде на другом крају Београда, код Бежанијске Косе, радила је Трећа подгорска и бригадисти Друге никако нису хтели да их ови изненаде. У то време сваки пролазник преко Теразија могао је на почасној табли да прочита име Друге подгорске и њен резултат извршења друге декаде - 472% преко норме.

Дошла је, затим, ударна декада, најзначајнија од свих у такмичењу. Време је и даље било лепо, Подгорци су постали стални сарадници бригада у Вишњици и опасни такмаци бригадама у логору „Франц Розман". Али, храбрији од Подгораца били су градитељи Друге трстеничке. Изненада, позвали су све бригаде на такмичење. Код градитеља то значи да су други постали бољи од тебе и да су те престигли.

И опет састанци Савета бригаде су постали свакодневни договор. Ноћ би обавијала логор, бригаде су спавале, а у штабовима су завршавали припреме за последњу офанзиву и последњи јуриш.

Говорити данас о ударној декади у Другој подгорској, а не о Томиславу Јеремићу, Макарију Михајловићу и о њиховим тројкама значило би не казати све. То су тројке које су у овој бригади постале славне, тројке које су радиле са двоја колица и нису знале за умор.

Декадни радни налог предвиђао је задатак бригаде за десет дана. То су знали сви градитељи. Апи, у тој декади је декадни налог за Подгорце важио само четири дана. Онда су они добили други. Њега су остварили за три дана. Шта да раде стручњаци са радилишту? Бригаду нису могли да оставе без посла. Иако то до сада нису радили, дали су Другој подгорској трећи декадни налог. Ударна декада завршавала се кроз три дана и Подгорцима је било довољно да изврше и трећи задатак.

Истина о Подгорцима обишла је све бригаде у логору и ван њега. И онда је једне вечери у Штаб бригаде дошао инструктор Главног штаба и донео радосну вест: „Заставица Главног штаба долази баш у бригаду.

Подгорци, дакле, нису изневерили. Пут којим су пре три године пошле ваљевске бригаде, наставила је Друга подгорска и тако дала свој прилог победи." (Ђорђе Витез)

Београд - највеће градилиште у земљи

Правећи план реконструкције и изградње Београда, нова народна власт је изградњу нових станова трудбеницима као свој први задатак. Тако у прве две године нове стамбене зграде изграђене су у свим рејонима: у Цетињској улици, у Улици народног фронта, у Мајке Јевросиме, у Хиландарској, у Цвијићевој улици, на углу улице Јована Ристића и Булевара Црвене армије, у Улици цара Уроша, Палмотићевој, Штросмајеровој, Његошевој и многим другим крајевима Београда. На углу Милоша Великог и Бирчанинове узлице подигнут је читав стамбени блок. На Сењаку, крај „Југоштампе", стављена је под кров 240 метара дуга стамбена зграда.

Нови парк Београда, лепши је него досадашњи Калемегдан, пружаће се ускоро између Калемегданских зидова и Дунава. На другом крају, крај Ветеринарског факултета, биће нови двореди и травњаци. И Топчидер, старо одмаралиште Београда, преуредиће се и улоепшати, као и Булевар Маршала Тита, сквер код VI мушке гимназије, Булевар Црвене Армије, Француска и низ других улица.

Кад се од Теразија пође према Славији, наилази се поново на градилишта: зграде Председништва владе НР Србије и Министарства спољне трговине, зграда Министарства иностраних послова ускоро украшаваће и овај део Београда.

И тако свуда. У улици Кнеза Михаила, у Таковској, на Обилићевом Венцу. Апи, народна властједнако води рачуна о свим деловима Београда, како о његовом центру, тако и периферији. У Шестом рејону се довршава зграда гимназије и Дом културе, а саграђена је и зграда Народног одбора. Код Цветкове Механе се гради Средњотехничка школа, на Миријевском путу- Геодетски институт, на Дедињу санаторијуми...

Београд се гради брже него икад раније.

У Београду су просечене многе нове улице, поправљени и проширени тротоари са травњацима. Десетине грађевинских предузећа Београда у свим делвоима града, од Теразија до Бањице, радили су на улепшавању његових улица, паркова и раскрсница.

Нови парк Београда, лепши него досадашњи Калемегдан, пружао се између Калемегданских зидова и Дунава. На другом, супротном крају, крај Ветеринарског факултета, засађени су нови двореди и травњаци. И Топлидер, старо одмаралиште Београда, преуређено је и улепшано као и Булевар Маршала Тита, сквер код VI мушке гимназије.

На великом стамбеном насељу, испод Бежанијске Косе, гради се 40 зграда.. Просечно, на свакој згради подигнут је други спрат. А има и таквих на којима су почели радови на петом спрату.

У студентском граду стављене су под кров две највеће зграде. А простор између градилишта на Новом Београду пресеца 49 километара пруге нормалног колосека, преко кога се довлачи материјал за зидање а земља, ископана испод Бежанијске косе одвози се вагонетима за нивелисање терена.

Четири бригаде Беличког среза и града Светозарева одлазе на савезне радне акције

На овогодишње радне акције савезног и локалног значаја из Беличког среза и града Светозарева кренуће прва бригада са 200 омладинаца на изградњу Аутопута, а на изградњи Новог Београда учествоваће до краја године још једна бригада сеоске омладине и две бригаде средњошколаца.

Поред тога, у „Недељи друмског саобраћаја“, која се одржавала ових дана, омладина је масовно учествовала. У свим активима формиране су раднејединице. Оне ће радити на акцијама локалног значаја, а уњима је обухваћено преко 4.000 омладинаца и омладинки.

У 22 села, где се ове године подижу задружни домови, свуда су формиране омладинске и грађевинске чете, које свакодневно учествују на радовима.

Почетком ове недеље, ученици Друге мушке гимназије у Нишу формирали су радну бригаду која ће, после завршетка школске године, учествовати на изградњи Новог Београда. Ово је истовремено и прва омладинска радна бригада оформљена у граду. Бригада ученика Друге мушке гимназије „Павле Корчагин" до сада је била једна од најбољих средњошколских бригада у граду.

Дванаест ударних бригада пребацивало дневне норме просечно за 40 одсто

Завршена је Ударна декада градитеља Београда, организована у част друге годишњице Петог конгреса наше Партије. Према непотпуним подацима, многе бригаде су испуниле своје декадне задатке још у првој половини декаде:

Трећа новосадска бригада је испунила свој декадни задатак **4** дана пре рока и један дан пре дате обавезе. Она је просечно пребацивала норму за 38%;

Десета жичка бригада извршила је свој задатак са 122%, Друга поречка бригада извршила је декадни задатакза четири дана, докје Друга кикиндска која је узела обавезу да ће декадни задатак испунити за шест и два сата, извршила тај задатак за шест дана.

Ценећи залагање бригада, Главни штаб омладинских радних бригада на изградњи Београда донео је ванредну одлуку којом је проглашен већи број бригада за ударне. Тако су из логора „Јожа Влаховић" проглашене за ударне бригаде: Прва заплањска бригада проглашена је по пети пут за ударну, а Друга чачанска, Шабачка и зрењанинска по други пут; из логора „Будо Томовић“ - Прва вршачка и Прва неродимска бригада - по други пут, а у логору „Милован Миловановић" - Прва поречка проглашена је пети пут за ударну, а Трећа новосадска други пут.

У току ударне декаде све бригаде су постигле врло добре резултате. На сваком радилишту, било у старом или Новом Београду, забележено је у високом проценту, извршење дневних радних задатака:

Десета жичка бригада, која је радила на трећој деоници предузећа „7. јули" (овде се налази само 68% од потребних КВ и НКВ радника), захваљујући добро организованом послу и залагању сваког бригадисте, декадни задатакје извршаван седам дана пре рока;

Прва сјеничка бригада, која ради на полагању „А“ носача, редовно је испуњавала своје дневне задатке са 218%;

Трећа љубићко-трнавска бригада, која је радила на блоковима Студентског града, испуњавала је норму просечно са 250%.

Ужичка средњошколска бригада - најбоља на изградњи Београда

У јуну омладинске радне бригаде на изградњи Београда постигле су значајне резултате на свим пољима рада.

Захваљујући пожртвованом раду омладинских радних бригада, полугодишњи план изградње Новог Београда извршен је четири дана пре рока, а у старом Београду, на највећим градилиштима, 10 дана пре рока.

У протеклом периоду нарочито су се истакле средњошколске омладинске радне бригаде. Оне су брзо овладале пословима на градилиштима и оправдале поверење које им је указивано.

На основу постигнутих резултата, Главни штаб омладинских радних бригада на изградњи Београда донеоје одлуку којом је прелазна заставица Главног штаба предата у трајно власништво Првој ужичкој три пута ударној средњошколској радној бригади.

Ова бригада, са 226 бригадиста (од којих 150 младића и 67 девојака), свакодневно је излазила на радилиште са 98% бригадиста а норме на градилишту испуњаване са 290%. На радилиштима, Бригада је урадила следеће:

Ископала и превезла 590 кубних метара земље, утоварила и пребацила 158 кубних метара шљунка, истоварила и пребацила 780 кубика песка, превезла 501 тону цемента и 244 кубна метра креча, пренела 331 тону гвожђа, 164 кубних метара граше и 736 тона „херс трегера“, пребацила 4,078.669 комада цигле, справила и пренела 1.407 кубика малтера и 102 кубна метра бетона.

На часове културно-просветног рада излазило је редовно 97,4% бригадиста, Одржана су четири политичка и два стручна предавања, дате три приредбе.

Из библиотеке је коришћено за читање 495 књига и редовно је радила и једна хорско-дилетантска група. Поред тога, Бригада је учествовала у раду низа других културно-просветних активности.

На часове фискултуре редовноје излазило 98,5% бригадиста, одржано је осам часова опште-физичког образовања, 31 утакмица одбојке, 7 утакмица кошарке и 19 ногометних утакмица. Освојено је 228 значки фискултурника и упражњавано низ других спортских дисциплина.

Главни штаб омладинских радних бригада на изградњи Београда такође је одао признање и Другој таковској три пута ударној средњошколској бригад, Првој сарајевској три пута ударној бригади, Кикиндској три пута ударној средњошколској ОРБ, Косовско-митровичкој три пута ударној средњошколској, Кумановској два пута ударној средњошколској омладинској радној бригади, Чачанској два пута ударној средњошколској омладинској радној бригади.

За изванредно залагање и умешно руковођење, Главни штаб је истом одлуком доделио назив ударника свим члановима Штаба и командирима чета Ужичке три пута ударне средњошколске бригаде, која је у трајно власништво однела прелазну заставицу Главног штаба.

Културне и спортске манифестације

У свим логорима, од 19. до 25. маја, одржане су смотре културно-уметничке делатности, а у оквиру њих и књижевни конкурс и изложбе културно-просветне и уметничке активности бригада.

Завршна приредба одржана је 28. маја у Дому културе на Тошином Бунару.

Приреме за фесшивал у насељу „Будо Томовић“

Тога дана, 28. маја, одржан је и спортски дан градитеља I смене - у фудбалу, одбојци, народном вишебоју и лакој атлетици. Учествовале су екипе победнице у претходним бригадним и логорским такмичењима.

У јуну 1950. одржани су смотра културно-уметничке активности и спортски дани омладинских бригада, а 2. јула, фестивал и слет градитеља као најзначајније културне и фискултурне манифестације у тој години.

Фестивал културно-просветне активности

Увече, 2. јула, у близини логора „Милован Миловановић - Луне“, под ведрим небом, на лепо уређеној позорници, приказан је веома квалитетан фестивалски програм, који је посматрао, поред бригада, и један број гостију из Београда.

- Ова наша свестрано заинтересована и образована омладина подсећа на херојску омладину старе Грчке. Тако су и они, под ведрим небом, приказивали своја достигнућа и такмичили се - биле су речи композитора Јосипа Славенског, који је био одушевљен програмом.

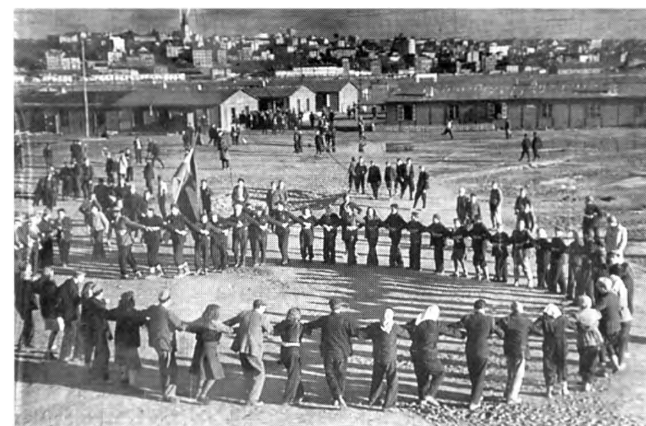

Козарачко коло у ло1ору „Милован Миловановић - Луне“

Програм је почео песмама *СШеі ПарШије* (диригова Хранислав Ђурић) и *ПеШољеШка зове* (дириговао Душан Костић), које је отпевао велики Централни хор. Потом су наступили хорови Шабачке, Титовоужичке и Бригаде са слободне територије Трста.

Квалитетне су биле и рецитације, дуети и соло певачке и инструменталне тачке, док су највише ведрине унеле фолклорне тачке Врањске, Димитровградске, Тимочке и Светозаревске бригаде.

Победницима фестивала су подељене дипломе и награде.

Од 8.800 бригадиста, колико се у овом месецу налазило на акцији, у културно-просветном раду учествовало је у 187 разних секција са 4.390 омладинки и омладинаца, или скоро 50% свих бригадиста.

Тих дана дипломе је добило 14 првих слушалаца Радничкогтехникума на Новом Београду, који су са успехом завршили трогодишње школовање.

То су били први слушаоци Радничког техникума, основаногу априлу 1948. године. Учили су и становали у просторијама првих приземних зграда на Тошином Бунару. Сада их чека посао на градилиштима Новог Београда, као стално запослених стручних радника - техничара.

Распламсало се такмичење на свим градилиштима

Још почеткомјула 1950. године на свим радилиштима Београда распламсало се велико такмичење међу бригадама. Почело је у част 7. јула - Дана устанка, наставило се у част двогодишњице Петог конгреса КПЈ.

Одлуком Главног штаба, двадесет омладинских бригада проглашеноје за ударне (неке први пут, а неке други, трећи и четврти пут).

Прелазну заставицу Главног штаба добила је Вршачка средњошколска бригада, која је у току овог такмичења пренела 2.050 кубних метара разног материјала, изручила 2.344 кубних метара бетонских плоча...

А поводом двогодишњице Петог конгреса КПЈ за ударне проглашеноје 37 бригада, а 11 је похваљено.

Љубићко-трнавска бригада испунила је свој први декадни план у јулу са 134% и добила прелазну заставицу Штаба логора „Будо Томовић". Друга поречка из логора „Милован Миловановић - Луне" први декадни план у јулу извршила је са 202% и освојила по други пут прелазну заставицу Штаба логора. Прва сјеничка бригада извршила је свој декадни план са 132% и освојила прелазну заставицу Штаба логора „Јоже Влаховић".

Комплексне групе - најбоље

У свакој омладинској бригади формиране су тзв. комплексне групе, састављене од најбољих омладинаца. Оне и постижу најбоље резултате:

> У Заплањској - четири пута ударној бригади - комплексне групе су радећи на Булевару Црвене Армије утовариле 170 тона кестена и испуниле свој дневни задатак од 19. јула са 360%. У 12. ресавској једна комплексна група већ други дан после формирања освојила је прелазну заставицу Штаба бригаде. У Митровачкој бригади из логора „Будо Томовић" једна комплексна група за два дана пребацила је и сложила 8.000 комада цигле и озидала 10 кубних метара зида. А пре тога она је на бетонским радовима превезла на удаљености од 250 метара 38 џакова цемента, 10 кубних метара бетона... Комплексна група из Шесте рађевске бригаде, радећи на преношењу врата и прозора испуњавалаје своје дневне задатке са 250%. Једна комплексна група из 10. жичке, испуњавала је своје дневне задатке у просеку преко 240%, а из Друге орашачке средњошколске бригаде једна комгшексна група извршила је своје задатке са око 400%, а друга чак са 732%...

У ударној декади поводом двогодишњице Петог конгреса КПЈ Трећа новосадска бригада обавезала се да ће свој декадни план извршити до 25. јула, али га је дан пре дате обавезе испунила са 138,5%, односно шест дана пре рока. И била носилац прелазне заставице Штаба логора „Милован Миловановић - Луне".

И бригаде из логора „Јоже Влаховић" своје дневне задатке за 22. јул извршиле су: Жичка бригада са 446%, Крагујевачка са 400%, Студентска са 345%. А у оквиру њих 3. чета Крагујевачке бригаде извршила је дневни налог чак са 735%, а 3. чета Жичке са 695%.

Из логора „Будо Томовић" првог дана ударне декаде најбоље бригаде биле су Неродимска - дневни задатак извршила са 154%, Деспотовачка -једна њена комплексна група са 268%, а једна комплексна група из Љубићко-трнавске са 200%.

Нове бригаде у августу и септембру

У августу на изградњу Београда су дошле 34, а у септембарској смени 35 бригада.

Ванредном одлуком Главног штаба омладинских радних бригада, почетком августа, за ударне из логора „Јоже Влаховић" по пети пут су проглашене Прва жичка и Сјеничка, а Копаоничка и Неготинска по други пут; из логора „Франц Розман Стане" - Прва заплањска по пети пут, а Друга чачанска, Шабачка и Прва зрењанинска по други пут; из логора „Будо Томовић" - Прва вршачка и Прва неродимска по други пут; из Логора „Милован Миловановић Луне" - Прва поречка по пети пут и Трећа новосадска - по други пут.

Завршни радови на многим објектима у старом Београду

У септембру и октобру, на 33 градилишта у старом Београду, радило је укупно 78 бригада, са 8.960 омладинаца и омладинки. Током целе 1950. године омладинске бригаде су у Београду (старом) радиле на објектима, и то: гаражи на Звездари, стамбеном насељу на Карабурми, стамбеном насељу у Црнопоточкој улици, стамбеним зградама на Миријевском путу, Дому синдиката, палати „Југословенске књиге", палати „Борбе", Председништву владе Народне Републике Србије, Централном комитету народне омладине Југославије (сада хотел „Метропол"), згради „Геокарте", палати „Делини" у Кнез Михаиловој улици, на два спрата Техничке велике школе, Галерији фресака, згради на кружном путу (завршавале се), и на Бањици (завршени груби грађевински радови), стамбеном блоку у улици Алексе Ненадовића, објектима у болничком кругу, Гинеколошкој клиници (сви објекти довршени до III спрата), Летњој позорници у Топчидеру, уређењу Калемегдана, реконструкцији Булевара Црвене армије (сада Булевар краља Александра), Филмском граду у Кошутњаку, стадиону Спортског друштва и купатилу „Нови Београд", зградама у Панчевачком Риту, Ветеринарском и Економском факултету. У последњем такмичењу за извршење годишњег плана

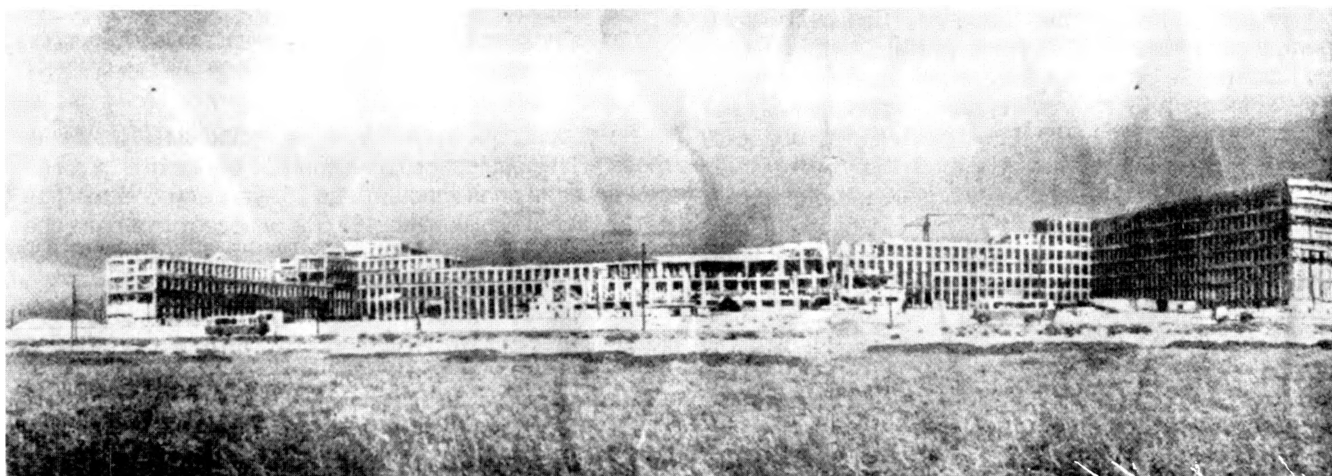

Зфада Председништва Владе у завршној фази фађевинских радова

свакодневно су се на градилишту „Геокарте" надметале Неродимска и Деспотовачка бригада.

Добре резултате су постизале и Копаоничка бригада, која је декадни план испунила за четири дана и Трећа жупска, која је осам дана пре рока извршила план за август.

Прелазну заставицу Главног штаба освојила је Милешевска бригада на тешким пословима код предузећа „Ибар“-Ушће, на истовару шлепова и на машинама за сепарацију и дробљење шљунка.

И Мионичка бригада је испуњавала, а некад и пребацивала своје норме, успешно сарађујући са предузећем „Спачва" на њеном градилишту.

Међу градитељима била је позната ударна група девојака из Прве белопаланачке бригаде, коју су, на раду на мешалици крупног малтера, чиниле: „Миланка Борисова, Нада Димитрова, Вита Болева ијош две девојке. Тоје била најбоља група у бригади. Докје осталим групама требало 10-15 минута да избаце једну корпу малтера, ова група је то урадила за само 7, па чак и за 6 минута.

НАЈБОЉЕ ОМЛАДИНСКЕ
БРИГАДЕУ 1950. ГОДИНИ

У 1950. године више пута ударне
биле су следеће бригаде:

шест пута: Прва заплањска, Десета жичка, Сјеничка, Копаоничка, Неготинска, Азбуковачка, Осамнаеста оџачка;

пет пута: Оџачка, Љишка, Рачанска, Прва поречка, Љубићко-трнавска, Ђевђелијска, Параћинска, Трећа обласна нишка, Љишка, Косјерићка, Милешевска, Ситничка, Трећа карловачка, Тридесет прва далматинска, Тридесет друга далматинска, Дванаеста таковска, Шеста војвођанска, Пета деспотовачка;

четири пута: Трећа далматинска, Тамишка, Подгорска, Жупска, Прелошка, Косаничка, Друга далматинска, Ресавска, Лесковачка, Суботичка, Трстеничка, Босанско-граховачка, Истарска, Опленачка, Јужноморавска, Левачка, Подунавска, Подујевска, Топличка, Ораховачка, Прва титовоужичка, Посаво-тамнавска, Крајинска, Горњоморавска, Подгорска, Мионичка, Нишка, Ђурђевачка, Седма војвођанска, Борска, Грачаничка, Друга републичка македонска, Тридесета далматинска, Трећа обласна осјечка, Дреничка, Мионичка, Нишка, Ђурђевачка, Седма рађевска, Пета обласна загребачка, Друга заплањска, Беличка, Четврта обласна осјечка, Пета обласна осјечка, Орашачка, Каменичка, Вучтрнска, Дежевска, Љубићко-трнавска, Пожешка, Левачка.

Прелазну заставицу Главног штаба освојиле:

20. априла - Прва оџачка бригада, логор „Јоже Влаховић“, градилиште Студентског града.

30. априла - Друга обласна далматинска бригада, победник у првомајском такмичењу - добила заставицу у трајно власништво;

10. маја -Љишка бригада из логора „Будо Томовић" (141 бригадист);

30. маја - Прва рачанска пет пута ударна бригада из логора „Јоже Влаховић" (184 бригадиста). Градилиште Студентског града;

20. јуна - Ђураковачка бригада из логора „Јоже Влаховић“, са 171 бригадистом; Градилиште Студентски град;

12. јула - Вршачка средњошколска бригада из логора „Франц Розман-Стане“ (209 омладинаца и омладинки);

30. јула -Жичка бригада из логора „Јоже Влаховић";
Градилиште Студентски град;

20. августа - Друга копаоничка бригада из логора „Јоже Влаховић“; Градилиште Студентски град;

1. септембра - Друга милешевска бригада из логора „Милован Миловановић - Луне“; Градилиште предузећа „Ибар-Ушће" - рад на истовару материјала из шлепова, сепарацији шљунка, дробилици и централном магацину;

20. септембра - Четврта карловачка бригада из логора „Франц Розман - Стане“; Градилиште стамбене колоније у Црнопоточкој улици;

12. октобра - Трећа љубићко-трнавска из логора „Јоже Влаховић"; радила на транспорту материјала;

22. октобра - Друга заплањска из логора „Франц Розман-Стане“; Градилиште стамбене колоније у Црнопоточкој улици;

Према подацима листа *Борба* и Друга беличка бригада била је носилац заставице Главног штаба;

Такође, према не сасвим потпуним подацима, у 1950. години прелазну заставицу штаба логора освојиле су и:

У омладинском логору „Милован Миловановић - Луне“: Друга новосадска, Прва раваничка средњошколска, Друга поречка сеоска, Друга поречка, по други пут, Моничка, Горњоморавска, Друга ваљевска;

У омладинском логору „Јоже Влаховић": Прва жичка, Друга титово-ужичка, Прва сјеничка, Друга левачка, Неготинска, Истарска „Антонио Бонифаћио", Дежевска;

У омладинском логору „Франц Розман Стане“: Прва заплањска, Прва вршачка средњошколска, Зрењанинска, Заплањска, Подгорска, Обласна нишка, Параћинска, Друга заплањска;

У омладинском логору „Будо Томовић": Прва моравичка „Милинко Кушић", Прва моравичка по други пут, Љубићко-трнавска, Неродимска, Друга азбуковачка, Таковска, Моравско-алексиначка, Пета деспотовачка.

СВЕЧАНИ ЗАВРШЕТАК РАДОВАУ 1950. ГОДИНИ

Митингом одржаним пред завршеним павиљонима у Студетнском граду, 5. новембра 1950. године, окончана је ова троипогодишња епопеја изградње Новог Београда и реконструкције старогдела Града.

Окупило се око 5.500 омладинаца из 49 бригада последње смене. Поздравили су их Стојан Бјелајац, члан бироа Централног већа Народне омладине Југославије и командант Главног штаба омладинских бригада Мирољуб Мија Лазаревић, а у име Градског комитета Партије Јуре Сарић.

Мишнт ио завршешку радова у 1950. Јодини

Привремено обустављена изградња Новог Београд

У стамбеном насељу петоспратних, истоветних или сличних зграда, са краћим прекидима, током наредних неколико година, изграђена су 52 павиљона. У њиховој близини још су се налазиле приземљуше и колибе, док су бараке градитеља брзо настанили стамбено незбринути грађани. Због погоршане економске ситуације, привремено је обустављена изградња Новог Београда убрзо је обустављена. Орјентација је била на подизање тешке индустрије. А шта је са незавршеним објектима на Новом Београду?

„Изграђени бетонски костури палате Председништва владе (СИВ-а) и Хотела годинама су, „скоро аветињски штрчали над песком поред Дунава“. Дим из локомотива са старе земунске железничке станице временом је зацрнио бетонску конструкцију будућег Хотела...

За време застоја у планској изградњи Новог Београда на тој територији обновљена је дивља градња. Апи, она је брзо спречена, иако су градитељи и даље доводили своје породице из унутрашњости и настањивали се у све већем броју приземљуше, бараке и колибе. Тако је настала Црнотравска улица (насељавањем породица мајстора из Црне Траве).

ОМЛАДИНА НА ИЗГРАДЊИ НОВОГ БЕОГРАДА У БРОЈКАМА

- Градилишта (мањих и већих) 99
- Укупно бригада.. 904
- бригадиста.. 142.500
  ударника..21.882
  похааљених.. 45.776

- Описмењено 10.230
- Стручне курсеве завршило...7.988
- Разне образовне курсеве... 17.584

- Радило кружока, секција, клубова...580
  укупно чланова... 30.180
- одржано фестивала.. 11
  учесника.. 16.829
- Прочитаних књига.. 143.596
- Издато зидних новина...2.944

- Разних спортских сусрета.. 157.477
  укупно учесника... 725.829

- Такмичења у народном вишебоју...................................... 2.185
  укупно учесника... 247.115

- Слетова...7
  учесника..46.424

- Освојених фискултурних значки...................................... 27.133

СЕЋАЊА ГРАДИТЕЉА

Др Бранислав Поповић - Бацко, учесник на пет радних акција, лекар, санитетски генерал-мајор

Рођен је 1934. године у селу Прекодолце код Владичиног Хана. Основну школује завршио у Владичином Хану, Гимназију у Врању (1951), Медицински факултет у Београду, као војни стипендиста (1959), а Школу резервних санитетских официра (1960), специјализацију опште медицине у Школи народног здравља „Андрија Штампар" у Војној болници у Загребу (1967), Школу народне одбране - 27. класа (1982) у Београду, са одличним успехом, трећи у рангу, а генералски испит положио 1988. године.

Др Бранислав Поиовић за 1оиворницом у свечаној сали Медицинскоl факулШета

Као средњошколац и студент, Поповић је учествовао на пет омладинских радних акција и то:

На изградњи Аутопута „Братство-Јединство" Београд - Загреб, у јулу и августу 1948. године, у Јужноморавској сеоској бригади, којаје бројала 160 бригадиста и обављала завршне радове на делу трасе код Пеђинаца;

На Новом Београду, 1949. године, у Лесковачкој средњошколској бригади, која је имала 140 бригадиста, а он у њој био командир одељења. Највећи део посла на тој радној акцији обављан је у градњи стамбених петоспратница у насељу Тошин Бунар.

Поново на Новом Београду, 1950. године, са Врањском средњошколском бригадом, састављеном од ученика Гимназије и Учитељске школе. У њој је био заменик команданта. Бригада је месец дана радила на градилишту репрезентативног хотела и обалоутврди рукавца Дунава;

На изградњи Омладинске пруге Бања Лука - Добој, у Нишкој обласној бригади, у којој је био командир чете („Врањанске); у бригади, која је радећи на прилазном путу ка Љесковим водама, постигла изванредне резултате и проглашена ударном;

И на подизању Ваљаонице бакра у Севојну код Ужица, 1951. године, у Студентсткој бригади „Станко Марковић" са Медицинског факултета, у којој је обављао и дужност заменика команданта.

После радних акција и завршетка студија др Бранислав Поповић је обављао низ дужности у својој струци, од референта санитетске службе 166. гардијског пука у Лукавици - Сарајево, управника амбуланте до наставника после специјализације у СОШ-у и ВМА (1967-73), а у Санитетској управи ССНО-а од референта - начелника одељења, до заменика начелника и начелника управе (1973-1989), као и председника Главне војнолекарске комисије (1989-1992).

У СУБНОР-ује радио на питањиа здравствене заштите бивших бригада, а од 2007. је и председник СУБНОР-а града Београда.

Поповић је носилац више одликовања и друштвених признања, међу којима и медаље Омладинског конгреса за учешће на пет радних акција, четири медаље поводом годишњица ЈНА и седам одликовања, укључујући и Орден за војне заслуге са великом звездом, Орден рада са црвеном заставом, Орден Његоша II степена (од Републике Српске) и више плакета и захвалница од стручних медицинских организација.

СТОЈАН МЛАДЕНОВИЋ
Мој скромни допринос
изградњи Новог Београда

Имао сам среће да као средњошколац врањске Учитељске школе учествујем два пута по два месеца на изградњи Новог Београда, заједно са мојим друговима и другарицама:

Прво, као бригадиста, јула и августа 1948. године, у саставу ОРБ “Макаренко” из Учитељске школе, чији је командант био Владимир Јовановић из Бујановца, а заменик Стојан Митић из Врања. Десет дана смо радили на припреми смештаја за бригаде и градили спортске терене на Новом Београду.

Дру1о, 1950. године као командант ОРБ “За истину и победу”, састављену од ученика Учитељске школе и Гимназије из Врања. Заменик ми је био Бранислав Поповић из Владичиног Хана, касније доктор медицинских наука и генерал-мајор.

Бригада је била смештена у насељу “Јоже Влаховић” на Бежанијској коси,а радила је на регулацији обале Дунава код Хотела “Југославија”. Поред резултата на радилиштима, са много ентузијазма смо уређивали смо омладинско насеље, припремали хор, фолкпор, позоришне и литерарне секције и спортске екипе за такмичења у насељу и на целом градилишту.

Сећам се величанствених смотри на Старом сајмишту на којима су учествовале победничке екипе из свих насеља.

Највеће признање и част било је када бригада постане ударна, а најбољи градитљеи добију ударничке значке. Наша драмска и фолклорна секција су освојиле прва места на централном такмичењу.

Само име наше ОРБ сведочи о нашој континуираној борби “За истину и победу”. Оно би и данас било пожељно и адекватно. У овом и сваком времену. И наш Нови Београд је израстао, управо, из борбе овог народа *за исШину и победу.*

Гоупа бртадиста Прве шабачке бртаде: у дру!ом реду седе, с лева на десно, Андрија Мереник, Слободан Давидовић и Војислав Солдатовић; стоје, с лева на десно: Стојан Савић, Слободан Гавриловић, ДраЈан Стакић, Александар Лукић... позади, први с леве стране Витомир Вуковић

АНДРИЈА МЕРЕНИК
Кад смо градили своју кућу

Увек кад прошетам уз благи бежанијски успон, крај пољане усечене у брдо, сетим се барака, у којима је некад боравила младост. Ту више нема омладинског логора „Јоже Влаховић", ни виткихјарбола са тробојницама, подизаних рукама најбољих бригадиста. Умукнуо је и зов труба и пиштаљки. Остала су само сећања и испод брда један нови град.

- Ту, где је сада Студентски град - причала ми је једна девојка веселих плавих очију - биле су баште са купусом. Овде сам дошла са омладинском бригадом и остала да радим у Новом Београду.

У продавници, у дужем реду, стоји и старац изobраног лица са бокалом у руци, стрпљиво чека да купи млеко и, да прекрати време, прича ми:

- Овде, где су сад ваше зграде, били су повртњаци, са неколико трошних баштованских кућица. Иначе, цео овај терен је био подводан и сав у рупама од ровова.

Старац настави да прича о омладинским бригадама и скромно се похвали:

И ја сам овде са фронтовцима истоварао цигле...

Ујесен 1948. године последњи купусје исечен. Баштовани су се за увек опростили од својих башти и кућерака. Уместо купуса, за две године никло је осам павиљона Студентског насеља.

За време радне акције на изградњи Новог Београда излазио је истоимени лист *Нови Бео1рад.* Листајући га наишао сам и на ове интересантне написе:

„Двадесет седми јун 1949. На трећој страни листа „Нови Београд" крупним словима је писало: „Крајем октобра Универзитетски град примиће 4.000 студената - На другом блоку зидају се већ трећи спратови". И даље следе речи: Универзитетски град постаоје велико поприште на коме омладинске и фронтовске бригаде и стручни радници кроз испуњење својих планских задатака бију велику битку за побољшање стамбених прилика наших студената, за побољшање њиховог живота и учења..."

„Већ првих дана студентске бригаде су показале видне успехе у раду. Готово све пребацују норму. Нарочито се истичу: Бригада економског факултета „Владимир Перић - Валтер", која је 4. јула пребацила норму са 346%, Бригада ВПШ и Правног факултета „Ђуро Стругар", која је 5. јула пребацила норму за 147%, Бригада медицинског факултета...

10. августа 1949. Једно од највећих жаришта рада, Градилиште број 9, имало је свечан дан. На митингу пред око 10.000 људи радном колективу „Студентског насеља", предата је застава Савезне владе,... као знак народног признања за изванредне заслуге...

Новембар 1949. Хладна, кишнајесен. Кошава је забадала честице цигле и песка у очи. Блато се несносно лепило за ципеле. Зграде још нису биле под кровом. Вишемесечни труд требало је спашавати, а бригаде су биле отишле.

Студенти су поново притекли у помоћ. Спремни на напоре дошли су с речима: „Дошли смо да градимо своју кућу".

Поново су се залепршале заставе прослављених бригада „Владимир Перић - Валтер", „Драгица Правица", „Ђуро Стругар[11]. Дошле су и бригаде ванредних студената. Логор на брду је оживео. Градилиште је поново врило од рада. Још живље су забректале мешалице..."

Једном, шетајући између павиљона у Студентском граду, сретнем познаника, ранијег пословођу. Као и пре шест година, здепаст и дебељушан и још на истом послу.

- Здраво! Познајеш ли ме? - упитао сам га. Он ме је ћутке гледао и присећао се...

- Сећаш ли се Шабачке бригаде?

- Стотине њихје прошло овуда, а шест година је од тада. Изменио си се. Имали сте вредну бригаду. Волели сте понекад који проценат да додате, или преправите неку бројку...

- Ваљда си задовољан. Сад живиш у кући коју си градио.

- Ех, да није било оне Резолуције и оне блокаде, не би ме овде видео. Све ово - руком је показао на округлу зграду - било би готово...

Ми који смо подизали прве студентске павиљоне, када им се приближимо или прођемо поред њих, осетимо у себи снажан градитељски понос. А наше очи, упорно траже и нешто своје уграђено у блоковима студентског града..."

ГОЈКО ЛАЂЕВИЋ
Било је другарство

Као средњошколац и Гојко Лађевић је учествовао на више омладинских, и то: на изградњи омладинских пруга Брчко - Бановићи (1946), Шамац - Сарајево (1947), на обнови Варшаве (1947), а затим на изградњи Новог Београда. Његова су сећања:

„Било је велико другарство, радни ентузијазам и полет, солидарност и узајамно помагање. Тим важним људским и племенитим особинама био је тада надахнут сваки припадник радне бригаде.

И поред примитивне технике оног времена (колица, трагаче-тезгере, ашови, лопате, пијуци, и сл), није било препрека да се сложени задаци овим средствима обаве и на великим објектима.

У извршавању свакодневних задатака, такмичили смо се увек са песмом, како у одласку, тако и за време рада и повратка у логор. Борили смо се за прелазну заставицу, за звање најбоље бригаде.

Памтим тренутке када су поједини бригадисти примали пакет од куће. То су била мала славља - поделити садржај пакета са свим друговима - бригадистима. Догађало се често да власник пошиљке добије најмање, или ништа. Није било себичних бригадиста. Владала је топла и другарска пажња: да се поделе радост, успех, тешкоће, напори заједничког живљења. Тога се треба сећати и данас. И учити младе људе вештини заједничког живота.

После завршеног радног дана, у слободним поподневним часовима, текао је друштвени живот, прожет културно-забавним, спортским и другим активностима - психофизичка релаксација организма за наредни веома напорни дан који нас је очекивао."

ОРАШАЧКА СРЕДЊОШКОЛСКА БРИГАДА
Због Ћире Бригада није била трећи пут ударна

На градилиштима Студентског града и Палате Председништва владе, 1950. године, радилаје и Орашачка средњошколска бригада, састављена од ученика Аранђеловачке гимназије, са командантом Миодрагом - Мићом Зечевићем на челу.

Миодра< - Мића Зечевић, командаш бршаде, а седи Мира Прокић

Током једномесечног ударничког рада ова бригада је у високим процентима испуњавала утврђене радне норме за поједине врсте радова, те је два пута проглашена за ударну, а једном била и специјално похваљена.

По радном учинку и друштвеним активностима добила би и трећи пут звање ударне, али је оно изостало

због недоличног понашања групе бригадиста, штоје оцењено и као кршење правила живота у омалдинском логору. 0 томе шта се и како догодило командант Зечевић у својим сећањима је записао:

... У мом кратком одсуству из бригаде (док сам био на састанку у Главном штабу) неко од посетилаца својима у бригади донео је, поред осталог, и једну флашу ракије, коју је група од десетак бригадиста сасвим искапила и опила се. У таквом стању они су почели гласо да кричу, имитирајући Тарзана у џунгли (пар дана пре тога гледали су филм о овом популарном филмском јунаку), што је узбунило цео логор. Од њих се највише напио неки Ћировић, родом из Брезовца, кога смо сви звали Ћира. Да би га као таквог склонили од мене и од дежурних у логору, они га однесу и оставе негде дубље у кукурузе којим је била засејана њива на Бежанијској коси изнад логора. И то учине они који су, такође, били „под гасом". Када сам се вратио у логор, ствар је била „сређена", али приметим да нема Ћире. Та група призна да су га од мене сакрили у кукуруз.

Пошаљем их да га нађу, али они нису тачно знали где су га оставили. У тишини из логора изведем целу Бригаду, развијем је у стрелце и нађемо Ћиру где спава „сном праведника" између струкова кукуруза. Све се то некако сазнало у Главном штабу. И уместо проглашења трећи пут за ударну, бригада буде само похваљена.

Орашачка средњошколска бртада, командантша Миодра1а - Миће Зечевића

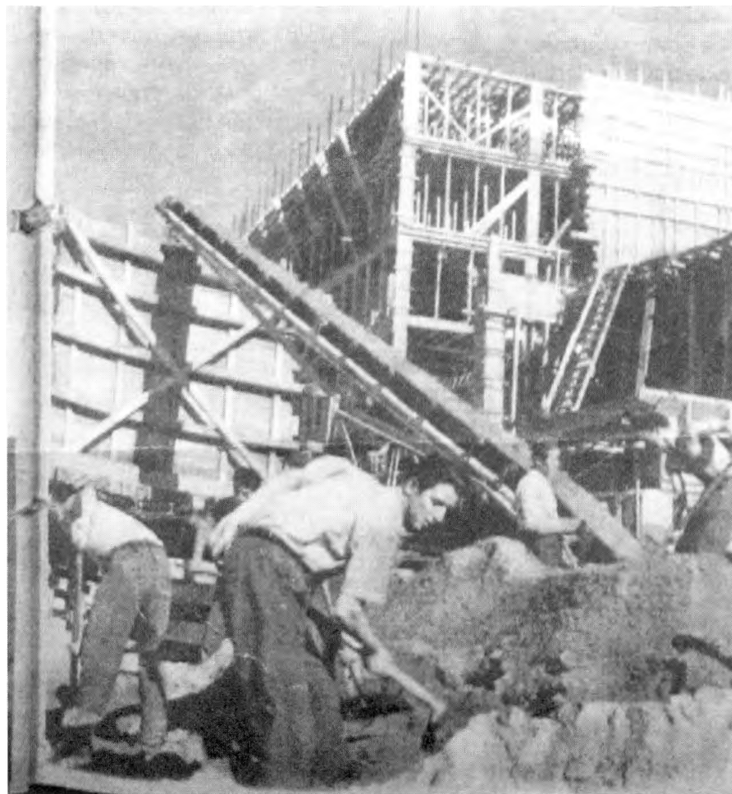

На фадилишшу Председнишшва Владе

БРАЧНИ ПАР ДРАГОЉУБ И МИЛОМИРКА РАДУЛОВИЋ - УЧЕСНИЦИ НА ВИШЕ РАДНИХ АКЦИЈА И УГЛЕДНИ ПРОСВЕТНИ РАДНИЦИ

Драгољуб Радуловић - Кудро

Рођен је 1928. године у Милићевом Селу. После основне школе у родном селу, завршио је нижу гимназију, са малом матуром у Пожеги, уз пешачење по 16 километара у оба правца, а затим и ужичку Учитељску школу, 1950. године.

Дра1ољуб (лево) са дру!ом у време изфаддње Ваљаонице бакра у Севојну

Учесник је на омладинским радним акцијама: на изградњи Омладинске пруге Брчко-Бановићи (1946), Новог Београда (1949. и 1950), Ваљаонице бакра у Севојну (1952) и Качаника на албанској граници. На свим тим акцијама је проглашен за ударника.

По завршетку учитељске школе, планским распоредом кадра Министарства просвете, распоређен је на дужност учитеља у селу Васиљевићи - Срез моравички. Село забито, без струје, воде и одговарајућих путева. Његово ангажовање на решавању свих тих проблема текло је напоредо са обављањем и дужности секретара ОК СКС и председника Земљорадничке задруге.

А по одслужењу војног рока, постављен је на учитељску дужност у селу Богданица, Срез пожешки. У овом месту је организовао акцију на електрификацији села и уређивање непосредног окружења новосаграђене школе.

После Богданице, са супругом Миломирком службовали су у Прилипцу, и у Паковраћи, где је Драгољуб обављао дужност директора Осмогодишње школе. Због недостатка стручног кадра обоје су предавали су по неколико предмета у старијим разредима ове школе.

Својим радом овај брачни пар учитеља оставио је видне трагове, не само успешно радећи у школи, већ учествујући у свим облицима културно-просветног и економског живота села. Драгољуб - изванредан организатор, а Миломирка - његова незаменљива помоћница. Цео амбијент школе и пространo двориште претворено је и у услове за одржавање часова у природи. Са ученицима су подигли и однеговали мали расадник зимзеленог растиња. Скоро ни једно домаћинство у селу није било без јеле, смрче, које је делио бесплатно.

Просветно-педагошки завод у Чачку своје госте са стране увек је доводио у Паковраћу да се увере у то каква треба да буде једна сеоска школа, са укупним огледним резултатима рада и угледом у својој средини. Посетивши ову школу, Алеш Беблерје рекао: „Овоје рај на земљи".

Републички одбор за уређење школске средине 1986/87. године доделио је Драгољубу Радуловићу - Златну плакету. А на предлог Просветно-педагошког завода у Чачку, под покровитељством Културно-просветне заједнице Србије, Драгољуб Радуловић је добио и звање *Најдражи учиШељ,* 1984. године.

Бртада ученика Учишељске школе из Ужица на из1радњи Ново1 Беофада 1950.

Ужичка средњошколска бртада на из1радњи омладинске иру!е Бањалука - Добој, 1951.

И поред свогогромногдруштвеногангажовања, Драгољуб је успео да заврши и Педагошку академију...

Миломирка Лазовић - Радуловић

И Миломирка је учествовала на изградњи Новог Београда, 1949. и 1950. године:

1949. у Средњошколској два пута ударној бригади, коју су чинили ученици Учитељске школе и Гимназије у Ужицу, са командантом Бранком Зејаком на челу;

1950. године у Ужичкој средњошколској два пута ударној бригади, састављеној само од ученика Учитељске школе, са командантом Синишом Азањцем на челу. Потом је Миломирка била на изградњи Омладинске пруге Бањалука-Добој, 1951. године, такође, и на акцијама Покрета горана. Три пута је проглашена за ударницу.

Рођена је 1932. године у Заблаћу код Чачка. Сиромашни родитељи су изнајмљивали земљу како би издржавали породицу.

После завршетка основне школе (ОШ „Степа Степановић" у Чачку) за време окупације, иако у неимаштини родитеља, Миломирка је наставила даље образовање.

Нижу гимназију са малом матуром завршила је 1948. године, а диплому Учитељске школе стекла је у Ужицу

Бршадна конференција на којој су иро1пашени ударници

1952. године. И она је по планском распореду кадра тадашњег Министарства просвете, распоређена на учитељску дужност и то у Тутин, Штавички Срез.

Ударници Ужичке бршаде: Миломирка Лазовић, Мићо Симовић, Војин Дацовић, Милојица Новосел, Јовановић...

А после удаје за колегу Драгољуба Радуловића - Кудру, са њим је била на служби у Богданици - општина Каменица, потом у Прилипцу и Пилатовићима, најзад у Паковраћу, где је и пензионисана. Иапоредо са радом у школи, Миломирка је, заједно са својим супругом, неуморно радила на народном просвећивању, организовању аналфабетских течајева и у политичкој активности у свим местима у којима су службовали. И свуда су се трудили да им школа буде угледна и по свом изгледу и по резултатима рада у настави.

Миломирка је добитник и једне новчане награде од 200.000 динара, Повеље поводом 30. и 40. годишњице Савеза пионира Југославије, као и више других плакета и захвалница на јубиларним прославама просветних радника. АУказом Председништва ФНРЈ, од 12. децембра 1983. године, одликована је Орденом рада са сребрним венцем.

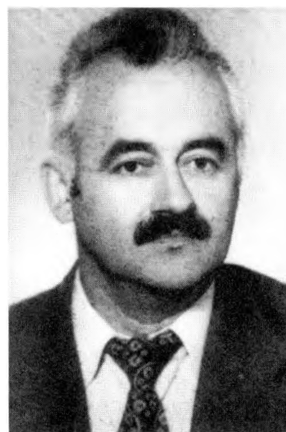

Суиружници ДраТољуб и Миломирка као иросвешни радници

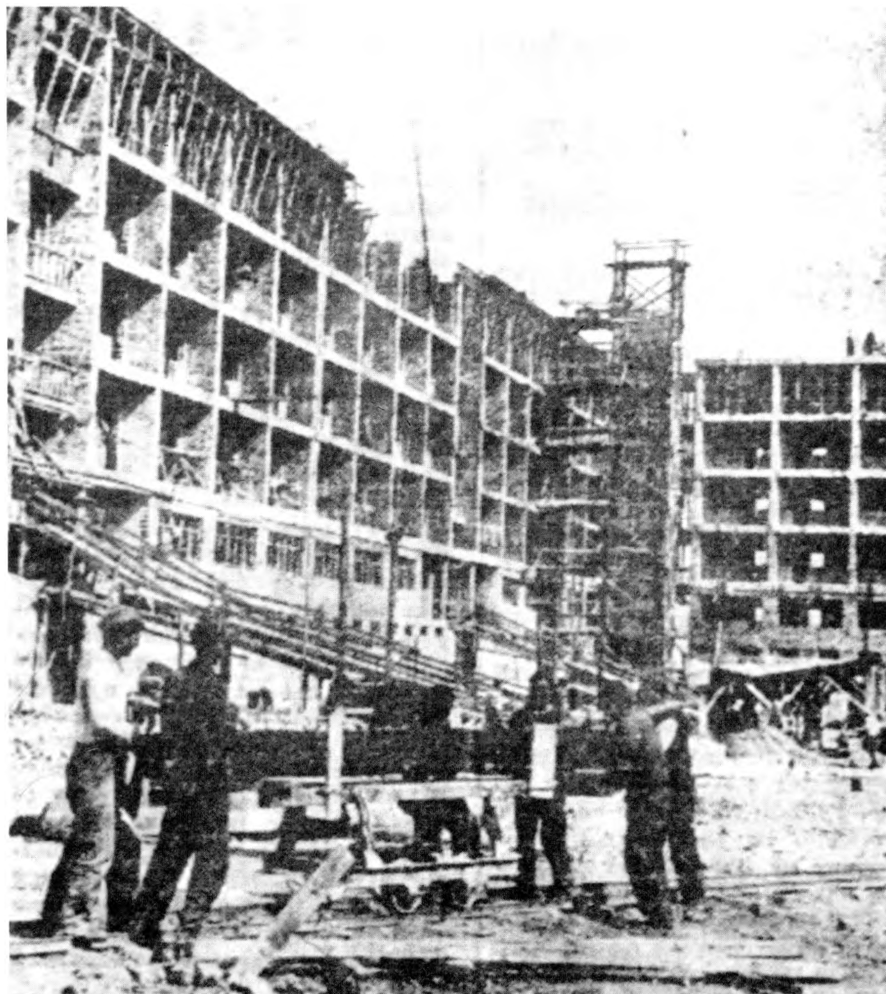

Део Градипишша сшуденисколірада

СУНЧИЦА МИЛОСАВЉЕВИЋ

„Рибање“ казана

Јуна 1949. године у воз за Београд села је и Сунчица Милосављевић. Усхићена и поносна. Са тек навршених 15 година и завршеним четвртим разредом гимназије (сада осми основне) била је најмлађи бригадиста Зајечарске омладинске бригаде. Свечани испраћај на зајечарској железничкој станици само јој је улио још већу дозу самопоуздања. Изборила се за праву ствар. Градиће своју земљу.

Право са београдске железничке станице, зајечарски гимназијалци су уведени у оближњи дрвени магацин, на месту данашње аутобуске станице, где су запрашивани чувеним ди-ди-тијем. Тако дезинфиковани, кренули су у колони према старом железничком мосту, па даље кроз пространу мочвару и испод подвожњака до својих барака на старом Аутопуту (логор „Јоже Влаховић").

- Нисмо ни приметили мочвару. Певали смо песме партизанске, наше и руске. Друге нисмо ни знали. Џез музику смо чули тек са филмом „Бал на води", који смо после сви гледали, по девет пута.

Били смо оскудно одевени, гладни, жељни много тога, али пре свега весели, безбрижни, савесни и вредни. Ценили смо се између себе само по томе какав је ко био друг, карактер. Материјална добра су била неважна. Истина, нисмо имали потребу за лепим, поготово ми девојчице, али нисмо имали узоре.

Живот у дрвеним баракама, у правом смислу речи, војнички. Дрвени кревети на спрат, груба војничка ћебад. Девојке су ноћу навлачиле сокне да не би надражиле кожу. Хигијена - беспрекорна, патос смо редовно рибали. Санитарни референт сваке ноћи је прегледао да ли су сви опрали ноге пред спавање. Купатила, наравно, није било. Само чесма напољу, испред бараке.

Ујутру обавезна прозивка, гимнастика, доручак па под заставом и с песму до Тошиног бунара, где су још 1948. ницали први спратови стамбеног насеља и Студентског града. Девојке су радиле лакши посао - плеле корпе од гвожђа за армирани бетон и преносиле их тамо где им је пословођа одређивао. За време паузе ужина - хлеб и пекмез, уз чај.

Ручак у мензи, поред бараке, увек исти и увек слаб - гершла или кромпир. Нико се није жалио да је гладан. Увек је било репете. Прекопута бараке - игралишта. Тачније, пространа пешчана пољана, идеална за лоптање, утавном, одбојку. Ноћу на истој пољани, игранке. Гитара, хармоника, танго, фокстрот, енглески валцер.

- Много смо се трудили да будемо ударници или похваљени. Најбољи бригадист претходногдана ујутрује имао част да дигне заставу.

А ко је највише пута дизао заставу, добија писмену похвалницу. Похваљени бригадист морао је да буде успешан и у спорту, на политичким курсевима или у дневним дужностима. Били смо спремни на све ванредне обавезе, само да не помажемо у кухињи - да перемо судове, чистимо јабуке.

Нисмо биле мамине мазе, али као девојчице до тада још нисмо привириле у кухињу ни у рођеним кућама.

Куварица је знала да није баш омиљени шеф и није се љутила. Мучила ју је само једна чудна појава, коју дуго није успела себи да објасни - зашто се, упркос масовном бежању од кухињских послова, многи бригадисти једном или два пута недељно отимају ко ће да пере судове? Одговор је лежао на дну казана у коме се понекад, као мелшпајз, кувао сутлијаш. На води, наравно, али са пуно шећера. Потрљати дно казана пре прања била је права посластица.

По градилишту на Новом Београду није могло тек тако да се шврља, а још мање да се бригада напусти без дозволе. Нисам знала за то правило, ни за постојање дежурне омладинске "милиције", када сам једног дана, на своју руку, позвала две другарице на палачинке код своје тетке у стари Београд. Кришом од осталих девојака искрале смо се из бараке, али авантура је прекинута на пола пута. Редар са црвеном траком око руке вратио нас је назад. Нисмо имале пропусницу.

После месец дана акције Зајечарска бригада се вратила кућама и то уз награду - бесплатно летовање у Јелси на Хвару. Тада смо први пут виделе море.

Утовар песка испред Градилишта Хотела

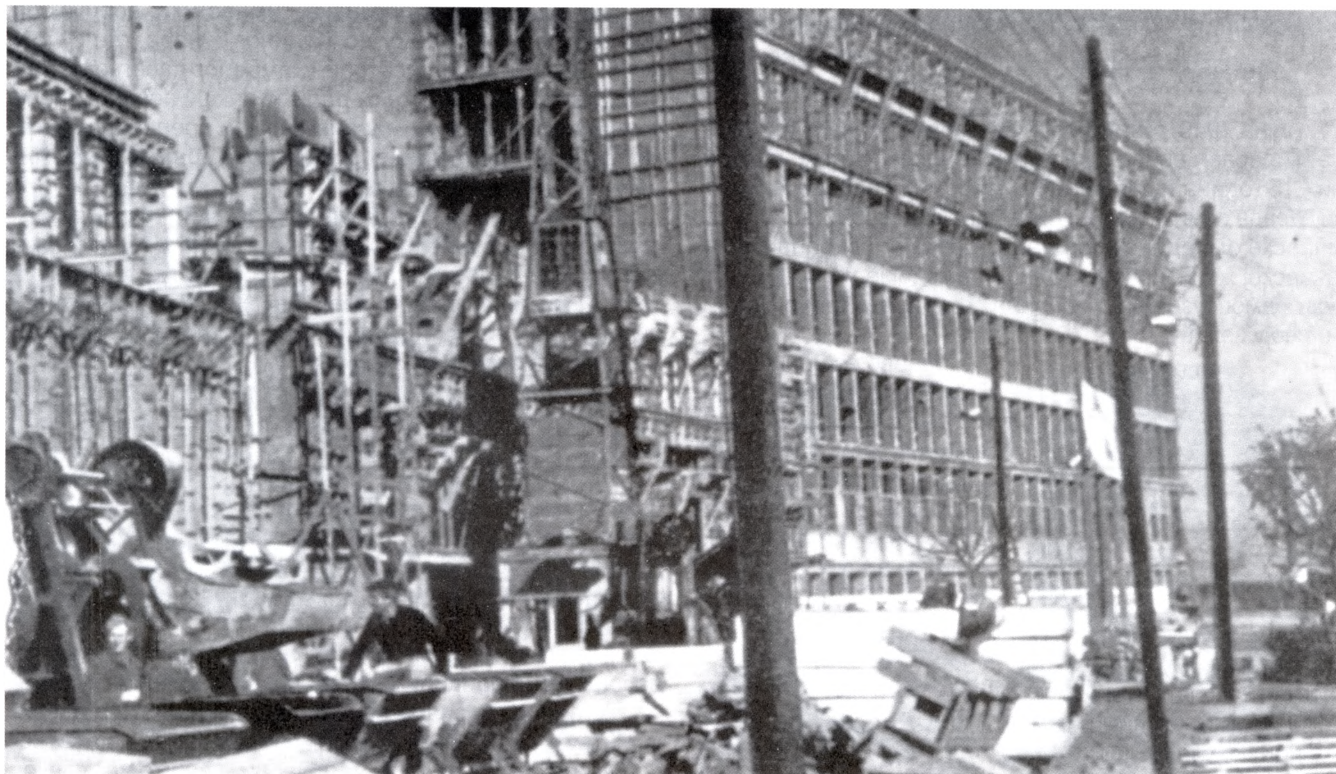

Завршни Јрађевиснки радови на Градилишшу иалаше Председнишшва Владе

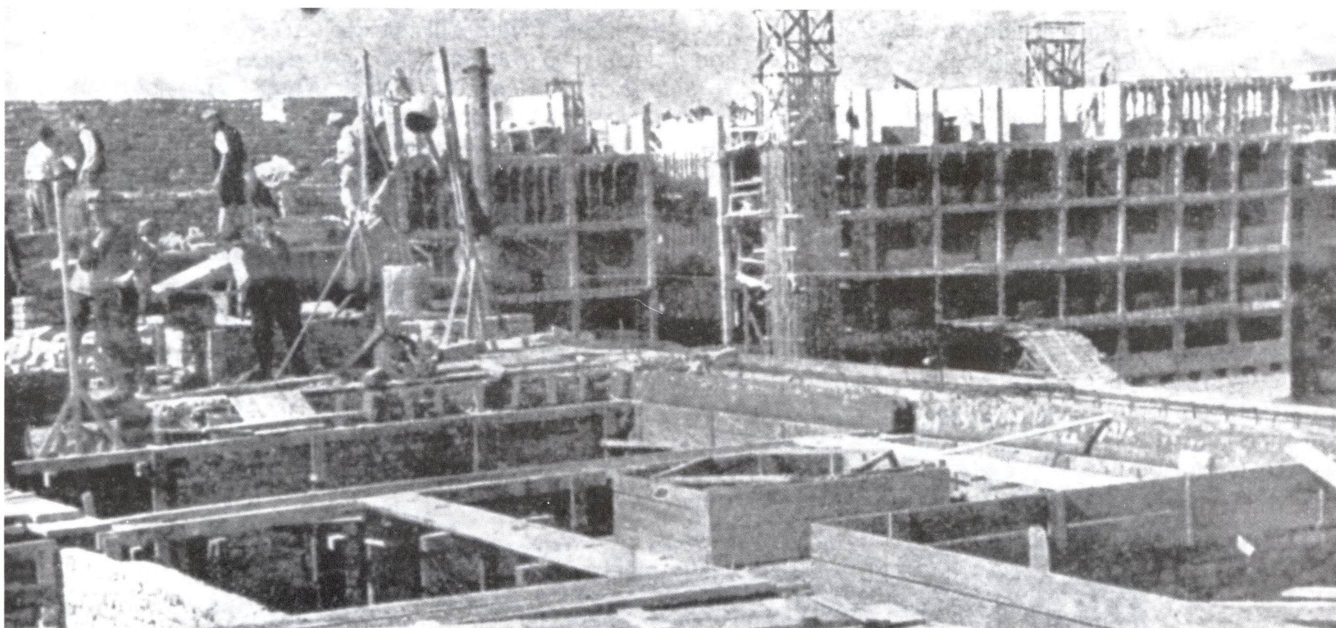

Гоадилишше Хошела у једној од ранијих фаза изЈрадње

ИНЖ. БОРИША МАТИЋ

ГоадиШељ Ново1 БеоГрада - од бртадисШе до руководиоца из!радње великих сШамбених објекаШа

Рођен је 1933. године у селу Придоли, Оштина Бајина Башта. Основну школу са прекидом од две године, јер су зграду школе и сва околна села, Немци запалили у својој „казненој експедицији", завршио је у једној приватној кући у селу Придоли, гимназију (до мале матуре)

Инж. Бориша Машић

у Бајиној Башти, средњу Грађевинску техничку школу у Чачку, а Грађевински факултет, ванредно (уз рад) у Београду. Као грађевински техничар, радио је у Војно-грађевинском предузећу „Ратко Митровић", градећи војне објекте у Македонији и у ХЕ „Бајина Башта" у изградњи.

Први сусрет са Новим Београдом имао је 1949. године, када је учествовао у његовој изградњи као бригадиста Прве рачанске омладинске радне бригаде.

„Поред река Саве и Дунава цео један појас од око 400 метара од Бранковог моста, па до Земуна, био је прекривен са рефулираним песком који је пумпама избациван из река Саве и Дунава - сећа се инж. Бориша Матић.

> ...Од тог појаса под рефулираним песком па према југу све до реке Саве био је чист простор без и једне плански изграђене зграде, личио је на живобару, местимично обраслу разним ниским растињем, а у даљини су се примећивале ретке сељачке кућице, на неким местима и ромске черге. На градилишту су нам сметала ретка моторна возила, која су нас, идући из Београда преко старог гвозденог моста према Земуну и обрнуто, засипала густом прашином. Радило се ударнички, уз већ познате акцијашке песме (Идемо радимо, нов Београд градимо, Крамп, лопата, пијук и колица, то су алатке сваког омладинца... Америка и Енглеска, биће земља пролетерска... итд)

Радили смо на згради Председништва владе, бившег СИВ-а, данас Палате „Србија", на Хотелу „Југославија“ и првим стамбеним зградама - павиљонима у колонији Тошин бунар, на граници са Земуном. Бригада нам се вратила у Бајину Башту као прва ударна бригада."

И следеће, 1950. године, Боришаје градитељ Новог Београда, као средњошколац, у Првој чачанској омладинској радној бригади, са које се вратио с Дипломом - признањем за пожртвовани рад на изградњи Београда. Одмах и по повратку кући укључио се у Другу рачанску омладинску радну бригаду са којом је учествовао на изградњи Ваљаонице бакра у Севојну. Градитељ ове фабрике биће и 1952. године у Четвртој чачанској омладинској радној бригади. После рада на војним објектима у Македонији, Босни и Херцеговини и Хрватској, грађевинско предузеће „Ратко Митровић" му поверава изградњу једне од највећих стамбених зграда на Новом Београду у блоку 23, означене под бројем 6 (звали смо је „шестица”), данас Трећи булевар од бр. 36 до 62.

Зграда је дугачка 287,22 м, широка у два тракта 26,66 м са подземном гаражом од око 600 гаражних места, приземљем са локалима (преко 500 м^2 корисне површине), техничком етажом. У укупно 10 спратова и три поткро-

Једна од највећих зЈрада на Новом Бео1раду звана „шесшица“, чијом изТрадњом је руководио инж. Бориша Матић

вља изграђена су 622 стана са корисном стамбеном површином од преко 45.000 м². У њу се почетком 1976. године, уселило око 3.000 станара.

„Поверење за изградњу овог објекта нисам добио случајно, стекао сам га 1968. године изградњом Санитетско официрске школе, зване СОШ, на крају Ул. Делиградске у Београду, где сам као шеф градилишта тестирао „Систем изградње стамбених објеката ГП „Ратко Митровић", касније примењен и на изградњи стамбених зграда у блоку 23, међу њима и „шестице".

Пре почетка изградње овог великог грађевинског објекта, у делу припреме, урадио сам план организације рада са прорачуном за његову изградњу, две књиге са по 260 страница, користећи у то време најсавременији систем мрежног планирања за градње грађевинских објеката. На истом блоку, поред „шестице", водио је и послове изградње Центра месне заједнице и Осмогодишње основне школе.

Идејни пројекат ове стамбене зграде одабран је на расписаном конкурсу. Његови аутори су: арх. Б. Јанковић, арх. Б. Караџић и професор ар. А. Степановић, афирмисани стручњаци, добитници великих награда за своје стручне радове. А главни пројекат је урадило Предузеће за пројектовање и инжењеринг „Основа" - Београд, а одговорни пројектанти су били арх. Александар Глигоријевић и арх. Милан Нешић.

Године 1979. Завод за изградњу града Београда преузеоје инж. Боришу Матића од ГП „Ратко Митровић" на послове контроле изградње сложенијих грађевинских објеката, као што је Командно оперативни центар Градског секретаријата унутрашњих послова, звани КОЦ, у звању главног инжењера у сектору надзора на територији града Београда.

Из Завода за изградњу града Београда Бориша Матић је отишао у пензиЈу, 1993. године, са пуним радним стажом од 40 година - како сам каже - задовољан што је у највећем делу радног стажа био учесник изградње Новог Београда, од самог почетка његовог грађења, па све до пензионисања.

На фадилишШу армирано-беШонскоI мосШа на АуШропуШу кроз БеоХрад, 1969.1одине. Радовима на мосШу, распона 25м и ширине 25 м руководио је инж. Бориша МаШић, а извођач радова ГП „РаШко МиШровић"

Са Ора „Ваљаоница бакра у Севојну", 1952.1одине. Бориша Машић ирви с десне сшране

ДРУГА ФАЗА ИЗГРАДЊЕ НОВОГ БЕОГРАДА

Урбанисти су разрађивали планове за наставак изградње Новог Београда

Иако Нови Београд није грађен, урбанисти су непрестано разрађизали планове за очекивани наставак радова. Још 1950. године израђен је Генерални урбанистички план Београда, којим је предвиђено да Сава постане природна окосница будућег милинског града и да Нови Београд прими четврт милиона становника јединственог града.

Две године касније, 1952. године, образоване Народни одбор општине Нови Београд, са седиштем у Новом Београду, који је преузео послове и територију тада укинутог Народног одбора X рејона, а наредне, 1953. године, формирана је Дирекција за изградњу Новог Београда, са циљем да се брине о плановима изградње, припреми терена за градњу, организацији и координацији градње.

„Мочвара је непрестано засипана песком. Над бетонским плочама израсла су четири осмоспратна солитера, весници новог дела Новог Београда. У четири велике правоугаоне рупе дубоке 3-4 м доведена је вода са песком из Саве. Вода је данима куљала из велике цеви, испаравала, а песак постепено испуњавао рупе. Затим је уравњена површина песка заливена бетонско-челичном плочом, над којом се винуо експериментални првенац. Четири усамљена солитера доминирала су над пешчано-мочварном пустињом. Око њих су се налазили бедеми покретног песка, каљуге, баре са шеваром и трском и бедна колонија барака некадашњег дивљег насеља „Кореје“ - записао је један од градитеља.

Године 1957. израђено је ново урбанистичко решење, које је усвојио Народни одбор града Београда. По њему започета је изградња мреже саобраћајница и тзв. експерименталног стамбеног насеља са урбанистичким и архитектонским концепција слободне и отворене градње проткане вегетацијом.

Изградњу Новог Београда наставила су специјализована грађевинска предузећа. Многобројни професионални радници свих струка заменили су радне бригаде омладинаца.

Од 1958. године, практично, започиње друга фаза изградње Новог Београда, подизањем првих експерименталних солитера, чиме је, уједно, најављена и нова урбанистичка и архитектонска концепција градње. На насутом песку и мочвари ничу вишеспратнице применом монтажног система и уграђивањем елемената од пренапрегнутог бетона.

Следеће, 1959. године, урађено је урбанистичко решење центра Новог Београда и планови за уклањање односно измештање железничке пруге на нову трасу и за изградњу деонице Аутопута кроз Нови Београд и даље...

Од 1960. године започета је масовна и све интензивнија стамбена изградња, која ће убудуће добијати све веће размере.

Грађевинска предузећа „Рад“, „Ратко Митровић", „Напред" и друга, на песку и остацима мочваре граде читаве блокове стамбених зграда, са стотинама станова, различите структуре, за познате инвеститоре или купце, односно за тржиште.

Почетком тог периода коначно су завршене све зграде - петоспратнице у Стамбеном насељу Тошин Бунар, познатије по називу - Павиљони.

ПАРК ПРИЈАТЕЉСТВА

Пред Београдску конференцију несврстаних земаља подигнут је, 1961. године, Парк пријатељства. На њему ће преко 40 најугледнијих државника 20. века из целог света: Нехру, Гамал Абдел Насер, Франсоа Митеран, Ричард Никсон, Џими Картер, Брежњев, Горбачов, Вили Брант, Хуа Куо Фенг, Реза Пахлави, краљица Елизабета

Насиилање шерена. Пусшаром је иошекла вода из дебелих цеви, осшављајући све дебље слојеве песка, на коме ће се подизати нови објекти

II, краљица Данске Маргарета II, краљ Густав XVI и др. засадити по дрво пријатељства (прво дрво, 7. септембра, засадио је председник Јосип Броз Тито).

Године 1961. положенаје мрежа за тролејбуски саобраћај у дужини од 6 км и отворена прва тролејбуска линија на Новом Београду.

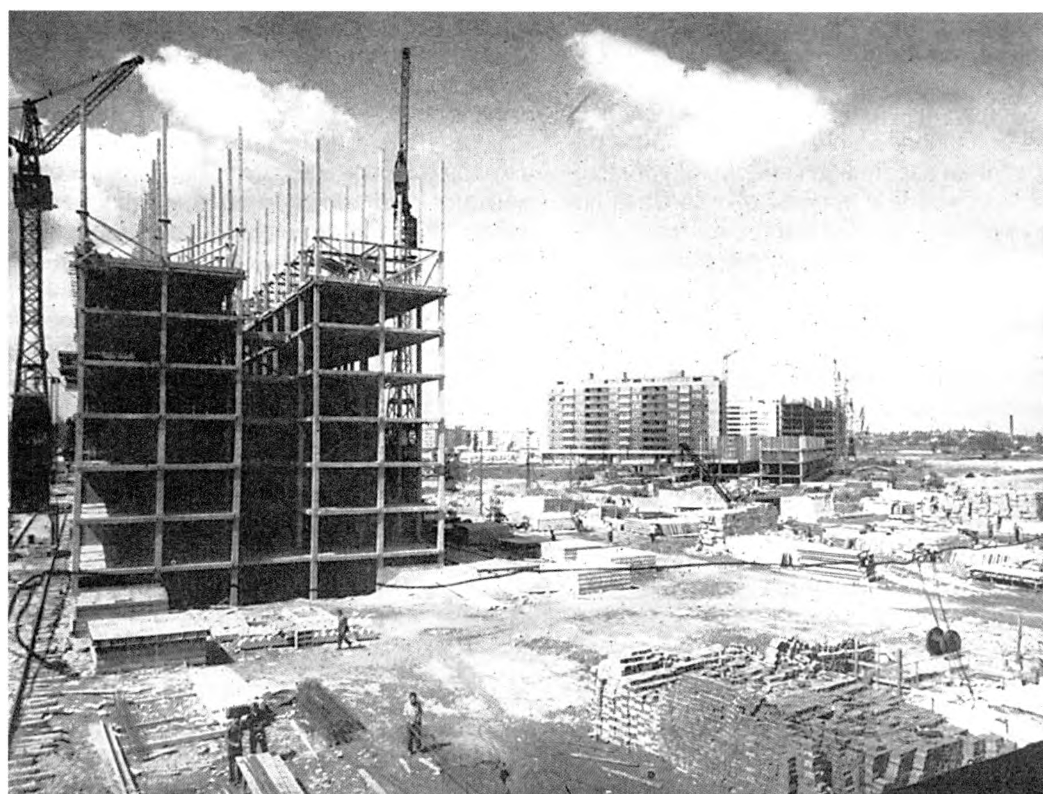

Индијски иремијер Нехру засађује дрво пријатељства

Директор Дирекције за из1радњу Ново1 Бео1рада Тома Девалд показује председнику Титу макету Ново! Беофада, на Бео1радском сајму, 1967.

Председник Ричард Никсон, први амерички председник који је посетио Ју1ославију(30 IX - 2 X 1970.) сади 57. дрво у Парку пријатељства као трајан спомен пријатељства. Присуствује председник Тито и дру1е званице. Опслужују 1а учесници ОРА „Нови Бео1рад“ Слободанка Вучковић и Слободан Тубић (из „Пре1леда“ Америчке амбасаде у БеоЈраду, бр.11. од новембрар 1970.)

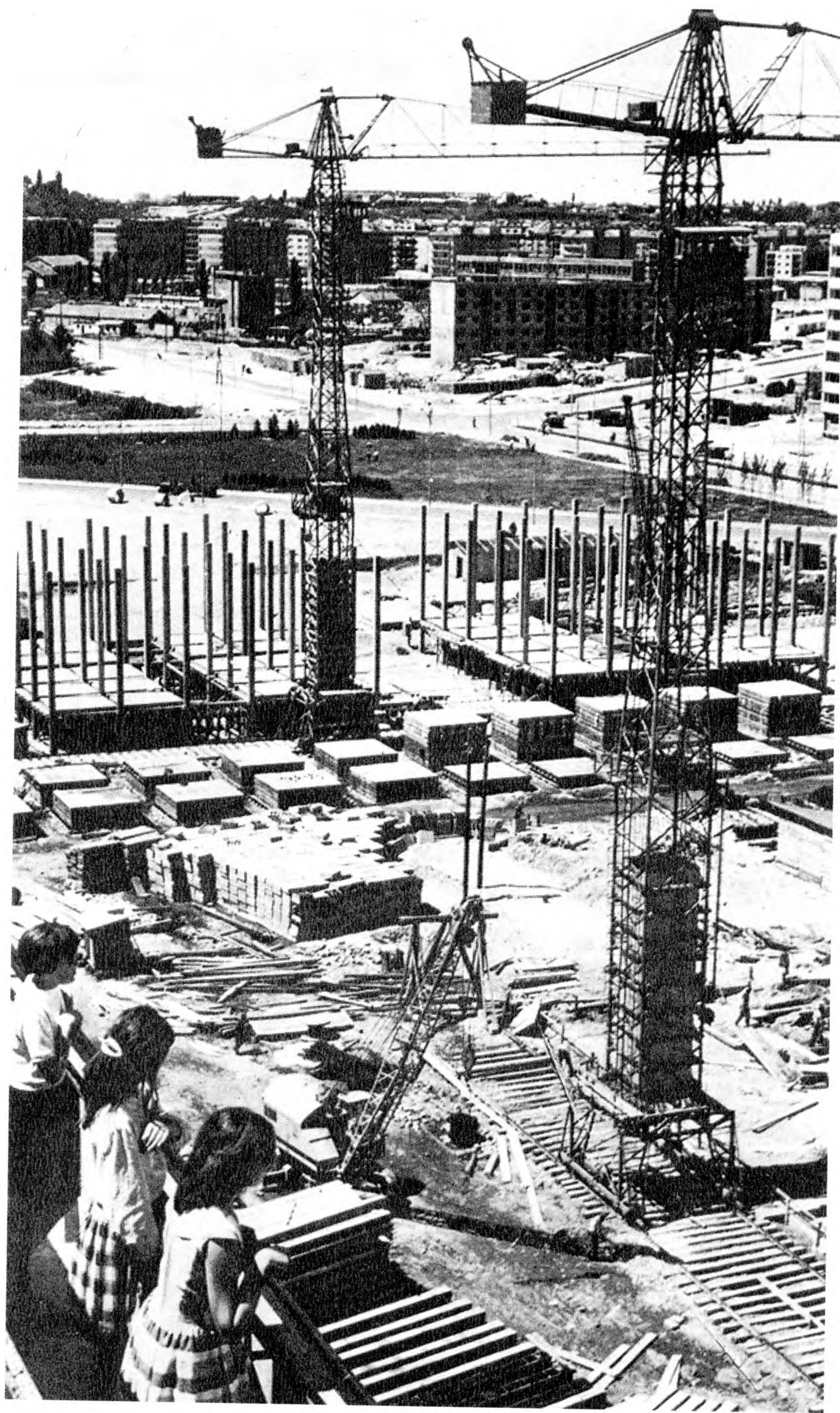

Почетак масовне стамбене изградње на Новом Београду

ТРЕЋА ФАЗА ИЗГРАДЊЕ НОВОГ БЕОГРАДА

Великом стамбеном офанзивом 1960. године, започета је трећа фаза изградње Новог Београда, која је обележена изградњом, односно премештањем железничке пруге на нову трасу и изградњом деонице Аутопута кроз Нови Београд, а затим и подизањем моста „Газела".

Радови на непосредној изградњи Аутопута на деоници кроз Нови Београд, започети су у другој половини 1969. године. На том делу трасе кроз централну зону Новог Београда, у току зиме 1969/1970. године, извршена је замена муљевитог материјала, ниски мочварни терени

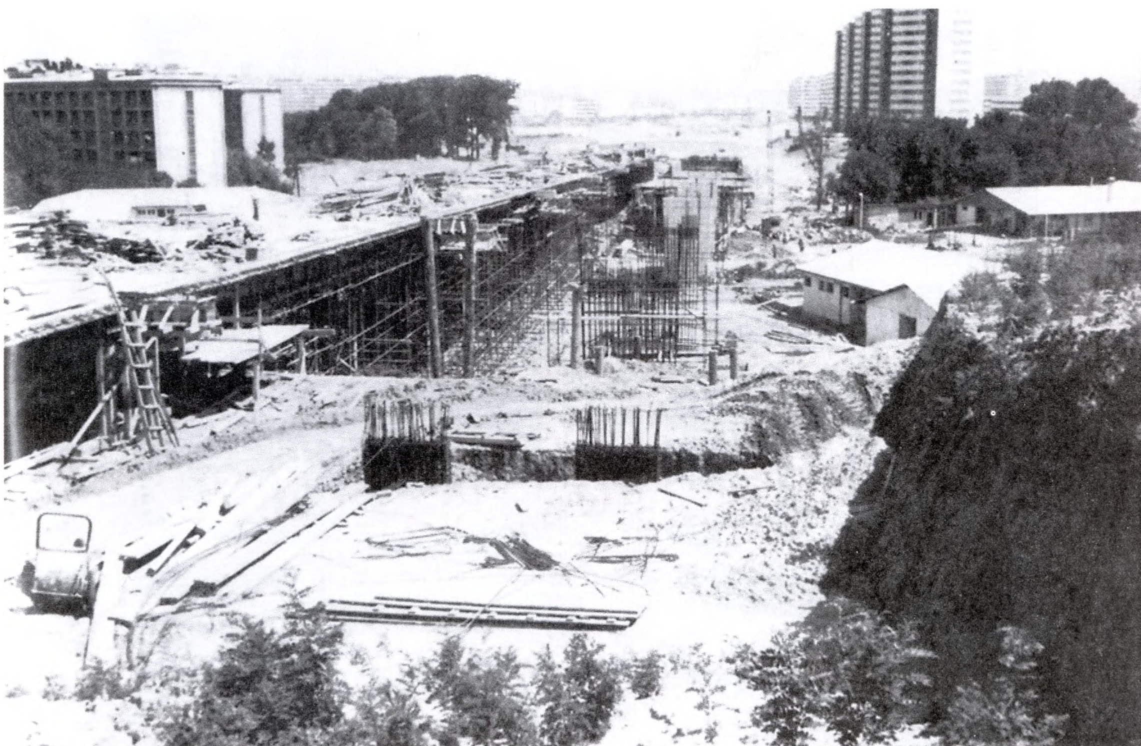

Деоница Аушоиуша кроз Нови БеоХрад у изфадњи

насути су песком. До пролећа 1970. ископано је 300.000 м³ муљевитог материјала и хидрауличким путем насуто 1,200.000 м³ песка.

Пре почетка изградње Аутопута било је потребно да се обави низ веома крупних послова, пре свега, да се изврши расељавање око 1.000 породица и 120 привредних и других организација.

На овим објектима, као и на уређењу великог парка од Ушћа до Хотела „Југославија", поново је учествовала и омладина.

ИЗГРАДЊА АУТОПУТА КРОЗ НОВИ БЕОГРАД

У периоду 1968-1970. године изграђена је деоница Аутопута кроз Нови Београд и даље, од „Мостара" до „Аутокоманде", чимеје, макар привремено (до изградње заобилазнице), ублажен проблем саобраћаја у Београду. Јер, како се и очекивало, ова деоница Аутопута кроз Нови Београд и даље, преузела је већи део транзитног саобраћаја, који је дотле ишао кроз Београд.

Тај велики подухват финансирао је Град Београд са око 60%, а остала средства обезбедили су Федерација (изградња моста „Газела" и приступних саобраћајница са новобеоградске стране) и Република Србија.

Дужина Аутопута са мостом износи 9,3 км, а ширина 21 м. Има по три саобраћајне траке у сваком смеру вожње. Истовремено, на овом делу Аутопута, поред моста „Газела" изграђене су и саобраћајне „петље" на Тошином Бунару, „Мостару" и код „Аутокоманде".

Део Аутопута кроз Београд пројектовали су Јован Катанић и Бранислав Јовин.

Изградња Аутопута кроз Београд представља остварење идеје, којује, кроз први послератни Генерални урбанистички план покренуо проф. Никола Добровић. Тим документом утврђена је саобраћајна мрежа будућег милионског града.

МОСТ „ГАЗЕЛА"

Мост преко Саве, популарно назван „Газела", дугје 1.609,7 м, од чега на челичну конструкцију отпада 473,5 м. Ширина му је 26 м, а тежина целе конструкције износи 6.000 тона.

Саобраћајна петља на „Мостару" грађена је у четири грађевинска нивоа, а петља код ‚Аутокоманде" у два. У овим објектима, на преко 25.000 м² требало је да се сместе ресторани, туристички бирои, бензинске станице, сервиси, гараже. Главни пројектант моста „Газела" је др Милан Ђурић.

Уклањање односно премештање железничке пруге Загреб - Београд на нову трасу кроз Нови Београд (пресецала је трасу Аутопута), био је услов за повезивање нове трасе Аутопута са мостом „Газела". Зато је Дирекција за изградњу Новог Београда, у заједници са Предузећем ЖТП - Београд, у периоду од 1967. до 1970. године, извршила веома обимне радове на подизању нове трасе пруге од станице Земун - Нови Град до железничког моста на Сави. На овим радовима учествовале су и омладинске радне бригаде.

Напредује изградња деонице Аутопута

Део моста „Газела“. Поглед одоздо

ОМЛАДИНСКА РАДНА АКЦИЈА НА ИЗГРАДЊИ НОВОГ БЕОГРАД 1968-1970.

Омладина из више крајева Србије, сврстана у своје радне бригаде, поново је дошла на Нови Београд да учествује у изградњи деонице Аутопута, почев од почетних радова на уклањању шута са трасе, па све до завршних послова на озелењавању.

На подизању моста „Газела“ и дела Аутопута кроз Београд, од мостарске петље до „Аутокоманде", омладина се укључила тек у завршним фазама радова.

Такоје, стицајем околности, овој генерацији омладине припао задатак довршавања подухвата који су започеле омладинске радне бригаде 1948-1950. године. такође, да, у случајевима када због елементарних непогода, омладинске бригаде не могу да изађу на радилиште, цео ризик солидарно сносе инвеститор и Акција у односу 50:50 одсто.

Уговорена је и набавка целокупне опреме за спаваонице и друге потребе Акције (душеци, кревети, ћебад и др.), као и израда ципела и одеће (зимске и летње).

Са руководиоцима Градског завода за социјално осигурање и општинске филијале договорено је да радна акција осигура сваког учесника Акције, што је укључивало комплетно здравствено осигурање, као и

Долазак омладинских бритда на ОРА „Нови Бео1рад 1968.“

Оне су удариле прве темеље Новог Београда, а ова ће, углавном, да га улепшају. Изместиће железничку пругу, обавити значајне послове на Аутопуту кроз Нови Београд, омогућити граду излаз на обе речне обале и улепшати га новим зеленим површинама.

Инвеститор свих радова, које је, у периоду 1968-1970. године, обављала омладина била је Дирекција за изградњу Новог Београда. Са њом је Штаб омладинске Акције, још првих дана фебруара 1968. године, склопио уговор о свим елементима економско-правних односа, којим је, поред осталог, било предвиђено: да омладинске радне бригаде (годишње око 5.000 омладинаца и омладинки) раде, углавном, на изградњи трупа нове железничке пруге, на градњи приступног дела Аутопута „Братство јединство", на уређењу Парка пријатељства, као и на неким другим објектима, уз директан договор између инвеститора и Акције; да норме по којима ће се обрачунавати рад омладинаца буду исте оне које се користе у грађевинарству и по којима се плаћа рад професионалне радне снаге.

За смештај бригада инвеститор је дао омладини на располагање бивше бараке СИВ, с тим што њихову годишњу амортизацију плаћа радна Акција, као и опрему за спаваонице и нека друга средства. Предвиђено је, инвалидско у случају повреде на раду са трајнијим последицама.

Са Студентском поликлиником био је, такође, потписан уговор, по коме је ова здравствена установа у омладинском насељу имала своју истурену амбуланту са једним лекаром и потребним помоћним особљем. Коришћен је стационар Студентског града, који се налазио у непосредној близини насеља.

У кухињи за време ручка

ОТВАРАЊЕ РАДНЕ АКЦИЈЕ - НАСТАВКА РАДОВА НА ИЗГРАДЊИ НОВОГ БЕОГРАДА 1968-1970.

Долазак омладинских бртада на акцију

Смошра омладинских бртада

Говори Миладин Шакић,
потпредседник Скупштине Гоада БеоХрада

Прве бртаде иосшројене на мишиту

Стари акцијаш - ле1ендарни ДраЈан Никитовић
ветеран са из1радње Ново1 БеоЈрада 1949. предаје заставу
Слободану Вукмировићу, команданту ГпавноI штаба акције

Омладинци на шраси будуће деонице Аушоиуша кроз Нови Бео1рад, 1969.

Радови у Парку иријашељсшва

ОРБ „Чајка“- вешерана из Трсшеника

Омладинско насеље ОРА „Нови Бео1рад 68“ исиод Бежанијске Косе

МишинI ириликом свечаноI ошварања ОРА „Нови Беофад 1968.“

Исхрана је организована у сопственој режији. Насеље је имало нову модерну кухињу, са свим потребним уређајима. Бригадисти су у току дана имали по четири оброка, вредности око 4.500 калорија, без хлеба; око 500 грама меса и сухомеснатих производа; хлеба у неограниченим количинама: свакодневно сервирање воћа или колача.

ОРА „Нови Београд 68“ званично је отворена 11. априла 1968. године, масовним митингом на Старом аеродрому.

На овој акцији, омладина је сарађивала на:

• уклањању шута са Аутопута и замена материјала - са Дирекцијом за изградњу Новог Београда;

Инж. Дра1ољуб Вујанић, командант Акције

• ископу дренажних и канализационих ровова - са Предузећем за водне путеве „Иван Милутиновић";

• помоћним пословима на изградњи грађевинских објеката, као и на земљаним радовима ископа и планирања - са ГП „Партизански пут“ и ГП „Аутопут";

• разастирању земље при уређењу зелених површина Аутопута - са Дирекцијом за градско зеленило;

• шкарпирању косина усека - припрема терена за наношење хумуса - са ГП „Тунелоградња“;

• пословима у виду испомоћи квалификованим радницима и рашчишћавању градилишта - са Г.П. „Мостоградња“;

• ископу ровова за електроинсталације са свим предрадњама за постављање кабла и затрпавање ровова - са Електродистрибуцијом Београд.

У завршним радовима на овој Акцији предузећима је у току лета притекла у помоћ и омладина из свих средњих школа Београда.

0 величини и значају ове Акције сведочи и чињеница да је омладина у свом трогодишњем ангажовању (1968-1970), само на радовима деонице Аутопута, остварила око 590.000 норма часова.

Руководилац радова на Акцији 1969/70 био је Миливој Лепшановић, а командант Акције инж. Драгољуб Вујанић.

Радом Координационог одбора на усклађивању главних активности и решавању актуелних организационих и техничких проблема на свим објектима руководиоје већ познати акцијаш, Војин - Воја Црњански, тада саветник председника Скупштине Града.

Чешка бршада на ОРА „Нови БеоЈрад 1968.“

Пословима у насељу руководиоје Савет насеља, у који су улазили по два представника сваке бригаде. Тако је престала функција Штаба радне акције. Поред Савета

насеља, најпотпунији вид непосредног учешћа бригадиста у одлучивању биле су бригадне конференције, чије су одлуке важиле као „закон" за бригаду, а одлуке које се донесу референдумом свих бригадиста смене биле су „закон" за Акцију у целини.

Омладинско насеље налазило се испод Бежанијске Косе, „модерније" опремљено него бивши омладински логори (1948-1950).

Ради забаве, на једном крају овог насеља налазила се биоскопска башта, у којој су скоро свако вече приказивани играни филмови, а у његовом центру позорница за културне приредбе и концерте. У холовима била су постављена четири телевизора, а тај простор је коришћен и за мини игранке.

У близини насеља налазила се посечена велика шума, одакпе су бригадисти доносили дрва за логорске ватре.

За спортске активности подигнута су два игралишта за рукомет, два за кошарку, један за одбојку, а постављено је и пет столова за пинг-понг. За најватреније спортисте - кошаркашко и одбојкашко игралиште оспособљена су и за праве утакмице.

Својеврсна атракција насеља био је и терен за мини-голф (такође осветљен), који је изградила Студентска бригада „Јуриј Гагарин".

Организовани су и разноврсни стручно-технички и аматерски курсеви. Омладинци са села искористили су прилику да се обуче и добију звање полуквалификованог зидара, молера, кројача, руковаоца лаких грађевинских машина... Највише ихје било на ратарско-тракторском курсу, па ће брзо доћи у прилику, кад се врате кући, да то знање, овде стечено, примене на својим имањима. Од десетине аматерских курсева, највеће интересовање било је обука за возаче аутомобила. Само на ОРА „Нови Београд 68" овај курс завршило је око 1.000 бригадиста. Свега десет популарних „фића" било је мало да задовољи све заинтересоване за ову обуку.

Насииање и нивелација шерена

У те три године - ОРА „Нови Београд 68", ОРА „Нови Београд 69" и ОРА „Нови Београд 70", окупљало се, у по пет смена, од средине маја до средине октобра, педесетак омладинских радних бригада из разних крајева наше земље.

Бртадисши на Јрадилишшу ОРА „Нови Бео1рад 1969."

ОПШТИ ПОДАЦИ О РАДНОЈ АКЦИЈИ НА ИЗГРАДЊИ НОВОГ БЕОГРАДА 1968 - 1970.

ОРА "НОВИ БЕОГРАД '68"

11. април - 10. октобар 1968. године.

Организатори: Градски пленум СО Београда, Конференција СОС и Универзитетски одбор Савеза студената.

Инвеститор: Дирекција за изградњу Новог Београда.

Радипиште: насип железничке пруге, део аутопута који пролази кроз Нови Београд, парк пријатества и друго.

Учествовале 64 бригаде: 32 средњошколске, 22 сеоске, 5 студентских и 5 специјалних бригада. Укупно 5.067 бригадиста.

Командант радне акције: Слободан Вукмировић.

ОРА "НОВИ БЕОГРАД '69"

10. мај -11. октобар 1969. године.

Организатор: Градски пленум СО Београда.

Инвеститор: Дирекција за изградњу Новог Београда и мањи број грађевинских предузећа.

Радилиште: Аутопут кроз Нови Београд, насип железничке пруге, парк пријатељства, хотел "Југославија" и друго.

Учествовало 60 бригада: 26 сеоских, 29 средњошколских и 5 специјалних бригада. Укупно 5.176 бригадиста.

Командант радне акције: Драгољуб Вујанић.

ОРА"БЕОГРАД'70"

11. април - 28. новембар 1970.

Организатор: Градски пленум СО Београда.

Инвеститор: грађевинска предузећа Београда.

Радилиште: аутопут, Ада Циганлија, уређење блока III, нова насеља на Карабурми, насеље Миљаковац.

Учешће 60 бригада, односно 4.200 бригадиста.

Командант радне акције: Ненад Петровић.

Током година 1968-1970. на изградњи објеката и уређењу површина на Новом Београду (1968. и 1969. године) и на изградњи деонице Аутопута, уређењу Аде Циганлије и насеља на Карабурми и Миљаковцу (1970. и 1971) учествовало је укупно 246 омладинских радних бригада, са око 18.700 омладинаца и омладинки.

СТЕВАН СТОЈАНОВИЋ
Заменик команданта Главног штаба 1968.

Учесник на више ОРА, Стеван Стојановић је рођен 1937. године у Старом Петровом Селу код Нове Градишке, у Хрватској, у сиромашној сеоско-радничкој породици. Гимназију, до мале матуре, похађао је у Новој Градишки, Индустријску школу - занимање алатничар и Економски факултет у Београду.

СШеван СшојановиЂ

У раду са омладинсом и на ОРА, Стеван Стојановић је био председник Општинског комитета Савеза омладине Новог Београда, члан Председништва ЦКСО Србије (задужен за рад са радничком омладином), председник Друштва за телесно васпитање „Партизан“ Србије.

Учествовао је на изградњи Београдског сајма, Аутопута „Братство-јединство“, на деоницама Загреб - Љубљана и Параћин - Ниш, и овде, на изградњи Новог Београда 1968. године, на дужности заменика команданта Главног штаба. Пре тога у групи југословенских омладинаца - инструктора био је на радној акцији у Египту (1964.).

Радио у предузећу ЕЈ1ИП, Дирекцији за изградњу Новог Београда, предузећу Техногас, Скупштини града Београда и Привредној Комори Београда. У три сазива је био одборник односно делегат Скупштине општине Нови Београд, од 1982. до 1986. године подпредседник ове градске Општине, волонтер, задужен за сектор привреде.

Последњих 12 година, до пензионисања, био заменик генералног Директора за маркетинг предузећа ИНОС-ХОЛДИНГ, за сакупљање и примарну прераду секундарних сировина.

СЕЋАЊА ГРАДИТЕЉА
ОРА „НОВИ БЕОГРАД '69 И '70“

МИЛОРАД РАДОЈЧИЋ

0 *Ваљеву - једном од јачих акцијашких центара у Србији и својој Бртади збраШимљених 1радова*

Крајем шездесетих и почетком седамдесетих година прошлог века, Ваљево је било један одјачих центара, не само у Србији, него и у целој бившој СФРЈ, о чему сведоче, поред осталих, и следеће чињенице: свака средња школа, неке радне организације, па и поједина села имале су сопствене радне бригаде, које су редовно учествовале на локалним радним акцијама: уређење школских дворишта и паркова у граду, пошумљавање голети, чишћење приобаља Колубаре, одржавање простора око споменика и других спомен - обележја, итд); масовно се одлазило на савезне радне акције, где су ваљевске бригаде биле међу најбољима у својој смени, а некад и најбоље. Билоје година када је из Ваљева одлазило по пет и више бригада, а од заинтересованих омладинаца и омладинки могло се формирати бар још толико; млади из овог града одлазили су и у специјализоване бригаде (горанске, извиђачке, феријалне, итд); из Ваљева су на акције одлазиле и бригаде ветерана - акцијаша, међу којима је увек било и омладине. Бројни су били разлози овакве заинтересованости младих у Ваљеву за радне акције: почев од ослобођења земље од окупатора (1944) у овом крају стварала се дуга и богата традиција бављења добровољним радом; општинско руководство омладине предузимало је низ активности за афирмацију радних акција, па је у граду и околини створена права акцијашка атмосфера; у Дому омладине основан је и годинама успешно радио Клуб акцијаша (бригадиста), чији су се чланови скоро свакодневно састајали и покретали бројне активности у овој области. Најистакнутији омладински активисти тог акцијашког доба били су познати бригадисти Милорад Радојчић, Миломир Минић, М. Милошевић, С. Аћимовић, Р. Весић, Д. Петровић и други, који су и личним примером деловали на осталу омладину.

Милорад Радојчић

Управо, захваљујући свему томе, ваљевске бригаде одлазиле су на радне акције добро припремљене и увек биле веома успешне. Поред резултата остварених на градилиштима, Ваљевци су били познати и по добро увежбаним акцијашким песмама, по успесима на спортским и културно-забавним самоделатностима, али и по неким иновацијама и гестовима, ситним подвалама конкурентима и слично, што је доприносило стварању ведре и такмичарске атмосфере (утакмице девојака и младића, „крађе“ бригадних застава и разне „подвале“ конкурентима и др).

Пример бригадирске солидарности

Омладинска радна бригада збратимљених градова на ОРА „Нови Београд 69“ (Никшић, Јајце, Прилеп. Задар, Копар и Ваљево као непосредни организатор бригаде), једног поподнева је радила са Бригадом „Жикица Јовановић - Шпанац" са Новог Београда. Свака бригада је имала да изврши одређени задатак: Новобеограђани да ископају деоницу споредне саобраћајнице код Палате СИВ-а, коју је требало исте вечери и да асфалтирају, како би сутрадан била пуштена у саобраћај. Пошто смо ми, Ваљевци, обавили свој задатак, добили смо н алог да се вратимо у насеље на Вождовцу, на вечеру. При повратку у аутобусу разговарали смо и о Новобеограђанима и оценили да су то, углавном, градска деца, неспремна за физичке радове и да ће тешко моћи да заврше поверени им задатак. И још у аутобусу договоримо се да се вратимо и да их заменимо у томе послу. И да о томе никоме ништа не говоримо, већ да се по обављеној вечери што пре вратимо у аутобус. Кад смо дошли код Новобеограђана и предложили им да их заменимо и преузмемо њихов посао, настало је опште славље.

Већ после 21 час кроз београдске медије прострујала је вест о нашем гесту. Почели су да нам долазе новинари, фоторепортери, радијске и телевизијске екипе. Тако смо поново доспели у жижу јавности. Долазили су и грађани, или се заустављали пролазници да нам честитају. Стизали су нам и поклони у храни, освежавајућим напитцима и слично. Посао је успешно завршен. То је био леп пример бригадирске солидарности до које се доста држало. мада је било и жестоке такмичарске конкуренције, међусобног задиркивања и провоцирања.

Још и ово о Бригади збратимљених градова

Тих година, због извесног захлађења у међунационалним односима, било је популарно братимљење међу градовима из република бивше СФРЈ. Такоје Ваљево било збратимљено са Копром (Словенија), Задром (Хрватска), Јајцем (БиХ), Никшићем (Црна Гора) и Прилепом (Македонија). Уз то, имало је и тзв. братске везе са Јесеницама из Словеније, Метковићем и Плочама (Кардељевом) из Хрватске. Ради даљег унапређења те сарадње, Општинска конференција Савеза омладине Ваљево предузимала је многе активности и у овом правцу. Поред осталог, иницирала је и организовала заједничку бригаду оних првих шест збратимљених градова, која је учествовала на ОРА „Нови Београд 70“, од 5. августа до 5. септембра. По договору требало је да свако од тих места припреми и на акцију пошаље по 10 до 15 девојака и младића.

Тај договор, међутим, нису испунили Копрани, већ су на акцију послали само једног представника, докје из Јајца дошло њих 23. Међу Никшићанима је био и доцније познати песник Драган Радуловић и више играча ондашњег фудбалског прволигаша *Сутјеске.* На самом почетку акције придружио им се и један Француз, а нешто касније и две Београђанке, које су се тек вратиле са неке друге акције. Командант ове бригаде био је Милорад Радојчић, као представник организатора и председник ОК СО Ваљево, његов заменик - Крешимир Зрилић из Задра, трасер - Јозо Томић из Јајца, а председник бригадне конференције - Милосав Филиповић - Фића из Никшића. У тој првој бригади било је доста проблема, али

Део омладинске радне бртаде шеси збрашимљених 1радова

је њено руководство временом успело да их отклони, па је ова бригада, на крају била међу најбољима.

„На жалост, имали смо и један инцидент - причао је Радојчић. У припреми бригаде договорили смо се да све поклоне које добијамо од својих општина, радних организација и других, штаб бригаде дели на равне части. Тај договор је и поштован, док није стигао пакет из Задра. Кадје стигао, Задрани, предвођени замеником команданта , на очиглед свих бригадиста, издвојили су се у посебну просторију и међусобно поделили свој пакет. Почело је негодовање осталих бригадиста. Један од њих (муслиманске националности из Јајца) затражио је од Зрилилћа да им бар да по цигарету. Кад је овај то одбио, он га је снажно ударио песницом у лице. Пошто је запретила опасностда овај инцидент добије нежељене последице, хитно сам иницирао одржавање бригадне конференције, осудио понашање Задрана, а нарочито поступак Јајчанина. Бригада је то прихватила и донела одлуку да се Јајчанин у даљи са акције.

После пар година био сам у Јајцу другим поводом. Неко је то јавио томе младићу, који је живео у Горњем Вакуфу, одакле је дошао у Јајце, извинио ми се и замолио ме да његово извињење пренесем свим бригадистима са којима будем имао контакта. Објаснио ми је да је и раније имао неки мањи конфликт са Зрилићем на националној основи и да више није могао да се контролише. Разумео је нашу реакцију и дао јој подршку.

Бригадисти су се растали на заједничкој вечери у ресторану „Језеро" на Ади Циганлији у ведрој и пријатељској атмосфери у присуству представника штаба акције и свих осталих бригада, које су учествовале у тој смени. Многи бригадисти из различитих места још дуго су остали у међусобној комуникацији, па су и размењивали писма и међусобно се посећивали."

ОНИ СУ ОДРЖАЛИ ОБЕЋАЊЕ

У петак, 20. јуна са радне акције „Нови Београд 69" вратила се Сеоска радна бригада ваљевског краја „Жикица Јовановић - Шпанац", после једномесечног учешћа у изградњи Новог Београда. Бригадисти су одржали обећање које су дали на крају прве декаде, у тренутку када су се налазили скоро на дну радне листе у конкуренцији 14 омладинских радних бригада. Сви су тада изјавили да ће поправити радне резултате и да се у Ваљево неће вратити „погнутих глава''.

После освојеног другог места (испред ваљевских бригадиста пласирала се само републичка бригада „Будо Томовић" из Титограда), два бригадна ударништва, две специјалне похвале за друштвене активности, 13 појединачнихударништава, 7 специјалних похвала и 7 похвала, бригадисти ОРБ „Жикица Јовановић Шпанац" су тако наставили традицију ранијих успеха ваљевских бригадиста на бројним радилиштима широм земље.

Захваљујући недовољној селекцији приликом састављања бригаде, немања радних навика кодједногброја појединаца и изузетно тешког радилишта на почетку акције - рекао је Милорад Радојичић, командант бригаде - првих дана смо се тешко сналазили, па се то одразило и на радне резултате. Међутим, после консолидовања, бригада је убрзо стала на своје ноге и успеси су се низали један за другим. Са дневним учинком од 293 одсто ваљевски бригадисти су освојили рекорд насеља у првој смени.

Ни у осталим активностима, а посебно у организовању културно-забавног живота, о чему је говорио Миломир Минић, заменик команданта бригаде, Ваљевци нису остали без заслужених признања. Разне курсеве је завршило 25 бригадиста и стекло дипломе полуквалификованих радника.

У току акције бригада је издала 10 зидних и фотоновина, три билтена, извела два заједничка програма, организовала међучетна такмичења и учествовала у свим насељским надметањима.

У недељу, 22. јуна, на савезну радну акцију у Бубањ потокје отишла средњошколска ОРБ, састављена од 70 омладинаца из Ваљева, Љига и Уба, а 9. јула у Кладово, на радну акцију *Зелени појас Ђердапа* бригада ваљевских горана. (М. Вукобрат)

Бригадисти - истраживачи

На ОРА „Нови Београд 68", у јулској смени, учествовала је и група студената са Филозофског факултета - катедра за социологију, и то: Првослав Вучковић, Новица Носовић, Слободан Пејовић и Милча Мадић као бригадисти - истраживачи, под менторством проф. др Војина Милића.

Ови бригадисти су као и остали радили на градилишту и истовремено припремали своје истраживачке социолошке дипломеске радове. 0 томе један од њих, Вучковић, за ову монографију написао је и следеће:

„...Били смо распоређени у различитим бригадама. Ја сам био у Скопској бригади „Цветан Димов", којује, као командант, успешно водио Ђорђе, витак, висок, црномањаст младић, хитар и енергичан, командант Главног штаба ове акције био је Слободан Вукмировић, тада новинар *МладосШи,* касније познати новинар у *Борби, Танју1у* и дописник из иностранства, његов заменик-Стеван Стојановић, члан Секретаријата ЦК НО Србије. За потребе истраживања највише смо користили познати социолошки метод учествовања са посматрањем, уз вођење дневника, а такође, и јединствен упитник, са којим смо на крају анкетирали бригадисте по раније пажљиво утврђеном случајном узорку.

Наш ментор, професор Милић, често насје обилазио. Долазио је и у насеље и на градилиште. Успешно смо припремили грађу за наше дипломске радове, уз свакодневни рад на траси и учешће у богатом културном животу. Свако је имао своју тему. Моја је била: *Прила1ођавање инШелектуалне омладине на физички рад и услове живоШа на радној акцији.* По сличној методологији, са менторством проф. Милића, друга група студената је 1963. године, такође, припремала своје социолошке дипломске радове. на ОРА Аутопут Београд - Осипаоница са седиштем у Врчину. Међу њима су били Обрад Ковић, Миленко Смиљанић и Вера Танасијевић..."

Збор бртада у насељу ОРА „Н. БеоЈрад '68". У првом реду слева стоје: Миша, командант новобеофадске бртаде, МиодраI Жикелић, председник ОК НО Н.Беофада, касније Командант акције „БеоЈрад- Бар '73", а четврти у реду (највиши) Ђорђе, командант Скопске бртаде Цветан Димов .

СПОРТСКЕ АКТИВНОСТИ У ОМЛАДИНСКОМ НАСЕЉУ

Пењање уз конопце

Такмичење за Народну...

Одбојкашка утакмица

Јутарња гимнастика

... Спортску значку

СВЕЧАНО ОТВОРАЊЕ ДЕОНИЦЕ АУТОПУТА И МОСТА „ГАЗЕЛА", ТЕРАЗИЈСКОГ ТУНЕЛА...

У Београду је, 4. децембра 1970. године пуштена у редовни саобраћај деоница Аутопута кроз Београд, с мостом „Газела", који је, како се тада сликовито рекло, у „једном скоку" премостио реку Саву.

Тим поводом одржана је велика свечаност, којој је присуствовало неколико десетина хиљада грађана, а увеличало јује присуство председника Тита.

Председник Скупштине града Бранко Пешић поздравиоје председника Тита, остале госте и грађане, а затим је говорио о значају изградње ових објеката:

... Изградњом ових објеката - рекао је председник Пешић - почели су крупни захвати у решавању нагомиланих саобраћајних тешкоћа у главном граду. Пошто је изнео неколике техничке податке о Аутопуту и „Газели" - поред осталог, и да је површина ових објеката 482 хиљаде квадратних метара, што је равно целокупној површини пута Београд - Нови Сад.

Пешић се захвалио свима који су финансијским средствима помогли изградњу ових објеката, посебно председнику Титу, који је „од самог почетка давао иницијативу за изградњу Аутопута и лично се залагао да се овај пројекат брзо оствари".

Свој говор Пешић је завршио истицањем признања радницима, омладинцима, пројектантима, инжењерима и техничарима, као и радним организацијама, које су учествовале у овом великом подухвату.

Поздрављен аплаузом, председникТитоје пресекао врпцу и колона аутомобила кренула је новом трасом.

Са обе стране коловоза, хиљаде грађана поздрављале су Председника, који се зауставио одмах по преласку челичне конструкције „Газеле". Ту је Председнику Титу градоначелник Пешић показао железничке колосеке и рекао да постоје планови да се обала Саве и њих ослободи.

- Где ће се градити путничка железничка станица? - упитао је председник Тито.

- Постоји више предлога: или да се гради подземна пролазна станица, или у Прокопу, али ћемо о томе тек одлучити - одговорио је Пешић.

- Требало би што пре уклонити те колосеке - рекао је Председник.

Свечани мишинХ. Говори Ірадоначелник Беофада Бранко Пешић

Градитељи „Газеле"

Изградњу моста „Газела" организовала је Дирекција за изградњу мостова. Мост је изградило Грађевинско предузеће „Мостоградња". За овај мост утрошено је око 18 композиција челичних конструкција, које су испоручила предузећа „Гоша" из Смедеревске Паланке и МИН из Ниша. Од осталих предузећа, која су учествовала у изградњи, помињу се још „Југофунд" и ГП „Партизански пут", као и Институт за испитивање материјала СРС.

Девет километара Аутопута

Главни пројектанти деонице Аутопута кроз град су архитекти Јован Катанић и Бранислав Јовин. Ова деоница дугачка је око 9,5 километара. Почиње код хотела „Национал" у Новом Београду, а завршава се код Прешернове улице на Душановцу. Поред десетак већих раскрсница, на овој деоници Аутопута најзначајније су „Аутокоманда", „Мостар" и „Тошин бунар".

Деоницу Аутопута у Новом Београду градила су грађевинска предузећа: „Партизански пут" и „Ратко Митровић". А учествовали су и Предузеће за водне путеве „Иван Милутиновић", Институт „Јарослав Черни", „Каблар" из Краљева и „Жеграп" из Сарајева. На овој део-

Председник Тишо ирасецањем врице ошворио новоизЈрађене објекше

ници кроз Нови Београд подигнутоје једанаест моста и надвожњака.

Део Ауотопута кроз стари део града градила су грађевинска предузећа „Аутопут", „Мостоградња", „Хидротехника", „Тунелоградња", Београдски водовод и канализација и Електродистрибуција. Послове је изводило још стотинак других предузећа. У изградњи деонице Аутопута, нове трасе железничке пруге и уређења Парка пријатељства учествовале су и омладинске радне бригаде у периоду 1968-1970. године.

Деоница Аушоиуша кроз Бео1рад

РЕПРЕЗЕНТАТИВНЕ ГРАЂЕВИНЕ НА НОВОМ БЕОГРАДУ

Нови Београд може и данас да се поноси својим великим, репрезентативним грађевинама, које су, у првој фази изградње Новог Београда (1948-1950), започеле, углавном, омладинске радне бригаде и довеле их „до под кров", а касније су у потпуности завршене:

ПАЛАТА„СРБИЈА"
(Ранији назив палата Председништва владе, СИВ, палата Федерације)

Ова велика јединствена петоспратница, највећа у нашој земљи, а и шире, протеже се на површини од 75.000 м2 између Дунава и Булевара Михаила Пупина, у облику положеног римског броја I. Пројектовали су је Антон Урлих, Владимир Поточкар, Златко Најман и

Данашњи изглед Студентски град добио је после друге велике реконструкције, од 1985. до 1997. године.

Студентски град се простире на 10,5 хектара површине, која представља својеврсну пешачку зону, са уређеним парковима, доста зеленила око сваког блока и постављеном оградом, са видео надзором и додатним осветљењем.

У собама прве категорије постављени су: кревети, радни столови, столице, лампе, плакари, полице, ходник са чајном кухињом и купатило: директна телефонска линија (са могућношћу преусмерења позива, секретарица, буђење); интерна кабловска телевизија са могућношћу коришћења интернета; тераса (испред двокреветних соба).

Сваки блок има читаоницу са цртаоницама, перионице веша на сваком спрату, ТВ салу, продавнице мешовите робе, видео надзор, библиотеку, галерију, књижару , кафе „Бистро".

Палаша „Србија "

Драгица Перак. Током градње одређену адаптацију зграде извршио је архитекта Михајло Јанковић.

Цела палата обложена је бело-сивим мермером. Има два крила: источно и западно. Располаже са око 2.000 квадратних метара корисног простора, чије канцеларије, кабинете и друге просторије може да се смести око 5.000 људи.

Велика фонтана испред ове Палате приказује у вечерњим часовима разноврсну игру водоскока и водених млазева, богати спектар свих основних боја, њихових комбинација и нијанси. Без премцаје у земљи и, вероватно, јединствена у Европи. Разнобојни подводни фарови и вишеминутни програм игре воде окупља шетаче и зауставља сваког радозналог пролазника.

СТУДЕНТСКИ ГРАД

Студентски град на Новом Београду, једно од највећих академских насеља на Балкану, састоји се из четири блока, од којих сваки блок има Ф и Г крило. Изграђен је у периоду од 1949. до 1955. године. Прво је усељен блок III, крајем 1950. године, а две године касније (1952) - блокови II и IV, док је последњи блок I усељен 1955. године. У три блока становали су мушкарци, а уједном (IV) студенткиње.

Први блок има: простран хол са рецепцијом, електронску мењачницу и здравствену станицу Студентске поликлинике.

Други блок: портирницу, интернет центар, фотокопирницу, фризерски салон, просторије Радио-телевизије Студентски град, Савеза студената, Фото кпуба, Књижевног клуба „Бранко Миљковић"; Гусларског друштва; карате, фудбалског, рукометног и шах клуба.

Трећи блок: портирницу, просторије АКУД „Шпанац" и пошту.

Четврти блок: интернет центар и вајарски и сликарски атеље.

Пратећу инфраструктуру Студентског града чине: зграда студентског ресторана, грил ресторан, летња башта „Фонтана", дискотека, котларница са перионицом.

У ресторану, који је завршен 1956. године и опремљен најсавременијом технолошком опремом, припрема се дневно између 12.000 и 13.000 оброка.

Дом културе „Студентски град" има читаоницу (капацитета 504 места), биоскопску и позоришну салу, као и салу за конференције, трибине... Библиотеку, галерију, књижару, кафе „Бистро"

Сшуденшски 1рад

ХОТЕЛ „ЈУГОСЛАВИЈА"

Налази се уз саму обалу Дунава, недалеко од Палате „Србија“ (раздваја их само део Парка пријатељства). Грађен је, са дугим прекидом-скоро 20 година. Ихотел је, „до под кров“, градила омладина, на исти начин као и друге објекте у великој радној акцији 1948-1950. године. Његов бетонски костур годинама је стајао напуштен, почађавео од дима локомотива са суседне земунске железничке станице.

Када је коначно завршен, хотел „Југославија" био је највећи и најмодернији хотел у бившој СФРЈ. Има седам спратова и са пратећим зградама располаже са 1.500 просторија, 1.100 лежаја у 200 једнокреветних, 400 двокреветних соба и 23 апартмана; ресторан са 600 седишта, мањим рестораном са 200 места, салом за доручак, кафаном, бар-терасом, зимском баштом, покривеним базеном за купање, ноћним локалом, винским подрумом, фризерским салоном, гаражом са сервисом, интерном плажом, итд. Завршен је седамдесетих година 20. века.

Пуне три деценије задовољавао је угоститељско-туристичке потребе Београда. Године 2008. је приватизован.

Хошел „Ју1ославија“

КБЦ „Бежанијска коса“

ГРАЂЕВИНЕ ПОДИГНУТЕ ПОСЛЕ ОРА

ПАЛАТА „УШЋЕ“

Позната као зграда Це-Ка, подигнута је за потребе руководстава друштвено-политичких организација, у периоду 1961-1965. године, између друмског (Бранковог) моста преко реке Саве и зграде бившег СИВ-а (данас Палате „Србија"), у облику куле - паралелопипеда од 24 спрата, висине 85 метара. Сва је обложена исквадрираном фасадном завесом од стакла и алуминијума, с бојеним парапетима.

3Храда Це-Ка ире НАТО бомбардовања и обнове

Пројектовали су је архитекте Михајло Јанковић, Душан Миленковић и Мирјана Маријановић.

После реновирања од последица НАТО бомбардовања, Пословни центар „Ушће“ отворен је 1. јануара 2005. године, има 25.000 м2 пословног простора. Дограђена су два спрата, тако да мује сада висина 106 метара, а са антенским стубом 136 метара.

МУЗЕЈ САВРЕМЕНЕ УМЕТНОСТИ

Зграда Музеја савремене уметности недалеко од ушћа Саве у Дунав, изграђена је 1965. године, по пројекту архитеката Ивана Антића и Иванке Распоповић, за који су аутори добили прву награду на јавном урбанистичко-архитектонском конкурсујош 1961. године, а на дан отварања Музеја и Октобарску награду за архитектуру града Београда.

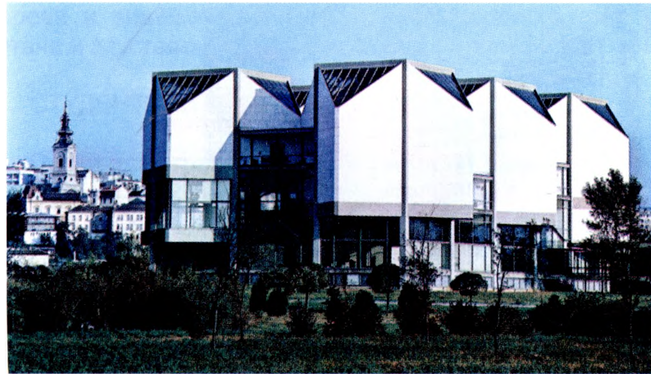

Музеј савремене умешносши

Њене „кристалне, кубичне форме, без сувишних детаља, обједињене у целину саћасте структуре, представљају ликовно-функционалну целину“.

Музеј је отворен 20. октобра 1965. године изложбом југословенских сликара, графичара и вајара 20. века.

МОНУМЕНТАЛНА „ЗАПАДНА КАПИЈА“ БЕОГРАДА

То је већ одомаћен назив за високи пословно-стамбени објекат, подигнут у периоду 1970-1980. године, по пројекту архитекте Михајла Митровића. Импозантно здање, укупне висине 115 м, лоцирано у западном делу Новог Београда, с десне стране Аутопута, према Сремској Митровици.

Упечатљива силуета „Западне капије“ годинама привлачи пажњу пролазника и означава урбани репер града. Странцу у њој виде оно што сами немају.

Овај јединствени, архитектонски и грађевински објекат састоји се из две куле или два торња, на врху повезане „Мостом“ и надограђеном, на пословном делу грађевине, „лебдећом" ротондом, која својом асиметријом, намером аутора, мења равнотежу архитектонске целине зграде.

Лева страна или лева кула, гледајући са запада, чини стамбени, а десна пословни део ове архитектонски јединствене грађевине.

„Заиадна каиија“ БеоХрада

Виша кула, намењена становању, има 30 спратова, са укупно 184 стана, односно 12.200м2 стамбене површине. Наведено по величини, у њој је 60 трособних, исто толико двособних и 64 једнособна стана.

Административна кула или пословни део овог објекта, ближи Аутопуту, има 30 етажа. Виша је од палате „Београђанке" за 22 метра. Подигнута је за потребе „Генекса" - тада највеће привредне организације у СФРЈ.

Од првог до 26. спрата су канцеларије, решене функционално, по систему отворених бироа за боље циркуписање поспова. На 27. спрату је стациониран

уређај за прање фасада и универзална сала за састанке, са 260 места. На 28. и 29. спрату су уређаји за климатизацију. На 30. и 31. -бирои, библиотека и административна служба друштвеног стандарда, а на 32. и 33. техничка служба. На 34.и 35. је кухиња, а на 36. спрату ресторан са 100 седишта.

Уметник - архитекта Михајло Митровић хтео је том „Западном капијом" да покажедаје Београдједини град који „једнако припада истоку и западу Европе".

Са архитектонско-стилскогстановишта, овај објекат истовремено изражава и „тврђаву традиције и бастион модернизма".

„Западна капија", нарочито, и све више, привлачи пажњу и инспирише сликаре, фотографе, филмске и ТВ редитеље, грађевинске инжењере, архитекте, културологе, књижевнике...

САВА ЦЕНТАР - СИМБОЛ НОВОГ БЕОГРАДА

Објекат „А", или конференцијски део има површину од око 42.000 квадратних метара, са 12 конференцијских сала са 2.000 седишта и модерном техничком опремом, са 200 делегатских јединица, са терасама и баштама и са 500 места у фоајеима и ходницима. Ту је и модерни прес центар, велики ресторан од 450 места, друге помоћне сале, штампарија и други сервиси.

Велика дворана, или објекат Б, намењен за конгресе и уметничке програме има укупно 28.000 квадратних метара, са великом двораном од око 4.000 седишта и две посебне сале од по 400 и 360 места, као и 18 телевизијских и 40 радио кабина. Ту су и велики холови за изложбе и пријеме, гардеробе, барови и слично.

Концершна дворана (објекаш „Б") и хошел БеоГрад - ИнШерконШиненшал

Хотел има површину од 35.000 квадратних метара, са 478 соба и апартмана, више ресторана и кафеа и спортско - рекреативни део са базеном.

Цео комплекс, укључујући и хотел, има преко 2.000 паркинг места. Унутар самог Сава Центра је 3.000 квадратних метара зелених површина, а око комплекса чак 35.000 метара квадратних.

БЕОГРАДСКА АРЕНА

Крајем 1991. и почетком 1992. године на простору од око два хектара, у централном делу Новог Београда, поред Аутопута, односно Булевара Арсенија Чарнојевића, почела је изградња велике вишенаменске дворане - Београдске Арене, по пројекту архитекте Владе Славице, у облику „елипсасте форме са правоугаоним борилиштем заобљених углова".

Београдска Арена је данас највећа спортска хала у Београду, са двораном за: кошарку, рукомет, одбојку, тенис и атлетику; може бити и ледена дворана; све чешће се користи и за културне манифестације. На укупној површини од 37.500 $м^2$ има 20.000 места за посетиоце. Располаже са најсавременијом опремом за реализацију најразноликијих спортских и културних садржаја.

Велика дворана обухвата површину од 48.000 квадратних метара, распоређених у шест нивоа, капацитета 20.000-25.000 посетилаца.

Скулптура СИМБОЛ КОШАРКЕ

Аутори: Проф. Миодраг Живковић, скулптор и проф. Зорица Јанковић, скулптор, са сарадницима.

Постављена је испред Београдске арене. Висина јој је око девет метара, ширина 7,5 метара, пречник лопте 4 метра. Лопта је осветљена изнутра и споља специјалним светлосним ефектима различитих боја.

Булевар Арсенија Чарнојевића у сушон

Одавде се 1реје Нови Беофад. БеоЈрадска шоилана

Промоције ирве целовише монофафије о Новом Бео1раду
„НОВИ БЕОГРАД - ГРАДИТЕЉСКИ ПОДУХВАТ ВЕКА“

Пред обележавање 60-годишњице почетка изградње Новог Београда, у листу *Политика,* у фељтону, у 15 наставака, објављен је текст о великој савезној омладинској радној акцији - изградњи Новог Београда 1948-1950. године, аутора др Слободана Ристановића.

После тога текста још јаче су оживела сећања градитеља Новог Београда на њихово учешће у тој великој радној акцији. Они су истовремено предложили Слободану Ристановићу да смогне снаге и уз ширу сарадњу учесника ове акције напишеједну потпунију монографију о изградњи Новог Београда, штоје он и прихватио.

За непуну годину дана овај аутор је прикупио грађу из свих доступних извора, о великој радној акцији омладине Југославије, већ и о свим следећим фазама изградње Новог Београда до данас и даноноћним радом, као на радној акцији, припремио рукопис, са око 700 фотографија и предао га Издавачкој агенцији - „КСЕ-НА“, а она га је крајем марта 2009. године и објавила. Тако су, са закашњењем од пуних шест деценија, градитељи Новог Београда, као и њихови потомци и остали заинтересовани читаоци, добили, рекло се, јединствену, целовиту монографију о изградњи и развоју Новог Београда, као града будућности.

Прво представљање ове монографије одржано је 27. априла 2009. године у великој сали Скупштине општине Нови Београд, пред близу 300 присутних - бивших акцијаша (тада осамдесетогодишњака) и нешто млађих, њихових потомака, као и заинтересованих грађана.

После поздрава и навођења имена присутних званичника, о књизи су говорили рецензенти: Проф. др Драган Недељковић, академик, који је, као доцент Филолошког факултета, био командант прослављене Студентске бригаде „Драгица Правица", и Милоје Поповић, књижевник и публициста, вишегодишњи директор Сава Центра.

Др Драган Недељковић:

....Ова књига Слободана Ристановића, цео њен текстса бројним, аутентичним фотографијама, представља живо, незамењиво сведочанство о једном славном, херојском добу нас онда младих, пуних полета, ентузијазма и поноса што припадамо генерацији којој је пао удео да гради и ствара лепшу будућност за себе и за потоње генерације."

Др Дра1ан Недељковић

Аутор Ристановић је дочарао онај занос из којега се родио овај Нови Београд, град од 300.000 становника данас. Модеран град. Град створен као у инат природи, на мочвари и песку. То је један од величанствених примера када настају овакви градови... Тако је створен Санкт Петербург. Врло незгодно место, али је Петар тако хтео и тамо је створио ту северну Венецију. Чудо на земљи. Други пример је Версај. На безводном терену, а, ипак, са безброј водоскока, који играју по звуцима музике.

Кажем, доктор Ристановић је дочарао то наше херојско доба.

...Нико нас није терао на рад. Да нам је онда нуђено да идемо, на пример, Азурну обалу, на италијанску ривијеру, или на радну акцију, ми бисмо сви били за радну акцију.

.... Наша бригада, чији сам командант био, имала је много девојака, које су се трудиле да буду исто онако вредне, снажне и активне, као мушкарци. То је била наша предност, али и хендикеп у односу на Студентску бригаду „Владимир Петровић - Валтер" са Економског факултета, с којом смо се током целе акције такмичили... Имали смо и сјајне бригадисте. Међу њима се одликовао рекордер у малтерисању Драган Никитовић. Требао је њега опслужити. Он је тако вешто и добро радио, кад се размахне, да није био довољан један помагач, него тројица да га опслужују, да довлаче материјал да би поставио свој рекорд.

То је доба подвига и радосног жртвовања. Неки од нас смо остајали и по две смене на радним акцијама. А, није било увек лако.“

Милоје Поповић:

.... У матрици ове књиге је омладински подухват незабележен у историји - добровољни рад, велика омладинска радна акција, али одсликан је и каснији развој овог дела Београда, све до наших дана. То је комплетна монографија Новог Београда. Историјски документ, који ће служити и будућим генерацијама Београда и Србије.

Милоје Поиовић

Догађаји се ређају на временској траци, са великим бројем фотографија, песама, факсимила, извода из чланака, и из дневника бригадиста. Читаво једно документарно богатство.

Аутор је дао верну слику првих послератних година, која се огледала на градилиштима Новог Београда. Пошто је аутор, као шеснаестогодишњак и седамнаестогодишњак и сам, 1948. и 1949. године, учествовао у описаним акцијама, он није могао да буде имун на младалачку прошлост, из које највише остану лепе успомене.

Може се рећи да је ово дело документаристике, али и одушевљења. У неким тренуцима, листајући и читајући њене редове, човек помисли да је и сам градитељ у некој од многобројних бригада из целе земље, некадашње велике Југославије.

Читајући поглавља о беспримерним напорима градитеља - о хладноћи у зимским данима и врућинама лети, човек просто пожели да набави неко ћебе и да се покрије, или да му поред кревета буде шест флаша хладне воде.

То је и књига братства и јединства, заједништва, како ми данас кажемо. Ако су у просеку имали по осамнаест и двадесет година у тој 1947, када су почели припремни радови, па 1948-1950. године, а то је било пре шездесет година - они данас у просеку имају око осамдесет година. Многи од њих више нису међу живима, али остала су њихова дела и слава. Њихове некадашње републике постале су посебне државе, јер је куга егоцентризма разорила њихово дело. Као и дело њихових претходника - бораца са пушком у руци.

Њихова деца и унуци сада могу да читају ову књигу, али је многи неће добро разумети. Изгледаће им она као нека бајка.

Без обзира на то, књига - документ Слободана Ристановића говори да је то била реалност.

И још нешто: Нови Београд је једини велики подград или велеград у свету који је направљен добровољним радом, у овом случају младих ентузијаста из шест данашњих држава. Таквог градилишта у свету није било и сигурно га неће ни бити. У том погледу, Нови Београд заслужује да уђе у Гинисову књигу јединствених подухвата и рекорда.

Ликови многих градитеља су у сенци огромног броја бригада, које се ређају и званичних извештаја и писама која се наводе. Аутор није хтео да пропусти ни један документ који му је био на располагању. Ликови и имена се оцртавају на многим појединачним и групним фотосима. Има и фотографија које данас делују као уметничко и историјско остварење, неке су и са именима. Аутору није било лако да кроз све то прође. Не треба заборавити да је од тада прошло више деценија.

Аутор Слободан Ристановић, ево га поред мене, као што смо на почетку рекли, није анализирао градилиште Новог Београда као идеолошку и политичку тематику, нити се бавио социолошким истраживањима и средином у којој се дешавала ова велика национална представа. То му нису били ни циљ ни намера, већ је желео да остави за будућност слику каква је била, и чији је сведок био. Слика замаха, песме, крампова, ударника, логорске ватре, фолклора, слетова, описмењавања, приредби и игранки - све то после рада и у кратким предасима, који су били. Није мимоишао ни тешке услове у којима су бригадисти живели - неудобне кревете на спрат, мало постељине и ватре за загревање, сиромашних и једноличних порција бригадирске мензе, жуљева и мука које су бригадисти преживљавали. Све је то, ипак, у другом плану. Градња Новог Београда се одвијала и у периоду од 1948. до 1950, када је била највећа борба са Информбироом, и када и омладинци нису били искључени из дешавања. Било је то тешко политичко време, време сиромаштва и обнове, малих могућности и слабе исхране, али се све то покривало песмом и пожртвованим радом.

Слободан Босиљчић:

Негде усред ове свечаности - тако је и текло представљање ове књиге - за реч се јавио Слободан Босиљчић, командант Главног штаба омладинских бригада на изградњи Новог Београда 1948. и 1949. године.

Бивши командант Главног штаба уручује диплому о проглашењу Слободана Ристановића за почасног ударника 2009.

Ја ћу, у стилу акцијаша Новог Београда, веома кратко, само два-три минута. Као председник садашњег Одбора ветерана - градитеља Новог Београда, сматрам, уз пуно уважавање оног што су рекли оба рецензента.

Odbor veterana graditelja Novog Beograda izražava

ZAHVALNOST

Dr Slobodanu Ristanoviću, publicisti, prosvetnom i pedagoškom pregaocu, na objavljenoj monografiji: Novi Beograd graditeljski poduhvat veka, Beograd 2009.

U knjizi se, na veran i upečatljiv način, prikazuje, opisuje, dočarava i svedoči o duhu, mladalačkom zanosu i idealizmu, radnom heroizmu i požrtvovanju 200.000 graditelja na izgradnji Novog Beograda 1948–1950. godine.

Istovremeno, Slobodan Ristanović, udarnik i komandant Šabačke srednjoškolske brigade u 1948. i 1949. godini, proglašava se za počasnog udarnika u 2009. godini

Predsednik odbora

(Slobodan Bosiljčić komandant Glavnog štaba omladinskih radnih brigada 1948. i 1949. godini)

Novi Beograd, 27. april 2009.

Ако је Нови Београд градитељски подвиг, онда је ова књига Слободана Ристановића списатељски подвиг. У то име, ми смо, на иницијативу Апександра Манетовића команданта 23 пута студентске ударне бригаде Економског факултета, „Владимир Перић - Валтер“, и у име Стевана Ђорђевића, професора Правног факултета, а 1950. године члана Главног штаба, у Одбору ветерана - градитеља Новог Београда, донели одлуку да се Слободану Ристановићу додели звање почасног ударника. Молим друга Ђорђевића да прочита одлуку.

Др Стеван Ђорђевић

„Одбор ветерана - градитеља Новог Београда изражава захвалност др Слободану Ристановићу, професору и публицисти, педагошком прегаоцу, на написаној монографији „Нови Београд - градитељски подухват века“, Београд, 2009. године, у којој се на истинит и упечатљив начин дочарава и сведочи о духу, младалачком заносу и радном херојизму и пожртвовању близу 200.000 градитеља на изградњи Новог Београда 1948-1950. године. Зато, Слободана Ристановића, ударника Шабачке средњошколске бригаде у 1948. и 1949. години, проглашавамо и за почасногударника у 2009. години. Београд, 27. април 2009. године".

Овај предлог и уручивање признања, спонтано и с одушевљењем, измамио је снажан аплауз присутних, а он, изненађен и веома узбуђен (јер му другови нису рекли шта су спремили) стигао само кратко да каже:

- Хвала, друже команданте! Ово ми је, до сада, најдраже признање, јер га добијам од вас, мојих другова са акције - што је поздрављено још јачим аплаузом.

Неколике одломке из књиге читали су глумци Позоришта на Теразијама, а у културно-уметничком делу програма група чланова КУД „Србија" под руководством директора Петра Јањића, извела је поједине тачке музичког програма.

Реч аутора

На крају ове промоције, у својој речи, Слободан Ристановић као аутор, исказао је неколике ставове погледе, а и сећања и осећања са радне акције и током писања ове монографије:

Слободан Рисшановић

„Најпре, да кажем да је ова монографија написана из потребе да се, иако са великим закашњењем, остави још живим градитељима Новог Београда, њиховим потомцима и новим генерацијама младих, један истинит и трајан документ и спомен на једно тешко, али славно и херојско доба изградње Новог Београда, у коме смо младалачким заносом, радним херојизмом и пожртвовањем до крајњих граница, ударали темеље Новог Београда, данас модерног града будућности.

Ово је, као што су претходници потврдили, истинито и живо сведочење нас, првих учесника изградње Новог Београда, о једном времену, када смо у онда веома неповољним, послератним условима, без довољно стручне радне снаге, технике и механизације, али у једном незаборавном такмичарском темпу, јуришем на мочвару и песак, започињали изградњу Новог Београда, као великог градитељског подухвата века.

Ово су истините легенде о једном, заиста, чудесном, херојском добу, о нама, градитељима, којима су планови и преузете радне обавезе, рокови и квалитет градње, били светиња, када се није водило рачуна о радном времену, када смо на градилишту често продужавали рад у II и III смени, када се на овој акцији остајало још 15, па и месец дана преко одређеног рока.

О нама, бригадистима, своје најлепше стихове посветили су тада познати песници, а те њихове песме о нама објављене су у овој књизи, као и почетничке песме самих градитеља; онда најбољи композитори састављали су за нас и о нама, градитељима, актуелне корачнице, масовне песме и друге композиције (и оне су у овој књизи).

А за нас, градитеље Новог Београда, поезија и музичке композиције били су и ископани кубици земље и песка, препуни вагонети материјала, које смо гурали по привременим колосецима од градилишта до градилишта, пуне трагаче цигле, цемента и другог материјала које смо на рукама, у недостатку дизалица, износили до петог спрата. Било је то једно непоновљиво време. Доба романтизма, ненадмашног ентузијазма, недостижногтакмичарскогелана...

Иако су прошле године и деценије од велике радне акције на изградњи Новог Београда, ми, њени учесници, радо и с поносом сећамо се тих дана своје „бесмртне младости".

Многи од нас, градитеља Новог Београда, кад се, шетајући, нађемо на Теразијама или на Калемегдану, увек за тренутак застанемо с погледом ка западу, на простор од Ушћа до Земуна и Бежанијске Косе. И одједном, међу све гушћим стамбеним блоковима и солитерима, с нескривеним узбуђењем, угледамо - како смо је некад звали - палату Председништва Владе, репрезентативни Хотел „Југославија", Студентски град, километре обалоутврде на Дунаву, Дом културе и друге објекте које смо онда, као средњошколци и студенти, заједно са омладином из предузећа и са села, са заносом и пожртвовањем градили.

Све су то, давних четрдесетих година прошлог века, била знојава радна поприштa нас скоро 200.000 младих градитеља, сврстаних у преко 900 радних бригада, пред којима су узмицали непрегледни песак и мочвара.

Нема више омладинских логора, у којима је пуне три године, даноноћно, кључао један богати и разноврсни културно-забавни и спортски живот. Уместо њих, остало је да стоји, постојано и гордо, једно велико дело наших младих и неуморних мишица, нашег снажног и незаборавног омладинског заноса. И поноса једне генерације.

Бићемо неизмерно задовољни ако, захваљујући и овој књизи, Нови Београд остане у памћењу не само нас, његових све ређих градитеља, него и у сећању наших потомака, и што би било веома важно, потоњих генерација младих, као једно величанствено дело стваралачких руку ондашње омладине, симбола ентузијазма и снажне вере у бољу будућност. И да вечно служи као светао пример данашњим и будућим генерацијама како се само кроз стваралачки рад и пожртвовање може истински волети своја отаџбина и свој храбри и поносни народ."

Промоцију књте је ирашио део ансамбла КУД Србија из НовоI Бео1рада

У јесен исте, 2009. године, књига Нови Београд - градитељски подвиг века, представљена је и у Дому културе „Студентски град", гдеје приређена и изложба фотографија о изградњи Новог Београда, посебно оних које се односе на подизање Студентског града.

ТРИ НОВА ГРАДА

БАНОВИЋИ

У некадашњем планинском селу Литви, упоредо са изградњом омладинске пруге Брчко - Бановићи и развојем великог рудника угља Бановићи, настајао је мали град рудара, који је узео име рудника.

Бановићи

Омладинске бригаде су подигле веома лепо насеље, које се касније проширивало и уређивало.

НОВИ ТРАВНИК

Поред новоподигнутих фабрика и старе касабе Травника, учешћем и омладинских радних бригада, изграђен је Нови Травник.

Нови Травник

Иако омладинске бригаде нису чиниле основну радну снагу, оне су, ипак, дале више десетина хиљада радних часова, ударивши темеље и многим савременим зградама и широким улицама.

НОВАГОРИЦА

Првих данајуна 1948. године, на брдима изнад Нове Горице, на самој југословенско- италијанској граници, омладинске бригаде почеле су изградњу новог града. Ту се на окупу нашло 5.285 омладинаца из свих крајева наше земље. Пре њих, 1947. године три словеначке бригаде, са 670 бригадиста, извршиле су све потребне припреме. Цео један део Нове Горице, од темеља до крова, почели су да изграђују омладинци, уз помоћ два грађевинска предузећа: „Приморја" и „Предузећа за путеве".

Међу првима, на ово градилиште су стигли бригадисти Осме босанско-херцеговачке и Седме хрватске бригаде, да уз помоћ омладинаца из Словеније, којих је било највише, регулишу речицу Корен, која је плавила плодна горичка поља. Убрзо, исушена је и велика мочвара испод Кромберга. Истовремено, просечена је и траса широког булевара и ископани темељи првих стамбених зграда. Грађено је ново позориште, биоскоп, неколико школа. На периферији града, уместо мочвара, створени су простори за изградњу фабрика, будуће индустрије Нове Горице.

Нова Горица

И резултати прве године изградње Нове Горице нису били мали: ископана су 195.782 кубна метра земље и другог материјала, подигнуто 1.884 кубика насипа, сазидано 1.108 кубних метара зида, а уграђено преко 1.500 кубних метара бетона.

На овом градилишту, усред песме, могла су се чути гласно изговорена питања појединца и хорски одговори групе бригадиста:

- Другови, хоћемо ли братски помоћи изградњу Нове Горице?
- Хоћемо...
- За кога?
- За народ...
- За кога?
- За Партију...
- За кога?
- За Тита!
- Ура! Напред!

Забележено је да се на овој акцији посебно истакла Друга жупска бригада са 350 бригадиста. Проглашена је четири пута ударном и одликована Орденом братства и јединства. Према сачувнаим бригадним списима и сећањима бригадиста, налазимо да су се посебно истицали: Милен Спасић, Мицика Буковац, Зоран Тодоровић, Груjица Ћалић, Живорад Бекрић, Вука Спасић, Милка Томић, командант Радисав Савковић Раче, заменик Стојан Гајић и остали...

Друга жупска омладинска бригада, међу првима дала је обавезу, коју ће испунити до Петог конгреса Комунистичке партије Југославије.

Радови на Новој Горици настављени су и у 1950. години. Тада се сасвим јасно видео нови град. Многе зграде за становање примиле су нове становнике. Отворени су и други јавни објекти...

Три године после доласка првих бригада, на некада потпуно празним просторима, никао је потпуно нов град: Нова Горица.

АУТОПУТ „БРАТСТВО-ЈЕДИНСТВСГ

НАЈВЕЋИДАР ОМЛАДИНЕ СВОМЕ НАРОДУ И ДРЖАВИ

Због све већег значаја друмског саобраћаја у привредном и општем развоју целе земље, у новој Југославији, путевима се посвећивала све већа пажња у погледу одржавања и изградње нове путне мреже. Несумњиво, најзначајнија путна саобраћајница у путној мрежи Југославије биоје, свакако, Аутопут Љубљана - Загреб - Београд - Скопље - Ђевђелија, означен као пут бр. 1, од самог почетка популарно назван Аутопут „Братство - јединство“, зато што је пролазио кроз четири социјалистичке републике и „омогућавао њихово чврсто повезивање у једну братску заједницу равноправних народа и народности“.

Приликом доношења одлуке и у припремама за изградњу Аутопута, говорило се, поред осталог, да ће ова велика саобраћајница, пружајући се долинама река Саве, Велике Мораве и Вардара, представљати главну, саобраћајну кичму Југославије и да ће имати велики значај како за унутрашњи саобраћај у земљи, тако и за њено повезивање са суседним државама, да ће се у њеном гравитационом подручју наћи многа индустријска предузећа, рудници, пољопривредне организације и индивидуална газдинства, шумски комбинати и други привредни капацитети, да ће она, када буде изграђена, омогућити брзо и економично допремање сировина, односно транспорт готове робе на тржиште.

Стари путеви моравско-вардарском долином

Многи историчари и аутори текстова и публикација о овој великој омладинској радној акцији подсетили су да је изградња Аутопута „Братство-јединство" - „остварење далеких снова и намера низа држава, које су у дужим и краћим периодима господариле овим подручјима". Познато је да су крајеви и правци, којима Аутопут пролази, „некада били коридори Римске империје према Панонској низији, клисури и делти Дунава на истоку, односно коридори старог, можда најстаријег трансконтиненталног, тзв. пута „ћилибара", који је, полазећи од Балтичког мора досезао до Панонске низије и ишао даље на југ, долином Велике Мораве и Вардара, до Егејског мора.“

У средњем веку, у време процвата трговине и јачања приморских градова, путевима ка унутрашњости допремани су памук, свила, вино, уље, зачини, оружје и, нарочито со, а ка мору сточарски, рударски и шумски производи, крзно, восак и мед.

Један од најважнијих трговинских центара у дужем периоду биоје Дубровник. Од њега је полазио друм Виа де Рагуси којим се за 15 дана стизало у Ниш преко Требиња, Гацког, Фоче, Пљевља, Пријепоља, Сјенице, Трговишта (Нови Пазар) и долином Ибра и Топлице.

Римљани су, ради повезивање Балканског полуострва и Цариграда, изградили и тзв. Цариградски друм, који је полазио из Београда и, обилазећи Авалу, водио поред Гроцке (средњовековни Градец) за Смедерево, па преко Годоминског поља, поред средњовековног града Кулича (на месту римског Маргус-а), преко Мораве чамцима до Браничева, одакпе је Цариградски друм скретао на југ према данашњој Ћуприји, средњовековном Равном, велике римске трговачке вароши и даље преко Делиграда и клисуром Моравице, до средњовековног града Бован; одатле се друм уз Моравицу пео западним огранком Озрена изнад Соко Бање, силазио у долину Топонице и њоме ишао ка долини Мораве и даље до Ниша; из Ниша преко Куновице спуштао се у долину Нишаве, на чијој је левој обали лежала варошица Мокро (Бела Паланка), и затим преко Пирота, ка Софији и даље ка Цариграду.

Смедеревски друм, везујући Подунавље с Југом, водио је од Смедерева левом обалом Мораве, скретао према средњовековном Некудиму (данас село Придворице у близини Смедеревске Паланке) и одатле ишао према Сталаћу, па преко реке Мораве ка Крушевцу.

У турском периоду ранији Цариградски друм је донекле мењао правац: са планинских коса, тада се спуштао у равницу, а онда, уместо низ Дунав до Браничева, од Гроцке је скренуо према селу Колари, Смедеревској Паланци и Баточини, из које се рђавим путем стизало у Багрдан, а одатле опет кроз шуму, „мучним путем" и опасним због „хајдука“ у Јагодину, у којој су била четири угледна караван-сераја; код Мораве - Хисар-Паланке (данашње Ћуприје) прелазило се чамцима, односно дрвеним мостом, на другу обалу Мораве, да би се старим цариградским друмом, преко Параћина и Ражња у близину данашњег Делиграда, а онда долином Мораве ишло према Апексинцу и даље ка Нишу; одатле долином Нишаве ка Мустафа-пашиној Паланци (Бела Паланка) и Пироту, па преко Јежевице у Драгоман и даље у Сливницу и Софију.

Постојаоје и Моравско-вардарски пут који је, преко Куманова, Скопља и Велеса, повезивао Ниш и Цариградски друм са Солуном и Јегејским морем. Са овог пута из Лесковца су два пута ка Врању водила: један средњовековни долином Ветернице „узаним, каменитим путем поред јаког града Котћо1г или Со1осЈо12 (данашње Марково Кале) стизало се у Врање; а други долином Мораве кроз Момину или Грделичку клисуру; из Врања пут је даље ишао десном обалом Мораве и долином Моравице до Куманова и Велеса, а одатле долином Вардара за Солун.

Путеви у кнез Милошево доба...

Пошто су у Србији, ослобођеној од турске владавине, саобраћајне прилике биле веома лоше, кнез Милош је 1823. године наредио да се од Крагујевца до Београда „пут добро искрчи и уравна, да би кола могла слободно до Београда прећи“, а неколико година доцније (1829) изграђен је добар пут од Крагујевца преко Бруснице и Пожеге до Ужица.

Путеве је народ градио, углавном, кулуком. Један је ишао од Београда уз Саву ка Шапцу и даље кроз Мачву до Зворника; други од Гроцке преко Смедерева и Пожаревца до Голупца; трећи из Београда за Ваљево; четврти из Београда, преко Крагујевца и Чачка до Ужица.

...Између два светска рата

Тек 1929. године изграђен је први пут са савременим коловозом од Београда до Авале. Од 1920 - 1930. године изграђено је 1.400 км туцаничких и око 40 км савремених коловоза.

С обзиром на то да је Европа постајала каоједно јединствено саобраћајно подручје, приступило се утврђивању трасе интернационалних путева.

У Копенхагену је 1932. године одржана Генерална скупштина Интернационалне алијансе за туризам и том приликом је утврђен правац интернационалног пута Лондон - Цариград - Дамаск - Багдад - Калкута, у дужини од око 10.254 километра. У свом европском делу овај пут је имао и правац Лондон - Кале - Брисел - Келн - Франкфурт - Беч - Будимпешта - Суботица - Београд - Ниш - Софија - Цариград, у дужини од 3.117 километара, од чега кроз нашу земљу - 551 км.

Од 1935. до 1941. године изграђени суделови овог Интернационалног пута са савременим коловозом: мађарска граница - Суботица - Нови Сад - Београд - Топола - Крагујевац; Црвени Крст - Ниш - Ниша Бања и пут Скопље - Велес - Градско, али без савременог коловоза.

Аутопут као део интернационалних путева бр. 5 и Е-94

Од интернационалних путева који ће пролазити кроз Југославију, а само они чији се правац поклапа са планираном трасом Аутопута „Братство-Јединство" биће:

- Интернационални пут бр. 5: мађарска граница - Суботица - Нови Сад - Београд - Ниш - Скопље - Ђевђелија - Солун.
- Интернационални пут бр. 94: аустријска граница - Љубљана - Загреб - Београд - Бела Црква - румунска граница.

Тако ће Аутопут Љубљана - Загреб - Београд бити саставни део интернационалног пута Е-94, а Београд - Ниш - Скопље - Ђевђелија - део интернационалног пута Е-5.

Тито о потреби изградње Аутопута кроз Југославију

Још крајем 1945. године маршал Тито је у разговору са делегатима ондашњег Министарства грађевина истакао потребу изградње Аутопута:

„... Да бисмо били напредна земља, морамо изградити и модерне, нове цесте. Прво ћемо почети са изградњом Аутопута Београд - Загреб и на тај начин повезати не само два наша најлепша града, већ и многе наше крајеве, са цестама које ће се на њега настављати... Треба на дјелу да покажемо каквим корацима и којим путевима ће се развијати нова Југославија..."

А у време кад је почела прва омладинска радна акција на омладинској прузи Брчко-Бановићи, Титоје, 11. марта 1947. године, са говорнице Трећег конгреса Народне омладине, најавио нови подухват:

Маршал ТиШо

„Ми већ планирамо неколико крупних објеката. Један, који ја сматрам веома важним за нашу привреду, јесте аутострада Београд - Загреб. Морам да кажем да се често стидим кад нам дођу странци, или кад сами путујемо у иностранство, и видимо у другим земљама асфалтиране и бетониране цесте, а овдје скачемо по тим нашим рупама и уништавамо возила... И то је ријешена ствар. Средстава имамо, планови су скоро свршени и градња има да отпочне у најскорије вријеме"

Пројектована траса Аутопута, с обзиром на равничарске крајеве кроз које пролази, била је незнатно дужа од ваздушне линије Београд - Загреб - за око 20 километара - а краћа од старог пута за читавих 76 километара.

Рачунало се и да ће вожња новом магистралом бити чак за 40 посто јефтинија, имајући у виду уштеду у гориву, гумама и чувању возила.

Израда пројеката

После испитивања терена за одређивање трасе будућег пута, стручњаци из Србије и Хрватске су наставили рад на главним пројектима, затим на ангажовању појединачних предузећа и обезбеђењу у оно време, више него малобројне и оскудне механизације, којом је из оба правца већ било завршено око 40 км пута.

Убрзо је донета и одлука да се, ради убзања радова на овом великом грађевинском подухвату, ангажују пре свега омладина, а затим и фронтовске бригаде.

Више од две године трајале су припреме за ову највећу радну акцију омладине у Југославији.

Први радови у близини Загреба

Године 1946, у време послератне обнове земље, изведени су и први радови на будућој траси Аутопута у непосредној близини Загреба, а они су онда чинили само око два одсто свих радова на деоници Београд - Загреб.

Следеће, 1947. године, на целој тој деоници, настављене су припреме за велику радну акцију, која ће званично почети 1. априла 1948. године и трајаће наредне три године, 1948-1950. године.

Прве омладинске радне бригаде стигле су на трасу дугачку 382 километара, 1. априла 1948. године. И истог дана упутиле писмо Титу:

Чувајући братство и јединство као највећу Шековину наше борбе, ми ћемо баш на овом путу настојати да 1а још више продубимо и учврстимо, како нас Тиучиш. Ми Ти обећавамо да ћемо учинити све да овај задатак, који си нам са пуно поверења поставио, буде часно и на време извршен.

Велика савезна омладинска радна акција на изградњи Аутопута „Братство-јединство" Београд - Загреб започетаје 1. априла 1948. године, на Дан омладинских радних бригада, који се од тада, а и данас, обележава и прославља у целој земљи. Велика свечаност поводом отварања радова на овој савезној омладинској радној акцији, одржана је у Сремској Митровици.

Радови су започети од Београда према Загребу, и од Загреба према Београду, на укупној дужини од 110 км, с тим што је на београдском делу Аутопута било ангажовано Грађевинско предузеће „Аутопут", а на другом, загребачком делу, предузеће „Вијадукт".

Иако је пројектована траса Аутопута пролазила кроз равничарски крај, на њој је требало да се подигну многи насипи, пропусти... И све то са свега 68 булдожера и још око 130 других машина, дакле, већином крамповима и колицима која су гурали, углавном, омладинци и омладинке. Они ће и простране славонске шуме крчити ручно - секирама и ручним тестерама (моторних уопште није било).

.....Већ десет дана радимо на једном истом месту, на ископу земље - записано је у Дневнику Београдске омладинске радне бригаде „Драго Станојевић"... - Копамо земљу и

сАџшвиџли „Тј јхииош/н)- јпјинсш/к)"

БЕОГРАД - ЗАГРЕБ

Кроз равни Срем и Славонију ироћи ће ка ЗаЈребу нова шраса Аушоиуша „Брашсшво-јединсшво“

утоварујемо је у железничке вагоне. Композиције стално стижу... Прошле ноћи остали смо на радилишту још једну смену, а изјутра смо наставили да радимо и у трећој. Иако смо радили готово 18 сати, успевали смо да композицију од 20 вагона утоваримо за само за 15 минута..."

Поред пробијања кроз Спачванску шуму и подизања насипа на том мочварном терену, омладина ће на овој деоници Аутопута изградити и мостове на Орљави и Чазми и још 730 других бетонских објеката, пропуста и надвожњака и др.

За обезбеђење транспорта разног грађевинског материјала на овој деоници Аутопута поставиће се близу 500 киГлометара привремене пруге нормалног, и око 800 километара узаног колосека.

Долазак омладинских радних бртада на 1радилишше Аушоиуша

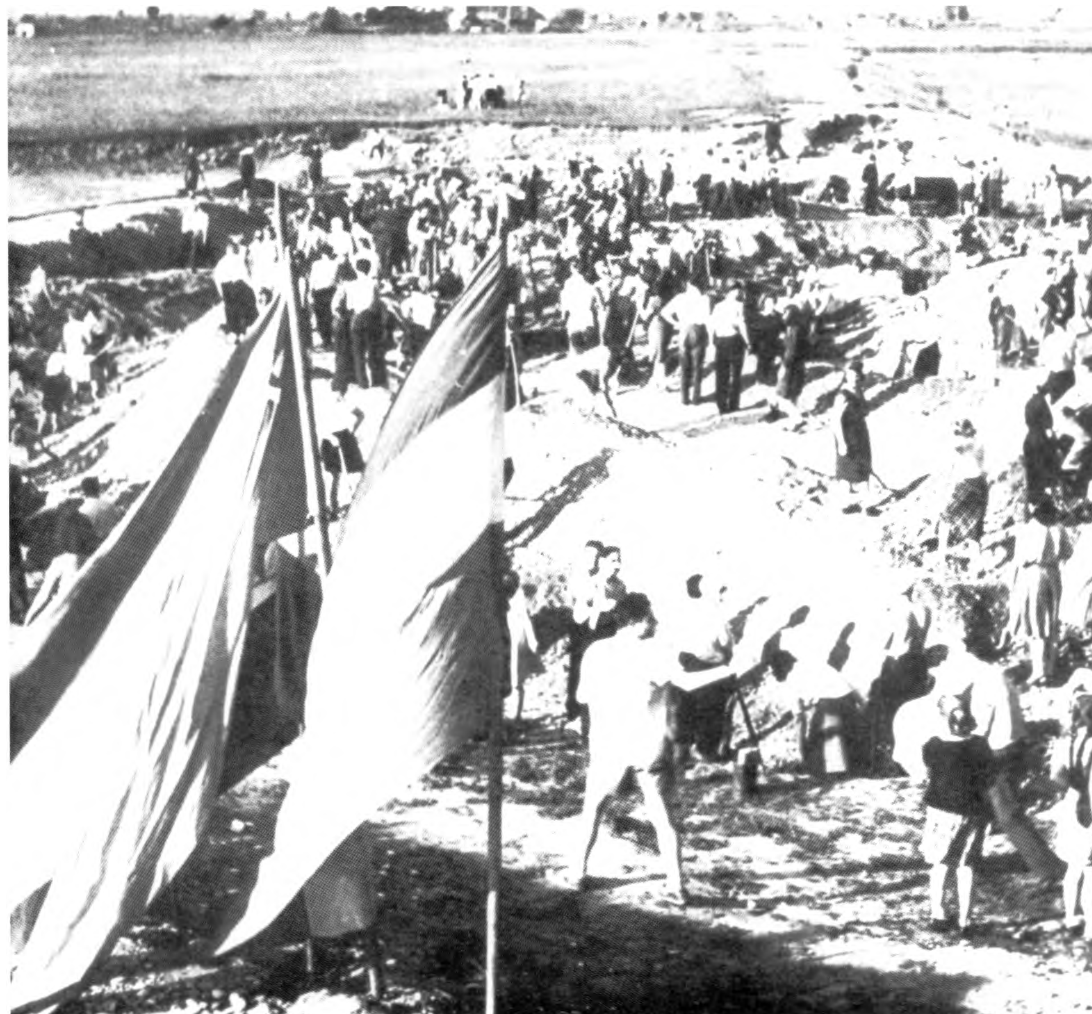

Почешни земљани радови на шраси Аушоиуша, иочев од За1реба

СВЕЧАНО ОБЕЛЕЖЕН ПОЧЕТАК
ИЗГРАДЊЕ АУТОПУТА „БРАТСТВО-
ЈЕДИНСТВО" БЕОГРАД-ЗАГРЕБ

Омладина је с великим одушевљењем прихватила изградњу Аутопута. Само у првој смени дошло је 16 бригада више него што је било планирано. Највећи проблем омладинским руководиоцима био је - како хиљадама пријављених омладинаца објаснити да у бригадама више нема места и како вратити оне који су на акцију дошли као прекобројни.

Централна свечаност је одржана у непосредној близини Сремске Митровице. На пространој чистини, одмах покрај нове трасе са свију страна сакупљале су се омладинске бригаде. Велики број бригадиста носиоје по једну или две ударничке значке. То су градитељи са омладинских пруга, који су и овде дошли да своје искуство пренесу на нове омладинце-градитеље, а и да се сами даље усавршавају.

Свечаности су присуствовали: Влада Зечевић, министар грађевина савезне владе, Милијан Неоричић, председник Централног већа Народне омладине Југославије, Живота Ђерма-

Одлазак омладинске радне бри!аде на радилишше

Многи дечаци од 13-14 година кришом су долазили на градилиште, крили године и молили да буду примљени бар као курири. Један од најтврдоглавијих малишана рекао је репортеру градитељског листа:

- А мене нек врате, ја ћу опет да дођем. И нека ме опет врате, па ћу доћи још једном и тако - у том ћу да порастем!

Сељаци из оближњих и удаљених села, такође, скупљали су се да и они прославе почетак радова на Аутопуту.

Неколико часова пре почетка свечаности, у сали Дома културе у Сремској Митровици, делегати из свих срезова и села кроз које ће пролазити Аутопут, дали су обавезе о учешћу на изградњи Аутопута и о помоћи градитељима. Тако ће грађани Сремске Митровице и околних села дати 108.064 колских и 42.332 радних дана на градњи Аутопута.

Првог априла 1948. године, у шест сати ујутру, укупно 42 омладинске радне бригаде почеле су рад дуж читаве трасе будућег Аутопута „Братство-јединство".

Оне су радиле до 12 часова, када је на читавом радилишту прекинут рад и градитељи су почели да се припремају за велику свечаност поводом отварања радова.

Истог дана у 15 часова на свим секцијама су одржани митинзи поводом почетка радова.

новић, потпретседник владе Народне Републике Србије, Миленко Јаковљевић, потпретседник Савезне планске комисије, Мићун Шакић, генерал-мајор, Миша Павићевић, представник Централног одбора Јединствених синдиката и други.

Ицо Блануша

Свечаност је отворио командант Главног штаба омладинских радних бригада на изградњи Аутопута Београд - Загреб, Ицо Блануша и дао реч министру грађевина савезне владе Влади Зечевићу, који је у свом говору, између осталог, рекао:

Министар Влада Зечевић

....Данас сте ви почели радове на једном од најкрупнијих објеката наше капиталне изградње у нашем првом Петогодишњем плану. Као и у свим великим подухватима, како у току Народноослободилачког рата, тако и условима изградње Републике Југославије, и за овај крупан и значајан објекат, за израду модерног коловоза од Београда до Загреба и даље од Загреба до Љубљане дао је иницијативу наш маршал Тито...

Влада Зечевић

Наше државно и политичко руководство дало је пројектантима задатак да се трасирање и израда засад изврши уједном правцу-сједним коловозом, да израда гарантује трајност пута за 40 до 50 година, да се узме најкраћи правац од Београда до Загеба и да се примене најновија техничка ис- кУства к0Ја СУ досад У ЕвРОПИ и У све' ту пронађена и примењена у изградњи путева модерног и трајног коловоза. Они су тај задатак извршили и ми им овим путем одајемо признање за њихов труд на висококвалитетној изради поројекта...

ве. Све ово показује да је Народна омладина постала таква организација , која не само да може узети на себе изградњу једног објекта, као што је то 1946. године била пруга Брчко - Бановићи, у 1947. години пруга Шамац - Сарајево, већ да може узети на себе изградњу више крупних објеката нашег Петогодишњег плана. То показује да су се у досадашњим радним акцијама издигли нови кадрови из редова омладинаца и омладинки, који могу извршавати крупне задатке у изградњи наше земље. Баш збогтога, што се кроз радне акције уздигао из редова омладинаца и велики број стручних радника ми смо у могућности да ове година изводимо радове на више објеката...

Код омладине постоји велико интересовање за изградњу Аутопута што се најбоље види из чињенице да ће у првој групи прве смене радити 17 бригада више него што је то планом предвиђено.

Изградња Аутопута „Братство и јединство" није лак задатак. На дужини од 110 километара треба да се изгради пут преко кога ће се одвијати саобраћај између Београда и Загреба. Биће ту доста тешкоћа око допремања материјала, недостатка машина, мало стручног кадра и инжењера итд. Али, ми се тих тешкоћа не плашимо. Ми ћемо их и ове године савладати. Наши бригадири, наши ударници, омладински руководиоци, научили су на прузи Шамац - Сарајево да се боре и побеђују све тешкоће...

На изградњи Аутопута „Братство-јединство" радиће омладина из свих наших република, омладина свих наших народа. На тај начин назив Аутопута „Братство-јединство" заиста одражава, оно што ће се на њему догађати.

Пред вама стоје задаци не само да на време изградите 110 километара Аутопута, већ и да подигнете себе, да изгледате другојачији када се будете враћаили кућама, него када сте долазили на рад. Све наше омладинске радне акције биле су школа у којој се васпитавала наша омладина. Свака наша бригада била је место где су се формирали нови људи. Изградња Аутопута исто тако треба да постане школа васпитања наше омладине, чак више него што је то био случај са досадашњим радним акцијама. На Аутопуту „Бртство-јединство" треба да се изграде не десетине и стотине, већ хиљаде и хиљаде омладинаца способних организатора, културних људи, који ће градити социјалистичку Југославију.

Затим је председник Централног већа Народне омладине Југославије, Милијан Неоричић, у свом говору, између осталог, рекао.

Милијан Неоричић

„Ви, који сте данас започели радове на највећем радилишту на коме ће радити Народна омладина, имали сте ту част не само да први почнете изградњу Аутопута, већ и да објавите почетак радне офанзиве коју ће хиљаде омладинаца - чланова радних бригада данас започети да би у овој, 1948. години, извршили своје задатке у изградњи наше земље.

Милијан Неоричић

Изградња Аутопута представља један од најважнијих објеката кога треба да гради Народна омладина. Апи, поред Аутопута постоји још низ других радних акција на којима омладина већ ради, или ће ускоро почети радо-

Ја користим ову прилику да у име свих вас градитеља Аутопута „Братство-јединство" и у име читаве омладине Југославије упутим позив културним радницима, нашим књижевницима, уметницима, композиторима и осталима да дођу да вас посете, да у својим далима опишу и изразе напоре које ћете ви овде улагати, да уздину лик младића и девојака наше земле - свесних градитеља социјализма, како би се будућа покољења могла на тим примерима васпитавати.

Са вама ће ове године на Аутопуту радити и омладина из преко 40 разних земаља. У нашу земљу доћи ће омладина Бугарске, Пољске, Чехословачке, Румуније, Албаније, Мађарске, Грчке, Трста, Корушке, Француске, Белгије, Шведске,

Радно иредседнишиво мишин1а

Норвешке, Данске, Холандије, Велике Британије, Швајцарске, Италије, Аустрије, Канаде, Шпаније, Финске, Египта, Ирана, Палестине, Либана и Сирије, Јужне Африке, Индије, Бурме, Малаје, Индонезије, Вијетнама, Америке, Аустралије, Мексика, Бразилије, Кубе, Аргентине итд. И баш ради тога што ће у нашој земљи, заједно са вама, радити омладинци из великог броја држава, ви ћете, исто тако, пред њима полагати испите о испуњавању својих задатака. О томе како ви будете радили причаће се у читавом свету. На вама је да кроз заједнички рад са омладинцима из других земаља достојно представљате сву народну омладину Југославије, да покажете какви су омладинци и омладинке Југославије, како они раде и граде своју бољу будућност...

Милош Павићевић, представник Синдиката

Говори Хукем Куши, секрешар Светске омладинске федерације

ГЛАВНИ ШТАБ ОРБ 1948. ГОДИНЕ

Ицо Блануша, командант
Станко Томић, заменик команданта
Звонко Кристл, члан
Мишо Рајачић, члан
Душан Прибишић, члан
Дана Швабић, члан
Др Ђулановић, шеф здравственог одсека
Ивица Цецић, инструктор
Михаило Швабић, директор

Ђуро Грмуша, заменик директора
Инж. Милан Зец, главни инжењер
Милан Гавриловић, инструктор
Чедо Грбић, инструктор
Савета Деспотов, инструктор
Раде Дрљача, шеф одсека за стручне курсеве
Чеда Павловић, члан фискултурног одсека Главног штаба

Први земљани радови, 29. авГусша 1948.

Главни митинг, којим је и симболично обележен почетак радова на Аутопуту, организован је код Сремске Митровице. Тако је почела највећа омладинска радна акција у историји добровољног рада наше омладине - Аутопут од Љубљане до Ђевђелије - која ће са једним прекидом трајати девет година и на њој ће учествовати више од 500.000 бригадиста.

„У свету има и већих, и ширих, и бољих путева. Овај наш је, међутим, различит од свих осталих. У њега је уграђено мање бетона, а више љубави, пријатељства, братства и јединства, много младости. По томе је овај пут изузетан, квалитетнији од свих магистрала и ауто-страда у свету" - рећи ће његови градитељи по завршетку ове акције.

У 1948. години градила се деоница Аутопута „Братство-Јединство" Београд - Загреб, од Шимановаца до Лаћарка, у дужини од 105 километара. Стотине омладинских радних бригада и хиљаде стручних и других радника водили су на овом огромном градилишту, из дана у дан, из ноћи у ноћ, велику битку за извршење планираних задатака.

Почела је са мало знања и искуства, с мало машина (једва 200) и с мало инжењера, али са пуно одушевљења и спремности на подвиге... И у то тешко и гладно време, али у време кад је сваки дан рађао нове хероје рада.

Готово голоруки, омладинци су демантовали све норме, успешно раскрчили славонске шуме, ископали хиљаде кубика земље, изградили стотине бетонских објеката, мостова, пропуста, надвожњака...

Добронамерна, а нарочито злонамерна сумњичења у успешан исход великог градитељског подухвата

У јеку ових радова, дошло је до сукоба са Информбироом. Југославија се нашла у политичкој и економској блокади. У иностранству се говорило да је изградња Аутопута запала у ћорсокак, да омладинци неће да раде, да је сама идеја о Аутопуту - велика заблуда. Информбировска пропаганда је самоуверено тврдила да пут Београд - Загреб не може да се заврши ни за 15 година, па чак и да сви Југословени учествују у његовој изградњи!

Две недеље по почетку сукоба са Стаљином, 14. јула 1948. године, Тито је посетио градитеље Аутопута на 44. километру од Београда. Разгледао је бараке, кухиње и градилиште, разговарао са десетинама бригадиста, руковао се са многим омладинцима.

„Тито долази, Тито је дошао! - разлегло се по радилишту, по логору, и ти, раздрагани поклечи губили су се негде у равном Срему. Устали су и бритадисти који су имали боловање, устало је све и закрчило пут Маршалу" - описује атмосферу на Аутопуту лист градитеља.

„Хоћемо да чујемо Тита! Ми Титу верујемо! - орило се на све стране. Бригадисти, многи од њих још са крамповима и лопатама у рукама, клицали су и изражавали одушевљење и поверење Титу, Партији и социјализму.

Видевши раздрагане омладинце, Тито им се обратио:

„Шта да вам кажем? Ви сте мало прије викали „Вјерујемо Титу!". И лоше би било кад једни другима не бисмо вјеровали, ја вама, а ви мени".

Огроман подухват - дотад незабележен у историји изградње аутопутева

Према пројектима, за изградњу 382 километра Аутопута требало је подићи насипе од 9,000.000 кубних метара земље, скинути преко 4,300.000 хумуса, избацити око 1,000.000 кубика земље из разних канала и река, укупно 15,000.000 кубних метара.

Од ове количине земље могао би се подићи зид дугачак 500 километара, широк један, а висок три метра.

Аутопут „Братство-Јединство" биће највећа и најмасовнија омладинска радна акција у Југославији. На великом, џиновском, градилишту које се протезало од Београда до Загреба, 319.155 младих градитеља (међу

којима 40.000 ударника), водиће трогодишњу danоноћну радну битку - остављајући за собом модерну аутостраду, дугу 382 километара.

Поред омладинских радних бригада, на изградњи ове деонице радиће и бригаде Народног фронта, а од 1949. године и припадници Југословенске народне армије.

Од прве декаде - такмичење

Одлика свих акција, па и ове на Аутопуту, било је такмичење бригада, а у оквиру њих, између чета, група и појединаца. Али, оно се на Аутопуту највише развило.

Прву прелазну 20-дневну заставицу Главног штаба освојила је Прва посавска омладинска радна бригада „Влада Аксентијевић". На свечаности, 23. априла 1948. године, заставицу овој Бригади је предао Ицо Блануша, командант Главног штаба омладинских радних бригада.

А последњу прелазну заставицу Главног штаба, у јуну 1950. године, освојиће Прва госпићка омладинска радна бригада.

У том периоду, почев од 1. јуна 1948. године, на Аутопуту су организована велика такмичења градитеља - у част Петог конгреса КПЈ, Четвртог конгреса СКОЈ-а (од 10. септембра до 10. октобра), поводом Конгреса „уједињења" СКОЈ-а и Народне омладине, затим у част Првог маја, шесте годишњице Републике, и др.

Забележено је да је најпопуларније такмичење било је по методу чувеног рудара Апије Сиротановића. Најбољи бригадисти издвајани су у посебне групе, обично петорке, и под потпуно истим условима такмичили су се са петоркама из других бригада.

НАЈВЕЋИ И НАЈСЛОЖЕНИЈИ ОБЈЕКТИ НА АУТОПУТУ БЕОГРАД - ЗАГРЕБ

Насип и надвожњак кроз Спачванску шуму, Вијадукт код Новске, дуг 155 метара, мостови на Босуту, Орљави и Чазми, подвожњаци код Задубравља и Громачника - највећи су и најсложенији објекти на овом делу Аутопута, а који су свакодневно мамили подвиге њихових градитеља - бригада и појединаца.

Кроз Спачванску шуму

Најсложенији, с обзиром на природне услове, према томе и најтежи, били су радови кроз храстову Спачванску шуму и подизање насипа преко тога мочварног земљишта.

Кроз равни Срем и није било већих природних препрека, све док се није дошло до Спачванске шуме, која ће у сећањима учесника остати израз и симбол радног заноса и правогјунаштва. На томе радилиштује било 12 омладинских радних бригада из Војводине, Босне, Славоније, Хрватске и Словеније.

Спачва - то је дубока, влажна шума. А траса Аутопута управо је ишла преко ње. Требало се борити са столетним храстовим стаблима, без булдожера и потребног алата, савлађивати муљ и блато које се лепило за ноге и сламало снагу младих градитеља.

Научени од стручних радника, бригадисти су приликом крчења шуме, прво конопцем повијали круне дрвећа, а затим би само засекли неколико дебелих стабала, а онда до краја секли највеће дрво, које је, као најтеже, повукло и сва остала.

За насипање тога мочварногземљишта, довожена је земља - здравица са удаљености од 14 километара, пругом коју су бригадисти сами изградили.

На градилишту ове деонице, као и на осталима, није било довољно модерних грађевинских машина, булдожера и јежева. Само по која од тих машина видела се на сваких десетак километара. А за остале машине, поготово за мешалице бетона, требало је обезбедити огромне количине воде - око четири милиона литара дневно.

У почетку, дуж трасе, бригадисти су копали бунаре, а онда воду довозили и са удаљености од 30 километара, камионима - цистернама, па и обичним камионима, такође, и у дрвеним бурадима, натовареним на ручна колица.

> У старом кориту реке Лубањ бригадисти су радили у блату. Кише које су непрестано падале правиле су ново блато, које је требало избацити. Заменик команданта VI војвођанске бригаде, Милан Машић, наредио је да се на дну корита ове реке копају удубљења, те да се у њима скупља вода. И одмах је одређена једна група бригадиста да ту воду избацује кантама, па и порцијама, и свим другим што им се нашло при руци.

Забележено је да је у једном периоду око 350.000 кубика земље пребачено са раздаљине од 12 километара. И да је са дна реке Лубња извађено преко 3.000 кубних метара воде са муљем и блатом, а река пребачена у ново корито.

Био је то велики посао и изазов за стручњаке, а за омладину „препрека дотле неслућена".

> „Сви смо се школовали градећи Аутопут, причао је Света Апексић. Када сам први пут дошао на градилиште, верујте ми, ја сам се уплашио исто тако као што су се плашили инжењери, оно мало инжењера што смо имали. Они су скоро дрхтали од зебње и страха кад виде да пристижу на хиљаде младића и девојака спремних и орних за рад. Питали су се да ли је могуће организовати градилиште на такав начин да ту учествује та маса бригадиста. А требало је радити ефикасно и квалитетно".

СПАЧВА - ИСТИНИТА ЛЕГЕНДА

О Спачви као истинитој легенди, репортер листа „Глас", 29. септембра 1948. године, забележиће и ово:

> „Лубањ, Лубањ! Велика је то река. И прича, велики летопис. Шума подводна, влажна, река смрди трулежом лишћа и грања. Јесењи мразеви пекли су руке бригадиста, штипали по бутинама, кочили рамена и плећа.
>
> Бригаде су загазиле у реку. И онда су се ређали дани, дуги попут година. Дванаест бригада је ту радило. Смењивале су се. А Војвођанска је била, заиста, херојска. Као и све, била је прва, упорна као и све.
>
> Спачванске ноћи су тамније и црње од обичних ноћи. Када киша сипи, она леди, натапа све до дна, долази до недара. Шумске кише завијају и шуму и човека у мрежу ситних игличастих капљица и држе их као у замци. Река је ледена, а муљ, сјајан, мастан, киселасто горког мириса.
>
> Војвођанска је закорачила у муљ. Елеватора два, а на радје кренуо само један. Други ћути мукло, застрашујуће. А онда, и тај једини је стао. А бригада је халакнула. Са лопате на лопату бригадисти су преносили муљ.
>
> Механичар је отишао, изгубио наду у машину. Ветар носи кишу као у суду, па је изненада просипа где хоће. Да ли ћемо издржати? Прошло је кроз редове. Неко је рекао: „Да престанемо, да одемо у бараке, ко сад да ради". Апи, нико се није придружио томе, многи су мислили на технику, која им увек откаже послушност кад не треба. Тада се из реда извукао Стеван, младић тршаве мокре косе која му

РАДОВИ КРОЗ ЧУВЕНУ СПАЧВАНСКУ ШУМУ

Крчење храсшове шуме са вађењем иањева на иравцу шрасе Аушо-иуша

пада преко чела, умазан муљем, смрзнутих прстију. Пришаоје елеватору, завио је навијач, подигао платно и осетио како ће умети да га поправи. Знао је добро мотор трактора, познавао његов дах. И пронашао је квар. Машина је кренула. Али, вода од кише се сливала са обале и стварала ново блато на дну корита. Шта сада? Младићи, девојке, покисли у овој јесењој, леденој ноћи брзо су кренули напред и бацили се на копање бунара - слушајући заменика команданта Машића - да би се вода могла скупити на једном месту и отуда вадити кантама. Стотине руку загребало је по дну Лубња. Лубањ више није био препрека. Блато је ишло преко загата. Одједном је неко викнуо - ура! Ваљају се поклици градитеља.

Ако би се лубањско дно, очишћено, препустило киши, онда би се за час у њему створило ново блато. То се није смело дозволити. Јер, насип тражи чврсте темеље. Журило се. Много кубика камена требало је положити на речно дно, засути шодером и тако спасти хиљаде часова рада у води, са језом и неиспаваним ноћима на очним капцима, са радостима и сумњама, спасавати радне рокове. Камен је почео да стиже. Све бригаде су кренуле на Лубањ. Војвођани се постројавали, пребројавали. А одоздо је већ наступала Шамачка бригада, чуло се пуцкетање грана под корацима њених бригадиста. Командант Војвођанске бригаде, Стеван Мушицки, стоји и гледа младиће и девојке, трактористе, раднике са Апатинског бродоградилишта.

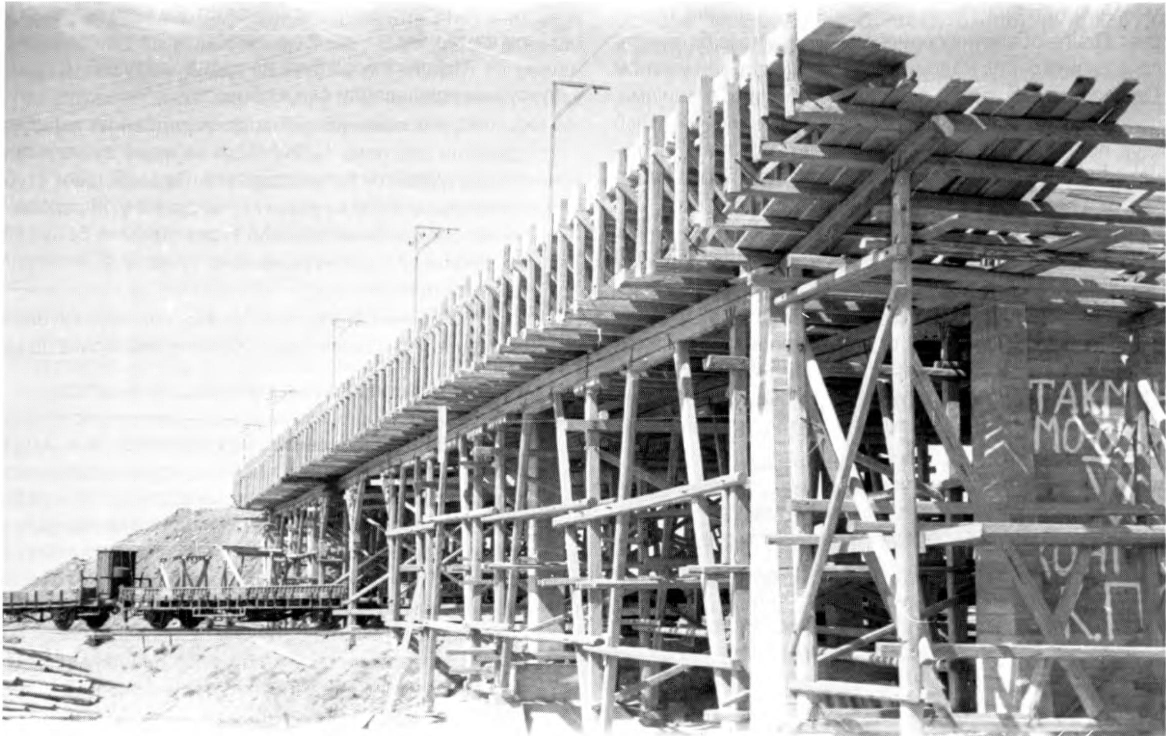

Вијадукш у из1радњи

- Војвођани, идемо ли? - упитао је командант.

- Идемо - сви у један глас одговорили су бригадисти.

Двадесет и први октобар. Мост се бетонирао. И Војвођанска је ту. И техника. Лако је сада! Али, октобарска ноћ је касна јесења ноћ. Киша и ветар, дубоки ноћни хлад храстове шуме топи жар у оку, умртвљује прсте. Одела се слепила од воде. Бетон се прави за шеснаест стубова.

... Свањивало је. По стаблима Спачванске шуме белела се линија. То је знамење, или легенда прошлости. Четрдесет четврте, у Спачви су били партизански одреди. Немци су развапили насипе на Сави и поплавили шуму. Али, партизани су добро знали шуму, још боље су познавали људе који су их волели. Вода није победила устанике, већ непријатеља, који није смео да закорачи у шуму.

Свањује, линија прошлости светли као фосфорни зарези на стаблима. Бригадисти се загледали у ту линију, погледали на лубањски мост и повикали:

- За Републику, ура!

Спачва је по други пут оживела.

Четрдесет и осам сати Војвођани су издржали на Лубњу. Било је много кише, много блата. Камиони су се заглибљивали, хлеб није долазио, намирнице касниле. А на леђима је тешко пронети хлеб кроз блато. Али, Војвођани су само мислили на мост, на бетонске стубове. Храброст и понос постали су одлике, украси ових младића. Људска дела мењају своје ствараоце, обогаћују их. На томе мосту Војвођани су дали много своје страсти, јунаштва. Он је постао понос њихових руку.

Трећег дана лубањски мост је господарио над новим коритом реке...

... Славна је Спачва. Она звучи као легенда. Али, Спачва је истинска прича". (П.В)

На градилиштима прве деонице Аутопута „Братство-јединство" од Београда до Загреба, односно од Загреба до Београда (радови су кренули из оба правца), учествовале су:

1949. године Средњошколска бригада из Крапине. Смештена у насељу Спачва градила је насип изнад железничке пруге Оток- Брчко;

1950. године друга средњошколска бригада из Крапине, боравећи у насељу Бродски Ступник.

У обема бригадама као бригадист био је и Томислав Бадовинац. Он ће своје учешће на радним акцијама наставити 1951. године, као бригадист Средњошколске бригаде из Крапине, на градњи Омладинске пруге Бањалука - Добој, у насељу Станови, а од 1952. године биће командант средњошколске бигаде из Крапине на изградњи ХЕ "Јабланица" са седиштем у Челебићу.

А учешће на радним акцијама завршиће као командант Главног штаба омладинских радних бригада на деоници Аутопута Грделица - Скопље, о чему касније следи опширније поглавље.

ВИЈАДУКТ КОД НОВСКЕ

Поред стотине километара савладаног коловоза, градитељи Аутопута су подизали и велики број бетонских објеката. Пре рата, на изградњи пута Београд - Нови Сад, једно од тадашњих највећих грађевинских предузећа у земљи изводило је радове само на једном објекту - мосту. На Ауто-путу су, поред постављена 382 километра коловоза од асфалта, бетона и камене коцке, изграђена 773 бетонска објекта. И све то је извршено у току две и по године.

Мостови и надвожњаци на Аутопуту су витки и еластични, широких ограда, без много стубова и упорњака. Из ваздушне перспективе не разликују се од линије коловоза.

Највећи објекат те врсте на Аутопуту је вијадукт код Новске. Он је дугачак 155,5 метара, а висок 5,58 метара. Има свега 14 отвора са 14 редова, са по 4 стуба. Тај вијадукт код Новске је задао доста муке његовим градитељима.

„Почетак октобра. Лоше време. киша, хладноћа, очекује се снег. После обавезних припрема, следило је бетонирање плоче на вијадукту. Радови на Аутопуту су били у пуном јеку. Одвијали су се скоро подједнако на свим секцијама. Апи, радови на IX секцији су најбоље напредовали. Финишер „Врандук" постављао је свакодневно 20 до 25 поља. То је велики успех, нарочито ако се узме у обзир дотрајалост машина, а често и помањкање материјала и радне снаге.

Идући тако тек положеним бетонским коловозом, наилази се на шуму Трстику, коју су првих дана рада раскрчили војници - градитељи. Од те шуме, идући према Београду простире се велика ледина, која као да прекида Ауто-пут. Деца се ту играју лопте, сељаци пролазе са колима натовареним разним производима, а на неколико стотина метара наилази се на стари пут Београд - Загреб и на пругу Новска - Сисак. Баш на том месту требало је подићи велики вијадукт.

Са изградњом вијадукта почело се нешто касније, па је постојала бојазан да се не изгради на време. Зато је на IX секцији било сразмерно највише омладинских радних бригада, а и војних јединица.

Све припреме за изградњу вијадукта биле су извршене. Допремљеноје око десет трактора, булдожера, затим неколико десетина јежева и скрепера. Стигла је прослављена јединица капетана Радића и 10 пута ударна Пета оџачка бригада.

Под руководством инжењера Југословенске армије и ударном снагом омладинаца и војника брзо и вешто је напредовало подизање скеле и стубова на вијадукту. Са друге две стране осетно је растао земљани насип.

Од тада се о Новској и градитељима вијадукта све више говорило дуж трасе Аутопута. Оџачка бригада је за 40 дана постала 5 пута ударна. Освојила је два пута прелазну заставу штаба секције и једном заставицу Главног штаба. Јединица капетана Радића одлучила је да не иде са Аутопута док не заврши насип. За изванредно залагање на раду добила је и прелазну заставу Војне команде градилишта. Преко 60% војника ове јединице је проглашено за ударнике.

А будући вијадукт, понос градитеља Аутопута, све се више назирао. Такмичење у част 30-годишњице оснивања СКОЈ-а било је одпучујуће за изградњу вијадукта. Шеф секције, са стручњацима и инжењерима, стално се налазио на терену. Чланови Омладинског штаба секције чак су и спавали на терену.

„Вијадукт мора бити на време завршен" - с том паролом су они испуњавали своје обавезе.

Првих септембарских дана радови на вијадукту су се одвијали све теже. Честе кише највише су отежавале рад. Ипак, стубови су били подигнути. Педесет шест стубова као саливени, стајали су један поред другог у 14 редова, довољно чврсти да приме на себе терет огромне бетонске плоче. Упорњаци су подигнути на почетку насипа. А насип! Како је он напредовао?

Почетком октобра уграђени су последњи кубици земље и извршене све припреме за бетонирање плоче на вијадукту.

Пета оџачка десет пута ударна бригада

Време је било све лошије. Очекивао се и снег. Војници су отишли са Аутопута. А на вијадукту је и даље радила Пета оџачка бригада. Завршетком радова на XI и делом на IV секцији ослобођене су знатне количине материјала и машина. Композиције шљунка и бетона напрестано су стизале на вијадукт. Почињало је и полагање бетонске плоче. Времеје све хладније. Вода се леди. Постоји опасност да дође до смрзавања и пуцања бетонске плоче. Инжењери се сналазе. А и бригадисти Оџачке бригаде. Мешају цемент са врућом водом, добијају у температури и покривају плочу сламом, шаторима и тер-папиром, па и ћебадима. Води се огорчена борба..."

Плоча је постављена тачно у одређено време. Задатак је извршен. Победа је, као и све раније, била достојно прослављена. Пета оџачка је добила назив десет пута ударне бригаде, а IX секција је проглашена за најбољу на Аутопуту. Тако је вијадукт завршен.

БОРБА ЗА КВАЛИТЕТ ИЗВЕДЕНИХ РАДОВА
Инж. Милан Зец

„...Од само!почетка изфадње земљано! насипа - Шврдио је 1лавни инжењер Дирекције Аутопута, Милан Зец - водило се рачуна да квалитет изведених радова од1овара постојећим техничким стандардима. Јер, од добро урађено1 насипа зависи и стабилност само1 коловоза. Утокурадова извршено је око 850 лабораторијских испитивања

Тешке (рађевинске машине на 1радњи насиил

узорака извађених из само! насипа. која су показала да је збијеносШ насипа у просеку 0,78 што доказује да је насип за Шруп пута врло добро! квалитета, а на 10. и 12. деонице чак „служе на част" омладини и техничком руководству и буду школски пример. како треба обавити земљане радове за један модеран аутопут.

Пропусти и мањи мостови до 5 м отвора израђени су, уЈлавном. са омладинском радном сна1ом, уз незнатно учешће стручних радника. И њихов квалитет је веома добар.

Највећи објекат на ово1одишњој деоници Аутопута је мост преко реке Босута, светски интересантан по смелости своје конструкције. Што се Шиче брзине ње1ове из1радње - нема јојпримерау нашојземљи, аиу поређењу са друшим земљама. ИзЈрадити објекат ове врсте и конструкције за четири месеца мо1по се само са пуним зала1ањем и сарадњом стручњака и омладине. По искуству из старе ЈуІославије за објекат ове врсте и величине требало је најмање две 1одине да 1а из1ради технички добро опремљено Јрађевинско предузеће.

Мнот километри уређеноІ бетонскоІ коловоза од Шимановаца до Сремске Митровице и асфалтноГ коловоза код Адашеваца и Жупање - доста Јоворе о томе шта је све и колико омладина у току ове 1одине допринела извршењу Пето1одишњеІ плана...

Сви смо се школовали 1радећи Аутопут. Када сам први пут дошао на Јрадилиште, верујте ми, ја сам се уплашио исто тако као шШо су се плашили инжењери, оно мало инжењера што смо имали. Они су скоро дрхтали од зебње и страха кад виде да пристижу на хиљаде младића и девојака спремних и орних за рад. Питали су се да ли је мо1уће орсанизовати срадилиште на такав начин да ту учествује та маса бртадиста. А требало је радити ефикасно и квалитетно; да ни једна жилица, ни један листић не остане у земљи која се у1рађује у пут. И сада смо ми морали да бранимо, да доказујемо, убеђујемо како је све Шо мо1уће добро ор1анизоваШи. А није нам било лако, иако смо били уверени, иако смо имали две велике акције иза себе и искусШво стечено на њима. И видите, успели смо, успели смо да изфадимо аутопут једним ура1анским тепом, поред неверице околних земаља, поред свих тешкоћа које су нас тада пратиле. То је за све нас била школа и то она права, у којој се научено никад не заборавља..."

Градитељи Аутопута „Братство - јединство" победници у такмичењу свих радних акција

Градитељи Новог Београда, у част V конгреса КПЈ, 1948. године, позвали су на такмичење омладинске радне бригаде на свим савезним и републичким радним акцијама. Позив је прихваћен од свих, па и од градитеља Аутопута.

На основу уобичајених извештаја о постигнутим резултатима у појединим омладинским колективима, Секретаријат Централног већа Народне омладине Југославије донео је одлуку да се прелазна застава Централног већа додели градитељима Аутопута „Братство - Јединство", који су на својим градилиштима у току такмичења дали 670.788 радних дана и за то време очистили 448.167 квадратних метара терена, скинули 301.930 кубних метара хумуса, насули 904.902 кубна метра земље, изградили 38.910 метара колосека, сасекли дрвећа и извадили 12.250 пањева. И на најважнијим радовима просечно пребацивали норму за 37 одсто. На основу тих резултата, полугодишњи план градитеља Аутопута испуњен је са 124 одсто.

На анлафабетским течајевима је обухваћено 100 од сто неписмених омладинаца, одржано 890 састанака на којима су давана разна објашњења са 114.554 присутних, одржано је 505 политичко-васпитних и 219 популарно - научних предавања, на којима је било 85.754 градитеља, а на приредбама и филмским представама 55.270 посетилаца.

Од укупног броја градитеља, 91,6 одсто се такмичило за значку фискултурника. У привреду се после акције укључило 2.270 омладинаца.

ВОЈНЕ ЈЕДИНИЦЕ НА ИЗГРАДЊИ АУТОПУТА

На изградњи Аутопута учествовали су и припадници Југословенске армије. Тако су војници јединице мајора Радише Чујића и капетана Драгоја Вујановића, која је, у августу, радећи поред финишера „Врандук", била једна од најбољих и освојила прелазну заставицу Војне команде градилишта.

Сиремање бешона

Иста јединица, почетком августа, прешлаје из једног логора у други, померивши се за финишером, који се одвајао од шуме и све брже наступао преко Суботицке. У новом логору све је било као и у старом, с тим што се јединица стално борила за материјал, који је на радилишту често нестајало, или се није довозио у довољним количинама. А план се морао испунити, дневно да се поставља по 24 поља, колика је била норма финишера који су војници и стручни радници назвали познатим именом „Врандук".

- У даљем раду морамо постављати бар 30 поља дневно - рекли су вредни војници.

- Да наставимо рад по систему Апије Сиротановића - предложио је Јуре Нижић. Остали су прихватили овај предлог.

И свуда је, са високим процентом, почело пребацивање норми. У труп насипа требало је уградити 5.864 кубика земље, а јединица је уградила 10.037 кубика; скинула преко плана 185 кубика хумуса; премашила за 500 метара план постављања дековиљског колосека...

Ова јединица је 1. септембра славила своју прву и највећу радну победу. За 12 радних сати поставила је 21 бетонско поље. За половину радног времена скоро је из-

вршен дневни задатак. И онда су војници појачали темпо обавезом да ће оборити и овај успех. Формиране су нове тројке, настало такмичење по угледу на прослављеног рудара Алију Сиротановића. И већ следећег дана за 24 радна сата постављено је укупно 37 бетонских поља. Такав рекорд није постигао ни један финишер на Аутопуту.

Војници се нису задовољили ни овим резултатом.

- Мало је 37 поља. Да повећамо норму - предложио је старији водник Хусо Марић.

Предлог су прихватили и стручни радници, и војници. После њих, и колектив финишера се обавезао да постави 45 бетонских поља у једном радном дану.

Од обавезе да поставе 45 бетонских поља не одустају војници. Приликом пријема прелазне заставице, цела јединица се обавезала да ће и тај задатак испунити.

У јулу, радећи на земљаним радовима, постављању тампона и припремању материјала за финишер, ова јединица је редовно пребацивала норме, уз одличан квалитет радова.

Таква је била и јединица поручника Драге Мандића, која је у августу знатно премашила план постављања дековиљског колосека.

А група старијег водника Миливоја Бабовића, која је, кад је почела борба за постављање што већег броја бетонских поља, само у септембру испунила свој задатак са 312%, истоваривши 16 композиција од по 18 вагона материјала.

Уз прве успехе дошла су и прва признања: 132 војника и подофицира је проглашено за ударнике; шест војника су по други пут постали ударници, носећи по једно звање ударника са радних акција из грађанства. Од команде секције похваљено је 80, а од команде војне јединице 140 војника и подофицира.

Радови на београдској деоници Аутопута

Средином октобра 1948. године забележеноје даје на београдској деоници Аутопута Београд - Загреб изграђено првих 11 километара Аутопута. Ако лепо време потраје још 20 дана, завршиће се радови до 28. километра и Аутопут ће се повезати са калдрмисаним путем Нова Пазова - Шимановци. А да би се ови радови извршили, било је потребно да се изгради још 4,5 километара камене коцке и 7 километара бетонског коловоза.

Тада се градила само једна, десна страна Аутопута, широка девет метара. Са сваке стране урадиће се још по метар и по пешачке стазе. Градња те стране Аутопута била је предвиђена до краја 1951. године, док би се градња другог дела Аутопута извршила доцније и знатно лакше и јефтиније, јер би се материјал транспортовао по готовом путу.

Када се заврши и друга трака, Аутопут ће бити широк 24 метра, од којих би четири метра заузимао зелени простор између оба правца Аутопута.

0 обимности дотадашњих радова на Аутопуту говорили су и подаци: за тампонски слој пута који не дозвољава да вода дође до бетонског коловоза и оштети га, утрошено је око 100.000 кубика песка, а за остале радове 35.000 кубика шљунка, 10.000 кубика ломљеног камена, 7.000 тона цемента, преко 1,000.000 кубика специјалног камена. И саграђено шест великих објеката.

За транспорт материјала дуж трасе пута предузеће је поставило 32 километра нормалног и 12 километара узаног колосека. Уведено је 45 километара телефонских линија и 12 километара водовода.

Да би градња Аутопута почела првих дана пролећа, обављени су земљани радови до 36. километра.

Предности нове трасе Аутопута

Укупна дужина нове аутостраде Београд - Загреб износи близу 390 километара, док је дотадашњи, стари пут Београд - Загреб био дуг 460 километара. Поред ове предности (скраћење пута за 70 километара), нова аутострада има и друге предности. Док је стари пут пролазио кроз свако место, што је ометало брз саобраћај, нова аутострада не пролази ни кроз једно место. Тако нови пут пролази испод Руме, изнад Сремске Митровице, испод Винковаца. Али, свако место поред аутостраде биће везано са њом приступним путем.

Разлози неизвршења годишњег плана на београдској деоници

Оперативним планом за 1948. годину било је предвиђено да се на тој, београдској деоници, изгради 42 километра пута. Задатак, међутим, није извршен, јер није било довољно материјала и радне снаге. Материјал - камена коцка и шљунак - били су обезбеђени код произвођача, али није било транспортних средстава да се он и пребаци на градилишта. Око 200 вагона камене коцке лежало је у Кадиној Луци код Љига и није могло да се превезе, мада је предузеће пријавило транспорт ове коцке у плану превоза.

Радне снаге није било довољно, нарочито за време пољопривредних радова, јер су већину радника на Путу чинили сељаци из околних села. Да су се организације Народног фронта заложиле у обради земље оних који раде на Путу, радна снага би била обезбеђена.

Велика помоћ организација Народног фронта

Највећу помоћ у добровољној радној снази пружила је организација Народног фронта Београда, и то у најкритичније време, када је било најмање радне снаге. На изградњу Аутопута Народни фронт Београда, само у августу и септембру, послаоје 16.133 члана, који су дали 48.856 радних часова. За то време је утоварено, превезено и истоварено 13.979 кубних метара разног материјала и испланирано 4.178 квадратних метара технике.

Машине нису имале резервне делове, често су секвариле, па су радови због тога обустављани.

Да би се радови обављали брже и били завршени на време, требало је предузећу вратити машине, које су, по налогу Министарства грађевина Србије, позајмљене другим градилиштима.

Нишлије на Аутопуту

На изградњи деонице Аутопута од Београда према Загребу, учествовале су у I смени и ОРБ из Ниша, и постизале значајне успехе.

Тако се почетком јуна 1948. године са градилишта Аутопута вратила Прва нишка омладинска радна бригада, која је два пута проглашена за ударну.

Седамдесет од укупно 190 бригадиста завршило је разне стручне курсеве са одличним и врло добрим успехом.

У тој 1948. години омладину Југославије чекали су нови задаци: изградња Аутопут „Братство-јединство" и

Ниш. Смотра омладинских радних бригада на игралишту ФК „Железничар", 1948.

Бригаде крећу на рад

Новог Београда, проширење Фабрике машина алатљи-ка „Иво Лола - Рибар", изградња пруге Кучево - Бродица, као и низ локалних радних акција.

Пре почетка ових радних акција у Нишује 21. марта. на игралишту ФК „Железничар", одржана смотра омладинских радних бригада на којој је у строју било преко 7.000 омладинаца и омладинки из Ниша и околине.

Веома лепо су изгледали омладинци Железничке индустријске школе, обучени у плаве, једнообразне униформе, а омладинци са села у својој народној ношњи.

Смотру будућих градитеља извршио је Светомир Шумарац, председник Градскогнародногодбора, којије, потом, говорио о улози омладине у прошлости и њеним задацима данас.

У самом Нишу, организација Народне омладине, која је бројала 8.500 чланова, формирала је 25 радних бригада и пет самосталних радних чета, са укупно 5.835 омладинаца и омладинки, који су спремно чекали да крену на радне акције.

Космајци на АуШосШради

МУКЕ С ПАЊЕВИМА СЛАВОНСКИХ ЛУЖЊАКА
Трифун Тодоровић

Прва космајска ОРБ „Сретен Жујовић[1]', са око 180 омладинаца и омладинки, формирана 30. марта 1948. године, као прва бригада из космајског краја, учествовала је на изградњи Аутопута Београд - Загреб, у првој смени.

Омладински логор јој је био код села Липовца, у хрватском делу Срема, на 116. километру Аутопута од Београда ка Загребу.

Радила је претежно на вађењу пањева посечених храстових шума на будућој траси ове саобраћајнице.

Стручни надзор је захтевао да ни ивер, ни жила не остану у трупу пута, па се морало дубоко копати да би се остаци храстова вадили. И то све ручно, ашовом и будаком. Тако, из дана у дан, два месеца.

Следећа ОРБ, са око 150 бригадиста из космајских села, радиће два месеца (април-мај 1949) на завршним пословима на 113. километру Аутопута од Београда ка Загребу.

Од ње је већ првих дана рада тражено да издвоји групу од тридесетак омладинаца, вичних раду на постављању подлоге од ломљеног камена. После неколико дана обуке они су постали „прави мајстори“ за тај посао.

Земљани труп пута, уздигнут и набијен у целини, али камена подлога са туцаником и ризлом - тек местимично. Грађевински материјал је био на различитој удаљености, па су га бригадисти морали преносити на рамену, или да га са веће удаљености превозити колицима.

Бригада је за постигнуте резултате проглашена ударном и била најбоља на Адашевској деоници. Томе је допринео не само радни учинак, већ и организовање забавних вечери, издавање хумористичких зидних новина, одржавање бригадних информативних састанака и др. То је била прва бригада која се ослобађала примене војних елемената у свакодневном животу.

У једном периоду, због кише, није се радило неколико дана. Јер, из барака се није излазило, осим три пута дневно до кухиње. Непланирани одмор. Један кишни дан добро дође као предах од напорног рада, али већ следећи доноси неред у скученом простору барака. Одморна младост, без других активности, постаје несташна, бучна и склона ексцесима. Да их умири, штаб Бригаде већ треће ноћи, када је киша престала, уговори са штабом Секције ванредни, намерно, ноћни истовар шљунка из железничких вагона поред будућег пута. Од поноћи до изјутра, по прохладној ноћи, бригадисти се радећи заморише, наравно и умирише, те без речи брзо поспаше чим се вратише у своју бараку.

У логору свака бригада је имала свој казан у коме се припремалојело. Храна оскудна, најчешће, гершла или макарони, понекад пасуљ, меса у траговина, а свежег поврћа и воћа ни за лек.

Са ове акције, бригадистима је остао у сећању незабораван изглед једне Гламочке бригаде у истом логору, састављене од стотину девојака из више села Гламочког поља. Младићи су вероватно страдали у рату, па их је дошло само неколико, сасвим младих. Девојке нису хтеле да обуку бригадирска одела - панталоне и блузе - већ су свуда ишле у својој одећи - у широким белим кошуљама. Тако обучене. на Јутарњој фискултури, добро увежбаним покретима, подсећале су на неке сцене из познатог балета Лабудово језеро.

И тако, дан по дан, дође и крај ове акције, која је почела чим су се сремска поља зазеленела, а сва завршила се када је пшеница око логора била до колена. Радовали су се бригадисти повратку кући и, после два месеца, сусрету са својима у селу. Тридесетак њих окитило се ударничком значком. Укрцали су се у вагоне и са песмом отпутовали ка Београду. Али, са њима није био штаб Бригаде. Задржан је у Адашевцима, односно враћен у логор да уреди напуштену бараку: растресе сламу, истресе и сложи ћебад, почисти просторију - да све буде спремно за смештај нове смене. То је и била обавеза Бригаде пре поласка кући, али пошто није извршена, последице је сносио њен штаб.

ДВЕ КРАЉЕВАЧКЕ БРИГАДЕ НА АУТОПУТУ

Прве године изградње Аутопута од Београда до Загреба (1948) Краљевоје дало две омладинске радне бригаде.

Сеоска омладина је чинила V жичку ОРБ, а средњошколска омладина -1 краљевачку ОРБ (тада се први пут са назива „жичка" прешло на назив „краљевачка".

Прослављена V жичка ОРБ

Пета жичка ОРБ, са 250 бригадиста, са командантом Драгославом Лазаревићем-Мидом на челу, била је на 51. километру Аутопута код Руме, гдеје 1948. године радила на једном надвожњаку. Потом је прешла на истовар грађевинског материјала из железничких вагона. На томе послу се и прославила. Пошто железничких вагона није било довољно, постојећи нису смели уопште да стоје, ни пуни. ни празни. Млади Краљевчани су у свако доба, у пола ноћи, у пола дана, просто јуришали на железничку композицију да је што пре истоваре. Са добром организацијом рада, распоредом људи и жестоким ударничким темпом, резултати нису изостали, а са њима и признања: бригада је 6 пута проглашена ударном, освајала дневне, декадне и месечне прелазне заставице за најбољу на траси и одликована Орденом братства и јединства првог реда.

И све то радећи на **I** секцији Аутопута, на којој је, иначе, било 111 бригада, са 18.500 бригадиста. Остала су забележена њена два рекорда:

- 90 бригадиста за 18 минута истоварило је железничку композицију шљунка од 300 кубика;

- када бригадисти усавршили постављање камене подлоге, ова бригада је норму испунила са 800%.

Прва краљевачка средњошколска ОРБ међу најбољим на траси

Ова Бригада, коју су чинили ученици Гимназије и Средње шумарске школе, са укупно 120 бригадиста, радила је на Аутопуту од 7. јула до 29. августа 1948. године, најпре на скидању хумуса, а потом у каменолому код Добоја. И била је међу најбољим бригадама на траси Аутопута.

Завршени радови на деоници Аутопута Београд-Загреб предвиђени за 1948. годину

Завршавањем земљаних радова на вијадукту код Новске, градитељи IX секције - бригадисти, војници, стручни радници, инжењери и техничари - извојевали су још једну значајну радну победу, која ће у многоме допринети завршетку овог дела Аутопута у 1948. години.

Закључно са последњим кубицима земље, које су градитељи уграђивали у насип код вијадукта на IX секцији. укупно је уграђено преко 755.000 кубних метара земље. своја радилишта, уверене да ће њихови другови омладинци, који остаЈу, достојно извршити задатак и до краја године предати у саобраћај не само терен IX секције, него и цео Аутопут.

Пета оџачка бригада

Пета оџачка бригада, као најбоља бригада на овој секцији, својом одлуком да неће ићи кући док се Аутопут не заврши, дала је и овде пример осталим бригадама које се сваког дана јављају с одлуком да ће наставити радове док се не заврши остатак коловоза и вијадукта.

Од 1. априла до 29. новембра 1948. године, на деоници Аутопута Београд - Загреб, 439 омладинских радних бригада, са 77.000 омладинаца и омладинки из свих крајева земље, у току седмомесечног рада: скинули су 1,276.908 метара кубних хумуса; уградили у насипе 2,800.000 кубика земље; насули 410.000 кубних метара шљунка; поставили 132 км нормалног и 180 км дековиљског колосека за превоз материјала: изградили 16 бетонских мостова у дужини од 810 метара, као и 12 мањих пропуста у које је уграђено 19.000 кубних метара бетона; положили 512.000 метара квадратних бетонског и 120.000 метара квадратних камене коцке и око 60.000 квадратних метара камене подлоге.

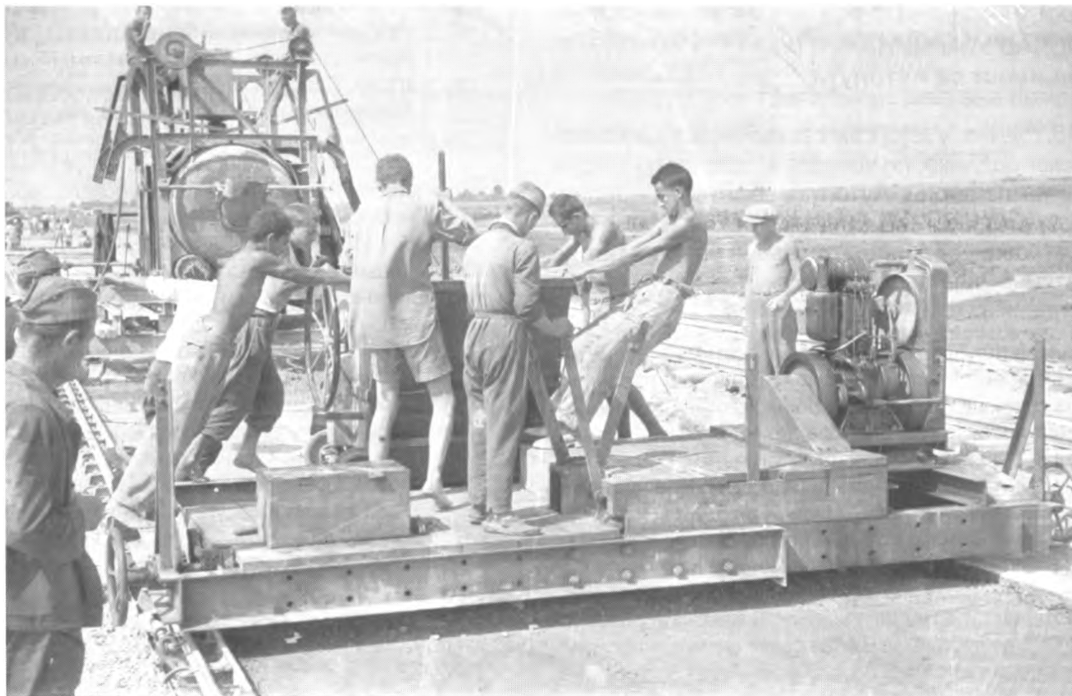

Финишери иолажу бешонска иоља

Правовремено извршење задатака на земљаним радовима омогућила је стална сарадња омладинског штаба секције и војне команде са Управом секције.

Финишер „Врандук", који се у прво време налазио на терену IX секције, успешно је завршио свој задатак, па је радио и на постављању последњих бетонских поља на X секцији.

Други финишер „Загреб“ још се налазио пред озбиљним задатком - за кратко време положити око седам километара, бетонских поља, што ће захтевати максимум залагања како ова позиција не би довела у питање завршетак радова целе секције.

Највише заслуга за постигнуте резултате у кратком времену имале су јединице ЈА, које су већ напустиле

За постигнуте резултате на градилишту и у послеподневним културно-просветним и спортским активностима бригаде су проглашаване ударним: једна бригада седам пута; 6 бригада - шест пута; 31 бригада - пет пута; 62 бригаде - четири пута; 129 бригада -три пута; 127 бригада - два пута и 82 бригаде -једанпут.

А од појединаца - око 12.000 их је добило ударничке значке, а око 16.000 писмено похваљено.

Преко две хиљаде омладинаца на зимским стручним курсевима

Главни штаб омладинских радних бригада на изградњи Аутопута, октобра 1948. године, започео је одабирање омладинаца из бригада III смене, који ће преко

зиме похађати стручне курсеве и оспособити се за извршење задатака у 1949. години.

Дирекција Аутопута је формирала посебну Управу, са задатком да обезбеди услове за живот и учење ових омладинаца, а Главни штаб омладинских радних бригада основао је посебан Штаб омладинских бригада, који ће се старати о васпитном раду и културно-забавном животу полазника стручних курсева.

На основу добровољног јављања, одабраноје око 2.000 омладинаца за течајеве, који су разврстани у 15 бригада, са 35 одељења, према струкама изучавања. У њима ће предавања држати преко 70 наставника. А за савлађивање програма, радиће и преко 300 кружока.

Ти омладинци су, по споразуму са предузећем „Нови Београд", смештени у Омладински логор бр. 1 (на Ушћу) и почеће да похађају наставу око 25. децембра 1948. године.

Такође, преко 300 омладинаца похађаће течај приправника за надзорнике и помоћне надзорнике, а око 200 омладинаца на течајеве за приправнике млађих грађевинских техничара и помоћних техничара.

Ту сујош били и течајеви евидентичара, телефониста, финансијских манипуланата, магационера, књиговођа, санитетских руководилаца, асфалтера, калдрмџија, тесара, зидара и других.

ДРАГОСЛАВ УГАРЧИНА
Занимљивост са Аутопута

Те, 1948. године, у којој сам стекао звање КВ кожарско-обућарског радника, по успешном завршетку школе отишао сам на изградњу Аутопута „Братство - Јединство“ Београд - Загреб. Моја бригада је у Срему, код Шида, у селу Батровци, обављала земљане радове. Летње време... Са лица лије зној, пуцају жуљеви на нежним ђачким длановима.

Једног јутра, пред само устајање, осетим као да ме нешто носи; тргнем се, шта се дешава? Пада наш заједнички кревет на спрат, на коме је спавало нас стотину, педесет горе, педесет доле. Ја сам био горе, на спрату. Пуцањем даске и гредице, кревет се стропоштао. Скачемо са кревета боље рећи извлачимо се из онога лома. Неки повређени кукају, а неки још спавају. И плач, и смех. Срећом, све се добро завршило, само са неколико лакших повреда.

Наставили смо припреме за одлазак на радилиште. Када смо се вратили с посла, кревет је био поправљен.

По завршетку првог разреда Техничке школе у Карловцу, јула 1949, по други пут одем на савезну омладинску радну акцију, опет на изградњу Аутопута Београд - Загреб. У нашој средњошколској бригади сам командир **II** чете. Градилиште нам се налазило на територији Хрватске, код Кутине, у селу Лудине.

Хајка на нападаче

Ту, код Кутине, често се дешавало да ноћу усташки надојени хрватски младићи нападају наше насеље, омладинце на стражарском месту, трују нам воду, разбијају објекте у насељу... То се дешавало у насељу више пута.

Једне вечери, на предлог команданта, договоримо се да те ноћи не спавамо, већ да покушамо да их похватамо.

Један понесе праву војничку пушку, а остали оне дрвене од предвојничке обуке.

Испред насеља полежемо по трави, у каналу, распоређени у стрелце, на одстојању од десетак метара. Преко пута нас су кукурузи, одакпе нападачи, обично, крећу у нападе. Лежимо и ћутимо. Мртва стража. Тако два сата. Нико се не појављује, као да знају да смо у заседи. Истина, они нису баш сваке ноћи нападали, већ повремено. Пола ноћи. Командант наређује:

- Дижите се и приђите. Идемо сада према селу, одакле ови нападачи долазе. Напред ће извидница од троје са пушком...

У извидницу одреди мене и још двојицу. Нас тројица идемо напред, 200-300 метара испред главнине. Ја носим пушку и батеријску лампу.

У једном тренутку чујемо кораке и неке гласове: неко иде путем према нама. Помислим да су то младићи - нападачи. Пустим да приђу ближе. а онда викнем: „Стој! Ко иде?“ И, уперим светло према њима. Видим онако у мраку да су двојица у бригадирским униформама. Један одговара.

- Бригадисти из насеља.

- Приђите! - кажем им.

Видим, стварно су бригадисти.

- Куда сте пошли у ово време?

Кажу да и они патролирају, траже нападаче. Питамо их да ли о њима имају неке податке . Рекоше да су чули за неког кога зову Ковач, а да тај зна за друге.

Идемо у село да тражимо тога Ковача. И ова двојица пођоше за нама. Главнина нас прати. Опколимо кућу Ковача, лупамо на врата, пали се светло, отварају врата, појављује се старији човек са лампом.

- Где вам је син? - питамо.

- Нема га, често одлази на прела. Када дође, понекад спава у штали.

- Хајдемо у шталу...

Човек иде испред нас, са лампом. Момак стварно лежи у штали. Пробуди се. Устане.

Кажемо родитељима да се не секирају. њихов син мора да нам нешто покаже. А младићу да нам покаже куће младића који нападају наша насеља. Он се уплашио, рекао би нам њихова имена, али се плаши освете. Гарантујемо му да нико неће сазнати да нам је он то казао. А и мракје, неће те видети.

Ковач нас поведе од куће до куће, те ми тако подигнемо четворицу младића и потерамо у насеље. Стижемо у насеље, управо, у тренутку када је труба свирала устајање. Бригада се постројила. Када смо наишли са приведеним, бригадисти су почели да их грде. Хоће и да их бију, али смо то спречили. Притворили смо их у магацин и пријавили оближњем Секретаријату унутрашњих послова. Дошла је милиција и одвела их у притвор. Касније смо сазнали да су осуђени на казне затвора. После овога више није било напада на наше насеље, али је било на друга и од других изгредника.

1949.
ДРУГА ГОДИНА ИЗГРАДЊЕ АУТОПУТА

Године 1948. завршено је 40% радова на овој деоници. У њој је изграђен 121 километар коловоза. Идућа, 1949. година, требало је да буде одлучујућа у изградњи Аутопута.

На градилишта Аутопута у 1949. години је дошло око 200.000 омладинаца и омладинки. И око 70.000 војника Југословенске армије (многи од њих остаће на траси по три месеца).

Из Народне Републике Србије на разним радним акцијама у тој 1949. години учествоваће око 76.000 омладинаца и омладинки, од тога на Аутопуту радиће око 46.500 чланова.

За извршење планираних радова на изградњи Аутопута од Београда до Загреба у 1949. години требало је да се уради 242 километра коловоза и у насипе угради 5,839.080 кубних метара земље; скине 3,099.000 метара квадратних хумуса и постави 2,241.934 метра квадратних бетонског, асфалтног и коцкастог коловоза; дневно доставља на градилиште 1.100 вагона грађевинског материјала, итд.

Орден рада I реда уручен Студентској бригади „Слободан Принцип - Сељо“

На предизборном митингу студената Природно-математичког факултета у Београду 4. марта 1949. године, потпредседник Президијума Народне скупштине ФНРЈ, Моша Пијаде. предаоје Орден рада I реда Студентској бригади „Слободан Принцип - Сељо“.

Говорећи о снази и значају нашег Народног фронта, Моша Пијаде је, између осталог, рекао:

> „Такве политичке организације која обухвата више од три четвртине једне земље изнад 18 година, осим у Југославији, нема нигде у свету. И у погледу квалитета, она стоји испред свих оних који нас клевећу, јер наш Народни фронт није нека папирната организација чији се чланови једанпут упишу, па онда сваке четврте године изиђу на позив те организације да гласају на овим или оним изборима. Не, то је организација чији су чланови свакодневно активни у најразличитијим формама делатности".

Због кише, од седам месеци трајања акције радило се свега три и по месеца

Ницали су нови мостови, надвожњаци, вијадукти. нови километри беле, простране траке коловоза. У јеку највећих радова, од пролећа 1949. године, појачани темпо одједном заустављају кише у мају, јуну, августу, октобру и новембру. Од седам месеци трајања акције, практично, радило се свега три и по месеца. Изгубивши у току акције више од пола радног времена у борби с кишом, бригадисти последње, шесте смене, нису хтели да напусте градилиште по истеку предвиђена два месеца.

Стајали су недовршени надвожњаци код Громачника и Задубравља, Вијадукт код Новске и коловози на V, VI, VII, IX и X секцији. Доњи слој Аутопута био је готов на целој његовој дужини, али је на њега требало поставити коловоз. Са кишом је дошао и снег. Дани су постали необично хладни. Да би се радило, на насипу су ложене ватре. Ипак, око 17.000 градитеља одусталоје да иде кући, развијајући и даље своје заставе у снежним новембарским данима и ноћима.

И асфалтна трака је постављана ложењем пећи и разношењем асфалта удрвеним колицима. Јер, на располагању су била само два финишера.

Ново такмичење градитеља Аутопута и Новог Београда

„Траса Аутопута, јуна 1949. На градилиштима нема затишја. Кад се заврши једна декада, почиње друга. Такмичење се наставља такмичењем, једна борба за рок - новом. Сваког дана тако...

Заосшали земљани радови, 30. авгусша 1948.

НА ИЗГРАДЊИ АУТОПУТА ОДРЖАНО ВИШЕ СМОТРИ, ФЕСТИВАЛА И СЛЕТОВА. ОВО ЈЕ ДЕО СМОТРЕ, ОДРЖАНЕ 29. АВГУСТА 1948.

Засшаве најбољих омладинских бршада на челу дефилеа

После дефилеа ириказане вежбе с иушком

Колица као „основна механизација“ у рукама младих 1радитеља

Фолклорне и осшале кулшурно- умешничке секције

Пред иолазак на једнодневне маршеве - као део предвојничке обуке

Десетогјуна почела је нова офанзива. Из Новог Београда стигао је позив градитељима Аутопута:

„Да се такмичимо у част годишњице Петог конгреса КПЈГ

Радило се о части градитеља, о њиховом поносу. 0 доказу љубави. И Аутопут је одговорио:

- Прихватамо!

Одговору су претходиле припреме. Ноћу, дуго после рада стручњаци и градитељи, разматрали су планове и бележили. Требало је све тачно предвидети: и могућности и тешкоће. Прошле године победу су однели градитељи Аутопута. Освојена је застава Централног омитета Народне омладине Југославије. Апи, то не значи да прошлогодишње напоре не треба поновити. И градитељи су казали:

- Нека се у овом такмичењу манифестује наша оданост и безгранично поверење према херојској Партији и нашој социјалистичкој домовини.

Више се, значи, не ради само о норми, о оперативним плановима - већ о нечем вишем. Припреме се зато морају спровести свуда: од Главне дирекције до тројке у бригади. Све до ситнице треба предвидети, и транспорт, и алат, и кишу. Опет су се на истом послу нашли знање стручњака и мишице бригада.

Pећају се композиције са вагонима напуњених шљунком

И онда се за један сат пуне читаве композиције - 30 вагона шљунка. А у каменоломима грме дробилице, израђују се камене коцке, припрема туцаник. Свако радилиште везано за Аутопут живи с њим. Такмичење је захватило све,

Прва босанско-бродска добро почиње. Једва је прошло десет дана од њеног сусрета са трасом а већ се у њеном логору вије црвена застава. Две стотине младића и девојака освојиле су прелазну заставу штаба секције. Редак је то успех.

Десетог јуна Прва босанско-бродска била је већ двапут ударна бригада.

Градилиште се налази у шуми, где киша брзо разблатњави земљу, а сунце је лагано суши. Баре се стварају и у позајмишту. Градитељи једва извлаче ноге из блата корачајући трасом. Блато, баре, комарци - то су последице кише.

Гледајући у сиво облачно небо Фрањо Јешић, чија је тројка досад увек била најбоља, каже:

- Лакшеје онима на Новом Београду... Њих киша толико не задржава. Бар им ципеле не остају у блату.

Млади бршадисши око велике мешалице бешона

Десетогјуна почела је нова офанзива, велика и заједничка. Аутопут је узаврео...

Онај ко је тих дана боравио на Аутопуту не може заборавити одушевљење градитеља. Људи као да добијају нову снагу, као да не знају за умор.

Осма дуваңска набија тампон. Вагонети са шљунком сустижу једни друге. Вибратори подрхтавају. За њима иде финишер, који не сме ни тренутка да изгуби. Осма дувањска развила је такмичарску заставу:

- Финишер не сме да стане!

То исто говоре и бригадисти са Ресника, Ботова, Раче, Шамца - највећих шљункара Аутопута. Код њих се не ради о тампону - већ о композицијама.

- Ниједан вагон не сме да чека на нас... Аутопут се такмичи!

Тешко... А обавеза се мора испунити. Ради се о части две стотине младића и девојака. О части Аутопута. И бригадисти одлучују:

- Борити се са кишом...

Јутрос се појавило сунце. Бригада копа одводни канал. Идућих дана земља се већ може лакше вадити. Кад други пут падне киша неће се много чекати на отицање воде.

Супротстављање киши, блату...

Такмичење живи у свим градитељима Аутопута. Не изненађује онда човека што ти људи покушавају да се супротставе природним стихијама: киши, блату. У тој борби они имају само једно оружје - мишице.

Данас нема кише. Чета „рудара“ Петра Петрића одлучила је да уради двоструко. Петар Петрић пре месец дана није био командир. Сада он води чету „рудара“ - 40 младића који са Аутопута одлазе у рударство. И чета „рудара“ остварује своју обавезу. Сваки дан 80% преко предвиђеног задатка. А читава бригада, набијајући насип, растурајући шљунак, истоварјући туцаник, постављајући колосек, остварује свој радни задатак за скоро 160%.

У такмичењу не сме да буде лоших. Мирко Андрић, 23. јуна је на радилишту заборавио лопату.

- Зар сад кад се такмичимо... говори му командант пред целом бригадом. Мирко Андрић гледа збуњено у земљу. А на табли где се истичу добри и лоши, у оном другом делу записивали су његово име. Он је, иначе, добар на радилишту. Али, не пази на један задатак- не чува алат.

Читава бригада осећа да у такмичењу не сме да буду лоших. Штаб бригаде није утврдио ту обавезу. Њу су узели сами бригадисти.

После десет дана такмичења Прва босанско-бродска бригада „Томче Курте" освојила јејош једну победу. Један младић брише са табле на улазу оно „двапут ударна...“ и исписују нове речи.

- Од данас смо троструки ударници.

Поздрављали су се тако сви градитељи тогјутра. А те речи говоре о напору и успеху, које је донело такмичење.

Али, свако време има своје бриге. И такмичење у част годишњице Петог конгреса има своје тешкоће - кишу. Она је непријатељ број један. Она зауставља људе на путу до победе.

Хармоника поново засвира
- бригада пође на јуриш

... Командант је тог јутра зауставио бригаду једва неколико метара од радилишта. Бригадисти Прве поречке стоје мирно. Хармоника је заћутала. Само ветар вијори црвену заставу на челу бригаде.

- Идемо на трасу, другови. Не смемо заборавити обавезу. Од данас се такмичимо...

Говори командант о такмичењу, о тешком задатку, о обавези. Прекјуче је падала киша. Земља се још није довољно исушила. Облаци се поново сакупљају. Можда ће опет? А командант говори о обавези и такмичењу. Не сме се изгубити више ниједан час.

- За славу наше Партије, другови, напред!!!

Хармоника је опет засвирала и бригада полази на јуриш.

Са друговима из прве чете колица гура и Мирослав Живковић. Два дана је над трасом падала киша. Два дана се нису чула колица. А човек кога је љубав довела на Аутопут не може да седи у бараци. И док је киша падала, Мирослав одлучује.

- Позваћу целу бригаду на такмичење...

И сад, прва чета Прве поречке слуша његове речи. Мирослав стоји на ивици позајмишта, маше титовком и говори...

- Позивам све, целу бригаду на такмичење. А тебе друже Милоше, специјално.

Милош и Мирослав - ко ће брже и боље

И њих двојица раде један крај другог. Милош Точановић најбољи је члан Прве поречке. Прослављен у пребацивању норми. А о Мирославу се мање говорило у дневним заповестима. Сад њих двојица упоредо гурају колица. Такмиче се...

- Пожури, неђу те чекати - рекао је једног тренутка Милош када је Мирослав застао. Мирослав обриса зној и пође брже... А после Милош више није чекао на Мирослава. Једва га је сустизао.

Резултат: 50 колица на сат. Тако су увече збројили статистичари. За нешто мало, данас је победу однео Мирослав. Сутра се битка наставља.

Тако у свакој бригади. Тако на целом Аутопуту. А тако и у Новом Београду. До градитеља на траси стижу вести са београдских грађевина:

.....У Новом Београду полугодишњи план испунили четири дана пре рока ..."

Највећа градилишта, у самом Београду испунила су га десет дана пре рока ..."

... Прва ужичка трипут ударна средњошколска бригада освојила је у трајно власништво прелазну заставу Главног штаба. Норма је увек испуњавана са 290%.

А на Аутопуту градитељи су на тек готовом бетонском коловозу исписали речи: „За славу наше Партије, за нашу социјалистичку отаџбину, дајемо све своје младе снаге!“

Онда су колица пошла брже, компзоиције се мало задржавају, насипи расту, финишери иду... А Прва рогатичка двапут ударна бригада осваја двадесетодневну прелазну заставу Главног штаба. Она ради на постављању асфалтног коловоза. Дневна норма се пребацује за 260%.

Пре годину дана у такмичењу пред Пети конгрес КПЈ победу су однели градитељи Аутопута. Онда је било мање кише. А данас? Четрдесет трећа хрватска трипут ударна бригада изгубила је две хиљаде радних сати због кише. А ипак се радило. И ових дана бригада ће по четврти пут постати ударна. Њена обавеза је пре рока испуњена.

- За славу Партије... говоре градитељи.

А тад нема препрека." *(ВиШез - Марковић)*

Готово уништен, па поново
обновљен каменолом

„... У јулу 1949. године олуја је готово потпуно уништила каменолом у Славонској Ораховици. А он је био драгоцен, готово као рудникдијаманата. Јер, када се пут гради у равници, камен је више него потребан - за помоћне пруге, приступне путеве, а нарочито за доњи построј Аутопута. У првом тренутку мислило се да ће бити потребно скоро три месеца да се каменолом оспособи за рад. Али, тада су, као и у многим другим тешким приликама, омладинцима прискочили у помоћ припадници Југословенске армије, који су, радећи непрекидно девет дана и девет ноћи, омогућили да каменолом почне поново да ради“.

На скоро свим радилиштима Аутопута
испуњен је јулски план рада

Такмичење, које су у част годишњице Петог конгреса Партије градитељима Аутопута најавили бригадисти са изградње Београда, захватилоје сваког учесника овог великог градилишта. Такмичарски полет омладине дошао је до изражаја, нарочито у јулу када је лепо време омогућило да се заоштри борба за изградњу Аутопута.

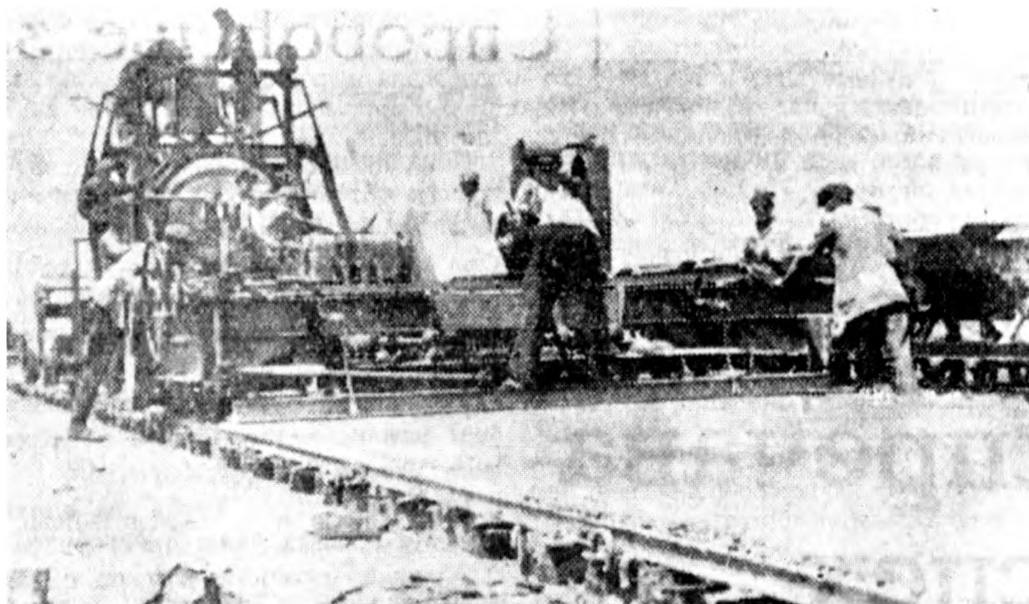

Финишери у раду

У другарском социјалистичком такмичењу са градитељима Београда омладинци са Аутопута обарају све постојеће норме и прорачуне, заборављају на радно време и сирене, сваким даном изграђују нове километре модерног бетонског и асфалтног пута.

Двадесет дана јула протекло је у освајању нових победа. Радом на насипу обезбеђено је кретање машина за асфалтирање и бетонирање. На хиљаде метара свакодневно се разастиру црне асфалтне масе и глачају нова бетонска поља. Градитљи су решили да премашивањем јулског оперативног плана ликвидирају заостатак који је у протекпом времену направљен услед честих киша.

У априлу, мају и јуну постављено је 141.000 квадратних метара бетонског коловоза, а само у јулу обавезе градитеља износе преко 230.000 квадраних метара. Оне се сваког дана остварују. Осамнаестогјула финишери на IX секцији извршили су дневну норму за 224%. Финишер број 5 положио је 324 дужинска метра и извршио тродневни план. Број асфалтних поља свакогдана расте. Шеснаестог јула асфалтерци треће секције су положили 5.640 квадратних метара асфалтног коловоза, а на IV секцији су истог дана покривена асфалтом 3.123 квадратна метра набијене земље.

Последњих дана Главном штабу омладинских радних бригада на изградњи аутопута „Братство-Јединство“ и команданту војних јединица стижу писма градитеља у коЈима се извештава да Је месечни план испуњен. Градитељи I санске два пута ударне бригаде са VI секције пишу:

„У част годишњице Петог конгреса бригадисти Прве санске омладинске радне бригаде извршили су свој месечни задатак. Уместо 8.925, они су у насип уградили око 10.000 кубика земље“.

Шездесет четврта хрватска бригада са исте секције обавезала се да ће свој месечни план извршити до 22. јула. Већ 16. јула омладинци су уградили последњи кубик земље предвиђен за јул, шест дана пре дате обавезе.

Све војне јединице III смене на изградњи Аутопута, правовремено су разрадиле јулски оперативни план и са њиме упознале сваког војника. Овај метод рада је доста допринео испуњавању оперативних задатака како група, тако и целих јединица на појединим секцијама. Јединица Милована Савића од првих дана рада на Аутопуту премашивала је постављене задатке. Десетодневни радни налог она је извршила за четири дана. Војник Божидар Стојановић сваког дана је дизао логорску заставу, додељену јединици као најбољој.

Поставити два километра бетонског колосека и 2.200 метара одводног канала - то је јулски задатак јединице капетана Атлагића и поручника Радишића на X секцији.

На заједничком састанку преузета је обавеза да се месечни план изврши десет дана пре рока. Упркос непредвиђених тешкоћа, јулски задатак ове јединице извршен је 15 дана пре рока и пет дана пре дате обавезе.

Војници, подофицири и официри јединице Суље Пелагића извршили су полумесечни задатак за четири дана, докје истовременојединица капетана Обрадовића и Дакића оперативни план извршила за седам дана.

На Аутопуту нема довољно стручног особља. Проблем тракториста нарочито се појавио на X секцији. Да би трактори са јежевима могли дању и ноћу набијати угрђене кубике земље потребан је био већи број људи који знају њима да рукују. Мајор Дупља одржао је састанак са официрима своје јединице и они су решили да се неколико комуниста и чланова Народне омладине обучи за тај посао. За кратко време, десет војника, један подофицир и један официр већ су седели за воланом и за собом остављали хиљаде кубика набијене земље.

Доиремање шина за иосшављање дековиљскоХ колосека

УЛОГОРУ I ПАНЧЕВАЧКЕ
ОМЛАДИНСКЕБРИГАДЕ

„Стаза до I панчевачке бригаде водила је кроз њиве, које су се зеленилe од скоро изниклог жита, па је онда изашла на пространу ливаду. Одатле се, заиста, видело неколико свеже ограђених барака, сличне скоро истоветне једна другој. Иначе, ови логори омладинских бригада. направљени од барака, зиданих зграда или од платнених шатора много личе један на други. Али. оно што освежава сваку од њих то је младост, полетна и ведра.

Бићемо, ако не најбоља, а оно једна од најбољих бригада на Аутопуту

У штабу је на окупу скоро цео бригадни савет. Тек што је Бригада стигла са радилишта, па су се и штаб и командири незванично сакупили и говоре о протеклом радном дану.

Кратак стисак руку и срдачан осмех свих овде окупљених.

Сви они са пуно поверења и нескривеног поноса говоре о својој бригади.

Командант бригаде Жива Жарков, који је, најпре, у прошлој години на Аутопуту у једној смени као бригадист превозио по 700 колица дневно, а у другој био командант Војвођанске бригаде, носиоца прелазне заставе Главног штаба, причаоје:

- Прошле године бригада нам је била једна од бољих на Аутопуту, а ове године смо обећали Среском комитету Партије да ћемо доћи, ако не као најбоља, а оно једна од најбољих на Аутопуту.

До њега заменик команданта ћутке, климајући главом, одобрава. Њих двојица су и прошле године успешно руководили бригадом.

А командир I чете Душан Пупин стално у покрету и пун неутрошиве енергије, у потврду томе додаје:

- Јуче се враћамо са рада мокри - пљусак нас изненадио. И наједном чета ми поче да пева, сви мокри, а песму запевали из свег срца.

Бртада братсШва и јединства

Ако је овде иједна бригада, бригада братства и јединства, тоје онда ова I панчевачка. У главном списку бригаде под рубриком: националност ређа се: Србин, Македонац, Мађар, Словак, Словенац, Хрват, Румун, Црногорац... Ту у истој десетини раде и колонисти из Црне Горе и из Македоније, и равноправна румунска и мађарска омладина, и омладина Србије и Хрватске.

И нехотице те то нагна да изведеш закључак: да Аутопут не само да повезује два највећа града домовине, него још јаче омладину целе нове Југославије.

Како је Дра1о Анкић пошао у бртаду

Драго Анкић је млад. Тек недавно је напунио 16 година. Када је кроз село прострујало да већ у првој смени Срез панчевачки даје омладинску бригаду за Аутопут, Драго је одлучио: ове године морам да пођем на акцију. За њега није било лако као за друге. Његови родитељи са неповерењем су посматрали све те радне акције и нису му допустили да иде на Аутопут. Али, Драго никада не би дозволио да погази реч и када су омладинци из села пошли у Панчево, у колима са њима био је и Драго. Пред сам полазак бригаде дошла му је и мајка, одвраћала га, тражила да га врате кући и замало га Срески комитет омладине и није вратио, да није Драго био тако упоран:

- Ја морам са бригадом да идем на Аутопут.

И доиста нико га није могао одвратити. Са степеница вагона, када је воз кренуо, махнуо је руком мајци:

- Пази да не закасниш на воз за село. Сретан пут.

И није се преварио штаб бригаде што га је примио у бригаду. Већ у ових неколико дана Драго је показао колико вреди. Поред примерног рада на радилишту, он је и у логору неуморан. Његовом заслугом чета му је прва у бригади издала зидне новине, а он сам, без ичијег подстицања, узео је да описмени неколико другова из чете, и ни једног тренутка није беспослен.

„По јутру се дан познаје" - каже наша народна пословица и ако је она тачна онда се Драго неће вратити без значке ударника.

Ликови бриТадиста

У III чети се налазе два брата Козаков, Иван и Бора, са сестром Милицом. У истој су чети, па и у истој тројци.

У бригаду су се пријавили све троје - читава млада генерација породице Козаков. И све би било у реду да пред полазак бригаде нису одвајали све мале растом и недовољно развијене. Узалуд се најмлађи Бора попео на циглу да би изгледао већи - њему то није успело исто што и садашњем куриру бригаде да на тај начин продре у бригаду - одвојили су га и рекли:

- Е, ти си још мали. Догодине ћеш ићи.

Бора се одупирао, уверавао и замало да није и заплакао, да се не сети да бригадист не сме да плаче, али ништа није помогло - другови су били неумољиви.

Онда је пред штаб бригаде и среско омладинско руководство ступила његова мајка и замолила:

- Та пустите га. Куд би он остао од ових других двоје.

И тако је Бора Козаков, најмлађи у породици, а скоро и у бригади постао бригадист.

Међу две стотине бригадиста пажњу привлачи младић, на чијим реверима се налазе помало избледеле траке трију медаља за храброст и два ордена. То је Миливоје Јефтић из Старчева, колониста из Шумадије, који је постао скојевац почетком 1944. године и учествовао у многим тешким борбама Ослободилачког рата. Већ у првим данима његово име је било забележено у књизи дневних заповести каоједно од најбољих. Решио је да остане у две смене. А сада каже:

- Са фронта сам понео одликовања и сада у борби за довршење Аутопута морам да понесем две ударничке значке.

Први дани и први успеси

Када је Бригада први пут изашла на радилиште, надзорници су, потајно сумњајући, један другоме климнули главом. Научени на рад плаћених радника они им нису уливали много поверења, те су мало са неповерењем посматрали и на младиће, а још више на девојке. Али, бригада је од првога дана почела да ради са пуно полета и воље, знајући да Аутопут чека пљунак одавде - уосталом краће и јасније речено, почели су да раде онако како ради бригада која је чврсто решила да поста-

не, нејелном, већ неколико пута, ударна. И већ првогдана надзорници су одбацили неповерење као стару и изношену одећу.

- Да искрено кажемо нисмо очекивали, али ви радите боље од свих радника које је шљункара видела.

Изненадни и плаховити излив Саве однео је дрвени мост на шљункари и пруга којом су пролазили вагонети са шљунком била је пресечена. Баш у то време некако и Бригада је стигла на посао и примила први задатак: уз помоћ стручњака оправила је мост.

Три дана је трајала борба са дрвеном конструкцијом и Савом и за цело то време преко дана смењивале су се чете на раду. А увече трећег дана са алатом на рамену и песмом на уснама, вратила се последња смена -мостје био оправљен и клопарајући преко његаје прошла локомотива са вагонетима.

То је прва победа I панчевачке бртаде. "

ПРВА ТИТОГРАДСКА ДЕВЕТ ПУТА УДАРНА

Почетком августа 1949. године у Титограду је формирана омладинска радна бригада „Грујо Јовановић". Две стотине њених чланова пошло је на изградњу Аутопута. Током двомесечног рада на Аутопуту стално је постизала изванредне резултате и освојила назив девет пута ударне. 0 ударној тројци Николе Брновића, о напорима Драга Радиновића, Суље Ађовића, Миладина Станишића и Војислава Мирановића прочуло се у целом логору.

У периоду такмичења у част 30-годишњице СКОЈ-а, захваљујући умешном руковођењу штаба Бригаде и доброј организацији посла бригада је успешно извршавала све постављене задатке.

У току два месеца боравка на Аутопуту ова Бригада је у трасу уградила 13.212 кубних метара земље, 4.292 кубика више него што је планом предвиђено; на избацивању хумуса бригадисти су испуњавали норму са 250 до 255%.

Добри резултати су постигнути и на планирању (поравњавању пута) са ваљком мада то представља један од тежих и компликованијих послова. Као целина, она је редовно поравнавала по 17.000 квадратних метара и тиме премашивала норму за 119% до 129%. Она је, даље, превезла 70 кубних метара шљунка на даљину од 320 метара, уместо само 20 кубика; на превозу шљунка редовно је премашивана норма за 200%, а на изради бетонских греда за 253%; почистили су 3.086 квадратних метара терена, а на преносу дасака и бетона је дала 11.566 радних часова и око 650 добровољних радних часова на разним другим пословима.

У културно-просветној и фискултурној делатности у бригади је 27 неписмених у року од два месеца научило да чита и пише.

Поред редовних часова јутарње гимнастике, одржано је и 19 часова општефизичког образовања; одиграно је пет фудбалских и шест одбојкашких утакмица.

Радним херојизмом у овој бригади овенчала се десетина Драгог Башановића, састављена од пет ударника и пет похваљених омладинаца. Из друге чете истакла се десетина, која је и са Аутопута понела, у трајно власништво, заставицу Главног штаба, као најбоља на целој траси у том периоду.

У току такмичења у част 30-годишњице СКОЈ-а Бригада је проглашена за најбољу на целој траси Аутопута.

Када се приближио рок повратка Бригаде са Аутопута у њој је дато предлог да се пређе на изградњу Београда!

Тај предлогје одушевљено прихваћен: 10. октобра Прва титоградска девет пута ударна и двапут похваљена бригада „Грујо Јовановић" кренула је из Рајића у Беорад.

ВОЈНИЦИ ЈА НА Аутопуту

Ујединици поручника Малеша

Уз трасу дугу 10 километара, на 27. деоници Девете секције Аутопута војници ЈА су водили завршну битку за тај дан. Чули су се звуци трубе, која је позивала војнике - градитеље у логор. Радни дан је окончан. Али, нико није испуштао алат. И даље су жестоко замахивале младе руке секирама. С уједначеном лупом секира сједињавала се немирна шкрипа тестера, тупо ударање пијука и стругање лопата по црници, цијукав ход дрвенихточкова, натоварених колица, песма којаје допирала с краја радног строја. Тако су протекле десетине минута. А онда се ускомешано мноштво сврставало навикнутом брзином у војничке врсте и стројеве. У мрак кренули су, певајући, пут логора, одакле се ширио пријатни мирис топле вечер. Траса је опустела - до јутра.

Тако већ данима живи јединица потпоручника Малеша. На Аутопуту они су показали шта вреде. Војници су постали мајстори, градитељи.

Војници ЈА на раду

Једно вече у низу других. Апи, то је било вече њихове велике, заједничке одлуке. Имали су састанак. Потпоручник Малеш говорио им је о задацима, о потреби добре организације. Они су га пажљиво слушали. Тада јеједан рекао:

- Партијци наше јединице решили су да норму свакогдана пребаце за 50%. Радићемо за пример.

Устао је војник Петар Колер, ванпартијац:

- Ми, ванпартијци, знали смо за одлуку наших другова партијаца. И, ево, решили смо да следимо њихов пример. Ванпартијци ће, такође, сваког дана пребацивати норму за исту вредност... Партију волимо, она је наша.

Договор је био завршен. Као успомена на њега остала је једна страница *Дневника*\ „Јединица потпоручника Малеша обавезује се..."

Прошла је прва седмица. Јединица потпоручника Малеша је остварила задатак са 264,5%. Речено језиком евиденције, то значи - обавили су све предвиђене послове у седмици за два дана.

Радна утакмица омладинских и војничких бригада

На шумском комплексу „Трстика", на Аутопуту, на самој средини терена налази се једна табла, на којој пише: „Овде ће се извршити свечани сусрет Армије и Омладине". Лево и десно од ове табле, на ивицама шуме, започеле су радну утакмицу омладинске бригаде и јединица капитена Тепшића. Омладинске бригаде су биле двоструко бројније од војничких радних група, њихово радно време је износило седам часова, а војничко шест, омладинци су добили терен, у дужини од 550 метара, а војници у дужини од 650 метара.

Јединица капетана Тепшића донела је одлуку да задатак изврши на време, без обзира на све препреке и неједнакости између радног времена и бројчаног односа снага, да пре стигне до табле. Тако је започета јединствена радна утакмица. Паролу пребацивања норме заменила једруга, борбенија, блискија: „Стићи пре на циљ"Темпо је растао свакодневно. Једне суботе увече, окупљени око логорске ватре, војници су дали свом руководству предлог да се крене ударнички на рад. Руководство је стало на гледиште да би људи могли на овај начин да се исцрпу, те је одбило предлог. Сутрадан, пре свануħа, руководиоце јединице изненадилаје рана врева у кругу. Није билојош време за устајање. Међутим, сви војници су били на ногама. Чуле су се пароле: „Хоћемо на ударнички рад!". „Комунисти желе да покажу како се бори за социјализам", „Пре омладинаца до циља..."

И кренули су на рад, на ударнички рад. Протекли су дани. Једног поподнева прочуло се да се омладинци приблжују табли, да ће је ускоро досегнути њихове младе руке. Настало је незапамћено такмичење. Тогдана јединица је пребацила норму за 440%.

Јединица капетана Тепшића стигла је до табле за један дан пре омладинаца.

А када су се сјединили испод табле, војници - градитељи и омладинци - градитељи, снажно су се грлили и изљубили. Заталасало се градитељско коло, а песма винула у зрак... *(Поручник Вуковић и засШавник Средоје Цуцић)*

Неуморни војници на Осмој секцији Аутопута

Кроз срце густе равничарске шуме, углавио се широки бели пут. Надјош влажним плочама бетона, у моћном раскораку, стоји огромна машина - финишер број 5. Сав је у зеленилу, у заставицама, окићен венцем сијалица. Машина још ћути. Малочас тек што су стигле колоне војника. Ликови млади, скоро дечачки. Плава радна одела разилазе се по траси. Уједначено почиње да хукће мала локомотива, клатећи се уским трачницама кроз равницу. За њом - низ вагонета пуних цемента, шљунка, песка. Пробудио се мотор финишера. Сад ће садржина вагонета да се претвори у правилан низ бетонских плоча. Нова смена започела је својски,

Горе на финишеру, на папиру избледелом од сунца и киша, црне се слова: „Даћемо двадесет седам плоча..."

Дневна норма финишера за 24 часа је - изливање 16 плоча, дужине 150 метара. На отвореном партијском састанку решили су војници капетана Вуковића, Дабића и Аџића да финишер излива више. Отишли су главном мајстору:

- Може ли? - питали су га.

- Од вас зависи, одговорио је.

Почео је темпо на свим местима које условљавају рад финишера. Војници нису хтели ни да се одмарају, како је то обичај на Аутопуту, у извесним временским размацима. Није вредело да их старешине позивају на одмор. Када су то чинили, војници су одговарали:

- У јулу је падала киша...

Првог дана машина је дала осамнаест плоча. Друго дана 22 плоче - 200 метара бетонског пута. Јуче - 23 плоче.

- Успори - опомињале су старешине.

- Без бриге, друже капетане.

Темпоје, очигледно, био њихова ствар.

Нешто касније, наишла је нова смена. Ноћна група је поспала.

Изненадно је понестало материјала. Финишер је морао да успори темпо. Смена се развукла на простору од читавог километра. Људи је било недовољно. Ускоро ће финишер морати да стане бар за два часа, докле год се не створе нове количине. Постојала је само једна могућност да се радна битка продужи - пробудити смену која је те вечери показала чуда од радног залагања. Официри су одбили ту могућност: војницима припада одмор.

Темпо је опадао. Још неколико десетина вагонета и - крај. Мајстор с финишера посматрао је војнике и дивио им се. Али, узалуд, мораће, ипак да заустави машину - мало је снаге за дотур материјала.

Јединица капетана Митровића и Мандића испунила декадни план за три дана

У такмичењу у част 30-годишњице СКОЈ-а учествују све бригаде. Такође и војници - градитељи.

У петодневном такмичењу војне јединице Пете секције удвостручиле су свој рад и својим првим успесима обележиле велико такмичење. Сваким даном оне су мењале проценат премашивања норми и повећавале своје обавезе. Ово такмичење има посебан значај, јер се одвија у време када се на свим радилиштима примењује систем такмичења по узору на Апију Сиротановића и наше најбоље рударе. Војници, радећи по том систему, не само да убрзавају рад, већ га и унапређују.

Такмичење је, нарочито, узело маха ујединици капетана Митровића и Мандића. За три дана рада ова јединциа је испунила први декадни план за септембар. Према задатку требало је у насип надвожњака да угради 3.600 кубика земље, а само за три дана уградила је 4.174 кубика. Самоје јединица поручника Славка Молнара преко плана уградила 200 кубика земље.

Добре успехе у раду постигла је и јединица капетана Дујовића. Група под руководством поручника Јозе Јанчића из ове јединице једног дана је истоварила 1.680 кубика материјала, уместо 186 предвиђених нормом. Ова јединица је видно напредовала у организацији рада. Док се раније на истовару једног вагона радило у групи од по 30 војника, сада само 6 војника истоварују један вагон. Тиме је, иако је број људства мањи на једном вагону, рад убрзан, јер се људи не гомилају и не сметајуједан другом.

Двојка Чедомира Павловића је за 15 минута истоварила 12 кубика шљунка, а исту количину двојка Гаврила Германа за 20 минута. Међутим, нормом је предвиђено свега 5 кубика за цело радно време.

У овој јединици се, поред редовног рада, даје и велики број добровољних радних часова. Тако је само 4.

Војници спожно иуне ва1онеше са земљом

Једна од препрека на траси биће савладана залагањем и знањем војника

Једни рукују мешалицом бешона а друш иуна колица бешона 1урају на шрасу

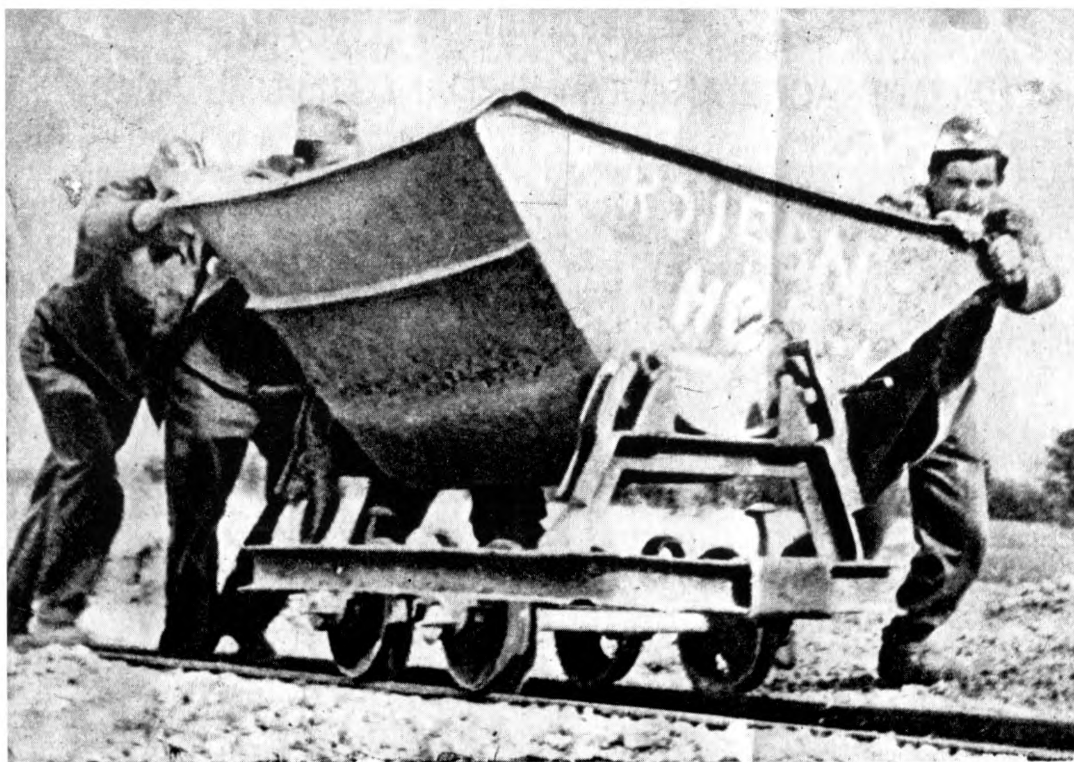

Умесшо колица шује велики ва!онеш наиуњен бешоном

Решки радосни шренуци. Бршадисши у козарачком колу

Из „Борбе“ сазнаће шша се до1ађа код нас у земљи и у свешу

септембра дато 1.100 радних часова као помоћ сељачкој радној задрузи у Гундинцима на вађењу шећерне репе. Истог дана је дато 3.500 добровољних радних часова на радилишту и 720 као помоћ радном колективу фабрике шећера у Жупањи.

Јединица капетана Бобесића и поручника Саватовића ради на земљаним радовима. Она је за пет дана требало да превезе и у насип угради 487 кубика земље. А она је овај задатак знатно премашила, уградивши у насип 965 кубика. У организацији рада на свом послу истакао се потпоручник Нујић, који свакогјутра обавештава војнике о дневном задатку, води правилну евиденциЈу, а увече обавештава војнике о томе колико је испуњено од општег задатка, и колико јединици још остаје да уради према плану.

Једног дана војници су дали обавезу да уместо 27 кубика, у насип уграде 87 кубика. Група која је радила на прављењу шталунга и скела за надвожњак изградила је 34 квадратна метра преко плана, и поред недостатка материјала за поједине делове. Иста група је једног дана требало да изради 160 квадратних метара за 105 радних часова, а она је овај задатак извршила за свега 40 радних часова.

У организацији посла и упостигнутим успесима нарочито се истакао потпоручник Александар Шљивић и тројка млађег водника Живана Пајковића на бетонирању пропуста. Чланови Народне омладине Анте Билановић, Исмет Мелишевић и Франц Мазовец постигли су наЈбоље учинке и својим радом служе за пример осталим војним јединицама.

Тито ненајављено поново посетио градитеље Аутопута

И ове, 1949. године Титоје, ненајављен, у августу, дошао на градилиште Аутопута. Посетио је деоницу код реке Босут.

Већина бригада је још била на траси.

Тито је разгледао спаваоницу, кухињу, разговарао са дежурнима у омладинском насељу, интересовао се за све услове акцијашког живота и рада. Када су се и бригаде вратиле са трасе и омладинци сазнали ко им је гост, нико их није могао задржати да га не виде. Узалудни су били напори њихових команданата и штабова да их обуздају. Свако је желео да види Тита изблиза, да га чује, да пита нешто. Биле су прекршене све норме насељског понашања, али се нико није љутио. Тито је разговарао, шалио се, а уз шалу и саветовао.

„Свака Титова посета била је нова инспирација, доносила је нову снагу, полет и одушевљење. Свака нова измишљотина из иностранства, рађала је нов пркос, збијала редове".

Уместо да „одбијају да раде", омладинци су захтевали дуже радно време и строжије норме. Уместо „ћорсокака", асфалтна трака била је све дужа. Никакве тешкоће нису биле несавладиве. О томе сведочи и запис из *Дневника* Београдске бригаде „Драго Станојевић":

„Већ 10 дана радимо на једном истом месту, на исколу земље. Копамо земљу и утоварујемо је у железничке вагоне. Композиције стално стижу. Прошле ноћи остали смо на радилиштујош једну смену, а изјутра смо наставили да радимо и у трећој. Иако смо радили готово 18 сати, успевали смо да композицију од 20 вагона утоваримо само за 15 минута."

Записан је још један детаљ, који доста говори о тој генерацији младих градитеља:

„У посети градилишту код Босута била је и једна америчка делегација. У живом разговору и препирци са нашим преводиоцем око тога за колико ће омладинци, без механизације, преместити колосек пруге дуг три километра, неко од њих рече да и са свим техничким средствима таЈ посао не може бити готов за десет дана. Утом се наши омладинци поређају дуж пруге, зачује се једно громогласно „хоо-рук" и пруга буде премештена за пола сата. Материјал за градитеље се већ превози новом трасом, а Американци, још бледи, у чуду, не могу да дођу себи."

Бригада артиљеријског пука из Високог

Јован Жикић, културно-просвеШни референШ

Од 20. септембра до 28. октобра 1949. године учествовао сам на изградњи Аутопута „Братство-Јединство", у саставу Радне бригаде Артиљеријског пука из гарнизона у Високом.

На градилиште Аутопута, на деоницу код Новске, наша бригада је стигла 20. септембра 1949. године. За радни логор одабрали смо дивно место, у Славонској шуми, близу одређеног радилишта.

Одмах по доласку и смештају у логору (у баракама), одржали смо састанак штаба Бригаде и усвојили план рада за прву декаду, укључујући у њега, поред задатака на радилишту, и активности на културном, спортском, политичком и војном пољу рада.

Већ сутрадан, Бригада је кренула на рад. Први дани рада и први изузетни резултати на радилишту. Били смо бољи од свих осталих бригада на овом делу радилишта.

После петнаест дана рада, наша Бригадаје од Главног штаба Аутопута проглашена за најбољу на секцији.

Ради подстицаја сваког појединца за остварење што бољег учинка, увели смо такмичење и проглашење најбољих за сваких лет дана.

Из искуства са омладинских радних акција на којима сам учествовао, знао сам да се успех једне бригаде не цени само по учинцима на радилишту, већ и по резултатима на културно-просветном, спортском и другим пољима рада. Зато сам, као члан Штаба, задужен за културно-просветни рад, у новоформиране одборе увео најспособније бригадисте, које сам познавао и одабрао још у касарни.

У овој смени на Аутопуту, наша Бригада је била најбоља на секцији, како по резултатима на радилишту, тако и на свим осталим пољима. Да смо, заиста, били најбољи, потврђују и признања која смо добијали за те резултате: одлуком Главног штаба омладинских бригада на Аутопуту, бригада је прва на секцији проглашена ударном; из ње је проглашен и највећи број ударника и двоструких ударника (први пут је проглашено 15 ударника, а други пут још 37), међу њима и командант и комесар Бригаде, а и ја, задужен за културно-просветни рад, постао сам двоструки ударник.

По истеку рада на Аутопуту, 29. октобра 1949. године, саставио сам и Главном штабу послао дневни и десетодневни извештај. Истог дана, комисијски смо предали алат и бараке, спаковали све своје ствари и 1. новембра, после доручка, кренули у свој гарнизон. Од наше Бригаде опростили су се шеф Секције и командант Штаба омладинских бригада, изразивши нам захвалност за резултате које смо постигли на свим пољима активности.

Дочек Бригаде у гарнизону био је величанствен. У кругу касарне су биле постројене све јединице Артиљеријског пука. На подигнутој бини су стајали командант и политички комесар Пука и руководиоци друштвено-политичких организација из Високог. Стројевим кораком, са командантом и политичким комесаром Бригаде на челу, зауставили смо се пред бином. Командант Бригаде, поручник Стојковић, рапортирао је команданту Пука. После команде: „На месту вољно", до-

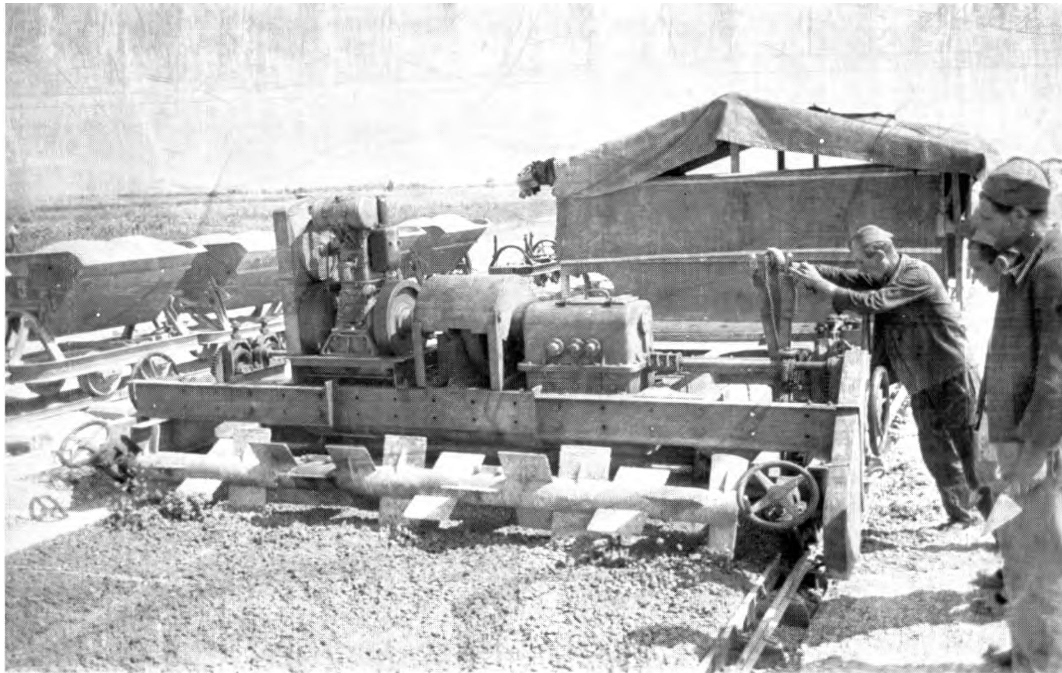

Равнање и набијање насиив

бродошлицу нам је пожелео командант Пука и захвалио нам што смо достојно репрезентовали нашу јединицу. Уз громогласно „Три пута у...р...аааааа" завршен је митинг. А увече, у част успеха наше Бригаде, команда Пука је приредила другарско вече за командни састав дивизиона. На вечери, комесар пука је говорио о значају нашег успеха, посебно о мом доприносу раду ове јединице и уручио ми писану захвалницу команде Пука.

Упркос свим тим тешкоћама, градитељи су успели да заврше главне радове - да саграде 773 моста, надвожњака и пропуста и да у веома кратко мроку омогуће коначно полагање последњих километара коловоза.

На градилиштима Аутопута и Новог Београда расте покрет за високу продуктивност рада

Навршило се 20 дана од како је почело такмичење у част 30-годишњице СКОЈ-а између градитеља Аутопута и Београда. И на једном и на другом градилишту у овом периоду су постигнути велики резултати. Готово све бригаде, развијајући такмичарски елан, правилном организацијом рада, правилним распоредом радне снаге, правилним коришћењем материјала и машина, први и други декадни налог не само да су у потпуности извршиле, већ и далеко премашиле постављене норме.

Док се на Аутопуту водила упорна борба за довршење земљаних радова, дотле су на градилиштима Београда из дана у дан расли нови спратови на гигантским грађевинама. И на Аутопуту и на градилиштима Београда омладинске радне бригаде су ишле путем Алије Сиротановића и бориле се за високу продуктивност рада.

На Аутопуту све бригаде следиле пример такмичарских група Друге јабланичке и Друге сјеничке бригаде. Такмичарске групе, које се свакодневно оснивају у свим бригадама, постижу одличне резултате у раду, обарају старе и стварају нове рекорде.

Последњих дана међусобно такмичење градитеља Аутопута узима све шире размере. Такмичарске групе појединих бригада такмиче се посебно, а и са групама суседних бригада. Кроз ово такмичење група једне бригаде с групом друге бригаде, измењују се стечена радна искуства, шири нови метод рада на сва нова радна места.

Такође на пример, тројка Божидара Новаковића из 158. хрватске бригаде свој дневни задатак остварила са 580%. Ова групаје радила на пребацивању шљунка на даљину од пет метара. Захваљујући доброј организацији посла, правилном распореду радних места, тројка је уместо 12 кубних метара, пребацила 70.

Добар пример правилне организације рада пружила је и тројка Гојка Поповића из исте бригаде, која је имала задатак да превезе 12 кубних метара шљунка, а превезла је 60.

Тројка Чеде Ђурића из Друге вишеградске бригаде, добром организацијом рада свој дневни задатак на постављању калдрме је испунила за 238%, поставивши 46 кубних метара калдрме. Следећи њихов пример и остале групе су постигле одличне резултате на калдрмисању. Тројка Мустафе Савића, из исте бригаде, свој дневни задатак је извршила са 342%, а тројка Шабана Пајевића са 207%.

Тројка Васе Малешевића из бригаде Народне милиције „Александар Ранковић" такмичи се са женском тројком Јулке Контић из Пете нишке бригаде. Његова је тројка на даљину од 180 метара превезла 37 земље, уместо 4,20. Ни тројка Јулке Контић није заостала. Радећи под истим условом, она је пребацила 17 кубних метара земље и тако премашила свој дневни задатак.

Фојничка три пута ударна бригада носилац десетодневне заставе на Аутопуту

У такмичењу са градитељима Београда од почетка овог месеца, Главни штаб омладинских радних бригада на изградњи Аутопута почео је, с обзиром на појачано такмичење и његов све већи замах, да додељује прелазну заставу најбољој бригади сваких десет дана.

У том новом такмичењу прве декаде септембра најбоље резултате је постигла Друга сјеничка бригада.

Новом одлуком, коју је недавно донео Главни штаб, застава је прешла у руке Фојничкој три пута ударној омладинској бригади са VI секције.

Фојиичка оладинска трипут ударна радна бригада примењивањем форми рада по методу Алије Сиротановића имала је задатак да истовари 2.023 кубна метра шљунка, а истоварила је 5.586 кубних метара шљунка и тиме испунила норму са 250%. Поред тога, ова бригада је требало да утовари 770 кубних меара камена, а утоварила је 1.713 кубика, испунивши норму са 362%. На утовару агрегата бригада је имала задатак 110 кубних метара, а утоварила је 252 кубика.

Истом одлуком Главни штаб омладинских радних бригада на изградњи Аутопута похвалио је Трећу брчанску бригаду, 159 хрватску, Титоградску, Трећу сарајевску, Другу тешањску, Четврту подворску, Трећу панчевачку, Другу моравичку, Босанскохерцеговачку, Широкобрешку, Другу сјеничку и 173. хрватску бригаду.

На VII секцији Аутопута успешно се спроводи план укључења омладине у привреду

У том периоду на VII секцији Аутопута води се жестока битка за укгвучивање омладине у разне гране привреде, а нарочито у рударство. Према плану Главног штаба, у V смени требало је послати у привреду 380 омладинаца и омладинки, од којих за рударство 280, војну индустрију 80 и електропривреду 20.

Захваљујући добро спроведеној агитацији, на том пољу рада постигнути врло добри резултати. У за предвиђене гране привреде пријавило се 350 омладинаца и омладинки.

Најбоље успехе у укључивању омладине у привреду је постигла Трећа босанско-новска бригада, у којој се пријавило 57 бригадиста, а план је предвидео 37 омладинаца. Већ првих дана агитације, у Бригади је била формирана рурадрска чета, која је позвала на такмичење све остале чете. Она је убрзо постала најбоља не само по радном учинку, него и на свим секторима рада. Поред ове бригаде, добре резултате на укључивању омладине у привреду постигла је Трећа љубушка, која је обухватила 58 омладинаца и Друга тузласнска са 42 омладинца.

„Рударска чета“ и у Другој поморавској бригади

По добијеном плану штаба IX секције за укључење омладине у рударство и тешку индустрију штаб Друге поморавске бригаде предузео је све мере да бригадистима што потпуније објасни значај укључења омладине у рударство и тешку индустрију. Захваљујући томе, бригадисти су правилно схватили потребе укључивања омладине у привреду, па се већ пријавило 32 бригадиста за рударство. А први на листи пријављених био је Родољуб Стефановић, један од најбољих бригадиста.

Пошљунчавање дековилско1 колосека уз тавни насип Аушо-иуша

На конференцији која је недавно одржана од пријављених омладинаца за рударство формирана је чета рудара која носи назив „Алија Сиротановић“. Новоформирана чета је најбоља, како у логору, тако и на градилишту. Она свакодневно пребацује норму за 38%. Све своје слободно време бригадисти чете „Алија Сиротановић“ користе на проучавању материјала о радним успесима најбољих бригада.

Ова чета је издала посебан број зидних новина, направила графикон о свом учинку рада и закАзала такмичење осталим четама у бригади по свим секторима рада.

КАД МАШИНЕ СТАНУ

„Ноћна смена није довршила задатак. Једва пола сата после поноћи, машина је стала. Норма се, иначе, у овом месецу још ни једном није испунила. Пред то вече, друга смена је одлучила да први пут оствари дневни план.

- Забога, у такмичењу смо, а норму увек подбацујемо - говорили су. И онда је дошло оно уобичајено обећање: „Вечерас неће бити као до сада". Али, машина се покварила и радје стао. Норма остварена опет неће бити.

Мешалица за бетон више не ствара бетонску смесу. Нешто се, ипак, догодило: или је шраф испао, или је прсла нека полуга... Ко зна шта је у ствари, тек, нешто се догодило и - машина стоји.

Механичари раде... Јесењи поветарац дува већ трећи сат покрај устију мешалице која не гутају више шљунак и цемент. Дува и четврти сат... И пет... И шести...

Механичари раде... Јесењи поветарац дува већ трећи сат покрај устију мешалице која не гутају више шљунак и цемент. Дува и четврти сат ... И пети... И шести...

Јутарња смена је морала да прими покварену машину. И онда, дабоме, почела је рад тек после 11 сати, кад су, најзад, успели да је оправе. Од норме ни овог дана неће бити ништа. Но, главно је да машина ради. Опет су запевали сви мотори на финишеру. Тоје стара песма, позната већ свима. Речи нису написане. Рефрена нема. А ипак вуче срце, негде напред, ка Београду...

Једна композиција се испразнила. Долази друга...

- Свеје у реду! Помислиоје машиниста погледајући у мотор и слушајући његову монотону песму, кад...

Из машине је излетела гомила смешаног цемента и шљунка. Излетела је гомила - али то није био бетон. Није било потребне количине влажности да би се од смеше цемента и шљунка створила бетонска маса.

- В - о - д - е !!!

- Шта је с водом? - продрао се неко.

Људи су потрчали к бунару. И установили: ту негде на изласку из бунара прслоје црево и вода је као на водоскоку шикљала у вис. Још 25 минута машина је морала да стоји. И онда, кад су сви помислили да ће се опет наставити рад и кад су већ први вагонети са материјалом прошли кроз мешалицу, некоје казао:

- Нема више материјала.

Сви су љутито погледали у правцу стајалишта, одакле се очекивала нова композиција.

- Негде је сигурно запело... - рекао је евидентичар из бараке. И онда уплашено додао: - Или се локомотива покварила?

Забринутост код свих. Пола дана је прошло, а већ по трећи пут прекидају рад.

- Ало, стајалиште! Шта је с материјалом? - говорио је у телефонску слушалицу Бранко, шеф финишера.

Оданде су јавили да немају потребних количина разног материјала који се употребљава за прављење бетонске смесе. Сад га сортирају и премеравају. Најдаље за један сат биће једна композиција код финишера. Тако су обећали.

- Кад би то збиља било за један сат - љутито је рекао Бранко и затворио телефон.

И тачно. Шеф финишера је имао право! Три сата и петнаест минута морали су чекати на прву композицију. А кад се појавила, машинисти су одахнули:

- Најзад!

Али, то није било све. Другачија је била њихова судбина тог дана. Још у два маха су морали прекидати посао. Једанпут су због квара на парној локомотиви изгубили два сата. Други пут због поправке мале дизел локомотиве читав сат је стајао финишер.

То вече статистичар је на крају рада смене забележио у књизи евиденције: „Изгубљено 17 сати и 55 минута. Највише: 11 сати због квара на бетонској мешалици. Израђеноје само 63 метра бетонског колосека.

327 изгубљених сати

Финишер није радио. Ми смо седели у бараци коју машина гура испред себе. У њој су два кревета. Ту спавају руководилац машиниста и евидентичар. Уопште им не смета хука машине. Седимо у сасвим обичној ба-

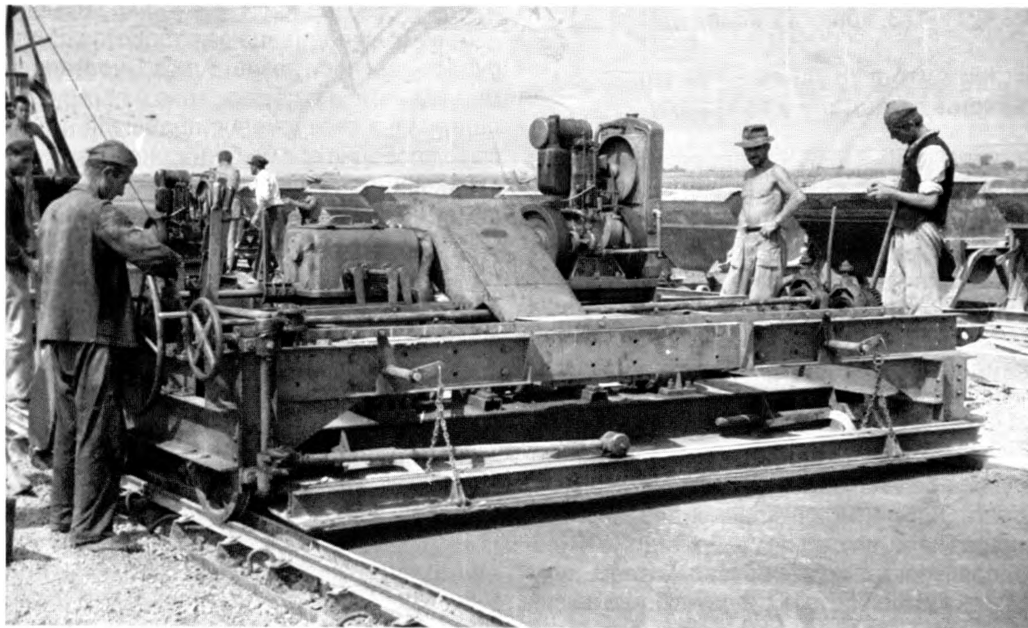

Постављање асфалтне траке

раци у каквој, иначе, станују сви градитељи. Разлика је само у томе што је ова на точковима.

Један човек је причао о тешкоћама борбе за план. Набројао их је пуно.

- И ми бисмо постављали рекорде, али нас тешкоће онемогућавају.

Тако је говорио Иван Шоштарић, млађи водник, иначе евидентичар финишера број 1. Његова јединица ради на дотурању материјала за финишер. А тај материјал иначе довлаче дековиљске композиције. Једном се догодило, кад су се локомотиве поквариле, да су војници - градитељи те вагонете гурали са стајалишта, далеко готово 6 километара. И то само зато да се не би изгубило време. Да не би машина стајала.

Тешкоћа има. Несрећни су у септембру били градитељи финишера број 1. Изгубили су, какоје израчунао Иван Шошпарић, тачно 327 радних сати и 50 минута.

Ево његове статистике:

Пет дана уопште нису радили због разних кварова. Од тога, 18 пута су прекидали посао због кварова на машини, 11 пута због недостатка воде, 25 пута због недостатка материјала... А онда два дана је падала киша, две ноћи није било светла. И онда још 10 пута због кварова на локомотивама које дотурају материјал.

Сати су пролазили. Машина је стајала. И на крају месеца - скоро 328 изгубљених сати. Значи, готово 14 пуних радних дана. Резултати рада, такође, поражавајући. Израђеноје свега 1.860 метара коловоза.

Које главни кривац?

Чињенице делују на човека, сви смо поражени тешким стањем на финишеру број 1. А једна мисао није нам дала мира.

- Да ли је могло мање?

Статистичар Иван Шошпарић узео је оловку и папир. Нешто је рачунао (статистичари најбоље умеју да говоре бројкама) и онда гласно изговорио:

- Могло је! Тачно 137 сати изгубили смо због разних тежих или мањих кварова, или због лошег времена. За све друго било је криво удаљено стајалиште.

Да је стајалиште било ближе - другачије би дана с ситуација била на финишеру број 1. Можда га и не би нашли баш на 281 километру. И не би се изгубило 180 радних часова.

Али, то није мало пре откривено. Радни савет финишера број 1 давноје уочио где је чвор питања. Требало га је решити. А решење би изискивало бар 3 радна дана. Најмање толико је потребно да се пребаци стајалиште.

Данас је ситуација повољна. Машина је стала због квара на лагеру раздељивача. Оправка траје већ трећи дан. А евидентичар Иван Шошпарић неће та три дана убележити у изгубљене.

Машина стоји. Два радника поправљају квар, сви остали пребацују стајалиште. Предвече ће оно читаво бити пребачено један километар испред финишера.

Сутра ће се већ лакше радити. А неће се људи бојати много кварова на локомотивама које вуку дековиљске композиције. Стајалиште више није далеко, сами градитељи могу гурати вагоне. То су они радили чак кад је стајалиште било далеко 6 километара. А једном су, док још није био ископан бунар, у вагонетима превозили и воду за бетон.

Сачувати углед

На траси ради 10 финишера. Има међу њима славних и познатих дуж целог Аутопута: „Пролетер" - покретач такмичења за високу продуктивност рада, па онда рекордери: „Апија Сиротановић", „Лашва", „Врандук"... Било је дана кад су они корачали по 32, 33, 37, 38, па чак и 40 поља у 24 сата.

- И ми смо имали своје рекорде. Ево нашег графикона - показао је на зид бараке млађи водник Иван Шошпарић... Предвиђали смо 45 поља дневно. Али, ето, машине су секвариле и стајалиште је било далеко.

Један проблем је решен. Онај други треба свести на најмању меру. Онда ће графиконска линија можда доћи до врха графикона у бараци Ивана Шошпарића.

То знају сви људи из финишера број 1. Нови дан почели су с већим полетом. Обавезу треба испунити. Иначе - углед финишера биће укаљан.

Тај углед порастао је баш у борби с тешкоћама, а нарочито у току такмичења пред 30-годишњицу СКОЈ-а. Он сваки дан расте. И данас, кад се Аутопут такмичи у част Дана Републике.

Рекорда нема много. Али - они представљају велике успехе за све финишере. То су победе над тешкоћама. И кад човек све то зна, онда тек схвата величину тих ретких успеха финишера." (Саша *Марковић)*

Градитељи Аутопута и Новог Београда борци за високу продуктивност рада

Првог септембра 1949. године градитељи Аутопута и Новог Београда отпочели су велику одлучујућу битку за извршавање годишњих планских задатака - битку која се у пуном замаху испољила кроз ново, велико такмичење поводом 30-годишњице оснивања СКОЈ-а. Замах нових, племенитих прегнућа на пољу изградње земље и извршења Петогодишњег плана, захватио је и овог пута сваког градитеља, сваку бригаду, читава градилишта и донео нове, до тада непознате успехе и резултате.

Кроз наслаге нових кубика ископане земље, у трасу модерног асфалтног пута, у сваки километар свеже подигнутог зида, градитељи Београда и Аутопута, чланови Народне омладине, васпитаници хаеројског СКОЈ-а, узидали су хиљаде кубика новог материјала, сваког часа и дана доказивали колико им на срцу лежи изградња лепше будућности наших народа. И то баш у периоду појачаних напада и клевета које се на нашу земљу тако обилато бацају.

А ево како, отприлике, гласи последњи одговор градитеља Аутопута и Београда тим клеветницима:

У току такмичења у част 30-годишњице стварања СКОЈ-а, односно у периоду од 1. септембра до 10. октобра, 31.932 градитеља Аутопута на постављању нормалног колосека извршила су 14% годишњегзадатка, на изради насипа 21%, на изради бетона за објекте 16,3%, на разастирању тампона 24%, изради камене подлоге 27,26%, полагању бетонског коловоза 15%, полагању асфалтног коловоза 16%, итд.

У почетној фази овог такмичења, целу земљу је захватио талас борбе за високу продуктивност рада, коју су, по узору на рударе, прихватили остали трудбеници широм Југославије.

Покрет за високу продуктивност рада нашао је свој одјек како у бригадама на Аутопуту, тако и на изградњи Београда.

На Аутопуту је иницијатива Апије Сиротановића нашла нарочито плодно тло. Унутар појединих бригада стваране су групе, које су, користећи се искуствима рудара, успешно савлађивале све задатке. Постизале високе резултате рада. Оне су у комплетном саставу обилазиле и суседне бригаде, такмичиле се са другим ударним групама и преносиле своја искуства на свим радовима.

„Покрет Алије Сиротановића - како су градитељи Аутопута назвали замах новог такмичења које је свакодневно показивало све веће резултате, постао је мисао водиља сваког лојединог бригадисте. Такмичећи се по методу Алије Сиротановића, нарочито добре резултате на земљаним радовима постигле су Трећа тимочка, Друга поморавска, Бригада „Апександар Ранковић", Трећа љубушка и Трећа тешањска бригада. На свим градилиштима Аутопута, позната је тројка Васе Милошева из Четврте нишке бригаде, која је у радном времену, уместо 4,2 кубна метра редовно копала 37 кубика земље. За њом по радном учинку нису заостајале тројке Стипе Крокве, Марка Златарића, „Тројка Александар Ранковић" и др.

Покрет за високу продуктивност рада избацује на површину и појединце. На примерима Тоне Марка из Кикиндске бригаде, који је у радном времену уместо два кубна метра земље, редовно копао 17 кубика земље, учили су се појединци, групе, па и читаве бригаде. Напори бораца за високу продуктивност рада, Марка Тадића. Мике Филиповића, Чеде Антића, Боже Томића из Брчанске, Кулске и Вишеградске бригаде остаће забележени у насипима Аутопута као највећи рекорди које је омладина постизала на овом великом градилишту.

Основане такмичарске групе - тројке и петорке

Тако је борба за високу продуктивност рада обухватила је и понела сва градилишта Аутопута. У свим бригадама, војним јединицама и колективима машинских одсека основане су такмичарске групе. Тројке и петорке Друге сјеничке, Друге фојничке и Прве титоградске бригаде уграђују у трасу свакодневно по 70 кубика земље и тиме постижу највеће успехе на изградњи насипа. У такмичењу које се распламсало у част 30-годишњице СКОЈ-а, добре резултате постижу и колективи на машинама за постављање коловоза. Мали финишер „Лашва", који ради пола коловозне линије, премашио је једног дана свој задатак за пола километра више и тиме оборио све дотадашње рекорде у изради бетонског коловоза. Овим примером пошли су и остали стручни радници. Убрзо је финишер број 2 на IX секцији почео да поставља по 30 поља за 24 часа.

Ове године предаће се саобраћају 382 километра Аутопута

На последњем радном саветовању, које је одржано при Дирекцији Аутопута, донесена је одлука да се формирају специјалне групе за ваљане камене подлоге од туцаника. Одређен је састав сваке групе и истакнути машинисти, заједно са најбољим радницима и руководиоцима деонице сачињаваће колектив који ће дневно изливати пола километара Аутопута. На читавом градилишту основано је неколико оваквих група. Заједно са осталим градитељима оне ће повести борбу да се свакодневно поставља по четири километра Аутопута.

Омладинске бригаде и војне јединице радом на насипу и довозом материјала на трасу, омогућиће непрестани рад машина и група а тиме ће се и продуктивност рада на сваком километру Аутопута повећати. Таквим радом градитељи Аутопута ће, и поред разних тешкоћа и недостатака, који су настали услед кишних месеци, успети ове године да саобраћају предају 382 километара Аутопута.

Са *Тршћанском бртадом*

ПУТЕМ ИСТИНЕ

Новембра 1949.

Лако је наћи логор ове бригаде. На крају завршеног дела насипа је њена застава. Градитељи то место називају: двадесет и пета деоница.

Август је и врућина. Идем код старих другова. Сећам се: октобар прошле године на Аутопуту. Киша и блато. А дани кратки.

На 74. километру трасе нашим бригадама помаже и III тршћанска. Бригада ради на земљаним радовима и пред финишером. Такмичење у част IV конгреса СКОЈ-а захватило је све бригаде на Аутопуту. Тршћанска се бори са кишом. Али, проценат дневног резултата појединца износи 3,52%. Понекад нема надзорника, тршћани онда раде сами. И норму пребацују за 250%. Лесковачка бригада носи заставицу Штаба секције. Али, није сигурна у себе. Тршћани су озбиљни такмаци.

И за цело време боравка на траси, љубав побеђује норме. Али, не може кишу.

- Нисмо могли да вам помогнемо колико смо желели - говоре Тршћани при поласку.

- Зато ћемо се видети поново...

Новембар је и бригаде одлазе кући. Тршћани се враћају, такође. Назив „Три пут ударна" стоји исписан на њиховој застави.

Тршћански другови су, дакле, обећали. И дошли су. Радујем се што ћу их видети, јер знам: многи су морали да се крију да би дошли у Југославију. Јер...

Видалију, присталици Резолуције, не свиђа се Аутопут. Уједињен са фашистима покушава да умањи напоре градитеља. Објективне тешкоће претвара у слабости. Видали говори оно што захтева Резолуција. При том заборављају једно: истина се не може сакрити.

А омладина зна где је истина. Бригаде „Адријано Делић", „Петар Трандузи", „Браћа Макме", „Берток Јуст" и многе друге донеле су је са собом у Трст. Омладина је видела Југославију, њену омладину и њен живот.

Али, Видали зна: омладина Југославије у 1949. наставља са изградњом Аутопута. Одозго су му наредили:

- Треба спречити одлазак омладине на акцију...

И он се даје на посао. Лажима блати напоре наших људи. У Трсту се ноћу појављују плакате, изгледа да су фашистичког порекла. Сличне су онима из 1945. године. Слика девојке са српом изнад главе. Девојка треба да представља Италијане који живе у зони Б, а срп је Југославија.

Омладина Трста је упамтила фашизам, познаје га боље од Видалија. Ноћу нестају плакати са зидова. Замењују из поздрави Југославији.

У последње време Видали прича да се у Италији живи боље него у Југославији. Заборавља 30.000 незапослених Тршћана. И кад они траже посла, одговара им:

- Чекајте!

ВЕЛИКИ ФИСКУЛТУРНИ СЛЕТ

Дефиле учесника

На свечаној шрибини омпадински руководиоци. У средини Милијан Неоричић, председник ЦК НОЈ

На челу колоне омладинци иод засшавама

У сшроју наизменично врсше омладинаца и омладинки

За њима у осам врсша омладинци...

...а у једној колони насшуиале омладинке

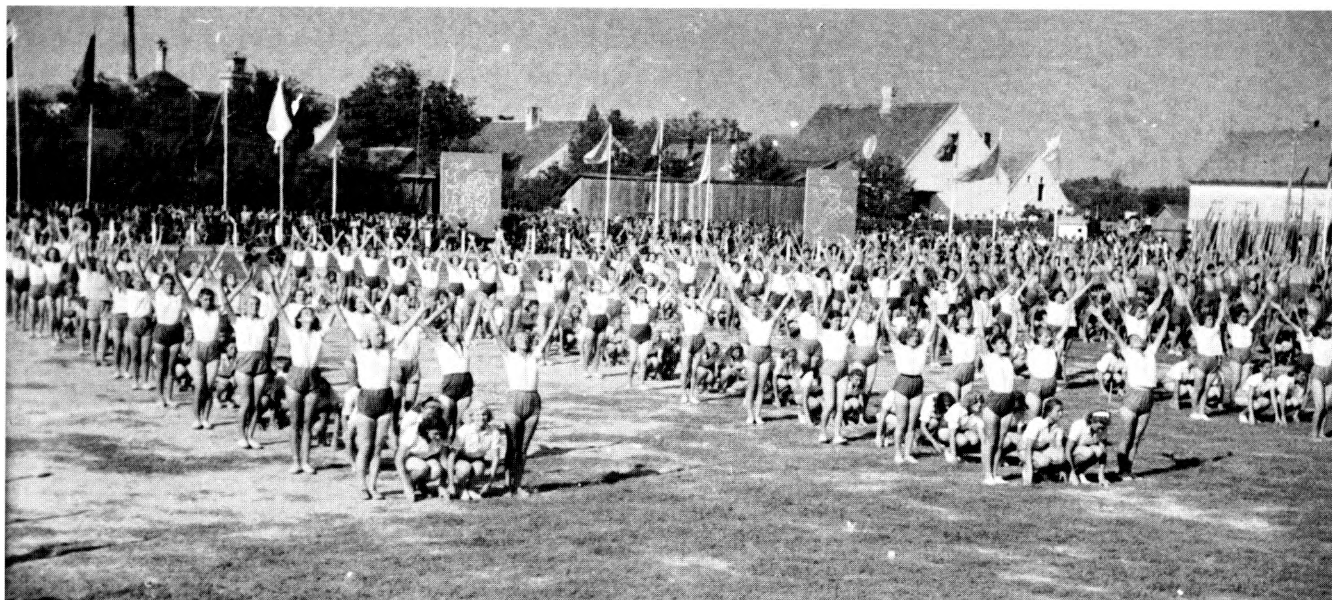

Неколике масовније шачке ироГрама фискулшурноI слеша

Али се, из глада, не може чекати. У југословенској зони подижу се задружни домови, оснивају се радне задруге, подижу школе и станови, гради се цеста Жмарље - Нова Вас, регулише Мирна. Радницима је било доста обећања, треба живети.

Нестрпљиви су и његових 35 другова из Умага. Серђо им је причао о Југославији и сад желе да је што пре виде,

Ту је и Анђело Ругар, такође градитељ пруге. Он долази из Трста. У џепу има легитимацију тршћанске општине. Поред рубрике: „националност" пише „Италијан". А он им је казао да је Словенац. Само су одмахнули руком. Нису га ништа питали. Зато ни Анђело није питао никога да га пусти на Аутопут. Ноћу је прешао границу и дошао у Копар.

Из Трста је дошао и Иво Бенчић, заменик командира у бригади са 74. километра. Дошао је и Марио Јорк, радник. Кад су путовали, Марио је стално питао:

- Јесмо ли већ у Југославији?

Ујутро су му показали беле камене зидове школе која се градила:

- То је Југославија!

Ево, на крају и њеног команданта: Виторија Тинелија. Партизан и градитељ, кога су енглеске власти у зони А осудиле на 30 година затвора због његовог напредног рада.

Две стотине Словенаца, Италијана и Хрвата из зоне А и Б, упркос свих сметњи, крећу на Аутопут. Иде се у помоћ омладини Југославије. Иде се да би се по повратку могло одговорити Видалију.

До подне има још два сата. Позајмиште из кога се вади земља доста је дубоко. Колица се гурају по даскама. Маранцин Луцијан не може сам да их изгура. Шкрипе и тешка су. Командир чете му помаже. Једно другарство се наставља.

Крај њихје Барбо Ђермани. Барбоје земљорадник, јачи је од Луцијана. Он вози земљу цело пре подне. Другови хоће да га замене. Он не пристаје.

- Хоће да буде двоструки ударник - каже командир.

Барбо одговара:

- Хоћу да што више помогнем изградњи Аутопута... Зато сам и дошао.

А Енгел Брајковић додаје:

- Такмичимо се у част II конгреса наше Партије. Треба што пре извршити задатак. Конгрес се дочекује са успесима.

Видео сам пред штабом бригаде написано на три језика: „За 21 дан по плану треба у насип уградити 7.014 кубика". И одмах испод тога: „Обавезујемо се 10.000".

Бригада је до сада проглашена три пута ударном. А обавеза за 10.000 кубика није последње обећање. На бригадној конференцији Серђо Бертоки је предложио:

- По повратку са Аутопута идемо на регулацију Мирне.

Не зна се ко је први дигао руку. Да ли Серђо Ђовани, који је у бригади учио хрватски и који жели остати у Југославији, или Жарко Јакомни из Копра, који је ноћу цепао плакате Видалија. То није важно. Бригадисти знају: јединство бригаде је њена снага.

Свеже ископана земља брзо се суши на насипу. Изнад позајмишта леже блузе и кошуље бригадиста. Поцрнела и ознојена леђа блистају се на сунцу.

Пошто се напио воде и обрисао зној, Марио Јорк каже:

- Дошао сам у Југославију да помогнем изградњу наше земље и да би после могао разликовати истину од лажи.

Витирио, командант бригаде, казаоје пре њега:

- Зашто нисам за Информбиро? Зато јер знам да је Тито био с нама у борби и у шуми. А Видали је седео у Мексику. И што је најважније, видео сам и видим: Југославија гради социјализам...

Виторио не говори много. Али се зато на другим местима може видети љубав тршћанске бригаде.

Раца Сергеј, на пример, пише у зидним новинама: „Треба да постанемо више пута ударна бригада. То ће бити доказ наше љубави према југословенским друговима и другу Титу...

А Невенка Вукадиновић, учитељица из Новог Града, записала је у *Дневнику:* „Своју слободу и самосталност не дамо никоме. Пружићемо свакоме руку братства, помоћи свима народима који теже прогресу. Толико стотина година били смо сужњи. С тим је свршено. Поносно дижемо чело.

Записала је то девојка од 20 година, која Је са толико љубави причала о мору и свом завичају. Оставила га и дошла на Аутопут. И радује му се.

Њена радост није усамљена. Заједно градимо, заједно се боримо. Заједно ћемо се радовати победи градитеља.

Бригаде комуниста - ударника

Најбоље бригаде на Аутопуту су напуштале радилишта са многим дипломама и похвалама. Свака од њих је имала неких нарочитих заслуга за изградњу Аутопута. Прва асфалтерска бригада комуниста, десет пута ударна, поставила је 20 километара асфалтног коловоза. То је био велики успех, по коме се прочула слава о овој јунак бригади.

Од тога да ли ће асфалтне базе извршити своје задатке - зависила је изградња Аутопута. Зато су оформљене две специјалне бригаде асфалтера, састављене од најбољих градитеља Аутопута. То су биле прве бригаде комуниста - ударника.

Једна од њих је упућена на IV, а друга на III секцију.

Први дан прошао је у уређењу бараке, припремању алата, разговору, шали и игри. А они су научили да раде. Да обарају постављене норме. После вечере одржали су састанак партијске организације и направили план рада за сутра.

То је био велики успех. Десет бригадиста је остало на раду код машина, а други су отишли на разастирање асфалта и постављање коловоза. Сунце није било ни на помолу, а први камиони са јаким фаровима пробијали су јутарњу маглу. И пре него што се могло очекивати, поделили су се по групама и прихватили посла.

Тога дана је превезено материјала за 6.500 квадратних метара асфалта. А норма код пуног капацитета машина износи 6.000 квадратних метара. То је био велики успех асфалтне базе на Трећој секцији. Покретачи радног елана били су асфалтерци комунисти.

О асфалтерској бригади почело се све више говорити, најпре на **III** секцији. Но, граница **III** секције која се стално смањивала, захваљујући брзом полагању коловоза, била је мала за њихове успехе. После шест декада бригада је постала седам пута ударна. Од 50 омладинаца, 40 је било ударника. Постала је позната широм Аутопута. Примери залагања и упорности младих комуниста, Милана Илића - команданта бригаде и петоструког ударника, Павла Гркинића, који ради на ваги- најтежем радном месту на машини, затим његових сарадника

Позајмишша - одакле се узимала земља за насипе - идне!де била прилично удаљена од шрасе. У Спачви, далеко око 6 километара.

Николе Свилара и Јулија Флисара, машиновођа - омладинаца Ђорђа Мирковића и Слободана Васиљевића, постали су пример на којима су се васпитавали остали омладинци на секцији. Они су постали десна рука стручњацима, а бригада није била више обична омладинска бригада, него стручна, асфалтерска.

Асфалтна база на Трећој секцији извршила је своје задатке. Највише заслуга за то имали су, управо, омладинци асфалтерске бригаде. Они су радили и дању и ноћу. Ишли су са једног места на друго, свуда уносећи омладински радни полет и дух такмичења. Са таквим резултатима ова бригада је прешла на извршавање новог задатка - на полагање асфалта на Седмој секцији.

На Трећој секцији остало је 15,5, километара положеног коловоза и сећање на мали, али јаки радни колектив од 50 ударника - комуниста.

Долазак на нову секцију пропратили су кишни дани. База све чешће није радила. Посла није било ни за бригаду. За то је она помагала осталим бригадама на полагању камене подлоге и ивичњака. После осме декаде, бригада је постала девет пуга ударна.

Сутрадан су после рада одржали партијски састанак. Осим стручњака, у логору није било никога.

Како то, зар су сви чланови Партије - зачуђено је упитао пословођа „Гаравуше“ бр. 1. У реду, онда ћемо их тамо наћи и упитати за најбољег од њих.

Подржана иницијатива бригадиста да на траси Аутопута остану и после истека рока

Завршивши са успехом велико такмичење, посвећено 30-годишњици СКОЈ-а, градитељи Аутопута „Братство-Јединство" почели су, у новембру, нову последњу међусобну битку за коначно довршење Аутопута поводом 6-годишњице рођења наше Републике.

До тада је на Аутопуту изграђено 89,4 километра бетонског коловоза, 41 километар асфалтног и 14,9 километара коцке, или укупно 145.3 километара Аутопута и у насип уграђено 4,390.800 кубних метара земље. А остало је још да се угради у насип око 140.000 кубних метара земље, изгради 31,2 километара бетонског, 32 километара асфалтног и 13 километара коловоза од коцке и да се заврше објекти код Громашника, Задубравља, Сикиреваца, на Орљави, вијадукт код Новске и мост на Илови.

Сви ти преостали послови захтевали су од градитеља максимум напора и мобилизацију свих расположивих средстава, побољшану организацију посла и отклањање свих оних слабости које су до тада биле сметња у њиховом раду.

Прање рубља у великом бешонском коришу

Главни штаб омладинских радних бригада, крајем октобра, позвао је све бригаде на Аутопуту, стручне раднике и техничаре да, више него икад раније, испоље свој радни херојизам и да упркос свим тешкоћама наставе борбу за коначан завршетак Аутопута, да на градилиштима остану до 29. новембра.

Позиву Главног штаба међу првима својом подршком одазвале су се Друга босанско-крупска и Пета кулска бригада.

Убрзо, њихова иницијатива захватила је све секције на градилишту.

Тако се на X секцији, на бригадној конференцији за остајање до краја новембра пријавило 146 бригадиста. Поред Брчанске бригаде, изјаснила се и Друга новосадско-паланачка, која је на градилиште дошла 8. септембра. Од око 30 бригада на овој секцнЈИ готово све су одлучиле да остају на градилишту до краја.

Шеста бањалучка (обласна), која ће остати до 29. новембра, заказала је такмичење осталим бригадама и у њему успела да десетодневни радни налог изврши за пет дана.

На VII секциЈи, од укупно 36 бригада, до краја ће остати 31. А до 2. новембра останак је пријавила 161 бригада са 16.301 градитељем.

И на другим градилиштима се појавила потреба да се на градилишту остане и три месеца и градитељи су увек казали: „Остајемо. Тако је традиција градитеља са „Кисељака“, „Врандука", „Спачве“ и других великих омладинских градилишта Петолетке нашла и своје поборнике.

РАСТАНАК СА ТРАСОМ

„25. новембра 1949.

Радило се по осам, па и више часова, и свакодневно су постизани нови радни успеси. Метод рада Апије Сиротановића брзо се проширио на сва радилишта Аутопута. У листу градитеља све чешће су се појављивали наслови: Декадни план смо извршили за пет дана; Финишер „Лашва" поставио 58 поља у једној смени; Петорка Љубисава Петковића из II лапске бригаде уградила у насип 69 кубика земље; Петорка Стојадина Савића из II јабланичке бригаде 56 кубика. Тако су градитељи из дана у дан, путем Алије Сиротановића и наших других славних рудара, свакодневно премашивали норме. Бригадисти V кулске бригаде радили су испред финишера „Алија Сиротановић" на разастирању тампона, а позната Ударна група „Никола Шкобић“ истоваривала је вагоне за 10 до 15 минута, и дневну норму премашивала за 600 до 700%. Такмичење између група никада није престајало. Време је брзо пролазило, и све се више ближио дан растанка са трасом.

Много успомена је везано за дане проведене на Аутопуту. Новембарски дани, последњи на траси, били су у животу градитеља нешто нарочито, осећали су задовољство због постигнутих успеха.

Напустити радилиште и логоре где су проведени најлепши дани градитељског живота, први дани на радној акцији, није било лако. Бригадисти су научили на стрепњу за извршење задатака, на борбу за кубике, на бригадна весеља и логорске ватре. Добар део градитеља је осетио понос када се диже и спушта застава, кад се пред стројем чита дневна заповест и истичу најбољи који служе за пример целој бригади. Никакве препреке нису омеле градитеље последње смене да сваког дана постижу нове радне победе. Само још неколико дана раздвајало их је од растанка са трасом, али сећања на њу никада неће избледети. Хиљаде младих градитеља упозна-

ло је омладинце из других крајева наше земље, заједно су се борили за извршење плана, друговали, заједнички се радовали успесима. А после су пошли у школе и курсеве, вратили се у своја села, на задружна имања, у предузећа и установе, да и тамо пренесу дух рада и живота са Аутопута.

Ситна киша је упорно падала, а бригадисти једне Хрватске бригаде на VIII секцији постављали су нормални колосек. Последњих дана нису хтели да подбаце норму. Посао је био распоређен. Једни су носили шине, а други прагове. Омањи бригадист је са једном омладинком носио праг. Кад су га спустили на земљу одахнуо је и рекао:

- Данасје 25. новембар. Кроз неколико дана се растајемо са трасом Аутопута. Мислио сам да ћемо секцију потпуно завршити, па да причам својим друговима како сам и ја, најмлађи у бригади, допринео извршењу тог задатка. Али, време то није дозволило. И поред тога, имаћу о чему да им причам. Ходао сам готовом трасом, упознао много другова из других република, гледао како се изводе радови.

- Верујеш ли да жалим што време овако брзо пролази. Све што сам доживео на траси за време градње и у логору никада нећу заборавити, јер су ти дани били испуњени радом, песмом и шалом, срећом када се ужива у постигнутим резултатима кад је човек задовољан сам са собом.

Тако је о растанку са трасом Аутопута причао дечак коме је било тек 13 година. Али, није само он мислио о растанку са трасом. Слични су били дани и људи на Громачнику и Задубрављу, на вијадукту код Новске, на мосту преко Орљаве и Илове, и осталих 17.000 градитеља који су радили на довршењу других објеката. Многима је Аутопут унео велике промене у живот. Око 10.000 неписмених научило је да чита и пише, стотине се наоружало знањем и богатим искуствима за рад, и било је тешко удаљити се од логора у којима је текао ведар и леп градитељски живот, испуњен радним победама на траси, на којој се радило по киши и дању и ноћу. Веселе ноћи проведене крај логорске ватре, а затим тмурни дани крајем новембра, када је почео и снег да пада, све ће то градитељи дуго памтити.

Крајем новембра градитељима последње смене одато је признање за пожртвован рад. Велики број бригада по десети пут је проглашен за ударне, а најбољи бригадисти су предложени за ордене рада. Међу јунацима последње смене су и I шидска 12 пута ударна бригада, V кулска и V оџачка 10 пута ударне бригаде и многе друге. Светли су примери постигнутих резултата градитеља последње смене у такмичењу у част 30-годишњице СКОЈ-а и Дана Републике, када су, такмичећи се са градитељима Новог Београда, освојили прелазну заставу ЦК Народне омладине Југославије. На блузама хиљада бригадиста засијале су ударничке значке и спомен значке Аутопута. Бригаде су почеле да напуштају радилишта. Кренули су транспорти на све стране наше земље, а руководиоци секција су свечано испраћали градитеље. Последњи погледи бригадиста били су упућени траси на места, где су са песмом долазили на рад, градили мостове, пропусте, надвожњаке, и постављали камену подлогу. Хтели су да се више нагледају, да им се боље уреже у сећање сваки објекат и изглед Славонске равнице, на којој су се усред шума гордо лепршале заставе. Знали су да ће у пролеће кренути са богатим исксуством на нове радне акције, а многи су желели да се опет сретну са трасом Аутопута.

БЕОГРАД СВЕЧАНО ДОЧЕКАО И ОДУШЕВЉЕНО ПОЗДРАВИО СВОЈЕ ОМЛАДИНСКЕ БРИГАДЕ КОЈЕ СУ СЕ ВРАТИЛЕ СА АУТОПУТА

На Тргу братства -јединства у Београду 30. јула одржан је велики митинг у част повратка омладинских радних бригада Београда са савезних радних акција. Велики број омладине и чланова Народног фронта Београда, са транспарентима и заставама, изашао је да дочекају младе градитеље Аутопута.

Свих десет бригада вратиле су се као ударне и то једна - три пута ударна, а девет - по двапут ударне. Сто осамдесет седам омладинаца и омладинки носе ударничке значке.

Омладинске радне бригаде је поздравио секретар Централног комитета Народне омладине Србије, Раденко Броћић, а затим је бурно поздрављен од присутних, говорио је члан Политбироа ЦК КПЈ и потпредседник Президијума Народне скупштине ФНРЈ, Моша Пијаде, који је, поред осталог рекао:

„Другови и другарице бригадисти, омладино Београда, враћате се са овогодишњих великих радова у којима сте учествовали, са Аутопута и са изградње Новог Београда. Огроман је значај тих радова на којима сте ове године учествовали. Аутопут, надамо се поуздано, биће завршен већ при крају ове године (Повици „Тако је“). БилоЈе малодушника који нису веровали да ћемо тај пут изградити ни за више година. Зато ће изградиња тога пута до краја ове године бити шамар по лицу свих таквих малодушника који су покушали своје малодушније да сеју око себе (Повици „Тако је“). Међутим, изградња Новог Београда представља задатак за цели низ година. Али, другови и другарице, ако данас, у августу 1949, погледамо на ону обалу Саве, преко, ми већ можемо из онога што се тамо подигло од пролетос до сада да назремо како ће тај Нови Београд изгледати. Оно што се тамо у току неколико месеци ове године подигло представља најлепши пример љубави према своме народу, својој социјалистичкој домовини...

... Изградња Аутопута и изградња Новог Београда, резултати који су тамо постигнути, нису шамар само оним, истина малобројним, малодушницима у нашој земљи, него су истовремено снажан ударац по лицу онима са стране који су почели са тобожњом критиком ЈугославиЈе, онима који су продужили са економском блокадом, и с граничним инцидентима, прекидом културних и других веза и томе слично, док нису дотерали дотле да данас говоре о нашој земљи и својим нотама као малом кученцету које се усудило да лаје на великог слона (Смех). Говорили су и за Аутопут, а нарочито за Нови Београд, да је то авантуризам. Али, другови и другарице, нема авантуризма тамо где је народ спреман да да све од себе за подизање свога живота, за остварење социјализма, за обезбеђење своје независности, своје слободе и своје будућности.Нема авантуризма тамо где постоји такав народ, таква радничка класа, таква омладина, као што је наша, Титова омладина (Скандирање: „Ми смо Титови - Тито је наш“).

Наши народи кроз своју дугу историју навикпи су на претње. У великим судбоносним часовима своје историје, у најсудбоноснијим часовима, наши народи нису никад губили главу и увек су знали шта је њихова дужност према својој домовини, према слободи и независности. Све те претње, ма откуда долазиле, само учвршћују вољу наших народа да до краја чувају независност и суверенитет своје социјалистичке отаџбине.

Сав свет зна зашто се данас Југославија бори, сав свет данас зна да се она бори за човечанске, правичне, равноправне односе између социјалистичких земаља. А сав свет данас зна и ко је против те равноправности.

Они који тако постављају ствари примили су пред историјом света огромну одговорност за тако постављање одно-

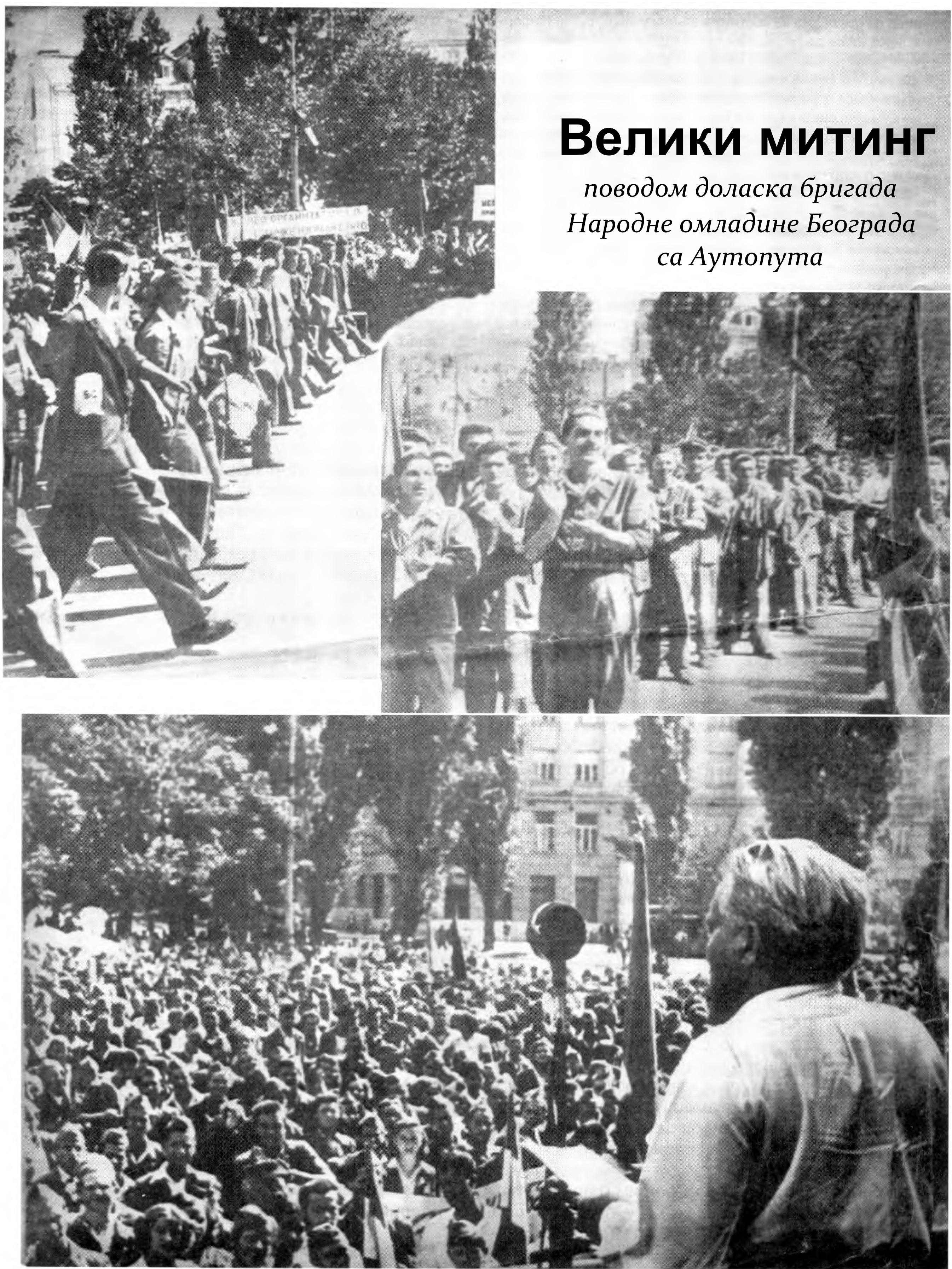

Велики митинг

поводом доласка бригада Народне омладине Београда са Аутопута

Говори Моша Пијаде, иоширедседник Президијума Народне скуишшине ФНРЈ

са између великих и малих. Са таквим расистичким презиром према малом народу до садаје само Хитлер говорио. Сад кад виде да претњама не постижу жељени учинак, орган Информбироа пише да ће решење сукоба доћи из саме Југославије. И тачно је, баш тако и јесте, а то је требало да знају и пре годину дана. Решење и јесте у рукама наших народа, наше радничке класе, свих наших радних људи (Тако је!). Али, не решење какво они очекују. Ми ћемо дати решење тог сукоба, даћемо га остварењем нашег Петогодишњег плана, даћемо га изградњом социјализма у нашој земљи, даћемо га великом морално-политичком победом, наших правилних погледа на то какви морају бити односи између социјалистичких земаља.

Омладино Београда, ти која си нераставни део омладине читаве наше земље, ти си у предњим редовима величанствене борбе коју наши народи воде, градећи социјализам у нашој земљи. Чине све да те изолују од остале демократске омладине читавог света. Забрањују својој омладини да долази у нашу земљу, чине све сметње да наша омладина не изађе на разне међународне конгресе, фестивале, итд. Али, другови, као што им економска блокада није помогла, тако исто им пропада и та блокада наше омладине, јер ми смо већ овог лета имали неколико група стране омладине, које, враћајући се у своје земље, могу да говоре истину о омладини Југославије.

Народи Југославије, а вама специјално Београд, захвални су на вашим величанственим напорима које сте показали у овим радовима у којима сте учествовали. („Тито-Партија", „Тито-Партија - све клевете разбија"). Наша земља захвална вам је и поноси се вама. Светао је и величанствен пут којим иду наши народи на путу социјалистичке изградње, светао и величанствен је пут којим ви, данашњи омладинци, идете, као што је био светао и величанствен пут наше омладине када је долинама и горама Југославије четири године рата високо држала барјак ослобођења.

Продужите смело тим путем и не бојте се никаквих тешкоћа, никаквих препрека, никаквих сметњи и никаквих претњи! Јер, ништа не може, ни блокада, ни подвале, ни претње, никакве препреке не могу зауставити наше народе и нашу омладину на том великом путу социјалистичке изградње, изградње своје вољене социјалистичке Југославије. Нема те тешкоће, ма како била велика, коју наши народи са таквом омладином неће савладати..."

АУТОПУТ „БРАТСТВО-ЈЕДИНСТВО" - НАЈВЕЋИ РАДНИ ПОДВИГ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ ОМЛАДИНЕ

На изградњи овог великог објекта Прве петолетке, 1949. године је радило преко 40.000 омладинаца и омладинки, од тога броја око 22.000 младих градитеља је проглашено ударницима.

По обимности и величини радова, Аутопут је спадао међу највеће радне подвиге Народне омладине Југославије. Оно што је омладина 1948. и 1949. године урадила на траси од Београда до Загреба, неколико пута превазилази радове на прузи Шамац - Сарајево. Само за довоз материјала на Аутопуту је требало поставити 440 километара нормалног и преко 50 километара уског колосека. Ако би се сва земља, уграђена у насип, утоварила у вагоне од по 10 тона, била би то композиција дугачка колико 52 пруге Београд - Загреб. Осим овог, подигнуто је преко 5.000 мањих и већих објеката и разастрто стотине хиљада кубика бетона преко земљишних насипа, који су негде високи и по једанаест метара. Дужина пута којим су градитељи само ове, 1949. године, прошли износила би преко пет милиона километара.

На шест великих надвожњака, преко којих прелази траса на десетине метара изнад железничке пруге, требало је извести исто толико радова колико и на 66 км Аутопута.

Стотинама километара далеко од трасе, омладинци су припремали материјал за пут. Још пре месец дана сва ова радилишта на обалама Саве, Дунава, Драве и Уне испунила су своје годишње обавезе. На Аутопуту је преко године послато толико шљунка и песка, који би, натоварени у вагоне, чинили композицију дугу колико Дунав од његовог извора до Црног Мора.

Аутопут нису градили само људи из наше земље. Чланови омладинских група и бригада из осам земаља, такође, градили су Аутопут. Бригадисти Тршћанске бригаде „Бранко Бабић" и бригаде бугарских пребеглица „Христо Ботев" били су међу најбољим градитељима. Од 463 омладинаца и омладинке 121 је проглашено за ударника, а 125 је похваљено. Бригаде Тршћана, Бугара и Француза, Главни штаб је предложио за одликовање Орденом братства и јединства I реда, а радне бригаде Белгије и Холандије II реда. Последње омладинске бригаде напустиле су градилиште Аутопута крајем новембра. Преко 40.000 чланова Народне омладине, колико је ове године радило на Аутопуту „Братство-Јединство", извршило је свој задатак. Минери са „Врандука" и „Мајевице", ударници са „Лашве" и многих других градилишта у нашој земљи прокрчили су пут траси од Београда до Загреба Славко Симеуновић девет пута ударник и носилац два Ордена рада, Мило Милић и Станко Рајић, који пет пута носе звање ударника, као и хиљаде њихових другова, понос су свих градитеља Аутопута. На своје груди нове ударничке значке је прикачило, укупно 22.000 најбољих омладинаца и омладинки.

По доласку на Аутопут бригаде су давале обавезе да ће бити по неколико пута ударне. Заставу Главног штаба, као највише признање, носиле су 22 омладинске радне бригаде. Почетком септембра на VIII секцији петорке најбољих бригада покренуле су, по примеру рудара, такмичење за високу продуктивност рада. Радећи по новим методама, многе бригаде и групе које су до тада једва испуњавале норму, много су премашивале своје дневне задатке. Декадни и месечни задаци често су испуњавани за неколико дана. Борска осам пута ударна бригада испунила је за један месец план предвиђен за деведесет дана, јединица морнара капетана Вукобрата испунила је тромесечни план за свега осамнаест радних дана.

Само у такмичењу пред тридесетогодишњицу СКОЈ-а градитељи су за нешто више од месец дана саградили преко тридесет километара Аутопута. Првог дана ударне декаде Жичка седам пута ударна бригада извршила је десетодневни радни задатак за свега тринаест часова. Финишер „Победник" је истог дана отишао напред за скоро пола километара и постигао најбољи резултат у полагању бетонског коловоза.

Помоћ становника околних села и градова у градњи појединих деоница Аутопута.

Градњу појединих делова Аутопута помагали су и становници околних села и градова. Фронтовци Славонског Брода и радници фабрике „Ђуро Ђаковић" више дана су се такмичили са омладинцима на VIII секцији. Се-

љаци из села Лужани довозили су шипове са даљине од 30 километара, те су убрзали градњу моста на Орљави. Организације „фронта" и млади у Новој Градишци већ дуже времена граде три километара пута, који ће спајати Градишку са Аутопутем. Копањем земље за трасу пута направљен је од Запоља до Орљаве канал којим је исцеђена мочвара, те је омогућена обрада 28.000 хектара земљишта у босанским селима.

Јунаци VI смене

Нарочите изгледе имају градитељи последње смене. Преко сто омладинских радних бригада осталоје месец дана дуже на раду. Јунаци шесте смене уградили су десетине хиљада кубика у вијадукт код Новске, Задубрављa, Сигнеревица и Грамовника, поставили су бетонска поља на мосту преко Орљаве, саградили нове километре пута на секцијама и довршили неколико мањих и већих објеката.

Најтежи задатак градитеља последње смене били су радови на VI секцији. У последњем јуришу око 5.000 бригадиста уградило је око 100.000 кубика земље и довршило преко 15 километара коловоза. Само Шидска дванаест пута ударна бригада постављала је камену подлогу на дужини од 7 километара. Њене тројке испуњавале су дневне норме. За довршење једног од највећих објеката, надвожњака код Задубравља, највише је урадила пет пута ударна бригада „Истина побеђује". Кишни дани нису могли спречити чланове ове бригаде да свакодневно испуњавају норму од 200 до 400 одсто.

Земљани радови на шраси

У првој половини октобра омладинским бригадама се прикључило и 2.000 чланова Народног фронта из целе земље. Одлуком Главног штаба 19 бригада Фронта проглашено је ударним. Највише су се истакле Црногорска бригада „Сава Ковачевић", затим Војвођанска и Мостарска бригада и Бригада Шиптара са Космета.

Године 1948. и 1949. саграђено је укупно 300 километара Аутопута „Братство - Јединство". Због честих киша, само ове године изгубљено је 90, а радило се свега око 100 радних дана.

Величина радова извршених у 1949. години

Да би се 169.417 вагона песка, 27.221 вагон камена, 15.343 кубних метара туцаника, 113.614 кубних метара агрегата и 42.130 кубних метара осталог материјала превезло на радилиште, подигнуто је 271 километар пруге нормалног и 218 километара пруге дековиљског колосека.

Вагони, натоварени материјалом, јурили су данонoћно. Изворишта су била често далека и по неколико стотина километара.

Са пројектоване трасе Аутопута скинуто је 1,737.190 кубних метара хумуса, а у насип уграђено 4,662.015 кубних метара тампона, положено 1,038.490 кубних метара коловоза од бетона, 18,5 километара од ситне коцке и 44,5 километара коловоза од асфалта.

„ПОСЛЕДЊИ УДАР"
Из 1овора СШанка Томића

„Кад ми је данас саопштен ваш успех, ја сам га у почетку примио као један у низу - почео је свој говор Станко Томић, помоћник директора градње. Али, долазећи до вас готовим километрима трасе, подсетио сам се прошлих дана. Трака асфалта и бетона почела је да тоне пред мојим очима у некадашње баруштине, затварале су је шуме, поново су се испречиле равничарске, варљиве реке.

Сетио сам се пре свега Спачве - на око лепе храстове шуме, која нас је издала већ при првом ударцу крампа. Скривени извори воде снагом гејзира стали су нам на пут. Данима, месецима, смо се хватали с њом у коштац и побеђивали. Крала нам је победу - рушила трасу. И као да сад гледам природу и разбеснелу воду и видим нас пуне пркоса и сећам се како смо желели ове дане, дане победа.

И сетио сам се да данас, тамо код Новске, стоји као највећи споменик победа наших радних бригада - вијадукт. А свега пре неколико месеци, у новембру 1949. године, он је био „угрожено" место. Оџачка омладинска бригада записала је у то време најборбеније странице ове градње. На мразу од минус 3 до 4 степена, на клизавим скелама, она је пребацивала исто тако смрзнуту и отежалу сирову грађу као од шале. Ланац усталасаних тела дању и ноћу био је непрекинут."

Поново слушају такмичари „Последњег удара" ове речи, јер су они настављачи те славне традиције. Пример Прве зелињске бригаде, која је победила машину финишера, није ништа мањи успех.

... Последњих дана такмичења покварио се разносач бетона и требало је прекинути са радом. Својом снагом заменићемо машину - одлучили су Зелињци и почели су да се такмиче са бетонском мешалицом. И док је раније бетон увек чекао разносач, сад је разносач чекао бетонску мешалицу.

Страницу по страницу прелиставао је Томић, увек само примери пркоса, снаге, победа, као што је случај и радилишта финишера бр. 4". (Ив. Б)

1950.
ТРЕЋА ГОДИНА ИЗГРАДЊЕ АУТОПУТА

Почетком пролећа 1950. године на V, VI, VII, IX и X секцији обављале су се последње припреме за дочек и смештај омладинских радних бригада. Уређиване су бараке и логори, набављан алат и формирани штабови секција.

Да би се у тој, 1950. години, Аутопут Београд - Загреб потпуно завршио, поред помоћних радова (подизање 6,9 км нормалног и 80 км дековиљског колосека), било је потребно да се на надвожњацима (Громачник, Задубравље) и осталим секторима угради око 700.000 кубних метара земље и разастре 150.000 кубних метара тампона, изгради на 90.000 квадратних метара коловоза од ситне коцке и од бетона 409.806 квадратних метара. Затим, да се постави још 81.194 квадратних метара траке од бетона, 60.000 метара ивица од камена за коловоз од ситне коцке, угради 89.700 квадратних метара калдрме на приступним путевима.

Настављено је и такмичење као етапни систем рада, којим су биле обухваћене све бригаде, а у оквиру њих,чете, десетине и петорке.

Тако је петорка Љубисава Петковића из Друге лапске бригаде уградила у насип 69 кубних метара; петорка Стојадина Савића из Друге јабланичке - 56,11, петорка Ленардузија из Тршћанске бригаде - 53,35 кубна метра; тројка Стојана Чобелића из Пете никшићке - 50 кубних метара; петорка Данета Гвозденовића из 156. хрватске - 58; Друга новосадска - 650, уместо 283 планираних кубних метара земље.

Током ове, 1950. године, бригадисти ће се рвати с најсложенијим и најтежим пословима, не много једноставнијим од оних са Мајевице, Врандука и Лашве. У веома кратком року они ће, савлађујући неповољне природне услове, изградили надвожњаке, као што су Спачва, Задубравље, Громачник, Новска, а на мочварним теренима (VII, IX и XI секцији) мостове преко Орљаве, Пакре, Илове и Чазме.

Упркос великих киша и других објективних тешкоћа изграђено је 210 километара Аутопута и то у периоду великог напада земаља Информбироа.

Овогодишњу изградњу Аутопута пратило је ангажовање обимних техничких средстава, механизације и транспорта 12.000 најразноврснијих машина, којима је руковао и један број на курсевима обучених младих мајстора. Финишер „Загреб", на пример, израдио је 1. септембра 32 поља; финишер „Врандук" 2. септембра - 37 поља, финишер „Алија Сиротановић" истог дана - 31 поље, а финишеер ‚Лашва" 9. септембра - 98 поља.

Да би се обезбедио сав потребан материјал за изградњу Аутопута произведено је, утоварено и превезено на трасу и истоварено 245.370 вагона разног материјала.

У овогодишњој изградњи Аутопута учествовало је око 140.000 омладинаца и омладинки из свих крајева земље. Преко 10.000 неписмених научилоје да чита и пише, одржано је 6.333 предавања, 24.995 часова у читалачким групама, подељено 818.916 примерака штампе, имали су на располагању 70.000 књига; одржано је 2.542 приредбе, 4.612 филмских представа и 2.706 логорских ватри.

Када су омладинске бригаде 29. новембра 1949. године напустиле градилиште Аутопута, преостале послове наставиле су да обављају „фронтовске" бригаде.

Радило се по осам, па и више часова. Свакодневно су постизани нови радни успеси. Метод Алије Сиротановића се проширио на сва градилишта Аутопута.

Бригадиста V кулске бригаде ради испод финишера „Алија Сиротановић" на разастирању тампона, а позната ударна група „Никола Шкобић" истоварује вагоне за 10 до 15 минута и дневну норму премашује за 600% до 700%. Такмичења између група не престају. Време брзо пролази. Све се више ближи дан растанка са трасом.

У колони ио један - иравац Јрадилишше

Девојке на траси

Дуж целе трасе Аутопута на свим радилиштима шарениле су се мараме бригадирки, које су заједно са друговима скидале хумус, копале и разастирале земљу, истоварале материјал и друго. Није било лако брзо пронаћи најбољу омладинку. Оне су се све залагале у раду, не изостајући иза другова. Када је бригада полазила на радилиште, за време рада, и када се враћала у логор, девојке су на челу бригаде у корак започињале пе-

сму, задовољне својим радним успесима. На радилиштима Аутопута почео је да се шири метод рада Алије Сиротановића. Формиране су ударне групе које су се такмичиле. У неким бригадама су се формирале женске тројке, а у многима мешовите ударне групе. Победа једних била је и победа других. Мењали су искуства, такмичили се, а насута земља је расла на општу радост бригада, док се недовршени део аутопута смањивао.

Успеси Мејрине тројке ређали су се један за другим. Често, њена тројка је освајала заставу, али је после тога још више радила, јер ју је свака тројка хтела да победи у такмичењу.

V кулска бригада се поносила Станом Килибардом, снажном омладинком. Када се говорило о најбољима, бригадисти V кулске истицали су Стану. Њој Аутопут није прва радна акција. Није била вођа групе, али је радила у најбољој мешовитој шесторки и била најбоља у бригади. Више пута је похваљена, два пута је освојила назив ударника, а за пожртвовани рад у последњој смени додељена јој је заслужена награда - Орден рада III реда.

Радови уз саму трасу Аутопута

Омладинке - вође тројки

Било је бригада у којима су омладинке постизале највећи радни учинак. Пример како су омладинке, вође тројки, постизале најбоље резултате на истовару материјала , јесу Ружа Гоцева и Ленче Крстова из Треће струмичке бригаде, која је радила на траси VIII секције у последњој смени.

Две младе девојке су биле једна иза друге прве на списку најбољих бригадиста. Обе су руководиле мешовитим тројкама. Међусобно се такмичиле, али су увек постизале исте резултате. Цела бригада се поносила њиховим успесима, а остале групе су пошле њиховим примером. Тако су двема младим девојкама из Македоније пролазили дани на првој радној акцији, а командант бригаде је, погледавши ове омладинке, говорио - ето и међу њима има Сиротановића.

Велики број омладинки је дошао на Аутопут и без основне школе, али су оне за кратко време научиле да читају и пишу. То им није сметало да на радилишту постигну добре резултате. Такмичиле су се са друговима и постизале исте успехе, а после рада су им другови помагали саветима да савладају тешкоће и радовали се њиховим успесима.

Најбољом тројком Треће тешањске бригаде руководила је Мејра Хасанић - ћутљива девојка која није хтела много да говори о успесима своје тројке, али је у такмичењу са осталим тројкама постизала све боље резултате. Са својим двема другарицама, за седам радних сати, ископала је из канала 24 кубика земље, а норма је била 5,45 кубика.

Када је Стана из Врбаса полазила на Аутопут мислила је да ће постати ударник. Да ће бити најбоља у бригади, тешко је могла да предпостави. Апи, ипак, њено име је брзо постало познато. Сви су је волели, јер је на радилишту била неуморна и ведра, свуда где је требало изводити теже радове, јављала се прва.

Кад су се све омладинске радне бригаде растале са трасом Аутопута, и тада је на блузама младих ударницазаблистало хиљаду ударничких значака. Стана Килибарда, заједно са осталим омладинкама, вратила се у своје родно место да продужи рад на имању. А већ следећег пролећа јавила се за нову радну акцију.

Одлазак бригада прве смене

Тих дана са радилишта Аутопута „Братство-Јединство" су одлазиле бригаде Прве смене. Оне су постигле велике резултате, како на радилишту у извршавању задатака предвиђених оперативним планом, тако и на свим осталим пољима рада.

Бригаде Прве смене су одлазиле управо у време када је почињало једно од највећих такмичења на Аутопуту „Последњи удар“ које ће довести градитеље до коначне победе.

Над Спачвом се спустила ноћ. Испод великог моста на Лугњу лагано је текла хладна и мутна вода реке

Спачве. Цврчци и жабе у материјалним рововима тек каткад својом песмом су прекидали ноћну тишину. Једино од Жупање, са асфалтне базе на V секцији, чула се песма - знак да бригаде још раде.

У Спачви, логору број 3, где се налазила Осјечка бригада, горела је велика логорска ватра. Лагани ветар јује распламсавао, и она је осветљавала тамна, сунцем опаљена тела бригадиста. Све снажније и све јаче чула се песма.

Са Аутопута је међу последњим одлазила Трећа осијечка, 4 пута ударна бригада.

У парку, поред јарбола Осијечке бригаде, на којем се сваког дана поносно лепршала бригадна застава, седела су два друга. Један из Подравине, а други из равне Војводине.

- Жао ти је што одлазиш?

- Јесте. Заволео сам Спачву и сада ми је некако тешко штоје морам оставити.

- А добро сте радили.

- То ми је управо и жао. Постао сам већ прави мајстор за постављање ситне камене коцке.

Прекинули су разговор и загрљени гледали у логорску ватру. Она им је причала о свему: о раду, о нормама и о ономе што се може доживети на траси Аутопута. Онда су устали и поздравили се говорећи:

„Остај ми здраво".

Ова ноћ није била, као и остале, у Спачви. Логорска ватра је и даље горела. Црвени језичци пламена су се високо дизали и онда, распадајући се у ситне искре, падали на земљу. За кратко време, бригаде су се растале. Осијечани су узели своје ствари, још једном разгледали бараку и цели логор, где су провели два месеца веселог живота и рада и онда отишли.

Пред зору, трасом Аутопута према станици, ишла је Трећа осијечка бригада. И храстови као да су хтели да поздраве ове младе људе. А у логору, догорела ватра лагано је тињала и назјад се угасила. Спачва је остала без 4 пута ударне Осјечке бригаде. Остала је без најбољих радника, који су, радећи даноноћно, довели овај део Аутопута до коначног завршетка.

Мајстори за постављање бетонских трака

„Гребићи", тако се сами називају бригадисти Прве љубићко-трнавске бригаде која је за свој рад на Аутопуту постала 7 пута ударна. То име понели су они још из Чачка, као успомену на раднике који су за време старе Југославије водили борбу против тадашњих власти, а жандари их назвали „гребићима" што значи лоповима - бандитима. Али, ти „гребићи" су тада отишли у борбу за слободу и победили. И овде на Аутопуту, „гребићи" су изашли као победници из великогтракмичења у част рођендана маршала Тита и носе трајну заставу „Победник" и радио апарат - дар Главног штаба омладинских радних бригада.

Радили су на изради бетонских трака на IX секцији и постали прави мајстори свог заната.

- Хоћемо ли „гребићи" - била је њихова парола.

И они су радили. Њихова норма је свакодневно пребацивана за 200-300%. А сада, они седе пред бараком, спремајући се за одлазак. Њихова смена је завршила рад. Они одлазе носећи са собом успомене, сећајући се увек заједнички проведених дана на Аутопуту. Међу њима је било и таквих који су желели да остану и у наредној смени.

Прва љубићко-трнавска бригада је отишла са Аутопута. „Гребиће" неће заборавити градитељи Аутопута. Они су били пример свим бригадама, били су најбољи, победници.

Људи са вијадукта...

„Поред самог вијадукта код Новске, највећег објекта на Аутопуту смештен је логор омладинских бригада. Ту се налазила и Прва загорска, пет пута ударна бригада. Све сами малишани. Када раде поред машина скоро се и не примећују. Многи су од пролазника, пролазећи поред вијадукта, посумњали у њих.

Неће они моћи - говрили су.

Али, Загорци су успели. По плану постављене задатке су потпуно извршили и сада се растау са вијадуктом. Са стварима на леђима иду они пругом према станици, а главе сви окрећу назад према вијадукту.

... И шљункаре уБотову

Путнички воз стаје на свакој станици. Једни излазе. други улазе. Једино последњи вагони остају мирни. То Друга осјечка бригада путује из Ботова. У вагонима је живо. Командант седи окружен својим бригадистима, који весело разговарају.

- Растајемо се другови - рече командант.

- Немој што замерити команданте, као у хору одговорише бригадисти. Иако се тек враћају са Аутопута, међу њима има много другова који су се пријавили за одлазак на изградњу Новог Београда. Неки од њих су о овој својој одлуци и преко писама извештавали Срески комитет Народне омладине. Пријављених већ има 50.

Ова бригада два месеца се налазила на Аутопуту, а бригадисти трасу нису ни видели. Радили су у шљункари, која је неколико стотина километара удаљена од Аутопута. Шљункара Ботово се налази чак на мађарској граници. Али, Аутопутје ипак њихов. Они су на вагонима шљунка свакодневно слали поздраве траси и омладинским бригадама.

Норме су стално пребацивали. Зато су и добијали заслужено признање. Бригада је проглашена по трећи пут за ударну. Сада се враћају.

- И ови су, сигурно, примали шљунак од нас.

- Ено трасе, гледајте!

- Три пута ура за наш Аутопут и његове градитеље.

- Ура, ура, ура!

Такоје било дуж целе трасе Аутопута. Свакогдана се на станицама чула песма. Једне бригаде испраћају друге. Свуда се сусрећу весела лица младих ударника, свуда стисакжуљевитих руку.

Сада на траси раде бригаде Друге смене. То су средњошколци. Раде још жешће и несебично се боре за довршење Аутопута." (Стјепан Хорват)

Последњи удар

Још пре месец дана цео радни колектив Аутопута решио је, да кроз такмичење „Последњи удар", оконча радове започете пре три године.

Прихваћени задатакбиоје прилично велики. Требало је завршити још око 14 километара Аутопута. Са великом озбиљношћу су градитељи пришли његовом извршењу. Битка је почела. Радило се даноноћно. Ма где се тада налазили, на помоћним радовима на 28. и 32.

километру, на 82. и 89, на радилишту у Спачви, на VI, на VII, IX или X секцији - свуда се могло видети залагање учесника изградње последње смене. Нарочито је била оштра борба за постављање асфалта и фине - камене коцке. Ако се узме у обзир дотрајалост и оскудица делова машина за постављање асфалта и финишера, тај посао је добро напредовао. Зато су најјаче снаге биле сконцентрисане на радилишту бр. 2 у Спачви и на надвожњаку код Новске.

Финишер „Алија Сиротановић" поставио последњи метар Аутопута

Последње километре коловоза на деоници Аутопута „Братство-Јединство" Београд - Загреб постављао је финишер 1, звани „Алија Сиротановић", који је 1948. године изградио и прву коловозну плочу на овом Аутопуту.

Пре постављања последње бетонске плоче, градитељи су зауставили „Алију Сиротановића", напунили га материјалом, окитили цвећем и уз песму пустили у погон да постави и последњи метар Аутопута од Београда до Загреба. Та Финишерска гарнитура - добила је признање - „најбољи финишер", а његова посада - „најбољи радни колектив".

Спачва опет предњачи

Спачва је била три пута победник. Сада се спремала за четврту победу.Њени градитељи, бригадисти и стручни радници узели су нове обавезе. Они ће у „Последњем удару", такмичећи се у част друге годишњице Петог конгреса КПЈ, извршити месечни задатак за 10 дана. Обавезали су се да ће 10. јула пустити у саобраћај Аутопут од Београда до 135. километра, те тако премашити обавезу целог градилишта за 11 дана. Узимајући ову обавезу, заказали су такмичење свим радним колективима на Аутопуту „Братство - јединство".

Прве вести о такмичењу „Последњи удар" на Аутопуту

На VII секцији најбоље резултате првог дана такмичења „Последњи удар" показале су: Прва алексиначка бригада, која је свој оперативни план испунила са 323%, група „Тито" Седме далматинске бригаде, која је испунила задатак са 438%, и група „Вицко Крстуловић", са извршеним задатком од 201%.

На VII секцији Аушо-пуша

Још пет дана до завршетка Аутопута

Двогодишњицу одржавања Петог конгреса КПЈ градитељи Аутопута дочекују завршетком радова. Делило их је још само пет дана од тренутка када ће се поставити последњи метар асфалтног коловоза. То ће бити знак да је завршена још једна велика битка из које је наша омладина изашла као победник.

Географска карта Југославије допуниће се још једном дебелом линијом, која ће означавати Аутопут „Братство-Јединство".

Пред завршеШак радова на АуШопуШу

ПОСЛЕДЊИ ДАНИ ВЕЛИКЕ БИТКЕ

Аутопут је све ближи своме коначном завршетку. Радни колектив улази у последњу фазу радова једне велике битке, у којој ће коначно бити извојевана једна од највећих радних победа омладине. Ради се непрекидно.

Средином јула завршени су радови на IX и X секци-]и. на којима су положена последња поља бетонског коловоза и тако омогућен завршетак радова на осталим секцијама, односно завршетак Аутопута у предвиђеном року.

21. јуна у 11 сати

Километар 315 + 300. Позади се још назирало село Лепушница, а шуме које су се налазиле напред затварале су видик. Аутопутје кривином улазио у шуму. Подигнути славолук с краја на крај насипа био је сличан уобичајеним славолуцима, који се подижу у част 1. маја или неког другог народног празника.

Извршити обавезу, што је значило да се до тога дође до 21. јуна, обавеза колектива финишера бр. 6. На другој страни је писало исто, само се тицало чувеног финишера бр. 2, такозваног „Врандука".

То је било место где ће једни другима пружити победничке руке. Обавеза је велика, али и остварљива. Финишере је делило нешто око 1.600 метара. Број 6 је имао задатак 1.030 метара, а број 2. око 570. Времена су имали подједнако. Норма им је била по 90 метара на дан.

Отпочела је последња битка, најављена многим логорским ватрама. Тако нешто се могло ретко видети на Аутопуту. Материјала су имали довољно. Време лепо, а норме чак и испод могућности.

Финишер бр. 6 је радио боље. Уместо 90, постављаоје 180, па и 200 метара коловоза. Само тако се и може стићи на заказано место састанка, како су назвали стајалиште славолука. Мишљења и тврдње неких техничара да само војници могу радити на финишерима, Прва сврљишка је оборила. Ова бригада је одлично извршавала свој задатак. За неколико минута, обично за десет, вагонети натоварени цементом и агрегатом (туцани камен разних димензија) били су спремни за полазак. Финишер није смео да стане. Јуче је радио 18 сати и поставио 22 поља. Значи, опет преко 200 дужних метара.

А финишер број 2, због квара, није радио неколико дана. Налазио се увек на „старту".

- Баш н->..м је то сада требало - казао је пословођа и шеф финишера, Божо Вукадин.

- Само да крене - додавали су остали радници - који су стално радили на оправци мотора и неисправних

делова на мешалици. И „Врандук“, како су га назвали, кренуо је. И песму су му испевали:

Гори радост у срцу машинисте
и песма бртада траје док не сване
Кад финишер друш иде,
Иде и не стане

Од тада финишер број 2. је редовно извршавао своје задатке. Ближили су се славолуку. Све чешће су гледали натпис на њему. Но, ситуација на Аутопуту није могла бити решена завршетком радова на ове две секције. Седма секција је нестрпљиво очекивала помоћ, а и Шесту не би изненадио долазак још једног финишера. Тако је и било. Финишер број 2. је морао хитно да буде пребачен на VII секцију.

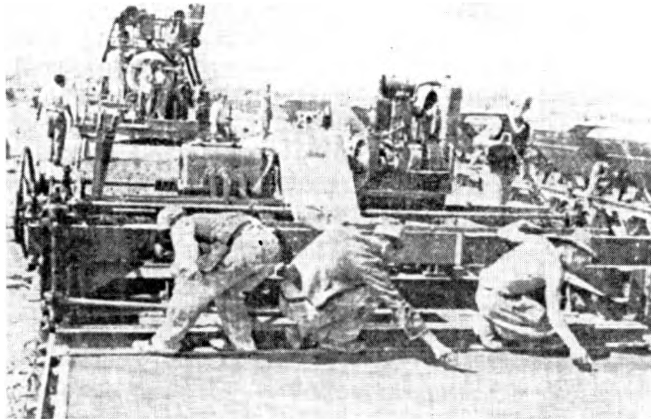

Било им јежао напустити славолук и местосастанка. Добро су почели, можда би и победили.

На VII секцији га је чекао нови задатак. Тамо има више посла. Овај радни колектив је знао први да постави рекорд положивши 32 бетонска поља. Издржаће и сада.

А финишер број 6 је остао без такмаца. Дошао је до славолука. С његове друге стране било је све мирно. Понегде су се могли чути наизменични ударци жаба (електрични набијач земље). Нема „Врандука" ни његових помоћника. „Шестица" је наставила рад и довршила преосталих 300 метара финишера бр. 2.

У 11 сати 21. јуна, и последње поље на IX и X секцији било је завршено. Битка је извојевана. Али, само на коловозу. Настао је кратак одмор, а онда демонтирање, утовар и одлазак на ново радилиште.

Тако састанак финишера - старих ривала није одржан. Битка је завршена.

Почело славље радних бригада

Двадесет петог јуна у 4 часа и 30 минута, радни колектив на Аутопуту извршио је свој годишњи задатак - постављено је последњих 36 поља бетона. Градитељи са трасе су се јавили своме шефу. А он - шта да им каже? Претходно их, због оваквих шала треба добро изгрдити, а онда им честитати - помислио је у себи. И спремао се да почне:

- Хало!

Са друге стране је закркљало. Притисак ваздуха у слушалици стварао је утисак неодређених звукова, као да су подрхтавала земља и ваздух. Затим се проломила експлозија. Једна, друга за њом. Све је грмело, одјекивало славонском равницом.

- Хало! - упорно је настављао шеф.

- Дозволите, друже шефе, да до краја завршимо свој поздрав, а онда реците шта желите. Уосталом, и сами знамо да ћете опет почети са вашим старим „читањем“ које се увек завршава са: „Силни сте ви момци, мангупи моји“ - Ха, ха, видите како вас добро знамо - поново се јавио глас Хинића.

Ураааа, урааaa, надметали су се у довикивању стручни радници и градитељи.

Сад више ни он није могао, односно још је желео да им „очита“ ону своју уобичајену, али прикривени осмејак освојио је цело лице, грло га је издало - и отело му се:

- Мангупи!

Даље, даље шефе...

- Па добро, силни сте момци, честитам победу.

И на митингу овог јединственог колектива састављеног од стручних радника и омладинских бригада билоје и песме и клицања и говора...

Извршили смо задаШак 1одину и по дана пре рока.

Кратко, технички прецизно, изнеоје шеф радилишта Хинић величину задатка који је остварен до победе:

- Пред нашим колективом у такмичењу „Последњи удар“ стајало је задатак - за десет дана израдити 1.600 $м^2$ бетонског коловоза с једне и с друге стране. На захтев омладинских радних бригада ми смо тај рок скратили на осам дана. Међутим, петодневним такмичарским радом ми смо задатак испунили три дана пре дате обавезе и шест дана пре предвиђеног рока. То значи да смо просечно дневно бетонирали по 314 $м^2$ или - по 36 поља, што износи 94% преко норме.

ЛИКОВИ УДАРНИКА

Милутин Зарић

Мајку није упамтио. Од четврте године је напасао туђа стада на пространим сремским пашњацима, а спавао гдеје стигао.

У његовом раном детињству није било радости, завидљиво је гледао децу која су, са књигама испод мишке, ишла у школу. Он то није могао. Морао је да зарађује хлеб. И радио код туђих људи, као у детињству.

У 13. години почео је да иде на омладинске састанке, читалачке кружоке. И једног дана нашао се на изградњи Омладинске фабрике у Железнику, у Седмој војвођанској бригади.

У 17. години је на Аутопуту, у периоду најжешћих борби за рок, за испуњење и премашивање норми. Са својим другарима из Бегејске бригаде, на мосту на Орљави, цело радно време је савијао железне шине.

- То није било лако. Дали су нам и норму -12 шина у току радног дана. А ми смо савили 40. Остао је на траси до 29. новембра. Пуна три месеца са својом бригадом градио је и насипе, довозио земљу, носио се са нормама и хладним магловитим јутрима.

Са својим другом Браниславом пријавио се за одлазак у привреду. Бродоградилиште „Чукарица". Нова средина, нови људи. Разбуктавала се у њему жеља да учи, да ради и заборави своје мукотрпно детињство.

- Од 80 омладинаца његов рад је најзапаженији.

Мајстори о њему само лепо говоре:

-Увекје први у котларској радионици. И помало нестрпљив.

Контакт са ученицима Индустријске школе. За пола године је оспособљен за полуквалификованог радника, а за годину дана... ?!

- Постаћу ударник!

Мала Нафија - најбоља у бригади

„У Македонској бригади распитивала сам се за најбоље бригадисте - ударнике.

- Нафија је најбоља на радилишту, ради за двојицу - рекао ми је командант ове бригаде.

Као новинарка очекивала сам да ћу видети снажну омладинку, оштрих кретњи, чврстог погледа. А предамном је стајала мала, седамнаестогодишња девојка кратко ошишане косе и плавих очију.

- Здраво. Нафија!

- Здраво - одговорила је једва чујно и одмах погледала у земљу. Није хтела да разговара.

Сунце је пекло свом жестином. Бригада је тог дана радила после подне. У дугом реду омладинци су чекали да преузму алат: неко колица, неко лопате. Нафија је прихватила колица.

На радилишту ужурбаност. Бригадисти јуре са натовареним колицима. Негде у близини дрхће мотор финишера бр. 3. Рад је у пуном јеку. Нафија је „организатор рада“ у целој групи: показује, помаже тамо где запне.

Сунчеви зраци већ мање пеку. Данашња норма је остварена и премашена, а увече, у дневној заповести, похваљени су најбољи. Међу њима је и Нафија Сефединова.

После вечере крај логорске ватре, Нафија је постала речитија. Њено лице повремено је осветљавао црвени пламен. Причала је о свом животу.

- Побегла сам од куће. Нису хтели да ме пусте...

И невероватно изгледа да је та мирна девојка могла тако да поступи.

А пре доласка у бригаду је живела тешко. Горобинци, њено родно село, пуно је застарелих схватања. Жене тамо покривају лице фереџом. Тако је и Нафија живела у мраку и незнању. А кад је дорасла за удају отац ју је продао за 15.000 динара. Али, и у Горобинце је продрло схватање о слободном животу и праву жене. Многе девојке из околних села скинуле су копрену са лица.

- Прва у свом селу одлучила сам се на тај корак - с поносом је причала мала Нафија.

Готово цело село дигло се против Нафије када је бекством од куће омела планове својих рођака и „окаљала част“ свог имена. Изнемогла и рањава стигла је после дугог пута у срески комитет.

- Ту су ме сви лепо примили - наставила је Нафија.

Нафију нарочито воли Нада, која ће је још овде на радилишту научити да чита и пише на македонском језику, јер сада Нафија познаје само турску азбуку. Нада је много хвали.

- Најбоља је на послу, верујем да ће ускоро да положи испит. Сигурна сам у то, јер се много труди."

„Шеик“ - младић преке нарави

„Сарајевска“ бригада.

Има у њој један дечак. Име, рекоше, да му се не спомене. Запишите само да је то дечак који воли рад, али који има преку ћуд. Младић кога шеиком прозваше, био је страх и трепет своје бригаде. А бригада, читава, болна рана у насељу.

Командант насеља, младић, низак и темељан, доброћудан, али озбиљан стари „акцијаш“, често је о томе размишљао. Рекоше му да бригаду пошаље натраг, кућама. Наређењу се ваља покорити. Ипак, он је измолио да се то одложи за десет дана.

Мало је десет дана за посао кога је он преузео. Мало је то за човека који је сам. Сазвао је партијски актив комуниста. Стајао је пред младићима и девојкама на три друге бригаде и објашњавао случај Сарајлија. Зна се да се не покоравају дисциплини насеља, а неуредни су и самовољни - чак и на траси. А то се лако не опрашта. Но, он није оптуживао.

- Њима се мора помоћи - рекао је.

Цвеће у бараци Сарајевске бртаде

Сарајлије до тада нису имали пријатеља. Оно мало бригадиста што је с њима у почетку друговало, временом се одбило од њих, јер другарство на Аутопуту има своје законе. Али, комунисти су схватили команданта насеља. Знали су шта он жели.

Комунисти су кренули међу Сарајлије да помогну својим друговима, који су у тој бригади били немоћни. Одржане су конференције са младићима и девојкама из Босне. Једног дана другарице из других бригада донеле су с трасе прегршти пољског цвећа.

Нису га унеле у своје робе, већ у бараку Сарајлија. Кажу да никада раније није било толико цвећа, различитих боја и такве ведрине у баракама ове бригаде.

Да ли од цвећа, или осмеха, да ли од вере у њих и њихове снаге, да ли зато што више нису били сами, Сарајлије схватише да живот на траси има своје законе и своју лепоту. Другачију од оне коју су они досад неговали.

- Као да је дошла нова бригада - рече командант насеља смешећи се задовољно.

Али, остао је „Шеик“. Дечак, који воли да ради, али има преку ћуд. Дечак, који није хтео разумети речи комуниста своје бригаде. „Шеик“ који се оглушио једног дана опет је направио прекршај. Дежурни бригадист га је упозорио на бригадну заповест ,која забрањује кретање по кухињи у време које је одређено за одмор, рад или учење. Он се презриво насмејао.

- Окани ме се, друже - рече.

Дежурни се поново испречио пред њим. „Шеик“ га зграби за блузу и продрма. Понеко дугме пало је и на земљу. Онда шеик оде.

Ушао је у канцеларију команданта насеља. Отреситоје поздравио и рекао:

- Друже команданте, ја сам погрешио. Дозволи ми да казну одредим сам.

Те и још пет ноћи узастопце дежурао је шеик у најтежој смени. Пет ноћи размишљаоје о себи и окајавао своју преку нарав. Комунисти из његове бригаде нису дозволили да остане сам са својим суморним мислима.

Сарајевска бригада је освојила прелазну заставу декаде. За „Шеика" кажу да се његова прека ћуд сада испољава само у окршају са сивом, опором иловачом, у усеку где се норма најтеже постиже.“

Селим Сејдић 1.900 дана на радним акцијама

Са њих носи 26 ударничких значки

Као дечак од петнаест година, Селим Сејдић је из свог родног Градачца кренуо сам у партизане, у рат и постао је бомбаш. Са својим друговима се храбро борио.

„После победе бацили смо оружје, узели у руке крампове и лопате и почели да обнављамо и градимо ратом опустођену земљу. Већ 1945. године, у сарадњи са Партијском организацијом, основао сам бригаду која је по селима око Фоче помагала људима да обнове попаљене и ратом опустошене куће. Потом сам уређивао и чистио запуштене гробове бораца палих у Посавини.

Истовремено, оправљали смо цесту и просецали прилазне путеве ка будућој прузи Брчко - Бановићи.

Пре него што је иједан акцијаш стигао на ову пругу, ја сам добровољно чувао материјал, који је стизао. И

штитио инжењере - пројектанте од разних непријатељевих банди, којихје било на Мајевици...

Када је омладина стигла на трасу будуће пруге, опет сам био међу првима, у минерској чети. Пробијали смо тунеле. За шест месеци смо спојили пругу и доказали цијелом свијету шта је Титова омладина у стању да уради. Побиједили су воља и другарство. Дивно је било на прузи - игранке, сијела, пјесма.

Кад су сви отишли кући, ја сам, опет добровољно, остао на изградњи пруге Пољана - Крека. Вратио сам

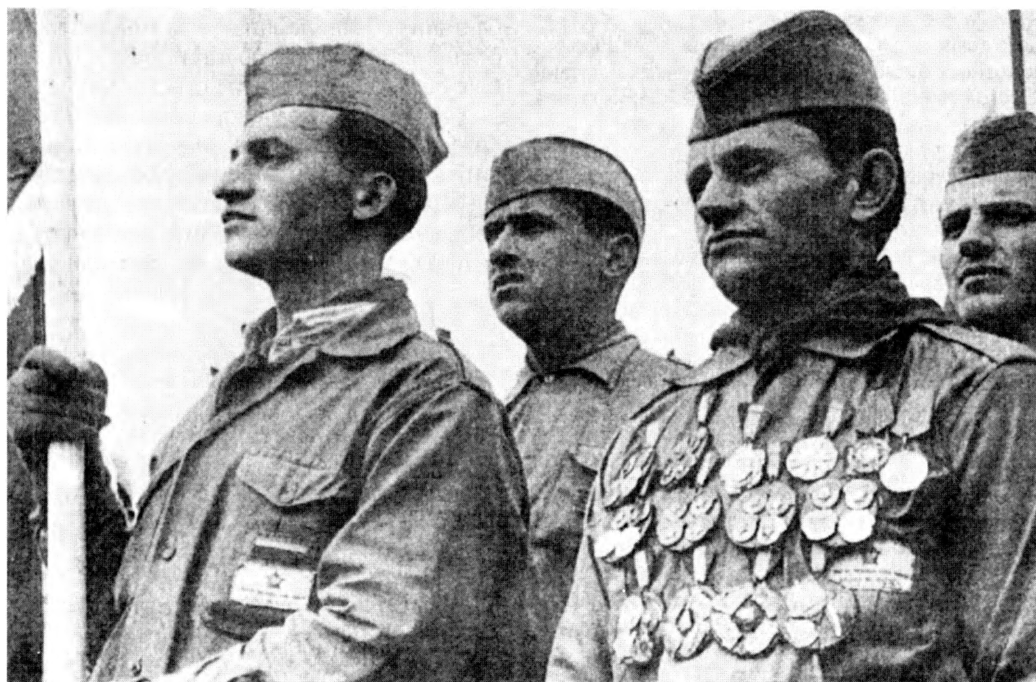

Селим Сејдић - на ње1овој блузи више нема месша за нове ударничке значке

се кући половином јануара 1947, сачекао пролеће и међу првима кренуо на изградњу пруге Шамац - Сарајево, где сам радио сваки дан докје нисмо завршили.

Свуда сам освајао ударничке значке. У оно време, тоје било популарно..."

Не одмарајући се, Селим ће са друговима отићи да гради Аутопут „Братство-јединство" од Београда до Загреба, где ће провести шест месеци, да би се одмах потом, обрео на изградњи стадиона Кошево. После свега, Селим Сејдић је приступио ОЗНИ и две године са специјалном ударном групом борио се са остацима усташких и четничких банди по Херцеговини. Међутим, ударничка страст му није давала мира, па је поново отишао на радну акцију на прузи Добој - Бањалука, у Бригаду "Последњи удар".

Али, за њега то није био последњи удар, ни последња радна акција, Тако је 1958. године узео месец дана од свог годишњег одмора и месец дана неплаћеног одсуства да би ударнички радио на Аутопуту "Братство-јединство" и на прузи Загреб - Љубљана код Новог Места.

На радним акцијама је провео око 1.900 дана и са њих се враћао са ударничким значкама. На његовој блузи не би било места да их одједном све поређа.

На шраси Аушопуша

ИЗВОЈЕВАНА ВЕЛИКА РАДНА ПОБЕДА

Народна омладина Југославије слави нову радну победу: изградњу Аутопута „Братство-Јединство". На листи извојеваних победа од ослобођења до данас, по обиму радова и броју учесника, Аутопут заузима прво место.

Величина Аутопута, међутим, не огледа се само по броју учесника у његовој изградњи, уграђеном материјалу и времену трајања акције, већ у првом реду по његовој важности за нашу земљу.

Аутопут се протеже кроз најплодније крајеве земље. То је модеран пут, нужан за једну напредну земљу. Он је за свега 5% дужи од ваздушне линије Београд - Загреб. Коме је био познат на тој релацији стари пут, тај може да процени важност и величину Аутопута. За 76 километара је краћи од старог пута. Вожња њиме је за 40% јефтинија кад се израчуна уштеда у гориву, гумама и очувању возила.

Резултати рада омладинских радних бригада на изградњи Аутопута Београд - Загреб

Изградњу Аутопута Београд - Загреб почеле су омладинске радне бригаде 1. априла 1948. године. Око 77.055 омладинаца и омладинки сврстаних у 542 радне бригаде, ударили су темеље највећем објекту првог Петогодишњег плана. Те 1948. године извршени су, најпре, многи припремни радови и постављено 80.529 метара коловоза.

Током 1948. године на градилиштима Аутопута скинуто је хумуса 1.280.000 $м^3$, изграђено насипа 2.800.000 $м^3$, насуто тампона 410.000 $м^3$, ивичне траке 64.000 $м^2$, изграђено готовог бетонског асфалтног коловоза 63.000 $м^2$, а од камене коцке 15.000 $м^2$, бетонских мостова 16, у дужини од 810 метара, обичних мостова и цевних пропуста, од бетона 210, у које је уграђено 10.000 $м^3$ бетона; изграђено и постављено 134 километара нормалног и 180 километра дековиљског колосека.

У 1949. години учествоваоје највећи број омладине: 139.806 младих. Они су, заједно са око 70.000 припадника Југословенске Армије, упркос свим потешкоћама извршили огромне радове. Ни блокада и саботаже неких земаља Информбироа у испорукама важних материјала, ни временске непогоде нису спречиле градитеље да створе услове за довршење Аутопута у 1950. години. Те године уграђено је 115.463,5 метара бетонског коловоза, 44.565,5 метара асфалтног и 18.942 метара коловоза од ситне коцке.

У 1950. години је остало да се уради 85.645 метара коловоза свих врста. Укупно 32.294 младића и девојке из свих крајева земље часно су извршили и тај задатак.

Аутопут „Братство-Јединство"од Београда до Загреба, у дужини од 381,6 километара, завршен је 15. јула 1950.године

За све три године напорног рада изграђено је укупно 381.672 метра модерног коловоза, у њега је уграђено 17,640.187 кубних метара земље, скинуто 3,056.000 квадратних метара хумуса. Само у вијадукт Новска уграђено је 132.000 кубних метара земље, а у подвожњаку у Спачви 175.000 кубика, уграђено и око 2,000.000 $м^3$ песка.

На изградњи ове деонице Аутопута учествовало је укупно 247.345 омладинаца и омладинки из свих крајева земље, од којих је највећи број био са села -149.640, затим студенти и ученици - 58.443 и радници - 39.257.

Било је то време огромних привредних тешкоћа и напора целе земље да их превазиђе, али и време кад је људска воља и снага замењивала највећи део механизације и транспортних средстава. Воља и елан омладине у радним бригадама, подстакнути такмичарским духом и жељом да се оствари велика радна победа, давали су печат томе времену и славним данима изградње велике саобраћајнице.

Мало је места у нашој земљи из којих није бар неко учествовао у изградњи овог највећег објекта прве Петолетке.

Огроман допринос војника ЈА у изградњи Аутопута

У изградњи Аутопута учествовали су и војници Југословенске армије. Њихов допринос је био огроман. Радни подвизи и залагање војника се не могу заборавити. А нарочито јединице капетана Тепшића, Другог гардијског батаљона, који је на земљаним радовима, на VI-Н секцији, постигао надпросечне резултате. А то нису усамљени примери. Сваки војник - градитељ својим самопожртвованим радом показао је високу свест и љубав према својој домовини.

Иностране бригаде на Аутопуту

На Аутопуту је радило и 2.312 омладинаца и омладинки из других земаља. Само у 1948. години било је 1.811 бригадиста из 16 страних земаља. Они су на лицу места видели снагу југословенске омладине и њену љубав према својој домовини. И уверили се да се она васпитава и у духу љубави према другим народима. Зато су, по повратку у своје земље, постали носиоци истине о њој и социјалистичкој изградњи у Југославији.

Богата и разноврсна културно - просветна активност градитеља Аутопута и ...

У трогодишњој борби са потешкоћама, у борби за извршење свакодневног задатка омладина се васпитавала у духу љубави према социјалистичкој изградњи своје земље. О томе најбоље говоре дела. Насупрот клеветама непријатеља о касарнском животу, присилном раду на Аутопуту, као и на свим другим радним акцијама, омладина је кроз рад стицала нова знања и учествовала у бројним културно-просветним и спортским активностима:

За три године описмењено је 20.107 омладинаца и омладинки, одржано 11.360 разних предавања, 2.466 бригадних игранки, 350 логорских смотри, на којима је учествовало 136.098 бригадиста, 71 секцијски фестивал са 82.305 учесника, 4.470 логорских ватри, око којих се забављало и културно уздизало 681.718 бригадиста.

Укупно је радило 2.393 дилетантских, 2.959 фолклорних група, 3.404 хора, 348 ликовних, 2.774 литерарних кружока.

На Аутопуту је гостовало преко 120 културно-уметничких екипа, које су бригадама дале 2.609 приредби. Само у 1949. години бригаде је посетило 25 књижевника на 30 књижевних вечери.

Укупно су приказане 1.832 филмске представе, које је гледало 738.126 бригадиста.

Одржано је 10.346 политичких информација, са 888.105 присутних омладинаца и омладинки. Прочитано је 186.513 књига. Радило 34.497 читалачких група, које су обухватиле 217.419 омладинаца и омладинки. У логорским и бригадним библиотекама бригадисти су имали на располагању, поред великог броја књига, и разноврсну штампу, укупног тиража 1,550.269 примерака.

Бригаде су често одлазиле у посете сељачким радним задругама и заједнички са њима одржавале фискултурне и културне приредбе. Бригадисти су радо одлазили и на излете, којихје било око 3.500.

Изложба о изградњи Аутопута
Београд - Загреб

У оквиру прославе пуштања у саобраћај Аутопута, у Уметничком павиљону на Малом Калемегдану, отворена је изложба о његовој изградњи. У три просторије, сликама, бројкама, графиконима и макетама, приказана је историја градње овог гиганта. величина задатка који је стајао пред омладином и успеси које је она постигла у двоипогодишњој борби. На црвено-белом геометарском штапу стоји табла у виду стрелице уперене у

Преиуна дворана бртадисиа на иозоришној иредсшави

правцу слика које приказују рад омладинских бригада. На њој су исписане речи:

> *Ца бисмо били напредна земља морамо из1радити нове, модерне цесте. Прво ћемо почети из1радњу ауШострааде БеоГрад - Засреб и на тај начин повезати не само два наша највећа 1рада, већ и мно1е наше крајеве који ће се на њу наслањаШи. АутосШраду Шреба одмах оШпочети и што прије завршити...*

То је био задатак који је још 1945. године Тито поставио пред омладину Југославије. Тако и почиње изложба.

Две године после Титове поруке, приступило се извршењу великог задатка. У прво време хиљаде стручњака, а касније и стотине хиљада омладинаца и припадника Југословенске армије, отпочеле су градњу највећег објекта Првог петогодишњег плана.

Изложеним сликама и другим експонатима оживљавају се први дани велике радне акције: скидање хумуса, раскрчивање столетних шума, савлађивање река,борба са мочварама.

Затим, лагано, почевши од земљаних радова, па преко постављања камене подлоге, бетонског и асфалтног коловоза, расте пред очима гледалаца модерна магистрала.

О њеној величини најбоље говоре подаци утрошеног материјала. У једном делу изложбе, између осталог, стоји:

Разне курсеве, као што су: зидарски, тесарски, асфалтерски, надзорнички, курсеви за руковаоце грађевинским машинама, за приправнике за грађевинске техничаре, за евидентичаре и др. положило је 2.433 омладинца и омладинке.

Поред тога, сваке године, у свим сменама,, одржавани су разни технички курсеви, као што су: мотоциклистички, радио-аматерски, падобрански, шоферски, тракторски, ратарско-сточарски и други. И њих је положило укупно 13.495 бригадиста.

... Веома развијен спортски живот бригадиста

Стотине младића и девојака почели су на Аутопуту први пут да се баве фискултуром, а они ће, кад се врате са ове акције, бити вредни организатори фискултурне активности у својим местима.

Током три године положено је 2,186.349 норми и освојено 57.550 значки фискултурника, одржано 73.526 часова општег физичког образовања.

**Преко 20.000 бивших бригадиста
укључено у разне гране привреде**

По завршетку радне акције само у тешку индустрију 1949. године отишло је 3.880 бригадиста, а у рударство 6.513 омладинаца.

Обим задатка по шавним радовима износи: каменоl а1реШа1а 1.118.738 кубних метара. шљунка 2,017.511 кубних метара, цемента 177.435 тона. Овај маШеријалје набављен из властитих извора широм земље.

Бригадисти су ову деоницу Аутопута завршили 15. јула 1950. године, шест дана пре рока.

У изградњи прве деонице Аутопута између Београда и Загреба, у периоду од 1. априла 1948. до 15. јула 1950. године, учествовало је око 320.000 омладинаца и омладинки из свих крајева Југославије.

С обзиром на неповољне материјалне услове градње, недостатак материјала, машина, а и камиона, без икаквог искуства и са мало стручњака, био је то, заиста. велики градитељски подухват.

Од ратних репарација је добијено веома мало средстава и та помоћ је споро стизала.

Иностране бригаде на изградњи Аутопута

Народна омладина Југославије је, уз помоћ и подршку Светске федерације демократске омладине, 1948. године позвала напредну омладину света на изградњу Аутопута Братство-Јединство, као на највећу радну акцију у тој години.

Али, после изласка Резолуције информбироа, чак и у руководству Светске федерације демократске омладине, завладао је дух непријатељства и подлих испада према Народној омладини Југославије.

Светска федерација и неке иностране омладинске организације онемогућиле су многобројним пријатељима Југославије из свих крајева света да учествују на изградњи највећег објекта нашег Петогодишњег плана. Упркос томе и прошле године су на Аутопуту боравили омладинци из 8 страних земаља.

У току 1949. године на градилиште Аутопута је дошло 8 бригада и група из европских земаља. Омладинци из Енглеске, Француске, Белгије, Бугарске, Холандије, Трста и Италије упознали су истину о нашој земљи. Њихове изјаве пуне су братске љубави и дивљења према херојствима наше омладине. Исто тако, оне нису ни на раду заостајале за нашим најбољим бригадама. Најчешће се говорило о Бугарској омладинској радној бригади, која је пет пута проглашена за ударну бригаду.

АУТОПУТ „БРАТСТВО - ЈЕДИНСТВО"
ЗАВРШЕН ГОДИНУ И ПО ДАНА ПРЕ
ПРЕДВИЂЕНОГ ПЛАНА И 6 ДАНА
ПРЕ ДАТЕ ОБАВЕЗЕ

Мимо очекивања, упркос свим тешкоћама, несебичним и пожртвованим радом, градитељи Аутопута су, шест дана пре рока и годину и по дана пре перспективног плана, успели да положе и последњи метар коловоза на Аутопуту и тиме постигну до тада највећу победу Народне омладине Југославије.

Радни колектив Аутопута је, почетком јуна, свечано узео обавезу да до двогодишњице одржавања Петог конгреса КПЈ споји најмодернијим путем у нашој земљи два главна града братских република - Београд са Загребом. Научени да се не задовољавају постигнутим резултатима и да увек побеђују, градитељи су, свакодневно, смањивали план обавезе и доводили до коначног завршетка изградњу овог највећег објекта Петогодишњег плана.

Такмичење „Последњи удар" било је одлучујуће. Постављајући дневно по 20 и више бетонских поља, финишери су један за другим извршавали своје задатке. Њиховим примером пошли су и колективи асфалтних база, које су, такође, извршиле своје задатке.

Највећи задатак је остао на омладинским радним бригадама, које сутребало да поставе последње метре камене коцке на сектору VI секције и надвожњацима Задубравља и Громачник.

Јунаци последње смене. бригадисти Огулинске, Даруварске, Расинске и осталих бригада постављали су дневно на стотине хиљада комада камене коцке.

Омладинцима Даруварске бригаде пала је у део част да положе последње метре камене коцке, а радном колективу финишера „Алија Сиротановић" последње бетонско поље на Аутопуту.

Обавеза коју су градитељи Аутопута дали председнику Титу и целом народу, свечано је извршена и премашена.

Аутопут „Братство и Јединство" је завршен шест дана пре узете обавезе.

До свечаног пуштања Аутопута у саобраћај, градитељи су провели на техничкој нези бетонског коловоза, поравњивању материјалних ровова, уклањању машина, демонтирању нормалног и дековиљског колосека, чишћењу и улепшавању трасе.

Изложбом у Загребу почеле свечаности пуштања у саобраћај Аутопута

У Загребу је, 28. јула, отворена изложба о изградњи Аутопута Београд - Загреб у уметничком павиљону на Зрињевцу. Тиме су почеле тродневне свечаности поводом пуштања у саобраћај најмодерније магистрале у нашој земљи.

У присуству министара Савезне владе Божидара Масларића и Вицка Крстуловића, председника Президијума Народног сабора Хрватске Карла Мразовића, члана Плитбироа ЦК КПХ, Марка Белинића, и других представника народне власти и ЈА изложбује отворио секретар Централног комитета Народне омладине Хрватске, Ицо Симчић.

Највећи део простора на изложби посвећен је учешћу омладинских радних бригада на градњи Аутопута - делу равноправних и братских народа Југославије. Из свих крајева наше земље слегле су се омладинске радне бригаде да остваре замисао маршала Тита о изградњи Аутопута. Низ фотографија приказује рад омладинских радних бригада на траси, на градњи највећих објеката - вијадукта у Новској, моста преко Босута и надвожњака у Спачви. Омладинци су били свуда где су задаци били најтежи - на траси, градњи насипа, асфалтерским базама и на финишерима. Изложене су фотографије највећих и најлепших објеката на Аутопуту.

Један део изложбе говори о економском значају Аутопута, који пролази кроз најжитородније крајеве наше земље, повезујући две наше највеће републике - Хрватску и Србију.

Посебно, на изложби је приказано учешће јединица Југословенске армије на изградњи Аутопута, које су по одлуци Врховног команданта, такође 1949. године, завршиле велики део радова на овом огромном градилишту.

Тенковска јединица капетана Чеде Алије извршавала је, као и низ других јединица, своје десетодневне задатке за два или три дана. Са Аутопута се вратило у јединице преко 40.000 војника - ударника Југословенске армије, а око 50.000 је похваљено и награђено.

На Аутопуту је око 25.000 омладинаца и омладинки научило да чита и пише.

Велике фотографије приказују омладинце на аналфабетским течајевима, за време предавања, кружока, припрема за културне приредбе,

Изложени су и снимци са омладинских фестивала, спортских такмичења. На Аутопуту је радила и омладинска радио-станица и излазио лист који је као и Аутопут носио назив „Братство - Јединство".

ВЕЛИКИ МИТИНГ У ЗАГРЕБУ

Аутопут „Братство-јединство", највећи објекат Петолетке, предат је саобраћају. Широк и модеран пут, у који су уграђене две и по године самопрегорног рада преко 335.000 градитеља, од данас се ставља на располагање народу. Много разних возила, превозећи свакодневно путнике, робу, поштанске пошиљке, итд, прелазиће за неколико часова скоро 400 километара од Београда до Загреба.

У Загребује 28. јула после подне, у присуству више хиљада омладинаца - градитеља Аутопута и Студентског града и чланова Народног фронта Загреба, пуштен у саобраћај Аутопут „Братство-јединство".

Свечаности су присуствовали министри Савезне владе Божидар Масларић и Вицко Крстуловић, председник Президијума Сабора Народне Републике Хрватске, Карло Мразовић, председник Владе Народне Републике Хрватске, др Владимир Бакарић са члановима Владе, представник Југословенске армије генерал-мајор Анте Банина и многи други.

Митингу је присуствовало више десетина хиљада грађана. Представници омладинских бригада које су учествовале на изградњи Аутопута, дошли су на митинг са заставама и транспарентима на којима су исписани резултати њихових победа, и са паролама „Живео друг Тито", „Живела ПартијаГ.

Присустовали су и чланови омладинских бригада из Енглеске, Француске, Републиканске Шпаније, Шведске, Данске и Италије.

Митинг је отворио председник Градског одбора Народног фронта Загреба, Мирко Павлековић, а затим је дао реч потпредседнику Владе Народне Републике Хрватске, Јакову Блажевићу.

После Јакова Блажевића говорио је министар - председник Савета за саобраћај Владе ФНРЈ Божидар Масларић. Он је, између осталог, рекао.

.Аутопут су градили сви наши народи, првенствено омладинци из свих наших република. Омладину на изградњи Аутопута је помогла и наша славом овенчана Југословенска армија. Ту ударну песницу помогли су „фронтовци". То је била сила, која је вршила корекцију свих старих норми и рокова, и на Аутопуту, као и на изградњи пруга Брчко-Бановићи, Шамац - Сарајево и на другим објектима, показало се као правило да је уједињен народ таква сила која савладава све препреке на свом путу. Са том снагом наших народа ваља увек рачунати. Сваки онај који ту снагу не узме у обзир превариће се у својим рачунима..."

Наша земља је до сада безброј пута дала доказа да наши народи, партијско и државно руководство чврсто стоје на позицијама одбране мира. То је речено и на нашем последњем Конгресу Комитета за одбрану мира. Тамо је, поред осталих закључака, упућен позив свим покретима и борцима за мир, да се, посетом источно-европским земљама и нашој домовини, осведоче о правом стању ствари на лицу места. То јејош један доказ да се наше речи не разилазе са нашим делима.

Ма колико измишљали ревизионисти марксизма - лењинизма, ма колико се бацали блатом на наша велика, лепа и светла дела, они нису у стању да помраче и упрљају дела наших јуначких и честитих народа".

Први путници Аутопутем

Дуж Ауто-пута народ је одушевљено поздрављао прву колону аутомобила која је ишла ка Београду. Ауто-путем од Загреба за Београд, 29. јула ујутру је кренуло око три стотине првих путника. Дугачка колона аутомобила, мотоцикла и аутобуса пошла је јутрос нешто после шест часова из Загреба ка Београду, Први путници су градитељи Ауто-пута - најбољи омладинци, стручни радници, инжењери, техничари и руководиоци Дирекције Ауто-пута и Главног штаба омладинских радних бригада.

Колону која се лагано кретала улицама, испратили су у Загребу грађани који су у овим јутарњим часовима журили на посао.

Већ на једанаестом километру од Загреба колона је стала. Омладинци Кавадарске, Кључке и Сребреничке бригаде, који су још до јуче обављали последње радове, засули су аутомобиле цвећем и зауставили колону козарачким колом.

И даље успут иста слика. Свуда уз трасу колона је пролазила поред омладинских логора, у којима су још свеже трагови доскорашњег живота омладинских бригада. Крај барака уредно су сложена колица и остали алат са којим су још до јуче градитељи учествовали у последњем јуришу.

Код Кутине, гдеје велики број бригадиста и сељака чекао колону, још пре него што су се на траси показала прва кола са заставом, одушевљено се клицало. Овде градитеље који путују за Београд дочекују омладинци из

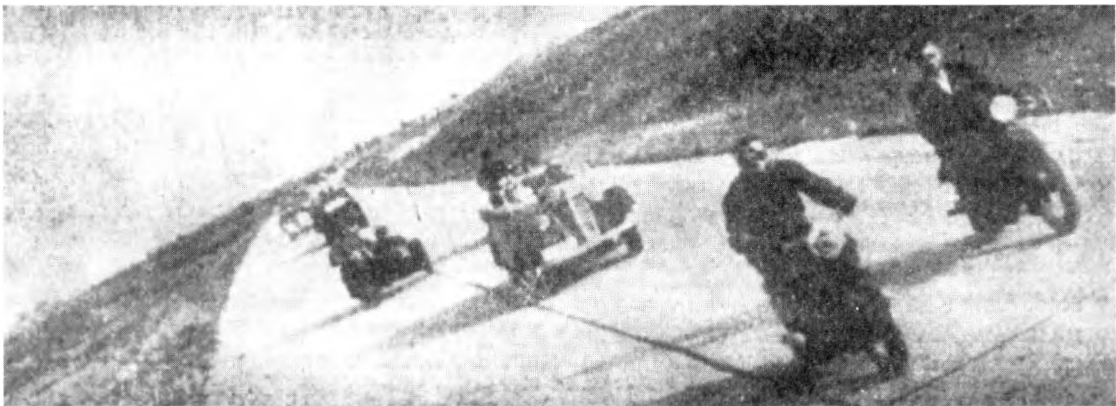

Прва колона мошорних возила иосле ошварања саобраћаја на Аушоиушу

македонских бригада. На стотине километара далеко од своје републике, од својих села и градова они су овде учествовали у „последњем удару“, у борби за највећу дотадашњу победу Народне омладине Југославије. „Братство-јединство" - кличу македонски омладинци и омладинке. Овде је говорио главни инжењер Аутопута Анте Новак, човек који је две године руководио свим техничким пословима на овом великом објекту.

Новим коловозом од За!реба ка Кушини

Колона изнова креће, а крај новог пута, развија се велико коло. За аутомобилима остају бела бетонска поља - нови километри трасе, у коју су грађене хиљаде тона цемента, трасе на којој су се прославиле омладинске радне бригаде Југославије.

Митинг у Новској, на великом вијадукту, где се данима и ноћима водила борба за изградњу највећег објекта на Аутопуту. Сто педесет пет метара дуг је вијадукт, који лежи на четрнаест редова витких бетонских стубова. По конструкцији и прецизности израде, тојеједан од најлепших објеката који су до сада грађени у нашој земљи. Градили су га у тешкој борби са кишом, невременом и другим тешкоћама, али са великом љубављу и пожртвовањем, стручни радници и омладина.

На митингу у Новској говорио је шеф IX секције Лазањац, који је још једном освежио успомене на херојска дела омладинских бригада, јединице ЈА, „фронтоваца" из Новског среза, који су у децембру прошле године, упркос великој зими, завршили бетонирање вијадукта.

Око једанаест часова поворка је кренула из Новске, праћена клицањем народа.

На многим местима дуж Аутопута колона је одушевљено поздрављана од сељака и градитеља из околнихлогора.

Привремени славолук на деоници Аушоиуша код Кушине

Маса градитеља дочекала је колону у Окућанима. Изнад омладинских редова вијориле су се црвене, државне, републичке заставе и транспаренти.

На тргу у Новој Градишки, још много пре доласка поворке искупила се велика маса грађана и градитеља са заставама, транспарентима, великим букетима цвећа, које ће предати делегатима из колоне. Дуж главне улице подигнути су славолуци. Овде је дочек био веома свечан, јер је још од прошле године ту боравио Главни штаб радних бригада и Дирекција Аутопута. Омладинске радне бригаде остале су у лепој успомени мештанима. И сада пред одлазак оне су радиле на уређењу градских улица. Искупљени народ нестрпљиво је очекивао појаву мотоциклиста, чланова Народне технике који су ишли као претходница. Омладинске бригаде поздравиле су долазак колоне чувеним минерским поздравом: „хо-рук“.

Одмах по доласку колоне почео је велики митинг.

Како се формирала и кретала колона аутобуса са бригадистима ка Београду види се из позивнице којује добио Томислав Бадовинац. А могао ју је добити само један бригадист из насеља и то ударник.

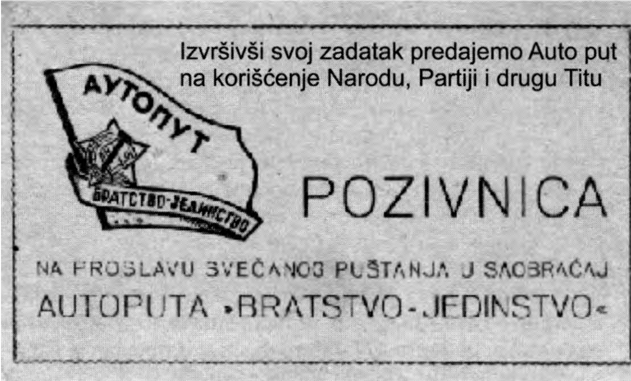

Izvršivši svoj zadatak predajemo Auto put na korišćenje Narodu, Partiji i drugu Titu

АУТОПУТ

БРАТСТВО-ЈЕДИНСТВО

POZIVNICA

NA PROSLAVU SVEČANOG PUŠTANJA U SAOBRAĆAJ

AUTOPUTA »BRATSTVO-JEDINSTVO«

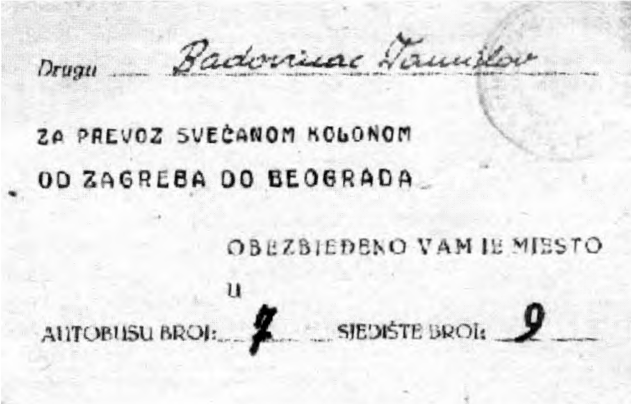

Drugu Badovinac Tomislav

ZA PREVOZ SVEČANOM KOLONOM

OD ZAGREBA DO BEOGRADA

OBEZBIJEĐENO VAM JE MJESTO

u

AUTOBUSU BROJ: 7 SJEDIŠTE BROJ: 9

Satnica kretanja kolone:

		Dolazak	Odlazak
28. VII. 1950	Zagreb		5
	Kutina	8,10	8,25
	Novska	9,10	9,25
	Nova Gradiška	10,45	13,15
	Nova Kapela	14,15	14,30
	Slavonski Brod	15,25	15,55
	Županja	17,30	17,45
	Sremska Mitrovica	20,05	
30. VII. 1950	Sremska Mitrovica		5,00
	Zemun 7 km.	7,00	7,40
	Beograd	8,00	

Изложба о Аутопуту и у Београду

У оквиру прославе пуштања у саобраћај Аутопута, у Уметничком павиљону на Малом Калемегдану, отворена је изложба његове изградње. У три просторије, кроз слике, бројке, графиконе и макете. приказана је историја градње овог гиганта, величина задатка који је стајао пред омладином и успеси које је она постигла у двогодишњој борби.

На црвено-белом геометријском штапу, стоји табла у виду стрелице уперене у правцу слика које приказуЈу рад омладинских бригада. На њој су исписане речи:

Да бисмо били напредна земља морамо изградити нове, модерне цесте. Прво ћемо почети изградњу аутостраде Београд - Загреб и на тај начин повезати не само два наша највећа града, већ и многе наше крајеве који ће се на њу наслањати. Аутостраду треба одмах отпочети и што прије завршити.

То је био задатак који је 1945. године поставио маршал Тито пред омладину Југославије.

Тако и почиње изложба.

Две године касније приступило се извршењу задатка. У прво време хиљде стручњака, а касније и стотие хиљада омладинаца и припадника Југословенске армије, отпочеле су градњу највећег објекта нашег Првог петогодишњег плана.

Оживљавају први дани: скидање хумуса, раскрчавање столетних шума. савлађивање река, борба са мочварама.

Затим, лагано, почевши од земљаних радова, па преко постављања камене подлоге, бетонског и асфалтног коловоза, расте пред очима гледаоца модерна магистрала.

0 њеној величини нарочито добро говоре подаци утрошеног материјала. У једном делу изложбе, између осталог, стоји:

„Обим задатка, по главним радовима, износи: каменог агрегата - 1.118.738 кубних метара, шљунка 2,017.511 кубних метара; цемента 177.435 тона. Овај материјал је набављен из властитих извора широм земље".

„Ако би количину ископане и уграђене земље утоварили у вагоне нормалног колосека и поставили их један до другог добили би смо композицију чија дужина износи 20.000 километара, тј. више од једне половине дужине екватора земљине кугле".

Грандиозност градње види се и из цифара:

„За потребе градилишта требало је дуж трасе изградити, као прикључке уз државну пругу, 4.847 километара нормалног и 650 километара дековиљског колосека".

„Ако би сав материјал који је требало довести са стране био одједанпут утоварен у вагоне, они би, поређани један за другим, образовали ланац дуг 3.900 километара". Као понос градитеља, као највећи споменици њиховог радног хероизма стоје данас мост на Босуту, вијадукт код Новске и надвожњак Грамочник. Зато је приказу ових објеката посвећена посебна пажња. На целом једном зиду, у великом формату, стоје изложене њихове слике.

Живот, рад и успеси омладинских бригада, заузимају највећи део изложбе. Ту су, пре свега, слике са радилишта. Почевши од помоћних, или омладини већ добро познатих земљаних радова, па до најкоомпликованијих и чисто стручних послова на бетону, асфалту и машинама, свуда је омладина. И човек се нехотице сети прослављених хероја Шидске омладинске бригаде, Оџачке, Прве млиционарске, Љубићко-трнавске - њихови резултати изазивају код посетилаца дивљење. По 200, 300 па и 400% знале су оне да пребацују норму.

„АУТОПУТ ЈЕ ДЕЛО СВИХ НАШИХ НАРОДА"
„понављано је на тродневним свечаностима поводом пуштања Ауто-пута у саобраћај

Омладинске радне бригаде су са поносом напустиле трасу Аутопута, јер су своју обавезу извршиле пет дана пре рока. Тој победи радовали су се сви градитељи. Јер је то њихово заједничко дело.

Председник Привредно! савеша Владе ФНРЈ Борис Кидрич Ховори на мишиту у Бео1раду

„Омладинци - градитељи оставили су изграђени Аутопут, али ће се они дуго сећати свих својих напора и победа" - рекао је, поред осталог, Анте Јосиповић, командант Главног штаба омладинских радних бригада на изградњи Аутопута „Братство-јединство" на митингу у Загребу.

После велике свечаности у Загребу 28. јула, дуга поворка аутомобила, мотоцикла и аутобуса, у којима су се налазили градитељи Аутопута (руководиоци градње, техничари, стручни радници и делегати бригада последње смене) пошла је готовим коловозом Аутопута ка Београду.

Дуж целог пута ту колону су заустављали бригадисти последње смене и мештани и засипали је цвећем. Велики митинзи у Кутини, Новској, Новој Градишки, и многим другим местима, претварани су у права народна славља и весеља.

Увече, ова колона се зауставила у Сремској Митровици, да би у недељу, 29. јула у рано јутро, наставила пут ка Београду.

Тродневна свечаност пуштања у саобраћај Аутопута „Братство-јединство" завршенаје 30. јула великим митингом на Тргу Републике у Београду. Десетине хиљада трудбеника и „фронтоваца" из свих београдских ре-

Омладинске бртаде и фађани ираше 1овор Бориса Кидрича

јона и чланови омладинских радних бригада са изградње Београда присуствовали су овој прослави.

На митингује, у име ЦК КПЈ, Савезне владе и маршала Тита говорио члан Политбироа ЦК КПЈ, Борис Кидрич, који је, поред осталог, рекао:

Десетине хиљада трудбеника и фронтоваца из свих београдских рејона и чланови омладинских радних бригада са изградње Београда присуствовали су овој прослави.

Сви они су читавих пола часа пре почетка свечаности скоро савим испунили трг и са нестрпљењем очекивали долазак делегације градитеља Аутопута. Нешто после осам часова делегација је стигла на свечано украшени трг поздрављена аплаузом и клицањем „Живели градитељи Аутопута". То су били чланови најбољих омладинских радних бригада, делегати стручних радника, инжењера и техничара и руководиоци градње и Главног штаба омладинских радних бригада.

У име ЦК КПЈ, Савезне владе и маршала Тита, на митингу су говорили члан Политбироа ЦК КПЈ Борис Кидрич, Драги Стаменковић у име Владе НР Србије, генерал-мајор Ђуро Кладарин у име Југословенске армије и Милутин Балтић, члан Централног комитета Народне омладине Југославије.

Борис Кидрич:

... Аутострада Загреб - Београд не назива се случајно аутострада „Братство-јединство". Њено је име дошло отуда што повезује Београд и Загреб и што ће у будућности повезивати Љубљану, Загреб и Београд, а својим огранцима и остале градове наших братских република. Међутим, не ради се само о томе, не ради се само о моменту саобраћајног повезивања наших главних градова. Ради се такође, и то желим данас пре свега да истакнем, о братским и јединственим напорима, о братском јединственом радном елану који су развили наши народи да би се извршио овај до сада највећи објекат наше Петолетке...

Дозволите, другови и другарице, да вас приликом ове манифестације-довршења Аутопута Братство-јединство поздравим у име друга Тита, ЦК наше партије и Савезне владе и да вам као представницима наше херојске омладине честитам на вашој великој радној победи.

Нећу да понављам бројке које доказују величанственост извршеног задатка, а које су већ у више наврата биле објављиване нашој јавности. Ограничићу се на неке моменте да бих управо, истакао симболични карактер, који има ова радна победа у читавој нашој борби за Петогодишњи план.

Управо, на овом Аутопуту, такорећи симболично, показало се каква грандиозна - пре наше Народне револуције ненаслућивана, дела могу да остваре наши уједињени народи. Овај Ауто-пут је дело свих наших народа - Срба, Хрвата, Словенаца, Македонаца и Црногораца. У изградњи Аутопута слили су се напори свих наших република. У њему је уграђен материјал, такорећи, из свих крајева наше заједничке домовине. Због свега овога он је стварно Аутопут братства и јединства.

Нека нам, дакле, овај велики већ остварен резултат наше досадашње борбе за Петолетку буде као доказ шта све могу да остваре уједињени напори наших братских народа - и у будуће, подстрек за наше даље радне победе.

Моменат братства и јединства, наравно, није једини моменат који треба истаћи када се говори о великом значају извршења овог задатка нашег Петогодошњег плана. Дозволите ми, да нагласим још неке посебне, исто тако важне моменте.

Познато је, другови и другарице, да је план изградње ове аутостраде за коју је дао иницијативу и над чијим је из-

вршењем стално бдио друг Тито, био предмет свих могућих „критика" све од 1946. и 1947. па на даље, до самог завршетка. Познато је да су се све те „критике" свеле на скептицизам, на неверу, на зла пророчанства, како је ово у тако кратком времену неспроводњив задатак, како је он доказ грандоманије нове Југославије односно њених руководилаца, како од њега неће бити ништа.

Зла пророчанства о будућности и резултатима борбе за изградњу изражавала су скептицизам, неверу у читав наш Петогодишњи план. Она су постала, такорећи, симбол свих злих пророчанстава о читавом нашем Петогодишњем плану. Сви непријатељи наших народа у земљи и ван ње исмејавали су реалност овог задатка, исмејавајући уједно наш Петогодишњи план. Нама је још у успомени, између осталог, коминфоровска „критика" плана аутостраде „Братство-јединство".

Међутим, задатакје данас извршен. Наравно, он је извршен огромним радним напорима и представљ велике жртве нашег радног народа. Али - он је извршен и управо тиме он данас симболично истиче - да ће бити извршен и читав наш Петогодишњи план.

Нашим критичарима, злим пророцима подбацивања наших планова, преостала је у вези с Аутопутем само жалосна и срамна клевета да је овај Аутопут изграђен „за стратешке потребе западних империјалиста". Према томе, изгледа, да ће и читав наш Петогодишњи план послужити у корист „стратешких потреба западних импераијлиста".

Дакпе, што год постигну наши народи у борби за социјаслизам и своју срећну будућност, све је извргнуто, најпре, критици, клеветама о грандоманији, нереалности, а онда - када је извршено - клеветама да служи „стратешким потребама западних империјалиста".

Могу и даље да нас клевећу. Ми настављамо своју борбу за социјализам, за изградњу наше земље. Нема сумње да ћемо у њој и даље побеђивати. „Нови аргументи" коминформовске „критике" само су доказ да су била и да јесу нереална њихова зла пророчанства, а да су били и јесу реални наши планови.

Задатак изградње Аутопута Београд - Загреб извршен је. Аутопут је пред нама, преко њега прешла су прва моторна возила. Остварен је велики радни резултат. Међутим, он нијебио лако остварен. Борба за ову аутостраду није била само непрекидна песма радних победа које су се ређале једна за другом. Борба за Аутопут испуњена је тешким радним напорима жртава читаве земље.

У име целе наше земље морамо да се захвалимо нашој омладини која је давала пример самопрегорног рада, пример свесне борбе с тешкоћама! Да захвалимо нашој херојској Армији, која је својим херојским традицијама ослобођења наше земље, своме огромном значењу за одбрану мира и независности наше домовине, додала још велике резултате на непосредној привредној изградњи наше земље."

ОСТВАРЕНА ЈЕ, ДРУЖЕ ТИТО,
ТВОЈА ВЕЛИКА ЗАМИСАО
Писмо Храдитеља АутопуШа дру1у Титу

Прослављајући завршетак највеће! објекта нашеI прво! Пето!одишње! плана, Аутопута „Братство-јединство" и ње!ово пуштање у саобраћај, ми !радитељи Аутопута, омладинци, стручни радници, ижењери и техничари испуњени смо великом радошћу, што ти можемо упутити топле !радитељске поздраве. Ми сви заједно, овде на траси, у селу, у творници и на сваком месту !де живе и раде учесници из!радње Аутопута, поносни смо што смо пре одређено! времена завршили ово велико дело, што смо пости!ли још једну велику победу за напредак наше земље, за њену социјалистичку из!радњу.

Остварена је, друже Тито, твоја велика замисао за коју се две и по !одине несебично борила омладина са села и из !рада, из Армије и мно!и радни људи наше земље. Зато је ово велико дело резултат напора свих нас, зато је наша радост и понос само део ово!а што данас осећају сви радни људи наше земље.

Кад смо пре две и по !одине дошли да из!рађујемо овај објекат, ми смо, и поред наших искустава и вере, да својим сна!ама можемо све савладати, стајали пред врло сложеним и озбиљним задатком. Али, испуњени твојом вером у наше сопствене сна!е, никада нисмо посумњали да задатак нећемо извршити. Ми смо само знали да он тражи мно!о више знања, напора и борбе и, радећи и борећи се са мношм тешкоћама на њему, стекли смо искуства која ћемо даље користити у борби за из!радњу социјализма у нашој земљи.

За Аутопут, за све оно што смо ми млади !радили на њему везане сунаше најлепше успомене. Надвожњак у Спачви код Задубравља и Тромачника, мостови на Босуту, Орљави и Чазми, вијадукт код Новске, насипи, траса од бетона, коцке и асфалта на дужини од преко 300 километара - су споменици наше велике радне офанзиве, наших такмичења и наших ударништава, наше љубави за велико дело које смо !радили себи, својим народима, својој земљи.

Ми ћемо се сећати великих тешкоћа, са којима смо се борили !радећи Аутопут. Сећаћемо се из!убљених радних сати збо! невремена и недостатка потребно! материјала, сећаћемо се наше! даноноћно! рада п о киши, ветру, јулској жези, крај финишера, на трактору и булдожеру, на високим насипима у које смо нашим рукама у!радили милионе кубика земље. Ми ћемо се сећати наших напора у каменоломима и шљункарама, на транспорту и дру!им местима, !де се остуравао материујал потребан за ње!ову из!радњу.

Одлазећи са трасе, дра!и друже Тито, морамо признаШи да је нама !радитељима Аутопута, поред све радости коју данас осећамо, помало тешко што се растајемо од трасе, од наше! радно! колектива, од наших омладинских ло!ора, од високо развијено! дру!арско! живота у њему, од све!а ово! што нас је две и по!одине окупљало из свих, па и најудаљенијих крајева наше земље. Али ми полазимо са жељама да се поново окупимо на из!радњи нових путева, пру!а и творница, нових насеља и објеката наше! прво! Пето!одишње! плана.

Омладина Ју!ославије предала је домовини мно!а значајна дела својих младалачких напора. И сада, као највеће међу њима, прилаже Аутопут, спремна да и даље !ради и бори се тамо !де је најпотребније. Уз наше топле !радишељске поздраве, Теби, драт друже Тито, шаљемо и наш завеШ да ће наша омладина, да ћемо сви !радитељи и даље стајати у првим редовима борбе за из!радњу социјализма, за миран и несметан развитак наше домовине у борби за мир и равноправност међу народима. (Гоадитељи Аутопута „Братство-јединство")

А у поздраву грађана Београда маршалу Титу се каже:

Драт наш друже Тито,

на дан отварања Аутопута ми !рађани Бео!рада празнујемо једну од наших највећих победа социјалистичке из!радње. Наша радосШ је у Шолико већа што Аутопут, тај величанствени дар омладине својој отацбини, спаја Бео!рад и За!реб, и наше братске републике.

Завршавањем Аутопута ми још једном доказујемо да се, азхваљујући јединству свих народа Ју!ославије, ничим не може да заустави извршење Пето!одишње! плана. Зато је АутопуШ већ данас, а он ће то и остати, још један спомеиик о!ромне и недељиве сна!е наших народа.

Ова победа наше херојске омладине и свих наших раднихљуди, !овори свету о истини и сШварности социјалистичке Ју!ославије и о спремности наших народа да све своје сна!е уложе за проценат земље, за мир у свету, за равноправне односе међу народима, за стваралачки рад у миру.

Нека наше нове радне победе буду увек нови пламени поздрав теби друже Тито, поздрав херојском ЦенШралном комитету наше Партије.

Аутопут „Братство-јединство"

ЗАГРЕБ - ЉУБЉАНА

После прекида од седам година, омладинска радна акција на изградњи Аутопута настављенаје 1. априла 1958. године, на деоници од Загреба до Љубљане, у дужини од 80 километара.

Ову радосну вест младима је опет саопштио председник Тито, овога пута са говорнице Шестог конгреса Народне омладине Југославије:

Тито: „Ми вама дајемо као задатак да изградите омладински пут „Братство и јединство" од Љубљане до Ђевђелије. Омладински пут од Љубљане до Загреба треба да буде готов до двадесет и деветог новембра ове године - и у априлу треба отпочети рад. Ми ћемо вам дати сва техничка средства која су вам потребна за то, тако да ће сада бити лакше и боље него што је било приликом ранијих великих радних акција, кад сте морали имати више крампова. Даћемо и камионе и све друго што буде потребно, да бисте заиста могли добро да извршите свој задатак. Тај рад трајаће пар година, али не знам тачно колико и не могу вам дати рок за српски, а затим за македонски део. То ћемо касније одредити...

Ево, другови и другарице, то је само један задатак. А кад њега завршите, добићете и други. Желим нашој омладини као цјелини да часно изврши тај свој задатак!"

Јединствени референдум

Још у припремама за VI конгрес Народне омладине, Централни комитет је спровео велику анкету међу неколико хиљада младихљуди. Омладинцима и омладинкамаје том приликом постављено, међу двадесет, и два питања:

„Да ли желиш да учествујеш на савезној радној акцији?" Око 84 одсто анкетираних без икаквих резерви, енергично, одговорило је: „ДА!“ Многи појединци су своју одлучност изразили и речима: „Још питате“, „Како да не“, „Питам, зашто више немамо акција!" „Недостатак радних акција смета нама, младимаГ, „Завидим онима који су били на акцијама", „Одмах се пријављујем“, „Организујте што пре!“, „Био сам и увек ћу ићи! Само позовите!“

Радост се касније из дворане Синдиката пренела на трг, где је заиграло козарачко коло, с песмама које су громко одјекивале у центру Београда.

Чим је одлучено да се организује савезна радна акција, по селима, градовима, школама, предузећима и установама, млади људи су почели само о томе да причају, интересујући се када ће почети формирање бригада и пријављивање за одлазак на ову акцију. Организаторима се већ најављивао проблем из ранијег периода - како из мноштва пријављених одабрати само између 50.000 и 55.000 омладинаца и омладинки, од око 150.000 пријављених за акцију по организацијама Народне омладине.

Географске и културно-историјске карактеристике краја кроз који пролази деоница Аутопута Љубљана - Загреб

Аутопут између Љубљане и Загреба пролази не само кроз необично живописан крај, који је богат природним лепотама; Словеначка Долењска и део Хрватске које сада аутопут спаја са главним градовима њихових република, богати су и историјским знаменитостима.

У Долењској се спајају високи Аппи са красом. Сусрет тих џиновских снага створиле су игре природе, које су много муке задале градитељима - али које изванредно лепо изгледају.

Није чудо, што је оваква природа одњихала два велика књижевника: Приможа Трубара и Отона Жупанчића. А та земља је одувек представљала спону истока и запада. Када је пре двадесет векова Римљане почело мамити богатство Панонске низије, њихов путје природно водио трасом данашњег Аутопута. Од Аемоне - њиховог војног логора, на чијем се месту данас налази Љубљана, све до Сисциума - данашњег Сиска - римски неимари су саградили стратешки изванредно важан пут. Градитељи Аутопута 1958. године наилазиће, копајући темеље, на трагове пута њихових претходника.

Вихор сеобе народа између IV и VI столећа упропастио је римске насеобине. Последњи вал који је запљуснуо закарпатске крајеве донео је Словене у ова подручја. После године 568 нове ере, Словени су се населили под врховима Горјанаца, дуж Крке и Саве. У Средњем веку у овом крају појавили су се феудалци. Међу собом су се борили световни и црквени господари и на крају је главну победу однела кућа Хабзбурговаца. Новом Месту, центру Долењске, већ они су 1356. године дали привилегију града. Разне велможе и њихови вазали почели су са изградњом својих двораца, а налети Турака у XV веку и доцније претворили су велелепне замкове у чврсте тврђаве. Многе још данас постоје.

Француска револуција је, тако, имала свој одјек и овде, а за време Наполеона Французи су на четири године запоселили и ову територију. Свест Словенаца се одупрла дугогодишњем германском јарму.

За време Народноослободилачке борбе овај крај је дао своје најбоље синове за слободу и за идеју која је садржана и у имену новог дела наше омладине. Отприлике, трасом Аутопута је ишла граница између немачке и италијанске окупационе зоне.

Више фашистичких офанзива се сручило на овај крај. Али, упркос свему, ту су за цело време окупације биле не само борбене јединице, него и партизанске болнице, техника, а на Рогу дуго и Главни штаб Словеније, са Централним комитетом и Извршним одбором Освободилне фронте.

Омладинске бригаде, које су из свих крајева наше земље дошле да баш кроз ту, крвљу тако често натапану земљу, саграде свој дар домовини, упознаће се са њеном прошлошћу и, посебно, радоваће се што ће оне омогућити даљи развитак и веће благостање свим људима из овог дела наше заједничке нам домовине.

ОТВАРАЊЕ РАДОВА

Спроводећи у живот обавезу о изградњи Аутопута „Братство-јединство” од Љубљане до Ђевђелије, 13 омладинских радних бригада Народне омладине Југославије, са 1.500 бригадиста, дошлоје већ почетком марта на део трасе новог Аутопута између Љубљане и Загреба. Припремни радови, поверени овим бригадама, успешно су завршени, тако да је 1. априла све било спремно за почетак главних радова.

Полазећи од тога, Главни штаб омладинских радних бригада на изградњи Аутопута „Братство-јединство” донео је следећу Одлуку:

ПрвоI априла почети са 'шавним радовима на траси Аутопута од Љубљане до За1реба. Близу девет хиљада бртадиста, сврстаних у 75 омладинских радних бришда из

свих крајева наше земље. отпочеће велику радну битку за из1радњу ово1 значајноГ објекта. Спремне на нове радне победе, омладинске бртаде Народне омладине Ју1ославије и ово1 пута ће уложити максимум труда и напора, доказујући да су достојни следбеници хероја са „Мајевице", „Врандука", „Спачве", „Љескових вода" и друшх објеката.

Напред у нове радне победе!"

Главни штаб омладинских радних бригада на изградњи Аутопута „Братство-Јединство" Љубљана - Загреб

Први радови на деоници Аутопута Загреб - Љубљана званично и свечано су почели 1. априла 1958. године. О тој свечаности у Новом Месту хроничари ове акције су забележили следеће:

„Први април је освануо, после десетак кишних и снежних дана, ведар и сунчан, баш као поручен за велику прославу отварања радова. Главни трг у Новом Месту прекриле су заставе, хиљаде грађана Новог Места и околине и бригаде прве смене, које су само дан раније стигле у оближња насеља.

Ту, у центру Долењске, после неколико година паузе, омладинске радне бригаде су поново развиле своје славне заставе.

На свечано украшеној трибини нашли су се Светозар Вукмановић -Темпо, тадашњи потпредседник Савезног извршног већа, др Владимир Бакарић, председник Сабора Хрватске, Миха Маринко, председник Народне скупштине Словеније, Пеко Дапчевић, члан Савезног извршног већа, Мика Трипало, председник Централног комитета Народне омладине Југославије, и још низ других руководилаца из Словеније и Хрватске и бивши руководиоци омладинских радних акција. Сви они су дошли да поздраве омладинске радне бригаде и да им пожеле успешно остварење великог задатка - изградњу деонице Аутопута „Братство - Јединство" од Љубљане до Загреба.

Близу 9.000 бригадиста, обухваћених у 75 омладинских радних бригада прве смене, саслушало је одлуку Главног штаба о отпочињању радова на читавој дужини трасе. Већ следећег дана из свих насеља су рано ујутро кренуле бригаде градитеља на први раднијуриш. Ископани су први кубици и премашене прве норме.

Светозар Вукмановић - Темпо:

„... Мислим да ће омладина, која је наследник свих славних традиција, наследник покољења која су дала животе и зној за изградњу ове земље, да ће та омладина коју ви представљате извршити задатак- не само изградити пут до времена које сте одлучили на свом Конгресу, него да ће баш из редова вас, учесника ове акције, израсти нови свесни млади кадрови, који ће постепено преузимати улогу у руковођењу друштвеним и привредним животом у нашој земљи..."

Мика Трипало:

....Ја бих овде желео да у име Народне омладине Југославије кажем да за нас не постоји хрватски и словеначки део аутостраде, да је ова наша деоница југословенска, исто као што је била југословенска и наша радна акција на траси између Београдфа и Загреба, и као што ће бити југословенска она наша деоница од Београда преко Скопља за Ђевђелију..."

Цео тај дан, до касно у ноћ, у Новом Месту и у свим насељима од Загреба до Љубљане трајало је право славље. Упаљене су прве логорске ватре, узвикивани први снажни бригадирски поздрави великом делу које је почињало.

Омладина је одушевљено прихватила нови задатак. Њена руководства су се нашла пред великим тешкоћама.

У току прве две седмице од одпуке да се гради нова деоница Аутопута на ову радну акцију се пријавило око 150.000 бригадиста. А градилиште у раду у три смене не може да прими више од 55.000 градитеља.

Главни штаб омладинских радних бригада

Дуж сваке деонице Аутопута „Братство-Јединство" билоје осам до четрнаест (у 1960. години чак двадесет) омладинских насеља - „градова младости", која су носила имена познатих бораца-народних хероја и руководилаца револуционарног радничког и омладинског покрета.

Седишта главних штабова омладинских радних бригада на деоницама грађеним у периоду 1958-1963. године била су на месту најпогоднијем за организацију оперативних послова и за обједињавање живота и рада у свим насељима.

Главни штаб омладинских радних бригада на деоници од Загреба до Љубљане са седиштем у Оточцу на Крки, чинили су: командант Мића Новковић, заменик инж. Ратко Вујновић, чланови: Милосав Прелић, Фрањо Север, др Ђорђе Јаковљевић, Душан Литвиновић, секретар, Здравко Шандл и Коста Томашевић.

Ново место „Митин! поводом отварања радова на Аутопуту ЗаХреб - Љубљана, 1. априла 1958. Године

Мића Новковић, командант Гпавно! штаба отвара митинг

Говори Свешозар Вуксановић - Темио

Замак у Ошочцу - седишше ГлавноГ шшаба ОРБ

Оправдајмо поверење

РазГовор са команданШом Главно! шШаба, Мићом Новковићем

Мића Новковић

Које су Швоје Шри најинШимније и највеће жеље у овим Шренуцима непосредно пред почеШак радова?

Ако већ много својих жеља морам да сажмем у три одговора, онда би они ишли овим редом: прво, да радне бригаде успешно и у предвиђеном року остваре велики задатак изград- ње Аела Аутопута од Љубљане до Загреба у предвиђеном року, и да на тај начин докажемо да смо достојни великог поверења које у нас имају друг Тито и наша заједница; друго, да се сви градитељи, који ће овог лета проћи кроз насеља, осећају добро, да руководства, а и они сами, у потпуности спроведу предвиђене мере безбедности здравља и живота омладинаца и омладинки. Јер, не смемо заборавити да од овог зависи остварење и оне наше прве и највеће жеље - завршетка Аутопута до празника Републике; треће, да сви они, који су до сада обећали да ће посетити градилишта и својим програмима и акцијама обогатити живот градитеља, то и остваре. Ми ћемо учинити све колико је у нашим могућностима, да сви који су расположени да посете насеља и бригаде, то и учине под што повољнијим околностима.

Како оцењујеш припреме за почеШак радова које су досад извршене?

У целини узев, задовољан сам обављеним припремама и мислим да су се одвијале онако како смо предвиђали. Ово је утолико значајније пошто је рок за извршење огромних припремних радова, био заиста, кратак, а временске прилике крајње неповољне. Баш у времену када нам је био драгоцен сваки сат, неколико дана су падале кише и снег са хладним ветром, и практично, онемогућавали радове. Баш због тога, посао који су обавиле словеначко-хрватске бригаде у току марта је тим значајнији и за већу похвалу. Ја се надам да ће извесне ситније несређености у појединим логорима, на које ће наићи бригаде прве смене, моћи лако да се отклоне одмах по доласку бригадиста и да то неће утицати да одмах почне рад на траси.

ШШа смаШраш основним дужносШима свакоI бри1адисШе за време док је на ГрадилишШу АуШопуШа?

Разуме се, да је основна дужност бригадиста - предани и пожртвовани рад, јер смо ми сви ту, пре свега, зато да изградимо Аутопут. Али, уз тај задатак, бригадисти имају још пуно великих обавеза. Развијање другарства, колективногживота, пријатељских веза са омладинцима из других крајева. То је само неколико елементарних обавеза сваког омладинца на акцији. Сматрам, исто тако, да је дужност сваког бригадисте да што више научи, из било које области, разумљиво из оне која га највише привлачи. За то ће, надам се, бити довољно могућности. Посебна је обавеза сваког члана бригаде- поштовање реда и дисциплине. Успехједне овакве радне акције не би се могао ни замислити без добре дисциплине сваког појединца. Постоје правилници о реду и дужностима бригадиста, одлуке Главног штаба и савета насеља, и обавеза сваког бригадисте да их се досповно придржавају.

Која искусШва ранијих радних акција Шреба, нарочиШо, корисШиШи и не1оваШи?

Полазим од тога да је ова акција наставак славних традиција омладинског добровољног рада да се она логично надовезује на раније радне акције, и да је сасвим нормално што ћемо неговати и проширивати сва она дивна и позитивна искуства ранијих акција. Мени би било посебно драго ако у нашим насељима поново оживи она топла и другарска атмосфера логора са пруге Шамац-Сарајево, Добој - Бања Лука, Аутопута и других великих омладинских градилишта, а која је остајала у сећањима као најлепши доживљај младих људи.

СМОТРА 50 НОВОСАДСКИХ ОМЛАДИНСКИХ РАДНИХ БРИГАДА

Новосађани су, 1. априла 1958. године, испратили своју прву омладинску радну бригаду на изградњу деонице Аутопута од Загреба до Љубљане - Бригаду "Ђорђе Зличић", састављену од радничке омладине. На великој смотри око 50 новосадских радних бригада извршеној у њену част, предата јој је прелазна застава.

Председник Покрајинског комитета Народне омладине, Вукашин Кешељ, говорио је на овој смотри и истакао, између осталог, да се за изградњу Аутопута до тада пријавило преко 20.000 омладинаца и омладинки из Војводине. Међутим, само 34 омладинске радне бригаде из Војводине моћи ће да учествују на изградњи прве деонице Аутопута која ће се градити идуће године.

Млади који неће моћи да учествују на градњи Аутопута, радиће на уређењу својих градова и села, односно на изградњи многих објеката за забаву, одмор и разоноду.

Омладина Новосадског среза добила је задатак да 1958. године почне систематско уређење Фрушке горе и на тај начин учини је још привлачниЈОМ за многобројне излетнике и туристе.

Вукашин Кешељје нагласиода омладина Војводине има богате радне традиције на локалним радним акцијама и акцијама општејугословенског значаја и да је на седам акција савезног, 12 републичког и 10 покрајинског значаја до тада радило око 117.000 омладинаца и омладинки из Војводине, односно преко 520 радних бригада и 44 самосталне радне чете (Д.С).

Почетком новембра, на Аутопут Загреб - Љубљана отићи ће последње омладинске радне бригаде из Војводине, тако да ће из ове Покрајине на савезној радноЈ акцији учествовати укупно 49 омладинских радних бригада. Последњим бригадама посветиће се нарочита пажња, јер, како се предвиђало, ова деоница Аутопута биће завршена до Дана Републике (Д.В)

Гпавни шр1 у Новом Саду на коме је извршена смошра омладинских бртада

PJESMA GRADITELJA AUTOSTRADE

Muzika: V. šdfraneb

Ski - nus - mo lan - ce, si - nu slo - bo - da
na - ro - du rad - nom do - mo - vi - nom svom. Ob - no - vi
zem - lje hr - li - mo smje - lo, na ga - riš - tu
gra - di - mo sret - ni - ji dom. Kroz po - lja i
šu - me mi stu - pa - mo sa - da ra - me uz
ra - me, dru - go - vi svud; Uz pjes - mu i
ra - dost mi kre - će - mo naprjed, brat - stva, je - din - stva mi
gra - di - mo put. Brat - stva je - din - stva mi
gra - di - mo 1,2,3 put. —— 4. put. ——

ОБИЛНА И КАЛОРИЧНА ИСХРАНА

Ужина на ЈрадилишШу и двадесетоминутни одмор - двосШруко задовољство

Из казана у велике чиније, иа на шриезаријски сто

Рад у кухињи

За ручком у шриезарији

Груиа бршадисша Сшуденшске ОРБ „Јован Поиовић” за време ужине

Новим коловозом до сво1а фадилишша

Првих десет омладинских радних бригада подигле 16 насеља

На трасује, најпре, стигло првих десет бригада, које ће до 1. априла, када „службено" почиње радна акција, подићи 16 насеља, у којима ће, у око стотину монтажних барака, становати учесници ове акције. А припремиће им и места за шаторе, у којима ће у летњим месецима спавати око 6.500 бригадиста.

Насеља су подигнута код Мокрица, Рибнице, Прилипа, Гмајне, Грмовља, Драге у Горњем Кроновем код Малковца, Долењског Картељева, Сент Јурија, Луковка, у Требњем и Коренитки. И три насеља у близини Загреба.

Централни комитет Народне омладине одлучио је да бригаде имају највише до 120 омладинаца. И да свака бригада буде смештена у једну бараку. У току лета, када се на градилишту Аутопута буде налазило преко 20.000 омладинаца, неке бригаде биће смештене и под шаторима.

Предвиђено је да радно време траје 6 часова. Слободно време да се користи за брижљиво припремљен културни и забавни живот, спортска такмичења, разне курсеве и семинаре.

Исирађај бритде из ВеоГрада, 4. аирила 1948

Исхрана

У сваком насељује била велика кухиња. Главни кувар је професионалац, помоћ дају бригадисти. Трпезарије су под кровом. Сваки бригадиста на Аутопуту примаоједневно 4.500 калорија. Стално се водило рачуна о потребама, о томе да се, према сезони, набави све што је пторебно, воће, поврће, млеко...

Окојеловника и начина кувања често је било приговора и дискусија. Македонци не воле масно, а воле папрено, Срби воле и масно и папрено, Словенци ни масно, ни папрено. У насељима, где је било бригада са различитим укусима, храна се понекад спремала једнима, други путдругима по вољи.

Посебна пажња биће посвећена исхрани и здравственој заштити омладинаца.

Срећан иуш бршадисши

Са смошре омладинских бртада у БеоХраду пред одлазак на радне акције

Друштво инжењера и техничара Словеније упутило је апел свим својим члановима да се пријављују за одлазак на акцију, макар и на најкраће време, где би својим стручним знањем помогли омладинцима.

Сеоске бригаде радиле су два месеца, бригаде средњошколаца и студената 30 дана.

На изградњи Аутопута „Братство-Јединство" у првој смени 7.400 омладинаца

У првој смени на изградњи Аутопута „Братство-јединство" радиће 7.400 омладинаца у 62 бригаде и то из Србије 26 бригада сеоске омладине и две бригаде СТВ „Партизан"; из Хрватске 15 бригада и једна бригада „Партизана"; из Босне и Херцеговине 11 бригада и једна СТВ „Партизан“; из Македоније 5 и из Црне Горе 3 омладинске бригаде, претежно сеоске омладине.

Долазак првих бригада, које ће учествовати у главним радовима очекује се између 29. марта и 3. априла.

Бригаде које су изводиле припремне радове и неке из прве смене биле су 1. априла на централној прослави дана омладинских радних бригада, у Новом Месту.

На трасу Аутопута, где ће се подићи омладинска насеља, већ 5. марта стигла је једна бригада сеоске омладине из Хрватске, а бригаде из Словеније -10. марта. У припремним радовима учествоваће око 1.200 омладинаца.

Једанаест бригада из Војводине

На изградњи ове деонице Аутопута учествоваће укупно 36 омладинских радних бригада из Војводине. Једанаест војвођанских бригада, из свакогсреза поједна, на Аутопут је кренуло већ 1. априла.

У другој смени, према плану Главног штаба и Покрајинског одбора Народне омладине, треба да учествују четири војвођанске бригаде, а сачињаваће их омладинци Врбаског, Вршачког, Зрењанинског, Кикиндског, Новосадског, Панчевачког, Сомборског и Сремскомитровачког среза - из сваког среза по 60 младића и девојака. Бригаде ове смене отпутоваће у Словенију почетком јуна.

У јулу из Војводине ће на Аутопут ићи пет бригада, и то поједна из Новосадског и Сремскомитровачкогсреза, докће по 60 омладинаца отићи са подручја Врбаског, Зрењанинског, Сенћанског, Панчевачког, Сомборског и Суботичког среза.

А почетком августа на Аутопут треба да оде осам војвођанских бригада: две новосадске, Вршачка, Зрењанинска, Кикиндска, Панчевачка, Сомборска и Суботичка, док ће у октобру на градњу Аутопута учествовати шест омладинских бригада из Војводине. У тој октобарској смени сви ће срезови дати по пола бригаде, 60 младића и девојака, а Новосадски срез ће формирати посебну бригаду.

Поред ових, формираће се и једна бригада од 140 чланова СТВ „Партизана“ и Студентска, са 160 бригадиста.

Тако ће, према плану Покрајинског комитета на овогодишњој савезној омладинској радној акцији, учествоваће укупно 4.380 омладинаца и омладинки из Војводине.

Стигле прве бригаде на трасу Аутопута

Међу првима на ново градилиште Аутопута стигле су Мариборска бригада „Апфонса Сарха", Копарско-Горишка бригада „Миха Маринко", Цељска бригада „Душана Финжгарја", Помурска бригада „Стефана Ковача", Љубљанска бригада „Иво Лола Рибар“, Стручна електричарска бригада „Елес“, Љубљанска бригада „Станета Жагарја“, Новомешка бригада „Мајде Шилц“, Карловачка бригада „Нада Димић“, Сисачка бригада „Никола Демоња" и Загребачка бригада „Браћа Орешки".

Гоуиа из Прве вршачке бршаде

Руковођење на радној акцији

Бригаде сујош пре него што су пошле на акцију, изабрале своје штабове од седам чланова, међу њима команданта и заменика команданта. Остали чланови сусекретар (обично секретарица), интендант, задужени чланови за културно-просветни рад, за фискултуру, за здравство и за хигијену. У бригади су постојали још и командири чета и њихови заменици, по потреби и десетари.

Насеље је имало сталног команданта, за период од марта до новембра. Он Је правио распоред рада бригада, бринуо се за снабдевање, за дисциплину, за све остале потребе.

Један од редовних сасшанака са команданшима насеља

Али, нико није сам командовао. Све важније ствари у бригади решавао је састанак - конференција целе бригаде, а у насељу - савет насеља, који се састојао од свих команданата бригада у насељу, команданата насеља и лекара. То је био највиши орган који је имао право одпучивања о свему из живота и рада бригада и насеља.

О појединим важнијим и политичким проблемима дискутоваоје и актив Народне омладине, који је постојао у свакој бригади.

Први радни учинци

Већ у априлу заталасани зелени предели Долењске, десно од Саве, постали су ново поприште радних битки и успеха омладине из Новог Сада, Зенице, Никшића, Сплита, Осијека, Крагујевца, Цеља и осталих крајева, из целе Југославије.

Радимо на водоводу у Прилипама и Мокрицама. Иде! Код некога се можда појављује носталгија. Код мене не. Забаве је довољно, али то у неком чудноватом облику. Друштво је на свој начин пријатно. Хоћу ли издржати?

20. март

На крају, кад се будемо разилазили, биће ми врло тешко. Већ се дуго нисам овако добро осећао. Добри су и искрени ови младићи и девојке. Нашао сам нове пријатеље у Љубљанској и Мариборској бригади, добро се разумемо.

Има знакова незадовољства због свих оних неиспуњених обећања. Неки би хтели већ првих дана телевизију, али већина схвата, да то не иде лако. На раду смо вредни, бар командант тако каже. Дисциплина се учвршћује. Чини ми се да су бригадисти све више свесни, да су чланови једног већег друштва и да морају подредити власите интересе друштвеним задацима.

26. март

Логорска ватра. Шале, скечеви, песме... „Тамо на риви, чекају те мала"... .пролећно расположена срца бригадиста изливају своју радост у наруче притајене ноћи и знатижељних

Команданши бртада ОРА Аушоиуш „Брашсшво и јединсшво" у насељу Горјанском (Словенија), 1958,

До половине маја ископано је 260.000 кубних метара хумуса и уграђено у насип будуће аутостраде 165.000 кубика земље и камена.

Завршено је пет већих објеката, а у раду се налазила још три. Потпуно је изграђено 50 пропуста, а следећих 75 је у изградњи.

Само у последњој смени тракторским курсевима је било обухваћено 1.940 омлдинаца, а разним аутомото курсевима даљих 1.747, а бициклистичким више од 300 бригадиста. Радиоаматерски и електроинсталатерски привукли су пажњу близу 1.300 младића и девојака.

Из *Дневника* једног бригадисте

Још није прошло ни месец дана од како смо у Мокрицама. Кад би нас посетио неко ко је овде био у време нашег доласка, пријатно би се изненадио - толико нам се насеље изменило.

9. март

„Стигли смо у Мокрице. Ишло је без оних уобичајених, преживелих формалности. Пребацили су нас по „белом путу" и блату. Мокрице, заиста сте мокре - чудновато нас гледају ваше очи!

12. март

Живот се у бригади побољшава - добили смо одела, ћебад и пећи. Имамо много посета, много ургирања, па и много успеха.

звезда, које наивно жмиркају између здепастих облака. Сањарећи питам се: да ли је то пролеће?

Позвали смо Љубљанску и Мариборску бригаду, дошли су и омладинци из суседног хрватског села Брегане - у контакт нас је довео референт за културно-просветни рад. После програма - игранка. Све је весело, млади смо. Зближава нас заједнички језик младости и другарства.

1.април

Данас је био велики дан за све нас. Одвезли смо се у Ново Место на митинг. Одушевио нас је поглед на масу младих људи, градитеља Аутопута. Гануло нас је празнично расположење којим су нас Новомештани дочекали. Били смо поносни на речи друга Темпа.

Наша бригада проглашена је ударном. Трипут ура! Ваистину смо заслужили. Сутра почињемо да радимо на путу. Срца су нам испуњена тихим радосним нестрпљењем. Чекамо још две бригаде - из Далмације и Сремске Митровице. Све смо им припремили, добро ће се осећати.

5. април

Радимо, радимо, радимо, колико год можемо. Такмичарски дух захватио је наша срца, дух другарског међусобног такмичења. Шале, смех, колица, жуљеви... Добро је расположење због успеха у раду. Понос због неочекивано високо премашене норме.

За време повратка у насеље, двојица покушавају ону познату: „Лепо је у нашој домовини бити млад"... И заиста јесте, а понеки од нас за то сазнаје тек овде.

Ово је неколико малих свакидашњих бележака истргнутих из *Дневника* једног бригадисте. И Новомештанске бригаде „Мајда Шилц". То су неповезани листови којима је млади човек поверио мали део својих утисака и осећања." (Тоне Сребрњак)

Првих тринаест ударних бригада

На састанку Главног штаба омладинских радних бригада донета је одлука да се тринаест бригада које су од 1. априла биле на припремним радовима, прогласе ударним. То су: Карловачка, Хљубљанска, Мариборска, Копарско-горишка, IX љубљанска, Крањска, Новомешка, Сисачка, Загребачка, Цељска и Елес бригада.

Доносећи ову одлуку, Главни штаб се руководио чињеницом да су све бригаде, од свог доласка на трасу, половином марта, у потпуности обавиле свој задатак и поред тешких услова створених неповољном временском ситуацијом. Снегови, кише и хладноћа нису умањили одушевљење и вољу бригадиста да се свом снагом залажу на послу.

Захваљујући овим бригадама, 1. априла је несметано почео рад на траси. Нове бригаде су ушле у спремне бараке, уређена насеља са водоводом, електричним инсталацијама, телефонима и другим објектима неопходним за нормалан живот у току акције.

Најбоље бригаде у трећој, мајској декади

Оцењујући резултате које су постигле омладинске радне бригаде у току треће декаде, у мају (од 21. до 30. маја), Главни штаб је донео Одлуку о признањима најбољим бригадама, и то:

По шести пут се за ударне проглашавају следеће бригаде: Дубровачка бригада „Мића Мариновић", I подрињско-шабачка омладинска радна бригада и Специјална бригада ЕЛЕС у омладинском насељу „Врандук";

По пети пут - I сарајевска омладинска радна бригада.

По трећи пут - Тузланска ОРБ, Охридска бригада „Славеј", Требињска и Лесковачка ОРБ.

По други пут - Славонско-бродска ОРБ, Пријепољска ОРБ, Сисачка бригада „Васа Гаћеша", I осијечка бригада „Милица Крижан", Ваљевска бригада „Жикица Јовановић Шпанац", Београдска бригада „Посавски партизан", Винковачка бригада „Млади задругар", Крагујевачка бригада „Тоза Драговић'', Краљевачка ОРБ, Чачанска бригада „Ратко Митровић", Крушевачка бригада „Милан Цетишић", Новоградска бригада „Јосип Крајачић" Титовоужичка ОРБ, Зеничко-завидовићка ОРБ, Специјална бригада ЕЛЕС у омладинском насељу „Иво Лола Рибар", Новомешка бригада „Винко Павшич", Мариборско-штајерска и Косовско-митровачка ОРБ.

Први пут за ударне су проглашене: Посушка ОРБ и Брчанска бригада „Хасан Кикић".

Истовремено, похваљене су: II цељска бригада „Тончка Чечева", II сарајевска, Бригада СТВ „Партизан" „Јожа Влаховић" и Војвођанска бригада „Јединство".

Прелазна застава Главног штаба поново је додељена Охридској бригади „Славеј", која је и у протеклој декади постигла најбоље резултате, како на радилишту, тако и на осталим секторима своје делатности.

У Првој пријепољској бригади

0 условима живота бригадиста у омладинском насељу говори забелешка репортера у посети једној бригади:

Омладинско насеље „Раде Кончар" у Корењицку - селу код Мирне Горе. У ово некада мирно село, ушла је живост, бучно, омладински. Нових 1.300 становника донело је нови живот, са електричном струјом и радио апаратима.

У насељу се лепршају заставе десет омладинских радних бригада. Чује се песма и музика. И одсечне команде за постројавање.

Бригаде се спремају за ручак.

Репортер прилази логору Пријепољске бригаде. Одјекну три пута „ура" - градитељски поздрав госту .

„Опкољен сам са свих страна, слушам младе градитеље који ми говоре како и шта раде и да им је бригада ударна, да очекују да то звање добију више пута. А онда питања

- како је „тамо", у нашем крају, шта има ново.

Разговор прекину обавештење преко звучника: „Пријепољска у строј, на ручак!" Идем и ја са њима. Успут настављамо разговор.

Трпезарија лепо уређена. Бригадисти сами себи сипају јело, колико ко може. Храна разноврсна и у изобиљу.

После ручка коло, песма, разговори. У колу 200-300 младића и песма:

У омладинском насељу

УПРКОС КИШИ - СРДАЧАН ДОЧЕК ПРЕДСЕДНИКА ТИТА СА САРАДНИЦИМА

Тишо и Мића Новковић у ошвореном аушомобилу иоздрављају окуиљене бршадисше

Председник Тишо, Ранковић и Миха Маринко у иј ирашњи Миће Новковића иролазе кроз шпалир бртадисШа на путу ка седишту ГлавноІ штаба у дворцу Оточац

Пријепољских сто момака,
бртада је стварно јака.
Куд пролази Пријепољска,
цијела се земља треска.

Сликање, па опет разговор - о раду на траси, о учењу кад се врате у логор.

Брзо прође скоро три сата од мог доласка у омладинско насеље. Време је за повратак. Поздрављамо се обострано задовољни због изненадног сусрета."

ТИТО ОДУШЕВЉЕНО ДОЧЕКАН НА ТРАСИ

Јуче је, најзад, освануо дан коме се до тада надало преко тридесет хиљада градитеља. Младићи и девојке из свих крајева наше земље, сељаци и радници, средњошколци и студенти, у својој средини, на градилиштима и у насељима, могли су да поздраве Тита. Многи су се сећали оног узбудљивог конгресног дана у јануару, када је у салу, бурно поздрављен од свих делегата, ушао Тито и са говорнице рекао целој омладини Југославије: „Имам један задатак за вас...". Клицање које је дочекало таЈ израз поверења ускоро је почело да се претвара у стваралаштво. После свега два месеца припрема и ни пет месеци рада, градитељи Аутопута, ти најодабранији и најсрећнији представници своје генерације ове године, могли су Титу да покажу шта су до тада урадили. И да га дочекају мирно и задовољно, поносно да му погледају у очи.

Многи су јуче поранили. На многим местима, на Оточцу, на пример, сипилаје киша. Али, небо није било сасвим тмурно.

- Ваљда ће проћи облаци! - надали су се сви.

- Толко смо се спремали, неће ваљда све пропасти због те глупе кише.

Киша се, међутим, претворила у безнадежан пљусак. Ни чланови Главног штаба, који су овде од марта, не сећају се горег невремена. Бригадисти из насеља „Раде Кончар" и из привременог насеља у Великој Пеци, који су дочекивали високог госта на почетку нове трасе Аутопута код Иванчне Горице, брзо су сасвим покисли. Небо је било тако тмурно, облаци тако мрачни, нигде се није видео ни трачак светлости, да су многи веровали да Тито неће доћи, а многи су се томе потајно и надали, стрепећи да ли ће му се свиђати све оно што ће морати да гледа кроз пљускове кише, или под блатом. Као у толико случајева, и овог пута, у једној не тако великој ствари, Тито је све нас нечему научио. Оно што се науми, спроведе се до краја.

Колона аутомобила стигла је по највећој киши. Грмелоје и севало. Али, Титоје изашао из свог аутомобила, примио је рапорт команданта Главног штаба Миће Новаковића, и насмејао се:

- Нисте ни ви криви, а нисам ни ја крив што пада киша. Упркос времену хоћу да видим што више...

Титоје примио цвеће и пешке прошао кроз кишу и кроз шпалир младих, који су изненада заборавили на невреме. Због блата се није могло проћи трасом, како је планирано. Због тога је колона аутомобила кренула према Новом Месту старим путем. Али, већ у Требњу се није могло даље. Одушевљени омладинци су упркос киши, заједно су грађанима овог симпатичног градића, неуморно чекали Тита. Када је друг Тито видео да бригадисти кисну, чекајући њега, наредио је да се подигне кров његовогаутомобила, и стајаоје усправно, отпоздрављајући на раздрагане и одушевљене поздраве, стојећи и сам под пљуском. То су биле прве сцене сусрета са омладином на траси. Љубав и одушевљење за Тита показало се нарочито јасно можда, захваљујући и невремену.

Пошто је изгледало да ће киша ускоро стати, колона аутомобила се упутила према Главном штабу на Оточцу, Из аутомобила су изашли Тито, Александар Ранковић, Миха Маринко, генерал Милан Жежељ и многи високи државни и партијски руководиоци из Словеније и Новог Места. Ту су били и председник Народне омладине Југославије, Мика Трипало, секретар Централног комитета Народне омладине Југославије, Лука Бановић, председник Народне омладине Словеније, Тоне Кропушек, и као домаћини, командант Главног штаба - Мића Новковић, његов заменик- инжењер Ратко Вујновић, секретар Градилишног комитета Савеза комуниста - Нико Белопавловић, директори инвеститорских група у Словенији и Хрватској - инжењери Мравља и Целмић и други. Пред улазом у Главни штаб Титу Је рапортирао секретар штаба, Душан Литвиновић, који је управо, био дежурни.

Титу тада ништа није могло да промакне. Примећивао је и многе „ситнице". Док је разгледао просторије Главног штаба, смештене у лепом средњовековном замку окруженом модрозеленом реком Крком, старим тополама и цвећем, ниЈе пропустио да не пецне руководиоце акције:

„Само је Гпавни штаб у рату увијек бирао најгоре просторије. Нама никада није било тако угодно... Да се Штаб акције није мало погосподио?!"

Запазивши неке слабости, не само организатора радне акције, већ и друштвене заједнице, у говору је и о томе рекао:

....Овдје, на „Аутопуту, постоји, на примјер, код сеоске омладине велика тежња да се упозна с техничким средствима. А шта смо јој ми дали? Свега два-три трактора, које сте сами тражили и измолили. У слиједећој години треба да створимо орган који ће се бринути о томе да вас снабдије свим што је потребно. То ћемо и учинити."

ОДЛУЧУЈУЋИ МЕСЕЦИ ЗА БЛАГОВРЕМЕНО ЗАВРШАЕЊЕ АУТОПУТА ЗАГРЕБ-ЉУБЉАНА

0 *Шоме је у насељу „СШеван Филиповић" Говорио Мића Новковић:*

„Другови и другарице, ми смо већ организовали неколико такмичења, а данасје завршено још једно велико такмичење у част 4. јула - Дана борца, празника устанка народа Југославије. У овом такмичењу, које је трајало две декаде, уопште узевши, постигнути су ванредни резултати, са којим могу бити поносни сви наши градитељи. Просек учинка од око 140 процената најбоље сведочи какоје омладина схватила задатак, који је пред њу поставио друг Тито на VI конгресу Народне омладине Југославије.

Наша омладина је узела велику обавезу и ми градитељи можемо данас рећи, и поред тога, што нас од званичног почетка радова одваја свега три месеца, да смо велики оптимисти у погледу коначне изградње Аутопута. Ово најбоље потврђује чињеница да се већ сада преко овог словеначког и хрватског краја, кроз поља, камена брда и шуме може видети, да је урађено веома много:

До сада је ископано хумуса 327 хиљада кубних метара (95% свих радова), земље и камења 769.000 кубних метара (58%), уграђивање тампона започето је на 7 одсека, завршено је 165 (70%), објеката и пропуста, у радује 51 (20%),

Радови код Припииа¯

а само је незапочетих 23, што значи свега 10% од укупног броја објеката. Бетонска трака већ се поставља.

Све се то могло постићи захваљујући, пре свега, томе што је на сваком радном месту дошла до изражаја свест и полет које постоје код наше омладине.

Међутим, било би неправедно ако на ово месту не бисмо истакли значајну улогу инвеститора и предузећа, који су са своје стране, у оквиру објективних могућности, чинили све да би успех био што већи и да бисмо се што пре приближили заједничком циљу.

Али, успех у такмичењу не би био толико значајан да нисмо, такође, и у другом погледу направили велики корак напред. Богатији идеолошко политички и културно-просветни рад у насељима и у оквиру бригада, организованија спортска активност и техничка делатност, свеопшта брига за очување здравља и живота омладине дају нам право да можемо бити задовољни.

Наша насеља из дана у дан све више добијају изглед дома, у којем се градитељи у слободним часовима могу одмарати и пријатно забављати.

Због свега тога, градитељи Аутопута, евоцирајући успомене на славне дане револуције, на велике окршаје и битке које су водили наши борци, поносни су и треба да буду поносни на своје резултате које су постигли, јер су они у данашњим условима на свој начин вредни сваког признања и достојни многих успеха из народно-ослободилачке борбе.

Било би погрешно ако бисмо се сасвим задовољили са овим резултатима и мислили да је све најбоље. Врло добро знамо да је било од стране појединаца из неких бригада кршења постојећих правилника. Сматрам са чиме се, вероватно, и ви слажете, да у оваквој маси младих људи мора да постоји дисциплина која је гаранција, да се све наше одлуке спроведу у живот. Недозвољено је у оваквој средини користити се разним средствима, да би бригада и појединац добио оно што није заслужио. Треба водити рачуна да млади људи нису дошли на трасу само да раде. Колико је позитиван пример неких бригада, да су радиле много више од шест часова, толико је негативно, што се то не зна, и што се резултати већег броја часова убрајају у шесточасовно радно време. Ако треба радити више од 6 часова, онда ћемо се договорити. Убеђен сам да нико неће бити против, уколико се укаже потреба да се дуже ради на неком објекту, од којег зависи извођење других радова, али ћемо устати сви против таквог рада који доводи у неравноправан положај бригаде на траси. Зато ће Главни штаб убудуће предузимати енергичније мере, да би признање најбољег добила бригада која на свим подручјима постигне успех вредан пажње. Овога пута на овом ставу је и базирана одлука за најбољу бригаду.

Другови и другарице! Пред нама сујош врло велики и тешки задаци. Овај и следећи месец су одлучујући за благовремено завршење Аутопута. Зато смо убеђени да ће градитељи о томе водити рачуна, да ће своје физичке и умне способности усмерити у том правцу и да ће се живот на траси организовати тако да још више дође до изражаја све оно што бисмо желели, а да омладинци буду што задовољнији. Поред борбе за квалитет и квантитет радова и правилног односа према алату чување здравља омладине је најважнији задатак свих руководстава. С пуним правом кажемо да друштвени живот мора и треба да буде још организованији.

А све се то може постићи зато што се сада на траси налазе студентске и средњошколске бригаде, које овом приликом у име старих бригадиста, најискреније поздрављам. Уједно, мислим да од студентских и средњошколских бригада веома много очекујемо.

Краљевачке бригаде на Аутопуту

На деоници Аутопута Загреб - Љубљана из Краљева су учествовале:

Среска ОРБ „IV краљевачки батаљон", са 120 бригадиста, у мају и јуну 1958. године. Смештена у насељу „Раде Кончар", а радила је, углавном, на земљаним радовима на траси и три лута проглашена ударном.

Шшаб ОРБ „IV краљевачки башаљон"

Среска краљевачка ОРБ „Предраг Вилимоновић", са 135 бригадиста, од којих 35 омладинки, смештена у насељу „Мајдашил" код Брежица, постављала је тампоне, све ручно - крампом, лопатом, колицима, набијачима; проглашена је шест пута ударном.

Краљевачка ОРБ „Олга Јовичић - Рита", са 120 бригадиста - у јулу и августу је радила на просејавању шљунка, послуживању око финишера, утовару и истовару шина, истовару цемента, на мешалицама за бетон; дала је 27 ударника и 27 похваљених.

Најбоље бригаде у III декади

Главни штаб омладинских радних бригада, 3. јула 1958. године, донео је одлуку да се за изванредне резултате у току III декаде, јуна 1958. године, за ударне по трећи пут прогласи 66 ОРБ, по други пут 11 и први пут три. А прелазна заставица додели II трбовљанској бригади „Тонета Окрогарја", која је декадни план испунила са 192%.

Крајем јула извршена највећа смена бригада - дошло нових 148 ОРБ из свих крајева земље

Тих дана извршена је највећа смена градитеља овогодишње акције. Све досадашње бригаде напустиле су насеља, а на њихова места дошла је потпуна нова смена. Од Иванчне Горице, одакле полази траса па до Ракитја близу Загреба, сместило се, у току три последња дана јула 148 омладинских радних бригада из свих крајева земље.

Рад на узаном и мочварном терену

Од Коренитке траса је прошла Требње. Слој тампона поливен је битуменом. Након неких двеста метара испод насеља траса се завршава у гомилама земље и издробљена камена. Групице бригадиста копају канале. У њима се скупила вода.

Земљани радови на овом месту су били при крају. И онда се увидело да је земљиште мочварно и да би могло доћи до тоњења Аутопута.

- Касније, међутим, када су туда наишли камиони и друга возила показало се да пут већ тоне - рече пословођа. Одмах смо започели извођење дренажних радова. У ископане јаме насипан је камен. Уваљаћемо, па тек онда у насип уградити стотине кубика камена.

Ваљци већ раде даноноћно. Бригадисти од зоре до мрака копају канале. Вода мутна, прљава, одводи се из мочваре да се радови несметано наставе.

Мало ниже, траса даље вијуга. Као да није прешла преко мочваре, белаје и равна. Бригадисти Приштинске бригаде скидају шкарпу и накопану земљу товаре у коњска кола.

- Узан је простор на коме радимо. Човек не може често да се окрене, а не да ради - жалио се командир чете Суле Мамот - траже норму, а овамо сакупљај земљу, куд знаш, да би некако намирио број потребних кубика. (МК)

Свуда се ближи крај

... Готово пуних пет месеци, свакога дана, отприлике, у исто време, пред доручак, пред ручак и пред вечеру, са великог усека у близини Оточца, одјекују праве канонаде. Пет месеци се овде ради, такорећи, дан и ноћ. И сада, још у дубоко прекопаном каменитом брду прави је лом од материјала. Разлеже се хука мотора тешких грађевинских машина и поклици бригадиста Гораждanске бригаде. Гледам те људе и мислим колико је у том кратком усеку просуто зноја да би се траса свела на предвиђену висину?! Када кроз неколико месеци између високих ивица модерног пута ту кратку раздаљину буду прелазили аутомобили за неколико секунди, нико се неће замислити над великим напорима уложеним да одјуре несмањеном брзином."

ПРИМЕРИ САМООДРИЦАЊА

Из бележнице репорШера

„Група бригадиста неуморно равна већ готово завршену трасу, да би се постављао тампон. Питамо их из које су бригаде. Једна девојка, готово и неокрећући се, одговара:

- Из Пећке, из насеља „Врандук".
- Ради ли вам цела бригада после подне?
- Не, ми смо добровољци.

Сиремање бешона у нешшо већој мешалици

Дру1а јајачка код Шенијурја

НЕКОЛИКЕ ИСТАКНУТИ.ЈЕ РАДНЕ БРИГАДЕ

IV црно!орска бртада

Прва Тишо1радска

I шабачка бртада

На траси у Коренитки. Део бртаде ФилозофскоI факултета „Димитрије Туцовић".
Стоје с лева: Душан Стојковић, четврти и пети Дра1о Вујошевић и Момир Шљукић;
чуче Верица Мирчић, Тања Хорошанин, „мала" са психолотје, а седе Владимир Станимировић,
црномањасти бртадист и Влада Аранђеловић са светске

ГРАЂЕВИНСКА ПРЕДУЗЕЋА ОПРЕМЉЕНА
СВЕ МОДЕРНИЈОМ МЕХАНИЗАЦИЈОМ

Финишер а за њим велики ваљак :<од Коренишке

За сваку врсшу радова - иосебна врсша машине

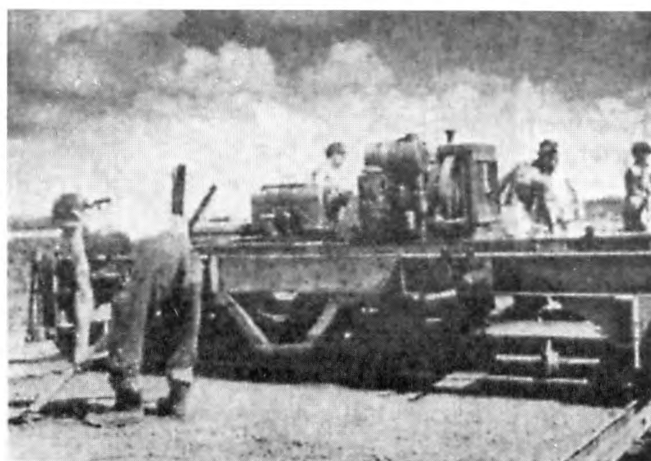

И онда су нам објаснили. Цела ова група је радила нормално пре подне на тешком послу у каменолому. И сада, после ручка, изашли су да још неки сат раде на траси.

Мало даље од њих читава Мариборска бригада из насеља „Врандук" радила је у другој смени тог дана. Управо, кад су се вратили у насеље после шест сати рада, рекли су - недостају радници, предузеће моли ко хоће добровољно да пође. И пошла је цела бригада да у току једног дана уради два пута више него што се од ње нормално тражи.

Тихдана бригадисти су заиста били потребнији него икада. Нове бригаде још нису све стигле, старе су отишле, а сваки минут ових лепих септембарских дана је драгоцен.

Нисмо прошли ни три километара, а већ су за нама остали један велики усек, два моста, два пропуста... Ево га сада још један усек. Кажу, до сада су, расецаЈући брдо, извадили око 9.000 кубика камена и земље. Али, зато сада већ има шта да се види - овај огромни објекатје при завршетку. Преостало је још мало посла око уравнавања подлоге, прочишћавања узбрдица и заосталих мањих стена.

Два младића у бригадирским униформама буше компресорима рупе за мине. Биће то ваљда последње мине испаљене у овом усеку. Чудимо се откуд да бригадисти обављају тај посао. Један од њих објашњава:

- Ми смо бивши бригадисти. Били смо овде на раду у Шибеничкој бригади и остали као радници у грађевинском предузећу.

Ево нас изнад насеља у Картељеву. Ваљда се ни са једног места не може тако лепо, одједанпут, видети већа дужина Аутопута. Доле, низ питоме њиве и ливаде вијуга већ завршена траса, као лепо уцртана линија на зеленом папиру,

Погледдостиже неколико километара и нигде се не виде заставе бригада, нигде се не ради. Једноставно, овде је посао при крају. Туцаникје свуда разасут, наједном већем делу постављен је и први слој пенетрираног асфалта, Чека се само да наиђе финишер, овде му је дочек већ припремљен.

Када су први градитељи стигли на ово место, кукуруз је већ био посејан. Сада, он још није сазрео за бербу, још се зелени по околним њивама.

А Аутопут је овде сазрео пре једног завршетка једног вегетационог рока кукуруза."

У ШЕНТЈУРСКОЈ КЛИСУРИ

То није обичан усек, то није само велики насип. Три стотине метара разбијао се тврди камен у кориту реке. Сви су се плашили тих неколико стотина метара. Говорило се да ће пробој тог кланца постати синоним ове акције, као што су остали у сећању „Врандук", „Кисељак", „Спачва".

Пре непуна три месеца, тврде литице су биле тек начете. Једног оваквог поподнева, гледао сам како се бригадисти, много њих из три бригаде, муче да нађу ослонац у скоро усправној стени, да би крампом одваљивали парчад. Онда, на почетку радова, овде је била уведена једна посебна мера предострожности - често је од двојице само један могао да ради, други га је држао да се не би оклизнуо заједно са парчетом стене које одвали.

И сада се много ради у кањону безименог потока. Овог поподнева, на кратком растојању од неколико стотина метара, биле су три бригаде. Али, сада је много лакше радити - пут се лепо назире. Посла има још доста, али нема опасности да финишер, када буде долазио од Кардељева, чека и један дан пред Шентјуриским усеком.

На овом терену, у једној прилично великој дужини, често се човек сусреће са камењем чудних облика и димензија изнад пута. Из даљине то изгледа као да је неки екстравагантни сликар - модерниста, приредио изложбу на отвореном пољу.

На градилишту код Шентјура

Лепо изгледају ти старци, јарчеви, медведи и какве се све фигуре не привиђају пролазнику. Кажу да их неће рушити, и тоје, заиста, паметно.

Изузев усека код Пониква, напред скоро нема никаквих „проблема". Пут је готов, или ће то ускоро бити. Читавих петнаестак километара смењује се тампон, туцаник, пенетрирани асфалт, дивни асфалтни тепих готовог аутопута. Истина, још у једном усеку боре се са чудном аномалијом - појавом дубоког слоја меке земље испод извађеног камења, или десетак „дампера" и један булдожер износе последње тоне ископа.

Само нешто даље од тог усека, према насељу „Раде Кончар" у Коренитки, радила је то поподнева Смедеревска бригада. Видели смо бригадисте на једном за њих изванредно занимљивом послу- постављању ивичњака. Заједно са стручним радницима, неколико десетина њих извлачило је дивне беле линије са обе стране асфалта.

Када буду писали кућама својим бројним друговима, који су са ранијим смедеревским бригадама били на траси, мораће их изненадити. Па они су, још пре два, три месеца, тек откопавали хумус на појединим секторима, а ето сада, ови из септембарске смене доживели су ту част и ту радост да обављају последње послове на изградњи Аутопута.

Општи утисак је и више него повољан. На делу Аутопута од Оточца до Иванчне Горице свуда је близу крај. Истина, код свих грађевинских предузећа остаоје по неки усек, по неки кратки терен на коме треба још ознојити дланове. Али, штоје најважније, много је, неупоредиво много више терена спремно да прими финишер, или га је већ пропустило.

И, сви су оптимисти. Само, чешће погледају у облаке и уздахну:

- Треба нам само десетак лепих, сунчаних дана за последњи јуриш, за последње радове."

ДЕВОЈКА И АУТОПУТ

„Кише у октобру су спрале аутопут. Трава зелена попут пролећа расте у густим чуперцима и учвршћује косине на скрапама и насипима. Младићи и девојке, покисли, враћаЈу се у насеље. Замор гласова испреплиће се са шумом црвеног листа на брези поред барака. Једна девојка, висока, са дугом косом, седи на влажној клупи и занесено гледа у позорницу опалим лишћем.

- Ех, како је сада пусто. Гледам ову позорницу и мислим на септембар. Седели смо около, миловани благим налетима ветра. На позорници група бригадиста је изводила скеч „Репеташи". Смејали смо се да се насеље тресло од весеља - прича она другу поред себе.

- Чуј, Миро, мало си претерала са тим вашим смехом..

- Зашто сам претерала?! - чуди се она.

- Где се могу бараке трести од вашег смеха, када их ни ветар не може пољуљати.

- Да си био па ми се не би чудио.

- И у нашим друштвеним просторијама смех тресе прозоре када Жарко прича о својим авантурама на Аутопуту, али, барака, она се не миче.

Мира се диже и пође према штабу насеља.

- Идем да предам извештај.

- Ти, ако ми не верујеш, питај оне који су били у септембру.

Докје ишла према канцеларији замишљено је чупкала врх откинуте гранчице.

Младић остаде да гледа за њом све док не ишчезе за вратима.

- Чудна девојка. Уистину чудна. Седне тако и стане да прича о утисцима са Аутопута. Отишла је кући заједно са Пулском бригадом. Након пар дана дошла је пред канцеларију команданта насеља и рекла да жели остати до краја.

„Шта си била у бригади?", упитао јује командант Стојчевски. „Бригадисткиња!" одговорила му је она кратко. „Зашто си се вратила?" „Нисам могла издржати код куће. Заволела сам ово насеље, заволела сам Аутопут и људе са грубим речима. Узела сам годишњи одмор и вратила се назад. Радићу што год ми одредите. Само ме задржите до краја".

- Наравно, нисмо могли одбити њену молбу. Примљена је за секретарицу насеља. Јер, два месеца је радила у бригади и добила похвалу за рад. Иначе, у Пули је књиговођа у Заводу за социјално осигурање. У канцеларији је само док сређује извештаје. Иначе, увек нешто барата по кругу и празним баракама.

Када сам пошао, младић ме ухвати за рукав капута.

- Још бих вам и ово рекао. Мислили смо да је посреди љубав. Уверили смо се да се не ради о љубави, оној под којом ми подразумевамо обостране симпатије младића и девојке, ради се о љубави према Аутопуту, према свему оном што је везано за живот на њему. Да, таква је она. Мира Добренић, наша секретарица - заврши млади причу о девојци и аутопуту. О девојци која је узела годишњи одмор и дошла на аутопут да би доживела крај. Да би доживела потпуну радост." (М.К)

Последња смена градитеља

Као и почетком сваког месеца, последњих дана септембра и првих дана октобра, извршена је смена бригадиста у насељима. То је, истовремено, последња смена градитеља Аутопута на овогодишњој акцији.

У претпоследњем месецу радова, током октобра, на траси и у насељима, налазиће се укупно 56 омладинских радних бригада. У овај број није урачунато више од двадесет бригада прошле смене, које су се добровољно јавиле да по неколико дана остану дуже на радилиштима.

Још једна смена у нашим насељима, још једна размена алата... Од 1. априла, када су композиције из свих праваца довеле прве бригаде градитеља, крајем сваког месеца једни су одлазили, други долазили.

И свака од тих смена, свака група бригада, имала је по неко своје обележје, почев од пионира, оних који су у још хладним данима априла почели да скидају коров са још необележене трасе, па до ове смене завршног удара.

У бараке су се уселили последњи становници на овогодишњој акцији. На радилишта су стигли градитељи који ће ударити последњи пут крампом и лопатом на једном новом Аутопуту који је тако брзо изникао.

И - можда једна највећа одлика, у сваком случају права радост - садашње бригаде имаће прилику и ту ретку част да буду директни учесници славља.

Међутим, као што је уобичајено, велике почасти траже и велике одговорности. И ове бригаде које су сада дошле у насеља и на радилишта имају, и то не малу обавезу - да не дозволе ма какву сенку на часни рад стотина и стотина бригада пре њих. Пре свега, остало је још доста посла, иако аутопут није више никаква машта. Он је стварност, досада је готово око 55 километара његовог коловоза. Апи, посла још има, треба добро запети да би се у предвиђеном року могло рећи - пут је слободан.

То исто важи и за остале активности бригадирског живота. А то је утолико теже што су бригаде садашње смене дошле на место градитеља, који су, по свим оценама, оставили изузетно добар утисак. Неће бити лако бригадама које су се уселиле у бараке да одрже високи углед омладинског градитељског колектива који су стекле претходне бригаде радом на траси и у другим облицима бригадирског живота.

„НАША ОМЛАДИНА РАДИ ЈУНАЧКИ"

Мика Трипало, председник ЦК НОЈ

При крају овогодишње радне акције на Аутопуту између Загреба и Љубљане боравио је председник ЦК НОЈ и члан Централног комитета Савеза комуниста, Мика Трипало. Он је том приликом за неке наше радиостанице дао изјаву о животу и раду омладине на Аутопуту и о најдрагоценијим искуствима која ће се користити догодине, на следећој деоници Аутопута кроз Србију и Македонију.

- Ја бих, пре свега, нагласио да нови период великих радних акција омладине почиње са VI конгресом Народне омладине - рекао је у почетку Мика Трипало - и да не би требало да се тај подухват дели на овогодишњи део, и део следећих година, на словеначки, или српски, или македонски део аутопута. Омладина ових година константно гради Аутопут „Братство-јединство" од наших северозападних до јужних граница. Ми сматрамо да је то један општејугословенски подухват, не само по општејугословенском значају пута, него и по томе што заједнички у њему учествује омладина из целе наше земље.

- У првом реду искуство ове године је - наставио је Трипало - да је акција, заиста, успела да буде ковачница братства и јединства свих народа наше земље. У другом реду, она је значила зближење наше радничке, сеоске и интелектуалне омладине. У наставку изградње Аутопута и даље ћемо усавршавати та искуства. Сада, на завршетку радова, можемо рећи да је наша омладина, заиста, одлично извршила свој задатак. Сви, а нарочито они који до сада нису имали прилике да раде са омладином, а који су сада дошли у додир са њом, били су одушевљени и јављањем омладине на радну акцију, а још више самим њеним радом. Раније се са извесном бојазни - то није никаква тајна - гледало на рад средњошколских и студентских бригада. Сада смо видели да су баш средњошколске и студентске бригаде не само на сваком

другом пољу, него и на раду, чак и надмашивале сеоске бригаде. То је добар знак. Томе треба захвалити читавом новом систему школства код нас, а вероватно и раду организација Народне омладине у школама.

Говорећи о животу у омладинским насељима председник Народне омладине Југославије је у наставку рекао:

- Свако ко је пратио овогодишњу радну акцију могао је да види да је живот и изван шесточасовног радног времена био добро организован. Интерес за оно што се обично назива Народном техником био је изузетно велик, не само што кажемо да живимо у веку технике, него и зато што наша привредна политика и на селу и у граду изазива интерес омладине за технику. Мислимо да идуће године још више користимо такве форме рада и надамо се већој подршци наше заједнице. Ја морам да кажем да смо ове године много што-шта сами морали да урадимо, да набављамо тракторе и друге техничке реквизите, али обећано нам је да ћемо следеће године имати много више помоћи.

- Ранији главни команданти били су мало изненађени посећујући овогодишњи Аутопут - наставио је Трипало - па су чак изразили и сумњу да ли ћемо радове уопште завршити на време. Ти другови не увиђају да се много тога променило у нашем систему, а особито у односу између руководећег кадра и бригадиста. Наша омладина је исто такојуначки радила као и раније, било је исто таквих радних херојстава као на пругама Брчко - Бановићи или Шамац - Сарајево, али наша омладина данас тражи другачије односе и другачије услове живота. Ја сматрам да то није слабост наше данашње омладине, него да треба да будемо поносни што смо толико напредовали...

ОДЛАЗАК СА ТРАСЕ

„Већ је увелико ноћ. На новомешкој станици гужва. Ори се песма. Хармонике свирају. Повици: трипут ура!

- Не плачи Блаженка! Видећеш га идуће године!

- Команданте! Дај да се поздравимо као људи, иако си ме казнио кад си био дежурни насеља.

- Вршио сам дужност, не љутиш се?

- Не!

- Захвати боцу воде! Санитетлија хлориши воду!

- Нема више: пажња! Пажња! Позива се да се јави у разгласну станицу

- Дај ми адресу, Ана! Замало да заборавим! Па, где би после?

- У бунар!

Кући одлазе Новоградишка, Титовоужичка и Винковачка бригада. Један малишан, седи на великом дрвеном куферу.

- Одлазиш мали?

- Одлазим. Уздравље!

- За тебе није штета што идеш. Мали си, ниси могао ништа ни да радиш.

- Па ја сам ударник.

- А где ти је значка?

Мали завуче руку у недра, извади завезану марамицу, одреши је и показа нову ударничку значку.

- Зашто је ту чуваш?

- Е стра ме да је не изгубим.

- Колико ти је година?

- Петнаест.

- Како су те тако малог пустили да дођеш на Аутопут?

- Мајка ми није дала, ја сам побегао. У бригади ме нису тели да приме, ја сам плакао, и они ме примише. Да видиш само како ми је мајка писала. У првом писму: Дабогда, овако, дабогда онако, ко ће овце да нам чува? А у другом писму: Како ти је тамо, имаш ли доста да једеш? Пази се да не озебеш, покривај се добро ноћу, ако ти требају паре ја ћу ти послати.

- А он јој је писао: имам да једем колико оћу...

- Море, кад одеш кући, мајка ће те тући.

- Неће. Кад јој кажем да сам се угојио два кила, добио ударничку значку, радоваће се.

Командант виче: улазите у вагоне! Немој неко да остане! Један бригадиста из Титовоужичке хтео да се прошверцује у Винковачку. Стиже га командир.

- Овај се прави невин.

- Пази, ја стваро погрешио.

Писак локомовите означава полазак. На прозорима вагона лепршају заставе.

Стотине руку машу. Воз оде у ноћ.“ (Бранко Николић)

Свечаност у насељу „Иван Милутиновић“

Командант Главног штаба предао је прелазну заставу и поздравио Београдску бригаду „Паја Маргановић"

У уторак увече, далеко изван насеља „Иван Милутиновић" у Гмајни чули су се раздрагани поклици и песма веселих бригадиста. Окупљени око мале насељске бине, чланови омладинских радних бригада овог насеља топло су поздрављали, до дуго у ноћ, победника завршне такмичарске декаде, у част 39-годишњице СКОЈ и носиоца прелазне заставе Главног штаба - IV београдску омладинску радну бригаду „Паја Маргановић“.

Прелазну заставу најбољој бригади прве декаде октобра предао је командант Главног штаба, Мића Новковић. Том прилиом он је, окупљеним бригадистима, одржао и краћи говор:

„Ових дана - рекао је Новковић, ушли смо у седми месец, како су почели радови на Аутопуту „Братство - Јединство“ на његовом делу између Љубљане и Загреба. Задатак који смо примили од друга Тита на VI конгресу Народне омладине Југославије, у јануару, биће извршен. Све што смо постигли у овом периоду резултатје несебичног залагања свих градитеља, а нарочито 54.000 младића и девојака из читаве земље, који су радили на траси...

Козарачко копо бршадисша IV бео1радске

Ова радна акција је показала још једном да у редовима наше омладине постоје велике традиције омладинских радних акција, које су организоване за време и после рата, и које су значиле веома много у нашој послератној изградњи социјалистичке домовине.

Иако нас још скоро два месеца деле до коначног завршетка радова, ми данас можемо слободно тврдити да смо обезбедили рок изградње нашег Аутопута, и не само то, већ да ћемо Аутопут завршити и пре одређеног рока. 0 томе најбоље сведочи већ постављених 70 километара бетонског и асфалтног коловоза.

Већ крајем овог месеца аутомобили градитеља моћи ће да прођу читавом дужином Аутопута од Љубљане до Загреба. Ми се поносимо тиме, јер је то најбоља гаранција да нас још врло мало одваја од званичног пуштања Аутопута у саобраћај.

Али, до завршетка свих радова има још прилично посла. Ја верујем да ће га ова смена завршити са успехом, у свом последњем јуришу и у темпу рада прошлих смена, ако се и ове бригаде заложе како су се залагале бригаде ранијих смена, ако се руководства бригада налазе на радилишту са бригадистима, и ако чување здравља наше омладине буде и даље брига сваког појединца и читавог колектива.

Судећи по свему што се последњих дана збива на Аутопуту, у то не треба сумњати. Можемо бити сигурни да ће омладинци септембарске и октобарске смене са још већим еланом и пожртвовањем носити високо барЈак градитеља и часно докрајчити дело које смо започели пре неколико месеци у овом делу Југославије.

Због тога примајмо нове конкретне обавезе. У њихово испуњавање унесимо драгоцена искуства која смо стекли. Остваримо што већу сарадњу са радницима и стручним особљем предузећа, јер је све то услов да часно завршимо примљени радни задатак."

Команданти на рукама градитеља

Командант Главног штаба, Мића Новковић предао је заставу команданту Београдске бригаде „Паја Маргановић", Трифуну Адамовићу, којије, примајући заставу, рекао:

- Радујем се штоје наша бригада понела заставу, овај симбол највећих градитељских достигнућа. Ми смо дошли са тим циљем и драго ми је што смо сви уложили крајњи напор да би одржали реч коју смо дали када смо пошли на ову заједничку манифестацију рада.

После пријема заставе командант бригаде се нашао на рукама одушевљених бригадиста, а одмах затим и командант Главног штаба дигнут је на руке и ношен поред логорске ватре, која је светлела као радост на њиховим лицима.

Дуго у ноћ одјекивале су бригадирске и партизанске песме, ваздух се проламао од раздраганих бригадирских усклика.

А пламен логорских ватри уздигао се високо као њихово одушевљење.

„Последњи јуриш"

У септембру и октобру међу бригадистима је организовано велико такмичење у част 39-годишњице СКОЈ-а. Под паролом „Последњи јуриш" градитељи су надмашивали себе у радној офанзиви, која је умногоме допринела да се ударнички и пре рока остваре големи радни и друштвеин планови.

У великом такмичењу под паролом „Последњи јуриш" градитељи су, ударнички и пре рока, остварили све планиране задатке, не гледајући на дневно радно време, остајали на градилишту и до касно у ноћ, са успехом замењивали стручне раднике и на компликованијим пословима асфалтирања и бетонирања. А њихове бригаде су остајале на акцији и после завршетка своје смене (20 бригада је остало 12 дана дуже, после 1. октобра).

После непуних шест месеци градње стигло се до краја. Од пролећних пљускова, летњих жега, до јесењих магли и кише, рукама су превртани кубици, финишери постављали бетонску траку дугу 80 километара. Сад је све готово. Поред пута се сади дрвеће... Дошло је време за предах. До пролећа наредне године

Већ се спрема славље. Велико и лепо. За хиљаде оних који су овде стекли понеки жуљ. По насељима оно је већ почело. А оно највеће и најлепше почеће кроз три дана у Оточцу на Крки. Откриће се једна спомен-плоча и отворити једна изложба.

Команданши на рукама бршадисша

На Јанкомирском мосту код Загреба, 23. новембра у 8 часова, пресецањем врпце биће пуштен у саобраћај део Аутопута од Загреба до Љубљане.

Овогодишња радна акција је завршена 23. новембра 1958. године, шестдана пре рока. За непуних шест месеци, 53.323 бригадиста, сврстаних у 466 омладинских радних бригада, изградили су 80 километара модерног асфалтног и бетонског коловоза.

Они су, при томе, ископали и у насипе уградили 1.300.000 кубних метара земље и камена; скинули око 300.000 кубних метара хумуса; превезли железницом и уградили у насипе 27.000 кубних метара шљунка и тампона; у каменолому издробили и у коловоз ставили око 43.000 кубних метара туцаника; подигли 52 већа објекта, међу којима: мост на Сави код Јанкомира, дуг 330 метара, вијадукт код Требња - 110 метара, код Свете Недеље - 70 метара и још 220 пропуста за воду и других мањих објеката.

У последње три декаде је додељено 86 „спомен-трака" - новоуведеног специјалног признања за изванредне резултате, а Председник Републике је 158 бригада одликовао Орденом рада.

Укупно 42 већа објекта - практично, по три објекта на сваком километру

Деоница Аутопута од Љубљане до Загреба грађена је као чист Аутопут, што значи без икаквих укрштања са другим путевима. На овил осамдесетак километара Аутопута требало је изградити укупно 42 разна већа објекта, претежно надвожњака, подвожњака, вијадукта и

Сшубови ширче у небо - надвожњак код Ошочца у изфадњц.

мостова. Поред њих, изграђено је још 200 пропуста и других мањих објеката, што значи да је, у просеку, на сваком километру Аутопута требало подићи три већа или мања објекта или пропуста.

Сви ти објекти на Аутопуту пројектовани су и грађени веома модерно и естетски лепо. И свуда ће бити прави украс аутостраде.

Ова деоница, пројектована по принципима најмодернијих аутопутева, сва је у кривинама. „Нигде нема досадне, једноличне праве линије, која опасно умртвљује возаче, читав пут благо вијуга из једне кривине у другу. Те кривине су такве да се само лепо назиру у даљини, а ништа не сметају нормалном одвијању саобраћаја, у пуној брзини“. Вијадуктје, такође, грађен у благој кривини, онако како је то линија пута захтевала.

Од земљаних радова до доласка финишера

Радне операције на траси, обично, ишле су овим редом:

На земљану подлогу заравњену и добро ваљану, као основу постављао се модерни горњи строј, поврх њега у висини од неколико десетина сантиметара, постављен је и добро набијен слој од 260.000 кубних метара тампона. То је био и главни посао у августу и септембру. У септембру су омладинске радне бригаде, уз помоћ транспортних машина, дан и ноћ радиле на постављању тампона, тамо где га још није било. У том месецу, постављано је дневно и преко 4.000 кубика тампона.

Тамо где је, опет, постављан бетон, „тампонски слој је већ био спреман да прими финишере“. А на много већој дужини трасе, где се постављао асфалт, изнад тампона је долазио дебео слој туцаника. На томе су, углавном, радиле омладинске радне бригаде, почев од вађења и ломљења камена у каменоломима, па до његовог растурања на траси. Билоје потребно више од 42.000 кубика ситно изломљеног камена одређених димензија.

На дробилицама су се смењивали бригадисти, одлазећи „бели као воденичари - од ситне прашине дробљеног камена“.

Многе бригаде су на томе тешком послу показале своје праве вредности и способности и заслужено понеле највећа признања, која су дата омладинским бригадама.

СТУДЕНТИ БЕОГРАДСКОГ УНИВЕРЗИТЕТА
НА ИЗГРАДЊИ АУТОПУТА ЗАГРЕБ - ЉУБЉАНА,
1958. ГОДИНЕ

ДР МИЛАН ТИМОТИЋ
КоманданШ Припремног штаба за ор!анизовање и оШпремање студентских бртада на радну акцију

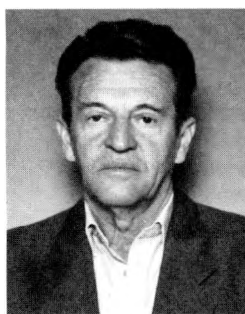

Др Милан Тимотић

После прекида од седам година, почев од 1958. године наставља се организовање великих радних акција (савезних). Прва је била наставак изградње Аутопута (мада не савременог са две коловозне траке у једном смеру) од Загреба до Љубљане.

Руководство Савеза студената Београдског универзитета[83], уз непосредну сарадњу са Централним комитетом НО Србије, започелоје припреме за ову акцију, тако што је формирало Припремни штаб за организовање студената за учешће на изградњи Аутопута. У циљу што боље сарадње и координације, командант[84] Припремног штаба именован је за члана одговарајућег штаба[85] при ЦК НО Србије. Иако су чланови оба штаба

[83] У оквиру Народне омладине Југославије 1951. године формирана је организација Савеза студената Југославије, да би 1974. ове организације биле поново обједињене.

[84] Командант Припремног штаба био је Милан Тимотић, потпредседник Универзитетског одбора.

[85] Командант Републичког штаба био је Касим Хусовић, члан Председништва ЦК НОС.

били бивши акцијаши, понекад се лутало у изналажењу оптималних организационих и других решења. Али, младалачки ентузијазам, радна енергија и истинска радост због обнављања радних акција, значајно су допринели успешном функционисању и организовању радне акције (ми смо на Универзитету имали више времена. јер су студентске бригаде пошле на акцију тек у јулу). Понекад је на површину избијало неслагање са предложеним програмским активностима, и то не само у погледу метода, већ и садржаја рада. Невелика временска дистанца између дотадашњих и предстојећих радних акција. ипак, била је довољна да се испоље такве мањкавости, будући да је у оба штаба било искусних акцијаша, али и оних за које је организовање и одлазак на акцију била новост. Значајно је напоменути да су омладинска руководства, почев од републичких до среских нивоа, била махом професионална, са солидним платама, што је омогућавало чвршћу организациону структуру и међусобну комуникацију. У Савезу студената само су председник и секретар Универзитетског одбора имали неку материјалну надокнаду у облику универзитетске стипендије или новчане помоћи, доксу председници факултетских одбора били аматери, тј. изабрана лица без новчане надокнаде.

Савез студената Београдског универзитета
организовао и припремио 22 бригаде на
радне акције у Хрватској, Словенији и Србији

Чињеница да је требало организовати, опремити, послати и по насељима распоредити укупно 21 бригаду у Хрватску и Словенију, као и једну на припремне радове у Србији (за 1959. годину планиран је наставак изградње Аутопута кроз Србију) довољно говори о обиму посла.

За јул је планиран одлазак 11 бригада, а за август 10 (сви остали универзитети на изградњу су упутили 21 бригаду). Значајно је истаћи и једну посебност организаицје Савеза студената Београдског универзитета: почетком 1958. године председник Факултетског одбора Медицинског факултета[86] обавестио је студентски Припремни штаб да су они одлучили да у сваку радничко-сеоску бригаду упуте по једног студента завршне године студија, или апсолвента. ради обављања функције здравственог просвећивања, али и евентуалног пружања прве медицинске помоћи, у случају потребе. Предлогје одушевљено прихваћен. Међутим, већ у току сутрашњег дана разговарао сам са неколико чланова Факултетског одбора, јер ми се учинило да је обавеза превелика и тешко остварива: за сваку бригаду требало је обезбедити по два студента (те бригаде су остајале на акцији по два месеца). Председник Факултетскогодбора, кога сам лично познавао као искусног и доброг организатора, уз то врло популарног и уважаваног међу студентима, брзо је развејао било какву резерву у реалност те иницијативе. Ипак, за октобар је било мањих тешкоћа.

Прихваћен и остварен предлогса Медицинског
факултета да по два студента завршне године
студија упуте у сваку сеоску омладинску
бригаду као здравствене референте

Разуме се да су људи из Републичког припремног штаба здушно прихватили тај предлог, тим пре што је већ било одлучено да тек дипломирани студент медицине (Ђорђе Јаковљевић) буде члан Главног штаба[87] и на тој функцији проведе све време трајања радне акције. Сачињени су спискови уз уважавање жеља студената у коју ће бригаду отићи, опредељујући се, пре свега, за оне са којима су имали нечег заједничког. Ту су спискови направљени за све бригаде до краја акције, али су се већ ујуну почела јављати одустајања из разних разлога. Заказали смо састанак са студентима који су се пријавили за санитетске референте и позвали још неке студенте који су у међувремену положили планиране испите, па су, без последица за своје школовање, могли да се укључе у овај подухват. На састанак је дошао и друг из високог омладинског руководства, да би се обавестио како теку припреме и, евентуално, допринео успешном окончању попуњавања сеоско-радничких бригада. Неки од пријављених студената су разлоге одустајања оправдавали променом термина испита (студенти Медицинског факултета су имали слободне испитне рокове), па и другим мање - више оправданим разлозима. Скупу је председавао Александар Јеличић и смирено објашњавао да добровољно преузету обавезу треба испунити. Искусни и популарни Аца Јеличић је, уважавајући и подржавајући неке разлоге студената који су хтели да одустану (проблем је био попунити бригаде које одлазе у септембру на акцију), успешно привео састанак крају (већ сам напоменуо да су се методи рада у омладинским и студемтнским срединама разликовали), а резултатје био даје обавеза, добровољно прихваћена у првом одушевљењу на почетку припрема, у потпуности испуњена.

Како се решавао проблем већег броја
пријављених за одлазак на радну акцију

За разлику од претходних радних акција, ова је постављена на економским принципима: инвеститор (држава) плаћао је обављени посао (по одбитку текућих трошкова) извођачима радова (омладини и студентима). Стога су уведени неки критеријуми које до тада нисмо познавали: строго ће се водити рачуна да бригаде не броје више од 120 људи; радне листе са подацима о месту (деоници) на коме бригада ради, количини и квалитету обављеног посла током сваке декаде, бригаде подносе на оверу овлашћеним стручним лицима које плаћа инвеститор, итд. Дакле, већ у старту је битно смањена могућност произвољних података о обављеном послу (на некадашњим акцијама подаци о количини посла су вишеструко премашивали стварни учинак). Тако смо се суочили са првим проблемом о коме у припремама нисмо ни размишљали: шта урадити и како реаговати ако се за акцију пријави знатно већи број од планираног? Мање значајан, али ипак присутан, био је састав бригада: у случају већег броја пријављених, селекцију обавити према оцењеним физичким својствима будућих бригадиста. Знало се да ће најјаче бити бригаде са Пољопривредног и Рударско-геолошког факултета и појединих техничких (студенти старијих година су имали значајно теренско искуство и умеће у обављању радова који нас очекују на Аутопуту). Пред полазак махом је било све у најбољем реду, мада су се појавили и неки мањи проблеми. Поједине бригаде су имале већи број пријављених, него што се могло толерисати. Летимичан поглед у спискове указивао је на невоље које ће имати бригада Филозофског факултета, са преко 130 пријављених. Питам председника Факултетског одбора[88] да ли је покушао да тај број смањи? Да. Али, није било могуће. Замолим га да одржимо заједнички састанак и да им предочимо захтеве инвеститора о броју бригадиста, желећи да, неки ипак одустану. Од почетног веселог жагора пре почетка састанка, настаде тотална тишина. Многи су гледали у клупе као ђаци који избегавају професоров поглед како би избегли прозивку. Покушај да неко одустане није успео. Предочили смо им да се може десити да неко буде враћен из Словеније (заменик команданта Главног штаба[89] ми је рекао да му није познат такав случај из претходне смене), али су у хору узвратили да ће путовати на сопствену одговорност. Износили смо још неке аргументе про-

[86] Александар Јеличић
[87] Командант Главног штаба био је Мића Новковић
[88] Радош Смиљковић, био и командант бригаде у јулској смени.
[89] Ратко Вујиновић, дипломирани грађевински инжењер са Београдског универзитета, његов заменик.

сто, агитовали смо у супротном смеру: треба да одустану! У таквој атмосфери чух глас једног младића: зашто ти и твоја другарица не одустанете (рече им имена). Био сам изненађен и погледах да видим о којим је девојкама реч. Би ми јасно: обе су биле некако ситног стаса, не уливајући поверење у озбиљан и напоран физички рад. Обе устадоше и сложно одговорише: а што ти не одустанеш? А сузе наврше на очи. Би ми смешно и тужно. Зар је то разлог да једна двадесетогодишњакиња плаче и то пред више од сто младића и девојака. Док сам размишљао како да реагујем, Радош пресече: Идемо сви, па како буде. Верујем да такве овације ниједан студентски функционер није доживео.

Испратио сам бригаде и након два или три дана стигао у Оточец на Крки, где је био смештен Главни штаб. Бригада о којој је било речи већ се уселила у бараке у насељу Кроново, недалеко од Главног штаба. Веома ме је интересовало колико их је. заиста, стигло и да ли су сви остали. Било ми је непријатно да питам неког од другова, па одшетах до Кронова (непуна 4 км) и потражих Радоша. Он сав сија. Очи му цакле, Нисам ни морао да питам. Неки из бригаде сјатише се око нас и чух: Ето, све је прошло добро, а ти и Радош направисте проблем! Дакле, све се добро завршило.

Дани су брзо пролазили и ближио се крај прве декаде. Како ли ће проћи ова бригада? Биле су тачне информације да инвеститор не гледа „кроз прсте” када је у питању учинак. Десетог дана пођем ка Кронову да поразговарам са Радошем и погледам радну листу. Идући тако приметим да ми прилази нека девојка, али како није била у униформи нисам ни обраћао пажњу. Кад, она мене прва поздрави. Погледам и препознам једну студентикињу из Радошеве бригаде. Није у униформи! Зашто ниси у униформи? Морала сам да је оперем и није ми се осушила. Па куд си пошла (њена бригада је била на траси) и каква ти је то фасцикла? Послао ме Радош да код инвеститора оверим радну листу. Погледах боље и би ми јасно зашто се униформа још није осушила и како баш она доби тај задатак. А била је у кратком шорцу и белој кошуљи или можда мајици. Заиста, лепо је изгледала. Једва сам дочекао поподне да погледам да ли је инвеститор имао каквих примедби на квалитет и квантитет. Није их било, а листа врло добра! Девојке добро раде.

После неколико дана боравка у Штабу, приметио сам да ту нешто ради и једна девојка необично млада, комуникативна и веома вредна. Није носила никакву униформу, а док је журно корачала виорила јој се дуга коса увијена у коњски реп. Брзо смо се упознали и сазнадох да је тек матурирала и да ће од јесени бити студент. Већ у недељу поподне, док смо се купали у Крки, приметим да је та симпатична девојка у друштву једног нашег члана Гвавног штаба и када сам им се придружио сазнадох да се зове Радојка (звали смо је Рада). Није ми требало много времена да приметим да се између њих развила обострана симпатија, па можда и младалачка љубав.

Мој боравак на овој акцији се завршио крајем јула. У августу ме је заменио Велиша Марковић, секретар Универзитетског одбора Савеза студената Београдског универзитета

Културно-уметнички и забавни живот

Наши студенти са уметничких академија (позоришне, ликовне и сл) су по доласку у насеље одмах изменили изглед бараке (монтажне куће) исцртавајући спољне зидове, по чему је њихово насеље било препознатљиво.

Током јула у посету радним бригадама дошао је академски хор „Тоне Томшич” из Љубљане. Мене су задужили да им будем домаћим и да их пратим приликом посета и извођења концерата. То су били, заиста дивни млади људи, па сам са неким од њих одржавао контакте и по окончању акције. Већ следеће године позвали смо их да буду гости Савеза студената Београдског универзитета, што су они са задовољством прихватили.

Акција се завршила. Током септембра сам сазнао да су се Рада и Мића озбиљно заволели, што ми није било ни чудно ни необично. Уосталом, нису били једини. Па тоје баш и примерено младима. По завршетку студија (Мића је то урадио пре ње) венчали су се и то је био један од многих срећних бракова који су започети познанством на радној акцији.

Као породичан човек, отац двоје деце, неколико година заредом летњи одмор сам проводио у Кварнерском заливу, али сам обавезно свраћао и ноћио у мотелу у Оточцу на Крки, сећајући се дивних дана проведених на тој акцији као и неких познанстава из 1958. године.

ДР МИЛАН ТИМОТИЋ

Рођен је 1934. године у Београду, где је завршио основну школу и гимназију и дипломирао на математичкој групи Природно-математичког факултета и докторирао на Факултету политичких наука Универзитета у Београду.

У току студија обављао је разне изборне функције у Савезу студената Београдског универзитета, да би као потпредседник Универзитетског одбора Савеза студената био постављен за команданта Припремног штаба, са задатком формирања, организовања и опремања 22 студентске радне бригаде (колико су тада на акцију послали сви остали универзитети у СФРЈ), на изградњу Аутопута Загреб - Љубљана, 1958. године.

Као учесник више радних акција (Аутопут Београд - Загреб, пруга Бања Лука - Добој, Ваљаоница бакра Севојно) своје искуство је применио у припремању студентских радних бригада.

У сарадњи са Факултетским одбором Савеза студената Медицинског факултета организован је одлазак студената медицине (апсолвената) на акцију са сеоским бригадама из Србије, у којима су обављали функцију санитетског референта. Јула 1958. године обављао је посао инструктора за студентске бригаде у Главном штабу ОРБ.

После истека мандата у Универзитетском одбору и дипломирања запослио се у Главном одбору ССРН Србије, да би касније прешао на рад у ЦК СК Србије.

Као политички радник обављао је аналитичке и студијске послове у области развоја самоуправљања у друштвеним делатностима; информисању у Социјалистичком савезу и Савезу комуниста, и др.

Године 1966. прелази на рад у Радио-телевизију Београд на послове истраживања јавног мњења, програма и аудиторијума.

Учесник је на више међународних и домаћих симпозијума и других скупова и аутор је неколико десетина научних и стручних радова.

Као аутор или коаутор сарађивао је са више истраживачких служби при радио-телевизијским станицама - чланицама ЈРТ, као и у истраживањима других институција.

Путем штампе, радија и телевизије саопштавао је неке резултате емпиријских истраживања за које је најшира јавност била заинтересована.

Септембра 1999. године одлази у пензију са места руководиоца Одељења за истраживање ТВ у Центру РТС за истраживање јавног мњења, програма и аудиторијума.

РАДОШ СМИЉКОВИЋ
После три радне акције - на четвртој
командант студентске бригаде

После Другог светског рата, покренуте су радне акције као форма убрзаног подизања привреде. У време мог школовања, радне акције омладине су представљале најпопуларнији начин учешћа младих у изградњи земље, прво, на уклањању рушевина рата, а онда у изградњи путева и пруга, нових школа и фабрика. Тако су у Југославији подигнути многи важни привредни и други објекти од националног значаја.

У току средње школе учествовао сам на изградњи Аутопута Београд - Загреб (1949), затим Новог Београда 1950. пруге Бања Лука-Добој (1951). На Аутопуту моја бригада из Светозарева радила је на деоници, која је пролазила кроз Спачванске шуме, на акцији у Босни, у Челинцу, на једном пропланку, уз мост на Врбањи. У продужетку тог моста грађен је тунел. Разуме се, главни копачи тунела били су стручни људи, а млади су, сходно знању и снази, помагали.

У Словенији сам био у Студентској бригади Универзитета у Београду која је радила на деоници Аутопута, која је пролазила кроз Кроново, близу Новог Места у Словенији. У њој је било око 130-140 студената и студенткиња Филозофског факултета. Тамо се налазило и Међународно омладинско насеље. Сусрети са бригадом из Туниса, коју је предводио командант Снуси, били су свакодневни, блиски и срдачни.

У Студентској бригади сам обављао дужност команданта. А функцију команданта насеља - један млади Македонац.

Радили смо ударнички. Свакодневно су се такмичиле чете, бригаде и насеља. Најбољи су добијали разна признања, ударничке дипломе и значке, а најистакнутији Орден рада.

Младим људима старијег школског узраста и студентима радне акције су биле интересантне, поред осталог, јер су им отварале могућности упознавања разних крајева Југославије. Дружење у оквирима радних и спортских активности највише их је привлачило. Склапана су нова познанства, започињане младалачке љубави.

Значајан део времена на радним акцијама, ван трасе, коришћен је за културно-просветни рад и забаву. Особито је било популарно колективно певање кад бригада у строју креће на рад и кад се враћа. У насељу се певало и свирало, јер је у појединим бригадама било бригадиста талентованих за свирање на хармоници и гитари и, наравно, певање, нарочито крај логорске ватре, око којих су млади песници - бригадисти читали своје песме, извођени краћи позоришни комади, скечеви.

У бригади из Светозарева имали смо двојицу првокласних младих хармоникаша Рома, Мирка и Перу, мојих другова из града, који су у насељу често свирали, а и за време паузе на траси.

Колико су оваква дружења остала као трајна успомена и пријатељство показује један мој каснији доживљај:

Једног дана, 1958. године, са колегама сам вечерао у кафани са музиком - „Врбак" у Новом Пазару. У једном тренутку, чује се глас капел-мајстора Пере: „А сада песма, у част мог команданта Радоша Смиљковића!" Уследила је седељка до дубоко у ноћ, уз смех и оживљавање незаборавних догађаја.[90]

Радош Смиљковић, први с десна, са својим сшаријим друшвима у СшуденШском 1раду, 1955. Ходине. С лева на десно Андрија Мереник, Ибро Хаџић и Васко Ивановић

ЖИВЕЛИ СМО И РАДИЛИ КАО ЈЕДНА СЛОЖНА ПОРОДИЦА

Миодраг - Миле Лазић
члан ШШаба бртаде
„Јован Поповић"

Лето 1958. Јунски испитни рок се ближио крају. На Универзитету је одлучено да наш Филозофски факултет формира радну бригаду, која би од 1. јула радила на деоници Аутопута „Братсгво - јединство" Загреб - Љубљана.

Миодра1 - Миле Лазић

Бригада је дато име - Студентска бригада „Јован Поповић", Београд. Изабран је и Штаб бригаде са Радошем Смиљковићем на челу.

Припреме су брзо и успешно извршене. Раздрагани и орни рада на акцији окупили смо се 30. јуна у дворишту Старе зграде Факултета, у Кнез Михајловој. Тачно у осам сати крећемо ка Железничкој станици. Напред двоје стегоноша, девојка и младић, са државном и партијском заставом, иза њих носиоци нашег амблема: Студентска бригада „Јован Поповић". Док се крећемо улицама Београда, Кнез Михаујловом, Балканском, грађани, и млади и стари, поздрављају нас из свег срца.

Са железничке станице возом крећемо пут Словеније до нашег одредишта - Кроново крај Новог Места. Време нам веома брзо пролази. Иако су Бригаду чинили студенти целог Факултета, па се многи нису међусобом ни познавали, окупљање и заједничко путовање, уз песму и шале, учинили су да се упознамо и зближимо.

[90] Изводи из књиге Проф. др Радоша Смиљковића, команднта бригаде „Јован Поповић" у Кронову код Новог Места *Незаборављена земља Србија,* стр. 212-218, издање „Глас Србије", Краљево, 2010. Изводе приредила Вида Зимоњић (Вулевић), бригадирка студентске бригаде „Јован Поповић" Филозофског факултета из Београда.

Смештај наше бригаде био је у лепо уређеним баракама. Добили смо и радна одела. Нико се од бригадиста ни у једном тренутку није пожалио ни на смештај, ни на храну, иако је све то било веома, веома скромно.

Живели смо и радили као једна сложна породица. Бригада је имала четири радне чете. Сваког јутра - смотра Бригаде и проглашавање највреднијих. Када смо одлазили на трасу, орила се песма. У повратку с рада. takoђе.

У једномесечном раду, дружењу, незаборавном заједничком животу, прошао је, као од шале, тај јул 1958. Пре повратка у Београд проглашени су најбољи, којима су додељене ударничке значке и друга признања.

Посебно ми је остао у драгој успомени долазак Зоре, рођене сестре Јованке Броз, која је са својим супругом дошла да обиђе најмлађу сестру, нашу бригадирку, Наду Будисављевић. Обрадовали су нас, не само бројним поклонима, већ и њихово одушевљење нашим ентузијазмом и радом.

И ето, прошло је више од пола века, али нека сећања у мени још трају. Нисам заборавио оне мени најближе, колегинице и колеге са студијске групе - Југословенска књижевност и српски језик-са којима сам студирао, а на овој незаборавној акцији делио и добро и тешкоће: Роћко, Раде Мирковић, Сучим, Брандо, Бранко, Љиља, Нада, Веља, Радош и други и сад често наврате у моја сећања.

Време, ипак, чини своје! Године просто лете. Са завршеним факултетом и доласком у нови живот, прекинуло се и дружење са учесницима Акције. Свако је отишао својим новим животним стазама.

Али, у нама још живи сећање на радну акцију, на једно кратко, а непоновљиво време ентузијазма, полета и поноса, на искрени допринос напретку онда нам заједничке и драге државне заједнице.

„БРАНДО" - ПЕТА ЧЕТА

Чедо Недељковић

Студентску радну бригаду „Јован Поповић", која је јула 1958. године градила Аутопут Загреб-Љубљана, чинили су студенти Филозофског факултета из Београда из група за југословенску књижевност и српскохрватски језик, светску књижевност, енглески језик, француски језик и историју. Дружио се сваk са сваким. У сећању и данас носимо топлину тога дружења. Имали смо, међу нама, и једног плавокосог Швеђанина, који је у нашу бригаду дошао са девојком. Ословљавали смо га са Швеђо. Највише је био у друштву студената енглеског-збогјезика. Пажњује изазивала Нада Будисављевић не само зато што је сестра Јованке Броз, него што је била веома дружељубива и пријатна девојка. Радила је и понашала се као остали.

Омладинско насеље је било у Кронову код Новог Места у једном разређеном, хладовитом и пријатном шумарку. До наше бригаде је била студентска бригада из Сарајева, а у њој доста студената богословије. Са њима смо играли одбојку у слободним часовима. А радили смо у једном усеку, спуштали тле како траса будућег аутопута не би била сувише око-

Гоуиа Храдишеља из Сшуденииске бртаде „Јован ПоОовић", у Кронову код НовоХ Места.

мита. „Земљани радови", а алат нам је био онај из акцијашке песме - „ашов, лопата, пијук и колица". Тако се онда радило. Није било булдожера, ровокопача, утоваривача, него све ручно и на „орук".

Наша бригада је имала четири чете и свака од њих је „нападала" одређени део терена. У четвртој чети, све студенти књижевности, био је један особит бригадист - Велимир Богдановић - Брандо, родом из Слатине код Чачка. Омален, али као од брега одваљен, снажног грудног коша и јаких бицепса. Чини ми се да би био сјајан боксер да се за то определио. У том случају надимак би му вероватно био Роки Марћано. Овако је био Брандо, према чувеном глумцу Марлону Бранду на кога је физички подсећао. У тој четвртој чети био је и момак са прекодринске стране, Предраг Елчић, стасит, лепо обликованог тела, широких и снажних леђа. Да је живео у античко време, сигурно би био модел чувеном вајару Мирону. Девојке су на његовом телу „одмарале очи". Њега смо звали Берт по познатом глумцу снажног тела Берту Ланкастеру, мајстору на трапезу. И дан данас он је за познанике из младости само Берт. Многи му „право име" и не знају. Глумци су били популарни, као и данас.

Да се вратимо нашем „Бранду". Парче терена на коме је он радио најбрже је мењало облик. Са пуним колицима јурио је као да има мотор у ногама. Четврта чета је најбоља јер је у њој „Брандо". Корили другови „Берта" што се не угледа на „Бранда", кад је већ тако снажан и кршан и може да ра-

ЧетврШа чета Студентске бришде „Јован Поповић".
Први с леве сШране Брандо (сШоји), а први с десне стране
Чедо Недељковић, испред ње1а, Миленко Добричић

ди за четворицу добрих. Због невероватно залагања и великог учинка „Брандо" је добио још један надимак - Пета чета.

Бригада је била узорна и веома марљива. Пребацивали смо норму за педесет и више одсто, али мало је било ударничких значки. Неки бригадисти који су се веома залагали остали су без ударничке. Међу њима је био и Миша Јанкетић, касније познат као врстан глумац. Био је веома тужан што није постао ударник. За најбољег бригадисту, то се унапред знало, проглашен је Велимир Богдановић - Брандо. Прва ударничка значка припала је њему. Захвалио се овом реченицом: „Ја знам да је мој допринос изградњи овог Аутопута као зрно песка у мору, али сам срећан што сам дао колико сам могао". А могао је и учинио много. Швеђо је казао да ће запамтити другарство и жуту боранију коју смо често добијали за ручак. Храна није била баш нарочита. За доручак и ужину парче тврде мармеладе из дрвеног сандучића, чај и хлеб. Али, тај јул био је месец рада и радости.

ИНТЕРНАЦИОНАЛНА БРИГАДА

Миленко Добричић

Те, 1958. године, на Филозофском факултету у Београду није било лако ући у неку од три радне бригаде, које су се спремале да граде Аутопут кроз Словенију. Била је то прва година радних акција после дуже паузе, па су многи желели да учествују. Не спорећи наш ентузијазам да градимо своју земљу, треба имати у виду да смо још били сиротиња, па је радна акција била начин да се негде отпутује и виде нови крајеви.

Успео сам да уђем у бригаду „Јован Поповић", о којој је Чедо Недељковић написао лепо присећање посвећено нашем Бранду, кога смо звали Пета чета. У том присећању Чедо је поменуо Швеђу, Берта, Наду Будисављевић и Мишу Јанкетића, а ја бих желео да поменем још неке драге људе. Као што је ред, најпре, нашег команданта Радоша Смиљковића, који је својом смиреношћу и господственим држањем већ наговештавао будућег професора и дипломату. Остао ми је у најлепшем сећању и командир наше чете Бранко Ђоновић, сјајан човек, увек насмејан и оран за шалу. Кад годје кога слао са неком поруком, она је увек почињала: „Иди и кажи: од нашег ти командира другарски поздрав и јуначко здравље", па тек онда шта већ треба пренети.

Са посебним симпатијама се сећам нашег економа бригаде Милета Николова. Био је невиђена циција и што год му ко тражи, његов одговор је увек био: „Нема, нема!" (бар два пута). Сећам се какоје Радошједном одредио Мишу Јанкетића и мене да уредимо онај круг око јарбола, па је требало да имамо и неку боју или шта већ, а Миле, као и увек, каже да нема. Морали смо да га тужимо Радошу да добијемо то што нам је требало.

Не могу да не поменем један занимљив детаљ о распореду седења за време ручка. Храна није била богзна каква, а није је било ни много (као да ју је делио Миле Николов), али се, ипак, напорно радило и морало се јести. Столови су били, колико се сећам, за осморо и ту су доношене две повеће чиније са жутом боранијом, или шта је већ било за ручак. Првих дана, онако неупућени, седнемо нас осморица момака за један сто и останемо гладни, иако смо све појели. Тек после смо укопчали да не смемо седети за столом само са мушкарцима, него се треба помешати са девојкама: оне мање једу, па нама више остане.

Него, све ово причам да бих поменуо интернационалну бригаду, која је - бар неко време - била управо са нама. То је разумљиво, јер су пола наше бригаде били студенти страних језика. Нешто од овога што ћу испричати сам лично видео, а нешто ми је остало из причања других. Нисам баш сигуран шта је од свега тога истина, па нека неко ко се боље сећа исправи и допуни.

У тој бригади је било студената из разних европских земаља, затим група Тунижана, неколико Американаца и чак једна девојка из Израела. Студенти из европских земаља се нису ничему посебно чудили и лако су се укопили са нама, јер је и Европа тек излазила из послератне сиротиње и снабдевања на тачкице. Причало се да је било проблема са Немцима. Наиме, било ихје и из Источне и из Западне Немачке, па су на градилишту морали да их раздвајају да се не би потукпи лопатама (очигледно су и једни и други послали идеолошки потковану омладину). Веле да су између њих обич-

Иншернационална бртада

но постављали Тунижане као неутралне. А ти Тунижани су били једна весела дружина: омалени, црнпурасти и стално насмејани. Имали су обичај да лриликом сусрета са нама сложно скандирају „Тито - Бургиба", шаљући нам тако пријатељску поруку. Најзанимљивији су, међутим, били Американци - неколико крупних, снажних момака. Кажу да су они носили велике ножеве кад су дошли, јер им је речено да иду у неку дивљу земљу, у којој малтене људи и медведи живе заједно. Наравно да су се забезекнули кад су се нашли међу сту-

дентима истим као и они, који још говоре њихов језик и знају о светским збивањима више него они. А још кад су обишли Словенију, која је и онда била као дечја сликовница, постали су наши највећи пријатељи.

Та бригада није много боравила у насељу, а можда ни на градилишту, јер су је наши водали по Словенији, вероватно и по другим крајевима, али сам мислио да је ред да се и она помене у нашим сећањима.

Како сам отишао на ту радну акцију, једноставно? Отишли смо Љубиша Павловић и ја код председника Општине Палилула Милосава Бојића и замолили га да нам, сем годишњих одмора, дода још неки дан да саставимо месец дана на омладинској радној акцији. Какве везе има председник Општине Палилула са радном акцијом? Е па има, али то је друга прича.

Шесш девојака - сшуденшкиња и један младић, будући иознаши лин1висша Иван Клајн

ЗНАЧКА

Милутин Тасић

То ми је једино остало са радних акција. Значка у фијоци.

И успомене

Рекао сам недавно у неком разговору да су ми те две радне акције најлепша два месеца у животу. Мислите носталгија. Боже сачувај.

Зашто су најлепша та два месеца у животу мом? Врло једноставно.

Да се одмах зна. На те две радне акције стекао сам и имам до сада и до краја живота најбоље другове. Моје пријатељство је дубоко и трајно. Њихово пријатељство је дубоко и трајно. За мене до краја мога живота. Али, никада не могу да заборавими прежалим оне којих више нема. Пишем ово, а сузе ми крећу. Анђа, Лабуд, Тоша, Бранко, Геџа, Сретен, Јоца Нос, Божа Трипке...

Значку сам носио увек у „Марш на Дрину". То је она чувена кафана у Улици цара Душана, или Душан овој, како коволи. Ту се, око дана студената, некадашњег, наравно, из оног ненародног комунистичког режима, кад смо све имали што данас немамо и обрнуто. Првих дана априла традиционално се састају акцијаши са ондашњег Филозофског факултета. Са групе за српски језик, групе за југословенску књижевност, славистике, германистике, групе за психологију и групе за педагогију. Толико, колико се сећам. Више од пола века. То су акцијаши из бригада „Веселин Маслеша", .Димитрије Туцовић" и „Јован Поповић".

Крај Коренитке у Словенији било је те, 1958. године, огромно омладинско насеље. Шатори. Шума. Само је менза била дашчара.

Она почиње средином 1957. године. Био сам тада на другој години студија југословенске књижевности и српскохрватског језика на Филозофском факултету Београдског универзитета. Имао сам, значи, двадесет и две године. Окрени, обрни, видим, у кући се једва саставља крај с крајем. Једино тата Сава приходује радећи на грађевини по десет сати и више, морао је и приватно нешто да прчка. Јели смо тада нас четворо два кила леба дневно. Остало шта се нађе. Налазило се, додуше. Мајка Мара је радуцкала по башти око куће. Било је парадајза, паприка, лука, шаргарепе. Апи, шта да роди на три ара плаца? Свиње и козу, које смо до тада имали и поткрепљивали се, забранили да се држи. Оскудација, што реко Манулаћ у „Зони Замфировој". Јес да сам ја сваки распуст проводио на грађевини, али шта је то. Остане ти од тромесечног рада да купиш кошуљу и панталоне. И решим ја да се запослим и пређем на ванредно студирање. Помогоше људи те нађох посао - извршни орган у Стамбеном одсеку Општине Палилула... Ево, и сада очас откуцам реч Палилула на компјутеру. Тада сам се први пут дочепао писаће машине. Канцеларија, нема шта. И тако. Радио сам тамо. Од једномесечне плате следеће године купио сам три метра штофа.

Прво одело! У двадесет другој години живота!

И пусти нас председник Општине Милосав Бојић.

Оде воз и стигосмо једног јутра у Љубљану. Опет фрка. Броји Драган Гаварић, командант бригаде, броји, али му једно лице недостаје. Љут и забринут.

Чекамо ми на љубљанској железничкој станици чопоративно превоз до одредишта, видим ја, секира се Гаварић. У неко доба дође још један воз из Београда и истрчава момак.

- Стиго сам вас, виче!

- Ко си ти, где си стигао, како се зовеш, пита Гаварић?

- Остоја.

- Ма знам да си остао, љутну се Гаварић, неко како се зовеш?

- Остоја Кисић, одговори хитро момак.

Нисам до скора знао да смо и Драгољуб Гаварић и ја завршили исту, београдску учитељску школу... Дознао сам то када ми је мајка Јања рекла да ју је телефоном питао Драгољуб Гаварић како је са здрављем. А мајка Јања је друга прича. Напунила је наша професорка методике деведесет пет година. Посећујем је с времена на време. Много ме воли!

Елем, тај већ поменути Гаварић имао је у насељу Коренитка, у шатору, кревет поред мог кревета. Утерам' увече колица, сместим их у кревет команданта бригаде Драгољуба Гаварића и... У зло доба ноћи дође Драган са састанка Штаба насеља и пипајући по мраку дође до свог кревета.

Њих чешворо у низу, одоздо на Торе: Таса, Маја, Божа (ТимоШијевић)... у КорениШки, 1958

Пипка Драгољуб и напипа колица.

- Уф, ово мора да ми је Таса сместио.

Наравно, нико није спавао.

Смех је био као оно на суђењу за „крађе" капе.

Били смо прошле године Митар, Миленко и Милутин, то јест ја, у Ковиљу код Драгољуба Гаварића. Како се човек промени за пола века. Постао некако кочоперније, пун енергије, све би нешто да ради, ту су разни пројекти! Чудо једно. Кад би се зезали.

Апи, испричао нам је, заиста, изванредну ствар. Он је, као што се не зна, био уредник у издавачком предузећу „Вук Караџић" у Београду, затим директор „Нолита" и на крају директор издавачког сектора „Матице српске". Ово није зезање. Имао је прилике да се сусреће са многим знаменитим људима у српској култури и некултури. И бележио разне догодовштине са тих сусрета. Више од три хиљаде страница тих записао оставио је аманет „Матици српској" да буде доступно за јавност тек 2012. године. Помињао је неке од њих у разговору. Билоје ту и понечег ружног о њима. Али, евоје 2012. на прагу. Нећу ја никога да помињем. Доћи ће време, па ће то можда да оде у јавност.

Рекао ми је Драгољуб да је и о мени писао. Није што сам неко, него тако... Надам се да није ружно.

Имали смо лепе униформе. Кратке панталоне и кошуљу са кратким рукавима. Боје пријатне негде окер-светлосмеђе.

Наша бригада, то јест ми, бригадисти, лепо смо се дружили са другарицама и друговима из Никшићке бригаде. До данас су ми остали у сећању црноока лепотица Милица Јовић. Чуо сам да је завршила медицину, удала се и развела и ништа више. Чуо сам да је Мирко Жути био кошаркаш и да је сада у Тивту. Чујем да је Боро Лабудовић са неким лабудићем нешто лабудао по Никшићу. А тај Боро Лабудовић мени је остао у сећању што је, када је Никшићка бригада била дежурна, доносио мени лично за сто ручак. И тако три пута по три пуњене паприке за један ручак. Часна реч. Био сам јешан и популаран. Популарност сам стекао на необичан начин. У бригади је било пушача и непушача. А добијали смо сви по пет цигарета за дан. Толико је било следовање. Шта ћу, куд ћу ја као пушач. Досетим се и украдем капу Мирославу Егерићу. Крећемо ми на трас, Мирослав нема капу.

- Да ми даш следовање цигара, наћи ћу ти капу, кажем ја Мирославу Егерићу. Даде он цигарете, дадох му ја капу. И тако из дана у дан осам пута - док није пукла брука. Чија - не знам ни сам, али одредило друштво да ми се суди. Јавно. Разгласи се то по целом насељу.

И би заказано вече за суђење. Милутин Тасић оптужени. Тужилац. Бранилац и Васо Томаш стражар.

Дошли људи из свих пет бригада да слушају и гледају.

Циркус. Тога лапрдања тужилачког о моралу, о светлом лику члана Партије који сам укаљао. Мутна Марица понела.

Седим поред Васе Томаша, он ме као чува, а ја маломало па га чукнем у потиљак, а он не види ко је.

Те смејурије, тога смеха, групног, нисам, чини ми се никада више доживео.

Наравно, све је то била комедија којује студентска бригада приредила за широке бригадирске масе.

И тако постадох познат и популаран.

Колико? До неба!

Од насеља до трасе било је добар километар пешачења преко питомих шумских ливада. Е, када нам је на трасу требало да прође друг Тито, представници су ишли у Ново Место на општи збор и слушање говоранције. Тада су ме момци из Никшићке бригаде носили на раменима и скандирали:

- Тито - Таса! Тито - Таса!

Кад смо стигли поређали смо се поред трасе, махали рукама и којечиме и поздрављали колону аутомобила, која је пролазила по новом асфалту. Једва да смо видели друга Тита. Протутњао је за Ново Место.

Кад је пола бригаде радило пре подне а пола поподне, а имали смо самоједнy заставу, примопредаја је била негде на пола пута, то јест падине ка траси. И наравно, била су и два заставника, Вилко, и шта мислите ко? Таса!

Тоје била церемонија са зајебанцијама такве природе да се Вилко и ја и дан данас смејемо кад се сретнемо.

- Друже Тасо, каже Вилотијевић звани Вилко, дајем ти ову мотку, а ти, ако немаш шта да раидш, немој њоме да млатиш празну сламу.

Празну сламу нисам млатио. Поред старог аутопута од макадама био је засађен дрворед јабука. Е, те сам јабуке млатио, а бригадисти скупљали све док опет није пукла брука.

Забранили да се млате јабуке!

Једнога дана сви смо пошли, цела бригада на излет на Блед. Тај излет памтим по једној фотографији која ми је на дохват руке. Тако ја, кад извучем неку из гомиле фотографија стално је ту. На њој смо Јоца Кесар, Јоца Нос Цветановић, Божидар Драгић, Бата Костић и ја. Нажалост, међу живима нема Јована Цветановића и Божидара Драгића. А често сам се виђао са Божом, телефоном се чуо са Јованом, живот је завршио у Смедеревској Паланци.

Идуће године, 1959, одосмо Љубица иЈа код надлежних да поново затражимо неки дан преко годишњег одмора да идемо на радну акцију. Не дадоше. Те тако Љубица остаде да ради. а ја дадох отказ и одох на радну акцију. Са срећом или...

Одосмо возом до Сталаћа, па полако до Појата. А тамо насеље слично оном у Словенији. Питомина, шума, зелени брежуљци, ливаде по падинама, лепота једна.

А насеље опет слично. Шатори за бригадисте, менза огромна дашчара.

И кренемо ми на: ем ти рад, бем ти рад... Ја навикао у животу на лопату, песма.

Радио сам тако добрих двадесет дана све док се није десило оно што је морало да се деси.

Пође тако једног дана цела бригада и све остале бригаде у суседно насеље на спортска такмичења. Аутобусом. Било је пријатно и весело. Певалии смо лалинске поскочице док ти у једном тренутку не започе Роћко:

„Мала моја, на врх села мога,

Чуо јесам не верујеш Бога".

Опет смејурија.

Ја сам био ту, на задњој платформи, а поред мене једна слатка мала црнка. Мало, мало, па јој нешто шапнем, и тако то. Кад смо стигли убрзо је започело такмичење. Мала слатка црнка играла је у женској рукометној екипи.

Драо сам се као луд, као навијао.

Кад се све завршило, договоримо се она иЈа да се у насеље вратимо пешке.

Било је лепо предвечерје. Шума около, ливаде, прелепе. Дођемо до једне падине. Оде слатка мала црнка на врх падине и поче да се котрља по зеленој трави. И, право на мене. Ја сам је лепо сачекао...

Прича о томе да је требало да добијем ударнтничку значку, пала је у воду. Сваке ноћи Оливера и ја смо излазили из насеља и дуго седели под небеским сводом окићеним звездама.

Јадни мој командир чете Перица Јанковић у очајању ме једно јутро пита:

- Тасо, шта да учиним да устанеш на време?

- Да станеш поред кревета и кажеш: „Друже Тасићу, апелујем на твоју партијску свест да устанеш!"

И упалило је! Али, од ударничке значке ништа.

Било је то у августу 1959. У фебруару 1960. године венчамо се Оливера и ја. Кум нам је бхио Зоран Кукић Лабуд. А до кумства је дошао на необичан начин. Он и Мика Добричић бацали су банку, па ко погоди, биће кум. Венчали смо се у општини у којој сам радио - Палилули. А матичар је био Васа. Чу ти, Васа венчава Тасу.

Био је неки фотограф и сликао нас кад смо се венчавали. Одем ја код њега кад је рекао да ће слике бити готове. Било је много слика. Ја нисам имао довољно пара да узмем све. Ево ми сузе кренуле на очи, толико ми је жао што немам све те фотографије.

Кад год прођем колима аутопутем поред болнице на Бежанијској коси, увек, али увек, у мислима изговорим реченицу:

- Овде је Сретен почео да умире.

А пролазим понекад и два-три пута недељно. На Галеници станују мој унук, унука, ћерка и зет, Никола, Мина, Наташа и Влада. Кад год идем њима...

Са Сретеном сам био на обе радне акције. И на оној у Словенији, код Коренитке, и на оној у Србији, код Појата.

А био сам Олги и њему веначни кум!

Прошло је од оне радне акције код Појата много година. Често смо Оливера и ја, касније са Зораном и Наташом, ишли у Трстеник, код Милеве и Стеве, Оливериних родитеља. Једном смо скренули с пута намерно, да тражимо место где нам је било насеље, где су нам били шатори. И нашли смо то место. Једва. Знате ли како се природа измени за двадесет година. Дрвце је постало велико дрво. Тражили смо и места по којима смо се шетали. Нарочито смо се обрадовали једном ни брду ни брдашцету него нечем још мањем. Ако је имало двадесет метара у пречнику и пет у висину, округласто, као полулопта, и обрасло травом. Исто је било као двадесетак година раније. Много смо се обрадовали. Узео сам тада два-три живића шумских јагода, да посадим на плацу у Омољици.

Сада на целом плацу у Омољици има шумских јагода!

Оливере нема већ четврт века, а јагода, прекриле цео плац...

Што ти је биљка!

ПОЗИТИВНИ ОДЈЕЦИ И КОМЕНТАРИ НАШИХ РАДНИХ АКЦИЈА У СВЕТУ

Владимир Станимировић

Радне акције југословенске омладине биле су један од оних покрета који су не само обележили обнову и изградњу земље после II светског рата, већ су покренули интересовања и позитивне коментаре и одјеке и ван наше земље.

Припадам генерацији која одмах после рата још није била стасала за одлазак на радне акције, али сам слушао песме и приче о ономе шта су све млади радили (сеча дрва на Црном врху, изградња пруга Брчко-Бановићи 1946, Шамац-Сарајево 1947, Кучево - Бродица 1948, Новог Београда, Аутопута Београд - Загреб... И да су поједини родитељи своје кћери и синове нерадо пуштали на радне акције, из различитих разлога, а најчешће из бојазни да ли ће они још млади и нежни издржати све напоре и одрицања омладинског ударничког рада.

Владимир Станимировић

Пошто једно време није било омладинских радних акција, ја сам се тек 1958. године укључио у Студентску бригаду „Димитрије Туцовић" са Београдског универзитета, која је кренула на изградњу деонице Аутопута Љубљана - Загреб.

После дужег путовања возом - што нам је омогућило да сејош боље упознамо и разменимо воће, храну, слаткише - стижемо у Карловац, где чекамо пар сати, па једни дремају, а други у групи на ходнику о нечем расправљају.

Најзад, дођосмо у Коренитку, близу Новог Места. Распоређујемо се у већ припремљене бараке у нашем омладинском насељу.

Сутрадан смо на градилишту: лопата, пијук, ашов и колица. И заједничка кофа за воду, кад ожеднимо. Уз упозорења командира и старих акцијаша на могуће пликове, почиње рад.

Свако поподне имамо неке активности, спортске, културне, а увече логорске ватре. Ничу и симпатије и разгоревају се, о чему сведочи и податак да је по завршетку ове акције и студија између младих бригадиста и девојака склопљено пет бракова!

Много је већих и мањих догађања за сећање и причу. Свако је имао по неки свој детаљ са трасе или у насељу који му се посебно урезао у памћење.

Тако ја добијем врло укусне колаче од наше кума-Драге, поделим их са друговима, али и оставим неколико у спољним џеповима бригадирске блузе. Увече сам био дежурни у насељу. Знао сам да ће и у Новомешкој бригади дежурати она млада Словенка. Обилазећи насеље, застанем код Новомешке бригаде и младој Словенки понудим колач. Она прво оклева, али га потом узима, а мени даје заслужени пољубац.

На омладинским радним акцијама у Југославији учествовали су и бројни младићи и девојке из низа земаља, скоро са свих континената. Многи од њих ће касније остварити значајне политичке, научне, дипломатске, уметничке, спортске и друге каријере. У неколико случајева бивши акцијаши у СФРЈ постајали су и шефови држава или влада својих земаља, вео-

Део сшуденшске бртаде ФилозофскоI факулшеша Мимишрије Туцовић", насеље Коренишка, 1958.
Пред завршеШак рада и одлазак на ручак.

ма утицајне личности у областима свог интересовања и рада. Пошто сам доста година службено провео у иностранству, имао сам прилике да се сретнем са некима од њих и поразговарам.

На мене је посебно јак утисак оставио Јон Илијеску, истакнута личност румунског политичког живота друге половине 20. века, а касније и председник суседне Румуније. Увек се сећао наших ОРА, говорећи - „Ваша младост је пламтела жељом да уздигне своју земљу и суделује у стварању бољег света. Томе смо се ми дивили и данас ламтимо..."

У Сенегалу, Румунији, Француској, Гвинеји, Пољској и другде, укључујући чланове дипломатског кора низа земаља, сретао сам, или слушао занимљиве информације о некадашњим учесницима радних акција у нашој земљи. У Букурешту сам, на пример, сазнао како су многи учесници ОРА у Југославији дуго били у немилости, а неки су своја бригадирска знамења и похвале држали скривене на таванима или под душеком! Слично је било и у Пољској. Тамо, у Варшави, на мене је најдубљи утисак оставила спомен-плоча на посебној каменој подлози, која сведочи о учешћу и ударништву познате бригаде југослвоенске омладине у обнови и изградњи лорушене пољске престонице. Када сам поново био у Варшави 2007. године, видео сам да ова плоча још стоји на истом месту. О тим данима може најбоље да сведочи њен непосредни учесник, истакнути кариЈерни дипломата Бора Стојадиновић, који је сада, наравно, у заслуженој пензији. ЈугославиЈа и наша омладина били су тада, заиста, хит, како би се то данас могло да каже. Потврда тога је и сећање нашег угледног новинара и публицисте Сава Мартиновића.

Последњи пут сам био у прилици да осетим тај дух радне посвећености 1977. године, када је у главном граду суседне Румуније одабрана бригада југословенске омладине радила на обнови и изградњи стамбених објеката лорушених приликом разорног земљотреса у Букурешту. Њен агилни командант Аца, шеф омладинског актива београдског ГСП, учинио је све да ова бригада остави и радом и понашањем најбољи утисак, У томе се и успело. Поздрављана од грађана бригада је достојанствено одлазила и враћала се са рада, певајући своје песме...

НЕКОЛИКЕ ЗАНИМЉИВОСТИ СА ТРАСЕ И У НАСЕЉУ

Марија Тодоровић

Живот и активности у насељу

Августа 1958. године Средњошколска бригада „Бане Секулић" из Сомбора је радила на деоници Аутопута Загреб - Љубљана, у делу који је припадао бригадама насеља „Тоне Тоншич" у Требњу.

рџ

Марија Тодоровић

У томе насељу је било смештено десет бригада, са по 120 бригадиста, разврстаних у по четири чете.

Наша бригада је била по ободу насеља, под шаторима. Сваки шатор је био спаваоница за по двадесет бригадиста. Кревети су били дрвени, „на спрат". У пет шатора су спавали мушкарци а у једном девојке.

У центру насеља су биле кухиња иТР"езарија (велике покривене бараке) а под ведрим небом, амфитеатар, усечен у брдо, у подножју његовом - позорница, са биоскопским платном.

У том амфитеатру се одвијао богат и разноврстан културно-уметнички програм: гледани су филмови по распореду за бригаде, одржаване књижевне вечери, назване вечери љубави и поезије. Присуство је било слободно за све заинтересоване из насеља.

Изложбе и бригадне „зидне" новине су прављене на паноима испред шатора наше Бригаде. У слободно време организовани су курсеви (фото курс, полагање испита за вожњу моторбициклом), спортска такмичења унутар и између бригада, по плану бригаде и усклађеном календару у оквиру насеља.

Најбоље екипе су учествовале на такмичењима у време фестивала културе у Новом Месту. И резултати у организовању културних и спортских активности вредновани су за добијање ударништва.

Из логора на трасу

После дизања заставе и читања дневне заповести бригада организовано иде на доручак, а потом на трасу. Током смене од 7 до 14 часова, у време получасовног одмора, бригадистима је дељена ужина.

Такмичарска екипа Бртаде „Бане Секулић" из Сомбора на мосту у Новом Месту. На слици, прва с десне стране, Марија Тодоровић

По завршетку радног дана нормирац је бележио резултате за тај дан који су увече уписивани на графикон зидних новина. Главни штаб је на основу резултата постигнутих на траси и у културном и спортском животу у насељу проглашавао најбоље бригаде-ударним. Ако је у тој декади био и државни празник, могло се „зарадити" и ванредно ударништво.

Слободна поподнева у насељу

По доласку са трасе, кратак одмор и одлазак на ручак (по распореду бригада), а потом следи дужи поподневни одмор, који се користио за прање веша, туширање, прање косе, читање, учење за полагање испита на курсевима и друго.

После 17 сати почињале су културне и спортске активности, курсеви и предавања, а потом - спуштање заставе, читање дневне заповести о постигнутим резултатима, именовање дежурног у бригади и у насељу за сутрашњи дан.

Слободно време, до повечерја, подразумевало је гледање филмова, игранке и друго. Недеља је била дан одмора и излета, који је организовао штаб Бригаде.

Сличан распоред активности током дана био је и у другим бригадама и у другим насељима и наредних година, па су и сећања слична.

Али, индивидуалне разлике и протекле године су учиниле да код сваког од нас постоје различита сећања, од тога о чему су све вођене расправе. на пример, да ли се стављa бром у салату и хлеб, до тога да је једноличан избор хране. који се доноси за ужину (салама, паштета и хлеб).

Сећања су увек несигурна и ограничена, па се често дограђују и допуњују избледели делови, тако да више личе на замишљање како је било, него на тачно фактографско изношење чињеница, јер истина је - ретко која бригада се после завршетка акције састајала - што би омогућавало да се неки утисци и сећања учврсте слагањем мозаика из сећања других.

Оно што је прошло стоји данас ван наших домашаја, ако није вођен дневник о догађајима, а тада, због динамике и дневних збивања, за то нисмо имали времена. Једино сачуване фотографије помажу да се неки догађаји и сећања сигурније памте.

У евоцирању сећања и напора да се „васкрсне“ нешто што више не постоји најтеже је створити услове да се психолошки вратимо уназад, у време тока догађаја, тако да се осети дух времена, да се пренесу узбуђење и занос који су нам тада били својствени и да се што верније одслика прошлост, да би и садашње генерације могле да стекну праву, верну слику те прошлости, осећања и мотиве који су нас покретали.

На жалост, то је - како године пролазе - све теже и због тога што смо ми, бригадисти из 1958. године, већ остарили и што садашње генерације младих имају сасвим другачија интересовања. То се осетило већ седамдесетих година у животу бригадиста на радним акцијама.

Године 1958. за одлазак на радну акцију се пријављивало знатно више младих, него што је на њу могло да оде. Прва селекција је била лекарски преглед, а потом успех у спортским активностима, учењу и у различитим слободним активностима. Нашу бригаду су чинили средњошколци из Сомбора, Апатина и Оџака. Стварана су нова познанства, ширила се лепеза другарства. Ривалство са спортских терена се преносило и на ривалство међу бригадама у вредновању радних резултата.

Из Партије искључисмо команданта Бригаде зато што се љубио с једном бригадирком

„Пожарни" (дежурни у бригади у ноћној смени) у свом извештају је написао да је видео да се командант Бригаде у један сат ноћу љубио са једном бригадирком. Командант Бригаде Божа Деспотовић био је момак од 24 године, а бригадирка тек завршила школу и запослила се -19 година. То је био разлог да се одмах сазове партијски састанак и после дуже расправе командантје једногласно искључен из Партије. Све је то уредно записано и одложено у партијску документацију. Нико више није обраћао пажњу на тај догађај. Када смо се вратили са радне акције приређен нам је свечани дочек, велика логорска ватра, музика и песма, радост постигнутим резултатима. У неко доба партијски секретар се сети да је изгледа дрвени ковчег са партијском документацијом отишао даље возом којим смо дошли. И он је преко железнице тражио тај ковчег. али ковчега нигде нема. Наравно, то је пало у заборав. Јесте необично да команданта Бригаде избацимо из Партије, али и то се заборавило.

Петнаест година касније, командант Бригаде и ја смо се срели у Сомбору. Он је тада био секретар Општинског комитета Савеза комуниста, а ја члан Извршног комитета ЦК СКС. Питао ме је:

- Да ли би сада гласала да ме искључе из партије зато што сам се љубио?

Слатко сам се насмејала и одговорила:

- Шта ти пада на памет, па то су нормални поступци младих људи. Ви сте обоје били слободни, млади, запослени. Шта је ту било лоше што сте се љубили?

- Знао сам - рече Командант - Ја сам дрвени сандук са партијском документацијом избацио из воза кад смо пролазили кроз Славонске шуме.

Мушки смо „разнеле" цело брдо

Најдубљи утисак у сећању оставила је на нас посета Јосипа Броза Тита на овој акцији и његов пролазак новом трасом Аутопута. Али, на тој траси је још стајало брдо које је било на деоници, на којој је радила наша Бригада. На збору Бригаде одлучили смо да „разнесемо" брдо. Имали смо неколико дана до доласка друга Тита. Све норме за рад у Каменолму смо обарали.

Трасер нервозно виче:

- Фале ми бригадисти, јаки, који колицима треба да одвозе камен после минирања...

Сви мушкарци су већ били на томе послу.

Пријавило се нас дванаест девојака. Он неће ни да чује;

- Нису девојке за каменолом.

Ми смо га уверавале да нас пусти, па ће видети шта можемо да урадимо. Радиле смо као да нас олуја носи, колица за колицима. Пребацивале смо и мушку норму.

Приморасмо Тита да отвори аутомобил и да се под пљуском рукује са нама

После неколико дана - види се траса, брда више нема. Али, на нашу велику жалост, кад је Тито требало да дође, отворило се небо и спустио се невиђени пљусак који не престаје. Тито у затвореним колима полако пролази поред наше Бригаде. У једном тренутку један наш бригадиста скочи пред кола и сви почесмо да скандирамо да се подигне кров кола. Жежељ у колима негодује. али ми не одустајемо и Тито рече да се кола отворе. Е сад, ни то нам није било доста. Сви хоћемо да се рукујемо са Титом. Киша лије, сви смо мокри до голе коже. И Тито кисне, али сви смо били срећни, јер смо успели да уклонимо брдо до доласка друга Тита. Једино нисмо могли да зауставимо пљусак. У листу Младост тај догађај је био слично описан.

Без обзира на напоран физички рад, тих месец дана није било болесних, нити озбиљнијих повреда. Жуљеви су брзо зарастали, а наш санитетски референт насеља (студент медицине) био је веома задовољан нашом кондицијом.

Месец дана радне акције у свести сваког од нас допринео је сазревању, а свест да смо својим радом допринели да се градњом Аутопута брже стигне од Триглава до Вардара, чинило насје поносним.

Успомене које су остале увек су лепа сећања као, на пример, да нигде нисам видела тако велики и леп Месец као кад смо у ноћној смени вадили песак из Вардара.

Улоф Палме са усхићењем причао о своме учешћу у градњи Аутопута Загреб -Љубљана

Акцијашки живот у насељу је био веома богат и динамичан. Његова организација је тражила одговорност и стручност руководства од Главног штаба до Штаба насеља и Бригаде. Резултат тога су километри Аутопута и богатство успомена. Они који у томе нису учествовали могу све да доводе у сумњу. Слушала сам Улофа Палмеа, када је био у посети Југославији, са каквим усхићењем је говорио о својим сећањима из бригадирског живота и учешћу у градњи Аутопута Загреб - Љубљана.

То што памтимо не умањује лепоте младости садашњих генерација, али не заслужује ни оспоравање, или омаловажавање оних који су све то доживели и учествовали у великом градитељском подухвату, који је био део наше младости.

Више ништа није исто

Генерација која је 1948. године градила Нови Београд имала је прилику да 1968. године поново дође на градилишта у Новом Београду, истина, сада као бригада ветерана. То су Трстеничани. Али, сада, као средовечни радници, правници, инжењери, који су користили свој годишњи одмор да проведу цео август на тој радној акцији. Већина њих је била запо-

слена у Првој петолетки - Трстеник. Са њима је био и психолог Петар Тодоровић, спроводећи истраживање планирано са професорима Јосипом Жупановим и Руди Супеком, који су већ писали о радним акцијама, о ставовима, осећањима, успоменама и конкретном доживљају радне акције. На жалост, психолог Петар Тодоровић је 1969. године умро, па резултати тога истраживања нису објављени, а многи учесници, бригадисти - ветерани више нису у могућности да испричају своја сећања. Најчешће изговорена реченица по њиховом повратку са радне акције 1968. године била је - више ништа није исто!

Ноћна надметања победника Сомбораца и незадовољних Панчеваца

Натпевавања, па и вређања, добацивана кроз песму била су обично уз логорску ватру. Најјачи такав догађај памтим са радне акције у Малошишту, 1959. године. кад је наша Бригада освојила ванредно ударништво. Повређени Панчевци су, уз погорску ватру, певали:

СиШан камен до камена
Смедеревци до рамена
Сомбории нам до појаса
Панчевци су прва класа

А када су они освојили ударништво, онда смо им ми, поред своје логорске ватре одговарали стиховима које је певао Рикард Лучић све до један сат ноћи. Цело насеље није могло да спава. Пријавили су нас Главном штабу за непоштовање кућног реда. Уз вишесатно објашњење пред командантом Главног штаба, Ђорђем Лазићем, једва смо успели да сачувамо ударништво и част бригаде. То расположење, радост, осећање заједништва у Бригади тешко се може сећањима аутентично реконструисати. Неопходно је „унети се" у дух времена, психолошки се вратити уназад, а то је, ипак, тешко, чак и немогуће после пола века.

МАРИЈА ТОДОРОВИЋ

Рођена је 1939. године у Сомбору, у учитељској породици, која је службовала у Хомољу, Левчу, на Косову и у Војводини, тако да је Маријин завичај „био Србија са обе покрајине".

Први разред основне школе је завршила у Апатину, други у Талиновцу (АП Косово и Метохија). трећи у Неродимљу (АП Косово и Метохија), четврти у Сомбору, пети, шести, седми и осми у Пригревици, а учитељску школу у Сомбору 1959. Филозофски факултет- психологија, у Београду, завршила је за три године са одличним успехом.

Учествовала је на изградњи Аутопута „Братство-јединство" у бригади „Бане Секулић", Сомбор, на деоници Требиње у Словенији, 1958. године, надеоници Малошиште-Грделица, 1960, на којима је, поред рада на траси, обављала и дужности културно-просветног референта у овим бригадама, а на деоници Аутопута Ђевђелија - Анска река у Македонији била је омладински инструктор студентских бригада 1961. године.

Радни век је започела као стипендиста Прве петолетке у Трстенику, 1962. године. Професионални рад и стручна афирмација обезбеђивали сујој угледу фабрици, паје изабрана да представља раднике Прве петолетке на Другом конгресу самоуправљача у Сарајеву. Обављала је и дужност директора за кадрове Прве петолетке Трстеник.

На Седмом конгресу СК Србије 1974. године бирана је за члана Извршног комитета Председништва ЦКС задуженог за информисање и културу.

По истеку професионално обављеног мандата у Савезу комуниста, именована је у два мандата за министра за рад Владе Републике СрбиЈе. У том периоду су усвојени закони о запошљавању, о омладинским задругама, о заштити на раду, о пензијско-инвалидском осигурању (први пут су осигурани пољопривредници, носиоци самосталних занимања, адвокати, свештеници, естрадни уметници и др).

На Десетом конгресу Савеза синдиката Југославије бирана је за председника ове организације. У тој организацији бавила се питањима расподеле личних доходака

Последње три године радног стажа провела је на дужности заменика и ВД управника Позоришта на Теразијама, када је освојено пет награда Стеријиног позорја за представу „Лукреција", у режији Јагоша Марковића.

ДРУГА ЛЕСКОВАЧКА - ЧЕТИРИ ПУТА УДАРНА

Добросав Ж. Туровић

Позната Друга лесковачка бригада „Стојан Љубић", са 200 омладинаца, радећи на Аутопуту „Братство-јединство", била је у Омладинском насељу „Иван Милутиновић" Гмајна, у Словенији, од 30. маја до 23. јула 1958. године. Бригаду су

ДруХа лесковачка бриХада на фадилишшу,̅*у Гмајни*

чинили омладинци, рођени од 1934. па до 1940. године, са територије Лесковачког среза. То је била омладина сељачко-радничког порекла.

Бригада је обављала земљане радове. И постизала изванредне резултате, те је четири пута проглашена за ударну. Било је дана када је пребацивала норму и за 195%.

Руководство бригаде су чинили искусни омладинци који су били на више омладинских радних акција: Мирко Богдановић из Лебана био је командант бригаде, Добросав Туровић из Лесковца, секретар СКЈ насеља, Раде Николић, из Бучумета, референт за образовање, Никола Димитријевић, из Лесковца, референт за спорт, Данило Ружић, из Лебана, референт за културу и Јулијана Петковић. медицинска сестра из Лесковца. санитарни референт.

Мирко БоХдановић, командант Дру1е лесковачке ОРБ „Милета Марковић, командант насеља „Гмајна" и Добросав Гуровић, секретар СКЈ насеља.

Бригада је имала седам чета које су се такмичиле која ће бити најбоља. Радни елан је био на висини. Сви бригадисти су се трудили у раду на траси Аутопута и у ударништву и превазишли осталих десет бригада из скоро свих република СФРЈ.

У насељу смо били смештени у баракама и шаторима. Свака бригада се трудила да уреди терен око своје бараке и парк испред ње. Највећи успех у томе је имао наставник Данило Ружић из Лебана. За све време боравка у насељу није било туче, псовке и немира, што је утицало на добре односе према омладинцима из Босне и Херцеговине, Хрватске, Македоније, Словеније и Шиптара са Косова и Метохије.

Насеље Гмајна имало је штаб ОРБ „Иван Милутиновић", кога су чинили: командант- Милета Марковић из Бијелог Поља; партијски секреотар - Добросав Туровић, из Лесковца; референт санитарно-интендантске службе - др Марко Вукосављевић из Крагујевца, као и шест команданата републичких бригада. У томе насељу одвијао се целокупни друштвени живот бригадиста. Омладинци, њих 140, били су обухваћени разним политичким семинарима и стручним курсевима. Неписмени омладинци са села су похађали аналфабетски течај. Већа група бригадиста са села завршила је курс за трактористе и возаче мопеда.

Приређиване су и зидне новине, шаљиви скечеви, са свакодневним хумором и шалама на рачун бригадирског живота. У насеље су често долазила разна културно-уметничка удружења и певачка друштва.

У оквиру бригада и насеља организована су разна спортска такмичења, најчешће фудбалска.

МОЈЕ ДВЕРАДНЕ АКЦИЈЕ

Делимир Стишовић

Када сам у јунском року положио све испите из прве године на Вишој педагошкој школи у Београду, на групи Српскохрватски језик, према препоруци Организације Савеза комуниста ове школе јавио сам се да са студентском бригадом учествујем на радној акцији. За мене је то било нешто ново, па сам с нестрпљењем очекивао одлазак наше, Осме београдске бригаде на изградњу Аутопута Загреб - Љубљана.

Не сећам се како смо допутовали у Гмајну, у Словенији, где је у једној шуми било омладинско насеље за пристиглих 17 бригада. Скоро цео дан смо провели невешто постављајући шаторе, а у њима кревете на спрат.

На јутарњу тмнастику излазио бос да бих сачувао нове патике

Живећи тих година у немаштини, излазио сам на јутарњу гимнастику бос, да бих сачувао патике (које смо добили као бригадисти) да их тог лета, а и касније, носим у моме месту.

Све оно, што је онда и било непријатно, заборавило се а остала су само лепа сећања на дружење са бригадистима.

После краћег поподневног одмора на разним курсевима су нас обучавали за вожњу мопеда, снимање и израду фотографија, за плес (окретне игре) и др. У слободном времену читали смо књиге, дружили се, бавили спортом, шетали у природи.

Скоро свако вече приређивана је нека забава или приредба са музичким тачкама. У сећању ми је осталоједно вече, када је, по лепом летњем времену у нашем насељу наступило десетак певача изворних народних мелодија.

У јулу следеће, 1959. године, опет сам био на изградњи Аутопута, на деоници Параћин - Ниш.

Дошли смо у омладинско насеље у селу Рутевац код Алексинца. И сместили се у раније изграђене бараке намењене бригадистима. У штабу Бригаде поверена ми је дужност секретара. Обављајући је, ниједан дан нисам изостао са трасе. Писао сам заповести за сваки дан. А када сам био дежурни, по распореду. Бригаду сам водио на јутарњу гимнастику и на доручак, ручак и вечеру.

Победник на квизу знања Све или ништа

Једног дана по подне у насеље стиже екипа са тек успостављене Телевизије Београд, са Миодрагом Маринковићем на челу. Одабрали су бригадисте у свим насељима на изградњи Аутопута за такмичарски програм Телевизије на летњој позорници у Нишкој тврђави. Неки ће наступити као певачи, а неки учествовати у квизу знања Све или ништа. Од одабране четворице за квиз су формирали две екипе: у једној смо били Расим Љубијанкић и ја, а у другој двојица другова који су тек завршили прву годину студија на групи Српскохрватских језик на Вишој педагошкој школи.

Довезли су нас увече у Ниш. Одмах је почео програм на Нишкој тврђави. Прво су наступали такмичари у области спорта и историје. Онда је дошао ред и на нас, Уредник овог програма - емисије Миодраг Маринковић нашим екипама поставио је по два питања из књижевности. Сви смо тачно одговорили на оба питања. Треће питање је поставио млађој екипи, али они нису дали тачан одговор. Потом је поставио питање нама двојици. Ми стадосмо. Убрзо се зачу из препуног гледалишта: „Уа, професори"! У последњем тренутку ја се сетим и тачно одговорим. Питање се односило на стваралаштво словеначког књижевника Франце Прешерна. Тако смо на крају нас двојица осветлали образ. Као награду добили смо по ручни руски часовник. То ми је био први часовник у животу и утолико дража награда.

По повратку у Рутевац, другови су нам честитали на успеху, а командант Бригаде је био посебно задовољан. На скупу Бригаде изабрано је нас 11 акцијаша, који ће бесплатно летовати 10 дана у Котору.

ОМЛАДИНСКЕРАДНЕ АКЦИЈЕ-
ПОНОС НАШЕ ГЕНЕРАЦИЈЕ
Миломир Петровић

Више млађих генерација - једној и ја припадам -доживели смо многе страхоте Другог светског рата, али због година нисмо учествовали у јединицама НОБ-а, у борби против фашистичког окупатора и у ослобађању земље. Зато су те генерације, следећи пример својих славних претходника - ослободилаца, свесно и полетно ушле у њену обнову и изградњу и биле одлучне да, уз подршку старијих, својим добровољним и пожртвованим радом и великим одрицањем своју домовину претворе у велико градилиште учешћем у омладинским радним акцијама - локалним, републичким и савезним. Остварена су велика капитална дела која су мењала изглед сваког краја и земље у целини и побољшала услове живота огромног броја људи.

Сећам се испраћаја наше средњошколске бригаде из Новог Пазара, када смо 1958. године, у којој сам и ја био, кретали у Словенију на изградњу деонице Аутопута између Загреба и Љубљане. Поздравни говори и културно-уметнички програм, међу присутнима видим и већину својих професора који су нас срдачно поздрављали. Један од њих цењени професор, чији је син јединац био у бригади, дошапну ми је да учиним све како би се сви живи и здрави вратили. Наравно, сви су очекивали и изузетне радне резултате, који су били мерени бројем ударника у бригади и бројем ударништва целе бригаде. За та признања требало је уложити огроман труд и пожртвовање. Одпучујући критеријум за ударништва били су материјални резултати на градилишту. Водило се рачуна и о свему другом што бригада ради на културном, друштвеном и политичком плану. Али, успех није толико адекватно вреднован колико је неуспех, или неки непредвидиви инцидент, умањивао укупне радне резултате бригаде.

Средњошколска бртада „Бранко Радичевић
Испред строја њен команданШ Миломир ПеШровић

На првој савезној ОРА учествовао сам 1958. године у ОРБ „Бранко Радичевић", са укупно 128 бригадиста, састављених од средњошколаца из Новог Пазара 2/3 и Пријепоља 1/3. Бригада је у целини први пут била на окупу тек када смо се, према договору нашли на београдској железничкој станици пред пут у Словенију, у насеље „Милован Шарановић", у близини Новог Места. Између руководстава омладинских комитета два града било је договорено да будем командант те бригаде, а мој заменик - Бећир Вељовић из Пријепоља. Нека, истина, друга руководства смо бирали у возу и договарали се како да се организујемо за што успешнији почетак рада на траси.

Насеље нам се налазило на једном шумовитом брегу. Све припреме за дочек десетак бригада из разних крајева Југославије још нису биле сасвим обављене. Најснажнији из наше бригаде ноћ су провели под ведрим небом. Слично је било и са другим бригадама.

Са нестрпљењем се очекивао излазак на трасу Аутопута. Довели су нас испред једног каменитог брда које је требало пробијати. Био сам узбуђен а и уплашен, такође и незадовољан што се моја средњошколска бригада, са доста девојака и момака, који никада нису крамп држали у рукама, добила тај терен. Покушао сам код команданта насеља Масончића да нас за рад премести на другу локацију. То није прихваћено, чак ни то да се бригаде на том каменитом брду повремено смењују.

Да бисмо на градилишту остварили што боље резултате радило се сат и два дуже него што је било званично радно време. У другим активностима смо предњачили. Имали смо мали оркестар, глумце, рецитаторе, певаче, екипе за разне спортове и на том пољу смо постизали изванредне резултате. Они, међутим, нису довољно вредновани.

Иако је састав бригаде био из града, из више средњих школа,различитих вера и националности, односи међу бригадистима су били изванредни, Успостављена другарства и пријатељства дуго су трајала, а нека и данас трају. Започете су и неке љубави, али су се у оно време на акцијама та осећања доста изражавала прикривено. Посебно се није благонаклоно гледало на то ако се неко из штаба забавља са својом бригадисткињом. И сам сам само с чежњом гледао у једну Пријепољку, као у слику Монализе. Апи је све остајало на томе.

Поред свега успешног и лепог, бригада нам је доживела и једну велику непријатност. С тугом је примљена вест да се један наш бригадист. купајући се у реци Крки, удавио. Та трагедија се, иначе, догодила у неком другом насељу. Тада сам се сетио и оног савета мог професора да учиним све да их све вратим живе и здраве.

Да се та трагедија не би поновила, Главни штаб је донео одлуку да се бригадистима забрањује купање у рекама и да ће драконски бити кажњене бригаде и њихови појединци који се о ту наредбу огреше. Речено је и то да због појединца цела бригада може бити искључена са радне акције и враћена кући. Само неколико дана после те трагедије и наредбе, успостављена контрола је ухватила два моја бригадиста да се купају у забрањеној реци. Бригада је експресно кажњена одузимањем једногударништва, а бригадисти, који су се огрешили искључени су и послати кући. То је за мене као команданта био шок од којег се нисам дуго опоравио, а и сви бригадисти су ту казну доживели као велики ударац. Било је негодовања, плача, очаја и потпуног клонућа. Све сам учинио да се бригада од тога опорави и врати у нормално стање, али се у томе, ипак, није успело. Било је наговештаја да би бригада могла да добије и ванредно ударништво, ако би

У Годеличкој клисури, 1960.

резулати на траси и друге активности биле адекватне тим очекивањима.

Све смо учинили и постигли одличне реултате. али нисмо добили ванредно ударништво. И данас мислим да нам је после толико рада и залагања на свим пољима, после толико туговања, требало скинути казну и вратити ударништво. За тај пропуст делимично сматрам одговорним и команданта насеља, јер нам није помогао колико је могао и био дужан.

Као студент био сам у Студентској бригади „Јован Поповић", на изградњи Аутопута „Братство-јединство" у Грделичкој клисури, близу Лесковца 1960. године. Филозофски факултет је давао више бригада и све су постизале изванаредне резултате. Требало је да будем командант те бригаде, пошто сам, наводно, већ био секретар Факултетског комитета Савеза комуниста. За команданте неких других наших бригада

Нашла тренутак да се јави својима

појединци су се незаслужено и на некоректан начин наметали. Као секретар Комитета био сам најодговорнији да команданти бригада буду најбољи међу нама и изаабрани по утврђеној процедури. Да бих се за те ставове изборио и сам сам се одрекао функције команданта и на акцију отишао као обичан бригадист, али су за то командантске чинове свих наших бригада понели они који су их и заслужили.

У нашој бригади су били, углавном, искусни акцијаши, али колико младића толико и девојака, што баш и није била повољна структура за послове које смо обављали. Састав бригада у насељу био је изванредан. Била је то Југославија у маломе, чак се ту нашла и једна интернационална бригада састављена од студената из више земаља.

Наша бригада је давала пример у сваком погледу. Девојке смо штитили, тако што су мушкарци радили најтеже послове. Група у којој сам био најчешће је радила на вађењу шљунка из реке и утоваривању у камионе, као и у истовару џакова цемента из вагона и утовару у камионе. За месец дана пренео сам терета више него целог живота.

Предњачили смо са културно-забавним програмима у насељу, а неки су били реализовани и у околним местима...

Са поносом могу рећи да ми је цела породица учествовала на великим једномесечним акцијама и сви су били бар по једом ударници. На њима је био и мој брат, иако пољопривредни произвођач, супруга и ја, као средњошколци и студенти, синови као пионири и средњошколци.

Сигуран сам да радним акцијама припада велика заслуга, што је Југославија по тадашњим оценама тако брзо изашла из круга неразвијених и постала средње реазвијена европска земља. Рад је у то време био и основни васпитни чинилац наших генерација.

Радне акције су удружиле и сједињавале омладину свих слојева, занимања, вера и нација. Све негативности, које данас прате младе генерације (дрога, насиље, пљачке, алкохол) у наше време, или их није било, или су се јављале спорадично. Земљу смо осећали својом, па смо све њене делове изграђивали истом енергијом и истом љубављу, али смо је, нажалост, незамисливо лако разрушили.

МИЛОМИР ПЕТРОВИЋ

Рођен је 1934. године у Новом Пазару, где је завршио Основну и Учитељску школу, а Филозофски факултет - педагошку групу предмета, у Београду

У својој струци је био педагог и професор Учитељске школе и директор гимназије у Новом Пазару.

Делатност образовања и културе свога краја представљао је као посланик у Просветно-културном већу Скупштине Србије.

Уједном периодује обављао професионално, неколике функције у Савезу комуниста Србије (секретар ОК СКС у Новом Пазару, члан Председништва и извршни секретар ЦК СКС).

А затим је био министар просвете и директор Народне библиотеке Србије.

Носилаціе више друштвених признања, међу којима и Орден рада и Орден заслуга за народ са сребрним зрацима.

АКЦИЈАШКА СОЛИДАРНОСТ У БРИЗИ
ЗА ЗДРАВЉЕ И ЖИВОТ БРИГАДИСТА

Живорад Миленковић

Средњошколска ОРБ „Перица Ивановић" са 120 бригадиста састављена од ученика гимназија и стручних школа из Аранђеловца, Младеновца и Смедеревске Паланке, формирана је јула 1958. године и упућена на изградњу Аутопута Загреб - Љубљана.

... Композиција са распеваним бригадистима и бројним паролама кренула је са младеновачке железничке станице. Испред ње је остала маса омладине и грађана који су, машући рукама, цвећем и заставама, испратили нашу Бригаду повицима: „Срећан пут!" и „Срећно!"

После скоро дводневног путовања стигли смо до одредишта у место Мирна Печ, у насеље бригаде „Шентјурје", у коме су биле смештене 22 бригаде непосредно уз пројектовану трасу Аутопута у пошумљеном и брежуљкастом пределу.

Распоредисмо се у лепо постављене шаторе који су, као и остали у насељу, били без кревета. По поду су, у облику пуних сламарица, постављени лежаји од сасушене папрати, са лријатним мирисом, налик на наше суво сено.

Упознавање са трасом унело је у све нас нешто знатнијег страха, како за испуњење радних задатака - „норми", још више бригу за здравље и живот бригадиста, од којих је више од 80% први пут на радној акцији, без икаквог искуства за физичку активност, а поготову на оваквом терену. Морали смо да бринемо и о благовременом одвођењу бригадиста са трасе у „закпон" приликом паљења мина.

Бригада је, због бројности - била највећа у насељу - а и због потребе, радила са по две чете у обе смене на својој деоници.

Појавили су се и жуљеви, али су они после 5 до 6 дана нестајали, па се тако постепено улазило у зреле акцијашке дане, којима неће засметати ни пропадање патика, што се, углавном, догађало возачима колица.

Позајмљивање патика онима који се на радилишту више крећу по оштром камењу

Тај проблем смо, делимично, решавали солидарношћу, тако што су они бригадисти који су имали очуване патике позајмљивали бригадистима који се више крећу по оштром камену, превозећи препуна колица.

Бртадисши Средњошколске ОРБ „Перица Ивановић"у ШенШјурју

Појединци који су радили у сопственој обући обмотавали су поцепане патике саргијама до којих се некако долазило, само да се норме испуне и радни задаци изврше.

У првој декади Бригада је за укупне резултате проглашена за најбољу у насељу, а од Главног штаба за ударну, једну од пет од укупно 22 бригаде у насељу.

У другој декади остваривани су још бољи резултати и на траси и у активностима у слободном времену.

Сутрадан, одлазећи на радилиште, Бригада је певала:

Иде, наступа, не боји се рада,
два пута ударна Перичина бртада
Иде, наступа, не боји се рада,
бићемо и Шрећи пут ударна бртада.

Трећу декаду смо завршили на високом другом месту у насељу, а за укупне резултате од Главног штаба радне акције Загреб - Љубгвана проглашени смо, по трећи пут, за ударну и добили специјалну похвалницу.

Поносни и раздрагани вратили смо се у Младеновац, где нам је приређен дочек величанственији од оног кад смо одлазили. Још више смо се радовали, када смо сазнали да је Главни штаб ОРА Љубљана - Загреб - Ново Место, прогласио по четврти пут за ударну.

У СВИХ ОСАМ ДЕКАДА УДАРНА
Живомир Тешић и Лазар Николић

Из среза Младеновац, који су сачињавале општине Младеновац, Смедеревска Паланка, Аранђеловац, Топола, Сопот и Наталинци, на изградњу деонице Аутопута Загреб -Љубљана, 1. априла 1958. године дошла је и ОРБ „Драгослав Ђорђевић - Гоша", са 120 бригадиста,

У Долењској нас је дочекао снег, магла и тмурни облаци изнад словеначких шумовитих гора.

Исираћај ОРБ „Гоша" на радну акцију Аушоиуш Зафеб-Љубљана, у Младеновцу 1958.

У томе насељу су биле подигнуте само бараке, а двоспратне кревете, сламарице и ћебад наместили су сами бригадисти. Најхитније, скоро у једном дану, морали су се обезбедити услови за живот и рад и уредити насеље, како би се, без обзира на временске прилике, што пре изашло на трасу.

Истовремено, са нашом бригадом дошле су и бригаде из Дубровника, Прилепа и Бихаћа.

Подигнуто на узвишеном пропланку, насеље је, посматрано издалека, личило као град на облаку из бајке.

Барака нам се налазила на челу насеља. На њој је бригадиста Омер Буљугић насликао прелепи мурал и трасу са насељима кроз која ће пролазити Аутопут. Омер -тај шерет и весељак- већ другога дана боравка у оближњој Сочи уловио је рибе за скоро целу бригаду.

Наша бригада је добила деоницу дугу 1.500 метара, удаљену од насеља више од километра. На једном крају трасе налазило се високо брдо, које је требало пробити, прокопати, а земљу колицима превозити дуж целе деонице. Велики, тешко савладив проблем бригадистима било је земљиште препуно пањева и жила и са доста камена. Често су падали киша и снег, што је још више отежавало рад. Терен је насипан и сабијан направом која се звала јеж (имала је мали дизел мотор, који је омогућавао да скакуће у раду)... И шкарпе (косине) су задавале муке акцијашима, јер ихје често односила киша, па су изнова прављене.

На основу оствaерних резултата, учинка на траси, успеха у организовању спортског и културног живота, курсева, ОРБ „Гоша" је за шездесет дана свих осам декада била

ударна, два пута ванредно (двоструко), што није постигла ни једна друга бригада у то време у Словенији, а захваљујући великом залагању свих бригадиста, а нарочито њеним јунацима: Миловану Шишковићу из Паланке, Матићу из Сопота, Раду Косановићу, Анђелки, Љубиши Шијафино из Младеновца и, без премца, Мићи Ђукићу из Ковачевца који је дневно превозио по 259 колица земље од ископа до насипа.

Један број ових бригадиста после повратка са градилишта, лишавајући се обавезног одмора и времена за слободне активности, искрадао се из насеља и неопажено одлазио на трасу, без знања и одобрења команданта Бригаде, настављајући да раде започето и улепшавају га пре доласка комисије која мери учинак обезбеде бољи резултат за Бригаду, све док им то није најстроже забрањено.

Поподневна смена ОРБ „Гоша" одлази на радилиште.

Девојке нису заостајале за младићима - радиле су што и мушкарци на траси, а уз рад биле и болничарке, кројачице, водоноше.

Организовани су курсеви за фото и радио аматере, армираче, а посебно за младе савремене пољопривредне произвођаче.

Највећи број предавања био је, управо, из области пољопривреде, па се већина омладинаца са села вратила кући обогаћена новим знањем о савременој пољопривредној производњи (одржани су и курсеви за калемаре, повртаре). Полазници су добијали дипломе.

Занимљива догађања која се дуго памте

Поподнева, суботе и недеље, били су време за разоноду, културу, спорт (мали фудбал и одбојка).

Привлачан је био и риболов у Сочи, излети до Требња, Оточца, Новог Места и Љубљане, одлазак у биоскоп, а изнад свега логорске ватре.

На узвишењу је буктио пламен са мирисом смоле од стабла четинара, а около младост, акцијаши из свих бригада насеља-Дубровчани, Шумадинци, Прилепчани, Бихаћани, мештани. Оре се и разлежу песме - гласовите далматинске, босанске севдалинке, сетне македонске, шарене, врцаве српске. Гори ватра, љубав, чежња, смењују се рецитатори, свирачи, певачи из свих бригада, први аматерски јавни наступи и свако жели да покаже шта зна и може.

„Врабац" не оставља никога равнодушним, похваљује, критикује, пецка, засмејава.

У сећању нам је остао и величанствени мајски митинг у Требњу на коме су учествовале бригаде са целог подручја и народ Доленске. Културно-уметнички програм траје цео дан. На митингу говоре представници локалне власти, чланови Главног штаба, па и командант наше бригаде.

И најзад, дан повратка. На нај)већем усеку, најтежој деоници на којој је бригада радила, остављамо свој белег, крајпуташ на коме исписујемо име бригаде. време проведено са крамповима у рукама у овој четинарској шуми.

Подељене су и похвале и ударничке значке. Бригада овенчана славом. Последња логорска ватра у насељу. Поздрави, размене адреса, сузе растанка.

У Младеновцу- величанствен дочек. Свечаност и на железничкој станици. Бригада се постројава и између шпалира публике стиже пред свечано украшену трибину испред споменика у центру града.

Прекрасно јунско поподне. Више хиљада Младеновчана је на улицама. Школе обуставиле наставу. Букети цвећа. Поздрави, загрљаји. Питамо се одкуда ово. Као да смо ослободиоци.

На митингу су говорили командант бригаде Живомир Тешић, секретар Среског комитета СКС Петар Муњас и председник омладинске организације среза, Верољуб Бранковић.

Важнији и тежи објекти на траси - два вијадукта и Јанкомирски мост на Сави

Посебна радилишта представљала су два велика вијадукта на Аутопуту, на којима су изведени замашни грађевински радови. Један од њих налази се код Требња, на месту где се траса Аутопута сече са постојећим путем и железничком пругом, поред једне мале речице.

Овај вијадукт, истовремено, представља и један од најлепших објеката на Аутопуту. Високо подигнут од земље, у дугом распону од сто метара, показао се у свој својој правој лепоти, не прав, него „повијен у елегантном луку велике кривине".

Код Свете Недеље, на месту где је Аутопут морао да пресеца самоборску железничку пругу и широки асфалтирани пут, изграђен је вијадукт у дужини од шездесет метара, који, истовремено, премошћује и пут и железничку пругу.

После Јанкомирског моста на Сави, ово су два највећа објекта на деоници Аутопута Загреб - Љубљана.

На овој деоници изграђен је само један мост - Јанкомирски, дуг 330 метара.

Са својих седам отвора, од којих су пет по педесет, а два по четрдесет метара, овај мост је спојио обале широке реке и „омогућио да се и на том делу саобраћај несметано одвија". Шири је од коловоза.

На осталим деловима Аутопута, коловозје широк девет метара, а око три метра заузимају ивичњаци и пешачке стазе.

И Јанкомирски мост својим естетским изгледом представља украс модерног Аутопута. Успело се да буде што једноставнији и што лепши. Посебан украс служи му „специјална, сјајна ограда од луксираноგалуминијума, каква за сада не постоји ни на једном другом сличном објекту код нас.

Монтажа моста је организована тако да, како који је део конструкције стизао из фабричке хале, одмах је тим редом монтиран на своје место, заслугом стручњака - монтера предузећа „Мостоградња", који су, по завршетку монтажних послова и скпапања моста, сами извршили и бетонирање коловозне табле и остала дотеривања".

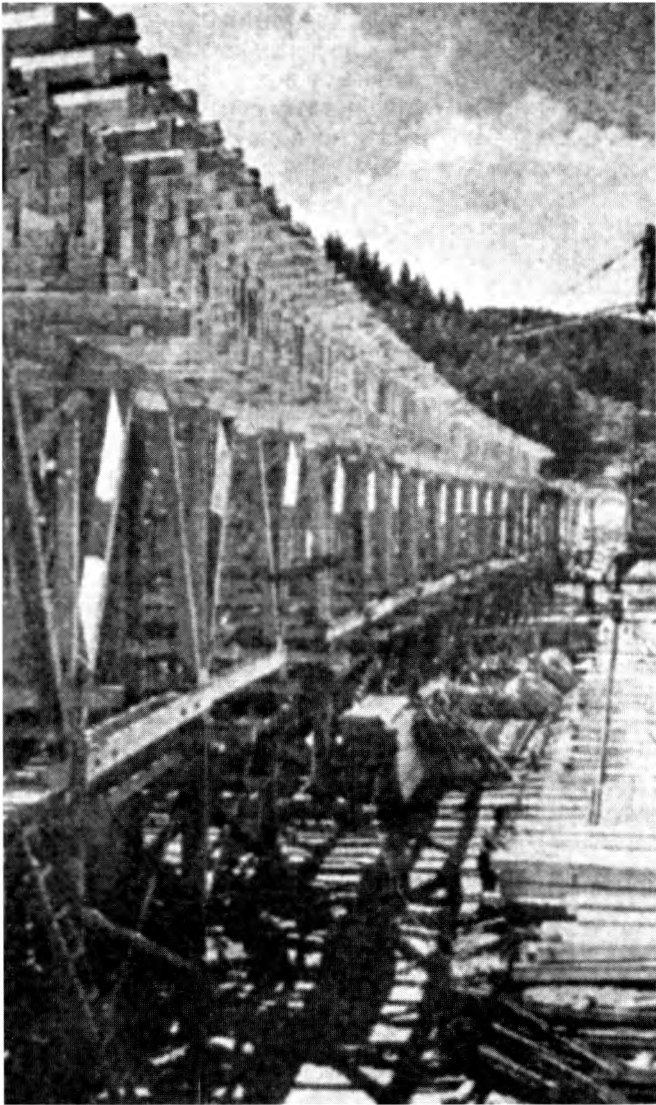

Јанкомирски мосш у изфадњи

На деоници Аутопута Љубљана - Загреб радило 16 грађевинских предузећа

У изградњи деонице Аутопута Љубљана - Загреб, заједно са омладинским радним бригадама, учествовало је укупно 16 грађевинских предузећа из Словеније, Хрватске, Србије и Босне и Херцеговине.

„Словенија цесте", Љубљана: потпуно је завршило две деонице Аутопута у укупној дужини од преко 13 километара и поставило највећи део асфалтног коловоза - укупно 43.425 метара. Ово предузеће за потребе постављања асфалта било је подигло у Требњу асфалтну базу, читаву једну фабрику, у којој се спремала смеша за финишере;

„Градис", Љубљана: радници и машине овог предузећа, уз помоћ омладинских радних бригада, изградили су близу 10.000 метара Аутопута на две деонице, као и бетонски коловоз на више од девет километара;

„Пут", Сарајево: радио је деоницу од Плуске до Требња, у дужини од 5.225 метара;

„Ратко Митровић", Чачак: пет километара Аутопута од Пољане до Села, које је изградило ово предузеће, спадали су међу најтеже деонице на овогодишњој акцији;

„Приморје", Ајдовшчина: изградило око шест километара аутопута, између Села и Камен Врха.

„Партизански пут", Београд: на три сектора, у укупној дужини од 12.242 метара, ово београдско предузеће је извело све радове до постављања коловоза;

„Београд", Београд: имало је деоницу дугу три километра, од Камен Врха до Оточца, и на њој два моста, два усека и један велики насип:

„Техника", Љубљана: завршила је око три и по колометра Аутопута са девијацијом старог пута, готово у читавој дужини тог дела трасе;

„Бетон", Цеље: завршило око пет и по километара Аутопута на делу између Прилипа и Брегане;

„Техника", Загреб: радило је на сектору између Брегане и Свете Недеље у укупној дужини од 7.187 метара;

„Хидроелектро", Загреб: завршио је последњих седам и по километара Аутопута према Загребу;

„Планум", Београд: са своја два финишера поставило бетонски коловоз на преко десет километара, између Беле Цркве и Смедника;

„Вијадукт", Загреб: поставило је асфалтни коловоз на хрватском делу трасе, у укупној дужини од 8.100 метара.

„Метална"', Марибор: у рекордно кратком времену изградило читаву конструкциј Јанкомирског моста преко Саве - највећег објекта на Аутопуту;

„Мостоградња" - Београд: поред „Метапне", имала је највеће заслуге што је мост код Јанкомира био са успехом и на време завршен;

Из тих радних колектива током летњих месеци на траси је било око 2.000 стручних радника, који су управљали великим бројем тешких и лаких грађевинских машина и транспортних средстава.

Њихова је велика заслуга што су омладинске радне бригаде са успехом и пре рока оствариле своју велику радну обавезу.

По радном ентузијазму и полету, стручни радници скоро да се ни по чему нису разликовали од омладинаца. Они су на градилишту радили често и прековремено, по 12 и више сати дневно.

Јер, бригаде су се смењивале, једна од друге је преузимала алат и радне обавезе на градилишту, а за машинама, које су бректале од јутра до мрака, седели су стално исти људи.

Забележење и овај пример њиховогумора на послу:

....Испо̄дтешког, петнаесттонског ваљака, чија је парна машина једнолично бректала, нашли су човека како са великим кључем у руци - спава. Пробудили су га и он је испричао како се само неколико минута раније спустио испод ваљка да заврти један шараф - и сан га је савладао..."

Мерено бригадирским мерилима, многи од њих би са акције понели ударничке значке. У већини случајева, то су били млади људи, многи од њих, нарочито у саставу техничког кадра, и сами су, неколико година раније, као бригадисти учествовали на радним акцијама.

У том зближавању и сарадњи предузећа и омладинских радних колектива много је допринела једна често практикована форма договора и упознавања омладине са задацима који их очекују.

Успостављању сарадње и пријатељства између омладине и стручних радника грађевинских предузећа, допринела су и омладинска насеља, чије су капије биле широм отворене тим радницима, који су у својим ретким слободним часовима, долазили на приредбе и друге културно-забавне манифестације младих. Или, да са омладинцима, седећи око телевизора, гледају пренос неке важније утакмице, или неке интересантније домаће ТВ серије.

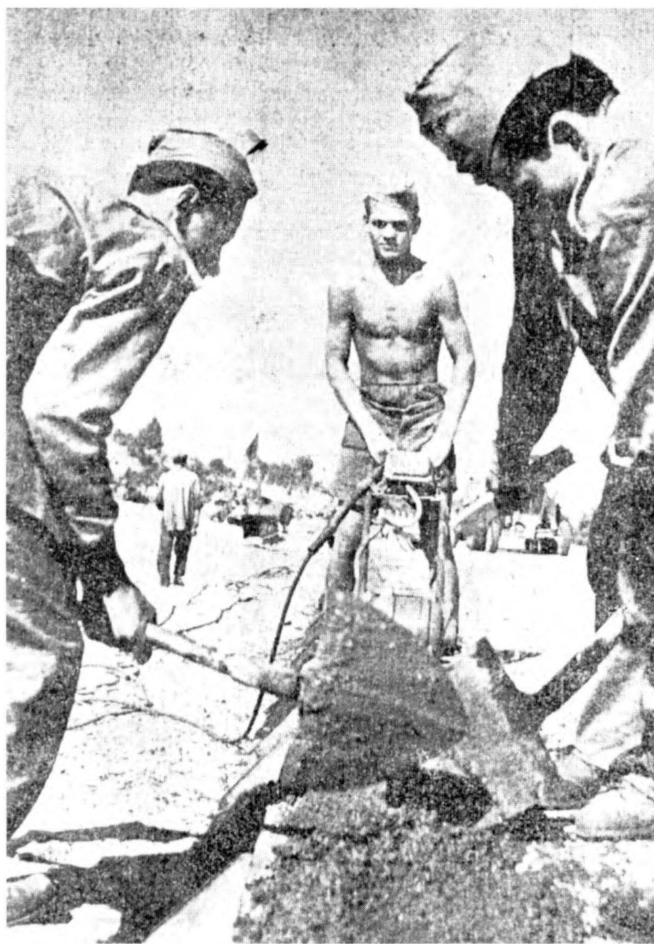

Бршадисша с комиресором буши и одваљује комаде, а дру1а двојица са лопатама ископано одсшрањују

Млади радници у бригадирским униформама

У Марибору су постојале три омладинске радне бригаде, које нису живеле у насељима, нису дизале и спуштале заставе, а ипак су по више пута биле ударне и целог лета вредно доприносиле успешном завршетку Аутопута. А сачињавали су их млади радници мариборске творнице „Метална" и љубљанске штампарије „Словенски поречевалец".

Гоуиа бршадисша из Мариборске бршаде

У творници „Метална“ две стотине младих радника и службеника образовало је још почетком радне акције две омладинске радне бригаде - „Похорски батаљон“. Они су својим младалачким полетом радећи свакодневно по неколико сати после редовног осмочасовног времена, убрзали израду конструкције за највећи објекат на Аутопуту - Јанкомирски мост. Њихов допринос успешном завршетку тог објекта је веома велики, а нарочито по условима под којима су радили.

„Дешавало се, често, да су машине у творници заузете целог дана и бригадисти из „Похорског батаљона" нису могли на њима да раде ни пре ни после подне." Али, они би у тим случајевима долазили у пола ноћи, или у два сата изјутра, и користили машине док не стигне редовнајутарња смена на посао.

У топлим јулским и августовским данима, многи од њих нису ишли на купање, забаву и разоноду, већ су радили као бригадисти на обради појединих делова моста".

На изради листа „Младост" сваке недеље учествовало је добровољно пс двадесетак-тридесетак младих радника и радница предузећа „Словенски порочевалец", што је допринело да излази на време и технички буде на висини.

Признање најбољима

Разгледајући резултате које су постигле поједине бригаде, у току III декаде, у априлу, која је с правом названа ударном, Главни штаб ОРБ на изградњи Аутопута „Братство-јединство“, прогласио је за ударне:

Први пут: битољска бригада „Стив Наумов", Титовелешка бригада „Димче Мирчев", Нишка бригада „Мијо Станимировић", Добојска бригада, Штипска бригада „Ванчо Прке", Прва сарајевска бригада, Светозаревска бригада „Милан Мијалковић", Бањалучка бригада „Соша Мажар", Вршачка бригада, Скопска бригада, Зворничка бригада „Светозар Косовић", Гњиланска бригада, Бјеловарска бригада „Перо Бишки".

Четврти пут се проглашују за ударне: Прва новомешка бригада „Мајда Шиле" и Помурска бригада;

Други пут: Врањска бригада, Пљеваљска бригада „Волођа", Кутињска бригада, Ливањска бригада „Бориша Ковачевић", Приштинска бригада, Бригада СТВ „Партизана" „Бошка Палковљевић - Пинки“, Бригада СТВ „Партизана" „Стеван Филиповић[11], бригада СТВ „Партизана" „Иво Лола Рибар“, Младеновачка бригада „Драгослав Ђорђевић", Дубровачка бригада „Мића Мериновић“, Бихаћка бригада „Здравко Челар“, Новопазарска бригада „Богољуб Чукић", Пећка бригада „Рамиз Садик", Госпићка бригада „Иван Дошен - Сока“, Јајачка бригада „Симела Шолаја", Црногорско-дурмиторска бригада, Неготинска бригада „Вера Радосављевић", Пожаревачка бригада „Вељка Дугошевић", Прва подрињска бригада, Међимурска бригада „Марко Ковач", Сплитска бригада, Зрењанинска бригада „Серво Михаљ", Бихаћка бригада „Лепа Родић“, Нашићка бригада „Папук", Панчевачка бригада „Паја Маргановић", Приједорска бригада „Младен Стојановић", Сењћанска бригада „Моша Пијаде“, Новосадска бригада „Ђорђе Зличић", Огулинска бригада „Љубица Церовац", Друга црногорска цетињска бригада, Сомборска бригада „Каменко Гаговић", Крижевачка бригада „Цонић Милан", Макарско-неретвљанска бригада „Стјепан Филиповић", Сремско митровачка бригада „Херој Пинки“, Вировитичка бригада „Никола Миљановић Караула", Кикиндска бригада „Коста Средојев Шљука“, Зајечарска бригада „Стеван Ђорђевић", Дервентска бригада „Иво Лола Рибар", Топличка бригада „Драгољуб Радосављевић", Врбаска бригада „Младост", Горажданска бригада „Сутјеска", Вараждинска бригада „Хинко Крижман“ и Пиротска бригада „Јединство".

Ценећи значај учинка које су ове бригаде постигле, и узимајући у обзир услове у којима су радиле, Главни штаб омладинских радних бригада на изградњи Аутопута „Братство-јединство“ Љубљана - Загреб на своме састанку од 26. априла 1958. године донео је одлуку; да се ванредно прогласе за ударне бригаде мартовске смене и то:

I приморска бригада „Винко Томажић", I карловачка бригада „Нада Димић“, IX љубљанска бригада, X љубљанска бригада „Славка Шландер", Новомешка бригада „Мајда Шилц“, I цељска бригада, I крањска бригада, I сисачка бригада „Никола Демоња", Трбовљанско-горишка бригада „Миха Маринко[1]. I помурска бригада „Штефан Ковач", Загребачка бригада „Браћа Орешки" и Стручна бригада „Елас".

Радни елан, чврстина, одлучност, са којом су млађи градитељи, сврстани у ове бригаде, обављали своје радне задатке биће подстрек свим градитељима Аутопута „Братство-Јединство", којим ће се поносити омладина наше земље.

Прва иодринска иод засшавом жури на 1радилишше

По други пут се похваљује: Кумановска бригада; по први пут: Суботичка бригада „Матко ВуковиТГ, Бачко-тополска бригада „Шандор Петефи", Призренска бригада, Копривничка бригада „Борис Кидрич".

У току протекле декаде најбоље резултате показала је бригада СТВ Партизана „Бошко Палковљевић - Пинки“, која је свој декадни задатак испунила са 212%.

Прва цељска иробија камени усек

Прва нишка крчи пролаз за шрасу код Мачковца

Још две ванредне одлуке

После двомесечног рада градилиште Аутопута „Братство-јединство" напустиле су омладинске радне бригаде изЉубљане, Загреба, Марибора, Трбовља, Карловца, Цеља, Сиска, Горице, Крања, Мурске Соботе и Новог Места. По њиховом одласку огромни задаци. Требало је изградити шеснаест омладинских насеља са стамбеним баракама, кухињама и амбулантама, инсталирати водовод и електричну струју и извршити низ других припремних радова у условима који су, због временских непогода, били веома тешки. Пожртвованим и самопрегорним радом још тада, а и касније, они су испунили и премашили своје задатке.

На истом састанку Главни штаб ОРБ размотриоје накнадно приспеле меродавне извештаје о учинку омладинских радних бригада од 11. до 20. априла и констатовао да су у том времену, поред бригада које су већ похваљене и проглашене за ударне, на основу резултата из те декаде, високо признање заслужиле и Младеновачка бригада .Драгослав Ђорђевић - Гоша“, Дубровачка бригада, Бригада СТВ „Партизан" „Славиша Вајнер-Чича“, Огулинска бригада и Вировитичка бригада.

Узимајући у обзир да су ове бригаде и у времену од 21. до 26. априла постизале добре резултате, Главни штаб је донео одлуку: да им се за то ода признање проглашавањем за ударне.

Велика радна такмичења

Насеља и радилишта дуж долине Крке и поред Саве подсећала су на логоре са пруге Шамац - Сарајево, Брчко - Бановићи, Аутопута Београд - Загреб и других великих радних акција омладине Југославије после рата. Исти је био и радни полет и ентузијазам младића и

девојака у остварењу радних задатака и обавеза. Бригаде су, као некад, са песмом одлазиле на рад, са песмом се враћале у насеља. И ово такмичење је било стил рада омладинских радних бригада, почасна звања - ударник и ударна бригада, похваљени и други називи - значили су симболе за које се много жртвовало.

Током лета било је више такмичења на траси, међу којима и она у част VII конгреса Савеза комуниста, Дана младости, Дана борца и 39-годишњице СКОЈ-а.

Главни штаб је често био на мукама да се између бригада са скоро истим резултатима одлучи за бољу. Забележен је један случај у низу других, када је руководство било у дилеми:

> „На крају декаде, уочи самог VII конгреса. између многобројних бригада, две су се нарочито издвајале: Панчевачка бригада „Паја МаргановиГГ и Макарско-неретљанска „Стјепан Филиповић". Као два дива, стајале су две бригаде једна према другој, са скоро истим резултатима. Једна је имала нешто веће премашење норме, за свега неколико процената, али је зато друга имала развијениЈи културно-забавни живот, и чланови Главног штаба расправљали су, мерили на све могуће ваге вредности и једне и друге - више од три сата, тражећи правду која није могла да се пронађе. Застава је додељена Макаранима, али су сви били и даље уверени да је са исто толико права могла да оде и у друго насеље - Панчевачкој бригади".

Једино је Охридска бригада „Славеј" из насеља „Тоне Томшич“ у Требњу, успела да у две декаде маја задржи заставу у својој бригади.

А две бригаде из Босне и Херцеговине, I сарајевска и Горажданска, освојиле су назив најбоље бригаде на траси и прелазну заставу на истом радилишту - на усеку код Оточца, у размаку од скоро четири месеца.

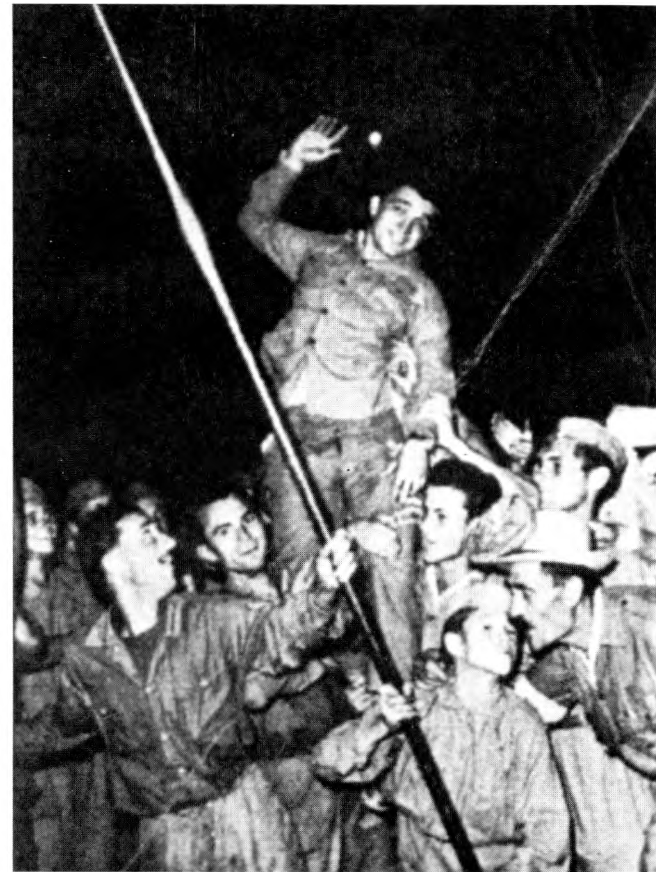

Радосш иосле ироглашења бригаде за ударну

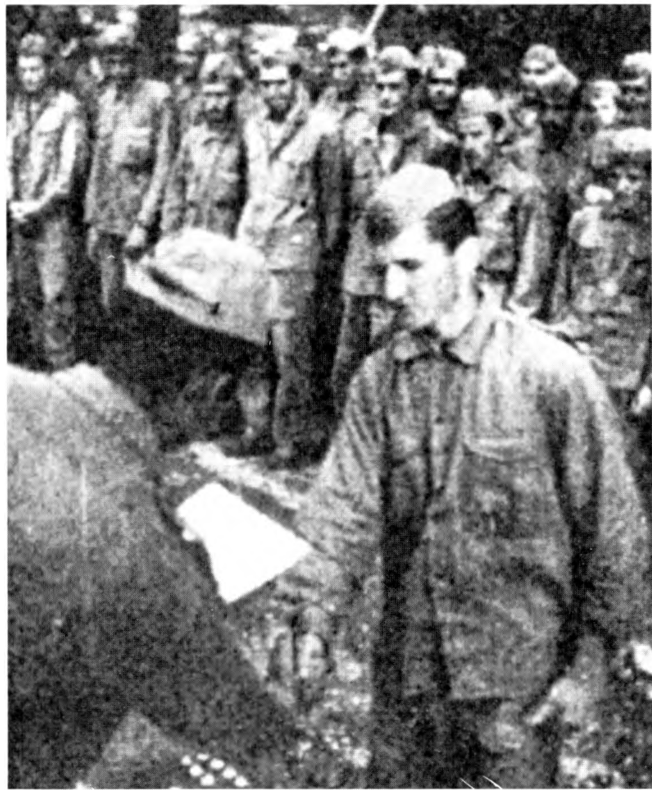

Додела иојединачних иризнања

Читање књига и...

У сваком насељу је постојала библиотека са око 1.000 књига, које су издаване бригадистима на читање. Просечна бригада од 120 чланова током месец дана узимала је на читање, у просеку, 150 дела. Највећи број читалаца било је међу бригадистима - средњошколцима, који су, поред дела стране белетристике, тражили научно-популарну литературу. Студенти - бригадисти су се скоро искључиво интересовали за економску, филозофску и политику литературу.

... филмске представе

Сваке недеље, два пута увече, у насељу су даване филмске представе за бригадисте. За потребе омладинских насеља набављено је неколико кино-апаратура „Искра“, чиме су омогућене чешће биоскопске представе, које су бригадисти заинтересовано гледали, седећи на трави испред филмског платна.

Чест гост на Аутопуту биле су и филмске екипе појединих предузећа, које су снимале документарни материјал и правиле више филмова о овој савезној радној акцији.

Штампа

Курири су у насеља свакодневно доносили велике пакете штампе. Редовно је стизала и читала се *Борба, ПолиШика, КомунисШ, МладосШ,* затим *СпорШ, Дуга* и сл, листови разних република, као *Побједа, Словенски порочевалец, Вијесник, Дневник, Нова Македонија* или *Ослобођење.* Свака бригада је дневно примала, у просеку, 30 примерака разних листова и часописа.

Бригадисти су имали и свој сопствени лист малог формата са плавим заглављем, који је стизао сваке суботе.

Практични део испита на тракторском курсу

Успешан почетак

Нас двоје ћемо напоредо

АМАТЕРСКИИ СТРУЧНИ КУРСЕВИ

Трактори и градитељи

Сеоска омладина је највише интересовања показивала за тракторске курсеве, у чијем је организовању велику помоћ пружила и „Индустрија трактора и мотора" која је на Аутопуту основала три тракторска центра и потпуно их опремила тракторима сопствене производње, са свим врстама прикључних машина и искусним инструкторима.

Од самог почетка стручњаци су тврдили да се на интензивном тракторском курсу може довољно научити да се трактор вози (али не и да се оправља), што су учесници ових курсева својим знањем и показали на испиту.

На такмичењу младих задругара - најбољих тракториста у Новом Месту, екипа Аутопута, учествујући ван конкуренције, по самом резултату, била је на другом месту.

Упознавање са тајнама електронике

Девојке, градитељке Аутопута, у већем броју су се пријављивале за курсеве „Електрични апарати у домаћинству" (решои, штедњаци, електрични лонци, пегле, усисивачи прашине, фрижидери и др.), док су се младићи, опет, опредељивали за телеграфију, радиотелеграфију и у опште за радиоаматерство.

Радио-аматери

Узбуђење на ушакмици у кошарци

СА ОЛИМПИЈАДЕ УМОКРИЦАМА

ОКО 1.200 УЧЕСНИКА У МНОГИМ ДИСЦИПЛИНАМА ОД СТОНОГ ТЕНИСА ДО МОТОЦИКЛИЗМА

Такмичење у одбојци ираши више од хиљаду бриwдисша

Сусреш Брежице - Гмајна

Део дефилеја на Олимиијади

Пријашни шренуци исиред бараке у новом модерно уређеном насељу

Тај лист је тежио да створи што је могуће већу сарадњу са бригадистима. У сваком насељу је имао своје посебно поштанско сандуче. На сва писма бригадиста из насеља редакција је одговарала. Свакако, није било лако ствирит лист који би за разнородни састав бригадиста био у истој мери занимљив. Требало је у истом број говорити и студенту, младом интелектуалцу, и чобанчету коме је ово прва стална лектира.

Гостовања истакнутих културних ансамбала из свих република

Градитељи су имали прилике да виде представе истакнутих ансамбала из целе земље, као што су Загребачка и Љубљанска опера, загребачко Драмско казалиште и загребачка Комедија, драмска група друштва „Бранко Крсмановић" из Београда, која је на трасу дошла право са успешног гостовања у Пољској и београдско Омладинско позориште, оркестар и солисти Дома Југословенске народне армије из Београда, културно-уметничка друштва, хорови, оркестри, џез-састави, фолкпорне групе, разни ансамбли и трупе из скоро свих већих градова у Југославији, са свих наших универзтета.

Радио и телевизија

Двадесерт петог маја, из зграде Главног штаба у Оточцу, спикер је први пут најавио: „Радио-Аутопут на ултра кратком таласу 90,1 мегахерца..." Тако је започео успешан полугодишњи рад најмлађе, двадесет и треће, југословенске радио-станице.

Од тада па до отварања Аутопута, када је ова једина југословенска омладинска радио станица престала да ради, емитовано је 320 сати програма, од чега 170 говорног, а 150 музичког.

Свакодневно, на програму су биле од 7,15 до 8,00 и 18,45 до 19,30 сати вести, новости из насеља и музика и доста повремених емисија, које су градитељи с пажњом пратили. „Сусрети на траси“, „Ваш најлепши доживљај“, „Данас разговарамо с...“, „Запажено и снимљено на радилишту" и др. Популарније од говорних су биле музичке емисије. Тако је емисији „Песмом поздрављамо бригадисте" емитовано око 12.000 поздрава.

Штафету младости први понели градитељи са траке Аутопута

Лако и без двоумљена је донета одлука да Штафету младости 1958. године пође са Аутопута - онда највећег омладинског градилишта на крајњем северу наше земље и да је први понесу млади градитељи - учесници обновљених савезних радних акција.

Свечаност је одржана у Требњу, одакле су Штафету први понели бригадисти неколико дана раније проглашене као најбоље бригаде победника у великом такмичењу у част Седмог конгреса Савеза комуниста.

Хроничари ОРА ће тај тренутак забележити речима:

„Лопате су остале заривене у земљу. Фитиљи мина вирили су незапаљени. За кратко време је утихнула бука демпера и клопарање пиштоља. Штафета младости је пролазила трасом“.

Сшадион ЈНА, 25. маја 1958.

Из руку у руке палица је ишла из Требња ка Луковку и даље поред Шентјурја, Картељева, Мачковца, Кронова, Драге, Гмајне, Прилипа, Мокрица, Бобовице, све до Београда где ће је, 25. маја, предати председнику Титу последњи носилац - члан Главног штаба ОРБ са ове деонице Аутопута, Милосав - Миђа Прелић.

Милосав Прелић иредаје шшафешу Председнику Тишу

На завршној свечаности 25. маја у величанственом слетско-спортском програму наступала је и релативно бројна екипа бригадиста са Аутопута.

ТИТО МЕЂУ ГРАДИТЕЉИМА

У августу 1958. године на градилиште Аутопута је дошао председник Тито.

Лист *МладосШ* је о томе писао:

„Радост тренутка није могла да буде умањена немилостивом кишом. Можда је баш киша била прилика више да му покажу да су његово поверење оправдали, да свој посао раде добро. Иако је по првобитном плану било предвиђено да на овом делу пута друга Тита сусретну и поздраве све бригаде које раде у близини, због кише није се очекивало да ће све бити на свом месту. Међутим, киша је опет побеђена. Стројеви бригада стајали су мирно. И - опет је цвећем био посут пут којим се пробијао ауто са другом Титом, опет су леснице биле стиснуте на чело, црвене заставе бригада спуштене на поздрав, а песма надвикивала троструке аплаузе. Неко је намах саставио нове речи на стару арију:

Друже Тито, само пиши,
стајаћемо и по киши...

Те речи које, кад се сад овако напишу, могу неком да звуче и наивно, али у оном тренутку, кад су им топле очи давале боју и занос, биле су још једном доказ да на кишу не треба обраћати пажњу, да је важно само то што је он, Тито, ту међу њима. И другТитоје по највећем пљуску наређивао да се кров са кола дигне, устајао је, отпоздрављао срећним младићима и девојкама, пружао им руку, питао их како су и поздравио:

Здраво, здраво дру1ови!

А то „другови" као да је уливало нову снагу.

Међутим, све то било је тек припрема за оно што се у Требњу догодило. Велики трг овог малог места био је сасвим недовољан да прими бригадисте једанаест бригада из оближњег насеља. Они су га чекали да му кажу да су сви они извршили свој задатак пре рока, на своје велико задовољство и задовољство стручних руководилаца. У згуснутим редовима, један до другог, готово до самих блатобрана кола, стајали су младићи и девојке. Тито им је из кола отпоздрављао махањем руку. Али, бригадистима то као да није било довољно. Све гушће и чвршће су затварали пролаз. И - онда су га сасвим затворили. Неко је узвикнуо:

Тито у насеље!
Тито у насеље,
Тито у насеље! - била је жеља свих.

Тито је устао и почео да отпоздравља. Стотине руку полетело му је у сусрет. Његова рука ишла је преко њихових. Чврсто су је стезали и дуго држали.

Коначно је био опкољен. Група девојака је чврсто држала ауто и кола више нису могла напред. Командант Главног штаба, који је седео у колима заједно са Титом, прво је почео да моли бригадисте да пусте кола. Кад то није помогло, наредио им је. Сигурно је то била прва његова наредба коју бригадисти нису испунили.

Док су они удаљенији и даље скандирали:
Тито у насеље!
Тито у насеље! - девојке су одговарале:
Нећемо да пустимо!
Нећемо да пустимо!

Кад је Тито отишао са Аутопута, командант Главног штаба Мића Новковић, рећи ће да није знао шта да уради. Није могао да се љути на недисциплину бригадисткиња. Видео је њихове сузе и знао да то није недисциплина, да је то нешто јаче од његове наредбе, од његове воље. А ипак - требало је пробити тај непробојни зид снажних младих тела, која су хтела да загрле Тита, да га понесу.

Тито је касније, ипак, отишао у омладинско насеље. Најпре је разгледао бараке за становање, у амбуланти разговарао о здравственој заштити бригадиста, а затим ушао у кухињу. Распитивао се како се омладинци и омладинке хране, имају ли довољно воћа и поврћа. Кад мује главна куварица показала супу која се увелико кувала, упитао је чиме је закувавају.

- Гризом и јајима - одговорила је.

- А, то је добро - рекао је Тито.

На крају посете, рукујући се са главном куварицом, поручио јој је:

- Добро нам храните омладину.

Очигледно, задовољан оним што је видео, Тито се у Оточцу на Крки, тог 22. августа 1958. године, обратио бригадистима:

„Данас сам се увјерио колико смо били у праву кад смо ријешили да наша омладина поново преузме извјестан дио одговорности у изградњи наше социјалистичке земље. У име нашег Савеза комуниста и Централног комитета, ја сам на Конгресу Народне омладине у Београду говорио о овом задатку, који је омладина тада прихватила с великим одушевљењем. Ни ја, ни моји другови у Централном комитету, нико од нас није сумњао да ће наша омладина извршити обавезе које су ваши руководиоци дали на том Конгресу. И кад сам данас пролазио дуж једног дијела трасе, кад сам видио омладинце на раду, и резултате њиховог рада, био сам срећан што сам могао констатовати да је дато обећање не само извршено него у извјесном смислу чак и премашено. Према томе, ако не буде неких елементарних непогода, нема никакве сумње да ће наша омладина на вријеме, а можда и прије времена, остварити тај огроман задатак.

Говорило се - али смо ми на Конгресу већ осудили таква мишљења - да је наша омладина аполитична, да скреће у разне туђе воде, да је под туђим утицајима итд. Да је то нетачно видјели смо и данас, гледајући нашу омладину на овом дијелу Аутопута. Одушевљење, елан и вјера избијали су из њених ријечи и очију. Видјело се и данас овдје из свега да ми имамо прекрасну омладину...

Можда ће овај Аутопут бити нешто скупљи, као што су говорили неки наши економисти, али ја и другови у Централном комитету сматрамо да је за нашу заједницу од огромне важности морално-политичко васпитање које омладина на овим акцијама стиче. То васпитање својом вриједношћу далеко превазилази извјесне материјалне вриједности и не може се ничим надокнадити. Зато ми мислимо да треба и даље наставити с тим радним акцијама, јер никакве школе и курсеви не могу дати овако великом броју омладинаца оно што они добијају на овим акцијама..."

КУЛТУРНО-ЗАБАВНЕ АКТИВНОСТИ ОРБ

Вечерњи илес

Бртадисшкиње саме бирају музику са ипоча

Кулшурно-умешничка ириредба

Гзсшовања иознаших фолклорних друшшава

Забава ио Іруиама

Радио-сшаница

Бришдисши са Аушоиуша на ирослави Дана младосши у БеоХраду

Одбојка одавно омиљени спорш младих

Велемајсшор Трифуновић и^ра симултанку са бришдистима

У шрадиционалном иоходу „06 жици окуииране Љубљане”- 18 екииа Градишеља учесШвовале у „парШизанском походу“, прешавши 35 км

ПРОБИЈЕН УСЕК КОД ОТОЧЦА

Усек код Оточца неће бити сметња благовременом завршетку радова на овој деоници. Минери су тих дана радили у његовим тврдим стенама, пале последње мине, скидали последње кубике земље са места где ће кроз који дан бити насут тампон и припремљен терен за пролаз финишера.

То задовољство завршних радова на овом једном од веома тешких радилишта Аутопута, припалоје Горажданској бригади. Већ месец дана они су радили неуморно, разбијали камен и копали земљу. Сада их носи радост последњих радова, и раде тако како се мало где могло видети на траси.

Пословођа на овом радилишту из грађевинског предузећа „Београд" не крије своје задовољство:

- Ови младићи из Горажданске бригаде тако лепо раде да бих ја десет прелазних застава када бих имао, дао њима. Нема похвале и признања које они нису заслужили.

Мало касније, он је објашњавао разлоге овог свог задовољства. За време од неколико месеци, на овом усеку се променило доста омладинских радних бригада. Било је чак и доста добрих, међу њима и Сарајевска, која је 10 дана на овом радилишту носила прелазну заставу Главног штаба. Ипак, није било бригаде која би се могла упоредити са оним што чине младићи и девојке из Горажданске бригаде. Тако сложно и уједначено већ данима раде у темпу који, заиста, понесе човека.

Докје сунце већ залазило иза великих брда, на усеку, где су радили Горажданци, врило је као у кошници. Сви су радили као да тек почиње радни дан.

- Ово им је данас већ десети сат на радилишту - говорили су градитељи из грађевинског предузећа. - Јутрос су као обично дошли на радилиште и ево још не испуштају алатке из руку. И то, погледајте, у каквом темпу!

Командант бригаде обилази једну по једну групу, и он је цео дан заједно са бригадом на усеку.

- Хоћемо прелазну заставу - ми то не кријемо, каже он. Радимо највише што можемо.

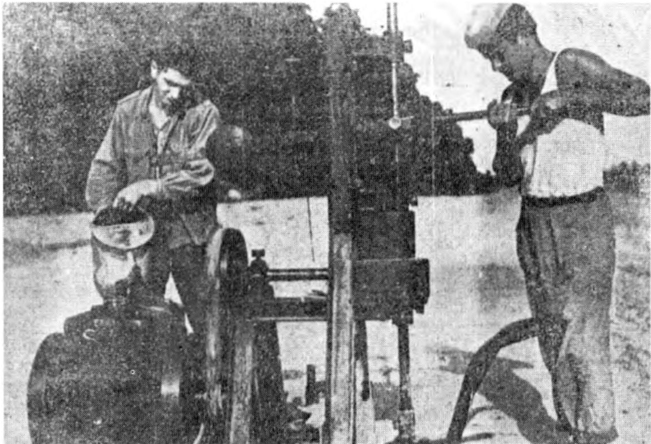

Као ирави и искусни мајсшори њих двојица рукују машином за сечење фу1а на беШону

Међутим, није у питању само застава. Ако је освоје, онда ће то бити сасвим заслужено. Горажданци су овде на овом терену појачали темпо, такорећи удвостручили напоре да би усек био што пре готов. Још пре неколико дана изгледало је да ће финишер морати да чека много дуже него што се предвиђало на улазу у овај тежак део аутопута. Горажданци су дали идеју: радићемо прековремено, онолико колико то буде требало, можемо усек завршити до 10. септембра. У насељу „Борис Кидрич" у Кронову и друге бригаде су прихватиле позив Горажданаца.

И тако се ту неколико дана радило у једном пакленом темпу, под паролом - одмараћемо се када усек буде готов, а „усек мора бити сасвим завршен 10. увече."

Колико год је то у почетку изгледала велика обавеза, она је извршена. Стручњаци из Грађевинског предузећа „Београд" задовољно су трљали руке, и овај најтежи објекат на њиховој деоници приводио се крају.

Они не крију: омладинске бригаде, а посебно Горажданска, направиле су прави подвиг.

Велика смотра културно-уметничке и спортске делатности градитеља

У Новом Месту је одржан фестивал градитеља - највећа смотра културно-уметничке, техничке и спортске делатности бригадиста на овој савезној радној акцији. Приказана су највиша достигнућа бригадиста, највеће смене ове године. Та манифестација је показала да младићи и девојке на Аутопуту раде више од свог основног задатка, да изграде модеран Аутопут у обећаном року и одличног квалитета. Они налазе времена за све оно што приличи младости и што је корисно, а увеличава животну радост. Главни град Долењске, Ново Место, два дана се орио од гласова здраве младости, од пљеска и од смеха.

Ликови ЈрадиШеља
ДЕВЕТ РАДНИХ АКЦИЈА - ДЕВЕТ ПУТА УДАРНИК

„Нашли смо га у насељу „Марија Бурсаћ" у Драги. Зове се Илија Братинић, бригадиста IV карловачке бригаде „Ивица Гојак". Малог раста, сувоњав и слабо развијен. У насељу кажу да је бригадирска звезда. Био је окружен једном групом бригадиста којима је причао своје доживљаје са ранијих радних акција. Кажу да је „пун прича".

- Шта да вам кажем о себи? Био сам на осам радних акција. Ово ми је девета. На свакој сам постао ударник, па се надам да ћу и на овој.

Командант VI карловачке бригаде, Мића Матијевић, каже да је један од најбољих бригадиста, не само у својој бригади већ у целом насељу. Биће сигурно ударник...

Илија каже да се најрадије сећа прве радне акције на Аутопуту Београд-Загреб. „Кадје почела изградња Аутопута и ја сам почео са акцијама. Овде ћу остати до завршетка. А на пролеће видећемо се на линији Параћин - Ниш".

Зашто тако радо одлазиш на радне акције?

- Ко није окусио бригадирски живот неће ме схватити. Они који су провели макар и десет дана - знају. Живим на селу и никада не бих видео многе ствари. Тамо, у селу, овогжи-вота нема. А тек другарство! Живот овде - па то је све по једна дуга прича. Раније радне акције биле су дивне, узбудљиве, али и много теже од ове сада..."

- Испричај она доживљај са пруге Брчко-Бановићи - замоли га једна млада плавокоса бригадискиња. Оно, знаш са...

Он се присети тога и насмеши се: „Није то за новине". (0)

ДВЕКАТИЦЕ

„Око једанаест сати стигли смо у Бодовици. Посетили смо насеље „Јожа Влаховић". У кругује била тишина и чинило нам се да сви спавају. Неколико барака је ћутало као да су напуштени бродови. У њима су становале студентске и средњешколске бригаде.

- Чекате Винковачку бригаду? - тихо нас упита дежурни насеља.

- Да, али спавају...

Младић се некако супериорно насмеја и тек касније рече:

- Да сте ви здраво, лафе. Они још раде доле, на финишеру. Хоће све да заврше вечерас.

Фарови су осветлили друм и ми смо нестали у ноћ. После неколико минута срели смо се са бригадистима. Један део трасе осветљен рефлекторима изгледао је некако свечано.

- Данас 371 метар. То је рекорд...

Тим речима уместо добро вече, дочекао нас је командант III винковачке бригаде, Душан Чучез.

Док смо разговарали и посматрали неуморне руке које овде непрекидно раде од шет сати ујутру, нашу пажњу су привукле две девојчице које су загрљене стајале и певале:

„Купи ми тата ауто, бицикл и ромобил..."

- За њих је, заиста, ромобил - добаци бригадиста звани „Дивљи Исус".

- Видите како су балаве. за њик је цуцла-опет неко шаиво добаци

Исшовар машеријала дошерано!
ва1онетима из позајмишта

- Увек нас тако нервирају. Ми нисмо криве што смо младе. И ми ћемо порасти, зар не? Али, ипак, то су силни дечаци. Кад би то ми хтеле, они би и за нас радили. Али, ми нећемо, јер дошле смо да радимо, па колико можемо. Данас од јутра радимо...

- И не само данас - исправи их командант. - Више пута. Кад год је то потребно. Но, знате, оне су скромне и не желе да се хвале. Али, зашто не рећи истину. Оне су ми најбоље у бригади. И најмлађе су. Наше мезимице. Обе заједно немају ни тридесет година.

Катица Бркић нема још пуних петнаест година, докје њена имењакиња, Катица Пањичанин, неколико месеци старија.

- Од првог разреда основне школе, па до завршетка осмогодишње ми смо нераздвојне. Свуда смо заједно и добро нам је. Чини нам се, када би се раздвојиле нигде не би имале успеха... Овде је. заиста, дивно. Без претеривања и улепшавања. Мада сам се маме ужелела, ипак, жао ми је што одлазимо. Ево, сами реците, зар вам се све ово не свиђа. Просто човека обогати нечим што се не да објаснити.

Две мале Катице, две најмлађе бригадисткиње III винковачке осам пута ударне бригаде, дуго су нам причале. Некако наивно и детињасто, али искрено и са неком дражи која осваја.

- Тата ме много воли и рекао је да ће ми купити фотоапарат, само ако положим курс. Понећу му много фотографија из нашегживота. Скоро све сам сама радила. Верујем да ће ме тата пустити идућег лета да поново одем на акцију. Биће то још један лепи сусрет, још једно драго сећање и свој албум обогатићу са још више лепих фотографија.

Такоје причала једна Катица.

- Да је дан, возила бих вас на мотору.

- Ви сте веома шаљива девојчица - рекох.

- Тачно је. Али сад сам говорила озбиљно. Знам да возим. Овде сам научила. Скоро сви знамо.

Командант бригаде их је позвао у строј.

- Довиђења на лето. Само, молим вас, позравите све бригадисте аутопута. Реците: „Свима поздрав од две Катице".

Радни резултати

Учинак градитеља: више од 1,600.000 кубних метара пребачене земље и камена преко руку градитеља и машина грађевинских предузећа; пуних пет и по месеци прокопавана су тврда словеначка брда земље и камена, док је још даљих 320.000 кубних метара хумуса скинуто пре стварних земљаних радова. Иакоје једна трећина ископа била у камену, али бригаде и радници су се много више жалили на незгодну иловачу која је била одвећ тврда за крамп, а много мека за минирање. Уз то, на једном делу трасе, у дужини од 8 километара, радило се умочварном терену, па је било нужно извршити и дренажу.

Докле се стигло
РазЈовор са инж. РаШком Вујновићем

Прошло је пет и по месеци пожртвованог рада бригадиста и стручних радника. О томе докле се стигло у извршавању основног задатка - изградњи Аутопута - репортеру је говорио заменик команданта Главног штаба, инж. Ратко Вујновић:

- Земљани радови, најобимнији и за овакве радове најпресуднији део посла, налазе се такорећи при завршетку. Према пројектима, требало је са трасе Аутопута ископати и у њу уградити 1,319.000 кубика земље. Према подацима са којима располажемо, до половине августа је ископано и уграђено 1,190.000 кубних метара земље, што у процентима износи око 91 %. Глобално гледано за целу трасу, ми смо земљане радове сасвим успешно обавили. Искључујући два сектора, свуда је обим извршених земљаних радова на нивоу плана, или изнад њега.

На шраси код Прилииа

- Код друге значајне радне операције - уграђивања тампона - ситуација је нешто неповољнија. До 15. августа уграђено је 94.000 кубних метара тампона, или око 40% од укупно предвиђених количина. Извесно заостајање иза плана у овој радној операцијије последица, пре свега, заостајања у изради финог планума. Међутим, ми не бисмо заостајемо толико да у скоро време не би могли то надокнадити. Тим пре што је довоз шљунка на тра-

КОНАЧНО ЗАВРШЕНА ДЕОНИЦА АУТОПУТА ЉУБЉАНА - ЗАГРЕБ

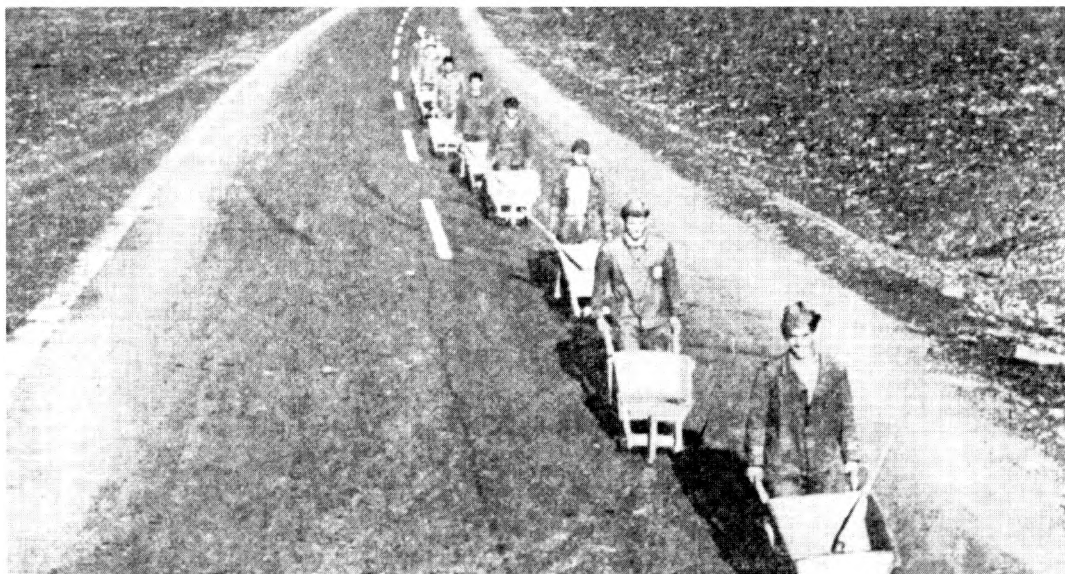

Гоадитељи - преи возачи на новом путу

Довиђења шрасо

ЧИШЋЕЊЕ И „УМИВАЊЕ НОВЕ ТРАКЕ НА АУТОПУТУ ИЗМЕЂУ ЗАГРЕБА И ЉУБЉАНЕ

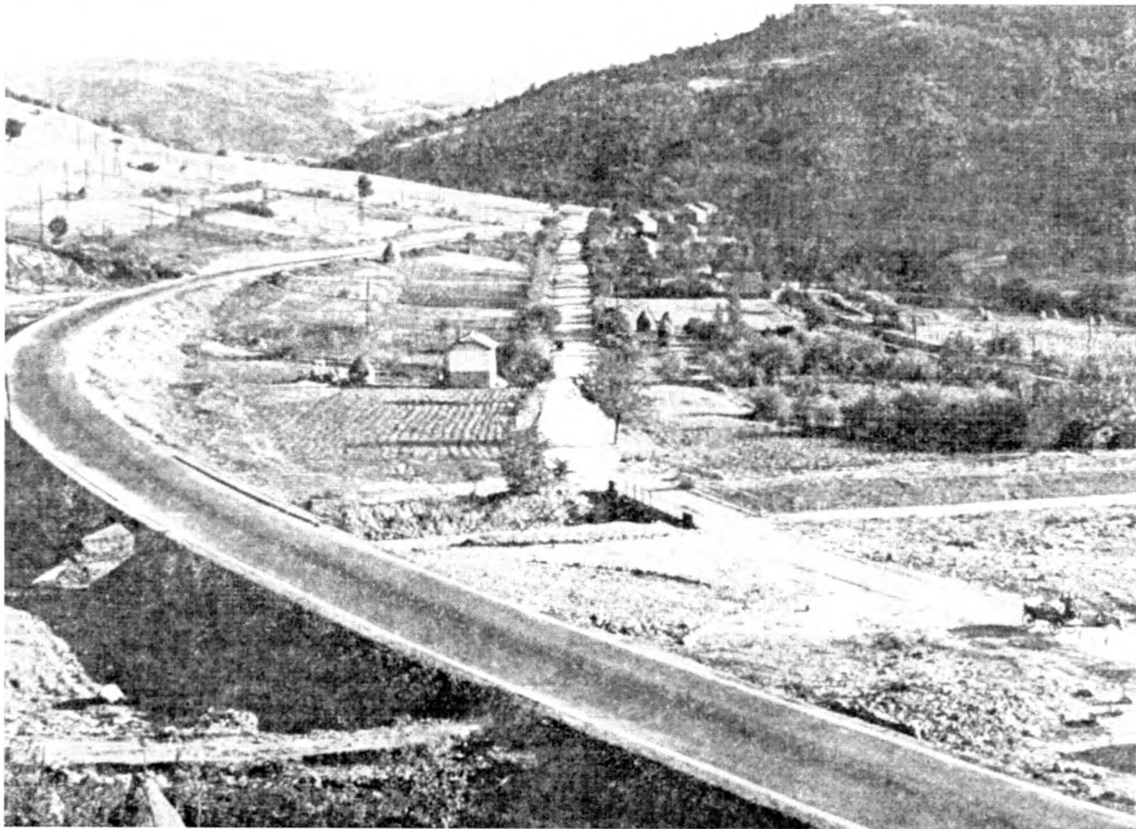

Тек завршена деоница Аушоиуша на деоници За1реб - Љубљана

су успешно остварен, и што се на материјал не мора чекати. Мислим да је делимично закашњење са уграђивањем тампона последица и неискуства и несналажљивости, што се, такође, сваког дана, поправља.

Посшављање асфалшне шраке

Слична ситуација је и са уграђивањем туцаника, јер та операција зависи од тампона. До половине августа у трасује уграђено око 17% укупно предвиђених количина туцаника.

Желим поново да нагласим да се та заостајања могу лако надокнадити и да ситуација није критична. И ту имамо повољну околност што се све више машина, нарочито ваљака, ослобађа са појединих деоница које се завршавају, па ћемо концентрацијом снага и пуном сарадњом и помагањем појединих грађевинских предузећа, то успешно решити.

А стање радова на постојећим објектима?

- На објектима је доста направљено и они скоро нигде не представљају неке нарочите тешкоће, Тренутно се још само ради на два највећа објекта - на надвожњаку код Свете Недеље и на мосту код Јанкомира. Сви остали објекти, њих 40 већих, завршени су.

Изградња овако великогброја објеката представља један велики успех грађевинских предузећа. Неки од њих су грађени на подводним и мочварним теренима, па се морало побијати шипове и до 13 метара дубине.

Поред ових већих, до сада су завршени и сви мањи објекти и пропусти, укупно 209.

На овој деоници Аутопута предвиђено је постављање око 52 километара асфалтног и око 28 километара бетонског коловоза. Биће то сасвим модеран коловоз, а са околним и средњим решењима и украсима свакако један од најлепших путева у земљи.

Постављање асфалтног и бетонског коловоза почели смо током прошлог и овог месеца на четири сектора. До 15. августа постављено је нешто преко 9.000 метара, или око 18% асфалтног коловоза и 4.250 метара пуне стазе бетона, што износи око 15% укупно предвиђене дужине. Ускоро треба да стигне још један велики и модерни финишер за постављање асфалта, чиме ће бити решени проблеми постављања коловоза. Тренутно нам недостајејош нешто- мешалица за асфалт, али се надамо да ће нам помоћи предузећа из других крајева земље, која не учествују у радовима на Аутопуту.

- Следећих дана биће, можда, потребно да на појединим секторима наше бригаде и грађевинска предузећа повећају напоре. Незгодније и губљење је времена преносити финишере са једног на друго место. Концентрисањем снага на неколико такозваних уских грла - омогућићемо им да се прошетају читавом дужином трасе, можда и пре предвиђеног рока...

Септембар - месец одлучујућег јуриша на траси Аутопута

Све је усмерено ка циљу који се већ назире, а који није далек - убрзаном завршетку радова на читавој дужини ове деоница Аутопута.

Последњих дана та атмосфера се свуда осећа, широко је обухватила бројне омладинске градитељске колективе. На последњим, још незавршеним објектима, ради се, такорећи, дан и ноћ. Бригаде не гледају на сате проведене на радилишту. Броје кубике ископаног камена и земље, рачунају дане и сате до завршетка још неколико „уских грла“ кроз која н е могу да прођу финишери.

Финишер код Коренишке

Сада том полету и темпу, какав није забележен на овогодишњој акцији, треба дати и организовани карактер. Проглашено је ново, велико такмичење. Омладинци и омладинке у униформама градитеља Аутопута желе да, по традицији, појачаним радом и развијањем осталих облика бригадирског живота, дочекају годишњицу стварања СКОЈ-а, најборбеније и најславније омладинске организације у историји југословенских народа.

Завршни радови дају посебно задовољство. Радити такав посао да иза тебе не остане места за другог - одувекје представљало највишу радост свих градитеља.

Септембарска смена има ту срећу да су јој претходнице припремиле терен за одлучујући јуриш...

VII новосадска омладинска радна бригада „Светозар Марковић -Тоза”

Састављена из реда сеоске и радничке омладине, смештена у Омладинском насељу “Врандук” у Мачковцу, у близини Новог Места, обављала је завршне радо-

ве на деоници Аутопута од Новог Места до Љубљане, у октобру и новембру 1958. године. Њен командант Илија Дрезгић, се сећа:

„С обзиром на то да се улазило у кишловито и све хладније јесење време, благовремено и темељно извршили смо припреме ове Бригаде за одлазак на радну акцију. Здравственим прегледима и оценом физичке спремности пријављених омладинаца, извршен је избор 93 бригадисте и руководства - штаба Бригаде од познатих активиста.

Тако формирана, а затим и солидно материјално опремљена, Бригада је стигла у Словенију на трасу Аутопута.

Током двомесечног боравка на овој радној акцији, обављали смо, углавном, завршне радове: планирање ван трасе, постављање смерница и обележавање Аутопута, асфалтирање преосталих делова коловоза, довршетак изградње надвожњака и осталих ситнијих послова. Најпре, радили смо код ГП „Партизански пут“, а затим код ГП „Приморје" из Ајдовшчине.

Због великогобима радова и неповољних временских прилика. као и доласка председника Тита на трасу приликом отварања деонице за саобраћај, бригаде се нису могле строго и у потпуности придржавати радног времена.

Ручак се често доносио на трасу. Уопште, исхрану смо регулисали сами или са Главним штабом. Могли смо да бирамо шта ће се спремати за оброке. Воћа (грожђа и јабука) имали смо у неограниченим количинама.

Поред бригадирских униформи, купљене су нам и тренерке и одговарајућа обућа. А Црвени крст Новог Сада слао нам је одећу потребну за јесење време.

И у таквим условима нашло се времена за одржавање курсева, нарочито тракторских, за обуку у вожњи на мотору.

Посећивали су нас појединци или групе уметника и истакнутих спортиста.

На крају акције, имали смо срећу да учествујемо у величанственој манифестацији пуштања у саобраћај ове деонице Аутопута. А после свечаности да се аутобусом провозамо модерним коловозом саобраћајнице у чијој изградњи смо учествовали.

ПУШТАЊЕ У САОБРАЋАЈ ДЕОНИЦЕ АУТОПУТА ЗАГРЕБ - ЉУБЉАНА

На свечано украшеном Јанкомирском мосту већ од раног јутра се очекивао тренутак, који је око 54.000 омладинаца и омладинки током ове године са нестрпљењем очекивало-тренутак кадаће председникТито пресећи врпцу и тиме означити да је пут предат саобраћају.

Упорна јесења киша је падала на постројену групу ударника, бригадиста прослављених ударних бригада из Горажда, Тетова, Војводине и ударника и ударница познате девет пута ударне Пожаревачке бригаде.

Тачно у 8,30 часова из првог аутомобила изашао је председник Тито у пратњи подпредседника Едварда Кардеља и Мијалка Тодоровића.

Омладинка Љубица Кртолица из Војвођанске бригаде је предала Титу букет свежег каранфила. А онда је председнику Титу пришао командант овогодишње акције, Мића Новковић, и предао му кратак рапорт.

- Друже Тито, градитељи Аутопута су извршили свој задатак пре рока. Све нас радује што ћете ви бити први путник на нашем путу „Братство-јединство".

- Захваљујем се омладини што је извршила овај задатак - рекао је Тито и пришао разапетој врпци, да би ту, заједно са неколико стотина градитеља и гостију, саслушао химну *Хеј Словени.*

Момир Крајишник, бригадиста Горажданске бригаде, додао је Титу маказе. Пљесак и поклици бригадиста и гостију одушевљено су поздравили отварање новог дела Аутопута.

Потом је Тито, у пратњи Мике Трипала и Миће Новковића и осталих гостију, пошао мостом, интересујући се за његов изглед. Очигледно задовољан и расположен, Тито је, заједно са својом пратњом, сео у први аутомобил и колона је кренула новом аутострадом пут Иваншне Горице.

Дуж пута заставе, подигнуте руке, пљесак и букет цвећа сачекивали су колону аутомобила...

Мића Новковић дочекује иредседника Тиша

Слика из Јанкомира поновила се у Иваншњој Горици. Тачно у 10 часова председник Тито, опкољен пионирима и грађанима овог места, провео је неколико тренутака у разговору с њима,

Ондаје колона пошла у правцу Новог Места, које је, окићено заставама и зеленилом, с хиљадама грађана овог града и околине, осталих градова и крајева Словеније, радосно дочекало најдражег госта.

Командант Главног штаба омладинских радних бригада Мића Новковић отворио је велики митинг и најавио говор председника Тита, који је, поред осталог, рекао:

„Другови и другарице,

овај Аутопут, ова наша значајна магистрала која се сада гради, и која ће се вашим младалачким еланом и ентузијазмом градити непрекидно док не буде готова, имаће огромну важност за повезивање наших градова и појединих народних република, и то не само у економском погледу, него исто тако и у погледу зближавања наших народа из разних крајева земље. Зато се он и зове Аутопут Братство-Јединство, а ви омладинци не градите овдје само тај објекат него у исто вријеме кујете ту и братство и јединство и учвршћујете га.

Другови и другарице, омладинци и омладинке, било је скептика и људи који су претјерано брижљиво рачунали и испитивали да ли се исплати да омладина гради овакве објекте, да ли они, можда, нису скупљи ако их гради омладина, односно да ли би било јефтиније кад бисмо их градили редовним путем, онако као што данас градимо разне друге објекте. Ја мислим да се баш приликом изградње овог дијела Аутопута, довршеног у једном тако кратком периоду, показало да је тај скептицизам био претјеран и неоправдан. Јер, не ради се ту само о томе да ли нешто кошта више или мање. Не треба све гледати кроз динар кад се ради о оваквим објектима, о ова-

ПРЕСЕЦАЊЕМ ВРПЦЕ ПРЕДСЕДНИК ТИТО ПУСТИ0 У САОБРАЋАЈ ДЕ0НИЦУАУТ0ПУТА ЗАГРЕБ - ЉУБЉАНА

Говори иредседник Тишо

Свечани мишит у Новом Месшу

Мића Новковић прати Тита и остале 1осте до двора у Оточцу

После мишита Тишо разтедао и модеран моси код Јанкомира.

квим дијелима. Треба погледати и од колике је то користи било за ових педесет и више хиљада младих људи који су били овдје. Они никад неће заборавити овај заједнички рад наше омладине из свих народних република, заједнички живот који су овдје имали, размјену мишљења са својим друговима, заједничке радости и заједничке напоре. У срцу и уму сваког градитеља остаће то забиљежено докле год буде жив.

Ја бих хтио да читава наша млада генерација прође кроз овакву школу, кроз какву сте прошли ви овдје и кроз какву су прошли они који су прије вас градили друге објекте. То је нешто што се не може купити никаквим новцем."

Говор председника Тита често је прекидан омладинским „Ура!" и одушевљеним покпицима братству и јединству.

Завршавајући митинг, Мића Новаковић је у име Народне омладине Југославије, обећао да ће омладина исто тако часно и победоносно извршити и своје будуће задатке, као што је завршила и овај део Аутопута.

Касније, у разговору са делегацијом омладине и радника, градитеља Аутопута, Тито се посебно захвалио представницима предузећа на изванредној сарадњи са младима:

„ОвдЈе се данас, осим омладинаца, налазе и представници предузећа, која су радила на овом Аутопуту. Њих има прилично много, међу њима се налазе инжењери, техничари и високи стручни радници, и Ја желим да захвалим баш њима што су, ја мислим први пут на омладинским радним акцијама, некако знали да нађу заједнички пут и да остваре најпунију сарадњу, што се прије ријетко дешавало. Ја им захваљујем што су правилно оцијенили улогу омладине и што су уложили све своје снаге да се јединствено усмјере заједнички напори..."

У старом двору на Грму за време ручка, председник Тито се захвалио и упутио неколико речи признања младима који су овде, на изградњи Аутопута, показали своје најлепше особине.

После разгледања изложбе фотографија и сликарских радова градитеља Аутопута, Тито је преко Долењске отпутовао из Словеније.

Претходног дана, 2. децембра, Мика Трипало, председник ЦК НОЈ, у присуству бригадиста, открио је спомен-плочу постављену на зидинама старог града Оточац, у знак сећања на близу 54.000 младих градитеља овог дела Аутопута.

Указом Председника Републике, те 1958. године, 158 ОРБ са Аутопута је одликовано Орденом рада.

ЈЕДАН ОД НАЈЛЕПШИХ ДРУМОВА У ЈУГОСЛАВИЈИ

Коловоз Аутопута је од сивог бетона, оивичен је црвеним тракама, или од црног, рапавог асфалта, оивичен белим тракама. На средини асфалтног коловоза налазе се такозване мачије очи. Поред Аутопута, са обе стране, воде још и земљане банкине засађене травом.

Ако се узму у обзир и објекти једноставне архитектуре елегантних линија, слободно се може рећи да је омладина саградила један од најлепших друмова у Југославији.

Градитељи су у целини имали просечну годину. На почетку, у марту, касни снегје веома задржао припремне радове, а велике кише у мају и јуну омеле су одржавање свих међурокова. Међутим, лепо време у јесен је омогућило градитељима да са посебним самопожртвовањем надокнаде све, па чак и да заврше Аутопут пре рока.

МИЛАН-МИЋА НОВКОВИЋ

Омладински руководилац и командант Главног штаба ОРБ на изградњи деонице Аутопута Загреб - Љубљана, Милан-Мића Новковић, рођен је 1929. године у Забрежју код Обреновца. У њему је завршио Основну школу, гимназију у Обреновцу, а Правни факултет у Београду. Дипломирао је и на Високој школи политичких наука.

После Другог светског рата, у којем му је отац погинуо, Мића Новковић је једно време живео у селу Велебиту код Кањиже.

Веома млад се укључио у политички живот, обављајући низ дужности у СКОЈ-у, потом и у Народној омладини Србије и Југославије. Почео је као секретар Среског комитета Народне омладине у Новом Саду, а затим био секретар ЦК НОС.

Од 1952. до 1955. године био је председник Фото-кино савеза Војводине, када се у њему развила љубав према фотографији, која га никад није напустила, чак ни у време обављања веома важних, политичких и привредних дужности.

Његовом иницијативом и подршком у време ОРА у омладинским насељима су организовани течајеви за обуку фото и кино аматера, одржаване филмске пројекције, редовно излагане фото-новине, а повремено и изложбе документарних и уметничких фотографија.

Фоторепортери су објављивали фотографије у разним листовима и часописима, а највише у свом гласилу *МладосШ на АушоПуту*. Радуле Васовић, један од уредника тог листа, постао је касније главни и одговорни уредник новосадског недељника *Трибина.*

Богата организациона искуства с Аутопута Мића Новковић је искористио у обављању и веома значајних дужности - председника Фискултурног савеза Војводине, Атлетског одбора Војводине, Стонотениског савеза Југославије. За време његових мандата у руководствима ових спортских организација, одржана су два светска првенства у стоном тенису - у Љубљани и у Сарајеву.

Повратком са радне акције Мића Новковић је изабран за секретара ЦК НОЈ. Истеком тога мандата обављао је и дужности председника Привредне коморе Војводине, посланика у Скупштини Војводине и директора Новосадског сајма у време када је у њему знатно прошир?н изложбени простор и подигнут нови хотел „Сајам".

Мика Триаало ошкрио сиомен-илочу и скулишуру Лојзе Долинара, у Оточцу, посвећене Ірадитељима пута

ИЗБОР ОСНОВНОГ ПРАВЦА БЕОГРАД - ЂЕВЂЕЛИЈА

Пут Београд - Ниш - Скопље - Ђевђелија, пре него што је на VI конгресу Народне омладине проглашен као Омладински пут „Братство-Јединство", у Србији и Македонији третиран је као „Моравско-вардарски пут".

Док у Македонији није било никаквих конкурентних праваца траси долином Вардара, у Србији је било и подвојених мишљења: да ли од Београда до Скопља ићи Моравском или Ибарском долином. Међутим, дефинитивно је за правац Аутопута изабрана Моравска долина. Најважнији разлози за то су били следећи:

Што конфигурација терена дозвољава грађење модерног аутопута са повољним елементима, а да се постојећи пут остави за локални запрежни саобраћај;

Што се у подручју које гравитира овом правцу налази велики број индустријских и рударских објеката, а сам пут пролази кроз најјача пољопривредна подручја у Србији;

Што је правац Моравском долином преко Ниша - правац интернационалног пута бр. 5, а од Ниша за Бугарску се одваја интернационални пут бр. 95.

И на одабраном правцу стручна комисија је изучавала две варијанте, којима би се обишла Грделичка клисура - долином реке Ветернице или долином реке Јабланице. Обе варијанте су напуштене, јер прелазе преко вододелница висина већих од 800 м и изазивају продужење трасе за 7, односно 13 км и што је на обема варијантама неповољан геолошки састав тла.

Насупрот овоме, правац постојећег пута од Београда преко Авале - Раље - Младеновца - Тополе и Сабанте до Светозарева није био прихватљив, јер би пролазио купираним тереном, прелазио неколико вододелница, а на делу Крагујевац - Сабанта - Светозарево, пружао би се нестабилним тереном.

Из свих тих разлога, Комисија је предложила, што је и усвојено, да се за општи правац трасе међународног пута усвоји правац долинама Завојничке реке до села Врчина, реке Раље, Велике и Јужне Мораве, реке Моравице до вододелнице код Прешева, Којнарске реке до Куманова и преко превоја код Романоваца до села Миладиновци.

Даљи поступак ишао је од израде генералног пројекта, његовог усвајања од изабране комисије, до израде и усвајања инвестиционог програма.

На делу пута од Београда до Прешева првобитно су пројектоване 32 саобраћајне петље (касније прихваћене још неке) и пројектовано и израђено 90 мостова, укупног отвора 3.084 м и укупне дужине 4.079 м, затим 92 надвожњака, 15 мостовских конструкција у оквиру петљи и два заштитна моста, укупне дужине од око 2.700 м , као и 30 подвожњака у дужину од око 990 м.

Укупна дужина свих тих објеката имала би импозантну дужину од 7.770 м.

Већи мостови би били преко река Јасенице, Велике Мораве код села Мијатовца, преко Нишаве у Нишу, Јужне Мораве код Дољевца, Грделице, мост - вијадукт преко предејанске реке у Предејану, преко реке Врле у Владичином Хану и преко Јужне Мораве код Врањског Прибоја...

Велика Морава

ПРИПРЕМНИ РАДОВИ НА ДЕОНИЦИ ОД ПАРАЋИНА ДО ЛЕСКОВЦА

Напоредо са изградњом деонице Загреб - Љубљана, 1. јула 1958. године, почели су и припремни радови на пројектованој траси Аутопута од Параћина до Лесковца.

Током четири месеца, све до краја октобра, 5.600 омладинаца са територије Србије, сврстаних у 48 бригада подигли су 20 омладинских насеља са свим потребним уређајима и просекли приступне путеве до каменолома и шљункара.

Омладинске радне бригаде I смене почеле су да стижу на ова радилишта 30. јуна 1958. године. И размештене су у пет омладинских насеља: Појате, Мечка, Рујишка Река, Бујмир и Дражевац. У ових пет насеља током I смене било је укупно 22 омладинске радне бригаде, и то:

Омладинско насеље „Моша Пијаде“ у Појатама: XII београдска ОРБ „Ружица Василић", IV ваљевска ОРБ „Милица Ножица“, Сомборска ОРБ „Вера Гуцоња“, Прокупачка ОРБ „Ратко Павловић - Ћићко“.

Омладинско насеље „Борис Кидрич" у Бујмиру

Омладинско насеље „7. јул" у Мечки

Омладинско насеље „Седми јул“ у Мечки: Зрењанинска омладинска радна бригада „Соња Маринковић“, Краљевачка ОРБ „Гочки партизан“, Крагујевачка ОРБ „Душан Дугалић“.

Омладинско насеље „Иво Лола Рибар" у Рујишкој Реци: XIII београдска ОРБ „Моша Пијаде“, Смедеревска ОРБ „Мића Стојковић", Нишка ОРБ „Никола Тесла“, Суботичко-кикиндска ОРБ „Соња Маринковић“, II биоковско-неретвљанска ОРБ „Гојко Удуровић“.

Омладинско насеље „Борис Кидрич“ у Бујмиру: ОРБ Београдског универзитета, Приштинска ОРБ „Миладин Поповић", XXIV љубљанска ОРБ „Драган Резке“, Младеновачка ОРБ „Милан Илић - Чича“, Зајечарска ОРБ „Ђорђе Симеоновић".

Омладинско насеље „Раде Кончар“ у Дражевцу: V крушевачка ОРБ „Пане Ђукић - Лимар", III титовоужичка ОРБ „Олга Ђуровић“, III неготинска ОРБ „Станко Пауновић“, II штипска ОРБ „Гоце Делчев“, III новосадска ОРБ „Седми јул“.

У II смени је било 17 омладинских радних бригада у насељима:

Омладинско насеље „Моша Пијаде“ - Појате: Косовско-митровачка омладинска радна бригада, IV лесковачка ОРБ „Жика Илић -Жути“, Новосадска ОРБ „Стеван Дивнин - Бабо“.

Омладинско насеље „Седми јул“ - Мечка: Сремско-митровичка ОРБ „Јанко Чмелик“, Пиротско-врањанска ОРБ „Јединство", Шабачка ОРБ „Мика Митровић“.

Омладинско насеље „Иво Лола Рибар“ - Рујишка Река: Новопазарско-пријепољска ОРБ, V пожаревачка ОРБ „Божа Димитријевић - Козица“, II пећка ОРБ; III скопска студентска ОРБ „Кузман Јосифовски“.

Омладинско насеље „Борис Кидрич“ - Бујмир: IX нишка ОРБ „Нада Томић“, XIV војвођанска ОРБ „Браца Петров“, VII подрињска ОРБ „Драган Срнић“.

Омладинско насеље „Раде Кончар" у Дражевцу

Омладинско насеље „Раде Кончар" - Дражевац: IV земунско-београдска ОРБ „Иван Милутиновић“, IV светозаревачка ОРБ „Дамјан Максић", XII војвођанска ОРБ „Павле Пап“, III нишка ОРБ „Ратко Павловић"

У III смени је радило 18 омладинских радних бригада и то:

Омладинско насеље Појате: VI титоградска, VII ваљевска, VI светозаревачка, XII нишка;

Омладинско насеље Мечка: XIII војвођанска, VII светозаревачка, XI нишка;

Омладинско насеље Рујишка Река: V смедеревска, VI приштинска, XIV војвођанска, Топличка;

Омладинско насеље Бујмир: VII крушевачка, XV војвођанска, Младеновачко-крагујевачка;

Омладинско насеље Дражевац: Краљевачка, VIII подринска, XVI војвођанска, VII пожаревачка.

У све три смене, на припремним радовима на деоници Параћин-Ниш, билоје укупно 57 омладинских радних бригада, са 6.521 бригадиста (омладинки 871), од тога по сменама: у I - 22 бригаде, са 2.662 члана, у I117 бригада - 1.817 омладинаца, у III смени - 2.042 бригадиста.

Главни штаб омладинских радних бригаде са командантом Петром Антонијевићем на челу, сместио се у Нишу, одакле је могао непосредније да комуницира са омладинским насељима, грађевинском оперативом и предузећима за снабдевање намирницама и разним предметима и опремом.

Неодговарајући алат

Грађевинска предузећа, која су изводила радове (извођачи) била су дужна да, према планираном броју омладине за своја радилишта и према врсти и обиму радова, обезбеде довољан број алата, по врсти и квалитету.

По доласку омладинских радних бригада у насеља, сва предузећа су имала по једну алатку за сваког бригадисту. Међутим, алат код свих предузећа није одговарао: прво, по врстама и намени за одређене радне операције; друго, квалитет држаља биоје веома слаб; и треће, метални део алата био је слаб са техничке стране обраде и јачине, јер су нека предузећа приликом њихове куповине узела најјевтинији.

Главни штаб и Инспекција рада НР Србије захтевали су од извођача да што пре отклоне недостатке алата, што су они временом и учинили, јер су и сами увидели да се са постојећим стањем алата није могло успешно радити.

Каснили детаљни планови, радни програми и дневни налози

Из објективних разлога инвеститор је касно предао детаљне планове деоница извођачима, због чега ови нису били у могућности да пре доласка омладинских бригада израде потребне оперативне и динамичке планове радне снаге и напредовања радова.

Пре почетка радова учињен је заједнички договор (Главни штаб ОРБ-а, Инвеститор, Главна дирекција, извођачи), по коме је свака бригада требало да добија десетодневни радни програм и дневни радни налог. Међутим, како извођачи нису имали оперативне планове, то нису били у могућности ни да издају десетодневне радне програме. На почетку ни дневни радни налози нису издавани у свим случајевима, на чему је Главни штаб упорно инсистирао - да се то питање хитно реши, мада је оно увек било проблем.

У погледу издавања дневних радних налога стално је било проблема у томе, што извођачи у њих не уносе све позиције радова на којима бригаде раде у току дана. Главни штаб је упорно инсистирао на томе да се свака врста рада бригаде у току једног дана мора обавезно унети у дневни радни налог за дотични дан, што су извођачи касније редовно и чинили.

Недостатак оперативних планова напредовања радова условио је низ других слабости у организацији посла. Док су бригаде у првој декади јула радиле на површинском откопу земље - хумуса, извођачи нису имали преглед временскогзавршавања посла. Како се раније није мислило о потребној механизацији и транспортним средствима за рад на изради усека и насипа, извођачи су ишли са откопавањем хумуса на читавим деоницама, предвиђеним за завршавање у тој години.

Недостатак машина и транспортних средстава

У времену преласка омладинских радних бригада са ископа хумуса на ископ усека и израду насипа, извођачима су недостајала транспортна средства, код неких и грађевинске машине, затим цистерне за поливање суве земље пре набијања у насипе. Као даља последица ремећења успешног рада била је и чињеница да извођачи нису на време добили локацију терена за отварање позајмишта.

Због слабих припрема извођача за рад на насипима и усецима, јавили су се застоји код предузећа: „Јастребац" и „Партизански пут“, јер су због недостатака у механизацији неквалитетно урадили насип, и то не само код ових. Предузеће „Стиг“ није обезбедило потребну механизацију за израду насипа све до пред крај јула, иако је могло да почне са радовима још у половини тога месеца.

Обрачунавање учинка

Дневни учинак омладинских радних бригада обрачунаван је према „Просечним нормама у грађевинарству ФНРЈ“. У првим данима прве смене извођачи су се стриктно држали пропозиција предрачуна за главне радове. У њемује површински слој земље на целој траси зарачунат као земља I категорије. Међутим, због великих суша ова земља је доведена у ранг претежно III и делом II категорије. Даље, пројектом су фиксиране дубине ископа површинског слоја на појединим потезима, а бригаде су на захтев надзорних органа копале и дубље, што касније инвеститор није хтео да призна као извршени рад, већ је признавана дубина ископа предвиђена пројектом.

Главни штаб је на ову појаву реаговао и на заједничком састанку (Инвеститор, Главна дирекција, Главни штаб), 6. јула 1958. године, донесени су закључци да се омладинским радним бригадама имају признавати стварно извршене количине радова, као и стварна категорија земљишта.

Радна дисциплина и елан омладинских радних бригада био је на завидној висини. Извођачи нису ставили ниједан озбиљнији приговор на радну дисциплину и квалитет рада омладинских радних бригада. Радом омладинских радних бригада био је задовољан и инвеститор.

Све бригаде I смене успешно су извршиле своје радне задатке. Према евиденцији омладине: Прва декада

- 162%, Друга декада - 135%; Трећа декада - 138%, за целу смену - 145%, што представља видан успех, с обзиром на све недостатке и слабости у организацији рада предузећа и осталих наведених околности под којима су радиле омладинске радне бригаде.

Према евиденцији омладине извршење количине радова у I смени кретало се:

- ископано земље свих категорија: 114.338 м^3;
- превезено земље ручним колицима: 28.571 м^3;
- утоварено земље у транспортна средства: 47.614 м^3;
- разастрто и испланирано у насипе: 49.900 м^3;
- ручно пребачено земље: 8.786 ком;
- одсечено дрвећа свих димензија: 2.294 ком;
- извађено пањева свих димензија: 4.894 ком;
- искрчено шибља на: 32.395 м^2;
- справљено и уграђено бетона у објекте: 163 м^3;
- просејано шљунка: 363 м^3
- остварено укупно норма часова: 392.132 ч;
- утрошено ефективних часова, не рачунајући оправдани расход ОРБ-а: 270.436 ч.

Према привременим месечним ситуацијама испостављених од извођача:

- Ископано земље свих категорија: 87.904 м3;

Од тога:

- Хумуса у усеку: 41.420 м^3;
- Хумуса свих категорија: 43.064 м^3;
- Уграђено бетона у објекте: 395 м^3;
- Малтерисано: 697 м^2;
- Утоварено земље у запрежна возила: 36.880 м^3;
- Одсечено дрвећа свих категорија (димензија) 1.679 ком
- Исечено шибља: 28.277 м^2;
- Извађено пањева: 2.661 ком
- Извађено корења посеченог шибља: 16.533 ком
- Ископано земље у степенастим засецима: 1.408 м^3
- Остварено норма часова: 276.213 ч.

Наведене количине, према евиденцији омладинских радних бригада и привременој месечној ситуацији о извршеним радовима у I смени (јул 1958) разликују се, најпре, у укупно ископаној земљи и оствареним норма часовима. Разлика од 27.434 м3 ископане земље, која се показује као вишак у односу на укупну количину ископане земље према ситуацијама настала је, углавном, из два разлога: прво, дневни учинак омладинских радних бригада установљава се грубим мерењем - и друго, месечним ситуацијама нису обухваћене све извршене количине, јер је вршен премер извршених радова 3-5 дана пре завршетка I смене. Разлика у оствареним норма часовима од 120.099 часова јавила се због тога што је сва земља - хумус зарачуната у ситуацијама као I категорија, а што нису обухваћени сви извршени радови омладинских радних бригада, а којих нема у предрачуну за главне радове. У вези са овим пропустом приликом обрачуна омладинских радних бригада у I смени, упућен је захтев Инвеститору и Главној дирекцији да се у следећој ситуациЈи изврши корекциЈа испуштених количина и призна стварна категорија земљишта.

Остварени радни учинци

Све омладинске радне бригаде I смене остваривале су учинак на радилиштима са 100% до преко 200%, и то по насељима: Појате у просеку 122%, у Мечки - 117%, Рујишкој Реци 124%, Бујмиру 153% и Дражеву 173%, а просек на целој траси - 138%.

У том оквиру омладинске радне бригаде су оствариле 93.276 ефективних часова, или 94%, односно 124.633 норма часова, или 134% радногучинка за целу трасу.

Признање најбољим бригадама

Све време и на овим припремним радовима развило се такмичење између омладинских бригада. Тако су у завршној III смени по седми пута проглашене за ударне — XVI војвођанска, XIII војвођанска, XI нишка, Титовоужичка, Младеновачко - крагујевачка; по шест пута - Смедеревска, VII светозаревачка, VII ваљевска и XII нишка; по пет пута: Крушевачка, XV војвођанска, XIV војвођанска, Топличка, Зајечарска... Скоро свака је два или три пута похваљена, а заставу Главног штаба као најбоље добиле су у овој смени ОРБ „Небојша Јерковић“ - Шабац, Пожаревачка и Краљевачка.

Војницинрадишељи обављају ириирeмне радове на деоници АутопуШа

У тој III смени за ударнике је проглашено 426 бригадиста, а похваљено 788.

Предавања, културно-забавне приредбе и спорт

У оквиру омладинских радних бригада одржано је 63 политичка предавања о разним темама из области унутрашње и спољне политике земље, док су омладинци преипремили и у оближњим селима одржали 18 политичких предавања.

Митинзи и свечаности

Дан борца - 4. јул, свечано је прослављен у свим насељима, организовањем партизанских вечери, на којима су учесници Народно-ослободилачког рата евоцирали своја сећања.

Одлазак на Градилишше

А у Алексинцу је 6. јула одржан велики митинг поводом почетка припремних радова на делу Аутопута Параћин - Ниш, на коме су учествовале све омладинске радне бригаде.

Такође, на крају сваке декаде су организовани митинзи по насељима, на којима су бригаде проглашаване за ударне и похваљиване.

Културно - забавни живот

Главни штаб ОРБ у Нишу је установио разгласне станице по насељима. Њихове програме је припремала и реализовала посебна редакција, а чиниле су их вести из насеља и са трасе, јутарње забавне емисије, музички програми по жељама бригадиста са плоча и радиостаница, бригадирски дневник, *Весело вече,* стални наградни конкурс Све *или нишШа,* најбољи бригадисти пред микрофоном...

И поред тога, знатно се осећао недостатак инструмената у бригадама.

Сва насеља су имала комплетиране библиотеке са фондом од по 200 књига. Избор књига је извршио Клуб читалаца из Београда. При томе се водило рачуна да библиотека буде приступачна и средњошколској и сеоској омладини. У току месеца је прочитано 3.817 књига.

У насељима су једном недељно приказиване представе уметничких филмова на уској траци.

Извршена је претплата у довољном броју примерака на листове: *Борба, ПолиШика, КомунисШ, Нин, Вјесник у сриједу, Народне новине, СпорШ, Јеж, МладосШ, МладосШ на АуШопуШу...*

Гостовање културно-уметничких друштава и група

Акција је почела баш у време када су културно-уметничка друштва завршила сезону и пошла на одмор. У токујула било је 7 гостовања из Светозарева, Крушевца и Ниша, али су гостујуће екипе дале веома сиромашне програме, изузев Културно-уметничког друштва ‚Абрашевић" из Крушевца, чији је програм потпуно задовољио градитеље.

Омладинске радне бригаде организовале су забавни живот у насељима сопственим снагама.

У насељима је увече увек било живо и интересантно када су бригаде изводиле своје забавне програме. Мада су ти програми били доста лаког карактера, бригадисти су их пажљиво пратили и расположење је било одлично.

Одржано је 35 логорских ватри и 40 другарских вечери, на којима су бригаде дале забавне програме.

Контакти са месним становништвом одржавани су и путем приредаба. За само један месец дана у околним селима је дато 12 приредаба.

Излети и посете

Међу бригадистима владало је велико интересовање за сајам у Лесковцу, па је Главни штаб организовао посету 250. лесковачком сајму.

Макарска и Словеначка бригада посетиле су Ниш, РР заводе и Нишу Бању, бригада Београдског универзи-

Мишиш у Алексинцу

тета ишла је на излет у Соко Бању. Иницијативом бригада и насеља и Главни штабје организовао колективне излете у Алексинац, Ражањ и друга оближња места.

Техничко васпитање

У сваком насељује формиран Радни одбор за техничко васпитање као орган Савета насеља, који су сачињавали инструктори за техничко васпитање и технички референти бригада.

У првој смени је радило 12 курсева и то: 5 мопед-курсева (положило 312 бригадиста), 5 радио-курсева (завршило 162 бригадиста), 1 електромашински курсудомаћинству (положило 25 полазника) и 1 фото-курс у бригади Београдског универзитета.

Физичко васпитање

У првој декади I смене радило се, углавном, на изградњи спортских терена и на нормализовању спортског живота у бригадама и насељима.

Јутарња фискултура одржавана је редовно, захваљујући залагању фискултурних референата бригада и инструктора за физичко васпитање у насељу. Пријатељске утакмице су организоване како унутар бригада, тако и између бригада. Четна такмичења у одбојци, рукомету и ногомету одржавала су се крајем II декаде. Шах се играо свакодневно, а одржавани су и шах-мечеви између бригада. Стони тенисје пробудио велико интересовање код бригадиста, али како није било столова за ту грану спорта, омладинци су се сналазили и користили столове из трпезарије. После четних такмичења одвијала су се и бригадна такмичења. Биле су створене репрезентације бригада и насеља, које су играле утакмице са екипама из околних места - продубљујући тиме другарске односе са том омладином.

У првој смени одржавала су се и атлетска такмичења, као и такмичења у стрељаштву.

ПАРАЋИН - НИШ И ДЕМИР КАПИЈА - НЕГОТИНО НА ВАРДАРУ

У пролеће 1959. године настављена је изградња Аутопута „Братство-јединство" на деоницама: између Параћина и Ниша у Србији и између Демир-Капије и Неготина на Вардару, у Македонији, у укупној дужини од 110 километара.

На овој деоници Главни штаб ОРБ са седиштем у Нишу су чинили: командант Миладин Шакић, заменик команданта Петар Антонијевић, и чланови: Перо Плетикоса, Јоже Предикака, Стојан Стојчевски, Раде Миловановић, Жељко Церјан, Душанка Лончар, Душан Обреновић, Коста Андрејевић, Тома Милевски (командант секције у Македонији), Генадије Муравјов, Раде Брајовић, Славко Драгин, инж Влада Овчарић, и др.

иладин аки

А инструктори при Главном штабу су били: Иван Лонгинов^ Милан Латиновић,Ташко Теодосијевски, Данило Јапундрић, др Исмет Липа.

Нову деоницу Аутопута „Братство -јединство" Параћин - Ниш 2. априла напашће 67. омладинских бригада

Свуда поред трасе, 27. и 28. марта могле су се срести колоне зеленилом и заставама окићених аутобуса. Народ из околних места се скупљао на раскрсницама. Железничке станице су имале свечан изглед.

У току два дана стигла је друга смена градитеља Аутопута, која ће званично почети рад на овој деоници. Насеља су спремно дочекала своје нове становнике. Овога пута стигле су 54 бригаде, са 6.428 омладинаца и омладинки. Тако ће 2. априла, после прославе Дана омладинских радних бригада, рачунајући и око 1.200 омладинаца који су већ месец дана на траси, на градилиште изаћи ће око 7.000 омладинаца.

- Станица у Ћунису у 5 часова. Прохладно јутро. Пред станицом паркирано десетак аутобуса Транспортног предузећа из Крушевца, које ће превести бригаде до околних насеља. Представници Главног штаба, савета насеља, локалних власти и омладинских организација су на перону. Воз је стигао без закашњења, у 5,15. Композиција сва окићена заставама и букетима глава бригадиста који су вирили кроз прозоре и певали.

Воз је стао. Бригадисти су остали у вагонима. Затим је изашло неколико момака.

- Станица Ћунис? - питали су.

- Тако је, је ли то Чачанска? - питао је командант насеља.

- Јесте

- У реду, другови, добродошли. Силазите, ту је насеље.

Сличан разговор се водио дуж читаве композиције, а затим су бригадисти похрлили на перон. Штабу бригаде и командирима требало је нешто више времена да построје своје чете. Ипак, бригаде су биле постројене и омладинци су један по један ушли у аутобусе, који су их очекивали.

Вршачка и Чачанска бригада, уз пратњу домаћина, пошла је у насеље „Иво Лола Рибар", које је у прошлој декади добило прелазну заставицу Главног штаба, као најбоље насеље на траси. Када су стигле у насеље, Мостарска бригада се припремала за одлазак на радилиште. Изузетно тога дана ова бригада је одлучила да остане у насељу нешто дуже и поздрави своје другове. Учинили су то минерским поздравом, отпевали неколико песама у њихову част и договорили се да се весеље настави увече.

Чачанска бриЈаде

У међувремену, нови бригадисти су се умили, извршено је њихово запрашивање, добили су нове униформе, распоређени по баракама и доручковали.

После тога су пошли на спавање. У насељује, потом, завладао потпуни мир. Увече је одржан митинг са приредбом - „стари" бригадисти су спремили мали програм за своје нове другове, а ови су обећали да ће добро радити и чувати углед насеља.

Прва позитивна искуства око припремања и одашиљања нових ОРБ на изградњу Аутопута

Добро спроведена агитација за прву смену омладинских радних бригада омогућила је да омладинска руководства у републикама не само испуне, него и пребаце предвиђене планове:

У Црној Гори за прву смену се пријавио двоструко већи број омладине, него што је било потребно;

Бригаде из Србије, које су на градилиште стигле у марту, пребациле су план за 217 омладинаца;

Из Хрватске је по плану требало да дође 1.400 омладинаца, а на градилиште је стигло 300 омладинаца више;

Из Боснеје, такође, на Аутопут преко плана отишло 156 омладинаца.

На основу већег броја пријављених омладинаца, срески комитети Народне омладине били су у могућности да одаберу физички јаке и здраве омладинце, тако да је био мали број оних које се морали враћати кућама као болесне и неспособне за рад.

Са Оџачком бригадом је дошло 204 бригадиста, са Првом столачком 222, са Сврљишком 201 и са Ђаковачком 169 бригадиста.

Велики број срезова послао је преко плана 50 до 100 омладинаца, а највећи број таквихје из Косовско-метохијске области.

ПРАЗНИК У НИШУ

Ниш је 31. марта имао свечани изглед. ГрадЈе био окићен транспарентима, паноима и заставама. У току дана авиони спортског ваздухопловства су бацали летке којим су градитељи позивали грађане Ниша и околине на своју прославу. Увече је са зидина Нишке тврђаве приређен ватромет и на њој одржано другарско вече. ж

За 2. април је предвиђено одржавање великог митинга на коме ће говорити Мијалко Тодоровић - Плави. У току целог дана на разним местима у граду трајаће спортске, културне и друге манифестације. Нарочито интересовање владало је за долазак позоришних уметника из Београда и Загреба и за утакмицу између сплитског „Хајдука” и „Радничког” из Ниша.

На прославу су дошле све омладинске радне бригаде са деонице од Параћина до Ниша и велики број становника града и околине.

На Дан омладинских радних бригада, 1. априла, у Нишује одржан велики митинг, на коме је, пред више од 60.000 градитеља, говорио Миладин Шакић, командант Главног штаба омладинских радних бригада:

„Седамдесетседам омладинских радних бригада спремно је да сутра крене на свој велики посао. Са зором чуће се корачнице наших чета и пробудити дан песмом, коју наш народ добро познаје. Укупно 51.000 младих поздравиће 29. новембра своју Републику и свој народојшједном радном победом и отићиће кућама, оплемењени осећањем које ствара пожртвовање за племениту идеју, за своју земљу...“

После Шакића, говориоје Радован Пантовић, секретар Среског комитета Савеза комуниста:

„... Изградња тако важног објекта - Аутопута, несумњиво, значи велико јачање материјалних основа, значи много за даљи напредак индустрије, туризма и осталих грана привреде, за напредаку свим областима наше изградње, у првом реду за оне крајеве, градове и места, кроз које Аутопут непосредно пролази".

После Пантовића, о задацима омладине у 1959. години, говорио је секретар ЦК НОЈ, Мића Новаковић:

„Наша омладина има у плану да осим овог објекта ради и на другим за земљу важним радилиштима. Још ове године приступиће се извођењу припремних радова за пут кроз Грделичку клисуру. У плановима локалних и других акција предвиђа се учешће неколико стотина хиљада омладине. Рад који ће они извршити вредеће близу три милијарде динара. Чињеница да ће до завршетка Аутопута од Љубљане до Ђевђелије само на овом градилишту учествовати око 300 хиљада омладине Југославије, говори сасвим јасно да је то задатак чије извршење захтева опште признање."

Истог дана почела је изградња обе деонице Аутопута: Параћин - Ниш и Неготино на Вардару - Демир Капија.

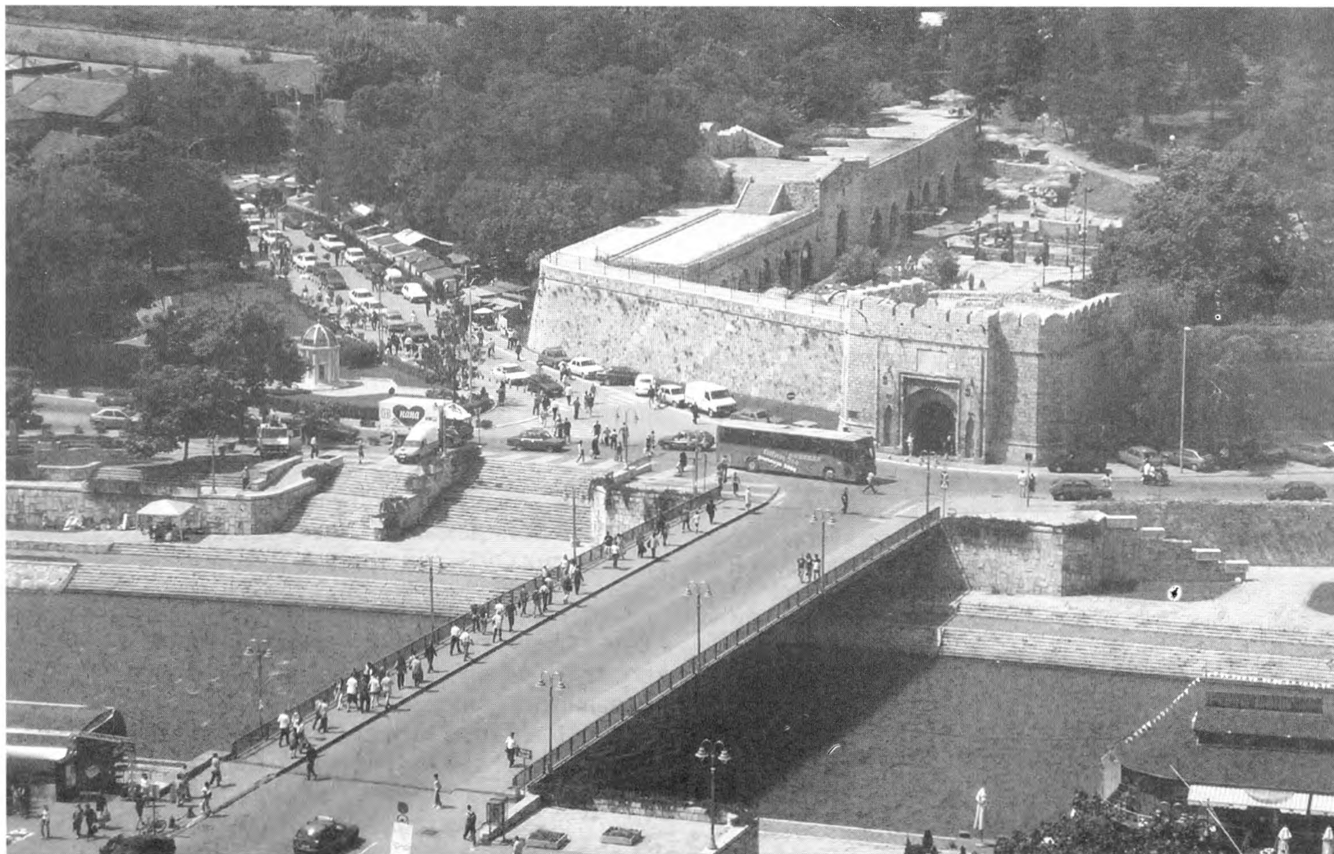

Гоад Ниш. Потед на шврђаву

СВЕЧАНИ МИТИНГУ НИШУ ПОВОДОМ ОТВАРАЊА РАДОВА НА ДЕОНИЦИ АУТОПУТА ПАРАЋИН-НИШ

Пун шр1 бртадисша и Храђана Ниша

На свечаној шрибини: Миладин Шакић, Мића Новковић, Радован ПанШовић, Јован Веселинов...

Бршадисши озбиљних лица ираше излашње1оворника

Миладин Шакић, команданш ГлавноI шшаба ОРБ, ошвара митит у Нишу, 1. априла 1959.

Говори Мића Новковић, секрешар ЦК НОЈ

Бришдисши и 1рађани Ниша пажљиво праше излаЈање Мијалка Тодоровића

Збијена маса Градишеља и 1рађана ираши изла1ање Мијалка Тодоровића

Говори Мијалко Тодоровић - Плави

На крају, често прекидан скандирањем Партији и Титу, градитељима се обратио подпредседник Савезног извршног већа, Мијалко Тодоровић, речима:

„Омладинске добровољне акције на Аутопуту „Братство-јединство" симболизују свакодневни живот и стремљења читаве наше омладине: по фабрикама, на пољима и по учионицама широм Југославије. Младићи и девојке неуморно изграђују широки равни пут и лепшу и светлију будућност.

То нису најамни радници, нити понизни поданици - то су нове, комплетне личности које ствара слободно социјалистичко друштво на тлу Југославије.

... Овај Аутопут има изванредан економски и политички значај. Он иде преко целе земље од крајњег севера наше земље до најјужније границе и тако повезује неколико народних република и много производних, индустријских, пољопривредних, као и потрошачких центара. То је главна окосница на коју ће се наслањати, у коју ће увирати читав систем путева, јединствене мреже која ће повезивати крајеве и сва насеља и тако омогућити бржу циркулацију робе и путника. То ће бити одлучан фактор не само брзог економског развитка земље, него и све уједначенијег развоја неједнако развијених региона наше земље...

Потпредседникје, потом, говорио о плановима развоја свих грана привреде, повећаној продуктивности рада, побољшању услова рада и живота радних људи и грађана, решавању стамбених и осталих проблема."\Л/

ОМЛАДИНСКА НАСЕЉА

За смештај омладинских радних бригада у 1959. години коришћено је пет омладинских насеља, изграђених у 1958. години. А у зимском периоду, до краја марта 1959. године, подигнуто је још 13 омладинских насеља, делом од барака и опреме добијене из Словеније, а то значи да је у 1959. години било укупно 18 омладинских насеља, смештених уз села Текија, Крежбинац, Појате, Јовановац, Мечка, Ражањ. Рујишка Река, Рутевац, Бобовиште, Алексинац, Бујмир, Катун, Дражевац, Д. Топоница, Трупале, Д. Комрен, Бубањ и Белотинце.

Омладинско насеље у Бујмиру

Сва ова насеља су била снабдевена фрижидерима од 1.500 литара и текућом пијаћом водом, канализацијом, електричном енергијом, телефонским везама са најближим телефонским централама и приступним путевима до најближег јавног пута.

Изграђено је и насеље за Главни штаб ОРБ у Нишу од три објекта сталног карактера и једном бараком за магацин.

Омладинско насеље у Бобовишшу

Загрљени у води спречили набујалу Мораву да уђе у темеље тек подигнутог потпорног зида

На деоници Аутопута Параћин - Ниш градитељима су се биле испречиле многе тешкоће које су они, храбро и пожртвовано, успешно отклањали. Једна од њихје била и четрдесетосмочасовно рвање са ћудљивом Великом Моравом. Траса Аутопута је пролазила крај њене десне обале. На једном месту, код Бујмира, подизан је дугачак потпорни зид.

У време његове градње млади бригадисти су загазили у реку и у води и мУљу копали темеље за камени потпорни зид.

Река се, међутим, није предавала. Честоје за само једну ноћ носила све оно што су омладинци претходног дана урадили. Борба са реком ниЈе уопште престајала, о чему је сведочио и овај запис:

... Нико од неколико стотина бригадиста неће заборавити прошлу ноћ! Већ око 10 часова са градилишта је у насеље стигла вест да Морава надолази и да прети да пробије дрвене оплате, да разнесе насипе. Требало је само видети шта се онда догодило. Без позива, без команде, све бригаде које су се одмарале, потрчале су према градилишту. Угледали смо страшну слику. Морава је разносила насип... Сви смо поскакали у воду. Многи су упали до појаса у вирове. А сви смо радили. На предњем зиду оплате претила је највећа опасност. Некоје позвао: ,Другови, да заградимо реку!“ На том месту нашло се преко 100 бригадиста. Водаје продирала. Да би је спречили да не уђе у темеље лотпорног зида, ухватили смо се за руке. Вода насје гурала према темељу, али смо се чврсто држали, загрљени...

Теснац и иодзиде (лево на кривини, сасвим ири крају) у Бујмиру. По1лед уз Мораву ка Нишу

Држали смо оплату да не попусти под ударцима воде... Други су за то време поправљали оплату, пребацивали земљу... После 48 часова непрекидног рада и борбе са стихијом, успели смо да сачувамо темеље потпорног зида...“

На деоници у Македонији

Својим друговима у Србији за победу на Бујмиру, а и за насип код Ражња, за мост преко Нишаве, честитали су градитељи са деонице у Македонији, између Демир Капије и Неготина на Вардару. У списима и дневницима бригада са те деонице, забележено је и ово:

За учешће на овој акцији у Македонији је владало велико интересовање међу омладином. Пријавило се знатно више омладинаца него што је било планирано.

„Етем Рамаданов, петнаестогодишњи дечак из села Индикова, грцао је у сузама. Командант Четврте скопске бригаде, која се формирала уочи самог поласка, био је неумољив: „Сувише си мали, Етеме."

Али, Етем није биоједини. У дворишту Економског техникума билоје преко 200 сеоских омладинаца, а бригада је могла да прими 120. Штаб бригаде је извршио избор. Сто и двадесет њих били су постројени, Осталима је речено да иду кућама. Међутим. многи од њих су и даље ту стајали.

Извођачи радова

На овој омладинској акцији години било је ангажованоје 15 извођачких предузећа (из Словеније и Хрватске по једно, из Босне и Херцеговине три и из Србије 10 предузећа), спремних да 1. априла приме I смену омладинских радних бригада и да почну радове на изради доњег строја.

За извршење најобимнијих земљаних радова, поред бројних машина, примењен је и ручни рад омладине, а коришћена су и запрежна возила.

„Знамо да прекорачимо реку и померимо брдо"

Приликом завршетка радова на Аутопуту 1959. године војници једне Војне поште поздравили су своје другове, који су остали у гарнизону, следећом поруком:

... Живимо у стварносШи инвенШивнијој од снова, у живоШу који уме да измишља задаШке младим људима. Акције су нас научиле да се не збуњујемо пред препрекама. Знамо да прекорачимо реку која нам се испречи на пуШу и померимо брдо ако смеШа, па шШо да не позовемо и само сунце на чај, као што је Шо чинио Владимир Мајаковски?

А у писму једног бригадисте је додато:

... Нама је важно да се, просШо, иживљавамо на 1радилишШу. Кад одвалим комад бре1а, да Шо буде и љубавна изјава АуШопуШу а девојке да виде какав сам делија. То је мој мали инаШ, уживање у померању ствари са њихово! места, Шако рећи ћеф, драl и користан. И један поклон моме деди који је одувек желео да путује у Грчку.

Додела јулских признања

На крају прве декаде јула у омладинским насељима су поново гореле логорске ватре. Тако увек изгледају насеља када се читају одлуке Главног штаба. Између бригадиста тада се осети посебна живост, а изнад свега - радозналост.

У Првој декади јула, Главни штаб је доделио и три прелазне заставе: Сеоска бригада „Раде Кондић" из Завидовића, која је смештена у омладинском насељу „Иво Лола Рибар" у Рујишкој Ријеци, добила је прелазну заставицу Главног штаба и звање најбоље бригаде на траси. На деоници Параћин - Ниш, средњошколска бригада „Ђина Врбица" из Титограда добила је звање најбоље, а у Македонији исто признање је добила бригада „Момчило Поповић-Озрен" из Светозарева. По четврти пут за ударне су проглашене 32 бригаде, по трећи пут 13, по други пут 10, а по први пут 61 бригада (од тек стиглих средњошколских и студентских бригада).

Војници-1радишељи у иредаху чишају своје новине, а они иза њих се забављају уз звуке хармонике

... Предтакмичења за фестивал у Алексинцу

Упоредо са завршетком прве јулске декаде, трајала су и такмичења у спортским, техничким и културно-уметничким манифестацијама градитеља за фестивал у Алексинцу 25. и 26. јула. Међубригадна такмичења су већ су завршена. А најбољи представници насеља окупили су се у четири насеља или зоне, како их овде популарно називају, да би окончали предтакмичења.

Дизање засшаве у омладинском насељу

Више од 800 учесника показало је своју вештину у вожењу трактора, мотоцикла, мопеда и бицикла. А на спортским теренима многе екипе бориле су се за назив најбољих. Коначни победници биће познати тек после такмичења у Алексинцу, када ће у току дводневних борби овај град постати поновно поприште такмичења за звање најбољих.

Прелазна заставица педесет
дана у рукама Светозаревчана

Већ је прошло педесет дана од како се једна застава свакодневно налази на истом брегу. Педесет данаједан брег са десне стране речице Треминик украшава застава Главног штаба ОРБ за деоницу Неготино - Демир Капија. Педесет дана свакодневно, на врху на пола преполовљеног брега, заставу су забијали исти бригадисти.

А тај брег није мали. Он и данас постоји, али не онакав као пре два месеца. Његовог врха је нестало. Кроз његову средину направљен је огроман јаз. Хиљаде кубика земље нестали су у његовој утроби.

Тачно пре 60 дана, једног јутра осамдесет седам младића и девојака из два правца напали су га. Тога првог дана једна застава била је забодена на његов врх. На њој је златним извезеним словима писало: IX светозаревачка ОРБ „Момчило Поповић - Озрен".

Већ првог дана битка је почела свом жестином. Норма је испуњена са 220%. Исте вечери командант бригаде је рекао:

- Нисам се надао да ћемо већ првог дана забележити овакав успех. Сматрам да нас он обавезује да овако и наставимо...

- Наставићемо - повикали су бригадисти.

И наставили су. Из дана у дан норма је пребацивана за преко 200%. Прва декада је завршена са просеком од 232%. Већ се почело рачунати и на добијање заставе Главног штаба ОРБ за деоницу Неготино - Демир Капија. Међутим, добила ју је друга бригада.

- Ништа момци. Акоје нисмо добили у првој мићемоје добити у другој - рекао је командант бригаде.

Из дана у дан усек је био све већи и дубљи. Норма је поново пребацивана. Јуришали су на заставу Главног штаба. И добили су је. На крају друге декаде застава је дошла у насеље „Браћа Орешки". А кад је дошао крај и треће декаде, застава је и даље остала код IX светозаревачке. Командант Главног штаба ОРБ, Миладин Шакић, је рекао:

- Честитам вам на поновном освајању заставе. Желим вам, да је и по трећи пут освојите и однесете у Светозарево у трајно власништво.

Ове командантове речи следила је читава полемика, која је трајала целу четврту декаду. Расправљали су зато, јер су били уверени да ће је добити. Норма је свакодневно пребацивана. Чланови штаба секције ишли су тако далеко, да су упозоравали руководство бригаде, на превелики напор који чине бригадисти.

- Пустите нас да гурамо докле можемо. Ми имамо свој циљ. Одморићемо се када кући одемо - казали су.

Циљ су и постигли. По трећи пут узастопце освојили су заставу Главног штаба за деоницу Неготино - Демир Капија.

Тако већ педесет дана један вредан трофеј стоји свакодневно на истом месту. Једна бригада носи заставицу Главног штаба у трајно власништво. У Светозарево одлази симбол за кога су се бориле десетине бригада на деоници Неготино-Демир Капија. Светозаревчани су направили јединствен подвиг, подвиг какав се ретко догађа на радним акцијама. Заједно са заставом се ретко догађа на радним акцијама. Заједно са заставом они носе и значке најбољих. Главни штаб ОРБ, у знак признања за изванредно залагање и постигнуте успехе, доделио им је и значку најбољих, мада то правилником о додељивању признања није било предвиђено.

Две нишке бригаде међу најбољим
на обема деоницама Аутопута

На овој савезној радној акцији из Нишког среза је учествовало 1.625 омладинаца и омладинки, од којихје 195 проглашено за ударнике, а 375 похваљено.

А на деоници Аутопута Неготино - Демир Капија, Омладинска радна бригада „Мија Станимировић" из Ниша била је носилац прелазне заставице Главног штаба целе трасе и одликована Орденом рада **I** реда.

Пред пуштање у саобраћај деонице
Аутопута Параћин - Ниш

Дуж трасе Аутопута ОРБ завршавају своје деонице, уређују ивичне траке, банкине и засејавају траву, а неке бригаде, које су испуниле и ту своју обавезу, напуштају насеља.

У Текији је припремљена мала свечаност поводом одласка омладинске радне бригаде „Цар Никола - Црни". Она је за собом оставила један редакјубилеј: за три месеца поставила је југословенски рекорд у бетонирању - 718 метара трасе за седамнаест часова.

- Тога дана радило се као и обично - причао је командант насеља Милан Парезановић - и нисмо знали да ће Ријечани поставити југословенски рекорд.

У Ријечкој бригади као једној малој породици, свакоје знао своју дужност. Бригада није знала за умор. О њеним бригадистима мало је ко знао на траси. Али, по нечему се, ипак, разликовала од осталих. Једнога дана, када је на радилишту почела да пада киша, командант је рекао:

Момци, да напустимо трасу!

Киша ће престати - рекао је један бригадист.

Киша је стварно престала, али онда када је радно време истекло, а посао завршен и бригадисти постројени кренули у насеље.

... Једна бригадирска породица, после три месеца, спрема се да напусти трасу. Ријечани одлазе са прелазном заставицом коју су од Главног штаба добили у трајно власништво. А осамдесет бригадиста однеће на реверима ударничке значке, као и дипломе са разних курсева и возачке дозволе за лака моторна возила.

Последњи дани на траси

До свечаности поводом завршетка трасе остало је још неколико дана. Бригадисти напуштају насеља, а омладинци, који су остали, уређују своје деонице.

Грађани Ниша прате бригадисте који асфалтним коловозом улазе у град.

Последњи метри коловоза остају иза руку градитеља. Они за собом остављају 92 километра нове трасе Аутопута, који су завршили пре рока: модерну магистралу на којој се неће кретати запрежна, већ само моторна возила, која могу да развију брзину изнад 60 километара на час.

Пројекти сервисних станица за помоћ возачима већ су готови. Постављају се и светлећи смерокази, с десне стране - црвени, а с леве - плави. На њима светлеће „мачје очи" које ће давати правац возачима.

Нишка бртада ио иоврашку с Аушоиуша

ВРСТЕ, КОЛИЧИНЕ И ОБИМ РАДОВА НА ДЕОНИЦИ АУТОПУТА ПАРАЋИН – НИШ

Из разГовора са инжењером Миодра1ом Шиљком, начелником инвесШиШорске 1рупе на АуШопуШу

Радови на новој траси Аутопута Параћин – Ниш, при-воде се крају. Финишери се уклањају са трасе, бетонски или асфалтни коловоз је завршен, бригадисти уређују сво-је деонице.

Нова шраса Аушоиуша код Бујмира

Омладина је обавила свој задатак и у сарадњи са извођачким предузећима. Тим поводом инж. Миодраг Ши-љак, начелник Инвеститорске групе за изградњу Аутопута 1959 даоје податке о обиму земљаних радова, количи-ни утрошеног бетона и асфалта на Аутопуту Параћин – Ниш:

... На изградњи Аутопута Параћин - Ниш - Малошиште извршено је 1,725.000 кубних метара ископа, а преко 1,260.000 кубних метара насипа; израђено је 7.100 кубних метара потпорних и обложних зидова, а 16.270 кубних метара каменог набачаја и обалоутврда; под асфалтом је 29.157 метара, а утрошено је 30.800 тона асфалтне масе; цемент - бетонског коловоза је израђено 63.000 метара, за шта је утрошено 95.000 кубних метара бетона, са 30.400 тона цемента из фабрике Поповац. Број машина на траси мењао се из месеца у месец јер су се извођачка предузећа са механизацијом селила са Аутопута и на друге радове. У јулу 1959. године на градилиштима Аутопута у раду је било 370 грађевинских машина и 155 камиона и демпера, што је било довољно за извршење овогодишњег задатка - уз учешће омладинских радних бригада - и доказ: Аутопут је завршен пре рока."

На основу досадашњеI искусШва, шШа предлаже-Ше за из1радњу пуШа идуће 1одине?

– Грађевинска предузећа требало би да настоје да своју механизацију попуне утоваривачима, што би побољ-шало искоришћење транспортних средстава, а уштеде-ла би се прилична радна места.

Колико је нови пуШ краћи од сШароI?

Растојање од Параћина до Ниша новим Аутопутем мање је за 2,6 километара од оног по старом путу. Али,

Машином набија насии

ова разлика није пресудна у дужини, већ утолико што су услови за одржавање саобраћаја неупоредиво повољнији: мање је кривина, и уздужних нагиба, а укрштања су искључена. Услови за брзину и угодност вожње у том смислу су идеални.

ШШа је још осШало да се уради?

Изводе се завршни радови, као и затварање неколико мањих прекида у коловозу, који су остали ради јавног и градилишног саобраћаја, уређење прилаза на мосту преко Нишаве, постављају се светлећи смерокази и други саобраћајни знаци.

Омиљени шренуци у вечерњим сашима

Сви ови радови биће завршени до 20. новембра. На дан отварања Аутопута, 22. новембра, коловоз ће бити очишћен и опран да би свечаније дочекао пресецање траке.

Богатство забаве и разоноде

Радни дан на овој радној акцији трајао је шест сати. Поред тога, било је још обавезно седам сати спавања. Остатак дана је коришћен за разне приредбе културног, спортског или забавног карактера у бригадама и у насељима. А тих приредби је било, такорећи, сваког часа и на сваком кораку, да је практично сваки бригадиста могао да бира хоће ли једино своје слободно поподне посветити бављењу спортом, или учествовати у некој од бројних других забавних и уметничких приредби.

Понекад се бригадисти у колу или плесу, уз музику изврсних састава, толико занесу да забораве да обаве неку своју редовну дужност у бригаде. То се једном догодило, иначе, ревносној секретарици Студентске бригаде „Димитрије Туцовић", Видосави-Види Вулевић Зимоњић. Она ће то у својим сећањима и записати:

Једна ненаписана дневна заповест
Видосава - Вида Вулевић Зимоњић

Те 1959. године била сам на изградњи Аутопута „Братство-јединство" на траси у Белотинцу (Србија), у Студентској бригади „Димитрије Туцовић", са Београдског универзитета. Уз рад на траси, била сам и секретарица Бригаде, чија је била дужност, између осталог, и да пише тзв. *Дневну заповесШ,* којом је утврђиван програм активности бригаде за следећи дан:

- устајање и време одласка на трасу, врста рада и појединачна задужења, ако ихје било;
- повратак, ручак, време обавезног поподневног одмора;
- активности у слободном времену: рад у секцијама, течајеви, предавања;
- спорт и рекреација;
- културно-забавни живот и рад, литерарне и музичке секције, обилазак околине, споменика културе, игранке, некад уз логорску ватру.

Наравно, све ове активности нису биле свакодневне, већ неке од њих. Али, једног дана, кад је на програму била активност музичке секције са игранком, ја сам толико играла. толико се занела, да сам потпуно заборавила да напишем дневну заповест. што сам схватила тек када ме је командант бригаде, Момир Шљукић, позвао у штаб да дођем са текстом, како би смо се коначно договорили о њеном садржају.

Када сам му рекла да текста још нема, командант се, прекоревајући ме, толико наљутио да је снажно ударио песницом о сто од чега је лонгплеј плоча полетела са стола и разбила се у парампарчад (тад су биле ломљиве). А ја сам дуго и дуго плакала. Једва сам после отворила очи, толико су ми биле отекле.

Гостовања истакнутих појединаца и културног-уметничких друшава и позоришта

Културни и забавни живот у насељима чинила су богатијим и честа гостовања истакнутих појединаца, културно уметничких група и колектива. Број тих гостовања прелази неколико стотина. Поред осталих, на Аутопуту су за градитеље приредбе дали и Југословенско драмско, Народно и Савремено позориште из Београда, затим позоришта из Загреба, Шапца, Ниша, Вировитице и Крушевца, као и низ културно-уметничких друштава из целе земље.

Саме бригаде су организовале преко 5.000 разних приредби у насељима, око 8.000 игранки, преко 800 логорских ватри, 1.430 излета, а одржаноје и 1.313 филмских представа.

Свакодневна спортска надметања

Спорт је одузимао највише слободног времена бригадистима и они су се њиме најрадије и забављали. Фудбал, стони тенис, стрељаштво, мали рукомет, кошарка и читав низ других спортова имали су своје сталне и активне учеснике. За осам месеци акције забележено је преко 46.000 разних спортских такмичења, у којима је учествовало око 450.000 такмичара. Произилази да је, у просеку, сваки градитељ Аутопута учествовао у девет разних такмичења.

МАЛИ БИЛАНС ВЕЛИКОГ ПОСЛА

Са 110 километара ове године изграђеног Аутопута „Братство-јединство", Народна омладина Југославије начела је другу половину велике југословенске магистрале Љубљана - Ђевђелија, чија је укупна дужина 1.079 километара. Као ш тоје познато, раније је изграђен и предат саобраћају део овог Аутопута од Љубљане до Београда, у укупној дужини од 531 километара.

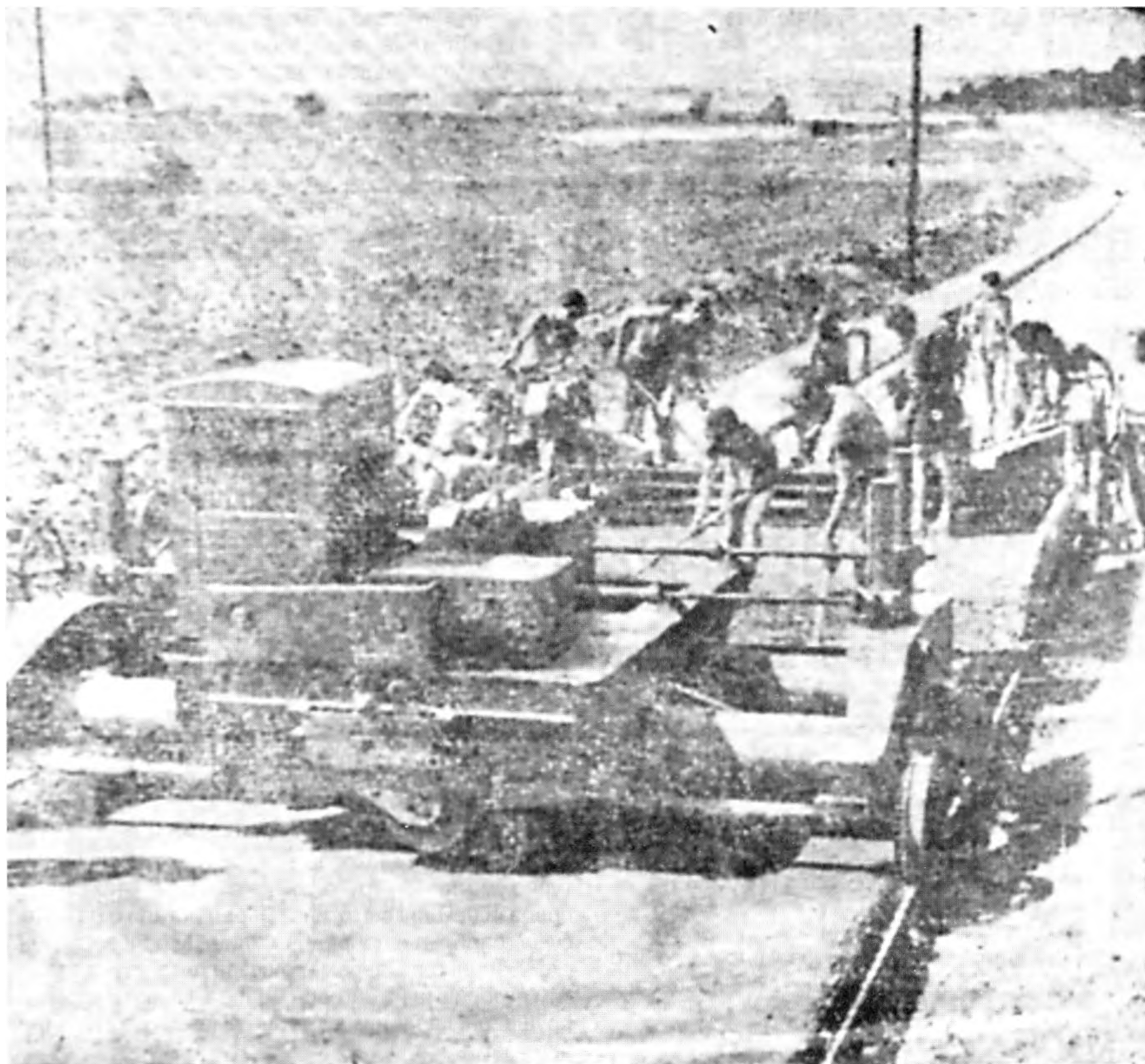

Бртадисши на финишеру

Појачан шемио рада на деоници Аушоиуша Параћин-Ниш

Финишер на шраси Аушоиуша

На овогодишњим радилиштима између Параћина и Ниша и Неготина на Вардару и Демир Капије учествовало је 498 омладинских радних бригада са око 51.000 младића и девојака. Они су на радилишту провели између једног и два месеца. Заједно са овим бројем младих градитеља, читаво лето долином Мораве и Вардара радило је и неколико хиљада стручних радника 21 грађевинског предузећа. Они су, углавном, руковали великим бројем грађевинских машина и транспортних средстава.

На овогодишњој радној акцији била је импознантна концентрација најсавременијих техничких средстава којих је Југославија имала за изградњу путева. Између осталог, на радилиштима Аутопута радило је 370 великих грађевинских машина и 150 камиона и дампера.

Постављено је 465.000 кубика бетонског и 345.000 кубика асфалтног коловоза, уграђене ивичне траке у дужини од 216.000 метара.

Изграђени објекти

На деоници пута између Параћина и Ниша изграђено је 239 пропуста (отвора 1,0 до 5,0 м), 30 мостова и подвожњака. укупног отвора 499,27 м, и 22 надвожњака, укупног отвооа 519.30 м.

Радови на усеку код Бујмира

Сав овај огромни посао обављен је уједном рекордном времену од свега 265 календарских дана. Ако се узме у обзир да је у овом времену било 38 недеља и празничних дана, у којима се није радило, као и чињеницу да је због киша и временских неприлика изгубљен 51 радни дан, произилази даје 110 километара модерног Аутопута на овогодишњој акцији потпуно завршено и предато саобраћају за свега 176 радних дана.

Акција је још одавно проглашена школом техничког васпитања младих. То потврђују и ове врсте:

По завршеним стручним курсевима издато је 29.976 диплома. Наша заједница за осам месеци акције, поред осталог, добила је:

зидара- 1.750, руковалаца грађевинским машинама 350, ратара - 2.000, воћара и виноградара - 923, младих произвођача, са општом пољопривредном спремом - 23.000, са општом домаћинском спремом - 1.376.

МИЛАДИН ШАКИЋ

Рођен је 1927. у Београду, у коме је завршио ! основну школу, гимназију и Правни факултет.

Своје учешће на више ОРА започео је као командант Главног штаба ОРБ на изградњи деонице Аутопута Параћин - Ниш и Демир капија - Неготино на Вардару.

По завршетку радне акције обављао је, поред осталих, и дужности у Сталној конференцији градова и општина, потпредседника Скупштине града Београда, директора Београдског сајма и судије Уставног суда Србије.

У ПАРАЋИНУ ПРЕСЕЦАЊЕ ТРАКЕ, У НИШУ - МИТИНГ
Из саопшШења ГпавноI шШаба омладинских радних бри!ада

Главни штаб омладинских радних бригада на изградњи Аутопута „Братство-јединство” издао је званично саопштење у коме се каже да ће се деоница Аутопута „Братство-јединство” Параћин - Ниш - Малошиште предати у саобраћај 22. новембра 1959. године.

Свечано пресецање траке извршиће се у Параћину, док ће се у Нишу одржати митинг градитеља Аутопута и грађана Ниша. Поред тога, ова прослава обележиће се и низом других спортских и културно-уметничких приредаба.

Деоница Неготино на Вардару-Демир Капија, у дужини од 17 километара, предата је саобраћајујош 11. октобра.

ВЕЛИЧАНСТВЕНИ МИТИНГ ПОВОДОМ ЗАВРШЕТКА РАДОВА НА ДЕОНИЦИ АУТОПУТА ПАРАЋИН - НИШ

Обећање дато 1. априла на митингу у Нишу омладина је испунила седам дана пре рока, завршивши деоницу Параћин - Ниш, дугу 93 километара, 22. новембра 1959. године.

Поводом завршетка радова на овом делу трасе Аутопута, у Нишује одржан величанствени митинг на комеје преко 100.000 градитеља и мештана бурно поздравило председника Републике - председника Тита, који је, поред осталог, рекао:

....Срећан сам што је наша омладина и овог пута, као и увијек досад, одржала ријеч и извршила оно што је било постављено као задатак. На овом Аутопуту није смо дат нашој привреди један важан објекат који ће много значити за даљи развитак овог дијела Југославије и уже Србије, него је

ОМЛАДИНСКЕ РАДНЕ БРИГАДЕ - УЧЕСНИЦЕ ИЗГРАДЊЕ ДЕОНИЦЕ АУТОПУТА ОД ПАРАЋИНА ДО НИША

Прва иараћинска

Косовско-мишровачка

Прва вршачка

Бртадисши Дру1е иирошске
ОРБ „Милорад Манчић - Лукањац", 1959

Прва ваљевска

Два дру1ара из Сшуденшске бртаде -Перо Ђедовић
и Милутин Тасић, код Појата, 1959.

у исто вријеме на њему израстао и читав низ нових способних кадрова за онај будући рад који ће се обављати на разним другим секторима. Зато ја овом радилишту придајем не само материјални значај, него га у исто вријеме сматрам и једном великом школом.

... Кад говорим о омладини наше земље данас, онда треба мислити и на то да она сада има сасвим другачији начин живота и другачију перспективу него што је имала некад. Перспектива наше омладине је јасна... она у пуној мјери може да се школује и да зна да ће сутра, кад из школе изиђе, доћи да ради на сигурно мјесто...

... Ми смо за неко вријеме били обуставили те крупне акције наше омладине. Мислили смо да је боље да се она посвети само свом позиву, односно школовању па да послије тога, кад буде завршила школовање и постане пунолетна, може добро да извршава своје задатке, да буде добро наоружана знањем које јој је данас потребно у новој Југославији. Али, показало се да су извјесне рачунице биле погрешне. Показало се да није тачно да један објект, ако на њему ради омладина, кошта скупље, него ако на њему ради обична, односно плаћена радна снага...

Није свеједно кад се гради неки објекат, нека цеста или аутопут, да ли ће се изградити у року од двије године, или у року од десет година... Ви знате да је нама данас кад се Југославија снажно развија у привредном погледу, потребно да имамо и боље транспортне могућности и боља транспортна средства...

Осим тога, наша омладина се овдје и на другим сличним објектима окупља, долазећи из читаве наше земље, а на тај начин, у заједничком животу и раду, она упорно крчи пут братству и јединству, сливању свих наших народа у једну југословенску целину. Омладина је та која на великим градилиштима упорно отклања и ликвидира старе и негативне појаве националне нетрпељивости, уколико тога још негдје има у нашој земљи. Омладина представља онај цемент који доприноси да се наши народи сливају у једну чврсту и неразрушиву цјелину, у снажну социјалистичку заједницу.

... Хтио бих да вам кажем неколико ријечи и о вашим наредним задацима... Аутопут „Братство-јединство” треба завршити од Марибора до Ђевђелије, тако да он буде једна непрекидна нит која ће везивати нашу земљу у једну јединствену цјелину и која ће на другој страни бити један економски објекат од огромне важности за нашу социјалистичку изградњу. И не само то. Ми имамо још и друге задатке. Ми треба да изградимо још много објеката. Ту је и Јадрански пут, ту је и још неколико других аутопутева који су додуше краћи, али који, такође, треба да буду изграђени.

... Али, тај рад зависи и од наших материјалних могућности. Кад улажете своју снагу и физичку и умну, у овакав рад, ви треба да водите рачуна и о томе да ми морамо имати и потребне материјалне могућности и да зато што их морамо користити на разним мјестима - морамо у том раду постепено ићи напријед.

... Ми ћемо зато слиједеће године, по мом мишљењу, морати извјестан дио наше омладине да ангажујемо и у раду на пољопривредном сектору, ради стварања потребних транспортних могућности да производи наших сељака, наших радних задруга и наших социјалистичких газдинстава могудоћи до потрошача и бити реализовани, а не да пропадају као што већ данас има извјесних случајева...

... А кад се ради о изградњи нових кадрова, нама није довољно да наши млади људи раде само на Аутопуту већ је потребно да, радећи на разним објектима, у исто вријеме стичу знања и на разним курсевима.. Нашој привреди потребно је све више и више нових кадрова, јер се она брзо развија... Због тога је ваш задатак да упроно учите и да савлађујете оне елементе науке и знања уопште, који ће вам омогућити да на разним секторима нашег друштвеног живота можете што више дати нашој заједници..."

Председник Тишо са сарадницима у ирашњи Миладина Шакића, команданта Гпавно! штаба ОРБ и Миће Новковића, секреШара ЦК НОЈ

Масован
митит
у Нишу,
22. новембра 1959.

Говори иредседник Тишо

Откривање споменика
Градитељима Аутопута
на деоници Параћин - Ниш

ГРУПА ОМЛАДИНАЦА ИЗ ЈУГОСЛАВИЈЕ У ИЗГРАДЊИ ПОДРУЧНЕ ШКОЛЕ У ТУНИСУ КАО ИЗРАЗ СОЛИДАРНОСТИ СА БОРБОМ АЛЖИРСКОГ НАРОДА

Милоје Поповић

Средином и у другој половини 20. века, омладинске радне акције у Југославији су биле врхунац ангажовања младих људи у изградњи своје земље. На њима су учествовале групе и бригаде младих из других земаља, као што су и омладинске бригаде из Југославије одлазиле на радне акције у друге земље. Једна од таквих акција била је и у лето 1959. године, у Сакијет Сиди Јусефу, малом селу у Тунису, на граници са Алжиром, на самом ратном подручју за време Алжирске револуције.

У том малом селу, 8. фебруара 1958. године, француски бомбардери Б26, под изговором да се ту крију алжирски побуњеници, сравнили су са земљом сеоску школу, којом приликом је погинуло и 11 невиних малишана, што је изазвао велике протесте у целом свету, посебно међу младима.

Тако се и родила идеја да се организује међународна радна акција и да млади из целог света солидарно помогну обнову срушене школе и да деца Сакијета, тог сиромашног туниског села, поново пођу у школу. Формирана је Међународна омладинска радна бригада, коју је чинило око 100 младих људи, највише студената, из педесет земаља, међу којима су била и петорица из Југославије (из сваке републике по један, изузев из Црне Горе).

У Сакијешу 100 младих бртадисша из 50 земаља

Када се имају у виду ове чињенице, онда није тешко предпоставити колики је ентузијазам владао међу нама који смо били позвани да представљамо младе Југославије на радној акцији у Сакијету.

Тадашњи председник Међународне комисије Савеза студената Југославије, Милош Бељић, који је био познато име у светском студентском покрету у том периоду, није имао тешкоћа у избору људи за Сакијет. Од неколико десетина предложених са свих наших универзитета, одабрано је нас пет, који смо представљали Југославију у Сакијет Сиди Јусефу:

Хасан Диздаревић из Сарајева (Босна и Херцеговина);
Богдан Исоски из Скопља (Македонија);
Дмитар Дурман из Загреба (Хрватска);
Јоган Савин из Љубљане (Словенија);
Милоје Поповић из Београда (Србија).

Диздаревић је касније постао познати архитекта у Мостару и Босни и Херцеговини. Богдан Исоски је био дипломата и амбасадор Југославије у Средњој Америци (њих двојица нису више међу живима), Дурман Дмитар је постао истакнути стручњак и професор Шумарског факултета у Загребу, а Јован Савин, доктор правних наука и посланик у нашој Савезној скупштини; и ја, писац ових редова такође, корачао сам узлазним стазама у области новинарства, публицистике, дипliматије и менаџерства. Наравно, учешће свих нас на тој великој међународној акцији у Сакијету касније је много допринело нашем угледу.

У Сакијет смо стигли 24. јула 1959. године после низа перипетија и претњи француске владе да се чини провокација против Француске и да Влада из Париза не може гарантовати безбедност бригадистима. Сви смо солидарно одбили ове претње и дали изјаве, које је пренела и штампа у свету, да нас никаква упозорења и опасности не могу одвратити од жеље да подигнемо школу и тако изразимо солидарност са борбом алжирског народа за ослобођење од Француске. У томе смо имали и здушну подршку туниске владе.

Када смо стигли у Сакијет видели смо да је подигнут само темељ нове школе, што је била урадила група од педесет радника - грађевинара, одређена да заједно са нама ради на овом објекту.

Учеснике Међународне омладинске бртаде иримио шадашњи иредседник Туниса, Хабиб Буршба

Међусобно пријатељство нас бригадиста је брзо успостављено. Иако је са споразумевањем ишло мало теже, за неколико дана смо знали имена једни других.

У рано јутро, када се сунце помаљало. бригада је почињала посао. У шатору који се налазио разапет испред градилишта налазио се дрвени сандук са чекићима. Стари Нурединн увек је дочекивао младиће и девојке са „Сабаху ал хир" (Добро јутро). Он се бринуо да сваки бригадиста добије исправан чекић. То није било лако, јер су многи после неколико дана употребе имали поломљене дршке. Ломиле су се о камене громаде, од којих су се тесале коцке за школу. Ретко који студент је био вичан овом послу. Почетак је био тежак, али су га многи брзо савладали.

Милоје Поиовић ирима оброк у своју иорцију

Са толиким бројем младих људи из разних крајева света, необучених за ову врсту физичког рада, није било лако организовати посао, о чему су се бринула два млада, тек дипломирана инжењера. У првих неколико дана, сви смо радили и пре и после подне, што није било рационално. Радило се скоро без икаквог система. Ми, Југословени. не бисмо били то што смо, да нисмо међу првима то уочили и предложили реорганизацију система рада. Скоро сви из наше групе су већ имали искуства у радним акцијама, којих је у нашој земљи било пуно. Предложили смо да се учесници поделе у три групе, па је тако и урађено. Прва група је почињала са радом у шест часова ујутро и завршавала у једанаест часова и тридесет минута пре подне. Прекид на радовима, због великих врућина, трајао је до три часа после подне, када је наступала друга група, да ради до осам часова и тридесет минута увече. Трећа група се ротирала, тако да је једна група увек имала одређену паузу за одмор, или ишла на излете које су организовали домаћини.

Како су дани одмицали, студенти су постајали све искуснији и настављали да раде на сложенијим пословима, а не само на уобличавању камених коцки. То је и дошло до изражаја када је почело постављање крова. Бетон је мешан у малој машини коју је покретао бензин. Када би бетон био спреман, сипао се у припремљене цираде, уобличавао и стављао у омање металне корпе. Правио се ред и колона бригадиста је носила, у почетку, све то уз импровизоване дрвене степенице према крову, где су их чекали други бригадисти и радници, преузимали терет и обављали финални посао.

Способности младих да се брзо прилагођавају свакој ситуацији и тешкоћама овде је дошла до пуног изражаја. Било је мање и више вредних, оних који су се више и оних који су се мање залагали или умарали. То је логично и разумљиво. Тешкоје појединачно поменути све који то заслужују својим радом, али се сећам неких који су се издвајали својом трудољубивошћу. Где су сада сви ти онда млади људи, сада у осамдесетим годинама, као и писац ових редова и сви његови земљаци? Где је Џи Енџ Пит Лим из некадашње Малаје; Хелмут Џешк из Гетингена; Фелицитас Серано Торес, студенткиња пра-

ва из Маниле, која се издвајала својим лепим шеширом: ЛупиЈак Жан Франциско из Хондураса; Лев Волводин из Москве (кога сам десет година касније срео у Паризу где је био дописник великог руског листа); Ади Дани Кеси из Гане; Филип Стјуарт из Енглеске. И многи други.

Било је лепих примера другарства и пријатељства. Када се Мађар Лајош био разболео, њему је ручак из кухиње доносио његов „цимер", Американац Џим. Кажем „Цимер“ јер се настојало да по собама не буде распоред по „државном кључу“, већ да се бригадисти међусобно помешају и зближавају...

Наша група је била популарна међу учесницима акције, не само због другарства и успешног рада, већ и по „несебичности" коју смо испољавали када би нам из наше амбасаде у Тунису послали по флашу шљивовице.

Пуцњава и грмљавина топова, рефлектори и све остале ратне ствари у тим тренутцима су се заборављале. Многи су користили погодност да иду у Кеф, удаљен педесет километара, у време када су имали паузе од рада односно смена. У Кефу је био базен где се могло купати. Ишло се камионом, понекад и суботом увече, када су у том месту биле и неке игранке. Швеђанин Хокан је био међу онима који су предњачили у пливању. Имали смо и фудбалско игралиште поред кампа.

Избегавали смо неке велике политичке расправе и дискусије, али не и међународно упознавање са искуствима појединих земаља у одређеним областима блиским студентима. Тако су се студенти из неких азијских и афричких земаља интересовали за одлике тадашњег југословенског система, у коме се развијало самоуправљање, па смо удовољавали њиховој знатижељи у мери у којој су нам дозвољавали време, познавање ствари и језик.

Ми, Југословени, напустили смо камп у Сакијету 26. августа 1959, због обавеза које смо имали на факултетима (испити у септембру), али је највећи број остао још недељу или десетак дана. Зграда Школе је завршена у септембру и први ђаци већ су у њој имали наставу у школској 1959/60. години.

Изграђена школа је имала пет учионица, помоћне просторије и меморијалну собу, у којој је постављен мурал који је симболизовао солидарност младих из педесет земаља, а који - верујем - и данас краси здање у Сакијет Сиди Јусефу.

Туниска влада је испољавала бригу за нашу безбедност и што боље услове рада и боравка. Организовала је и неколико излета и посета главном граду и околним местима, а бригадисте је у месту Монастир примио и тадашњи председникТуниса, Хабиб Бургиба, велики пријатељ Југославије.

МИЛОЈЕ ПОПОВИЋ

Рођен је у Београду 1936. године, где је завршио основну и средњу школу и Правни факултет. Био је омладински активиста, уредник листа младих Београда.

Учесникје на више радних акција, међу којима као средњошколац и на подизању Омладинског стадиона на Карабурми (1953) и изградњи Аутопута „Братство-јединство“ на деоници Грделица - Скопље 1961. године, обављајући и дужност главног и одговорног уредника листа *МладосШ на АуШопуШу.* Професионално новинарство је почео у листовима *СШуденШ* и *МладосШ* да би од 1966. до 1972. године био и успешан новинар „Политике“. Две године је био саветник за штампу и културу у Извршном већу (Влади) Србије. Са те функције је отишао на дужност директора Културно-информативног центра Југославије у Њујорку (1974-1978). Од 1978. до 1986. године обављао је дужност првог генералног директора Сава центра. Потом је био опуномоћени министар у Савезном секретаријату за иностране послове и помоћник савезног министра за економске односе са иностранством и туризам; затим специјални саветник генералног директора ЈАТ-а; у истом периоду и председник Туристичког форума Југославије.

Редовни је сарадник у листовима *ПолиШика* и *Данас.* У илустрованом магазину за урбанизам, архитектуру и уметност *АрхарШ* је члан редакције. Од 2007. године је Генерални секретар Асоцијације европских новинара за Србију.

Објавио је тридесетак књига, између осталог о студентском покрету у свету (*СШуденШи и полиШика),* из живота Јосипа Броза Тита *(ТиШо у анеЈдоШама,* 1972). о Америци *(Урбана Америка* и *Америка после 20 1одина),* Кини (*Кина у кулШурној револуцији)* и Јужној Кореји (*Феномен Јужне Кореје), Телевизијске приче, Новинарске мемоаре,* као и монографију *Сава ЦенШар - храбросШ и аванШура* (2007).

Аутор је стихова за популарну мелодију *Марш на Дрину* Станислава Биничког, *Поеме о Тесли,* која је ушла у антологију *Американа,* Том I (1976), а за *Поему о Њујоркуоц* њујоршког поетског форума је проглашен за Песника године града Њујорка за 1976. годину.

Добитникје Вукове награде за 1996. и три плакете Града Београда (1964, 1979. и 1984) за допринос изградњи и развоју Београда.

ПОЧЕТНИ РАДОВИ У ГРДЕЛИЧКОЈ КЛИСУРИ

Током изградње деонице Аутопута од Ниша до Грделичке клисуре, организована је и радна акција у самој Грделичкој клисури и Малошишту. У ствари, то су били почетни радови на овом веома сложеном и тешком делу трасе, коју ће у потпуности изградити омладинске бригаде у 1961. години. Реч је о радовима за заштиту земљишта од ерозије и регулисању бујица које је обављало 10 омладинских радних бригада из Србије, од којих је седам било смештено у пет насеља на подручју Реонске секције за заштиту земљишта од ерозије и регулације бујица у Владичином Хану, а три бригаде у насељу код Реонске секције у Нишу и то: насеље „Милан Премасунац" у Малошишту, насеље „Стојан Љубић" у Палојцу, насеље „20. април" у Предејану, насеље „Жарко Зрењанин" у Џепу, насеље „Алекса Дејовић" у Полому, насеље „Соња Маринковић" у Паневљу.

Бригаде су дошле 20. а радови почели 22. јуна 1959. године.

Главни штаб ОРБ

На састанку одржаном 15. маја 1959. године Председништво ЦК НО Србије донело је Одлуку о именовању чланова Главног штаба ОРБ на радовима у Грделичкој клисури и команданата насеља.

Главни штаб су чинили: Миљенко Зрелец, командант Главног штаба, Милоје Ивановић, заменик команданта Главног штаба; Драгослав Томанић, члан штаба задужен за радилиште; Петар Врањеш, члан штаба задужен за санитет и фискултуру, Живан Симић, члан штаба задужен за интендантуру и транспорт, Ивица Ђерманов, члан штаба одговоран за идеолошко-политички и културно просветни рад.

За команданта насеља „Милан Премасунац" у Малошишту постављен је Душан Љубичић, за секретара Главног штаба - Радмило Радовановић (уједно водио благајну и књиговодство), а за инструктора за Народну технику Главног штаба - Михајло Љикар.

Један део чланова Главног штаба дошао је у Грделичку клисуру 1. јуна 1959. године, са задатком да помогну Секцији око уређења насеља, као и да се упознају са радилиштима, пројектима и нормама, да обезбеде заставе, знакове и остало, да се укључе у организацију снабдевања, да проуче проблем изградње спортских терена, упознају се са лекарским особљем, изврше преглед прилазних путева за радилиште и насеља, опреме канцеларије Главног штаба, организују отварање кантине у насељима, итд.

До 9. јуна на терен су стигли и остали чланови Главног штаба. До 11. јуна Штаб се налазио у Владичином Хану, а од тога времена у Џепу.

Први састанак Главног штаба одржан је 11. јуна 1959. године, на коме се расправљало о припремама за дочек бригада и упознало се с одлукама које је донело Председништво ЦК НО Србије, а односи се на ову Акцију. До 25. јула одржано је укупно 9 састанака Главног штаба, на којима се расправљало о идеолошко-политичком и културно-просветном раду, спортској и слободној активности у бригадама, правилницима о животу и раду бригада, о дочеку и испраћају бригада, унутрашњој организацији штаба, организацији такмичења, евиденцији у бригадама, прослави Дана устанка и Дана борца, проглашењу најбољих бригада, проблемима и искуствима I смене, о радилишту, интендантури, санитетској служби и осталим питањима која су била важна за рад ОРБ.

Главни штаб ОРБ у Џепу, у жељи да радови почну на време и да теку несметано, обишао је терене на којима ће бригаде радити, запазио тешкоће и на првом састанку предочио их представницима извођача, и то:

Постојала је велика удаљеност радилишта од насеља, па су бригаде морале да пешаче више од једног сата по брдовитом терену, носећи са собом и алат, што ће, сигурно, умањивати радну способност бригадиста (до радилишта у Палојској Реци, које је најудаљеније, а и најстрмије, бригадисти пешаче 1,30, у одласку, и исто толико у повратку). Зато је Главни штаб тражио од извођача да на терену обезбеде место за остављање алата, или да приме чувара за алат, што су они и прихватили. Ово питање је, међутим, решено на неким градилиштима, тек у другој половини смене.

У циљу обезбеђења воде на радилишту, решено је да се постојећи извори очисте и изврши њихово каптирање, а вода однесе на хемијску анализу у Хигијенски завод. На радилиштима, где нема пијаће воде, требало је да се она довози у бурадима. И поред тога, дешавало се да воде није било довољно на радилишту, те су бригаде морале да одвоје неколико бригадиста, да доносе воду. Због тешко приступачног терена, кола са водом често нису могла да дођу до самог радилишта, те су бригадисти морали да преносе воду од кола до радилишта по успону, губећи просечно 20 минута.

Један од основних проблема били су и нерешени имовинско-правни односи. Месне народне власти, које су, у заједници са Реонском секцијом за уређење бујица у Владичином Хану, требало да уруче решења сопственицима парцела на којима ће се изводити припремни радови, нису на време извршиле тај задатак. Ово питање се тада дуже решавало паралелно са извођењем самих радова, тако да је једна бригада изгубила чак 28 часова, ометана од приватника. Због овог, делимично нерешеног питања, није се могло извршити потпуно обележавање објеката на терену. И на неким површинама, које су биле слободне за извођење радова обележавање је почело касно, па се десило да субригаде збогтога изгубиле 113часова, чекајућида им се објекти обележе.

Све стручно особље Секције било је ангажовано на радовима на припремању насеља, набавци опреме и другог инвентара, док се донекле запоставио проблем самог радилишта. Том проблему се пришло озбиљније тек када су дошле бригаде, тако да нека питања нису могла бити решена на задовољавајући начин, и поред добре воље и разумевања извођача.

Пре почетка радова постигнутје и споразум између Главног штаба ОРБ, инвеститора и извођача, да свака бригада унапред добија дневни радни налог. Главни штаб је упорно инсистирао да се свака врста рада бригаде у току једног дана обавезно унесе у дневни радни налог. Извођачи су схватили потребу и оправданост овог

захтева, међутим, дешавало се, ипак, да радни налози нису достављани на време.

Предрачуном су биле предвиђене следеће позиције: израда градона, контурних ровова, тераса, плетера, насипа, шкарпирање вододерина, прокоп, земљане преграде и насипи. За ове позиције сачињене су посебне норме, углавном, искуствене. Поред ових позиција, извођене су и многе друге, за које је требало сачинити норме. Главни штаб је сваком насељу доделио по једног нормирца (у Малошишту), који су умногоме помогли особљу Секције и бригадама у савлађивању технике рада, састављању дневних извештаја о учинку и нормирању радова.

Долазак омладинских бригада на градилиште Аутопута

Бригаде су по утврђеном плану стигле на радилиште Аутопута .20. јуна 1959. године у поподневним часовима. У Београдује формирана специјална композиција за свих 10 бригада. Вагона је било у довољном броју, стим штоје део превоза обављен и Г-колима. Инвеститор је по предрачуну одобрио за сваког бригадисту 300 км у одласку и 300 км у повратку.

Превоз бригада од железничке станице до насеља обезбеђен је локалним превозним средствима. Од Грделице до насеља у Палојцу транспорт је извршен превозним средствима из Грделице. Од Хана до Полома превоз је обавила Реонска секција у заједници са Средњом пољопривредном школом из Сурдулице. Остале бригаде су биле у насељима непосредно код железничке станице, тако да није ни постојала потреба превоза.

Радови у Годеличкој клисури, у Џеиу

Бригаде I смене дошле су на радилиште нешто прекобројније (1.232 бригадиста уместо 1.200).

У целини бригаде су стигле доста добро опремљене, изузев Врањско-Лесковачке. Осећао се једино недостатак музичких инструмената.

Састав штабова већине бригада и њихов рад био је задовољавајући и веома позитивно оцењен од Главног штаба. Изузетак чине Планинарска и Топличка бригада, које су касно формирале штабове и тек после I декаде успеле да се организационо среде и учврсте.

Дан пре почетка рада све бригаде су изашле на терен и упознале се са објектима, који су унапред били припремљени. Поред тога, практично им је објашњена техника рада и сврха радова које ће они изводити. Са сваком бригадом је испрва радио појединачно један техничар, штоје било недовољно, с обзиром на специфичност радова и велики премашај норме, па је било потребно да се бригадистима током прве декаде објашњава техника рада, све док је они нису потпуно савладали.

Критеријум и умешност оцењивања категорије земље остали су нерешени, баш због различите стручности техничара, који су радили са бригадама. Неки од њих су били пристрасни и, у жељи да њихова бригада буде најбоља, давали му увек највећи проценат теже категорије, тако да су те бригаде имале нешто већи проценат извршења дневних задатака. Главни штаб је и о овим питањима интервенисао, тежећи да се критериј за одређивање категорије земље уједначи, што је у доброј мери и успео.

Бројчано алата је било углавном довољно, али су се држалице од пропукле буковине на терену често ломиле. Шефови теренских секција нису одмах обезбедили алатничара за промену држалица и ковача за клеповање тупог алата, тако да је, због недостатка алата, више бригадиста изостајало са посла. Интервенцијом Штаба преко Реонске секције и ово питање је на задовољавајући начин решено.

Уз ове тешкоће, које су неповољно утицале на извршење дневних задатака, радове је често ометала и киша. Због ње је изгубљено 14.335 радних часова.

Бригаде су, приликом формирања чета и десетина, настојале да у њима буду равномерно заступљени и физички јачи и физички слабији омладинци, како би такмичења између чета била равноправна.

Посебну пажњу бригаде су обратиле распореду омладинаца приликом рада и сигурности на радилишту, јер се радило на стрмим падинама, па је постојала опасност од повреда, од отиснутог камена. У жељи да дневну норму изврше што успешније, омладинци су се пре почетка рада распоређивали фронтално, подељени у тројке или појединачно, одређујући колико ће урадити метара рова одмерено по изохипси. Оваква организација рада показала се као добра и резултати нису изостали.

Радна дисциплина и елан омладинских радних бригада у овој смени био је на завидној висини. Извођачи нису стављали никакав приговор на радну дисциплину. Квалитет рада се током смене стално поправљао, тако да су инвеститор и извођач у потпуности били задовољни. Довољно се водило рачуна о хигијенско-техничкој заштити омладинаца при раду, те се у овој смени није десио ниједан случај озбиљније повреде.

Оцена успеха ОРБ у првој смени на обезбеђењу трасе Аутопута кроз Грделичку клисуру од бујица своди се на следеће: све бригаде су успешно и у потпуности извршиле свој радни задатак, обављајући специфичне и за омладину потпуно нове радове. Гледано кроз проценте извршења дневне норме бригаде су остваривале следеће учинке (за целу смену):

. Новосадска ОРБ „Петар Драпшин" 248%
• Нишка ОРБ „Момчило Поповић - Озрен“ 238%
• Крагујевачка ОРБ „Милоје Павловић" 235%
• Подрињска ОРБ „Александар Станковић - Лала“ 201 %
• Сомборска ОРБ „Вујадин Секулић - Бане“ 199%
• Панчевачка ОРБ „Олга Петров“ 187%
• Планинарска ОРБ „Јосиф Панчић“ 180%
• Топличка ОРБ „Василиј Шуровић" 174%
• Врањско-лесковачка ОРБ „Јединство“ 166%
• Смедеревска ОРБ „Иван Стефановић“ 165%

Учинак по декадама за Секцију Владичин Хан био је следећи:

I декада - 161%
II декада - 222%
III декада - 241%

Учинак по декадама за Реонску секцију Ниш био је следећи:

I декада - 202%
II декада - 170%
III декада - 192%

Просечно за секцију Ниш у целој смени - 189%.

За обе секције у целој смени проценат извршења норме био је 199%, што представља видан успех, с обзиром на недостатке у организацији рада и остале псоменуте околности под којима су радиле омладинске радне бригаде. Штабови су били потпуно задовољни премашењем норме учинка од 99%, просечно за целу смену, поготово, ако се имало у виду да су терени на којима је радила средњошколска омладина доста врлетни, каменити и били тешко приступачни.

Преглед извршених радова у I смени у Секцији Владичин Хан:

• израда градона	89.530,63м
• шкарпитање вододерина	15.859,70м³
• израда алжирских тераса	14.900,00м
• израда контурних ровова	3.289,00м
• сеча стабала свих димензија	103к
• копање рупа за саднице у кубицима	228,20 м³
• крчење шибља	1.700,00 м²
• вађење пањева свих димензија	952 к
• ископ бусена	111,00 м²
• побусењавање	1.135,00 м²
• пренос бусена на 50 м / 3 м	10,60 м³
• пренос шибља у сноповима	5 к
• пребацивање откопане земље	15,00 м³
• чишћење пута од наноса	32,00 м³
• ископ темеља за објекте	58,30 м³
• утовар шљунка у камион	36,00 м³
• израда рустикалног зида у суво	38,70 м³
• оправка пута	886,00м
• израда одводних јаркова	1.213,00м
• пренос камена на 100 м /10 м	2,00 м³
• подзиђивање градона каменом	3.543,00м
• израда пута	190,00м

Преглед извршених радова у I смени у Нишкој секцији:

• израђено градона - тераса	52.460,50 м
• прокопано земље свих категорија	6.876,00 м³
• ручно пробачено откопане земље	11.789,00 м³
• планирање дна канала	1.847,00 м²
• планирање са стране шкарпе	80,00 м²
• ископ темеља	1,00 м³
• превоз земље ручним колицима на 42 м	770,00 м³
• крчење шибља	675,00 м²
• у кухињи	1.782 ефект.часова
. рашчишћавање терена	12 ”
• због закашњења ручка	562 ”
• због неприпремљеног терена	113 "

Он коиа а она лоиашом иомера искоиану земљу

На овој акцији био је веома развијен, богат и разноврстан идеолошко-политички рад, по програму који је био сачињен у бригадама пре њиховог доласка на трасу, и у Главном штабу омладинских радних бригада.

У циљу што бољег изучавања и праћења предавања из минималног програма, као и за припрему дискусије, Главни штаб ОРБ обезбедио је за сваку бригаду по 25 примерака брошура *Ју1ославија у савременом свеШу, Савремено друшШво и државни капиШализам* и по три комплета приручника *РазвиШак омладинскоI ОокреШа код нас.*

У Годеличкој клисури изнад реке Јужне Мораве

Дан борца и Дан устанка народа Србије свечано су прослављени у свим бригадама. Богат културни и спортски програм у насељу и за грађанство, логорске ватре, уз разговор са преживелим борцима тога краја, пригодне рецитације и слично - карактерисали су ударну декаду у част ових празника. Само у периоду од 3-9 јула (ударна недеља) одржана су 34 разна предавања и разговора, са преко 3.600 присутних. Истовремено, у овом периоду дошле су до врхунца разне културне и спортске приредбе.

Културно-просветни рад и забавни живот

У току I смене у све три декаде одржано је 390 разних приредби, са 3.048 учесника у програму и 37.407 присутних.

Или, по врстама и облицима активности: игранки 190, са 10.100 присутних, логорских ватри 51, са 4.430 присутних, филмских представа 19, са 3.120 гледалаца

У току I смене организован је излет свих бригада у Лесковац, којом приликом је омладина посетила Лесковачки сајам, преко дана организовала спортске сусрете и разгледала град, а увече за све бригадисте је приређен културно-уметнички програм. За један број ОРБ организован је излет на Власинско језеро, са посетом Хидроелектрани Врла I. Неке бригаде, као Шабачка, Врањско-Лесковачка, Планинарска и друге организовале су излете у суседна места (Врањска Бања, Владичин Хан, Црна Трава итд).

Техничко васпитање

Опрема за техничко васпитање била је недовољна, а средства предвиђена буџетом Главног штаба минимална (свега две фото-лабораторије и два мопеда), тако да се њима није могло снабдети ни свако насеље са по једним училом. Добијањем неких средстава из Ниша и из Главног одбора Народне технике стање се донекле поправило и задовољена је основна потреба да се бар у сваком насељу одржи по један курс.

Сваки курс је обухватао теоретски део, који се састојао од неколико предавања, а затим се теоријско знање примењивало у пракси. На крају је одржан завршни испит, који се, такође, састојао из два дела, теоријског и практичног. Сваки омладинац, који је са успехом положио овај испит добио је потврде на основу којих може постати члан сваког одговарајућег клуба Народне технике.

У Малошишту, поред фото-аматерског, одржани су тракторски, мопедски и дактилографски курсеви, које су водили сами бригадисти уз контролу и помоћ насељског инструктора. У Предејану је одржан курс *Техника у домаћинсШву* и радио-аматерски курс, које су, такође, водили сами бригадисти. Велико интересовање бригадиста у Полому за радио-аматерски курс омогућило је инструктору да без икаквих средстава одржи овај курс, уз обављање практичног дела на радио-апарату који је у сталној употреби, итд.

Такмичење

Главни штаб ОРБ на радовима у Грделичкој клисури организовао је такмичења у току рада бригада I смене, којима су биле обухваћене све делатности бригада, са циљем да кроз њих изрази спремност младих градитеља за извршење постављених задатака на радилишту и у насељу, као и на развијању друштвене активности у бригадама. Такмичење је организовано по декадном систему. На крају сваке од три декаде Главни штаб је на свом састанку оцењивао постигнуте резултате и доносио одлуке о проглашењу најбољих бригада.

Признања бригадама, насељима и радилиштима

Главни штаб ОРБ на редовима у Грделичкој клисури на своме састанку од 3. јула 1959. године разматрао је све делатности ОРБ у првој декади и на основу тога донео је одлуку да се све бригаде за изванредне резултате постигнуте на радилишту, као и на развијању друштвених активности у бригадама и насељу, прогласе први пут ударним, и то:

Ошкоиавање земље на иројекшованој шраси

- II панчевачка ОРБ „Олга Петров“,
- Смедеревска ОРБ „Иван Стефановић"
- Сомборска ОРБ „Вујадин Секулић - Бане“;
- Планинарско-смучарска ОРБ „Јосип Панчић";
- I средњошколско-топличка ОРБ „Василије Ђуровић;
- Крагујевачка ОРБ „Милоје Павловић"

• Нишко-алексиначка ОРБ „Момчило Поповић - Озрен“
• II новосадска ОРБ „Петар Драпшин";
• Врањско-лесковачка ОРБ „Јединство“
• III подрињска ОРБ „Александар Станковић - Лала".

Ко ће већи комад земље од бреш да одвали

Прелазна застава Главног штаба ОРБ додељена је Сомборској ОРБ „Вујадин Секулић - Бане“ као најбољој у I декади.

Специјално су похваљене: II панчевачка ОРБ „Олга Петров“; II новосадска ОРБ „Петар Драпшин"; III подрињска ОРБ „Александар Станковић - Лала“.

Као најбоље уређено и за постигнуте резултате посебно је похваљено Омладинско насеље „20. април“ у Предејану.

А као најбоље радилиште, које се истакло у организацији посла и извођењу радова у првој декади, похваљено је радилиште Секције за заштиту земљишта од ерозије и бујица у Паневљу.

У такмичењу поводом 4. јула - Дана борца и 7. јула - Дана устанка народа Србије, за показане резултате, а пре истека декаде, за ударне бригаде су проглашене: Крагујевачка ОРБ „Милоје Павловић“, II новосадска ОРБ „Петар Драпшин", IV нишко-алексиначка ОРБ „Момчило Поповић-Озрен“, II панчевачку ОРБ „Олга Петров“.

А за најбоље уређено, проглашено је Омладинско насеље „Стојан Љубић“ у Палојцу.

По завршетку Ударне декаде, 16. јула, за ударне су проглашене

трећи пут: Крагујевачка ОРБ „Милоје Поповић", Нишко-алексиначка ОРБ „Момчило Поповић - Озрен“, II новосадска ОРБ „Петар Драпшин", II панчевачка ОРБ „Олга Петров“.

по други пут: III подрињска ОРБ „Александар Станковић - Лала“, I средњошколска топличка ОРБ „Василије Ђуровић -Жарки“, Врањско-лесковачка ОРБ „Јединство", Планинарско-смучарска ОРБ „Јосип Панчић“, Сомборска ОРБ „Вујадин Секулић - Бане“, Смедеревска ОРБ „Иван Стефановић".

Прелазна застава Главног штаба ОРБ као најбољој додељена је Крагујевачкој ОРБ „Милоје Павловић".

По други пут су специјално похваљене: III подрињска ОРБ „Александар Станковић - Лала“ и II новосадска ОРБ „Петар Драпшин".

А по први пут је специјално похваљена Нишко-алексиначка ОРБ „Момчило Поповић - Озрен".

Спомен траке су додељне: крагујевачкој ОРБ „Милоје Павловић", III подрињсој ОРБ „Александар Станковић - Лала“, Нишко-алексиначкој ОРБ „Момчило Поповић - Озрен“, II новосадској ОРБ „Петар Драпшин“, II панчевачкој ОРБ „Олга Петров“.

За најбоље уређено омладинско насеље проглашено је Омладинско насеље „Апекса Дејовић" у Полому.

А као најбоље радилиште које се истакло у организацији посла и извођењу радова у II декади похваљено је радилиште Секције за заштиту земљишта од ерозије и бујица у Џепу.

Пре истека I декаде Друге смене за ударне по други пут су пгорлашене: Нишка ОРБ „Јосип Колумбо", III крушевачка ОРБ „Микица Пауновић“.

А похваљене су: III ваљевска ОРБ „Миливоје Радосављевић“, I западно-моравска ОРБ „Перо Поповић - Ага“, Суботичка ОРБ „Јован Микић", Извидничка ОРБ „Сава Јовановић - Сирогојно".

За најбоље уређено омладинско насеље проглашено је Омладинско насеље „Апекса Дејовић“ у Полому.

За постигнуте резултате у ударној декади Главни штаб ОРБ, 19. августа, за ударне прогласио је

трећи пут: Нишку ОРБ „Јосип Колумбо"; III крушевачку ОРБ „Микица Пауновић";

други пут: III ваљевску ОРБ „Миливоје Радосављевић“; I западно-моравску ОРБ „Перо Поповић - Ага“; Суботичку ОРБ „Јован Микић“; Извидничку ОРБ „Сава Јовановић - Сирогојно“; IX зајечарску ОРБ „Димитрије Тодоровић - Каплар"; III вршачку ОРБ „Сава Мунћан"; XI светозаревачку ОРБ“Дамјан Максић"; VII сремскомитровачку ОРБ „Драгиња Никшић"

Исшим шемиом, иако је дан на измаку

Први пут су специјално похваљене: Нишка ОРБ „Јосип Колумбо“; I западноморавска ОРБ „Миливоје Радосављевић“, суботичка ОРБ „Јован Микић“. Прелазна застава Главног штаба ОРБ додељена је III крушевачкој ОРБ „Микица Пауновић“.

За резултате постигнуте у такмичењу у ударној декади, спомен траке су додељене: Нишкој ОРБ „Јосип Колумбо", I западно-моравској ОРБ „Перо Поповић-Ага“, III ваљевској ОРБ „Миливоје Радосављевић“, III крушевачкој ОРБ „Микица Пауновић", суботичкој ОРБ „Јован Микић“.

За најбоље уређено омладинско насеље проглашено је Омладинско насеље „Жарко Зрењанин“ у Џепу.

А за најбоље радилиште, које се истакло у организацији посла похваљено је радилиште Секције за заштиту земљишта од ерозије и бујица у Малошишту.

ДЕОНИЦЕ МАЛОШИШТЕ - ГРДЕЛИЦА У СРБИЈИ И УДОВО - ЂЕВЂЕЛИЈА У МАКЕДОНИЈИ

Године 1960. Народна омладина Југославије имала је задатак да током нове савезне радне акције изгради Аутопут на деоницама Малошиште- Грделица у Србији и Удово - Ђевђелија у Македонији, обе у дужини од 113 километара коловоза, а да на делу трасе Аутопута од Грделице до Врања радове доведе у такву фазу да се у наредној, 1961. години, они могу у целини и успешно завршити.

Сам пројекат је наговештавало да ће на почетку радови у 1960. години бити прилично тешки. Велики мостови преко Јужне Мораве и Вардара, вијадукти и тунели, тражили су искусна и технички спремна предузећа. А подводни терени на деоници у Македонији, бујице, високи насипи са потпорним зидовима, опасност од клизања терена и минирања у Грделици, тражили су велико искуство од предузећа - извођача, а од омладинских радних бригада изванредну умешност и пожртвовање у раду.

Програмима изградње било је предвиђено да се у тој, 1960. години, потпуно заврше 82 километара Аутопута, а на 51. километру обаве само радови који ће омогућити и олакшати потпуно завршавање планираних деоница у 1961. години. То се односило, пре свега, на тешко приступачну и крајње неповољну трасу Аутопута кроз Грделичку клисуру, у којој је било неизводљиво, а и технички непрепоручљиво да се сви радови обаве на доњем и горњем строју пута у току једне године.

Ђорђе Лазић

Главни штаб ОРБ на овој деоници(1960) су чинили:командант Ђорђе Лазић, заменици команданта - Марко Лолић и Стојан Стојчевски (командант секције у Македонији), чланови: Раде Брајовић, Аранђел Станисављевић, др Ђорђе Јаковљевић, Есад Хаџикадуновић, Милосав Парезановић, Тихомир Деловски, Божо Крамар, инж. Руди Копривник и Влада Ножарић.

д инструктори при Главном штабу су били Милан Латиновић, Данило Јапунџић, Воја Ђуровић, Бошко Пљакић, Стеван Животић, Раде Миловановић.

Једно омладинско насеље (од укупно 20) на овој деоници

У току припрема за овогодишњу радну акцију на траси Аутопута од села Белотинце према Врању подигнуто је 20 омладинских насеља у местима и то: Малошиште, Клисура, Пуковац, Лоповица, Брејановаца, Залужје, Лесковац, Буниброд, Бели Брег, Ораовица, Палојце, Бричевје, Џеп, Манојле, Владичин Хан, Грамаша, Врбова, Лазарић, Ранутовац, Врање.

Одлука главног штаба о почетку радова у 1960. години

Руководећи се традицијама са прошлих радних акција и спремношћу младих да започну извршење овогодишњег задатка, Главни штаб омладинских радних бригада донео је Одлуку:

„1. да се 1. март 1960. године у свим омладинским насељима на деоници Аутопута „Братство-јединство" од Малошишта до Врања и од Удова до Ђевђелије, прослави као дан свечаног почетка радова на изградњи Аутопута „Братство-јединство".

„2. да 2. марта свих 38 бригада, са 4.560 бригадиста I смене, започну радове на изградњи Аутопута „Братство-јединство".

Свечаност у Ђевђелији

У Ђевђелији су се већ 1. марта развиле бројне заставе омладинских радних бригада на свечаности - митингу радних бригада одржаном поводом отварања радова на деоници Удово - Ђевђелија.

На тргу испред Позоришта се окупило око 15.000 бригадиста прве смене и грађана крајњегјуга наше земље.

Митингу су, поред представника народне власти и друштвено-политичких организација Ђевђелије, присуствовали: Пеко Дапчевић, члан Савезног извршног већа - Државни секретар за саобраћај и везе, Мика Трипало, председник ЦК НОЈ, чланови извршног комитета ЦК СК Македоније - Ристо Џунов и Благоје Попов и др.

Митингје отворио командант Главног штаба ОРБ, Ђорђе Лазић, који је у краћем говору, поред осталог, рекао:

„Данас, три месеца после успешног завршетка једне велике битке омладине Југославије, прве радне бригаде поново су се постројиле спремне за нови јуриш. Њима је припала та част да буду пионири овогодишње савезне радне акције, да почну извршење великог задатика који је ове године поверен младим људима наше земље.

Тај задатакје, као и ранијих година, веома обиман. Треба просећи трасу на дужини од 133 километара на деоницама од Малошишта до Врања у НР Србији и од Удова до границе са Грчком у НР Македонији. На тој дужини ископати и уградити у насипе преко два милиона кубних метара земље, изградити десетине већих и стотине мањих објеката (мостова, тунела, пропуста, итд), и потпуно довршити и предати саобраћају 81 километар Аутопута. Тај огроман посао заједничким снагама треба да обаве 53.000 младића и девојака из 441 бригаде и стручни радници 19 грађевинских предузећа.

Знајући одушевљење и спремност са којим наша омладина преузима овајзадатак, ми смодубоко уверени да ће на овогодишњој радној акцији бити сачуване и још даље разви-

ОТВАРАЊЕ РАДОВА НА ДЕОНИЦИ АУТОПУТА УДОВО - ЂЕВЂЕЛИЈА

Све бршаде са деонице у Македонији ираше говоре сво!а команданша ГлавноХ штаба, Ђорђа Лазића и...

...Савезно! минисшра за саобраћај и везе Пека Даичевића

Ђорђе Лазић ошвара мишит

Говори Пеко Даичевић

јане славне традиције омладинских радних бригада. А то значи да ћемо до Дана републике, традиционално пре рока завршетка савезних омладинских радних акција, у потпуности и са успехом остварити све оно што од нас очекује наша земља.

У томе ће нам, сигурни смо, драгоцену помоћ пружити сви становници крајева кроз које ове године градимо Аутопут, њихове друштвене и политичке организације, које су већ и до сада показале велику спремност за потпуну и плодну сарадњу са градитељима."

Затим су говорили:

Јован Перчуклијевски, члан Председништва ЦК НОЈ и председник ЦК НОМ, Ванчо Петров, председник Народног одбора општине Ђевђелија и Пеко Дапчевић, члан Савезног извршног већа.

Поздравивши, најпре, градитеље I смене и окупљене грађане, Пеко Дапчевић је одржао дужи говор, у коме је, између осталог, рекао:

„Сутра ће ваше младе руке, ношене заносом и ентузијазмом према својој социјалистичкој домовини, наставити дело које су на овом крупном објекту започели на другом крају земље ваши другови омладинци, када вас је пре две године председник Тито позвао на Конгресу у Београду да и ви дате свој удео у изградњи земље.

Без братства и јединства наших народа не само да не бисмо успели поново да уједнимо оно штоје 1941. године било тако брзо разрушено, већ би и сва борба и њени резултати били много мањи, некомплетнији. Зато та идеја мора бити идеја водиља све наше политике, јер се само тако може обезбедити даље јачање и економских и свих других снага наше земље. На идеји братства - јединства граде се сви наши планови, на њој се све више уједињује наша земља у једну компактну целину."

Говорећи, даље, о радном полету и ентузијазму са којим омладина учествује на акцијама, и шта ће за њу сутра значити готови објекти који остају иза руку младих градитеља, Пеко Дапчевић је рекао:

„Ви данас то довољно и не осећати, али када једног дана, као одрасли људи, погледате за собом, када се као високосвесни радни људи, као напредни пољопривредници, квалификовани радници, техничари, инжењери, професори, лекари, итд, будете возили овим путем, ви ћете још више осећати како је све то ваше, да је тако требало радити и како је била велика ова одлука, све оно што је жртвовано за њу, али и постигнуто у њој".

На деоници у Србији до 1. марта
и краја априла стигло укупно 101 ОРБ

Припремни радови на деоници Малошиште - Грделица почели су **1.** марта, а свечано отварање овогодишње акције одржано је на Дан омладинских радних бригада - 1. априла 1960. у Лесковцу.

У првој смени, која је почела 1. марта радило је 38 бригада, са 4.650 градитеља, а од 1. априла још 61 бригада, тако да је у априлу на градилиииштима Аутопута било укупно 101 ОРБ, са 11.880 омладинаца и омладинки.

Распоред доласка првих бригада био је следећи:

Градитеље који почињу радове 1. марта, на деоници Малошиште - Владичин Хан, сачињаваће: 7 омладинских радних бригада из Србије, 4 из Хрватске, по 3 из Словеније и Босне и Херцеговине, 2 из Македоније и 1 из Црне Горе. Укупно 20 бригада, са 2.400 градитеља.

У исто време, на деоници Удово - Ђевђелија, радиће 8 омладинских радних бригада из Србије, 4 из Босне и Херцеговине, 3 из Хрватске, 2 из Словеније и 1 из Македоније. Укупно 18 радних бригада, са 2.160 градитеља.

У групи бригада које долазе 1. априла на деоници Малошиште - Владичин Хан налазиће се 45 омладинских радних

бригада, и то: 18 из Србије, по 9 из Босне и Херцеговине и Хрватске, 5 из Словеније, 3 из Македоније и 1 из Црне Горе. Укупно 45 бригада, са 5.400 бригадиста, што са сменом која је дошла у марту чини 65 бригада и 7.800 бригадиста.

На деоници Удово - Ђевђелија 1. априла ће доћи: 6 омладинских радних бригада из Србије, по 3 из Хрватске и Босне и Херцеговине, 2 из Словеније и по 1 бригада из Македоније и Црне Горе. Укупно 16 бригада, са 1.920 градитеља, што са мартовском групом чини 34 бригаде и 4.080 градитеља.

Према овом распореду у првој смени на изградњи Аутопута „Братство-јединство" у 1960. години поједине републике даће следећи број бригада: Србија 39, Хрватска и Босна и Херцеговина по 19, Словенија 12, Македонија 7 и Црна Гора 3.

Крајем марта и почетком априла у новоподигнута насеља дуж трасе овогодишње радне акције, уселиће се прве бригаде. Биће то пионири великог посла, претходница оних 55.000 младића и девојака, колико се очекује да ће их током 1960. године учествовати на савезној радној акцији.

Дешаљ из омладинско! насеља

Првим бригадама увекје било најтеже, као уосталом пионирима у сваком послу. Насеља су само подигнута, а њихово уређење препуштено је баш младићима и девојкама прве смене. Мартје још хладан месец, а он

је одређен за почетак радова. Почетакје увек тежак, али зато и највише хвале онима који први почну.

Ево бригада којима је припала част да отворе овогодишњу акцију и постану пионири великог посла.

На деоницу у Србији долази 25 бригада: Прва цељска „Млади тракторист"; Осма новоградишка; Битољска „Стив Наумов"; Прва пљеваљска „1. децембар"; Новосадска; Прва мариборска „Алфонс Шарх"; Прва херцеговачка; Прва краљевачка „IV краљевачки батаљон"; Седма кутинска; Прва крањска „Стане Жагар"; Охридска; Десета ријечка „Млади Оточани"; Травничка „Браће Селић"; Пета крижевачка; Прва бихаћка; Прва светозаревачка „Милан Михајловић"; Шабачка; Двадесетдруга загребачка „Драгољуб Милановић"; Седма помурска „Стефан Ковач"; Петнаета бањалучка „Станко Вукашиновић"; Прва ваљевска; Осма сисачка „Иво Рукавина"; Косметовска; Нишка „Мијља Станимировић"; Зрењанинска.

На деоницу у Македонији долази 12 бригада: Зајечарска; Дванаеста љубљанска; Друга нишка; Вараждинска „Младост"; Крушевачка „Милоје Закић"; Прва сарајевска; Прва титовоужичка; Прва тузланска; Прва врањска; Прва горажданска „Богдан Миловановић"; Прва пожаревачка; Штипска бригада.

Тако ће већ у априлу на Аутопуту радити 38 омладинских радних бригада, са преко 4.500 омладинаца и омладинки.

ШТА НАС ЧЕКА

Разговор са Ђорђем Лазићем командантом Главног штаба

Само нешШо више од месец дана раздваја нас од почетка овогодишње савезне радне акције. Праве се први спискови бршада и у ду!ачке лисШе уносе имена оних који су већ изразили спремносШ да два месеца ово! пролећа, леШа или јесени проведу у бртади, делећи са својим дру!овима напор, радосШи и задовољсШва заједничко! живоШа на радилишШу и у насељу.

Све њих нарочиШо инШересује шШа ће се радиШи ове 1одине, колико је озбиљан и велики задаШак који им је поверен.

„Имамо веома обиман и тежак задатак, по мом мишљењу, тежи него на раније две акције, у 1958. и 1959. години. Настављамо изградњу Аутопута „Братство-јединство" од Малошишта код Ниша, где се стало прошле године, па према Врању, у дужини од 74 километара. Истовремено, градићемо и деоницу у Македонији, од Удова до грчке границе, 30 километара овог пута.

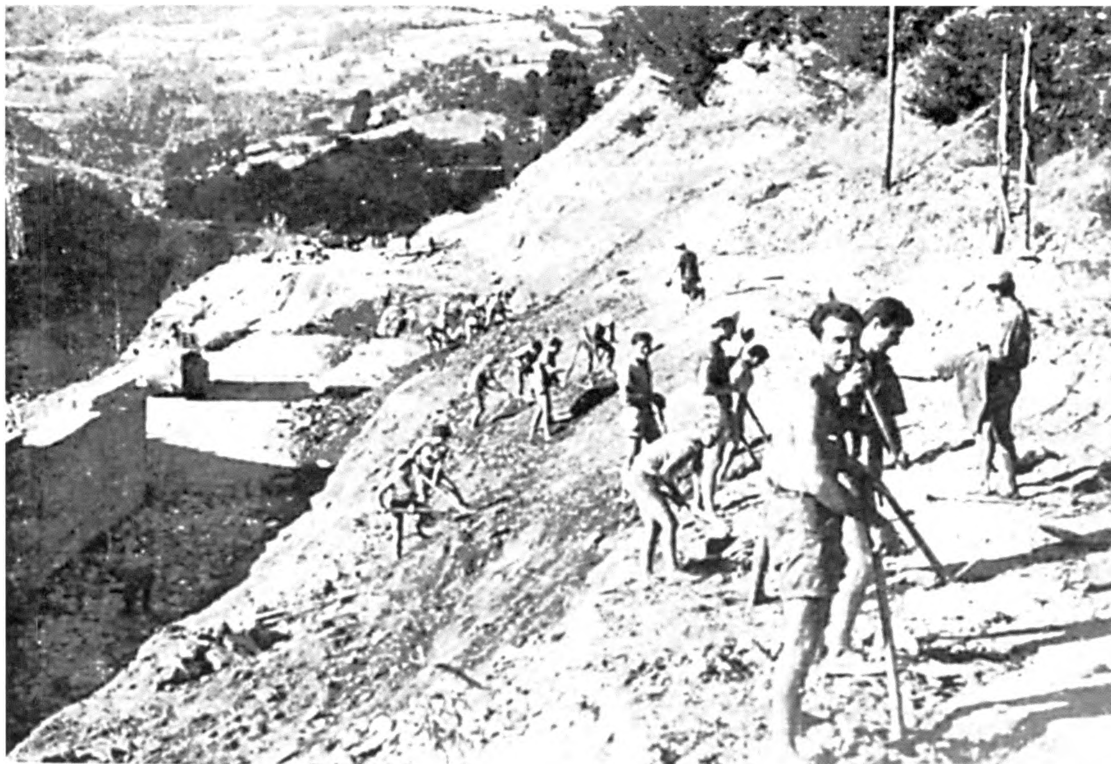

Нишки бршадисши на шраси Аушоиуша

Од укупне дужине на којој ћемо радити, треба потпуно да завршимо и оспособимо за саобраћај 82 километра Аутопута, док ћемо на осталих 22 километра, кроз Грделичку клисуру, извршити 50% радова по вредности. Ово само делимично извођење радова у Грделичкој клисури намећу технички услови, јер се горњи строј на овом терену мора постављати тек после извесноглежања и слегања терена.

Стручњаци још изучавају могућност да се нападне и једна деоница између Владичиног Хана и Врања. Ми смо спремни да се прихватимо и тог посла, да укупну дужину Аутопута повећамо за још неколико десетина километара. Али, то не зависи само од нас, већ и од средстава која ће бити додељена."

Колико ће омладинаца и омладинки ове 1одине моћи да учесШвује на савезној радној акцији

„Рачунамо да ће за остварење овогодишњег задатка бити потребно око 55.000 градитеља, или око 4.000 више него што их је учествовало на прошлогодишњој акцији. На деоници у Србији радиће укупно 40.000 омладинаца и омладинки, а у Македонији 15.000. Заједно са омладином радиће и 17 грађевинских предузећа.

Обимни припремни радови почеће већ 1. марта, а свечано отварање радова и овогодишње акције обавиће се 1. априла, на Дан омладинских радних бригада, у Лесковцу. Сачињен је програм по коме ће већ у току марта на градилиштима у Србији и Македонији бити 38 омладинских радних бригада. Њима ће се 1. априла придружити још 61 бригада, тако да ће током априла у насељима и на радилишту бити 99 омладинских радних бригада, са око 12.000 омладинаца и омладинки."

Који ће објекШи, по садашњим проценама, биШи најтежи на ово1одишњој акцији?

„Уопште узев, овогодишњи радни задатак карактерише тежак терен кроз који траса пролази, што ће чинити и радове тежим. Претежно ће се радити са тврдим материјалом, који по грађевинској класификацији спада у IV и V категорију. Иначе, Грделичка клисура задаће нам највише муке, то је сигурно. У дужини од 22 километра треба ископати у просеку 60.000 кубика на сваки километар, и то на терену где је скоро немогуће сконцентрисати грађевинске машине и радну снагу.

Осим тога, на деоници у Србији треба изградити 9 већих мостова, од чега само у Грделици 7, прокопати 4 тунела, од којих два имају дужину преко 300 метара, а у Македонији подићи два велика моста преко Вардара.

Много радова обавиће се у камену."

Руковођење радном акцијом

Главни штаб ОРБ посвећивао је током године посебну пажњу изграђивању метода рада, прилагођавајући га специфичним условима који су постојали на овогодишњој савезној радној акцији. Као полазну основу у свом раду имао је богате програме политичко-васпитне и друштвено-забавне активности, које је утврдио у почетку године. То је, управо, омогућило да током целе године Главни штаб систематски ради, обезбеђујући пун успех на основним активностима организованим за градитеље, упркос чињеници да је пред њим стајало доста разноврсних и веома одговорних задатака.

Специфични услови овогодишње савезне радне акције захтевали су, поред Главног штаба, као јединственог руководства акције, постојање и Штаба секције на удаљеној деоници у НР Македонији. Због тога је и начин рада током целе године морао бити прилагођен таквим условима. Било је потребно остваривати стални и што тешњи контакт са овим руководством и истовремено са саветима омладинских насеља и бригадама на овој деоници. При томе се водило рачуна и о потреби самосталности Штаба секције, о потреби непосредног вођења свих активности и непосредне бриге о свакодневном животу и раду градитеља од овог руководства. Јер, свакодневне активности није могао непосредно и успешно у насељима и на градилиштима да води Главни штаб са седиштем у Иишу.

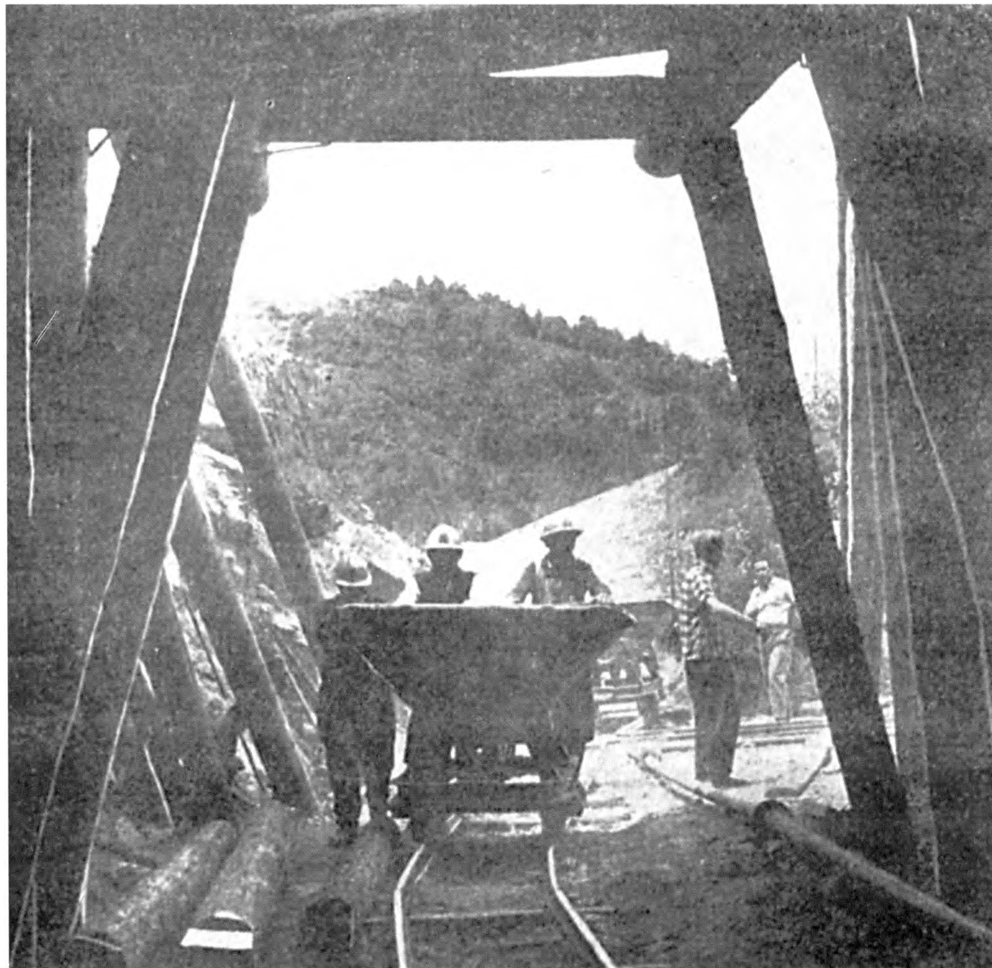

Тунел између Омладинских насеља „Марија Бурсаћ" Палојцу и „Перо ПоПовић - А1а" у Бричевцу

Осма сисачка „Иво Рукавина - Сиђо"- ирва бршада која је понела прелазну засшаву ГлавноI шшаба за целу Шрасу

Горењска бришда „СШане Жа1ар" носилац прелазне засШавице ГлавноI шШаба за чиШаву Шрасу

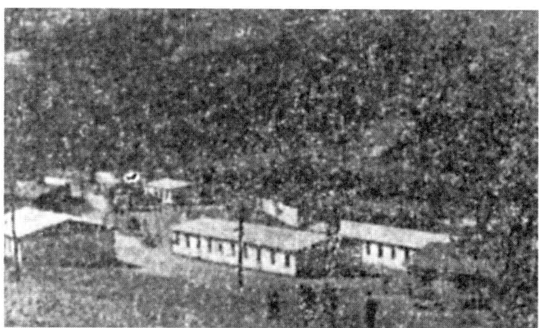

Омладинско насеље „Јосии Дебељак" у Џепу

Омладинске радне бригаде прве, мартовске смене завршавају своје задатке на градњи Аутопута и ускоро одлазе, а на њихово место доћи ће нове ОРБ да наставе недовршене и преузму нове радне задатке.

Пљеваљска бртада „1. децембар"- носилаџе ирелазне засшаве на деоници од МелошишШа до Врања.

ОРБ „Жарко Зрењанин" из Зрењанина, чеШири ОуШа ударна и Шри пуШа специјално похваљена

ВЕСТИ ИЗ НАСЕЉА

Омладинци и омладинке који раде на деоници Аутопута од Удова до Ђевђелије свакодневно премашују радне задатке.

Омладинци и омладинке 297. косметске бригаде расправљали о наредним задацима и о предлогу за додељивање признања најбољима.

Насеље „Јанко Мишић”, Ораовица:

Бригадисти на заједничком састанку предложили да се награде такмичари који су учествовали на зонским и завршним такмичењима IV фестивала градитеља Аутопута.

Солисти народних песама и игара Радио-телевизије Београд гостовали су у насељу где су за бригадисте извели програм народних песама и игара.

Бригадисти свих бригада у насељу посетили су фабрику вунених тканина „Јединство” у Грделици.

Насеље „Раде Кончар”, Лесковац:

Припадници војног гарнизона из Лесковца посетили су насеље интересујући се за живот и рад бригадиста у насељу и на траси.

Полазници курса полагали завршне испите - 63 младића добило је дипломе возача трактора.

Насеље „Златко Шнајдер”, Малошиште:

Савет насеља одржао састанак, на коме је анализиран рад у протеклој декади и констатовано је да су све бригаде из насеља постигле добре резултате на радилишту.

Културно-просветно веће Југославије из Београда организовало у насељу изложбу под називом „Сликарство кроз векове”. Том приликом је за бригадисте насеља одржано предавање о историјском развоју сликарства.

Узајамно помагање

Кроз села и друга насељена места, куда води траса овогодишњег Аутопута, већ сада са нестрпљењем питају:

- Када ће доћи прве бригаде?

Чекају их младићи, девојке и одрасли људи, са нестрпљењем. Годинама се толико прича о акцијама, о великим доживљајима везаним за омладинска добровољна радилишта. Људима ових крајева, од Ниша па све до Врања, први пут се пружа прилика да непосредно буду сведоци и посматрачи једне тако значајне радне манифестације, каква је савезна радна акција. Да буду на неки начин и њени активни учесници.

Сви су изгледи да ће то велико интересовање народа крајева кроз које пролази траса и оних места где су смештена омладинска насеља, добити и врло одређене видове сталне сарадње бригадиста и народа. Нешто штоће, поред завршеног Аутопута, остати као најдужа и најлепша успомена из 1960. године.

Долази 5.520 нових градитеља

Приближава се тренутак растанка првих бригада са трасом. Оних који су започели дружење и борбу са трасом, опраштају се и одлазе. Крајем маја многа насеља дуж трасе је напустило 38, а на њихово место доћи ће 46 нових бригада, са око 5.520 бригадиста. Заједно са другом сменом, која је дошла почетком априла, а бројала 55 бригада, са 6.600 бригадиста, на траси Аутопута налазиће се укупно 101 бригада, са око 12.120 бригадиста.

На деоницу од Малошишта до Врања доћи ће 32 бригаде, а на деоницу од Удова до Ђевђелије 14 бригада, и то у:

Насеље „Златно Шнадер" у Малошишту: I модричка, III херцеговачка и VI бјеловарска „Томо Винковић”;

Насеље „Моша Пијаде” у Клисури: II цељска, Црногорска .Данило Бојовић”, I ваљевска;

Насеље „Драгољуб Милановић” у Лиловцу две бригаде и то Крушевачка и Битољска „Борко Талевски”;

Насеље „Јожа Влаховић" у Брејановцима: VIII бањалучка „Вид Њерић”, VI даруварска „Јожа Влаховић”, Пожаревачка, Сомборска;

Насеље „Борис Кидрич” у Бунибродy - Косметска;

Насеље „Ђуро Ђаковић" у Белом Брегу - Суботичка бригада;

Насеље „Јанко Мишић" у Ораовици - Скопска „Раде Јовчевски - Корчагин”;

Насеље „Марија Бурсаћ” у Палојцима - две бригаде и то V нашичка „Роберт Домањи” и II косметска;

Насеље „Пера Поповић - Ага” у Бричевју - XII горењска „Јоже Јанежич”;

Насеље „Јосип Дебељак” у Џепу - пет бригада: Брчанска „Перо Шушкић”, IX сплитска „Мате Голем”, Титовоужичка, IX вараждинска „Полет” и Сремско-митровачка;

Насеље „Христијан Карпош” у Манојли - III љубљанска „Франц Розман - Стане;

Насеље „Паја Маргановић" у Владичином Хану - Тузланска, Славонскобродска „Ђуро Салај”, Шабачка;

Насеље Врбово - Бихаћка „Коста Боснић”;

Насеље „Жарко Зрењанин" у Ранутовцу - II битољска бригада „Коча Миленку”;

Насеље „Мајда Шилц" у Врању - III славонска „Јован Маринковић”

На деоници у Македонији од Удова до Ђевђелије у насеље „Ђуро Салај” у Јосифову долазе: Зрењанинска, Врањска и V кутинска „Слава Шепак”;

Насеље „Франц Розман Стане” у Анској Реци две бригаде: VI дубровачка „Иван Цетинић”, Јајачка „29. новембар”;

Насеље „Јосип Колумбо” у Смоквици - три бригаде: Горажданска „Суљо Јалић”, I косметска и Охридска;

Насеље „Будо Томовић” у Старој Смоквици - Београдска бригада;

Насеље „Браћа Орешки” у Негоричкој Бањи - две бригаде и то: Чачанска и V црногорска „Васо Апигрудић”;

Насеље „Вера Циривири” у Ђевђелији - XII новомешка „Мартин Јужина", IX сисачка „Милош Ћалић” и Нишка бригада.

РАДОВИ НА ВРЛЕТНИМ СТРАНАМА У ГРДЕЛИЧКОЈ КЛИСУРИ И НА ШИРЕМ ВЛАСИНСКОМ ПОБРЂУ

На малом расшојању од све!а 350 мешара радило шесш бршада

„Брже, брже шоварише!" - !овори им овај вредни младић који се брзо врашио са иразним колицима

„Колица нам више нису иошребнаузвикнули су младићи II чеше X винковачке бршаде. Они су уредили простор одређен за њихову чету један сат пре предвиђено! рока

КАД БРИГАДЕ ПОД ЗАСТАВАМА НА МИТИНГЕ И СВЕЧАНОСТИ ЖУРЕ

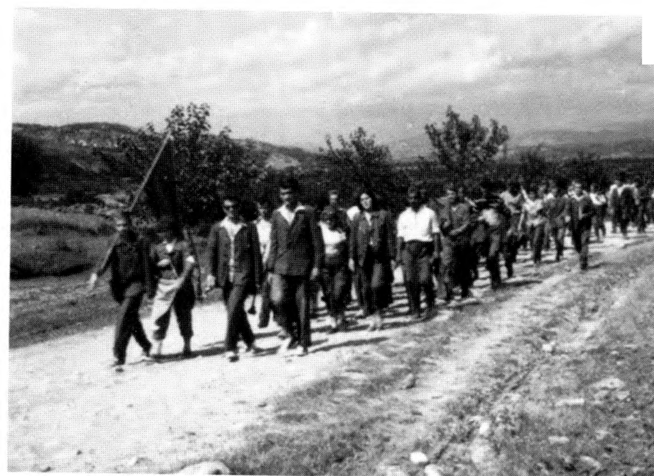

РАДОВИ ТЕКУ БЕЗ ЗАСТОЈА

Миле Тодоровски, дирекШор Дирекције за из1радњу АутопуШа кроз Македонију

Од излаза Вардара из Демирске клисуре и левом обалом до села Мравињци почиње траса Аутопута Удово - Ђевђелија, дуга 31 километар. Она преко моста прелази Вардар и наставља правац десном обалом испод села Смоквице, Негорци, Мрзенци и пролази источно од Ђевђелије, између ђевђелијских брда, преко другог моста на Вардару и иде према грчкој граници.

Дуж трасе Аутопута Ђевђелија - Удово, налазе се шест насеља, а радове обављају четири грађевинска предузећа и 15 бригада. Скидање хумуса је завршено. У току је постављање бетонских пропуста. Радови на овој деоници теку несметано.

Најтежи објекти биће изградња два моста преко Вардара: код Милеткова 230, а код Ђевђелије 135 метара. Оба од армираног бетона. Насипи поред мостова на Вардару расту и до седам метара.

Мост код Милеткова има насип који не прелази дужину од једног километра. У њега треба да се угради око 80.000 кубних метара земље, што чини три четвртине од укупних радова предузећа „Бетон" из Скопља. Затим, градиће се 70 бетонских пропуста, шест надвожњака и подвожњака, два надвожњака преко железничке пруге, две укрснице код Удова и Ђевђелије и четири моста: у Анској Реци, Зујици, Кованској и Мрзенској реци, дугачки од 30 до 60 метара.

Од земљаних радова, скинуће се преко пола милиона кубних метара и уградити у трасу.

Код Милетковског моста, на левој обали Вардара, подземна вода је близу површине, па је извршена камена дренажа и већ се прави насип. Десна обала реке је мирна и половина послова је завршена.

Пројекти за целу дужину пута и објекти до пет метара, налазе се у фази идејних решења. Главни пројекти за њих биће готови до 10. маја.

Предузећа су ове године организованија и, може се рећи спремније прихватила радове: опремљена су машинама за мешање бетона и ваљцима за равнање и набијање шљунка. Однос механизације према радној снази је 80 према 20.

И насеља су модерније опремљена; дрвени кревети замењени су мадрацима и душецима,а у кухињама храна се справља на шпоретима, а кухиње су снабдевене фрижидерима и модерним машинама за припремање хране.

И у Србији темпо радова охрабрује

Већ два месеца један велики колектив градитеља од око 12.000 омладинаца и омладинки у бригадама и неколико хиљада стручних радника у грађевинским предузећима сваког дана и сваког сата све боље остварују радне задатке и обавезе.

Радови на Аутопуту су свуда у пуном замаху и доста су одмакли. Осовина пута на свим градилиштима је јасно обележена, скинут је хумус, рашчишћен терен, па је тежиште радова пренето на бројне објекте, пропусте, мостове, усеке и насипе.

Грделичка клисураје нападнута од почетка до краја на читавој дужини. Ради се темпом који охрабрује. Радни полет и ентузијазам градитеља, и омладинских бригада, и радника у грађевинским предузећима превазилази све оно што је до тада било на радним акцијама. И инвеститорска група, и омладинске радне бригаде, и грађевинска предузећа осећају се као један колектив, већ старих познаника, решен да заједничким снагама оствари заједнички циљ.

У јуну - пребачај норме 32%

Четврта смена ОРБ, која је на траси Аутопута од Малошишта до Врања, радила ујуну, испунилаје норму са 32%. И остварила 1,322.790 норма часова, односно 1,004.666 ефективних часова или 77%.

Пошто се у јулу очекивало мање кишовитих дана, а имајући у виду и веома борбен елан V смене ОРБ, у Главном штабу се веровало да ће остварење норми у јулу премашити јунске резултате.

Радови на заобилазници пута Сврље - Црна Трава

У једном од три насеља на заобилазном путу Своће - Црна Трава, у насељу „Ратко Павловић" у Црној Трави бораве четири бригаде и то: Београдска студентска „Момчило Поповић - Озрен", Загребачка „Брацо Немет", Средњошколска „Вујо Матић" из Лознице и ОРБ „Предраг Бошковић - Павле" из Пирота. Бригадисти су били смештени у шаторима, а један део у школи.

Радови на иишу Своће - Црна Трава

Поред рада на главној траси пута, бригадисти су ужурбаноуређивали своја насеља. Нека појединачна незадовољства, што се не налазе на Аутопуту, већ су нестала.

Иако нису радили на Аутопуту, бригадисти су били одушевљени природом и радили са великим еланом. Постојећи пут је био узан, па је требало извадити много камена и земље да би се назрела траса будућег пута. Једина олакшица у раду бригадиста била је да се земља из усека не одвози далеко, већ одмах баца у кањон. Такмичарски дух је јако развијен и бригаде се труде да покажу како су достојне поверења које им је указано, тиме што су послати на овако тежак терен.

Тешки радови у Годеличкој клисури

У јулу пребачај норме 37%

На делу Аутопута кроз Србију, IV и V смена омладинских радних бригада у Јулу испуниле су норму са 137%. И оствариле 1,908.145 норма часова односно 1,393.625 ефективних сати.

А на делу Аутопута кроз Македонију, од Удова до Ђевђелије, постигнути су ови резултати:

Земљани радови - 359.400 м^3, тампон - 9.952 м, ивичне траке - 18.364 метара, подлога од туцаника - 3.922 м, асфалт први слој - 4.664 м, асфалт други слој - 2.200 м, објекти - 35 комада.

Аутопут - огледно градилиште

У јулској смени на траси је радила V суботичка бригада „Марко Манастирски", састављена од ученика техничке школе хемијско-технолошког и грађевинског смера. Бригада је била смештена у насељу „Паја Маргановић" у Владичином Хану, а за месец дана рада на Аутопуту три пута је освојила назив ударне и једном је специјално похваљена.

Грађевинци бригаде „Паја Маргановић" користили су боравак на Аутопуту за практичан рад. Са собом су повели и три стручна наставника - за статику, математику и фискултуру.

Командант Михајло Боднарчук је ове године дипломирао и ово је његов последњи боравак као средњошколца на омладинским радним акцијама.

- Рад на Аутопуту - рекао је - био је за нас у практичном погледу знатно кориснији него рад на огледним градилиштима. Осим тога, остварили смо одличну сарадњу са представницима предузећа који су нам прилично помогли у објашњавању рада са скицама и разним апаратима. Међутим, наставио је командант бригаде, пракса на Аутопуту била би за нас још успешнија да смо специјална бригада. Јер, овако свако поподне смо заузети разним радовима у насељима, тако да нам недостаје времена да у поподневним часовима више дискутујемо о раду на траси.

Суботичку бригаду сачињавају 80 грађевинаца и 36 хемичара и технолога. У првој декади јула остварили су просечан учинак 125%, у другој 135% и трећој око 160%. Трећина бригадиста су омладинци испод 17 година.

Стручни наставници у слободним часовима одржавају курсеве из статике и бетона, а такође и курсеве за бригадисте који су пали из неког предмета.

Рад на траси рачуна се грађевинцима као обавезан практичан рад. Рад им није био много тежак, а у практичном погледу много су научили.

Тако је Аутопут постао огледно градилиште на коме бригадисти стичу корисна практична знања о савременим методама рада у грађевинарству, модерним грађевинским машинама и др. што ће допринети њиховом успешнијем савлађивању теоретског дела градива у школи.

Две иностране бригаде

У току јула на Аутопуту кроз Србију, боравиле су две радне бригаде састављене од омладинаца из Пољске, Израела, Белгије, Западне Немачке, Индије, Норвешке, Велике Британије и Француске.

Инострани бригадисти, поред рада на траси, посетили су и неке значајније индустријске и туристичке објекте у ближој околини. У неколико предавања они су упознати са основним карактеристикама нашег привредног и друштвено-политичког уређења, као и о животу наше омладине.

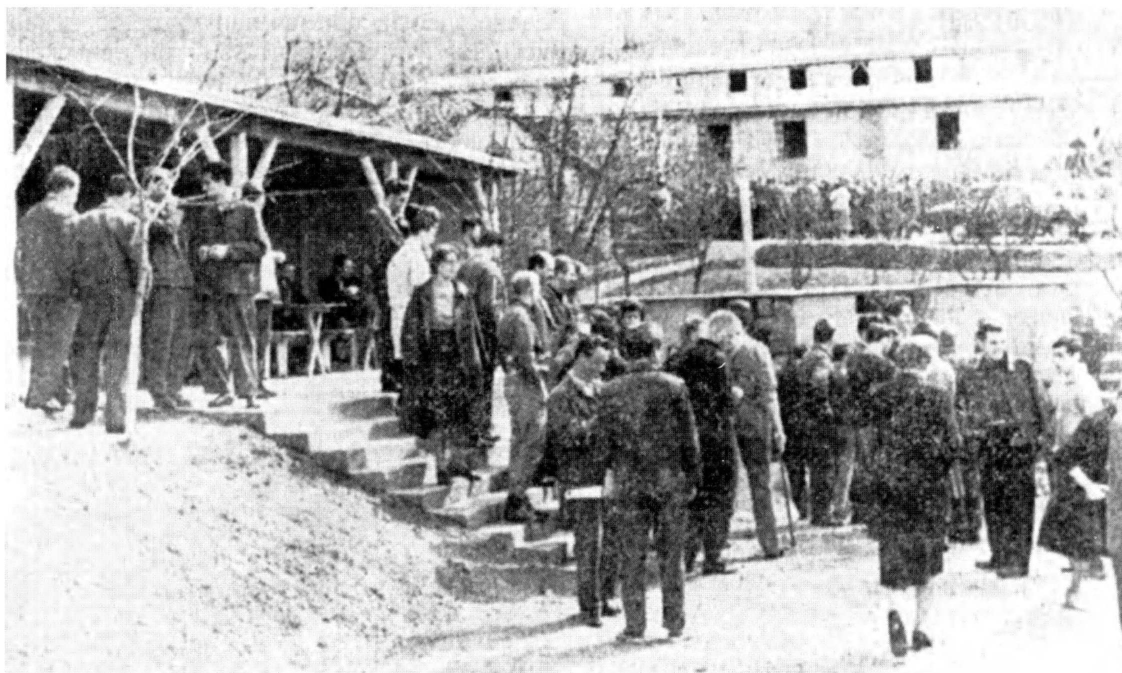

гоупа учесника XII конференције орГанизатора међународних добровољних радних кампова посетила Насеље „Моша Пијаде“у Годеличкој клисури, Дошла је да се упозна са из!радњом Аутопута и с бртадистима о којима су доста слушали

Земља нестаје под вредним рукама младића и девојака, људи разних националности. Овде је некада било брдо, а сада се назире будућа траса. Млада Индијка снажно замахује крампом

МОЧВАРА ПОБЕЂЕНА

Радови који су се обављали у Грделичкој клисури били су те године најтежи. Бригадисти из Ваљевске бригаде „Милорад Лабудовић Лабуд", Шибенске „Здравко Бего" и Бањалучке „Јосип Маџар Шоша" храбро су се прихватили овог посла.

Прво што су учинили било је прокопавање одвсдних канала. Кад су бригадисти пошли на радилиште, поред уобичајеног алата, добили су и дубоке рибарске чизме. Морали су да загазе у зеленкасто-мутну воду, дубоку преко 60 цм. Заједно са радницима грађевинских предузећа „Партизански пут" из Београда и „Градитељ" из Сарајева, прокопали су неколико канала у укупној дужини од 5.000 метара. Земљиште је тада личило на испарцелисане квадрате. Вода је почела да отиче и да се повлачи. Из блата и муља, који је остајао после ње, излазили су велики водени пацови тражећи нова легла. Птице које живе на мочварним теренима су одпетеле. То су били први знаци да је „царство" мочваре „уздрмано".

Тада се скидао први слој блатног земљишта дебео око 40 цм и постављао тампон по коме се већ лако радило. Овај слој хумуса скидао се багером. Стручњаци су говорили да је то први пут у Југославији, а можда и у Европи, да се ради на тај начин. Обично се то изводило ручно или булдожерима. Међутим, због мочваре, булдожери нису могли да се употребе. Заглављивали су се у блату и остајали на једном месту док их гусеницама не би извукли.

Из старог корита Јужне Мораве, које се налазило у непосредној близини, довлачио се шљунак и уграђивао у насип.

„На овом послу је била и Шибенска бригада. На једном месту окупила се група бригадиста. Пришли смо им да разговарамо. Овог пута бригадисти Слободан Лежајић и Миле Ковачевић, који су се били заглавили у блату, морали су да их извлаче и том приликом вода им је ушла у чизме и поквасила одело. Два бригадиста су се издвојила на сувом да се суше. За данас више нису били способни да раде. Зар не постоје резервне чизме на радилишту? Добијен је одречан одговор. Ова замерка, упућена на адресу меродавних, није једина. Било је - кажу - веома топлих дана, а нису им давали да се мало раскомоте, да скину макар блузе. Радили су у униформи, као да су на паради, а не на траси. Сувише строго! На овај приговор о војничењу и крутости, пословођа на радилишту је одговорио да су бригаде доста недисциплиноване. Бригадисти желе да раде боси итд. - Али - нагласио је - момци су, ипак, вредни и одлично раде.

Инжењер Михаило Ђорђевић био је забринут збогједне друге ствари. Мислило се да је насип предвиђен пројектом на овом делу трасе врло низак. Без коловозне конструкције износиће 70 цм. Та висина није најсигурнија и насип треба подићи још за пола метра. Наравно, то је изискивало веће материјалне трошкове. Сељаци који живе у селу долазе и кажу да ће вода, кад надође, плавити и нови пут, као што је плавила стари. Позвана је комисија из Београда да проучи ситуацију и реши тај проблем.

Завршено 3.788 метара новог коловоза

Друга декада јула по учинку је премашила резултате у првој декади. Лепо време омогућило је да се радови одвијају према плану. У другој декади је радио 10.601 омладинац и 2.534 грађевинска радника. У просеку - 8,8 радних дана у декади.

Омладинске радне бригаде су у другој декади јула урадиле 117.592 кубика насипа. За то су утрошиле 359.949 радних часова. На изради насипа радили су и грађевински радници, утрошивши 33,4 хиљада радних часова:

У тој, другој декади, завршена су 22 објекта до 5 метара отвора, а у градњи је још 37. За њихову изградњу омладинци судали 27.068, а радници 17.178 радних часова.

У времену од 10. до20. јула изграђење самоједан мост, а у раду је 23. За изградњу мостова омладинци су утрошили 33.064, а радници 43.558 радних часова.

У потпорне зидове је уграђено 2.413 кубика. Омладина је на овим радовима утрошила 19.077, а грађевински радници 46.788 радних часова.

У другој декади је изграђено и ивичних трака у дужини од 2.717 метара, са обе стране коловоза. Бригадисти су дали 9.080 радних часова, а грађевински радници 2.052.

На радовима у тунелима учествовали су само грађевински радници. Они су ископали 850 кубика земље и уградили 38 кубика бетона. За ове радове су утрошили 8.924 радна часа.

За израду постеље у дужини од 4.700 метара бригадисти су дали 5.158 радних часова. Грађевински радници нису учествовали у овим радовима.

За израду тампона у дужини од 4.676 метара омладинци су дали 18.760 радних часова.

У другој декади изграђено је 3.788 метара коловоза. На овим радовима бригадисти су утрошили око 12.000, а грађевински радници 8.128 радних часова.

На радовима у радним базама омладинске бригаде су оствариле 38.937, а грађевински радници 4.176 радних часова. А на осталим радовима омладинци су утрошили 38.196, а радници 23.051 радни час.

У другој декади јула омладинци су укупно дали 561.289 радних часова, што је за око 190 хиљада радних часова више него у првој декади, док су грађевински радници утрошили 238.594 радна часа.

Стигле нове бригаде VI и VII смене

Омладинске радне бригаде које су на траси радиле у јуну и јулу напустиле су градилиште Аутопута. Са деонице у Србији отишло је 416 бригада - сеоских, средњошколских и студентских, а са деонице Свође - Црна Трава 10 и са деоницеу Македонији 19 бригада.

Почетком августа на Аутопут је стигла VI смена, коју су сачињавале средњошколске и студентске радне бригаде. Такође, стигла је и VII смена, коју су чиниле сеоске радне бригаде. На деоници у Србији стигло је укупно 74 омладинске радне бригаде, на путу Свође - Црна Трава 10 и на деоницу у Македонији 14 бригада.

Бригаде VI и VII смене распоређене су у 29 омладинских насеља.

Уведен рад у 3 и 4 смене

У јулу су знатно убрзани радови на изградњи коловоза, због чега су поједина предузећа - извођачи радова тражили од Главног штаба ОРБ дозволу да рад са омладином организују у три и четири смене.

На састанку Главног штаба, 29. јула, донета је одлука којом се појединим грађевинским предузећима дозвољава рад са омладином у три и четири смене. Том одлуком је одобрено Грађевинском предузећу „Градитељ" - Сарајево да уведе рад са омладином у

четири смене на сепарацији шљунка и на ископу темеља на мосту преко Ветернице. Грађевинском предузећу „Пут" је одобрено увођење три омладинске смене на сепарацији шљунка.

Ранијим одлукама Главног штаба одобрено је предузећу „Вијдукт" рад са омладином у три смене на сепарацији шљунка и предузећу „Партизански пут" рад у три смене, такође, на сепарацији шљунка.

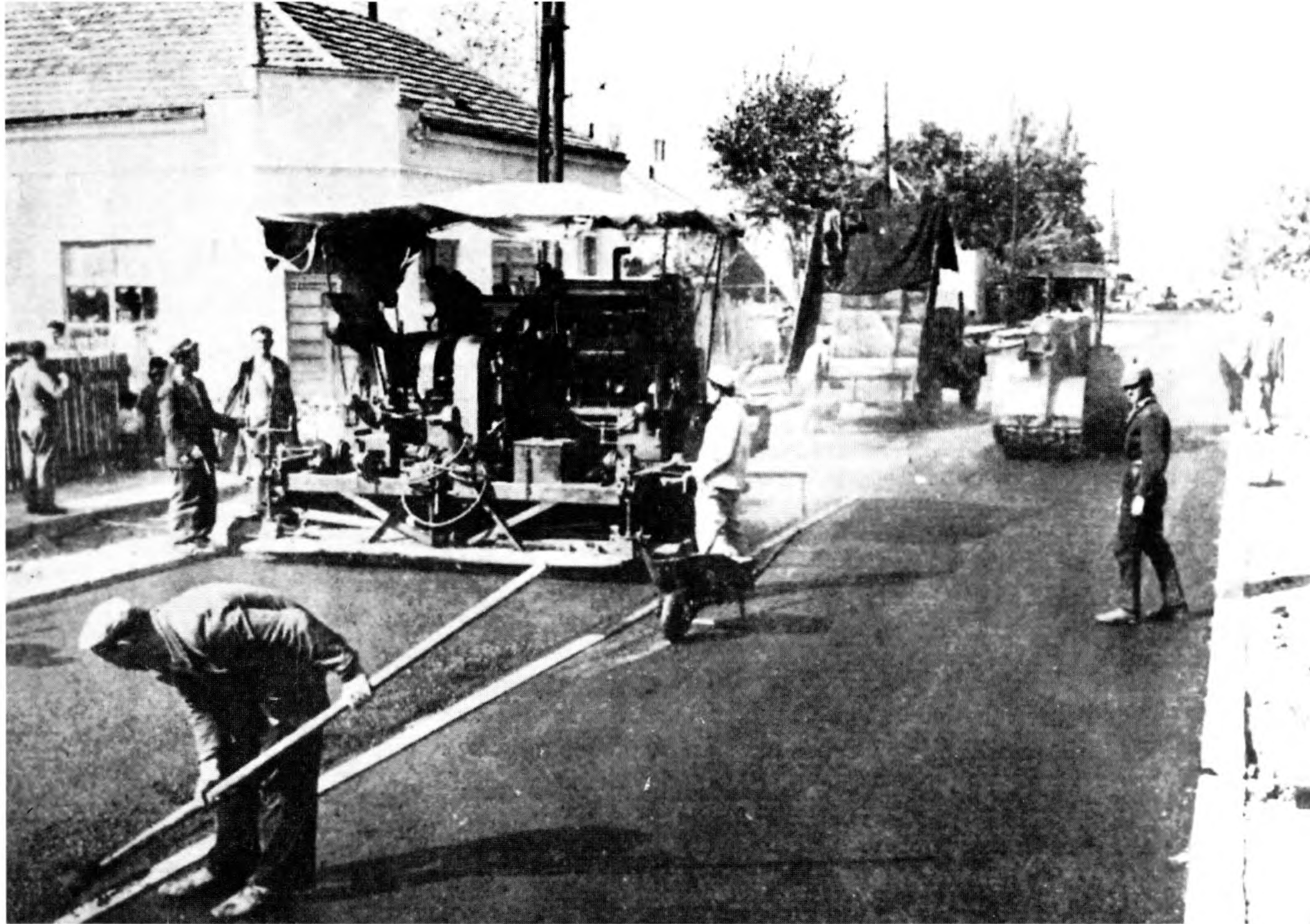

Посшављање асфалшне шраке

ПОНОВО НА АУТОПУТУ
Илија Дрезгић

После учешћа на изградњи деонице Аутопута Загреб -Љубљана, 1958. године, поново сам на изградњи Аутопута, сада на деоници кроз Грделичку кписуру, са VIII новосадском ОРБ „Коста Шокица", којој сам, као и VII новосадској у Словенији, такође био командант.

VIII новосадска ОРБ формирана је од 120 средњошколаца и младих радника из предузећа Новосадског среза. И она је, као и ОРБ за акцију у Словенији била солидно припремљена и материјално опремљена.

Смештена у Омладинском насељу „Бели брег" на обали Мораве, недалеко од Лесковца, VIII новосадска ОРБје радила на вађењу и спеарацију шљунка из Мораве. У великој бази грађевинског материјала радили смо на његовом свакодневном пријему и отпреми на поједина градилишта на траси Аутопута.

А у омладинском насељу у поподневним часовима смо организовали, по садржају, веома разноврстан образовни (курсеви и предавања), културно-уметнички и спортски живот.

За постигнуте радне резултате и друштвене активности у насељу, VIII новосадске ОРБ је више пута проглашена ударном и сецијално похваљеном бригадом. Међу бригадистима - ударницима и похваљеним налазило се и моје име.

ГРДЕЛИЧКУКЛИСУРУ „ПОЛАЖУ НА ПЛЕЋА"

„Грделица...

У туристичком бедекеру за њу стоји, отприлике, ово: „Клисура дуга 22 километра. На овој релацији се смењује неукроћена дивља лепота, са неком питомином која избија из свега што је помало изузетно.

Грделичка клисура се не препоручује туристима у време када дођу касне јесење кише и кад облаци, бремени, њима почну свој пир - тада ово није атракција за оне који нису навикли на шибање ветра...

Тако нешто за ову клисуру кажу туристички водичи.

А за Ђорђа Лазића, команданта „Аутопута 1960" клисура има другачију дефиницију:

Грделичка Клисура је најтежи објекат овогодишње радне акције. Седам тунела, два моста, земља жилава, јер је измешана са каменом, предео створен за птице са крилима широког распона и људе који се хватају у коштац са њом. Ова реч - људе - овде значи младиће и девојке који почињу да освајају и кроте Грделицу.

А како изгледа путна дужина од 22 километра за онога који нема претензија већих него што је обично гледање. Гледање уз понеки сусрет. или мали, непредвиђени догађај...

Овде сунце има зубе. Оштре. Немилосрдне. Дугачке.

Село Ораовци.

Поред њега десетак бригадиста и у сивомаслинастим униформама. Ту је Бригада „Браћа Полићи" из Травника. А бригадисти изгледају као спретни планинари који се веру по брдима да би их освојили... У рукама им се налазе крампови, понеки пијук и лопата...

Застајемо.

Почиње разговор који траје онолико колико се вије дим из једне цигарете.

Славко Бајрић из места Турбета, удаљеног 8 километара опд Травника:

- Дакле... - рече смејући се - ево и жуљева.

Жуљеви - као неке радне легитимације - већ су почели да избијају.

Славко се више не смеје:

- Ја сам из места где је камен оно што је за друге крајеве масна, црна земља. Апи, брате, овде није лако...

Травничани потврђују:

Заиста - Грделица је најтежи објекат ове акције.

И додају:

- Тежак? -јесте тежак, па шта? И поред норме која за нас бригадисте није мала, редовни пребачаји се крећу и преко 100 и више процената... Зар није најбољи доказ за ово и то што се овде у клисури налази бригада која је прва освојила прелазну заставу Главног штаба на крају прве декаде. Бригада је имала пребачај норме у просеку за 234 процената, а налази се у насељу „Јосип Дебељак".

Радови на Храдилишшу у Годеличкој клисури

Дакле - један путник се спрема да пође за Врање...

Почетна станица Лесковац...

Друм од Лесковца према Врању личи на један несиметрични ћилим. Неколико километара асфалт - кола клизе бешумно; одједном друм почиње да бива излокан као криви месец.

Промичу пејзажи...

Две три кућице, прва омладинска насеља чији жути кровови прекидају зелену боју природе, путари који заморено седе са цигаретама које им се диме у рукама...

У даљини, на врховима планина копне последњи снегови...

Промичу километри... појављује се табла: Грделица - пише на њој.

Улазимо у клисуру.

Пут постаје кривудав, смењују се успони и падови под оштрим углом. Брда изгледају као стражари који су међаши једне долине која се мукотрпно пробија између њих.

Утисак при поласку: има овде, у овим младићима и девојкама, неког поноса који је ненаметљив, али који не може да остане сакривен.

Становници без пасоша

Подне је давно прошло. У насељу „Драгољуб Миловановић" у Липовици, изгледа нема никога. Ветар поиграва између барака.

- Где вам је командант? ... питам бригадисту.

- У кујни је, каже бригадиста, на ручку.

Подне је давно прошло. Један ручак није завршен. За команданта насеља и команданте бригада...

- Тек сада ручамо, кажу младићи. - До сада смо имали састанак са бригадистима...

По1пед на део 1адилишша у Годеличкој клисури

На кујни отворена врата: бригадиоти окупљени испред својих барака нешто коментаришу. Ужурбано се припремају јер заказали су фудбалску утакмицу и шаховски сусрет са бригдистима из суседног насеља. Гости су дошли и за који тренутак почеће мечеви.

- Друже команданте, потребне су нам патике за фудбалку утакмицу - каже један бригадиста.

- Требовање, па у магацин...

Напољу кошава.

Заврши се ручак. Командант узе своје белешке са данашњег састанка и поче да листа.

- Практикујемо сваке недеље састанак са бригадистима - почиње разговор командант Милан Билбија. Разговарамо с њима, интересују нас њихова мишљења, јер многе ствари они виде у насељу и за време рада, понекад немају прилике да то кажу, а њихова мишљења могу да нам користе.

Бригадиста Јоже Избец је питао на састанку да ли би могао да остане на акцији до краја.

- А пре тога је стално долазио у амбуланту и говорио како је болестан - додаје лекар насеља.

... Зашто не можемо да носимо плитке ципеле, питао је други бригадиста.

- Не може - одговорио му је командант, јер дубока обућа штити од хладноће и повреда на раду.

Питања су се ређала. Бригадисти су се интересовали за курсеве, изглед насеља и грамофонске плоче. Сви предлози иду на Савет насеља, а одлуке се саопштавају бригадистима.

Командант даље листа бележницу. У насељу је формирана комисија за прославу Дана омладинских радних бригада. Донесен је план и програм рада. Првог априла на траси ће се такмичити одељење бригада, а посебно по три бригадиста: два младића и једна девојка из сваког одељења, радиће по три сата за најбољи радни учинак.

- Да видимо шта су урадили ови моји момци, предложи командант. У бараци живост младића и девојака. Сусрет бригадиста два насеља. Игра се стони тенис, шах.

- Имам нешто да вам испричам друже команданте, умеша се дежурни насеља... Знате оног бригадисту из Прве мариборске бригаде, што много спава... Данас су га другови из његовог места намазали фарбом по лицу, а он кад се пробудио отишао да шета по насељу не знајући да му је лице обојено...

- Има један проблем на радилишту, каже командант насеља. Постоје велика и мала колица за рад. Бригадисти се просто отимају око њих.

- За мања?

- Ма не, за већа...

У бараци јењава разонода. Бригадисти се спремају да крену у село, припремили су мештанима програм, јер су прошле недеље мештани за бригадисте дали приредбу.

Бригадисти им враћају посету.

Ветар поиграва између барака.

Бригадисти хитају према селу, јер тамо их чекају мештани. Они међусобно сарађују... јер насеље је део села, а бригадисти су његови становници без пасоша.

У Омладинском насељу Пуковац

У кругу насеља је стајао темељан и јак момак са знаком команданта бригаде на блузи и траком црвене боје дежурног насеља. Као што је ред налагао прво смо се обратили њему...

- Ето данас сам дежуран, иначе сам командант 195-те пријeдорске бригаде - тако нас је дочекао дежурни насеља.

Мали, непланирани разговори између дежурних:

- Ја се зовем Чедо Михић, али прво морам да кажем нешто о називу наше бригаде која се још зове и „Драгољуб Мијатовић - Шварц". Наша бригада има свој број на који смо ми бригадисти необично поносни - цифра 135 казује да је пре наше бригаде било 134 бригаде из Приједора. Прва омладинска радна бригада у нашем крају формирана је још 1943. године, када је требало на брзину спасавати кукуруз од непријатеља. Од тада, од тих дана, бригаде су се ређале и ето догурасмо до броја 135...

Ово прича Чеда и види се да он то, уосталом, и не крије, да му је мило што је командант једне такве бригаде.

- Иначе - наставља он даље - Приједорском срезу је требало доста сточара, осећа се потреба за њима. Због тога су бригадисти били необично заинтересовани за сточарски и ратарско-тракторски течај. Тако - 30 бригадиста похађа сточарски, а 74 ратарско-тракторски курс. Ми смо због овога са собом повели комплетан наставнички колектив који ради са нашим бригадистима.

И још нешто. Када се овде заврши течај, бригадисти сточарског курса отићи ће у школу која се налази крај Бање Луке и тамо ће се месец или два усавршавати у овој привредној грани.

- А како стоји са нормом? Да ли се она на радилишту реализује?

Чеда је брзометно одговорио:

- Пребачај норме за сада је у просеку приличан: тачно 154,3%.

Кратак разговор је био завршен - за дежурног у насељу увек има доста посла.

Свако има своју жељу

Мало подаље стајала је једна група бригадиста. Пришли смо им - тема разговора је била гостовање.

- Којег спортисту, уметника или певача забавне и народне музике би желели да видите у вашем насељу као госта?

Разумљиво - колико људи толико жеља...

Бошко Чујић:

- Ја сам из Бјеловара. Највише ми се допада млади рукометни голман државног тима Јандроковић...

Један бригадист, очигледно, навијач Црвене звезде, улете са одговором:

- Фудбалери Костић и Шекуларац...

Почеше да се ређају жеље:

- Књижевник Бранко Ћопић.

Једна девојка, очигледно љубитељ севдалинки, помену имена познатих певача Заима Имамовића и Наде Мамуле...

Драган Секулић би желео да види неке боксере. Првенствено кандидате за Олимпијске игре...

И тако се ређају жеља за жељом. Има их цела прегршт.

Неке ће се ускоро и остварити - према плану гостовања на траси већ гостују неки спортисти и чланови културно-уметничких група. А нека имена ће остати и даље - само жеље...

Бучна и весела ноћ у насељу „Пера Поповић - Ага"

У свих 26 омладинских насеља дуж читаве трасе чита се Одлука Главног штаба. Само - као и увек до сада - није познато која бригада добија највећи трофеј - прелазну заставу Главног штаба.

Бричевје...

На једној површини, дугој једва неких стотинак метара, на једном окомитом брегу, смештено је насеље „Пера Поповић - Ага".

20 сати...

Четири бригаде стоје испред мале трибине која одаје утисак неке интимне говорнице. Нога уз ногу - бригаде стоје мирно: чита се заповест.

Ноћ је тешка од кише која најављује своје присуство.

Грделица - саткана од великих стена и дивљих брда која носе неку магичност у себи чини само део декора и појачава озбиљност свечаности.

Бригаде стоје мирно.

Командант насеља чита заповест.

На челу су заставе.

На једној од њих стоји: „Биоковски партизани"...

То су приморци, који су првог дана када су дошли на трасу, показали да им нису страна брда која нису баш много гостољубива, да им ништа не смета што овде, за ова два месеца, немају пространство нечега што су навикли. Па ипак - њихове завичајне песме носе у себи једну малу тугу и малу, скривену или отворену - како кад - носталгију и чежњу...

Командант насеља ређа имена бригада које су се истакле током читаве декаде.

Само... није то још оно, оно што се оставља за крај, и зато се нестрпљиво ишчекује: која бригада је најбоља на читавој траси.

Бригадисти су нестрпљиви.

Већ почиње да пуцкета и језичак логорске ватре.

Најзад:

.....за најбољу бригаду на читавој траси проглашава се VII макарска бригада „Биоковски партизани!"

Тада се проломило...

И верујем да то неће схватити нико ко није доживео овакву бучну, раздрагану, по мало необуздану, широку као река којој су попустиле бране, ноћ радости.

Више није било бригадирских редова...

Заменик команданта Главног штаба Марко Лолић, за тили час се нашао на рукама које су га носиле ка логорској ватри.

Команданта далматинске бригаде љубили су бригадисти - и он се нашао на теменима младића који су иза себе имали пун дан озбиљног рада.

Проломили су се поздрави осталих бригада...

Нашло се и цвећа. И још застава. И много честитања уз добре жеље. И смеха који је био бучан као на некој фудбалској утакмици. И трке око логорске ватре као када се трчи на састанак са вољеном девојком. И коло се заталасало, неправилно, ломљиво, као низ који нема краја.

Те ноћи није било много спавања у насељу „Пера Поповић - Ага".

Али - и ако! Ако га није било...

Овакве ноћи неће ишчилети из сећања.

Чега све није било.

Па зар то може да се заборави?

Све је било спонтано. Бучно. Часно.

Па зар онда може неко да заборави ноћ када се добијала застава...

Зар може да заборави ту ноћ Ивица Марјанчић, бригадист макарске бригаде која је имала просечно пребачај норме у току декаде од 173%, а који сада седи тужно јер га боле први жуљеви и не може да стане у коло, јер руке, боле..

Тврдаје Грделица. Тврђа него што изгледа - чак...

Или.она девојка, широких руку, коју носе ка ватри а за коју ми рекоше да увек почиње да пева на одласку и повратку бригаде на радилиште, а која је потпуно сама, сама на читавом овом свету „под капом неба", има једино неког даљњег брата за кога баш и није сигурна у ком и каквом јој је степену он стварни брат...

Али - ова ноћ нема краја...

Река младости, момака и девојака, наставља весеље...

Застава најбољих је добијена. (Ђ. Протић)

Вести из насеља..

Насеље „Перо Поповић - Ага", Бричевје: за мештане села Предејане и околине бригадисти ОРБ из Кнића приказали су у сали Дома културе. позоришни комад „Николетина Бурсаћ" од Бранка Ћопића. У овом насељу Је завршен курс за омладинске руководиоце који је похађало 17 бригадиста.

Насеље „Иван Милутиновић". Залужња: Културно-уметничка група бригадиста из насеља и омладина села Винарци припремили су за бригадисте насеља пригодан културно-уметнички програм који је приказан на Дан младости. У овом насељу је испит тракторско-ратарског курса положило 50 омладинаца.

Насеље „Жарко Зрењанин", Ранутовац: око 250 бригадиста присуствовалоје свечаној предаји фабрике обуће „Коштана" у Врању радничком савету. У овом насељу је одржан састанак штабова бригада на коме се расправљало о неким проблемима искрслим у току рада на траси као и о повећању радних норми.

Насеље „Јанко Мишић", Ораовица: бригадисти Шибенске и Врањске ОРБ посетили Текстилну фабрику „Јединство" у Грделици и интересовали се за процес производње.

VI ваздухопловна ОРБ „Фрањо Клуз" - „Бригада за забаву"

Са аеродрома су дошли на Аутопут. Њих четрдесет и петорица су понели име VI скопске ваздухопловне војне ОРБ „Фрањо Клуз".

То је мала бригада. У њиховој бараци нема двоспратних кревета. Соба је полупразна, јер их има свега педесетак. До 1. августа били су на деоници Удово - Ђевђелија у омладинском насељу „Браћа Орешки".

Ово је први пут у историји радних акција да једна војна јединица учествује у изградњи у саставу омладинске радне бригаде. Бригада „Фрањо Клуз" је дошла на Аутопут на иницијативу ваздухопловног војног гарнизона у Скопљу. Пре поласка много се дискутовало о задацима бригаде и о њеном саставу. За одлазак на трасу нарочито су се заложили официри задужени за културно-забавни рад и везе са градском омладином. Када су састављали спискове установљено је да се пријавило неколико стотина војника. Старешине су чак узимали годишњи одмор. Свим жељама се није могло удовољити. На Аутопутје послата бригада састављена искључиво од музичара, певача, спортиста. Била је то „бригада за забаву" - како су је у први мах назвали.

ВАЗДУХОПЛОВЦИ
НА ГРАДИЛИШТУ
И У НАСЕЉУ

Они и овде шеже ка илавим висинама

Осшварују учинак у просеку од 247%

Не илаше се да неће биши иублике.
Да је само више девојака...

Само сложно, иомерићемо је

Око увек омиљене иаршије шаха

Трасом се разлегла песма. Сад дуга и монотона, сад окретна и пуна изазовног ритма. У звезданој валандовској ноћи слива се низ стрме ивице скарпираних брегова, таласа подбијеном равницом што се зове траса, зауставља на мрком лишћу оплођених лимунова и на незграпним окресаним стаблима дудова што личе на побијене шипове који своје лишће љубоморно скривају од одгајивача свилене бубе.

Најпре се зачује рески звук трубе. Затим се труби придружи саксафон. Траса зна: то су Плави. И парови се као по команди извлаче из својих скривених места иза барака, или са „Острва љубави" и полазе ка платоу за игру.

Ваздухопловци неуморно свирају сваке вечери. Ако нису у свом насељу онда се њихове трубе и ритмови чују у „Вери Циривири", смокквици или у Анској Реци. Бригада у свом саставу има народни оркестар, инструментали секстет за словеначке игре.

Прву декаду ваздухопловци су почели пребачајем норме у висини од 145% и са стопостотним остварењем ефективних сати. Током декаде проценти су из дана у дан све више расли. Ниједногдана није забележен проценат мањи од претходног. Последњи дан декаде донеоје мали рекорд-312% код предузећа „Планум" које је на деоници познато по томе што сваки проценат „протура кроз иглене уши". До половине друге декаде бригада је успешно одржала „форму". Бригадисти се сви до једног надају најбољем.

Уколико живот на траси има ичег заједничког са војничким животом, онда је то једино што ваздухопловце лодсећа на околност да се налазе на одслужењу војног рока. Чак их бије глас да су мање дисциплиновани од неких омладинских бригада. Бригада је за сада „експериментална". Можда ће се идуће године на Аутопуту '61 појавити још једна слична, или чак више њих. Ова је несумњиво испунила очекивања.

Израда потпорних зидовова

Само на деоници од Грделице од Врања израђивани се потпорни зидови. До 1. августа у њих је уграђено 18.995 кубика бетона, што представља 28% од пројеката.

Посматрано по обиму извршених радова, најбоље резултате је остварило ГП "Партизански пут", које је на својој деоници изградио 49% пројектованих потпорних зидова. На другом месту је ГП „Путоградња", са 34%, затим „Тунелоградња" и „Ратко Митровић", са по 31%, итд.

Радови на изради тампона обављани су само на деоници Малошиште - Грделица и према пројектудо августа је завршено 46%. ГП „Вијадукт" је на своме делу обавило 64% ових радова, затим следе „Словенија цесте" са 58%, „Партизански пут" са 44%, „Градитељ" са 30% и „Пут" са 24%.

БАЈКА О ЈЕДНОМ ТУНЕЛУ

„Гледао сам како се рађа још једна легенда. Не о Баш Челику, ни о змијским царевима; овакве приче данас слабо интересују и малу децу. Нова легенда, која је почела да се рађа зваће се, можда, сасвим обично: "Кржњички тунел" или "Како је Јуре савладао живи песак". Баш тако.

Биће то прича о 328 метара живог песка и меких шкриљаца, и прича о њима који су бушили тај тунел: Јурету, Драгиши, Сави...

Било је поподне када смо ушли у тунел, који је са ове стране од Ниша, тек започет. Људи су продрли неких десетак метара у брдо и спољна светлост допирала је до самог радилишта. Зидове са стране штитиле су дебеле даске и подупирачи.

А онда се, одједно, чуо прасак. па тутњава. Подградни зидови почели суда подрхтавају и крчкају. На челу тунела грунула је земља. И песак, живи песак, који је почео да надире одједанпут, као вода.

Тела људи су била мокра од зноја, подрхтавале су набрекле вратне жиле, а на лицу се за тренутак оцртало нешто као страх, или је то била можда само несвесна сенка страха..

Тај страх је трајао само тренутак, јер толико и сме да траје. Први се снашао Јуре. Прискочиоје отвору кроз који је продирала земља и живи песак. Даске су биле изломљене. Требало је прво да се стави нова подграда. Јурета је засула земља. НиЈе имао времена да одскочи од лавине, која Је куљала кроз отвор.

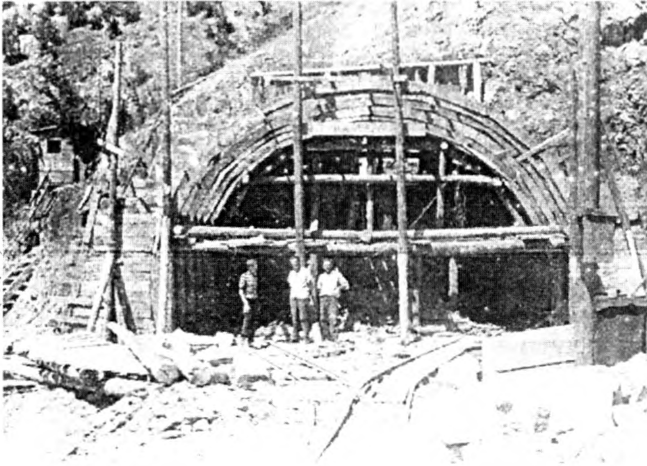

Кржнички шучел

Али, овог пута, он је, заиста, имао среће. Земља је престала да се одроњава и другови су му помогли да се извуче.

Тутњава се који тренутак није чула и у тунелу је све било некако стравично мирно. Само се тихо котрљала понека заостала грудвица земље. Требало је искористити тај предах и док земља мирује поново подградити чело тунела.

Јуре је дограбио једну даску и почео грозничавом брзином да је уграђује у пукотину. У земљи је поново зашкрипело, зарежало. Сви су одскочили, али овог пута није се ништа догодило.

Брдо је очигледно изазивало. И људи су прихватили изазов. Јуре је отро зној са чела и приближио се отвору.

- Дај даску!

Неко је потрчао и хитро додао даску. А Јуре је тражио поново даску, па кпанфу, па лопату... Све очи су биле упрте у њега и у пукотину из које је свакогтренутка могла да искочи смрт: кубици земље и песка.

Гледао сам их како раде. Тогтренутка неко од њих није био свестан да они сами пишу бајку о Кржњичком тунелу. Њих петорица радника којима је ово обичан, свакодневни посао.

Рески глас Јурета Перковића одзвањао је мирно и самоуверено:

- Дај лопату... бапину... даску...

Четири човека су му додавала све што је тражио. Тачно на руке, без непотребних покрета, без нервозе.

Учинило ми се да гледам праву операцију на некој клиници. "Хирург" је био у радном комбинезону, "асистенти", такође. Била је то заиста операција од које је зависило неколико живота. операција која се морала завршити док је "болесник" успаван. Јер, ако се брдо поново пробуди...

- Сада кланфу... кратку даску...

Брдо је поново умирено. Намештена је нова чврста подграда и земља ће морати да се одроњава. Људи су одахнули, а цигарете зажариле врхове.

Сада је било времена за разговор, кратак док не догоре цигарете. Сви ови радници су старе "тунелџије". Бистри-

ца, Рипањ. Созина, Петлова чука... Помињу се имена прокопаних тунела. И спомиње овај који се сада буши: Најтежи од свих досад виђених. Јер, земља и живи песак не знају за милост. И шкриљац у брду који само чека прилику да се подмукло склопи над главама.

Тунелџије су прекинули причу. Времена за разговоре нема. треба избацити одроњену земљу. Па онда даље у брдо.

У **периоду март - август просечно остварење норме 135%**

Од почетка овогодишње радне акције до 1. септембра, на Аутопуту је боравило 395 омладинских радних бригада. са 43.700 бригадиста и бригадисткиња.

На деоници у Србији, од Малошишта до Врања, оствареноје 7.326.788 норма часова и 5.431.501 ефективних сати.

Просечан процена остварења норми је 135%, а ефективних часова 81,5%. Посматрано по месецима нормаје остваривана: у марту- 152%, априлу- 139%, мају - 137%. јуну - 132%, јулу - 137% и августу - 124%.

А остварење ефективних часова по месецима се кретало у процентима: март - 66%, април - 80%, мај - 87%, јуни - 77%, јули - 83,5% и август - 85%.

До 1. септембра било је 135 радна дана, 9 влажних, када се радило а 12 кишовитих када се није радило и 29 нерадних празничних дана и недеља.

Бетонирана горња плоча на Ветерничком мосту

Сарајевско ГП „Градитељ” је завршило бетонирање коловозне плоче на мосту преко реке Ветернице.

Мост преко реке Ветернице дугје 71,88 метара, од чега на улазну и излазну прелазну плочу отпада 10,28 метара. У Ветернички мост је уграђено око 701 кубик бетона и око 55 тона бетонског челика.

Ветернички мостје највећи објекат на деоници ГП „Градитељ”. Радови на овом мосту су били прилично тешки, нарочито код постављања бетонских водених стубова. До потпуног завршетка моста остало је да се изради бетонски коловоз и скине дрвена оплата.

Завршено бетонирање Грделичког моста

Завршено постављање последњег метра бетонске плоче на мосту преко Јужне Мораве код Грделице. Овај мостје најдужи и најлепши објекат на деоници Аутопута од Малошишта до Грделице. Мост истовремено прелази преко сеоског пута, реке, железничке пруге и постојећег интернационалног пута.

Сарајевско грађевинско предузеће уградило је у оваЈ мост близу две хиљаде кубика бетона и око 135 **тона бетонског челика.**

Бетонирањем горње плоче биће углавном су завршени радови на изградњи овог моста. Идуће године преко овог моста поставиће се асфалтни коловоз.

У Србији од 50 километара коловоза остало да се заврши још 600 метара

На деоници у Србији преостало је да се још бетонира неколико стотина метара коловоза и килоемтар и нешто више ивичних трака. Остали радови према пројекту извршени су са 100%.

Главни штаб омладинских радних бригада са својим бригадама успешноје окончао једну, заиста, тешку радну битку.

Грађевинска предузећа - извођачи радова на деоници од Малошишта до Грделице задовољни су зато што су се својски залагала са људством и механизацијом да се Аутопут заврши на време, иако је један део радова, нарочито на појединим објектима и код неких предузећа могао да буде и раније завршен.

Најзад, има разлога да буде задовољан и инвеститор. И он је заслужио одмор. Једна година борбе и за њих је успешно завршена.

Сви су били спремни да озарена лица дочекају 27. новембар, још један рођендан Аутопута братства и јединства.

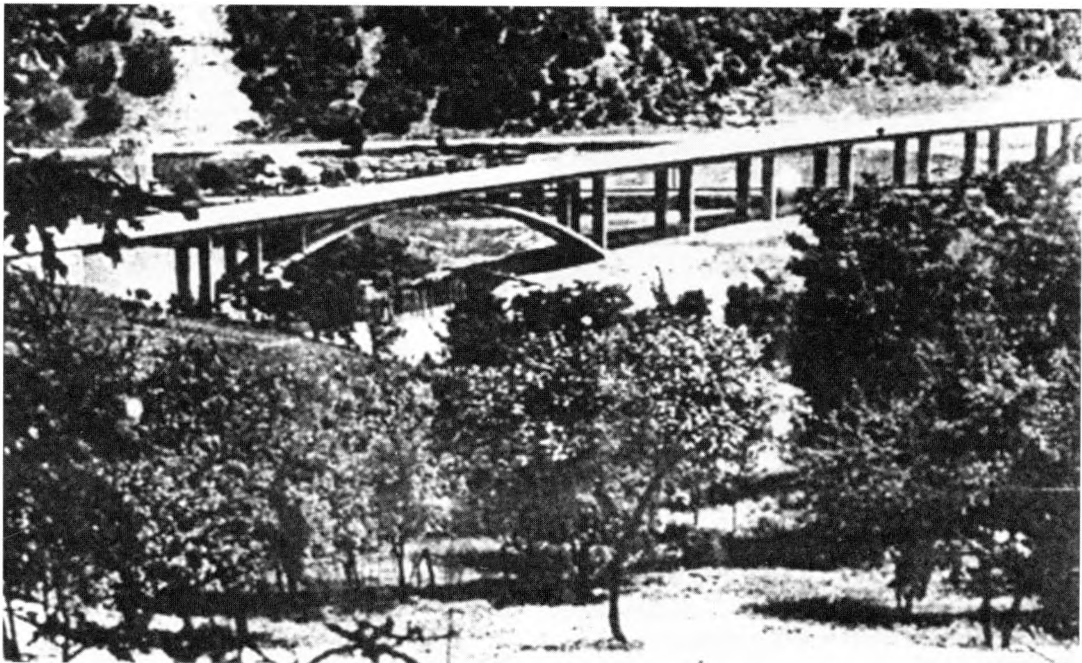

Мосш ireко Јужне Мораве ireко код Грделице

На крају, сумирајмо последње податке Инвеститорске групе о стању радова у Србији, на дан 10. новембра:

Земљани радови - завршени. Укупно је обављено 787.372 кубика земљаних радова. Сва су предузећа на својим деоницама завршила земљане радове.

Објекти до 5 метара - завршени.

Објекти преко 5 метара - преостаје још 13% од пројекта.

Тампон - завршено. Укупно је постављено 50.621 километар тампонског слоја или 100% од пројекта. Сва су предузећа завршила ове радове на својим деоницама.

Ивичне траке - преостаје још 5% од пројекта. Укупно је избетонирано 92.610 метара ивичних трака са обе стране бетонског коловоза. Радове нису завршила предузећа „Градитељ" и „Пут".

Бетонски коловоз - преостаје још 600 метара. На овим радовима битка ће бити окончана за који дан. „Градитељу" - који једини није завршило бетонирање своје деонице - преостаје да избетонира око 150 метара коловоза на прилазима мосту преко Ветернице и једна бетонска трака између надпутњака и надвожњака код Лесковца.

КРОЗ ШЕСТ ОМЛАДИНСКИХ
НАСЕЉА У МАКЕДОНИЈИ

„Вардар тече кроз Македонију...

Од касних, честих киша сада се ваља мутан и блатан.

Идемо дуж трасе...

Сунце је немилосрдно. Зној се слива низ лице. Бригадисти су добили тамну боју, јер већина ради само у панталонама.

Траса дуга 33 километра. Сусрети и виђења!

Бригадисти здраво... - Како је? Иде ли...

- Трипут здрав... одговара хор кога сунце није могло да заустави, јер проценти се не смањују.

Тврда је овде земља. Као створена за винограде којих има читава прегршт. Чокот до чокота. Преко брда која се на овом делу уздижу као једини декор. Само: у овим брдима има неке питомине која плени.

Траса вијуга, свом дужином кроз овај предео. Од места Јосифово, па до Ђевђелије, малог градића на крајњем југу наше земље у чијој близини се налази и граница.

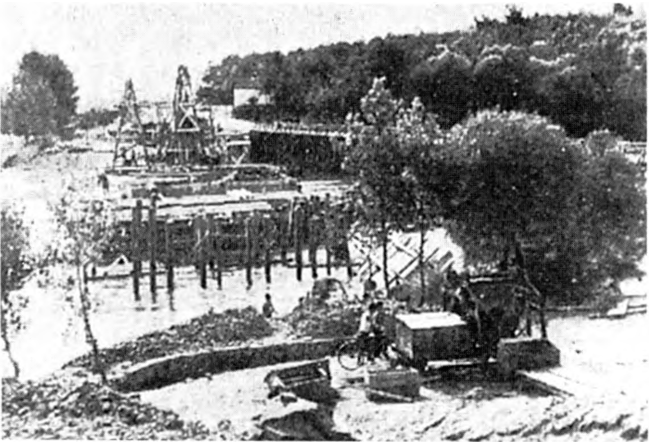

Једно фадилишше у Македонији

Путујући дуж трасе забележено је:

Насеље „Вера Цирвивири" - 500 метара од Ђевђелије.

Један бригадист је скинуо кошуљу - изгледао је као кувани рак. Сав црвен од сунца које га је закачило више него што је требало.

Лице показује да све то боли:

- Лекар ми рече да су то опекотине другог степена - каже бригадист Данило Радишић. - Сам сам крив, учинило ми се да сунце није било толико јако кад оно...

- Нисам знао да сунце може да буде тако опасно. Само нисам сам - и неки моји другови су исто тако прошли као и ја...

Већина омладинских насеља била иод шашорима

Јако сунце у Македонији може да заведе, његови зраци изгледају као да су без снаге, кад оно...

Идемо даље...

Насеље „Браћа Орешки"

Овде, и ако је још рани јутарњи час, одјекује песма. Смењује се час разгласна станица, чал бригадисти који певају скоро у хору...

„Марина, Марина"...

Ова популарна песма која је многе освојила и овде има своје привржденике.

„Марина, Марина, тебе волим ја..."

Певачи не баш много вични, али зар је па то најважније.

Један бригадист је стајао крај једног дрвета и цртао.

Пун један осредњи блок скица са радилишта. Ликови другова. Детаљи из насеља. Македонски пејзажи.

Све ово направљено веома вешто. Тако направљено да делује скоро као мало изненађење.

Сликар има двадесет једну годину, из једногје малог села крај Новог Места у Словенији. Никада није похађао никакав сликарски курс, или школу, самоукје као и наши сликари - наивци који му служе као узор. Сада је први пут на акцији...

То све каже Драго Долинар и као да се помало стиди.

- ... Долазио је један сликар из Љубљане у наше село - каже Драго - и видео је ова моја шкрабања, и рече, има ту ствари које би требало да још неко погледа.

Као да се извињава, јер му се чини да смо га ухватили у неком недозвољеном послу.

- А када се будем вратио са акције отвориђу у просторијама наше школе у селу малу изложбу, тако ми је рекао учитељ чији сам био ђак. Видећемо шта каже публика, ако је буде било...

Момак настави да повлачи црте у блоку.

Тачно је: покрети су му скоро невешти, али линије, изрази, запажање - то је оно што је очигледно да Драго Долинар поседује.

Насеље одјекује и даље:

„Марина, Марина..."

Насеље „Будо Томовић" у Старим Смоквицама.

У његовој близини тече Вардар. Како примамљиво изгледа ова река на јунској спарини!

Кантина је опседнута. Кокта се испија тако да има десет пута више флаша, па опет не би било довољно.

Улазимо у амбуланту. Просторије одишу чистоћом. Само - празне: ниједног пацијента, сем неколико мањих интервенција - то је информација коју нам даје доктор Давор Булић.

И исприча нам овај лекар који је заслужио, између осталог и ударничку значку, о Једној лекарској интервенцији о којој се причало у околном селу.

Осамдесетогодишњи Димитрије Петровић Је дошао пре извесног времена из оближњег села да затражи лекарску помоћ. Тешка повреда главе је била по среди, а овај старац је на раскрвављену главуј ставио обичан дуван! То и - ништа више!

- Добро је и овако - рекао је стари Димитрије који од 1915, како рече, није тражио лекарску интервенцију. Само глава боли...

Како не би болела глава када крв липти из ње.

Доктор Булић је рану зашио и старац је отишао.

Од тада свакодневно он долази у амбуланту и доноси цвеће:

- Да не би вас ко зна шта би било до мене - каже он.

После овога заведена је пракса - сваког дана по један сат лекар и његова помоћница Милица Малежић раде за становнике околних места.

Тиог јутра у насељу није било бригадиста - сви су били на радилишту.

Идемо дуж трасе...

Траса се пење и спушта. На неким местима већ је све спремно за финишере који су - такође - на траси.

Наилазимо на групе бригадиста који раде банкине. Пут добија све јасниЈе обележје.

Само - овде се догађа много онога што неће бити забележено каменом и асфалтом, али то ће остати као велика успомена са кратким именом Аутопут 1960. (Ђорђе Протић)

Све ближе крају

До завршетка овогодишње ОРА на изградњи Аутопута остало је још месец дана. То ће бити период испуњен радом на коначном завршетку радова на коловозу. Упоредо с тим радовима сводиће се и биланси у различитим областима живота и рада омладинаца на траси.

Асфалширање на деоници Велес - Демир Каиија

Многи годишњи планови одавно су премашени. Доста омладинаца и омладинки са Аутопута отишлоје кућама као ударници. Многе су бригаде однеле малу троугласту заставицу као симбол освојене заставе Главног штаба.

Како се и...

А како се радило и учило на нашем Аутопуту. Једини одговор који се сам по себи намећејесте-добро се радило. Јер, у многим насељима није било посебних учионица за наставу, тако да су се предавања морала одржавати у трпезаријама или пак на отвореном простору. У шест насеља дуж трасе у Македонији, где су све бараке биле нове и дрвене, предавања су одржавана у посебним просторијама. То је веома допринело квалитету и успеху курса.

...На чему учило

Прве године изградње Аутопута 1958. године када се градио Аутопут од Загреба до Љубљане почињало се тек са техничким и стручним образовањем бригадиста. Прошле године та корисна иницијатива је проширена тако да је то постало најјаче агитационо средство за формирање бригада.

У овој години набављене су нове машине и појачана средства техничке обуке. Тако су ратарско-тракторски курсеви поседовали 30 трактора са свим прикључним машинама, као што су разне сејачице, косачице, тањираче, дизалице и друге машине. Осим тога, у насељима је било 30 радио апарата, 30 појачала, 27 комплетних кинопројектора, 20 комплетних радионица, 27 „Матадор", радио апарата за радио курсеве. Било је 8 комплетних радионица авио-модела типа „Селенит"једна перионица са три машине за прање веша типа „Химо", један велики ваљак за пеглање, два велика бојлера, затим 20 комплета за курсеве домаћинства. Ту спадају разне шерпе, соковници, решои и друге помоћне справе.

И на крају, за рад мото курсева било је обезбеђено 50 мотора и 60 мопеда. Укупна вредност опреме која је служила за обуку бригадиста износила је око 60 милиона тадашњих динара.

Сви курсеви на Аутопуту улазили си у своје завршне фазе. Још месец дана је остало до краја. Предавања су шира и опширнија, а упоредо са повећањем темпа радова појачава се и темпо учења. Иакоје годишњи план обуке бригадиста одавно премашен сви наставници са несебичним залагањем раде на курсевима, како би и последња смена бригадиста отишла кући са солидним знањем из области технике. (Сл. М)

Бригадисти у Грделичкој клисури одлично обавили свој посао

Ђорђе Лазић

Велика је штета што ћемо од 1. септембра прекинути радове са омладином на деоници од Грделице до Врања. Но, разлози су објективни и ми не можемо ништа ту да учинимо. На овом делу Аутопута радило је - укључујући и смену у августу - око 160 бригада, са близу 18.000 омладинаца и омладинки.

Иако су услови рада, с обзиром на природу терена, били тешки и обимни - скоро на сваких сто метара постојао је неки објекат или пропуст - омладинске радне бригаде су одлично обавиле свој посао. То је не само оцена Главног штаба већ и Инвеститорске групе и представника грађевинских предузећа, у чијем су саставу радиле омладинске бригаде.

Значајно је истаћи да су омладинске радне бригаде, према оцени стручњака из предузећа и инвеститора, показале приличну умешност, често и на стручним пословима, а такође и у организацији рада. То се нарочито односи на бригаде из смене ујулу и августу. Поред рада на траси, омладина је радила и на пословима око уређења бујица - изградњи канала, радовима у сливу бујица, итд.

Посебну тешкоћу на радовима кроз Грделичку клисуру, представљао је саобраћај на постојећем путу који иде поред будућег Аутопута. На овом путу саобраћај је веома жив, тако да се радови на појединим местима у току дана често прекидају ради одржавања нормалног саобраћај. Но, и поред тога, радови се обављају у планираном обиму и на задовољавајући начин.

Омладинске радне бригаде показале су примерну дисциплину у раду и велики радни ентузијазам. То су најважнији чиниоци одлично обављеног посла радних бригада.

Желим да нагласим да је у протеклом периоду остварена успешна сарадња између радних бригада с једне стране и предузећа која раде на траси и Инвеститорске групе с друге стране. И овај фактор много је допринео да се радови обаве у планираном року и квалитету.

Главни штаб је одлучио да од 1. септембра конзервира сву опрему насеља дуж Клисуре и даље до Врања. Тиме ћемо олакшати припреме за дочек бригада у идућој години. Наиме, насеља остају са комплетном опремом тако да радови у идућој години могу почети већ у априлу. Укупно биће конзервирано десет омладинских насеља са комплетном опремом.

С обзиром на природу посла у Грделичкој клисури, Главни штаб је искористио могућност да организује стручне курсеве за омладинце. До сада је курс за зидаре камена успешно завршило 214, а за тесаре камена 70 омладинаца. До краја овогодишње радне акције кроз Клисуру, ове курсеве завршиће још око 100 бригадиста.

У организовању културно-забавног и спортског живота доста је учињено. Унеколико је теже било са фискултуром, пошто су у недостатку простора грађени мали спортски полигони. Омладина је. захваљујући изванредним природним лепотама овог краја, развила веома живу излетничку активност.

На крају желим да истакнем да су свих 160 бригада биле једном или више пута проглашене за ударне, или специјално похваљене. И тоје, по мишљењу Главног штаба, значајан доказ да су омладинске радне бригаде на овом делу изградње Аутопута одлично обавиле свој посао.

На из1радњи пуШа Лесковац - Власинско језеро

ШКОЛА НА ТРАСИ

Хиљаде омладинаца који бораве на траси пута Лесковац - Власинско језеро укључено је у обуку на техничким курсевима. У три насеља дуж трасе постоји читав низ аматерских и стручних курсева.

У фошолабарашорији

Због недостатка трактора и других оруђа, формирана су само два тракторска курса и то при насељу „Ратко Павловић" у Црној Трави, са 80 полазника и у насељу „Сава Ковачевић" у Броду са 56 полазника.

Зидарски курс је отворен у насељу „Ратко Павловић" са 52 полазника, који поред теоретског дела, ради и практично на изградњи здравствене станице и кеја на Власинском језеру.

Код бригадиста влада посебно интересовање за аматерске курсеве; фото-аматерски и мопедски курс су најпопуларнији у ова три насеља. Фото-аматерским курсом у сва три насеља је обухваћено 179 полазника, док су на курсу мопеда 118, а за кинооператере 73 полазника.

У Насељу „Сава Ковачевић" у Броду завршава се воћарско-калемарски семинар и курс из области ратарства.

Продор до језера

На путу Лесковац - Власинско језеро ради 20 омладинских радних бригада са Аутопута. Кад буде готов, он ће везивати Власотиначке и Црнотравске крајеве са Лесковцем и јужним Поморављем. Око 2.200 бригадиста у пролећним и летњим месецима ископали су и у насипе уградили 94.200 $м^3$ земље и камена, поставили 4.500 метара камене подлоге, односно завршили близу 15 километара коловоза за 384.303 норма часова.

У јесењим месецима рад на путу наставиле су бригаде Социјалистичког савеза и Народне омладине овог краја.

Пробијен највећи тунел на Аутопуту

Код села Манојла, 29. септембра, пробијен је највећи тунел на читавој траси Аутопута. Дугје 333 метара, широк нешто испод 10 м, а висок око 6 метара. Радови на њему су почели 22. јуна. До краја септембра је избачено 5.500 кубика земље од око 22.500 планираних и уграђено 5.380 кубика бетона.

На тунелу Манојле стално су радиле две бригаде, са око 70 бригадиста.

Његовом изградњом смањила се траса Аутопута за око 700 метара.

Последњих дана септембра трасу Аутопута је напустило 14 омладинских радних бригада, које су на њој радиле два месеца, а почетком октобра на трасу је стигло 16 нових бригада, од којих ће четири радити у Македонији, а 12 у Србији.

„Остајемо до краја"

До завршетка овогодишње радне акције на Аутопуту преостало је још непуних месец дана. Главни радови се довршавају на изради банкина, хумунизирању, постављању путоказа и естетском дотеривању пута.

Ушло се, тако, у последњи јуриш, који ће трајати још само три декаде.

Поједине бригаде већ су почеле да се пакују за повратак кући. Али, Мариборска, Новоградишка, Светозаревачка, Личка и Специјална тракторска из Лесковца, Буниброда и из Ораовице изразиле су жељу да остану још једну декаду више на Аутопуту.

Слично писмо је упутило и 30 бригадиста из Титововелешко-тетовске бригаде, 30 из Дервентске, 60 из Крагујевачке, 30 из Сомборске, 40 са зидарског курса у насељу

у Клисури, затим бригадисти из Јастребарске, Сарајевске, Штипске и још неких омладинских радних бригада.

ВЕСТИ ИЗ НАСЕЉА...

Насеље „Драгољуб Миловановић", Липовица:

Преко 300 становника Печењевца присуствовало је приредби коју су дали бригадисти из насеља.

Специјална ратарско-тракторска бригада посетила Лесковац и разгледала знаменитости града.

Насеље „Моша Пијаде", Клисура:

У Чечеину су гостовали бригадисти из овог насеља и извели културно-уметнички програм, који је наишао на леп пријем. После тога, била игранка.

Чланове XXII нишке ОРБ „Руди Чајавец" посетила група официра и подофицира Нишког ваздухопловног гарнизона и после разговора о њиховим досадашњим успесима на траси, предали им поклоне. Више од 70 омладинаца и омладинки из Сомборске и Крушевачке бригаде положило испит за возаче моторцикла, после месец дана похађања курса.

Насеље „Јосип Колумбо", Нова Смоквица

У оквиру припрема за завршно такмичење на Четвртом фестивалу градитеља Аутопута бригадисти у насељу раде на уређењу новог фудбалског игралишта.

Главни задружни савез НР Македоније организовао у омладинским насељима од Удова до Ђевђелије покретну изложбу о развоју задругарства у овој републици. Изложбу до сада разгледали бригадисти из омладинског насеља „Вера Циривири", „Јосип Колумбо" и „Ђуро Салај". Поред изложбе. екипа Главног задружног савеза приказала је и више краткометражних филмова пропагандног карактера.

Насеље „Иван Милутиновић", Залужња:

Осамдесет чланова Кутинске и Чаковечке бригаде завршило курс за возаче мопеда. Из ових бригада четрдесет омладинаца положило и испит за возаче мотора, 45 за возаче трактора.

Штаб Четрнаесте штипске бригаде донео је одлуку о формирању ударне чете, која ће учествовати на главним радовима на деоници овог насеља.

У Чаковачкој омладинској радној бригади одржан је бригадни састанак, на коме се говорило о задацима које очекује омладинце по одласку са трасе Аутопута.

Бошко Шекарић, заменик команданта насеља одржао предавање о улози Југословенске делегације на Петнаестом заседању Генералне скупштине Уједињених нација.

Насеље „Златко Шнајдер", Малошиште:

Сви омладинци и омладинке из овог насеља присуствовали предавању о међународним односима и најзначајнијим политичким догађајима у свету тих дана, које је одржао Бранко Томашевић, члан актива предавача Општинског комитета Савеза комуниста у Нишу.

Насеље „Јанко Мишић", Ораовица:

Културно-просветно веће Југославије, у заједници са Главним штабом, организовало изложбу о развоју сликарства кроз векове.

Завршени земљани радови

По обиму извршења на првом месту су земљани радови. До почетка септембра, тачније до 3. овог месеца, земљани радови су били извршени са 92% према пројекту, што значи да ће пројектовани земљани радови на овој деоници бити завршени средином септембра.

Проценат извршења радова на изради постељице износи 72%. Од пројектом предвиђених 30.300 дужних метара постељице, до 3. септембра је завршено 21,6 километара.

Прилично су одмакли и радови на изради тампон слоја: постављено је 18.484 дужних метара, или 60% од пројекта који износи 30.300 метара.

И код изградње ивичних трака је пређена половина радова. До 3. септембра је изграђено 34.798 дужних метара или 58% од пројекта.

Туцаничке подпоге постављеноје 7.394 метара или 42%, првог слоја битуменизираног шљунка 6.300 или 49%, а другог 11.550 или 38%.

Абајући слој постављен је у дужини од 7.421 метар или 23% од пројекта.

Од 124 објекта, колико предвиђа пројекат, до 3. септембра је завршено 111 објеката или 89% од пројекта.

Радови на Милетковском и Ђевђелијском мосту извршавају се према предвиђеној динамици.

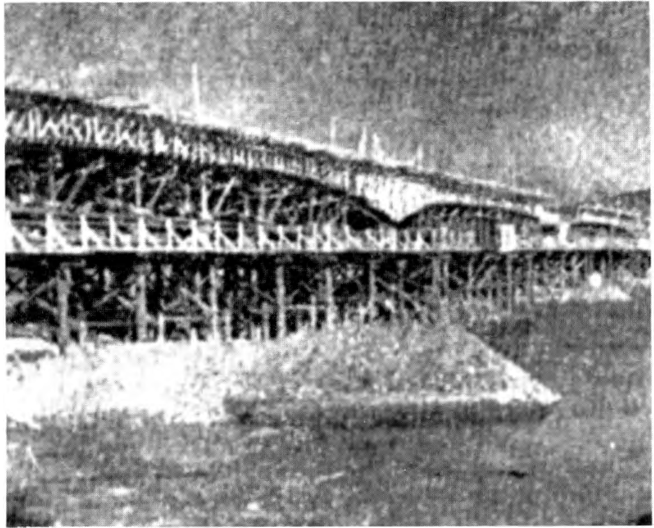

Милешковачки моси у из!радњи

У септембрује наступио известан несклад између оперативног плана и бројног стања бригада. Наиме, планови су прављени за бригаде које броје 100 до 120 бригадиста. Међутим, у септембру је већина бригада дошла са мањим бројем људи. Услед тога тошло је до поремећаја у организацији рада и до застоја у напредовању радова.

Најбољи резултати у изградњи мањих објеката

Прва декада септембра донела је добре резултате. Оперативни план још код свих радова, сем код објеката до 5 метара, није усклађен за годишњим динамичким планом. Проценат несклада између једног и другог плана сада је мањи.

Код појединих предузећа доста је критично стање у извршењу планом предвиђених количина појединих врста радова. То је случај са предузећем „Градитељ" које је у изради тампон слоја, ивичних трака и коловоза у знатнијем подбачају од годишњег динамичног плана. Но, за сада постоје врло реалне могућности да ово предузеће убрзаним темпом извршавања радова надокнади изгубљене проценте.

Од свих врста радова, скоро је завршена изградња објеката до 5 метара. По постигнутим резултатима на другом месту су земљани радови.

Земљани радови: према пројекту потребноје још извршити 785.828 кубика земљаних радова. До 10. септембра извршено је 721.592 кубика, или 92% од пројекта.

Објекти до 5 метара: до 10. септембра је изграђено 2 - 3.904 кубика мањих објеката. Свих пет предузе-

ћа која раде на деоници Малошиште - Грделица пребацилоје количине предвиђене првобитним пројектом.

Објекти преко 5 метара: Годишњи динамички план изградње већих објеката у подбачају је са оперативом за 26%, јер Је изграђено свега 6.294 кубика. У односу на пројекат то представља 57%.

Тампон: До сада је постављено тампона у дужини од 35 километара. Овде је годишњи динамички план у подбачају за 20%. Према пројекту остало је још незавршено 30% ових радова.

Ивичне траке: једино код ове врсте радова није завршена ни половина пројектом предвиђених радова, јер је до 10. септембра завршено свега 43%. И годишњи динамички план је овде у подбачају за 12%.

Бетонски коловоз: До 10. септембра је постављено 28.771 дужних метара бетонског коловоза. И овде је годишњи динамички план у подбачају за 13%.

Најбоље бригаде у првој декади септембра

На састанку Главног штаба, који је одржан 13. септембра, проглашене су најбоље бригаде на читавој траси Аутопута - 38 омладинских радних бригада стекло је назив једанпут или више пута ударна, и то: девет пута ударна- 135. Приједорска бригада „Драгољуб Мијатовић" која четири месеца борави на Аутопуту; четири пута ударна - 8 бригада; три пута ударна - 4 бригаде; једанпут ударна - 25 бригада.

За постигнуте резултате у септембру први пут се похваљују две омладинске радне бригаде.

У првој декади септембра 16 бригада је једанпут или више пута специјално похваљено, и то: четири пута - 1 бригада, три пута - 30 бригада, два пута - 2 бригаде, једанпут - 10 бригада.

Најбоље резултате на читавој траси Аутопута од Малошишта до Грделице и од Удова до Ђевђелије постигла је Кумановска омладинска радна бригада „Киро Фетак" из насеља „Моше Пијаде" у Клисури, којој је Главни штаб доделио прелазну заставу као најбољој бригади на Аутопуту у првој декади септембра.

На деоници од Удова до Ђевђелије прелазну заставу Главног штаба освојила је Пријепољска омладинска радна бригада „Душан Томашевић" из насеља „Франц Розман - Стане" у Анској Реци.

XV љубљанској омладинској радној бригади „Лада Маузерија - Ронка" из насеља „Борис Кидрич" у Буниброду додељена је прелазна застава Главног штаба, као најбољој бригади на деоници од Малошишта до Грделице.

Најбоље резултате у оквиру омладинског насеља и свим делатностима живота и рада омладинских радних бригада постигло је насеље „Јожа Влаховић" у Брејановцу, комеје додељена прелазна застава Главног штаба као најбољем насељу на читавој траси Аутопута.

Истом Одлуком Главног штаба по четврти пут су проглашене ударним и по други пут су специјално похваљене Кумановска ОРБ „Киро Фетак" из насеља „Моша Пијаде" у Клисури и специјална тракторска ОРБ среза Ниша „Млади тракторист" из насеља „Раде Кончар" у Лесковцу.

Због дисциплинских прекршаја и несређеног стања унутар бригаде, Главни штаб је јавно опоменуо V јајачку бригаду „Војин Палексић" из омладинског насеља „Вера Циривири" у Ђевђелији.

РАСТЕ МОСТ НА МОРАВИ
РепорШажа са АуШопуШа

„Септембар. Дољевачки виногради обећавају богат род и пуне каце, које ће се надимати од грожђа у врењу. Све је мирно, сем реке, која као да крије своју ћуд у каменим обалама.

Бетонски стубови разапели су тешку железну скелу преко Мораве. То је за сада једино што постоји од будућег моста.

Нови мост биће дугачак 142, а широк 10 метара са оградом - причао је заменик шефа градилишта предузећа „Мостоградња", Милан Кастратовић.

... Морава постаје све дубља и мирнија. Радници пуне запрежна кола песком, а вредни бригадисти Кумановске бригаде насипају обале и пут са обе стране на прилазу мосту.

... Кише само што нису почеле. А Морава ћути у својим хладним, оронулим обалама. Нови мост надвисио је реку седам метара и његов лик поиграва у води...

Радови на мосту се приводе крају. Радници предузећа „Мостоградња" утежу од једне до друге обале челичне каблове, који су значајни за носивост моста. Према техничким подацима, у нови мост код Дољевца укупно треба да се угради седамдесет тона бетонског железа, 500 кубика бетона и 344 железна кабла који чине костур моста.

- Ове године први пут смо комплетно опремљени механизацијом - каже пословођа Миодраг Губерина. Главне машине - пумпе за црпљење воде из речних бунара, већ су отишле у Ђевђелију, на градилишта два моста на Вардару - код Милеткова и Ђевђелије...

Радови на мосту се обављају пуним замахом, по предвиђеном плану-истиче Милан Кастратовић, заменик шефа градилишта. - Па ипак, наставља он - било је тешкоћа с Моравом, с реком, која кад падну кише мења своје корито и носи све пред собом. Онда је Мораву тешко укротити... И онда нам је испричао занимљив догађај."

Сећање на једно раније рвање с Моравом

- Било је то 1. маја. Шест сати борили смо се са набујалом реком, причао је даље Милан Кастратовић.

Само што смо ископали бунаре у реци, засули шљунком и поставили бетонске стубове, који ће држати скелу моста, Морава је надошла. Од пролећних киша, које су пале у горњем току. Затекла нас је у свитање и напала мост. На мосту никог није било. Вода је све више надолазила. Изливала се из корита и почела да спира засути шљунак, запретивши да обори бетонске стубове, који су држали бетонску конструкцију...

- Била је недеља - наставља Кастратовић. На градилишту никог. Нисам имао времена за размишљање. Забранио сам прелаз преко скеле, а затим позвао бригадисте из насеља у Клисури.

И нисам дуго чекао.

Око педесет младића је стигло у помоћ. Камењем су подупирали стубове у води.

Почела је и киша да пада. Вода је расла уз мост. Река се распињала од снаге. Али, камење је ишло од руке до руке. Тела бригадиста су се повијала на киши. Руке се лепиле за камен. Изгледало је као да блато пада из облака.

А затим је дошла смена од педесет омладинаца, па још једна бригада.

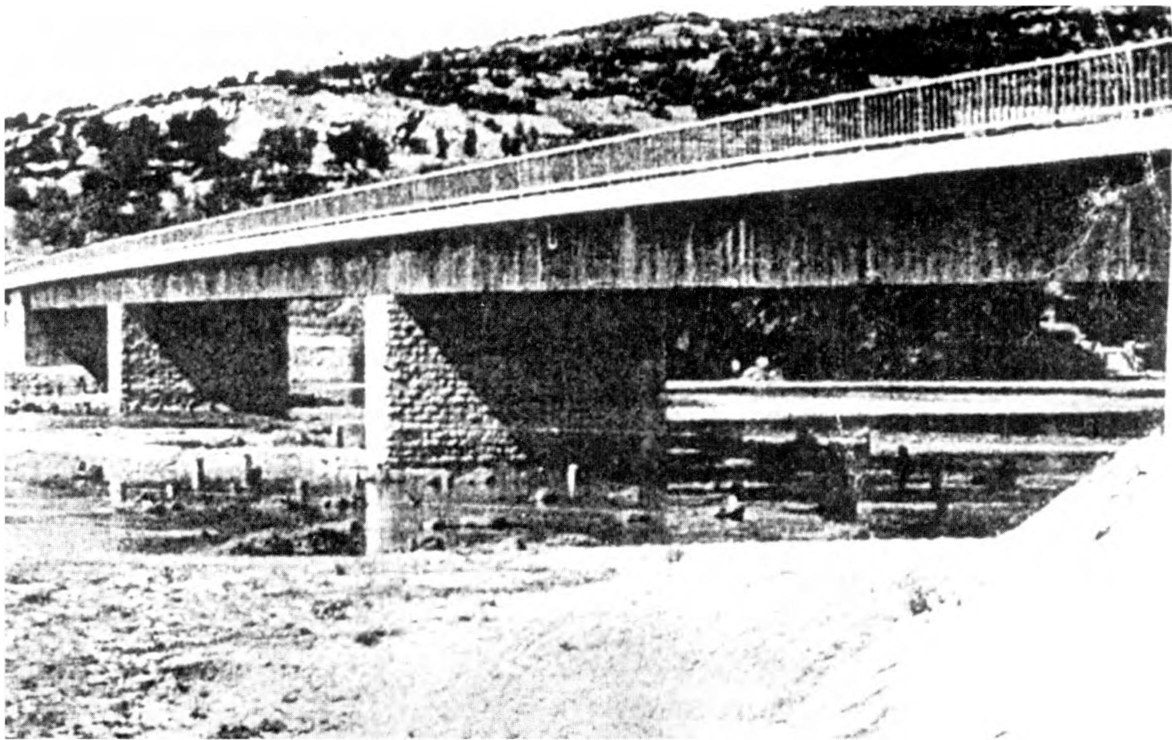

Гошов мосш код Дољевца

'За шест часова стубови су били засути каменом. И вода је престала да спира шљунак.

Мораваје била укроћена...

Бетонски стубовису „остали на ногама".

Морава је сада мирна, али и мутна од септембарских киша. Своје ћуди као да је сакрила у каменим и хладним обалама и у причама људи који раде у њој."

Ударна декада

Главни штаб је благовремено донео Одлуку да се прва декада октобра прогласи ударном. Одлука је донетаучаст 10. октобра-дана кадаје пре41 годиуносниван Савез комунистичке омладине Југославије.

Користећи изванредно лепе дане, Грађевинско предузеће „Градитељ" из Сарајева организовало је акцију у недељу, 9. октобра. Учествовале су бригаде из три насеља, и то: „Иван Милутиновић" из Залужје, „Раде Кончар" из Лесковца и „Борис Кидрич" из Буниброда.

А учествовале су следеће бригаде:

- Специјална тракторска „Братство - јединство" из Буниброда
- Госпићко-огулинска „Раде Кончар" из Залужје
- VIII биоковско-неретвљанска „I морнарички одред" из Лесковца
- 294 косметска „Мустафа Бакија" из Залужја
- X винковачка „Душан Плећаш" из Лесковца
- Специјална тракторска „Братство-Јединство" из Лесковца,и
- I чета VIII пожаревачке „Чедо Васовић" из Лесковца.

На дужини од 350 метара било је концентрисано шест бригада, докје једна чета радила на бетонској бази овог предузећа. На овој краткој релацији уграђено је за то пре подне око 1.300 кубика земље. Око 32.500 колица земље су младићи и девојке су прегурали и изручили у насип будућег пута. Толико пута су морали и да се врате да би колица поново напунили земљом. У просеку сваког минута из једног правца у други ишла је колона од преко деведесет колица. Толико се и вратило на почетну „станицу".

Урадили су доста. Било би, заиста, штета да се пропустио овако идеалан дан. Јер, земља где су они радили, захтева специјалне услове. Земљајејако растресита. Преко лета када су дани били топли овде је био слој прашине дебљине од око 10 сантиметара. Када су пале кише земља се лепила као гума. Земља овде захтева одређену влажност, да би се могло градити.

На деоници у Србији
39,3 километра коловоза

У последњој декади септембра највише је урађено на постављању тампон слоја и коловоза. Нека предузећа предвиђају да још у овом месецу заврше бетонирање својих деоница. ГП „Партизански пут" је већ завршио бетонирање своје деонице.

Према последњим подацима Инвеститорске групе, на изградњу Аутопута од Малошишта до Грделице, до 30. септембра постављено је на деоници у Србији 39.391 дужни метар бетонског коловоза.

Признање најбољим бригадистима

Поводом одласка омладинских радних бригада августовско-септембарске смене, Главни штаб ОРБ донеоје 29. септембра ванредну Одлуку којом је као најбоља бригада у трећој декади на читавој траси Аутопута, проглашена XXII нишка ваздухопловна радна бригада „Руди Чајавец" из омладинског насеља „Моша Пијаде" у Клисури.

Такође, 14 омладинских радних бригада је стекло назив једанпут или више пута ударна, и то:

-11 пута ударна -1 бригада, 6 пута ударна - 10 бригада, 5 пута ударна - 2 бригаде, 2 пута ударна - 1 бригада.

Специјално је похваљено 6 бригада и то: 5 пута - 3 бригаде, 4 пута -1 бригада, 3 пута - 1 бригада, 2 пута -1 бригада.

На истом састанку Главни штаб је донео и Одлуку о ванредном проглашавању ударним 5 бригада, и то: 12 пута - 1 бригада, 7 пута - 3 бригаде, 6 пута - 1 бригада.

Стање радова на деоници у Македонији

Земљани радови: Пројекат предвиђа да се изврши 488.262 кубика земљаних радова, а до 30. септембра је извршено 454.486 кубика, или 94%. У односу на оперативни план радови су у закашњењу за 4%.

Постељица: Оперативни план је и овде у подбачају за 18%. До 30. септембра завршено је 24,2 километра, а требало је 29,3 километара.

Тампон: Постављеноје 22.640 дужних метара тампон слоја. Остало је још да се изврши око 25% радова.

Ивичне траке: Завршено је постављање ивичних трака у дужини од 22.366 дужних метара. Оперативни план је извршен са 82% а пројекат са 74%.

Туцаничка подлога: Постављено 13,9 километара туцаничке подпоге. До завршетка радова преостало још 22,3 километра.

Битуменизирани шљунак I слој: Према пројекту требало је да се први слој битуменизираног шљунка постави у дужини од 7.840 метара. Исто толико је предвиђао и оперативни план до 30. септембра. Међутим, до тада је постављено 6.937 дужних метара, или 89% од пројекта и оперативног плана.

Најбоље резултате у оквиру омладинског насеља у свим делатностима живота и рада омладинских радних бригада постигло је насеље „Јосип Колумбо" у Новој Смоквици, коме је додељена прелазна застава Главног штаба као најбољем насељу на читавој траси Аутопута.

Почело бетонирање лука на мосту код Грделице

Већ неколико дана ужурбано се ради на бетонирању лука моста преко Јужне Мораве на улазу у Грделичку Клисуру. У лук моста који је дуг око 60 метара биће уграђено око 168 кубика бетона.

После бетонирања лука, почеће радови на изградњи 4 носача бетонске плоче на луку.

На осталом делу моста, који је дуг преко 200 метара са највећом висином од око 15 метара, сви стубови су избетонирани. Стбубови, којих има 10, високи су 9,8 метара и за изградњу сваког потребно је уградити 23 кубика бетона.

Битуменизовани шљунак II слој: завршеноЈе 18.918 метара, а према пројекту треба завршити још 11.282 метара.

Асфалт бетон: У протекпој, трећој декади септембра асфалтирано је око 4.000 метара коловоза. До 30. септембра укупно је постављено 14.308 метара.

Најбоље бригаде **у** трећој декади септембра

На састанку Главног штаба, одржаном 2. октобра, проглашене су најбоље бригаде на деоницама у Србији и Македонији и најбоље насеље на читавој траси Аутопута у трећој декади септембра.

Одлуком Главног штаба 31 омладинска радна бригада стекла је назив једанпут или више пута ударна, и то:

- 3 пута ударна- 24 бригаде
- 2 пута ударна - 7 бригада

За постигнуте резултате у трећој декади први пут се похваљује једна омладинска радна бригада. А 11 бригада је специјално похваљено, и то:

- два пута - 8 бригада
- једанпут - 3 бригаде

На деоници од Малошишта до Грделице прелазну заставу Главног штаба освојила је Личко-огулинска омладинска радна бриагда „Раде Кончар" из омладинског насеља „Иван Милутиновић" у Залужју. А на деоници у Македонији V краљевачка омладинска радна бригада „Јела Јовановић" из насеља „Јосип Колумбо" у Новој Смоквици.

Мост повезује две кривине Аутопута и истовремено прелази преко Јужне Мораве, железничке пруге и постојећег интернационалног пута.

Према изјавама стручњака грађевинског предузећа „Пут" из Сарајева, које изводи радове, конструкција моста је посебно карактеристична зато што је оволика дужина лука моста над реком неуобичајена код класичног начина грађења.

До сада је завршено око 50% радова. Према изјавама управе градилишта предузећа „Пут", радови на мосту биће завршени до 20. новембра. Код овог моста завршава се овогодишња деоница Аутопута кроз Србију.

Дољевачки мост

Грађевинско предузеће „Мостоградња" из Београда већ је увелико у завршној фази изградње моста преко Јужне Мораве код села Дољевца. Овај мост је први објекат такве врсте на деоници од Малошишта до Грделице.

До 5. октобра завршени су следећи радови: Армирано бетонски бунари - 462 кубика, Заштитно армирани бетонски обруч - 23 кубика, Бетонска испуна бунара - 657 кубика, Армирано бетонски стубови - 254 кубика, Пренапрегнути бетон мостовске конструкције - 270 кубика, Армирано бетонске плоче пешачке стазе - 20 кубика.

До сада је укупно уграђено 1.872 кубика бетона. До завршетка радова преостало је да се угради још 251 кубик бетона и то пренапрегнути бетон мостовске конструкције - 200 кубика, бетон пешачке стазе - 10 кубика и бетонски темељ кегли - 41 кубика.

Завршени објекти до 5 метара

Према подацима Инвеститорске групе, стање радова на дан 20. октобра на деоници у Србији било је следеће:

Земљани радови - завршава се и последњи део. У односу на пројекат обављено 95% ових радова.

Објекти до 5 метара - Ови су радови у потпуности завршени према пројекту. Укупно је изграђено 4.289 кубика мањих објеката. Од тога је „Вијадукт" изградио 1.537 кубика, „Партизански пут"-422, ГП „Градитељ! - 197, ГП „Словенија цесте"- 1.209 и ГП „Пут" - 924 кубика.

Објекти преко 5 метара -је завршено 8.834 кубика ових објеката од укупно 14.027 колико предвиђа пројекат. До завршетка је остало још око 15% радова.

Тампон- и на овој врсти радова је стање задовољавајуће. Завршено је 49,3 километра тампона или око 98% од пројекта.

Ивичне траке - постављене у дужини од 77.740 метара, урачунавајући обе стране коловоза. У односу на пројекат завршено је 80%.

Бетонски коловоз - постављено је 45.154 метара. До завршетка је преостало - према пројекту - још око 7 километара.

РАЗНА ДОГАЂАЊА У НАСЕЉИМА

Насеље „Јанко Мишић", Ораовица:

Одржане су конференције Ливањске, Брчанске и Нишке омладинске радне бригаде. На њима је анализиран досадашњи рад бригада у првој половини септембра.

У месту Грделица одржан састанак представника грађевинског предузећа „Пут" из Сарајева и чланова Савета насеља, на коме се говорило о мерама које треба преузети за убрзање радова на овој деоници. И одлучено да се формирају три ударне групе за рад на подизању кључних објеката.

Омладинци Ливањске бригаде извели су за све бригадисте у насељу пригодан културно-уметнички програм.

Насеље „Борис Кидрич", Бунимброд:

Драмске секције трију бригада спремиле и приказале пригодан културно уметнички програм. У програму су учествовали бригадисти Панчевачке, Љубљанске и омладинци бригаде из Новог Места.

Насеље „Златко Шнајдер", Малошиште:

Представници грађевинских предузећа „Вијадукт" и „Бујичар" одржали састанак са члановима Савета насеља, на коме је говорено о мерама за што брже одвијање радова на деоницама ових предузећа.

Културно-уметничка група Специјалне зидарске бригаде дала приредбу у насељу, којој је присуствовало око 250 омладинаца и омладинки.

Насеље „Јожа Влаховић", Брејановац:

Бригадисти Новоградишке и Задарске бригаде радили на прочишћавању канала дугог сто метара у близини Печењевца.

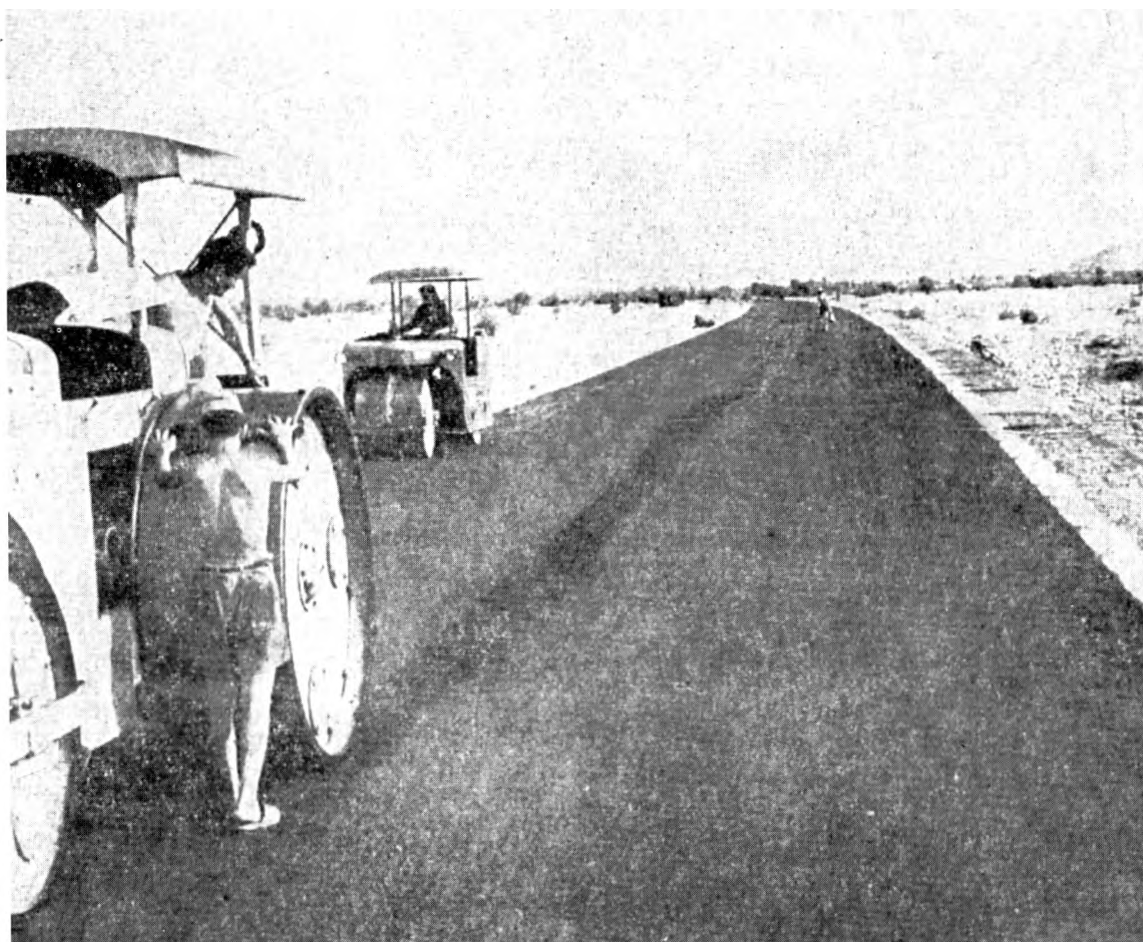

Ваљак дошерује иоследње мешре асфалшноI коловоза на деоници од Удова до Ђевђелије

Културно-уметничка група Светозаревачке бригаде „Момчило Поповић - Озрен”, дала је приредбу за све бригадисте насеља.

Насеље је посетила Мара Рупник-Осолник, члан Савезног извршног већа, која је обишла трасу Аутопута и разговарала са полазницима течаја економике у домаћисндву.

Радови на бетонирању надвожњака

Седница Савета насеља у Брејановцу.

Направљен распоред бригадиста за рад на надвожњаку код села Живкова.

Радови на бетонирању надвожњака требало је да почну већ сутрадан ујутру у четири смене док се надвожњак не заврши. За бетонирање плоче предвиђено 36 ефективних радних часова. За то време требало је уградити 208 кубика бетона.

Команданти, конкретно, поделили посао и смене. Решено је да бригаде пођу на рад овим редом: Новоградишка, затим Мариборска коју ће сменити Светозаревачка, а завршити Бањалучка. Сматрали су да неће бити потребно ни пуних двадесет и четири часа.

Свака бригада дала по 40 момака. Мариборска и неколико девојака.

Рад на бетонирању плоче почео у четвртак 27. октобра, у седам сати.

Завршено је следећег јутра, у петак 28. октобра, негде око три часа. Најтеже је било првој смени. Они су колицима превозили бетон са обе стране. Даљина им је била највећа. Дужина плоче износила 78 метара. а бетонирање почињало од средине.

После иоврашка са Аушоиуша Нишке омладинске радне бртаде, 1960. Године.
Још једном „Орук!“ за командан Ша Славка Илића

Надвожњак код села Живкова - један од већих на овом делу Аушоиуша. Са 8 метара наткриљује железничку пру1у и Аутопут

Бетонирана горња плоча на Ђевђелијском мосту

Радови на бетонирању горње плоче на мосту преко Вардара код Ђевђелије завршени су. Мост је дугачак 130 метара. Стубови моста изграђени на дубини од десет метара, што ће у догледној будућности имати велики значај за евентуалан речни саобраћај на Вардару.

На највећем објекту деонице Удово - Ђевђелија, на мосту код Милеткова, завршени радови на подизању и последњег - шестог стуба.

Радови на овом мосту почели су тек 25. јуна и према оцени стручњака, бригадисти и радници који овде раде остварили су изванредан успех. Овај објекат биће завршен у рекордном времену око 15. новембра.

Почело је бетонирање моста. Око 400 бригадиста радиће на њему даноноћно, у више смена, поред радника из предузећа ГГ1 „Бетон" - Скопље и ГП „Мостоградња" - Београд.

Због важности овог моста, већи део бригадиста из насеља „Франц Розман Стане” решили да остану на Аутопуту до краја овогодишње радне акције.

Од већих објеката убрзано се ради и на раскрсници и надвожњаку код Ђевђелије. Већ је почело асфалтирање, тако да се очекује да и овај објекат буде завршен знатно пре рока.

На надвожњаку код Јосифова завршени су бетонски радови у количини од око 300 кубика бетона.

Завршено 20,9 километара асфалтног пута

Стање радова на деоници Аутопута од Удова до Ђевђелије у Македонији је задовољавајуће. На важнијим радовима нема већих закашњења у погледу рокова изградње.

Према подацима Штаба секције омладинских радних бригада на деоници у Македонији, до 29. октобра завршени су:

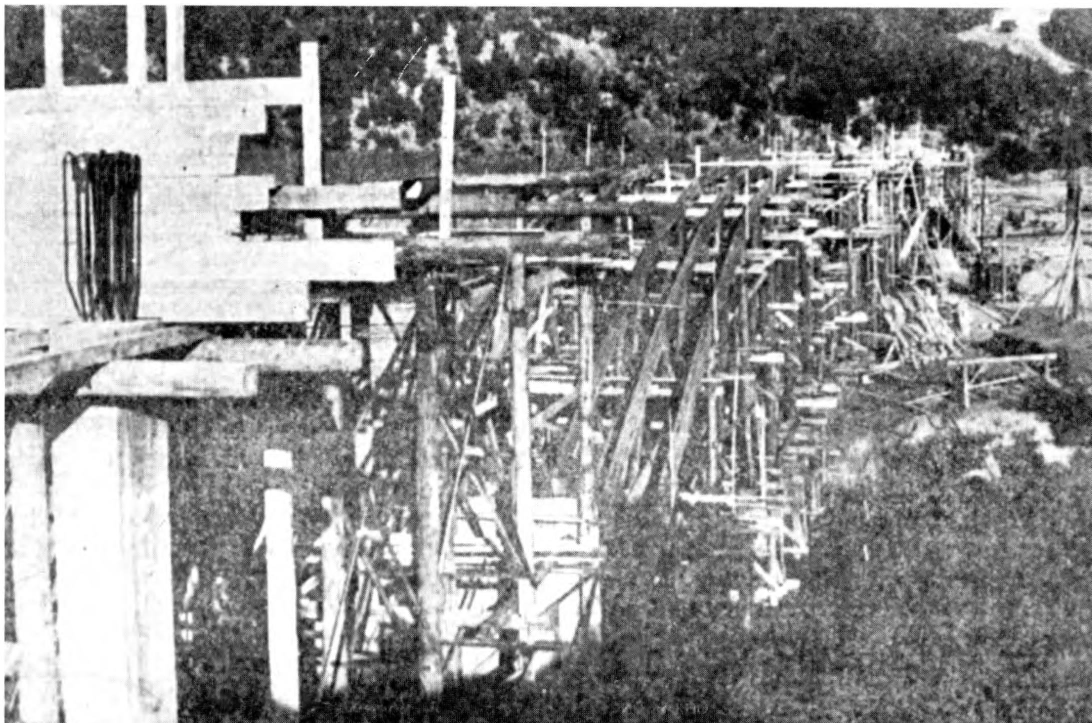

Гоадња мосша на најјужнијој шачки ово1одишње из!радње Аушоиуша

Земљани радови: укупно извршено 485.195 кубика. Проценат извршења код сва четири грађевинска предузећа, око 98% од пројекта;

Постељица: Завршено 28,8 километара. И овде се проценат извршења креће око 97% од пројекта;

Тампон: Завршено 27.480 метара дужних. За неколико дана биће у потпуности завршени;

Ивичне траке - завршено 28.390 метара дужних и то са обе стране;

Туцаничка подлога - постављено 16.534 метара дужних; Проценат извршења око 95% од пројекта;

Битуменизирани шљунак 8 цм - завршено 11.556 дужних метара;

Предузећу „Планум" је остало још неколико стотина метара;

Битуменизирани шљунак 5 цм - Завршено је 27.120 дужних метара.

Асфалт бетон 3цм - Постављен до 20.950 метара дужних. Предузеће „Маврово" је завршило 55% од пројекта, „Бетон" - 27%, „Гранит" - 87% и „Планум" - 89%.

Банкине-завршено свега 13.664 метара дужних. С обзиром на то да су ово лакши радови, нема бојазни да неће бити завршени на време.

Објекти до 5 метара - завршено 69 оваквих објеката, од чега је ГП „Бетон" завршило - 10, „Гранит" - 33 и „Планум" - 26. Према пројекту ови су радови у потпуности завршени. Објекти преко 5 метара - завршено укупно 11 оваквих објеката. Преостала четири су у завршној фази изградње.

Од важнијих радова преостају Милетковски мост и железнички надвожњак.

До завршетка ове деонице Аутопута остало да се заврше следећи радови: земљани радови - 10.990 кубика, постељица - 1.100 метара, тампон - 1.400 метара, ивичне траке - 1.710 метара, туцаничка подлога - 970 метара, битуменизирани шљунак 8 цм - 640 метара, битуменизирани шљунак 5 цм - 2.680 метара, асфалт бетон - 8.050 метара, банкине - 50.322 метара (са обе стране).

Најбоље бригаде треће декаде октобра

Одлуком Главног штаба од 22. октобра, 49 омладинских радних бригада стекло је назив једанпут или више пута ударна, и то:

Шест пута ударна - 4 бригаде, пет пута ударна - 20 бригада, четири пута ударна - 6 бригада, три пута ударна-1 бригада, два пута ударна - 14 бригада, једанпут ударна - 4 бригаде.

У другој декади октобра 31 бригада је специјално похваљена и то: три пута - 8 бригада, два пута - 5 бригада, једанпут -15 бригада.

На деоници од Малошишта до Грделице прелазну заставу Главног штаба освојила је II дервентска омладинска радна бригада „Тодор Докић" из насеља „Златко Шнајдер" у Малошишту.

А на деоници у Македонији V омладинска радна бригада „Јепа Јовановић" из насеља „Јосип Колумбо" у Новој Смоквици.

На читавој траси Аутопута најбоље резултате постигла је Бјелопољска омладинска радна бригада „Милован Јелич" из насеља „Франц Розман - Стане" у Анској Реци, којој је Главни штаб доделио прелазну заставу као најбољој бригади на читавој траси.

Међу омладинским насељима најбоље резултате у свим делатностима рада и живота омладинских радних бригада постигло је насеље „Ђуро Салај" у Јосифову, коме је додељена прелазна застава Главног штаба као најбољем насељу на читавој траси Аутопута у другој декади октобра.

Ванредном одлуком Главног штаба од 22. октобра специјално су похваљене - 24 бригаде, а похваљене - 22 бригаде, за друштвене активности у току септембра и октобра у такмичењу у оквиру IV фестивала градитеља.

Истом Одлуком јавно је похваљено Омладинско насеље „Јанко Мишић" у Ораовици, за посебно и несебично залагање на техничким припремама за организацију IV Фестивала градитеља Аутопута у Грделици.

Завршено 26 километара коловоза у Србији

Лавовски део посла обавиле су студентске и средњошколске бригаде. Захваљујући њиховом раду и лепом времену, а такође и повећаном залагању грађевинских предузећа, у приличној мери су надокнађени изгубљени проценти из ранијих месеци.

Већ су прекинути радови омладине на делу трасе од Грделице до Врања. Преостало је да се заврши само деоница од Малошишта до Грделице.

Посматрано по појединим позицијама, стање радова на Аутопутује следеће:

Земљани радови: извршено је 683.807 кубика земљаних радова на деоници Малошиште - Грделица и 551.701 кубик на деоници Грделица - Врање, односно укупно 1,235.508 кубика. Процентом изражено, земљани радови на првој деоници су извршени са 87% према пројекту, а на другој деоници са 44%, или на обема деоницама завршено је - 60% пројектованих земљаних радова.

Објекти до 5 метара: Од Малошишта до Врања завршено је 87% пројектованих објеката до 5 метара. На првој деоници мањи објекти су завршени, а на другој 81%. У првој деоници изграђено је 3.658 $м^3$, а у другој 12.000 кубика бетона.

Објекти преко 5 метара: У велике објекте до сада је уграђено 8.761 кубик бетона. То представља 31% од пројекта. На првој деоници изграђено је 5.436 кубика великих објеката, или 50% а на другој 3.325 кубика или 19%. У поређењу са годишњим динамичким планом овде су радови у заостајању за 38%.

Потпорни зидови: Изграђивани само на делу кроз Грделичку клисуру. За шест месеци изграђено је 21.346 кубика потпорних зидова, или 31% од пројекта.

Радови на изради тампон слоја, ивичних трака и бетонског коловоза обављани су само на деоници Малошиште - Грделица. До 1.септембра постављеноје 31.233 дужних метара тампона, или 62% од пројекта. На овим радовима укупни годишњи план је у заостајању за 24%.

Ивичне траке: Постављено 40,1 хиљада дужних метара ивичних трака са обе стране. И овде је годишњи динамички план у подбачају - 14%. Мада то у целини није много, код појединих предузећа тај је подбачај осетан. Највише ивичних трака је поставило ГП „Вијадукт".

До 1. септембра је завршено 25.985 метара бетонског коловоза. На овим радовима годишњи динамички план је у минималном подбачају од свега 3%. Највише коловоза поставио је „Виадукт" - 9.732 дужна метра, затим „Партизански пут" - 7.250, „Словенија цесте" - 4.108, „Градитељ" - 3.035 и „Пут"- 1.860 метара.

Деоницу Удово - Ђевђелија завршићемо пре рока

То је изјавио командант Штаба секције за изградњу Аутопута кроз Македонију Стојан Стојчевски.

На овој деоници до 20. октобра потпуно је завршено око 18 километара асфалтног коловоза. Постељица је постављена на 27.954 метара, тампон на око 27.970 а ивичне траке на око 27.900 метара. Туцаничка подлога треба да се постави још на само 4.366 метара, први слој битумизираног шљунка на још око пола километра, док је други слој постављен на 24.876 метара.

Радови на Ђевђелијском и Милетковском мосту преко Вардара теку скоро према плану и без застоја. Највећи објекат којих на овој деоници има двадесет, су скоро завршени.

Изградња Милетковског моста почела је 1. августа и треба да буде потпуно завршена у другој половини новембра.

Курсеве за стручно и техничко образовање завршило је више од 10.800 бригадиста. То значи да су неки омладинци похађали и више од једног курса. Највеће интересовање као и прошле године изазвали су мопед и мото- курсеви. Ове године радило је и неколико нових курсева, као што су комбајнерски и за зидаре каменом.

Насипање бешона на припремљену армашуру

ЧАСНО ИЗВРШЕН ЗАДАТАК

Прошло је десет месеци откако су први градитељи почели велику радну битку на новој деоници Аутопута. На огромном пространству удужини од 133 километра, радиле су вредне руке 48.200 омладинаца и око 5.000 стручних радника, да би, уочи празника наше Републике, предали заједници нова 82 километра модерног Аутопута, а део од 50 км и припремили за успешно довршење у следећој години преко 50 км доњег строја на најтежем делу трасе кроз Грделичку клисуру.

Чишћење 1ошове шрасе Аушоиуша

Обим и количине главних радова по деоницама:

Малошиште - Грделица: Земљани радови - 780.952м^3; објекти до 5м - 4.289 м^3; објекти преко 5 м - 14.027 м^3; тампон - 50.621 м; ивичне траке - 97.332 м; бетонски коловоз - 50.621 м.

Грделица - Врање: земљани радови - 675.000 м^3 (50%); објекти до 5 м - 14.390 м^3 (88%); објекти преко 5 м - 5.925 м^3 (40%); потпорни зидови - 22.480 м^3 (50%); тунели, ископ земље - 9.000 м^3; уграђено бетона и камена - 1.200 м^3.

Свође - Црна Трава - Власинско Језеро: земљани радови - 94.100 м^3; постављање камене подлоге - 4.500 м^2.

Бујице: земљани радови - 63.240 м^3; израда градова - 62.110 м; израда контурних зидића - 1.584 м; израда плетена- 150 м; мелиорација пашњака - 1,14 ха.

Поред ових главних радова, обављени су још и сви припремни и завршни радови на Аутопуту.

Само на деоници у Србији извршено је укупно 0,860.000 норма и 7,406.659 ефективних часова. А на деоници у Македонији остварено је 1,896.000 ефективних часова. Проценат испуњења норме на целој траси је износио 133%.

Омладинске радне бригаде

Организована статистичка служба константно је пратила састав омладинских радних бригада, као и све промене, настале у том погледу.

На овогодишњој омладинској радној акцији учествовало је укупно 453 бригаде, са 48.557 градитеља. На деоници Малошиште - Врање радило је 375 ОРБ, а на деоници Удово - граница према Грчкој 75 бригада.

Учешће омладинских радних бригада по републикама кретало се по плану који је направљен у почетку

акције. Тако је из Србије било 166 бригада, Хрватске 98, Словеније 42, Босне и Херцеговине 47, Македоније 33 и Црне Горе 15, док су на самој траси формиране 22 специјалне бригаде.

Од прве, мартовске, до последње, октобарске смене, на изградњи Аутопута је учествовало 48.557 омладинаца и омладинки. Од тог броја 38.627 бригадиста је радило на изградњи Аутопута кроз НРС, а 9.930 кроз НР Македонију.

Од укупно 48.557 бригадиста, омладинаца је било 42.275 или 87.2% а омладинки 6.282 или 12,8%.

Од укупног броја бригадиста (48.557) из реда пољопривредника, билоје 15.471 или 31,8%, средњошколаца 14.639 или 30,2%, радника 9.586 или 19,6%, студената 5.378 или 11,3% и службеника 1.723 или 3,5%.

На путује радило и преко 200 иностраних бригадиста из седамнаест земаља са свих континената света, који су имали прилике да веома детаљно упознају нашу омладину и њена стремљења. По свему томе радна акција је ове године сачувала и даље развила своју основну одлику ковачнице братства и јединства наших народа као и ковачнице међународног пријатељства омладине света.

Признања најбољим бригадама

Према сачињеном прегледу признања бригаде су освојиле: ударништва -12 пута ударном проглашена је једна ОРБ (боравила је четири месеца на Аутопуту): 9 пута -једна бригада, 8 пута -7 бригада, 7 пута-37 бригада, 6 пута - 160 бригада, 5 пута - 38 бригада, 4 пута - 20 бригада, 3 пута - 185 бригада, 2 пута 14 бригада и једном - 3 бригаде;

Специјално су похваљене: 7 пута једна ОРБ, 6 пута - 6 бригада, 5 пута - 18 бригада, 4 пута - 31 бригада, 3 пута - 89 бригада, 2 пута - 112 бригада, једном - 73 бригада.

А похваљено је: 3 пута - 11 бригада, 2 пута-7 бригада, једанпут - 7 бригада.

Такође, око 17.000 бригадиста је добило звање (и значку) ударника, а око 22.000 бригадиста је писмено (са дипломом) похваљено.

Грађевинска предузећа

На изградњи Аутопута у 1960. години учествовало је 19 грађевинских предузећа, и то:

на деоници Малошиште - Врање: ГП „Вијадукт“, ГП „Партизански пут“, ГП „Градитељ“, ГП „Словенија цеста“, ГП „Пут“ (Сарајево), ГП „Аутопут", ГП „Путоградња“, ГП „Жеграп 8“, ГП „Стиг“, ГП „Тунелоградња", ГП „Ратко Митровић", ГП „Новоградња", ГП „Крагујевац", ГП „Јастребац“.

На деоници Удово - Ђевђелија: ГП „Маврово", ГП „Бетон“, ГП „Гранит“, ГП „Планум", ГП „Мостоградња".

Први путници који прођу новим деоницама аутопута дивиће се лепотама околине, виткој линији пута и квалитету радова који су на њему изведени. Али, градитељи и омладина Југославије дивиће му се и због тога што су десетине хиљада младића и девојака у тај пут уградили део своје младости, што су сви они расли како је растао сам пут, и што су га градили свим својим младалачким жаром, свесни да је то, управо, онај прави пут који их води у бољу и срећнију будућност.

ВЕОМА РАЗВИЈЕНА ОБРАЗОВНА КУЛТУРНО-ПРОСВЕТНА И ИНФОРМАТИВНА ДЕЛАТНОСТ

Културно-просветне и уметничке активности

Програмом техничког васпитања и стручног образовања у овој години било је предвиђено неколико врста аматерских и стручних курсева, као и шира општа техничка пропаганда:

Пракшичне вежбе на курсу за зидаре

Од аматерских курсева организовани су: бициклистички, мопедски и мотоциклистички курсеви у заједници са Ауто-мото савезом Југославије; фото-аматерски, кинооператерски, радиоаматерски, моделарски и курсеви за активисте Народне технике, курс техника у домаћинству са економиком домаћинства и курс опште-техничког васпитања учитеља, у заједници са Централним одбором Народне технике;

Од стручних курсева радили су: курсеви за стицање полуквалификација грађевинске струке (зидари циглом, зидари каменом, клесари, бетонирци и курс за руковаоце лаким грађевинским машинама), у заједници са Савезном грађевинском комором; курсеви за стицање полуквалификација пољопривредне струке (ратарско-тракторски нижи и виши, комбајнерски, воћарско-виноградарски и сточарски), у заједници са Савезом пољопривредно-шумарских комора Југославије, Индустријом трактора и машина Београд и Индустријом пољопривредних машина - Земун; и курсеви за стицање полуквалификација домаћичке струке (кувари друштвене исхране и курс за пераче и пегларе), у заједници са Савезним заводом за урбанизам, стамбена и комунална питања.

Општим програмом техничког васпитања и стручног образовања било је предвиђено да се у току године на појединим курсевима обухвати 44.300 омладинаца (11.450 на стручним и 32.850 на аматерским курсевима). Међутим, интересовање омладине билоје далеко веће, тако да је у току године курсеве завршило 50.815 бригадиста (9.636 стручне и 41.179 аматерске).

Курсеви за стицање квалификација грађевинске струке

У току године организовани су курсеви за зидаре опеком, зидарае каменом, клесаре, армираче, бетонирце и руковаоце лаким грађевинским машинама.

За рад ових курсева обезбеђена су средства од стране Савезног фонда за кадрове у привреди у износу од 21,100.000 динара, док је програме и уџбенике израдила Савезна грађевинска комора, уз накнаду трошкова из дела средстава планираних у оквиру укупне суме за рад ових курсева.

Наставу на овим курсевима изводили су висококвалификовани радници грађевинске струке ангажовани из грађевинских предузећа, преко Савезне грађевинске коморе. Неки од ових наставника радили су у току читаве године, док су појединци задржавани два-три месеца, зависно од дужине трајања курса који су водили.

Пољопривредни курсеви

Број од 4.850 омладинаца са завршеним нижим и 1960 са завршеним вишим ратарско-тракторским курсом указује на чињеницу да су ово били најпопуларнији курсеви за сеоску омладину.

Настава за обуку на нижем ратарско-тракторском курсу извођена је у свим насељима, док су за виши курс формиране специјалне ратарско-тракторске бригаде од омладинаца који су у току ове или претходне године завршили нижи курс. У току ове године формирано је 12 оваквих бригада, 10 бригада упутио је Савез младих задругара Хрватске, док су четири бригаде формиране у срезовима: Ниш, Светозарево, Приједор и Брчко.

Наставу на нижим и вишим курсевима водили су стручни наставници ИТМ; квалитет је био задовољавајући, што су показали и испити пред комисијама СУП-а. Наставу из ратарства држали су пољопривредни стручњаци из околних места и апсолвенти пољопривредних факултета. Наставу у специјалним бригадама Савеза младих задругара Хрватске и бригадама које су формирали поменути срезови из Србије и Босне и Херцеговине, изводили су наставници који су дошли заједно са овим бригадама.

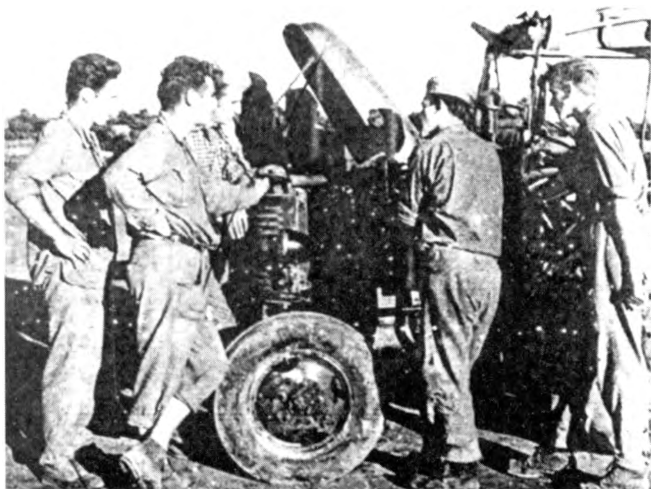

Омладинци на шракшорском курсу

Стручни и...

У овој години радио је курс за куваре друштвене исхране, са 41 полазником и курс за пераче и пегларе, са 21 полазником. Резултати који су показани на овим курсевима указују на потребу да би у идућој години требало продужити са радом ових курсева.

Средства у износу од 5,000.000 динара у овој години обезбеђена су од Савезног фонда за кадрове у привреди. Из тих средстава подмирени су трошкови рада ових курсева, набављена је једна комплтна перионица, као и средства потребна за рад курса кувара друштвене исхране.

...Аматерски курсеви

Аматерски курсеви су организовани у свим насељима, а за њихов рад су обезбеђена средства у оквиру буџета Главног штаба у износу од 39,000.000 динара (6,000.000 за набавку, монтирање и одржавање техничких средстава, 20,500.000 за бициклистичке, мопедске и мотоциклистичке курсеве и 12.000.000 за остале аматерске курсеве и опште техничку пропаганду).

Обука вожње на моиеду

Најпопуларнији од ових били су мопедски и мотоциклистички курсеви. Ове курсеве је завршило 21.420 омладинаца, штоје скоро половина од укупног броја полазника свих курсева. Највише полазника било је у токујула и августа, када се на траси налазила средњошколска и студентска омладина. У току ова два месеца курс је завршило 15.861 омладинац или 75% од укупног броја полазника тих курсева. Опрема за ове курсеве обезбеђенаје од АМСЈ, докјеједним бројем мопеда и мотора располагао Главни штаб.

Мошиви са Власине

ЗАОБИЛАЗНИМ ПУТЕМ СВОЂЕ - ЦРНА ТРАВА ДО ОМЛАДИНСКОГ НАСЕЉА „САВА КОВАЧЕВИЋ"[11] У БРОДУ

Недељко Курилић

Сеоце Брод налази се у горњем делу реке Власине, на Власинској висоравни, на 37 км пута од Власотинаца, 6 км до Црне Траве, на обронцима планине Чемерник.

Август 1960. од Главног штаба омладинских радних бригада из Ниша и Студентског савеза за техничко васпитање Београдског универзитета упућен сам у насеље „Сава Ковачевић" у Броду. Пошто није било редовног превоза, у Власотинцу ме пред мрак примио возач камионета са цирадом, који је превозио неку робу. Пут џомбаст, пржина, насип, рупе до колена. Брдовито са кривинама. Камионетје ишао полако, више од један, можда и два сата. У Броду сам стигао када је већ пао мрак, ноћ. Замолио сам возача, могуће да је био војник, да ме остави код насеља где су смештени бригадисти. Знао је он то место, туда вози сваки дан.

Рекшор БеоХрадскоI универзишеша, Борислав БлаГојевић, у насељу Пуковац

Одједном заустави. Питам га где ме оставаља, пошто нисам приметио било какво село, нигде свегла..

Тује насеље, спусти се мало ниже, видећеш светла.

Скотрљах се са пута низ падину, видим и чујем да река жубори, тече преко камења,- Знао сам по карти да је то река Власина. Више планински поток него река. Преко реке узак дрвени мостић. Када сам се спустио до њега појавише се светла, пар барака. Препознао сам да је насеље, таквихје било више на траси од Ниша до Врања, а сва сам обишао као сарадник студентског листа „Лето", који је излазио у току лета, када су студенти били на распусту.

Лепрша застава. На целом зиду зграде знак ССЈ - Савез студената Југославије.

Упутим се у мензу.

Постављају вечеру. Не познајем никог.

Назовем: Добро вече.

Пар њих рече - добро вече.

- Ко је трпезарац?

Јави се један момак.

Ја се представим као технички инструктор. Не нуди ништа, упути ме у штаб насеља.

У Штабу командант насеља, студент економије, Влада Кесеровић. Закуцах на врата.

- О, Владо, где си старино.

Знао је да стижем. Влада показа свој карактеристичан осмех. Седосмо. Испричах му да сам био у пратњи ректора Боре Благојевића, да смо обилазили трасу, студентске бригаде, да је у друштву био и Стипе Шувар, Душан Митевић, Симо Нишевић, колега са факултета.

Радознале куварице на шалшеру

Озбиљни разГовори у иредаху иосле ударничко' рада

Позва ме на вечеру, којој се ближио крај. Нисмо ишли на линију за самопослуживање. Онај трпезарац кога сам срео донесе нам на послужавнику све што је било на менију. Скромно, квалитетно, здрава храна. Главно јело, домаћи хлеб, компот.

Влада прича: „Устајемо рано, дижу заставу, веселс је у насељу. Имамо три бригаде: Лесковачку (командант Мита), Крагујевачку (командант Роле) и Сарајевску (командант Неђо). Раде ударнички. Дању, после напорног рада, одмор - спортска такмичења у рукомету, малом фудбалу, понеко загази у Власину да рукама лови рибу, курс за мопедисте. Увече, после вечере је шетња, забава, рано се иде на спавање. Ваздух опија. Позади насеља висораван, шума, ливаде. Све зелено. Вечери су прохладне, а дањује сунчано, милина. Клима за рад само каква се пожелети може. Недељом идемо до Црне Траве, некада се отиснемо до Власинскогјезера.

Први радни дан био је припрема за техничку обуку бригадиста. Заменику команданта Анкици Вили изложио сам задатак који сам добио и план рада да се оствари, да науче самостално да фотографишу, да израђују фотографије. Показала је собу са предсобљем, просторију која би била мрачна комора, тј. лабораторија. Три зида, без прозора, тешка завеса, проведена струја, апарат за увеличавање, црвено и зелено светло са контролним лампама, тацне, хемикалије, фото папир, не треба више ништа.

Команданши са ирелазном заставом ГлавноI штаба ОРБ

ЧЕТРНАЕСТА ЛЕСКОВАЧКА
ОРБ "МЛАДИ ГРАДИТЕЉ"

Међу лесковачким ОРБ на Аутопуту "Братство-Јединство", посебно се истакла 14 лесковачка бригада "Млади градитељ" коју је 1960. године формирао Срески комитет Народне омладине Лесковца. Бригада је имала 125 омладинаца - бригадиста, сврстаних у четири радне чете, са командирима и заменицима.

Штаб бригаде су сачињавали: Мирослав Здравковић, командант, Вукашин Младеновић, заменик команданта, Миодраг Станковић, руководилац трасе (технички руководилац), Тихомир Стаменковић, секретар и Смиља Ранђеловић, санитетски референт.

Бригада је учествовала на изградњи Аутопута "Братство-Јединство" на деоници у СР Македонији, у времену од 1. априла до 1. јуна 1960. године, заједно са омладинским бригадама из Љубљане, Кутине, Зрењанина и Врања. Бригада је била смештена у Омладинском насељу у Јосифову, код Валандова.

На основу радних такмичења и успеха бригада је проглашавана осам пута ударном, у свакој декади једном. А једном и за најбољу бригаду на деоницама у Македонији, а други пут за најбољу бригаду на читавом Аутопуту, од Љубљане до Ђевђелије, и добила специјалну похвалу.

Председник СФРЈ Јосип Броз Тито одликовао је 14. лесковачку омладинску бригаду "Млади градитељ" Орденом рада првог реда.

На слици с лева на десно Мирослав Здравковић, командант, и Вуле Младеновиц, заменик команданта 14. ОРБ „Млади 1радитељ", на аутопуту код Ђевђелије. 1960.

МР МИРОСЛАВ ЗДРАВКОВИЋ
Од бригадиста до команданта бригаде

Првих година после ослобођења земље од фашистичког окупатора мр Мирослав Здравковић активно је учествовао у обнови и изградњи земље, најпре на локалним, а затим на савезним радним акцијама: на изградњи Новог Београда (1949), нап рузи Бања Лука-Добој (1951), на градњи Хидроелектране на Власини (1952) и на изградњи Аутопута "Братство-Јединство" (1960), где је био командант Лесковачке ОРБ, која је за изванредне резултате, поред других бројних признања, одликована Орденом рада I реда.

Мирослав Здравковић је рођен 1935. године, у Каштавару, општина Лесковац. Завршио је гимназију, вишу педагошку школу, група српскохрватски језик и југословенска књижевност, Вишу школу друштвено-политичких наука и Правни факултет.

Магистрирао је на Правном факултету и стекао академско звање магистра правних наука.

По завршетку школовања радио је у просвети као наставник и директор школе (1956-1960), професор Привредног права на Вишој економској школи у Лесковцу (1994. до 2001), а у органима државне управе на пословима самосталног референта и шефа Одсека друштвених делатности, у правосуђу као судија Суда удруженог рада до 1988. године, у привреди на дужности директора Међународног сајма у Лесковцу и директора Пословне организације "Југопетрол" у Лесковцу.

Обављао је и значајне функције у друштвено-политичком, културном и јавном животу: био секретар и председник Општинског комитета Народне омладине и члан Среског комитета Народне омладине, секретар Општинског комитета СКС Брестовац и члан Среског комитета Лесковац, секретар Општинског одбора ССРН, председник Већа друштвених делатности Скупштине општине Лесковац, делегат у Скупштини СР Србије и Скупштини СФРЈ, посланик у више сазива Скупштине Србије и Скупштине СФРЈ, подпредседник Скупштине Србије, директор Радио станице у оснивању у Лесковцу и председник Издавачког савета локалног листа "Наша реч" у Лесковцу.

Учествоваоје на научним скуповиа и саветовањиа и објављивао стручне радове из области правних наука и публицистике.

За укупан вишегодишњи рад добитник је бројних признања, међу којима и Ордена рада са златним венцем и Ордена за војне заслуге са златним мачевима.

ДОБРОСАВ Ж. ТУРОВИЋ

Учесник и командант на локалним радним акцијама и члан Штаба Лесковачке ОРБ на изградњи Аутопута „Братство-јединство", на деоници Загреб - Љубљана, Добросав Туровић, касније историчар и књижевник, професор - педагошки саветник, рођен је 1935. године у Гајтану код Медвеђе. Основну школу је учио у Горњем и Доњем Гајтану, Предејану и Лесковцу, где је завршио и Вишу мешовиту гимназију. Дипломирао је на Филозофско-историјском факултету у Скопљу, где је одбранио и докторску дисертзцију *Јабланица - мала војна крајина 1878- 1912.*

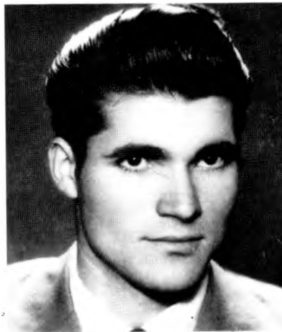

Више од четири деценије, Туровић се бавио истраживањем и писањем историје јужне Србије, Горње Јабланице и лесковачког краја. До 2013. године је објавио 24 књиге и 40 стручних радова, као и 380 новинских фељ-

написа, записа и песама. Аутор је књига: *Максим Ђуровић, Народне партизанске песме Јабланице. Радован Ковачевић Максим. Гајтанчани у Топличко-јабланичком усШанку 1917-1918. ГзјШан у НОБ-у, Славка Недић Милојевић, Песме о Радовану Ковачевићу, Јунаци 1воздено1 пука, Ослбодилачке борбе у јужној Србији, Миладин Поповић, Јабланички комиШски покреШ 1916-1918, ЧеШрдесеШ Iодина маШуранаШа лесковачке шмназије (Прва споменица), Горња Јабланица кроз исШорију, Топлички усШанак, Горњојабланичани пошнули 1912-1999, Лесковац илесковачки крај 1915-1918, Записи ШопличкоI чеШника - др Божидара Божа Поповића 1916-1918, Шоплица и Јабланица 1917, Монофафија Основне школе "Горња Јабланица" у М едвеђи 1888-2008, Шужбалице Горње Јабланице, Зебљиве зоре, Породични летопис.*

Учествовао је на научним скуповима у Београду, Кикинди. Прокупљу и Лесковцу са 15 реферата. Аутоје сценарија и текстова за документарне филмове о Топличком устанку 1917. године, као и седам документарних историјских изложби.

Члан је Савеза књижевника и писаца Лесковца, Друштва за неговање традиција ослободилачких ратова Србије 1912-1918, удружења ратних добровољаца 1912-1918 и њихових потомака поштовалаца, сарадникје Српске академије наука и уметности - Одбора за проучавање насеља и села.

Добитникје угледних награда и друштвених признања: Ордена рада са златним венцем, Медаље заслуге за народ, Ордена за војне заслуге, Златне значке Културно-просветне заједнице Србије, Прве награде "Драгојло Дудић" - Фондације за књижевно-публицистички рад, књижевне награде „Филип Вишњић", две Октобарске награде Скупштине општине Лесковац, две књижевне награде Београда и више новчаних награда, као и 21 плакете и захвалнице.

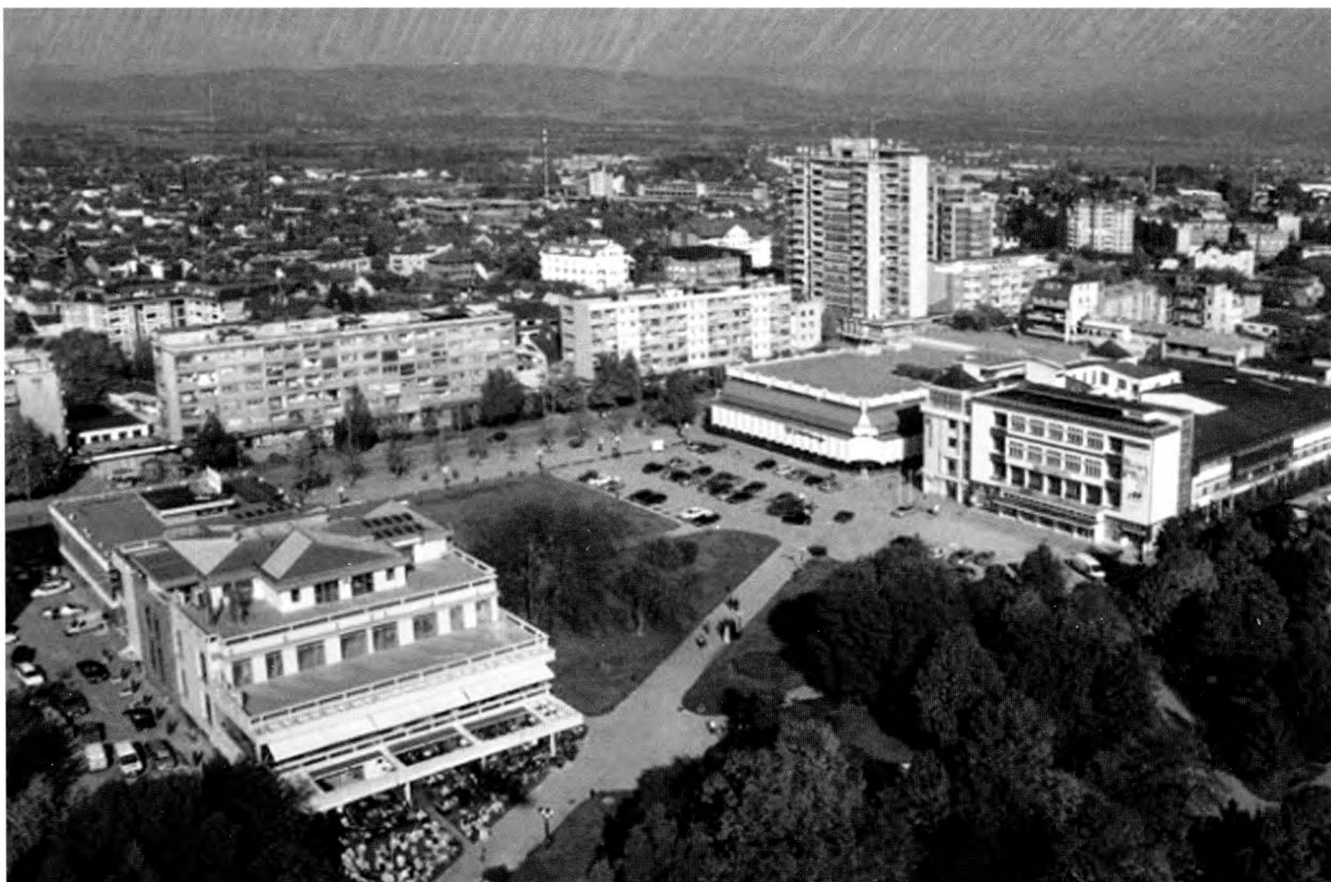

Лесковац

Свако насеље је имало на располагању један мотор 175 цм, два мопеда и два бицикла. Наставу су изводили наставници ангажовани путем конкурса у почетку године. Квалитет наставе није у потпуности задовољио, не само због великог броја полазника и малог броја мопеда и мотора, нарочито у току јула и августа, већ и због недовољне стручности наставног особља.

Кинооиерашери

У области културно-просветног рада, од марта до новембра одржане су 2.992 културно - уметничке приредбе, од којих у омладинским насељима 2.086, а у околним местима 912. У програмима на овим приредбама учествовало је 113.457 бригадиста, а гледало их је око 700.000 бригадиста и грађана околних места. То је потврђивало да су те бригаде још у свом месту, брижљиво припремајући се за акцију, живеле животом бригадног колектива, тако да за њих долазак на трасу није био сусрет са непознатим, већ су се одмах укпопиле у редован ток живота у насељу. Бригаде, које су на овај начин припремане, имале су највише успеха у културно-просветном и забавном животу.

Логорских ватри, приређених поводом државних празника, читања декадних одлука и других свечаности у насељу, било је 860. На њима су извођени и културно-уметнички програми, разговори са гостима који би том приликом посетили насеље.

Игранке као један од најмасовнијих видова забаве бригадиста приређиване су скоро сваке вечери у омладинским насељима. Посебно организованих било је 2.055 и сигурно још толико оних које су приређиване уз логорску ватру, или уз друге културно-уметничке приредбе.

Видно место у друштвеној активности бригадиста заузимале су литерарне, ликовне и фотоаматерске секције.

А током целе године издаване су зидне новине у сваком насељу, испуњене најбољим радовима бригадиста који су речју или сликом представљале живот и осећања бригадиста.

Ликовне активности су неговане током целе године и биле нарочито квалитетне код средњошколских и студентских бригада. Од ликовних радова приређиване су праве изложбе у насељима (Анска Река, Липовица, Врбово, Залужња и др), увек у оквиру фестивалских приредби.

POLET MLADOSTI

Muzika: Fran Lhotka

Na - ša se mla - dost sil - na i snaž - na
Mi - ši - ce mla - de rad - nih bri - ga - da
Is - pod ma - si - va lo - ko - mo - ti - va
sur - sta - la o - pet pod — rad - ni stijeg. Po - let nam
kroz njih nek zbo - ri vi — so - ka svijest. Pre - ko pla -
ši - rit će res - ki me — tal - ni huk: Stro - je - va
no - si mla - da - nu sna - gu brš - ni - ju ne - go
ni - na, pre - ko do - li — na pro - bit će pru - gu
lu - pa, tu - tanj i zu — ka, him - na iz - gradnje
ka - meni brijeg. —
snaž - na nam pest. — Po - žu - ri dru - že!
bit će taj zvuk. —
Br - že! Još br - že! Za sre - ću zem - lje
da se - be daš! Če - lik nek zve - či! Kamen nek
je - či! Nek sla - van bu - de taj taj podvig naš!

У свим насељима су постојале и веома широко коришћене разгласне станице. Поред преношења програма Радио-Аутопута и осталих радио станица, као и емитовања музике са плоча, преко њих су скоро свакодневно емитовани музички и говорни програми, које су припремали сами бригадисти. Таквих програма је било 1.696.

Организовано је 912 колективних излета за 96.735 бригадиста, обично у ближу околину, у градове, фабрике, излетничка места и она позната из НОБ-а, излети су често комбиновани са спортским и другим сусретима бригадиста и омладинаца места у која се ишло. Најчешће су посећиване лесковачке текстилне фабрике, Лесковачки сајам, Врањска Бања, а у Македонији Дојранско језеро.

У оквиру образовних активности курсеве за описмењавање је завршило 430 омалдинаца. Њих су најчешће водили наставници или учитељи који су били у бригади.

У слободном времену, бригадисти су читали књиге из насељске или бригадне библиотеке, нарочито штампу, дневну и недељну, добијали бесплатно од новинско-издавачких предузећа *(ПолиШика* 200 примерака, *ПолиШикин заШавник, ИлусШрована полиШика* и *НИН* по 100 примерака, *Борба* 200 примерака, колико и *Вечерње новосШи,* 80 примерака *СпорШа и свеШа* и 50 примерака *Кекеца, АеросвеШ* по 50 примерака за свако насеље).

Гостовање разних група, културно-уметничких друштава и професионалних ансамбала, употпуњавало је, ионако, богати културно-забавни живот бригадиста.

Организација гостовања била је двојака: једне је организовао Главни штаб, а друге су организовали савети насеља.

Филмске представе су, по правилу, одржаване у сваком насељу два пута недељно. Иако овај план није у потпуности реализован, укупно је одржано 279 представа за 337.885 гледалаца. У сваком насељу, у просеку, приказаноје по 7 филмова месечно.

ИЗГРАДЊА АУТОПУТА У МЕДИЈИМА

Пропагандна средства и мере, које је организовао Главни штаб-лист градитеља, Радио аутопут, очигледна агитација, фото документација и др, су много учинили на информисању јавности, а посебно бригадиста са оним што се збива на читавој радној акцији, док се то не би могло рећи за разне листове, радио-станице, телевизију и филм, који су на пропаганди радне акције у опште-југословенским размерама могли много више да учине.

Мада је са одређеним факторима штампе, радија, телевизије и филма разговарано пре и за време радне акције у циљу организовања пропагандне акције, ипак се није успело у томе да радна акција буде систематски и студиозно обрађивана. Редакције ретко шаљу своје сараднике на трасу, а онда и ако пошаљу ти људи су врло кратко боравили на акцији, а понекад су навраћали само у Главни штаб омладинских радних бригада. Разумљиво је да је такав однос имао за последицу недовољно, а некада и нетачно упознавање јавности са радном акцијом. И сама служба информација при Главном штабу није била довољно организована тако да је и то један од разлога недовољног праћења радне акције од стране штампе, радија и других.

Видови очигледне агитација

На почетку саме акције, пре доласка омладинских бригада у насеља, формиране су групе од ученика средњих уметничких школа у Нишу и Скопљу, које су радиле на декорацији и уређењу омладинских насеља. Ове групе су тада обавиле велики посао, тако да су насеља добила пријатан изглед. Доласком првих бригада омладинци су уложили много труда на даљем уређењу насеља, те су насеља током читаве године имала леп изглед.

На плану очигледне агитације много је урађено приликом разних свечаности и прослава. На почетку акције организоване су прославе у Лесковцу и Ђевђелији, касније су организовани градитељски фестивали, и увек су места, у којима су организовани добијала врло свечан изглед. Тим поводом редовно су издавани плакати и фото-новине, које су обрађивале активности бригадиста. Фото новине су слате, поред тога што су у великом броју биле истакнуте у местима где су свечаности организоване, у све републичке центре и већа места у Југославији.

Мноштво малих дешаља, као ова симпатична кућица испред бараке дају насељу занимљив и ведри изЈлед младости

Младосш на Аушоиушу и...

Лист градитеља *МладосШ на ауШопуШу* излазио је редовно, сваке суботе, почев од 1. марта до 26. новембра. Укупноје издат41 број, укључујући последњи, свечани број који је изашао уочи завршетка акције са укупним тиражом који се кретао између 6.500 (у марту, априлу, октобру и новембру), па до 14.000 примерака (јули и август).

...Радио АуШопуШ

Радио ауШопуШ организовао је Главни штаб омладинских радних бригада у заједници са Радио-телевизијом Београд. Програм је емитован на таласној дужини радио Ниша. То је омогућило добар пријем у неколико република и одличну сарадњу са омладином и на другим радним акцијама.

Програм *Радио ауШопуШа* био је искључиво намењен градитељима Аутопута, али је исто тако радо слушан и од остале омладине.

САЈЕДНОГ (ОД ЧЕТИРИ)
ФЕСТИВАЛА У ВАРОШИЦИ
ГРДЕЛИЦИ

Засшаве бртада - учесница у дефилеу

Бртаде марширају исиред свечане шрибине

Збијени редови бртадисша

Сиоршске екиие

ФЕСТИВАЛИ

Током године одржана су четири фестивала градитеља. Први у априлу и мају, други у јуну и јулу, трећи у августу и четврти у септембру и октобру.

Фестивали су обухватили културно-уметничке, просветне, спортске, техничке активности, као и активности на стручном образовању.

На сваком фестивалу, у просеку, учествовало је око 85% бригадиста, односно на свим фестивалима заједно око 40.000 бригадиста.

Завршне приредбе су одржаване у Владичином Хану, Ђевђелији, Валандову, Лесковцу и Грделици. И оне су увек представљале значајну манифестацију градитеља и грађана краја у којима су одржаване, па им је сем такмичара, присуствовало још по 2000-5000 бригадиста и десетине хиљада грађана места у којима су одржаване.

Између првог и последњег фестивала

Више од три хиљаде приредби било је одржано у насељима дуж трасе Аутопута. Изложбе - фото новине - логорске ватре - само су неке од активности бригадиста.

Време од девет месеци прошло је брзо. У том периоду бригадисти су на својим позорницама одржали на хиљаде и хиљаде приредби и игранки.

Како су се то забављали наши омладинци?

Почешак забавноI ироГрама

Оквирни програми културно-просветних активности бригадиста полазили су из чињенице да су бригадисти веома заинтересовани за ту врсту активности. Зато су у насељима и организоване приредбе, игранке, логорске ватре и излети. Био је то један од видова забаве бригадиста. Они су у спремању програма приредби или рецитација за логорске ватре учествовали са пуно воље и залагања.

Дешавало се да су бригадисти, нарочито у оним првим сменама, одмах по доласку са посла ишли на спремање програма.

Међутим, квалитет приредби био је неуједначен, што је сасвим разумљиво, ако се узме у обзир да су на траси боравиле бригаде са веома различитим саставом. Тако су поједине бригаде долазиле у насеља са већ припремљеним програмима, што показује да те бригаде живе насељским и бригадирским животом и пре доласка на трасу. Осим тога, у саставу бригада било је младића који су могли да организују културни и забавни живот.

Веома важан чинилац у насељском животу биле су и игранке.

У касним летњим поподневима, када су бригадисти били најслободнији, организоване су игранке. Обично би неки устаљени музички састав почео да свира и тако би игранка почела. Било је то оно спонтано захваљивање младих. Све приредбе, или логорске ватре завршавале би се игранкама. На квалитет игранки највише је утицао музички састав који је у насељима постојао. У том погледу, сеоске и радничке бригаде биле су веома сиромашне, али су тада коришћене плоче из насељске дискотеке.

У организовању овог забавног живота у многоме су помогле и разне институције које су постојале при насељима, као штоје разгласна станица, шапилограф и сл.

У насељима су постојале специјалне редакције које су припремале програме преко станице, у којима је програмима преовладавао живот бригадиста, њихове шале и досетке.

Поред тога, бригадисти су се бавили и многим другим активностима, као што су сликарство, бављење фотоаматерством, писањем литерарних радова...

Стимуланс у културно-просветном раду бригада били су и фестивали, који су каналисали све активности бригадиста у једном правцу. Тако је и створено гесло *Мале олимпијаде* градитеља Аутопута: *Важно је ШакмичиШи се.* Од насељских, па преко подзонских и зонских такмичења, хиљаде младића и девојака током четири фестивала прошло је кроз најразноврснија такмичења.

Од Првог фестивала, одржаног у Владичином Хану, па до последњег, одржаног у Грделици, омладинци су стварали своје програме, увежбавали тачке и са стрепњом и тремом очекивали наступ пред публиком.

И баш тај такмичарски дух, који је од бригадиста просто тражио да у тим такмичењима исцрпе и последњи део снаге јесте она највиша вредност фестивала. На њима се огледала целокупна активност бригадиста; ту се представљао њихов жиот у насељу и на траси. Осим тога, фестивали су уносили такмичарски дух међу младе.

КРАЈ САМЕ МОРАВЕ,
НА РАВНИЦИ, ОКРУЖЕНОЈ
БРДИМА, НА БИНИ
БРИГАДИСТИ ИЗ ВИШЕ
НАСЕЉА НАСТУПАЛИ
СУ СА СВОЈИМ
ТАЧКАМА ПРОГРАМА

Умесшо сшолица зелена мајска шрава иослужила им као седишта за праћење приредбе

Два борца са мачевима у рукама, у мечу пуном динамике

Њих иешорица у ришмичким иокрешима народно! кола

Њих две и једна шшара. И иесма која плени пажњу слушалаца

Мирна и ведра, без шреме, иако ирви иуш наступа пред великим скупом присутних

ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ И
СПОРТСКИ ЖИВОТ У НАСЕЉИМА

Више од 78 хиљада такмичења одржано је на траси Аутопута на којима је учествовало више од 774.000 младића и 36 хиљада девојака...

Бацање куте за Народну сиоршску значку

Ове године први пут су организована такмичења за Народну спортску значку, која су се показала као веома погодан облик физичког васпитања омладинаца и омладински у насељима.

Релативно лаки услови за освајање појединих степена значки омогућавали су масовна такмичења. Инструктори су организовали не само такмичења, него и припреме за сама такмичења, тако да су они бригадисти који су се пријављивали за такмичења били добро припремљени. Овај симпатичан трофеј освојило је 6.432 бригадиста. Од тог броја 2.717 отпада на златне, 2.029 на сребрне и 1.677 на бронзане. За освајање ових трофеја обављене су систематске припреме, и увежбавање појединих дисциплина, што је код једног броја омладинаца створило навику за редовним физичким вежбањима.

У организовању фестивала ишло се за тим да се такмичења на тој манифестацији не подреде борби за престиж између насеља или појединаца, већ да то буде смотра физичке спремности бригадиста, која ће кроз спортске сусрете доказати своју пуну оправданост.

Зато и најважније гесло Фестивала - „важно је такмичити се“ - није изневерено; оно је остало као симбол смотре младости.

Ура за госте!

Многа спортска друштва су гостовала на траси Аутопута. Биле су то понекад екипе које су за бригадирске репрезентације биле исувише јаке, тако да су организовани само егзибициони сусрети.

Бригадирским поздравом поздрављене су студентске репрезентације Пољске и Југославије, у одбојци, као и женске А и Б репрезентације Југославије, рукометни клубови „Партизан”, „Дубочица”, „Железничар”, рукометна репрезентација Загреба и многе друге екипе.

Штафета младости пошла из Ђевђелије

У пролеће 1960. године бригадисти су имали част да први понесу штафетну палицу из Ђевђелије. Више од 4,5 хиљаде бригадиста носило је штафету од најјужнијег насеља на Аутопуту.

У завршној прослава дана младости у Београду, са пригодним вежбама, учествовало и 400 бригадиста.

НОЋУ НАД МОРАВОМ

Ноћ је била мрачна; у даљини се чула песма. Сетна и плачна, песма бригадиста пред растанак.

Високо у брду четврта чета београдске бригаде „Мирче Арцев" запалила је логорску ватру. Све у најстрожој „конспирацији". „Бруле" стражари и нико ко није из те чете не сме да се приближи. До ватре се може доћи само ако се зна лозинка. Или ако се у рукама носи флаша, или корпа са сендвичима, или месо...

Најзад сви су били на окупу и „конференција" на високом нивоу, како је неко духовито назвао ову седељку, могла је да почне. Поседало се на ћебад, око ватре која пламса и пријатно греје у прохладној ноћи.

„Лукац" је изабран за „команданта параде". Његова је дужност да подели „причешће" - по гутљај - два љуте свакоме. Тек толико да се оквасе грла. „Лукац" је и Кербер који чува сендвиче и пршуту.

Ово је последња ноћ бригаде на Аутопуту и четврта чета је хтела да се на последњој „конференцији" опрости од бригадирскогживота. Почела је песма, весела и пуна ритма. Па су на ред дошли вицеви. Нико се нељути ако је по неки „маснији". Ово је последња ноћ и сви су по мало тужни и по мало весели.

У паузама између две песме препричавају се згоде и незгоде са трасе. И договара како да се проведе остатак лета а и о септембарском испитном року, који је на „прагу". Па опет мелодија са гитаре и песма.

- Русе косе црно имаш..."
- Одмах за њом:
- Малошиште - Врање, то је наша мета...

„Лукац" издаје месо, Пера деље ређњеве од штапића. Набадају се комади меса и ватра цврчи од масти која се топи. Однекуд се створише и шољице. И канта са вином, такође. Сваком је следовало по пола шољице вина, без права на репету.

Њу је добио само Пера. И то тек онда када је испричао виц који је цела чета наградила аплаузом.

Време је брзо пролазило. И поноћ је прошла. И ј ош један сат. И други исто. Упркос томе никоме се није спавало. Магла се полако спуштала у долину. Около су шуме постајале мање црне, зора није била далеко. Дубоко доле поспаноје шумела Морава.

Сутра се више не ради и нико неће да иде на спавање. А поред тога, место је скровито и дежурни насеља неће моћи да их нађе и прекине седељку. А када би их и пронашао, ко зна, можда би и он остао да преседи са њима последњу ноћ на аутопуту.

Апи, ни ови младићи четврте чете нису могли да издрже читаву ноћ неспавања. У три сата сви су већ били поспани. И чета је у колони, један за другим, испружени руку као да су месечари, пошла на спавање. Успут су прошли поред дежурног. Он их је запрепашћено гледао како пролазе у потпуној тишини као да су фантоми.

И није им ништа рекао, никога није записао и нико неће бити позван на рапорт код команданта насеља зато што је тако касно легао.

Чини ми се због тога што су последњег дана на аутопуту сви људи помало весели и помало тужни у исти мах. А, уосталом, четврта чета није направила никакав грех, зар не? (Мирослав Динчић)

ПОСЛЕДЊИ ДАН У ЈЕДНОМ НАСЕЉУ

Ближи се крај акције. Укинута су многа насеља дуж беле бетонске и асфалтне траке. Прво укинуто насеље било је насеље „Браћа Орешки" у Негоричкој Бањи; за њим су укидана многа друга насеља.

Последњи дан у насељу.

Тај дан - најтужнији дан у маленој историји града, почео је свечаним украшавањем позорнице. Свуда по насељу чули су се ужурбани повици. Лекар насеља руководио је уређењем трпезарије, заменик команданта насеља руководио је припремама свечане вечере, докје технички инструктор, заједно са групом бригадиста, уређивао позорницу.

Испред позорнице налазило се шест стубова са државним и партијским заставама.

Негде око подне почели су да стижу и први гости. Били су то радници предузећа, на чијој су деоници радили бригадисти.

Ни они нису седели скрштених руку. Помагали су око уређења круга и постављању жица.

Неколико пегли колико их има у насељу, биле су заузете од јутра и многи су још забринуто питали за своје блузе и панталоне.

Свуда ужурбаност као пред премијеру неког великог комада; ово је и заиста била премијера једног тужног комада. Одласком бригада насеље престаје да живи.

У њему више неће бити веселе бригадирске буке.

Изненада, време је почело да се мења. Претило је кишом. Па и новембар је.

Насеље, наизглед, чини се мирно. Само по неко ужурбано претрчи преко круга. Око подне почеле су и бригадне конференције. Дељење значки и ударништава.

Из барака допиру громки поздрави. Командант насеља Љуба Ранкић, иде из бараке у бараку. Све бригадне конференције одржавају се у исто време, а он би хтео да буде код свих.

На улазу у насеље појављује се велики плави аутобус. Из њега извирују радознале главе. На предњем стаклу види се да аутобус припада фабрици стакла из Параћина.

Стигла је културно уметничка група која ће извести последњи програм на малој позорници.

Сада је све последње. Последња вечера. Последње дизање заставе. Све је сад последње.

Ускоро стижу и аутомобили. У њима су представници предузећа и политичких организација.

Свечана академија

Први говорник био је командант насеља који је поднео исцрпан извештај о раду бригада у овом насељу.

У свом излагању он се осврнуо на плодоносну сарадњу бригадиста и радника из предузећа.

После командантовог извештаја, пред бригадисте је иступио заменик команданта Главног штаба Марко Лолић. Он је, у краћем говору, поздравио све бригадисте из овог насеља и зажелео им успехе у даљем раду.

Онда је говорио представник предузећа „Партизански пут" из Београда. Он се захвалио свим бригадистима на помоћи, коју су они указали предузећу и дао поклоне командантима бригада и команданту насеља.

После свечане академије гости су, заједно са бригадистима, отишли на свечану вечеру.

За време вечере измењане су здравице и команданти бригада су поделили покпоне.

Подељени поклони градитељима

У малој сали Дома синдиакта, у четвртак, 24. новембра, у 18 часова, приређен је, пријем са закуском за градитеље Аутопута и представнике грађевинских предузећа на Аутопуту.

Присутне градитеље Аутопута поздравио је секретар Општинског комитета СКС, Ратко Станковић. Он је рекао да су народни одбори Лесковца, Грделице и Брестовца организовали пријем у знак растанка са градитељима Аутопута, желећи да они из овог краја понесу најлепше успомене. Том приликом предати су укусни поклони члановима Главног штаба, шефовима градилишта и представницима грађевинских предузећа.

СВЕЧАНОСТИ ПОВОДОМ ПУШТАЊА У САОБРАЋАЈ ДЕОНИЦЕ АУТОПУТА МАЛОШИШТЕ - ГРДЕЛИЦА

У селу Малошишту, где су овог пролећа настављени радови на изградњи Аутопута према Лесковцу и Грделици и даље ка Врању, 27. новембра Пеко Дапчевић, секретар за саобраћај и комуникације Савезног извршног већа, пресекао је свилену траку и тиме пустио у саобраћај нови 51 километар ове важне магистрале.

Том свечаном чину су присуствовали Воја Лековић, потпредседник Народне скупштине Србије, Драги Стаменковић, председник Већа Савеза синдиката Србије, Риста Антуновић, члан Извршног комитета ЦК СКС, Мика Трипало, председник ЦК НОЈ, Исмет Шаћири, потпредседник Главног одбора ССРН Србије, др Херберт Краус, секретар за народно здравље Савезног извршног већа, Радош Јовановић, амбасадор у Бугарској, више чланова ЦК СКС, народни посланици, политички и привредни руководиоци, представници народне власти из Ниша и Лесковца и околних места.

После пресецања траке дугачка колона аутомобила упутила се новом трасом, коју су ђаци и народ засули цвећем. Колона се зауставила на мосту иза Грделице, који је уједно означавао и крајњу тачку радне акције 1960. године. Гости су се, затим, упутили у Лесковац, на велики митинг градитеља Аутопута и грађана Лесковца и читавог лесковачког краја.

Велики митинг у Лесковцу

Свечаном митингу на тргу у Лесковцу присуствовало је око 20.000 грађана Лесковца и околине и градитеља Аутопута.

Митинг је отворио Ђорђе Лазић, командант Главног штаба ОРБ на Аутопуту и у свом говору, поред осталог, рекао:

„Градитељи Аутопута испуњени су поносом што могу данас да изјаве да су са успехом остварили све задатке које је пред њих пре непуних девет месеци поставила наша заједница, наш Савез комуниста и председник Тито. Данас овом свечаношћу, омладина Југославије предаје нашој земљи даља 82 километра Аутопута „Братство-јединство". На тај начин, 48.500 младића и девојака из свих крајева наше земље, сврстаних у 446 омладинских радних бригада, који су овог пролећа, лета и јесени градили Аутопут у Србији и Македонији, наставили су дивну традицију омладине Југославије да сваки празник наше Републике дочекују са завршетком једног новог објекта, значајног за социјалистичку изградњу наше земље.

Задатак нам није био ни мали ни лак. Требало је у релативно кратком периоду између 1. марта и данашњег дана обавити све обимне радове, које је захтевала сложена изградња модерног Аутопута између Малошишта и Грделице у Србији и Удова и Ђевђелије у Македонији. Само великим залагањем и успешним садејством омладинске радне снаге, инвеститора, радника и стручњака 19 грађевинских предузећа, могли смо ископати, пренети и уградити у насипе близу два млиона кубика земље и камена и саградити 480 радних објеката, међу којима и шест већих мостова у дужини од 850 метара, поставити 51 километар бетонског и 31 километар асфалтног коловоза и извршити све друге радове који су били с тим повезани.

Поред тога, млади градитљеи су, заједно са радницима грађевинских предузећа, напали Грделичку клисуру и трасу Аутопута даље ка југу од Врања, у укупној дужини од 51 километар.

У тешким и неприступачним теренима Грделичке клисуре, угроженим сталним надирањем јаких бујица, извршени су огромни радови, међу којима и преко 22 хиљаде кубних метара потпорних зидова, прокопано је тунела у дужини од 470 метара и укроћене су све снажније бујице, које су угрожавале пут и железничку пругу на овом терену. Тиме су створени врло повољни услови да се ова, једна од најтежих деоница на читавој дужини Аутопута братства и јединства, успешно и са мање напора заврши у 1961. години.

Затим је командант Лазић истакао да су и ове године, како је то већ традиција омладинских радних акција, наша насеља била свестрана школа у којима су младићи и девојке са селак, из школских клупа и са факултета, имали шта и могли веома много да науче. На њој је у току протеклих девет месеци обучено близу десет хиљада полуквалификованих радника, међу којима 6.800 тракториста, преко две хиљаде полуквалификованих грађевинских радника и око 400 осталих стручних пољопривредних радника. Преко 41.000 градитеља завршили су са успехом по неки од 12 курсева техничког образовања. Око 5.000 омладинаца обучено је за активисте и руководиоце спортског живота у селима и школама.

Образовни и васпитни утицај акције није се спроводио само кроз бројне и разноврсне курсеве - рекао је Лазић. - Читав систем рада и живота у омладинским насељима и бригадама подешен је тако да непосредно позитивно и поучно делује на сваког учесника. Можемо слободно тврдити да сваки омладинац носи са радне акције небројено много корисних навикак које је стекао на њој, почев од најелементарнијих културних и хигијенских, па преко оних који развијају осећај другарства и солидарности до најдрагоценијих - да се сваки појединац осети као равноправан члан једног колектива са свим правима и дужностима које од њега захтева наш систем демократије и друштвеног управљања."

Затим је, уз бурно клицање градитеља и поздраве грађана, говорио Воја Лековић:

„... Доносим вам топле, срдачне поздраве учесника V конгреса ССРН Србије са осећањем великог задовољства што ми се указала прилика да данас будем међу вама, да учествујем у вашем славњу и радости поводом ове велике радне победе и да вам се захвалим у име Главног одбора Социјалистичког савеза радног народа Србије за ваша прегнућа и напоре, да вам честитам на успешном завршетку радова које сте као свој задатак поставили за ову годину у изградњи овог дивног и за нашу земљу значајног саобраћајног објекта..."

Затим је Лековић изразио захвалност радним колективима грађевинских предузећа, радницима, инжењерима и техничарима, који су својим самопрегорним радом много допринели да се ови радови организовано развијају и успешно заврше. Одао је и признање грађанима овог краја на бризи коју су показали око прихватљања и смештаја младих бригадиста..."

У даљем говору Лековић је истакао да Аутопут братства и јединства означава нову епоху у развоју нашег саобраћаја, а затим је додао да је пут грађен да служи миру, зближавању и пријатељству балканских народа, јачању економске и културне сарадње и међусобних односа.

„У овај пут ми уграђујемо и нашу концепцију света, концепцију коегзистенције и интернационализма. Он је дело социјалистичких схватања, дело изградње братства и зближења народа и људи. Ми градимо Аутопут да служи братству и јединству југословенских народа, да их спаја, приближује, упознаје и уједињује и тиме развија међусобно поштовање и љубав, развија југословенски социјалистички патриотизам, понос и снагу наших грађана."

Он је даље исткао да ће пут долином Мораве и Вардара служити људском благостању, да ће то бити пут који ће убрзати развој наше социјалистичке економике, животно и

ВЕЛИКИ МИТИНГ ГРАДИТЕЉА И ГРАЂАНА У ЛЕСКОВЦУ, 27. НОВЕМБРА 1960. ГОДИНЕ, ПОВОДОМ ПУШТАЊА У САОБРАЋАЈДЕОНИЦЕ АУТОПУТА МАЛОШИШТЕ - ГРДЕЛИЦА

Ђорђе Лазић, командантШ ГлавноI штаба, подноси рапорт Воји Лековићу, потпредседнику Народне скупштине Србије

Пун шр! и најближе улице Јрадишеља и Јрађана Лесковца

Говори Воја Лековић, а иосле мишин1а...

...Ошкрива сиоменик фадишељима

стваралачки повезати наше републике и комуне, Скопље са Љубљаном, Лесковац са Марибором, Ниш са Сиском, Врање са Ђевђелијом и Крањем.

Воја Лековић је, затим, нагласио да овај пут не чине великим само циљ и сврха његова. Великим га чине и његови творци и неимари. Аутопут је дело једне револуционарне, социјалистичке омладине, нове генерације слободних људи и стваралаца.

Аутопут је изванредна афирмација нових друштвених односа у нашој земљи, новог морала који настаје, пре свега, новим односом према заједници и новим односом према раду. Аутопут је дело вере у нашу будућност, вере у сопствене снаге..."

Премошћене реке, просечени усеци, укроћене бујице...

Дан раније, у суботу, 26. новембра 1960. године, у 10 часова, откривена је спомен плоча градитељима Аутопута „Братство-јединство" на деоници од Малошишта до Грделице. Спомен плочу, која се налази код Лесковца открио је заменик команданта Главног штаба, Марко Лолић, а присуствовали су представници Главног штаба, грађевинских предузећа на Аутопуту, представници народне власти и политичких и друштвених организација Лесковца и бројни гости и бригадисти.

„Откривамо данас спомен-плочу градитељима Аутопута „Братство-јединство" који су ове године радили деонице од Малошишта до Грделице и од Удова до Ђевђелије. Овековечујемо овогодишњи подвиг младих у жељи да у срцима наших људи, у свести свих оних који буду пролазили овог магистралом, сачувамо живо сећање на велику армију од 48.500 младића и девојака, који су у сменама од марта до новембра давали свој прилог изградњи Аутопута. Заједно са 82 километара новог и модерног аутопута предајемо заједници још једну истину, један уверљив документ на коме остаје записано да је у долини Мораве и Вардара живео и радио ове године сложни градитељски колектив, који је тачно и на време испунио преузету обавезу? - рекао је Марко Лолић, откривајући спомен-плочу.

Осамдесет и два километара белих леђа пута који је израстао из срца младих и накинђурио зелену долину Мораве, додавши јој још један ђердан. Њиве оплођене, дрвеће вишегодишње и река плаховита, сведоци су напора које су младићи и девојке савладали од марта до новембра, сведоци су пријатељства која су скопљења и смеха који је разливен.

Кад се бели покривач навуче на земљу, остаће њиве и врбе да тугују за песмом крампа и смехом младости, а Морава љутито загргори, љубоморна на још једну белу лепотицу која другује са људима и травама и житом, које ће изнићи из оплођених утроба њива.

Стоји споменик крај пута да говори:

Путниче, стани,

хиљаде младих руку клесало је белу лепотицу којом идеш, са хиљаде чела капао је зној, на хиљаде усана лебдео је осмех.

Требало је премостити реке, просећи усеке, укротити бујице, победити време".

Време је побеђено, бујице су укроћене. Пред спомен-плочом стоје постројене последње бригаде, „последњи овогодишњи Мохиканци на Аутопуту" који ће белу лепотицу предати саобраћају. Песме над бригадама проламају небо. Стоје младићи и девојке из разних крајева наше земље, али испуњени истим поносом, изишли из исте школе.

Стоје пред спомен-плочом и људи овог краја, и они поносни и захвални бригадистима на тако лепом поклону.

Стоји спомен-плоча, симбол сарадње градитеља и народа краја кроз који пут пролази.

Изфађени мосш иреко Јужне Мораве код Годелице

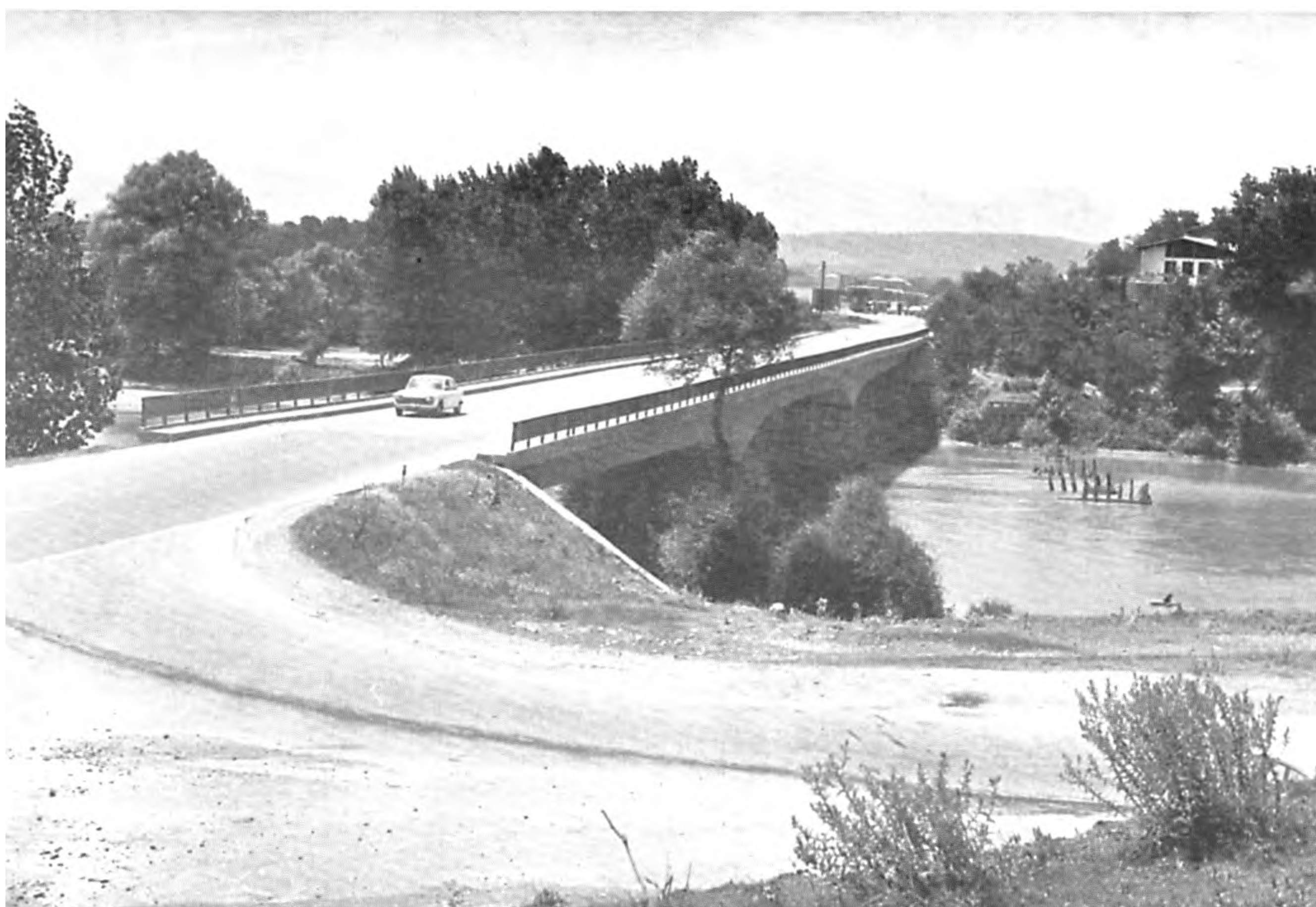

Мосш ӣреко Вардара код Ђевђелије

Вијадукш на крају деонице Удово - Демир Каиија

стваралачки повезати наше републике и комуне, Скопље са Љубљаном, Лесковац са Марибором, Ниш са Сиском, Врање са Ђевђелијом и Крањем.

Воја Лековић је, затим, нагласио да овај пут не чине великим само циљ и сврха његова. Великим га чине и његови творци и неимари. Аутопутје делоједне револуционарне, социјалистичке омладине, нове генерације слободних људи и стваралаца.

Аутопут је изванредна афирмација нових друштвених односа у нашој земљи, новог морала који настаје, пре свега, новим односом према заједници и новим односом према раду. Аутопут је дело вере у нашу будућност, вере у сопствене снаге..."

Премошћене реке, просечени усеци, укроћене бујице...

Дан раније, у суботу, 26. новембра 1960. године, у 10 часова, откривена је спомен плоча градитељима Аутопута „Братство-јединство" на деоници од Малошишта до Грделице. Спомен плочу, која се налази код Лесковца отфио је заменик команданта Главног штаба, Марко Лолић, а присуствовали су представници Главног штаба, грађевинских предузећа на Аутопуту, представници народне власти и политичких и друштвених организација Лесковца и бројни гости и бригадисти.

„Откривамо данас спомен-плочу градитељима Аутопута „Братство-јединство" који су ове године радили деонице од Малошишта до Грделице и од Удова до Ђевђелије. Овековечујемо овогодишњи подвиг младих у жељи да у срцима наших људи, у свести свих оних који буду пролазили овог магистралом, сачувамо живо сећање на велику армију од 48.500 младића и девојака, који су у сменама од марта до новембра давали свој прилог изградњи Аутопута. Заједно са 82 километара новог и модерног аутопута предајемо заједници још једну истину, један уверљив документ на коме остаје записано да је у долини Мораве и Вардара живео и радио ове године сложни градитељски колектив, који је тачно и на време испунио преузету обавезу? - рекао је Марко Лолић, откривајући спомен-плочу.

Осамдесет и два километара белих леђа пута који је израстао из срца младих и накинђурио зелену долину Мораве, додавши јој још један ђердан. Њиве оплођене, дрвеће вишегодишње и река плаховита, сведоци су напора које су младићи и девојке савладали од марта до новембра, сведоци су пријатељства која су склопљена и смеха који је разливен.

Кад се бели покривач навуче на земљу, остаће њиве и врбе да тугују за песмом крампа и смехом младости, а Морава љутито загргори, љубоморна на још једну белу лепотицу која другује са људима и травама и житом, које ће изнићи из оплођених утроба њива.

Стоји споменик крај пута да говори:

Путниче, стани,

хиљаде младих руку клесало је белу лепотицу којом идеш, са хиљаде чела капао је зној, на хиљаде усана лебдео је осмех.

Требало је премостити реке, просећи усеке, укротити бујице, победити време".

Време је побеђено, бујице су укроћене. Пред спомен-плочом стоје постројене последње бригаде, „последњи овогодишњи Мохиканци на Аутопуту" који ће белу лепотицу предати саобраћају. Песме над бригадама проламају небо. Стоје младићи и девојке из разних крајева наше земље, али испуњени истим поносом, изишли из исте школе.

Стоје пред спомен-плочом и људи овог краја, и они поносни и захвални бригадистима на тако лепом покпону.

Стоји спомен-плоча, симбол сарадње градитеља и народа краја кроз који пут пролази.

Изфађени мосш ireко Јужне Мораве код Годелице

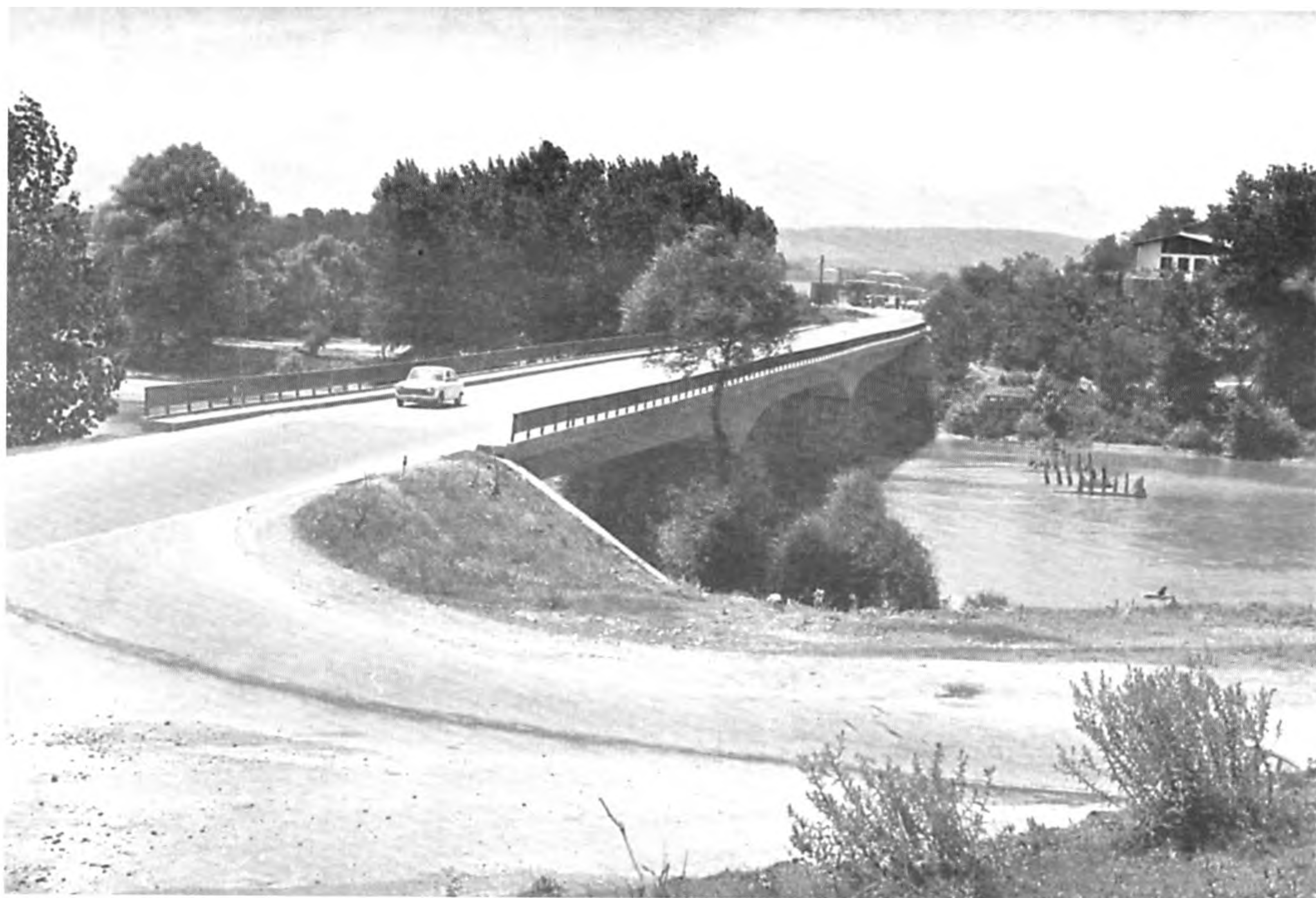

Мост преко Вардара код Ђевђелије

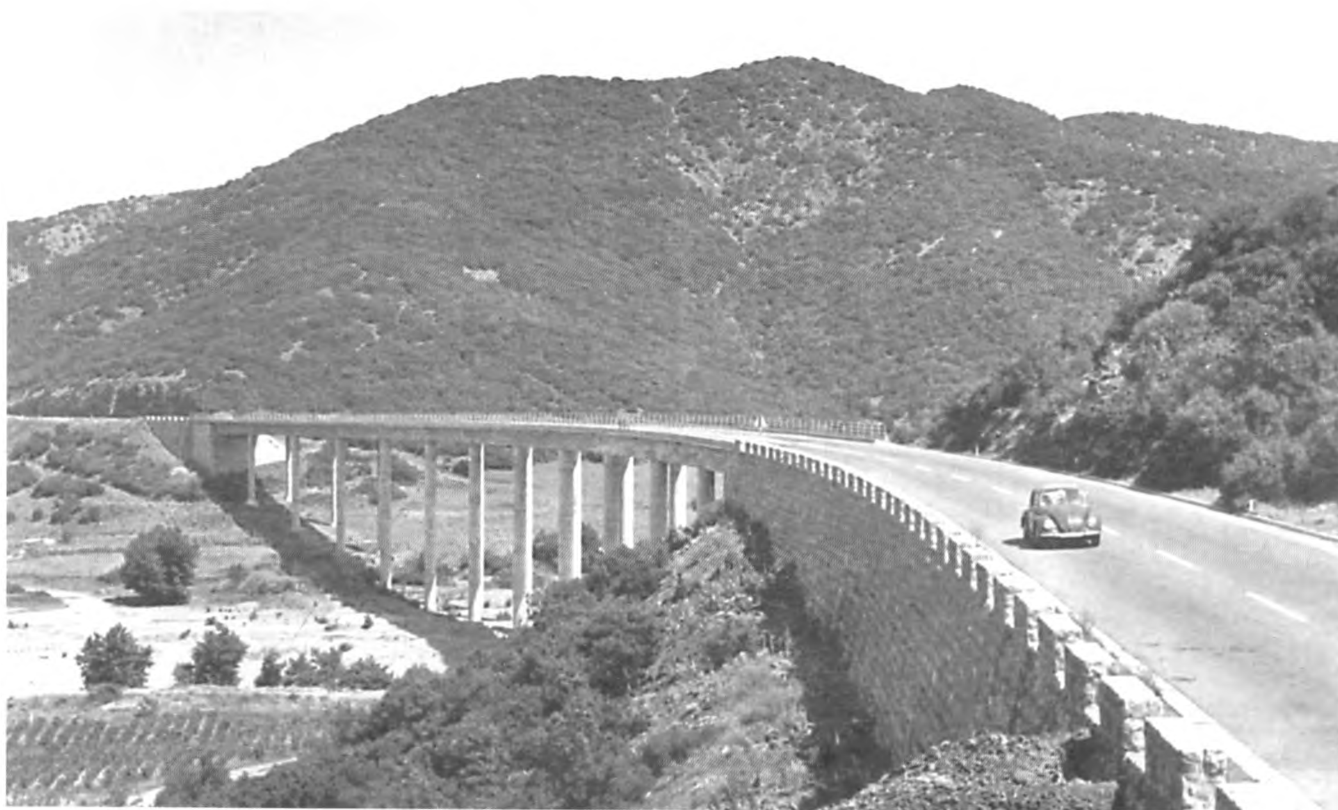

Вијадукт на крају деонице Удово - Демир Капија

Вијадукт и део Аутопута у клисури Пчиње

Аутопут „Братство-јединство"

ДЕОНИЦА ГРДЕЈ1ИЦА - СКОПЉЕ 1961.

Задатак Народне омладине Југославије и грађевинских предузећа у 1961. години бioје изградња деонице Аутопута од Грделице до Скопља, удужини од 138 км и 293 м.

Правац простирања трасе Аутопута пролазио је кроз три веома тешка предела, који су захтевали изузетне напоре и велико грађевинско искуство: Грделичку клисуру, Ристовачко и Скопско блато.

На потезу од Грделице до Врања, на дужини од 50 км и 634 м радови су започети у 1960. години, као припремни и земљани радови и израда објеката распона мањегод 5 м. Те 1960. годинеје урађено:

Скинуто хумуса 48%, ископано земље свих категорија 37%, израђено насипа 35%, подигнуто објеката распона мањег од 5м 58% (или 219 комада), израђено потпорних зидова 43% и један тунел дужине 42 м.

А у овој, 1961. години, на читавом простору од Грделице до Скопља, треба да се обаве следећи радови:

- земљани радови на траси Аутопута 2,230.000 м^3 (у тај број нису укључене петље),
- објектј распона мањег од 5 м - 273 комада,
- објектј распона већег од 5 м - 80 комада, од којих 64 распона 5 до 30 м,
- 16 објеката распона већег од 30 м, од којих и мост преко Јужне Мораве код Моминог камена (распона 230 м),
- вијадукти у Предејанима и Владичном Хану (сваки од њих распона око 200 м),
- два тунела - у Манајлу распона 333 м и у Кржинцима (поред Владичиног Хана) 328 м,
- потпорни зидови (на подручју Грделичке клисуре) 10.700 м^3,
- асфалтног коловоза 138.293 км односно 1,025.256 м^2 асфалтне површине.

На постељици, односно „плануму“ (фино планирана површина земљаног насипа или усека) положиће се тампонски (шљунчани) слој дебљине 32 цм, а на тампонском слоју забетонираће се ивичне траке, између њих на тампонски слој уграђен слој туцаника 12 до 15 цм, на туцаник разастрт битуминизирани шљунак или засути макадам слој дебљине 5 цм, а преко овог асфалтбетон.

Годеличка клисура

ДЕОНИЦА АУТОПУТА ГРДЕЛИЦА - СКОПЉЕ

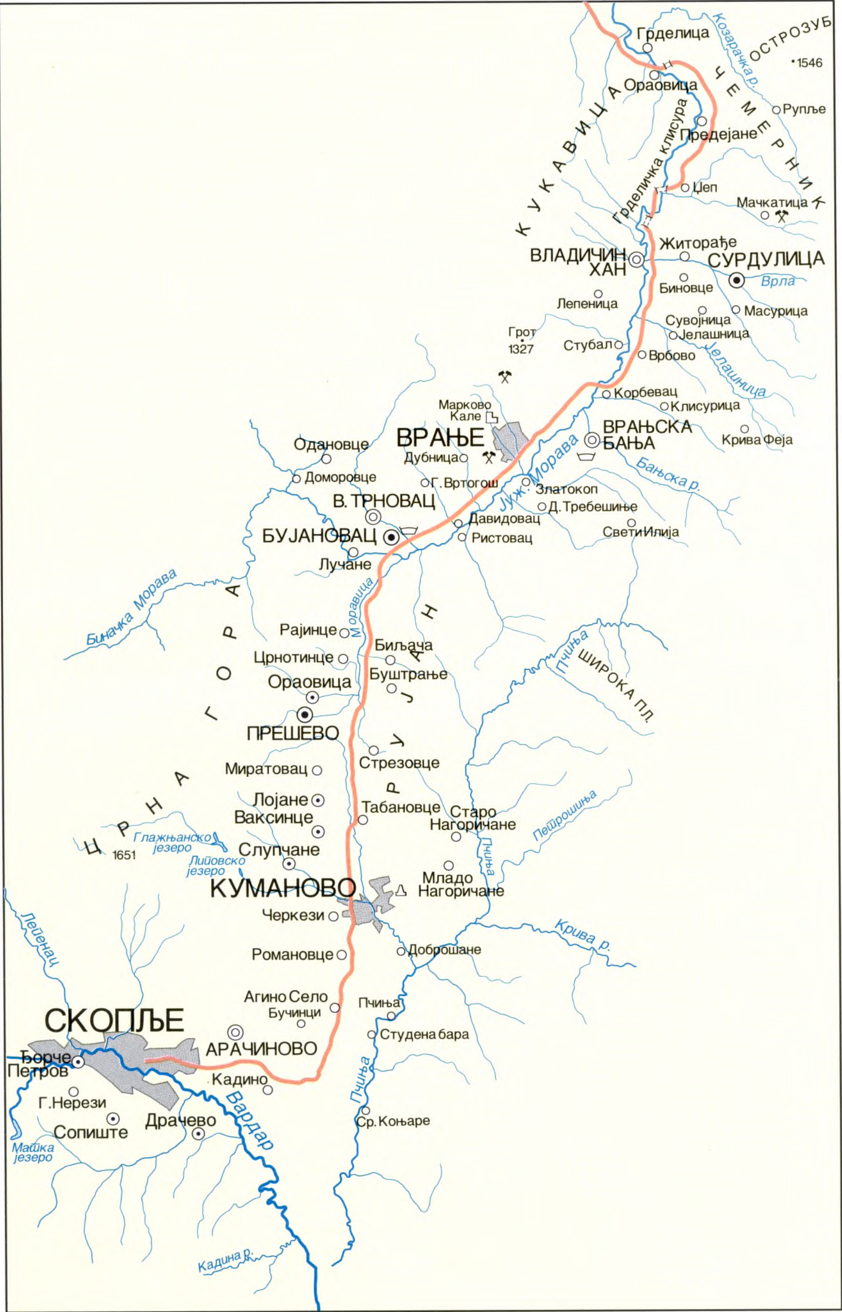

Главни штаб ОРБ, са инструкторима

За деоницу Аутопута Грделица - Врање - Скопље у 1961. години Главни штаб ОРБ, са седиштем у Куманову, чинили су: Томислав Бадовинац, командант, Тоне Преложник, заменик команданта, Методије Ципунов, секретар, Јоже Вучајник, члан ГШ - за радилиште, Владо Булатовић, члан ГШ - за техничко васпитање, Томислав Лазић, члан ГШ - за снабдевање, Панче Велковски, члан ГШ - начелник Санитетског одељења, Владо Пекић, члан ГШ, Борис Тепшић, члан ГШ - за саобраћај, Боривоје Петровић, члан ГШ - за идеологију и културу, Месуд Бутуровић, члан ГШ - за фискултуру, Иван Лонгинов, инструктор за техничко васпитање, Властимир Маринковић, инструктор за грађевинарство, Јоже Гузељ, инструктор за ратарство, Апександар Прелић, инструктор за идеолошко-политички рад, Мирко Латин, инструктор за идеолошко-политички рад, Славко Аксић, инструктор за културно-забавне активности, Звонимир Петровић, инструктор за радилиште, Станоје Петровић, инструктор за радилиште, Бранко Рибар, инструктор за фискултуру.

Осамнаест грађевинских предузећа

Радове на овој деоници Аутопута изводило је 18 грађевинских организација, и то:

- ГП „Аутопут” из Београда на радилиштима у Грделици, Врбову и Прешеву;
- ГП „Путоградња” из Ниша на радилиштима у Предејану и Врању;
- ГП „Жеграп” бр. 8 из Београда на радилишту у Предејану;
- ГП „Партизански пут” из Београда на радилишту у Џепу и Ристовцу,
- ГП „Стиг” из Пожаревца код Моминог Камена и Цера,
- ГП „Тунелоградња” из Београда у Владичином Хану,
- ГП „Ратко Митровић” из Чачка у Владичином Хану и Агином Селу,
- ГП „Новоградња” из Врања на радовима у Полому и Прешеву,
- ГП „Крагујевац” из Крагујевца у Мазарацу и Прешеву,
- ГП „Јастребац” из Крушевца код Ранутовца и Жујинаца,
- ГП „Градитељ” и ГП „Пут” из Сарајева радила код Бујановца и Биљаче
- ГП „Полет” из Књажевца код Прибоја Врањског,
- ГП „Планум” из Земуна код Куманова,
- ГП „Вардар”, ГП „Маврово” и ГП „Гранит” из Скопља у Агином Селу, Миладиновцима и Белимбеговој,
- ГП „Пелагонија” из Титова Велеса у Мађарима.

Омладинско насеље „Манојле“код ВладичиноI Хана

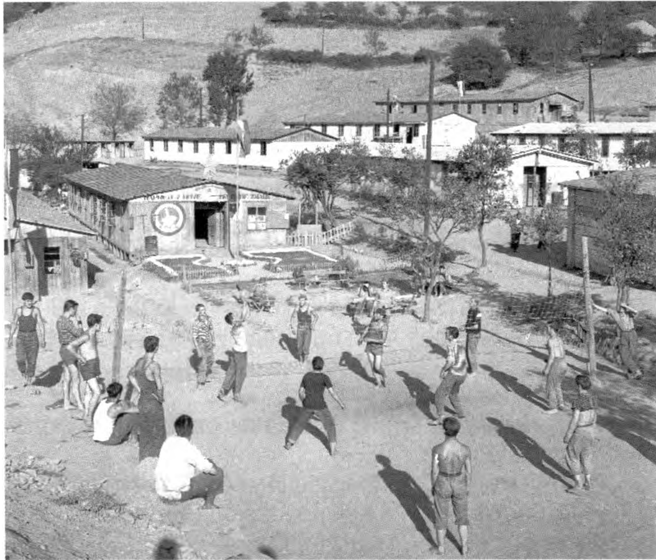

У једном омладинском насељу

ОМЛАДИНСКА НАСЕЉА

Крајем 1960. године на благовремено обезбеђеним локацијама израђени су пројекти за сва омладинска насеља, те је њихово пресељење са потеза Белотинце - Грделица, на потез Врање - Прешево обављено под повољнијим условима него претходних година. С обзиром на дужину градилишта од 92,5 км и просечно растојање насеља од 5 км, у 1961. години постојаће укупно 18 насеља.

Првих десет насеља - до Врања - изграђено је у претходној години, а следећих осам је пресељено са потеза Белотинце - Грделица. Нова насеља су изграђена уз села, односно варошице: Нерадовац, Давидовац, Бујановац, Трепетљик, Самољица, Букаревац, Прешево и Цер.

У 1961. години довршиће се значајнији радови и објекти у Грделичкој клисури, започети 1960. године. На том потезу извешће се и бројне дренаже за санирање старих или нових клизишта.

ВЕЛИКИ МИТИНГ ГРАДИТЕЉА И ГРАЂАНА У КУМАНОВУ

У недељу, 2. априла 1961. године, у Куманову, почеле су свечаности отварања радова на деоници Аутопута од Грделице до Скопља. Тако се термин почетка радова поклопио са Даном омладинских радних бригада, па је славље било двоструко.

Свечаностје почела великим митингом на Тргу маршала Тита у Куманову. Још у раним јутарњим часовима топао пролећни дан измамио је на улице Куманова око 20.000 грађана, који су се у празничном расположењу сливали ка Тргу.

Бригадисти, постројени пред трибином, поздрављали су грађане са „0-рук", а грађани су им махали заставицама и пљескали рукама.

Митингу су присуствовали: Марин Цетинић, члан СИВ-а и секретар Секретаријата за саобраћај и везе, Љупчо Арсов, члан СИВ-а, Александар Грличков, председник Извршног већа Македоније, Радивоје Јовановић, секретар за саобраћај и везе Србије, Мика Трипало, председник ЦК НОЈ и више чланова Извршног већа и чланова ЦК Савеза комуниста и Главног одбора ССРН Македоније.

Отварајући митинг, секретар Општинског комитета Савеза комуниста Куманова, Јездимир Богдановски, истакао је у име својих суграђана, да жели да бригадисти, који у овом делу Македоније буду градили Аутопут, понесу најлепше утиске о овом крају и о народу који у њему живи.

На митингу су, затим, говорили Марин Цетинић, члан Савезног извршног већа и Томислав Бадовинац, командант Главног штаба омладинских радних бригада:

МАРИН ЦЕТИНИЋ

„Другарице и другови, омладино,
данас, на почетку радова ваше овогодишње радне акције на изградњи дијела Аутопута Грделица - Скопље, само ви настављате оне снажне подвиге у изградњи наше привреде и социјалистичког друштва, којима је омладина дала свој велики и достојан удио.

Омладинске радне акције су биле и остају саставни дио широке друштвене активности младих, али и симбол њихове та\рештос\\л ка схоислн^ со\л\л\атолс\\лч*.\л рааво\ово\е р,о*ловине. У тежњи на остварењу тих циљева, кроз радне бригаде је прошло неколико милиона младића и дјевојака Југославије, изграђујући из године у годину бројне објекте, који, ради трајне успомене и захвалности према дјелу омладине, носе назив омладински.

На свим тим радилиштима, сретао се, и видио увјек онај карактеристични младалачки радни ентузијазам, полет којим је омладина савлађивала тешкоће, остваривала и премашивала задатке. Апи, не само то! Код нас, у социјалистичкој Југославији, радне акције нису само мјерило физичке спремности у извршењу радних задатака, већ и нешто далеко више од тога, оне су школе стотине хиљада младића и дјевојака за проширење круга свога знања. Само у прошлој години стручне и техничке курсеве завршило је преко 50.000 младића и дјевојака. Многи од њих ту су први пут упознали компликоване машине и уређаје, којима су након два мјесеца могли руковати, а потом заузети радно мјесто у фабрици, на пољу, итд.

Радне акције су код нас у исто вријеме и школе свестраног образовања младих, јер широко развијен идеолошко-политички рад, културно-просвјетни, забавни и спортски живот даје могућност сваком учеснику да прошири своја опћа знања и да се усаврши у оним областима које га највише интересују. Кроз такав живот на радилиштима и у насељима радних бригада, у пракси, кроз свакодневни заједнички рад, кроз забаву и разоноду кује братство и јединство младих грађана социјалистичке Југославије и међународна солидарност младих. Јер, у једном насељу под истим кровом, на истом радилишту, живе и раде млади радници, сељаци, ђаци и студенти из свих крајева наше домовине, као и представници омладине других земаља. Ту се стичу и прва практична знања из области друштвеног управљања и самоуправљања, јер је и организација радних бригада и насеља постављена тако да у њој активно учествују сви омладинци.

Изградња Аутопута до Скопља има изванредно велики економско-политички значај. Овај путни правац представља најзначајнији правац у основној путној мрежи Југославије. Он иде дуж цијеле земље, од крајњег сјевера до наше најјужније границе, повезујући притом међусобно центре народних република Словеније, Хрватске, Србије и Македоније. Пролази привредно најразвијенијим подручјима, са много производних и потрошачких базена, а истодобно је главни сабирни правац, на ко\\л се нар,овез\J'\ч остагал ТОЈТН« правиу\. Кутопут \е на иу\-

Бригадисти и...

ОТВАРАЊЕ РАДОВА НА ДЕОНИЦИ АУТОПУТА ГРДЕЛИЦА - СКОПЉЕ

СВЕЧАНОСТ НА ТРГУ
УКУМАНОВУ, 2. АПРИЛА 1961.

Говори Марин Цетинић

... Грађани Куманова

Куманово

Потед на свечану шрибину за време шрајања мишинХа

јелој својој дужини проглашен као међународни пут, јер он по своме положају представља значајан међународни путни правац, који повезује земље Европе са Блиским и Средњим Истоком. Посебан значај овог аутопута огледа се у томе што ће његовом изградњом бити омогућен несметан развој међународног туризма, како у погледу доласка иностраних туриста у Југославију, тако и у транзиту туриста из Европе ка Грчкој, Бугарској и земљама Азије, Африке и обрнуто. Значи, овај аутопут ће са јадранским путем представљати основу за даљи развитак туризма код нас, који иначе, постаје све важнија привредна грана наше економике.

Међутим, основни значај Аутопута се огледа у развоју нашег унутрашњег робног и путничког саобраћаја. Он ће допринијети да се још више развије производња оних роба које су упућене на друмски саобраћај. Тако, на примјер, транспорт раног поврћа са подручја Македоније до потрошачких центара биће са изградњом Аутопута у знатном порасту. С обзиром да се Аутопут гради савременим елементима утицаће на снижење трошкова транспорта, а вријеме путовања моторног друмског возила само на дијелу Београд - Ђевђелија скратит ће се за половину.

Пре него што је бригадистима, у име Савезног извршног већа, честитао почетак радова и пожелео им успех, Цетинић је изразио наду да ће се и ове године омладина и околно становништво међусобно помагати, да ће градитељи свестрано искористити време на овој радној акцији за своје опште, стручно и техничко васпитање, како би са већим знањем били кориснији чланови нашег социјалистичког друштва.

ТОМИСЛАВБАДОВИНАЦ
Аутопут треба довести из Грделице у Скопље за свега осам месеци

„Другарице и другови, и ове године, као и ранијих година, окупили смо се да на овом величанственом митингу манифестујемо високу свест и спремност југословенске омладине, која на данашњи дан, сврстана под заставама прекаљених омладинских радних бригада, креће у сусрет новим, све лепшим градитељским победама и тиме остварује свој значајан допринос у изградњи социјализма у нашој земљи...

Изградњом дела Ауто-пшута од Грделице до Скопља, ми ћемо повезати Љубљану са Ђевђелијом, а затим Београд са Баром и тиме још више приближити наше братске републике...“

Говори Томислав Бадовинац

У наставку, Бадовинац се осврнуо на историјат радних акција у Југославији и самог Аутопута.

... Са заједничком песмом и заједничким градитељским еланом свих наших народа и овог пролећа развиле су се заставе омладинских радних бригада. Ове године 52.680 омладинаца из целе земље очекује веома значајан задатак. Омладински аутопут „Братство-јединство" треба продужити за 138 километара и довести га из Грделице у Скопље за мање од осам месеци. Не убрзавајући радове који су прошле године почели у Грделичкој клисури, на читавој траси ове године треба обавити 3,700.000 кубних метара землзаних радова, угра-

дити на стотине хиљада кубика шљунка и туцаника и распрострети асфалт на површини од 1,041.000 метара квадратних, уградити 30.500 кубних метара бетона. Те бројке могу само делимично илустровати величину напора који ће бити уложени од стране омладине и грађевинских предузећа да би Аутопут и ове године био благовремено завршен.

Мада величанствен по свом обиму, радни задатак омладине није и једини. Укупно 439 .бригада које ће радити на 27 деоница - од којих 18 у Србији, а 9 у Македонији - бориће се за стварање чвршће међусобне везе. несебичне другарске помоћи и међусобног разумевања, да би на тај начин даље развијале и продубљивале братство и јединство наших народа - највећу тековину Револуције - чију двадесетогодишњицу славимо ове године. Окупљени на логорским ватрама и партизанским вечерима бригадисти ће слушати и упознавати борбу наших народа, поносни што припадајуЈедном неимарском духу, једној земљи која је политиком мира и међународног разумевања стекла неподељене симпатије светске јавности. Зато је 20-годишњица устанка наших народа један од оних празника који говори о снази социјалистичке заједнице и оправдава све тежње и веровања у оно што се гради, у оно што долази...

У омладинским насељима се и ове године наставља са развијањем демократских принципа друштвеног самоуправљања. Организовање живота и рада, као и сређивање свих питања бригадирске активности, дато је у надлежност саветима насеља - органима друштвене заједнице градитеља Аутопута - у којима се налазе иазбрани представници свих бригада који својим деловањем у најширем смислу представљаЈу инструмент друштвеног управљања, нови и даљи облик усавршавања овог основног принципа социјалистичке демократије...

И ове године радна акција биће у најширем смислу права животна школа младих градитеља. Упознавање са значајним догађајима из унутрашње и спољне политике, са достигнућима из науке и технике, занимљивостима из културе, уметности и спорта и многим другим из широког круга интересовања - допринеће формирању једне вредније и образованије личности која доликује и напорима прогреса наших народа и његовим досадашњим достигнућима. Велики број предавања и разговора, дискусија и дебата - поред филмова, приредби, стручних курсева, такмичења и других видова спортске делатности бригадиста - прошириће видике и схватања наших младића и девојака, учиниће да корисност радне акције дође до пуног изражаја. Хиљаде младића и девојака из наших села стећи ће и ове године низ нових знања из многих области стручног образовања, док ће средњошколци и студенти понети са собом прва искуства из практичног живота радних колектива.

Млади градитељи су поносни на указано им поверење, носе у себи жељу, снагу и решеност да нове радне победе обележе својим уверењем да за младост нема препрека. А таква је наша младост била и на прузи Шамац - Сарајево, у Спачванским шумама, на Маврову, Бујмиру и хиљадама других објеката, таква ће остати и сутра пред новим, још већим и тежим задацима.

ПРВИ ДАН НА ТРАСИ

СШанко Врзић

„У понедељак, 3. априла 1961. године у четири часа изјутра, званичноје почела омладинска радна акција 1961.

Првоаприлске свечаности нису омеле последње припреме, како би први дан на траси био што успешнији. У ноћи између недеље и понедељка, на 138 километара будућег Аутопута, још су се концентрисала техничка средства. Возачи кипера, скрепера, булдожера, трактора и других покретних грађевинских машина. спавали су ове ноћи поред својих „снагатора".

У 27 насеља светла су била погашена већ око двадесет часова. Само су штабови бригада са командантима насеља и председницима савета до касно у нож разрађивали последње детаље тактике за предстојећи почетак радова.

Дежурни крај телефона у насељима, и у Главном штабу, нису спуштали телефонске слушалице...

Тачно у шест часова 5.366 бригадиста прве смене Акције 1961. заболи су прве крампове у хумус, у Грделици су испаљене прве мине, иза „Галиона" остао је први метар огољене земље - здравице...

Одлазак на фадилишше

Већ у девет часова почели су да стижу први извештаји.

Норме су готово без изузетка премашене. Тројка из Љубљанске радне бригаде, из насеља „Кадињача", која је радила на скидању хумуса, за прва три часа рада испунила је своју тродневну норму. Специјална сточарска бригада „Милан Шарац" пребацује учинак за 195 одсто.

Проверавање властитих снага претходних дана показало је да се овако нешто могло очекивати: такмичарски елан својствен је и овој градитељској генерацији. Први резултати то најбоље потврђују.

Велика битка, која ће трајати до 13. новембра, отпочела је.

Првог дана, градитељи су избацили преко 20.000 кубних метара земље."

Здравствена заштита бригадиста

Задатак здравствене службе се састојао у редовном праћењу стања на терену; превентивном и куративном раду; учешћу у избору локација омладинских насеља и других објеката које користи омладина; асанацији водних објеката и организацији правилногфункционисања водоводне и канализационе мреже; хигијенском одржавању санитарних уређаја; санитарним обрадама бригада; систематским прегледима, вакцинацијама, борби против масовних обољења и заразних болести; организовању специјалистичких служби; обезбеђењу прве помоћи, болничког простора и болничког лечења; контроли ХТЗ мера, животних намирница, кухињског блока и магацина; обезбеђењу бактериолошки и хемијски исправне воде за пиће и кување; вођењу рачуна о хигијени насеља, барака и радилишта; обезбеђењу здравственог особља, здравственом просвећивању омладине...

Све те послове је успешно обавило санитетско одељење, као оперативно тело здравствене службе, у сарадњи са хигијенским заводима и општим болницама у Куманову, Вра-

њу и Лесковцу, клиникама Медицинског факултета у Скопљу. Републичким заводом за заштиту народног здравља НРМ у Скопљу, Стоматолошким факултетом у Београду и многим другим здравственим установама.

На овом послу су радили као учесници на изградњи Аутопута: 141 лекар, 134 лекарских помоћника, 116 санитарних техничара, 36 апсолвената Медицинског факултета у Београду, 36 асистената, 122 апсолвента Стоматолошког факултета из Београда и велики број других здравствених радника, као сарадника.

Од самог почетка - такмичења

Овогодишњи систем такмичења заснивао се на следећем: савети насеља су добили већи део права код доделе признања ОРБ, како би се постигла већа објективност оцењивања; одвојено је радилиште од друштвених активности у такмичењу, да би се максимално објективизирали критеријуми; такмичење се организовало тако да оно, објективно, подстиче формирање здравих међусобних односа, што је постигнуто кроз награђивање колектива насеља од Главног штаба ОРБ, а не појединих ОРБ и дефинисањем комплексних критеријума за радилиште и друштвене активности.

Критеријуми за радилиште - проценат остварених радних сати, квалитет обављених радова, поштовање мера ХТЗ, проценат постигнуте норме и поштовање потреба радилишта.

За друштвене активности - развијање друштвеног управљања и здравих међусобних односа, квалитет и квантитет друштвене активности, сарадња и укључивање у колектив насеља, уредност у погледу хигијене и поштовања потреба и норми колектива у насељу.

Поред редовноггакмичења организована су и повремена за која су биле израђене посебне пропозиције, којима су утврђивани услови, циљеви и награде за учешће у такмичењу. То су била: зонска, фестивалска и такмичења за Траку револуције.

У насељима су, на иницијативу савета насеља, организована још и посебна такмичења унутар ОРБ и међу њима, да би се тиме постигла равномерност активности целог месеца, будући да је такмичарски период дугачак. Иако је утицај ових такмичења на активности бригадиста био значајан, у одређивању критеријума и награда увек су се јављале тежње ка старом систему такмичења (уважавање процента постигнуте норме, проглашавање за ударне најбољих ОРБ у насељу, итд).

У сшроју и иод бршадним засшавама - иравац фадилишше

Сматртало се да тако постављено такмичење највише доприноси формирању здравих односа на радној акцији, међу ОРБ.

Пробој је успео. Заосталост је у повлачењу...

Данас се по старом путу од Грделице до Скопља путује готово пуних шест часова, без обзира на снагу аутомобила. Средином идућег новембра растојање између ова два града износиће непуна два часа. Да би се овако сажимање простора и времена постигло, треба између осталог да се уради:

» ископа 2,371.866 кубних метара земље;

• транспортује и угради у насипе 1,400.000 кубних метара земље;

• у мање објекте угради 31.500 кубних метара бетона

• изгради 68 објеката дужих од пет метара од чега један мост дужине 230 метара, 4 моста дужине 60-70 метара и два тунела дуга 330 метара,

• изгради осам саобраћајних петљи: код Куманова, Предејана, ВладичиногХана, Врањске Бање, Врања, Ристовца, Бујановца и Прешева,

• изради и угради 276.296 метара ивичних трака;

• постави 542.306 кубних метара тампона од шљунка;

• спреми, превезе и угради 270.000 кубних метара подлоге од туцаника;

• на површини од 1,031.274 квадратна метра угради битуменизиран шљунак дебљине 5 сантиметара, и исто толико асфалт-бетона.

Ато значи да се припреми. транспортује и угради око 220.000 тона асфалтне масе...

То је, у грубим цртама, опис радног задатка за наредних 225 дана који ће извршити 439 омладинских радних бригада, са 52.680 бригадиста, уз услов да максимално развију свој такмичарски полет.

Интересовали смо се код инжењера и осталих стручњака, који воде изградњу Аутопута од Грделице до Скопља, да нам кажу која ће места на траси бити најтежа, кључна. Свака омладинска акција до сада се памти по неком од најтежих објеката, који су на свој начин пружали прилику генерацијама градитеља да се радно огледају. Памти се „Врандук", „Тиња", „Лашва", „Тромеђа", „Свети Јурај", „Кроново", „Бујмир" и, од прошле године, „Грделица". Сваки од овихтунела, усека, мостова, у ствари, најлепше су странице биографија младића и девојака који су их градили.

По чему ће се памтити акција 1961. где ће се плести истина и легенда о момцима и девојкама, који ће ове године дати свој прилог, иначе, богатој историји нашег омладинског покрета?

Оне које смо то питали -једноставно су рекли: по Грделици!

Иакоје прошле године у Грделичкој клисури клисури завршена тек половина предвиђених радова, Грделица и даље остаје најтеже место овогодишње акције.

На скученом простору, у растреситом камену, у кањону пуном вододерине треба трасирати модеран аутопут поред већ постојећег пута, железничке пруге и Јужне Мораве која својим плахим водама и бујицама разара и растаче једну и другу обалу.

Око 50.000 кубних метара камена треба овде уградити у потпорне зидове који ће обезбеђивати несметан рад на Аутопуту. Ове године, такође, треба довршити два тунела и то код Манојле (333 м) и код Кржинце (328 м).

Пред улаз у тунел Манојле треба подићи и мост дужине 216 метара. А то је само један од пет мостова који ће прекрштати Грделичку клисуру. Сви се слажу да ће Грделица бити потпуно освојена до октобра и притом сасвим одређено рачунају на омладинске бригаде и на њихову успешну сарадњу с грађевинским предузећима.

Два друга „врела“ места, не мање значајна и тешка, означена су као два блата: Бујановачко и друго - Ристовачко код Скопља. На тим местима предвиђа сејача концентрација техничких средстава, али се итекако рачуна на младе градитеље.

Ето због чега је већ први дан на траси тако прошао. Њиме је почела битка за време и за част градитељског имена."

И поред киша - потпун успех

Прва смена градитеља Аутопута отишла Је кући. Као и обично, у тим приликама било је доста суза. На растанку се увек види колико се губи и како је тешко растати се од другова с којима се радило и веселило.

Можда младићи и девојке прве смене имају разлог више да дубље осећају оно што су доживели и урадили. Они су остали десет дана дуже него што је то нормално. Остали су до десетогјуна. То је, свакако, најважније кад се пише о њима.

Радови на мочварном шерену код Бујановца

А због чега су готово сви решили да остану на градњи дуже? Није било потребно бити на Аутопуту да би се одговорило на ово питање. Киша и невреме у целој земљи нису мимоишли ни велико градилиште. Киша је била немилосрдна према бригадистима; падала је готово непрекидно више од месец дана. Од 22. априла па све до 25. маја није могло да се иде на трасу. Бригадисти су остајали у баракама, провиривали с времена на време не би ли ухватили трен кад делић плаветнила, или зрачак сунца наговештавају одлазак облака.

Градилиште је остајало пусто. Само би с времена на време понека бригада користила кратак предах и ужурбано ишла да нешто уради. До тог периода бригаде су учиниле доста. Норме су пребациване понегде и за двеста

ПОВОДОМ ДАНА МЛАДОСТИ, 25. МАЈА 1961. ГОДИНЕ ПРЕДСЕДНИК ТИТО ПРИМИО ДЕЛЕГАЦИЈУ ГРАДИТЕЉА АУТОПУТА

Раз1овор деле1ације и 1радишеља Аушоиуша са иредседником Тишом

процената, упркос томе што у првом месецу нису биле завршене све припреме на време. И без обзира на општу атмосферу која не фаворизује „кубикаштво" и процене.

У том првом месецу било је лепих примера самопожртвовања и упорности. Младићи у Бујановцу су радили на мочварном терену, у води до колена. У Грделичкој клисури, где готово нема деонице на којој рад није скопчан с опасностима и тешкоћама, април је прошао у знаку почетка последњег и одлучног јуриша. А шта тек да се каже за младиће из насеља у Ранутовцу. Шабачка и Огулинска бригада радиле су без прекида дан и ноћ да би завршиле бетонирање моста, које не трпи никакав прекид. Целе ноћи, на хладноћи и ситној киши, они су радили да би извршили задатак.

Двомесечни задатак, ипак, никако није могао бити испуњен на време. Баш зато су и остали дуже - да надокнаде оно што је изгубљено без њихове кривице. За десет дана рада прва смена је постигла толико да ниједан бригадист није морао да се осећа несрећним што све није ишло како треба.

Не може се рећи да је у почетку све ишло глатко. Неки команданти бригада „нису добро стартовали". Сувише буквално су схватили своју титулу, мислећи да им она даје права да командују. Било је случајева да су команданти и чланови штабова на своју руку доносили одлуке о искључивању омладинаца из бригада. Нису консултовали никога. А то је, у ствари, не само морална обавеза, него и правило. 0 тако важним питањима може да одлучује само највиши орган у бригади, а то није командант, него бригадна конференција.

Све је то била последица лоше припремљености неких бригада. Многи су се тек на акцији упознали с начином живота и рада. Неки срески и општински комитети Народне омладине нису се постарали да бригаде упознају са задацима и правилима, нити са методама управљања. Неки команданти су бирани теку возу, или на железничкој станици.

Апи, постепено се долазило до правог начина решавања несугласица и тешкоћа. Команданти су постепено почињали да увиђају потребу да буду више педагози него они који све решавају.

Прва смена је прва и почела да ради с једним новим телом друштвеног управљања - сталним радним председништвом бригаде. Бригада одлучује, штаб да спроводи одлуке у живот, а председништво да води рачуна како се то чини, заказује и води састанке бригаде.

Концентрација на главне објекте

Честе кише у мају и јуну учиниле су доста сметњи нормалном току извођења радова на овогодишњој деоници Аутопута. Због тога је и њено довршавање било под знаком питања. За то време, докје киша квасила, а често и разносила насип, омладинци и омладинке у насељима су развијали богат културно-забавни рад, који су приказали на овогодишњем фестивалу у Врању.

Апи, застој радова није био само због невремена. За то сносе кривицу и нека грађевинска предузећа, која су на лицитацији узела одређен број километара трасе и обавезала се да их изграде. А та предузећа, међу којима је неко време предњачио „Јастребац" из Крушевца, нису била довољно опремљена грађевинским машинама.

Поред утицаја на ток изградње, то се лоше одразило и на градитеље који су често били принуђени да очекују послове. Грађевинско предузеће „Путоградња" половином маја је имало на дужини од близу два километра готов тампонски слој, а изградњу ивичних трака је почела тек почетком јуна.

Земљани радови

Онда су, према извештају Главног штаба ОРБ, омладина и сва грађевинска предузећа уложила велике напоре да се нових 138 километара модерног асфалтираног пута преда нашој заједници у одређеном року.

Задаци који су стајали пред градитељима нису били нимало лаки, али радни елан је био на висини. Свим снагама се настојало да се надокнади изгубљено време и испуне обавезе.

Земљани радови и формирање постељице били су најтежи и најобимнији, јер траса је пролазила кроз познату Грделичку клисуру, где је на многим местима требало просецати терен. А то је, опет, захтевало доста времена и пожртвовања градитеља.

Чворне тачке овогодишње акције, на које је био усмерен већи део радне снаге градитеља биле су:

• усек дуг 30 метара у Грделичкој клисури;

• обложни и потпорни зидови на делу радилишта Грађевинског предузећа „Путоградња" и „Жеграп 8";

• Аутопут се неколико пута преплиће с Јужном Моравом, па се на сваком том месту граде велики мостови. А ррави гигант међу њима је мост код места Манојле, дуг 333 метра. Њему се придружује и мост на Биничкој Морави.

Од успешног завршавања ових објеката, умногоме је зависило испуњење целокупног задатка. Зато се жестина омладинске битке сваким даном истински повећавала.

Тада је око 50 километара Аутопута асфалтирано црним асфалт-бетоном.

Остали објекти које грађевинци сврставају у „објекте испод пет метара висине" - разни пропусти - нису представљали никакав проблем, јер је већи број њих већ био изграђен.

Хоће ли културне активности зближити бригаде

- Кад смо се први пут састали, гледам сви су тако млади и питам се у себи: хоће ли ови уопште бити у стању да се укључе у такмичење међу бригадама. Нарочито сам био сумњичав у погледу њихових способности за културно-политички и забавни рад.

Тако је о својој Београдској бригади „Брацо Бијелић", у насељу Романовци, говорио командант Вук Влаховић. Он се потом задовољно осмехивао. Планови културног рада су били опсежни.

Ова бригада поносила се својим предлогом за организовање бригадног карневала у насељу. Мало весеље одржано је пред крај смене. Претходиле су му „Дан велике метле". На тај дан сви ће се, ионако чисти, претворити у чистунце. Сам дан карневала протекао је у такмичењу „Тражи се највеселија бригада".

Насеље поред Романоваца није велико. У њему су биле четири бригаде. Али, то није умањивало број иницијативних омладинаца. Предпог с којим је изашла Мариборска бригада јошје замашнији од предлога за организовање карневала. Мариборчани су поднели студиозно израђен сценарио за велику приредбу посвећену Револуцији. Ова приредба је одржана уочи 4. јула. а у припремању програма су учествоваће све бригаде.

- Дајте ми две даске и једног глумца и ето позоришта!

Тако гласи афоризам који сажето открива да уметност извире из човекове интимности. Нема боље формуле којом би се могао исказати смисао културног живота младих бригадиста, расејаних по камену и таласастим долинама од Грделичке клисуре до Скопља.

Признање најбољима у IV смени

Завршена је још једна, IV смена. Све бригаде које суујуну градиле Аутопут напустиле су трасу до 10. јула. Тим поводом Главни штаб је донео одлуку којом се додељују признања најбољим бригадама и насељима.

Једна ударна 1руиа бришдисша

Прелазна застава Главног штаба „Најбољем насељу на радилишту" додељена је омладинском насељу „Јосип Дебељак" у Џепу. У образложењу се наводи да су бригаде из овог насеља постигле врло добре резултате на радилишту, да је квалитет радова био добар. Омладинске радне бригаде из овог насеља постигле су, и поред лоших временских услова, учинак од 163 процената и оствариле 95 процената радних часова.

Назив „Најбоља бригада Аутопута 1961" у IV смени добиле су три бригаде из овог насеља: Крагујевачка „21. октобар", Љубљанска „Јанко Премрл Војко" и Омладинска бригада из Сремске Митровице „Душан Јерковић".

Прелазна застава Главног штаба „Најбољем насељу у организовању друштвених активности" додељена је омладинском насељу „Марија Бурсаћ".

ГРДЕЛИЧКА ЕПОПЕЈА

Десетине пројектаната месецима су тражили најпростија, најпрактичнија и најекономичнија решења Аутопута уцртавајући у географске карте силуете наше највеће друмске саобраћајнице и провлачећи трасу кроз натрула брда Грделичке клисуре, пребацујући је с једне на другу страну Јужне Мораве и најзад, издижући је изнад мочварног тла у близини Бујановца.

Тунел'Манојле

Тунел који се налази у близини Омладинског насеља „Христијан Карпош" у Манојлу, један је од највећих објеката у клисури. Августа 1960. године сви листови у земљи донели су вест да су минери који раде на улазу тунела пружили руке онима који раде на излазу. Два прокопа, у којима је било тешко стајати усправно, спојила су се негде у средини брда. Био је то тренутак великог славља.

Чувени каменолом у Момином камену, одакле се камен корисшио за из/радњу АуШопуШа кроз Годеличку клисуру

У савлађивању шерена у Годеличкој клисури значајну улоХу имала је механизација. Два захвата кашиком ба1ера и кипер је пун

„Пробој је био тежак, јер се брдо непрестано осипало. Пројектанти и извођачи радова имали су збогтога безброј неприлика. Тако је пролетос изнад изиданог портала брдо почело да пуца, јер је нагиб био већи од 1:1, а земљиште порозно. Невероватна је била борба човека и камена, која је вођена на сваком метру тунела, а још невероватнија прича о страху и опасности да се брдо не спусти кроз тунел два метра ниже. Изгледа као да су голоруки људи, налик на голијате, рукама подупирали таваницу, задржавајући стотине тона камена који је претио да пропадне.

Под земљом се временска и дужинска растојања непропорционално повећавају. Метри су дуги као недеље. Сиво прокопа доњи слој па да се продубљује према калоти. Тунел код Манојла грађен је по модификованој белгијској методи.

Радови у Грделичкој клисури

Саму Грделичку клисуру, кроз коју је трасиран Аутопут, нападало је с леве стране шездесет и шест, а с десне седамдесет и седам, значи укупно-143 бујице. Лако је онда претпоставити с коликим је напором грађен један тако велики објекат кад је сваки километар обале Јужне Мораве нападнут у клисури с просечно пет бујица и водотока. Додајмо томе још и несигуран терен брда која се непрестано осипају и чије се падине незадрживо крећу ка дну клисуре...“

У бујановачкој мочвари

Созину су некад пробијале машине, све је било потпуно механизовано, а Грделица са пробијала динамитом и рукама. Око шест година бушен је 6.731 метар Созине. По три метра дневно. По метар и по с улаза и још толико са супротне стране. И на дан пробоја Созине све су смене биле у прокопу. Жељно су очекивале тренутак који ће у прокоп донети оштар влажан ветар. Било је и пошалица, и флаша и хармоника. А већ неколико часова касније у тунелу нико није радио. Почело је славље у Сутомору. Данас су минери са Созине у брдима исписали нову легенду... Легенду о тунелу који ни приближно није дуг као Созина, али је зато широк 960, а висок 610 сантиметара - што је довољно да се мимоиђу два најтежа теретна возила.

С испитним пробијањима тунела код Манојла почело се још пре годину и по дана. Прошле, 1960. године, 15. јуна, ископане су пробне штолне. Материјал се осипао од самог почетка. Месец дана касније, пошто су комисије испитале терен, настављено је с пробијањем. Пробој је био тежак, јер је брдо састављено од банковних шркиљаца, а бушења у распаднутој стени се сврставају у најтежа. И тада је дошло до нечег необичног: приликом копања оваквих тунела уобичајено је да се прво прокопа доњи слој па да се продубљује према калоти.

„Нова траса Аутопута на релацији од Сталаћа до Бујановца морала је четрдесет пута да буде прилагођена мерама које су предузете да је заштите од стихије, а још четрдесет и пет бујица нападале су истовремено и Аутопут и железничку пругу. У овом случају регулисање токова воде је било знатно лакше, јер су мере обезбеђења већ раније биле предузете да би се заштитила железничка пруга. Обезбеђење је уз велике напоре вршено на тај начин што су у кориту најпре грађени попречни објекти, преграде од камена уцементираном малтеру, или преграде од бетона и чистог камена, а затим прокопавани канали обложени каменом."

У бујановачкој мочвари

Трећи „куриозитет“ у изградњи Аутопута учињен је у Бујановачкој мочвари -јужно од Врања. Међу шикарама и врбацима крај обала Јужне Моравеје влажно, вечито натопљено тле, па су сељаци своје куће попели на брегове.

Задатакје, по начину градње и трасирања био јединствен на читавој овој деоници. По тежини и обиму радо-

*Први задатак је био: прокопати канале и исцедити мочварно земљиште.
У блату и води „до 1уше“, Ваљевска, Шибенска и Бањалучка бртада прихватиле
су се то1а посла, заједно са грађевинским предузећима*

*Камера фошореиоршера је снимила само но1е двојце „ошшећених".
Вода им је ушла у чизме, а резервних нема. Морају да напусте радилиште*

Хоће ли наша иоља, до сада скоро „неискоришћена", ионово да се зашаласају иод житом

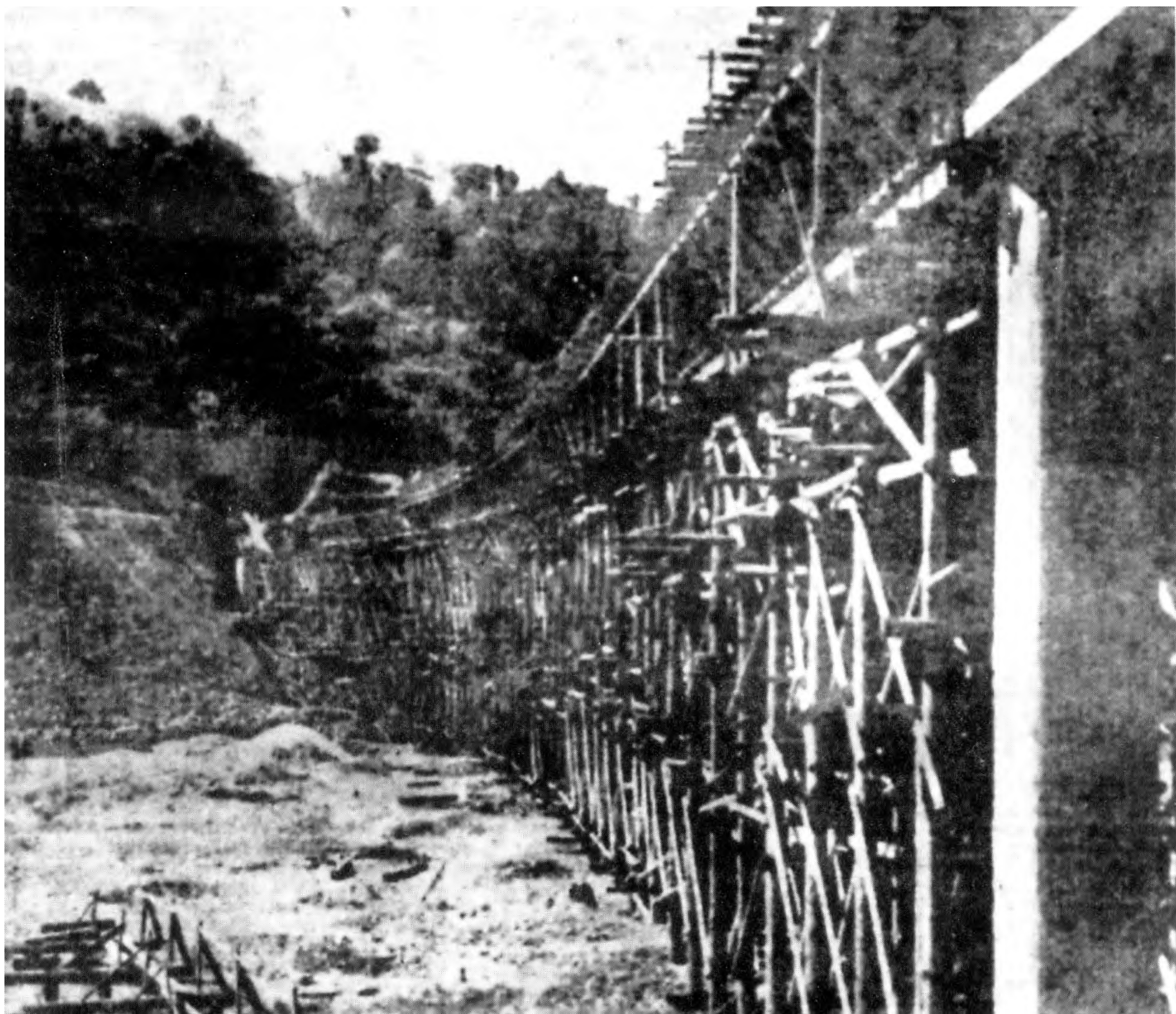

Вијадукш у изХрадњи

Ваљак за набијање насипа на деоници Годелица - Скопље

Прековремено до самоI мрака

ва он ни у ком погледу није заостајао за радовима у Грделици:

„Пут је насипан у зеленом житком блату просечно дубоком око шездесет сантиметара. Прва фаза рада обухватила је прокопавање одводних канала у укупној дужини од око пет хиљада метара. Земљиште је на први поглед подсећало на контуре будућег парка испарцелисаног, али необрађеног. Мочвара се лагано повукла оставивши за собом муљ и барско биље.

Други задатак бригада и предузећа је био - скидање четрдесет сантиметара дебелог слоја блата. Посао је споро одмицао све док стручњаци из грађевинског предузећа „Партизански пут” нису дошли на идеју која у грађевинарству није уобичајена: блатне наслаге почели су да ваде багерима и посао је кренуо невероватним темпом. Уштеда у времену је била велика. Над земљиштем се издигла траса коју је ускоро покрио асфалтни коловоз.

У јуну - само 13 радних дана

Киша, киша. Слива се по травњацима и алејама омладинских насеља, кваси брижљиво утабане земљане насипе. У целом претходном месецу - свега 13 радних дана. То би био најсажетији приказ месеца јуна на Аутопуту.

Први дани јула почели су с нешто бољим временом. Повремена плаха и изненадна летња киша обустави радове за час-два, понеки гром остави неко насеље без осветљења и воде, али то су све тренутне тешкоће које битније нису ометале нормални токживота на траси.

Почетком јула бригадисти су напали трасу по целој дужини у много већем броју него претходног месеца. На изградњу Аутопута су стигле нове бригаде: 29 студентских и 42 средњошколске. Са 24 ОРБ, којима није истекао рок, на траси радило преко 130 бригада.

ГЛАВНА БИТКА НА УСЕЦИМА И МОСТОВИМА

Први интервју са Томиславом Бадовинцем, командантом Главног штаба ОРБ

У интервјуу *МладосШи на АуШопуШу* командант Главног штаба ОРБ Тома Бадовинац изнео је податке о стању радова на овогодишњој деоници Аутопута и о још неким актуелним питањима у вези са животом и радом бригадиста:

Да ли ће АуШопуШ бити завршен до 13. новембра, с обзиром на закашњење радова које је изазвало невреме у Шоку месеца маја ? Гдесе сШало с радовима и колико је досад асфалШирано?

- Мислим да је на питање „Да ли ће Аутопут бити завршен до 13. новембра већ дат одговор, а и ток радова недвосмислено потврђује да ће овогодишњи задатак који је преузела Народна омладина и који завршава заједно с грађевинским предузећима, бити на време и квалитетно завршен.

Једино о чему треба размишљати јесте интензивност рада и величина напора који предстоје да би се Аутопут завршио. Но, о томе размишљају градитељи и грађевинска предузећа који улажу максималне напоре како би и ове, јубиларне године, предали заједници нових 138 километара модерног асфалтног пута заједници као свој поклон у част и спомен 20-годишњице устанка.

Неколики дешаљи са (радилишша Аушопуша

Најтежи део радова - земљани и формирање постељице - који претходе постављању горњих слојева, готово су завршени, тако да о њима као о тешкоћи више и не говоримо. Сада је на траси најактуелније питање завршетка туцаничне подлоге која представља огромне тешкоће приликом ваљања туцаника и управо овај и наредни месец биће у знаку напора око туцаничне подлоге. За њу је потребно обезбедити још већи број ваљака који је ионако релативно велики.

Осим тога, има неколико објеката који се сад налазе у центру наше пажње, а то су: усек у дужини око 300 метара, готово на почетку овогодишње деонице, на делу где радове изводи Грађевинско предузеће „Аутопут", затим обложни и потпорни зидови на делу радилишта „Путоградње" и „Жеграпа 8" те највећи мост од 280 м, који гради Грађевиско предузеће „Стиг" код места Манојле као и неколико мостова на деоници предузећа „Аутопут" и мост на Биничкој Морави. Ти објекти, уз туцаничку подлогу су кључна места око којих се, да тако кажемо, води битка и од чијег успешног обављања зависи и завршавање читаве овогодишње трасе Аутопута.

До сада имамо потпуно готов коловоз обавијен црним асфалт-бетоном у дужини од око 30 километара, а према нашим плановима, до конца августа биће потпуно завршено око 50 километара.

ШШа се ОосШито с усавршавањем форми друшШвено! управљања?

- Колективни живот какав ми имамо у омладинским насељима представља поштовање одређених норми које омогућују несметани живот и рад сваког омладинца у њему. Међутим, исто толико колико су такве норме обавезне за сваког појединца, толико је неопходно да сваки појединац може, у зависности од својих способности, склоности и жеља, да утиче на организовање живота и рада у омладинским насељима. Да бисмо задовољили та два основна принципа живота и рада у колективу кроз које долази до изражаја поштовање личних и колективних интереса, ми смо, по нашем мишљењу, ишли на максимално решење бригадирског самоуправљања, како у бригади тако и у читавом насељу.

Колико смо досад постигли, стварје критерија по коме оцењујемо резултате, јер је временски период у коме је бригада била укључена у тако организовани живот, заиста, кратак, будући да је реч о свега месец или два месеца боравка на траси Аутопута.

Најуочљивији резултати огледају се у сваком случају у већем залагању бригадиста на радилишту, а посебно је дошло до изражаја организовање разноврсних слободних активности на плану културно-забавног, идеолошко-политичког, спортског и техничког васпитања.

Самоуправљање је потенцирало значај колектива, а кроз то је деловало и на развијање другарства међу омладином, а самим тим и на јачање братства и јединства младих генерација наше земље.

Васпитни значај самоуправљања бригадиста јесте и у томе што је осећај поверења који је исказан младим људима да могу сами да организују свој живот и рад изазвао код њих већу одговорност према раду и веће ангажовање у решавању свих проблема, помогао им је да схвате да само од њихових способности и одговорности према раду зависи и њихов сопствени успех и успех читавог колектива. Учествовањем у самоуправи, бригадисти су практично похађали и школу самоуправљања и стицали искуства која ће им бити драгоцена на њиховим радним местима, јер је самоуправљање у нашем друштвеном систему постало неопходност даљег развитка.

Како су се бртадисти укључили у прославу 20-1одишњице усШанка?

- Овогодишња радна акција је организована у знаку 20-годишњице прославе устанка народа Југославије кроз многе облике друштвене активности а посебно кроз специјална такмичења омладинских радних бригада на градилишту Аутопута.

Најзначајнији облици кроз које су освежавани догађаји из наше легендарне народноослободилачке борбе и револуције биле су партизанске и логорске вечери, сусрети народних хероја и бригадиста, свечане академије и прославе значајних датума, а нарочито дана устанка појединих народних република, Фестивал градитеља Аутопута и многе друге.

Какве су резулШаШе показали сШручни и амаШерски курсеви?

- Велики број градитеља Аутопута похађао је стручне и аматерске курсеве, што значи да је у омладине, невероватно, развијена потреба за стицањем знања, а нарочито знања из техничке области.

Готово 90 одсто бригадиста и бригадисткиња из редова сеоске омладине вратило се својим кућама завршивши неки од стручних или аматерских курсева, којих је на Аутопуту било око двадесетак. Резултати, са становишта савлађивања материје која се предавала на курсевима, били су изванредни, по мишљењима комора и грађевинских предузећа, као и стручних комисија које су обавиле завршне испите.

На крају V смене

Младиће и девојке који су радили у јулу, замениће нове бригаде. Још једна смена је завршена. Шта су оставили за собом бригадисти пете смене?

Почетком јула време се на траси знатно поправило. Повремени и изненадни летњи пљускови још су ометали послове на радилишту. Али онаквих застоја као у прошлом месецу није било. Младићи и девојке су уложили много труда да повремене временске непогоде што мање успоре нормалан ток радова. Тако је у прошлом месецу остварено 95,6 процената радних часова, а учинак бригадиста кретао се у просеку од 164 процента испуњене норме. То су у најкраћим цртама подаци о прошлој смени.

Поводом завршетка ове, пете смене, Главни штаб омладинских радних бригада одржао је седницу на којој су анализирани радни резултати бригада и насеља.

Одлучено је да се прелазна застава Главног штаба ОРБ *Најбољем насељу на радилишту,* додели омладинском насељу „Банија", у Романовцима. У образложењу ове одлуке истиче се да су бригаде из овог насеља, упркос многим тешкоћама које су ометале послове на радилишту, својим ванредним залагањем постигле врло добре резултате. Ове бригаде биле судисциплиноване на радилишту, бригадисти су много пажње посветили хигијенско-техничкој заштити и чувању алата. Квалитет радова био је одличан а норма је испуњена са 166,5 процената. Бригаде из овог насеља оствариле су и 97,5 процената радних часова.

Прелазна застава Главног штаба ОРБ *Најбољем насељу у ор!анизовању друшШвене акШивносШи* додељена је омладинском насељу „Будо Томовић" у Куманову. „Омладинске радне бригаде из овог насеља - истиче се у одлуци Главног штаба - развиле су врло богату актив-

ност у културно-забавном раду као и у спортској делатности. Сарадња омладинских радних бригада са околним местима била је одлична. Уређеност насеља, као и хигијена у самом насељу, далеко је изнад просека осталих омладинских насеља. Омладинске ране бригаде у овом насељу развиле су врло добру међусобну сарадњу и друштвени живот. Организација подзонског такмичења са центром у овом насељу била је врло добра. Поред тога, бригаде су, упркос великих потешкоћа у организацији рада, оствариле 95,9 одсто радних часова и испуниле норму са 169,5 одсто."

омладинском насељу „Козара" приликом додељивања признања омладинским радним бригадама за активност у насељу, није поступио по Правилнику ОРБ. Због тога је Главни штаб доделио специјалну похвалу Београдској бригади „Слободан Принцип Сељо" и Мариборској „Карел Дестовник Кајух".

На крају ове смене савети насеља су прогласили 87 бригада за ударне а 70 бригада је специјално похваљено.

Главни штаб је доделио и „Траку револуције" свим бригадама које су се такмичиле за овај трофеј у следе-

На деоници између Бричевља и Цеиа.
Овде механизација има посла само још пар дана

ћим подзонама: омладинска насеља „Перо Поповић - Ага", „Паја Маргановић", „Иван Милутиновић", „Подгора", „Будо Томовић", „Шумарице" и „Партизански рог".

Одлучено је да назив „Најбоља бригада на Аутопуту 1961" добију омладинске радне бригаде из ова два насеља: Војвођанска „Млади задругар", Сарајевска „Др Младен Стојановић", Крушевачка „Миодраг Чајетинац", Сарајевска „Равијојла Јанковић - Равна" и Београдска „Мика Митровић - Јарац".

Осим ових највиших признања Главни штаб ОРБ, као што је то већ уобичајено, доделио је и нека посебна признања:

Као пример доброг и пожртвованог рада на радилишту истичу се омладинска насеља „Похорски батаљон", „Јосип Дебељак", „Кристијан Карпош", „Крушевачка република", „Рудо" и „Иво Лола Рибар", као и бригаде: Загребачка „Никола Демоња", Зеничко-какањска „Иво Лола Рибар", и Копривничка „Браћа Рибар".

Као пример добро организованог друштвеног живота, међусобних односа, уређености и хигијене у насељу, сарадње са околним местима узимају се и указује се на омладинска насеља „Иван Милутиновић", „Мајда Шилц", „Партизански рог", „Јосип Дебељак" и „Фочанска чета".

Главни штабје на последњој седници расправљао и о неким одлукама које су доносили савети насеља. Уважени су разлози које су навеле неке бригаде у жалбама упућеним Главном штабу. Тако је утврђено да савет у

Најбоље бригаде и насеља у шестој смени

Недавно завршене приредбе Јулског фестивала градитеља Аутопута крунисала је богата друштвена активност омладинских радних бригада шесте смене. Резултати постигнути на подзонским, зонским и завршним фестивалским смотрама означиле су даље развијање друштвених делатности на радној акцији које су боравком срењошколских и студентских бригада на траси добиле нови и значајан квалитет. Богата активност у животу бригада и омладинских насеља употпуњена је веома добрим резултатима постигнутим на радилишту, штоје, и поред већих временских непогода значило корак ближе испуњењу обавеза да асфалтна трака стигне у Скопље почетком новембра.

Разноврстан и квалитетан друштвени живот умногоме је утицао на постизање тако добрих радних резултата какве има VI смена. Рад на читавој траси био је квалитетан и укупно је остварено 95,2 од сто радних часова, докје норма пребачена за 62,4 одсто.

КАЛДРМИСАЊЕ И БЕТОНИРАЊЕ КОСИНА НАСИПА ЗА ЗАШТИТУ КОЛОВОЗА ОД ЈУЖНЕ МОРАВЕ

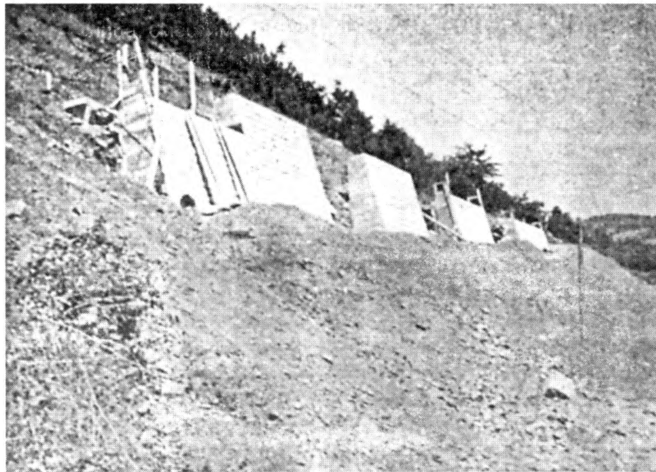

Потпорни зидови високо изнад трасе

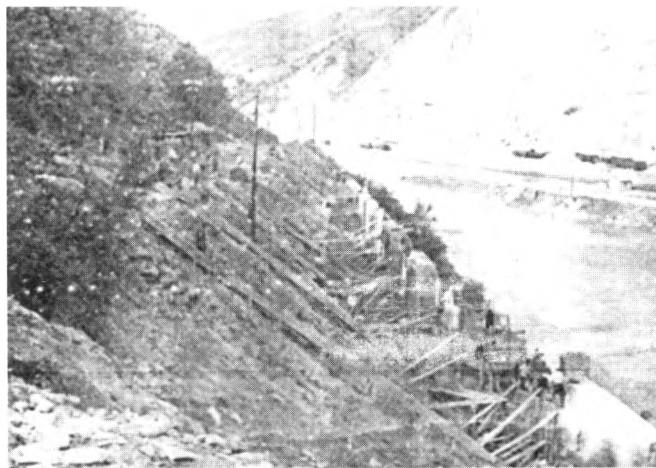

Непосредно изнад обале Јужне Мораве

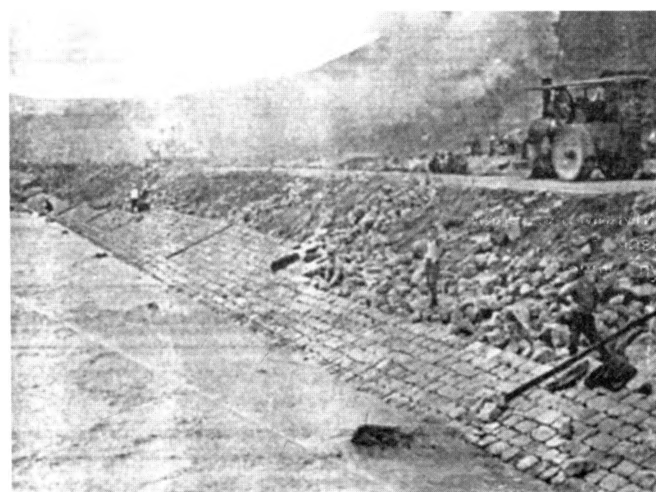

Дебели бетонски зидови штите трасу од одроњавања

Са Градилишта на траси кроз Грделичку клисуру

За добар квалитет радова, поштовање мера хигијенско-техничке заштите, чување алата, остварене радне часове и постигнуте успехе за дисциплину на радилишту, 47 омладинских радних бригада је проглашено ударним, док су 42 бригаде добиле специјалне похвале за врло добар рад у насељима, организовање друштвених активности, уредности насеља и друго.

Такође, пет бригада је добило похвале за добар рад у насељу, организовање друштвене активности и рад органа друштвеног управљања.

Најбоље насеље на изградњи Аутопута у VI смени било је Омладинско насеље „Христијан Карпш" у Манојлу. Зато је Главни штаб њему и доделио прелазну заставу која носи назив „Најбољем насељу на радилишту". Својим ванредним залагањем на радилишту бригаде овог насеља су постигле врло добре резултате. Многе тешкоће, као што су велика удаљеност радилишта од насеља, неповољне атмосферске прилике, рад у тунелу, где су услови веома тешки постоји велика опасност од повреда, тешки услови за снабдевање водом на радилишту - тражиле су ванредан напор.

Највећи објекат овогодишње радне акције - тунел у Манојлу, заслугом бригада из насеља „Христијан Карпош" у завршној је фази изградње. Квалитет рада ОРБ је врло добар. Бригаде су се придржавале мера хигијенско-техничке заштите, чувале су алат и стално сарађивале са грађевинским предузећима која ту спроводе стручни надзор. У VI смени за 98,4 одсто радних часова норма је пребачена за 113,2 одсто. Због свега тога бригаде Четврта крушевачка „Радоје Стојиловић Кића", Тридесет трећа смедеревска „Бранко Јевтић", Трећа крижевачка „Фрањо Марентић - Техен", Дванаеста скопска „Цветан Димов" и Трећа зеничка „Ибрахим Первиз" из насеља „Христијан Карпош", добиле су назив „Најбоља бригада на Аутопуту 1961".

Омладинско насеље „Кадињача" добило је прелазну заставу Главног штаба за најбоље насеље у организовању друштвених активности. Све три бригаде, колико их има у овом насељу, добиле су, такође, назив „Најбоља бригада на Аутопуту 1961". То су Загребачка бригада „Љубица Геровац", Девета бјеловарска „Касим Цехајић Турчин" и Трећа брчанска „Хамза Хамзић".

И на радилишту ове бригаде постигле веома добре резултате: 96,2 радних часова и 165,5 одсто остварене норме. Зато су и добиле заслужено признање.

Као пример доброг и пожртвованог рада на радилишту Главни штаб ОРБје истакао омладинска насеља „Пера Поповић Ага" у Бричевју, „Паја Маргановић" у Владичином Хану, „Пхорски батаљон" у Трепетљици и бригаде - Светозаревачку „Момчило Поповић Озрен", Девету шибенску „Мира Вршић", 312. косметску „Јованка Радивојевић Кица", Осму мариборску „Бојана Илик", Нишку „Ратко Вукићевић и задарску „Велимир Скорпић".

Омладинска насеља „Фочанска чета" у Церу, „Шумарице" у Агином Селу, и омладинске бригаде „Ђуро Ђатић" из Сплита, „Жикица Јовановић Шпанац" из Београда, „Брацо Немет" из Загреба и „Вељко Дугошевић" из Новог Сада, истакнуте су као пример добро организованог друштвеног живота, међусобних односа у насељу и уређености и хигијене у насељу.

Признања најбољим бригадама у VII смени

Август је био у знаку максималних напора бригадиста, јерје требало надокнадити оно што је због киша пропуштено раније. Омладинске радне бригаде VII смене постигле су врло добре резултате. Остварени проценат радних часова је износио 95,2 %, а норма је остварена са 148,7 %. Али, бројке не могу довољно све да кажу. Да би се добила потпуна представа о раду и залагању младића и девојака у сиво-маслинастим униформама, требало би видети их на траси док, на пример, прокопавају пропуст, бетонирају мост или послужују финишере, који свакога дана за собом остављају нове стотине и стотине метара црне асфалтне траке.

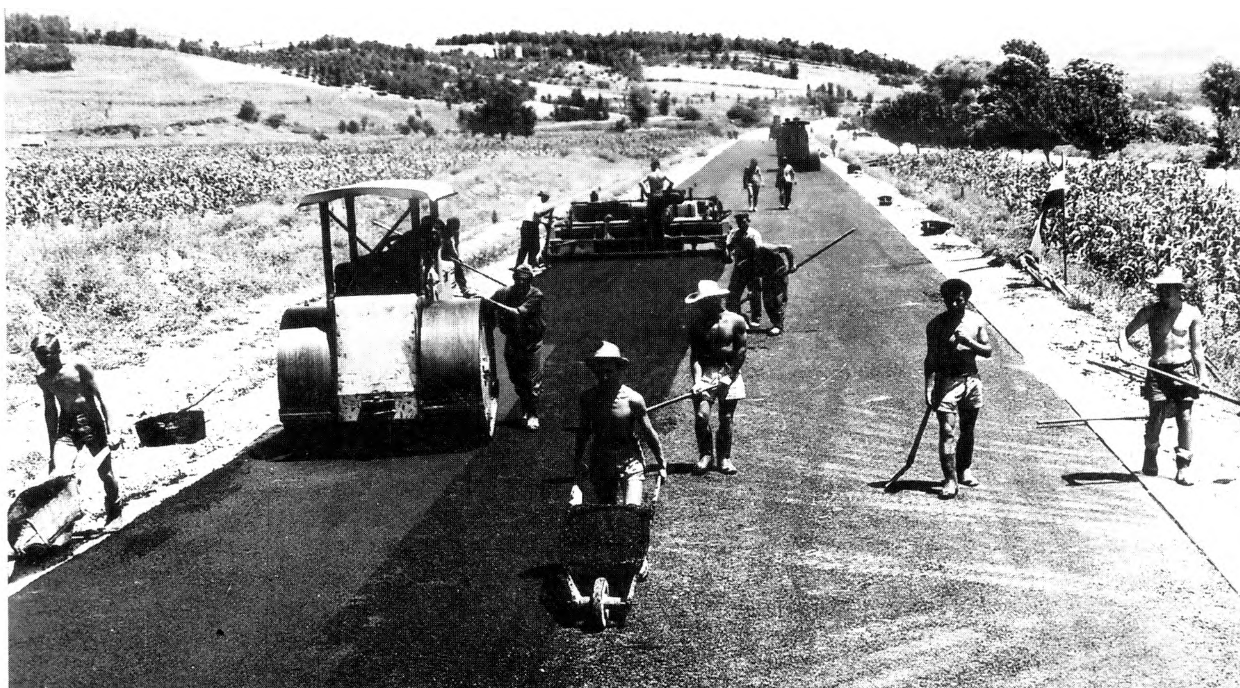

Завршни радови на асфалтној траци Аутопута

Августје обиловао многобројним разноврсним радовима који су од градитеља тражили ванредне напоре и разумевање за ефикасну организацију. Производ свега тога је: постигнут обим и квалитет радова.

И у овој смени нису ни мало биле запостављене и друге области омладинског рада и живота у насељима по завршетку рада на траси.

Главни штаб, је на састанку одржаном 26. августа, донео одлуку по којој су све бригаде ове смене освојиле „Траку револуције".

У августовској смени 46 бригада је проглашено за ударне. Оне су се, поред квалитета радова, истакле у поштовању хигијенско-техничких мера заштите, чувању алата и постигнутим радним успесима.

Од свих бригада на читавој деоници у свему овоме предњачила је 38. загребачка бригада „Крешо Ракић", па је зато и лохваљена.

Назив најбољег насеља на радилишту у овој смени стекло је Омладинско насеље „Мајда Шилц" у Врању. Све бригаде овог насеља су се ванредно залагале и постигле одличне резултате.

А најбоље насеље у организовању друштвених активности је омладинско насеље „Подгора". У њему су живеле и радиле Сомборска „Бера Гуцоња" и Загребачка ОРБ „Озрен Нозосел".

Многе бригаде августовске смене већ су отишле из насеља, однevши своје трофеје: ударништва, похвале, специјалне похвале, много утисака и прича. На њихово место стигле су нове бригаде септембарске смене.

Главна битка се наставила на мостовима и усецима. А иза финишера сваког дана су остајалe све нове и нове стотине метара постављеног асфалт-бетона.

Најбоље бригаде и насеља у IX смени

И IX смена омладинских радних бригада је постигла добре резултате, иако се радило на завршним радовима које карактерише сложеност у извођењу и у организацији.

Савети омладинских насеља су доделили омладинским радним бригадама IX смене следећа признања:

За добар квалитет радова, остварене радне часове и постигнуте радне успехе, за дисциплину на радилишту, проглашене су 22 радне бригаде за ударне;

За врло добар рад у насељима, организовање друштвених активности, добре међусобне односе и сарадњу, специјалноје похваљено 18 бригада;

Омладинске радне бригаде: Панчевачка „Стевица Јовановић", Врањска „Јужно-моравски одред" и Охридска ,J1иман Каба" су похваљене за квалитет радова, остварене радне часове, радне учинке на радилишту.

Прелазну заставу „Најбоље насеље на радилишту" Главни штаб је доделио Омладинском насељу „Иван Милутиновић" у Давидовцу, чије су бригаде оствариле радну норму од 96,5 % и добиле назив „Најбоље бригаде на Аутопуту 61"

Деоница кроз Грделичку клисуру, иако најтежа, предата у саобраћај у предвиђеном року

На целој траси Аутопута кроз Србију, по грађевинској сложености и напорима градитеља, ипак најтежа је била деоница кроз Грделичку клисуру, грађена у 1961. години.

Кроз Грделичку клисуру, на узаном простору, протиче река и пролазе и стари пут и железничка пруга. А туда је требало просећи и трасу за нови, модеран коловоз, с тим да се, током изградње, не прекида ни железнички ни друмски саобраћај.

На овом градилишту бригадисти су заиста чинили праве радне подвиге. Секли су стење и брда. Камење се рушило на стари пут и на пругу. А они су то морали стално да чисте. Саобраћај се уопште није прекидао, иако су бригадисти на овој деоници пробијали и неколико тунела: код Манојла - 333 метра и у Кршинцима - 328 метара, подизали неколико мањих бетонских објеката, мост преко Јужне Мораве код Моминог камена, распона 235 метара; вијадукте у Предејанима и у Владичином Хану... све на дужини од 10 километара Аутопута.

И поред свега тога, цела деоница, дуга 138 километара, предата је у саобраћај у предвиђеном року.

ДОК СУНЦЕ НЕЗАПАМЋЕНО ПРЖИ

Из бележнице репортера листа „МладосШ"

„У Грделици су клисура и камен. Треба много зноја. А сунце не греје, оно пржи, изазива језу уз леђа.

Око Бујановца земљиштеје мочварно па се ради у рибарским чизмама. А у овим спарним данима је врућина и у кратким панталонама. У Македонији је, опет, земља сува, пуна пиревине, тешко се копа...

И нико се нежали. Ниједан бригадистјош није рекао: *СШаниШе, браћо, овако се више не може издржаШи.* Сви раде. Тиме је све речено. Неко више, неко мање. Понеко и побегне у хлад... догоди се.

Увече се читају имена похваљених, најбољих радника на траси. И, као по неком неписаном закону, та имена се често понављају.

Кад су их њихови другови похвалили, да им и ми одамо то признање. Заслужили су. И то да учинимо у телеграфским вестима:

Агим Село: Осамнаеста врањска бригада „Бошко Ђорђевић", у њој је и чувена *Двојка крампаша,* којој највише и припада заслуга што се дневни учинак бригаде кретао просечно 160 одсто; командант бригаде и своју ужинује њима поклањао;

Прешево: Љубљанска бригада *„Макс Перц".* Десетак бригадиста је самовољно напустило насеље и отишло у село. Бригада им је због тога добро *„наШрљапа нос".* Сутрадан су „покајници" на радилишту чуда стварали. Морали су увече да их похвале;

Самојлице: У специјалној ратарско-тракторској македонској републичкој бригади „Вера Циривири". Бригадисти су рекли: међу најбољим бригадистима радницима на траси су - Љубо Барјактаревић, Ристо Тековски, Милутин Сивков, Ариф Реџеп, Вангел Димовски и Атанас Спасевски.

Трепетљика: Питање и одговор упућени су нама: Има ли смисла да их сваке вечери похваљујемо? - А зна се да се код њих највише залажу: Арсеније Минић, Добривоје М. Јоксимовић, Рајко Алексић и Милија Токовић. Просек дневног учинка се креће око 150 одсто.

Давидовац: Бањалучка тракторска бригада „Јосип Мађар Шоша". На радилишту има *Пакпену чеШворку* која за четири часа рада пребацује норму 200 одсто. За 25 минута истоваре вагон туцаника. То су: Драго Радић, Вељко Лазић, Гојко Лакић и Вељко Бабић.

„Заиста, толико подвига, толико жуљева и рекорда, а све: кроз стење, кроз клисуру, док сунце незапамћено пржи.

Такмичење за „Траку револуције"

Кише и поплаве онемогућиле су прву смену младих градитеља Аутопута да на време изврши преузете обавезе. Временске непогоде су проузроковале и велике штете, нарочито у Грделичкој клисури. На многим местима тек сазидани потпорни зидови су попуцали па се земљиште одронило. Местимично је било и клизања терена.

Невреме је уништило многе помоћне путне прилазе за дотурање грађевинског материјала на радилиште. Требало је преко десет дана да се сви ти прилази поново оспособе.

Као штоје записано, преко 5.200 бригадиста су, због тога, донели одпуку да свој боравак на траси будуће магистрале продуже за десет дана. У том, релативно кратком року, младићи и девојке из 42 омладинске рад-
4 не бригаде, према општој оцени, показали су велики радни ентузијазам и жељу да надокнаде све оно што због временских непогода нису успели да ураде раније.

Гпавни штаб ОРБ је предложио свим саветима насељима да се бригаде које су добровољно остале на траси до 10. јуна прогласе - ударним. Предлог је усвојен. Тако су 42 бригаде I смене отишле с трасе, не само с испуњеним обавезама него и са заслуженим називом - ударне.

Пошто су се „бодовале" све врсте активности, и радни резултати на градилишту, као и напори око уређења насеља и барака, и културно-уметничке и забавне приредбе, предавања и дискусиони састанци, све бригаде и сва насеља настојала да до 4. јула сакупе свих 2.000 поена колико је потребно за стицање овог признања.

Неколико приредби већ је одржано. Уз логорске ватре у многим насељима евоцирани су најсветлији тренуци и догађаји из наше недавне прошлости. И на радилиштима су радни ефекти већи и бољи него што се очекивало.

Иако је до дана кад ће бити позната имена и број бригада - носилаца почасног признања - „Траке револуције" - остало још времена, већ тада се са сигурношћу могло рећи да њихов број - неће бити мали.

То не треба да чуди, јер, бригадисти су и пре доласка на трасу знали о овом такмичењу и, судећи по дотадашњим резултатима, добро су се и свестрано припремили.

Једни су долазили, други одлазили с трасе. Некако истовремено. Дочек нових средњошколских бригада и испраћај сеоске и радничке омладине која је на Аутопуту боравила десет дана више од два месеца, био је срдачан и спонтан. Насеља су била живља него иначе. „Стари" бригадисти трудили су се да својим „наслед-

Завршне фазе рада на траси Аутопута. Следи постављање ивичњака и асфалтирање

У оквиру двадесетогодишњег јубилеја Дана борца у свим насељима дуж трасе, од Палојца до Скопља, увелико је текло такмичење за освајање специјалног трофеја - „Траке револуције". Зонска такмичења бригадиста за ово признање, међутим, немају смисао и карактер сличних такмичења која су до тада организована на Аутопуту. Пропозиције такмичења за „Траку револуције" не предвиђају да ће на крају, 4. јула, само једна бригада добити тај високи трофеј. Ако услов за добијање „Траке револуције" - 2.000 освојених поена - испуни и више бригада, чак и свих 96, колико их је тада било на траси - све могу да постану носиоци признања - победника.

ницима" дају што је могуће више разних објашњења, савета, да им испричају како их „време није хтело"... Мада уморни од напорног пута, бригадисти средњошколских бригада извели су за своје другове из фабрика и са села краће програме. Ту су средњошколци, затим, веома срдачно испратили преостале радничко-сеоске бригаде, које су напустиле трасу и отпутовале у разне крајеве земље.

Први дани, сунчани и топли, добро су дошли средњошколцима из 48 бригада да одмах, на почетку, покажу да њихове „радне способности" не заостају за залагањем и еланом њихових претходника. Без обзира на то што су

Гоадилишше Аушоиуша иосешила и Сиримаво Бандаранајке, иредседница Бурме. На слици шешајући слуша објашњења команданта ГлавноI штаба, Томислава Бадовинца, а праши их са стране козарачко коло бршадиста

на трасу дошли „право из школских клупа1' у којима су ,до јуче водили борбу за што бољи успех у оценама“!

Од свих жеља које су бригадисти - средњошколци у томе часу имају, вероватно, је највећа и најбитнија им је да лепо време потраје што дуже.

Њихова заједничка жеља се остварује. Сунчани дани омогућавали су бржу изградњу „постелице" и „горњег строја" Аутопута.

С трасе стижу вести да су у близини Врања, на тек довршени коловоз насути и први метри свежег црногасфалта.

То је само почетак. Права радост великих радних успеха - тек ће доћи!

Бртадисти у слободном времену излазили из насеља и пружали помоћ сељацим за време вршаја пшенице

Најбоља чета по изласку са Градилишта у мочвари

V скоро свакој бртади нађе се иојединац који уме да забавља дру1ове - бртадисше

БОГОЉУБ - БОГИ МАРИНКОВИЋ

На шест радних акција, од тога на пет за редом на Аутопуту, на свакој ударник

Стотине и хиљаде бригадиста учествовало је на више различитих омладинских радних акција, али су ретки они који су на изградњи истог објекта учествовали пет пута.

Један од таквих је Богољуб - Боги Маринковић, који је ишао на шест радних акција, од којих пет пута на изградњу Аутопута „Братство-јединство".

Најпре је у Краљевачкој средњошколској бригади био на изградњи Фабрике каблова у Светозареву (Јагодини), 1952. године и био ударник. Затим је сваког лета по месец дана проводио на изградњи Аутопута „Братство-јединство" на његових пет деоница, и то:

1958. године (јула) на деоници Загреб - Љубљана; насеље Грмовље код Новог Места, у ОРБ „Жикица Јовановић - Шпанац" Природно-математичког факултета у Београду, која је на тој акцији постала ударна, а у њој Боги - ударник;

1959. године (јула) на деоници Параћин - Ниш; насеље Бобовиште код Алексинца, у ОРБ „Жикица Јовановић - Шпанац" Природно-математичког факултета у Београду, која је проглашена за ударну, а Боги за ударника.

1959. године (августа) на деоници Параћин - Ниш; насеље Белотинац код Ниша, у ОРБ „Димитрије Туцовић" Филозофског факултета у Београду (као гост - да појача бригаду, у којој је било доста студенткиња); бригада постала ударна, Боги - ударник;

1960. године (јула) на деоници Удово - Гевгелија, насеље Јосифово близу Валандова, у ОРБ „Жикица Јовановић - Шпанац" Природно-математичког факултета (гост у својој старој бригади, сада као професор - приправник); бригада - ударна, Боги - ударник;

1961. године (јул) на деоници Грделица - Скопје, насеље Ранитовац код Врања, у Средњошколској ОРБ „Махмут Ибрахимпашић - Маше" из Бихаћа (гост у бригади, као професор), бригада - ударна, Боги - ударник.

БоЈољуб - Бош Маринковић у своме омладинском насељу

БОГОЉУБ - БОГИ МАРИНКОВИЋ

„Када се у Гимназији формирала Краљевачка средњошколска бригада, на правој ваги је проверавана тежина будућих бригадиста у присуству команданта бригаде Момчила Илића, а мени је фалило само пола килограма до норме (ваљда 50 кг), па ме нису примили - сећа се Боги. - Молио сам команданта, а он ни да чује. А ја не одустајем, јер сам хтео по сваку цену да идем на радну акцију. Онда се од Краљева до Светозарева путовало возом преко Лапова, у фургонима за превоз стоке и других терета. Кријући се да ме не види командант, некако дођем на железничку станицу, уђем у један фургон и сакријем се у ћошак. Међутим, у Лапову се воз

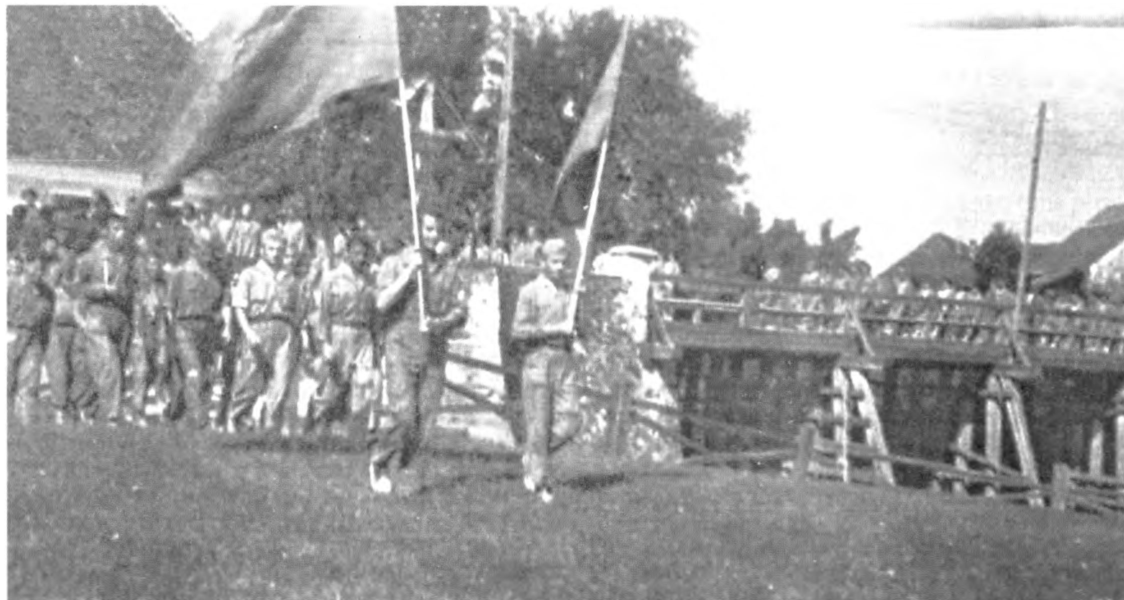

Сшуденшска бршада креће на шрасу. Бо1ољуб Маринковић - ирви иза засшаве у средини

задржао нешто дуже и командант, идући од вагона до вагона, пронађе ме и хоће да ме врати кући. Али, не зна како! Да ме остави самог у Лапову није могао. Ипак се смилује и одобори да с њима идем даље.

И није се покајао. Иако сам био „недорастао” за акцијаша, постизао сам много више од неких на око „великих” акцијаша:

На градилишта Аутопута сам ишао и као студент, и то један од бољих, па ми ништа није фалило да будем прави бригадиста. Није ми познато да је неко „морао” да иде на радну акцију (како неки данас злурадо говоре). Нећу да понављам оно што је више-мање познато о томе како су изгледале те радне акције и каква је била многострука корист од њих, како за државу, тако и за учеснике. Бригаде су обично имале по четири чете, са око 100 бригадиста.

Радило се у две смене. Неке бригаде пре, а неке после подне. Или се бригада делила, па су две чете радиле на траси пре подне, а две после подне. А ја сам, по правилу, радио у обе смене (у својој чети редовно и као гост у некој другој чети). На радилишту није било механизације као данас: само камиони-кипери, понеки багер, мешалица, бетонска база, финишери: основни алат: крамп, лопата, ашов, ручна колица. И све на „о-рук". на снагу и ручно...

дели) оних савремених бушилица и кпинова за разбијање макадама и бетона, већ се радило само са крампом и лопатом. Организована су такмичења: испарцелише се део тог макадама на траке ширине метар - метар и по и дужине 4-5 метара и онда сваки бригадиста -такмичар копа своју траку па „ко ће пре”, али и „ко ће боље”, по норми. И ту нисам имао премца (пре месец-два дана сретнем једног старог компањона из тог времена с којим сам се такмичиио и прво што ми је, после позд рава, рекао, било је да ми никад неће заборавити оно кад сам га победио на траси у Грмовљу у Словенији).

... На траси Аутопута у Белотинцу, код Ниша (1959), најтежа „радна места” су била у тзв. „фабрици бетона”.

Једно од тих места било је да се са велике гомиле шодера „храни” бесконачна покретна трака, која шодер транспортује до огромне мешалице. Ту је обично радила група бригадиста. међу њима је понекад био и неки Вук (заборавио сам му презиме), грдосија од снаге. Њега је од раније био глас да је најбољи у бригади и непобедив. Мене нису познавали и као појава нисам им уливао неко поверење. Био сам новајлија у бригади (гост). И једва су стизали, а често и нису, да опслуже ту траку, између осталог, збогтога што су један другоме сметали. Вук и ја смо се ту смењивали (њему је помагало неколико бригадиста, а мени један или ниједан) и ја сам увек био бољи. Они су обично шљунак бацали на траку лопату по лопату, користећи само руке. Међутим, ја сам у свაком захвату лопатом, уз помоћ колена (као полуге), набацивао по неколико лопата шљунка.

Гоуиа бриХадисша ОРБ „Жикица Јовановић - Шианац“ (ПМФ).
Бо1oљуб Маринковић у друГом реду, друш с леве стране

Такмичиле су се бригаде између себе, а чете и групе у оквиру бригаде, појединци са појединцима... И ја сам се увек такмичио у раду. По правилу ишао сам на теже послове. Иако може изгледати нескромно, али је чињеница, када је рад у питању, да сам увек био најбољи (победник), без обзира на физичку снагу супарника. Како то? Мислим да су ту била важна два-три фактора. Прво, ја сам пореклом из сиромашне породице са села, рођен на висоравни (1200 м - 1400 м н.м), између Голије и Радочела (2,5 сата хода од Манастира Студенице). Друго, није све у снази, треба умети радити. Мени је увек било важно да се при подели алата некако докопам доброг крампа или лопате (јер, „без доброг алата нема ни заната”)... Ево два-три примера:

... На *ОРА на изградњиАутопута „Братство-јединство”* код Новог Места у Словенији, копани су многи канали, а понегде је требало раскопати стари пут (макадам), што је био један од најтежих послова. Ту су многи „зарадили” велике жуљеве и посустали. Јер, није било (или их ми нисмо ви-

Друго радно место је било код оне огромне мешалице на платформи, гдеје из мешалице куљала огромна количина бетона (у виду тешке шљаке), коју је требало одгртати лопатама и набацивати на камион поред платформе (који је ту масу бетона одвозио на трасу). И ту је обично радила група бригадиста, не успевајући да брзо одгрне и на камион набаци истеклу масу бетона. Поменути Вук им је долазио у помоћ, али је опет било проблема. Ни он није могао да се размах-*не, јер сујeдан другоме сметали и све радили рукама, одно*-сећи бетон лопату по лопату. Међутим, ја сам на томе месту сам, или уз помоћ још једног лопаташа са друге стране левка, на који истиче шљака (наравно, најбољеје када је то био Вук). Тајна је и ту била не у снази, већ у вештини да се она

адекватно употреби: опет су колена помагала лопати да захвати и одбаци велику количину бетонске шљаке (за неколико „обичних лопата").

... На деоници Аутопута Удово-Гевгелија, у Јосифову, неколико пута смо се такмичили ко ће пре да истовари шљунак са великог камиона, или да га са гомиле утовари у камион. По потреби, канати на камиону се отворе. Ја сам успевао да сам брже истоварим огромни камион са шљунком него ли десет бригадиста заједно (наравно, што их је више, то су били неефикаснији).

... Поменућу и једно такмичење друге врсте, доста необично, организовано више забаве ради. Одиграло се, такође, у насељу Јосифово. Такмичили су се у јелу представници бригада из насеља дуж читаве деонице Аутолута (неколико насеља), по прецизним пропозицијама, јавно, на великој бини, увече (после вечере), уз присуство и навијање огромног броја бригадиста (преко хиљаду). И ту сам убедљиво победио. уз напомену да сам тог дана радио на траси у обе смене и нормално јео (укључујући и ужину). После победе, другови из бригаде су ме на раменима однели у кухињу - да се мало окрепимо одличним компотом од македонског грожђа! А награда је била читав контигент ђакоија, које су служиле мојој чети да се појача ужина. За мене су онда рекли: „Ништа необично: какав на делу (раду), такав и на јелу!"

БОГОЉУБ - БОГИ МАРИНКОВИЋ

Рођен је у Брзовику, Краљево, 1935. године. Четвороразредну основну школује похађао у селу Рудно, нижу гимназију у Рашкој, а вишу гимназију у Краљеву. Године 1959. дилломираоје на математичкој групи Природно-математичког факултета Универзитета у Београду.

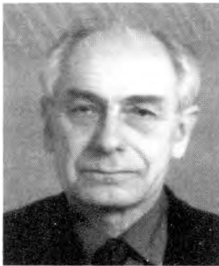

Бо1ољуб Маринковић

Службоваоје као професор математике у средњим школама у Бихаћу, био лросветни саветник за математику у Републичком заводу за унапређење школства Босне и Херцеговине и предавач Методике наставе математике на Природно-математичком факултету у Сарајеву, саветник за математику у Просвегно-педагошком заводу града Београда, саветник за математику у Републичком заводу за унапређивање образовања и васпитања - Београд (1984-1992), самостални стручни сарадник за математику у Одељењу за план и програм при Министарству просвете Републике Србије, а затим саветник министра просвете (за математику)

Велики ентузијаста и прегалац са изузетним резултатима у многим активностима. Већ деценијама, зналачки и предано, пружа несебичну помоћ наставницима и ученицима основних и средњих школа и више но било ко други у Србији, доприноси популаризацији математике, унапређивању и обогаћивању математичкогобразовања младих ,кроз семинар за наставнике, преко научно-популарних часописа, које је покренуо и уређивао (Математички лист, Математички забавник, Архимедес), организовањем разних математичких такмичења и других масовних манифестација, кроз непосредни рад са ученицима, као и на стотине других добро осмишљених начина, највише у оквиру стручног друштва КММ ,Архимедес" (основаног 1973. године), чије су бројне стручне активности и резултати везани са његовим именом.

Аутор је више од 600 стручних радова (књиге, брошуре, чланци). Захваљујући своме знању и способностима, упорности и принципијелности, невиђеном ентузијазму, као и неисцрпној радној енергији, створиоје огромно и вредно дело, које готово да нема узора у нашој средини. Резултати његовог дугогодишњег стручног и преданог рада су незаобилазна поглавља историје математичког образовања у Србији, па и шире. 0 томе сведоче и бројна признања, поред осталих, Захвалница Друштва математичара Србије (1989); Повеља КММ ,Архимедес" (1993); Награда града Београда „Доситеј Обрадовић" (1980); Национална награда „25. мај" (1981); Вукова награда (2001); Награда „Др Војислав Бакић" за животно дело (2002); Међународна награда „Пал Ердеш" (2002) - за рад на унапређивању математичког образовања у својој земљи, а посебно за успешан рад са младим љубитељима математике и допринос развоју математичких такмичења (уручена 2003).

ПРВОСЛАВ ВУЧКОВИЋ - ВУЧКО

„У лето 1961. године, наша Пожаревачко-петровачка бригада, састављена, углавном, од ученица и ученика средњих школа. Била је смештена у Омладинском насељу *Козара* у Бујановцу. Командант бригаде је био Драгослав Недељковић - Мали, тада председник Општинског комитета НО у Петровцу на Млави, а ја његов заменик. Насеље са више барака налазиоло се на једној узвишици, где су биле смештене бригаде, а у средини на доле била је менза и посебан део за Савет и Штаб насеља.

Градилишта су непосредно уз трасу и на њима су, углавном, обављани разни земљани радови: ископ, насипање, планирање, и сл. Било је лепо и узбудљиво радити са својим добрим школским другарицама и друговима, сада у бригадирским униформама. И поред радних напора брзо је протицало шесточасовно радно време на траси, а потом уз песму, знојави и раздрагани, поново у насеље, у коме је увек живо, са доста догађања - предавања, стручних курсева, али највише дружења и припремања бригадних и међубригадних културних и спортских програма, логорских ватри и сл. Од више бригада, највише се сећам Загребачке и Суботичке, са највише девојака у њиховом саставу. Међу њима и Веронике касније професорке на Економском факултету у Суботици, и Верице Милошевић, ученице гимназије у Петровцу на Млави, а касније глумице и професорке на Факултету драмских уметности у Београду.

На крају смене на завршном збору свих бригада у Бујановцу, упознамо и команданта Главног штаба ове акције, Томислава Бадовинца, који је на наредном конгресу изабран за председника ЦК НОЈ на коме сам учествовао као делегат Народне омладине Среза смедеревског (у међувремену, пожаревачки срез је припојен смедеревском).

На збору, у Бујановцу, као и претходне године у Титовом Ужицу, проглашене најбоље бригаде и подељена признања бригадама, па и нашој. И наша бригада је била ударна и адекватно томе је могла да подели одређен број ударничких значки најбољим бригадистима и један број специјалних захвалница.

*

Првослав Х. Вучковић Вучко, рођен 1943. године у Ореовици(Жабари). По струци социолог (Флозофски факултет у Београду).

Радио је у Среском комитету НО Пожаревац и Смедерево (секретар), у ЦК НОС/РКСОС (секретар Комисије за културне активности младих/ руководилац Информативно-аналитичког одељења), ЦК СКС (секретар Комисије за идејно деловање СК у образовању и науци), ОК СК Чукарице (извршни секртара-секретар), Индустријском пословном систему ИЛР у Железнику, Лола Корпорацији (кординатор за информисање и економску про-

паганду, помоћник директора за опште правне и кадровске послове, заменик директора Техничке школе „Лола» техничке школе), БИГЗУ (саветник генералногдиректора), Републичком заводу за тржиште рада/ НСЗ (самостални стручни сарадник).

Један је од утемељивача *Књижевне омладине Србије* (1970) и *Књижевне речи* (1972). Сарађивао је у формирању и развоју организације Младих истраживача Србије, један је од покретача и уредника часописа *ИсШраживач* (1979...). Бавио се социолошким истраживањима и своје стручне прилоге и књижевне и публицистиче текстове објављивао у листовима и часописима.

Једна чеСпа Смедеревске бртаде на АутопуШу у насељу Малошиште код Ниша. Командир чете држи заставу а Прворслав Вучковић стоји први с десне стране у сламном шеширу

Аутор је и збирке песама под насловом *Добра весШ (ИнШелекШа*, Ваљево, 2002).

Добитникје више стручних и друштвених признања, међу којима и медаље рада (почетком 70-тих година 20. века)

Вучковић је учесник више локалних, посебно горанских акција, пет већих (савезних-републичких) ОРА и два интернационална радна кампа, и то на:

Аутопуту *Параћин - Ниш* 1959; насеље у Малошишту код Ниша као бригадист у Смедеревској бригади (командант бригаде Јанко Видаковић) добио специјалну похвалу;

Путу *Прељина - Чачак - ТиШово Ужице',* омладинско насеље *Гзрјани* (око 8 километра од Ужица према Београду); бригадист у Пожаревачкој бригади, а пре краја акције, због повреде, радио послове секретара у Савету насеља; командант бригаде Жика Душманић - *Јаза.*

Аутопуту Г*оделица - Скопље,* у лето 1961. године; омладинско насеље *Козара* у Бујановцу; заменик команданта Пожаревачко-Петровачке бригаде, која је била ударна, а он своје признање за ударника уступио једном од заслужних бригадиста.

На изградњи нове *Железаре Смедерево 1967.* године; насеље у Радинцу код Смедерева; био командант бригаде (*прва плава)* са бригадистима из више градова; бригада је постала ударна, а он своју ударничку значку предао једном од заслужних бригадиста.

На ОРА *„Нови Вео1рад '68»;* као бригадист-истраживач, (уз редовне обавезе на градилишту припремао је заједно са још неколико колега емпиријску грађу за дипломски рад на катедри за социологију Филозофског факултета у Београду) био је раслоређен у бригади *ЦвеШан Димов* из Скопља, командант Ђорђе; бригада била ударна, а он се захвалио на предложеном звању ударника а примио специјалну похвалу.

Боравио у два интернационална омладинска радна кампа у Француској (од 9. до 30. августа 1969), место Сент Сузан, на граници Бретање и Нормандије, организатор *СопсогсЛа,* француска специјализована омладинска органиазација; добио је ванредно признање (пошто у камповима нема система такмичења) као учесник са најбољим радним резултатима.

У Холандији (од 9. до 30. августа 1971.), у граду Ротердаму, који је организовала холандска специјализована организација ЗТ1СНТ11ЧС 1МТЕРМАС10МА1.Е У\/ЕРК-КАМРЕ1Ч, 1п1егпас10па1 \Л/огк Сат Роипс1аск)п.дРАГОЉУБ ИВАНОВИЋ - УЧА

УЧЕСНИК У ИЗГРАДЊИ ЧЕТРИРИ ДЕОНИЦЕ АУТОПУТА

Бригадиста, заменик команданта, командант бригаде, трасер и члан Савета насеља, Драгољуб Ивановић - Уча, учествовао је на четири савезне омладинске радне акције:

1958 - Шентјуриј - Мирна Печ - Ново Место - бригадиста (ударник 1958); радник у каменолому;

1959 - Неготино на Вардару-заменик команданта, одговоран за радилиште (ударник;

1960 - Нова Смоквица код Ђевђелије (ударник) - командант бригаде;

1961 - Манајле код ВладичиногХана, трасер, члан Савета насеља (ударник)

Неготино на Вардару, 1959.

Командант: Момчило Трифуновић - Џими

Заменик команданта: Драгољуб Ивановић - Уча (одговоран за градилиште)

Живот у насељу организовали су: Марија Луковић, Милена Дукић, Станислава Пешић, Станимирка Симић, веома успешно.

Сви су желели да докажу да су бољи.

Дра1ољуб Ивановић - Уча на радилишшу

Само што је престала киша. Земља прšти на све стране. Сви смо блатњави. Наилази Лазар Колишевски. Насмејан је и ведар. Освојио нас је у тренутку. Каже: "Па зар и команданти раде?", питаоје Опачића, с његовим оцем се дружио у Паланци; похваљује бригадисте.

На питање: "Купате ли се у Вардару", добија одговор: "Вардарје мутан, сигурнојељут на имењака штоје испао из Прве савезне лиге?!". Лаза је одмахнуо руком и само се насмејао. Добро сарађујемо са Мостарцима и Сарајлијама. Одлучено је да останемо још недељу дана на траси...

Смена је продужена и успешно приведена крају.

Нова Смоквица, 1960.

Командант сам бригаде. Бригадисти из Смедерева, Младеновца, Смедеревске Паланке и Велике Плане - средњошколци. Радимо по сменама. Веома је напорно. Сунце пече. Ветар са Вардара ни да пирне.

Приближава се крај смене. Само што смо се вратили са трасе, Командант насеља нам саопштава (у 18,30 часова): "Послао сам две ваше чете на бетонирање моста. Друге две чете, сад враћене с трасе, радиће поново од 24 часа".

Договарам се са замеником Милијом Пајдићем и трасером Ђоком Јеремићем: "Одмах полазимо код својих!"

Радимо неуморно. Мешамо бетон. Носимо трагаче. Зној се слива потоцима. Посао напредује. У пола ноћи одлучујемо: Радићемо до завршетка. Нећемо будити половину бригаде. Јуримо у трансу. Не осећамо замор. Само по инстинкту.

Тек у два сата после поноћи мост је био завршен. Заорила се раздраганас бригадирска песма.

Била је то права песма радне победе, пуна среће и поноса. Командант насеља нам је честитао: "Ако останете још једну декаду бићете најбољи не на деоници, него на целој траси!"

Манојле, 1961.

Сунце упекло. Мозак да проври. Сви смо препланули. Клисураје тешка. Пословођа градилишта, Цејовић, презадовољан. Ради се у камену, бетону, усецима.

Процентима учинка нема граница, само је Јужна Морава плитка. Као да је на издисају.

Зову на састанак Савета насеља. Ту су чланови Штаба, команданти и делегати бригада.

Сумирају резултате. Изненађује ме командант насеља. Тврди да је било недисциплине. Бригадисти се купали у реци. Реаговао сам врло оштро. "Морава је толико плитка, да нисмо у њој ни нос поквасили...".

Уследиле су вести. Наша бригада је најбоља на траси. Још је боља у организовању друштвеног живота. Најбоља по резултатима на раду. Весељу нема краја. Певали смо до зоре.

ОВДЕ, У ГРАМАЂИ, СНИМАН ЈЕ ФИЛМ *ПРЕКОБРОЈНА*

Командант Главног штаба, Тома Бадовинац, сећа се и 27. августа 1961. године, када је Омладинско насеље „Бранко Крсмановић" у Грамађи добило несвакидашње госте - наше познате филмске уметнике: Милену Дравић, Љубишу Самарџића, Бориса Дворника, Снежану Михаиловић и друге, с редитељем Бранком Бауером.

Тако је омладинско насеље у Грамађи одједном постало филмски град, у коме се, уз помоћ омладинских радних бригада, на градилишту и у насељу, снимао филм о животу бригадиста и бригадисткиња који ће се звати „Прекобројна".

Командант Бадовинац се сећа и неколиких мисли ових уметника:

Бранко Бауер: Основна идеја филма на коме радимо могла би се изразити паролом *Ми фадимо Аутопут, АутопуШ 1ради нас.* Реч је о преображају младих који долазе на изградњу.

Милена Дравић: Апсолутно сам задовољна и ово ми је до сада највећа улога, која ми пружа изванредне могућности...

Борис Дворник: Ево, после снимања, играмо фудбал, заједно смо увече, покрај логорских ватри, на игранкама. Уписат ћу се на мото-курс и покушаћу, заједно с осталим бригадистима, да добијем возачку дозволу.

Извесно време на овој акцији боравила и група социолога

На овој акцији је извесно време боравила и група социолога. Командант Бадовинац памти неколике ставове професора Руди Супека:

„Могу да кажем да савезну радну акцију пратим већ четири године. За то вријеме примјетио сам осјетне промјене, нарочито у руковођењу самом акцијом... осјетио се критички став према негативним појавама које су се раније јављале у систему такмичења, начину руковођења и односима у бригадама, који су често били постављени у војничком стилу... Садашњи начин руковођења више одговара новим интересима, новим схваћањима омладине... Дошло је до увођења друштвеног управљања и на радној акцији... Промјене у овој години су се одразиле на резултат мојих испитивања... Може се рећи да се осјећа једна опћа промјена у клими, у атмосфери на Аутопуту. Више је лежерности, пластичности, подложности утјецајима. У сваком случају, једна здрава клима."

Бртадисши 33. јасеничке ОРБ „Бранко Јефшић“ у Манојлу иред одлазак на радилиште

КУЛТУРНО-ПРОСВЕТНЕ, ЗАБАВНЕ И ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ У ОМЛАДИНСКИМ НАСЕЉИМА

Партизанске вечери и логорске ватре приређиване најчешће поводом државних, омладинских и других празника. Оне су биле само погодан амбијент у коме би се изводио одређени тематски програм: разговори са учесницима НОБ-а и вечери посвећене партизанској поезији, Дану младости, занимљивостима из бригадног живота.

Литерарне приредбе учествале су нарочито у току боравка летњих смена. Најинтересантније је било читање оригиналних радова, мада је било и озбиљнијих покушаЈа, као што су сценско-музичка обрада Лоркине поезије, панорама савремене светске лирике, вече поезије из НОБ-а и други. Док се код сеоских бригада веома мало може говорити о интересовању или пробуђеној жељи за литературом, дотле Је она код средњошколсхе и студентске омладине била веома изражена. То нарочито потврђују резултати Првог сусрета младих писаца. који је у оквиру Јулског фестивала одржан у Врању.

Њих две (без шреме), уз прашњу шшарисше

Ликовне активности су, такође, дошле до пуног изражаја у току боравка летњих смена. До сада, међутим, није постојала организована акција да се оваквим људима пружи помоћ и подршка. Радна акција је несумњиво веома погодно место за то, те би било врло корисно и интересантно у заједници са Удружењем ликовних уметника Југославије нешто предузети, што би отворило перспективе.

У току летњих смена било је више изложби, на којима су своје радове излагали амагери и студенти ликовних академија.

У циљу ликовног образовања и ове године се неколико месеци на траси налазила стална изложба Културно-просветног већа Југославије „Сликарство кроз векове", и „Савремено сликарство", уз које је стручно лице давало објашњења и обавештења.

Приредбе су биле најчешће и најлакше организоване. Обично су на њима наступали добри певачи, музичари, конзери, мимичари и хумористи. Број таквих приредби је нарочито велики у летњим месецима када су многе бригаде стизале на трасу са већ припремљеним програмима.

Игранке су и надаље остале најпосећеније од свих слојева омладине. Инсистирало се да плесне вечери буду пропраћене програмом, забавним такмичењима, омладинским играма и др. Игранке су организоване увек и свуда, њихов квалитет је само делимично зависио од музике која свира.

Библиотечка активност је зависила од доста скромног избора књига по насељима. У току акције библиотеке су у више наврата обнављане, међутим, ситуација се није битније поправила.

Организација и рад разгласне станице била је до detaља разрађена у Приручнику за организацију идеолошког и културног рада на Аутопуту. Даване су редовне информације, крађа предавања и разговори о појединим актуелним догађајима и нарочито предавања из разних области културе и уметности. Поред тога, редакције разгласних станица су често организовале народне игре и такмичења под називом „Бригади припада разглас" - што се нарочито добро одразило у погледу инвентивности и квалитета изведеног програма. Целокупну припрему, извођење и техничку реализацију емисија разгласне станице обезбеђивали су сами бригадисти, што је од пуне користи. Укратко, разгласне станице су биле значајна трибина омладинских насеља, без којих се није могао замислити свакодневни живот.

Разумљиво је да су неке техничке сметње реметиле овако садржајну активност, што ни у ком случају не квари изнесени утисак. За време боравка сеоских бригада разгласи су имали нешто слабији рад, што је у складу са њиховим стварним могућностима.

Гостовања разних група, културно-уметничких друштава и професионалних ансамбала употпуњавало је културно-забавни живот бригадиста.

Гостовања су организована у просеку у сваком насељу једанпут недељно. Једна је организовао Главни штаб, а друга савети насеља. Главни штабје гостовања организовао углавном преко Културно-просветне заједнице Србије. Савети насеља су најчешће организовали гостовања оних уметничких група које би долазиле у посету бригади и оних културно-уметничких друштава која су радила на терену насеља.

Програми гостовања су били веома различити, али су преовлађивали музички ансамбли (забавни, народни, фолклорни и др).

Коло на ливади уз свирку зурли младих Македонаца

Познати ансамбли Радио Скопља, КУД „Мирче Ацев", КУД Гостивара, КУД „Панче Пешев" из Куманова, Гарнизона ЈНА, народних позоришних из Шапца, Зрењанина, Лесков-

ца, Суботице. КУД „Абрашевић", КУД „Ђока Павловић", Група из Цеља, Морнари - Дом ЈНА из Сплита, са гостовањима која су организовала сама омладинска насеља (54 представе), дали су укупно 287 представа.

Фестивал - најмасовнија и најквалитетнија културна манифестациј

Фестивал градитеља Аутопута трајао је током целогјула са завршним приредбама у Врању. Организација Фестивала је била постављена тако да су се разни степени такмичења, почев од четних, бригадних, насељских, подзонских и зонских до завршних такмичења у Врању, одвијали за време целог боравка једне смене на траси.

Концепција овог Фестивала заснивала се на његовој јединствености и посвећености јубиларној годишњици устанка и револуције наших народа. Елем енти квантитета и квалитета били су подједнако заступљени и то оба у пуној мери, тако да се без претеривања може говорити о најмасовнијој и најквалитетнијој овогодишњој приредби на Аутопуту. Све фестивалске приредбе, а нарочито завршне, престављале су значајну манифестацију градитеља и грађана краја у којима су одржане.

Најбоље пласиране групе и појединци са зонских приредби такмичили су се међусобно у Врању за назив најбољих на Аутопуту у 1961. години.

У програм завршних приредби Јулског фестивала уврштени су неки облици којих ранијих година на Аутопуту није било, као што су Сусрети младих писаца - градитеља, Прво такмичење певача забавних мелодија за златну значку Аутопута и још нека,

'У оквиру завршних приредби Јулског фестивала одржане су још три занимљиве приредбе. Најпре је ту изложба ликовних и фоторадова градитеља.

Завршна приредба најбољих хорова, рецитатора, мањих драмских сцена и народне музике, такође. испољила је висок уметнички ниво изведеног програма.

На крају, представа „Звездана бакљада", којом је Фестивал окончан, уз занимљив сценарио окупила је најквалитетније извођаче програма свих фестивалских вечери. Том представом бригадисти су се представили београдској публици крајем августа, а средином новембра, делимично у Скопљу.

Информисање

Лист градитеља *МладосШ на АуШопуту* представљао је снажно средство васпитања, друштвено-политичке акције и информација међу бригадистима, а и у широј омладинској јавности.

Поред редовног праћења радова и актуелних проблема, лист је у сваком броју по једну страну посветио друштвено-политичком и културно-забавном раду, техничком васпитању и спортској активности.

Посебна пажња поклањана је критичком праћењу и осуђивању негативних појава. Овом задатку приступило се са довољно смелости, што је допринело да је лист буде политички веома ефикасан.

Око организације *Радио АуШопуШа* било је доста потешкоћа. У почетку је емитовање бригадирског радио-програма преузело Радио-Скопље. Због објективних немогућности, те емисије су трајале свега 15 минута дневно. Како то није задовољавало потребе радне акције, морало се пронаћи погодније решење. Најпогоднији излазје био у ангажовању Радио-Ниша. Тако је почетком јуна почело редовно емитовање Радио Аутопута, два пута дневно и износило два часа и десет минута.

Техничко васпитање и стручно образовање

Техничко васпитање градитеља на Аутопуту у 1961. години одвијало се, прво, преко стручних курсева, у циљу оспособљавања стручног кадра у пољопривреди, гра-

Ансамбл Морнари Дома ЈНА из Силиша музички забавља бртадисше

Припрема једне музичке шачке за јулски фестивал

ђевинарству, занатству и, друго, кроз широко техничко васпитање великог броја бригадиста преко низа аматерских курсева, предавања, изложби и техничких манифестација у насељима.

Видно учешће у целокупној организацији техничког васпитања на радној акцији имао је Централни одбор Народне технике (израда програма техничког васпитања, планови и програми аматерских курсева, обезбеђење техничких референата, организација семинара са њима у времену од месец дана и сношење трошкова семинара).

Интересовање омладине за стицање квалификација и за техничко васпитање ове године је било изнад сваког очекивања и превазилазило је могућности са којима се располагало.

Организован је 21 курс, од чега стручних 12 (нижи ратарско-тракторски, виши ратарско-тракторски, комбајнерски, воћарски, сточарски, зидарски, за руковаоце лаким грађевинским машинама, електро-инсталатерски, водоинсталатерски, аутоелектричарски, за куваре друштвене исхране и конобарски) и 9 аматерских (бициклистички, мопедски, мотоциклистички, фото-аматерски, кинооператорски, радио-аматерски, технички, електротехника у домаћинству и грађевинско-макетарски).

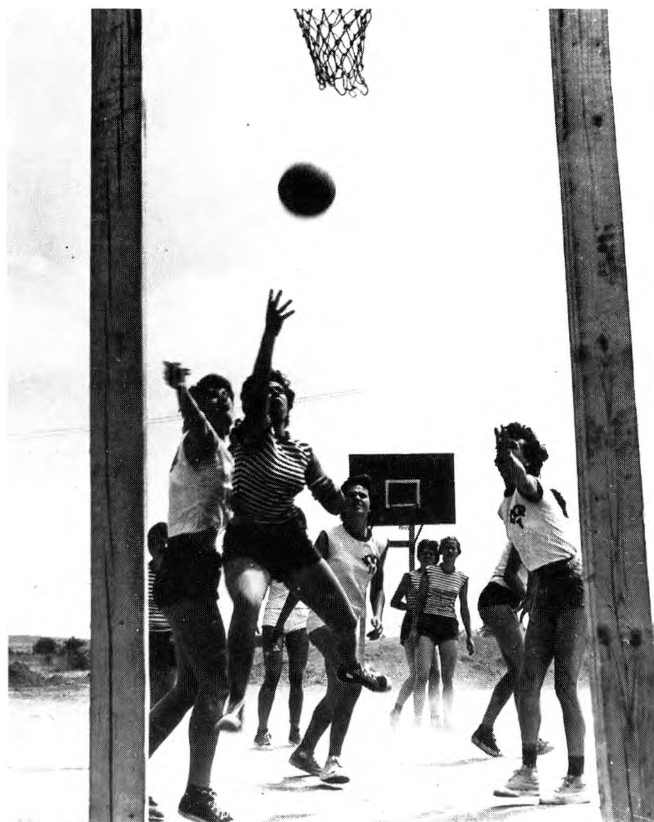

Ушакмица женских екииа у кошарци

Од свих курсева на Аутопуту најпосећенији су били курсеви пољопривредне струке. Такође нижи ратарско-тракторски курс завршило је 5.165 омладинаца, а виши 2.416; сточарско-воћарске курсеве 269 омладинаца.

Грађевински курсеви у почетку су организовани у три центра, а због великог интересовања омладине, оформљена су још три центра. Курсеви су трајали три месеца. Формиране су специјалне зидарске бригаде дуж трасе од омладинаца који су изразили жељу да заврше зидарски курс. Овај курс је завршило 16 специјалних зидарских ОРБ, са укупно 1.722 омладинаца. На самој траси формирано је 12 бригада, док су 4 бригаде дошле из република као специјално формиране. Наставу су одржавали наставници - висококвалификовани радници, специјализовани за овакву врсту посла, који су прошли кроз разне семинаре организоване од Савезне грађевинске коморе у заједници са стручним удружењима.

Завршне испите омладинци су полагали пред комисијама грађевинских предузећа, а по завршном испиту добијали су уверење о звању полуквалификованог радника зидарске струке.

Ове године су се одвијала и такмичења за Народну спортску значку. Интересовање је било веома велико, што се види и из податка да су освојене 23.672 значке, од којих више од половине златних.

КАЛЕНДАР РАДНИХ НАПОРА
НА ТРАСИ АУТОПУТА

Почело је негде око 1. априла. Тада још није било трасе, већ само ледина. У земљу је требало усећи асфалтни пут. Земља се блатила у Бујановцу, на северу је јечала већ рањена клисура. Први крампови и прве машине почели су да ору запуштене брегове.

4. април

Прва вест са трасе: Фрањо Тур, Мирко Миклобор и Антон Мрзељ, бригадисти Љубљанске омладинске радне бригаде „Макс Перц" из насеља „Кадињача" у Прешеву, првог дана пребацили норме за 300 одсто. Три младића из Љубљане су постали први кандидати за ударничке значке.

14.април

Јачи од каменог брда

У Грделици је побеђено брдо. Аутопут је прошао кроз камен, а из грделичког масива је извучено 22.500 кубних метара разног материјала.

Волео бих да знам колики је распон човекових руку кад један обичан захват тврдим металним компресором који уз громогласну буку размиче стене, не може да одвали онолико камена колико то учини шипка у жуљевитој минеровој руци? Камен не страхује само од динамита. Као кртица, кад под земљом ствара своје кривудаве мрачне ходнике, минер се пробија кроз каменом окоштало брдо, а стотине других претачу камен одваљен његовим ризиком, његовим страхом и његовим рукама и у маленим вагонетима га извозе на светло дана.

Километар двадесет четврти или двадесет пети. Затим поноћ. С брда се хладне ваздушне струје сливају у клисуру. У тунелу су све смене ноћне... Предност ноћне смене је у томе што се из ноћи улази у ноћ. Није потребно да се очи привикавају на мрак. Високи смеђи минер Љубиша маше нам са скеле испод портала. Гледа у процеп Клисуре изнад којеће се ускоро извити три стотине метара дуга силуета моста преко Јужне Мораве. Излаз из тунела и мост раздвојени су с десет метара Аутопута.

Тунел који се налази у близини омладинског насеља „Христијан Карпош" у Манојлу један је од највећих објеката у Клисури. Августа прошле године сви листови у земљи донели су вест да су минери који раде на улазу тунела пружили руке онима који раде на излазу. Два прокопа, у којима је било тешко стајати усправно, спојила су се негде у средини брда. Био је то тренутак великог славља.

Пословођа ноћне смене минера и радника који су у тунелу радили у ноћи између 4. и 5. априла, кад смо посетили тунел, причао нам да је постојало такмичење између екипа које су радиле у излазном и улазном прокопу. Екипа с улаза, која је нешто раније почела да ради, одмакла је око 50 метара својим ривалима с излаза. Међу минерима постоји обичај да, кад метапна шипка којом се разбија камен, пробије танку оплату која раздваја прокопе, друга страна, којој прети опасност да буде поражена, настоји да заврне шипку и да не дозволи супарничкој страни да прва изврши пробој. Уколико јој

ПОЛАЗНИЦИ СТРУЧНИХ КУРСЕВА НА ЧАСОВИМА ПРАКТИЧНЕ НАСТАВЕ

Будући трактористи

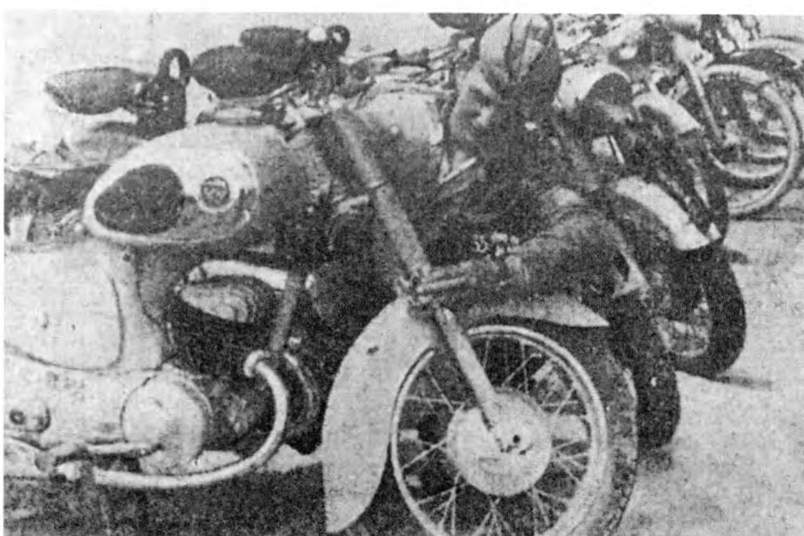

Моторциклисти

Радио-репортери

Кино-оператери

*На једној ириредби бригадисти задовољни
с осмехом прате купШурни про1рам*

Расправа у једном дебатном клубу

то пође за руком, настоји да своју шипку протури на супротну страну и пробије оплату. Тунел у Манојлу није имао победника. Обе шипке су се пробиле истовремено, а зли језици тврде да је шипка екипе с улаза прокрчила себи пут само делић секунде раније.

Размахне човек рукама - прште камен. Група минера коју смо срели на улазу прича да је пробој био прилично тежак, јер се брдо непрестано осипало. Показују нам на улаз. Чудно изгледа огромно врлетно брдо огребано изнад улаза. Над самим улазом оно је почело да пуца, јер је нагиб био већи од 1:1, а земљиште порозно. Бећо Каљић и Џемо Душтинер причају дуго о неравноправној борби човека и камена која је вођена на сваком метру тунела и о страху и опасности да се брдо кроз тунел не спусти два метара ниже. Изгледа као да су голоруки људи, налик на голијате, рукама подупирали таваницу задржавајући стотине тона камена који прети да пропадне.

Напољу је одавно свануло. У дубини. испод излаза, ничу стубови великог моста.

Кажу да ће се одавде Аутопут, изашавши испод земље, винути у ваздух.

21. април

Агино-село. У XVIII врањској бригади „Бошко Ђорђевић" позната је „двојка крампаша". Кажу да њима највише припада заслуга што се дневни учинак бригаде креће око 160 одсто. Командант бригаде своју ужину поклања њима.

Давидовац. Бањалучка тракторска бригада „Јосип Мађар - Шоша" на радилишту има „паклену четворуку" која пребацује норму за 200 одсто за четири радна часа. За двадесет и пет минута „четворка" истовари вагон туцаника. То су: Драго Радић, Вељко Лазић, Гојко Лакић и Вељко Бабић.

24. април

Побеђена мочвара

Село Раковац - између омладинских насеља смештених у Бујановцу и Давидовцу.

Потопљена ниска поља. Шикаре и врбаци. Хладно небо. Мочвара дуга три километра. Ствара се сваког пролећа и сваке јесени.

Сељаци су своје домове пропели на брег. Прво су учинили све што се може. Ограђивали су Трновачку реку, набијали коље у земљу и оплитали га грањем. Али, река је увек била јача од њих. Њене мутне надошле матице тражиле су ширине. Бране су провањиване и прљава вода се разливала по пољима. Тек би је та ширина могла да укроти и да је смири. Први пут река је провалила 1925. године. Отадаје постала једина господарица. Сељаци су престали да се боре.

Сад нам стижу прве вести у којима се каже да је мочвара побеђена. Истина. има још доста да се уради док се посао не приведе крају, али оно најтеже је већ учињено.

Траса Аутопута пресеца мочварно земљиште и прве бригаде које су пре двадесет дана стигле у насеље „Козара" у Бујановцу, добиле су задатак да савладају ћудљиву Трновачку реку, да исуше мочвару и да преко ње подигну тврд, сигуран насип будућег Аутопута.

По својој специфичности овај задатакје јединствен на целој овогодишњој деоници. По својој тежњи и деликатности он не заостаје ни по чему иза послова који се обављају у Грделичкој клисури. Прво што је требало урадити било је прокопавање одводних канала. Кад су бригадисти пошли на радилште, поред уобичајеног апата, добили су дубоке рибарске чизме. Морали су да загазе у зеленкасто мутну воду, дубоку преко 60 сантиметара. Заједно с грађевинским предузећима „Партизански пут" из Београда и „Градитељем" из Сарајева прокопано је неколико канала у укупној дужини од 5.000 метара. Земљиште је личило на испарцелисане квадрате. Вода је почела да отиче и да се повлачи. Из блата и муља који је остајао после ње излазили су велики водени пацови тражећи нова легла. Птице које живе на мочварними теренима одлетеле су. То су били први знаци да је царство мочваре уздрмано.

Сад се скида први слој блатног земљишта, дебео око 40 сантиметара, и поставља тампон, по коме се већ ради лако. Овај слој хумуса скида се багером. Стручњаци кажу да је то први пут у Југославији, а можда и у Европи. да се ради на тај начин. Обично се то изводи ручно или булдожерима. Међутим, због мочваре, булдожери нису могли да се употребе. Заглављивали су се у блату и остајали на једном месту док их гусеничарима не би извукли.

Из старог корита Јужне Мораве, које се налазило у непосредној близини, довлачио се шљунак потребан за насип.

Кад смо посетили радилиште, на послу је била Шибенска бригада. На једном месту окупила се група бригадиста. Пришли смо им да разговарамо. Сазнали смо да се десила мала, уобичајена непријатност. Овог пута бригадисти Слободан Лежајић и Миле Ковачевић - заглавили су се у блату. Морали су да их извлаче и том приликом вода им је ушла у чизме и поквасила одело. Два бригадиста су била принуђена да остану по страни и да се суше. За данас више нису били способни да раде. Упитали смо их да ли постоје резервне чизме на радилишту и добили одречан одговор.

Кад смо напустили радилилште, вода је текла одводним каналима. Омладинци су у чизмама до појаса избацивали муљ и блато. Велики багери су се полако подизали. Рекли су нам и то да ће до краја месеца омладинци скинути чизме уколико не буде кише. Мочвара ће бити дефинитивно побеђена,

10. мај

Прву ударничку значку на траси добио је ове године председник Савета насеља, Тони Флоријанчић, који има много заслуга у организовању друштвеног живота у Агином селу - насељу које је понело прелазну заставу Главног штаба „Најбољи у организовању друштвеног живота".

У насељу „Рамиз Садик" крај Куманова три „хероја" - Мате Бабић, Вељко Хујић и Динко Пуцковић - пребацили су норму преко 460 одсто.

12. мај

Омладинском насељу „Бранко Крсмановић" у Грамађи додељена је прелазна застава Главног штаба ОРБ „Најбољем насељу на радилишту". Омладинске радне бригаде у овом насељу су постигле на радилишту одличан квалитет обављених радова, оствариле су 96,2 одсто од могућих радних часова, поштовале су све мере ХТЗ на радилишту и у насељу, постигле својим радом просечно 162,4 одсто норме и биле у сваком погледу дисциплиноване и организоване на радилишту. Тиме су ОРБ у овом насељу: 302. косметска „Рамиз Садику", Тузланска „Дујо Рикић" и Специјална ратарско-тракторска „Братство-јединство" постигле назив „Најбоља бригада на Аутопуту 1961. године".

Из закључка Главног штаба:

А није било лако... Косметска бригада „Рамиз Садик" пошла је на трасу без икаквих претходно извршених припрема. Бригада се скупила на дан поласка, изабран је штаб, момци су почели да се упознају међу собом. С упознавањем није ишло лако. Пословица каже: сто људи, сто ћуди... Неколико младића који су до поласка на Аутопут радили као неквалификовани радници у малом месту Србици на Космету, причали су да је за бригаду, која је на Аутопут дошла као Специјална ратарско-тракторска, у њиховом месту било много интересената. Србица је комуна која настоји да се што ефикасније пољопривредно развије а новонасталим пољопривредним предузећима ће ускоро бити потребан већи број висококвалификованих тракториста. Од 74 молбе из 81 села из околине Србице примљено је само двадесет.

Будући пољопривредни произвођали су од првог дана на траси почели да бележе радне успехе. Првог дана забележен је учинак од 111 одсто, другог-193 одсто, а рекордни проценат достигао је бројку од 276 одсто. Кад је бригада „кренула" са послом појавио се и један „проблем". Групе које су скидале хумус и товариле земљу у кола радиле су толико брзо да кочијашима које је предузеће изнајмило и плаћало по учинку, замало нису поцркали коњи. Кажу да је темпо рада био убитачан. Сутрадан им је предузеће доделило још запрега и једно моторно возило. Бригадаје тако распоредила групе да су транспортна средства опет једва стизала да однесу материјал који су бригадисти ископали.

Осморица из Тузланске бригаде „Ђуро Рикић", која је поред косметске понела назив „Најбоља на Аутопуту" за шест

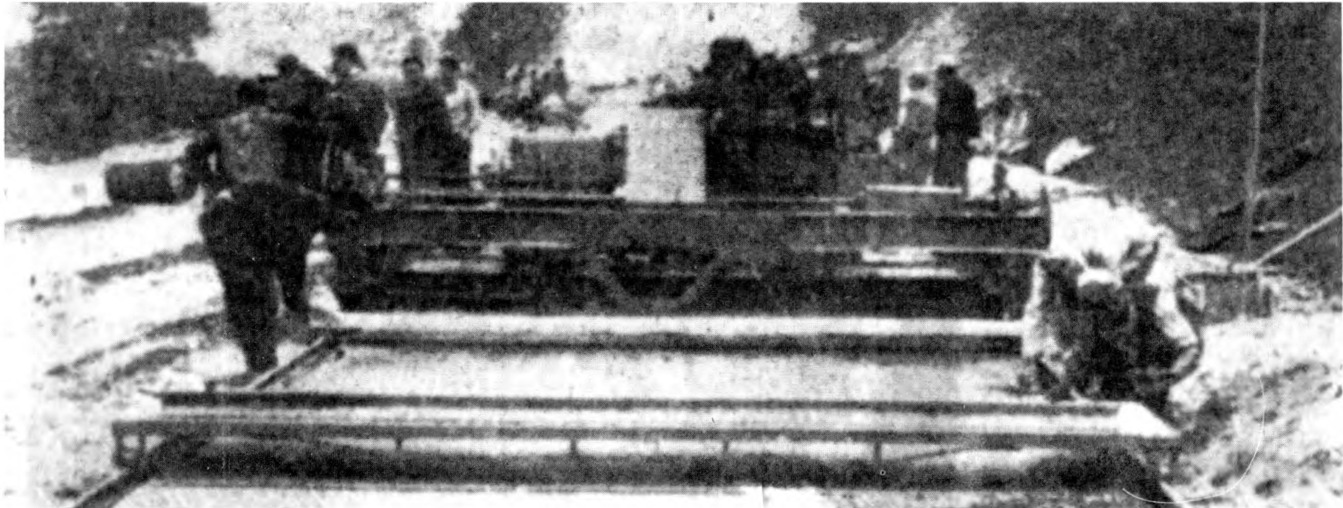

Асфалтирање

часова утоварили су седамдесет „Фергусона". Другим речима, то је сто четрдесет кубика земље. Најјачи од њих, Гавра Митровић, у стању је да сам скине с кола буре од две стотине килограма масти.

15. јун

Све бригаде прве смене ударне

На предлог Главног штаба, савети насеља прогласили су ударним 42 бригаде прве смене које су на траси остале десет дана више. Иако због невремена нису могле да буду максимално искоришћене на градилишту, оне су показале изванредне радне успехе.

23. јун

Време се ових дана променило. Најзад, после готово четрдесет и пет кишних дана, показало се сунце, земља се просушила, па су огромни булдожери и омладинске радне бригаде фронтално кренули у освајање постељице. Метеоролози предвиђају да ће се време, најзад, стабилизовати, да током лета неће бити много кише, што ће, уколико се оствари, ускоро показати позитивне резултате и помоћи градитељима да надокнаде изгубљено време. Значи, предостоји „фронтална офанзива"[1]. На свих 138 километара трасе водиће се током следећег месеца, или чак следећих месец и по дана, даноноћна борба за постељицу да би се што пре прешло на изградњу горњегстроја и уграђивање асфалта. Нека грађевинска предузећа као „Тунелоградња" и „Путоградња" увели су из тих разлога на својим деоницама ноћне смене; механизација ће где год је то могуће, ускоро бити појачана, а већ око 20. јуна у околини Врања биће уграђен и први асфалт.

26. јун

Асфалт код Врања

На четвртој деоници Аутопута између Врања и Мазарача, 26. јуна је почело прво асфалтирање. Прву стотину метара асфалтне траке поставили су финишери грађевинског предузећа „Путоградња" из Ниша.

21-јул

Темпо радова задовољавајући

Лепо време последњих недеља омогућило је максимално ангажовање грађевинских предузећа и омладине у радовима. Већ је надокнађен један део заосталих радова. Темпо дневног напредовања готово код свих предузећа је задовољавајући. Али то не значи да не треба још више ангажовати нека предузећа у којима је стање - нажалост, још несређено.

11. август

Раде ударне групе

Изум бригадиста Специјалне бригаде „Млади задругар" - да се на радилишту организује такмичење ударних и радних група - прихватила је и друга бригада из омладинског насеља „Банија" у Романовцима. Тако је и у Сарајевској студентској ОРБ „Др Младен Стојановић" посао кренуо одлично.

У оквиру сваке чете биле су формиране ударне групе у којима је радило по десетак одабраних омладинаца - углавном најснажнијих у чети. Овакве групе често су постизале по 140 процената више од радних група које су у оквиру чете састављали сами омладинци. Кад се касније. захваљујући непрекидној заједничкој анализи успеха на радилишту, у којој су учествовале све бригаде, вредност ударних и радних група изједначила, првобитне ударне групе су растурене, а бригаде су подељене на више група које су назване ударне. Тако је. поред такмичења између чета, настао још један вид такмичења у оквиру саме чете што је ускоро донело жељене резултате. Бригаде су у току месеца имале просечан дневни учинак од 166 одсто са 97,8 остварених ефективних сати. Поред изванредних радних успеха овај систем је допринео зближењу Сарајевске студентске и Специјалне бригаде и у насеље донео прелазну заставу и писмено јавно признање предузећа код кога су бригаде радиле.

25. август

Радови напредују одлично. У разговору са сарадником „Младости на Аутопуту", командант Главног штаба ОРБ, Томислав Бадовинац, изјавио је да ће Аутопут бити завршен до одређеног рока, односно, до 13. новембра.

27. септембар

Време је и даље лепо. Завршено је око седамдесет километара асфалта.

20. октобар

Последњи извештај са градилишта:

Завршавају се радови на туцаничкој подлози. На дужини од 116 километара постављен је битуминизирани шљунак а на 92 километара асфалтни бетон.

До петог новембра, коловоз ће бити потпуно готов.

Преосталих седам дана употребиће се за уређење и чишћење пута.

Учешће омладине на изградњи деонице Аутопута Грделица - Скопље

На изградњи Аутопута, на деоници Грделица - Скопље у 1961. години учествовало је укупно 438 бригада, са 46.699 омладинаца и омладинки, од којих: из Србије 173, са 19.133 бригадиста; из Хрватске 102, са 11.154 бригадиста, из Словеније 37, са 3.798 бригадиста; из Босне и Херцеговине 70, са 7.226 бригадиста, из Македоније 38, са 3.690 бригадиста; из Црне Горе 14, са 1.294 бригадиста. Ту су биле и 4 савезне бригаде са 404 члана.

По социјалном саставу: сеоско-радничких 180 бригада, са 17.929 чланова, средњошколских 209, са 23.718 бригадиста и студентских 49, са 5.042 бригадиста.

Гошов мосш код ВладичиноI хана

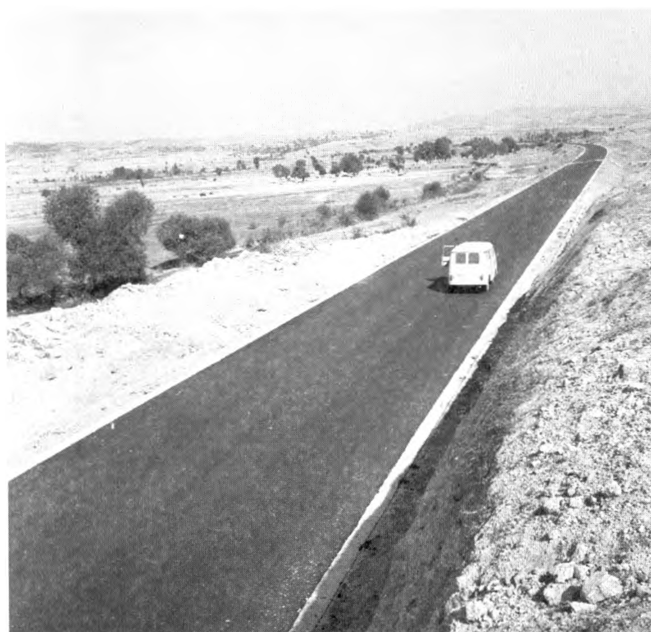

Завршен део АуШопута Годелица - Скоиље

Вијадукш и део изХрађеноХ Аушоиуша у клисури Пчиње

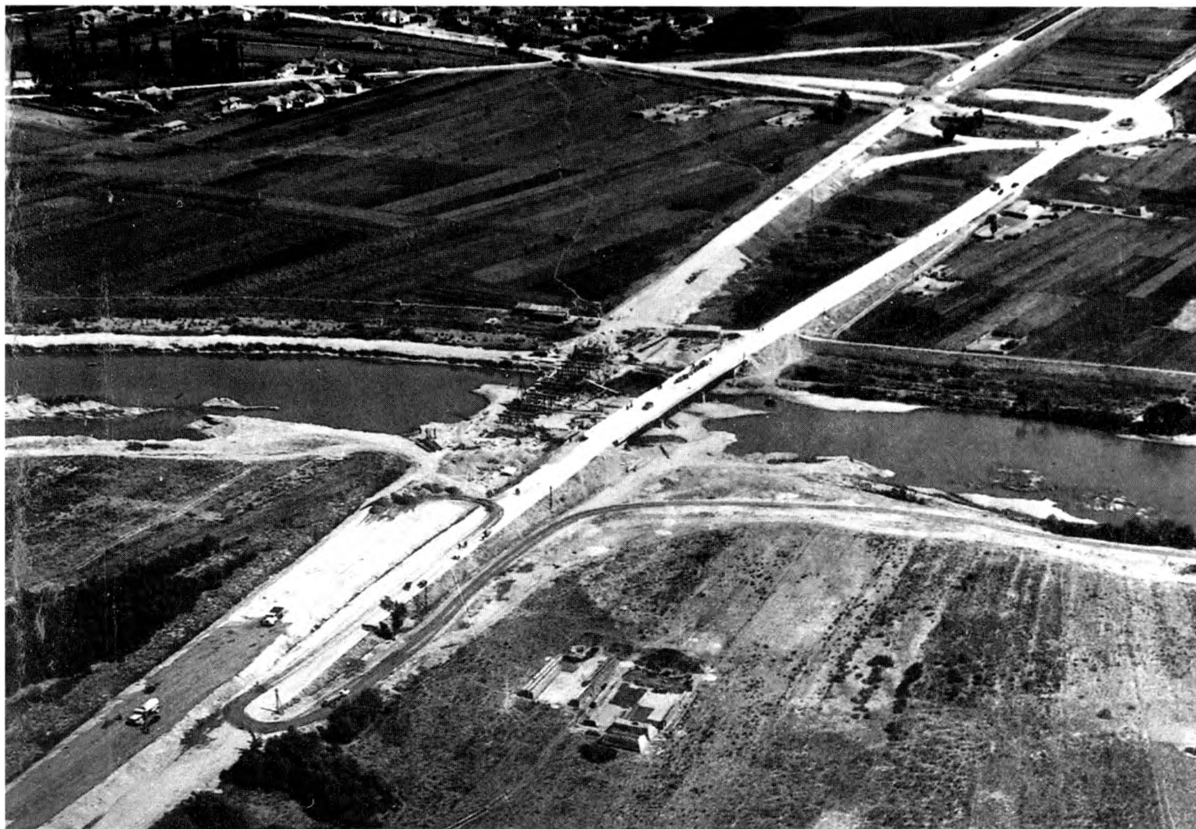

Један иошиунији снимак из хеликоишера, на коме се види 1радња мосша ireко реке, узано змијолико пресецање аутопута, засејане њиве око реке и машсШрале а у дубини више мањих насеља

Скоро 1ошов део Аушоиуша исиод уздтнушо1 дела шрасе пру1а која вијуГа иоред речно1 кориша

0 САВЕЗНОЈ РАДНОЈ АКЦИЈИ НА ИЗГРАДЊИ ДЕОНИЦЕ АУТОПУТА ГРДЕЛИЦА - СКОПЉЕ 1961. ГОДИНЕ

Поводом 50 Година од завршетка радне акције на деоници Грделица - Скопље Аутопута „Братство-Јединство" у Бео1раду је у Удружењу ветерана ОРА Бео1рада, у децембру 1911.1одине, одржана скромна свечаност учесника те радне акције и ветерана са остапих ОРА, којој је присуствовао и командант Главно1 штаба ОРБ на тој акцији (1961), Томислав Бадовинац, касније председник ЦК НОЈ.

Том приликом је приказан документарни филм о 1961. са кадровима о свечаном пуштању у саобраћај деонице Го-делица - Скопље, што је пресецањем врпце, озваничио тадашњи председник СФРЈ, Јосип Броз Тито.

На овој свечаности, Томислав Бадовинац, који сада живиу За1ребу, 1оворио је о пожртвовању 1радитеља и резултатима те радне акције у 1961.1одини, а *затим је дао интервју и оставио нам свој есеј посвећен овој теми, које у целини објављујемо у овој монофафији:*

Интервју

Питања и одговори:

Друже Бадовинац, ти си био командан Ш ГлавноI штаба омладинских радних бртада на 1радњи Аушопута „БраШсШво-јединство", на деоници Годелица Скопље 1961.1одине. Било би важно да нам, најпре, укратко изнесеш неке основне податке о овом великом радном подухваШу, учешћу омладинских бртада и укупном временском трајању Ше акције.

Према плану изградње Аутопута „Братство-јединство" за 1961. годину, билоје предвиђено да се изгради дионица од Грделице до Скопља, дугачка 138,8 км. То је била најтежа дионица, и то због изградње трасе кроз Грделичку клисуру, уз остала бројна клизишта и непроходне терене, као што су Скопско и Ристовачко блато. Највећу смо одговорност осјећали и зато што је та дионица повезивала СР Србију и СР Македонију, а требало је да буде изграђена у част ослобођења Скопља, 13. новембра.

Градило ју је 46.669 омладинаца и омладинки, сврстаних у 438 бригада из свих социјалистичких република. Изградња ове дионице започеләе 1. априла 1961. на Дан омладинских радних бригада, а свечано је пуштена у промет 13. новембра исте године. Међутим, временски, она је трајала краће, јер је, почев од 15. априла па у наредних 40 дана, стално падала киша, те се на њој готово није могло радити, што је изискивало посебно напрезање градитеља.

Како су бирани чланови Главно! штаба и сШручно руководсШво у њему? ЈесШе ли морали да ОрихваШиШе свако1 ко!а би по кључу послале републике и покрајине, или сШе имали ушицаја на избор Шо1а кадра? Ко су били, поименице, чланови Главно! шШаба. Да ли са онима који су још Шу одржаваше контакте?

Команданте и предсједнике савјета насеља, предлагали су републички централни комитети Народне омладине а на захтјев команданта Главног штаба, предлагани су кандидати за одређене стручне послове у Главном штабу. У нашем Главном штабу су били, поред мене, као команданта, још и: Тоне Преложник, замјеник команданта, Јоже Вучајник, грађевински инжењер, задужен за координацију с грађевинским предузећима, Тома Лазић, задужен за исхрану и добављаче, др мед Панче Велковски, за здравствену заштиту, Владо Булатовић, за организацију курсева, Борис Тепшић, за транспорт бригада, Методије Ципунов, за административне послове, а у краћем периоду судјеловали су и Боро Петровић, за културно-просвјетни рад, те Месуд Бутуровић, за спортске активности.

Поштујући темељно правило да се чланови Главног штаба налазе на траси и у насељима, сваког четвртка послије подне враћали су се са трасе да би у петак ујутро били на састанку Штаба и изложили своја запажања, уочене проблеме у насељима односно истакли позитивне примјере и догађаја, који би се могли понудити другим насељима. На основи сазнања са састанка сваки је члан морао израдити програм рада из своје домене за идућу седмицу. У понедељак је био поново састанак да би се утврдио цјеловит програм, како би сваки члан Штаба био упознат са свим задацима и извршио распоред Штаба за поједина насеља.

Да ли си се колебао приликом доношења одлуке да се прихватиш Шада од1оворно1 задатка команданШа акције и како оцењујеш припреме које су за њу извршене? Ко је све у Шоме учествовао: држава, савезна и републичка влада, минисШарсШва, предузећа?

Нисам се колебао. Напротив, био сам поносан што сам био именован за команданта те омладинске радне акције. Грађевинске организације су израдиле пројекат трасе дионице и насеља за боравак бригадиста, која су била постављена на сваких пет километара, тако да је до најдаљег градилишта било 2,5 километара.

Главни штаб је осигурао транспорт жељезницом, с Армијом одредио јеловник за цио период трајања изградње, како би могао уговорити потребне намирнице (крух, месо, млијеко и све остало), осигурао здравствену заштиту бригадиста (болницу, хитну помоћ и транспортни авион, у сваком насељу лијечника, медицинску сестру и санитарног техничара, те у три насеља зубарску ординацију), потребну технику за курсеве (бицикле, мопеде, моторе, тракторе, фотоапарате, кинопројекторе, радиоапарате и остало), културно-умјетничке програме (казалишта, КУД, филмове, предаваче) и друго.

Како из историјске перспекШиве од пола века оцењујеш Храдњу АуШопута као волонтерску акцију омладине из свих крајева Ју1ославије и да ли јој дајеш само политичко-васпитни и радни карактер, или на њу 1ледаш и као на економски подухваШ, који је имао и своју добиШну страну?

Не могу егзактно одговорити на Твоје питање, јер су у утврђивање доходовности и сврсисходности укључени многи елементи и разне компоненте. Изрећи ћу неколико битних значајки које се морају укључити у формирање економске учинковитости.

Грађевинске организације нису могле у тако кратком року од 5,5 мјесеци изградити 140 километара, што је економски, односно доходовни допринос свима који су се користили том прометницом. Примјера ради, од Куманова до Грделице, за 120 километара је требало око 4 сата.

Омладинке и омладинци су радили бесплатно, а држаеаје покривала трошкове за њихов транспорт до градилишта и назад, за радна одијела и храну. Кад бисмо направили калкулацију темељем компарирања, немјерљиву вриједност представљала би прилика пружена омладини да изрази свој друштвено-политички и радни допринос у изградњи самоуправне социјалистичек земље. У том контексту није могуће изоставити и чињеницу да се на стручним течајима сеоска и радничка омладина припремала за производне послове у пољопривре-

ди и индустрији. Све ове елементе могуће је примјенити за калкулацију о исплативости и за дионицу аутопута 1961. године, па могу с поносом рећи да је била економски, политички и одгојно исплатива.

Држава, савезна и републичка влада, те министарства, нису судјеловали у организацији омладинских радних акција, па ни ове. Да би омладина остварила своје стваралачко обиљежје с трајнијом одгојном вриједношћу, било је нужно да носиоцем такве друштвене акције буду саме омладинске организације. Зато је било потребно да омладина буде субјект, организатор и извођач радне акције, да руководи својом активношћу и организира унутарње односе, како би што боље одговарали њеним потребама.

Како је био ор1анизован живоСп на Шраси и у насељима? Колико је било насеља и каква је била њихова уло1а? Да ли су она била исшурене јединице Гвавно! штаба, као део централизоване структуре, или су имале и одређену ауШономију и самосшалност? Ако јесу, у којим областима?

Организацију живота и рада регулирали су: Правилник о раду на радилишту (поштивање свих прописа и мјера, хигијенско-техничку заштиту и дисциплину на радилишту, као и развијање самоуправних и другарских однсоа); Правилник о унутрашњем животу у насељу (од опће хигијене, здравља, до уредности просторија и њихове околине) и у стварању бољих увјета живота, који се одвијао овисно од умјешности бригадиста и бригадирки (техничко образовање, културно-забавне, спортске и друге активности за стварање што бољих и угоднијих увјета за разоноду, стручно оспособљавање и међусобно дружење).

Било је укупно 27 насеља. Свакоје имало командан-та насеља, који је био одговоран и извршни орган, заједно с командантима бригада, савјет насеља, као самоуправни орган, који су чинили предсједник савјета насеља и предсједници бригадних конференција одговорни за развијање и поштивање самоуправних друштвених односа. Насеља су била лоцирана на дијеловима трасе на којима је предвиђено да бригадисти бораве и раде. Она су била самостална на својем дијелу градилишта и у унутрашњој организацији живота у насељу. Главни штаб је осигуравао све што сама насеља нису била у могућности и рјешавао проблеме који су настајали из разноразних разлога.

Како се одређивапа структура учесника акције с 1лeдишта републичке и покрајинске заступљености и националних параметара? Је ли било бртада које су биле национално -језички хомо1ене, или су то биле јединице у којима је равноправна заступљеност била правило? СШуденти и средњошколци су радили у летњем периоду, Шо је лошчно. А ко су по струкшури били чланови бри-(ада које сурадиле ван то1 периода? Колико је било иностраних бртада и бртадисШа, и из којих земаља?

Бригаде су, у правилу, биле организиране у свакој социјалистичкој републици, и то пропорционално броју омладинске популације. Члан радне бригаде, организација бригаде, органи радне бригаде и друго били су садржај Правилника о организацији и раду омладинских радних бригада. Добровољност рада и учлањење нису подлијегали никаквим увјетима, па ни националној опријељедености. Студенти и средњошколци су своју жељу да судјелују у добровољном раду могли остварити само за вријеме ферија, па су стога и боравили на радилишту током јула и августа. У априлу, мају, јуну, септембру и октобру, судјеловале су сеоске и радничке бригаде.

Било је иноземних бригадиста из Африке, Азије, Еуропе и Јужне Америке и вијориле су се њихове 24 заставе.

Које су биле добробити за акцијаше у Твом периоду? Неки данас оптужују да су млади били силом ре!руШовани у радне бртаде,као у војску. Ти си више пута истицао позитивне сШране учешћа на акцијама, посебно за младе раднике и омладинце са села. Мнош су на акцијама добијали квалификације, завршили разне курсеве, што им је помошо у запошљавању и даљем развоју. Имате ли неке податке о Шоме?

ОРА су развијале другарство, а оно је непосредни осјећај зближавања међу људима, доживљај који може укинути све предрасуде и границе међу појединцима из разних крајева, разних нација и вјера. У том погледу ОРА је била добра прилика и школа за изградњу свијета једнакости међу људима и братства међу народима. Савезна ОРА је била „Југославија у малом", јер је омогућавала стварање познанства и дружење омладине из свих република. Битно је да је учешће омладине из свих република било подједнако, то јесте да је одговарало пропорцији омладине по републикама.

Мој одговор на приче да су бригадисти били регрутирани, готово репресијом, гласи да сам био суочен с проблемом прекобројних. Због тога сам био сретан да се управо на овој дионици изградње Аутопута снимио уз нашу помоћ филм „Прекобројна".

Знатан је број младих са села похађало разне стручне течајеве: ниже и више ратарско-тракторске. сточарске, воћарско-виноградарске, а млади радници: зидарске, за руковаоце лаким грађевинским стројевима, електроинсталатерске, водоинсталатерске, аутоелектричарске и друге. То им је добро дошло приликом запошљавања и напредовања. Ријеч је о више од 50% од укупног броја учесника, младих сељака и радника.

Познато је да си био правичан, али строI командант. Које врсте проблема су највише били заступљени за време Тво1а манданта, и уопште, на акцијама, и како су они решавани?

Тешко је одговорити на питање јесам ли био строг, јер није дефинирано према коме и у односу на што. Сматрао сам да је моја дужност да заштитим бригадисте, који су добровољно дошли радити и изграђивати своју земљу. Заштитити их од повреда на радилишту, и у томе није било компромиса. То је значило поштивање Правилника о раду на радилишту. Исто тако, нисам толерирао самовољу и непоштивање Правилника о организацији живота у насељу, који је максимално уважавао самоуправно право бригадиста и поштовање самоуправног организирања бригада у насељу.

Проблема је увијек било и они су се појављивали на радилишту у смислу повреда и у недовољној организацији грађевинских подузећа. У колективима младих увијек се догађају разне незгоде, као што су болести, проблеми који извиру из младалачког незадовољства, кашњења испоручилаца артикала за припрему оброка, кварови техничких справа за одржавање курсева и друго. Сзе се то рјешавало у оквиру насеља, а уз помоћ Главног штаба и у сурадњи с, грађевинским подузећима, добављачима, итд.

Посебно смо пазили како не би долазило до тешкоћа у односима између бригадиста и мјештана. У томе смо успјели. Мјештани су били добродошли гости на свим догађањима у насељу, а и бригадистима је било драго да су могли упознати њихову културу и обичаје.

Какав је био однос омладинске, добровољне струкшуре на 1радњи АуШопута са предузећима која су имала механизацију и радила на сложенијим захватима ? Да лије то било добро синхронизовано, да ли су ОошШовани рокови?

Одржавали су се свакодневни договори команданта насеља и команданта бригада с руководиоцима грађевинске оперативе о радовима за сљедећи дан. Може се рећи да је сурадња била добра и пуна разумијевања, Несугласице су настајале око пропуста у организацији бригадиста на радилишту и младеначке енергије и такмичарског елана. Рокови су поштивани, а ако нису, то би било надокнађено у кратком року.

Које су основне васпитне вредности оствариване међу учесницима?

Социолошка су испитивања показала да су омладинске радне акције биле незамјењиве у остваривању најважнијих одгојних вриједности. Тако је омладина акције доживљавала као најконкретнију могућност остваривања братства према нашим народима, љубави према домовини, другарства и смисла за колективни живот, за упознавање нових крајева наше земље, натјецање међу омладином, доживљавање части и поноса због добро извршеног рада, очување здравља уз помоћ рада и спорта, слободни омладински живот, учење нових занимања и послова, културну разоноду, итд.

Да ли си био задовољан сисшемом информисања на деоници којом си руководио? Телевизија је Шада била Шек у повоју, па су штампа и радио били 1лавни извори информација. Какvоје било информисање у целини и колику је уло1у имао лист „МладосШ на Аушопуту", који је редовно излазио и за време Тво1а мандаша?

Слободно могу рећи да су нас средства информисања релативно добро пратила и информирала јавност о збивањима на изградњи Аутопута. Лист „Младост на Аутопуту" за бригадисте је био не само извор исцрпних информација, већ и забавно штиво о догађајима у насељима и о појединцима. Осим тога, листје и за друга информативна средства био извор података о догађањима на акцији.

Имао си прилике да комуницираш с председником Титом, који је био велики поборник радних акција, а посебно је бринуо да се про!рам изЈрадње АуШопута „БраШство-Јединство" изврши квалитетно и на време. Колико пуШа и у којим приликама си се Шада сусретао с председником Тишом и какве ушиске си понео из тих сусрета?

Истина је да је друг Тито у потпуности разумио значење и вриједности омладинских радних акција и зато је његова потпора њима била веома снажна. Његови ставови о тим вриједностима су били веома сугласни с гледањима социолога. Прије почетка радова на Аутопуту друг Тито ми је рекао како очекује да ће та дионица, а посебно организација живота и рада бригадиста, бити боља од дотадашњих. Посебноје нагласио да је она веома важна, јер се њоме повезују СР Србија и СР Македонија.

Тито је био обавијештен о тешкоћама које су нам задале кише, јер су нас не само омеле у раду, већ су захтијевале и додатне радове, и тако нас довеле у опасност да Аутопут не буде завршен до рока -13. новембра, Дана ослобођења Скопља. Питао ме је можемо ли на вријеме и квалитетно изградити дионицу. Одговорио сам да ћемо сигурно извршити обећање. Рекао ми је да га обавијестим ако спознам да, ипак, нећемо моћи завршити до рока, како би нам помогла војска. Тиме је друг Тито показао спремност да подијели одговорност с омладином, како би одржала обећање. Међутим, ми смо успјели без војске одржати обећање. На свечаном отварању Аутопута у Скпљу сам му завхалио на спремности да нам помогне, а он је захвалио нама што смо остварили велики подвиг.

Томислав Бадовинац, команданШ Главно1 шШаба ОРБ даје иншервју Милоју Поповићу, 'шавном уреднику лисша МладосШ на АуШопушу у време радне акције. После педесеш 1одина бивши команданШ Главно1 шШаба ОРБ, Томислав Бадовинац, поново дао иншервју Милоју Поповићу на једном сусреШу бивших 1радитеља, одржаном у Бео1раду, 2011. Ходине.

Како су Шекли последњи месеци и недеље на изфадњи деонице Годелица - Скопље? Да ли је било кашњења и тешкоћа, а ако их је било.како су решавани?

Посљедњих 15 дана није било кашњења и тешкоћа - дионица аутопута је била завршена, а остало је само њено „шминкање".Отварање је одржано у Куманову Предсједник СФРЈ, Јосип Броз Тито пресјекао је врпцу. На митингу у Скопљу одржао је оду омладини. Свечани програм је одржан у Дому југословенске армије, а у њему су учествовали пјевачи из свих република, многи оркестри и остали умјетници. Те вечери Тито се сусрео и с руководствима насеља. Очитоје био веома задовољан, па је остао до касно у ноћ.

Питања је припремио и постављао Милоје Поповић, књижевник и публициста, који је 1961. био главни и одговорни уредник листа *МладосШ на АуШопуту*.

СВЕЧАНОСТИ У СКОПЉУ

Искићено заставама, сликама председника Тита, амблемима, цвећем и славолуцима, Скопљеје 13. новембра дочекало своја два велика празника - годишњицу свога ослобођења и долазак председника Тита и пуштање у саобраћај деонице Аутопута.

Према тексту, којег је од Танјуга преузео лист *Политика,* још од ранихјутарњих часова. иако се знало да ће председник Тито стићи тек око 11 часова, грађани су изашли на улице и стрпљиво чекали да поздраве свог најдражег госта. Прилази Скопљу били су пуни пешака и грађана околних села, закрчени аутомобилима којима су долазили становници оближњих градова - Куманова, Титовог Велеса, Тетова...

Дочек на железничкој станици

„Скопље је данас имало импозантан изглед. Трг испред железничке станице био је препун света. Околне улице, такође. И, када је тачно у десет часова у станицу ушао плави воз. којим се довезао председник Тито, овацијама није било краја. Док је воз полако улазио у станицу музика је свирала маршеве, а када је, расположен и насмејан, Председник Републике сишао с воза, пришао му је председник Народног собрања Македоније, Лазар Колишевски и пожелео му добродошлицу".

Са председником Титом су допутовали и лодпредседници Савезног извршног већа, Александар Ранковић и Мијалко Тодоровић, председник Народне скупштине Србије, Јован Веселинов, председник Народне скупштине Босне и Херцеговине, Ђуро Пуцар, члан Савезног извршног већа, Марин Цетинић, потпредседник Извршног већа скупштине Србије, Слободан Пенезић, организациони секретар ЦК СК Босне и Херцеговине, Угљеша Даниловић, подпредседник Извршног већа скупштине Србије, Цана Бабовић и председник ЦК НОЈ, Мика Трипало.

После интонирања химне и обиласка почасне чете председник Тито се поздравио са присутнима.

Са железничке станице председник Тито је пошао на Аутопут. Чим се појавио на изласку из станице, дочекао га је нови, други талас овација и поздрава неколико десетина хиљада присутних грађана Скопља, који су испунили трг пред самом станицом. А када је дуга колона аутомобила кренула улицама града, овације нису престајале. Аутомобили су се кретали лагано по дивном тепиху разнобојних хризантема, јер је било толико цвећа да се на неким местима није могла видети ни калдрма. Тротоари су били препуни света, а све је то пружало слику величанственог декора. И све тако до близу села Маџара, на периферији Скопља, гдеје маса бригадиста сачекала и поздравила долазак председника Тита на деоницу Аутопута.

Пошто је примио рапорт од команданта Главног штаба омладинских радних бригада, Томислава Бадовинца, који је председнику Титу рекао да је овогодишња обавеза омладине Југославије испуњена и деоница Аутопута дуга 138 километара од Грделице до Скопља, а коју је градило преко 48.000 омладинаца, готова за употребу.

Биле су то кратке и сажете речи, иза којих су стајали многе савладане бриге, бесане ноћи и напори 46.699 омладинаца да на време заврше деоницу Аутопута од Грделичке клисуре до Скопља и на овај велики македонски празник дочекају свог првог и најдражег путника.

\- Честитам и захваљујем на оваквом дару нашој заједници - рекао је Тито градитељима.

У том свечаном тренутку, млада градитељка, Добрила Петровић. из раднично-сељачке „26. светозаревачке бригаде", пришла је Председнику Републике и предала му маказе да пресече свилену врпцу Аутопута. У руци је држала и симболичну бакарну макету, са македонском орнаментиком о борби младих градитеља за пут.

Тако је у 10,15 часова, окружен омладинцима који се последњи враћају са трасе, друг Тито свечано отворио нову деоницу од Грделице до Скопља, дугу 138 километара, и прошао њоме као први путник.

За све то време и млади градитељи и представници 18 предузећа, са око 4.000 радника, који су заједничким напорима остварили ово дело, поздрављали су свога госта поклицима: *Ми смо ТиШови - ТиШо је наш.*

Лазар Колишевски, председник Тишо, Александар Ранковић, Јова Веселинов и Ђуро Пуцар

Омладинци су, затим, прикачили другу Титу своју градитељску значку и дали му Повељу омладинских бригада да је потпише.

Иако је читав овај сусрет био кратак, осећало се да он представља дубок доживљај за све младе градитеље, који су испред себе исписали мисаоне речи: *Дошли*

Срдачан сусреш иредседника Тиша
и Томислава Бадовинца

ВЕЛИКА СВЕЧАНОСТ У СКОПЉУ

ПРЕДСЕДНИК ТИТО ПУСТИО У САОБРАЋАЈ ДЕОНИЦУ АУТОПУТА ГРДЕЛИЦА - СКОПЉЕ, 13. НОВЕМБРА 1961.

Пресецањем врице, коју иридржава Томислав Бадовинац, Тишо званично
пустио у саобраћај деоницу АуШопута Годелица - Скопље

Око 200.0001рађана и [радишеља на великом мишиту
у Скопљу прати 1овор председника Тита

Говори иредседник Тишо

СВЕЧАНОСТ ИСТОГ ДАНА, 13. НОВЕМБРА 1961. НАСТАВЉЕНА У ДОМУ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ АРМИЈЕ

БришдисШи се тискају око драШ Хоста у ДомуЈНА

Здравице за време ручка

Ошкривање Сиоменика Градишељима Аутопута непосредно изнад коловозне траке

смо са четири сШране свеШа Шу, 1де смо највише своји - да покажемо оданосШ живоШу.

Окружен раздраганим бригадистима, Титоје кратко разговарао са њима и интересовао се за последње дане на Аутопуту. Неко је тада од младића поменуо Момин камен у Грделичкој клисури, на који је ових дана стављена спомен-плоча са речима: *У зафљају ове клисуре осШало је сећање на младе 1радиШеље који су 1961.1одине повезали Годелицу са Скопљем.*

- Ваш споменик је цео овај пут - рекао им је председник Тито - добар пут!

Мора да је дивно то осећање свих ових младих људи који су узидали део себе у ове мостове љубави, кoји сутра. пролазећи овуда, могу поновсно рећи: Ми смо то градили, то је био пут којим смо ишли и стигли...

Приликом повратка са Аутопута, председнику Титу сујошједном биле приређене овације грађана Скопља. Преко 200.000 грађана Скопља и околине испунило је трг, који носи његово име, главну улицу, чак до железничке станице, и све попречне улице.

Говори иредседник Тишо

После доласка председника Тита и осталих гостију на свечано украшену трибину, председник Среског одбора Социјалистичкогсавеза, Димитрије Стојчевски, отвориоје митинг и поздравио председника Тита и остале госте.

Када је Стојчевски дао реч председнику Титу, хиљаде оних који су били у околини почасне трибине, пробиле су кордоне редара и приближиле се уз саму трибину, машући високо уздигнутим транспарентима, заставама и рукама.

Речи Председника Тита често су прекидане одобравањем, мешале су се са овацијама и песмом „Друже Тито ми ти се кунемо", песмом коју је певао хор од неколико хиљада одушевљених учесника митинга. Чинило се да цео трг пева из једног грла.

У свом говору председник Тито је, поред осталог, рекао:

„Другови и другарице, омладинци и омладинке, градитељи Аутопута, грађани и грађанке,

дозволите да вам прије свега честитам годишњицу ослобођења града Скопља, празник којије, ево, везан са једном новом побједом, новом радном побједом наше омладине. Ми смо данас пустили у саобраћај један нови дио Аутопута братства и једисншва, који је као и ранији дијелови, дјело руку наше омладине. Ја од свег срца честитам градитељима овог објекта, а у првом реду омладини и техничким и другим стручњацима, који су се овдје заложили да у једном тако кратком времену, изграде око 140 километара новог асфалтираног пута који повезује наше републике.

Наша омладина је и у овој години, као и увијек до сада, испунила очекивања народа наше земље и обећање које је дала да ће на вријеме извршити задатак који је пред њу постављен. Наша омладина је не само на овом објекту него и на низу других, радила у току ове године. да би и на пољу изградње дала нашој заједници свој младеначки прилог, Ја сам увјерен да ће она и убудуће као и до сада часно извршавати своје задатке у изградњи наше земље.

Ми смо увијек говорили и писали о томе да наша омладина у изградњи наше социјалистичке земље, изграђује у исто вријеме и саму себе, стварајући од себе социјалистичке људе. свјесне људе, људе свјесне својих задатака. Данас, у овом тешком периоду, кад у читавом свијету влада неизвјесност о томе шта ће сутрашњица донијети, народи Југославије и њихова омладина раде и граде као да ће увијек бити мир. Док у многим земљама омладина не види никакву перспективу за своју будућност, јер је ту перспективу потпуно замрачила ратна психоза, наша омладина у исто то вријеме ведро гледа своју будућност. Наш циљ и јесте да не дозволимо да будемо збуњени никаквим тешкоћама, ни спољнополитичког карактера ни унутрашњим, а да у односу и на једне и на друге увијек сачувамо своју будност.

Ми смо у току петнаест и више година у послијератном периоду учинили да наша неразвијена земља коракне у свом развоју толико напријед да данас већ долази у ред развиЈених европских земаља. Несумњиво да смо ми већ много урадили, али је чињеница исто тако да је још увијек и много задатака пред нама. Ми смо индустријализирали нашу земљу. Много смо до сада изградили, а градићемо и даље, онако како то одговара материјалним могућностима наших народа."

Председник Тито је, потом, веома опширно говорио о развоју наше привреде у свим областима, о објективним тешкоћама а и о субјективним слабостима у томе развоју, а затим детаљније о односима међу државама у свету, посебно о неприхватљивом односу руководстава неких држава према нашој земљи, да би на крају поново нагласио важност саобраћајница у привредном и свеукупном развоју наше земље.

„Ако погледамо како брзо расту наши градови, наша разна мања и већа мјеста, каквом се брзином развија наша индустрија - видјећемо да са свим тим општим развојем нису у складу наше саобраћајне везе, наше комуникације. Оне су још слабе. Ми сада градимо главне магистрале, али ми морамо, ако хоћемо да имамо напредну пољопривреду, ако хоћемо да нам се она исплати и да људи воде више рачуна о њој, саградити и путеве који су пољопривреди и потребни. Ми морамо омогућити људима који раде у пољопривреди да своје производе пласирају на вријеме, онда кад се они на тржишту најбоље могу продати, односно кад су најпотребнији. Ту има још много посла и ја мислим да наша омладина, као што се и досад показало, треба и убудуће да и ту даје главни допринос, изграђујући нове комуникације и друге објекте, који ће омогућити акумулирање и потрошњу свих производа које стварају својим стваралачким радом људи једне индустријски и пољопривредно високо развијене земље..."

Крај говора председника Тита присутни су пропратили дуготрајним овацијама.

Главни штаб омладинских радних бригада приредио је данас свечани ручак у просторијама Народног собрања, коме је присуствовао и председник Републике Јосип Броз Тито са осталим гостима.

Командант Главног штаба, Бадовинац је поздравио председника Тита и изразио задовољство свих бригадиста и техничког особља Аутопута што је председник Тито дошао међу њих и свечано предао саобраћају деоницу од Грделице до Скопља.

„Ми смо у свим нашим манифестацијама, при извршавању свих задатака. осећали да сте ви са нама. Сви наши подухвати и све наше радне победе биле су везане за ваше име које нам је улиеало још већу снагу да извршимо задатак на време" - рекао је Бадовинац.

„Сто тридесет и осам километара Аутопута, колико смо ми ове године завршили, изградили су људи надахнути моралом, који је у њима створио Савез комуниста Југославије, са вама на челу, друже Тито.

Наша омладина, свесна задатка који је преузела на свом Конгресу, задатка који сте јој ви поставили, часно га је испунила и она се тиме поноси. Мислим да је највећи дар, најизразитији знак наше пажње и љубави према вама, друже Председниче, то што смо успели да, под веома тешким условима, на време извршимо овај задатак.

Желео бих да нашем Председнику наздравимо и да му пожелимо оно што му ми млади увек желимо - да дуго живи и да нам буде здрав“.

Присутни гости, међу којима је било доста младих градитеља Аутопута, топло су поздравили председника Тита који је на здравицу одговорио речима:

„Другови и другарице

Најтоплије захваљујем на здравици представника омладине, која је ове године учествовала на изградњи Аутопута „Братство-јединство". Хтио бих исто тако да и овом приликом захвалим на овом великом доприносу наше омладине, која је улагала све своје физичке снаге да би што прије изградила ову магистралу, која треба да повезује не само наше крајеве у једну економску цјелину, него и, као још једна спона, наше народе у југословенску социјалистичку заједницу. Исто тако, захваљујем и свим техничарима и другим стручњацима који су се залагали да наша омладина на вријеме изврши свој задатак.

Колико ми је то било могућно, ја сам пратио рад омладине на аутопуту. И морам да кажем, да ове године нису до мене долазиле неке притужбе или проблеми као што је то био случај претходних година приликом изградње појединих објеката. Из тога сам видео да је већ и сама организација читавог посла много боља него што је била раније.

То значи да се стекло искуство, да се стекла једна пракса коју ће, разуме се, наша омладина још више усавршити на будућим радним акцијама. Ми већ данас имамо у нашој земљи такву материјалну базу која нам омогућава да ангажујемо много више средстава да бисмо изградили оно што је потребно нашој заједници. Али, ми имамо и нешто више од тога, нешто што је незамјенљиво, а то су младалачка способност и младалачки елан којим омладина учествује у изградњи наше земље. Зато, када се један објекат да нашој омладини да га изгради, ја сам стопроцентно увјерен да ће он на вријеме бити готов. Не мислим тиме да критикујем наше радништво, наше радне људе уопште. Не, него мислим да је то нормална ствар, јер то су млади људи који хоће да покажу и испоље сав свој ентузијазам и да надокнаде оно што нису могли и раније да дају, пошто су били премлади, а што је дала старија генерација. То је за нас од великог значаја. Разумије се, није свеједно да ли ће се нешто градити двије или три године, или ће то бити завршено за годину дана.

Велика је предност ако се један објекат заврши у тако кратком року. Овога пута ја чак не вјерујем ни да је градња била скупља, односно да је утрошено више материјалних средстава него да је ову дионицу градила обична радна снага. Напротив, баш због тога штоје изградња оволике дионице аутопута брзо завршена, мислим да се може рећи да је то и јевтиније, а наша заједница добила је на вријеме оно што Јојје потребно.

Хтио бих такође да истакнем да ја и убудуће полажем велику наду у нашу омладину. Ми смо, као што знате, једно вријеме били престали да ангажујемо нашу омладину у изградњи оваквих објеката, јер су наводно неке привредне рачунице показале да је то скупље. Али, то није било тачно. Ја сам увијек сматрао да је боље да нашу младу генерацију укључимо и у те физичке радове, тако да она прође кроз тај процес, да заволи рад и, што је најважније, да заволи колективни рад.

За овакве акције значајно је не само да се омладина разних националности међусобно зближава и да осјети да се сви наши људи руководе истим тежњама и истим циљевима, него да у исто вријеме заволи и тај колективни рад. Мислим да ће наша омладина све више презирати онај стари начин живота на селу, гдје се људи затварају иза свогћепенка, у своје двориште, и изван тога не виде ништа друго око себе, животарећи тако до краја.

Због тога је потребно омогућити нашој омладини да се укључи у тај колективни рад, било у индустрији или у пољопривреди, и у том погледу такве акције, на којима се омладина васпитава, од огромног су значаја. Јер, ја видим да се ту сваке године оспособљавају десетине хиљада. додуше не неких високих специјалиста, али стручних младих људи. Ви ту обучавате трактористе, младићи упознају поједине машине и оспособљавају се да рукују разним моторима, што ће данас-сутра требати да зна сваки наш грађанин.

Ја дижем ову чашу за напредак наше омладине, са жељом да се она оспособљава како би била што достојонији и способнији насљедник старије генерације у даљој изградњи социјалистичке Југославије и стварању боље и срећније будућности наших народа". (Танјуг)

Увече, председник Среског народног одбора Среза Скопског, Крсте Марковски, у просторијама Народног собрања, приредиоје свечани пријем поводом годишњице прославе 13. новембра - Дана ослобођења града.

После свечаног пријема у просторијама Народног собрања, председник Републике Тито и остали високи руководиоци одвезли су се у Дом ЈНА, на приредбу градитеља Аутопута.

Долазак председника Тита и осталих руководилаца омладинци су поздравили својим поздравом као са трасе, а онда су се под рефлекторима, као крај логорских ватри на аутопуту, ређале интересантне тачке програма. Баладу о побеђеној Грделици сменила је бајка седморице бригадиста из разних крајева наше земље који су испричали како су дошли на акцију. После тога, ређали су се фрагменти који су дочаравали живот на аутопуту, на траси и у насељима... Све је то било проткано хумором, фолклором, весељем...

Необично расположен, председникТитоје пажљиво пратио програм у чијем су наставку учествовали и познати певачи забавних мелодија.

Око 22,30 часа председник Републике Тито и остали гости напустили су Дом ЈНА. На Тргу су их дочекали пљесак и овације десетине хиљада грађана Скопља које се у ове празничне дане купа у неонској светлости.

МИЈ1АН Д. ЛАЗИЋ

Јула 1962. године био сам на радој акцији деонице Аутопута „Братство-јединство" Грделица - Скопље, насеље Агино село, у СР Македонији. Бригади Филозофског факултета из Београда, нас преко 250 са свим група факултета: историчара, филозофа, социолога, педагога. психолога, археолога, етнолога, класичних филолога, историчара уметности и по неки средњошколац и

средњошколка. Командант бригаде био је студент педагогије, завршне године, Тошић. Радило се здушно, са невиђеним еланом и пожртвовањем. Бригада је обављала земљане радове на уређењу шкарпи на простору испод или изнад трасе Аутопута. Владала је свесна, али скоро тзв. војничка дисциплина. Међу нама, није било забушаната, саботера, нити неоправданих изостанака са радилишта.

Бригада нам је скоро увек пребацивала дневне норме, за шта је била редовно похваљивана и награђивана. У залагању и радним напорима били суједнаки студенти и студенткиње. Појединци који су се истицали, похваљивани су или на крају радне акције проглашавани за ударнике. Таквих смо имали између 15 и 20, изузетно снажних и вредних момака и девојака који су свакодневно били такмичарски расположени. Међутим ударницима био сам и ја, као и мој презимењак Стеван Лазић из Осијека. На крају једномесечног рада, бригада је за свој предани похваљена.

Данас, после толико година, сећам се свих лепих догађаја са радних акција, на којима сам и као средњошколац и касније, као студент студент учествовао. Били су то дани напорног рада, али и дивни дани дружења, забаве, спортског надметања, игранки и свега што младост са собом носи.

МИЛКА МИЛОСАВЉЕВИЋ
Моје радне акције - сећања

Рођена сам 1943. године у Љубићу код Чачка, основну школу и два разреда гимназије завршила сам у Чачку, после којих сам се уписала у новоотворену средњу

медицинску школу (одсек фармацеутски) у Чачку.

Као средњошколка, учествовала сам на две радне акције. У то време, отац и мајка су продавали шодер Грађевисном предузећу „Ратко Митровић", вађен из нашег имања, по потреби сејан у ситни песак, па поново товарен у шпедитере, а из њих у вагоне теретног воза и тако продаван у целој Југославији.

Своју прву радну акцију сам доживела и прихватила крајње одговорно, у жељи да послушам очеве савете и оправдам његово поверење. Отац ме је учио раду на градилишту, како се држи лопата да се не добију жуљеви, како се терају дрвена колица, како се товари шодер и ситни песак у шпедитер, итд. Сматрао је да је за мене већ време за конкретним упознавањем нових људи и простора, без родитеља у окружењу.

На радилишшу

Прва радна акција била ми је на деоници Аутопута „Грделица - Скопље", јули 1961. На њој сам више пута похваљивана за рад, а једном као најбоља претходног дана на траси, испред строја целе бригаде која је певала химну *Хеј Словени,* спуштала сам са јарбола заставу. Ноге су ми клецале... Ујутру, пред полазак на рад, поново испред строја који је певао *Хеј Словени,* подизала сам заставу. Била сам срећна, близу освајања ударничке значке, коју сам прижељкивала (на крају сам је и доРч-ла}.

На изласку из воза

Ту је и диплома Ударник, на којој је записано:

„За нарочито залагање и лични пример на радилишту и у насељу, бригадна конференција омладинске радне бригаде „Видосав Колаковић" из Чачка, додељује звање ударника другарици Милки Биорчевић - НАПРЕД У НОВЕ РАДНЕ ПОБЕДЕ у Самољици, 27. јула 1961. године. За председништво бригадне конференције *Светислав Вујовић.*

Друга радна акција на којој сам учествовала била је изградња Аутопута Осипаоница - Београд, 1963. године, насеље у Великом мокром лугу крај Београда, у насељу са око 700 бригадиста. Свака република бивше Југославије је дала по 100 бригадиста, а покрајине Војводина и Косово по 50."

Милка Милосављевић је 1964. године завршила средњу фармацеутску школу, уписала студије на Фарма-

цеутском факултету у Београду, где је уз помоћ и подршку мајке Милице и оца Аксентија, завршила 1969. године.

Потом се вратила у Чачак и запослила у Апотекарској установи Чачак, у којој је радила до пензионисања.

И брат Добросав Биорчевић, рођен 1941. године у Ужицу (живи у Теочину, родном месту свог оца, као пензионер), учествоваоје на радним акцијама, и то: јула 1956 године на изградњи пута Ивањица - Бјеле воде - Голија; августа 1960. године на изградњи пута Прељина - Чачак - Титово Ужице (Ударник); августа 1963. године на изградњи аутопута, а на деонции Осипаоница - Београд, насеље у Врчину (био је ударник); августа 1964 године на изградњи Јадранске магистрале, код Слепач Моста, у Црној Гори.

ПРОФ. ДР ТОМИСЛАВ БАДОВИНАЦ

Рођен је 24. јануара 1934. године у Куманову, у Македонији, где му је отац радио у својству службеника у финансијској контроли. Гимназију је завршио у Крапини, а Економски факултет у Загребу 1959. године.

Активно је радио у омладинској организацији, почев од школског комитета до члана Предсеништва ЦК НОХ, а у Студентској организацији, од Факултета до Председника Савеза студената Свеучилишног одбора у Загребу 1958. године, те у Централном одбору Савеза студената Југославије.

Учествовао је готово на свим савезним омладинским радним акцијама од 1949. до 1961. године (Аутопут Загреб - Београд два пута, Бања Лука - Добој, ХЕ Јабланица, Аутопут Грделица - Скопје и локалним радним акцијама) од бригадисте до команданта Главног штаба на изградњи Аутопута.

На основу целокупне активности у омладинској и студентској организацији изабран је за председника ЦК НОЈ, од 1962. до 1968. године.

После тога више никад није професионално радио у политичким организацијама, већ само волонтерски, јер је желео да се посвети струци.

Од 1963. до 1967. године био је посланик у Скупштини СФРЈ.

Од 1964. до 1968. и од 1974. до 1978. године биоје члан ЦК СКЈ, затим од 1982. до 1986, године, а од 1986. до 1989. године и члан Председништва ЦК СКХ.

Од 1968. до 1978. године радиоје у Народној банци Југославије, готово на свим стручним пословима, све до Генералног директора од 1972. године.

Уз рад је завршио последипломске студије и магистрирао у Скопљу 1970. године. Студираоје монетарно-квантитативне анализе и завршио докторантске студије у САД, те докторирао 1972. године у Београду. Изабран је за професора за финансије и истраживача у Институту, на Универзитету Флорида, 1974. године.

Од 1978. до 1982. године био је делегат у Већу република и покрајина Скупштине СФРЈ, у Одбору за Кредитно-монетарни систем и обављао дужност шефа хрватске делегације у Скупштини СФРЈ.

Од 1982. до 1984. године обављао је дужност Председника Привредне банке Загреб, углавном, са задатком санирања инсолвентности и неликвидности банке.

Истовремено, од 1983. године, организовао је и формирао Удружену банку Хрватске, у којој је обављао функцију председника банке, од 1984. године до 14. рујна 1989. године, кадје поднео оставку.

Од 1. јануара 1990. године радиоје у Народној банци Хрватске, као виши саветник, да би након тога био умировљен.

Објављивао је расправе у стручним часописима и држао предавања на постдипломским студијама, те учествовао на округлим столовима, трибинама и др.

Носилац је знатног броја домаћих и иностраних одликовања.

На оснивачкој скупштини Друштва "Јосип Броз Тито" Загреб, 25. маја 1996. године, изабран је за председника, а када је 2005. године дошло до умрежења насталих друштава у Савез друштава "Јосип Броз Тито" Хрватске изабран је за председника на којој се функцији и данас налази.

сЛџтошЈШ ₂рЈришош1>()- je(Јнш'ш1)1)"

ДЕОНИЦА ПАРАЋИН - ОСИПАОНИЦА

Траса овогодишње деонице Аутопута полази од Параћина, па преко Ћуприје, Светозарева, Багрдана, Марковца, Лапова, Велике Плане и Сараораца, долази до Осипаонице.

Поред бригадиста, на приредбама у насељима, као гледаоци или извођачи, учествовала је и омладина из околних места.

Поглед на део Поморавља

Долазак омладинских бригада

У петак, 13. априла 1962. године, двема специјалним композицијама на Аутопут су допутовале 33 омладинске радне бригаде.

Време доласка прве смене нимало није било наклоњено бригадистима. Тог целог дана, а и неколико следећих, киша је непрестано падала.

Атмосферске неповољности бригадисти, ипак, нису тако тешко осетили, јер су их насеља, и поред великих тешкоћа у припремама, дочекала спремна. А омладина околних села и градова поправљала је прилазне путеве до насеља све до последњих дана.

Свечаност поводом почетка радова

У суботу и недељу 14. и 15. априла у свим насељима су одржане мале свечаности са програмом, а поводом почетка радова на траси Аутопута на траси од Параћина до Осипаонице.

Петнаест омладинских насеља

Градитељи су бити смештени у 15 насеља дуж трасе (идући од Београда) су у местима: Осипаоница, Сараорци, Милошевац, Крњево, Велика Плана, Старо Село, Марковац, Лапово, Милошево, Багрдан, Ланиште, Светозарево, Мијатовац, Ћуприја и Параћин. И сва су носила имена по народним херојима или историјским местима и датумима из народноослободилачке борбе.

Од тих 15 омладинских насеља у почетку је било насељено само 13. Омладинско насеље у Осипаоници је празно, јер су прилазни путеви непроходни, док је насеље у Ланишту, због изливања Мораве, потопљено. Бригаде које ће у првој смени бити у ова два насеља морале су да се за привремено гостопримство обрате околним насељима.

Бригадисти су на располагању имали на располагању неограничен број ћебади, тако да они ни хладно време ноћу нису осетили.

ДЕОНИЦА ПАРАЋИН - ОСИПАОНИЦА

Траса овогодишње деонице Аутопута полази од Параћина, па преко Ћуприје, Светозарева, Багрдана, Марковца, Лапова, Велике Плане и Сараораца, долази до Осипаонице.

раћина до Осипаонице. Поред бригадиста, на приредбама у насељима, као гледаоци или извођачи, учествовала је и омладина из околних места.

ПоЈлед на део Поморавља

Долазак омладинских бригада

У петак, 13. априла 1962. године, двема специјалним композицијама на Аутопут су допутовале 33 омладинске радне бригаде.

Време доласка прве смене нимало није било накпоњено бригадистима. Тог целог дана, а и неколико следећих, кишаје непрестано падала.

Атмосферске неповољности бригадисти, ипак, нису тако тешко осетили, јер су их насеља, и поред великих тешкоћа у припремама, дочекала спремна. А омладина околних села и градова поправљала је прилазне путеве до насеља све до последњих дана.

Свечаност поводом почетка радова

У суботу и недељу 14. и 15. априла у свим насељима су одржане мале свечаности са програмом, а поводом почетка радова на траси Аутопута на траси од Па-

Петнаест омладинских насеља

Градитељи су бити смештени у 15 насеља дуж трасе (идући од Београда) су у местима: Осипаоница, Сараорци, Милошевац, Крњево, Велика Плана, Старо Село, Марковац, Лапово, Милошево, Багрдан, Ланиште, Светозарево, Мијатовац, Ћуприја и Параћин. И сва су носила имена по народним херојима или историјским местима и датумима из народноослободилачке борбе.

Од тих 15 омладинских насеља у почетку је било насељено само 13. Омладинско насеље у Осипаоници је празно, јер су прилазни путеви непроходни, док је насеље у Ланишту, због изливања Мораве, потопљено. Бригаде које ће у првој смени бити у ова два насеља морале су да се за привремено гостопримство обрате околним насељима.

Бригадисти су на располагању имали на располагању неограничен број ћебади, тако да они ни хладно време ноћу нису осетили.

Прва два дана на траси прошла су у прегледима, примањима одела и обуће, алата и осталог.

Снабдевање је текло нормално. Неколико насеља се водом снабдевало цистернама.

На градилиште се још није могло изаћи, јер и она која нису поплављена, толико су блатњава да су радови потпуно немогућни. Због тога су се градитељи тих дана, углавном, бавили даљим улепшавањем и уређивањем својих пребивалишта.

Насеља су уређенија него ранијих година, јер их је само 15, докје прошле године било 27. Сва су типизирана и у кругу су имала: четири стамбене монтажне зграде, затим бараку за амбуланту, штаб насеља, кухињу, трпезарију, магацин, гаражу, купатило, умиваоницу и кантину.

Бртадисша Белец Имре сиушиша засшаву у Сараорцима

Свако насеље је имало по четири спортска терена и то - једно гралиште за фудбал и три за мале спортове и једну новину: полигон за вожњу и аутомобиле за учење вожње.

Места за насеља су, углавном, добро одабрана, хладовине и текуће воде било је свуда. Међутим, постојала су насеља која су била доста угрожена, нарочито лети. Такво је насеље у Милошеву. Оно се налазило на свега педсетак метара од друма, па га је прашина немилосрдно засипати. Уз то, између овог насеља и радилишта, пролазилаје пруга и много брзих возова који су представљали сталну опасност, јер је кретање преко пруге неизбежно, а тиме и опасност стална.

Главни штаб омладинских бригада

Овогодишњи Главни штаб омладинских радних бригада броји само седам људи (досадашњи штабови су имали по 10 до 15 чланова):

Бећир Мехољић, члан Председништва ЦК НОЈ, командантје Главног штаба ОРБ, Дејан Ковачевић, члан Главног штаба одговоран за радилиште и такмичење, Тома Хркач, секретар Штаба а водиће и опште послове, Тони Ференц је задужен за техничко образовање, Благоје Стојчевски - за снабдевање и транспорт, доктор Халид Црналић - за здравствену службу, док је Светозар Дуруговић задужен за идеолошки, културни и спортски живот на Аутопуту.

Главни штаб је био смештен у селу Покајница на пет километара од Велике Плане.

Основне техничке карактеристике деонице Аутопута од Параћина до Осипаонице

Према планираном обиму радова на овој деоници Аутопута требало је:

- ископати, превести и у насип Аутопута уградити око 4,500.000 кубних метара земље;
- направити 206 пропуста одједногдо пет метара и у њих уградити око 12.000 кубних метара бетона;
- изградити 58 мостова и прелаза изнад Аутопута, у укупној дужини од 1.070 метара;
- подићи шест мостова дужих од 85 метара, од којих је највећи - мост на Морави код Ћуприје, дуг 265,60 метара. У њега уградити око 5.000 м³ бетона.

Од основних материјала у уасип Аутопута требало је уградити:

- шљунка око 700.000 м³;
- туцаника око 70.000 м³;
- цемента око 35.000 тона;
- бетонског гвожђа 2.000 тона;
- битумена око 5.000 тона;
- каменог агрегата 35.000 тона;
- камена око 30.000 м³.

Грађевинска предузећа

Поред омладине, на изградњи Аутопута 1962. године учествовало је и десет великих грађевиснких предузећа: „Партизански пут", Београд, који ће градити деоницу дугу 12.034 метара; „Жеграп 8" и „Партизански пут" градиће заједно деоницу Лозовик - Орашје, дугу 11.039 метара; „Аутопут" Београд - 9.3356 метара; „Ратко Митровић" - Чачак и „Путоградња", Ниш -10.400 метара; „Вијадукт" из Загреба - 9.285 метара; „Партизански пут" на деоници Брзан - Ланиште- 12.285 метара; „Пут" и „Градитељ" из Сарајева - 17.060 метара; „Планум", Земун - 14.065; Мост преко Велике Мораве код Ћуприје подиже „Мостоградња", Београд.

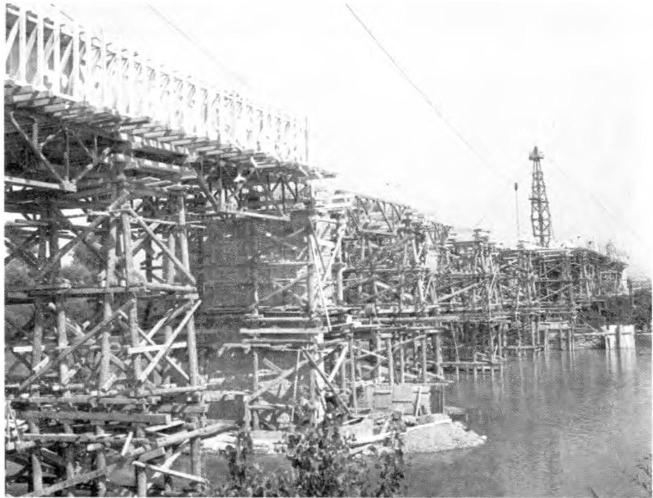

Мосш ireко Велике Мораве код Ћуirије у из!радњи

Два велика објекта на аутопуту 1962.

Као и на свим деоницама, и на овој су постојали објекти који су означавали сложена и тешка попришта ОРБ. А то су:

Багрдан, тесни Моравин пролаз, који је још више требало да сузи Велику Мораву да би кроз њега прошла траса Аутопута. То неће бити нимало лак задатак. Насип треба да буде веома висок и поуздан „да нас меками терен и ћудљива Морава не би застидели".

Радови бртадисша исиод фабрике бешона

Мост на Великој Морави код Ћуприје дуг 247,8 метара изграђен од пренапрегнутог бетона. Његовом изградњом руководило је специјализовно београдско предузеће „Мостоградња". У мост је уграђено 4.679 кубних метара бетона. Омладина је на њему радила као помоћна снага на подизању моста.

ОТВАРАЊЕ РАДОВА НА ДЕОНИЦИ ПАРАЋИН - ОСИПАОНИЦА

У недељу, 15. априла 1962. године, дуж трасе Аутопута одржане су свечаности поводом почетка радова на овој деоници Аутопута, а Централна свечаност је заказана у Великој Плани.

На великом митингу у Великој Плани присуствовало је око 10.000 бригадиста и грађана околних места, а од званичника члан Савезног извршног већа и секретар за саобраћај и везе Марин Цетинић, председник ЦК НОЈ Мика Трипало, потпредседник Извршног већа Србије Михаило Швабић, генерал-мајор Мића Јанковић, секретар Секретаријата за саобраћај Извршног већа Србије, Радивоје Јовановић.

Свечаност у Великој Плани отворио је командант Главног штаба омладинских радних бригада Бећир Мехољић. Поздрављајући госте и грађане он је, између осталог, рекао:

„Омладина Југославије наставља изградњу свог Аутопута, пута братства и јединства. Наш задатак у овој години је: изградити 95,5 километара Аутопута од Параћина до Осипаонице. Тако крупан и обиман посао може да се обави само несебичним залагањем, подвизима и изванредном радном дисциплином младих градитеља и привредних предузећа.

Веома тешки временски услови у којима смо почели, тешкоће грађења на поплављеном и подводном терену и огроман обим радова, траже изузетне напоре градитеља и свестрану помоћ и подршку народа овог краја.

Напори омладине, посебно у овој години, у којој сумирамо двадесетогодишње искуство у организовању омладинских радних акција, биће још већи и значајнији. Наш јубилеј је и наша највећа радна обавеза. Учинићемо све да укупан резултат наше акције буде што крупнији и што вреднији.

Успеси које смо досад постигли уверљиво говоре да је омладина наше земље способна и зрела за велике задатке.

Уверен сам да изражавам расположење и спремност свих градитеља, омладине и привредних организација, ако кажем да ћемо задатак, и поред наведених тешкоћа, у целини, квалитетно и на време завршити."

Потом је Бећир Мехорић дао реч Марину Цетинићу, члану СИВ-а, који је, у свом говору, поред осталог, рекао.

Марин Цетинић

„Иако је задатак обиман, нема никакве, ни најмање сумње у то да ли ће га омладина извршити.

Снага младих, снага је високе свести наше омладине, њене привржености политици наше земље, њене жеље да својим радом доприносе афирмацији наше друштвене стварности и убрза изградњу своје лепше и срећније будућности.

Изграђујући објекте толико потребне нашој земљи - рекао је даље Цетинић - омладина изграђује и себе, стиче нова знања и навике. Кад говоримо о прилогу који је омладина дала кроз радне акције, не смемо заборавити на њихову васпитну улогу која није од мањег значаја за нашу заједницу, а чија је нарочита вредност у томе што васпитава и оспособљава десетине хиљада младих грађана социјалистичке Југославије...

Изградњом ове деонице повезују се најзначајнији производни и потрошачки басени и на тај начин се ствара још један од услова за снажнију интеграцију југословенске привреде, а осим тога нови пут својим међународним карактером утицаће и на развијање туризма.

Због таквог значаја овог путног правца, чија дужина износи око 1.150 километара, приступило се изградњи и реконструкцији на читавој његовој дужини са циљем да до краја 1963. године буде пуштен у саобраћај. Међутим, тиме Аутопут неће бити дефинитивно довршен, јер после тога долазе обимни радови, као штоје реконструкција правца на делу Љубљана - Љубељ и Београд - Загреб. Поред тога, треба решити и изградњу делова Аутопута који пролазе кроз велике градове, без чега се не може сматрати да је потпуно завршен овај најзначајнији савремени пут и правац у нашој земљи."

На крају свог говора Марин Цетинић пожелео је градитељима успех у раду.

У другој смени на Аутопуту радило 17 омладинских радних бригада

Седмог маја из Книна је специјалном композицијом пошла према Аутопуту Далматинска бригада „Марија Ешкинија". Нешто касније, из 16 других градова широм земље кренули су специјални возови с бригадама друге смене на изградњу Аутопута.

Све ове бригаде су на трасу стигле на трасу између шест и 12 часова и све су биле састављене од сеоске и радничке омладине, које ће на Аутопуту остати до 10. јула.

Ове бригаде су распоређене у девет насеља на Аутопуту, а према следећем распореду: „Младост", Осипаоница - Крагујевачка ОРБ „Тоза Драговић"; „Винодол", Сараорци - Пиротска „Ратко Јовић - Дринко" и 26. лесковачка „Јабланички одред"; „Маврово", Милошевац-322. косметска „Моша Пијаде"; „Спачванске шуме", Крњево - 26. чачанска и Вараждинска „Флоријан Богић"; „Врандук", Старо Село- Модричка „Авдић Шефко" и Републичка „Вера Цириви-

ОМЛАДИНСКЕ БРИГАДЕ НА ГРАДИЛИШТУ АУТОПУТА 1962.

Земљани радови код Велике Плане

Теснац код БаЈрдана

Израда косине (шкарие) уз шрасу Аушоиуша

Дружење у мочвари

Финишер на шраси кроз БаХрдан

ри" (Македонија); „Железник". Марковац - Титоградска и Бихаћка „Здравко Челар"; „МаЈевица", Лапово - 22. крањска „Јоже Струпи" и Сомборска „21. октобар"; „Саница", Милошево - Кумановска „Наце Буђони"; „Сутјеска", Багрдан - Задарска „Марија Ешкинија" и Панчевачка „Паја Маргановић"; „Крушевачка Република", Ланиште - Забочка „Јанко Лисјак" и Доњевакуфска „Душан Метло".

Према томе, у другој смени на Аутопуту радиће седам омладинских радних бригада из Србије, три из Хрватске. три из Босне и Херцеговине, две из Македоније, једна из Црне Горе и једна из Словеније.

Своју деоницу Аутопута, као што се и очекивало, први су завршили ГП „Партизански пут" и омладинци насеља „Сутјеска" код Багрдана.

Београдско предузеће „Партизански пут" имало је деоницу од 12.225 метара а од тога хиљаду метара пута кроз Багрдански теснац, у којој теба да изврши око 25.000 кубних метара каменог набачаја, да би ниво пута довољно побегао од нивоа реке Мораве.

ГП „Партизански пут" је тако имао веома сложен задатак. Његова деоница Аутопута је пролазила кроз најниже терене, те због влаге, цела два месеца ово предузеће је провело у ваљању подтла и никако није могло да добије потребну отпорност, да би почела изградња насипа. Касније, кад му је то пошло за руком, „Партизански пут"је почео да ради веома завидним темпом и брзо је избио на чело свих извођача радова, завршивши и последњи метар своје деонице.

Последњих дана бригадисти насеља „Сутјеска" из Багрдана и радници предузећа „Партизански пут" дотеривали су своју деоницу да што лепша и импознантнија дочека дан отварања саобраћаја - 10. новембар.

Између 15. априла и 10. јуна најбоље насељеје било „Похорски батаљон" из Ћуприје које је испунило норму са 184 одсто и остварило 95,5 одсто ефективних радних часова. Друго место припало је насељу „Винодол" из Сараораца, које је имало 96 одсто ефективних радних часова и 153,5 одсто испуњене норме. Са само пола процента слабијим испуњењем норме на трећем местује било насеље „Крушевачка република" из Ланишта.

Главни штаб ОРБ, поводом двадесетогодишњице омладинских радних акција, покренуо је ванредно такмичење за златну, сребрну и бронзану спомен-плакету које освајају бригаде с одличним резултатима на траси и у организовању живота у насељу.

После два месеца боравка на траси, Главни штаб је одликовао шест бригада златном плакетом, десет бригада сребрном и шест бригада бронзаном спомен-плакетом.

Златне плакете освојиле су: Шибенска „Здравко Бего", Пљеваљска „Јездимир Ловић", Сарајевска „Славиша Вајнер-Чича", Суботичка „Младост", Косметска „Миладин Поповић" и Жепчанска „Милета Прокић". Све оне су имале и преко 96 одсто остварених радних часова, с проценат испуњења норме бољим од 130 одсто и најмање 525 поена за друштвене активности.

Аматерски и стручни курсеви

На овој радној акцији учествовало је 31.680 градитеља. За њих су у шест смена на Аутопуту организована 31 врста курсева. Обим техничког образовања биће и ове године, као и ранијих, веома замашан, с тим што ће овог пута, бар засад тако изгледа, то образовање имати организованији карактер него раније.

На 12 аматерских курсева је учествовало 16.200 бригадиста а на 19 врста стручних курсева обучавало се око 5.900 бригадиста.

Укупно, 22.100 омладинки и омладинаца вратиће се с Аутопута с бар једном савладаном вештином, а један део и с одређеном квалификацијом.

Од аматерских курсева у трајању од по месец дана, радили су аутомобилиски, мотоциклички, радио-аматерски. електротехника у домаћинству, течај за кројење и шивење, за помоћне хигијеничарке, затим петнаестодневни - кино-оператерски, ваздухопловно-моделарски и грађевинско-макетарски, као и петодневни бициклистички курс.

Стручни курсеви су били знатно обимнији, а чинили су их: ратарско-тракторски (нижи и виши), сточарски, воћарски, виноградарски, комбајнерски. зидарски циглом за полуквалификоване раднике, зидарски циглом за квалификоване раднике, за руковаоце лаким грађевинским машинама, бетоњерски, асфалтерски, електро-инсталатерски, водоинсталатерски, ауто-електричарски, за куваре друштвене исхране, за сервирце - конобаре, за перачe и пеглере, за спремачице и за трговачке помоћнике.

Одмах се запажа да је ове године било више курсева за женску омладину. Све учеснице на радној акцији, чланице сеоских бригада, завршиће по један од предвиђених курсева.

За омладинце тежиште је било на грађевинским курсевима и пољопривредним, јер за њих постојало веће интересовање сеоске омладине. Курсеви за ратаре-трактористе обухватили су мање омладине него ранијих година, алије зато настава била квалитетнија.

После два месеца учења прва смена је изашла на испите да покаже шта је научила на стручним курсевима. Резултат: с трасе се вратило 100 оспособљених тракториста, 223 полуквалификована зидара, 72 кувара друштвене исхране, 30 перача, 85 сервираца, 35 руковалаца грађевинским машинама, 400 мопедиста, а око 100 бригадистаје положило возачке испите за мотоцикл и аутомобил.

Сваки трећи бригадист однео је кући диплому о аматерској, стручној квалификацији, или полуквалификацији.

Образовне и културно-уметничке активности

У току прва два месеца за бригадисте је организовано 1.036 културно-забавних приредби, на којима је учествовало око 30.000 омладинаца. А то значи да је сваки бригадист учествовао десетак пута на приредбама у свом насељу, у околним местима, или у суседном омладинском насељу.

За градитеље је у бригадама и у насељима одржано и 931 предавање којима је присуствовало преко 70.000 омладинаца и омладинки.

Одржано је и 2.896 спортских приредби, са 38.900 учесника. За народну спортску значку такмичило се 95 одсто бригадиста прве смене, а освојилоју је 1.900 омладинаца, што чини преко 50 одсто учесника.

Укупноје гостовало шест културно-уметничких друштава, с преко 200 извођача. На 20 концерата билоје око 10.000 гледалаца, највећим делом бригадиста, али у великом проценту и мештана.

На траси су гостовале и четири групе певача и оркестара народних песама којима је присуствовало близу 6.000 слушалаца.

Најзад, стигли и студенти

Специјалним возовима из свих крајева Југославије на Аутопут је стигло 65 бригада четврте смене, а истог дана, с трасе су отишле бригаде друге и треће смене (из друге 17 сеоских и радничких, а из треће - 43 средњошколске бригаде.

Са четвртом сменом допутовале су и 34 средњошколске и 31 студентска бригада. Још стижу групе омладинаца из иностранства које ће три недеље радити на Аутопуту. Очекује се близу 300 омладинаца из иностранства који ће бити смештени у насељу „Иво Лола Рибар" у Великој Плани.

Професори универзитета на радилишту

У студентској бригади Машинског факултета и Школе за медицинске сестре из Љубљане, која, иначе, пребацује норму за око 90 одсто и има шансе да буде најбоља у IV смени, дошла су и тројица професора тога Факултета, посетила своје студенте у насељу Лапово и ту организовала испите из својих предмета за 30 студената у неуобичајеном августовском року. Успех неочекивано добар. А по завршеним испитима, професори су отишли на градилиште да својим студентима помогну да постигну што бољи радни учинак.

Са трасе отишла IV, а стигла V смена

Аутопут „Братство-јединство" напустила је IV смена бригадиста, на којој је радило 67 омладинских радних бригада (од којих 33 средњошколске и 34 студентске бригаде).

А стигло 57 ОРБ V смене.

Совјетски космонаут Герман Титов
-ударник „Аутопута 1962"

Изненада, градитеље Аутопута „Братство-јединство" посетио је совјетски космонаут Герман Степанович Титов. Сви су желели да се рукују са прослављеним космонаутом. Многима је то и успело у току његовог дводневног боравка међу бригадистима. Космонаут Титов се детаљно упознао са животом у омладинским насељима.

гзрман Тишов

На једној свечаној трибини Титовје одржао краћи говор, бурно поздрављен од раздраганих бригадиста, са њиховим познатим три пута „ура" за говорника -Титова.

После свечаног ручка у седишту Главног штаба, у Великој Плани, Титовује, као поклон, уручен албум фотографија са радилишта и из насеља.

ПРЕД ПУШТАЊЕ У САОБРАЋАЈ ДЕОНИЦЕ
АУТОПУТА ПАРАЋИН-ОСИПАОНИЦА

(Из Бележнице репорШера)

„Ове, 1962. године, деоница Аутопута завршена је у изузетно рекордном року.

Прве лопате заривене су у житку здравицу поред реке, с једним громогласним „ура", уместо 8. априла - недељу дана касније.

Метеоролози су својим извештајем најавили лоше време и кише.

Омладинци - градитељи су на то одговорили:

„Ништа за то. Аутопутћемо завршити пре рока, као деонице прошле и претпрошле године...".

И био је готов 20 дана пре Дана Републике.

Последњи рад на траси био је - „Дан велике метле". Тада су бригадисти метлама уклонили прашину с асфалта и бетона, уочи великог празника, највећег на траси - 11.новембра.

Откривен Споменик градитељима деонице
Аутопута од Параћина до Осипаонице

Сунчаног, 10. новембра, недалеко од насеља у Сараорцима, откривен је Споменик подигнут за 30.000 градитеља деонице од Осипаонице до Параћина.

А свечаности су почеле пре 10. новембра.

Неколико дана раније бригадисте по насељима посећивали су мештани и они њих. Ученици Основне школе „Миомир Тодоровић" из Крагујевца посетили су насеље „Мајевица" у Лапову. Домаћин је био Ибро Кљака, председник Савета насеља. Показао је малим гостима спаваонице, трпезарију, разгласну станицу и - Аутопут...

У свим насељима су одржане логорске ватре. Извођачи програма били су бригадисти. Публика - радници грађевинских предузећа и мештани.

Ученици Основне школе „Браћа Јовановић" у Старом Селу предали су бригадистима цвеће, а они њима - разне макете (школска учила) на поклон и сећање.

Испред насеља у Марковцу, на подијуму-хармоникашки оркестар ученика Основне школе. Дечаци и девојчице у белим блузама и плавим капама, око врата црвене пионирске мараме, свирају бригадирске песме и поздрављају колону аутомобила.

У Багрданском теснацу колона аутомобила се зауставила. Ту је, као што се зна, било велико радно поприште. Али, немирна река је укроћена. У томе кланцу омладинци су „украли" део обале Велике Мораве, померили реку у десно за двадесетак метара да би оставили шири Аутопут.

Колона аутомобила се зауставила и код још једног великог објекта - испред витке бетонске конструкције моста на Великој Морави, недалеко од села Мијатовца. Мост, дуг 275,6 метара, пројектантско је дело Миленка Ракитића, некадашњег градитеља пруге Шамац- Сарајево, данас - познатог инжењера - пројектанта.

А затим су гости продужили вожњу до краја трасе - места где се овогодишња деоница спојила с оном која је грађена 1959. и вратили се у Светозарево.

У Лапову, директор Земљорадничке задруге каже да је Аутопут изграђен коју годину раније, не бисмо имали толико кварова на нашим возилима. „Наша задруга има на београдским пијацама неколико продавница. Досад, роба је путовала лошим путем. Дешавало се - пукне осовина и месо дуго стоји у хладњачи и уквари се.

Чишћење Хошове шрасе

Већ уговарамо сејање раног поврћа. Наравно, то ћемо слати у Београд, а уочи празника и прасиће и јагањце. Брже ћемо превозити и репу до фабрике шећера у Ћуприји.

А лекар у овом месту, др Божидар Игњатовић, додаоје:

- Живнуће и рад нашег Народног универзитета. Чешће ће нас посећивати разна културно-уметничка друштва из Београда и других градова. А и ми одавде можемо за 90 минута вожње да стигнемо у Београд на премијерне представе у Југословенском драмском и на фудбалске утакмице.

ПИСМО ПРЕДСЕДНИКА ТИТА ГРАДИТЕЉИМА АУТОПУТА ПАРАЋИН - ОСИПАОНИЦА

Поводом завршетка радова на Аутопуту 62. председник Тито је градитељима ове деонице упутио писмо следеће садржине:

Драш омладинци и омладинке,

жао ми је што сам ове Јодине спријечен да учествујем на завршној свечаносШи поводом ваше велике радне побједе у из1радњи значајноI дијела АуШопуШ, посШишуШе прије рока који сШе себи сШавили у задаШак. СШо1а овим пуШем упућујем своје Шопле поздраве свим учесницима овоГодишње радне акције на АутопуШу.

ПрочиШао сам ваш извјештај и радујем се шШо је наша омладина и ове 1одине с успјехом извршила свој задаШак. Из1радња дионице АуШопуШа од Параћина до Осипаонице удужиниод 95 километара, на којој је учествовало око 30.000 омладинаца и омладинки, представља још један покпон младих нашој заједници од великоI економскоI значаја. Тим се приближио дан када ће АутопуШ братства и јединства бити потпуно завршен и када ће уједно биШи крај Ше велике добровољне акције, у којој суучесШвовале неколике 1енерације младих људи из свих крајева наше земље.

Из подаШака видим да ваша радна обавеза није била лака. Као шШо је био случај и претходних Јодина, ви сте морали да уложиШе велике напоре да бисШе савладали мно1е природне препреке, из1радити мостове, надвожњаке, вијадукте и дру1е објекте, и Шако у цЈелини испунили своје обећање. Али, ја се посебно радујем што при свему томе нисте занемарили рад на морално-полиШичком васпитању и стручном уздизању омладине.

Посебно ми је дра1о да је више не!о сваки шести омладинац прошао кроз савјеШе насеља који су се сами старали о маШеријалним потребама, ор1анизовали рад, водили рачуна о разоноди и читавом живоШу омладине у насељу.

Увјерен сам да ћеШе сви ви који сте учествовапи у ово1одишњој акцији пренијети Шај елан и морално-политички капиШал у своја мјеста 1дје живите, и у колекШиве у којима радиШе. Тако је било до сада, а Шако ће, вјерујем, бити и убудуће.

Посебно бих апеловао на нашу радничку омладину да буде у првим редовима бораца за сШално подизање производње и продуктивности рада, јер ће се једино Шако подизати и животни стандард и јачати машеријална основа нашеI самоуправљања, у коме млади људи већ учествуЈу и Шреба све активније и масовније да учествују убудуће.

ИсШо тако, ја сам увјерен да ће се наша сеоска омладина и убудуће најактивније ашажовати у извршењу свих мјера којима је циљ повећање приноса и даље стално унапређење наше пољопривреде.

НарочиШо је значајна уло\а бршадиста који су, похађајући разне курсеве, стекли потребна сШручна знања, јер Шо је управо важан услов у напорима за социјалистички преображај нашеI села.

Високо цијеним нашу школску омладину која је своје ферије провела на радним акцијама и тиме показала високи степен свијести омладине у нашој социјалистичкој земљи. То треба да буде примјер свим омладинцима и омладинкама у школама и на универзитетима.

Ошкривање сиоменика Јрадишељима

Драш омладинци и омладинке,

братсШво и јединство наших народа, као наша најсветија тековина, сШајало је у наслову ваше до сада највеће радне акције. То није случајно, јер Аутопут ће представљати још једну од спона које чврсШо повезују народе наших република, као шШо је и ње1ова изфадња 1одинама зближавала омладину из свих наших крајева. А када АуШопуШ буде завршен, ви ћеШе, разумије се. ту исту тековину учвршћиваШи и развијати даље на новим акцијама, у новим радним подухватима.

На крају, учесницима на овосодишњој акцији, који су успјели да своју обавезу изврше девеШнаест дана прије предвиђеноХ рока. срдачно честитам.

Уједно, у своје име и у име свих наших народа, изражавам захвалност. како омладинцима и омладинкама, тако и инжењерима, техничарима и чиШавим колективима 1рађевинских предузећа, на овом значајном доприносу из1радњи земље.

Желим свој нашоЈ омладини мно1о успјеха у будућем раду.

Јаков Блажевић: Ви сте живи образац мисли, живота и рада једног младог социјалистичког друштва

На митингу у Светозареву, пред око 50.000 становника Поморавља и бригадиста, говориоје Јаков Блажевић, члан Савезног извршног већа.

На почетку свог говора он је истакао да је овај радни успех наше омладине „утолико значајнији што пада у време 20-годишњице првих омладинских радних акција. Од прве веће, организованије радне акције омладине, у Саници 1942. године, па до данашње радне победе, омладина је градила стотине километара нових путева и железничких пруга, десетине творница и читав низ привредних, културних и спортских објеката, чиме је допринела целокупном напретку наше земље.“

Велика маса бртадисша и Јрађана на великом митинХу у Светозареву

Говорећи о даљем развоју привреде, Блажевић је нагласио „да се налазимо у фази развоја која у овом тренутку не тражи, у првом реду, улагања у нове капацитете, него економичније коришћење постојећих." Модернизацију производње и економичније пословање Блажевић је истакао као наше најнепосредније привредне задатке.

„Да бисмо могли да парирамо интеграционим кретањима у свету, ми морамо нашу производњу да подигнемо на најмодернији ниво".

Висок квалитет и рекордно брзу изградњу Аутопута Блажевић је истакао као „највећи поклон" који је омладина могла да да свом народу и достојно прослави двадесетогодишњицу омладинских радних акција.

„Ви сте изградили деоницу „пута" који засеца далеку будућност остављајући иза себе све оно што је старо и превазиђено, штоје без перспективе и будућности.

Ваш физички рад овде добио је дубок, нови смисао друштвене акције наше омладине која се идејно, стручно, политички и организационо оспособљава у пракси вршења и предузимања друштвених послова за усвајање модерне технике и науке, при чему нестају све више оне некада непремостиве разлике између физичког и умног рада. Ваши другови су градили прве деонице голим рукама. Од тада па до данас, производне снаге друштва развиле су се и развијају се бржим тепом, чиме се рад све више ослобађа и стварају материјални услови у којима се јача стварна садржина и обогаћује формама радничко и друштвено самоуправљање, стварајући тако ново социјалистичко друштво".

На крају, Јаков Блажевић је говорио о бризи заједнице за школовање наше омладине и нагласио да се „наша омладина све брже и масовније укључује и постаје моторна снага наше индустријализације, технике, просвете, науке. Млади људи све више преузимају функције у политичком животу, нарочито у радничком и друштвеном самоуправљању. Те своје позиције, ту своју улогу, мисију и самосталност наша омладина мора одговорно да схвати и развија. јер је то њен задатак и обавеза према свом народу, према нашој историји и будућности..."

Говори Јаков Блажевић

Топле речи упућене омладини на крају говора Јакова Блажевића посебно су аплаузима и поклицима поздравили бригадисти на митингу у Светозареву.

Аутопутје прошао кроз Поморавље. Градитељи из последње смене већ су стигли својим кућама препуни утисака. За идућу годину остало је још да се изгради 58,5 километара последње деонице Аутопута до Београда.

НАША РАДНА ПОБЕДА ЈЕ И НАША ОБАВЕЗА ЗА НОВЕ РАДНЕ ПОДУХВАТЕ

Писмо 1радишеља - иредседнику Тишу

С митинга у Светозареву градитељи Аутопута су председнику Титу упутили следећи телеграм.

Данас, кад још једном радном победом прослављамо 20 Година омладинских радних акција, ми Ти се најсрдачније захваљујемо на топлим порукама које си нам упуШио.

ДвадесеШ 1одина је чиШава једна историја у којој је Народна омладина ЈуГославије часно испуњавала своју Јрадилачкудужност. Наш добровољни рад посШао је ор1анска спона између данашњих 1енерација и поколења која су нам прешходила. У ентузијазму, полету и радном херојизму остварујемо поруке револуционара који су се деценијама борили да бисмо ми живели пуним животом, радосни и срећни у својој социјалистичкој заједници. У покреШу добровољних акција, продужујемо младосШ револуције и стално доЏађујемо њену највећу Шековину-братство и јединство народа Ју1ославије које је и основа свих наших планова за будућност.

У нашсм друштвеном сисШемуу коме је човек мотив и основна вредност, систему који је збо! среће човека, рад мерило друштвене вредности а наш омладински добровољни рад израз спремности младих на даље револуционарне радне подвте.

Наш овоГодишњи радни подвт је још једна Твоја истина о нама. У Аутопут смо у1радили нашу љубав, самопре-1ор и део стваралачке младости. Гоадили смо за нашег бољег човека за нас и за пријатеље са свих меридијана.

Изфадили смо 95, 5 километара модерноI Аутопута и не само то. Завршили смо још једну школу самоуправљања. изфадили мно1а пријатељства и освојили нова знања.

Наша радна победа је и наша обавеза за нове радне подухвате у социјалистичкој изфадњи. Очврсли у радним бојевима обећавамо Ти да ништа неће спречити нашу чврсту решеност да Јрадимо још више и још боље, предвођени Тобом и Савезом комуниста ЈуЈославије.

У очекивању ново1 задашка, топло и срдачно Те поздрављају 1рађани ово-1 краја и Твоји Ірадитељи.

Сшуденшска бртада „Жикица Јовановић - Шианац", 1962.

НОВАК СПАСОЈЕВИЋ

Два пута је учествовао на изградњи Аутопута „Братство-јединство", на деоници Грделица - Скопље у Сомољици, јула 1961. године, у Студентској радној бригади „Момчило Поповић - Озрен" са Природно-математичког факултета у Београду, а следеће, 1962. године (од 10. јула до 10. августа) у ОРБ „Жикица Јовановић Шпанац", на деоници Параћин - Осипаоница у Милошеву.

Рођен је 1936. године у Рогачици код Бајине Баште, где је завршио основну школу, а гимназију и Природно-математички факултет - група механика, у Београду.

Најдужи период свог службовања, пуних 26 година, провео је радећи у школама, почев од Основне школе у Рогачици, па преко средњих школа у Сремској Митровици до школског средњошколског центра у Бајиној башти.

Својом стручном способношћу и залагањем у раду са ученицима и сарадњом са родитељима, допринео је веома успешном развоју школства у Бајиној Башти и шире.

Поред рада у школама, једно време је био и председник Међуопштинске регионалне заједнице Ужице и републички просветни саветник - инспектор. У оквиру друштвене активности, поред учешћа у раду политичких

Са 1радилишша Аушоиуша 1961.

странака, био је председник општинске организације за неговање традиција ослободилачких ратова 1912-1918, а у спорту- председник ФК „Слобода" и Карате клуба у Бајиној Башти.

Носилац је више одликовања и других признања.

Сшуденшска бртада „Момчило Поиовић Озрен", 1961.

Тридру1ара,ирвислева Новак Спасојевић

Довиђења, трасо...

Прошао је и - „Дан велике метле".

Пре тога, протекла су 184 бригадирска радна дана у осмесима и жуљевима, протекла су упоредо с током немирне Велике Мораве.

Кроз равно Поморавље се протегла бела асфалтна и бетонска трака, дуга 95 километара и 500 метара - поклон око 30.000 младића и девојака овогодишњем Дану Републике.

Ове године деоница Ауто-пута је завршена у изузетно рекордном року.

Увече у свим насељима су запаљене логорске ватре.

Извођачи програма - бригадисти, публика - бригадисти у свечаним униформама, ученици основних школа, мештани у народним ношњама.

Заставе се вијоре на високим јарболима. Пут посут цвећем. Многе руке машу - поздрављајући колону аутомобила и нову трасу Ауто-пута кроз Поморавље.

Аутопут „Братство-јединство"

ДЕОНИЦА ОСИПАОНИЦА - БЕОГРАД

Последња деоница Аутопута од Осипаонице до Београда наставља се на ону прошлогодишњу од Параћина до Осипаонице, пролази поред села Рaље, из долине Велике Мораве у долину реке Раље и наставља даље, поред Колара, Водња, Умчара Дражња... Код Малог Пожаревца прелази преко железничке пруге и реке Раље и пење се до испред Врчина, одакле се спушта у долину Завојничке реке, до Кружног пута око Београда. Од надвожњака преко Кружног пута, успоном од 7 одсто, пење се до Великог Мокрог Луга, а одатле до Београда се поново спушта и улази у Београд, у Улицу Стевана Првовенчаног, којом иде до њеног завршетка, до раскрснице са Прешерновом улицом. Ту се Аутопут за ту годину и завршавао, док се није изградио његов продужетак кроз Београд.

Саобраћај са Аутопута уливаће се у градску уличну мрежу преко улица, које се укрштају са Улицом Стевана Првовенчаног.

Теретни саобраћај преусмерен је преко саобраћајне петље код Кружног пута на смедеревски, или авалски друм.

Главни штаб ОРБ и инструктори

Руковођење овом радном акцијом у 1963. години било је поверено Главном штабу омладинских радних бригада, у саставу: командант Здравко Крвина, чланови - Дарко Дујмовић (секретар), инж. Јуриј Пирш, Тосум Пахуми, Борислав Гргуровић, Неџиб Ченгић, др Петар Мудринић.

Инструкторску групу при Главном штабу чинили су: Теуфик Грбић, инж. Митар Ковачевић, Атанас Мијовски, Драган Дропац, инж. Раде Тепавац, Иван Лонгинов и Слободан Вучетић.

Техничке карактеристике коловозне траке

Ширина коловоза је 7,5 метара. С обе његове стране иду ивичне траке ширине 0,35 метара и банкине ширине 0,90 метара, тако да укупна ширина Аутопута, са банкинама износи 10 метара.

На делу Аутопута између Великог Мокрог Луга и Белог Потока, у дужини од 3,5 километара, коловоз је изграђен у ширини од 10,5 метара и у три коловозне траке. Успон на тој релацији износи 7 одсто, што је више од међународних норматива за аутопутеве, па је једна трака одређена за спори теретни саобраћај.

Дебљина коловозне конструкције је 55 цм и рађена је у две варијанте:

I варијанта: асфалт бетон је 4 цм; битуминизирани шљунак 5 цм; туцаничка подлога 15 цм; тампонски слој 31 цм; што чини укупну дебљину траке од 55 цм.

II варијанта: асфалт бетон је 4 цм; битуминизирани шљунак (у три слоја по 5 цм) износи 15 цм, тампонски слој је 36 цм, или укупно 55 цм дебљине коловозне траке.

Упоредо с изградњом овог дела Аутопута, у 1963. години подигнуто је и 12 надвожњака за прелаз преко Аутопута, свуда где су то потребе и захтевале. Код Кружног пута, у Белом Потоку; и у Коларима, поред надвожњака, урађене су и петље за прилаз на Аутопут и силаз са њега. Крајевима кроз које Аутопут пролази остало је да изградњом петљи у будућности комплетирају и надвожњаке.

Још у току градње Аутопута мештани Врчина и Умчара су властитим снагама почели да граде „своје" саобраћајне петље.

Организација и ток градње

Овогодишња деоница Аутопута била је подељена на пет мањих деоница и на свакој од њих је, поред омладине, радило поједно грађевинско предузеће и то: и доњи и горњи строј коловоза.

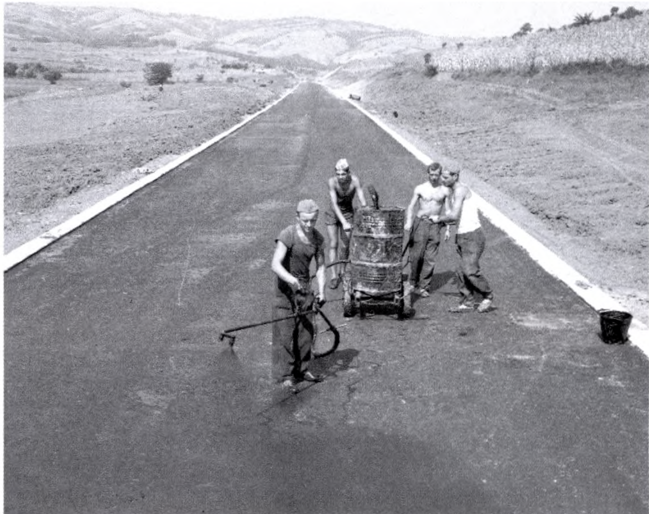

Прскање коловоза бишуменом

Дужина ових деоница, посматрано од Београда и по предузећима која су их градила, износи: ГП „Аутопут", Београд - 9.829 м; ГП „Ратко Митровић", Чачак- 11.823 м; ГП „Планум", Земун - 12.800 м, ГП „Пут", Сарајево - 11.612 м; ГП „Партизански пут", Београд- 12.885 м.

У кооперацији са ГП „Ратко Митровић" радило је и предузеће „Јастребац" из Крушевца, које мује урадило 2,4 километара доњег строја с објектима, и петљу код Кружног пута. Такође, предузеће „Партизански пут" уступило је у рад предузећу „Иван Милутиновић" и већи део земљаних радова на својој деоници.

Припремни радови на овогодишњој деоници Аутопута су почели на време и, углавном, на време су и завршени. Сви потребни пројекти за пут и објекте у трупу Аутопута, такође, на време су обезбеђени. Једино, с пројектима за надвожњаке преко Аутопута се каснило. Извођачи су их добили тек крајем августа, па чак и почетком септембра, и тада доста некомплетне. Из тих

ОТВАРАЊЕ РАДОВА НА ОВОЈДЕОНИЦИ ОБАВЉЕНО ЈЕ У СМЕДЕРЕВУ

Командант ГлавноI штаба ОРБ Здравко Крвина отвара митинI у Смедереву, поздравља бртадисте и 1рађане и даје реч Министру за саобраћај и везе СИВ-а Марину Цетинићу

Велика маса фађана Смедерева и 1радишеља са Аутопута прати 1овор министра Цетинића

говори минисшар Цешинић

Окуиљени Грађани и бришдисши на мишин!у у Смедереву

разлога, грађевинска предузећа нису била у могућности да на време и без компликација обезбеде сав потребни материјал за градњу. Зато су предузећа своје оперативне планове доставила инвеститору тек крајем фебруара. Њихова званична ревизија била је извршена у току самих радова, крајем маја.

Скидање хумуса код села Умчара

Још у току припремних радова пуна пажња је била посвећена обезбеђењу радилишта потребним грађевинским материјалом. Организација је, углавном, била оријентисана на превоз материјала железницом, тако да је већ на почетку јануара било више радних договора са Заједницом железничких предузећа, како би се благовремено на градилиште превезао сав потребан грађевински материјал. И поред малог капацитета истоварног простора станица дуж трасе, добром организацијом овај део посла је успешно и на време завршен.

На улазу Аутопута у Београд, по пројекту, било је предвиђено рушење великог броја кућа. Поред тога, становницима ових зграда требало је обезбедити нове станове. За четири месеца, од априла до краја јуна, грађевинска предузећа „Хидротехника" и „Нови Београд" израдила су за њих насеље од 47 нових зграда, са 140 станова, са свим потребним комуналним уређајима.

На крајњој тачки Аутопута у Београду, у Улици Стевана Првовенчаног, пре израде горњег строја Аутопута, израђени су сви комунални уређаји. С тим радовима, које је изводило предузеће „Хидротехника" из Београда, прилично се каснило, тако да је Предузеће „Аутопут" тек у другој п оловини септембра могло да почне земљане радове и горњи строј Аутопута у тој улици.

Грађевинско предузеће „Аутопут" није могло пре почетка августа да почне радове, на одсеку трасе у Белом Потоку, где је било војничко стрелиште (на њему је обављано гађање до краја јула).

На том делу трасе налазио се и усек из кога је требало ископати 54.000 м³ материјала пете и шесте категорије, тако да је и то стварало низ потешкоћа.

Сви радови 14 дана парализани због пребацивања механизације на отклањање последица земљотреса у Скопљу

Катастрофални земљотрес, који се крајем јула догодио у Скопљу, такође, омео је радове на Аутопуту. Већи део механизације грађевинских предузећа био је одмах пребачен у Скопље и око 14 дана готово сви радови на овом делу Аутопута били су парализани.

Одмах после ове катастрофе, две студентске ОРБ са Скопског универзитета упућене су у Скопље, не сачекавши крај ове смене. У Скопље је, 4. августа, отпутовало 10 ОРБ, које су формиране од учесника треће смене. А број оних који су изразили жељу да учествују на акцији обнове порушеног Скопља, далеко је превазилазио предвиђени број од 600 учесника. Велики број пријављених чинио је тешкоће онима који су формирали ове бригаде. Преко 4.000 градитеља желело је да учествује на тој акцији. Бригаде су формиране у свим омладинским насељима. И биле су потпуно опремљене свом потребном опремом. А Главни штаб је употпуности опремио омладинско насеље у Скопљу, у којем су биле смештене све те бригаде, које су остале на радној акцији на обнови Скопља до 1. септембра 1963. године.

За залагање и постигнуте резултате ови бригадисти су добили посебне значке, као и дипломе учесника, које је израдио Главни штаб ОРБ, с обзиром на то да није било могуће организовати такмичење према систему такмичења на Аутопуту.

Врсте и количине изведених радова

Иако је ова деоница нешто краћа од ранијих, радни задатакје, ипак, био тежи. На њој јетребало извршити: ископ хумуса од око 290.000 м³; ископ земље свих категорија - око 1,600.000 м³ и израду насипа од око 1,400.000 м³.

Током шестомесечне радне акције у овај део Аутопута је уграђено: шљунка око 360.000 м³; туцаника 72.000 м³; агрегата 34.000 т; битумена 6.700 т; цемента 8.000 т.

Пожртвованим радом омладинских бригада, уз упутства и надзор стручних радника грађевинских предузећа, изграђено је 160 објеката до 5 метара распона, у којеје уграђено 8.400 м³ бетона и 10 објеката распона већег од 5 метара.

Највећи од њих су: надвожњак преко железничке пруге и реке Раље код Малог Пожаревца, у дужини од 84 метра, и надвожњак преко Кружног пута око Београда. На читавој деоници требало је изградити и око 8.000 м² потпорних зидова.

Обимни земљани радови на шраси.

Коловоз Аутопута, од Осипаонице до Београда, изграђен у 1963. години, у целој својој дужини од 58.962 метра покривен је асфалтом.

НА ГРАДИЛИШТИМА ДЕОНИЦЕ АУТОПУТА ОСИПАОНИЦА - БЕОГРАД

Асфалтирање

Завршни радови на коловозу

Ваљак до ваљка

Израда ивичне шраке

Врсте и обим радова које су обављале омладинске радне бригаде

Главна техничка карактеристика ове деонице Аутопута је у томе штоје било потребно да се, на релативно краткој деоници, изврше веома обимни земљани радови. Због конфигурације терена, изграђен је велики број дубокихусека и високих насипа. Састав земљишта, којим пролази Аутопут од Осипаонице до Београда, веома је разнолик, штоје, такође, представљало проблем градитељима.

Редовне иолишичке информације...

Само ванредним напорима градитеља савладане су и те препреке, а да, истовремено, није трпео квалитет изведених радова, што су показале и контроле Института за испитивање материјала.

Бригадисти су скидали хумус, планирали постељицу, изграђивали банкине, планирали тампон и туцаник, бетонирали ивичне траке, радили на финишерима за израду коловоза, истоваривали грађевински материјал из вагона, шкарпирали усеке и насипе.

Радни елан је био на завидној висини -један је од закључака у Извештају Главног штаба омладинских радних бригада. Ударничким радом, норме су испуњавале и до 174 одсто.

Ове године време је добро послужило градитељима. Било је мање од 10 одсто кишних дана. Нарочито лепо време користило је градитељима у октобру, у шпицу радова, када се, углавном, радило на асфалтирању коловоза.

Такмичења са признањима најбољима

Од првог дана до завршетка акције развило се свеобухватно такмичење између омладинских бригада (а у оквиру њих, између чета), а и између насеља.

Од укупно 200 ОРБ у свих пет смена, пет пута ударним проглашеноје 12 бригада, четири пута-20 ОРБ, три пута - 5 бригада, два пута - 141 бригада, једанпут - 6 омладинских бригада.

Поред редовног (декадног), Главни штаб ОРБ поводом државних празника покренуо и ванредна такмичења. Омладинским радним бригадама које су показале изванредно залагање на свим подручјима своје делатности, по завршетку сваке смене, Главни штаб ОРБ доељиваоје и Плакету АВНОЈ-а. Укупно 167 бригада (од 200) добило је ово признање.

Главни штаб сваких месец дана је додељивао и прелазну заставу најбољем насељу на траси како за постигнуте резултате на радилишту, тако и у развијањудруштвених активности.

Поред проглашења за ударне, на овој радној акцији, већи број омладинских радних бригада је одликовано - Орденом рада са златним венцем - 39, орденом рада са сребрним венцем - 41 омладинска радна бригада.

РАЗНОВРСНЕ И МАСОВНЕ
ОБРАЗОВНЕ, КУЛТУРНО-ПРОСВЕТНЕ
И СПОРТСКЕАКТИВНОСТИ

И на овој, последњој деоници Аутопута остварени су значајни резултати у просветно-културним, забавним и осталим активностима у омладинским насељима: одржано је 2.348 предавања из области идеолошко-политичког уздизања, којима је присуствовало 238.609 бригадиста.

Више стручних и аматерских курсева

Велико интересовање исказивали су градитељи за бројне стручне курсеве, који су организовани у насељима (електроинсталатерски, угоститељски и сл), а највеће за возаче моторних возила, курсеве кројења и шивења и за фото-аматере.

На курсу за шракшорисше

Студентска омладина је била заинтересована само за возачке курсеве (за њих се јављало 70 до 80 одсто а негде и више студената), док је у сеоским бригадама преовлађивало интересовање за курсеве механизације у пољопривреди, курс за руковање лаким грађевинским машинама и за конобаре.

Информисање

Штампа је са 2.320 написа, такорећи, редовно пратила радне учинке и остале активности омладинских радних бригада и овогодишње акције у целини. А програми Аутопута емитовани су и на Другом програму Радио Београда.

Сваких 15 дана на недељним вечерњим програмима Телевизије Београд, у трајању од 15 минута, даване су специјалне емисије посвећене градитељима, што је допринело да наша јавност буде у потпуности упозната, не само са радним резултатима градитеља него и са комплетним условима њиховог живота и рада.

Разноврсне културно-забавне активности (логорске ватре, игранке и др) учиниле су радосним боравак и рад омладине на овој радној акцији. А обогаћивању тих активности допринела су и честа гостовања најеминентнијих позоришних кућа, забавних ансамбала, културно-уметничких друштава и група, који су на насељским позорницама приказивали своје програме.

Близина Београда омогућила је, поред осталих, гостовање и Савременог позоришта из Београда („Вук Бубало"), Кијевске опере и балета „Тарас Шевченко", Великог забавног оркестра РТ Београд под управом Војислава Симића, Ансамбла народних песама и игара „Коло", Забавног оркестра РТ Љубљана под управом Бојана Адамича, Симфонијског оркестра Дома ЈНА из Београда, КУД „Абрашевић" и „Иво Лола Рибар" из Београда, Забавног ансамбла „Седам младих" и др.

Посебно место у културно-забавном животу градитеља имале су разгласне станице у свим омладинским насељима које су својим програмима постале праве културне институције, радећи на принципу минијатурних радио-станица. Преко њих су давана обавештења и вести са трасе и из самог насеља, а коришћене су и за предавања, читање литерарних радова итд.

Захваљујући помоћи Дома ЈНА из Београда, и у његовој режији, са покретном кино-апаратуром је организовано приказивање квалитетних филмова за градитеље у омладинским насељима.

У сарадњи са Културно-просветним већем Југославије приређен је низ покретних изложби, репродукција познатихсликара, почев од сликара ренесансе и барока до аутора модерних праваца. Уз веће изложбе ишли су и кустоси, који су градитељима давали потребна обавештења.

Свако насеље је имало солидно опремљену библиотеку са фондом од преко 1.500 књига, док су све омладинске бригаде биле претплаћене на више листова и часописа.

Спортске активности

Од свих друштвених активности, свакако, најмасовније су биле спортске, што најбоље потврђује податак да је одржано укупно 11.805 спортских сусрета, на којима је учествовало 121.215 бригадиста. А то значи да је сваки градитељ, учествовао просечно на десет спортских сусрета у току смене. Богатој спортској активности у омладинском насељу несумњивоје допринело постојање спортских полигона и њихова опремљеност реквизитима.

И овде видно место су заузимала гостовања познатих спортских клубова и екипа из земље и иностранстава: Омладинске шаховске репрезентације СССР-а и Мађарске, стонотенисерске репрезентације Југославије и Индије, стонотениски клубови „Олимпија" Љубљана и „Партизан" Београд, фудбалски клуб „Хајдук" из Сплита, итд. који су за градитеље одиграли своје егзибиционе мечеве и с њима водили интересантне разговоре.

На изградњи ове деонице Аутопута учествовало је 202 омладинске радне бригаде (од тога у I смени 12, у II - 40, у III - 57, у IV- 59, у V - 34) са укупно 22.485 омладинаца и омладинки, од којих из Србије 80 бригада, из Хрватске 44, Словеније 18, Босне и Херцеговине 38, Македоније 13, Црне Горе - 7 бригада.

На овогодишњој радној акцији, поред омладинаца и омладинки из целе наше земље, учествовало је и 546 младића и девојака, представника 33 омладинске организације из 20 земаља са пет континената, и то из: Аустрије, Алжира, Аустралије, Белгије, Данске, Енглеске, Француске, Холандије, Чехословачке, Индије, Израела, Источне Немачке, Јемена, Марока, Пољске, Туниса, УАР, Шведске, САД и Западне Немачке.

С обзиром на велики број пријављених учесника из тих земаља, било је неопходно формирање двеју интернационалних бригада, које су биле смештене у омладинским насељима „Будућност" - Колари и „Пролетер" - Мали Пожаревац. И поред тога, иностране бригаде су биле веома бројне, двоструко масовније од наших, што се негативно одражавало на успешну организацију, у првом реду разних друштвених активности.

На изградњи Аутопута - 28 омладинских бригада из Краљева и околине

У све три фазе изградње Аутопута Београд - Загреб 1948. до 1950. године; Загреб-Љубљана и Београд-Ђевђелија, од 1958. до 1963. године и изградњи друге траке кроз Србију и Македонију од 1977 - 1986. године, омладипа Краљева и околних села дала је велики допринос. Није било године а да на изградњу ове саобраћајнице нијс отишла бар једна бригада, а некада и три ОРБ. Укупно је из Краљева на изградњи Аутопутаје било 28 ОРБ, које су се враћале са звањем ударних, тракама, повељама и другим признањима.

Тако су на деоници Параћин - Ниш, учествовале су:

Краљевачка средњошколска ОРБ „Гочки партизан", са 130 бригадиста, два пута ударна (и једном ванредно) и одликована Орденом рада првог реда:

ОРБ „Аца Бановић", за два месеца четири пута ударна и два пута специјално похваљена:

Средњошколска ОРБ „Олга Јовичић - Рита", са 120 бригадиста, два пута ударна и једном специјално похваљена;

ОРБ „Предраг Вилимоновић", са 115 омладинаца и омладинки из више општина Среза Краљево, пет пута ударна и једном специјално похваљена;

Скопље граде савезне бригаде...

Путујући полако од насеља до насеља дуж последње деонице Аутопута Братство-јединство, посебан воз је сакупљао бригадисте - добровољце, који ће, поред свог планираног месеца, још месец дана радити у Скопљу - да обнове у земљотресу пострадали град.

За одлазак на ту нову радну акцију јавили су се сви који су у том тренутку били на Аутопуту. Нико није смео да буде млађи од осамнаест година, и онај који је ма и један дан боловао за време рада на траси - није долазио у обзир.

Дижи таву СкоОље Јраде
теби стижу савезне бртаде

Још честито није ни почела акција, а нова песма је већ испевана:

Дижи заставу на ашов - ко на копље
Јрадићемо наше ново Скопље.

Песма громка, прегромка за ојађене људе. Народ на улицама у првом тренутку, у недоумици. Зачуђен.

Застаје. гледа, па онда - пљесак, са сузама у очима. Од сазнања да нису сами.

Бригадисти - студенти и средњошколци већ првог дана су тражили да почну да раде, у Ђорче Петрову... А после првог радногдана су поставили и први захтев:

- Знамо какав је посао, знамо шта се од нас очекује... Не занима нас радно време - радићемо и пре и по подне, увек кад је то потребно. Али, једно захтевамо: овде се не можемо издвајати на вредније и мање вредне. Овде не желимо ни звања ни признања.

Командант Главног штаба омладинских радних бригада, Раде Брајовић, изустио је једнуједину реченицу:

- Мислим да је сам њихов долазак у Скопље, непосредно по завршетку смене на Аутопуту, довољан да их све назовемо - ударницима!

(Из репортаже А. Пајића „Гради се ново Скопље" објављене у „Фронту").

САНИРАЊЕ КЛИЗИШТА И УРЕЂЕЊЕ БУЈИЦА

Градитељи Аутопута на деоницама кроз Србију радили су и на санирању клизишта и на уређењу бујица. Клизишта су се појављивала највећим делом у долини реке Раље и у Грделичкој клисури. Нека од њих, као клизишта код Бујмира и Предејана била су „активна" и пре изградње Аутопута, док су остала изазвана усецањем падина при изради земљаногтрупа. За санирање првих клизишта израђени су елаборати у оквиру пројекта Аутопута, док су за она која су изазвана грађењем пројекти рађени накнадно.

Клизиште код села Умчара

Стручњаци су утврдили да траса Аутопута код села Умчара пресеца један истурени гребен усеком дубине око 6.0 м и да је у току грађења просецањем падине, поремећена стабилност терена, услед чега је настало кпизиште и деформација падине и трупа Аутопута.

По њима, санација клизишта није извршена у време грађења у 1963. години, јер није било временских могућности за то, пошто је до појаве клизишта дошло релативно касно. Покушај израде горњег потпорног зида за заустављање покренуте земљане масе није дао никакве резултате, јер су изграђени темељи овог зида притиском маса у покрету померени, па се од израде зида одустало. Да не би дошло до обурвавања косина и издизања коловоза у усеку, извршено је ублажење пројектоване косине нагиба 1:1,5 на нагиб 1:2 до 1:2,5, односно уклоњено је око 30.000 $м^3$ земље. Овом мером постигнута је привремена стабилност терена и омогућено пуштање пута у саобраћај.

Исти стручњаци су забележили да су се у пролеће 1964. године, после отапања снега и киша, јавиле велике деформације косине у виду школьки и издизање коловозне конструкције, што је јако угрожавало безбедност саобраћаја, па је стручна комисија указала на сву озбиљност овог клизишта и захтевала да се изврше осежни истражни радови.

Испитивањем је утврђено да је тле састављено од сиве, зелене и мрке меке глине средње до високе пластичности, у слоју дебљине око 4,0 м, да се испод тог слоја "простире прашинасти песак, глина са прослојцима песка и средње крупан песак", да је дебљина овог слоја 5.0 до 6,0 м, а да се испод њега налази песак, а негде и тврда глина, да је ниво подземне воде утврђен у мекој глини са прослојцима песка, да је на основу сондажних података дошло до закључка да су деформације у падини и коловозу настале услед подземне воде и капиларних пењања у глинама.

Из свих тих разлога, пројектом је предвиђено санирање овог клизишта планирањем терена, ублажавањем косина усека на 1:3 и израдом дренажног система са управним и паралелним ребрима."

Саобраћајне петље и укрштања са осталим саобраћајницама

А о петљама пројектанти су рекли и ово:

"С обзиром на утврђени ранг пута "Братство-јединство" на њему се нису могле допустити укрсне тачке, те је било нужно пројектовати саобраћајне петље и укрштање у два нивоа са железничким пругама и осталим путевима, што је, у великој мери, утицало на повећање трошкова грађења Аутопута, па се настојало да их буде што мање. Међутим, није се могло дозволити да Аутопут пресеца подручја кроз која пролази и тиме спречи везу између појединих села, односно између села и пољопривредних имања. С друге стране, веома лоше стање постојећих путева, који су грађени поред Аутопута, претворени су у путеве за запрежни и локални моторни саобраћај, а није допуштао да се петље граде на великим растојањима, јер би корист од Аутопута за становништво подручја кроз која је пројектован била ограничена. Најзад, сва већа насеља и градове требало је повезати са Аутопутем "Братство-јединство" саобраћаним петљама. На основу ових критерија, инвестициони програм, одобрен крајем децембра 1958. године, предвиђао је грађење 32 саобраћајне петље, просечно на сваких 16 км по једна петља. С друге стране, број укрштања ван нивоа одређен је тако да њихово просечно растојање не пређе два километра. Пошто овако утврђен број саобраћајних петљи није могао да задовољи потребе, њихов број је накнадно повећан, док је известан број петљи чак изграђен из средстава локалних друштвено-политичких заједница, па су неке петље изграђене и на растојању од 5 до 7 км.

Нарочита пажња поклоњена је укрштајима са пољопривредним путевима, јер их је било много, те су у извесној мери утицали на укупне трошкове грађења. Где год су то теренски услови допуштали, ови путеви су провођени испод Аутопута "Братство-Јединство" и то објектом за пропуштање воде, с тим да је отвор пропуста повећаван на ширину 3-5 м, ради пролаза возила. Слободна висина под оваквим објектима усвојена је са 3,50 м".

ВЕЛИКИ МИТИНГ У БЕОГРАДУ,
20. ОКТОБРА 1963. ГОДИНЕ

ПУШТАЊЕ У САОБРАЋАЈ ДЕОНИЦЕ АУТОПУТА ОД ОСИПАОНИЦЕ ДО БЕОГРАДА

Командаhш Гпавно1 шшаба Здравко Крвина дочекује Александра Ранковића

Пресецањем врпце Алексанцар Ранковић пустио у саобраћај последњу деоницу Аутопута Осипаоница - Бео1рад, 20. октобра 1963.1одине

Говори Александар Ранковић

Окуиљени !рађани и бртадисши прате !овор Александра Ранковића

ДВАДЕСЕТ ОРБ ПИРОТСКОГ
КРАЈА НА ИЗГРАДЊИ АУО-ПУТА

На изградњи Аутопута “Београд - Загреб” у 1948. години учествовале су две ОРБ из пиротског округа:

Прва пиротска (сеоска) четири пута ударна бригада, која је првих 15 дана радила на железничкој станици Кузмин, истоварујући из вагона грађевински материја. А затим је пресељена четири километара испред Кузмина, где је наставила рад на самој траси Аутопута;

Нишавско-цариbродска, са око 100 бригадиста из Пиротског и Цариbродског среза.

A1949. године четири ОРБ из нишавског среза - три средњошколске и једна сеоска. Бригада ученика Гимназије је радила на градилишту испред Новске, а друга у Спачви, докје сеоска бригада из Бабушнице, редовно пребацујући норму, проглашена пет пута за ударну и четири пута похваљена.

На изградњи Аутопута - деоница Љубљана - Загреб, пиротски крај је дао три ОРБ - Другу и Трећу са претежно сеоском и Средњошколску са ученицима из пиротских и врањских школа. Друга пиротска је радила у Шентјуру код Новог Места, а Трећа пиротска у Кронову. Оне су испуњавале норме, у просеку, око 130 одсто, а истицале су се и у културно-просветним активностима. Посебно активна била је музичка секција Треће пиротске ОРБ. Ова бригада је била прва и по броју курсева: тракторском са 20, радио-аматерском са 21, ауто-мото са 20, бициклистичком са 35 и електроинсталатерском са седам полазника.

На изградњи заобилазног пута Црна Трава - Власинско језеро у току јула 1960. године учествовала је и Пиротска средњошколска бригада "Предраг Бошковић - Павле”, са 120 бригадиста - ученика Гимназије, Учитељске и Економске школе.

На делу градилишта Аутопута код Врања радила је (1961) и IX пиротска ОРБ “Светозар Пантелић Вук”, са 97 бригадиста, по радном учинку и друштвеним активностима у насељу проглашена је најбољом на целој деоници и постала носилац прелазне заставице Главног штаба, а њених 30 бригадиста добили су ударничке значке, док је 35 примило похвалнице;

А 12. пиротско-гаџинханска ОРБ “Петар Игњатовић - Лозовски”, са 101 бригадистом (59 из Пирота и 42 и ГаџиногХана), радила је у месту Нередовац, у Македонији, од 10. септембра до 10. новембра, испуњавајући норме од 138% до 160%, проглашена је за ударну, а за резултате у друштвеним активностима је специјално похваљена.

На свим деоницама Аутопута, у периоду од 1948. до 1963. године учествовало је укупно 20 омладинских радних бригада из пиротског краја, међу којима је било и мешовитих (заједничких) бригада пиротског и нишког (две бригаде) и пиротског и врањског краја (две средњошколске бригаде). Од укупног броја бригада, десет је са претежно сеоским и десет са средњошколском омладином.

У свим бригадама на изградњи Ауто-пута, само из пиротског краја, учествовалоје око 1.630 омладинаца и омладинки.[91]

Дру1а иирошска средњошколска бртада

[91] Део текста са фотографијом преузет из књиге *Радни попеш омладине иирошско! краја 1946-1989,* аутора Драгослава, Војчића, Видена Панчића и Горана Николића, Историјски архив Пирот и удружење учесника ОРА Пирот, 2012.

„БИОГРАФИЈА" АУТОПУТА „БРАТСТВО-ЈЕДИНСТВО“, УКРАТКО

На крају детаљног приказивања изградње ове највеће омладинске радне акције, по деоницама, ево, укратко, „Биографије“ Аутопута „Братство-јединство" у целини.

Изграђени Аутопут „Братство-јединство“, целом својом дужином, представља делове међународних путева Е-94 и Е-5. Без њега би данас међународна путна мрежа на југу и југоистоку Европе била непотпуна. Имајући у виду географски положај Аутопута, он представља и део интерконтиненталног пута Лондон - Калкута.

Обично се каже: Аутопут. Апи, „у службеним списима пише и - пут првог реда, док други увек истичу - то је првенац изградње модерне путне мреже у Југославији“.

Али, сви се слажу у томе да то дело младих градитеља треба записати златним словима у хроници омладинских радних акција - као њихов велики допринос изградњи и развитку земље. Јер, и летимичан поглед нестручњака на карту Југославије открива да је Аутопут „Братство-јединство" био кичма југословенског саобраћаја, која води готово право са запада на исток, а од Београда вијуга према југу, све до Ђевђелије. Пролазећи кроз Љубљану, Загреб, Београд, Ниш, Скопље, од Аутопута „Братство-јединство" се рачвају многи краћи и дужи путеви на све четири стране света и у све крајеве Југославије. Од њега полазе и путеви према Војводини - главној житници и према осталим сировинским ревирима земље, и према Јадранској обали.

Аутопут „Братство-јединство" има многоструки значај, спајајући привредне, политичке и културне центре Словеније, Хрватске, Србије и Македоније, знатан број туристичких места и подручја, а циљ скоро свих касније изграђених путева био је да се непосредно везују за ову магистралу.

Због повољног географског положаја наше земље, Аутопут „Братство-јединство" има и значајну улогу у повезивању средње и западне Европе са Блиским и Средњим истоком.

Изградња Аутопута „Братство-јединство“, највећег привредно-саобраћајног објекта који је икад изведен у Југославији, представља „синоним свеукупног омладинског добровољног рада и уопште великих омладинских радних акција у бившој Југославији".

За девет и по година (1948-1950. и 1958-1963.), омладина је, у заједници са грађевинским предузећима, изградила 1.066 километара новог Аутопута кроз Словенију, Хрватску, Србију и Македонију, од којих 1958 - 80 км (Љубљана - Загреб); 1959 - 110 км (Параћин - Ниш и Демир Капија - Неготино на Вардару); 1960 - 82 км (Ниш - Грделица и Удово-Ђевђелија); 1961 - 138,8 км (Грделица - Скопље); 1962-95,5 км (Параћин-Осипаоница); 1963 - 59,1 км (Осипаоница - Београд; 1970 - краћа деоница кроз Нови Београд, од Бежанијске косе, преко „Газеле" до Ауто-пијаце.

У изградњи Аутопута учествовало је 501.596 младића и девојака (више од половине су имали 16 до 20 година), окупљених у 2.322 омладинске радне бригаде из свих крајева земље, свих република и покрајина, срезова и општина, из свих градова и насеља, састављене од сеоске, радничке и средњошколске и студентске омладине.

Вишегодишња радна акција омладине Југославије, а била је и „огромна школа за њене учеснике под ведрим небом, односно местом где су млади људи наше земље развијали и учвршћивали братство и јединство, међусобно се упознавали и учили“.

За пожртвовани рад и остварене радне резултате на радилиштима и за друштвене активности у насељима, омладинским радним бригадама је додељивано звање ударних укупно 7.389 пута, а специјално похваљених 2.276 пута. Појединачно, звање ударника је добило 69.576 бригадиста, а похваљено ихје 96.419.

У омладинским насељима, на деоницама Аутопута од 1958. до 1963. године, настављено је оснивање разних курсева за стручно оспособљавање бригадиста, на којима је током шест година квалификације стекло близу 50.000 омладинаца и омладинки, претежно са села. А око 75% од укупног броја учесника ове акције са села, вратило се у своја места оспособљено за неки посао.

Такође ратарско-тракторске курсеве похађало преко 33 хиљаде омладинаца, агротехничке - 2.455, зидарске - 6.052, а десетине хиљада младића и девојака је завршило курсеве за зидаре, тесаре и армираче, за руковаоце грађевинским машинама, за аутоелектричаре, електроинсталатере, механичаре, куваре, угоститељске раднике, кројаче, итд. Сваки који је на акцију дошао неписмен, научио је да чита и пише.

Разним клубовима Народне технике (аутомобилско-моторциклистичким, радио-аматерским, фото и кино курсевима) и течајевима за здравствено просвећивање било је обухваћено близу 200.000 омладинаца и омладинки.

ПРЕЉИНА - ЧАЧАК - ПОЖЕГА- УЖИЦЕ

Радован М. Маринковић

У међувремену, у пролеће, лето и јесен 1960. године организована је једна од највећих (ако не и највећа) омладинска радна акција у западној Србији - модернизован је магистрални пут од Прељине код Чачка, преко Овчар Бање и Пожеге до Ужица.

Претходне,1959. године, геометри из Београда су трасирали, како се тада говорило, аутопут до Ужица. Инвеститор је била Дирекција за путеве Народне Републике Србије, а послови су поверени грађевинским предузећима „Партизански пут", „Мостоградња" и „Аутопут" из Београда, „Словенија цеста" из Љубљане и „Крагујевац" из Крагујевца, а касније ће им се придружити и други.

Главни штаб омладинских радних бригада, који је био смештен у Овчар Бањи, донео је одлуку да омладинска насеља на овој акцији носе називе: Омладинско насеље „Миодраг Миловановић - Луне" у Горјанима (настављена је традиција да насеља носе имена наших истакнутих револуционара и народних хероја); Омладинско насеље „Веселин Маслеша" у Узићу; Омладинско насеље „Марко Орешковић" у Пожеги; Омладинско насеље „Борис Кидрич" у Јемијској Стени; Омладинско насеље „Сава Ковачевић" у Парменсу и Омладинско насеље „Ратко Митровић" у Прељини.

Овчарско кабларска клисура

Насеља спремно дочекала омладинске радне бригаде

Припремни радови су изведени са успехом. Подигнуто је шест насеља, шест малих и лепих градова, у којима ће живети и радити, учити и забављати се, градитељи пута Прељина - Чачак - Титово Ужице.

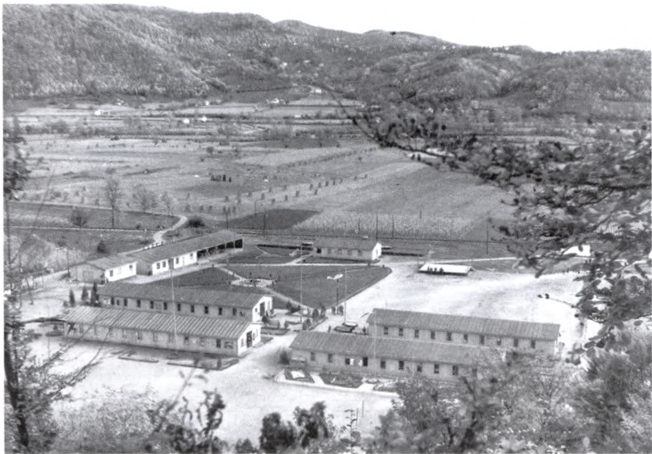

Једно од шесш омладинских насеља

Треба рећи да су сва насеља лоцирана у изванредно лепим местима, у близини градилишта, старог пута и железничке пруге.

Крајем марта и почетком априла 1960. године на ово градилиште стигле су омладинске радне бригаде из Пожаревца, Зрењанина, Сомбора, Зворника, Лајковца, Пирота, Сталаћа, Ариља, Гуче, а придружили су им се и Чачани.

Још један широки фронт радних бригада

У недељу, 3. априла 1960. године, отворен је још један широки фронт радних бригада. Омладина Србије почела је велику акцију на изградњи пута првог реда од Прељине код Чачка до Титовог Ужица.

Тога дана, Чачакје изгледао свечано. Улице и тргови, окићени и украшени, дочекали су око 15.000 грађана и младих градитеља прве смене. Они су се окупили и у празничном расположењу пожелели срећан почетак и успешан рад бригадама на нимало лаком послу, изградњи модерног пута у дужини од преко 30 километара.

На митингу су говорили Заим Пружњанин, командант Главног штаба омладинских радних бригада, Радислав Раја Недељковић, председник Народног одбора Среза Чачак, Илија Миливојевић, члан Председништва Централног комитета Народне омладине Србије и Радивоје Јовановић, секретар за саобраћај и путеве Извршног већа скупштине Србије.

Радно председништво свечаноI миШин1а на отварању радова на машсШралном пуШу Прељина - Чачак - ПожеХа - ТиШово Ужице. КоманданШ 1лавно1 штаба ОРБ, Заим Пружњанин, оШвара миШинХ и да је реч предсШавнику републичких ор1ана, РисШи АнШуновићу

Главни шшаб омладинских радних бриТада са командантом Заимом Пружњанином у средини (са белим шалом)

Посеша омладинском насељу високих Хосишју, Александра Ранковића и Пешра Ђоковића, председника ЦК НОС. Десно од њих команданШ Гпавно! шШаба Заим Пружњанин

Гоадња великоГ бешонскоХ ироиусша преко којеI ће ићи шраса ма1исшрално1 иуша

Сви они су честитали градитељима прве смене и омладини Србије почетак једног великог посла и изразили очекивање да пут Прељина - Титово Ужице, једна необично важна магистрала у путној мрежи Југославије, буде успешно и на време завршена.

Долазак ОРБ на Градилишше машсшралноІ иуша

Обраћајући се присутнима, Заим Пружљанин, командант Главног штаба омладинских бригада, најавио је да ће пут градити 98 бригада и да ће до 29. новембра бити завршено 80 одсто радова.

Тиме је и званично почела велика радна акција омладине Србије. Десет бригада прве смене изашле су на радилиште већ следећегдана, у понедељак4. априла и почеле да скидају хумус и раскрчују шуме на линију трасе пута.

Током пролећа, лета и јесени 1960. године, око 100 бригада, са више од 11.000 младића и девојака из Србије и осталих република, радиће неуморно, како би омогућили да до половине следеће године од Прељине до Титовог Ужица буде готов широки и модерни пут.

И по броју учесника и по обиму радова које је требало извршити, ова акција спада у ред великих радних подухвата омладине. Међутим, једна околност даје јој печат посебног значаја: ова акција представља увод у велике свечаности и прославе јубиларне двадесетогодишњице годишњице устанка и Револуције.

Обиман радни задатак градитеља

Између Прељине у близини Чачак, па до Титовог Ужица, постојао је стари пут, кривудав, узак пут, са много оштрих окука. Траса новог пута само се местимично поклапа са старим (не рачунајући клисуру у Овчар Бањи, где ће се само проширити и поправити постојећи пут), тако да ће се, практично, на читавој тој дужини, практично, изградити један сасвим нови пут.

Све то је био задатак који је очекивао око 11.400 градитеља, који ће, заједно са грађевинским предузећима, радити на овом саобраћајном објекту.

Они су требало да ископају око 440.000 кубних метара земље и камена, да разастру око 270.000 кубика материјала, да скину око 50.000 кубика хумуса, испланирају око 260.000 квадратних метара постељице за пут, разастру око 250.000 кубика шљунка и туцаника и изврше читав низ других радова, да би се створио модерни коловоз широк седам метара, са два метра ивичне траке.

Поред омладинских радних бригада, на овим радовима учествоваће и шест познатих грађевинских предузећа, са модерним машинама за градњу путева.

Велике могућности стручног образовања и техничког васпитања

Већ је био сачињен програм стручно-образовног и техничког образовања градитеља на овој акцији, који предвиђа широке могућности за сваког од преко 11.000 бригадиста , који ће радити и живети у шест насеља дуж градилишта овог пута.

Предвиђено је да ће током трајања акције радити 16 разних курсева, на којима ће они који их са успехом заврше моћи да стекну одређене радне квалификације, да прошире своје техничко или пољопривредно образовање, да науче да рукују одређеним техничким средствима.

Курсеве за електротехничаре моћи ће да заврши 60 бригадиста, за водоинстаалтере 60 и за аутоелектричаре 60 градитеља.

На грађевинске курсеве моћи ће да се стручно оспособи 480 омладинаца, од чега за зидаре опеком 380, руковаоце грађевинским машинама 60 и зидаре каменом 40.

Тракторски курсеви моћи ће да приме 1.050 бригадиста, или у просеку сваког десетог учесника акције.

Разне пољопривредне курсеве моћи ће да похађа око 3.000 градитеља.

Учење вожње на моиеду

Атехничке курсеве (бициклистички, радио-аматерски, мопедски, фотоаматерски и примена технике у домаћинству) моћи ће у свакој смени да похађа око 3.000 градитеља.

Одлуке Главног штаба

Разматрајући све делатности бригада у II декади маја, Главни штаб ОРБ на изградњи пута Прељина - Чачак - Титово Ужице, на свом састанку од 21. маја 1960. године, донео је Одлуку:

> Шести пут се проглашавају ударним омладинске радне бригаде: Чачанска „Богдан Капелан", XII азбуковачка, II пожаревачка „Јован Шербановић", II ваљевска „Лука Спасојевић", I сомборска „Каменко Гагрчин", II крушевачка „Ђорђе Милосављевић", IV прибојска „Моша Пијаде";
>
> Пети пут су постале ударне: Ариљска „Херој Чоловић", 277. косметска „Илија Красојевић";
>
> Четврти пут - Зрењанинска „Јован Поповић";
>
> Трећи пут: IV пиротска .Драгољуб Миленковић"; Специјална зидарска;

На фадилишшу иуша бројне коњске заиреХе са шиедишерима чекају да им бришдисШи наШоваре ископану земљу

Бршадисши јeдва сшижу да у шиедишере коњских и воловских запре1а уШоваре разровану земљу

Један редак булдожер из оскудне механизације - велика иомоћ бришдисшима

Део ОРБ „Космајски одред“ иодиже иошиорни зид на шраси пуша у Јеминској сшени

Бртадисши земљом иуне коњске једносиреХе заире!е

Булдожер и ваљак, а иза њих бришдисши лоиашама
и колицима развлаче ископану земљу

Други пут: XV светозаревска „Радисав Никчевић", VII дољевачка „Милош Живковић", Крагујевачка „Софија Ристић",
III краљевачка „Богољуб Чукић", Панчевачка „Анђа Ранковић";

Први пут: Новосадска „Ђорђе Зличић", 279. косметска ОРБ „Милан Зечар", Зајечарска „Михајило Брковић Црни", XVI лесковачка „Радован Ковачевић", V задарска „Трифун Ђосо", Специјална занатска.

„Ми смо најбољи!" Радосни брtадисши после прошашења брtаде за ударну

Специјално похваљене:

Четврти пут: II пожаревачка „Јован Шербановић", I сомборска „Каменко Гагрчин"; IV крушевачка „Ђорђе Милосављевић" IV прибојска „Моша Пијаде"

Други пут-Чачанска „Богдан Капелан", 277. косметска „Илија Красојевић";

Први пут-ХУ светозаревачка „Радислав Никчевић", VII дољевачка „Милош Живковић", Крагујевачка „Софија Ристић";

На страси пута Прељина - Чачак - Титово Ужице најболље резултате постигла је II ваљевска „Лука Спасојевић" из омладинског насеља „Борис Кидрич" у Јеминској Стени, којој је додељена прелазна застава Главног штаба као најбољој бригади у свим делатностима на градилишту овог пута.

Посебно разматрајући успехе бригада у оквиру омладинских насеља у свим областима рада бригадиста, Главни штаб ОРБ доделио је Омладинском насељу „Марко Орешковић" у Расној прелазну заставу Главног штаба ОРБ на најбољем насељу у II декади маја 1960. године.

Друштвене активности

За ову радну акцију било је карактеристично да се на њој остваривао веома богат програм образовних и техничких активности - одржано је више стручних и техничких курсева, у којима је оспособљено 1.560 тракториста, 240 омладинаца разних струка, 340 бригадиста грађевинске струке, 600 сточара, 500 ратара - повртара, 250 заштитара, 1.000 воћара. А на укупно 16 курсева народне технике билоје обухваћеноје преко 6.300 омладинаца.

У омладинском насељу најпопуларнија су била такмичења: *Тражимо највеселију чету; Покажи шта знаш; Микрофон кроз бараке* и сл.

А у спорту и фискултурном животу уопште, бригадисти су били неуморни. Бавили су се: атлетиком, планинарством, дизањем тегова, куглањем, пливањем, рвањем, стрељаштвом, шахом, рукометом, одбојком, кошарком, мапим фудбалом. одржано је укупно 4.964 спортска сусрета, од којих 428 са припадницима ЈНА и екипама околних места.

Разне аматерске курсеве завршило је 10.611 бригадиста, а стручне (тракторски, зидарски, електро-инсталатерски, ауто-електричарски, електромеханичарски, водо-инсталатерски) укупно 1.914 бригадиста.

Повратак бригада са радне акције

Како су по повратку са радне акције бригаде дочекиване у својим местима, „Чачански глас" је 8. јуна писао:

„Мрчајевци: Иакоје, збогзакашњења воза, бригада дошла у Мрчајевце тек у 22 часа, у центру варошице се окупила маса света, која је дочекала бригадисте. Чим су се аутобус и камион зауставили, из њих су изишли бригадисти насмејана лица, са заставама у рукама, а козарачко коло се одмах развило у главној улици ове варошице".

Мештанима је саопштено да је бригада шест пута проглашена ударном, а једанпутје била носилац прелазне заставе Главног штаба. Нижи машинско-тракторски курс завршило је 45 омладинаца.

„Гуча: Трећег маја неколико стотина грађана у Гучи дочекало је бригаду „Богдан Капелан", која се вратила са изградње пута Прељина - Чачак - Пожега - Титово Ужице. Око деведесет младића и девојака из овог краја умарширало је у центар варошице, где су их ученици и омладина засули цвећем". Бригада је осам пута проглашена ударном, специјалноје похваљивана и носила је прелазну заставу као најбоља на траси. Нижи тракторски курс завршило је 38 младића, а око 90 одсто бригадиста неки од курсева.

„Путће проћи кроз брдо"

Како се радило, сведочиоје и новинарЖика Миновић у репортажи „Путће проћи кроз брдо", којује „Чачански глас" објавио 6. јула. Репортер је, наиме, посетио једну од најтежих деоница - усек на Градини. Питао је команданта Новосадске бригаде, Драгана Ћулибрка, како раде омладинци и омладинке. Чуоје: „Изгинуше!" На питање ко су најбољи радници, одговориоје:

„Био би то дуг списак. Има много добрих: Мирко, Блажо, Јован, Стеван, Марија, Аница... Уосталом, погледајте: зар сви не раде добро. (Драган показује на своје бригадисте који су се један до другог поређали док копају) И ја бих сада био међу њима, али сам јуче оперисао жуљеве. Проћи ће ово брзо. Иначе, моја бригада ће у насељу у Узићима направити макету овог брда и читавог радилишта на усеку. Има нас око тридесет грађевинаца из средњотехничке школе. То ћемо урадити до седмог јула...

Репортер је забележио и ово:

„И са друге стране брда налазе се бригадисти. Са обе стране се „напада". Ту су и Задрани, младићи и де-

војке са плавог Јадрана... Стојимо на врху Градине. Ј1ево и десно, далеко доле, заставе у земљу пободене и - песма. Све се слило на овом месту, на усеку, највећем објекту на траси пута. Људске руке, руке младости, машине и елан - то ће победити и ову природну препреку. Славиће сејош једна радна победа. И путће проћи кроз брдо".

Проћи, онако како је прошао и кроз стеновиту Овчарско-кабларску клисуру између Чачка и Пожеге.

Фестивали

Одржана су три фестивала градитеља. Други је, рецимо, био у Титовом Ужицу, 31. јула.

Заим Пружњанин је на њему саопштио да су бригаде до тада окупиле 9.760 бригадиста, да је ископано 197.148 кубика земље, скинуто 81.143 кубика хумуса, у насипе уграђено 172.850 кубика, а у потпорне зидове још 5.610 кубних метара камена и бетона.

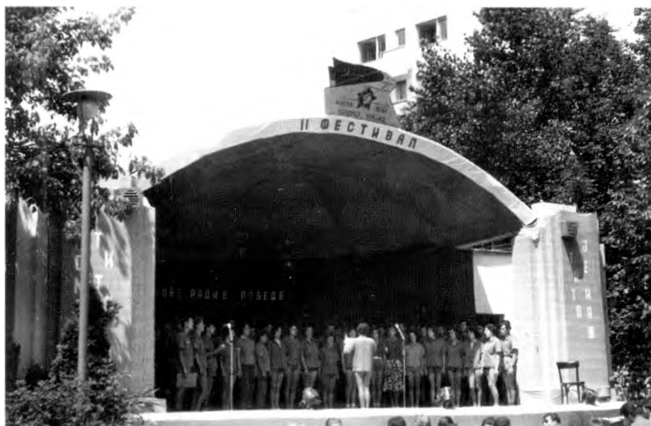

Хорске иесме на једној од приредби фесшивала

Само ујулској смени на траси пута је радило 3.750 младих, са просечним учинком од 142 одсто.

У току такмичења пред овај фестивал одржано је 246 приредби, са 5.020 извођача програма за око 100.000 гледалаца. Разним техничким активностима било је обухваћено око 800 младића и девојака. Нису изостајала ни спортска такмичења.

На трећем фестивалу, одржаном у Чачку 28. августа, саопштеноје даје до тада на траси пута радило 114 радних бригада, са око 13.000 младих градитеља, да је одржано 17 различитих курсева, са око 6.000 полазника, од којих је 4.304 завршило техничке курсеве.

Наравно, фестивал су пратила и такмичења у култури и спорту.

Приликом дефилеа кроз Чачак група младих градитеља носила је транспарент са занимљивим текстом: *Ко иде са нама - у реду, ко неће - врло важно.*

После овог фестивала, због школске наставе, која је почињала, на траси више нису радиле средњошколске бригаде.

Прелазну заставу Главног штаба ОРБ освојила 300. косметска бригада „Зејнел Ајдини"

Најбоље резултате на траси пута, у другој декади октобра постигла је 300. косметска ОРБ „Зејнел Ајдини" из насеља „Ратко Митровић" у Прељини, па јој је Главни штаб доделио прелазну заставу као најбољој бригади на читавој траси пута.

Новинарски рапорт

„Чачански глас" је 26. октобра објавио сумарну информацију, која сведочи о величини ове омладинске радне акције:

„Свакако, интересантно је забележити неколико статистичких података о досадашњем учешћу омладине на изградњи пута Прељина - Чачак - Титово Ужице:

До 1. октобра учествовале су 92 омладинске радне бригаде, са укупно 10.163 бригадиста. Од тога било је 50 средњошколских, са 5.857 бригадиста и 42 сеоске, са 4.306 омладинаца и омладинки.

Из других република на акцији је учествовало 9 бригада, и то: 4 из Хрватске, 2 из Словеније, 2 из Босне и Херцеговине иједна из Црне Горе.

Све бригаде су укупно 467 пута проглашене ударним, 137 пута специјално похваљене и 61 пут похваљене. У просеку свака је освојила 4,5 ударништва, односно свака сеоска 6,2, а свака средњошколска три ударништва.

До тада је на овој акцији за ударнике проглашено 2.750 бригадиста, докје похваљено око 5.000.

Укупно 18 бригада је носило прелазну заставу Главног штаба, а једна бригада, Азбуковачка, два пута, као најбоља.

Тада се на траси напазиле 24 омладинске радне бригаде, са 1.956 омладинаца и омладинки, од којих су три специјалне."

До краја на овом градилишту учествовало око 10.000 бригадиста

На овој радној акцији до краја октобра учествовало је преко 10.000 омладинаца сврстаних у 92 омладинске радне бригаде, од којих 50 средњошколских са око 6.000 чланова и 42 сеоске са око 4.000 бригадиста.

Све бригаде проглашене су 467 пута ударним, 137 пута су специјално похваљене и 61 пут су похваљене. У просеку, свака бригада је освојила преко четири пута звање ударне. У томе су нарочито предњачиле сеоске.

До краја октобра 2.750 бригадиста је проглашено ударницима, а око 5.000 је похваљено. Прелазну заставу Главног штаба је носило 18 бригада. Једино је Азбуковачкој бригади успело да два пута освоји овај највећи трофеј.

На изградњи пута Прељина - Чачак - Титово Ужицејош се налазе 24 омладинске радне бригаде, са 1.955 бригадиста. Истовремено, две бригаде су радиле на изградњи Спомен-трга у Титовом Ужицу.

Завршна свечаност

Два дана-26. и 27. новембра 1960. године, трајале су завршне свечаности поводом завршетка ове радне акције Присуствовали су им највиши партијски и државни руководиоци Србије.

Прводгана у свим насељима су одржане приредбе са уметничким програмом. У Пожеги је отворена изложба фотографија „Пут Чачак - Титово Ужице".

„Чачански глас" је (7. децембра) писао:

„Сутрадан, 27. новембра, у раним јутарњим часовима, покрај новог асфалтног пута, између Јелендола и Пожеге, у селу Гугљу, откривена је спомен-плоча градитељима. У присуству бригадиста, представника централних комитета Народне омладине Југославије и Србије и грађана овог краја, спомен-плочу је открио Миљенко Зре-

лец, члан Председништва Централног комитета Народне омладине Србије, истичући успехе омладине на радним акцијама које су организоване широм наше домовине.

На спомен - плочи, која се налази с леве стране пута од Овчар Бање ка Пожеги (а коју је радио Стеван Дукић из Београда), уклесане су речи:

Поводом прославе 20-1одишњице устанка, у времену од 3. априла до 27. новембра 1960. !одине, 12.000 младића и девојака из Србије и осталих република сврстаних у 115 омладинских радних бртада, заједно са шест !рађевинских Оредузећа !радило је модерни асфалтни пут Чачак - Титово Ужице у дужини од 28 километара.

Уз бетон, на коме се налази спомен - плоча, од !вожђа суурађени и извесни знаци који симболизују младост на акцији...

Уследиоје, потом, свечани митина у Пожеги, на коме је Заим Пружњанин посебно нагласио да је „целокупни овогодишњи радни задатак, захваљујући ванредном залагању омладине, премашен за 10 одсто.

ВИДОСАВА - ВИДА ВУЛЕВИЋ ЗИМОЊИЋ
Учесница на чеШири радне акције

Вишегодишња омладинска активисткиња и учесница на четири велике ОРА, Видосава - Вида Вулетић Зимоњић рођена је 1939. године у Клинични, општина Пећ на Косову и Метохији, где су се њени родитељи као колонисти, населили из Васојевића. Избијањем Другог светског рата и окупацијом Југославије отац јој се одмах укључио у НОБ против фашистичког окупатора, а она је с мајком и осталом децом, избегла у Васојевиће, да би се тек после ослобођења земље поново вратили на Космет, где јој је отац већ заузимао различите положаје у новоуспостављеној власти широм Космета.

По завршеној основној школи и гимназији у Приштини 1957/58 године, Вида се уписала на Историјско-филозофски факултет у Београду, група за етнологију.

„...По завршеној првој години студија, укључила сам се у Студентску бригаду „Јован Поповић" која је учествовала на изградњи Аутопута „Братство-јединство", на деоници Загреб - Љубљана, у Кронову, код Новог Места.

На траси сам, углавном, радила с лопатом, а некад била и водоноша. Наша бригада се, у оквиру различитих активности у насељу, а нарочито око логорске ватре, дружила и са једном бригадом из Туниса. Имала сам тада прилику да будем у делегацији коју је, на позив њиховог команданта, Снусиа, предводио наш командант Радош Смиљковић, а ја у њој била преводилац са онда солидним знањем француског језика.

После II године студија, у лето 1959. године, поново сам на радној акцији у Студентској бригади „Димитрије Туцовић", на деоници Аутопута Параћин - Ниш, у насељу Белотинац. Поред рада на траси, обављала сам и дужност секретара Бригаде.

По повратку са ове радне акције, изабрана сам за председницу Савеза студената своје групе и подпредседницу Факултетског одбора Савеза студената, где сам, у нашем клубу, међу колегама срела и будућа велика имена наше културе и уметности - песнике Матију Бећковића и Љубивоја Ршумовића, глумца Мишу Јанкетића, сликара Милића Станковића (Милића од Мачве) и историчара Андреја Митровића.

У лето следеће, 1960. године, опет сам на радној акцији, на изградњи магистралног пута Прељина - Чачак - Пожега - Ужице, где сам била заменик команданта Студентске бригаде. Поред свакодневног рада на траси, била сам задужена за просветно-културни и спортски живот у бригади и у том својству учествовала на саветовањима заменика команданата (једно је одржано у седишту Главног штаба у Овчар бањи), на коме се расправљало о стању и о побољшању програма у областима друштвених активности.

Са савеШовања заменика командана́Ша ОРБ у Овчар бањи. Испред мушкараца седи једина омладинка - заменица команданта брт̄аде Видосава - Вида Вулевић

Уследилоје, потом, моје даље ијош веће ангажовање у Савезу студената Београдског универзитета, као члана Председништва, а затим и у Председништву ЦК НОС, у његовој Комисији за село и за женску омладину. На тој дужности, обилазила сам многа места на територији Србије, па и најзабитија села, ради подстицања активности на културном уздизању младих, нарочито жена.

Године 1962, као функционер ЦК НОС 1962. године отишла сам још једном, четврти пут, на радну акцију, на изградњу Аутопута „Братство-јединство" на деоници Параћин - Осипаоница, где сам обављала дужност председнице Савета насеља, бринући заједно са осталим члановима Савета, о целокупном унутрашњем животу (укључујући културне, образовне и друге активности) у омладинском насељу у коме је у то време боравило седам омладинских радних бригада.

Пошто сам изабрана и за члана Конференције жена Србије, ненадано сам доживелајош један акцијашки сусрет у иностранству. На позив Организације жена Туниса, странке Нео Дестур, председника Бургибе, била сам у женској делегацији наше земље (у њој сам представљала Србију), која је посетила Тунис и била примљена у кабинету председника Бургибе. Представљајући своје министре, председник Бургиба међу њима представи нам и министра за школство. Ја у њему радосно препознам нашег старог познаника са радне акције у Словенији, бившег команданта Туниске бригаде, Снусиа, који, чим ме угледа, такође, изненађен и радостан, рашири руке, па ме, супротно протоколу, загрли и представи своме председнику Бургиби, говорећи му ко сам и одакле се знамо, што је и од председника Бургибе било лепо примљено.

По завршетку студија 1962. године, радила сам у ЦК НОС, затим у Савезној народној скупштини, као са-

ветник у служби за образовање, науку и културу Савезног већа, све до 1974. године, када сам прешла на рад у Савезни завод за статистику, у службу за статистику образовања, науке и културе и била секретар наше делегације за статистику средњоевропских земаља - СЕВ-а, да бих на крају, у Савезном заводу за статистику, прихватила дужност Начелника службе за статистику животне средине на којој сам остала до пензионисања.

ПРВОСЛАВ ВУЧКОВИЋ - ВУЧКО

Сећање са изградње пута Прељина - Чачак - Ужице

Наша Пожаревачка средњошколска бригада билаје смештена у Омладинском насељу Горјани (око 8 км удаљеном од Ужица према Београду у једној огромној згради недовршеногзадружногдома, а градилиште неки километар даље низ трасу будућег пута.

Радили смо на ископу и утовару земље у велика воловска и коњска кола - шпедитере, који су стално стизали и одлазили, да би се што пре, према пројекту, насула будућа траса пута. Нисмо дизали главе од целодневног „лопатања".

Група бртадиста Пожаревачке бртаде у Омладинском насељу Горјани. Првослав Вучковић стоји тећи с леве стране

Ненавикнути на овај посао, ми средњошколци, а нас је било највише у бригади, нисмо се штедели, па се уз жуљеве, мени и још неким друговима појаве и болови у препонама, због чега смо упућени у Ужичку болницу. После прегледа лекар нам је препоручио да променимо врсту посла, а ако то није могуће да превише не пунимо лопате и чешће током рада да правимо паузе. Тако смо, временом, решили тај проблем. Али, десетак дана пред крај јулске смене, због неког убода у лево стопало, рана се тако искомпликовала да више уопште нисам могао на трасу. Уместо да будем враћен са акције, што би за мене било поразно решење, додељена ми је дужност секретара Савета насеља, на којој сам дочекао крај ове акције.

На овој акцији сам упознао многе дивне младе људе из Зајечара, Босанског Петровца, Вршца и других градова, чије су бригаде с нама биле у Горјанима, међу њима и команданта одличне Вршачке бригаде, сада проф. др Косту Чавошког, академика, а тада ученика гимназије.

На крају смене смо отишли, парадно, разуме се, пешице и с песмом, на велики свечани збор свих бригада те смене на ужички стадион (фудбалско игралиште), где је, са узвишене трибине, командовао и говорио Заим Пружљанин, командант Главног штаба акције. Тада су најбоље бригаде проглашене за ударне и он им је уручио одговарајућа писмена признања и одличја, уз громогласне бригадирске поздраве и песму.

Сећам се да сам са ове радне акције послао један кратак текст о нашој бригади за пожаревачки лист *ЛисШ народа* и да сам после његовог објављивања за то примио свој први, мали хонорар, који сам брзо потрошио са друговима.

КРАЋИ ПОГЛЕД НА ИЗГРАДЊУ
ПУТА ПРЕЉИНА - ЧАЧАК - УЖИЦЕ

ЗАИМ ПРУЖЉАНИН
Командант Главног штаба ОРБ

Омладинске радне бригаде, са око 12.000 омладинаца и омладинки, од априла до половине децембра 1960. године, веома успешно су извршиле добијени задатак - изградиле пут Прељина - Чачак - Ужице и предале га на дар народу, у оквиру обележавања годишњице Ужичке Републике.

Рад бригадиста на траси овог магистралног пута све време је текао с песмом, без обзира на изузетно тешке услове градње. Јер, механизација је била доста оскудна, мање-више код свих грађевинских предузећа, која су изводила радове на својим деоницама, почев од „Партизанског пута" и „Аутопута", па све до „Словенија цесте".

Свакодневно на траси се водила битка за испуњење норми, за што више проценте радногучинка, за ударништво, похвале и специјалне похвале бригада, за звање најбоље бригаде у насељу и целој траси. Увек се заинтересовано чекао митинг по завршетку сваке декаде и саопштење радних резултата ОРБ и одлука Главног штаба о признањима најбољим бригадама и насељима.

Као и на свим осталим ОРА, тако и на овој организоване су разне друштвене, културно-просветне и спортске активности у омладинским насељима. Ми смо створили могућностда бригадисти, према својим интересовањима, похађају разне образовне и техничке курсеве, почев од књиговодствених до вожње мопеда и трактора.

Упознавање с природом и знаменитости крајева кроз које овај пут пролази, и људи у околним насељима као и шире у региону, било је посебно занимљиво за бригадисте.

Зато смо, такорећи редовно, организовали посете и гостовања бригадиста предузећима. Бригадисти су били посебно заинтересовани за посете предузећима „Слобода" у Чачку, „Милан Благојевић" у Лучанима, „Севојно" у Ужицу. Одлазак Кадињаче и полагању венаца код Споменика, билоје скоро неизоставно за сваку бригаду.

ЗАИМ ПРУЖЉАНИН

Рођење 1931. године у Новом Пазару, гдеје 1941. године завршио основну школу, а 1946. се уписао двогодишњу Школу ученика у привреди, којује завршио 1947. године, када је са Новопазарском бригадом отишао на изградњу Омладинске пруге Шамац - Сарајево.

„Држећи се тада познате пароле - *Ми 1радимо прyJy - прyJа 1ради нас* - скоро сви смо се укључили на неки од постојећих курсева. Ја се определим за курс за телеграфисте, пошто сам у школи већ нешто сазнао о Морзеовој азбуци и

Заим Пружљанин

желео сам да то што потпуније савладам.

Са завршеним овим курсом и по повратку са радне акције, распоређен сам на рад у Железничкој станици у Чачку, као телеграфиста.

Као и у Новом Пазару, тако и у Чачку, са својим друговима сам учествовао на локалним радним акцијама, организованим на комуналном уређењу града, почев од чишћења рушевина, од бомбардовања на почетку фашистичке окупације, па преко уређења и улепшавања средине, до изградње већих привредних објеката, као што је Заливни канал на релацији Чачак- Мрчајевци.

Истовремено, вечерњим похађањем наставе, завршио сам гимназију у Чачку, а потом Вишу економско-комерцијалну школу у Београду, такође уз рад, обављајући дужност секретара и председника Среског комитета Народне омладине у Чачку. Обављао сам дужност секретара у регионалној Привредној комори Краљево, а затим секретара у Савезној дирекцији за робне резерве, потпреседника Задружног савеза Србије.

Последњих четврт века свога радног стажа провео сам на месту подпредседника Извршног одбора Агробанке у Београду.

Практично, цео мој радни и животни пут трасирала је омладинска радна акција, васпитавајући ме у упорности у раду и подстичући ме на стално учење и стручно усавршавање.

Драго ми је што су скоро сви омладинци моје генерације, на овај или онај начин, прошли исти или сличан пут. Зато теже и доживљавамо разграђивање и уништавање онога што смо у својој младости стварали.

РАДОВАН М. МАРИНКОВИЋ

Радован Маринковић

Аутор већег дела овог прилога, сарадник на осталим текстовима о учешћу омладине Чачка на радним акцијама, Радован М. Маринковић је рођен је у Придворици, Чачак, 1936. године. Школовао се у Чачку и Београду-

Кратко време је радио у просвети, а потом био професионални новинар - уредник у „Чачанском гласу“ у Чачку. Радникје бројних листова, часописа и електронских медија и учесник на научним скуповима.

Библиографија његових објављених радова надмашује 1.500 јединица, међу којима је и више књига разнородне садржине (поезија, есеји, публицистика).

Члан је Удружења новинара Србије, Удружења књижевника Србије, Вукове задужбине и Одбора за проучавање села Српске академије наука и уметности. Превођен на словеначки, руски и турски језик.

Добитникје бројних награда за стваралаштво, међу којима и Повеља за животно дело Удружења књижевника Србије (1999).

Пошљунчавање иомоћноI колосека уз шрасӯ иуша Пре̄љина - Чачак - Ужице

ДЕОНИЦА БИЈЕЛО ПОЉЕ - КОЛАШИН

На свом IV конгресу, одржаном 1963. године, Народна омладина Југославијеје примила нове радне задатке. И одмах песмом исказала своје одушевљење и решеност да и тај задатак успешно изврши.

У паузи и по заврштеку Конгреса, у холу Дома синдиката, а на Тргу Маркса и Енгелса, у козарачком колу одјекивала, је песма раздраганих младића и девојака:

Кунемо се вољеном Маршалу
Гоадићемо Јадран - машстралу.

Пре почетка изградње Јадранске магистрале од Колашина до Бијелог Поља, Централни комитет Савеза омладине Југославије издао је *УпуШсШво за Орипреме омладинских радних 6ри1ада,* у коме је, између осталог, речено:

> „Млади људи социјалистичке Југославије налазе се пред почетком свог овогодишњег великог радног задатка: изградње Јадранске магистрале од Колашина до Бијелог Поља.
>
> Двадесет хиљада и четири стотине омладинаца и омладинки из целе земље, у 167 радних бригада, имају задатакда, од 15. априладо 29. новембра 1964. године, изграде модеран пут у дужини од 47 километара".
>
> Радна акција на изградњи континенталногдела Јадранске магистрале од Колашина до Бијелог Поља, у дужини од 47 км, почелаје 16. априла 1964. године.

Овај веома обиман задатак омладине и грађевинских предузећа отежавали су и неповољни временски услови. Од 15. априла до 27. новембра било је укупно 69 кишних дана. Од целокупног фонда времена, 30,66 одсто су одузеле кише. А повремено је почињао и снег. Због тога изгубиће се целих педесет дана, или 30,66 укупног радног времена. Само 105 радних дана било је сунчано, без падавина.

А требало је ископати 726.670 кубних метара материјала у камену и земљи, уградити у насипе 412.950 кубних метара земље, камена и шљунка, припремити у каменоломима и уградити у труп коловоза преко десет хиљада кубика туцаника. Такође, требало је изградити и 212 објеката распона до пет метара, један тунел дужине 80 метара и 12 мостова од 8 до 90 метара. Све то је захтевало од омладинских радних бригада, радника и стручњака из грађевинских предузећа ванредне напоре и пожртвовања.

Заједно са омладином радилоје и шест грађевинских предузећа, са укупно 1.600 радника, техничара, инжењера и другог стручног особља.

Између градова Бијело Поље и Колашин, уместо ранијег, углавном академског, односно локалног пута, изграђен је модеран пут првог реда - планинског типа, у дужини од близу 49 километара.

По1пед на Бијело Поље

Космешска ОРБ „Емил Дураку“ код Слијеиач Мосша

Сарајевска ОРБ код БијелоI Поља

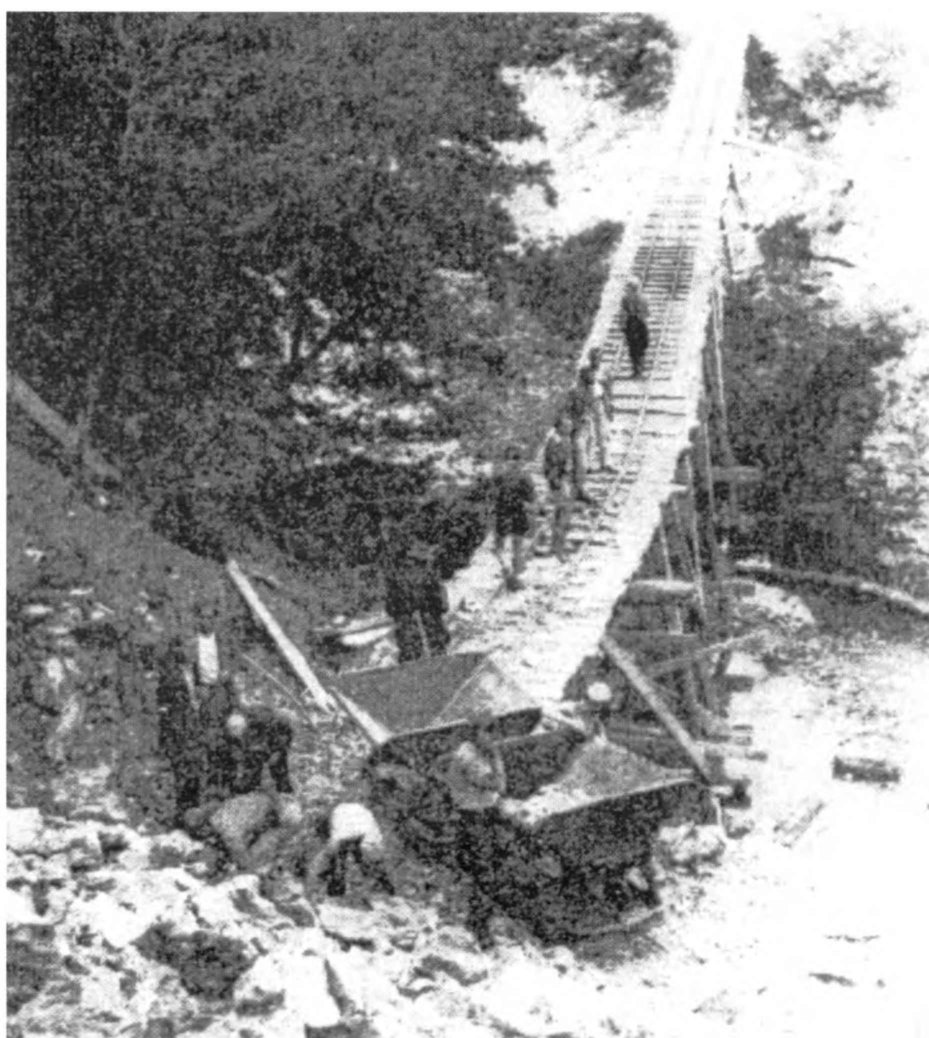

Привремени висећи мосш на Градилишшу дела Јадранске машсшрале

Иако је било негде око 50 одсто сунчаних дана од укулног времена, омладина је остварила само 624 ефективна часа - мање.

Киша, блато, снег, надокнађени су пожртвовањем, ударничким радом у поподневним сатима, ноћу и за време празника. Или, иако су лекари на овој акцији дали поштеде и боловања укупно 26.790 часова, боловањем је искоришћено само 12.160 часова.

На томе радном попришту од првог дана развило се такмичење између бригада, а по завршетку ударних дана и радних декада проглашаване су за ударне најбоље бригаде, а појединци за ударнике.

Групе омладинаца и целе бригаде често су остајали на градилишту и у Трећој или Четвртој смени. А при томе су им најтеже падале одлуке које су им забрањивале такав рад.

Ентузијазам младих битно је утицао и на професионалну радну снагу. А све то је допринело да ритам изградње буде бржи од уобичајеног и да се оствари норма у просеку 231 одсто, што је био прави рекорд на целој акцији.

На фадилишшу Јадранске машсшрале

ИЗУЗЕТНО ТЕШКИ РАДНИ УСЛОВИ

„... У црногорским гудурама код Колашина, у селу Сјерогоште, 1964. године, услови за рад су били изузетно тешки и изискивали су велики физички напор. Од насеља до трасе је требало свакодневно препешачити више од седам километара Зато се устајало рано, у пола четири. Спремање кревета, бараке, јутарња фискултура, умивање, доручак и одлазак на трасу, где је посао почињао у седам сати.

А на траси је требало раскрчити терен, како би никла нова коловозна трака. Прво су минери имали задатак да сруше десетак метара стене. За свако минирање је коришћено и до 500 кг динамита. Затим је већи део бригаде равнао терен, а мањи део одабраних, оних најснажнијих, ангажован на мешалици. Кадје требало, радило се и у две смене.

Киша, која је сваког дана, као по команди, падала у 11 пре подне и у три поподне, за тренутак би зауставила радове, али чим она престане, застој се за тили час надокнађивао, јер се радило такорећи трчећи.“ - сећао се учесник ове ОРА, Душан Колунџија.

....И сада, са дистанце од скоро пола века, кад размишљам о томе, чини ми се као да смо радили у трансу. Тај необичан осећај заједништва, здрав такмичарски дух и свест да стварамо нешто што ће бити од општег значаја, у сваком од насје будио неолисиво задовољство. Нисмо ми само крампали. Било је времена, истина, не много, за спортске активности, разне курсеве и дружења с акцијашима из других бригада.

Акције су биле места где су ницале љубави од којих су многе крунисане браком и данас трају. Незаборавни су били растанци на крају смене. Загрљени, уплакани у диму из ауспуха аутобуса, који ће нас повести ку-

Насеље „Пролешср" Леиенац код Мојковца

Гоуиа Сомбораца на Градилишшу

ћи и раздвојити заувек, или можда само до неке нове акције, у некој новој лепој причи.

Данас млади немају тај осећај заједништва, не знају да живот може да буде леп и са мало пара..."

Богат програм културно-просветних, образовних и спортских активности

Као и на свакој, и на овој радној акцији развила се богата културно-просветна, образовна и спортска активност у бригади, у омладинском насељу. У свих пет смена припремљено је укупно 3.078 разних културно-уметничких манифестација (приредби, логорских ватри, предавања, игранки, изложби). А према извештају Главног штаба, бригадисти су у радним колективима грађевинских предузећа, школама, околним селима и градовима и јединицама ЈНА извели преко 800 програма, углавном, овог карактера.

У омладинском насељу најпопуларнија су била такмичења: *Тражимо највеселију чепју; Покажи шта знаш; Микрофон кроз бараке* и сл.

Разн.е аматерске курсеве завршило је 10.611 бригадиста, а стручне (тракторски, зидарски, електро-инсталатерски, ауто-електричарски, електромеханичарски, водоинсталатерски) укупно 1.914 бригадиста.

А у спорту и фискултурном животу уопште, бригадисти су били неуморни. Бавили су се: атлетиком, планинарством, дизањем тегова, куглањем, пливањем рвањем, стрељаштвом, шахом, рукометом, одбојком, кошарком, малим фудбалом. Одржана су укупно 4.964 спортска сусрета, од којих 428 са припадницима ЈНА и екипама околних места.

Сви радови су завршени 27. новембра 1964. године.

У овој последњој радној акцији, пред нешто дуже затишје омладинског добровољног рада, на деоници Јадранске магистрале између Колашина и Бијелог Поља, учествовало је 18.719 омладинаца и омладинки из свих крајева земље, сврстаних у 168 омладинских радних бригада, 354 омладинца из 28 земаља Европе, Азије, Африке, Северне и Јужне Америке.

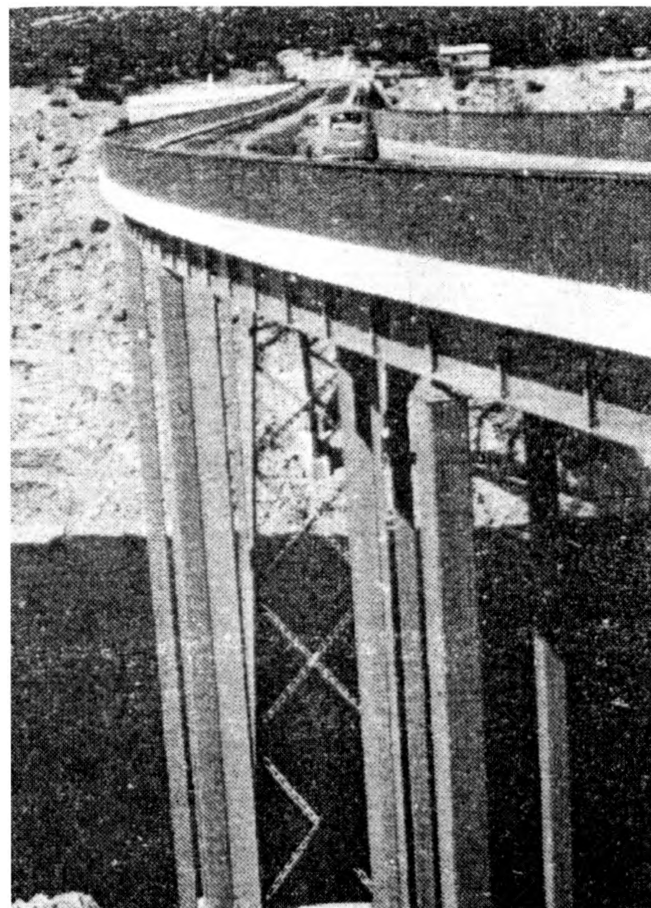

Део из1рађене Јадранске машсшрале

Сомборске ОРБ на шраси Јадранске машсшрале, СјерО1Ошће, 1964.

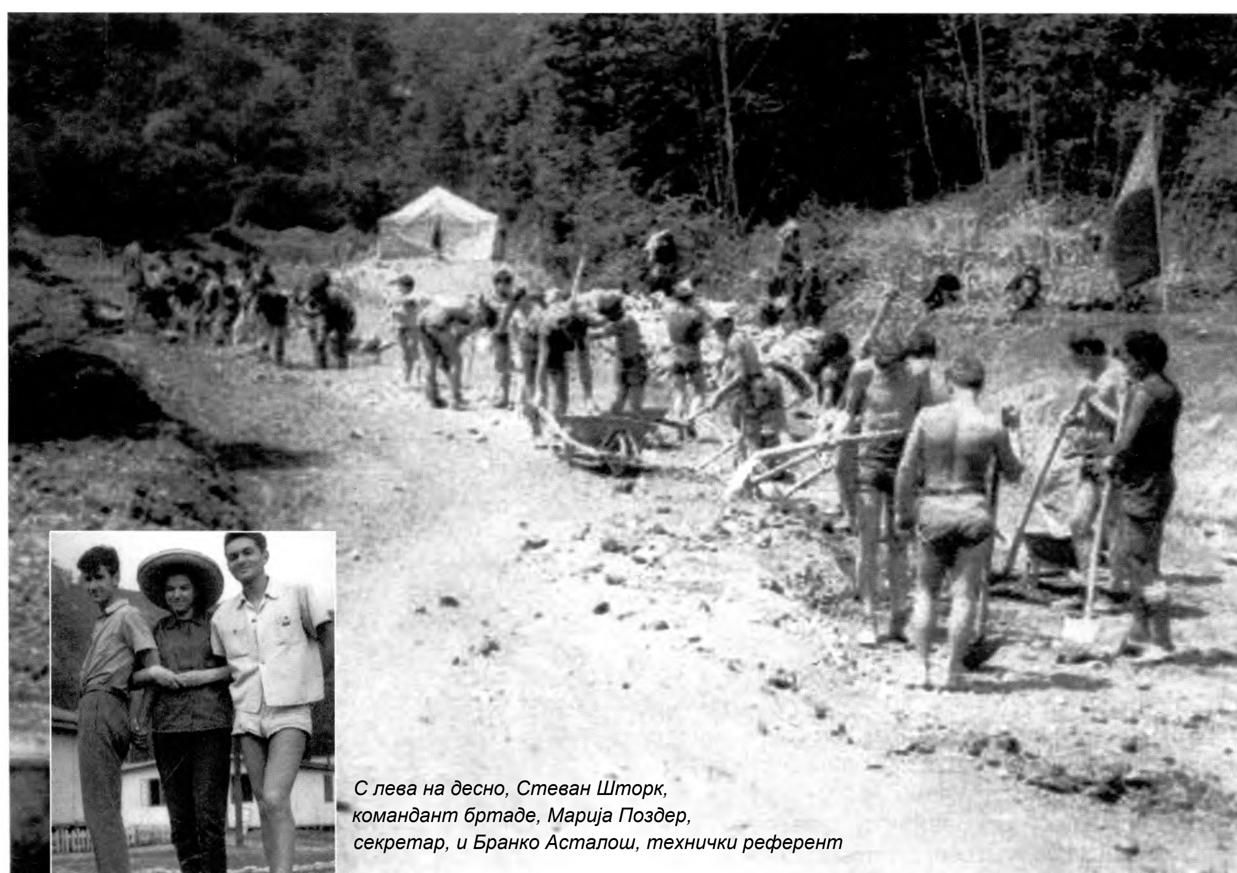

С лева на десно, Стеван Шторк, командант бртаде, Марија Поздер, секретар, и Бранко Асталош, технички референт

Омладинска радна бришда „Сомбор 64", на делу машсшрале у Сијеро1ошћу, имала је четири чете, са укупно 128 бртадиста, од којих је 26 прошашено за ударнике, а 46 је похваљено.

Нишке и...

На изградњи овог дела Јадранске магистрале радило је и пет омладинских бригада из Ниша. Од њих, Бригада „Јосип Колумбо", састављена од сеоске омладине, била је пет пута ударна и носилац плакете „Младост - стваралаштво - социјализам".

Омладина Ниша била је заступљена и средњошколским бригадама - „Станко Пауновић" и „Анета Андрејевић".

А после средњошколских, на траси су радиле Пета и Шеста омладинска радна бригада.

Када су се ове бригаде, 9. септембра увече, вратиле са Јадранске магистрале улицама Ниша одјекивала је песма:

Ми смо своме 1раду
Обећање дали
Да ћемо се вратити
Два пута ударни.

„Ударништва, специјалне похвале, изванредна признања, другарство и успомена са трасе", писао је Глас омладине, „све се то осећа у спонтаној и раздраганој песми младића и девојака који су на Тргу ослобођења заиграли Козару и народна кола...

...Краљевачке ОРБ на Јадранској магистрали

Тренуци младићког дивљења и одушевљења за нове напоре били су још једна потврда позива „Радом гласамо за социјализам" који је гесло свих младих на изградњи трасе".

На изградњи дела Јадранске магистрале учествовала је и Међупштинска бригада Краљева, Рашке, Новог Пазара, Тутина и Сјенице под називом IV ОРБ „Олга Јовичић - Рита", са 125 бригадиста (командант ОРБ Данило Поповић). Смештена у насељу код Слијепач моста, ова бригада је на радилишту постизала запажене радне резултате.

На ОРА Јадранска магистрала 1964. године учествовала је и Краљевачка среска ОРБ „Живан Маричић", са 120 бригадиста, младих радника, омладине са села и средњошколаца. Остала је на акцији три месеца, и обављала завршне радове на Јадранској магистрали. Проглашена је 7 пута ударном, имала 32 ударника и 32 похваљена бригадиста.

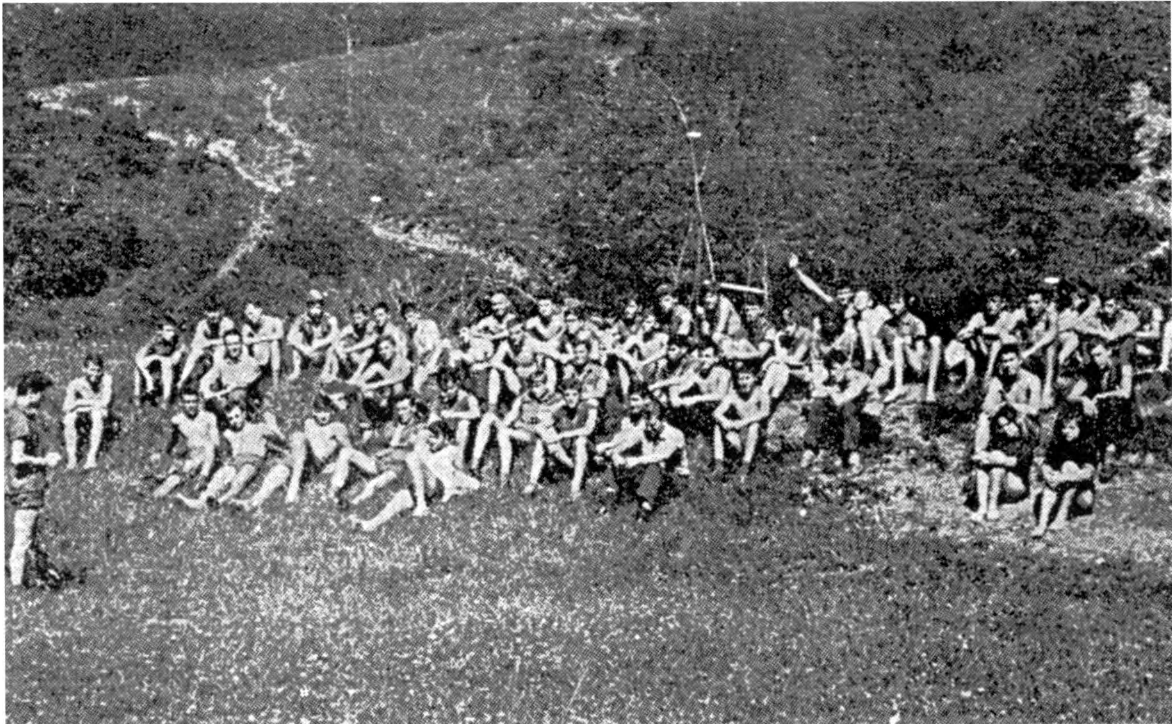

БриГадна конференција Нишке ОРБ

ПРЕДСЕДНИК ТИТО О РАДНОЈ АКЦИЈИ НА ЈАДРАНСКОЈ МАГИСТРАЛИ

У току радова, о свим успесима и проблемима, омладинци су редовно извештавали Тита. Једном га је посетила и делегација Главног штаба радне акције. Разговарало се о свему, а највише о условима живота и рада.

„Каква је исхрана и смјештај бригадиста?" - питао их је Тито.

„Исхрана је добра - одговорили су чланови штаба.
- Омладинци су задовољни."

„Најбоље би било да о томе говоре бригадисти" - приметио је један члан делегације.

„Да, да, другови - сложио се Тито - треба питати оне који раде лопатом!"

Упркос неповољним временским приликама - забележено је чак 69 кишних дана - омладина је на време испунила задатак.

Обавештавајући председника Тита о новој радној победи, бригадисти су га позвали да је заједно прославе. Тито им је упутио писмо следеће садржине:

Веома ми је жао што збо1 заузетости нисам у мо1ућности да присуствујем свечаностима поводом завршетка омладинске радне акције на дионици Јадранске машстрале Колашин - Бијело Поље.

Захваљујући изванредном залаГању, омладина Ју1ославије, радници, техничари и инжењери успјешно су и на вријеме извршили и овај задатак, упркос честим временским непо1одама. Наша омладина је и овоI пута, као увијек до сада, показала своју дубоку привржeност раду и стваралачки однос према социјализму и оправдала повјерење које према њој 1аји наша социјалистичка заједница.

Ово1одишња радна акција, као и све претходне, има велики морално-политички и васпитни значај за зближавање свих наших радних људи, а посебно омладине, и за ње1овање и јачање братства и јединства, те наше највеће социјалистичке тековине. Бо1ато радно, политичко и васпитно искуство, стечено на овој акцији, допринијеће да омладина у фабрикама и школама, у фадовима и селима буде свје-

стан носилац дањеl развоја самоуправљања радних људи, основице наше! друшШвено< развитка.

Пут који данас предајеШе у саобраћај допринијеће бржем друштвено-економском развиШку СоцијалисШичке Републике Црне Горе и друшх крајева којима недовољно развијен саобраћај оШежава општи развитак. Овај дио матстрале има истовремено велики значај и за развој туризма, како на Јадрану тако и у друтм лијепим предјелима наше земље.“

После радне акције на Јадранској магистрали, дошло је до новог затишја које ће потрајати више година, са учесталим расправама о рентабилности добровољног омладинског рада и друштвеној оправданости радних акција, у којој су изнесена и противречна мишљења и супротни подаци, о чему се, у свом Извештају изјаснио и Осми конгрес Савеза омладине Југославије у своме извештају.

Све досадашње анализе које је вршио Централни комитет, заједно са стручњацима, о економској оправданости ор1анизовања омладинских радних акција, недвосмислено иотврђују да су радне акције економски оправдане и да не прелазе 1ранице у којима се крећу 1рађевинска предузећа која раде без учешћа омладине. Према објављеним анализама, савезне радне акције се према томе мо1у у потпуности укпопити у наш привредни систем.

„ГДЕ ЈА СТАДОХ, ТИ ПРОДУЖИ"

Отац Цветко био на четири, а син Горан на шест радних акција

Цветко Вилотић, угледни просветни радник, учесник на четири ОРА, рођење 1944. године у Доњој Бадањи, општина Лозница. Свој акцијашки стаж почео је на изградњи Аутопута „Братство-јединство", деоница Грделица - Скопље, 1961. године, као бригадиста ОРБ „Вујо Матић“ из Лознице, у Омладинском насељу у Нерадовцу код Врања.

На ОРА „Јадранска магистрала" (1964) у Омладинском насељу „Млади борац“ у Подбишћу код Мојковца, као бригадист ОРБ „Вера Благојевић" из Шапца, са 120 бригадиста средњошколаца, проглашен је за ударника.

На ОРА „Сутјеска 84“ као бригадиста ОРБ „Мајевички партизани“ из Лопара на Мајевици, постао је ударник. Доста је допринео успеху бригаде, посебно у њеним друштвеним активностима. Аутор је песме „Бригадирке, бригадири", посвећене овој радној акцији, а омиљене и певане у свим бригадама у насељу и изведене на Фестивалу бригадирског стваралаштва у Нишу 1984.

На ОРА „Палић 87“, као бригадиста ОРБ „Мејвички партизани" из Лопара и био ударник. Аутор је песме „Живимо за Лолу".

ШШаб ОРБ „Вера Бла1ојевић“ у посети родиШељима народно! хероја Вере БлаЈојевић пред одлазак на ОРА „Јадранска матстрала 64“

Године 1978. није био на радној акцији на изградњи пруге „Шамац - Сарајево", али је аутор ликовног решења амблема ОРБ „Мајевички партизани“ из Лопара и Угљевика.

Године 1985. није учествовао на радној акцији, али је као аутор песме „Овде срце јаче куца“ (текст и мелодија), посвећеној радној акцији на Сутјесци, на иницијативу Штаба ОРА „Сутјеска 85“ учествовао на Фестивалу бригадирског стваралаштва на ОРА „Сава“ у Загребу, 1985. године.

Полазак ОРБ „Вера Бла1ојевић са железничке сшанице у Шапцу на ОРА „Јадранска машстрала 64“

А 1987. године, инспирисан успехом бригадиста на изградњи Омладинске пруге Тузла - Зворник, написао је текст и музику за песму „Ми градим пругу", коју је са ансамблом „Искра“ из Лопара извео на свечаности затварања акције у Зворнику.

Горан Вилотић (Цветков син) рођен је у Брчком 1972. године. Први пут је учествовао на ОРА „Сутјеска 84“ на Тјентишту, а затим сваке године на још пет радних акција: ОРА „Копар 85“, ОРА Аутопут „Братство-јединство 86“, друга трака, насеље у Параћину, ОРА „Палић 87“, ОРА „Титова шума 88“ у Титограду (Подгорици), ОРА „Ђердап 89“ у Кладову.

На свих шест радних акција био је бригадиста ОРБ „Мајевички партизани" из Лопара. Четири пута проглашен је за ударника.

Гзран Вилотић

Бртадисши Шабачке бртаде „Вера Бла1ојевић“ на шраси код Мојковца Граде Јадранску машсШралу - деоницу Колашин - Бијело Поље

Павиљон шабачке бртаде у Омладинском насељу Божа Подбишће

СВЕЧАНИ МИТИНГ БРИГАДИСТА И ГРАЂАНА У КОЛАШИНУ ПОВОДОМ ПУШТАЊА У САОБРАЋАЈ ДЕОНИЦЕ ЈАДРАНСКЕ МАГИСТРАЛЕ

Команданш ГпавноI шшаба ОРБ "Милош Мишшало"

Томислав Бадовинац и Андрија МуЈоша, председник Скупштине Црне Горе

МишинI бршадисша и 1рађана Колашина и околине

ПУТ КРОЗ ВУКОВ ТРШИЋ

Године 1964. пред велике свечаности поводом обележавања 100-годишњице смрти Вука Стефановића Караџића, међу више градитељских подухвата у самом Тршићу-обнова Вукове спомен-куће, подизање велике позорнице испред природног амфитеатра за саборске приредбе и нове зграде Основне спомен-школе - изграђен је и асфалтни пут у дужини од око четири километара, који се одваја од регионалног пута Лозница - Ваљево, и уз десну обалу речице Жеравије, до Вукове спомен-школе.

Гоупа од укупно 650 бришдиста са Бео1радско1 универзишета и иностаних факултета (Куба, САД, Пољска, Чехословачка, Мароко, Швајцарска)

То је дело студената Београдског универзитета, већином са Филолошког факултета, у бригади са око 650 бригадиста, у којој су били и студенти филозофског факултета из главних градова република и две покрајине бивше Југославије као и група страних студената славистике.

Њима су се истовремено придружиле и средњошколске бригаде из Лознице.

На иаршији сшоног шениса

У насељу иод шашорима

Студенти су на овој ОРА боравили под шаторима, а средњошколци, на подовима школске учионице застртим сламом и чаршафима.

Бригадисти су, углавном, на изградњи овог пута углавном обављали земљане радове, а грађевинска предузећа са својом механизацијом просецала нову трасу пута и асфалтирала цео коловоз.

Истовремено, студенти београдског Филолошког факултета су просекли и уредили стазу, како сује сами назвали, *Вуков пуШ до науке* - од Вукове спомен-куће, пречицом преко брда, до манастира Троноше, а на њој укратко исписали цео Вуков животопис, по сценарију и текстовима које је припремио Миодраг Поповић, професор Филолошког факултета.

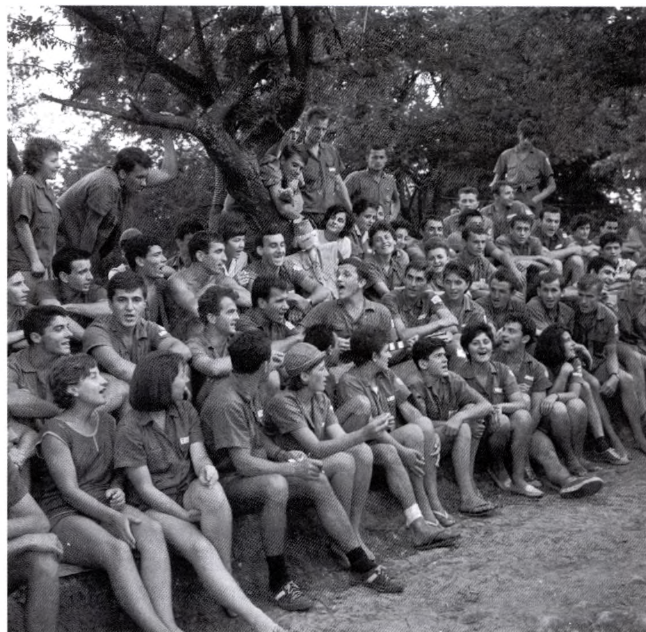

Једна сшуденшска бршада

У листу градитеља "Тршић 64" Миодраг Матицки, између осталог, пише:

"Студенти Филолошког факутлета из Београда су прошле године посетили Тршић, Вукову кућу, и били запањени да се до Вукове куће једва стиже, да су путеви до наше ве-

> лике традиције скоро непроходни. У *ПолиШици* је објављено писмо са насловом *СШуденти желе да Граде Вуков пут.* У ствари, то писмо представља искрену жељу студената целе земље. Јер, Вук није само наш (...). Можда су студнети нашли најлепши начин да се одуже великом Вуку. Изградиће пут којим се пастирче под нарамком брига и невоља Србије запутило друмовима Европе и народном књижевношћу увело Србију у велики свет литературе, која је својим југословенством постала поема родољубља".

"Тршић 64" је први књижевни лист у историји Тршића. Званично, то је било гласило Студентске бригаде Филошког факултета (у којој су и студенти из Чехословачке, Пољске, САД, Бугарске и Кубе). Изашла су свега два броја.

ПИСМО ПРОФ. ДР ДРАГАНА НЕДЕЉКОВИЋА СТУДЕНТУ БЛАГОЈУ ЈАСТРЕБИЋУ У ТРШИЋУ"

Драги друше Јастребићу,

Тражио сам Вас данас на Семинару, али ми рекоше да сте отпутовали у Тршић на радну акцију. Нека Вам је са срећом! Тоје један од најлепших подухвата омладине, и ја Вам - као вишегодишњи руководилац и командант бригаде Филозофског факултета - желим од срца успех. Ми смо радили на пругама, Новом Београду, Железнику, Аутопуту; и било је лепо. Да ми је неко тада нудио да бирам између летовања у Ници и пруге Шамац- Сарајево, искрено, без пренемагања, изабрао бих пругу. Не бих ни размишљао. А таквих је било на хиљаде, такорећи цела генерација. Ето зашто вам у овом часу завидим на младости и племенитости акције коју сте предузели. Градити Вукову школу и пут до Тршића историјски је посао и ја верујем да су сви градитељи тога свесни.

Био сам данас у Деканату. Па сам старом и новом декану предложио да Факултет спреми за бригадисте мало пунуда. Проф. Лалић ће вам већ сутра доћи, а затим ће уследити низ посета са факултета. Поповић је одушевљен и стићи ће за који дан, можда и пре овог писма. Затим, Марковић, Трифуновић и други. Ја бих дошао средином месеца са проф. Вученовим, ако ускладимо време (...)

Срдачно поздравите другове и другарице бригадисте.

Желим Вам свако добро и пун успех у племенитом делу

1. јула 1964. године

Драган Недељковић

Водоноша Бранкица чиша свој
Орилоl за зидне новине

[92] Део лисма проф. Др Драгана Недељковића своме тадашњем студенту Благоју Јастребићу (1941 - 1979), касније нашем познатом књижевнику и културном делатнику. Из књиге: Јастребић, Б. (2009), Далеко до краја (изабрана дела), Откровење и Народна библиотека "Симеон Пишчевић", Београд - Шид, стр. 502)

Гоадишељи ВуковоI пуша у Тршићу

Одавде, са иу̅ша̅ Лозница Ваљево иолаз̅и.

... Нови Вуков иу̅ш к̅роз Тршић, који се завршава.

... Исиод Вукове сиомен школе

ОМЛАДИНА ОТКЛАЊАЛА И ПОСЛЕДИЦЕ ЗЕМЉОТРЕСА

СКОПЉУ

Године 1963. главни град Македоније, Скопље, задесио је разорни земљотрес. Поред акције за пружање помоћи пострадалом становништву Скопља организоване у свим местима наше земље најпре је, веома брзо и ефикасно, реаговала јунска смена омладинаца и омладинки са Аутопута. Скоро сви су се пријавили у нове бригаде добровољаца за одлазак у Скопље.

Председништво ЦК СОЈ, на седници од 1. августа 1963. године, одлучило је да се у Скопљу организује савезна омладинска радна акција.

Главни штаб је тада био на великој муци, јер су се скоро сви бригадисти јулске смене на градилиштима Аутопута пријавили за одлазак у Скопље.

„Путујући полако од насеља до насеља дуж последње деонице Аутопута Братство-јединство, 1963. године, посебан воз је сакупљао бригадисте - добровољце који ће, преко свог планираног месеца, још месец дана радити и у Скопљу - на обнове у земљотресу пострадалог града.

За долазак на ту нову радну акцију јавили су се сви који су у том тренутку били на Аутопуту. Нико није прихваћен ако је млађи од осамнаест година, нити онај који је ма и један дан боловао за време рада на траси - није долазио у обзир.

Млади бртадисши из свих крајева земље ирискочили у иомоћ иорушеном Скоиљу

И јединице ЈНА пожртвовано рашчишћавају рушевине у Скопљу

„Дижи 1лаву Скопље Іраде
теби стижу савезне бртаде"
Још честито није ни почела акција,
а песма је испевана:
„Диж заставу на ашов - ко копље
1радићемо наше ново Скопље".

Песма громка, прегромка за ојађене људе. Народ на улицама у првом тренутку, у недоумици. Зачуђен. Застаје, гледа, па онда - пљесак, са сузама у очима. Од сазнања да нису сами.

Бригадисти - студенти и средњошколци одмах првог дана су тражили да почну да раде, у Ђорче Петрову... А после првог радног дана - поставили су и први захтев:

- Знамо какав је посао, знамо шта се од нас очекује... Не занима нас радно време - радићемо и пре и поподне, увек кад је то потребно. Али, једно захтевамо: овде се не може издвајати на вредније и мање вредне. Овде не желимо ни звања ни признања.

Јасеничка (I чеша) на обнови земљоШресом порушено" Скопља

Командант Главног штаба омладинских радних бригада, Раде Брајовић, изустио је једну једину реченицу:

- Мислим да је сам њихов долазак у Скопље, непосредно по завршетку смене на Аутопуту, довољан да их све назовемо - ударницима!

(Из репортаже А. Пајића „Гради се ново Скопље" објављене у „Фронту").

... Славонском Броду 1964 ...

Следеће, 1964. године, омладинаје, на позив председника Тита (после обиласка подручја пострадалог од земљотреса), притекла у помоћ и становништву Славонског Брода. По одлуци Председништва ЦК СОЈ, од 13. маја 1964. године, на овој савезној омладинској радној акцији, од 10. јуна до 10. августа, учествовало је више од 800 омладинаца и омладинки из скоро свих република, који су постигли веома запажене резултате, испуњавајући норме у просеку од 163 одсто. И остваривши у току два месеца више од 150.000 радних часова.

Са ове радне акције, својим кућама се вратило 200 нових ударника, а више од 300 бригадиста је похваљено.

...ЦРНОЈ ГОРИ 1979.

После катастрофалног земљотреса у Црној Гори, 1979. године, на бројне мање или веће рушевине и оштећења стамбених зграда, јавних установа, туристичких и других објеката (у Бару до темеља срушени хотел „Агава" и зграда Општинског суда), прве су стигле специјализоване омладинске бригаде зидара, тесара, армирача, електричара, да би већ у јуну 1979. године, на том подручју, почела у то време по броју учесника, највећа омладинска радна акција.

На рушевинама у Бару...

Део хошела „А1ава"

Хошел „Славија" у Будви

ОМЛАДИНА ЈУГОСЛАВИЈЕ НА РАДНИМ АКЦИЈАМА У ИНОСТРАНСТВУ

ОРБ „ЈУГОСЛАВИЈА" ОТКЛАЊАЊЕ ПОСЛЕДИЦА ЗЕМЉОТРЕСА У БУКУРЕШТУ

Чим се донекле смирио земљотрес у Румунији, из Београда је отпутовало 80 акцијаша ОРБ „Југославија" да месец дана ради на отклањању последица земљотреса у главном граду Румуније.

- Тешко се може описати свечани и срдачан дочек који нам је приређен - причао је узбуђено по повратку Здравко Петровић, квалификовани металостругар из ИМР у Београду. - На сваком кораку осећала

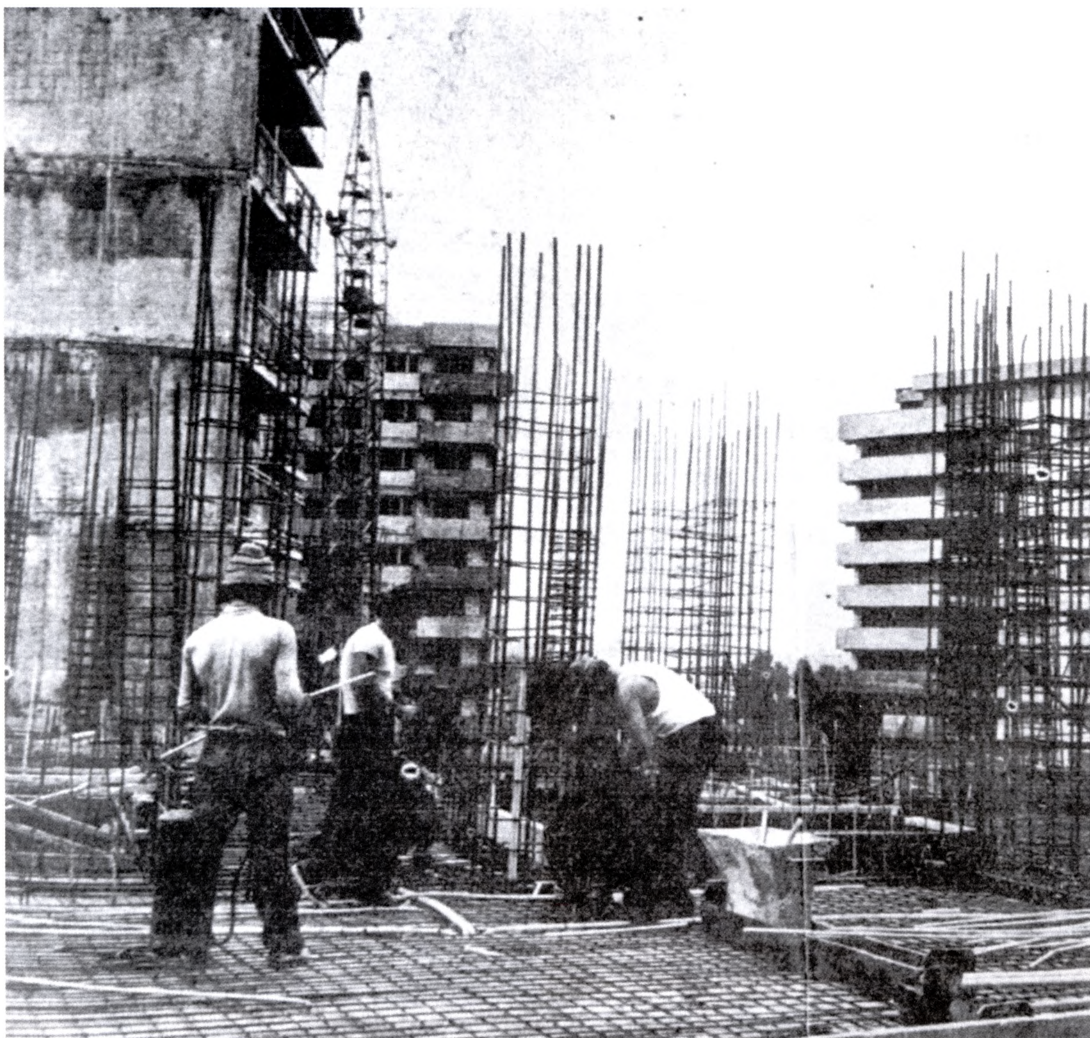

Омладинци - ^радишељи из Ју1ославије 1раде друш ио величини стамбени и Шр1овински објекат у Јлавном 1раду Румуније

се срдачност. Чим грађани Букурешта чују нашу песму, отварили су своје гостољубиво срце и испуњавали нам сваку жељу... Поводом националног празника Румуније, 23. августа, на свечаној трибини, међу 200 угледних гостију из иностранства и чланова дипломатског кора - нашало се и осам наших бригадиста који су из свечане ложе посматрали дефиле стотине хиљада радника, војника, омладинаца, спортиста и грађана Румуније.

Кад су се једном бригадисти појавили у познатом диско-клубу пред његово затварање, домаћини су продужили игранку. Сутрадан су наши бригадисти отишли на приредбу коју је посматрало око 2.000 гледалаца. Дочекао ихје буран аплауз, а програм почео песмом „Лепа Влајна".

Ни у дане румунског националног празника наши бригадисти се нису одмарали. На сопствену иницијативу радилили су на поправци тешког оштећења здања ЦК румунске омладине.

Наравно, није било лако одабрати најбоље. Многи су желели да иду у Букурешт и учествују у отклањању последица земљотреса. Пошли су само они најбољи, углавном, млади радници грађевинске струке, у првом реду зидари и тесари.

За команданта ове бригаде одређен је двадесетогодишњи Божа Солнички, секретар Општинске конференције ССО загребачког Суседграда.

Бригадну заставу команданту Солничком предао је Срђан Керим, члан Секретаријата Председништва ССО Југославије.

Ти кршни омладинци из суседне земље, њихове снажне мишице изазвале су дивљење грађана на улицама земљотресом порушеног града.

Громогласне бригадирске и револуционарне песме на нашем језику сваког јутра, нешто пре седам часова, будиле су становнике Букурешта, који се због тога нису љутили на бригадисте у зеленим униформама. Напротив. Аплаудирали су нашим омладинцима, руковали се с њима.

Они су свакодневно шесш иуша иребацивали румунске Храђевинске норме

ОРБ „ВЕЉКО ВЛАХОВИЋ" - НАЈБОЉА У СССР-у

МЕЂУ ВИШЕ ДОБИЈЕНИХ ПРИЗНАЊА И БЕОГРАЂАНИМА ДВЕ ЛЕЊИНОВЕ ЛЕНТЕ

ОРБ „Вељко Влаховић", састављена од двадесет студената Београдског универзитета (седам девојака и тринаест младића), на радној акцији у СССР-у проглашена је за прву предводничку, или најбољу бригаду од дванаест интернационалних бригада. Тиме је, по просечној норми од 155% урађеног посла, с поносом оправдала своје име, Београд и Југославију у далекој Каљинској области, у граду Калинину, селу Медное, на удаљености од 180, односно 210 км од Москве. Бригада је за тридесет дана (од 30. јуна до 30. јула колико је била у СССР-у), служила за пример бригадама из Источне Европе и Финске по резултатима постигнутим на земљаним, зидарским и бетонским радовима, као и изградњом складишта за воће, гаража и хладњача.

Командант ОРБ „Вељко Влаховић", Мирослав Ивковић, студент четврте године Медицинског факултета и потпредседник Универзитетског одбора Градске конференције ССОЈ Београда, није скривао радост и утиске са акције.

- Сваки дан је био велика радна победа. Нова и непоновљива - каже Ивковић, дугогодишњи активиста из Студентског града. - У току радног времена, на траси или објекту, нико од ових девојака и младића није ни помислио да за тренутак застане. Само смо радили - каже Ивковић и остварили план до подне, а после смо сакупљали поене.

Жуљеви на рукама. Воља и труд. Успеси и признања. Све то говори колико су они били вредни и достојни представници наше земље.

- Па, ето нисмо се обрукали, колега Мирославе - наставља његов заменик Милош Стевановић, студент четврте године Факултета политичких наука, који је седам пута био на савезним радним акцијама, а осам пута ударник.

Стевановић истиче признање за изузетне радне резултате: две Лењинове ленте, шест специјалних плакета Комсомола, осам одликовања реонског штаба акције, „Архимедове значке" и ударничку заставицу. Нико од нас није се вратио у домовину без посебног признања.

- Цела наша бригада је ударна - задовољно додаје Јованка Матић, студенткиња Факултета политичких наука.

Остали бригадисти, Симо Гламочић (ВЕШ), Дарије Лалић (Медицински факултет), Мирсад Селимовић (Виша машинска школа), Добривоје Видић (Архитектонски факутлет), Славица Боровчанин, апсолвент Фармацеутског факултета, Ивана Ропчић (ВПШ), Радисав Рајков (ВПШ)... говоре о појединим детаљима из културно-забавног, спортског и друштвеног живота.

- Није било дана да се није славило - причају. - Пребачај норме. Дан борца, Дан устанка Србије, Националнни празник Монголије (11. јул). Дан устанка Црне Горе, Дан устанка Босне и Херцеговине, Наши рођендани... Свугде смо учили руски и брзо склапали познанства. Друговали и пријатељовали. Разгледали смо Москву, Лењинград, гледали балет „Дон Кихот", као и филм „Валтер брани Сарајево", заједно са совјетксим бригадистима. Омладинцима других земаља смо причали на политичким трибинама о југословенском самоуправљању и самоуправљању на Београдском универзитету. Певали смо са младима Совјетског савеза њихове и наше најдраже партизанске песме, играли фудбал, одбојку... Веселили се знојни и уморни. Било је лепе забаве. Праве младалачке.

Овде, на повратку у Београд, причају се незаборавни утисци, непоновљиви сусрети... Стога су поново добили позив за учешће у наредној радној акцији. (Драгољуб Ђокић)

УЧЕШЋЕ БИВШИХ АКЦИЈАША ИЗ ЈУГОСЛАВИЈЕ КАО ИНСТРУКТОРА НА ОСПОСОБЉАВАЊУ АНИМАТОРА РАДНИХ АКЦИЈА У АЛЖИРУ

Мирко Болфек[93]
(Рођен 1939. године)

У првим годинама алжирске независности, конкретно од прољећа 1963. до краја 1965. године, искусни акцијаши - инструктори из свих крајева бивше Југославије судјеловали су у организацији низа семинара за оспособљавање аниматора добровољних радних акција, који су дјеловали при тадашњем алжирском Министарству омладине.

У мањим скупинама (од 5 до 10), у оквиру техничке помоћи, повремено смо боравили у Апжиру на позив алжирске владе. Ја сам био водитељ инструктора на првом у низу таквих семинара у Сћегадј (од 29. марта до 19 априла 1963), те касније и у огледном насељу национале ОРА на пошумљавању у ОиесЈ РосЈсЈј (200 км западно од главног града Алжира).

Алжирски предсједник Бен Бела с првом скупином ју1ославенских инсШрукШора, са оШварања прво! семинара у Сћегад/

Уз судјеловање у алжирском националном пројекту на пошумљавању сјеверних обронака Атласа (ради заустављања ерозије шумскогтла, односно ширења пустиње), алжирски аниматори волонтаријата иницирали су и низ локалних акција омладине и студената у помоћи становништву, укључујући и акције описмењавања у руралним подручјима.

[93] Хрватски новинар и дипломата у мировини, који је у студентским данима 1963. године од ЦК СОЈ био упућен у Алжир као водитељ инструктора за ОРА

Алжирски иредседник Бен Бела оштвара ОРА у Оиед РоМЈ (1963)

Алжирски бршадири у Оиед РоМЈ (1963)

ОМЛАДИНА ИЗ СРБИЈЕ НА ИЗГРАДЊИ ХЕ „ДЊЕПРОГРЕС 2“ НА ДЊЕПРУ

По завршетку радне акције „Ђердап '76“ из сваке бригаде извршен је избор најбољих бригадиста, али само из Србије, за одлазак на изградњу велике хидроцентрале на Дњепру „Дњепрогрес 2“ у Украјини.

У групи је било 15-16 девојака и момака из свих крајева Србије. Путовало се возом од Београда до Кијева, а одатле даље у град Запорожје.

Бригадисти су били смештени у хотелу, а радили месец дана на изградњи бране. На градилиште их је довозио аутобус. Радило се од 8 до 10 сати дневно. После рада бригадисти су се дружили са домаћинима. Са њиховим комсомовцима ишли су 2-3 дана и на брање јабука на околним пољопривредним газдинствима.

У то време у СССР-у није било добровољног омладинског рада. На градилишту, поред акцијаша из Србије, сви остали су били плаћени радници. Наши бригадисти су у току месеца добијали само џепарац.

Бртадисши из Ју1ославије исиред ХЕ „Дњеиро1рес 2“ у Украјини

УЧЕШЋЕ ГРУПЕ ОМЛАДИНАЦА - ИНСТРУКТОРА ИЗ ЈУГОСЛАВИЈЕ НА РАДНОЈ АКЦИЈИ У ЕГИПТУ

Из *Дневника* Стевана Стојановића

У оквиру сарадње ЦК НОЈ са великим бројем напредних омладинских покрета и организација, представници омладине Југославије су 1963. и 1964. године учествовали на радној акцији у Египту, као инструктори на пословима организације насеља, прихвата бригада, рада на градилишту, у припремању и начину спровођења активности у слободном времену, и др.

Године 1964. групу омладинских инструктора у Египту чинили су: Петар Лужајић из Међународне комисије ЦК, Махмут Бакали, председник ПК НОС Косова, Стеван Стојановић из ЦК НО, Александар - Саша Клас, сликар - карикатуриста, Мија Митровић из Народне технике Србије, Атанас Костов - новинар - спортски репортер из Радио Скопља, Геза Станић - уредник ТВ Загреб, Зора Жабаљац из ОК НО - Шабац, Берислав из Црне Горе и Вили, из Словеније, Крањ.

"Наша група инструктора је имала посебан третман. Били смо гости Централне омладинске управе Египта, којом су руководили, углавном, египатски студенти, који су студирали на београдским факултетима и добро говорили нашим, српским језиком.

Програм је предвиђао десетодневни боравак на радној акцији и двадесетодневни туристички део, чију смо половину времена провели у Каиру, обилазећи културно-историјске знаменитосто Египта. Посебан утисак на нас учинила је посета Асуану, у јеку градње хидроелектране на Нилу, на чијем је градилишту тада било око 20.000 радника и инжењера из Совјетског Савеза.

Сама радна акција је организована у пустињи, око 150 километара југоисточно од Каира. Према пројектима, копани су канали дубине до тридесетак сантиметара, у које су полагане саднице, налик папрати, са особином да, релативно брзо, у песку стварају хумусну масу. Посебно је интересантно што се та биљка могла развијати у сланој земљи и заливати морском водом. Ова биљка се употребљавала и за исхрану стоке.

Бригаде, састављене од 15 до 30 бригадиста, биле су смештене у шаторима, са по два или четири лежаја. Кухиња и трпезарија су биле у изграђеним баракама.

У трпезарији су се одвијале слободне активности, као што су: заседање комисија, израда зидних новина, држање предавања и др, док су зборови насеља одржавани на отвореним површинама.

ЈуЈословени - (радишељи у УАР

Египатске власти и омладинско руководство су се трудили да акција има међународно обележје и да на њој буду равномерно заступљене земље супродстављених политичких блокова и несврстаних земаља. Током боравка у Египту, имали смо прилику да се сретнемо са представницима САД, Јапана, Источне и Западне Немачке, Холандије, Енглеске, Етиопије, Палестине и др. У раду комисија су учествовали представници сваке земље, па је често долазило до полемичких расправа о тада веома осетљивим политичким темама. А нарочито жустре, вођене су расправе о тада актуелном немачком питању.

Наша делегација, за разлику од осталих учесника акције, имала је прилику да присуствује традиционалној свечаности "Завршетак омладинских игара Египта". Реч је о велелепној смотри стваралаштва младих. У главном делу су дефилеи младих, посебно спортиста, али и разних струковних подмладака. У другом делу су приказ-

ване спортске и друге вештине. Египћани су, иначе, вешти режисери масовних спектакала.

Присуствовали смо, такође, војној паради у припреми за прославе националног празника Египта, као и великом ватромету над Нилом, кога смо посматрали са Цитаделе. Били смо и гости једног од осам омладинских центара у Каиру, потом обишли Суец, Александрију, Луксор, Карнекс и многа мања места Египта.

Видети Египат и доживети неизрециво осећање поноса што си из земље којој се на сваком кораку диве и то непосредно изражавају, био је велики доживљај. То осећање су делили и сви учесници наше групе.

Жеђ се 1асила водом из овчије! меха. СШеван СШојановић и Зоран Жабаљац

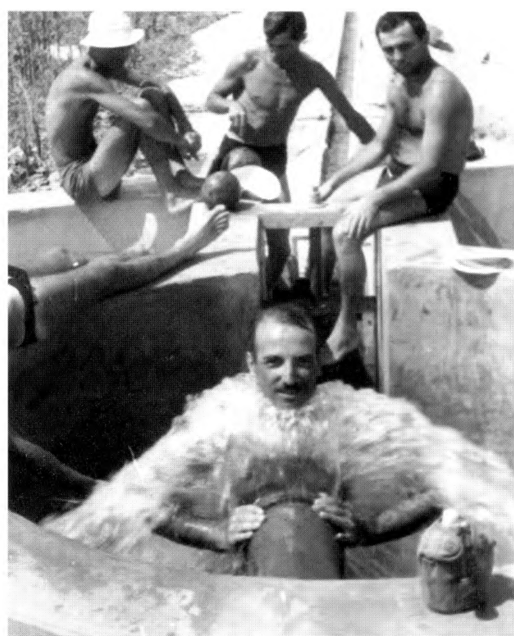

Горе с лева на десно: Мија Мишровић, Сшеван Сшојановић и Зоран Жабаљац, а доле под млазом воде, МахмуШ Бакали

Гоуиа омладинских инсшрукшора из ЈуГосплавије у нашој амбасади у Каиру

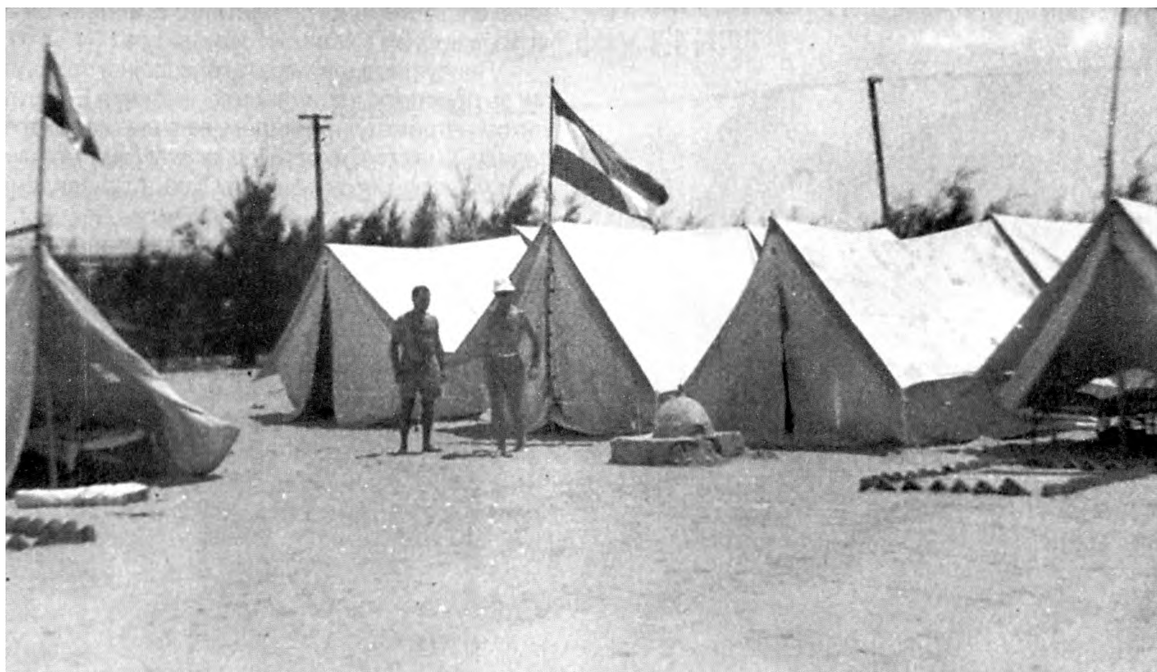

ОРА Ешиаш, 1964.

ФАБРИКА ТЕШКИХ МАШИНА АЛАТЉИКА „ИВО Ј10ЛА РИБАР“ У ЖЕЛЕЗНИКУ

Са истим младалачким жаром и прегалаштвом, као на пругама и Аутопуту, омладина је тих четрдесетих година прошлог века подизала више фабрика и комплетних индустријских постројења. Али, требало је, најпре, изградити фабрику која ће правити нове фабрике, фабрику машина алатљика. Такоје и почело остваривање омладинских радних бригада, нити је био припремљен смештај бригадиста, чак ни алат, ни обезбеђена исхрана за градитеље.

Два-три дана касније, 19. априла, за команданта Главног штаба омладинских радних бригада, именован је Душан Ракић (нешто касније заменио га је Воја Вуцелић).

Пола1ање камена Шемељца за Омладинску фабрику „Иво Лола Рибар“ у Железнику, у присуству Моше Пијаде, председника Президијума народне скупштине и савезно! министра Бориса Кидрича

замисли о изградњи Омладинске фабрике „Иво Лола Рибар“ у Железнику крај Београда.

Долазак омладинских бригада

Већ 16. априла 1947. године у поподневним часовима из правца Београда возом узаног колосека - популарним „Ћиром“ у Железник су стигле прве омладинске радне бригаде (један део бригадиста је дошао и сутрадан, 17. априла, у раним јутарњим часовима).

Биле су то: Прва српска, са 265 бригадиста, изабраних из омладинских бригада из Србије које су радиле на прузи Шамац - Сарајево; Прва хрватска бригада, са 242 бригадиста, такође, изабраних на прузи Шамац - Сарајево.

У Железникујош ништа није било припремљено за долазак ових бригада. Није постојао ни Главни штаб

Представници локалне власти и мештани - староседеоци, пружали су потребну помоћ Главном штабу у припремама за почетак градње Фабрике, а нарочито око смештаја бригадиста по сеоским кућама. Првих неколико дана, док није била формирана кухиња, месна домаћинства су и хранила бригадисте.

У међувременује подигнута прва барака, набављене сламарице и покривачи, наравно, и храна, а стизао је и потребан алат.

У Београдује 20. априла 1947. пре подне, одржана смотра омладинских радних бригада, на коју су отишла и три дела бригадиста из Железника, а четврти део је остао да изврши припреме за послеподневно свечано отварање радова.

Свечано отварање радова

На простору одређеном за изградњу Фабрике, постављена је импровизована бина, украшена са државном и републичком заставом, ћилимима и другом декорацијом, којом су располагали сељаци из Железника.

На митингу, одржаном 20. априла после подне, говориоје савезни министар Борис Кидрич, који је потом крампом први ударио у земљу, натоварио колица са земљом и прогласио радове на изградњи Фабрике отвореним.

Сама чињеница да је влада ФНРЈ поверила омладини још један велики и одговоран задатак била је потврда да је она током 1945. и 1946. године својим радом и способностима, организацијом посла и еланом, стекла велико поверење, али и драгоцено искуство.

Локацију за нови металуршки завод у Железнику одредили су Тито и његови сарадници из Централног комитета КПЈ. Поводом тога, Титоје причао:

„... Ишли смо око Београда и тражили за њу одговарајуће мјесто. Кад смо дошли овдје, видјели сом да је мјесто, додуше, мочварно, али да ће ипак бити боље него другдје. Тако смо се одлучили за ово мјесто и то је наш прилог фабрици у Железнику. А све другоје допринос омладине и вас, радника и радница, који радите у овој фабрици за добро наше социјалистичке земље...".

Неколико дана касније, 20. априла 1947. године, на Бањици је одржана смотра 53 омладинске радне бригаде из Београда, одређене да тога лета учествују на изградњи пруге Шамац - Сарајево и подизању металуршког завода у Железнику. У строју је било 13.500 девојака и младића из Београда. На митингу је говорио Добривоје Радосављевић - Боби:

"Омладина Београда, поред учешћа на прузи Шамац - Сарајево са 34 бригаде и 8.500 омладинаца, на изградњи Фабрике машина алатљика код Београда са 10 бригада и 2.500 учесника, гради и пионирску пругу у Београду... Поред ових крупних објеката, омладина Београдаје примила обавезу и већ је остварује на читавом низу објеката и грађевинских радова у самом Београду..."

Свечаностје настављена народним весељем.

Већ сутрадан, на брежуљкастим ливадама подно села Железника крај Београда, око 400 омладинаца Прве српске и Прве хрватске радне бригаде, почели су најпримитивнијим алатом да подривају брежуљке и припремају терен за темеље омладинске фабрике машина алатљика. Ручним колицима на даљину од 500 метара, преношена је и сабијана земља, а камиони даноноћно довозили и одвозили грађевински материјал.

Дочек првих бригада

Напоредо са првим земљаним радовима, текле су и припреме за дочек нових бригада: грађене су бараке, кухиња, купатило, постављено 12 вањских шатора.

Тек 9. маја сви бригадисти из сеоских кућа су пресељени у изграђене бараке.

Петдана касније, 14. маја, постављенјепрвидео градилишног колосека, преко којег се кретало седам вагонета.

А 16. маја су дошлејош четири бригаде: Прва црногорска, Прва словеначка, Прва босанско-херцеговачка и Прва македонска бригада, које је, у име Главног штаба, поздравио Анте Назор, културно-просветин референт, речима:

.... Иако долазите са великог радног задатка - Омладинске пруге Шамац- Сарајево, овде вас чекајујош сложенији послови. Изградња ове фабрике разликује се од свих досадашњих обавеза и задатака које је прихватила Народна омладина.

Овај задатак је од огромне важности за извршење наше Прве петолетке, којом је предвиђена индустријализација и електрификација земље. А да бисмо их остварили, потребне су нам машине, а да бисмо из произвели потребна је ова фабрика.

Од вас се овде тражи много - ударнички и квалитетан рад, чување народне имовине, неговање другарства, учвршћивање дисциплине и развијање културних и фискултурних активности...

Ова фабрика биће технички веома високо опремљена. Имаћемо могућности да по својој жељи у њој останемо и после завршетка радова. Зато се стручно оспособљавамо, изучавајући потребне занате..."

Када су Прва српска и Прва хрватска почеле прве радове на подизању фабрике било је завршено само снимање земљишта на коме је требало да се подижу

Први радови. Нивелација шерена и коиање шемеља

Пошед на 1радилишше фабрике и део села Железник

ника Индустријске школе.

Почетком јула у Управу градилишта су стигли први планови за зграду ковачнице, Управну зграду и радничко насеље, на основу којих су разрађени оперативни планови за ове, а и за друге објекте на градилишту.

Већи замах радова започео је у периоду јул - август, када су на ово све веће градилиште стигле нове омладинске бригаде и стручни радници. Тако се број омладинаца - градитеља повећао са око 1.500 у јуну на око 8.000 у августу.

Све до почетка јула на овом градилишту осећао се недостатак инжењера и техничара, а и стручних радника. Стручни штаб је чинило само пет техничара. Овај проблем су ублажиле две бригаде студената технике, чији су чланови - бригадисти преузели руковођење неким стручним пословима. У томе су се посебно истакли студенти архитектуре, од којих су многи на овој акцији остали и по четири месеца.

објекти. У прво време градитељи су располагали само колицима и другим ситним алатом. Шине и вагонете нису имали.

Пошто је земљиште на коме су почели први радови билоје подводно, требало је, најпре, скинути читаво брдо ради насипања и поравнавања тога терена. Омладинци су,у недостатку механизације, само крамповима копали, лопатама товарили и ручним колицима превозили земљу на даљину до 500 метара.

У том периоду градитељи су решили и питање снабдевања водом (бунар, река и извор су били пресушили), тако што су за свега два дана ископали канал, положили водоводне цеви и довели воду од Белих Вода до градилишта.

Напоредо са земљаним радовима, подигнути су и магацини, организована техничка служба, уведено електрично осветљење на градилишту и каптиран оближњи извор.

Ујуније почеода пристиже први грађевински материјал, шине и вагонети. Завршени су и остали припремни радови за подизање главних објеката фабрике.

У времену од 2. априла до 4. јуна Прва српска и Прва хрватска бригада су ископале превезле, набиле и испланирале преко 26.252 кубних метара земље. И проглашене су за ударне. На раду се истакла и Прва македонска радна бригада, радећи на транспорту материјала. А затим ће на ово градилиште стићи и 650 нових градитеља са Омладинске пруге Шамац - Сарајево, као и Бригада од 250 омладинаца из села око Београда.

Од самог почетка радова, билоје предвиђено да се, упоредо са изградњом Фабрике, чим се заврши један део хале, у њој монтирају прве машине, одмах започне и производња.

Тако ће прве комплетне машине алатљике бити произведене у тренутку када ова фабрика буде свечано прослављала прву Нову годину, 1. јануара 1948. године.

Бригадисти су, тако, нивелисали терен површине 25 хектара, на коме је у првој фази изграђено низ објеката: велика машинска просторија, ливница, моделарница, ковачница, трансформаторска станица, менза, управна зграда, индустријска школа, Синдикални дом, Амбуланта и Радио станица.

У непосредној близини је подизано радничко насеље са 42 стамбене зграде, а затим Интернат за 360 уче-

Омладинско насеље

Градитељско насеље, са више барака у беспрекорном реду, било је смештено на десној обали Железничке реке.

Насред насеља био је празан простор, који је служио за биоскоп под отвореним небом. Испред, на око 30 метара, између два дрвена стуба, било је разапето бело платно.

Свако вече кад падне мрак приказивани су филмови, углавном руске продукције и са ратном тематиком.

На игралишту, у Барама, скоро сваке недеље, одржаване су разне културне приредбе, спортска такмичења, слетови, па и крос улицама - сокацима Железника.

Двадесета српска омладинска бригада на припреми акције у Железнику задржала се на овом градилишту и у периоду октобар - новембар 1947. године.

Од свих бригада, најбоља је била Осма српска, трипут ударна бригада, састављена од 140 омладинаца из пет срезова бившег Крагујевачког округа.

На добровољном раду у изградњи ове фабрике учествоваће и око 5.000 грађана Београда, радећи 25 дана, углавном, на копању мреже канала за постављање водоводних и канализационих цеви.

Део омладинско1 камиа - насеља у Железнику

Копање темеља за највећу фабричку халу и радови у каменолому у Жаркову, почели су 20. маја.

Све до 28. маја, када су стигла два булдожера, радило се ручно, крамповима и лопатама, а земља превожена колицима и вагонетима. Са укључивањем ових машина, радови су убрзани.

Главни штаб, у договору са Управом градилишта, одређивао је задатке бригадама: Прва хрватска, уз помоћ седам булдожера, радила је на просецању; Прва српска и Прва словеначка на насипу; Прва македонска, Прва босанско-херцеговачка и новоформирана стручна - на транспорту и помоћним радовима, а Прва црногорска у каменолому у Жаркову.

Стигле нове стручне бригаде

Од 5. јуна, једна за другом стизале су и нове стручне бригаде: тесарска, две зидарске и бетонерска бригада. А још масовније - омладинске радне бригаде. Већ почетком јула на градилишту су биле 42 бригаде, са преко 8.000 омладинаца и омладинки из свих крајева наше земље.

А до 31. децембра на овој радној акцији биће укупно 101 омладинска бригада, са укупно 15.556 омладинаца и омладинки, од тога из Србије 9.511, Хрватске 1.870, Босне и Херцеговине 1.086, Словеније 741, Македоније 719, Црне Горе 205.

У току ове акције формирана је Друга специјална бригада са 289 омладинаца из свих бригада који су одлучили да на раду остану преко првобитно одређеног рока - тј. уместо два - три месеца.

Немачки заробљеници учесници у градњи фабрке

Поред омладинаца и омладинки из свих крајева земље, на градњи Фабрике учествовало је и око 130 заробљеника - Немаца из тек минулог рата.

Они су били смештени у посебном логору изнад садашњег круга фабрике, на локацији Железничког атара „Калеми", у девет барака (20 x 8 метара). У склопу логора имали су и мензу. Већина је радила на градњи фабрике, а мањи део (око 30 Немаца) на подизању Задружног дома у Железнику. Међу њима је било и стручних људи, грађевинаца и машинаца.

Свако јутро они су излазили из логора и у строју ишли на градилишта Фабрике и Задружногдома. Радили су дисциплиновано и беспрекорно и на време се у строју враћали у свој логор. У слободном времену користили су фудбалско игралиште за разне вежбе.

Неколико њих је остало у Железнику и после истека заробљеничког рока као што су Курт, Милер, Адолф, Рудолф, Карло, Гаул и други.

Мешшани коиају канал за водовод

Железник постаје велико градилиште

Од 1. јула, када су почеле стизати и студентске бригаде са Универзитета у Београду, Железникје, заиста, постао велико градилиште. Земљани радови, у прво време су обављани ручним алатом и колицима, а затим је булдожерима нивелисан фабрички плато.

Стотине омладинаца, уз помоћ мешалица, бетонирало је темеље, стубове, градило зидове. А на брду, са супротне стране, омладинци - студенти архитектуре и медицине са зидарима из Мађарске, градили су будуће рад-

ничко насеље. Свуда се чула весела, раздрагана песма градитеља, а у омладинском насељу се вијориле заставе испред четрдесетак барака и двадесетак шатора.

Радило се и дању, и ноћу, и недељом. У помоћ су долазили и сељаци из Железника и других села у околини, најчешће, са запрежним колима, радећи углавном у будућем радничком насељу.

Изградњу ове фабрике помагали су и војници ЈА, професори, учитељи, културно-просветна друштва и радне организације. А Земљорадничка задруга „Умка", на својој ванредној скупштини, једногласно је донела одлуку да се задружни кредит од 211.784 динара и 1.031 килограм разног материјала поклони за градњу фабрике.

Домаће фронтовске бригаде уређују насеље

Захваљујући непоколебљивом пожртвовању, елану и радној дисциплини, радови су тако напредовали да пројектантски завод Министарства грађевина ФНРЈ није имао времена да у потпуности изради пројекте за све објекте фабрике и све зграде насеља.

Специјализоване екипе су за непуних 40 дана, камионима Фабрике пребациле 5.450 тона машина и уређаја из Батајнице на градилиште у Железнику.

Лаке машине су комплетно преношене на унапред припремљене темеље, а тешке машине су пренете у деловима.

Рок за пуштање фабрике у рад, 1. јануара 1948. године, утицао је на велико такмичење металаца, који су обављали монтажу машина и инсталација, иако кровна конструкција на халама још није била готова. Видно учешће у овим веома сложеним радовима имала је и монтажна екипа Творнице „Раде Кончар" из Загреба.

Први биланс извршених грађевинских радова

Пролазили су месеци. Уместо првих 400 омладинаца, на градилишту Фабрике машина алатљика радило је 2.000, а касније и 6.000 бригадиста.

Бригадисти Прве српске и Прве хрватске бригаде вратили су се у своје крајеве. Њих су замениле, такође, бригаде са Омладинске пруге (сеоска, радничка и студентска омладина из свих крајева наше земље).

Снага омладинаца оборила је брежуљак, регулисала поточиће који су текли кроз запуштене пашњаке, а сада њихова корита свели уједно и воду одвели на западну страну, у Макиш; изнивелисали терен који захвата 25 хектара и на њему подигли низ објеката.

Да се дође до равног терена ископано је, превезено и сабијено 240.000 кубних метара земље; а да се дигну први зидови објеката - озидано је 280.000 кубних метара.

Количине утрошеног материјала

За градњу ове фабрике утрошено је 16.000 кубних метара бетона, 151.000 квадратних метара оплата, 180.000 килограма арматуре и озидано 18.500 квадратних метара привремених објеката.

На тим радовима остварено је 450.000 радних дана. Сваки омладинац извршио је 0,5 кубних метара земљаних радова и уградио 0,3 тоне материјала.

Резултат таквог залагања су фабрички објекти - велика машинска просторија (хала), ливница, моделарница, ковачница, трансформаторска станица, које су смештене у јужном делу градилишта, а Индустријска школа, менза, Синдикални дом, Управна зграда, гаража, радионице и Амбуланта.

Радничко насеље

Нешто северније, изван фабрике, у непосредној близини села, подигнуто је радничко насеље. Испред сеоских кућица никле су десетине стамбених зграда и један већи интернат за ученике у привреди. Неке стамбене зграде су уређене по хотелском систему, са заједничким купатилима. Ту ће становати радници самци. Друге зграде су имале по две-три собе; у њима ће живети радничке породице. Поред ове 42 зграде, које су сагграђене 1947. године, следеће, 1948. године, изградиће се Дом културе, обданиште, продавнице. Биће то читав град, уређен за живот осам хиљада људи.

Смена бригада

Двадесет и две бригаде одлазе. Смениће их нове двадесет и две. Бригада за бригадом стиже. На пространом фискултурном игралишту постројиле су се чете - оне које су стигле, и оне које одлазе. Омладинци у новим радничким оделима обилазе и упознају терен на коме ће радити. Међу омладинкама има доста и муслиманки. Скинуле су зар, а димије још носе.

Ускоро ће почети конференција. На њој ће бригаде сазнати своје радне задатке. Присуствоваће и нови и стари команданти и стручњаци, ради преношења искустава.

Одлази и трипут ударна Осма српска бригада

На одлазак се спрема и најбоља, Осма српска трипут ударна бригада. Њен командант Милен Митровић с поносом тврди да им је дисциплина донела победу. Омладинци - њих 140 - из пет срезова бившег крагујевачког округа, радећи у Осмој српској бригади, скоро редовно и готово сви пребацивали су норме - за 115%, затим за 120%, а последњи пут, у тежњи да надокнаде заостатке на изградњи трансформаторске станице - за 180%. Тада су и заслужили назив трипут ударне бригаде и по други пут освојили прелазну бригадну заставицу.

Осма српска бригада истакла се на постављању привременог водовода од Белих Вода до градилишта, на даљини од шест и по километара. Ти радови су извршени за три дана. Бригада, која је извршавала најтеже и најнапорније задатке за један и по дан, раскопила је купатило на Сави код Сењака да би шлепови са материјалом могли да пристану. Омладинци Осме српске бригаде, међутим, прочули су се и по чувању грађевинског материјала. Они су у слободним часовима обилазили градилитше и сакупљали изгубљени материјал. Једног дана донели су у Штаб омладинских бригада 70 килограма ексера, 500 комада кланфи и другог ситнијег материјала. Њихов пример следиле су и остале бригаде.

ПОДИЗАЊЕ ВЕЛИКИХ ГВОЗДЕНИХ КОНСТРУКЦИЈА

После шест месеци градње Фабрике, почели су први радови на монтирању гвоздених стубова, чему су, појачаним радом на нивелисању земљишта и копању темеља, допринеле и омладинске радне бригаде, које су, током последње седмице пред монтажу, радиле и дању и ноћу у четири смене.

Постављени велики гвоздени стубови

Цео дан, 13. септембар, био је у знаку припрема за почетак постављања гвоздене конструкције. За то је био предвиђен 20. септембар, а по обавези колектива - 15. септембар. А радови су почели дан раније - 14. септембра, када су у току ноћи постављена четири велика гвоздена стуба од по осам метара висине и по пет тона тежине.

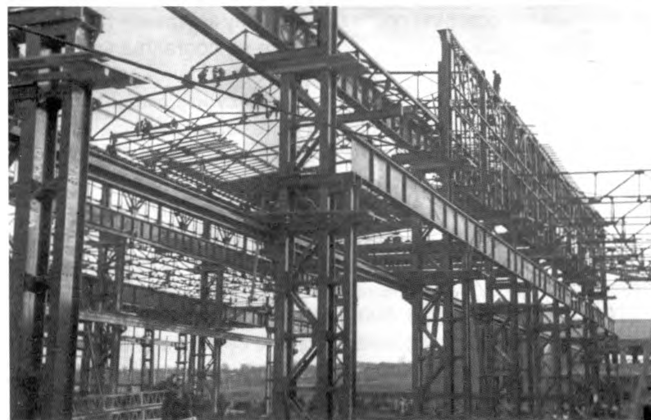

Око 4 часа ујутру, 15. септембра, на место где се подижу машинске просторије, дошла је омладинска монтерска бригада, састављена од 100 младих градитеља са монтерског курса, на малу свечаност поводом прве победе на подизању великих гвоздених конструкција, у чему су и сами учествовали.

Омладинци су окитили стубове заставама, паролама и сликама маршала Тита и генералисимуса Стаљина.

Око запаљене логорске ватре окупили су се најбољи радници монтажног одељења, који су учествовали у подизању првих стубова, као и омладинска бригада младих монтера - курсиста. Затим су омладинци заиграли коло око подигнутих стубова, веселећи се због ове радне победе.

У току ноћи 13/14. септембра подигнута су четири мања стуба од по осам метара, а у току 14. септембра пре подне још четири. Постављање највећег стуба, високог 20 метара, почело је 15. септембра. За довоз тешких гвоздених стубова са удаљености од 300 метара, постављен је помоћни колосек. Коришћењем вагонета и велике дизалице, стубови су допремљени на место машинског постројења. Први стуб је постављен за 60 минута, други за 40, а трећи за свега 20 минута.

Тако су, после више од пет месеци великих напора и пожртвовања омладинских бригада и радног колектива градилишта, фабрички објекти почели да добијају свој будући изглед.

Монтирање прве машине

После шест и по месеци напорног рада и залагања омладинских бригада и стручних радника, у машинској сали је 1. новембра постављена прва и највећа машина, тешка 6.500 килограма. После ње монтиране су друга и трећа машина. Опрема за ову фабрику добијена је на име ратне одштете из Немачке.

Ускоро ће у Омладинској фабрици у Железнику затутњати стројеви, запиштати фабричке сирене, а из хале велике Фабрике - да излазе прве машине алатљике за нове фабрике у нашој земљи.

Нове обавезе градитеља

Омладинци су дали обавезу да ће погонски објекти Фабрике бити готови 1. јануара 1948. године. Међутим, пројекти неких зграда стигли су на градилиште тек 1. септембра. И снабдевање грађевинским материјалом није ишло по плану. Недостајала је и квалификована радна снага. Зато је план био испуњен са свега 78,8%.

А омладина, да би надокнадила изгубљено време, обавезала се да ће машинску просторију, на коју је постављена гвоздена конструкција, и спољне бетонске хале, током октобра покрити у површини од 4.500 квадратних метара; да ће ливницу, на којује постављено 80% гвоздене конструкције, потпуно покрити; да ће завршити ковачницу; довршити изградњу гараже, радионице, ватрогасне станице, а на озиданој моделарници и на трафостаници саградити плочу изнад првог спрата.

Омладинци који сујош радили на земљаним радовима обавезали су се да ће у току октобра завршити 66.000 кубних метара земљаних радова; каменоломци

Унуишрашњоси велике машинске хале

у Жаркову да ће спремити 2.500 кубних метара камена, а они у радничком насељу омалтерисати 25 зграда; путари да ће спровести канализацију и довршити главне путеве на простору Фабрике и радничког насеља.

У августу велика живост на градилишту. О томе је у једном *Дневнику* забележено:

9. ав1уст. Данас се рад одвијао добро. Најбоље резулШаШе показала је II крајишка бртада „Ђуро Пуцар СШари", која је пребацила норму за 355 одсШо.

Данас омладинска амбуланШа није имала ниједноI болесника, што показује да наше бришде чувају људсШво од озледа;

10. авЈуст. Последњи дан десетодневно! нало1а. Утоку дана најбоља је Осамнаеста љубљанска бртада „Иван Ре1ент“

14. ав1усШ. Изванредна живост на радилишту. Бртаде се боре за заставу ГлавноГ штаба и припремају се за IV котрес СКОЈ-а и IV котрес Народне омладине ЈуГославије.

Тако се градила матична фабрика југословенске индустрије. Нема фабрике у Југославији која је подигнута од рата наовамо, а да се у њој није нашла нека машина произведена у Железнику.

Велики митинг градитеља

Поводом завршетка такмичења пред Други конгрес Народног фронта Југославије, на градилишту Фабрике тешких машина - алатљика у Железнику 25. септембра 1947. године, одржан је велики митинг, коме су присуствовали, поред радника и омладинаца - бригадиста, велики број сељака из Железника, који су, такође, добровољно радили на овом објекту и са својим запрегама превлачили материјал за градњу Фабрике, као и представници енглеске и аустралијске омладине.

Воја Вуцелић

Отварајући митинг, члан Управе градилишта, Воја Вуцелић, изнеоје дотадашње резултате у изградњи Фабрике, али и недостатке у раду. Радни колектив плаћених радника, због недостатка материјала, није испунио све своје дате обавезе - уместо да се план градње машинске хале и ливнице, према преузетој обавези, испуњава са 110%, он се извршавао само са 79%, а норме премашивале за свега 36%; на изградњи трансформаторске станице, уместо са 104%, дата обавеза је остваривана се са свега 45%; на моделарници план се испуњавао са 71 %, а дата обавеза је била 105%; једино ће у градњи ковачнице план бити испуњен са 108%. Подбацивано је и извршење плана у градњи 10 стамбених зграда за раднике.

Признања најбољим бригадама

На овом митингу први пут су додељене прелазне заставице групама (бригадама) плаћених радника. Прелазну заставицу металских радника добила је група шофера, која је своје дневне задатке извршавала са 120%; а заставицу грађевинских радника - група, односно бригада, која је радила на мешалицама бетона и дробилицама (испуњавајући задатке са 115%).

Омладинске радне бригаде су, углавном, премашивале своје обавезе. Тако је остварена обавеза да се формирају три стручне бригаде од 270 бригадиста и да се у оближњим селима одржи шест приредби (одржано осам).

Најбољим омладинским бригадама, такође, додељене су десетодневне прелазне заставице: Осмој српској, која је уједно по други пут проглашена за ударну; 17. осјечкој - фискултурна заставица; трећој чети Прве минерске бригаде као најбољој стручној.

По други пут за ударне су проглашене: Трећа српска (премашивала норму за 193%), Дванаеста љубљанска (за 120%), Четрнаеста српска (за 125%); док су за ударне први пут проглашене: Друга војвођанска, Шеста српска, Друга београдска и Седамнаеста осјечка (све су пребацивале норме за 20% до 90%).

Похваљене су по други пут: Четврта српска, Друга македонска и Тринаеста српска бригада, а први пут: Једанаеста српска, Трећа војвођанска, Дванаеста српска, Седма српска и Прва монтерска омладинска бригада.

Борис Кидрич на градилишту у Железнику

Председник Привредног савета и министар индустрије, Борис Кидрич, 24. септембра, посетио је градилиште Фабрике у Железнику и разговарао са руководством и представницима градитеља о постигнутим резултатима градње и испољеним проблемима.

Око пет и по хиљада Београђана на добровољном раду у Железнику

Организација Народног фронта града Београда обавезала се да ће добровољним радом, за 25 дана, ископати канале за постављање водоводних и канализационих цеви на градилишту Фабрике тешких машина - алатљика у Железнику. Добровољни рад грађана трајао је око 25 дана.

БеоГрађани на добровољном раду у Железнику

У рано јутро 16. новембра улицама Београда су одјекивале песме чланова Народног фронта, који су с лопатама и ашовима ишли на железничку станицу. Једна за другом пристизале су групе грађана на трг испред ста

Из машинске хале

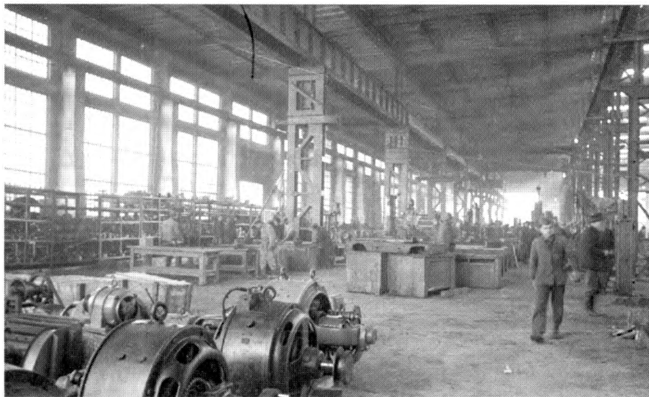

Пред монтажу

Градитељи - монтери у краћем предаху

нице. Око 7 часова на тргу је већ била велика маса грађана. Чекало се само на воз. Као и увек, омладина је, играњем у колу и певањем, уз пратњу хармонике у колу разбијала досаду чекања. Старији, који нису скоро били у Железнику, живо су разговарали.

- Нећете моћи да препознате Железник- објашњавао је групи старијих мушкараца и жена омладинац Јовица Илић, чији је радосни поглед говорио више од речи. На месту гдеје пре седам месеци била пољана, видећете велику фабрику и цео један град, а у фабрици машине.

- Вагона је данас мало! - Тужно примети једна жена, која не успе да се попне у воз. Много их је остало, иако је накнадно прикаченојош пет вагона.

- Само још за мене - молила је себи место једна омладинка.

- Радићемо и за вас, а ви останите - добацивали су јој омладинци.

А на градилишту, физички снажнији људи су износили на брдо тешке водоводне цеви.

Доле, поред нове фабричке хале, на до јуче пустој равници, између дрвених барака, грађани Шестог реона су копали канал. Ту је земља мекша и посао лакши.

Они који су остали без алата, поређани у дуге врсте поред пруге, један другом су живо додавали цигле.

Друга смена омладине и чланова Народног фронта Београда стигла је возом у Железник око 13 часова, спремна да од прве групе преузме посао.

Многе групе грађана су дошле камионима. Одзив је био необично велики. Из Петог реона само у првој смени је било 1.380 грађана. Из осталих реона, такође, велике масе људи су ишле у Железник.

Монтажа машина

У јесен 1947. године, поприште најжешће радне офанзиве било је у машинској радионици. У њој се радило веома ужурбано. Један број машина биоје монтиран, а постављане су нове, још веће. Две сталне електричне дизалице, полагано су клизиле испод самог крова радионице, преносећи делове тежих машина до места на којима су монтиране. Поред сваке машине су и групе стручњака.

У брзини уграђивања машина такмичили су се монтери Илија Вукајловић и Петар Вељић. Док су они и остали монтери склапали и последње делове машина, бригадисти Тридесет прве и Тридесет треће српске и Осме хрватске бригаде су чистили и подмазивали монтиране машине.

- Дрхтаће земља кад ова машина почне да ради - каже омладинац Боривоје Јоцић, ударник са Омладинске пруге Шамац - Сарајево.

- Хуком њиховом огласићемо нашу победу - допуњује га двоструки ударник Драгиша Миливојевић.

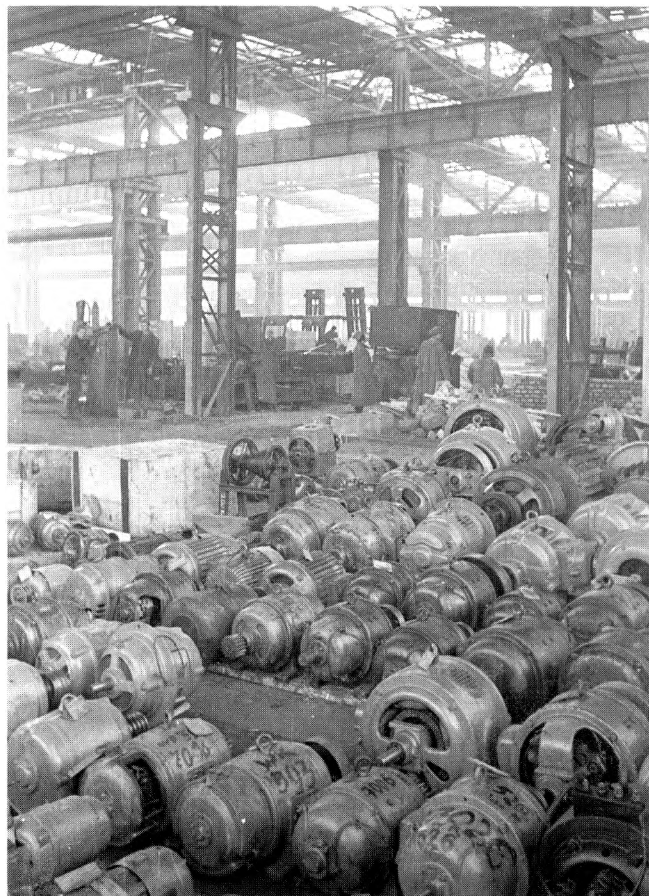

Електромотори чекају монтажу на одређена места

Неколико стотина метара даље, бригадисти 26. српске бригаде су завршавали зграду Индустријске школе.

У ливници, монтерска бригада, састављена од омладинаца, монтирала је гвоздене конструкције.

- Они су постали прави стручњаци за монтирање машина - говорио је њихов руководилац Мирко Вукмирица.

Машине и други делови за ову Фабрику добијени су у оквиру репарација из Немачке, из Диселдорфа. Цела једна немачка фабрика ове врсте је демонтирана, да би њене машине и уређаји, тешки 5.450 тона, били допремљени у Југославију крајем 1946. и почетком 1947. године и ускладиштени у депоу у Батајници.

Постављањем прве машине руководио је Слободан Козомара, техничар:

- Хтели смо да је монтирамо пре рока и тако подстакнемо све градитеље на још веће залагање, како би целокупна фабрика била у року завршена.

Дан пре њеног монтирања, омладинске бригаде ископале су ноћу и у рекордном времену ископале темеље и изградиле бетонска лежишта за ову машину. У припремним радовима, током претходне ноћи, добровољно су учествовали и намештаници Управе градилишта и монтери гвоздених конструкција на осталим фабричким објектима.

Машина која је монтирана 31. октобра тешка је око 6.500 килограма. Она ће радити зупчанике. Пошто није било тако велике дизалице, која би је пренела до бетонског лежишта, кроз машинску халу је изграђен помоћни колосек. Око 20 људи непрекидно се смењивало при њеном довлачењу.

- Сви се сећамо те ноћи - говорио је Душан Филиповић, монтер.

- Ударна бригада младих монтера - слушалаца монтерског курса - остала је после своје смене целу ноћ и помогла у довлачењу машине.

Бртадисши БлаГоје и Вукосава из 32. сриске бртаде, 11 пута ударници

Од чобанина до стручњака

Радослав Карић, деветнаестогодишњи омладинац, троструки ударник Прве монтерске бригаде, био је чобанин у свом селу испод Романије.

После ослобођења земље отишао је у Срем на рад. У Зеликим Радинцима изучио је ковачки занат. Августа 1947. са Првом војвођанском бригадом дошао је на акцију у Железник и одмах се укључио курс за монтере. Шест сати учења - шест сати рада на градњи фабрике. У Првој монтерској био је један од најбољих. Почетком октобра окитио се ударничком значком. На монтирању гвоздене конструкције у новембру по други је проглашен за ударника. А Прва монтерска бригада постала је и четврти пуг ударна. У њој ће Радосав добити и трећу ударничку значку.

- Остаћу да радим у фабрици коју сам градио, а кад се отвори Индустријска школа, наставићу са учењем - говорио је млади Радослав.

Подвизи градитеља

За само нешто више од седам месеци око 15.660 омладинаца и омладинки, сврстаниху 101 омладинску радну бригаду, уз стручну помоћ 2.248 инжењера и техничара и других стручњака - изградили су овај веома значајан објекат Првог петогодишњег плана.

До 27. децембра 1947. године оперативни план изградње фабрике биоје извршен са 106%.

За то време је утрошено око шест милиона радних сати, од којих су бригадисти дали су преко 4,5 милиона.

Привремене норме, којеје прописало Министарство грађевина, омладинци и стручни радници су редовно премашивали.

Уочи свечаности

Осванује 31. децембар 1947. На улазу у градилиште бригадисти су китили славолук зеленилом и заставама. Јер, сутра ће испод њега ући многи гости да, заједно с њима, прославе пуштање фабрике у рад.

Недалеко одатле још је одјекивало лупање стотина чекића са кровова радионица, на којима су омладинци закивали даске испод лима. Испред велике машинске радионице булдожер је уклањао читаво брдо нанесене земље, користећи је за нови пут, на који су бригадисти насули шљунак.

Од једне веће фабричке зграде орила се песма омладинаца, који су уграђивали прозоре. Испод једног прозора они су на зиду истакпи паролу: *Живела 26. српска бри-!ада.* Реч је о бригади која је два дана раније, одлуком Главног штаба, проглашена за најбољу у свим сменама.

Са звучника је одјекивао глас:

... Дру1ови бртадисти, радници и инжењери, удвостручите свој радни елан. Монтирајте и последњу машину, покријте и последњи део крова. Сутра је 1. јануар. Обавеза мора биШи извршена, машине морају Орорадити. Новом победом честитајмо Нову 1одину нашим народима.

А са крова, уз лупање чекића, одјекивала је песма омладинаца:

Гоадили смо, 1радили смо,
фабрике и пру1е...

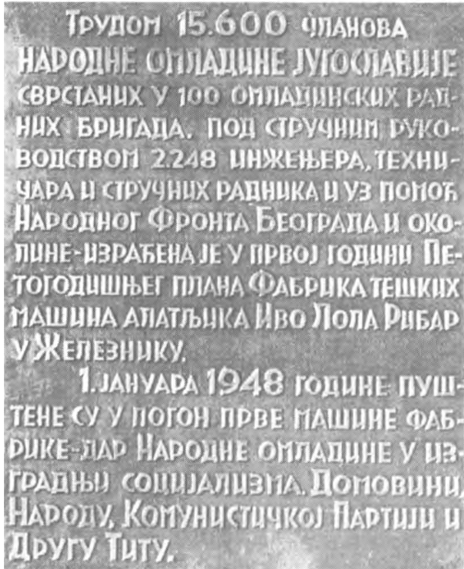

Забрујала је величанствена песма џиновских машина

Први јануар 1948. За који тренутак почеће велика свечаност у Железнику поводом пуштања у погон Омладинске фабрике тешких машина алатљика у Железнику. Градилиште, логор и фабрика украшени су многим заставама.

Огромном машинском радионицом су одјекивале песме и клицање маршалу Титу, Партији, Народном фронту и Петогодишњем плану.

Стигли су очекивани и драги гости. Уз маршала Тита су били потпредседници Президијума ФНРЈ, Јосип Рус и Марко Вујачић, министри Савезне владе - Александар Ранковић, Милован Ђилас, Сретен Жујовић, Борис Кидрич и Вицко Крстуловић, председник владе НР Србије др Благоје Нешковић и чланови владе, представници Народне омладине Југославије, са председником Централног већа Ратом Дугоњићем на челу.

Митинг је отворио први директор Омладинске фабрике Душан Пуђа и дао реч маршалу Јосипу Брозу Титу, који је, најпре, поздравио младе градитеље, који су, баш на први дан Нове године, дали најлепши дар нашим народима - велику фабрику, која ће - по његовим речима - „имати огроман значај за извршење Петогодишњег плана, за изградњу земље, за индустријализацију... за подизање нових предузећа, нових фабрика.

.... Ако се узме у обзир да су овдје прије осам мјесеци биле само њиве и поља, а да смо ми данас ту нашли фабрику са најмодернијим постројењима, онда се види сва величина радног херојизма кога испољава наша омладина.

Вама, омладинци и омладинке, упућујем свој позив: будите и надаље у првим редовима са својим радним херојизмом и пожртвовањем, будите примјер другима како се ради и како се воли своја домовина, како се односи према народној имовини...

Желим вама и радницима који ће радити у овој фабрици много успјеха у будућем раду...“

ДУШАН РАКИЋ
Командант Гпавно1 штаба ОРБ

„... Одушевљењу није било краја: за осам месеци изградили смо Фабрику машина алтљика „Иво Лола Рибар“ у Железнику, првенац базичне индустрије нове Југославије, прву фабрику која треба да „прави" нове фабрике.

Неискуство и незнање надокнађивали смо неизмерним еланом. Кренули смо без стручњака. Први инжењери долазили су у Железник право из амфитеатра Архитектонског факултета у Београду и почињали да раде пре него што им се мастило на дипломама осушило. Било је много оних који су сумњали у успех и говорили да ће фабрика прорадити тек 1950. године. Али, нисмо се предавали...

Као команданту Главног штаба омладинскихр адних бригада, припала ми је велика част да, заједно са директором фабрике, дочекам драгог госта и упознам га са постигнутим резултатима. Свечаном отварању 1. јануара 1948. године присуствовали су радници фабрике, бригадисти четврте смене и више од 10.000 грађана Железника, Београда и околних села.

Тито је стигао тачно у заказано време. Биоје импресиониран оним штоје видео. Рекао нам је:

- Овдје је прије осам мјесеци била ливада, а сада - велика творница. Хоћемо ли да пођемо и видимо шта сте све урадили?

Маршал Тишо, 1.јануара 1948. Године, иусшио фабрику у по1он, у присуству совјетске делешције као 1оста

После свечаног отварања фабрике, кренули смо да разгледамо изложбу о радној акцији и насеље у коме су биле смештене омладинске бригаде.

Други Тито се интересовао и за најситније детаље. Највише је питао о ударницима, броју бригада, националном саставу бригадиста. Разгледајући спаваоне, другТитоје приметио:

„Што сте ви каваљери - другарицама сте дали шарену ћебад, а друговима једнобојну".

Разговор о радној акцији, уз шалу и смех, наставио се и за време закуске коју смо припремили. Друг Тито нам се захваљивао обичним, свакодневним речима, подсећао нас на нове задатке који нас чекају, са пуно топлине говорио о пожртвовању омладинаца на градилиштима пиром земље. Осећали смо се као да смо у друштву са пријатељима кога одавно веома добро знамо и бескрано пуно волимо".

Затим је маршал Тито на зиду велике машинске радионице открио спомен-плочу посвећену градитељима фабрике.

У спомен на свог легендарног омладинског руководиоца, омладина је новој фабрици дала име „Иво Лола Рибар", по секретару Централног комитета СКОЈ-а, који је погинуо у Народноослободилачкој борби.

Омладинска фабрика „Иво Лола Рибар" (или скраћено „Лола") израђиваће комплетне алатне машине и уопште радилице - за све гране индустрије. Фабрика ће, стварати нове фабрике.

Изградња Омладинске фабрике „Иво Лола Рибар“ у бројкама

На изградњи ове фабрике учествовала је 101 омладинска радна бригада, са 15.556 омладинаца и омладинки. У сарадњи и под стручним руководством 2.248 радника, техничара и инжењера, у току седам месеци, по сунчаној жеги, јесењим кишама и зимским мразевима, „омладинаје часно испунила своју обавезу, изградивши фабрику, која је представљала угаони камен наше тешке машинске индустрије.“

У првој фази је подигнуто 12 фабричких објеката и 42 куће радничког насеља.

За 254 дана рада ископано је 267.775 кубика земље, саграђено 54 објекта са преко 21.695 кубика бетона, 25.398 кубика темеља и зида; монтирано 3.985 тона гвоздене конструкције и 1.700 тона машина.

У току ове радне акције 1.800 неписмених је научило да чита и пише, 582 омладинца на курсевимаје оспособљено за стручне раднике.

Градитељи из прве смене, радећи на подизању објеката ове Фабрике, похађали су и стручне курсеве, оспособљавајући се за будуће квалификоване раднике у овој Фабрици.

Укупно 887 градитеља - курсиста било је подељено на пет бригада, од којих је једна тесарска, две зидарске, једна бетонерска и једна мешовита.

Бригаде друге смене су наставиле рад на изградњи стамбених зграда у колонији (у 1947. години подигнуте су 42 зграде, а у 1948. години свега 22).

У Дому културе у Железнику, уочи почетка рада IV конгреса СКОЈ-а, приређена је изложба - *РезулШати седмомесечноI рада омладинских бртада на из!рањи Фабрике.*

У области културно-просветног рада одржано је 233 предавања, прочитано 5.398 књига, оргнаизована два фестивала, 72 логорске ватре, 15 приредаба у околним селима, 49 ликовних и 27 цртачких кружока, у којима је радило 250 омладинаца и омладинки.

НАЈБОЉЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ

Главни штаб омладинских радних бригада, после сваке декаде или ванредних такмичења, проглашавао је најбоље бригаде за ударне. Тако је 26. српска бригада завршила ову радну акцију као пет пута ударна и три пута је освајала прелазну заставицу Главног штаба, задржавши је у трајном власништву.

По четири пута за ударне проглашене су: 29. косметска, 21. српска;

По трећи пут: 5. словеначка, 33. српска, 9. војвођанска и 7. хрватска;

По други пут: Прва бригада Народног фронта Железника, Прва италијанска „Гарибалди", 5. стручна, 4. македонска и 8. Хрватска;

Једанпут: 31. српска, Прва металска, 7. босанска, 3. задарска, 2. металска, 8. босанска и 34. српска.

Проглашеноје и 2.317 ударника.

Орденом рада првог реда одликоване су: Прва македонска бригада, Четврта војвођанска, Друга црногорска, 26. српска, Прва хрватска, Прва босанско-херцеговачка и Прва словеначка бригада;

Орденом рада другог реда: Прва београдска, 24. српска, Осма српска, 29. косметска, Прва српска, Трећа српска, Трећа студентска, Трећа македонска и Шеста босанска бригада;

Орденом рада првог реда одликовани су и Воја Вуцелић, Душан Пуђа и Ћирил Мравље. А Орденом рада другог реда Петар Арамбашић, Душан Ракић, Татјана Плешник, Бранко Павловић, Живорад Нешић и Херберт Лоренц.

Орденом заслуга за народ трећег реда одликован је Велимир Манић. А Орденом рада трећег реда и Медаљом рада одликовано још 55 градитеља Фабрике „Иво Лола Рибар“.

Прве радничке књижице

Чим је у првој години градње била завршена трећина послова, фабрика је почела производњу. Халејош нису биле покривене, а машине су радиле, иако је свуда унаоколо био малтер и остали грађевински материјал.

.... И овде су планови премашени. Било је предвиђено да прве машине почну да раде 1950. године, а то се догодило већ 1. јануара 1948. То је постигнуто захваљујући самопрегорном раду стотине омладинских бригада, са 15.566 омладинаца. На „градилишту без стручњака" нашло се преко 2.000 стручних радника, који су то постали у току изградње самог објекта.

Прве радничке књижице у Омладинској фабрици добило је 1.140 бивших бригадиста, који су постали и прва радна снага предузећа".

Сећања 1радиШеља

ЛАВ ПОПОВ

У току Народноослободилачког рата био је бомбаш и учествовао у акцијама са Бошком Бухом. Кад се рат завршио, вратио се кући, а онда се пријавио на радну акцију да гради Омладинску фабрику:

.... У Железник смо стигли као голобради момчићи са сељачким завежљајима у рукама... И ето, направили смо фабрику.

У почетку радова једини алат су били крамп, мотика, лопата, колица, по који вагонет. Тек касније стање у том погледу се побољшало..."

МИХАИЛО ГРАБОВИЦА

Имао је 25 година када је из села дошао на градњу Омладинске фабрике у Железнику.

„Радио сам у другој смени, без механизације, али са великом вољом. Овде се радило и ноћу. Тад нам је, збогхладноће, било најтеже. А хладноћу смо одстрањивали радећи бржим темпом. Најлепши тренутакје био када је на отварање фабрике дошао и друг Тито. Ја и данас радим у фабрици коју сам са друговима из целе Југославије градио...

ТОМИЦА НОВИЋЕВИЋ

„Наша, 29. косовска бригада је имала изузетно тежак терен - радили смо у каменолому. Не би било толико тешко да нисмо били боси, недовољно обучени и са мало алата. Но, свако је желео да буде ударник и сви смо запињали. Најтеже је било на крају. Они који нису добили признања, а то су често били већ одрасли људи, плакали су као деца. Радује ме што млади који сада долазе у фабрику успешно замењују бивше ударнике са градње овог предузећа. Док је младости биће и „Лоле“...

Учешће „фронтовских" бригада у изградњи Фабрике у Железнику

На изградњи Фабрике „Лола“ у Железнику, поред омладинских бригада, радиле су и „фронтовске". Такоје, од 15. фебруара до 1. априла 1948. у Железнику је на довршавању стамбених зграда у колонији, изградњи путева, канализације и других објеката, радило 17 посебних бригада Народног фронта Србије, са 1.960 бригадиста. На свим тим радовима оне су дале 510.820 радних часова и допринеле успешном извршењу плана изградње и колоније, и фабричких објеката.

Главни штаб посебних бригада у Железнику организовао је и једну стручну бригаду од 122 бригадиста, која је постигла изванредне резултате.

Прва женска тамнавска бригада

У априлу 1949. године у Железнику је радило девет „фронтовских" бригада, међу којима и Прва женска бригада Народног фронта Тамнавског среза.

Скромне и симпатичне бригадисткиње, њих 103, предвођене командантом Олгом Тодоровић, предњачиле су у свему-у ударничком раду на градилишту, и у веселом расположењу у логору.

О томе како је дошло до формирања Прве женске бригаде, у листу „Борба" од 5. априла 1949. године, записано је:

... У такмичењу пред Осми март - причала је командант бригаде Олга Тодоровић - обавезале смо се да ћемо, поред осталог, укључивати што више жена у посебне бригаде. Постигле смо добре резултате на свим секторима, а за бригаду се пријавило 100 жена.

Руководства бригада Народног фронта користила су сваку прилику да се бригадисти, од којих је већина била са села, док су на градилишту, у нечему поуче, квалификују, како би, по повратку са акције, то знање користили за потребе локалне привреде. Одржавали су се и разни стручни курсеви, предавања.

Поред „фронтовских" бригада из Железника, у изградњи ове Фабрике учествовало је и више бригада из других места са територије Србије. Једна од њих је и Јадарска фронтовска бригада из села у околини Лознице. О тој бригади је говорио њен командант, а записао овај аутор:

МИЛОВАН ЖИВАНОВИЋ
Командант Јадарске бртаде

Бригада је упућена на изградњу Фабрике у Железнику код Београда. Рекли су нам да ће то бити велика фабрика за производњу тешких машина алатљика.

Старост бригадиста - од 25 до 45 година. Поред мене, у бригади је било још три председника ондашњих општина, који су дошли на изградњу ове фабрике, међу њима и Михаило Тадић из Доње Трешнице (имао тада 43 године).

У Железнику смо били смештени у баракама, спавали на металним креветима, постављеним на спрат. Наша барака се налазила у круту више барака, мензе за исхрану, штаба бригада и других објеката.

На градилишту смо затекли још седам мушких бригада. А постојале су и три или четири женске, које су радиле на изградњи стамбеног насеља за будуће раднике фабрике, а које се налазило на падинама Железника - према ибарској магистрали. Тамо им је био и логор. С нама се нису састајале.

Јадарска бригада је била подељена у шест десетина, са десетарима - бригадистима, који су на градилиштима распоређивали остале људе на позиције појединих радова.

У свом саставу нисмо имали грађевинске мајсторе, изузев неколико полуквалификованих или обучених бригадиста, који су пре ове акције негде радили на грађевинама.

Овакав састав бригаде био је упућен, углавном, на опслуживање мајстора који зидају, затим на ископу темеља за поједине објекте, на бетонирању, истовару и преносу грађевинског материјала на градилишту и сл.

Први радни задатак наше Бригаде била је градња челичане - ливнице стручно назване „Бесемерова крушка". Копали смо дубоке ископе за темеље и бетонирање, са утоваром и одвозом ископане земље, што је добро дошло нама Јадарцима, јер смо веровали да ћемо имати велики учинак и пребачај норме. Овај посао на ископу, бетонирању и повезивању бетонског гвожђа у бетон извршавали смо уз малу помоћ стручних тесара и надзора. По завршеном бетонирању ливнице сами смо скидали целу оплату, вадили ексере и слагали је без мајстора - тесара.

По завршетку ливнице, као добри радници, распоређени смо на изградњу магацинског простора и скпадишта, почев од исопа темеља и колектора и постављања канализационих цеви до бетонирања стопа подова у објектима и ван њих. Руководиоци радова остављали су нас да радимо заједно као цела бригада, што је нама посебно одговарало, због учинка и пребацивања норми.

На самом почетку рада, видели смо да је у бригадама, а и између бригада, развијено велико, убитачно такмичење за пребацивање норми и за освајање прелазне заставице.

Прича о испуњењу и пребацивању норме и освајању прелазне заставице није силазила са усана бригадиста. Ми, Јадрани, одмах смо прихватили ове изазове. Одмеравајући своје и мишице бригадиста у другим бригадама, били смо сигурни да они не могу са нама и да ћемо бити најбољи.

У такмичењу између бригада постојало је више дисциплина, у којима су се бригаде такмичиле за освајање прелазне заставице. Поред пребацивања норме на раду, затим ко ће мање бригадиста имати на боловању, чије ће просторије у бараци бити чистије спремљене и намештене, и друго.

У погледу просветног рада у Јадарској бригади није рађено ништа. Једино смо одлазили у биоскоп. Све остало бригадисти су избегавали. Више су волели да се после радног времена одмарају.

Дан кад ће се одржати свечаност за проглашење најбоље радне бригаде на градилишту знао се неколико дана унапред. За тај дан владало је посебно интересовање у бригадама.

На дан свечаности, у поподневним часовима, све бригаде у целини дошле су у велику салу и по бригадама поседале на клупе у сали.

За столовима председавајућих столовима седели су представници Управе бригада, руководиоци фабрике и други. Позади столова су стајале заставе бригада.

Конференцијује отворио представник Управе бригада. Поднет је реферат о раду бригада, обим и количине извршених радова. Говорили су и представници фабрике и извођача радова.

После тога, за реч су се јавили представници комисије, односно руководиоци који су пратили и снимали учинке појединих бригада, наравно, према заказаним пропозицијама такмичења.

Милован Живановић, командант Јадарске бртаде

Коиање шемеља за нове ио1оне

На наше велико изненађење и разочарење, прелазну заставицу је добила Пожаревачка бригада. Када је ово прочитано, поједини бригадисти из наше Бригаде су бурно реаговали, са повишеним гласовима: *То није поштено. То је неправда...!, Нисмо овде дошли да ударамо у добоше и да дувамоутрубе, већ да 1радимо фабрику...* После неколико минута овог протеста, представници Управе бригада дали су нова објашњења, па је конференција нормалније наставила рад.

Истина, Пожаревљани су дошли са комплетном музиком Рома. Било их је више који су свирали. Остали бригадисти из те бригаде били су млади и сићушни за напорне грађевинске послове. Ми, у Јадарској бригади тада нисмо знали да формирање бригада и изградња великих објеката има за циљ и просвећивање и васпитање младих људи. Мислили смо да је довољно само пребацити норму и преко 200%.

Наредне године из Среза јадарског је послата и једна бригада на изградњу Фабрике керамике у Младеновцу. Село Радаљ је у ту бригаду послало 15 људи, одабраних и способних за рад. То је била четвртина бригаде. Руководилац - командант те бригаде је био Милутин Ђурђевић из Корените.

ПРОШИРИВАЊЕ ФАБРИКЕ У 1949. ГОДИНИ

Изградња (проширење) фабрике у Железнику, настављена је и у 1948. години. Свега 29 бригада дограђивало је и проширивало ову фабрику, подизало насеље за раднике, са више стамбених зграда: подигнуте су зграде гимназије и основне школе, два дечја обданишта, Дом културе, нове улице, паркове и... Ове бригаде су радиле на новом мосту у Остружници и у тунелу према Кијеву.

Од њих 29, шест су проглашене четири пута за ударне, 11 бригада - три пута, а остале два пута или једном.

Тако је индустријски првенац завршен у рекордном року, за нешто више од годину дана.

Данас се у многим нашим фабрикама могу видети машине на којима пише *Иво Лола Рибар - Железник.*

Производи Фабрике „Лола“

Већ у првим годинама постојања фабрика се са својим производима укључила у програм индустријализације земље, израдом и монтажом опреме за железаре, хидроелектране, фабрику каблова и друге.

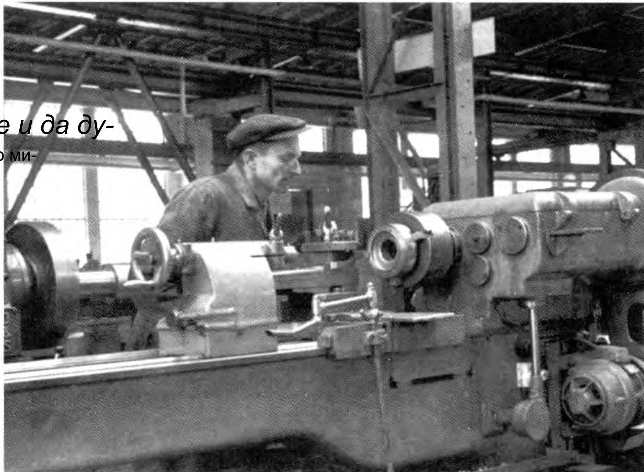

Фабрика „Иво Лола Рибар" у ио1ону

Само за првих 10 година рада произведено је 58.000 тона машина и уређаја, од тога 750 алатних машина у тежини од око 3.500 тона. Највећи део опреме (30.000) уграђен је у жељезаре у Зеници, Никшићу, Јесеницама и Смедереву. За фабрику каблова у Светозареву (Јагодини) и Новом Саду произведене су 124 машине.

Нови 1рад Железник

У то време, београдска штампа је забележила још један подвиг омладине - обилне кише, које су тих дана стално падале, учиниле су да Сава нарасте и озбиљно угрози пругу у Остружници. А на прузи се налазило 10 вагона цемента тек набављеног за изградњу Фабрике у Железнику. Иако уморни од напорног преподневног рада, добровољци - бригадисти су у року од једног часа истоварили две хиљаде врећа са цементом и пребацили их на даљину од 100 метара, на сигурно место. Упоредо са напорним радом, вршена је и обука будућих мајстора и радника за рад у фабрици. Како је који део фабрике завршаван, уношене су машине, текпа је обука бригадиста на тим машинама, почели су да се појављују у погонима и први полупроизводи.

Од 15.566 бригадиста, већ 1. јануара 1948. године у халама је остало 1.140 бивших бригадиста са радним књижицама.

Тих дана - сећала се и Олга Дивац, инжењер, жена непосредно везана за добровољни омладински рад у Београду, почев од изградње фабрике у Железнику, преко Новог Београда, Београдског сајма, до Аде Циганлије, а последњих година и као директор радне организације „Хидрозавод".

„Свест о обавези да се постигне циљ била је јако развијена код свих нас градитеља овог објекта. Примера ради, упоредо са изградњом Фабрике текпа је и монтажа машина. Било је тих дана врло хладно, па тако смо готово смрзнуте бригадисте скидали са бетонских и челичних објеката".

ЈОШ ТРИ НОВЕ ФАБРИКЕ У 1947.

Исте, 1947. године, кад и Фабрика у Железнику, грађене су још три фабрике: две у Житњику крај Загреба и једна у Камнику у Словенији.

Две у Житњаку...

У Житњаку крај Загреба подизане су: Фабрика хидрауличних уређаја и парних котлова и Фабрика за прехрамбену и хемијску индустрију „Јединство". Прва је требало да даје хидрауличне уређаје и парне котлове за рударство, поморски и железнички саобраћај. А друга, да омогући развој прехрамбене и хемијске индустрије.

У пролеће 1947. године у Житњаку, прве омладинске бригаде подизале су бетонску конструкцију на главној хали Фабрике хидрауличних уређаја, а радиле су и на постављању првих машина завршиле прву половину хале у којој ће се производити парни котлови. Цела фабрика је завршена 9. новембра 1947. године.

На изградњи друге фабрике у Житњаку - Фабрике за прехрамбену и хемијску индустрију „Јединство“ -1947. и 1948. године учествовало је 11 омладинских радних бригада са око 2.000 бригадиста, међу којима и млади из Босне и Херцеговине. Ископали су преко 40.000 кубних метара земље, уградили 8.679 кубних метара бетона и обављали још око 182 врсте радова.

... Једна у Камнику

У исто време, кад и у Житњаку, млади Словенци су у Камнику, близу Љубљане, на темељима старе фабрике „Титан“, подизали потпуно нови објекат. Уместо производње разног окова и брава, после омладинске акције, нова фабрика је почела да производи одливке из темпера и сивог лива за водовдне и друге инсталације, као и опрему за електричне далеководе...

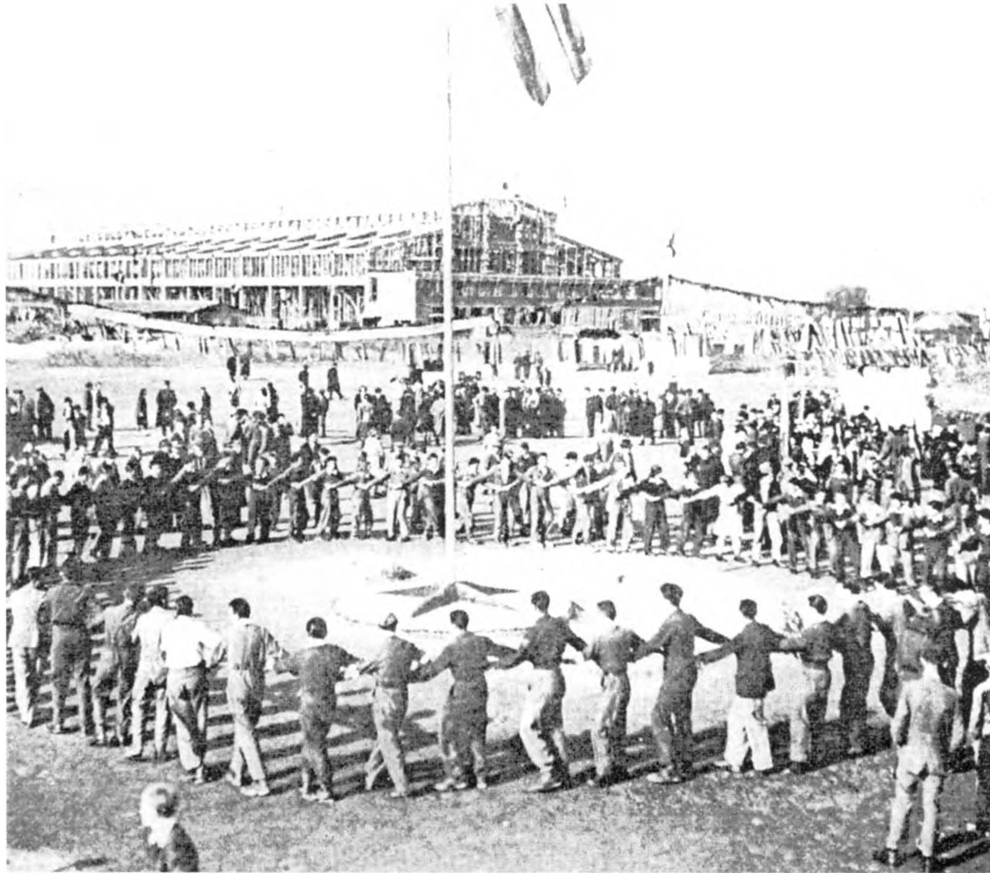

Бртадирско коло крај нове шворнице иарних кошлова на Жишњаку у За!ребу, 1947.

Почетак радова ОРА на изградњи

ЖЕЛЕЗАРЕ У ЗЕНИЦИ

И темеље за проширење Железаре у Зеници ударили су омладинци. На то градилиште прве омладинске бригаде, са око 9.000 бригадиста, дошле су у рано пролеће, 1948. године. Чекао ихје огроман задатак: копање и пребацивање 1.800.000 кубних метара земље и шљунка из канала за скретање реке Босне, дугог свега 1.200 метара, али зато 100 метара широког и 7 метара дубоког.

Почетком 1950. године, градилиште железаре у Зеници постаје главна акција омладине Босне и Херцеговине. Око 8.000 омладинаца подизало је темеље нове ваљаонице, радило на високим пећима, на бранама за таложне базене, на енергани, на преко 600 квадратних метара ковнице, на блиминг - ваљаоници. У следећој, 1951, а затим у 1952. години, млади бригадисти су постављали на десетине километара нормалног колосека за сировине и готове производе. Већ у 1953. години железара у Зеници била је „наш нови индустријски џин".

У изградњи нове Зенице млади су учествовали више година, обављајући најразличитије радове. У рекордном року завршавали су зграде за становање будућих радника, дечја обданишта и друго. Истовремено, омладина је за потребе нове Железаре подигла: у Добоју велику циглану и железнички чвор, а у Лукавцу коксару.

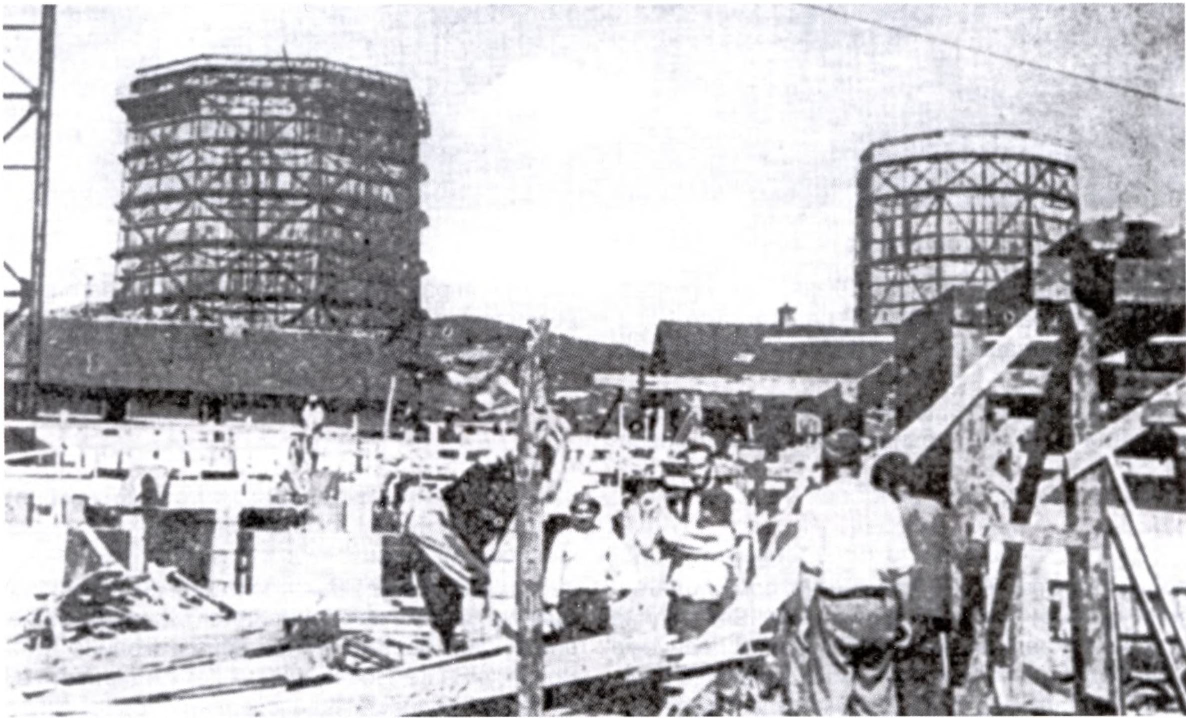

Грађење челичане у Зеници

ЗАВОДИ РР У НИШУ

По повратку са републичких и савезних радних акција омладинске радне бригаде Ниша од 1. септембра 1948. године, укључиле су се у изградњу Завода РР. Искуство стечено на подизању објеката ван града, омладинци су пренели на ово градилиште.

Већ првог дана постигнути су изванредни резултати. Пожртвованим радом истицала се Друга нишка „минерска" бригада. Она је на прузи Кучево - Бродице постала четири пута ударна и за примеран рад била носилац специјалне дипломе. А овде је већ првог дана испунила норму са 250%. И ОРБ „Павле Корчагин", састављена од ученика Прве и Друге мушке и Женске гимназије, постизала је добре резултате.

Нада Стојковић, председник Месног комитета СКОЈ-а, евоцирајући успомену на радну акцију на изградњи Завода РР, каже:

> „У лето 1948. године, омладина Ниша добила је задатак да гради пругу од станице Ћеле Кула до Завода РР, који тада још нису постојали. У ствари, ова пруга је требало да послужи за превоз материјала за изградњу Завода, па се журило да она буде што пре завршена. Одређен је и рок: 20 дана. Пошто још није било ни алата за све, поставило се и питање - хоће ли план бити испуњен до одређеног рока. Многи омладинци су од својих кућа сами доносили алат. Али, то је било исувише мало за једну такву акцију и за толики број (500) бригадиста. Шта смо могли, него да се послужимо оним старим: „Снађи се!"

А снашли су се тако што су из оближње бараке Грађевинског предузећа „Озрен", којује чувао стражар са пушком, 20 младића на препад „заробили" сав алат, с којим је, потом, задатак испуњен.

Кад су после тога омладинци вратили алат, у „Озрену" нису се љутили, већ су били задовољни, јер су им младићи и девојке помогли да свој део посла на изградњи овог објекта раније заврше.

Упоредо са великим радним еланом, на овом градилишту био је развијен и културно - просветни живот. Основани су хор, рецитаторска и фолкпорна група, а све

Елекшронска индусшрија у Нишу

бригаде су приредбе припремале по завршетку радова.

Иако су на изградњи Завода РР радили само 10 дана, омладинци и омладинке су постигли изванредне резултате:

Близу 500 бригадиста, радећи просечно по 5,5 часова, ископали су 10.500 кубних метара земље, пребацили је на раздаљину од пет метара а вагонетима превезли близу 6.500 кубика земље на удаљености од 200 метара (забележио Адам Николић).

‚МАГНОХРОМ“ У КРАЉЕВУ

Фабрика магнезитних опека „Магнохром" у Краљеву грађена је током неколико година. Још 1947. године бригаде младих Краљевчана, на пространим лединама далеко од града, почеле су припремне радове за будућу фабрику. Састављене од средњошколаца, оне су урадиле плато за велики објекат. За разлику од 1947. године, у којој су радне бригаде дале само симболичан допринос, у 1948. на градилиште „Магнохрома" је стигло више нових бригада из Краљева и околине Трстеника и Врњачке Бање. После њих, на ово градилиште су дошли и стручни радници, када је, практично, и започето подизање фабричке хале.

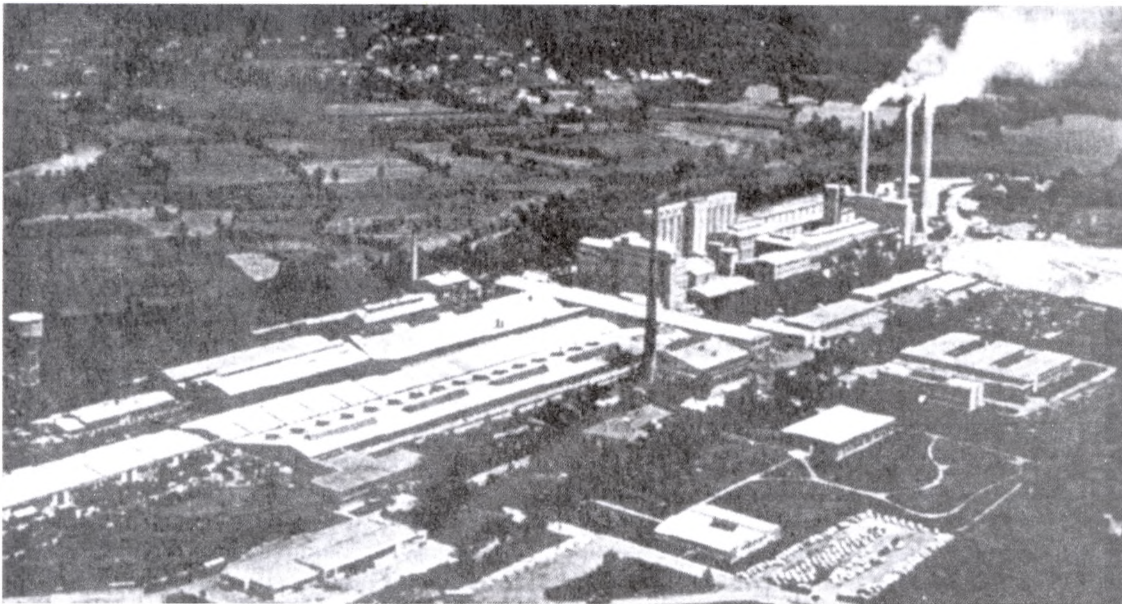

Фабрика Машохром Краљево

Године 1950. на изградњи „Магнохрома" је учествовало шест омладинских радних бригада, са око 800 бригадиста из Београда, Крагујевца , Пожаревца, Смедерева, Ниша и Крушевца.

Они су, заједно са стручним радницима, ископали 27.782 кубна метра земље, уградили у темеље фабричких објеката 4.221 кубик бетона и подигли преко 8.000 квадратних метара зидова.

Све бригаде са градилишта су отишле као ударне, а 67. београдска - три пута је освојила овај назив.

Производња у „Магнохрому“ почела је у новембру 1952. године.

ФАБРИКА „КЕРАМИКА“ МЛАДЕНОВАЦ

Интензивна индустријска градња земље, почев од 1945. године, користила је око 70.000 тона шамотских опека годишње, а и брза стамбена изградња тражила је све више керамичких производа (санитарије, плочице и цеви). Зато се омладина Србије прихватила задатка да убрза радове на изградњи Фабрике “Керамика” у Младеновцу, прве фабрике санитарне керамике у тадашњој Југославији, а који су локалним снагама започети 1949. године.

Почев од јуна 1950. године, шест бригада (из Лознице, Београда, Ваљева, Чачка, Лазаревца и Младеновца), са око 650 омладинаца, за непуна два месеца ископало је и насуло 15.640 кубика земље и поставило три километра индустријског колосека, завршивши тако све грубе земљане радове, са премашивањем норме за 100%.

Градња ове фабрикеје завршена 1953. године. У њену изградњу, поред ОРБ, били су укључени и грађани Младеновца и околних места.

На изградњи “Керамике” учествовале су бригаде: Младеновачка средњошколска, Студеничка, бригада Рашке, Прва и Друга шабачка.

Командант главног штаба ОРА “Керамика” Младеновац био је Веселин - Веса Милијановић, просветни радник; а командант Младеновачке бригаде Боривоје - Бора Милинковић, учесник II године ДТА - ЕСШ из Младеновца.

У знак захвалности омладини која је од 1950. до 1953. године градила ову фабрику, у кругу “Керамике” постављена је 1969. године спомен-плоча.

(Тихомир Павловић Шиле)

СЕЋАЊА УЧЕСНИКА

Живорад Миленковић

Још у I разреду средње школе, нарочито почетком другог полугодишта, питање одласка на радну акцију је честа тема међу ученицима за време одмора и у учионицама, у ишчекивању професора и почетка часова. То је била незаобилазна тачка дневног реда на састанцима актива Народне омладине, на којима су омладинци - учесници на некој радној акцији, говорили о својим утисцима и лепим збивањима која су им остала у сећању.

Што се више приближавао крај школске године, интересовање и пријављивање за одлазак на радну акцију је било све веће, нарочито по сазнању да ће 1950. године средњошколска омладина Србије ићи на иградњу индустријских објеката, међу којима и „Керамике” Младеновац. Атоје истовремено значило и учешће на акцији која ће бити у нашем граду, на изградњи наше „Керамике”, у којој ће по завршетку школе, многи наћи и запослење. Са тим сазнањем никаква нова агитација и није била потребна. Напротив, пријављених је било много више него што је планирано за једну бригаду, око 120 бригадиста.

Дани су брзо пролазили и сви смо са радошћу дочекали крај школске године, којије значио ип очетакакцијашког живота. Истина, било је и малих злоупотреба појединих ученика - „мајских ђака”, који су спопадали професоре да одговарају и поправе оцене, како би, наводно, могли да иду на радну акцију. Многима је пошло за руком да указану могућност искористе.

Најзад, дошао је крај школске године и жељно очекивани дан формирања Средњошколске ОРБ „Мома Живинар”, Младеновац, у којој су од двоструко већег броја пријављених из наше генерације, једва 30 ученика постали бригадисти - а било је и прекобројних, али и оних за које није било места у бригади.

Наша бригада је имала привилегију да буде смештена у нашој школи, где је било и седиште Главног штаба радне акције. За тили час су из учионице изнете ђачке клупе, остали инвентар и учила, а унете сламарице и остала постељина. Наше учионице су постале наше спаваонице.

Из дана у дан све гласније се орила песма младих бригадиста. Улице Младеновца су биле претесне за омладину и грађане који су срдачно поздрављали сваки пролазак бригада, приликом њиховог одласка или повратка са градилишта. У тим тренуцима из трговинских радњи излазили су и купци и трговци да поздраве пролазак бригада.

Весело расположење употпуњавале су логорске ватре и културно-забавне вечери, које су, једна по једна бригада, приређивале за бригадисте свих бригада, омладину и грађане Младеноваца.

Испуњени радном, културном и спортском активношћу, дани су брзо пролазили, радни елан и такмичарски дух су у сталном успону. Стизала су и заслужена признања. Најбоље чете и појединци похваљивани су после сваког радног дана а бригаде проглашаване за ударне и похваљене декадно. Свакодневно, радна активност све више добија у свом интензитету. Ископани и превезени кубици земље су све већи, квадратни метри избетонираних подова све бројнији, а зидови хала све виши. Укупни резултати све очигледнији. Брзо нам протекоше I, II и III декада од 6. јуна до 6. јула 1950. године. Остварени радни резултати изнад очекивања. Бригада три пута (максимално) ударна и једанпут специјално похваљена. Међу појединцима знатан број ударника и похваљених.[93]

ЛОЗНИЧКЕ СРЕДЊОШКОЛСКЕ БРИГАДЕ НА ЧЕТИРИ САВЕЗНЕ РАДНЕ АКЦИЈЕ

Лозница је, у периоду 1948-1951. године, на омладинске радне акције испратила четири средњошколске бригаде, састављене, углавном, од ученика Гимназије, уз известан број сеоских омладинаца. А то су биле:

Трећа јадарска, са 150 бригадиста, на пругу Кучево - Бродице (1948), састављену највећим делом од ученика Гимназије, извесног броја из Школе ученика у привреди и сеоских омладинаца, а која је најдуже обављала земљане и бетонске радове на платоу будуће железничке станице у Кучеву и на градњи једног магацина.

Командант бригаде је био Раденко Комарчевић, његов заменик Александар - Аца Ракић, а командири чета: I - Лука Марковић, II - Бора Латковић, III - Јован Радовановић.

Поред командира чета по залагању на траси, истицали су се Милорад Бертолино, Жика и Брана Марјановић, Драган Јовтић, Радомир Васиљевић, Војна Петровић ...

За укупне резултате на радилишту и у друштвеним активностима, проглашена је четири пута за ударну.

Друга јадарска, са 160 бригадиста, исте структуре као и претходна, два месеца је радила на деоници Аутопута Београд - Загреб, код Адашеваца, подизала је насип за мост преко Босута, а затим обављала тешке послове у асфалтној бази.

Бригада са командантом Павлом Финогеном, боравила је у великом Омладинском логору - насељу са још четири бригаде: Брчанском, Бачкопаланачком, Македонском и Сенћанском. Посебно се истицала са својом хорском секцијом, чији је октет награђен на такмичењу. А за укупне резултате на радилишту и у укупној активности, три пута је проглашена за ударну.

Лозничка средњошколска бригада, са 150 бригадиста -ученика Гимназије, градила је Фабрику керамике у Младеновцу.

Лозничка средњошколска бригада, са 150 бригадиста-ученика Гимназије и командантом Мирославом Стефановићем на челу, радила је месец дана на траси Омладинске пруге Бања Лука - Добој. Била је смештена у логору поред реке Укрине, а штаб Сектора се налазио у Кулашима. И она се са ове акције вратила као три пута ударна бригада.

Више бригадиста - ударника и похваљених, на ове четири радне акције, били су истакнути стручњаци у областима електропривреде, шумарства и пољопривреде, професори у школама и на универзитету:

Инж. Раденко Комарчевић, технички и генерални директор у великим лозничким предузећима („Нови дом“, „Вискоза“ и др);

Инж. Лука Марковић, један од руководилаца у Заједници електропривреде, помоћник директора Хемијског комбината „Вискоза“, директор Београдских електрана;

Инж. Драган Јевтић, главни инжењер у електрослужби у „Вискози“, технички директор ХЕ „Бајина Башта“, директор „Елетроистока" и генерални директор „Минела“;

[93] Из књиге *Космајски акцијаши*, Младеновац, 2006.

Инж. Бора Латковић, руководилац у пољопривредним организацијама;

Инж. Радомир Васиљевић, обављао руководеће дужности у Шумском газдинству у Лозници;

Проф. др Милорад Бертолино, професор и декан Природно-математичког факултета

Др Павле Филогенов, познати хирург у Медицинском центру у Лозници и Санаторијуму у Бањи Ковиљачи;

Мирослав Стевановић, био на руководећим местима у „Енергопројекту";

Инж. Бранислав Марјановић, радио на развојним програмима у војним предузећима;

Инж. Жика Марјановић, истакнути инжењер у „Енергопројекту";

Душанка Станковић, после радне акције на прузи Добој - Бања Лука (где је била члан штаба бригаде), завршила Филолошки факултет (српскохрватски језик и књижевност) и радила у новосадском „Дневнику"

И космајска средњошколска ОРБ „Мома Живојиновић" учесвовала у изфадњи „Керамике", 1950.

Младеновац, ценшар Јрада

ВАЉАОНИЦА БАКРА У СЕВОЈНУ

V предратној Ју1ославији, иако боХатој рудама, прерађивачка индустрија је била сасвим запостављена, што је имало за последицу њен веома зависан положај од иностраног капитала, према томе, и потпуну економску подређеност у односу на развијеније земље.

Заосталост у развоју јушсловенске индустријске производње ошедала се и у потрошњи бакра и бакарних производа у земљи. По боЈатству руде бакра наша земља је била прва у Европи, а по потрошњи међу последњима.

Године 1933. она је извезла 35.509 тона сировог бакра, у вредности одондашњих 293,1 милиона динара, а исте године увезла Іотових бакарних производа од 1.573 тоне, у вредности од 35,6 милиона динара.

Једна од значајних мера економске политике у послератној обнови и изГрадњи земље била је индустријализација и електрификација са орјентацијом и на даљи развој металуршје обојених метала и прераду сировина и полуфабриката у земљи.

Из такве орјентације у развоју привреде, односно металуртје, произашла је и неспорна одлука да што пре почне подизање нове, модерне ваљаонице бакра.

ОД ИЗБОРА (ПРОМЕНЕ) ЛОКАЦИЈЕ ДО МАСОВНОГ УЧЕШЋЕ ОМЛАДИНЕ У ПОДИЗАЊУ ФАБРИКЕ

Ђорђе Пилчевић

Изградња Ваљаонице бакра у Севојну, која је започета 1950. године, имала је и своју предисторију, везану за 4. октобар 1947. године. Под тим датумом, у једном документу Генералне дирекције металургије, који се односи на изградњу постројења која испоручује СССР,

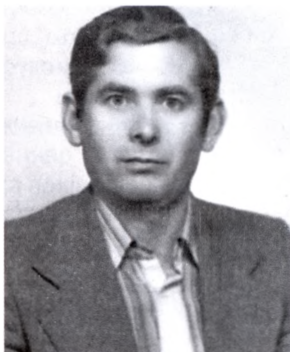

помиње се изградња ваљаонице бакра на локацији шест километара удаљеној од Ниша.[1] Већ после неколико месеци настали су први проблеми. Наш представник из Москве, 10. маја 1948. годинејавио је у свом последњем телеграму да су у тој земљи „преговори последњих дана запели...“.

Непосредно пред излазак Резолуције ИБ-а, вођени су преговори и са Чехосло вачком о разради пројекта, којег су, у међувремену урадили наши стручњаци, као и за израду технолошког процеса и испоруку потребних постројења за, како је речено, једну модерну фабрику ваљаних, пресованих и вучених производа од бакра и бакарних легура. Локација фабрике и даље је била - непосредна околина Ниша.[2]

Крајем 1948. године, са подизањем машинске радионице, објеката за становање и исхрану радника, индустријског колосека и ископавања темеља за главну халу, започета је интензивна изградња ваљаонице бакра у месту званом Кутина. Међутим, Влада СССР-а је, 28. септембра 1949. године, једнострано раскинула Уговор о пријатељству, узајамној помоћи и послератној сарадњи са Југославијом.

Политички сукоби са СССР, који су уследили после изласка Резолуције ИБ, угрожавали су и безбедност земље, па је руководство Југославије предузимало мере да се настави изградња започетих објеката, посебно оних који су били важни за одбрану земље. Тада је започета и демонтажа машина значајних предузећа из граничних предела и њихово пребацивање у унутрашњост земље, па су обустављени и радови на изградњи ваљаонице бакра у Кутини код Ниша, у чијује изградњу до тада било утрошено око 60,000.000 динара. Као најпогоднија, нова локација за изградњу ваљаонице бакра одређена је у селу Севојно код Титовог Ужица. На предлог Генералне дирекције савезне индустрије алуминијума и бакра, 19. јуна 1950. године, Влада ФНРЈ је донела решење о оснивању Ваљаонице бакра и бакарних легура - Севојно, а потписао га је маршал Југославије Јосип Броз Тито, председник Владе и министар Народне одбране ФНРЈ. Новоосновано предузеђеје регистровано 13. јула 1950. године и уписано у регистар државних привредних предузећа општедржавног значаја. За директора предузећа у оснивању постављен је Војислав Јекић, виши индустријски техничар, кога ће већ наредне године наследити дипломирани инжењер Душан Зарић.

Обезбеђење нових извора финансирања

Истовремено, започета је и активност на обезбеђењу нових извора финансирања и испоручилаца опреме.

Почетком 1950. године једна југословенска делегација, је отишла у Западу Немачку, ради обезбеђења већег инвестиционог зајма од нешто преко 100 милиона долара. У плану набавки била је и опрема за ваљаоницу бакра и бакарних легура.

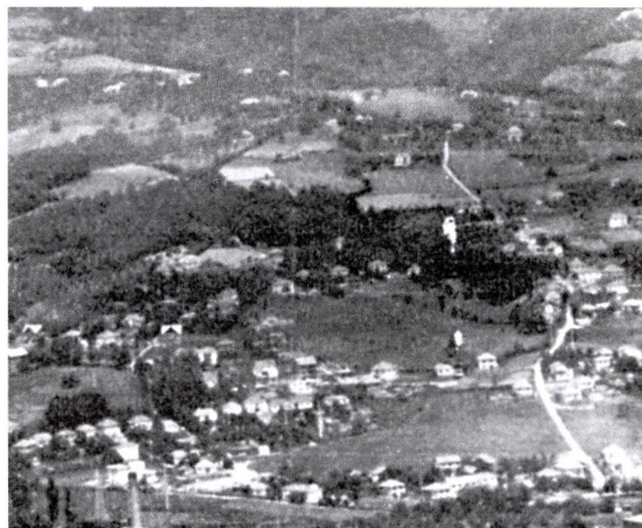

Севојно пре почетка изградње Ваљаонице

Злашиборска радна бртада - ирва сшиша на (радилишше фабрике

Било је, такође, замишљено да се комплетна изградња, почев од израде пројекта, па до монтаже и пуштања у погон повери некој од познатих страних фирми. У ужем избору за то већ је била немачка фирма Си1еИо^-ТпипдзЋиНе (6НН) у Оберхаузену, са којом ће се и закључити уговор.

У уговору је прецизирана врста и обим уређаја који се имају пројектовати и изградити, и то: ливница за тешке метале; ваљаоница; један уређај за пресовање и извлачење са магацином; радионице са главним магацином, а од споредних уређаја једна електрична трансформаторска и разводна станица и централна за грејање, гаража, електрични уређаји и грејање зграде управе, санитетске и културне установе, за гараже и кућу вратара; целокупни уређаји за хемијску, физикалну и металуршку лабораторију.

Савезна планска комисија је 4. маја 1950. године доставила Генералној дирекцији металургије одлуку о одобрењу почетка радова на изградњи Ваљаонице бакра у Севојну.

На локацију одређену за изградњу Ваљаонице бакра у Севојну, 22. марта 1950. године дошла су два инжењера - Душан Зарић и Милутин Ђорђевић и два техничара - Војислав Јекић и Мирко Живаљевић, ради организовања припремних радова за почетак градње ове фабрике и ангажовања предузећа за њено извођење. За техничког руководиоца градилишта, Решењем Министарства грађевинарства НРС, постављен је виши грађевински инжењер Јуриј Дризо.

Почетком 1950. године, грађевинско преудзеће „Шарган" је добило задатак да започне изградњу Ваљаонице бакра у Севојну, што је могло да служи на част томе колективу. Али, тоје изазвало и прилично стрепње.
Јер, за градњу ове Фабрике још није било довољно стручног кадра а ни материјалних могућности. У то време ГП „Шарган“ није имало ни једну, чак ни најмању грађевинску дизалицу, а камоли нешто друго. А, требало је, међутим, градити грандиозну халу дужине 400 метара, распона 102,5 метара и површине преко 40.000 квадратних метара. И подизати низ помоћних, али веома великих и сложених објеката: трафо-станице, магацина, велики број станова у Ужицу и Севојну...

Уз све то, морало се доста урадити око каптаже Ђетиње и индустријског водовода, штоје за оно време, био, заиста, грандиозни и несвакидашњи задатак.

Ипак, кренуло се одмах и смело, у градњу овог великог објекта. И већ од првих дана рада, градилиште у Севојну се убрајало у такозване „кључне објекте", као што су били и Железник, Каблови Светозарево, Зворник и друга велика градилишта.

Обележавање хале извршено је 24. априла, а 11. маја 1950. године на градилиште у Севојну стигла је прва омладинска радна бригада. Била је то Златиборска бригада, чији су омладинци и омладинке два дана касније, 13. маја, са крамповима у рукама започели прве земљане радове на скретању пута у близини Бојовића воденице.

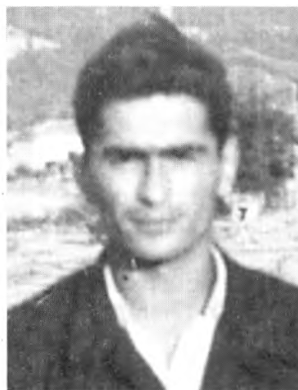

Михаило Јввшић - Цта командант ГпавноГ штаба

Крајем маја и почетком јуна Златиборцима су се придружили омладинци и омладинке Крагујевачке, Жупске и Каменичке бригаде. Већ од првог крампа, којим је омладина запарала севојничко поље, ужички обласни недељник „Победа" (излазио уместо „Вести" у време постојања Титовоужичке области 1949-1951) и дневни листови често пишу о радним резултатима на изградњи Ваљаонице бакра у Севојну, упоређујући овај гигант српске и југословенске привреде са „највећим и најмодернијим ваљаоницама у

свету". У послератном времену била је пракса да омладина учествује на изградњи највећих и најзначајнијих објеката.

У првој години изградње Ваљаонице бакра у Севојну командант Главног штаба омладинских радних бригада био је Михаило Јевтић - Цига, члан Обласнот комитета Народне омладине Титовоужичке области.

Остали члнови Главног Штаба су били Милан Љубисављевић, заменик команданта, Миша Вукашиновић, кадровик, Илија Спасојевић, Ђурађ Поповић, задужен за културно-просветни рад, Татовац, за спорт, а инструктори: Аца Мијалковић, Чеда Цветковић, Златић, Милош Спасојевић.

Седмогјула 1950. године ужичка „Победа" пише о почетку изградње комбината и проглашењу првих омладинских бригада за ударне:"... свечано отворени радови на изградњи комбината". На овом другом митингу, поред команданта Главног штаба Михаила Јевтића, говорио је и Михаило Швабић, министар грађевина НР Србије, затим Раденко Броћић, секретар Централног комитета Народне омладине Србије, Милан Јевтовић, члан Бироа Обласног комитета КПС и Раде Поповић, шеф градилишта.

.... Ова фабрика, коју ви овде почињете да градите, је-сте један од огромних гиганата наше Петолетке, јесте један од оних објеката који нашу земљу треба да претворе у земљу сасвим другог лика, који треба да је претворе од заостале у индустријски развијену земљу, у земљу у којој се ради на модеран начин, модерним средствима, у којој се лакше, боље и срећније живи..." - рекао је министар Михаило Швабић на митингу поводом отварања радова на изградњи Ваљаонице у Севојну."

Чланови ГлавноІ штаба и инструктори, с десна на лево: Милан љубисављевић, Рамадан Имери, командант Косовско-каменичке бртаде, Михајло Јефтић - Цта, Миша Вукашиновић, Аца Мијаиловић, Златић, Илија Спасојевић; седе: Чеда ЦвеШковић, Ђурађ Поповић, Гатавац, Милос Спасојевић

„...Народна омладина Србије примила је обавезу - један велики и частан задатак из нашег Петогодишњег плана - да слањем добровољних радних бригада помогне да се у овој години заврши изградња овог објекта. У припремним радовима учествују четири омладинске радне бригаде: Златиборска, Крагујевачка, Жупска и Каменичка са око 500 омладинаца и омладинки... Седмогјуна увече одржан је први митинг, који је отворио и на њему говорио Михаило Јевтић, командант Главног штаба омладинских радних бригада..."

На том првом митингу у Севојну саопштена је одлука Главног штаба да се за ударну бригаду прогласи Прва златиборска, која је радни задатак испунила са 246 одсто. Похваљена је Друга крагујевачка, која је план остварила са 149 одсто, а и 15 бригадиста из Златиборске и шест бригадиста из Крагујевачке бригаде.

Свечано отварање радова

Током јуна, у Севојно су стигле и две београдске омладинске радне бригаде - ОРБ „Јелица Миловановић" и ОРБ .Драган Маузер".

У недељу, 18. јуна, какоје 21. јуна писала „Победа", у Севојну је „пред око 3.500 бригадиста и већег броја грађана Титовог Ужица и општине, одржан митинг којим су

Градилиште у Севојну посетио је 1. јула 1950. године Петар Стамболић, тадашњи председник Владе СР Србије.

Нова Ваљаонице бакра у Севојнује заузимаће простор пет пута већи од Омладинске фабрике „Иво Лола Рибар" у Железнику. Само велика хала се простире на око 40.000 квадратних метара. Њена дужина је 397, а ширина од 105 до 120 метара. У тај простор могла би да се сместе три ногометна игралишта (110 x 95 м).

До септембра 1950. године стално су обављани земљани радови, а напоредо с тим текла је и градња стамбених објеката у Севојну.

Тек 12. септембра започето је копање темеља за стубове, 27. септембра полагање арматуре за бетонирање стопа, да би 16. октобра 1950. године почело и бетонирање стопа у такозваном реду „X" код ливнице.

Пре почетка бетонирања, 1. октобра, на градилиште је поново долазио министар Михаило Швабић. Тада су вођени разговори да се од омладинаца формирају нове сталне бригаде тесера, зидара и армирача.

Ближио се крај јесени 1950. године. На градилишту је 19. новембра одржана свечаност поводом одласка омладинских радних бригада. Остали су само стални гра-

дитељи, „Шарганци", да наставе посао. У току зиме, 1950. године и у пролеће 1951. године настављеноје бетонирање стопа.

Упоредо са радовима на изградњи Ваљаонице бакра у Севојну, грађевинари из Титовог Ужица, још у саставу грађевинског предузећа „Каблар", изводили су и радове на подизању стамбених и других објеката у Титовом Ужицу, Крчагову, Вардишту, а у Севојну је у то време уз градњу индустријских објеката подигнут и Раднички дом.

У мају 1950. годинеје радила самоједна бригада-Златиборска, на припреми барака и магацина, док су главни радови почети јуна те године, када је на ово градилиште стигло још 20 бригада: 9 средњошколских из Београда и 11 из осталих крајева земље.

У почетку, недостајало је и алата и искуства. Прва декада је завршена 20. јуна и остварена са 102%. Златиборци су пребацивали норму за 72%. Остале бригаде су радиле на превозу земље и камена из каменолома. Крагујевачка бригада је постизала исте резултате.

Златиборска је, 25. јуна, четврти пут проглашена за ударну, Крагујевачка други пут, а Каменичка први пут.

На изградњи овог Комбината, учествовале су и омладинске радне бригаде из Краљева: Х! жичка шест пута ударна бригада, са 150 омладинаца и омладинки, више од три месеца (од 7. августа до 20. новембра); Краљевачка средњошколска три пута ударна и једном специјално похваљена ОРБ, са 240 матураната Гимназије и Индустријске школе и с комплетном екипом Кошаркашког клуба „Слога" (онда члана Српске лиге).

Тоје 1950. године била највећа радна акција омладине Србије. На овом градилишту нашло се укупно 56 бригада, са око 10.000 бригадиста чији је задатак био је да припреме плато од 40.000 квадратних метара за подизање шест великих производних хала, под једним кровом. За то је требало ископати и поравнати око 200.000 кубних метара земље, изградити индустријски колосек од десет километара, трансформаторску станицу, прве радничке станове у Севојну и Ужицу и друге објекте. За шест месеци земљани радови су били скоро сасвим завршени.

На градилишту великог комбината бакра у Севојну

Севојно, јуна 1950.

У Севојну код Ужица подиже се нови комбинат бакра. По пространству, биће неколико пута већи од прве Омладинске фабрике „Иво Лола Рибар" у Железнику. За његову изградњу је потребно 2.600.000 норма часова. А у њему ће, у три смене, радити неколико хиљада радника.

Поред главне хале, индустријског колосека, трафо станице, електричне, водоводне мреже и канализације, градиће се читав нови град, са становима, ресторанима, Домом кулгуре, продавницама и свим другим објектима, потребних за нормалан живот запослених и њихових породица.

Највећи део грађевинских радова завршиће се у овој, 1950. години. Монтажаће почетиу 1951. години, када ће Комбинат дати и прве производе - пресоване и ваљане делове од бакра и месинга.

Бележимо утиске и речи репортера:

„Када смо у рано јутро стигли у Севојно- место рођења народног хероја Апексе Дејовића, комесара Друге пролетерске бригаде и Вишеслава Бугариновића, земљорадника, чије име носи Прва сељачка радна задруга у овом крају - указао нам се, збиља, величанствени призор: на широкој пољани, обраслој густом травом, прошараном где-где пољским цвећем, вијори се мноштво застава на разним странама овог великог градилишта.

Чује се песма младих градитеља. По неки пут градилиштем се проломи покпик сличан оном у рату, те лопате и крампови постају лакши, руке раде брже, а колица и вагонети пуни земље просто лете.

Идемо уском путањом испод славолука на улазу у градилиште. На њему слова украшена цвећем у која је утиснута љубав нашег човека према раду - *Овде живи и ради ТиШова омладина.*

Наилазимо на групу омладине која ради на копању, превозу и набијању земље. За тренутак, руке се заустављају.

Омладинка Смиља Тишма, свршена ученица Средње техничке школе, из Београдске бригаде прилази нам и пита:

- Другови, због алата?

За тренутак нас је збунила. Ипак, брзо смо се објаснили. Мислила је да смо из техничког руководства. Дознали смо једну чињеницу:

- Нас осамдесет имамо само једанаест колица, а требало би нам најмање двадесет пет - рекла је Смиља.

И њој, као и заменику команданта бригаде, Синиши Милосављевићу, раднику из предузећа „Шумадија“, обећали смо да ћемо писати и о алату.

Београдска бригада „Брано Бјелић" копа ровове за водоводну и канализациону мрежу. У рововима вода, која стално извире и земљу претвара у житку кашу.

- Није толико страшно као што то изгледа - каже Иванка Николић, ученица Седме женске гимназије. - Не смета нама вода да испунимо, па и премашимо норму. Само да имамо алат...

И остали са којима смо доцније разговарали - Божидар Марковић, командант Бригаде „Ивица Девчић", Винко Сматлик, командир треће чете Бригаде „Брацо Бјелић“, Марија Бајчетић и Бригаде „Јелица Миловановић", Светолик Никачевић, командир Прве чете Прибојске бригаде и Рења Шалипур, командант исте бригаде - жале се на несташицу алата.

Прва златиборска - досад најбоља

Прва златиборска бригада „Миломир Степић - Јаџа“ подиже бараке. О њој се најпохвалније изражавају бригадисти свих бригада, чланови Главног штаба, а и стручњаци. Мада на раду остаје два месеца, она је за непуни месец дана проглашена три пута за ударну. Двадесет бригадиста је предложено за ударнике.

Колики је ово успех види се по томе што су осим ње
- од 23 бригаде колико их има - само још Жупска и Крагујевачка проглашене по једанпут за ударне.

На изградњи трасе за индустријски колосек испуњавали су норму и за 300 %, док су је друге бригаде једва испуњавале. Камен кроз који су правили усек није им могао одолети.

У почетку није било лако. Требало је изградити велики број барака за смештај бригада које ће стићи. У омладинском логору сада живи преко 3.500 бригадиста. Штаб бригаде борио се са више проблема. Многима је ово прва радна акција. Још невешти у послу, норму су тешко испуњавали. Апи, тоје било само неколико дана.

Постала је то најбоља бригада на градилишту. Сви знају за Златиборце.

Брига за добар живот у логору

У Главном штабу омладинских радних бригада у Севојну, смештеном у згради бивше Пољопривредне школе, дознали смо многе занимљивости из живота и рада овог великог радног колектива.

У свим канцеларијама графикони и пароле, поред осталог потребног материјала. Библиотека располаже с приличним бројем књига.

Дознали смо да је у логору веома развијен политички и културно-просветни рад. Већ петнаест дана одржавају се аналфабетски и просветни течајеви. У логору ускоро неће бити неписмених. Политичке информације држе се редовно у свим бригадама, једном у седам дана. Поред тога, у сеоским бригадама колективно се чита дневна штампа.

За почетак јула припрема се велики фестивал прве смене. Наступиће драмске, рецитаторске, хорске и фолклорне секције, поред народних певача, свирача, младих књижевника, вајара, сликара и цртача.

Ускоро набавиће се пројекциони апарат, па ће бригадисти имати прилике да гледају и биоскопске представе. Разгласна станица тек што није почела са радом. Инсталирањеје већ завршено. Поред музике, емисије вести из земље и иностранства, бригадисти ће слушати и о раду у протеклом дану. То ће појачати такмичење.

Градилиште има и свој лист „Наше дело" преко кога се бригадисти сваких петнаест дана упознају са оним што их највише интересује. Свака бригада има свог долисника.

У току свог боравка бригадисти ће упознати знаменитости свог устаничког краја.

Књижевно вече младих писаца из Београда неће бити последња приредба ове врсте.

Логорће посећивати позоришта из Чачка и Титовог Ужица, као и групе књижевника и уметника из целе Србије.

У логору је најживље увече. Око логорске ватре заборављају се све бриге. Док логором одјекује песма, на радилишту бригадисти ноћне смене, обасјани јаким рефлекторима размештеним по целом градилишту, воде борбу за што већи учинак.

Бетонирање

Највећи део посла био је на ископу и бетонирању. Требало је ископати, превести и испланирати 200.000 метара кубних земље.

Почетком августа приступило се најобимнијем и најтежем послу - бетонирању. То ће, у ствари, бити „одлучујући удар“, како су говорили градитељи овог комбината.

Сваког дана они су уграђивали по 500 м^3 до 600 м^3 бетона. Само за под хале употребљено је око 8.000 м^3 бетона.

Поред Комбината, предвиђена је и изградња индустријске пруге, трафостанице, радничког насеља, ресторана, школе.

У овој, 1950. години, билоје планиранода се заврши највећи део радова. А у 1951. години да један део Комбината да буде завршен и почне производња - пресовање и ваљање делова од месинга и бакра.

Радови у 1951. и 1952. години

Ова омладинска радна акција настављена је и следеће две године (1951. и 1952. године), са око 19.000 младића и девојака.

Године 1951. радови на изградњи Ваљаонице бакра у Севојну почели су 6. марта. У првој и другој смени учествовале су бригаде сеоске омладине.

Са Храдилишша у Севојну

Својим радом на свим пољима активности оне су, по општој оцени, у потпуности задовољиле, нарочито онда када се уз велике напоре успевало да се у част 1. маја заврши бетонска конструкција велике хале Ваљаонице. Просек извршења грађевинских радова у том периоду износио је: у марту са 133%; априлски са 144% и мајски са 148%.

Четврта студентска бригада са Правног факултета, Прва машинска, Прва технолошка и грађевинска и Трећа медицинска обарале су све раније рекорде.

1 Д1јЦ^ЈЦГ^1Ј» j|,|Д ЈГнц

Бешонирање иодова у Главној хали

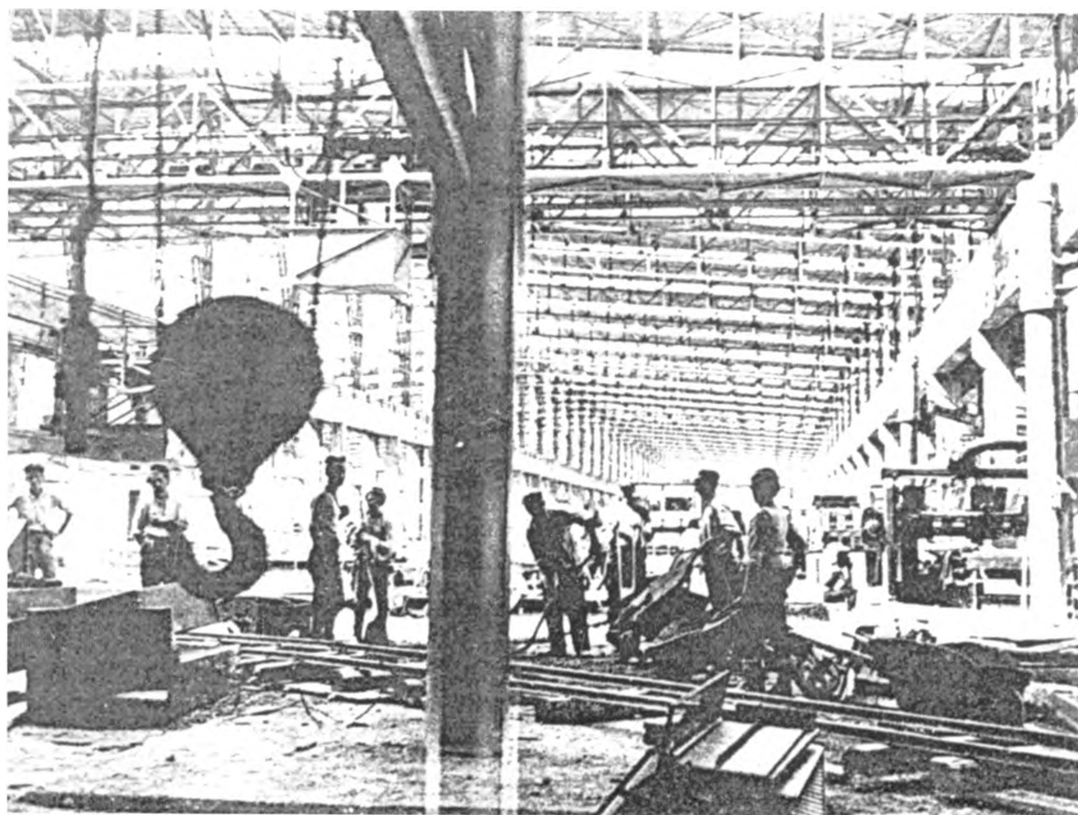

Први земљани радови

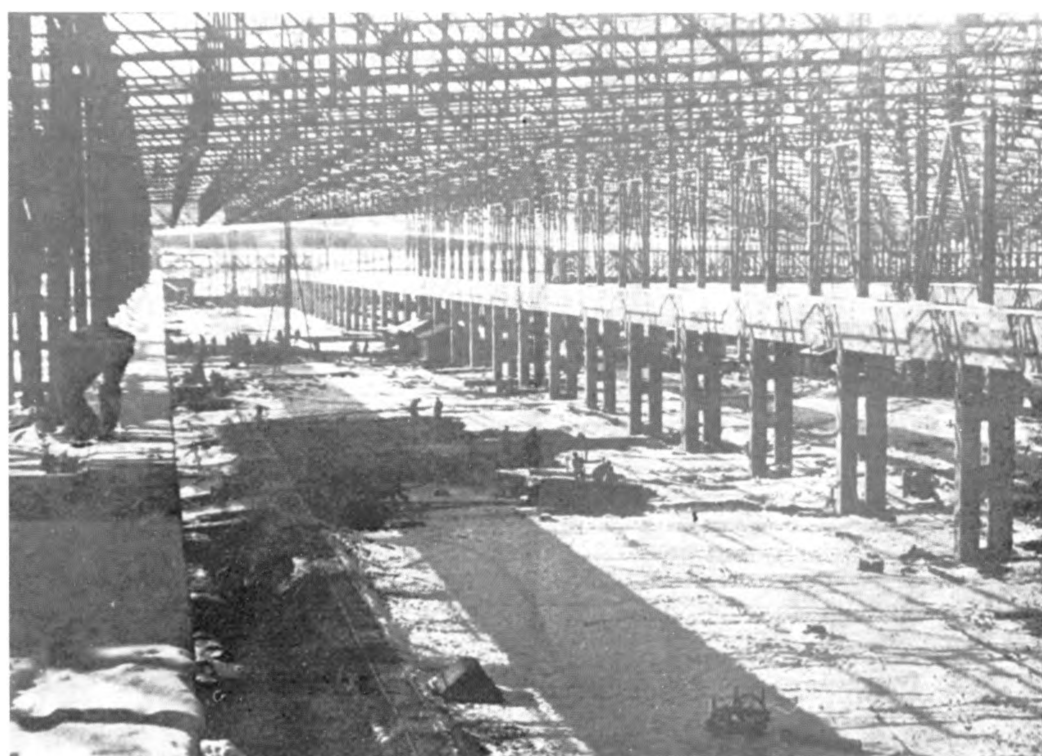

Просшрана фабричка хала

На широком откопу земљаних радова избацивале су по 300 кубика, уместо 180 или 200 колико је раније избацивано. А, на бетонирању фундамената за машине, уместо 30-40, уграђивале су 50 до 60 кубика бетона.

Према непотпуним извештајима, било је урађено 80.000 кубика земљаних радова, 12.000 кубика бетонских и око 70.000 кубних и квадратних метара осталих радова. Поред тога, истоварено је 1.250 тона разног материјала.

Четири дотадашње смене су радиле пуним капацитетом на бетонирању, на подизању зграде Управе, стамбеном насељу у Ужицу и Севојну, у каменоломима и на котларници.

На преко 4.000 хектара подигнут је скелет Фабрике. Око 700 вагона материјала је уграђено у овај објекат до 1952. године. Само од једног дела бетона, који је овде употребљен, могао би се подићи вијадукт широк шест метара од Калемегдана до Звездаре, или од Ужица до Севојна.

У 1952. години на изградњи Ваљаонице бакра у Севојну учествовало је 9.340 омладинаца и омладинки.

Централни комитет Народне омладине Србије прогласио је градитеље Ваљаонице бакра у Севојну победником једномесечног такмичења омладинских радилишта у Србији у част VI конгреса Партије."

ЈЕДНО ПОПОДНЕ У ОМЛАДИНСКОМ ЛОГОРУ

„У првим поподневним часовима Севојно је мирно, прође понеки омладинац, сврати у бараку или се упути према Пољопривредној школи - сада седишту Главног штаба омладинских радних бригада. Само са радилишта код пумпне станице допире појединачна шкрипа колица и вагонета. За тренутак се све то стиша, да би се чуо жагор задовољних купача.

Али, кад сунце почиње да се прикпања Трешњици и Маричевини, оживе падине ових брда, вођњаци и ливаде, а за сат-два и замрли логор.

Са блејањем стада које чобани истерују на пашу мешају се звиждуци пиштаљке дежурног командира, гласови веселих бригадиста већ одморених од преподневног рада.

Бригаде, једна по једна, излазе из својих барака и разилазе се по шумарцима и вођњацима. Под једним грмом скупио се штаб 64. београдске бригаде и расправља о припремама за четне конференције.

Рад са неиисменима

Мало даље, такмиче се две екипе 114. београдске за место првака бригаде у одбојци. Око тога игралишта окупили су се не само Београђани, него и остали „становници" овог радног колектива. Суди један бригадист из среске крагујевачке. Одбојку је научио да игра прошле године на Аутопуту. А сад суди и одлучно показује руком у један угао:

- Ношена!

Ларма коју стварају одбојкаши не смета ни групи чланова литерарог кружока Прве београдске да пажљиво одабере радове за вечерашњу логорску ватру.

- Мислила сам да се на акцији не може ништа писати. Али, сад видим да то није истина - каже својој другарици једна од челница кружока. Овде пишу и они који никад раније нису писали.

Испод једне шљиве стоји око 400 младића и девојака из Бригаде „Јанко Лисјак" и пева песму о изградњи. Мало даље од њих једна девојка, огрнута ћебетом, сасвим тихо певуши песме које пева хор.

И иосле наиорноI рада - коло на самом Jрадилишту

Кроз бараке Прве београдске постављени су стубови и карике на њима. Један бригадиста, средњошколац, скупио око себе десетак другова из сеоских бригада, па им показује како се прави „скпопка" на карикама.

Са првим сумраком из логора се разлежу звуци многих инструмената. Свака бригада понела је појединачне: нека хармонику, нека тамбурицу или гитару. А између барака се разлежу песме.

Игре са лоптом су престале. Смркло се. Пред једном бараком „мађионичар" изводи своје вештине. А бригадисти се скупили као да никад нису видели правог мађионичара, смеју се његовим триковима и жртвама тих трикова.

Бригаде које раде пре подне спремају се за вечеру. Команданти читају дневне заповести, а најбољи спуштају заставу са јарбола.

Још вечера није ни завршена, а долази поподневна смена са радилишта. После тога скупе се сви они који се нису превише уморили и полазе на игранку.

Пред једном бараком разбуктала се и логорска ватра. Чује се песма бригадног хора, Химна бригаде „Еди Давичо".

И, најзад, отегнут звиждук дежурног у бригади који позива на спавање... Логор полако замире.

А са радилишта кроз тихо вече, поново, али сада сасвим јасно, допире она иста шкрипа колица.

Тако је свака вечери у Севојну. Ради се, одмара, учи, пева и смеје..." (А.Д)

Одговор на иностарну злобну пропаганду

Иностранa злобна пропаганда трудила се да истина о нашим радним акцијама и победама не продру у свет, или само у лошем светлу.

Тако је, на пример, једна инострана радио-станица објавила да је због епидемије и тешких услова живота помрло 180 бригадиста. Ову лаж су демантовали омладинци Четрдесет треће београдске бригаде „Радоје Дакић":

Ми, Градитељи Ваљаонице бакра, знамо шта је циљ ове најновије лажи, знамо да Орипада клеветничкој кампањи којој је наша земља изложена већ две 1одине. Ниједан 1радитељ није умро у Севојну. Успећемо да на време завршимо Ваљаоницу, да изJрадимо нашу социјалистичку привреду и себе. Вест ове радио-станице унапред је срачуната и тенденциозна као и мно1е које су јој претходиле и које ће је следити.

Културно-просветне активности бригадиста

У првој смени су формиране 34 дилетантске групе, 49 хорских и 58 фолклорних група, а организована су и 24 литерарна кружока и 17 ликовних секција. При крају прве смене, 9. јула, организован је и први фестивал и слет градитеља.

Дефиле учесника фесшивала

Кулшурно-умешничке Хруие

Пред иочешак слешске вежба

Најбоље омладинске бригаде проглашене за ударне

Севојничком пољаном свакодневно се орила песма, поготово у данима када су саопштавани радни резултати и проглашаване ударне бригаде. У првој смени, која је трајала до 12. јула, било је десет омладинских радних брига-да, од којихје најбоља била Прва златиборска бригада, која је шест лута проглашена за ударну. По два пута су за ударне бригаде проглашене Друга жупска и Друга крагујевачка, а једном Прва каменичка, док су београдске бригаде „Јелица Миловановић" и „Драган Маузер" похваљене.

До краја јула, како је забележено, на градилишту у Севојну 33 бригаде су проглашене за ударне и похваљене, 295 бригадиста је проглашено за ударнике, а 526 похваљено.

На изградњи ове фабрике је учествовала омладина „из свих крајева Србије, међу којима су и млади Шиптари са Космета, омладинци из Димитровграда, млади Ужичани, Нишлије, Београђани, Крагујевчани и други", који су до тада ископали 90.000 кубних метара земље.[3]

У другој смени је радило 19 омладинских бригада. Прва темничка бригада, три пута је проглашена за ударну, по четири пута Грочанска, Прибојска, Липовачка, Расинска и Ражањска бригада. Косовско-каменичка бригада је шест пута постала ударна, а рекордер је била Друга жупска бригада, која је била седам пута ударна.

Као у првој, и у другој смени је организован „богат и разноврстан културно-просветни рад на градилишту у Севојну" - крунисана са два фестивала, а 10. септембра на игралишту у Севојну је изведен трећи фискултурни слет бригадиста, на коме су најбоље резултате показале Млавска, Озренска и Прва и Друга брзопаланачка бригада. Такође, остало је забележено да је у току августа 1.696 бригадиста посетило Музеј у Ужицу.

У току 1950. године 56 омладинских радних бригада из разних места Србијеје радило на градилишту Ваљаонице бакра у Севојну.

А у пролеће 1951. године, започето дело омладине Србије на подизању ове Ваљаонице наставили су „фронтовци", односно радне бригаде у којима су били радници и службеници из разних предузећа и установа Народне Републике Србије.

Већ почетком марта поново су стигле омладинске радне бригаде.

....Оне су добиле најтеже задатке и извршиле их како је једино било могуће. По одлуци Централног комитета Народне омладине Србије, те године на овој акцији су учествовале само бригаде из Титовоужичке области. Командант Главног штаба био је Александар Витоpовић..."

На градилиште у Севојну међу првима су стигле омладинске бригаде - Златиборска, Моравичка (Ивањица) и Златарска (Нова Варош), а затим Милешевска (Пријепоље), Прибојска, Црногорска (Косјерић), Бригада „Љубодраг Ђурић" из Ариљског среза, Рачанска (Бајина Башта), Друга азбуковачка (Љубовија), Друга ариљска, Љубићко-трнавска (Чачак)...

Међу најбољима била је Друга моравичка бригада, која је шест пута проглашена за ударну, а по пет пута Златиборска, Златарска и Бригада „Љубодраг Ђурић", којаје имала 153 бригадиста. У овој смени је радило преко 1.000 младића и девојака из Моравичког, Ариљског, Златарског, Ужичког, Прибојског, Црногорског, Рачанског, Азбуковачког, Љубићко-трнавског, Пожешког и Сјеничког среза.

Радови у Севојну су настављени 1952. годинi, углавном, на изградњи фабричке хале, а проширени су и на другим објектима.

Почетком маја 1952. године на овом градилишту су се поново развиле омладинске заставе. Настављена је изградња хале и помоћних објеката: инсталације за снабдевање водом, галерије поред реке Ђетиње, преправ-

ка Пољопривредне школе у хотел „Мејуг“, подизање трафостанице, котларнице и друго.

Први кровни носач на фабричкој хали је постављен 20. августа 1952. године.

У току те 1952. године, почела је и изградња фундамената за машине, најпре, за пресу од 3.500 тона, а за подрум ливнице нешто раније. На целом објекту, градња фундамената за машине за градитеље Севојна била је најсложенији посао, укључујући и зимско бетонирање. Захваљујући вољи и елану и то је савладано.

Пробни рад Ваљаонице

Почетком јесени 1954. прве машине су пуштене у пробни рад. Своје производе је почео да „избацује“ погон Ливнице а пет дана касније и погон Пресаонице, а затим и саме Ваљаонице. Тако је од одлуке о оснивању предузећа до почетка пробног рада протекло 4 године два месеца и 24 дана напорног градитељског рада.

Помоћу снажних машина и вредних руку омладинаца почео је да тече бакар и да се претвара у лимове, цеви, шипке, намењене за даљу прераду у нашим фабрикама и за извоз.

Било је предвиђено да ливница, радом у три смене, произведе дневно у просеку 140 тона ливеног материјала. а од бакарних и месинганих производа да се произведе бакарни лим - 1.500 тона, бакарне траке - 1.500 тона, локомотивска ложишта - 2.000 тона, бакарне фолије -100 тона, бакарне цеви - 1.000 тона, бакарне шипке - 8.100 тона, односно 27 тона дневно, месинганих лимова - 1.500 тона, месинганих трака - 3.500 тона, рондела - 6.000 тона, цеви - 1.500 тона, шипки 2.500 тона, специјалних шипки 1.00 тона - укупно годишње 16.000 тона месинганих производа, односно 53,1 тону дневно.

Година 1952. била је последња година у којој су омладинске радне бригаде градиле Ваљаоницу бакра у Севојну.

Монтажа машина

На градилиштује 28. новембра одржан митинг поводом завршетка радова, на коме су, поред 13 омладинских радних бригада, присуствовали и представници свих омладинских бригада које су те године радиле на овом објекту, као и омладински руководиоци из Београда.

Серије 1ошових ироизвода

Ужичке „Вести" су објавиле да је у току 1952. године на градилишту у Севојну „радило 90 омладинских радних бригада, са око 10.000 бригадиста, чија је вредност радова износила око 400,000.000 динара".

Током три године (1950-1952) на градилишту у Севојну радило је укупно 145 омладинских радних бригада из Србије, са преко 19.000 омладинаца и омладинки, од којих је за ударнике проглашено око 3.000, а похваљено око 5.500 бригадиста.

„Наведени елан, с којим је омладина Србије радила на овом објекту, прва је карактеристика овог градилишта. Био је то и за полетну омладину Србије одиста тежак задатак. Омладинске бригаде су се упорно бориле за сваки кубик земље и бетона. Без помоћи омладинских и „фронтовских" бригада, пуштање овог гиганта у погон морало би да се одложи бар за годину дана касније, тврдили су на основу анализа, грађевински стручњаци и руководиоци градње.

Остале су запамћене, нарочито, Жупска, Трстеничка, Темнићка, Рачанска, Зрењанинска, Златиборска, Ужичка, Ковинска, Азбуковачка, Моравичка и многе друге бригаде. Одиста је тешко издвојити све оне које су показале изузетан самопрегор. Ако се све остало некад заборави, Ваљаоница бакра у Севојну остаће као вечити споменик пожртвовања једне генерације, која је три године изграђивала колос индустрије и истовремено изграђивала себе.[5]

Остало је забележено да је омладина Србије радила на најтежим пословима овог значајног објекта српске и југословенске обојене металургије. Бригадисти сваке

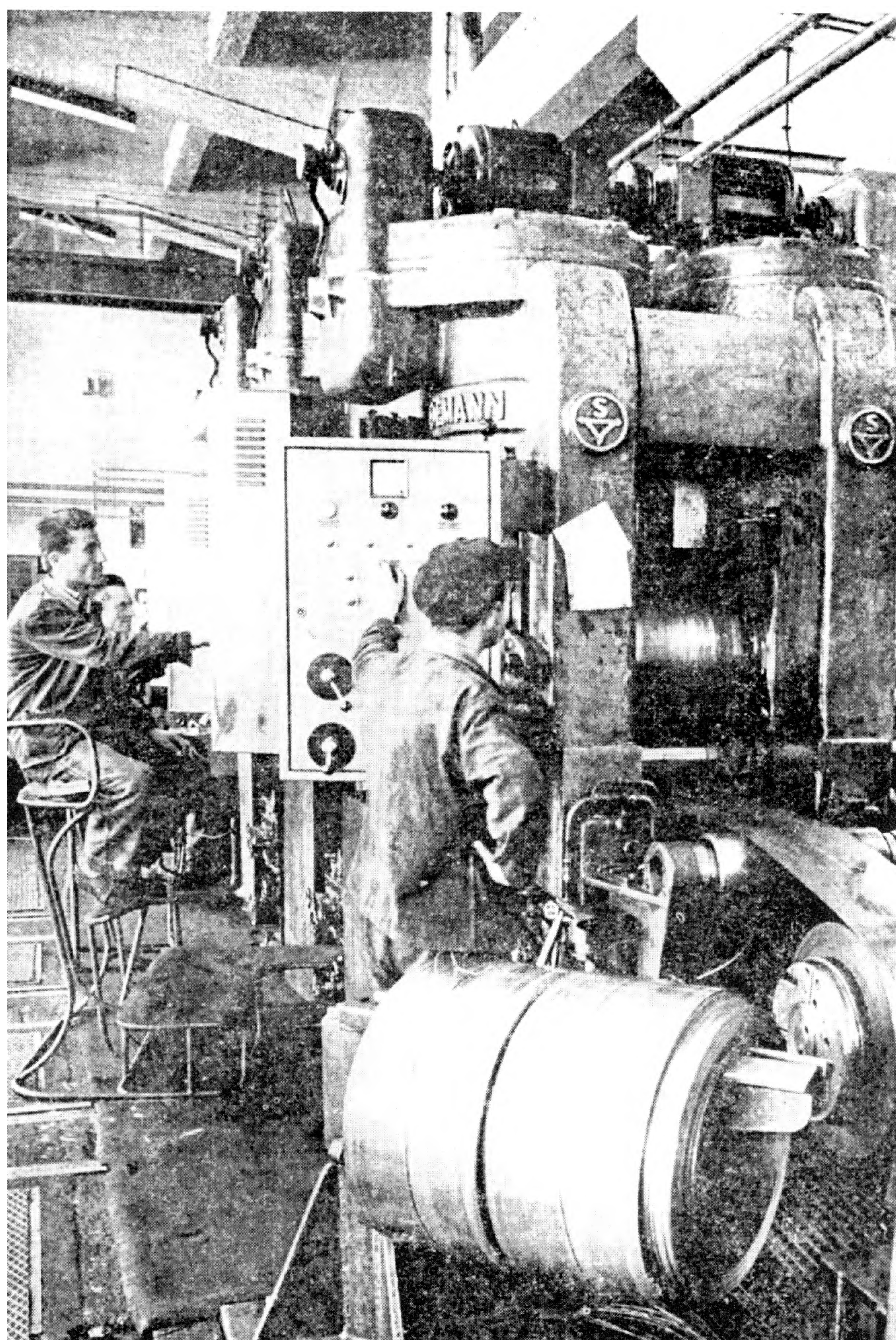

Коншрола ироцеса ироизводње

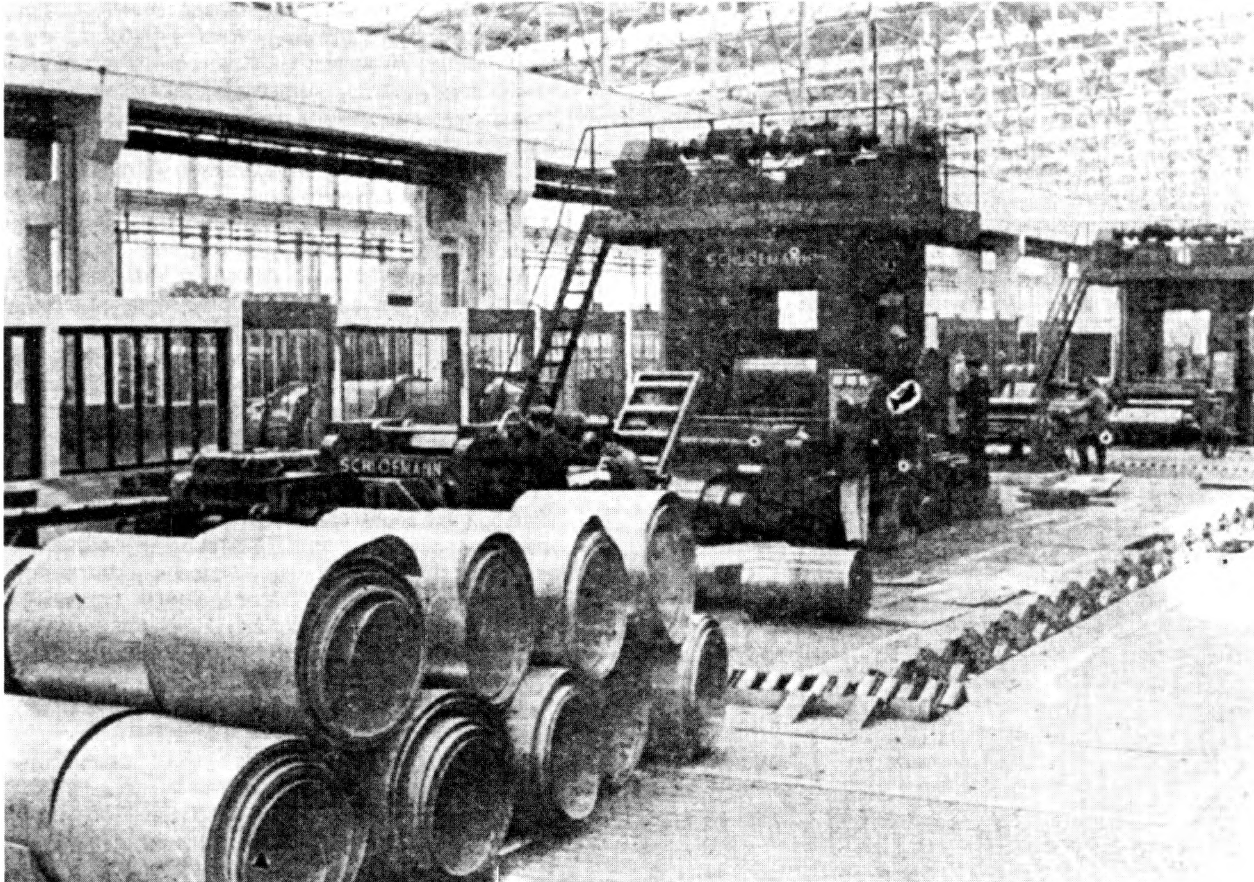

гзшови ироизводи

смене током три године показали су изузетан елан, пребацујући дневне, недељне и месечне норме од 150-600 процената. У већини бригада биоје на највишем нивоу организован политички и културно-забавни рад. Једном речју, организован је комплетан друштвени живот на овом градилишту, тако да је Севојно било „школа живота за хиљаде младића и девојака, велика школа братства и јединства и зближавања школске и радничке омладине".

Ваљаоница бакра у Севојну пуштена је пробну производњу 13. септембра 1954. године, а у редовну производњу 13. децембра 1955. године. На згради Ваљаонице бакра, односно њеног Радничког дома, у знак сећања на допринос омладине за њену изградњу, постављена је спомен плоча на којој пише:

Из1радња ово1 велико! објекШа дело је и понос омладине Србије,јер на позив Партије од 1950.1одине до 1952.1одине Цадило !а је 20.000 чланова на понос народа, Партије и дру!а ТиШа.

Надахнута историјским одлукама 1. кон!реса млада !енерација наше Републике, сврстана као један, стајала је у првим редовима бораца социјалистичке из!радње.

Кроз припреме за Шести кон!рес СКЈ и ПеШи котрес НОЈ, а *под заставом славне Партије, испољила је сву своју спремност да би што пре завршила овај објекат и предала !а на употребу и управљање радничкој класи као свој највећи дар свом народу, СКЈ и дру!у ТиШу, као поклон Народне омладине Србије.*

Нека ово ремек дело подсећа будућа поколења на сна!у, монолиШност, патриотизам и јединство наших народа у борби за бржу из!радњу своје социјалистичке домовине. (29. новембра 1952. !одине, Главни штаб омладинских радних бри!ада на из!радњи Ваљаонице бакра Севојно)

СЕЋАЊА ГРАДИТЕЉА

МИХАИЛО ЈЕВТИЋ - ЦИГА

Командант Главног штаба ОРБ 1950. године

Сећам се многих стручних и других радника Грађевинског предузећа „Шарган", стрпљивог, а упорног инж. Блажића, вредносг и педантног инж. Јурија Дризе, целе групе младих инжењера, техничара и пословођа, строгог шефа градилишта Рада Поповића и других.

У мају 1950. године у Севојну су се омладински елан и искуство стручњака слили уједну жељу-да „Комбинат", како смо га тада звали, буде што пре завршен.

Првих дана, с обзиром на компликованост објекта, било је и неповерења у нас младе. Да ли ћемо успети? Наводно, то су све стручни радови! - говорили су скептици. Међутим, искуство бригадиста са ранијих омладинских акција овде је пренето и на оне који су први пут ступили у бригаде. Велика битка отпочела је и те године успешно и завршена.

У односу на раније омладинске радне акције, ова је имала неке своје особености:

Прво, на њој је почела демократизација у унутрашњим друштвено-политичким односима у бригадама и на градилиштима уопште. Од полувојничких, стварани су демократски односи сарадње у којима се поштовала личност сваког бригадисте и сваким даном је расло њихово учешће у решавању свих проблема у бригадама и на градилишту. Нестајало је надређених и подређених...

Друго, ова акција је захтевала и већи смисао за организацију рада на малом простору, за разлику од омладинских пруга, где су градилитша била развучена на великом простору.

Овде се, можда, први пут у Југославији, на једном градилишту прешло на рад у четири смене по шест часова. И није се погрешило. Продуктивност је знатно повећана, а бригаде високо пребацивале норме и до 500 посто.

У Севојну су обављени велики радови скоро без икакве механизације. Ископано је и превезено око 220 хиљада м^3 земље, неколико хиљада кубика камена. Утоварено је и истоварено на хиљаде кубика песка и других материјала. Уграђене су велике количине обичног и армираног бетона. Механизације нисмо имали, али је ентузијазам младих то надокнадио.

Велики број омладинаца и омладики учествовао је у културно-просветним активностима у бригади и у логору и на културним фестивалима који су одржавани сваког месеца. А пре и у припремама за њих, изражавао своју културну самоделатност у 11. драмских, 33 хорске, 49 фолклорних и 33 рецитаторске секције, великом броју музичких и других секција. Приредбе, другарске вечери и логорске ватре, свакодневно су одржаване.

У логору и на градилишту врило је као у кошници.

ПЕСМА КОЈА СЛАВИ РАД

Марица Пањковић - Поповић

Хиљадудеветстопедесета година. Одмах по завршетку школске године наша Бригада „Јелица Миловановић" креће у Севојно. Састав бригаде: ученици или, боље, ученице и ученици Женске и Мешовите учитељске школе (још смо били две школе у једној згради). Бригадиста 220, од тога 80% девојака. Сви углавном мршави и недовољно развијени за своје године.

У Севојно смо сгигли као прва средњошколска бригада. Затекли смо само Златиборце, сеоску бригаду. Све сами кршни момци и свега пет - шест девојака. Радили су на подизању барака које су завршавали кад смо ми стигли. Дакле, отварање радова на изградњи Ваљаонице у Севојну. Ледина, бараке. Златиборци и ми. Почетак земљаних радова. Ускоро стижу београдске средњошколске бригаде: „Ивица Девчић", „Дара Павловић" и друге.

У насељу врева, песма. Стандард скочио. По први пут бригадисти добили сламарице. Ради се пуном паром, преборијевају се први жуљеви и сваки дан се једе пасуљ, три пута дневно: за доручак, ручак и вечеру. Певају се оде пасуљу и стално за казанима чека ред за воду, јер се пасуљ дуго кува, па мора на време да се пристави.

„Јеличићи", тако су нас звали, као учитељци, просветари, предњаче у културним манифестацијама, дају приредбе у Ужицу, у околним селима, а највише увесељавају Златиборце. На радилишту, борба за учинак до последње снаге. Бригада „жгољава", али норму пребацује. Проверавају нас. Свеједно, знатно пребацујемо норму у односу на све друге, осим, наравно, на Златиборце. У насељу незванично, али стално, присутна расправа о остваривању норме наше бригаде. Понекад и наши пријатељи из Златиборске заврте главом. Тако се роди идеја да се то провери на посебан начин. Сви идеју прихватише, а „Јелица" и „Златиборци" почеше са великом стрепњом и још већим надама да се припремају.

Договор - следећи: по четири добровољаца из једне и друге бригаде седам сати, значи редовно радно време бригаде, такмичиће се у ископавању (риљању) земље, утовару у вагонете, превозу и истовару. Редован посао који су, иначе, радиле бригаде. Жири за праћење, оцену пласмана и проглашење победника састављен је од бригадиста из других бригада у насељу.

Настала права драма. Више је оних који су желели да уђу у четворку. Треба изабрати оне који ће издржати. У току такмичења не може да се врши замена. На крају, пада одлука. У нашој четворки су: Живота Вуковић, звани „Буренце", командир прве чете, која је, иначе, по учинку доста предњачила у нашој бригади. Затим, Милијан Кузовић, Бранко Крантић и Бранко Ђурђић. Све одлични радници и омиљени другови.

Сви смо на радилишту. Радимо у супротној смени и треба да помогнемо својима. Појављују се наши и изгледају доста обесхрабрујуће у односу на делије са Златибора. Срце хоће више него што се може. Пуних седам сати раде највећим трком, обливени знојем. У трку их девојке поје водом и додају им по који залогај. Песма, навијање, прави делиријум. Ту више нису само наше две бригаде. Скупило се готово цело насеље. Сви броје вагонете. Време одмиче, температу-

Гоуиа бршадисша из Бео1радске бртаде „Јелица Миловановић", у Севојну, 1950. Јодине. У средини са крчаЈом у руци седи командир I чете Живота Вуковић

ра стално расте. Готово сви смо промукли. И на крају - *на-ша* победа. Само четири вагонета више, али несумњива победа. Наши другови падају на земљу, не могу више да стоје. Падају и Златиборци. Загрмљујућа јека одједном се утишава. Ћутимо и са страхом очекујемо шта ће се десити. Хоће ли моћи да устану да не настрадају. Минут је читава вечност. Сви смо један човек, једно дисање. Само да устану. Један по један устају.

Пред бараком „Јеличића" седе обе бригаде за огромним столом састављерним за ту прилику. На челу њих осморица. Вечера - пасуљ. Рушка Чоловић, главна куварица, сада учитељица у Враћевшници код Горњег Милановца, стално надутих, црвених очију од дима, износи за њих торту. Нико није огао да докучи како је то било могуће. На сва наша питања одговарала је само срећним и загонетним осмехом. Хармоникаш Миленце, не престаје. Цвета Ђулић - Ђурашковић, сада наставник разредне наставе у Школи „Перо Поповић - Ага" у Београду, са својом фолклорном дружином игра уз логорску ватру. Растајемо се касно, уморни, мирни и срећни.

Ову велику срећу свих нас у „Јелици" помутио је некако одмах иза тога један тужан догађај. Враћајући се са састанка у Главном штабу, Нада Миловановић, најмлађа сестра Јелице Миловановић чије је име носила бригада, сад глумица у Сомборском народном позоришту, добитник Стеријине и других награда, која је тада била секретар штаба бригаде и Драгољуб Гавариоћ, сада директор „Нолита", заменик команданта бригаде, поштоје градилиште било неосветљено, упали су у кречану са тек загашеним кречом. Одмах су пренети у Ужичку болницу. Имали су јаке опекотине и морали су остати у болници до краја акције.

Радосна весш о иροташењу бртаде ударном

Младосш увек иобеђује

Тако је, као што иначе бива, у мом сећању на Севојно и нашу бригаду остала трајна радост због победе наше четворке и љубав за наше пријатеље Златиборце, да би се готово сваки пут, одмах затим, у сећању појавила и та мрачна ноћ у којој су настрадали наша Нада и Драгољуб.

ДВЕ СТУДЕНТСКЕ БРИГАДЕ НА ИЗГРАДЊИ ВАЉАОНИЦЕ БАКРА У СЕВОЈНУ

На изградњи Ваљаонице бакра у Севојну, 1953. године, учествовале су и две студентске бригаде са Правног факултета у Београду. Формиране су из онда веома бројне прве године студената тога Факултета.

Бригаде су као команданти предводили: прву - Рамадан Враници, а другу - Живко - Жикица Владисављевић.

ШШаб спјудентске бртаде. СШоје, с лева на десно Дра1ан Марковић, Радмила Паравиња и Миодраl - Мића Зечевић; кпече - Рамадан Враници, командант Бртаде, Вера Ђокановић иЖарко...

Обе су, углавном, обављале земљане радове на терену будуће фабричке хале и других објеката. Остваривале су високе проценте утврђених норми, па су проглашаване за ударне: прва бригада два пута, а друга пет пута и била носилац заставице Главног сштаба.

Чланови Шшаба бртаде на илажи, на Ђешињи

СТУДЕНТСКА БРИГАДА „ЂУРО СТРУГАР“ - ЈЕДНА ОД НАЈБОЉИХ СА УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Андрија Мереник

Правни факултет је на радне акције дао више радних бригада. Једна од најбољих била је Студентска бригада „Ђуро Стругар". Са укупно 64 бригадиста учествовала је на изградњи Ваљаонице бакра у Севојну, јула 1952. године.

Радећи најдуже у каменолому, проглашена је пет пута за ударну и била носилац заставе Главног штаба.

На слици ирви с леве сшране, сшоји Андрија Мереник, секреШар Штаба бртаде

Штаб бригаде су чинили: командант Живко Владисаављевић -Жикица, заменик команданта Димитрије Кривокапић, секретар Андрија Мереник, културно-просветни референт Славко Муцић, интендант Милош Марковић, задужена за санитет Љиљана Лазић, а за фискултуру Миодраг Богдановић.

У *Дневнику* бригаде који је водио секретар, Андрија Мереник, забележене су неколике важније појединости са градилишта и из омладинског насеља:

„Данас, 4. јула, бригада је радила у каменолому и постигла следеће резултате:

I чета је, радећи у првој смени, утоварила у корпе и превезла вагонетима 32 кубна метра камена, а колицима до дробилице на даљину од 20 метара, такође 32 кубика. Поред тих количина, на агрегату је исекла 15,40 кубика.

За пожртвован рад штаб бригаде је похвалио бригадисте: Вука Бојовића, Златка Миленовића, Симеуна Васиљевског, Павла Павловића и Радована Медаревића, а и целу I чету за организацију посла и постигнуте резултате на градилишту...

У току 8. и 9. јула Бригада је, такође, постигла видне резултате, боље од учинка у прва три радна дана: 8. јула норму је испунила са 148 одсто, а њена I чета поставила бригадни рекорд, са обрађених 38,4 кубика камена.

Тога, 9. јула завршила се прва декада у којој је Бригада остваривала норму у просеку са 122 одсто, иако је било више прекида због кише.

За постигнуте резултате у каменолому који се оцењују најбољим у последње две године, Бригади је додељена прелазна застава Главног штаба као највеће признање за одређени период...

У другој декади норма је остварена, у просеку, 154 одсто, или по данима: 169%, 147%, 119%, 161%, 143%, 150%, 170%, 179% и 210%. А у трећој декади су остваривани још виши проценти: 216%, 192%, 206%, 221%, 192%...“

АНДИЈА МЕРЕНИК

До ове радне акције Андрија Мереник је као средњошколац учествовао на три радне акције:

Године 1949. у градњи привредних и управних објеката у Панчевачком риту; 1950. на изградњи Студентског града на Новом Београду и 1951. на изградњи пруге Бања Лука - Добој, где је обављао и дужност команданта Шабачке средњошколске бригаде, састављене од ученика Гимназије и Учитељске школе.

По завршетку Правног факултета радио је у својој правној струци као: судија за прекршаје и помоћник секретара Скупштине општине Нови Београд (1956-1964); у Скупштини града Београда (1969); у Општини Стари град био начелник Одељења за друштвене службе (1969-1974) и лредседник Извршног савета ове градске Општине (1974-1976). Десет година је успешно обављао дужности Секретара СИЗ-а здравственог осигурања Београда (1976-1986.); заменика Републичког секретара за здравље и социјалну политику (1986-1989); Републичког секретара (министра) за борачка и инвалидска питања '-г члана

Сшуденшска бриХада „Ђуро Сшру1ар“ са Правно! факулшеша у Беофаду, на радној акцији у Севојну

Извршног већа Скупштине Србије (1989-1991); помоћника министра за рад, борачка и социјална питања, после припајања, односно уклапања Републичког секретаријата за борачка и инвалидска питања у Министарство рада и социјалне политике (1991-1998).

И после пензионисања Андрија Мереник је активно учествовао ујавном, друштвеном животу Општине Нови Београд и Града Београда, а последњих година је максимално ангажован у раду Републичког одбора СУБНОР-а Србије, у којем обавља дужност потпредседника ове организације и председника Комисије за борачко-инвалидску заштиту бораца НОР-а.

Носилац је више друштвених признања, међу којима и Ордена рада са сребрним венцем.

РАДЕНКО НЕГИЋ

Цео школски распуст на градилишту у Севојну

На изградњи Ваљаонице бакра у Севојну 1950. године био је и Раденко Негић, онда средњошколац у Новом Саду. Али, на ову акцију је дошао са једном лозничком јадарском бригадом.

„Била је то жеља мојих другова из лозничке омладинске организације. И још један разлог: са том Јадарском, сеоском бригадом, могао сам да останем два месеца, а са школском се остајало само месец дана.

... Пошто сам био писменији од других, сеоских младића, после четири дана распоредише ме у Главни штаб радне акције, у кадровско одељење. И остадох ту и нешто дуже него што је трајала акција наше бригаде, до краја школског распуста.

Јадарска бригада је била два пута ударна, а и ја добих ударничку значку...

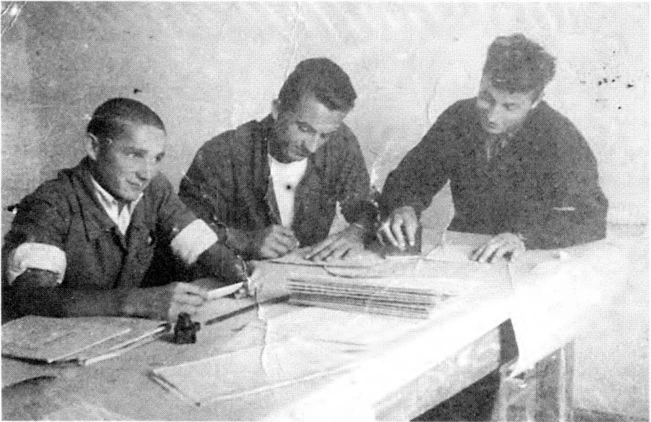

У шшабу лозничке бртаде. Први с лева Раденко Нешћ

И следеће, 1951. године, Раденко ће поново на радну акцију. Сада са новосадском бригадом на изградњу пруге Добој - Бања Лука. Насеље у Челинцу, а недалеко од њега градилиште. Ова бригада је проглашена опет за ударну, а и Раденко ће опет добити звање ударника.

После радних акција кратко време радиће непосредно у својој струци, а затим ће обављати дужност потпредседника у Скупштини општине Лозница, до преласка у Београд и рада у савезним управним организацијама, до пензионисања.

Гoaдитељски времеплов

ОД ПРВИХ КРАМПОВА ДО ПУШТАЊА ФАБРИКЕ У ПРОБНИ РАД

1950-почетак изградње Ваљаонице. Градилиште је основано у марту, а изградња Ваљаонице је почела у априлу 1950. године.

1951 - изабрани први органи управљања. До јуна 1951. године, започето омладинско дело преузели стални радници и фронтовске бригаде. Тада су на градилиште дошле прве омладинске радне бригаде из титовоужичке области, да помогну и убрзају радове на подизању Ваљаонице.

1952 - завршен армирано-бетонски скелет Ваљаонице. Почетком 1952. године на градилишту су се поново развиле омладинске заставе, насеље је поново добило омладински изглед.

Земљани радови

1953 - почела монтажа машина. Већ трећу годину траје битка за изградњу Ваљаонице бакра у Севојну. Зима је била веома оштра и хладна. Постављало се питање обустављања радова. Одлучено је, ипак, да се настави борба и са елементарним непогодама. Није се погрешило. Грађевински стручњаци су у тој неравноправној борби извојевали блиставу победу.

Двадесет деветог новембра ове, 1953. године, у погону Ливнице, на свечан начин, пуштена је у рад прва пећ.

1954 - Ваљаоница бакра на свечаном митингу, 13. септембра, пуштена је у пробни погон. На свечаности том приликом, поред осталих, присуствовали су Слободан Пенезић - Крцун, потпредседник Извршног већа Србије, генерал-мајор Никола Љубичић и Љубо Мијатовић, државни подсекретар за послове народне привреде ФНРЈ.

Иакоје Ваљаоница пуштена у пробни рад, поједини грађевински радови у Севојну су настављени и у 1955. години.

Изградња Ваљаонице бакра у бројкама

Од маја 1950, па до краја 1955. од првог крампа на ледини у Севојну, па до потпуног завршетка грађевинских радова у тој фази, изведени су обимни грађевински радови:

. Ископано, и то ручно, 682.725 кубних метара земље;
. Озидано 23.525 кубних метара зидова од опеке;
. Озидано 12.707 кубних метара зидова од камена;
. Уграђено 60.057 кубних метара бетона и армираног бетона;
. Изграђено 85.955 квадратних метара чврсте подлоге од ломљеног камена;
. Омалтерисано 216.053 квадратна метра зидова;
. Изграђено 4.727 метара индустријског колосека, 5.161 метара аутомобилског пута у дужини од 2.451 метар;

- На крову фабрике постављене латерне за осветљење на површини од 12.730 квадратних метара;
- . Уграђено 262 тоне поцинкованог лима и 294 тоне оловног лима у изолацију. Само до краја 1953. године на градњи Ваљаонице утрошено је 12.365.109 норма-часова, не рачунајући овде припремне радове.
- Запремина хале Ваљаонице до испод крова износи 587.060 кубних метара.

Градњу ваљаонице бакра у Севојну карактерише неколико чињеница које треба посебно нагласити. Невиђени елан с којим је омладина Србије радила на овом објектује прва карактеристика овог градилишта. Био је то и за полетну омладину Србије одиста тежак задатак. Омладинске бригаде су се бориле упорно за сваки кубик земље и бетона.

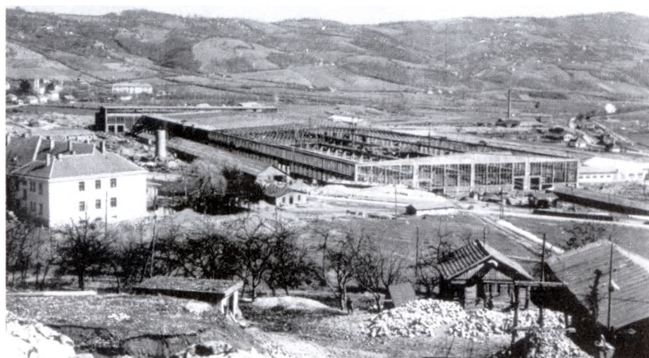

Фабричка хала у из!радњи

За три године кроз градилиште у Севојну је прошло 145 омладинских радних бригада у којима је радило преко 19.000 омладинаца и омладинки. Три хиљаде омладинаца проглашеноје за ударнике, а 5.500 похваљено.

Део ГлавноI шШаба у кратком предаху. С десна на лево: Милан Љубисављевић, заменик команданта, Михајло ЈефШић - Ци1а, командан Ш ГлавноI штаба, Тирфун, учиШељ из Раче и Ђурађ Поповић, задужен за кулШурно-просветне активности

Остале су запамћене, нарочито, Жупска, Трстеничка, Темнићка, Рачанска, Зрењанинска, Златиборска, Ужичка, Козарачка, Азбуковачка, Моравичка и многе друге бригаде. Одиста је тешко издвојити све омладинске бригаде које су показале изузетан самопрегор. Ако се све остало некад и заборави, Ваљаоница бакра у Севојну остаће као вечити споменик пожртвованости једне генерације, која је изграђивала колос индустрије и истовремено изграђивала и себе.

Када су млади завршили своје обавезе у Севојну, дошли су стручни радници и нова Ваљаоницаје 1954. године, после пробног погона, почела у редовној производњи да даје драгоцене производе за потребе индустрије и привреде уопште.

Сирови бакар више није одлазио у свет, већ финални продукти који су доносили, а и данас доносе, драгоцена девизна средства за даљи привредни развој земље.

Севојно. Ваљаоница Бакра и Ваљаоница алуминијума.

ЈОШ ЈЕДНО ПРИЗНАЊЕ НА РАСТАНКУ

Свечаност поводом завршетка овогодишњих радова на изградњи Ваљаонице бакра била је достојна величине објекта. У хали будуће ливнице десетак бригада је поздрављало свој дан, Дан Републике. Ако се за тренутак погледа по транспарентима које су носили, може се видети са чим бригаде одлазе својим кућама.

Драгачевска радна бригада је постала девет пута ударна и била најбоља у смени; Прибојска је, такође, девет пута ударна; Златарска осам пута; Јадарска седам пута; Друга милешевска освојила је заставу Главног штаба у првој декади...

Резултати постигнути на осталим пољима делатности: преко 680 предавања и дискусионих састанака; омладинци и омладинке са села упознавани су са свим значајним догађајима у свету и код нас; бригадни курири су разнели преко 71.000 примерака дневне и недељне штампе; на филмским представама, омиљеној разоноди свих градитеља, присуствовало је преко 90.000 бригадиста. Као и све раније, и ова акција је била велика школа омладине.

Причало се да су омладинске радне бригаде нерентабилне и да се не исплати радити са омладином. Овде те оцене нису прихваћене.

На банкету, поводом завршетка радова, на жељу свих присутних, говорио је и директор Ваљаонице, Душан Зарић.

- Жао ми је што одлазите. Били смо добри пријатељи и ја се надам да ћемо такви и остати. Ви одлазите. Али, Севојно остаје. Остаје ваше дело. Остаје оно што сте почели пре три године. Ја бих био најсрећнији да га ви и довршите. Зато, уместо збогом, драги другови омладинци и омладинке, дођите нам опет!

Дуготрајан аплауз био је потврда жеља хиљаде омладинаца да поново дођу у Севојно, да заврше комбинат и да га са првим израђеним производима предају народу...

Весеље се постепено стишавало. Окићени и пуни омладинаца - возови су напуштали Севојно. Бригаде су се опраштале са великим радилиштем. Севојно је утонуло у мрак. Све је било тихо а доле у долини, обасјана месечином, пружала се у свој својој величини Ваљаоница бакра.

ХЕМИЈСКИ КОМБИНАТ У ГОРАЖДУ И ...

У исто време, 1951. и 1952. године, на другом крају земље, у Босни и Херцеговини, у селу Витковићи, недалеко од Горажда, око 5.000 бригадиста из ове Републике почелоје изградњу новог хемијског комбината, који, користећи ваздух, воду и угаљ, даје азотна једињења потребна за производњу у многим индустријским гранама... Уз омладинце овде су се нашли и припадници ЈНА. За две градитељске сеозне они су обавили најважније послове. Поред радова на изградњи фабрике, омладинци су у Горажду подигли и 350 нових станова, модеран Раднички дом и нови Хотел.

Горажде

... ДРВНА ИНДУСТРИЈА У ФОЧИ

Недалеко одатле, у Фочи, омладинци су 1950. године започели подизање прве индустрије - обнављање предузећа „Маглић" и подизање модерне фабрике лесонит-плоча „Сутјеска". У тим радовима, у две године, било је ангажовано десетак омладинских бригада.

ФАБРИКА КАБЛОВА У СВЕТОЗАРЕВУ

ПОТРЕБЕ И МОГУЋНОСТИ ЗА ПОДИЗАЊЕ ФАБРИКЕ ЗА ПРОИЗВОДЊУ СВИХ ВРСТА КАБЛОВА

Потреба за изградњом индустрије изолованих проводника и каблова осећала се још давно, пре Другог светског рата. Бивша југославија је углавном увозила све врсте ових производа. Делимично решење тог проблема постигнуто је отварањем Новосадске фабрике кабела - Нови Сад и Творнице изолованих проводника „Елка" - Загреб, чије је капацитете и програм производње одређивао Међународни картел кабловске индустрије.

Разводно иосшројење једне хидроелекшране. ЕнерЈеШски каблови су производи нове Фабрике каблова

Ове фабрике, иако опремљене половним, по други и трећи пут амортизованим машинским парком, допремљеним из Чехословачке, односно Мађарске, прерађивале су 1.500 - 1.800 тона бакра у изоловане проводнике.

Са те две фабрике међународни картел индустрије каблова је попуњавао свој асортиман на овом делу светског тржишта, и преко лиферација полуфабриката изигравао тада важеће царинске прописе.

Још тада су постојали предлози, сугестије, а и преговори бивше југословенске поштанске управе, за ангажовање страног капитала за изградњу једне веће кабловске индустрије. Апи, прилике и психоза пред Други светски рат нису довели до реализације тих предлога.

Изградњом хидроелектрана 1948-1955. године (Зворник, Власина, Маврово, Јабланица и друге), Југославији је било потребно око 140 до 150 хиљада тона каблова и спроводника за само наредне три године, или рад од 4 до 5 година пуног капацитета нове Фабрике каблова у Светозареву.

Испитивања су показала да су резерве домаћих сировина довољне за дуги низ година, и да нова Фабрика каблова са те стране, практично, не би имала никаквих тешкоћа. Тако повољну ситуацију у погледу снабдевања сировинама није имала ни једна фабрика каблова у Европи.

Поштоје Петогодишњим планом 1947. године предвиђена интензивна индустријализација и електрификација земље, и пуно коришћење домаћих сировина, а које смо до тада извозили - бакра из Рударско-топионичарског базена Бор и олова из Рудника и рафинерије Трепча - нова Фабрика каблова би имала пуну материјалну основу и могло је почети њено пројектовање и изградња.

Одлука о изградњи Фабрике каблова у Светозареву донетаје Законом о Првом петогодишњем плану, 1947. године, а она је уследила из сагледане перспективе даљег индустријског развоја земље. И чињеница да свакој индустријализацији и електрификацији морајуда претходе велики капацитети за производњу проводника и каблова.

Масовне фронтовске бригаде на теренима где ће почети изградња Фабрике каблова

... Почеци реализације

С обзиром на то да у нашој земљи није било довољно стручног кадра за пројектовање фабрике каблова, а ни машинске индустрије која би је опремила машинским постројењима и уређајима, одлучено је да се нова фабрика изгради уговором о репарацијама са Мађарском и испорукама дела опреме из Чехословачке.

Тако су пројектовање нове фабрике каблова и започели мађарски стручњаци, а послови око изградње и набавке опреме поверени су Главној управи Савезне електроиндустрије.

Међутим, после Резолуције Информбироа 1948. године, а с њом и економске блокаде наше земље, и Мађарска и Чехословачка су отказале раније закључене споразуме са Југославијом.

Због тога су радови на изградњи нове фабрике били скоро сасвим парализовани у 1948. и 1949. години.

Неминовно, уследило је окупљање домаћих снага да се започети радови што пре наставе.

Почело се, практично, изнова, са свега два инжењера, од којих је један ангажован на пројектовању технолошког дела фабрике, а други на конструкцији дела машинског парка и опреме које ће произвести домаће фабрике. Предвиђено је и да известан број машина буде израђен у самој Фабрици каблова.

На основу тек половичне технолошке документације, Пројектантски завод Србије је започео грађевинско пројектовање нове Фабрике каблова. А онда, на бази тих, још недовољно стручно разрађених пројеката, започета је градња првих фабричких објеката. Пре тога за локацију Фабрике је одабран терен доњег тока речице Лугомира, између огранака Јухора, Ђурђевог брда и Говедаришта, у тзв. Мајурском пољу, у близини Светозарева.

Прве радове су, доборовољним радом, обавиле фронтовске бригаде, градећи индустријски колосек од града Светозарева према градилишту Фабрике, у дужини од 2,7 километра.

Потом је Грађевински комбинат „Трудбеник" почео изградњу првих фабричких објеката.

Како је, у почетку сопственим снагама, растао гигант југословенске електроиндустрије

На самом почетку требало је наћи инжењере који ће разрадити технолошки процес и инжењере који ће пројектовати потребна машинска постројења за израду каблова. Тог тешког, али часног задатка прихватили су се двојица инжењера - Марковић, који је разрадио технолошки процес, и инжењер Шиме Колесарић којије пројектовао потребне машине. Они су те задатке уз подршку целог радног колектива са успехом завршили и поред тешкоћа које су стајале пред њима.

Поред тога, пред радним колективом су стајали проблеми израде машина предвиђених технолошким процесом. Одлучено је да машине ураде поједина предузећа у нашој земљи, а један број машина и у самој фабрици.

Таква одлука је донета из разлога: прво, што је за одржавање погона, тј. машина по одељењима, била потребна стручна радна снага способна да обезбеди нормалну производњу приликом пуштања у рад појединих одељења, а друго, што је требало да се одмах, још у првим фазама развитка предузећа, створи стручни кадар који ће моћи да савлада све препреке које ће пред њима стајати у сукцесивном пуштању у погон појединих одељења.

На основу те одлуке пред крај 1949. године је формирана радионица са свега неколико стручних радника, који су почели производњу најједноставнијих машина за шпуловање жице.

Године 1950. колективје већ имао око 120 радника и службеника који су почели производњу компликованијих машина за оплетање динамо-жице округле и машине за извлачење пљоснате динамо-жице. Те машине, по свом квалитету, нису заостајале за неким машинама увеженим из иностранства.

У 1951. години је почела производња још компликованијих машина, у генерално извршеном ремонту ваљаонице капацитета 260 тона у току 24 часа. Радници, техничари и инжењери фабрике успешно су извршили, најпре, оправку, а затим и израдили разне нове делове који су приликом демонтаже у Немачкој били оштећени од бомбардовања, или су се изгубили приликом транспортовања.

Највише заслуга за успешан генерални ремонт на ваљаоници имали су сви радници и техничари одељења ваљаонице а међу њима највише су се истицали руководилац ваљаонице, техничар Митић, пословођа Тихомир Јовановић и инжењер Колесарић.

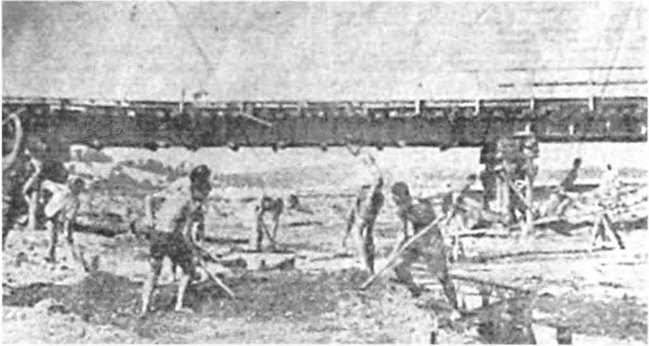

Први радови на реГулацији речице Лу10мира

Година 1951. је година највећих победа овог колектива од његовог формирања и уједно година крупних проблема које је требало савладати у одређеном периоду, како не би дошло до застоја изградње фабрике. Морало се, затим, обезбедити да сви пројекти буду на време завршени, како би извођач могао нормално да ради, а у радионици да се израде још сложеније машине за брзо поужавање и машине за оплетање динамо жице са памуком и свилом. И тај задатакје, уз много тешкоћа и напора, успешно савладан.

Грађевинска оперативa је благовремено обезбеђивала пројекте и детаље, тако да није долазило ни до каквог застоја у изградњи, а стручно-техничко особље је на време решавало техничка питања процеса производње, која су била уско повезана са изградњом фабрике.

Пред крај 1951. године донета је одлука да се у оквиру Друштвеног плана у 1952. години произведе 113 тона разних машина. За тај план је и бројчано појачан радни колектив на 352 радника и службеника.

Цела 1951. година је протекпа у великим припремама за предстојећу грађевинску сезону и изградњу Фабрике каблова у 1952. години, у којој је предвиђено и организовање велике омладинске радне акције за изградњу овог објекта.

Почетак градње Фабрике каблова

Као и на почетку изградње сваког објекта, тако и овде, у село Бресје, недалеко од Светозарева, дошли су инжењери са плановима, геометри и грађевински стручњаци.Покрај брзе и бујичаве речице Лугомира, која је сваке године плавила ову долину, пободени су кочићи, и почела је нивелација терена.

У плановима инжењера је стајало да на овом месту треба да се подигне нова фабрика са великим халама, магацинима, радничком колонијом... Цеоједан нови град!

Задатак нимало лак. У току Прве петолетке требало је да израсте фабрика која ће производити све врсте каблова потребних електроиндустрији - за високе напоне који проводе струју од електрана до трансформатора, за ниске напоне који разводе струју од трансформатора до потрошача, подводне, подземне и разне друге врсте проводника.

Радници Грађевинског предузећа „Трудбеник", такође, били су пионири на овој врсти објеката.

Прво је требало укротити немирне воде Лугомира, осигурати терен за фабричке темеље. Градилиште се брзо претворило у прави мравињак. Стотине људи ужурбано се кретало са лопатама, крамповима и колицима. Проширивало се корито реке и подизан насип уз њене обале.

Омладина се латила великог задатка
- изградње нове фабрике каблова

Радовима омладине руководио је Главни штаб ОРБ у саставу: Слободан Стојановић, командант и чланови Антон Антоновић, Рамиз Црнишанин, Душан Јановић, Милан Љубисављевић...

Од пролећа до позне јесени 1952. године, око
13.000 омладинаца и омладинки, на пустом терену званом Бресје код Светозарева, на простору од око зале бетонску коснтрукцију на главну халу која се простирала на око 60.000 квадрагних метара, остале објекте као и стамбене зграде у близини фабрике.

Омладинске радне бригаде су радиле у сменама од по 2.000 бригадиста смештених у омладинском логору, у коме се, од почетка, свакодневно, развијао интензивни рад на културном и спортском пољу.

Омладинци и омладинке из свих крајева Србије - сеоска омладина, средњошколци и студенти - претуриће преко руку стотине хиљада кубика земље, десетине хиљада тона цемента и гвожђа, истовариће стотине маршрутних возова шљунка и туцаника, десетине маршрутних возова грађе.

Радови омладине обављани и дању и ноћу, и празником, а нарочито они радови који ће захтевати континуирано бетонирање.

Градилиште је, без прекида, подсећало на кошницу, у којој се све ужурбаније радило.

Многе од омладинских радних бригада биће редовно проглашаване ударним и похваљиване, а неколико стотина омладинаца стећи ће звање ударника.

Од првих дана такмичење

На градилишту Фабрике каблова у Светозареву од првих дана развило се такмичење између чета у бригадама, а нарочито између бригада, увек поводом значајних политичких и историјских догађаја. У све јачем такмичарском темпу, поједине бригаде су постизале надпро-

Коиање брда и иребацивање земље колицима за нивелацију шерена 1де ће иочеши изфадња Фабрике

80.000 квадратних метара, подизали су нову ливницу, одељење за производњу каблова различитих димензија и боја, сопствену термоцентралу од 10 мегавата и друга постројења Фабрике каблова.

На почетку, на земљаним радовима, учествовале су, већином, сеоске ОРБ. Њих су током лета замениле средњошколске и студентске бригаде. Омладинске бригаде су, углавном, обављале земљане радове, а затим подисечне резултате на градилишту, а и удруштвеним активностима у омладинском логору.

Тако је Кикиндска бригада - један од иницијатора такмичења пред VI конгрес КПЈ, свој дневни радни задатак премашивала и за 202%. И то радећи у каменолому, где норма до тада није премашивана више од 110%. Примером Кикиндске, пошле су и друге омладинске бригаде на овој радној акцији.

У рано иролеће 1952. прве земљане радове обављале су, утавном, сеоске бршаде

Г:уиа сеоских девојака међу од сунца већ иоцрнелим момцима - бришдисшима

Гоуиа чланова НародноI фронша из села Лу1омирске клисуре на Хрaдилишшу Фабрике

ПРВЕ ФРОНТОВСКЕ И ОМЛАДИНСКЕ БРИГАДЕ НА ГРАДИЛИШТУ ФАБРИКЕ

ионисвакодневноисиуњавајуушврђененорме

Ресавска сеоска бртада

Сушон. Док не падне ноћ морамо исшовариши шљунак из свих ва1она

II Кикиндска средњошколска бригада

Кикинђани су своје учешће на овој радној акцији почели радовима на регулацији Лугомира, потока који се испречио фабрици и чије је корито, целих четири километра, требало пренети на други крај. Радило се у више смена.

Поред II кикиндске на регулацији Лугомира биле су ангажоване и друге ОРБ „Ђуро Ђаковић", „Миладин Поповић", „Жарко Зрењанин" и „Шандор Петефи“.

А борга са Лугомиром није била за потцењивање. Вода се тешко покоравала, надирала је однекуд неприметно, па су бригадистима ноге пропадале у муљ, док су товарили земљу у своја колица. Норма је овде 4,92 часа за 1 кубик. И то за превоз на даљину од 70 метара и висину од 4 метра. Док гураш колица, вода цури из њих и само муљ до краја пута остаје на дну.

Тако је почела прва декада.

„Привремени“ бригадист

У II кикиндској посебну пажњу заслужује Светозар Пекаревић. То је онај омладинац с којим сви штабови бригада имају муке приликом одласка на акцију, а који се увек, и поред свих убеђења и забрана, појављује однекуд на радилишту и на крају остаје у бригади као њен мезимац и понос. А Светозар Пекаревић је доиста и био „понос“ бригаде. Не толико због својих резултата на превозу земље, колико по својој љубави према великој акцији Народне омладине.

Светозар није могао да буде примљен у бригаду, јер још није имао ни 50 кг. И мада му је ово речено у Кикинди и то, ваљда, стотину пута, он се илегалним путевима које рађа упорност појавио напокон у логору у Светозареву.

Командант је знао да је његов долазак на акцију био кршење дисциплине, па је наставио са убеђивањем. Светозар је слушао команданта, а онда му и сам поставио питање:

- Какав си ти командант кад своје бригадисте тераш кући?

- А какав си ти бригадист?

- Какав? ... Као и остали.

Када је ствар постала озбиљна, командантје Светозара послао у Главни штаб. Тамо је разговор почео испочетка. Али, Светозар је и даље остао „свој“.

Читав низ података о учешћу омладинских радних бригада у изградњи Фабрике каблова у Светозареву, једног од гиганата подигнутих током Прве петолетке, можемо данас да нађемо једино у сачуваним бројевима фабричког листа - билтена под називом *Каблови.* То гласило овог радног колектива редовно је и детаљно пратило рад и залагање омладинских радних бригада, али и ГП „Трудбеник".

У томе гласилу налазимо податке о доласку ОРБ на ово велико градилиште и о резултатима њиховог рада на појединим објектима, исказиваних декадно, о раду Главног штаба ОРБ, који је на крају сваке декаде на свечаним митинзима саопштавао своје одлуке о проглашењу најбољих бригада ударним и похваљеним ОРБ и додељивању прелазне заставе најбољој бригади.

Користећи и овај билтен, као и бројне оригиналне фотографије, ми смо из њега преузимали најзначајније вести са радилишта и из Омладинског насеља, такође, и са одржаних скупова, којима ћемо, уз остале прилоге, приказати ток и резултате изградње Фабрике каблова у Светозареву.

Тако, из првих бројева тога листа - билтена - *Каблови* - сазнајемо да су од почетка радова до 1. августа, ОРБ су ископале 29.870 кубика земље, подигле 19.600 кубика насипа, на разним објектима ископале 9.700 кубика земље и канала за темеље, а на изградњи путева и постављању складишта у широком обиму - 6.740 кубика, за фабричку ограду извшиле 7.620 кубика земље, из каменолома извадиле и на радилиште одпремиле 4.620 кубика камена; на разним објектима избетонирале 3.740 кубика материјала, подигле из преднапрегнутог бетона 476 кубика бетонских стубова и изградиле 1.216 кубика зида и изгранулисале 5.600 кубика шљунка.

Адо краја радова у 1952. години ОРБтребајош да обаве: на речици Лугомиру 13.620 кубика земљаних радова и 12.412 кубика земљаних радова на насипу, за облагање речног корита обезбеде 15.000 кубика камена, доврше индустријски колосек на дужини од 4 километара, изгранулишу 5.200 кубика шљунка и поставе кров и прекрију фабричке зграде на површини од 22.630 квадратних метара.

Као раније смене...

У првој декади августовске смене сеоске бригаде су показале да ни мало не заостају за онима из ранијих смена, извршивши декадни задатак до 202%.

Главни штаб је, стога, донео одлуку:

Шаролика слика (ио одећи) бршадисша нафадилишшу

Да се по трећи пут за ударну прогласи Кикиндска средњошколска ОРБ „Млади граничар"!, а први пут - I штавичка, **II** приморска, **VIII** деспотовачка, **III** сенђанска, Лепеничка и Трстеничка;

Да се први пут похвале: Жичка, Темнићка, Ресавска и Беличка ОРБ.

За изванредно залагање и пожртвовање на радилишту, Главни штаб је за најбољу бригаду на радилишту прогласио I штавничку, која је радећи у каменолому, испунила декадни задатак са 202% и додељује јој се десетодневна прелазна застава.

А за изванредно залагање на радилишту и у насељу ванредно је проглашена ударном Кикиндска средњошколска радна бригада „Млади граничар“.

Митинг поводом завршетка I декаде

На завршетку прве декаде рада бригада августовске смене, у омладинском насељу је 10. августа одржан свечани митинг свих бригада на изградњи фабрике ка-

блова, на коме је инж. Воја Бабић, технички директор фабрике, поздравио градитеље говором о значају изградње овог објекта и на популаран начин им објаснио технолошки процес производње каблова. А члан Главног штаба ОРБ, Рамиз Црнишанин, о улози омладине у изградњи земље, о њеним дужностима у друштву, изразивши потом уверење омладинског и стручног руководства да ће она и на овом објекту успешно извршити своје задатке - изградити Фабрику каблова до Дана Републике.

На крајује прочитана одлука Главног штаба, којом је седам бригада проглашено за ударне, а четири похваљене и да је прелазну заставу Главног штаба освојила I штавичка бригада, најбоља на целом градилишту Фабрике.

Просек I декаде 140%

II кикиндска	1257
I штавичка	202
II поморавска	162
Лепеничка	143
II трстеничка	137
II сенћанска	128
Iтемнићка	127
VIII деспотовачка	125
II жичка	116
II ресавска	111
VIбеличка	111
II ваљевска	106
Млавска	95

Почетком августа на радилиште стигле су 23 сеоске бригаде, са укупно 2.085 омладинаца и омладинки (од којих из београдске области 8, а из срезова крушевачког - 6, беличког - једна бригада).

Сеоске девојке на Градипишшу иуша од Фабрике до 1рада

„Волф-кран“ монтиран три дана пре рока

На радилиште Фабрике стигаоје нови „Волфкран" (дизалица висока око 24 метара) који је одмах и постављен на другом сектору и користиће се, нарочито, за подизање и пренос ригли (носачи изграђени из преднапрегнутог бетона) и осталих елемената. Носивост ове дизалице је 3,6 тона. Мајстор Милан Бајић са својом групом је успео да ову нову дизалицу монтира три дана пре рока и тиме омогућио да се она стави у погон пре предвиђеног времена.

Млади радници

У армирачком погону градилишта фабрике ради група од шест младића, који су недавно стигли из Ниша, где су завршили школу за ученике у привреди. Ови вредни момци су, по оцeнињихових руководилаца, постизали висок успех и одличан квалитет рада, што се потврђује и чињеницом да су они успели да армирају 32 комада горњег дела стубова, и то - 16 дана пре рока.

Бетонирска бригада Драгољуба Тасића, састављена од 15 сталних радника, завршила је радове на бетонирању кранских стаза на II сектору. Тај задатак они су извршили 10 дана пре рока, чиме су омогућили благовремено отпочињање других радова.

III сектор - победник у такмичењу

Стални радници на овом радилишту развили су, по секторима, живо међусобно такмичење. Они се боре и за прелазну заставу предузећа „Трудбеник“ III. Застава се сваког месеца додељује најбољем сектору. Овог пута застава је додељена III сектору као победнику такмичења.

Проглашено 19 ударних
и једна похваљена бригада

На крају II декаде у августу, у омладинском насељу је одржан свечани митинг свих ОРБ на коме је саопштена Одлука Главног штаба да је 19 бригада проглашено ударним, а једна похваљена и да је прелазну десетодневну заставу Главног штаба освојила III кикиндска ОРБ, као најбоља у томе периоду.

Градитеље је, у име Главног штаба, поздравио Антоније Антонијевић, заменик команданта Главног штаба, који је у свом говору истакао значај овог такмичења и прелазну заставу предао команданту III кикиндске бригаде, који је, опет, у име својих бригадиста, обећао да ће се његова бригада још више залагати за остварење радних задатака.

После митинга, млади књижевници - Младен Ољача и Бранко В. Радичевић - одржали су литерарни час на коме су читали, односно казивали своје песме и одломке из прозних дела.

У овој декади, просек остварених норми за ОРБ је износио 143%. А појединачно:

II рамска	179
III кикиндска	178
Iтемнићка	176
Посавотамнавска	173
I звишка	172
I штавичка	165
II сенћанска	160
Таковска	154
Лепеничка	152
VIкрушевачка	147
Бечејска	143
Млавска	142
Ресавска	140
Тамишка	134
Поморавска	132
III трстеничка	130
II жупска	129
Жичка	127
VI11 деспотовачка	121

II копаоничка	118
I хомољска	109
Беличка	107
Ваљевска	106

Набјољи успех (179%) у остварењу десетодневног задатка имала је **III** рамска бригада, радећи на регулацији речице Лугомира.

Књижевници међу градитељима

Градилиште Фабрике су посетили књижевници Добрица Ћосић, Оскар Давичо, Младен Ољача и Бранко В. Радичевић.

Свој боравак у овој средини они су користили и за прикупљање података за своје нове написе и дела, која ће посветити омладини, инспирисани њеним радним еланом, успесима на радилишту и у друштвеном животу у омладинском насељу.

Признања најбољима

На основу постигнутих резултата на свим пољима рада, Главни штаб је донео ванредну одлуку да се

Девети пут за ударну прогласи - Жичка ОРБ,

Осми пут- Бечејска бригада,

Шести пут-Левачка, Бољевачка, Љишка и Студентичка,

Пети пут- Гружанска и Поцерска,

Четврти пут - Дежевска,

Трећи пут- Крагујевачка,

Други пут- Сомборска, Копаоничка, Специјална шоферска, Новосадска, Суботичка и Штавичка.

А за изванредно постигнуте успехе на свим пољима рада похваљене су- Сенћанска, Бегејска, **II** дежевска, Хомољска, Таковска и Борска бригада.

ВЕСТИ СА РАДИЛИШТА И...

II штавичка бригада на каменолому, свакодневно и успешно извршавала своје задатке на овом доста тешком објекту (26. октобра са 207%) превезавши 45 кубика камена од каменолома до речице Лугомира и ископавши 69 кубика ситног камена са превозом на даљину од 300 метара.

Гoадишељи I шшавичке бртаде рекордери у каменолому

VI крушевачка бригада од доласка на радилиште ради на V сектору фабрике, на објекту ограде, транспортовању разног материјала, а од почетка друге декаде и на изградњи великог базена изнад фабрике. За првих пет дана просечни учинак ове бригаде се кретао око испуњења норме, али већ следећи дани су донели боље резултате и на крају декаде просечно испуњење десетодневног радног задатка је износило **147%.** Први дани треће декаде су још успешнији - 22. августа бригада је свој дневни задатак извршила са **183** одсто.

На **III** сектору - ливница - бетонски радови се приводе крају, захваљујући доброј организацији посла и тесној сарадњи стручних руководилаца са омладинским радним бригадама.

На V сектору - великом резервоару - већ је постављена доња плоча запремине од око 5.000 м^3.

...ИЗ ОМЛАДИНСКОГ НАСЕЉА

У **II** трстеничкој бригади у разниам уметничким секцијама учествује око 50 омладинаца и омладинки. Најбоље су рецитаторска и фолклорна секција, које се марљиво припремају за предстојећу културно-уметничку смотру бригада.

Сенћанска бригада је приредила изложбу књига са око 500 дела. А градитељи су купили око 200 примерака.

Културно-уметничко друштво „Абрашевић" из Крагујевца на летњој позорници извело хорске песме, соло рецитације, народне игре и позоришни комад „Народни посланик".

А Трстеничани дошли у посету својој бригади и на летњој позорници за све бригаде приказали „Избирачицу“ Косте Трифковића.

Разгласна станица даје јутарње емисије од 6.15 до 8 часова, подневне од 11 до 12.30 и вечерње од 18.30 до 20 часова.

Одзив омладинаца и омладинки на сарадњу, као и њихово ангажовање у појединим емисијама сасвим задовољавају.

Тако се, поред песама и народне музике, приказују и ликови градитеља, репортаже, цртице и епизоде са радилишта, предавања, вести из насеља, разне актуелности, читају изводи из дневне штампе, књижевни и литерарни покушаји бригадиста и интервјуи са командантима бригада.

Одржана су и два концерта, бригадиста Сенћанске и Бечејске бригаде на њиховом матерњем језику.

Млади певачи и свирачи, хармоникаши и фрулаши, својим мелодичним гласом и музиком, пуним младалачке јасности и енергичног темпа, живо колоришу амбијент краја из којег потичу народне песме и кола.

Представљају се и ликови узорних омладинаца.

Уоченоје, ипак, да недостаје више репортажа и вести са радилишта, већи број извештаја и цртица из живота градитеља и њиховог узајамног односа унутар саме бригаде, а што се може постићи ширењем мреже сарадника.

Задаци у III декади августа извршени са 148%

Поводом завршетка III декаде августа, у омладинском насељује одржан свечани митинг коме су присуствовале све бригаде овог радилишта, чланови Главног штаба и технички директор „Трудбеника“.

После поздравне речи директора ГП „Трудбеник“, командант Главног штаба, Слободан Стевановић, изнеоје успехе једномесечног рада које су постигле ОРБ августовске смене и истакао залагање свих бригада, да би и овај

велики објекат Петогодишњег плана био завршен у датом року. Радни учинци и квалитет послова из декаде у декаду су све бољи. Среске бригаде у овој декади су постигле до тада најбољи просек - 148%.

Одлуком Главног штаба, 22 омладинске бригаде су проглашене за ударне. А прелазна десетодневна застава Главног штаба је предата Трстеничкој бригади, као најбољој у овој декади.

Радници ГП„Трудбеник“ на из1радњи Фабрике

V трећој декади августа омладинске радне бригаде своје десетодневне радне задатке су извршиле у процентима:

Посавотамнавска	209
Кикиндска	194
Ресавска	184
I звишка	177
II рамска	174
Iтемнићка	165
Млавска	163
Тамишка	155
I штавичка	154
II жупска	149
Беличка	148
Лепеничка	147
Бечејска	147
VI крушевачка	143
III сенћанска	138
Жичка	137
Птрстенчка	133
VIII деслотовачка	132
Таковска	130
Поморавска	131
II копаоничка	112
I хомољска	103
Ваљевска	101

Завршен главни пут од Фабрике до града

Петнаест дана пре рока завршен је главни пут који води од Фабрике према Светозареву. На њему су почеле да раде омладинске бригаде, заједно са стручним радницима, још од јуна у три смене, са по 250 омладинаца и дале око 113.000 радних часова.

Највећи успех у изградњи овог пута показале су Шабачка средњошколска бригада и бригада студената Више саобраћајне школе „Ђуро Ђаковић", из ранијих смена, као и бригаде из августовске смене које су и завршиле овај објекат.

У овај лут, дугачак око 2.700 метара, уграђено је око 1,800.000 комада ситне коцке.

За довршење овог објекта пре рока највише је допринео пословођа Антоније Папајић, искусан старији мајстор, који је од самог почетка организовао одличну сарадњу са омладинским бригадама, а оне у њему имале одличног сарадника, искусног човека и доброг друга. За Попадића није постојало одређено радно време. Највећи део дана он је проводио на радилишту. Увек, пре радног времена је долазио на посао, да би са представницима омладине прорадио дневни задатак, тако да су ОРБ радове на путу почињале без закашњења.

Управа градилишта наградила је Антонија Папајића са 5.000 динара, а његовог помоћника Чомића са 2.000.

Признање најбољим бригадама

Главни штаб ОРБ је донео одлуку да се

Трећи пут за ударне прогласе - Поморавска, Сенћанска, Штавничка, Трстеничка, Лепеничка и Деспотовачка.

Други пут- Млавска, Жичка, Кикиндска, Посавотамнавска, VI крушевачка, Таковска, Жупска, Ресавска, Рамска, Тамишка, Бечејска, Звишка и Темнићка.

Први пут- Беличка, Копаоничка и Ваљевска.

Ваљевска и Копаоничка ОРБ, радећи на најтежем објекту овог градилишта, максимално су се залагале и доказале да се и најтежи задаци, који се постављају пред омладину могу савладати. Иако нису испуниле норму предвиђену правилником за радове на бетону, Главни штаб ОРБ, ценећи њихово залагање, одао је и њима највеће признање прогласивши их ударним.

На основу постигнутих резултата на објекту високоградње, а посебно за успехе постигнуте на целокупном друштвеном раду са градитељима, Главни штаб је одлучио да се десетодневна прелазна застава Главног штаба ОРБ додели Трстеничкој.

Подизање кровне конструкције над фабричким халама

Код постављања кровне конструкције на главним објектима, појавио се проблем њиховог подизања са земље и уградње на предвиђеним местима. Јер, кровни везачи су били тешки 7 и 12 тона. Специјалних дизалица није било. Тада је на градилишту расписан конкурс. Билоје много корисних предлога. Усвојен је најбољи и најједноставнији - предлог инжењера Владимира Попова. Направа, којује он пројектовао, била је веома проста. Радници су је назвали „лифт“. Она је, заиста, била корисна. Са њом су подигнути многи велики и тешки делови на кров. И означили нову победу колектива Грађевинског предузећа „Трудбеник". Зато ће у историју фабрике ући и име Стевана Кохера. Уместо 32 радника који су дневно дизали једну латерну, 16 радника је дизало по три латерне. По његовој идеји, латерне су слагане као књиге, које се од сопствене тежине мало савију и прођу кроз отвор на крову (раније је само по једна дизана помоћу стрме равни).

РАДОВИ У СВЕ ЖЕШЋЕМ ТЕМПУ

Сирављање бешона

Ношење машеријала на шраХачама
уместо лифтовима или крановима

Прва беличка бршада

На 1радилишшу резервоара за снабдевање Фабрике водом

Ушовар иеска лоиашама

Подишуша кровна консшрукција над ирвим халама

У каменолому

Прва чета III кикиндске бригаде, која ради у каменолому свакодневно постиже све боље резултате. У III декади августа њен просечан дневни учинак се кретао од 230 до 261 одсто. Норма за једну тројку је била да утовари, превезе на даљину од 300 метара и истовари 12 вагонета крупног или 9 вагонета ситног камена. Али, чете III кикиндске бригаде успевале су дневно да изврше од 27 до 30 вагонета крупног или 18 до 23 вагонета ситног камена.

Двојка Ивана Петрова и Милорада Родића постигла је рекорд на превозу камена вагонетима на даљину од 500 метара, остваривши дневни задатак 30. августа са 875%, чиме је поставила скоро недостижни рекорд на овом радном месту.

Значајан допринос Звишке бригаде

За успешно извршавање радова на главном путу значајан допринос је дала Звишка бригада која је свој задатак у III декади извршила са 177%.

Високо премашене норме и на високоградњи

Радови на високоградњи (Анексу) су, такође, добро напредовали. Најбољи су се показали бетонирци, који су свој месечни задатак за август извршили 10 дана пре рока. По норми, требало је дневно да се избетонира 100 м² плоча за међуспратну конструкцију, међутим, они су своје дневне задатке извршавали са око 450%.

Најбољи резултати августовске смене

Главни штаб омладинских радних бригада, на основу постигнутих резултата, донео је Одлуку да се:

Четврти пут за ударне прогласе - Поморавска, Лепеничка, Сенћанска, Штавичка, Трстеничка и Деспотовачка.

Трећи пут- Млавска, Жичка, Кикиндска, Посавотамнавска, VI крушевачка, Жупска, Рамска, Темнићка, Тамишка, Бечејска и Звишка;

Други пут - Беличка;

Први пут-Хомољска, Левачка, Бољевачка, Поцерска, Љишка и Студеничка.

Похваљена је Гружанска ОРБ.

На основу постигнутих резултата на радилишту, као и на осталим пољима рада, Главни штабје донео одлуку да се десетодневна прелазна застава додели Сенћанској ОРБ, која је у протеклој декади, поред резултата постигнутих на радилишту, највећу пажњу посветила курсевима који се одржавају у насељу.

Митинг поводом завршетка IV декаде

На крају четврте декаде, у Омладинском насељу одржан је митинг на коме је предата прелазна застава Главног штаба је Сенћанској ОРБ која је у протеклој декади имала најбољи друштвени рад у насељу а на радилишту је постигла изванредно висок финансијски ефекат рада.

На овом митингује прочитана и одлука Главног штаба којом су 24 омладинске бригаде проглашене за ударне и једна похваљена. У име Главног штаба заставу Сенћанској бригади предао Милан Љубисављевић, члан Главног штаба.

Просек IV декаде - 155%

УIV декади бригаде августовске смене су своје десетодневне задатке оствариле у следећим процентима:

Рамска	206
Бољевачка	194
Крушевачка	193
Посавотамнавска	190
Темнићка	187
Звишка	187
Таковска	183
Тамишка	176
Лепеничка	173
Кикиндска	165
Жичка	164
Штавичка	159
Студеничка	156
Поморавска	153
Беличка	148
Бечејска	146
Ресавска	145
Трстеничка	144
Млавска	142
Левачка	142
Деспотовачка	138
Жупска	137
Хомољска	134
Љишка	134
Копаоничка	133
Гружанска	131
Сенћанска	130
Поцерска	130
Ваљевска	125

За разлику од претходне декаде, бригаде августовске смене у IV декади су постигле до тада најбоље рад-

не учинке. Просечно извршење општег задатка је износило око 155 процената.

Пример за углед

Градитељи Левачке бригаде самоиницијативно су спровели у акцију прикупљања расутог материјала и алата по градилшту и сакупили око 52 килограма ексера (од којих 30 килограма нових), заштитили од пропадања око 30 џакова цемента и скупили велики број растурених колица, те њихова бригада располаже са око 140 колица, а задужени су са свега 25.

Стигле нове бригаде

Почетком септембра на градилиште Фабрике каблова стигло је осам нових среских омладинских радних бригада, са 640 градитеља. Међу њима се налази и II падобранска бригада, састављена од демобилисаних војника ЈНА.

ром Прве, која је за месец дана била четири пута ударна и два пута похваљена. А нова Падобранска скоро сваког дана испуњава норму са 200%.

*

У недељу, 15. септембра, за непуна два часа, 30 омладинаца Посавотамнавске ОРБ истоварило је пет вагона дрвене коцке, три вагона цигле и један вагон дрвене грађе и даске, што до тада још ни једна бригада није постигла.

*

Чика Паја је родом из Сувог Дола. Земљорадник. Проседе косе, преплануле лица. Обукао је белу блузу, титовку натукао на чело. Носи плаве панталоне и гумене опанке које је сам правио.

То је бригадист прве Хомољске бригаде.

Индусшријски колосек - један од првих завршених објекаша на фадилишшу фабрике

Тада се на градилишту Фабрике каблова налазила 31 ОРБ, са преко 2.500 омладинаца и омладинки, претежно са села.

КРАТКЕ ВЕСТИ ИЗ ОРБ И НАСЕЉА

У септембру су радили шоферски курс са 80 омладинаца, аналфабетски течај са 75 неписмених и библиотекарски курс са 60 полазника. А ускоро ће почети рад и домаћички течај, са 70 омладинки, а затим још један течај за предњаке Савеза за телесно васпитање „Партизан“.

*

Изненада, баш као из авиона, на градилиште, стигла је и друга Падобранска омладинска радна бригада са 30 демобилисаних војника. Она је већ пошла приме-

- Рођен сам 1905... Стари сам акцијаш... Био сам на Аутопуту, Новом Београду, на градњи улице Франц Розман... Ово ми је четврта акција... Волим омладину... Учим их, јер сматрам да ће ме слушати као старијег човека, као оца...

На крају пете декаде - 30 ударних бригада

Поводом завршетка пете декаде у омладинском насељу је одржан митинг коме су присуствовале све бригаде августовске смене. Градитеље је, у име Главног штаба, поздравио Душан Јанковић, члан Штаба за ванармијско војно васпитање. **И** прочитао одлуку Главног штаба којом је 30 бригада проглашено ударним, а једна похваљена.

Десетодневна прелазна застава Главног штаба предата је Лепеничкој ОРБ као најбољој на радилишту.

После митинга, чланови КУД „Абрашевић“ из Велике Плане извели су успели културни програм за градитеље.

Учинак V декаде у просеку - 164%

ОРБ августовске смене свој десетодневни задатак у петој декади извршиле у процентима:

Лепеничка	232
Темнићка	221
Крушевачка	215
Кикиндска	207
Жичка	202
Рамска	201
Посавотамнавска	196
Штавичка	189
Студеничка	180
II падобранска	176
Жупска	166
Ресавска	165
Бољевачка	165
Гружанска	163
Звишка	160
Таковска	160
Бечејска	160
Копаоничка	158
Беличка	156
Поморавска	156
Трстеничка	149
Левачка	145
Ваљевска	135
Љишка	134
Сенћанска	133
Тамишка	133
Млавска	131
Хомољска	130
Поцерска	126
Деспотовачка	124
Дежевска	116

На основу постигнутих резултата на свим пољима рада, Главни штаб ОРБ донео је своју редовну Одлуку да се:

Пети пут за ударне прогласе - Сенћанска, Поморавска, Штавичка, Трстеничка, Лепеничка и Деспотовачка;

Четврти пут - Млавска, Жичка, Кикиндска, Крушевачка, Посавотамнавска, Жупска, Рамска, Тамишка, Бечејска, звишка и Темнићка омладинска бригада;

Трећи пут- Беличка, Таковска и Ресавска;

Други пут- Копаоничка, Хомољска, Ваљевска, Левачка, Бољевачка, Поцерска, Љишка и Студеничка;

По први пут- Гружанска и II падобранска.

Први пут се похваљује Дежевска ОРБ.

Главни штаб ОРБ је специјално похвалио - Сенћанску, Кикиндску, Крушевачку, Трстеничку, Бечејску, Деспотовачку и Другу падобранску.

Узимајући у обзир постигнуте резултате на свим пољима рада како на градилишту, тако и у друштвеном раду а нарочито на пољу хигијене Главни штаб ОРБ је десетодневну прелазну заставу Главног штаба ОРБ доделио Лепеничкој ОРБ, као најбољој у V декади, која је високо испунила свој десетодневни радни задатак са 232%.

Цела породица на акцији

Павле Стефановић је бригадиста XIV жичке. У њој је са целом својом породицом. Како се и зашто то догодило? Када су у његовом селу уписивали омладинце за акцију, дошао је и његов седамнаестогодишњи син. Стари Павле је размишљао: ишао би и он, да буде са сином.

А жена? Где ће с четворогодишњим Радомиром?

Павле је, најзад, одлучио: на радилиште ће поћи са целом породицом. И, ево их на изградњи Фабрике каблова. Њих четворо, муж, жена и два сина. У једној су чети. Такмиче се. Павле: просед, зажарен у лицу, висок, кошчат - има још довољно снаге да ради и да се такмичи са сином...

\- Задовољан сам - хвалио се Павле. На радилишту није тешко, храна је добра... Ја ћу остати и даље. Или ћу се запослити, или поново доћи са следећом бригадом...

И тако, док се родитељи боре са кубицима, мали Радомир остаје у насељу. Заједно са пожарним, игра се. Неки пут заплаче за мајком, а неки пут пева.

Извршени радови на изградњи Фабрике каблова до 1. септембра 1952. године

Од годишњег задатка до тада је било извршено 60% радова. Преостаје да се изврши још 40% радова предвиђених оперативним планом за ово радилиште.

Пут у дужини од око 2.700 м, железнички мост и трафостаница су завршени пре одређеног времена и предати инвеститору на употребу.

Рекорди

Градитељи Љишке бригаде су поставили рекорд на високоградњи. На њиховом графикону 14. октобра убележен је дневни учинак од 176%. Тога дана они су радили на пребацивању песка и остварили радни учинак од 70 кубика.

Извршени радови	**У количини**	**У %**	**Остаје да се уради - количина**	**У %**
Бетонирање	18.796 м^3	59	12.870 м^3	41
Гранулирање шљунка	21.637М^3	54	18.326М^3	46
Извршено радова у камену (Лугомир)	8.76м^3	28	22.186м^3	72
Ископ земље	42.708м^3	62	26.873М^3	38
Калдрмисање Лугомира	8.196м^3	38	12.876М^3	62
Изградња пута	18.768М^3	41	26.880М^3	59
Радови на канализацији	3.196м^3	45	3.870м	55
Радови на далеководу	**3.800м**	40	5.876м	60
Зидање опеком	1.986м^3	33	3.860м^3	76
Полагање индустријског колосека	**973м**	15	**6.830м**	85
Изградња насипа	32.876М^3	73	19.830М^3	37
Покривање објеката	8.760м^3	-	19.830М^3	-
Изграђено барака и осталих грађевинских просторија	9.786м^2	-	1.200м^2	-

Извршени радови на изфадњи Фабрике каблова до 1. сепшембра 1952.1одине

*

У првој декади октобра, градитељи друге Левачке бригаде су постигли највећи успех на радилишту. Просечан учинак бригаде у овој декади је износио 243% , а постигнут је захваљујући појачаном радном елану градитеља и одличној организацији рада на радилишту.

*

Градитељи Гружанске бригаде, која ради на великом резервоару изнад Фабрике каблова, такмичећи се, постигли су до тада највећи радни учинак на овом сектору. Дневни задатак 6. октобра је извршен са 242% чиме су оборени сви дотадашњи рекорди.

Тога дана је пренела је 13 кубика великих греда са утоваром и истоваром, сортирано и сложено 40 кубика грађе, утоварено и истоварено 35 и превезено 46 кубика шљунка, утоварено и истоварено 20 кубика грађе. Све те послове извршило је свега 40 омладинаца Гружанске бригаде.

Радни резултати I декаде, у процентима

Левачка	234
Жичка	229
Студеничка	212
II падобранска	1919
1 дежевска	160
Копаоничка	154
Новосадска	150
Гружанска	148
Сенћанска	138
Звишка	137
Бољевачка	135
Сомборска	132
Бегејска	132
Поцерска	128
Љишка	128
Крагујевачка	128
Суботичка	126
Таковска	124
Млавска	122
Хомољска	104
Подунавска	74
Штавичка	71

Главни штаб омладинских радних бригада донео је редовну одлуку да се

По седми пут прогласи ударном - Жичка ОРБ;

Четврти пут-Левачка, Поцерска, Бољевачка, Љишка, Студеничка

Трећи пут - Гружанска и Падобранска;

Други пут - Дежевска

Први пут - Крагујевачка и Звишка

Да се по први пут похвале Сомборска, Суботичка, Новосадска, Сенћанска, Млавска, Копаоничка, Бегејска и Таковска бригада;

Да се за изванредно залагање, пожртвован рад и постигнуте резултате - десетодневна прелазна застава Главног штаба додели Жичкој ОРБ чији се учинак кретао просечно до 220%, што је био велики успех с обзиром на природу посла који је обављала.

Гоуиа бршадисша са својом засшавом

Учинак VI декаде - 168%

У току VI декаде, у времену од 20. до 30. септембра, ОРБ августовске смене извршиле су своје десетодневне задатке у процентима:

Звишка	254
Кикиндска	215
Жичка	213
Темнићка	200
Посавотамнавска	200
Бечејска	200
Штавичка	194
Гружанска	192
Студеничка	190
II падобранска	189
Жупска	183
Рамска	183
Лепеничка	182
Крушевачка	180
Трстеничка	179
Коапоничка	178
Таковска	168
Бољевачка	167
Левачка	166
Дежевска	156
Поморавска	154
Тамишка	144
Млавска	138
Хомољска	136
Ресавска	134
Деспотовачка	134
Љишка	126
Сенћанска	126
Поцерска	125
Беличка	125
Ваљевска	124

У току VI декаде просечан успех свих ОРБ на извршењу општег задатка износио је 168%, што је био и највећи десетодневни учинак бригада августовске смене.

Стигла II борска - бригада урадника...

На радилиште Фабрике каблова је стигла **II** борска бригада са радилишта на Власини, и на раду провела два месеца. Од укупно 59 градитеља ове бригаде, 23 омладинца су носиоци ударничке значке, а 26 је специјално похваљено.

...А вратила се 11. бечејска

Једанаеста бечејска бригада „Петар Драпшин[1]', која је по истеку двомесечног рока отишла са акције, поново је дошла на ово радилиште и решили да на изградњи Фабрике остану до 29. новембра - Дана републике.

Пример за похвалу, али и рекорд

Другови, локомотива чека на угаљ! Тако је обавештен командант II поцерске бригаде. Дежурни насеља је ушао у Штаб ове бригаде и затражио од команданта неколико омладинаца за утовар угља у локомотиву, која је на радилишту остала непомична. Била је недеља, а омладинци су већ у креветима. Јер, скоро је пола ноћи.

Наиредују радови у из!радњи 1лавних иоХона

Будити другове? Не! Помислио је командант. Одлучио је да пробуди само оне из штаба бригаде. Зачас су устали и упутили се на радилиште према локомотиви. За свега три часа пет другова и две другарице, чланови штаба Друге поцерске бригаде, утоварили су у локомотиву девет тона каменог угља.

Локомотива је убрзо добила пару, писнула и кренула на вршење свог задатка.

Концерт за концертом

Крајем септембра Културно-уметничко друштво „Кочо Рацин“ из Скопља, победник републичког такмичења културно-уметничких друштава НР Македоније, гостовало је у омладинском насељу, где је приказало веома успео културно-уметнички програм за градитеље свих омладинских бригада.

Нови течај за предњаке СТВ „Партизан"

У омладинском насељу је оформљен и почео рад нови течај за приправнике предњака СТВ „Партизан", 110 полазника из свих бригада. То је до тада био пети течај СТВ „Партизан". На претходна четири за предњаке је оспособљено 324 омладинца из среских ОРБ.

Успешна сарадња две бригаде

Гружанска и Љишка бригада су 4. октобра приредиле успелу логорску ватру са културно-уметничким програмом за све бригаде у насељу, а после логорске ватре су организовале су игранку у Дому културе.

Успешна сарадња Народне армије и градитеља

У омладинским радним бригадама се редовно одржавала и настава из ванармијског војног васпитања. Градитељи су показали пуно успеха у савлађивању теоретске наставе и постигли врло добре резултате у гађању из војничке пушке.

У октобру, јединице гарнизона ЈНА из Ћуприје извеле су крај радилишта веома успео технички збор за градитеље свих бригада октобарске смене. Омладинци су са интересовањем пратили излагање официра, који су им детаљно објашњавали разна оружја, њихова дејства и употребу.

И пре овог збора, јединице гарнизона из Ћуприје су раније извеле још два техничка збора и показне вежбе за омладинске бригаде претходних смена.

Рекорд суботичке бригаде

Градитељи Суботичке бригаде су поставили рекорд на бетонским радовима на високоградњи. Свој дневни задатак 16. октобра извршили су са 188%, кадаје избетонирано 211 квадратних метара простора.

Радни резултати у II декади октобра

У другој декади октобра, омладинске бригаде су извршиле задатке у процентима:

Левачка	231
Копаоничка	200
Студеничка	178
Хомољска	174
Таковска	171
Гружанска	168
Новосадска	167
Бечејска	166
Жичка	164
Бољевачка	161
1 дежевска	158
Борска	150

Бегејска	141
Шоферска	138
Млавска	136
Штавичка	133
Лишка	133
Крагујевачка	127
Суботичка	127
II дежевска	127
Сенћанска	126
Сомборска	120
Поцерска	114
Деспотовачка	114
Подунавска	111
Темнићка	100
Звишка	94

На основу постигнутих резултата у свим областима рада у II декади октобра, Главни штаб ОРБ је донео редовну одлуку да се:

Осми пут за ударну прогласи - Жичка омладинска радна бригада;

Седми пут - Бечејска;

Пети пут-Левачка, Бољевачка, Љишка и Студеничка;

Четврти пут - Гружанска;

Трећи пут - I дежевска;

Други пут - Крагујевачка;

Први пут-Сомборска, Копаоничка, Бегејска, II дежевска, Хомољска, Таковска, Борска и Шоферска;

Први пут похвали - Подунавска

Узимајући у обзир изванредне резултате на свим пољима рада а нарочито на радилишту, Главни штаб ОРБ доноси одлуку да се десетодневна прелазна застава Главног штаба ОРБ додели као најбољој у II декади октобра - Левачкој омладинској радној бригади, којаје свој десетодневни радни задатак испунила са 231%, а имала је значајне успехе у друштвеним активностима.

И две краљевачке бригаде на изградњи Фабрике каблова

На изградњи Фабрике каблова током 1952. године, учествовале су и две краљевачке бригаде, XIV ужичка ОРБ, са 120 бригадиста (од којих 12 девојаке), коју је чинила сеоска омладина. У њој је било и ударника са пробијања тунела „Љескове воде“ на изградњи пруге Бања Лука-Добој, 1951. године.

Ова бригада је на изградњу фабрике каблова дошла на два месеца, али је после истека тог рока, донела одлуку да на овој акцији остане још два месеца - дакле, укупно четири.

Иако је радила на тешким грађевинским пословима, а једно време и у каменолому, XIV жичка је за четири месеца 14 пута проглашена за ударну, од тога 11 пута редовно, а три пута ванредно, тако да је она била једна од најбољих бригада које је Краљево дало у целом периоду од 1946. до 1990. године.

По завршетку ове радне акције, половина бригадиста XIV жичке није се вратила у Краљево. Њихје, као одличне раднике, примио у радни однос Комбинат за монтажну градњу „Трудбеник" из Београда.

Исте године, на градњи Фабрике каблова, била је и Краљевачка средњошколска ОРБ, којује сачињавало 125 бригадиста, од којих су три чете из Гимназије, а једна из Индустријске школе.

Новосадска бригада предњачи у такмичењу

Свој десетодневни радни задатак у II декади октобра, Новосадска бригада је извршила са 187%. А 23. октобра дневни задатак извршила са 322%.

Тога дана, њени бригадисти су, радећи на II сектору, ручно пренели три кубика дасака на даљину од 300 метара 4.890 комада бетонских блокова у укулној тежини од 53.790 кило-

Исшовар машеријала и иревоз до радилишша

грама; затим, пренели 11.700 комада опеке на даљину од80 метара; 675 килограма арматуре на даљину од 400 метара и опрали 10 кубика шљунка са пребацивањем у два маха; ручно просејали на сито 10 кубика песка и превезли колицима 12 кубика туцаника на даљину од 120 метара.

Две чете Левачке бригаде извршиле дневни задатак са 451%

Када је командант Левачке бригаде добио задатак од пословође да његова бригада преноси кровну гвоздену конструкцију за ливницу, позвао је своје бригадисте и објаснио им да треба пренети 18 и по тона гвоздене конструкције на даљину од 200 метара. А свака позиција те конструкције била је тешка по 170 килограма.

И поред рђавог времена, 40 омладинаца I и II чете Левачке бригаде, за непуна два часа, пренели су 18 и по тона гвожђа, чиме су свој дневни задатак извршили са 451%, штоје био нови рекорд на целом радилишту.

Гружани остварили свој највећи учинак у каменолому

Тридесет градитеља Гружанске бригаде, који су радили у каменолому, 18. октобра су постигли највећи учинак на овом објекту, извршивши задатак са 295%. Тога дана, они су превезли 27 кубика крупног и 62 кубика ситног камена; такође, колицима превезли 75 кубика туцаника и одбацили 89 кубика крупног камена.

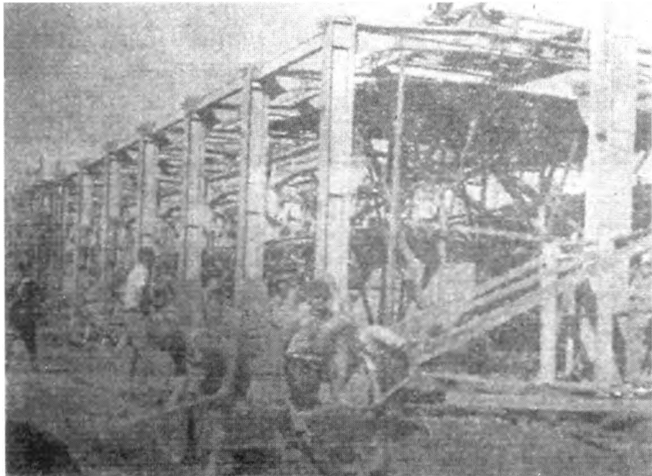

Завршни радови на шавном иоХону

Студеничка бригада у каменолому постиже високе радне успехе

Бригадисти Студеничке бригаде који су радили у каменолому, постизали су на свомe радилишту високе радне успехе. Тако је ова бригада 12. октобра свој дневни задатак извршила са 217%. Тога дана, они су: превезли је 18 кубика камена на даљину од 300 метара; на ломљењу камена и припреми материјала обрадили 15 кубика; превезли 60 кубика туцаника на 500 м и 60 кубика на даљину од 20 метара. Поред тога, превезки су и 12 кубика камена за дробилицу и 23 кубика туцаника на даљину од 50 метара.

Високи радни учинак Жичке бригаде

Жичка бригада, која је радила на **III** сектору, 22. октобра је извршила свој задатак са 236%. Тога дана, ископала је 210 кубика земље и превезла на даљину од 50 метара, са планирањем и набијањем. Истога дана, 17 омладинаца ове бригаде су пренели 6.700 комада опеке за фабричке димњаке, затим су утоварили и 10 кубика шљунка, чиме је њихов дневни учинак означен успехом од 314%. Најбољи у овој групи су били Милутин Луковић и Драгиша Ракић.

Богата културно-просветна и спортска активност Завишке бригаде

Културно-просветни и фискултурни рад добро напредује у Звишкој бригади, која је имала оформљену драмску, хорску, фолклорну и рецитаторску секцију. Оне се марљиво припремају за предстојећу културно-уметничку смотру бригада.

У бригади су редовно одржавана предавања и дневне информације, а бригадисти радо читали дневну штампу и књиге из своје бригадне библиотеке.

Завишка бригада има и фудбалску и боксерску секцију, које су у дотадашњим сусретима са осталим екипама - бригадама имале задовољавајуће резултате. Двадесет и пет градитеља учествоваће у шах турниру за првенство бригаде.

Они су најлепше уредили своје просторије

Градитељи Новосадске омладинске бригаде су најлепше уредили своје просторије. У ходнику су три броја зидних новина, са лепо уређеним чланцима и укусно опремљене спортске пропагандне новине СТВ „Партизан". Пароле и графикони на зиду приказују такмичарски елан и успехе које Новосађани свакодневно постижу на радилишту и у насељу. У спаваоницама подови су беспрекорно орибани а кревети прописно намештени. Оваква чистоћа и ред у њиховој бараци служи за пример осталим ОРБ у насељу.

Кад успешно сарађују стручни радници и омладина

Армирачки радови на ливници и објекту пламених пећи завршени су на време, захваљујући сталној и успешној сарадњи стручних и сталних радника са омладином, што се нарочито опажало у предконгресном такмичењу.

Армирачка група Ивана Церијака, пословође на II сектору, завршила је у року све послове на овом сектору. Пословођа Церијак, са својих пет другова, успео је да на време армира свих 225 стубова на главном погону.

Завршена и последња бетонска плоча на резервоару

На великом резервоару изнад фабрике завршена је и последња бетонска плоча. Пословођа армирача, Момчило Јоцић, обавезао се са својим друговима да овај задатак заврши о року. И заиста, они су ту обавезу часно извршили. Зато што су радили организовано, са омладинцима имали најбољу сарадњу, а када је требало остајали су на радилшту и до поноћи.

Један од најпримеренијих мајстора

Тесар на **I** сектору, Миле Ћелап, спада у ред најпримернијих мајстора на радилшту. Тежак живот у млађим годинама и искуства стечена кроз четворогодишњу борбу

против окупатора, створили су од њега снажног борца за изградњу земље. Миле је првоборац ослободилачког рата и од демобилизације је био на неколико радилишта, где је руководио истим пословима - својим старим занатом од пре 31 годину. Скроман, али поносан на своју прошлост, са задовољством прати успехе омладинаца који су у овом човеку видели доброг сарадника и друга који ће им увек пренети своја корисна искуства. А његови радни успеси на радилишту заслужују сваку похвалу.

Учимо, да бисмо се вратили описмењени

- Морамо научити да пишемо и читамо, јер знамо да је и то услов да наша бригада буде међу првима - рекли су неписмени омладинци Новосадске и Сомборске бригаде.

Течај са неписменима отпочеоје 10. октобра. Похађа га 105 полазника.

Фехо Мујић из Дежевске бригаде каже:

- Ја нисам могао на време ићи у школу. Родитељи су били сиромашни, па сам морао да служим код богатих породица, а за моју школу се нико није старао. Најтеже ми је било кад неко крај мене чита, а ја само гледам у те непознате знакове.

А Душан Миљковић из Копаоничке бригадеје причао како у његовом месту није било школе, а родитељи га као ђака нису могли издржавати, иако је имао, како каже, дара за учење. И додао:

- Дао сам себи самом обавезу да научим писати и да одавде, са акције, упутим своје прво писмо родитељима. То ће за мене бити највећа срећа.

Жичка свуда предњачи

На почетку ударне декаде Жичка омладинска радна бригада је дала обавезу да ће завршити све земљане радове на путу поред ливнице. И извршила је пет дана пре рока, иако је за све време имала неповољан терен, борећи се са блатом. Поред извршених 1.600 кубика земље, она је ван плана ископала из бункера и превезла око 500 кубика материјала IV категорије и 600 кубика камена на даљину од 500 метара. Просечно испуњавање дневних задатака се кретало око 300%, што значи да су њени градитељи - повећали учинак за око 140% дневно, у односу на претходну декаду.

Левачка се држи дате обавезе

Под паролом „Последњи удар“ Левачка бригада је у ударној декади своје дневне задатке испуњавала са просечно 300%, постижући изванредне резултате. Левчани су, тако, испунили обавезу дату на свечаном митингу поводом примања прелазне заставе Главног штаба.

Копаоничани извршавају
и радове ван задужења

Градитељи Копаоничке бригаде су такође, испунили дату обавезу. Они су превезли око 300 кубика камена за калдрмисање речице Лугомира. Поред тога, ископали су и превезли око 500 кубика земље и уградили је у насип ранжирне станице. Они су се обавезали и да ће окончати још неке преостале радове на ископу темеља на објекту гас-генератора. Тај задатак су прихватили 26. октобра, што је било задужење ван плана. Упркос неповољном терену и прилично тешким условима за рад на овом објекту, Копаоничани су решили да до одређеног рока ископају 1.000 кубика земље и превезу на око 120 метара даљине. Њихов просечан дневни учинак износио је 200%.

Они ће урадити све послове око Лугомира

Градитељи Бољевачке бригаде су, поред свакодневног испуњавања својих задатака на допремању камена за калдрмисање речице Лугомира, дали обавезу да ће кроз ударну декаду сакупити и превести на другу страну Лугомира око 400 кубика камена. А заједно са Студеничком бригадом, да заврше преостали део насипа на Лугомиру.

„Напред Чапајевци!"

Новосађани и Сомборци, на II сектору фабрике (главној погонској хали), у ударној декади, оборили су све дотадашње рекорде, испуњавајући своје дневне задат-

Већ се назиру коншуре нове фабрике

ке са просечно 200% (учинак ранијих бригада на овом објекту се кретао највише до 160%). Поред бетонских радова, они су умногоме допринели и сређивању градилишта и демонтирању скела, на чему су до тада радили искључиво стручни радници. На њиховом радилишту била је исписана парола - *Напред Чапајевци!* - како су омладинци, најчешће, називали Новосадску бригаду по имену њеног старог акцијаша и многоструког ударника, Ивана Јовичина, званог „Чапајев", који је свакодневно своје задатке извршавао са преко 300%.

Премашене норме - гаранција да ће извршити и преостале радове

Суботичани и Деспотовчани су у III ударној декади премашили норму са преко 40% у односу на претходну декаду. Овакви успеси су гарантовали да ће радови на „анексу" бити завршени до краја новембра и да ће се на време уградити и преосталих 3.600 квадратних метара бетонских блокова.

Градитељи Љишке и Поцерске бригаде, које су радиле на најтежим објектима - на ливници и ваљаоници бакра - поред постављених задатака које су редовно извршавали, у ударној декади пренели су 500 кубика грађе на даљину од преко 500 метара.

Крагујевачка и Специјална шоферска успешне на бетонирању великог резервоара

На бетонским радовима на великом резервоару изнад фабрике значајни су успеси Крагујевачке и Специјалне шоферске бригаде. Оне су, заједно са стручним радницима, благовремено извршиле све припреме за бетонирање резервоара и бетонске плоче и за два дана избетонирали површину од 740 метара квадратних.

На убрзавању радова на довршењу фабричке ограде нарочито су се истакле кроз ударну декаду Бегејска, I и II дежевска и Хомољска бригада, које су и завршиле све земљане радове на овом објекту и почеле ископ за камену подлогу, у коју ће уградити још 20.000 квадратних метара камена.

Темнићани из победе у победу

II темничка бригада је стално освајала нове победе. Тако је и у ноћној смени, 28. новембра дневни план испунила са 258%. Ти резултати су постигнути на ископу земље, превозу колицима, утовару и истовару из вагона. То је до тада био највећи радни учинак ове бригаде. Са овом нормом, градитељи II тамничке нису задовољни, већ су на својој бригадној конференцији донели одлуку да, током започетог такмичења, повећају радно време, учинак и квалитет рада. Поред рада на радилшту, они су посвећивали велику пажњу и друштвеном раду у бригади. До тада су, преко разгласне станице, приредили неколике емисије народних песама и игара, издали посебне зидне новине у част VI конгреса партије и одржали неколико предавања и информација у бригади.

Нису освојиле прва места, али су пребацивале норме

На ранжирној станици су радиле Сенжанска, Млавска и Борска ОРБ, које у такмичењу са другим бригадама нису освојиле прва места, јер тежина посла то није дозвољавала. Но, ипак, оне су своје задатке испуњавале са преко 50% изнад норме.

У ударној декади неповољне атмосферске прилике успориле су извршење земљаних радова за најмање два дана. И поред тога, оне су успеле да савладају постављене задатке.

Крагујевчани се сналазе

Високо на брду изнад градилишта Фабрике каблова налази се у изградњи велики резервоар, који сачињавају два велика базена, одакле ће се будућа фабричка одељења снабдевати водом, а и један мањи са резервном водом против пожара. Из два велика базена вода ће отицати у енергану, где ће се загревати или расхлађивати да би одатле доспела у разна одељења.

О величини овогобјекта говори податакда мује капацитет 5,700.000 литара, или 570 вагона воде. Његива изградња је почела још јула 1951. године, а главни радови тек половином септембра ове године.

- Ове радове смо поверени омладини која је за свега месец дана у овај објекат уградила око 1.000 кубика бетона и поставила рекорд на овом градилишту у брзини и квалитету рада - говорио је инжењер Божичковић и наставио - у то време у извршењу овог задатка истакпа се бригада падобранаца који су дневну норму испуњавали са преко 250%.

Највећи проблем у извршавању овог задатка састојао се у допремању материјала на брдо. Стручно руководствоје, ипак, брзо нашло решење: направити успињачу дугу 250 метара преко које ће се извлачити вагонети пуни разног материјала.

На подножју успињаче се налазила почетна утоварна станица на којој је тада радила прва чета Крагујевачке бригаде. На брду се виделе само заставе. Тамо су друга и трећа чета у другој смени завршавале последњу велику бетонску плочу са датом обавезом да тај посао заврше без обзира на време.

Али, те вечери се десило нешто непредвиђено - нестало је светла. Бригада се нашла у опасности да не изврши свој дневни задатак. Мешалице су све више успоравале рад. Колица се нису чула, само по који звекет лопате давао је знак живота на радилишту.

Командант бригаде је позвао другове из штаба. Кратак договор и проблем је решен. Заменик команданта је позвао командире чета и наредио им да наложе ватре у гвоздена колица и да их поставе на раскрснице. За десет минута радилиште је било осветљено.

Радје настављен са песмом и новим радним полетом!

Поново су захуктали бензински мотори, зашкрипали точкови колица, а одјек лопата које мешају бетон, давао је потупнији ритам последњем удару.

Резултат рада у III декади октобра

У трећој ударној декади октобра омладинске радне бригаде су извршиле свој десетодневни задатак са следећим процентима:

Левачка	334
Жичка	323
Новосадска	255
Студеничка	227
22. дежевска	225

И најшеже иреиреке савлађују се еланом и пожртвовањем бртадиста

ЗАВРШНИ РАДОВИ СКОРО НАСВИМ ОБЈЕКТИМА

Велику мешалицу бешона вредно оиседају бришдисши

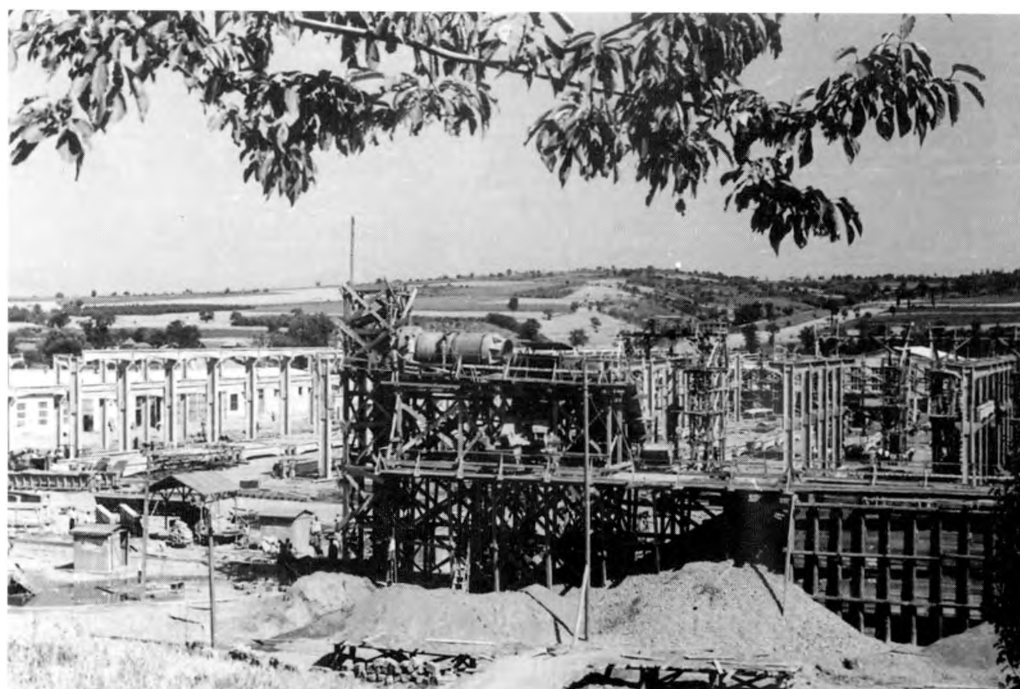

Бешонски и челични сшубови на 1лавној хали

Гружанска	219
Бечејска	214
Бољевачка	200
Таковска	195
Штавичка	193
21. дежевска	184
Хомољска	174
Темничка	164
Млавска	154
Шоферска	153
Звишка	150
Крагујевачка	147
Борска	147
Сенћанска	141
Љишка	141
Поцерска	137
Суботичка	135

Просечан учинак свих бригада у тој декади је износио 187%, што је био значајан успех у извршењу планских задатака на овом великом радилишту.

Рад разгласне станице

Овде разтасна сШаница ОмладинскоІнасеља... Добро јутро, драш 1радитељи!

Тако је отпочела свој свакодневни програм разгласна станица у омладинском насељу у Светозареву.

... Слушајте најпре вести из нашег насеља. Дајемо извештај о извршењу радног задатка у процентима за прву декаду новембра: Новосадска 305%, Жичка 257%, 22. дежевска 212%, Копаоничка 211%, Сомборска 204%, Бегејска 192%, Штавичка 188%, Бечејска 185%... и тако даље.

Просечан учинак свих омладинских бригада у првој декади новембра износи 178%, што представља значајан успех у извршењу планских задатака које постижу бригаде на овом објекту, продужујући претконгресно такмичење до 29. новембра - Дана Републике.

И у овој декади прелазна зстава Главног штаба се налази у Новосадској омладинској радној бригади.

\- А сада слушајте наш разговор са командантом Новосадске бригаде...

Одговарајући на питања која су му постављена, омладинац Ђоко Дедивановић, командант ове бригаде, изнео је залагање и успехе својих градитеља у такмичењу са осталим бригадама.

\- Као главни услов за успех једне бригадејесте правилна организација рада, како на градилишту, тако и у насељу; затим свестрано залагање сваког појединца и бригаде као целине - рекао је, између осталог, Дедивановић.

Да би такмичење имало већег ефекта, преко Разгласне станице редовно су читани извештаји о извршењу дневног задатка појединих бригада, као и о стању хигијене у насељу. Овакав програм омогућавао је бригадама да се упознају са извршењем општих задатака.

\- Разгласна станица чини наш одмор пријатнијим - кажу омладинци Жичке бригаде. То долази отуда што преко Разгласне станице редовно наступају групе и појединци са својим тачкама - соло певачи, хармоника, гитара, веселе вечери, итд.

Поред вести и песама из насеља, Разгласна станица је редовно вршила пренос емисија радио Београда, Ниша и других радио станица. Тако, скоро преко целог дана, Разгласна станица насеља је давала и емисије из насеља и преносила радио вести, као и огласе и обавештења до касно у вече, када завршава свој дневни рад са речима:

Разтасна станица омладинскоІ насеља жели нашим 1радитељима - Лаку ноћ!

Из Крагујевачке бригаде

Крагујевачка бригада, као и многе друге бригаде на овом радилишту, постигла је видне успехе како на радилишту тако и у насељу.

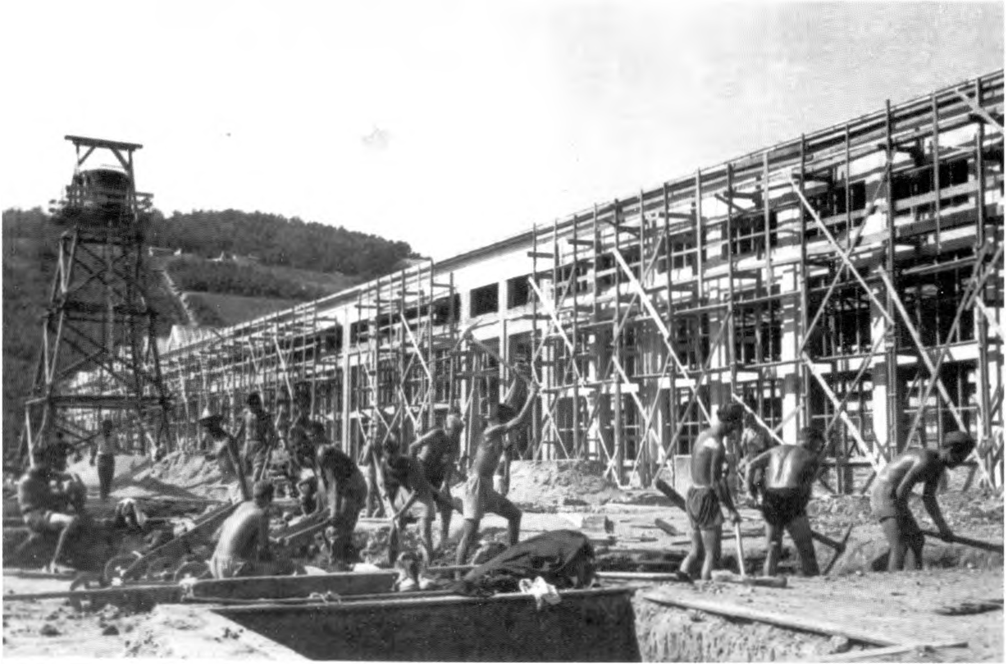

Бришдисии на радовима око Главне хале већ иодишуше до иод кров

УII декади новембра, свој задатакје извршила са 153%, радећи на резервоару, на једном од најтежих објеката овог градилишта где овакав резултат представља заиста значајан успех у односу на висину оствареног процента рада.

Партизански маршеви

У склопу наставе на ванармијском војном васпитању, у сменама омладинских радних бригада, изведена су и три „Партизанска марша", на даљину од око 30 километара према планини Јухор, у којима је учествовало око 5.000 омладинаца и омладинки. За сваки марш,

неколико дана раније извршене су све потребне припреме, како би бригадисти што лакше савладали напоре на маршу који је трајао целу ноћ.

Омладинци су се кретали у дугачкој поворци кроз суседна села, друмом уз речицу Лугомир, коју су прегазили на два места, савлађујући је као природну препреку. Од подножја Јухора до једног од његових врхова омладинци су се кретали у две колоне.

Један од ових маршева, уочи 7. јула, изведен је у заједници са омладином града и села Среза беличког, на месту гдеје 1941. године основана Прва партизанска „Беличка чета“. У току саме ноћи импровизиран је ноћни напад студената - припадника омладинских радних бригада - на учеснике - омладинце из Беличког среза, што је народ овог краја нарочито одушевило, јер су освежена сећања на херојске борбе партизана које су се водиле на том терену 1941. године.

Високо изнад норме

У првој декади новембра омладинске радне бригаде на радилишту Фабрике каблова у Светозареву извршиле су свој десетодневни задатак у процентима:

Новосадска	305
Жичка	257
22. Дежевска	212
Копаоничка	211
Сомборска	204
Бегејска	192
Штабичка	188
Бечејска	185
21. Дежевска	178
Темнићка	176
Млавска	174
Подунавска	169
Сенћанска	167
Деспотовачка	150
Крагујевачка	149
Суботичка	148
Звишка	143
Шоферска	138
Борска	135
Таковска	132
Хомољска	130

Просечан учинак свих бригада у тој декади је износио 178%, представљао је значајан успех у извршењу планских задатака ОРБ на овом објекту.

У I декади новембра - све бригаде ударне

Десетодневни план ОРБ су извршиле са просечно 178%. Ни киша, нити хладно време, нити тешки послови, нису могли успорити велики полет омладине у изградњи овог значајног објекта. Поједине бригаде су своје планове испуњавале и са преко 300%, што је значило да је сваки њихов омладинац радио за три радника.

На основу тако постигнутих резултата на радилишту, а и у друштвеним активностима, Главни штаб ОРБ је донео одлуку да се:

једанаести пут за ударну прогласи Жичка,

Десети пут - Бечејска,

Шести пут - XXI дежевска,

Пети пут - Крагујевачка,

Четврти пут-Суботичка, Новосадска, Штавичка, Копаоничка, Сомборска, XXII дежевска и Шоферска бригада,

Трећи пут-Звишка, Бегејска, Сенћанска, Млавска, Темнићка, Деспотовачка, Таковска и Борска;

Други пут - Подунавска ОРБ.

Да се десетодневна прелазна застава додели, по други пут, Новосадској омладинској радној бригади (друго место је заузела Коапоничка ОРБ).

Њихов најбољи успех

Суботичка бригада је, радећи на високоградњи, 3. новембра, остварила норму са 161%, извршивши следеће послове: избетонирала 250 површинских метара подова; истоварила из вагона и спаковала 45 кубика грађе; транспортним колима пренела 30 кубика шодера на даљину од 200 метара и 25 кубика бетона на даљину од 10 метара; ручно пренела 8 тона цемента на даљину од 50 метара и извршила низ радова на сређењу радилишта.

На разноврсним пословима испунила норму са близу 400%

Сомборска бригада је 5. новембра радила је на демонтирању гренулатора (на послу који обављају стручни радници) и пренела преко 1.200 бетонских блокова на даљину од 300 метара, 1.500 комада опеке на даљину од 200 метара; машински справила три кубика бетона и ручно пренела 4 тоне цемента на даљину од 300 метара; просејала 12 кубика песка сортирали 6 кубика грађе, пренела 6.000 комада блокова на даљину од 300 метара; утоварила, превезла и истоварила 14 кубика песка на даљину од 300 метара и пренела 4.200 килограма бетонских стубова. И за све то дневну норму је испунила са 396%.

КРОЗ ТАКМИЧЕЊЕ КА ДАНУ РЕПУБЛИКЕ

Свој дневни задатак Новосадска извршила са 475%

Новосадска бригада свој дневни задатак за 8. новембра извршила је са 475%. Тога дана „Чапајевци" су утоварили у вагоне и превезли на даљину од 200 метара 120 кубика материјала; просејали 60 кубика шљунка и пренели око 7.000 комада бетонских блокова за зидање на даљину од 300 метара; пренели 4.000 комада опеке на даљину од 300 метара и 15 кубика великих греда на даљину од 400 метара; затим су ручно справили и пренели пет кубика бетона на даљину од 100 метара.

Шта све Бечејска није урадила за десет дана

Свој десетодневни задатак, Бечејска ОРБ „Петар Драпшин" је извршила са 185% и то на следећим пословима: пренела 247 тона цемента на даљину од 400 метара, машински справила 60 кубика бетона, ископала 650 кубика земље са превожењем на даљину од 50 метара, пренела 200 кубика грађе на даљину од 100 метара и превезла 120 кубика шљунка на даљину од 200 метара. Затим истог дана је разастрла, планирала и уградила у тротоар 850 кубика бетона; засула канал земљом и у њега уградила 522 кубика материјала и утоварила у вагоне 180 кубика земље.

ИВАНЈОВИЧИН
Деветоструки ударник

Градитељ Новосадске бригаде. деветоструки ударник, оличење је највреднијег радника на радилишту и најактивнијег омладинца у друштвеном животу. Иван је успешно извршио свој дневни задатак, високо премашивши норму од 700%. „Чапајев", како га називају омладинци, извршио је тога дана једну четвртину радног задатка своје чете. А његова чета је ископала, утоварила и превезла 60 кубика земље, а сам „Чапајев" извршио је пуних 16 кубика. „Чапајеву" ово није прва радна акција. Он је ветеран са пруге „Шамац - Сарајево", где је као командир чете први пут проглашен за ударника; Фабрике каблова у Железнику, постао ударник и одликован Медаљом рада, Аутопута „Братство-јединство", у три смене, где је био двоструки ударник и носилац Ордена рада; пруге „Кучево-Бродице", као командант бригаде проглашене четири пута ударном; Новог Београда, на прузи „Бања Лука - Добој", Хидроцентрале „Јабланица", фабрике алатки у Новом Саду... Са сваке акције се вратио са ударничким признањем.

Овде „Чапајев", у својој бригади, са несебичним залагањем и неописивим радним одушевљењем. служи за пример сваком градитељу.

ЂОКА ДЕДИВАНОВИЋ
Десетоструки ударник

Десет ударничких признања красе груди Ђока Дедивановића, коамнданта Новосадске омладинске радне бригаде. Са народном омладином Војводине је учествовао на свим већим радним акцијама од пруге „Шамац - Сарајево", комбината у Новом Саду, на Аутопуту, у два маха, и данас на изградњи Фабрике каблова.

Године 1947. учествовао је на изградњи пруге „Драч - Елбасан" као бригадиста Прве југословенске омладинске радне бригаде у Албанији.

Дедивановић је није само носилац ударничких значки са радних акција омладине, већ је каоједан од најбољих радника у својој задрузи заслужено проглашен за ударника и награђен са петнаест радних дана.

На радилишту у Светозареву, од првих дана октобарске смене, његова бригада се налази први на ранг-листи најбољих бригада на радилишту. Захваљујући доброј организацији рада, како на радилишту, тако и у формирању правилног и потпуног рада у друштвеном животу бригада у насељу, његова бригада од 60 омладинаца и омладинки је освојила два пута узастопно прелазну заставу Главног штаба.

БОРИС ЦРНОГОРАЦ

Захваљујући високом радном искуству, стеченом на ранијим радним акцијама „Шамац-Сарајево", „Нови Београд" и „Јабланица", Борис Црногорац је у својој Шоферској ОРБ извршавао радне задатке са 250%. Познатје и као добар организатор посла на радилишту и старији радник који је своја радна искуства и знања успешно преносио на остале другове. У последњим данима такмичења, Црноглаваціе свакодневно за три радна дана преносио по 40 врећа цемента на даљину од 200 метара, иако је по норми за овај посао предвиђано 14 радних часова.

ТОМО ЗЕЉКОВИЋ

На изглед слаб, Томо Зељковић је у првој декади новембра свакодневно превозио преко 400 колица земље или бетона, извршавајући дневни задатак са преко 200%. Он се истицао и у раду културно-уметничке секције.

ВАСО ПАВЛОВИЋ

Од демобилизације из ЈНА Васо Павловић, градитељ Сомборске бригаде, учествовао је на претходне две велике радне акције Народне омладине. Овде је најбољи градитељ у својој бригади. Свакодневно је радио на преносу бетонских

Гоуиа ударника

плоча и бетонирању (на послу који обављају стручни радници) и постизао највеће успехе у такмичењу: 18. октобра је превезао количима 1.300 комада опеке за пет радних часова, на даљину од 200 метара, чиме је остварио свој дневни задатак. Затим је свакодневно ручно преносио по 2.000 килограма бетонских плоча.

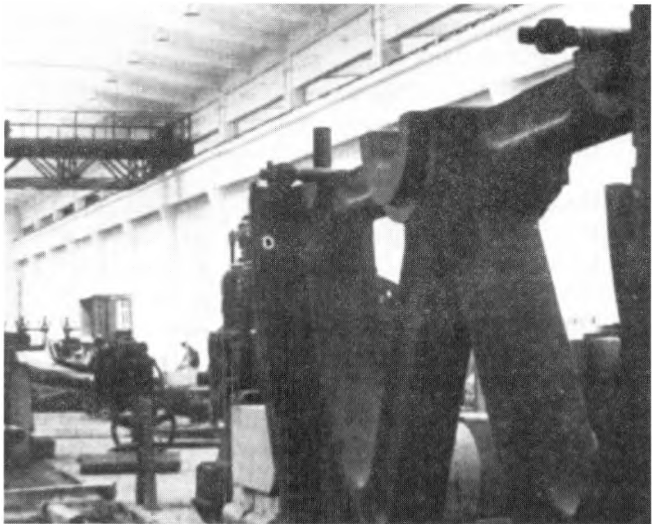

У1радња првих машина у ириирем.ъена лежишша

МИЛОЈКА ГОЛУБОВИЋ

Плавокоса Црногорка, Милојка Голубовић, градитељ Сомборске ОРБ, напустила је своје село и дошла на изградњу Фабрике каблова.

Увек ведра и насмејана, она од првог дана на радилишту остварује свој радни задатак са 200%.

Милојка је на сваком месту прва, па и у културно-просветном раду своје бригаде, учествујући у хорској и фолклорној секцији.

ПОСТАВИЛИ НОВ РЕКОРД НА ГРАДИЛИШТУ

Тројка коју су сачињавали Милета Караџић, Живко Баус и Рудика Такач из 33. сомборске ОРБ поставили су нов рекорд на радилишту, тиме што су пренели 800 комада бетонских блокова у укупној тежини од 11.600 килограма, на даљину од 350 метара, за седмочасовно радно време, остваривши свој дневни задатак са 700%.

Бегејска све успешнија са 150% - 267% остварене норме

Бегејска бригада је своје радне задатке извршавала са 150% до 267%. Радећи на фабричкој огради, у првој декади новембра, извршила је следеће радне задатке: ископала 2.845 кубика земље и превезена на даљину од 200 метара; пренела 95 тона бетонских елемената на даљину од 100 метара: ручно утоварила на вагоне и превезла 870 кубика камена на даљину од 150 метара; превезла 570 кубика шљунка на даљину од 100 метара, истоварила из вагона 42.000 комада цигле и превезла на даљину од 50 метара.

Признања најбољим бригадама

Главни штаб ОРБ 29. новембра је донео Одлуку да се за ударне прогласе:

Четрнаести пут - Жичка;

Тринаести пут- Бечејска;

Седми пут- Крагујевачка, Новосадска, Копаоничка, Сомборска, 22. дежевска;

Шести пут - Суботичка, Бегејска, Штавичка и Шоферска,

Пети пут - Звишка, Сенћанска, Млавска, Тамнишка, Деспотовачка, Таковска, Борска и Хомољска;

Четврти пут - Подунавска;

Да се за нарочито постигнуте резултате на радилишту и у друштвеним активностима застава Главног штаба додели у трајно власништво Бечејској ОРБ.

У овом такмичењу друго место је освојила Сомборска, а треће - Жичка омладинска радна бригада.

За изванредне успехе на свим пољима рада, Главни штаб је ванредно прогласио за ударне: Звишку, Штавичку, Копаоничку, Деспотовачку, Бечејску, XXII дежевску, Сомборску, Суботичку, Новосадску, Хомољску, Таковску, Жичку и Бегејску ОРБ.

За успех на радилишту, Грађевинско предузеће „Трудбеник" доделио је библиотеке следећим бригадама: Бечејској, Сомборској, Жичкој, Суботичкој, Копаоничкој и Новосадској ОРБ.

Радни полет и пожртвовање - основне одлике градитеља Фабрике каблова

Током ове радне акције за ударне су проглашене: 13 бригада - седам пута, 21 бригада - шест пута, 20 бригада - пет пута, 24 бригаде - четири пута, 22 бригаде - три пута, 15 бригада - два пута.

Похваљена је 31 бригада.

Ванредним одлукама је проглашено ударним 25, а специјално похваљено 9 бригада.

Појединачно, за ударникеје проглашено 1.900, а похваљено 3.750 омладинаца и омладинки.

Градња фабрике каблова, као и све досадашње радне акције, пружила је градитељима богате и разноврсне програме културно-просветног и спортског живота у омладинском насељу.

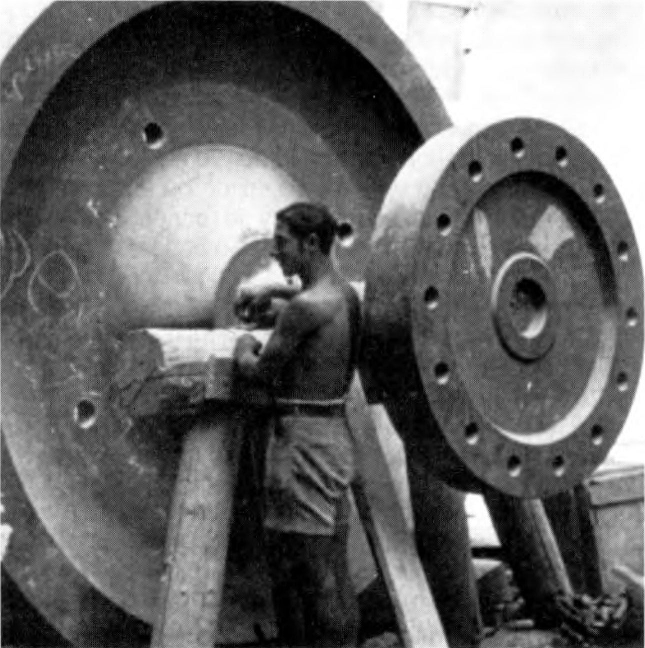

Гоадећи Фабрику бртадисши упознаили машине за којима ће еевентуално радити после пуштања у поХон

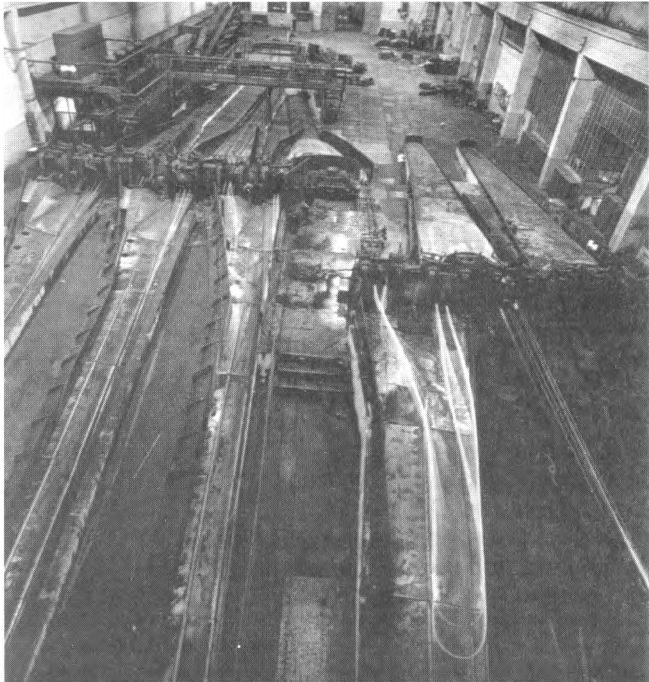

У ваљаоници жице

Киноапаратура, смештена у Дому културе, омогућавала је градитељима да редовно гледају домаће и стране филмове. Поред 72 филмске представе, бригадисти су имали могућности да виде већи број културно-уметничких програма које су изводила културно-уметничка друштва из већине наших републичких центара. Нарочито запажено је остало гостовање Државног ансамбла народних игара и песама из Приштине, које је два пута посетило градитеље Фабрике каблова и оставило најбоље утиске. Такође, Народно позориште „Светозар Марковић“ из Светозарева дало је за бригадисте осам представа у свом Дому.

Одржаноје и 1.380 предавања и 236 политичких и других информација.

Омладинске радне бригаде су сарађивале са околним селима и срезовима у разним видовима: на пример, одиграно је 40 фудбалских утакмица, 35 приредби са разноврсним програмом, студентске бригаде посетиле око 30 села Беличког и Левачког среза и држале предавања о здравственом просвећивању, о гајењу и чувању стоке...

На библиотекарском курсу је оспособљено 70 омладинаца за сређивање и вођење сеоске библиотеке и популарисање књига.

Курс предњака СТВ „Партизан“ посећивао је и завршио велики број омладинаца, који ће у својим местима организовати чете и њима руководити.

Шоферски курсје похађало 120 омладинаца, који су, такође, стекли довољно стручног знања да могу да га примене кад оду са градилишта, а евентуално и да га усаврше кроз даљи рад и специјализацију.

Изградња Фабрике каблова у бројкама

У изградње Фабрике каблова у Светозареву учествовало је преко стотину омладинских радних бригада са укупно око 11.000 омладинаца и омладинки из редова сеоске, средњошколске и студентске омладине.

Радећи у свим секторима будуће Фабрике, као и на осталим објектима који улазе у њен склоп (путеви, трафостаница, регулација речице Лугомира, каменолом, фабричка ограда, транспорт, резервоар и остали помоћни радови) учесници омладинских радних бригада и стручни радници, сарађујући, извршили су следеће радове:

Високоградња
Земљани радови.. 36.536м^3
Побадање шипова..................................... 5.387 м
Бетонски радови.. 7.705 м^3
Малтерисање... 63.643м^3
Бетонски подови..1.571м^2

Монтажа
Монолитни стубови................................... 304 м^2
Монтажни...28 к/т
Стубови.. 1.600
Рожњаче... 438к/т
657
Међурожњаче..66 к/т
99
Рогови... 4.020 к/т
482
Горњи делови стубова..............................54
202
Олучни носачи... 364 к/т
437
Нискоградња
Земљани ископи ....90.610 м^3
Земљани насипи..32.61 м^3
Бетонски радови...................................... 3.033 м^3
Зидарски радови.. 3.520 м^2
Малтерисање...2.800 м^2
Шипова...180 м
Камене подлоге... 5.694 м^3
Туцане подлоге...5.104 м^2
Камене коцкекомада.......................................3.700
Полагање колосека................................... 800 м
Полагање прагова комада..............................1.269
Калдрмисање корита.................................15.400 м

Сомборска ОРБ „Жарко Зрењанин" - најбоља у такмичењу

Такмичењеу част Дана Републике, показалоје видне успехе на овом радилишту.. Сомборска бригада „Жарко Зрењанин", у **II** декади новембра, борећи се за назив најбоље на високоградњи, извршила је свој десетодневни радни задатакса високим успехом, пребацивши норму од 200%, ископала 350 кубика земље и превезла на даљину од 100 метара; машински справила 60 кубика бетона и трагачама их пренела на даљину од 100 метара; пренела и сортирали око 20 тона разног материјала; пренела око 14.000 комада бетонских стубова у укупној тежини од 154.000 килограма, на даљину од 350 метара и 400 кубика песка; извадила 40 кубика креча са преносом на даљину од 200 метара; демонтирала 214 комада скелаи разне грађе; затим, ручно пренела 50.000 комада цигле, 190 кубика шљунка, 94 тоне арматуре и гвоздених шина - све на даљину од 200 метара; истоварила је 200 тона бетонских стубова.

Уместо за 5.670 радних часова колико је планом било предвиђено, Сомборци су своје задатке извршили за половину тога планираног времена.

У II декади су остварили 11.308 радних часова.

Радни резултати у последњој декади

У последњој декади, пред завршетак годишњих радова на изградњи Фабрике каблова, омладинске радне бригаде октобарске смене извршиле су своје радне задатке са следећим процентима:

Новосадска	287
Жичка	570
22. дежевска	253
Копаоничка	334
Сомборска	340
Бегејска	181
Штавичка	185
Бечејска	354
Темничка	156
Млавска	130
Подунавска	142
Сенћанска	161
Деспотовачка	190
Крагујевачка	177
Суботичка	161
Звишка	215
Шоферска	171
Борска	140
Таковска	182
Хомољска	252

Резултати укупне културно-просветне и...

Дошло неписмених	225
Научило да чита и пише	195
Одржано политичких информација	325
Омладине која је прошла кроз образовне течајеве	1.005
Одржано предавања	1.523
здравствених	375
васпитних	71
политичких	434
стручних	179
популарно-научних	464
Бригадних приредби	81
Културно-уметничких екипа	32
Приредби које су одржале групе	41
Градилишних фестивала	5
Извођача, учесника у програму	1.150
Омладине која се бавила културно-уметничким радом (драмским, фолклорним и другим секцијама)	3.370
Приказаних филмова	72
Коришћено листова (примерака):	
„Борба"	23.428
„Политика"	1.152
„Задруга"	2.128
„Омладинске бригаде“	8.000
„Нин“	160
„Јеж“	192
„Мађар Со“	1.440

... фискултурне активности

Обавеза за све бригаде је била јутарња гимнастика. Извођенаје, углавном, колективно, са целом бригадом и на задовољавајући начин.

Укупно је одржано 4.318 часова јутарње гимнастике са 344.565 омладинаца и омладинки. Народни вишебој је био састављен од 7 дисциплина. Одржано је 170 такмичења са 5.010 учесника, док је на пет такмичења за првенство насеља наступило 638 омладинаца и омладинки.

Омладинка из иоследње смене

Организована су и 24 атлетска такмичења, за 1.490 омладинаца и омладинки.

Такмичење у спортским играма су сасвим успела и текла по утврђеном програму: прво, између чета и бригада а потом између репрезентација бригада за првенство насеља.

Одбојка и фудбал су највише привлачили градитеље: одиграно 1.008 утакмица у одбојци, на којима је наступило 12.331 такмичар и 1.135 фудбалских утакмица са 17.133 учесника. Поред тога, одигране су 146 кошаркашке утакмице са 1.476 и 81 рукометна утакмица са 1.286 учесника, 218 стонотениских партија, на којима је наступило 436 учесника.

Организовано је и 997 борби у боксу и рвању, са 1.994 учесника.

Одиграноје 11.644 шах-партија, са 23.298 такмичара. На пролећном кросу је трчало 2.100 градитеља.

Организовано је пет курсева за приправнике predњака СТВ „Партизан", са задовољавајућим резултатима завршило их је 282 омладинца и омладинки.

Погон - по погон пуштани у производњу

После постављања машина и, какоје који производни погон био завршаван, пуштан је прво у пробну, а убрзо и у редовну производњу.

Прве тоне производа изашле су из ваљаонице и слабе струје већ априла 1954. године. Монтажа последњих машина завршенаје 17. децембра 1955. године, кадаје Франц лескошек, члан Савезног изврсног већа, званично пустио фабрику каблова у Светозареву у редовну производњу.

Активирање првих капацитета није значило и да је посао завршен. Освајана је, до тада, непозната техника и технологија.

У производном програму Индустрија каблова је тада имала око 10 хиљада различитих производа - енергетских и телекомуникационих каблова и проводника са свим врстама изолације и заштите, лакжицу, микропроводнике, кабловски прибор, алуминијумско - челичну

Једна од већих хала фабрике каблова

ужад за надземне водове, конекторе и друге електромеханичке производе посебне намене.

Настављен је развој најсавременијих производа из области енергетских каблова зха напоне до 110 киловолти и оптичких каблова, код којих се телефонски сигнал преноси помоћу стакленог влакна, уместо металног проводника.

У својим погонима у Светозареву, Ћуприји и Рековцу, Индустрија каблова је интензивно развијала производњу, која је повећана од 6.500 тона у 1956. на око 120.000 тона у 1985. години, штоје представљало повећање за 17 пута. За исти временски период број радника је повећан од 2.085 на 8.700, или за нешто више од 4 пута.

Каблови, проводници и други производи Индустрије каблова уграђени су у енергетске и телекомуникационе објекте свих наших рудника, индустријских постројења, електрана, далековода, модернизованих железничких пруга и све развијенијег ПТТ саобраћаја.

У низу веома сложених производних задатака које је са успехом извршила, фабрика је произовела и поставила подморске каблове за електрификацију скоро свих острва на Јадрану и повезала их телефонском мрежом.

Како ће изгледати нова фабрика

Сви уређаји су подешавани према процесу производње. Цела главна хала је подељена на блокове, а у сваком од њих обављаће се по једна фаза технолошког процеса производње.

Велики магацин примаће сировине из наших рудника и са шумских манипулација пругом пироког колосека, а одатле биће пребацивани у ливницу, где ће и почињати процес производње - топљење бакра.

У ваљаоници, једном од великих одељења, бакар ће се даље прерађивати, а у жичари би се добијао облик саме жице.

Одељења ужаре и изолације допуњаваће траку производње каблова.

Али, ова фабрика није имала само производна одељења. Квалитет каблова испитиваће се у испитној станици, смештеној у близини главне хале.

Кроз главну халу пролазиће пруга широког колосека, којом су довожене сировине и отпремани готови производи.

Услови рада у фабрици биће веома повољни. Велике просторије осветљаваће се одозго, преко стакпеног крова. Загревање - парно.

Раднички ресторан моћи ће, уједној смени, да прими преко 800 радника.

План је предвидео и изградњу свлачионице и купатила у чеоној згради.

Прошириће се радничко насеље, тако да стамбене зграде неће остати усамљене. Деца ће добити школу, обданиште, а пионири свој дом.

Читав међупростор биће у трави, дрвећу, цвећу...

У току су ужурбане припреме за даље радове. Ра-

дилиште ће за кратко време поново оживети. Зариће се крампови за нове темеље, а цигле се слагати у зидове нових стамбених блокова.

А крајем године, машине које се раде у Нишу, Славонском Броду и другим местима, наћи ће своје место у одговарајућим одељењима ове фабрике.

Нова фабрика даће прве производе.

Хиљаде километара каблова преносиће нове количине енергије из хидроцентрала и термоелектрана у домове, фабрике, села...

У свом раду и развоју Фабрика каблова је сваку пословну годину завршавала са позитивним резултатима, с обзиром на то да је њена пословна политика била заснована на сталном прилагођавању захтевима тржишта, порасту продуктивности и економичности у раду, рационалном коришћењу капацитета, радом у 3 и 4 смене (непрекидан рад), сталној борби за квалитет производа, уштедама у коришћењу сировина и енергије, сталном унапређењу организације рада и домаћинском односу према расподели дохотка на личну потрошњу и проширење материјалне основе рада.

Овакве развојне, тржишне и производне резултате колектив Фабрике је остварио првенствено ослањањем на сопствене кадровске и друге потенцијале, ефикасним инвестирањем у развој технике и технологије, стратегијом дугорочне специјализације и поделе рада, уважавањем економских законитости и др.

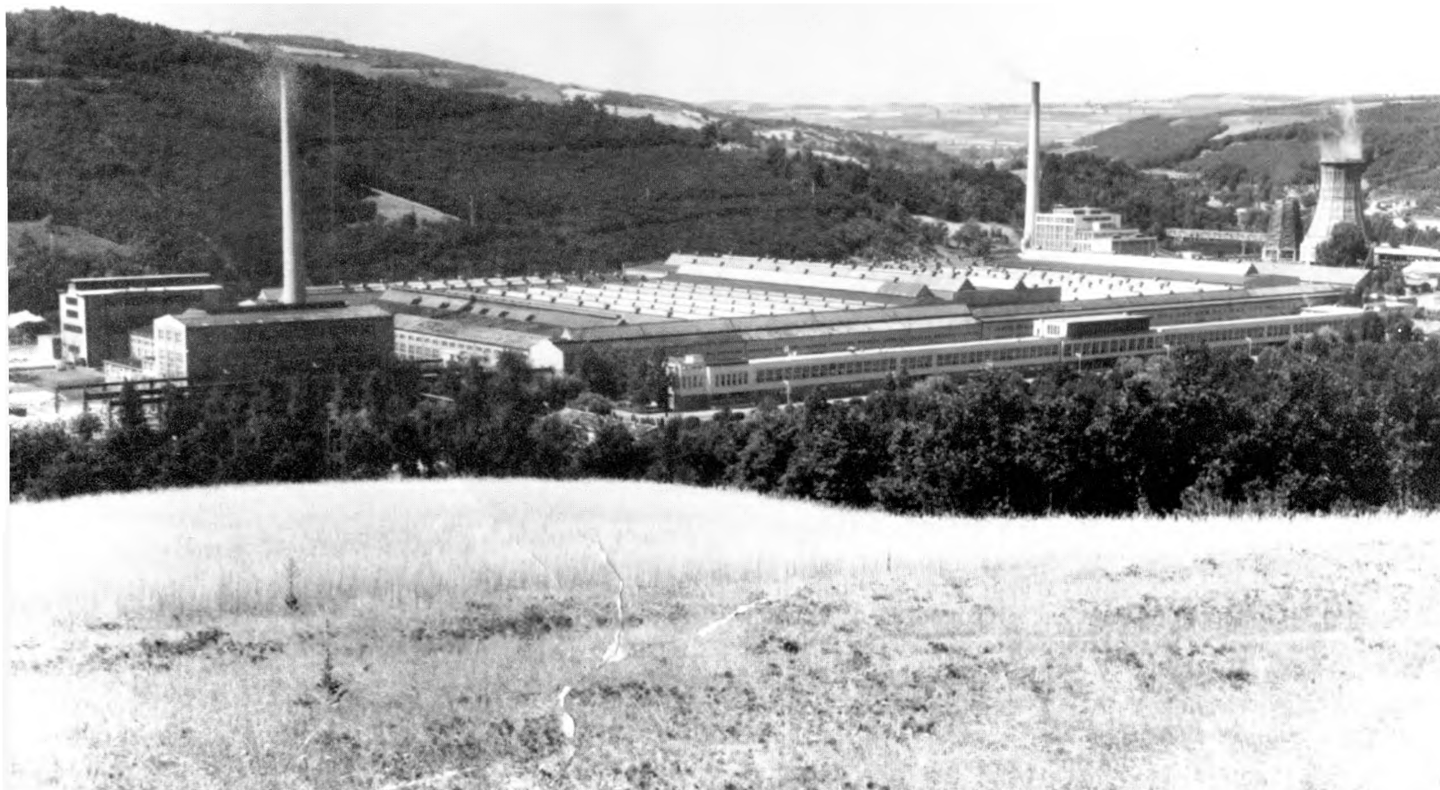

Поглед на завршену Фабрику каблова

СЕЋАЊА ГРАДИТЕЉА

Рамиз Црнишанин,
члан Главног штаба ОРБ

Било је то давне 1952. године. На иницујиативу Централог комитета Народне омладине Србије, државно и политичко руководство Србије ријешило је да се, после омладинских пруга, Новог Београда и прве деонице Аутопута Београд-Загреб, на изградњи неких кључних индустријских и енергетских објеката ангажују омладинске радне бригаде.

Свечаноси приликом ошварању радова на изХрадњи Фабрике каблова, мишинI ошвара и бртадисше и 1осше иоздравља Рамиз Црнишанин, а зашим даје реч РисШи Аншуновићу, предсШавнику руководсшва Србије

Међу те кључне објекте спадали су: Хидроелектрана Врла, у систему Власинских хидроелектрана, Ваљаоница бакра у Севојну и Фабрика каблова у Светозареву.

У изградњи Фабрике каблова Светозарево токо 1952. године учествовало је око 12.000 омладинаца и омладинки из цијеле Србије. Биле су то сеоске, градске, средњешколске и студентске бригаде.

За смјештај омладинских бригада подигнуто је Омладинксо насеље са више барака у Бресју - селу удаљеном пет - шест километара од Светозарева односно три - четири колометра од градилишта. Поред барака, тује изграђено и насеље-колонија за будуће раднике и стручњаке Фабрике. Тада сам био секретар Градског комитета Партије у Новом Пазару. Тек сам се био оженио. Било је то 1. марта 1952. године, а већ сутрадан сам позван у Обласни комитет Партије у Крагујевцу, где су ми саопштили да треба да идем у Светозарево на изградњу Фабрике каблова, као члан Главног штава ОРБ и партијски руководилац на градилишту. Питао сам - зашто ми нисте рекли раније да одгодим склапање брака. А они су ми рекпи да се ништа не секирам, тамо имам намјештен стан са свим потрепштинама у који могу са женом да се уселим. Као разлог за нови задатак навели су да сам ја још увијек омладинацјер немам 27. година, а по Статуту НОЈ- могу да будем у омладинском руководству, да сам најмлађи секретар комитета, и, с обзиром да имам искуства у раду са омладином, и да сам ванредни студент треће године Новинарско дипломатске високе школе, те имам и сполидно образовање за организовање идејно-политичког рада са омладином. Није било moгуће опирати се одлукама партијских форума.

После два три дана кренуо сам у Светозарево. Тада су путеви били у очајном стању, кола нисамо имали, а ни аутобуси нису саобраћали на тим линијама, па сам до Крагујевца првим возом, а одатле аутобусом преко Сабанте до Светозарева.Тада су у цијелој Србији били асвалтирани или покоцкани само путеви: Београд-Крагујевац 122 км. и Београд-Нови Сад 70 км. Кроз Ибарску долину , до Краљева има 15 тунела, а до Крагујевца један дугачки Вучковица. Локомотиве - парњаче, вагони стари па смо се гушили и из воза излазили гарави као оџачари. Чим сам стигао, јавио сам се на градилишту. Тамо су већ били: Слободан Стефановић командант Главног штаба ОРБ и Антон Антонијевић, замјеник команданта. Слободан је био учесник на бројним акцијама и имао искуства око организације, припрема смјештаја и дочеча бригада. Директор фабрике у изградњи био је Воја Бабић, његов замјеник Фрањо Госарић, затим Цицо Опачић и други, а шеф градилишта - инж. Рака Андрејевић.

Јавио сам се и партијском руководству Грага и Среза . Секретара Градског комитета Сцетозарева Милоша, знао сам са састанака и свајетовања у Области а секретара Среског комитета, Сељу, тек тамо сам упознао. Лијепо су ме примили и објећали свесрдну помоћ у свему што нам буде потребно, а то су, заиста, чинили током цијелог мог боравка у Светозареву.

Одмах смо почели припреме за дочек бригада и почетак радова. Захваљујући искуству Слободана и Антона, све припреме смо извршили на вријеме и спремно дочекали отварање радова 1. априла 1952. године.

На свечаном отварању радова присуствовали су по-

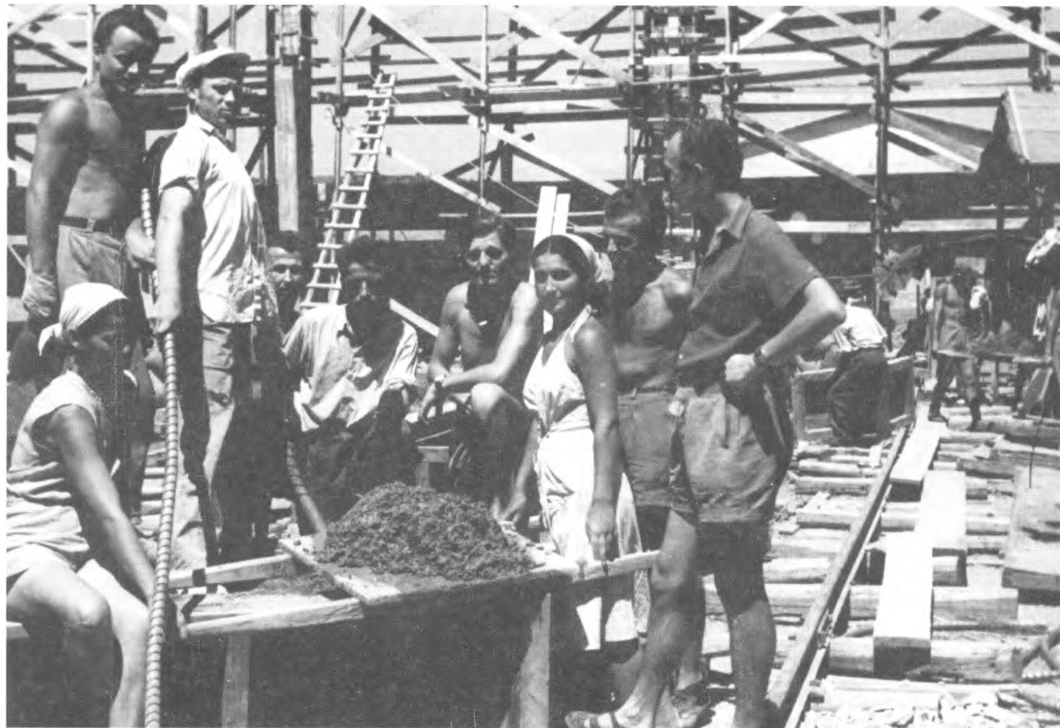

На градилишту

литички руководиоци Републике, Области, Града и Среза, као и гости из сусједних градова и срезова.

Ја сам отворио збор и поздравио у име ОРБ све присутне. На зборује у име републичких органа говорио Риста Антуновић.

Убрзо, затим, добио сам намјештен стан и довео супругу Мисалу. Она је брзо склопила пријатељство са супругама чланова Штаба и осталих функционера на градилишту. Слободан је био ожењен Муниром и имао синчића Горана, а Ђидова супруга је била Мулија, обе Муслиманке које су упознали на акцијама. Мисала се са њима и са Драгицом, супругом Антоновом, веома лијепо се дружила и остале су пријателице и послије завршетка радова.

У насељу и на градилиштује владало пријатељство и слога омладине свих бригада. Иако су се бригаде такмичиле ко ће бити бољи на градилишту и у организовању културно забавногживота, међу њима није било никакве злураде и суревњивости, већ је то било здраво такмичење.

У насељу је била инсталирана разгласна станица која је преносила саопштења Главног штаба и емисије Радио Београда. Тада још није било телевизије, па се омладина упознавала са политичким и другим догађајима у земљи и свијету преко разгласне станице.

У насељу смо имали амбуланту, са свом потребном медицинском опремом и лијековима, а свака бригада свог санитарног референта, који је водио рачуна о евентуалним повредама и другим здравственим проблемима међу бригадистима. У амбуланти су стално били љекари и друго медицинско особљеа а у току љетњих распуста Медицински факултет из Београда је слао по десетак апсолвената или тек дипломираних љекара да буду на градилишту међу бригадистима. Они су се изванредно односили према бригадистима и од њих били веома цијењени.

При Главном штабује била фото служба. Света Стевовић, мислим да се тако презивао, радио је изванредне фотографије истакнутих омладинаца, ударника и других, које смо на нашим паноима приказивали.

Сваких десет дана су бригадисти извјештавани, која је бригада у тој декади имала најбоље радне резултате и појединци из бригада, предаване прелазне заставице за најбоље бригаде у такмичењу.

Организовали смо цјелокупан политички културнопросвјетни живот. У посјете су нам долазили књижевници, глумци, сликари, пјевачи народне и забавне музике, Приређивали биоскопске представе, игранке и други об-

Главни шШаб подноси извешШај о резулШаШима проШекле декаде и саопшШава одлуку о проташењу бртада ударним, а међу њима и најбоље којој се додељује прелазна ШзасШавице

лици забаве, Обилазили сусједне градове и села. Давали приредбе, држали предавања и обавјештавали грађане о политичкој ситуацији у свијету и код нас.

Рамиз Црнишанин иредају ирелазну засшаву команданшу најбоље бршаде у протеклој декади

За потребе културнопросветне активности смо изградили позорницу недалеко од насеља. Тоје било мјесто гдје су обављани неки радови, па смо ту направили позорницу и рашчистили околна мјеста да скоро сви бригасити могу да присуствују представама. То мјесто смо звали Рупа.

Међу првим гостима су нас посјетили и књижевници: Оскар Давичо и Добрица Ћосић, који су говорили о својим романима.

За музичке и друге приредбе користили смо велику салу која је постојала на Градилишту. На њеној сцени су гостовали радио пјевачи народне музике: Александар Маврић, Вуле Јефтић, Анђелија Милић, харноникаши Тине Живковић и фрулаш Сава Јеремић и други. Бригадистима са села се нису свидјеле далматинске пјесме Александра Маврића, па су га неки и извиждали. Морали смо због тога да умирујемо Маврића.

Храна за бригадисте се спремала у за то изграђеној кухињи. С обзиром на стање у земљи, храна је ипак била задовољавајућа - увијек је било два до три јела на менију.

Главни шшаб ОРБ

Приликом пријема бригада билоје обавезно шишање омладинаца. Међутим тој обавези се често пружао отпор у појединим бригадама. Тако је једном цијела Подунавска бригада одбила да со шиша и запријетила да ће се, уколико на томе инсистирамо, вратити кући. Ишао сам да разговарам са бригадистима и након неколико сати разговора постигли смо договор да се не шишају до главе, већ само подшишују.

Те 1952. године на свјетском фусбалском првенсту се играла утакмица наше репрезентације са репрезентацијом СССР. Сви бригадисти су слушали пренос. Било је то питање не само фудбалске игре, веш и питање патриотиза. Не може се описати жалост у насељу када је Бобров дао голове чак и из корнера и изједначио резултат за играње друге утакмице на којој је екипа Југославије победила фудбалере СССР-а.

На градилишту фабрике, у изградњи стубова, примјењиван је метод преднапрегнутог бетона инжењера Жежеља. На наливању тих стубова радила је бригада Архитектонског факултета. Требало је стотине тих стубова, (од којих су неки били тешки више од десет тона), поставити, подићи да би се премостила хала. Апи, нисмо имали крана. Тада, рекао нам је шеф градилишта, инг. Рака Андријевић, у Србији су постојала свега два крана, којим би се ти стубови могли подизати. Један је био у Новом Поповцу на изградњи цементаре, а други у Севојну на изградњи Ваљаонице бакра.

Гоупа радио иевача са Рамизом Црнишанином

Руководство фабрике у сарадњи са Градом, ријешили су да потраже кран из Новог Поповца. Међутим, тамо је био њихов посланик Михаило Швабић, који је у исто вријеме био и министер грађевинарства Србије. Њега је тамошње руководсто убиједило да ће закаснити са изградњом уколико дају кран, па су нас одбили. Онда смо тражили од Цевојна. Тамоје био Слободан Пенезић-Крцун, па се поновило исто као и у Новом Поповцу.

Немајући другог излаза, инж. Рака се сјетио из Историје грађевинарства како су Египћани подизали камење за пирамиде. Са студентима Архитектонског факултета конструисане су куле са котурачама, те су сви стубови подигнути без крана. Послије ми Рака вели: „Видиш Рамизе, кукају на много историцизма у настави, а ја да нисам знао историју грађевинарства не бих се сјетио за котураче и куле.

Сваког дана смо обилазили градилиште и бригаде. Омладина је радила са великом ентузијазмом. Инжењер Рака Андрејевић је био фасциниран полетом и учинцима радних бригада. Владала је слога радника и стручњака из управе будуће фабрике, стручњака Грађевинског предузежа „Трудбеник" из Београда, које је изводило радове

Бора Павловић и Рамиз Црнишанин

и чланова Главног штаба ОРБ, као и осталог особља. Помагали су нас ЦКНОС, Универзитетски комитет СКС из Београда. ЦКНОС послао је Бору Павловића да нам помаже у организацији културно-просвјетног и забавног живота и других ативности у бригадама. У вријеме рада стдентских бригада долазили су нам чланови УК. Милош Синђић, Јосиф Папић и други. За организовање предвојничке обуке увијек смо имали неког официра ЈНА.

Трудили смо се, а мислим и да смо и успијели да организујемо веома интензивне културне, забавне, спортске и друге активности, тако да су бригадисти били веома задовољни. Међу бригадистима се развијало другарство, пријатељство и љубав. Приликом завршетка смјена и одласка бригада било је весеља, песме, музике а често и дирљивих растанака, па и суза.

Дани проведени на радним акцијама су незаборавни. Што се мене тиче, вријеме мог боравка у Светозареву на изградњи Фабрике каблова је незаборавни период мојегживота. Стекао сам много познанстава, пријатечља и другова са којим сам остао у вези током читавох живота. Мислим да у срцу сваког учесника омладинских акција, остаје неизбрисив утисак проведених дана у њима. Тамо се није само радило, већ и учило, спремало за будуће дане, склапала пријатељства међу људима без обзира на њихову вјерску, националну, професионалну и другу припадност. Тамо се искрено радило за боље сутра, за своју земљу и свој народ, за напредак и прогрес, за живот достојан човјека. Међу младима је владало искренојединство и братство, родољубље. То је био прави патриотизам. На дјелу.

На завршетку радова у Светозареву, Севојну и ХЕ „Врла", делегацију свих тих градилишта, примио је предсједник Тито. Тито нас је задржао у разговору знатно дуже него што је било предвиђено, информисао нас о мјерама које припрема Партија и Влада за будући период.

Чланови ГлавноI шшāба Рамиз Црнишанин и Аншон Аншонијевић исиред 1пав̄не хале у изфадњи

ФАБРИКА АУТОМОБИЛА „ЦРВЕНА ЗАСТАВА“

Још крајем 1959. године, омладина Крагујевца је повремено излазила на велико поље, недалеко од старе фабрике и обављала нужне припремне радове, за нову Фабрику аутомобила. Идуће, 1960. године, десетак бригада, са око 1.500 чланова, завршавале су земљане радове и припремале површину од око 170.000 квадратних метара за нову џиновску фабрику за производњу аутомобила.

Срески комитет Народне омладине Србије у Крагујевцу прихватио је 1. марта 1960. године организацију омладинске радне акције на изградњи Фабрике аутомобила „Црвена застава" у Крагујевцу. У заједници са предузећима „Црвеном Заставом" као инвеститором и „Радом" из Београда као извођачем радова, Срески комитетје, према обиму и динамици радова, предвидео број и распоред бригада. Затим је, преко Централног комитета Народне омладине Србије, ступио у контакт са осталим централним комитетима и непосредно са неким среским комитетима НО из чијих би места омладинске бригаде узеле учешћа на овој радној акцији.

Земљани радови за шемеље нових хала Завода „Црвена засшава у КраГујевцу

Омладинско насеље

Већ 25. марта почело је припремање омладинског насеља и радилишта за дочек омладинских радних бригада. За насеље, подигнуто недалеко од периферије града и од радилишта удаљено 100-200 метара, изграђене су три бараке са капацитетом од 286 лежаја. Од централног комитета Народне омладине Србије добијени су шатори и постељина за 120 бригадиста, а за 270 бригадиста обезбеђени су већи, штабски шатори. Тако је омогућен смештај за око 670 бригадиста (а у смени је било највише 580).

Ово омладинско насеље је имало трпезарију са капацитетом 320 бригадиста у смени, приручне магацине хране и опреме, као и 5 тушева за хладну воду, а купање је обезбеђено и предузећу „Црвена застава".

Радови на изградњи Фабрике аутомобила почели су 1. априла 1960. године, са само једном - Крагујевачком ОРБ „Душан Дугалић“, а 9. априла је одржано свечано отварање радова на овом великом објекту.

Бригаде - учесници у изградњи фабрике аутомобила

Првобитно је било предвиђено да на овој акцији учешћа узме 2.048 омладинаца. Убзо су, због хитности завршетка радова, потребе повећане на 2.600 омладинаца и омладинки и акција продужена током целог новембра. Значи, акција је трајала од 1. априла до 27. новембра 1960. године, уз учешће свега 20 омладински радних бригада и то:

- април: ОРБ „Душан Дугалић“ из Крагујевца
- мај: ОРБ „Душан Дугалић", ОРБ „Миодраг Димитријевић - Џода“ из Баточине и ОРБ „Слободан Минић“ из Аранђеловца.
- јун: ОРБ „Миодраг Димитријевић - Џода“, ОРБ „Слободан Минић“, ОРБ „Перица Милосављевић“ из Светозарева и ОРБ „Милоје Павловић" из Крагујевца, поред њих и Специјална тракторска чета.
-јул: ОРБ „13. ноември“ из Скопља, Студентска радна бригада „Кочо Рацин“ из Скопља, ОРБ „Славко Шландра“ из Љубљане и ОРБ „Станислав Сремчевић" из Крагујевца.
- август: ОРБ „Есад Миџић“ из Приједора, ОРБ „Никола Демоња“ из Осијека, ОРБ „Бранка Петровић“ из

Аранђеловца и ОРБ „21. октобар" из Крагујевца, поред њих и тракторска чета.

- септембар: ОРБ „Раца Терзић" из Ваљева, ОРБ „Живко Љујић" из Титовог Ужица, ОРБ Савеза глувих Србије „Ђуро Салај" и ОРБ „Станислав Сремчевић" из Кнића. Ове бригаде су радиле и октобра месеца.

- новембар: ОРБ „Живко Љујић" из Титовог Ужица и ОРБ „Станислав Сремчевић" из Среза Крагујевац.

Смена је трајала два месеца за сеоску и месец дана за средњошколску омладину. Радно време на акцији било је шест ефективних часова. За све време трајања акције радило се у три смене. Бригадисти су радили на 134 радне позиције, од којих су најмасовније биле: ископ и бетонирање темеља, машинско справљање бетона, канализациони радови у дубоком, блатњавом копу, истовар шљунка, итд.

Трошкови радне акције и њихово покривање

Средства за трошкове ове акције обезбеђена су од ефективног радног учинка омладинских радних бригада и доплате инвеститора за сваког учесника до висине од 16.000 динара. „Црвена застава" је обезбедила и 2,000.000 динара за путне трошкове бригада и по 50.000 динара за опрему бригада. У износ од 16.000 динара по бригадисти урачунати су трошкови исхране, одеће, обуће, социјалног осигурања и осигурања код ДОЗ-а, трошкови курсева, забавног и спортског живота.

Од опреме у двомесечној смени бригадисти су добијали цокуле, дуге панталоне и блузе од кепера. Средњошколци су добијали шпринтерице, кратке панталоне и блузе. Бригадисти у новембру су добијали тренерке, цокуле, кошуље, пуловере и два пара чарапа. А за сваки м есец дана бонове у вредности од 300 динара.

Здравствену службу организовао је Срески завод за социјално осигурање преко Здравствене станице бр. 2 у Крагујевцу. Лекар је радио у насељу сваког дана по 2 сата, а по потреби и више.

Кола за хитну помоћ долазила су на позив и то из Здравствене станице „Црвене Заставе" и службе за хитну помоћ. Приручни санитетски материјал обезбеђивала је Здравствена станица 2. Све бригаде имале су своје санитетске референте.

Инвеститор је обезбедио средства исмештај капацитета од 400 лежаја. Остало је обезбедио Срески ко митет Народне омладине односно Главни штаб омладинских радних бригада и то: исхрану, одећу и обућу, део опреме за смештај 160 бригадиста, телевизор, средства за курсеве техничког васпитања и радио.

Руковођење радном акцијом

Акцијом је руководио Главни штаб омладинских радних бригада и то: комаднант, заменик команданта, секретар, руководилац радилишта, руководилац такмичарске комисије и инструктор за техничко васпитање.

На акцији је постојало само једно насеље. Приликом сваке нове смене биран је Савет насеља, којег су сачињавали сви команданти бригада и по један бригадиста из сваке бригаде. Председник Савета насеља био је један од команданата бригада.

Службу снабдевања организовао је Главни штаб ОРБ преко магационера и руководиоца трпезарије.

Културно-забавним и идеолошко-политичким радом руководио је члан Главног штаба са комисијом.

Техничку комисију водио је инструктор за техничко васпитање. У њој су била и два инструктора ИТм, два инструктора ауто и електро курсева и технички руководиоци бригада.

Комисију за спортски живот водио је инструктор физичког васпитања.

Поред ових радиле су и комисије за проблеме радилишта.

Веома сложени и тешки услови рада

Радови на радилишту су били веома сложени и тешки. Радило се често у води, у темељима дубоким и до 4 метра, а шљунак исполива истоваривао и ноћу и по највишим дневним температурама, под сталним присуством

Земљани радови уз иомоћ Јрађевинских машина

механизације и на релативно малом простору. И под оваквим условима, није било тежих повреда на раду.

Градилиште на коме су бригаде радиле 1. априла била је пољана са неколико барака, машина и приручних магацина за алат. До 1. априла су обављени припремни радови. Омладинске бригаде су почеле радове 31. марта, а 9. априла је одржана смотра омладинских радних бригада поводом почетка ове акције.

Бригаде су напустиле радилиште 27. новембра 1960. године, остављајући за собом већ покривена два дела хале, док је на трећем делу била постављена само потпорна конструкција - стубови. Већи део кружног пута био је, такође, завршен. Извршени су земљани радови на Лепеници у дужини од око 350 метара. И сви канализациони радови.

Остало је да се у наставку акције или на други начин покрије трећи део хале, да се подови тог дела избетонирају, асфалтира кружни пут, регулишејош око 1.000 метара реке Лепенице, изграде помоћне зграде, пробна писта и др.

Резултати осмомесечног рада омладинских бригада

У периоду осмомесечних радова омладинске радне бригаде су дале 315.584 норма часа. Или: ископано је 534 рупе за темеље разне величине, ископано и превежено3О.3ОО м³ земље, истоварено и допремљено 67.000 кубика шљунка на даљину од 160 м и уграђена у подове хале, машински справљено 18.000 кубика бетона уграђених у темеље и подове хале, у кружни пут уграђено 2.100 кубика туцаника и избетонирано 27.000 квадратних метара пода хале.

То је само један део од 134 радне позиције на којима су бригадисти радили. Вредност радова које су они извели процењени су на око 28 милиона ондашњих динара.

Поиуларни „Фића“ на ироизводној шраци

Идеолошкополитичке и образовне активности

На акцији је спровођен минимални програм идеолошко-политичког рада према програму за бригаде на аутопуту „Братство-јединство". Поред тога, све бригаде су имале и своје планове идеолошко-политичког рада. Предаваче за тај програм обезбеђивао је Главни штаб ОРБ. Они су долазили и из места бригада. Највећу помоћ у предавачима пружио је Раднички универзитет у Крагујевцу.

Све бригаде су биле обезбеђене довољним бројем примерака штампе. Свака бригада је добијала по 4 примерка следећих листова - часописа: „Борбу", „Политику", „Младост", „Младост на Аутопуту", „Светлост“, „Комунист2, „Илустровану политику", „Спорт и свет“, „НИН“, „Дугу“, „Спорт“, а поједине бригаде и своју локалну штампу.

У насељу је одржано 243 предавања и око 190 политичких информација, којима је присуствовало 35.242 бригадиста.

Односи између бригада и међусобни односи бригадиста били су складни, другарски и пријатељски. Бригаде су међусобно мењале чете. Организовале су заједничке културно-уметничке програме, дежурали уместо других.

Било је, међутим, негативних појава које су могле негативно да се одразе на васпитање омладине: руководства неких бригада била су нескромна у изношењу радних резултата, као и резултата на осталим пољима делатности (ОРБ „13. Ноември'1, ОРБ „Раца Терзић“ и ОРБ „21. октобар"). Случајеви кажњавања бригадиста од штабова на прековремено дежурство, пожарчење, итд, што је у већини случајева на време уочено и спречено да прерасте у сталну праксу; неке бригаде су искључивале бригадисте без бригадне конференције и одлуке бригаде, а из неких бригада омладинци су самовољно одлазили, после првог дана напуштали акцију, јер им је у активима НО (појава за сеоске бригаде) обећано да ће на овој акцији изучити „занат".

Неке бригаде су долазиле на акцију некомплетне, што је у бригадама изазивало пометњу, више организационог, али и васпитног карактера (ОРБ „Живко Љујић“ и ОРБ „Раца Терзић").

У целини, ова акција је имала велики васпитни значај за омладину, која је на њој учествовала, и шире од тога, за омладину Крагујевца и осталих места. Управо, из ове акције поникпа је и сарадња Скопје - Крагујевац, Титово Ужице - Љубљана, итд.

Културно-уметничка самоделатност

Поред присуства на разним културним приредбама у граду, бригадисти су били извођачи културно-уметничког програма у насељу и у граду. Приликом сваке свечаности поводом завршетка радне декаде бригаде су организовале програм око логорске ватре.

У насељује постојао кино-пројектор, телевизор и разгласна станица, што је допринело да културно-забавни рад буде интересантнији, обимнији и организованији.

Цифарски приказани резултати културне делатности изгледали би овако: бригадисти су припремали и извели 67 приредаба у бригадама и у насељу, у којима је учествовало 776 бригадиста извођача; у околним местима и у граду изведено је 16 програма са 197 бригадиста извођача; преко разгласне станице изведене су 173 емисије, а у насељу је гостовало 11 екипа са културно уметничким програмом.

Поред филмских представа у насељу, бригадисти су организовани посећивали биоскопске представе у граду (за бригадисте је приказано 75 филмских представа).

На овој акцији бригаде су имале укупно 108 посета (у свакој бригади у присеку 5), друштвених и политичких радника и омладине и Крагујевца и места из којих су биле бригаде.

Бригадисте на градилишту у насељу су посећивали и високи државни, политички и омладински руководиоци: Мијалко Тодоровић, Александар Ранковић, Лазар Колишевски, Пеко Дапчевић, Пера Ђоковић, Јоже Предикака, Срећко Бјелић, Јован Перчуклијевски и други.

За ОРБ „Ђуро Салај“ организована су три курса за описмењавање које је завршило 54 омладинца.

Спортски живот

У насељу су, изузев пливања и вишебоја, организована такмичења извесних грана спорта и то: одбојке, кошарке, стоног тениса, ногомета, стрељаштва, шаха и атлетике. Насељеје имало игралиште за ногомет и кошарку, два за одбојку, два стола за стони тенис, као и ваздушне пушке. Бригадисти су присуствовали свим спортским сусретима у граду, а преко телевизора пратили све спортске преносе у земљи.

Примећеноје да се веома мали број омладинки бави спортом.

Јутарња фискултура упражњавана је у свим бригадама, изузев оних и новембру, тако да се процес учешћа на јутарњој гимнастици креће од 87% до 92%.

На разним такмичењима је учествовало 18.757 бригадиста, одржано је 1.827 такмичења у оквиру чета, 973 међучетна, 359 међубригадних и 34 сусрета са екипама ван насеља.

Техничко васпитање и аматерски курсеви

Највише интересовања било је за курсеве техничког васпитања, а у бригадама са села за тракторске.

У насељу су постојала потребна техничка средства за организацију електроинсталатерског, тракторског (нижег и вишег) ауто-курса (нижег и вишег), мопед курса, мото курса и курса за фотоаматере.

Разне курсеве похађало и испит положило 1.340, а завршило 1.078 бригадиста, од којих електро-инсталатерски 82, тракторски (нижи и виши) 243, ауто курс 238, мопед курс 370, фото курс 12 и курс за возаче мотора 163.

Највећу техничку помоћ пружила је Индустрија трактора и машина „Београд“, која је за ову акцију одвојила два трактора и инстуктора из своје сервисне школе. Поред та два трактора, насеље је располагало и са два мотора од 250 кубика, теретно возило „Застава 615“, 3 мопеда и довољан број делова за очигледну наставу.

Признања

Главни штаб је за пожртвовани рад омладинских радних акција доделио 120 признања омладинским бригадама које су учествовале на овој акцији. Најзапаженије резултате постигле су: ОРБ Душан Дугалић“, ОРБ „Перица Милосављевић“ из Светозарева, ОРБ „Кочо Рацин“ из Скопља, ОРБ „Славко Шландер" из Љубљане, ОРБ „Никола Демоња“ из Осијека, ОРБ „Слободан Минић“ из Аранђеловца.

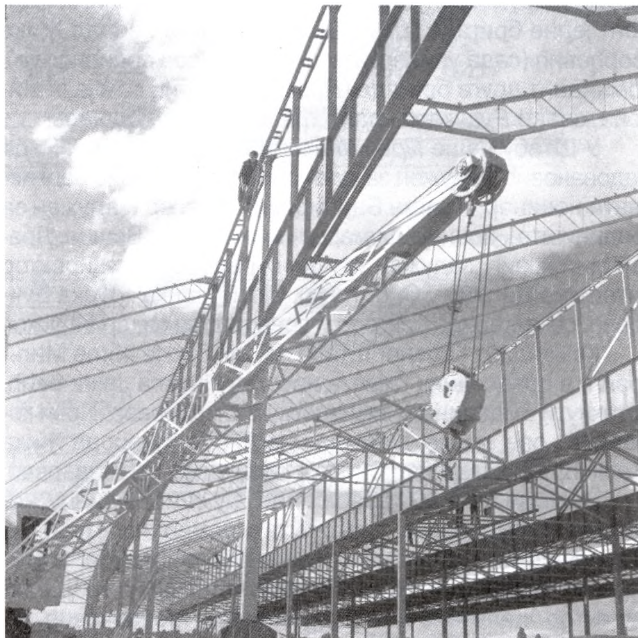

Из1радња Фабрике аушомобила „Црвена засшава“

Добре резултате постигла је и ОРБ „Живко Љујић“ из Титовог Ужица. Апи, ова бригада је била некомплетна. Најбоље резултате постигла је на градилишту, а мање у осталим активностима. Омладинска радна бригада „12. Ноември" из Скопља показалаје најбоље резултате на културно-просветном раду.

Свечаност поводом завршетка омладинске радне акције на изградњи фабрике аутомобила „Црвена застава“ у Крагујевцу одржана је 10. децембра 1960. године. На њој су присуствовали сви команданти омладинских радних бригада које су учествовале на овој акцији.

КраГујевац

Фабрика „Црвена засшава"у Кра!ујевцу

НОВА ЖЕЛЕЗАРА У СМЕДЕРЕВУ

Године 1967. организована је и омладинска радна акција на изградњи нове Железаре у Смедереву. У тој години, у неколико смена, учествовале су само по три бригаде, свака са мање од 100 бригадиста. 0 специфичности ове радне акције, њен учесник Првослав Вучковић - Вучко је записао:

„...Бригаде су формиране у насељу, тако што су по утврђеној квоти бригадисти стизали из разних градова Србије и других република. У нашој јулској смени, командант једне бригаде *(Дру1а плава)* био је Живорад Жика Ђорђевић (сада универзитетски професор социологије), командант друге бригаде *(Прва плава)* био сам ја, а Никола, звани *Рус*, командант треће *(Црвена бри1ада)*.

У Штабу наше *Прве плаве* бригаде били су и Раде Радовановић, задужен за културни живот, касније наш познати новинар, Драган Барбировић, трасер (задужен за градилиште), доцније шумарски инжењер из Вршца, Драган Миљковић, задужен за идејни рад (касније директор хотела на Палићу у Суботици), Слободанка - Сека Вучковић, секретарица бригаде и преводилац са француског.

Командант Главног штаба Акције био је Миле Миљковић, а председник Савета насеља Никола Јовановић, истакнути омладински активисти из Смедерева. Први командант ове акције 1966. године био је Живорад Жика Жаркић, тада секретар Среског комитета НО Смедерево.

Насеље ОРА Железара било је у селу Радинцу, недалеко од Смедерева, преко пута огромног простора где је започињала изградња нове железаре, будућег Металуршког комбината. Носилац свих послова и генерални директор Железаре био је др Миодраг Чеперковић, један од најпознатијих привредних руководилаца у том времену. Извођачи радова - познате грађевинске фирме „Трудбеник" и „Рад“.

Врста радова - припрема терена и довршавање ископа земље за темеље, односно за постављање огромних челичних шипова за будућу конструкцију високих пећи и хала - челичана.

Између омладинских бригада постајала је изузетно динамична, такмичарска атмосфера у испуњавању и надмашивању утврђених норми. Истина, долазило је и до малих неспоразума, који су, ипак, брзо превазилажени. Такмичење је текло и у осмишљавању и реализацији културних програма. Ту је, сећам се, наша бригада била најбоља. Билоје и спортских надметања, ретких излазака у град (да се види Смедеревска тврђава и др), али уз нестрожу забрану купања у Дунаву, који је у летњим месецима био прави изазов.

На крају акције, најбољим бригадистима су подељене ударничке значке и захвалнице, а на заједничком збору проглашене најбоље бригаде. Моју ударничку значку, уступио сам једном од заслужних бригадиста који, због ограниченог броја ових најдражих признања, није могао да је добије.

Специфичност ове радне акције је састав бригада (бригадисти из више градова, школа, факултета), а које су се формирале по доласку учесника у насеље. Показало се да то није ометало брзо уходавање бригадних колектива, шта више било је веома позитивних ефеката на плану упознавања са специфичним искуствима и обичајима које су млади људи из разних крајева доносили и спремно делили са друговима. То је додатно ову акцију и бригадни живот на њој чинило узбудљивим и незаборавним...[11]

Нова железара у Смедереву

OMLADINSKA

Živo

O - mla-din-ci, o - mla - din - ke, ve - lik nas je
Pro-tiv sve-ga, što ne va-lja, di - že - mo svoj

broj. Pro - tiv ra-ta i fa-šiz-ma svi će - mo u
glas. Mi u ra-du i slo-bo-di vi - di - mo svoj

boj! Niz pla-ni-ne, rje-ke, sta-ze, no - ve pu-te
spas. U o - lu-ji, mut-noj vo-di, ka pro-sve-ti

no-ve sta-ze om-la-din-ske no-ge ga-ze. E-to
i pri - ro - di naš brod sa-mo na-prijed vo-di. E-to

nas! Hej, za - su - ci - mo ru - ka - ve
nas!

znoj - ne, iz - gra - di - će - mo no-vo-ga čo-

-vje- ka. no-vo-ga čo - vje - ka.

СИСТЕМ ВЛАСИНСКИХ ХИДРОЕЛЕКТРАНА

„Напоредо са изЈрадњом Ново1 Бео1рада и Аутопута, омладина је, заједно са „фронтовским“ бртадама и стручним радницима, Храдила Систем хидроелектрана „Власина - Врла“, од ново! ВласинскоІ језера скоро до ВладичиноІ Хана, Хидроелектрану „Зворник", џиновске хидроелектране на Рами и Неретви код Јабланице у Босни и ХерцеГовини, Хидросистем „Маврово“ у Македонији и Хидроелектрану код Ново1 Винодола у Хрватској.

Већ у 1945.1одини покренуто је питање из1радње првих великих хидроелекШрана; у 1946. је усвојен први ПеШоГодишњи план, чије су окоснице електрификација и индустријализација земље. Одмах, поШом, захуктавала се из!радња хидроелекШрана и термоенер!етских посШројења:

,,а) већих: ХЕ„Власина - Врла“, ХЕ„Овчар Бања“, ХЕ„Зворник“ и

„б) низа мањих: „Рас“, „Сељашница“, Јемац“, ,Нокоњар“, „Сјеница“ и Шермоелектране „Лесковац", „Ниш“, „Зајечар", „Ужице“, „Ђаковица"...

Избору „Власине" као прве ХЕ погодовао је поред природних предности, још и стицај околности:

а) постојање солидних стручних студија власинских водних потенцијала, које је, још пре II светског рата, уради овећ онда афирмисани професор инжењер Миладин Пећинар;

б) располагање са стручњацима који су знали да граде хидроелектране (за земљане бране инж. Богдан Рајчевић, за хидропостројења инжењери Вујица Јевђевић и Милан Верчон).

За разлику од ранијих Пећинарових решења са три централе (последња у Сурдулици), тада су усвојене четири степенице, као „основно решење".

Власинске воде

Пред Други светски рат почело се размишљати о коришћењу власинских вода у хидроенергетске сврхе. Прва истраживања у том правцу урадио је проф. др Миладин Пећинар, а после рата ихје наставила и допунила, од ЕПС-а ангажована група инжењера - Вујица Јевђевић, Милан Верчон, Божа Јовановић, Власта Пурић, Душан Корницер и др. Све то било је довољно да се 1945. године донесе одлука, а наредне 1946. године почне изградња Власинских хидроелектрана.

Власина са својим водним богатством изученим и енергетски процењеним, била јеједна од веома „привлач-

„Власинска тресава"- нестаће на дну новог Власинског језера

них мета за младе пројектанте - професора Вујицу Јевђевића и инж. Милана Верчана, а нешто касније и чувеног Божу Јовановића, који су, смело проширивши идеје професора Пећинара, у смислу коришћења целокупног пада вода од Власинске висоравни до Мораве, израдили основно решење од четири степенице.

Власинску Водојажу пројектовао је инж. Богдан Рајчевић, са сарадницима.

У планинама источно од Владичиног Хана већ 1946. године почеће да се гради систем великих хидроелектрана, које ће бити снабдеване водом из новог вештачког Власинског језера. У котлини, чије је дно сачињавало младо тресетно барје - блато ускоро ће се ширити језеро дуго 12 км и широко 3 км. Поред реке Власине у ово језеро увешће се још низ мањих власинских река и потока.

То велико Власинскојезеро служиће за годишње и вишегодишње изравнање вода у овом крају. Сем тога, у сушном периоду вода из Власинског језера, омогућиће наводњавање Лесковачког поља и предела даље низ Јужну Мораву. Најзад, осигураће се и снабдевање довољном количином воде индустрија и рударство у Белом Пољу.

Власински крај пре новог градитељског подухвата

Незадрживе бујице годинама су „нападале" и носиле читава насеља у крају око Власине. Сав животни труд је пропадао за неколико минута, да би изнова започињао нов живот, који се често завршавао на стари начин, уз шкрипу зуба немоћних људи. Високе планине, обавијене облацима, својом вечном хуком уливале су страх из кога су испредани многобројни митови. Нико није ни помишљао на савлађивање стихије.

У томе крају скоро да нема њива. На падинама се зелени по које парче земље, док не удари бујица и остави го камен. Тамо има мало шума; вековима сује секли нападачи. Има мало воћњака, стоке. Сиромаштвоје притискало крај као мора и гонило људе у свет.

Једва ће проћи три године од удара првих крампова у земљу, а на висини од око 1.300 метара шириће се Власинско језеро - створено великом браном у ширем рејону Црне Траве.

Први сусрет стручњака са мештанима

Хроничари су забележили да је, у лето 1946. године, „док су на падинама још пасла крда оваца, коња и крава, а простране ливаде одисале планинском свежином, поред насеља која штрчала свуда около на брдима, прошла је колона од око 150 људи с крамповима на раменима. Спуштајући се пропланцима, прелазећи преко потока и брежуљака, ова група је стигла на најужи део велике котлине дуге 12 километара - Власинско блато.

Инжењер, одређен да руководи радовима показао је руком према котлини и окупљеним мештанима рекао:

- Овде ће ускоро бити језеро. Право језеро, које ће давати воду за централе. Видите, ова река, више неће тећи овуда. Биће напорно, али ћемо урадити.

Људи који су увек узмицали пред сихијом природе неповерљиво су вртели главом: Зар крампом да се савлада дотле непобедива природа на Власини?

- Данас почињемо с ручним алатом, а сутра ће овде стићи и машине - наставио је инжењер - и то велике машине какве људи овде нису видели. Ви не верујете да ћемо овде створити језеро. Хоћемо! Заједно са вама. Очекујемо да се и ви укључите.

Још дуго им је говорио о будућем градитељском делу показујући руком где ће шта бити, и како ће убудуће изгледати ова висораван.

Тако је 1. јуна 1946. године првих 150 радника зарило крампове у брдо на излазу котлине, уз саму реку Власину. Почео је рад на будућем језеру.

Вест о градњи новога језера и читавог система хидроелектрана прешла је атаре села, срезова и градова. Многи људи од тог тренутка више нису имали мира. Новине су почеле све чешће да пишу о великом подухвату:

....На излазу котлине хучале су машине. Никао и нов пут преко висоравни. Булдожери, скрапери, багери и локомотиве преносили су земљу ископану из утробе брда и слагали је на брану. Све мање одраслих чобана било је уз стада, све више нових радника на брани.

„Чобани су почели да занемарују стадо. Често увече, лежећи на трави, говорили су о будућем језеру. Од како су дошле машине они више нису имали мира. Многи су напустили стада. Долазили до надзорника и тражили посао. А он их је примио.

Бора је одмах имао да учи да ради на булдожеру, а Сима на скраперу. Убрзо, од ученика су постали мајстори.

... У Босилеграду је радио геометар Миљко Крум. И он је једног дана стао пред свог новог руководиоца. Хтео је да гради језеро. И док се Крум спремао за полазак људи из целога села долазили су у месни одбор и тражили да иду на Власину. Тако је Крум, са око 300 Бугара дошао да гради језеро и систем електрана.

... Душан Рајичић, Црнотравац, минер са пруге Брчко-Бановићи, Шамац - Сарајево, човек који се пробијао кроз утробу Мајевице, Кисељака и Врандука, кренуо је у свој крај.

... Љуба Ранђеловић из села Кписуре кад је чуо да се на Власини граде гравитациони канали, окупиоје многе девојке и рекао им да могу лако да граде путеве и канале. С њима је пошло око 300 жена и девојака.

... На чело велике групе омладинки стала је одважна девојка из Златанаца. Зора Момчиловић, борац од 1942. године. О Зориној бригади се убрзо рашчуло по околини.

Власинка Винка Бошковић није имала мира док са својим другарицама није почела да ниже резултате рада.

Тако је растао колектив, расло ново насеље и постало читав град. Од 150 људи који су ударили прве крампове у брану, радилиштем се убрзо размилело стотине и стотине радника и радница."

ОМЛАДИНА НА ГРАДЊИ ВЛАСИНСКИХ ЕЛЕКТРАНА

У току 1952. године на изградњи власинских хидроелектрана учествовало је 149 бригада, са 15.399 омладинаца и омладинки, и то: из Војводине, са Космета, из Нишке и Зајечарске области, међу којима су биле и средњошколске и студентске бригаде из Београда.

Припреме за почетак радне акције

У припреме за бржи и што успешнији почетак радне акције на изградњи Власинских хидроелектрана укључени су, првенствено, омладински руководиоци са искуством стеченим на изградњи омладинских пруга, о чему у својим сећањима сведочи и Виобран Станојевић:

....Јануара 1952. године као члан Председништва ЦК НОС са извесним искуством са радним акција на изградњи омладинских пруга Брчко - Бановићи и Шамац

- Сарајево, добио сам задатак да идем у Ниш и да заједно са Драгољубом Илићем - Ером, секретаром 06-ласног комитета Народне омладине сачинимо план првих припрема за почетак радне акције на изградњи Власинских хидроелектрана.

На Власини 1952. 1одине, с лева на десно, Шеђи у белом маншилу - Виобран СШанојевић, а пеШи са фласШером на оку Војислав - Воја Црњански

Уз координацију и непосредну помоћ руководства предузећу „Хидроградња“ у Сурдулици и Обласног комитета СКЈ, чији је секретар био Милија Радовановић, у рекордно кратком року, од зуеда десетак дана сачинили смо предлог плана који се састојао, углавном, у следећем: да се чим пре именује Главни штаб омладинских радних бригада, са седиштем у Сурдулици, који би наставио даље радове на плану и припремама за почетак ове радне акције; а затим да се, ближе будућим градилиштима - Водојажи, Промаји, Врли 1 и Врли 2 подигну објекти за смештај омладинских радних бригада.

Крајем јануара, Централни комитет Народне омладине Србије усвојио је детаљније разрађен план припрема радних акција на Власини, после чега сам, по задужењу прешао на рад у Сурдулицу, где ми се као помоћ међу првима придружио Војислав Воја Црњански, већ искусни акцијаш са изградње Новог Београда.

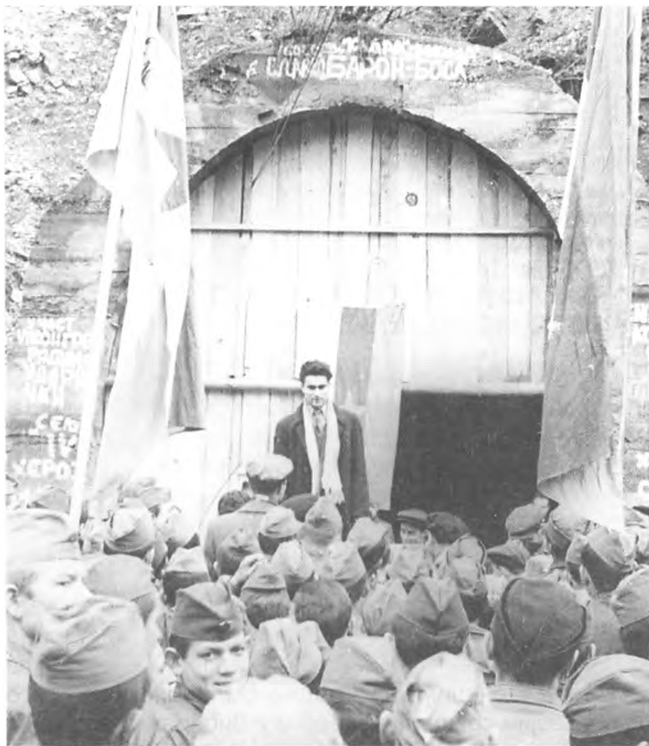

Улаз у шунел Врла I. Виобран Сшанојевић, члан Главно! шШаба !овори бртадисШима о новим задацима

На предлог Општинског руководства Народне омладине Ниша, ЦК НОС, у првој половини фебруара (1952) усвојио је састав Главног штаба омладинских радних бригада на изградњи Власинскиххидроелектрана, са командантом Милисавом Стевовићем на челу. На томе списку било је и моје име са задужењем да организујем и водим остварење програма идеолошко-политичког рада. Тако сам те, 1952. године, остао дуже у Сурдулици, а Воја Црњански се по обављеном задатку вратио у Београд, 1. априла, чим су на Власини почели први земљани радови.

Истакнути акцијаши - брачни пар Стојановић

Међу истакнутим акцијашима - вишеструким ударницима из лесковачког краја био је брачни пар Стојаковић из Лесковца - проф. Благоје Г. Стојановић (1928) и његова супруга Мирјана Дробњак (1928) из Земуна.

Благоје Стојановић, бивши ученик лесковачке гимназије, скојевац и члан КПЈ, учествовао је, најпре, на сечи дрва на Црном врху 1945, затим на омладинским пругама Брчко - Бановићи (1946) и Шамац - Сарајево (1947) где је обављао и дужност референта за фискултуру, потом на Новом Београду (1948), као инструктор Главног штаба омладинских бригада, на прузи Добој - Бања Лука, 1951, итендантје у студентској бригади, а на ОРА „Власини", 1952, био је командант Студентске бригаде из Београда. На свим тим радним акцијама шест пута је проглашен за ударника.

Бла!оје Стојановић, вишеструки ударник са радних акција. а после радних акција функционер у општини Лесковац, у среском одбору и Јужноморавском решону

После омладинских радних акција, у Лесковцу је обављао, поред осталих, и ове важније дужности: председника Скупштине општине Лесковац, секретара Општинског комтиета СКЈ, потпредседника Среског одбора, Лесковац, председника Јужноморавског региона, затим посланика Савезног већа СФРЈ.

Носилацје Ордена рада са златним венцем, Октобарске награде града Лесковца и др.

Његова супруга Мирјана Н. Дробњак из Земуна, скојевка и члан КПЈ, студент Педагошке академије, учествовала је на пет омладинских радних акција: на брању кукуруза у Срему, изградњи омладинских пруга Брчко-Бановићи и Шамац-Сарајево, изградњи Новог Београда, пруге Добој-Бања Лука и ХЕ „Власина'1. Шест пута је проглашена за ударника.

После радних акција бригадирску љубав је 1953. године крунисала са Благојем Стојановићем.

У Лесковцује од важнијих дужности била директор Осмогодишње школе „Светозар Марковић”, директора Музичке школе, председник Општинског одбора ССРН, Друштва жена Лесковца и др.

И била носилац угледних друштвених признања града и Републике. (Добросав Ж. Туровић)

Подршка органима народне власти у разбијању шпијунских и диверзантских група убачених из суседне Бугарске

Близина бугарске границе и повремени упади шпијунских, диверзантских и сличних група из суседне Бугарске - чланице ИБ-а у нашу земљу, ради изазивања саботажа, панике и узнемирења локланог становништва, а и бригадиста у омладинским насељима, налагали су потребу сталне будности, не само одговарајућих државних служби, него и руководстава радних бригада, савета насеља и Главног штаба ОРБ.

Гоуиа чланова Гпавно! шшаба у посеШи селу Стрезимировац

Тако је у току јулске, студентске смене једна шпијунска група из Бугарске упала на ово подручје, па је, по сећању Станојевића, члана Главног штаба - целих 15 дана, колико је трајала потрага за њом, на градилиштима владало право опсадно стање. Студенти - бригадисти, не само чланови СКЈ, него и целе бригаде пружале су велику помоћ органима народне власти у организованим потерама за хватање те илегалне групе. И ако су преко дана радиле на градилишту, читаве групе добровољаца из бригада, током целе ноћи остајале у заседама и претресу терена.

За рационалније коришћење омладинске радне снаге

Да би се обезбедила максимална упосленост на градилиштима свих 149 бригада, са укупно 14.399 омладинаца и омладинки, Главни штаб омладинских радних бригада, чим би која група односно нова смена ОРБ стизала на Власину, држао састаке са њиховим штабовима, а на крају сваке декаде на истим састанцима анализирано извршење планова и правео се распоред рада за народни период.

Редовно, из истих разлога, одржавана су и саветовања бригадног и инжењерско-техничког руководства. Поред тога, у договору са управним одборима предузећа, формирани су градилишни савети од представника штабова радних бригада и стручног руководства извођача радова.

С обзиром на раштрканост градилишта - простире се на неких седамдесетак километара - Главни штаб ОРБ, у договору са ЦК НОС, именоваоје штабове насеља, у које су за команданте распоређени чланови Главног штаба, а за остале чланове узимани најбољи команданти омладинских бригада.

Примери пожртвованости бригадиста на спасавању од поплаве дотле изведених радова

Непажњом стручњака на брани I појавила се велика опасност по изведене радове од изненадне поплаве. Само захваљујући храбрости и пожртвовању педесеторице бригадиста који су на знак узбуне устали из постеља и целу ноћ, под пљуском кише и до појаса у води, спашени су дотада изведени радови и спречене веће штете на градилишту.

Сличан подвиг извели су и бригадисти на хидроелектрани II, кад су надошле воде потопиле њене темеље.

Захваљујући залагању радних бригада, њихови радни учинци су стално, из смене у смену, расли и кретали се од 120 до 200 и више одсто. А највећи су остварени у последњој смени: у I смени норме и радни налози су извршавани просечно, 114 одсто, у II смени - 118 одсто, у III смени 157 одсто, у IV смени 161 одсто и у V смени 162 одсто.

Алексиначка омладинска радна бришда - учесница на из!радњи Власинских хидроелекшрана, 1951.

Испуњењу планских задтака доста је доприносило такмичење бригада по декадама и поводом значајнихдатума (1. маја, Дана устанка, партијских и омладинских конгреса). Било је бригада, као што су Ђаковачка, Ораховачка, Кулска, Зајечарска, Шарпланинска, чији су резултати повећани од 200 до 600 одсто.

Главни штаб је од самог почетка акције настојао код извођачких предузећа да се превентивно, предузму одговарајуће мере да не дође до повреда бригадиста на градилишту. Његовом одлуком у неким случајевима су прекидани радови омладине на појединим објектима, док се не обезбеди заштита од повреда бригадиста на раду.

И поред тих предострожности, ипак, забележено је 166 лакших и 10 тежих повреда на раду.

Што масовнији обухват бригадиста разним облицима и садржајима културно-просветне активности

Доста потешкоћа било је у раду на описмењавању, посебно омладинаца из бригада са Космета, с обзиром на број неписмених, а недостатак учитеља. У насељима је, ипак, радило 67 аналфабетских течајева, са 1.133 полазника, од којих је 918 научило да чита и пише.

У раду хорова, драмских, музичких, литерарних и других секција постигнута је њихова масовност, тако да је скоро сваки други бригадиста био члан неке од ових секција. И да у што већем броју учествује на бригадним смотрама. Тако је на 140 бригадних смотри формирано 135 радних секција, са око 10.000 извођача, а на 26 насељских учествовало је 495 секција са око 3.800 извођача. За централне, градилишне смотре квалификовало се 116 секција, са укупно 1.490 извођача.

Поједине бригаде, као што су Сврљишка, II кулска, Неготинска, Београдска срењошколска „Зага Маливук", гостовале су са својим програмима у околним селима, што је допринело како зближавању омладине, тако и подстицању младих из ових крајева да се и сами „опробају" у некој од тих актив ности.

Са Власинским, завршило се и Виобраново учешће на омладинским радним акцијама.

Пре ове радне акције, он је у саставу II нишке ОРБ „Мија Станимировић" учествовао на изградњи прве омладинске пруге Брчко - Бановићи, од 27. јуна до 26. августа 1946, а затим на изградњи Омладинске пруге Шамац - Сарајево, у јулу и августу, у строју Алексиначке бригаде. За залагање и постигнуте резултате на пробијању тунела „Бистричак", проглашен је за ударника.

После радних акција Виобран је радио у ЦК НОС, као члан Председништва, задужен за рад са сеоском омладином, азатим био секретар ОК СКС у Зајечару, секретар Среског комитета СКС Зајечар, председник Среза Зајечар, члан Извршног већа Скупштине Србије, републички јавни тужилац (до 1976), републички секретар (министар) за унутрашње послове и члан Председништва СР Србије.

Гпавни штаб омладинских радних бригада, са командантом Милисавом Стевовићем на челу одмах по доласку бригада одржао је саветовања са свим њиховим штабовима, ради максималне мобилизације омладине за извршење планова изградње власинских хидроелектрана, а доцније током сваке декаде, на састанцима руководстава бригада и инжењерско-техничког сектора сагледавано је извршавање планова градње и осталих активности и предузимане мере за њихово стално подстицање и унапређивање.

Чувене„Корде“

Пошто у почетку није било механизације - тек нешто јежева, путарских ваљака, по који камион - на изградњу власинске бране, прве земљане бране у Југославији, доведене су и коњске запреге - тзв. „корде" (двоколице које су вукли тешки „штајерци" - коњи пречанских Мађара), колица, крампови и лопате.

Градилишни савети

У свему томе значајну улогу су имали градилишни савети такође, састављени од представника омладинских штабова и инжењерско-техничког руководства. А све са задатком што потпунијег упослења омладинских бригада, рационалнијег коришћења радне снаге и механизације, сталногунапређења организације рада, развијање система такмичења, побољшање смештаја и исхране, уређења омладинских насеља, техничке заштите на раду, као и развијања разноврсне културно-просветне и спортске самоделатности и побољшања целокупног унутрашњегживота у бригадама и насељу као целини.

Масовно учешће становништва у градњи бране и пуњењу језера ХЕ

Да би се у новопројектовано Власинско језеро довело што више вода, на разрађеном систему канала за довођење вода са целог сливног подручја и на великој земљаној брани, 1946. године је почео, дотле непојмљиви пожртвовани рад свег становништва овог краја, и старог и младог, и мушког и женског.

Инвеститор и извођачи радова

Инвеститор изградње ВласинскихХЕ биоје ЕПС, а тавни извођач радова Опште грађевинско предузеће Србије (ОГРАПС), из којег ће се касније развити предузећа „Власина“ и „Дрина".

ЕПС је имао свој надзор, који је водио инж. Љуба Богдановић, затим пројектантску групу, која ће, опет, касније прерасти у Хидробиро, Хидропројект...

Убрзо, основано је велико градилиште, на коме ће у потоњих пар година врити као у кошници.

Градитељи и сељаци спасли брану

Брана се полако дизала у вис. И када је нарасла на 12 метара, јуна 1948. године, бранује напала стихија. Бујица је претила да упропасти дело у које је вредним рукама већ било насуто око 200.000 кубика земље и преко 10.000 кубика камена. Одјекнуо је сигнал за узбуну.

Са свих радилишта људи су похитали на брану. Народни фронт је позвао и сељаке. Људи, жене и деца, и старо и младо, бранило је своје дело. Намештени су рефлектори и рад није престао ни ноћу. И брана је спасена. А сутрадан почела даље да расте.

Почетком 1949. године Власинује посетио министар електропривреде инж. Никола Петровић. Том приликом радни колектив се обавезао да 8. априла затвори брану. Почела је завршна битка за темељ целог подухвата.

Камион Љубе Крстића све чешће је долазио на Власину возећи материјал и машине.

Бивши овчар - сада најбољи скрапериста Сима - бацао је на брану дневно по 250 кубика земље.

Бора је постао најбољи булдожерист. Бригада Зоре Момчиловић најбрже је испуњавала норму. Цео колектив, као један човек, кренуо је у завршну битку. И дочекао свечани тренутак.

Пуњење Власинског језера

Тога дана биоло је двоструко славље. Река је пуштена у котлину, коју је затварала брана. И докје вода у снажним налетима ударала у чврсту брану и враћала се назад, а језеро полако почело да се пуни, на грудима Зоре Момчиловић, Боре Стојановића и Симе Анђелковића прикачене су медаље рада, Љуба Крстић је у рукама држао похвалницу. Бројне ударничке значке на грудима градитеља говориле су о њиховим подвизима на Власинској висоравни.

На брани су стајали људи и жене, испуњени поносом и љубављу за своје дело. И радовали се као деца. Битка за темељ подухвата била је, углавном, свршена. Брана ће нормално и још више расти. И ништа је више од тога не може да угрози.

Тако је први пут савладана дотле непобеђена стихија планина и бујица у југоисточној Србији.

Једна за другом - нићи
ће четири хидроелектране

Победнике Власине, међутим, чекао је нови задатак. Трака радилишта се померала. Језеро којеје већ нарасло на 7 километара дужине и 16-25 метара дубине, требало је на другом крају котлине да добије излаз и да пусти воду у прву електрану.

Почела је градња дугих канала, тунела, цеви под притиском тунела под нагибом, којим ће се водена маса сурвавати у прву електрану.

Непобедива бујица Врле се укроћује и њена вода ће, потом, падати у другу електрану.

И даље, вода ће тећи кроз огранке Стрешера и Варденика, тунелима, каналима и цевима до треће и четврте, последње електране до Владичиног Хана, где ће падати у Јужну Мораву.

... Неодољиво су нападнуте те никад побеђене планине и реке. На 30 места буши се утроба брда. Над провалијама висе људи док се огромно стење руши у дубине. Ничу нови путеви и нова насеља тамо где човечја нога никада није крочила.

Отпор стихије је све мањи. Зјапе разривене утробе брда, све нове и нове реке улазе у канале. На висоравни се шири језеро. Лако плови жичара преко планине, све више камиона се пробија ка висоравни. Све више људи и жена долази на рад.

Победници са бране померају се напред. Они долазе на најтежа места, боре се са стихијом, граде бољу будућност свога краја и своје земље. Читавим радилиштем дугим преко 50 километара експлодирају мине, хуче мотори, звижде машине, тандрчу вагонети и разлеже се песма.

Градитељи система хидроелектрана „Власина - Врла“ савлађују све препреке и њихово дело сваким даном расте све више. Са делом расту и људи који га граде: све већи број радника и радница Власине добија похвалнице и ударничке значке. И није далеко дан када ће из језера, каналима, тунелима и цевима под притиском покуљати вода у велике електране, а далеководима електрична енергија. То ће бити највећи дан у историји читавог краја, који су некада звали пасивним." (Забележио Б. Сарић у листу *Глас.)*

Синови и кћери бораца
из ослободилачког рата

Ту ће, на даноноћним радним задацима, пуне три године изгарати „једна дивна, храбра и полетна младост“, коју су, у највећем броју, чинили синови и кћери славне Црне Траве и многи учесници, или наследници бораца из револуционарног Млачишта, Рупља, Попових, Баинаца...

Страствено, као пушке и бомбе у рату, пригрлили су они сада крампове, колица и лопате...

На четврту годишњицу слободе, 9. априла 1949. године, брана је била готова, а још од 1948. године почело је сакупљање жуборних планинских потока и акумулирање свих вода са слива данашњег Власинског језера.

... Само из незаборавних сећања учесника, са пожутелих слика и филмског платна, данас дирљиво делују послом занете, ужурбане младе Црнотравке и Власинке, са „вутама" на снажним боковима и шамијама на глави, на оној студени и ветрометини - у кориту зајажене реке и на глиненим профилима бране. Као Слободе на париским барикадама, као Марије на босанским пркосима...“

Када је земљана брана завршена и језеро се заталасало у широком крилу власинског зеленила, градитеље је, 30. маја 1950. године, посетио маршал Тито и одатле позвао омладину Југославије да, настављајући започети подухват, учествује у изградњи производних и осталих објеката Власинског система, што ће подстаћи укупну динамику њихове изградње.

РАДНИ ПОЛЕТ И ПОЖРТВОВАЊЕ
ОКО 15.500 БРИГАДИСТА

Главна омладинска радна акција на Власини била је у 1952. години, са око 15.500 бригадиста из нишке и зајечарске области, АП Војводине и Косова и Метохије и студентске омладине Београда. Они су, углавном, радили на изградњи велике земљане бране, доводним и одводним каналима, као и на најтежем објекту: великом тунелу за довод воде на хидроцелектрану Врла I, на такозваној „косној штолни“.

Недостатак минерског искуства бригадисти су надокнађивали огромним пожртвовањем, о чему говори и сећање једног београдског средњошколца, забележеног у његовом *Дневнику*:

> .... Бушилице смо држали усправно, над главом. И ходали четвороношке, свакогдана на стотине метара, на простору на коме су се и лактови драли о зидове тунела. Говорили су нам: тешко ћете успети, ко зна где ћете изаћи? А ми смо изашли тамо где је требало. Где нас је чекала вода...“

Гоадишељи Врле 2, у насељу Гпоица, аисолвенııи Медицинско! акулшеша

Од тада, на целом простору од Божице до реке Мораве, вијориле су се радне заставе омладинских бригада, ориле песме младих градитеља.

На Власину су почели да долазе по сменама младићи и девојке из села и градова - са њива, из школских клупа и фискултурних аула, из производних хала. Њих око 15.400 из свих крајева наше земље.

Снажно су подупрли већ заморене градитеље и на свој начин, на многим објектима, сасвим преузели иницијативу.

Врлетним коритима Врле, Божице и Власине завладао је такмичарски дух, оживела су дотле дремљива сва околна села, посебно варош Сурдулица, која ће убрзо сасвим изменити свој лик.

У сећању градитеља и у хроникама радних акција из тог периода остало је забележено да се и на Власини, упркос недостатку механизације, радило са заносом и пожртвовано. Свих шест дана у недељи, са осмочасовном нормом од 600 колица превоза земље и камена по бригадисти, која је редовно пребацивана, а честим прековременим радом увећавана до - за те услове - невероватних размера.

Бригадна и појединачна ударништва, специјалне похвалнице инвеститора, прелазне заставице - „били су свети циљеви" младих градитеља.

„Оскудевало се, такорећи, у свему: у алатима и материјалу, у храни и одећи. Живело скромно, без посебних прохтева. Управо, у тим тешкоћама, али у међусобној солидарности и подршци, испољавала се снага колектива и радног непоколебљивог, из рата наслеђеног другарства."

Изтаквогзаносногдружења, уз песму и коло, израсла су неизбрисива сећања за цео људски век.

Природне недаће...

Уз све то, градитеље је стално пратило и незапамћено лоше време. Кише су непрекидно лиле, па су планинске бујице на Висоравни и у кориту Врле често плавиле и односиле све што је дотле уграђено.

Притисак земаља Инрмбироа

Поред природних недаћа, наишле су, ненадано и тешкоће друге врсте - снажан притисак земаља Информбироа, који се овде испољио и у отказивању испорука из Чехословачке, раније уговорене, модерне опреме за све четири централе.

Чинило се уједном тренутку да излаза нема.

Уместо отказаних испорука из земаља лагера - домаће турбине и агрегати

Али, градитељи се нису предавали. Извршена је реорганизација и репрограмирање свих послова и задатака. Ангажована је домаћа машиноградња и електромашиноградња, које су и саме биле у повоју. Почела је, тако, израда домаћих турбина, агрегата, целокупне електромашинске опреме. На тој муци и самопрегању калио се млади стручни кадар у новим младим предузећима.

У ОМЛАДИНСКОМ ГРАДУ НА ВЛАСИНИ

На полеђини малог писма бригадисте била је само кратка, вероватно у журби исписана, скоро непотпуна адреса: „Округлица - Власина" Да ли ћемо, брзо и лако, у тој креви и разноликости огромног градилишта, наћи Лесковчане и њихово насеље. Још од Сурдулице путник одмах осети живот и живост на великом објекту. Прва слика - младићи и девој-

ПОЧЕТАК И ТОК ГРАЂЕВИНСКИХ РАДОВА НА ВЛАСИНИ У ПРВОЈ И ДРУГОЈ СМЕНИ 1952.

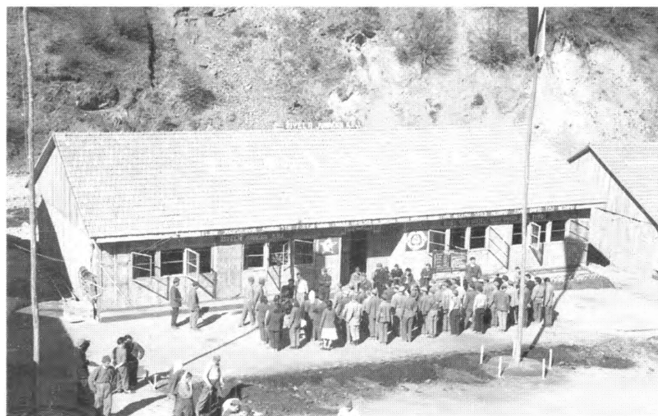

Омладинска бртада слуша заиовесш команданша

Пошиорни зидови и иуш изнад реке

Један од шунела на Власини

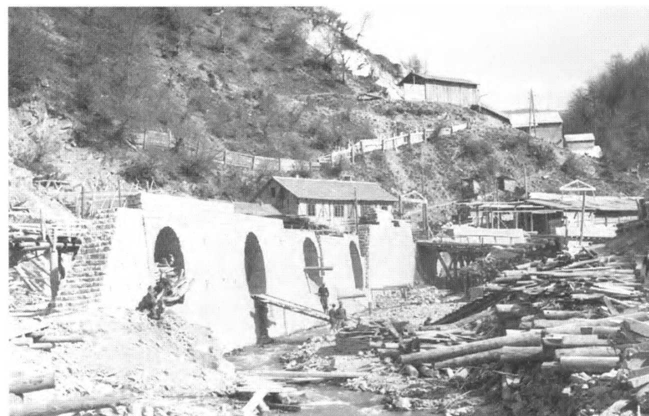

Гоадилишше Врле 1 - најшежеI објекша на ХЕ Власина

Млади Iрадишељи на иройилима бране

ГРАДИЛИШТЕ ПОД ПРВИМ СНЕГОМ СРЕДИНОМ ДЕЦЕМБРА 1952.

Радови на иочешку зиме

Премошћена речица

Бешонски објекши

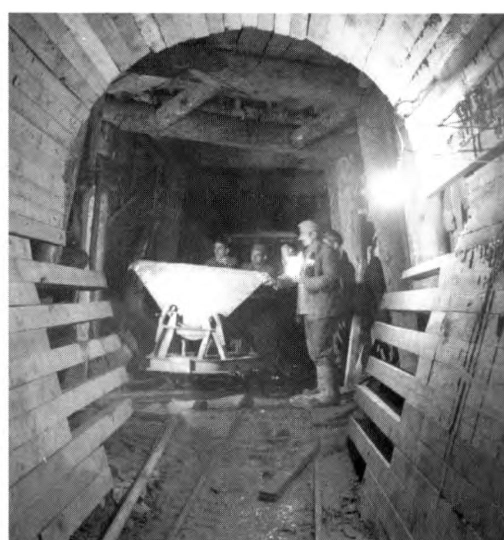

Тунели

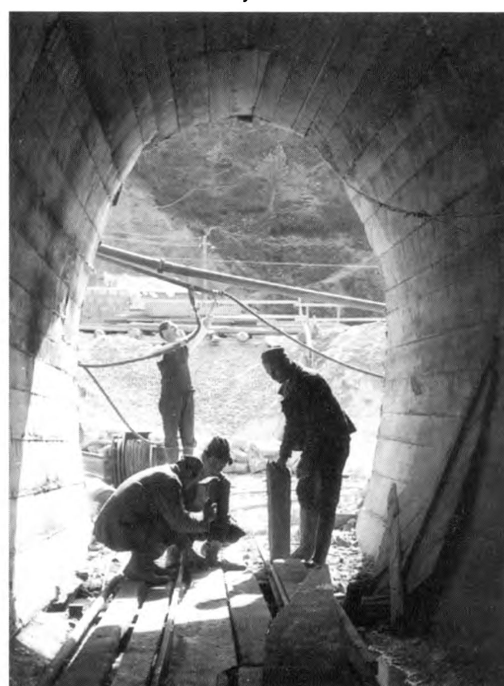

Велике Храђевинске машине кроз Сурдулицу на иушу ка Храдилишшима

ТРАНСПОРТ И МОНТАЖА МАШИНА И ОСТАЛЕ ОПРЕМЕ

Кроз шунеле до месша у 1радњи

ке у акцијашким оделима и читави конвоји градилишних камиона и машина. И та слика се понавља све до задњег омладинског насеља на Власини.

Наш џип лагано пролази поред лепо уређених барака, у којима се са првим часовима зоре буди јутарњи живот. Бригаде ноћне и поподневне смене још мирно спавају, одмарајући се пред нови радни задатак.

Многе бригаде младих средњошколаца, већ добро поцрнелих од сунца, запоселе су радилишта. У Београдској бригади „Еди Давичо" пуше се кухињски казани: топао доручак већ је готов.

И тако, ређају се све нова и нова имена бригада: Сомборска, Београдска, Топличка, Алексиначка, Новосадска, Нишка... На зидовима барака, на радилиштима, на стенама, натписи већ избледели од кише подсећају и на њихове „старе" становнике, на десетине имена сеоских бригада из целе земље... Неке вредне руке бригадиста, често невештим словима од креча, оставиле су спомен великих дана. Целе исповести догађаја, датума, бројки, осећања, имена... Неки средњошколац, љубимац тарзановских филмова, вероватно одушевљен лепим планинским пејзажем, није заборавио ни да на једној оштрој равној литици забележи великим словима: „Ћита, Ултра". Просто и искрено.

Високим планинским серпентинама јуримо на висини од преко хиљаду метара, кроз олистале шумарке око пута назиремо радилиште и ново омладинско насеље, по облику мало другачије од осталих. Уместо барака на лепој планинској коси, са које се спушта диван поглед на језеро и оближње шумице, појављује се велика грађевина, зграда Задружног дома на Округлици - сада „Лесковачки град" на Власини. Ту бораве обе лесковачке средњошколске бригаде.

Бригадисти Прве лесковачке (гимназијалци, како их обично називају), већ рано зором, ћебадима су напољу, на пољани, проводећи јутарње часове на ваздуху, у читању књига, у писању писама или у веселом ћаскању.

А на широком стадиону испред Дома, многи љубитељи фискултуре су нашли пријатну разоноду. Дежурни и „куварице", као и обично, сусрећу нас са кофама на чесми. Кувар се данас наљутио и прешао у Другу бригаду. А увек весели и немирни „Бељајац", не чекајући ни тренутка после „оставке", већ је натакао белу куварску униформу, трчећи и размахујући куварском капом поред казана.

И „диригент" Јанковић је на чесми; ваљда се спрема за нову пробу хора.

У дворишту испред Дома - строј Друге лесковачке бригаде. Праћена десетинама ведрих погледа, бригадна застава се лепрша на планинском ветру, изнад веселих младића и девојака. Друга лесковачка је синоћ, на заједничком збору бригада на Божици, позвала на такмичење све бригаде радилишта број 6. Није лако бити најбољи међу десетак добрих, искусних бригада, али... Друга лесковачка је уверена да се неће осрамотити, као ни Прва. Уосталом, досадашњи резултати то најбоље показују.

Две лесковачке бригаде - обе ударне

Трећег јуна на Власину су дошле из Лесковца две средњошколске бригаде: Прва, састављена од ученика гимназије, а Друга од ученика средњих стручних школа. Обе су добиле исти распоред - Округлицу.

Рад првих дана, са још ненавиклим рукама, био је прилично тежак. Радно место - каменолом Стојковићево: вађење камена, фигурисање, утовар, приступ путева за тунел Божицу...

Већ првог дана Прва лесковачка испунилаје норму са 95%, а онда све боље: 115%, 104%, 124%, 183%, па чак и 202%. План прве декаде испуњен је са 111%, а друге декаде са 138%. Бригада је часно добила назив ударне.

Који су бригадисти најбољи? Има их доста. Апи, и међу њима има најбољих. Шеснаестогодишњи Добросав Туровић, Мирослав Здравковић, Бранко Перошевић, Радован Радовановић и Миодраг Ристић сигурно спадају међу прве кандидате за ударнике. Ту су и чланови радне групе крампаша: Ђура Радосављевић, Бранислав Драгољевић, Цветко Луковић и други.

Друга бригада „Млади комунист" показала је боље резултате. И сам састав ове бригаде и њена физичка кондиција то доста условљавају. Они никад нису подбацили норму испод 120 и 146 процената-тоје испуњење њихове прве и друге декаде. А и сам назив једном ударне и једном похваљене бригаде доста говори о томе.

Прва чета (ученика Трговачке академије) и трећа (састављена од ученика СПШ) предњаче у раду. Оне су једног дана на каменолому испуниле дневни радни задатак са 273%.

И у њима је веома тешко изабрати најбоље. У Штабу се дуго причало о радној групи Станоја Тодоровића, о залагању Петра Војиновића, Љубише Стојановића, Крсте Ђурашевића, Божидара Миличевића, Буде Грздановића, Момчила Перића, Миодрага Илића.

Али, сви нису најбољи и не раде подједнако. Понеки и доста неозбиљно схватају посао. Њих је ипак мало... И што је посебно важно - и за њих се нашао лек. Сада је бригада подељена на радне групе, па се свакој групи пре почетка рада подели посао, то јест, свака добије по десет метара пута да сагради. Група одлази кад заврши рад.

Већ први радни дан треће декаде извршен је са 182% у Другој, а са 141% у Првој бригади што довољно казује да лесковачке бригаде смело чувају своје славне традиције.

И не само градилиште...

И друштвена активност заузима важно место у животу бригадиста. Многе уметничке секције нису угасиле свој рад са крајем школске године. Читаве групе из учионица и сала прешле су на Власину, на Округлицу у скромне бригадирске собе, да наставе своју делатност.

Хор, који броји око 50 чланова, под руководством Јована Јанковића, ученика гимназије, постигао је веома лепе успехе. Не изостају и остале секције: драмска, рецитаторска, соло-певачка, музичка. Три успеле приредбе плодови су њиховог вредног рада. Литерарна секција одржала је неколико састанака. А онда ... дебатни клуб, логорске ватре, стрељаштво, фудбал, одбојка, вишебој...

Поред напорног рада на градилишту, бригадисти лесковачких бригада нашли су и пријатну забаву и разоноду." (Забележио М. Митић)

ОД ЧОБАНИЦЕ ДО УДАРНИКА

Међу знаменитим акцијашима и ударницима омладинских радних акција 1947-1952. спада и Винка Милошевић - Петрушић (1930). Као чобаница, сеоски слуга, после Другог светског рата напустила је родни завичај Боровац (Општина Медвеђа). Скојевка, уз то и лепа сеоска девојка, даје видан допринос у обнови порушене и ратом пустошене домовине. Учествујући у десет омладинских радних акција широм бивше Југославије, више пута је проглашена за ударника.

Винка је акцијашку активност започела на сечи дрва за градске болнице, затим на берби кукуруза на пољима Војводине, потом на изградњи путева и железничких пруга. Истакла се и на изградњи пруге Шамац- Сарајево 1947. И данас чува ударничку значку са пробоја чувеног тунела "Врандук". Потом одлази на изградњу Аутопута "Братство-јединство" од Београда до Загреба 1948. године. Тада је била санитетски референт Јабланичке ОРБ и члан руководства Народне омладине. Са пуно младалачког жара и радног елана, била је пример омладинцима. Омладинску активност је наставила 1950. године на изградњи Омладинске пруге Бањалука - Добој, у својству санитетског референта Прве јабланичке ОРБ "Млади комуниста". Своју ударничку каријеру Винка је завршила 1951. на изградњи бране Хидроелектране Власина, као културно-просветни референт Јабланичке ОРБ.

На омладинским радним акцијама завршила је разне курсеве, а 1958. годие и медицинску школу у Београду. Ви-

шегодишњу радну службу је обављала у Медицинском центру у Лесковцу, где је до пензионисања била главна сестра гинеколошко-акушерске службе.

Винкина најдража успомена је сусрет са маршалом Титом 1953. године. За време 10-годишњице јужноморавских народно-ослободилачких бригада, 11. октобра 1953. године, као најбоља омладинка, Винка је маршалу Титу, као поклон предала народну ношњу лесковачког краја.

Винка Милошевић-Петрушић и данас пише песме. Већ је објавила две збирке. Као пензионерка, љубоморно чува ударничка уверења и значке и радо се сећа омладинских радних акција (Добросав Туровић).

чило да чита и пише; општеобразовне течајеве похађало 360 бригадиста.

У спортским активностима: одржано часова јутарње гимнастике 5.924; часова општефизичког образовања (ОФО) - 717; утакмица одбојке - 3.305; ногометних сусрета 990; утакмица кошарке - 791; такмичења у народном вишебоју -1.242; шаховских партија - 41.307; бокс мечева - 6.842; сусрета у рвању - 8.380.

Поред културно-уметничких приредби одржаване су бригадне смотре (140) на којима је наступало 135 разнихсекција, са око 10.000 извођача. Са бригадних најбоље секције ишле су на насељске смотре, којих је било 26, уз учешће 495

Омладинка Винка Милошевић предаје 10. окшобра 1953.1одине маршалу ТиШу народну ношњу лесковачкоI краја.

Признања бригадама и појединцима

Од укупно 149 бригада, за ударне једанпут је проглашена једна бригада, два пута - 13 бригада, три пута - 42 бригаде, четири пута - 44 бригаде, пет пута - 8 бригада, шест пута - 46 бригада и седам пута 21 бригада.

А похваљене су; једанпут - 35 бригада, два пута - пет бригада, три пута - две бригаде, а специјално похваљене - 17 бригада.

За ударнике је проглашено 4.290 бригадиста, а похваљено 6.425 омладинаца и омладинки.

На изградњи Власинских хидроелектрана од укупно 15.399 бригадиста, било је: омладинаца 13.149, а омладинки 2.250. По занимању, односно социјалном саставу: било је 6.896 младих сељака, 3.995 ђака - средњошколаца, 2.620 студената, 1.060 радника и 827 намештеника (службеника).

Резултати културно-просветних и спортских активности

У области идеолошко-политичког и културно-просветног рада одржано је 1.460 политичких, 1.428 научно-популарних и 568 стручних предавања.

Прочитано разних књига и брошура 23.324, одржано логорских ватри са програмом 612; од укупно 1.129 неписмених, радом 67 аналфабетских течајева 918 бригадиста нау-

секција, са 3.800 извођача. Са насељских, најбоље секције наступале су на централним смотрама - фестивалима којих је било четири, на њима програме извело 116 секција, са 1.490 извођача.

У омладинским насељима са својим програмима гостовала су народна позоришта и ансамбли: КУД „Стеван Бракус" и КУД „Металац" из Београда, Народно позориште из Ниша и Народно позориште из Лесковца, као и ансамбл народних игара Косова и Метохије.

На Градилишту су постојале три разгласне станице, са 36 звучника; поред њих, студентске бригаде су донеле још девет, а средњошколске - седам разгласних станица. Све оне имале су своје редакције, које су припремале и емитовале разноврсне информативне, музичке и друге програме.

Обезбеђен је редован долазак штампе: „Борбе" - 160 примерака, „Политике" - 9, „Младог борца" - 85, „Омладинске бригаде" - 700, „Омладине" - 175, и одређени број примерака листова на језицима националних мањина -укупно свихлистова- 1.792 примерака, рачунајући и билтен Градилишта „Власина" (сваки број по 500 примерака).

Омладинске бригаде непосредно и садржајно сарађивале су са становништвом, посебно, омладином суседних села: давање приредби, рад са неписменима, помагање у пољским радовима и подизање чесми (4) и др.

За пожртвовани рад - учинке на радилиштима, резултате у културно-просветним и спортским активностима у бригадама и насељима, бригаде су проглашаване ударним и похваљиване.

ГЛАВНИ ОБЈЕКТИ ВЛАСИНСКИХ ХИДРОЕЛЕКТРАНА

Велика земљана брана

Лоцирана је на изворном делу реке Власине, из истоименог блата, чему је, поред основних конструкционих решења, допринео изузетно повољан локални материјал за насипање. Та околност утицала је, поред других погодности, и на избор типа бране, па је тако настала власинска - наша прва земљана брана, са глиненим језгром у средини насипа...

Од темеља - укупна грађевинска висина бране износи 34,43 метра, а над тереном је њених 25,7 метара. Горња кота је на 1.213 метара надморске висине.

Брана је дугачка 239 метара, широка у стопи 139,28, а у круни 5,5 метара. Укупно, у њу је уграђено 332 хиљаде кубика камена, земље, гвожђа и бетона.

Два вештачка језера

Изградњом ове бране створена је тзв. „чеона акумулација" система, укупног капацитета 165 милиона м^3 воде, од којих су 107 енергетски потенцијал, а 60 милиона „мртве воде".

Велики капацитет ове акумулације омогућује и вишегодишње изравнавање вода, односно снаге и енергије у сушном и кишном периоду једне или суседних година.

При максималном успору (највишој коти) површина Језера износи 16 км^2. Дугачко је десетак километара, а ширина му је, зависно од конфигурације тла, променљива и достиже преко 2.000 метара испод Власине - Рид. Просечна дубина је 15 м, а највећа је код бране - 34 метра... Друго мање језеро акумулира са 34.000 кубних метара воде.

Шестог новембра 1955. године далеководима кроз Србију потекло је око 22 мегавата електричне енергије. Била је то прва „светла пошиљка" из система хидроелектрана на надморској висини од 1.200 метара.

Систем хидроцентрала на Власини

На надморској висини од 1.300 метара, где је некад било блато, пунило се велико акумулационо језеро. Земљана брана, једна од највећих те врсте у Европи, израсла је са преко 370.000 кубика земље.

Предвиђеноје да снага четири централе на Власини износи око 140.000 коњских снага, што би заменило 2.200.000 људи у току осмочасовног рада: и да у том систему ради само 60 људи.

Од Јужне Мораве на југу до бугарске границе на истоку, на површини од око 544 км^2 (и на подручју 4 општине: Босилеград, Црна Трава, Сурдулица и Владичин Хан) простире се систем Власинских хидроелектрана. Њега чини и мрежа сабирних канала за воду, тунела под притиском, без притиска, затим опточних и одводних канала, захватних грађевина, одводних вада - све у дужини од око 100 километара.

По завршетку ове радне акције, 29. новембра 1952. године, на улазу у Врлу I, постављена је спомен-плоча следеће садржине:

„За земљу, за народ
Оод вођсШвом Партије и Тита

15.400 омладинаца и омпадинки - сељака и радника, студената и средњошколаца из Србије, борећи се за остварење социјализма, дали су све од себе за што скорију из1радњу Власинских хидроцентрала.

Као у Народној revопуцији, када су наши народи, крвљу својих најбољих синова залили сваку стопу наше дивне домовине, тако смо и ми на овом објекту жаром ТитовоГ покољења залили сваку стопу знојем и дали свој допринос као и читави наи-и народи у изЈрадњи своје домовине.

Нисмо жалили зној - за добро сво1а народа, за ње1ову слободу и независност, за Партију и Тита, нећемо никада ни своју крв - ни животе зажалити.

Нека цвета на радост наших херојских народа наша дивна слободна и независна Социјалистичка Федеративна Народна ЈуЈославија.

Из1радили смо и умећемо да бранимо!“

ХЕ Врла2

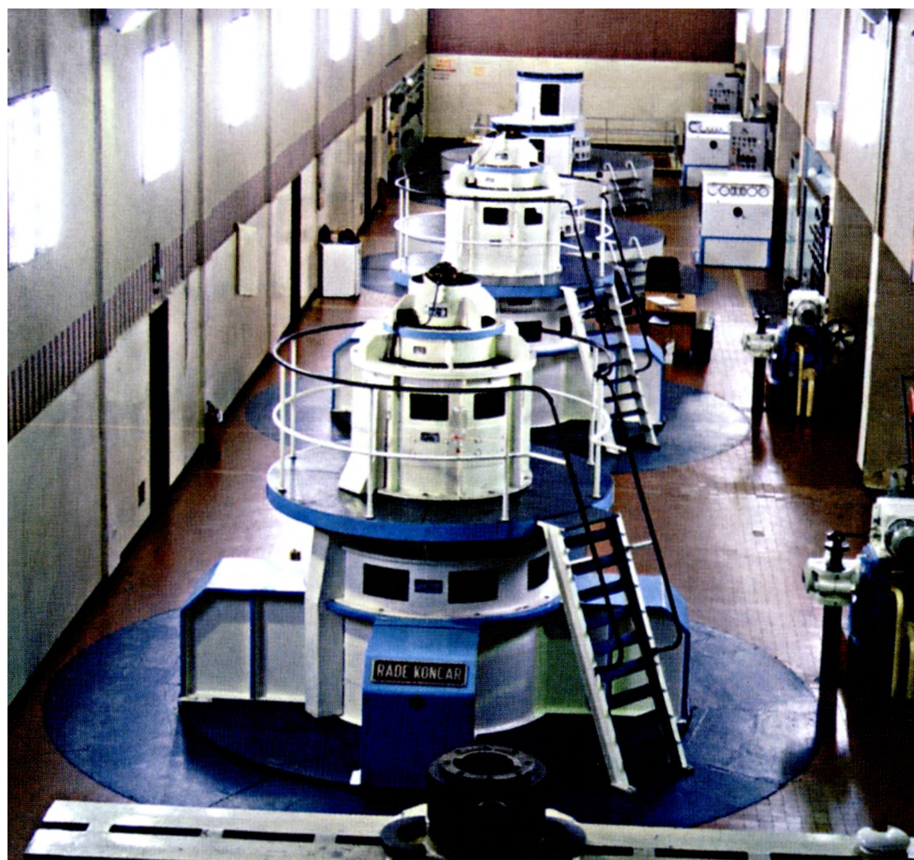

ХЕ Врла 1. Машинска сала са а1ре!ашима

Врла 3. Разводно иосшројење

Јушро. Први сунчани зраци обасјавају део ВласинскоI језера

По1пед на власинску брану и језеро

СВЕЧАНОСТ ПОВОДОМ ПУШТАЊА У ПОГОН ХЕ ВРЛА 1 И СИСТЕМА ВЛАСИНСКИХ ХИДРОЕЛЕКТРАНА

Већ у јутарњим сатима 6. новембра 1955. године колоне возила, а из ближе околине и пешака кретали су се према Врли 1. На платоу разводног постројења испред ње, на мосту преко реке, на новом путу уз симпатично језеро - акумулацију Врле 2, врило је од све веће масе народа.

А онда је маса народа и градитеља са високим гостима Мошом Пиаде, Петром Стамболићем, Светозаром Вукмановићем Темпом, Војом Лековићем, Стеваном Дороњским, Милијом Радовановићем, кренула у утробу земље према снажним агрегатима прве у систему четири хидроелектране. И сам узбуђен, Моша Пијаде (Чика Моша како су га звали) покретом ручице укључио је агрегате у погон. На лопатице радних кола грунуле су власинске воде, забрујали генератори. Србијом је кренула нова струја.

Моша Пијаде ће у књигу утисака записати:

„Овај дан, када сам имао задовољство да на свечаности вредног колектива пустим у погон оба агрегата Врле 1, остаће ми у трајној успомени. као сећање на једну дивну победу наших радника и наших техничара."

Хиљаде Храђана и Градишеља на свечаносии иушшања у ио!он ХЕ Врла 1

Тренушак за исшорију: Моша Пијаде покрешом ручице иусша у ио1он ХЕ Врла 1

Високи Госши: Леиа и Моша Пијаде, Свешозар Вукмановић Темио, Пешар Сшамболић и Воја Лековић

Са свечаносши 1952.1одине

Шездесет три студентске бригаде се вратиле са својих радилишта

Оне су учествовале у ОРА на Власини, у Севојну и Светозареву, затим на Маврову у Македонији, у Никшићу, у Зеници и на Јабланици - свуда где је у том периоду било потребно. А око 3.000 прекобројних је остало у Београду.

0 тим бригадама - још понешто што се већ није рекло у претходним поглављима.

Опраштајући се са студентским бригадама, главни руководилац изградње Власинских хидроелектрана, инжењер Трбојевић, рекао је:

- Најбоље бригаде, које су до сада радиле на Власини -то су ваше - студентске... Ви сте превазишли наша очекивања и у учинку и у квалитету и у заузимљивости...

А 60-годишњи старац у селу Масурица код Сурдулице, пријатељски је разговарао са студентима - медицинарима:

- Децо! Ово је први пут у мом животу да тако учени људи дођу у наше село и да с њима човек може овако просто да разговара, да их уведе у кућу и да их свашта запита...

Никола Бојанић, командант бригаде Медицинског факултета „Немања Марковић" која је на Власдини обављала радове на бетонирању објеката, по повратку са акције, је рекао:

- За месец дана, колико смо провели на терену, штаб бригаде није казнио ни једног бригадисту. Дисциплина наших бригадиста - била је дисциплина из савести...

Један студент Велике техничке школе каже за своју бригаду, која је радила на подизању Ваљаонице бакара у Севојну, говорио је:

- Имали смо три главна задатка: рад на градилишту, културно-просветне активности и помоћ селу...

Познато је да тамо где су радиле студентске бригаде застоја у послу није било. Поред радова на бетонирању, превозу грађевинског материјала и осталим пословима, студенти су показали умешности и иницијативу у решавању насталих проблема.

На градилишту у Севојну су тражили да се одржи конференција са пословођама, палирима и другим руководиоцима. А онда су им говорили што се на поједина радна места упућује, на пример, по 30 људи, иако је потребно највише 15, па једни другима само сметају; техничка и санитетска заштита људи на истовару креча и цемента није на довољној висини; лоше стање пруга за вагонете отежава довоз грађевинског материјала; често и непотребно, једни радови коче извођење других...

Ове и остале примедбе студената, као корисне и добронамерне, су прихваћене. Касније, већи број студената је распоређен за помоћнике радилишних пословођа. И увек били похваљивани.

Како су студентске бригаде радиле на градилиштима, и шта су све урадиле, то би, заиста, била, дуга прича. Ипак, нешто о томе су могли да кажу главни штабови са градилишта, међу којима је и онај, у Светозареву:

... За нарочите заслуге и изванредно залагање у извршавању свих задатака, Главни штаб омладинских радних бригада донео је ванредну Одлуку број 3 да се прогласе по четврти пут за ударне: Студентска бригада Филозофског факултета „Јован Поповић", Студентска бригада Економског факултета „Владимир Перић - Валтер IV", Студентска бригада Високе саобраћајне школе „Ђуро Ђаковић", Студентска бригада Архитектонског факултета „Вера Благојевић". Ређају се бригаде. А после деветнаесте по реду - следила је одлука:

„Прелазна заставица Главног штаба, као најбољој, додељује се Студентској бригади Ветеринарског факултета „Миладин Поповић".

ВЕЛИКО ПРИЗНАЊЕ

Прва зајечарска средњошколска радна бригада најбоља на градилишту Власинског система хидроцентрала.

Представници омладинске организације, Народног фронта и секције Антифашистичког фронта жена из Зајечара, посетили су двадесетог овог месеца Зајечарску средњошкослку радну бригаду на изградњи система хидроцентрале на Власини.

Пошли смо деветнаестог у 18 часова. Путовали смо камионом, по расквашеном друму, а киша је стално капала.

Прва је почела да прича жена у шареној марами.

- Шта мислиш... Син ми је писао да раде у ноћној смени...

Кад будемо стигли биће сигурно на раду... Како бих волела да га одмах видим...

У камиону су, углавном, људи који се међусобно познају - и причају.

Пошто је гласно рекла да једва чека да види сина -жена настави полушапатом својој комшиници:

- Писао је да раде у тунелу и да су најбољи на градилишту. Иначе, храна им је добра, а спавају као код куће, на креветима са белим чаршавима.

У камиону су се водили и други разговори - о Власини, колико ће она давати струје нашим градовима, селима и фабрикама, како ће река Божица, која једним делом тече кроз Бугарску, идуће године бити одврнута од свог корита у језеро, о томе какве рибе има у језеру, а један високи младић са наочарима, похвали се да је понео и купаће гаћице - да се окупа у језеру.

За нама су остајали Књажевац, Ниш, Лесковац, Владичин Хан.

Први сусрет са бригадом

У Главном штабу омладинских радних бригада у Сурдулици рекли су нам да је логор Зајечарске бригаде одмах ту, седам километара одатле. Већ је јутро. Јутарњу тишину нарушавао је лагани шум мотора нашег камиона.

Када смо стигли до логора било је око 4 сата ујутру. Први „сусрет" са нашом бригадом бioje на великој табли у средини логора, на којој се исписују резултати претходних радних дана. Прочитали смо: деветнаестог бригада је испунила норму са 209%. У последњој рубрици пише „похваљена".

Логор је лепо уређен. И на лепом је месту. Свуда около шумовита брда, а доле испод пута хучно протиче Врла.

Сви спавају дубоким сном. Али, одједном... са узглавља се дижу рашчупане главе, а узвици иду од уста до уста: ‚Дошла је посета". Нико више не помишља на умор.

После фискултуре и умивања бригада се постројила испред јарбола. У дневној заповести се једно за другим нижу имена најбољих у раду. Њихје овога пута мно-

го. Бригада води борбу да се учинак више не спушта, да кривуља на графикону иде навише.

... Јучеје норма премашена за 103% - гласиоје крај заповести. „Поздрав застави" - командовао је дежурни. Сви су се усправили, а поглед се упути јарболу. Први тонови химне одјекнуше буковом шумом. „Нишки" је дизао заставу. Слова исписана златном бојом, обасјана првим зрацима сунца, бљеснуше: Зајечарска средњошколска радна бригада „Љуба Нешић".

- Доручакје готов-јавише из кухиње. - По првој чети... - паде команда.

Но, сви нису успели ни да доручкују, а прва чета била је спремна за рад. Застава, као и увек, на челу. Поред ње и заставица најбољој чети. И колона од 30 људи кренулаје на радилиште.

- *Прва чеШа добро ради, најбоља је у бри1ади... чуло се са чела колоне. Песма је снажно одјекивала.*

Име Прве зајечарске заблистало је још првог дана

Централа два је велико радилиште, поприште великих радних победа. Не зна човек шта пре да погледа.

- А како наша бригада извршава своју обавезу? - било је прво питање, које сам у путио команднату, док смо заједно обилазили радилиште.

- Још првог дана отпочелоје такмичење и борба за норму. Такмичењеје заказао другдругу, чета чети, а бригада осталим бригадама у логору.

Уместо ђачких торби са књигама у рукама, ђаци сада носе лопате и гурају колица и вагонете. Има још људи који сумњају и који снагу бригаде виде само у њеним мишицама. Један старији надзорникрекаоје првогдана:

- У Првој зајечарској има доста деце, не знам како ће она...

Но, стари је изгледа заборавио да снага бригаде није само у мишицама, него и у срцима, у љубави према делу.

Већ први дан на радилишту је разбио сумњу. Бригада је за 30% премашила свој задатак. Зарекли су се друговима на поласку из Зајечара да ће наставити традиције које је омладина имала на ранијим радним акцијама и оправдати име народног хероја чије име носи бригада. Другогдана норма је премашена за 49%. Бригадисти савесно раде на својим местима и, захваљујући доброј организацији рада, посао брзо одмиче. Ознојена и задихана тела сведоче да рад није нимало лак. Ипак, кубици се нижу један за другим.

Једва су прошла четири дана од њеног сусрета са градилиштем, а већ је похваљена.

Стотину младића и девојака почело је тада нову офанзиву, велику и заједничку.

- Хоћемо звање ударне - одлучили су.

Први пут реч „нећу"

У бригади се пре тога није чула. Изговорила ју је први пут бригадирка Љиљана Маринковић. Било је то онда када је командант наредио да пређе са дробилице на лакши посао. Питали сује:

- Зашто нећеш да извршиш наређење?

Дробилица је тада гутала последње комиле камења. А она је одговорила:

- Моје је место ту. Хоћу да радим исти посао као и моји другови.

Једног дана Бранко је позвао у штаб бригаде Миодрага Миловановића и Перицу Машковића.

- Колико си добио данас? Која ти је то двојка по реду? Милорад поцрвене, збуни се...

- Осма, процеди он кроз зубе и умуче.

- А теби Перице - упита другога.

- Седма.

- Ех, то није добро. Ја бих се стидео да сам на вешм месту. Нећете да радите. Ви сте иначе здрави, јаки, али... треба да размислите о томе. Видите, други вам се смеју, кажу - рђави сте бригадисти...

Они му не одговорише. После тога, поред њихових имена на графикону оцена свакога дана се убележавало 5, а тек понекад 4.

После рада

Могло је бити око 4 сата по подне. Дежурни бригаде, командир Друге чете, обишао је кухињу и прегледао посуђе. Било је потпуно чисто. Тако је увек. И столови за којима се једе, једном речју све је у реду. Један бригадиста чепрка нешто по трави испред бараке. Сакупља хартије које су његови другови непажњом овуда разбацали данас приликом отварања пакета.

После краћег одмора настаје игра и забава.

- Ченићу, где си? - јави се Чикић Апександар. - Хоћемо ли једну рунду? Ево рукавице, сада можеш доћи до изражаја, ово је душу дало за тебе.

Ченић, који се био пружио на трави и занео читањем, скочи одмах и стаде да намешта рукавице.

Ларма коју су стварали боксери не смета онима који воле да читају. Татјана Гогин, најмања бригадирка, повукла се на један крај клупе, наслонила свеску на колена и пише својим друговима и другарицама. Пет писама је тога дана написала. Мало даље три друга из њене чете довршавају последње остатке пакета који је један од њих примио данас.

На позорници у ресторану „Радник" врши се проба за бригадну приредбу. На њој треба да се одабере програм за насељску смотру. Он је обилан: Нушићев „Школски надзорник", два сплета српских народних игара, једна ритмичка вежба, три рецитације и више соло тачака.

Више другова рекло ми је да је свака радна акција за њих - летовање. На њима се људи боље упознају, лакше се приближе један другоме, брже се заволе.

- Дневно радиш 7 часова и добар део времена остаје ти слободан. Онда се игра одбојка, шах, и као на одмору, каже Драгиша, људи се свачему досете. Смишљају приче и шале, певају и веселе се, и постају ти ближи и дражи.

Са првим сумраком из логора се разлежу звуци хармонике и песме. Песма и игра за градитеље представља најлепшу забаву, најлакше зближава људе.

Игре су престале. Смркло се. На клупи пред бараком седи група омладинаца и разговара. Препричавају своје утиске, хвале се својим успесима и жале на тешкоће.

И најзад отегнут звиждук дежурног у бригади који позива на спавање... Последњи стисци руке за тај дан.

Тако је сваке вечери на Власини.

Заставица је ипак њихова

Када човек посети Зајечарску бригаду на дан и хоће да исприча оно што је за то време видео и чуо, онда је сигурно да ће у том причању остати много нереченог.

Зато је ваљда, заменик команданта бригаде Радмило Младеновић, предосећајући баш то, и рекао: „Ако не стигнеш да све испричаш што си видео и чуо, а то се и не може, ти бар на крају изређај ова имена - то су нам најбољи: Бранислав Миленковић, Петко Вујичић, Драгиша Живановић, Светислав Марковић, Ђуро Бујанић, Владислав Николић, Владимир Гогин, Добривоје Милетић, Љиљана Маринковић, Јелисавета Јовановић, Селена Штерлинг, Ана Барбич и њена сестра Фни. Могао бих ти, како сам почео, да изређам целу бригаду... Али ове другове треба споменути..."

Сасвим је могућно и вероватно да је и Радмило - на растанку у брзини - заборавио неког да спомене.

Растали смо се одушевљени. Утисака смо сви имали много да их нисмо могли изнети.

На растанку нису много говорили о застави. Бојали су се да не дође до изненађења. Али, опет, заставица је њихова. Другог дана по нашем повратку послали су телеграм: *Прва зајечарска протaшена је за ударну и добила прелазну засШаву ГпавноI шШаба*. Добити прелазну заставу значи стати испред 33 бригаде на градилишту. И Прва зајечарска је стала.

Има ли сада људи који сумњају и који снагу бригаде гледају само у мишицама? Не, то је било само на доласку. А сада човека пријатно изненађује када од шефа радилишта чује:

Дисциплинована, јединствена и весела бригада која је за непуних 15 дана освојила заставу Главног штаба, једну ударничку диплому, једну похвалу и признање да је најбоља на градилишту Власинског система хидроцентрала.

Не треба говорити о радости која је обузела бригадисте. Њихова највећа жеља се испунила и, мора се признати, заслужили су да се радују.

- Борићемо се да и по други пут постанемо ударни
- обећали су омладинци.

То је нова обавеза у великом такмичењу. И ова се мора испунити. Ради се о части стотине младића и девојака. (Драги Петровић)

СУНЧИЦА МИЛОСАВЉЕВИЋ

Те давне, 1952. године, у раним летњим јутарњим сатима, кренули смо аутобусима према Власини и после дугог путовања стигли у наш логор у прелепим шумовитим пределима Власине. Испод пута је хучно протицала Врла, а поред барака се налазило једно мање вештачко језеро, у чијој су се леденој води купали најхрабрији.

Бараке - беспрекорно чисте, дрвени подови орибани, кревети са чистом постељином, што насје пријатно изненадило, али и обавезало да о свему даљу бригу преузмемо сами.

Наш акцијашки животје почео већ сутрадан. После обавезне јутарње фискултуре, умивања и доручка, нашли смо се у строју, да бисмо на команду дежурног: „Поздрав застави", која се вијорила на јарболу под заставом на челу колоне, кренули низбрдо према тунелима, где ћемо радити. Повратак истим путем, сада уморни и узбрдо.

Често смо радили у ноћној смени. И брзо се уверили да је прелепа Власина (а често се помињало име Ваљевца), једна од тежих радних акција. Тунели - влажни, вода капљала са плафона, газили по води. Радили смо и на дробилицама, утоваривали вагонете, које су наше колеге спуштале великом низбрдицом, штоје било и јако опасно.

Велики број нас радиоје ударнички од првог дана са жељом да освојимо ударничку значку или похвалу. Они који то нису могли, бринули су о лакшим пословима, дељењу ужине, помоћи ако се неко повреди при раду. Увек је било посла за свакога, што се поштовало и уважавало.

У слободно време свако је бирао своје ангажовање. Ја изаберем спорт. Организовали кошаркашко такмичење између бригада, на импровизованим кошевима и на лошем терену. Била сам члан тима са својим друговима. Како сам једина играла кошарку као члан београдског БСК, то сам и дала највећи допринос победи своје екипе. Кадајета победа проглашена, поражени тимови су захтевали да се утакмице пониште, јер, наводно, није „по правилу" да у мушкој екипи игра девојка. Тако на овом такмичењу победи „патријархат", на моје разочарење.

Оно што нисмо волели да радимо - то је дежурство у кухињи где се спремао ручак у великом казану, што је значило да у њега трпамо лоше очишћену гершлу, као најчешћу намирницу, со и друге зачине. Бојале смо се како ће изгледати наш ручак. Казан се, ипак, брзо празнио, чак се тражио „репете". Физички рад и власински ваздух утицао је и на добар апетит.

Ово са мензом и кувањем подсетило ме је и на мој најтужнији дан на овој акцији. Наиме, при крају нашег боравка заказан је састанак штаба бригаде на коме је требало да се одлучује о додељивању ударничких значки и похвала. Како сам све време свог залагања рачунала да ћу бити ударник, нестрпљиво и кришом сам прислушкивала, поред врата, док су све моје другарице биле будне и чекале мој долазак у собу да сазнају шта је одлучено, јер су „навијале" за мене.

После дугог већања чула сам и своје име. Хваљен је и мој рад у тунелу, моје спортске активности, све док моја колегиница, иначе и школска другарица, није изразила своје противљење овом предлогу, због, како је она навела, недисциплине, која се састојала у томе што сам била више пута виђена да ручавам у ресторану предвиђеном за запослене техничаре и инжењере на Влаасини, где се баш добро јело. Истина, ја сам те оброке плаћала, али је моја колегиница Маја сматрала да је моје место поред казана са осталим бригадистима и да са њима „делим судбину". Пошто је њено образложење „недисциплине" прихваћено, ја се веома потресена и разочарана, вратим у собу и испричам своја сазнања. Наравно, одмах је донета једногласна одпука да се Маја казни, што је и учињено када се вратила са састанка и заспала. Извеле смо стари акцијашки „штос" да се окривљеном кад заспи кроз фишек од папира вода сипа у уста. Онаје, кркљајући и сва мокра, скочила, погледала нас и схватила разлог казне.

Све се то брзо заборавило. Опет смо биле сложне, веселе... јединоје остала моја туга. Међутим, после много година била сам у прилици да будем у друштву моје колегинице Маје и за време вечере сам испричала овај догађај. Мајин супруг, тада градоначелник Београда, Жика Ковачевић, слатко се смејао са присутнима, док се Маја „није сећала" тог догађаја.

Ситне радости су представљали пакети примљени од куће у којима је обавезно било тегли са домаћим џемом, који је одмах нестајао јер смо га супеним кашикама колективно „уништавали".

Вечерњи сати су нам, ипак, били најлепши. Обилазили смо све бараке редом и бирали где ћемо се зауставити на игранци, углавном оној на којој се чула хармо-

ника и евентуално гитара, а уз неке старе мелодије, играле смо фокстрот, слофокс, инглиш валс, танго. За друго нисмо знали, јер нас запад још није „узео под своје".

Сви смо били скромно обучени, али увек лепо расположени, солидарни, несебични, и то што је зрачило из наших карактера не може се ничим мерити...

Зајечарска средњошколска ОРБ три пута је добила звање ударне, једном била носилац прелазне заставе Главног штаба, а два пута је похваљена.

Најбоље резултате је постигла у трећој декади јуна 1952. године, када је план испунила са 196% и том приликом добила два ударничка звања. Од 100 средњошколаца из Зајечара и Књажевца, који су чинили ову бригаду, 20 их је за несебично залагање у раду проглашено ударницима а 40 је похваљено.

ПЕТАР М. СТАНИШИЋ
Осведочени бригадист од 1950. до 1955.

Сећам се својих старијих другара из Друге мушке гимназије и девојака из Прве женске, који су уз паролу *Ми фадимо Ору1у - пру!а 1ради нас,* са песмом одлазили на изградњу пруга Брчко- Бановићи, Шамац-Сарајево и Бања Лука - Добој.

Кад је дошао ред на нас, оставили су нам само име омладинске радне бригаде - „Божа Стаменковић" (за девојке из Прве женске ОРБ „Ружица Васикић"). А од пароле *Ми 1радимо пру!у...* - није остало ништа.

Оставили су нам мање радне акције, као што је градња Ваљаонице бакра у Севојну и Фабрике каблова у Светозареву. У Севојну сам ударио први крамп у ледину и темеље будуће фабрике.

Нису нам дозвољавали да се купамо у Ђетини (иако смо имали солидан пливачки стаж на Сави и Дунаву). Нисмо смели ни да идемо у Титово Ужице, вероватно да са нашим униформама не наружимо град. Ипак, једне недеље сам се искрао и у хотелу „Палас" појео прву бечку шницлу у животу. Био ми је дојадио свакодневни пасуљ на сто начина.

Апи, остале су нам у сећању и лепе успомене, јер смо схватили да градимо нешто велико, што ће користити свима.

Уследила је, затим, изградња Хидроелектране на Власини. У дивној природи, захваљујући куварима Ђелдуму и Урфети - Маркос, Бата, Бербер, Гица, Буца и ја, имали смо солидну храну.

Као млад и амбициозан угурао сам се да радим у тунелу кроз који ће доцније потећи вода да окреће турбине. Тај мој рад је био запажен, па сам као најбољи бригадист два пута подизао и спуштао бригадну заставу. Ударничка значка је припала неким другима.

То је била једна од последњих радних акција на којој смо певали:

Иде, наступа, не бoји се рада
„Божа Стаменковић"ударна бртада.

Уследиће, потом, акције на којима сам, такође, учествовао: Београдски сајам, Омладински стадион и Ада Циганлија. Оне су, тада, изгледале као далеки ехо оних некадашњих великих радних акција.

А пар година касније била је још једна, и то велика радна акција - изградња Ауто-пута „Братство-јединство". И на њу сам ишао, али као глумац Београдског омладинског позоришта „Иво Лола Рибар" - да забављамо бригадисте. У омладинском насељу у Трупалама близу Ниша, био сам на припремама са одбојкашком репрезентацијом Југославије. Ту смо опет дошли да релаксирамо бригадисте који су, после напорног рада, заинтересовано посматрали наше тренинге и тренинг утакмице.

Све у свему, било је то једно лепо време у коме се неговало другарство и рађале прве љубави. Неке су се завршиле браком.

После радних акција, дружење смо настављали на Јадранској обали. У Цриквеници смо провели пуних месец дана под шаторима у градском парку.

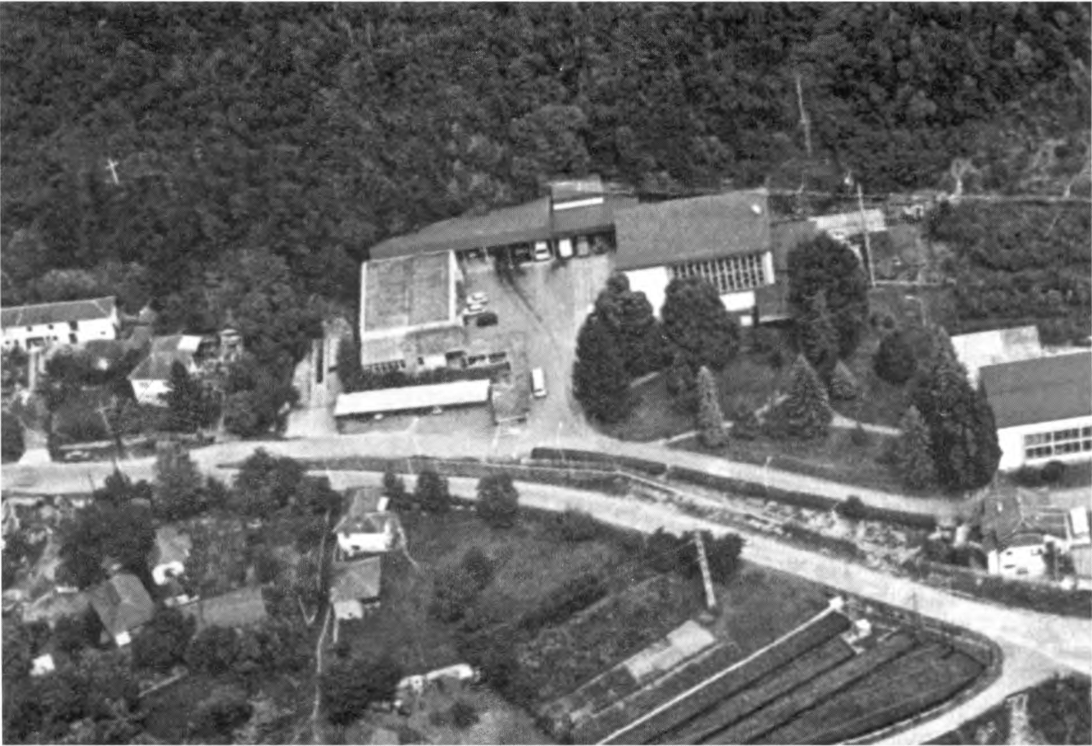

ХИДРОЕЛЕКТРАНА „ЗВОРНИК“ - ПРВЕНАЦ НА ДРИНИ

Прво рвање градитеља са ћудљивом реком

Био је већ крај 1947. године када су бушиоци завршили рад на испитивању подлоге за темеље бране ХЕ „Зворник", чиме је започето остваривање дела Петогодишњег плана искоришћавања водене енергије Дрине.

Само неколико радника који су се могли избројати на прсте отпочели су рад који ће убрзо израсти у велики подвиг. Сваким даном пристизало је више људи и за све обимнији рад, али се са неповерењем према тој градњи у овом сиромашном крају удаљеном од железничких пруга и других саобраћајних веза.

Прво рвање Јрадишеља са набујалом Дрином

На неколико дана пред нову 1948. годину ћудљива Дрина почела је да расте. У ноћи баш пред Нову годину за два сата попела се за 180 сантиметара и почела да плави сплав на коме су се налазиле скоро све машине на хидроградњи. Из свих барака и из кућа изјурили су радници да спасавају машине. Ноћ је била мрачна. Светла никаква. А и Дрина је сваким треном претила да потопи и скелу и људе. Живко Дедатовић, сав, мокар, није излазио из воде док је и агрегат за напајање склоњен са сплава. Ђорђе Пуцаревић, млад радник- електричар, међу неколицином најстаријих радника на градилишту није се плашио да преко конопца прелази преко пенушаве Дрине до сплава. И сви други нису се дали силини Дрине. Људи су је победили. А код староседеоца је бледело неповерење и расло је уверење о снази првих градитеља великог објекта.

После извршених припрема (геолошка испитивања, израда идејног пројекта и др), у рано пролеће 1948. године, почела је изградња прве хидроелектране „Зворник" - прве у будућем систему хидроелектрана на Дрини, која је - процењивало се тада - располагала воденом снагом од око 1.000 мегавата, а са својим притокама близу 2.000 мегавата, или око 14 милијарди киловат часова електричне енергије годишње.

Уместо првих десетина - стотине и хиљаде људи

Сада су на градилишту уместо првих десетина, већ стотине људи. И не само стални радници, него и фронтовске и омладинске бригаде из околних срезова дошле су да помогну градњу, знајући да ће и у њихов крај и њихово село доћи електрична струја из ове централе.

На радилишту је живо. Тутње машине које црпе воду из бунара дубоких 8,10 и 12 метара. Тресе се од напора багер вадећи шљунак и муљ из корита Дрине, а групе људи раде сваки свој посао. И све више машина које се сада налазе на радилишту најављују да ће доиста крајем ове године читав рад на хидроградњи бити механизован.

Изнад градилишта група фронтоваца гради нов пут јер ће стари бити поплављен, док се на другом крају зидају куће за пресељење становника из оближњег села.

Радници - градитељи

Једна од најбољих, а није претерано рећи и најбоља радна група, билаје група минера. Најстарији међу њима је Раде Ерар, родом из Лике. Свуда где запне, где други, млађи, неискуснији минер застане, ту у помоћ притиче Раде, те га сви и сматрају својим учитељем. Он на блузи носи значке градитеља пруге Брчко-Бановићи и Шамац - Сарајево и пун је прича о полету и издржљивости омладине на радним акцијама. Још веће одликовање на прсима је носио Илија Вукмировић - споменицу борца од 1941. године. И он је један од најбољих радника из групе минера. Пред Први мај Иван Пушић је дао обавезу да ће дати 50 добровољних радних часова. И ту обавезу је и премашио.

Шофер Божо Крсмановић је одликован Медаљом рада. То је уједно било и признање читавој групи возног парка, која је, радећи под не баш најбољим условима, постигла да у једном дану сваки камион изврши просечно осам вожњи.

Приликом подграђивања контрафорова (великих бетонских подупирача) трошило се много дрвета. Било је обавезно да се бар пола грађе некако извуче а друга половина би пропадала. То је посматрао Драгољуб Танасић и почео да размишља о могућностима како да се читава грађа спасе. Милио, мислио и, најзад, смислио. Испрва су предлог примили са подозрењем, али када је и управа предузећа пружила подршку и извршено неколико успелих вађења те до тада полупропале грађе, тај метод је усвојен од свих радника.

„Фронтовци" - градитељи

На хидроградњи су радиле „фронтовске" бригаде из Ваљева и из Ужица, али се и сада, пошто су се оне вратиле кући, похвално прича о Првој рађевској фронтовској бригади, која је на радилиште излазила са заставама, транспарентима и с песмом. И рад је почињала с песмом и завршавала посао. А услови рада су били веома тешки. Зима оштра, планинска. Свакогјутра требало је прихватити се хладног гвожђа, или крампом разбијати замрзнуту земљу. Али, бригада није подлегла чак ни онда када

се жива на термометру спуштала на 10, па и на 15 степени испод нуле. А при том не треба заборавити да је у то време испуњавала норму са 120 до 130 одсто.

Читава бригада се осећала као јединствен колектив. Један радник се сећао:

- Полазио сам на посао када је већ цела бригада била спремна за посао - постројена и са заставама. Међутим, један „фронтовац" је заборавио свој завежљај и отрчао назад у бараку. Читава бригада га је чекала, како би сви заједно отишли на посао, а кад се вратио у строј сви су га строго погледали.

Штаб бригаде био је душа Бригаде, нарочито њен командант, Сретен Марковић. На разрађивању планова, на заједничком раду, заједно са осталим, Сретен се није одвајао и добро је одговарао свим постављеним задацима. Пред полазак понудили су му да остане на градилишту. Није остао, јер га у његовој Задрузи, где је председник, чекају нови задаци.

Сећања на поједине периоде изградње ХЕ „Зворник"

У припреми ове велике прославе, пре њеног почетка, уз помоћ сачуване новинарске бележнице, оживљавам сећања на ово, заиста, херојско дело.

Пред велику прославу пуштања у погон ХЕ „Зворник" уз помоћ сачуване новинарске бележнице оживљавамо сећања на ово, заиста, херојско дело.

Стојим на брани, правом бетонском колосу.

...Управо овде, на месту где се околна брда сједне и с друге стране сасвим приближавају кориту реке Дрине, дошли су 1948. године још неискусни, али храбри градитељи, да баш ту, упркос неповољним природним, техничким, економским и другим условима, укроте немирну и ћудљиву реку и на њој изграде прву хидроцентралу на Дрини...

Сада се прсећам како сам као уредник - репортер лозничког листа „Јадар", односно „Лозничких новина", више пута долазио на ово јединствено и онда највеће градилиште у Србији. И за свој лист, поред осталог, записао и ово:

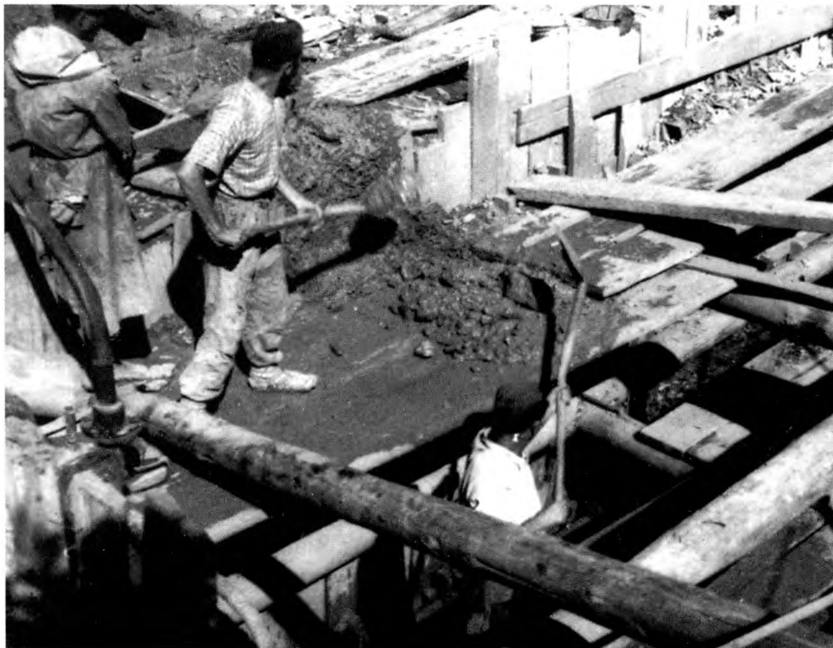

Први радови. Мешање бешона лоиашама и дрвеним колицима, пребацивање у темеље бране

Уз оскудну и примитвну механизацију

...У почетку многи грађевински радови обављани су, углавном, ручно, уз припомоћ оскудне и примитивне механизације, све док на градилиште нису пристигле нове машине произведене у нашим новим фабрикама: кабл-кранови, сепарација шљунка, багер, жичана железница, фабрика бето на и друге машине тзв. велике механизације, коначно оформљене тек крајем 1952. и почетком 1953. године.

Пуњење бешоном великих колица сирављеним бешоном

Даноноћно на градилишту владала је велика живост - једна бескрајна радна утакмица. Тутњале су машине које су уграђивале бетон. И црпке које су вадиле воду из бунара дубоких 8-10 метара. Тресао се багер вадећи шљунак и муљ из корита Дрине. Одзвањале су секире вештих тесара. Орила се песма фронтовских и омладинских бригада, које су добровољно учествовале у изградњи хидроцентрале код Зворника. И тако сваки дан. Ни летње жеге, ни цича зима, ни честе поплаве нису биле сметња за прекид радова.

Наш лист, а и друге новине и радио станице, обавештавали су читаоце и слушаоце о подвизима градитеља, све до коначног завршетка и пуштања у погон ове прве хидроцентрале на Дрини, 1955. године...

Посебну тешкоћу током изградње овог објекта представљало је нередовно и недовољно снабдевање струјом, што је често (по педесет пута на дан) доводило до престанка рада компресора, црпки и механизације, а тиме и до потапања машина и материјала, па су градитељи, не предајући се, на знак да је нестало струје, било у које доба дана или ноћи, без наређења, хитали из барака према загату, ускакали у воду, демонтирали машине и друге уређаје и износили их на брег, на обалу, заједно с материјалом...

Највеће препреке градитељима су причињавале поплаве. Дрина би понекад изабрала ноћ од суботе на недељу, или дан празника, кад пажња градитеља попусти, па да изненадним надоласком, по неколико метара висине, поруши подигнуте скеле, а са њима однесе и људске животе.

Расше бешонска брана на десној обали

Неискусни, али храбри градитељи хватали су се у коштац са подмуклом реком. Била је то надчовечанска борба прса у прса. Издржали су они шеснаест таквих окршаја, трпели и поразе, али су на крају извојевали велику победу...

Рвање градитеља са ћудљивом реком

Темпо изградње достигао је врхунац првих месеци 1954. године. Али, и те године градилиште нису мимоишле невоље.

Због ниске температуре, која се кретала до -25°C срушио се кран за пренос бетона „Радуша". Али, захваљујући залагању радника - монтера и техничког кадра, у року од три месеца „Радуша" је поново оспособљена и пуштена у рад, тако да је бетонирање настављено.

И те 1954. године, Дрина се два пута изливала и рушила. Прво су наишле санте леда и запретиле да угрозе брану. Више дана и ноћи пробдели су радници на градилишту борећи се са сантама леда на води која је надолазила. На хитан телефонски позив дошли су им у помоћ и припадници Југословенске народне армије.

Таман је савладана ова, а већ је дошла нова опасност. Река је нагло надошла топљењем снега и леда. Најкритичније је било 6. марта и 6. априла 1954. године. Вода се била ујезерила испред бране и силовито притискала на њу. Био је потопљен и пут М. Зворник-Љубовија. Два пута је рушена оплата за машинску зграду на левој обали реке.

Дрина је и тада савладана, али је причинила велику штету. А што је најгоре, после тога, привремено су обустављени радови, који су већ морали да буду готови. Због тога је предузет прави јуриш...

У току јула, августа и септембра извршено је 50% радова на бетонирању предвиђених годишњим планом. И овај темпо прекида трећа поплава, половином октобра, која је уништила оплату спирале и у великој мери оштетила њену арматуру.

Подвизи тесара, бетонираца, минера...

У мојој новинарској бележници налазим сећања неимара са Дрине, на праве подвиге тесара, бетонираца, минера:

...Ужурбано се ради на бетонирању попречних зидова нисководногзагата. Јер, уколико се не искористи овај ниски водостај реке и не затвори загат, даљи радови касниће више месеци - до другог ниског водостаја.

Дрвене оплате, тзв. контрафоре требало је спуштати у студену воду. Гњурци улазе у дубоку воду, али не могу да обаве и стручне послове закивања и спајања под водом. То могу само тесари. Али, они, опет, нису гњурци. Најсмелији међу њима, Ласло Нандор, навукао је гњурачко одело и сишао у воду. Руке му се леде, а он дуго, сатима ради под водом. Када је после завршеног посла изронио, руке су му биле отекле и модре.

Нашао сам у својим забелешкама и податке о беспримерном залагању и осталих „првобораца" са Дрине: Саве Радића, руковаоца кабл-крана и других грађевинских машина, бетонираца Бошка Југовића и Властимира Ристића, минера Драгољуба Танасића, Вукашина Савића, Хусеина Чирака, радника Љубисава Тодо ровића, који је с бригадом радио на најопаснијим местима, често висећи на конопцима, док се демонтирала огромна конструкција скеле и оплате, кесонца Петра Колаковића и другова који су радили и у напрслом бетонском кесону само да би на време завршили бетонирање у кориту реке.

... и инжењера и техничара

Бележио сам и примере самопрегорног даноноћног рада и пожртвовања инжењера и техничара, који се нису одвајали од минера, кесонаца, тесара и бетонираца. Са њима заједно успевали су да присебно, на лицу места, нађу излаз из неочекиваних, а често и критичних ситуација и савладају бројне тешкоће које су пратиле изградњу овог објекта.

Тако су се седам година борили стихија природе и човек градитељ. Седам година је трајала напорна радна утакмица. Даноноћно. По киши и снегу. Седам година ницао је и израстао челично-бетонски колос, који је овде први пут спутао брзу и хировиту реку - да њену снагу искористи за покретање турбина и производњу електричне енергије.

Први Јрађевински кран

Помоћна железница

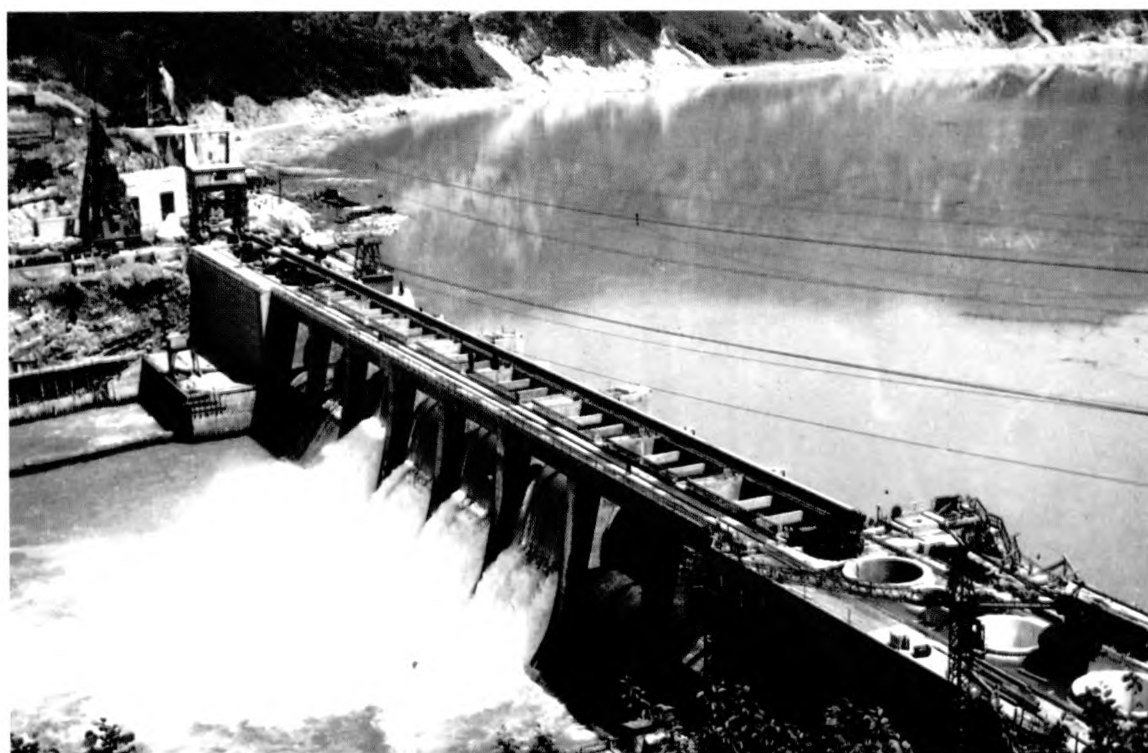

Дрина је ирефађена. Јос само да се изпије 1орња бешонска илоча

Створено је, уистину, дело које је, по условима под којима је стварано, ушло у историју наше технике, у историју наше цивилизације".

Хидроцентрала *Зворник,* по многочему самосвојан и непоновљив градитељски подухват, била је и за пројектанте и за извођаче радова и за испоручиоце опреме племенити расадник- прва права школа кадрова за будуће сличне и веће подухвате - на градилиштима ХЕ *Кокин Брод,* ХЕ *Бајина БашШа,* ХЕ *Ђердап,* ХЕ *МраШиње* и др.

Многи од њих градили су и објекте ове врсте у иностранству. Али, ХЕ *Зворник,* у коју су они несебично уградили део своје младости, остала је у њиховом сећању као једна велика и блистава победа надједним, у оно време, огромним градитељским изазовом. И памти се као прва велика љубав.

Подизањем бране ХЕ *Зворник* (дужине 155,5 а висине 45 метара), створено је прво велико вештачко језеро на Дрини, у дужини од око 25 км, укупне површине од 13 квадратних километара.

ХЕ Зворник и ново Зворничко, или Дринско језеро, сасвим су изменили изглед овог краја. Многа сеоска насеља с обе стране Дрине, докле оно досеже, нестаће са потапањем, па и старо насеље Дрињача, које ће изградњом новог и модернијег бити померено на западну ивицу овогјезера...

Од самог почетка градитељи ове хидроелектране суочавали су се са бројним очекиваним, али и непредвиђеним тешкоћама, које су се изражавале у недостатку радне снаге, нарочито стручне, пројектне документације и механизације, у нередовном снабдевању струјом, у честим поплавама...

Исшовремено, омладинци и „фроншовци" 1радили су и пуШ изнад пројекШованоI будуће! Дринско! језера

Многи радови у почетку су обављани, углавном, ручно, уз припомоћ оскудне и примитивне механизације. Тек 2-3 године касније, пристићи ће на ово градилиште нове машине произведене у домаћим фабрикама „Иво Лола Рибар" у Железнику, „Ђуро Ђаковић" у Славонском Броду, „Трећи мај" на Ријеци и др. Тако ће овде, у завршним фазама изградње бране, већ функционисати технолошки јединствено повезани систем машина. Ту велику механизацију сачињаваће кабл-кран, сепарација шљунка, багер, жичана железница, фабрика бетона и др.

Свакој новој машини која је стизала да замени стотину руку, олакша посао радницима и убрза завршетак објекта, радовали су се сви градитељи хидроелектране. Када је, на пример, стигао велики булдожер прекинута је седница Радничког савета, јер су сви желели да виде ову жељно очекивану машину.

Због нестанка струје (по педесет пута на дан) догађало се да престане рад компресора, црпки и механизације, што је каткад имало за последицу потапање машина и материјала водом. Градитељи су на знакда је нестало струје, било у које доба дана или ноћи, без наређења, хитали из барака, ускакали у воду да што пре демонтирају машине и друге осетљиве уређаје и изнесу их заједно са материјалом. А кад поново дође стурја, машине су враћане на своја места да наставе рад. Било је случајева да струја поново нестане тек што су машине пуштене у рад, што је изискивало нову демонтажу машина и склањање на сигурније место.

Али, највеће препреке градитељима хидроелектране чиниле су поплаве. Ћудљива река умела је да нападне кад јој се нико не нада. Понекад би изабрала ноћ од суботе на недељу или уочи празника, кад пажња оних што се одмарају попусти, а већи број радника оде код својих, далеко од градилишта, где не допире завијајући глас сирене за узбуну.

Изненадним надоласком, по неколико метара висине, Дрина је рушила подигнуте скеле, а са њима односила и људске животе. Неискусни али храбри градитељи хватали су се у коштац са подмуклом реком. Била је то борба прса у прса, на живот и смрт.

Кад су градитељи почели да бетонирају прве делове будуће бране, једном приликом, надошла река дивље је продрла кроз загате и угрозила све што је до тада урађено... Млади бригадисти и остали градитељи и стручни радници нашли су се у хладној води до појаса и до рамена. Апи нису престали да раде. Износили су са градилишта, пред набујалом реком, машине, склањали грађу, каблове... Показивали су невиђено пожртвовање и храброст.

Јер, река је претила да и њих однесе својим мутним таласима...

Издржаће градитељи шеснаест таквих окршаја, трпеће и поразе, али ће на крају извојевати велику победу.

На овом великом по много чему јединствеом градилишту стварана је жива, истинита легенда о људима са Дрине, градитељима Хидроелектране „Зворник".

Даноноћно на градилиштује владала велика живост -једна бескрајна радна утакмица. Тутњале су машине, са којима је уграђиван бетон и црпке које су црпиле воду из бунара дубоких 8-10 метара. Тресао се багер вадећи шљунак и муљ из корита Дрине. Одзвањале су секире вештих тесара.

Изнад градилишта групе омладинаца и „фронтоваца" градиле су нови пут, јер ће стари бити поплављен.

И тако сваки дан.

Ни летње жеге, ни цича зима, ни честе поплаве нису биле сметња за прекид радова. Све су то подносили градитељи и успевали да изврше, па и премаше радне обавезе.

Вера у победу, у бољи живот, грејала је смрзле ноге у хладној води и помодреле руке армирача које су се лепиле за ледено гвожђе.

И данас се градитељи сећају неуморне групе минера и најстаријег међу њима, Личанина Рада Ерара, који је свуда стизао, где год би запело, а са блузе није скидао значке са пруге Брчко- Бановићи и Шамац-Сарајево... И једногод најбољих минера Илије Вукмировића, носиоца „Споменице 1941".

И Ивана Пушића, који је дао и премашио обавезу од 50 добровољних радних часова. И тесара Ласла Нандора, који је са својом групом направио мост од села Дивича до безименог острва на Дрини, са којег је извлачен шљунак... И његовог заменика Миливоја Јокановића, који је у критичним ситуацијама остајао на градилишту непрекидно три смене. И Жике Стеванчевића, радника - конструктора по чијим нацртима су се чак серијски производиле направе за перионицу шљунка.

Једна од фаза изфадње бешонске бране. Снимак из октобра 1951.

Дуго ће се памтити подвизи кесонаца, који су и у напрслом бетонском кесону наставили рад на бетонирању загата, 16 метара испод водене површине. Сваког тренутка водени притисак је могао да смрви кесон и да их подави.

Неуморна је била и група шофера из возног парка, која је успевала да уједном дану сваки камион изврши просечно осам вожњи. Тихомир Зељић и Слободан Богдановић умели су да возе шљунак и по 48 часова непрекидно.

Нико тада није гледао на време. Без наређења градитељи су масовно продужавали рад у другој смени. Само да се с бетонским колосом што брже изрони из корита реке. Џакови цемента преношени су на раменима, а камење на рукама, без заштитних рукавица.

До краја изградње Хидроелектране „Зворник", и касније, међу градитељима се спомињало беспримерно залагање и остих „првобораца" Хидроградње: Саве Радића, руковаоца кабл-крана и других грађевинских машина, бетонираца Бошка Југовића и Властимира Ристића, минера Драгољуба Танасића, Вукашина Савића, Хусеина Чирака, радника Љубисава Тодоровића, који је с бригадом радио на најопаснијим местима, често висећи на конопцима док се демонтирала огромна конструкција скеле и оплата, кесонца Петра Колаковића и другова који су радили и у напрслом бетонском кесону само да би на време завршили бетонирање у кориту реке, армирца Богдана Станића који је са својом групом све гвожђе исавијао...

Дуго ће остати у сећању градитеља и примери самопрегорног даноноћног рада и пожртвовања једног броја инжењера и техничара, који се нису одвајали од минера, кесонаца, тесара и бетонираца. Са њима заједно они су успевали да присебно, на лицу места, нађу излаз из неочекиваних, често критичних ситуација и савладају бројне тешкоће које су пратиле изградњу овог објекта. Уз све те напоре они су носили на себи и терет одговорности. Знали су да по две смене остану на ногама, у баракама над плановима и прорачунима, или на самом градилишту.

Омладинске и „фронтовске бригаде"

На изградњи ове хидроелектране учествовале су омладинске и фронтовске бригаде из Београда, Ваљева, Ужица и других места, као и фронтовске бригаде из околних срезова.

Дуго се током изградње Хидроелектране „Зворник", а и касније, похвално говорило о чувеној Омладинској Кулској бригади, која је за месец дана четири пута проглашена ударном.

Само за два месеца 500 бригадиста - „фронтоваца" из Београда, Земуна и Алибунара, који су дошли да помогну довршење годишњег плана изградње овог објекта, дали су 350.000 норма-часова.

Прва рађевска фронтовска бригада увекје излазила на градилиште под заставом. Почињала је песмом и завршавала с песмом. Ова бригада није посустала чак ни онда када се жива у термометру спустила на -10°, па и на -15°C. Рукама су хватали за хладно гвожђе, а крамповима копали смрзнуту земљу. Па ипак, норму су испуњавали са 120-130%.

Другима за пример служила је и једна Крајишка бригада, састављена од тридесет првобораца. До јуче с пушком о рамену, а данас с крамповима у руци, крајишки пролетери водили су, беспоштедно и храбро, другу велику битку.

Такмичење бригада давало је посебно обележје животу и раду на овом великом градилишту. Сваких седам дана најбоље бригаде проглашаване су ударним, а појединци ударницима. Прелазне заставе су свакодневно мењале власнике.

Грађење ове хидроелектране обављено је у две фазе, сједном подфазом. Прва фаза је обухватила машинску зграду на десној обали и четири преливна поља бране. Загат за ову фазу изградње је димензионисан за воду од 3.500 $м^3$/зес. Друга фаза обухватала је машинску зграду на левој обали и преостала 4 преливна поља бране. А подфаза заштиту машинске зграде на левој обали, с низводне стране.

Током подизања ове електране ископано је 924.626 кубних метара земље и камена, а уграђено 216.371 кубни метар бетона.

Последњи силавови иролазе кроз Јрадилиште будуће бране

ХЕ „Зворник" је завршена 1955. године, а свечано ју је пустио у производњу председник Тито, 26. септембра 1955. године.

СВЕЧАНОСТИ ПРИЛИКОМ ПУШТАЊА У ПОГОН ХЕ „ЗВОРНИК[11]

Инж. Бора Јовановић иоздравља Тиша, лево од ње!а је Пешар Стамболић, из кола излази Александар Ранковић

Тишо са сарадницима у ирашњи домаћина иде ка свечаној шрибини

Дра1ан Гпторић, секреШар СрескоI комиШеШа Савеза комунисШа оШвара велики митинI. Од ње!а десно је инж. Туфе!џић, који са уздтнуШом руком даје објашњења о великом објекту. А лево од њих је инж. Бора Јовановић

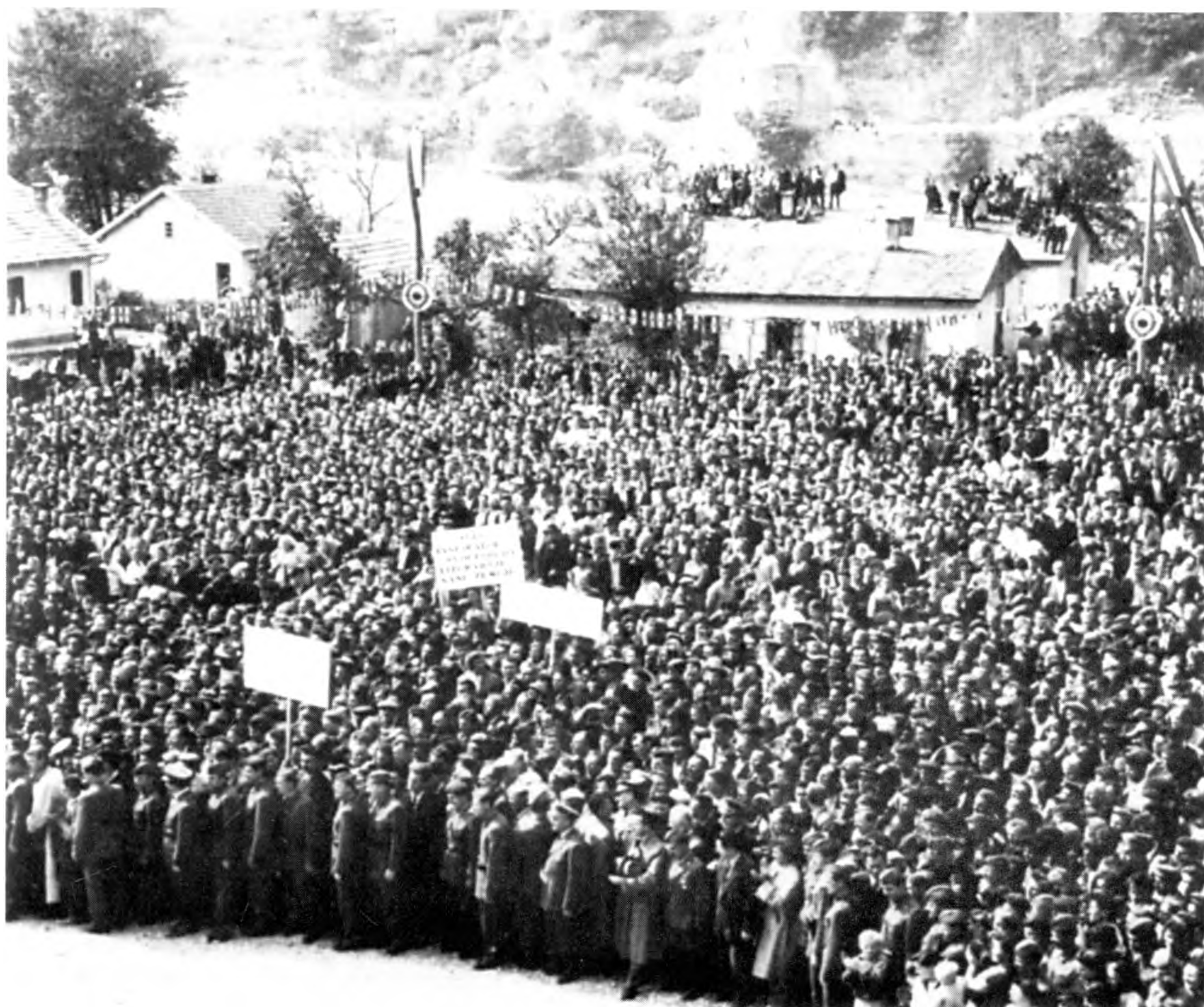

Више десешина хиљада !радишеља и !рађана из околних села присусШвују великој свечаносШи

Председник Тито пустио у погон Хидроелектрану „Зворник"

26. септембра 1966. године. Опет сам у Малом Зворнику. Овде је за данас заказано свечано пуштање у погон Хидроелектране *Зворник.*

Иако је овај понедељак освануо прилично хладан, са јаким јесењим маглама, то није спречило - проценили смо - око 30.000 грађана с обе стране Дрине да што масовније дођу овде, у Мали Зворник, да виде и поздраве Тита и присуствују прослави до тада највеће радне победе у земљи.

Још у току ноћи и рано ујутро из свих праваца према Малом Зворнику пристизала су кола, камиони, специјални возови с народом, који је носио заставе, транспарентне и слике председника Тита.

Читав простор од зворничког моста до Хидроелектране свечано је украшен многобројним заставама, паролама и цвећем.

После дочека пред управном зградом и краћег одмора, Тито, у пратњи представника радних колектива и друштвено-политичких организација, креће ка Хидроелектрани да стави у погон турбине.

Свечани тренутак

Свеје чекало спремно. У машинској сали, 20 метара испод нивоа језера, турбине стоје заустављене. Чује се само тихи шумор воде, која се напољу преливала.

Поздрављам и остале наше госте и захваљујем се што су својим присуством увеличали наше славље.

Од половине 1948. године водила се на овом месту на обалама и у кориту Дрине борба за изградњу нашег објекта. У тој борби утрошено је преко 32 милиона радних сати на пројектовању, изградњи и монтажи.

Пројектовање, организацију градилишта, извођење грађевинских и монтажних радова и израду опреме са великим успехом обавили су наши стручњаци и радници. Предузеће „J1итострој" из Љубљане, „Раде Кончар" из Загреба, „Метална" из Марибора и друга наша предузећа, изграђена у послератном периоду, дала су нам уређаје који могу да им служе на част. Хидрограђевинско предузеће „Дрина" и монтажно предузеће „Хидромонтажа" квалитетно су одговорили задатку.

Градитељи хидроелектране су уложили много напора, располажући све до краја 1951. године са веома скромним средствима, немајући довољно техничких искустава за изградњу овако сложеног и заиста великог објекта на плаховитој и ћудљивој реци као што је Дрина. Наш посао захтевао је велике и често надчовечанске напоре које наши радни људи нису жалили.

27. јула 1955. године ушли смо у пробну производњу са једним агрегатом и за мање од два месеца произведено је преко 23 милиона кWЋ. Други агрегат је спреман да уђе у пробну производњу. Снага обадва агрегата је 45 хиљада кУУЋ.

Молимо Вас, друже Председниче, да пустите наш први агрегат у сталан погон, а други у пробни рад и још једном се захваљујемо на признању које тиме чините градитељима Хидроелектране *Зворник.*

Сви се још више приближисмо турбинама.

- Друже Маршале, агрегат је спреман да уђе у погон -

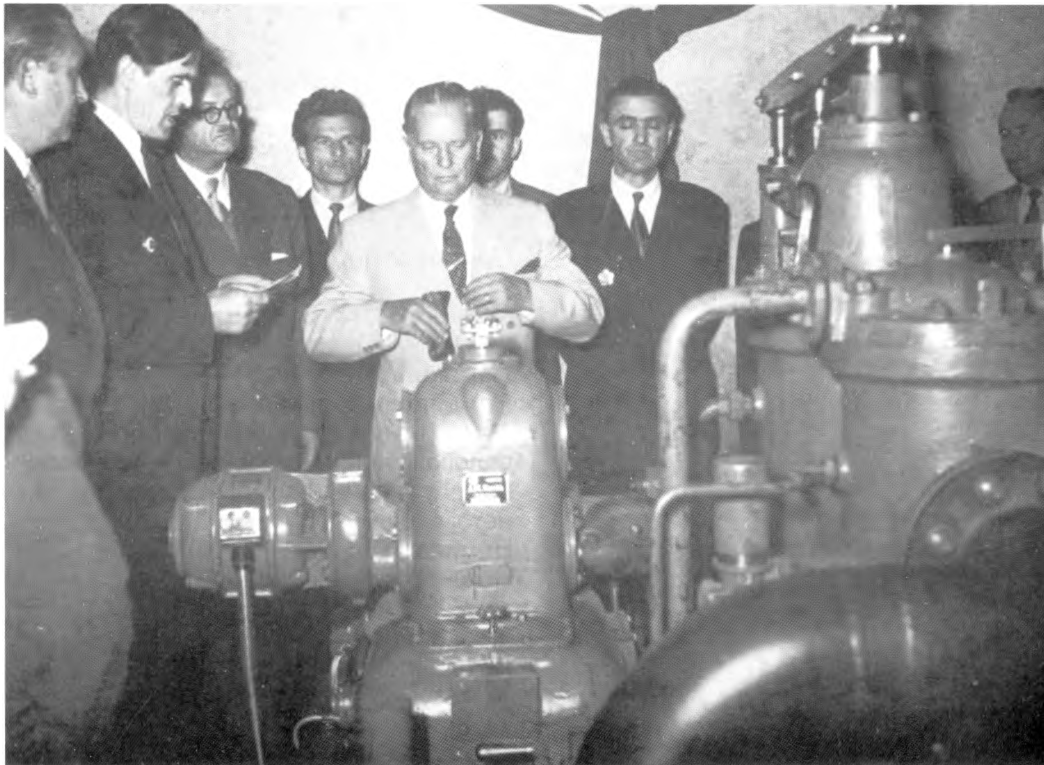

Председник Тишо иушша у ио1он ХЕ „Зворник"

Инж. Бора Јовановић се обраћа Титу речима:

„Драги друже Тито,

с великом радошћу, у име градитеља Хидроелектране *Зворник,* имам част да Вас поздравим. Срећни смо што сте нам дошли да са нама поделите радост због постигнуте радне победе, а уверење да ће наша хидроелектрана заузети достојно место у даљој изградњи наше социјалистичке домовине чини нас поносним.

поново се обрати Титу директор хидроелектране *Зворник,* инж. Бора Јовановић.

Тито приђе ручици мотора и покрену је. Погледи су били упрти према турбинама.

- Срећно! - рекао је Председник Тито.

На почетку слабије, а онда све јаче разлеже се бука турбина.. У срцу расте понос на моћ и победу човека над природом.

Тито, затим, приђе другој турбини и њу пусти у погон. У бетонској сали проломио се буран аплауз присутних градитеља и гостију.

Тито се, потом, прошетао „мостом" Хидроелектране, који и на овај начин спаја Србију и Босну. Успут се интересовао за услове рада и живота градитеља.

Разгледавши брану и језеро, Тито се упути ка разводном постројењу.

Струја креће далеководима

Тито је већ пред командама ХЕ, недалеко од бране. Турбине већ раде. Сада је самојош требало „отворити" пут електроенергији. Неколико минута у тишини траје припрема. Сказаљке поигравају на табли. А затим, Тито притисну дугме.

- Хало, диспечер, ушли смо у рад. Примајте!

И струја са зворничке хидроелектране крену далеководима ка унутрашњости Србије.

Потед с језера на брану елекшране

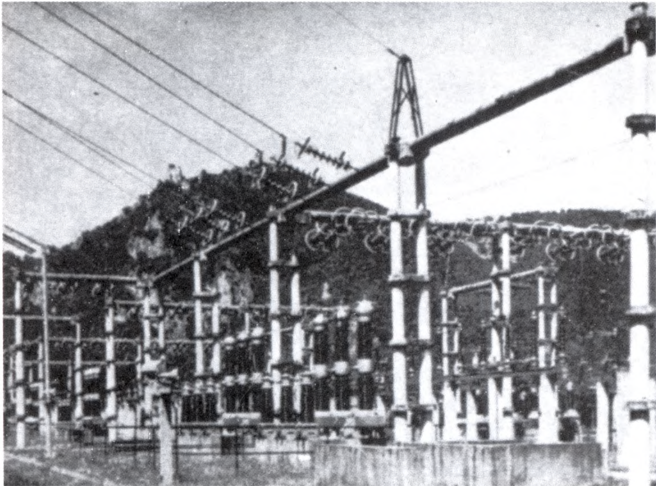

Разводно иосшројење

ОСНОВНЕТЕХНИЧКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ ХЕ „ЗВОРНИК"

Хидрологија:

Површина слива Дрине до Зворника	17.423 км²
Средњи вишегодишњи проток	385т³/бес
Годишња велика вода	1.800 т³/зес
10-годишња велика вода	3.500 т³/зес

Акумулациони басен

Укупна запремина	89 х мил. т³
Корисна запремина	23 х мил. т³
Осцилација радног нивоа у језеру	2,0 т
Површина језера	13,5 кт²

Инсталисани проток

4 турбине по 135,0 т3/зес	540,0 т³/зес
1 кућна турбина по 0,7 т3/зес	0,7 т³/зес

Важне висине коте

Нормална кота успора ујезеру	157 т
Максимални успор у језеру	160,40 т
Минимални радни ниво	155,00 т

Брана

Бетонска гравитациона - преливна

Максимална вода за евакуацију О = 9.000 т³/зес

Грађевинска висина бране	42,00 т
Дужина бране	166,50 т
Кота дна слапишта	129,00 т

Производни агрегати

4 турбине типа Каплан с вертикалним вратилом

Номинална снага по турбини	22,4 М\Л/
Номинални нето пад	19,3 т
Номинални број обртаја	150 о/тЈп

4 вертикална синхрона генератора са водоваздушним хлађењем и побудом помоћу главне и помоћне будилице на истој осовини

Номинална снага	30 МУА
Номинални напон	11 кУ

4 блок - трансформатора

Номинална снага	31.5 МУА
Номинални напон	11/121 кУ
Укупна инсталисана снага електране	89.6 М\Л/

Потед на Хидроелекшрану „Зворник“ и на ново Дринско језеро исиред ње

Бивше радничко насеље недалеко од бране

МАВРОВСКЕ ХИДРОЕЛЕКТРАНЕ

Још 1948. године, на надморској висини од преко 1.000 метара, у котлини оивиченој планинама Бистром, Коритником и обронцима Шаре, почела је изградња система мавровских хидроелектрана: „Врбен“, „Вруток“ и „Равен“, чије турбине је требало да покрећу воде Радике, Мавровске реке, Беличице, Врбанске, Раванске и Врутошке реке.

Већ у првој години (1948), на овом градилишту „небу под облаке" радило је 67 омладинских радних бригада, са више од 37.000 бригада, и то:

УI смени 1.800 бригадиста из Македоније, Хрватске и Србије за два месеца радили су укупно 559.445 радних часова; најбоље су биле Ресавска и Лесковачка омладинска радна бригада, пребацујући норме за преко 50%.

У II смени 5.600 омладинаца, сврстаних у 34 бригаде (20 из Македоније, 4 из Хрватске, 5 из Србије, и по једна из Црне Горе и Словеније), међу којима су Београдска и Загребачка, и 3 студентске, пребацивале су норме за 260% до 300%.

У III смени, од августа до 7. новембра, око 30.000 омладинаца и омладинки из Македоније, Србије, Босне и Херцеговине и Хрватске, пребацивали су норме и преко 71%, а најбоље су биле I македонска, II грачаничка и III моравска.

Радни подвизи Студентске бригаде „Владимир Перић - Валтер“

Изградња Хидроелектране „Маврово" у Македонији - трећа је радна акција студената Економског факултета. На њује, улето 1948. године, отишла новоформирана Студентска ОРБ „Владимир Перић - Валтер» са Економског факултета са командантом Миладином Корaћем и његовим замеником Миланом Стефановићем на челу. Чинили су је само студенти Економског факултета.

„Непосредно пред одлазак преко Скопља за Маврово, објављена је позната Резолуција Информбироа (28. јуна 1948). На првом скупу свих чланова КПЈ само једна студенткиња се изјаснила за Резолуцију.

Командант Корaћ с правом је записао да нас је „Објављиваље Резолуције Информбироа насје само подстакло да преузмемо обавезу да на томе послу

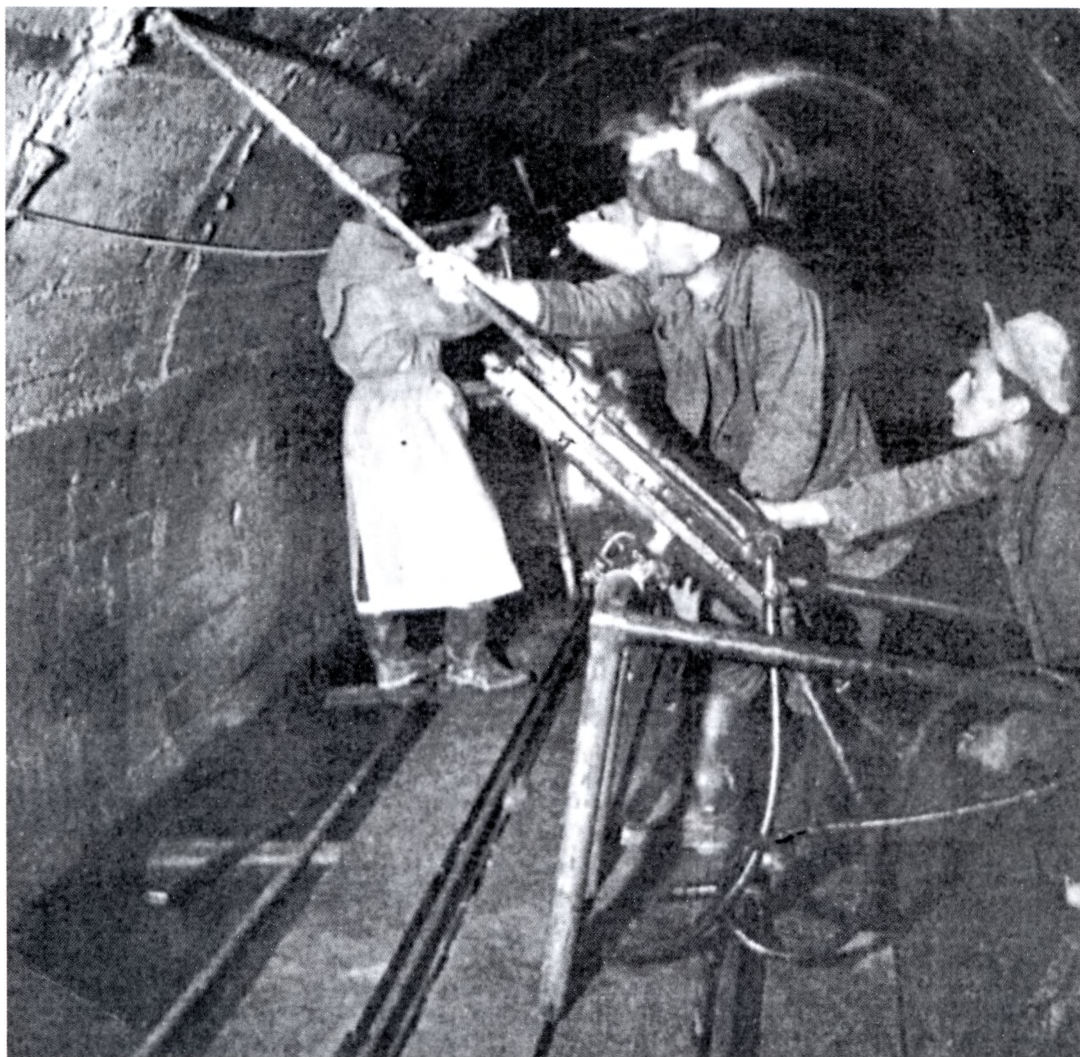

Радови у шунелу на 1радилишшу Мавровских хидроелекшрана

останемо два месеца (јул и август 1948. године»[1]. По доласку у Маврове Ханове, где смо затекли једну загребачку студентску бригаду, која је радила на изградњи бране, констатовано је да су услови смештаја веома неповошни (дрвене бараке преко целогдана изложене сунцу), па смо прешли на супротну страну Мавровског поља, ближе градилиште, где смо обављали радове на копању канала до излазног тунела, односно цеви за воду будућег Мавровскогјезера. Ту се бригада сместила у једну пространу зграду, зидану циглом, на око 4 км од нашег градилишта, у шуми на планини Влајница, уз обиље бистре и ледене изворске воде, али смо сваког дана морали дуго да пешачимо, узбрдо и низбрдо, до градилишта и наград, штоје било врло напорно, нарочито при повратку с рада. Копали смо канал и обављали велике земљане радове примитивним алаткама. Радило се и на дан почетка Петог конгреса КПЈ (21. јула 1948). Тога дана постигнути су рекордни резултати. Са нама је радио и командант бригаде, па је „зарадио» жуљ на руци, због чега је ишао и лекару и двадесетак дана носио завој.

Храна на овој акцији је била врло слаба и количински недовољна. Зато су многи од куће добијали пакете, које су стављали на сто и у „комуни» по групама, брзо би планила.

У августу Бригада је прешла на изградњу макадамског пута, који је био у близини логора, тако да смо ми, бригадисти, од тада били ослобођени дугог пешачења до градилишта и натраг.

Пошто је редовно премашивала дневне норме, Бригада је за два месеца рада шест пута проглашена за ударну бригаду и одликована је Орденом братства и јединства I реда. Многи бригадисти су постали ударници (и ја са њима) и похваљени, докје командант, Миладин Корађ, одликован Орденом братства и јединства III реда.

У својој биографији, Миша Корађ, командант Бригаде, каже да су тада успостављене и непосредне везе са становницима околних села. У најближем селу су живели Шиптари. При првим доласцима у та села затицали смо празне сокаке, али преко понекогдетета или старца успели смо да са одраслим становништвом разговарамо да их приволимо да помогну око изградње друма до Дуфа.

„Један од тих Шиптара, који нам је повремено помагао и са којим смо се спријатељили, нудио је мени, као команданту Бригаде буре меда да му продам Веру за жену".

Иако купопродаја није успела, ипак, заједнички су се веселили, певали и играли уз хармонику нашег бригадисте Миће Петровића (касније директора Ваљаонице бакра у Севојну и њеног представника у Лондону).

Уз Мићину хармонику и саксафон општем расположењу доприносио је и Тића (Тихомир Влашкалић, касније професор Економског факултета и председник ЦК СКС), својим изванредним гласом и зналачким рецитовањем, као и сналажљиви интендант Јонче и кукварица Јела.

По завршетку радне акције један број ударника је добио могућност да оде у Студентско одмаралиште у Будву на 15 дана. Занимљиво је да смо путовали „нашом пругом», коју смо градили (код Рајловца) од Шамца до Сарајева, а затим уском пругом до Херцег Новог и бродом до Будве.

Становали смо у једној „поповској кући», како смо је тада звали, скоро јединој пристојној згради на Словенској плажи, хранили се у мензи, купали на Могрену, а увече, понекад, слушали музику и играли на тераси хотела „Авала». Храна је била одлична. Никада нећу заборавити наше ужине са белим хлебом намазаним путером и медом. Брзо смо се опоравипи од тешког рада и слабе исхране у Македонији».

Студентска бригада „Владимир Перић - Валтер", у оквиру предконгресноттакмичења, избацила је из канала на Мавровском пољу 2.079 кубика суве земље и 853 кубика блата, а на дан почетка V конгреса КПЈ (21. јула) -317 кубикаје био дневни резултат, уместо 160 кубика, колико је нормама и по радном налогу било предвиђено. Канал је био све дубљи и чинио је овој бригади све веће тешкоће у раду, али је она, ипак, пребацивала норму између 200% и 300%. Преко распона канала биле су постављене даске, на којима је двадесетак пуних колица увек спремно чекало на возаче.

И други десетодневни радни налог испуњен је и премашен за четири дана. Признање - заставица Главног штаба и по трећи пут ударна.

А онда је ова Бригада прешла на рад на прилазном путу. Најпре су групе бригадиста биле оспособљене за минирање и за калдрмисање. Оне су за 12 дана премашиле норму за 4,31 метара квадратних. Последња два десетодневна радна налога бригада је испунила за мање од два дана.

И прва је од свих бригада на радилишту добила назив шест пута ударна, четири пута за последњих 20 дана и два пута ванредно. Од 112 бригадиста, 86 постали су ударници, а остали су похваљени.

Изградња мавровских хидроелектрана у бројкама

За седам месеци тих 67 ОРБ, са преко 37.000 бригадиста, ископале су 307.702 кубна метра разног материјала, изградиле 17.000 метара квадратних путева, ископале 14.000 кубика земље и камена из тунела. И започеле земљану брану висине 50 метара у коју су те године уградиле 27.000 кубних метара земље и камена.

Од 67 бригада - 60 је проглашено за ударне, од којих III новосадска пет пута (и два пута похваљена), III моравска - пет пута, Охридско-ресанска - четири пута (и једном похваљена), Седамнаеста битољска - три пута, Личка-два пута и Царево-селска, Прилепска, Прва македонска и Јужно-моравска по једанпут.

У области културно-просветног рада - за седам месеци - одржано је 467 политичко-васпитних, 163 научно-популарних предавања и 385 политичких информација; радиле су 282 читалачке групе; приређено 232 зидне новине; из бригадних библиотека прочитано око 7.500 књига.

На стручним курсевима (54) оспособљено је 1.386 омладинаца, и то: за минера 166, за зидаре-бетонирце 97, за надзорнике 21 и за књиговође - 97.

По завршетку ове акције, око 240 бригадиста остало је да ради у хидроелектранама, 140 упућено у стручне школе, а 80 у Рудник Злетово и др.

Подизање овог мавровског џина настављено је и наредних година, све до 1952. године, када је око 5.000 бригадиста радило на Валичком каналу, којим су воде околних река доведене у ново језеро. Они ће у земљану брану уградити још преосталих 150.000 кубика земље

и камена, поставити 14.000 кубних метара камене подлоге и обавити 75 одсто радова на путу око језера, дугом 10 километара.

У новембру 1952. године, почело је да се пуни високо, у планинама велико Мавровско језеро, које ће акумулирати преко 300 милиона кубика воде. Цео мавровски систем - све три хидроелектране са својим деловима, висока земљана брана и акумулација испред ње, простире се на површини од 40 квадратних километара.

Ново Мавровско језеро са својих 15 квадратних километара, веће је од Бледског и Бохињског, а дубље је од Преспанског или Дојранског језера.

Три хидроелектране из Мавровског система дају годишње око 330 милиона киловат-часова електричне енергије, а Мавровско језеро омогућује наводњавање преко 40.000 хектара земље у Горњем и Доњем пологу, Скопском пољу и Повардарју.

ХЕ „ЈАБЛАНИЦА“ НА РАМИ И НЕРЕТВИ

Припремни радови за овај грандиозни електроенергетски објекат почели су одмах по завршетку пруге између Коњица и Јабланице и трајали све до средине 1952. године, када је на овом градилишту и било највише бригадиста.

После њих на градилиште ХЕ „Јабланица" стизале су, једна за другом, омладинске бригаде из НР Босне и Херцеговине, а затим из других република, па и из НР Србије.

Омладина је, углавном, учествовала у припремним радовима 1948-1952. године, изградњи пута и железничке пруге између Коњица и Јабланице и једног крака пруге ка Плочама а делом и на брани, машинској згради и стварању језера.

И на изградњу ХЕ „Јабланица", на ушћу Раме у Неретву, прве су стигле бригаде младих минера са „Врандука“. Њих 350, заједно са старијим прекаљеним радницима, овде на Јабланици, пробијали су два најважнија тунела: „Параско" и „Рама“. Кроз тврди јабланички гранит пробијани су пролази дуги 2.000 метара.

Радови су, нарочито појачани од 1950. године, у којој је учествовало око 1.000 бригадиста.

Изграђене су две помоћне бране, тунел за главну брану, аутопут и железничка пруга изнад Коњица и Јабланице, део пута од бране у правцу Прозора, главна машинска зграда, обезбеђење будуће обале акумулационог језера у дужини од 50 км, наравно, радови на главној брани високој 70 метара и др.

Средином 1950. године, тачније, 25. августа, на градилиште бране ХЕ „Јабланица" стигло је пет омладинских бригада: Гатачка, Санско-кључка, Травничко-бугојанска, Оџачка и Србачка, са око 900 омладинаца и омла-

Привремени мосш на изЈрадњи бране Хидрелекшране на Рами

динки. Оне су радиле на бетонирању две помоћне бране, копању тунела за главну брану, довозу шљунка и на опточном тунелу „Б“.

С првим пролећним данима 1952. године, омладина Босне и Херцеговине примила је нову обавезу - да највећи број бригадиста из ове Републике учествује на изградњи ХЕ „Јабланица" и Жељезаре у Зеници.

Бешонирање оишочноl шунела ХЕ у Рами

После те вести, у долину реке Неретве стигле су нове бригаде. Ово градилиштеје, просто, узаврело. Омладина је тада градила пут између Коњица и Јабланице, део пута од бране на Неретви у правцу Прозора, а затим главну машинску зграду, дубоко под брдима јабланичког гиганта.

Пуне две године у каменим брдима, дивљим кањонима Раме и Неретве, дању и ноћу, пролама се потмула јека мина, као тешка артиљеријска грмљавина. Само то је и казивало да се у овом врлетном крају, где се шест година раније одигравала крвава Четврта непријатељева офанзива, гради једно од великих дела Првог петогодишњег плана - џиновска хидроелектрана, која ће по својој снази и конструкцији представљати понос наше земље, оличење патриотизма и радног полета и пожртвовања омладине и стручних радника.

Омладинске бригаде биле су ангажоване све до монтирања машинских постројења, односно пуштања у погон ХЕ „Јабланица“, 1954. године.

Трифун Тодоровић

Омладинска радна бригада „Мома Живојиновић“ из Младеновца, састављена већином од средњошколаца, ученика економске средње школе, радила је током јула 1952. године на изградњи ХЕ „Јабланица" на Неретви.

Омладинско насеље - бараке и шатори - налазио се на ушћу реке Раме уз Неретву, поред једног села са мало кућа, километар - два узводно од железничке станице и варошице Челебић.

Цела бригада је претежно радила на мешању бетона. Свака десетина је имала своје мало радилиште: гомилу шљунка и џакове цемента. Лопате и дрвена колица (на њима од метала само лежиште и осовина на точку), биле су једине алатке. Иако овај посао дотле никада нису радили, средњошколци су доста брзо савладали поступак: троја колица шљунка - једна врећа цемента, или лопатама - три према један, онда се меша три пута суво, потом три пута влажно и бетон је готов. И то све ручно. Без мешалица спремљен бетон, колицима се одвозио до кампаде, како се стручно звала ишалована даска и армирана потпора. А она, као јама без дна, дубока, никад да се напуни.

Мешање бетона је био тежак посао, али, бригадисте је више замарала несносна жега. Из дана у дан, сунце је пекло, жива у термометру је само за степен-два била нижа од четрдесетог подељка Целзијусове скале. Ветра ни дашка. Оваква топлота, медитеранска клима у долини Неретве, одговара само гмизавцима и чврцима.

Двадесетак омладинки у бригади доносиле су са извора воду за пиће, а са Неретве за мешање бетона. Воде никад доста. Неки сује и злоупотребљавали, сипали на себе, да би се расхладили, што је осуђивано, са образложењем да се тиме умањује радни учинак.

Једна кухиња обезбеђивала је храну за све бригаде у логору, а све исту, ни лошу ни много разноврсну. Недостаја-

Средњошколска бриЈада „Мома Живојиновић" на из!радњи ХЕ „Јабланица". Коњиц, јула 1952.

ло је воће, па су бригадисти понекад упадали у туђе воћњаке и били кажњавани.

Те, 1952. године, одржавана је летња олимпијада у Финској, у Хелсинкију. Већи број бригадиста био је заинтересован за пренос олимпијских такмичења, али радио апарата није било у логору. Групе су увече ишле у Челебић, ради праћења, нарочито такмичења у фудбалу.

Омладинке из исше бри1аде на ОРА „Коњиц - Јабланица“

После једномесечног рада, тамнијих пути и жуљевитих руку, са новим сазнањима, доживљајима и успоменама, бригадисти су се укрцали у железничке вагоне и после једне непроспаване ноћи и целог дана стигли у Младеновац. За њима је остала нова траса пута, као дело њихових руку, а и још хучећа Неретва.

Живорад Миленковић и ...

Формирање бригаде и њен полазак на изградњу Хидроелектране „Јалбаница" током јула 1952. године представљали су праву свечаност. Учионице и школско двориште били су претесни да приме велики број оних који су полазили на радну акцију, а још више оних који су их испраћали. Биоје и знатан број родитеља, наставника и професора, уз уобичајене савете „Чувај се“ и сл.

Уз песму, младима увек својствену, дуго и напорно путовање успешно је савладано и у Острошац, где је био Главни штаб радне акције, стигли смо у преподневним часовима, одакле смо одмах превезени у насеље Челебић, где је било наше радилиште на изградњи Омладинске пруге и цесте Коњиц - Јабланица.

Наше учешће на овој акцији трајало је од 3. јула до 3. августа 1952. године, дакле, током врелих јулских дана на љутом и усијаном херцеговачком камену. На срећу, радили смо крај саме обале реке Неретве. У делу иза ушћа хладне реке Раме, тако да смо могли повремено и да се расхладимо, али не и окупамо, јер је вода била превише хладна за купање стално загрејаних бригадиста.

Уобичајене активности како на радилишту тако и у насељу, спортски и културно-забавни живот, употпуњавали су и добро организовани, аматерски и други курсеви. Све то, садржајно, испуњавало је дане који су брзо пролазили.

А рад је био, заиста, тежак. Не само што није било мешалица за бетон, него ни ручних колица, па је измешан бетон преношен у неким од дасака сачињеним коритима (ову примитивну направу звали смо „техме"). И поред тога, радни елан је из дана у дан био све већи и норме пребациване са све већим процентом.

Бригада је три пута проглашена ударном, али најдражих признања за појединце, ударничких значки, било је премало да се доделе свима који су их, заиста заслужили.

...Сава Ђорђевић

Велика већина нас, акцијаша, први путје прешла Саву и Дунав. Возили смо се и даље путовали возом све до Сарајева, а одатле узаним колосеком и у „Г“ вагонима (предвиђени за превоз стоке, са једним вратима и без прозора) некако стигнемо преко Коњица и Брадине до Острошца (данас Острошац не постоји, јер је потопљен формирањем Јабланичког језера). Тај део пута за мене, али и за све остале бригадисте, биоје посебан доживљај. И изазивао је у нама подоста страха. Успон Иван седло био је изузетно велики, а уз пругу несагледив амбис! Погледамо доле, па устукнемо у други крај вагона!

Били смо импресионирани Неретвом. Она, невероватно модра, али и бистра, па се стиче утисак да је плитка, а није. Вода хладна и чиста тако да смо је и пили.

Командант Бригаде био је Миодраг Ковачевић - Сеља, из Сопота, а командир моје чете Жика Миленковић.

Потед на Градилишше у Јабланици

Бешонска брана на ХЕ „Јабланица"

Задатак наше Бригаде био је подизање потпорних зидова за Јабланичко језеро (ван тих зидова измештена је постојећа пруга Коњиц - Јабланица).

На овој радној акцији било је и лепо и тешко:

Лепо - јер смо били млади, што смо месец дана живели поред Неретве и речице коју смо називали Сузана, где је био наш логор, па смо се сваки дан купали. И што је после рада у логору била разноврсна културно-просветна и спортска активност. Наша бригада је имала у целом насељу најјачу фудбалску екипу. Успешно смо се надметали и са репрезентацијом радне акције. Увече су, и поред тешког рада, организоване игранке. Ујутру и увече најбољи бригадисти и тога дана дизали су и спуштали бригадну заставу, што су били свечани тренуци и за нас, којима није припала та част.

Тешко - јер смо на радилишту од све технике и механизације имали вагонет који смо сами гурали. Бетон правили лопатама. Два момка су воду за бетон доносили у по две канте са Неретве, спуштајући се и пењући се једном стрмом козјом стазом дугом тридесетак метара. И поред тешког рада, у смени се правило око 70 вагонета бетона.

Када се завршила радна акција, ми бригадисти, добили смо по беле платнене патике, беле шорцеве и беле мајице без рукава. После, када смо дошли кућама, на игранкама, били смо „главни" са тим белим платненим патикама.

УЈАБЛАНИЦИ
(Одељци из докуменШарне репорШаже)

По дну будућег језера

....Лисичићи су прва постаја, Острожац, тоје друга станица после Коњица, Жугићи - то је трећа, Рама - четврта. И крај сваке те станице постоји село, стотине кућа и људи. На обронцима падина виде се њихове мале и узоране њиве, и стока - неколико коза са јарићима и вођњацима. Када се укроти Неретва и њени валови почну обесно да ударају у тврде бетонске зидове будуће бране, онда ће сва ова насеља, железничке станице, пруга, два друма, мостови и пропусти, почети полако да тону у воду...

Кањон није свуда једнак, негде је и шири - ту ће будуће језеро имати ширину од по 1.200 -1.800 метара. А тамо где се обронци Прења и Чврснице надвили над самом реком, биће језеро уже, тако нешто око 100 метара.

А обала тог новог језера биће пуна малих залива, лука. Коњиц, град кога сад запљускује Неретва, биће најлепше место на самој обали језера. Вероватно ће то бити будући рибарски центар. Неретва је пуна риба, оне ће се касније још више размножавати у језеру (тако сматрају стручњаци).

Овде се гради брана

...Мостарска пруга је сметала. Пролазила је баш туда где је требало да поставе темеље и бране. Морала се померити. Зато је пробијен нов тунел дуг 400 метара. А испод тог тунела пробијен је још један. Тоје опточни тунел кроз кога је јула 1949. године потекла Неретва и оставила старо корито.

Јула 1949. године Неретва је заустављена и скренута. Но, после два месеца, пошто су наишле веће количине воде, она се пет осилила, пробила привремену брану и наставила старим путем. Сад се чекају опет мале летње воде, па да се још једном покуша. Овог пута - последњи пут. Сви су сигурни у успех, јер је завршен још један опточни тунел тако да ће и онда, кад Неретва буде имала највећу количину воде, моћи да пролази кроз те увале и обилазити брану.

Онда ће се направити две помоћне бране. Између њих, на сувом терену ископаће се темељи подножја и почеће да се гради брана висока 50 метара. Када се она сагради и сва постројења буду готова, затвориће се опточни тунели и језеро ће почети да се пуни. Шест месеци ће стајати од Мостара па све до Мора празно корито Неретве. А за то време ће се у језеру скупљати огромна количина воде - око четири милиона кубних метара.

А после ... отвориће се доводни тунели, вода ће покуљати кроз њих. Код Јабланице у великој машинској сали, почеће тог тренутка да се окрећу хидротурбине, а у далеководима почеће да струји електрична енергија.

Овде се сад копају усеци за бочне темеље бране и граде стајалишна места за кабл-крви, којић е преносити бетон у брану. С пруге се једва виде људи који ту горе усецају стене. На десној обали су готово завршили рад. Тамо сад ињекцирају брдо. У шушљине стена ушприцава се цемент, који треба да ојача темеље бране и да спречи евентуално подривање.

У другом опточном тунелу завршава се бетонирање, а сви остали радници раде на уређењу градилишта, граде силосе за шљунак и магацине за смештај цемента. То су све тек припремни радови. Они морају бити готово до јула, када ће се затворити корито и отпочети са обимнијим радовима.

А јул је засад још далеко...

Папраско - први доводни тунел

...Тек кад смо прешли Неретву преко висећег жичаног моста и кад смо се сасвим приближили градилишту „Папраско“, видели смо прави улаз у тунел. Оно горе, објаснили су нам касније, такође, отвор је тунела, али вертикалног, који се овде службено зове: кула затварачица.

Инжењер на Папраском, зове се Вељко Ћехак. Има само 29 година. Прича нам о свему, о његовом градилишту, о људима, о томе како су ти људи с Папраског дуго бушили тунел стојећи у води. Из стене је цурила вода и капала на њих. Та вода постоји и сад. Кад корачаш између шина дековиљског колосека у тунелу, даске шљапкају по води.

Кроз помоћни тунел дошли смо до главног. Лево и десно већ је све избетонирано, тако до саме Јабланице. Горе, изнад наших глава - отвор. Кроз ту стену пробио се овај други тунел - „Кула затварачица“.

Кажу, бушио се одоздо прво узани шахт 2 са 2 метра, онда се одозго проширивао до пуне ширине, 6 са 6 метара. За тренутак се пред очима ствара слика минера, који одупрт леђима о стену буши гранит изнад главе. Прашина пада право у очи, а компресор га немилице тресе. Тунел су давно пробили. Сад се завршава бетонирање и гради, опет од бетона, улазна грађевина. То је велики левкасти отвор окружен армираним бетоном, дебелим неколико метара. Кроз њега ће улазити вода у главни тунел. А ту ће постојати три жичане преграде за задржавање грања и друге нечистоће.

Брдо које скрива стројару

- Ово је стројара, главна хала за турбине и генераторе. Висока је 36 метара, дугачка 180 и широка 120 метара, објашњава овај пословођа.

Ево нас у стројари. Човек опет мора да се чуди. То је огромна дворана у брду. У њој се још увек буше стене, разбија гранит и вагонетима избацује тај камен у Неретву. Апи, што је нарочито интересантно, јесте чудновата ствар да су у тој стројари завршени сви бетонски радови, мада је само једна половина њене запремине ископана. Како?

Пословођа дуго објашњава:

- Па једноставно. Да смо прво ископали камен, онда би требало целу Романију посећи, да би се направиле скеле и оплата за бетон. Овако смо опкопали тунел у висини хале и одмах бетонирали свод и зидове са стране. Када је све то завршено, онда смо почели да чупамо срце стене. Тамо смо добили пет бетонских плоча у брду...

А брдо, ово крај Неретве, скрива ту стројару, скрива и начин рада и херојске подвиге њених градитеља.

Кроз исто брдо пролази тунел дуг два и по километара. На његовом крају изграђен је још један вертикални тунел, дуг 80 метара. Кроз њега ће вода падати право на турбине огромном снагом брзог воза који вуче за собом око 3 хиљаде вагона.

И када крене, ове турбине ствараће електричну енергију. Капацитет свих ових постројења на Неретви и оних која се подижу на Рами, имаће две трећине снаге совјетског Дњетростроја. Овде сад има на хиљаде радника, кад све буде готово, само једна стотина људи радиће ту. У тај број урачунати су сви радници, директор, инжењери, чак и портир и чистачице.

О томе колика је вредност ове централе за нашу земљу, најбоље је описао сам садашњи директор „Хидроградње", инжењер Данило Протић (то је млађи човек, једва ако има нешто више од 30 година).

- Ове две централе (она на Неретви и ова на Рами) које у ствари сачињавајуједну целину, биће јаке преко 400.000 КС. Годишње ће давати преко 1,300.000 киловатчасова.

Опет друга минерска

Прошло је више од три године кад сам у бележници први пут забележио име „II минерске". Већ тада су били славни. Њени људи на прусту сматрани су за најбоље, обарали су рекорде, имали највише ударника.

Гоадилишше II минерске на Јабланици

Њихов командант још пре три године говорио је: „Људство се наше стално мења". Стотине младића је пролазило кроз бригаде, учило је да буши стену, пали мине, бетонира тунеле. Неколико месеци проводили су под заставом II минерске, па онда одлазили даље. Лука Бановић први командант бригаде (још кад се II минерска звала „Педесет петом"), отишао је за команданта Главног штаба на прузи Никшић - Титоград. После њега су његови заменици п остојали помоћници шефова секција, деоница, пословође на многим градилиштима.

Људство се мењало, нови су долазили и одлазили на разне стране. И зато мој поновни сусрет с минерима II минерске није почео другарским, чврстим загрљајем. У њој више нема старих познаника, нема оних који су са њеним именом ишли још од Мајевице.

Од какоје другом омладинском пругом протутњао воз, што је значило да је престала да тутњи земља под Врандуком, прошло је ево скоро три године. Освајачи Врандука преместили су се још малојужније, у Херцеговину и наставили свој посао. А њихов посао је бушење тунела, разбијати камен. Само то није једноставан посао. Њихов рад везан је за традицију, за ону црвену заставу у њиховом логору на којој као да пише: рушите све норме... Обарајте рекорде... Нема те стене која ће нама одолети или брда кроз које не можемо проћи... Ето, ту и такву традицију оних првих две стотине минера данашњи чланови Друге минерске поштују и неће да је окаљају.

Још на Мајевици, млади минери су учили да тешкоће нису увек тако непремостиве, да се не треба колебати и да се не треба обазирати на такве „ситнице", као што је слаба вентилација, или прекидати рад кад инжењер захтева, јер је понестало грађе за подграђивање. Али, то је било онда, пре три или четири године. И то се тад могло разумети. Рат се тек завршио и није било свега што ти треба, а најмање је било времена. Ових дана, пре свега, не може се догодити да подграђивање заостане или да вентилација не буде добра. Али, ипак, људима из II минерске остављена је у аманеттрадиција оних младића који су први под њеним именом почели да раде у тунелима, који се нису обазирали на тешкоће, који су безгранично волели рад, тако да су их понекад и онесвешћене износили из пруста. А традиције се никад не заборављају.

Још је први командант II минерске говорио: „Људство се стално мења... Једни одлазе, нови се појављују... И тако стално". Ето, из бригаде је отишао и Антон Миловац. Њега су изабрали у предузетни комитет Народне омладине. А комуниста је постао у II минерској. Васпитавао се на делима таквих људи који су били у стању да по читаву смену стоје у води до колена и буше стену.

\- Тада смо пробијали први оптични тунел - прича Миловац. - Неретва је већ почињала да продире у њега. А ми смо требали још само да разоримо последњу стену и да отворимо пут води...

Онда је престао да говори и загледао се у Неретвин кањон. Са стене на којој стојимо лепо се види река и чује њен звук. Нешто улево раде људи, припремају стајалиште материјала за велике радове на брани. Поред њих, тутњи мали теретни воз. Локомотива је ушла у тунел и не види се. Испод тог тунела налази се још један отвор у стени. Један крак Неретве понире у та отворена уста првог опточног тунела. Ту је било њихово радно место лета 1949. године.

ХЕ „Јабланица" - брана и Језеро

СА ГРАДИЛИШТА ХЕ „ЈАБЛАНИЦА", 1952.

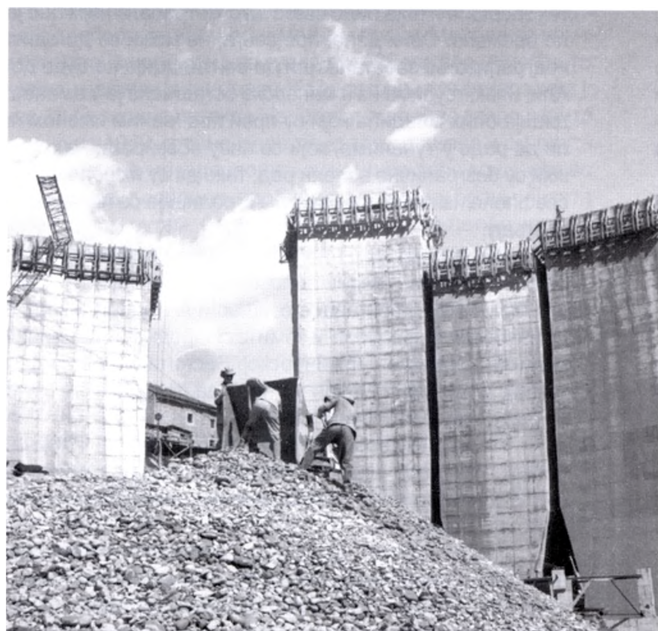

ХЕ„ВИНОДОЛ“

Нешто пре 1950. године почела је изградња и Хидроелектране „Вионодол". Пројектанти су замислили да у Горском Котару искористе воде понорница Личанке, Локварке и Криж потока, за покретање моћних турбина. Да би се то остварило, требало је створити једно мање и једно веће акумулационо језеро и изградити пропусне тунеле до гуравању језера Бајер и на насипању локварске бране.

Само њих 1.500 у септембру и 1.300 у октобру уграђивало је 80.000 до 100.000 кубика земље и другог материјала.

Акција је настављена 1953. године, када је на градилиште ове хидроелектране дошло око 16.000 омлади-

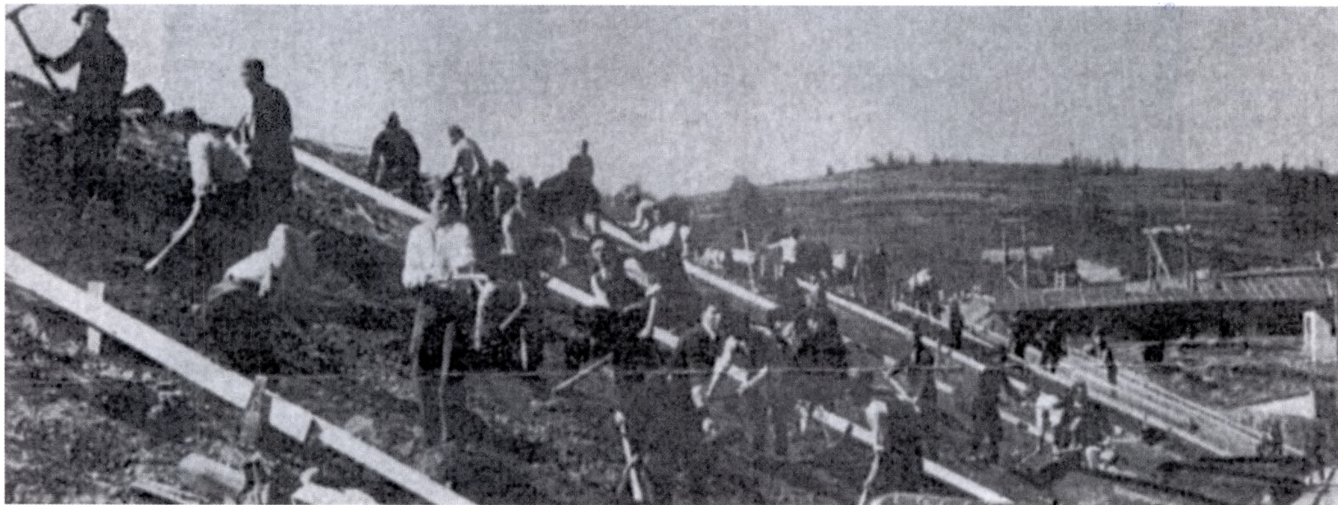

Радови на џиновској ХЕ „Винодол"

турбина ове хидроелектране. У ствари, најважнији објекат на овом градилишту био је тунел између два језера.

После првих градитеља, професионалних минера, техничара и других у 1951. години, на градилишта ХЕ „Винодол“ стигле су и прве омладинске радне бригаде. За прва четири месеца, више од 8.000 бригадиста, сврстаних у 76 бригада, завршили су више од половине земљаних радова. А до 29. новембра требало је урадити и остало. Градилиштеје оживело.

Најпреје, без механизације, изграђен пут од Делница до Собаче, до 30. октобра, а затим доњи строј на 16,5 километара пута, до 15. новембра.

Своју успешну радну офанзиву млади градитељи су исказали на регулацији реке Дубрачине у Трибљу, на оси-

наца, који су довршили радове на брани високој 50 метара, чимеје створено језеро дуго 16,5 км, са акумулацијом од 33 милиона кубних метара воде за ХЕ „Вионодол“.

Прокопан је и тунел између два нова језера.

Током четири године на овој радној акцији учествовало је 25.279 младића и девојака, сврстаних у 304 бригаде, као и 180 младих из иностранства (Шведске, Немачке, Данске, Француске, Индије, Аустралије и Јужне Америке).

И за то време они су изградили 10.300 метара тунела, пет километара цевовода, уградили у брану (широку 18 и високу 50 метара) око 650.000 кубних метара земље и камена.

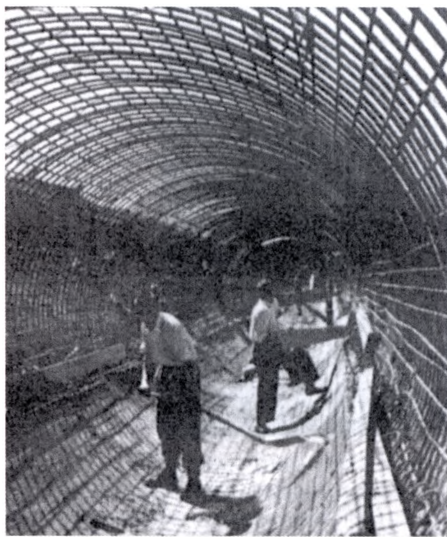

У шунелима ХЕ „Винодол“ монширано стотине тона челичне арматуре

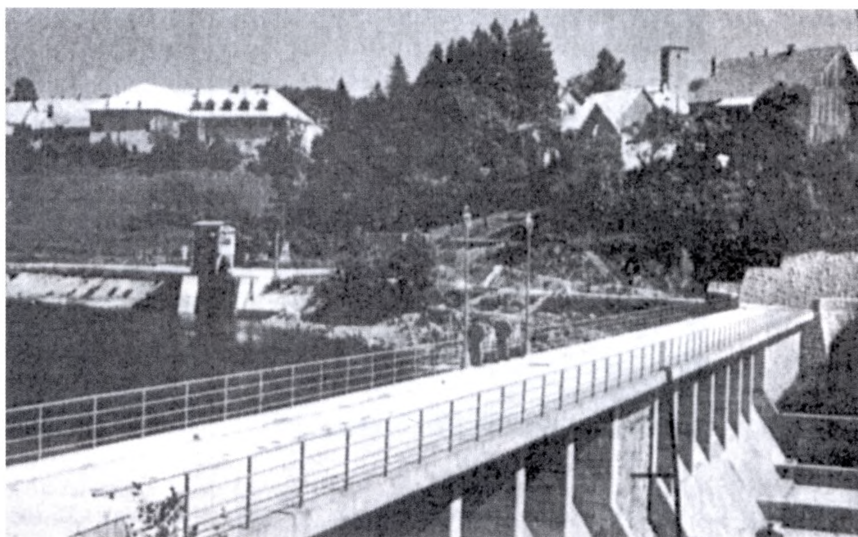

Панорама језера Бајер, са малом браном и постројењима

Брана ХЕ „Винодол“

Језеро

УВЕК МАСОВНЕ ЛОКАЛНЕ РАДНЕ АКЦИЈЕ

Започете у току НОР-а, локалне радне акције су настављене и биле све масовније после ослобођења земље, па и напоредо са великим (савезним и републичким) радним акцијама.

Тако је и у 1947. години - када се градила Омладинска пруга Шамац - Сарајево и почињала припрема за три највеће ОРА - изградњу Фабрике машина алатљика у Железнику, Новог Београда и Аутопута Братство - Јединство (деонице Београд - Загреб) - на разним локалним радним акцијама учествовало 88 одсто чланова Народне омладине, који су у тој години изградили 125 км пруга уског колосека, 158 км путева, 77 км шумских путева и 88 км шумске железнице.

Омладинска радна акција Појаше код Ражња, 1947.

А када су, почетком 50-их година прошлог, 20. века, привремено престале (почев од 1951. године) велике савезне радне акције, на око 20.000 локалних градилишта радилоје више од милион омладинаца и омладинки.

Локалне радне акције, међутим, неће престати ни онда када су бројне омладинске радне бригаде, почев од 1958. године, одлазиле на наставак изградње Аутопута и других већих објеката. Напротив.

Већ у 1958. години, поред великих ОРА, отворена су бројна мања, али, такође, значајна градилишта на којима су већином радили омладинци и омладинке који су били „прекобројни" за велике савезне радне акције.

Тако је омладина Србије учествовала у изградњи око 2.000 километара нових и поправци око 3.500 километара старих путева, подизању око 3.000 спортских објеката и електрифицирању преко 300 села;

У Хрватској више од 660.000 младих је поправљало школе, градило водоводну мрежу и друге комуналне објекте, уређивало многа места и насеља, изводило мелиорационе радове у околини Сиска, Славонског Брода, Осијека и Пожеге, и градило стадион у Сплиту;

У Македонији око 320.000 омладинаца је градило комуналне објекте, пошумљавало голети, електрифицирало забита планинска села, подизало спортске објекте, калемило више хиљада стабала дивљих крушака;

У Босни и Херцеговини омладина је учествовала у великом подухвату изградње 1.000 нових школских зграда, већином у селима и неприступачним планинским крајевима (за три године завршено је око'300, а започето 150 нових школа), као и у многим акцијама на уређењу градова, електрифицирању планинских села, подизању спортских објеката;

У Словенији на повременим локалним акцијама преко 100.000 младих је радило у просецању нових и обнављању старих путева, градњи нових спортских терена, разних комуналних објеката, а око 90.000 - на уређењу индустријских центара, села и градова;

У Црној Гори преко 180.000 градитеља је уређивало своја места, пробијало путеве кроз кршевете пределе, док су други обављали мелиорационе радове на Приморју; истовремено, млади су уређивали и просторије за своје културно-просветне активности и подизали нове школе; посебне акције су организоване за електрификацију планинских села;

У Војводини стотине хиљада омладинаца и омладинки учествовало је на радним акцијама уређења села и градова у сетви и убирању плодова, у жетви;

На Косову и Метохији млади су подизали задружне домове и школе, просецали путеве, електрифицирали насеља и др.

Локална акција на Бежанијској коси

У периоду 1958-1962. године, на локалним радним акцијама је учествовало око 4,500.000 омладинаца и омладинки, радећи на изградњи 1,82о километара нових

Омладинско насеље иод шашорима краљевачких акцијаша, 1955.1одине на изГрадњи иуша на Гочу

Једна од локалних радних акција у Младеновцу

и на оправци 3.437 километара старих путева, пошумљавању 9.300 хектара голих површина, засађивању 532 хектара воћњака, копању 380 километара канала, берби 10.040 хектара кукуруза и других усева, електрификацији 320 села...

Локалне радне акције омпадине Краљева

У Србији је у том периоду кроз локалне радне акције прошло 1,622.203 омладинца и омладинки радећи на изградњи и поправци локалних путева, одводњавању и наводњавању терена, подизању плантажних воћњака, регулацији мањих река и потока, спречавању ерозије, чишћењу пашњака, подизању домова и спортских терена, електрификацији села, подизању расадника и др.

А у Хрватској омладина је градила језера у Пионирском граду у Загребу, пут према старом граду Дубровцу, чистила обале Коране у Карловачком срезу; у Пули уводила струју у 13 села; у Винковцима дала 150.000 часова за довршење путева, регулацију реке Вуке, пошумљавању земљишта у близини Жупање...

Бројне су биле локалне радне акције \ у Босни и Херцеговини, Словенији, Црној Гори и Македонији.

И док је трајала изградња последњих деоница Аутопута „Братство-Јединство", на локалним радним акцијама се и даље окупљао, релативно, велики број омладинаца и омладинки:

У Србији - 338.397 младих је дало 4,541.573 радна сата;

У Хрватској -175.399 учесника, су остварили 4,795.413 радних сати...

У Македонији - 67.000 омладинаца су дали више од 800.000 радних сати;

Седам бршада у једној смени на локалној акцији у Нишу

У Црној Гори - око 14.000 младих је дало око 122.000 радних сати;

У Словенији - око 8.000 учесника су дали преко 150.000 радних сати...

Само у 1962. години на већим локалним радним акцијама је учествовало 66 бригада, са 6.008 учесника, који су остварили укупно око 15. милиона радних сати.

Већ од 1963. години број бригада и учесника почиње да се смањује, па је на локалним градилиштима било укупно 56 бригада, са 4.836 омладинаца и омладинки, а на 9.299 акција омладинских актива - 715.074 учесника. Сви они су остварили укупно 4, 397.888 радних часова.

БршадисШи пупске општине уређују Шерен за изфадњу ШурисШичких објекаШа

ПОЗНАТИ АКЦИЈАШКИ ЦЕНТРИ

ВАЉЕВСКИ КРАЈ - НЕПРЕСУШНИ
ИЗВОР ОРБ НА РАДНИМ АКЦИЈАМА

После успешно организованих локалних радних акција на рашчишћавању рушевина у Ваљеву - зграде 5. пука, бившег Официрскогдома, зграде и круга и унутрашњих просторија у „Руској болници", уређења школа, зграде Суда, војне пекаре, и др, затим пружања помоћи селима у берби кукуруза, сече дрва и осталих послова у домаћинствима без мушке радне снаге (велики број младих је ујединицама НОВ), изградње и поправке путева, рада на ослособљавању аеродрома, пошумљавања - месна и среска руководства СКОЈ-а и УСАОС-а су припремала омладину Ваљева и околине за одлазак на прве веће републичке, а затим и на савезне омладинске радне акције:

Већ у зиму, почетком 1945. године, омладина Ваљева са две бригаде учествује на сечи дрва на Црном врху код Бора и на Руднику, а са три бригаде на берби кукуруза и пролећној сетви у Војводини; на тим акцијама из ваљевског краја је било 643 омладинца и омладинке;

Омладинску пругу Брчко - Бановићи 1946. године градиле су три, а Посавски канал исте године прокопавале четири ваљевске бригаде, са укупно 1.247 омладинаца и омладинки (на обе радне акције);

ОРБ „Жикица Јовановић Шпанац" на прузи Брчко-Бановићи постала је четири пута ударна и као једна од три најбоље на овој акцији вратила се са добијеном заставицом Главног штаба у трајном власништву; остале две бригаде су биле по три пута ударне.

Ваљевске бригаде су и на Посавском каналу биле међу најбољим бригадама и проглашаване су по три пута за ударне и више пута биле похваљене.

Следеће, 1947. године, на изградњи Омладинске пруге Шамац - Сарајево из ваљевског краја је учествовало девет ОРБ, са укупно 2.117 омладинаца и омладинки, које су, радећи на најтежим објектима (насипима и мостовима), постале три или четири пута ударне а њихових 370 омладинаца и омладинки проглашено за ударнике, а око 300 похваљено. Такође, у бригади састављеној од демобилисаних бораца I пролетерске дивизије, названој „Филип Кљајић", на овој прузи је било и преко 20 Ваљеваца.

На изградњи Омладинске фабрике „Иво Лола Рибар" у Железнику биле су и три ваљевске бригаде, са укупно 760 омладинаца и омладинки, од којихје 24. српска, са 314 бригадиста, била шест пута ударна, а 75 појединаца је добило звање ударника и 90 похваљено.

На изградњи Аутопута „Братство-јединство" у 1948. учествовало је шест ваљевских бригада, са 1.375 бригадиста, које су, радећи на насипима, усецима бетонским пропустима, мостовима, истовару шљунка и другог материјала, биле по три до четири пута ударне, и од Главног штаба добијале и прелазне заставице и специјалне дипломе за похваљене;

Исте, 1948. године на изградњи пруге Панчевачки Рит - Београд радиле су и четири ваљевске бригаде, са 674 омладинца и омладинке и за постигнуте резултате биле два или три пута проглашене за ударне и специјално похваљене;

Следеће, 1949. године, на изградњи Аутопута било је и пет ваљевских бригада, са укупно 1.123 учесника, док су исте године на изградњи Новог Београда учествовале три ваљевске бригаде, са 480 бригадиста.

У последњој, 1950. години, изградње ове деонице Аутопута учествовале су четири ваљевске бригаде, са 682 омладинца и омладинке, а исте године на подизању Ваљаонице бакра у Севојну, такође, четири бригаде, са 746 бригадиста из Ваљева и околине и биле три или четири пута ударне;

Године 1951. на изградњи Фабрике каблова у Светозареву учествовале су и три ваљевске бригаде, са 517 бригадиста, од којих је једна проглашена три пута ударном, била специјално похваљена и освајала прелазну заставицу Главног штаба;

Исте, 1951. године, на изградњи пруге Бања Лука - Добој, учествовале су четири ваљевске бригаде, са 764 бригадиста, биле по три пута ударне и освајале заставицу Главног штаба као најбоље на овој акцији.

Само у периоду од 1944. закључно са 1952. годином, омладина Ваљева је на радним акцијама републичког и савезног значаја учествовала, са 54 бригаде односно 10.950 бригадиста. А на локалним радним акцијама у истом периоду је било око 25.000 омладинаца и омладинки, који су остварили преко 225.000 радних часова, односно 9.373 радна дана.

Кадаје после вишегодишњегпрекида, 1958. настављена изградња Аутопута на деоници Загреб - Љубљана, а затим и на деоницама кроз Србију и Македонију, на њима је учествовало и око 700 омладинаца и омладинки из Ваљева у саставима минерских, транспортних и осталих бригада

И на поновној радној акцији на изградњи Новог Београда 1968-1970. године учествовале су, такође, ваљевске бригаде, као и на осталим већим републичким и савезним омладинским радним акцијама.

Истакнути акцијаши ваљевског краја

Међу бројним истакнутим учесницима омладинских радних акција - бригадистима, ударницима, командантима бригада - овде наводимо имена само једног броја најпознатијих:

СЛАВКО ЈОРДАНОВИЋ (Ваљево, 1922), металски радник, био учесник више радних акција и командант бригада на ОРА „Шамац - Сарајево и „Бања Лука - Добој"

БРАНИСЛАВ МИЛОСАВЉЕВИЋ - ПЕРЕЦ (Ваљево, 1928), службеник и секретар СОФК општине Ваљево, сада председник Општинског одбора СУБНОР-а Ваљево; учествовао на акцији рашчишћавања рушевина Ваљева, изградњи Фабрике „Иво Лола Рибар" у Железнику, ОРА „Шамац - Сарајево" (2 пута) и „Бања Лука - Добој";

МИЛИЋ ПЕТРОВИЋ (с. Тубравић, Ваљево, 1928), пензионисани службеник СУП-а, сада председник Окружног одбора СУБНОР-а Ваљево; учесник сече дрва на Црном врху и Дивчибарима; ОРА „Посавски канал", „Брчко - Бановићи" (2); „Шамац - Сарајево" и „Бања Лука - Добој" и Аутопут, итд;

ЖИВОРАД РАДОСАВЉЕВИЋ - МАРШАЛ (с. Врагочаница, 1931), дипломирани економиста, некад истакнути друштвено-политички и привредни руководилац, који је обављао више значаујних дужности, поред осталог и председника СО Осечина; учествовао на радним акцијама на Аутопуту „Братство-јединство 48", изградњи Београда 1950. и Металуршког комбината Зеница 1952. године;

ДУШАН МАРКОВИЋ (с. Петница, Ваљево, 1937), службеник, учествовао у три смене на ОРА Аутопут (Светозарево, Водањ и Мијаиловац), водио општинску организацију горана и организовао више локалних акција;

ПУНИША РАНКОВИЋ (с. Миличница, Ваљево, 1935), економиста и познати привредник, био на више радних акција и у штабу ОРА Аутопут у Бујановцу;

МИЛАН ВИЋЕНТИЋ (Љубовија, 1939), дипломирани економиста, познати друштвено-политички радник и посланик, учествовао на виоше радних акција и био председник Савета ОРА Аутопут у Малом Пожаревцу;

МИЛОМИР МИНИЋ - МИНКЕ (с. Драчић, Ваљево, 1950), дипломирани правник, учесник више ОРА - „Нови Београд", „Сава"... Био и командант ОРА „Морава". Касније обављао дужности секретара и председника Републичке конференције ССО Србије, секретара Председништва МОК СК Подрињско-колубарске међуопштинске заједнице; извршног секретара и члана Председништва ЦК СК Србије; један од оснивача СПС и њен генерални секретар; генерални директор и председник УО ЈЖТП „Београд"; посланик републичке и савезне скупштине, председник Већа грађана Савезне скупштине и председник прелазне владе после промена у Србији. Сада је доктор наука и в.д. Декана Факултета за државну управуи администрацију Мегатренд универзитета у Београду.

ЖИВОРАД ГЛИШИЋ - ЖИКА БАС (Ваљево, 1952), кв металоглодач ХК „Крушик" у пензији, учествовао на шест радних акција и четири пута био ударник (ОРА „Ђердап", „Ниш", „Сава", „Морава", „Бубањ Поток", „Посочје" у Словенији).

ДРАГОЉУБ ПЕТРОВИЋ (Обреновац, 1955), службеник органа управе Града Ваљева и новинар; учесник на ОРА „Морава 73", „Копаоник 75", „Ђердап 77" и „Подриње - Колубара" (заменик команданта акције и референт), добитник три ударничке значке.

БОГОЉУБ ПАНТЕЛИЋ - БОБАН (Лозница, 1957), приватни предузетник - власник и директор Предузећа „Босис" у Ваљеву; учествова на 15 ОРА, „Морава", „Ђердап", Робаје и био командант ОРА „Подриње - Колубара 83".

МИЛУН ТРИФУНОВИЋ (Ваљево, 1959), професор одбране и заштите - менаџер квапитета Предузећа „Босис", учествовао на 13 домаћих (ОРА„Ђердап", „Кумровец", „Ибар-Лепенац", „Делиблатски песак", „Власина", „Книн" и члан штаба ОРА „Подриње - Колубара") и на једној међународној (ОРА ,,Праг")

МИЛИНКО БОГИЋЕВИЋ - Мића Аждаја (Горња Сипуља, Лозница, 1955), возач у Дирекцији за обнову и развој Колубарског округа; учествовао на 36 ОРА, од 1977. до 1983. Радио 26 месеци при штабу акција ОРА „Робаје" и „Подриње - Колубара" а потом на ОРА „Книн 84" и „Јасеновац 84", „Пештер 85"; „Фрушка Гора 86"; „Книн 87" и „СССР 87", „Медвеђа 88" (две смене), „Фрушка Гора 89" и „Делиблатски песак 90" као бригадист, командир чете, три пута трасер и два пута командант бригаде, добитник бројних признања.

Поред ових вредни помена су: Др Зоран Храњец, стоматолог, Томислав Росић, економиста - бивши директор АСРО „Стрела"; Мирко Жеравчић, судија Окружног суда Ваљево у пензији који је остао запамћен као командант бригаде; Славко Југовић, правник - актуелни управник градских гробаља, др Јордан Лазаревић, лекар - хирург, сада начелник Хируршке службе Болнице у Ваљеву; Александар Рајевац, дипломирани машински инжењер и познати привредник, Јовица Бејатовић, сувласник Туристичке агенције „Балканик" и многи други.

ЈАСЕНИЧАНИ СВУДА МЕЂУ ПРВИМА

У ондашњем Јасеничком срезу (данашња општина Смедеревска Паланка) прве локалне радне акције биле су: регулација токова река Јасенице и Раље, изградња објеката Фабрике „Јасеница", уређење улица, спортских терена и просторија за друштвене активности и разоноду младих.

Под паролом *Све за фронШ - све за победу* , омладина је заједно са старијима (организације Народног фронта, АФЖ), прикупљала храну, одећу и обућу за борце на фронту око Београда и у Срему.

А онда су почеле републичке и савезне ОРА:

Већ почетком јануара 1945. године на сечу дрва на Црном врху и на Руднику из Београдског округа, коме је припадала и Паланка, ишло је - на Црни врх 125, а на Рудник око 350 омладинаца, од којих из Јасеничког среза на Црни врх 22, а на Рудник шездесетак омладинаца;

На берби кукуруза у Срему, крајем јануара и почетком фебруара 1945, године, на салашу у Буђановцима, у Првој космајској, међу 400 бригадиста било је и педесетак Јасеничана, а у мају и јуну исте године, на окопавању младих кукуруза у Банату, у саставу Космајске бригаде „Милосав Влајић" 439 бригадиста радило је и 40 омладинаца и омладинки из Јасенице;

На изградњи пруге Брчко-Бановићи, Београдски округ је у свакој смени дао по једну бригаду, све са називом Космајска, а у њима је увек била по једна чета из Јасеничког среза;

Почетком 1947. године, Јасеничани, млади и старији, сврстани у посебну Српску бригаду, били су на изградњи пута Ушће - Гоч. Исте године, од пролећа до јесени, више бригада из градова и села, граде објекте локалног значаја - завршавање зграде Интерната Индустријске школе (данас Болница), почињу изградњу нове зграде Пољопривредне школе, и подижу неколико зграда у Радничком насељу, затим настављају изградњу објеката у Фабрици „Гоша" и на мелиорацији око Јасенице;

На изградњу Омладинске пруге Шамац - Сарајево (1947), учествовале су, као посебне, 1. јесеничка ОРБ, са 240 бригадиста, 2. јесеничка, са 260 омладинаца и омладинки, а септембра исте године 3. јасеничка ОРБ са 177 бригадиста отишла је на изградњу Омладинске фабрике „Лола" у Железнику, а у саставу 22. српске на овој акцији било је и 26 Јасеничана. Укупно, на изградњи пруге Шамац - Сарајево и Фабрике у Железнику учествовало је 1.018 бригадиста из Јасеничког среза;

Следеће, 1948. године, омладина Јасенице у својој 4. јасеничкој два пута ударној бригади, учествује у изградњи пруге Кучево - Бродарице (тунел „Нересница);

На изградњи Аутопута „Братство-Јединство", у лето 1948. године, била је и 5. јасеничка три пута ударна ОРБ, са 42 бригадиста, позната и као 10. српска, будући да је у свом саставу имала и две чете Великорашког среза и Обреновца; затим 6. јасеничка три пута ударна, са 216 бригадиста;

Године 1949, на градилишту Аутопута је и 8. јасеничка четири пута ударна ОРБ, са 280 бригадиста, а на изградњи Новог Београда и 10. јасеничка (претходне, 1948, Јасеничани су били под заставама 23. и 40. српске ОРБ), док су 11. и 12. јасеничка у то време биле на изградњи Аутопута;

Године 1950. из Јасеничког среза на радне акције је отишло пет бригада: 14. јасеничка на изградњу Новог Београда, 15. јасеничка (средњошколска) на изградњу „Крушика" у Ваљеву, 16. јасеничка на градилиште Аутопута;

На изградњу пруге Бања Лука - Добој 1951. године учествовала је и 17. јасеничка ОРБ, а на подизању Фабрике каблова у Светозареву (Јагодини) 18. јасеничка;

На градњи Власинских хидроелектрана („Врла“ 2) била је и 19. јасеничка ОРБ, док су исте године, 21. и 22. јасеничка ОРБ биле на изградњи Фабрике вагона „Гоша“;

Следеће две године (1953. и 1954), 23. и 24. јасеничка су градиле спортске објекте у Смедеревској Паланци, а 1956. године 25. јасеничка је градила локалне путеве и друге објекте, као и 1957. године.

Настављајући изградњу Аутопута (после прекида од седам година), на његовој деоници Загреб - Љубљана, 1958. године биле су и две ОРБ - 26. јасеничка „Перица Ивановић" и 27. јасеничка „Милан Илић Чича“, у којима је по једна чета била састављена од омладине из Паланке, Младеновца, Аранђеловца и Сопота (именоване као њихове бригаде са бројем и називом): 26. јасеничка у Словенији била је смештена у насељу Шентјур у Долењској - Мирна Печ код Новог Места, а 27. јасеничка у Бујмиру код Апексинца, на припремним радовима прве деонице кроз Србију.

Године 1959. године, омладина Јасенице је на градилиштима Аутопута кроз Србију, на деоницама Параћин - Ниш и Неготино - Демир Капија, са две бригаде (28. и 29. јасеничка), докје једна чета била у заједничкој бригади на магистралном путу Чачак- Пожега - Ужице;

На изградњи пута од Прељине до Ужица, 1960. године, учествовале су и две ОРБ из Смедеревске Паланке, 30. јасеничка „Иван Мукер“ и 31. јасеничка „Олга Милошевић";

Године 1961. после учешћа на локалним радним акцијама - млади Јасеничани, сврстани у три ОРБ са по 100 бригадиста, међу којима су били и акцијаши из Маледовца и Велике Плане, градили су деоницу Аутопута у Грделичкој кписури, 1962. године 35. јасеничка - деоницу код Јагодине, а 36. јасеничка 1963 - последњу деоницу Аутопута код Белог Потока испод Авале;

Омладина Смедеревске Паланке, самостално или са бригадистима из суседних градова, учествовала је и на обнови земљотресом порушеног Скопља 1964 (37. и 38. јасеничка ОРБ), 1970. на ОРА *Зелени појас Ђердапа,* 1971. на ОРА „Морава“, 1972. на ОРА „Београд - Бар“, а затим на више ОРА названих именима градова у којима су организоване.

Посебно успешно обележје акцијашком покрету 70-тих и 80-тих година прошлог века дале су и бригаде ветерана из Смедеревске Паланке.

Укупно 104 омладинске радне бригаде са по 100 до 300 бригадиста, око 20 „фронтовских" и АФЖ, као и бригада ветерана - говори о запаженом доприносу Јасеничана изградњи своје земље и свога краја.

Привременим престанком великих савезних радних акција у Смедеревској Паланци су настављене локалне радне акције у граду и селима, са пет омладинских радних бригада.

И на деоницама Аутопута кроз Србију и Македонију, 1958 - 1963. године омладина Смедеревске Паланке је учествовала са својим посебним, или са заједничким бригадама све четири суседне општине, док је на радилиште магистралног пута Прељина - Чачак - Пожега - Ужице 1960. године сама послала две ОРБ.

После Аутопута „Братство - Јединство“ Јасеничани су наставили традицију редовног учешћа на радним акцијама: 1964. на изградњи дела Јадранске магистрале Бијело Поље - Колашин, затим исте године на обнови земљотресом порушеног Скопља, а следеће две године на објектима локалног значаја, 1967. године на изградњи Смедеревске железаре, а 1969. године је сједном бригадом на ОРА „Гоша 69“, с другом на ОРА „Нови Београд 69“.

КОСМАЈЦИ НА ВЕЛИКИМ РАДНИМ АКЦИЈАМА

Укупно 58 ОРБ (42 из Младеновца и 46 из Сопота) учествовало је на омладинским радним акцијама.

Прве веће радне акције биле су поправка пута од Сопота ка Космају, регулација река Луга и Раље и учешће младих у сечи дрва на Руднику. Још бројније биле су локалне ОРА, организоване у сваком селу, или групи села. Оне ће тећи напоредо и са првим великим савезним радним акцијама.

После одласка на сечу дрва на Руднику, у зиму 1945.године, а затим и на окопавање кукуруза и винограда у јужном Банату, у пролеће исте године, под заставом ОРБ „Сретен Жујовић“, Космајци ће, почев од 1946. године, учествовати на већим савезним ОРА, и то:

На прузи Брчко - Бановићи у Првој космајској (састављеној од омладине Сопота), у првој смени и Другој космајској (млади из Младеновца и околине) у последњој смени, 1946;

На прузи Шамац - Сарајево 1947. године у две бригаде - Трећој космајској (сеоској) и Четвртој космајској ОРБ, 1947. године;

На изградњи Новог Београда у три омладинске бригаде, и то у Другој космајској у II и Трећој космајској у III смени, 1948. и Другој космајској (сеоској) у II смени, 1950. године;

На изградњи Аутопута „Братство-Јединство" Београд - Загреб у 1948. години учествовале су три ОРБ, а на осталим деоницама Аутопута кроз Србију и Македонију-још осам космајских ОРБ.

На ОРА „Коњиц - Јабланица" 1952. године била је Друга космајска (средњошколска) ОРБ из Младеновца, на изградњи пруге и пута Коњиц-Јабланица и на подизању дужих потпорних зидова.

А на свим осталим ОРА и СОРА („Керамика" Младеновац, пут Прељина - Чачак - Ужице; „Железара“ Смедерево (два пута); *Зелени појасХ*Е „Ђердап“ (два пута); „Морава"; пруга Београд - Бар (два пута); „Копаоник" (два пута); „Јасеновац 77“; „Козљара 78“; „Ибар - Лепенац 78“; „Пештер 78“; „Посочје 78“; „Босански Брод 80“; „Власина 81“) учествовале су 22 ОРБ из Младеновца, најчешће, под називом „космајске“.

Омладина Сопота, сврстана у својих 16 посебних ОРБ, у периоду 1977-1988. године, учествовала на ОРА „Ђердап 77“; ОРА „Ниш“ (два пута); ОРА „Власина 80“; ОРА „Ибар 83“; ОРА „Неготин 84“; ОРА „Бијељина 84“; ОРА „Тузла 85“; ОРА „Петрова Гора 85“; „Козјанско 86“; ОРА „Пирот 86“; ОРА „Пештер 87“; ОРА „Подриње - Колубара 88“.

ОМЛАДИНА КРАЉЕВА И ОКОЛИНЕ НА ВЕЛИКИМ РАДНИМ АКЦИЈАМА

После бројних локалних радних акција у селима, у општини или срезу Краљево, а и напоредо са њима (јер нису никад сасвим престале, мада им се обим смањивао по задовољењу одређених локалних потреба или масовнијег одласка омладине на савезне ОРА), настаје, почев од 1946. године, период великих савезних радних акција (СОРА), на којима су учествовале и омладинске радне бригаде Краљева (жичког округа, чачанског, у чијем је саставу било и Краљево).

На Омладинској прузи Брчко - Бановићи омладина Краљева (град, срез и шире) је учествовала у оквиру окружних чачанских ОРБ, и то у:

II чачанској ударној средњошколској, у којој је било и младих радника и пољопривредника;

III чачанској сеоској ударној бригади, са укупно 220 бригадиста (80 ихје било са подручја Краљева);

На омладинској прузи Шамац - Сарајево у саставу:

I краљевачке (средњошколске) ОРБ;

I жичко-гружанске три пута ударне;

ОРБ љубићког среза, пет пута ударној;

На прузи Никшић - Титоград:

IV жичка пет пута ударна бригада

На прузи Бања Лука - Добој:

XII жичка три пута ударна ОРБ;

XIII жичка (за три месеца) дванаест пута ударна ОРБи

Краљевачка (средњошколска) ОРБ;

На прузи Кучево - Бродице у XVI српској (у којој су били и млади из жичког среза) четири пута ударној ОРБ

На прузи Шабац - Зворник учествовало је и 36 Краљевчана;

На изградњи Новог Београда омладина Краљева је у 1949. години учествовала са три сеоске ОРБ (VI жичка, VII жичка и IX жичка), а 1950. године две сеоске (X жичка, ОРБ .Дпександар Ранковић") и Краљевачка средњопшколска ОРБ;

А на подизању Мавровског система хидроелектрана учествовала је и VII жичка ОРБ;

На градњи Ваљаонице бакра у Севојну 1950. године учествовале су две ОРБ (XI жичка сеоска и једна средњошколска), а на изградњи Фабрике каблова у Светозареву, такође, две краљевачке бригаде (XIV жичка четрнаест пута ударна ОРБ и Краљевачка средњошколска ОРБ);

V све три фазе изградње Аутопута Београд - Загреб 1948. до 1950. године; Загреб - Љубљана и Београд-Ђевђелија од 1958. до 1963. године и изградњи друге траке кроз Србију и Македонију од 1977 - 1986. године, омладина Краљева и околних села дала је велики допринос. Није било године а да на изградњу ове велике саобраћајнице није отишла бар једна, а некада и три ОРБ. Укупно је из Краљева на изградњи Аутопута било 28 ОРБ, које су се враћале са звањем ударних, са тракама, повељама и другим признањима.

Тако су на деоници Параћин - Ниш, учествовале:

Краљевачка средњошколска ОРБ „Гочки партизан" са 130 бригадиста, два пута ударна (и једном ванредно) и одликована Орденом рада првог реда;

ОРБ „Аца Бановић", за два месеца четири пута ударна и два пута специјално похваљена;

Средњошколска ОРБ „Олга Јовичић - Рита", са 120 бригадиста, два пута ударна и једном специјално похваљена;

ОРБ „Предраг Велимировић'[1], са 115 омадинаца и омладинки из више о пштина Среза Краљево, пет пута ударна и једном специјално похваљена;

Краљевачка среска ОРБ, са 105 бригадиста, три пута ударна и једном специјално похваљена;

ОРБ „Пера Поповић - Ага", са 125 бригадиста из пољопривредних школа Србије и краљевачке гимназије, која је, радећи у веома тешким условима на пошумљавању голети Грделичке кписуре и на изради банкина два пута је проглашена ударном и једном специјално похваљена.

Године 1960. на изградњи Аутопута опет учествују и три краљевачке ОРБ:

У мартовској смени I краљевачка, са 118 бригадиста, у априлској II краљевачка, са 104 и у мајској смени III краљевачка, са 103 акцијаша; ОРБ „Олга Јовичић - Рита", са 103 бригадиста, била је три пута ударна и одликована Орденом рада са сребрним венцем;

А на деоници од Грделице до Скопља, 1961. године, учествовала је и Краљевачка сеоска ОРБ, четири пута ударна, једном специјално похваљена и одликована Орденом рада са сребрним венцем и била проглашена најбољом у својој смени на овој деоници Аутопута...

На изградњи „Јадранске магистрале 1961" учествовале су две, а на изградњи пруге Београд - Бар 1971 - 1975. године шест ОРБ, од којих три заједно са омладином Марибора;

На ОРА „Бања Лука 1970", на отклањању последица земљотреса, међу 33 ОРБ из целе земље, учествовале су и две ОРБ из Краљева (једна 1970. а друга 1971. године);

Укупно, на савезним ОРА, од 1946. до 1975. године, учествовало је 59 омладинских радних бригада из Краљева и околине.

Такође, омладина Краљева учествоваће и на више ОРА републичког и савезног карактера и у наредном периоду, до 1981. године.

ПОЗНАТИ АКЦИЈАШИ КРАЉЕВА И ОКОЛИНЕ

Жичке и краљевачке омладинске радне бригаде увек су имале акцијаше који су давали позитиван пример, знали да организују рад на радилишту и личним примером „повуку" целу бригаду. Овде наводимо само неколицину њих, по доприносу, познатијих од осталих.

Славко Симеуновић

Легенда краљевачких акцијаша, Славко Симеуновић из Обрве код Краљева, почео је као бригадист, наставио као командир чете и био командант бригаде.

На акцијама је провео укупно 44 месеца, а ударничку значку је заслужио 27 пута. На три радне акције био је троструки ударник.

На изградњи Аутопута његова бригада је за четири часа испунила норму предвиђену за три дана.

Симеуновић је био узор многим младим Краљевчанима, акцијаш коме није било равна.

Милутин Луковић

На пробијању тунела „Врандук", после експлозије која је разнела и последње сантиметре земље и камена, кроз указану рупу прошао је као други инер.

На изградњи Новог Београда, његова VI ужичка бригада је била најбоља на градилишту и одликована је Орденом братства и јединства. Та бригада је тада остваривала норму и до 260 одсто и била шест пута ударна. Луковић је, као њен командант, у име градитеља Новог Београда, предао штафетудругу Титу.

А на ОРА „Севојно", радећи као бригадист поставио нови рекорд - за пет сати је ископао 28 кубика земље.

Пуне три године Луковић је ишао са акције на акцију, са градилишта на градилиште, са сече дрва на пруге, са Новог Београда у Севојно, Жељин, Светозарево. И тако - три године. Увек први, увек међу најбољима.

На акцијама и добровољном раду провео је укупно 36 месеци. За то време је проглашаван 13 пута за ударника, а одликован је и Орденом рада.

Љубивоје Миленковић - Кута

Почев од 1951. године, учествоваоје на пошумљавању дворишта Гимназије; изградњи игралишта за тенис у колонији Фабрике вагона; изградњи пута Селиште - Рашкова на Гочу; уређењу излетишта „Мошин гај"; изградњи улица у граду; уређењу парка око Споменика отпора и победе; уређењу плаже на Ибру и кеја; уређењу парка око Дома друштвених организација; гашењу пожара на Магличу, Жељину и Столовима...

Краљево - ценшар 1рада

ГОРАНСКЕ НАСЕЉСКЕ АКЦИЈЕ КАО ДЕО УКУПНОГ ДОБРОВОЉНОГ ОМЛАДИНСКОГ РАДА

МИРОСЛАВ МИХАЈИЛОВИЋ,
Секретар, Покрет горана Србије

За протекпе педесетак година припадници Покрета горана добровољним радом, учешћем на једнодневним и дводневним акцијама (суботом и недељом) урадили су следеће:

- Пошумили голети на 280.891,17 ћа;
- Подигли високородне ливаде и пашњаке на 94.983 ha;

Смошра Јоранских бршада иред одлазак на радилишша

- Подигли ваншумске засаде на 31.312,5 Ма;
- Произвели милионе садница лишћара и четинара у горанским расадницима и
- Организовали бројне акције и активности образовног и друштвено васпитног садржаја, и то:
  - Уређење школске и радне средине;
  - „Посадите и Ви своја три дрвета";
  - „Дрво генерације";
  - „Горански поздрав пролећу";
  - „Новосадско пролеће";
  - Конкурс за: прозни састав, песму, цртеж, карикатуру, плакат, еколошку поруку и фотографију;
  - Сабор горана Србије;
  - Обележавање 22. априла Дана планете земље;
  - Обележавање 5. јуна - Светског дана заштите животне средине;
  - Горански еко кампови и школе (Школа лековитог биља „Копаоник", горански ЕКО камп „Вршачки брег“, Школа у природи „Тестера", ЕКО камп „Тара“, ЕКО камп .Девојачки бунар";
  - „Новосадска јесен“;
  - Међународни еколошки волонтерски кампови у организацији Покрета горана Новог Сада и Војводине;
  - Изложбе садног материјала, цвећа и аранжмана од цвећа;
  - Горанске ликовние колоније;
  - Акција на спречавању бесправне сече четинара за новогодишње празнике;
  - Обележавање 5. децембра Дана волонтера и др.

Једнодневне-дводневне горанске акције, које се, начешће, организију и изводе за викенд остају као најзначајнији облик масовног организовања младих и одраслих у реализацији планова и програма Покрета горана на нивоа општина , градова, покрајина и Републике. Такав облик активности омогућује перманентно ангажовање ве-

Још мало иа смо на радилишшу

ликог броја горана на одређеним објектима који нису много удаљени од града или другог насељеног места.

Када се погледају постигнути резултати на: пошумљавању голети, затрављивању, озелењавању, нези раније подигнутих култура, расадничкој производњи, образовним и васпитним активностима и др. не можемо, а да не наведемо један број општина које су, кроз ангажовање горана и свих других структура становништва, а уз помоћ руководстава општина и градова на свом подручју урадиле највише у одређеном периоду. То су:

Пирот, Ниш, Сврљиг, Прокупље, Димитровград, Бела Паланка, Пожаревац, Смедерево, Жагубица, Велико Градиште, Велика Плана, Кучево, Врање, Лесковац, Власотинце, Трговиште, Лебане, Владичин Хан, Сурдулица, Медвеђа, Бојник, Брус, Александровац, Краљево, Крушевац, Рашка, Нови Пазар, Тутин, Сјеница, Врњачка Бања, Јагодина, Параћин, Топола, Рековац, Свилајнац, Деспотовац, Титово Ужице, Пожега, Косјерић, Ивањица, Ариље, Бајина Башта, Љиг, Лозница, Ваљево, Љубовија, Мионица, Неготин, Зајечар, Књажевац, Кладово, Бор, Раковица, Чукарица, Врачар, Младеновац, Пећ, Призрен, Штрпце, Лепосавић, Суботица, Бечеј, Панчево, Алибунар, Зрењанин, Вршац, Нови Сад, Сомбор, Кула, Бачка Топола, Бачка Паланка, Инђија, Стара Пазова, Сремска Митровица и Нови Кнежевац.

Садња садница са зашшишшним кореновим сисшемом

Од оснивања, Покрета горана је указивао на потребу да горанске организације, окупљањем већег броја горана-акцијаша за релативно кратко време изведу радове већег обима на читавим комплексима или њиховим деловима. Ове акције представљају посебан организован начин пошумљавања голети намењених за једнодневне или дводневне горанске акције. Одликују се учешћем бригада на пошумљавању голети удаљених од насеља и путева, штоје подразумевало посебан начин организовања боравка и рада на терену.

Тако су са успехом од 1961. године организоване локалне горанске акције насељскогтипа у општинама: Пирот, Титово Ужице, Љубовија, Панчево, Алибунар, Пожега, Косјерић, Светозарево, Тутин, и Власина.

Прву насељску горанску акцију организовали су горани Пирота 1961 .године у месту званом „Широке луке“ на Старој планини. Ова акција трајала је скоро 20 година и за то време извршено је пошумљавање голети на површинама од 700 ћа. На овој акцији сваког лета радило је од 50 до 100 омладинаца уз пуну помоћ и подршку Општинског одбора Покрета горана Пирот, омладине, социјалистичког савеза и шумско-привредних организација.

Републички одбор Покрета горана Србије је непосредно помагао припрему појединих од ових акција, а код осталих вршио анализу остварених радних и финансијских резултата и дошло до јединственог закључка да су веома корисне за даљи развој Покрета горана, да захтевају обимне припреме и доста ангажовања непосредних организатора.

Припремајући се за организовање нових акција локалног а и ширег значаја Републички одбор Покрета горана је 1967.године организовао акцију „Зелени појас Ђердапа". У прве две године реализована су три пројекта на подизању зеленина на подручју Ђердапа. У наредном периоду бригадисти су извршили озелењавање новог насеља у Кладову, Медицинског центра, Гимназије, Обданишта, насеља Нови Сип и других објеката. Акција је престала са радом крајем 1970.године јер је завршила скоро све послове на уређењу и озелењавању Ђердапа и Кладова.

Постигнути су значајни резултати на пошумљавању, озелењавању и расадничкој производњи и стечена позитивна искуства у организовању акције „Зелени појас Ђердапа", коришћена за организовање каснијих горанских насељских и савезних омладинских акција на пошумљавању голети.

Савезне омладинске радне акције на пошумљавању голети израсле су из традиције насељских горанских акција у Србији.

Настале су из потребе да се непрегледне голети, које се у нашој Републици простиру на 1.350.000,00 хектара погодних за пошумљавање, од чега је преко 1.000.000,00 хектара у приватном власништву, приведу шумској култури. Већина ових радилишта је превише удаљена од насеља и путева, па се једнодневним и дводневним акцијама не би могла пошумити. Збогтога су велике горанске омладинске радне акције на пошумљавању најподеснији и најпоузданији начин пошумљавања пространих голети.

Организовању савезних горанских радних акција на пошумљавању предходилоје даље ширење и развијање добровољног омладинског рада, повећање броја акција, увећано интересовање младих за пошумљавање, јачање организација Покрета горана, формирање самоуправних интересних заједница шумарства и водопривреде, освајање и примена нове технологије пошумљавања са садницама са заштићеним кореновим системом, од Института за шумарство и дрвну индустрију. Ујесен 1977.године, горани су у сарадњи са Институтом пошумили 300 Иа садницама са заштићеним кореном.

Овладавањем новом технологијом производње и садње садница створили су се предуслови за доношење потребних Одлука за организовање савезних и републичких горанско омладинских радних акција на пошумљавању голети и уређењу простора.

Зато је Председништво Републичке конференције Покрета горана Србије крајем 1977.године предложило Републичкој конференцији Савеза социјалистичке омладине Србије да се, у периоду јуни-август 1978. године, Савезна омладинска радна акција организује на Пештеру а републичка на Власини, која ће наредне године прерасти у савезну. Тако је почело, а наредних година број акција се ширио и увећавао, све до краја 1991. године, када је престало њихово организовање.

Обилазак радилишта на ОРА „Пештер", 1978.

Тако је акцијашко лето 1978. године почело на Пештру и Власини, а наредних година настављено организовањем акција: „Пирот", „Ибар", Ушће, „Врање", „Ибар", Баљевац, „Источни Копаоник", „Копаоник", „Кадињача", „Ниш", „Титова Митровица", „Палић", „Делиблатски песак" и бројних горанских насељских акција: „Тутин", „Рашка", „Неготин", „Димитровград", „Књажевац", „Пожаревац", „Жагубица", „Нови Пазар", „Сурдулица", „Бољевац", „Медвеђа", „Бор" и др.

Озелењавање на шеренима у околини Смедерева

Пошумљавање голети путем сора и гора у периоду од 1978-1991. године

СОРА-ГОРА	Пошумљено голети ХА
СОРА "Пештер"	9.685,00
СОРА "Ибар"	4.890,00
СОРА "Власина"	10.689,00
СОРА "Врање"	5.029,00
СОРА "Пирот"	2.527,00
СОРА" Копаоник"."Источни Копаоник"	2.549,00
СОРА "Кадињача"	1.250,00
СОРА "Ниш"	134,00
ГОРА "Тутин"	672,00
ГОРА " Нови Пазар"	320,00
ГОРА "Бујановац"	100,00
ГОРА "Неготин"	158,80
ГОРА "Рашка"	261,50
ГОРА "Жагубица"	110,00
ГОРА "Сурдулица"	100,00
ГОРА "Александровац"	35,00
ГОРА "Сврљиг"	14,00
ГОРА "Бољевац"	100,00
ГОРА" Димитровград"	200,00
ГОРА "Рашка"	261,50
ГОРА "Медвеђа"	70,00
ГОРА "Сокобања"	11,00
ГОРА"Бабушница"	50,00
ГОРА "Пирот"	40,00
ГОРА " Књажевац"	257.25
УКУПНО:	39.514,05

СОРА и ГОРА на пошумљавању дале су значајан допринос у акцији „Србија без голети до 2000-те године“, јер је путем СОРА и ГОРА пошумљено 39.514,05 ха, и извршено поновно пошумљавање 6.574,00 ха култура које су оштећене сушом као елементарном непогодом.

Пошумљавање култура настрадалих од последица суше у периоду од 1986 до 1989. године

СОРА-ГОРА	ХА
СОРА "Пештер", Сјеница	2.324,00
СОРА"Ибар", Ушће	643,00
СОРА "Ибар", Рашка	422,00
СОРА "Власина", Босилеград	53,00
СОРА "Власина", Сурдулица	980,00
СОРА "Врање", Врање	638,00
СОРА "Копаоник", Брус	200,00
СОРА "Исочни Копаоник", Брус	311,00
СОРА "Пирот", Пирот	100,00
СОРА "Пирот", Бела Паланка	40,00
ГОРА "Бујановац", Бујановац	50,00
ГОРА "Тутин", Тутин	120,00
ГОРА "Ниш", Ниш	30,00
ГОРА "Нови Пазар", НовоПазар	71,00
СОРА "Кадињача", Партизанске воде	365,00
СОРА "Пирот", Димитровград	229,00
УКУПНО:	6.574,00

Поред пошумљавања и попуњавања култура настрадалих од суше један број акција је радио и на нези и одржавању раније засађених садница (Власина, Пештер, Ибар, Врање, Пирот, Кадињача, Копаоник, Тутин, Нови Пазар).

Пошумљавањем великих површина у краћем временском периоду смањују се укупни трошкови који би се, иначе, створили у дужем периоду. Поред тога, опште корисне функције шумских култура брже се остварују на већем простору, па се за краће време мењају неповољни еколошки услови великих голети.

Поред пошумљених хектара и засађених милиона садница, изузетно су значајне и друштвено-васпитне активности које се негују, развијају и унапређују на ОРА и ГОРА (такмичарски дух, курсеви, трибине, семинари, округли столови, културно-забавни и спортски сусрети, билтени, бригадне вечери, логорске ватре, братимљење) и др.

На акцији се остварује и стални васпитни утицај на младу генерацију. Рад на подизању и обнови шума доноси нову васпитну димензију којом се мења човек и његов однос према природи, проширују се сазнања о шуми, води, ваздуху и екологији уопште.

Од изузетног значаја за будући успех акције и испуњење плана је припрема омладинских и горанских радних бригада које ће радити на пошумљавању. Покрет горана Србије, а пре свега општински и градски одбори још непосредније ће се ангажовати на припреми бригада и бригадиста, за њихово учешће на једнодневним и дводневним акцијама пошумљавања, предавањима, пројекцијама филмова и др. па ће бригадисти бити психолошки и физички спремни за овај специфичан посао пошумљавања голети, што до сада није био случај са свим бригадирима и бригадама.

Позитивно је да у Покрету горана Србије, на свим нивоима организовања, није престајало организовање једно-дводневних акција на пошумљавању, озелењавању, нези раније подигнутих култура, заснивању расадничке производње и др.

Оне ће бити организоване и убудуће, јер на њима лежи будућност даљег развоја добровољног омладинског рада.

ОРА „ПЕШТЕР" (1978-1989)

Савезну радну акцију „Пештер" организовала је Међуопштинска конференција Савеза социјалистичке омладине Краљева, са жељом да се пошуме непрегледне голети Сјеничко-пештерске висоравни.

У почетку рада ОРА „Пештер" преовлађивали су Краљевчани: командант Штаба, чланови Штаба, служба ОРА. Предузеће „Србија" је организовало исхрану бригадиста.

Насеље бригадиста у Штављудобилоје име Омладинско насеље „XI конгрес СКЈ", јер је управо тих дана одржан 11. конгрес југословенских комуниста.

Почеци пошумљавања око саме Сјенице забележени су пре Другог светског рата. Ту активност наставили су Пољопривредно-шумски комбинат „Пештер" из Сјенице и горани Сјенице, који су у мањем обиму вршили пошумљавање голети и пре почетка ОРА „Пештер 78".

Припремни радови на ОРА „Пештер" започели су у марту, а организовани рад на пошумљавању Пештерске висоравни започели су 12. јуна 1978. године са првим радним даном омладинских радних бригада, у првој смени, ОРА „Пештер 78". И од тада, пуних 12 година, до 1989. године, смењивале су се бригаде у три смене годишње. За то време, укупно је пошумљено око 12.000 хектара голети учешћем 11.000 вредних бригадиста.

После прве године рада у 1978. години, код свихје владала стрепња и неизвесност како ће се саднице примити и заживети после веома оштре пештерске зиме са дебе-

Горани на Пешшерској висоравни

лим снежним покривачем и ниским температурама. И сви су били задовољни пролећним оживљавањем садница.

Највећи део пошумљавања акцијаши су обављали ручним копањем, јер техника није могла да приђе, а камоли да обрађује пештерску голет.

Од бројних тешких задатака које је ОРА „Пештер" имала, исказали су се следећи: изградња приступних путева, ради превоза бригадиста, садница, хране и воде; решавање снабдевања водом Омладинског насеља у Штављу; надокнађивање губитака због великог броја кишних дана када се није радило; стално решавање финансијских проблема; непрекидно вођење рачуна о квалитету садње и тешкоће да се јасно дефинишу годишњи радни задаци.

На ОРА „Пештер" од 1978. до 1989. године 11.158 бригадиста пошумилоје 12.270 хектара голети.

Драган Ђоловић (1982); Милован Обрадовић (1983); Душан Симовић (1984); Живорад Јаковљевић (1985); Фуад Коч (1986); Фуад Коч (1987); Синиша Савић (1988) и Синиша Савић (1989).

Друштвеним активностима у насељу поклањана је посебна пажња. Са успехом су радили бројни курсеви, културно-уметнички програми, спортска такмичења и гостовања познатих естрадних уметника.

На ОРА „Пештер 79" учествовала је и регионална ОРБ „Седам секретара СКОЈ-а", која је постигла одличе радне резултате. У трећој смени је била најбоља са просеком норме од 213,80%, са просеком ефективе 99,60%. Бригада је била пет пута ударна, добила признање „Панчићева оморика" као и признање Републичке конференције ССО Србије. На ОРА „Пештер 83" учествовала је ОРБ „Мимоир Бркушанац - Мишко" у јулу 1983. го-

Година	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Бригадиста	908	975	986	1069	980	1056	995	975	916	895	748	655
Хектара	900	1005	1150	1307	1300	1120	1150	1032	869	920	805	712

Команданти Штаба ОРА „Пештер" су били: Владан дине. Бригаду су чинили студенти Београдског универ-
Вићентијевић (1978); Шефћет Арифовић (1979); Зоран зитета и млади Краљева (дали половину ОРБ).
Стефановић (1980); Милосав Пановић (1981. секретар);

АКЦИЈЕ ГОРАНА НАСЕЉСКОГ ТИПА КАО ДЕО УКУПНОГ ДОБРОВОЉНОГ РАДА ОМЛАДИНЕ

Миодраl Ђуричић

Напоредо са организовањем све бројнијих и масовнијих омладинских радних акција на изградњи значајних саобраћајница и крупних индустријских објеката настао је и развијао се Покрет горана, који је од свог оснивања (1960. године) добровољним радом младих у свим крајевима земље, реализовао бројне програме на пошумљавању голети и уређењу животне и радне средине. А све то, поред доприноса развоју шумарства као привредне гране, а посредно и здравствене заштите становништва, имало је утицаја и на рађање и неговање еколошке свести.

Чланови нове организације, током 1960. и 1961. године, пошумили су 10.000 хектара голети, уредили 82 хектара паркова и произвели 3.500.000 садница.

У многим местима брдско-планинских предела, организоване су једнодневне и дводневне акције на пошумљавању мањих или већих површина у њиховој околини и, углавном, са школском омладином. Али, у укупној активности Покрета горана, великог значаја имале су и имају акција насељског карактера.

Удаљеност пространих голети и других површина од насеља и путева захтевала је да се на посебан и веома успешан начин организује боравак учесника у овим акцијама, формирањем насеља, па да се за релативно кратко време пошуме велике површине голети и другог непољопривредног земљишта.

Такву акцију, први су организовали горани Пирота, још 1961. године, у месту званом *Широке Луке.* Од тада, па до 1980. године, када је почела савезна ОРА „Пирот 80",с иваког лета 50 до 100 омладинаца је радило на припреми земљишта за пошумљавање и очетињавање смрчом и буковим шумама и већим комплексима на Старој Планини, чиме су умногоме измењене и квалитетом обогаћиване површине високих шума.

Горанска акција насељског типа у Широким Лукама трајала је скоро 20 година. За то време извршеноје пошумљавање голети и очетињавање на око 700 хектара. Бригаде горана биле су смештене у касарни у Височкој Ражани и у радничком насељу у Широким Лукама. У тој акцији учествовало је неколико генерација пиротске омладине, створивши, тако, традицију насељских горанских акција у Србији.

Тих година локалне насељске акције организоване су и на Маљену, Власини, Дивчибарама, Кучају и другим локацијама, у трајању од седам дана до три недеље.

А прва већа горанска акција ове врсте покренута је 1967. године на озелењавању подручја Ђердапа *(Зелени појас Ђердапа).* На тој акцији су учествовале омладинске - горанске бригаде из целе Југославије и трајала је све до 1970. године.

Радила је на принципу самофинансирања. Имала је и обезбеђен кадар за пројектовање и сопствени расадник за производњу садног материјала. Тај Расадник, у оквиру ове акције, битно је допринео реализацији пројеката озелењавања Ђердапа, Кладова и нових насеља у близини Хидроелектране „Ђердап Г.

Искуства стечена у реализацији акције *Зелени појас Ђердапа* коришћена су и за организовање насељских акција седамдесетих година прошлог века.

Замах добровољног омладинског рада у том периоду (ОРА „Београд", ОРА „Морава", ОРА „Београд - Бар", ОРА „Ниш" и др) и развој технологије пошумљавања са заштићеним кореном (контејнерске саднице) омогућили су покретање више насељских горанских акција, које су имале републички и савезни ниво и обухватале много већи број учесника на обимнијим планским задацима (Власина и Пештер).

Прва савезна горанска акција организована је на Пештеру 1978. године. Исте године отпочела је слична ак-

ција и на Власини, која је у првој години имала републички значај, а наредне, 1979. године, прерасла је у савезну горанску омладинску акцију.

Искуства ових вишедневних акција су веома позитивна, јер се за период од три летња месеца пошуми више десетина хектара, што није било забележено у дотадашњој шумарској пракси.

Пођумљавањем великих површина у краћем временском периоду смањују се укупни трошкови, који би се, иначе, створили у дужем периоду. Поред тога, општекорисне функције шумских култура брже се остварују на већем простору, а тиме и брже мењају неповољни еколошки услови великих голети.

Познато је да се на горанским омладинским акцијама остварује специфичан васпитни утицај на младу генерацију, који за основу развијања еколошке свести, има добровољни рад. Ангажовање младих на обнови и подизиању шума доноси нову васпитну димензију којом се мења човек и његов однос према природи. Проширују се његова знања о шуми, води, ваздуху и екологији, уопште.

У периоду 1978 - 1980. године на укупно девет горанских омладинских радних акција учествовало је 5.650 бригадиста, који су пошумили 5.650 хектара голети и других непољопривредних површина земљишта:

Година	ОРА	Пошумљено хектара	Учествовало бригада
1978.	"Пештер" "Власина"	1.009 704	900 420
1979.	"Пештер" "Власина"	1.000 945	900 900
1980.	"Пештер" "Власина"	1.200 1.240	1.050 900
	"Пирот"	270	250
	"Ибар" Баљевац	170	150
	"Ибар" Ушће	204	180
	Свега:	6.742	5.650

Једнодневне Горанске акције школске омладине Пироша. Слика 1оре бршада економске школе, а доле бртада основне школе из Велике Лукање

BOLEN MI LEŽI

Tekst: Narodni

Andante sostenuto

БО-ЛЕН МИ ЛЕ-ЖИ МИ-ЛЕ ПОП ЈОР-ДА—— НОВ.

mf НАД ГЛА-ВА МУ СЕ-ДИ СТА-РА МУ НАЈ-КА, mp ЖАЛ-НО ГО

ЖА-ЛИ, rit. ТИ-ХО МУ ЗБО-РИ. mp SOLO ten. СТА-НИ МИ, СТА-НИ,

МО-ЈЕ МИ-ЛО rit. ЧЕ—— ДО! pp ТВО-И ТЕ ДРУ-ГА-РИ ПО СО-КА-ЦИ

ШЕ-ТАТ, mp ПО СО-КА-ЦИ ШЕ-ТАТ, ЖАЛ-НИ rit. ПЕС-НИ ПЕ-АТ.

mp ЖАЛНИ ПЕС-НИ ПЕ-АТ, ТЕ-ВЕ ТЕ СПО-МИ—— НАТ.

1. БОГ ДА ГО ПРО-СТИ МИ-ЛЕ ПОП ЈОР-ДА-НОВ,
2. МИ-ЛЕ ПОП ЈОР-ДА-НОВ ЗА НА-РОД ЗА-ГИ-НА,

МИ-ЛЕ ПОП ЈОР-ДА-НОВ 1. ЗА НА-РОД rit. ЗА-ГИ-НА. ppp
ЗА НА-РОД ЗА-ГИ-НА

2. ЗА МА-КЕ—— ДО-НИ-ЈА!

БЕОГРАД (1958- 1967)

ОРА „АДА ЦИГАНЛИЈА"

Напоредо са наставком изградње Аутопута „Братство - Јединство" - деонице од Загреба до Љубљане и покретањем броЈних, мањих и већих локалних радних акција у свим градовима и крајевима земље, омладина Београда, уз учешће једног броја бригада из других градова, 1958. године започела је своју десетогодишњу радну акцију на уређењу Аде Циганлије.

Потед на Аду Цшанлију са језером

О коришћењу вредности, које може да пружи Ада, размишљало се и у Милошево доба, када је велики Кнез још 1821. године прогласио Аду државним добром. А забележено је и то да је јуна 1908. године на Ади одржан чувени Тројички сабор, а део запуштеног острва само за ту прилику био је претворен у шеталиште са вашарским павиљонима, кафаницама, рингишпилима и сл.

У првим, тешким годинама после Другог светског рата уочено је да скоро у самом центру Београда, постоји речно острво које, кад би се уредило и уз њега створило језеро, као велико купалиште, могло многим Београђанима да олакша и ублажи спарне летње дане, па и да замени одлазак на море, или друга летовалишта.

По изради одговарајућих пројеката и обезбеђењу почетих средстава, Ада је 1958. године, посталаједно од значајнијих београдских градилишта, на које ће у наредних десетак година долазити омладинске радне бригаде - београдске и из других крајева земље.

Завршетком радова на Београдском сајму и Стадиону на Карабурми, прешло се на уређење Аде Циганлије у велико излетиште и рекреациони центар Београђана.

Чим је ова идеја прихваћена од руководства Града и његових урбанистичких служби и разрађен пројекат, његово остварење је почело, већ од 15. јуна 1958. године.

Пуна два месеца, до 15. августа, 16 омладинских радних бригада из Београда и Загреба, у две смене, радилоје на уређењу терена на Ади Циганлији, рашчишћавању и крчењу шибља, изради стаза и шеталишта.

Већ у првој, 1958. години, на овој акцији је учествовало 1.600 бригадиста. И следећих година овде се окупљало, просечно, око 1.500 омладинаца и омладинки годишње. А према годишњим извештајима, највише их је било 1960. године, када су Аду уређивале 22 бригаде, са 3.144 омладинца и омладинке, остваривши укупно 565.920 радних сати.

Започети у претходној, 1958. години, радови на Ади у 1959. години окупили су 22 бригаде из Београда и Загреба. Смештене под шаторима у Кошутњаку, ове бригаде су сваког радног јутра силазиле на Аду и радиле на

Бршадисши из За1реба и БеоГрада на Ади

њеном уређењу, али и у парк-шумама Кошутњака и Звездаре, као и на неким објектима у Новом Београду.

У Кошутњаку бригаде су проређивале шуму на површини од 500 метара квадратних и исекле и изметриле 300 кубних метара дрва, уредиле пешачке стазе, а у парк-шуми на Звездари градиле пешачку стазу од подножја шуме до Опсерваторије.

ђивана плажа; такође, крчена је шума и уређиване стазе у Кошутњаку, на Звездари и у Топчидеру.

У насипе и друге објекте на овим теренима уграђено је 56.500 кубних метара материјала (земље, камена, бетона...).

На Ади и око Аде, као и на свакој омладинској радној акцији, текла су уобичајена свакодневна догађања, почев од смештаја под шаторима на обронцима Кошут-

Коиање земље са једноI иозајмишша, ушовар у кола и одвоз на нивелацију шерена

На самој Ади Циганлији бригадисти су, такође, проређивале шуму, уређивале стазе и игралишта у новом забавном парку.

Године 1960. настављена је акција на уређењу Аде Циганлије, парк-шума на Кошутњаку и Звездари. А бригаде су биле смештене у новом Омладинском насељу, под шаторима, на Ади Циганлији.

Тога лета, у две смене, на Ади се окупило 3.144 младића и девојака, распоређених у 22 бригаде из Београда и Загреба, које су током 60 дана трајања акције оствариле 565.920 норма часова.

ОРБ „Марија Бурсаћ" на насиiу, 1960.

Конкретно, поред постављања каблова за електричну мрежу у неколико београдских улица, урађено 1,5 километар насипа на Ади с новобеоградске стране, уре-

њака, у близини Пионирског Града, јутарње гимнастике постројавања по четама, дизања заставе и слушања химне, читања дневних заповести... до одласка на обалу Саве, преласка на Аду преко понтонског моста и такмичења у обављању послова на крчењу растиња, довожењу земље обичним колима са коњском запрегом, насипању мочварног дела острва, прављењу земљаног бедема за заштиту од поплава, трасирању и изради саобраћајница... а после шесточасовног рада, враћања у омладинско насеље на ручак, краћи поподневни одмор и све до повечерја, учешћа у разним облицима културне и спортске активности и разоноде.

Проглашење бригада ударним или похваљеним и додељивање прелазне заставице најбољој, а појединцима звања ударника са значком, била су значајнија догађања на овом градилишту, или у насељу.

Тито међу бригадистима на Ади

Те, 1960. године председник Тито је приликом једне своје шетње обалом Саве посетио градитеље Београда. Сазнавши за долазак драгог госта, бригадисти су стигли да уреде своје насеље, спреме добар акцијашки ручак, украсе добар део Аде и ураде прилазни пут и понтон за пристајање чамаца. Али, Тито се неочекивано нашао на плажи пуној купача на новобеоградској страни. Да се велико разочарење градитеља на Ади брзо заборави, побринуо се и сам председник Тито, који је, само три дана касније, заједно са председником Судана, Абудом, пуна три часа провео у обиласку Аде и омладинског насеља.

Председници Тишо и Абуд на Ади

Године 1961. на Ади је, у три смене, 40 омладинских радних бригада, са око 4.800 бригадиста из Београда, Загреба и Сплита, подигло три километра насипа, градили обалоутврду поред Саве, крчило шуму и уређивало травњаке на овом острву, Кошутњаку и на Звездари.

Те 1961. године у другој смени на ОРА „Ада Циганлија“ билоје 13 бригада, од којихје Београд дао девет, а Скопље, Загреб, Пећ и Обреновац по једну. У тој смени, радилоје 1.800 младића и девојака. Међу њима и 18 омладинаца из Уједињене Арапске Републике.

Већ на крају прве декаде за ударне су проглашене: ОРБ „Здравко Цветковски" из Скопља, ОРБ „Станко Булић" из Пећи, ОРБ „Јакуб Кубуровић“ из Земуна и три београдске бригаде („Моша Пијаде“, „Дleкса Девић“ и „Сретен Младеновић“). А Похваљено је седам омладинских радних бригада.

Свој једномесечни боравак и рад на Ади, друга смена је завршила 9. августа, штоје обележено скромном свечаношћу у Омладинском насељу, на којој су бригадистима подељене учесничке и ударничке значке и похвалнице.

Током свог једномесечног боравка у тој другој смени бригаде су:

- Ископале и уградиле у насип, који ће да штити острво од плављења - 89.910 кубних метара земље;
- Скинуле горњег слоја - хумуса - на местима где се копала земља и пролазила траса насипа - 4.030 м^3;
- Иа тим местима посекле 1.453 м^3 дрвета;
- Искаширале површину насипа од 22.191 м^2.

Друга смена није радила само на Ади. Београдска ОРБ „Вељко Дугошевић“ у трећој декади је радила на Бежанијској коси. За девет радних дана она је, поред осталог, ископала ровове постављене за водоводне цеви дужине 3.200 метара.

За свој пожртвовани рад, ОРБ су, поред многих награда у спортским и музичким реквизитима, добиле вишеструка ударништва и похвалнице. Тако је Пећка ОРБ „Ратко Бурић“ четири пута проглашена за ударну и специјално похваљена, а једном је била и носилац прелазне заставице Главног штаба. Такође, 29 бригадиста је добило ударничке значке, а 38 похвалнице. По својим заслугама њој се придружила бригада „Драги Живковић - Гага“ из Обреновца, која је четири пута проглашена за ударну, а у трећој декади јој је додељена и прелазна заставица Главног штаба, а и специјална похвалница за спортске активности.

У насељу се дуго причало о подвигу младића и девојака Београдске омладинске радне бригаде „Моша Пијаде“, који су (а било ихје 110) за један радни дан од шест часова ископали и утоварили 758 кола земље. Тоје био рекорд насеља, штоје по грађевинским прорачунима значило ипсуњење норме од 217 одсто.

Истог дана су почеле да стижу бригаде треће (последње) смене за ово лето. Биће их укупно 11, састављених од 1.300 младића и девојака из Новог Сада, Косовске Митровице, Земуна...

У првих десет дана, трећа смена је:

- Довршила започети насип, пошто је ископано и у њега уграђено 30.000 м^3 земље;
- По завршетку насипа, градиле пут преко острва, који ће везивати рукавац Саве с купалиштем на другој страни, које треба да се изгради следећих година. У тај пут је уграђено 80.000 м^3 земље. (Д.Р)

Омладинска радна бршада „Марија Бурсаћ“ са Звездаре, на Ади 1960.

У шренуцима одмора иесме уз хармонику и...

Сами бригадисти су припремали своје самосталне приредбе. Занимљива је њихова прича заштоје прекинуто такмичење за највеселију бригаду:

Почели смо да се такмичимо, али кад смо осетили да ће радови заостати и да ћемо пасти у временски шкрипац, прекинули смо. Морали смо да радимо. Иначе, обављена су такмичења у фудбалу и другим спортским дисциплинама. Постигнути су изврсни резултати у неким дисциплинама, чак смо се приближили југословенским рекордима. (Петар Пајић)

..Лишару

Шта се још 1961. радило на Ади?

ПуШниче, кад дођеш у Беофад, кажи мојој мами да ми донесе Шету џема...

Табла с оваквим натписом је стајала испред Омладинског насеља на Ади Циганлији.

Иначе, прелазећи на озбиљније теме, с београдске локације радне акције на уређењу Аде Циганлије, забележено је и ово:

- У првој смени радило је тринаест бригада, дванаест београдских и једна загребачка. Имају око 1.700 бригадиста;

- Све бригаде су средњошколске;

- Ове бригаде су смештене у два насеља под шаторима;

- Десет бригада је градило насип, који ће штитити острво од високог савског водостаја. Једна бригада је секла дрва, а две радиле у Хајд-парку, на Сајмишту и у Кошутњаку, на уређењу градског зеленила;

- Друга смена, 16 бригада, дошла је 11. јула, а трећа почињала 9. августа.

- Штаб акције је предвиђао да ће до краја лета кроз радилиште проћи око 5.000 бригадиста;

- Од послова које је 1961. године требало завршити, најважнији су били: да се ископа 185.000 кубика земље и песка, изгради насип. Дирекција за уређење Аде Циганлије, која је инвеститор радова, првобитно је предвидела да се угради 185.000 кубика, па је онда смањила на 150.000. Међутим, бригадисти и штаб акције нису се сложили са смањењем и у свој план за ово лето, ипак, убележили су крајњу бројку од 185.000 кубика.

У козарачком колу

- До тада је ископано 35.000 кубних метара земље и песка, и исечено око 3.000 кубика дрва.

Једног дана у насељима се појавила београдска санитарна инспекција која је разгледала насеље и на крају се све завршило само приговором да је један шатор мали да у њему станују три бригадиста. Према њиховом налазу у сваком шатору могу да бораве највише два станара. Према томе, требало би набавити нове шаторе...

На ово су чланови штаба имали противпредпог. Наиме, они су предложили да санитарци издају легитимације инспектора једној групи бригадиста, која би кренула у инспекцију по београдским посластичарницама и неким „угоститељским објектима". Од наплаћених казни могли би после да се купе шатори. То је био и предлог друге стране...

Спор се завршио обостраним прећутним споразумом...

Причало се да је било бригада које, кад увече приреде логорску ватру, строго одреде границе око својих

ОМЛАДИНСКЕ БРИГАДЕ
НА УРЕЂЕЊУ АДЕ
ЦИГАНЛИЈЕ, 1962.

Бртаде ирве смене из Бео1рада, Ниша, Новог Сада и Земуна

Бртада сшиже на Јрадилишше на Ади

Омладинско насеље на Ади

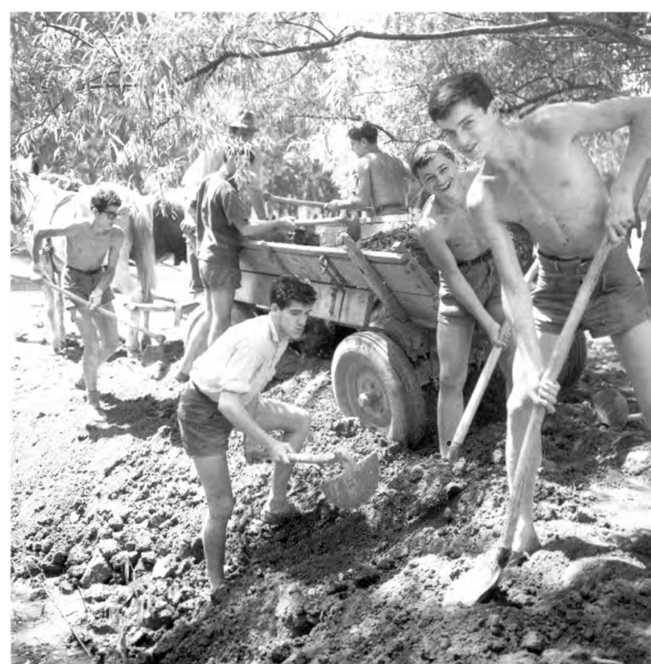

ОРБ „Браћа Срнић"

НА РАДИЛИШТИМА
АДЕУ 1964.

шатора и не пуштају друге бригадисте да им се приближе и прикључе.

Првих дана вода за пиће се на градилиште доносила у дрвеним бурадима, у којима је претходно стајала ракија. Поред тога, воде није је било сасвим довољно, па је понеки ожеднели бригадиста илегално гасио жеђ чак и савском водом.

Када је на крају декаде читана одлука о најбољим бригадама, командант Бригаде .Драганче Павловић", незадовољан што његова екипа није на врху, забраниоје својим бригадистима да поздраве остале награђене бригаде.

Већ десет дана младићи и девојке са острва младости остварују план предвиђен за следећу 1962. годину. Сутра, када бригаде последњу пут пређу понтонски мост, који Аду Циганлију спаја са Београдом, за њима ће остати:

- Насип дуг три километра, који ће бранити Аду од поплава, а у који је уграђено 180.000 кубних метара земље;

- У Кошутњаку и на Ади очишћено је пет стотина хиљада квадрагних метара од траве, жбуња и другог корова. Истовремено, извађено је 3.500 пањева, који су сметали. Исечено 5.761 кубни метар шуме и скинуто 20.000 кубних метара хумуса.

- У канал, дуг скоро пет километара, положене су водоводне цеви до новог насеља у Сурчину;

- Ископанио дуж насипа на Ади око две хиљаде јама за саднице;

- Много склопљених пријатељстава са безброј адреса, исписаних по блоковима и папирићима...

На једном иредавању

То би, отприлике, не улазећи у детаље, био рапорт који би 4.500 младића и девојака из шест градова могли да поднесу својим друговима.

И лоред кише која је омела почетак акције, бригадисти су успели да за осамдесет радних дана испуне овогодишњи план и да почну да раде за следећу годину.

Од тридесет и осам бригада из Београда, Загреба, Новог Сада, Скопља, Пећи и Косовске Митровице, као најбоље, по сменама, показале су се:

Бригада „Иван Милутиновић" из Земуна, „Моша Пијаде" из Београда и „Петар Драпшин" из Новог Сада. Земунска радна бригада „Иван Милутиновић" држи досад необорени рекорд у учинку за један дан. Успели су да остваре предвиђену норму за 212%.

Бртадисши Мија Мишровић
и Слободан Марковић, 1962.

Поред рада на уређењу Аде и осталих делова града, бригадистима је увек остајало довољно времена и за друге делатности:

Одржавани су четни и међубригадирски сусрети у малом фудбалу, рукомету, одбојци, пинг-понгу и шаху. У другој и трећој смени, бригаде су се такмичиле за спортску бригадирску значку.

Логорске ватре, уз музику, песму и шале, пламтеле су сваке вечери. Бригадама су често у посету долазили и чланови разних културно-уметничких друштава.

У1962. години на Ади је радило 20 омладинских радних бригада са 2.250 младића и девојака из Београда, Загреба, Сплита и са Београдског универзитета. Следеће, 1963. године, на Ади ће радити, углавном, средњошколска омладина у трајању од два месеца.

Подизање Центра за ванармијско васпитање омладине у Бубањ Потоку

Године 1963. започета је и акција на изградњи Центра за ванармијско васпитање омладине у Бубањ Потоку, недалеко од Београда, поред самог Аутопута према Нишу, а организоване су и акције на изградњи и уређењу насеља, улица и травњака у Банатској и Бачкој улици, на Дунавском кеју и у насељу „Марија Бурсаћ" у Земуну.

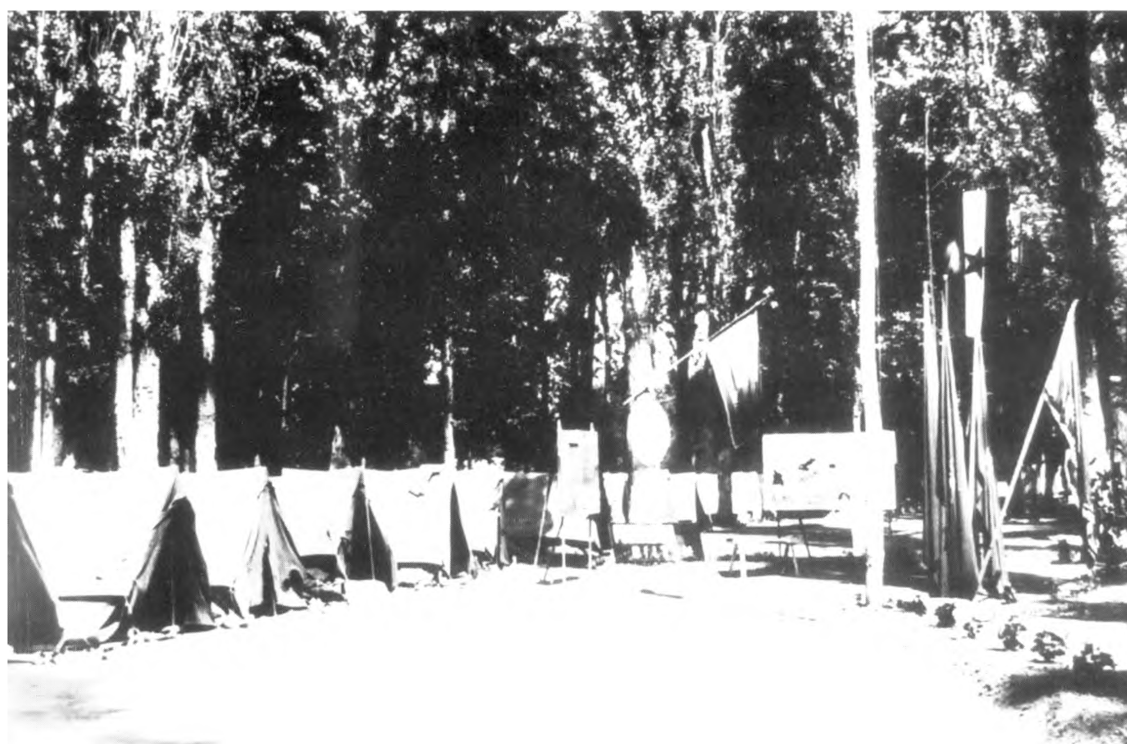

Омладинско насеље иод шашорима на Ади Цшанлији

Радна акција на поцизању Центра у Бубањ Потоку трајаћеје до 1969. године.

Забележено је да је 1965. године на радној акцији у Бубањ Потоку учествовало пет ОРБ, а у 1967 - четири бригаде, са 300 младића, и девојака који су за месец дана ископали око 7.000 кубних метара земље, уградили око 4.000 кубика камена и уредили око 1.000 метара дренажног канала.

Велика чесма у омладинском насељу

Године 1968. и 1969. на довршењу овог Војно-наставног центра, у по две смене, учествовало је 10 бригада са око 600 београдских средњошколаца.

Последње године на ОРА „Ада Циганлија"

У 1964. години на Ади се, од 14. јуна до 20. августа, поново окупило 16 бригада, са 1.750 младих, које су за непуна два месеца на Ади и Кошутњаку извадиле 21.775 пањева, очистиле од корова 368 хектара земље од корова, исекле 4.567 кубних метара дрва, уредиле осам хектара стаза и путева, пренеле 400 кубика разног материјала, испланирале и профилисале око 14.000 кубика шљунка, урадиле 1.400 метара банкина и на рушењу и уређивању простора око старог купатила утрошиле око 7.000 радних часова;

Године 1965. на Ади у две смененеје радило по осам бригада на уређењу Бубањ Потока са пет бригада уједној смени;

У 1966. години радови на Ади Циганлији и Бубањ Потоку су привођени крају, а у последњој, 1967. години, на уређењу Аде Циганлије - од 3. јуна до 1. септембра - 22 бригаде, са око 1.900 младића и девојака, завршило је изградњу великог Рекреационог центра на овом острву.

Тако је у периоду 1958-1967. године на савезној омладинској радној акцији на уређењу Аде Циганлије радило укупно близу 120 бригада са око 15.000 младића и девојака.

После иедесеш 1одина, бртадисши вешерани на свечаном ошкривању преуређене спомен чесме

МИОДРАГ - МИЈА МИТРОВИЋ

Рођен је 1940. године у Водњу код Смедерева. Основну школу је завршио у Водњу, Гимназију у Београду, Правни факултет у Београду 1964. а специјалистичке студије из области међународних уговора 1977. године. Митровић је учествовао на седам ОРА, и то:

- на изградњи Београдског сајма 1957. године у ОРБ „Дара Павловић" са Звездаре;
- на Ади Циганлији 1960. године, као заменик команданта ОРБ „Марија Бурсаћ" са Звездаре;
- на Аутопуту „Братство-јединство" 1961. године, омладинско насеље Романовци код Куманова, где је био заменик команданта ОРБ „Брацо Бјелић" са Врачара;
- на ОРА Ада Циганлија 1962. године, члан Главног штаба;
- у Омладинском кампу на Мазурским језерима у Пољској, 1963;
- на међународној омладинској радној акцији у Египту, оаза Вадијел Натрун, Долина соли, 1964;
- на ОРА Ади Циганлији 1967. године био је члан Савета насеља.

Три пута је био ударник: на Аутопуту 1961, на МОРА у Египту и на Ади Циганлији 1967.

Радио је као секретар Дома омладине Врачар, секретар Градског већа Народне технике Београда, председник Општинске конференције ССРН Звездаре, директор Астрономске опсерваторије у Београду, председник Извршног савета Скупштине општине звездара, директор Дома културе „Вук Караџић" у Београду, саветник председника у Влади РС; у Влади СРЈ: секретар Савезног министарства за развој, науку и животну средину, секретар Савезног министарства за унутрашњу трговину, опуномоћени министар у Савезном министарству иностраних послова, саветник за дијаспору у амбасади СРЈ у Аустрији.

Налазио се на неколиким функцијама у организацијама Савеза омладине Београда, Градској конференцији ССРН Београда, био члан Председништва КПЗ Београда, Управног одбора музеја „Никола Тесла", Научног удружења „Милутин Миланковић", Извршног одбора Заједнице науке РС.

Носилацје више друштвених признања и одликовања, међу којима Ордена рада I реда и Ордена заслуга за народ.

Сада је председник Удружења учесника омладинских радних акција Београда.

НЕПРЕКИНУТИ НИЗ ОМЛАДИНСКИХ РАДНИХ АКЦИЈА НА ТЕРИТОРИЈИ БЕОГРАДА

У оквиру ОРА „Београд", од 1965. до 1975. године, омладинске радне бригаде су завршавале раније започете и градиле нове објекте у скоро свим деловима Града и ближе околине, међу којима су у наставак изградње стамбених и саобраћајно-комуналних објеката на Новом Београду, Београдском сајму, Омладинском стадиону на Карабурми и на регулацији Топчидерске реке и др[94]

Регулација Топчидерске реке

Од приградских насеља Кнежевца и Кијева према ушћу у Саву, преко пута Аде Циганлије, вијуга Точидерска река, којаје годинама представљала главни колектор за отпадне воде раковичког индустријског басена (отпадне воде Фабрике „21. маја", „Рекорда", „Фригостроја", „Ливнице", „Индустрије мотора Раковица", изливале су се у Точидерску реку). А када дођу јесење или пролећне кише, па отапање снега, наизглед питома, Топчидерска река умела је да подивља и да наноси огромне материјалне штете индустријским објектима и плодном земљишту с њене обе стране.

Коиање новоI кориша Тоичидерске реке

У кориту Топчидерске реке, као у арени, храбри и вредни бригадисти су водили немилосрдну борбу - често и до колена у блату - са хиљадама кубика земље и камења.

Само у време получасовне маренде (ужине) и још понеког краћег предаха у смени, они прикупе снагу за јачи удар, како би противника положили на плећа.

Ту није било нерешених резултата. Увек се ишло на нокаут, на победу.

Тако су београдски бригадисти смело загазили муљ и блато у старом кориту Топчидерске реке, на потезу од моста у Кнежевцу до самог ушћа, да би уз помоћ специјализованог Предузећа „Иван Милутиновић" и Предузећа „Жеграп", у периоду од 1976. године до 1982. године у потпуности завршили ново, бетонирано корито реке са испустима, косинама, лепо уређеним обалама.

Истовремено, корито је детаљно очишћено од наноса и муља, а у делу кроз топчидерско излетиште направљене су стазе за рекреативну шетњу, што целом овом крају, дуж трамвајске пруге од Београда до Раковице, даје много лепши и пријатнији изглед.

Топчидерска река тако је коначно обуздана, те више, ни у време највећих падавина и отапања снега, не наноси штете у својој околини.

Инвеститор радова на Топчидерској реци била је Дирекција за обале, приобаље и речне сливове „Хидрозавод", касније Самоуправна интересна заједница водопривреде Београда, у непосредној сарадњи са Предузећем „Иван Милутиновић", углавном, у летњем периоду, када је, уз помоћ вредних акцијаша и реализован највећи део послова.

С мање тешкоћа, али са истом жестином, бригадисти су се с крамповима и лопатама борили и на теренима у Раковици, на Новом Београду, код блокова 23, 45 и 70.

Уређење обала Саве и Дунава

Ретко који град на свету може да се похвали тиме да излази на обале двеју пловних река, да је окружен водом у дужини од преко тридесетак километара, да „силази на реке које живот значе". А те обале су, из године у годину, уређивали и неговали вредни бригадисти у оквиру београдских радних акциј.

Започето 1976. године, уређење и изградња шеталишта дуж леве обале Саве, од старог Железничког моста до моста у Бранковој улици, настављено је и у на-

[94] За овај део текста коришћени су подаци и фотографије, садржани у публикацији *Бео1рад - 1рад акцијаша,* Градска конференција ССо Београда и ОРА „Београд" 1985.

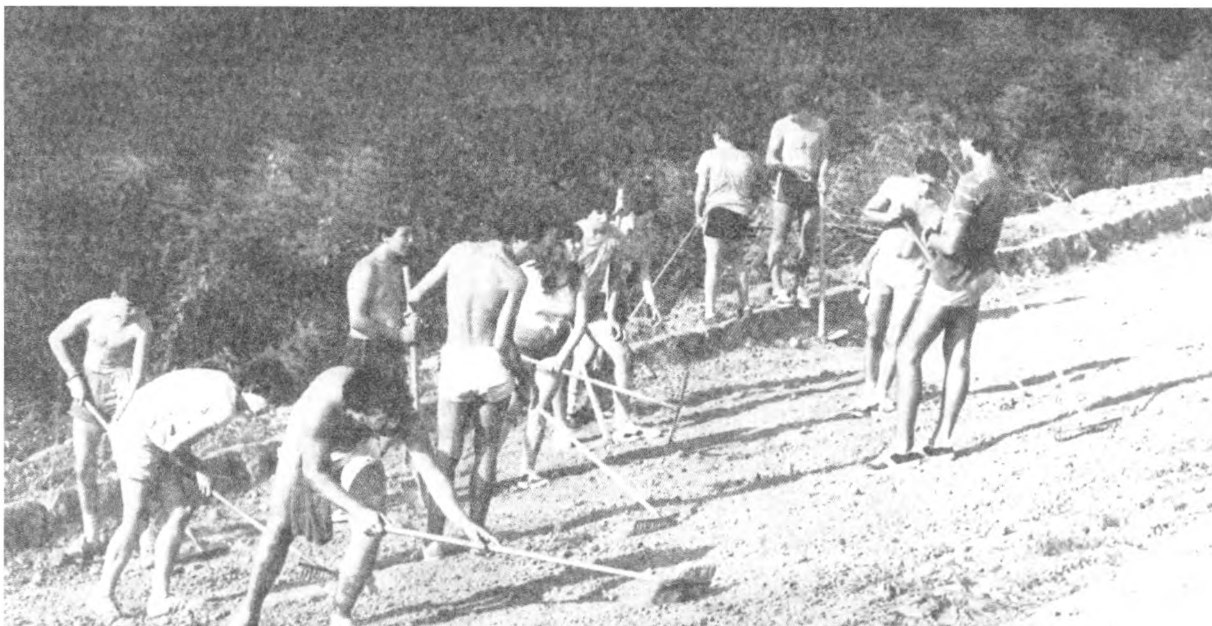

Изградња обалоутврда на Сави и Дунаву

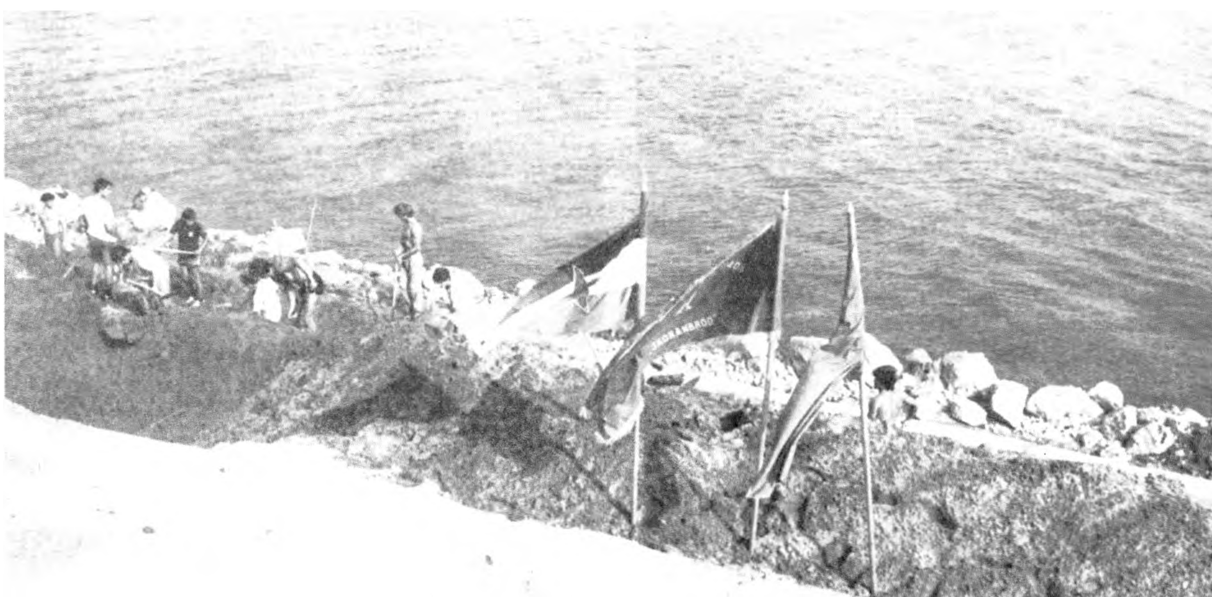

редним годинама дуж леве обале Саве, поред блокова 70 и 70-а, 44 и 45, у Новом Београду, повремено и на десној обали Саве поред Београдског сајма, затим на десној обали Дунава код Спортског центра „25. мај", и на десној обали рукавца Дунава, поред хотела „Југославија", на Кеју ослобођења у Земуну и на насипу поред Дунава на Ади Хуји и на левој обали Дунава око Панчевачког моста.

ОРА „БЕОГРАД" (1976-1988)

Пошто је Београд са својим омладинским радним бригадама запажено учествовао на бројним градилиштима широм Југославије, после извесног затишја у организовању добровољног рада омладине, руководство омладине Београда, подржано од осталих друштвено-политичких организација и Скупштине Града, покренуоје 1976. године Омладинску радну акцију „Београд" 1976 -1978.

После пуних пет година од последње омладинске радне акције (1971), у време када су многи већ били заборавили омладинска насеља, смотре постројених бригада, младалачки полет и песму којима су одзвањала градилишта на Новом Београду и Ади Циганлији, иницијативом ГК ССО Београда, подржаној од осталих друштвено-политичких органа и Скупштине Србије, кренула је нова ОРА „Београд 76" која је, с обзиром на инсистирање омладине (и чињеницу да је у самом Београду, сваке године, остајало, у просеку, од 3.000 до 5.000 младих који нису могли да стану у бригаде свога краја, школе, факултета), требало да траје најмање пет година, са могућношћу организовања и у дужем периоду на следећим радилиштима:

Планирано је да сваке године 24 ОРБ, са по 600 бригадиста у свакој од три смене (укупно 1.800 бригадиста) годишње остваре 241.920 норма часова (дневно по шест ефективних сати).

Тако је ова радна акција у 1976. години организована у две, а у 1977. у три смене, са укупно 2.600 бригадиста, сврстаних у укупно 50 омладинских радних бригада.

Свеукупни радни задаци ОРА „Београд" садржани су у Програму регулације Топчидерске реке, изградње инфраструктурних објеката и Спортско-рекреативног центра Ада Циганлија.

- Својим радом и активношћу ви ћете допринети да застава рада, братства и јединства, пријатељства и другарства, коју смо развили на овој акцији, остане трајно у нашим сећањима, као што ће објекти које радимо остати симбол нашег рада, ентузијазма и прегалаштва - рекао је постројеним бригадистима друге смене савезне омладинске радне акције „Београд 76", Миливоје Марковић, председник Градске конференције ССО Београда.

У другој смени, ОРА „Београд 76" радиле су бригаде из Ивањице, Нове Црње, Сарајева, Госпића, Дервенте, Ниша, Сплита, Београда, Загреба, Метковића и Неготина на Вардару. Међу 502 бригадиста, највише је ученика, затим младих радника, студената и пољопривредника.

У новом коришу Тоичидерска река биће мно1о мирнија

Омладинско насеље у Кошутњаку, где су били смештени бригадисти овогодишње радне акције „Београд 76", посетили су Живорад Ковачевић, председник Скупштине града и Миљенко Зрелец, председник Извршног савета Градске скупштине. Са њима су истовремено били и представници Дирекције за изградњу и уређење обала, приобаља и речних сливова, који су, иначе, инвеститори овогодишњих радова.

После разговора са руководиоцима акције, гости су обишли градилишта у индустријској зони Раковице, где се регулише слив Топчидерске реке и на левој обали Саве, где се уређује обалоутврда.

Насеље Звездани 1ај

Поново на Ади и...

После дуже паузе, бригадисти су 1977. године поново запосели Аду Циганлију, изводећи значајне радове на детаљном уређењу зелених површина, а следеће 1978. године и на уређењу објеката на којима је одржано XII светско јуниорско првенство у веслању и Светско првенство у кајаку и кануу на мирним водама.

...У Бубањ потоку

У Омладинском насељу у Бубањ Потоку 600 бригадиста у другој и 510 бригадиста (10 бригада) у трећој смени 1977. године, обављали су радове на радилиштима у Топчидеру, Раковици, Ади Циганлији у Новом Београду...

Бригадисти из Сребренице, Сплита, Смедеревске Паланке, Параћина, Лебана, Гаџиног Хана, Мерошине, Суботице, Бољевца, Тутина и других места у својој трећој смени, за месец дана остварили су 72.000 ефективних норма часова на ископу 18.000 кубика земље са око 10.000 квадратних метара скинутог хумуса, са око 15.000 метара квадратних посеченог шибља и другог растиња.

По повратку са радилишта бригаде су се укључивале у разноврсне културно-забавне и спортске програме: једни су похађали неки од десетак курсева (фото-кино, возачки, тракторски); други играли кошарку, фудбал или стони тенис; а највише их је било у Школи самоуправљача Београда.

Почетак, ток и завршетак „ОРА Београд" 1977 - 1988.

Када је ОРА „Београд 77" и званично отворена, многе норме су већ биле оборене. Бригадисти су дошли раније и, пошто су уредили насеље, кренули су на прве кубике. Свечано отварање дочекали су са жуљевима и резултатима.

Летњи пљусак тог „званичног" поподнева, заиста, није могао да наруши ништа од бригадирске свечаности.

Команданти бригада предали су рапорте команданту акције Станоју Ђурићу, а бригаде су се оглашавале

Једно од већих фадилишша 1978

Из Пионирско11рада

Дизање засшаве у насељу Пионирски 1рад

ОМЛАДИНСКА НАСЕЉА НА ОРА БЕОГРАД 1976 - 1988.

Кошутњак - 1976 - у првој смени 997 бригадиста, сврстаних у 20 бригада, радило је на уређењу корита Топлидерске реке и леве обале Саве;

Наставни центар „Бубањ Поток“ -1977 - 622 бригадиста из 30 бригада градили су Наставни центар у Бубањ Потоку, уређивали обале Саве и Дунава и зелене површине на Ади Циганлији и Новом Београду;

Пионирски Град- 1978, 1979. и 1980. године-настављено уређење корита Топчидерске реке, Аде Циганлије, зелених површина у Новом Београду, обала Дунава и Сајамског кеја, као и Великог ратног острва;

Пионирски Град и Железник - 1981 - Око 2.700 бригадиста из 51 ОРБ наставили су радове на регулацији Топчидерске реке на насипу поред Саве и Дунава, на уређењу Новог Београда и изградњи водовода у Борчи.

Зелени Гај - од 1982. до 1988. године - омладина је радила на пољима Пољопривредног комбината „Београд", уређењу Железничке реке, у Фабрици шећера, ископу ПТТ канала у Рипњу, Вреоцима, Лазаревцу и Малој Крсни, изградњи приобалног појаса леве обале река Колубаре и Тамнаве, као и на рени-бунарима.

ОБРАЗОВНЕ, КУЛТУРНО-ЗАБАВНЕ И СПОРТСКЕ АКТИВНОСТИ

Научноӣоӣуларно ӣредавање

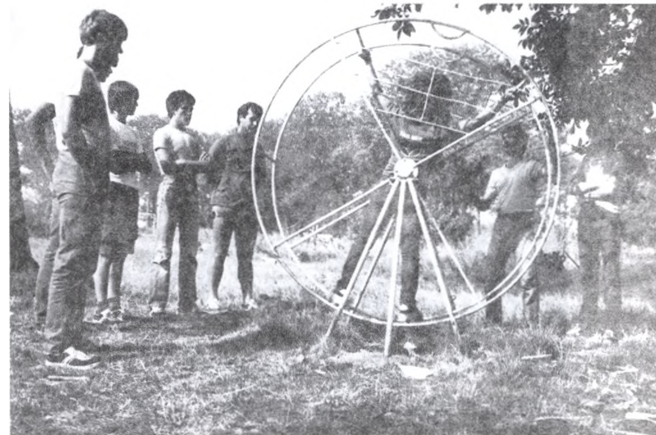

На часу ӣадобранскоī курса

Рукомеш омиљена иīра иомладинаца иомладинки

Без њих нема забаве

Лакоашлешска такмичења

својим повицима. Акцијаше су поздравили њихов командант и председник Скупштине учесника ОРА Јован Васиљевић, иначе подпредседник Градске конференције ССРН Београда. Упућен је у телеграм другу Титу у којем су му омладинци поручили да су одлучни да наставе и развијају најсветлије традиције створене у народноослободилачкој борби и социјалистичкој револуцији.

Културно-уметничко друштво „Крсмановић" приредило је програм, а свечаност се завршила дугим козарачким колом и бригадирским пасуљем за госте.

Још се у омладинском насељу у Бубањ Потоку, где су, иначе, смештени учесници овогодишње Савезне омладинске радне акције „Београд 77", нису утишали звуци песме *Бршадирски растанак,* која је симболично означила растанак 600 девојака и младића друге смене, у насеље су почели да стижу бригадисти, последње, треће смене.

Нису, такорећи, честито ни закорачили у своје павиљоне и спаваонице, а већ су започете уобичајене бригадирске активности: одређена је дежурна бригада, утврђен је распоред за обедовање и одржан први културно-забавни програм на централној бини у насељу.

Из смрШи за слободу - слобода увек ниче

Биојето први, али и заједнички наступ бригада „11. март" и „Ђорђе Симеоновић" припремиле су рецитал револуционарне поезије под називом „Из смрти за слободу, слобода увек ниче", а извели су и одломак из комада „Јазавац пред судом". Наравно, било је ту и доста бригадирских, затим забавних и народних песама, а све то, као што увек бива на радној акцији, завршено је козарачким колом.

Што се радних резултата тиче, 510 бригадиста, сврстаних у десет бригада, колико их је било у овој смени, већ сутрадан кренуло је са рекордима. Девојке и младићи из Сребренице, Сплита, Смедеревске Паланке, Параћина, Лебана, ГаџиногХана, Мерошине, Суботице, Бољевца, Тутина и других места, чврсто су решили да ни за длаку не заостају за одличним резултатима које су остварили акцијаши прве и друге смене. А очекивали су их, заиста, велики напори. Као и претходне смене, и они ће радити на радилиштима у Топчидеру, Раковици, Ади Циганлији и Новом Београду.

У својој трећој смени, за месец дана, остварили су 72.000 ефективних норма часова на ископу 18.000 кубика земље, са око 10.000 квадратних метара скинутогхумуса, са око 15.000 метара квадратних посеченог шибља и другог растиња.

У поподневним часовима, у Омладинском насељу, бригадисти су били укључени у разноврсне образовне, културно-забавне и спортске програме. У атмосфери - правој омладинској. За њих су биле организоване и филмске пројекције у београдском Дому омладине у оквиру мале смотре југословенског филма.

На ОРА „Београд 77" учествовале су:

У I смени: ОРБ „Иван Милутиновић" - Земун, Београд, ОРБ „Марјан Бадел" - Загреб, ОРБ „Боро и Рамиз" - Липљан, ОРБ „Веселин Маслеша" - Бања Лука, ОРБ „Соња Маринковић" - Нови Сад, ОРБ „Стефан Ковач Марко" - Мурска Собота, ОРБ „Станислав Сремчевић Црни" - Кнић, ОРБ „Кадињача" - Бајина Башта, ОРБ „Братство јединство" - Бујановац, ОРБ „Драгачевски хероји" - Лучани;

У II смени: ОРБ „Братство јединство" - Ћићевац, ОРБ „Иво Лола Рибар" - Савски венац- Београд, ОРБ „Тодорако Гечев Пекарев" - Неготино, ОРБ „Хајдук Вељко" - Неготин, ОРБ „Владимир Поповић Шпанац" - Бар, ОРБ „Браћа Рибар" - загреб, ОРБ „Милинко Кушић" - Ивањица, ОРБ „Душан Поповић" - Рековац, ОРБ „Борис Кидрич" - Лукавац, ОРБ „Сава Ковачевић" - Палилула - Београд, ОРБ „Југославија" - Клуб Југославија у Диселдорфу;

УIII смени: ОРБ „11. март" - Сребреница, ОРБ „I раднички савет" - Сплит, ОРБ „Стаклари ЈУ" - Параћин, ОРБ „70. јасеничка ОРБ" - Смедеревска Паланка, ОРБ „Стојан Љубић" - Лебане, ОРБ „Браћа Тасковић" - Гаџин Хан, ОРБ „Јован Микић Спартак" - Суботица, ОРБ „Ђорђе Симеоновић" - Бољевац, ОРБ „Богољуб Чукић" - Тутин, ОРБ „Јелена Ћетковић" - Звездара - Београд;

Наставак регулације топчидерске реке и уређења леве обале Саве

На ОРА „Београд 77" учествовало је 10 бригада - из Бајине Баште, Бањалуке, Бујановца, Кнића, Липљана, Лучана, Мурске Соботе, Новог Сада, Загреба и Земуна, од којих неке за собом већ имају преко три деценије акцијашког стажа („Марјан Бадел" из Загреба, на пример) и бројна признања, док су друге основане у овој години.

Кубици су, међутим, за све били исти и свака нова акција је само нови изазов да се младост потврди. У првој смени (од 12. јуна до 9. јула) учествовало је тачно 500 бригадиста. Њихова просечна старост је негде око границе пунолетства, а у највећем броју бригада око 16 година.

Радни задаци ОРБ „Београд" 1976-1978. године садржани су у Програму регулације топчидерске реке, изградњи инфраструктурних објеката и Спортско-рекреативног центра Ада Циганлија.

Главни инвеститори ових радова били су дирекција за обале, приобаље и речне сливове Београда и Завод за изградњу Београда.

Омладинци и омладинке на ОРА „Београд 77" су радили на регулисању Топчидерске реке (6 бригада), уређењу обала Саве између блокова 44 и 70 на Новом Београду (2 бригаде), на Аутопуту „Братство-јединство" (две бригаде).

Иако неупознати и са тереном и са послом, већ првог радног дана акцијаши су пребацили норму - у просеку од 111 одсто, а пар дана касније учинци износе и скоро 200 одсто. (Л.М)

Остварени резултати и признања најбољима

„Великом свечаношћу, 2. септембра 1977. године, у Бубањ-потоку је обележен завршетак радне акције „Београд 77". Пред бригадистима треће смене спуштене су заставе у омладинском насељу, чиме је симболично означен крај ове радне акције, на којој је свој допринос изградњи земље дало 30 омладинских радних бригада.

У три смене радило је 1.622 бригадиста из свих крајева земље. На главним градилиштима, у Новом Београду, Ади Циганлији и на Топчидерској реци, акцијаши су ископали 35.000 кубика земље, скинули око 40.000 кубика хумуса, раскрчили шибље са површине од око двеста хиљада квадратних метара, остваривши 200.000 радних часова.

За изузетне резултате остварене на траси, десет омладинских радних бригада је награђено највишим признањем, траком *ДвадесеШи окШобар.*

Награду су добиле бригаде: „Ђорђе Симеоновић" из Бољевца, „Једанаести март" из Сребренице, „Богољуб

Чукић" из Тутина, „Седамдесета јасеничка" из Смедеревске Паланке, „Браћа Тасковић" из Гаџиног Хана, „Стаклари-Ју" из Параћина, „Јелена Ћетковић[1]' здружена бригада општине Ријеке Пашквенице и Звездаре, „Стојан Љубић" из Лебана, „Први раднички савет" из Сплита, „Јован Микић Спартак" из Суботице.

Свечаном затварању ове акције присуствовали су и многи гости, међу којима су били Чедомир Јефтић, председник Градског већа Савеза синдиката, Влада Јефтић, члан Секретаријата Градског комитета СК, Драгомир - Аца Николић, председник СУБНОР-а Београда и представници друштвено-политичких и омладинских организација.

На обали Тоичидерске реке

Окупљене акцијаше је поздравио Слободан Маринковић, председник Градске конференције ССО Београда:

- Вашим учешћем на ОРА „Београд 77" постали сте део двомилионске армије младих која је у последње три деценије дала преко 80 милиона добровољних радних дана. Али, ове импозантне бројке не говоре само о великом доприносу омладине изградњи нашег друштвеног богатства, већ је иза тих бројки непроцењиви допринос развијању наших основних социјалистичких вредности -братства и јединства, интернационализма, југословенског социјалистичког патриотизма, другарсртва и солидарности, стваралаштва и низа других вредности, које су красиле и шириле се са градилишта младих.

Говорећи о структури омладинских бригада, Слободан Маринковић је рекао да је радничка, сеоска и студентска омладина, из различитих средина и националности, удружена и зближена на заједничком послу, размењивала искуства и учила. Истичући васпитни значај омладинских радних акција, Маринковић је нагласио да оне представљају посебан вид активности младих и својеврсну школу самоуправљања. Да радне акције имају за циљ да, поред остваривања радних задатака, васпитавање младих, у духу новог односа према раду и да их припремају за учешће у друштвено-политичком животу нашег друштва.

На свечаном затварању Савезне омладинске радне акције „Београд 77" акцијаши су упутили поздравни телеграм другу Титу. Текст телеграма је прочитала Даринка Добротић из радне бригаде „Јован Микић Спартак". У поздраву председнику Титу, бригадисти кажу:

Вољени наш друже Тито,

Твоје мисли и револуционарно дело, поверење које имаш у младу Јенерацију, за нас су путоказ да смело идемо напред предвођени тобом и Савезом окмуниста Ју1ославије. Одлучни смо да и даље неЈујемо и развијамо н ајсветлие традиције створене у НОБ-у и социјалистичкој револуцији коју си ти водио.

Братство и јединство, друорство и пријатељство које смо развили овде, на ОРА у Беофаду, трајно ће живети у нама као основ далеЈ развитка социјалистичке, самоуправне и несврстане Ју1ославије"

Заједничко славље, бригадисти и гости су наставили уз Културно-уметничко друштво „Прва искра" из Барича и београдску рок-групу „Здраво" (Милорад Торачки)

ОРА „Београд 78"

У 1978. години изведени су радови: сечење шибља и другог растиња, са сакупљањем, скидањем хумуса, ископ земље II и III категорије у широком откопу, са превозом колицима, шкарпирање и фино планирање косина корита реке, косих и равних површина, хумунизирање косина корита и насипа, чишћење површина „форланда" од наноса, ископ дренажних и одводних канала и израда банкина поред путева.

Омладинско насеље у 1978. години налазило се у лепо уређеним павиљонима и другим објектима Пионирског града у Кошутњаку.

На ОРА „Београд 78" током три смене учествовале су ОРБ из градова: Медвешћак (Загреб), Живице, Крањ, Врбас, Приштина, Бајина Башта, Књажевац, Брче, Ћуприја, Трње (Загреб) -1 смена; Трешњевка (Загреб), Костајница, Бијељина, Крива Паланка, Титоград, Бољевац, Рашка, Бабушница, Баточина, Савски венац (Београд) - II смена; Сплит, Вараждин, Коњиц, Скопље (Центар), Апатин, Деспотовац, Бојник, Рековац, Жагубица, Вогошћ.

На ОРА „Беофад '78"

Београд је 1974. године дао 64 омладинске радне бригаде за савезне ОРА у Југославији. Истовремено, био је домаћин савезне ОРА „Београд 78", на којој се у три смене окупило 30 ОРБ из свих крајева наше земље.

Радни задатак учесника ОРА „Београд 78" наложен је у оквиру програма регулације Топлидерске реке изградње инфраструктуре града и, посебно, програма изград-

Удаљеност радилишта од насеља била је 2 до 10 км, а путовало се аутобусима (по две бригаде у једном).

Алат је стално остајао на радилишту.

Од 1980. године омладинске радне бригаде су биле ангажоване на изградњи приступних путева и платоа за рени-бунаре, чији је инвеститор био Београдски водовод и канализација.

Са радне акције у Обреновцу

ње и уређење Спортско-рекреативног центра Ада Циганлија.

Посебан значај међу овим радовима имала је регулација Топчидерске реке, на којој се ОРА „Београд 78" у највећој мери и ангажовала. Јер, ова река својим бујичним водама, веома често се изливала, плавећи околину а остављала и огромне количине наноса у раковачком индустријском басену.

У лето 1981. године започета је реконструкција одбрамбеног насипа на Сави у околини Обреновца, једне од шеснаест београдских општина, а у циљу регулисања водотока у околини Београда, у Мислођину и Баричу регулисано је корито и обала реке Колубаре, затим и реке Тамнаве, Железничке реке и Жарковачког потока, као и подизање одбрамбеног насипа на левој обали Дунава у Панчевачком риту.

Видимо се до1одине на новој акцији

Омладинска радилишша око Тоичидерске реке

Гпавни шшаб ОРА „Ада Цшанлија 67"

ПОСЛЕДЊЕ ОРА БЕОГРАДА
Мирослав Ћургуз

О ОРА Београда, углавном се писало и причало о онима из периода 1948-1970. године. Поред изградње значајних привредних, спортских и сајамских објеката, као највеће ОРА запамћене су ОРА на изградњи Новог Београда и Аде Циганлије.

Све ове ОРА организовало је београдско омладинско руководство. Заборавља се да су се неке ОРА организовале "саме од себе". Тако су, на пример, Земун и Звездара имали своје радне акције. У Земуну, током четири узастопне године (1962,1963, 1964. и 1965. године), а на Звездари 1965. и још неке године.

И ове ОРА (иако нису биле савезног ранга) организоване су по истим и највишим критеријумима, са више бригада (три и више) и са трајањем од 30 дана.

А радило се, углавном, на изградњи спортских објеката, школских-спортских и дворишних терена и нових улица. Грађевинске норме, друштвене активности, као и признања, на крају ОРА били су, такође, по савезним критеријумима. У Земуну су учествовали и бригадисти из других република.

О Београдским ОРА од 1976-1990. године неоправдано и необјашњиво, до данас се мало знало, јер се о њима мало и записало. Оне су остале ус ећању и мањег броја грађана.

Остало је забележено да сукоманданти ОРА у Земуну били:

1976 - Драгољуб Бараћ
1977 - Станоје Ђурић
1978 - Станоје Ђурић
1979 - Бранко Кнежевић
1980 - Горан Апексић и
1981 - Др Саво Пантић

Карактеристично за ове акције је мењање неколико локација - насеља, као седишта ОРА, малобројност састава бригада и звање насељског руководиоца.

Тако је у периоду 1982 - 1990. године, уместо команданта штаба, односно команданта ОРА, уведено звање Секретар ОРА. А то су били:

1982 - Милош Смиљанић
1983 - Драго Антонић
1984 - Милан Баришић
1985 - Жарко Гверо
1986 - Жарко Гверо
1987 - Весна Јовановић
1988 - Весна Јовановић
1989 - Милан Живковић
1990 - Милан Живковић

Председник Скупштине Града Београда, Бранко Пешић, давао је пуну подршку ОРА на територији Града Београда и често обилазио омладинска радилишта и разговарао са бригадистима.

ОРА „САВА

Једна од сшаријих, али ио шрајању најдужа радна акција у земљи

Савезна ОРА на Сави код Загреба почела је 13. јуна 1960. године, са задатком да се главни град Хрватске заштити од великих вода и поплава реке Саве.

У првој, 1960. години, на обале Саве код Загреба дошло је 12 бригада, са 1.280 младића и девојака из Београда, Сарајева, Скопља, Ријеке и Загреба и у три смене, у сарадњи са грађевинском оперативом предузећа „Хидротехника" из Загреба, изградили су првих 1.780 метара насипа за одбрану од поплава, али и с банкином широком 11 метара, предвиђеном да буде и путна комуникација између савске луке и града Загреба.

Следеће, 1961. године, бригадисти су наставили изградњу десног обалног насипа Саве у дужини од 873 метра остваривши на томе послу око 170.000 норма-часова. У право, те 1961. године, на десној обали Саве, два километара од „Црвеног моста" никао је новоизграђени „град барака и шатора" - омладинско насеље Јакушевац, које је на самом почетку, примило прве становнике - бригадисте и бригадисткиње из Београда, Сплита и Загреба.Радни задатаку 1961. години није био ни мало једноставан, ни лак. Градио се насип дуг 900 метара, висок 3,5, а у подножју ширине 29 метара. У њега се морало уградити стотине хиљада кубика земље. Цео тај насип није био готов 1961. године. На њему се радило и следеће, 1962. године. Радови у 1961. години трајали су до 20. августа, а у њима је учествовало више од 1.200 бригадиста (у свакој од две смене по пет бригада).

Потед на део ЗаЈреба иоиришша омладинских бришда на ОРА „Сава"

„Ноћ између 25. и 26. октобра 1964. године, Загреб никада неће заборавити. Подивљала Сава отела је људима уз њене обале не само једну мирну и обичну ноћ, већ и тле под ногама. Ниво реке попео се на незапамћених 514 сантиметара изнад нормале. Реметинец, Трешњевка, Трње, Чрномерец, Пешчаница - све је било под водом. Једино су хеликоптери кружили над поплављеним деловима града и јављали о катастрофалним последицама.

Штете су биле огромне: удавило се 17 људи, поплављено је више од трећине свих станова и две трећине грађевинских предузећа, страдало је 30 школа и факултета и 121 предузеће.

Још река није хтела назад у корито, још су грађани стајали до паса у води и лопатом бранили насипе, а већ се у омладинске радне бригаде јавило преко 5.000 загребачких средњошколаца и студената. Телефони у омладинској организацији непрекидно су звонили. Из свих крајева земље јављали су се омладинци и изражавали спремност да одмах крену у помоћ својим загребачким вршњацима.

Расше насии

ОРБ НА ПОДИЗАЊУ НАСИПА
НАОБАЛИ САВЕ, 1960-1970.

Катастрофа, незабележена у последњих сто година, била је драматичан доказ да не сме да се даље одлаже изградња одбрамбених насипа на немирној Сави. Задатак је поверен предузећу „Хидротехника" и омладинцима. Трагедија је још више указала на значај омладинске радне акције на обалама Саве, која је почела четири године раније"[95]

Повремене поплаве, а нарочито ова катастрофална из 1964. године, учинила је да се хитно и одпучно настави акција на изградњи одбрамбених насипа, како би се спречиле огромне материјалне штете које је немирна Сава чинила скоро сваке године.

На ОРА „Сава 65“ радила је, поред осталих и Нишко-загребачка бригада „Јосип Колумбо“, која је већ у првој декади проглашена за ударну.

Године 1970. Омладинска радна бригада „Јелица Миловановић" из Старог Града (Београда), са 110 бригадиста, радила је на каналу Одра, уређујући слив реке Саве. А 1971. године, београдска ОРБ „Пера Поповић Ага“, са 486 бригадиста на истом задатку.

У периоду до 1969. године су изграђени сви најважнији насипи на обали Саве, а онда је омладина прешла на ново радилиште - на градњу канала Подсусед - Сисак - Лоњско поље, чимке је растерећено корито Саве,

ОРБ „Марибор - Краљево“ на радилишту ОРА „САВА 77“

И у време престанка великих радних акција (1964. године) ОРА на Сави је настављала своју богату омладинску традицију, која је у раздобљу од 1964. до 1968. била једина савезна омладинска радна акција.

а тиме и онемогућене поплаве Загреба и Сиска. Поред изградње насипа, омладина је у оквиру ове акције градила и аутопут Загреб - Карловац, „Мост младости", павиљон Удружене дрвне индустрије Југославије на Загре-

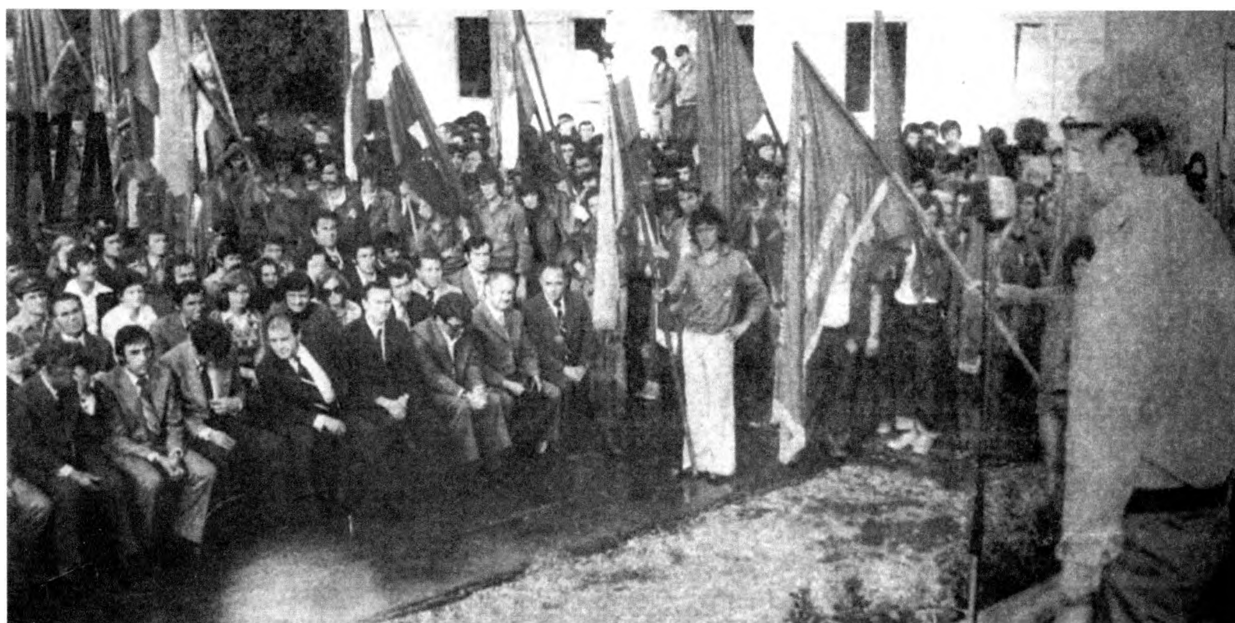

Свечаност поводом завршетка ОРА „Сава 75“

[95] Срећко Михаиловић, Грујица Спасојевић, *Ствараоци неодољивос иопеша*, Београд, 1979. године.

бачком велесајму, а и на фином планирању насипа, њиховом обликовању бусеном и засејавању травом површина насипа.

Тито три пута међу бригадистима на ОРА „Сава“[96]

Своју прву посету насељу „Седам секретара СКОЈ-а“ на Сави председник Тито је учинио 6. септембра 1967. године и указао на значај посла који омладина обавља:

Ја сматрам да са омладинским радним акцијама треба продужити, да треба ићи и шире него што се то сада чини. Ево, на пример, резултати ваше радне акције, које сам упознао, врло су лијепи..."

Други пут, Тито је дошао на „Саву“ 5. јула 1971. године. Око хиљаду бригадиста из Београда, Љубљане, Новог Сада, Пуле, Ријеке, Сарајева, Титограда, Титовог Весела, Вараждина, Загреба и Зајечара, свога најдражег госта поздравили су на градилишту одводног канала крај Одре, којим ће сувишне воде Саве отицати ка Сиску.

Тишо у раз!овору с бртадисшима на ОРА „Сава 74“

Командант радне акције „Сава 71“, Ивица Лазања, обавестио је Тита о дотадашњим радним резултатима, а они су били импозантни - учинак од око 300.000 норма сати, вредност радова - 8,5 милиона динара; одводни канал, дуг 53 километра, који кад се заврши у једној секунди може да пропусти 200 кубика воде реке Саве.

Омладина је одушевљено клицала председнику Титу, а бригадисти из Пуле су га весело поздравили с песмом „Бандиера роса“.

Кадје чуо да су ови бригадисти просечно стари 17,5 година, није скривао задовољство и изненађење. И сам је пришао једном бригадисти и упитао га колико има година. Био је шеснаестогодишњак. А новосадски бригадисти су га поздравили са: *Друже ТиШо, само пиши, радићемо и по киши.*

Бригадисти загребачке Трешњевке дочекали су га са традиционалним поздравом „Трес - трес - Трешњевка" и покпицима „Тито, Партија - омладина, акција“, а Вараждинско-чаковачка бригада скандирала мује „Загорје - Тито". Одмах се ту нашла и хармоника и заорила се песма: *Лепе ти је, лепе Ши је, За1орје зелене...*

Тито је трећи пут дошао у насеље „Седам секретара СКОЈ-а“ 15. јула 1974. године. Дуго разгледајући насеље, посебно спаваонице, он је упитао:

- Ту живите?

- Да, то су наше бараке.

На Титову примедбу да се на акцији заиста може стварати и неговати братство и јединство, Дарко Вахчић, командант акције, одговорио је:

- Тко жели наћи примјер како треба изгледати братство и јединство међу народима Југославије, нека дође и у наше насеље".

„То је најдрагоценије. То се не може упоредити ни са каквим финансијским средствима. Тоје најбоља школа стварања јединства наше младе генерације“ - рекао је на то Тито.

Тито је овог пута више од два сата остао у разговору са бригадистима. Дотицали су се многих занимљивих тема за младе, па чак и о резултатима наше фудбалске репрезентације на Светском првенству.

ОРА „Сава 75“

Омладинско насеље уз десну обалу Саве, петнаестак километара удаљено од Загреба, поново је оживело од раздрагане, ведре и распеване младости, која се, по шеснаести пут, окупила на ОРА „Сава 75“ да гради велики насип Одра - Сава и Спортско-рекреациони центар Јарун.

У првој смени 14 омладинских радних бригада (од којихједна пионирска), са око 940 бригадиста, остаје на овом градилишту до 8. јула. Већ по започетој традицији, неколико бригада састављено је од омладинаца из више градова. Тако су се омладинци Ћуприје и Самобора сврстали под заставу бригаде с именом „Секретари СКОЈ-а“; омладинци Кутине и Зајечара чинили су бригаду „Миљенко Брковић Црни“; с именом Вељка Влаховића у истој бригади су били и загребачки и београдски омладинци, док су Пионирску бригаду „Бошко Буха“ чинили пионири из Београда, Загреба и Ријеке.

Ту су још и бригаде: „Радоје Дакић“ (Титоград), „Руђер Бошковић“ (Загреб), „Браћа Рибар“ (Нови Загреб), „3. мај“ (Ријека), „Дара Павловић" (Београд, „Иван Цетинић Биле“ (Корчула), „Разија Омановић" (Сарајево), „Петар Драпшин“ (Нови Сад), „Кристијан Карпоше" (Куманово) и „Мојица Бирта“ (Бјеловар).

ОРБ су те године радове почеле с кишом, али она их није обесхрабрила. Да би надокнадиле пропуштено одлучиле су да раде сваки дан пола сата дуже него што је предвиђено.

На ОРА „Сава 76“

У 1976. години на овом градилиштује учествовало скоро 3.000 бригадиста, у 39 бригада.

Од почетка ове акције (1960) до 1976. године на њој је учествовало преко 40.000 младих из целе земље и иностранства, оствaривши за првих 16 година око пет милиона норма-часова. Радни задатак 1976. године био је 320.000 норма сати. Млади су радили на изградњи Спорт-

[96] Исто

Са Омладинске радне акције „Сава 77“

ско-рекреационог центра Јарун, одводном каналу Одра, као и на комуналним објектима у Загребу.

Године 1976. на Сави први путје учествовала и једна бригада састављена од пионира из свих главних градова република и покрајина.

Са ОРА „Сава 76" око 1.000 бригадиста вратило се својим кућама с неком од диплома Народне технике. Као и претходних година, највеће занимање бригадиста билоје за полагање возачких испита А и Б категорије.

- Народна техника је организовала и фото, кино и радио течај. На њима су се бригадисти упознавали с основама тих техничких грана и на крају добили диплому о завршеном течају.

Бригадисти су и ове године организовали у неколико наврата добровољно давање крви, а одзив је био одличан. (Н. Павић)

ОРА „Сава 77"

На ОРА „Сава 77" учествовало је 13 бригада, са више од 800 акцијаша из свих крајева наше земље.Никад толико песме, акцијашке, омладинске ударничке... није било овде, на Новом Загребу, Јаруну и другим радилиштима.

Уређивана су прилазна подручја града на Сави.

Новинар - репортер Давор Соха посетио је ОРБ „Перо Поповић - Ага" из Београда, по годинама онда најмлађу бригаду на ОРА „Сава 77". Просек њених бригадиста је 17,5 година. Скоро свима ово је први сусрет сједном омладинском радном акцијом.

О својим сусретима са појединим бригадистима новинар је забележио:

Време је одмора. Драгана Зечевић, ученица другог разреда Прве београдске гимназије, види се, посустала је. Тек што је стигла у Загреб, а то јој је само други излазак на трасу.

УСодан шренушак у врелом лешњем дану на Храдилишшу

- Уморна сам, тако сам уморна, па ови жуљеви... али не предајем се. Никада раније нисам била на радној акцији. Шта да кажем, одушевљена сам. Доскоро сам само слушала о том животу и раду, другарству, љубавима, али ово превазилази те приче. Доћи ћу и други пут...

Потражили смо команданта бригаде. Тоје Божидар Радовић, прави акцијашки вук. Иза њега је пет савезних радних акција, пет ударничких значака.

- Упркос томе што је ова бригада састављена од бригадиста који, углавном, до сада нису имали искуства с радним акцијама (и веома су млади), изненађен сам колико се труде, колико жеље и љубави улажу у тај посао. Све планиране послове обављамо у рекордном времену - каже командант бригаде Радовић.

Јелена Колесар, ученица трећег разреда Прве економске школе из Београда, први пут је у Загребу.

- Диван је Загреб само да имам више времена да га обиђем. Први пут сам на радној акцији. Одушевљена сам. Моја је мама, такође, била учесник неколико омладинских радних акција. Говорила ми је о томе, па кажем... хајде да видим шта је то.

Од оснивања (1960), па све до 1977. на ОРА„Сава" је радило више од 65.000 бригадиста из свих крајева земље и неколико хиљада младих из других земаља. Остварено је више од шест милиона норма-сати, с просечним извршењем радног задатка од 139 одсто.

У том периоду на овој радној акцији је одржано више од 12.000 предавања и трибина, 85 семинара, 250 књижевних скупова, 130 позоришних представа, а око 16.000 бригадиста је, похађањем течаја и полагањем испита, добило возачке дозволе.

Са радилишша на ОРА „Сава 78"

ОРА „Сава 78"

Године 1960. насеље „Седам секретара СКОЈ-а" могло је да прими свега 1.300 бригадиста, а ове 1978. у њему је могло да станује 4.500.

На „Сава 78" учествовало је око 3.000 бригадиста, распоређених у 38 бригада. Са њима су били и млади из Италије, СССР, Шпаније и већег броја несврстаних земаља.

Сви они су остварили око 32.000 норма сати на објектима водопривреде, односно радовима на каналу Одра, на заобилазници Аутопута Загреб - Београд код Загреба, као и на пословима на довршењу Спортско-рекреативног центра.

Реку Саву код Загреба пуних 20 година, до 1979. године, „кротило је око 50.000 младића и девојака, који су остварили око шест милиона норма часова".

Изграђени одбрамбени насипи на подручју Загреба - према прорачунима стручњака - у стању су да се носе са 3.250 кубних метара воде у секунди.

ОРА *ЗЕЛЕНИ ПОЈАС ЂЕРДАПА*

(1964-1970. и 1976-1978.)

За непуних шест година - од септембра 1964. до августа 1970. године, већ опробани и искусни градитељи са Дрине, Власине и Увца, на самом завршетку највеће и најлепше речне клисуре у Европи, уградњом 3,700.000 кубних метара бетона, 250.000 тона арматуре и челичних конструкција, 1,500.000 кубних метара бетонске и камене облоге и 71.000 тона технолошке опреме, заједно са неимарима суседне Румуније, изградили су ХЕ „Ђердап" - једну од највећих хидроелектрана света, са укупном инсталисаном снагом од 2.280 мегавата и годишњом производњом од око 12 милијарди киловат часова електричне енергије.

Главни објекат Хидроенергетског и пловидбеног система „Ђердап", дугог 1.278 метара, чине две електране, две бродске преводнице и преливна брана.

У југословенски део електране уграђено је шест џиновских хидроагрегата, инсталисане снаге 1.140 мегавата, са годишњом производњом од око шест милијарди к\/\/1г

Ти хидрогенератори се састоје из вертикалних Капланових турбина, чије радно коло има пречник од 9,5 метара и хидрогенератора снаге 190 т\/\/ (спадају међу највеће у свету), који су постављени на лежишта која трпе оптерећење од 3.500 тона.

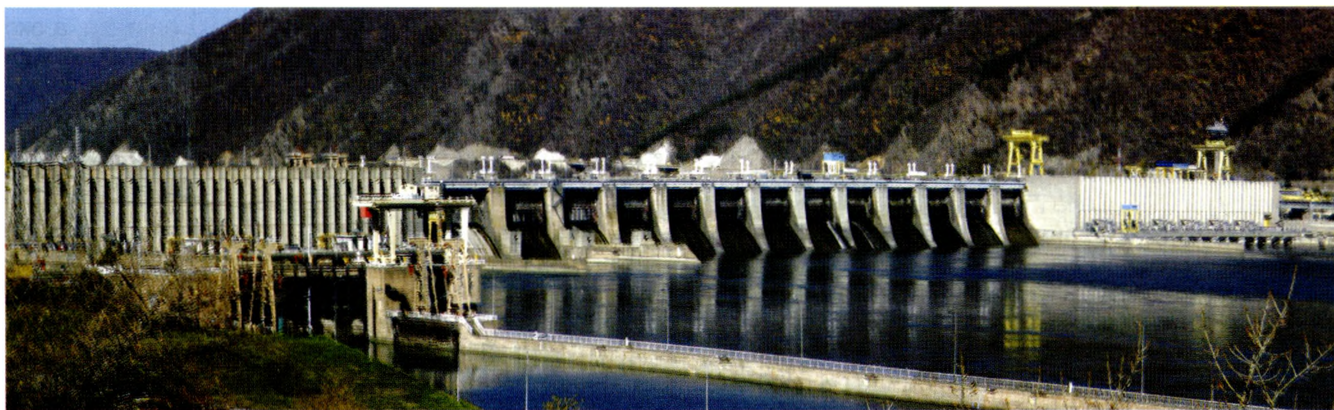

ХЕ „Ђердаи"

Велика, снажна и плаховита рекаје џиновском бетонском браном спутана, али тиме није успорена, напротив, умногоме је побошљан и убрзан дотадашњи речни саобраћај подизањем две двостепене бродске преводнице за регулисање проласка бродова из језера у Дунав и обратно, из Дунава у језеро, у оквиру јединственог Хидроенергетског и пловидбеног система Ђердап.

Овим је нестало и познатог Сипског канала, којим је бродове вукла локомотива, а којим је годишње стигло да прође највише 15 милиона тона робе.

Кад дођу нове бри!аде

Румунска део електране, на левој обали Дунава, такође, располаже са шест потпуно истих агрегата. Проток воде кроз турбине је око 9.600 кубних метара у секунди, али количина воде која се може пропустити на овом објекту је већа и износи око 22.000 кубних метара у секунди.

Комплетан објекат су, 16. маја 1972. године, свечано пустили у рад председници Тито и Чаушеску.

У оквиру инвестиционог програма изградње Хидроенергетског и пловидбеног система "Ђердап" била су предвиђена и средства за уређење новоподигнутих насеља, бране и регулацију приобаља. А пошто је њихово остварење захтевало велики број радника у кратком периоду, то је за Покрет горана, ненадано, била велика шанса да се млади окупе на великом градилишту Хидроелектране "Ђердап" и да, напоредо са машинама, раде на уређењу насеља и приобаља.

Убрзо је израђен и пројекат, а затим закључен уговор са инвеститором и успостављена унутрашња организација новооснованог предузећа, тако да је ОРА "Ђердап" могла да почне тек у лето 1967. године.

По пројекту, на површини од четири хектара обезбеђен је и садни материјал у сопственом расаднику.

У почетку бригадисти су као своје насеље користили зграду Ђачког интерната у Кладову.

Укупно 69 ОРБ, са 2.278 бригадиста су уређивале паркове и тротоаре у Кладову и на тим на око ситним пословима, ипак, оствариле приход од 140 милиона ондашњих динара.

Од 1967. до 1976. године на радним акцијама се чине "радикалне промене", мада је "задржана основна градитељска нит, легенда о некадашњим акцијашима, која је увек била нова инспирација за прегнућа генерација рођених после рата, па чак и после великих градитељских поратних подухвата".

Тако је ОРА *Зелени појас Ђердапа,* међу првим акцијама, била „подвргнута рационалној организацији рада, а рентабилност и перспектива ове радне акције, у крајњој линији, били су засновани на комплементарним ефектима механизације, стручњака и омладинског рада."

Анализом пословања овог "специфичног омладинског предузећа" дошло се до четири закључка:

„да је и поред нове организационе шеме, која се базира на рационалном пословању, на чисто економским односима, рентабилност ове акције имала, ипак, променљиву форму, па се коначна финансијска слика мењала из године у годину;

да се оваквим организацијским променама не умањују васпитна и друштвено-политичка својства карактеристична за добровољни омладински рад;

да је ова горанска акција у начелу остварила продор ка новим могућностима организовања радних акција у савременим економским и друштвеним односима;

да је пренаглашавање економске компоненте, у времену када није био решен статус добровољног рада, имало за последицу: затварање акције и стварање губитака који су настали услед превеликог улагања у основна средства".

И поред предузетих мера, акција је и у 1969. години пословала са губитком, што је значило да за реализацију целог пројекта мора да се укључи и друштвена заједница, држава, макар за финансирање друштвених активности у омладинском логору.

Тек 1970. године, ова акција је пословала позитивно. У тој, последњој, 1970. години, учествовало је 1.600 бригадиста, обухваћених у 41 радну бригаду.

Тако је у овој четворогодишњој радној акцији учествовало укупно 5.575 бригадиста из свих крајева наше земље и из иностранства.

Из Кпадова омладинско насеље је пресељено у Караташ, на десну обалу Дунава, седам километара удаљено од Кладова.

Омладинско насеље. Бршадисши уређују простор испред своје бараке

У овом насељу су сваког лета по три месеца, колико је трајала акцијашка сезона, боравиле омладинске радне бригаде из свих крајева наше земље.

Насеље нарочито оживи у поподневним часовима, када се на спортским теренима почну да надмећу спортске екипе бригадиста, и увече, до повечерја, док пред павиљонима не престану радосна дружења и песме младих акцијаша, а у диско-кпубу не заћуте звуци гитара и саксафона.

На ОРА „Ђердап", односно на ОРА *Зелени појас Ђердапа,* како се друкчије зове ова радна акција, омла-

ОРА „Ђердаи '76": Дра1ослав Марковић и команданш акције, Илија Тица, међу бршадисшима у Карашашу

динске чете и бригаде су радиле на више градилишта и то на:

• Копању и бетонирању дубоких заштитних канала око целе ХЕ „Ђердап", као препреке за заустављање муља и разних наноса које бујице са околних брда у време и после киша носе према језеру, као и неколико мањих канала око омладинског насеља у Караташу, са истом наменом;

• Изради бетонских блокова за зидање обалоутврде Дунава;

• Зидању обалоутврде - низводно од Хидроелектране;

. Уређењу површина око електране и у омладинском насељу;

. Археолошком ископавању на средњовековном турском утврђењу Фетислам;

Измештању дела трасе пута Кладово - Неготин.

„У Омладинском насељу „Братство -јединство" се говорило да су радови на изградњи обалоутврде најтежи, аП најзанимљивији, највидљивији и најлепши.

У једном декадном извештају је записано - за две седмице млади су уградили 1.500 квадратних метара блокова у кеј који ће убудуће миловати воде Дунава, а који већ представља пријатност за око, јер замењује досадашњи сиви пејзаж стрме и шљунковите обале.

На изради кеја смењивале су се многе бригаде. Ту су радиле и бригаде „Цветан Димов" из Скопља, чијим су радом сви задовољни, као и радом бригаде „Тито" из градова који носе Титово име је радила пре младих Скопљанаца" *(ПолиШика експрес* од 29. јуна 1977).

За две године - 1969-1970. бригадисти су

- уредили и очистили од растиња око 200.000 квадратних метара површина, ископали 24.968 кубних метара земље, да би се уредили насипи, а приликом израде канала ископали 37.322 кубика земље треће, четврте и пете категорије;

- поравнали 126.400 квадратних метара површина, са тачношћу +3 сантиметара.

- израдили 26.464 квадратних метара бетонске облоге канала;

- израдили и уградили у обалу Дунава 11.560 квадратних метара блокова (сваки размера 20х40х20 сантиметара, а тежине око 43 килограма).

На тим радовима је остварено укупно 495.000 норма часова у вредности од 16,970.000 ондашњих динара.

После шестогодишње паузе, десном обалом Дунава, низводно од ХЕ „Ђердап", поново су се заориле песме на ОРА „Ђердап '76".

Од 1. јуна до 4. септембра 1976. године, за та 72 радна дана, скоро 1.000 бригадиста у 18 бригада из Крагујевца, Краљева, Смедеревске Паланке, Горажда, Панчева, Ковачице, Кутине, Зајечара, Осијека, Бјеловара, Скопља, Титограда, Марибора, Младеновца, Ораховца, Шапца, ТитовогУжица, Новог Београда, Рашке, Санског Моста и Загреба - дакле, младост из свих крајева Југославије - уређивала је приобаље и ободне канале, остварујући око 150.000 норма-часова.

На једној декадној свечаносши, са додељивањем иризнања најбољим бршадама

Свечаност поводом поновног „оживљавања" радне акције на Ђердапу одржана је у насељу Караташ код Кладова којој је присуствовало првих шест ОРБ, са око 330 омладинаца и омладинки, а од званичника из Београда: Драгослав - Дража Марковић, председник Председништва СР Србије, потпредседници Извршног већа (Владе) СР Србије др Драгутин Тешић и Крста Аврамовић, председник РК ССО Србије Светозар Мијаиловић.

После рапорта команданата ОРБ - команданту акције „Ђердап '76", Илији Тици, Драгослав Марковић је, обраћајући се бригадистима, поред осталог, рекао:

....Све омладинске радне акције из минулих деценија биле су велико поприште рада, а истовремено и место где су се богатим друштвеним, културним, спортским,

НА РАДИЛИШТИМА
ОРА *ЗЕЛЕНИ ПОЈАС ЂЕРДАПА*

Зидање бешонских блокова

Бршадисши - армирачи прииремају железо за беШонирање

Зидање обалоушврде

Наједном предавању

И шо су радили. Археолошка ископавања у Фетисламу

образовним и другим активностима млади оспособљавали за рад у фабрици и за учешће у друштвеним пословима. Ова радна акција ће трајати више година и биће велика школа за стицање разноврсних и по много чему јединствених сазнања и искустава. И за развијање осећања одговорности које ће се касније претворити у одговорност за развој радне организације, школе, фабрике, установе и друштва у целини..."

Међу 330 бригадиста из наше земље у првој смени је радило и петнаестак бригадиста из Пољске.

Обнова ОРА *Зелени појас Ђердапа*

Почев од 1976. године, Републичка конференција ССО Србије обновила је ОРА „Ђердап'' ради уређења обале и терена око ХЕ „Ђердап", изградње инфраструктуре у туристичком комплексу „Караташ" и тврђаве „Фетислам".

Бригадисти су изградили су обалоутврде и уређивали простор низводно од главног објекта ХЕ „Ђердап", завршавали радове на колектору за одвод воде из ободног канала, изградили одводне канале на Караташу и изместили пут код Милутовца. И то све ручно - секли шибље и скупљали га у гомиле, скидали хумус у слоју 10-15 цм, ручно ископавала земљу у каналима II, III и IV категорије, планирале косе површине, уграђивале гранулирани шљунак у филтер, блокове и постављала бетонске блокове у облику обале.

У време трајања акције туристичко насеље на Караташу се претварало у омладинско насеље „Братство-јединство" и свих 15 објеката служило је бригадистима и онима који њих и целу акцију опслужују.

Од укупно 15 објеката шест су павиљони за по две бригаде, са посебним улазом на сваку. Ту су била и два централна умиваоника, павиљон са олимпијским базеном, као и кухињско-трпезаријски блок са кантином.

Свака бригада испред свог павиљона имала је простор за уређење и постројавање.

Исхрана бригадиста организована је у савремено опремљеној кухињи, где се бригадисти самопослужују, у трпезарији са 300 места.

Командант ОРА „Ђердап 76", Илија Тица, дугогодишњи акцијаш, не без поноса, обећао је свима који дођу у бригадирско насеље једно „незаборавно ударничко лето". Јер, све је ту било испланирано до детаља: курсеви, културно-уметничке и спортске активности. И све остало што ће младе људе интересовати.

Заслугом радне акције - избегнута катастрофа на ђердапским постојењима

Године 1976., стидљиво, готово незапажено, прошла је Тањугова вест из Кладова, која је заслужила да се нађе на најлепшим страницама тридесетогодишње историје омладинских радних акција.

„Уместоу Електрану-јављаоје Тањуг-велике количине воде, које је ових дана проузроковала дуготрајна киша, слиле су се у Ђердапско језеро, чиме су избегнуте велике штете и обезбеђен нормалан рад дунавске електране".

Искључива заслуга за избегнуту катастрофу припада девојкама и младићима који су на радној акцији 1976. надмашили сва очекивања, квалитетно уредили ободни канал и део обале испод доње коморе бродске преводнице, пребацивши план радова за 25 одсто. Да није било радне акције - дошло би до катастрофе по ђердапска постројења.

На Ђердапу, 320 девојака и младића, бригадиста ОРБ „Јован Томашевић" из Титограда, „Цветан Димов" из Скопља, „Хероји Косова" из Ораховца, „Братство и јединство" из Осијека и Бјеловара, „Космај" из Младеновца и „Бранко Милошевић - Металац" из региона Зајечар - радили ударнички на санацији терена десне обале Дунава.

У првој декади, све бригаде су по два пута проглашене ударним, а према речима Илије Тице, команданта акције „Ђердап", и друга смена је успешно наставила послове. Норме се свакодневно пребацуиване за преко 30 одсто.

Поред рада на десној обали Дунава, млади су завршили и многе семинаре, Политичку школу, саобраћајне курсеве, течајеве икебане, козметике, Народне технике...

За друштвено-политички рад и слободне активности су заслуживале посебна признања и похвале.

Све бригаде у обе декаде братимиле су се и обавезале за даљу међусобну сарадњу.

- Волим акцију као најлепше лето и у срцу носим као најдражу успомену на младост- Нада Бјелобрадић.

- Акција ће дуго живети у мени. Верујем да ћу и идуће године опет доћи. У Ђердап ћу уградити још зноја, а Дунаву ћу поклонити још много жуљева - говорио је Марио Посурић.

На ОРА „Ђердап '76" је одржано 11 „омладинских трибина", четири семинара, 75 предавања у оквиру бригада, издато 115 бројева зидних новина...

ОРА „Ђердап '77"

По други пут, нових 33 ОРБ, са 1.650 акцијаша, смештених у Караташу крај Кладова, током три летња месеца, наставиле су радове на утврђивању приобаља и изради обалоутврде поред Дунава.

Већ је прошла прва седмица рада у трећој смени на ОРА „Ђердап '77", око 600 бригадиста обухваћених у 11 бригада из Обреновца, Белог Манастира, Лознице, Лазаревца, Загреба, Тополе, Краљева, Горажда, Босанског Новог, Горњег Милановца и Куршумлије, радило је на ископавању и бетонирању заштитних канала, који обезбеђују Хидроелектрану и насеље Караташ од водених бујица, као и на изради и уграђивању бетонских блокова у насипе Дунава.

Први радни резултати у трећој смени наговестили су богату акцијашку жетву већ на самом почетку. И поред доста тешког радилишта и врелог августовског сунца, по речима главног трасера акције, Срећка Сретовића, све бригаде су показивале максимално залагање, па су норме на Ђердапу у првој седмици пребачене, у просеку, за 20 одсто, што је на нивоу просека из предходне друге смене.

Од почетка треће смене снажно су оживели и сви облици друштвеног ангажовања. Стартовали су и сви самоуправни органи радне акције. Конституисана је и Скупштина смене као највише самоуправно тело на акцији.

Богата је и активност културно-забавних и спортских секција, чији се програми свакодневно приказивани и одржавани. Све то, уз добро расположење, песму, другарство и пријатељство свих бригада и бригадиста у Омладинском насељу „Братство и јединство" на Караташу код Кладова прави је акцијашки амбијент за заједничко дружење младих у наредних месец дана.

Весело у народном и...

... У козарачком колу

Козарачко коло уз звуке хармонике

ПОПОДНЕ
У ОМЛАДИНСКОМ
НАСЕЉУ

Дуеш уз ирашњу шшаре

На сиоршским шеренима

На ОРА „Ђердап 77“ учествовале су:

У I смени: ОРБ „Бранко Милошевић Металац" - МОК ССО Зајечар, ОРБ „Петар Драпшин" - Нови Сад, ОРБ „Мијо Керошевић - Гуја“ - Сарајево, ОРБ „Слава Клавора" - Марибор, ОРБ „Мухарем Бектеши" - Косовска Митровица, ОРБ „Петар Драпшин” - Стари град - Београд, ОРБ „Иво Лола Рибар“ - Бождовац - Београд, ОРБ „Светозар Марковић" - Светозарево, ОРБ „Иван Стефановић Срба“ - Смедерево, ОРБ Даворин Тринајстић“ - Центар Загреб, ОРБ „Борачка бригада" - Кладово (Бригада СУБНОР-а);

У II смени: ОРБ „II далматинска" - Сплит, ОРБ „Црвени барјак" - МОК ССО Крагујевац, ОРБ „Братство-јединство" - Чаковец и Књажевац, ОРБ „Милан Јанковић Бата“ - Чачак, ОРБ „Цветан Димов" - Скопље, ОРБ „Тито“ - Титови градови, ОРБ „Вера Благојевић“ - УО ССО Београд, ОРБ „Жикица Јовановић Шпанац“ - Ваљево, ОРБ „Бошко Буха“ - Пионирска бригада СР Србије и СР Македоније, ОРБ „Филип Кљајић Фића“ - Врачар - Београд, ОРБ „Мирко Филиповић" - Брчко;

УIII смени: ОРБ „Владо Пришлин“ - Загреб - Суседград, ОРБ „Братство" - Топола - Тител и Жабаљ, ОРБ „Братство-јединство" - Куршумлија, ОРБ „Посавски партизани" - Обреновац, ОРБ „ИВ краљевачки батаљон" - Краљево и Горажде, ОРБ „Братство-јединство" - Лозница и Иванић Град, ОРБ „9 народних хероја“ - Босански Брод, ОРБ .Драган Јефтић Шкепо“ - Горњи Милановац, ОРБ „Лазар Саватић Металац" - Рума, ОРБ „Дуле Караклајић“ - Лазаревац, ОРБ „Бошко Буха“ - Прибој и Бели Манастир.

За остварење програма друштвених активности у насељује постојала озвучена и осветљена позорница, сала за масовно окупљање, са 300 седишта, куглана са 250 седишта, 5 учионица по 50 седишта, комплетно опремљена разгласна станица, фото лабораторија, са свом потребном опремом и 10 фото апарата, електрични гештетнер, библиотека...

А за спортске активности - асфалтна и осветљена игралишта за рукомет, одбојку, кошарку, ногометно травнато игралиште, асфалтно игралиште за мали ногомет, стрељана, куглана, просторије и прибор за стони тенис, као и затворени базен за пливање.

За организовање излета погодна су места Стеванске Ливаде, Лепенски Вир и румунски град Турн Северин.

Радили су фото, кино, радио и курс за младе истраживаче, затим за непливаче и за борилачке вештине, за фудбалске судије, све зависно од интересовања бригадиста.

Филмске представе даване су у биоскопској сали, а на отвореном простору (пројекције на 16 мм апаратури).

Организоване су посете познатим културно-историјским споменицима (Лепенски Вир, Трајанова табла, Тврђава Фетислам и друге).

У време трајања ОРА „Ђердап" у Књажевцу се одржавао фестивал културе младих.

На ОРА „Ђердап '77“ радила је и бригада бораца - учесника НОБ-а из општине Кладово, а у другој смени - пионирска арадна бригада, састављена од најбољих ученика основних школа Србије и Македоније, а која се звала „Бошко Буха“

Пионирска бригада „Бошко Буха“

За разлику од великог броја младих, који су овог лета стигли на савезне и локалне радне акције широм земље, једна бригада на ОРА „Ђердап '77“ имала је сасвим друге услове. Сви њени чланови, поред жеље за радом, морали су да имају и ђачке књижице препуне одличних оцена. Ко је то имао, а пријавио се - стигао је у насеље у Караташу да би радио уз раме са свим старијим колегама - омладицима.

Реч је - да не буде забуне - о Пионирској бригади „Бошко Буха“, јединственој и по годинама и по пословима које је обављала. До сада се, наиме, често појављивао одређен број малишана који су у својим бригадама

Брашимљење бришда. Засшаве везане у чвор њиховоГ брашсшва

обично радили лакше послове (водоноше) - али, бригада састављена - у просеку - од десетогодишњака, који су сасвим равноправно са старијима гурали колица, вадили земљу, напрезали мишице... Пионири не желе да заостану за осталима - али ни да им други помажу.

- Ја сам први пут на радној акцији. Старији брат ми је о томе причао, па сам и ја желео да се уверим у његове приче. Могу да кажем да ми је много лепше него што сам очекивао. Не ради се пуно, а није ни тешко... Радује ме што смо овде сви равноправни и што се у оваквој атмосфери и ја помало осећам старијим. Верујем да ћу доћи и идуће године. Али, онда не бих смео да попустим у школи - каже Милан Николић из Београда, ученик шестог разреда основне школе.

Пионирска бригада се трудила да ни у чему не заостане за другима. Колико у томе успевала? Сви кажу да пионири и пионирке раде као велики. И они имају жуљеве, и они их са задовољством показују као потврду да се на траси не извлаче, него да се поштено зноје.

ОРА Зелени иојас Ђердаиа - уређење иросшора у близини омладинскоI насеља

- Овде ми ништа није тешко. Мене су послали мама и тата, јер они знају како је на радним акцијама. Обоје су били по десетак пута. Сада имају друге обавезе, али желе да и ја кренем њиховим стопама, да кроз неколико година постанем - ударник. Па, хоћу сигурно, можда не ове године, али тамо касније, кад ојачам и када будем могла много више да радим. Ја сам им то обећала, као што на почетку сваке године обећам пуно петица - и испуним своје обећање - објашњава Снежана Мариоска, такође из Београда, ученица седмог разреда.

По1пед на део ЛеиенскоI вира

На ОРА „Ђердап 78" учествовале су ОРБ из градова: I смена: Дубровник, Загреб, Сребреница, Беочин, Џудо савез Србије, Врачар - Београд, Земун, Мајданпек, Краљево, Параћин, Алексинац и Србица; I! смена: Доњи Михољац, Травник, Скопље, Вршац, Титови стипендисти Црне Горе, Грађевински факултети Југославије - Ниш, Нови Београд.. Звездара - Београд, Стари град - Београд, Голубац, Ниш, Лесковац; III смена: Задар, Сарајево, Нови Сад, Охрид, Шишка -Љубљана, Трње - Загреб, Савски Венац - Београд, Лазаревац, Ивањица, Александровац, Ваљево, Светозарево и успешно наставиле радове започете предходних година.

Са једно! од низа дефилеа омладинских бртада

ОРА „СУТЈЕСКА“

У „ДОЛИНИ ХЕРОЈА"

У близини села Тјентишта, на левој обали реке Сутјеске, у делу Националног парка „Сутјеска", простире се комплекс, назван „Долина хероја", посвећен бици на Сутјесци, једној од највећих у НОР-у, која је трајала од 15. маја до 15. јуна 1943. године.

осликана фрескама, по ликовном концепту сликара Крсте Хегедушића, а по идеји историчара др Душана Пленче.

. И још 79 обележја, међу којима се и: гроб Саве Ковачевића на Крековима, гроб Нурије Поздерца на Драгош Седлу, место рањавања маршала Тита на Озрену, спомен-обележје Другој далматинској ударној бригади на Доњим Бара-

По1пед на Тјеншишше

Меморијални комплекс „Долина хероја", отворен 1974. године, сачињавају:

. Монументални споменик погинулим партизанским борцима (рад вајара Миодрага Живковића), постављен 1971. године. Испред споменика се налази костурница, у којој су кости 3.301 бораца;

. Спомен-дом „Битке на Сутјесци", грађен од 1964. до 1971. године, по пројекту архитекте Ранка Радовића; унутрашњост Спомен-дома је, у периоду од 1971. до 1974. године,

Сиоменик са косшурницом, рад вајара Миодра1а Живковића

ма, споменик Четвртој пролетерској црногорској ударној бригади на Љубином гробу, спомен-обележје погибије Ивана Горана Ковачића и др Симе Милошевића код Врбнице.

. Део овог комплекса сачињавају и: омладински центар са Домом младих, спортски и рекреативни центар са вештачким језером и теренима, хотели „Сутјеска" и „Младост".

У изградњи овог меморијалног комплекса почетком шездесетих и током седамдесетих година, а и касније, све до распада СФРЈ, активно је учествовала и омладина из свих крајева Југославије на омладинским радним акцијама, под општим називом ОРА „Сутјеска".

Мала, али значајна савезна радна акција на Сутјесци,поред општих обележја заједничких за све радне акције, има и неке своје, специфичности:

Радилиште и насеље налазе се на теренима око Тјентишта и зеленог тока Сутјеске, чији називи евоцирају успомене на највеће окршаје у ослободилачком рату, посебно 1943. године.

Управо на тим теренима, веома лепим и легендарним, омладина је од 1960. године изградила Спортски рекреативни центар, и то:

Ррве године - 1960. на десној обали Сутјеске су подигнути спортски терени: игралишта за фудбал, одбојку, кошарку;

Следеће, 1961. године, на левој обали су изграђени приступни путеви, а започето је и подизање три па-

виљона, чија се архитектура складно уклапала у пејзаж Тјентишта.

Треће, 1962. године, завршени су започети објекти и почела је изградња још три павиљона и Друштвеног дома који ће бити завршен 1963. године - у време прославе двадесетогодишњице Битке на Сутјесци у Петој непријатељевој офанзиви и прелаза преко Сутјеске.

ОРА "Сутјеска" карактерише и још једна занимљивост - на њој су учествовале и бригаде друштвених организација - и младићи и девојке - чланови Савеза извиђача, Народне технике, Планинарског савеза, Црвеног крста, Стрељачког савеза и др.

О току ОРА „Сутјеска" - детаљније

Још 1960. године на Тјентишту је почела изградња Омладинског центра и убрзано уређење „Сутјеске" као меморијалног комплекса у делу великог Националног парка „Сутјеска" који се простире на површини од 3.700 хектара.

У 1960. и 1961. години на ОРА „Сутјеска", учешћем око 2.000 омладинаца и омладинки, изграђени су спортски терени на површини већој од 7.000 квадратних метара, а на левој обали је припремљено за асфалтирање 3.900 квадратних метара пешачких стаза. Такође, постављена је и канализациона мрежа и израђен дренажни систем за одводњавање површинских вода.

Те прве, 1960. године, радна акција на Сутјесци је трајала од 4. до 27. јула. У њој је учествовало око 800 омладинаца и омладинки, сврстаних у 10 радних бригада друштвених организација (Стрељачки савез Југославије, Планинарски савез Југославије, СТВ „Партизан", Југословенски црвени крст, Савез извиђача Југославије, Савез спортова Југославије, Феријални савез Југославије, Народна техника, Ваздухопловни савез Југославије и Савез друштава за старање о деци и омладини Југославије).

Изузев бригаде Ваздухопловног савеза Југославије, која је била састављена од чланова Ваздухоипловног савеза из Куманова, све остале бригаде су, по саставу, биле општејугословенске - у свакој бригади је било омладинаца из свих република.

У току 23 дана ове акције, ОРБ су радиле на изградњи спортских објеката на Тјентишту, у укупној површини од 7.000 м^2: два рукометна игралишта, два за кошарку, два за одбојку, једно тениско, бацалиште за куглу и диск, терени за скок у вис и даљ, 120-метарска атлетска стаза, 2.400 метара шеталишних стаза, плато за гимнастичке справе.

У припремним радовима, од 10. јуна до 4. јула, изграђени су за потребе смештаја и боравка омладинских радних бригада: кухиња са рестораном и кантином, санитарни објекти, барака штаба ОРА, прилазни пут, водоводна и електрична мрежа, објекти који имају стални карактер, и омогућавају боравак чланова друштвених организација у летњим месецима на Тјентишту.

За успешно обављање овог задатка, између осталог, очишћеноје шибља 8.710 м^2, скинуто 7.180 м^3 хумуса, ископано 5.450 м^3 земље од I до IV категорије, разастрто 1.096 кубика туцаника и 600 кубика шљунка.

У дужини од 40 км извршено је прочишћавање и обележавање историјских стаза на ширем подручју Сутјеске, као и уређивање пута од Тјентишта до Спомен-костурнице.

Већ је био формиран Штаб омладинске радне акције за уређење Сутјеске, који је обавио низ припрема и покушао да многе занимљиве идеје око ове радне акције што успешније реализује.

За команданта Штаба је именован Владо Јановић, члан Централног комитета Народне омладине Југославије и секретар Комисије Централног комитета Народне омладине Југославије за друштвене организације.

Поред ових радова, очишћено је и корито реке Сутјеске на површини од око 18.000 м^2. Омладинске радне бригаде су, такође, учествовале на припремним радовима за изградњу хотела на Тјентишту. У свим тим радовима је остварено укупно143.000 норма-часова, а просечна норма испуњена са 159%. Вредност радова је износила око 20.000.000 тадашњих динара.

За време ове акције, за 150 бригадиста из свих друштвених организација, радио је „Курс водича Сутјеске", са циљем да се у свим друштвеним организацијама један број чланова оспособи за самостално вођење

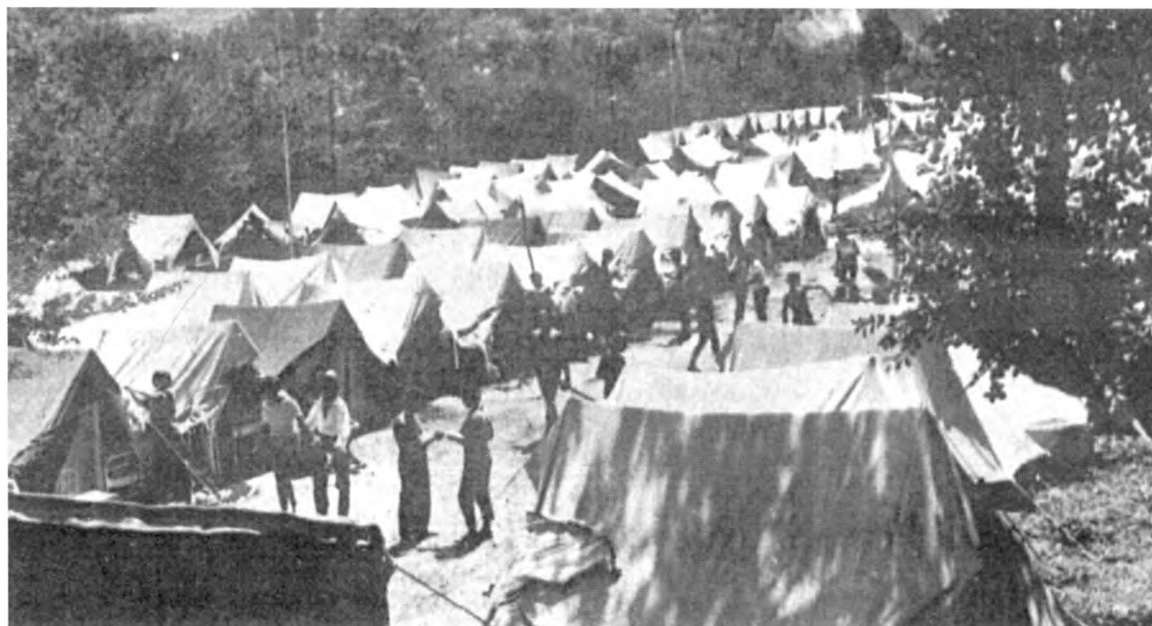

Омладинско насеље иод шашорима на Тјеншишшу

ОРА „СУТЈЕСКА“

У „ДОЛИНИ ХЕРОЈА"

У близини села Тјентишта, на левој обали реке Сутјеске, у делу Националног парка „Сутјеска", простире се комплекс, назван „Долина хероја“, посвећен бици на Сутјесци, једној од највећих у НОР-у, која је трајала од 15. маја до 15. јуна 1943. године.

По1пед на Тјеншишше

Меморијални комплекс „Долина хероја“, отворен 1974. године, сачињавају:

. Монументални споменик погинулим партизанским борцима (рад вајара Миодрага Живковића), постављен 1971. године. Испред споменика се налази костурница, у којој су кости 3.301 бораца;

. Спомен-дом „Битке на Сутјесци", грађен од 1964. до 1971. године, по пројекту архитекте Ранка Радовића; унутрашњост Спомен-дома је, у периоду од 1971. до 1974. године, осликана фрескама, по ликовном концепту сликара Крсте Хегедушића, а по идеји историчара др Душана Пленче.

. И још 79 обележја, међу којима се и: гроб Саве Ковачевића на Крековима, гроб Нурије Поздерца на Драгош Седлу, место рањавања маршала Тита на Озрену, спомен-обележје Другој далматинској ударној бригади на Доњим Барама, споменик Четвртој пролетерској црногорској ударној бригади на Љубином гробу, спомен-обележје погибије Ивана Горана Ковачића и др Симе Милошевића код Врбнице.

. Део овог комплекса сачињавају и: омладински центар са Домом младих, спортски и рекреативни центар са вештачким језером и теренима, хотели „Сутјеска" и „Младост“.

Сиоменик са косшурницом, рад вајара Миодра1а Живковића

У изградњи овог меморијалног комплекса почетком шездесетих и током седамдесетих година, а и касније, све до распада СФРЈ, активно је учествовала и омладина из свих крајева Југославије на омладинским радним акцијама, под општим називом ОРА „Сутјеска“.

Мала, али значајна савезна радна акција на Сутјесци.поред општих обележја заједничких за све радне акције, има и неке своје, специфичности:

Радилиште и насеље налазе се на теренима око Тјентишта и зеленог тока Сутјеске, чији називи евоцирају успомене на највеће окршаје у ослободилачком рату, посебно 1943. године.

Управо на тим теренима, веома лепим и легендарним, омладина је од 1960. године изградила Спортски рекреативни центар, и то:

Ррве године -1960. на десној обали Сутјеске су подигнути спортски терени: игралишта за фудбал, одбојку, кошарку;

Следеће, 1961. године, на левој обали су изграђени приступни путеви, а започето је и подизање три па-

виљона, чија се архитектура складно уклапала у пејзаж Тјентишта.

Треће, 1962. године, завршени су започети објекти и почела је изградња још три павиљона и Друштвеног дома који ће бити завршен 1963. године - у време прославе двадесетогодишњице Битке на Сутјесци у Петој непријатељевој офанзиви и прелаза преко Сутјеске.

ОРА "Сутјеска" карактерише и још једна занимљивост - на њој су учествовале и бригаде друштвених организација - и младићи и девојке - чланови Савеза извиђача, Народне технике, Планинарског савеза, Црвеног крста, Стрељачког савеза и др.

О току ОРА „Сутјеска“ - детаљније

Још 1960. године на Тјентиштује почела изградња Омладинског центра и убрзано уређење „Сутјеске" као меморијалног комплекса у делу великог Националног парка „Сутјеска" који се простире на површини од 3.700 хектара.

У 1960. и 1961. години на ОРА „Сутјеска", учешћем око 2.000 омладинаца и омладинки, изграђени су спортски терени на површини већој од 7.000 квадратних метара, а на левој обали је припремљено за асфалтирање 3.900 квадратних метара пешачких стаза. Такође, постављена је и канализациона мрежа и израђен дренажни систем за одводњавање површинских вода.

Те прве, 1960. године, радна акција на Сутјесци је трајала од 4. до 27. јула. У њој је учествовало око 800 омладинаца и омладинки, сврстаних у 10 радних бригада друштвених организација (Стрељачки савез Југославије, Планинарски савез Југославије, СТВ „Партизан“, Југословенски црвени крст, Савез извиђача Југославије, Савез спортова Југославије, Феријални савез Југославије, Народна техника, Ваздухопловни савез Југославије и Савез друштава за старање о деци и омладини Југославије).

Изузев бригаде Ваздухопловног савеза Југославије, која је била састављена од чланова Ваздухоипловног савеза из Куманова, све остале бригаде су, по саставу, биле општејугословенске - у свакој бригади је било омладинаца из свих република.

У току 23 дана ове акције, ОРБ су радиле на изградњи спортских објеката на Тјентишту, у укупној површини од 7.000 м²: два рукометна игралишта, два за кошарку, два за одбојку, једно тениско, бацалиште за куглу и диск, терени за скок у вис и даљ, 120-метарска атлетска стаза, 2.400 метара шеталишних стаза, плато за гимнастичке справе.

У припремним радовима, од 10. јуна до 4. јула, изграђени су за потребе смештаја и боравка омладинских радних бригада: кухиња са рестораном и кантином, санитарни објекти, барака штаба ОРА, прилазни пут, водоводна и електрична мрежа, објекти који имају стални карактер, и омогућавају боравак чланова друштвених организација у летњим месецима на Тјентишту.

За успешно обављање овог задатка, између осталог, очишћеноје шибља 8.710 м², скинуто 7.180 м³хумуса, ископано 5.450 м³ земље од I до IV категорије, разастрто 1.096 кубика туцаника и 600 кубика шљунка.

У дужини од 40 км извршено је прочишћавање и обележавање историјских стаза на ширем подручју Сутјеске, као и уређивање пута од Тјентишта до Спомен-костурнице.

Већ је био формиран Штаб омладинске радне акције за уређење Сутјеске, који је обавио низ припрема и покушао да многе занимљиве идеје око ове радне акције што успешније реализује.

За команданта Штаба је именован Владо Јановић, члан Централног комитета Народне омладине Југославије и секретар Комисије Централног комитета Народне омладине Југославије за друштвене организације.

Поред ових радова, очишћено је и корито реке Сутјеске на површини од око 18.000 м². Омладинске радне бригаде су, такође, учествовале на припремним радовима за изградњу хотела на Тјентишту. У свим тим радовима је остварено укупно143.000 норма-часова, а просечна норма испуњена са 159%. Вредност радова је износила око 20.000.000 тадашњих динара.

За време ове акције, за 150 бригадиста из свих друштвених организација, радио је „Курс водича Сутјеске", са циљем да се у свим друштвеним организацијама један број чланова оспособи за самостално вођење

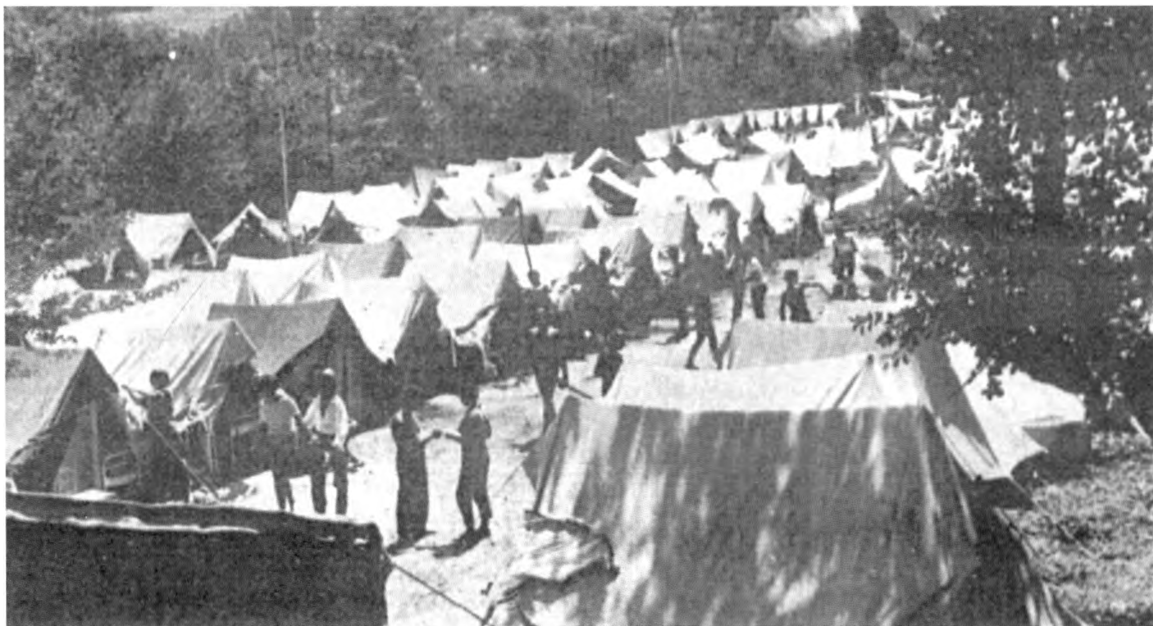

Омпадинско насеље иод шашорима на Тјеншишшу

омладинских и других група на ширем подручју Сутјеске.

Курс је био састављен из два дела - историјски (упознавање полазника са догађајима из Народноослободилачке борбе на подручју Сутјеске (Пета офанзива) и стручни - на коме су полазници добили основна знања из организације похода и маршева, оријентације на терену, читање карата, итд.

Курсје са успехом завршило 146 бригадиста из целе Југославије. Од полазника овог курса формиран је клуб „Водича Сутјеске", са седиштем у Горажду. Овоје уједно и прва група квалификованих водича Сутјеске у нашој земљи.

У складу са основном замисли да Сутјеска постане кадровски центар друштвених организација на коме би се оспособљавао млађи инструкторски и руководећи кадар ових организација, све друштвене организације су у оквиру боравка на Сутјесци организовале курсеве унутар својих бригада. Тако је у бригади Феријалног савеза Југославије радио курс за оспособљавање чланова управа летовалишта и прихватних станица Феријалног савеза; СТВ „Партизан" је имао курс за оспособљавање предњака; Стрељачки савез - курс за руководиоце стрељачких дружина; Бригада Народне технике је за све учеснике акције организовала курсеве мопеда, радио аматера и фото-аматера. Све те курсеве са успехом је завршило 199 бригадиста.

У оквиру ове радне акције извршена је и маркација око 60 километара историјских стаза на подручју Сутјеске, Маглића, Трновачког језера и Зеленгоре, а према раније направљеном плану маркације овог подручја од Савеза бораца Југославије и Планинарског савеза Југославије.

За време боравка на Тјентишту за све бригадисте је организовано и више излета и похода до познатих историјских места (Драгош седло, Гроб Саве Ковачевића, Боровно, Љубин гроб, Кошур, итд).

У циљу упознавања учесника радне акције са историјским збивањима на Сутјесци, организовано је неколико предавања, логорских ватри и усмених новина. Предавачи су били учесници битке на Сутјесци.

На акцији је био веома развијен и друштвено-забавни и спортски живот. Организовано је неколико заједничких друштвених вечери, а свака бригада је на зборишту за све бригаде дала свој програм. Радио Сарајево је за бригадисте спремило један забавни програм и јавну емисију „Покажи шта знаш".

Приликом почетка акције, 4. јула, отворена је изложба фотографија о историјским догађајима на Тјентишту, а 27. јула на дан завршетка акције, изложба фотографија из живота и рада учесника омладинске радне акције.

Библиотека и разгласна станица су у знатној мери допринеле да друштвено-забавни живот буде садржајнији.

На акцији су организована бригадна и међусобна спортска такмичења у фудбалу, одбојци, малом рукомету и срељаштву. Са Фабриком „Победа" из Горажда бригадисти су се у два маха такмичили у малом рукомету, фудбалу и стрељаштву. Такође, организована су спортска такмичења са припадницима ЈНА. Народну спортску значкује освојило 156 бригадиста.

Када је прва смена омладинске акције на Сутјесци је завршила рад, дошла је друга и наставила започето.

Обале Сутјеске, које у насељу дели дрвени мост, шарене се од шатора под којима је у првој смени живело 10 омладинских бригада из разних друштвених организација.

У другој исто толико.

Обале легендарне. Исто као и вода која протиче између њих. И сва места око ње: Вучево, Драгош Седло, Кошур, Боровно, Маглић, Кањон Сутјеске... Испод гроба Саве Ковачевића.

Ту на Тјентишту често се чула песма:

Са крај Босне до мора
зна 1а земља сва
Свуд се славом прочуо
команданШ Сава.

PESMA O KOMANDANTU SAVI

1. Sa kraj Bos-ne do mo-ra zna ga zem-lja sva;
2. Vo-di-o je bri-ga-de pre-ko po-lja go-ra,
3. Hu-či te-če Su-tjes-ka, krv pli-va po njoj,
4. Švapske hor-de kr-va-ve na-di-ru kroz noć:
5. Šta to tu-ži Su-tjes-ka u taj poz-ni sat?

Svud se sla-vom pro-ču-o ko-man-dant Sa-va.
raz-go-ni-o je ban-de mrs-kih zlot-vo-ra.
di-vi-zi-ja Sa-vi-na bi-je teški boj.
„Ju-riš, mo-ji ju-na-ci, mi mo-ramo proć."
Mr-tav kraj nje le-ža-še slav-ni ko-man-dant.

Hej, hej, hej, hej, ko-man-dant Sa-va.
Hej, hej, hej, hej, mrs-kih zlot-vo-ra.
Hej, hej, hej, hej, bi-je teš-ki boj.
Hej, hej, hej, hej, mi mo-ra-mo proć.
Hej, hej, hej, hej, sla-vni ko-man-dant.

Тјеншишше. Део омладинско1 насеља

Завршна акција на Сутјесци

Пре неколико дана по трећи пут су се забили крампови омладинских радних бригада из читаве земље у леву обалу Сутјеске, на Тјентишту. То је трећа по реду радна акција на изградњи Омладинског центра у овом живописном и легендарном крају.

Пре две године, кад је акција почела, изграђени су спортски терени нз десној обали реке - терени за фудбал, кошарку и одбојку. Следеће године на супротној обали, приступни путеви, а започела је и изградња три укусна павиљона, који се лепо архитектонски уклапају у околину.

штај омладинаца који не буду нашли место у павиљонима.

У овогодишњој првој смени, на Тјентишту, радило је пет бригада, свака од по педесет и два бригадиста. То су бригаде Црвеног крста, Савеза извиђача, Савеза спортова, Народне технике и Планинарског савеза Југославије. Укупно - 260 омладинаца и омладинки из целе Југославије.

У следећој, другој и последњој смени од 5. августа, месец дана радиће бригаде Савеза за телесно васпитање "Партизан", Феријалног, Ваздухопловног и Стрељачког савеза Југославије и бригада есперантиста.

Омладинско насеље - Сиомен иарк и сиоршски шерени уређивани су 1одинама

А ове, 1962. године довршавају се већ постојећи објекти, а граде се још три павиљона за становање (сваки у три нивоа) и друштвени дом.

Према плану, павиљони и путеви треба да буду готови до септембра, а читав Центар, заједно са домом - до Дана борца идуће 1963. године, кад ће се на Тјентишту славити петнаестогодишњица велике битке.

Садашњи логор у коме су смештене радне бригаде остаје и касније као место за помоћни сме-

Рад бригада прве смене сводио се, углавном, на уређење парковских простора око већ изграђених павиљона и на грубе земљане радове који претходе изградњи осталих павиљона и Дома.

У поподневним часовима, поред обавезног одмора, бригаде имају и организован културно-уметнички живот. То су, пре свега, сталне емисије "Радио-Сутјеске", радиостанице којом руководе припадници бригаде Народне технике и која, поред редовних емисија вести, саопштења и музичких емисија, сваког дана уступа појединој бригади микрофон. Затим, два пута недељно, организују се биоскопске представе, литерарне и забавне вечери, сусрети с борцима овог краја и др. Занимљиво је да ће по 40 бригадиста из сваке смене похађати и завршити курс "Водича Сутјеске", да би касније, кад Центар буде отворен, могли своје другове да воде по историјским местима у околини. Због тога се већ сада стално организују излети у околину на којима се водичи, поред теоријско-историјског дела програма, практично упознају с тереном који ће бити "њихов".

У иредаху на ОРА „Сушјеска"

Ни техничко васпитање није запостављено. На акцији су организована четири курса: фото-аматерски, ауто-мото курс, радио и кино-аматерски.

НА РАДИЛИШТИМА У ДОЛИНИ ХЕРОЈА И ОСТАЛИМ МЕСТИМА - ПОПРИШТИМА ВЕЛИКЕ БИТКЕ 1943.

Са Храдилишша на ОРА „Сушјеска“ 1963.

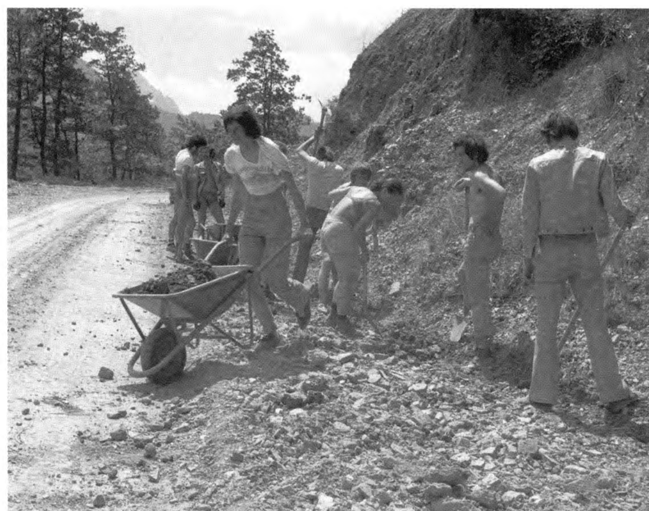

Поиравка иушева

Смошра ОРБ у омладинском насељу

Смошра ОРБ на ОРА „Сушјеска“

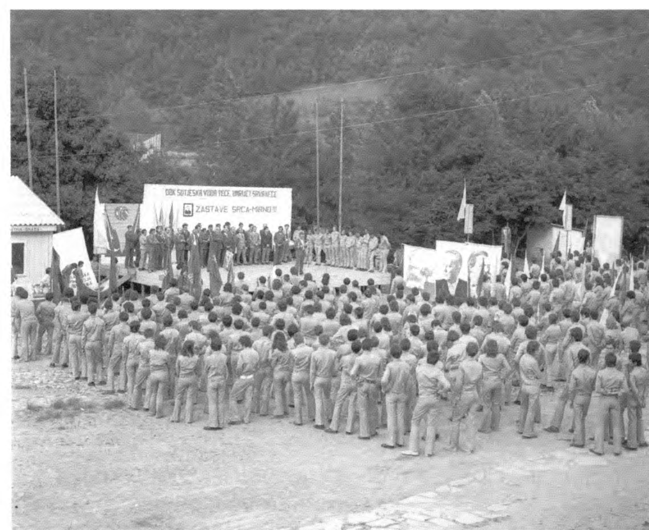

Омладинска радна бртада „Хероји Подриња“ - ветерана, 1974.

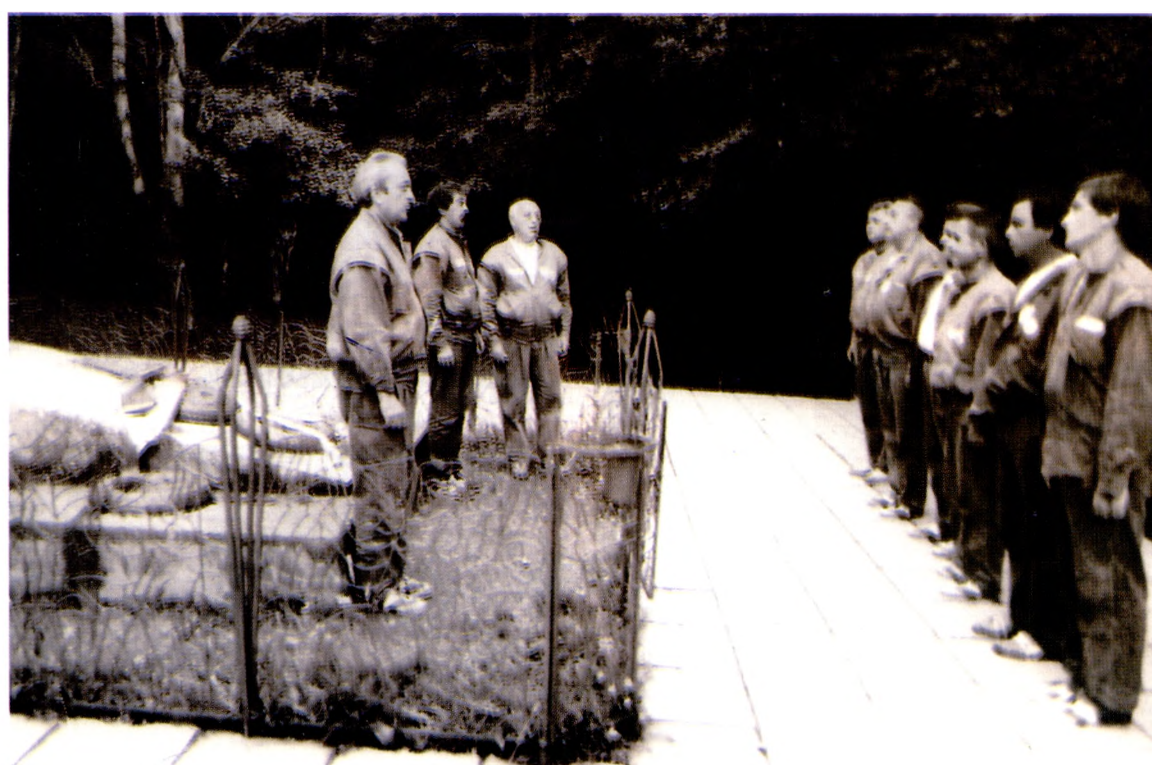

Ветерани из Смедеревске Паланке на Савином Јробу у време ОРА „Сутјеска '86'

Према плану, павиљони и путеви су били готови до септембра 1962, а читав Центар, заједно са Домом - до Дана борца, следеће 1963. године, кад се на Тјентишту славила 15. годишњица велике битке.

На ОРА "Сутјеска 63", у првој смени, на Тјентишту је радило пет бригада, свака од по педесет и два бригадиста. То су биле бригаде Црвеног крста, Савеза извиђача, Савеза спортова, Народне технике и Планинарског савеза Југославије. Укупно - две стотине шездесет омладинаца и омладинки из целе Југославије.

У следећој, другој и последњој смени, од 5. августа, месец дана су радиле бригаде Савеза за телесно васпитање "Партизан", Феријалног, Ваздухопловног и Стрељачког савеза Југославије и бригада есперантиста.

Рад бригада прве смене сводио се, углавном, на уређење парковских простора око већ изграђених павиљона и на грубе земљане радове, који су претходили изградњи осталих павиљона и Дома.

Шта се све радило на Сутјесци?

У1961. години на ОРА „Сутјеска 61" реализована је и прва етапа изградње Центра друштвених организација. Током јула и августа, у две смене. радилоје 10 радних бригада друштвених организација, са по 50 бригадиста - припадника Феријалног савеза, Савеза извиђача, СТВ „Партизан",л Стрељачког савеза, Савеза организација за физичку културу, Планинарског савеза, Црвеног крста, Народне технике, и др.

Године 1962, подигнутје Омладински дом, чији је задатак да се у њему омладина одмара и кроз одмор упозна са великом битком на Сутјесци и свим њеним знаним местима.

Те 1962. године, прва смена је отишла, а дошла је друга. Прва је завршила многе радове пре времена. Три бригаде у три декаде носиле су прелазну заставу Главно штаба: у првој декади - бригада планинара Југославије „Кадињача", у другој - Народне технике „Руђер Бошковић" и у трећој - извиђача „Зеленгора".

За залагање у раду и друштвеној активности око 160 бригадиста је добило ударничке значке, а исто толико је похваљено.

Друштвеном и политичком раду на овој радној акцији посвећена је посебна пажња. Поред предавања за све бригадисте о бици на Сутјесци, на акцију су долазили учесници битке и износили своја сећања. Раде Грмуша, народни херој, испричаоје низ дирљивих доживљаја из ове битке.

Све оно што је омладина о бици на Сутјесци сазнала из предавања и сећања учесника, имала је прилике да употпуни одлазећи на разне излете на подручју ове битке. Поред једнодневног излета за све бригадисте на Драгош Седло, бригаде су самоиницијативно извршиле преко 30 групних и бригадних излета на: Кошур, Боровно- гдеје храбро изгинула омладинска фочанска чета, затим у кањон Сутјеске, на Озрен, Вилињак, Маглић, Зеленгору, Милинкладе и друга места.

Последњих дана рада нове смене, на курсу обучени водичи, ишли су на седмодневни марш са пуковником Кочом Јончићем и прешли 210 километара путевима из битке на Сутјесци.

Полазак на 1радилишше

Разне техничке курсеве је завршило 262 омладинца. Највише мопедски курс -102 и сви су добили дозволу за јавну вожњу у саобраћају.

Слободно време је било испуњено и разним спортским активностима на дивним спортским теренима, затим забавним животом и другим приредбама: плесовима, квизовима - *Микрофон је ваш, Покажи шШа знаш о СуШјесци*, литерарним вечерима, и др. (Веселин Б. Арежина)

У поподневним часовима, поред обавезног одмора, бригаде су имале и организован културно-уметнички живот- сталне емисије "Радио-Сутјеске", којом су руководили припадници бригаде Народне технике, а која, по-

ред редовних емисија вести, саопштења и музичких емисија, свакогдана уступала микрофон једној бригади. Затим, два пута недељно, организовале су се биоскопске представе, литерарне и забавне вечери, сусрети с борцима овог краја и др.

Ни техничко васпитање није било запостављено. На акцији су организована четири курса: фото-аматерски, ауто-мото курс, радио и кино-аматерски курс.

На ОРА „Сутјеска 75", у три смене, учествовало је 1.136 омладинаца и омладинки из 26 радних бригада.

Учесници радне акције у тој години радили су на реконструкцији пута Тјентиште - Драгош седло, на довршењу пута Тјентиште - Озрен и довршењу пута Суха - Сушки поток, као и на уређивању меморијсалног комплекса Националног парка „Сутјеска".

Захваљујући раду бригадиста, посетиоцима су постала доступна сва места позната из велике битке на Сутјесци, као и природне лепоте и историјски споменици Националног парка.

Млади ваздухопловци на ОРА „Сутјеска 65"

Ученици Ваздухопловне гимназије „Маршал Тито" из Мостара, школе у којој се припремају борбени пилоти РВ и ПВО, први су из Ратног ваздухопловства и противваздушне одбране формирали две радне бригаде, којима су дали име „Млада крила". Ове бригаде, састављене од ученика I и II разреда гимназије, радиле су, и то једине, на Омладинској радној акцији „Сутјеска 65".

По годинама старости, то су сигурно до сада биле најмлађе бригаде на једној ОРА. Нико од ученика није имао више од шеснаест година, а командант бригаде „Млада крила", Ратко Јовановић, био је тек навршио петнаесту.

После месец дана проведених са крампом и лопатом, уређујући многе партизанске стазе, и пошто је Бригада проглашена ударном, са петнаест ударника и још тридесет похваљених бригадиста, ваздухопловни полетарци су се свечано постројили, и пре него што су спустили заставу, упутили су поздравно писмо тадашњем команданту РВ и ПВО, генералу Виктору Бубњу, у коме су га, између осталог, обавестили:

> Ми, бригадисти ОРБ „Млада крила", ученици Ваздухопловне гимназије, постројени на легендарном Тјентишту, извештавамо вас да смо с успехом извршили постављене задатке и да је Бригада проглашена ударном. Учествовали смо у изградњи пута који ће повезивати најзначајнија места где су партизани водили натчовечанске борбе да би извојевали слободу - наше најдрагоценије благо. Акција је, друже генерале, обогатила наше скромно знање: упознали смо и заволели ову легендарну планину којој дугујемо слободу, постали још бољи другови, а упознали смо и велики бро младића и девојака који посећују Национални парк.

Ваздухопловни полетарци разишли су се с Тјентишта својим кућама, а када су опново стигли у Мостар, чекала их је срдачна честитка генерала Бубња за постигнуте изванредне успехе.

ОРА „СУТЈЕСКА" 1970-1987

На Тјентишту, у .Долини хероја", као и на ширем подручју на коме се водила велика Битка на Сутјесци, почев од 1970. године настављена је вишегодишња савезна ОРА, покренута десет година раније, иницијативом ЦК НОЈ и Централног одбора Савеза бораца НОР, коју су све масовнијим учешћем у изградњи, подржале друштвене организације које окупљају омладину.

Цело то подручје - поприште једне од највећих битака током НОР-а - током следећих 7-8 година, било је стециште и поприште нових хероја - хероја рада и ударништва радничке (40%), средњошколске (40%), студентске (око 12%) и сеоске омладине (7%), као и старијих - бивших бораца и градитеља - ветерана (око 3,6%).

ОРБ „9. окшобар" из Десиошовца на ОРА „Сушјеска '75"

Било је, заита, тешко наћи места у бригадама за све оне који су желели да, радом на објектима у овом споменичком комплексу и делу великог Националног парка (простире се на 3.700 хектара), посебно у разноврсним културно-уметничким и другим активностима, доживе херојски дух легендарне Сутјеске.

Бригадисти су наставили градњу рекреативног центра, реконструисали путеве Тјентиште - Драгош Седло и Тјентиште-Озрен, уређивали меморијални комплекс Националног парка...

У неколико наредних година на овој јединственој радној акцији учествовало је:

У 1970. години - 70 бригада са 2.584 градитеља;

У 1974. години - 24 бригаде, са 964 градитеља и

У 1975. години-26 бригада, са 136 градитеља.

Својеврстан куриозитет, резултат вредан дивљења, постигнуте 1972. године на ОРА „Сутјеска". Бригадисти ОРБ „Ибрахим Первиз" из Зенице, у једном ударном дану, постигли су учинак од 472,6 одсто. То је био апсолутни рекорд свих омладинских радних акција код нас.

У 1973. години, радне бригаде омладине и ветерана су радиле на изградњи пута Тјентиште - Крекови - Озрен, уређењу простора око хотела „Младост" и спортских терена.

У 1974. години 24 ОРБ, са 964 бригадиста, радиле су на реконструкцији пута Тјентиште - Драгош Седпо, градиле пут Суха - Сушки поток и уређивале меморијални комплекс Нционалног парка „Сутјеска".

У1975. години, 26 бригада са 1.136 бригадиста, претежно ученика средњих школа, радило је на реконструкцији путева Тјентиште - Драгош Седло, Тјентиште - Озрен, Суха - Трновачко језеро, Хрчавка - Црвена Гора и на уређењу меморијалне зоне Националног парка „Сутјеска", остваривши 158.212 норма сати, а радну норму пребацивали за 175,30%, уз повољан финансијски ефекат.

Тито међу бригадистима на Сутјесци

На почетку овог периода, бригадисте августовске смене на ОРА „Сутјеска 70", посетио је маршал Тито.

Када се 10. августа у 10 часова међу акцијашима појавио најдражи гост, прво га је поздравио Владо Шегрт, стари револуционар и народни херој, иначе председник Савета ОРА „Сутјеска".

Чим је угледао прослављеног команданта ратне 10. херцеговачке, Тито га је у шали упитао:

- Јеси ли ти и овде командант?

- Нисам ја - одговорио је Владо Шегрт, и представио Менсура Рокоља, команданта Акције - Ја му само помажем.

Кад је Тито кренуо ка улазу у Омладинско насеље „Долином хероја" одјекнуо је поздрав:

„Тито, Партија - омладина акција!"

Мимо поротокола, Тито је прошао поред свих бригадиста и са многим се руковао. Славица Ђиков, квалификована радница трикотаже из Чапљине, која је узела неплаћени одмор да би дошла на радну акцију и Никола Љуботински, матурант из Штипа, предали су Титу букет свежег планинског цвећа.

Тито је затим са великом пажњом разгледао макету Рекреационог центра.

Командант акције је, изражавајући жељу свих омладинаца, уручио Титу бригадирску униформу.

- Ви хоћете да се ми обучемо у радна одела, да радимо - рекао је, кроз смех, Тито.

- Зар уз униформу не иде и лопата - приметио је Џемал Биједић

Тито је у књигу утисака уписао ове речи:

„Омладини која гради овај Рекреациони центар желим много успјеха".

Године 1974. Миланка Лазаревић из Београдске бригаде „Моша Пијаде" проглашена је за најбољег бригадисту на радној акцији „Сутјеска". Кад је напуштала Тјентиште и улазила у аутобус, није могла да сакрије сузе.

- Зар прекаљени ударник сме да плаче? - „прекорио"јује Нихад Шеховић, командант Акције.

- Знам, друже команданте - грцајући, Миланка је изговарала речи које су постале заклетва младих градитеља - али Сутјеска ми кроз срце тече!

Ова цртица записана у новинарској бележници, можда, највише и најбоље говори о тадашњој генерацији младих градитеља. За десетине хиљада бригадиста, „радне акције су постале сведочанство једне младости, која жуљевима и песмом добија своје битке на Сутјесци, Морави, Козари, Сави..."

Питомци Ваздухопловне техничке академије из Рајловца на ОРА „Сутјеска“

Због специфичност школовања будућих пилота, питомци Гимназије „Тито“ из Мостара нису више учествовали на већим радним акцијама. Оно што су они започели, наставили су питомци Ваздухопловне техничке академије из Рајловца.

Жеља питомаца ВТВАје била да, по завршетку друге године студија, свој распуст проведу на радној акцији. Тако су, 1972. године формирали Бригаду питомаца

Око лоХорске вашре

„Фрањо Клуз“, која је по свим елементима била међу најбољима.

- Једино нисмо имали девојке - шалио се командант бригаде Жељко Вукушић - али су плаве униформе убрзо привукле велики број бригадисткиња, па смо и ту стекпи предност.

Следеће године, питомци су поново, с песмом на уснама, кренули на Сутјеску, а своју бригаду су назвали именом тек преминулог генерала Виктора Бубња.

На траси пута од крекова до Озрена будући ваздухопловни инжењери потукли су све рекорде: норма је пребачена за преко 260 одсто, а бригада проглашена најбољом. Сви бригадисти, с командантом Момчилом Стефановићем на челу, проглашени су ударницима, а бригади су додељена следећа признања:

- Проглашена је „Црвеном бригадом", јер су сви питомци били чланови СКЈ (петорица примљена на акцију).

- Проглашена четири пута ударном и додељен јој је велики број признања за друштвену активност, а освојила је и траку „30 година битке на Сутјесци“.

- Братимила се са бригадама „Јелица Миловановић“ из Београда и „Ђуро Салај" из Загреба.

„Звук фанфара, записао је тај тренутак репортер *Крила армије,* најавио је свечани дефиле 12 бригада, које су са бригадним заставама умаршириле на плато испред летње позорнице у кругу насеља.

Тренутак касније, бригаде су измењале своје поздраве, а ондаје генерал-потпуковник Љубиша Ћургус, везивањем бригадних застава у чвор и ломљењем погаче на три дела, кумовао бригадирском братству.

Одушевљење и поклици дуго су се орили Сутјеском, а око логорске ватре се извило козарачко коло. Славље због братимљења је настављено до дуго у ноћ, а веселили су се бригадисти из свих крајева наше земље".

Бригаду питомаца Ваздухопловне техничке академије из Рајловца на ОРА „Сутјеска 74“ предводио је најбољи питомац Славко Покорни, и са својим бригадистима чак и надмашио изванредне претходнике. Претходне године на ОРА „Сутјеска“ бригадисти - ваздухопловци из Рајловца освојили су заставу „Хероји Сутјеске“ и поново у свему били најбољи.

„Одблесак сунца иза Кошура" - записао је пригодом уручења признања на Тјентишту репортер *Крила армије* - одсликава у аветињском камењару Вучева. У долини Сутјеске, подно Кошура, насеље бригадирско. Издужио се строј питомачки. Кршни момци, са жуљевитим рукама, у свечаним плавим униформама. Лица им блистају од среће, јер је њихова бригада „Виктор Бубањ" поново најбоља.

Ваздухопловци из Рајловца три упта заредом су постали „Хероји Сутјеске“. Њиховој бригади додељена је и плакета „IX конгрес ССОЈ“.

Питомци из Рајловца ће поново, када дође време за летње ферије, напустити кабинете и с крамповима и лопатама у рукама поћи подно Кошура да замене претходнике, штоће тихдана прикачити прве официрске звездице, које су, поред шема и кабинета, искалили и на извориштима светле историје (Радољуб Матовић).

ОРА „СУТЈЕСКА 75“

Командант ОРА „Сутјеска 75“ био је Нихад Шеховић. Упитан колико ће се бригадиста 1975. године окупити на радној акцији у Долини хероја и какви су им задаци, одговорио је:

„Око 1.100 младих из свих крајева наше земље у 25 ОРБ, са конкретним радним задацима на завршетку пута Тјентиште - Драгош седло, Тјентиште - Озрен, Суха - Сушки поток, као и на уређењу меморијалног парка Хероја Сутјеске. Из програма друштвених активности треба да реализујемо програм политичке школе, школе самоуправљача, десетак разних образовних курсева... Циљ нам је да се сваки бригадист са што више успомена, нових знања, нових пријатеља, врати у своју средину, спреман да се ангажује у организацијама ССО и другим друштвено-политичким организацијама.

- А како оцењујете досадашње резултате прве смене?

- У првој смени, међу 340 младих, највише је младих радника и средњошколаца. Резултати су до сада изванредни и можемо бити потпуно задовољни. Ако би резултати ове смене поредили са свим прошлогодишњим, мислим да би били вриједнији и већи. Треба напоменути да су све ОРБ на Акцију дошле изванредно припремљене и опремљене, што је допринело оваквом квалитету и резултатима.

„Сушјеска '75“ брашсшво и јединсшво у долини хероја

У првој смени је учествовало осам омладинских радних бригада, и то: ОРБ „Вељко Влаховић“ - Крагујевац - Карловац, ОРБ „Рифат Бурџевић - Тршо“ - Бијело Поље, ОРБ „Шест буктиња". Југославија, ОРБ „Светозар Марковић“ - Светозарево, ОРБ „Игмански марш“ - Илиџа, ОРБ „Фриц Павлик“- Босански Брод, ОРБ „Ибрахим Первиз" - Зеница, ОРБ „Рашишка чета“ - Љубљана.

На крају прве декаде - све бригаде су проглашене за ударне. Јер, све су испуниле норму од преко 130 одсто и активу од преко 96 одсто.

Просек декадеје 162,9%, а ефективе 99,1%.

На основу постигнутих резултата на радилишту и у друштвеним активностима за најбољу ОРБ прве декаде прве смене проглашена је ОРБ „Вељко Влаховић" из братских градова Крагујевца и Карловца.

На првом ванредном ударном дану, 13. јуна, све бригаде су пребациле норме, а најбоља је била ОРБ „Фриц Павлик“ из Босанског Брода с процентом од 205,3 и ефективом од 100 одсто.

После проглашења, бригадисти су око логорске ватре исплели козорачко коло, а КУД-а из Светозарева и Јагодинске пиваре су извела и богат културно-уметнички програм.

На радној акцији „Сутјеска 75“ у све три смене учествовало је 1.136 омладинаца и омладинки из 26 радних бригада.

- Мотивација за све успехе који се постижу на ОРА

„Сутјеска“ су хиљаде жртава, хиљаде прекинутих живота у напону снаге, Поред радних резултата, свакако, треба истаћи и вредне успехе на пољу друштвених активности који се постижу кроз тринаест организованих облика - говорио је Богић Богићевић, заменик команданта.

У другој смени ОРА „Сутјеска 75“ учествовало је девет омладинских радних бригада. Све су пребациле норме у целини испуниле програме друштвених активности. То су ОРБ „Алија Алијагић" из Бијељине, „Злате Малаковски“ из Скопја, „Виктор Бубањ“ из Рајловца, „Стевица Јовановић" из Панчева, „Драгица Правица" из Требиња, „Ница Марушић - Ратков" из Бусоваче, „Радоје Контић“ из Пљеваља, „Братство и јединство" из Шибеника и Београда (Врачар) и „Прва устаничка“ из Крупња. Укупно у другој смени, учествовало је 400 бригадиста из свих делова наше земље.

Толико ми је лијепо...

Време до повечерја млади су готово свако вече проводили поред логорске ватре, са пјесмом, слушајући казивања бораца. Тако је било и тога дана. У козарачком колу око логорске ватре, налазио се и Стефан Стефановски, бригадиста ОРБ „Злате Малаковски“ из Скопја:

- Дошао сам на акцијуда радим за наш социјализам, да се упознам са друговима из цијеле Југославије. Велика ми је част што сам дошао баш на Сутјеску, у Долину хероја. Мени је лијепо, ради се, послије рада се скупљамо са друговима изс вих бригада па се забављамо, шалимо... Толико ми је лијепо да не смијем ни помислити да се ускоро враћамо кућама и да треба опет чекати годину дана до наредне радне акције - каже петнаестогодишњи Стефан.

Најмлађа бригадирка, Јадранка Шимунац, немајош ни четрнаест година и недавно је завршила основну школу, а већ се налази на радној акцији. Њој је то први пут да учествује на ОРА а њеном колеги из исте ОРБ „Ибрахим Первиз" из Зенице, Хидајету Софтићу, чак пети пут. И он је врло млад, има само осамнаест година - али најстарији је и најискуснији бригадисти прве смене. Какви су њихови утисци са првих радних акција?

- Када сам први пут дошао у Долину хероја био сам импресиониран. Овдје су исписане најсветлије странице наше револуције. Колико сам био задовољан и сретан нека посвједочи и то да сам се још тада зарекао да ћу доћи десет пута на радну акцију и то баш на „Сутјеску“. То обећање до сада досљедно испуњавам, јер ево ме на радној акцији на Сутјесци већ пети пут. Сигуран сам да ћу испунити обећање. Дошао сам на радну акцију када су на њима моји другови из улице већ бити ветерани. Теже ми је било добити мјесто у бригади, јер сам био сићушан, него добити дозволу од оца за мој први дужи боравак ван његове контроле - говорио је бригадист и ударник, Хидајет Софтић.

А најмлађа и по годинама и по бригадирском стажу, Јадранка Шимунац, о томе је говорила:

- Од својих другова и другарица много сам слушала о радним акцијама, те се тако и у мени јавила жеља да и ја једном одем. Дуго сам се спремала за овај догађај и не могу вам описати то дивно осјећање када сам први пут крочила у бригадирско насеље. Управо сам тако и замишљала радну акцију и надам се да ћу и идуће године опет доћи.

- Свака акција носи нешто ново, а прије свега нова пријатељства - прича о свом схватању акције Хидајет Софтић. Она је једна нова и велика могућност да се млади човјек докаже у сваком погледу. Већ мјесец дана пред акцију ја осјећам велку жељу да што прије почне и све више ми недостаје.

- Све ово је за мене ново. Понешто је било у почетку и тешко, али човјек се на све навикне, па што се онда не бих и ја навикла на нешто другачији живот него код куће. Сада ми је, заиста, лијепо. Идем у фото-секцију. Волим слушати навече забавне програме... - каже о првим акцијашким искуствима Јадранка Шимунац.

ОРА „СУТЈЕСКА 76“

На ОРА „Сутјеска 76“ стигло је 10 бригада из 14 градова наше земље, са око 430 бригадиста. Ту је и 13 девојака и младића који се тренутно налазе на привременом раду у Штутгарту:

> „Долазак на Сутјеску за нас је нешто велико", каже једна од тих девојака. „Овде ћемо боље да научимо наш језик и видимо како се забављају наши вршњаци. И могућностда покажемо неизмерну љубав коју гајимо према домовини".

Бригаде учеснице ОРА „Сутјеска 76“: „Бора Рамиз“, - Пећ; „Братство-јединство“ - Шибеник, Врачар; „Иво Лола Рибар“, Ливно, Дувно, Гламоч; „Пет народних хероја“, Добој; „Сутјеска", бригада Савеза горана БиХ; „ОРА Груде", Љубушки; „Веселин Маслеша", Бања Лука; „Босанка“, Блажуј, „Ивида Делчић Обалац", Вождовац; „Рошичка чета“, Љубљана.

Пре него што су се сместили у насеље, млади су, уздигнутих застава, одлазили до Спомен-костурнице, полагали венце, поклањали се сенима палих бораца и на тај начин још једном изразили захвалност и одали пошту онима који су им омогућили да живе и раде у слободи.

Свечано отварање Савезне омладинске радне акције извршено је 12. јула, увече. Поред учесника Акције, отварању су присуствовали многи гости, међу којима су били: Владо Шегрт, Ђуро Пуцар Стари, Драган Милић... О значају радних акција говориоје Нијаз Диздаревић, који је и отворио „Сутјеску 76“.

Већ рано, сутрадан, бригадисти су, са крамповима и лопатама, били на траси. Почели да граде водовод (4.200 м) од Скакавца до Тјентишта. Изградњом водовода, решен је проблем снабдевања питком водом Националног парка „Сутјеска" за дужи период.

По завршетку изградње водовода, овогодишњи учесници ОРА „Сутјеска" градиће и далековод (22 км) од Мјешаја до Тјентишта. Касније ће дограђивати путеве према Озрену и Драгош-седлу, које су започели њихови претходници, а и уређивати Национални парк.

Предвиђен је богат и свеобухватан програм друштвених активности.

Посебна пажња биће посвећена физичком васпитању младих. Поред јутарње гимнастике (устајање је у 4 сата), организоваће се многа такмичења у стрељаштву (допринос развоју програма ОНО), атлетици, малом фудбалу и многим другим спортским дисциплинама, како унутар бригада, тако и између њих. Све то позитивно ће утицати на другарство и ведро расположење бригадиста.

За четири године 16 пута ударна

Безмало цео летњи одмор питомци 25. класе Ваздухопловно-техничке академије провешће у Долини хероја на СОРА „Сутјеска 76“.

То већ четири године узастопно чине свршени питомци најбољом у свим дисциплинама. За четири године је шеснаест пута проглашавана ударном. Одликована је и Орденом братства и јединства са сребрним зрацима, а добила је и Плакету „IX конгрес ССОЈ“.

ОРА „СУТЈЕСКА '77“

У Долини хероја на Тјентишту по осамнаести пут орила се песма око 820 омладинаца и омладинки из 24 омладинске радне бригаде, које су радиле на довршавању пута Тјентиште - Озрен и Тјентиште - Драгош село.

Крампом уместо пером

Омладинску радну бригаду „Графичари и новинари" Југославије, која је учествовала у Трећој смени ОРА „Сутјеска 77“, а која је својим радом давала печат друштвених активности у насељу, сачињавали су омладинци и омладинке из четрнаест највећих новинско-издавачких и графичких кућа наше земље: „Дело“ - Љубљана, „Вјесник“ - Загреб, „Глас“ - Бања Лука, „Слободна Далмација“ - Сплит, „Ослобођење" - Сарајево, „Побједа" - Титоград, „Рилиндја" - Приштина, „Нова Македонија" - Скопље, „Форум“ и „Дневник" - Нови Сад као и омладинци из београдских НИП - „Борба“, „Политика", БИГЗ и „Младост".

Ова бригада, која је формирана 1976. године, учествоваће и наредних година на савезним омладинским радним акцијама.

У тој III смени на ОРА „Сутјеска 77“, учествовале су и: Новосадска, Титоградска „Вељко Влаховић", Дрварска „Мика Боснић", Јасеновачка „Свијету мир“, Битољска „Елпица Карамanди", Љубљанска, „Графичари и новинари Југославије“.

Родитељи у посети бригадистима

Младићима и девојкама који раде у ОРБ „Јанко Чмелик“ из Старе Пазове дошло је у посету 108 родитеља, браће или сестара. Они су повели и своје КУД „Јанко Чмелик“, које је већ прво вече на позорници за све бригадисте приказало богат забавни програм. Родитељи су, како су сами рекли, пријатно изненађени изванредним условима рада на градилишту и животом у омладинском насељу.

- Видимо да им је овде сасвим добро, а изненађени смо и одушевљени природним лепотама, историјским знаменитостима и целим амбијентом на Тјентишту.

После разговора са родитељима сусрели смо Богића Богићевића, команданта ОРА „Сутјеска 77“.

Богић Богићевић, командант ОРА „Сутјеска 77“, о учесницима и резултатима ове акције

....Ове године, на Акцији ће учествовати 900 омладинки и омладинаца из свих крајева земље - говорио је Богићевић. - Они већ раде на завршавању путева од Тјентишта до Озрена, мјеста гдје је рањен друг Тито и од Тјентишта до Драгаш Седла. Потом, на изградњи друге фазе водовода и уређењу Националног парка „Сутјеска“. Бригаде су, иначе, дошле веома припремљене и захваљујући томе, као и успјешној организацији у насељу, оне на траси постижу добре резултате. У првој смјени најбоља је била ОРА „Павле Џавер“ из Мркоњић-Града. Сада, у другој смјени, на крају ове декаде највише успјеха у радним активностима имала је ОРБ „Решад Салетовић“ из Вареша, са просјечном нормом од 146 одсто. Поред одличних резултата које постижу на траси, бригадисти друге смјене су исто тако активни и свестрано ангажовани на пољу разних друштвених активности. Може се, с правом, рећи да је сваки бригадист укључен у неки део програма друштвених активности, који је, иначе, веома обиман и реализује се кроз четири области: марксистичко образовање, образовне курсеве и културно-забавне и спортско-рекреативне активности."

Легендарно Тјентиште, као и ОРА „Сутјеска '77“, били су и домаћини Десете јубиларне Смотре културе и спорта омладинских радних акција Југославије, која је одржана од 19. до 21. августа, а на њој се окупило 700 бригадиста са 23 ОРА, колико их је те године и организовано у нашој земљи.

Са смотре председника омладинских радних акција

КРАМП ЋЕ У МУЗЕЈ РЕВОЛУЦИЈЕ

Митар Миливојевић, студент
Факултета политичких наука у Београду

Велика спомен-гробница - костурница три хиљаде једног борца палог за домовину. Више ње ваjарско дело Миодрага Живковића. Две камене целине, издигнуте, сежу у небо симболизујући пробој партизанских јединица кроз фашистички обруч.

Јулска смена Омладинске радне акције „Сутјеска 74" обавља свој последњи задатак.

Насеље препуно бригадиста и посетилаца. Разлепршане се заставе свих дванаест бригада збијене у чвор. Звуци разгласне станице се разлежу пространом долином Сутјеске.

Вече какво се само замислити може.

И тек што преста бригадирска песма и угасили звучници разгласне станице, построји се дугачка колона девојака и младића.

Ударничке блузе исписане с именима: Јоце, Љиље, Драгана, Владе, акције „Сутјеске 74" и још десетине и десетине незаборавних имена, догађаја, сећања...

Све је то данас тако свеже, целовито, неодвојиво од њих који су се постројили да за свој несебичан и исцрпан рад награде и похвале најбоље другове.

Из командантових уста на крају одржаног говора о резултатима рада бригада, зачу се:

Због изузетног залагања за несебичне резултате, радну и другарску активност, на предлог свих бригада и бригадиста проглашавам Александра Радојчића, бригадисту ОРБ „Моше Пијаде", општине Стари град (Београда), за најбољег бригадисту омладинске радне акције „Сутјеска 74".

Од дугог и незапамћеног аплауза проламала се „Долина хероја", од ускпика - „Аца, Аца, Аца...". Честитање, плач, сузе. Песме никад силније...

А Аца?

Његов живот и акција чврсто су повезани. Његов рад, активност и другарство остају у човеку као трајна и незаборавна успомена.

Ми, средњошколци, наслонимо се на држаље лопате, погледамо на страну, понекад мало одахнемо, јер је терен каменит и неприступачан, а руке младе и ненавикнуте. Окренемо ли се опет, Аца и даље копа без престанка, неуморно, мушки. Требало је те силне наслаге ископане земље и камена избацити.

Пањ који је добио да извади за петнаест, Аца је извадио за пет сати. Тешко смо га могли пристизати, иако насје било више. Био је ослонац целе бригаде. Морали смо да радимо поред њега, јер нас је својим залагањем просто заносио, стално у тежњи да се обори рекорд акције.

Прича о Аци и његовим радним рекордима проширила се до свих бригада и Штаба акције.

„Нећете веровати - причао је један бригадист из Лознице - да су чланови Штаба акције, кријући се из пуме, целојeдно пре подне, посматрали и проверавали тачност изјаве шефа трасе. Било им је несхватљиво да један бригадист може имати толико поена.

Уверили су се у истину".

И тако све до последњег дана. Растанак на траси с крамповима и лопатама завршио се братимљењем бригада. Кумовање братимљења поверили смо шефу трасе. Био је пресрећан. На захтев свих бригадиста као симбол братимљења, куму је предат крамп Аце Радојчића, на покпон. Кум је истински био изненађен:

„Овај крамп ћу оставити у нови музеј, за пример будућим поколењима, јер је то најчуднији крамп ове акције".

Мало ко да није знао причу о Ацином крампу.

Кад га је добио, крамп је био величине 50 центиметара, као и сви остали. У тридесетодневној дружби са њим, крамп се смањио на свега двадесетак сантиметара.

„Добро, бре, Ацо, шта те тера да толико радиш", интересовао се водитељ разгласне станице.

„Па, знаш - одговара Аца - сама реч Сутјеска. Мој отац је првоборац од „четрдесет и прве" и научио ме је да је ова „Долина хероја, храм револуције" и чак да се ни травке по Тјентишту не смију газити".

- Кад је било најтеже - пита репортер.

- Мислим да знаш и сам, наставља Аца, а то знају и сви остали. У Насељу није било воде пуна три дана. Пукпе су тамо неке цеви и нису се могле поправити. Требало је од разводника поставити нове цеви. Наша бригада је добровољно пристала да ради по подне. Успели смо све прокопати, сем неких десетак метара, где се испречило повеће камење. Екипа од неколико бригадиста отишла је у Фочу по динамит. Апи, вода је стигла пре њих...

Тако је било на акцији.

А Аца није само тако добар омладинац. На свом радном месту, уједном од стотине аутобуса ГСП-а, где ради као возач, Аца је још и добар радник. Да је то тачно, показује и чињеница да је 1975. године био „најбољи млади радник - самоуправљач" у ГСП-у, међу две хиљаде младих. Члан је СКЈ. Председникје једне основне организације ССО, члан великог броја комисија и радних тела друштвено-политичких и самоуправних организација ГСП-а.

Његов пример омладинца - акцијаша, комунисте и изнад свега друга и човека, стално зраче у нама који смо се са њим сусрели.[97]

Тај Аца Крамп или Аца трактор живи данас у селу Пауљ код Уба, у пензији је. После ове приче из *КомунисШа* он је био командант ОРБ „Београдска хронике" и „Политике експрес" састављене из целе СФРЈ, а коју је водио око 10-15 година узастопно.

Он је једини бригадист коме је Влада Србије као награду за овај крамп и бригадирски рад, дала нов стан на Цераку.

[97] Рад је награђен на конкурсу листа Комунист и објављен у његовом броју 1002 од 31. маја 1976. године.

МИЛИЋ ЂЕКИЋ

Учесник на четири ОРА, а после њих истакнути научни радник и професор Универзитета, Милић Ђекић, рођен је 1938. године у Ртима код Гуче у коме је завршио основну (четворогодишњу) школу, Нижу гимназију у Гучи, Средњу електротехничку школу „Никола Тесла" у Београду, а Факултет за електротехнику у Љубљани, магистрирао 1977. године на Електротехничком факултету у Београду, на коме је 1983. године одбранио и докторску дисертацију.

Учесник је на изградњи Аутопута "Братство-јединство", на деоницама Загреб - Љубљана (1958) и Параћин - Ниш, на ОРА „Сутјеска 61" и путу Чачак - Пожега (1976).

Своје научно-стручне способности са надпросечним резултатима исказивао је у Техничко-ремонтном заводу у Чачку, као начелник погона, у Вишој техничкој школи, као директор, и Педагошко-техничком факултету у Чачку (сада Факултету техничких наука), као декан. Обављао је значајне стручне и руководеће послове. У Техничком ремонтном заводу: начелник погона електронике (1968 -1973), у Вишој техничкој школи Директор (1973-1977), на Техничком факутлету - продекан за финансије (1978-1980. и од 1982-1984) и Декан факултета (1984-1988).

Дао је велики научни допринос оснивању, опремању и развоју Факултета техничких наука у Чачку на припремању и неговању научног подмлатка као председник Савета Центра за развој Научно-техничког стваралаштва младих Србије и директор Републичког центра за таленте у Београду. Био је и иницијатор за оснивање Регионалног центра за таленте у Чачку.

Чланови шшаба насеља и бртадисши, РакиШије код За1реба, 1958.

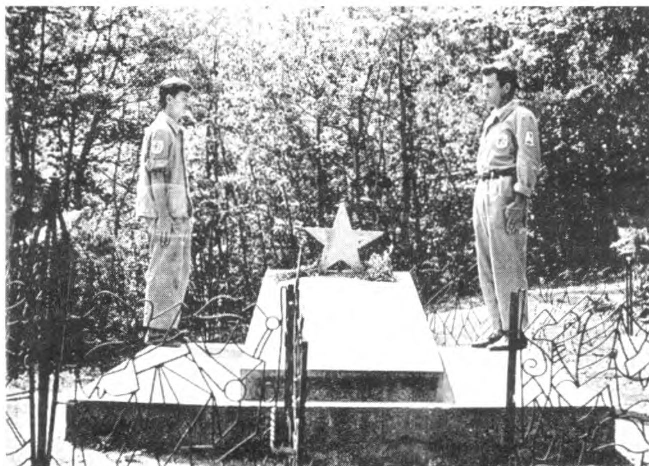

На 1робу Саве Ковачевића на Зелешори, 1961.

Објавио је око 100 научних и стручних радова у земљи и иностранству, четири универзитетска уџбеника и две монографије и реализовао више научно-истраживачких и развојних пројеката, чији се резултати примењују у пракси.

За стручно-научну активност и друштвену активност, добиоје бројна признања, повеље, дипломе, плакете и захвалнице, а одликован је Орденом рада са сребрним венцем

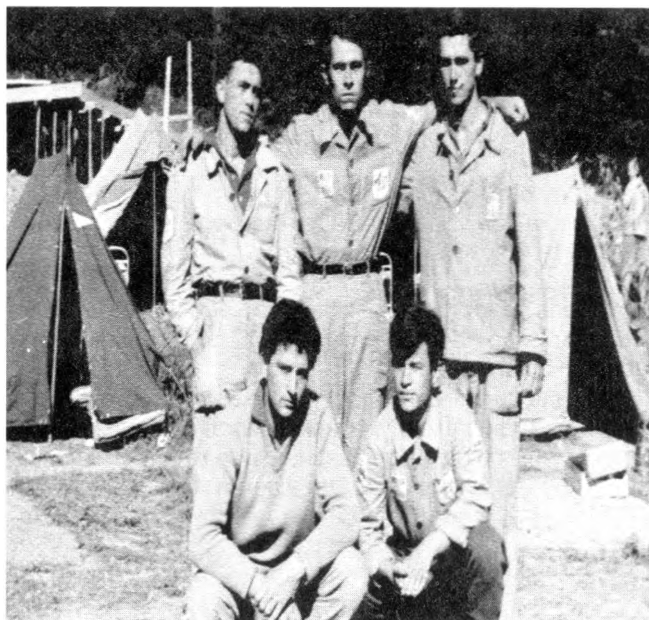

На Тјеншишшу 1961.

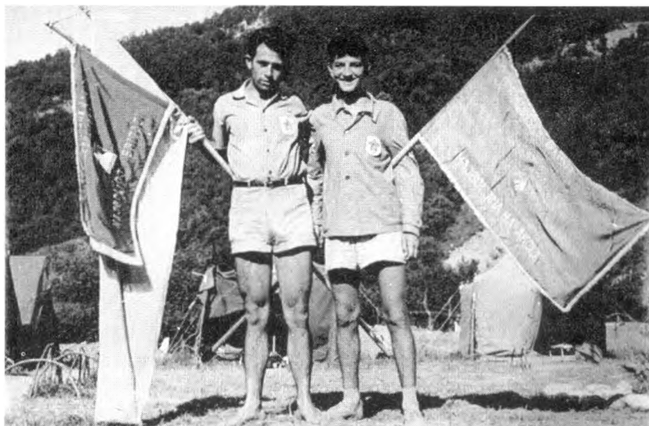

ПЕРО ЗУБАЦ

Златни прах младости

Наша иницијатива је била и Прва уметничка омладинска радна бригада на радној акцији на Тјентишту - ОРА „Сутјеска 70“, састављена од писаца и сликара из целе Југославије. У бригади је било неколико садашњих академика и велики број данас значајних сликара и писаца.

Беше то лепо време, а у сећању остао само златни прах младости, када се, чини ми се, све могло и када смо били загледани у небеса.

Перо Зубац, песник, тада је био председник Комисије Републичке конференције Савеза омладине Србије за културне активности омладине и командант Прве уметничке омладинске радна бригада на радној акцији на Тјентишту - ОРА „Сутјеска 70“.[98]

ЖИВКО КИЋАНОВИЋ

Овај омладинац, од малих ногу немирног духа, рођен је 1929. године у селу Кукићима код Чачка, а основну школу похађао у Слатини.

После локалних радних акција на уређењу сеоских путева, учествовао је на три веће ОРА: на изградњи Омладинске пруге Шамац - Сарајево, у IV санитетској бригади, са седиштем у Зеници, Ваљаонице бакра у Севојну, и омладинске пруге Бања Лука - Добој у Бригади „Чувари Јадрана”, састављеној од младих војника при крају одслужења војног рока (у њеном штабу је био санитетски референт).

По завршетку радних акција, започео је изучавање заната у Фабрици вагона у Краљеву и Фабрици „Ђуро Баловић” у Словенском броду, где је изучио котларско занимање, а у Загребу, у Фабрици медицинских, обучавао се и за хируршког механичара.

У колебању између санитетске службе за коју се оспособљавао у главној морнаричкој бази у Сплиту, као и неостварене жеље да се укључи у поморство (трговачку морнарицу), на крају се вратио свом првом металском занимању. Радећи даље, усавршавао се у загребачком „Југоремонту”, са којим је, као монтер челичних конструкција учествовао у изградњу хиро и термо електрана.

Ношен жељом да се, ипак, врати у свој родни крај, Живко Кичановић је од 1960. године наставио службу у свом основном занимању у Фабрици “Милан Благојевић” у Лучанима, а радни век завршио у Војнотехничком ремонтном заводу у Чачку.

Бртадисти ОРБ „Мајевички ОарШизани“ из Лопара: Цвешко ВилоШић, Амела Механовић, Ацо Миловановић и Мира Гаврић на ТјенШишШу, на бри!адирској вечери певају песме „Бртадисткиње и бршадисти

Извор: Стојичић Ђ, Марковић М, Симић П (2010), Време једне младости, Службени гласник, Београд

ОМЛАДИНСКЕРАДНЕ АКЦИЈЕ - МОЈА РАНА И НАЈЛЕПША ЛЕТОВАЊА

Александар - Аца Марковић
БршадисШа, командanШ и ор!анизаШор ОРА

Све моје омладинске радне акције, на којима сам био или сам их непосредно као омладински руководилац организовао, била су моја рана и, сада ми се чини, најлепша летовања. Током целеједне деценије, свако лето, проводио сам на радној акцији. А између њих сам учио, завршавао средњу школу, а потом и Електротехнички факултет у Београду.

ОРА „Сава 1970."

Своје учешће на омладинским радним акцијама започео сам после завршеног трећег разреда Електротехничке средње школе „Никола Тесла" у Београду. Тек ушао у пунолетство, желео сам да све своје заносе и моћи искажем на радној акцији. Томе су допринела и још снажна сећања на младалачки полет и пожртвовање младих на омладинским градилиштима, попут Омладинске пруге „Шамац-Сарајево", или Аутопута „Братство-Јединство", иако је од њих било протекло готово четврт века од времена када су ови и даље живи споменици херојске епопеје омладинских радних акција изграђивани.

Пријавио сам се међу првима и био примљен у Омладинску радну бригаду „Јелица Миловановић" са Старог Града, која је са 110 бригадиста 1970. године пошла на ОРА „Сава 70".

Била је то прва ОРА на којој сам учествовао. Омладинско насеље „Седам секретара СКОЈ-а", где смо били смештени, налазило се близу Загреба, а у том насељу су биле бригаде из целе наше тадашње СФРЈ. Изгледало је као да је ту цео свет у малом. И све је било савршено организовано, са прецизним распоредом рада, одлично организованим слободним активностима, заједничким излетима и дружењима. Од свега, најдубљи утисак на мене оставило је то дружење. Тако сам и заволео радне акције, иако се на њима пуно радило. Ми са београдског Старог Града имали смо своју химну, Химну ОРБ „Јелица Миловановић". Певали смо је док смо подизали заставу, али и док смо радили или путовали:

На све стране сад Оесма нек се шири
Са Гоада старо! иду бри1адири
Све најбољи дру!ови, с њима друЈарице
То пролази бришда бесмртне Јелице
Волим очи те, очи плаве боје
Волим као сан покрај Саве моје
Далеко су сада моје очи плаве
Оне насип 1раде тамо покрај Саве
С песмом, љубављу и радним еланом
Земљу 1радимо славом овенчану
Славом пролетера израсла бртада
Ми смо покољења са Старо1а Гоада.

На тој мојој првој омладинској радној акцији радио сам, заиста, много, свом снагом се трудећи да покажем да сам довољно снажан и да могу да будем међу најбољима. Ипак, ударничку значку нисам добио. Данас, то ништа не значи. Тада, значило је много. Свака ОРА била је својеврсно такмичење у раду и свако се трудио да добије ударничку значку. Али, та признања нису додељивана свима који су се трудили, јер би тако изгубила значење, које су имала. То сам касније, с годинама, сасвим добро разумевао. Млад човек, без истинског искуства и са великом жељом да се доказује, просто нема у видокругу ту димензију награђивања.

На ОРА „Сава 70" радили смо на каналу Одра, уређујући слив реке Саве. Памтим копања, копања и само копања, а било је, наравно, и лопатања и грабуљања, и гурања колица и насипања, дакле, свих оних радова који се обављају када се уређују канали, обале или будуће корито неког водотока.

Мислим да је нама у београдским бригадама било теже него другима да држимо такмичарски темпо рада и да се истакнемо. Београдске бригаде су биле мешовитог социјалног састава. У њима су били средњошколци, студенти и старији омладинци, најчешће запослени. За оног ко свакодневно ради осам сати, на занатским или неким другим пословима, шест сати рада дневно на радној акцији није превише тешко. За средњошколце и студенте, ненавикле на свакодневни физички рад, то је и те како велики напор. Сећам се да сам, као средњошколац, био готово стално уморан.

Конференција о ОРА, Јасшребац, 1976.

А шта стварно значи уморан, схватио сам касније, на својој следећој радној акцији. Била је то ОРА „Сава 71“. На ту ОРА отишао сам већ као командант Београдске бригаде „Пера Поповић Ага“, у којој је било 86 бригадиста. Као командант, морао сам да будем са бригадистима од јутарње фискултуре, преко рада на градилишту, до повечерја, а онда сваке вечери, до касно у ноћ, да присуствујем састанку Штаба ОРА. Следећегјутра Јово - наново.

Толико сам био преморен да сам, када смо први пут изашли у град (Загреб), заспао у трамвају стојећи. Пробудио ме је смех другова.

Са ове ОРА у најдубљем сећању остала ми је, ипак, радост, можда више занос, који насје све обузео кад је Јосип Броз, другТито, посетио градилиште. Поздравио насје насмејан, а ми смо громогласно одговорили. Верујем да се у том тренутку свакоме од нас чинило да смо једно и нераздвојиво. Нажалост, потоња збивања у нашој земљи урушила су то наше младалачко уверење. Мада, ја и данас мислим да сам на радним акцијама стекао такво богатство какво се не може наћи на другим местима, па ни у другим околностима. Једноје када човек ради и налази се негде, у неком друштву, зато што мора. Сасвим је друго када ради, живи и дружи се добровољно и са уверењем да ствара нешто велико.

Тако сам и ја на радним акцијама научио много, стекао велики број пријатеља и познаника, а са некима сам до данас очувао другарске односе. Рекао бих да је мало места на територији бивше Југославије у којима немам другове и другарице са радних акција, а о Београду да и не говорим.

На ОРА„Сава“ био самјош једном, и то 1973. године. Тада смо радили на обезбеђивању насипа уз корито реке Саве. Претходне године, учествовао сам на ОРА „Сокобања 72“, где смо уређивали обалу језера Бован и прилазне путеве, а радили смо и на пошумљавању околних брда. Био сам у бригади „Моша Пијаде".

Следећа три лета провео сам на Омладинској радној акцији „Морава“. Првога лета, 1974, био сам командант Бригаде „Јелица Миловановић", следећег као члан Штаба ОРА, задужен за идејно-политички рад, а 1976. године - заменик команданта ОРА. Омладинско насеље ове ОРА било је у Ломници код Крушевца, а радило се на уређењу обала реке Мораве. Сваког лета током те три године.

ОРА „Морава '77“ Ломница, козарачко копо води Аца Марковић

На свим овим акцијама био сам, пре свега, акцијаш, бригадиста и онај који се надметао у раду, доказивао и настојао да има запажено место у свом друштву. Пошто сам брзо ушао у руководство бригаде, па и радних акција, јасно је да сам показивао и организаторске склоности. Те склоности сам из године у годину усавршавао, тако да сам у марту 1977. године изабран за члана Секретаријата Председништва Савеза социјалистичке омладине Србие и председника Комисије за радне акције у Србији.

Е, ту се требало показати. Већ прва година била је каљење челика. Пошто сам тек био апсолвирао на Електротехничком факултету у Београду, требало је да припремам два преостала испита и да радим, тада већ професионално, на организовању радних акција. У марту сам изабран, а већ 1. априла је донета одлука о организовању ОРА на изградњу друге трасе Аутопута Београд - Ниш, на деоници Београд - Умчари, у дужини од 40 километара. Радили смо даноноћно и већ 12. јуна насеље је било потпуно припремљено да прихвати 600 акцијаша из целе Југославије. У тако кратком периоду припремили смо бараке, кухињу, купатила, алат, дакле све што је потребно да насеље ОРА послужи сврси.

Те, 1977. године, организовали смо и ОРА„Робаје“, на којој грађен пут Рајковић - Робаје, у мионичкој општини. Била је то траса којом је друг Тито 1941. године из окупираног Београда стигао на ослобођену територију.

У село Робаје, он је дошао у пратњи курира Раше Рајтера и Веселинке Малинске. Ту се први пут срео са партизанима и наставио непосредно руковођење устанком и четворогодишњим НОБ-ом.

А те, 1977. године обележавало се и 40 година од доласка друга Тита на чело Комунистичке партије Југославије. За младог човека сва та симболика представљала је посебно оптерећење, тим више што је време за организовање ОРА, такође, било кратко, као за Умчаре.
Ипак, све смо успешно обавили и све радове на време завршили.

У три године, колико сам био на дужности председника Комисије ССО Србије за радне акције, организовали смо петнаестак великих или мањих о младинских акција широм Србије. Само на траси Аутопута радило се три године-Умчари, Велика Плана, Параћин, Бубањ поток. А организоване су и ОРА „Ђердап“, „Пожега", „Пирот“, „Ушће“, „Пештер", „Палић", „Фрушка гора“, „Власина“. О свим тим акцијама опширније је написано у другим деловима ове велике монографије. Зато овде желим да поменем само неколико ствари; оне које ми прве падну на памет, када се помену те године.

Прво, доста смо радили на пошумљавању голети.
У сезони бисмо пошумили по хиљаду хектара на једној локацији ОРА. То није било тешко, јер је београдски Институт за шумарство, на чијем је челу тада био др Шмит, усавршио технологију производње такозваних пикованих садница. Засађене у пластичне чаше упола мање од јогуртских, саднице је било довољно само истрести у садну рупу ископану једним замахом будака и околну земљу притиснути. Ишло је брзо и успешно. Све остало биloје ствар организације, а и она је била одлична. Није било „празних ходова". Више од 90 одсто тих садница се примало, тако да данас моји другови и ја када год пролазимо тим крајевима с поносом гледамо борове шуме које смо засадили.

Код тог пошумљавања схватио сам суштинско значење унапређења технологије и улоге стручњака. Са нама су тада били инжењери шумарства, дипломци Београдског факултета за шумарство, и све се радило под њиховим надзором, лако и ефективно. У ствари, на свакој акцији на којој сам био знање и струка били су темељ рада. Стручњаци би све испланирали и пројектовали, све разрађивали и контролисали, а невешта младост била је ту да ради и учи. И да се проводи, наравно. Радне акције нису биле само рад, већ и играње, певање, забављање. Биле су наша младост.

Искуство које сам стекао организујући омладинске радне акције послужило ми је 1999. године. Када су НАТО авиони бомбама са високопроводним влакнима (тада се веровало да су то „само“ графитне бомбе) засипали наше далеководе и урушавали рад нашег електроенергетског система, требало је хитро и осмишљено бранити. Тада сам био помоћник директора Електропривреде Србије и директор Дирекције за управљање електроенергетским системом, па сам био и позван да ефикасно делујем. Но, требало је и знати деловати. Ми у Електропривреди Србије то СМО знали. Како бомбе са високопроводним влакнима заспу који део наше мреже, тако бих ја узимао телефон у руке и договарао се са људима на терену. Зором би већ на лицу места била возила са корпама и почело би ручно, уз помоћ четке, чишћење далековода прекривених „пауковом мрежом". Они са високом технологијом за рушење, ми са четкама у рукама. Борба неравноправна, а одбрана ипак успешна. Тада су монтери Електропривреде Србије проглашени херојима, а сада ми се чини да је то херојство заборављено. У сваком случају, ми смо се тада одлично снашли и Србија није била у мраку, како се штаб НАТО авијације надао.

Но, да се вратим радним акцијама. У Секретаријату Председништва ССО Србије био сам до 1979. године. Тада сам отишао на одслужење војног рока у Загребу. По изласку из војске, конкурисао сам за рад у Електропривреди Србије за диспечера, будући да сам тада већ био дипломирани електроинжењер. Примљен сам за приправника на овим пословима, иако сам имао три године радног стажа. За тај радни стаж није био неопходно искуство за диспечерске послове, које је требало да обављам. Било је то само велико, богато и врло разноврсно искуство за цео живот. Да је тако, у мом животу се потоњих година и деценија много пута показало. Ако ништа друго, човек на радним акцијама научи колико је значајна солидарност у хуманом систему вредности. Зато су моје радне акције у моме сећању остале као најлепша летовања. Медаља рада и Орден рада које сам добио - признања су која ми све више значе и којима се поносим.

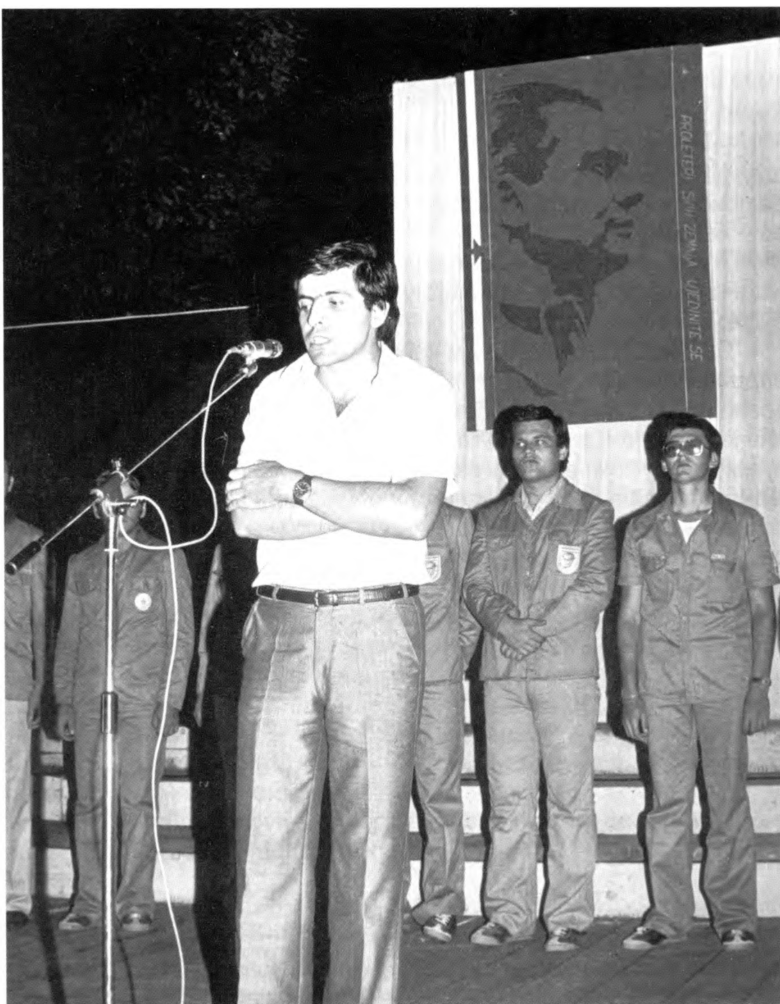

Аца Марковић Јовори учесницима ОРА „БеоГрад 18“у Пионирском Јраду

ОРА „МОРАВА” (1971-1980)

Слив реке Мораве, после слива Саве, као највећи на територији бивше Југославије, обухватао је површину од око 37.000 квадратних километара, што је чинило 14,60% укупне територије бивше СФРЈ, односно 42,4% територије Србије.

На подручју тога слива, почетком 70-тих година прошлог века, живело је 3,650.000 људи, или 17% укупног становништва Југославије, односно 41% житеља Србије. Забележено је 36 великих поплава, од којихје 20 трајало више од 30 дана. Годишње штете од њих су износиле, просечно 303,3 милиона ондашњих динара.

Од истраживања и пројектовања до почетка регулације слива Мораве

Више одједног века међу стручњацима различитих профила и становништвом које живи у сливу Мораве, постављало се питање: како укротити Мораву? Ради одговора на то питање још у 19 веку су започета истраживања узрока великих поплава Мораве и њених притока.

Први званични извештај стручне комисије, која се бавилатим истраживањем, поднетојејош 1871. године, а потписао га је наш познати научник Јосиф Панчић. У њему је, поред осталог, наведено:

> „Узроци који изливе вода и поплаве причињавају јесу уопште ови: јаке окуке или кривине река и спрудови по коритима речним, неправилна и противприродна ушћа, лом, кладе, камење и други нанос сталожен у кориту речном, оскудица уредних прокопа преко равних места за оток воде долазеће од јаруга и потока, недовршени и неуредно одржавани шанчеви поред путова и недовољни прокопи за оток нагомилане воде и утамањење шума по височима и косама брдским...“

Слив Мораве представља и изузетно важно привредно подручје, са великим резервама угља, а значајна су и налазишта цинка, олова, глине, каолина, магнезита, азбеста...

На томе подручју падају велике количине кише и снега, и то веома неравномерно, тако да се у једном периоду године стално јављају поплаве, а у другом периоду суше. Те поплаве, ерозија и нерегулисани токови притока наносе огромне штете пољопривреди, индустрији и насељима.

По проценама стручњака, Морава унесе у Дунав око десет милиона кубних метара наноса годишње. Када Дунав буде успорен, највећи део ове количине таложиће се на дно Ђердапске акумулације. То прети да временом деформише пловни пут и угрози Хидроелектрану „Ђердап“.

Прва већа истраживања и пројекције регулације слива Мораве почела су 1959. године, а стручне анализе и усвајање програма регулације Мораве, тек 1971. године (дакле, на стоту годишњицу од Панчићевог извештаја), када је донет и Закон о уређењу слива Мораве.

Студија „Плава књига о Морави“ била је продукт најпознатијих института и стручњака за ову област и била је стручна подлога за доношење Закона, али и за објављивање Јавног зајма којим су грађани Србије прикупили средства за регулацију Моравског слива и изградњу пруге Београд - Бар.

Река Велика Морава

Река Расина

Те, 1971. године, водопривредне организације у сливу Велике Мораве, у реализацији пројеката за његову регулацију, добиле су једног новог значајног сарадника - омладинске радне бригаде, које су већ биле спремне да започну нову десетогодишњу радну акцију.

Учешће ОРБ у регулацији слива реке Мораве

Савез социјалистичке омладине Србије позвао је омладину из свих крајева земље да дођу на нову савезну ОРА у Србији, ради започињања регулације слива реке Велике Мораве. Одзив је био изнад очекивања. За кратко време, пријавиле су се стотине и хиљаде омладинаца и омладинки за учешће на овој радној акцији.

ОРА „Морава“ је организована да буде активни учесник у реализацији тзв. „Плаве књиге о Морави“, односно великог и веома сложеног техничко-грађевинског и еко-номско-еколошког подухвата. Она је предвиђала регулацију водотокова слива Мораве, изградњу насипа, али и 24 бране и вештачка језера са мини електранама на свакој од њих. Тако успостављени систем требало је да на територији слива (практично целе Србије, сем Војводине) омогући заштиту од вода, регулацију нивоа вода, коришћење вода за различите намене (водоснабдевање, производњу електричне енергије, коришћење вода у пољопривреди и туризму). Заправо, овај Пројекатје настао као „пратећи" једног другог, а то је преграђивање Дунава и формирање Ђердапског језера и изградњу више електрана на њему. А највећа опасност том грандиозном објекту претила је (а и данас прети) од неконтролисаног наноса са брда и планина Моравског слива и затрпавања језера. У некој будућности (тада се оцењивало извесној и догледној) то је требало да буде и основа за градњу канала Дунав - Морава - Вардар - Егејско море и повезивање Балтика са Средоземљем. Данас се опет о томе говори као о реалном Пројекту и заинтересованим партнерима за његову изградњу (Кинези).

Смедеревска Паланка.Посшројени исиред Гимназије, бршадисти 44. јасеничке бришде пред полазак на „ОРА Морава 71“

Било је предвиђено да учесници ОРА „Морава" током 10 година, првенствено, раде на: припреми терена за

градњу акумулационихјезера „Бован" код Алексинца на реци Моравици и „Ћелије" између Бруса и Крушевца, планирању (равнању) и побусењавању (постављању траве - хумузирању) насипа дуж Мораве и њених притока на потезу од Варварина до Ћуприје. Рад на важнијим комуналним објектима у Крушевцу, Трстенику, Врњачкој Бањи била су решења за запошљавање бригадиста кад Здружено опште водопривредно предузеће „Велика Морава" као инвеститор и њени кооперанти и подизвођачи нису успевали да на време обезбеде довољан фронт послова који се морају радити ручно и на којима су бригадисти постизали много већу продуктивност и ефикасност него професионални радници. Локалне самоуправе у поменутим градовима су из истих напред поменутих разлога биле заинтересоване за ангажовање бригадиста на, за њих виталним комуналним објектима.

Вредност ових радова је процењена на око милијарду и триста милиона ондашњих динара, што је чинило трећину од укупне вредности радова изведених у тој години.

Инвеститори радова на овим објектима су били Републичка и Регионална водопривредна самоуправна интересна заједница и скупштина општина Крушевац и Трстеник.

Радилиште на Оџачкој реци је удаљено од насеља око 25 км, а на Расини око 10 км, За превоз бригадиста до радилишта коришћени су аутобуси. Због релативно честе промене позиције рада, алат се свакодневно носио у аутобусима (у пртљажнику) на радилиште и враћао у насеље.

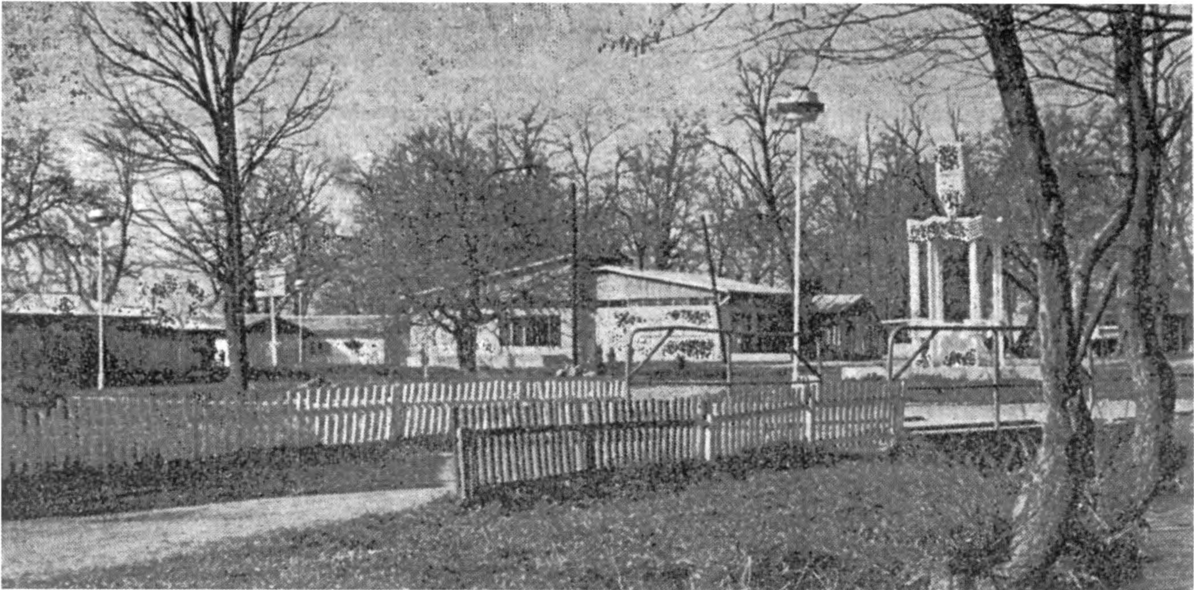

Омпадинско насеље у Ломници

Конкретно, пројектом уређења слива Мораве било је предвиђено да се прегради брза планинска река Расина, потопи село Ћелије и на његовом месту створи акумулационо језеро, као и још неколико вештачких језера; изграде путеви од села Бован према Сокобањи и од Ћелија према Брусу, а у самом граду Крушевцу уреде плаже, паркови, и то, пре свих - Археолошки парк, у коме се налазе: рушевине куле Цара Лазара, црква Лазарица, Археолошки музеј...

МЛАДА СРЦА ЗЕМЉУ ГРАДЕ

Међу девојкама и младићима,
молим да се не заборави.
Отац је био у Бановићима,
а ја сам ударник на Морави.
Жуљеви су ко звезде на длану
логорске кад нам ватре плану.
Њихов пламен чудну боју има,
слично сјају у нашим срцима.
Иде отац, идем и ја,
акција је историја.
Млада срца земљу граде,
куцајући за декаде.

Милован Витезовић

Бригадисти су радили на регулацији реке Расине и Оџачке реке.

Такође, бригаде су саме носиле своју ужину на радилиште, која се преузимала из кухиње непосредно пред полазак на рад.

Омладинско насеље у Ломници, налазило се на изласку из Крушевца, у близини планине Јастребац и Меморијалног комплекса „Слободишта" и излетишта Багдала, или, како га друкчије зову „Брда љубави".

Насеље у Ломници се састојало од девет смештајних павиљона, зграде штаба акције, кухињско-трпезаријског блока, два павиљона за друштвене активности и два објекта за смештај особља.

Свакој бригади биоје на располагању појединачни павиљон у коме се могла сместити цела бригада - мушкарци у две спаваонице, а девојке у трећој. У оквиру павиљона је и велики улазни простор, просторија председништва збора бригаде, мушки и женски мокри чвор (купатило и ВЦ), као и две веранде. Испред сваког павиљона је простор за постројавање бригаде, зелена површина и јарбол.

Исхрана је организована по јеловнику, који је усвајала скупштина учесника смене, а производња хране се обављало у насељској кухињи,

КоманданШи ОРА „Морава" били су: МиодраI Ђуричић, 1971-1972.1одине (у насељу Ломница - Радован Томашевић, у насељу Сокобања - Дра1о Вуков), Зоран Матовић 1973-1975, Миломир Минић 1976, Фериз Шемовић 1977-1978, МиШар Миливојевић 1979-1980.

ОРА „МОРАВА 71 И 72”

ОРА „Морава“је први пут организована 1971. године,кадаје, заправо, и почела интензивнија реализација програма регулације слива Велике Мораве. По обављању свих радова предвиђених тим програмом биће трајно заштићено од поплава више од 130 хиљада хектара плодног земљишта у СР Србији. Такође, системом новоизграђених брана и вештачких језера, спречиће се преко шест милиона кубика наноса и муља колико Морава са својим притокама наноси у акумулацију Хидроелектране „Ђердап".

У прве две године, ОРА „Морава" је организована у два насеља: у Ломници код Крушевца и Соко Бањи. За те две године бригадисти су радили на изградњи великих вештачких акумулација „Ћелије" и „Бован". Завршавајући највећи део послова на овим објектима, обим акције се свео на капацитете насеља у Ломници.

Омладинска радна акција на регулацији слива Велике Мораве почелаје 12. јуна 1971. године. У тој првој години учествовало је 56 бригада са 2.879 омладинаца и омладинки.

Први командант ове ОРА у 1971. и 1972. години биоје Миодраг Ђуричић.

Побољшане припреме, организација и уопште услови живота и рада бригадиста утицали су на повећан број учесника - преко 70 омладинских радних бригада, са више од 4.000 младића и девојака; није се стагнирало ни у организацији културно-просветних и спортских активности, посебно у Сокобањи, где су бригадисти користили све оно што је припремано и за мештане и туристе. Градски Радио Крушевац је, поред редовних извештаја са градилишта, одвајао за бригадисте још по сат програма.

У насељу су гостовали музички и други уметнички састави (групе) и ансамбли, у чему се посебно потрудило Сомборско позориште, које ће овде више пута гостовати. Повећао се и број девојака у саставима бригада, нарочито у летњим, средњошколским ОРБ.

Остаоје, међутим, проблем редовне наплате извршених радова од инвеститора. На срећу, руководство акције је имало разумевања код снабдевача у Крушевцу и Сокобањи.

ПРВЕ ДВЕ ГОДИНЕ ОРА „МОРАВА"

Миодраг Ђуричић, командант Главног штаба 1971-1972. године

Крајем шездесеШих 1одина двадесеШоI века почиње нова етапа ор1анизовања омладинских радних акција. V то време, у тадашњој Ју1ославији, све се више 1оворило о потреби да се радне акције ор1анизују на економској основи. ОРА „Морава”је после ОРА „Ђердап"и ОРА „Бео1рад”следила ту идеју, уз поштовање традиционалних вредности доброволь-но1 друштвено-корисноI рада.

Почетком 1971.1одине отворена је ОРА „Морава”, у два насеља (Ломница код Крушевца и Сокобања), као специфично омладинско предузеће. Наравно, поред радних учинака и економске лотке, значајно место и надаље је припадало остваривању васпитних циљева. Све то утицало је да се финансијска средства за функционисање акције обезбеђују путем остваривања радних резултата, на основу уЈовора са инвесШиторима, делом из фондова за финансирање друштвених делатности (култура, спорт, образовање и др).

Штаб (руководство акције) имао је у то време уло!у данашњеI менаџмента. Мнот руководиоци са радних акција су касније посШали успешни директори и предузетници.

Поред економских ефеката, омпадинске радне акције су имале значајну уло!у у промоцији великих друштвених развојних пројеката. Слив највеће српске реке био би реГулисан и без добровољноI омладинско! рада, али мно1о спорије. Бришдисти ОРА „Морава”подарили су Шом значајном пројекту своју младосШ, ентузијазам и битно утицали да се обезбеде неопхода финансијска средства за њеГову реализацију.

Успеху акције, поред државних ор1ана и Савеза омладине Србије, битно су доприносили и 1радови домаћини на чијој су територији била смештена омладинска насеља. У припреми акције и њеном десетоХодишњем трајању Крушевац и Сокобања су дали велики допринос.

Од доношења одлуке о ор1анизовању акције јануара 1971. 1одине, до почетка јуна исте 1одине, објективно, било је мало времена за неопходне припреме. Радило се ударнички, 1де

Омладинска бртада Ваљаонице бакра из Севојна на ОРА „Морава 72“

су фадови домаћини, оперативно, били укључени у све припремне активности за почетак акције. У року од месец дана руководство акције је са градовима домаћинима обезбедило земљиште, урбанистичке услове и пројекШе за омладинска насеља. Општинска руководсШва Крушевца и Сокобање, одређене службе и појединци деловали су као део Штаба акције. Сећам се реченице која се често чула: „Команданте, нареди шта треба да се ради”. Ту реченицу нису изЈоварали само опшШински челници, већ и инжењери, професори, мајстори и локални омладинци. Сећам се воденичара из села Ломнице који је често доносио кукурузно брашно за качамак да се у припреми акције „не би јела само сува рана”.

Поред радника професионалаца Џрађевинци и др) на уређењу насеља, посебно у Крушевцу, укључила се и локална омладина. Поред средњошколаца и младих радника на уређењу насеља посебно су се исШакли штићеници Васпитно-поправноI дома у Крушевцу, са својим васпитачем Радованом Томашевићем, потоњим командантом насеља „Ломница”.

И поред офомних напора који су уложени, све није било спремно за нормалан почетак акције у јуну 1971.1одине. Водопривредно предузеће „Морава” није успело да изврши пресељење домаћинстава из села Ћелије, 1де је требало да се

1ради акумулационо језеро. Грађевинско предузеће „Озрен" из Сокобање каснило је са завршним радовима у насељу „Ломница". Раније донета одлука да акција почне 12.јуна 1971.1одине, ипакје испоштована. У Сокобањи није било већих проблема. У насељу „Ломница" код Крушевца, бртадисте прве смене сместилисмо у војничке шаторе (помоћ ЈНА). Послови за бртаде су обезбеђени код друших инвеститора: водовод у Брусу, канализација и уређење улица у Крушевцу, хале у „Жупском Рубину" и др).

Почеткомјула, насеље у Ломници је било завршено, кренули супослови на из!радњи обилазно! пута око будуће! језера Ћелије. Пут око Бованско! језера и припремни радови за из!радњу бране на будућем језеру код села Бован су настављени.

Наредне !одине отварана су и нова !радилишта у сливу Мораве, на која је требало путовати аутобусом и преко сат времена, што је стварало посебне потешкоће у ор!анизацији рада омладинских радних бришда.

Учесници- бртадисти ОРА „Морава"после радова на !радилиштима, били сууључени у бројне друштвене активности. Наша акција је имала своју радио станицу, своје новине, спортске терене, ауто школу и бројне курсеве. Омладинска насеља су посећивали истакнути уметници, политичари, спортисти и дру!е јавне личности. О нама се писало у штампаним медијима, !оворило на радију, емитовани прилози на телевизији.

Прве !одине, у четири смене, учествовало је 3.200 бри!адиста из свих крајева тадашње Ју!ославије. Наредне !одине, број бртадиста се повећао на 3.700.

Тако супротекле прве две !одине ОРА „Морава", !де сам имао част да будем командант Гпавно! штаба. Имао сам добре сараднике у оба омладинска насеља који су деловали као један успешан тим. Почетком 1973. дужност команданта ОРА „Морава"предао сам Зорану Матовићу.

Драсослав - Дража Марковић (у средини), у прашњи команданша ГШ Миодра1а Ђуричића (први с леве стране)

МИОДРАГ ЂУРИЧИЋ

Први командант ОРА "Морава" рођен је ратне 1944. године у Метришу, на средокраћи између Зајечара и Неготина.

Неготин је град његове младости. Као ђак Учитељске школе, истицао се у друштвеним активностима - био председник Школског комитета Савеза омладине Учитељске школе и председник Општинског комитета Савеза омладине у Неготину.

По завршетку Учитељске школе, радиоје као учитељ и директор школе у Видровцу и Душановцу.

Пре ОРА "Морава", Ђуричић је учествовао на изградњи магистралног пута Прељина - Чачак - Титово Ужице (1960), Аутопута - деонице Грделица - Скопље (1961) и деонице Београд-Осипаоница (1963) и Јадранске магистрале (1964).

По одслужењу војног рока, уписао је студије социологије на Филозофском факултету у Београду. У току студија је наставио активности у Савезу омладине, обављајући и дужности у Републичкој конференцији (члан Секретаријата Председништва, председник Комисије за образовање и др). Омладинску каријеру завршио је на дужности команданта Главног штаба ОРБ на ОРА "Морава", доказујући тезу да се омладинске радне акције могу организовати на економским основама, уз даље унапређење њихове васпитне компоненте и осталих вредности.

Завршетком студија социологије, посветио се пословима у области унапређења и развоја образовања (секретар Секције за образовање и науку Републичке конференције ССРН Србије, директор Центра за васпитање и образовање "Звездара", просветни саветник у Републичком заводу за унапређивање образовања и васпитања). Посебно је значајан његов допринос на унапређивању друштвених и слободних активности ученика у основним и средњим школама и јачању васпитне функције школе, повезивањем наставних и ваннаставних активности и сарадње школе и родитеља.

У септембру 1990. године је постављен на дужност директора Покрајинског завода за унапређивање васпитања и образовања у Приштини, а почетком 1991. године Скупштина Србије га је именовала за покрајинског секретара (министра) за образовање, науку и културу АП Косова и Метохије.

По повратку у Београд, средином 1992. године, радиоје као начелнику Министарству просвете (Одељење за иновације и информационо-документационе послове). А шест година касније, 1998. године, изабран је за директора Издавачког предузећа "Блиц", где је својим ангажовањем битно допринео да ова новинска кућа избије у сам врх српског новинарства.

Упоредо са професионалним ангажовањем, Миодраг Ђуричићје обављао и бројне функције у друштвеним организацијама и удружењима грађана, међу њима и у две најзначајније: председника Покрета горана Србије - прве еколошке организације у Србији, а одласком у пензију, прихватио је дужност председника Удружења Тимочана и Крајинаца у Београду.

Иво 'Андрић међу бртадисшима у насељу у Сокобањи

ОРА „МОРАВА 73"

Иако је претходна, 1972. година, по учинку, завршена успешно, руководство радне акције, са командантом Зораном Матовићем на челу, још се морало носити са дуговима, односно неизмиреним обавезама према крушевачким предузећима, која су омладинско насеље снабдевања прехрамбеним артиклима. А на самим градилиштима и са недовољно обезбеђеним алатом, грађевинским материјалом и стручним радницима.

Још нису били окончани ни спорови са власницима земљишта око накнаде за парцеле преко којих су грађени насипи.

Нити је била створена могућност да бригадисти ове године оду на главни објекат, на Мораву, што су они данима жељно очекивали.

Али, све ОРБ су, ипак, пребацивале норму у просеку и то бригаде I смене са 117 одсто, II - са 143 одсто, III - са 125 одсто и IV смене са 191 одсто.

На ОРА „Морава 73" учествовало је 37 ОРБ, из ових места: Приједор, Рашка, Тимочка Крајина, Ваљево, Крагујевац, Краљево, Шабац, Струмица, Бања Лука, Мајданпек, Загреб, Сремска Каменица, Панчево, Сарајево, Врачар (Београд), Стари град (Београд), Црвени крст Југославије, Пећ, Бјеловар, Нови Београд, Добој, Војна гимназија (Београд), Оџаци, Ваљево, Подујево, Бачка Топола, Лозница, Шабац, Светозарево, Живинице, Алексинац и Пионирска чета.

А од њих, најбољи успех на градилишту су постизале: ОРБ „Козара" из Приједора у I смени; ОРБ „Марија Бурсаћ" из Мајданпека у II, ОРБ „Жикица Јовановић Шпанац" из Ваљева у III и ОРБ „Коњух" из Живиница у IV смени.

Савет насеља у свакој смени - а чинила су га по три представника из сваке бригаде-доносиоје најважније одлуке из области организације рада и пословања ОРА „Морава 73".

У насељује било више гостовања књижевника, културно-уметничких друштава; два пута недељно су приказиване филмске представе, али су „примарни", ипак, били програми које су припремале културне групе самих бригадиста. Постојалаје и права библиотека са око 1.500 књига - као истурено одељење београдске Библиотеке „Петар Кочић".

Радио Крушевац је два пута седмично емитовао програм „Радио Мораве".

Успешно су радиле ликовна и фото секција, као многи стручни курсеви,ауто-школа за „А" и „Б" категорију, тракторски курс, курс сито-штампе. Многима од полазника ових курсева то су у животу била каснија занимања. Власник штампарије у Ваљеву, једне од најмодернијих по организацији рада данас у Србији. Почео се бавити овим послом након завршетка Акције.

Најбоље резултате на градилишту и у друштвеним активностима у насељу постизале су бригаде из Суботице, Руме, Крагујевца, Трстеника, Сарајева, Београда, Мајданпека, Неготина, Кикинде, Србице, Косовске Каменице, Лесковца, Сомбора, Алексинца и Вучитрна, а ванредне - Бригада Школе унутрашњих послова из Сремске Каменице и бригада Југословенске народне армије.

У рано јушро једна ОРБ иде ка своме радилишшу

МИ ОПЕТ ПРВИ

„Застава на челу. Строј. Бригада. Једна, две, пет. Песма. Град дрхти. Срца устрептала. Пред нама позорница. Командант акције говори о постигнутим резултатима на крају треће смене.

У нашој бригади комешање.

Да ли смо први? Да ли смо први?

Неизвесност прекида глас команданта акције:

„За најбољу бригаду Треће и свих смена до сада проглашавамо ОРБ „Жикица Јовановић - Шпанац" из Ваљева, са постигнутим просеком...

Више се не чује његов глас. Прекида га песма. Наша песма. Песма из срца, из дна душе:

„Ми смо момци из Ваљева града

постали смо најбоља бригада..."

Певамо а сузе навиру. Сузе радоснице.

Остале бригаде прихватају нашу песму. И трасери су са нама. И они певају. Тог тренутка сви смо заједно - Ваљевци. Срећни смо.

Нисмо само најбољи на траси већ и у друштвеним активностима.

Певамо а сузе навиру. Сузе радоснице. Командант бригаде је на нашим рукама. Наша застава је дигнута високо. На њој се вијори „Лењинова трака". А онда честитке, загрљаји. Све жеље слиле су се у једну - срећно.

Са нестрпљењем очекујемо крај декаде. Најзад командант акције проглашава трећу смену акције завршеном. Аплауз. Гомила бригадиста је на позорници. Чланови Штаба насеља су на њиховим рукама.

На купање! - повика неко од наших бригадиста. Више није требало ништа рећи. Кофа са водом већ је ту. И туш. Хладан туш. А потом млатарање рукама, повици, смех и граја.

Добро их окупајте, нека нас запамте. Ваљевци нису шала. Више и не видим ко говори. Ту су сви, читава гомила.

Доста је било. Чико, поведи коло. Сви су у колу. Ми опет први. (Лист „Крамп експрес")

ОРА „МОРАВА 74“

У 1974. години још више су побољшани услови живота у омладинском насељу Ломница, а цела Акција је изашла из дуговања.

Посебан напредак Акција је учинила у сфери друштвених активности увођењем многих нових и неуобичајених курсева (козметике и икебане нап.), али и ангажовањем врхунских уматника тога времена из разних сфера културе, који не да су гостовали већ су по неколико месеци боравили на Акцији преносећи своја знања и вештине на бригадисте. Поменимо само неке: Мика Викторовић и Стојан Дечермић, глумци, балетан Борис Радак, Бошко Илачевић,академски сликар, Мића Милорадовић.Бранко Ћонић, Милан Поп-Новаков, карикатуристи, Милисав Савић.књижевник и многи други. Те године је Акција купила и први пијанино и омогућила да се на акцији и вежба и одржавају концерти озбиљне музике. Све ове новине су се брзо прочуле у земљи међу омладином, па се готово удвостручио број пријављених бригада за долазак на „Мораву“, али и на друге акције.

Сва средства јавног информисања су редовно пратила догађања на Акцији и није било седмице у којој није било бар пар прилога о учинцима акције или бригадиста појединачно.

Град Крушевац, као домаћин Акције, пружао је „немерљиву материјалну, моралну и саветодавну помоћ Акцији, а она је прихватила и остваривала чвршћу и садржајнију сарадњу са мештанима села Ломнице (заједничке приредбе у сеоском Дому културе, бесплатне филмске представе, спортски сусрети и дружења, помоћ домаћинствима у обављању пољопривредних послова, поправка путева и др).

ОРБ су добиле праве послове - регулацију слива Велике Мораве, највише Сикиричког потока. Изграђен је насип и трајно корито за бујице у јесењим и пролећним месецима.

У изванредној (по резултатима) II смени радиле су ОРБ „Јелица Миловановић" из Београда, ОРБ „19. септембар" из Аранђеловца, ОРБ „Три брата" из Титела, ОРБ Лучани, ОРБ Топола, ОРБ „Абдулих Пресшева" из Гњилана, ОРБ „Ђорђе Славнић" - Сента и Ада, ОРБ „Најбољи другови РТВ Београд, ОРБ „Марија Мунћан" - Мајданпек, ОРБ „23. август" - Добој и Пионирска чета „Курир Миша“.

ОНЕ СУ БИЛЕ НАЈБОЉЕ

У току треће смене на ОРА „Морава 74“ све бригаде су оствариле запажене резултате, а најбоље су биле:

ОРБ „Иво Лола Рибар", здружена бригада ученика Војне гимназије из Београда и седам омладинаца из Чилеа, (блиских сарадника претходне године убијеног председника Чилеа Салвадора Аљендеа, који су, након увођења фашистичке диктатуре успели да побегну у Југославију и пожелели да се укључе у једну од најзначајнијих активности омладине о којој су само читали, проучавајући југословенски социјалистички систем), којаеу свом најбољем дану постигла је 208 одсто предвиђене норме;

Бригада „Братство-јединство" коју су чинили млади радници електронске индустрије Југославије, са 195 одсто радне норме;

Бригада „Борис Кидрич“ из Новог Београда у дану када је била најбоља остварила је учинак од 186 одсто. (Из *БилШена* РК ССО Србије бр. 4 од 31. августа 1974. године)

ОРА „МОРАВА 75“

У протеклих пет година, заједно са овом, на „Морави“ је радило 212 омладинских радних бригада, са 11.296 бригадиста.

У 1975. години нови радни успеси: остварено је 295.455 норма часова, штоје у динарској вредности износило 6,62 милиона ондашњих динара. Овај учинак је постигнут уз пребачај норме у просеку од око 40 одсто.

Вредност обављених радова у оквиру регулације Велике Мораве у 1975. износила је 27,000.000 динара, а радни учинак остварен уз пребачај норме од око 40 одсто.

Израчунато је - кад би се све што је урађено за пет година уградило у један обичан насип - његова дужина би износила поприлично. А ако би све било утоварено у воз, онда би композиција тога воза била дуга 68 километара.

Две трећине бригадиста је завршило бар један од многих стручно-професионалних и аматерских курсева.

И ова 1975. година, међутим, није протекпа без проблема. У њој су они, додуше, били објективне природе - само због киша је изгубљено целих 15 радних дана.

Као и што смо раније наводили, овде су најбоље: ОРБ „Црни врх“ из Бора, ОРБ „Љубијски рудар“ из Приједора, ОРБ „Марија Мунћан" из Мајданпека, ОРБ „Жикица Јовановић Шпанац" из Ваљева, ОРБ „Шериф Лојо" из Фоче и ОРБ „Химзо Зејнелагић“ из Новог Пазара.

На ОРА „Морава 75“ у II и III смени радио је и известан број младих из Судана и Совјетског Савеза.

У области друштвених активности постојале су уобичајене секције из области културе, а успешно су радиле и ликовна, драмско-рецитаторска, као и музичка.

Те, 1975. године, у Ломници је постојао и богат спортски живот. У насељу је уз помоћ општине Крушевац и многих предузећа са којимаје акција имала континуирану и изврсну сарадњу, осветљен терен за мапе спортове, какав у то време није имао ни град Крушевац. Расвета је омогућила да се спортске активности продуже све до повечерја, што је изузетно обогатило спортски живот у насељу.

Библиотека „Петар Кочић" из Београда је појачала фонд књига у свом истуреном одељењу у Ломници чији се позјамни фонд попео на чак 2.500 књига. И не само да је био велики фонд већ је и број читаалаца био јако велики, изненађујући чак и за професионалну и искусну библиотекарку Мирјану Влаховић, која је од матичне библиотеке била послата у истуреную одељење на Акцији.

Две трећине бригадиста је завршило бар један од многих стручно-професионалних и аматерских курсева.

Формиран је и Клуб међународног пријатељства, у коме су одржана неколика предавања.

У омладинском насељу у Ломници, од 25. до 27. јула 1975. године, одржана је Осма смотра културе и спорта ОРА Југославије, на којој је учествовало 569 бригадиста - представника 17.000 младих градитеља са десет акција из целе земље: ОРА „Козјанско 75", ОРА „Сава 75", ОРА „Сисак 75", ОРА „Јасеновац 75", ОРА „Козара 75", ОРА „Сутјеска 75", ОРА „Београд - Бар 75", ОРА „Ниш 75", ОРА „Копаоник 75" и ОРА „Морава 75".

Сусрети у оквиру Смотре представљали су снажну манифестацију братства и јединства, другарства и пријатељства.

ШШаб Акције. Стоје с лева на десно: Славко Банић, Зоран Матовић, комаданШ, Ержебет Калмар. Седе: Аца Марковић, заменик команданШа за друштвене акшивности, Зениб Биберовић, Радојица - Маша Милосављевић, заменик команданта за насеље, Милисав БеЈовић, Љубиша - Љуба Манојловић, заменик команданша за радилишШе

ОРА „МОРАВА" - ЈЕДНА ОД НАЈБОЉИХ
РАДНИХ АКЦИЈА ТОГА ВРЕМЕНА

Зоран Матовић, командант
ОРА „Морава 1973-1975"

После више од две деценије успешних, масовних, омладинских радних акција на мношм објектима од виталнo1 значаја за једну земљу у обнови и из1радњи (тунели, пру1е, аутопут, из1радња насипа, великих индустријских објеката) шездесетих Јодина 20. века дошло је до једне мале осеке. Привредна реформа из 1965.1одине донела је смањење уло1е државе у директном инвестирању и повећане уло1е привреде, али и републичке и локалне самоуправе. Увођење модерних технолошја, механизације, ор1анизације и поступака 1радње условили су смањење пстреба за физичким (ручним) радом и до економисања у трошковима и цени 1радње.

Зато је омладинска ор1анизација (СОЈ и ССОЈ) почела да ШраЈа за инвестицијама, односно инвеститорима, који ће имати потребе за масовне послове на којима би мо1ла да се кроз добровољне омладинске радне акције, ан\ажује омладина. Јер, интерес за одлазак на акцију стално је био већи од капацитета постојећих. Истовремено, Шраг а-*ло се и за променама у самоор1анизацији акција, чији ће радни ефекат бити економски оправдани.*

Одлука Републике Србије да уђе у реализацију два крупна 1рађевинско-саобраћајна пројекта: довршетак пруГе Бео1рад - Бар и реЈулације слива Велике Мораве, зашта је расписан и народни зајам, био је велики изазов и шанса за обнову великих савезних омладинских радних акција.

Покретање нових радних акција на, како се то тада дефинисало, „економским принципима" и реЈистровањем ОРА као правних субјеката захтевало је и већу професионализацију појединих функција (орЈанизација Јрадилишта, изЈрадња и опремање насеља, набавке, финансијска оператива и др). Користећи се неким искуствима које је имала ОРА „БеоЈрад", добар део тих послова био је поверен Омладинском услужном центру, који је у основи био институција за повремено и привремено запошљавање младих у пружању услуЈа трећим лицима. Након двоЈодишњеI искуства (1971-1972) Омладински услужни центар је понудио концепт ширења својих услуЈа, обухватајући и области културе, спорта, забаве, исхране.

На Републичкој конференцији, јануара 1973. Јодине, тај концепт није добио подршку „омладинске базе" и акције су преузеле и део послова које је пре тоЈа обављао Центар и стекле потпуну самосталност, успоставиле контролу, али и одЈоворност за целокупне резултате, уз координирајућу улоЈу тако названоЈ радноЈ тела при РК ССО, коју је водио члан Секретаријата задужен за ту област.

Одлука о формирању ОРА „Морава"донета је за радове повезане за два омладинска насеља: у Сокобањи - за радове на рашчишћавању терена, припреми изЈрадњи бране Бован на реци Сокобањска моравица, и у Ломници на 8 км од Крушевца према Јастребцу за сличне послове, апи на брани Ћелије и реЈулације реке Расине, која је требало да пуни језеро. То су била два потпуно нова насеља, прављена за дуЈорочне потребе акције, али и за каснију употребу као омладинских Шуристичких центара. Свако насеље је имало по девет павиљона, са по 50 лежајева, велику кухињу и трпезарију, салу за друштвене активности, простор за функције Штаба акције и смештај запослених.

Насеља је изЈрадило предузеће „Напредак" из Сокобање од монтажних панела, тако да објекти и споља и изнутра имају додатну изолацију, како би се користили и у зимским месецима.

Како се све радило у кратким роковима, акција је 1971. Јодине почела, а да насеља нису била потпуно завршена. Насеље у Сокобањи, иначе, је радило само још 1972. Јодине (никада и није било сређено), док је насеље у Ломници, нарочиШо 1973. и 1974. Јодине, а и касније у наредних 6 Јодина постојања, било једно од најлепших и најуређенијих омладинских насеља у ЈуЈославији.

ШШа је то што је карактерисао „ОРА Морава" и издвојило је у једну од најбољих, ако не и најбољу, радну акцију

НА РАДИЛИШТИМА ОРА „МОРАВА"

И ЊИХ ТРОЈИЦА С
ПУНИМ КОЛИЦИМА
- КАНДИДАТИ ЗА
ЗВАЊЕ УДАРНИКА

то1а времена? Vследећем низу наводимо најважније чињенице са ширим објашењем, и то:

а) Наменски Јрађено насеље, у прелепом окружењу (уз извор минералне воде), међу мештанима, који су имали крајње предусретљив и добронамеран однос према младим људима из читаве земље;

б) Висок степен самосталности и одЊворности омо1ућио је Акцији да 101одина из својих редова ствара кадар за 1отово све функције. Та чињеница и добар однос са инвеститорима, локалној власти, пре све\а из Крушевца, али Ћићевца, Варварина, Трстеника, Врњачке Бање, омо!ућило је Акцији да траје 10 Година;

в) ОРА „Морава"је била расадникмноших идеја и новина, које су се на њој зачињале и проверавале, потврђивале у пракси, а онда шириле и на дру1е радне акције. Прва СкупшШина бртадиста као облик одлучивања о резултаШима 1одишње1 рада, новине попут сталне библиотеке, зубне амбуланте, курсева икебане и козмеШике, школе плеса и 1луме (које су водили најпознатији учесници), осветљено! Шерена за мале спорШове, школе сликања и вајања, прво! пијанина на акцији, бо1аШе издавачке делатности (моно1рафије, збирке песама бртадисШа и за бртадисте), укључив и специјалне синшове и ЛП плоче са песмама бртадиста, које су компоновали и изводили у Шо време најпознатији умеШници;

Са једно! збора ОРБ. Говори командант Акције Зоран МаШовић

l) Ан1ажовање најисШакнутијих шумаца, писаца, песника, спортисШа у раду ШШабова и служби снажно је афирмисало начин живота и резултате које је омладина постизала. Боравак младо! писца, али већ афирмисано!, Милисава Савића, као референта за културу у Штабу 1974. Године, имало је као резултат ње!ов сценарио и снимљену једину ТВ серију о омладинским радним акцијама под називом „Морава 76";

д) Својом добром ор!анизацијом, дисциплином и радним резултатима, акцијаши „Мораве" (као и на мноших друшм акцијама касније) „терали" су инвесШиторе, извођаче радова и администрацију да брже и боље обављају своје послове. ПознаШи су примери да се од пројектовања, преко решавања имовинско-правних односа, до обезбеђивања средстава, све морало радити убрзано и о року, јер 450 бртадиста је свако јутро морало да буде запослено. ЗаШо овај индиректни ефекат, можда, има исту вредност као и радни ефекти самих бртадиста обрачунати кроз испуњење, односно пребачај, 1рађевинских норми.

ОРА „Морава"је тако високо постављала критеријуме припремљености бртада да сувелики број њих, нарочиШо из Србије, предводили актуелни, или будући председници општинских конференција омладине. Да им бртада буде „примљена на Мораву", било је питање престижа за омладинске орГанизације широм Ју1ославије.

МОРАВА

Прелама своје смеђе кукове,
колута својим мутним очима
смије се раскалашним смијехом.
Сва у зеленим косама
врба, багремова и топола,
кукурузиштима и жутим пространим
пшеничним пољима.
Вијуга као јегуља,
превија се као мазна жена
и мрмољи на жарком сунцу.
Малена је тиха и питома
с коритом обраслим у траве
вапи за чамцима и купачима.
Али, сви је се боје
чак и сада када је малена, чини се
мања од бригадирске лопате.
Весна Ракоњац

ЗОРАН МАТОВИЋ

Рођен је 1949. године у Крагујевцу, у службеничкој породици. Основну школу, Гимназију и Економски факултет завршио је у Крагујевцу, увек као један од најбољих у својој генерацији. А активиста је од „малих ногу", од задужења у разредној заједници, ђачкој задрузи, председника пионирског одреда и команданта горанске бригаде у Основној школи, до председника Савеза студената и Савеза омладине Крагујевца (дужности које је обављао волонтерски). У органима власти био је делетат у Скупштини општине Палилула и Скупштини града Београда.

У дужем периоду, био је веома активан у спортским организацијама (АК „Партизан" и СД „Раднички" у Крагујевцу, СД „Црвена Звезда", председник Ауто-кпуба и потпредседник Ватерполо клуба „Црвена звезда").

Професионалну службу започео је у Републичкој конференцији ССО, као командант ОРА „Морава", да би је потом наставио у Институту за системе планирања, а у наредних десет година је радио у СИВ-у (Влади) Југославије (у кабинету члана СИВ-а и шеф кабинета и саветник Савезног секретара за спољну трговину).

Од 2005. године је у Националној служби за запошљавање, у којој је био помоћник, а сада је саветник директора.

Учествовао је на локалним радним акцијама у Крагујевцу (многе организовао), а два пута је био и у радним камповима у иностранству.

Као командант ОРА „Морава", од 1. априла 1973. до 15. маја 1976. доста је допринео учвршћивању организационе структуре Акције, односа између линије командовања (штабови) и самоуправљања (бригадне конференције), увођења великог броја слободних активности, нарочито директним укључивањем познатих уметника (глумаца, балетана, вајара, сликара, књижевника, карикатуриста) у вишемесечни боравак и рад са бригадистима. У оснивању и раду курсева наставио је и проширио započете активности из 1971. и 1972. године, оснивајући и оне посвећене само девојкама (козметика и икебана).

Створивши јако добре односе са појединцима и органима из општинске власти Крушевца и готово свим значајнијим предузећима из Крушевца, успео је да се изгради први осветљени спортски терен за мале спортове на акцијама, а и у самом Крушевцу, што је, уз друге особености, ову акцију учинило веома атрактивном. Многи су преузимали нека „Моравина" искуства, а између осталог и прва Скупштина учесника ОРА била је иницирана и одржана на овој акцији.

Веома добри и садржајни односи на свим медијима допринели су великој популаризацији добровољног омладинског рада, његовог значаја и остварених резултата, што је делом утицало и да РТС донесе одлуку о снимању ТВ серије „ОРА Морава", по тексту Милисава Савића, тада младог, перспективног, а данас једног од најпознатијих српских писаца, који је цело једно лето провео у штабу као референт за културу.

У овој серији, јединој икад снимљеној са тематиком ОРА, учествовали су најпознатији глумци тога времена из целе Југославије (а редитељ је био Дмитри Османли из Скоггља, а стручни консултант Зоран Матовић). Све припреме су обављене до маја 1976, а сама снимања су извршена током лета 1976.

Све то сврстало је ОРА „Морава” у једну од најорганизованијих и најуспешнијих радних акција тога времена, у чему је Матовић оставио дубок лични печат.

За постигнуте резултате, Зоран Матовић је одликован орденом рада са сребрним венцем, а носилацје и признања заслужног грађанина Града Крушевца.

ОРА „МОРАВА 76“

Године 1976. на овој ОРА је учествовало 26 ОРБ и једна пионирска, са укупно 1.407 бригадиста, који су радили на ободном путу око акумулационе Ћелије, десном обалом поред Велике Мораве од ушћа Јовановачке реке до Варваринског моста, очистили од корова, шибља, дрвећа и хумуса око 10.500 квадратних метара, изградили два километра пута, обавили све завршне радове на изграђеним објектима, пребацујући норму за најмање 30 одсто.

Прва смена „Морава '76" окупила је бригаде из Гњилана („Абдула Прешева”), Титограда („Будо Томовић”), Крагујевца и Карловца („Вељко Влаховић”), Гостивара („Злате Малаковски”), Буковаче („Ивица Маришић"), Београда („Иво Лола Рибар”), Сплита („Први мосорски одред”), Беле Цркве („Сава Мунћан”) и Ниша („Ратко Павловић Ћићко”).

Од 456 бригадиста, 70 су девојке, а просек младости у првој смени био је 17 година.

Командант ОРА „Морава 76“ је Миломир Минић.

Кише и рад на тежим пословима учинили су да III смена, за разлику од I и II буде знатно тежа, па је њено трајање продужено, а све бригаде су проглашене за ударне, међу којима је ОРБ „Хивзо Зејналагић" из Новог Пазара која је остварила просек радне норме од 186 одсто.

Овде су телевизије Београда и Љубљане, користећи све павиљоне и остапе објекте у Омладинском насељу, снимиле телевизијску серију под насловом „Морава 76“.

Поводом прославе годишњице оснивања Расинског партизанског одреда, 21. јула 1976. године организован је марш до Јастрепца, у коме је учествовало 110 бригадиста, укључених у исти програм омладинаца из Крушевца.

Током ове године бригадисти су се сусретали са писцима, музичким ствараоцима и драмским уметницима из Крушевца и Београда.

И гледали 37 филмова, са укупно 52 сата представа домаћих и иностраних филмских остварења.

У **омладинском насељу у Ломници**

У насељу *Десети котрес СКЈу* Ломници, прво што се примети јесте табла на чијем је врху записано: *Радни задаШак учесника ОРА „Морава 76”* и даље *Ободни пут око акумулације Ћелије, деснообални насип поред Велике Мораве код Варварина, очистити од корова, шибља, дрвећа и хумуса 10.500 метара квадратних, из!радити 2 км пута, извршити све завршне радове на из1рађеним објектима, пребацити норму за најмање 30 одсто,* да би се завршило једним, наизглед патетичним, *бићемо јачијош за једнурадну акцију у сливу Мораве.*

Потом се види и остало. Лепо уређено насеље, зачудо, мало оних који су на „поштеди” и већ „домаћа” екипа ТВ серије „Морава 76”.

Пређашње важи све дотле док се 456 девојака и младића не врати са „крампања”. А онда поздрави, песма, метеж, ручак, уосталом све оно што млади људи, који део лета проведу на овим радилиштима, називају - бригадирски живот.

А он је за протеклих пет година „Мораве” био и ово: учешће 11.296 младића и девојака из свих крајева земље, ударништво сваког петог учесника, завршен стручно-професионални или аматерски курс сваког трећег бригадисте. Бригадирски живот је и, како воле да кажу овде на „Морави” воз од 37.879 вагона натоварених земљом, која је ископана бригадирским рукама, композиција колица дугачка колико и пут од Љубљане до Ђевђелије („наравно, ваздушним путем”).

Пошто смо гости акције у радно време, разговарамо само са онима на које набасамо. Уз велику срећу и двосатно тумарање по насељу, проналазимо саговорника. Стигао је равно са трасе. То је командант „Мораве” Миломир Минић. Но, тек што добисмо информације о самоуправним трансформацијама Акције, разговор прекиде један од организатора из екипе серије.

Онда сусрећемо Веселина Вуковића и Апександра Вучинића, момке из Титоградске бригаде „Будо Томовић". Касније дознајемо да је један командант, а други председник збора бригадиста. Обојица постдипломци на Економском факултету Универзитета „Вељко Влаховић". Причају о акцији, бригадистима, дружењу уз сталну напомену - ‚добро нас схваташ, зар не?" А онда, да не бисмо добили утисак да претеРУЈУ У хвалама, додају: „Има и притужби на рачун услова рада, мањкавости у организацији културногживота. Затим, неће, рецимо, људи да једу качамак. А питам се, ако имамо самоуправљање на акцији, можемо ли боље и више да поједемо него што смо остварили?” (Душица Максимовић)

СЕДАМДЕСЕТДРУГИ ДАН
(Одломак из *Дневника* Славка Банића)

Данас смо радили ударнички.

Од укроћених крампова, брда су јечала. Наше руке су бриделе. Ипак, нико није осећао болове. Није смео или није хтео, јер синоћ смо дали реч команданту да ћемо надмашити наше могућности. Тако ми је то кад се укаже потреба. Рецимо, мало се опустимо и чини нам се радимо као и обично а оно јест врага. Кад се увече објаве резултате видимо, да није све баш штимало најбоље. Можемо ми и више. Добро знамо наше могућности. Онда сазовемо бригадну конференцију и договоримо се. Дамо обећање. И команданту и себи. Тако је било и синоћ. Зато смо данас и запели више но обично. Просек за ударништво морамо одржати, па како нам било. И дошли смо да будемо ударни. Зато сваки дан и певамо:

Ми смо нашој општини обећање дали
да ћемо се с Акције вратити ударни.

Нећемо ваљда дозволити да одемо кући погнутих глава.

Данашње резултате сазнаћемотек вечерас. Такавје ред. Али, да су бар данас прекршили тај врашки ред, па да су нам резултати саопштили одмах по повратку са трасе, било би нам лакше. Овако, сви горимо од нестрпљења. И ни шта нас друго не интересује, јер проценти су најважнији. Истина, они су важни сваки дан, али данас посебно. Јер, ставили смо себе на проверу. А то није мала ствар. И, коначно, не догађа се често.

Зато нам је ово поподне дуже но обично. И уобичајена настава на курсевима отегнула се дођавола. Ех, када би нам дозволили да земљи дамо убрзање и скратимо то проклето ишчекивање. Чини ми се да бисмо били у стању да чак и то учинимо.

Час је заваривачког курса. У учионици тајац. Права ђачка атмосфера. Бригадисти - ђаци, а предавач прича и кредом по табли нешто исписује. Он предаје, а ја нешто одсутан. Седим тако у предзадњој клупи, до оне „магареће" - како ђаци обично кажу, и размишљам. Поглед ми је усмерен ка табли, а, знам, зауставио се негде испред. На моменте разбирам речи предавача:

„За аутогено заваривање употребљава се ацетилен у облику дису - гаса. Наиме, то је ацетилен пакован у специјалним боцама, а разређен у ацетону под притиском од 15 атмосфера“.

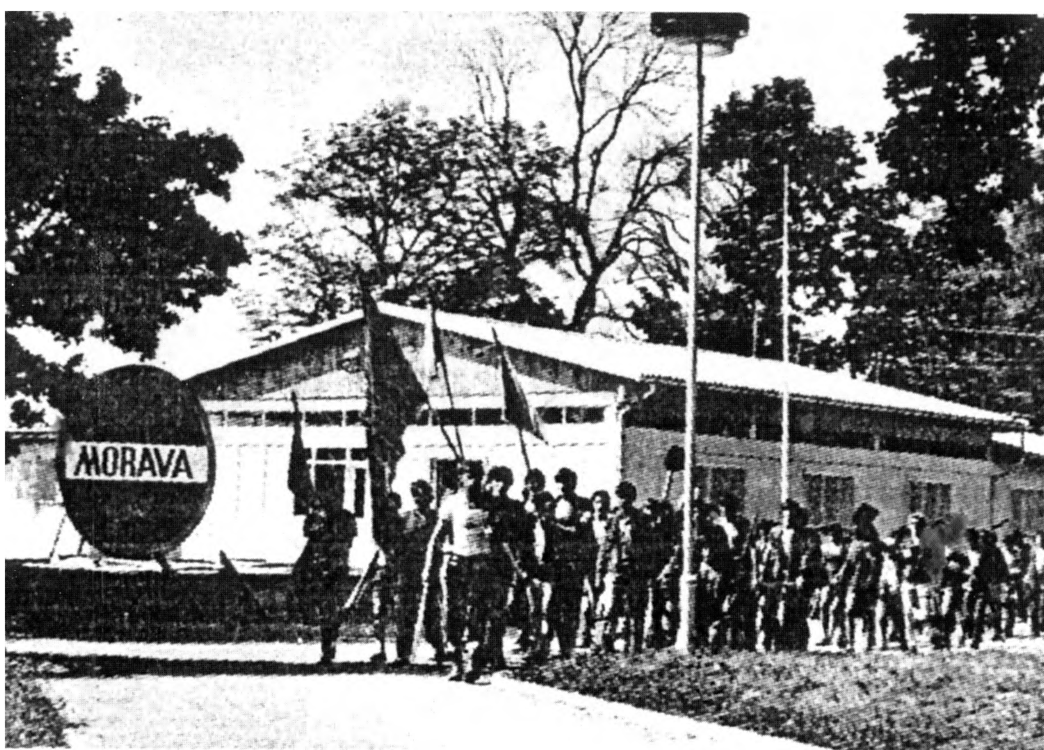

Из омладинско! насеља на...

... радилишше

Фолклорна секција увежбава део ироХрама за иланирану приредбу у насељу и за смотру - фесШивал ОРБ

Једна новина на овој акцији - школа плеса Бориса Радака

Посшојало је и иншересовање бртадисШа и за борилачке вештине

Он о ацетилену, а ја бих да молујем. Баш као онај тринаестогодишњи Фута, из зворничке бригаде, што је дошао на Акцију да заврши молерај, па да са дипломом у руци омала пола источне Босне.

Ех, куд ли сам то одлутао. Пошао сам тек тако, време да прекратим, а ево ме, чак, у источној Босни.

ОРА „МОРАВА" - ВРЕМЕ НОВЕ
АФИРМАЦИЈЕ РАДНИХ АКЦИЈА У СРБИЈИ

Миломир Минић,командант
ОРА „Морава 76"

На ОРА „Морава 76" сам учествовао 1973, 1974 и 1975. !одине као командант бртаде ,ЈКикица Јовановић Шпанац" из Ваљева, која је била међу најбољима на „Морави". Вероватно ти њени успеси су ме и препоручили тадашњем руководству да ме предложи за команданта целе Акције у 1976. 1одини. То је за мене био велики изазов и од1оворност, јер до тада нисам имао искуства у ор1анизовању тако великих радних активности.

На ОРА „Морава 76"је учествовало 26 омладинских радних бртада и једна бришда пионира са укупно 1.407 младих 1радитеља. Током 1976. на Јрадилиштима ове Акције су завршавани 'шавни објекти на којима је омладинска радна сна1а била ан1ажована: завршни радови на акумулацији Ћелије, ободним путевима, насипима на Великој Морави, од Јовановачке реке до Варваринско! моста, затим на више мањих путева и осталиих објеката.

И ове 1976. 1одине сви постављени радни задаци су успешно остварени, а економски показатељи Акције били веома позитивни, урпкос Шешким временским условима - великом броју кишних дана, које смо, ипак, надокнађивали повећаним зала1ањем и Оожртвовањем свих учесника Акције.

Телевизије БеоЈрад и Љубљана снимиле сууОмладинском насељу Серију Оод називом „Морава 76". Више ОознаШих шумаца и друших уметника Шоком снимања ове серије боравили суу Омладинском насесљу и учинили још бо!атијим друшШвени и кулШурни живот бртадисШа на овој Акцији.

На ОРА су, по Оравилу, учествовале омладинске радне бртаде из свих крајева тадашње Ју!ославије, младићи и девојке из разних социјалних 1рупа, а највише средњошколци и радници. Уто време, све ОРА, па и ова, су орЈанизоване на економским Оринципима, Шако што смо својим радом морали оправдати финансијске трошкове.

На акцији је владао непресушни Шакмичарски дух, једно право витешко надметање у раду и стваралаштву.

Резултати наше1 рада су били мерљиви, на1рађивани од!оварајућим Оризнањима.

Поред рада на 1радилиштима и бо!ато1 културно! живота у насељима млади људи су стицали и бројне стручне квалификације за обављање одређених послова, што им је у великој мери помоЈло да добију своја прва запослења и постану успешни у својим професијама.

Акције су, такође, имале и једну важну кадровску димензију. Мно1и акцијаши су ОосШајали добри друштвени активисти и успешни људи, заснивали своје срећне Оородице и давали значајан допринос развоју својих предузећа и 1радова у којима живе и раде.

Све радне акције су, па и ова, биле солидно припремљене и ор1анизоване са високом професионалном од1оворношћу, али оно што је том послу давало најизразитије обележје - то је радни полеШ, неисцрпни ентузијазам са којима се улазило у те активности.

Касније, обављајући важне дужности у Савезу омладине Србије, све те вредности су ме храбриле и подстицале у активносШима на сталном ширењу броја радних акција у Србији, у чему смо и успевали, наравно, уз снажну подршку руководстава Републике Србије, опшШина и 1радова у којима су оне ор1анизоване, привредних орЈанизација и великих пословних система, Оосебно оних у области водопривреде, изЦадње ОуШева, пошумљавања, уређења река и из1радње спортских објеката.

Учествујући на радним акцијама као бртадиста, командант бртаде и командант Акције стекао сам мно1о лепих усОомена и корисних искустава.

Сиоменик усред насеља у Ломници,
рад сликара Бошка Илачевића

Сећам се мнотх лепих и срећних тренутака, али, 0онекад, и тужних. Најлепши дан на Акцији био је дочек нове смене бртада, које су долазиле из свих крајева тадашње Ју1ославије. Завршетак сваке смене био је, истовремено, и срећан и тужан тренутак. Срећан, зато што су сабирани резултати, делиле се на!раде и признања, а Шужан збо1 растанка са тим дивним младим људима, који су се, после заједничко1 рада, враћали својим кућама. А најтужнији је био следећи дан по одласку бртада, када насеље изтеда пусто. нема песме, ни вике. У њему је само штаб Акције, који нестрљиво чека нову смену и да што пре почне нови рад и Шакмичење, да се поново заоре Оесме и акцијашки поздрави...

МИЛОМИР МИНИЋ - МИНКЕ

Рођен је у селу Драчићу код Ваљева, 1950. Учесник је на више радних акција, као бригадиста и командант бригаде у ОРА „Нови Београд", „Сава" и „Морава"... Био је и командант ОРА „Морава 76".

У Савезу ССО обављао је и дужности председника ОК ССО и Међуопштинске конференције ССО, секретара и председника Републичке конференције ССО Србије, секретара Председништва ЦК СК Србије. Један је од оснивача СПС-а и њен генерални секретар; био је генерални директор и председник УО ЈЖТП „Београд"; посланик Републичке и Савезне скупштине, председник Већа грађана Савезне скупштине и председник прелазне Владе Републике Србије у 2000. години. Сада је проф. др на Мегатренд универзитету, и декан на његовом Факултету за право, јавну управу и безбедност.

ОРА „МОРАВА 77"

У лето 1977. ОРА „Морава" је организована седми пут. Протекле године су биле у знаку пуне афирмације омладинског добровољног рада и развоја самоуправног организовања и рада на ОРА.

У три смене 27 ОРБ, са 1.450 учесника из целе земље, радило је на изградњи заобилазног пута на језеру Ћелије, чишћењу терена и изради насипа поред Јовановачке реке и Сикиричког потока до ушћа у Мораву.

На тим пословима ОРБ су исекле 400.000 м² шибља и 12.000 стабала, извадиле 10.000 пањева, скинуле 70.000 м² хумуса, у насип и пут уградиле 25.000 м³ зе-

мље, испланирале 20.000 м² насипа, урадиле 2.000 м пута и 2.000 метара насипа[98].

Просечни пребачај радне норме износио је 47 одсто.

Поред ових објеката, ОРА „Морава" је као самостални извођач изградила службени ободни пут око акумулације „Ћелије".

Од 1973. до 1977. године, учесници ОРА „Морава" су дали свој допринос у изградњи деснообалног одбрамбеног насипа поред Велике Мораве од Варварина до Параћина, као и на регулацији њених притока: Црнице, Сикиричког потока и Јовановачке реке.

Организатор Омладинске радне акције „Морава" је била Републичка конференција Савеза социјалистичке омладине Србије. Закључно са 1977. годином, на ОРА „Морава" је учествовала 271 бригада, са преко 15.000 бригадиста из свих крајева Југославије, а један број учесника дошао је и из иностранства.

Уз постојање ОРА „Морава" везане су и новине у погледу даљег развоја добровољног омладинског рада: Прва скупштина учесника Омладинске радне акције, као највиши самоуправни орган, и то у време када је на осталим ОРА у земљи, највиши самоуправни орган био Савет акције.

На ОРА „Морава" појавили су се и други нови организовани облици идеолошко-политичког образовања бригадиста и самоуправног организовања и одлучивања на ОРА, као својеврсне школе социјалистичког самоуправљања и добровољног омладинског рада.

На њој су учествовале ОРБ које су са истим именом и организатором одлазиле на радилишта широм земље. И уведена пракса да два или три града формирају заједничку омладинску радну бригаду.

По залагању и радним резултатима на ОРА „Морава 77" предњачиле су ОРБ „I мосорски одред" из Сплита, ОРБ „I конгрес УСАОј-а" из Бихаћа, ОРБ „Љуба Нешић" из Зајечара, ОРБ „Химзо Зејнелагић" из Новог Пазара и ОРБ „Браћа J1олић" из Травника.

На ОРА „Морава '77'

Организована је и мала смотра фолклора, на којој су учествовала КУД из Гостивара, Зајечара и ТитовогУжица. И приређено више изложби. А библиотека је радила у три смене.

КРАЈЛОГОРСКЕВАТРЕ

„Топао летњи сутон, прошаран златним сунчевим зрацима спушта се лако али сигурно на насеље, освајајући нас својом мирном лепотом, позивајући насда испратимојош један акцијашки дан испуњен радошћу.

Излазим из кухиње. Купус ми се на главу попео. Свако друго вече за вечеру, а сваки трећи дан за ручак.

... Вечерас је скуп иза насипа - бригада приређује логорску ватру за цело насеље; догађај незаборављан из перспективе акције- из перспективе младости.

Седимо загрљени поред већ разбуктале ватре, која чудновато и узвишено испреда своју песму.

Омладинска радна бршада „Чајка" из Трсшеника ио иоврашку са радилишша

[96] Више детаљнијих података о радним учинцима и друштвеним активностима ОРБ дао је овом аутору Ферис Шемовић, командант ОРА „Морава 77. и 78."

Има неке симболике у том целом призору. Човек, млад градитељ и ватра - вечити човеков пријатељ и непријатељ.

Песма почиње тихо. Волим је, јер је наша. Све то заједно у овом дивном јунском сутону буди у нама неку дубоку жељу да се тај део младости не заврши брзо, да потраје што дуже.

Учинци рада ОРБ у 1977. Години

Изненада постаје свежије. Осећа се влага у ваздуху. Капљице кише већ падају на наша лице и рамена.

Мала моја девојчице, како ти је лице лепо кад је обасјано ватром и овлажено топлом кишом.

Како си лепа кад се смејеш. Како те волим

(Из *Дневника* бригадисте ОРБ „Браћа Стаменковић").

ОРА „МОРАВА '78“

И на ОРА „Морава 78“ учествовало је 27 ОРБ, са 1.450 бригадиста, који су у три смене у 1978. године радили на изградњи речног корита и насипа поред реке Расине до њеног ушћа у Мораву и регулацији других мањих притока Мораве.

Све припреме, техничке и оперативне природе, приведене су крају, тако да је омладинско насеље у Великој Ломници спремно дочекало све учеснике овогодишње радне акције, који су дошли да наставе оно што су започели и изградили њихови другови и другарице из претходне године.

На основу радног задатка, усвојеног на одржаној Скупштини учесника овогодишње акције, бригадисти су добровољно и пожртвовно радили на подизању одбрамбеног насипа поред реке Расине.

У недељу, 11. јуна 1978. Омладинско насеље уЛомници поновоје испунио бригадирски жагор и ведри осмеси младости. Почела је осма по реду Омладинска радна акција „Морава '78“.

Девојке и младићи, у оквиру бригада: Госпић, Стари град (Сарајево), Чока, Цетиње, Штип, Вождовац, Чукарица, Аранђеловац и Чачак, почели су у првој смени нову борбу за кубике, норме и ударничке значке. Укупно 27 бригада, колико ће их, иначе, овог лета радити на регулацији Расине, покушаће да докажу своју младост, да вољом и идејом превазиђу снагу својих мишица и да постигну сличне или веће резултате у радним задацима и друштвеним активностима, као што су то годинама чиниле претходне генерације омладине.

Свечано отварање омладинске радне акције „Морава 78“ почело је смотром девет омладинских радних бригада - учесника прве смене.

Командант Омладинске радне акције „Морава 78", Ферис Шемовић, примио је рапорт од команданата бри-

Крсша Аврамовић, Ооширедседник Изврошно1 већа СР Србије и председник СавеШа Акције на смотри ОРБ у насељу

гада „Деветнаести септембар" из Аранђеловца, „Никола Тесла" из Госпића, „Тихомир Остојић“ из Чоке, „Др Драгиша Мишовић" из Чачка, „Јусуф Џонлић“ из Сарајева, „13. новембар[11] из Цетиња, „Ивица Девчић - Обалац" - Вождовац, „Драган Маузер“ - Чукарица и „Славчо Стојменски" из Штипа, а затим је говорио о дотадашњим резултатима, наводећи податак да је сваки трећи учесник Акције био носилац неког од призна-

Команданш ОРА „Морава '78“, Ферис Шемовић, у обиласку радилишша Ћелије

ња. Потом је дао реч Крсти Аврамовићу, потпредседнику Извршног већа Скупштине СР Србије, који је између осталог рекао:

- У време почетка рада до сада највећег броја омладинских радних акција у земљи и отварање овогодишње омладинске радне акције „Морава“, има посебан значај, јер пада у време одржавања XI конгреса Савеза комуниста Југославије, који ће свестрано и критички оценити остварење свих циљева и задатака и утврдити непосредне обавезе за Савез комуниста Југославије и организоване социјалистичке снаге у нашем друштву.

- Зато приликом овог свечаног отварања омладинске радне акције „Морава 78“ ми са поносом истичемо да се млада генерација у свим фазама наше револуције, свесно и стваралачки прихватила програмска опредељења Савеза комуниста Југославије и друга Тита и за њих се одлучно и херојски борила у ослободилачком рату, а стваралачки и ударнички у послератној социјалистичкој изградњи наше земље.

И зато она може смело и одважно, с пуним правом, да каже да је дала пун допринос свим победама које су народи Југославије остварили у досадашњој социјалистичкој изградњи земље, као што су: социјалистичко самоуправљање, брзи материјални и друштвено-економски развој земље и створени услови за стални пораст личног и друштвеног стандарда свих радних људи и грађана, посебно омладине: равноправност и братство и јединство које остаје трајна гаранција наших победа и успеха; слобода и независност и несврстана политика која је још више афирмисала СФРЈ у међународним односима, као искреног и одважног борца за мир и равноправне међународне односе у свету.

Кроз све три смене на ОРА „Морава 78“ учествоваће 27 омладинских радних бригада, са 1.450 учесника. Сви они, такмичећи се, наставиће традицију добровољног омладинског рада, започету још у првим данима ослободилачког рата против фашистичког окупатора.

Тих 1.450 учесника, у оквиру укупних радова на изради насипа поред Расине, припремиће терен (трасу) у дужини од 5 километара, посећи хиљаде стабала, исто толико извадити пањева, и у насип уградити око 50.000 кубика земље.

До тада је око 8.000 бригадиста завршило неки од курсева, а за седам година ОРА „Морава" реализовано је на десетине хиљада часова програма друштвених активности, идеолошко-политичког образовања, и културно-забавних активности.

У оквиру обимног програма друштвених активности, 1978. године радила је Омладинска политичка школа, разноврсни културно-забавни садржаји, посебно они који су изражавали културно стваралаштво бригадиста, многе спортско- рекреативне активности, докје програм техничкогобразовања, обухватао курсеве из саобраћајне културе, ратарско-тракторски, електро-заваривачки, курс сито штампе, кино, фото-курс, као и курсеве за ногометне, рукометне, одбојкашке и кошаркашке судије, такође, и курс икебане и козметике...

„Остварењем радних обавеза и програма друштвених активности још једном се потврђује да су омладинске радне акције најбоље школе рада и стицања знања и васпитања, ковачнице братства и јединства наших народа и народности..." - рекао је командант Шемовић отварајући Акцију.

Команданш ОРА „Морава 1977. и 1978.“ Ферис Шемовић оШвара митин! и после краће11овора дао је реч...

...Крсши Аврамовићу, Ооширедседнику Извршно1 већа и председнику СкупшШине учесника ОРА „Морава 78“

Пешар Сшамболић, високи иаршијски и државни функционер у разХовору са руководсШвом ОРА „Морава 78”

Учесници - рекордери по броју учешћа на ОРА „Морава“

Омладинска радна бригада „Марија Мунћан" из Мајданпека држи рекорд по броју учешћа на ОРА „Морава". Омладинци и бригадисти са подручја ове општине долазили су на „Мораву“ пет пута и освајали бројна признања за постигнуте радне резултате на градилишту и у друштвеним активностима у насељу.

А омладинска радна бригада „Хивзо Зејнелагић“ из Новог Пазара учествовала је четири пута на ОРА „Морава". У претходне три године она је била најбоља у укупним резултатима и носилац свих признања из области добровољног омладинског рада.

Остварени радни резултати

На Омладинској радној акцији „Морава 78“ у три смене је радило 27 бригада, састављених од девојака и младића из свих крајева наше земље: у првој смени, која је почела 11. јуна 1978. године, омладинске бригаде су дошле из места Госпић, Стари Град (Сарајево), Чока, Цетиње, Штип, Вождовац, Чукарица, Аранђеловац и Чачак; у другој смени, која је почела 9. јула, радиле су бригаде из Велике Горице, Новог Сарајева, Суботице, Грачанице, Вучитрна, Београда, Младеновца, Љубовије и Новог Пазара; у трећој смени, 6. августа у насељу у Ломници, наћи ће се бригаде из места: Новска, Илијаш, Ресен, Делнице, Нови Сад, Нови Београд, Чајетина, Пожаревац и Богатић, које ће остати до 2. септембра, када се и завршава овогодишња акција „Морава '78“.

Све оне су, поред осталих, оствариле и ове резултате: посекле 150.000 м² шибља и 16.000 комада стабала, из земље извадиле око 19.000 пањева, скинуле хумуса са 150.000 м² земље, у насипе уградиле 50.000 м³. И све то са просечно пребаченом нормом од 42%.

Од 27 ОРБ, као најбоље, показале су се: ОРБ „19. септембар" из Аранђеловца, ОРБ „Јусуф Џонлић" из Сарајева, ОРБ „Никола Тесла" из Госпића, ОРБ „Хивзо Зејнелагић" из Новог Пазара, ОРБ „Јурица и Лола“ из Београда, ОРБ „Пане Ђукић" из Новог Сада, ОРБ „Борис Кидрич“ из Новог Београда, а нешто слабије - бригаде: ОРБ „13. новембар“ - Цетиње, ОРБ „Сава Јовановић - Сирогојно“ - Чајетина и ОРБ „Зденко Петрановић - Јастреб" из Делница.

За изузетно радно и друштвено ангажовање 389 бригадиста је добило звање и значке ударника, а 363 је писмено похваљено.

Прилично амбициозан програм друштвених активности у потпуности је реализован.

Од укупно 1.450 бригадиста, 478 младића и девојака је завршило неки од десетак курсева, 160 - омладинску политичку школу, 100 - школу новинарског изражавања, 120 - школу модерних игара.

Занимљивији, према томе и успешнији, били су: курс саобраћајне културе и пружања прве помоћи као део програма за обуку возача „А“ и „Б“ категорије, ратарско - тракторски, курс сито-штампе и фото-курс, као и курсеви за фудбалске судије и за борилачке вештине.

Настављено је издавање листа *Река једне младосШи,* основаног претходне, 1977. године (у току овогодишње три смене излазио је 36 пута (по 12 бројева у свакој смени).

А насељска станица *Радио-Морава* свакодневно је емитовала програм у трајању 5-7 часова (36 заједничких бригадних емисија, 40 емисија образовног програма, 19 самосталних бригадних наступа), а свакодневно се укључивала и у I програм Радио Београда.

Изфадња насииа на обали Велике Мораве

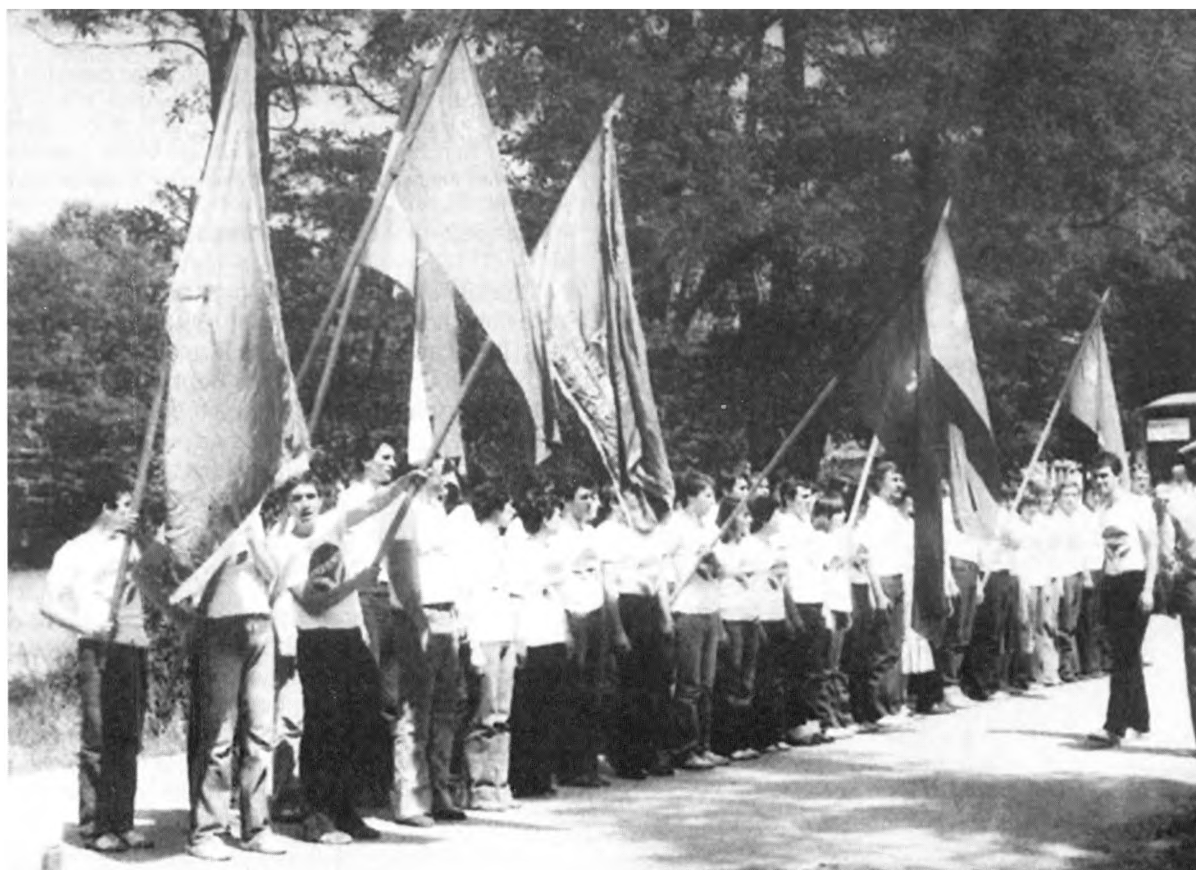

Омладинске радне бртаде у очекивању иочешка свечано! мишин1а

Богато акцијашко културно лето

На Омладинској радној акцији „Морава 78“ у све три смене реализован је богат програм културног стваралаштва и забавних активности. Заједнички програми по три омладинске радне бригаде одржани су 18 пута, још толико такмичарских програма свих бригада, око двадесет самосталних бригадирских програма, бројне бригадне вечери са заједничим програмима *Покажи шШа знаш,* пет вечери поезије, заједничке вечери са припадницима ЈНА крушевачког гарнизона. Бригадисти су на акцији гледали филмове, сарађивали у књижевном и ликовном клубу, организовали зидне, фото и ликовне изложбе. Догодило се много тога што је допринело да бригадирско културно лето буде изузетно богато.

У насељу су гостовали многи уметници са квалитетним и репрезентативним програмима. Били су ту писци Апександар Секулић, Радомир Андрић, Звонко Тарле и Иван Растегорац, културно-уметничка друштва из Чачка, Крушевца и Београда, Театар „Лево" и чланови Удружења драмских уметника из Ниша, Крушевца и Београда, ансамбл „Есма - Тодосијевски", бројни вокални састави и групе а најчешће припадници ЈНА крушевачког гарнизона. На свечаном затварању акције гостовали су Лола Новаковић, Ђорђе Марјановић, Неџад Салковић и оркестар Жарка Јосиповића - Шкуле.

Кроз рад одговарајућих секција бригадистима је било омогућено да се креативно искажу на књижевном, ликовном, сценском и музичком пољу.

Уместо прескупих естрадних програма, подстицано је аматерско стваралаштво у свим облицима забавног живота бригадиста.

На ОРА „Морава 78“, као и на претходним, велика пажња се поклања спортској активности бригадиста.

- Масовност - било је основно обележје спортских активности у I смени - истицала је Васплија Антић, референт за физичку културу на ОРА „Морава 78“. - Сви бригадисти укључени су у разне видове спорта. Свакако, фудбалје најпопуларнији, мада и кошарка, одбојка, рукомет и стони тенис нису ни шта мање привлачни.

Усред насеља кренуло и развило се козарачко коло

У првој смени одржана су бригадна такмичења у малом фудбалу, кошарци, одбојци, рукомету, стоном тенису, стрељаштву и шаху. Бригадисти су имали и више спортских сусрета са омладином и војницима из Крушевца, а у пријатељском сусрету са фудбалском екипом Обилићева, која се такмичи у Међуопштинској лиги Крушевац бригадисти су победили са 4:2.

Милош Минић, минисшар спољних иослова СФРЈ у посеШи радилишШу и...

... у шшабу акције разтеда албум фошо1рафија са радилишШа и из насеља

На седници Скупштине ОРА „Морава 78“ именовано је Председништво, а за председника Скупштине поново је изабран Крста Аврамовић, потпредседник Републичког извршног већа, за потпредседника - Радомир Мићић, председник Скупштине општине Крушевац.

Усвојена је укупна програмска оријентација за ту годину и смернице за самоуправно организовање и конституисање омладинских радних акција.

Првој Скупштини учесника омладинске радне акције „Морава 78“ присуствовао је и Александар - Аца Марковић, председник Комисије за добровољне омладинске радне активности Републичке конференције Савеза социјалистичке омладине.

ФЕРИС ШЕМОВИЋ

Командант ОРА „Морава” 1977-1978. године рођен је 1952. године у Новом Пазару. У раду са омладином и на омладинским радним акцијама био је на дужностима: председника Омладинске конференције Савеза социјалистичке омладине у Новом Пазару, потпредседника Међуопштинске конференције Савеза социјалистичке омладине за регион Краљево, заменика команданта ОРА “Морава" задуженог за друштвене активности бригадиста (1978), председника међуопштинске конференције Савеза социјалистичке омладине за Нови Пазар, Сјеницу и Тутин (1973-1975), команданта ОРА “Морава” 1977. и 1978. године, а потом члана Председништва РК Савеза социјалистичке омладине Србије.

У спортским организацијама биоје председник Кошаркашког и Фудбалског клуба Нови Пазар и председник Омладинског савеза за физичку културу у Новом Пазару, обављајући све дужности неплаћено, волонтерски.

Најдужи радни стаж остварио је као директор Графичке радне организације “Јединство” у четири мандата (1980 - 1996) и као директор РТВ “Јединство” у три мандата.

За постигнуте радне резултате Ферис Шемовић је добитник више признања, међу којима и Ордена рада I реда.

Завршена и ОРА „Крушевац 78“

Завршена је омладинска радна акција „Крушевац 78“ која је била локалног карактера. Омладинске радне бригаде „Прва савињска чета“ из Жалеца, „Петар Мећава“ из Травника, „32. дивизија" из Вараждина, „Младост" и „Вељко Влаховић" из Крушевца, проглашене су три пута ударним и добиле повеље друштвених активности. Свечаном затварању акције присуствовали су представници региона Краљево и Општине Крушевац.

ОРА „МОРАВА 79“

Укупно 25 бригада, у 1979. години, наставили су радове поред Расине на територији Општине Крушевац, још и на десном обалном насипу на Западној Морави, на територији Општине Трстеник.

На овогодишњој радној акцији више бригада је дошло у „окрњеном саставу. Мало која је у првој смени имала између 50 и 55 бригадиста, како је то, иначе, било предвиђено.

Позитивно изненађење било је долазак „Осме војвођанске бригаде" из Суботице, у којој се нашло 50 посто девојака.

У првој смени је учествовало 396 бригадиста, који су, у просеку, остваривали норму са 152 одсто, зарадивши 3,6 милиона нових динара. За републичко признање предложене су три бригаде, међу њима и далеко најбоља - ОРБ „Едвард Кардељ" из Љубљане.

Свечани миШит. Марија Тодоровић, члан ИзвршноI комиШеШа ПредседнишШва ЦК СКСIовори на миШинХу поводом оШвара радне акције „Морава 79“

Ова смена је постигла изванредне радне резултате, тако да је следећу скоро сасвим оставила без радилишта. Радом на градилилштима и у друштвеним активностима најбоље резултате оствариле су: ОРБ „19. септембар“ из Аранђеловца, ОРБ „Мирко Филиповић" из Брчког и ОРБ „Полет“ из Новог Бечеја.

УIII смени на „Морави 79“ радиле су бригаде из Плава, Ваљева, Загреба, Охрида, Кучева, Лакташа, Сенте и Чачка. Са њима је било и 14 младих Украјинаца.

Око 1.600 младића и девојака из свих крајева земље, радило је, заиста, ударнички и тиме допринело да ова акцијашка сезона, буде једна од најуспелијих у осмогодишњој историји ОРА „Морава". Била је то година изузетног младалачког радног надахнућа, иза којегје остало више од 2,5 километра насипа крај Расине, у који је уграђено око 60.000 кубика земље. А да би тај насип израстао, требало је претходно посећи 12.000 стабала, извадити 23 хиљаде пањева, а са површине од 150 хиљада метара квадратних, осим скидања хумуса, посећи све шибље. То је укратко, у бројкама био плод тромесечног рада бригадиста.

Група младих филмских аутора без иједног глумца, снимили су документарни филм о овој радној акцији.

МЕСЕЦ НАЈЛЕПШИХ ДАНА

„Одмах по истеку првог дана после акције, схватиле смо да у граду, где смо се родиле, више није било интересантно. Хтеле смо назад, у Крушевац, у Ломницу. На акцији смо оставиле месец најлепших дана, десет пута више другова и педесет пута више успомена.

У путу смо добро прошли, певали и плакали када смо испраћали тројицу другова - Зорана и Јогија из Ваљевске и Драгана из Војне гимназије. Било је много суза. Срца су нам остала у насељу, у баракама, на траси...

Добро смо упамтиле шта значи другарство, и то оно право - акцијашко. Било нам је лепо када смо се покривали једним чаршафом и с два ћебета, возили аутобусима, прелазили мост среће и другарства, мост братимљења, мост који је овенчао све љубави у насељу. Тако то бива када млади чине једно насеље.

Са фадилишша ОРА „Морава 79”

Кошарка - омиљена спорииска шра и на овој радној акцији

Наша љубав према акцији трајаће дуго као све велике љубави. Одлучиле смо да сваке наредне године долазимо на акцију, да бисмо учвршћивале наше љубави...

До нових сусрета са насељем, трасом, тим незаборавним игранкама... бићемо тужне, некако празне, сиромашније за једну распевану младост. (Зорица, Радмила и Мирјана, Оџаци)

И ПОСЛЕДЊА - ОРА „МОРАВА 80“

И ако се желело окупљање рекордног броја учесника, првенствено бригада које су постале традиција ове Акције, испало је да су на десетогодишњицу „Мораве" једва обезбеђени послови за 21 бригаду, са 1.114 бригадиста, од којихје за изванредне резултате проглашено 173 ударника, а 161 похваљен.

Последњи дан

Не тако давно, један словописац је забележио:

.... И тако омладина земље ове ремети неке традиције, па ће за неку скору годину да скрати народну песму „Ој Мораво“ избацујући из ње стих „Кад си равно што си водоплавно“... А та нека скора година полако се приближава. У ствари, ближа је за једну годину. Јер та једна, и то прва бригадирска година, већ је начела онај стих. Кажем, начела, иако се песма пева још увек са оним стихом, и бригадисти је тако певају, јер од данас насеље остаје пусто, затварајући своје капије до следећег пролећа“.

Ми данас одлазимо да би смо се опет вратили. Са собом носимо Мораву - срца нам је укротила, а и Морава носи нас. Ми одлазимо, али део нас, ипак, остаје. У сваком кубику земље и камена бране расинске, чије смо темеље пе-

вајући ударали. Бићемо ту и у таласу Расине што га брана кроти.

Рекох: данас је растанак. И то најболнији, јер се опраштамо међусобно, а и од бране расинске и Мораве. Пре него што кренемо запеваћемо последњи пут песму: „Збогом остај вољена барако". Запеваћемо, а знам сузе ће потећи. Онда ћемо се заједно са успоменама укрцати у аутобусе. Тако ће са нама, негде у срцу скривен, поћи и онај мали Фута што се око колица грабио. Онда их товарио и натоварио тринаест. Цело насеље је прослављало. Кад је дошао, сећам се, није знао две унакрст. Говорио је, кад би га испитивали, „завршио сам пет разреда. Требао сам да гађам вечерњу, а ја дошао свле. Гледаћу сад курс да срихтам".

Равнање шерана

И срихтао, боме, Фута молерај као од шале. На траси је, гурајући колица, симпатије освајао, а пополне гутао слова из неке салатаре. На полагању беше међу бољима. Сада кад оде, каже, пола источне Босне ће измоловати.

Поћи ће и онај Волођа из Мајданпека, у другој смени је био, што никако није излазио из фармерки које су, у ствари, личиле на све (јер су биле исфронцлане и искецане) само не на италијанске супер-рифле. Волео је необавезно облачење. И ја такође. И рецимо, знао сам да кроз насеље прошетам у једној блузи због чега ме је командант често опомињао. Једном је чак рекао: „Скини то неко ће помислити..." Био сам увређен. Нека тај Неко измери моју деоницу, узме тамо неке факторе из грађевинских норми, па нека тек онда каже шта мисли.

Када аутобуси забрундају са нама ће бити и Лари, Лесковцу је углед чувао, Коча и Моча из београдске, па онда она плавокоса Рушка, исто из београдске, па Чаћа, у зворничкој је био душа бригаде, па онај Донче што нас је свакодневно забављао својим трокирањем, говорећи да су му се батерије испразниле.

У вечним успоменама остаће и први комшија, воденичар Брка, како смо га из миља сви звали, што нам је често качамак с млеком и лепиње с кајмаком спремао. Исто тако и чика Мија, старина што је шездесету на леђа навалио, а међу нас бригадисте дошао да се скојевски подмлађује. И, верујте, изабраоје прави рецепт.

И много тога ће наша срца понети, као рецимо, ону логорску ватру што је синоћ запаљена и још гори. Да, баш логорску ватру. Падаоје снег, а у нашим срцима ватра је горела. Ватра растанка. Чак смо и певали уз њу.

Била је то најлепша логорска ватра у мом животу." (Славко Банић)

Дошлоје и славље, 24. августа 1980. године: на брежуљцима и у амфитеатру крушевачког „Слободишта" - импресивна сценска слика. Телевизијске камере су биле спремне да у целости пренесу програм који су припремили сами бригадисти, коришћењем свих расположивих материјала.

Приредбом *Својуземљу срцем Јраде* исказано је све младалачко, „моравско-акцијашко, али се сетило и градитеља који су земљу почели да граде још у току ослободилачког рата.

Да се не заборави

Да се не заборави
једно време незаборавно
бригада, крамп, зора
модро свитање поморавско
Морава кротка распевана
и длан жуљевит и тврд
застава високо развијена
и громко ударничко о-рук
Радован Арсенијевић

ОРА „МОРАВА" - ВЕЛИКО И ПО МНОГО
ЧЕМУ ЈЕДИНСТВЕНО ОМЛАДИНСКО
ГРАДИЛИШТЕ У ЦЕНТРАЛНОЈ СРБИЈИ

Митар Миливојевић, командант
ОРА „Морава“ 1979-1980.

То сам прво схватио к ада сам кренуо са Омладинском радном бришдом „Јелица Миловановић“ из БеоЈрада (Стари Гоад), према Крушевцу. Био је то 3. јул 1976. Јодине.

У бртади је требало да буде 50 бртадиста, колико је једна барака за смештај имала места за спавање, а одазвалоихсе 81 и то 35 девојака и 46 мушкараца.

Аутобус није мо1ао да прими свих 81, па су они млађи и још по неки, остали на Студентском тр!у, са надом да ће отићи на неку дру1у ОРА, или да сачекају наредну ав!устовску смену. Ипак, 26 девојака и 40 младића је дошло у Ломницу.

ШШаб Акције је био изненађен. Известио је Републичку конференцију да ОК ССО СШари Гоад није поштовао Правила о ор!анизацији ОРА, што је био више шамар опшинском руководству омладине, не1о 1рех самих бртадисШа који су дошли на Акцију.

Шшаб Акције се одмах дао у ирикупљање кревеша, јер је у нашој бртади било 16 бртадиста више не1о што је предвиђено. Соба за девојке, која је имала 10 кревета, проширена је на 26 кревета, који су постављени на три спрата.

За десет 1одина рада и постојања ОРА „Морава“је забележила следеће резултате, сумиране на прослави њене десето1одишњице (1980), и Шо:

Општи подаци:

• Број насеља - два: Ломница од 1971-1980. и Соко-Бања од 1971-1972;

• Објекти - 1радилишШа:
Брана „Бован“ 1971, 1972
Брана „Ћелије" 1972-1977

Сикирички поток 1974
Јовановачка река 1975, 1976
Варварински насип и мосШ на Морави, 1976,1977
ИзЈрадња насипа на Расини 1979, 1980
ИзГрадња насипа на Морави код ТрсШеника 1976, 1977
Из1радња обалоуШврде на реци кроз Врњачку бању 1979
ИзХрадња водовода од Ћелија до Крушевца, 1980
РеконсШрукција улице Цара Лазара у Крушевцу 1973
• Укупно Шрајање ОРА „Морава“ -10 Година
• Укупан број ОРБ - 315
• Укупан број бртадисШа - 17.329

Гоуиа бртадисша на радилишшу недалеко од расине

• Укупна вредносШ радова изведених од стране ОРА „Морава“ - 2,2 милијарде динара (данашњих 20 милиона евра)

• Укупна вредносШ инвесШиција у водопривреди и друшм објекШима, на којима је радила ОРА „Морава“ и 1рађевинска оператива - 25 милијарди динара.

Највећи инвестишор и ОРА „Морава":

• Здружено опште водопривредно предузеће (ЗОВП) „Морава";

• Република Србија - Србија Воде,

• Гоад Крушевац

Највеће вредносШи радне акције „Морава“:

• Економски карактер оснивања и функционисања који се отедао у самофинансирању од бртадирскоI рада по цени часа;

По учинку - једна од најбољих смена

• Економска самосШалност и решстрација Акције, у форми предузећа, омоЈућила је самосталан развој Акције, који ће по свему остати ортиналан;

• Такмичење радних бртада и појединаца у остваривању радне норме и успеха који се по томе мери;

• Из1радња кадровскоI састава бртада и штабова из редова бртадиста и учесника акције;

• Чврста веза радне акције и инвеститора на нивоу републике - „Србија воде“ и локалне заједнице, Града Крушевца, апи и општинских конференција омладине које шаљу бри1аде на радну акцију;

Од почетка 1971. до 1980.1одине, учешће бртада из свих 1радова у Ју1ославији и из свих Република, са сталном жељом да понове долазак на ову Акцију.

Тако је бртада „Ђорђе Симић - Цта“ из Сенте, долазила девет Јодина за редом на ову радну акцију, ОРБ „Хивзо Зејнела1ић“ из Ново1 Пазара, седам пута, ОРБ „Јелица Миловановић“, Стари Гоад, БеоЈрад, четири 1одине, а по три пута исте бртаде су упућиване из 11 општина.

У саставу бртада била је омладина из свих социјалних средина, највише је било средњошколаца, а према полној структури, око 20 посто су биле девојке.

Ово је једина радна акција која је имала једну бртаду састављену од 100 девојака. То је била ОРБ средње школе из Пирота, које су после завршеШка школовања за учитељице учесШвовале на ОРА 1979.1одине. Ове девојке су се равноправно Шакмичиле са осталим бртадама. КоманданШ бри1аде није била наставница, као што је био чест случај средњошколских бртада, већ ученица из састава бртаде.

Радови на реХулацији Расине

ОРА „Морава, по друштвеном животу бртадиста, била је феномен од зидних новина до професионалних филмова и ТВ серија, писаца и новинара. Набројмо неке од њих: књижевници Милисав Савић, Миљурко Вукадиновић, Славко Банић, вајар Бошко Илачевић, новинари Миломир Кра1овић и Јордан Ивановић, кореоЈраф Борис Радак, 1лумац Михајло Мика Викторовић.

Године 1976. на ОРА „Морава“је снимана ТВ серија, РТС приказивана у ударном термину, недељом у 20 сати, за целу Ју1ославију.

Године 1980. (24. авЈуста), РТС је директно преносио са СлободишШа у Крушевцу приредбу посвећену 10-1одишњици постојања и рада ОРА „Морава“.

ОРА „Морава“је 1980.1одине издала лоншлеј плочу са 12 песама најпознатијих рок 1рупа - Смак, Ју 1рупа, Срђан Марјановић, Иванко Росић, Душан Прелевић и дру1и.

МИТАР МИЛИВОЈЕВИЋ

Омладински активиста и акцијаш, Митар Миливоје-вић, рођен је 1953. године у Трусини, општина Берковићи, БиХ. У Београду живи од 1966. године.

Од петнаесте године, од доласка у средњу школу, учествовао је на преко 20 такмичења из области историје, књижевности, астронаутике и електромеханике и освојио велики број првих награда.

Радио је у Градском саобраћајном предузећу у Београду, од 1972-1975 године, где је обављао и дужност председника Савеза омладине и Савеза социјалистичке омладине ГСП-а. Године 1976. добиоје књижевну награду листа *Комунист* за текст *Крамп ће у Музеј револуције.*

На ОРА „Морава" учествовао је од 1977, као бригадист ОРБ „Јелица Миловановић" са београдске општине Стари Град и члан Штаба Акције. А дужност команданта ОРА „Морава" обављао је од 15. новембра 1978. до 20. марта 1981. године, односно до завршетка ове акције.

Иако се већ од 1978. године осећала криза упослености на великим објектима из области водопривреде, ОРА „Морава" је све до 1980. успешно радила и остваривала позитивне резултате. Те године је организована и прослава јубилеја - 10 година ОРА „Морава".

Културни живот омладинаца - бригадиста развијао се још више уз могућности које су пружала средства јавног информисања, али и издавањем и сопственог листа *Река једне младости,* лонг-плеј плоче и филма *0-рук1енерација,* збирке „акцијашких песама" у издању *БаЈдале,* књиге *Метод вођења политичке акције* у издању Радне акције и Факултета политичких наука из Београда и сл.

По престанку дужности команданта ОРА „Морава", Миливојевић је радио у ГСП-у као руководилац Кадровско-образовне службе, а потом у Општинском комитету СК Палилула, као стручно-политички радник. Од 1988. до 2001. године, био је на дужности начелника СУП-а Палилула, а од 2001. до 2006. године радио у Одељењу за странце Градског СУП-а Београда.

РАДОВАН ТОМАШЕВИЋ - ТОМАШ

Рођен је 17.септембра 1942. године у Сталаћу, општина Ћићевац, у средње-имовинској сељачкој породици.

Четвороразредну основну школу је завршио у родном месту, а потпуну основну школу у Сталаћу. Гиманазију је учио у Крушевцу и матурирао 1961. године. Потом је завршио Вишу педагошку школу у Нишу, смер српско-хрватски језик и југословенска књижевност и Вишу дефектолошку школу у Београду, смер: рад са васпитно-запуштеном децом на њиховој ресоцијализацији.

Још као средњошколац показао је интересовање за одређене активности у ССО и друштвеним организацијама које окупљају младе. Као ученик четвртог разреда Гиманзије, покренуо је иницијативу да Крушевац 1961. године буде домаћин и организатор Прве гимназијаде Србије. На овој манифестацији, са спортским и културно-забавним активностима, учествовало је близу две хиљаде гимназијалаца из Прокупља, Ниша, Алексинца, Ћуприје, Јагодине, Крагујевца, Ужица, Чачка, Краљева и Крушевца.

Учесник је више локалних, републичких и савезних радних акција и то:

1958. на изградњи Аутопута Загреб - Љубљана, у насељу Ново место у Словенији;

1960. је заменик команданта ОРБ „Младост" из Крушевца, која је са 250 младих Крушевљана, за месец дана, саградила вештачко језеро на Јастрепцу, хотел и друге објекте; исте године учествује на републичкој акцији Прељина - Чачак - Титово Ужице;

1961. је на изградњи аутопута Грделица - Скопље у насељу Манајле, код Владичиног Хана;

1964. је референт за културно-забавне активности на ОРА „ Јадранска Магистрала" - деоница Бијело Поље - Колашин у насељу Крушево;

1965. је командант ОРБ „Омладинска солидарност", са 150 бригадира из преко 15 градова бивше Југославије која је радила на обнови Чачка после његовог страдања од поплаве;

1970. и 1972, као васпитач у Васпитно-поправном дому за малолетнике у Крушевцу, у саставу крушевачких омладинских бригада, службено, али бригадирски, предводи по 30 малолетника на ОРА „Ниш 70" и на ОРА „Београд-Бар 72", у насељу Равна Ријека, у Црној Гори;

1971. је први командант насеља ОРА „МОРАВА" у Ломници (од априла до краја године), од изградње омладинског насеља, до почетка радова на брани „Ћелије", на реци Расини.

По завршетку Гимназије, због материјалног стања у породици, запослио се, најпре, као учитељ у селу Вранешевићи, а касније као наставник одређених предмета у Основној школи у Факовићима, општина Братунац, у Босни и Херцеговини. А по завршетку студија на ВПШ 1. септембра 1965 постављен је за директора ОШ „Први Мај" у Влајковцима, општина Брус.

По одслужењу војног рока у Македонији, 1.септембра 1967. примљен је за васпитача у ВПД за малолетнике у Крушевцу, где је са прекидима провео 12 година, као васпитач, наставник, учитељ, референт за културно-забавне активности, до одласка у пензију 10. јуна 2001 .године.

У међувремену, обављао је (од децембра1967. до новембра 1969) дужност председника Општинског комитета Савеза омладине Крушевца. Био је члан Републичке конференције ССО Србије и учесник Седмог конгреса СО Србије, Деветог конгреса ССО Југославије и Деветог светског фестивала младих у Софији.

Био је секретар СИЗ-а основног образовања и васпитања Крушевац (1978-1986) и начелник за друштвене делатности општине Крушевац од 1972. до 2000. године.

Иницијатор је Првог Фонда у Србији за подстицање развоја младих талената у општини Крушевац, почетком 1993. године, чија су основна документа преузета и уграђена у преко 50 градова и општина Србије и Црне Горе. Обављао је, волонтерски, дужност директора Фонда од 1993. до 2000. године.

Био је члан Управног одбора ФК „Напредак" и КК„Напредак", председникУправногодбора ЈП Радио-телевизија Крушевац.

Као члан организационих одбора и редакција радио је на преко петнаест монографија школских јубиларних годишњица и културних манифестација одржаваних у Крушевцу, а од ширег значаја, као што су: Међународна дечија колонија *Биберче, Беловодска Розета, Педа1ошки кладенац, Звездано Здравиње,* Фестивал драмских аматерских друштва, Каонички извори и др.

Дао је значајан допринос у изградњи, доградњи и реконструкцији преко педесет школских објеката, десетак домова културе и других објеката у здравству, дечијој и социјалној заштити, физичкој култури и спорту, информисању...

За свој досадашњи рад добитникје Златне значке ОРА „Морава", Златне медаље Покрета Горана Србије, Златне повеље Црвеног крста, Златне значке Културно-просветне заједнице Србије, Плакете Града Крушевца и бројних захвалница од школа, културних и спортских друштава.

Председник је Удружења грађана „Слободиште" у Крушевцу, које својим програмима и активностима негује добровољан омладински рад.

ОРА „НИШ 1970-1978“

Једна од већих омладинских радних акција на територији Србије - ОРА Ниш - организована је почев од априла 1970. године. За девет година (1970-1978), 168 омладинских радних бригада, са око 11.000 чланова биле су укључене, поред осталог, највећим делом у изградњу комуналних објеката у Нишу и регулацију реке Нишаве.

У елаборатима ове акције је било предвиђено да омладинске радне бригаде, углавном, раде на реализацији Генералног урбанистичког плана Ниша до 2000. године. А то је значило да се у наредних неколико година, заједно са грађевинским предузећима, односно њиховом механизацијом:

пље, Смедерево, Прибој, Бели Манастир, Ковин, Суботица, Земун, Осијек, Загреб, Шид, Нашице, Ђаково, Сремска Митровица, Доњи Вакуф, Загреб, Босански Брод, Краљево, Краков (Пољска).

А на ОРА „Ниш 1974“ - 28 омладинских бригада и то:

У I смени (9. јун - 6. август) ОРБ из Земуна, Звездаре (Београд), Титовог Ужица, Нове Градишке, Старог Града (Београд), Трешњевке (Загреб), Вршца и Медвешћака (Загреб), Витеза;

УII смени (7. јул - 3. август) ОРБ из Смедерева, Лознице - Иванић Града, Варварина, Максимира (Загреб), Нашица, Шида, Осијека, Бригаде стадиона Београд, Бечеја - Чоке, Бања Луке, ФАП Фамоса;

Потед на ценшрални део 1рада и реку Нишаву чије су обале каменом ре!улисале ОРБ

- реконструишу улице и булевари;
- уређују спомен-паркови (Нишка тврђава, Парк на Бубњу);
- исели постојећа железничка пруга ван Ниша (у дужини од 25 километара);
- ископају канали за водоводну, канализациону и електричну мрежу у радничким и другим насељима;
- изграде нови и доградe стари спортско-рекреативни центри;
- решавају проблеми снабдевања пијаћом водом;
»граде локални путеви, у циљу повезивања села са градом.

Сваке године, у три смене, учествовало је по тридесетак омладинских радних бригада из Србије и једног броја градова из осталих република бивше СФРЈ.

Тако је на ОРА „Ниш 73" учествовало 25 бригада из места: Вучитрн, Витез, Кула, Младеновац, Титово Ужице, Ско-

У III смени (4. август- 1. септембар) ОРБ из Шапца, Бјеловара, Бачке Тополе, Босанског Брода, Штипа, Обреновца, Никшића, Ријеке и Ђакова.

Све бригаде у трећој смени ОРА „Ниш 75“ постигле су изванредне радне резултате. И већина је проглашена за ударну.

За велико залагање, бригаде „Норберт Вебер", „Антун Цветковић", „Паљево“ и „Драгачевски хероји“ добиле су ванредно ударништво. Зборови бригадиста су донели и одлуку да у недељу 30. августа сви бригадисти раде за 'Гитов фонд за стипендирање младих радника и радничке деце.

На ОРА „Ниш 76“, у три смене, у свакој по девет ОРБ, састављених од ученика, студената и радника - укупно 27 бригада, са око 1.500 омладинаца и омладинки - радило је на регулисању тока реке Нишаве, уређењу Булевара 12. фебруар, насеља Дурлан, изградили електране и ПТТ мреже.

Те 1976. године око 1.000 младића и девојака, са свих шеснаест омладинских радних акција учествовало је на (деветој по реду) смотри ОРА Југославије, која је од 23. до 25. јула одржана у Нишу.

....Радни резултати младих, који се не могу исказати само пуким пребачајима норми, показују, наиме, да су омладинске радне акције економски сасвим оправдане, да се многи објекти уз помоћ младих завршавају брже и са мање улагања..."

На једном од радилишша ОРА „Ниш 70"

Бригадисти са омладинских радилишта „Сутјеска", „Козара", „Палић", „Мариово", „Партизански пут", „Плачковица", „Крагујевац", „Морава", „Београд", Ђердап", „Сава", „Сисак", „Јасеновац", „Козјанско", „Посочје" и „Ниш 76", такмичили су се у културно-уметничком стваралаштву и надметали у спорту.

На овој смотри, Омладинска радна акција „Београд" била је најбоља у припремању зидних новина, ОРА „Ђердап" у рецитовању, ОРА „Крагујевац" у књижевном стваралаштву, а ОРА „Мариово" у прављењу фото-новина. Највише хумора су показали бригадисти са Палића, а најбољи у народној музици - Нишлије.

Свечаном отварању тих сусрета бригадиста у Нишу присуствовао је и Марјан Рожич, генерални секретар Савезне конференције ССРНЈ, који се младима обратио речима:

На радилишшу ОРА „Ниш" 1972. содине

На ОРА „Ниш 77" учествовале су у I смени: ОРБ „Тито" - Вуковар, ОРБ „Јозо Шћурла" - Земун, Београд, ОРБ „Радован Ковачевић Максим" - Медвеђа, ОРБ „Јелица Миловановић" - Сопот, Београд, ОРБ „Братски градови" - Рашка, ОРБ „Сава Мунћан" - Бела Црква, ОРБ „Иво Лола Рибар" - Дервента, ОРБ „Милош Гајић" - Мали Зворник, ОРБ „Владимир Перић Валтер" - Пријепоље;

У све три смене 1977. укупно 1.350 младих градитеља, распоређених у 27 бригада, радило је на ископавању ровова за постављање електричне, канализационе и водоводне мреже у појединим градским насељима.

У 1978. години су настављени радови на изградњи заобилазног пута око Ниша према југословенско-бугарској граници, на регулацији реке Нишаве и изградњи више комуналних објеката, са укупном вредношћу од око милијарду и триста милиона ондашњих динара.

На ОРА „Ниш 78", у три смене биле су заступљене ОРБ из Белог Манастира, Неготина, Вогошћа, Гроцке, ЕИ Ниш, Житишта, Пријепоља, Београда (Вождовац) и Дебра - I смена; Имотског, Неготина, Коцељеве, Сарајева (центар), Звездаре, Лебана, Чапљине, Београда (Стари град); Тополе, Кањиже - II смена; Славонске Пожеге, Пионири Србије, Љига, Теслића, Сопота, Бечеја, Горњег Милановца, Параћина, Истока - III смена.

Омладинско насеље се налазило у згради ђачког интерната, који је располагао са свим уређајима и другим потребним условима за свакодневни живот и боравак више стотина младих градитеља и за организо-

вање разноврсних образовних, културно-просветних и спортских активности градитеља (обука возача „А“ и „Б“ категорије, електро-варилачки и курс ракетно-ваздухопловног моделарства, спортски сусрети и такмичења и др).

У Омладинском насељу „Иво Лола Рибар“ у Нишу 1978. огласила се и акцијашка разгласна станица једном посебно значајном информацијом:

> „Данас је био ударни дан прве декаде, прве смене радне акције Ниш 78“. На радилиштима своје радне нормеје премашивало 830 омладинаца, што је највећи број младих на ударном дану, у деветогодишњој традицији ове радне акције. Поред бригадиста, на траси су били и њихови домаћини. Три стотине младића и девојака из радних организација, месних заједница и јединица ЈНА помагало је својим вршњацима. Просечна норма је премашена за +4 одсто“.

Обичај је био да се на овој радној акцији млади из града на Нишави редовно друже са бригадистима и на тај начин улепшавају своје ударничко лето.

Њихова сарадња се раније сводила само на културно-забавне и спортске манифестације. А девиза младих - најбоље је кад се лепо споји с корисним. Речено - учињено. Тако су они од скора заједно и на радилишту и у друштвеним активностима.

Поред тога, свака бригада на ОРА „Ниш 78“ обавезно је сарађивала са једном јединицом Југословенске народне армије и са једном омладинском организацијом из радних колектива или месних заједница.

Обављајући све те радове, ОРБ, односно ОРА „Ниш“, у периоду 1970-1978. године, остварила је два милиона норма часова, процењених у вредности од око шест милијарди старих динара.

Кад бриЈада из Севојна крене - на ОРА „Ниш 75“

Омладинска радна акција у Нишу и околини, започета 1970. године, настављена је и после 1978. скоро на истим објектима - уређивање корита Нишаве, копање канала за пстављање каблова - цеви за водоводну, канализациону и ПТТ мрежу, уређење парка на Бубњу, пошумљавању Каменичког виса и др.

ДВАНАЕСТ КРАЉЕВАЧКИХ БРИГАДА НА ОРА „НИШ"

ОРБ из Краљева и околине биле су на:

ОРА „Ниш 72" - ОРБ „Олга Јовичић Рита", са 45 бригадиста из реда средњошколске, радничке и сеоске омладине, радила је на разним градилиштима на подручју града и проглашена два пута редовно и једном ванредно ударном, а освојила је и три специјалне похвале за друштвене активности, као и признање - *ЛенШу Ј1ењина* ОРА „Ниш 73" - Краљевачка ОРБ „Живан Маричић", у трећој смени, августа 1973. године, са 50 младих радника из краљевачких предузећа, радила је на изградњи Булевара „12. фебруар" и другим радилиштима инфраструктуре у граду. Проглашена је три пута ударном, освојила *ЛенШу Лењина, ЗасШаву солидарности, Траку Иво Лола Рибар* и у укупном пласману на ОРА „Ниш 73" заузела друго место;

ОРА „Ниш 74" - ОРБ краљевачког региона „7 секретара СКОЈ-а", са 48 бригадиста из радничке и средњошколске омладине, радила је на земљаним радовима у изградњи појединих комуналних објеката. И била два пута ударна, једном похваљена и освојила *Повељу за друшШвене акШивности* и *Траку акције*

ОРА „Ниш 75" - ОРБ „МАГ" - Удружене машиноградње Србије, са 47 бригадиста (12 из реда Фабрике вагона), обављало је земљане радове и била два пута ударна, једном специјално похваљена и освојила Републичко признање ССО, *Повељу друштвених активности* и *Траку акције*

ОРА „Ниш 76" - ОРБ „Маршал Тито" Општег удружења шинске индустрије Југославије у којој је било и шест акцијаша Фабрике вагона из Краљева.

ОРА „Ниш 78", у заједничкој бригади основних школа „Бошко Буха", учествовало је и седам младих Краљевчана;

ОРА „Ниш 79" - заједничка ОРБ Горажда и Краљева „IV краљевачки батаљон" радила је у II смени у времену од 6. августа до 1. септембра 1979. године у насељу „Иво Лола Рибар";

ОРА „Ниш 82" - Краљевачка ОРБ „Олга Јовичић Рита", са 50 бригадиста копала је канале за водовод поред Нишаве, а у селу Доњевац за ПТТ мрежу. Три пута је редовно проглашена за ударну, а једном ванредно;

ОРА „Ниш 84" - ОРБ МОК ССО Краљево „7 секретара СКОЈ-а", са 45 бригадиста, радила је на копању канала за водовод, канализацију и парно грејање. На овим и осталим земљаним радовима постизала је запажене радне резултате и била два пута ударна и једном похва-

Са радилишша иоред Нишаве 1978.

љена, а освојила је и *Повељу друштвених активности* и *Граку акције*

На ОРА „Ниш 84" у ОРБ „Маршал Тито" шинске индустрије Југославије - састављене од бригадиста из 12 градова Југославије у којима су постојала предузећа шинске индустрије - било је и пет акцијаша Фабрике вагона из Краљева. Ова ОРБ је радила на уређењу корита Нишаве, парка на Бубњу, пошумљавању Каменичког виса и копању канала за постављање каблова. Била је два пута редовно и једном ванредно проглашена за ударну, освојила *Тракуакције* и *Повељу друштвених активности,* а добила је и најзначајније признање - *Плакету Вељко Впаховић.*

ОРА „Ниш 85“ - ОРБ Здружене индустрије МАГ, у којој је било и 12 акцијаша Фабрике вагона из Краљева;

ОРА „Ниш 85“ - ОРБ „Норберт Вебер", бригада Општег удружења црне металургије Југославије (у којој су доминантан утицај имали акцијаши „Магнохрома") са 52 бригадиста, копала је канале за ПТТ мрежу у Куршумлији, пошумљавала Каменички вис и уређивала Аутопут. За постигнуте резултате освојила је *Плакету Вељко Влаховић,* Плакету Републичке кофнеренције ССО Србије „16. новембар", *Траку акције, Повељу за друштвене активности* и три пута редовно и једном ванредно проглашена за ударну.

На радилишшу у Нишкој шврђави 1978

ОРА „ШАБАЦ“

Већ у првој години (1974), укупно 15 омладинских радних бригада, у три смене, започеле су, углавном, припремене послове (вађење дрвећа и чишћење радилишта), затим подизање и уређење низа комуналних објеката, копање канала и постављање водоводних цеви у дужини од 3.500 метара, реконструкција више улица и градског парка, подизање насипа на обали реке Саве...

Године 1975. укупно 14 бригада, са 685 градитеља, испуњавале су норме са 170% у I смени, 208% у II и 146% у III смени.

Најуспешнија је била бригада радних колектива произвођача, прерађивача и трговаца бакром „Југобакар" из Севојна, која је у I смени пребацила норму за 215 одсто; за њом је бригада „Жупски виноградари" из Александровца, са 207%; ОРБ „Козара“ из Босанске Градишке, са

Шабац

У тој 1974. години на овој радној акцији су учествовале ОРБ из Загреба (Центар), Индустрије папира, Смедеревске Паланке, Лесковца, Шапца, Загреба (Пештеница), Ниша, Београда (студентска), БиХ (републичка), Велике Горице, Јастребарског, Београда (Феријални савез).

190,5%. Бригадирски билтени и зидне новине нису биле једина забава и активност акцијаша у омладинском насељу. Захваљујући предусретљивостима Дома омладине „Вера Благојевић" и ССО Шапца, организована су гостовања познатих уметника, па ће учесници ове ОРА понети незаборавне успомене из гостољубивог града на Сави.

После наиорноI рада на насиiу бртадисши се расхлађују у Сави

ОРА "КОЗАРА" 1974 -1970

ОРА „Козара" је отворена 1974. године - да бригадисти из свих крајева наше земље дају свој допринос изградњи Југословенског пионирско-омладинског спортско-рекреативног центра „Братство-јединство".

Већ у првој, 1974. години, млади бригадисти су откопали 13.081 m^3 хумуса и земље од III до V категорије, пребацили је на удаљеност од 150 метара и уградили у насип, остваривши стандардну грађевинску норму у просеку од 162,68 одсто, односно 99,64 одсто ефективних норма-сати.

У 1975. години 1.210 омладинаца, омладинки и пионира, распоређених у 29 бригада, радили су на изградњи доњег строја прилазног и економског пута спортским теренима и широком откопу за Центар младих, пребацујући норму, у просеку, за 147,50 одсто, уз позитивни финансијски резултат.

На ОРА „Козара 76" у првој смени учествовале су ОРБ, и то: „Сретен Младеновић Мика", Београд; „Никола Тесла", Загреб; „Содасо", Тузла; „Мухарем Бегтеши", Косовска Митровица; „Разија Омановић", Сарајево; „Фриц Павлик", Босански Брод; „КХК Борис Кидрич", Лукавац; „Мијо Керошевић Гуја", Сарајево; „Драгица Правица", Требиње; Пионирска радна бригада (из свих крајева Југославије).

На ОРА „Козара 76" учествовало је десет бригада, са 455 омладинаца и омладинки. У првој декади, најбоље резултате постигла је ОРБ „Драгица Правица" из Требиња, пребацујући предвиђену норму у просеку од 134 одсто. На другом месту по оствареним резултатима била је ОРБ „Мијо Керошевић Гуја", састављена од ученика I разреда Центра за образовање кадрова унутрашњих послова из Сарајева.

После објављених резултата највише су се радовали омладинци ОРБ „Драгица Правица" из Требиња, који су предвиђену норму пребацили за 134 одсто и били најбољи.

Међу бригадистима на „Козари" конкуренција је, заиста, била велика. Одмах иза Требињаца, на другом месту, налазила се ОРБ „Мијо Керошевић Гуја". Њу су сачињавали ученици првог разреда Центра за образовање кадрова унутрашњих послова из Сарајева. Ти будући чувари реда су истицали да су, као и сви остали дошли на „Козару", пре свега, да „развијају и учвршћују братство и јединство и тековине револуције", али и да допринесу материјалном напретку друштва. Надали су се да ће на крају бити најбољи. Томе су се, исто, надали и акцијаши других бригада.

Услови за живот у насељу били су беспрекорни. Сваки учесник акције био је више него задовољан смештајем и исхраном.

Сви бригадисти на „Козари" су са успехом извршавали своје задатке. Једино су били непослушни према лекару Николи Манђефу. Јер, ако их он, рецимо, упути у стационар, они то не прихватају, хоће болесни на тра-

Козара - иотед на шурисшичке и сиоршске објекше, са сиомеником на Мраковици

На Градилишшу

су. А и они који су у стационару, и даље раде за своју бригаду. Праве зидне новине, које излазе свакодневно и билтене за сваки трећи дан.

На козарачкој траси било је веома тешко радити. Наиме, пошто су откопали слој растресите земље, бригадисти су наишли на дебеле слојеве камена. То их, ипак, није обесхрабрило. Током акције су извадили и сложили читава брда камена.

Међу девојкама и младићима на траси се ипак истицао један стари акцијаш. Он је свима служио за пример. То је Стипе Кожул, имао је 54 године, а дошао са бригадом „Груде - Читлук".

„До сада сам био седам пута на акцији - причао је Стипе - први пут још 1946. на прузи Брчко - Бановићи. Увијек сам био ударник. Добио сам и Орден рада. И сада ћу бити ударник. Остаћу овде и у трећој смени...

Три омладинке - Снежана и Драгица Србљанин и Божица Видовић - имале су срећу да као представнице југословенске омладине из Штутгарта дођу на ОРА „Козара“ 1977. године.

„Биле смо срећне - причале су оне - када су нам јавили да ће и за нас бити места на Козари. Осећамо се изврсно. Овде смо упознале много другова из свих република. Задовољне смо и културно-забавним и спортским животом. Ипак, највише нас занимају предавања у омладинској политичкој школи. У њој слушајмо и учимо о делегатском систему и самоуправљању, што немамо прилику да сазнамо у Немачкој. Ипак, у сећању ће нам највише остати то што смо имале могућности да учествујемо на прослави 35 година козарачке епопеје, када је говорио Рато Дугоњић.

Снежана, Драшца и Божица

Сестре Снежана и Драгица Србљанин и Божана Видовић похађају Средњу туристичку школу и чланови су Школског актива младих, који је формиран при Школском центру Радничкогуниверзтиета „Нови Београд" у Штутгарту.

Снежана Србљанин:

„На Активу младих договорили смо се да идемо на радну акцију - и ми смо то и учиниле. Дошле смо на Козару... Овде смо похађале политичку школу и разне курсеве, научиле доста о животу у нашој домовини, самоуправљању, о организовању младих, и желимо да та наша искуства пренесемо младима у Штутгарту.

Драгица Србљанин:

„Козара ми је остала у срцу... Колективан живот, другарство и дисциплина на траси и у слободном времену остаће нам у памћењу. Први пут доживела сам логорску ватру, дизање и спуштање заставе, уз „Хеј Словени"... Па „партизански ручак". Као некада у рату, сељаци Козарчани донели су погаче, хлеб, сир, кајмак, месо...

Упознала сам пријатеље из Крушевца, Загреба, Мостара, Београда. Посетили смо некадашњи логор Јасеновац, гледали стравични филм о јасеновачким жртвама и били на Мраковици. И када смо певали

Ој, Козаро, не треба ти кише
- *хероји те крвљу натопише*

- били смо горди, јер смо и ми деца наше Козаре..."

Божана Видовић:

„На Козари је радило 450 младића и девојака, окупљених у десет бригада. Ми смо имали част да уђемо у састав по годинама једне од најмлађих бригада на Козари. То је бригада извиђача из СР Босне и Херцеговине. Било нас је 48 из свих крајева Југославије.

Кад сам први пут дизала заставу на јарбол, ону нашу светлу тробојку са пламеном звездом, у мени је нешто све горело. Била сам права буктиња...

Најтужнији тренутак?...

- То је растанак. Сви смо плакали."

Године 1977. у три смене је радило 30 бригада, са 1.480 девојака и младића. Они су настављали да раде на припреми терена и изградњи будућег Омладинско-пионирско-васпитно-рекреативног центра „Братство-јединство" на легендарној Мраковици.

Ајше, дижимо сложно! Сад!

Прва смена је завршена. Постигнути су изванредни резултати на свим пољима. Све бригаде су проглашене ударним. Норма је пребацивана преко 30 одсто, а вредност изведених радова износила 240 милиона старих динара. Најбољаје била ОРБ „Брезански рудари" из Брезе, коју је предводио Апија Сиротановић, а за Плакету „Вељко Влаховић" предложена је Бригада „Игмански марш" са Илиџе.

У срцу поносне планине Козаре, окићене рекама Уном, Саном, Савом и Врбасом, простире се Национални парк Козара који захвата површину о 494 хектара. Централним делом планине на заравњеном платоу доминира подручје Мраковице3, која представља Меморијалну зону изграђену 1972. године у знак сећања на становнике козарског краја који су изгубили живот у Другом светском рату.

Насионални иарк „Козара"

Значајан допринос уређењу Меморијалног комплекса и изградње Омладинско-пионирског центра на Козари допринеле су и омладинске радне бригаде на ОРА „Козара 1974-1977“.

Планинарски дом на Козари

Сиоменик на Мраковици

ОРА „КОЗЈАНСКО 74-78“

После дуже паузе од 12 година, то је била прва савезна радна акција у Словенији. Отворена је 2. маја 1974. године, када је прве бригадисте ОРБ из Марибора, Цеља, Ћуприје, Тузле, Параћина и Краљева посетио и председник Тито (у Козјанском је похађао основну школу). Титу је тада, на Планици при Севници, рапорт поднео командант Штаба радних акција Словеније, Злато Вогрич.

Сошра бршада на ОРА „Козјанско 76“

Мештани су радо дочекали бригадисте и све време с њима успешно сарађивали:

> „Радостан сам што су се млади сетили и Козјанског - рекао је 73-годишњи мештанин Јоже Перчич. - Неуморни су као мрави, а ми смо их примили као некада партизане, са пуно љубави и поносно, јер је то наша омладина".

На ОРА „Козјанско '75“ учествовало је 15 бригада из више места Југославије, са укупно 684 омладинца и омладинке.

Омладинске бригаде у Козјанском су проширивале путеве и изградиле девет километара водовода, уређивале насеља (1976), откпањајући последице поплава, пожара и два пута поновљеног земљотреса и помагали старим и сиромашним сеоским домаћинствима у пољопривредним радовима.

Године 1977, током четири једномесечне смене, 20 ОРБ, са око од 900 учесника, такође, градило је комуналне, рекреативне и друге објекте.

Бршадисши иримају ручак, 1975.

На ОРА „Козјанско '77“ бригаде су биле смештене у два насеља, па су им и радови били помало различити:

У Шентвиду при Планици, где је ОРА „Козјанско", у ствари, и почела 1973. године, боравиле су две бригаде, са задатком да изграде више од пет километара путева и неколико километара примарног водовода;

Истовремено, бригадисти другог насеља, у Бистрици, у непосредној близини Кумровца, радили су савремени пут до Требче. И једни и други, у свим сменама, пребацивали су норме за 100 и више процената. У последњој смени, добијали су и нове задатке који, иначе, за ту годину и нису били предвиђени.

Бригадисти су, углавном, обављали земљане и остале завршне послове, а грађевинарско предузеће је одмах за њима постављало асфалт.

Пошто омладинска акција није само рад на радилишту, односно на траси, бригадисти су налазили времена и за различите друштвене и културне активности.

„ПОСОЧЈЕ '77“

Добро се и данас памти лето са Посочја 1977, када су омладинске радне бригаде водиле борбу за сваки кров, за свако место где би пострадали од земљотреса могли некако да презиме. Не треба понављати како је било у овом делу Словеније после два јака земљотреса и колика је била помоћ бригадиста из свих крајева Југославије у обнови срушених и оштећених кућа.

И ове, 1977. године бригадисти су се опет нашли ту, не само у Брегињском коту и на Кобаришком, где је претходне године помоћ била најнужнија, него су радили и на скоро читавом подручју толминске општине. Успеси бригадиста из 1976. су били подстицај да се и 1977. почне и са другим радовима, значајним за даљи развој ових крајева.

Посочје

Радило се на електрификацији партизанског села Горења Требиша, где је основан 9. корпус НОВ), на обнови путева, канала за водовод и слично.

Бригадисти ће 1977. остварити више од 14 хиљада радних дана у вредности од осам милиона динара. По завршетку прве смене (у којој су учествовали бригадисти из Македоније, Србије, БиХ и бригада Савеза извиђача Југославије), записано је да су премашени сви очекивани планови, па тако и вредност радова.

- У шест ујутро сви су морали да буду на радилиштима - причала је Нађа Рачић из Брежица - Свако је морао у седмици да одради најмање 12 радних часова, а по подне је било намењено најразличитијим друштвено-политичким, здравственим, спортским, културним и другим делатностима.

- Дошли смо чак из Струмице, која је од Посочја удаљена више од 1.300 километара. Али, поносни смо, што омладина наше општине даје свој допринос обнови разрушеног Посочја. Јер, памтимо и дан када је Скопље било у сличној ситуацији. Тада су млади из свих република, па и Словеније, стигли у помоћ - причали су Митко Стојков и Славко Орцев из Струмице.

ОРА „КОПАОНИК“

Иницијатор отварања ОРА „Копаоник '75“ била је Међуопштинска конференција ССО Краљево и друштвено-политичке организације општине Рашка, са циљем стварања услова за развој туризма и зимског спорта на Копаонику и поткопаоничком крају. А њен организатор - Републичка конференција ССО Србије, чије је Председништво, 26. маја 1975. године, о томе донело одговарајућу Одлуку.

ОРА „Копаоник '75“ је трајала у јуну, јулу и августу 1975. године - у три смене по месец дана. Омладинско насеље се налазило у објектима Војног спортско-рекреативног центра на Копаонику.

Коиаоник

Радне задатке на ОРА „Копаоник '75“ чинили су: изградња канализационе мреже дуге пет километара, и водовода на Копаонику, постављање високонапонских каблова за струју на урбанизованом делу Копаоника и до ТВ релеја Гобељ, земљани радови на уређењу и асфалтирању пута Јошаничка Бања - Копаоник, пошумљавање голети на Копаонику, заједно са горанима Рашке (у свакој смени око 3.000 садница) и израда скијашких стаза и скакаоница.

Инвеститори свих тих послова били су: „Електродистрибуција“ Рашка, Извршно веће Скупштине СР Србије, Заједница физичке културе Србије, „Аутопут" Београд, ГП „Брвеник" Рашка и ТУП „Копаоник" Рашка, са којима је ОРА „Копаоник '77“ склапала уговоре о извођењу радова и о ценама.

ОРА „Копаоник '75“ је пословала на економским принципима и остварила позитиван финансијски ефекат.

На ОРА „Копаоник '75“ учествовало је 17 ОРБ, са 850 бригадиста и две пионирске чете. По сменама:

I смена, пет ОРБ, са 250 бригадиста из Чачка, Младеновца, Београда (општина Раковица), Велике Плане и заједничка бригада Краљева, Рашке и Врњачке Бање;

II смена, седам ОРБ, са 350 бригадиста из: Загреба (општина Максимир), заједничка ОРБ Зајечара и Кутине, Ваљева, Београда (општина Земун), Београда (општина Палилула), Гњилана и Ниша, као и Пионирска чета „Пинки“ Републичке конференције ССО и „Политикиног забавника“;

III смена, пет ОРБ, са 250 бригадиста из Бора, Власотинаца, заједничка бригада Сопота и Барајева, Руме и заједничка бригада Краљева, Рашке и Новог Пазара, као и Пионирска чета „Пинки“ Републичке конференције ССО и „Политикиног забавника“.

По радном учинку на радилиштима и резултатима друштвених активности у насељу најбоље бригаде су биле:

У I смени: ОРБ „Сретен Младеновић - Мика“ из Београда, општина Раковица, која је радну норму, просечно, остваривала са 160,52%, уз 99% ефективних часова рада;

У II смени: ОРБ „13. мај“ из Загреба, општина Максимир, која је радну норму, просечно, остваривала са 154,83%, уз 99,71% ефективних часова рада;

У III смени: ОРБ „Лазар Саватић - Металац" из Руме, која је радну норму просечно остваривала са 150,58%, уз 98,02% ефективних часова рада.

Курсеве општетехничког образовања похађало је 296 бригадиста, или 34,82% у односу на укупан број бригадиста.

Регионална ОРА „Копаоник 75“

По завршетку рада на ОРА „Копаоник '75“, Међуопштинска конференција ССО Краљево скупила је ОРБ од 102 бригадиста из 15 општина региона Краљево, која је била смештена у просторијама Рудника „Сува руда“, месец дана, такође, радила на објектима инфраструктуре на Копаонику.

„Ово је моја прва радна акција. Много сам срећан што сам својим радом допринео да наша бригада постане ударна“. Овим једноставним, али искреним говором на свечаности проглашавања резултата I декаде прве смене ОРА „Копаоник '75“, обратио се омладинац Берислав Ивковић, радник ИПК из Велике Плане, бригадиста у насељу 'најбоље бригаде „Орашке чете“.

Резултати прве декаде су показали да за „Орашком четом“ не заостају ни бригаде „Слобода“ из Чачка, „Сретен Младеновић Мика“ из Раковице, Међуопштинска ОРБ „Вељко Влаховић", или бригада „Космај“ из Младеновца. После прве декаде, просек оствареног учинка је 134,57 одсто, те су све бригаде проглашене за ударне.

ОРА „Копаоник '75“ је ове године први пут отворена. Окупила је 264 бригадиста из 9 градова. Једна је од ретких коју ни један омладинац није напустио.

Изгледаће невероватно, али је једини проблем девојака и младића - који су у копаоничке красоте дошли како би саградили 5.000 метара канализационе мреже, поставили око 7.000 метара кабла за Други програм Телевизије, поправили прилазни пут за Рудник „Сува руда“, очистили и оспособили ски-стазе и спортске терене и уредили по један извор на Копаонику - недостатак посла.

Бртадисши ОРБ „Космај“ на ОРА „Коиаоник 15“

„Оно што је инвеститор предвидео да урадимо за 20 дана, ми завршимо за - седам. И онда... Баш би могли да нам дају пут Јошаничка бања - Копаоник. Ту бисмо могли да покажемо колико вредимо, како радимо. То би онда био прави акцијашки живот- говорили су бригадисти.

Сећаћемо се...

„Када сутра будемо корачали опет по неком од нових градилишта увекћемо се сећати прашњавих аутобуса „Санџактранса" који су нас возили по излоканим путевима од Луковске бање до Куршумлије. И нишких путара којима смо помогли да заврше пут између Марћеза и Блажева, између Бруса и Куршумлије на територији, две општине које су највише настрадале серијом катастрофалних земљотреса - који ће много помоћи горштацима са ове планине да изађу у свет.

Сећаћемо се мина које смо палили на Требовану, да би капи бистре планинске воде потекле према Лукову, према народу који нас је срдачно дочекивао и испраћао.

Сећаћемо се зелених и слатких крушака које смо добијали пролазећи поред њихових кућа.

Незаборавне остају у нама и недеље које смо проводили на излетима. И јагањци које смо сами окретали и пекли на ражњу током „партизанских" ручкова.

Копаоничка акција је још једном у нама учврстила понос и уверење да смо и ми генерација која градитељски јуриша и побеђује. Куће које смо санирали и изградили још један су доказ наших стремљења да брже градимо и зато смо поново дошли на акцију". (Миш и Мацура)

СВЕТЛАНА СЕНТЈАКОВ (МАРИЋ)
Од пионирке до команданта бригаде

На прву радну акцију сам отишла са 12 година. Заправо, мама и тата су ме 1980. године уписали у тадашњу општинску омладинску организацију и послали ме на ОРА „Власина".

Лопата је била већа од мене. Апи, моја жеља да докажем да нисам мала и да могу да испуним радне задатке као и старији од мене била је од свега јача.

ОРА „Коиаоник '86": Свешлана Марић, члан ШШаба ОРА у разтасној сШаници

Почела сам, тако, као пионир и како су се акције низале, једна за другом, и ја сам сазревала и добијала све одговорније дужности, а једне године сам као командант на ОРА водила бригаду и била председник скупштине смене радне акције.

Била сам на укупно седам ОРА и то: 1980. године на ОРА „Власина"; 1981. на ОРА „Кадињача", 1982. на ОРА „Вуковар", 1983. на ОРА „Аутопут Братство-јединство" брлизу Параћина, 1984. на ОРА „Пат на младост, Битола", 1985. на ОРА „Титоград", 1986 на ОРА „Копаоник".

Седам година сам са младима из целе тадашње Југославије, превијала жуљеве на њиховим рукама, градила путеве, копала канале, пошумљавала голети, помагала око обављања пољопривредних послова, доприносећи све бржем напретку своје домовине.

На ОРА дружила сам се са младима разних профила, националности, степена образовања. У то време, када се није постављало питање „ко си и одакле си". Жуљеви и зној подједнако су болели и пекли све.

Свешлана Марић води ироЈрам на осшварању друХе смене

Захваљујући радним акцијама, ја сам, по мишљењу својих и старијих колега, постала вредна, позитивна, одговорна особа са правилно изграђеним системом вредности.

Са поносом се сећам тог периода свог живота.

ОРА „Копаоник 86" била ми је седма, последња радна акција. Радила сам у комисији за информисање, са колегом у разгласу. Ујутру смо пуштали песму за устајање *Хеј, хеј братде*, онда музику уз час фискултуре, доручак и потом поздрављали бригаде на њиховом одласку на трасу, зажелели им лепо време и срећан рад, саопштавајући им још неке битне информације.

Када су бригадисти стизали са трасе, такође, поздрављали смо их и цело поподне реалзовали припремљене емисије. Знам да смо сви волели тај разглас. Преко њега смо упућивали и разне поруке: шаљиве, љубавне, другарске...

Комисије за информисање и културу радиле су зидне новине, које су увек привлачиле посебну пажњу бригадиста. Јер, сви су волели да виде слике са трасе, из насеља и уопште из бригадирског живота.

Прииремање Зидних новина

На часу образовно1 иро!рама

На ОРА „Копаоник 86" радило се на пошумљавању, копању канала за постављање водоводно-канализационих цеви. Командант ове акције био је Бранимир Кнежевић Креза.

А командант насеља - Мирослав Тасић - Таса из Јагодине. Постојало је и насеље у Брусу. Тамо сам и ја била на централној свечаности отварања односно почетка рада прве смене.

Атмосфера је била одлична. Велико другарство између свих бригада, а и са нама из штаба ОРА. Стално смо организовали културно-забавне вечери, разна такмичења, ишли са бригадистима на трасу.

Акција је медијски била солидно пропраћена. На самом отварању радова прве смене, одржан је концерт групе „Последња игра лептира", у то време изузетно популарне, па су бригадисти њоме били одушевљени.

Светлана Марић је четири пута проглашена за ударника и добила је и златну значку Горана Србије.

УЧЕШЋЕ ОМЛАДИНЕ ВОЈВОДИНЕ
У ЈЕСЕЊИМ РАДОВИМА 1974.

Неповољне временске прилике, крајем октобра, отежале су извођење јесењих пољопривредних радова. С обзиром на велики део неурађених послова, механизација није могла максимално да се искористи. Указала се потреба за организовање масовних добровољних радних акција омладине.

Покрајинска конференција Савеза социјалистичке омладине Војводине, у координацији са Покрајинским штабом за јесење радове у пољопривреди и са осталим друштвено-политичким чиниоцима, 24. октобра 1974, године упутила је позив ОК ССОВ, да формирају радне бригаде и организују што веће учешће омладине у солидарној акцији за убирање летине.

За кратко време омладина се, заједно са грађанима и војницима, организовано и масовно укључила у ову акцију широм Војводине. Формиране су радне бригаде при предузећима, месним заједницама, у основним и средњим школама, као и на факултетима. Тако је кренула највећа радна акција омладине после обнове, на територији САПВ.

Тих дана стање радова на њивама је било следеће:

Извађена шећерна репа:	
на друштвеним газдинствима	59%
на индивидуалним газдинствима	57%
Бербе кукуруза:	
на друштвеним газдинствима	41%
на индивидуалним газдинствима	29%
Сетва пшенице:	
на друштвеним газдинствима	34%
на индивидуалним газдинствима	12%

Већ на самом почетку акције омладина Војводине се одазвала позиву толико масовно да неке радне организације нису могле ни да прихвате сву понуђену помоћ. На њивама и по киши, чуле су се песме са радних акција и из НОБ-а.

У тој великој акцији солидарности учествовало је око 110.000 младих, и остварено преко 200.000 радних дана. Обрано је кукуруза са око 5.000 ха, повађено шећерне репе са преко 300 ха, док су остали радови обављени на око 2.000 ха, а утовар и истовар извршен из око 2.000 вагона.

Поред брања кукуруза и вађења шећерне репе, омладинци и омладинке су брали и воће и поврће.

Може се истаћи да је 30% ових радова извршено на газдинсствима индивидуалних пољопривредних произвођача.

У току ове акције није било озбиљнијих повреда. Свака бригада је имала по једног оспособљеног омладинца или омладинку за пружање прве помоћи. На основу оцене Покрајинског штаба, организација извођења радова и синхронизација ОК ССОВ са Општинским штабовима је била добра.

ОРА „ПАРТИЗАНСКИ ПУТ“ 1975 - 1978.

Омладина Војводине и осталих крајева земље, почев од 1975. па до 1978. године, градила је на Фрушкој гори разне објекте и путеве, ради повезивања свих историјских места на овој питомој планини. Конкретно, бригадисти су радили на ископу земље у широком откопу, њеном насипању и шкарпирању, ископу и уређењу канала крај пута, изради пешчаних тампона, и др.

На ОРА „Партизански пут“ у 1975. години, од 15. јуна до 31. августа, укупно 30 ОРБ, са преко 1.700 бригадиста, започело је изградњу пута Црвени чот- Рохаљ-базе, од места званог Теразије до раскрснице Коруша - Свилош - Лежимир, у дужини од 9 км. Упркос свих неповољних услова, посебно у првој и другој смени, они су дали преко 100.000 сати добровољног рада и постигли значајне резултате.

Следеће, 1976. године, на једном од најтежих ратишта из периода 1941-1944. године у Војводини, крозживописне пределе Националног парка „Фрушка гора", млади Београда, Љубљане, Загреба, Титовог Велеса, Котора, Новог Сада, Сремске Митровице, Старе Пазове и Зрењанина, најстављале су претходне године започету изградњу пута Црвени чот - Рохаљ-базе.

Командант насеља, Тимошенко Кузманчев, тврдио је да ће бригадисти те године „по плану остварити 380 милиона динара, а како се норме увелико пребацују, оствариће и више“.

Када после три године први аутомобили крену новим, широким, асфалтним путем, млади ће опет бити ту, али на заслуженом одмору, јер ће насеље на Летенки постати омладински рекреациони центар.

Иако су у првој смени кишни дани ометали рад на траси, бригадисти су, радећи и 4. и 7. јула, као и једне недеље, успели да пребаце норму за 46 процената и „покупе“ велики број признања.

Друга смена је била још успешнија - 575 младића и 125 девојака из Титовог Велеса, Нашица, Титограда, Вршца, Илиџе, Старе Пазове, Куле, Алибунара, Бечеја и Липљана са Косова, скоро сваког дана су чинили чуда да би смену завршили резултатом који представља један од најбољих на свим радним акцијама. Све бригаде су радиле ударнички, а међу њима су се издвајале ОРБ из Илиџе и ОРБ „Кочо Рацин“ из Титовог Велеса. Они су, по општем мишљењу, и највеселије у насељу, али су их „опасно“ угрожавали и Титограђани.

Први пут на радној акцији учествовали су и припадници Југословенске народне армије, окупљени у бригади „27. децембар". Педесетак официра и војника равноправно са осталима, радили су на траси, и учествовали у спортским такмичењима и културним активностима. Војници су често у својим рукама имали прелазну заставу као бригада која је постигла најбољи резултат на радилишту. Поручник Петар Ивков, командант бригаде, задовољан учинком својих бригадиста, сматрао је да би овакве „војничке“ бригаде требало и убудуће да иду на радне акције. Наравно, да се при томе не смањи бојна готовост, што је и овде био основни циљ војника.

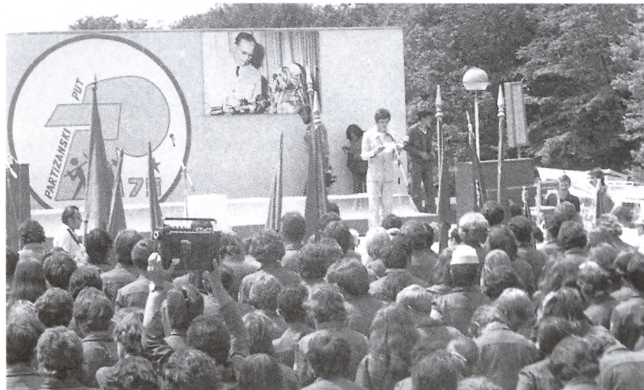

Збор бртадисша. Говори Тимошенко Кузманчев, командаш ОРА „Партизански пуШ“

Године 1977. укупно 10 ОРБ, са преко 500 бригадиста отпочело је на Летенки радове на изградњи 6,5 километара пута до Рохаљ базе и одатле у правцу Бингуле.

У све три смене, укупно 1.525 бригадиста радило је на III деоници пута од Лежимирске раскрснице до Рохаљ-базе у дужини од 4,5 км и на IV деоници од Рохаљ-базе до везе са путем Дивош - Стара Бингула, у дужини од 2,4 километара.

Када се и овај пут изгради, Војвођани ће моћи да се укључе на интернационални пут Београд - Загреб и брже да стигну до градова у западним крајевима Југославије.

Први резултати су сведочили о марљивом ударничком раду свих бригадиста. Командант Главног штаба, Зденко Славковић, с поносом је истицао да је првог дана норма остварена са 120 одсто, другог- 144 одсто, трећег - 164 одсто, а четвртог дана - 183 одсто.

У овој, трећој години, на акцији „Партизански пут“ у три смене учествовало је 30 бригада. Организатор акције била је Покрајинска конференција ССО Војводине, а значајну подршку томе су пружили и органи Покрајине.

Као и претходне две године, организован је богат културно-забавни и спортски живот. Готово свако вече организовано је гостовање војвођанских позоришта и забав-

Сиомен обележје на Рохаљ бази

ОРБ „Машроз“ из Сремске Мишровице. У ирвом реду у средини команданш акције Кузманчев.

ни програм, у којем су учествовали познати естрадни уметници, а спортска такмичења између бригадиста су текла у девет дисциплина.

Сваког дана, посредством разгласне станице у насељу, емитоване су радио-емисије, а свака бригада издавала свој билтен, фото и зидне новине.

У извршавању радних обавеза младима су умногоме помогли стручњаци Грађевинског предузећа „Партизански пут“, који су постављали асфалтну траку од пута на којем су претходно млади бригадисти обавили земљане радове.

На ОРА „Партизански пут '77“ учествовале су:

У I смени: ОРБ „Црвена застава“ - Крагујевац, ОРБ „Димитрије Лазаров - Раша“ - Беочин, ОРБ „Милан Степановић Матроз" - Сремска Митровица, ОРБ „Славче Стојменовски" - Штип, ОРБ „Боро и Рамиз“ - Пећ, ОРБ „Недељко Барнић Жарки" - Зрењанин, ОРБ „Ђука Ускоковић" - Бечеј, ОРБ „Михајло Пупин“ - Нови Сад, ОРБ „13. новембар" - Цетиње, ОРБ „Радомир Мајдер Курт" - Сисак;

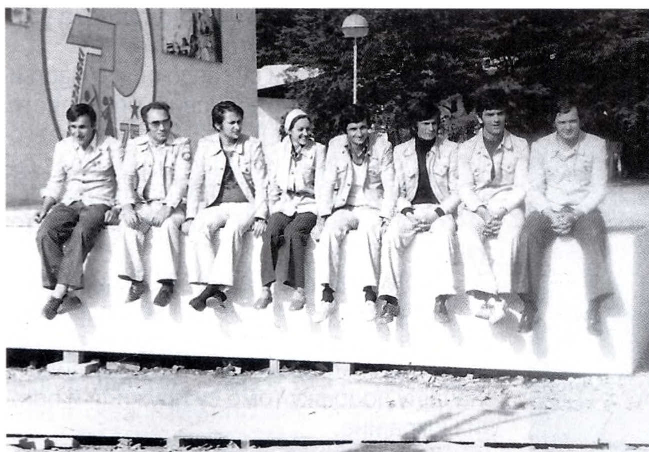

Шшаб ире ОРА „Паршизански иуш 75“

У II смени: ОРБ „Милош Малић" - Раковица, Београд, ОРБ „Пожешки одред“ - Славонска Пожега, ОРБ „Илинден" - Струга, ОРБ „Слободан Принцип Сељо“ - Хаџићи, ОРБ „Тито“ - Косовска Каменица, ОРБ „Лазар Саватић Металац" - Рума, ОРБ „Вељко Влаховић" - Кула, ОРБ „Полет" - Нови Бечеј, ОРБ „Паја Маргановић" - Панчево, ОРБ „Братство-Јединство" - Апибунар;

Краћи одмор - маренда бришдисша

У III смени: ОРБ „Козара" - Приједор, ОРБ „Чех Карољ“ - Ада, ОРБ „Жарко Зрењанин - Уча“ - Вршац, ОРБ „20. октобар“ - Бачка Паланка, ОРБ „Братство јединство" - Нова Црња, ОРБ „Граничар" - Суботица, ОРБ „Јанко Гредељ“ - Загреб, ОРБ „Анета Андрејевић“ - Ниш, ОРБ „Тихомир Остојић" - Чока, ОРБ „Кочо Рацин“ - Титов Велес.

Све време ОРА, Омладинско насеље је било на Летенци, недалеко од Беочина, одакле се на градилиште долазило аутобусима.

На ОРА „Партизански пут“ у 1978. години, радни задатак учесника био је наставак изградње пута гребеном Фрушке горе у дужини од три км, као и уређење Фрушке горе. Доградњом започетих путева повезаће се сва историјска места на овој планини.

Ово је четврта година како су се млади из свих крајева земље окупили на легендарној Фрушкој гори, на оном месту где је почетком ослободилачког рата формиран

Сиоменик на Иришком венцу

Мошиви са Фрушке 1оре

Брашимљење ОРБ Зафеб и ОРБ Бесирад и...

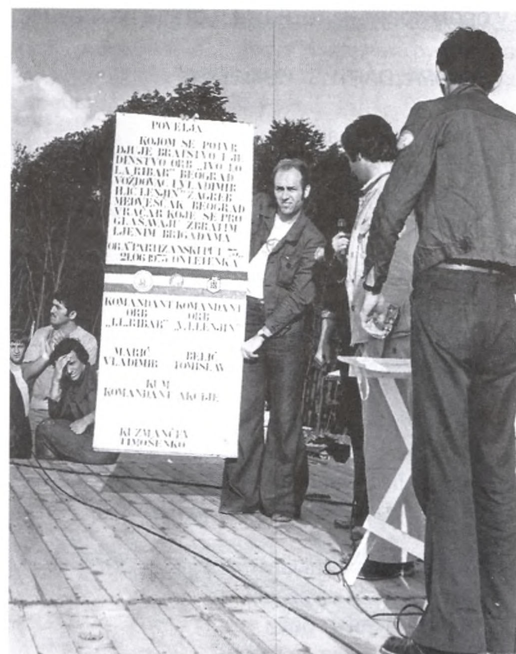

.Повеља о брашимљењу

Фрушкогорски партизански одред, по коме омладинско насеље и носи име.

Током те, 1978. године, у три смене, на овој акцији су учествовале ОРБ из Пљевља, Бања Луке, Сиска, Бачке Паланке, Пландишта, Сечња, Скопља, Новог Сада, Чачка, Сенте, Косовске Митровице, Сомбора, Кикинде, Битоља, Темерина, Београда и Руме.

Године 1978. ОРБ су радиле на изградњи пута у дужини од три километра, од Рохаљ-базе према Визићу, затим изградњи летње позорнице - амфитеатра са око 600 места, а уредиле су и шумску стазу за пешаке поред асфалтног пута од Црвеног Чота до Поповог Чота, у дужини од седам километара. Овом стазом су и повезана сва историјска места на Фрушкој Гори и све културне знаменитости, што ће свим посетиоцима омогућити далеко пријатнији боравак у овом крају.

Забаве никад досша. ФошоЈрафија са зидних новина на ОРА „ПарШизански пуШ“

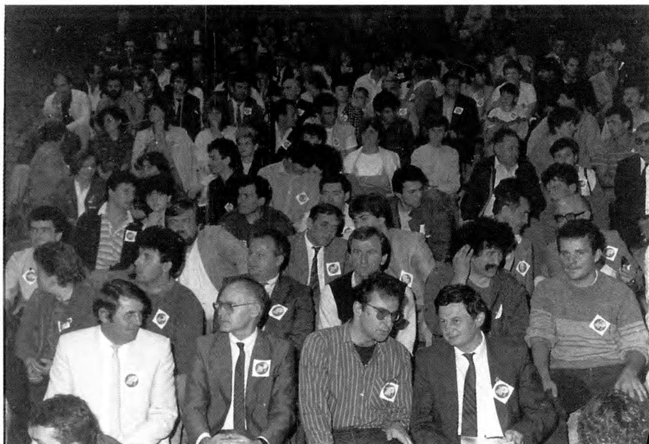

Са оШварања ОРА „Партизански пуШ“: друш с лева Француски ПК СК Војводине, Бане Бркљач, председник ПКССО и Синиша Корица ПК СК Војводине

Иншонирање химне на ошварању ОРА „Оаршизански иуш“ у друХом реду Француски, Бркљач, Корица и Буцу

Бригадисти су могли да се похвале да су током протеклих година изградили пут гребеном Фрушке горе од Црвеног чота до Рохаљ-базе, у дужини од 20 километара, уредили и изградили неколико километара локалних путева у овом крају, излетишта и стазе на Фрушкој гори.

НА ОРА „ПАРТИЗАНСКИ ПУТ“

Где су пушке партизанке
некад звале на устанке
на Летенки ватра гори
другарска се песма ори

Напред млади да се ради
Партизански пут се гради
кад затутњи прва ОРА
одјекује Фрушка гора

Збратимљени са свих страна
по стазама партизана
девојке ће и младићи
радом себе превазићи

Напред наши акцијаши
нека грми нек се праши
ура млади да се ради
Партизански пут се гради

После 381одина

СУСРЕТ АКЦИЈАША СРБИЈЕ

У Летенки на Фрушкој гори, некада насељу Омладинске радне акције „Партизански пут“, а данас Школи у природи Покрајинског завода за спорт и медицину спорта, смештеном у средишњем делу Нациоалног парка „Фрушка гора“, 20. априла 2013. године, одржан је Сусрет акцијаша Србије, коме је присуствовало око 600 некадашњих бригадиста из Србије и других република бивше СФРЈ.

У поздравној речи, Тимошенко Кузманчев, први командант савезне омладинске радне акције „Партизански пут“ 1975. године, између осталог, рекао је:

„Тачно пре 38 година, на овом месту ударени су темељи омладинског насеља, изграђеног за 54 дана, са свим пратећим садржајима. Пре изградње самог насеља за будуће акцијаше, требало је просећи пут од Црвеног чота, до овде довести струју и раскрчити шуму на месту где ће се подићи омладинско насеље.

Радна акција је почела 1. јуна 1975. године. УІ смени 500 бригадиста, у оквиру 10 бригада из свих република и покрајина бивше Југославије, започели су градњу пута од Црвеногчота, гребеном Фрушке горе, до Рохаљ базе. Друга, јулска смена, са 11 бригада и 550 акцијаша, и трећа, августовска смена, са 500 акцијаша у 10 бригада, наставиле су градњу „Партизанског пута“. Наредних година настављена је градња и „Партизански пут“ је завршен до Рохаљ базе.

Песник Перо Зубац 1овори учесницима Сусреша. Иза њеЈа је Рале Дамњановић, обојица учесници на више ОРА и у културним проХрамима на њима

Немерљиви су резултати и ове радне акције, као и свих претходних и потоњих. Економски резултати, образовни, васпитни, били су позитивни. Упоредо са овом савезном радном акцијом, на територији Војводине организоване су ОРА „Палић 1975-1976“ и „Делиблатски песак 1978“.

У оквиру СусреШа акцијаша Србије приређена је изложба о радним акцијама у Дому војске у Новом Саду. Тимошенко Кузманчев, први командант ОРА „Партизански пут 1975“

Поред њих, покрајинске радне акције Нови Сад, Кикинда, Бачка Топола, Бачки Петровац, Апатин биле би без значаја да у сваком селу, општини, граду, нису постојале бројне и масовне локалне радне акције.

У Европи, којој тежимо, млади људи, такозваним волонтирањем, раде безброј корисних ствари за своју државу, а ми смо заборавили оно најбоље из наше дугогодишње традиције у организовању омладинских радних акција.“

На сусрету акцијаша Србије, поред Тимошенка Кузманчева, говорили су и: Рајко Јотановић, председник Управног одбора Удружења ОРА „Акцијаш", Нови Сад, и Зоран Матовић, председник Управног одбора Удружења учесника ОРА и волонтера Србије.

У културно-уметничким програму на Летенки учествовали су: Тома Курузовић, глумац, Перо Зубац, књижевник, Ратомир Рале Дамјановић, књижевник и рецитатор у младости, универзитетски хор „1иуеп{аз“ (диригент Хермина Сарка Гука), *Пркос друмски,* вокално-инструментални састав, КУД „Кобзар“, уметнички руководилац - Мирослав Калењук, диригент хора Маја Дринчић, КУД „Вила“, уметнички руководилац - Милорад Лонић, 01Ј Ћтегз ВапсЈ, РЈ Никола Мараш, водитељка програма: Невенка Вртулек.

Радну групу за овај културно-уметнички програм чинили су: Верица Јанковић, члан Управног одбора удружења „Акцијаш" и Весна Каћански, сценариста.

Бивши командании ОРА ‚Делиблашски иесак 84. “ и ОРА „Партизански пут 84.“- Радисав Рабреновић и Јан Хлалати

ОРА „ПАЛИЋ" 1975-1978

Омладинска радна акција на Палићу је настала у тренутку када је у Суботици и шире покренута иницијатива да се Палићко језеро, које је било еколошки мртво - услед великих количина агресивних отпадних вода - поново оживи.

Чишћење Палићкогјезера, подизање обалоутврде око њега и уређење шеталишта и читавогтуристичко-рекреационог комплекса - били су главни послови у којима су 1975-1978. године учествовале и омладинске радне бригаде.

Језеро Палић

На иницијативу Општинске и Покрајинске конференције Савеза социјалистичке омладине Суботице и Војводине, 1975. године, омладина из целе Југославије се прикључила реализацији овог позамашног пројекта оживљавања језера и уређења туристичко-рекреационог комплекса.

Поврашак језера у живош

Забележеноје даје у првој, 1975. години, на Палић дошло 14 бригада, са 564 омладинца и омладинке, који су радну норму у тој години остваривали, у просеку, у I смени са 139%, у II - са 170% и у III смени са 139%.

Омладинско насеље „Иво Лола Рибар" је имало шест смештајних објеката, пословни објекат Штаба акције са амбулантом и салом за састанке, објекат за друштвене активности са четири кабинета за курсеве и библиотеком и објекат кухиње и трпезарије.

Сви ти објекти су зидани, естетски пројектовани и комфорни. Свака ОРБје имала на располагању један зидани објекат, са санитаријама, просторију за рад председништва збора бригадиста.

Објекат кухиње је био опремљен за производњу хране, а капацитет трпезарије за 250 места. Насељеје било снабдевено пијаћом водом из градског водовода, са 80 точећих места, која су распоређена у трпезарији и по свим смештајним објектима. Свака бригада је имала сопствени простор са јарболом за уређење и постројавање.

На ОРА „Палић 76", 15 км од Суботице, у Омладинском насељу „Иво Лола Рибар", акцијашко лето је у пуном јеку. Преко три стотине девојака и младића из Сплита, Београда, Цетиња, Новог Сада, Алибунара, Ковина, Сенте и мађарског града Ходмезевашархаља, дошли су половином јуна на Савезну омладинску радну акцију „Палић 76" да Палићу, до тада мртвом језеру, врате воду и живот и учине га величанственом атракцијом.

На ОРА „Палић 78" у три смене су учествовале бригаде из Димитровграда, Новог Сада, Суботице, Куманова, Сремске Митровице, Прибоја на Лиму, Беле Цркве, Зенице, Беочина- Ирига, Бијелог Поља, Оџака, Призрена, Инђије, Мурске Соботе, Суботице, Макарске, Панчева.

Бригадисти на градилиштима и ...

... Око Палићког језера

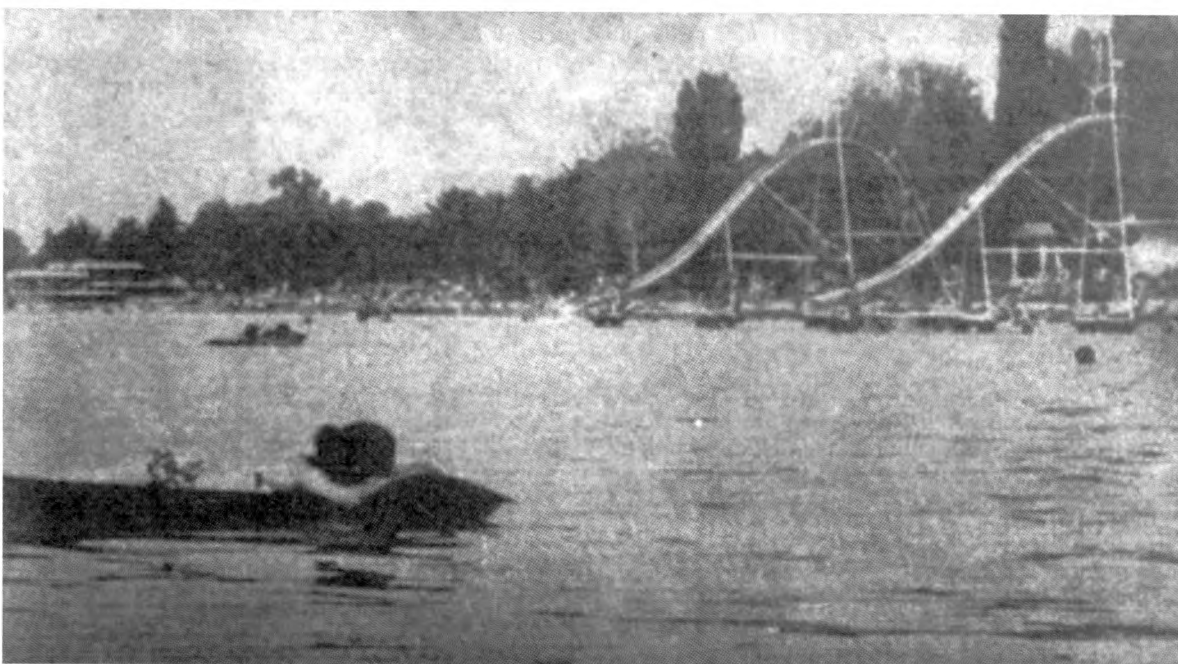

Бртадисши из Лакшаша 1раде иуш на ОРА „Палић 77'

У прве три године (1975, 1976. и 1977) укупно 1.865 младића и девојака из целе земље и 135 учесника из иностранства, обухваћених у 42 ОРБ, радили су на објектима хидросистема Палић.

У 1978. години, ОРБ су градиле обалоутврде Палићког језера у дужини од 1.500 метара, уређивале обале и шеталишта, затим градиле деоницу од 1.700 метара (кроз град) савременог Међународног пута Е5, као и спортске објекте у самом насељу.

За почетак радова у 1978. години бригадисти су добили ново омладинско насеље поред самог Палићкогјезера, у склопу туристичког центра, на 8 км од Суботице.

„Омладинско насеље и траса тих дана су свечанији него икада. Ради се без застоја. Ударнички. Озбиљно су схватили свој задатак и показали прве изузетне резултате. За две недеље, до краја I декаде прве смене, у склопу радова на санацији језера Палић, ископаноје 860 кубних метара земље и уграђено 1.120 кубика камена у насипе. У укупном пласману, назив најбоље бригаде припао је ОРБ „13. новембар" из Цетиња са просечним дневним учинком од 259,52 одсто. Друго место је освојила омладинска радна бригада из Алибунара и Ковина „Братство-јединство" а треће ОРБ „Ћа-Бре" из Сплита и Вождовца. За остварене резултате, Одлуком Збора бригада, према правилима у организовању савезних омладинских радних акција, у САП Војводини, све бригаде су проглашене ударним. Њихов просечни дневни учинак износиоје 217,11 одсто. Збор је за пребачај радне норме од 300 процената, омладинским радним бригадама „13. новембар", „Братство-јединство" и „Ћа-Бре", доделио ванредно ударништво. Ни друге бригаде, у поређењу са прошлогодишњим, нису без неких рекорда. Успехје ове године, по свему судећи, загарантован свакој."

Братска бригада „Ћа-Бре", састављена од омладинаца из Сплита и Београда, десети пут од оснивања учествује на радној акцији.

Излазила је на градилишта широм земље: „Сава", „Морава", „Бања Лука", „Нови Београд", Аутопут „Братство-јединство", „Палић". Изграђивала домовину и себе.

„Ови момци и девојке први пут се упознају на путу за градилиште и своје познанство претварају у пријатељство трајног карактера. У првој декади смо освојили значајно признање - ванредно ударништво за пребачај од три норме у једном дану", каже командант бригаде Буда Исаиловић.

Још је у свежем сећању како је ова бригада добила име: вишегодишња чврста сарадња бригада „Раде Кончар" из Сплита и „Ивица Девчић" са Вождовца из Београда, збратимила ихје уједну. Дискусија се водила око имена и неко је спонтано предложио да се назове „Ћа-Бре". „Ви кажете ЋА, ми кажемо БРЕ, па нека нам буде и таква бригада".

- Све акције, па и ова - говорио је командант ОРА „Палић 76", Илија Шујица - имају вредности које се не могу изразити новцем. Оне представљају допринос младих стабилизацији привреде и решавању проблема незапослености, штоје, по средњошрочном плану, отварање две хиљаде нових радних места на самом Палићу који ће ускоро бити значајан привредно-туристички центар.

А шта о свему овоме мисле бригадисти?

Разговарано је са њима у послеподневним „слободним" часовима, док су били на паузи, између курсева (козметички, радио, фото, ваздухопловни и џудо). И штоје посебно важно, сваки бригадиста похађа и идеолошкополитичку наставу. Миливоје Станић из Ковина, жели да

дан има 48 сати, како би стигли на све дневне активности.“ (Драгољуб Ђокић)

У Омладинском насељу „Иво Лола Рибар“ на Палићу билоје тих дана много „ванредног" весеља. Председник Покрајинске конференције ССО Војводине, Бранко Стојанов, уручио је бригадистима прве смене писмо друга Тита, у коме се каже:

„Веома сам дирнут вашом пажњом и поздравима које сте ми упутили.

Желим да вам акција успје у сваком погледу и да буде велика школа братства и јединства, другарства и пријатељства, која ће вам остати у лијепој и трајној успомени".

Зависти и ривалства није било. То показује и братимљење свих шест бригада прве смене на ОРА „Палић 76“. Шест бригадних застава везаних у једну означило је братство осам градова: Цетиња, Сплита, Београда, Новог Сада, Сенте, Алибунара, Ковина и мађарског града Ходмезевашархелија.

Најтужнији је био последњи акцијашки дан. Сузе, поздрави... и аутобуси са бригадистима су кренули. На растанку, речи команданта Рајка: „Најсрећнији бих био када би се бригадирске песме заориле и на нашем Ловћену“. И сузе на лицу најмлађе, 12-годишње бригадисткиње, Бранке Шабан.

ОРБ „Мајевички иаршизани“ на ОРА „Палић 87“

Живимо за Лолу

Иво Лола живот је дао
да живимо у слободи.
Љубав према њему нек нас
у победе нове води.

Иве Лоле живот и дело
путоказ су нама,
посустати нећемо
ни пред препрекама.

Са Палића акцијаши
поручују смело -
- радећи ударнички
настављамо Лолино дело.

Текст и композицију дао
Цветко Вилотић

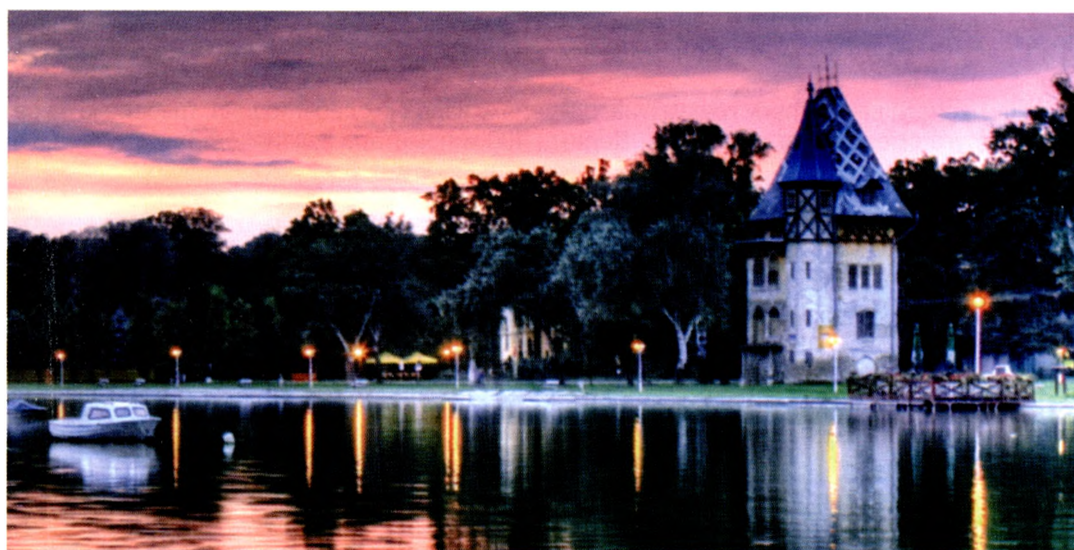

ОРА „ДЕЛИБЛАТСКИ ПЕСАК"

У Јужнобанатској регији, недалеко од Панчева, налази се својеврсни феномен пешчаних области - Делиблатски песак. Цела област, по пројекту, требало је да се стави под заштиту. Да би тај пројекат могао да се оствари, било је потребно да се у наредних 10 година изгради преко 390 километара противпожарних путева и изврши целокупна заштита подручја од пешчаних олуја, које разношењем песка по целој Војводини и једним делом Европе, наносе огромне штете плодоносним пољима.

Имајући све то у виду, као и обим и специфичност послова предвиђених пројектом, на иницијативу омладине региона, покрајинске конференције Савеза социјалистичке омладине и Социјалистичког савеза радног народа Војводине, донеле су одлуку о оснивању ОРА за изградњи противпожарних путева у области Делиблатске пешчаре...

У вишегодишњој радној акцији, започетој 1978. године, омладина и други учесници, градили су противпожарне путеве и обављали низ осталих послова из програма заштите јужно-банатске регије од пешчаних олуја.

Омладинско насеље „Паја Маргановић" било је смештено у једној удолини, у делу највиших пешчаних дина, које достижу и до 150 метара висине, у околини окруженој бујном вегетацијом четинара, у десетак новоподигнутих етажних објеката (по један за сваку бригаду).

У првој, 1978. години учествовале су ОРБ из следећих градова:

II смена: Нова Градишка, Мали Иђош, Лазаревац, Зрењанин, Приштина, Панчево, Нови Сад;

III смена: Приједор, Кула, Кичево, Кикинда, Пакрац, Рума - Пећинци, Рача Крагујевачка, Жабаљ.

Зидани објекти, предвиђени за ОРА и за школу у природи су етажни (са поткровљем); за 1978. годинује завршено седам смештајних објеката, а од следеће, 1979. године, још три. Бригадисти су користили и ресто-

Потед на део Делиблашске иешчаре

ран са кухињом, амбуланту, кантину и централни мокри чвор, као и зграду Штаба Акције и котларницу са вешерајем.

Сви објекти су предати на употребу крајем јуна, односно за почетак друге смене. Због тога, ОРА „Делиблатски песак“ није имала I смену, већ само II и III. Свака бригада добила је на располагање зидани објекат, са 12 спаваоница, једном просторијом за рад збора бригадиста ОРБ и санитарни чвор. Собе су намештене са по 4-6 кревета.

Насеље је било снабдевено пијаћом водом из локалног водовода. Храна се припремала у насељској кухињи, а у трпезарији је могло одједном да седне 500 бригадиста.

У насељује радила и амбуланта опште праксе, у којој су бригадисти могли стално да користе услуге лекара и медицинске сестре. За дежурства на радилиштује постојало путничко санитетско возило и једна медицинска сестра.

Омладинске радне бригаде, у две смене, колико је трајала „ОРА 78“, градили су приступни пут од Чардака до насеља у дужини од три км, путеве и стазе кроз насеље, затим противпожарне путеве око насеља и кроз пешчару у дужини од неколико километара.

Планирано је да се током десет година изгради преко 390 километра ваљаних противпожарних путева кроз пешчару, као основни радни задатак ОРА у заштити делиблатског песка, а тиме и заштити плодних поља ван пешчаре.

Током две смене у 1978. години, колико је укупно трајала ОРА „Делиблатски песак ‘78“ бригадисти су обавили више нимало лаких послова: изградили око 3,5 километара асфалтног пута, око 30 километара противпожарних путева и просекли око 12 километара различитих шумских путева. О природи тог посла веома сликовито је говорио и податак да се највећи део послова обављао ручно - копање канала, скидање хумуса, ручно одвожење песка, бетонирање стаза и сл.

На ОРА „Делиблатски песак“, како је било замишљено, у наредних десет година, требало је да се изгради око 400 километара противпожарних путева и просека и на тај начин отклони стална опасност да „европска Сахара“, Делиблатска пешчара , иначе, јединствена ризница биљног блага, нестане у учесталим летњим пожарима.

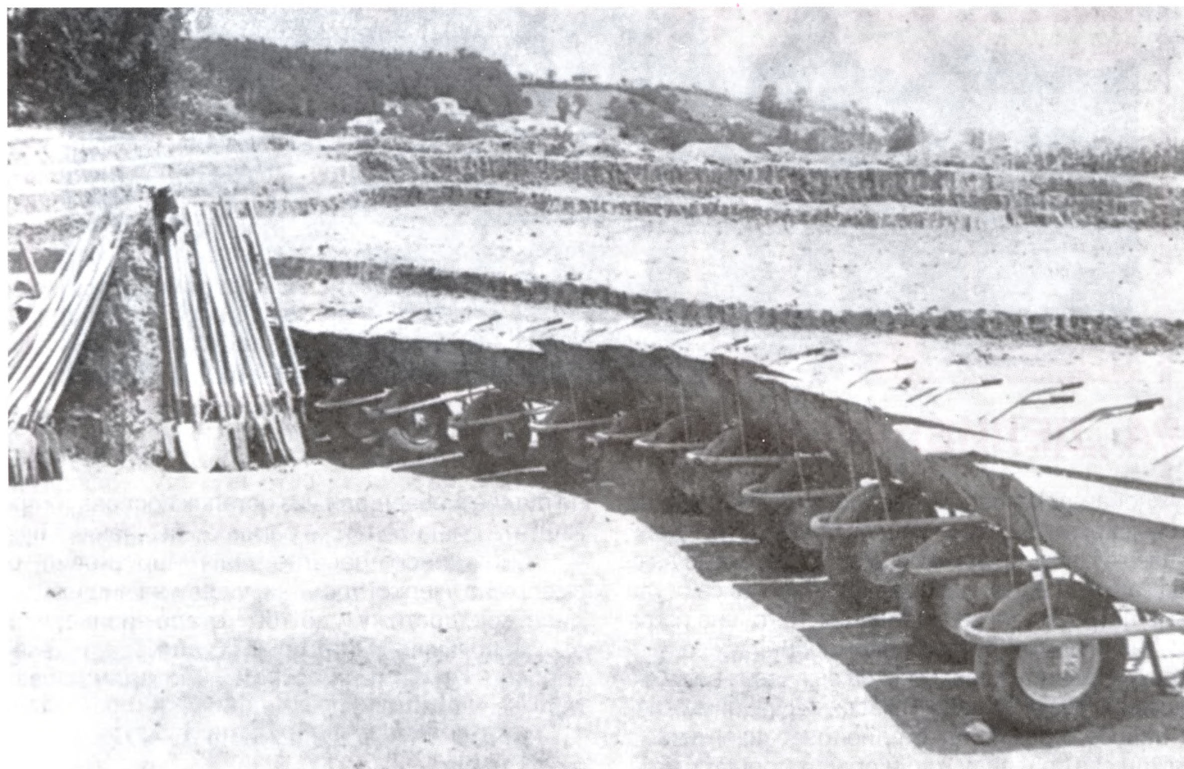

Алаш и колица чекају сшошинак омладинаца

И њих шроје на ОРА „Делиблашски иесак 78'

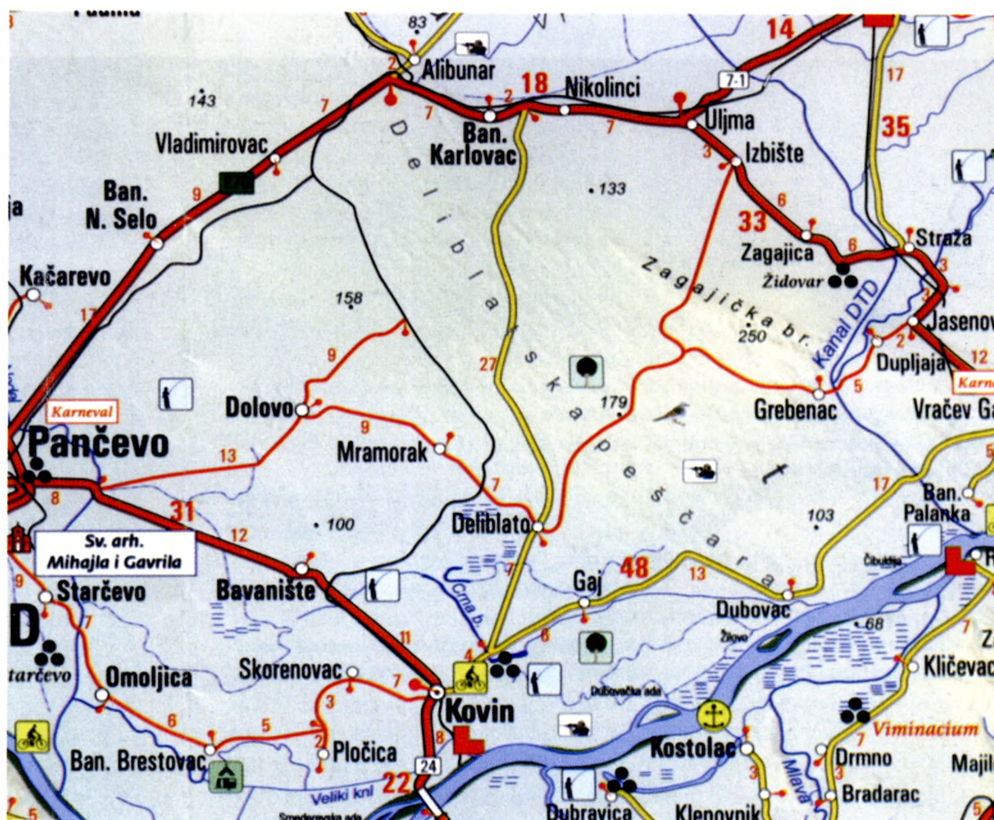

Делибла*Шс*ка пешчара смешшена је на око бОкм од Бео1рада, 35 км од Панчева и 150 км од Ново1 Сада. Од Границе са Румунијом је дели око 40 км.

Захваљујући посебним природним и клима*Шс*ким условима, иако на надморској висини од 70 до 200 метара, клима Делибла*Шс*ке пешчаре је слична планинској. Живо*Ш*ињски све*Ш* одликују пешчарски инсек*Ш*и и врс*Ш*е с*Ш*епских с*Ш*аниш*Ш*а: орао крс*Ш*аш, с*Ш*епски соко, *Ш*екуница, слепо куче и с*Ш*епски скочимиш. У шумским с*Ш*аништима значајано је стално присуство јелена, срна и дивљих свиња. Водени екосистеми обале и ада Дунава представљају 1нездилишта птица мочварица и привремена обитавалишта птица селица, док је површина незалешено! Дунава масовно зимовалиште дивљих патака и Гусака. Подручје Делиблатске пешчаре је на прелиминарном списку Светско! наслеђа под заштитом УНЕСКО-а.

Део Школско-рекреашивно! ценшра „Чардак“

Školsko-rekreativni centar "Čardak"
Deliblato

Са ошварања смене на ОРА „Двлиблашски иесак“. На слици с лева на десно Радисав Рабреновић, командант Акције и команданти ОРБ - учесница смене

Завршешак декаде на ОРА „Делиблашски иесак 83“. Свечаносш збо! кише одржана у шриезарији. Г:вори командант Акције, Радисав Рабреновић. Иза ње1а су команданШи ОРБ

На слици, први с лева на десно, Милан Гашић, командант ОРА „Кикинда“, трећи Петар Буцу, председник Координационо! одбора ОРА ПК ССО Војводине, ПредраI Јереминов, последњи Генерални секретар СКЈ, на крају Радисав Рабреновић, командант ОРА „Делиблатски песак 83. и 84“.

ПредраI Јереминов, Радисав Рабреновић и иредседник оишшине Ковин на ОРА „Делиблашски иесак“

У летњим месецима дневна температура у Делиблатској пешчари је достизала и до 55 степени.

За време трајања ове омладинске радне акције, за бригадисте је организовано више курсева, стручних предавања, те других културно-забавних програма.

КАДА ЈЕ ЖИВОТ БИО ДОСТОЈАН ЧОВЕКА

Радисав Рабреновић, комадант
ОРА „Делиблатски песак 83 и 84“

У то време многи родитељи су долазили код мене са молбом да им примим дете на ОРА, са 12, 13, 14 година јер желе да науче шта је друг, шта је рад, шта је помоћи другу, шта је на крају живот. А данас ? Много тога је везано за нашу домовину рођеније и одрасло на ОРА. Много лепоте, љубави, пријатељства, нових инфраструктурних објеката. А све то је стварало човека, човека који се воли који се поштује, човека који је живео достојан живот који је својим радом доприносио напретку отаџбине.А данас?

Радисав Рабреновић, командант ,Делиблатски песак 83. и 84.“ Говори на свечаносши отварања ОРА „Делиблатски песак“

ОРА „Делиблатски песак" била јејeдна од најлепших деоница мог живота, живота окруженог пријатељима, окруженог радом, песмом, и живота који је надасве био достојан човека.

Мени није било тешко да водим акцију са свим тим добрим људима, са људима који је цео народ називао НАША ОМЛАДИНА, са том омладином која је, заиста, била будућност своје земље, образована, лепа, чедна.

Још ми одзвањају песме са трактора, трасе, насеља.

Ја сам био привилегован да будем комадант две године, у то време је могло само једна година, мени су рекли ТИ можеш две године, ваљда што због све те омладине, те лепоте, те песме, ваљда смо били исти и привржени истој идеји да нам живот буде леп и достојан човека.

Знам да се то никада не може вратити и не мора, али поштујмо нешто што нас је издвајало од других, нешто што нас је спајало, нешто што нас водило у боље сутра.

Боже, сав сам се најежио од нечега што нам је стварало срећну будућност, нечега што сам био истински део наших лепих живота тога времена.

Волео бих да и наша деца доживе нешто слично, да им живот не прерасте у ријалити шоу и таблоидне приче о нечијим лажним животима.

Ја сам имао привилегију.

ОРА „ГОША 1976“

Иницијативом и у организацији Фабрике „Гоша“ и Општинске конференције ССО у Смедеревској Паланци, 1976. године је почела прва ОРА „Гоша", са три ОРБ (у првој смени): 60. јасеничком бригадом „Драгослав Ђорђевић - Гоша“, састављеној од младих радника истоимене фабрике, 61. јасеничком ОРБ „Олга Милошевић" од омладинаца и омладинки Смедеревске Паланке и збратимљених градова и 63. јасеничком - бригадом ветерана.

Први радни задатак прве и друге смене (4 - 31. јула и 1-30. августа 1976) био је регулација Кудречког потока у кругу фабрике и његово усмеравање новим током (ивицом фабричког круга), чиме се отклањала опасност од поплава. Бригадисти су прокопали канал дуг 480 метара и у њега поставили дренажне цеви и арматуру, затим градили игралиште са прилазним путем на Микуљи, прокопали канал за топловодне цеви.

У другој смени су радиле 67. ОРБ „Иво Лола Рибар“ и 62. јасеничка ОРБ „Херој Радмила Шишковић" у чијем саставу су били млади из града.

Омладинско насеље се налазило у Школи „Жикица Дамњановић" у којој су се одвијале културно-забавне и образовне активности.

Курс заваривања је завршило 32, а потврду за полагање возачког испита добило је 29 акцијаша.

У трећој смени су радиле две бригаде: 71. јасеничка „Драгослав Ђорђевић - Гоша“ и 72. јасеничка „Драгован Ђукић“. У првој су били млади из „Гоше" и представници произвођача и ремонтера шинских возила Југославије, а у другој млади из Свилајнца и редова градске и сеоске омладине са територије Општине Смедеревска Паланка.

Омладинско насеље „Други шумадијски одред" било је у Образовном центру „Гоша“.

Ове бригаде су биле, углавном, ангажоване на објектима инфраструктуре у Индустрији опреме и возила „Гоша“, на изградњи кишне канализације, саобраћајница и паркиралишта, али и на Кудречком језеру.

Акција је остварила укупан приход у износу од 1,865.822 динара, односно позитивну разлику од 495.000 динара.

ОРА „Гоша“ настављена је и у наредне четири године: 1978-седам бригада са 312 бригадиста; 1980-шест ОРБ са 315 младића и девојака; 1981 - шест ОРБ са близу 220 бригадиста; 1982 - шест бригада, са 200 чланова; 1983 - две ОРБ; 1985 - шест ОРБ, са око 250 бригадиста; 1986 - шест ОРБ, са више од 250 бригадиста.

И оне су радиле на објектима инфраструктуре у „Гоши“ и Смедеревској Паланци.

ОРА „КРАГУЈЕВАЦ“ 76-78.

Велика штета коју је привреди и становништву Крагујевца, нанело изливање Лепенице, августа 1975. године, била је повод да се коначно донесе одлука о регулацији и чишћењу ове плаховите реке и отклоне њене, евентуално, нове поплаве. И што је било посебно значајно, да се на тим и другим радовима у граду и околини ангажују омладинске радне бригаде у оквиру радне акције - ОРА „Крагујевац".

За све програме, гостовања истакнутих културних и јавних радника, позоришних група, КУД и др, изграђена је, озвучена и осветљена, летња позорница, а за игранке и масовне скупове постојала је дворана површине преко 300 м², заједничке и одвојене просторије и учионице. А разгласна станица, опремљена свим уређајима, била је веома подесна за емитовање акцијашких радио-програма.

Уређење кориша реке Леиенице

Већ у јулу 1976. заориле су се песме ОРБ, које су пролазиле кроз град на путу из насеља ка градилиштима и у повратку у логор.

На веома сложеном радном задатку - регулацији и чишћењу корита реке Лепенице, исправљању кривина и изградњи одбрамбених насипа - у прве две године (1976. и 1977), учествовало је око 2.000 омладинаца и омладинки, сврстаних у 38 омладинских радних бригада.

Омладинско насеље се налазило у Дому за средњошколску омладину на периферији Крагујевца, којије, уз коришћење посебне дворане и других просторија у Основној школи „Тоза Драговић“, пружао повољне услове за боравак више ОРБ у једној смени и за њихове свакодневне друштвене активности.

Проширење кориша Лепенице

Од спортских објеката, у насељу су постојала асфалтирана игралишта, и то: рукометно, кошаркашко и одбојкашко. Такође, бригадисти су могли да користе и фискултурну дворану са свим справама. За фудбал - два травната терена ФК „Шумадије" из Крагујевца, удаљена на око 50 метара од насеља.

Леиеница у новом руху

На акцији су, у оквиру техничко-образовних активности, организовани: фото-курс, кино-курс, радио-аматерски, плесна школа, курс за непливаче, џудо-курс, курс икебане и козметике, курс за фудбалске, кошаркашке и рукометне судије, курс сито-штампе и курс саобраћајне културе и образовања (део програма прве помоћи и познавања прописа). Поред ових, организовани су и курсеви за које су полазници изразили посебну жељу.

Године 1978. настављени су радови на регулацији реке Лепенице, а затим и на уређењу Спомен-парка у Шумарицама, у укупној вредности од око 40 милиона динара, а омладинског рада око 7,5 милиона динара.

На ОРА „Крагујевац 78" у три смене, учествовале су ОРБ из следећих места: Медвешћак, Приштина, Књажевац, Живинице, Трње, Брус, Крањ, Бајина Башта, Ћуприја, Врбас - у I смени; Костајница - Сињ, Титоград, Рашка, Трешњевка, Савски Венац, Бабушница, Бијељина, Бољевац, Баточина, Крива Паланка - у II смени, и Сплит, Вараждин, Деспотовац, Коњиц, Вогошћа, Бојник, Скопље (Центар), Рековац, Жагубица, Апатин - у III смени.

ОРА„ИБАР-ЛЕПЕНАЦ" 1977-1978.

У предвечерје, 4. јула, на платоу Педагошке академије „Миладин Поповић", на самој периферији Приштине, тамо где почиње Грмија, велики природни парк Приштеваца, уз звуке револуционарних песама, са заставама и транспарентима, постројило се осам омладинских радних бригада, са 400 младића. Тако је на Косову први пут отворена радна акција „Ибар - Лепенац 77-78".

Почев од 1977. године, омладина је учествовала у радовима на регулацији реке Ситнице, режима вода и бујичких сливова у хидросистему Ибар - Лепенац.

У 1977. години, у две смене, радилоје 810 бригадиста, у оквиру 16 омладинских радних бригада:

У I смени: ОРБ „Боро и Рамиз" - Пећ; „Боро и Рамиз" - Приштина; „Братство и јединство" - САП Косово; ,Драгиша Мишовић" - Чачак; „Др Младен" - Челинац; „Дукађини" - Клина; „Јулске ватре" - Даниловград; „Мика Митровић" - Београд.

У II смени: ОРБ „Норберт Вебер" - Сисак; „Паја Маргановић" - Ковин; „Посавско требавски одред" - Модрича; „Регал Вајс" - Ђаково; „Шишка - Кавадарци" - Шишка, Љубљана и Кавадарци; „Титови дечаци" - Призрен; „Трепча" - Косовска Митровица; „Васко Карангелески" - Македонски Брод.

Ау 1978. години, у три смене-22 бригаде из Ваљева, Пријeдора, Урошевца, Корчуле, Витине, Брезе, Вучитрна, Београда (Чукарице), Плава, Ораховца - Суве Реке, Осијека, Гњилана, Ковачице, Лепосавића, Трстеника, Косовске Каменице, НовогТравника, Скопља, Дечана, Новог Сарајева, Качаника.

Радни задатак и 1978. године био је регулација реке Ситнице, израда обала, фино планирање, шкарпирање и хумузирање обала, као и низ других позиција предвиђених за ручну обраду. Земља претежно I и II категорије. У све три смене исти радови.

Сама изградња Хидросистема Ибар - Лепенац је био један од највећих инвестиционих подухвата у САП Косово. Вредност радова, које су оствариле ОРБ 1978. године износио је преко 100,000.000 ондашњих динара. Бригадисти су са својих 200.000 радних часова „зарадили" преко 7,000.000 динара.

Удаљеност радилишта од насеља била је 32 км. На трасу се ишло аутобусима. Свака бригада у посебном аутобусу. Алатје остајао на радилишту, а ужина се на радилиште допремала посебним возилом, непосредно пред поделу. Радилиште се снабдевало пијаћом водом из цистерне.

Омладинско насеље се налазило у Ајвалији, у објектима бивше рударске школе, удаљено шест километара од Приштине. Насеље се простирало на више од 25 хектара површине и имало већи број објеката. Околина му је била окружена ливадама и шумом, са доста зеленила и растиња у самом кругу.

Од објеката, насеље је имало спаваонице, кухињу са трпезаријом, Дом културе, салу за друштвене активности, магацин и амбуланту.

Пошед на део хидросисшема Ибар - Леиенац

Део Хидросисшема Ибар - Леиенац

Свака бригада је добијала на коришћење спаваће собе са по 15 кревета на спрат и просторију за рад председништва збора бригадиста.

Кухиња је била опремљена за производњу хране, а трпезарија имала 250 места за седење у једној смени.

Услуге лекара бригадисти су користили у насељској амбуланти опште праксе, која је, по потреби, радила и нон-стоп. Постојала је и зубна амбуланта.

На радилишту су дежурали медицинска сестра и лекар са возилом.

За друштвене активности постојала је осветљена и озвучена летња позорница и сала за приредбе, величине око 250 м^2, разгласна станица, фото лабораторија, библиотека, електрични гештетнер, сито штампа и друго.

На овој омладинској радној акцији организовани су курсеви фотографије и курс за радио-аматере, као и остали курсеви, према жељама бригадиста и могућностима за њихово организовање.

Од спортских објеката насеље је имало: осветљена и асфалтирана игралишта за рукомет, кошарку, травнато игралиште за фудбал и салу за мале спортове.

У Дому културе два пута недељно су даване целовечерње филмске представе. У истој сали и на летњој позорници одржаване су и позоришне представе гостујућих културно-уметничких друштава из целе Покрајине.

За бригадисте су организовани излети, маршеви и посете културно-историјским местима: Споменику „Боро и Рамиз" у Ландовици, Спомен-костурници у Пећи, Манастиру Дечани, Пећкој патријаршији, Споменику косовским јунацима, Брезовици, Шари, Трепчи, и др.

О појединим учесницима ове акције, забележеноје и ово:

Десетогодишњи Саша Тасић, одличан ученик из Ковина, заплаче пред свима што га вазда терају да носи воду. Он би, како сам каже, и нешто теже. Најсрећнији је кад, кришом од команданта Бригаде „Паја Маргановић", иначе, свог рођеног стрица, Драгана Мандића, узме ашов да и сам покаже шта зна.

Најстарији учесник прве смене „Ибар - Лепенац '77", педесетдеветогодишњи Јован Цвијетић из Модриче, ради као петорица других у Бригади „Посавско-требавски одред". То је заљубљеник у радне акције. Овај тридесетчетвороструки ударник од рата на овамо није „прескочио" ни једно акцијашко лето. А провеоје на радним акцијама широм земље ни мање ни више но пуних пет година и осам месеци.

Командант Бригаде „Мика Митровић" из Београда, двадесеттрогодишњи студент Радислав Чучулановић, не успева да издвоји најбољег бригадисту. Можда је то Драгољуб Живанов, асистент београдског Ветеринарског фа-

култета. Човекје ни мање ни више, но доктор наука. Није му, међутим, тешко да крампа раме уз раме са својим студентима. Иако је близу четрдесете, не зна се ко је на траси млађи - он или они са којима је на „ви“ једино у факултетском амфитеатру. И други „човек од науке" поносје бригаде „Мика Митровић". То је Данило Здравковић, такође, асистент Ветеринарског факултета. За њих двојицу се говорило да су нераздвојни „ко петак и субота“. Ово им је била већ пета заједничка савезна радна акција. Идућег лета ће, како сами кажу, поново заједно. Онда ће „сигурно" повести још некога са собом. Ако никога, оно бар своје супруге.

За деветнаестогодишњу Станојку Гавриловића студенткињу медицине из Београда, говорило се, да у бригади „Мика Митровић" ради боље и од најбољег мушкарца.

„Њој“ - тврдио је и командант Чучулановић - „нико није раван“. Навикла је она да ради. Све испите на факултету „средила“ је са десеткама. А то је, како се у шали говорило, најбоља кондиција за рад на траси...

Раде Васић, знојава чела, гура колица пуна земље:

- Дошао сам на Акцију јер сам о акцијашком животу чуо доста. Посао није тежак. Навикао сам ја и код куће да радим. Жеља ми је да добијем ударничку значку...

Када су пионири дознали да пишемо о њима, упознали су нас и са Бранком Црвенковским:

- Ни сам не знам која су ми ово колица земље по реду. Није тешко. О акцијашком животу су ми причали родитељи, који су некад и сами били на акцији.

Бранко је родом из Скопља, одличан је ученик - Вуковац, а на акцији је изабран за председника збора своје бригаде.

Дијана Кнежевић је завршила Основну школу „Слободан Пенезић Крцун" у Београду, са дипломом „Вук Караџић":

- Нисам отишла на летовање него сам дошла са другарицама и друговима на акцију. Свиђа ми се што сви живимо као што је живот у једној великој породици, каже Дијана.

ОРА „МАРИОВО 76-78“

На ОРА „Мариово 76“ грађен је пут Прилеп - Чебрен - Витолиште, у дужини од 50 км, као један од значајнијих градитељских подухвата у Македонији за стварање бољих услова за развој овог веома заосталог подручја.

Акција је почела 12. јуна и радила је у три смене све до 5. септембра са око 700 бригадиста, организованих у 16 бригада. од којих седам из Македоније, а 9 из осталих република и покрајина.

Крај села Старо Лагово, надомак Прилепа, налазио се, вероватно, „најмлађи град на свету". Саграђен је тек почетком јуна и то за свега месец дана. Три дана пре „усељења“ првих „станара“, учесника радне акције „Мариово 76“, није имао ни воду, ни струју, ни телефон. А онда, одједном, све је то било ту „као од памтивека".

Било је то својеврсно „акцијашко гнездо", отворено и гостољубиво. Али, постојала је једна „забрана". На улазу је стајало упозорење: *Забрањено уношење Шужних мисли.*

‚Добри су домаћини у Омладинском насељу „11. октобар“, од команданта Ристе Лазарова, па до обичног бригадисте. Никог нису пустили да оде одатле док га лепо не угосте и док му све у насељу не покажу.

Када је 12. јуна ове, 1976. године, свечано отворена Савезна омладинска радна акција „Мариово 76“, није се знало ко је срећнији - бригадисти, што су дошли да граде пут Прилеп - Ћебрен - Витолиште у дужини од 50 километара, или мештани двадесетак околних села који тај пут очекују већ тридесет година.

Када су се у долини Мариова завијориле бригадне заставе и заориле акцијашке песме, била је то мештанима овог најнеразвијенијег краја у Македонији, најсигурнија гаранција да им се отвара „прозор у свет“. И до тада је тај пут у више наврата био започињан. Сада су, међутим, сви сигурни да акцијаши неће поћи одатле док и последњи метри савремене друмске траке на буду асфалтирани.

Сложно на шраси

Шеснаестогодишња Слободанка Остојић, ученица из Плоча, која је била у првој смени „Мариова 76“, у свом писму, упућеном команданту, између осталог, навела је: *За који дан крећем за Корчулу, Сплит и За1реб, али бих уместо Шо1а више волела да сам поново на једанаесШом киломеШру пуШа, па макар и у блаШу до колена.*

Бригадисти из Инђије свом команданту су за растанак покпонили књигу са посветом: *ПосШали смо бо1аШији за део који смо подарили Мариову.*

А Ристо Лазаров, најмлађи командант једне савезне радне акције у земљи, могао је за тили час да наброји имена свих 250 бригадиста једне смене.

За сећање на 1978.

Дуга и широка асфалтна трака у Мариову у Македонији дело је омладинских радних бригада из Инђије, Ниша, Пробиштита, Шибеника, Ћићевца, Прилепа, Задра, Ваљева. По радним резултатима, најбоље су биле ОРБ „Добрила Стамболић“ из Ниша пет пута ударна, са ефективом од 157 одсто, ОРБ „Шибенички хероји", такође, пет пута ударна. И остале бригаде: ОРБ „Бранко Бајић“ из Инђије, ОРБ „Злетоовски рудари" из Пробиштита и још неке, биле су пет пута ударне.

Јаком сунцу су пркосиле ОРБ „Пера Мачкатовац" из Сурдулице, ОРБ „6. новембар“ из Валандова, ОРБ „Коце Металец“ из Скопља, ОРБ „Херберт Вебер" из Сиска, ОРБ „Титови бригадисти“ из Сухе Реке на Косову.

На ОРА „Мариово 77“, током три ударничка месеца, 17 ОРБ смештених крај села Старо Лапово надомак Прилепа, наставилоје започету изградњу пута Прилеп -Чебрен - Витолиште, у дужини од 50 км, који ће повезивати двадесетак најнеразвијенијих села овог дела Македоније.

Великим залагањем и ентузијазмом, бригаде на ОРА „Мариово 78“, оствариле су изванредне резултате како на траси тако и у организацији друштвених активности.

Затоје пет омладинских радних бригада проглашено ударним. Оне су у току прве декаде премашиле радну норму за око 40 одсто, док су у самом ударном дану, оствариле чак 160 дана.

ОРА „ПЛАЧКОВИЦА 76-78“

У селу Карабинци крај Штипа, у омладинском насељу „Вељко Влаховић", 13. јуна 1976. године свечано је отворена Савезна омладинска радна акција „Плачковица 76“. На њој је тога лета учествовало око 700 омладинки и омладинаца из свих крајева наше земље.

На митингу, одржаном поводом свечаноготварања радне акције, у присуству великог броја грађана, омладинаца и друштвено-политичких радника Републике и Штипа, говорио је секретар Републичке конференције ССРН Македоније, Милан Панчевски.

Током три смене бригадисти су радили на изградњи пута Штип - Туртел, у дужини од 43 километара, који ће повезивати двадесетак села овог региона.

Тако је, у трећој смени ОРА „Плачковица 76“, учествовало шест бригада, са више од 300 бригадиста из Берова, Делчева, Делница, Битоља, Тетова и једна бригада коју су сачињавали новинари и графичари новинско-издавачких кућа у земљи.

Бригадисти су продужили изградњу пута Штип - Туртел, на коме су радили и бригадисти претходне две смене.

Дотле невиђеним жаром млади из Штипа, заједно са својим вршњацима из целе Републике и других крајева земље, почели су да обарају рекорде и чине праве подвиге на траси. Многи нису хтели, или нису могли, да верују да бригадисти на овој акцији за дан остваре учинак који је нормиран за два или три радна дана, па су захтевали посебне комисије које ће проверити те „сумњиве рекорде". А бригадисти, ко бригадисти, лепо се заинате па баш тад уместо рекорда поставе супер-рекорд.

Тако су једног дана акцијашима ОРБ „Слободан Принцип - Сељо“ из Хаџића „оспоравали“ учинак од 253 процента. Апи, „весели Босанци" како су сами себе називали, нису се дали. Сви су пред њима „скидали капу“ када је „контрола“ сутрадан јавно признала остварење норме са 272 процената.

Још много тога се сазнало о овој бригади, која је у другој смени овогодишње радне акције на Плачковици убедљиво била прва. Њен командант Радмило Аћимовић, слегао је раменима кад је требало некога посебно да истакне. Ипак, пример бригадиста Мустафе Фејзића био је толико дирљив колико и јединствен. Он је са друговима био на траси када му је из Хаџића стигао телеграм да је остао без мајке. Наравно, пожурио је на тај болан опроштај, али се већ после неколико дана, иако се томе нико није надао, поново нашао са својим друговима да, како је сам рекао, сви заједно у родне Хаџиће донесу траку најбоље бригаде. И били су најбољи, баш као што је и њихов трасер Вејсел Хоџић, својеврсни акцијашки рекордер. Њему је ОРА „Плачковица 76“ била 24. савезна ОРА, а ударничка значка 22. коју је до тада освојио.

Такви су били бригадисти из Хаџића. Имали су у својим редовима и брачни пар Љиљу и Радмила Стијачића, најбољу омладинку Радмилу Довијански и многе друге рекордере.

Нико као акцијаши. На шраси ОРА „Плачковица 78“

Само за коју стопу иза њих били су младићи и девојке из НовогСада, Кичева, Богатића, Крушевца, Владимираца. И баш зато што су сви ударнички расположени - то ће, по речима команданта Кралева, сигурно допринети да се пут Штип - Туртел, у дужини од 43 километра, који повезује петнаестак села овог најненасељенијег региона Македоније, заврши знатно пре рока.

Пуш који живош значи: са шрасе ОРА „Плачковица 78“

У лепо уређеном Омладинском насељу „Вељко Влаховић", у селу Карбинци, сваки сатје испланиран. По повратку са трасе, где се норма сваког дана пребацивала, такмичење бригадиста се продужавало у друштвеним активностима и на спортским теренима.

Следеће, 1977. године, на овој радној акцији је учествовало 18 ОРБ, од којих 10 из Македоније и 8 из других република, са око 1.000 бригадиста.

Велико интересовање бригадиста је било и за техничко-образовне, културно-забавне и спортско-рекреативне активности. Разгласна станица, културно-уметнички програми бригадиста, позоришне представе, вечери поезије, гостовања музичких састава и други облици културно-забавног живота омогућавали су младима да слободно време проведу према својим интерсовањима и склоностима.

Радилоје неколико курсева: радио-курс, кино и фото курс, „уради сам“, курс ваздухопловног и ракетном моделарства, прве помоћи, а у другој смени и курс за возаче и мопедисте. Интересовање бригадиста за њих било је велико, тако да су, у просеку, сваки младић и девојка похађали по три курса.

У трећој, 1978. години, завршиће се и ова ОРА. У првој декади, најбоља и на траси и у насељу, била је ОРБ „Осми новембар“ из Подујева. Следила ју је ОРБ „Благој Давков" из Скопља.

У канцеларији команданта радне акције „Плачковица 78“ Николе Кангалова, штаб на окупу. На лицима ових младих људи задовољство што су 250 бригадиста из Охрида, Подујева, Мерошине и Гостивара постигли натпросечне резултате у првој декади.

До краја ове акције 16 ОРБ, са око 850 младића и девојака, радиће на изградњи последњих 12 километара пута, почев од села Калаузлије, па све до шумске куће на Туртелу. Конкретно бригадисти су радили на ископавању банкина, косина, одлива и паркинг-простора, или, како се то већ популарно каже, на земљаним радовима пута Штип-Туртел, у дужини од 43 километра.

На крају, стигла је и трећа, последња смена, да „отпева лабудову песму" овој радној акцији. Све кршни момци и девојке из Иванграда, Ђевђелије, Сарајева, Крушевца, Титови стипендисти из свих македонских градова...

„Трећесменци" ископавају банкине, праве косине и риголе и паркинг-просторе на четири последња километра.

- Стигло се до Туртела: до коначног циља - казивао је Никола Кангалов, командант акције. - Ипак, посла има на претек. Али, само за трећу смену!

Свакако, биће посла, али, то је тако мало у односу на интересовање. Посебно када је реч о бригади „Титова младина“. Њен трасер Десо Матески, до јуче радник у гостиварској текстилној фабрици „Готекс“, жели да у име свих захвали за „привилегију[11] - постао је бригадиста у најмлађој ОРБ на „Плачковици 78“ (просек старости бригадиста једва да је 17 година), у бригади за чије је формирање и учешће на савезним омладинским радним акцијама широм земље међу стипендистима Титовог фонда у Македонији владало незапамћено интересовање.

- Пре доласка, свим бригадистима се у глави врзмала једна те иста мисао - оправдати име бригаде и бити најбољи међу најбољима - говорио је Десо.

Четрнаестогодишња Снежана Цветковић из Крушевца је први пут на радној акцији. Поносна је на своју бригаду „Бранко Перишић Баца“, на њену десетогодишњу традицију друговања и рада са младима на радилиштима широм земље. Поносна је што је међу најмлађима у бригади и што је стекпа много пријатеља и другова.

ОРА „ЈАСЕНОВАЦ 74-77“

Уређење обале реке Саве и Меморијалног комплекса „Јасеновац" били су главни послови на којима су 1974. године учестовале и омладинске радне бригаде из Обреновца (II смена), док је у 1975. годиин овде било 12 ОРБ, са 552 омладинца и омладинке.

Заједно за нови рекорд

Заједничка ОРБ „Живан Маричић" Краљево - Марибор на ОРА „Јасеновац 79"

Испод самог новоизграђеног велелепног моста, са вијадуктом који премошћује Саву и спаја Јасеновац са путем Новска - Босанска Дубица, налазило се насеље „Свијету мир" Омладинске радне акције „Јасеновац 76". У њему је боравило пет омладинских радних бригада из пет република са око 200 младића и девојака. Са њима је била и Омладинска радна бригада „Баграцион", састављена од студената Политехничког факултета из Минска.

Бригадисти су овде радили на три локације: градили спомен парк, одбрамбени насип поред Саве у дужини од сто метара и обавили припремне радове за изградњу пута од Струга до Новог Моста.

- У првој смени је реализовано 32.000 норма-часова. И поред тога, предвиђени план није у потпуности испуњен - говорио је Чедомир Бижић, заменик команданта за трасу. Узрок неуспеха је била киша, а и бригадисти, веома млади и нејаки.

Учесници друге смене су били боље припремљени. За њих је планирана норма од 34.000 радних сати. Радови су тако брже напредовали.

После прве декаде, бригадисти су пребацили норму, просечно, за 71 одсто. Све бригаде су проглашене ударним. Највише успеха у извођењу радова на траси имали су младићи и девојке ОРБ „11. март" из Сребренице, који су радили заједно са бригадистима ОРБ „Баграцион" из Минска. Њихов учинак износио је 181%. А у друштвеним активностима најбоља је била ОРБ „Пожешки одред" из Славонске Пожеге.

Када је реч о овој Акцији, посебно треба истаћи сарадњу бригадиста и житеља Јасеновца. Наиме, они су добровољно уложили близу 7.000 прековремених радних часова и помогли Јасеновчанима да изграде водовод. Такође са мештанима, учествовали су и у акцији добровољног давања крви.

На ОРА „Јасеновац 79" учествовала је и заједничка ОРБ „Живан Маричић" Краљево - Марибор, са 41 бригадистом и радила на насипу на Сави и на ископу у Спомен-парку Јасеновац и добила Плакету „Вељко Влаховић" као највеће признање Републичке конференције ССО Хрватске, јер је на тој акцији имала учинак у највећем просеку од 265% на свим омладинским радним акцијама у Југославији.

А на ОРА „Јасеновац 86", Краљевачка ОРБ „Олга Јовичић Рита", са 40 бригадиста, радила је на уређењу Спомен парка и на пољопривредним добрима. Имала је одличне радне резултате (6.181 норма сат; учинак 184%; 100% ефективе и оценом друштвене активности 4,63) за које је за месец дана била пет пута ударна (три пута редовно и два пута ванредно) и добила највеће признање Републичке конференције ССО Хрватске - Плакету „Владимир Назор", затим Траку акције и Повељу за друштвене активности ОРА.

Камени цвеш - споменик жршвама Јасеновца. Рад Бо1дана Бо1дановића

ИЗГРАДЊА ДРУГЕ ТРАКЕ КРОЗ СРБИЈУ И МАКЕДОНИЈУ

Омладина се, 14 година касније, почев од 1977. године, и трећи пут вратила на Аутопут - да, уз свих раније изграђених 1.066 километара, изгради и другу траку ове саобраћајнице кроз Србију и Македонију.

Изградња друге траке Аутопута трајаће од 1977. до 1986. године.

Народни зајам за изградњу Аутопута кроз Србију и отварање широких радних фронтова на овом објекту били су „сигнал“ да и омладина опет „прискочи у помоћ“ и преузме део радних задатака.

После расписивања Народног зајма за изградњу друге траке Аутопута и прихватања учешћа и омладине у изградњи ове саобраћајнице, за кратко време су обављене све потребне припреме и ОРА Аутопут „Братство-јединство", на деоници од Београда до Умчара, у 1977. години, у дужини од 40 км окупила је 2.384 бригадиста, укључених у 44 омладинске радне бригаде.

Омладина је била смештена у насељима у Умчарима, Великој Плани, Параћину и Катланову...

Насеље у Умчарима

Ово насеље је било смештено у варошици Умчари, 40 км од Београда, у Основној школи, а чинили су га пет монтажних павиљона, две зграде које су некад служиле као школа, а данас су адаптиране за омладинске потребе, кухињско-трпезаријски павиљон и зграде магацина.

Насеље је било лепо уређено, а коришћено је и после акције за смештај полазника политичке школе у више смена. У1977. години у њему је било 12 ОРБ у смени, што је оцењено као много за његов капацитет. Зато је у 1978. години оно примило по 9 ОРБ у смени. Пет бригада, свака посебно, биле су смештене у монтажним павиљонима. Сваки павиљон је имао мушку и женску спаваоницу, као и просторију за председништво збора бригаде. Остале 4 ОРБ су користиле тврде објекте школе, по две просторије за спавање и преграђени простор за председништво збора бригаде.

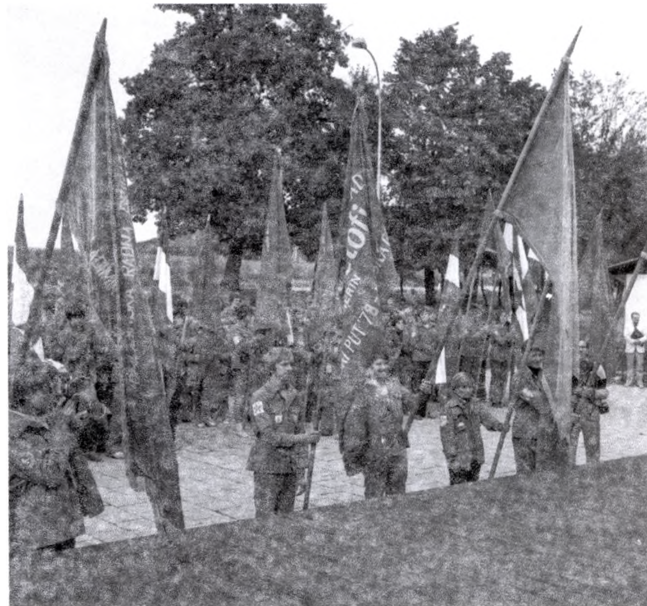

Са *оshварања Акције*

У насељу је радила амбуланта опште праксе од 15 до 20 часова (после рада) и зубна амбуланта за систематски преглед зуба свих бригадиста и за хитне интервенције.

За друштвене активности, у омладинском насељу у Умчарима постојале су: озвучена и осветљена летња позорни-

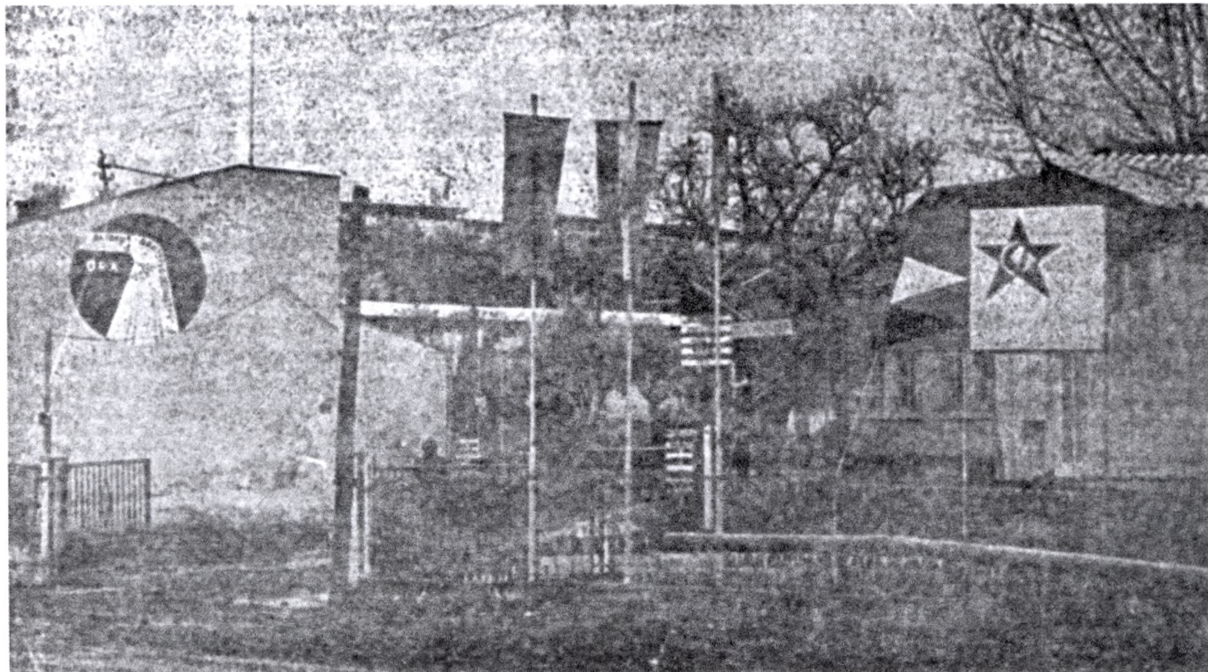

Омладинско насеље у Умчарима

ца, 4 учионице за различите намене, разгласна станица са потребном опремом, фото-лабораторија, библиотека са књигама на језицима наших народа и народности и електрични гештетнер.

А за спортске активности: два рукометна, два кошаркашка игралишта, одбојкашко, свих пет је асфалтирано.

Пре почетка ове акције било је планирано да траје само три смене, као и остале савезне радне акције. Међутим, како је акција одмицала, а остварени резултати све више потврђивали њен значај и улогу ОРА у изградњи Аутопута, инвеститор и грађевинске организације су

Део шрасе код Умчара

тражиле и да се ОРА продужи и после треће смене. РК ССО Србије је то прихватила и организовала још једну, четврту смену.

На ОРА „Аутопут Братство-Јединство 77" учествовале су:

У I смени: ОРБ „Фриц Павлик" - Босански Брод, ОРБ „7 секретара СКОЈ-а" - Краљево, ОРБ „10 хероја Опћине Глина" - Глина, ОРБ „Тоза Драговић" - Крагујевац, ОРБ „Димитар Беровски" - Берово, ОРБ „Вера Благојевић" - Шабац, ОРБ „Ђорђе Зличић - Цига" - Нови Сад, ОРБ „Ратко Павловић - Ћићко" - Ниш, ОРБ „Ужичка Република" - Титово Ужице, ОРБ „Драган Маузер" - Чукарица - Београд, ОРБ „Хероји Косова" - Ораховац, ОРБ „Јоже Грегорчић" - Крањ;

У II смени: ОРБ „Црни врх 45" - Бор, ОРБ „Братство-Јединство" - Бачки Петровац, ОРБ „Ивњо Батрнек Мали" - Осијек; ОРБ „Чеде Филиповски Диме" - Скопље; ОРБ „Жикица Јовановић Шпанац" - Нови Београд; ОРБ „Први партизан" - Титово Ужице; ОРБ „Иво Лола Рибар" - УКССО - Ниш, ОРБ „Братство - Јединство" - Електрон, индустрија Југославије, ОРБ „Братство-Јединство", Лесковац, ОРБ „Абдула Прешава" - Гњилане, ОРБ „64 јасеничка бригада ветерана" - Смедеревска Паланка;

УIII смени: ОРБ „Маршал Тито" - Шинска индустрија Југославије, ОРБ „Јурица Рибар" - Стари град, Београд, ОРБ „Иво Лола Рибар" - Мајданпек; ОРБ „Космајски партизани" - Сопот и Барајево, ОРБ „Жупски виноградари" - Александровац, ОРБ „II подрињско-колубарска" - Шабац; ОРБ „Перо Босић" - Сребрник и Градачац, ОРБ „Вељко Влаховић" - Качаник.

Радови испод надвожњака

На ,Аутопуту 77" бригадисти су обављали, углавном, земљане радове, уређивали зелени појас између асфалтних трака и копали канале за одвод воде.

- Имамо велики и тежак задатак - да рукама и мишићима пратимо напредовање машина-говориоје Бранислав Цимеша, командант ове акције. - Рокови су строго и кратки, изградња неочекивано брзо напредује, али ми се не предајемо. Сигуран сам да ћемо оправдати позив друштва да се поново укључимо у изградњу ове значајне саобраћајнице.

- Упркос рекордних капацитета (227 бригада, са 12.000 бригадиста) очекујемо доста „прекобројних" бригада - тврдио је у припремама за ову акцију Апександар Аца Марковић, председник Комисије за ОРА РК ССО у Србији.

Само са ужег подручја Републике (без покрајина), већ се пријавило 176 бригада, а места је било за 136. Права гужва је настала тек кад је прошао рок за пријављивање. Ипак, „визу" за градилишта добили су најбољи...

Вредност радова које ће обављати бригадисти планирани су на две милијарде и седам стотина милиона тадашњих динара, за око 600.000 норма-сати.

Радови су по својој природи били врло безбедни, али је, ипак, постојала једна друга опасност по бригадисте на радилишту- веома густ саобраћај старом траком ове саобраћајнице, па се током припрема бригада и на почетку акције, морало повести рачуна о овој чињеници и код сваког учесника ОРА на Аутопуту развити осећај за опрезно кретање по траси.

Радилиште се налазило на удаљености 4 до 25 км од насеља, те се до њега путовало аутобусима (по две бригаде у једном аутобусу).

НА РАДИЛИШТИМА НОВЕ
ТРАКЕ АУТОПУТА БЕОГРАД - УМЧАРИ

Земљани радови на новој шраси

Она уноси ведро расиоложење

Радови на новој шраси поред сшароI коловоза

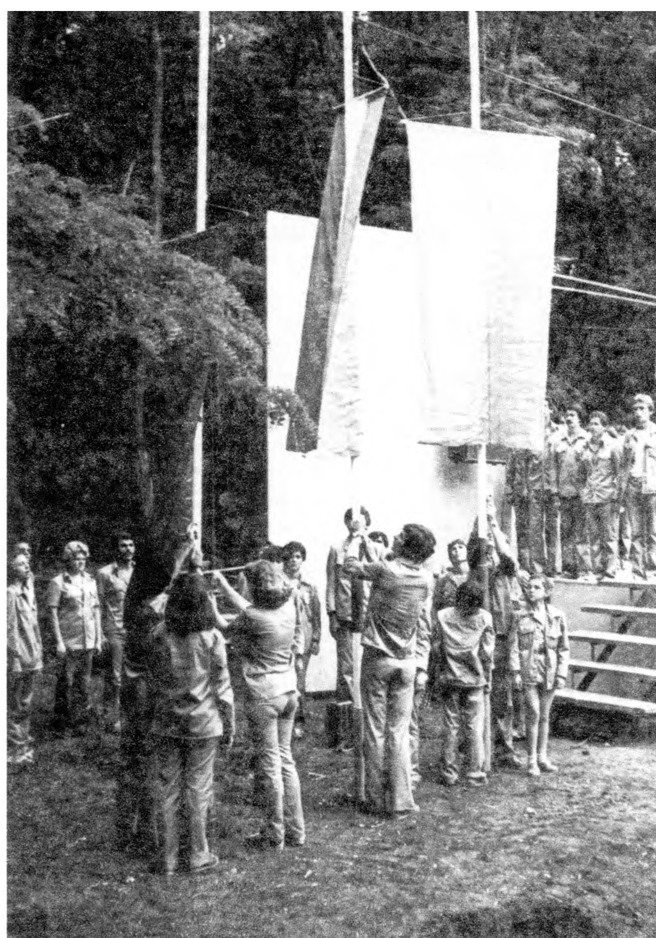

Дизање засшава

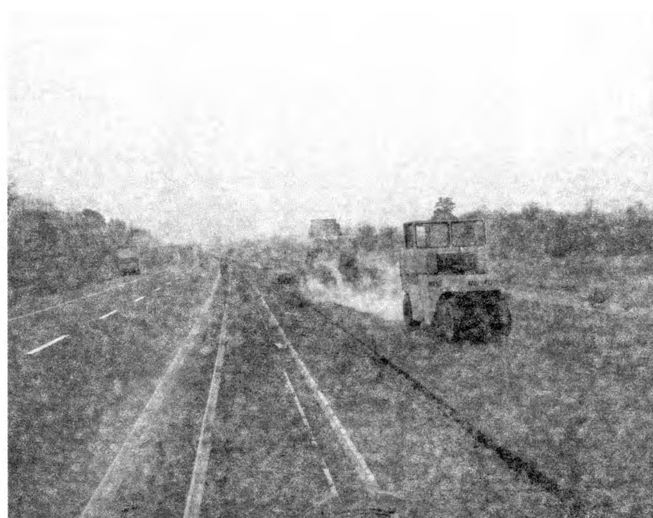

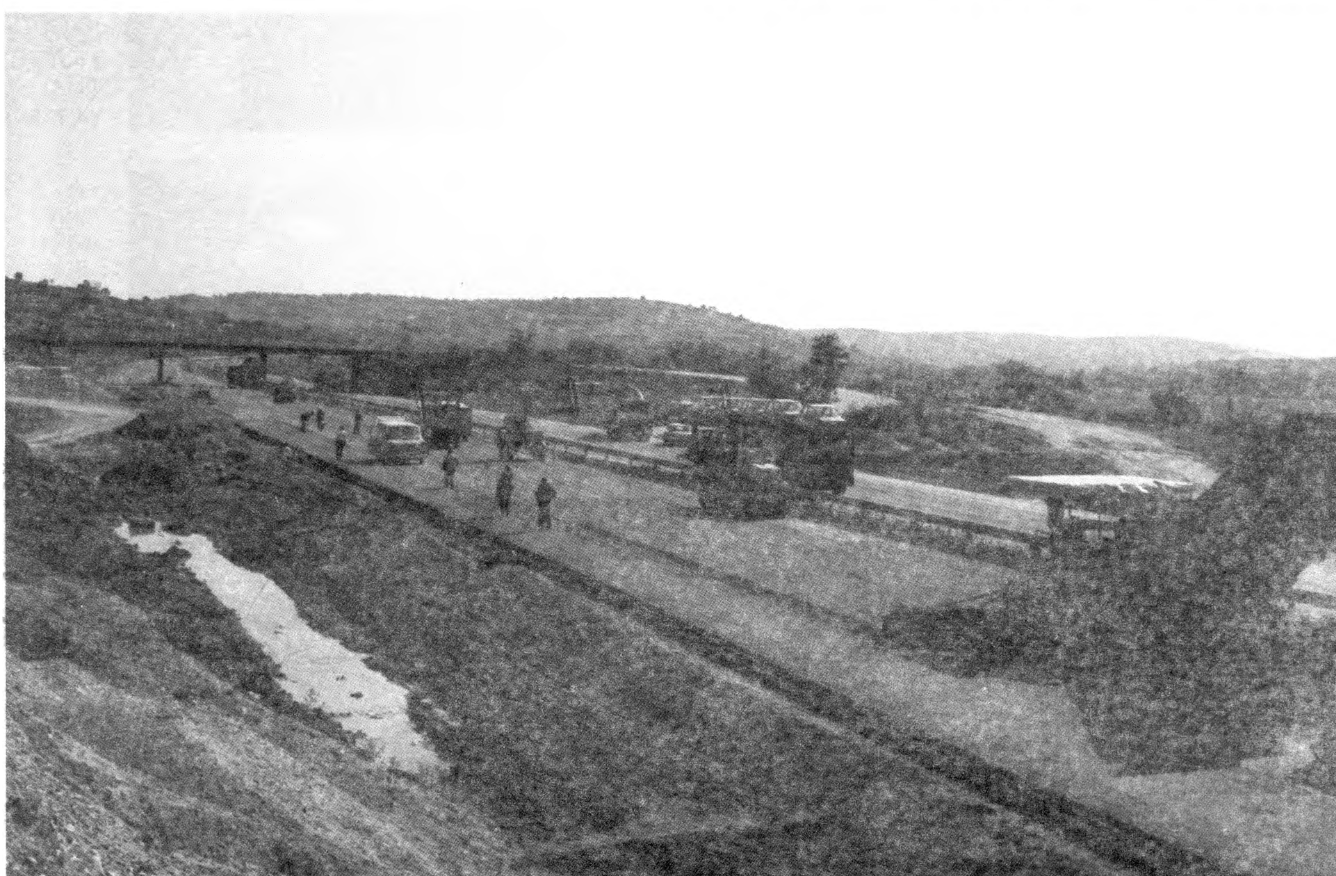

Завршни радови на дру1ој шраци Аушоиуша

Алат је стално био на радилишту.

Вода за пиће на радилиштује обезбеђивана из ручних пумпи, или одговарајућих цистерни.

Оброк - ужину на радилишту носила је свака бригада са собом, преузевши је из кухиње ујутру, непосредно пред полазак на радилиште.

У оквиру техничко-образовних активности радили су курсеви: фото, кино, радио, тракторски, саобраћајне културе, козметике, икебане и други, према интересовању бригадиста. Организовано је и изведено бојево гађање из полуаутоматске пушке.

Филмске представе су даване два пута недељно.

ОРА „Аутопут 1978“

И следеће, 1978. године, настављена је изградња друге траке Аутопута кроз Србију, на деоници Умчари - Баточина, у дужини од око 70 километара, на којој ће ОРБ у четири смене радити на хумунизирању косина, усека и насипа, ископу дренажних јаркова у земљи **II** и **III** категорије, ископу земље у широком откопу **II** и III категорије и превозу земље и другог материјала ручним колицима, на утовару, истовару и преносу разног материјала, чишћењу трасе и др.

На ОРА .Аутопут Братство - Јединство 78“, у насељу у Умчарима, учествовале су ОРБ из градова: I смена: Загреб (Центар), Тител, Деца наших радника из иностранства, Бихаћ, Двор на Уни, Мионица, Ђевђелија, Нови Београд, Крагујевац; II смена: Книн, Титоград, Косјерић, Мостар, Жепча, Кучево, Нова Горица, Земун, МОК Крагујевац; III смена: Бјеловар, Вишеград, М. Црниће, Бусовача, Прилеп, Лучани, Алибунар, Прибој, Власотинце; IV смена: Хрватска, Пећ, ПТТ Југославије, Сарајевско поље, МОК Титово Ужице, Алексинац - Ражањ, МОК Зајечар, МОК Лесковац.

... Омладинско насеље у Великој Плани

Велика Планаје 1978. и 1979. године биладомаћин изградњи другог дела ОРА „Аутопут Братство-јединство". ОРБ су биле смештене у самом граду, у просторијама Школског центра, километар далеко од Аутопута. У непосредној близини је био смештен и Главни штаб ОРБ, као и 1962. у изградњи Аутопута „Братство-јединство“.

У *омладинском насељу у Великој Плани*

Марија Тодоровић, председница Републичко! комитеШа за рад СР Србије Јовори на трибини „Незапосленост и преспектива младе 1енерације“

Само насеље чиниле су две школске зграде, са низом пратећих објеката, прилагођених за потребе радних бригада, спаваонице са по 25 кревета на спрат, сви хигијенско-технички услови за личну и колективну хигијену бригадиста, трпезарија са 250 места, у коју се храна довозила из фабрике хране у граду.

У насељу је радила и амбуланта опште праксе од 15 до 20 часова, као и зубна ординација.

Са *IX смошре ОРА ЈуХославије, 1977.*

Услове за друштвене активности чинили су: позорница (осветљена и озвучена), потребан број мањих или већих сала, разгласна станица, фото-лабораторија, библиотека са књигама на језицима свих наших народа и народности, електрични гештетнер, а од игралишта: два рукометна, два кошаркашка и једно одбојкашко. Сва асфалтирана, а кошаркашко и осветљено. У близини насеља се налазио спортски центар, који су такође користиле ОРБ.

По програму техничко-образовних активности организовани су следећи курсеви: фото, кино, радио, тракторски, саобраћајне културе, икебане, козметике, падобрански и други, зависно од интересовања бригадиста.

Филмске представе су даване два пута недељно.

На ОРА „Аутопут Братство-јединство 78“, у насељу у Великој Плани, боравило је 40 ОРБ из следећих градова: **I** смена: Огулин, Демир Хисер, Стари град - Београд, Загреб, Опово, Савски венац- Београд, Мркоњић Град, Ораховац, Ниш, Зајечар, Сурдулица, Крушевац; **II** смена: Чазма, Суботица, Бор, Максимир - Загреб, Мојковац, Краљево, Витез, Куршумлија, Крупањ, Валандово, Вождовац - Београд, МОК Крагујевац; **III** смена: Сесвете, Вршац.Владимирци, Дрниш, Сува Река, Ниш, Горажде, Палилула, МОК Зајечар, Радовиш, „Здраво", Смедерево; IV смена: Хрватска, ГК ССО Београда, Сарајево - Ново, МОК Шабац, Мостар, МОК Смедерево, Цеље.

Копање дубоких ровова за постављање цеви за пробуш воде

Земљани радови на новој шраси

РАДОСЛАВ БИРТАШЕВИЋ

Од трасера до команданта бригаде (два пута) и команданта насеља (два пута)

Истакнути учесник и руководилац на шест ОРА и седам пута ударник, Радослав Бирташевић је рођен 1950. године у Селевцу код Смедеревске Паланке. После основне школе, завршио је Електротехничку школу у Младеновцу, а потом дипломирао општи менаџмент на Факултету организационих наука у Београду.

- Градили смо градске саобраћајнице и друге комуналне објекте и, такође, освојили сва признања као најуспешнија бригада у својој смени.

На ОРА „Робаје", 1977. године, Бирташевић је у штабу насеља, у селу Рајковић, поред рада на траси пута Рајковић - Робаје, био задужен и за организацију идеолошко-политичког рада у насељу.

Следеће, 1978. године, Радослав се сели на изградњу друге траке Ауто-пута, на деоници Рања - Баточина, где обавља дужност команданта насеља у Великој Плани.

Смедеревска бриХада „Иван Сшефановић Срба"иред иолазак на ОРА

Учешће на радним акцијама је започео на траси ОРА „Сутјеска 1974". године, у Бригади „Иван Стефановић Срба".

- Радили смо на пробијању пута Драгош седло до улаза у прашуму Перућица. По учинку заузели смо треће место и добили повељу друштвених активности...

Као командант бригаде под истим именом, Бирташевић је водио бригаду и на легендарну Козару.

Командаши Биршашевић са сарадницима

- Иако смо у насељу били по годинама најмлађа бригада, са учинком и резултатима у друштвеним активностима освојили смо, опет, треће место, са свим признањима.

Године 1976. на ОРА„Ниш" Радославје по други пут на челу своје бригаде.

- Ова акција је организована у три смене, са по 10 бригада. А радило се у, заиста, отежаним условима, због високих температура и сабраћајних гужви на првој траци ове магистрале.

- У насељу смо имали одговарајуће услове: смештај у Средњошколском центру, исхрана у „Шумадији", а превоз до радилишта са 6 аутобуса „Плана турса".

И следеће, 1979. године, овај свакогодишњи акцијаш је поново на другој траци Ауто-пута, тада на деоници Појате - Делиград, а у Омладинском насељу „5. јул" у Параћину, где ће као његов командант бринути о условима боравка, а са штабовима осам ОРБ организовати целокупну културно-просветну и спортску активност.

- На овој акцији отворили смо курс за падобранце у коме је један број бригадиста успешно савладао обуку, што се потврдило њиховим првим скоковима падобраном.

... А увек тежећи новинама, овде смо у свакој смени, поред других активности, извели поједну узбуну, ради провере спремности бригаде за евентуалну евакуацију.

Смедеревска бригада „Иван Стефановић Срба" постизала је на свим радним акацијама изванредне резултате, почев од Новог Београда, пруге Шамац - Сарајево, Аутопута, ОРА „Крагујевац", „ОРА „Палић", ОРА „Делиблатски песак", ОРА „Ибар - Лепенац"...

Бирташевић то објашњава претходно редовно спроведеним и солидним припремама бригадиста (ван радног времена) за сваку акцију, а што је подразумевало стицање радне кондиције, селекцију и избор оних најспрем-

нијих за напоре који их очекују, обезбеђење одговарајуће структуре чланова бригаде (заступљеност омладине из радног односа, ученика и студената, сеоских омладинаца, наравно и већег броја девојака), по чему је ова бригада увек, имала општински карактер.

По завршетку школовања, уз учешће на ОРА, Радослав Бирташевић је цео свој радни век, до пензионисања, провео у предузећу „Херој Срба“ у Смедереву.

Обилазак шрасе савезних функционера, међу којима и Марина ЦеШинића, минисШра за саобраћај

Омладинско насеље „7. јул"у Параћину 1979.

Деле1ација ор1анизашора ОРБ у обиласку шрасе Аушоиуша

Сиоршске акшивносии у насељу

ОМЛАДИНСКЕРАДНЕ АКЦИЈЕ V ЈУБИЛАРНОЈ 1977. ГОДИНИ

Поводом обележавања 40. Јодишњице од избора Јосипа Броза Тита за 1енерално1 секретара ЦК КПЈ и 85. 1одишњице ње1ово1 рођења, 1977.1одине су насШављене и појачане започете и отворене нове омладинске радне акције на територији Србије, међу којима и:

ОРА „КРУШЕВАЦ 77“

Девет ОРБ са 326 учесника, од којих 51 девојака, у две смене биле су смештене у дому за средњошколску омладину „Пане Ђукић - Ј1имар“ у Крушевцу.

VI смени су учествовале ОРБ: „Иво Лола Рибар“ - Крушевац, „Вараждин" - Вараждин, „Слободиште" - Крушевац, „Јозо Лозовина" - Мостар и Трогир и ОРБ из Пистоја (Италија).

У !! смени ОРБ: „Травнички одред“-Травник, „Флоријан Бобић“ - Вараждин, „I савињска чета“ -Жалец и „Вељко Влаховић" - Крушевац.

У насељу је организована омладинска политичка школа са 134 полазника, а разне аматерске курсеве је похађало 165 бригадиста.

Веома богат културно-забавни живот чинили су - стално присуство бригадиста на свечаностима слободе на „Слободишту" у Крушевцу, бројне филмске и позоришне представе, гостовања КУД, спортски сусрети, посете вокално-инструменталних група, затим логорске ватре и пригодне свечаности поводом прослава значајних празника.

На овој радној акцији, бригадисти су остварили 35.000 норма-сати, ископавши 3.000 м^3 земље, 8 км канала за постављање каблова, посекли преко 2.000 м^2 шибља, на 2,5 км пута ископали јаркове и уредили банкине.

Обављено је и низ послова на уређењу школских дворишта, фабричких кругова, грађевинског земљишта, објеката са инфраструктуром.

Бригадисти су радили на укупно 22 радилишта, послујући са 15 инвеститора.

Са акције „Крушевац 77“ отишло је 107 ударника и исто толико похваљених бригадиста.

ОРА „ТРСТЕНИК ‘77“

Ова радна акција је почела у претходној, 1976. године. Бригадисти су били смештени у Основној школи „Живадин Апостоловић" и трајала је од 17. априла до 19. јула 1977. године. На њој је учествовало 210 бригадиста у шест ОРБ. Поред омладинаца из Трстеника овде су били и бригадисти из братске општине Врбовец, Сплита, Брчког, Крагујевца, Крушевца.

Они су радили на копању канала за постављање нисконапонских каблова, као и канала за одвод воде поред путева III и IV реда.

Укупно је ископано 9.640 м^3 земље, искрчено 7.200 м^2 шибља и извршено низ других послова. Уз просечан пребачај норме од 157 одсто, остварено је 27.350 радних часова, односно 720.000 ондашњих динара.

Организован је богат и разноврстан програм друштвених активности.

ОРА „КИКИНДА ‘77“

Организована је у две смене, са 422 бригадиста у 10 ОРБ. Поред бригада из Кикинде, Бихаћа и Пландишта, учествовао је и 15 бригадиста - омладинаца из Нарвика (Норвешка).

У оквиру програма друштвених активности организовани су: курс за пионирске инструкторе, кино-курс, фото-курс, курс за вожњу бицикла са помоћним мотором и курс за возаче аутомобила, а које је завршило укупно 243 бригадиста.

По завршетку акције, бригадистима је уручено 155 ударничких значака, 458 похвала, 22 повеље друштвених активности и осам бригадних ударништава.

ОРА „ДУНАВ ‘77“ (АПАТИН)

Почела је 27. јуна и трајала до 27. јула 1977. Пет ОРБ, са укупно 232 бригадиста обављали су радове на изградњи другог дела приступног пута од бродоградилишта према будућој рекреационој зони на приобалном делу Дунава код мотела „Турист“.

У 1977. годиније рађена деоница од 1.250 м.

Од укупно 32 дана, колико је смена трајала, на траси се радилоукупно 25 дана. И остварено 27.150 ефективних сати, односно 39.096 норма-часова на рашчишћавању трасе, сечењу и вађењу шибља и дрвећа, скидању хумуса, ископу земље I, II и III категорије, планирању постељице пута и косина, бетонирању коловозне траке и постављању камене коцке, са просечним учинком на радилишту од 144 одсто.

У току ове акције издато је 16 бригадних билтена, 28 зидних и 5 фото-новина, пет програма „Бригада за бригаду“ и 12 самосталних.

Најпосећенији био је курс саобраћајне културе, а одржани су и фото и карате курс.

Свих пет омладинских радних бригада су добиле највеће признање ОРА - траку „24. октобар“, проглашене су пет пута за ударне, а звање ударника је стекло 76 бригадиста, док је њих 56 добило похвале и 52 дипломе.

ОРА „ВЛАСИНА 77“

Априлске непогоде на Власини уништиле су борову шуму на више од 40 хектара око акумулације „Власина“. Да би се спречило даље уништавање шуме, ОК ССО Сурдулица је формирала ОРБ „Пера Мачкатовац", са 92 бригадиста, међу којима и 12 девојака, који су радили на сечењу и проређивању борове шуме.

Акција је почела 30. јуна и трајала до 27. јула. Бригадисти су за укупно 8.748 радних часова, очистили и проредили 20 ха борове шуме, односно један ар дневно по бригадисти.

На крају акције, 22 бригадиста су проглашена за ударнике, а 20 су добили специјалне похвале.

Културно-забавне активности су употпуњене посетама разних КУД из Сурдулице и оближњих градова, филмским и позоришним представама и сопственим програмима бригадиста.

Бригадисти су учествовали на народном митингу на легендарној планини Радан, поводом прославе јулских празника, као и на свечаном отварању граничног прелаза код Стрезимировца.

ОРА „ДИМИТРОВГРАД ‘77“

У селу Радејна, у омладинском насељу које се налазило у школској згради, две омладинске радне бригаде „Братство -јединство" (I и II), у две смене учествова-

ле су на изградњи водоводне мреже. Прва бригада, са 47 бригадиста, дошла је 16. јуна и радила до 16. јула.

Друга бригада је од 17. јула до 17. августа, наставила започете послове из I смене. Укупно 42 бригадиста (од којих 20 омладинки и два пионира), планирали су и ископали 3.182 м^3 земље.

ОРА „ПРОЛЕЋЕ '77 (СУБОТИЦА)

Организована је на Палићу, од 22. марта до 5. јуна, на радовима извођеним у склопу завршетка санације Палићког језера. Учествовало је преко 7.000 омладинаца из Суботице и околних места. Радили су у просеку 4,5 сати, а остварили, преко 30 хиљада ефективних радних часова.

Ископано је 3,5 хиљада дужних метара канала за водовод и расвету, искрчена и испланирана шума за викенд насеља, и др.

ОРА „ВИСОЧКА РАЖАНА '77" (ПИРОТ)

Организована је од 1. до 31. јула са укупно 56 бригадиста за пошумљавање голети (ископано око 101.000 рупа за саднице на површини од 40 ха).

ОРА „ТРАГОМ ПАСЈАЧКИХ ПАРТИЗАНА '77" (ПРОКУПЉЕ)

Организована је у две смене, у трајању од 3. јула до 1. септембра 1977. године. Учествовале су две бригаде, састављене од 48, односно 55 бригадиста, који су радили на изградњи деонице пута Прокупље - Пасјача, у дужини од четири километара.

Смештај им је био у згради Основне школе и у домаћинствима мештана села Пасјаче.

ОРА „ЈЕЗЕРО '77" И ОРА „ЗЛОТСКО ПРОЛЕЋЕ '77" (БОР)

Обе ОРА су свакодневно радиле од 12. септембра до 4. новембра 1977. године. У акцијама су учествовале општине, као и један број бригадиста из ОРБ сталног састава из Бора и Неготина. Укупно 6.802 учесника остварило је 31.180 ефективних радних сати.

На Борском језеру брогадисти су радили на ископу канала, уређивању плаже и спортско-рекреативних терена, а на Злотским пећинама - на уређењу Пећине, изградњи асфалтне стазе до пећине у дужини од 700 м и полагању каблова за расвету.

ОРА „СОКО БАЊА '77"

У току десет дана, колико је свега трајала ова радна акција, учествовале су четири омладинске радне бригаде, са укупно 190 бригадиста. Радови су извођени у Соко Бањи на уређењу излетишта и корита реке Моравице.

ОРА „ГОША '77" (СМЕДЕРЕВСКА ПАЛАНКА)

У омладинском насељу „II шумадијски одред" боравило је 380 младића и девојака, организованих у осам ОРБ.

Поред бригадиста из локалне средине, овде су радили и омладинци из разних места бивше Југославије: Брчко, Сисак, Грубишно Поље, Шкофја Лока, Мајданпек, Суботица, Београд, Ниш, Крушевац и Краљево.

Насеље су чинили објекти и просторије Образовног центра „Гоша", који се налазио поред самог круга Индустрије „Гоша" у Смедеревској Паланци. Просторије и објекти су били тако распоређени да су обезбеђивали солидне услове за боравак и живот градитеља ових ОРБ:

> ОРБ „Паланчка чета" (I смена), састављена од средњошколске омладине Смедеревске Паланке; ОРБ „Братство" (I и II смена), формирана од младих из братских општина: Брчког, Сиска, Грубишног Поља, Шкофје Локе, Мајданпека, Београда и омладине региона; ОРБ „Браћа Ђорђевић" (I смена), „Љуба Ивошевић" (II смена) и Драгослав Ђорђевић- Гоша" (III смена), састављене од омладине Индустрије „Гоша", као и од произвођача и ремонтера шинских возила („Херој Срба", Смедерево, „Металсервис" Београд, „Братство" Суботица) организација ССО из села, школа и месних предузећа.

ОРБ „Машиноградња" - Београд (II смена), окупила је омладину здруженог предузећа „Машиноградња" Београд и „14. октобар" из Крушевца, Фабрике вагона Краљево, „Фаграм" Смедерево и „МИН" из Ниша.

Здравствена заштитаје била обезбеђена преко Диспанзера медицине рада и Медицинског центра у Смедеревској Паланци, а исхрана у ресторану друштвене исхране Индустрије „Гоша".

У радовима на регулацији Кудречког потока и објектима инфраструктуре у Индустрији „Гоша", ископано је 4.100 м^{3}земље, убачено у ископе за кишну канализацију и разастрто на паркиралиштима око 490 м^3 шљунка, убачено око 2.400 м^{3}земље за затрпавање цеви за кишну канализацију, одвежено око 650 м^3 сувишне земље, разбијено око 95 м^3 бетона и уграђено 360 м^3 новог бетона.

Продубљују Кудречки пошок за посшављање цевовода

Око 170 младића и девојака је завршило неки од аматерских курсева. Организован је и богат културно-забавни живот и више такмичарских и пријатељских сусрета на спортском пољу.

ОРА „Гоша" настављена је и у наредне четири године: 1978-седам бригада са 312 бригадиста; 1980-шест ОРБ са 315 младића и девојака; 1981 - шест ОРБ са близу 220 бригадиста; 1982 - шест бригада, са 200 чланова; 1983 - две ОРБ; 1985 - шест ОРБ, са око 250 бригадиста; 1986 - шест ОРБ, са више од 250 бригадиста.

И оне су радиле на објектима инфраструктуре у „Гоши" и Смедеревској Паланци.

ОРА „РОБАЈЕ '77"

До Рајковића, где је смештено омладинско насеље „Титови јубилеји", стиже се из Ваљева за само петнаестак минута. Ту, на једној благој коси у центру села, сместило се Омладинско насеље „Титови јубилеји", са четири бригаде („Божидар Димитријевић Козица" - Пожаревац, „Јасеничко-бохињски одред" - Јасенице, „Раковачки мотори" - Раковица и „Братство-једиство", бригада десет збратимљених градова, чији је организатор СО Варварин) и око 200 бригадиста из свих крајева земље.

На ОРА „Робаје 77" учествовале су:

У I смени: ОРБ „Братство-јединство" -10 збратимљених општина, организатор ОК ССО Варварин, ОРБ „Јасеничко-бохињски одред" - Јасенице, ОРБ „Божидар Димитријевић Козица" - Пожаревац, ОРБ „Раковички мотори" - Раковица, Београд;

У II смени: ОРБ „Пет младих" - Енергоинвест, Сарајево, ОРБ „Моша Пијаде" - Стари град, Београд, ОРБ „Титови стипендисти" - СР Србија, ОРБ „Братство" - Ковачица;

У III смени: ОРБ „Вукола Дабић" - Титово Ужице, ОРБ „Братство-јединство" - Исток, ОРБ „Вељко Влаховић" - МОК ССО Ниш, ОРБ „Илинден" - РП ССО Македоније.

Ове бригаде су градиле пут дуг 4,6 километара, „Титов пут", популарно назван „Пут младости". Пут води од Рајковића до Робаја, тачније до куће Секуле и Десанке Бојиновић у којој је друг Тито боравио у септембру 1941. године приликом преласка на слободну територију из окупираног Београда.

Мирко Поповић, заменик команданта градилишта, каже:

- Оспособили смо трасу у дужини од 4,5 километара. Само за крчење обала и вађење пањева утрошено је преко 20.000 норма-часова. Поредтога, бригадисти су ископали 2,5 километара дренажних канала, а на дужини од једног километра поставили дренажне цеви. Вредност изведених радова премашује 120 милиона старих динара.

Радом на траси и извршавањем обавеза у насељу истичу се све бригаде. Зато командант насеља не жели да издвоји ни једну бригаду посебно. Каже: огрешио бих се.

Пожаревачка бртада на шраси иуша Рајковић - Робаје

Поиравка железничке иру1е у круХу „Гоше"

Пре доласка бригадиста, село је имало 100 омладинаца - сада их је 300. „Све су то наша деца" у зеленим униформама - говорили су мештани. „Нико их овде другачије и не види" - потврдиће и Љубоје Лучић, земљорадник из Робаја.

- Од првог дана када смо стигли у насеље, мештани су нас прихватили као да смо њихови најрођенији. Стално су са нама и на траси, и у насељу. На градилиште нам доносе слатко и воће. За политичку школу, коју смо организовали, пријавило се и четрдесетак омладинаца из Робаја и Рајковића - рекао је Брана Филиповић, референт за културно-забавну активност у насељу.

Робаје су доказале да и мале акције, ако су добро припремљене, могу бити велике. Четири бригаде - можда мало по броју али не и по активности. Омладинску политичку школу похађају сви бригадисти, а на располагању им је и осам курсева, после којих добијају дипломе. Основан је и актив СК, а на крају смене, најбољи бригадисти биће предложени за пријем у СК.

На крају, забележимо и две вести: бригадисти прве смене испунили су своју норму десет дана пре рока. Са њима се налази и ветеран ударник, Чедомир Радовановић, пензионер из Коцељева, коме је ово осамнаеста радна акција.

У насељу „Титови јубилеји", у селу Рајковићу, врило је као у кошници. За бригадисте I смене време је, заиста, брзо прошло. Тек што су стекли пријатеље, по који жуљ, ударничко одличје, а већ је дошао и крај дружењу и раду...

Бригадисти I смене одлазе из Робаја са низом признања. Све четири бригаде („Божидар Димитријевић - Козица" из Пожаревца, „Јеееничко-бохињски одред" из Јесеница, „Раковички мотори" из Раковице и „Братство-јединство" из Варварина проглашене су за ударне, освојене бројне дипломе, остварено је 20.000 радних часова.

На свечаности, по завршетку I смене, говорио је Чедомир Радовановић, пензионер из Коцељева, осамнаестоструки ударник и првоборац овог краја. Прекаљени ударник говорио је о послератним акцијама, о значају радних акција за нашу заједницу.

- За мене је ово био велики час историје - износила је своје утиске бригадисткиња Марија Корда. - Зар није дивно радити на Титовом путу. Са оваквог и сличних путева Тито нас је повео у борбу. Тим путевима нам је дошла слобода.

Козарачко коло око ло1орске вашре

- Кад пре прође ово време? - питао се омладинац Петар Зарић. - Као да га неко украде. Зар је већ дошао час растанка са Робајама, са кућом тета-Десе Бајиновић? (Р.К)

Млади из свих република и обе покрајине су 1977. године градили пут у дужини од 4,6 километара од села Рајковића до Робаја, где се Тито 1941. године први пут срео са партизанима Ваљевског партизанског одреда.

За изградњу овог пута реализовано је око 80.000 радних часова бригадиста, у вредности од 2,500.000 ондашњих динара. На овој акцији, у три смене учествовало је 12 ОРБ, са око 600 бригадиста - радничке, средњошколске и студентске омладине. Тако су у првој смени радиле ОРБ из Пожаревца, Јесеница, Варварина и Раковице, са укупно 200 бригадиста.

У омладинском насељу у Рајковићу била је организована и разноврсна друштвено-политичка, културно-забавна и спортска активност.

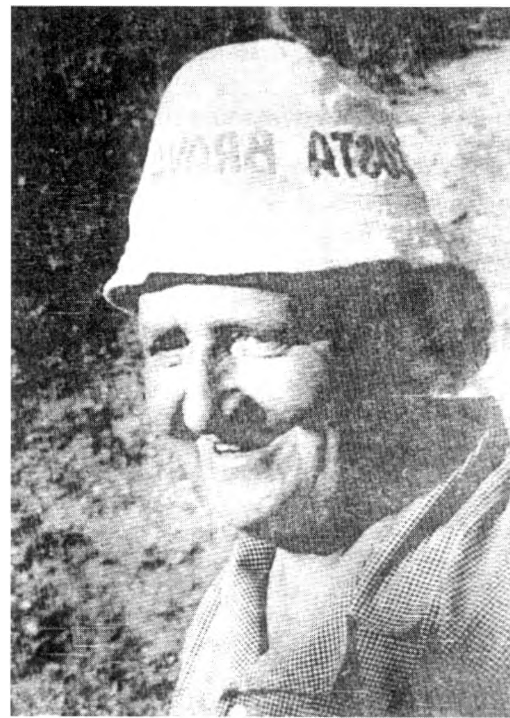

Божица Пешковић

„Божицу Петковић, прву жену - ударника Југославије, срели смо на радној акцији „Робаје 77". Кадје чула зашто смо дошли, обрадовала се. Јер, вели, мало је заборављена.

У ратје кренула са непуних 18 година, била у 14. средњобосанској бригади, рањена у борбама за ослобођење Бањалуке, 1943. године. Из рата, Божица је дошла као ратни војни инвалид, са чином водника и Медаљом за храброст. После демобилизације, 1946. године, вратила се у родни Србац.

Када је Централни комитет УСАОЈ-а упутио позив за одлазак на пругу „Брчко - Бановићи", Божица се прва пријавила. Била је члан Бањалучке бригаде, вредно радила и постизала одличне резултате. Сетно се присећа тих дана:

- Први дани на прузи су били тежи од ратних. Ратом опустошена земља, није могла да осигура ни приближно пристојне услове смештаја. Дању се радило, а ноћу се стражарило, јер било је још остатака разбијених четничких банди које су ометале градњу пруге. Ипак, наш полет је био невиђен...

За пожртвован и самопрегоран рад, Божица је проглашена за ударника. Та вестје одјекнула широм земље. Касније, док смо у насељу „Титови јубилеји" у Рајкови-

ћу настављали разговор, Божица нам је показала „Борбу“ од 14. јуна 1946. године, у којој је објављено писмо другова 14. средњобосанске бригаде, њој упућено:

„Здраво дра1а Божице,

Још пре неки дан прочитасмо у „Борби“ о Шеби - најбољем раднику I бањапучке бртаде која, заједно са свим бри1адама, учествује у великом делу, најлепшем поклону Народне омладине Ју1ославије своме народу и своме Титу.

Чим дру! ОсШоја Јовановић, можда !а се сећаш, он је из села СиШнежа, почне !ласно чиШати чланак о теби, сви се окупе око ње!а а најпре они који су се борили са тобом.

Оживеше успомене на минуле дане, мно!е патње у борби за слободу наших народа, на Караулу !де си рањена. С поносом су дру!ови причали о Шеби, радујући се да си им ти Шако у борби за бољи и срећнији живот осветлала образ.

Хвала Ши, Божице, за то!“

Божица је и касније учествовала на радним акцијама, на више од 40 локалних и савезних. Ове године је поново на траси.

- На сваку акцију ишла сам с поносом. Свака акција је највећа школа живота. Посебно ми је драго кад видим да ће иза мене остати нешто што ће живети дуже од мене. И догодине ћу ићи на акцију, и све дотле док будем могла да радим. Имам четворо унучади, па ћу и њих повести, чим мало ојачају.

Млади у насељу је воле и поштују. Божица им преноси своја искуства, а они је из милоште зову - „наша мама“. (Р. Ковачевић)

На траси и у извршавању обавеза у насељу у другој смени пбсебно се истиче бригада „Пет младих" - Енергоинвеста из Сарајева. Ова бригада је састављена од омладинаца из шеснаест градова и преко тридесет ООУР-а. Њихову норму од 250 процената, постигнуту до тада на траси, није оборила ни једна бригада из прве и друге смене. По свему судећи, неће је до краја нико ни оборити.

Најбоља бригадисткиња у насељује Исмета Челик, угоститељска радница из Зенице, иначе члан ове бригаде. Њени радни резултати су недостижни. Она је за самоједан дан извадила осамнаест пањева, а колико је то, најбоље сведочи податак да у просеку сваки бригадист у току једног дана извади три до четири пања.

Посетили смо недавно ову бригаду, и ево шта нам је о Исмети рекао командант бригаде, машински техничар из Мостара, Спасоје Шиповац:

„Исмета ради за пет акцијаша. Њеним радом сви смо задивљени. Она је и оличење другарства. И ако јој је ово прва акција, ради као да јој је десета!

Слободно забележите, вратићемо се и ове године са највећим акцијашким признањима. Јер, то нам је дуг и обавеза према већ раније освојеним признањима. То су, пре свега, Плакета „Вељко Влаховић“, Орден рада са златним венцем и сва редовна и ванредна ударничка признања".

Од све четири бригаде друге смене: ОРБ „Пет младих“ - Сарајево, ОРБ „Братство" - Ковачица, ОРБ „Моша Пијаде“ - Београд, ОРБ „Титови стипендисти“, односно од њихових најбољих акцијаша формирана је „Титова бригада“ која је у слободним часовима радила на уређењу куће Десанке и Секуле Бојиновића, у којој се септембра 1941. године Тито први пут срео са партизанима Ваљевског партизанског одреда, када је из окупираног Београда дошао на прву ослобођену територију у Србији.

Организована је у три смене, са укупно 520 бригадиста, који су радили на изградњи пута од села Рајковића до Робаја, у дужини од око 5 км, деонице пута Поћута - Дебело брдо и Рајковић - Богдановића брдо.

У све три смене бригадисти су остварили око 90.000 норма-сати и финансијски резултат од преко 2,5 милиона динара.

За изузетне радне резултате додељено је: 156 појединачних ударништава, 144 похвале, 22 повеље за друштвене активности и 11 трака ОРА „Робаје ‘77“

Робаје. Кућа Секуле и Десанке Бојиновић у којој се Тито први пут срео са ПарШизанима

На 23 савезне ОРА учествовало близу 27.000 градитеља

Године 1977. на 23 савезне омладинске радне акције учествовало је око 500 ОРБ, са близу 27.000 младића и девојака из свих крајева Југославије, штоје око 10 хиљада више него претходне, 1976. године.

ОРА су почеле у првим данима јуна, а завршиле се почетком септембра. Бригадисти су градили путеве, уређивали речне обале, утврђивали насипе, подизали спортско-рекреативне центре, градиле водоводну мрежу и друге објекте инфраструктуре.

На раније отворене и новопланиране савезне радне акције пријавило се више од 200 „прекобројних" ОРБ, али оне, због ограничених могућности на градилиштима, нису добиле „визу" за ОРА.

ОРА „ГРАХОВО 77”
Бригада јача од камена

У село Грахову, смештеном у црногорском планинском масиву, педесетак километара удаљено од Никшића и исто толико од Цетиња и Котора у 1977. години радила је омладинска радна бригада „Братство-јединство”, састављена од младих из Врбаса, Куле, Србобрана и Грахова.

За мене је ово велики час историје, причао је Срећко Кеневски који је за пет дана већ три пута похваљен. - Зар није дивно радити на споменику хероја у пјесми опјеваног и то баш на мјесту одакпе је прије 36 година испалио први топ на италијанске окупаторе. Ту, на историјском Грахову, акцијаши су често имали прилике да се сретну са народним херојима и борцима овог краја, који су им говорили о борбама у којима се ковало братство и јединство. Млади су поносни и горди, а тај понос им је уливао снагу да у „рату” са љут-каменом брдашца Умац изађу као побједници.

„У рашу“ са брдом: бртадисши на ОРА „Гоахово 77“

Сами радови на уређењу спомен парка, којеје пројектовао Миодраг Живковић, доста брзо су напредовали. Бригадисти су радили до 24. јула, а онда су се вратили у своја места, са жељом да поново дођу у Грахово, када споменик буде завршен.

БРИГАДЕ ИЗ СРБИЈЕ НА РАДНИМ АКЦИЈАМА У ДРУГИМ РЕПУБЛИКАМА 1977.

На ОРА „Посочје 77“ из Србије учествовале су: ОРБ „Јован Шербановић“-Жагубица; ОРБ „Зага Маливук"-Звездара (Београд);

На ОРА „Козјанско 77“: ОРБ „Бораца и пријатеља битке на Сутјесци" - Ваљево; ОРБ „Озренски партизани" - Сокобања; ОРБ „4. краљевачки батаљон" - братска бригада Марибор - Краљево;

На ОРА „Сава 77“ су учествовале: ОРБ „Народни херој Вељко Дугошевић“ - Кучево, ОРБ „Конрад Жилник - Слободан" МОК ССО Ниш, ОРБ „Миленко Брковић-Црни“ - братска бригада Зајечар - Кутина, ОРБ „Петар Лековић“ - Ужичка Пожега, ОРБ „4. краљевачки батаљон" - братска бригада Краљево - Марибор, ОРБ „Сретен Младеновић - Мика“ - Раковица (Београд), ОРБ „Ружица Васикић" - Палилула (Београд), ОРБ „Перо Поповић - Ага“ - братска бригада Стари Град (Београд) - Центар (Загреб), ОРБ „Вељко Влаховић" - братска, бригада Савски Венац (Београд) - Черномер (Загреб), ОРБ „Запрешић - Барајево“, ОРБ „Студент" - братска бригада Универзитетске конференције ССО Београда и Свеучилишне конференције ССО Загреба, ОРБ „Ивица Девчић - Обалац" - Вождовац (Београд), ОРБ „Ћа-Бре“ - братска бригада Сплит - Вождовац (Београд), ОРБ „Дара Павловић“ - Звездара (Београд);

На ОРА „Оток младости 77“ учествовали су: ОРБ „Радош Јовановић - Сељо“ - Куршумлија, ОРБ „Мачвански партизански одред“ - Шабац, ОРБ „Драгица Делија" - братска бригада Зајечар - Кутина;

На ОРА „Јасеновац 77“ учествовале су: ОРБ „Бубањски хероји“ - Ниш, ОРБ „Космај“ - Младеновац;

На ОРА „Сисак 77“ учествовале су: ОРБ „Милентије Поповић" - братска бригада Пирот - Сврљиг, ОРБ „Лаза Стојановић“ - Свилајнац, ОРБ „Секретари СКОЈ-а“ - Ћуприја;

На ОРА „Модро око“ учествовале су: ОРБ „19. септембар" - Аранђеловац, ОРБ „Бригада прешевице" - братска бригада у којој је било десет бригадиста са Звездаре (Београд);

На ОРА „ХЕ Чаковец 77“ учествовале су: ОРБ „Тимочки партизани“ - Књажевац, ОРБ „Тито“ - братска бригада Гроцка - Сесвета;

На ОРА „Сплит 77“ учествовале су: ОРБ „Јездимир Ловић“ - Сјеница, ОРБ „Сава Михић“ - Земун;

На ОРА „Сутјеска 77“ учествовале су: ОРБ „17. фебруар“ - Бојник, ОРБ „Филип Кљајић“ - СУБНОР Ниш, ОРБ „9. октобар“ - Деспотовац, ОРБ „6 младих братских градова“ - братска бригада - организатор Земун, ОРБ „Братство-јединство“ - братска бригада Чукарица (Београд) - Сарајево - Трешњевка (Загреб);

На ОРА „Козара 77“ учествовале су: ОРБ „Миодраг Новаковић - Циса“ - Ћуприја, ОРБ „Расински партизани“ - Крушевац, ОРБ „Братство-јединство" - Раковица (Београд), ОРБ „Борис Кидрич“ - братска бригада Сарајево - Палилула (Београд), ОРБ „Братство-јединство" - братска бригада Врачар (Београд) - Шибеник; ОРБ „4. април" - УК ССО Београда;

На ОРА „Мариово 77“ учествовале су: ОРБ „Пера Мачкатовац“ - Сурдулица, ОРБ „Добрила Стамболић" - УК ССО Ниш;

На ОРА „Плачковица 77“ учествовале су: ОРБ „Попински борци“ - Врњачка Бања, ОРБ „Бранко Лисјак" - Земун.

ОРА „ЛОВЋЕН 78“

Омладинска радна акција на засађивању Његошеве шуме на Ловћену је званично почела 13. јула 1978. године. Тиме је реализована давнашња жеља да се организују шире акције на пошумљавању пространих голети у Црној Гори.

Дотадашња искуства из двеју бригадирских смена, мада још недовољна и непотпуно обликована, показала су да је овакав вид рада младих ентузијаста био веома користан. Постигнути резултати на припреми терена за садњу око 15.000 садница, који су остварени у кречњачком ловћенском подручју, представљају солидну основу за даљи наставак ове акције.

По1лед на Ловћен

У првој смени, на Ловћену сви млади прегаоци били су уврштени у заједничку бригаду „Југославија". Њу је сачињавало преко 100 извиђача из свих република и обе покрајине. Она је завршила петнаестодневну акцију крајем јула, а посао на уређивању терена будуће шуме преузела је бригада „Братство-јединство" у којој се нашло више од 70 горана из свих крајева наше земље.

Садашње насеље било је смештено у планинарском дому који је пружао све удобности за угодан одмор након напорног рада. Само радилиште се налазило на Ивановим коритима, живописном подручју, куда дневно пролази на хиљаде туриста који хитају према Језерском врху у посету Његошевом маузолеју.

Иако је била недеља, 13. августа, у Омладинском насељу на Ловћену сви бригадисти су били на радилишту. Радило се „пуном паром“. Дан одмора се претворио у ударнички дан. Ближило се време завршетка друге смене, па су бригадисти желели да поправе ионако добар биланс своје активности.

ОРА „ИСТРА 78“

У првој декади прве смене, и поред обавеза око уређења сопственог насеља, бригадисти су са лакоћом пребацивали норме. Тако се и догодило да су ископали канал у дужини од 800 метара.

„Све тече по плану“, говорио је Никола Шеат, командант ОРА „Истра 78“ и додао - У првој смени је учествовало је пет бригада, у другој четири, а у трећој три. Занимљиво је да је у другој смени учествовала и бригада пионира, састављена од девојчица и дечака из градова збратимљених са Копром.

Иако је званично локална, омладинска радна акција „Истра 78“ по много је чему савезна. И на њој, баш као и на осталим омладинским градилиштима широм земље, норме су праве грађевинске, живи се правим насељским животом, девојке и младићи су дошли из свих крајева Југославије, као и на свакој ОРА, стичу познанства и пријатељства, акцијашко „један, два, три, на кубике нагари", и овде одјекује.

На ОРА „Истра 78“ - још једна особеност. Мада локална, ово је најбројнија радна акција у I смени у СР Словенији. У акцијашком насељу је било 220 младића и девојака, а током три смене радило их је укупно 550 из Љубљане, Тацна, Босанског Брода, Јајца, Ваљева, Крања, Буја и Обално-крашке регије.

Акција је свечано отворена 18. јуна и трајала до 20. августа 1978. године.

ОРА „СИСАК 78“

Током ове акције, омладинци су радили на изградњи и уређењу Омладинског насеља „Сисачки партизански одред“ у Галдову, надомак Сиска.

Само у првој декади, омладинске бригаде „Васа Стајић“ из Новог Сада; „Пета земаљска конференција КПЈ“ загребачке општине Дубрава, „Милан Јанковић Бата" из Чачка; „Битка на Неретви" из Јабланице, „Братство и јединство - Десети конгрес СКЈ“; збратимљених градова Борова, Солина и Крагујевца, које су тада радиле на траси оствариле су 17.189 норма-сати, и тако испуниле обавезу постављену радним задатком.

Међу омладинцима је владало високо интересовање за постојеће курсеве на којима су они у поподневним часовима стицали стручна знања из ауто-мото технике, радио-аматерства, фото-кино технике и електрозаваривања.

Спорт и физичка култура нимало нису били у сенци других активности. Јер, бригадистима је омогућено да у скоро свим спортским дисциплинама искажу своје рекреативне и такмичарске способности.

А културно-забавни живот је текао кроз давање самосталних културно-забавних програма, гостовања разних културно-уметничких друштава, приређивања музичких радио-емисија, организовања вечери поезије, сусрете са учесницима НОБ-а и омладином Сиска и околних села.

„ОТОК МЛАДОСТ 78“

Поново су се завијориле заставе на Обоњану. Отворена је омладинска радна акција „Оток младости 78“, која је организована у три смене.

У првој смени је радило преко 350 бригадиста, распоређених у седам бригада: извиђачка „Раде Кончар“, „14. октобар" из Крушевца, „Данијел Озмо“ из Олова, „Стјепан Милашинчић Шиљо“ из Слуња, „Селвира Томасин“ из Косовске Митровице, „Мидхат Хачам“ из Братунца и „Задарски одред“ из Задра.

А у трећој смени још 500 м ладића и девојака распоређених у седам бригада.

Наредних месец дана „Оток младости" биће им други дом, пећи ће их исто сунце, сламати љуги камен, али и свакодневно поситзати радне победе и доживети радости које доноси младост, море и песма.

ОРА „СУХА КРАЈИНА 78“

Кад се код села Двора са леве пређе на десну обалу Крке, путник се нађе у крају названом Суха крајина. Уоквирена живописним и бујним обалама Крке са севера и ништа мање плодним обалама речице која је затвара с југа, „Суха Крајина“ је ипак била жедна. Стотин метара требало је копати кроз крашко тле да би се стигло до воде. А водовод, уз многа друга савремена обележја словеначких градова и села, у Суху крајинујош није био стигао. То су јој подариле тек омладинске радне бригаде.

До акцијашког насеља тешко се могло стићи без помоћи доброћудних путара, који у овом беспућу као старог знанца срдачно поздрављају свако возило које наиђе.

На Јрадилишшу ОРА „Суха крајина 78“

Први убедљив знак да је насеље близу био је свеже ископани канал крај пута. Ту су биле постављене цеви да у Суху крајину доведу драгоцену воду.

Коначно, с десне стране пута, најлепше у читавом крају, готово неочекивано издизала се једноспратна зграда Основне школе. Из четрнаест околних села, док школа траје ту су стизали ђаци. Из године у годину све ихје мање. Многе породице, оне млађе посебно одлазе у Ново Место и даље, тражећи посао, стан и срећу. Школске клупе све су празније. Само преко лета, већ четврти пут, одкако је овде насеље, радне акције „Суха крајина“ школски ходници су били тесни за сву младост која је ту боравила.

Те чињенице, у многоме, одређуваке су и намере омладинских радних бригада у овом неразвијеном подручју Словеније. Бригаде, смештене у импровизованом насељу од двадесетак камп-приколица у школском дворишту, овде су да граде водовод и још неке комуналне објекте.

ОРА „КАДИЊАЧА 1978-1988.“

Десетогодишња ОРА „Кадињача" у Ужицу и околини почела јејуна 1978. године, а завршила се 1988. године (изостала је само у 1984. години).

У првој години (1978), у три смене, учествовало је 25 омладинских радних бригада, са по 30-38 бригадиста. Од укупно 25 ОРБ, 18 их је било из ТитовогУжица, а седам из градова који су носили Титово име. Истеком треће смене, ова Акција је продужена и у септембру и октобру, са бригадама састављеним од младих радника из титово-ужичких предузећа, који су, после радног времена у својим предузећима, долазили на одређена радилишта.

Посшројене ОРБ у насељу Крвавци

Омладинска насеља су била Крвавци (зграда Основне школе), Туринца и Забучје.

На десетак и више градилишта омладинске радне бригаде су копале канале за постављање водоводних цеви од Врутака до Титовог Ужица, затим колектор за отпадне воде Крчагово - Севојно и канализацију у насељу Турица.

Бригадисти су, такође, обављали и земљане радове приликом подизања бране, уређивали меморијални комплекс на Кадињачи, обављали и радове на војним објектима на Пониквама, пошумљавали голе површине на Златибору, уређивали привредни комплексу Бранешком Пољу и зелене површине у граду Ужицу и др.

Копање канала у тавној улици у Ужицу, јун 1978.

У градњи свих ових објеката од 1978. до 1988. године, учествовало је укупно 168 омладинских радних бригада, са 5.544 младих, којима је на свечаностима по завршетку сваке појединачне смене подељено укупно 637 ударничких значки, а 34 бригаде су проглашене за ударне.

ОРА „Кадињача" организована је као републичка, али су на њој поред ОРБ из Србије (Ужица, Ваљева, Прибоја, Крагујевца, Пожеге, Београда, Александровца, Витине, Суве Реке, Куле), учествовале и омладинске радне бригаде из Босанског Брода, Босанског Петровца, Дервенте, Зенице, Тузле, Колашина, Цетиња, Требиња, Модриче, Битоља, Загреба, Хрватског Карловца, Титовог Велсеса, Титове Коренице.

Командант ОРА „Кадињача" били су: Слободан Романовић (1978), Крста Кнежевић (1979), Миша Марковић (1980. и 1981), Велимир Вранић (1983), Зоран Кијановић (1985. и 1986), Зоран Сокић (1987) и Драгослав Јанић (1988).

Ископ канала у насељу КрчаГово

Додела иризнања после ирве декаде. Први с леве сшране команданш ОРА „Кадињача 78", Слободан Романовић

Омладинско насеље Крвавци, оштварање III смене ОРА „Кадињача 78“

Омладинско насеље Крвавци, III смена на ОРА „Кадињача 78“. У строју су ОРБ „Слободан Пенезић Крцун, ОРБ „Први партизан“, ОРБ „Ужичка Република“, ОРБ „Ракета“ и ОРБ „Вукола Дабић“

На слици, с лева на десно: Петар Милинковић, председник МК ССО, Васил Тупурковски, председник ЦК ССОЈ, Раденко Марковић, командант ОРА „Кадињача 80“ и Петрашин Друловић, секретар МК ССО ЗлатиборскоI округа

ОРА „ШАМАЦ - САРАЈЕВО 78“

Изградња другог колосека

Највећи градитељски подухват омладине 60-их и 70-их година прошлог века био је изградња другог колосека на прузи Шамац-Сарајево, 1978. године. Пообиму, тежини градње, бројности градитеља и дужини трајања, ова ОРА могла се поредити са неким радним акцијама из првих послератних година.

Године 1978. други колосекје постављан на деоници пруге од Добоја до Зенице, у дужини од 93 километра.

Пред почетак радова, у име 28.000 пријављених градитеља, Филип Вуковић, командант радне акције, обећао је да ће пруга бити завршена знатно пре 29. новембра, нагласивши:

- Радна акција „Шамац - Сарајево" је питање части ове младе генерације. Хоћемо да докажемо нашим мајкама и очевима да смо достојни њихових ратних и послератних подвига...

Заједно са радницима грађевинских предузећа млади градитељи требало је да подину шест већих мостова, четири тунела, на радном делу да прокопају ново корито реке Босне...

Половина од укупног броја учесника свих 25 савезних радних акција у тој, 1978. години, радилоје на овој прузи.

Четири омладинска насеља - Добој, Завидовићи, Жепче и Немила - нису могла да приме све заинтересоване за учешће у овој радној акцији.

Међу првима пријавила се бригада ветерана из Смедеревске Паланке. И стари акцијаш, Милосав Симић из Лознице, који је на ову акцију дошао са петорицом синова и шесторицом унука.

Већ од првогдана млади градитељи су пребацивали норме и обарали дотадашње рекорде. Иако је грађевинска норма предвиђала да 100 људи истовари 12 вагона камена туцаника за један радни дан, омладинци су то урадили три пута брже. Или, други пример, за само један сат београдска ОРБ „Јелица Миловановић" полагала је на други колосек 560 прагова тешких по 180 килограма. Један од њених бригадиста, Слободан Лучић, записаће тада у свој *Дневник:*

... Док гледам бригадисте како носе тешке прагове, вуку шине, гурају колица пуна тврде земље и глине, док убацујем бетон у оплате градећи тунел, док истоварујем вагоне пуне туцаника, размишљам да ли ће се они који ће се возити овом пругом сетити нас? Да ли ће помислити са колико смо жара и љубави градили ово парче пруге између Добоја и Маглаја, док је сунце немилосрдно пекпо, док смо радили добровољно и недељама, кад смо рукама вадили глину, јер се лопатама није могло, кад смо стајали у води до колена, постављајући арматуру за мост, кад смо стално, с пијететом, спомињали генерацију очева којаје градила први колосек.

...Волели смо их, као изазов и инспирацију за наше дело, на нашу пругу."

Тито је у Плавом возу прошао овом пругом 11. априла 1978. године, поздрављан од младих бригадиста дуж

На !радилишшу друМ колосека иру!е Шамац - Сарајево на деоници од Добоја до Зенице

Беофадска сшуденшска бршада „Вера БлаХојевић"

целе трасе, а најсвечаније у Завидовићима, где се воз зауставио испред омладинског насеља.

Тито је ту, у краћем обраћању градитељима рекао да ће и ова генерација, као и она из 1947. године, испунити своје обећање да пругу заврши пре рока.

Припреме за највећу ОРА у 1978. години

Ове, 1978. године, 1. април, Дан омладинских радних бригада, свечано је прослављен отварањем ОРА „Шамац- Сарајево 78". Омладина ће градити други колосек пруге Шамац - Сарајево на деоници од Добоја до Зенице, у дужини 93 километара.

На овој акцији учествоваће девојке и младићи из свих крајева Југославије, деца наших радника привремено запослених у иностранству, као и бригаде ветерана који су пре три деценије градили први колосек Омладинске пруге Шамац - Сарајево.

Командант ОРА „Шамац - Сарајево 78" је Филип Вуковић, иначе, потпредседник Републичке конференције ССО БиХ.

Упитан како теку припреме за ОРА „Шамац - Сарајево 78"јесу ли изграђена насеља и шта је конкретно до тада урађено, Вуковић је одговорио:

- Припреме за ову акцију теку према утврђеном Плану припрема. Акција се организује у осам смјена и четири насеља: Добој (750 бригадиста у смјени), Завидовићи (750), Жепче (1.000) и Зеница (500). Изградња насеља је у току. Недавно смо их обишли и том приликом констатовали да ће она бити изграђена прије предвиђеног рока. Најкасније, до 15. марта. Насеља су у виду барака и потпуно нова. Осим објеката за смјештај и исхрану, имаће и просторије за друштвене активности, здравствену заштиту и спортске терене.

- Програмом је утврђено да друштвене активности реализујемо у оквиру више области: марксистичко образовање и идеолошко-политичко оспособљавање, стручни курсеви, културно-забавне и спортско-рекреативне активности...

- Организоваћемо курсеве за возаче „Б" категорије, за варионе, за конобаре и слично. Желимо да на тај начин оспособимо неквалификоване како би послије Акције могла лако да се укључе у производњу. Управо, онако какоје било 1947. године.

Свечани дочек ОРБ прве смене

Већ више од тридесет година, у селима и градовима дуж реке Босне, поред пруге Шамац- Сарајево, није било тако свечано као последњих дана марта и почетком априла 1978. година. Транспаренти, плакате, заставе, цвеће и другарски поздрави, били су знак добродошлице девојкама и младићима који су из свих крајева Југославије стизали на ОРА „Шамац - Сарајево 78".

Сирена брзог воза, који се 30. марта, у три часа изјутра, приближавао Добоју, најавила је долазак првих акцијаша. Из воза је сишла ОРБ „Ђорђе Зличић Цига" из Новог Сада. На перон добојске железничке станице са развученом југословенском тробојком први је крочио бригадист Бранко Пилић. Тако је симболично почела велика акција ОРА „Шамац - Сарајево 78".

Током наредна два дана, у омладинска насеља дуж трасе, стигло је и преостапих 28 бригада, са око 3.000 омладинаца и омладинки, који ће радити у Првој смени. У тим бригадама је и велики број ветерана, који су пругу Шамац - Сарајево градили пре тридесет година - 1947. године.

Тако су се на овом значајном радном задатку сусреле две генерације, са истоветним циљем. Жеља им је, наиме, да што пре изграде други колосек од Добоја до Зенице.

Расположење међу младима је велико. Они су прихватили паролу *Надмашимо своје очеве,* да бисмо им били равни, па добри резултати, сигурно неће изостати.

У насељу је отворена изложба „Шамац - Сарајево 1947“, да се млади људи, преко фотографија, упознају како се радило на нашој највећој дотадашњој радној акцији. У исто време, ветерани су обновили сећања на те дане, а неки су на тим фотографијама препознали себе и многа друга лица из младости.

На централној свечаности. која је почела у 18 часова, уз богат ватромет, говорио је Брано Миљуш, председник Републичке Конференције ССО БиХ:

„Данас је радост на нашим лицима" - рекао је, између осталог, Миљуш - „јер смо на почетку великог радног задатка и на путу још једне значајне побједе у изградњи наше социјалистичке самоуправне домовине.

Радосни смо и задовољни што баш овдје настављамо дјела „хероја рада“, који су прије тридесет година, у специфичним послератним данима, даровали отаџбини 242 километра дугу пругу од Шамца до Сарајева. Прослављамо и 1. април - Дан омладинских радних бригада, славимо многе радне побједе, преузимамо нове радне задатке и обавезе, дијелимо одговорност за развој наше републике и Југославије, градимо своју бољу будућност.

чели да постављају прве километре шина на другом колосеку од Добоја према селу Севарлије. Био је то најсвечанији тренутак за све девојке, младиће и ветеране који су, међу првима, стигли из свих крајева земље, да овде овде у долину реке Босне, граде други колосек легендарне пруге. Изненађење је утолико веће, што се пројектанти и руководиоци задужени за изградњу, нису надали да ће бригадисти ове смене успети да припреме терен за постављање првих шина. Али, вредне бригадирске руке надмашиле су сва очекивања, планове и предвиђања. За непуних двадесет дана, млади су успели да у потпуности припреме терен на који су, у ствари, поставили прве трачнице.

Тако ће и парола: *Надмашимо наше очеве да би им били равни,* коју су омладинци прихватили постати стварност. Јер, кад су акцијаши чули да ће имати част и могућност да поставе прве шине на другом колосеку, почели су још активније да раде. А и они резултати које су постигли пре тога, прави су подвиг. Онис у у првој декади пребацили предвиђену норму за 75 процената. Но, како изгледа, они ће до краја акције постићи још боље резултате.

Посшављање шина на дру1ом колосеку пру1е Шамац - Сарајево

Поводом отварања ОРА „Шамац - Сарајево 1978“, 1. априла 1978. године у Добојује организована централна свечаност. Град је тога дана живио омладинским духом. Бригадисти који су дошли из свих насеља, најпре, дефиловали су улицама Добоја певајући песме, склапали прва пријатељства.

Међу бригадистима на ОРА „Шамац - Сарајево"

Најлепшу честитку за првомајске празнике свим радним људима и осталим грађанима наше заједнице, послали су бригадисти који раде у првој смени ОРА „Шамац - Сарајево 78". Честитка је, наравно, била радна. Наиме, четири дана пре празника рада, акцијаши су по-

Успешно завршена и друга смена на ОРА „Шамац - Сарајево 78“

Остварени резултати су изнад свих очекивања. Млади су били најактивнији, управо, последњих десетак дана. Све је било у знаку Дана младости и Тита.

И поред лоших временских услова, радило се ударнички, обарани су рекорди, многи су завршили омладинску политичку школу, неки курс и сл. А насеља су била уређенија него икад.

У част Дана младости свакодневно су организовани турнири у малом фудбалу, одбојци и другим спортским дисциплинама. А у вечерњим сатима, на позорницама је приређиван разноврстан и богат културно-уметнички програм.

Рад без одмора

Славило се, али су младићи и девојке, ипак, највише мислили на трасу. Дан уочи Титовог рођендана радило се највише. Био је то трећи ударни дан у другој смени. И јуриш на треће ударништво. Зато су се бригадисти посебно припремали. Као по обичају, и тогјутра су сви устали рано и одмах кренули на трасу. Насеља су остала празна. Ударништво није лако освојити. Наиме, Скупштина смене је одпучила: за ударништво, свака бригада мора да освоји норму од најмање 177 процената.

Гоуиа бршадисша Сшудвнisке бртаде „Вера Бпа1ојевић“

Зато су бригадисти одмах прионули на посао. Радило се без одмора. Завршен је и тај радни дан, али резултати још нису били познати. Бригаде су се вратиле у насеља. Умор их није савладао и поред великих напора на траси. Одмах се развило козарачко коло, веселили су се до вечери. Навече, постројени пред летњим позорницама, бригадисти су саслушали резултате ударног дана. Кад су их чули, били су срећни. У свим насељима је остварен просечан радни учинакод 212,18 процената. Сваки бригадист је радио за двојицу и више од тога.

Најбољи - бригадисти из Добоја

Међу најбољима има најбољих. Овог пута, то су бригадисти из Добоја. Они су трећег ударничког дана остварили просечну норму од 314,93 одсто и били радоснији него икад. Тако је било и у осталим насељима. Јер, све бригаде на Акцији освојиле су и треће ударништво.

Бригадисти су, ипак, били најсрећнији што им се пружила прилика да присуствују централној прослави Дана младости на Стадиону ЈНА у Београду. Њих хиљаду (по 250 из сваког насеља) кренуло је бригадирским возом за Београд, који је био налик великом путујућем хору. Чуле су се песме из НОБ, о Титу, са акција...

„Београдску свечаност ћу памтити док сам жив“ - рекао је Алекса Јањић из ОРБ „Десета херцеговачка" која се налазила у Завидовићиа, по повратку у насеље. Исто тако говорили су и остали. Свечаност на Стадиону ЈНА представљала им је нови подстрек за даљи успешан рад.

Ту се налази штаб акције. Већ је смирај дана. Последњи сунчеви зраци изгубили су се иза високих планина које окружују град, реку и насеље.

„Добој. На пространом платоу испред велике летње позорнице - скоро сви бригадисти. Чује се песма, музика, рецитације, скечеви... То „Прва пролетерска", коју сачињавају омладинци - војници београдске армијске области, приређују бригадно вече.

Њима су у госте дошли познати интерпретатори забавних и народних мелодија: Лидија Кодрич, Ђорђе Велчевски, имитаторка Биљана Ристић и многи други.

Тако је у овом и осталим насељима свако вече. Увек некој бригади дође у посету културно-уметничко друштво или вокално-инструментални састав, па бригадисти не оскудевају у забави.

Бршадисши - деца наших радника привремено запослених у Паризу

„Шамац - Сарајево 1978.“

Године 1978. скоро пуна три месеца веома успешно је текла ОРА „Шамац- Сарајево 78“. Али, у аналима акције је остало записано да су најбољи радни резултати постигнути, управо, у трећој смени. Бригаде су свакодневно пребацивале претходну норму и два пута обарали рекорд акције. У част Једанаестог конгреса Савеза комуниста Југославије, уведена су два ударна дана.

Први ударни дан под кишом

Првог ударног дана, 21. јуна, киша је падала „као из кабла“, омладинске бригаде се нису мицале са трасе. Мокри до коже, бригадисти су ударнички градили други колосек. Истоварали прагове, шљунак, туцаник, правили бетон за мостове и потпорне зидове.

Такоје било на свим радилиштима, а најзанимљивије у Завидовићима. Ударна бригада овог насеља, састављена од ветерана, омладинаца и пионира (укупно 105) из седам радних бригада, постављала је прве шине на овом делу пруге, код Алића. Био је то за све бригадисте на овом послу посебан догађај. Док су они постављали шине, њихови Илијаша и Хаџића. Они су постигли норму од 477,91 одсто.

Остало је записано да су за само сат и по успели да истоваре хиљаду пружних прагова. Сваки бригадист је за то време преко руку пребацио 1.600 килограма терета. А у наредна два и по сата, млади су монтирали 29.000 жабица од ситног пружног материјала. Тако је један радио за петорицу. Заједно, раме уз раме, ударнички су радили ветеран Зекир Фазлић, пионири Азем Мизић, Снежана Марић и остали. Разлике у годинама нису биле препреке да се постигне рекорд.

Одмах иза ове, била је ОРБ „Раковички мотори" из Раковице. Она је пребацила норму четири пута, истоваривши 379 кубика шљунка. Исто тако добре резултате остварили су и остали акцијаши из добојског насеља. Јер, остварили су просечну норму од 309 процената.

Други ударни дан - нови рекорд

Успеси су прослављени. Следећег, другог ударног дана (22. јун), акцијаши са пуно елана, пошли су у нове радне победе. Нико није помишљао да може да обори рекорд младих из Илијаша и Хаџића, Ипак, радило се

Не одвајају се од јаианера ни у шренуцима одмора

другови су пребацивали кубике, секли дрва на деоници Маглај - Брадићи... Сличне послове су обављали и бригадисти у Жепчу, Немилој и Добоју.

Покисли и прилично уморни, вратили су се поподне у насеља. Умор их, ипак, није савладао. Свуда се вило козарачко коло, чула песма.

Оборен рекорд акције

Највише су се радовали младићи и девојке у добојском насељу. Пронела се вест - оборен је рекорд акције. То су учинили акцијаши из бригаде „Паљево - Слободан Принцип Сељо“, састављене од младих из свом снагом. Време им ни тога дана није било наклоњено. Али, други ударни дан је донео ново изненађење. Поново је оборен рекорд акције. То су успели војници-бригадисти "Прве македонске" из скопске армијске области. Остварили су дневни учинак од 489,34 одсто.

Младићима, који су овог месеца сивомаслинасту униформу заменили бригадирском, одмах су у посету дошли девојке и младићи из ОРБ „Паљево - Слободан Принцип Сељо" са командантом Фадилом Нуријом и честитали им што су потукпи њихов јучерашњи рекорд за 12 процената. Поклонили су друговима из „Прве македонске" зборник радова „Сарајево у револуцији" на којем је записано:

„За сјећање на успјешну сарадњу и другарствок, за постигнути рекорд акције у дневном учинку - Првој македонској - од ОРБ „Паљево - Слободан Принцип Сељо".

Тако су млади из свих крајева наше земље развијали другарство, братство-јединство и ударнички настављали да граде други колосек.

Рад у две смене

„У Жепчу, малом средњобосанском градићу, налази се највеће акцијашко насеље са 1.000 бригадиста. Сусрећемо Пера Дрљачу, команданта насеља.

- Наши бригадисти су ангажовани и раде на траси дугој двадесет километара према Немили. Они раде у двије смјене и добро су организовани. Сада, између осталог, измјештају коаксионалне каблове и врше регулацију Босне, чије ће корито бити промјењено у дужини од хиљаду метара - говорио је командант Дрљача.

Иначе, у насељује мирно. Бригадисти сутекстигли са трасе. Испред сваког павиљона бригаде су поставиле неко обележје са карактеристикама краја из којег су дошла. Испред „VII омладинске", РК ССО Црне Горе, велики рељеф Ловћена са Његошевим маузолејом.

- Бригада је - каже њен командант Хамдо Кочан - састављена од незапослених омладинаца из двадесет општина наше Републике. А сви се залажу максимално. И они са поштеде иду на трасу. Доиста, у прво вријеме је било мало проблема док се млади нијесу упознали између себе, али је сада све у реду.

Одмах до ње је павиљон испред кога су изложене све врсте руда, које су млади пронашли на траси. Ту су, наравно, смештени млади из Љубије. Но, најбоље резултате у првих двадесетак дана имала је ОРБ „Живан Маричић" из Краљева. На њиховом павиљону пише: *Реч имају наше руке.* Вероватно да је то обележје њиховог краја, па онда и није чудно што су најбољи. Ова бригада је интересантна и по томе што у њој има 19 индивидуалних пољопривредних произвођача, што је реткост на акцији.

- Напустили смо поља у ове пролећне дане - вели Славољуб Дачић из села Самаиле - како бисмо и ми дали допринос изградњи другог колосека. На њеном првом колосеку радило је понајвише земљорадника. Данас их је мало, али ми поправљамо просек. Нас неколико учи за возача „Б" категорије, а то ће нам добро доћи у пољопривреди. Возићемо тракторе, мада пре поласка на акцију нисмо знали да можемо стећи и неку квалификацију.

„Бригадирска свадба"

У Завидовићима дознајемо да се и овде живот одвија као и на другим местима. У њему је, наиме, недавно одржана бригадирска свадба. Пред матичара Анту Дујмовића излашли су млада Цвита Вукић и младожења Фетија Ужичанин. У присуству куме и кума, и бројних сватова, склопљена је брачна заједница на основу „службеног листа Далматинац, члан 111" и „Службеног листа Хусињски рудар, члан 231". У обавезама које су брачни другови прихватили стоји да су „муж и жена равноправни у павиљону, али да младожења мора на траси да ради за двоје..."

После свечаногчина, младенци су се „јапанерима" превезли у друштвене просторије где је одржано весеље. Када је ова вест објављена у „Слободној Далмацији" из Сплита су многи звали информативну службу насеља и питали да ли се њихова Цвита стварно удала. А све је била само бригадирска шала којих има у свакој бригади на претек. (Драган Бискуповић)

Назире се други колосек

Сад је већ сасвим извесно да је омладина с пуним правом тражила да јој се повери подизање великих објеката, као што је изградња другог колосека пруге од Добоја до Зенице. То су млади сасвим јасно показали у прва два месеца рада. Шест хиљада омладинаца, заједно са стотинак ветерана и пионира у прве две смене радили су заиста ударнички.

Пред бригадистима у прва два месеца је био изузетно тежак посао.

- Драгоцјену помоћ пружају нам бригадисти - квалификовани радници, које одмах упошљавамо на траси према њиховим квалификацијама - говорио је Филип Вуковић, командант Омалдинске радне акције „Шамац - Сарајево 78". - То умногоме убрзава послове, а истовремено гарантује већу безбедност бригадиста на траси.

Млади из прве две смене су завршили радове на такозваном „првом строју", чврстом насипу, који практично омогућава да се поставља горњи слој шљунка, а затим прагови и шине. Поред тога, бригадисти су до тада поставили пет километара трачница. Према програму динамике изградње, Трећа смена, која је, управо, почела да ради, требало би да постави још двадесет километара пруге. Поред тога, омладинци ће дуж целе трасе насипати горњи слој шљунка, развозити прагове и шине. Предвиђено је да омладинске бригаде, упоредо са главним послом на траси, раде на изградњи споредних путева. Наиме, омладинци треба да изграде око 30 километара ових путева, како би се саобраћај одвијао сасвим нормално и да се избегне укрштање возова и моторних возила директно на прузи.

Можда изненађујућа, али у суштини истинита констатација: у долини реке Босне, од Добоја до Зенице, није се догађало ништа сензационално што би изненадило. Омладина из свих крајева Југославије добровољно, са пословичним еланом и полетом, градила је пругу. Баш онако како је то радила и генерација младих одмах после рата, која је „друговала са глађу и немаштином".

Управо тако је размишљао Сапко Бекташ, 70-годишњи пензионер из села Трбук, двадесетак километара од Добоја према Маглају, пушкомитраљезац из Седме крајишке бригаде, а потом акцијаш и грађевински предузимач.

- Омладина ради баш као што смо ми радили непосредно после рата, само с том разликом што их у насељима чека хотелски смештај, добра храна и лијепа забава.

Не једном, међу грађевинарима отворено су постављана питања колико су стварно реални и истинити резултати рада омладинских радних бригада. Како је могуће да омладинци пребаце стандардну грађевинску норму, чак и за четири пута?

На та „голицава" питања одговорио је Нихад Шеховић, заменик команданта Омладинске радне акције „Шамац - Сарајево 78", задужен за радне активности:

- Свима неповерљивима поставио бих једно много драстичније питање: какву услугу бисмо чинили младим људима да „натежемо" њихове радне учинке? Посебно ради тога што сви омладинци увек знају колики је њихов дневни учинак. Значи, било каква импровизација не би могла да прескочи прву препреку - рекао нам је Нихад Шеховић. - Рад, па и учинак, омладинских радних бригада је јаван, као и многи други. Ова омладинска радна акција ради на доходовним односима. Ми од Дирекције за изградњу другог колосека пруге од Добоја до Зенице наплаћујемо сваки радни сат по унапред утврђеној це-

ни. Због тога, учинак сваке бригаде свакодневно процењују представници Дирекције, извођача радова и трасер бригаде. Иначе, омладина ради према јединственим грађевинским нормама за Југославију. Она је одређена на тај начин да један грађевински радник може да распореди своју радну способност за 40 година, колико му је потребно да стекне пензијски стаж. А омладинац на тим истим пословима ради месец дана, па је нормално да је његов учинак знатно већи. Иначе, кад би млади радили ове послове годину дана, свакако норме не би биле тако високе. Осимт ога, стално су присутни акцијашки полет и такмичење. Но, ваља рећи да је зближавање младих у ширењу братства и јединства и даље остао један од примарних задатака омладинских радних акција.

На другом колосеку пруге Шамац - Сарајево већ је постављено тринаест километара пружних шина, а тридесетак километара је припремљено за постављање прагова.

Почела је и пета смена на ОРА „Шамац - Сарајево '78". И овога пута стигло је око три хиљаде девојака и младића из свих крајева наше земље. Дошли су, такође, и млади чији се родитељи налазе на привременом раду у иностранству. Они су чинили ОРБ „Југославија" коју су сами формирали у Франкфурту на Мајни. Смештени су у Звидовићима. Командант бригаде је Будимир Радивојевић.

„У нашој бригади се налазе млади из свих крајева Југославије. Ту су, такође, и школски другови наших бригадиста Едит Вебер, Паоло Уголини, браћа Волкер и многи други.

Примљени смо овде изванредно - причао је даље Будимир и наставио. - Тек што смо стигли у насеље, били смо просто опкољени бригадистима осталих бригада. Они су се просто утркивали ко ће узвикнути лепши поздрав. Такоје и сада. Тоје необично за стране омладинце, јер код њих се тако нешто може чути и видети једино на великим спортским сусретима."

Поред ове, ваља поменути и специјалну ОРБ „Висинско-дубинску", која се налази у Добоју. Њу чине по неколико младића из свих бригада добојског насеља.

„Ова бригада - прича њен члан Хусо Мехулић - ради на специјалним, тј. најтежим задацима. Градимо потпорне зидове, бетонирамо тунеле и слично. То је прилично тешко. Али, све задатке извршавамо са успехом; а како посла има доста, решили смо да радимо и недељом, све до краја смене..."

Са истим ентузијазмом радиле су и остале бригаде. Највише успеха у првих пет дана имала је ОРБ „Драган Бубић" из Котор-Вароши. Њени бригадисти су једне суботе оствариле норму од 449 процената.

„Наш задатак у наредном периоду је да оборимо рекорд Акције од 507 одсто, који је у прошлој смени постигла ОРБ „Виктор Бубањ", каже Бећир Имамовић, председник Бригадне конференције Котор-варошана".

Најбољи резултати на највећој овогодишњој радној акцији - као што је наведено - постигнути су у трећој смени: у част Једанаестог конгреса СКЈ, на пример, војници - бригадисти „Прве македонске", оборили су апсолутни рекорд у дневном учинку, постигавши норму од 489,34 процента.

Скоро пуна три месеца успешно тече ОРА „Шамац - Сарајево 78". Апи, по свој прилици, у аналима ове акције остаће записано да су најбољи резултати постигнути у трећој смени, у којој су бригадисти свакодневно пребацивали претходну норму, надмашивали сами себе и два пута обарали рекорд акције.

Дванаест Симића (деда са шест синова и пет унука) из Лознице на ОРА „Шамац - Сарајево 78"

У Омладиском насељу у Жепчи у једној летњој смени, борави 11 омладинских бригада, са 1.100 бригадиста. Оне су овде дошле из свих република и обе покрајине: Стоца, Љубиња, Пећи, Сенте, Заједнице општина Карловац, Заједнице општина Сисак, Удружења просветних радника Босне и Херцеговине, Скопља, Тузле. Калесије, Лознице, Марибора (пионирска бригада). Тује и Есперанто бригада из 15 земаља света.

Једно од већих радилишта налази се на окуци реке Босне, удаљено десетак километара од Жепче. Тамо, неколике бригаде, по сменама, затрпавају старо, а копају ново корито реке Босне, одвајајући га, тако, од трасе другог колосека да вода не би временом подкопавала усек и изазвала прекид саобраћаја на прузи. Ту, поред осталих, ради и Лозничка бригада "Георгије Јакшић". По залагању и радном учинку на радилишту, она се не разликује много од осталих бригада. Али, она ће по свом саставу постати позната у насељу и шире, по једној реткој занимљивости. У њој, наиме, ради дванаест Симића - отац Милисав са шест синова и пет унука. Наведимо њихова имена и занимања:

Сви Симићи заједно на срадилиишу

Отац Милисав, службеник у лозничком Заводу за социјално осигурање;

Синови Марко, Милан и Иван су стекли високошколско образовање;

Миладин је отправник возова, Милован такође, запослен на Железници, а Миливој је металски радник; унуци Младен, Зоран, Момчило, Ненад и Чедомир су ученици лозничких основних школа.

Деда Милисав (661одина) и десешо1одишњи унук Чедомир

Милисав и синови имају исте обавезе, као и остали бригадисти на радилишту, под бригадном заставом извршавају утврђене норме, а у насељу се труде да буду дисциплиновани да воде рачуна о хигијени. По одређеном распореду су пожарни и дежурни у бригади...

Милисављев најсшарији син Марко, ио занимању ирофесор

Када их је репортер *Арене,* загребачког недељника, питао како се осећају и сналазе међу младима, ко им је остао код куће, одговорили су:

Милисав:

- Лепо ми је са младима, а посебно са својима... Младостје увек лепа али пролазна. Ја је овде поново доживљавам. А шта ме је навело да поново дођем на акцију? Управо то и жеља за активношћу. Ту сам заједно са својом децом коју сам научио да где год могу буду скупа, поготову на корисном послу... Нас, Симића, било је и на Ауто-путу “Братство-јединство” код Врања, 1961. године. У међувремену, били смо осам пута на локалним радним акцијама. Са својима сам накупио више од 30 акцијашких месеци.

И још један од Милисављевих синова

Очеву причу је допунио син му Иван:

- Свакако је занимљиво што нас је толико из једне породице на овој радној акцији. Ту смо сви мушкарци, осим једног брата који је на раду у Луксембургу. Неко је ипак морао остати и код куће. По договору, остале су нам жене - мајке, које знају да је ово једна од најбољих прилика да будемо скупа и не буне се. А шта нас подстиче да кренемо на акцију? То је искрена жеља да и ми учинимо нешто за заједницу у којој смо одрасли и постигли то што јесмо. У којој би нас другој заједници отац са само својом чиновничком платом школовао и подигао на ноге...

Подаци и фотографије узети из текста о Симићима објављеног у „Арени“ из јуна 1978. године.

ОРА „ЂЕРДАП" 1976-1990.

Припреме за почетак будуће петнаестогодишње ОРА „Ђердап 1976-1990“ завршене су 15. марта 1976. године, а састојале су се у изради комплетног елабората за ОРА „Ђердап 76“, утврђивање послова које ће обављати ОРБ, услова њиховог смештаја, исхране и потписивање трајног уговора о узајамној сарадњи између ХЕ „Ђердап“, ГП „Тимоградња" и ОРА „Ђердап 76“, у коме је, поред осталих садржана и одредба да ће ОРА „Ђердап" пословати на чисто економским основама.

Времеплов ОРА „Ђердап"

Штаб акције у 1976. години био је састављен од већ афирмисаних омладинских акцијаша, са Илијом Тицом на челу, једним од команданата, са тек завршене ОРА на изградњи пруге „Београд - Бар“.

На ОРА „Ђердап 76“, у три смене, 18 ОРБ су ручном сечом уклониле шибље са 14.265 м², скинуле хумус у слоју од десет сантиметара са површине од 21.606 м², ископале 10.213 кубних метара земље, а испланирале 28.054 м² косих и равних површина у насељу и око Хидроелектране, избетонирале 8.508 м² канала и тротоара, излиле 40.000 комада бетонских блокова и њима прекриле површину од 3.561 м² обале, у насип уградиле 5.135 м³ земље, укупно остваривши 187.914 норма часова.

Године 1977. на „Ђердапу" су радиле 32 бригаде са 1.763 бригадиста, који су у три смене ископали 17.906 кубика земље, поравнали 260.217 м² косих и равних површина, извршили набијање земље у слојевима од 20 до 30 сантиметара и у те слојеве уградили 3.577 м³ земље, избетонирали канале и тротоаре укупне површине од 120.029 м², односно 12 хектара, излили око 80.000 блокова и са њима обложили 6.449 м² обале. И све то остварили са укупно 317.310 норма часова.

Године 1978. укупно 36 ОРБ, са 1972 бригадиста, отпочеле су радове обала утврдама са радницима зајечарског предузећа за путеве, на измештању пута у дужини од 25 км.

Затим су ручно скинуле хумус са површине од 51.487 м², ископале 13.469 м³ земље свих категорија а планирање обавиле на површини од 244.274 м²,

Велико 1радилишше на ОРА „Ђердаи“, неиосредно исиод ХЕ„Ђердаи"

избетонирале доста канала и тротоара и за то утрошиле 1.074 м³ бетона, израдиле око 180.000 бетонских блокова који су уграђени у обале Дунава, остваривши 259.414 норма часова.

На ОРА „Ђердап 1979“ учествовало је 37 ОРБ са 1.938 бригадиста који су испланирали 15 хектара косих и равних површина, избетонирали 11.508 м² канала и тротоара, излили око 90.000 блокова са којима је обложено пола километара дунавске обале, остваривши 330.000 норма часова.

Године 1980. на ОРА „Ђердап" су радиле 44 бригаде, са 2.407 градитеља, који су, у четири смене, ископали 18.450 м³ земље из канала у такозваном широком откопу, уградили 10.600 м³ бетона, правећи 126.000 блокова за уграђивање у зидове канала, насипе и обале Дунава, чимеје поплочана површина од 10.500 м²; на тим пословима остварено је 450.000 норма часова, уз пребачен обим радова за 132 одсто.

Године 1981. млади из 52 града Југославије, заједно са вршњацима - децом наших радника из Беча и Дортмунда, те пионирском и бригадом ветерана СР Србије, у четири смене, радили су на пословима у близини будуће ХЕ „Ђердап И“: утврђивању обале Дунава, измештању путева, инфраструктуре и археолошким истраживањима, остваривши око 500.000 норма часова, уз просечан пребачај грађевинске норме од 32 одсто.

Године 1982, близу 3.000 бригадиста и приближно толико гостију, продефиловало је улицама и булеварима Караташа. Све је на неки начин било колосално. Од службе акције са невероватних 80 људи којима је руководио секретар Радован Туфегџић, до радних задатака и безгранично смелих искорака на плану друштвене надградње и осмишљавања слободног времена. Било је оцена да је Ђердап захватила мегаломанија. Ипак, радило се о томе да је највећа и најорганизованија акција у Југославији те године „ударила" у сопствени плафон.

На Ђердапу су у тој години радиле 53 бригаде са 2.567 девојака и младића из свих крајева Југославије, који су радили на уређивању приобаља између две хидроелектране, изливању армирано-бетонских блокова и плоча које су уграђиване у насипе и обале утврде, прокопавали џиновске дренажне канале, градиле прилазне путеве главном објекту ХЕ „Ђердап II", премештању насеља Михајловац, Брза Паланка и Вијуга, градили магистрални водовод Михајловац-Брза Паланка, остваривши у све четири смене око 520.000 норма часова.

Године 1983. на Ђердапу, у четири смене, учествовало је 50 бригада са 2.649 бригадиста, које су, у сарадњи са 16 грађевинских предузећа, већином обављале везане радове на изградњи ХЕ „Ђердап II", заштитног насипа у Грабовачком пољу, на измештању пута Костол - Мала Врбица - Брза Паланка - Неготин.

Године 1984. на „Ђердапу“ 47 ОРБ, са 2.500 бригадиста, у четири смене, радили су на градилиштима између две хидроелектране, остваривши преко 400.000 норма часова.

Године 1985. укупно 42 ОРБ са 2.233 бригадиста, међу којима су, у бригади „Карл Маркс", била и деца наших радника из Хамбурга, као и студенти државног универзитета из ДДР, односно Лајпцига - радили су на уређењу и изради обала утврде у Кладушници, уређењу војног центра у Петровом селу, изради спомен-обележја у Вајузи, на петој деоници пута Брза Паланка - Неготин и наравно, у зони главног објекта ХЕ Ђердап I и Ђердап II, остваривши око 420.000 норма часова уз пребачај планираног обима посла од 19 одсто.

Краљевачка ОРБ „I партизанска вашро1асна музика", чешири пута ударна и добиШница Плакете „Вељко Влаховић" на ОРА .Јзердап 86.“

На ОРА „Ђердап '87", укупно 25 бригада, са 1.268 младих из свих крајева Југославије, као и бригада „Бехер" из ЧССР, градиле су бетонске ивичњаке, банкине и одводне јаркове на путу Подвршка - Петрово Село, уређивале раскрсницу на магистралном путу Кладово - Неготин, а затим подизале неколике инфраструктурне објекте пешачке стазе у Новом Михајловцу, на археолошким локалитетима „Дијана“ и „Понтес", Рибњаку у Малој Врбици... У току три смене остварено је око 236.000 норма часова, уз пребачај планираног обима послова од 28 одсто.

На ОРА „Ђердап '88", у три смене, више од 1.000 девојака и младића распоређених у 23 бригаде, заједно са децом наших радника из Франкфурта и младима из Украјине (Совјетски Савез), радило је на заштити приобаља између две моћне електране. Такође, на изградњи бројних инфраструктурних објеката, као и на спасавању богатог културног наслеђа у овом крају. Радна норма је пребацивана, у просеку, за 30 одсто, а на трасама између Караташа и Кусјака остварено је 146.000 норма часова.

ОРА „Ђердап '89“ организована је у три смене, са укупно 1.100 девојака и младића, обухваћених у 22 бригаде.

ОРБ „Мајевички паршизани“ из Лоиара, у насељу Караташ 1989.1одине

Радило се, поред осталог на саобраћајним објектима у насељима Брза Паланка, Вајуга, Нови Михајловац и Велика Врбица, затим на магистралном путу Неготин - Кладово, на Бадњевском путу, на уређењу терена око фарме „Живинице", рекреативног језера у Кладову, као и на археолошким ископинама на локалитетима „Дијана", „Понтес" и „Вајуга". Остварено је 160.000 ефективних сати уложеног труда, односно 210.000 норма часова.

И последња, петнаеста ОРА „Ђердап 1990", протекпа је у успешном раду око 1.000 младих, обухваћених у 20 ОРБ из Југославије и две из иностранства (деца наших радника из Дизелдорфа и ОРБ „Украјина"), које су радну норму пребацивале, у просеку, за 35% и оствариле око 200.000 норма сати на санацији косина обалоутврда на Караташу, ископу канала за електро и хидроинсталације на новој локацији - Бетоњерки и у Бродоремонту, на путу Костол - Мала Врбица и Ладово - Неготин, ископу канала за хидроинсталације у Љубичевцу, Грабовици и на Кусјаку, на археолошким ископавањима локалитета „Дијана".

Обла1ање илочама насиил обалоушврде

Спортски живот на „Ђердапу"

Изграђени спортски терени, постојање фискултурни референата у бригадама, „школовани" или на краћим курсевима оспособљени чланови штаба смене или акције у целини, наравно, и све веће интересовање омладине за поједине фискултурне активности и учешће у надметањима у бригади и у насељу, допринели су да овде, као и на свим осталим ОРА, буде веома развијен спортски живот бригадиста.

На ОРА „Ђердап" никада није давана предност појединим гранама спорта, нити победама у такмичењу по сваку цену, већ се држало начела „важно је учествовати и показати шта знаш".

Велики број сусрета и манифестација, облика кроз које су реализоване фискултурне активности (игре спретности, издржљивости, пливање, надметање у пикаду, бадминтону, женском фудбалу), као и организовање обуке непливача, курсеви за кошаркаше, атлетске и фудбалске судије, за овладавање почетним сазнањима из џудоа и каратеа, изазивали су изузетно интересовање. Тако је у последње три године ове Акције, просечно, око 200 бригадиста научило да плива.

Развоју спорта на овој акцији допринео је и боравак великог броја спортских радника на Ђердапу. Омладинско насеље „Братство-јединство" било је често домаћин разним спортским екипама, које су се у њему припремале за велика спортска такмичења - рвачи, дизачи тегова, боксери, рукометаши, фудбалери и др. У протеклих пет година рвачи и дизачи тегова били су, најчешћи, гости на Ђердапу. Тако је овде рвачка репрезентација обављала последње припреме

Прављење блокова за обла1ање насиия

пред полазак на Олимпијске игре у Монтреалу. А на усменим новинама са акцијашима су говорили и Љубомир Ивановић - селектор репрезентације, Дамјановић - тренер и рвачи Фргић и Петковић.

И најбољи дизачи тегова овде су се припремали за Медитеранске игре у Сплиту, светско првенство у Београду и Олимпијаду у Москви.

Пионири на Ђердапу

Прва самосШална пионирска бршада - „Бошко Буха", формирана је на предло! Комисије за рад са пионирима РК ССО Србије, а Ша 1997. била је дру1а 1одина посШојања бршаде, у којој су били најбољи учесници разних пионирских Шакмичења из свих решона Србије и пеШ пионира из СР Македоније. Бројала је 60 пионира, имала пеШ инсШрукШора и једноl педаМа, који је „водио" пионире из Македоније. У просеку су имали 11 1одина.

„Дивно је било провести месец дана на акцији са таквом бригадом - сећала се Славица Јевтић - Беба, командант бригаде, иначе, стари акцијаш, више пута командант пионирских бригада. Рад са децом је велика одговорност, али све тешкоће брзо се забораве. Наш боравак од самог доласка у насеље био је веома занимљив, узбудљив и леп. Сећам се баш самог доласка. Билоје око 22 часа. Ми смо, уистину, већ доста каснили, али упркос свему, стигли смо први у насеље. Било је доста мрачно, једва смо се снашли у ком правцу треба да кренемо. Упркос напорном путу, у насеље смо ушли са песмом. Од самог почетка боравка на Акцији, пионири су се одлично сналазили.

Пошто су били недовољно опремљени, брзо смо успоставили присне везе са свим бригадама, у чему су пионири били прави специјалисти. Од свих смо понешто узимали на коришћење: од Ваљеваца машину за куцање, лепак и папир, од Скопљанаца стиропор, из бригаде Врачара сокове, а студентска бригада нам је скоро свакодневно доносила воће. И тако редом. Углавном, до краја акције смо увек имали све што нам је требало.

Сналажљивост није била једина одлика бригаде. Њен састав је стварно био изванредан. У таквој атмосфери ништа није било тешко. У свему смо показивали добре резултате. Тако, на пример, у квизу *ТиШов живоШни пуШ и револуционарно дело* били смо најбољи. Ниједан програм на летњој позорници није могао проћи без нас.

Друга бригада најмлађих, која је радила на Ђердапу, била је Пионирска радна бригада „Братство-јединство", састављена од пионира пет братских општина из Београда (Вождовац), Мостара, Сплита, Велења и Крагујевца. Формирана 1978. године, у свом саставу на Ђердапу имала је 46 пионира, пет инструктора, педагога, секретарицу и команданта бригаде. Она је била и нешто старија од претходне - просек13 година.

И ову бригаду су сачињавали најбољи пионири из својих општина. Њихов боравак на Ђердапу, с обзиром на то да су били старији, добрим делом је организован као део припрема за пријем у чланство ССО.

Пола деценије на Ђердапу

Омладинска радна бригада „Цветан Димов" из скопске општине Кисела Вода, као да није знала ни за једну другу радну акцију, сем за ОРА „Ђердап". Једноставно, млади Скопљанци су свих пет година ту покрај Дунава проводили лепа акцијашка лета.

Витрине у општинској конференцији Савеза социјалистичке омладине Кисела Вода у Скопљу и данас красе заслужена признања:

• Плакета конференције ССОЈ „Вељко Влаховић" за 1976. и 1979. годину;

• Плакета 60 година СКОЈ-а од Председништва Републичке конференције Савеза социјалистичке омладине Македоније,

• Плакета 5 и 10 година ОРА „Ђердап".

Млади из Скопља на својим бригадирским блузама са Ђердапа понели су преко 70 ударничких значки а добили су исто толико похвалница. Сем тога, три пута су одликовани Орденом рада.

Збор у два по поноћи

Рад на овој траси почињао је у пола три по поноћи. Четири и по часа после повечерја. Ову сатницу нису диктирали штаб и трасери, већ сам Дунав, чији је водостај најнижи, управо испод електране, у интервалу између пола три и седам ујутро. За то време требало је излити „темељну греду" и поставити

прве редове блокова да леже у води и то у довољној дужини, да после тог времена две бригаде које „праве" обалоутврду не стоје скрштених руку. Пошто на томе послу није могло да ради више од две бригаде, распоред рада је прављен тако, да се у току једне смене, на томе послу, као и на свим другим радовима, овде измењају све бригаде. Јер, „ко није градио обалоутврду тај не може да каже да је био на Ђердапу."

Двадесет месеци провео на ОРА „Ђердап" и био 98 пута ударник

„Био је на 80 омладинских радних акција. А равно 53 пута - командант бригаде. И да хоће, свих 98 ударничких значака не би могао одједном да закачи на блузу. Иако су му груди прилично широке, не би било довољно места.

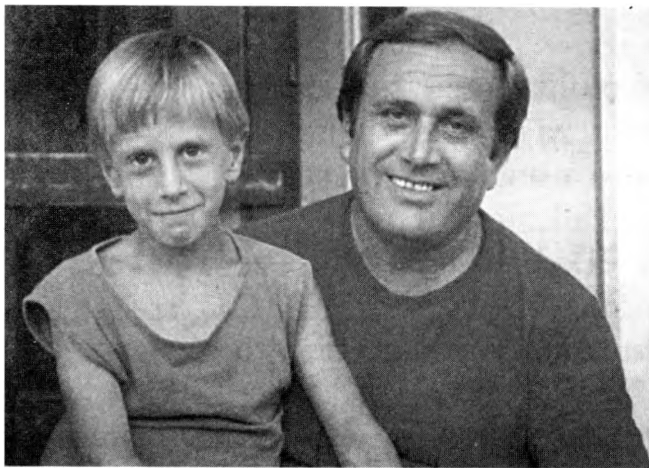

Ошац Александар Радојчић са сином - бртадистом Војиславом

Ето, то је портрет Александра Радојчића, популарног „Аце Трактора", живог споменика акцијаштва. Човека који је, по сопственом признању, све лепо у животу доживео на траси, или у омладинском насељу.

Тих августовских дана, у насељу ОРА „Ђердап" у Караташу код Кладова, опет је био међу бригадистима, али овог пута са шестогодишњим сином Војиславом, који је кренуо очевим стопама (њему је већ друга акција).

- Повео сам га да научи шта су људи - говорио је „Аца Трактор". - Ово је права школа. Све док ја идем, ићи ће и он. Наравно, ако жели. А ја ћу ићи док могу. Све док не почнем да сметам.

Тако је причао жива легенда југословенског акцијаштва, когајејош 1974. године председник Тито одликовао Орденом јунака социјалистичког рада.

- Само ми је једна жеља остала неиспуњена. Нисам био на акцији у Словенији. Ако буде прилике, отићи ћу и тамо. Заиста, од срца.

Аца је у протеклих 15 година укупно 20 месеци провео на Ђердапу. Шест смена као члан штаба акције а остатак као бригадист, односно командант бригаде Градског саобраћајног предузећа из Београда. Није најпоузданији податак- на Ђердапу је поломио око 16 крампова.'

МИЛУТИН МИЛОШЕВИЋ

Председник Друштвено политичког Већа Скупштине СР Србије и председник Скупштине учесника ОРА Ђердап 1978. и 1979.

Посао председника СкупшШине учесника био ми је олакшан јер је Шоком раније две 1одине, акција сШекла једно лепо искусШво и репуШацију. Било ми је необично дра1о када су ми дру1ови из РК ССО Србије понудили да будем председник СкупшШине омладинске радне акције. Тако ми се после неколико деценија, кад сам и ја био учесник акција, пружила прилика да се нађем непосредно са омладином која веома успешно насШавља Шрадиције послераШних Генерација. Насеље „БраШсШво-јединсШво" лепо је опремљено, има изванредан положај и добре услове смешШаја и исхране.

Када сам се, на почеШку радне акције, 1978.1одине нашао у насељу на КараШашу, Ша младалачка песма и одушевљење бртадисШа подсеШили су ме на време првих омладинских радних акција. Иако је прошло више од Шри деценије, слика је осШала неизмењена, односно омладина је и данас као и Шада са исШим заоносом, уз песму, дружење и неЈовање браШсШва и јединсШва, извршавала свој део посла, 1радећи своје боље суШра.

ИсШина, Шо је омладина која данас живи у савременим условима и која, морам оШворено рећи, захваљујући школовању и даљем развоју друшШва, више зна не1о шШо смо ми Шада знали.

Данас се, заисШа, далеко оШишло у демократизовању друшШвеноI живота на омладинској радној акцији. Млади се о свему самоуправно доГоварају. Ни једна одлука није донеШа, а да у Шоме нису учесШвовали акцијаши. Свакако, Шо је и било пресудно за добре односе међу бршадама.

* Поједини текстови овог поглавља, у скраћеној верзији, преузети су из монографије *Светлости Ђердапа* аутора Будимира Нововића, Желнид, Београд, 2000.

ПошШо се о свим пиШањима детаљно доХоварало уз пуну сатасност свих учесника акције, седнице Скупштине учесника пролазиле су без икаквих крупних примедби, баш зато што су сва евентуална спорна питања (а њих је било, јер нема колектива 1де их нема), решавана током акције па су већи пропусти изостали. Захваљујући разумевању инвеститора и 1рада домаћина Кладова, бар колико сам мо!ао да приметим, ова акција не мора да брине за своју будућност. Наравно и збо! радова који ће бити потребни у току изфадње Хидроелектране Ђердап II.

СВЕТОЗАР СТОЈАНОВИЋ

Вишеструки акцијаш, почев од 1962. године, на ОРА „Ђердап" био је 1977. и 1978. године, као командант ОРБ „Тито", састављене од бригадиста из градова који носе Титово име и ОРБ „Стипендисти Титовог фонда Црне Горе".

Вероватно, ако кажем, да ме за Ђердап вежу најлепше успомене из мо1 акцијашкоI живота, није довољно адекватно ономе шШо сам на тој акцији доживео и са које понео. Тешко је одабрати један детаљ који бих испричао, а да будем стуран да мно1о друтх нису лепши, вреднији. Оно че1а се увек прво сећам, то је Јостопримство свих оних који на овој акцији раде или је окружују - ор1анизатора, инвеститора, извођача, мештана.

Враћајући се са те акције, увек сам уз ту!у носио у себи и изузетан понос, нову сна!у, жељу да никад не престанем да одлазим на акције. Свакако да за тако нешто највише ду!ујем онима са којима сам на тој акцији делио све. Није било лако 1977. премостити све баријере и тешкоће које са собом носи бртада која се први пут окупља у насељу на Караташу, није било лако бити у бртади која носи Титово име. На крају су сви отишли са једним утиском, да им је то најдража успомена. Тако је било и 1978. Си1уран сам да би на позив да се Ооново окупе и пођу на Ђердап у рекордном року сви јавили без обзира 1де се налазили и шта радили.

Од све1а што сам на Ђердапу доживео и шта са ње!а носим највредније је велики број пријатеља, а са некима сам постао и веома близак пријатељ тако да ме сваки контакт са њима подсећа на лепе ђердапске дане.

ОРБ „Брашсшво и јединсшво" - иионири из седам наших Храдова

ОРА „ПОДРИЊЕ - КОЛУБАРА“

Почев од 1978. године, ОРА „Подриње - Колубара" организована је:

У Ваљеву - на изградњи Рекреационог центра „Градац", регулацији реке Љуботиње и меморијалног излетишта Пећина, на подизању објеката топлификације и снабдевања града водом, као и на изградњи пута Рајковић - Мионица...

Године 1978, у све три смене, радиле су ОРБ из Плоча, Пирота, Сврљига, Брчког-Бановића, Кнића, Никшића, Старог Града (Београд); Јајца, Ћићевца, Јесеница, Прешева, Новог Сада, Савског Венца (Београд); Госпића, Земуна, Светог Николе, Зајечара, Ђековице, Петровца на Млави.

Омладинско насеље се налазило у кругу Пољопривредне школе у Ваљеву.

У Лозници ОРБ су радиле на низу послова око уређења града, на изградњи заобилазнице око Лознице, Спортско-рекреационог центра, водоводне мреже, споменичког комплекса у Тршићу и др.

На овим радовима у 1978. години, у све три смене учествовале су ОРБ из Рогатице, Инђије, Крагујевца, Пробиштита, ТитовогУжица, ЦрнеТраве, Озаља, Липљана, ГаџиногХана, Старог Града (БиХ), Обреновца, Неготина; Јастребарског, Дрвара, Радовљица, Звездаре (Београд), Блаца, Аранђеловца.

Основана 1978. године са два насеља. Једно у Лозници - у Подрињу, друго у Ваљеву - Колубари. Због тога

Насеље на Лагаторује подигнуто средствима радне акције, а малим делом издвајањем дела износа из удружених средстава радних акција Србије.

Изграђени су савремени зидани објекти (павиљони). Свака бригада је имала своју зграду, а подигнута је и зграда штаба радне акције. Бригадисти су спавали у шестокреветним собама.

Са ошварања радова нове смене на ОРА „Подриње - Колубара“

Насеље је имало терене за све спортове (рукомет, кошарку, мали фудбал, одбојку, велики фудбал) као и про-

Омладинско насеље у Лозници (исиод Ла1ашора) на ОРА „Подриње - Копубара“

је ова ОРА и носила такав назив све време постојања. За време рада ОРА „Подриње Колубра” једино је насеље у Лозници било све време активно.

Само три године постојало је и насеље у Шапцу.

Године 1978. насеље у Лозници је било у Основној школи у „Владислав Broњевски” у Липничком Шору, а већ следеће, 1979. године, оно је пресељено у центар Лознице, у Основну школу „Јован Цвијић” и ту остало четири године, закључно са 1983. годином. У 1984. години оно је пресељено у Основну школу „Петар Тасић” у Лешници, а 1985. године враћено је у Лозницу, у своје новоподигнуто насеље испод Лагатора, где ће и остати до краја постојања радне акције.

сторије за друштвене активности. И било је опремљено сателитским антенама за праћење ТВ програма из целе бивше Југославије.

Организатор ОРА „Подриње - Колубара” била је Републичка конференција ССО Србије, која је као оснивач радној акцији обезбедила комплетно све кревете са душецима, постељину, јастуке, разгласни систем са комплетним радио студијем (грамофон, професионални магнетофони, радио, појачала, микрофони и друго), писаће машине за штаб и штабове омладинских радних бригада, гештетнер за умножавање материјала.

Акција је, користила спортске терене основних школа за спортске активности и такмичења између

бригада. Обавезна је била и бина коју је Акција правила у свакој школи у којој је била смештена.

У новом насељу су постављене и трибине са којих су праћена спортска такмичења и културни програми. Ново насеље имало је и професионалну опрему за приказивање филмова на отвореном.

Команданш ОРА Миловам - Миша ЧуЈуровић прима рапорш командана Ша бри1ада

Друштвене активности су организовале посебне комисије на нивоу насеља и у самим бригадама - програме за комплетан друштвени живот у насељу. На свакој су подношени извештаји свих комисија и утврђивани планови за наредну декаду. Планови комисија усвајани су на скупштинама смена. Ту скупштину сачињавали су по три делегата из сваке бригаде и представници штаба ОРА.

Проглашаване су најбоље бригаде у радним и друштвеним активностима. Тим поводом организована је свечаност проглашења најбољих бригада. Тада су бригаде су постројаване у свечаним униформама, команданти су предавали рапорте команданту ОРА. После тога, програмје настављан културним програмом. Најсвечанији део програма био је на крају смене када је организована смотра најбољих бригада. За разлику од осталих радних акција, бригаде су одавде у своја места носиле као трајна сва добијена признања.

У свакој смени од седам бригада једна је добијала савезно признање - плакету „Вељко Влаховић" од Савезне конференције ССО, две бригаде су примале републичко признање ССО. Да би се добило савезно признање, услов је био добијено републичко признање.

Ударничке значке су добијане на основу остварених резултата у радним и друштвеним активностима. Максималан број за најбољу бригаду од педесет бригадиста био је дванаест ударничких значака.

Организација друштвених активности спроводила се кроз комисије, које су за сваку декаду усвајале свој програм рада.

Бригадисти су се такмичили ко ће бити бољи у радним и друштвеним активностима у оквиру бригаде, а бригаде - која ће бити најбоља у насељу.

Културно-уметничка друштва и позоришта из лозничког краја редовно су приказивала своје програме у насељу. За отварање смена и декадне свечаности организовани су и концерти поп и рок група, концерти народне музике. У свему томе, акција је имала и помоћ локалне заједнице из Лознице, ауто-курс Ауто-мото савеза, организација санитета од Лозничке болнице, безбедност од СУП-а Лозница и др.

Најважнији орган управљања радном акцијом била је скупштина учесника радне акције. Њу су сачињавали представници бригада и чланови штаба радне акције. Скупштина као главно самоуправно тело, усвајала је програм радних и друштвених активности, финансијски план пре почетка радне акције у мају, а у децембру извештаје о пословању. За припрему ових скупштина, штабови радних акција су се озбиљно припремали и на њима су вођене отворене и конструктивне расправе са жељом да се акција што боље организује и у делу радних и у делу друштвених активности.

0 пословима који су обављани у оквиру ове Акције детаљније је говорио Милован - Миша Чуруговић, командант Акције 1985-1987. године:

„Од постанка ОРА Подриње - Колубара, у Лозници је радила, на изградњи објеката инфраструктуре на подручју Општине.

Сваке године се радило на увођењу водовода.

Са регионалним водоводом се кренуло из Бање Ковиљаче, од извора, а завршило у Новом Селу, које се граничи са општином Шабац. Главни вод је ишао дуж пута Бања Ковиљача - Лозница, затим кроз Лозницу и даље до Липничког Шора, одакле се један крак настављао до Новог Села, а други ишао кроз Козјак до Јадранске Лешнице, па лево ка Доњем Добрићу и излазио у центар Варошице Лешнице. У свим месним заједницама, кроз којеје прошао регионални водовод, урађена је и локална мрежа. Укупно око 390 км водоводне мреже за време трајања ове радне акције. Урађен је и водовод који је кренуо од изворишта у селу Костајнику, које припада Општини Крупањ и са својим главним водом и локалним мрежама покривао пет села.

Сваке године се радило и на објектима електропривреде, на полагању електро-каблова високог напона... Постигнуто је, заједно са Електроподрињем Лозница, да свака трафо станица има двоструко напајање што је и данас непревазиђено.

Посебан допринос акција је дала на регулацији и одржавању водопривредних објеката, нарочито на регулацији реке Јадар, обављајући припремне и завршне радове. Насип на реци Дрини, односно обилазници око Лознице, делом је дело акцијаша. Бригадисти су дали значајан допринос у изградњи ПТТ објеката и постављању регионалних водова (каблова).

Команданши бршада са руководсшвом Акције

Бригадисти ове акције учествовали су и у обележавању двеста година од рођења Вука Стефановића Караџића, радећи на уређењу Тршића (урађена је комплетна нова електро-мрежа, телефонска централа и постављени ПТТ каблови за телефоне; регулисана и речица Жеравија од Вукове куће, па поред сабоГишта до иза Основне школе.

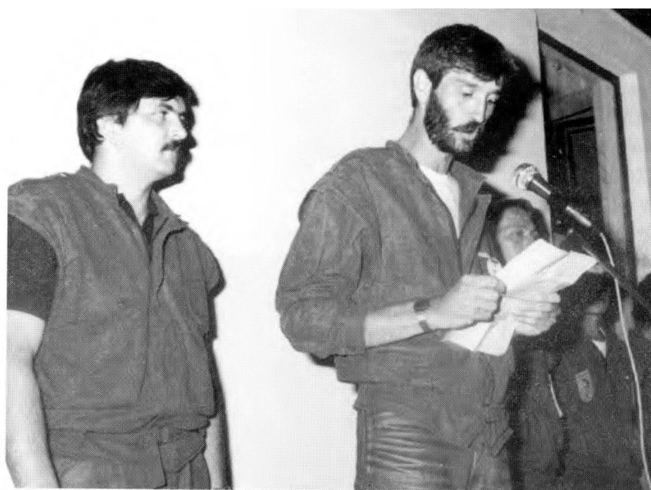

Проташење радних резулшаша

Радови на решналном водоводу

Посеша сиоменичком комплексу у Драшњцу

РеХулација водошока

Са концерша озбиљне музике. Хор КУД

Леиа Лукић у разшвору са бршадисшима

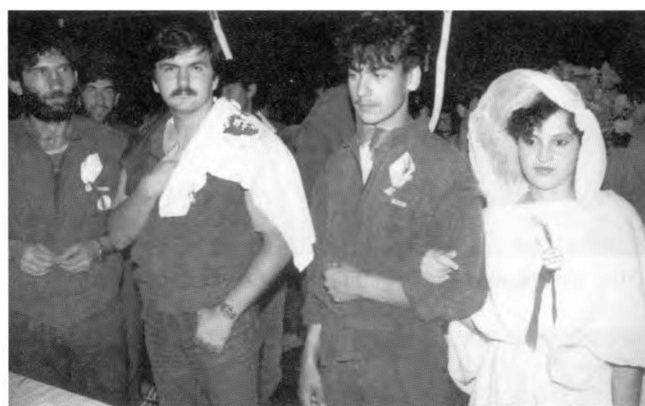

Акцијашка свадба. Младенци и кум командантЧу^уровић

Фолклор и народне и!ре

Спортски терени, трибине и разглас

Акција је сваке године закључивала уговор са „Лозница превозом" о превозу бригадиста. Њихова је обавеза била да пошаљу аутобус у место одакле долази бригада и да бригаду врате на крају смене. А у насељу сваког дана било је ангажовано седам аутобуса - за сваку бригаду по један. Аутобус са бригадом је био на траси, а служио је и за превоз алата и за евентуални превоз болесног бригадисте са трасе до лекара у насељу.

ковић 1984, Милисав Ђугуровић 1985,1986,1987. и Вера Вилотић 1988. и 1989. године.

Кадровску политику на радној акцији водила је Општинска конференција Савеза омладине Лозница и штаб радне акције у 1978. години. Када није било искуства у организовању радне акције у региону, у штаб радне акције је доведен кадар, проверен у раду са омладином и у вођењу комисија. Занимљиво је да је те, 1978. године, референт за културу био сада већ познати и књижевник Радован Бели Марковић из Лајковца. Одличан избор и праћење рада кадра из те 1978. године постао је расадник будућег кадра за следеће године. Сви коанданти акције доста година су провели на различитим пословима, према својим склоностима и способностима, као референти и у штабу ОРА, пре него што су постали команданти ОРА.

Сваке године, у децембру, Председништво Републичке конференције ССО, на предлог Републичке кадровске комисије и Комисије за добровољни омладински рад, именовала је команданта ОРА „Подриње - Колубара" и остале команданте у Србији, које је организовала Републичка конференција омладине.

Од оснивања акције до краја њеног постојања, Лозничко насељеје функционисало по доходовном принципу. Постојао је реалан план колико је акција требало да заради и на основу тога колико да потроши. Све време постојања ова Акција је пословала позитивно,

Спортска такмичења

Све време организовања ОРА „Подриње - Колубара" није се десила ни једна тежа, ни лакша повреда, као ни смртни случај на радилишту.

У Лозници је радило по седам бригада у три смене, а у 1979. години у четири смене. По смени 350 бригадиста. Распоредомје било одређено да из Србије буду по три бригаде, а по једна из Словеније, Хрватске, БиХ и из Македоније.

Команданти ОРА „Подриње - Колубара" били су: Богосав Дакуловић 1978,1979, 1980; Драган Илић 1981, Зоран Матић 1982, Јовица Тодоровић 1983, Живота Иса-

са потпуним остварењем планова. Ваљевско и Шабачко насеље, због лошег пословања, кратко су и постојала.

Свако насеље је било посебан правни субјект, са својим жиро рачуном и својим пословањем. У Лозници, због изузетних резултата, локална и шира друштвена заједница је давала подршку омладинцима из Штаба ОРА „Подриње - Колубара".

ОРА „ПОЖАРЕВАЦ 1983-1987”

Омладинска радна акција „Пожаревац” настала је 1983. године, као израз потреба привреде, а заснивала се, пре свега, на горанским пословима неговања и одржавања постојећих засада на простору Браничевског округа.

Акција је оснажена потписивањем Друштвеног договора Општинске конференције омладине Пожаревца, Покрета горана Пожаревца и заинтересованих привредних субјеката - будућих инвеститора.

У свакој смени су радиле по четири бригаде, осим у првој години (по две). Укупно, током петогодишњег трајања акције, на радилиштима се окупљало 36 бригада са око 1.800 бригадиста.

Велику подршку у организовању ове ОРА пружале су Републичка и Општинска конференција Покрета горана Пожаревца, са тадашњим секретаром Драганом Богдановићем Буцићем и председником Драганом Медојевићем на челу.

ЈуШро. После устајања, фискулШуре и доручка, ОосШројавање свих бртада са шШабом Акције и подизање засШаве са инШонирањем химне.

Трајала је укупно пет година, у две летње смене (јул и август), све до 1987. године.

ОРБ са по 50 бригадиста претежно средњошколског и студентског састава, али и сдоста младих радника, биле су смештене у насељу *Осми јун* на *Тулби* (историјском месту на брдској коси изнад Града). Ова ОРА, по многим својим елементима, била је републичког карактера, а по саставу бригада чак и савезног значаја. Неких година, ОРБ су долазиле не само из више места Браничевског округа и територије Србије, него и из појединих градова из осталих република (Сплита, Сиска, Сарајева, Зенице, Битоља, Титовог Велеса...).

Мало Црниће 1984. Усиремање ишенице иоспе вршаја

Акцију су, поред привредних организација, помагале и Скупштина општине Пожаревац и градске установе - Дом културе, Пожаревац филм, Галерија *Милена Павловић Барили,* Марксистички центар, Народни музеј.

Почетне организационе припреме водио је Младен Берић. Прва смена је започела радјула 1983. године, а за првог команданта Штаба Акције именован је Милибор Јелић. Збогболести команданта и несналажења једног броја чланова штаба и служби дошло је до промена, тако да је у другој смени 1983. године руководство омладине за команданта штаба поставило Милана Митића, а за његовог заменика Милана Смиљанића. Председник Скупштине ОРА Пожаревац био је Живадин Весић, радник фабрике кекса „Бамби” из Пожаревца.

Друга смена је комплетирала организациону шему акције, уредила насеље, обезбедила нова радилишта од нових инвеститора.

Привреда Пожаревца нашла је свој интерес кроз послове које могу да обављају омладинске бригаде, а то су: ПОТЕ „Дрмно”, Површински коп Ћираковац ВХРО, Дунав Морава, а пре свега „Путоградња”, Водопривреда и Бродарство, затим ПИК „Пожаревац”, Шумско газдинство „Дунав” Костолац, ШИК „Слободан Јовић” из Кучева.

За команданта Акције 1984. године постављен је Милан Смиљанић, а за његовог заменика новинар Миле Вељковић.

Свечано ошварање ирве смене ОРА „Пожаревац7.јул 1984.

Поврашак радне бртаде у насеље ио завршешку иреиодневноI рада

Осшрво 1985. Одржавање шумских засада

Радови у круХу Фабрике шеЋера у Пожаревцу, 1985.

Бртаде на излешу у Бео1раду. Снимак исиред Музеја ЈуГославије

Бригаде су у насеље дошле 2. јула, а 7. јул је био дан свечаног отварања који се поклапао са доласком одреда са спомен-марша. И све се то збивало на спомен брду Чачалица изнад Пожаревца.

Поред рада бригадиста на бројним радилиштима, ова ОРА је кроз ванредне активности у насељу „Осми јун" на Тулби, постала стециште културног и забавног живота не само бригадиста, већ и младих са територије Пожаревца и Браничевског округа.

Део бртаде у насељу

Преко размене програма са Републичком конференцијом Савеза омладине Србије - Комисијом за добровољни омладински рад, гостовали су „Бајага и инструктори позитивне географије", Бора Ђорђевић с „Рибљом чорбом", Стив Ханингтон, „Кербер", „Француска собарица", Драгомир Милосављевић Гула, Цига Миленковић... У области размене културних програма и у другим видовима, на овој Акцији је текла се изузетно добра сарадња са оближњом Савезном ОРА на изградњи Железаре Смедерево.

Следећих година команданти Акције били су: Милан Смиљанић 1985, Млађан Милетић 1986 и Рајко Тадић 1987. Председник скупштине ОРАје Драгиша Цветковић, а после њега Драгиша Ивковић.

Насеље на Тулби постаје место које бригаде траже за свој боравак а Пожаревац израста у град који налази своје место на омладинској акцијашкој карти Србије и Југославије.

Остварен је сан стотина бригадиста Пожаревца, који су годинама током лета учествовали на радним акцијама широм Југославије, да и они имају своју радну акцију, негују свој кадар, друже се, раде и забављају са својим вршњацима у свом завичајном граду. Песма

Пожаревцу 1раде 1де су ти бртаде,
отишле су отишле.......да 1раде

мало је губила на снази, јер су млади Пожаревљани сада радили и у свом граду, на својим радилиштима.

Радом на овој акцији развило се снажно осећање ентузијазма, другарство свуда наоколо, шала, смех, песма, дружења, обиласци културно-историјских споменика... постројавање, заставе, траса...

Пожаревачка акција није имала крупнијих капиталних инвестиција, већ велики број мањих радилишта, са разноликим пословима подесним за све узрасте учесника у њима.

Борба за кубике и ударништва нису била приоритет. Основу су чинили организовани заједнички живот и неговање духа заједништва младих. Богате друштвене активности и културно-забавни живот давао је додатни жар и благодет младим бригадистима.

Један од курсева у 1983. години (и касније) биоје - обучавање бригадиста за рад на рачунару. Тако уместо нема више курсева за трактористе, на ред су дошле нове савреме технологије, које су будућим генерацијама доста значити у раду и животу.

Милан Смиљанић

У иредаху у насељу

Уређење косина и банкина на иушу Брадарац - Дрмно

Декадне свечаносии у насељу

П Р В И . . . 83
Д Р У Г И . . . 84 и
Т Р Е Ћ И (скоро јубиларни пут) у нашем граду,

ЈЕР СТЕ ВИ ТО ТРАЖИЛИ

О Р А П О Ж А Р Е В А Ц

ЈОШ ЈЕДНО ЛЕТО УЗ ПОЗДРАВ РАДИЛИШТУ.
Прошлих смо година били први на откупу жита, градили нове канале, радовали се нежним стабљикама кукуруза, са младим горанима и онима „нешто старијим" засадили хектаре садница.
ОПЕТ ЋЕМО ТАКО. У ТО НЕ МОЖЕ БИТИ СУМЊЕ. ГЕНЕРАЦИЈА СМО КОЈА ХОЋЕ И МОЖЕ. ТИМЕ ЈЕ ВЕЋ ПОЛА ГОТОВО.
Поново ћемо својим жуљевима помоћи КОП-у и ТЕРМОЕЛЕКТРАНИ Дрмно, којима и овако, још једном — хвала за сарадњу.
Откуп жита не може бити ванредна ситуација, јер ћемо бити на улазима силоса и певати.
Морамо, хоћемо и можемо! Кукуруз је наш. Поћи ћемо у поља заједно са радницима ЉУБИЧЕВА да закидамо метлице и беремо поврће.
Има још недовршених и неизграђених путева, зато ћемо поново са ПУТОГРАДЊОМ на асфалт.
И ово ћемо лето бити млади капетани БРОДАРСТВА, коме се само радо можемо одужити.
Не можемо заборавити ни ШУМСКИ КОМБИНАТ „Слободан Јовић". Саднице су остале за нама и ницаће и ове године.
Освајаћемо и нова радилишта: Дунав и РИО Костолац, Шећерану . . .
Сигурни смо да ће наши драги пријатељи из Пожаревац — филма, Дома културе, Марксистичког центра и још многи други, учинити све да поподнева и звездане вечери не буду досадни.
ПРИЈАТЕЉИ, немојте нас превидети! И овог смо лета, са младим Сиња, Сиска, Титовог Велеса, Сплита, Зајечара и Књажевца, у граду за који живимо и радимо.
И ОВОГ СМО ЛЕТА СА ВАМА И ЗБОГ ВАС ! ! !
П.С. Нека се непоменути не љуте. Очекујемо их да нас посете. Место састанка: Наставни центар, односно, Омладинско насеље „8. јуни" Тулба. За посете смо расположени — УВЕК.

Општинска конференција савеза социјалистичке омладине и Општинска конференција Покрета горана П О Ж А Р Е В А Ц

ОРА „МК СМЕДЕРЕВО“ 1979-1990.

На почетку реализације капиталне инвестиције, изградње нове железаре - Металуршког комбината у Смедереву (Радинац крај Смедерева) организована је у 1966. и 1967. години омладинска радна акција мањег обима. О томе је писано раније.

Наставак ове акције, у ширем обиму, следи тек после десетак година. Омладинска радна акција „МК- Смедерево" трајала од 1979. до 1990. године. У првој години (1979) акција је организована као локална под називом „Топла ваљаоница", а од 1980. године акција добија савезни карактер. За десет година постојања ова акција у Смедереву је, како се каже у Извештају из 1989, дала пун допринос у изградњи објеката друштвеног стандарда и инфраструктуре у граду. Потом се наводи:

„Преко 10.000 хиљада младих људи, наоружаних срцем, крампом и лопатом, уз ударничко О-РУК, обаралоје норме, пребацивало је кубике. Ти млади људи, својим заједничким животом на траси и заједничким животом у насељу, доказали си и показали како се негује братство и јединство. Сви учесници су себе обогатили стваралачким односом према раду, према нашој самоуправној стварности. Стицали су нова и проширивали стара сазнања, афирмисали своје креативне и стваралачке способности. Знања и искуства стечена на акцији пренели су у своје средине, школе, факултете или организације у којима раде.

За све ово време друштвено-политичке организације Општине Смедерево, радни људи и грађани, а пре свега организатор, ОК ССО Смедерево, пру-

Бр1адисши Смедеревских бртада на радилишшу поред хале Хладне ваљаонице у МКС-у

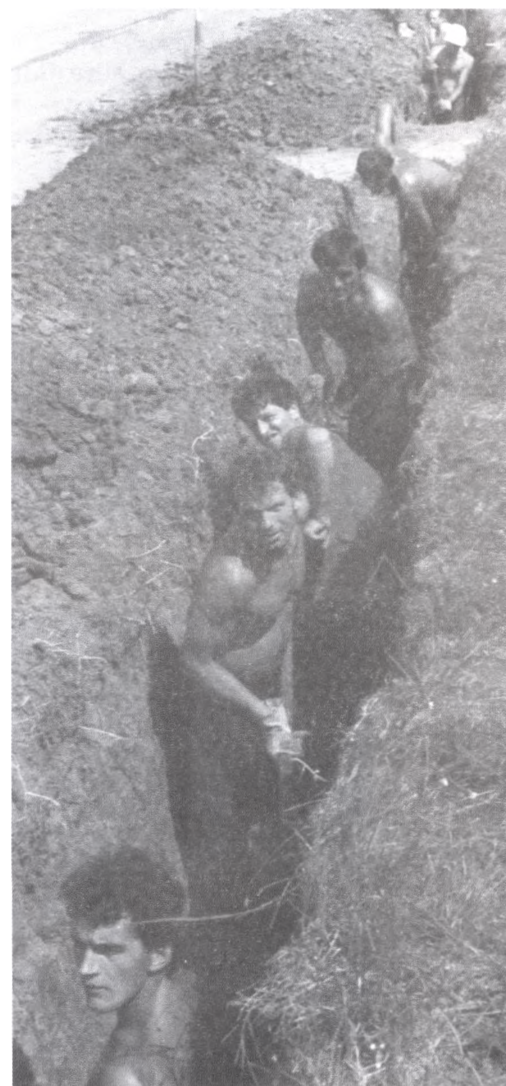

Радови на искоиу канала за потисни цевовод, 1986.

ОРБ „Џемал Биједић“ из Зафеба (Трешњевка) на ОРА „МК- Смедерево“, 1989.

жали су пуну подршку бригадирима и чинили све да њихов боравак учине лепшим и пријатнијим. Да им ова акција остане у срцима, не само по жуљевима и нормама, већ и по пријатељствима и љубавима.“*

У 1979. години, поред бригада из Смедерева, учествовале су и бригаде из Скопља и Пландишта. Командант акције је био Милан Крпан.

У 1980. години ОРА „МК - Смедерево" прераста у савезну и на њој у три смене учествују по шест бригаде и то из: Цазина, Ђевђелије, Загреба, Беле Паланке, Босилграда, Љига (I смена); Вогошћа, Београда, Суботице, Сиска, Бољевца, Загреба - Центра (II смена); Ресена, Рашке, Нове Градишке, Дечана, Крагујевца и Илијаша (III смена). Секретар акције (нови назив уместо команданта Акције) био је Радоје Глишић.

И у наредним годинама на овој акцији је учествовало у просеку по шест бригада у три смене из разних градова и места Србије и других тадашњих република СФРЈ. Секретар Акције и у 1981. и 1982. години био је Радоје Глишић, а потом се вратио назив командант и ову дужност су обављали: Будимир Виријевић 1983, Дејан Стракуш 1984. и 1985, Новица Поповић 1986, Слободан Ристић 1987. и 1988. и последње две године трајања ОРА „МК - Смедерево“, 1999. и 1990. године командантје био Средоје Павловић.

* Извештај о ОРА „МК Смедерево ‘89“, ОК ССО Смедерево, ОРА „МК Смедерево ‘89“, Смедерево, новембар 1979.

У наставку, илустрације ради, дајемо занимљиве податке из извештаја о овој акцији из 1985, 1989. и 1990. године.

У извештају о активностима у 1985. години се између осталог наглашава: „Више од свих резултата постигнутих на радилиштима значајан је податак о новим познанствима, пријатељствима започетим на СОРА „МК - Смедерево у ‘85“ која ће бити настављена. И даље ће се дружити млади Санског Моста, Пуцарева, Скопља, Плава, Копривнице, Ражња, Партизана, Сиска, Титовог Ужица, Гостивара, Сарајева, Урошевца, Медвеђе, Тузле, Руме, Загреба, неготина, Неготина на Вардару, и деца наших радника привремено запослених у СР Немачкој окупљена у бригади „Едвард Кардељ" из Штутгарда.

За време трајања акције развијена је сарадња са свим ОРА у СФРЈ, а посебно је била значајна вишегодишња сарадња ОРА „МК Смедерево" са ОРА „Делибатски песак“ и ОРА „Пожаревац".

Радне активности у 1985. години спроводиле су се у специфичним условима. Радна акција је, како се истиче, била место које је омогућило младима из 19 градова наше земље да активно учествују у борби за спровођење дугорочног програма економске стабилизације. У томе су велики допринос дала деца наших радника привремено запослених у Штутгарту и другим градовима покрајине Баден - Виртенберг, СР Немачка, која је својим радом ове године негирала ранију оцену ових бригада као „туристичких".

Са акцијашке свадбе на ОРА „МК - Смедерево" 1986. Године; слева: први пар младенаца СафеШ Плојовић из Смедерева. са младом из Тузле.а друш пар младенаца је из Гоадачца

На ОРА „МК - Смедерево у '85" радило се, између осталог, на следећим објектима: демонтажа и монтажа ограде у МКС-у: ископ канала за електрокабл за РО „Електроморава"; уређење терена око хале „Хладне ваљаонице", на Енергани и Агломерацији у МКС-у; индустријски колосек „Југопетрол"; ископ канала за канализацију за КРО „Стандард" и РО „Змај"; пут у Раљи; хортикултура у МКС-у; уређење Тврђаве...

Према извештају за 1989. годину на ОРА „МК - Смедерево '89" било је укупно 732 бригадиста у 19 бригада. Од 24.07. до 08.08.1989. године учествовала је и бригада „Комсомол" из Украјине (СССР), у чијем саставу је било 20 бригадиста.

У све три смене бригадири су радили на многим објектима и пословима за потребе више радних органиазација , месних заједница као што су: ЗГРО „ЗМАЈ", МЗ „25 мај", „Електроморава", Агломерација, Ватростална, Хладна и Топла ваљаоница, Грађевинско, Стара железара, Челичана, СИТ, Енергетика, ГРО „Рад", „ Жеграп", Техногас. У већем делу су то били земљани радови: ископ земље за каналске рововове за полагање високонапонских каблова или за дренажне канале; полагање дренажних цеви и разастирање туцаника; затрпавање канала; утовар и превоз разноврсног материјала; широки ископ рудних наслага са превозом ископа; сечење стабала, шибља, ршчишћавање терена и сл.

У збирку остварења ове акције у 1989. години дају се следећи подаци: остварено НЧ- 90.219,25; ископано земље м/3 - 14.979,74; уграђено песка м/3; разбијено бетона м/2 - 156, 80; развучено кабла м/1 - 1. 060,00; приход 4.133.173.169 дин. Укупно 732 бригадира је у просеку остварило норму са 127%, ударничку значку је добило 229 бригадира а 8 бригада је добило одговарајућа републичка признања а 3 бригаде савезна признања.

И у овој години, а и током читавог трајања акције био је веома развијен друштвени живот у насељу, реализоване су према предвиђеном плану и програму бројне и разноврсне друштвене активности: идејно-политички рад; техничко-образовне, културно-забавне, спортско-рекреативне активности и рад са пионирима...

Тако су забавни програм чиниле: бригадне вечери (укупно одржано 20); затим маскенбалови, дани љубави, „монтиране" бригадирске свадбе, другарске вечери, прославе бригадирских рођендана, избор за Први плесни пар, избор за Први глас насеља, избор за МИС и МИСТЕР насеља, вицотеке, квизови, игре без границе, дискотеке и филмотеке, поетске вечери, логорске ватре, гостовање КУД „Царина", „Костолац", „Лучани", „Телеоптик", Земун, „Косјерић", плесне групе „Пламен", тамбурашког оркестра - Ковин; учешће на литерарном конкурсу који је распи-

Командантш ОРА „МК - Смедерево '90" Средоје Павловић додељује шраку ОРА бртади „9 окшобар" из ДеспоШовца; слева командантШ Ше бртаде Новица Хумо; у позадини, здесна, водиШељ Миња СубоШа

сала Градска библиотека Смедерево (тема: „Акцијом градимо земљу и себе"); концерти популарних група „Кербер", „Галија", „Супер Челик", „Као Банг", као и наступи Гордане Захар, Снежане Ристић, Добривоја Топаловића, Биљане Јевтић, Наде Топчагић, Александра Илића, Гордане Руњаић, групе „Тунел", Кизе и

Брашимљење бртада на ОРА „МКС '89"; у овом чину учествује акцијаш веШеран из ОРБ „Хасан Кикић" из Гоадачца

Комине, Петрућија групе, „Карамела", „Семендрија", „Јерине", Маза и „Златне струне", Радоша Бајића „Црна удовица.

И у 1990. години на ОРА „МКС - Смедерево" настављеноје са сличним радним обавезама и богатим културним и спортским активностима.Тако се и извештају каже да су бригадири -укупно 447 у 12 бригада - акцијашког лета '90 радили у МКС-у и Старој железари и то на: чишћењу терена од разних предмета (метал, бетон, дрво, стакло), крчењу шибља и тршењу траве, широком ископу земље III и IV категорије са превозом ископа ручним колицима до 50м., утовару шута у моторно возило, планирању терена, ископу рупа за постављање ограде, бетонирању стубова ограде, испомоћ мајсторима при монтажи ограде, срећивању живе ограде око МКС-а, реконструкцији пруге у МКС-у, чишћењу рудних наслага са шина дизалице, чишћење постојеће ограде и израда пешачких стаза поред ограда. Натављени су послови и за потребе Техногаса, Електроморавe, као и у одмаралишту Југово и у МЗ Вучак. Остварено је НС 64. 040.94, норма је пребачена на преко 128%, а укупни остварени приходи су били 2.881. 842, 30 динара.

Занимљиво је поменути да су ове године одржани спортски сусрети ОРА у Србији у малом фудбалу, кошарци, одбојци и пикаду, а учествовале су: ОРА „Београд", ОРА „Нови Сад", ОРА „Ђердап", ОРА „Ниш", ОРА „Краљево", ОРА „Кадињача" и екипа ЈНА.

На завршетку акције (1.септембра 1989. године) уз богат културно-уметнички програм говорио је Бранко Азески, председник ССОЈ.

(П. В.)

ПИОНИРСКА РАДНА АНКЦИЈА „РТАЊ“

На иницијативу Општинске конференције Савеза социјалистичке омладине Бољевац, по први пут у Југославији је 1984. године организована пионирска радна акција „РТАЊ“ у организацији Међуопштинске конференције ССО Зајечар.

Учеснице су биле пионирске бригаде из осам општина Зајечарског региона (Зајечар, Бор, Неготин, Књажевац, Кладово, Мајданпек, Сокобања и Бољевац). У саставу сваке бригаде било је тридесетак пионира узраста од 7 до 14 година и њихови пионирски инструктори а радни задатакје био брање малина.

Позитивни резултати организовања регионалне пионирске радне акције, васпитни значај, задовољство најмлађих акцијаша и велико интересовање пионира, навелоје Председништво Републичке конференције ССО Србије да априла 1985. године донесе Одлуку о организовању пионирске радне акције „Ртањ“ као акције од републичког значаја.

Акција је осмишљена тако да код пионира подстиче и развија радне навике и одговорност, смисао за колективни живот и дружење, самосталност, иницијативу, стваралачки однос у раду, игри, забави, интересовање за нова сазнања, креативан приступ у области културе, тех*нике, спорта. Циљ акције је био и развијање хуманости* и солидарности код деце. ПРА „РТАЊ“ није организована на доходовном принципу већ је, пре свега, имала васпитни карактер.

ПРА РТАЊ је организована у три смене у трајању од по 21 дан (од краја јуна до краја августа месеца) а учесници су били пионири из свих крајева Србије. Организатори пионирских радних бригаде су биле Међуопштинске и општинске конференције ССО, Градска конференција ССО Београд, Покрајинске конференције Војводине и Косова и Метохије и РК ССО Србије.

У саставу сваке бригаде је било четрдесетак пионира и 4 до 5 пионирских инструктора (наравно увек је било прекобројних). На Ртњује било места за око 500 пионира годишње, а сваке године се за пионирску радну акцијујављало и преко 20 000 заинтересованих пионира.

Мали акцијаши су били смештени у Пионирском дому „Миодраг Сибиновић - Зоран” у насељу Ртањ, у подножју планине Ртањ, удаљеном од Бољевца 17 км.

Пионири-акцијаши чинили су бригаде:

1. ПРБ „Перица Максимовић"- ОК ССО Крагујевац (1986.)
2. ПРБ „Ужичка република“- МОК ССО Титово Ужице (од 1985. до 1988.)
3. ПРБ „Пионир“ - МОК ССО Лесковац (од 1985. до 1988.)
4. ПРБ „Бошко Буха“ - РК ССО Србије (од 1986. до 1988.)
5. ПРБ „Курир Јовица" - МОК ССО Краљево (од 1985. до 1988.)
6. ПБР „Мирко Мали“ - МОК ССО Зајечар (од 1985. до 1988.)
7. ПРБ „Курир Јовица“ - МОК ССО Ниш (од 1985. до 1988.)
8. ПРБ „Пионир“ - МОК ССО Подриње - Колубара *(од 1985. до 1988.)*
9. ПРБ „Иво Лола Рибар" - МОК ССО Смедерево (од 1985. до 1987.)
10. ПРБ „Срце срема“ - ОК ССО Сремска Митровица (1985.)
11. ПРБ „Радинка Витасовић-Лепињица" - ПК ССО Војводине, ОК ССО Сремска Митровица и ОК ССО Зрењанин (1987. и 1988.)
12. ПРБ „Скојевска" - ГК ССО Београд (1985. и 1986.)
13. ПРБ „Емин Дураку" - ПК ССО Косово и Метохија,ОК ССО Ђаковица(1987. и 1988.)

Пионирксе бртаде у сшроју

14. ПРБ„- 15“-ОКССО Аранђеловац(1985. и 1988.).
15. ПРБ „Бамби“ - ОК ССО Пожаревац (1988.)
16. ПРБ „Милан Мијалковић" - ОК ССО Светозарево (1988.)
17. ПРБ „Вита Поп Јорданов" - ОК ССО Штип (1985.)

„Најупечатљивије на ПРА је било да смо и ми били деца, а старали смо се о деци“ (Слађана Богдановић, командант ПРА „РТАЊ '86“).

Пионирски дом “Миодра1 Сибиновић - Зоран"

Ту констатацију потврђује податак да је највећи број пионирских инструктора у бригадама, штабу и служби пионирске радне акције било узраста од 15 до 18 година (80%).

- Параћин, круг РО “Пилана“, РО „Емона“, кеј реке Арнауте у Бољевцу, затрпано је неколико километара цеви за водовод у Бољевцу и друго. А радило се само 4 сати дневно.

РезулШати су осШали забележини на папиру а задовољсШво рада и дружења на Шраси понели суучесници пионирске радне акције у живоШ.

Друштвене активности на ПРА РТАЊ пружиле су приликуда, у области културе, информисања, идејно-политичког рада, спорта и физичке културе, техничко-образовних активнисти, пионири(деца) покажу да сами могу организовати свој живот на акцији.

Културно-забавне активности на пионирској радној акцији „Ртањ" су се одвијале у поподневним и вечерњим часовима и то кроз следеће садржаје: пионирско посело (упознавања, рођенданско, бригадирско, дириговано...), посело штаба и службе акције под називом “Велики за мале“, избор најбољег плесног пара, мис и мистера, првог гласа Ртња, маскенбала, диско вече.

За мале акцијаше је био отворен и “мини биоскоп" у коме су приказивани играни и цртани филмови (Бошко Буха, Кременко, Дружина Пере Квржице, Чарли Чаплин, Необично јунаштво, Јагуаров скок, Брејкденс).

Курс за компјутере и употребу видео опреме, фото курс, курс борилачких вештина, прве помоћи, ритмичка секција, школе фудбала и кошарке, школа извиђача, обука за руковање противпожарним апаратима и сличне

У иионирском насељу

Они су били одговорни млади људи - омладинци којима су њихове организације и родитељи пионира с поверењем поверили бригу о најмлађим акцијашима.

Једна од специфичности пионирске радне акције „РТАЊ“ огледала се и у радном задатку пионира - бригадира који је био прилагођен узрасту деце од 7 до 14 година а са циљем да се стекну радне навике. Заједничко ангажовање, равномерна међусобна расподела послова (посебно између дечака и девојчица и између млађих и старијих пионира) и међусобно помагање у раду без ривалства, зависти и лажне солидарности било је полазиште за свакодневно планирање радног задатка и начина његовог реализовања.

Резултати јесу најбољи показатељи радног ангажовања учесника акције али сујош значајнији атмосфера и расположење на траси. Жеља пионира да буду прави акцијаши, одразила се и на њихове радне резултате.

За пет година трајања пионирске радне акције убрано је 40 т малина, уређена је парк шума на Ртњу површине 24 ха, трим стаза и скијалиште на Ртњу, банкине на регионалном путу Бољевац - Ртањ и магистралном путу Бољевац

активности испуњавали су слободно време акцијаша.

Литерарна, драмска, музичка, ликовна, ритмичка и рецитаторска секција (радионице) само су неки од облика креативног ангажовања пионира. Окупљале су надарене и заинтересоване пионире и омогућавале им да

Пионирска радна бртада „Бошко Буха“

покажу шта знају и умеју, али и да нешто науче. Најуспешнији радови и продукти радионица представљени су у оквиру културно-забавног програма и осликавали бригадирски живот, акцијашке доживљаје са трасе, утиске о акцији...

Пионирска бриХада креће на радилишше

Уместо класичних политичких школа за пионире, организована су „причалишта" на којима су, кроз разговор, обрађене теме: Пионири-хероји мога краја; Пионири у НОБ-у; Мир, слобода, радост, љубав; Пионири на омладинским радним акцијама; ОРА и ПРА; Пионир сам тим се дичим. Теме причалишта су биле и другарство, прва љубав, искреност, однос родитеља према деци.

Прослављали су пионири на Ртњу и значајне датуме из историје НОР-а, Дан рудара, дружили се са учесницима Каравана мира и солидарности (припадницима покрета СВАПО и ПЈ10), креирали своје поруке мира, организовали изложбе "Мировно ћоше" и логорске ватре. Теме квиза знања су биле: Савез пионира Југославије; Вук Стефановић Kраџић; 1000 зашто-1000 зато; Пионири у НОБ-у.

Учесници ПРА „РТАЊ" су обилазили историјске и културне споменике Тимочке крајне (локалитет Ромулијана, Народни музеј у Зајечару, Музеј бакра у Бору) Сокобању, као и омладинске радне акције "Ђердап", „Аутопут", „Неготин".

Сваке године су пионири на Ртњу били домаћини омладинским радним бригадама које су биле састављене од деце наших радника на привременом раду у иностранству (СР Немачка, Француска...).

На Ртњу су гостовали популарни певачи домаће музике таленти музичке школе из Ћуприје, глумци, песници, дечија позоришта, најпознатије музичке групе тог времена (Рибља чорба, Кербер, Последња игра лептира, Галија, Алиса, Зана, Златни прсти...), културно уметничка друштва Зајечарског региона и општине Бољевац.

Посебно се водило рачуна о здравственој заштити и здрављу деце. Санитети у бригадама и на акцији радили су по инструкцијама лекара и пратили здраствено стање сваког акцијаша, што је било неопходно јер се радило о деци.

„Здравље и васпитање пионира било нам је на првом месту" (Горадана Радаковић командант ПРА „РТАЊ '87").

У току акције највише проблема је било са жуљевима, огреботинама, упалама мишића, сунчаницом и лаким опекотинама.

На захтев штаба пионирске радне акције, Дом здравља у Бољевцу урадио је, на почетку и на крају сваке смене анализу општег здраственог стана учесника акције. У извштају Дома здравља између осталог стоје и следећи налази лекара: „Познато је да боравак на висини (планини) подстиче и хематопоезу тј. појачано стварање црвених крвних зрнаца. Пратили смо раст телесне тежине и хемоглобина у свакој смени акције. После 21. дана боравка на акцији, раст телесне тежине од 0,5 до 2 и више килограма евидентирано је у 43% малишана а 57% малишана је имало неизмењену телесну тежину. Резултати показују да је код 80% малишана дошло до повећања хемоглобина од 5 гр. по литру до 20 и више гр. по литру. У 20% малишана, хемоглобин је остао непромењен."

Потврдјено је да боравак у висинским условима од 700 до 1000 м надморске висине уз одређен начин исхране и режим дана има благотворно дејство на здравље деце.

Да на Ртњу све функционише на најбољи могући начин старали су се команданти акције:

1. Звонко Шајић - командант 1984. год., рођен 1961. у Бољевцу.
2. Мирјана Предић - командант 1985.год., рођена 1965. у Бољевцу.
3. Слађана Богдановић - командант 1986.год., рођена 1962. у Зајечару.
4. Гордана Радаковић - командант 1987.год., рођена 1964. у Зрењанину.
5. Светлана Мацура - командант 1988.године, рођена 1960. у Аранђеловцу.

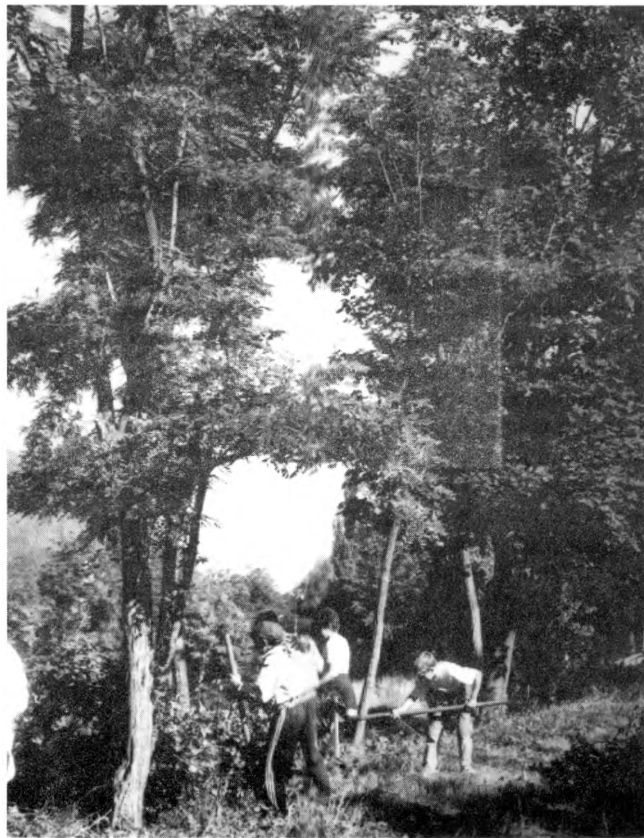

Парк шума на Ршњу

Радови иоред иуша

Малињак

Освајање врха иланине

Свечана колона на иола1ању венаца на сПоменике учесницима НОБ-а

Заслужена маренда за ударнике

Брашимљење бришда

Са маскенбала

Организовање пионирске радне акције „РТАЊ" помогли су републичке и регионалне самоуправне интересне заједнице, општина Бољевац, радне и друге организације општине Бољевац и Зајечарског региона (ООУР „БРЕЗОВИЦА", РО "ПИЛАНА", РО „ЕМОНА", ИМТ Бољевац, РМУ Боговина, КТК Зајечар, ИМПАЗ Зајечар, НОЛИТ, Рдар-Мајданпек, ПОРЕЧ - Доњи Милановац, Народна техника, спортски клубови и друштва, извиђачи...) као и омладинске радне акције „Ђердап",Ауто-пут","Копаоник", „Ниш", „Смедерево", „Пештер".

Ртањ је тих година порастао за једну младост, а та младост на Ртњу доживела најлепше тренутке свог детињства и понела успомене, за цео живот, у 21. век.

Гордана Радаковић Србуловић
Слободан Србуловић

Водоноша - коме се сви радују

Пионирско иосело

ОРА „ВРАЊЕ“ 1979-1988

Десетогодишња ОРА „Врање“ је почела 1. јула 1979. године. Свечано отварање ове Акције је одржано у Образовном центру „Владимир Вујовић - Вујо“ у Врању. Пред 150 младића и девојака (и пионира) говорио је Никола Гргур, командант ОРА „Врање 79“:

„Огроман је значај омладинског добровољног рада. Захваљујући томе омладина је променила лик наше земље. Саграђено је много нових објеката, хиљаде километара модерних путева и железничких пруга, подигнуто много мостова, више спортских објеката. Због свега тога, као и чињенице да су радне акције својеврсне школе другарства, братства и јединства, ОРА данас имају непроцењлив значај“ - рекао је командант.

Врање - ценшар 1рада

На отварању радова биле су постројене три бригаде: из братског Куманова на ово ватрено крштење дошла је бригада „Христијан Тодоровски - Карпош", а из далеке Подравске Слатине, из подравских равница, у Борино Врање стигла је бригада „Никола Миљановић - Караула". Њима се придружила врањска бригада „Сима Погачаревић", чији је командант био Небојша Крстић.

Тајне тог бригадирског лета „Врањске новине“ су забележиле: бригадисти су радили на уређењу Градске реке и Спортско-рекреативног центра, где се сваког дана разлегало чувено бригадирско-хоорук, сви планови пребацивани. Вредност тих радова износила је 1.500.000 динара.

Радило се само уједној смени, што је за почетак било сасвим довољно, а најбоље резултате показала је бригада из Врања.

Забележено је да је просечна старост на овој акцији била 16 година. Најстарији бригадист био је Саво Милојевић, професор историје из Подравске Слатине, а најмлађи десетогодишњи Бобан Станчев, ученик III разреда основне школе из Врања.

У насељу се живело као у једној великој породици. Свуда се чула песма и поклици.

На овој ОРАје гостовао КУД „Иво Лола Рибар" из Београда.

Бригадисти су један дан радили за Црногорско приморје, које је само пар месеци раније погодио катастрофални земљотрес.

Радилишше из 1979.

[99] Већи део текста чине изводи из књиге *Волим ше зелено* Радомана Ирића и Србољуба Николића, ОРА „Врање 1979-1988.

Тог лета је 30 бригадиста дало крв, односно сваки пети учесник Акције.

Прво акцијашко лето у Врању завршено је 28. јула. Забележено је да се чак 17 омладинаца и омладинки из Врањске бригаде „Сима Погачаревић“ окитило ударничким значкама.

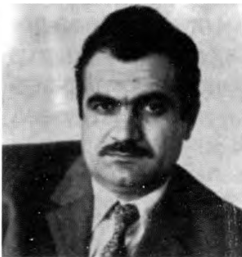

Тог завршног дана бригадистеје поздравио, захвалио им се на ономе што су даривали Врању и пожелео им срећан повратак у њихова места, Драгољуб Митић, председник Скупштине општине Врање.

Дра1ољуб МиШић

НИКОЛА ГРП/Р,

Први командант ОРА „Врање“

Овом функцијом сам био почашћен у време када сам имао велико акцијашко искуство, у време када је читав овај град живео за акцију. О ОРА „Врање" тада се бринуло свакодневно, комплетно врањско руководство. Радило се са таквим жаром да је шесторо људи у Служби акције, а ту убрајам и себе, решавало сва питања за 150 бригадиста. За то нисмо тражили ни динара.

Да ли се могло само ентузијазмом стићи до акцијашких резултата и динара? Наравно, те године смо применили и друге принципе, пре свега „минимум трошкова". Примера ради, приликом гостовања КУД „Иво Лола Рибар" из Железника, договорили смо следеће: „Ми вама конак и храну, а ви концерт бригадистима". Другачије није могло бити јер ни пара није било. Слично је било и са том популарном акцијашком репрезентацијом. Знам да смо имали квоту од три литра пића за месец дана.

Кревете и алат у насељу, у Средњој школи „Владимир Вујовић Вујо", добијени су од Републичке конференције ССО.

Чега се још радије сећа из 1979?

Имали смо праву „епидемију" ударничких значака, чак 50 на 150 бригадиста, па смо могли да наградимо и нашег референта за „зезање" тада пионира Бобана Станчева за то што нас је умео у свако доба да насмеје. Наш референт за спорт је појео чак 10 кила банана, наш друг „Румун" за дан је ископао 19 кубика земље у кориту Врањске реке. Сви смо били солидарни када смо ми из Штаба хтели да удаљимо једног младића са акције због новог испада. Одговор све три бригаде били су песма и плакање, а наша одлука је повучена.

Први и најстарији међу командантима ОРА „Врање", Никола Гргур, рођен је 1949. године. Био је наставник матерњег језика, али је много више живео за Акцију. Преко својих младих плећа превалио је 20 смена, четири пута био на челу Омладинске радне бригаде „Сима Погачаревић" из Врања, а једном и први човек ОРА „Врање" - 1979. године. Добитник је Седмосептембарског јавног признања за Дан ослобођења Врања и дао је допринос успеху ОРА „Врање 81".

ОРА „ВРАЊЕ 80“

Друго омладинско лето било је и прво савезног карактера у Врању. Уместо прошлогодишње три, на ОРА „Врање 80“ учествовало је чак 18 бригада. Све припреме су обављене на време, тако да је 8. јуна на трасу изашло шест бригада прве смене.

Тог лета 941 бригадиста радили су на уређењу Спортског центра, регионалном путу Доње Требешиње - Барелић, уређењу Врањске реке и улице Васе Смајевића. На тим објектима, уграђено је 155.724 норма-сата, а вредност радова износила је 8,548.492,70 динара.

Тога лега радни ефекти по сменама били су следећи: Прва смена 149,73, друга 156,02 и трећа 142,27 процената. А на нивоу целе Акције, задаци су остварени са 149,27 одсто.

У првој смени најбоље резултате су постигли ОРБ „Шиме Курелић - Икан" са Раба, са 173,83 одсто, што ће бити и најбољи резултат тог лета у Врању, и ОРБ „Шибенски хероЈ“ из Шибеника, са 164,11 одсто. Овим бригадама су, за њихове свеукупне резултате, додељена највећа признања - *Трака акције.*

У другој смени боље од осталих су биле бригаде „Јосип Краш“ из загребачке општине Медвешћак и „Милан Муњас“ из Уба. И њима су, наравно, додељене *Траке акције.* Напокон, у трећој смени најбоље резултате на траси оствариле су бригаде „Иван Стефановић - Срба“ из Смедерева и „Јулске ватре" из Даниловграда. *Траке акције* у овој смени додељене су бригади из Смедерева и бригади „Козара“ из Босанске Градишке.

Веће радилишше у 1980.

Више од половине бригадиста (чак511) били су ученици. Просечна старост свих учесника била је тек 18 година. У извештају Акције за ту годину записано је да су бригадисти остварили укупан приход од 8,548.472 динара, односно добит 444.514 динара.

У области друштвених активности тог лета је такође учињено доста. Политичку школу је успешно завршило 375 бригадиста. Организована су бројна предавања, округли столови, квиз такмичења, сусрети са борцима, спортска такмичења.

Укупно, 482 бригадиста понели су из Врања дипломе о завршеним курсевима аутомеханичара, возача „Б“ категорије, фото-курса, радио-аматера, затим у џудоу, каратеу...

На ОРА „Врање 80“ су учествовале:

I смена: ОРБ „22. септембар" - Кладово, ОРБ „Орце Николов" - Скопље, ОРБ „Прва посавска" - Орашје, ОРБ „Раковички мотори" - Раковица (Београд), ОРБ „Шибенски хероји" - Шибеник, ОРБ „Шиме Курселић - Икан" - Раб;

II смена: ОРБ „Босанка“ - Илиџа (Сарајево), ОРБ „Братство-јединство“ - Подујево, ОРБ „Бранко Бајић“ - Инђија, ОРБ „Јосип Краш“- Медвешћак (Загреб), ОРБ „Милан Муњас“ - Уб, ОРБ „Миомир Бркушанац - Мишко“ - Београд;

III смена: ОРБ „Добринка Богдановић" - Бабушница, ОРБ „Иван Стефановић - Срба“ - Смедерево, ОРБ „Јулске ватре" - Даниловград, ОРБ „Козара" - Босанска Градишка, ОРБ „Младост" - Кнић - Златар Бистрица, ОРБ „Олга Бан“ - Пазин.

ЗБОГ ЛЕПОТЕ КРАМПА И ЛОПАТЕ

Од пасуља и младе салате
више волим да бирам алате

Најлепше се цуре зауставе
да пробају алате и справе

Ухвати се девојчица свака
за средину дршке од будака

Око крампа и ћускије мушке
једна другој налупаше ћушке

Побише се као за медаљу
свака хоће згоднију држаљу

Због лепоте крампа и лопате
и најбољи другари се млате

Миљенко Журборски

МИРОСЛАВ СТОЈАНОВИЋ
Руководилац Акције

Акција 1980. била је успешна у сваком погледу, иако се радило на више различитих објеката: спортски центар, корито градске реке и пут Врање - Барелић.

Имали смо изузетно јаке бригаде, тако да је често већи проблем био обрачун од остварења норме. Изгледа невероватно, али се ишло и преко 250 процената.

Мирослав Стојановић је рођен 1952. године у Врању. По занимању виши стручни сарадник организације рада, по појасу (црни, други дан), мајстор карате спорта, по хуманости 23 пута добровољни давалац крви, има 13 савезних акција, а по два пута је био компандант врањске бригаде и акције. Добио је два акцијашка признања, Плакету СОРА Врање и Плакету РК ССО Србије.

ОРА „ВРАЊЕ 81“

Први „напад“ на голети

У трећој години од постојања ОРА „Врање“ младићи и девојке су радили на пошумљавању голети у општини Врање на Бесној Кобили. Улогу инвеститора преузела је Шумска секција Врања.

Са радилишша у 1981.

Од те године бригадисти из 20 градова, организовани у 18 бригада, су смештени у тек завршеном Дому ученика и студената „Сима Погачаревић" у Врању, са конфорним шестокреветним спаваонама. Дом је располагао свим пратећим објектима за угодан боравак. Ту су, такође, били спортски терени, базен и просторије за друге активности. Исхрана је и овог пута организована у сарадњи са Угоститељском радном организацијом „Врање".

ОРБ-УЧЕСНИЦЕАКЦИЈЕ

I смена:

ОРБ .Димитар Беровски[11] - Берово, ОРБ „Ђуро Ђаковић" - Ново Сарајево, ОРБ „Ђуро Стругар" - Савски Венац (Београд), Чрномерац (Загреб), ОРБ „Јелић Добросав - Боса" - Азања, ОРБ „Петар Зечевић“ - Бенковац, ОРБ СОУР ШИГ1 „Нови Дом‘‘ - Крушевац;

II смена:

ОРБ „Братство-јединство“ - Лозница - Иванић Град, ОРБ „Даница Кораћ“ - Грубишно Поље, ОРБ „Ђорђе Симеоновић[1]' - Бољевац, ОРБ „Кирил и Методиј“ - Скопље, ОРБ „Мухарем Шемседини" - Урошевац, ОРБ „7 секретара СКОЈ-а“ - Раковица (Београд;

III смена:

ОРБ „Маршал Тито“ - Сарајево, ОРБ „Мика Боснић" - Титов Дрвар, ОРБ „Милан Мравље“ - Шишка (Љубљана), ОРБ „Перо Поповић - Ага“ - Титово Ужице, ОРБ „Петар Жалац“ - Деспотовац - Слуњ.

У првој смени најбоље резултатеје имала бригада „Нови дом“ из Крушевца, са 137,12 одсто, испред „Ђуре Ђаковића“ из Сарајева са 131,45 одсто. Уз ове две, *Трака акције* је припала и бригади „Петар Зечевић“ из Бенковца.

Друга смена је знатно премашила резултате прве, о чему говори и проценат норме од 149,93 одсто. Свим бригадама је припала *Трака акције.*

Таквим укупним резултатима највише су допринеле бригаде „Братство-јединство“ из Лознице и Иванић Града (170,50) и „Седам секретара СКОЈ-а“ из београдске општине Раковица (167,42).

Бригаде треће смене оствариле су просек норме од чак 180,45 одсто. Најбоље резултате су постигли Бригада „Перо Поповић - Ага“ из Титовог Ужица која је остварила норму са 226,40 одсто - то је и рекорд за те три смене у конкуренцији 39 бригада. Нешто слабији резултат имали су младићи и девојке из љубљанске општине Штимље, иначе сврстани у бригади „Милан Мравље“. Њихов учинакје био 214,31 одсто.

Укупни резултати тог трећег бригадирског лета били су следећи: 924 младића и девојке су остварили 131.926,04 норма-часа, пошумили 854, а однеговали још толико хектара голети. Засађено је преко два милиона садница бора, јеле и смреке. Укупна вредност свих радова износила је 16,690.000 динара, што је било нешто преко плана, а норма је извршена са 149,58 одсто.

Информисање о акцији

Акција у Врању и оно што се на њој збива, редовно је била предмет пажње бројних средстава информисања. Тако су одавде исписане многе новинске странице, забележени и емитовани бројни радио и ТВ прилози и емисије. Свеје, наравно, допринело даљој популаризацији и афирмацији ове Акције, града и целог краја.

Додајмо такође да је на Акцији направљено више билтена, зидних новина и радио емисија на бригадирском разгласу.

ОРА „ВРАЊЕ 82“

У знаку недаћа

Те 1982. године на ову акцију дошле су некомплетне и неприпремљене бригаде. Свака трећа бригада је дошла некомплетна. Тако је, из братског града Цетиња, у Врање стигла „бригада" у којој су били тек 24 младића, девојке, пионира или пионирке. Из Свилајнца у Врање је стигла бригада са 35 чланова. И бригада „Братство-јединство“ из Ваљева и братских градова Јајца, Копра, Никшића, Прилепа и Задра била је некомплетна, као и бригаде „Браћа Тасковић“ из Гаџиног Хана и „Франц Шавли - Медвед" из Толмина.

У Извештају је такође забележено да је половина бригада дошла неприпремљена и неспремна.

И трећи, крупан проблем је неприпремљеност инвеститора - Шумске секције из Врања. У Извештају ко-

Дом ученика и сшуденаша „Сима ио!ачаревић“, у време Акције - омладинско насеље

ји је Скупштина акције прихватила, стоји да парцеле за пошумљавање нису биле прецизно утврђене, а није их ни било довољно. До неких парцела нису били изграђени путни правци, тако да су бригадисти пешачили по неколико сати до места пошумљавања. Напокон, кубурило се, не ретко, и са садним материјалом, кога је често недостајало.

Но, и поред свих недаћа, не може се рећи да су радни резултати младића и девојака били тако лоши. Истина, они су тек за проценат били слабији од претходне године, али је укупна оцена тог лета повољна.

Укупно 18 бригада тог лета је у Врању остварило је норму од 148,75 одсто. Томе су највише допринеле бригаде прве смене, међу којима су се посебно истакле „Вострел Васлав - Васо“ из Вировитице и „Братство-јединство“ - бригада састављена од младих општина Врачар и Дубрава из Београда и Загреба. Због добрих укупних резултата, све бригаде су добиле *Траку акције,* здружена бригада из Београда и Загреба предложена је за признање „Панчићева оморика", а за највише бригадирско признање, Плакету „Вељко Влаховић", предложени су младићи и девојке из Вировитице.

Резултати друге смене били су слабији од прве, али је зато бригада „Слободан Бајић - Паја“ из Руме имала тог лета најбољи резултат на ОРА „Врање“ -178,88. Иза ње, само за један стоти део мање, односно извршењем норме од 177,60 одсто, била је бригада „Благоје Паровић“ из Невесиња. Тог лета су ове две бригаде предложене и за највиша републичка и савезна признања.

У другој смени акцијаши који су пошумљавали голети у околини Врања, постигли су вредне резултате. У близини Врања пошумљеноје 212 хектара голети, тако да је у целини измењена слика ове површине. Уз то, акцијаши су, борећи се са невременом, само током једног дана ископали канал за довод воде у основну школу у Барелићу.

На ОРА „Врање 82“, најслабије резултате имала је трећа смена. Штета, имамо ли у виду да је у њеном саставу била једна бригада која је пленила како на траси, тако и у друштвеним активностима. Међутим, она као да није била мотивисана за бољи укупан резултат јер је радила са бригадама које су углавном испод просека. А, реч је о бригади „Зија Диздаревић" из Фојнице чије ће се присуство дуго памтити овде у Врању. Уз њу, боља од осталих, тог трећег дела Акције, била је бригада „Коце Металец" из Скопља.

Млади су тога лета у месним заједницама Лепчињце и Пољаница пошумили 655 хектара, а 850 однеговали, иако им временске прилике нису биле наклоњене.

ОРБ на ОРА „Врање 82“

I смена: ОРА „Братство-јединство“ - Врачар (Дубрава), ОРА „Вацлав Вострел - Васо“ - Вировитица, ОРА „Живан Маричић" - Краљево, ОРА „13. новембар" - Цетиње, ОРА „Ужичка Република“-Титово Ужице, ОРА „Франц Шавли - Медвед“ - Толмин;

II смена: ОРА „Благоје Паровић“ - Невесиње, ОРА „Братство-јединство" - Ваљево и братски градови Јајце, Копар, Никшић, Прилеп и Задар, ОРА „Велизар Станковић - Корчагин“ - Крушевац, ОРА „Владимир Илич Лењин“ - Палилула (Београд) - Медвешћак (Загреб), ОРА „Јозо Шћурла" - Имотски, ОРА „Слободан Бајић - Паја“ - Рума;

III смена: ОРА „Браћа Тасковић" - Гацин Хан, ОРА „Душан Сковран" - Београд, ОРА „Зија Диздаревић" - Фојница, ОРА „Иво Лола Рибар" - Чукарица (Београд), ОРА „Коце Металец" - Скопље, ОРА „Лаза Стојановић" - Свилајнац.

ОРА „ВРАЊЕ 83“

За пет година постојања ОРА „Врање“ ово је било, по много чему, најмршавије бригадирско лето. По радном резултату пре свега, јер је 18 бригада, са 810 бригадиста, те 1983. године, норму испунило са свега 125,53 одсто, што је било непримерено духу младих и њиховој улози и задацима на радним акцијама.

Инвеститор - Шумско газдинство, што из субјективних, што из објективних разлога, није на време обезбедио парцеле за пошумљавање. Дешавало се да су грађани месних заједница, где су бригадисти радили, реаговали и правили сметње. Друго, неки путеви нису би-

ли прокопани, тако да су бригадисти и овог лета били принорани да пешаче до парцела за пошумљавање. И треће, садни материјал је стизао нередовно.

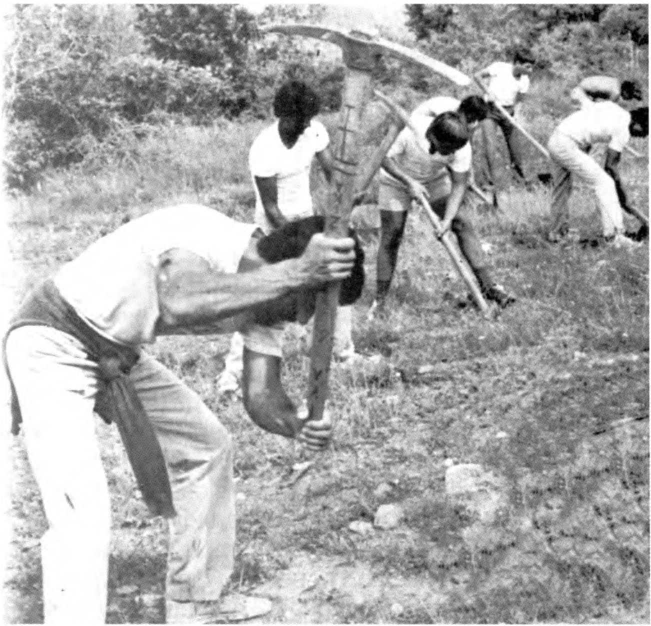

Са радилишша у 1983.

У првој смени радиле су чак четири некомплетне бригаде. Тада се догодио и један кикс који је остао усамљен у 10-годишњој историји ОРА „Врање". Наиме, после једног неспоразума, бригада „Мара Спасојевић" из Новог Пазара, незадовољна свим разговорима, напустила је насеље. Тај немио догађај збио се само неколико дана пре завршетка прве смене, у којој је норма остварена са солидних 164,44 одсто, па је свима њима припала *Трака,* као највеће признање Акције.

Омладинску радну акцију „Врање 83" недаће су почеле да прате малтене од самог почетка. Пред сам крај прве смене, када су скоро сви одахнули, јер је на радилишту кренуло добро, догодило се нешто неочекивано, нешто што је све избацило из колосека. Са акције је искључена ОРБ „Мара Спасојевић" из Новог Пазара и одузета сујој сва појединачна и колективна признања. До овог немилог догађаја је дошло јер су бригадисти из Новог Пазара ујутро 30. јуна изјавили да неће на радилиште, јер им је наводно приликом обрачунавања резултата за претходни дан закинуто, а да је истовремено форсирана бригада из Бановића.

У другој смени све бригаде су дошле комплетне, али тотално неприпремљене за напоре који се сусрећу на акцијама горанскогтипа. То сејединo не може рећи за бригаду „Борис Кидрич" из Лукавца, која је, у правом смислу те речи бриљирала како у другој смени, тако и у на овом целом акцијашком лету у Врању. Штета је једино што уз себе није имала иоле достојније ривале, но и поред тога, њен резултат је био 175,32 одсто. Другопласирана бригада „Тоза Драговић" из Крагујевца је норму остварила тек са 128,35 одсто.

Црну серију тог лега заокружила је трећа смена у којој је шест бригада норму остварило тек са 100,81, што се више није поновило у Врању.

ОРБ на ОРА „Врање 83"

I смена: ОРБ „Бакар" - Бор, ОРБ „Благој Горев" - Титов Велес, ОРБ „Ђуро Ђапић - Ђукета" - Сињ, ОРБ „Ђубо Зорица" - Биоград, ОРБ „Мара Спасојевић" - Нови Пазар, ОРБ „7. новембар" - Бановићи;

II смена: ОРБ „Борис Кидрич"-Лукавац, ОРБ „Братство-јединство" - Алибунар, ОРБ „Браћа Рибар" - Нови Загреб, ОРБ „Мика Митровић" - Богатић, ОРБ „1. април" - Београд, ОРБ „Тоза Драговић" - Крагујевац;

III смена: ОРБ „Братство - јединство" - Инђија - Маглај, ОРБ „Даме Груев" - Демир Хисар, ОРБ „Јосип Шоша - Мажар" - Бања Лука, „Младост" - Косовски Камен - Врање, ОРБ „Нотрањски одред" - Церкница, ОРБ „Тодор Ципковски" - Тетово.

ЗОРАН СТАНКОВИЋ

„Дај нам мало кише
- не може се више"

Први је носилац титуле командант СОРА „Врање". Али, ту титулу није било лако носити када човека задесе 9 узастопних кишних дана и то још у првој смени...

- Јуна 1983. године, на прагу лета, просто су лиле кише. Целе декаде живот се одвијао искључиво у насељу, а да несрећа буде већа, морали смо да укључимо централно грејање. Дани су пролазили, на трасу нисмо могли изићи ни случајно. Сећам се, ја и мој заменик за радилиште, Бане из Књажевца, сваке вечери смо излазили на плато насеља, упирали поглед ка небу, али слабе вајде. Насељем се већ орила песма: „Дај нам мало кише, не може се више..."

- Не рачунајући те кише, сметала ми је битка за признања по сваку цену. Због тога, али и услед недограђености критеријума, имали смо конфликт између бригада из Новог Пазара и Бановића. То је оставило тамну мрљу на лето 83. Када је, као и увек, живело безгранично другарство међу младима из разних крајева земље, за логорске ватре, песме и сузе на растанку.

ОРА „ВРАЊЕ 84"

У три смене, 18 омладинских радних бригада, са укупно 810 бригадиста, постигли су радне резултате који дуго неће бити премашени. Радећи у изузетно тешким условима, заправо, на изванредно тешким теренима, они су тог лета норму „убили" са 174,16 одсто - чак 25 одсто више од, до тада рекордне 1981. године. Тако је садницама бора, јеле и смреке, заоденуто 667 хектара голети на територији општина Врање, Бујановац, Трговиште и Босилеград, а још 600 хектара однеговано.

У првој смени једна бригада је дошла некомплетна, а у другој чак три. Али, бригом домаћина, све су оне касније „докомплетиране" и тако стављене у равноправан положај са осталима.

Но, без обзира на све, у првој смени су постигнути сасвим добри резултати. Испуњењу радне норме од 140,63 одсто, највише су дорпинели младићи и девојке Бригаде „Братство-јединство" састављене од радника СОУР-а „Југодрвокомбинат" и „Браћа Радић" из Копривнице. Први су свој задатак испунили са 159,35, а други са 152,30 одсто. Само нешто слабије резултате имала је Бригада „Тика Марић" из Мионице.

му са 202,84 одсто, што до тада није забележено на овој Акцији. Томе су посебно допринели младићи и девојке из бригаде „Јован Шербановић" из Жагубице, са резултатом од 263,5 одсто. Због тога су предложени за највише акцијашко признање у земљи. Они су својим првим пратиоцима, Бригади „Игмански марш" из сарајевске општине Илиџа, побегли за преко 40 процената. Сарајлије су, иначе, оствариле резултат од 220,05 процената и стекли право да их организатор предложи за републичко признање. На четвртом месту са 190,65 одсто, пласирала се Бригада „Иво Лола Рибар" из Београда, а на пето Бригада „Радоје Вујошевић" из Сврљига са високих 188,81 одсто.

Тр1овишше

У другој смени пуним сјајем су заблистале бригаде које су у Врање стигле из Хаџића код Сарајева, београдске општине Савски Венац и из Крушевца. Оне су се наизменично утркивале, тако да је друга смена остварила резултат који до тада није био постигнут у Врању, па су радну норму све бригаде извршиле са високих 178,83 одсто. Најбољи су били бригадисти који су дошли из Хаџића, са 248,94 одсто.

Остварени изванредни радни резултати

Бригадирско лето 1984. године, остаће запамћено по сјајним резултатима на ОРА „Врање". Иако се радило на изузетно тешким теренима, тадашњи резултати су засенили све оне који су постигнути за 10 година ове Акције.

Међутим, један вреди посебно истаћи јер је до сада остао непоновљив и необорен. Наиме, у утирак, 31. јула, ударног дана, ОРБ „Слободан Принцип Сељо" из Хаџића код Сарајева, остварила је норму са 480,00 одсто. Радило се иначе на изузетно тешким и неприступачним теренима, који се зову „Љута страна", „Масуљска чука".

Тиме је бригада „Слободан Принцип - Сељо" предложена за највише савезно акцијашко призанње - Плакету „Вељко Влаховић". Други су били младићи и девојке из Бригаде „Иван Милутиновић" из Београда, са 203,72 одсто, чиме су били предложени за признање РК ССО Србије. У оштрој конкуренцији, високим процентом од 186,12 одсто, Бригада „Милоје Закић" из Крушевца, морала се задовољити трећим местом.

У трећој смени резултатима су надмашили све претходне.

Иако је шест бригада, од којих су три у Врање стигле некомплетне, тог месеца су оствариле просечну нор-

Додајмо на крају да је тог лета у бригадирском насељу - Дому ученика „Сима Погачаревић", где су бригадисти били смештени, све функционисали беспрекорно. Млади су били смештени у собе са 3,4 и 5 кревета, свака бригада је имала свој павиљон, а храна је била веома добра. И ове године, као и свих досадашњих, Саобраћајна радна организација „Јединство" из Врања, која је превозила бригадисте до трасе и назад, веома је добро обавила свој посао.

Тако је, веома добар утисак о ОРА „Врање 84" са свим овим био у потпуности заокружен на задовољство свих.

ОРБ на ОРА „Врање 84"

I смена: ОРА „Браћа Радић" - Копривница, ОРА „Драган Марковић" - Рашка, ОРА „Др Тихомир Остојић" - Чока, ОРА „Југодрвокомбинат" - Београд, ОРА „Тика Марић" - Мионица, ОРА „Христијан Тодоровски - Карпош" - Скопље;

Омладинско насеље у Тр1овишшу

II смена: ОРА „Иван Милутиновић" - Савски Венац (Београд), ОРА „XI конгрес СКЈ“ - Сплит, ОРА „Кирило и Методије" - Скопље, ОРА „Милоје Закић“ - Крушевац, ОРА „Слободан Принцип - Сељо“ - Хаџићи (Сарајево), ОРА „Ружица Васикић" - Палилула (Београд);

III смена: ОРА „Вељко Влаховић“ - Винковци, ОРА „Иво Лола Рибар“ - Савски Венац (Београд), ОРА „Игмански марш“ - Илиџа (Сарајево), ОРА „Јован Шербановић" - Жагубица, ОРА „Младост" - Лиман (Нови Сад), ОРА „Радоје Вујошевић - Риста" - Сврљиг.

ОРА „ВРАЊЕ 85“

Учесници ОРА „Врање" први пут су били смештени ван територије општине Врање. Наиме, 17 бригада са 800 младића и девојака, боравило је у Образовном центру „15. септембра“ у Трговишту.

Инвеститор је на територији ове општине обезбедио довољно површина за пошумљавање, чиме је избегнуто оно мукотрпно и дуготрајно путовање аутобусима, а не ретко и беспотребно пешачење бригадиста до парцела на којима се радило.

ког и „Мирко Филиповић" из Брчког. Прва са нормом од 143,32 одсто, а друга 134,29 одсто.

И ове године су заблистале бригаде из треће смене. Млади из Краљева, Приштине, Копривнице, Барајева, Бихаћа и Београда, остварили су високу норму од 149,95 одсто, што је, реално, било мимо очекивања. Све време ове смене, борба за престиж и звање најбоље, водила се између бригада „Прве партизанске ватрогасне музике" из Краљева, „Ћемајљ Ибиши“ из Приштине и „Браћа Радић“ из Копривнице. Са процентом од 173,41 одсто, први су били Краљевчани испред Приштеваца, са 165,79 одсто и Копривничана са 153,55 одсто.

Прва декада друге смене на једној од најтежих радних акција, крунисана је пошумљавањем скоро 150 хектара голети.

ОРБ на ОРА „Врање 85“

I смена: ОРБ „Драган Бубић“ - Котор Варош, ОРБ „Едвард Кардељ" - Рача - Доња Стубица, ОРБ „7. септембар" - Валандово, ОРБ „Сима Шолаја" - Шипово, ОРБ „СОУР Сава" - Ниш;

Са радилишша у Врању

Боравак бригадиста у овој средини заокупљао је велику пажњу мештана, који су их срдачно примили.

Тог лета су радни резултати, у суштини, били просечни. Али, имајући у виду услове, односно терене на којима је обављано пошумљавање, инвеститорје учинком младих морао бити у потпуности задовољан. Иначе, остварено је 99.441 норма-час, а млади су на 780 хектара голети засадили на хиљаде садница.

У првој смени млади из Котор Вароши, Ниша, Шипова, Раче, Доње Стубице и Валандова, радни задатк су испунили са 138,14 одсто. Највише су, ипак, показали младићи и девојке Бригаде „Драган Бубић“ из Котор Вароши са 171,94 одсто и бригадисти из Шипова, односно Бригаде „Сима Шолаја“ са 150,39 одсто.

Иначе, просекнорме ове смене биоје 122,17 одсто, чему су највише допринеле бригаде „7. април“ из Висо-

II смена: ОРБ „Братство и пријатељство" - Крапина, ОРБ „Браћа Рибар” - Медвешћак (Загреб), ОРБ „XXII азбуковачка“ - Љубовија, ОРБ „Иса Јовановић" - Вршац, ОРБ „Мирко Филиповић“ - Брчко, ОРБ „7. април“ - Високо;

III смена: ОРБ „АВНОЈ“ - Бихаћ, ОРБ „Браћа Радић“ - Копривница, ОРБ „Џемајљ Ибиши“ - Приштина, ОРБ „Мика Ђурчић" - Барајево, ОРБ „Прва партизанска ватрогасна музика“ - Краљево, ОРБ „Стеван Ђорђевић - Новак“ - Београд.

ОРА „ВРАЊЕ 86“

Друго акцијашко лето у Трговишту - вароши удаљеној од Врања 46 километара. Доласку 17 бригада из 16 градова Југославије, са око 800 бригадиста, највише су се радовали Пчињани - сви радни људи и грађани Трговишта, који су отворена срца дочекали м ладиће и девојке и скоро три месеца се радовали сваком њиховом

и свом успеху, јер се те године радило на изузетно тешким теренима. Била је то 1986. вероватно најтежа радна акција у Југославији.

Тешко је и замислити куда су се све млади верали, пентрали да би од сунца и вододерина „очупали" по који хектар голети.

А радило се на пошумљавању, попуни и нези. Тако је тог лета пошумљено 390 хектара правих голети и вододерина, а 378 хектара је однеговано. Укупна вредност радова је износила 88,385.000 динара.

У првој смени боље од осталих, биле су бригаде „Маршал Тито" из Суботице (проценат 182,38), „30. септембар" из Лукавца (168,73) и „Браћа Радић" из Копривнице, којој је ово било треће - узастопно учешће на ОРА „Врање" (157, 35).

Најбоље резултате су оствариле бригаде друге смене, постигавши извршење норме од 159,59 одсто. Овакав проценат су посебно повукле бригада „Никола Тесла" са Електротехничког факултета из Београда (која за све време Акције није имала достојног пратиоца), са 195,83 одсто и „Вељко Дугошевић" из Кучева са 171,30 одсто.

Тог августа прославили су се младићи и девојке из Бригаде „Ђуро Пуцар - Стари" из Босанског Брода, са процентом од 169,47 одсто и били најбољи, испред ОРБ „Едвард Кардељ" из општине Бежиград (Љубљана), са 153,85 одсто.

ОРБ на ОРА „Врање 86"

I смена: ОРБ „Браћа Радић" - Копривница, ОРБ „Јосип Броз Тито"-Урошевац, ОРБ „Крушевачка Република"- Крушево, ОРБ „Маршал Тито" - Суботица, ОРБ „Орешка чеша" - Велика Плана, ОРБ „30. септембар" - Лукавац;

II смена: ОРБ „Вељко Дугошевић" - Кучево, ОРБ „Душан Вергаш" - Војнић, ОРБ „Иван Морђин - Црни" - Дубровник, ОРБ „Маршал Тито" - Београд, ОРБ „Никола Тесла" - Београд, ОРБ - „Нови град" - Сарајево;

III смена: ОРБ „Анеша Андрејевић" - Ниш, ОРБ „Ђуро Пуцар - Стари" - Босански Брод, ОРБ „Едвард Кардељ" - Бежиград (Љубљана), ОРБ „Милан Степановић - Матроз" - Сремска Митровица, ОРБ „Мирко Јовановић" - Крагујевац.

ЧАСЛАВ ТРАЈКОВИЋ, КОМАНДАНТ
Туш за команданта

Друга година врањске акције у Трговишту била је нешто лакша од прве. Међутим, на траси није било нимало лакше. Посебно није било милости према забушантима. Тим тренутком почињемо скицу за портрет команданта Часлава.

- Изванредно тешки услови, који су владали на теренима, где смо пошумљавали голе површине, донели су нам много неприлика. Било је дана када је, по пола бригада, због тешких услова, остајало у насељу. Да би томе стали на пут, онако дипломатски, договорили смо се са командантима бригада, да на трасу могу да иду само способни. Сви остали, укључујући пионире и девојке, могли су да буду у „карантину". И шта се догодило: већ наредног дана број поштеђених се нагло смањио, јер је многе било стид да одмарају - рекао је Часлав Трајковић, командант Акције.

Још један тренутак:

- Без обзира на тешкоће, млади су уложили и последњу кап зноја како би изашли на крај са нормама. За пример је била здружена бригада студената Електротехничког факултета из Београда и рудара из Брезе. Са великим ентузијазмом и правим рударским крамповима и лопатама чинили су немогуће - норму надмашивали и до 280 одсто. У таквом пожртвовању лежи и тајна успеха ОРА „Врање 86", па и разлог купања команданта акције. Било је то на крају III смене, уочи растанка бригадиста. На мене се одједном сручила вода из кофе тако да сам доживео најпријатније купање у животу.

Те године на ОРА „Врање 86" дебитовали су аниматори културе, што је била идеја Републичке конференције ССО Србије. Млади ствараоци - поете, сликари, глумци, хумористи добили су шансу да се покажу и докажу на вечерњој сцени. Тада су учесници ове акције освојили друго место на Фестивалу бригадирског хумора у Пироту.

□ **

Командант ОРА „Врање 86", Часлав Трајковић, рођен је у Дубници код Врања, 1957. године. Осим ове, имао је и дужност команданта врањске бригаде „Сима Погачаревић" на ОРА „Битољ 83". Био је веома ангажован у раду друштвено-политичких организација: председник ОК ССО Врања 1984. затим, члан Председништва РК ССО Србије, делегат Скупштине општине и члан Председништва ОК ССРН. Запослен је у врањском „Пољопродукту".

ОРА „ВРАЊЕ 87"

Те године, ОРА „Врање" је изгубила статус савезне акције. На питање, зашто има више одговора, тумачења и претпоставки. А, ево шта се догодило. Републичка Конференција ССО Србије, изгледа, једнострано, укинула је Врањанцима статус савезне акције. И не само њима. Образложили су то чињеницом да се организатори у Врању нису довољно ангажовали за пошумљавање, што је донекле било истина. Нису помогли разговори и обећања, па је републичко омладинско руководство повукло помало непопуларан потез.

На другој страни постоје неки подаци на које то руководство никада није дало одговоре, јер их заправо није ни имало. Те године, заправо, наступила је велика криза у односу младих према добровољним радним акцијама. Тако се једноставно догодило да се у СР Србији није могао да обезбеди довољан број бригада за рад на свим акцијама о којима „брине" Републичка конференција. И,како би рекли, чиновнички је „брисано" неколико акција, а међу њима и ова у Врању.

Но, залегли су организатори - Штаб акције, Општинска конференција ССО у Врању, инвеститори, друштвено-политичке и друге организације. Како-тако обезбеђен је радни задатак и други потребни услови за организовање Акције, како она, после осам година, не би доживела неславну судбину да буде укинута. Тако је ОРА „Врање" 1987. године организована у две смене, са укупно девет бригада, са око 400 младића и девојака из 15 градова.

Инвеститор - Шумско газдинство, у сарадњи са Републичким и регионалном СИЗ пошумљавања, обезбедили су близу 400 хектара голети на парцелама око Бањштице у Врањској Бањи, затим у селу Првонеку и на Бесној кобили. И поред свега младићи и девојке су тог лета успели да пошуме 103,00 хектара голети, односно да тако план за ту годину пребаце за 11 одсто. Укупна вредност изведених радова била је 95,069.000 динара.

Када је прва смена завршена, ево шта су показали подаци. Просечан учинак бригадиста био је 115,94 одсто,

што је скроман резултат, имајући у виду оне раније. Но, с обзиром на то да су бригаде дошле некомплетне, резултат ипак заслужује добру оцену. На траси, боља од осталих, била је Бригада „Братство-јединство" СОУР-а „Југодрвокомбинат", која је остварила просечну норму од 171,00 одсто. Друго место са 160,54 одсто припалоје Бригади „Сима Погачаревић" из Врања.

У другој смени на пошумљавању остварена је просечна норму од 123,47 одсто. Највише од свих показала је здружена бригада „Иво Лола Рибар", састављена од омладине из Горњег Милановца, Бјеловара и Словењ Градеца, која је остварила просечан радни резултат од 155,72 одсто. Друга је била „Металац" из Бора са 139,99 одсто, а трећа „Ђорђе Матић" из Крушевца.

Он и она иолажу садницу смреке

ОРБ на ОРА „Врање 87"

I смена: ОРБ „Вешерани Врачара" - Врачар (Београд), ОРБ „Емин Дураку" - Штимље (Урошевац), ОРБ „Сима Погачаревић" - Врање;

II смена: ОРБ „Браћа Срнић" - Савски Венац (Београд), ОРБ „Ђорђе Машић - Кекеран" - Крушевац - Модрича, ОРБ „Иво Лола Рибар" - Горњи Милановац - Бјеловар - Словењ Градец, ОРА „Кузман Јосифовски" - Карпош (Скопље), ОРБ „Металац" - Бор.

УДАРНИЦИ НА 40 СТЕПЕНИ
Жика Манасић

Године 1987. многи се нерадо сећају. Међу њима и тада челни човек врањске акције Жика Манасић. Имали су за то разлога јер је СОРА „Врање 87" после 7 година изгубила оно „С", односно статус савезне. Ипак и у црном било је нечега белог.

За разлику од претходних лета, то су све од реда биле добровољне бригаде. Дошле су својом жељом, нису се по сваку цену „гребале" за признања. Али, зато су „јуриле" све што је имало дух дружења, братства, јединства и градитељства. Можда смо стога, упркос општој кризи акцијаштва у целој земљи, успели пре других, да стигнемо до циља. Како је било лепо и дирљиво на бригадирском растанку после друге смене: нико није хтео да иде. Боравак у насељу продужен је за 4 сата, а за то време младићи и девојке из разних крајева, стајали су на платоу загрљени са сузама и очима.

Лето, ово последње, у знаку две „осмице", Врању је поново вратило тако жељено „С" - Савезна акција добијена у „танталовим мукама". Довољно је рећи да су, на прагу ове 10. јубиларне акције, само у Србији, недостајале чак 84 бригаде. Жика нам онда прича.

- Од почетка овог лета пратили су нас неки малери. Најпре, у првој смени некомплетност бригада, изостајање једне, много кишних дана, а у другој, праве тропске врућине (каткад се жива у термометру пела до 40. подеока), веома тешка траса, даљина, нагиби камење...Речју, тоје била једна од најтежих смена, један од највећих изазова од како постоји ОРА Врање.

- На срећу и ова јубиларна ОРА обележена је једним дивним догађајем. Двоје младих из Нове Градишке, држећи се нон-стоп за руке, продефиловали су бригадирским колицима кроз Врање. На челу ове шарене колоне, која је прошла пут од насеља „Сима Погачаревић", до зграде општине, Титова слика, букет застава, песма као из једног грла, бригадисти, родитељи младенаца... То је оно право, то је оно што краси младе људе, пуне маште, пуне живота - каже командант Жика, стављајући тачку на лето 88.

***

Жика Манасић, команданту овој јубиларној, 1988. години, рођен је 1959. у Врању. Осим што је два пута био командант, он је врањској акцији поклонио још 8 месеци и исто толико смена. У два мандата био је председник ОК ССО Врања. У своје време, а у конкуренцији јуниора, више пута је био првак Србије у стрељаштву, а једном и шампион Југославије.

ОРА „ВРАЊЕ 88"

Укупно 635 бригадиста из 20 градова, окупљени у 15 бригада, радили су на територији општина Врање и Бујановац, односно у селима Стара и Нова Брезовица, Стари Глог, Бабина Пољана и Сухарна. Они су, у три смене, пошумили 292 хектара садницама смреке, белог и црног бора. Истовремено, обављено је попуњавање на површини од 85 хектара, па је тако лета 1988, засађено чак 942.500 садница, а вредност обављених радова износила је 464,677.000 динара.

У првој смени, у којој су наступиле четири омладинске бригаде, просечан радни резултатје био 159,43 одсто, што је „повукпо" и укупан резултат тог акцијашкго лета. Иаче, томеје највише допринела Бригада „Васко Карангеловски" из Македонског Брода, која је радни задатк остварила са просечним резултатом од 181,96 одсто. Десетак процената су били слабији младићи и девојке из здружене бригаде „Борис Кидрич", састављене од младих београдске (и сарајевске општине Палилула".

У другој смени, у којој су наступиле све бригаде, ипак, постигнут је „танак" радни учинак. Младићи и девојке из Нове Градишке, Бијелог Поља, Мостара, Загреба, Ниша, Ријеке и Хамбурга, остварили су просечну радну норму од свега 113,83 одсто. Међу њима су се, ипак, издвојиле бригаде „Стјепан Секулић - Јуцко" из Нове Градишке и „Рифат Бурџевић - Тршо" из Бијелог Поља. Прва је остварила просечан резултат од 142,68 а друга 123,21 одсто.

У трећој смени стартовало је пет бригада, јер није дошла најављена из Врњачке Бање. У овој смени је по-

стигнут и најслабији учинак у тој десетој, јубиларној години, свега 111,40 одсто. Међу просечним бригадама, колико-толико је одскочила она из Олова - „Ђуро Пуцар Стари“, са извршеним задатком од 133,90 одсто. Друга је била бригада „Миленко Веркић - Неша“ из Пећинаца, чији је радни учинак био 121,42 одсто.

Током десет година на ОРА „Врање“ 1979-1988 гостовали су многи естрадни уметници, групе, оркестри и други забављачи.

ОРБ на ОРА „Врање 88“

I смена: ОРА „Борис Кидрич" - Палилула (Београд) - Центар (Сарајево), ОРА „Васко Карангелески“ - Македонски Брод, ОРА „Ђорђе Зличић - Цига" - Оџаци, ОРА „Јанко Гредељ“ - Трње (Загреб);

II смена: ОРА „Братство-Јединство" - Ниш - Ријека, ОРА „Иво Лола Рибар“ -Хамбург (СР Немачка), ОРА „Рифат Бурџевић - Тршо“ - Бијело Поље, ОРА „Стјепан Секулић - Јуцко“ - Гроцка (Београд) - Сесвете (Загреб), ОРА „Хасан захировић - Лаца“ - Мостар;

III смена: ОРА „Ђуро Пуцар - Стари“ - Олово, ОРА „Жикица Јовановић - Шпанац“ - Нови Београд, ОРА „Миленко Веркић - Неша“ - Пећинци, ОРА „Млади феријалац" - Звездара (Београд) - Глоговац, ОРА „Прилепски хероји“ - Прилеп.

У протеклих десет година, неколико хиљада младића и девојака на ОРА „Врање" завршило је више курсева и учествовало у раду бројних секција, предавања, разговора, округлих столова...! Да наведемо само неке курсеве: за возаче „Б“ категорије, завариваче, аутомеханичаре, ватрогасце, радио-аматере, рачунар, ракетне моделаре, фото, џудо, карате, па за сликање, рецитовање, непливаче, прву помоћ...

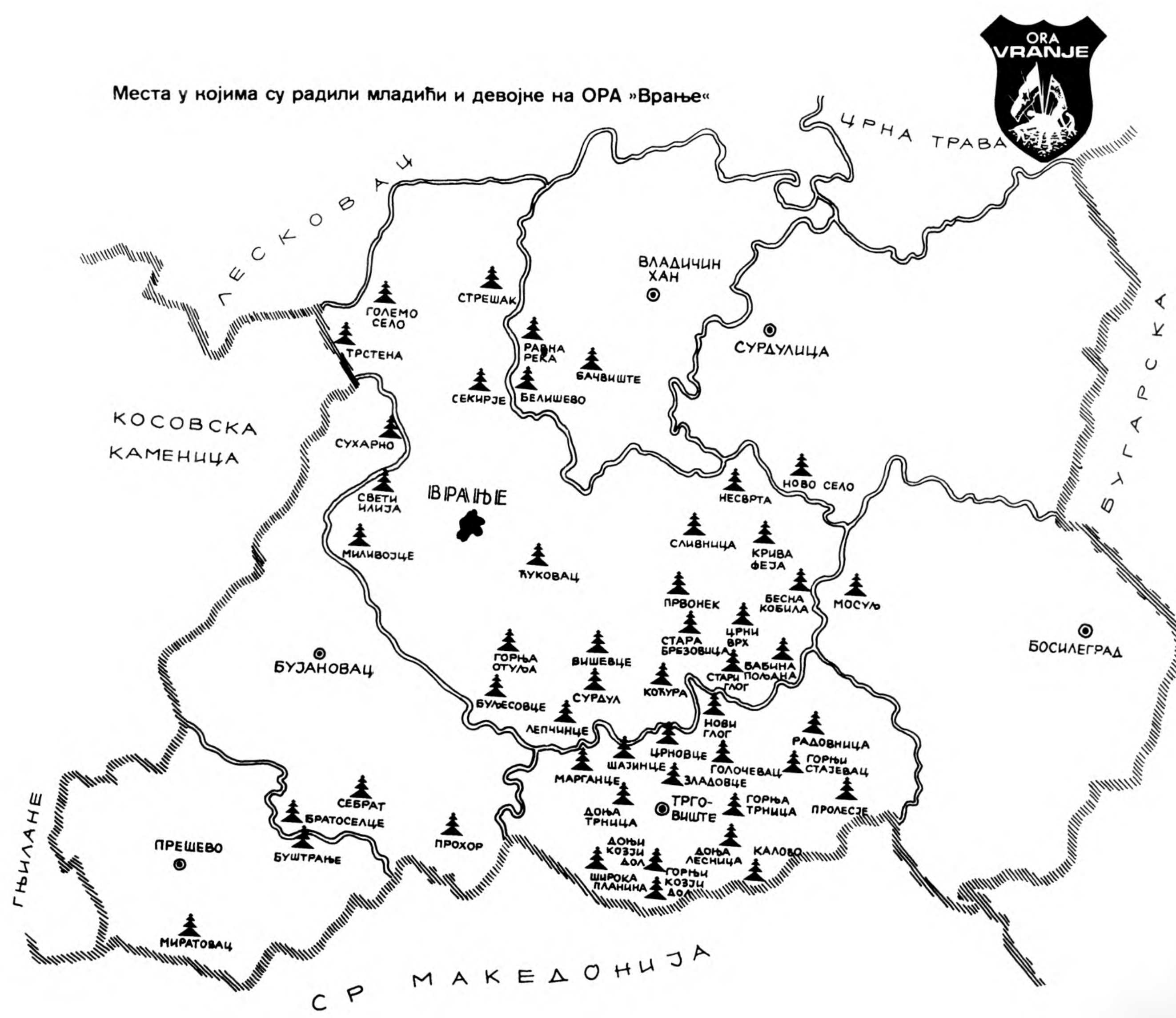

НЕДЕЉКО КУРИЛИЋ
Бригадиста и фоторепортер на ОРА

Данас се неоправдано сумња да бригадисти нису добровољно ишли на радне акције. Пре педесетак година у свечаним салама на београдским факултетима су формиране студентске радне бригаде за одлазак на изградњу Аутопута „Братство-јединство“ од Ниша према југу и заобилазног пута Свође-Црна Трава.

На позив за упис увек се јављао велики број добровољаца. Планиране квоте су редовно премашиване. Добровољаца више него места.

Испраћај „економисша“ - фошофафија објављена у „Полишици“

Студентска бригада „Владимир Перић - Валтер" са Економског факултета увеќе имала вишак пријављених. Тако и овога пута. Свим пријављеним није се могло удовољити.

Шта да радимо? Пропаде нам план за август... Да смо бар „збрисали“негде на другу страну, на Приморје, где бисмо могли да радимо као келнери.

Када се пронесе да има места у „женским“бригадама на Студентском тргу, Андрија, који је имао њух за сваку корисну информацију, и нас десетак, кренусмо у потрагу.

Када смо у „женској" бригади обећали да ће сваки од нас да ради за двоје и да ћемо постати ударници, уписаше и нас. Тако се „прекобројни“економисти нађоше у Студентској бригади Филолошког факултета „Димитрије Туцовић", команданта Момира Шљукића, касније директора Телевизије Титоград.

У њој сујош били Радивоје Рабреновић, касније дописник ТВ Београд из Москве, Бранко Головић, Станко Цефердановић, новинари Љиљана Булатовић и Борко Гвозденовић.

Допутовасмо у Белотинце, у Омладинско насеље „Златко Шнајдер".

Најтежи посао на траси био је истовар вагона са туцаником. Недалеко од насеља била је железничка станица, на коју су вагони са туцаником стизали по одређеном распореду. На истовар би обично ишла група од десетак бригадиста.

Командант Момир није се двоумио када је тражио ко ће да „рмбачи“. Одреди Рабрена, Мишовића и мене за истовар, а као помоћнице придода нам Цицу и Видосаву.

Дали су нам троје виле за нас петоро. А те виле су биле специјално коване, на врху имале куглицу. Радили смо сменски. Девојке су нас повремено за-

Бртада у насељу, иозади шашори..

Командант бртаде Момир Шљукић

Недељко Вида, Мишовић, Љиља и Рабрен на ва1ону

мењивале и подстицале смехом и аплаузима. Било је, заиста тешко, истоварити вагончину пуну туцаника.

Мене и Андрију Дубљевића, као сараднике и фоторепортере листа „Студент", задужише да са трасе извештавамо о раду бригада и снимамо активности бригадиста у насељима.

Обојица смо имали релативно добре фотоапарате - „флексарет", са широким филмом, апарате „лајка"формата. Дадоше нам и по неколико филмова.

За кратко време обишли смо сва насеља, пратили руководиоце Универзитета, ректоре и госте из целе Југославије.

У насељу Пуковац, где су радили „економисти", направио сам своју најбољу фотографију. Како се то догодило? Истоварао се агрегат-туцаник из камиона. Имао сам у руци „флексарет". Наместим апарат, гледам у тражило, шкљоц - уреду. Хтедох одмах да направим још један снимак, али филм закочи, неће да се премота. Помислих да претходни снимак није успео, јер се затварач није отворио. Одмах још једном притиснем на окидач. Успело је. Филм је премотан. Када смо филм развили, видели смо да се један кадар поновио, дуплирао - што није смело да се догоди. Тако је настала фотографија *РиШам,* која је обишла цео свет.

По повратку у Београд урадили смо фотографије и предали материјале. Приређена је и изложба *Омладина 1ради,* у фотосалону на Теразијама, у просторији поред Музичког магазина.

Фошо1рафија „Ришам", која је обишла свеш

ЈОШ ЈЕДАН МАСОВНИЈИ СУСРЕТ ПРВИХ ГРАДИТЕЉА НОВОГ БЕОГРАДА И УЧЕСНИКА ОСТАЛИХ РАДНИХ АКЦИЈА

Одбор ветерана-градитеља Новог Београда из периода 1948-1950 и 1968-1970. године организовао је, 11. априла 2011. године, у Палати „Србија“ (у време изградње - зграда Председништва владе), на Новом Београду велики Сусрет првих градитеља Београда и учесника осталих већих ОРА на територији бивше СФРЈ.

Скупљање бивших бригадиста - тада већином осамдесетогодишњака, почело је у 10 часова разгледањем велике Спомен-изложбе о изградњи Новог Београда и о свим осталим значајнијим радним акцијама омладине у периоду од 1941. до 1990. године. огроман допринос омладине у послератној обнови и вишедеценијској изградњи бројних привредних и других објеката у земљи.

После заменика премијера Дачића, Скуп је, као изасланик Градоначелника Београда, поздравио главни архитекта и помоћник Градоначелника, арх. Дејан Васовић, наводећи податак да се у стручним публикацијама у свету објављује, а на факултетима архитектуре изучава оно што су градитељи Новог Београда остварили.

„Као градски архитекта и помоћник Градоначелника, дугујем вам стручну, а као дете Новог Београ-

Скуиљане Ірадишеша-вешерана у иросшраном холу Палаше „Србија“

После интонирања химне *Хеј, Словени* и *Боже правде,* Председник Организационог одбора овог Скупа, др Слободан Ристановић, дао је реч бившем команданту Главног штаба омладинских радних бригада на изградњи Новог Београда 1948. и 1949. године, а тада председнику Одбора ветерана на тој радној акцији, другу Слободану Босиљчићу, који је речима „Другови бригадисти, здраво!“ поздравио учеснике овога скупа и укратко их подсетио које су све прве објекте и под којим условима, на мочвари и песку, изградили омладинци и омладинке из целе ондашње Југославије.

Посебно поздрављен, као драги гост и учесник на три омладинске радне акције, а тада заменик премијера Србије и министар унутрашњих послова, Ивица Дачић, добио је реч и у свом садржајном излагању о омладинским радним акцијама истакао да - људску захвалност. Београд је и данас велико градилиште. У њему се граде и веће зграде, али оно што сте ви оставили, и што не сме да се заборави, то је добровољни рад, то је вера да се треба жртвовати за оне који долазе" - рекао је на крају арх. Дејан Васовић.

Потом је водитељ најавио реч др Слободана Ристановића, председника Организационог одбора, који је, у нешто дужем излагању, поред осталог, рекао и следеће:

„Другарице и другови, даме и господо,

данашњим окупљањем у овој лепој Палати *Србија* (коју смо током градње звали Председништво владе) и овом јединственом Изложбом о свим радним акцијама 1941-1990. године, хтели смо да се још једном подсетимо, а недовољно обавештеним генерацијама младих, као и добром делу доброна-

Бивши командант главног штаба ОРБ на изградњи Новог Београда обраћа се својим бригадистима

Председник Организационог одбора др Слободан Ристановић отвара сусрет градитеља

мерних људи, покажемо шта смо све и како радили од устаничке 1941. до 1990.

Као што вам је познато, омладина је, с дотле невиђеним полетом и пожртвовањем, учествовала на бројним радним акцијама, почев од убирања летине у опустелом Добруну (1941) и жетве у Саничкој долини код Кључа (1942) и Босанске Дубице на Козари (1943), свуда испред непријатељевих, немачких и усташких, положаја. И докје још трајао рат, изведене су, по цичи зими, ОРА на сечи дрва на Црном вmonths кроз —

по цичи зими, ОРА на сечи дрва на Црном врху код Бора, Руднику и Тари, ујануару-априлу 1945. године, ради снабдевања огревом београдских болница пуних рањеника, школа и других установа. Одмах затим уследиле су ОРА на берби кукуруза и сетви у Срему. А после ослобођења прва већа радна акција била је копање Посавског канала и других мелиорација у Србији и Македонији. Следећих година омладина је градила већ легендарне омладинске пруге Брчко-Бановићи, Шамац-Сарајево, Добој-Бања Лука, Кучево-Бродице и још 14 мањих; подизала веће фабрике („Лола“ у Железнику, Каблови у Светозареву, Ваљаоница бакра у Севојну), храбро се рвала са ћудљивим и брзим рекама на изградњи пет хидроелектрана (ХЕ „Зворник", Власински систем, ХЕ „Маврово", ХЕ „Јабланица" и ХЕ „Винодол"), да би у периоду 1948-1949. дошла на ред велика радна акција изградње Новог Београда као градитељског подухвата века и по годинама трајања и величини објекта највећа ОРА - изградња Аутопута „Братство-јединство" од Љубљане, преко Загреба, Београда и Ниша до Ђевђелије, у дужини од 1.066 км. Веће радне акције завршиће се изградњом магистралног пута Прељина-Чачак-Ужице, „Пруге снова“ Београд-Бар и дела Јадранске магистрале, да би се после краће паузе наставиле ОРА републичког и савезног значаја седамдесетих и осамдесетих година прошлог, XX века.

Само од 1946-1952. године, када се, због економске блокаде привремено одустало од већих радних акција омладине, изграђено је 16 пруга, шест путева, и великих индустријских објеката, пет хидроцентрала, више канала и мелиорација, градских насеља и других објеката, у чему је учествовало 1.023.000 омладинаца и омладинки, сврстаних у 6.270 омладинских радних бригада, а са каснијим и савезним акцијама - око 2,000.000 младих градитеља, који су дали преко 130.000.000, добровољних радних дана.

После обраћања градитељима присутних званичника и организатора ове манифестације, домаћини су отворили велике салоне у овој Палати и своје госте послужили освежавајућим соковима, кафом и уобичајеном, скромнијом закуском, да не покваре најављени ручак у Студентском граду.

Ту, у салонима, уз послужење бившим акцијашима, прозне текстове и песме са радних акција - смењујући се - говорили су глумац Иван Бекјарев и уметница Светлана Спајић (она је отпевала и неколике на прузи компоноване песме), а бивши команданти бригада и истакнути, вишеструки ударници казивали своја сећања са појединих радних акција.

Остало време у Палати *Србија* протекло је у дружењу акцијаша и њиховом међусобном подсећању на дане, доживљаје и успомене са радних акција у којима су учествовали.

Говори заменик иремијера Ивица Дачић

Програм Сусрета настављен је Концертом песама и игара који је, у препуној дворани Дома културе на Новом Београду, за бивше акцијаше приредило КУД „Србија“ из Новог Београда.

После Концерта, већина учесника Скупа била је на заједничком ручку у Студентском граду.

На крају дошао је и растанак, уз међусобно срдачно поздрављање, са речима захвалности акцијаша домаћинима на изванредном дочеку и занимљивом програму, који ће им, како су рекпи, остати у трајном сећању као редак доживљај и подсећање на њихове радно тешке, а лепе дане проведене на радним акцијама.

Бртадисшi-вешерани у салонима Палаше „Србија“, уз закуску, слушају казивања-сећања истакнутих учесника ОРА и уметничке песме са радних акција које Говори 1пумац Иван Бекјарев

МЛАДИ ИСТРАЖИВАЧИ СРБИЈЕ И ВОЛОНТЕРСКИ ПРОГРАМИ

Млади истраживачи Србије су јединствена, непрофитна, невладина, нестраначка организација, у коју се добровољно укључују млади људи ради остваривања заједничких интересовања, идеја и циљева.

Године 1976, следећи богата истраживачка искуства Клуба/Друштва младих истраживача „Владимир Мандић Манда“ из Ваљева, основана је читава мрежа организација истраживача под именом Млади истраживачи Србије, са великим бројем секција, клубова и друштава различитог научног интересовања. Тако се ентузијазам и енергија са омладинских радних акција прелила у ентузијазам и енергију омладинских истраживачких акција.

Јелена Рисшић Берoња, Координашорка волонтерских проЈрама

Данас, Млади истраживачи Србије представљају организацију на националном нивоу, коју чини неколико тематски различитих, а међусобно повезаних сектора (Млади, Волонтерски сервис Србије, Заштита и унапређивање животне средине).

Млади истраживачи Србије броје више од 3.000 чланова, углавном младих, између 15 и 30 година, који у своје програме подстичу укључивање младих са интелектуалним или физичким сметњама у развоју, као и оне из посебног социјалног контекста.

Млади истраживачи Србије свој рад са младима заснивају на следећим циљевима:

- подизању свести о потреби заштите и очувању животне средине као изворне вредности, у контексту одрживог развоја;
- правовременом образовању и развијању животних навика, у складу са здравом природом и у хармонији са социјалном околином;
- промоцији и развоју волонтерског покрета;
- промовисању волонтерских радних кампова као вида доприноса: решавању проблема у локалној заједници, бољем разумевању народа и култура, пријатељству и миру;
- развијању сарадње са, по делатности, сродним организацијама у земљи и иностранству, а посебно у региону ЈИ Европе;
- стварању услова за побољшање положаја младих и реализацију омладинских иницијатива, као и залагање за адекватну верификацију и афирмацију резултата које остварују млади;
- популаризација научноистраживачког рада и стваралаштва међу младима.

Стални волонтерски програми Волонтерског сервиса Србије су:

Међународни волонтерски кампови (Млади истраживачи Србије су зачетници ове идеје у Србији, организовани још раних 90-их, као део програма нашег сектора за заштиту животне средине, или кроз разна партнерства. Млади истраживачи Србије - Волонтерски сервис Србије, у 2013. години су објавили приручник МЕЂУНАРОДНИ ВОЛОНТЕРСКИ КАМПОВИ, аутора Јелене Ристић Берoње и Бојана Берoње.

До тренутка када је писан овај приручник, организовано је више од 300 кампова, кроз које је прошло преко 3.500 страних волонтера, а у свет је послато преко 7.000 људи из Србије.

Волонтери учествују у решавању неког проблема или задовољавању потреба на локалном нивоу, чије је решење од јавног интереса. Програми су тематски веома различити: еколошки, археолошки, социјални, уметнички, различита реконструкција и изградња, пољопривредни, који се баве културним наслеђем, историјом, језиком, рад са децом и особама са сметњама у менталном и физичком развоју и сметњама у друштвеном понашању, као и из посебног социо-економског контекста. Због широке доступности и програмске образовне атрактивности, МИС су посебно развијали овај сектор у циљу друштвеног активирања најширег круга младих.

Волонтерски кампови трају од 2 до 3 недеље, са просечно 25 радних сати недељно).

Европски волонтерски сервис (пројекат у коме учествују волонтерске организације из целе Европе). ЕВС омогућава младим људима - од 18 до 30 година -да као волонтери, радећи на неком пројекту, проведу од 6 до 12 месеци у некој европској земљи. Тема пројекта је веома широка: од заштите животне средине, културног наслеђа, уметности и културе, рада са децом, младим или старијим особама, рад са особама са сметњама у менталном и физичком развоју и

сметњама у друштвеном понашању, као и из посебног социо-економског контекста, до спорта или рада у омладинским организацијама. Млади истраживачи Србије су последњих неколико година послали више од 60 дугорочних ЕВС волонтера у Италију, Португал, Шпанију, на Исланд, Малту, у Француску, Немачку, Холандију, Ирску, Велику Британију, Грчку, Аустрију, а примили више од 15 из Пољске, Француске, Шпаније, Аустрије, Шведске, Холандије и Мађарске)

Волонтерски социјални сервис, својим програмским активностима подстиче социјализацију и интеграцију особа са сметњама у менталном развоју и њихових породица, доприноси бољем информисању и образовању друштвене заједнице, иницира и развија отворене облике заштите и партнерства са другим организацијама и установама, у складу са реформом социјалне политике. Од 2009. године до данас укључило се преко 200 волонтера.

Живош у камиу: радосш ошкривања и друЈарсшва

Корпоративно волонтирање, представља волонтерски ангажман запослених неког предузећа, које се одвија за време радног времена, или у организацији предузећа у коме раде. Највише компанија, наших партнера, као теме досадашњих волонтерских активности одабрало је екологију и заштиту животне средине. Млади истраживачи Србије су задужени за потпуну организацију активности на одређеним подручјима, међу којима су: Велико ратно острво, Обедска бара, клисура реке Градац, кањон реке Трешњице, Горњи Милановац, Засавица, Ђавоља варош, Вучје и друге)

Оствареним чланством у мрежама и партнерствима са преко 90 организација из целог света, МИС-ВСС омогућава својој мрежи контакт тачака у Србији, као и чланицама регионалне мреже ЗЕЕУ1М, да се укључе у међународну размену волонтера, а волонтерима из целе Србије и из региона више места на којима могу да се пријаве и по повратку буду активни у својој заједници.

Међународни волонтерски радни кампови у Србији, без обзира на конкретан задатак волонтера, имају за циљ изградњу мира кроз:

- изградњу међународних пријатељстава и интеркултурног разумевања мултикултурног друштва, са фокусом на мањинске културе;
- превенцију конфликата и пост-конфликтну реконструкцију;
- промовисање људских права и демократије;
- одржив развој локалних заједница:

Међу нашим партнерима који су до сада организовали кампове, налазе се: Покрет горана Сремска Митровица, Јавно предузеће „Војводинашуме", Јавно водопривредно предузеће „Војводинаводе", 300 врт „Палић“, Унија еколога, Млади истраживачи Бора, Археолошки музеј „Тимацум минус", Удружење „Фест-По“, Јавно предузеће „Палић-Лудаш“, Еко-фонд општине Параћин, Еколошко друштво „Градац“, Друштво истраживача „Владимир Мандић - Манда“, Удружење домаћина Тршић - Конак Мишић, Удружење „К-То\л/п Сгоир“, Национални савет Русинске цркве из Ђурђева, Етно село Латковац - породица Кнежевић, Удружење „Викторија", Еко-камп Моровић, Етно парк „Терзића авлија" и Етно удружење „Завичај“, Удружење „Група Акт“ и „Јастребачки троугао", Омладински клуб „1п1ег СООИ“, Удружење „Зелени кључ“, Покрет горана Војводине, Удружење „Група Кобра", Еколошко удружење „Рзав“, Еколошко удружење фанова кампова, Удружење „Екологика", Група младих „Жисел", Покрет горана Суботице, Одред извиђача „Завичај 1903“, Етно домаћинство „Велики Грабовски“, Удружење „Еко-култ“, Савез извиђача Србије, Канцеларије за младе Зрењанин, Стара Пазова, Обреновац, општине Књажевац, Пећинци, Чајетина, Сурчин, Шид, Ариље, градови Београд и Крагујевац.

Међу контакт тачкама за слање волонтера на радне кампове у иностранство од 2010. године нашли су се: Друштво истраживача „Владимир Мандић-Манда“, Покрет горана Војводине, Покрет горана Нови Сад, „Проактив", Канцеларије за младе Савски венац, Палилула (Београд), Нови Београд, Обреновац, Нови Пазар, Крагујевац, Рашка, Чачак и Стара Пазова.

Уобичајен из1педједноІ волоншерскоГ камиа

Млади исшраживачи у акцији ирикуиљања лековишоІ биља

АКТИВНОСТ НОВООСНОВАНОГ УДРУЖЕЊЕ УЧЕСНИКА ОМЛАДИНСКИХ РАДНИХ АКЦИЈА И ВОЛОНТЕРА СРБИЈЕ

Идеја о формирању Удружења акцијаша покретана је у више наврата и у различитим приликама.

Одлука о оснивању Удружења учесника ОРА и волонтера Србије донета је на Оснивачкој скупштини, 17. марта 2012. године, у Београду, када су усвојени Статут и Програмска оријентација Удружења и изабрани органи Удружења. За председника Скупштине Удружења изабран је Стеван Стојановић, дипломирани економиста из Београда, а за председника Управногодбора Зоран Матовић, дипломирани економиста из Београда.

Статутом је утврђено да Удружење делује са циљем:

1. Очувања традиције и резултата добровољног рада, да прикупља и чува историјски вредну архивску грађу о доприносу генерација младих друге половине XX века својим добровољним радом привредном и друштвеном развоју;
2. Неговања и ширења свести о значају, као и могућности добровољног омладинског рада данас у васпитању и образовању младе генерације кроз различите облике волонтерског рада, у оквиру школског система, покрета младих на очувању природе, хуманитарног рада, посебно помоћи старим људима, лицима са посебним потребама, социјално угроженим и сл;
3. Организованог окупљања акцијаша, старијих генерација међусобно и са млађима, посебно поводом обележавања значајних датума из историје добровољног омладинског рада, посвећујући нарочиту пажњу прослави Дана омладинских радних акција - 1. априла, организујући посете местима и објектима које су градили генерације бригадира и други учесници;

Др Спавица Ђукић Дејановић, председница СкупшШине Србије пред почеШак Сабора учесника ОРА 31. марШа 2012, у раз1овору са представницима Удружења

4. Иницирања код надлежних органа и институција, да се трајно обележавају места и догађаји на којима су се остваривале најзначајније омладинске радне акције у протекпом периоду, као и да се решавају друга питања од интереса за рад Удружења;
5. Да иницира оснивање музеја и изложбених поставки ради чувања, обраде и излагања остварења омладинског рада, као и да подстиче да се у оквиру архива посебно обрађује и и чува архивска грађа из ове области;
6. Остваривања сарадње и повезивања сличних организација и појединаца из других земаља, како би

Говори иредседница Скуишшине СР Србије, др Славица Ђукић Дејановић на Сабору учесника ОРА 31. марша 2012.

У *дворани Дома народне скуишшине Србије иред иочешак Сабора*

се заједнички дао допринос неговању и чувању успомене на резултате у заједничком омладинском градитељству и на тим основама подстиче сарадња генерација младих из земаља у окружењу у духу пријатељства и добросуседске сарадње, укупног одрживог развоја региона;

7. Осмишљавања сопствених активности и активног учествовања у свим програмима који у основи имају за циљ очување животне средине.

Удружење је организовало први Свечани сабор акцијаша Србије у Дому Народне Скупштине Србије, 31. марта 2012. године.

На овом Саборује подржана Одлука о оснивању Удружења и усвојена његова програмска оријентација.

Одмах после тога почело је прикупљању информација о постојећим удружењима акцијаша и другим облицима организовања, подстицању њиховог јачања и међусобне сарадње и формирању нових. Раније основано Београдско удружење и удружења и огранци Удружења у Београду активни су у готово свим београдским општинама. У Новом Садује формирано Удружење, а у Кикинди, Беочину, Апатину, Бачкој Паланци, Суботици и другим срединама делују организовани облици окупљања бригадира. Исто то је учињено у Краљеву, Смедереву, Младеновцу, Смедеревској Паланци, Чачку, Ваљеву, Нишу, Крушевцу, Крагујевцу и другим местима Србије.

У многим срединама ранији акцијаши су организовали локалне добровољне радне активности:

Запажена је успешна радна акција у Врњачкој Бањи; бригада акцијаша из Беочина редовно конкурише и обавља многе комуналне послове и послове заштите животве средине; у Београду, у градској општини Чукарица, организована је стална бригада са истим задацима; повремене акције се изводе и територијима градских општина: Звездара, Палилула, Земун, Нови Београд...

Скупштина Удружења је, у децембру 2012. године, усвојила низ одлука са циљем ловећања броја удружења и других облика организовања као и подстицања бригадиста да се у њима масовније активирају.

У Србији се у више средина редовно обележава Дан омладинских радних акција - 1. април. Следеће две године, са жељом да то постане традиција.

Удружење учесника ОРА и волонтера Србије, у Дому Народне Скупштине Србије организовало је свечане саборе акцијаша.

Дан омладинских радних акција - 1. април редовно се обележава и на Црном врху, у Краљеву, Кикинди, на Правном факултету у Београду, на Ади Циганлији, у Беочину и др.

Године 2013. овај празникје обележен великим скупом бригадиста на Фрушкој Гори, у омладинском насељу Летенка, у присуству око 750 учесника из целе Србије.

У Београду постоји идеја о формирању Музеја омладинских радних акција. У Новом Саду, у Дому војске организована је изложба о радним акцијама, у организацији Удружења акцијаша из Новог Сада.

На Ади Циганлији је приређена изложба посвећана уређењу Аде Циганлије, у организацији Удружења учесника ОРА Београда.

Л\

Удружење је утврдило и обавезу да се, у сарадњи са локалним облицима организовања, у свим објектима које је градила омладила створе услови како би се у њима поставила прикладна спомен-обележја са основним подацима о историји њиховог подизања; да се у већим објектима одвоји простор у коме би се изложили експонати, уметнички предмети, спискови бригада и бригадиста, организатора и извођача изградње и др., како би сви ти објекти били уврштени у туристичку мапу намењену школским екскурзијама и туристичким групама. А то, такође, подразумева да се у сарадњи са Туристичком организацијом Србије и регионалним туристичким агенцијама обезбеди штампање туристичких мапа и приручника за туристичке водиче и организаторе школских екскурзија, са подацима о свим значајним објектима у Србији.

Удружење учесника ОРА и волонтера Србије, на Скупштини, одржаној у децембру 2012. године, усвојило је и Програм јавних радова - допринос изласку из привредне, економске и моралне кризе Србије, као свој дугорочни програмски документ. Објављена је и брошура, аутора Стевана Стојановића, са циљем да се идеје садржане у Програму детаљније разраде.

Саставни део предложеног Програма, као његова стручна и научна подлога је истраживачки пројекат социолошког истраживања, аутора Срећка Михаиловића: „ЧОВЕК И РАД - ревитализација рада и промена радне етике, као услова изласка из друштвене кризе".

Идеја о покретању јавних радова не може се остварити без општег консензуса стручне јавности и подршке грађана. Предстоје консултације стручне јавности, невладиног сектора и Владе Србије - њених министарстава, како би се почела његова имплементација.

Конкретни пројекти назначени у Програмујавних радова биће дугорочна основа за сарадњу Удружења са надлежним органима, јавним и осталим предузећима на територији Србије и подручјима локалних заједница. У њиховој реализацији ангажоваће се и друге организације које окупљају омладину, као што су Горани Србије и Млади истраживачи Србије, чиме ће се показати да и млади људи данас могу несебично да доприносе изласку из кризе, а тиме и стварању услова за сопствени развој.

Удружење ће помоћи реализацију предлога Удружења акцијаша Београда да се у Београду изгради Регионални волонтерски образовни камп, у коме би се млади оспособљавали за организовање волонтерских кампова и у другим подручјима Србије а и као стециште волонтера из других земаља.

Удружење учесника ОРА и волонтера Србије подржало је писање до сада најцеловитије монографије о свим омладинским радним акцијама, у периоду 1941-1990. година, аутора др Слободана Ристановића, уваженог писца, учесника и команданта бригада на више радних акција и почасног председника Удружења.

Удружење ће, заједно са свим организованим облицима акцијаша и волонтера у Србији, уложити максимални напор да ово дело, као аутентични историјски документ заузме заслужено место у свим библиотекама на територији Србије, у школама и установама културе, и коришћено у васпитно-образовном процесу и неговању сећања о оствареним вредностима добровољног омладинског рада.

У шоку рада Сабора учесника ОРА 31.марша 2012.

ОСНОВНЕ ОДЛИКЕ И ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНЕ ВРЕДНОСТИ ОМЛАДИНСКИХ РАДНИХ АКЦИЈА

Омладинске радне акције у свету

Омладинске радне акције нису биле специфичност само Југославије.

Историјски, први облици масовног добровољног рада у корист друштвене заједнице датирају још од Октобарске револуције 1917. године у Русији:

Ситуација са превозом људи - јединица Црвене армије, као и са транспортом наоружања, опреме и хране на источни фронт, у рано пролеће 1919. године, била је веома тешка и критична, јер тамо се одлучивала судбина (победа или пораз) Револуције, о чему је у свом реферату на ванредном Пленуму Московског Совјета, 3. априла 1919. године, говорио и њен вођа В. И. Лењин. Он ће десетак дана касније, тачније 12. априла, о томе детаљније писати и у својој *Тези ЦК РСК у вези са сиШуацијом на ИсШочном фронШу,* да би, одмах после тога, спонтано, настао први облик масовног добровољног рада у Русији под називом *КомунисШички субоШник.*

Забележен је пример како су, комунисти и симпатизери московске железничке радионице, за само 10 часова добровољног, бесплатног и прековременог рада, поправили локомотиву ОБ број 7024, која је истог дана одвезла нове војне ешалоне на источни фронт.

И сам Лењин је, 1. маја 1920. године, четири часа учествовао у акцији добровољног физичког рада.

Лењин је, јуна 1919. године, у познатој брошури *Велика иницијаШива* и у другим краћим написима, истакао „принципијелан светско-историјски значај „суботника као комунистичке форме рада“.

Основна девиза тог покрета у Русији била је: „радити, учити и живети у комунистичком духу“. Идеје и пример „суботника" инспирисали су совјетску омладину да несебичним и све масовнијим добровољним радом помогне изградњу своје социјалистичке земље.

На другој страни, на Западу, нарочито за време светске економске кризе од 1929. до 1932. године, која је из темеља „уздрмала капиталистички систем", Сједињене Америчке Државе и многе европске земље, донеле су законе о регулисању установе добровољног рада за решавање привредних проблема земље.

Радне акције и „радне службе“

Између њих Томислав Бадовинац види битну разлику и каже:

„Ваља истакнути да су се радне акције битно разликовале од *радне службе* каква је у неким земљама била уведена прије Другога свјетског рата. Радне су службе настале као посљедица економских и политичких криза. У разним капиталистичким земљама „радна служба" успостављена је као друштвена интервенција којом је требало спријечити или ублажити негативне социјалне и моралне посљедице које је та опћа криза изазивала и међу младима. У земљама с нацифашистичким режимом „радна служба" постала је дио милитаристичког образовања омладине у припремама за рат.“

Добровољни рад омладине историјски представљао је једну од веома интересантних и значајних појава, која се, нарочито широко, развила после Другог светског рата. Тај покрет добровољног рада, без обзира на мноштво облика, произашлих их специфичних услова појединих земаља, готово свуда је имао исте основне карактеристике - остао је бесплатан и несебичан рад у корист друштва, рад који се даје не да би се рачунало на награду и профит, већ да би се помогло друштвеној заједници у решавању одређених привредних, културних, социјалних и других задатака, а тиме и допринело бржем напретку и развоју друштва.

По Томиславу Бадовинцу „смисао добровољног или бесплатног рада је вишеструк: он значи исту ону спремност пожртвовања коју су показали борци у НОБ-и. Он се не може изразити никаквим материјалним вриједностима. *Он значи оШклањање свакоI облика најамноI рада и усвајање начела да сваШко ради према „својим мо1ућносШима“ Шако* ***да рад постаје очитовањем великодушности појединаца у односу на заједницу, што је битно обиљежје свакога стваралачког рада, будући да је „стваралачка способност човјека природни дар који се не наплаћује“*** (како је рекао Маркс).

... Бесплатношћу рада појединац наглашава истовремено стваралачко обиљежје рада, што значи ***повратак аутентичности рада и укидање најамног односа - отуђеног рада - дакле, антиципацију рада у комунистичком друштву.*** ОРА-е су, прије свега, укључивање у изградњу материјалне основе новог друштва на такав начин да је идеал тога друштва већ дат као антиципација у самој организацији радне акције и односу сваког појединца према раду као друштвеном раду будућега социјалистичког друштва. ***Данас*** се, ***међутим, проводи капиталистички сустав који се темељи на капитал односу, мотивиран на постизање што већег профита, што упућује на отуђени рад, односно рад на који су радници присиљени да би осигурали животну егзистенцију.*** Добровољни рад није сугласан с капиталистичким суставом, осим неких облика невладиних волунтаристичких удруга.“

У спроведеним анкетама и у разговору са новинарима сваки учесник ОРА на питање шта му се, нарочито, свиђа на радној акцији, без размишљања рећиће, једном речју - другарство. То је и једна од првих карактеристика наших радних акција. За Рудија Супека „другарство на радној акцији, ваља рећи, да оно истовремено зближава омладину, да јој чини другог човека блиским, али такође и да проширује њену друштвеност и њен осећај на многе себи сличне појединце. (...) Радна акција омогућава младом човјеку да провјери колико солидарност и пожртвованостједног човјека прма другоме могу постати стварни и трајни

доживљаји и људска потреба. У том погледује радна акција добра прилика и корисна акција за живот."'

Иа свакој већој радној акцији учествовале су омладинске радне бригаде скоро из свих крајева Југославије, пропорционално, по републикама. Команданти акције, или насеља, осврћући се на ту чињеницe рећиће: „Овде смо ми Југославија у малом“, набрајајући места из којих су ту дошле омладинске бригаде.

То у својим текстовима шире образлаже и Томислав Бадовинац, речима: „Патриотски значај радне акције с њеним основним садржајем - братством међу народима - постојао је у свим ОРА-ма. То тим више, јер је та омладина, као мало која у свијету, била увијек непосредно укључена у тежње ка друштвеном развитку. Ангажирањем у политичким и социјалним догађањима омладина је провјеравала своју привржeност опћим друштвеним идеалима - равноправности међу народима, социјализму, интернационализму, мирољубивој коегзистенцији, а исто тако и властиту друштвено-политичку одговорност у рату, револуцији и изградњи социјализма те обрани своје земље од стаљинистичких насртаја".

И наставља:

„Патриотизам је потреба да човјек посвједочи оданост својој друштвеној заједници и спремност да се жртвује за њено очување. У одређеном друштвеном систему он може бити извор националног егоизма и сужавања друштвене свијести човјека. Међутим, супротно националном егоизму, патриотизам који је истицао братство међу равноправним народима преносио је на људе интернационализам и хуманизам'[1].

0 аутономности омладине у радној акцији, Руди Супек ће рећи и ово:

„Аутономност омладине у радној акцији огледа се у томе што је она стварни руководилац рада, што она тај рад не изводи у озакоњеној и институционализованој радној служби већ у складу са својим организаторским и стваралачким способностима. Придобијање за радне акције није ствар друштвене принуде већ друштвеног утјецаја омладине, способности да друге привуче и акцију начини привлачном за најшире омладинске слојеве. (...) Ради се увијек о слободној мобилизацији радног напора као изразу добровољног учествовања и пожртвовности појединца. Ти елементи слободне мобилизације напора и интезитета личног учествовања сваког појединца били би укочени већ у самом коријену кад омладина не би била носилац акције".

На тој основи у многим земљама Европе, Азије, Африке и Латинске Америке млади су добровољно учествовали на радним акцијама - на уређењу села и градских насеља, подизању школа и болница, рекреативних и спортских терена.

Према подацима Координационог комитета радних логора омладине, основаног при УНЕСКО-у, разни облици омладинског добровољног рада у 1958. години били су развијени у 65 земаља, са укупно 311.264 учесника, да би већ следеће, 1959. године, радним акцијама било обухваћено 1,058.890 младих људи. Или, појединачно, у Индији је било преко 1.300 радних кампова, у Мароку на изградњи разних објеката учествује око 12.000 младића и девојака.

Омладинске радне акције су организоване и у Пакистану, Индонезији, Филипинима, Израелу, Јапану, Камбоџи, Вијетнаму, Алжиру, Тунису, Кенији, Судану, Етиопији, Гани и др.

Од 1952. до 1956. године само у Азији је организовано 3.288 мањих и већих радних акција, са око 250.000 учесника.

У односу на друге земље, ОРА у Југославији забележиле су недостижне размере

У Југославији у првим годинама после Другог светског рата, у опустошеној и разореној земљи, масовни покрет изражен у ОРА, за разлику од сличних акција у другим земљама и у односу на величину територије и број становника, процентуално, достигао је недостижне размере, најпре, у обнови у рату порушених, а затим у све масовнијој изградњи нових саобраћајница (пруга и путева), фабрика, хидроелектрана и других привредних објеката. И још једна разлика у односу на земље Запада огледа се у томе што су се на нашим ОРА, у слободним поподневима развијале веома обимне и разноврсне образовно-културне, просветне, спортске и остале активности у бригадама и у насељу као целини, а у којима је била обухваћена већина бригадиста.

Подвизи градитеља

Скоро на свакој ОРА, а нарочито у изградњи железничких пруга, фабрика, хидроелектрана и појединих деоница Аутопута, постојали су природни и грађевински објекти (путеви, мостови, потпорни зидови, клисуре и мочваре, надвожњаци, на којима су многи градитељи чинили праве подвиге, као њихови старији другови у рату јуришајући на непријатељеве бункере и утврђења.

У тим великим радним подвизима чета и бригада и појединаца у њима долазила је до изражаја морална величина и лепоте омладинских радних акција, њихова љубав према ономе што граде и стварају.

Пишући и томе тражили смо и за себе одговор на питање: откуд такав радни елан и одушевљење младих градитеља? Шта је то што их је неодољиво вукло на радне акције и да имају такав однос према раду.

На то питање није лако дати једноставне одговоре. Могли бисмо се сложити да је то одушевљење, пре свега, логичан израз опште ситуације и атмосфере у којој се нашла наша земља после рата. Млади су почињали нови живот. Утврђени правац пута свеколиког друштвеног развитка отварао је младима широке перспективе. И баш зато што су пред собом имали велике идеале и циљеве боље сутрашњице она је могла и да покаже невиђене примере пожртвовања, иако се на градилиштима често радило по киши и хладноћи, у води, у разбијању тврдих стена и копању тунела.

Збир свих тих сазнања, свакако, донео је до тада невиђени полет и хероизам у савлађивању тешкоћа и постизању жељених резултата.

Снажан подстицај свему томе давала је и чињеница да се сама омладина појављивала као субјект, организатор и извођач радних акција.

* Руди Супек, *Омладина на путу братсШва,* психо-социологија радне акције, Младост, Београд, 1963.

Тако су ОРА допринеле да омладина, градећи пругу (или неке друге објекте) изгради и себе.

ОРА су имале више позитивних одлика и вредности. Прва међу њима је добровољност, слободна воља и лична одлука младих радника, пољопривредника, средњошколаца и студената да иду на радне акције и месец-два дана, у суштини, раде без икакве новчане накнаде. Тиме се отклањао сваки облик најамног рада и непосредни учесници у њему су поступали по начелу „свако ради према својим могућностима“.

О радним акцијама речено је и ово...

Радне акције!

... То је велика епопеја, коју су, пуне полета и пожртвовања, исписале генерације младих. То је дуга, али незавршена прича о даровима датим од срца, свесно, за лепше дане, земљи у којој се живи и ствара.

Радне акције!

Настале су у првим данима НОР-а и нису престајале ни у време најжешћих окршаја. У тим данима великих разарања биле су симбол стварања! На заставама омладинских бригада било је исписано познато гесло:

„Све за фронт - све за победу!"

А кад је престао ратни вихор, млади су опет стали под своје радне заставе и на њима исписали:

„Нема одмора док траје обнова!“

У жељи младих да што пре уклоне стравичне трагове тек минулог рата, да што пре нестану згаришта, разрушене пруге, путеви, опустели домови, свуда су ницале бригаде, од најмањих, забитих планинских села, до великих градова. Млади су се сврставали у велики радни фронт.

А шта су о радним акцијама рекли сами учесници, организатори, команданти и бригадисти?

Михаило Швабић:

Основно што масовни добровољни рад, слојен са учењем, спортом и здравом и корисном забавом може да учини, јесте свестрано васпитање омладине и подизање новог стручног кадра.

А колективни живот ових бригада, омладинаца у логорима, моћно делује на стварање моралног лика младих и обликовање њиховог карактера. Преко четних и бригадних конференција, лриредаба и предавања, критиком и личним примером отклањају се многе лоше навике код омладинаца, а развијају се позитивне особине. Кроз борбу са природом у карактеру омладе искива се црта упорности...

Најгрубље физичке послове, који су раније сматрани срамним, омладина је обављала кроз такмичења и на тај начин стицала нов однос према раду, учила се да га воли и цени. И најгрубљи рад у свести омладинца са Пруге одражавао се као највећа част...

Заједнички живот, рад и забава упознају и међусобно зближавају младе из разних крајева наше земље, развијајући осећање братства и јединства и љубав према другу.

Свуга где људи живе заједно, заједнички решавају настале проблеме свогживота и рада, међусобно се критикују - код њих се развија и негује лично поштење.

Гоилова деоница аушоиуша кроз Бујмир - иотед ка Нишу

КРАЋИ ПРЕГЛЕД СВИХ ОМЛАДИНСКИХ РАДНИХ АКЦИЈАУ ЈУГОСЛАВИЈИ ОД 1941. ДО 1990. ГОДИНЕ

ОМЛАДИНСКЕ РАДНЕ АКЦИЈЕ ТОКОМ ОСЛОБОДИЛАЧКОГ РАТА 1941-1945.

Већ почетком устанка против фашистичких окупатора 1941. године, омладина се, организовано и активно, преко организација СКОЈ-а и УСАОЈ-а, укључила **у акције прикупљања оружја и муниције,** баченог од једне, у краткотрајном априлском рату, поражене и осрамљене војске и њихово склањање у добро маскирана склоништа и магацине.

Током лета, а нарочито у јесен и зиму устаничке 1941. године, омладина Подриња, ваљевског краја, Шумадије, Чачка, ужичког краја, Старог Влаха и Полимља, Лике, Баније, Босанске Крајине и других ослобођених крајева, активно је помагала устаничке (партизанске) јединице, **прикупљеном одећом и обућом,** а породице бораца у обављању пољских радова на њиховим њивама, а затим и у снабдевању дрвима за огрев.

Почетком октобра 1941. године, ужичка омладина је **у опустелом Добруну** и околини, близу Вишеграда, испред самих усташких положаја и под честим надлетањем и митраљирањем италијанског авиона, **обрала зрео кукуруз и јесење плодове** и возом их допремила у ослобођено Ужице;

Исте јесени у пољима између Папука и Козаре, омладина је, у акцији покренутој од народноослободилачких одбора из неколико села, са имања на којима су до устанка живели Немци сакупила око 20 вагона необраног кукуруза, кромпира и воћа, и све те количине усмерила за потребе устаничких (партизанских) јединица;

Августа 1942. године, у **Саничкој долини** код Кључа у Босанској Крајини, славна **Прва омладинска ударна пољопривредна бригада** - формирана у селу Војићи код Кључа - са око 2.000 чланова, већином девојака (момци су били на ратним положајима), током три месеца, дању и ноћу, **пожњела је испред немачких и усташких положаја и утврђења** и на ослобођену територију **пренела 120 вагона жита и исто толико вагона воћа и поврћа;**

Примером Санице и у другим местима широм Босанске Крајине основано је **укупно 17 бригада, односно 10 батаљона и 57 чета, са око 7.000 омладинки и омладинаца**
- храбрих жетелаца, који су углавном ноћу, просто отимали од непријатеља вагоне жита, поврћа и воћа.

Немци су даноноћно из авиона бомбардовали и митраљирали бригадисте на њивама, а и њихове колоне, које се, по наредби штаба, са пуним џаковима жита, привремено склањале у планину, а избезумљене усташе са тенковима заустављале на барикадама, направљеним од посечених стабала, проморавши их да одустану.

Познате су и **ноћне жетве на Козари 1943. године.** где је Десета радна бригада, са четири батаљона, односно 1.500 чланова, **пожњела жито недалеко од Јасеновачког логора смрти.**

Новоформиране омладинске чете, батаљони и бригаде у 1943. години учествовале су у акцији тзв. **зимске помоћи партизанским јединицама,** затим **акцији у пролећне сетве,** у лето и у јесен опет у **прикупљању жита, воћа и поврћа** за потребе своје војске и незбринутог становништва;

Током велике непријатељеве офанзиве **на Козару омладинке су преносиле рањенике на даљину и до 10 и више километара,** а ратни материјал и намирнице за партизанске јединице;

А после IV непријатељеве офанзиве у Босанској крајини омладинци су, **носили рањенике преко Гламоча и Шатора,** прекопавали цесте и **евакуисали народ и жито пред наступањем непријатеља.** На Кордуну омладина је одмах по ослобођењу овог подручја 1943. године започела обнову попаљених села, у чему се посебно истицало: 680 омладинаца у вељунском и 640 омладинаца и омладинки у Фојничком котару;

Омладина Хрватског приморја је **пренела на слободну територију око 25.000 килограма кромпира** и осталу добровољно прикупљену помоћ за партизанску војску и рањенике. А омладина Баније извела акцију обнављања неколико хиљада оштећених или сасвим порушених кућа и помагала домаћиснтвима у обављању пољопривредних радова у селима;

Омладина Срема је **акцијом паљења уништила преко 100 вагона непријатељевог жита,** велики број косачица и вршалица, не престајући да и даље прикупља одећу, обућу и храну за своју војску на Сремском фронту и осталим бојиштима;

У Славонији омладина је пожњела, обрала и у скривене магацине сместила око 100 вагона жита, а млади у Словенији дали **десетине хиљада радних сати у сакупљању лековитог биља.**

И 1944. године омладина је у ослобођеним крајевима наставила и појачала исте или покренула нове акције: **у Истри преко 400 омладинаца је жетвом успремало жито** око оспобођеног Челића, док су млади на Вису током новембра у разним акцијама дали око 3.000, на Корчули око 12.000 на подручју Задра око 46.000 радних дана;

У Македонији омладина Ковадара **дала 685 радних дана на изградњи путева,** а још толико у сечи дрва, што су још масовније чинили и млади Битоља и околних места;

Млади са подручја Лике су у такмичењу пред II конгрес УСАОЈ-а **дали око 5,000.000 радних дана,** а прелазну заставицу за најбоље резултате освојили су млади са територије Лике;

Омладина Црне Горе у 13-јулском такмичењу је у резултате своје активности забележила укупно 22.325 **радних дана** и прикупила 11.800 килограма пшенице и других намирница;

Већ крајем 1944. године омладина коначно ослобођеног Београда, заједно са организацијама Народног фронта, запоечла је у свим рејонима свакодневне масовне **акције на рашчишћавању рушевина и поправци улица.** што ће она наставити и током следеће 1945. године;

У сред зиме, од краја јануара до почетка марта 1945. године, **1.630 омладинаца из више округа Србије, окупљених у 10 бригада, односно 15 радних батаљона,** иако недовољно обучени у топлу одећу за хладне дане у планини, на **Црном врху,** код Бора, по јакој, цичи зими (до -30°C), стано засипани снежном вејавицом, **насекли су и отпремили,** прво, својим рукама изграђеном пругом до Бора (12,6 км), а одатле **возом до Београда, преко 10.000 кубних метара огревног дрвета за београдске болнице пуне рањеника,** за хладне школе и друге установе, као и за незбринуте породице. Истовремено, или нешто касније, текле су акције на сечи дрва и на Руднику, Тари, Повлену...

Омладина Подриња, **београдског, пожаревачког и крагујевачког округа,** заједно са младима Срема и Баната, у јануару и фебруару 1945. године, на напуштеним салашима, недалеко од ватрене линије Сремског фронта, **обрала је кукуруз са више од 20.000 јутара.** А месец-два дана касније, њихово место заузеће **око 15.000 младића и девојака** у радној акцији на обради, односно **на сетви на око 49.000 јутара напуштених њива.** У тој акцији било је укључено и пар хиљада младих из Македоније, Босне и Херцеговине и Црне Горе;

Омладина ужичког краја, Чачка и дела Шумадије, скупила је велике количине жита и других намирница и привремено их сместила у магацине, а онда, у недостатку превоза, све те количине од **близу 19.000 килограма,** укупно **1.460 омладинаца и омладинки** су накупили у мање или веће џакове и торбе и, такмичећи се - ко ће понети више у акцији названој **„Свак по џак у Санџак",** пренели на раменима, у две колоне

(у два дана), **пешке, од Ужица до Нове Вароши, за исхрану становника Нове Вароши, Полимља и северне Црне Горе, којима је претила глад...**

С коначним ослобођењем земље, 15. маја 1945. године, завршена је ова тешка епопеја ратних радних акција, у којима су стотине хиљада омладинаца и омладинки (оне су биле у већини, јер су младићи били на фронту), дали око 35.000 радних дана, као свој велики допринос победи над фашистичким окупатором и коначном ослобођењу земље.

РАДНЕ АКЦИЈЕ У ТОКОМ ОБНОВЕ И ИЗГРАДЊЕ ЗЕМЉЕ

После ослобођења земље омладинске (и фронтовске) бригаде, са још већим полетом и пожртвовањем, **са ратног су прешле на други фронт** - на **фронт брзе обнове ратом порушених градова и села,** мостова **и** комуникација, комуналних објеката и производних погона.

У првим послератним годинама, у многим подручјима Србије, Босне и Херцеговине, Црне Горе, Далмације, Лике, Македоније и Словеније, даноноћно, одјекивале су експлозије на бројним радним попориштима.

Омладина је **пушке и митраљезе заменила крамповима** и лопатама и с њима поново, са заносом и храбро, јуришала и побеђивала. Са још већим заносом и љубављу према својој отаџбини, настављајући традиције борбе, напора и жртава, младе генерације слободне Југославије, разумевајући да је обнова и изградња земље саставни део, односно наставак херојске борбе својих старијих другова и другарица на бојном пољу, омладина је масовно кренула у изградњу омладинских пруга и путева, нових фабрика и хидроелектрана, нових градова и насеља.

МЕЛИОРАЦИЈЕ

После извршене обнове порушених и подизања првих локалних објеката, 3.709 младића и девојака ваљевског краја, Подриња и још 12 округа из Србије, без булдожера и других машина, само са ашовима и лопатама, у првој већој летњој акцији 1946. године, **учествовало је у прокопавању Посавског канала у дужини од 40 километара,** недалеко од Обреновца и реке Саве и тако првом већом мелиорацијом у Србији омогућило обраду више од 4.000 хектара нових ораница.

Исте, 1946. године, **регулисанаје и река Раља,** недалеко од Београда, а следеће, 1947. године, око 70.000 људи, углавном, омладине, прокопали су **Нишавски канал,** Банаћани - **Бечејски канал,** а у Македонији су извршене обимније **мелиорације у Струмичком пољу, Пелагонији и код Преспанског језера.**

Мелиорације су настављене и у 1956. години: у **Пелагонији,** у околини Битоља, где је преко 3.000 бригадиста, углавном из Македоније, прокопавањем канала, обезбеђено од поплаве око 20.000 хектара земље и око 40 села; у **Кумановском пољу** више од 1.000 бригадиста регулисало је Литковску реку и градило систем за наводњавање у подручју **Преспанског језера** око 9.000 омладинаца су прокопали канал дуг 20 километара и системом за наводњавање омогућили обраду и високе приносе на око 70.000 хектара.

ОМЛАДИНСКЕ ПРУГЕ

БРЧКО - БАНОВИЋИ

Прва већа савезна омладинска радна акција, на којој су од 1. маја до 7. новембра 1946. године, **62.268 омладинаца и омладинки, сврстаних у 283 радне бригаде, изградило је прву Омладинску пругу нормалног колосека, у дужини** од **90 километара,** пробивши три тунела, укупне дужине око 600 метара, од којих је највећи тунел „Мајевица" (394 м), прокопали дугачки усек - тунел код Кисељака и саградили 170 станичних зграда.

ШАМАЦ - САРАЈЕВО

Другу омладинску пругу, у скоро три пута већој радној акцији, градило је од 1. априла до 15. новембра, **211.370 бригадиста обухваћених у 886 бригада из целе земље, и 5.840 младих у 56 иностраних бригада;** на њеној **дужини од 242 километра,** они су пробили 9 тунела, од којих и чувени „Врандук" (1.534 м), у укупној дужини од 2.464 метара, подигли 14 мостова преко Саве, Босне и Лашве, у укупној дужини од 3.267 метара, подигли велики насип код Добоја и више десетина пропуста, ископали су и превезли колицима на свим тим објектима 5,520.000 кубика земље и камења;

НИКШИЋ - ТИТОГРАД, прву пругу нормалног колосека у Црној Гори, **дугу 53 километара, градило је** 1947. године **око 30.000 омладинаца и омладинки,** обављајући најтеже радове на тунелу „Будош" (1.262 м) и мостовима на Морачи и Рибници;

КУЧЕВО - БРОДИЦЕ, у Хомољу, дугу 16 километара, изграђену 1948. године, **учешћем око 80 бригада, са укупно 10.989 омладинаца и омладинки,** који су на њој, као највеће препреке, прокопали тунеле „Нересница" (402 м) и „Превелац" (300 м);

„ПАНЧЕВАЧКУ ПРУГУ", од села Овче до Бесног Фока, у дужини **од 32 километара,** кроз Панчевачки рит, односно ПКБ, **изградиле су** 1948. године **20 омладинских и четири фронтовске, односно синдикалне бригаде,** са укупно **4.500 градитеља.**

ШАБАЦ - ЗВОРНИК, дугу 74 километара, градиле су 1949. године **омладинске и фронтовске бригаде,** као и **припадници** ЈНА;

БАЊА ЛУКА - ДОБОЈ, у дужини од 96 километара, изграђена је за осам месеци (1. март - 20. децембар 1951. године), **рукама 6.500 младића и девојака,** окупљених у близу **900 бригада,** са њиховим највећим подвизима на тунелима „Љескове воде" (1.506 м) и „Тромеђа" (1.411 м);

„Пругу снова" БЕОГРАД- БАР, на деоници кроз Србију, у периоду 1971- 1974. године, **градиле су 234 ОРБ,** са укупно **12.145 бригадиста.**

Својим добровољним радом Омладина је, поред ових седам, својој вољеној домовини и народу **даровала још девет пруга** (Фоча - Копачи, дуга 36 км, Голеш - Белаћевац,
12 км и пет пионирских пруга, у Београду, Загребу, Сарајеву, Љубљани и Скопљу).

НОВИ БЕОГРАД

Године 1948. започете су дотле, а и касније, две највеће савезне омладинске радне акције - изградња Новог Београда и Ауто-пута „Братство-јединство".

У првој фази изградње Новог Београда, од 11. априла 1948. до 5. новембра 1950. године, **904 омладинске (и фронтовске) бригаде, са близу 200.000 градитеља, подигле** су од темеља до под кров: велико **Стамбено насеље** са више од 40 петоспратница - павиљона на Тошином бунару; **Палату Председништва Владе** (доцније познату као зграду СИВ-а, данас палату „Србија"), са више од 67.000 квадратних метара канцеларијског и другог корисног простора; **Репрезентативни хотел „Југославија"; Студентски град,** са четири велика петоспратна блока за становање између 4.500 и 5.000 студената; **Дом културе;** зграду **Шумарског факултета** (касније претворену у Клиничко-болнички центар „Бежанијска коса"); више километара обалоутврде на рукавцу Дунава и на Сави...

У истом периоду (1948-1950) омладина је, и у старом Београду, **на укупно 33 локације, подигла или доградила више од педесет разних објеката,** међу којима и **стамбена насеља** на Карабурми (70 монтажних станова), Миријевском и Јужном булевару, на Обилићевом венцу, у улици Алексе Ненадовића; затим хотел **„Метропол"** (грађен као палата Централног већа Народне омладине); део зграда **„Борбе", „Геокарте", Акушерске клинике, Економског и Ветеринарског факултета, Галерије фресака, Филмски град на Кошутњаку, Стадион**

ЈНА (ФК „Партизан"), Дом синдиката, а затим, реконструисала улице Кнеза Михаила, Војводе Степе и Кнеза Милоша, Булевар Револуције и др;

У периоду 1968-1970. године омладинске бригаде су поново дошле на Нови Београд **(у три године по 5.000 акцијаша)** и **измештале железничку пругу на нову трасу, градиле деоницу Аутопута** кроз Нови Београд, уређивале **Парк пријатељства** и друге површине на песку и остацима бивше мочваре.

АУТОПУТ „БРАТСТВО-ЈЕДИНСТВО"

Изградња Аутопута „Братство-јединство", по времену трајања и броју учесника била је највећа омладинска радна акција. Са једним прекидом од нешто више од седам година трајала је осам и по година, по деоницама, и то:

Прву деоницу **БЕОГРАД - ЗАГРЕБ 1948-1950.** године, у дужини од **382 километра, градило је око 320.000 бригадиста** из свих крајева наше земље и 1.200 младих из 32 иностране земље, подигавши на њој више објеката, мостова, пропуста и надвожњака, међу којима и највеће - надвожњак кроз чувену Спачванску шуму и вијадукт код Новске.

Од 1946. до 1952. године, не рачунајући мање локалне акције, **изграђено је 70 великих објеката, уз учешће 6.370 радних бригада, са око 1,300.000 младића и девојака.** У том периоду омладина је дала 60 милиона радних дана, изградила 11 пута нормалног колосека, затим шест путева, Ауто-пут „Братство-јединство" од Београда до Загреба, 14 великих фабрика, шест хидроелектрана, четири канала, четири студентска града;

Деоницу **ЗАГРЕБ - ЉУБЉАНА** у дужини **од 80 километара,** 1958. године **градило је 466 омладинских радних бригада, са укупно 53.323 бригадиста,** који су на њој подигли и 52 већа објекта, међу којима и мост преко реке Саве код Јанкомира, дуг 330 метара и вијадукт код Требња;

У лето (1958) обављени су **припремни радови на следећој деоници Аутопута између Параћина и Ниша,** на којој је **58 бригада, са укупно 5.618 омладинаца и омладинки,** подигло омладинска насеља, **трасирало 78 километара пута,** изградило 87 пропуста за воду, започело радове на шест мостова, отворило шљункаре и позајмишта...

Деонице **ПАРАЋИН - НИШ** и **ДЕМИР КАПИЈА - НЕГОТИНО** на Вардару, укупне дужине **(обе) 110 километара,** 1959. године, градило је **498 бригада, са 51.000 оладинаца и омладинки,** који су поред осталих објеката, подигли и **54 моста;**

Деонице **НИШ - ГРДЕЛИЦА** и **УДОВО - ЂЕВЂЕЛИЈА,** обе у дужини **од 113 километара,** градило је **48.557 омладинаца и омладинки,** укључених у 453 радне бригаде.

Деоницу **ГРДЕЛИЦА - СКОПЉЕ** у дужини **од 138 километара** градило је **438 бригада са 46.669 омладинаца и омладинки;**

Деоницу **ПАРАЋИН - ОСИПАОНИЦА** у дужини **од 95,5 километара** градиле су **264 бригаде, са укупно 29.672 омладинаца и омладинки;**

Деоницу **ОСИПАОНИЦА - БЕОГРАД** у дужини од скоро **59 километара,** градила је **201 бригада са 22.500 бригадиста;**

Магистрални пут ПРЕЉИНА - ЧАЧАК - ПОЖЕГА - ТИТОВО УЖИЦЕ, дуг 37 километара, градиле су **94 бригаде.** са укупно **11.280 омладинаца и омладинки.**

ЈАДРАНСКУ МАГИСТРАЛУ (континентални део), на деоници **БИЈЕЛО ПОЉЕ - КОЛАШИН,** у дужини од **49 километара,** градилоје **168 бригада, саукупно 18.719 омладинаца и омладинки.**

ОМЛАДИНСКЕ ФАБРИКЕ И...

Омладинску **Фабрику тешких машина алатљика „Иво Лола Рибар"** у Железнику код Београда, 1947-1948. године градило је **100 бригада, са укупно 15.565 градитеља;**

Ваљаоницу бакра у Севојну код Ужица, 1950-1952. године **градило је 56 бригада,** са око **19.000 омладинаца и омладинки;**

Фабрику каблова у Светозареву (Јагодини), 1952. године **градило је око 13.000 омладинаца и омладинки;**

РР заводе у Нишу 1948. године, градило је **око 500 бригадиста;**

Хемијски комбинат у Витковићима код Горажда, 1950 - 1954. године, градило је, заједно са припадницима ЈНА, и педесетак ОРБ, са **око 4.500 бригадиста.**

У обнављању **Фабрике „Маглић"** и изградњи **Фабрике лесонит - плоча „Сутјеска"** у Фочи, 1950. године, учествовало је и **11 омладинских бригада,** са **око 900 градитеља.**

Фабрику текстила „Рашка" у Новом Пазару, 1951-1953. године, градиле су и ОРБ;

Фабрику аутомобила „Црвена застава" у Крагујевцу, 1960. године подизало је **20 бригада, са око 2.600 градитеља**

... ХИДРОЕЛЕКТРАНЕ

Омладина је, потом, још смелије, с обзиром на услове и сложеност градње, прихватала и учешће у изградњи великих хидроенергетских објеката:

ХЕ **„Јабланица"** (1947-1954), ХЕ **„Зворник"** (1948-1953), **Хидросистема на Власини** (1948-1952), **Мавровске хидроелектране** (1948-1952) и ХЕ **„Винодол"** (1951-1955).

ЛОКАЛНЕ РАДНЕ АКЦИЈЕ

У међувремену, напоредо са великим радним акцијама (савезним и републичким) су организоване бројне и **све масовније локалне радне акције** - градске (општинске), регионалне, да би њихов најсвеобухватнији и по резултатима најобимнији био период 1953 - 1958. године, а затим и у неколико следећих година, кад нису организоване велике републичке и савезне радне акције, или напоредо са њима. Иако их је тешко овде све набројати, према прикупљеним, а непотпуним подацима, у наведених пет година (1953-1958. године) **било је око 20.000 локалних радилишта,** више од **1,100.000 учесника;**

ОРА 60-ИХ И 70-ИХ ГОДИНА ПРОШЛОГ ВЕКА

Напоредо са наставком изградње Аутопута „Братство-јединство" започете су по броју учесника мање, али, такође, савезне омладинске радне акције и то на:

Уређењу Аде Циганлије, у периоду 1958-1966. године, радило је **120 омладинских радних бригада,** са око **15.000 омладинаца и омладинки;**

ОРА „Сава", на подизању насипа на обали реке Саве код Загреба, ради заштите од поплава, у периоду од 1960. до 1979. године, **по 30-40 ОРБ, са по 3.000 и више бригадиста** годишње у летњим месецима - **учествовало је око 60.000 омладинаца и омладинки;**

На **ОРА „Сутјеска" 1970-1977. године,** у просеку **24-26 ОРБ, са око 1.000 учесника годишње** (чланова друштвених организација СТВ „Партизана", Савеза планинара, Црвеног крста, Савеза извиђача, Народне технике, ветерана и других учесника, изградили су Друштвени дом, Омладински спортско-рекреативни центар, просекли више путева и стаза и подигли низ спомен-објеката и обележја у ширем Меморијалном комплексу овог дела Националног парка „Сутјеска".

ГОРАНСКЕ РАДНЕ АКЦИЈЕ

Почев од 1960. године из једнодневних, углавном, локалних радних акција на пошумљавању голети, израсле су вишедневне **горанске радне акције насељског типа** у којима је од 1978. до 1980. године, на девет горанских ОРА, **5.650 горана пошумило је 6.742 хектара голети,** а само на **ОРА „Пештер"** од 1978. до 1989. године, **11.158 бригадиста - горана пошумило је 12.270 хектара;** Овој категорији радних акција припада и:

ОРА **„Зелени појас Ђердапа",** на којој је, у периоду 1967-1970. и 1976-1978. године, **укупно 198 бригада, са 9.975**

градитеља, у прве две године градило тротоаре и уређивало паркове у Кладову, а касније подизало обалоутврде, уређивало и озелењавало простор низводно од главног објекта ХЕ „Ђердап“ и градило инфраструктуру у туристичком комплексу „Караташ“ и тврђаве;

ОРА „Морава 1971-1980. године", на којој је **315 омладинских радних бригада, са укупно 17.329 бригадиста,** смештених у насељима Соко бања и Ломница, градећи бране „Бован" и „Ћелије", уређивало Сикирички поток и Јовановачку реку и подизало насип и мост на Великој Морави, насип на Расини и на Морави код Трстеника, подизало обалоутврде на реци кроз Врњачку Бању, водовод од Ћелија до Крушевца и реконструисале улицу Цара Лазара у Крушевцу;

ОРА „Ниш 1970-1978“: укупно **168 ОРБ, са око 11.000 члакова,** радилоје на регулисању реке Нишаве; реконструкцији улица и булевара, уређењу спомен-паркова (Нишка тврђава и Бубањ), исељавању железничке пруге ван Ниша, копале канале за водоводну, канализациону и електричну мрежу у градским и другим насељима, доградиле стари и подигле нови Спортско-рекреативни центар, локалне путеве и објекте за снабдевање становништва пијаћом водом;

ОРА „Шабац 1974. и 1978“: укупно **29 бригада, са око 1.500 учесника,** током 1974-1978. године, радиле су на уређивању и подизању низа комуналних објеката, реконструкцији улица и градског парка, подизању насипа на обали реке Саве и других комуналних објеката;

ОРА „Јасеновац" 1974-1977. у радовима на подизању одбрамбеног насипа дуж обале Саве и уређењу меморијалног комплекса било је **ангажовано 25 ОРБ, са преко 1.000 бригадиста.**

ОРА „Крагујевац 1976-1978“ укупно **68 омладинских радних бригада, са преко 3.000 омладинаца и омладинки,** радило је на чишћењу и регулацији реке Лепенице, исправљању њених кривина, изградњи одбрамбених насипа и уређењу спомен-парка у Шумарицама;

ОРА „Шамац- Сарајево ’78“ омладинске радне бригаде су изградиле **други колосек** на Омладинској прузи Шамац - Сарајево **од Добоја до Зенице;**

ОРА „Партизански пут“ 1975-1978, укупно **105 ОРБ,** са **свега 5.775 омладинаца и омладинки** на градњи више објеката, путева и стаза којима су повезана историјска места и природне знаменитости;

ОРА „Палић“ 1975-1978, у чишћењу Палићког језера, подизању обалоутврде око овог језера и уређењу шеталишта и читавог туристичко-рекреационог комплекса учествовала је 56 ОРБ са преко 2.500 бригадиста;

ОРА „Делиблатски песак“ 1978. - омладина је градила **40 километара противпожарних путева,** ради заштите ширег подручја од пешчаних олуја, 12 км различитих шумских путева, као и асфалтног пута од Чардака до насеља у дужини од 3,5 км;

ОРА „Крагујевац" 1976-1978, на чишћењу и регулацији реке Лепенице, ради будуће заштите од поплава, као и спомен-подручје у Шумарицама, **учествовало је 68 ОРБ, са преко 2.500 бригадиста;**

ОРА „Ибар-Лепеница“ 1977-1978, на регулацији реке Ситнице, режиму вода и бујичних сливова у хидроцентралу Ибар-Лепеница, **радиле су 32 ОРБ,** са око **1.600 омладинаца и омладинки.**

ОРА „Мариово“ 1976-1978, на градњи пута у дужини од 50 км било је ангажовано **49 ОРБ, са око 2.200 омладинаца и омладинки.**

ОРА „Плачковица" 1976-1978. укупно **52 ОРБ,** са око **2.500 бригадиста** изградило је пут у **дужини од 43 км,** којим се повезује више села у овом заосталом крају.

ОРА „Ђердап“ 1976-1990. током петнаест година **529 ОРБ, са укупно 26.947 омладинаца и омладинки** обављале су земљане радове у великом обиму, подизале и набијале високе насипе поред обале Дунава у непосредној близини обе хидроелектране (ХЕ „Ђердап" и ХЕ „Ђердап И", изливале бетонске блокове и плоче и њима облагале насипе, постављале бетонске ивичњаке и банкине, прокопавале одводне јаркове, дренажне канале, као и ровове за електро и хидроизолацију, градиле прикључне путеве и раскрснице, уређивале војни центар у Петровом Селу и обављале ископавања на археолошким локалитетима.

ОРА „Аутопут Братство и јединство" у вишегодишњој градњи **друге траке Аутопута кроз Србију и Македонију,** током 1977. године, **укупно 44 ОРБ, са 2.384 омладинаца и омладинки,** учествовало је у градњи деонице од Београда до Умчара, у дужини од 40 км, а године 1978. настављена је градња на деоници Умчари-Баточина, **у дужини од 70 км,** на којој је учествовало **48 ОРБ са око 2.500 бригадиста.**

ОМЛАДИНСКЕ РАДНЕ АКЦИЈЕ У ЈУБИЛАРНОЈ 1977. ГОДИНИ

ОРА „Крушевац ’77“, ОРА „Трстеник ’77“, ОРА „Кикинда ’77“, ОРА „Дунав ’77“ - Апатин; ОРА „Власина ’77“, ОРА „Димитровград ’77“, ОРА „Пролеће ’77“ - Суботица, ОРА „Височка Ражана ’77“ - Пирот, ОРА „Трагом Пасјачких партизана ’77“ - Прокупље, ОРА „Језеро ’77“ и ОРА „Злотско пролеће ’77“ - Бор; ОРА „Сокобања ’77“, ОРА „Гоша ’77“ - Смедеревска Паланка, ОРА „Робаје ’77“, ОРА „Ђердап ’77“;

Ау 1978. години: ОРА „Суха крајина ’78“, ОРА „Истра ’78“, ОРА „Сисак ’78“;

ОРА „Подриње-Колубара" 1978-1989, у Ваљеву и околини 19 ОРБ, боравећи у Омладинским насељу у кругу Пољопривредне школе, учествовале су **у градњи рекреационог центра „Градац“,** регулацији реке Љубостиње и меморијалног излетишта Пећина, подизале објекте за топлификацију и снабдевање града водом, и градиле пут Рајковић-Мионица.

А у Лозници, на **ОРА „Подриње-Колубара", од 1978-1989,** мењајући четири локације за своје насеље да би у последњој остала у специјално подигнутом насељу испод Лагатора. Током ове вишегодишње ОРА сваке године је радио **7 бригада у 3 смене са око 350 бригадиста годишње,** или за **13 година 102 бригаде,** са укупно **4.600 омладинаца и омладинки** који су радили на изградњи објеката инфраструктуре на територији општине, сваке године на увођењу водовода (успостављена мрежа у дужини од 390 км), затим полагање каблова високог напона, одржавање водопривредних објеката, подизање насипа на реци Дрини, уређењу Тршића и др.

ОРА „Кадињача 1978-1988“, укупно 168 ОРБ, са 5.544 младих, на десет и више градилишта, копале су канале за постављање водоводних цеви, колектора за отпадне воде и обављале радове на подизању бране, војних објеката на Поникване, пошумљавале голети, уређивале меморијални комплекс на Кадињачи и зелене површине у граду.

ОРА „Врање“ 1979-1988, са укупно **139 ОРБ,** односно **6.870 бригадиста** у прве две године радиле су на регулацији Врањске реке, градиле део регионалног пута Доње Требешиње-Барелић, уређивале Спортски центар, а свих осталих година учествовале у пошумљавању голети у околини Врања и на подручју општине Трговиште;

ОРА „Смедерево", 1979-1990, током десет година **укупно 66 бригада, са преко 10.000 младих** обављале су многе послове за потребе радних организација и месних заједница;

ОРА „Пожаревац", 1983-1987, у трогодишњем периоду трајања **укупно 36 ОРБ, са око 1.800 бригадиста** обављало је различите радове за потребе привредних организација на територији Браничевског округа;

На **Пионирској радној акцији „РТАЊ“,** коју је, у периоду 1985-1988. **чинило 17 ПРБ** (у свакој по тридесетак пионира узраста од 7 до 14 година), **окупиле 410 пионира** годишње у три смене по 21 дан и **брале малину, уређивале парк-шуму на Ртњу површине 42 ћ,** трим-стазу и скијалиште, регулисале реку Арнауту у Бољевцу, као део магистралног пута Бољевац-Параћин.

ЛИТЕРАТУРА
(и други извори)

Мирослав Радуловић, *Црни врх,* Бор, 1985.
Влатко Влатковић, *Белешке са 0ру1е,* Ново поколење, Београд, 1946.
Батрић Јовановић, *Омладинске радне акције- школе социјализма,* Београд, 1947.
Момчило Стефановић, *Радне акције од Саничке долине до Осипаонице,* Београд, 1963.
Момчило Стефановић, Срећко Михаиловић, Миломир Краговић, *301одина омладинских акција,* НИП „Младост", Београд, 1976.
Омладинске радне акције - младосШ наше земље (1942-1980), Редакција, Новинско-издавачка радне организација „Младост", Београд, 1983.
Др Слободан Ристановић, *Нови Бео1рад - 1радиШељски подухваШ века,* Издавачка агенција „КСЕ-НА", Београд, 2009.
Душан В. Јанићијевић, *Добровољни рад омладине Краљева 1945-1990,* Друштво акцијаша „Ибар", 1999.
Срећко Михаиловић, *Омладинске радне акције,* резултати социолошких истраживања. Истраживачко-издавачки центар ССО Србије, 1985.
Никола Владисављевић, Драгољуб Јанојловић, Мирослав Миловановић, *Јасенички акцијаши,* Београд - Смедеревска Паланка, 2002.
Срећко Михаиловић и Светомир Војиновић (приређивачи), *Космајски акцијаши,* Организациони одбор Младеновац и Агена Београд, Младеновац, 2006.
Др Драгослав Војчић, Виден Панчић, Горан Николић, *Радни полеШ омладине пироШскоI краја 1944-1989,* Историјски архив Пирот и удружење учесника ОРА Пирот, Пирот2012.
Бора Цветковић, *Године успона,* Власинске електране, 1985.
Бора Цветковић, *Пола века власинских хидроелекШрана,* 2005.
Група аутора, *Ваљаоница бакра и алиминујума „Слободан Пенезић - Крцун",* 1975.
Црни Врх, Рудник, Срем, ГО УСАОС, Београд, 1945.
Тунел Мајевица, Нопок, Београд, 1946.
Бошко Благојевић, *Градимо Омладинску пру!у,* Техника и спорт, Београд, 1947.
Омладинска Пру1а Шамац - Сарајево, Главни штаб ОРБ на изградњи пруге Шамац - Сарајево, Београд, 1947.
Омладинска пру1а Никшић- ТиШо1рад, припремио Централни комитет Народне омладине Црне Горе, Народна књига, Цетиње, 1949.
Омладинска пру1а Шамац - Сарајево, ЦК НОЈ, Београд, 1950.
Добој- Бања Лука, Београд, ЦК НОЈ, 1952.
Бранко Богуновић, *Под засШавом омладинских бри1ада,* Омладина, Београд, 1956.
Иванка Бунушевац, *АуШо-пуШ Љубљана - За!реб,* Младост, Београд, 1958.
АуШопуШ 1958, Младост, Београд, 1958.
Драгић Качаревић, *КаракШер и васпиШни значај радних акција омладине,* Младост, Београд, 1960.
Раде Шошкић, *АуШо-пуШ 62,* Главни штаб радних бригада на изградњи Ауто-пута од Осипаоницедо Параћина, 1962.
АуШопуШ браШсШва и јединсШва, ЦК СОЈ, Београд, 1963.
201одина омладинских радних акција, зборник, Младост, Београд, 1963.
Руди Супек, *Омладина на пуШу браШсШва,* психо-социологија радне акције, Младост, Београд, 1963.
Момчило Стефановић, *СвиШање на рукама,* Ехрог1 ргеzз, Београд, 1969.
Момчило Стефановић, *СвиШање на рукама,* ЕхрогЈ ргеzз, Београд, 1969.
Раде Шошкић, *Акција Зелени појас Ђердапа,* Кладово, Горанска акција „Зелени појас Ђердапа", 1970.
Владо Кецман, *Класје под црвеним засШавама,* Ослобођење, Сарајево, 1973.
Срећко Михаиловић, Миломир Краговић, *Пру!а младосШи : пеШ !одина омладинске акције Бео!рад-Бар,* РК ССО Србије, Београд, 1976.
Божидар Андрејић, Ратомир Милић и Будимир新овић (приређивачи), *ОРА Ђердап,* ОРА „Ђердап" и Хидроелектрана „Ђердап", 1977.
Уређивачки одбор, *Ударнички за јубилеје,* Истраживачко-издавачки центар РК ССО Србије, Београд, 1978.
Ђоко Стојичић (сабрао и приредио), *ИсШраживачко-издавачки ценШар РК ССО Србије,* Београд, 1978.

Љубиша Манојловић и Милосав Беговић (приређивачи), *Бршадирски информаШор, ОРА '78,* Истраживачко-издавачки центар РК ССО Србије, Београд, 1978.
Миломир Краговић, *ОРА Морава : ухваћена река,* Истраживачко-издавачки центар ССО Србије, Нови Београд, 1984.
Срећко Михаиловић и Грујица Станковић, *СШвараоци неодољиво! ООлеШа,* Истраживачко-издавачки центар ССО Србије, Београд, 1979.
Уређивачки одбор, *БеоТрад - 1рад акцијаша,* Градска конференција ССО, Београд, 1985.

Листови и часописи

Ицо Блануша, „Одушевљење и снага наших бригадиста рушили су све препреке", *Омладина,* 28.3.1956.
Воја Вучелић, „Омладинска радна акција на Црном Врху“, *Годишњак 1рада Бео1рада,* 1959, књ. 16.
Живорад Ђукић, „Аутопут од 1948 до 1963“, НИН, 20.X 1963.
Марко Христић, „Године са омладином", *Омладина,* 28.3.1956.
Радојица Јауковић, „Мала историја великог пута“, *Омладина,* 28.2.1956.
Батрић Јовановић, „Омладинске пруге“, *КомунисШ,* 21.4. до 9. 6. 1966.
Хајро Капетановић, *Радне јединице у НОР моћна маШеријална основа оружане борбе Омладина у антифашисШичком покреШу Ју1ославије 1936-1945,* зборник радова са научног скупа у Бихаћу 25-26.9.1969.
Сергије Лукач, „Како је ‘ја’ израсло у ‘ми’“, НИН, 22.9.1959.
Лепа Лукић, „Учешће омладине БиХ на изградњи Ауто-пута у 1958. и 1959. години", Билтен ЦК НОБиХ, 1959. бр. 14.
Милијан Неоричић, „У многе пруге, путеве, фабрике и школе, уграђен је заносједне младости“, *МладосШ,* 7.10.1959.
Мића Новковић, „Радне акције Народне омладине у 1958. и програм акција у 1959. години", *Народна омладина,* 1958, бр. 7.
Писмо ЦК НОЈ свим среским и општинским комитетима НОЈ о актуелним питањима ОРА, Билтен ЦК НОЈ, 1961, бр. 3
Милан Пиштало, „Савез омладине и актуелна питања радних акција“, *МладосШ,* 31.3.1965.
Љубица Радојковић, „Омладинске радне бригаде на изградњи Новог Београда", Г*одишњак 1рада Бео1рада,* 1958. књ. 5.
Дана Швабић, „Поводом завршетка Аутопута", *Народна омладина,* 1950, број 4.
Михаило Швабић „Велика школа“, *Омладина,* 28.3.1956.
„Сјећања на прве радне акције“, *СШуденШски лисШ,* 21.7.1959.
Руди Супек, „Смисао једне радне акције“, *Наше Шеме,* 1958, бр. 4-5.
Руди Супек, „Мотивација и еволуција ставова код омладинских радних акција", *Социолошја,* 1959, бр. 1.
Звонко Штаубрингер „Милион градитеља", Борба, 18.3.1956.

Дневни и недељни листови

ПолиШика, Борба, Дело, Дневник, Побједа, Нова Македонија.

Омладински листови

Омладина, Народна омладина, МладосШ, СШуденШ

Листови и билтени са радних акција

Омладинска пру1а (Брчко - Бановићи), *Борба на омладинској прузи* (Шамац - Сарајево), *БраШсШво-јединсШво* (изградња аутопута Београд - Загреб), *Бртадир* (са изградње Нове Горице), *Бртадир -* лист на МРБ (са регулације Струмичког поља), *ЕлекШро-Маврово* (са подизања ХЕ Маврово), *Звишка пру!а* (са изградње пруге Кучево - Бродице), *МладосШ на АуШопуШу* (са изградње аутопута Београд - Ђевђелија), *Нови Бео1рад* (са изградње Новог Београда), *Каблови,* Светозарево

Дневници бригадиста, команданата и др.

Сећања учесника ОРА (тражена или самоиницијативно донета аутору);
Изворна грађа о ОРА (оригинални записници, извештаји и др.) у фондовима Историјског архива Београда, Архива Србије и Архива Југославије

Фотографије (непосредно скупљене од учесника ОРА, објављене у наведеним листовима и публикацијама, а највећи број и најквалитетније коришћене су из фото-документације ТАНЈУГ-а).

БЕЛЕШКА О АУТОРУ

Др Слободан В. Ристановић је рођен 1932. године, у селу Горња Бадања, Општина Лозница. После завршене основне школе у родном селу, мале матуре (ослобођен као одличан ученик) у Шабачкој гимназији и Учитељске школе у Шапцу 1951. године, студирао је, ванредно, југословенску и светску књижевност и дипломирао на Филолошком факултету у Београду, 1964. године.

Као средњошколац учествовао је на локалним радним акцијама у своме селу и у Шапцу, а затим и на великим ОРА - изградњи Панчевачке пруге од Овче до Бесног Фока, у дужини од 32 км кроз Панчевачки рит - ПКБ, 1948. године и Новог Београда 1949. и 1950. године, после које је још месец дана остао у Штабу Омладинског логора „Јоже Влаховић", као инструктор за културно-просветне активности ОРБ. На тим ОРА два пута је проглашен за ударника и једном специјално похваљен.

А као председник Среског комитета Народне омладине 1954-1955. године био је непосредније ангажован у припремању и испраћају јадарских и подринских омладинских бригада на радне акције републичког и савезног значаја.

Активну службу у струци започео је као учитељ, по онда планском распоређивању кадра, у селима Дрињача и Витинички кисељак у БиХ, а по одслужењу војног рока у селу Ступници (Општина Лозница), одакле је прешао на дужност уредника локалног (среског) листа *Јадар,* касније преименованог у *Лозничке новине.*

По завршетку Филолошког факултета био је директор Школског центра за техничко образовање у Лозници.

У међувремену, обављао је и дужност председника Среског комитета Народне омладине (територија општина Лозница, Мали Зворник, Крупањ и Љубовија), организационог секретара ОК СКС и председника Општинског одбора ССРН у Лозници.

А у периоду 1965-1969. био и народни посланик у Просветно-културном већу Савезне скупштине.

У републичким органима управе обављао је дужности републичког просветног инспектора (1970-1975), на коју је изабран по конкурсу, и подсекретара за образовање, науку и културу у Извршном већу (Влади) Скупштине СР Србије (1975-1984), на коју је именован одлуком Извршног већа.

На крају, више од пет година до пензионисања, (1984-1990) био је директор Републичког завода за унапређење васпитања и образовања - у периоду када је ова стручна институција, поред осталог, извршила, заједно са Просветним саветом Србије, значајне промене у систему и програмима образовања за основно и средње образовање, развила и унапредила, у сарадњи са регионалним заводима, систем сталног стручног усавршавања наставника и директора започела систематски рад са обдаренима талентованим ученицима, у оквиру школа и посебних специјализованих институција образовања и организовала бројна саветовања, стручне и научне скупове и трибине, на којима се расправљало о најзначајнијим питањима у области политике и система образовања.

У том периоду, а и касније, радио је на реализацији више научно-истраживачких пројеката из области образовања, у оквиру појединих научних института и факултета Универзитета у Београду.

Са својим прилозима сарађивао је у бројним листовима, стручним и научним часописима у земљи *(ПедаМија, НасШава и васпиШање, Педа1ошки рад, Економика образовања, Иновације у насШави* и др.) и у иностранству (у одговарајућим публикацијама у СССР, Русији, Пољској, Чехословачкој, Бугарској, ДР Немачкој).

По позиву, држао је предавања у Академији педагошких наука у Москви и педагошким институтима у Прагу, Варшави и Берлину (ДДР) о политици, систему и програмима образовања у Југославији.

До сада је објавио 28 књига, а у још пет био један од аутора и приређивач, међу којима су и:

Из области уже струке, образовања и културе:

Вук СШ. Караџић - живоШ и дело,
1947 - победа Вукове кулШурне револуције,
Вукови сабори у Тршићу,
Сава Немањић - свеШи Сава у исШорији и Шрадицији,
Вук и Тршић,
Весела песма нек' децу буди - антологија
Две хиљаде Година ХришћансШва,
Српски манасШир Хиландар у СвеШој Гори,
Социјалне разлике у обласШи образовања и друшШвени инсШруменШи за њихово превазилажење,
ДрушШвене неједнакосШи и образовање,
Реформа средње школе - да ли смо на правом пуШу,
Образовање и друшШво - прилози за социолошију образовања,
Јован Цвијић - ЖивоШ и дело

О важнијим догађајима и личностима из српске историје, науке и културе:

Први српски усШанак у исШорији и Шрадицији,
Церска биШка,
БиШка на Дрини,
Колубарска биШка,
УсШаничка Рађевина - прилози за хронику,
У име слободе и правде нашеI народа - усШанак проШив фашисШичкоI окупаШора 1941.

Велике географске, културно-историјске и привредно-туристичке монографије:

Река Дрина и Подриње
Нови Бео1рад - 1радиШељски подухваШ века,
Јадар у прошлосШи - један од ауШора и уредник целоI издавачкоI пројекШа,
Кроз Србију и Црну Гору, ауШор више прило!а и приређивач,
Србија - ауШор више ШексШова и приређивач

Монографије о хидроелектранама:

ХидроелекШрана Зворник - првенац на Дрини,
Лимске хидроелекШране (Бистрица, Кокин Брод, ПоШпећ и Увац).

Сарађивао је у неколиким емисијама Радија и Телевизије Београд (*Караван, Наши крајеви* и др), ТВ Пинку и ТВ Студију Б.

Писац је сценарија за краткометражни документарни филм *Седмојулске звезде,* реализован у режији Крсте Шканате и продукцији Дунав-филма.

Сарађује у листовима *ПолиШика* (десетак текстова објављених у по 15-20 наставака у фељтону овог листа) и у *Вечерњим новосШима* (у фељтону и рубрикама *ДрушШво, КулШура* и др).

Добитник је више друштвених признања, међу којима су:

висока оцена *НарочиШо се исШиче,* за рад у настави;

ЗлаШна значка Културно-просветне заједнице Србије - за несебичан, предан и дуготрајан рад и стваралачки допринос у ширењу културе народа и народности СР Србије;

ЗлаШни беочуI Културно-просветне заједнице Београда - за допринос развоју културе у Београду;

Вукова наЈрада - за изузетан допринос развоју културе у Републици Србији и свесрпском културном простору;

Орден рада I реда и

бројне плакате, повеље и захвалнице од институција и органа са којима је успешно сарађивао.

САДРЖАЈ

Ликовно решење корице
Предраг Максић
Наталија Јовановић

Завршни део прелома слога књиге и форзец
Јасмина Живковић

С1Р - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

71/72:329.78(497.1)"1941/1990"
94:316.4(497.1)"1941/1990"
329.78(497.1)" 1941/1990"

РИСТАНОВИЋ, Слободан В., 1932-
То су наших руку дела : херојска и славна епопеја омладинских радних акција : 1941-1990. / Слободан В. Ристановић. -1. изд. - Београд : 31исНо РНаз^го : Удружење учесника омладинских радних акција и волонтера Србије, Одбор ветерана - градитеља Београда, 2014 (Београд : Космос). - 1133 стр. : илустр. ; 30 ст

Ауторова слика. - Тираж 1.000. - Белешка о аутору: стр. 1133. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 1130-1131.

13ВМ 978-86-915041-1-3 (СП)

а) Омладинске радне акције - Југославија - 1941-1990 в) Омладински покрет - Југославија - 1941-1990 с) Југославија - Друштвена историја - 1941-1990
СОВ133.3Р-1Р 206200844

ОРА „Ђердап“

Козарачко коло уз звуке хармонике

Скулптура Омладинка – рад вајара Миодрага Живковића

Са магистралног пута Прељина–Чачак–Титово Ужице

На анафалбетском течају

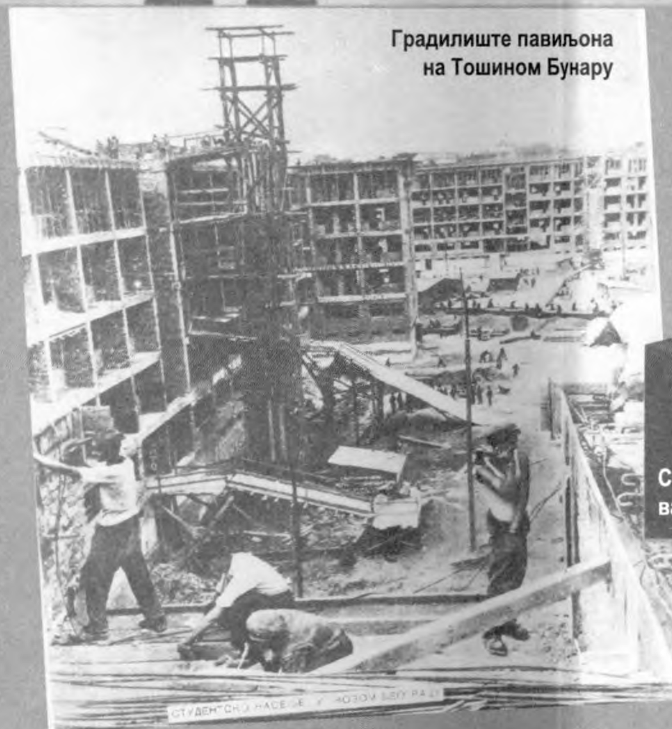
Градилиште павиљона на Тошином Бунару

Омладинке на фискултурном слету

Кроз чувену Спачванску шуму на Аутопуту Београд-Загреб

На траси Љубљана-Загреб

Готова коловозна трака на Аутопуту

Са ХЕ „Зворник“

На земљаној брани ХЕ „Власина“

На Козари

ОРА „Морава“